REV. PATRIS
F. ANACLETI
REIFFENSTUEL
THEOLOGIA
MORALIS.

THEOLOGIA
MORALIS

BREVI SIMULQUE CLARA METHODO COMPREHENSA, ATQUE JUXTA SACROS CANONES,

ET NOVISSIMA DECRETA SUMMORUM PONTIFICUM DIVERSAS PROPOSITIONES DAMNANTIUM, AC PROBATISSIMOS AUCTORES, SUCCINCTE RESOLVENS OMNES MATERIAS MORALES; CUM APPENDICE CONTINENTE MODUM LEGENDI, ET SCRIBENDI CITATIONES UTRIUSQUE JURIS.

AUCTORE

R. P. F. ANACLETO REIFFENSTUEL,

ORDINIS MIN. S. FRANCISCI REFOR.

EDITIO NOVISSIMA, CETERIS ANTECEDENTIBUS LOCUPLETIOR, ATQUE EMENDATIOR, IN QUA OMNES ADDITIONES, TUM PRIORES ALIARUM EDITIONUM, TUM NOVISSIMÆ IN SUA LOCA DISTRIBUTÆ INVENIUNTUR.

CUI ACCEDIT

SUCCINCTA DECLARATIO PROPOSITIONUM DAMNATARUM, JUXTA QUADRUPLICEM THEOLOGIAM, MYSTICAM, POLEMICAM, SPECULATIVAM, ET MORALEM.

STUDIO

P. F. MASSÆI KRESSLINGER,

ORD. MIN. S. FRANCISCI STRICT. OBSER. PROVINCIÆ BAVARIÆ.

OPUS DICATUM

REVERENDISSIMO P. MAGISTRO

F. LAURENTIO GHIRO

PROVINCIÆ VENETIARUM D. ANTONII

MINORUM CONVENTUALIUM PRÆSIDI.



MUTINÆ,

SUMPTIBUS JO: BAPTISTÆ ALBRITII, HIERONYMI FILII,

VENETI TYPOGRAPHI.

MDCCXXXIX.

ADMODUM REVERENDO P. MAGISTRO

F. LAURENTIO GHIRO

PROVINCIÆ D. ANTONII

MINORUM CONVENTUALIUM PRÆSIDI

JO: BAPTISTA ALBRITIUS TYPOGRAPHUS F.

SI P. Anacletus Reiffenstuel in vivis esset, videretque suam hanc Moralem Theologiam, typis meis editam, a te potissimum auspicia capere, totius Provinciæ, quæ D. Antonii dicitur, Minorum Conventualium Præside, ipse sibi procul dubio gratularetur. Fruges istæ in B. Francisci solo natæ, longe lateque propagentur ad alendas gentes omnes, quæ Christiano censentur nomine; nunquam tamen ex alieno crescant. Fovit eas primum & amplificavit alter ordinis hujus Seraphici Magister, Provinciæ suæ Præses Massæus Kreslingerus: nunc in sinum convolant tuum, a quo tamen nihil poscunt nisi patrocinium. Potes sane & his addere, siquid desit; & similia condere, si velis, & vacet: quandoquidem ad hunc dignitatis gradum recte atque ordine per omne studiorum genus pervenisti: veruntamen, ut nunc est, nihil amplius optamus, quam ut accipias muneris loco,

quod aliqua ex parte tuum est, acceptumque tueare. Commode porro accidit, ut per hosce dies opus emitteremus, cum te Fratres tui unanimi consensu Provinciæ præposuerunt. Neque enim mihi singulari quadam ratione obstricto satis esse videbatur communes lætitiæ significationes afferre, & in media turba gratulari, Publicum esse volui, notumque omnibus, quod tibi persolvitur officium: ut quando pro meritorum magnitudine grates referre nequeo, videar saltem pro more viri boni debitionis confessionem non refugisse. Nullum est hominum genus, quod tibi non conciliaveris, & in admirationem pertraxeris intelligentia, virtute, moribus, & ut verbo dicam, iis omnibus vitæ ornamentis, quæ susceptum Seraphici Ordinis institutum comitantur. Liceat Typographo quoque observantiam & benevolentiam testari suam. Non potest autem nisi per hæc, quæ parum intelligentibus videntur exilia, sed tibi ita videbuntur, sicuti revera sunt, ad famam & immortalitatem validissima: erunt certe quidem non injucunda, sive reputes, quæ sint, sive a quo. Vale.

TYPOGRAPHUS
LECTORI
THEOLOGIÆ MORALIS
STUDIOSO.

EAm esse Patris REIFFENSTUEL Theologiæ Moralis laudem, omniumque consensu æstimationem, ut tam eximii Authoris doctrina ubique locorum merito recepta sit, neminem latere crediderim. Verum cum & eruditæ quamplurimæ Additiones, quæ studio P. MASSÆI KRESLINGER elaboratæ, atque Theologiæ Patris Anacleti accommodatæ fuerunt, non nihil emolumenti huic Operi addiderint, æquum est, idem modo, utpote locupletius ac utilius, priore etiam longe perfectius haberi. Et sane, si de Additionibus sermo habeatur, nemo est qui ignoret, eas perquam benigne receptas fuisse, quarum quippe intuitu, ob magnam undequaque petentium multitudinem, pluries Theologiæ totius renovari editionem necesse fuerit. Attamen quod majoris momenti videtur in hoc Patris Kreslinger labore, est *Succincta Declaratio Propositionum Damnatarum, juxta quadruplicem Theologiam Mysticam, Polemicam, Speculativam, & Moralem*, pro majori Neo-Confessariorum utilitate ab eodem olim *Ingolstadii* typis mandata, atque a me postrema nuper in editione vulgata. In hac enim ipsemet Author, præmissis Prolegomenis, quæ pro clariori Studentium fundamento requiruntur, ut falsitatem hujuscemodi Propositionum declaret, in quolibet Paragrapho vitam etiam Authoris illarum Damnatarum Propositionum ex Authenticis præponit Historicis; quoniam, ut ipse ait cum P. Pichler: *Hæresim refutat, quisquis originem ejus demonstrat*.

Porro, ut dixi, sic Theologia hæc Patris Reiffenstuel in omnem diffusa est partem, tum ob præclaras Additiones eidem appositas, cum ob allatam Propositionum Damnatarum Declarationem adjunctam, ut infra unius anni, quo illam secundo edideram, perbreve curriculum, vix pauca ejusdem mihi superfuerint exemplaria; quapropter, ne publicæ deessem utilitati, utque cupientium votis satisfacere possem, eam iterum recudere coactus sum. Hanc igitur novissimam Editionem notam facio, atque, ut mei moris est in recudendo majori Operis perfectioni studere, eam quoque ceteris nobiliorem, emendatiorem, atque adeo commodiorem exhibeo; siquidem omnes, ac singulas Additiones, quas in præcedenti Editione ad calcem non sine ratione posueram, in hac, meliori consilio, una cum recentioribus ab eodem Patre habitis, in sua loca distribui, & Tomum secundum de Declaratione Propositionum Damnatarum tractantem cum primo conjunxi, ita tamen, ut, sicui veterem editionem habenti hoc solum utendum sit, eumdem etiam seorsim comparare sibi valeat; idque, ut tali pacto Legentes non pauco subleventur incommodo, & faciliorem proficiendi viam sibi apertam esse lætentur.

ELENCHUS

TRACTATUUM, DISTINCTIONUM, ET QUÆSTIONUM.

Quæ-

* AP-

Distinctio Quarta.

De Contractibus Onerosis.

TRACTATUS IX.

De Præceptis Decalogi, ubi & de Restitutione.

Distinctio Prima.

De Præceptis Decalogi in genere, ac primis tribus in specie.

Distinctio Secunda.

De Quarto Præcepto Decalogi.

Distinctio Tertia.

De Quinto Præcepto Decalogi.

Distinctio Quarta.

De Sexto Præcepto Decalogi.

Distinctio Quinta.

De Septimo Præcepto Decalogi.

Distinctio Sexta.

De Octavo Præcepto Decalogi.

Distinctio Septima.

De Nono, & Decimo Præcepto Decalogi.

TRACTATUS X.

De Præceptis Ecclesiæ.

Distinctio Prima.

De Primo, & Secundo Præcepto Ecclesiæ, sive de Festis.

Distinctio Secunda.

De Tertio Præcepto Ecclesiæ; sive de Jejunio.

Distinctio Tertia.

De quarto, & quinto Præcepto Ecclesiæ; sive De Annua Confessione, & Communione Paschali.

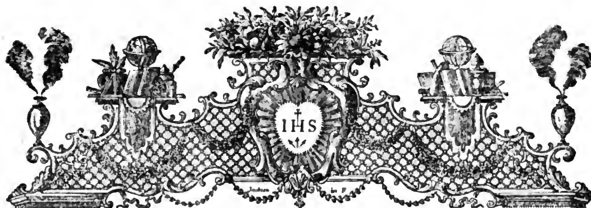
TRACTATUS XI.

De Beneficiis Ecclesiasticis, Jure Patronatus, & Decimis.

Distinctio Prima.

De Beneficiis Ecclesiasticis, eorumque Collatione.

Di-



THEOLOGIÆ MORALIS
BREVI SIMULQUE CLARA METHODO COMPREHENSÆ
TRACTATUS I.
DE ACTIBUS HUMANIS, ET CONSCIENTIA.

1 QUoniam a Deo, Auctore & Conditore suo, homo ad supernaturalem Beatitudinem ordinatus esse dignoscitur, cum primis necesse est media illa investigare, quibus ad præparatam sibi æternam Beatitudinem pervenire, Deumque tamquam ultimum Finem suum apprehendere valeat. Cum igitur juxta illud Davidicum, Ps. 36. *Declina a malo, & fac bonum*, alia ratione id fieri nequeat, nisi per exercitationem actuum bonorum, fugamque malorum: hinc in præsenti utilissimo, omnibusque, præsertim Confessariis, scitu summe necessario Tractatu, quem *De Actibus Humanis & Conscientia* inscribunt, ea consideranda occurrunt, quibus homo in suis actionibus ita possit dirigi, imo & alios dirigere, ut tandem exercitatione bonorum actuum, fugaque malorum, præparatam sibi Gloriam æternam consequi mereatur.

DISTINCTIO I.
De Voluntario, & Involuntario.

QUÆSTIO I.
Quid, & quotuplex sit Voluntarium?

SUMMARIUM.

1. *Finis ultimus hominis.*
2. *Voluntarium accipitur tripliciter.*
3. *Voluntarium stricte, quid?*
4. *Voluntarium stricte, dividitur in perfectum & imperfectum;*
5. *Directum, & indirectum.*
6. *Et quomodo exerceatur?*
7. *Voluntarium secundum se, & in sua causa.*
8. *Voluntarium interpretativum.*

2 CONCL. I. Voluntarium generatim tribus modis accipitur. Et primo quidem *Voluntarium* illud dicitur, quod fit absque obligatione præcepti: sic Religiosi præter Officium Divinum quandoq; dicuntur recitare quasdam preces voluntarias, id est, absq; obligatione dicendas. Verum de Voluntario taliter accepto hic non loquimur. Secundo *Voluntarium* sumitur latissime, prout idem est, ac *Spontaneum:* quomodo omne illud dicitur Voluntarium, quod neq; vi, neq; ignorantia fit, procedit tamen ab aliquo principio intrinseco cum prævia cognitione. Vel clarius, Voluntarium, prout coincidit cum Spontaneo, dicitur illud, quod procedit a potentia appetitiva ex prævia cognitione objecti. Et hoc modo Voluntarium convenit brutis, utpote quæ agunt sponte ex inclinatione appetitus sensitivi, prævia cognitione sensitiva. Sed & de Voluntario tam large accepto, ac prout etiam convenit brutis, hic sermo non est.

3. Tertio modo *Voluntarium* sumitur stricte, ac prout illud derivatur a voluntate, & competit soli Naturæ rationali habenti voluntatem. Et hoc modo Voluntarium dicitur illud, quod procedit a voluntate ex prævia cognitione intellectiva. Dicitur, *quod procedit a voluntate*: quia aliud est Voluntarium, aliud vero Volitum: nam pluvia, vel serenitas opportuna, est quidem ab agricola volita, non tamen ipsi voluntaria; utpote cum non procedat dicta pluvia, vel serenitas, ab ejus voluntate tamquam effectus ipsius; quamvis sit objectum suæ voluntatis, seu volitum ab ipsa. Et de Voluntario taliter accepto loquimur in præsenti.

4. CONCL. II. Voluntarium hoc tertio modo sumptum varie dividitur; & primo quidem in perfecte Voluntarium, & in Voluntarum imperfecte. *Voluntarium perfecte* dicitur illud, quod procedit a voluntate ex prævia cognitione perfecta, seu deliberata objecti; quomodo peccatum, præsertim mortale, debet esse voluntarium. *Voluntarium imperfectum* e contra est explicandum: quomodo motus voluntatis primi censentur voluntarii, seu potius semivoluntarii, eo quod procedant a cognitione imperfecta, seu indeliberata.

5. Deinde Voluntarium dividitur in directum, & indirectum. *Voluntarium directum*, seu directe Voluntarium dicitur illud, quod per se ac positive procedit a voluntate, in quantum agens est: quo modo actus voluntatis sive eliciti, sive imperati, censentur esse voluntarii. *Indirecte* vero illud dicitur *Voluntarium*, quod procedit a voluntate, in quantum non agit, cum tamen agere posset, ac (loquendo de Voluntario culpabili) etiam deberet: sic submersio navis censetur gubernatori ejus indirecte voluntaria, quando desistit a gubernaculo mediante quo potuisset, ac debuisset impedire submersionem navis.

6. Ex quo patet, Voluntarium directe exerceri per actum positivum voluntatis; Voluntarium vero indirecte per omissionem actus, quem quis non solum potuit, sed (si sit sermo de culpabili voluntario) debuit habere. Siquidem tunc solum effectus censetur indirecte, simulque culpabiliter voluntarius, quando quis non agit, cum tamen possit, & debeat agere: si enim gubernator navis non possit navem dirigere, vel quis alius adsit, cui gubernatio navis non est commissa, non imputabitur ei submersio ipsius. Verumtamen notanter additum fuit, *indirecte, simulque culpabiliter voluntarius:* simpliciter enim & absolute ad Voluntarium sufficit, ut quis deliberate omittat opus, quod facere seu non omittere poterat: neque ad hoc requiritur præceptum seu obligatio faciendi id quod omittitur; quamvis ejusmodi obligatio requiratur, ut omissio illa sit culpabilis, & peccaminosa. Guiliel. Herincx *part. 2. Summæ Theologiæ, Tract. 2. disp. 1. num. 19.* & alii.

7. Ulterius Voluntarium dividitur in Voluntarium secundum se, & in Voluntarium in sua causa; sive (ut alii loquuntur) in formaliter Voluntarium & in virtualiter Voluntarium. *Voluntarium secundum se* (quod & *Voluntarium formale* nuncupatur) dicitur illud, quod a voluntate ex proprio ac formali proposito fit, ac dependet: sic est voluntaria præsens lectio. *Voluntarium in sua causa* (quod & *virtuale* appellatur) illud censetur, quod non in se, sed solum in sua causa cuipiam est voluntarium, in quantum voluntas, etsi non intendat effectum, vult tamen causam illius effectus; unde & hic saltem virtualiter, seu in sua causa censetur esse voluntarius: sic illi, qui voluntarie se inebriant, censentur esse voluntariæ, saltem virtualiter, rixæ illæ, vel

blasphemiæ, quas in tali ebrietate committit, si prius novit, in ebrietate se solere rixari, vel blasphemare.

8. Huc additur *Voluntarium interpretativum*; estque illud, quod adesse præsumitur, seu interpretatur, ex aliquo signo extrinseco, positivo vel negativo; sic in Foro externo, *Qui tacet, consentire videtur*, juxta Reg. 47. Juris in 6. Similiter Religiosus suo Superiore absente, & urgente necessitate, rationabiliter ac honeste quandoque quidpiam agit ex consensu ejus interpretativo, sive rationabiliter præsumpto, dum ex aliis actibus prudenter interpretatur, & præsumit, Superiorem suum, si interrogaretur, in talibus circumstantiis haud futurum invitum. Et hoc posterius aliqui appellant *Voluntarium interpretativum conditionatum* Superioris. Nihilominus *Voluntarium interpretativum*, præsertim in malam partem acceptum, non rare confunditur cum *Voluntario indirecto*, & in causa: & sic juxta satis communem modum loquendi, si quis projiciat sagittam ad occidendam feram prævisо periculo occidendi hominē, si sequatur homicidium, censetur occisio isthæc hominis eidem voluntaria in sua causa, indirecte, atq; interpretative, quāvis non fuerit intenta & directe volita.

QUÆSTIO II.

Quando effectus, veluti indirecte & in causa voluntarius, imputetur ad culpam?

SUMMARIUM.

9. CONCL. I. Ad hoc, ut effectus virtualiter atque in causa censeatur esse voluntarius, & cuipiam imputetur ad culpam, omnino requiritur, quod operans adverterit periculum secuturi effectus ad positionem illius causæ. Ita communis. Ratio est: quia si quis nullam de effectu secuturo habuit advertentiam, tunc talis effectus nullo modo foret prævisus, ac proinde neutiquam voluntarius, sed potius ex naturali inadvertentia proveniens: nam juxta illud tritum Philosophorum, *Nihil est volitum, quin præcognitum*.

10. Infertur proinde I. Quod, quamvis effectus illi pravi, qui frequenter accidunt in ebrietate, voluntarie se inebriantibus imputentur ad culpam, eo quod potuerint prævideri, ac proinde sint voluntarii saltem virtualiter & in sua causa: nihilominus illi eventus, qui raro contingunt, nec fuerunt prævisi, ad culpam non imputentur. Et hac de causa S. Augustinus *lib. 12. cap. 44. contra Faustum*, excusat ipsum Loth ab incestu, quem ebrius admisit, ut legitur *Gen. cap. 19.* eo quod non prævіderit, incestum ex ejus ebrietate secuturum.

11. Infertur II. Circumstantias invincibiliter ignoratas, non imputari ad culpam; quia non fuerunt prævisæ in causa. Sic Jacob Patriarcha non peccavit ingrediendo ad Liam, *Gen. 29.* quia bona fide credebat, se ingredi ad Rachel conjugem suam. E contra vero sequitur, eum, qui scienter & voluntarie occidit mulierem gravidam, censeri etiam occidere infantem, licet hoc expresse non intendat. Ratio est: quia mortem infantis secuturam prævidere poterat, ac debebat, hoc ipso, quod sciebat, feminam illam esse gravidam, & idem fit in aliis hujusmodi.

12. CONCL. II. Nihilominus sola advertentia effectus pravi ex actione libera secuturi non semper sufficit, ut is cuipiam imputetur ad culpam, & hoc tunc verificatur, quando ejusmodi actio ceteroquin licita est, & necessaria, vel utilis; simulque effectus ille pravus non intenditur, neque in eo habetur complacentia. Ita Doctores communiter, quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 9. de Matrimon. disp. 45. n. 4.* Ratio est: quia effectus per accidens, ac præter intentionem subsecutus non imputatur ei, qui jus suum prosequitur.

13. Infertur proinde cum Doctoribus communiter, quod expertus se pollui equitatione, tamen absque periculo consensus, non teneatur pedester incedere, & ab equitatione desistere. Ratio est: quia equitatio est res utilis, neque causa per se & suapte natura talis effectus pravi, seu fœditatis. Infertur ulterius, quoties pollutio sequitur præter intentionem ex causa aliqua necessaria, vel utili corpori; ut est cibus, & potus moderatus; aut animæ, ut orare, studere; vel utili aliis, prout est audire Confessiones, &c. nullam esse culpam, non desistere a causa ista, quamvis inde præter intentionem prævideatur pollutio secutura. Ratio, præter hactenus dicta, ulterior est: quia talis patitur pollutionem potius, quam agit.

14. Dicitur notanter in Conclusione, *quando talis actio ceteroquin est licita, & necessaria, vel utilis*. Siquidem quando absque urgente necessitate exercetur actio ex sua natura turpis, & per se tendens ad procurandam ejusmodi fœditatem, ut sunt tactus impudici, &c. tunc non vitare ejusmodi causas, est peccatum mortale, & censetur ipsamet pollutio esse voluntaria in sua causa: & servata proportione idem dicendum de similibus. Additur etiam in Conclusione, *simulque effectus ille pravus non intenditur, &c.* Nam si effectus talis pravus, ut puta pollutio, ab aliquo intenderetur, vel quis in ea subsequente deliberate delectaretur, sibique complaceret in ea, certum est, committi peccatum ratione hujus pravæ intentionis, vel complacentiæ.

15. CONCL. III. Ad hoc, ut effectus ad liberam omissionem alicujus actus consequens cuipiam imputetur ad culpam, veluti indirecte voluntarius, præter advertentiam illius effectus pravi ex sua omissione secuturi, requiruntur insuper tres aliæ conditiones; videlicet, quod possit agere, agendoque illum effectum impedire, & non agat, & tamen teneatur agere: Ita D. Thomas 1. 2. *q. 6. art. 3.* & communis. Ratio primæ conditionis est: quia nemo peccat in eo, quod vitare non potest, siquidem *nemo potest ad impossibile obligari*, juxta Reg. 6. Juris in 6. Ratio secundæ conditionis, quod nempe quis non agat, cum agere possit, patet ex eo: quia in omissione talis actus consistit ratio Voluntarii indirecti. Ratio tandem tertiæ conditionis, quod quis teneatur agere, patet ex eo; quia nisi hoc requireretur, Deo (quod absit) imputarentur omnia peccata totius Mundi, cum potuisset ea impedire, non creando genus humanum, vel aliis modis, quamvis ut Auctor naturæ, atque universorum Dominus, id facere non teneatur. Similiter submersio v. g. navis imputaretur illi, cui navis gubernatio non fuit commissa, ac proinde tempore naufragii non fuit præsens; quod utique est absurdum.

16. Quæres, quandonam quis censeatur teneri ad tollendam causam peccati, vel impediendum malum, ita ut hoc facere intermittenti censeatur subsequens effectus malus fuisse indirecte voluntarius, ac proinde ad peccatum imputetur? Resp. Id attendi debere ex variis præceptis obligantibus. Quandoque enim quis tenetur ad hoc ex præcepto Justitiæ, quia videlicet ex officio ad ejusmodi malum impediendum est obligatus: quomodo gubernator, cui cura navis est commissa, tenetur pro viribus impedire navis submersionem: & similiter Prælatus subditorum peccata. Quandoque autem ejusmodi obligatio consurgit solum ex præcepto Charitatis, quo quilibet tenetur proximo suo in certis casibus: quandoque vero ex præcepto alterius Virtutis; prout in singulis Præceptorum materiis passim solent explicare Theologi.

QUÆSTIO III.

Quo tempore Peccatum tum commissionis, tum omissionis, indirecte seu in causa dumtaxat voluntarium contrahatur?

SUMMARIUM.

17. ADvertendum, per *Peccatum commissionis* intelligi illud, quod fit contra aliquod præceptum negativum, seu quidpiam fieri prohibens: ut est furtum; adulterium, homici-

micidium, quæ pugnant contra illa præcepta Decalogi: *Non furtum facies: Non mœchaberis: Non occides &c. Peccatum omissionis* e contra est illud, quod fit contra præceptum affirmativum, seu quidpiam fieri præcipiens: ut est omissio Missæ die Festo audiendæ, & sic de aliis loquendo. Hoc prænotato.

18. Sensus hujus Quæstionis est, quo tempore incurratur Peccatum commissionis, vel omissionis, indirecte & in causa dumtaxat voluntarium. Ut si quis ante ebrietatem bene prævideat, se in ebrietate commissurum homicidium, vel adulterium, & nihilominus scienter se inebriet usque ad privationem usus rationis, sicque committat homicidium, vel adulterium; Quæstio remanet, an talis peccet peccato homicidii, vel adulterii eo tempore, quo scienter dedit causam per ebrietatem tali peccato, vel potius tunc, quando in ebrietate actualiter committit homicidium, vel adulterium. Et ratio dubitandi est: quia tempore actualis homicidii, vel adulterii, ipse per ebrietatem privatus est usu rationis, uti supponitur; ergo non videtur pro eo tempore posse actualiter peccare.

19. Similiter, si quis scienter dedit alteri venenum, non nisi post aliquot hebdomadas mortem allaturum; rursum quæritur, an talis peccet peccato homicidii pro eo tempore, quo dedit venenum, vel potius pro tunc, quando actualiter sequitur homicidium, seu mors proximi. Et ratio dubitandi est: quia ille, qui dedit venenum, potest jam de peccato suo esse contritus tempore actualis mortis subsecutæ, ac velle mortem proximi impedire, nec tamen amplius posse: atqui nemo videtur posse actualiter peccare in eo, quod vitare non potest.

20. Insuper, si aliquis mane voluntarie se inebriet, bene prævidens secuturam omissionem Sacri audiendi die Festo; vel tamdiu dormiat, aut tergiversetur domi, prævidendo periculum non audiendi Sacrum die Festo, donec tamen actualiter sequatur omissio Sacri; aut si Sacerdos navigaturus voluntarie projiciat Breviarium in mare, optime prævidens, inde se reddi impotentem ad recitandum Breviarium per multos dies, & hujusmodi: Quæritur, inquam, quo tempore tales peccent? an videlicet solum pro tunc, quando scienter dederunt causam tali omissioni, vel an insuper peccent adveniente illo tempore, quo currit præceptum audiendi Missam, aut recitandi Breviarium, non obstante, quod tunc talis amplius Missam audire, vel Breviarium recitare non possit? Et hoc idem de innumeris aliis casibus quæri potest.

21. CONCL. I. In his, & similibus casibus, Peccatum commissionis, aut etiam omissionis, indirecte vel in causa dumtaxat voluntarium, contrahitur mox in ipsa appositione causæ, vel impedimenti, quę fuit in libera hominis potestate; non autem amplius tempore subsequenti, quo sequitur v.g. mors alterius veneno causata, aut omissio Sacri, vel recitationis Breviarii, si tunc revera adfuit impotentia impediendi mortem alterius, vel Sacrum audiendi, &c. Ita Scotus 2. *dist.* 42. Mastrius *lib.* 2. *Sent. disp.* 6. *n.* 132. estque communis sententia Doctorum, paucis exceptis. Ratio hujus Conclusionis desumitur in primis ex rationibus dubitandi proxime allatis. Accedit, quod tempore appositionis causæ mortis proximi per porrectum venenum, jam sit volitum homicidium saltem virtualiter, & in sua causa; & similiter tempore appositionis impedimenti audiendi Missam die Festo, vel recitandi Breviarium, omissio hujus etiam indirecte, ac in sua causa jam est volita: ergo tunc contrahitur tale peccatum, sive commissionis, sive omissionis, non autem tempore subsequenti, si revera tunc adsit impotentia actum prohibitum, actualis v. g. homicidii subsequentis, impediendi, vel actum præceptum Missæ audiendæ ponendi.

22. Dicitur notanter, *si tunc revera adsit impotentia impediendi mortem alterius, &c.* Siquidem certum est apud omnes, atque indubitatum, si tunc sit in libertate ac potestate hominis, adhuc impedire actum prohibitum, v. g. homicidium veneno porrecto causatum, nec tamen impediat, etiam tempore actualis mortis proximi subsecutæ committi, vel potius continuari & consummari peccatum homicidii; cum adsit libertas sufficiens, atque voluntarium, ad contrahendum peccatum etiam pro eo tempore. Et similiter, si tempore præcepti audiendi Missam adsit adhuc potestas & libertas ipsam audiendi, & tamen quis eam audire negligat, etiam tunc committitur peccatum omissionis externæ: siquidem tunc prava voluntas omittendi actum præceptum, opere externo consummatur, ac perficitur. Ceterum data Conclusio loquitur in casu veræ impotentiæ, actum prohibitum ex post facto impediendi, vel actum præceptum ponendi; & ait, tunc ejusmodi peccatum contrahi dumtaxat in ipsa appositione causæ vel impedimenti, utpote quæ fuit in hominis potestate.

23. Nec obstat, quod quando quis posuit impedimentum audiendi v.g. Missam, nondum currebat præceptum Missæ audiendæ; ac proinde non videatur posse pro tunc tale peccatum omissionis Missæ contrahi. Resp. enim, quod licet tunc præceptum non obligarit ad ponendum actum auditionis Missæ, obligabat tamen ad non ponendum impedimentum exercendi talem actum pro tempore debito: hoc enim præcepto non solum præcipitur ipsa auditio Missæ, sed etiam, ne voluntarie & absque legitima ratione ponatur causa impeditiva illius: sicuti similiter præceptum non occidendi hominem, nedum prohibet actuale homicidium, sed etiam, ne ponatur probabilis causa ipsius. Et per hoc patet ad rationes dubitandi, ab initio Quæstionis, propositas.

24. Dices. Ut Actus prohibitus, vel omissio actus præcepti, sit formaliter peccatum, sufficit voluntarium indirectum, aut in causa; ergo illud etiam tempore subsequenti contrahitur. Consequentia probatur. Tum quia jam adest sufficiens voluntarium, videlicet indirectum, aut in causa. Tum quia tunc completur, sive consummatur peccatum actualis v.g. omissionis Missæ, aut homicidii veneno causati. Tum tandem, quia alioquin non esset necesse, confiteri tales actus externos, aut omissiones ex priori data causa necessario subsecutas, & in se non liberas, quod videtur absurdum, & contra Decretum Alexandri VII. ejusque Propositionem 25. Resp. negando consequentiam. Ad ejus primam probationem dicitur, adesse quidem sufficiens voluntarium, ut peccatum formaliter contrahatur pro tempore appositionis causæ, sive impedimenti, utpote quæ fuit in libera hominis potestate: non autem pro tempore subsequenti, si tunc revera (uti supponit Conclusio) adfuit impotentia ponendi actum præceptum, vel impediendi actum prohibitum. Ad alteram probationem claritatis gratia distinguitur assumptum: completur, sive consummatur tunc peccatum actualis v. g. omissionis Missæ, vel homicidii veneno causati, dumtaxat physice, sive in genere entis, conceditur; completur etiam moraliter, sive in genere moris, negatur; eo quod tunc omissio actus præcepti, vel eventus actus prohibiti, non amplius subsit libertati ac potestati hominis, sicque secundum se non sit capax malitiæ moralis. Ad ultimam probationem respondetur, in tali casu per se loquendo satis quidem esse, si in Confessione sufficienter explicetur ejusmodi libera positio causæ, sive impedimenti, utpote quę sola supponitur fuisse in libertate, sive potestate hominis: per accidens tamen, sive quia alioquin non sufficienter explicaretur illa libera positio causæ, aut impedimenti, sive ob annexam Censuram, vel Reservationem actus opere externo consummati, etiam quandoque requiri, ut explicetur ipsemet actus externus. Porro Decr. Alexandri VII. loquitur de peccato externo, quod tempore actualis commissionis suberat potestati ac libertati hominis, ut suo loco (a) dicetur.

25. CONCL. II. Nihilominus ad incurrendas pœnas, vel inhabilitates, quæ sive Jure Ecclesiastico, sive Civili, in perpetrantes certa crimina sunt statutæ, regulariter loquendo non sufficit sola appositio causæ talis criminis, sed requiritur, ut tale crimen opere externo consummetur. Ita Doctores communiter. Sic v.g. si quis alteri machinetur mortem veneno porrecto, quamvis mortaliter peccet, non tamen incurrit irregularitatem, si alterius mors actualis non subsequatur. Similiter qui conatur percutere Clericum, si ipsum, utpote aufugientem, non percusserit actualiter, non incurrit excommunicationem latam in percussores Clericorum: & idem fit in aliis similibus. Ratio horum generalis est: quia leges pœnales sunt stricte interpretandæ; simulque earum verba debent intelligi cum effectu, arg. c. *Hæc autem verba, de pœnit. distinct.* 1. juncta Glossa *ibidem*: nam sola voluntas, seu conatus non solet per Leges humanas puniri sine effectu, nisi secus in ipsamet Lege exprimatur, prout exprimitur loquendo de crimine læsę Majestatis, *l. Quisquis, C. Ad legem Juliam Majestatis*; & notat communis Theologorum, & Canonistarum.

QUÆSTIO IV.
An Violentia, & Concupiscentia causent Involuntarium.

SUMMARIUM.

26. *Involuntarium aliud simpliciter, aliud secundum quid,*
27. *Violentia causat Involuntarium simpliciter.*
28. *Metus non causat involuntarium simpliciter, sed tantum secundum quid?*
29. *Pro nullo metu debet quis peccare.*
(b) Tract. 2. dist. 2. q. 3.
30. *Pacta, contractus, &c. metu initi regulariter valent.*
(c) De hoc Tract. 8. Dist. 1. n. 8. & seqq.
31. *Metus gravis, seu cadens in constantem virum, & levis, quid?*
32. *Concupiscentia antecedens minuit voluntarium;*
33. *Non item Concupiscentia consequens.*
34. *Peccatum ex infirmitate, ignorantia, & malitia. Passio potest omnino tollere voluntarium.*

26 ADvertendum, quod Involuntarium dividatur in Involuntarium simpliciter, & in Involuntarium dumtaxat secundum quid. *Involuntarium simpliciter* dicitur illud, quod voluntas simpliciter & absolute seu independenter ab omni conditione non vult, atque omnino respuit. *Involuntarium secundum quid* dicitur illud, quod quidem aliquo modo est involuntarium, simul tamen ratione alicujus additæ conditionis est voluntarium: sic projectio mercium in mare tempore periculi naufragii, est involuntaria secundum quid; quia naufragus non libenter illas projicit, imo libentius servaret, si posset absque periculo vitæ; nihilominus tamen in tali necessitate constitutus vult eas projicere ad servandam vitã. Unde patet, Involuntarium secundum quid semper habere adjunctum aliquid de Voluntario. Hoc prænotato sit.

27. CONCL. I. Violentia causat Involuntarium simpliciter. Ita certa, & communis Doctorum. Ratio est: quia violentum dicitur illud, quod fit contra naturam atque intrinsecam inclinationem rei, cui tribuitur. Sic v. g. patitur homo violentiam, quando vi detinetur in loco, unde libenter exiret, aut quando membra ipsius externa contra suam voluntatem ab aliquo alio moventur. Hinc si Tyrannus cujuspiam manus violenter moveret ad sacrificandum Idolo thus, talis non peccaret; nam ejusmodi actio foret ipsi simpliciter involuntaria.

28. CONCL. II. Metus non causat Involuntarium simpliciter, sed tantum secundum quid; ac proinde id, quod metu fit, est simpliciter & absolute voluntarium, involuntarium autem tantum secundum quid. Ita D. Tomas 1. 2. *q. 6. art. 6.* & consentiunt non solum omnes Theologi, sed etiam Juristæ. Sic projectio mercium in mare est simpliciter voluntaria tempore tempestatis, propter timorem naufragii, cujus speratur esse impeditiva; non obstante, quod ipsa secundum quid, id est prout consideratur secundum se, atque extra hunc casum necessitatis, sit involuntaria. Hinc etiam, qui metu mortis sacrificat Idolo, aut aliud malum perpetrat, coram Deo reus est peccati; quia adest sufficiens voluntarium, & propter nullum malum evitandum licitum est committere peccatum. Et hinc Juristæ dicere solent: *Coacta voluntas est voluntas*, arg. c. *Merito* 15. *quæst.* & habet Glossa *ibidem*.

29. Ceterum licet *pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere*, ut dicitur c. *Sacris*, *De iis, quæ vi metusve causa &c.* eo quod peccatum sit omnium malorum gravissimum propter offensam DEI, utpote infiniti Boni, quam continet: nihilominus Leges humanæ positivæ quandoque cessant obligare in casu magni periculi seu damni, quod rationabiliter timetur secuturum; prout patet in præcepto Ecclesiastico Jejunii, quod non obligat cum probabili periculo, seu metu secuturæ infirmitatis, de quo alibi. (b)

30. Ex data Conclusione ulterius sequitur, quod Pacta, Contractus, Transactiones, Renuntiationes, & consimiles actus, quamvis fiant ex metu gravi, atque injuste incusso, regulariter sint validi tam pro Foro externo, quam conscientiæ; prout post Glossam *cap. Super hoc, Vers. Resignationis, de Renuntiat.* tenet Enricus Pirhing, *tit. De iis, quæ vi metusve causa fiunt. num.* 10. & Sanchez *lib. 4. de Matrim. disp. 8. num. 4.* & communior aliorum, paucis exceptis: quia videlicet, quod ex metu fit, simpliciter est voluntarium. Verum tamen est, quod ea, quæ per metum gravem atque injuste incussum fiunt, ita suadente æquitate, sint per sententiam judicis rescindenda: unde *cap. 2. eod.* inquit Pontifex: *Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari*. Quinimo dantur aliqui Contractus, ut Matrimonium, Sponsalia, Professio Religiosa, &c. qui ob metum gravem, & injuste incussum, (c) ipso jure irriti sunt: ratione quorum notanter additum fuit, *regulariter loquendo*.

31. Porro metus gravis (qui etiam dicitur *Metus cadens in constantem virum*) ille est, quem vir constans, & fortis, prudenter & rationabiliter concipit. Et ad hujusmodi metum, secundum Doctorem Subtilem *in 4. dist. 29. q. un.* & alios communiter, duæ requiruntur conditiones. Prima est, quod malum, de quo est metus, sit grave: hujus autem mali gravitas attendi debet ex natura mali in se, ut est v. g. mors, captivitas, carcer, mutilatio enormis, stuprum, & ejusmodi; non autem ex vana & non fundata æstimatione patientis, seu metuentis, qui posset alioquin levissimum malum tamquam grave apprehendere. Secunda conditio ad metum gravem requisita est, quod ejusmodi grave malum certo immineat; hoc est, ut non levi æstimatione, sed certitudinaliter, saltem certitudine sufficiente in actibus humanis, judicetur eventurum. Quod si alterutra harum conditionum deficiat, censebitur Metus levis.

32. CONCL. III. Concupiscentia, prout est passio, seu motus appetitus sensitivi prosequentis bonum delectabile, aut fugientis malum; cujusmodi sunt amor, desiderium, spes, gaudium, ira: Hujusmodi, inquam, Concupiscentia, seu passio, si sit antecedens, semper minuit voluntarium, seu volibilitatem actus, ad quem impellit; & consequenter minuit etiam virtutis meritum, aut culpæ reatum. Ita D. Thomas 12. *qu. 77. art. 6. & 7.* & communis Theologorum. Ratio primæ partis est: quia per Concupiscentiam, seu passionem antecedentem intelligitur ea, quæ in appetitu sensitivo naturaliter exurgens, omnem voluntatis deliberationem prævenit, eamque trahit, seu inclinat atque excitat; ad eliciendum actum amoris, iræ, &c. Atqui talia minuunt voluntarium, cum illud voluntati magis sit voluntarium, ad quod ipsa semetipsam movet, quam id, ad quod voluntas ab aliquo alio movetur, & quasi impellitur.

33. Dicitur notanter, *Concupiscentia, seu passio antecedens.* Nam secus est dicendum de Concupiscentia, seu passione consequenti, quam videlicet quis voluntate propria excitat in appetitu suo sensitivo, ut promptius in objectum feratur: puta, si quis in se excitet magnum desiderium vini, ut intemperantius ac delectabilius bibere possit; aut econtra, loquendo de operibus virtuosis, si quis in se excitet magnum misericordiæ erga pauperes affectum, quo magis impellatur ad subveniendum pauperibus, & hujusmodi. Nam loquendo de tali passione consequente nostram voluntatem, fatentur omnes, eam non solum non minuere, sed etiam augere voluntarium. Ratio est: quia ex magnitudine affectus voluntatis provenit, ut in appetitu sensitivo similis affectus excitetur.

34. Confirmantur hactenus dicta ex illa communi Theologorum doctrina, qua juxta triplicem radicem suam, peccatum distinguunt in peccatum ex infirmitate, ex malitia, & ex ignorantia. Et addunt Doctores, peccatum ex mera malitia gravius esse, quam peccatum ex infirmitate: atqui peccans ex infirmitate, peccat occasionaliter ex inclinatione Concupiscentiæ antecedentis, seu appetitus sensitivi, cui voluntas nata est condelectari; ergo.

Notant etiam Doctores, posse accidere, quod quandoque passio omnino tollat voluntarium: quia potest dari passio aliqua vehementissima, quæ aufert judicium rationis; prout nonnumquam contigit ex melancholia, vel alia causa naturali, imo interdum aliqui propter iram, vel amorem inordinatum insaniunt: atqui sine usu ac judicio rationis non consistit libertas, neque ratio voluntarii liberi; ergo. Verum regulariter hoc non contingit, sed habent locum dicta in Conclusione.

QUÆSTIO V.
Quotuplex sit Ignorantia, & an causet Involuntarium?

SUMMARIUM.

35. *Ignorantia, quid?*
36. *Quæ ignorant homines, sunt in duplici differentia.*
37. *Ignorantia varie dividitur.*
Ignorantia simplicis privationis, & pravæ dispositionis.
38. *Ignorantia juris, & facti.*
39. *Ignorantia antecedens, concomitans, & consequens.*

40. Igno-

40. *Ignorantia invincibilis, & vincibilis, atque*
41. *Ignorantia crassa, & affectata, quæ?*
42. *Ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter.*
43. *Concomitans facit non voluntarium.*
44. *Consequens causat voluntarium, saltem indirecte & in sua causa.*
45. *Regula generalis prædictorum.*

35. ADvertendum, quod Ignorantia proprie dicta differat a simplici negatione scientiæ; talis enim negatio scientiæ datur etiam in lapide; Ignorantia vero importat privationem illius scientiæ, quam quis posset habere: unde solum earum rerum proprie dicimus habere ignorantiam, quas pro tali statu ac tempore scire possemus, & non scimus.

36. Porro ea, quæ ignorant homines, sunt in duplici differentia. Aliqua enim tenetur quis scire: prout omnes tenentur communiter scire principaliores Articulos Fidei, & universaliora Juris præcepta; singuli autem ea, quæ ad proprium cujusque statum, vel officium spectant. Quædam vero sunt, quæ licet quis scire possit, non tamen tenetur ea scire: uti sunt pleræque doctrinæ Philosophicæ, Geometricæ, Arithmeticæ, &c. His prænotatis sit.

37. CONCL. I. Ignorantia proprie dicta, seu quæ importat privationem talium rerum, quarum notitiam quis habere potest, varie dividitur. Ita communis, idque patet inductione; Siquidem omissis aliis divisionibus, scitu minus utilibus, Ignorantia dividitur in primis in Ignorantiam simplicis privationis, & in Ignorantiam pravæ dispositionis. *Ignorantia simplicis privationis* est carentia scientiæ seu cognitionis alicujus, cujus quis fuisset capax pro tali tempore, & statu: ut si quis adultus, & rationis compos, nesciat ea, quæ scire potuisset. *Ignorantia pravæ dispositionis* est positiva deceptio, & contrarius veritati error: & talis v. g. datur in Judæis, Hæreticis, & Paganis, qui non solum alicujus veritatis præsertim supernaturalis, cognitionem non habent, sed insuper erronee judicant rem aliter esse, ac revera est.

38. Ignorantiæ alia celebris divisio est in ignorantiam juris, & facti. *Ignorantia juris* est, cum quis ignorat legem, seu aliquid esse prohibitum aut præceptum: v. g. si quis nesciat, die Veneris esse prohibitam comestionem carnis; aut si quis nesciat, percussioni Clerici esse annexam excommunicationem, tunc talis dicitur habere Ignorantiam juris. *Ignorantia facti* est, si quis ignoret factum ipsum esse prohibitum, quod tamen revera illicitum est ac prohibitum, ut si quis occidat hominem, putans esse feram; talis enim ignorat, hic & nunc a se fieri actum prohibitum, nempe homicidium, non obstante, quod alioquin sciat, homicidium esse prohibitum. Idem accidit, si quis nesciat carnem esse, quam comedit die Jejunii; vel si non recogitet, esse diem Jejunii. Et hoc ultimum exemplum, ideo hic apponitur, quia oblivio, & inconsideratio, etiam nomine Ignorantiæ comprehenditur.

39. Rursus Ignorantia dividitur in antecedentem, & concomitantem, & consequentem. *Ignorantia antecedens*, est illa, quæ antecedit omnem voluntatem, non solum explicitam, sed etiam implicitam; ac proinde nullo modo voluntaria est, nec directe, nec indirecte. *Ignorantia concomitans* est ea, quæ concomitanter se habet ad actum voluntatis nostræ; id est, quando ignorantia habetur de eo, quod agitur, tamen etiamsi sciretur, nihilominus ageretur: sic fieret, cum quis vellet quidem occidere hostem, sed ignorans eum occidit, putans, se occidere feram. Tandem *Ignorantia consequens* dicitur illa, quæ consequitur aliquo modo voluntatem nostram, vel explicitam, vel saltem implicitam, directam vel indirectam: & hinc Ignorantia consequens censetur esse voluntaria, imo etiam culpabilis, si versetur circa rem scitu necessariam.

40. Ignorantia ulterius dividitur in vincibilem, & invincibilem. *Ignorantia invincibilis* dicitur ea, quæ diligentia humana impediri non potuit: seu (ut alii loquuntur) quæ morali diligentia superari ac tolli nequivit, eo quod nunquam in mentem venerit dubitare, aut cogitare de opposito; vel etiamsi in mentem venit, tamen adhibita diligenti inquisitione ignorantia illa depelli, & veritatis cognitio acquiri non potuit: & hujusmodi Ignorantia invincibilis re ipsa est Ignorantia antecedens, de qua proxime dictum. *Ignorantia vincibilis* ea est, quæ morali diligentia superari, ac tolli, & opposita scientia acquiri potuisset, ac debuisset: & hujusmodi Ignorantia vincibilis in re coincidit cum Ignorantia consequente.

* Ut autem dicatur aliquis ignorantia vincibili, actualiter ad culpam imputabili laborare, necesse est, ut id ipsum (nimirum quod debeat ignorantiam deponere) huic incidat; prout ex communissimo DD. recte notant La Croix *Tomul. 1. Theolog. Moral. num.* 748. & Henno *Tract. de Conscient. Dist. 1. Quæst.* 5. Id est, debet eidem pro tunc ex timore prudenti aliquo modo saltem in confuso, si non circa certam speciem peccati, occurrere periculum graviter errandi, & exurgens exinde obligatio moralem diligentiam impendendi, ut hanc suam ignorantiam deponat, e.g. Ponamus quempiam Rusticum, qui ut juvenis pro addiscenda Christiana Doctrina facile potuisset, & debuisset sæpius accedere Conciones, aut Catecheses, ex quarum neglectu multa perpetravit illicita, quæ tamen pro tunc ignoravit esse peccata, sicque nec in Confessionali clavibus Ecclesiæ subjecit; modo autem primum in provectiori ætate constitutus idem rescit ex Concionatoribus aut Confessariis. Quæritur modo, an ista peccata in juventute perpetrata censeatur Rusticus ille commisisse ex ignorantia vincibili, quæ esset ad culpam imputabilis, ita ut de novo teneatur eadem tamquam sufficienter voluntaria confiteri, vel non? & respondetur conformiter dictis; nimirum si huic periculum exinde errandi graviter, saltem in confuso, & consequenter obligatio per Catecheses, aliasve pastorales instructiones &c. errores deponendi jam in juventute occurrerint, resolvitur affirmative: secus negative. Atque hæc Doctrina ex communiori Theologorum desumpta bene debet notari ad tollendos multos scrupulos, & anxietates, ac ad solvendos plurimos casus Conscientiæ: multa enim potuissent, & debuissent sæpe sciri, & fieri, de quibus tamen non occurrebat pro tunc obligatio faciendi, aut periculum errandi. *

41. Rursus Ignorantia vincibilis, seu consequens, juxta quod consequitur voluntatem nostram vel directe, dum scilicet quis data opera vult ignorare; vel indirecte, quatenus non curat scire ea, quæ scire deberet, dividitur in affectatam, & in crassam seu supinam. *Ignorantia crassa, seu supina* dicitur illa, qua quis non curat scire ea, quæ communiter homines sui status & conditionis sciunt. *Ignorantia affectata* vocatur ea, cum quis data opera vult ignorare, & non inquirere veritatem; sive ob discendi tædium ac pigritiam, sive ut ratione talis ignorantiæ circa legis obligationem habitæ vel excusationem aliquā mereatur a transgressione legis, vel liberius ac sine remorsu conscientiæ peccare possit. Juxta quod de talibus Job *cap.* 21. legitur: *Qui dixerunt DEO, Recede a nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.* Et Ps. 35. *Noluit intelligere, ut bene ageret.*

42. CONCL. II. Ignorantia antecedens, seu invincibilis, causat involuntarium simpliciter. Ita communis Doctorum. Ratio est; quia hujusmodi ignorantia nec directe, nec indirecte est voluntaria, imo opus ex illa procedens non fieret, si ignorantia illa non adesset. Patet hoc in eo, qui occidit hominem, putans esse feram; nam is nullatenus hominem occideret, si talis ignorantia non adesset. Et hinc factum ex tali ignorantia, cum homini nullo modo sit voluntarium, non imputatur ad peccatum.

43. CONCL. III. Ignorantia concomitans non quidem causat positive involuntarium, facit tamen non voluntarium. Ita Doctores passim. Ratio est: quia positive involuntarium dicit aliquid voluntati displicens: atqui occisio sui inimici, quem quis occidit, putans esse feram, non displicet voluntati, imo occidisset nihilominus, si scivisset eum esse suum inimicum; ergo nec est ipsi involuntarium. Quia vero nihil est volitum, quin præcognitum, hinc Ignorantia concomitans reddit talem occisionem non voluntariā.

44. CONCL. 4. Ignorantia consequens seu vincibilis, sive affectata illa sit, sive crassa & supina, non causat involuntarium, sed voluntarium, saltem indirecte & in sua causa; ac proinde factum ex tali Ignorantia vincibili, seu consequente procedens, est simpliciter voluntarium, saltem indirecte. Ita rursum communis Theologorum. Ratio est: quia ipsamet ignorantia vincibilis, seu consequens, est simpliciter voluntaria, vel directe, si est affectata, vel saltem indirecte, si est crassa & supina, ut patet ex earum explicationibus supra allatis; ergo etiam factum ex tali Ignorantia non est involuntarium, imo simpliciter voluntarium, saltem indirecte, sive in sua causa.

45. Ceterum pro complemento hactenus dictorum, Nota gene-

generaliter, dum dictum est, factum ex Ignorantia esse involuntarium, sive simpliciter, sive secundum quid; illud intelligendum esse de objecto secundum eam rationem tantum, secundum quam ipsum fuit ignoratum, non autem in quantum ipsum fuit cognitum, ut advertunt omnes Doctores. Hinc si quis occidens alterum, sciat quidem ipsum esse hominem, nesciat tamen esse Patrem suum, vel Sacerdotem; factum ex tali Ignorantia erit quidem involuntarium operanti, in quantum est Parricidium, vel Sacrilegium; non vero, in quantum est Homicidium: & sic loquendo de similibus.

DISTINCTIO II.

De natura Actus Hum. seu Moralis, & variis ipsum concernentibus.

QUÆSTIO I.

Quid sit Actus Humanus, seu Moralis?

SUMMARIUM.

1. *Actus humanus, & Actus hominis, differunt.*
2. *Actus humanus hic sumitur pro morali, licet alioquin differant.*
3. *Actus humanus seu moralis, quid?*
4. *Quomodo debeat fieri ad regulam nostrorum actuum?*
5. *Regula morum alia remota, alia proxima.*

1. ADvertendum I. Quod recepto Theologorum stylo non sit idem, *Actus humanus*, & *Actus hominis*: omnis enim actio ab homine quomodocumque elicita, etiamsi sit mere naturalis, ut nutritio, augmentatio &c. aut facta absque advertentia seu deliberatione, ut dum quis pedem aut manum movet, vel barbam fricat aliis intentus, potest dici actio seu *Actus hominis*: *Actus* autem *humani* proprie dicuntur actiones illæ, quæ ex voluntate deliberata procedunt. Hinc Doctor Subtilis 2. *dist.* 41. *quæst. un.* optime eos appellavit *Actus non humanos*, qui procedunt ex sola imaginatione; & non ex libero arbitrio impellente.

2. Advertendum II. quod in proposito Actus humanus communiter soleat a Doctoribus sumi pro Actu morali, & cum eo converti, non obstante quod in rigore loquendo latius patere videatur Actus humanus, quam moralis: siquidem actus illi, quos non raro eliciunt pueri, libere quidem, sed ante cognitionem boni & mali moralis, virtutis nimirum ac vitii (ut dum ex apprehensione, & cognitione solius commodi, vel incommodi naturalis, deliberate eligunt unum objectum præ alio, v. g. saccharum præ sale) possunt quidem dici *Actus humani*, sed non in rigore loquendo *Actus morales*. Verum his non obstantibus, ac restringendo & sumendo Actum humanum, prout coincidit cum morali, sit

3. CONCL. I. *Actus humanus*, seu moralis ut sic, bene definitur, quod sit Actus voluntatis liber elicitus, cum advertentia rationis ad aliquam regulam nostrorum actuum in ordine ad ultimum finem nostrum. Hæc Conclusio in re est communis, & probatur declarando singulas ejus particulas. Dicitur in primis, *Actus voluntatis liber*: quia ad Actum humanum seu moralem omnino requiritur, quod sit liber, id est, quod libere procedat a voluntate ex delectu operante; libertas enim actus est fundamentum totius generis moris, & per consequens boni vel mali moralis, etiam quoad malitiam venialem. Et additur, *elicitur cum advertentia rationis*: quia Actus moralis non solum debet procedere a voluntate quomodocumque, sed operante cum advertentia rationis, ita videlicet, ut ratio seu intellectus advertat, quid agatur. Et defectu hujus conditionis actus illi, qui procedunt ex sola imaginatione, utputa inadvertenter fricare barbam, &c. non sunt proprie loquendo morales, eo quod non eliciantur cum advertentia rationis.

4. Dicitur ulterius, *ad aliquam Regulam nostrorum actuum*, Quod intelligendum de Regula vel præcipiente, vel consulente, vel permittente, vel prohibente, ut sic sub Actu morali generaliter sumpto comprehendamus non solum actus morales bonos, qui nobis sunt præcepti, vel saltem sub consilio propositi; sed etiam indifferentes nobis permissos (de quibus infra *Quæst.* 5.) atque insuper actus moraliter malos, seu peccaminosos, qui per Regulam nostrorum actuum nobis sunt prohibiti. Et defectu hujus conditionis, a ratione Actus moralis excluduntur illi, qui eliciuntur a pueris ante usum rationis. Additur tandem, *in ordine ad ultimum finem nostrum*, ad quem per actus nostros moraliter bonos accedimus, per malos vero ab eodem recedimus.

5. Quæres autem, quænam sit illa regula morum, a qua per accessum, vel recessum, derivatur moralitas in Actus humanos. Resp. cum D. Thoma 1. 2. *q.* 19. *art.* 4. & communi Theologorum, ejusmodi Regulam esse duplicem, remotam videlicet, & proximam. *Regula morum*, seu actionum nostrarum moralium *remota*, est Lex extrinseca nobis præscribens, quidnam secundum rectam rationem sit agendum, vel fugiendum: de qua in Tractatu II. qui est *De Legibus*, dicetur. *Regula proxima* actionum nostrarum (quam Doctor Subtilis *Quodlib.* 18. appellat *Regulam intrinsecam*) est ipsummet dictamen rectæ rationis, seu conscientiæ nostræ, proxime nobis dictans, quidnam sit conforme vel difforme Legi extrinsecæ, ac proinde bonum vel malum, faciendum vel omittendum. Et de hac proxima Regula morum fusius agetur in sequenti Distinctione, quæ erit *De Conscientia*.

QUÆSTIO II.

Unde Actus Humani desumant suam bonitatem, vel malitiam moralem?

SUMMARIUM.

6. *Actus voluntatis alii eliciti, alii imperati.*
7. *Bonitas naturalis, & moralis in actibus nostris, quæ?*
8. *Bonum triplex, delectabile, utile, & honestum.*
9. *Bonitas vel malitia Actus moralis ex triplici capite desumitur.*
10. *Bonitas vel malitia ex objecto desumpta, est primaria & essentialis actui: alia est accidentalis & secundaria.*
11. *Circumstantiæ quandoque tribuunt actui primam speciem bonitatis, vel malitiæ moralis.*
12. *Sola bonitas intentionis non sufficit ad tollendam malitiam medii pravi.*
13. *Oculus simplex quis?*
14. Intentio judicat omnes, *quomodo intelligendum?*
15. *Nunquam licitum est, facere malum culpæ cum ordinatione ad finem bonum.*
16. *Culpa vacat, eligere ex duobus id, quod minus malum de se foret, si unum necessario eligendum sit.*
17. *Nova instantia, & notabilis solutio ipsius.*

6. ADvertendum I. Quod actus voluntatis alii sint eliciti, alii imperati. *Actus voluntatis eliciti* dicuntur illi, qui ab ipsamet voluntate eliciuntur, seu immediate producuntur: uti sunt actus volitionis, nolitionis, ac hujusmodi, *Actus imperati* voluntatis sunt illi, qui ex imperio ipsius voluntatis producuntur: uti si voluntas imperet potentiæ loco motivæ, ut pergat in Ecclesiam, talis ambulatio ex imperio voluntatis procedens dicitur Actus voluntatis imperatus; & idem dicendum de actibus ipsius intellectus, aut aliarum potentiarum, ex imperio voluntatis procedentibus. Imo notant Doctores, voluntatem etiam sibi ipsi posse imperare actum v. g. detestationem de peccato commisso, ut proinde sint aliqui actus a voluntate eliciti, & simul ab eadem imperati. Unde autem tales actus voluntatis, sive eliciti, sive imperati, suam desumant bonitatem, vel malitiam moralem, quæstio remanet.

7. Advertendum II. Quod in actibus nostris duplex Bonitas considerari possit, una naturalis, alia moralis. *Bonitas naturalis* consistit in integritate, seu aggregatione eorum omnium, quæ in entitate actus naturaliter requiruntur: sic v. g. cantus bene consonans, ac juxta regulas Musices factus, dicitur naturaliter bonus, quamvis forsan sit lascivus, & moraliter malus. *Bonitas moralis* consistit in integritate, seu aggregatione eorum omnium, quæ actui humano secundum rectam rationem convenire debent. E contra vero *malitia moralis* consistit in defectu omnium, vel saltem alicujus eorum, quæ actui humano secundum rectam rationem convenire debent: siquidem, ut post D. Dionysium *lib. de Divinis Nominibus cap.* 4. notant Doctores, *Bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu*.

8. Advertendum III. Quod Bonum communiter triplex assignetur, videlicet Bonum utile, bonum delectabile, ac Bonum honestum. Ex his *Bonum delectabile* dicitur illud, quod operanti affert delectabilitatem; ut est cibus, vel potus. *Bonum utile* vero, quod affert utilitatem; ut sunt divitiæ hujus Mundi. Et certum est in hujusmodi duplici Bono non consistere bonitatem moralem actus humani, cum sæpius id, quod nobis utile aut delectabile accidit, sit lege Divina prohibitum, ut patet in furto, quod furanti affert utilitatem; ac innumeris aliis. Tandem *Bonum honestum* idem est, ac moraliter bonum, estque illud, quod est secundum rectam rationem; id est, quod est conforme dictamini rectæ rationis, seu conscientiæ nostræ proponentis nobis, quid-

quidnam sit consentaneum legi extrinsecæ, sive Divinæ, sive humanæ; ac proinde moraliter bonum vel malum, prosequendum vel fugiendum, &c. Et prosequendo hujusmodi Bonum honestum, dicitur quis bene seu virtuose operari, ac propterea esse dignus laude atque præmio: qui vero secus agit, dicitur male seu vitiose agere, atque esse dignus vituperio & supplicio. His prænotatis sit

9. CONCL. I. Bonitas, vel malitia Actus moralis, ex triplici capite desumitur, videlicet ex objecto, ex fine extrinseco, qui dicitur *Finis operantis*, & denique ex aliis circumstantiis. Ita Doctor Subtilis *in* 2. *dist.*40. estque in re communis Theologorum. Quæ quidem Conclusio sic intelligenda est, quod ad bonitatem Actus moralis, sive humani, debeat concurrere & bonitas objecti, & bonitas finis extrinseci, & bonitas omnium circumstantiarum; ita videlicet, ut in nullo horum sit aliqua turpitudo moralis; ad malitiam autem Actus humani sufficiat malitia uniuscujusque prædictorum trium. Ratio est: quia bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu, ut jam supra dictum est *num.*7.

10. CONCL. II. Bonitas, vel malitia Actus moralis, ex objecto desumpta, est primaria & essentialis actui in genere moris spectato: desumpta vero ex circumstantiis qua talibus (sub his etiam comprehendendo finem extrinsecum, seu intentionem operantis) est accidentalis & secundaria. Ita Scotus *Quæst.*4. *Prologi*, cum suis, & aliis Theologis pluribus. Declaratur Conclusio exemplis: Sic furtum in genere moris spectatum sumit suam primariam malitiam ab objecto, seu re aliena, eo quod repugnet dari furtum, si res ablata non sit aliena; ac proinde talis malitia ex objecto desumpta, dicitur furto in genere moris spectato esse essentialis. Quod si vero quis furetur ea simul intentione, ut possit fornicari, aut gulæ indulgere, tunc hæc malitia ex prava ista intentione, seu fine extrinseco desumpta, erit furto accidentalis, quia potest adesse vel abesse, salva furti malitia essentiali; eritque simul secundaria, utpote cum jam aliam malitiam furto essentialem supponat.

11. Dicitur notanter in posteriori parte Conclusionis, *desumpta vero ex circumstantiis qua talibus*. Fatendum quippe est, circumstantiam quandoque tribuere actui etiam primam, atque essentialem bonitatis, vel malitiæ speciem: in eo tamen casu ipsæ desinunt esse circumstantiæ in genere moris, respectu talis actus (non obstante, quod maneant ejusdem circumstantiæ in esse naturæ) sed induunt rationem objecti, prout recte notat Doctor Subtilis *loc. cit.* Sic fit, dum quis actionem ex se indifferentem, puta Studium, elicit ad honorem DEI, vel actionem bonam ob finem pravum, dando v. g. eleemosynam ob vanam gloriam: in his enim casibus ejusmodi finis extrinsecus seu intentio bona aut mala, confert actui primam omnino speciem bonitatis vel malitiæ, utpote cum nullam aliam priorem, seu præexistentem supponat; Studium quippe ex se est opus indifferens: bonitas vero eleemosynæ ob illum pravum finem vanę gloriæ corrumpitur, & cessat in tali actu.

12. CONCL. III. Sola intentio bona, seu bonitas finis extrinseci, diminuit quidem malitiam medii pravi, ipsa tamen non sufficit ad malitiam medii pravi omnino tollendam; imo potius totum opus est simpliciter malum. Ita communis. Sic v. g. mendacium officiosum non desinit esse mendacium, eo quod per illud necessitati proximi subveniatur: quinimo, ut inquit D. Augustinus *lib. contra mendacium*, *cap.*31. *Etiam ad sempiternam salutem nullus ducendus est opitulante mendacio*. Similiter, si quis furetur animo dandi ex re furtiva eleemosynam, non per hoc excusatur a malitia furti, non obstante, quod ejus malitia per hoc aliqualiter minuatur: siquidem, ut habetur *Rom.cap.*3. non sunt facienda mala ut eveniant bona. Ratio horum generalis est: quia bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu; ergo si medium est malum, integra actio vitiabitur, atque evadet mala.

13. Objicitur nihilominus contra hanc secundam Conclusionem. Matth. *cap.*6. dixit Christus Dominus: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit*; ubi per oculum denotatur intentio, secundum SS. Patres & Doctores passim; ergo si intentio, seu finis bonus est, totum etiam opus erit bonum. Resp. negando consequentiam: quia, ut bene notat D. Bernardus *lib. De præcepto & dispensatione* (ubi hoc dubium ex professo tractat) non est oculus simplex, nisi cum recta intentione etiam opus sit rectum: etenim, ut intentio sit bona, non solum finis bonus intendi debet, sed etiam bene, id est, sine admixtione pravæ circumstantiæ, aut medii mali.

14. Objicitur ulterius. Juxta illud tritissimum axioma, *Intentio judicat omnes*; ergo si quis bona intentione proximo subveniendi facit mendacium officiosum, vel leve furtum, non videtur peccare. Probatur consequentia ex S. Augustino, *in Præfatione ad Ps.*31. sic dicente: *Non valde attendas, quid homo faciat, sed quid, cum facit, aspiciat*: ergo. Resp. negando consequentiam: nam axioma illud intelligi debet juxta proxime dicta ex S. Bernardo: neque enim intentio est bona, nisi finis bonus intendatur & simul bene, id est, sine admixtione pravæ circumstantiæ, aut medii mali. Ad S. Augustinum dicitur, eumdem velle dumtaxat, quod ad operis honestatem requiratur, ut agens aspiciat ad bonum virtutis, illud attendendo atque volendo; & non opus ex se bonum, atque ante oculos humanos excellens, faciat ob pravum finem vanæ gloriæ, aut hujusmodi, ne alioquin justum quidem faciat, sed non juste. Neutiquam autem vult S. Augustinus *loc. cit.* ex sola bonitate finis desumi bonitatem actus moralis, cum bonum debeat esse ex integra causa, malum vero sit ex quolibet defectu. Hinc, ut legitur 1. *Reg.c.*15. Saul Rex plurimum reprehensus fuit, eo quod quædam spolia ex cæde Amalec contra Dei præceptum reservaverit, licet id fecerit ob honestum finem, nempe ut ex iisdem spoliis Deo in signum gratitudinis sacrificaret, atque hostias offerret.

15. Objicitur tertio. Ex duobus malis minus est eligendum, *can. Duo mala. & can. Nervi dist.*13. ergo si v.g. mendacium occurrat dicendum, ut vitentur graviora facinora, illud erit licitum. Resp. negando consequentiam: nam quamvis ex duobus malis minus sit eligendum, quando eorum alterum necessario est faciendum: uti patet quotidie in Civilibus, nec non & Physicis, ubi Chirurgi secant infirmo manum, ut vitam ejus servent: numquam tamen est faciendum aliquod malum culpæ cum ordinatione ad aliquem finem bonum. Siquidem malum culpæ est gravius omni malo pœnæ, ac proinde nunquam licite potest eligi pro quocumque malo pœnæ vitando: unde, ut inquit Apostolus ad Rom.3. *Eorum damnatio justa est, qui dicunt, faciamus malum, ut eveniant bona*.

16. Urgebis. Ergo saltem minus malum culpæ potest licite eligi ad fugiendum majus malum culpæ. Resp. negando sequelam, vel potius suppositum ejus: nam si tanta occurrat necessitas ut ex duobus, quorum alioquin, quodlibet esset peccatum, necessario unum mihi sit eligendum, debebit quidem eligi id, quod ceteroquin minus foret; illud tamen revera tunc non habebit rationem peccati, sed vacabit omni culpa; prout cum D. Augustino, *lib. Contra mendacium, cap.*18. notat communis Theologorum. Sic quando die Dominico debebo vel omittere auditionem Missæ, vel domi relinquere infirmum solitarium cum periculo vitæ ejus, eo quod non habeam alium, qui interea decumbenti inserviat; tunc teneor eligere omissionem Missæ (nam minus obligat præceptum Ecclesiasticum de Missa audienda, quam præceptum naturale de subveniendo proximo extreme indigenti) quamvis ipsa in tali casu mihi ad culpam nullatenus imputetur.

17. Instabis. Ergo pariter, si possum meo mendacio impedire graviora alterius peccata, potero licite mentiri, neque mentiendo peccabo; quia ex duobus malis minus eligerem. Resp. negando sequelam: aliud enim est, ex duobus malis, quorum unum necessario est eligendum, minus eligere, juxta dicta *nu. præc.* aliud vero, facere malum culpæ (nam mentiri est intrinsece malum) cum ordinatione ad vitandum majus peccatum alterius, quod alter libere, non vero necessario, commissurus putatur, de quo *num.*15. Et gravius longe mihi malum est, proprio peccato me coinquinare, quam sine culpa mea alterius peccatum permittere, forte non futurum. Et certe (ut optime S. Augustinus, *lib. Contra mendacium*, *cap.*9. solvens hoc dubium, notavit) si hanc peccatis aperuerimus viam, ut committamus minora, ne alii committant majora, lato limite, imo nullo limite cuncta intrabunt atque regnabunt, dum profecto & furtis nostris stupra cavebuntur aliena, &c. & non solum minora pro majoribus, sed etiam (loquendo de maximis peccatis) pauciora peccata pro pluribus licita esse invenientur, quod absit.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quomodo malitia, & præsertim bonitas debeat esse volita, ut eam Actus Humanus desumat ex objecto & circumstantiis?

SUMMARIUM.

18. *Ad malitiam actus contrahendam non est necesse, ut ea sit directe volita, &c.*
19. *Corollarium notabile.*
20. *Ad bonitatem moralem actus ex objecto desumendam requiritur, ut hæc sit directe volita.*
21. *Licet necesse non sit, ut ea appetatur tamquam objectum formale motivum.*
22. *Ut actus bonitatem moralem desumat ex fine extrinseco, & circumstantiis, quid requiratur?*
23. *Quid observandum circa objecta indifferentia?*
24. *Sufficit cognosci & amari honestatem implicite.*
25. *Bona intentio nostris actionibus præfigenda, cur?*
26. *Commendatur bona intentio mane facta, & an sufficiat?*
27. *Sufficit ad meritum intentio virtualis, & quæ ea sit?*

18. CONCL. I. Ad hoc ut actus moralis desumat suam malitiam ex objecto aut circumstantiis, non requiritur, ut malitia ipsius sit directe volita & intenta, sed sufficit advertere aliquo modo, actum esse malum. Unde ad contrahendam malitiam sufficit quodcumque voluntarium, sive directum, sive indirectum, ac virtuale. Ita omnes Doctores; & ratio est: quia bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu, prout post D. Dionysium *cit. lib. de Divinis Nomin. cap.* 4. sentit communis Doctorum.

19 Infertur proinde, quamvis operans directe malitiam nolit, ipsique turpitudo actus displiceat, nihilominus hoc ipso, quod actum illum facit, cui adjunctam esse malitiam advertit, eum peccare. Ratio est: quia licet displiceat malitia, non tamen displicet efficaciter; ac proin ipsa malitia saltem indirecte, & in sua causa, seu (ut alii loquuntur) interpretative est ipsi voluntaria, quod sufficit ad malitiam actus. Et hoc quidem est certum, in eoque conveniunt Doctores passim: major autem difficultas est de bonitate actus, & quomodo ea debeat esse volita, ut ipsam actus desumat ex objecto & circumstantiis.

20. CONCL. II. Ut actus desumat bonitatem moralem ex objecto, non sufficit voluntarium indirectum seu interpretativum honestatis, sed requiritur, ut hæc sit præcognita, & directe volita: unde si quis faciat objective bonum, seu honestum, nulla habita ratione honestatis ipsius, is non facit actum moraliter bonum & honestum; puta si quis faciat actum justitiæ in contractibus humanis ex intentione solius lucri, vel reddat alteri, quod suum est, ex solo metu humano, neutiquam curando, quod hoc sit honestum, Deóque placitum, is non facit actum moraliter bonum & honestum: licet enim talis justum facere dici possit, non tamen juste. Ita Doctor Subtilis *Quodlib.* 18. estque communis aliorum, paucis exceptis.

21. CONCL. III. Nihilominus ad contrahendam bonitatem ex objecto non est necesse, ut honestas ejus appetatur tamquam objectum formale motivum, seu ut ratio formaliter appetendi; satis quippe est, eam cognosci simulque intendi, etiamsi talis honestas non ametur propter se, nec sit ratio motiva actus, sed aliqua alia bonitas, dummodo nulla apponatur mala intentio, aut alia prava circumstantia. Ita Barthol. Mastrius *in 2. Sentent. disp.* 5. *n.* 193. estque communior Doctorum. Sic enim, qui dat (forte jussu Confessarii) eleemosynam in satisfactionem suorum peccatorum, non solum elicit actum Pœnitentiæ, sed etiam actum Misericordiæ, non obstante, quod in tali casu motivum formale eliciendi actum illum eleemosynæ sit honestas Pœnitentiæ. Et hoc procedit de bonitate ex objecto desumpta, & cui nulla prava circumstantia admisceatur.

22. CONCL. IV. Loquendo tamen de fine extrinseco, & nonnullis circumstantiis aliis, debet quandoque honestas amari propter seipsam, seu formaliter intendi, ut actus illam honestatem contrahat. Ita Scotus *Quodlib.* 18. §. *de primo*. Mastrius *cit. disp.* 5. *n.* 199. & videtur communis inter Doctores. Probatur, simulque declaratur Conclusio: nam in primis bonitas finis operantis (qui dicitur *Finis extrinsecus*) est omnino extrinseca, & accidentalis actui; ergo si ipsa non sit ratio motiva agendi, actuique ex intentione agentis data opera non conjungatur, nequaquam poterit actus eam finis extrinseci honestatem participare. Sic v. g. quia jejunium ultra honestatem Temperantiæ, quæ ipsi ex objecto competit, potest ex intentione bona, seu fine extrinseco operantis, aliam quoque accidentalem honestatem participare (nimirum Pœnitentiæ, si fiat in satisfactionem peccatorum; Religionis, si fiat ob cultum Dei) ut jejunium etiam hujusmodi honestates participet, necesse est, quod hæ per se intendantur ab operante: & idem fit in similibus.

23. Deinde etiam in objectis indifferentibus, ut actus honestatem cujuspiam Virtutis participet ex fine extrinseco, seu bona intentione operantis, necesse est, operantem moveri ab honestate illius finis extrinseci seu virtutis. Sic, ut actus comestionis, studii, dormitionis, &c. qui ex se indifferens est, acquirat bonitatem Obedientiæ erga Deum, volentem, quod tempore congruo moderate comedamus, dormiamus, studeamus, aut alia ejusmodi opera exerceamus, necesse est, ut hujusmodi honestas virtutis Obedientiæ erga Deum intendatur, & propter se appetatur; alioquin enim actus ille nullam bonitatem virtutis Obedientiæ contrahet, sed remanebit in sua indifferentia. Idem dicendum de aliis similibus.

24. CONCL. V. Verumtamen dicta in præmissis Conclusionibus, ubi habetur, quod honestas debeat cognosci, & amari, aut etiam per se intendi, non sic intelligenda sunt, quasi exigatur reflexio cognitionis, vel volitionis circa honestatem objecti, aut circumstantiarum: sufficit enim, modo aliquo implicito, aut æquivalenti cognosci, & appeti honestatem illam, apprehendendo v. g. objectum ut laudabile, ut dignum præmio, ut placitum Deo, ut commendatum a viris probis, vel in speciali, ut opus Justitiæ, Charitatis, Obedientiæ, &c. sicque illud volendo. Hinc Christus Matth. *cap.* 10. inquit: *Quicumque potum dederit uni ex minimis istis, calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine Discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.*

25. Quæres, quid sit sentiendum de bona intentione nostris operibus præfigenda? Resp. I. Cur Libri Ascetici adeo commendent bonam intentionem, ratio desumitur ex dictis, ne videlicet alioquin justum quidem operemur, sed non juste; simulque negligamus innumeras occasiones bene agendi, atque promerendi augmentum gratiæ & gloriæ cœlestis, quas continuo habere possumus constituti in statu gratiæ, dummodo ex bona intentione, puta Amoris Dei, aliarumque Virtutum supernaturalium, eliciamus actiones nostras, sive ex objecto bonas, sive indifferentes.

26. Ubi quidem in primis commendatur propositum initio diei conceptum, ob Dei Amorem omnia agendi ad ipsius perennem gloriam: sed quia hujusmodi intentio generalis non videtur posse virtualiter permanere, atque influere in omnes actiones totius diei; hinc eam interdiu renovandam, atque peculiaribus actionibus nostris præfigendam, monet Jeremias Drexelius *lib.* 1. *Amussis. cap.* 5. §. 4. citans D. Thomam, aliosque. Et hæc etiam fuit expressa mens D. Bonaventuræ *lib.* 1. *dist.* 4 1. *art.* 1. *quæst.* 3. *ad* 6. ubi ad hoc, ut actio aliqua sit meritoria, requirit talem relationem ad Deum, *non qua quis in generali refert ad Deum omnia opera diei, vel anni, sed qua quis refert aliquod opus ad Deum, ita quod opus sequens directam habeat ad opus primum ordinationem, & consequentiam*: cujusmodi relationem in Deum, alii appellant *Intentionem virtualem*. Concordat Doctor Subtilis 2. *dist.* 41. *qu. un.* ubi ait: *Non videtur minor relatio* (in Deum) *sufficere ad meritum, quam relatio virtualis.*

27. Resp. II. Nihilominus sufficere ad meritum intentionem, seu relationem virtualem in Deum, fatentur tum citati, tum alii Doctores. Dicitur autem Intentio virtualis, quæ licet actu jam præterierit, manet tamen in virtute sua: & talis tunc censetur haberi, quando operans virtute actualis intentionis prius habitæ facit omnia, quæ facit, tamquam ex radice, ita quod illa intentio actualis fuerit principium ordinatum ad omnes illos actus sequentes. Exemplum hujus, proposito nostro accommodatissimum, ponit Scotus 4. *dist.* 6. *quæ.* 6. ubi ait: *Hoc modo intendens ire ad sanctum Jacobum, ex intentione hujus finis ordinat multa alia necessaria ad illum finem; exequens autem illa ordinata, non semper cogitat de sancto Jacobo, nec de reverentia ejus. Dico tamen, quod semper meretur, quia vel habet intentionem eorum, quæ sunt ad finem illum, cujus est illa prima intentio, vel habet actus aliquos sequentes ex illis intentionibus*, in quibus proinde virtualiter continuatur illa prima intentio eundi ad sanctum Jacobum,

non

non obstante, quod interveniant aliqui actus distrahentes. Similia habet sanctus Bonaventura *loc.cit.* hinc inferens *de viris Religiosis, qui in principio ex charitate devoverunt portare Religionis onus: quid enim (inquit) faciunt, quod ad suae Religionis observantiam spectat, ex prima intentione est eis meritorium ad salutem, nisi forte (quod absit) contraria intentio superveniat: in aliis autem, quae ad Religionem non spectant, secus est, quia illa intentio non se extendit ad alia.* Hinc quoad similia erit renovanda intentio, ne maneant in sua indifferentia, & absque merito: quamvis admodum sit consultum, meritorium, Deoque gratum, eamdem etiam quoad reliquos actus iterare, tum ad debitum DEO servitium eo exquisitius ferventiusque praestandum; tum ad augendos inter nos virtutum actus, & participandam multiplicem bonitatem extrinsecam.

QUAESTIO IV.

De bonitate, vel malitia Actus externi.

SUMMARIUM.

28. *Bonitas, vel malitia moralis, per se primo inest actui voluntatis interno.*
29. *Actus externus, saltem occasionaliter, addit bonitatem, &c. interno.*
30. *Habet etiam distinctam bonitatem, vel malitiam moralem ab interno.*
31. *Hoc amplius probatur.*
32. *Voluntas reputatur pro facto, quomodo?*
33. *Exemplum Viduae, mittentis duo minuta in munera Dei, declaratur.*
34. *Actus interior & exterior, an sint duo peccata?*
35. *Id amplius declaratur.*

28. CONCL. I. Bonitas, aut malitia Actus moralis, per se primo inest actui voluntatis interno atque elicito; in aliis autem actibus exterioribus ac imperatis, uti sunt actus intellectus, atque actus potentiarum sensitivarum, & membrorum exteriorum, non nisi secundario & participative, id est, dependenter ab actu interiori voluntatis, reperitur bonitas, vel malitia moralis. Ita Doctor noster 2.*dist.*42.*q.*2. & alii. Ratio est: quia causa prima eliciendi actum liberum, sicque operandi bonum, aut peccandi, est voluntas; ergo etiam bonitas actus, vel malitia peccati, primario erit in actu voluntatis, in actibus autem aliarum potentiarum solum secundario, & dependenter ab actu voluntatis, ejusque libertate.

29. CONCL. II. Actus externus, regulariter loquendo, addit aliquid bonitatis vel malitiae actui interiori, saltem causaliter, vel occasionaliter. Haec Conclusio sic prolata, est certa inter Theologos. Ratio est: quia dum ponitur Actus exterior, occasione ejus regulariter loquendo intenditur, aut diutius continuatur interior; ergo vera est Conclusio, quod nimirum occasione Actus exterioris & causaliter, regulariter addatur nova bonitas vel malitia actui interno, utpote qui occasione Actus externi solet intendi, vel diutius continuari. Et hoc ipsum docet experientia: Sic qui re ipsa Martyrium patitur, regulariter loquendo plus meretur, quam qui illud solummodo efficaciter exoptat; dum enim re ipsa patitur Martyrium, occasione exterioris passionis elicit plures novos intensiores actus internos voluntatis, quibus Martyrium ob Dei amorem acceptat, & tolerat. Similiter, dum quis actu ipso fornicatur, hic actus exterior reddit utique affectum internum fornicandi intensiorem, quam antea fuerat, ut taceantur aliae pravae cupiditates, occasione talis actus externi pravi in homine subsequentes. Et hoc quidem est certum, & a Doctoribus communiter concessum: an autem ipsemet actus exterior secundum se addat specialem bonitatem, vel malitiam actui interno, inter Theologos plurimum celebris est quaestio, ad quam breviter respondendo, sit

30. CONCL. III. Actus exterior habet etiam bonitatem, vel malitiam moralem propriam, distinctam ab ea, quam habet actus interior voluntatis elicitus; ac proinde simpliciter loquendo, actus exterior superaddit specialem bonitatem, vel malitiam actui interiori. Ita Doctor Subtilis *Quodlib.* 18. cum omnibus suis, quamvis multi alii Theologi teneant oppositum. Probatur Conclusio in primis auctoritate D. Augustini *lib.*13.*de Trinit.cap.*5. dicentis: *Mala voluntate vel sola quilibet miser efficitur, sed miserior potestate, qua desiderium malae voluntatis impletur.* Hinc Glossa super illud *Exod.*20. *Non moechaberis*, inquit, *Qui opus adjicit voluntati, iniquitatem addit iniquitati.* Probatur eadem Conclusio ratione: Si actus externus non superadderet specialem malitiam actui interno malo, sequeretur, actum externum non esse necessario confitendum; sufficeret enim solum actum internum efficacem occidendi v.g, vel adulterandi, confiteri: consequens est absurdum, & contra Decretum Alexandri VII. anno 1665. sequentem inter alias propositionem, ordine 25. damnantis: *Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis praecepto, dicens: Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.* Probatur sequela: quia juxta sententiam oppositam actus externus, v.g. fornicationis, non habet specialem malitiam ab interiori: ergo hoc solo explicato in Confessione, jam tota malitia sui peccati explicaretur; & consequenter, cum hoc dici nequeat, erit admittenda Conclusio.

31. Confirmatur Conclusio. Tum quia Deus ipsemet specialibus praeceptis prohibere dignatus est actum internum, & externum peccati; ut patet ex eo quod sexto praecepto Decalogi expresse prohibuerit adulterium, & nono pravam concupiscentiam seu voluntatem adulterandi; ergo aliam agnovit malitiam in actu externo, quam interno, alioquin frustra multiplicarentur ejusmodi praecepta. Tum quia plures Leges, tam Canonicae, quam Civiles, puniunt actus externos, non tamen internos (non obstante, quod hi in Foro externo legitime probentur, puta per propriam confessionem) ut patet in excommunicatione annexa haeresi formali externae, non internae; aut percussioni actuali Clerici, non autem voluntati hunc percutiendi, ac hujusmodi. Tum quia actus externi sunt vere liberi, haud obstante, quod libertatem participent a voluntate, ejusque imperio; ergo etiam sunt boni vel mali, prout substant imperio voluntatis, & quidem distincta bonitate vel malitia, non minus, ac habent diversam libertatem. Nam, ut subtiliter argumentatur Scotus *loc.cit.* voluntas utrique actui distinctam & propriam communicat libertatem, dum actui interno communicat libertatem ut eliciens, qui proin est immediate voluntarius; exteriori vero communicat libertatem ut imperans, qui proinde (ne quoad propositum dicatur se habere sicut instrumentum inanimatum manu artificis motum) est saltem participative liber, ac mediate voluntarius.

32. Objicitur tamen contra hanc conclusionem, afferendo plures SS. Patrum Auctoritates, ac praesertim illam D. Bernardi, *Epist.* 77. dicentis: *Legimus, qui viderit mulierem ad concupiscendum, jam moechatus est in corde suo. Quid planius, quod voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas.* Haec ille. Resp. Sensum talium locutionum esse, quod voluntas pro facto reputetur quoad culpam, & reatum in malo, non vero quoad quantitatem culpae: uterque enim peccat mortaliter, tam adulterans, quam concupiscens adulterium, sed ille gravius, utpote iniquitatem addens iniquitati.

33. Quod si quis instet: Juxta illud commune adagium: *voluntas pro facto reputatur, ubi facultas operis deest:* unde etiam Christus Lucae c.21. Viduam pauperem, quae misit duo minuta in gazophylacium Templi, praetulit aliis, qui multa miserunt; ergo. Resp. dictum illud, *voluntas pro facto reputatur, &c.* verum esse quantum ad sufficientiam ad salutem, praemiumque substantiale in caelis consequendum; non vero, quantum ad praemii excellentiam, majoremque actus bonitatem. Nec urget exemplum Viduae pauperis, cum in illo casu cetera non fuerint paria; nam Vidua illa pauper misit duo minuta ex majori fervore & charitate, quam ceteri, qui plus mittebant: hi enim, ut Christus dominus ibi attestatur, ex abundanti sibi, miserunt in munera Dei, illa vero omnem victum suum, quem habuit, misit.

34. Quaeres, an actus interior & exterior sint unum, vel duo peccata? Resp. Quantum attinet ad praxin, sufficit in Confessione explicare actum externum deliberate perpetratum, v.g. se furatum esse toties summam gravem; hoc ipso enim indicatur etiam interna voluntas furandi, a qua derivatur malitia peccati in actum externum. Non autem sufficit ei, qui actum internum, sive propositum peccandi opere externo complevit, solum actum internum explicare, sed tenetur etiam explicare actum externum, propter dicta n.30. Et haec est certa, atque omnimodis tenenda; praesertim post Decretum Alexandri VII.

ibidem

ibidem allatum. Nec obstat, quod circumstantiæ peccatorum aggravantes, juxta multos Doctores, non sint necessario explicandæ in confessione. Respondetur enim, peccatum externum etiam specie morali differre ab interno; cum prima & generica peccatorum divisio fit in peccata cordis, oris, & operis, unde & aliud moraliter est, voluntas occidendi hominem, & aliud, actualis occisio hominis.

35. Num autem actus exterior & interior sint unum vel duo peccata, eo quod habeant duplicem malitiam distinctam, est Quæstio magis Theologica, & speculativa. Potest tamen breviter dici, quod licet actus exterior & interior sint duo peccata partialia, quatenus uterque actus in seipso formaliter consideratus habet propriam suam malitiam; nihilominus tamen sint unum peccatum totale, quatenus sunt ad invicem subordinati, & naturaliter connexi: nam actus exterior naturaliter subordinatur interiori, a quo pendet in suo esse, & vicissim actus interior pendet ab exteriori, tanquam ab objecto, & ultimo suo complemento.

QUÆSTIO V.

An detur Actus Indifferens?

SUMMMARIUM.

36. *Actus indifferens, quid?*
37. *Certum est, dari actus indifferentes ob defectum deliberationis.*
38. *Dantur insuper actus humani indifferentes.*
39. *An homo teneatur omnem actum dirigere in finem honestum?*

36. ADvertendum, quod per *Actum indifferentem* in proposito intelligatur ille, qui nec bonus est, nec malus in genere moris; ac proin neque speciali laude & præmio dignus, neque vituperio aut supplicio. Unde Actus indifferens mediat inter actum moraliter bonum, & inter actum moraliter malum, seu peccaminosum.

37. CONCL. I. Certum est, plures dari actus etiam in individuo, qui nec boni sunt, nec mali, propter inadvertentiam, & defectum actualis deliberationis, ac proinde hac ratione indifferentes; uti sunt, ex inadvertentia & imaginatione quadam movere manum, fricare barbam, levare festucam, &c. & præsertim innumeri tales dantur in pueris. Et tales actus indifferentes dari, admittit pariter Doctor Angelicus 1.2.q.18.art.9. de iis autem non esse quæstionem inter Theologos, notat Scotus *in 2.dist.41.ante solutionem argumentorum*, cum defectu deliberationis non sint actus humani, sed extra genus moris. Igitur loquendo de Actibus humanis libere, & cum advertentia rationis elicitis, sit

38. CONCL. II. Dantur insuper Actus humani indifferentes, qui nec boni, nec mali sunt in genere moris, etiamsi libere & cum advertentia rationis eliciantur. Ita Doctor Subtilis *cit.dist.* 41. D. Bonaventura *2.dist.41.art.1.quæst.3.* Alensis, & quamplures Theologi, quamvis etiam non pauci oppositum teneant. Probatur Conclusio in primis auctoritate S.Hieronymi, *Epist.89. ad S. Augustinum* sic scribentis: *Bonum est continentia, malum luxuria: inter utrumque indifferens est ambulare, manibus capitis purgamenta projicere, sputis rheumata jacere; hoc nec bonum, nec malum est; sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam.* Hæc ille. Confirmatur. Quia nulla datur obligatio referendi quemcumque actum in finem honestum; ergo potest dari Actus indifferens. Probatur assumptum: tum quia nullibi legitur talis obligatio, simulque ea admodum foret dura & difficilis naturæ humanæ, ejusque fragilitati, propter innumera hujus vitæ impedimenta, occupationes, atque distractiones. Tum quia alioquin actus ex objecto indifferentes, & in bonum finem non relati, ut puta moderate comedere, ambulare, purgamenta e naribus projicere, &c. non facta alia bona intentione, forent hoc ipso mali, & peccata saltem venialia, ac proinde essent materia sufficiens Sacramenti Pœnitentiæ, & Confessionis: hoc autem est contra praxin prudentum Confessariorum, & communem sensum Fidelium; ergo.

39. Objicitur tamen, afferendo præcipuum fundamentum adversæ sententiæ. Tenetur homo quemcumque actum ex deliberatione procedentem dirigere in finem honestum; ergo nequit dari Actus indifferens, sed erit vel bonus, si dirigatur in finem honestum, vel malus, si non dirigatur. Probatur antecedens: quia tenemur diligere Deum ex toto corde, & in tota anima nostra, Matth.22. cum concordantiis: atqui hoc præceptum non observat is, qui scienter ac deliberate exercet actum indifferentem absque ulteriori relatione in Deum; ergo. Resp. Negando antecedens: id namque videtur esse contra communem sensum hominum; vix enim ullus est, qui, quando lavat faciem, aut exspuit, aliaque similia opera ex se indifferentia exercet, cogitet, se teneri ad apponendum semper bonum finem, non obstante, quod valde consultum, simulque meritorium, & laudabilissimum sit ipsum apponere. Ad probationem antecedentis dicitur, præcepto diligendi Deum super omnia, in hac vita satisfieri certis actibus positivis supernaturalibus, & abstinentia ab actibus dilectioni Dei oppositis, simulque observatione mandatorum Dei, juxta illud Salvatoris Joan. 14. *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me.*

* Urgebis: Si dantur actus indifferentes in individuo, tunc liceret operari ex sola delectabilitate objecti, e. g. audire concentum musicæ, qui recreat; videre, vel odorare flores, quia delectant visum ac odoratum, aut studere Poesi, sive Mathematicæ ex animi oblectatione &c. sed non licet citra peccatum veniale operari ex delectabilitate objecti: ergo. Min.prob: quia alias liceret comedere, & bibere ad satietatem ex delectabilitate, vel ex eodem motivo conjugibus exercere copulam; quod tamen utrumque ab Innocentio XI. damnatum est: cum Propositio ordine 8. ab eodem Pontifice confixa sic sonet: *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.* Altera ordine 9. taliter: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.* Ad hanc satis difficilem instantiam respondent aliqui I. distinguendo Maj. liceret ex sola delectabilitate objecti operari, si objectum sit tale, cujus delectabilitas non nimium soleat ordinarie absorbere hominem in ipsa voluptate, concedunt; si esset tale objectum, cujus delectabilitas solet ordinarie nimium absorbere hominem in ipsa voluptate, negant: talia autem objecta nimium ordinarie absorbentia hominem in voluptate, seu trahentia ad voluptatem aliquam immoderatam forent ista duo: nimirum, exercitium copulæ, & comestio ad satietatem, supposito quod semel liceret hæc facere ex sola delectabilitate, in quibus plerumque vel voluptas immoderata actualiter interveniret, vel saltem grave periculum foret excedendi limites ipsius licentiæ seu permissionis: *nam nescit cupiditas, ubi finiatur necessitas,* inquit D. Augustinus, qui etiam *lib.4.cont.Jul.Apostat.cap.14.* addit, quod sola voluptas in copula carnali ita hominem absorbeat, ut non facile ad Deum convertatur; ob quas rationes merito in similibus objectis prohibetur operari ex sola delectabilitate.

Resp. II. Adhuc aliter disting. Maj. Liceret operari ex sola delectabilitate objecti, quando ipsa delectatio est finis intentus a natura conced. quando non est intentus a natura, & tamen assumitur, neg. Hoc autem contingit in memoratis Propositionibus damnatis; cum voluptas assumatur tamquam finis comestionis, & operis conjugalis, uti patet ex illis verbis *ob solam voluptatem &c.* Etsi harum actionum finis a natura intentus non sit voluptas, sed comestionis competens hominis sustentatio, & copulæ conjugalis extinctio libidinis, ac procreatio prolis.

Paucis: Natura istas duas actiones ordinavit ad conservationem speciei, & individui humani, atque delectationem illam in gula, & copula conjugali annexuit, non ut finem hominis comedentis & generantis, sed ut medium aptum ad comedendum & generandum, quale medium, si invertendo ordinem naturæ assumatur pro fine, sæpius oberit potius, quam proderit conservationi speciei & individui humani ob periculum excessus, juxta jam dicta in I. responsione. Deinde finaliter loquendo, quamvis etiam posset probari universaliter in nullis actionibus esse licitum operari propter solam delectabilitatem, eo quod juxta *S.Thomam, 2.2. quæst.141. art.6.* omnia delectabilia ordinentur ad aliquam hujus vitæ necessitatem, tamquam ad suum finem naturalem; adhuc tamen non sequitur, quod non possit dari actus moralis indifferens in individuo, habens pro fine suo ipsam necessitatem naturæ aliqualiter, etiam in minus notabilibus sublevandam e.g. abigere a facie muscam, occidere pulicem aliqualiter molestum, vel excutere e vestibus parum pulveris &c. *

* ADDITIO. Quæres, An actus indifferens inter bonum & malum ita debeat esse indiferens, ut non solum peccatum, verum

rum etiam omnem imperfectionem necessario excludat? Ante responsf. Nota, quod imperfectio, prout distinguitur a peccato, & nec est materia sufficiens se sola pro absolutione, describatur *actio, vel omissio repugnans consilio in re ad mores spectante.* *H. N.*

Respond. Actus indifferens non necessario excludit imperfectionem, quin eadem cum ipso stare possit, dummodo talis actus ceteroquin non sit bonus, nec etiam malus in genere moris. Probatur ab exemplis: sic enim *intermittere Missam die non festo, non sequi inspirationes divinas, ad opera de consilio tendentes*, communiter censentur indifferentia, utpote omissiones rei nec præceptæ, nec prohibitæ; & tamen similes ex communi æstimatione reputantur imperfectiones (quid enim alias esset imperfectio?) ergo actus indifferens non necessario excludit imperfectionem.*

QUÆSTIO VI.

Quid requiratur, ut Actus Humani boni sint meritorii vitæ æternæ?

SUMMARIUM.

40. ADvertendum I. Meritum ut sic bene definiri, dicendo: *Meritum est actus laudabilis, exigens aliquo modo collationem præmii*. Dicitur *actus laudabilis*: quia per actus peccaminosos non meremur præmium, sed potius supplicium. Simulque per hoc indicatur, quod actus meritorius debeat esse liber, & moraliter bonus; nam per ea, quæ naturaliter & necessario eveniunt, nec laudem meremur, nec vituperium.

41. Advertendum II. Meritum ut sic communiter dividi a Theologis in Meritum de condigno, quod proprie & absolute meritum dicitur; & in Meritum de congruo, quod dicitur meritum secundum quid dumtaxat, & cum addito ly *de congruo*. *Meritum de condigno* generatim illud est, quod habet condignitatem & æqualitatem cum præmio: in quo sensu, loquendo de merito de condigno vitæ æternæ, dicitur Sapient. 3. *Quoniam Deus tentavit eos, & invenit illos dignos se.* Et Apocal. 3. *Ambulabunt mecum in Albis, quia digni sunt*, & alibi. *Meritum de congruo* illud dicitur, cui licet desit talis condignitas & æqualitas, adhuc tamen congruum est, ut ex liberalitate remunerantis conferatur ipsi aliquod præmium. Et juxta hæc potest Actus moraliter bonus dividi in Actum meritorium de condigno, & de congruo: quod ut clarius intelligatur, sit.

42. CONCL. I. Ad meritum de condigno vitæ æternæ, præter bonitatem moralem ipsius actus, requiritur insuper ex parte operantis Status viæ, & Status gratiæ sanctificantis; ac proinde ad actum bonum de condigno meritorium vitæ æternæ, hęc duo requiruntur necessario. Ita certa, & communis Theologorum.

43. Ubi sciendum, quod per *Statum viæ* intelligatur decursus vitæ præsentis, juxta phrasin Sacræ Scripturæ, quæ præsentem vitam appellat peregrinationem 2. *Corinth.* 5. ibi: *Quoniam dum sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino*; & alibi. Per *Statum gratiæ* vero intelligitur status gratiæ habitualis, seu sanctificantis, id est, quod quis sit constitutus in gratia sanctificante, per quam homo de facto sit amicus Dei, ejusque filius adoptivus, & dignus vita æterna. Et in tali Statu gratiæ de facto nullus est, quicumque habet peccatum mortale, sive originale, sive actuale nondum remissum, nam gratia habitualis, & peccatum de facto repugnant, sicut lux & tenebræ. Hoc prænotato probatur prima pars Conclusionis, quod nempe Status viæ requiratur ad Meritum de condigno vitæ æternæ. Sic enim 2. *Corinth.* 6. dicitur: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Et Joan. 9. *Venit nox* (id est, mors) *quando nemo potest operari*; intellige, meritorie.

44. Infertur proinde; quod Sancti in cœlis defectu hujus conditionis (id est quia non amplius sunt viatores) per intensissimos actus amoris Dei nihil amplius sibi mereantur, quamvis possint pro nobis intercedere, suaque intercessione quidpiam nobis impetrare a Domino Deo. Similiter Animæ in Purgatorio nihil amplius merentur in ordine ad augmentum gratiæ, & gloriæ cœlestis, per tolerantiam suarum pœnarum, quamvis, satisfacere, seu potius satispati possint pro suis peccatis. Et e contra Damnati in inferno, licet continuo blasphement Deum, non promerentur novum supplicium (eo quod amplius non sint viatores) sed pro peccatis in hac vita commissis dumtaxat æternaliter torquentur.

45. Altera pars Conclusionis, quod nempe ad Meritum de condigno requiratur Status gratiæ, est etiam certa inter Catholicos. Ratio est: quia propter impedimentum peccati mortalis nullus potest de condigno mereri vitam æternam; peccatori enim non debetur vita, sed mors juxta illud Rom. 6. *Stipendia peccati mors*. Accedit, quod quis per peccatum mortale constituatur inimicus Dei; ac proinde hoc ipso sit indignus amicitia, donisque ipsius, præsertim supernaturalibus. Hinc sequitur, quod peccator, quamdiu persistit in statu peccati mortalis, per eleemosynas & alia opera bona tunc temporis peracta, nullum promereatur augmentum gloriæ cœlestis, neque aliud donum supernaturale de condigno: quamvis non idcirco ejusmodi bona opera sint prorsus inutilia, propter dicenda in secunda Conclusione.

46. Et conformiter dictis Opera moraliter bona a Theologis communiter dividuntur in opera mortua, mortificata, & viva. *Opera bona viva*, sunt opera moraliter bona in statu gratiæ facta, quæque per nullum peccatum mortale subsequens mortificantur. *Opera mortificata*, sunt opera moraliter bona, quæ quidem fuerunt facta in statu gratiæ, adhuc tamen per peccatum mortale subsequens mortificantur: id est, impediuntur, ne habeant suum valorem promerendi vitam æternam stante ejusmodi peccato mortali. Ceterum si homo per veram pœnitentiam denuo justificetur, tunc hujusmodi merita bonorum operum per peccatum mortale mortificatorum iterum in hominis justificationem reviviscunt, id est, recuperant suum pristinum valorem promerendi vitam æternam in cœlis. *Opera bona mortua* dicuntur ea, quæ fiunt in statu peccati mortalis; peccatum enim mortale est mors animæ. Et talia nunquam reviviscunt in ordine ad meritum vitæ æternæ quondam in cœlis consequendum; eo quod illud, quod nunquam antea vixit, nequeat imposterum reviviscere.

47. CONCL. II. His tamen non obstantibus, Opera bona in statu peccati mortalis facta non sunt penitus inutilia, nec idcirco ab homine intermittenda. Ita omnes Doctores Catholici. Ratio est: quia in primis hujusmodi Opera bona sunt meritoria, saltem de congruo, quorumdam gratiarum actualium, seu auxiliorum supernaturalium, quibus ejusmodi homo facilius perducitur, atque excitatur ad agendam veram pœnitentiam de peccatis, ut sic justificetur, & in statum gratiæ restituatur. Deinde solent ejusmodi homines per Dei misericordiam præservari a nonnullis periculis labendi in peccata graviora; aut clementer protegi, ne toties labantur, & sic in altera vita gravius puniri non mereantur. Tertio hujusmodi homines sensim assuefiunt exercitio bonorum operum, ac deinde facilius de peccatis commissis agunt pœnitentiam; & postmodum in statum gratiæ restituti constantius persistunt in continuandis agendisque aliis bonis operibus.

48. Et hujusmodi effectus bonorum operum licet in statu peccati mortalis peractorum, certe non sunt modici: quamvis omnibus viribus cuique sit ellaborandum, ut Divina gratia adjuvante vel nunquam labatur in peccatum mortale, vel si per fragilitatem humanam ceciderit, citius per veram pœnitentiam resurgat, sicque bona opera sua evadant meritoria de condigno augmenti gratiæ sanctificantis, & vitæ æternæ, cum sempiterno fructu in Cœlis quondam recipiendo.

* Quæres, an actus meritorius eo ipso sit etiam satisfactorius? Ante Responsionem nota, quod actus aliquis moraliter bonus quatenus *Meritorius* collationem præmii, quatenus vero *Satisfactorius* respiciat compensationem pro pœna alioquin debita & subeunda in vindictam peccati.

Debet autem illud, quod Deo redditur in compensationem

nem pœnæ alias sustinendæ, semper esse aliquo modo afflictivum, uti ex D. Thoma & S. Bonaventura advertit cum aliis Suarez *Tom.4. in 3. part. dis. 37. sect. 6.* Nam uti ad peccatum ipsum concurrit appetitus boni delectabilis indebiti, ita æquitas postulat, ut compensatio fiat per subtractionem boni delectabilis, quæ subtractio solet esse aliquo modo afflictiva, utpote contra appetitum sensitivum inclinantem in bonum delectabile. H.N.

Resp. Actus Meritorius est etiam satisfactorius. Ita communis, & probatur: Actus meritorius est actus alicujus virtutis, prout consideranti patet ex dictis præcedentibus; sed Actus virtutis est etiam satisfactorius; nam Actus virtutis semper est aliquo modo afflictivus, utpote habens annexam aliquam difficultatem in retrahenda voluntate a bono delectabili, transferendo eamdem ad bonum honestum, quæ difficultas superata tamquam aliquid afflictivum dein ordinatur in compensationem pœnæ, alias subeundæ propter peccatum: ergo.

Ceteroquin uti ad actum meritorium de condigno vitæ æternæ desideratur Status viæ, & gratiæ sanctificantis; ita etiam defacto requiritur ad satisfactorium de condigno ex opere operantis pro pœna alias in Purgatorio toleranda.

Hincque Animæ in Purgatorio non dicuntur exhibere satisfactionem pro peccatis, sed potius satispassionem; quoniam non sunt in Statu viæ.

Item graves peccatores saltem de potentia Dei ordinaria non censentur satisfacere per suas castigationes & afflictiones pro peccatis in ordine ad delendas pœnas Purgatorii, quia etsi sint in via, non tamen existunt in gratia sanctificante, per quam unimur Christo, & in qua unione vis satisfaciendi per opera propria fundatur: in Christo enim *vivimus* (intellige vita spirituali per gratiam sanctificantem) *meremur*, *& satisfacimus*: Inquit Conc. Trid. *Sess.14. de Pœnitentia*. 8. ubi vides, quod pariformiter loquatur de merito, ac satisfactione.

Nec opponas: Satisfactio Sacramentalis habet vim remittendi pœnam peccatis confessis debitam, quamvis eadem persolvatur in statu peccati mortalis, prout dicetur Tract. 14. dist. X. quæst. Ergo ad satisfactionem quatenus remissivam pœnæ non requiritur Status gratiæ sanctificantis: Respondeo enim disting. ant: Satisfactio Sacramentalis habet vim remittendi pœnam ex opere operato; concedo: ex opere operantis; nego ant: & similiter distinguo consequens: ad satisfactionem remissivam pœnæ alias in Purgatorio peccatis debitæ non requiritur Status gratiæ, si sit remissiva ex opere operato, & præcise respiciendo Merita Christi; concedo: si sit remissiva ex opere operantis, & adjungendo merita propria per Merita Christi dignificata, nego consequentiam.

DISTINCTIO III.

De conscientia ut Regula Actuum Humanorum.

QUÆSTIO I.

De natura, & divisione Conscientiæ ut sic; ubi & de Conscientia recta, seu certa.

SUMMARIUM.

1. *Conscientia, unde sic dicta?* (a) *Dist.2.n.5.*
   Remorsus Conscientiæ, & Testimonium ejus, quid?
2. *Conscientia, quid?*
3. *Dividitur in quinque membra.*
4. *Conscientia recta quid?*
5. *Veritas duplex, speculativa & practica.*
6. *Conscientia recta duplex.*
7. *Quomodo differat a probabili?*
8. *Quanta sit obligatio Conscientiæ?*

1. Conscientia, quæ est regula proxima actionum humanarum, juxta dicta superius (a) sumitur hic pro judicio practico intellectus, proponente quidpiam homini ut bonum, vel malum moraliter, ac proinde prosequendum vel fugiendum: ipse enim actus intellectus practici, quo judicat aliquid esse bonum, vel malum, aut indifferens in genere moris, vocatur *Conscientia*. Dicitur autem *Conscientia*, quasi *Cordis scientia*, ut advertit D. Bernardus *lib. de Conscientia, c.8.* & partim se extendit ad opera nostra præterita, ea vel accusando tamquam male facta, & dicitur *Remorsus conscientiæ*; vel commendando tamquam bene facta, & appellatur ab Apostolo 2. Corinth. 1. *Testimonium Conscientiæ nostræ*: partim vero respicit opera instantia seu futura dictando, quæ agenda sint tamquam bona seu honesta, quæque omittenda tamquam turpia seu inhonesta, & dicitur alio nomine *Dictamen rectæ rationis*.

2. CONCL. I. *Conscientia* est actus intellectus practici, judicantis aliquid hic & nunc agendum esse vel fuisse tamquam bonum honestum, aut fugiendum esse vel fuisse tamquam turpe & inhonestum. Ita Layman *lib.1. tract.1. cap.2.* quæ definitio in re est communis: quamvis Conscientia quandoque etiam accipiatur pro habitu intellectus, id est, pro habituali dictamine intellectus, quo cognoscitur hic & nunc operationem faciendam, esse bonam, aut malam moraliter.

3. CONCL. II. Conscientia hactenus explicata communiter dividitur in quinque membra, scilicet in Conscientiam rectam, erroneam, seu falsam, dubiam, probabilem, seu opinativam, & scrupulosam. Ratio hujus divisionis est: quia Conscientia nihil aliud est, nisi judicium practicum intellectus, dictans, quid hic & nunc a nobis sit agendum, vel non agendum, juxta regulas morum extrinsecas: atqui intellectus sic judicando, quandoque est certus in suo judicio, & dicitur *Conscientia recta*, seu certa: aliquando errat, & dicitur *Conscientia erronea*: quandoque probabiliter judicat, & vocatur *Conscientia probabilis*, seu opinativa: interdum vero dubitat, ac neutri parti determinatum præbet assensum, & est *Conscientia dubia*, & tandem quandoque scrupulis agitatur, & dicitur *Conscientia scrupulosa*. Loquendo nunc de altera parte Quæstionis, sit

4. CONCL. III. *Conscientia recta*, seu (ut alii loquuntur) certa & vera, recte definitur, quod sit dictamen verum intellectus, dictans absque ulla formidine de opposito, quod faciendum est, esse bonum vel malum. Ita in re communis. Et quidem, si hujusmodi dictamen practicum intellectus sit rectum, ac verum tam speculativa, quam practica veritate, tunc hujusmodi Conscientia dicitur omnimode recta seu vera. Si autem sit rectum, seu verum veritate dumtaxat practica, non autem speculativa, tunc hujusmodi Conscientia dicitur solum practice vera: quæ divisio Conscientiæ rectæ ut intelligatur.

5. Notandum, quod *Veritas speculativa* sit veritas simpliciter & absolute sumpta, prout objectum est in re: & hoc modo illud dumtaxat judicium intellectus est verum, quod est conforme objecto, ut se habet a parte rei; id est, quod ita judicat de objecto, prout ipsum revera se habet a parte rei. *Veritas practica* dicitur illa, quæ fundatur in prudenti ac firma existimatione rei, ex gravibus motivis orta.

6. Hinc infertur, quod *Conscientia tam practice, quam speculative recta*, sit dictamen intellectus, dictans absque ulla formidine de opposito, aliquid hic & nunc esse honestum, ac proinde prosequendum, quod revera a parte rei honestum est, prout fit in innumeris actibus bonis atque honestis, qui ut tales proponuntur ab intellectu voluntati, atque revera a parte rei sunt honesti. *Conscientia solum practice recta*, est dictamen verum veritate dumtaxat practica, id est, desumptum ex prudentibus motivis, dictans absque ulla formidine de opposito, hoc esse honestum & faciendum, quod tamen revera a parte rei non est tale. Exemplum hujus habemus Gen. c.29. cum Jacob Patriarcha optima fide, & conscientia recta, ad Liam accessit, ita secum discurrens: *Honestum est accedere ad propriam uxorem: hæc est mea uxor* (uti prudenter arbitrari debebat Jacob, cum non nisi temere de mala fide Labani, supponentis sibi pro Rachele Liam, suspicari potuisset) *ergo honestum est ad hanc accedere*: quod tamen a parte rei non erat, cum Lia pro tunc non fuerit ejus legitima uxor, sed Rachel.

7. Porro cum in definitione Conscientiæ rectæ additur, *absque ulla formidine de opposito*, per hanc particulam Conscientia recta seu certa differt a Conscientia probabili, utpote quæ non habetur sine ulla formidine de opposito; prout ex dicendis infra *Quæst.4.* patebit.

8. Quæres, quanta sit obligatio Conscientiæ rectæ seu certæ quidpiam præcipientis, aut prohibentis? Resp. certum esse, Conscientiam rectam seu certam adeo obligare hominem, ut is delinquat atque peccet, nisi illam in operando sequatur, quando præscribit aliquid ut faciendum vel fugiendum sub præcepto, & non tantum sub consilio. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia voluntas peccat, si in operatione non sequatur suam regulam proximam: atqui Conscientia, præsertim recta, est regula proxima voluntatis operantis, seu actionum ejus; ergo peccat volun-

voluntas, nisi Conscientiam recte præcipientem, aut prohibentem in operando sequatur. Dicitur autem in responsione, & *non tantum sub consilio*. Quia si Conscientia recta quidpiam dumtaxat proponat agendum per modum consilii, non autem præcepti, sicuti non obligamur sub peccato ad adimplenda omnia consilia (quamvis eadem sequi sit melius, & consultius) ita nec sub peccato tenemur sequi Conscientiam rectam, quidpiam sub consilio dumtaxat proponentem; ut certum est.

QUÆSTIO II.

De Conscientia erronea, ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

9. *Conscientia erronea, quid?*
10. *Conscientia practice dumtaxat recta an sit erronea?*
11. *Conscientia erronea invincibilis, & vincibilis, quid?* (b) Dist. 1. q. 5. n. 40.
12. *Conscientia erronea quæcumque obligat negative, &c.*
13. *Corollaria ex dictis.*
14. *Actio debet esse libera, ut quis peccet agendo contra Conscientiam erroneam.*
15. *Ad hanc non sufficit solus scrupulus.*
16. *Conscientia invincibiliter errans, obligat etiam positive.*
17. *Corollarium.*
18. *Conscientia vincibiliter errans obligat, ut eam deponamus, &c.*
19. *Alioquin peccabit operans, quamcumque partem elegerit.*
20. *Solvitur instantia.*
21. *Conscientia erronea, quomodo sit deponenda?*
22. *Notabilis objectio; & quomodo Lex Divina nullum reddat perplexum.*
23. *Quid agendum, quando utraque contradictionis pars putatur esse peccatum?*
24. *Quid, si quis nesciat discernere, ubi sit minus malum?*

9. CONCL. I. *Conscientia erronea* est illa, quæ dictat aliquid esse faciendum, vel non faciendum, quod revera tale non est, absque fundamento probabili. Et dicitur, *absque fundamento probabili* ad differentiam Conscientiæ probabilis, quæ quandoque etiam dictat aliquid esse honestum seu licitum, quod a parte rei est inhonestum ac illicitum; & tamen quia id colligit ex motivis probabilibus, non dicitur Conscientia erronea, sed probabilis.

10. Si quæratur, an Conscientia practice dumtaxat recta, possit dici erronea, nec ne? Resp. cum Mastrio *disp. 1. Theolog. Moral. num.* 14. hanc esse quæstionem de nomine, nam hujusmodi Conscientia potest dici & recta, & erronea, sub diverso tamen respectu. Recta quidem respectu voluntatis, quia prudenter eam dirigit, quantum satis est, ut ipsa non peccet: & hæc dicitur *Rectitudo practica*. At respectu objecti potest dici erronea, quia re ipsa errat circa objectum, putans esse honestum, quod tamen a parte rei tale non est.

11. CONCL. II Conscientia erronea dividitur in invincibilem, & vincibilem. Ita communis. *Conscientia erronea invincibilis* est, cujus error adhibita diligentia morali vinci, seu vitari non potuit; ideoque nec voluntarius est, nec ad culpam imputatur; talis fuit in Jacob Patriarcha accedente ad Liam. *Conscientia erronea vincibilis* est, cujus error, moraliter loquendo vitari potuit, & debuit; ac proinde indirecte voluntarius, atque culpabilis existit. Unde colligitur, hanc divisionem Conscientiæ erroneæ in invincibilem ac vincibilem, multum coincidere cum divisione Ignorantiæ in invincibilem & vincibilem, de qua superius: (b) etenim prior procedit ex Ignorantia invincibili, posterior autem ex vincibili.

12. CONCL. III. Conscientia erronea quæcumque, sive vincibilis sit, sive invincibilis, præcipiens aliquid ut agendum vel fugiendum, obligat negative, ne videlicet contra eam operemur; ac proinde operari contra ejusmodi Conscientiam erronam nondum depositam, semper est peccatũ. Ita certa, & communis Theologorum. Nam juxta illud Rom. 14. *Omne, quod non est ex fide (* id est, ex dictamine conscientiæ *) peccatum est*. Et, ut inquit Innocentius III. *c. Litteras. de Restit. spoliat. Quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam*. Accedit ratio: quia voluntas operans contra Conscientiam erroneam, vere consentit in malum, habetque sufficientem affectum ad peccatum, quod apprehendit. Nec obstat, quod Conscientia illa sit erronea. Nam hoc ipso, quod error ejus non cognoscatur, agere contra ipsam est peccatum: ita enim Conscientia illa proponit in apprehensione operantis, objectum esse faciendum aut fugiendum, ac si re ipsa sic se haberet.

13. Ex dictis infertur, quod putans esse jejunium de præcepto, quando non est, peccet contra Temperantiam, si non jejunet, nisi Conscientiam suam erroneam, melius investigando veritatem, deponat. Similiter, si quis erronee putet, mentiri officiose in tali casu esse peccatum mortale, ac nihilominus mentiatur, peccat mortaliter, quamvis ceteroquin tale mendacium sit solum veniale. Insuper sequitur, quod operans contra Conscientiam erroneam, sive vincibilem, sive invincibilem, peccet in ea specie peccati, & contra illam virtutem, sicuti intellectus falso judicat: v.g. in prædictis duobus casibus prior peccat contra virtutem Temperantiæ, alter in specie mendacii mortalis. Item si quis erronee existimet se peccaturum mortaliter, operando contra hanc Conscientiam erroneam, peccabit mortaliter; si venialiter, venialiter: quod si conscientia dictet peccatum in genere, non descendendo ad aliquam speciem ejus, erit peccatum in genere, & ad nullam particularem peccati speciem pertinebit. Siquidem tota malitiæ hujus ratio consistit in hoc; quod quis operetur contra dictamen suæ Conscientiæ; ergo talis & tanta erit malitia, qualem & quantam Conscientiam dictat.

14. Notandum tamen cum Sanchez *lib. 1. in Decalogum, cap. 11. num.* 3. & aliis, ad hoc, ut quis contra Conscientiam erroneam agendo peccet; necessarium esse, ut actio ipsius sit libera. Hinc si quis in carcere v.g. constitutus existimet, se peccare Missam non audiendo, non ideo peccat: similiter non delinquit scrupulosus, cum involuntarias suas passiones, aut in oratione distractiones, peccata esse arbitratur. Ratio est clara: quia ad omne peccatum requiritur libertas.

15. Adde etiam cum Navarro *in Manuali, præludio 9. n.9.* & Doctoribus communiter, quod ad hujusmodi Conscientiam erroneam inducendam non sufficiat solus scrupulus in genere, vel in particulari. Hinc si quis faciat opus licitum, quod credit ei licere, non peccat, licet angatur scrupulo aliquo in contrarium; quia scrupulosus, quamvis aliquo modo angatur, ac vereatur hic latere peccatum, non tamen determinate sic judicat, immo potius oppositum credit esse verum. Quod si tandem Conscientia erronea sit dumtaxat consulens, vel permittens, sicut non est peccatum agere contra consilium, ita nec foret peccatum agere contra istam Conscientiam.

16. CONCL. IV. Conscientia invincibiliter errans, præcipiens aliquid aut agendum aut fugiendum, non solum obligat negative, ne scilicet contra eam operemur, juxta proxime dicta; sed obligat etiam positive, ut ipsam sequamur, ut proinde quis peccet, nisi dictamen illius in operando sequatur. Ita Scotus 2. *in Reportatis, dist.* 39. Mastrius *disp. 1. Th. Moral. n.* 19. & communis Theologorum. Ratio est: quia ex quo Conscientia est invincibiliter errans, taliter, ut nulla morali diligentia vinci ac deponi possit, ita ipsa se habet in prudenti ac inculpabili æstimatione operantis, ac si esset simpliciter, & absolute recta: ergo tenetur quis eam sequi, non minus, ac Conscientiam rectam seu certam.

17. Infertur proinde, quod si quis mentiatur ad liberandum proximum e periculo vitæ, ob Conscientiam invincibiliter errantem, putans, se ex misericordia ad id teneri, is actum bonum faciat; & si non mentiatur, peccet contra virtutem Misericordiæ. Dicitur notanter, *ob Conscientiam invincibiliter errantem putans, &c.* nam si Conscientia illa erronea fuisset vincibilis, aliud esset dicendum, juxta Conclusionem sequentem.

18. CONCL. V. Econtra Conscientia vincibiliter dumtaxat errans, proponens aliquid ut præceptum, quod revera prohibitum est, aut econtra, non solum non obligat positive ut eam sequamur, sed neque licite ipsam sequi possumus; obligat tamen, ut eam deponamus. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia ex una parte agere contra Conscientiam erroneam, est peccatum, ut patet ex dictis *num.* 12. ex altera vero parte Conscientia talis erronea, utpote vincibilis, non excusat a peccato; ergo qui eam sequitur, revera peccat, & qui contra eam necdum depositam operatur, etiam peccat.

19. Superest proinde, quod quis obligetur ad deponendam Conscientiam suam erroneam vincibilem. Et hæc quidem

obligatio tanta est, ut in ejusmodi casu, stante tali Conscientia erronea vincibili, quamcumque tandem partem quis elegerit, sit peccaturus: nam si facit id, quod revera a lege præceptum est, operabitur contra Conscientiam suam oppositum dictantem; sin minus, sed sequatur dictamen Conscientiæ suæ, peccabit contra legem, a qua non absolvitur per errorem suæ Conscientiæ, utpote mere vincibilem & culpabilem.

20. Nec dicas, posse hominem in tali occasione constitui, ut non possit suam Conscientiam vincibiliter errantem deponere; prout v.g. contingeret, si alius non adsit, a quo possit consilium petere reique veritatem ediscere, ipse vero semetipsum adjuvare non valeat. Resp. enim cum Mastrio *disp.* 1. *Theol. moral. num.* 34. & aliis, in hujusmodi casibus Conscientiam illam revera reddi invincibilem; siquidem qui illam habet, non potest hic & nunc eam superare atque deponere, ac proinde sequendo illam non peccabit, prout dictum est *num.* 16.loquendo de Conscientia invincibiliter errante.

21. Quod si quis quærat, quomodo Conscientia erronea sit deponenda? Resp. Quando Conscientia erronea est vincibilis, eam facile deponi posse, dummodo quis debitam adhibeat diligentiam investigando rei veritatem, illudque attentius consideret, in quo se falli suspicatur, discurrendo ex primis principiis practicis ad suum errorem agnoscendum. Idem, & quidem facilius fieri potest, adhibendo consilium prudentioris, juxta illud Prov. 13. *Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* Et Ecclesiastici 32. *Fili sine consilio nihil facias & post factum non pœnitebis.* Ceterum Conscientia erronea invincibilis, hoc ipso, quod sit invincibilis, moraliter deponi nequit: nam ad libitum, & sine ulla ratione, non nisi temere deponeretur.

22. Objicies contra IV.& V.Conclusionem simul. Lex Divina nullum reddit perplexum: atqui hoc fieret, si conscientia erronea sive vincibilis, sive invincibilis, semper obligaret negative, ne scilicet voluntas contra ipsam agat; ergo Conscientia erronea non sic obligat. Major est certa, & ab omnibus concessa: quia Lex Divina numquam facit, quod homo necessario peccet, ita ut peccatum evadere non possit; nam hoc ipso jam non committeretur peccatum defectu libertatis. Minor vero probatur: potest enim quis ex Conscientia erronea existimare, utramque partem contradictionis esse peccatum; prout fieret, si quis die Festo assistens moribundo existimaret, esse peccatum mortale, tali die omittere auditionem Sacri, ac vicissim esse peccatum mortale in tali extrema necessitate deserere moribundum; ergo. Ad hanc objectionem satis notabilem, & quæ varie proponi, atque urgeri potest, Resp. concessa majori, negando minorem, ejusque probationi consequentiam: nam si ejusmodi Conscientia erronea sit vincibilis, tenetur homo eamdem deponere juxta proxime dicta, & tunc alterutrum eligere, quod judicat hic & nunc esse faciendum: videlicet (loquendo de præmisso casu) audire Missam, si adsint alii, qui commode possunt moribundo assistere, atque inservire; vel, si hi non adsint, omittere Missam, & moribundo assistere, ob rationes mox dicendas.

23. Quod si vero Conscientia erronea sit invincibilis, & talis, quam deponere quis nequeat discurrendo per prima principia practica, vel petendo consilium a Doctoribus, tunc tenetur homo in ejusmodi casu constitutus eligere illud, quod sibi minus malum apparet, & hoc faciendo non peccabit. *arg. c. Duo mala, dist.* 13.& *can. Juravit David.* 22.*q.*4. At vero, si eligat illud, quod gravius peccatum esse judicaverit, peccati reus erit; ut communiter notant Doctores. Ratio est: quia omne peccatum non ex necessitate, sed ex libertate admittitur; ergo cum hic & nunc (juxta datam hypotesim) necessario sit unum eligendum ab homine, non libertate, sed necessitate eligit minus, sicque non peccat peccaret autem eligendo majus, quia potest excessum malitiæ ejus vitare eligendo id, quod sibi minus peccatum apparet.

24. Si autem in tali casu constitutus discernere, atque judicare ex perplexitate, aut alia causa non possit, quodnam illorum sit minus malum sive peccatum, sed in utroque actu parem apprehendat malitiam, homo ille non peccabit, quidquid egerit ex utroque; quia nemo peccat necessitate. Exemplum hujus proxime præmissum est. Aliud cum Laymano *lib.* 1. *Tract.* 1. *c.* 4. *nu.* 4. addi potest de Parocho: nam si Parochus ad Ecclesiam Festo die veniens, sacrificaturus pro populo, recordetur se jejunum non esse, nec alius Sacerdos tunc accersiri possit, qui celebret (in quo casu Parochus videtur perplexus: si enim celebrem, cogitat ipse, peccabo adversus reverentiam Sacramenti, propter legem Ecclesiæ: si autem non celebrem, peccabo contra legem Charitatis, propter scandalum populi) profecto in tali casu, si scandalum aliter evitari non potest, ut supponitur, Parochus celebrare deberet; cum lex Ecclesiastica cedat majori legi Charitatis naturalis; si tamen hanc ipsam veritatem præ inopinata perturbatione perspicere nequeat, nec alium habeat, a quo edoceatur, non peccabit Parochus, licet Sacrificio abstineat cum scandalo populi.

QUÆSTIO III.

De Conscientia dubia ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

25. *Conscientia dubia, quid?*
26. *Dividitur varie juxta variam Dubii divisionem.*
Dubium speculativum, &c.
Conscientia speculative dubia, quid?
27. *Dubium practicum, &*
Conscientia practice dubia, quid?
28. *Dubium practicum duplex, generale,*
et particulare, seu practice practicum.
29. *Dubium positivum, & negativum, ac Conscientia positive & negative dubia, quid?*
30. *Cum Conscientia practice dubia illicitum est operari.*
31. *Et operans cum ea peccat pro qualitate dubii.*
32. *Loquendo tamen de dubio proprie practico.*
33. *Cum conscientia solum speculative dubia, seu practice deposita, non est illicitum operari:*
34. *Declaratur hoc exemplis.*
35. *In dubiis tutior pars est eligenda, quomodo?*
36. *Corollaria practica.*

25. CONCL. I. Per *Conscientiam dubiam* intelligitur ea, quæ neutri parti determinatum præstat assensum, sed anceps manet inter utramque, v. g. an hoc sit licitum, vel non licitum; peccatum, nec ne? Unde Dubium in præsenti accipitur proprie, nempe pro eo quod contingit, quando intellectus inter duas partes oppositas hæret suspensus, adeo quod neutri determinatum præbeat assensum.

26. CONCL.II.Conscientia dubia varie dividitur, juxta variam scilicet Dubii divisionem. Hinc, quia Dubium in primis dividitur in practicum, & speculativum; etiam conscientia dubia communiter dividitur in Conscientiam practice dubiam, & speculative dubiam. *Dubium speculativum* dicitur illud, quando dubitatur de veritate, id est, quando dubitatur de aliquo, non quærendo directe de praxi, seu actione humana, num ea licita sit nec ne, sed de quodam alio, an ita se habeat, nec ne, v.g. si dubito, utrum Baptismus collatus in nomine Christi tantum, sit validus; utrum tali die sit jejunium, nec ne; utrum fundus, quem possideo, vere sit meus; utrum votum castitatis emiserim; utrum matrimonium, quod contraxi, sit validum; utrum bellum, in quo milito, sit justum, &c. Hæc enim omnia & alia his similia, spectant ad Dubium speculativum: quia in ipsis directe ac immediate non quæritur de praxi seu actione humana, an ea sit licita nec ne, sed de quodam alio, ut patet; non obstante, quod ex tali Dubio speculativo multa postmodum Dubia practica oriri possint. Et juxta hoc *Conscientia speculative dubia* est intelligenda, quod nempe sit ea, quæ dubitat de aliquo, non tamen quærendo directe ac immediate de praxi, seu actione humana, utrum ea licita sit, nec ne, sed de aliquo alio; ut fit in allatis exemplis.

27. *Dubium practicum* est, quando dubitatur de operatione: id est, Practicum dubium dicitur illud, in quo directe quæritur de ipsa praxi, seu actione humana, num ea in talibus circumstantiis sit licita, nec ne; v. g. an hodie tenear jejunare; an sim obligatus hac die audire Missam, vel confiteri? an tenear restituere fundum, quem habeo, &c. Et huic Dubio practico correspondet *Conscientia practice dubia*; estque illa, quæ dubitat immediate de praxi, seu actione humana, utrum ea licita sit, nec ne; prout fit in allatis exemplis, & aliis hujusmodi.

28. Dubium practicum subdividitur a nonnullis Theologis in generale, & particulare. *Dubium practicum generale*, seu universale, dicitur illud, quando dubitatur in genere, an hæc, vel illa actio sit licita; v. g. an per se loquendo liceat ad Beneficium Ecclesiasticum eligere minus dignum relicto digniore, an liceat die Festo bellare, piscari, pingere, &c. Du-

&c. *Dubium practicum particulare* (quod proprie practicum, seu practice practicum appellatur) censetur illud, quando in particulari dubitatur, utrum hic & nunc licita sit talis actio, nec ne, v. g. an hodie excuser a jejunio ob certas circumstantias, nempe ob aliqualem infirmitatem, iter, labores susceptos, &c. Et juxta hoc etiam Conscientia practice dubia subdividi potest.

29. Dubium ulterius a Theologis subdividitur in positivum & negativum. *Dubium positivum* tunc contingit, quando quis habet pro utraque parte judicium probabile, quod aliquid sit, & etiam quod non sit. Et juxta hoc tunc dicitur *Conscientia* nostra *positive dubia*; quando pro utraque parte occurrunt rationes æque probabiles, adeo ut intellectus in neutram partem judicium suum inclinet, sed videns rei difficultatem, ac rationes utrinque pugnantes, in suo judicio manet suspensus. *Dubium negativum* est, quando quis pro neutra parte habet rationes probabiles, & sic remanet suspensus neq; affirmando, neq; negando quod talis actus sit licitus, aut illicitus. Et hoc modo etiam *Conscientia negative dubia* est explicanda.

30. CONCL. III. Cum Conscientia vere practice dubia semper est illicitum operari; id est, semper est peccatum, operari stante Conscientia vere ac proprie practice dubia, qua nempe quis dubitat, an in particulari illud sit peccatum, nec ne, quod operatur. Ita Scotus *Quæst.2. Prologi, in fine & in 4. dist. 3. q. 1. §. Dico ergo*; estque communis Doctorum. Ratio est: quia qui operatur cum Dubio proprie practico, seu (ut alii loquuntur) pratice practico, manifeste se exponit periculo peccandi; ergo etiam peccat, juxta illud Eccl. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo*. Confirmatur Conclusio ex illo Rom. 14. *Omne quod non est ex fide, peccatum est*: atqui illud, quod fit cum Conscientia practice dubia, non est ex fide, id est, ex dictamine Conscientiæ; ergo est peccatum.

31. CONCL. IV. Operans cum conscientia practicæ dubia, peccat pro qualitate dubii, & in ea specie peccati, de qua dubitat: ita ut si dubitet, an peccet mortaliter, agendo mortaliter peccet; si venialiter, peccet venialiter; si dubitet, an in specie furti delinquat, operando malitiam furti contrahat, & sic loquendo de aliis. Ita rursum Scotus *loc. cit.* & communiter Doctores. Ratio est: quia operans cum tali dubio practico, exponit se periculo transgrediendi præceptum tale vel tale, & peccandi in ea specie peccati, de qua dubitat; ergo etiam malitiam ejus contrahit. Probatur Consequentia; quia juxta illud allegatum, *Qui amat periculum, peribit in illo*: atqui talis exponit se periculo peccandi in tali specie peccati; ergo operando cum tali periculo perit in ipso, id est, peccat in tali specie peccati. Et hoc Doctores passim extendunt ad casum, quo cuipiam in confuso proponitur aliquod opus peccaminosum a Conscientia, sub dubio tamen, an sit mortale vel veniale: nam exequens tale opus stante illo dubio practico (sermo est de dubio proprie practico, & non de simplici anxietate, vel scrupulo) peccat mortaliter; quia operans cum tali dubio practico, exponit se periculo peccandi mortaliter. Concordant in simili dicta superius *num. 13.* de Conscientia erronea.

32. Additur notanter, *sermo est de dubio proprie practico, &c.* Nam dicta in hac utraque Conclusione, intelligenda sunt de vero & proprie dicto dubio practico; id est, de tali, quo quis vere ac in particulari dubitat, an hoc vel illud sit peccatum mortale vel veniale, ita quod habeat verum judicium suspensum, neque illud deponat. Nam si quis non vere dubitet, sed solum patiatur quosdam timores, anxietates, aut scrupulos, qui sæpe etiam hominem nolentem affligunt, non peccabit operando contra illos; præsertim si hoc faciat ex ratione aliqua probabili, vel sequendo consilium Confessarii, aut aliorum doctorum, prout magis dicetur infra *Quæst. 5.* agendo de Conscientia scrupulosa.

33. CONCL. V. Nihilominus operari cum Conscientia solum speculative dubia, non semper est peccatum; etenim si tale dubium ex rationabili fundamentuo practice deponatur, peccatum non est facere aliquid, vel omittere cum dubio speculativo. Ita Doctor noster *in 4. dist. 30. q. 1.* estque rursum communis Doctorum. Ratio est: quia regula nostrarum actionum non est notitia speculativa, quę in sola objecti veritate cognoscenda consistit, sed practica, quæ omnium circumstantiarum qualitatem & conditionem perpendit: atqui objectum, quod secundum se & speculative consideratum apparet dubium, accedentibus certis circumstantiis potest reddi practice certum, quod liceat; ergo.

34. Declaratur Conclusio exemplis. Sic in primis, si quis dubitet specularive, an res, quam possidet, sit sua, nec ne; non obstante ejusmodi dubio speculativo, potest practice judicare, sibi de facto licitum esse rem illam retinere, eo quod in dubio melior sit conditio possidentis: sicque licite, & absque peccato rem illam retinebit. Similiter Sacerdos ægrotus, qui considerata qualitate morbi sui speculative dubitat, an sibi liceat a Divini Officii recitatione abstinere, accedente Medici vel Confessarii consilio practice est certus, id sibi licere: unde deposito practice illo dubio suo, non peccabit omittendo Divinum Officium. Insuper miles, si speculative dubitet de justitia belli, potest hoc dubium practice deponere, atque ad mandatum sui Principis vel Ducis in eo militare, eo quod in dubiis standum sit judicio Superiorum, simulque sibi a suo Principe hic & nunc pugna præcipiatur: & taliter deponens dubium suum speculativum, non peccabit militando. Idem dicendum de innumeris aliis casibus.

35. Quæres, quomodo sit intelligendum illud commune dictum, *in dubiis tutior pars est eligenda*, prout desumitur ex jure Canonico *c. Juvenis. de Sponsalibus*, & *cap. Ad audientiam de Homicidio*, & alibi. Resp. I. Per hoc axioma non intendi, quod in omni materia, omnique dubio, etiam mere speculativo, semper sit eligenda tutior pars; nam dubium speculativum potest ex rationabili fundamento practice deponi, sicque cessat dubium: quia non est in dubio, qui probabilibus rationibus flectitur ad unam partem. Silvester Vers. *Opinio q. 1.* Quinimo in certis materiis possumus etiam eligere partem minus tutam relicta tutiore, prout ex professo dicetur *Quæst. sequenti*. Resp. II. cum Ludov. Engel. *tit. de Voto n. 3.* & aliis, hanc regulam plerumque esse tantum de consilio, & non de præcepto, nisi quis in dubio practico perseveret, neque ad ejus depositionem sese resolvere possit: tunc enim non licet agere cum tali Conscientia practice dubia, sed debet eligi pars tutior, juxta dicta *n. 30. & 31.* Alii respondent, dictum illud procedere in dubio negativo, ac proprie dicto, quando nimirum pro neutra parte adsunt ullæ rationes, vel saltem non sufficientes, cur unam præ altera amplecti debeamus; secus autem esse in dubiis positivis, quando utrinque sunt rationes probabiles. Et hac ratione pro nunc potest responderi ad citatos textus Juris: nam exactior illorum Capitulorum explicatio spectat ad interpretes Juris Canonici.

36. Ex hactenus dictis infertur, si quis dubitat, utrum aliqua actio sit peccatum nec ne, videt autem, omittendo talem actionem nullatenus se peccaturum, quod is teneatur perseverante tali dubio abstinere ab illa actione; alioquin enim peccaret. Quod si vero Conscientia dubia existat de utraque contradictionis parte, ita ut quis dubitet, an ipsa actio sit peccatum, aut potius ejus omissio, tunc tutior pars sic debet eligi, quod dubitans adhibeat diligentiam, quam potest, ad dubium prudenter deponendum, petendo videlicet consilium a doctoribus, vel ex se discurrendo, Deumque rogando, ut se dignetur illuminare: hoc enim est tutius, utpote cum in depositione talis Conscientiæ dubiæ nullum subsit periculum peccandi, bene tamen in executione aut omissione actus durante tali dubio. Si autem adhibitis præfatis mediis pro neutra parte possit quis dubium deponere, eligat illam partem, in qua minus mali sibi apparet; quia hæc censebitur tutior in tali casu, juxta illud commune dictum (& habetur *can. Duo mala, & can. Nervi dist. 13.*) *Ex duobus malis minus est eligendum*, & tunc aliquis non peccabit eligendo minus malum.

QUÆSTIO IV.

De Conscientia probabili, & an ipsam licite sequi possimus?

37. PRæsens Quæstio est una ex utilissimis, imo & nobilissimis, quæ occurrunt in Tractatu de Actibus Humanis: quia vero ipsa ob sui nobilitatem, simulque copiam materiarum, longiori indiget discussione, ne ejus prolixitas pariat confusionem, expedit, ut eam in Paragraphos dividamus.

§. I.

Quid sit Conscientia, & Opinio probabilis?

SUMMARIUM.

38. *Conscientia probabilis, quid?*
39. *Est cum formidine de opposito.*
40. *Diversitas sententiarum in dijudicando, quæ Opinio sit probabilis.*
41. *Opinio probabilis, quæ?*

42. *Opinio probabilis probabilitate intrinseca, vel extrinseca, quid?*
43. *Est alia magis, alia minus probabilis, & tuta.*
44. *Per Probabilitatem quantumvis tenuem, quid intelligatur?*
45. *Sententia Raymundi Lumbier.*
46. *Sententia Joannis de Cardenas.*

38. CONCL. I. *Conscientia probabilis*, quæ etiam *opinativa* dicitur, est judicium practicum intellectus, quo ex gravi, licet non penitus certo fundamento, assentit, & adhærer uni parti determinate, sed cum formidine de opposito. Ita in re communis. Differt in primis a Conscientia *certa* seu recta, quod hæc relinquat intellectum certum de una parte contradictionis non autem Conscientia probabilis, utpote quæ habetur cum formidine de opposito. Differt etiam a Conscientia *dubia*, utpote quæ neutri parti determinatum præbet assensum, sed manet anceps ac suspensa intra utramque contradictionis partem; non sic Conscientia probabilis, utpote quæ determinate assentit uni parti ex fundamento probabili, licet cum formidine de opposito.

39. Dicitur notanter, *licet cum formidine de opposito*: nam cum illud fundamentum non sit omnino evidens, sed probabile tantum, potest ipsi subesse falsum. Ceterum per hanc formidinem de opposito tollitur quidem firmitas assensus, non autem ejus determinatio: adhuc enim intellectus determinate assentit uni parti, & quidem ex gravi fundamento, licet non adeo firmiter, prout fit in Conscientia recta. Quod si vero intellectus in re morali formet judicium circa honestatem, malitiam, aut indifferentiam actus, vel objecti, dumtaxat ex levi, vel etiam nullo fundamento, ea non erit Conscientia probabilis, sed improbabilis & temeraria.

40. Quantum attinet ad alteram partem quæstionis, necessario prorsus præmittendam, eo quod Conscientia probabilis sequitur ad opinionem probabilem, sicut assensus Conclusionis ad assensum Præmissarum; quænam in specie opinio censeri debeat probabilis, prout secernitur ab improbabili, hoc opus, hic labor est: quot enim capita, tot sententiæ, & qui alicujus opinionis assertor est, illi veram probabilitatem assignat. Quinimo jamjam cruda illa quorumdam assertio cœpit in auribus prurire, quod unius aut alterius Auctoris dictum fundet opinionem probabilē. Sed quoniam hæc doctrina periculosa sane fuit, non immerito eamdem Sedes Apostolica rejiciendam censuit, dum Alexander VII. inter alias Propositiones etiam hanc, ordine 27. damnavit: *Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem.* Hac itaque propositione dimissa, sit

41. CONCL. II. *Opinio probabilis* generatim illa censetur, quæ gravi nititur fundamento, licet non penitus certo, simulque nullam contra se habet rationem convincentem. Ita communior modus loquendi Doctorum: neque dissentit Aristoteles 1. *Top. cap.* 1. ubi ait: *Probabilia? sunt quæ videntur omnibus aut plurimis, vel sapientibus omnibus, aut plurimis.* Præsertim autem ad hoc, ut opinio censeri possit probabilis requiritur, quod non sit contra Sacram Scripturam, Definitionem Sanctæ Matris Ecclesiæ, Traditiones Sanctorum Patrum, aut unanimem Doctorum consensum: nam opinio in aliquo horum deficiens, non tam opinio censeri debet, quam Hæresis, vel Error, aut Temeritas.

42. Ceterum quia grave illud fundamentum, cui opinio probabilis innititur, duplex esse potest; intrinsecum videlicet, atque ex ipsa rei natura, effectibus & circumstantiis ipsius desumptum: & extrinsecum, nempe ex magna Doctorum eam tenentium auctoritate depromptum: hinc dupliciter poterit opinio quædam operanti esse probabilis, scilicet vel probabilitate intrinseca, vel probabilitate saltem extrinseca. *Opinio probabilis probabilitate intrinseca* dicitur illa, cujus probabilitas habetur ex ratione; id est, ex principiis intrinsecis talis propositionis, qualia sunt causæ, vel effectus ipsius, aut definitio, vel circumstantiæ, aut quid simile. *Opinio probabilis probabilitate extrinseca* censetur ea, quæ habetur ab auctoritate; idest, a gravitate atque prudentia Doctor. eam tenentium: qualis potissimum habet locum respectu idiotarum, & hominum minus peritorum, qui rationes intrinsecas examinare, atque de ipsis judicium ferre non possunt: quibus proinde ad prudenter & rationabiliter, sicque ad probabiliter operandum, sufficit, si a Viro docto, prudenti, pioque intelligant, hoc sibi licere. Quinimo etiam apud Virum doctum quandoque auctoritatem alicujus Doctoris valde periti, & timoratæ conscientiæ, majoris esse ponderis, quam esset ratio aliqua verisimilis ceteroquin ad probabilitatem sufficiens, inter alios notat Sanchez *lib.* 1 *in Decalog. cap.* 9. *nu.* 8. cum auctoritas tanti Doctoris, & qui rem mature examinasse, probeque intelligere censetur, non sit leve fundamentum.

43. Insuper quia fundamentum illud, cui innitur opinio probabilis, potest esse majus & minus, seu magis minusque grave, hinc sequitur, inter opiniones probabiles dari latitudinem: Ex his enim alia est probabilior, quæ videlicet firmiori fulcitur fundamento, efficacioribusque firmatur rationibus; alia minus probabilis, quæ licet habeat fundamentum ad probabilitatem sufficiens, non tamen tam firmum, ut altera opinio. Tutior autem opinio dicitur ea, in qua minus periculum peccandi reperitur: & potest bene accidere; quod opinio aliqua sit tutior, non tamen probabilior, imo minus probabilis. Exemplum sit in ea quæstione, an surripiens rem proximi in extrema necessitate, teneatur ad restitutionem, si ad pinguiorem fortunam pervenerit: nam in hoc casu tutius erit restituere, quia restituendo nequit committi peccatum: nihilominus opposita sententia, negans obligationem restituendi, est probabilior, eo quod jure poli in extrema necessitate sint omnia communia.

44. Quæres, quid intelligatur per *Probabilitatem quantumvis tenuem*, de qua loquitur Propositio novissime damnata ab Innocentio XI. estque ordine 3. & sic sonat: *Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Resp. I. Hæc Propositio damnatur a Pontifice, sicut jacet, prout in principio sui Decreti monet id Pontifex: unde cum primis rejecta est sententia, quæ indefinite, atque in omni casu & materia, licitam esse sequelam opinionis probabilis asserit.

45. Resp. II. Quænam sit opinio tenuiter probabilis, atque in citato Decreto damnata, variant Doctores. Et quidem Raymundus Lumbier *tom.* 3. *Summa a n.* 1737. distinguit duplex genus opinionum probabilum, eo quod aliæ sint certo probabiles, & aliæ sint probabiliter probabiles; & addit, per opiniones tenuiter probabiles in citato Decreto intelligi eas, quæ solum sunt probabiliter probabiles; idipsum sentit Emmanuel de Filguera *in Lucerna Decretali, in exposit.* 3. *Proposit. Innocentii XI.* Et hi Auctores per opinionem certo probabilem volunt intelligi eam, quæ est intrinseca ex fundamentis, quibus innititur, vel ex Doctoribus, si existat extrinseca, qui eam tuentur, imo & ex cōtrariis eam probabilem vocantibus: unde talis opinio certitudinem tribuit: sive eam sequenti, sive consulenti, quod sit probabilis. Probabilitas probabiliter talis dumtaxat desumitur communiter ex paucis Doctoribus eam opinioni tribuentibus, sed ab aliis plerumque probabilis non censetur: & addunt, quod ejusmodi opinioni probabiliter tali nefas sit adhærere, quia ex ea nequit aliquis prudenter certum dictamen concipere ad operandum, sed tantum dubium.

46. Econtra Joannes de Cardenas, *in Crisi Theologica, ad Propositionem III. Innocentii XI. cap.* 5. *nu.* 34. ait, quod opinio tenuiter probabilis, quæque in dicto Decreto damnatur, non sit ea, quæ est probabiliter probabilis (qui enim format judicium probabile de probabilitate opinionis, non habet dubium practicum de illa, sed potius judicium reflexum certum, sed illa, quæ quamvis habeat probabilitatem apparentem, plures tamen Viri sapientes dubitant de ejus probabilitate. Sive, ea (inquit) censetur opinio tenuiter probabilis, de cujus probabilitate merito dubitatur: unde opinio tenuis probabilitatis in idem recidit, ac opinio dubiæ probabilitatis, quando autem dubitatur de probabilitate, intervenit dubium practicum, in quo tutior pars est amplectenda. Plura de his citatus Cardenas: nobis in progressu non est sermo de opinionibus tenuiter dumtaxat probabilibus.

§. II.

An sit licitum sequi Sententiam probabilem etiam in concursu probabilioris & tutioris?

SUMMARIUM.

47. *Quæstiones aliæ versantes circa honestatem actus, aliæ circa Materiam facti, quæ?*
48. *Notabile discrimen inter utrasque.*

49.

49. *Quod amplius declaratur.*
50. *Licitum est, in rebus moralibus sese conformare Conscientiæ vere probabili.*
51. *Frustra post factum inquiritur sententia probabilis.*
52. *Ex propositionibus æque probabilibus, & circa honestatem actus versantibus, potest eligi qualibet pro libitu.*
53. *Imo & opinio vere quidem, sed minus probabilis, relicta probabiliori & tutiori.*
54. *Quamvis id non semper expediat.*
Neque locum habeat quoad propositiones de Fide.
(c) Tract. 4. Dist. 2. num. 30.
55. *Confessarius debet se conformare opinioni pœnitentis vere probabili.*
56. *Præmissa doctrina non habet locum in Quæstionibus circa Materiam facti versantibus.*

47. ADvertendum, quod quantum ad propositum, aliæ quæstiones versentur circa honestatem actus, quæ solet vocari *Materia Juris*, & aliæ circa naturam, conditionem seu validitatem actus, quæ dici solet *Materia facti*, ut notat Mastrius 2. *disp.* 5. *n.* 142. & *in Theolog. Mor. disp.* 1. *num.* 73. *Quæstiones circa honestatem actus versantes* dicuntur illæ, in quibus quæritur, an hæc vel illa actio sit licita & honesta, ita ut absque peccato fieri possit: puta an vir sexagenarius teneatur ad jejunium Ecclesiasticum? An Clericus voluntarie distractus sub recitatione Horarum Canonicarum, satisfaciat? An in die Festo licitum sit pingere? Ac hujusmodi. *Quæstiones versantes circa validitatem, naturam, seu conditionem actus*, hoc est, circa Materiam facti censentur illæ, in quibus de aliquo horum quæritur: puta, utrum Baptismus aqua rosacea collatus sit validus? utrum hæc, vel illa medicina sit infirmo profutura? An hæc pars litigantium in Judicio habeat justam causam? in quarum prima quæritur de validitate actus sive Baptismi, in secunda de natura seu virtute medicinæ, & in tertia de conditione causæ.

48. Est autem inter Quæstiones prioris & posterioris generis, notabile discrimen: Siquidem honestas actus proxime dependet totaliter a prudenti judicio operantis, cui si actus est conformis, hoc ipso bonus est ac honestus; si difformis, malus. Ratio est: quia Conscientia est proxima regula actionum humanarum, per quam voluntati, quæ de se est potentia cæca, dictatur quid sit agendum vel fugiendum: unde fit, quod si actus est conformis Conscientiæ practice rectæ, licet forsan invincibiliter erranti, adhuc talis actus non sit formaliter peccatum, neque imputetur ad culpam.

49. Secus est de Quæstionibus posterioris generis, seu quæ versantur circa Materiam facti: etenim actus non desumit suam naturam, coditionem, aut validitatem ex judicio nostri intellectus, quantumvis prudenti, sed vel ex natura sua intrinseca, vel ex ordinatione aut institutione extrinseca alterius. Sic enim medicina, si a parte rei & ex intrinseca natura sua non est proficua, sed nociva, nil proderit infirmo, imo ipsum occidet, non obstante judicio probabili Medici, existimantis eam profuturam. Similiter causa litigantis in Judicio non est justa ex eo, quia eam Judex probabiliter censet justam, sed quia ipsa a parte rei, & secundum ordinationem talis est. Sic pariter Baptismus aqua rosacea collatus non valebit ob probabile judicium Ministri, arbitrantis ipsum valiturum, si revera talis non est ex institutione Christi. Et hinc non mirandum, quod diverso modo de his, ac de prioribus in progressu simus locuturi: nam sequendo Sententiam probabilem circa honestatem actus, nullum incurritur periculum alicujus peccati, vel alterius damni; secus accidit in materia facti, ubi ex sequela opinionis minus probabilis relicta probabiliori ac tutiori, incurritur magnum periculum nocumenti in bonis animæ, corporis aut fortunæ, proximo inferendi, si forsan a parte rei opinio illa non subsisteret. His prænotatis sit.

50 CONCL. I, Potest homo in rebus moralibus, & actionibus humanis, licite sese conformare conscientiæ seu opinioni vere probabili. Hæc Conclusio sic absolute prolata, ac præscindendo a quacumque probabilitate opinonis oppositæ, est ferme omnium Theologorum, imo & Jurisperitorum, prout fatetur Prosper Fagnanus *in cap. Ne innitaris.num.* 45. *de Constitut.* quamvis ipse postmodum contrariam sententiam teneat. Ratio est: quia, ut aliquis licite & honeste operetur, sufficit, quod quis regulam rectæ rationis sequatur: sed hoc fit sequendo Sententiam vere probabilem; hæc etenim non ex levi, sed gravi fundamento auctoritatis, vel rationis concipitur; ergo: Confirmatur: quia, cum in moralibus haberi semper non possit omnimoda certitudo per rei evidentiam, consequenter sufficit certitudo ex probabilibus desumpta, alioquin enim vix quidquam recte ageretur, propter incertitudinem rerum practicarum. Hinc Alexander Papa VIII. die 7. Decembris, 1690. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 3. non immerito damnavit: *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.*

51. Objicies tamen: Judicium probabile propter formidinem, quam habet intrinsecus infixam, non est certum; ergo neque potest habere moralem certitudinem, & consequenter neque esse regula recta nostrarum actionum. Resp. Antecedens esse verum speculative, non autem practice; prout in simili dictum est supra *n.* 33. & *seqq.* de dubio speculativo, & practico: hinc taliter distincto antecedente, negatur consequentia: Solum hic vitandus quorumdam abusus, qui post actum jam perpetratum ad medendum remorsibus Conscientiæ suæ student casibus, ut inveniant fundamenta & opiniones Doctorum probabiles, quæ suo desiderio faveant. Hoc enim (ut loquitur Herincx *disp.* 4. *de Conscientia, quæst.* 3. *n.* 25.) plane est medicinam sperare post mortem: nam attendendum est dictamen Conscientiæ antecedens quod direxit operationem, non aliud subsequens, utpote quod actum jam præteritum practice nequaquam dirigit.

52. CONCL. II. Insuper, quando duæ occurrunt opiniones æque probabiles circa honestatem actus versantes, licitum erit eligere eam, quam quis maluerit. Ita communior Doctorum, præsertim Theologorum, contra Fagnanum *loc. cit. n.* 121. & *seqq.* Ratio desumitur tum ex dictis *n.* 50. Tum ex eo: quia quando utraque opinio est æque probabilis (non enim repugnat, quod intellectus humanus ex diversis principiis, atque rationibus hinc inde applicatis, judicet utramque contradictionis partem æque probabilem) non est major ratio, cur quis unam potius sequi teneatur, quam alteram; ergo liberum erit eligere, quam maluerit. Nec obstat, quod alterutra contradictionis pars a parte rei sit falsa. Quia hoc ipso, quod ejus falsitas determinate non cognoscatur, neque moraliter cognosci possit, ea etiam per errorem electa non violaretur formaliter præceptum, aliquod, etsi materialiter contra illud ageretur; quod stante ejusmodi Conscientia vere probabili, culpa vacat ob rationes dictas.

53. CONCL. III. Loquendo de actibus quantum ad eorum honestatem spectatis, etiam in concursu probabilioris & tutioris, licite potest eligi opinio vere quidem, sed minus probabilis, minusque tuta; quamvis hoc non semper expediat. Ita communior Theologorum, præsertim Recentiorum, etsi Canonistæ, atque non pauci alii teneant contrarium. Ratio est: Tum quia, qui juxta opnionẽ vere probabilẽ operatur, non temere, sed prudenter operatur; ergo non peccat, cum honestas actus proxime dependeat a prudenti judicio operantis. Tum quia, loquendo de actibus quantum ad eorum honestatẽ spectatis, qui se conformat dictamini Conscientiæ vere probabilis, non exponit se ulli periculo inferendi aliquod nocumentum, sive sibi, sive proximo, ex dictis *n.* 48. & *seqq.* Tum quia Summi quoque Pontifices quandoque secuti sunt opinionem probabilem, relicta probabiliori, ac tutiori, prout inter alios refert Bernardus Sannig. *Tom.* 1 *Scholæ Theologicæ, tract.* 7. *distinct.* 5. *q.* 3. *num.* 7. recte *num.* 4. præmittens, hanc Sententiam non esse revocatam per novissimum Decretum Innocentii XI. 2. Martii, 1679. emanatum. Et hoc ipsum patet ex verbis citati Decreti; partim quia circa initium ipsius Pontifex expresse declarat, se damnare propositiones ibi contentas, *sicut jacent*: partim quia prima & tertia propositio, quæ ad propositum præ cæteris faciunt, loquuntur generatim, atque etiam in Sacramentis, vel de opinionibus *quantumvis tenuis probabilitatis*, quales absit defendere, ut supra *n.* 40. & 44. & *seqq.* notatur.

54. Additur notanter in Conclusione *quamvis id non semper expediat.* Tum quia non omnia quæ licent, semper expediunt, juxta illud D. Apostoli 1. Corinth. 6. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Tum quia, ut Doctor Subtilis *in* 3. *dist.* 25. *q.* 1. §. *sed hic occurrunt*, recte monet, *In moralibus quando sunt altercationes de aliquo peccato, quando primo est mortale, ut si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, & alius dicat, quod licet, tutius est non procedere sic, nec sic, sed expectare, quousque veritas pateat.* Hæc ille, per ly *tutius est,* hanc partem

optime consulens, sed eam sub obligationis vinculo non concludens. Adde etiam, quod præmissa Conclusio locum habere non possit quoad propositiones circa Mysteria, Fide Divina credenda formatas. Ratio hujus est: quia Conclusio solum loquitur de propositionibus vere probabilibus: atqui circa Mysteria, quæ Fide Divina credenda sunt, propositio falsa in concursu alterius, jam cognitæ ut probabilioris, nunquam potest habere rationem propositionis vere probabilis prout infra suo loco (c) dicetur.

55. CONCL. IV. Confessarius tenetur conformare se quoad Judicium Sacramentale opinioni pœnitentis, si ejus opinio vere probabilis sit, etiam contra propriam opinionem, & consequenter si pœnitens bona fide sequatur sententiam, quæ a probatis Auctoribus tamquam tuta & probabilis defenditur, Confessarius vero eam speculative improbabilem censeat, tenetur is deposito, ac relicto proprio judicio, beneficium absolutionis eidem impendere. Ita Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 27. & seqq.* & communior Doctorum; & favet Scotus *4. dist. 15. q. 1. §. ex hoc dico.* volens, hoc observandum a Confessario in imponenda pœnitentia. Ratio est: quia audita Sacramentali Confessione, non potest Confessarius negare absolutionem pœnitenti rite disposito, nullumque peccati obicem ponenti: atqui pœnitens sequendo opinionem vere probabilem non peccat, ac proinde (nisi aliud obstet) recte est dispositus; ergo non potest ipsi absolutio denegari. Hinc Layman *lib. 1. tract. 1. c. 5. n. 10.* sic loquitur: *Reprehendenda est quorumdam Confessariorum consuetudo, qui veriti pœnitentem contra propriam Sententiam absolvere, eumdem ad alium Confessarium ablegant, qui oppositam opinionem probabilem tenet: si enim ille alter absolvere potest, cur non tu possis? aut cur tua speculativa persuasio pœnitenti obesse debeat?*

56. CONCL. V. Etsi in Quæstionibus de honestate actus præmissa doctrina locum habeat, aliter tamen est discurrendum loquendo de Materia facti, & quantum attinet ad Quæstiones de natura, conditione, aut valore actus, prout inter alia suadet diversitas utriusque supra *n. 48. & 49.* insinuata. Dicendum proinde cum communissima, & receptissima Doctorum sententia (quidquid unus, vel alter frustra reclamet) in Materia facti non esse licitum, sequi Sententiam minus probabilem minusque tutam in concursu probabilioris ac tutioris. Ratio est: quia nemo potest extra casum necessitatis tuto, ac licite se exponere gravi periculo inferendi magnum damnum proximo: atqui in Materia facti sequens opinionem minus probabilem in concursu probabilioris ac tutioris, exponeret se gravi periculo inferendi magnum damnum proximo, & quidem extra casum necessitatis, utpote cum juxta hypothesin tali periculo facile possit occurrere eligendo opinionem probabiliorem & tutiorem; ergo id non licet. Major patet ex præcepto Charitatis de diligendo proximo, sicut seipsum. Minor probatur inductione. Sic enim Sacerdos in administratione Sacramentorum adhibens materiam vel formam dubiam, minusque probabilem & tutam, cum possit adhibere certam aut tutiorem, exponeret sine ulla prorsus necessitate non solum periculo invaliditatis ipsum Sacramentum, sed etiam recipientem periculo non habendi fructum Sacramenti, cum dispendio æternæ salutis, si forte sua Sententia minus probabilis a parte rei falsa esset. Similiter Medicus adhibendo medicamina minus tuta, probabilioribus ac tutioribus, quæ posset adhibere, relictis, ponit infirmum in periculo perdendæ sanitatis, aut etiam vitæ, cum irreparabili damno. Item Judex, adjudicans causam parti, minus probabilem sententiam habenti in Jure, exponeret se periculo inferendi grave damnum in bonis fortunæ alteri parti litigantium, probabiliorem sententiam habenti. Siquidem ad evitanda ista damna proximo impendentia, nihil prorsus juvat probabile judicium operantis.

§. III.

Inferuntur corollaria de Ministro Sacramentorum, Medico, Judice, Advocato.

57. *Tres aureæ Regulæ Scoti a Ministro Sacramentorum observandæ.*
58. *Non licet sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore.*
59. *Dictæ Regulæ Scoti etiam observandæ a Medico, & Judice.*
60. *Quid observandum a Medico in curando infirmo?*
61. *Quid agendum Judici in judicando?*
62. *Præsertim quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles.*
63. *Quid dicendum de Advocatis?*
64. *Quædam obligationes Advocatorum.*
65. *Solvuntur objectiones.*
66. *In Medicina & Jure, quomodo dentur opiniones probabiles?*
67. *Differentia inter Judicem & Advocatum, atque officium utriusque.*
68. *Bellum inferre, & litem judicialiter movere, differunt.*

57. QUantum igitur attinet inprimis ad Ministrum Sacramentorum, sunt eidem observandæ, ac præ oculis jugiter habendæ, tres illæ aureæ Regulæ, quas Doctor Subtilis *4. dist. 3. q. 2. §. Tertio de for. ver. Circa istum.* adducit, & sequuntur alii communiter. Prima est: *Si possibilitas adest, via tutissima est eligenda*: Secunda: *Si non adest possibilitas, via tutissimæ proxima est tenenda.* Tertia est ista: *Cessante impossibilitate caute est supplendum, quod impossibilitas prohibebat.* Unde Baptismus v.g. in materia, vel forma dubia collatus, denuo sub conditione iterandus est, ut dicitur in Jure Canonico *c. De quibus. de Baptismo.*

58. Unde jure merito novissime ab Innocentio XI. damnata est, & tamquam scandalosa, & in praxi perniciosa prohibita sequens Propositio ordine 1. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis aut Episcopalis.* Hæc, inquam, Propositio est damnata ac proinde hactenus dicta, præsertim circa materiam Sacramentorum, magis confirmantur.

59. Licet autem supra dictas tres Regulas Doctor noster ex professo tradiderit observandas circa Sacramentorum materiam & formam ab eorum Ministro, ceu spirituali Medico animæ: oportet nihilominus easdem (servata tamen proportione) etiam observari a vero Medico in curandis ægritudinibus hominis, atque etiam a Judice in ferendis sententiis.

60. Quantum igitur attinet ad Medicum, notant communiter Doctores, Medicum in curando infirmo debere sequi sententias certas, si adsint, relictis incertis ac dubiis. Hinc, ut notat Layman *loc. cit. num. 15.* citans plures alios etsi probabilis opinio sit, medicamentum infirmo profuturum esse, non ideo sequitur probabile esse, quod liceat Medico tale medicamentum dubium adhibere: quin potius, cum agatur de periculo corporis, securior via est eligenda. Quare Medici, & Chirurgi, debent sequi sententias certas & securas, si suppetant, rejectis incertis ac dubiis: graviterque peccat Medicus, si experiendi tantum causa inexplorata medicamenta certis dimissis infirmo adhibeat, ejusque sanitatem & vitam hac ratione grevi periculo exponat. Quod si certa curatio non occurrat, tenetur Medicus sectari ea, quæ probabiliora judicat, posthabitis opinionibus minus probabilibus. Si vero nulla medicamenta suppetant nisi dubia & periculosa, tunc prudenter examinandum erit hinc quidem vis ac periculum morbi, illinc vero tam spes sanandi, quam timor & periculum nocendi: & quidem si Medicus intelligat, certo moriturum infirmum, nisi medicamentum adhibeatur, non carens quidem periculo accellerandæ mortis, junctum tamen cum probabili spe conferendæ sanitatis, adhibere poterit.

61. Quantum tandem attinet ad Judicem, etiam communiter notant Doctores, quod Judex teneatur judicare secundum sententiam, quæ inspectis allegationibus & probationibus probabilior est, Jurique conformior: nam Judicis officium est, partibus litigantibus sententiam dicere secundum merita causæ. Unde cavenda est doctrina nonnullorum Theologorum, olim volentium, si circa propositam controversiam contrariæ sint opiniones probabiles de jure, posse Judicem relicta probabiliore judicare secundum alteram minus probabilem. Quinimmo hæc sententia modo est expresse rejecta ab Innocentio XI. qui damnavit sequentem, ordine 2. Propositionem: *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.*

62. Similiter cavenda est illa nonnullorum Theologorum sententia, qui volebant, quando utraque opinio est æque probabilis, integrum esse Judici, quam maluerit opinionem eligere, & secundum eam judicare, immo cessante scandalo nunc secundum unam, nunc secundum aliam. Cavendum, inquam est ab hujusmodi sententia: quis enim non videat, ab æquitate alienum esse, si duo æquale jus habent, Judicem, quem oportet esse juris Interpretem, Justitiæque Administrum, uni eorum

totum

totum alij adjudicare, alteri abjudicare? Unde non immerito Alexander VII. inter alias etiam sequentem, ordine 26. Propositionem damnavit: *Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.* Igitur in tali casu, si post causæ accuratam discussionem neutra litigantium pars, inspectis allegatis, de facto, aut de jure superare videatur, debebit Judex vel arbitros, partium consensu statuere, vel compositionem suadere, immo etiam imperare, si casus nimium sit intricatus, causaque diutius jam protracta; vel denique cuilibet dimidium juris, aut rei de qua lis est, adjudicare.

* Dices: si Rationes & Probationes sunt probabiliores, quod aliquis accusatus, vel inquisitus ob certum grave delictum e. g. homicidii sit nocens; interim tamen adhuc adsunt etiam rationes in contrarium vere probabiles, quod sit innocens, Judex in tali casu pronuntiat, ac sententiam dicit pro Reo, saltem non condemnando eumdem ad mortem. ergo potest Judex sequi sententiam minus probabilem. Ante responsionem nota, aliud esse judicium Civile, & aliud Criminale. Judicium Civile principaliter respicit commodum privatum litigantium: Criminale vero bonum commune, & vindictam publicam. H. N.

Respondetur concess. ant. distinguo consequens. Judex potest sequi sententiam minus probabilem in actionibus civilibus; neg. in criminalibus subdisting. potest sequi talem sententiam, quę sit minus probabilis attendendo pręcise ad principia directa, & speculativa; conc. quæ esset minus probabilis respiciendo pariter ad principia reflexa, & practica; neg. conseq. Nam attendendo ad principia reflexa, ipsa Jura in Criminalibus gravioribus præcipiunt, ut nullus ad gravissimam ordinariam pœnam condemnetur nisi similes probationes sint omnino claræ: quoniam *satius est impunitum esse facinus nocentis, quam innocentem condemnari. L. si absentem ff. de pænis.* Præsertim cum ex tali non condemnatione Reipublicæ nullum immineat periculum gravis mali, vel, si hoc adesset, Reus posset accurate observari, aut omnino custodiri pro exigentia periculi. Econtra vero ex condemnatione ad mortem Reo, forsan a parte rei innocenti, imineret damnum irreparabile. *

63. Quæres, an id, quod proxime de Judice dictum est, similiter de Advocato sit sentiendum? Resp. negative, prout tenet communior Doctorum præter Fagnanum *loc. cit. n.* 386 387. *ac seqq.* & quosdam alios. Ratio est: quia Advocati officium non est, definire, sive jus dicere inter partes contendentes, sed uni parti litigatium assistere, atque patrocinium afferre; cum igitur, quotiescumque causa dubia seu controversa est, permittatur parti litem cum adversario contestari, atque propositis juribus & rationibus suis sententiam Judicis dirimentis expectare; consequenter, si Advocatus causam clientuli non manifeste iniquam, sed probabilem judicet, licite ejus patrocinium suscipit, etsi causam adversarii probabiliorem, facilius obtinendam arbitretur. Immo fieri potest, atque nonnumquam solet, ut pars illa, quæ a principio minus probabilis apparebat, in progressu litis probabilior evadat.

64 Notant tamen Doctores, quod Advocatus, causam dubiam suscipiens, ad aliqua sit obligatus. Et primo quidem ut ante omnia diligenter inspiciat causæ sibi propositæ æquitatem, aut probabilitatem; & si injustam comperiat, nullo modo ejus patrocinium suscipiat. Ratio est: quia alioquin peccaret cooperando ad malum. Secundo, ut post diligentem totius causæ considerationem sincere aperiat clienti, quantam probabilitatem, vel spem obtinendæ victoriæ habeat: alioquin enim, si falsa opinione, aut spe inani victoriæ clientem detineat, ac sumptibus frustra faciendis involvat, ad compensationem damni ei obligatur. Tertio, ut Advocatus, qui causæ dubiæ patrocinium suscipit, paratus sit quamprimum desistere, & clienti suo significare, si in progressu litis ejus iniquitatem manifeste deprehenderit: non tamen, ut notat D. Tomas 2. 2. *qu.* 71. *art.* 3. debet eam prodere, ut scilicet, aliam partem juvet, vel secreta suæ causæ alteri revelet, sed debet causam deserere, vel eum, cujus causam agit, inducere ad cedendum, vel ad componendum sine adversarii damno.

65. Objicies I. contra hactenus dicta. Ad prudenter operandum sufficit certitudo moralis; non enim tenemur semper habere summam rei certitudinem, sed sufficit moralis: atqui similiter Sacerdos, Medicus, & Judex habent certitudinem moralem, quod non peccent, nullumque damnum proximo inferāt, eo ipso, quod pro se habeant sententiam vere probabilem; ergo. Resp. negando minorem, loquendo de casu, quo ejusmodi opinio probabilis circa Materiam facti habetur in concursu probabilioris, ac tutioris. Tunc enim Medicus v. g. non est moraliter certus de procuranda sanitate infirmi, si neglecto tutiori ac probabiliori pharmaco, quod hic & nunc adhibere posset, adhibet aliud minus tutum, minusque probabile: neque etiam habet pro se sententiam vere probabilem, quod id licite facere posit, tum ob grave periculum nocumenti infirmo inferendi, tum ob communem sententiam Doctorum, id licite fieri negantium.

66. Dices: Si hoc est verum, ergo in Medicina, in Jure, in Sacramentorum administratione nulla dabitur opinio probabilis; quia nemini umquam licebit eis uti: atqui hoc est absurdum, ergo. Resp. ejusmodi opiniones in concursu alterius opinionis probabilioris ac tutioris, dici solum probabiles speculative, non autem practice. Ratio est quia non possumus ex ipsis formare judicium practicum, quod dictet, hic & nunc esse licitum, absque ulla necessitate omittere viam certam, vel saltem tutiorem, & eligere cum gravi periculo damni proximo inferendi aliam minus certam, minusque tutam. Interim tamen speculative etiam in Medicina, Jure & Sacramentorum administratione, dantur opiniones probabiles, quas licebit & expediet sequi in casu necessitatis, & quando opinio probabilior hic & nunc practicari nequit, juxta tres illas aureas Regulas supra *n.* 57. ex Doct. Subtili allatas.

67. Objicies II. contra dicta *n.* 63. Judex tenetur ex officio ferre sententiam pro parte probabiliori; ergo & Advocatus poterit solum defendere causam magis probabilem; alioquin enim defendendo causam minus probabilem induceret Judicem ad aliquid iniquum, nempe ad ferendam sententiam, quam is licite ferre non posset. Resp. negando consequentiam, & paritatem: quia Judicis officium est definire, ac jus dicere inter partes litigantes; sicque causa rite prius discussa, tenetur ex officio pro parte probabiliori stare, sententiamqne ferre. Secus dicendum de Advocato, cujus officium non est definire, atque jus inter partes dicere; sed tantum parti uni assistere, atque (sub positis jam cautelis) patrocinium ferre, donec lis per diffinitivam Judicis sententiam fuerit decisa. Neque idcirco Advocatus censetur inducere Judicem ad aliquid iniquum? nam solum conatur ostendere, partem sui clientuli (prout nonnumquam in progressu litis apparet) esse veriorem, sive probabiliorem; non autem vult, ut stante minori probabilitate talis causæ, pro ea feratur sententia diffinitiva.

68. Urgebis: Cujus causa existit minus probabilis, non potest alteri bellum inferre; ergo neque litem judicialem ipsi movere, & consequenter neque Advocatus tali causæ patrocinari. Resp. negando consequentiam, & paritatem. Si quidem per litem judicialiter motam fit solum inquisitio veritatis, utri parti revera plus juris competat: simulque hujus decisio relinquitur Judici, cujus est, utriusque partis fundamenta penitus expendere, ac postea litem sententia diffinitiva decidere. Econtra illatio belli, est ipsamet sententiæ executio; unde supponit, sententiam esse latam, vel saltem debere ferri in favorem ejus, qui bellum infert: cujus autem jus est minus probabile, non debet sententia pro illo, sed potius contra illum ferri, ac proinde is alteri bellum licite inferre non potest.

QUÆSTIO V.

De Conscientia scrupulosa, ejusque signis, & remediis contra scrupulos.

SUMMARIUM.

69. *Conscientia scrupulosa, & scrupulus, quid?*
70. *Signa Conscientiæ scrupulosæ, quæ?*
71. *Quæ sit origo Scrupulorum?*
72. *An sit licitum operari contra Conscientiam scrupulosam?*
73. *Solvitur objectio Scrupulosorum.*
74. *Alia Scrupulosorum instantia diluitur.*
75. *Explicantur quædam auctoritates.*
76. *Discrimen inter Timoratos timore Dei, & inter Scrupulosos quale?*
77. *Mala scrupulosorum.*
78. *Remedia contra scrupulos, qualia?*

79. *Consilium pro scrupulosis, qui suæ conscientiæ curam habent.*
80. *Quid de nimium scrupulosis circa peccata præterita, & parum solicitis circa futura?*

69. **C**onscientia scrupulosa dicitur talis a *Scrupulis*: Porro *Scrupulus* est inanis apprehensio, & hinc ortus timor atque anxietas, alicubi esse peccatum, ubi revera non est. Unde *Conscientia scrupulosa* importat inanem apprehensionem ex frivolis ortam rationibus; qua quis suspicatur aliquid esse peccatum, quod non est.

70. Signa autem scrupulosæ Conscientiæ sunt potissimum sequentia. I. Pertinacia judicii, qua scrupulosi homines Doctoris, aut sui Confessarii consiliis non acquiescunt: unde varios consulunt & fatigant, & tamen nullius judicio stant, nisi suo. II. Ex levi apparentia frequens judiciorum mutatio, unde oritur in agendo inconstantia, v. g. in Horis Canonicis aliquando decies mutant judicium, num hunc vel illum Versiculum dixerint? immo nonnumquam contra proprium judicium, quod tale quid agere non sit peccatum, adhuc sunt inquieti, timentque, ne forte peccent, vel peccaverint. III. Perturbate agere, & cæco quodam modo in externis actionibus procedere; & hoc quidem malum ex prioribus descendit. IV. Habere reflexiones extravagantes infinitatum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, & contra Sapientum, immo & contra proprium judicium esse inquietum. His accedit ultimum Conscientiæ scrupulosæ signum, si nempe Confessarius judicat, talem esse scrupulosum, juxta hactenus dicta. In particulari autem signa Scrupuli, hic & nunc præsentis, sunt sequentia duo: in primis, si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. Deinde si alias expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento. Ita discurrit inter alios Hermannus Busenbaum, *in Medulla Theolog. moral. lib. 1. tract. 1. cap. 3.*

71. Quæritur I. Quæ sit origo Conscientiæ scrupulosæ, & Scrupulorum; Resp. cum Doctoribus passim, origines & causas Scrupulorum esse potissimum sequentes. I. Est ignorantia: qui enim ignorantes sunt, quibusvis facile moventur, ac decipiuntur. II. Cerebri, & imaginationis debilitas. III. Complexio frigida, & melancholica. IV. Immoderatus, & indiscretus fervor. V. Nimius timor servilis; hic enim animam tremulam & trepidantem facit. VI. Consuetudo, seu conversatio cum Scrupulosis. VII. Tentatio diabolica. Et tandem. VIII. causa Scrupulorum, est permissio Dei, qui quandoque singulari sua providentia superbiam nostram a Scrupulis depasci permittit, vel in fornace Scrupulorum nos purgat, nostramque fidelitatem probat.

72. Quæritur II. An sit licitum operari contra Conscientiam scrupulosam? Resp. cum communi Doctorum, affirmative. Ratio est clara: quia Conscientia scrupulosa nititur solum levibus atque frivolis rationibus, ac proinde ejus judicium est imperfectum atque imprudens; ergo licite ac laudabiliter ipsi resistitur.

73. Nec dicatur I. cum scrupulosis: Juxta illud commune dictum: *In dubiis tutior pars est eligenda*? ergo. Resp. enim, axioma istud loqui de Dubio proprie dicto, non autem de mero ac inani scrupulo, qui importat inanem suspicionem ex levibus causis ortam, qua quis putat esse peccatum, quod revera non est. Porro quomodo vulgatum hoc axioma sit intelligendum, habetur superius *num.* 35.

74. Nec dicatur II. Ad licite operandum necessario requiritur judicium intellectus saltem probabile de honestate operis: atqui stante scrupulo deest tale judicium intellectus; ergo eo stante non est licitum operari contra scrupulum. Resp. quippe negando minorem: nam scrupulus verus, quantumcumque urgeat, minime tollit assensum partis contrariæ, seu judicium intellectus de ipso: quod si vero tollat determinatum assensum alterius partis jam non erit amplius scrupulus, sed verum Dubium, ut recte notat Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 10. num.* 80. ac proinde cum ipsa procedendũ foret juxta dicta superius *Quæst.* 3. Unde cum Conscientia scrupulosa facile transire possit in Conscientiam vincibiliter erroneam, vel dubiam, colligere licet, quam miser & periculosus sit status hominis vere scrupulosi.

75. Nec dicatur III. Secundum illud D. Gregorii, ac refertur can. 4. dist. 5. *Bonarum mentium est ibi culpam timere, ubi culpa non est.* Et illud Proverb. 28. *Beatus homo qui semper est pavidus*; & alibi: ergo bene fit, si quis est scrupulosus. Resp. enim negando consequentiam: hujusmodi siquidem auctoritates loquuntur de Conscientia timorata vera, & rationabili; non autem de Conscientia inaniter scrupolosa, & plurimum cor affligente. Sed occasione hujus.

76. Quæritur ulterius, quale sit discrimen inter Timoratos timore Dei, & inter Scrupulosos? Resp. cum Petro Marchantio *tom. 1. Tribunalis, tract. 5. tit. 6. q. 2.* & aliis. Plures passim assignati differentias: ceteris tamen clarior est ea, quæ desumitur ab effectibus. Effectus enim Timoris Dei in timoratis, sunt puritas & firmitas cordis, vigilantia, & solicitudo sine anxietate, apprenhensio mali sine turbatione, pœnitentia cum spe & amore conservandæ justitiæ, & injustitiæ vindicandæ propter Deum omnis justitiæ Fontem. Hinc Timorati timore Divino, ob amorem Dei atque observantiam mandatorum ipsius, etiam verbum otiosum refugiunt; simulque imperturbati, stabiles & constantes incedunt viam mandatorum DEI, & cum cordis tranquillitate custodiæ suæ invigilant, atque absque turbatione ad DEUM suspirant.

77. Econtra vero res se habet in Scrupulosis; Primo enim timor Scrupulosorum plenus est impuritate atque inconstantia mentis. Deinde tantum abest, ut Scrupulosi in solicitudinem alacrem ac vigilantiam cordis exeant, ut potius in anxietatem, pusillanimitatem, tepiditatem, ac tædium omnis boni devolvantur: simulque apprehensio mali fit in ipsis cum turbatione totius hominis, ita ut nec seipsos capiant; immo quodam mentis delirio fatiscant. Omittuntur alia plura discrimina, & mala Conscientiæ scrupulosæ.

78. Quæritur ultimo: Quænam sint remedia contra scrupulos? Resp. In primis salubertimum contra scrupulos remedium esse scrupulos contemnere: cum enim hi ex frivolis concipiantur rationibus, hinc tali inanitate perpensa, jure merito contemnuntur, & licite contra eos quis operatur. Quia tamen Scrupulosus non semper semetipsum juvare potest, tunc alterum utilissimum remedium est, ut Scrupulosus deposito proprio judicio & non obstantibus suis rationibus, per omnia se submittat judicio, ac verbo pii ac prudentis Viri, aut Confessarii; cum manifestum sit, Deum non plus exigere a tali persona afflicta. Confessarius autem ante omnia videat, quæ sit causa scrupulorum, eamque cognitam laboret amovere. Præterea sit is in suis Responsionibus resolutus, atque, ne scrupulus scrupulo inducatur, abstineat a multis discursibus, & probationibus suorum dictorum, cum in illis ipsis frequenter non deesset Scrupulosis talibus materia novorum scrupulorum. Quare urgeat Confessarius Scrupulosum, ut simpliciter suis dictis credat: alias certe vix juvari poterit. Et hæc sunt duo remedia præcipua contra scrupulos, quamvis plura alia a Doctoribus afferantur.

79. Ceteris tamen dimissis, consulit Vasquez 1. 2. *dis.* 68. *cap.* 2. loquendo de illis Scrupulosis, qui simul conscientiæ suę curam habent? quod Confessarius, si semel cognoscat talem scrupulis agitari, ei tale consilium prębeat; suadeatque, ut nihil putet esse mortale, nisi quod manifeste & absque formidine videatur ipsi esse mortale. Immo vero interdum potest aliquis adeo esse Scrupulosus, ut nisi jurare possit, illud esse mortale, credere non debeat mortale esse.

80. Difficilius remedium adhibetur illis Scrupulosis, qui sunt nimium Scrupulosi circa præterita peccata, de futuris autem parum sunt soliciti. Precipuum autem remedium pro talibus esse solet, ut frequenter ad Sacramentum Confessionis accedant, sicque cautiores efficiantur in cavendis futuris peccatis; de cetero autem remediis supra dictis utantur. Porro si aliqui vere judicentur Scrupulosi, etiamsi non sint adeo cauti in evitandis futuris peccatis, non est cum illis ita severe agendum, sicut cum illis, qui Scrupulosi non sunt: quamvis simul attendere debeant Scrupulosi, ne manifeste declinent ad alterum extremum, & prætexu scrupulorum evitandorum nimiam sibi licentiam usurpent, & interdum pro scrupulis vera, & manifeste recta conscientiæ dictamina contemnant, magnas trabes festucas reputent, & quasi pulices camelos deglutiant. Unde in hisce scrupulis curandis Confessarius magna consideratione status Pœnitentis, prudentia, atque discretione procedere debet.

TRA-

TRACTATUS II.

DE LEGIBUS.

1. SIcuti Conscientia est actuum humanorum regula, proxima tamen seu intrinseca, ita & Lex est eorumdem extrinseca seu remota regula, cui, ut actiones nostræ morales recte fiant, conformandæ sunt. Quare Tractatus de Legibus ad Theologiam Moralem ex professo pertinere dignoscitur: nam quamvis Juriconsulti Leges pertractent, id equidem faciunt diversa plane ratione; videlicet in ordine ad Forum externum, pacemque Reipublicæ, ac Justitiam politicam procurandam, & conservandam: cum tamen Theologi de Legibus agant, quatenus sunt regulæ extrinsecæ seu remotæ actionum humanarum, quidnam nobis sit agendum aut fugiendum, præceptum vel prohibitum, ostendentes, quatenus sic hominem sibi obsequentem ad Finem ultimum, quo tendit, æternamque salutem dirigant, atque perducant.

DISTINCTIO I.
De Natura Legum.

QUÆSTIO I.
Quid, & quotuplex sit Lex?

SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Lex unde sic dicatur?*
3. *Varia legis nomina. Et an lex differat a jure.*
4. *Lex, quid?*
5. *Variæ legis divisiones.*
6. *Lex naturalis,*
7. *Et positiva, quid, & quomodo differant?*
8. *Lex positiva Divina, duplex.*
9. *Lex positiva Divina, duplex? Jus Gentium.*
10. *Jus Civile.*
11. *Leges Ecclesiasticæ, seu Canonicæ.*

2. UT a nominis etymologia ordiamur, *Lex* dicitur a *legendo*, eo quod leges solebant olim in publicis tabulis scribi, & populo legendæ proponi, ut sentit Isidorus *lib.2. Etymol. cap.*10. Sive *Lex* dicitur a *ligando* eo quod homines legibus ligentur seu obligentur ad aliquid præstandum, vel omittendum, ut inter alios vult Doctor noster *4. dist.15. q.2. art.1.*

3. Solet autem Lex variis aliis nominibus appellari. Aliquando enim *Jus* vocatur, eo quod definiat ac præscribat, quod justum est: Sic dicimus Jus Naturale, Jus Divinum, Jus Civile, ac Ecclesiasticum; quamvis strictius loquendo inter legem & jus detur nonnulla differentia: quia, ut dicitur *Jus generale dist.1. Jus generale nomen est, lex autem juris est species.* Aliquando Lex dicitur *Statutum*; eo quod sit stabilis atque firma. Quandoque etiam dicitur *Constitutio*, quia illam præcedere solet plurium consilium, & consensus quidpiam constituentium, seu simul statuentium. Quamvis vero Legis nomen late sumptum quamcumq; regulam, seu agendorum normam significet; quo sensu etiam regulæ Grammatices,& aliarum artium,solent vocari Leges:proprie tamen loquendo,& quantum ad propositum,Lex aliud non est,quam regula quædam actionum humanarum, secundum quam vel ad bene agendum dirigimur, vel a male agendo retrahimur, ut sic in genere moris bene ac honeste agere inveniamur. Et taliter agendo de Lege, sit

4. CONCL. I. Lex est recta agendorum ratio, a publica potestate communitati denunciata,cum voluntate eam perpetuo obligandi,ad aliquid agendum,vel omittendum.Ita in re Doctores communiter,quamvis alii aliis verbis legem describendo utantur; prout Herincx *dis.1. de Legib. q.1.* ait:Lex nihil est aliud,quam regula ab eo,qui potestatem habet,ordinata,obligans creaturam rationalem, ut illi se conformet: nam hujusmodi definitiones in re conveniunt, earumque particulæ magis patebunt ex dicendis.

5. CONCL. II. Lex ut sic immediate dividitur in naturalem, & positivam: ex quibus Lex positiva subdividitur in Divinam, & humanam: & Divina iterum dividitur in Novam, & Veterem; humana vero in jus Gentium, Ecclesiasticum, & Civile.

6. *Lex naturalis* (quam alii *Jus naturale* appellant) dicitur ea, quæ, non ex libera alicujus Legislatoris voluntate imposita est, sed congenita nobis cum ipsa natura, & ab hac profluens. Porro hujusmodi Legem naturalem dari in nobis, est de fide certum: sic enim lumen naturæ nobis dictat, non esse furandum, non occidendum, non falsum testimonium dicendum, & hujusmodi. Hinc D. Paulus *Rom. cap.2.* inquit *Gentes, quæ legem non habent* scriptam videlicet) *naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt.* Et infra: *Qui ostendunt opus legi scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum*, & alibi.

7. *Lex positiva* (sive *Jus positivum*) est, & dicitur illa, quæ ex libera Dei vel hominis, voluntate pendet. Et dicitur, *Lex positiva*, quia a Superiore non ex quasi necessitate, ac intrinseca exigentia objecti, sed libere & contingenter ponitur. Differt autem a Lege naturali quod hæc sit invariabilis, illa vero variabilis. Deinde, quod Lex positiva ex libera Legislatoris voluntate procedat; non item Lex naturalis, utpote quæ ex intrinseca exigentia objecti provenit. Insuper differunt in eo, quod illa, quæ jure naturæ sunt prohibita, ideo prohibita sint, quia in se mala; quæ autem Jure positivo prohibentur, ideo sunt mala, quia prohibita; sic enim comestio pomi vetiti in paradiso ideo fuit mala & peccaminosa, quia prohibita erat a Deo.

8. *Lex positiva Divina* est, quæ a Deo Opt. Max. in tempore lata, & condita est. Et hæc subdividitur in Legem veterem, quam pro tempore veteris Testamenti Deus ipse condidit, de multis disponendo, quæ ad Jus naturale non spectant; ut fuerunt lex Circumcisionis, lex Agni paschalis, & plurimæ aliæ leges circa Cerimonialia, & Judicialia veteris Testamenti; Et in Legem novam, seu Evangelicam, quam Christus Dominus, Deus simulque homo instituit, atque in novo Testamento observari mandavit; prout amplius patet ex Sacra Scriptura.

9 Lex positiva humana est, quæ immediate fertur ab homine. Unde & *Jus humanum* dicitur; & subdividitur in Jus Gentium, Jus Civile, & Jus Ecclesiasticum. *Jus Gentium* est lex humana, quam omnes populi & variæ gentes inter se servare debent: ut est consuetudo recipiendi Legatos sub lege immunitatis ac securitatis, libertas commerciorum inter gentes non inimicas, Jus belli fundatum in potestate illa, quam una Respublica vel Monarchia suprema habet ad puniendam, vindicandam, atque reparandam injuriam sibi ab altera illatam; hæc enim, & alia hujusmodi, cum sint plurimum consona Legi naturali, omnium populorum consensu sunt recepta & constituta; ac proinde dicuntur esse de Jure Gentium.

10. *Jus Civile*, seu *Lex Civilis* dicitur ea, quæ ad civium politicam gubernationem, atque ad temporalia jura tuenda, ipsamque Rempublicam in pace & justitia, conservandam ordinatur. Unde hujusmodi Leges Civiles circa ordināda bona temporalia præcipue versantur; & quia non omnium Nationum iidem sunt sensus & inclinationes (nam & *diversitatem corporum, diversitas sæpe sequitur animorum. c. Quia diversitatem. De concession. Præbend.*) hinc non est unum idemque Jus Civile apud omnes gentes, sed variatur pro varietate locorum, temporum, personarum, aliarumque circumstantiarum. Et tales Leges Civiles sunt, quæ in Jure Civili continentur; item eæ, quæ dicuntur *Leges municipales*, quas quælibet Civitas sibi constituit.

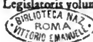
11. *Leges* tandem *Ecclesiasticæ* (quæ alio nomine *Leges Canonicæ* appellantur) sunt illæ, quæ pro recta gubernatione Ecclesiæ, atque ad spiritualem animarum profectum, vel a Summo Pontifice, vel ab aliis Prælatis atque Magistratibus Ecclesiasticis legitime conduntur. Et tales sunt, quæ tum in Jure Canonico continentur, tum a Conciliis Generalibus, Provincialibus, Synodalibus, aut etiam ab Ordinariis locorum legitima auctoritate feruntur.

QUÆSTIO II.
De conditionibus Legis, ejusque differentia a simplici Præcepto.

SUMMARIUM.

12. *Legis encomia.*
Legis conditiones generatim, quæ?

13. Lex



13. *Lex debet esse recta agendorum ratio.*
14. *Ad eam requiritur auctoritas in Legislatore.*
15. *Ejusque legitima promulgatio.*
16. *Et ut feratur cum voluntate obligandi subditos.*
17. *Lex quomodo debeat esse perpetua?*
18. *Lex quomodo differat a simplici Praecepto?*
19. *Alia differentia utriusque.*

12. CUm optima sit Lex, si recte feratur, atque custodiatur, utpote quæ pravam concupiscentiam hominum seu (ut loquitur Gregorius IX. in Procœmio Decretalium) *effrænatam cupiditatem, sui prodigam, pacis æmulam, matrem litium, materiam jurgiorum reprimere satagit*: hinc summe necessarium est, ejusdem conditiones rite cognoscere. Et quidem Isidorus, relatus *can. 2. dist. 4.* easdem paucis complectitur, dicendo: *Erit autem lex honesta, justa, possibilis, secundum naturam, secundum patriæ consuetudinem, loco temporique conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.* Hęc ille. Brevius tamen omnes necessarię legis conditiones continentur in ejus definitione *num. 4.* allata, ubi dicitur: Lex est recta agendorum ratio, a publica potestate communitati denunciata cum volũtate eam perpetuo obligandi, &c.

13. I. Igitur ad Legem requiritur, ut sit *recta agendorum ratio*; sive, ut ait citatus Isidorus, quod sit honesta, justa, possibilis, &c. Siquidem lex injusta non est absolute dicenda *Lex*, sed solum cum addito, *Lex iniqua*: & si constet, eam esse talem, non tenentur eidem subditi obedire. Unde de hujusmodi lege injusta hic non agitur, sed tantum de justa.

14. II. Ad rationem Legis requiritur legitima auctoritas legem ferendi in Legislatore, quæ conditio indicatur in supra posita definitione per ly, *a publica potestate*. Porro hujusmodi potestatem condendi leges, & quidem universim, habet Deus ter Opt. Max. Deinde loquendo de legibus positivis humanis, easdem potest ferre Summus Pontifex in materia spirituali, & concernente animarum salutem, rectamque Ecclesiæ gubernationem, pro toto Orbe Christiano: quia ipsi, tamquam suo in terris Vicario, commisit Christus Dominus in B. Petro Apostolo omnium suarum Ovium curam, ut habetur *Math. 16. & Joan. 21.* Quin etiam alii Prælati Ecclesiastici inferiores, ut Episcopi, possunt leges quasdam ferre, quæ tamen solum astringunt proprii Territorii subditos. Similiter Imperator pro toto Imperio Romano, Rex pro suo regno, aliique Principes ac Magistratus sæculares pro suis subditis leges ferre possunt, juxta quod propria cujusque potestas ac jurisdictio se extendit.

15. III. Ad rationem Legis requiritur legitima ejusdem promulgatio; quæ conditio in data definitione legis denotatur per ly, *communitati denuntiata*, id est, promulgata. Siquidem, ut habet receptum inter Jurisconsultos dictum ex *can. 3. dist. 4.* *Leges instituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus utentium approbantur.* Verum de hac Legum promulgatione agetur ex professo *Quæstione sequenti*

16. IV. Requiritur, ut Lex a superiore feratur *cum voluntate obligandi*, id est, quod Legislator velit communitati quidpiam præcipere, eamque ad observantiam legis obligare: nam si Princeps tantum quidpiam consulat, aut a subditis fieri libenter se videre declarat, non autem clare jubeat, & præcipiat, lex non erit, sed consilium, aut beneplacitum Principis.

17. Tandem additur in allata definitione Legis ly, *perpetuo obligandi*. Per quam particulam denotatur, quod lex debeat esse perpetua, id est, lata cum voluntate subditos perpetuo obligandi. Ubi tamen perpetuitas legis non accipitur pro æternitate non habente principium, nec finem (alioquin nulla daretur lex positiva) sed accipitur pro duratione indefinita quatenus lex debet ferri non pro uno dumtaxat die, vel anno, sed cum voluntate subditos perpetuo obligandi. Intellige, quantum est ex prima intentione Legislatoris, & nisi lex postmodum legitime revocetur.

18. Quæres, quomodo Lex differat a simplici Præcepto? Resp. differre in pluribus. Nam in primis Præceptum simplex proxime ac immediate fertur in personas singulares, earumque ossibus adhæret, quocumq; terrarum discesserint: Lex vero censetur immediate afficere locum, seu territoriũ Legislatoris, atq; hinc in subditos ibidem existentes transire. Et idcirco fit, quod leges territorii non obligent cives absentes; e contra tamen præcepta superiorum, v. g. Prælatorum Regularium, obligent subditos, ubicumque existant: cum eis competat jurisdictio in subditos, non ratione loci, sed per se ac ratione personæ propter votum Obedientiæ.

19. Deinde Præceptum tendit ad personas singulares, cumquibus plerumq; extinguitur, nec transit ad successores; quale est, si pater quidpiam præcipiat filio, Abbas Religioso, Princeps huic vel illi subdito; Lex vero imponitur toti Communitati, & loquitur non tantum ad pręsentes, sed etiam ad futuros, nam *Lex est commune præceptum*. L. 1. ff. de Legibus. Insuper Præceptum expirat morte præcipientis: & absq; nova revocatione cessat cessante vita, aut officio pręcipientis: Lex autem, & Statutum, durat etiam post mortem Legislatoris, semperq; vim suam habet, donec revocetur, aut per contrariam consuetudinem legitime abrogetur. Siquidem Leges ex natura sua sunt perpetuæ, non autem Præcepta simplicia, seu quæ non feruntur per modum constitutionis generalis.

QUÆSTIO III.
De Promulgatione ad Legem requisita.
SUMMARIUM.

20. *Ut lex obliget in conscientia, requiritur ejus promulgatio.*
21. *Leges, an interdum extendantur ad præterita;*
Et Regulæ Cancellariæ nondum publicatæ obligent?
Quid de Constitutione Sixtina irritante matrimonia Eunuchorum de facto contracta?
22. *Solutio præmissorum.*
23. *Scriptura non est de substantia Legis.*
24. *Leges Imperatorum, qualem requirant promulgationem?*
25. *Quid de Statutis inferiorum Principum?*
26. *Lex Pontificia Romæ promulgata, an illico obliget pro toto Mundo?*
27. *Fundamenta sententiæ affirmativæ.*
28. *Corollarium pro hac sententia.*
29. *Fundamenta sententiæ negativæ, ab auctoritate.*
30. *Et ratione.*
31. *Confirmatur hæc sententia.*
32. *In praxi quid observandum?*

20. CONCL. I. Ut Lex in Conscientia, & quoad culpam vel pœnam obliget, certum est, requiri ejus publicationem, seu promulgationem. Ita communis, ac præsertim Doctor Subtilis *4. dist. 3. q. 4. art. 2.* ubi ex hoc infert pręceptum de recipiendo Baptismo in Lege Evangelica, incepisse Jerosolymis primum in die Pentecostes, quando ibidem per Apostolos post receptum Spiritum sanctum solemniter promulgatum fuit. Ratio est: quia Lex est communis vivendi regula, sive commune præceptum; ergo omnino publicari debet, ut ab omnibus observari, & quilibet secundum eam suas actiones instituere possit, prout lege jubente tenetur & e contra transgressor legis juxta demeritum puniri valeat. Nam alioquin ignorantia merito excusaret subditum ab observantia legis: *Cur enim* (inquit Imperator, *Auth. Ut factæ. novæ constitutiones. Collat. 5.*) *culpabimus eos, qui positas nostras ignoraverint constitutiones?*

21. Nec obstat, quod quandoque leges ad præterita etiam negotia extendantur, prout innuitur in Jure Canonico, *cap. ult. de Constit.* ibi: *Cum leges & constitutiones futuris certum sit dare formam negotiis, non ad præterita facta trahi; nisi nominatim in eis de præteritis caveatur*: in quo proin postremo casu videntur leges obligare pro tempore, quo necdum fuerunt publicatæ. Confirmari potest hæc instantia ex *Regulis Cancellarię Apostolicę*, quas singuli Summi Pontifices a principio sui Regiminis circa Causas Beneficiales, & Judiciales facere, vel a suis Prædecessoribus factas renovare, augere vel minuere solent; atq; *etiam* (ita sonat earumdem Pręfatio) *ex tunc licet nondum publicatas, & suo tempore duraturas, observari volunt*. Quinimo Sixtus V. in Constitutione *Cum frequenter* (& habentur *to. 2. Bullarii Rom. Constitut. 59. dicti Pont.*) damnavit conjugia per Eunuchos, & Spadones non solum contrahenda, sed etiam de facto jam contracta, eaque nulla & invalida declaravit; & consequenter Lex Pontificia videtur extendi posse etiam ad acta præterita, & obligare ante publicationem.

22. Resp. enim cum Lud. Engel. *tit. de Præbendis, n. 19.* & aliis, hasce & consimiles leges, in quibus nominatim sic cavetur, partim obligare quoad nullitatem actus in contrarium gesti, non vero quoad culpam, aut pœnam; de qua posteriori obligatione dum-

dumtaxat in proposito est sermo. Partim eas obligare in tantum, quod Judex circa talia negotia etiamnum pendentia (id est, nondum sententialiter decisa) teneatur ferre sententiam conformiter tali legi de novo conditæ: prout per quoscumque Judices fieri jubetur cit. Constitutione Sixti V. §. 3. atque circa prædictas Regulas in Cancellaria Apostolica observari debet.

23. Fatendum tamen, quod ad obligationem legis sufficiat quævis promulgatio, sive dein ea fiat per scripturam in publico loco affixam, sive voce præconis: siquidem scripturam ad substantiam legis non requiri, sed voce etiam, aliove signo eam communitati denuntiari posse, fatentur passim Doctores. Nec obstat textus *can.* 3. *dist.* 1. ibi: *Lex est constitutio scripta*. Quia hoc dicitur partim ex eo, quia plerumque lex in scripturam redigi solet, ut perpetua ejus memoria habeatur, perpetuisque temporibus inviolata perseveret: partim ad differentiam Juris consuetudinarii, quod dicitur *Jus non scriptum*, prout habetur §. *Constat Inst. de Jure naturali, gentium, & civili*.

24. CONCL. II. Leges Civiles a supremo Principe Imperii (puta, ab Imperatore) pro pluribus Provinciis latæ, ut subditos obligent, requiritur earumdem promulgatio in singulis respective Provinciis, & si sint latæ absque alia temporis determinatione, non obligant, nisi primum post duos menses a tempore promulgationis legis. Ita Theologi, & Jurisconsulti communiter. Ratio est: quia ita expresse constitutum est in Jure Civili, atque approbatum praxi & consuetudine Sacri Romani Imperi: siquidem *in Auth. Ut factæ novæ constitutiones, &c. Collat.* 5. Rubrica Tituli absolute sic loquitur: *Ut factæ novæ constitutiones post insinuationem earum post duos menses valeant*.

25. Solum nota cum Doctoribus passim, hanc Imperatoriam Constitutionem non habere locum in Statutis inferiorum Principum, vel Civitatum; quippe quorum jurisdictio est angustior. Unde per se loquendo, & nisi aliud in ipsamet Lege præscribatur, aut de longa consuetudine fuerit observatum, Statuta inferiorum Principum sufficienter promulgantur unica solemni publicatione facta in Curia aut præcipua Civitate: & tunc, si certum tempus expressum non habeant, obligant scientes statim, ignorantes autem post tempus arbitrarium, quo rationabiliter potest præsumi de ipsorum notitia, & quod post tale tempus non debuissent Constitutionem ignorare.

26. CONCL. III. Etsi communior Doctorum sententia, quod Lex Pontificia, simul ac Romæ in Curia, aliisque locis consuetis solemniter fuerit promulgata, quantum est ex se, sive in actu primo, ubique terrarum vim obligandi habeat: opposita tamen sententia, requirens ad obligationem earum saltem pro Foro interno, seu conscientiæ, promulgationem Constitutionum Pontificiarum in singulis Diœcesibus vel Provinciis, non est improbabilis. Hæc Conclusio ex proposito sic ponitur ob magnam sententiarum, atque rationum varietatem, & plurimas inde deducendas consequentias, quæ melius relinquuntur judicio Superiorum, utpote quibus in dubio subditi obedire tenentur.

27. Ratio prioris, & communioris sententiæ, quod nimirum sola promulgatio Constitutionum Pontificiarum Romæ facta sufficiat ad earum obligationem, desumitur in primis ex Jure Canonico, *c.* 1. *de Postulat. Prælat.* ut dicitur, quod *id solum sufficit, ut ad constitutionis Pontificiæ observantiam teneatur, qui noverit eam solemniter editam, aut publice promulgatam*: atqui hoc jam fit, si Bulla Pontificia Romæ promulgatur, & de tali promulgatione cuipiam certe constet; ergo. Confirmatur hæc sententia ex praxi, & stylo Curiæ Romanæ: siquidem in Curia Romana totius Orbis lites deciduntur juxta Constitutiones Pontificias Romæ publicatas, etiamsi alibi promulgatæ non sint: hoc autem non videretur justum esse, & æquitati consentaneum, si dictæ Constitutiones non obligarent ubique, haud obstante, quod in aliis Provinciis non sint publicatæ. Accedit, quod Urbanus VIII. in Bulla, *In eminenti* (quæ habetur tom. 5. Bullarii Romani, *Constit.* 288. *dicti Pont.*) §. 12. expresse declaraverit, ad obligationem illius Bullæ sufficere solam publicationem Romæ factam, nec aliam in Regnis, Provinciis, vel Civitatibus requiri; ergo a pari idem dicendum de ceteris.

28. Ex hac sententia, quam sequitur communior Doctorum, ac præsertim Layman *lib.* 1. *Tract.* 4. *c.* 2. *n.* 4. infert citatus Auctor, quod Lex Pontificia, simul ac Romæ publicata est, quantum est ex parte sui, ac in actu primo, omnem obligandi vim habeat pro toto Orbe Christiano: cur autem quoad actum secundum (id est, ut re ipsa aliquis constringatur) non statim omnes obliget, id, ait, non provenire ex defectu legis, aut promulgationis, sed ex defectu alicujus conditionis accidentalis, puta quia eam aliqui ignorant. Et ita communiter discurrunt Doctores hujus primæ sententiæ.

29. Altera vero pars Conclusionis, continens sententiam Doctorum, asserentium, non sufficere solam promulgationem Romæ factam, probatur in primis ab auctoritate: siquidem ita sentiunt Navarrus *c.* 23. *Manualis. n.* 44. Medina 1. 2. *quæst.* 90. *art.* 4. & insuper pro hac sententia Azorius *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 3. *q.* 3. (sed postea secutus priorem sententiam) citat Abbatem, Antonium Butrium, Imolam, Lignanum, Zabarellam, Felinum, Scotum, & alios. Eamdem sententiam novissime secutus est Petrus Marchantius *tom.* 2. *Tribunali, tract.* 1. *t.* 8. *quæst.* 5. ipsamque ex professo docet Bernardus Sannig *tom.* 3. *Theologiæ, tract. de Legibus, dist.* 3. *quæst.* 6. atque probabilem censet Pirhing, *tit. de Constit. n.* 31. & sequitur Ludov. Engel, *tit. De Constit. n.* 67. ubi etiam respondere conatur ad *c. De Postulat. Prælat.* pro favore prioris sententiæ supra *n.* 27. allegatum.

30. Fundamentum hujus posterioris sententiæ est: quia Pontifices volunt Jus Civile servari, ubicumque Jure Canonico nihil est specialiter constitutum, juxta illud c. 1. *De novi operis nuntiatione. Sicut Leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur*: atqui circa modum promulgandi Leges Ecclesiasticas, in Jure Canonico nihil habetur clare constitutum; ergo erit recurrendum ad Jus Civile, quod ad Legum obligationem requirit, ut promulgentur in singulis Provinciis, juxta dicta *n.* 24. Confirmatur: quia ipsimet summi Pontifices defacto in quibusdam legibus requirunt, & mandant publicationem fieri in singulis Provinciis & Diœcesibus, ut patet ex *c. cum infirmitas. de pœnitent. & remission.* ex Bulla Urbani VIII. quæ incipit, *Pastoralis* (& habetur to. 4. Bullarii Romani, *Constit.* 62. *dicti Pont.*) & alibi, sed frustra hoc fieri videretur, si generaliter, & absque alia speciali declaratione (quod additur propter Bullam *n.* 27. citatam) Romanus Pontifex per legem Romæ promulgatam illico totum Mundum obligare intenderet, etiam pro Foro conscientiæ, ergo.

31. Confirmatur secundo: quia, ut eleganter discurrit Sannig *loc. cit.* ipsamet lex Christi Domini non fuit sufficienter Jerosolymis in ipso die Pentecostes pro toto Orbe promulgata, uti omnes concedunt; ergo neque lex Pontificia Romæ dumtaxat promulgata. Consequentia tenet, nisi detur disparitas. Unde (infert citatus Auctor) ex hac sententia patet, quomodo multæ Bullæ Pontificiæ in variis Regnis, & Provinciis non obligent defacto, eo quod ab Ordinariis locorum aut ex negligentia, aut aliis de causis gravibus, v. g. ob laicam potestatem, vel defectum finis legis non fuerint debite promulgatæ in suis Diœcesibus, juxta Paparum voluntatem & mandatum; contra quas longa consuetudo populi contraria invaluit, & vim contrariæ legis tandem obtinuit. Hactenus ille.

32. Quantum ad praxim attinet, in hac sententiarum & rationum varietate, subditis standum in primis erit judicio Superiorum suorum; nam his in dubio obedire tenetur. Deinde attendenda est praxis, & consuetudo locorum, utpote quæ est tantæ efficaciæ, ut non tantum Jus dubium interpretari possit (nam *consuetudo est optima legum interpres. c. Cum dilectus, Consuetud.* & *L.* 36. *ff. de Legibus*) sed etiam legi ceteroquin manifestæ debito tempore derogare, *c. ult. de consuetud.*

QUÆSTIO IV.
De Acceptatione Legum.
SUMMARIUM.

33. *Legem acceptari, & usu recipi, quid?*
34. *Ad legem, an requiratur acceptatio populi?*
35. *Leges firmantur, cum moribus utentium comprobantur. quomodo?*
36. *Si lex justa est, tenetur eam populus acceptare.*
37. *Nisi habeat justam causam non acceptandi, & quid tunc agendum?*
38. *Quid de singularibus quoad praxin?*
39. *Peccant non recipientes, neque observantes justam legem, donec usu contrario abrogata sit.*
40. *Cur multæ Bullæ Pontificiæ in variis Regionibus non obligent?*

33. Ad-

33. ADvertendum, quod Lex post promulgationem debite factam tunc censeatur acceptari, quando Communitas eam approbat verbo, scripto, aut alio signo, vel quando ipsam in casu occurrente observat. Deinde, dum Communitas legem observat, dicitur *lex* etiam esse *usu recepta*. Hoc praenotato fit.

34. CONCL. I. Ad naturam, & intrinsecam constitutionem Legis humanae non requiritur acceptatio populi, quamvis per acceptationem & usum Lex accidentaliter perficiatur, seu confirmetur. Ita communior Doctorum, hoc intelligentium tum de Lege Imperatoria, tum Pontificia. Ratio est: quia supremo Principi, utputa Summo Pontifici, aut Imperatori, neque voluntas, neque potestas deest subditos obligandi ad observantiam suae legis. Non quidem voluntas, uti supponitur; eo, quod velit condere novam legem. Neque deest potestas: quia Summo Pontifici in rebus spiritualem Ecclesiae gubernationem concernentibus, tenentur obedire omnes Christiani, tamquam Pastori universali, Christique in terris Vicario. In Imperatorem vero populus lege aurea omnem potestatem contulit. *L. 1. ff. de Constitut. Principum*.

35. Nec obstat illud Gratiani *can. 3. dist. 4. Leges instituuntur, cum promulgantur, firmantur, cum moribus utentium comprobantur*. Resp. enim, in primis textum hunc aperte stare pro Conclusione, dum concedit, leges jam institui per legitimam promulgationem ac proinde ante earum acceptationem. Resp. ulterius, illud quod subjungitur, *firmantur, cum moribus utentium comprobantur*, non de firmitate intrinseca & substantiali intelligendum esse, utpote quam leges jam ante earum acceptationem habent; sed de quadam extrinseca dumtaxat & accidentali firmitate, quatenus leges moribus utentium comprobatae, non facile amplius per contrariam legem, vel consuetudinem abrogantur. Sive (ut loquitur Fagnanus *in c. Treguas. n. 49. de Tregua*) leges ex moribus utentium accipiunt firmitatem stabilitatis, non autem firmitatem auctoritatis.

36. CONCL. II. Si lex justa est, tenetur eam populus acceptare sub peccato: nisi habeat justam causam non acceptandi. Ita communis Doctorum, paucis exceptis, quorum tamen sententia novissime ab Alexandro VII. rejecta est, dum ab ipso inter alias propositiones etiam sequens, ordine 28. damnata fuit: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam*.

37. Dicitur in Conclusione, *nisi habeat justam causam non acceptandi*. Nam quando subest rationabilis causa a Principe verosimiliter ignorata, secus erit dicendum. Idem dic, quando ex circumstantiis contraria Principis voluntas satis colligitur, prout v. g. praesumi posse videtur in lege valde difficili, nimiumque dura & gravi, quod Princeps non intendat ab initio absolute obligare; sed solum tentare populi sensum, & quomodo is tali legi sese accommodet, ut juxta eum valeat postmodum Princeps legem vel plene confirmare, vel relaxare, ac moderari. Interea tamen populus in tali casu non potest simpliciter rejicere legem, sed debet ad Principem recurrere per remedium supplicationis pro sublatione legis: qua stante supplicatione, licitum est populo, suspendere obligationem legis, prout in simili habetur *c. Si quando de Rescriptis*, & notat Sannig *Dist. 3. de Legib. quaest. 7. n. 4.* post Rodriquez, Bonacinam, & alios.

38. Addit Layman *lib. 1. tract. 4. c. 3. n. 3.* quamvis Lex Pontificia spectata sua natura, quantum est de se, seu in actu primo, mox habeat vim obligandi subditos in toto Mundo: tamen quod attinet ad praxin, peccati damnandos non esse, neque puniendos singulos e Communitate, si legem Pontificiam in sua Dioecesi neque promulgatam, neque usu receptam, ipsi quoque non observent; de quo plura citatus Auctor.

39 CONCL. III. Etsi primi, qui legem Pontificiam, vel Dioecesanam rite latam, & sufficienter promulgatam non receperunt, neque observarunt, peccaverint, nisi justam causam habuerint non acceptandi, successores tamen eorum illam non observando amplius non peccant. Ita Pirhing, *tit de Constitut. n. 42.* & alii. Ratio est: quia, postquam talis Lex longo tempore in Dioecesi non est umquam recepta, neque observata, existimare possunt successores, illam per non usum, ac vi contrariae consuetudinis jam praescriptae abrogatam esse.

40. Et ex his patet (inquit Herincx *disp. 3. de Legib. n. 117.*) quomodo multae Leges, ac Bullae Pontificiae, in variis Regionibus non obligent; videlicet, quia vel in iis neque publicatae neque acceptatae fuerunt; vel quia defectu publicationis, & acceptationis, esto ab initio culpabili, tandem in perfectam desuetudinem desierunt. Illud autem plerumque oritur ex eo, quod Ordinarii frequenter advertant, aut existiment, ac saepe non sine fundamento, Leges varias non congruere publicae utilitati suarum Dioecesium ob inveteratas, & rationabiles earumdem consuetudines, genium plebis, defectum finis legis, v. g. quia lata fuit ob pericula & defectus, qui ibidem generatim non grassantur, imo vix noscuntur. Interdum etiam Ordinarii ob potestatem Laicam non possunt exequi pro libitu suo mandata Apostolica, donec tandem tractu temporis eadem abeant in desuetudinem.

QUAESTIO V.

Quaenam opera, & an etiam actus interni, per Legem humanam possint praecipi, vel prohiberi?

SUMMARIUM.

41. *Lege humana quaenam generatim praecipi possint?*
42. *Corollaria.*
43. *Consilia Evangelica, an possint praecipi?*
44. *Materia legis prohibitoriae, quae?*
45. *Potest idem actus pluribus legibus praecipi.*
46. *Actus interni nequeunt lege humana praecipi.*
47. *Per se & directe.*
48. *Bene tamen indirecte & concomitanter.*
49. *Ratio ulterior Conclusionis.*
50. *Solutio objectionum.*
51. *Lege humana numquam potest praecipi inhonestum, bene tamen permitti.*

41. CONCL. I. Lege humana sive Ecclesiastica, sive Civili, possunt praecipi non solum opera Justitiae, sed etiam aliarum virtutum; dummodo non sint nimis ardua, atque difficilia. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia Legislator potest ejusmodi actiones praecipere, quae sunt utiles bono communi; aut prohibere, si earum omissio Communitati expedire videatur: atqui non sola opera Justitiae, sed etiam actus aliarum virtutum, expediunt quandoque bono communi; ergo.

42. Sic in primis Lege Ecclesiastica praecipiuntur opera virtutis Temperantiae, & Religionis, indicendo certorum dierum jejunium, ac praecipiendo devotam Missae auditionem diebus Festivis, & hujusmodi, ut sic populus Christianus ad veri Dei cultum excitetur, atque in bonis operibus exercendis amplius confirmetur. Deinde ob eamdem rationem possunt lege humana praecipi, aut prohiberi, actiones ceteroquin ex natura sua indifferentes: prout prohibetur Christianis deferre arma ad Infideles, item labor servilis diebus Festivis, & hujusmodi.

43. Dicitur notanter in Conclusione, *dummodo non sint nimis ardua, atque difficilia*: siquidem lex debet esse possibilis; & secundum naturam hominum, id est, humanae conditioni accommodata. Et hinc Ecclesia non potest absolute praecipere actus consiliorum Evangelicorum, nimirum perpetuae Castitatis, Paupertatis, atque Obedientiae Religiosae: haec enim, licet ex post facto recte praecipiantur illis, qui ad eorum observantiam sese prius per votum solemne Professionis Religiosae voluntarie obligarunt, utpote qui virtute sui voti ad observantiam ipsorum jam obligantur, juxta Psal. 75. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro*, & alibi: universaliter tamen, & ante spontaneam obligationem rationabiliter praecipi non possunt.

44. CONCL. II. Insuper Legis prohibitoriae materia sunt omnia illa, quae justitiae, aliisque virtutibus, quarum observatio Reipublicae utilis est, simulque facilis, contrariantur. Ratio est: quia leges feruntur in bonum Communitatis; ergo juste prohibentur ea, quae bono communi contrariantur.

45. CONCL. III. Potest idem actus pluribus legibus, & pluribus titulis praecipi, aut prohiberi, puta Lege naturali, divina, ac humana simul. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia nihil impedit, quo minus idem actus pro meliori Juris divini, aut naturalis observatione, vel declaratione, Jure

Jure insuper humano prohibeatur. Sic enim furtum, aut homicidium voluntarium, non solum Jure naturali ac divino, sed etiam Lege humana tum Ecclesiastica, tum Civili, sub gravissimis pœnis prohibetur; econtra vero honor debitus parentibus, aliisque legitimis Superioribus, deferri mandatur.

46. CONCL. IV. Actus mere interni non possunt ulla Lege humana, sive Civili, sive Ecclesiastica, per se ac directe præcipi. Ita communior & probabilior Doctorum. Ratio est: quia solus Deus est secretorum cognitor, & judex; atque, ut dicitur Psalm. 7. *Scrutans corda, & renes Deus*. Hinc etiam 1. *Regum* 16. habetur: *Homo videt ea, quæ parent; Deus autem intuetur cor*. Confirmatur Conclusio. Siquidem *Ecclesia non judicat de occultis*, ut dicitur *cap. Sicut tuis. de Simonia*, & alibi. Et hac de causa Hæresis, aut Simonia, vel Usura mere mentalis, quamvis coram Deo sint ex genere suo gravia peccata, nihilominus pœnas juris non incurrunt: prout communiter docent tum Theologi, tum Canonistæ. Immo est vulgatum inter Jurisconsultos dictum, & habetur *can. Cogitationis, de pœnitent. Dist. 1. Cogitationis pœnam nemo patitur*: intellige ab homine, bene tamen a Deo, ut explicat Glossa ibidem.

47. Notanter autem dictum est in Conclusione, *actus mere interni per se, & directe non possunt præcipi lege humana*: nam per accidens, & concomitanter bene possunt sic præcipi, ut mox dicetur. Hinc fit

48. CONCL. V. Prædictis tamen non obstantibus, possunt actus aliqui interni Lege humana præcipi, vel prohiberi per accidens, seu indirecte & concomitanter, quatenus requiruntur ad moralem substantiam actuum externorum. Ita communior, & probabilior Doctorum. Sic quippe Ecclesia præcipit diebus Festivis devotam auditionem Missæ, atq; Confessionem Sacramentalem saltem semel in anno peragendam, ad quam utique illinc requiritur interior attentio, hinc autem dolor de peccatis. Similiter, cum legitimus Superior Sacerdoti præcipit, ut Missam celebret, eamq; pro tali intentione applicet, vel Sacramentum Baptismi aut Pœnitentiæ administret; consequenter etiam per accidens, seu indirecte & concomitanter præcipit, ut habeat internam intentionem sacrificandi, Missamq; applicandi, aut baptizandi, vel a peccatis pœnitentem absolvendi: utpote cum sine ea tales actus valide elici, atq; moraliter subsistere non possint.

49. Ratio ulterior Conclusionis est: quia leges & præcepta homini imponuntur ut ea humano modo impleat, non brutorum more; ergo sicuti opus præceptum violari non potest, nisi per actum, vel omissionem humanam ac liberam, ita neque impleri: unde si quis ebrius, vel dormiens, die Festo Missæ interfit, non satisfacit præcepto, quia ipsam non audit actu humano ac morali. Accedit, quod in prædictis casibus actus illi exteriores sine ullo actu interiori, attentione scilicet vel intentione, forent mera simulatio, Deo & hominibus execrabilis.

50. Et hac ratione, nimirum rite distinguendo, & concedendo, quod Ecclesia possit quidem præcipere actus internos indirecte, & concomitanter ut conjunctos externis, non vero per se & directe; solvuntur plures objectiones & instantiæ, quæ in præsenti materia fieri possunt.

51. CONCL. VI. Quamvis Lege humana numquam possit præcipi aliquid injustum, ac inhonestum, seu peccaminosum; nihilominus aliquando licite permittuntur quædam injusta, atque inhonesta ad evitationem majoris mali, non quidem approbando minus malum tamquam licitum, sed dissimulando ejus pœnam. Ita communis Doctorum. Ratio primæ partis patet ex ipsa definitione Legis; alioquin enim ipsa foret iniqua, sicque non obligaret. Ratio vero secundæ partis est: quia quando utrumque malum omni diligentia possibili per legem evitari non potest, locum habet illud vulgatum, *Ex duobus malis minus est eligendum*; non quidem approbando minus malum, sed quatenus utrumque impediri amplius non potest, minus eligendo tamquam medium ad evitandum majus malum.

DISTINCTIO II.

De Obligatione Legum.

QUÆSTIO I.

De Obligatione Legis Veteris, ejusque cessatione.

SUMMARIUM.

1. *Præcepta veteris Legis alia moralia*. (a) Ut dicetur n. 11.
Alia cæremonialia,
Et alia judicialia.
2. *Unde dicta divisio desumatur?*
3. *Lex vetus obligabat solos Judæos per se loquendo*.
4. *An etiam obligarit Gentiles*.
5. *Ea cessavit introducta Lege Evangelica*.
6. *Circumcisio, & alia cæremonialia Legis veteris defacto sunt illicita*,
7. *Sed post Christi mortem per aliquod tempus fuerunt licita*.
8. *Et quamdiu?*
9. *Præcepta judicialia Legis veteris, quomodo sint evacuata?*
10. *Differentia inter cæremonialia, & judicialia Legis veteris*.
11. *Præcepta moralia ipsius obligant defacto, & quare?*

(b) Ut dictum n. 5. & seqq.

1. ADvertendum cum communi Theologorum, quod præcepta veteris Legis, seu Mosaicæ, fuerint in triplici differentia. Alia siquidem fuerunt *Præcepta moralia*, quæ ad morum disciplinam spectabant; qualia sunt, *non occides, non mœchaberis* & hujusmodi, quæ etiamnum remanserunt, & obligant, non quatenus Leges veteris Testamenti, sed quatenus sunt Juris Naturalis (a). Alia fuerunt *Præcepta cæremonialia*, quæ ad cultum Dei pertinebant, ac præscribebant, quomodo, & quibus cæremoniis in veteri Testamento Deus fuerit colendus, ut sic populus Judaicus, ad idololatriam propensus, ab eadem retraheretur: ut Circumcisio, varii ritus Sacrificiorum, esus Agni Paschalis, & plura hujusmodi, quæ passim in veteri Testamento, ac præsertim in libris Moysis reperiuntur. Et tandem alia fuerunt *Præcepta judicialia*, quibus constituebatur rectus ordo populi tum inter se, tum quoad communitatem, atque in exercendis judiciis observandus: hujusmodi enim præcepta fuerunt veluti quædam justæ, inter homines illos observandæ, determinationes, ad quas Judices populi Israelitici in decisionibus occurrentium litium, atq; causarum, attendere debuerunt.

2. Porro hæc triplex præceptorum veteris Legis divisio clare habetur *Deuteron. c. 6.* ubi dicitur: *Hæc sunt præcepta, & cæremoniæ, atq; judicia*; qualia alibi sæpius leguntur. Hinc D. Apostolus *Rom. 7.* loquens de Lege veteri, vocat illam, *Mandatum sanctum, & justum, & bonum*. *Sanctum* quidem quoad præcepta cæremonialia, utpote quibus homo peculiariter ordinatur ad Deum, ejusque cultum exequendum. *Justum*, propter præcepta judicialia, quibus homo maxime ordinatur ad proximum, ut præbeat unicuique quod suum est. *Bonum* tandem propter præcepta moralia, quæ per se continent bonitatem atq; honestatem, & ordinant hominem potissimum ad se ipsum. Hoc prænotato sit

3. CONCL. I. Lex vetus per se loquendo obligabat solos Judæos. Ita Herincx *disp. 2. de Legibus, quæst. 2. nu. 15.* estque communis Theologorum. Ratio est quia ad Judæos solos Lex illa dirigebatur, illisque solis fuit promulgata, ut constat ex Sacra Scriptura passim: atqui lex non obligat nisi eos, ad quos dirigitur, & quibus injungitur; ergo.

4 Dicitur, *per se loquendo*. Quia inprimis liberum fuit aliis Nationibus, legem Mosaicam assumere, eamque profiteri per susceptam Circumcisionem; hæc enim erat janua Legis veteris, eo ferme modo, quo defacto Baptismus est janua Legis Evangelicæ, ejusque Sacramentorum. Deinde quamvis præcepta moralia non obligaverint Gentiles, in quantum erant per positivam Dei jussionem in lege Mosaica mediante Decalogo renovata; nihilominus etiam Gentiles tenebantur ejusmodi præcepta moralia observare, in quantum erant Juris naturæ.

5. CONCL. II. Lex vetus, ejusque obligatio cessavit introducta Lege Evangelica. Ista conclusio est de fide, & habetur *Actor. c. 15.* ubi a sanctis Apostolis in Concilio Jerosolymitano congregatis, ex instinctu Spiritus Sancti decretum fuit, atque promulgatum, non amplius obligare Circumcisionem, aliaque Legalia veteris, seu Moisaicæ Legis. Idem patet ex tota Epistola D. Pauli ad Galatas, & alibi. Unde in Jure Canonico, *c. Majores. de Baptismo*, habetur: *Absit, ut in illam damnatam hæresim incidamus, quæ perperam affirmabat, Legem cum Evangelio, & Circumcisionem cum Baptismo servandam.*

6. CONCL. III. Circumcisio, & alia Præcepta cæremonialia veteris Legis, defacto in Lege Evangelica non solum penitus obligare cessarunt, sed insuper eorum observatio est prohibita, illicita, & mortifera, seu mortem animæ afferens. Ita omnes Catholici, & patet ex allatis auctoritatibus, de qui-

bus *n. praec.* Accedit ratio: quia omnes caeremoniae illae fuerunt umbra & figura futurorum, juxta illud 1. Corinth. 10. *Omnia in figura contingebant eis:* fuerunt enim Caeremonialia principaliter instituta ad praefiguranda Christi Mysteria ut futura, ejusque tamquam Messiae in Lege promissi adventum; ergo cum ejusmodi adventus, aliaque olim praefigurata Mysteria Christi jam fuerint completa, oportuit, ut & illae caeremoniae cessarent, ne alioquin significando aliquod ut futurum quod tamen revera jam est factum, falsum significarent.

7. Fatendum tamen est cum D. August. *Ep. 9. & 10. ad S. Hieronymum,* & Theologis communiter, quod usus atque observatio Legalium, seu Caeremonialium veteris Legis, etiam post Christi mortem, atque promulgationem Evangelii, fuerit ad aliquod tempus licitus; modo in eis non collocaretur ulla spes salutis, neque ea observarentur ut signa praefigurativa futurorum. Ratio est: quia ipsimet Apostoli saepius observarunt Legalia post Evangelium jam promulgatum; ergo eorum observatio fuit ad tempus licita, & non illico mortifera. Antecedens patet: sic enim *Actorum c. 16.* S. Paulus legitur circumcidisse Timotheum; & *Actorum c. 21.* idem S. Apostolus, de consilio Seniorum, purificatus ascendit in Templum. Congruentiam hujus optimam addit D. Augustinus *loc. cit.* ut videlicet Synagoga sepeliretur cum honore, simulque Judaeorum scandalum omne evitaretur; sicque ipsi facilius possent ad Fidem Christi converti, dum advertebant suas caeremonias, utpote pro tempore veteris Legis bonas, sanctas, atque a Deo praeceptas, non ita subito abrogari, atque contemni, sicuti ritus Gentilium.

8. Ceterum successu temporis, postquam veritas Evangelii magis, magisque mundo illuxit, umbra Legis tandem omnino evanuit; adeo ut jam *Actorum c. 15.* appelletur *Haeresis Pharisaeorum, qui crediderunt, dicentes, quia oportet circumcidi, & praecipere quoque servare legem Moysi.* Unde patet, jam illo tempore non amplius obligasse legem Moysis. Quo autem tempore ea coeperit esse illicita, ejusque observatio mortifera, variant Theologi; cum illud ex sacra Scriptura clare non constet, & post dictum Concilium Jerosolymitanum adhuc D. Paulus circumciderit Timotheum, atque ipse purificatus ascenderit in Templum, ut proxime dictum. Sunt, qui Legalium usum volunt fuisse licitum usque ad viginti quinque annos circiter post Christi passionem, nonnulli ultra: quamvis certum videatur, quod ante mortem S. Ignatii Martyris, ac tertii post S. Petrum Ecclesiae Antiochenae Episcopi, res ista jam fuerit per Ecclesiam decisa, ut notat Bernardus Sannig. *Dist. 2. de Legibus, quaest. 3. nu. 9.*

9. CONCL. IV. Praecepta judicialia veteris Legis per adventum ac mortem Christi, atque praedicationem Evangelii, fuerunt quidem evacuata, ita ut desinerent vi illius Legis obligare, nihilominus ob naturalem aequitatem potest eorum aliquorum observatio etiam nunc per Praelatos Ecclesiae praecipi. Ita D. Thomas 1. 2. *q.* 104. *art.* 3. & alii communiter.

10. Unde est differentia inter Praecepta caeremonialia, & judicialia Legis veteris. Nam caeremonialia adeo sunt evacuata, ut non solum sint mortua, sive nullius amplius obligationis, aut utilitatis; sed etiam mortifera, ita ut illicitum sit ea observare tempore Legis Evangelicae. Judicialia vero, etsi non obligent tempore Legis gratiae vi veteris Legis, immo nec observari possint ex obligatione ipsius: tamen ob eorumdem convenientiam, & aequitatem naturalem, possunt etiam defacto absque peccato observari, immo de novo praecipi per eos, quorum est concedere leges; prout hoc in nonnullis eorum fieri, patet inductione. Sic in primis defacto solvuntur Decimae Parochis, aliisque Ecclesiae Ministris, quia jure naturali, simulque divino, debetur necessaria sustentatio Ecclesiae Ministris, juxta illud Salvatoris, Matthaei cap. 10. *Dignus est operarius cibo suo.* Et 1. Corinth. 9. *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si carnalia vestra metamus?* & alibi. Similiter, quamvis mulier post partum statim possit ingredi Ecclesiam, nec teneatur abstinere per certos dies secundum Legem Mosaicam, si tamen puerperae ex veneratione voluerint aliquamdiu abstinere, earum devotio admittitur in Jure Canonico *1. un. de Purificatione post partum.* Idem patet in pluribus similibus passim occurrentibus.

11. CONCL. V. Praecepta moralia etiamnum obligant, non quidem vi veteris Legis, sed quatenus sunt Juris naturalis, aut in Lege Evangelica per Christum denuo renovata. Ita communis Doctorum. Ratio primae partis est: quia Lex vetus per Christi adventum, & mortem fuit evacuata; (b) ergo vi ipsius praecepta moralia amplius non obligant. Ratio vero secundae partis est: quia omnia Praecepta moralia veteris Legis reducuntur tum ad geminum Praeceptum Dilectionis Dei & proximi, tum ad praecepta Decalogi; haec autem obligant de Jure naturali, simulque sunt per Christum renovata, ut habetur *Matth. c. 19. Marci 10. & Lucae 18.* ergo,

QUAESTIO II.

De Obligatione Legis novae, seu Evangelicae, ejusque perfectione.

SUMMARIUM.

12. *Lex nova, quibus nominibus appelletur?*
13. *Lex Evangelica a Christo lata est pro toto Mundo, & obligat etiam Judaeos ac Gentiles.*
14. *Obligavit tamen primum post sui promulgationem.*
15. *Lex nova excedit veterem multis modis. I. Quia est facilior veteri.*
16. *Solvitur objectio.* (c) Juxta dicta quaest. praec.
17. II. *Quia nunc conferuntur efficaciora auxilia gratiae.*
(d) De hoc infra Tract. 14. Dist. 1. n. 12. & seqq.
18. *III. Quia lex Evangelica per Filium Dei promulgata est, &c.*

12. ADvertendum, quod Lex nova variis nominibus appelletur. Et primo quidem dicitur *Lex Evangelica*, eo quod in quatuor Evangeliis, vel potius in quatuor libris unius Evangelii contineatur registrata. Secundo dicitur *Lex nova*, vel in comparatione Legis veteris seu Mosaicae, vel quia totum hominem per gratiam renovat. Tertio dicitur *Lex libertatis*, Jacob. c. 2. Item *Lex fidei.* Rom. c. 3. Et tandem *Lex gratiae*, eo quod non solum gratiam multo copiosiorem conferat virtute Sacramentorum, ac in veteri Lege contigit, sed insuper contineat, & afferat omnis gratiae Auctorem Christum Jesum. His praenotatis sit

13. CONCL. I. Lex Evangelica a Christo Domino condita est, & lata pro toto Mundo; adeoque ad eam, atque ad suscipiendum Baptismum obligantur etiam Judaei, & Gentiles. Ita omnes Theologi. Prima pars, quod nempe Christus sit auctor Legis Evangelicae, desumitur ex illo *Isaiae* 33. ubi de Messia venturo, seu Christo Domino prophetice praedicitur: *Dominus judex noster, Dominus Legifer noster.* Unde & in Evangelio passim, ac praesertim *Joan. c.* 14. Christus de suis legibus ait: *Mandata mea servate.* Altera pars, quod nempe Christus Legem Evangelicam tulerit non pro uno dumtaxat populo, sed pro universo Mundo, ipsemet expressit *Matt. c. ult.* praecipiens Apostolis: *Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis.* Et Marci c. ult. *Euntes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae.* Accedit ratio: quia Christus fuit Redemptor totius Mundi: ergo & Legislator, condendo pro omnibus leges, per quas ad sanctificationem, vitamque aeternam pervenirent.

14. CONCL. II. Nihilominus Lex Evangelica post factam sui institutionem, non statim obligavit omnes, sed primum, quando solemniter fuit promulgata. Et haec quidem promulgatio Jerosolymis contigit in die Pentecostes, qua Apostoli accepto prius Spiritu sancto coeperunt solemniter praedicare Baptismum, ejusque obligationem, dicentes: *Poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum.* Actorum c. 2. In ceteris vero locis post mensem, vel annum, aut plures annos incepit dicta obligatio, prout nimirum variis populis Evangelium Christi serius, aut citius solemniter, & Deo per miracula doctrinam Evangelicam confirmante promulgabatur. Ita Doctor Subtilis *4. dist. 3. quaest.* 4. cum aliis. Ratio hujus patet ex dictis *Dist. praec. quaest. 2. & 3.* ubi generatim dictum est, ad cujusque Legis obligationem requiri quod solemniter promulgetur.

15. CONCL. III. Lex nova ad veterem comparata, multis modis excedit in dignitate seu perfectione. Ita omnes Catholici: idque patet inductione, assignando speciales Legis Evangelicae praerogativas prae veteri seu Mosaica. Nam I. Lex Mosaica fuit gravior multo Lege Evangelica. Hinc D. Petrus *Actor. cap.* 15. dixit de Lege veteri: *Quid tentatis imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus?* Non quod Lex vetus absolute fuerit observatu impossibilis (Deus enim non praecepit impossibilia) sed

sed quia observatu fuit admodum difficilis: quæ quidem difficultas oriebatur ex nimia præceptorum tum cæremonialium, tum judicialium numerositate, quorum aliqua satis erant difficilia. Econtra de Lege Evangelica ait Christus, *Matth. c.11. Jugum meum suave est, & onus meum leve*.

16. Nec obstat, quod Christus *Matth. c.5.* multa superaddiderit Decalogo, dum v. g. ad illud præceptum, *non occides*, addidit *non irasci*, & hujusmodi. Resp. enim cum D. Augustino *lib. 19. contra Faustum*, negando assumptum: Christus enim nil superaddidit, sed tantum explicavit melius Decalogum, reprobando expositionem antiquorum Pharisæorum. Adde, quod in Lege Evangelica cessarit obligatio cæremonialium, & judicialium veteris Legis, etsi non moralium. (e)

17. II. In Lege Evangelica conferuntur efficaciora, & copiosiora auxilia gratiæ ad ferendum onus Legis justitiamque operandam, quam in Lege Mosaica. Ratio est: quia in Lege Evangelica omnia septem Sacramenta conferunt gratiam ex opere operato digne suscipientibus; in Lege Mosaica vero sola Circumcisio conferebat gratiam (d) & quidem respectu gratiæ Baptismalis admodum parvam. Insuper in Lege Evangelica, eo quod merita Christi jam sint actu exhibita, Spiritus sanctus abunde datur credentibus; in Mosaica vero, quia merita Christi tunc solum erant prævisa, atque in futurum exhibenda, etiam mensura gratiæ dabatur modica.

18. III. Lex Evangelica est dignior veteri: quia quamvis utramque Legem Deus condiderit, nihilominus Mosaicam promulgavit per ministerium Angelorum, Evangelicam vero per Filium suum unigenitum. Excedit præterea, & differt in materia: nam Mysteria Sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis, & Redemptionis nostræ in Lege veteri fuerunt multum occultata, aut solum præfigurata; quæ tamen in Lege Evangelica sunt revelata, & clarius manifestata, aut jam actu exhibita. Omittuntur plures aliæ similes legis Evangelicæ prærogativæ præ veteri, seu Mosaica.

QUÆSTIO III.

De Obligatione Legum humanarum, & an obligent cum periculo vitæ?

SUMMARIUM.

19. *Potestas legislativa alia Ecclesiastica, alia Civilis, & quomodo differant?* (e) Dist. præc. n. 9. & 14.
20. *Leges humanæ tum Ecclesiasticæ tum Civiles, obligant in conscientia, & sub peccato.*
21. *Solvitur objectio*
22. *Id verum regulariter loquendo.*
23. *Lex humana obligat cum aperto vitæ periculo, quando ejus observatio est necessaria ad bonum publicum conservandum.*
24. *Vel quando ejus violatio cederet in contemptum Fidei, aut Ecclesiasticæ potestatis.* (f) Vide Tract. 7. dist. 1. n. 49. & 50.
25. *Extra dictos duos casus non obligat cum periculo vitæ, vel gravis incommodi.*
26. *Corollarium generale.*
27. *Aliud de infirmo, itinerante, &c.*
28. *Quid liceat excommunicato, vel irregulari occulto, ad vitandam infamiam?*

19. SUpponendum hic conformiter superius (e) dictis, quod Lex, ac potestas legislativa humana, alia sit Ecclesiastica, alia Civilis. Differunt autem inter se varie. I. Ratione originis: quia potestas legislativa Ecclesiastica proxime, ac immediate provenit a Deo; prout patet ex verbis Christi Matth. 16. *Tibi dabo claves regni cælorum*. Et Joan. 21. *Pasce oves meas*. Item Actorum 20. *Posuit vos Spiritus sanctus Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Econtra vero potestas legislativa civilis immediate provenit ab hominibus, utpote cum populus per Legem auream contulerit in Regem, atque Imperatorem, totam suam potestatem, *L. 1. ff. de Constitut. Principum*: quamvis & hæc saltem mediate sit a Deo, juxta illud Rom. 13. *Non est potestas, nisi a Deo.* II. Differunt ratione objecti, & finis: siquidem potestas legislativa Ecclesiastica per se, & directe, versatur circa res spirituales, ad salutem animarum, & consequendam vitam æternam ordinatas. Civilis vero potestas per se, ac directe seu immediate, tantum respicit commoditatem, & tranquillam gubernationem Reipublicæ; quamvis mediate, ac per accidens, etiam salutem animarum respicere possit, in quantum vitia prohibet, ac punit. Unde sequitur, quod hæ duæ potestates, Civilis nempe & Ecclesiastica, propriis officiis, ac dignitatibus discretæ sint, quamvis Ecclesiastica ob excellentiam objecti, & finis sui, tanto præstet Civili, quanto quæ sunt spiritualia præstant corporalibus. His prænotatis sit

20. CONCL. I. Leges humanæ justæ, ac legitime promulgatæ, non solum Ecclesiasticæ, sed etiam Civiles, regulariter loquendo obligant in conscientia, ita ut earum transgressio in materia gravi sit peccatum mortale. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia juxta quartum Præceptum Decalogi tenemur obedire non solum parentibus, sed etiam legitimis Superioribus nostris, justa præcipientibus. Accedit illud Apostoli, *Rom. 13. Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit.* Et mox infra: *Subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam:* id est, non solum metu pœnarum, sed etiam, ne peccetis.

21. Quod si quis objiciat: Potestas Civilis non potest infligere pœnam mortis æternæ; ergo neque sub ea, sive sub peccato mortali reatum pœnæ æternæ inducente, quidpiam præcipere. Probatur consequentia: quia ejusdem est, sub pœna quidpiam præcipere, & pœnam transgressoribus inferre posse; ne alioquin lex sit inutilis. Resp. Negando consequentiam, cum sua probatione: nam ad hoc ut potestas Civilis quidpiam in conscientia obligans præcipere valeat, sufficit potestas legislativa, quam habet a Deo, qui jussit legitimis Superioribus justa præcipientibus esse obediendum. Nec idcirco lex illa erit inutilis: nam pœnam mortis æternæ, transgressoribus impœnitentibus statutam, sufficit, quod Dominus Deus justus Judex infligat; utpote cujus mandatum simul violatur, & a quo etiam, saltem mediate, provenit potestas legislativa Civilis, juxta citatum illud *Rom. 13. Non est potestas, nisi a Deo: itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.*

22 Dicitur notanter in Conclusione, *regulariter loquendo*. Siquidem non omnes Leges humanas obligare in conscientia, patebit ex dicendis *Quæst. seq.* ubi ostendetur, dari leges aliquas mere pœnales, quæ ad culpam non obligant, sed ad solam pœnam subeundam.

23. CONCL. II. Quando legis observatio est moraliter necessaria ad publicum bonum conservandum, tunc Lex humana potest obligare cum aperto vitæ periculo. Ita Herinex *disp. 3. de Legibus quæst. 13.* estque communis. Ratio est: quia conservatio boni communis, omnino est præferenda bono vitæ privati hominis: ergo in tali casu necessitatis potest Superior, cui ex officio incumbit providere bono communi, obligare subditum ad observantiam legis cum periculo vitæ. Sic in primis communiter admittitur, teneri militem tempore periculoso permanere in statione sua cum aperto mortis discrimine. Similiter tempore pestis tenetur Parochus, tum vi officii sui, tum præsertim accedente speciali præcepto Episcopi, permanere in suo loco ad excipiendas pestiferorum Confessiones, non obstante manifesto vitæ periculo. Idem accidere potest in aliis similibus casibus.

24. CONCL. III. Quando violatio Legis humanæ cederet in contemptum Fidei, aut Ecclesiasticæ legis vel potestatis, tunc est lex servanda etiam cum periculo vitæ. Ita cit. Herinex cum omnibus Catholicis Doctoribus. Sic si quis ab Hæreticis captus, urgeatur ad comedendum carnes tempore Quadragesimæ in contemptum Ecclesiasticæ legis, illique Hæretici minitentur mortem, nisi carnes comedat; potius ei moriendum foret, quam ut in talibus circumstantiis carnes comederet. Ratio est: quia violatio legis Ecclesiasticæ in talibus circumstantiis cederet in contemptum Fidei Catholicæ, potestatisque Ecclesiasticæ; & comedens carnes ad talem Hæreticorum instantiam, eorum sectam exterius profiteretur, ac metu mortis ipso opere contemneret potestatem Ecclesiæ: hoc autem nullo modo licet, sed est intrinsece malum. Unde tali potius esset subeunda mors: quam si quis ex præfata causa oppeteret, revera foret Martyr; (f) cum moreretur ob confessionem Fidei Catholicæ, qua credimus, Ecclesiam a Christo accepisse potestatem certas leges Fidelibus imponendi.

25. CONCL. IV. Extra præfatos casus Lex humana, sive Civilis, sive Ecclesiastica, non obligat cum periculo mortis, aut alterius gravis damni. Ita Doctores communiter. Hinc *c. 4. de reg. juris*, dicitur: *Quod non est licitum in Lege, necessitas facit licitum*. Accedit ratio: quia lex debet esse secundum

naturam hominum; id est conditioni humanæ accommodata: id autem non fieret, si leges humanæ semper obligarent cum periculo vitæ etiam extra casus supra memoratos; ergo. Hinc

26. Infertur I. Quia duo memorati casus sunt rari, communiter non obligare Leges humanas cum periculo vitæ, amissionis membrorum, famæ, notabilis boni temporalis, perturbationis pacis, aut alterius similis gravis mali, quod considerata qualitate legis prudenter judicatur tale.

27. Infertur II. Eum non peccare, qui pressus gravi infirmitate corporis, de consilio Medicorum comedit carnes diebus jejunii; aut qui gravi labore corporali fatigatus, vel ex prolixo itinere fessus, utitur secunda refectione: quia cum tanto incommodo corporali non obligat lex jejunii Ecclesiastici. Idem dicendum de iis, qui diebus festivis remanent domi ad ejus custodiam, nec audiunt Missam in locis ubi unica Missa celebratur. Innumera similia exempla passim occurrunt.

28. Infertur III. Excommunicatum occultum licite se gerere tamquam non excommunicatum, in quantum hoc est necessarium ad vitandam infamiæ notam, aut similis mali periculum; adeoque si non habet, a quo absolvi possit, non teneri abstinere a Divinis, vel (prævia tamen contritione) Sacramentorum administratione, aut ab eligendo, & hujusmodi, si absque periculo infamiæ, aut alterius gravis mali abstinere non possit. Similiter irregularis factus ob culpam occultam, potest celebrare, ordines suscipere, &c. si tam cito nequeat obtinere dispensationem, & absque gravi nota, vel damno, non possit ditius abstinere. Et ita de multis aliis est discurrendum, ac notat cit. Herinex cum communi.

* Quæres: ex quibus signis congnoscatur, quod Legislator velit obligare non solum sub levi, sed etiam sub culpa gravi? Resp. ex sequentibus. I. Si ipsa materia, quæ præcipitur vel prohibetur, sit gravis, nec aliunde ex circumstantiis, vel ex consuetudine tamquam optima Legum interprete constet de voluntate alia Legislatoris, qui utique posset, si vellet, in materia etiam gravi tantum obligare sub levi culpa, vel etiam sub sola pœna; cum tota ratio obligationis dependeat ab ejusdem voluntate. II. Si ipsa verba Legis indicent mentem Legislatoris graviter obligare volentis, e.g. dum expresse poneret, quod graviter intendat obligare, vel quando adderet *præcipimus*, sive *probibemus in virtute Sanctæ Obedientiæ &c.* formalis enim obedientia non solet facile in levibus injungi. III. Si adjiciatur pœna Excommunicationis majoris, Suspensionis, vel Interdicti; nam similes pœnæ notabiles spirituales ex praxi Eccl. non annectuntur in Jure Canonico peccatis venialibus. IV. Si communis Doctorum, cui non posset opponi gravis ratio in contrarium, vel si usus, & consuetudo, optima Legum interpres, censeant per transgressionem talis Legis committi peccatum grave. Porro, quando similia signa adessent insinuantia obligationem gravem in dubio, num Legislator intenderit graviter vel leviter adstringere subditos, potius judicandum est de obligatione levi, quam gravi: nam *in dubiis benigniora præferenda sunt*, juxta Reg. 56. ff. de Regulis Juris, & *in obscuris minimum sequendum*. Reg. 30. de Reg. Juris in 6. Ob quam ipsam rationem in dubio, num verba Legislatoris contineant veram legem, vel potius consilium, magis in favorem subditorum judicandum erit posterius. Quod idem sentiendum, si consideratis omnibus considerandis adhuc dubitetur, num, lex sit mixta, vel pure pœnalis *

QUÆSTIO IV.

De Legibus Pœnalibus, earumque obligatione.

SUMMARIUM.

29. *Lex humana moralis, & pœnalis, quid?*
30. *Dantur leges aliquæ mere pęnales.*
31. *Solvitur objectio.*
32. *Quod lex aliqua sit mere pęnalis, pendet ex intentione Legislatoris.*
33. *Dicta intentio Legis, unde desumenda?*
34. *Ad subeundam pęnam ferendæ sententiæ, non tenetur Reus ante sententiam judicis condemnatoriam.*
35. *Pœna ipso jure inflicta, seu latæ sententiæ, & pęna ferendæ sententiæ, quæ?*
36. *Et quando pęna censeatur esse latæ, vel ferendæ sententiæ.*
37. *Alia hujus regula.*
38. *Verba illa*, Sit excommunicatus, anathema, &c. *an contineant pœnam latæ sententiæ?*
39. *Pęnæ latæ sententiæ, si non requirunt executionem externam, statim habent locum in conscientia.*
40. *Secus, quando pęna illa requirit executionem externam, &c.*
41. *Corollarium de Beneficiario.*
42. *Disparitas utriusque casus.*
43. *Instantia de inhabilitate ad Beneficia, & an hæc postulet sententiam judicis?*
44. *Quid dicendum de pęnis corporis afflictivis.*
45. *Corollaria notabilia.*

29. ADvertendum, quod Lex humana, præter alias sui divisiones, communiter dividatur in moralem, seu absolute obligatoriam, & in legem pęnalem. *Lex moralis*, seu absolute obligatoria dicitur illa, quæ mores solum dirigit, obligando ad actum aliquem eliciendum, vel omittendum, nullam vero pœnam transgressoribus expresse imponit; unde tunc pœna Judicis arbitrio imponi debet. *Lex pęnalis* econtra dicitur illa, qua aliquid præcipitur, vel prohibetur, sub certa pœna transgressoribus constituta: cujusmodi pœna potest esse multiplex, nimirum vel spiritualis, ut Excommunicatio, Suspensio, &c. vel temporalis, ut confiscatio bonorum; vel etiam corporalis, ut incarceratio, mutilatio, fustigatio, &c. Porro Lex pœnalis rursum dividitur in mere pœnalem, & mixtam. *Lex mixta* dicitur, quæ ad actum sub culpa præstandum, simulque ad certam pœnam transgressores obligat: & dicitur *Lex mixta*, quia est mixta ex morali, & pœnali. *Leges mere pęnales* appellantur eæ, quæ ad culpam non obligant, sed ad solam pœnam: & tales dari mox dicetur. Hinc fit

30. CONCL. I. Dantur Leges aliquæ pure pœnales, quæ ad culpam non obligant, sed ad solam pęnam transgressoribus impositam. Ita communis Doctorum, & novissime sequitur Christophor. Haunoldus *to. 1. de Justitia & jure, tract. 1. c. 1. controvers. 5* quamvis Sanchez *lib. 6. in Decalogum, c. 4. n. 12.* velit ejusmodi ordinationes ad solam pęnam obligantes, non esse proprie leges. Ratio Conclusionis est: quia lex non obligat ultra mentem Legislatoris. Unde in simili notant Doctores, quos citat & sequitur Layman *l. 1. tract. 4. c. 14. n. 2.* quod Legislator circa materiam ceteroquin gravem possit obligare solum sub veniali; nam actus agentium non operantur ultra eorum intentionem, *arg. cap. ult. De præbendis.* Hinc dantur quædam Religiosorum Ordinum Statuta, quæ ad culpam, seu sub peccato non obligant, sed tantum ad pęnam a Superioribus infligendam. Similiter ad culpam non obligant nonnullæ Constitutiones Politicæ, circa eos actus, qui nec Jure divino, nec naturali adversantur, eorum tamen intermissio confert ad tranquillum Reipublicæ statum; v. g. Ne quis noctu sine lumine ambulet: ne certum vestium ornatum portet; & hujusmodi.

31. Nec dicas: Ubi nulla intervenit culpa, ibi etiam juste non potest a Superiore infligi pęna. nam pęna est noxæ vindicta; ergo. Resp. enim negando consequentiam: quia licet in transgressione legis mere pęnalis nulla interveniat culpa Theologica, seu quæ sit peccatum coram Deo; nihilominus intervenit culpa Politica, importans defectum contra laudabilem Reipublicæ, aut Ordinis Religiosi constitutionem, bonamque politiam, quæ proinde culpa merito castigatur competenti pęna.

32. CONCL. II. Quod Lex aliqua sit mere pęnalis, non bene desumitur ex sola pęnæ adjectione; sed id dependet ex intentione Legislatoris, quæ tum ex verbis legis, tum ex subjecta materia, aliisque circumstantiis, prudenti judicio desumenda est. Ita D. Thomas 2. 2. *q. 108. art. 4.* & alii communiter. Ratio est: quia in primis adjectio pęnæ spiritualis, v. g. Excommunicationis, Suspensionis, & hujusmodi, potius indicat, Legislatorem voluisse obligare sub culpa; cum tales pęnæ nonnisi ob culpam, seu peccatum, infligi soleant. Deinde loquendo etiam de pęna temporali, per ejus adjectionem magis augetur virtus obligatoria legis, quam minuitur: unde sequitur, quod, quænam leges sint mere pęnales, recte non desumatur ex adjectione pęnæ, sed hoc pendeat ex intentione Legislatoris, utpote a qua leges suam vim obligandi habent.

33. Ceterum ejusmodi intentio Legislatoris, si non clare habeatur ex verbis legis, prudenti judicio tum ex subjecta materia, tum ex aliis circumstantiis desumenda erit: neque enim

enim circa hoc certa, & generalis regula dari potest. Huc etiam multum juvat consuetudo, utpote quæ est optima legum interpres: siquidem per consuetudinem ex lege pœnali mixta posse fieri pure pœnalem, ac cessante reatu conscientiæ manere solam pœnam Fori externi, observat Suarez *lib.7.de Legibus, c.19.n.11.*& Layman *lib.1.tract.4.cap.24. n. 12.* & sequitur Ludov. Engel, *tit. De Consuetud. n. 17.* Qui addunt, id fortasse contingere in Legibus Civilibus imponentibus exactiones, aut prohibentibus venari, vel ligna scindere, sive aliquid ex Regno extrahere: licet enim in principio directivæ fuerint, nihilominus potuerunt usu fieri mere pœnales, & quasi naturam mutare, quia non aliter sunt receptæ.

34. CONCL.III.Quotiescumque Lex pœnalis imponit pœnam primum a Judice infligendam, seu pœnam ferendæ sententiæ, certum est non obligari Reum ad subeundam, vel solvendam pœnam ante sententiam Judicis condemnatoriam.Ita communis. Neque enim Reus ad amplius tenetur, quam lex ipsa imponit: hæc autem solum imponit,ut Reus pœnæ adjudicetur; quod spectat potius ad Judicem, quam ipsummet Reum. Hinc infertur, quando Reus per legem excommunicandus, vel officio, aut Beneficio privandus decernitur (quæ formula continet dumtaxat pœnam ferendæ sententiæ) quod is ante latam a Judice sententiam possit valide, ac licite se gerere tamquam non excommunicatum, & non privatum; sicque exercere omnes actus sui officii, aut Beneficii: quia revera ante sententiam Judicis necdum incurrit ejusmodi pœnam,quamvis commiserit crimen, ob quod excommunicandus,vel officio,aut Beneficio privandus est per Judicem. Sed illico pro hujus & sequentium Conclusionum intelligentia.

35. Quæres, quid sit pęna ipso jure inflicta, sive latæ sententiæ; & unde dignoscatur, pęnam esse ferendæ sententiæ, vel potius ipso jure latam? Resp. I. Pęna ipso jure inflicta, seu latæ sententiæ dicitur illa, quæ posito delicto statim vi legis irrogatur: ut si in lege pœnali dicatur, *qui tale delictum commiserit, sit ipso facto excommunicatus, officio aut beneficio privatus, &c.* Pœna primum per Judicem juxta pręscriptum legis infligenda vocatur illa, quam Legislator comminatur delinquenti, nondum autem imponit, sed primum per sententiam Judicio imponendam statuit: ut si dicatur, *qui tale delictum commiserit, privetur officio, excommunicetur, &c.* Et hæc alio nomine dicitur *Pœna ferendæ sententiæ*:prios autem vocatur sub aliis terminis,*Pęna latæ sententię*.

36. Resp.II.Pęna censetur lata ipso jure, seu esse latæ sententiæ, quoties in lege pœnali adhibentur hujusmodi verba: *Ipso facto, Ipso jure, Mox, Ex tunc, &c.sit excommunicatus, suspensus, vel privatus.* Insuper est pœna latæ sententiæ, si Legislator sibi, vel legi suæ adscribat sententiam,dicendo v.g. *Auctoritate nostra,Virtute hujus legis, Ipso jure, subjaceat tali pęnæ, &c.* Addit Herinex *disp.5 de Legibus, n.7.*idem esse dicendum, si lex utatur solo verbo indicativi modi,præsentis, aut præteriti temporis,v.g.*Excommunicamus, Suspendimus, Excommunicationem se noverit incurrisse, Sciat se esse excommunicatum,* & hujusmodi.

37. Resp.III. Si lex utatur verbis imperativi modi, quæ non afficiunt immediate ipsam pœnam, sed vel reatum pœnæ, dicendo, *qui hoc fecerit, reatum talis pęnæ incurrat, Fiat reus talis pęnæ*: vel ipsam actionem Judicis, dicendo, *Excommunicetur, Suspendatur, Privetur suo officio, aut beneficio, Est excommunicandus, privandus, &c.* Hujusmodi, inquam, formulæ solum continent sententiam ferendam, seu pęnam infligendam a Judice. Ratio est: quia de tali pœna ferendæ sententiæ possunt ejusmodi verba commode explicari; ergo etiam debent sic explicari:siquidem *in pęnis benignior est interpretatio facienda,juxta Regulam 49.Juris in 6.*cum concordantiis.

38.Resp.IV.Num illa verba,*Sit excommunicatus,suspensus,privatus officio, Sit anathema*, & hujusmodi nullo alio addito contineant pœnam latæ sententiæ,nec ne,variant Doctores.Affirmant non pauci,eo quod ejusmodi verba imperativi modi afficiant immediate ipsammet pęnam.Oppositum nihilominus tenet Navarrus *c.27.Manualis,n.12.*ubi ait,quod hujusmodi verba, *Sit excommunicatus*, non denotent sententiam latam, sed ferendam, nisi cum alia Jura id declarant. Probat hoc Navarrus varie; & in primis auctoritate Glossę *c.2.vers Sequestratus.de Foro competent.*Deinde, quia verbum *sit* est futuri temporis, & potest commode explicari per ly, *Fiat excommunicatus, &c.* unde per illud non infertur sententia ipso jure, nisi aliquid aliud addatur, puta *ipso jure, ipso facto sit excommunicatus, &c.* Tandem, quia stante dubio mitior pars in pœnis est eligenda: atqui præfata verba sunt dubia, ut patet ex allatis rationibus, atque ipsa Doctorum varietate sentiendi; ergo.

39. CONCL. V. Loquendo nunc de pœnis latæ sententiæ, si pœna ipso jure imposita aliam executionem externam non requirat, statim ut factum illud, cui talis pœna ipso jure annexa est, committitur, habet ipsa locum in conscientia. Ita Ludov. Engel, *tit. de Constit. n.43.* estque communior Doctorum. Et tales sunt pœna Excommunicationis latæ sententiæ, & aliæ Censuræ Ecclesiasticæ, item Irregularitates, impedimenta matrimonii, & hujusmodi: nam tales pœnas, si sint latæ sententiæ, ipso facto, & ante omnem sententiam Judicis incurri, recepta praxis & usus declaravit.

40. CONCL. VI. Si vero pęnæ ipso jure illatæ, etiam externam executionem requirant (veluti est amissio dominii, confiscatio bonorum, privatio Beneficii aut officii Ecclesiastici, &c. ipso jure statuta) tunc ulterius ad obligationem in conscientia producendam requiritur sententia declaratoria Judicis super crimine admisso, nisi lex in specie addat clausulam, *alia etiam declaratione non secuta.*Ita Engel *loc.cit.n.43.*Layman *lib.1. Tract.4.c.15.n.6.* citans alios; & tenent Doctores passim. Desumitur hoc ex *c. Cum secundum de Hæreticis in 6.* ubi bona Hæreticorum ipso jure confiscantur, & tamen ipsi non illico in conscientia obligantur bona sua tradere fisco; quin etiam dictæ confiscationis executio,seu bonorum occupatio, prohibetur fieri ante sententiam declaratoriam Judicis Ecclesiastici super crimine hæresis admisso; ergo idem dicendum est de aliis similibus pęnis externam executionem requirentibus;*cum de similibus idem judicium sit habendum.c.Inter corporalia De Translat.Episcop.*

41. Ex hac Conclusione infertur cum Bonacina *disp. 1. de Legibus, quæst. 1.punct.7. §. 2. num. 11.* & aliis, quod Beneficiarius possit retinere Beneficium suum Ecclesiasticum, donec declaratur per sententiam Judicis, tale delictum ab ipso esse commissum, propter quod privatus sit ipso jure suo Beneficio: nisi forte in lege habeatur expressum, pœnam impositam statim in Foro conscientiæ subeundam esse, seu illico deberi ante ullam Judicis declarationem super crimine admisso.

42.Quod si quæras disparitatem,cur pœnæ latæ sententiæ, sed executionem externam non requirentes incurrantur ipso facto admissi criminis ante omnem sententiam Judicis, non vero aliæ requirentes externam executionem? Resp. Doct. hanc disparitatis rationem dare; quia priores sunt pœnæ privativæ, quæ non indigent actione, sed dumtaxat cessatione, posteriores autem sunt pęnæ positivæ, atque indigentes reali actione, seu executione. Cum igitur naturæ humanæ foret admodum grave,quin & contrarium,quod quis delinquens teneatur in semeptipso exequi pęnam positivam, sicque esse sui ipsius & accusator, & judex, & executor; ejusmodi leges non censentur obligare in conscientia ante sententiam judicis,nisi secus in eis exprimatur.

43.Fateor, quod Sanchez *lib.9.de matrimonio, disp.30.n.1.&n.2.*hanc responsionem impugnet; eo quod inhabilitas ad Beneficia Ecclesiastica, & ad ferendum suffragium, sint pœnæ dumtaxat privativæ, & tamen postulant sententiam Judicis, prout volunt Sotus, Navarrus, Molina, & Ledesma, quos citat. Verum hæc doctrina non caret difficultate: nam inhabilitatem ad electionem activam, & passivam incurri ante omnem sententiam Judicis, censent inter alios Suarez *lib.5.de Legibus, cap.9.* Engel *loc.cit.*& Layman *lib.1.Tract.4.cap.15.num.5.*

44.CONCL.VII. Tandem loquendo de pœnis corporis afflictivis, tenetur quidem Reus per se ipsum exequi pœnam aliquam honestam,& non nimis acerbam, postquam per sententiam Judicis ad ipsam fuit condemnatus;puta, quod pergat in carcerem, subeat abstinentiam aliquam, vel moderate se ipsum flagellet, prout moris est in quibusdam Religionibus: nihilominus nequit Reus obligari,ut graviores pęnas corporis,utputa mortis, mutilationis,&c.directe insemetipso exequatur,sed solū,ut ipsas per ministros Justitiæ illatas patienter sustineat. Ita communis.

45. Unde passim notant Doctores, quod damnatus ad bibendum venenum, parere non teneatur; quod damnatus ad mortem inedia perferendam, possit licite comedere cibos sibi clam allatos: quinimo quod damnatus ad mortem, vel mutila-

illationem, possit etiam post sententiam Judicis fugere, si via effugiendi pateat, Ita Herinex *disp. 5. de Legibus*, *qu.* 3. Engel *ut supra*, *n.* 44. Layman *loc. cit. n.* 7. *& seqq.* qui tamen recte addunt, quod damnatus ad furcam, vel gladium, debeat collum præbere, aut scalam ascendere, &c. nam hoc non est directe mortem inferre, sed inferendam sustinere, & per accidens solum ac indirecte ad eam cooperari.

DISTINCTIO III.

De Subjecto Obligationis Legum.

QUÆSTIO I.

Quinam obligentur Legibus Pontificiis, aliisque Ecclesiasticis?

SUMMARIUM.

1. *Omnes fideles obligantur legibus Pontificiis pro toto orbe latis.*
2. *Iisdem obligantur etiam hæretici.*
3. *Solvitur instantia.*
4. *Corollarium.*
5. *Judæi tamen, & Pagani, non obligantur legibus Ecclesiasticis.*
6. *Corollaria.*
7. *Limitatio.*
8. *Alia limitatio.*
9. *Leges inferiorum Prælatorum obligant solum subditos proprii territorii.*
10. *Religiosi exempti, an teneantur Legibus per Ordinarios locorum editis?*
11. *Idipsum amplius declaratur.*

1. CONCL. I. Legibus Summi Pontificis in materia spirituali, & salutem animarum, rectamque Ecclesiæ gubernationem concernente, pro toto Orbe Christiano legitime latis, obligantur omnes Christi Fideles. Ita Catholici unanimiter. Ratio est: quia Christus Dominus Divo Petro, ejusque legitimis Successoribus Romanis Pontificibus, omnium suarum Ovium curam demandavit *Joan.* 21. trina vice eidem præcipiens: *Pasce oves meas.* Accedit illa generalis promissio eidem facta, Matth. cap. 16. *Tibi dabo claves Regni cælorum, & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis*: nam sub ista generali promissione continetur etiam potestas condendi justas leges, ut sic Oves Christi securius pascantur.

2. CONCL. II. Etiam Hæretici obligantur Legibus Pontificiis pro toto Orbe Christiano latis. Ita communis Theologorum, adeo ut Lugo *disp. de Pænitentia*, *sect.* 7. *n.* 147. absurdissimum esse dicat, si quis negaret, Hæreticos obligari Legibus Ecclesiasticis jejunii, abstinentiæ a carnibus, Censuris contra eos latis, & hujusmodi. Ratio est: quia Hæretici per Baptismum jam sunt ingressi Ecclesiam, ejusque membra effecti, ergo obligantur legibus ejusdem. Et certe, si ipsi non obligarentur Legibus Ecclesiasticis, frustra tot leges pœnales in Jure Canonico, aliisque Constitutionibus Ecclesiasticis, contra Hæreticos fuissent latæ.

3. Nec obstat, quod Heretici resistant Ecclesiæ, Summoque Pontifici, ac legibus ipsius. Resp. enim, hoc neutiquam eos excusare; cum ex suo delicto, atque perfidia, nemo debeat reportare commodum, puta exemptionem a legibus. Quinimo Hæretici pertinaciter non obtemperantes legibus (quibus tamen de jure tenentur obedire) eo amplius peccant; *Cum tanto sint graviora peccata quanto diutius infelicem animam detinent alligatam*, ut dicitur *in cap. ult. de Consuetud.* Hinc in forma Resp. distinguendo antecedens: Hæretici de facto resistunt legibus Ecclesiæ, conceditur; de jure ipsis resistunt, ita ut bene in hoc agant, negatur antecedens, & consequentia.

4. Ex hac Conclusione infertur cum Gobath. *tract.* 9. *Theologiæ Experiment. n.* 49. *& seq.* & communi aliorum, quandoquidem Hæretici subsint Legibus Ecclesiasticis, quod eorum matrimonia contracta cum impedimento dirimente vi Juris Ecclesiastici, v. g. in tertio aut quarto gradu cosanguinitatis, vel affinitatis, sint nulla & invalida: unde sequitur, quod si ad veram Fidem Catholicam convertantur, impetrata prius legitima dispensatione, horum matrimonia sint renovanda.

5. CONCL. III. Judæi, Saraceni, atque Pagani, item Cathecumeni necdum baptizati, non obligantur Legibus Ecclesiasticis. Ita communior, contra Innocentium, Hostiensem, & Fagnanum *c. Canonum statuta. n.* 64. *de Constitut.* Ratio Conclusionis est: quia tales per Baptismi januam necdum sunt ingressi Ecclesiam, cui proinde subjecti non sunt. Hinc in Jure Canonico *c. Gaudemus. de Divortiis*, expresse dicitur, quod Infideles & Pagani, *Constitutionibus Canonicis non arctantur: quid enim ad nos secundum Apostolum (1. Corinth. 4.) de his, qui foris sunt, judicare?*

6. Infertur proinde, tales valide contrahere matrimonium cum impedimento dirimente Jure dumtaxat Ecclesiastico: ut si contrahant in secundo, tertio, vel quarto gradu consanguinitatis, aut affinitatis, & hujusmodi. Infertur ulterius, Infideles non baptizatos, atque Cathecumenos, non obligari lege Ecclesiastica de jejunando, aut habenda abstinentia carnium certis diebus ab Ecclesia præscriptis, & aliis hujusmodi; siquidem tales necdum per Baptismum ingressi sunt Ecclesiam, proinde ejus legibus non subjiciuntur.

7. Limita tamen hoc primo, nisi hujusmodi Leges Ecclesiasticæ contineant Jus naturale, vel divinum; utputa de non blasphemando, non furando, & hujusmodi: nam ad talium legum observantiam obligantur etiam Judæi, aliique Infideles, non quidem vi Legis Ecclesiasticæ, sed vi Juris naturalis, aut divini.

8. Limita secundo, nisi Judæi, aliive Infideles subsint Ecclesiæ in temporalibus; prout fit Romæ; & in nonnullis aliis locis: tunc enim ii tenentur obedire Papæ, aut alii Prælato Ecclesiastico quoad ea, quæ eorum statum concernunt, non minus, ac tenerentur obedire legibus alterius Principis temporalis, si in ejus territorio morarentur.

9. CONCL. IV. Leges inferiorum Prælatorum Ecclesiasticorum solum adstringunt subditos proprii sui Territorii: & sic Leges, seu Constitutiones in Concilio Provinciali editæ, obligant dumtaxat subditos intra talem Provinciam existentes; Statuta vero Episcoporum obligant tantum subditos propriæ Diœcesis, dum intra ipsam existunt; & sic loquendo de aliis. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia ad obligationem legis necessaria est jurisdictio: atqui hæc deficit, si alter non sit subditus legislatoris, aut extra ipsius Territorium existat; ergo. Hinc *cap. ult. de Constitut. in 6.* decernitur, quod si Episcopus per speciale Statutum sub pœna excommunicationis quidpiam prohibuerit, v.g. furtum, ejusmodi Statutum non obliget suos Diœcesanos extra ipsius Diœcesim actu existentes; ac proinde hi, si extra illam Diœcesim delinquant, v.g. furtum committant, non incurrant excommunicationem. Siquidem *Extra territorium jus dicenti impune non paretur*, prout ibidem subjungitur.

10. Quæres, an Religiosi auctoritate Apostolica ab Ordinariis locorum exempti, teneantur eorum Legibus, seu Statutis? Resp. I. Teneri in omnibus casibus, qui in Jure sunt expressi. Sic in Concilio Trident. *Sess.* 25. *cap.* 12. *de Regularibus*, habetur statutum, ut Censuræ, & Interdicta ab Ordinariis promulgata, mandante Episcopo a Regularibus in eorum Ecclesiis publicentur, atque observentur. Item, ut Dies Festi, quos in Diœcesi sua servandos idem Episcopus præceperit ab exemptis omnibus, etiam Regularibus serventur. Taceantur alii similes casus, utpote quorum notitia specialiter Religiosis incumbit.

11. Resp. II. Quamvis in aliis casibus Religiosi exempti de jure non teneantur ad observantiam Statutorum Episcopalium, utpote a quorum jurisdictione specialiter sunt exempti, nihilominus ratione scandali evitandi quandoque tenentur Regulares exempti etiam ad observandas alias Constitutiones Synodales, & Statuta Episcopalia, dummodo Statui Religioso non repugnent, simulque spectent ad communem observantiam, ac devotionem totius populi; prout recte observat Sanchez *l.* 4. *in Decalog. c.* 15. *n.* 21. Vasquez, & alii. Hinc quando Lege Diœcesana præcipiuntur jejunia, populus valde scandalizabitur, si viderit talia jejunia non observari a Religiosis illis, quos, utpote vitæ austerioris professores, judicat ad hoc magis obligatos: unde revera ratione talis scandali evitandi, tunc Jure naturæ tenebuntur Regulares exempti ad talia jejunia observanda.

* Quæres II. An, & quando pueri adstringantur Legibus Ecclesiasticis? Resp. Pueri ante perfectum usum rationis (qui primum post completum septennium adesse præsumitur) non tenentur Legibus Ecclesiasticis, uti nec perpetuo amentes Infantibus in hoc æquiparati. Ita præter alios Sanchez, Sayrus, & Suarez cum Bonacina Tract. *de Legibus disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 6. ac *La Croix lib.* 1. *num.* 676. Ratio est, quia ut hæ Le-

hæ Leges etiam in actu primo obligent, fundamentum harum obligationum est usus rationis; & sic antequam is adsit, possunt dicti licite, & absq; peccato diebus Dominicis, atq; Festivis non interesse Missæ, ac tempore Jejunii comedere carnem, neque etiam peccant, qui ad hanc comestionem cooperantur, apponendo tales cibos; sicuti si apponerent Cathecumenis ob eamdem rationem; quia nimirum necdum sub Lege comprehenduntur, ne quidem in actu primo: quamvis loquendo de allegatis Parvulis, saltem dum magis annis discretionis appropinquant, consultius sit, ut etiam isti sensim assuescant Præceptis Ecclesiasticis, licet necdum actu sint capaces rationis perfectæ.

Porro, discurrendo de aliis Præceptis Ecclesiasticis, quæ majorem exigere videntur prudentiam, e.g. circa annuam Communionem Paschalem, ut magis agnoscentes gravitatem Mysterii Eucharistici cum majori reverentia accedere adiscant, requirunt AA. cum Patre Henno *Tr. de Leg. disp.* 3. *qu.* 7. *art.* 2. *Conclus.* 3. ultra septennium aliquo modo plures annos ad obligationem contrahendam, uti patebit ex *Tr.* 10. *dist.* 3. *qu.* 4. Item, ut Pueri non solum culpam, sed etiam pœnam ordinariam incurrant, Vasquez, Soto & Emanuel Sa cum Busenbaum *Lib.* 1. *Tract.* 2. *cap.* 2. *dub.* 1. & Sabino Bononiensi in sua Luce Morali *part.* 1. *tract.* 5. *qu.* 18. desiderant regulariter loquendo, & nisi Lex expresse aliter disponat, pubertatem, quæ apud Masculos anno 14. apud Puellas vero 12. absoluto contingit juxta dicenda *Tract. VIII. Dist. I. Qu. III.* prout etiam in Jure Civili impuberes regulariter solent mitiori, quam ordinaria pœna castigari, eo quia præsumitur, non in tantum malitiam actus penetrasse, sicuti Puberes. *

QUÆSTIO II.

An Clerici obligentur Legibus Civilibus, ac Legislator teneatur propriis.

SUMMARIUM.

12. *In Legibus vis obligandi directiva, & coactiva, quid?*
13. *Leges & statuta Laicorum non extenduntur ad Ecclesias, & Clericos, nisi approbentur ab Ecclesia.*
14. *Eisdem tamē quandoq; obligantur Clerici quoad vim directivā.*
15. *Corollarium.*
Non vero quoad vim coactivam.
16. *Legibus a Republica latis tenentur singuli ex illa.*
17. *Princeps supremus tenetur propriis legibus vi directiva, non coactiva.*
18. *Corollarium de Papa, an obligetur præceptis totius Ecclesiæ?*
19. *Declaratur conclusio.*

12. ADvertendum, quod in Legibus duplex vis obligandi distingui soleat, una directiva, alia coactiva. Ille dicitur a lege obligari vi directiva ad quidpiam agēdum, vel omittendum, qui in conscientia, & sub peccato tenetur servare talem legem: unde hujusmodi obligatio est sub culpa, sive dein dicta obligatio proveniat ex vi ipsiusmet legis, prout leges solent obligare subditos, sive aliunde, puta ex naturali æquitate, & dictamine rectæ rationis. Ille vero dicitur a lege obligari vi coactiva, qui tenetur ad observantiam ejus ex vi ipsius legis, aut potestatis legislativæ, ita ut sit legi subjectus, & si eam non observaverit, subjaceat pœnis per legem taxatis, aut per Legislatorem infligendis: unde hæc obligatio respicit pœnam transgressoribus incumbentem. His prænotatis, sit

13 CONCL. I. Leges civiles, seu Statuta Laicorum, non extenduntur ad Ecclesias vel personas Ecclesiasticas, earūq; bona, nisi ab Ecclesia approbentur: uti approbantur per privilegia concessa a Sede Apostolica aliquibus Principibus de quibus Cler. Eror. Eccl. c. 27. citans plures alios DD. Hęc Conclusio habetur expresse in Jure Canonico variis in locis, ac præsertim *cap.* 7. & 10. *tit. de Constit.* Accedit ratio: quia Ecclesia, & personæ Ecclesiasticæ, (uti sunt Clerici, atq; Regulares) earumq; bona, sunt exempta a jurisdictione Principum sæcularium: atqui lex non obligat eos, in quos Legislator non habet jurisdictionem; ergo.

14. CONCL. II. His tamen non obstantibus, si Leges Civiles epresse non disponant de Ecclesiis, Clericis, eorumque bonis, sed ob publicam utilitatem communiter quidpiam statuant, neque repugnent Statui Clerici, aut Immunitati Ecclesiasticæ, eisdem etiam obligantur Clerici quoad vim directivam, licet non quoad vim coactivam. Ita Doctores passim. Ratio est; quia, quamvis talis obligatio erga Clericos, directe non possit provenire ex legibus Civilibus, ob defectum jurisdictionis in Clericos; ea tamen partim provenit ex naturali æquitate (nam *turpis est omnis pars suo universo non congruens*, c. *Quæ contra. dist.* 8.) simulque ad vitandum scandalum aliorum, atq; ad conservandam unitatem & pacem Reipublicæ; partim vero dicta obligatio provenit ex auctoritate Ecclesiæ. Nam, ut dicitur cap. 1. *De novi operis nunciat. Sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur*: illis videlicet, quæ communem concernunt Reipublicę utilitatem, neque sacris Canonibus, aut Immunitati Ecclesiasticæ repugnant.

15. Infertur proinde, quod Leges Civiles pretia rerum taxantes, vel mercium evectionem extra Provinciam prohibentes, aut certum modum ædificandi præscribentes, & hujusmodi, etiam obligent Personas Ecclesiasticas, saltem quoad vim directivam (alioquin enim magna in Republica oriretur difformitas, & confusio) quamvis non quoad vim coactivam, ita scilicet, ut Clerici subjaceant pœnis per leges Civiles statutis, aut per Judices sæculares puniri valeant; cum sint exempti ab eorum jurisdictione. Unde Clerici, si fuerint transgressores talium legum, oblata querela deferendi sunt ad judices seu Prælatos suos Ecclesiasticos, ab eisque perpensa gravitate materiæ, & scandali suborti, pœna condigna affici debent, sive statuta per legem Civilem, sive alia mitiore, prout notat Rodericus *tom.* 1. *qq. Regul. qu.* 66. *art.* 2. *reg.* 9. Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 13. *num.* 4. & alii.

16. CONCL. III. Quantum nunc attinet ad alteram partem Quæstionis, & loquendo in primis de talibus Legibus, quæ ab aliqua Republica, vel tota Communitate conduntur, nullum dubium est, quin iisdem singuli ex tali Communitate obligentur: Sic quippe legibus a Magistratu latis, tenentur singuli Consiliarii, & Statutis per Canonicos capitulariter constitutis, obligantur singuli Canonici in particulari. Ratio est clara: quia singuli Canonici, vel Consiliarii, sunt subditi respectu totius Capituli, vel Magistratus; ergo & obligantur legibus ipsius.

17. CONCL. IV. Loquendo vero de Legibus ab aliquo supremo Principe latis, & quidem de talibus, quæ Principem æque ac subditos decent, Princeps seu Legislator, cessante rationabili causa excusante, tenetur etiam propriis legibus, vi directiva, non tamen vi coactiva. Ita communior Doctorum. Ratio primæ partis, loquentis de vi directiva, est: Quia alioquin subditi ex libera transgressione propriæ Legis per Legislatorem facta facile scandalizarentur. Simulque jure de talibus dici posset illud Salvatoris, Matth. 23. *Alligant onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere*. Hinc illud Catonis dictum: *Patere legem, quam tu ipse tuleris, c. Cum omnes. de Constit.* Altera pars, quod Legislator non teneatur suis legibus vi coactiva probatur ex eo: quia, ut quis teneatur legibus vi coactiva, debet posse cogi per superiorem ad earum observātiam; & si ipsas non observaverit, puniri: atqui Princeps supremus, seu Legislator non recognoscit superiorem in terris, a quo possit cogi vel puniri, a se ipso autem nemo proprie cogitur; ergo.

18. Infertur proinde, quod Papa non obligetur vi coactiva præcepto audiendi Missam, vel jejunandi diebus statutis: quia non habet superiorem in terris, a quo cogi possit ad talium legum Ecclesiasticarum observantiam, & ob earum transgressionem puniri; a semetipso autem nemo proprie cogitur. Nihilominus tenetur Papa propriis legibus statum suum æque ac alios decentibus, vi directiva, adeo ut peccaret, cessante rationabilī causa excusante, non observando ejusmodi leges Ecclesiasticas, a se vel suis antecessoribus latas. Et idem dicendum de Imperatore respectu legum Imperialium ęque personam Imperatoris decentium, & aliis hujusmodi.

19. Dicitur notanter in Conclusione, *loquendo de talibus legibus quæ Principem æque ac subditos decent*. Siquidem certum est, Principem atque Legislatorem iis legibus nullatenus obligari quæ ad subditos directe feruntur, & in Principem proprie non cadunt: quales leges sunt, ne quis in civitate arma ferat, ne vestibus auro intextis utatur, ut quilibet tributa aliasque exactiones diligenter solvat, & alia plura hujusmodi: nam patet, tales leges Principi non convenire, neque ipsum astringere.

QUÆSTIO III.

An Peregrini obligentur Legibus, & Consuetudinibus locorum, per quæ transeunt?

SUMMARIUM.

20. *Peregrini tenentur legibus totius Ecclesiæ ubique locorum.*

21. Te-

21. *Tenentur etiam legibus particularibus locorum, quam primum ibi domicilium figunt.*
22. *Si mora in aliquo loco sit longior, tenetur peregrinus ad ejus leges.*
23. *Advenæ & peregrini quoad contractus tenentur legibus locorum.*
24. *Corollaria.*
25. *An Advenæ & Peregrini teneantur aliis particularium locorum, variant Doctores. Sententia tamen affirmativa est probabilior.*
26. *Hujus multiplex probatio.* (a) Dist. 5. n. 18.
27. *Quid dicendum de legibus universalis Ecclesiæ, quando ipsæ alibi, sed non in propria patria obligant?*
28. *Corollarium de incolis regni Castellæ.*
Aliud de Germanis existentibus in Italia.
29. *Contraria nonnullorum sententia refertur.*
30. *Quid econtra dicendum de legibus, quæ vigent in patria, sed non in loco, ubi quis hospitatur?*

20. CElebris, & plurimum practica Quæstio est præsens, unde exactius declaranda propter quotidianorum casuum emergentias. Et quidem, ut certa ab incertis separentur, certum in primis est, legibus communibus totius Ecclesiæ ubique locorum teneri Peregrinos, & Advenas Christianos; cum semper subsint jurisdictioni Ecclesiæ, ubicumque existant. Sic quilibet peregrinus tenetur ad jejunia Quadragesimę & Vigiliarum; atque ad audiendam Missam diebus Dominicis, Festivisque; quia hæc sunt de præcepto totius Ecclesiæ.

21. Certum insuper est, illum, qui migrat aliorsum fixurus ibidem domicilum, mox teneri legibus illius loci, cum primum incipit ibidem degere: nam ex tunc incipit esse incola illius loci. Sic constituens domicilium in Civitate Frisingensi, mox tenetur ad servanda omnia Festa particularia hujus loci, quæ sunt de præcepto, quamvis primum heri vel nudius tertius advenerit.

22. Præterea si mora in aliquo loco sit longior, utputa per hebdomadam, vel saltem per mensem, ratione cujusdam negotii expediendi usus communis docet, tales Peregrinos teneri sese accōmodare legibus & consuetudinibus loci, observando scilicet Festa vel jejunia de præcepto illius loci. Ratio est: tum quia hoc exigit quies Reipublicæ, quæ alias ex diversis hominum moribus perturbaretur. Tum quia habitatores ad tempus longius in aliquo loco acquirunt ibidem quasi domicilium; nam quasi domicilum dicitur locus, ubi quis per longius tempus moram trahit, absque tamen animo ibidem perpetuo consistendi. Quæstio igitur remanet solum de Advenis & Peregrinis, qui vel per talem locum transeunt, vel ibidem pro brevi dumtaxat tempore morantur absque animo figendi domicilium, vel quasi domicilium, & de his loquendo sit

23. CONCL. I. Advenæ & Peregrini quoad contractus obligantur legibus locorum, per quę transeunt, atq; ibidem contrahunt. Hęc Conclusio est certa, & communis Doctorum; ac patet tum ex consuetudine, & communi sensu populorum, tum ex *cap. ult. de Foro competenti*, ubi dicitur, quod *ratione contractus forum quis sortitur*; atqui forum sortiri, & legibus loci astringi, a pari procedunt; Similia habentur in Jure civili; unde loquendo de legibus contractuum, præsens Quæstio non habet difficultatem.

24. Sic in primis tenentur Peregrini servare formam contractuum in tali loco pręscriptam. Similiter obligantur ad pretium ibidem taxatum, in emptione rerum persolvendum. Insuper ab iisdem Advenis, seu Peregrinis, debet solvi vectigal alicui contractui juste appositum; quia est onus contractus ibidem celebrati: & idem dicendum de similibus.

25. CONCL. II. Quamvis multi Doctores probabiliter teneant, Peregrinos & Advenas non astringi peculiaribus legibus atque consuetudinibus particularium locorum, per quæ transeunt, vel in quibus brevi dumtaxat tempore per modum hospitii reperiuntur, cessante tamen scandalo, & quando eæ non obligant in proprio suo domicilio; prout sub datis limitationibus docet Sanchez *l.* 3. *de Matrim. disp.* 18. & rursum *lib.* 1. *in Decalog. c.* 12. *n.* 38. citans Sylvestrum, Toletum, Rosellam, Azorium, pluresque alios, quibus postea accesserunt Sannig. *dist.* 3. *de Legib. quæst.* 8. *num.* 9. Tannerus, Bonacina, Diana, & Layman *l.* 1. *tract.* 4. *cap* 12. *n.* 4. inde inferens, quod Peregrinus veniens Augustam die S. Udalrici, qui eo loco Festus est, non teneatur (per se loquendo, & secluso scandalo) Missam audire: & a servilibus operibus abstinere, licet totum diem ibi mansurus sit. Nihilominus opposita sententia, quæ ejusmodi obligationem admittit, est communior, simulque probabilior, eamque tenet Abbas *in c. Consilium n.* 6. *de Observat. jejunior.* id probans ex textu illius Capituli. Hostiensis, Suarez, Vasquez, Navarrus, Ledesma, Covarruvias, Henriquez, Palaus, Lezana, & Herinex, & Mastrius *disp.* 2. *Theol. Moral. n.* 119. pro hac sententia citans quam plures alios.

26. Ratio hujus posterioris sententiæ desumitur in primis ex Jure Canonico, *can. Illa, dist.* 12. ubi ex S. Augustino *Ep.* 118. refertur sententia D. Ambrosii, dicentis: *Cum Romam venio, jejuno Sabbato; cum Mediolani sum, non jejuno: sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.* Ubi Glossa vv. Societate, ait: *quod quilibet tenetur vivere secundum consuetudinem illorum, inter quos versatur, c. quæ contra dist.* 8. *&c. quisquis dist.* 41. *Unde versus:*

Si fueris Romæ, Romano vivito more:
Et si sis alibi, vivito sicut ibi.

Accedit ratio: quia leges immediate censetur afficere locum, seu territorium Legislatoris, atque hinc in subditos ibidem existentes transire, ut dictum superius (a) & notat Layman *loc. cit. cap.* 15. *n.* 1. *&* 2. post Suarez, & alios; ergo hoc ipso, quod Peregrinus reperiatur in tali loco, tenetur legibus particularibus illius, ac censetur subditus domini illius territorii. Unde secundum omnes Advena, non servans leges peculiares alicujus loci, potest a Legislatore, ac Judice illius loci, propter talium legum transgressionem puniri; & consequenter ad eas obligatur.

27. CONCL. III. Loquendo nunc de Legibus universalis Ecclesiæ, Advenæ & Peregrini, licet in loco diu moraturi non sint, sed tantum transeant, obligantur communibus legibus & consuetudinibus totius Ecclesiæ ibidē vigentibus, quamvis hæ in ipsorum patria ex speciali privilegio, aut consuetudine non observentur, neque obligent. Hæc Conclusio a fortiori procedit propter dicta *n. præced.* estque communis inter Doctores, paucis exceptis. Ratio ulterior est: quia Jus commune universos ex natura sua obligat, & si alicubi ratione specialis privilegii, vel consuetudinis contrariæ non obliget, id videtur esse privilegium locale, seu loco cohærens, non autem personale, seu sequens personam, quocumq; ierit. Accedit, quod tales consuetudines a Jure communi exorbitent: sed quæ a Jure communi exorbitant, sunt restringenda, juxta *reg.* 28. *Juris in* 6. cum concordantiis.

28. Infertur proinde cum Doctoribus passim, quod Castellanus (id est, incola regni Castellæ in Hispaniis, ubi de antiqua consuetudine licitum est, diebus Sabbatinis comedere extremitates, & intestina animalium) dum per alienas regiones peregrinatur, peccet vescendo extremitatibus ac intestinis illorum animalium diebus Sabbati. Similiter Germani, dum tempore Quadragesimæ, vel aliis diebus jejunialibus morantur in Italia, tenentur abstinere a lacticiniis, juxta consuetudinem universalis Eccl. ibidem etiam num vigentem, non obstante, quod in Germania licitus sit esus lacticiniorum (id est, lactis, butyri, casei, & ovorum) diebus jejunalibus. Et idem dicendum de aliis similibus.

29. Ceterum quamvis hæc sententia sit valde communis, simulque tutior & probabilior, ac proinde ordinarie in praxi tenenda, maxime ut evitetur occasio omnis scandali: nihilominus non desunt Doctores aliqui oppositum tenentes cum Sanchez *l.* 3. *de Matrimonio, disp.* 18. *num.* 7. quorum sententiam non omnino improbabilem censet Layman *cit. cap.* 12. *n.* 3. dummodo absit omne periculum scandali. Unde propter auctoritatem talium virorum Doctorum (inquit Ludov. Engl, *tit. de Constitut. n.* 30.) non auderem semper alicujus gravis peccati damnare eum, qui contrarium teneret seu practicaret, præsertim accedente aliqua rationabili causa, v. g. conservandæ valetudinis, & remoto scandalo: ut si Germanus tempore Quadragesimæ in Italia privatim comederet ova, caseum, & alia lacticinia. Hæc ille.

30 CONCL. IV. Econtra vero Advenæ, & Peregrini non tenentur præceptis Juris communis, etiam in sua patria vigentibus, si hæc non sint in usu in loco, ubi per modum hospitii reperiuntur, aut morantur. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia quilibet potest se accommodare rationabilibus consuetudinibus locorum, in quibus existit. Hinc infertur, quod Germanus, si per regnum Castellę in Hispaniis existens transeat, possit ibidem diebus Sabbatinis licite vesci extremitatibus & intestinis animalium, quibus ibidem vesci licitum est. Similiter Itali, dum hospi-

hospitantur, aut morantur in Germania, licite diebus jejunalibus comedunt lacticinia, non obstante, quod hæc in Italia sint gravissime prohibita: & sic loquendo de aliis. Ratio hujus ulterior est: quia nemo tenetur ad patriæ consuetudines, dum ab ea abest; imo in hujusmodi casibus valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui morantur in tali loco.

* Ob quod ipsum ultimum fundamentum ratione Privilegii localis non tenetur quis Legibus proprii Territorii, si existat in loco exempto, quamvis dictus locus exemptus situs sit intra limites proprii territorii. Exemplificant Bonacina & Layman apud Busembaum *tract. 2. cap. 2. Dub. 2.* si Episcopus sub pœna Excommunicationis vetaret lusum alearum, non obligarentur Clerici ludentes in loco exempto a Jurisdictione Episcopali sito intra Territorium. *

QUÆSTIO IV.

Resolvuntur varia quæsita quoad Peregrinos.

SUMMARIUM.

31. *Occasio movendi sequentes quæstiones.*
32. *Discrepantia inter Calendarium novum, & antiquum.*
33. *An extra Parochiam, ubi est Festum, Parochiani possint alibi laborare?*
34. *An etiam exire ad alibi laborandum?*
35. *An talis mane exiens teneatur prius Missam audire?*
36. *Negativa est valde probabilis.*
37. *Quando teneamur prævenire audiendo Missam?*
38. *An discedens loco, ubi non est jejunium, perventurus tamen ad locum, ubi est jejunium, possit comedere carnes?*
39. *Utrum teneatur absolvere jejunium Quadragesimale, qui pervenit ad locum, ubi illud jam est absolutum?*
40. *Cessante fraude negative respondetur.*
41. *Quid, si in fraudem jejunii inde discedat?*
42. *An contra, qui jejunium jam peregit, teneatur rursus jejunare.*

31. ADvertendum, multa esse Festa particularia locorum quæ in una Diœcesi vel Parochia obligant sub præcepto; in alia vero non obligant. Sic Festum S. Wolfgangi in Diœcesi Ratisbonensi, die 31. Octobris, est de præcepto, non vero in vicina Diœcesi Frisingensi: unde in ipsa civitate Landishutana licitum est hac die opera servilia exercere, cum pertineat ad Diœcesim Frisingensem, non vero in suburbiis ultra Isaram, quia spectant ad Diœcesim Ratisbonensem. Et alia quamplura exempla passim habentur in confinibus duarum Diœcesium, in ordine ad Festa particularia dictarum Diœcesium.

32. Hoc idem contingit quoad Festa & jejunia totius Ecclesiæ in illis locis, in quorum uno Calendarium Romanum novum, in altero vero vetus observatur: nam quamvis hæc duo Calendaria conveniant quoad dies Dominicos, nihilominus quoad Festa immobilia, una cum jejuniis prævîis discrepant decem diebus, quoad Quadragesimam vero, ac Festa mobilia Paschatis, & Pentecostes, &c. quandoq; concordant, quandoq; pluribus hebdomadibus discrepant. Unde plures casus formari possunt de iis, qui ab uno loco ad alium transeunt; an & quomodo teneantur ad hujusmodi Festa, vel jejunia de præcepto observanda. Hoc prænotato

33. Quæritur I. An, quando est Festum in una Parochia, in altera autem Parochia vicina non est, possint subditi Parochiæ, in qua est Festum de præcepto, extra limites suæ Parochiæ laborare? Resp. affirmative, prout tenet Lessius *l. 4. de just. & jur. c. 2. n. 55.* Navarrus *c. 13. Manualis, n. 5.* & alii. Ratio est: quia Statuta, & consuetudines locales, sunt veluti loco affixæ; unde non ligant talia Festa Parochianos, dum existunt extra districtum Parochiæ.

34. Quinimo Navarrus *loc. cit.* asserit, posse rationabiliter teneri, eos qui in Festi Vigilia, vel etiam ipsomet Festo, a suo proprio loco in alium laborandi gratia exeunt, ubi Festum illud non observatur, juxta rigorem Juris non peccare. Rationem dat: quia non laborant in loco ubi est dies Festus. Accedit, quod tales videantur uti jure suo. Verumtamen communiter homines magis timorati in tali casu solent servare diem Festum, quamvis si ab aliquibus sententia Navarri practicaretur, non esset ipsis formandus scrupulus peccati; præsertim, si prius ante suum egressum audiant Missam, ut vult citatus Navarrus.

35. Quæritur II. An talis exiens e loco, ubi est Festū de præcepto, teneatur audire ibidem Missā, si eodem die perveniat ad locum, ubi non est dies Festus? Affirmat Navarrus *cit. n. 5.* eo quod dies Festus, ubi aliquē deprehendit, obliget eū ad sui observātiā.

36. Communior tamen, valde probabilis sententia est, talem non teneri ad Sacrum in priori loco audiendum, dummodo eodē mane sit venturus extra limites illius loci, ubi agitur dies Festus. Ratio est: quia quando præcipitur auditio Missæ, subintelligitur tacita conditio, si toto illo tempore, quo Missæ celebrantur, quis manserit in loco die Festo, & consequenter subditus præcepto; talis autem adhuc mane est extra fines illius Parochiæ Festum de præcepto celebrantis, prout supponitur: ergo.

37. Neq; tenetur talis prævenire, audiendo Missam ante suum discessum: quia tunc solum tenemur prævenire, quando manente vi præcepti, seu nostra subjectione, videmus nos postea fore impediendos, ut cum quis manens in loco, ubi viget præceptum diei Festi, videt se horis posterioribus impeditum iri negotiorum causa, tenetur prius audire Missām. Secus est, quando intra tempus implendi præceptum desinit esse subditus alicujus loci particularis, & reperitur extra limites illius; prout argumentatur Lessius *loc. cit. num. 56.*

38. Quæritur III. An, qui mane discedit ex oppido, ubi non est jejunium, possit comedere carnes, quamvis vesperi, vel meridie sit venturus ad locum, ubi est jejunium de præcepto? Resp. affirmative, eo quod in priori loco constitutus, nondum teneatur lege jejunii posterioris loci. Non tamen econtra potest quis in loco domicilii, ubi est jejunium, vesci carnibus, si inde mane discedat, perventurus ad locum, ubi non est jejunium. Ratio est: quia tenetur legibus proprii domicilii, quamdiu in eo reperitur.

39. Quæritur IV. Utrum is, qui durante Quadragesima negotiorum causa e loco proprii domicilii recedit, ac venit in locum, ubi ob discrepationem novi & veteris Calendarii Quadragesima jam est peracta, teneatur eamdem ibi perficere, & tamdiu abstinere a carnibus, atq; jejunare, donec compleatur tota Quadragesima? Ratio dubitandi est: quia præceptum jejunii Quadragesimalis est generale; ergo obligat ubiq; & ubiq; impleri debet. Et hujusmodi sententia affirmativa utique est magis pia, tutior, ac proinde Catholicis omnibus in praxi suadenda.

40. Nihilominus oppositum videtur probabilius, si loquamur de iis, qui non in fraudem jejunii, sed bona fide, v. g. negotiorum causa, ab uno loco in alium commigrarunt, præsertim cum valde difficile sit, in convictu humano seorsim ab aliis servare jejunium, & ceteris omnibus a lege jejunii solutis, ac Festa Paschalia cum gaudio celebrantibus, adhuc jejunare, & Quadragesimam continuare, prout tenet Lessius ibidem *n. 59.* & Bonacina *disp. 2. de Legibus, q. 1. punct. 6. n. 64.* cum aliis. Ratio generalis est: quia potest quis sese moribus eorum, quibuscum vivit, accommodare, juxta illud vulgatum, & superius jam adductum:

Si fueris Romæ, Romano vivito more:
Et si sis alibi, vivito sicut ibi.

41. Dicitur notanter, *si loquamur de iis, qui non in fraudem jejunii, &c.* Siquidē, ut dicitur *c. Sedes, & c. Ex tenore de Rescrip. fraus, & dolus alicui patrocinari non debet*: unde non careret scrupulo peccati gravioris, si civis Landishutanus die 31. Octob. exiret ad suburbana civitatis ultra Isarā, eo solū animo, ut ibi posset vesci carnibus (siquidem in Diœcesi Ratisbonensi, ob solemnitatem S. Wolfgangi, principalis Patroni, hac die non est jejunium Vigiliæ omnium Sanct., sed illud pridie anticipatur) quia hoc fieret in fraudem legis, ac jejunii Vigiliæ omnium Sanct. totam Eccl. obligantis: quidquid cum nonnullis aliis contradicat Bonacina *loc. cit.* ea ratione permotus, quod talis videatur uti jure suo.

* Sed potest negari suppositum, quod nimirum quis habeat Jus præcise eo fine exeundi e suo Territorio. Profecto, si quis ex illo solo fine a loco promulgati Concilii Tridentini exiret ad locum non promulgati Concilii, ut contrahere posset Matrimonium clandestinum, postea iterum redeundo ad suum proprium Territorium, tale Matrimonium non valeret juxta Declarationes Cardinalium videndas *Tom. 4. Decret. Tit. 3. §. 3.* *

43. Quæritur V. Utrum econtra is, qui explevit jejunium Quadragesimæ, vel aliud, si venerit ad locum, ubi illud necdum est peractum (prout sæpe fit itinerantibus ratione novi Calendarii non ubique recepti, teneatur ibidem rursum a carnibus abstinere, atque jejunare? Respond. cum cit. Lessio *n. 52.* & aliis, talem non teneri: quia præceptum illud jam implevit: Ecclesia vero neminem obligat ad duplex jejunium. Cavendum tamen, ne alii inde scandalizentur. Et hoc idem dicendum est de celebratione Festorum, ac similibus aliis.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

Qua intentione, quibusque actibus satisfiat præceptis Legum?

SUMMARIUM.

43. *Intentio duplex hic distinguenda.*
44. *Ut impleatur præceptum, requiritur intentio faciendi opus.*
45. *Non tamen intentio satisfaciendi præcepto.*
46. *Corollaria.*
47. *Oportet tamen mutare animum.*
48. *Potest quandoque adimpleri præceptum per actum ex circumstantia malum.*
49. *Solvitur objectio.*
50. *Nisi modus sit de intrinseca ratione actus præcepti.*
51. *Potest quandoque uno actu satisfieri pluribus præceptis.*
52. *Fallit hoc in debitis justitiæ.*
53. *Quid de Pœnitentia Sacramentali?*
54. *An eodem tempore per plures actus possit satisfieri pluribus præceptis.*
55. *Corollarium.*

43. QUantum ad primam Quæstionis partem attinet, advertendum est, quod in executione operis præcepti possimus duplicem habere intentionem; unam præstandi opus, quod præcipitur: alteram satisfaciendi præcepto per tale opus. Hoc prænatato Quæstio remanet, quænam ex his intentionibus requiratur ad satisfaciendum præceptis, seu legibus.

44. CONCL. I. Ut præceptum adimpleatur, requiritur ad minimum intentio faciendi opus, quod præcipitur: sic v. g. ut quis satisfaciat præcepto Divini Officii persolvendi, requiritur intentio recitandi Horas Canonicas, seu orandi, & non sufficit earum recitatio facta solo animo studendi, vel discendi. Ita Sanchez *l. 1. Decal.* 13. *n.* 2. Bonacina *disp.* 1. *de Legibus*, *q.* 1. *punct.* 10. *n.* 2. & alii. Ratio est quia opera præcepta debent præstari modo humano; non præstantur autem humano modo, nisi adsit voluntas, & intentio eadem præstandi: sic enim recitatio Horarum Canonicarum facta recreationis, aut studii causa, proprie non est oratio. Idem dicendum de eo, qui negotiorum causa, vel animo meditandi intrat in templum, nihil cogitans de Missa audienda, quæ interim celebratur; nam non censetur eam audivisse, cum defuerit animus ipsam audiendi.

45. CONCL. II. Nihilominus ad satisfaciendum præcepto non requiritur intentio satisfaciendi præcepto, sed sufficit intentio præstandi opus, quod præcipitur. Ita cit. Sanchez *n.* 6. Suarez, Herinex *disp.* 3. *de Legib. n.* 80. & aliis. Ratio est: quia lex humana tantum præcipit voluntariam operis executionem, non autem quasi reflexam implendi præcepti intentionem.

46. Infertur prionde, quod si quis die Festo Missam reverenter audiat, non recordatus, esse diem Festum, is jam satisfaciat præcepto, ex communi Doctorum sententia. Quinimmo, licet Missam die Festo attente audiens, habeat expressam intentionem tunc non satisfaciendi præceto Ecclesiæ, sed aliam postea Missam audiendi, adhuc is satisfacit, ita ut non teneatur postmodum audire, prout notant cit. Auctores, & Layman *cit. tract.* 4. *c.* 4. *n.* 7. Suarez, & alii; quamvis nonnulli contrarium sentiant. Et eadem ratio est de Horis Canonicis: quod scrupulosis notandum est, qui cum videntur sibi inter orandum distracti, Officium vel partem Officii recitant cum proposito postea repetendi: neque enim tales tenentur repetere Officium, præsertim si eorum distractio fuit involuntaria.

47. Fatendum tamen est, si quis in tali voluntate non satisfaciendi præcepto permanserit, eum peccaturum ratione pravæ suæ intentionis; quam proinde tenetur deponere, animumq; mutare. Similiter si quis in falsa persuasione maneat, quasi præcepto non satisfecerit, peccabit ratione suę conscientię erroneę, nisi vel animum mutet, aut errorem deponat, vel aliam Missam audiat, sive Horas Canonicas repetat; & idē dicendū de similibus aliis.

48. CONCL. III. Potest quandoque adimpleri præceptum per actum ex aliqua circumstantia malum. Ita Bonacina *loc. cit. punct.* 9. *num.* 1. Suarez, Sanchez, & alii. Ratio est: quia talis adimplet substantiam præcepti; ergo etiam satisfacit præcepto, quamvis peccet pro ratione pravi finis, aut circumstantiæ malæ, Ibidem probatur exemplis, ac inductione: sic enim, qui jejunat ob vanam gloriam, aut ex affectu avaritiæ ut parcat sumptibus, jam satisfacit pręcepto jejunii Ecclesiastici; cum abstineat ab esu carnium, & multiplici refectione. Similiter Sacerdos, qui Missam celebrat in statu peccati mortalis, satisfacit & suæ obligationi & pręcepto audiēdi Missam die Festivo, non obstante, quod gravissime peccet: siquidem ponendo actū præceptū jam adimplet quis id, quod injungebatur, & consequēter satisfacit etiam præcepto.

49. Nec obstat, quod talis non adimpleat modum ac finem præcepti, qui est honorare DEUM par actum præceptum. Resp. enim, hoc neutiquam obstare: quia modus non cadit sub pręcepto, dummodo non sit de intrinseca ratione actus pręcepti. Et hoc idem dicendum de fine, juxta illud commune dictū Theologorum: *Finis præcepti non cadit sub præcepto.*

50. Additur tamē, *nisi modus sit de intrinseca ratione actus præcepti*: nam quando modus est de intrinseca ratione actus pręcepti, nequit adimpleri pręceptum non adimpleto modo. Sic sacrilege confitens, non satisfacit pręcepto Paschalis Confessionis; quia ad Sacramentum Pœnitentię, tamquam partes ipsius, necessario debent concurrere contritio, & confessio omnium peccatorum. Similiter, si quis dormiens die Festo assistat Missæ, neutiquam satisfacit præcepto Ecclesiæ: quia ad devotam Missæ auditionem requiritur, ut quis assistat modo humano, seu cum advertentia rationis, quod in dormiente non fit. Idem accidit in similibus casibus.

51. CONCL. IV. Possumus uno eodemque actu pluribus præceptis satisfacere, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Ita Sanchez *loc. cit. c.* 14. *n.* 5. Herinex *n.* 85. *&* alii. Patet hoc ex quotidiana praxi: sic enim qui obligatur ad recitandas Horas Canonicas ratione Ordinis sacri, simulque Beneficii Ecclesiastici, satisfacit una recitatione. Similiter quando Dominica, ac dies Festus de præcepto, incidunt in eumdem diem, non tenetur quis audire duas Missas. Insuper qui vovit jejunare die Veneris, satisfacit unico jejunio, quamvis in eumdem diem incidant Quatuor anni Tempora, vel Vigilia alicujus Sancti. Et hoc ipsum generaliter contingit in illis casibus, quando obligatio plurium præceptorum cadit super eamdem materiam.

52. Dicitur notanter, *nisi aliud colligatur ex mente præcipientis*. Sic enim in primis non possumus unica solutione satisfacere pluribus obligationibus, seu debitis Justitiæ: nam qui debet alteri ex duplici obligatione bis centum florenos, non satisfacit, si semel dat centum. Ratio est: quia in debitis Justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem unum centum esse æquale debitis plurium centum. Secus est in debitis legalibus, utpote in quibus attenditur mens & intentio legislatoris, quæ sæpius ferri potest in unum idemque opus.

53. Similiter, si cuipiam pro pœnitentia Sacramentali injungantur tria Rosaria, is non satisfacit recitando unicum Rosariū: quia circa hoc clara est intentio, & mens Confessarii præcipientis. Quinimmo si Confessarius pro pœnitentia injungat auditionem Missæ, censetur (nisi oppositum aliunde colligatur) velle obligare ad aliam auditionem Missæ ab ea, quam quis die Festo audire tenetur: secus, si imponat quotidianam auditionem Missæ; nam tunc satisfaceret pœnitens unica in Festis audita; quia hæc præsumitur fuisse intentio Confessarii, nisi is aliud expressisset.

54. CONCL. V. Insuper possumus eodem tempore per diversos actus satisfacere pluribus præceptis, quoties unus actus nō impedit alium. Ita Sanchez, Bonacina, & alli passim. Ratio est: quia ille præcepto satisfacit, qui facit id, quod præceptum est: sed quoties unus actus non impedit alium, possumus eodem tempore facere, quod pluribus præceptis est injunctum; ergo.

55. Sic qui tempore Missæ recitat Horas Canonicas, satisfacit præcepto Missæ audiendæ ratione diei Festi, utpote quam devote audit sub ea recitando Horas Canonicas; simulque præcepto Officii Divini, utpote quod devote recitat, sicque eodem tempore præstat diversos actus, quorum unus non impedit alterum. Et hæc limitatio idcirco additur, quia si unus actus exercitium alterius impediret, clarum est, non posse eodem tempore per diversos actus pluribus præceptis satisfieri.

DISTINCTIO IV.

De Interpretatione, Dispensatione, ac Revocatione Legum.

QUÆSTIO I.

De Interpretatione Legum; ubi & de Epicheja.

SUMMARIUM.

1. *Interpretatio quid?*
2. *Interpretatio legum duplex, authentica, & doctrinalis.*

3. Hæc

1. INterpretatio aliud non est, quam verbi vel sententiæ per aliud clarius explicatio: unde tunc fit Interpretatio legis, quando ipsa per alia verba clariora explicatur.

2. Ceterum *Interpretatio legum* generatim duplex est, una *necessaria, seu authentica*, cui nempe necessario est acquiescendum: & talis est illa, quam Princeps seu Legislator, aut ejus successor, in suis legibus dedit. De hac interpretatione intelligendum est illud, quod habetur *L. 12. C. de Legibus*, juncto Summario ibidem; *Ejus est legem interpretari, cujus est condere*. Et *c. Inter alia. de Senten. Excommunicat.* ibi: *Ut unde jus prodiit, interpretatio quoque procedat*. Alia *Interpretatio legis* dicitur *doctrinalis*, scholastica, seu magisterialis: & talem possunt, ac solent dare Doctores, atque Auctores diversorum Librorum, quę tamen probabilitatem dumtaxat affert, non necessitatem: unde huic necessario inhærendum non est, nisi sit communis Doctorum consensus, ac alia meliora Juris fundamenta non suppetant. Porro ut hujusmodi Interpretatio doctrinalis melius fiat, pro ea rite ordinanda communiter solent dari quædam regulæ. Hinc sit

3. CONCL. I. Interpretatio legum potius menti Legislatoris, quam verbis convenire debet. Ita Doctores communiter: nam, ut dicitur *L. Scire. ff. de Legibus*: *Scire leges non hoc est, verba earum tenere; sed vim ac potestatem*. Et *Regul. 88. Juris in 6. Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem*.

4. Ceterum mens Legislatoris ex ratione in lege posita præcipue cognoscitur. Hinc *c. Intelligentia, de verb. signific.* dicitur: *Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus*. Unde illud vulgatum: *Ratio legis est anima legis*.

5. CONCL. II. Verba generalia legis generaliter sunt accipienda: sive, Jus generaliter & indistinctè loquens, generaliter & indistinctę est intelligendum, nisi per aliud distinguatur, Ita rursum Doctores communiter. Hinc illud receptissimum: *Ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus*, prout loquitur Summarium, *l. De pretio ff. de Publiciana in rem actione*. Intellige, nisi jus illud per aliud distinguatur (quæ limitatio notanter in Conclusione additur) nam secus est dicendum, quando una lex generalis per aliam specialem, aut per rationis ac circumstantiarum diversitatem distinguitur.

6. CONCL. III. Lex pœnalis, & omnis alia odiosa, in dubio strictè interpretanda est; nec facile extendenda ultra casum & personas expressas. Ita unanimis Doctorum; siquidem juxta reg. 15. *Juris in 6. Odia restringi, & favores convenit ampliari*. Et *Reg. 49. eod. In pœnis benignior est interpretatio facienda*. Dicitur notanter, *in dubio strictè interpretanda est, &c.* Quia si verba legis pœnalis, aut alterius odiosæ, ejusque mens adeo clara sint, ut salva ratione recti sermonis non possint aliam interpretationem habere, lex erit observanda, non obstante, quod odiosa & durior appareat; prout inter alia desumitur ex *l. Prospexit, ff. Qui & a quibus manumissio*. Ibi: *Quo quidem perquam durum est; sed ita lex scripta est*.

7. Ex hac Conclusione inferunt Doctores, quod verba legis pœnalis intelligi debeant cum effectu, arg. *c. Hæc autem verba. de pœnit. dist. 1.* ibi: *Hæc autem verba cum effectu accipimus*. Sic Excommunicationem in percussores Clericorum latam non incurrit, qui Clericum voluit percutere, sed non potuit, quia voluntas, seu conatus, non punitur sine effectu. Excipe tamen crimen læsæ Majestatis, *l. Quisquis, C. Ad legem Juliam Majestatis*, & nonnulla alia crimina in Jurę specialiter expressa: siquidem quoad: alia etiam ipsi conatui, seu voluntati, in opus exterius prodeunti, a Legibus Civilibus, & sacris Canonibus, certæ pœnæ fuerunt decretæ, non obstante, quod ea crimina non fuerint opere externo completa; idque factum est ob summam perniciem, quam Reipublicæ inferre solent.

8. CONCL. IV. Leges favorabiles ample sunt interpretandæ: sive, in materia favorabili verba accipi debent secundum amplam suam significationem. Siquidem juxta citatam *reg. 15. juris in 6. Odia restringi, & favores convenit ampliari*. Intellige, nisi aliud exprimatur, vel appareat ex verbis legis, seu dispositionis. Sic in materia odiosa nomine Clericorum non comprehenduntur Episcopi, *c. quia periculosum, de Sent. excomm. in 6.* Neque Canonici, aut alii in dignitate Ecclesiastica constituti, *arg. c. Sedes. de Rescriptis in 6.* Neque Religiosi, *arg. Clem. 1. De supplenda neglig. Prælat.* cum concordantiis; bene tamen in materia favorabili. Similiter sub nomine Populi in materia pœnali non comprehenditur Clerus, ac proinde interdicto populo non censetur interdictus Clerus, nisi secus fuerit expressum. *c. Si sententia de Sent. excomm. in 6.* tamen in materia favorabili nomen Populi comprehendit non tantum Sæculares, sed etiam Clericos, ac Regulares. Idem dicendum de aliis similibus. Quantum nunc attinet ad alteram Quæstionis partem,

9. Quæres, quid sit Epicheja? Resp. *Epicheja* est benigna legis interpretatio secundum æquum & bonum, declarans, casum aliquem particularem ex mente Legislatoris ob suas circumstantias speciales sub lege universaliter lata non esse comprehensum. *Nam in omnibus causis potior debet esse ratio æquitatis, quam stricti juris, l. Placuit. C. de Judiciis.*

10. Differt autem Epicheja ab Interpretatione legis. Siquidem per hanc interpretamur verba legis, quando sunt obscura & ambigua: per Epichejam vero interpretamur mentem Legislatoris, ubi constat de universali verborum sensu, dubitatur autem de mente Legislatoris, utrum nempe is talem casum particularem ob certas circumstantias voluerit, vel potuerit, comprehendere sub generali locutione legis.

11. Et quidem quandoque esse locum Epichejæ in casu aliquo particulari ob certas circumstantias concurrentes, communiter tenent Doctores. Ratio est: quia de iis, quæ forte uno aliquo casu accidere possunt, jura non constituuntur, *l. 4. & duabus seqq. ff. de Legibus*. Etenim Legislator in lege ferenda communem spectat utilitatem, ac proinde ad id præsertim attendit, quod ut plurimum accidere solet: sed possunt aliqui casus particulares occurrere; & quandoque fortuito, in quibus lex illa generaliter lata deficiat, ita quidem, ut non solum non obliget, sed neque licite servari possit; unde ipsa est nunc corrigenda per Epichejam. Sic enim, si lege Civili cautum sit, ne tempore hostili portæ civitatis aperiantur, nihilominus eæ per Epichejam possunt ac debent aperiri, si cives hostium impetum fugientes in civitatem se recipere volunt: & idem in plurimis aliis.

QUÆSTIO II.

De Dispensatione Legum, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

12. CONCL. I. *Dispensatio* est juris communis relaxatio facta cum causæ cognitione ab eo, qui jus habet dispensandi. Ita Glossa *c. Requiritis. 1. q. 7.* & Doctores communiter.

* Ex qua descriptione colligitur, quod dispensatio ordinarie sit

sit stricte interpretanda tamquam vulnus Juris, seu a Jure communi exorbitans. *Argum. Reg. quæ a Jure. de Reg. Juris in 6.* nec extendenda ultra propriam verborum significationem, ordinarie loquendo. Quod si in dispensatione aliqua verba forent obscura, dubia, vel incerta, attendenda est ipsa supplicatio legislatori, seu Superiori facta; nam Princeps precibus sibi factis se solet accommodare; verba autem conformiter menti Principis interpretanda sunt. *cap. In his de verb. significat.*. *

13. CONCL. II. Papa potest dispensare in omni Jure Ecclesiastico, non autem in Lege Divina. Ita omnes Theologi. Ratio est: quia in primis Legislator, vel ejus successor, potest dispensare in propria lege; siquidem ejusdem est ligare, & solvere. Econtra vero inferior non potest tollere, aut relaxare legem superioris: atqui Papa, utpote homo, est inferior respectu Dei, ut patet. Et hinc Papa nequit dispensare in præceptis Decalogi, ut v. g. furtum sit licitum, aut perjurium & hujusmodi.

14. Quo tamen non obstante interdum in Lege Divina positiva habet locum interpretatio, quod ea ob certas circumstantias hic & nunc per se ipsam obligare cesset; quo modo Judæi interpretati sunt, præceptum Divinum de Sabbato custodiendo non obligare, sed eis licitum esse pugnare, si ipsis die Sabbati pugna inferatur ab hostibus, ne alioquin citius disperdantur a terra; ut legitur *1. Machab. cap. 2. vers. 41.*

15. CONCL. III. Quilibet Legislator, aut ipsius Superior vel Successor in jurisdictione, potest cum suis subditis in lege propria dispensare. Ita communis. Ratio est: quia obligatio legis humanæ inducitur per voluntatem legitimi Superioris præcipientis; ergo etiam per ipsius voluntatem potest auferri: nam *Omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur. cap. 1. de Reg. Juris.*

16. CONCL. IV. Inferior non potest dispensare in lege Superioris, nisi in certis casibus ex permissione Juris, aut delegatione Superioris, sibi facta, vel expresso privilegio, aut legitima consuetudine, ejusmodi potestatem dispensandi obtinuerit. Ita certa, & communis: quia *lex Superioris per inferiorem tolli non potest*; ut dicitur in *Clem. Ne Romani. de Electione.*

17. Infertur proinde, quod Episcopus in Jure communi, aut Lege Pontificia nequeat dispensare, nisi hujusmodi potestas dispensandi sibi competat ex permissione Juris communis, vel delegatione Summi Pontificis, sive ex privilegio, aut longæva consuetudine. Quod notanter additur: quia ex hujusmodi capitibus possunt Episcopi ex causa rationabili dispensare circa observationem Festorum, ac jejuniorum totius Ecclesiæ, & quoad plura alia, puta circa levia, vel circa ea quæ frequenter occurrunt, aut quando est necessitas & periculum in mora, ac præterea recursus ad Summum Pontificem difficilis, &c.

18. CONCL. V. Dispensatio in lege humana, si concedatur sine justa causa a Legislatore, vel ipsius Successore, aut Superiore, valida est, sed non licita. Ita Herinex *disp. 4. de Leg. q. 1. n. 14.* Bonacina *disp. 1. de Legib. q. 2. punct. 3.* Sanchez, Filliucius, aliique communiter, contra Vasquez & nonullos alios, qui ejusmodi dispensationem ajunt esse invalidam. Ratio primæ partis est: quia obligatio legis pendet a voluntate Legislatoris; ergo si ipse vult aliquem, etiam sine justa causa, eximere ab obligatione legis, valebit ejusmodi dispensatio, seu exemptio.

19. Altera vero pars ex eo patet. Tum quia ejusmodi dispensatio non caret periculo scandali: tum quia dispensans sine causa, imprudenter utitur sua potestate, & temere eximit partem ab ordine totius corporis; nam *turpis est omnis pars suo universo non congruens. c. Quæ contra dist. 8.*

20. Addunt multi Doctores, quod non solum peccet Legislator sine justa causa in propria lege dispensans, sed etiam qui talem dispensationem postulat, aut eadem utitur; quamvis an tale peccatum, sit ex genere suo mortale, vel dumtaxat veniale, iidem post modum inter se varient, & plures velint per se loquendo, ac secluso scandalo, id esse dumtaxat peccatum veniale. Sed verius est, utentem tali dispensatione (sub data limitatione) nullatenus peccare: quia per eam, utpote validam, jam est exemptus a lege, simulque talis habet legitimam causam sese ceteris non conformandi, videlicet dispensationem, prout notat cit. Herinex *n. 15.* allegans Rodriquez, Navarrum & alios.

21. CONCL. VI. Quod si vero Inferior sine justa causa dispenset in lege Superioris, v. g. Episcopus in Lege Pontificia, irrita est dispensatio. Ita communis. Ratio est: quia Inferior non habet potestatem dispensandi in lege Superioris nisi quatenus ipsi a superiore concessa est facultas dispensandi: atqui non est verisimile, Superiorem velle concedere Inferiori potestatem dispensandi sine justa causa; cum hoc esset in præjudicium boni communis, simulque talis facultas adversaretur fini legis.

22. Infertur proinde I. Eum, cum quo Inferior dispensavit absque justa causa in lege superioris, non posse uti dispensatione: nam dispensatio est invalida, & consequenter ille, cum quo fuit dispensatum, non est exemptus ab obligatione legis.

23. Infertur II. Etiam invalidā fore dispensationem a Summo Pontifice, vel ejus Delegato impetratam in Votis, ac Juramentis, si ejusmodi dispensatio impetrata fuit per subreptionem, id est, narrata falsa causa, aut tacita veritate necessario exprimenda. Ratio est: tum quia hic non intervenit justa causa dispensandi, eo quod causa illa non subsistat. Tum quia Deus Ecclesiæ Prælatis contulit ejusmodi potestatem dispensandi in ædificationem, & non in destructionem. *2. Corinth. c. 13. v. 10.* Atqui hoc fieret, si ipsi absq; ulla causa possent in Votis, Juramētis, & hujusmodi dispensare, nam id non tam foret dispensare, quā dissipare.

24. Et hac de causa, si Summus Pontifex cum aliquo dispenset ad factam præviam ejus supplicationem, solent communiter hujusmodi clausulæ in litteris dispensationis addi: *Si ita est*, *Si preces veritate nitantur*. Quinimmo licet tales clausulæ expresse non apponantur, semper tamen tacite intelliguntur; prout clare habetur decisum *c. 2. de Rescriptis*. Et hæc servata proportione sunt intelligenda de aliis dispensationibus, quæ quandoque impetrantur ab inferioribus Prælatis Ecclesię, vel Legatis Summi Pontificis, aut (pro Foro conscientiæ) a Confessariis tempore Jubilæi, sive aliis habentibus potestatem dispensandi.

* Ex quo colliges, quod dispensatio sit invalida, si dispensandus in sua supplica alleget causam motivam seu finalem a parte rei falsam, quamvis id etiam bona fide, & ex inculpabili ignorantia faceret, putans illam causam allegatam esse a parte reveram. Dixi notanter *causam motivam falsam*: secus enim foret sentiendum, si falsitas contingeret præcise circa causam impulsivam: ubi nota, quod *motiva*, seu finalis causa vocetur illa, quæ movet actualiter Legislatorem ad dispensandum: *impulsiva* autem, sine qua Legislator quidem seu Superior absolute adhuc dispensaret, sed tamen difficilius. Ita pulcherrime resolvitur *c. 20. de Rescriptis*. ubi etiam adhuc alia notabilia decisa invenies.

25. Quæres, quomodo sit intelligendum, Papam posse dispensare ex gravi causa in Votis, Juramentis, Matrimonio rato, & hujusmodi; cum tamen obligatio Voti ac Juramenti sit de Jure Divino, prout & Matrimonium Jure Divino est indissolubile. Papa autem in Jure Divino nequeat dispensare juxta dicta. Resp. in solutione hujus instantiæ Doctores variare. Nam in primis dicunt aliqui, quos sequitur Fagnanus *in c. Dudum. 24. de Elect.* in hujusmodi casibus Papam proprie non dispensare, sed tantum declarare, seu interpretari, Jus Divinum ob aliquam necessitatem gravem, aut aliam circumstantiam, illo speciali casu non obligare; prout in simili *n. 14.* dictum est de Judæis interpretantibus præceptum Divinum quoad observationem Sabbati. Verum hæc sententia ex eo non placet: quia in dispensatione Votorum requiritur potestas jurisdictionis, ut constat ex praxi: atqui hæc non requireretur, si tantum interveniret interpretatio Juris Divini, cum hæc solum requirat prudentiam, cujus est actus; idemq; liquet ex allato exemplo de Judæis, dictum præceptum Divinum absque alia jurisdictione interpretantibus.

26. Alio modo respondet Sanchez *lib. 2. de Matrim. disp. 24. n. 5. & lib. 8. disp. 6. n. 6.* cum aliis, docens, quod duplex sit Jus naturale Divinum: aliud absolutum: ut de non fornicando, non mentiendo; & in hoc Pontifex nullo modo dispensat. Aliud fundatum in actu, vel contractu humano, ut Votum, Matrimonium ratum; & in hoc potest dispensare. Sed tunc non proprie dispensat Papa Jure Divino, tollendo hujus obligationem (Jus enim Divinum est, ut qui Votum habet, id impleat, & hoc semper manet) sed dispensat tollendo obligationis fundamentum, quatenus Papa loco Dei remittit jus, vi Voti v. g. Deo acquisitum: quo facto evanescit Juris Divini circa illud Votum obligatio. Et hoc amplius declarat Herinex *disp. 1. de Legibus. q. 6. n. 54.* Quia (inquit) in dispensatione Votorum tantum concurrit remissio partis, cui facta est promissio: DEUS enim

per

per suum in terris Vicarium remittit, seu condonat jus sibi ex promissione acquisitum: facta autem partis remissione cessat Voti, seu talis promissionis obligatio; quemadmodum etiam alia promissio, sive contractus civilis, non obstante, quod Jure naturæ obliget ad sui impletionem, dissolvitur, atque obligare cessat parte jus suum remittente. Concordant dicenda inferius (b) explicando conditiones in omni Juramento, & Voto, tacite subintellectas, quarum tertia est hæc: *Nisi is, in cujus gratiam & utilitatem juratum* (vel Votum factum) *est, obligationem remittat*: hoc enim facto cessabit illius obligatio, cum quilibet suo juri renuntiare valeat. Porro praxis impetrandi dispensationes quoad Vota, vel etiam quoad impedimenta Matrimonii reperietur in suis propriis locis, nimirum *Tract. 6. dist. 3. q. 5.* & *Tract. 14. dist. 15.*

* Quæres II. An cesset dispensatio actualiter jam facta, si cessat causa finalis, seu motiva adæquata, & totalis, antequam eadem dispensatio deducatur in usum? Casus potest esse sequens: Bertha extra Matrimonium habuit copulam cum Cajo suo consanguineo in quarto gradu, atq; exinde genuit prolem, ad quam legitimandam ad instantiam supplicantium actualiter dispensatur per deputatum in Rescripto executorem, ut possint contrahere Matrimonium: Interim tamen antequam hanc dispensationem deducant in usum, seu antequam actualiter contrahant Matrimonium, ipsa proles, cujus legitimatio erat in supplica adducta tamquam unica causa motiva dispensandi, moritur: quæritur jam, an nihilominus prædicti possint contrahere Matrimonium? Ante responsionem suppono, quod causa motiva dispensandi debeat verificari pro tunc, quando actualiter dispensatur, uti cum aliis advertit Covarruvias de Matrim. *part. 2. Tom. 1. cap. 6. §. 9. de dispensat. n. 22.* affirmans ita esse decisum a Rota. Et hinc, si in dicto casu proles moreretur ante actualem dispensationem, cessaret ipsa dispensatio, nec posset contrahi Matrimonium inter Cajum & Bertham consanguineos. Dubium vero remanet adhuc, si mors prolis contingeret post dispensationem jam factam, antequam fuerit Matrimonium actualiter contractum, an etiam tunc cesset dispensatio?

Resp. Etsi non a paucis notanter a Castropalao *part. 1. Tract. 3. disp. 4. punct. 15.* & a Patre Henno *Tract. de Leg. disp. 3. quæst. 15. art. 5.* valde probabiliter defendatur, in simili casu cessante post factam dispensationem causa motiva dispensandi, non cessare dispensationem, sed posse deduci in usum: contraria tamen sententia Thomæ Sanchez *lib. 8. de Matrimon. disp. 30. num. 14.* ac plurium aliorum, nec cedit gravitate Auctorum, nec pondere rationum: etenim in actibus adhuc revocabilibus mens dispensantis non videtur se extendere ad illud tempus, a quo sine peccato dispensatio non potuit inchoari; atqui non potuit licite & sine peccato inchoari absque aliqua rationabili causa motiva: ergo. Quare loquendo in praxi circa casum superius specificatum, ubi agitur de valore actus, mortua prole post concessam dispensationem ante contractum Matrimonium pro securitate petatur adhuc dispensatio; quoniam, etsi attendendo ad principia directa sententia Patris Castropalao &c. adhuc sit valde probabilis; attamen contraria est tutior, hincque ubi agitur de valore Sacramenti, uti hic, merito sequenda.

Quod si vero Matrimonium jam fuisset bona fide contractum, & dubium postea primum supervenitet, relinquendi sunt in Matrimonio; quoniam ex una parte nec caret Sententia contraria sua probabilitate; ex altera vero talibus conjugibus favet regula possessoria: sicut a pari in aliis casibus, superveniente dubio post contractum Matrimonium, permittendi sunt conjuges in sua possessione. Ita suadet Bosco *part. 6. Theol. Sacrament. disp. 12. sect. 13. Conclus. 4. num. 312.* Interea tamen si etiam tales pro majori quiete adhuc volunt petere dispensationem, haud dubie agent utilissime.

Quæres III. An cesset dispensatio, si causa nova motiva dispensandi cessat, postquam dispensatio jam est deducta in usum? & quidem si pro eo tempore cessat solummodo causa impulsiva, non autem motiva; vel si motiva tantum ex aliqua parte, non ex integro; quod tunc adhuc duret prior dispensatio, est communissima: difficultas tamen adhuc remanet, si apud illas personas particulares dispensatas causa motiva adæquate, & ex integro cessat an tunc pariter cesset dispensatio? e. g. ponamus, quod quis dispensatus sit ad comedendas diebus jejunalibus carnes ob infirmitatem, aut quoad Horas Canonicas ob oculorum imbecillitatem; quæritur, an talis adhuc sit exemptus a Jejunio, vel Horis Canonicis, si sanitas, postquam aliquo tempore jam usus est dispensatione, ex integro sit recuperata, & non tantum quis primum incipiat esse in statu reconvalescentiæ. Item si visus denuo perfecte post aliquod tempus redierit? ubi non desunt Auctores, qui cum Diana, Salas, & Burghaber affirmativam defendunt, ea ratione persuasi; quia obligatio legis semel per dispensationem extincta non amplius reviviscit, nec, quod destructum est, reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest, id est, nisi Legislator qui respectu talium personarum mediante dispensatione sustulit Legem, iterum eamdem de novo ponat, seu resuscitet volendo, ut hi iterum obligentur. Communior tamen Doctorum distinguit, an per dispensationem cum una, vel altera persona particulari factam redigatur quispiam in statum irrevocabilem, vel num in adhuc revocabilem; nam in primo casu concedit, non cessare dispensationem etiam cessante causa motiva dispensandi: sic e. g. si in voto simplici Castitatis, vel etiam in impedimento consanguinitatis fuit dispensatum ad contrahendum Matrimonium propter paupertatem sponsæ, non cessat dispensatio, nec opus est alia nova, si contracto jam Matrimonio femina illa ex donatione v. g. vel hæreditate ad pinguiorem fortunam devenerit; quia Matrimonium, in quo dispensatur, est ex sua natura actus irrevocabilis: nam in hoc sensu verificatur sequens 73. Reg. Jur. in 6. *Factum Legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.* Quod si vero actus, in quo dispensatur, est revocabilis, puta in comestione carnis, exemptione a recitatione Breviarii, cessante certo causa motiva adæquata dispensandi, cessaret etiam dispensatio; quia Legislator in actibus revocabilibus censendus est dispensare velle tantum pro eo tempore, quo licite, & sine peccato dispensare potest; atqui etiam in propria lege juxta jam dicta nequit licite dispensare sine causa rationabili: ergo nec censendus est pro eo tempore, quo causa rationabilis non amplius durat, velle dispensare. Atque hæc, quæ dicta sunt de dispensationibus, pariter debent intelligi de aliis gratiis, & privilegiis, quæ concessa sunt contra Jus commune, & in præjudicium Tertii: de quibus vide Jus Canonicum *lib. V. Decret. Tit. XXXIII. n. 185.*

Quæres IV. An per mortem dispensantis cesset dispensatio, posito, quod pro tunc causa motiva dispensandi subsistat? Casus possunt esse varii: e. g. Bertha petiit Romæ dispensationem in voto perpetuæ Castitatis ob stimulum carnis; vel Cajus, ut valeat contrahere cum sua consanguinea Cornelia a se imprægnata, & exinde diffamata &c. Papa quidem annuit supplici petito; interea tamen, antequam executioni mandetur illa dispensatio, Papa moritur; Quæritur jam, utrum adhuc dispensatio subsistat, vel an eadem cesset?

Resp. I. Si gratia dispensationis jam actualiter est concessa, vel Jus supplicanti actualiter acquisitum, eadem, durante adhuc causa motiva, non cessat morte dispensantis, quamvis ipsa necdum fuisset executioni mandata: hincque, si fuerit desuper quoque requisita aliqua executio, eamdem Executores deputati possunt, immo tenentur etiam post mortem dispensantis facere. Ita clarissime reperitur decisum *cap. 9. de Off. Delegat. in 6.* Atque ex hoc ipso infertur, quod in allegatis superius casibus concessio Papæ non exspiret; sed deputati in Rescripto Pontificio Executores debeant illam dispensationis gratiam durante adhuc pro eo tempore causa motiva executioni mandare; quia talis gratia non est facienda, sed jam facta respectu Papæ; cum Orator, seu supplicans vi concessionis Pontificiæ habeat Jus quæsitum, & Executores jubeantur exequi, si preces veritate nitantur.

Resp. II. Si gratia dispensationis primum foret facienda, nec ullum Jus supplicanti acquisitum e. g. si Papa dixisset, quod cogitet aliquando dispensare &c. tunc re adhuc integra, per mortem dispensare volentis cessat, seu expirat dispensatio, quamvis causa motiva dispensandi perduraret. Ita eruitur *ex cap. si cui nulla §. fin. de Præb. in 6.* Qualiter autem cognoscatur, num aliqua gratia dispensationis sit facta, vel facienda,

in dubio eruere poteris ex Jure Canonico *Lib.* 1. *Tit. III.§.X.**

QUÆSTIO III.
De Revocatione Legum.
SUMMARIUM.

27. *Abrogatio, Derogatio, Irritatio legis quid, & quomodo differant?*
28. *Leges semel latæ possunt justis de causis revocari.*
29. *Quæ sint ejusmodi justæ causæ?*
30. *Nova lex generaliter lata, tollit priorem contrariam;*
31. *Nisi prior sit specialiter loquens.*
32. *An tollat consuetudines, vel statuta particularia locorum?*
33. *An, & quando cessante causa legis, cessat ipsa lex?*
34. *Declaratio & limitatur data responsio.*

27. NOtandum, quod hæc tria inter se differant, videlicet Abrogatio legis, Derogatio legis, & Irritatio legis. *Abrogatio* quippe *legis* fit, quando lex totaliter cassatur & tollitur. *Derogatio legis* e contra est, cum lex ex parte solum, tollitur, quatenus Legislator unum, vel alterum legis articulum mutat, aut a generali constitutione certos casus speciales excipit; juxta quod *l. Derogatur. ff. de Verb. signif.* dicitur: *Derogatur legi, cum pars detrahitur; abrogatur legi, cum prorsus tollitur.* Tandem *Irritatio legis* fit, quando lex ab inferiori Magistratu constituta, auctoritate Superioris rescinditur, seu irrita & nullius roboris esse declaratur: ut si leges ab Episcopo latæ auctoritate Summi Pontificis annullentur, seu irritentur.

28. CONCL. I. Leges semel latæ possunt denuo justis de causis revocari, idque potest fieri tum per ipsum Legislatorem, tum per ejus successorem. Ita omnes Doctores, atque constat ex praxi: sic enim multæ leges antiquiores iam in Jure Civili, quam Canonico reperiuntur, quæ fuerunt revocatæ per alias posteriores; ut taceamus alias Constitutiones tum Pontificias, tum Imperiales, quæ justis de causis per Successores fuerunt revocatæ.

29. Dicitur, *justis de causis*. Quia nonnisi gravi de causa leges, legitima auctoritate conditæ, sunt immutandæ: siquidem novitates plerumque querelas, & discordias pariunt; ac proinde, uti *L. 3. ff. de Constit. Princ.* notatur, *in rebus novis constituendis evidens esse utilitas debet, ut recedatur ab eo jure, quod diu æquum visum est.* Porro justæ causæ mutandi legem sunt; si experientia teste constet, legem aliquam, quæ a principio sperabatur futura utilis, non expedire Reipublicæ: aut si quidem a principio fuerit utilis, postmodum mutatis rerum circumstantiis desinat esse utilis, & communitati conveniens. Leges enim debent juxta exigentiam locorum, temporum, & conditionem personarum constitui: unde juxta horum diversitatem nonnumquam variæ eduntur leges, atque etiam priores temperantur, supplentur, & corriguntur per posteriores. Hinc illud vulgatum Canonistarum dictum: *Concorda tempora, & concordabis jura*, arg. *c. Si peccaverit. 2. q. 1.* juncta Glossa *c. Si Ecclesia.* Vers. *Temporibus* 23. *q.* 4.

30. CONCL. II. Nova lex, seu Constitutio generalis Principis, tollit legem priorem contrariam, etiamsi de ipsa non faciat mentionem. Ita habetur expressum in Jure Canonico *Cap. 1. de Constit. in 6.* Accedit ratio: quia Princeps non censetur ignorare legem communem priorem; ergo, dum novam statuit contrariam, aliam ipso facto revocare dignoscitur.

31. Ceterum hæc Conclusio intelligenda est de lege priori generaliter lata. Nam in primis lex prior specialiter loquens non tollitur per legem posteriorem generaliter loquentem, sed hæc per illam distinguitur: sic v. g. leges generales de testamentis editæ, non comprehendunt testamenta ad pias causas, aut testamenta militum, vel alia privilegiata, quia de his habentur speciales leges: idem dicendum de aliis hujusmodi.

32. Insuper ab hac generali doctrina sunt excipiendæ rationabiles consuetudines, & particularia Statuta locorum: siquidem per legem generaliter latam non censetur Papa, vel alius Legislator, vel derogare particularibus locorum vel personarum Statutis, aut consuetudinibus rationabilibus, neque eadem revocare, nisi id exprimat. Ita enim habetur expresse decisum *cit. cap. 1. de Constit. in 6.* Quia talia particularia Statuta, & consuetudines locorum, censetur Legislator probabiliter ignorare, unde non videtur velle quidpiam statuere de ipsis, nisi id exprimat. Dicitur notanter, *nisi id exprimat*: nam si Legislator exprimat, velle se derogare etiam particularibus locorum consuetudinibus, aut Statutis, revera etiam istis derogatur. Id autem fit per hujusmodi clausulas in lege appositas: *Nulla obstante consuetudine contraria*: sive, *non obstantibus quibuscumque constitutionibus locorum*, aut hujusmodi.

33. Quæres, an cessante causa legis, lex quoque ipsa cessare videatur? Resp. Cessante causa motiva seu finali legis adæquata, sive in totum, & respectu totius communitatis, cessat etiam obligatio legis, etiamsi non adsit aliud decretum, aut revocatio Principis. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia *cessante causa, cessat effectus*, prout habetur *c. Cum cessante. de Appellat.* Accedit, quod lex non obliget ultra mentem Legislatoris: atqui Legislator non præsumitur velle obligare ad observantiam legis, quando cessat causa motiva legis adæquata, seu in totum, ac respectu totius communitatis, quia tunc cessaret finis legis; ergo.

34. Dicitur, *cessante causa motiva adæquata, sive in totum.* Quia si ob plures causas motivas lex condita sit, & una causa cesset manentibus ceteris, non cessat obligatio legis. Sic v. g. cessante una causa, propter quam imposita sunt tributa, non illico cessat obligatio solvendi tributa, si aliæ causæ eorum perseverent. Et additur, *& respectu totius communitatis*: Quia secus est dicendum, si causa legis cesset solummodo respectu particularis personæ, seu in casu particulari. Ratio est: quia lex non respicit singulares tantummodo personas, sed totam communitatem; ergo adhuc manet ejus obligatio, non obstante, quod causa ipsius respectu particularis personæ, vel causæ cessarit. Quinimo, quando dubitatur, utrum causa legis cessaverit in totum, & respectu totius communitatis, ac per consequens, an cessaverit obligatio legis, necne, præsumendum erit in favorem legis, & quod adhuc obliget; siquidem in dubio melior est conditio possidentis; atqui in casu lex possidet, cum constet, legem latam esse, & dubitetur de ipsius sublatione; ergo.

* Dices: Juxta doctrinam Quæstione prima numero undecimo traditam potest quandoque fieri Epicheja, quod nimirum ex mente Legislatoris iste, vel ille casus particularis sub Lege non comprehendatur: sed Epicheja non videtur aptiorem habere locum, quam tunc, quando cessat finis legis, seu causa motiva in aliqua persona particulari: ergo. Antequam respondeatur, nota, quod finis legis, seu causa motiva possit cessare, vel contrarie, vel solum negative. Tunc cessat finis Legis contrarie, quando fieret illicitus, vel saltem in aliquo casu particulari ob varias circumstantias specialiter valde difficilis, seu moraliter impossibilis: e. g. si allegata superius quæstione Civibus hostium impetum fugientibus intelligeretur sub generali prohibitione interdictus in Civitatem ingressus, quamvis certo nullum foret periculum, ne simul hostes ingrederentur.

Tunc vero finis legis dicitur cessare tantum negative, si is quidem non reddatur illicitus, aut moraliter impossibilis, attamen per observationem legis in hac, vel illa persona particulari dictus finis, quem respectu communitatis in Lege ferenda sibi Legislator præfigebat, non obtineatur: e. g. in abstinentia a carne diebus veneris, & sabbatinis finis hujus legis est maceratio corporis: ponamus autem, quod unus vel alter dives magis delectetur comestione piscium quam carnis, apud talem particularem personam cessaret finis legis negative. H. N.

Resp. disting. min. Epicheja videtur habere locum &c. quando finis legis cessat contrarie concedo; quando tantummodo negative cessat, neque aliunde gravis ratio suadet Epichejam, nego minorem & consequentiam. Unde notanter dictum est præcedenter, *quandoque* tantum habere locum Epichejam: non enim debemus nobis in similibus nimium blandiri; alias sane allegatus superius dives posset diebus jejunalibus comedere carnes.

Urgebis: Juxta jam dicta præcedentis quæstionis, cessante causa motiva seu finali dispensationis in aliqua particulari persona, cessat etiam quoad eamdem regulariter dispensatio: ergo etiam cessante causa motiva, ac finali legis in aliqua persona particulari, cessat ipsa lex. Resp. negando consequentiam, & paritatem. Disparitas est; quia ipsa dispensatio data est pro particularibus personis, uti supponitur; &

& hinc mirum non est; quod cessante in illis causa motiva dispensationis cesset ipsa dispensatio? Econtra vero Lex non est lata pro personis particularibus, sed pro tota communitate; hincque non cessat, nisi pariter causa motiva cesset, respectu totius communitatis. Quod si etiam loquendo de dispensationibus, ponas aliquem casum, quo conceditur dispensatio pro tota communitate, ibidem ob paritatem rationis de lege similiter admittitur, quod non cesset dispensatio, etsi causa motiva dispensandi cesset in una, vel altera particulari persona. e. g. ponamus, quod circa jejunium quadragesimæ dispensetur in aliquo oppido ob paupertatem civium cibos jejunales propter caristiam difficillime comparantium: In hoc casu etsi unus, alterve dives eamdem difficultatem in emptione ciborum non pateretur, exinde tamen apud ipsum non cessaret dispensatio quæ facta est pro tota communitate; hincque posset se aliis in dispensatione conformare, quod bene notandum ad solvendos plurimos casus. *

QUÆSTIO IV.

Quomodo Leges tollantur per contrariam Consuetudinem?

SUMMARIUM.

35. *Consuetudo sumitur dupliciter.*
36. *Consuetudo triplex, præter legem, secundum legem, & contra legem.*
37. *Lex humana potest tolli per consuetudinem contrariam, rationabilem tamen, & legitime præscriptam.*
38 *Quæ consuetudo censeatur rationabilis?*
39. *Solvitur instantia.*
40. *Consuetudo, quomodo dicatur legitime præscripta?*
41. *Per consuetudinem contrariam decennio abrogatur Lex Civilis.*
42. *An decennium pariter sufficiat ad tollendam legem Canonicam?*
43. *Probatur sententia affirmativa.*
(c) Dist. 1. q. 4. per totum.
44. *Solvuntur objectiones.*

35. CONsuetudo aliis verbis dicitur *Jus non scriptum*, ad differentiam legum, seu Constitutionum, quæ appellantur *Jus scriptum*. Porro generatim Consuetudo dupliciter sumitur; primo pro ipso usu, seu frequentatis actibus alicujus communitatis, & a nonnullis appellatur *Consuetudo facti*: secundo pro ipsomet jure, quod tandem ex ejusmodi diuturno usu, & frequentatis actibus nascitur. Et hoc posteriori modo *Consuetudo* aliud non est, quam jus quoddam moribus constitutum, quod pro lege suscipitur: in qua acceptione sermo nunc est de Consuetudine.

36. Consuetudo generatim sumpta dividitur tripliciter, nempe in eam, quæ est præter legem, secundum legem, & contra legem. *Consuetudo præter legem* (quæ & *juris constitutiva* dicitur) est illa, quæ reperitur in casibus a jure non decisis: unde hujus Consuetudinis vis est, constituere jus novum, ubi nulla lex posita fuit. Ubi tamen ab initio, vel saltem in continuatione requiritur intentio per hos actus inducendi obligationem: in dubio autem probabilius præsumi poterit, hos actus potius ex devotione, quam ex intentione inducendi obligationem processisse; quia libertas est in possessione, neque aliquis præsumitur sibi voluisse onus imponere, nisi de eo sufficienter constet. Suarez hic *l. 7. c. 15. n. 13. Consuetudo secundum legem* est, quæ legem jam præexistentem supponit, eamque vel deducit in usum, vel si ambigua est, interpretatur: & de hac loquitur illud commune dictum, *Consuetudo est optima legum interpres, c. Cum dilectus. de Consuet.* & *L. 36. ff. de Legibus*. Tandem *Consuetudo contra legem* (quæ & *Desuetudo*, seu *consuetudo legi contraria* dicitur) est illa, quæ lex vel usu numquam recepta fuit, vel jam recepta usu contrario denuo tollitur, & abrogatur: & de hac præcipue sermo est in proposito.

37. CONCL. I. Lex humana potest tolli per consuetudinem contrariam, dummodo ea sit rationabilis ac legitime præscripta. Ita omnes Doctores, & habetur expresse *cap. ult. de Consuetudine*, cum concordantiis. Dicitur notanter, *lex humana*: siquidem contra legem naturalem, ac divinam, nulla currit consuetudo, quæ potius dicenda esset corruptela; quinimo *tanto graviora sunt peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam* ut *cit. cap. ult.* notatur. Hinc prava consuetudo pejerandi, blasphemandi, vel fornicandi, numquam potest tollere legem divinam de non pejerando, blasphemando, aut fornicando.

38. CONCL. II. Ea consuetudo generatim loquendo censetur rationabilis, quæ nec Juri naturali, aut divino adversatur, neque Jure Canonico reprobatur, neque peccandi licentiam aut occasionem præbet, neque alia ratione communi utilitati perniciosa est: quæ vero in aliquo horum deficit, censetur irrationabilis, & consequenter numquam potest induci per actus legis contrarios. Ita Layman *lib. 1. tract. 4. c. 24.* & alii.

39. Nec dicas: Omnis lex debet esse rationabilis, & justa: ergo hoc ipso quælibet consuetudo legis contraria, erit irrationabilis, atque injusta. Resp. enim negando consequentiam; quia nihil impedit, quod lex secundum unam rationem, & in ordine ad certum finem seu respectum fuerit rationabilis, simulq; consuetudo eidem contraria secundum aliam rationem, ac sub diverso respectu ac fine, etiam sit rationabilis: sic enim duæ contrariæ leges solent pariter esse rationabiles, prout videre est in mutatione, seu revocatione legum.

* Urgebis: Actus consuetudinis contra Legem sunt irrationabiles: ergo etiam ipsa consuetudo, quæ ex his actibus generatur. Consequentia videtur patere ab exemplo; sic enim, si actus blasphemandi sunt irrationabiles, etiam consuetudo blasphemandi ex his generata censetur irrationabilis. Antec. vero probatur: actus introducentes consuetudinem possunt esse peccaminosi, cum valeat introduci consuetudo contra Legem per actus etiam formaliter peccaminosos, uti tenent Baldus, Sanchez, Diana, Lugo, Hostiensis, Jason, Joannes Andreas, Haunoldus &c. Sed actus formaliter peccaminosi sunt utique irrationabiles; cum nullum peccatum sit rationabile; ergo. Resp. in primis non deesse Auctores, qui, etsi concedant per actus materialiter peccaminosos posse introduci consuetudinem; id tamen negant de actibus formaliter peccaminosis. Et ita defendunt Layman, Azorius, Engel, Henno, Felix Potestas & alii. Nihilominus, quia ex Jure Canonico *L. 1. Decret. Tit. 4. §. V. num.* 143. cum superius allegatis Doctoribus admittitur posse per actus formaliter peccaminosos constitui legitimam consuetudinem, ideo aliter

Resp. II. Concesso antec. negando consequentiam; nam quoad actus præcedentes ipsam consuetudinem Juris necdum adest consensus legalis ipsius Legislatoris; hincq; hi actus scienter contra legem, & voluntatem legislatoris exerciti sunt formaliter peccaminosi, & consequenter irrationabiles; econtra vero habita ipsa consuetudine cum suis legitimis conditionibus, adest dictus consensus legalis, sicque consuetudo, & actus post eamdem eliciti non amplius erunt formaliter peccaminosi, & consequenter nec irrationabiles. De exemplo autem adducto circa blasphemias negatur paritas: quia ibidem juxta jam dicta nec in actibus præcedentibus, nec in ipsa consuetudine exinde generata (quæ tantum est facti, non Juris) adest consensus legalis supremi legislatoris, sicuti quoad nostrum propositum habetur in pura lege humana, dummodo dicta consetudo fuerit tempore legitimo continuata. *Argum. cap. fin. de consuetudine*. *

40. CONCL. III. Consuetudo dicitur legitime præscripta in tantum, quatenus tempore a legibus definito est continuata. Ita communis. Ratio est: quia consuetudo legitime præscripta idem est, ac usus longævus, seu longa cosuetudo, prout patet ex *c. Consuetudinis*, & *cap. ult. de Consuet.* cum concordantiis. Quod ut magis intelligatur

41. Quæres, quantum temporis requiratur, & sufficiat, ut consuetudo censeatur legitime præscripta, ita ut legem aboleat? Resp. I. Ad consuetudinem contra legem Civilem Principe ignorante inducendam requiritur, & sufficit decennium. Ita communis. Ratio est: quia consuetudo, ut deroget legi Civili, debet esse longa, quæ & sufficit, *arg. L. 1. C. Quæ sit longa consuetudo*: atqui per longam consuetudinem intelligitur illa, quæ decennio duravit; nam decennium in Jure vocatur longum tempus. *l. Super longi. C. de Præscript.* ibi: *Super longi temporis præscriptione, quæ ex decem annis introducitur.*

42. Resp. II. Loquendo de Legibus Ecclesiasticis seu Canonicis, quamvis multi Doctores distinguendum censeant in-

ter legem receptam, & numquam receptam; & hanc quidem decennio per contrariam consuetudinem tolli concedant, ad illam autem tollendam requiri quadraginta annos, asserant: ut volunt Ludov. Engel *tit. de Consuetud. n.* 15. Layman *lib. 1. tract.* 4. *cap.* 3. *n.* 4. Navarrus, Zoebus, & alii plures. Nihilominus probabilius videtur, Jurique conformius, non esse opus memorata distinctione, sed generaliter ad abrogandam quamcumq; legem Ecclesiasticam vi contrariæ consuetudinis, rationabilis tamen, sufficere decennium. Ita Lessius *lib.* 2. *de just. & jure, cap.* 6. *n.* 36. Pirhing *tit. de Consuetud. n.* 39. Christoph. Haunold *tract.* 1. *cap.* 2. *Controv.* 2. *n.* 130. Sannig *distinct.* 4. *de Legibus, quæst.* 1. *n.* 5. & innuit Herinz *disp.* 3. *de Legibus quæst.* 16. *n.* 217.

43. Ratio hujus posterioris sententiæ est: quia ubi Jus non distinguit, neque nos distinguere debemus: sed Jus nullibi distinguit inter legem Canonicam usu receptam, & non receptam; ergo. Deinde cum acceptatio populi non requiratur ad intrinsecam constitutionem legis humanæ, ut dictum est superius, (c) parum refert, num lex Pontificia sit aliquando recepta, nec ne; cum utraque jam habeat suam intrinsecam, & substantialem firmitatem ac robur obligandi. Confirmatur eadem sententia; quia non est inducenda discrepantia inter Jus Civile & Canonicum, ubi non habetur expressa dispositio Juris in contrarium, *arg. c.* 1. *De novi operis nuntiat.* atqui ad abrogandam legem Civilem per contrariam consuetudinem sufficit decennium, ut dictum *num.* 41. & in Jure Canonico quoad hoc non reperitur expressa dispositio in contrarium; ergo.

44. Nec obstat, quod *c. Auditis, de Præscript.* &c. *Cum Ecclesia. de Causa possess.* & alibi, ad præscribendum contra bona, & jura Ecclesiastica requiratur spatium quadraginta annorum. Resp. enim, ibi sermonem esse de præscriptione contra bona immobilia Ecclesiarum, atque earum jura, utpote quæ sunt instar bonorum immobilium; prout desumitur ex ipsomet textu: non autem de præscriptione contra leges Ecclesiasticas, sive Pontificias. Alioquin enim, cum contra Romanam Ecclesiam non currat nisi sola centenaria præscriptio, *c. Cum vobis de Præscript.* & alibi, leges Papales non nisi centenaria præscriptione, seu consuetudine in contrarium abrogari possent; quod est contra communem Doctorum.

* Quæres I. An, si Legislator humanus decernens legem velit, quod hæc valeat *non obstante consuetudine contraria*, vel *nulla obstante consuetudine*, an (inquam) nihilominus talis lex possit tolli per consuetudinem contrariam? Resp. probabilius affirmative, nisi talis consuetudo reprobetur tamquam corruptela, seu velut irrationabilis. Ratio est; quia legislator per similes clausulas censetur solum improbare consuetudines præsentes contrarias, si quæ existerent: non autem prohibet per easdem introductionem consuetudinis in futurum.

Et ita tenent Glossa, Abbas, Cardinalis Thuscus, Covarruvias & alii citati in Jure Canonico *Lib.* 1. *Decret. Tit. IV.* §. *VIII. num.* 116.

Quæres II. Quando consuetudo semel contra aliquam legem legitime introducta censeatur iterum abrogata? Resp. I. Consuetudines locorum particularium per legem contrariam non censentur abrogatæ, si nulla adsit clausula abrogatoria. Ita communis. Ratio est; quia sicuti legislator particularia locorum statuta, ita & particulares locorum consuetudines censetur ignorare, adeoque nec velle sub lege generali contraria comprehendere earum revocationem, nisi exprimat per aliquam clausulam derogatoriam. Respond. II. Si legi generali contrariæ annexa sit clausula derogatoria: e.g. *nulla obstante contraria consuetudine &c.* tunc præsentes consuetudines exinde censentur abrogatæ. Ita communis, & ratio est; quia alias dicta clausula derogatoria nullum haberet effectum, prout patet consideranti, & eruitur ex jam dictis præcedente quæsito. Resp. III. Valde probabiliter tamen per dictam clausulam derogatoriam, legi generali contrariæ annexam non abrogatur præexistens consuetudo immemorialis, id est illa, cujus determinatum initium memoriam hominum excedit. Ratio est; quia ut illa, tamquam alias specialiter privilegiata, censeatur sublata, videtur requiri, ut de eadem etiam fiat specialis mentio, prout subinde contingit addendo legi contrariæ sequentem clausulam: *non obstante quacumque consuetudine, etiam immemoriali &c.* Et ita teste Fagnano decrevit S. Congregatio, prout totum hoc videre poteris fusius in Jure Canonico *Lib. Decret. Tit.* 4. §. per totum. *

TRACTATUS III.

DE PECCATIS.

1. POstquam visum est de Actibus Humanis generatim, nec non & de Conscientia, utpote Regula proxima eorumdem, simulque de Legibus, quæ sunt Regula remota atque extrinseca ipsorum; merito subjungitur præsens Tractatus de Peccatis utpote quæ fiunt per recessum a memoratis actionum nostrarum Regulis, ipsaque Lege Divina. Nam, ut inquit D. Ambrosius *lib. de Paradiso, cap.* 8. *Quid est peccatum, nisi prævaricatio legis Divinæ, & cœlestium inobedientia præceptorum?* Prout idipsum uberius declarabitur in progressu.

DISTINCTIO I.

De diversitate, & distinctione Peccatorum.

QUÆSTIO I.

Qua ratione Peccatum dividatur?

SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Peccatum generalissime.*
   Peccatum artis, & naturæ.
3. *Peccatum animi, quid?*
4. *Peccatum ut sic dividitur,*
5. *I. Ratione diversæ originis, in peccatum originale, &*
6. *Peccatum personale, quid?*
7. *II. Ratione objectorum, in peccata carnalia, &*
8. *Peccata spiritualia, quæ?*
9. *Avaritia cur numeretur inter peccata spiritualia?*
10. *III. Ratione legis violatæ, dividitur peccatum in peccatum commissionis, & omissionis, quid?*
11. *Præceptum aliud affirmativum, & aliud negativum; & quomodo differant?*
12. *IV. Ratione diversæ radicis, dividitur peccatum in peccatum ex ignorantia.*
   (a) Ut dictum tract. 1. dist. 1. n. 42.
13. *Peccatum ex passione, seu infirmitate, &*
14. *Peccatum ex malitia, quid?*
15. *Peccatum actuale, & habituale.*

2. NOn loquimur hic de peccato generalissime sumpto ac prout non solum reperiretur in anima seu moribus, sed etiam in arte & natura: in qua acceptione generalissima peccatum definitur a S. Augustino, *lib.* 2. *De consensu Evangelistarum, cap.* 4. dicendo: *Peccatum est transgressio legis.* In hoc enim sensu etiam artifex dicitur peccare, quando errat in opere suo, illud non faciendo juxta regulas artis; & vocatur *Peccatum artis:* sicuti & natura tunc dicitur peccare in suis effectibus, quando producit monstra; & appellatur *Peccatum naturæ.* In proposito non est sermo de peccato artis, vel naturæ; sed solum de peccato animi, seu in actibus moralibus commisso.

* Potest autem illud peccatum animi considerari, vel quatenus est disconveniens creaturæ rationali, vel quatenus est offensivum Dei, & inductivum pœnæ. Sub prima consideratione vocatur a nonnullis peccatum Philosophicum; in secunda autem peccatum Theologicum. Porro regulariter saltem & ordinarie loquendo non datur purum peccatum Philosophicum, quin concurrat Theologicum; quia saltem ordinarie, ac regulariter, quando apprehenditur peccatum ut disconveniens creaturæ rationali, etiam occurret aliquo modo tamquam displicens Deo, adeoq; jam aderit simul peccatum Theologicum & offensa Dei.

At-

Atque propterea, dum aliqui Theologi verbis generalibus & quasi indiscriminatim peccatum Theologicum a Philosophico separare voluerunt, ab Alexandro VIII. tamquam scandalosa, temeraria, piarum aurium offensiva & erronea rejecta est sequens propositio: *Peccatum Philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali & rectæ rationi: Theologicum vero & morale est transgressio libera Legis Divinæ, Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum*. Hæc propositio, uti jacet, utique est erronea; quia, si quis Deum ignorat, vel de eo dum peccat, non cogitat, id fit saltem ordinarie vincibiliter, & culpabiliter, & consequenter, si tunc graviter peccat, eo ipso etiam committit offensam Dei, sicque peccatum Theologicum. Vide de hoc fusius Auctores, qui scribunt in Propositiones damnatas: non enim vacat hærere diutius in peccato Philosophico, cum in præsenti potius respiciatur ad peccatum Theologicum, prout consideratur in ordine ad tribunal Pœnitentiæ, in quo sensu fit *

3. CONCL. I. Peccatum animi generatim aliud non est, quam aliquid denominans naturam intellectualem Deo displicentem, inducensque in anima reatum alicujus pœnæ; prout amplius explicabitur in sequentibus.

4. CONCL. II. Peccatum ut sic varie dividitur. Patet hoc inductione. Nam I. Ratione diversæ originis, dividitur Peccatum in originale, & personale: ex quibus personale subdividitur in actuale, & habituale; quorum utrumque denuo subdividitur in mortale, & veniale.

5. *Peccatum originale* dicitur illud, quod trahitur a primo parente nostro Adamo per carnalem propagationem: siquidem juxta illud Apostoli Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransit, in quo omnes peccaverunt*. Quod de peccato originali est accipiendum, prout communiter docent SS. Patres & Theologi, ipsumque Concilium Trident. *Sess. 5. in Decreto de Peccato originali*.

6. *Peccatum personale* est illud, quod a propria cujusque voluntate contrahitur, atque a propria (ut ita dicam) cujusque persona committitur; unde & *Personale* appellatur. Et tale est quodlibet peccatum a nobis commissum, solo peccato originali excepto, utpote quod voluntate propria non commisimus, sed a primo parente nostro Adamo commissum per naturalem propagationem ab eo derivatam contraximus. Quidnam autem sit peccatum actuale & habituale, mortale & veniale, dicetur infra fusius in propriis Quæstionibus.

7. II. Ratione objectorum, circa quæ versantur peccata, & a quibus actiones desumunt suam specificationem, dividuntur peccata in carnalia, & spiritualia, juxta illud Apost. 2. *Corinth. cap. 7. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus*, & alibi. Porro *Peccata Carnalia* sunt ea, quæ in concupiscentia carnis, seu in inordinata delectatione carnali consistunt: qualia sunt Gula, & Luxuria, & diversæ peccatorum species ad hæc duo peccata reducibiles.

7. *Peccata spiritualia* dicuntur ea, quæ in concupiscentia seu inordinata delectatione spirituali perficiuntur, & consummantur: qualia sunt Superbia, inanis Gloria, & hujusmodi. Immo D. Gregorius *lib. 31. Moral. cap. 31.* inquit, quod Capitalium Vitiorum quinque sint spiritualia, videlicet Superbia, Invidia, Ira, Avaritia, & Acedia: duo vero carnalia, videlicet Gula seu ventris ingluvies, & Luxuria.

9. Nec obstat, quod Avaritia versetur circa objectum corporale, nempe circa pecunias; ac proinde non videatur esse Peccatum spirituale. Resp. enim cum D. Thoma 1. 2. q. 72. a. 2. quamvis res, in qua delectatur avarus, corporale quoddam sit, & quantum ad hoc connumerari possit Peccatis carnalibus; quia tamen ipsa delectatio non pertinet ad carnem sed ad spiritum, ideo S. Gregorius dixit, Avaritiam esse Peccatum spirituale: nam finis peccatorum carnalium est delectatio carnis.

10. III. Ratione legis violatæ, Peccatum ut sic dividitur in peccatum commissionis & omissionis. Per *Peccatum commissionis* intelligitur id, quod fit contra præceptum negativum, seu contra legem quidpiam fieri prohibentem: ut est Adulterium, Homicidium & hujusmodi; nam pugnant contra illa Præcepta Decalogi, *non mœchaberis, non occides, &c. Peccatum omissionis* e contra dicitur illud, quo violatur præceptum affirmativum, sive lex quidpiam fieri præcipiens: ut est omissio Missæ die Festo, & hujusmodi. Unde patet, quod peccatum commissionis opponatur præcepto negativo, peccatum vero omissionis præcepto affirmativo, ac proinde, quod hæc peccati divisio desumatur a lege, quæ violatur. Pro cujus clariori intellectu,

11. Notandum, quod lex, seu præceptum aliud sit affirmativum, aliud negativum. *Præceptum affirmativum* est, quo præcipitur, ut fiat aliquid certo tempore: quale est illud Decalogi, *Memento, ut diem Sabbati sanctifices*. Item illud, *Honora patrem tuum, & matrem tuam*. Porro *Præceptum negativum* est, quo prohibetur aliquid, ne fiat; ut illud, *non mœchaberis, non occides, &c.* Est autem inter hujusmodi præcepta, seu leges, notabile discrimen: nam Præceptum affirmativum obligat quidem semper, sed non pro semper, id est, obligat non pro omni, sed pro certo tantum & determinato tempore: sic enim non omni tempore, sed solum die Festivo tenemur audire Missam, item tenemur honorare parentes, tempore opportuno ipsis deferendo honorem, eisque succurendo in necessitate constitutis. E contra Præceptum negativum obligat semper & pro semper, seu pro omni tempore: quia nullo prorsus tempore licitum est mœchari, aut absque legitima auctoritate occidere hominem.

12. IV. Ratione diversæ radicis, ex qua procedit, dividitur peccatum in peccatum ex ignorantia, ex passione, ac ex malitia. *Peccatum ex ignorantia* dicitur illud, quod ex ignorantia vincibili procedit. Dicitur, *ex ignorantia vincibili:* quia quod ex ignorantia invincibili fit, omnino involuntarium censetur, ac proinde peccatum non est. (a)

13. *Peccatum ex passione*, seu infirmitate est, quod ex gravi motione appetitus sensitivi originem ducit, trahentis voluntatem ad consensum: quale est, si quis gravi tentatione victus tandem succumbit peccato. Et tale dicitur etiam *peccatum ex infirmitate*, eo quod ex infirmitate conditionis humanæ proveniat; cum naturale sit voluntati, ut condelectetur motibus appetitus sensitivi, ob fomitem peccati ex peccato originali derelictum.

14. Tandem *peccatum ex malitia* est, quod absque ignorantia vel passione quadam præcedente, committitur ex plena libertate, seu prava voluntate operantis, juxta illud Job c. 34. *Qui quasi de industria recesserunt a DEO*. Et hujusmodi peccatum ex mera malitia commissum (ceteris paribus) est gravius, quam peccatum ex passione.

15. Inter alias autem peccati divisiones celebris est illa, qua peccatum dividitur in actuale, & habituale; circa quam quia plura occurrunt dicenda; hinc ea duabus sequentibus Quæstionibus expedietur, prius tamen agendo de peccato actuali, & postea de habituali.

QUÆSTIO II.

Quid sit peccatum actuale, & quæ ejus causa?

SUMMARIUM.

16. *Peccatum actuale, quid?*
17. *Et quomodo definiatur?*
18. *Solvitur objectio.*
19. *In peccato actuali duo consideranda, materiale scilicet & formale, quid?*
20. *Peccatum actuale formaliter non consistit in positivo, sed privativo.*
21. *Alia ratio Conclusionis.*
22. *Solvitur instantia.*
23. *Deus non est causa, & auctor peccati.*
24. *Deus concurrit ad materiale peccati, non tamen ad ejus formale.*
25. *Deus, quomodo dicatur hominem indurare, excæcare, &c.*
26. *Alii modi, quibus dicitur Deus hominem indurare, excæcare, &c.*
27. *Causa propria & interna peccati est sola voluntas creata.*
28. *Dantur etiam causæ externæ peccati, quæ?*
29. *Alia circa peccatum actuale remissive.*

16 PEr Peccatum actuale intelligitur actualis transgressio legis Divinæ: unde tunc committitur peccatum actuale, quando actualiter violatur lex Divina, sive deinde id con-

tingat eliciendo actum a lege prohibitum, sive omittendo præceptum. Tale peccatum actuale v. g. fit, dum quis actu mentitur, vel actu occidit hominem, aut actualiter omittit auditionem Missæ die Festo. Et de hoc loquendo fit

17. CONCL. I. *Peccatum actuale* bene definitur cum D. Augustino *lib. 22. contra Faustum, cap. 27.* dicendo: *Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei.* Dicitur primo, *dictum, factum, vel concupitum*, ad indicandum triplex peccatum, videlicet cogitationis, oris, & operis. Dicitur ulterius, *contra legem Dei*: nam quamvis etiam detur transgressio legis humanæ, sive Ecclesiasticæ, sive Civilis; hæc tamen non aliter est peccatum, nisi quia est contra legem DEI, volentis ac præcipientis, ut nostris legitimis Superioribus quidpiam juste præcipientibus obediamus, prout patet ex quarto Præcepto Decalogi, & alibi sæpe.

18. Si dicas objiciendo contra hanc conclusionem: Allata definitio non convenit peccato actuali omissionis; ergo non est bona. Probatur antecedens: quia omissio actus præcepti, v.g. auditionis Missæ die Festo, nec est dictum, nec factum, nec concupitum contra legem Dei, sed potius libera omnium trium omissio; ergo. Resp. negando antecedens, ejusque probationis consequentiam: quia enim *affirmatio & negatio reducuntur ad idem genus*, ut communiter notant Doctores; hinc in allata definitione sub ly *dictum, factum, &c.* etiam horum negationes intelliguntur, id est, *non dictum, non factum contra legem DEI.*

19. Pro resolutione sequentis Conclusionis notandum breviter, quod in peccato actuali commissionis duo considerari possint, materiale scilicet & formale. *Materiale peccati* (quod alii *Substratum peccati* appellant) est ipsemet actus positivus hominis, quo perpetratur peccatum. *Formale* vero *peccati*, est privatio, seu carentia rectitudinis debitæ inesse illi actui, quæ nempe rectitudo, seu conformitas ad legem Divinam, deberet hic & nunc inesse actui humano, & non inest: & in hac carentia rectitudinis debitæ actui, consistit ratio formalis peccati, seu peccatum formaliter sumptum. Sic in peccato homicidii, materiale, seu substratum hujus peccati, est extensio manus, ac elevatio gladii erga hominem occidendum: formale vero, est privatio debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam, quatenus illa elevatio manus, percussioque fit contra prohibitionem legis Divinæ, volentis, ne homo injuste occidatur: ac proinde actus ille caret sua debita rectitudine, seu conformitate ad legem Dei, quam habere debet quilibet actus humanus. Et hoc idem fit in aliis peccatis actualibus commissionis; ac suo modo etiam in peccatis omissionis: quo prænotato fit

20. CONCL. II. Peccatum actuale formaliter acceptum non consistit in positivo, sed privativo; id est, in carentia seu privatione debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam. Ita Doctor subtilis *2. dist. 37. q. 1.* cum suis (excepto Pontio) D. Bonaventura *2. dist. 37. art. 2. q. 1.* Alensi, & pluribus aliis, contra non paucos Theologos oppositum tenentes. Conclusio hæc sequitur in primis ex præcedenti Notando. Accedit auctoritas D. Augustini, qui super illud Joannis, *cap. 1.* *Sine ipso factum est nihil*: per *Nihil* intelligit peccatum, atque ait: *Manifestum est, quia peccatum nihil est*: ergo hoc nequit consistere in positivo. Probatur deinde Conclusio ratione: quia si peccatum formaliter consisteret in positivo, sequeretur, quod Deus per se & directe esset causa peccati: sed consequens est falsum; ergo. Probatur sequela: Quia omne ens positivum per se & immediate efficitur a Deo, utpote sine cujus immediato concursu nulla causa secunda potest operari, aut aliquid efficere, ut magis ostendi solet in Philosophia.

21. Confirmatur hoc ex definitione peccati supra ex D. Augustino relata: nam in ea ly *dictum, factum, concupitum*, denotat materiale peccati; ly *contra legem Dei*, denotat formale peccati: atqui esse contra legē DEI, importat aliquid privativū, videlicet carentiam debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam, quæ deberet inesse actui humano, & non inest; ergo.

22. Nec dicas: Homicidium, Blasphemia, & hujusmodi, sunt peccatum, ut patet: sed Homicidium, Blasphemia, &c. consistunt in positivo; ergo peccatum consistit in positivo. Respon. enim distinguendo minorem: sed Homicidium, Blasphemia, consistunt in positivo, si sumantur pro materiali, seu substrato peccati, conceditur; si sumantur pro formali, negatur minor, & consequentia. Sic enim consistunt in privativo, nempe in privatione debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam, quæ deberet inesse actui, & non inest: & hinc Homicidium in bello justo, vel auctoritate publica erga malefactores factum, non est peccatum, eo quod hic non interveniat illa privatio conformitatis ad legem; quamvis quoad cetera in justa, & injusta hominis occisione, sint omnia æqualia. Verum de hoc plura in Theologia speculativa.

23. CONCL. III. Quamvis peccatum aliquam causam habeat (eo saltem modo, quo privationes dicuntur habere causam) Deus tamen non est causa, & auctor peccati. Hæc Conclusio est de Fide certa, contra nonnullos Hæreticos. Ratio in primis est: quia peccatum cum sit malum omnium maximum, quin & aversio a Deo tamquam ultimo Fine, repugnat infinitæ Sapientiæ, Justitię, & bonitati Dei; unde is peccatum gravissime, & sub interminatione æternæ damnationis prohibuit. Accedunt clarissima Sacræ Scripturæ testimonia, *ut Psal. 5. Non Deus volens iniquitatem tu es.* Sapient. 14. *Odio sunt Deo impius, & impietas ejus*; & alibi sæpe.

24. Nec obstat I. Quod Deus concurrat physice, ac immediate ad substratum & materiale peccati, puta ad elevationem manus in actu homicidii. Resp. enim: licet Deus, tamquam causa prima & universalis, concurrat positive ad substratum seu materiale peccati, ut omnes fatentur; non tamen concurrit ad ipsius actus defectū, id est, ad privationem debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam, in qua privatione consistit ratio formalis peccati. Hanc enim Deus solum permittit, quatenus hominem a rectæ rationis regula libere deviantem non impedit, ne tollat ejus libertatem; ac proinde vi pacti sui generalis definendo causas secundas motus suos agere, permittit defacto hominem agere quidquid vult, quem tamen, si peccaverit, nec pœnituerit, suo tempore severissime est judicaturus, ac puniturus.

* Nec refert, quod privatio illa debitæ rectitudinis ex ipso materiali substrato peccati contra legem posito exurgat necessario absque novo alio concursu: nam hoc non obstante Deus ad materiale peccati concurrens adhuc nequit dici causa peccati formalis, quia illa privatio debitæ rectitudinis non resultat ex materiali peccati, ut istud est effectus Dei, sed præcise ut est effectus causæ secundæ liberæ.

Ratio hujus est; quia Deus concurrendo ad esse materiale peccati, e. g. ad motum gladii, agit conformiter suæ legi generali, qua statuit se concursurum ad motus causarum secundarum: E contra causa secunda libera deliberate agens concurrit ad esse materiale peccati difformiter Legi divinæ prohibenti motum gladii ad occidendum proximum; unde tunc privatio debitę rectitudinis surgit ex materiali substrato peccati, non prout est Dei, sed creaturæ effectus. *

25. Nec obstat II. Quod Deus in S. Scriptura quandoque legatur hominem indurare, excæcare, & hujusmodi: *ut Exod. 7. Ego indurabo cor Pharaonis.* Isaiæ 6. *Excæca cor populi hujus*, & alibi. Resp. enim cum communi Theologorum, hujusmodi S. Scripturæ loca non esse intelligenda de actione positiva, ita quod Deus immittat errores, aut duritiam in cor peccatoris, ut explicant nonnulli Hæretici (hoc enim repugnat citatis, & aliis pluribus Sacræ Scripturæ testimoniis) sed ea in primis quoad Deum esse intelligenda permissive, sive quatenus is justo suo judicio permittit peccata: Deus enim, partim ut salva remaneat homini peccatori sua libertas, partim ut nonnumquam uno peccato libere ab aliquo eliciendo puniat aliud, partim ut homines justi per malos quandoque exerceantur, partim ob alia sua imperscrutabilia judicia, permittit homines male agere, occasione cujus hi subinde in peccatis magis indurantur, atque ad bonum faciendum excæcantur.

26. Deinde dicitur Deus hominem indurare, excæcare, &c. subtrahendo specialiora gratiæ actualis auxilia. Deus enim justo suo judicio, ac in pœnam præsertim priorum peccatorum, subtrahit in peccatis inveterato, non quidem omnia, sed solum specialia & uberiora gratiæ actualis auxilia; sine quibus ille posset quidem bene agere, prævidetur tamen a Deo non bene operaturus, idque ob propriam suam malitiam, & perversam volun-

voluntatem. Ulteriùs alio modo dicitur Deus excæcare hominem, occasionaliter videlicet, sive inscrutabili suo judicio aliquid ponendo, vel removendo, ex cujus positione, vel remotione, sumit homo ex propria malitia occasionem peccandi: ut quando respiciens ad munera Abel, præbuit occasionem Cain ad æmulationem, ipsumque fratricidium (nam hoc posse Deum facere, non quidem ex primaria intentione peccati, sed aliis de causis, certum est; cum etiam homo in certis casibus licite possit aliquid facere, vel omittere, non obstante, quod prævideat proximum inde accepturum occasionem peccandi) vel quando patienter & longanimiter fert iniquitates, qua patientia abutentes peccatores sumunt majorem peccandi licentiam, sicque dantur in reprobum sensum.

27. CONCL. IV. Causa propria, & interior peccati, est sola voluntas creata deficiens a recta regula morum in operationibus liberis. Ita certa omnium. Ratio est: quia voluntas libera est debitrix, ut omnem actum suum, sive elicitum, sive imperatum, eliciat conformiter legi Divinæ; ergo hoc non faciendo peccat, sicque est causa propria peccati.

28. Dicitur notanter, *causa propria, & interior peccati.* Nam dantur etiam causæ exteriores peccati: ex quibus in primis est Diabolus, qui incitando, & tentando homines, est causa moralis inductiva peccati. Accedunt Mundi & Carnis illecebræ, ut patet: immo nonnumquam unus homo est alteri causa peccati; præterea etiam potentiæ exteriores sunt sæpe voluntati causa, seu potius occasio peccati. Adhuc tamen hæc omnia non sufficiunt ad peccatum, nisi voluntas libere consentiat; & alioquin potius præbent homini justo atque in certamine constanti, ansam victoriæ, meritique, & augmenti gratiæ & gloriæ cœlestis.

29. Alia plura, quæ concernunt Peccatum actuale, partim colligi possunt ex dictis supra *Tract. 1. Dist. 2.* partim amplius patebunt ex dicendis, præsertim ubi agetur de *Peccato mortali & veniali*.

QUÆSTIO III.
De Peccato Habituali.
SUMMARIUM.

30. *Post actum peccati remanet aliquid in homine, unde is denominatur peccator,*
31. *Quod in S. Scriptura dicitur*, Macula.
32. *Peccatum habituale, quid?*
33. *Illud qua tale non addit novam malitiam.*
34. *Tamen per accidens, seu ratione alterius præcepti, quod violatur, quandoque novum peccatum committitur.*
35. *Post transactum actum peccati mortalis plura eveniunt in homine; quæ?*
36. *Reatus pœnæ, & reatus culpæ, quid? Sententia Scotistarum.*
37. *Hæc sententia nulli subjacet censuræ.*
38. *Solvitur objectio.*
Peccatum habituale cur potius consistat in reatu culpæ quam privatione gratiæ?

30 Certum est apud omnes, & indubitatum, post actum peccati physice jam præteritum, adhuc hominem manere peccatorem; atque adeo aliquid in eo relinqui, per quod in esse peccatoris constituitur, & a quo denominatur peccator, quousque per veram pœnitentiam consequatur remissionem ipsius. Patet hoc ex S. Scriptura passim, ut ex illo *Lucæ 7. Mulier, quæ erat in civitate peccatrix. Matth. 9. Publicani, & peccatores venientes discumbebant cum JESU. Rom. 5. Cum adhuc peccatores essemus;* & alibi passim.

31. Hoc autem, a quo post transactum actum peccati denominatur quis peccator, vocatur in S. Scriptura *Macula*; ut Jeremiæ 2. *Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua.* Et Josue cap. 22. *Usque in præsentem diem macula hujus sceleris in vobis permanet.* Et Ecclesiastici 31. *Qui inventus est sine macula*, & alibi. Unde homo postmodum a tali Macula per peccatum contracta, dicitur maculatus, pollutus, immundus, coinquinatus, & abominabilis coram Deo, ut sæpissime legitur in S. Litteris; a qua proinde Macula Regius Psaltes petivit ablui, & mundari, dum Psalm 50. oravit, dicens: *Amplius lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me.* His prænotatis sit

32. CONCL. I. Peccatum habituale nihil aliud est, quam peccatum actuale, cujus commissio physice jam præteriit, moraliter tamen permanet. Ita in re Doctores omnes, prout bene notat Mastrius 2. *disp. 6. num. 261.* licet postmodum multum discrepent in assignando, quidnam sit illud, ratione cujus peccatum physice jam transactum censeatur adhuc moraliter permanere, & durare, quousque per veram pœnitentiam retractetur, & deleatur.

33. CONCL. II. Peccatum habituale qua tale non addit novam malitiam supra illam, quæ fuit admissa in instanti commissionis actualis peccati, quæque moraliter permanere dicitur. Ita rursum omnes Theologi, nemine discrepante. Hinc fit, quod propter peccatum habituale præcise, non mereatur homo majorem pœnam, ac supplicium, quantumcumque illud duret, quam fuerit promeritus in illo instanti ac momento, in quo actualiter peccavit.

34. Dicitur notanter, *præcise propter peccatum habituale.* Quia si occurrat tempus, quo urget Præceptum eliciendæ contritionis, amoris Dei, aut receptionis alicujus Sacramenti, & tunc homo negligat mediante contritione, aut digna Sacramenti receptione sese restituere in statum gratiæ, atque expellere peccatum habituale mortale; jam committet is novum peccatum mortale propter violationem hujus præcepti, ac proinde absque dubio erit dignus majori pœna. Verum hoc contingit non vi ipsius peccati habitualis qua talis, ac præcise sumpti, sed per accidens ratione alterius occurrentis præcepti, quod de novo violatur. Et hoc idem dicendum de eo, qui de peccato suo præterito habet novam complacentiam: siquidem per hanc committitur novum peccatum actuale. Ceterum novo peccato actuali non superveniente, sola permanentia peccati habitualis non auget malitiam actus peccaminosi præteriti, neque pœnam ipsi correspondentem.

35. CONCL. III. Post transactum actum peccati mortalis plura eveniunt in homine, peccante mortaliter. Primo enim is labitur in iram, atque inimicitiam Dei, cui æque *odio sunt impius, & impietas ejus*, ut dicitur *Sap. 14.* Secundo, privatur homo per peccatum mortale gratia habituali, seu sanctificante: siquidem defacto gratia & peccatum sunt incompossibilia, eo ferme modo, quo lux & tenebræ. Tertio, remanet in homine reatus, id est, obligatio quædam ad pœnam ex actu peccaminoso præterito contracta: statim enim ac homo peccat, obligatur is ad pœnam peccato suo correspondentem, quousque pœna illa soluta fuerit, ac remissa.

36. Porro Reatus iste dupliciter potest considerari: primo, prout talis obligatio ad pœnam dicit ordinem ad Deum, qui propter peccatum commissum decernit homini pœnam, suo peccato correspondentem, & talis reatus, seu obligatio ad pœnam, dicitur *Reatus pœnæ*. Secundo, prout ejusmodi obligatio ad pœnam respicit ipsum peccatum actuale præteritum, ut pote ex quo proxime contrahitur, illudq; immediate consequitur: & talis Reatus, seu obligatio ad pœnam, prout respicit & proxime consequitur ad ipsum actum peccati præcedentis, dicitur proprio nomine *Reatus culpæ*. Et in hoc reatu culpæ, juxta Doctorem Subtilem 4. *dist.* 14. *q.* 1. & Scotistas, consistit formaliter Peccatum habituale; id est, ratione hujus Reatus culpæ censetur in homine peccatore, moraliter remanere peccatum suum actuale physice jam præteritum, donec per veram pœnitentiam expietur, ipsaque gratia sanctificans recuperetur.

37. Dices: S. Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Ex omnibus* (estque confirmata a Gregorio XIII. & Urbano VIII. in hujus Constitutione 289. quæ incipit, *In eminenti*, ac refertur tomo V. Bullarii Romani) inter alias Propositiones Michaelis Baji damnavit hanc, ordine 54. *In peccato duo sunt, actus, & reatus; transeunte autem actu, nihil manet nisi reatus, sive obligatio ad pœnam.* Atqui hæc videtur esse ipsissima sententia ex Scoto nunc relata; ergo. Resp. negando minorem: siquidem Bajus ille asserebat, transeunte actu peccati in peccatore nihil manere, nisi reatum, sive obligationem; sicque volebat, in ipso etiam non remanere privationem gratiæ sanctificantis, prout liquet ex ejus Propositione tum relata, tum 42. in qua negavit, justificationem hominis fieri per gratiam infusam. Econtra Scotus, & Scotistæ unanimiter fatentur, remanere in peccatoribus ejusmodi privationem gratiæ sanctificantis. Tacentur plures aliæ disparitates, quæ legentibus citatam Bul-

Bullam facile patebunt; in qua simul §. 3. expresse notatur, quod Propositiones illæ *in proprio verborum sensu, ab assertoribus intento*, damnentur.

38. Urgebis: Ergo peccatum habituale potius consistit in privatione gratiæ sanctificantis, quam in Reatu culpæ. Probatur sequela. Peccatum habituale in eo formaliter consistit, quod tollitur in justificatione; sed in justificatione tollitur ipsa privatio gratiæ; ergo. Resp. negando antecedens, ejusque probationis majorem claritatis gratia distinguendo: Peccatum habituale in eo formaliter consistit, quod per se primo tollitur in justificatione, conceditur: quod per se secundo dumtaxat tollitur, negatur major: sicque distincta minori negatur consequentia. Nam quod per se primo tollitur in justificatione, sunt ipsamet peccata physice præterita, & moraliter adhuc permanentia: censentur autem moraliter permanere propter Reatum culpæ, non propter privationem gratiæ. Et hoc amplius ex eo ostenditur: tum quia hac ratione peccata venialia habitualiter permanent; id est, non propter privationem gratiæ (hanc enim non inducunt) sed propter correspondentem Reatum culpæ. Dum quia alioquin omnia peccata mortalia habitualia forent ejusdem rationis, ac speciei: non minus ac privatio gratiæ est æqualis, ac ejusdem speciei, in omnibus peccatoribus peccato mortali obnoxiis. Uberior de hoc disputatio relinquitur Theologiæ Speculativæ.

QUÆSTIO IV.

Unde desumenda sit Distinctio specifica moralis Peccatorum?

SUMMARIUM.

39. *Cur non sit sermo de distinctione specifica physica peccatorum?*
40. *Distinctio specifica moralis peccatorum omissionis, unde desumatur?*
41. *Distinctio specifica moralis peccatorum commissionis desumitur per ordinem ad diversas specie virtutes,*
42. *Vel rectitudines, quarum sunt formaliter privationes.*
43. *Ex sola diversitate præceptorum non semper recte infertur diversitas specifica peccatorum.*
44. *Quando ex diversitate præceptorum possit colligi diversitas specifica peccatorum?*
45. *Saltem ab extrinseco.*
46. *Unicum est peccatum, non jejunare die, quo duplex occurrit jejunium Ecclesiasticum.*
47. *Secus, si ad alterum quis teneatur ex voto.*
48. *Violatio Castitatis in Religioso professo, vel Clerico in Sacris, continet duplicem specie malitiam. Non vero novam, si Religiosus sit simul in Sacris.*
49. *Si votum & juramentum super eadem re factum violetur, est duplex specie malitia.*
Quid, si violetur votum sæpius renovatum?

39 UT ex Titulo Quæstionis patet, in proposito non est sermo de distinctione specifica physica peccatorum, id est de illa, qua peccata secundum suum esse materiale ab invicem distinguuntur (quæ distinctio desumitur ab objectis, cum generaliter actus distinguantur per objecta) sed de Distinctione specifica morali. Ratio est: quia hic loquimur de distinctione specifica peccatorum in ordine ad Confessionem Sacramentalem; utpote cum juxta Concilium Trid. *Sess.* 14. 5. & *can.* 7. & Theologos, unanimiter teneantur Fideles in Confessione peccata sua explicare non solum quoad numerum, sed etiam quoad speciem, ac circumstantias peccati speciem mutantes; ad hoc autem parum refert scire distinctionem, aut unitatem physicam peccatorum. Sic enim occisio Laici, & Clerici, sunt quidem physice loquendo ejusdem speciei, non tamen moraliter, utpote cum occisio Clerici superaddat specialem malitiam Sacrilegii: econtra vero furtum bovis, & furtum centum florenorum, physice loquendo distinguuntur specie, eo quod habeant objecta specie diversa; & tamen moraliter sunt peccata, & furta ejusdem speciei. Igitur loquendo de distinctione specifica morali peccatorum, ac in ordine ad Confessionem Sacramentalem, sit

40. CONCL. I. Distinctio specifica moralis peccatorum omissionis, recte desumitur ex actibus debitis, quorum sunt omissiones; atque ideo omissiones illæ sunt peccata specie distincta, quæ privant actibus debitis secundum speciem moraliter distinctis. Ita communiter Doctores. Sic v. g. omissio Missæ die Festo audiendæ, distinguitur specie ab omissione largitionis eleemosynæ in casu præcepto, quia ipsa Missæ auditio, atque elargitio eleemosynæ, sunt actus debiti specie distincti. Econtra omissio Missæ in die Dominico, & omissio Missæ in die Festo, non distinguuntur specie moraliter, quia neq; actus præceptus auditionis Missæ in prædictis diebus distinguitur specie. Et in hoc conveniunt omnes: major autem difficultas est de peccatis commissionis, & unde desumenda sit eorum Distinctio specifica moralis; de quibus loquendo, sit

41. CONCL. II. Distinctio specifica moralis peccatorum commissionis, desumitur recte per ordinem ad diversas specie virtutes, vel rectitudines, quarum formaliter sunt privationes. Ita Doctor noster 2 *dist.* 37. *q.* 1. cum suis, & aliis, qui tenet, peccatum actuale formaliter consistere in privativo. Ratio est: quia universaliter privationes sumunt suam specificationem ab oppositis formis; sic enim cæcitas, & tenebræ distinguuntur specie ab invicem, eo quod oppositæ formæ, nempe lux & visus, specie distinguantur: ergo cum peccatum commissionis formaliter consistat in privativo, juxta dicta *num.* 20. ejusdem Distinctio specifica recte desumitur in ordine ad diversas specie virtutes, vel rectitudines, quarum est privatio.

42. Dicitur notanter sub disjunctione, *per ordinem ad diversas specie virtutes, vel rectitudines*. Nam ad distinctionem specificam moralem peccatorum sufficit, ut vel diversis specie virtutibus opponantur, ut furtum & fornicatio, quorum prius oppositum est virtuti Justitiæ, alterum virtuti Castitatis, vel saltem eidem virtuti secundum aliam & aliam specie rectitudinem, ut Avaritia & Prodigalitas, quæ specie differunt, non obstante, quod opponantur eidem virtuti Liberalitatis: quia licet Liberalitas sit unica virtus formaliter & adæquate, includit tamen duplicem rectitudinem per respectum ad duo extrema, id est duplex rationis dictamen, quorum uno prohibetur excessus, cui opponitur prodigalitas, & altero defectus, cui opponitur avaritia.

* Dices: Dantur peccata specie distincta, quæ tamen nec sunt contra distinctas virtutes, nec contra diversas rectitudines ejusdem virtutis: ergo regula assignata pro distinctione specifica peccatorum non est adæquata. Prob. ant. furtum unius crucigeri, & furtum decem florenorum sunt duo peccata specie distincta; utpote cum unum sit peccatum veniale, alterum mortale: & tamen opponuntur uni eidemque virtuti Justitiæ secundum eamdem rectitudinem, nimirum istam, ut non lædam proximum in bonis fortunæ: ergo. Resp. neg. ant. quoad adductum exemplum, verum quidem est, furtum unius crucigeri, & furtum decem florenorum, etsi non specie physica, bene tamen specie Theologica ab invicem distingui; negatur tamen, quod sint hæc duo furta contra eamdem rectitudinem Theologice, atque in ordine ad confessionale discurrendo: nam in hoc sensu alia est rectitudo non offendendi Deum graviter per gravem damnificationem proximi in bonis fortunæ, & alia non offendendi Deum leviter per levem damnificationem proximi in bonis fortunæ. Et tali modo etiam specie Theologica distinguuntur consensus plenus, & consensus semiplenus circa idem peccatum carnis, cum sint contra distinctas rectitudines Theologicas. *

43. CONCL. III. Ex sola diversitate præceptorum non semper recte, ac sufficienter colligitur ab extrinseco diversitas specifica peccatorum. Ita communis. Ratio est: quia fieri potest, & sæpe contingit, quod eadem res, & ex eodem motivo formali, tam præcepto Divino quam Humano, Ecclesiastico, & Civili præcipiatur, aut prohibeatur; sic enim furtum prohibetur cum Jure naturali, ac Divino, tum humano, Ecclesiastico, & Civili: atqui ob hanc solam præceptorum diversitatem furtum simplex non contrahit plures specie malitias, ut omnes fatentur; ergo. Additur tamen in Conclusione, *non semper recte colligitur*, propter mox dicenda: hinc sit

44. CONCL. IV. Tunc solum ex diversitate præceptorum potest ab extrinseco colligi diversitas specifica peccatorum, quando præcepta illa sunt formaliter diversa; idest, quando sub diversis motivis formalibus, ad diversas virtutes, aut rectitudines spectantibus, quidpiam præcipiunt, vel prohibent:

bent: ut v. g. quia datur præceptum Divinum prohibens furtum simpliciter ex motivo Justitiæ, & simul aliud præceptum Ecclesiasticum prohibens furtum in loco sacro ex motivo Religionis; hinc malitia furti, in loco sacro commissi, distinguitur specie a malitia simplicis furti; & qui furatur in loco sacro duplicem committit malitiam specie distinctam, injustitiæ scilicet, & sacrilegii. Et idem fit in aliis similibus, quę prohibentur diversis præceptis ex motivo diversarum virtutum, vel rectitudinum.

45. Dicitur notanter in Conclusione, *colligi potest ab extrinseco*. Nam supposita etiam ejusmodi lege formaliter diversa, adhuc peccata illa specificantur intrinsece penes diversas illas virtutes, aut rectitudines, ex quarum motivo quidpiam est præceptum, vel prohibitum, & quarum peccata illa sunt privationes: ex diversitate præceptorum vero dicta Distinctio solum colligitur ab extrinseco.

46. Ex dictis deducitur I. cum Vasquez 1. 2. *disp.* 98. *cap.* 3. & aliis passim, non esse plura specie vel numero distincta peccata, in Confessione necessario explicanda, cum quis non jejunat in aliqua Vigilia incidente in Quadragesimam, aut Quatuor anni Tempora. Item si quis non audiat Missam die Dominico, in quem simul incidit Festum alicujus Sancti. Ratio est: quia jejunium, quamvis in dicto casu bis vel ter præcipiatur ab Ecclesia, adhuc tamen semper præcipitur ex eodem motivo virtutis Temperantiæ: unde quamvis detur duplex causa, seu duplex titulus malitiæ, nempe duplex præceptum Ecclesiæ, adhuc erit unica malitia, unumque peccatum. Idem dicendum de altero exemplo, ubi auditio Missæ præcipitur in utroque casu ex motivo virtutis Religionis.

47. Deducitur II. cum eodem Vasquez, & aliis, secus esse dicendum de eo, qui Feria sexta tenetur jejunare ex voto: is enim, si Feria sexta, in quam simul incidit jejunium Ecclesiasticum Vigiliæ, aut Quatuor Temporum, violet jejunium, peccabit duplici peccato, scilicet & contra virtutem Temperantiæ impositæ ratione præcepti Ecclesiastici, & contra virtutem Religionis ratione voti.

48. Deducitur III. Quod violatio Castitatis in Religioso professo, vel Clerico in sacris Ordinibus constituto, duplicem habeat malitiam specie distinctam, ac necessario in Confessione explicandam; nimirum Luxuriæ contra Temperantiam, seu Castitatem; & Sacrilegii, contra Religionem: quia motiva harum virtutum sunt specie distincta. Econtra Religiosus professus, simulque in Sacris constitutus, non peccat nova specie malitiæ propter duplex votum violatum, nempe votum Castitatis religiosæ, & votum Castitatis sacro Ordini annexum: quia hæc vota non sunt distinctæ speciei, sola autem præceptorum diversitas non facit malitias specie distinctas, nisi etiam sint contra diversas specie virtutes, vel rectitudines. Unde sufficit, quod talis in Confessione dicat, se commisisse fornicationem contra votum Castitatis: uti post Sanchez *lib.* 7. *de Matr. disp.* 27. *n.* 27. Bonacinam, & communiorem aliorum, contra Ledesmam, notat Mastrius *disp.* 14. *Theol. Moral. n.* 32.

49. Secus foret, si votum, & juramentum super eadem re factum violetur; quia tunc erit diversa specie malitia, necessario in confessione explicanda. Sanchez ibidem *n.* 26. Etsi enim tam votum, quam juramentum pertineant ad virtutem Religionis, adhuc tamen spectant ad ipsam sub diversa ratione, atque rectitudine: votum quidem, ob fidem datam Deo servandam; juramentum vero, ne Deus in testem falso adducatur. Quod si vero violetur votum, sæpius, aut etiam millies renovatum, committitur unicum nihilominus peccatum: quia omnia ea vota eodem modo ad unam Religionis virtutem pertinent, simulque repetitio illa voti habet se, sicut repetitum ejusdem rei ab eodem Superiore præceptum. Et conformiter resolvi poterunt innumeri casus.

QUÆSTIO V.

Unde desumatur Distinctio numerica moralis Peccatorum?

SUMMARIUM.

50. *Ratio ordinis Quæstionum.*
Actus peccaminosi physice distincti, non semper distinguuntur moraliter.
51. *Tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus peccaminosi moraliter interrupti.*
52. *Quandonam censeantur actus voluntatis moraliter interrumpi? Id fit I. per voluntatem contrariam.*
53. *II. Per cessationem voluntariam ab actu.*
54. *III. Juxta quosdam etiam per cessationem involuntariam & naturalem. Sed hæc sententia videtur limitanda.*
55. *Peccata interna, quæ solo animo perficiuntur, multiplicantur numero, quoties actus ipsi renovantur.*
56. *Peccata, quæ opere externo perficiuntur, quando multiplicentur numero?*
57. *Unico actu occidens decem homines committit unum numero peccatum.*
58. *Secus, si id fiat pluribus actibus externis distinctis. Ampliatio dictorum ad alios casus.*
59. *Quid dicendum de actibus pravis incompletis v. g. proxime præcedentibus, vel sequentibus fornicationem,*
60. *Vel occisionem inimici.*
61. *Quid de sæpius percutiente, blasphemante, contumelias iterante, in eodem commotionis impetu?*

50 Cum juxta Sacrum Concilium Trid. *Sess.* 41. *cap.* 5. & *can.* 7. & omnes Catholicos, in Sacramento Pœnitentiæ confiteri teneamur omnia, & singula peccata mortalia, tam quoad speciem, & circumstantias peccati speciem mutantes, quam quoad numerum, quorum memoria cum debita & diligenti præmeditatione habetur; post explicatum modum dignoscendi Distinctionem specificam moralem, merito subjungitur præsens Quæstio de distinctione numerica morali peccatorum. Et additur, *de Distinctione numerica morali*. Siquidem physice loquendo concedunt omnes, quod multiplicentur peccata numero, juxta numericam multiplicationem actuum physicorum peccaminosorum, quod tamen moraliter loquendo non semper fit: quia multi quandoque actus peccaminosi physice distincti, constituunt unum dumtaxat numero peccatum moraliter loquendo: ut patet in eo, qui cogitat occidere suum inimicum, ac ea intentione quærit equum, præparat arma, accingit se itineri, ponit hosti insidias, & tandem ipsum actu occidit: hic enim multos quidem habet actus illicitos physice distinctos, moraliter tamen non nisi unum numero peccatum committit, ut patebit ex dicendis. Hoc prænotato sit

51. CONCL. I. Loquendo de multiplicatione seu distinctione numerica peccatorum, tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus voluntatis pravi moraliter interrupti, ac repetiti. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia nullum est peccatum, nisi in quantum ab ipsa voluntate deliberate procedit; ergo tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus voluntatis pravi moraliter interrupti, ac repetiti. Sed mox

52. Quæritur, quandonam censeantur actus voluntatis moraliter interrumpi? Resp. cum Mastrio *disp.* 15. *Theol. Moral. a.* 66. & communi Doctorum. Toties censeantur actus voluntatis moraliter interrumpi, quoties nec formaliter, nec virtualiter perseverant; id est, quoties nullus effectus assignari potest, in quo virtualiter prior ejusmodi actus permanere censeatur. Id autem pluribus modis accidere solet. Et primo quidem actus peccaminosus moraliter interrumpitur (ita ut nec formaliter, nec virtualiter permanere censeatur) per voluntatem contrariam; prout fatentur omnes. Sic enim actus prior omnino revocatur, & per consequens etiam formaliter interrumpitur: prout fit, si quis de priore actu peccaminoso agit pœnitentiam, aut dolet ipsum se perpetrasse.

53. Secundo interrumpitur moraliter actus pravus per cessationem ab actu illo voluntariam, & liberam: ut si quis semel suum in procurando peccato quamvis irritum conatum peregit, & postmodum tædio, vel lassitudine victus ab illo conatu pravo desistit sine proposito ulterius progrediendi, jam prior ille actus censetur moraliter interruptus, prout D. Petrus intra breve tempus hac causa ter Christum negasse dignoscitur. Ratio est: quia talis censetur actum illum interpretative revocare, hoc ipso, quod ab illo actu pravo cesset sine proposito ulterius pergendi.

* Dicitur notanter: *sine proposito ulterius pergendi*: nam si tale propositum pergendi adesset, & actus illi alias inter se forent moraliter unibiles ad unum completum constituendum, cessatio ab actu non faceret interruptionem moralem, & sic

& sic nec numero multiplicaret peccatum. e. g. Si quis cum femina turpia, & ad copulam dispositiva exercere inchoasset; interea tamen ob intervenientem aliam personam ad aliquod tempus cessaret, in animo tamen adhuc suo non revocans peccaminosum illud propositum; in eo casu, si post discessum alterius denuo turpissimos priores actus prosequeretur, non censeretur inter hos & præcedentes intercedere interruptio moralis, sed unum numero peccatum vi mali illius propositi moraliter continuatum committeretur, non obstante cessatione illa voluntaria, prout bene notandum.

54. Tertio, non pauci Doctores, inter quos Vasquez 1. 2. *disp.* 75. *cap.* 3. tenent, etiam per cessationem involuntariam & naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia, actum peccaminosum moraliter interrumpi. Sed hæc sententia patitur plures instantias, ac proinde nonnulli id relinquendum censent judicio prudentum: quia non in omnibus peccatis requiritur, ac sufficit eadem unio, vel continuatio ad unitatem numericam moralem ipsorum: aut saltem dicta sententia procedit solum in peccatis internis, quæ sola mente consummantur, ut est peccatum odii, hæresis, hujusmodi; non autem in peccatis, quæ opere externo perficiuntur, prout amplius patebit ex sequentibus: unde sit

55. CONCL. II. Peccata interna, quæ solo animo perficiuntur, ut Hæresis, Odium Dei vel proximi, Delectatio venerea morosa, & hujusmodi, toties multiplicantur numero, quoties actus ipse internus peccati renovatur. Ita communis; & ratio est: quia quilibet talis actus internus in se est perfectus, & consummatus; simulque posterior actus nullam habet dependentiam vel connexionem cum priori. Ex qua doctrina Layman *lib.* 1. *tract.* 3. *cap.* 3. *n.* 3. infert, fieri posse, quod idem homo mille peccata Odii, vel internæ Infidelitatis uno die committat. Quamvis plerumque impossibile sit, internorum horum actuum, seu peccatorum numerum inire; ideoque satis sit in Confessione moram temporis explicare, v.g. dicendo: *Integro anno perstiti in inimicitia, & sæpe, cum inimici memoria occurrit, actus odii exercui, ferme in singulos dies, vel singulas hebdomadas*: hinc enim prudens Confessarius jam poterit formare judicium de statu pœnitentis.

56. CONCL. III. Peccata, quæ opere externo perficiuntur, toties numero multiplicantur, quoties actus ipsi exteriores peccatum illud consummantes repetuntur. Ita Doctores communiter. Sic, qui plures homines successive occidit, plura committit homicidia numero distincta. Similiter si quis sæpius fornicetur, quamvis eadem nocte, plura committit peccata fornicationis numero distincta, atque in Confessionali explicanda. Ratio est: quia interveniunt duo actus mali, quorum unus ad alterum non ordinatur, nullamque cum ipso habet connexionem: eo quod quilibet eorum in se sit completus, & consummatus.

57. Dicitur notanter I. *Plures homines successive occidit.* Nam si quis unico actu decem, vel plures homines occidat, vel occidere velit, v. g. explosione tormenti bellici, vel stratagemate, unum numero peccatum committit, gravius tamen; uti tenent Suarez *part.* 3. *tom.* 4. *disp.* 22. *sect.* 5. *n.* 33. Marchantius *tom.* 1. *Tribunalis, tract.* 3. *tit.* 4. *quæst.* 2. *concl.* 2. Navarrus, Layman, & alii, contra Azorium *part.* 1. *lib.* 2. *Institut. Moral. cap.* 4. *qu.* 2. Ratio est: quia hujusmodi distinctio numerica objectorum, utputa plurium hominum, est tantum materialis, cum actus, aut intentio occidendi, respiciat illa omnia per modum unius objecti formalis, totalis & adæquati. Quamvis enim ceteroquin singula illa objecta possent actui dare completam malitiam, tamen ut conjunguntur, atque ab actu per modum unius respiciuntur, conferunt actui simul unam completam malitiam, majorem tamen: quam etiam quidam Doctores volunt esse in Confessione exprimendam.

58. Quod si vero contingat, non uno eodemque actu, sed pluribus actibus externis ab invicem distinctis, decem homines successive occidi, tunc erunt decem peccata Homicidii numero distincta, propter rationem positam in Conclusione. Et quod hic dicitur de Homicidio, pariter intelligendum de aliis peccatis opere externo consummatis, utputa de Furtis, Blasphemiis, Detractionibus, & hujusmodi: nam auferens eodem actu res pluribus proprias, aut simul detrahens pluribus, vel blasphemans omnes Sanctos, committit unum numero peccatum; secus, si id fiat pluribus actibus externis ab invicem distinctis.

59. Dicitur II. *Actus exteriores peccatum consummantes, seu completi.* Nam aliter est dicendum de quibusdam actibus incompletis, qui solent esse vel via ad actum pravum consummandum, vel ipsum comitari, aut ejusdem esse complementum: uti respectu peccati Fornicationis solent esse delectatio inordinata circa tale peccatum, aspectus, verba obscœna, tactus impudici, & hujumodi, quæ vel ipsum opus pravum proxime præcedunt, vel comitantur, aut veluti consuetæ appendices mox sequuntur, ac explicato in Confessione ipso pravo opere satis intelliguntur, & unum quodammodo cum ipso opere censentur.

60. Sic pariter, si quis volens occidere inimicum suum, etiam aliquot dierum itinere distantem (prout exemplificat Tannerus *tom.* 2. *disp.* 4. *quæst.* 2. *num.* 61. citans Navarrum, Valentiam, & alios) accipit arma, insidet equo, vocat socios jam paratos ad occidendum, facit iter longum, ac interim animum occidendi sæpius repetit, & somnum vel alia negotia interponit, tandem vero ponit insidias, & actu occidit; censetur moraliter loquendo unum peccatum Homicidii consummati perpetrare, eo tamen gravius ceteris paribus, quo diutius in tam pravo proposito perseveravit. Ratio est: quia prior prava voluntas in actione itineris, & aliis externis actibus ad finem illum ordinatis moraliter continuatur, & virtualiter perseverat; & quamvis actus physice multiplicentur, non tamen moraliter. Sicuti ergo, quæ plura sunt in genere entis, una domus sunt: ita actus illi in genere entis distincti, sunt unum quid in genere moris, scilicet unum peccatum opere externo consummatum, cum ad hoc illi omnes ordinentur, tamquam actus incompleti ad completum.

61. His addes cum Doctoribus communiter, quod is, qui eodem commotionis impetu, eademque pugna vel contentione, alterum sæpius percussit, vel contumelia repetita affecit, aut iterato blasphemavit, semel tantum peccasse censeatur, saltem in ordine ad Confessionem Sacramentalem: censetur enim moraliter loquendo esse unicus actus, propter ordinem unitatis moralis, quem actus illi repetiti inter se habent. Secus dicendum, si per intervalla ad verberandum quis proximum aggreditur, convitiatur, aut Deum blasphemat.

* Quod si dubites, quomodo hæc ultima doctrina concordet cum dictis in Conclusione tertia, in qua docetur, quod peccata externa completa toties multiplicentur, quoties actus completi (quales reputantur, quælibet verbera, quælibet Blasphemia, quælibet contumelia &c.) repetuntur? Resp. præcedentem tertiam Conclusionem esse intelligendam, quando illi actus repetiti de se ita perfecte sunt completi, ut nequeant amplius inter se per unionem moralem constituere unum continuum; secus vero dicendum, quando equidem in se tales actus sunt quid completum, potentes tamen adhuc cū aliis facere unum continuum morale. Sic e. g. quamvis comestio notabilis unius cibi de carne diebus jejunialibus sit sufficiens ad constituendum unum completum peccatum mortale, si tamen aliquis successive plures similes in uno prandio comederet, foret unum convivium continuum, & consequenter unum numero peccatum, quamvis gravius: certe etiam in Physicis, quamvis aqua A. sit ens completum, potest tamen commixta cum aqua B. per unionem physicam constituere unum continuum physicum: Cur ergo non pariter in moralib.

Nec dicas: Ergo etiam erit unum continuum morale, & consequenter unum numero peccatum, si quis ex eodem æstu libidinoso adhuc perdurante committat tres pollutiones, vel eadem nocte cum una tres fornicationes, sicuti ex eodem commotionis impetu committeret tres Blasphemias, vel tres contumelias ejusdem speciei.

Respondeo enim negando illatum. Disparitas est; quia ex communi prudentum æstimatione illæ completæ pollutiones & fornicationes ita sunt in se ipsis actus perfecte completi, ut unus cum altero nequeat constituere unum morale, ac continuum: Quoniam una pollutio vel fornicatio non accepit ab altera augmentum intra eamdem lineā: non enim talis juxta communem sensum prudentum censeretur semel pollutionem,

nem, vel semel aliquam graviorem fornicationem commisisse, sed tres: Econtra qui tribus verberibus vel alapis repetitis, aut tribus continuis ejusdem speciei contumeliis alterum inhonorat, bene dicitur ex communi prudentum sensu semel verberasse Petrum v. g. sed gravius, vel semel inhonorasse, sed graviori contumelia, quam si tantummodo una alapa, vel una contumelia non repetita eumdem affecisset. Vide de hoc fusius La Croix *lib. V. num.* 150. *& seqq.*

Quæres adhuc finaliter, quot numero distincta peccata committat ille, qui per aliquod tempus intermittit eam, quam posset, & teneretur facere restitutionem, ablatorum in bonis famæ, seu fortunæ, aut executionem alterius rei, ad cujus impletionem obligatur ex præcepto, vel voto &c.? Resp. talem tamdiu unum tantummodo numero peccatum, gravius tamē committere, quamdiu moraliter manet idem numero propositū non restituendi rem alienam, vel non adimplendi rem promissam &c. Censetur autem id ipsum malum propositum non restituendi &c. moraliter permanere tamdiu, quamdiu quis mente, & habitualiter ita est dispositus, ut quoties de facienda restitutione cogitat, semper vel positive consentiat non restituere, vel negative se habens omittat velle restituere, aut Votum servare, etiamsi sibi occurrat sua obligatio. Ita Sporer *tract. 4. Prælim. ad Præcep. 2. de Tabulæ cap. 3. Sect. 3. num.* 121. La Croix *lib. 5. num.* 181. & Sabinus Bononiensis *in sua Luce Morali part. I. tract.* 35. *num.* 15. eum aliis. Ratio est; quia voluntas illa mala taliter adhuc permanens conjungit moraliter similia adinvicem peccata per intermissionem restitutionis, vel executionis votorum &c. commissa. Confirmatur: si aliquid hanc moralem unionem interrumperet, sicque peccata numero multiplicaret, foret vel somnus, vel distractio, vel conversio ad alia negotia disparata: sed nihil horum dictam moralem unionem interrumpit: ergo. Major est Adversariorum: minor probatur a pari in alio exemplo: ponamus, quod quis habeat efficacem voluntatem trucidandi suum inimicum, præparet arma, & quærat occasiones ubique locorum eumdem aggrediendi, tandem inveniat ipsum, & repetitis vulneribus occidat; in hoc casu committitur unum numero homicidium, quamvis gravissimum; nec continuatio, seu unio inter voluntatem efficacem occidendi, & inter ipsam occisionem interrumpitur per somnum, distractiones, aut quia subinde talis Homicida ad alia disparata negotia intra hoc tempus se convertit, modo id ipsum tempus intermedium inter priores, & posteriores actus non sit nimis longum: ergo pariformiter erit etiam hic discurrendum.

Quod si dicta mala voluntas non restituendi, aut votum non exequendi &c. revocaretur, vel expresse, puta per contritionem, confessionem &c. vel saltem interpretative. e.g. assumendo media restitutionis, voti executionis &c. & postea iterum de novo itermitteretur ipsa restitutio, aut voti executio, sive de novo eliceretur malum propositum non restituendi, votum non exequendi, haud dubie ex communi Doctorum fieret interruptio inter actus priores & posteriores, sicque peccata multiplicarentur. Ceterum pro praxi Confessariorum notat ex DD. Sabinus Bononiensis *loc. cit. n.* 17. non debere eosdem quoad similes casus nimis esse anxios ac molestos pœnitentibus in inquirendo numero interruptionum, sed sufficere, si inquirant, quanto tempore res aliena voluntarie & culpabiliter detenta sit, vel quamdiu culpabiliter votum non fuerit executioni mandatum &c.

Pro majori dictorum claritate ponuntur tamquam Corollaria duo casus. *Primus*, Petrus famulus ante trimestre abstulit Hero suo septem florenos, quos adhuc culpabiliter retinet; modo confitetur, quod commiserit furtum. In hoc casu, si Pœnitens sponte non expresserit, quærat Confessarius *primo*, num furtum sit in materia gravi. *Secundo*, quanto tempore retineat hanc rem alienam culpabiliter. *Tertio*, an intra hoc tempus numquam voluerit restituere? Si numquam: continuabitur peccatum: alias autem multiplicabitur juxta numerum multiplicatæ volitionis restituendi.

Secundus Casus. Paulus ægrotus vovit peregrinationem ad Divam Virginem OEtinganam post recuperatam sanitatem illico instituendam. Sanitati autem plene restitutus distulit peregrinationem non solum per breve temporis spatium, quod non foret peccatum grave, sed etiam uno, alterove anno, & quidem absque ulla rationabili causa, ac quamvis facillime, ac commode eamdem conformiter suo voto facere potuisset. Modo id ipsum Clavibus Ecclesiæ in Sacramento Pœnitentiæ subjicit. In isto secundo Casu pariformiter Confessarius indaget *primo*, a quanto tempore potuisset commode hoc votum exequi, quod neglexit? *Secundo*, an intra hoc tempus sibi proposuerit, illud executioni mandare, & quoties? Atque ex responso pœnitentis denuo desumet, num is unum vel plura numero distincta perpetraverit peccata. NB. Posui notanter hic causam, quo quis pro determinato tempore seu illico votum executioni mandandum adpromisit: nam si nullum tempus executioni præfixisset, an etiam tunc differens moraliter peccaret, colligetur ex materia de votis. *

DISTINCTIO II.

De Peccato mortali, & veniali.

QUÆSTIO I.

De natura, conditionibus, & signis Peccati mortalis, ac venialis.

SUMMARIUM.

1. *Peccatum mortale quid?*
2. *Peccatum veniale quid?*
3. *Peccatum mortale & veniale in nonnullis conveniunt.*
4. *In pluribus tamen differunt.*
5. *Ad quodcumque peccatum actuale, tres requiruntur conditiones. I. Ut sit voluntarium.*
6. *II. Ut sit liberum.*
7. *III. Ut advertatur malitia peccati.*
8. *Ad peccatum mortale requiruntur alia tria, quæ?*
9. *Ad peccatum veniale sufficit advertentia semiplena intellectus.*
10. *Quænam censeatur, perfecta advertentia & sufficiens ad peccatum mortale?*
11. *Et quænam imperfecta seu semiplena?*
12. *Signa, quibus in dubio discerni possit consensus perfectus ab imperfecto.*

Regula I. Regula II. Regula III. Regula IV.

1 CONCL. I. Per *peccatum mortale* illud intelligitur, quod ita Deum offendit, ut in animam inducat privationem gratiæ sanctificantis, & amicitiæ Divinæ (quæ privatio est mors animæ) & si quis in ea finaliter decedit, puniatur etiam pœna æterna, quę est mors secunda. Et de hoc dicitur Sap. 16. *Homo per malitiam occidit animam suam.* Et Rom. 6. *Stipendia peccati mors*. Qua de causa recte peccatū istud appellatur *mortale.*

2. *Peccatum veniale*, econtra illud dicitur, quod licet Deum offendat, non tamen ita graviter, ut amicitiam cum Deo destruat, & inducat æternæ pœnæ reatum. Et dicitur *veniale* a venia, eo quod facilius veniam consequatur, & aliquo modo venia dignum sit. De hoc intelligitur illud Proverb. 24. *Septies enim cadet justus.* Et Jacob. cap. 3. *In multis offendimus omnes*, & hujusmodi.

3. CONCL. II. Peccatum mortale, ac veniale, in nonnullis conveniunt, in pluribus tamen differunt. Et quidem conveniunt, in primis ex eo: quia non solum peccatum mortale, sed etiam veniale, est actus moraliter malus, Deo displicens, ipsumque offendens, ac proinde dignus supplicio sibi correspondente. Insuper conveniunt: quia non solum peccatum mortale, sed etiam veniale nequit eligi ad promovendam honestatem alterius finis; cum juxta illud Apostoli *Rom.* 3 non sint facienda mala, ut eveniant bona. Tertio conveniunt: quia utrumque peccatum est actus humanus moraliter malus, ac proinde requirens voluntarium, atque libertatem sufficientem. Insuper utrumque peccatum a sola creatura rationali, non autem a Deo, vel brutis elici potest. Sunt & nonnulla alia, in quibus peccatum veniale ac mortale conveniunt, quæ hic omittuntur.

4. Econtra vero differunt hæc duo: nam peccatum veniale longe facilius potest consequi remissionem, quam mortale; unde jure merito illud vocatur veniale a venia. Deinde, peccatum veniale non tollit vitam animæ, sive gratiam sanctificantem; neque excludit hominem ab amicitia Dei, neque privat ipsum in perpetuum visione Dei, ac æterna beatitudine: bene tamen peccatum mortale. Tertio, peccatum mor-

mortale virtualiter ac moraliter magis amat creaturam, quam Deum; nam peccans moraliter constituit sibi ultimum finem in creatura, saltem virtualiter ac interpretative, quatenus per peccatum mortale convertitur ad creaturam, bene cognoscens, quod per illam conversionem amittat conjunctionem cum Deo, & ab eo tamquam ultimo Fine suo separetur: secus fit in peccato veniali. Alia discrimina inter utrumque peccatum patebunt ex sequentibus Conclusionibus.

5. CONCL. III. Ad contrahendum quodcumque peccatum actuale, sive mortale, sive veniale, tres requiruntur conditiones. Prima est, ut sit voluntarium, id est, ut fiat a voluntate consentiente. Et defectu hujus conditionis nullus actus est peccatum, qui non est voluntarius; sive is sit internus vel occultus, ut cogitationes contra Fidem, cogitationes blasphemiæ, motus carnis, etiam si fiant usque ad effusionem seminis, dummodo non sint voluntarii; sive externus ac violentus, ut si cuipiam reluctanti manus elevetur a Tyranno ad thus Idolo incendendum, vel si stuprum virgini per vim inferatur. Hæc enim, & alia hujusmodi, si sint homini prorsus involuntaria, ejusque voluntas in talia nullatenus consentiat, peccata non sunt, imo potius occasio victoriæ, & augmenti meriti supernaturalis. Unde D. Augustinus, *lib. De vera Religione, cap.* 14. ait: *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.*

6. Altera conditio, ad contrahendum quodlibet peccatum requisita, est, ut sit liberum; id est, ut sit in potestate voluntatis illud facere, vel non facere. Et defectu hujus conditionis excusantur a peccato motus primo primi iræ, concupiscentiæ, ac sensualitatis, qui præveniunt advertentiam & libertatem nostram: item alii motus vehementissimi, quibus usus rationis perturbatur, aut qui nobis dormientibus accidunt, vel contingunt omnino contra renitentiam nostræ voluntatis.

7. Tertia conditio, est, ut advertatur malitia peccati. Et defectu hujus conditionis excusatur a peccato, qui aliquo die non jejunat, nihil cogitans de jejunio in tali die, item qui lapidem projicit fortuito, non videns periculum aliquod lædendi transeuntes; item qui celebrat contractum usurarium, non advertens ipsum esse talem. Ceterum hæc tria perfectius debent concurrere ad peccatum mortale, quam veniale; ut mox amplius dicetur.

8. CONCL. IV. Tria insuper ad peccatum mortale requiruntur, quorum si unum desit, jam non amplius sit peccatum mortale, sed ad summum veniale. Primo enim, ex parte intellectus requiritur plena advertentia, & deliberatio. Secundo, ex parte voluntatis requiritur perfectus consensus. Et tertio, ad peccatum mortale requiritur gravitas materiæ. Ita Doctores omnes; idque importat ipsa gravitas peccati mortalis, utpote digni æterna damnatione.

9. CONCL. V. Quamvis advertentia ad peccatum mortale requisita debeat esse plena, & perfecta, per firmum judicium intellectus de malitia actus, vel saltem de periculo ipsius, ut dictum est; nihilominus ad peccatum veniale sufficit advertentia semiplena, seu imperfecta notitia, per imperfectum & semiplenum judicium de malitia actus vel periculo ipsius. Ita rursum communis. Ratio discriminis inter peccatum mortale, & veniale, est, quod hoc sit levis dumtaxat offensa Dei, nec separans hominem ab amicitia ipsius, sicuti peccatum mortale; ergo etiam sufficit minor advertentia, ac deliberatio, ad contrahendum peccatum veniale, quam mortale. Sed occasione hujus

10. Quæritur I. Quænam censeatur esse perfecta advertentia, & sufficiens ad peccatum mortale? Resp. I. Nullum est peccatum mortale in consensu voluntatis, nisi cogitatio aliqua præcesserit (& quidem cogitatio expressa, quam vocant actualem) malitiæ moralis, vel periculi, vel saltem expressa aliqua dubitatio. Ratio est: quia si nihil horum præcesserit, censetur adfuisse naturalis inconsiderantia & oblivio malitiæ actus. Et hinc communiter Doctores eum excusant a peccato, qui in die jejunii comedit carnes, nihil cogitans de præcepto seu die jejunii: & idem de aliis similibus dicendum.

11. Resp. II. cum Sanchez *disp.* 1. *in Decalogum*, *c.* 1. *n.* 10. & aliis, quod tunc plena deliberatio adsit, quando ratio perfecte animadvertit objectum malum quoad circumstantias, quibus moveri potest ad illud excutiendum: semiplena autem & imperfecta, cum quis ita animadvertit, aut animadvertere potest quadam præsenti cogitatione, ut possit quidem excutere malum illud, sed non tam facile, eo quod nondum plene cernat, in quonam, vel quasi motu hæreat; prout solet accidere semidormientibus; seu illis, qui nondum plene a somno excitati, pollutionis sibi contingentis malitiam advertunt.

12. Quæritur II. Qomodo, quibusve ex signis in dubio discernere possimus, an quis habuerit consensum perfectum, & sufficientem ad peccatum mortale, vel imperfectum dumtaxat, qui non sufficit ad mortale? Resp. eum Mastrio *disp.* 13. *Theol. Mor. num.* 13. Bonacina, Reginaldo, & aliis, id ex sequentibus regulis dignosci posse. I. Si homo advertens ad peccatum ita se cognoscit esse animo dispositum, ut quamvis illud facile committere posset, non commiteret; tunc ut plurimum signum est atque judicandum, non adsuisse consensum deliberatum, & sufficientem ad mortale. II. Si dubitans sit vir adeo bonæ & timoratæ conscientiæ, ut peccatis dissentire soleat; in dubio ut plurimum judicandum est, eum non habuisse plenam advertentiam, & perfectum consensum; licet aliquam in repellendis tentationibus negligentiam admiserit. Secus est dicendum de eo qui frequenter tentationibus succumbere consuevit; hic enim in dubio putandus est consensisse perfecte. Ratio discriminis est: quia cum prior summo odio peccatum mortale prosequatur, si in illud plene, deliberate, ac perfecte consensisset, facile discerneret: econtra vero, cum posterior illud parvi faciat, si minime consensisset, nullum in ipso suboriretur dubium. III. Quando quis dubitat, an aliquid fecerit in somno, an in vigilia, seu dum esset sui compos, vel potius dum ebrietate aut phrænesi correptus fuit, non leve signum est, fecisse seu voluisse sine plena advertentia & consensu: nam quæ cum plena advertentia & consensu fiunt, facillime cognoscuntur facta fuisse ratione plene advertente; cum rationis usus liberam permittat homini de suis actionibus cognitionem, nisi forte mora temporis aliquam induxerit oblivionem. Aliam, & ordine IV. regulam addit Sanchez *lib.* 1. *Decal. cap.* 1. *n.* 18. dicens. Quando motus pravus tempore fere imperceptibili insurgit, & paulo post quamprimum in mentem venit eum adversari rationi, voluntas ipsum expellere curat, est signum, aut nullius, aut imperfecti consensus præstiti.

* Quæres III. An censeatur haberi advertentia sufficiens ad mortale, si incidat tantum in genere objectum vel actionem esse malam, absque eo, quod occurrat in specie, num sit peccatum mortale, vel veniale? Resp. I. Si incidat objectum vel actionem esse malam in genere, & simul occurrat periculum, quod possit esse mortale peccatum, in hoc casu habetur sufficiens advertentia ad peccatum grave, cum probe cognoscatur adesse periculum gravis peccati, quæ cognitio sufficit ad contrahendum peccatum grave, uti patet de eo, qui operatur cum dubio practico. Ita in hoc sensu communis.

Resp. II. Si nihil occurrat de periculo peccati mortalis, & de obligatione ante operationem melius indagandi ex apprehensione periculi exsurgente, tunc non habetur sufficiens advertentia ad peccatum mortale, quamvis apprehendatur aliqua malitia in genere prorsus abstrahendo a mortali & veniali; adeoque talis operatio erit tantum venialiter mala. Ita Felix Potestas in suo Examine *Tom. I. part. IV. cap. VI. num.* 3724. & La Croix *lib. I. num.* 3. cum Navar. Arriag. Gobat, Valentia &c. contra Mastrium, Bonacinam, Tannerum, Azorium, &c. Ratio est: quia gravitas in tali casu nullo modo est cognita neque in confuso; adeoque nec voluntaria. Nec dicas: etiam levitas peccati non est cognita expresse in eo casu, & tamen est sufficienter voluntaria; cum etiam in ista sententia contrahatur adhuc leve peccatum: ergo pariformiter potest discurri de gravitate. Resp. enim negando consequentiam: major enim requiritur advertentia ad peccatum mortale seu grave, quam ad veniale, ac leve; quia ad peccandum venialiter satis est, quod talis cognoscat se peccare, & non cognoscat se graviter peccare; sicuti ad peccatum veniale sufficit advertentia semiplena; non item ad mortale.*

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Quibus de causis Peccatum ex genere mortale, fiat per accidens veniale, & econtra?

SUMMARIUM.

13. *Peccatum veniale triplex est, videlicet Veniale ex genere suo. Ex parvitate materiæ, & ex imperfectione actus.*
(b) Juxta dicta n. 8.
14. *Peccatum mortale, duplex; Aliud tale ex genere suo, Aliud ex accidenti.*
15. *Peccatum ex genere mortale tribus modis potest fieri veniale per accidens.*
16. *Peccatum veniale quomodo generatim fiat mortale per accidens?*
17. *Istud fit I. ratione conscientiæ erroneæ, vel dubiæ.*
18. *II. Ratione finis mortalis adjuncti.*
Et quomodo hoc intelligendum?
19. *III. Ratione contemptus.*
Et quomodo fiat transgressio legis ex contemptu?
20. *Corollaria.*
21. *IV. Ratione nimii affectus, volentis transgredi præceptum sub mortali obligans.*
22. *Ratione gravis scandali.*
(c) Tract. 4. Dist. 7. quæst. 2.
23. *Addunt aliqui periculum proximum incidendi in mortale.*
24. *Periculum proximum peccandi mortaliter quod?*
(d) Tract. 14. Distinct. 8. quæst. 3.

13 CONCL. I. Peccatum veniale triplex est; aliud enim est veniale ex suo genere & objecto, aliud ex parvitate materiæ, & aliud ex imperfectione actus. Ita communis. *Peccatum ex genere suo veniale* dicitur illud, quod versatur circa objectum, quod per se, & absolute spectatum, est materia offensæ levis: ut cogitatio vana, verbum otiosum, mendacium jocosum, risus immoderatus, & hujusmodi. Ratio est: quia talia ex objecto non habent gravem cum recta ratione, ac lege Dei repugnantiam. *Peccatum veniale ex parvitate materiæ* dicitur illud, quod licet ex genere suo esset mortale, v. g. furtum, ob levitatem tamen materiæ est veniale: ut est furtum unius oboli, aut alterius rei levis. Tandem *Peccatum veniale ex imperfectione actus* dicitur, quod fit veniale ex defectu perfectæ deliberationis, quamvis ex objecto foret mortale. Siquidem ad peccatum mortale requiritur plena deliberatio, ac perfectus consensus (b) unde si talis non adsit, actus ex genere suo mortalis, per accidens redditur venialis: uti sunt subiti, ac non plene deliberati motus odii, invidiæ, luxuriæ, superbiæ, & hujusmodi.

14. CONCL. II. Peccatum mortale duplex est, aliud quidem mortale ex genere suo, aliud vero mortale ex accidente. Ita rursum communis Doctorum. Porro *Peccatum mortale ex genere suo* dicitur illud, quod per se graviter lædit charitatem Dei, vel proximi, aut nos ipsos: & talia peccata ex genere suo mortalia sunt omnia, quæ sunt contra Virtutes Theologicas; item ferme omnia, quæ fiunt contra Præcepta Decalogi: dummodo excipias Mendacium jocosum, una cum similibus, nam illud ex genere suo non est mortale, quamvis sit contra octavum Præceptum Decalogi. *Peccatum mortale ex accidenti* dicitur: cum actus aliquis ceteroquin venialis, aut etiam ex genere suo indifferens, fit per accidens mortalis: quod, quomodo contingat, patebit ex dicendis. Hinc ulterius fit

15. CONCL. III. Peccatum ex genere suo mortale, potest fieri veniale per accidens tribus de causis: I. Si ex parte intellectus non adsit perfecta advertentia malitiæ: prout fit, si quis ex imperfecta advertentia rationis gravem vindictam proximo appetat. II. Ex parte voluntatis, si nempe non adsit perfectus consensus voluntatis: cujus signa sunt, si quis valde timide, ac suspense, processisse se meminit; vel si semidormiens fuit non plene sui compos, judicetque se id non fuisse facturum, si plene vigilasset, & hujusmodi, de quibus dictum *n.* 12. Tandem III. Peccatum mortale potest per accidens fieri veniale ex parte materiæ, si hæc sit parvi momenti: prout Furtum, quod ex genere suo est mortale, ratione parvitatis materiæ potest fieri veniale. Ratio horum omnium patet ex dictis supra *num.* 8. estque certa, & communis inter Theologos.

16. CONCL. IV. Peccatum ex genere suo veniale, potest per accidens fieri mortale variis etiam modis; qui tamen omnes hac universali regula comprehenduntur, quod tunc *Peccatum ex genere veniale, fiat per accidens mortale, quando supervenit aliqua circumstantia transferens illud ad speciem peccati mortalis.* Ita certa, & communis Doctorum; & mox explicabitur seq. Concl. unde sit

17. CONCL. V. Quinque præsertim de causis, seu modis peccatum ex genere veniale, fit per accidens mortale. I. Ratione conscientiæ erroneæ, vel dubiæ, quando videlicet committitur practice dubitando, vel erronee credendo, se facere peccatum mortale. Ratio hujus patet ex dictis *Tract. 1. dist. 3. Quæst. 2. & 3.*

18. II. Peccatum ex genere veniale, fit per accidens mortale ratione finis mortalis adjuncti, id est, quando intentio est mortalis: ut, si quis faciat mendacium jocosum, ut feminam inducat ad fornicationem. Ratio est: quia, cum finis mortalis intendatur, jam committitur peccatum mortale ratione hujus pravi finis. Ceterum hoc non ita accipiendum est quasi tunc duplex peccatum committatur, unum mendacii mortalis, & alterum fornicationis desideratæ, ac utrumque in Confessione sit necessario explicandum; satis enim est, illud malum desiderium, utpote ex quo tota malitia mortalis in id veniale derivatur, fateri in Confessione, prout notat Sanchez *lib. 1. in Decalogi cap. 5. n. 7.* Nam seclusa malitia finis mortalis, mendacium illud manet veniale, quod non est necessario confitendum; licet optimum sit, illud quoque fateri. Et idem dicendum de similibus.

19. III. Peccatum veniale, per accidens fit mortale ratione contemptus; id est, si transgressio aliqua, vel inobedientia de se venialis, committitur ex formali contemptu Legis, vel Legislatoris: hoc enim est peccatum superbiæ consummatæ, ac formalis inobedientiæ; & licet materia legis obligantis sub veniali sit levis, contemptus tamen legis est gravis. Circa hoc notandum cum Doctore Angelico 2. 2. *q. 186. art. 9.* & aliis communiter, quod tunc aliquis transgrediatur præceptum ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis, vel Regulæ sui Ordinis, & ex hoc procedit ad faciendum aliquid contra legem, seu Regulam: id est, contemptus formalis tunc fit, quando contemptus præcepti est causa illius peccati committendi, atque ideo quis præceptum violat, quia ipsi, aut Superiori præcipienti subjici non vult. Quare contemptus formaliter, & directe tendit contra legis, ac Legislatoris superioritatem, atque idcirco ex veniali reddit peccatum mortale.

20. Infertur proinde I. Quod peccare ex contemptu importet duo, nempe actum peccandi, & causam ejus: requiritur enim, ut quis peccet ex contemptu præcepti, id est, ideo, quia præceptum est. Infertur II. cum cit. D. Thoma, & aliis passim, quando quis propter aliquam causam particularem, v. g. ex concupiscentia, vel ira, inducitur ad aliquid faciendum contra legem, vel Regulam, quod is non peccet ex contemptu, sed ex aliqua alia causa, v.g. ex ira, concupiscentia, vel prava consuetudine. Immo sola prava consuetudo peccandi non illico arguit contemptum legis; quamvis frequentiam peccati dispositive inducat ad contemptum, juxta illud Prov. 18. *Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit.*

21. IV. Peccatum veniale, per accidens fit mortale ratione nimii affectus; id est, quando in veniali constituitur ultimus finis. Ceterum ad hoc non satis est, quod committens veniale feratur nimis intenso affectu in objectum ejus; sed tunc illud evenit, quando quis eo affectu committit peccatum ex genere veniale, ut vellet illud committere etiam transgrediendo præceptum sub mortali obligans. Sic fit, si quis ita inordinate afficiatur ad fabulas, lusum, verba otiosa, & hujusmodi, ut malit die Festo omittere Sacrum, quam illis privari. Item si quis committat veniale cum ea animi præparatione, ut quamvis esset mortale peccatum, adhuc illud perpetraret. Hic tamen affectus non tantum habitualis, sed etiam actualis esse debet, ut peccatum mortale contrahatur; quia ad culpam non imputatur id, ad quod committendum habitus tantum est paratus.

22. V. Veniale transit in mortale ratione gravis scandali,

quod peccator secuturum prævidit, aut prævidere potuit, ac debuit: ut si ex tali peccato veniali præbeas alteri directam occasionem blasphemandi, quia in tali casu peccato veniali quidpiam superadditur graviter charitati proximi repugnans. Sed de hoc plura alibi (c) agendo de scandalo.

23. Addunt aliqui, quod veniale, vel etiam opus indifferens, transeat in mortale ratione periculi proximi in mortale incidendi: quando nimirum quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod in peccatum mortale labitur, vel in proximum periculum peccandi mortaliter.

24. Porro periculum proximum peccandi mortaliter illud esse censetur, quod ex suo genere frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit; vel si experimento constet, in hoc homine talem effectum habere, ut numquam vel ferme numquam ea utatur sine novo peccato. Gobat *tract. 7. Theol. Exprim. num. 525. & seqq.* ac alii. Et illud quidam Auctores moraliter determinant, hoc modo: Si quis, inquiunt, existens in ejusmodi occasione decem vicibus, septies, aut ultra in peccatum cadat, est occasio proxima; unde in Confessione explicanda est species peccati, cujus periculo se exposuit, quia eodem peccati genere peccavit, juxta illud Ecclesiastici 3. *Qui amat periculum, in illo peribit.* Verum de hoc alibi. (b)

QUÆSTIO III.

Quibus modis remittantur peccata venialia? ubi & de Sacramentalibus.

SUMMARIUM.

25. *Hic non agitur de remissione peccati mortalis.*

(c) Tract. 14. Dist. 2. q. 2. & 3. ac. Dist. 6. q. 3.

26. *Peccata venialia multis remediis extra Sacramentum Pœnitentiæ expiari possunt.*
27. *I. Per contritionem.*
28. *II. In homine justo etiam per attritionem de illis conceptam.*
29. *III. Per actum aliarum virtutum, qui æque placeat Deo, &c.*
30. *IV. Per omnia Sacramenta novæ legis rite suscepta.*
31. *Sacramentalia vero non remittunt venialia per se ac immediate;*
32. *Sed remote solum, ac mediate.*
33. *Sacramentalia, quid, & quot sint?*
34. *Inter ea numeratur oratio quotidiana Fidelium.*
35. *Aspersio Aquæ benedictæ, &c.*
36. *Manducatio panis benedicti.*
37. *Confessio generalis.*
38. *Largitio eleemosynæ.*
39. *Et benedictio Episcopi, vel Abbatis consecrati.*

25 UT ex titulo Quæstionis patet non loquimur hic de peccato mortali: nam quæ dispositio ad ejusdem remissionem requiratur, & quibus modis virtute contritionis perfectæ, aut dignæ receptionis Sacramentorum illud remittatur, dicetur suo loco (e). Sed loquendo de peccatis venialibus sit

26. CONCL. I. Certum est, quod peccata venialia non sint materia necessaria Sacramenti Pœnitentiæ, ac proinde aliis etiam modis extra illud possint remitti. Ita omnes Catholici, & patet ex Concilio Trid. *Sess. 14. cap. 5.* ubi dicitur: *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur; & in quæ frequentius labimur, quamquam recte & utiliter, citraque omnem præsumptionem in Confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat; taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt.* Hæc Concilium: ubi bene notandum ly *multisque aliis remediis expiari possunt.*

27. CONC. II. Extra Sacramentum delentur peccata venialia in primis per Contritionem; & quidem omnia, quorum displicentiam continet, seu de quibus in genere saltem habetur Contritio. Ita communis Doctorum: Siquidem Contritio perfecta sufficit ad tollenda peccata mortalia; ergo multo magis ad venialia, si de illis habeatur. Solum hic adde cum Suarez *part. 3. tract. 4. disp. 11. sect. 3. n. 7.* & aliis, quod licet quæcumque Contritio, etiam remissa, sufficiat ad tollendam omnē culpam eorum peccatorum venialium, de quibus habetur, non tamen semper sufficiat ad tollendam omnem pœnam eis correspondentem; ad hoc enim requiritur major satisfactio pœnalis, nisi suppleatur per intensiores actus Virtutum.

28. CONCL. III. Peccata venialia extra Sacramenta, delentur in homine justo etiam per Attritionem de eisdem conceptam. Ita Suarez *loc. cit. n. 11.* Mastrius *disp. 12. Theol. Mor. n. 82.* Tannerus, aliique, contra Vasquez, & quosdam Recentiores, in homine justo ad deletionem peccati venialis extra Sacramentum requirentes Contritionem formalem, vel saltem virtualem. Ratio autem nostræ Conclusionis est: quia peccata venialia non sunt tam gravis offensa Dei, sicuti mortalia; ergo etiam minor sufficit satisfactio pro eorumdem remissione, quam pro remissione peccatorum mortalium.

29. CONCL. IV. Etiam per actus aliarum Virtutum, qui æque placent Deo, ac veniale displicuit, delentur peccata venialia hominis justi, si actus illi virtuosi eliciantur in ordine ad deletionem peccati venialis, aut saltem a DEO ad talem finem acceptentur. Ita Doctor Subtilis 4. *dist. 21. quæst. 1. §. In ista quæstione.* Mastrius *loc. cit. n. 83.* & alii. Ratio desumitur in primis ex illa Salvatoris promissione, Lucæ c. 6. *Dimittite, & dimittemini.* Et similis promissio etiam de aliarum actibus Virtutum, ac præsertim Misericordiæ, passim habetur in Scriptura sacra. Accedit Concilium Trid. *loc. cit.* ubi ait, peccata venialia multis aliis remediis expiari posse.

30. CONCL. V. Peccata venialia remittuntur ex opere operato per omnia Sacramenta novæ legis cum debita dispositione suscepta, dummodo ad ea nullus formalis, vel virtualis vigeat affectus. Ita Mastrius ibidem *num. 85.* cum communi SS. Patrum, & Doctorum. Ratio est: quia omnia Sacramenta novæ Legis sunt instituta a Christo Domino ad sanctificandas animas nostras ex opere operato, seu ex virtute Dominicæ Passionis, atque conferendam digne suscipientibus remissionem peccatorum.

31. CONCL. VI. Sacramentalia vero, qualia sunt Aspersio Aquæ benedictæ, Manducatio panis benedicti, &c. non habent vim remittendi venialia ex se atque immediate, sed remote solum & mediate, quatenus propter fidem, & preces atque suffragia Ecclesiæ, quæ in benedictione Aquæ lustralis & hujusmodi, orat, ut res illæ benedictæ conferant ad salutem mentis & corporis devote recipientium, impetrant nobis a Deo auxilia gratiæ prævenientis atque excitantis nos ad eliciendos actus bonos Pœnitentiæ, vel aliarum virtutum, per se sufficientes ad remissionem peccatorum venialium; simulque, quia ejusmodi Sacramentalia propter Ecclesiæ preces juvant ad impetranda nobis alia Dei beneficia, v. g. dæmonis compressionem, præservationem a peccandi periculis, & corporis sanitatem. Ita Doctor Subtilis 4. *dist. 21. q. 1.* D. Thomas, & communior Theologorum, contra Azorium *part. 1 Instit. Moral. lib. 4. cap. 11. q. 4.* & quosdam alios. Ratio quoad primam partem est: quia hujusmodi Sacramentalia non habent talem virtutem remittendi venialia ex institutione Christi, utpote de qua nullibi constat, sicuti de virtute Sacramentorum: Ecclesia vero ex se hanc virtutem eisdem dare nequit.

32. Secunda vero pars; quod Sacramentalia saltem remote (modo in Conclusione explicato) remittant venialia, probatur ex eo: quia Deus non sinit Ecclesiæ preces omnino esse irritas, & inanes. Quamvis interim negari non possit, hunc effectum remissionis peccatorum venialium non esse omnino infallibilem; & hoc præcipue propter exiguam fidem, ac devotionem recipientis, aut ejus indispositionem: alioquin certe aspersio Aquæ benedictæ dormienti facta, conferret ipsi effectum remissionis peccatorum venialium, quod nemo dicet. Sed occasione hujus,

33. Quæres, quid sint Sacramentalia? Resp. *Sacramentalia* nihil aliud sunt, quam res sacræ, seu actiones aut remedia quædam ab Ecclesia instituta, quibus solet attribui effectus remissionis peccatorum venialium, modo proxime declarato. Communiter autem hujusmodi Sacramentalia enumerantur sex, ad quæ cetera reducuntur, & continentur sequenti versiculo,

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

34. Per ly *Orans*, denotatur quotidiana Oratio Fidelium, ac præsertim *Pater noster*; de quo dicitur *c. De quotidianis. de pœnit. dist. 3. De quotidianis, brevioribus, levibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit; eorum est enim dicere, Pater noster, qui es in cœlis, &c. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata.* Huc reducitur Tunsio pectoris.

35. Per

35. Per ly *Tinctus*, significatur aspersio Aquæ benedictæ; de qua *c. Aquam de Consecr. dist.* 3. sic legitur: *Nam si cinis vitulæ sanguine aspersus populum sanctificabat, & mundabat; multo magis aqua sale aspersa, divinisque precibus sacrata populum sanctificat, atque mundat*. Huc reducitur Unctio cæremonialis in Regem, & similes Unctiones; item impositio Cineris benedicti.

36. Per ly *Edens*, intelligunt aliqui dignam Sacrosanctæ Eucharistiæ, immo cujuslibet Sacramenti susceptionem. Verum hoc non tam videtur spectare ad Sacramentalia, quam ad ipsa Sacramenta: & hinc alii per ly *Edens*, intelligunt devotam manducationem Panis benedicti, & hujusmodi.

37. Per ly *Confessus*, communiter intelligitur Confessio generalis, quæ in hunc finem ab Ecclesia est instituta, ut dicatur in principio Missæ, atque sub Prima, & Completorio.

38. Per ly *Dans*, denotatur elargitio Eleemosynæ, juxta illud Tob. 4. *Eleemosyna ab omni peccato liberat*. Daniel. *cap.* 4. *Peccata tua eleemosynis redime*, & alibi. Huc reducuntur alia Opera Misericordiæ, tum corporalia, tum spiritualia.

39. Tandem per ly *Benedicens*, designatur Benedictio Episcopi, vel Abbatis consecrati, alios benedicentis, prout explicat Bonacina *tom.* 1. *disp.* 5. *quæst.* 6. *sect.* 2. *punct.* 1. citans plures alios, & tenet Glossa in Prooemio Sexti Decretalium, *Vers. benedictionem*, ubi inquit: *Per benedictionem Prælati devote susceptam venialia remittuntur*: atque ad hoc allegat *c. Dictum est*, & *c. Maledictam*, & *c. Intra* 1. *q.* 1. quamvis non adeo clare id habeant.

DISTINCTIO III.

De Septem Peccatis Capitalibus.

QUÆSTIO I.

De Superbia, & variis eam concernentibus.

SUMMARIUM.

1. *Peccata capitalia sunt septem; & cur sic appellentur?*
2. *Superbia, quid?*
3. *Superbia si sit consummata, est peccatum mortale.*
4. *Superbia si sit perfecta.*
5. *Plures sunt filiæ Superbiæ, quæ?*
6. *Vana gloria, quid?*
7. *Et quale peccatum?*
8. *Præsumptio quid, & quale peccatum?*
9. *Ambitio, quid & quale peccatum?*
10. *Superbia, cur dicatur vitium capitale?*
11. *Quænam sint remedia contra Superbiam?*

1 SUpponitur cum D. Gregorio *lib.* 31. *Moral. c.* 31. & communi Doctorum, septem esse Peccata Capitalia quæ sunt, Superbia, Avaritia, Luxuria, Invidia, Ira, Gula, & Acedia. Et hæc dicuntur *Capitalia*, quoniam ab his alia peccata oriuntur, & instar capitis, quod influit in membra, ipsa influunt in alia peccata, ut inquit D. Gregorius *loc. cit.* Siquidem ex his septem Capitalibus vitiis frequentius cetera peccata oriuntur, secundum rationem causæ finalis, licet nonnulla ex aliis interdum oriantur. Et quia Superbia vitiorum omnium mater est, ac regina (*in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio*, Tob. 4.) de ea merito ante alia Peccata capitalia tractatur.

2. CONCL. I. *Superbia* est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ super alios. Mastrius *disp.* 15. *Theol. Moral. n.* 137. Dicitur *excellentiæ super alios*. Nam Superbia proprie dicta involvit affectum immoderatum excellentiæ suæ relatæ ad alios, quibus aliquis præesse cupit, aut antecellere: prout desumitur ex ipso nomine superbiæ; etenim *superbire* sic dicitur a *super*, & *ire*, quia nempe superbus super alios, & supra suam mensuram ire vult. In quo sensu D. Augustinus *lib.* 14. *de Civitate Dei, cap.* 3. ait: *Quid est superbia, nisi perversæ celsitudinis appetitus?* Nec obstat, quod idem S. Augustinus *loc. cit. cap.* 13. asserat, quod sibi placens immoderate, sit superbus. Nam hoc recte a Doctore nostro ibidem explicatur de superbia large dicta (quam alio nomine *Philautiam* vocant, cum superbia proprie accepta involvat relationem excellentiæ super alios, ut dictum.

3. CONCL. II. Superbia est peccatum mortale, si sit consummata & perfecta; id est, si quis ita excellere appetat, ut Deo, Superioribus, eorumque legibus subjici nolit. Ita certa, & communis Doctorum. Quinimmo ejusmodi superbia consummata, est peccatorum omnium gravissimum: talisque præcipue datur in diabolo, ac pessimis hominibus; estque radix omnium peccatorum, prout declarabitur *n.* 10.

4. Dicitur notanter, *si sit consummata & perfecta*. Siquidem imperfecta tantum superbia, qua quis non renuens iis subjici, quibus debet, in suo dumtaxat affectu sese magnificat, est tantum veniale peccatum, ut docent passim Doctores: quia sine Dei, & aliorum despectu, sese plus justo efferre, non est adeo gravis inordinatio. Et quamvis superbia ex genere suo sit peccatum mortale, nihilominus aliqui motus ipsius propter imperfectionem actus, aut alias cirumstantias, possunt esse veniales: foret tamen gravis inordinatio, adeoque peccatum morale, si fieret cum notabili aliorum contemptu, vel cum complacentia in aliorum abjectione.

5. CONCL. III. Etsi plures soleant assignari Filiæ superbiæ, ut Inobedientia, Jactantia, Hypocrisis, Contentio, Pertinacia, Discordia, Curiositas, tres tamen sunt præcipuæ, videlicet Vanagloria, Præsumptio, & Ambitio; quæ ideo dicuntur Filiæ superbiæ, quatenus ab ea originantur. Mastrius *disp.* 15. *Theol. Mor. n.* 139. cum aliis

6. CONCL. IV. *Vanagloria*, quæ est una ex præcipuis Filiabus superbiæ, est cupiditas inanis gloriæ. Ratio est: quia vanus gloriosus vult propriæ manifestationem excellentiæ, sive veræ, sive fictæ; unde appetitus excellentiæ movet ad inanem gloriam, & sic oritur ex superbia, tamquam infelix soboles ipsius.

7. Porro vana gloria est peccatum per se, seu ex genere suo tantum veniale, ut docet D. Thomas 2. 2. *q.* 132. *art.* 3. eo quod hoc vitium ex genere suo, & secundum se spectatum, nec Deo, nec proximo, gravem inferat injuriam. Hinc concionari v. g. vel alias actiones sacras facere ob vanam gloriam est tantum veniale peccatum. Quo tamen non obstante, vana gloria sæpe fit peccatum mortale per accidens: idque vel ratione materiæ, si nimirum gloriatio fit de re mortaliter mala: quia approbatio operis pravi, eamdem cum illo speciem habet: vel ratione notabilis damni proximo illati, ut si quis prorumpat in gravem ejusdem contumeliam, qualis fuit jactantia Pharisæi, *Lucæ* 18. dicentis, *Non sum sicut ceteri hominum: raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic publicanus*; aut hujusmodi.

8. CONCL. V. *Præsumptio* est appetius aggrediendi aliquid supra vires: cum enim homo vult dicere, vel facere aliquid supra id, quod potest, dicitur *Præsumptuosus*. Est autem præsumptio communiter, ac ex genere suo, peccatum veniale: fit autem per accidens mortale, si gravis injuria Deo, aut damnum proximo inferatur: v. g. si quis præsumat jurisdictionem Ecclesiasticam, potestatem Ordinis sacri, officium Medici, Advocati, Confessarii, &c. sine debita peritia suscipere, aut si quis aliquid præsumit cum periculo probabili gravis damni proprii corporalis, vel spiritualis incurrendi, absq; justa causa.

9. CONCL. V. *Ambitio*, quæ est una ex præcipuis Filiabus superbiæ, est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti: ut si ambias Beneficium, vel Officium, quo es indignus. Est per se peccatum veniale: fit autem mortale vel ratione materiæ, ex qua honor inordinate petitur; vel ratione medii mortalis, per quod honor quæritur; vel ratione gravis damni, quod proximo infertur. Quod si vero moderate honor appetatur ob honestum finem, nullum erit peccatum, sed actus Magnanimitatis.

10. Quæres, cur Superbia dicatur esse vitium Capitale? Resp. id intelligendum essepotissimum de superbia completa, quæ omnem humilitatem & subjectionem excludit: ut cum quis in tantum sese extollit, ut nolit legi Divinæ, ac legitimorum Superiorum, esse subjectus. Hæc autem non tantum est vitium Capitale, sed etiam regina & mater omnium vitiorum, juxta D. Gregorium *lib.* 31. *Moral cap.* 31. idque tum propter universalem ejus influentiam, quam habet in omnia vitia: tum quia ex eo, quod quis renuat esse subjectus legi Divinæ, ac legitimorum Superiorum, aperitur porta latissima omnibus peccatis, legumque transgressionibus. Hinc Ecclesiastici 10. dicitur: *Initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam adimplebitur maledictis, & subvertet eum in finem*.

11. Quæres ulterius, quænam sint remedia contra Superbiam? Resp. cum communi Doctorum, eadem esse remedia su-

superbiæ, quæ Humilitatis adjumenta, de quibus fuse Libri Ascetici. Tria tamen præcipue sunt remedia contra superbiam a Doctore Angelico 2.2.q.162.art.6.ad 1. assignata, ad quæ cetera reduci possunt. Primum, est consideratio propriæ infirmitatis, juxta illud *Ecclesiastici* 10. *Quid superbit terra & cinis?* Secundum, est consideratio magnitudinis Divinæ, secundum illud *Job.* 15. *Quid tumet contra Deum spiritus tuus?* Tertium, est consideratio imperfectionis propriorum bonorum, de quibus homo superbit; juxta illud *Isaiæ* 40. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri.* Et Isaiæ 64. *Quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ.*

QUÆSTIO II.
De Avaritia, & Filiabus ejus
SUMMARIUM.

12. *Avaritia, quid?*
13. *Avaritia, quale sit peccatum?*
14. *Ipsa rectissime numeratur inter Peccata capitalia, cur?*
15. *Filiæ Avaritiæ sunt septem, nempe, Obduratio cordis, Inquietudo mentis,*
16. *Violentia, Fallacia, Perjurium, Fraus, & Proditio.*

12 CONCL. I. *Avaritia* est immoderatus appetitus habendi pecunias, sive possessiones. Ita in re communis. Dicitur, *immoderatus appetitus:* nam si ipse sit ordinatus, qualis fuit in Abraham, Jacob, & multis aliis, pecunias & possessiones copiosas ob debitum finem habentibus, peccatum non erit; juxta illud *Psalm.* 61. *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Et additur, *habendi pecunias, sive possessiones:* quia circa has, tamquam objectum suum, versatur Avaritia. Quod si vero fiat sermo de immoderata cupiditate habendi voluptates, mundanam excellentiam, aut ejusmodi bonum creatum; non erit proprie Avaritia, & prout hæc est speciale vitium.

13. CONCL. II. Avaritia, prout adversatur Justitiæ, est ex genere suo peccatum mortale; quamvis per accidens possit fieri veniale propter imperfectionem actus, aut levitatem materiæ, sicuti de furto dici solet. Prout vero Avaritia opponitur liberalitati, est peccatum ex genere suo veniale; nisi in tantum crescat amor divitiarum, ut præferatur Charitati Dei aut proximi, volens potius trasgredi præceptum sub mortali obligans, quam largiri suas pecunias, dando v. g. eleemosynam pauperi in extrema necessitate constituto. D. Thomas 2. 2. q. 118. art. 4. & alii passim.

14. CONCL. III. Avaritia rectissime numeratur inter Vitia Capitalia. Ratio est: quia ex Avaritia, velut ex fonte & radice, multa alia peccata oriuntur; prout patet ex septem Filiabus ejus mox enarrandis. Hinc. 1. *Timoth.* 6. dicitur: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.* Sic etiam *Ecclesiastici* 10. dicitur: *Nihil est iniquius, quam amare pecuniam; hic enim & animam suam venalem habet.* Unde *ad Colos.* 3. Avaritia appellatur *Simulacrorum servitus*, qualia passim habentur in Scriptura sacra.

15. CONCL. IV. Filiæ Avaritiæ sunt septem, ac recte recensentur a D. Gregorio *cit. lib.* 31. *Moral. c.* 31. dum ait: *De avaritia proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentia, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur.* Ratio est: quia Avaritia excedit in duobus, videlicet in retinendo, & in acquirendo. Ut excedit in retinendo, parit *Obdurationem cordis* claudens viscera sua ad preces pauperis: ut vero excedit in acquirendo, sic in affectu parit *Inquietudinem mentis*, seu supervacuas curas, queis avarus, semper in crastinum sollicitus, superflue agitatur: nam, ut dicit *Ecclesiastes c.* 5. *Avarus non implebitur pecunia.*

16. Porro in effectu inducit Avaritia ad alias quinque Filias. Nam interdum impellit, ut vim proximo quis inferat, aliena rapiendo; uti faciunt fures & raptores: & sic committitur *Violentia*. Interdum inducit ad committendum dolum, ut fit in contractibus illicitis, vel licitis male exercitis. Qui dolus si committatur simplici verbo, erit *Fallacia*: si additum fuerit juramentum, erit *Perjurium*. At si dolus committatur in opere, vel id fiet circa rem aliquam, & erit *Fraus*; vel contra personam, & dicetur *Proditio*. Et sic in omnibus sunt septẽ Filiæ Avaritiæ.

QUÆSTIO III.
De Luxuria, & Filiabus ejus.
SUMMARIUM.

17. *Luxuria, quid, & quale peccatum? Ejus species, quæ?* (a) Tract. 9. Dist. 4. per totum.
18. *Luxuria recte numeratur inter vitia capitalia.*
19. *Ejus filiæ sunt octo, nimirum,*
20. *Cæcitas mentis,*
21. *Præcipitatio,*
22. *Inconsiderantia,*
23. *Inconstantia,*
24. *Amor sui, & Odium Dei,*
25. *Affectus præsentis sæculi, &*
26. *Horror futuri sæculi.*

17 CONCL. I. *Luxuria* est inordinatus appetitus vel usus venereorum. Ita communis. Et hoc peccatum est ex genere suo mortale, ac inter vitia Intemperantiæ vel maxime exprobrabile. Ejus septem species recte numerantur; videlicet Fornicatio, Adulterium, Incestus, Stuprum, Raptus, Sacrilegium, & Vitium contra naturam; quamvis nonnulli omittant unam, videlicet Sacrilegium. Verum de Luxuria, ejusque speciebus, alibi. (a)

18. CONCL. II. Luxuria recte connumeratur inter septem Vitia Capitalia. Ratio est: quia multa alia ex illa oriuntur, tum propter vehementiam delectationis venereæ, tum propter connaturalitatem hujusmodi concupiscentiæ; unde ex ejus appetitu procedit homo ad multa vitia perpetranda, prout nimium quantum probat misera experientia.

18. CONCL. III. Filiæ Luxuriæ post S. Gregorium *cit. lib.* 31. *Moral. c.* 31. & communem Doctorum, convenienter numerantur octo; nempe Cæcitas mentis, Præcipitatio, Inconsiderantia, Inconstantia, Amor sui, Odium Dei, Affectus præsentis sæculi, & Horror futuri sæculi. Harum priores quatuor se tenent ex parte intellectus, ejusque vires atque operationes valde deordinant: aliæ quatuor se habent ex parte voluntatis, ipsiusque deordinant operationes.

20. *Cęcitas mentis*, quæ est prima Luxuriæ Filia, facit, quod luxuriosus non apprehendat bonum & malum ut sunt. Hinc Danielis *cap.* 13. de tali dicitur: *Species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum.* Videmus proinde, tales homines bona sua cum Filio Prodigo, de quo Lucæ *cap.* 15. dissipare, vivendo luxuriose, & honorem parvipendere, ac multa alia sibi inconvenientia facere. Et hoc exprimunt Pictores pingendo subinde Libidinem in forma puelli, velatos oculos habentis.

21. *Præcipitatio* impedit actum intellectus seu rationis, qui est consilium de his, quæ agenda sunt propter finem. Nam qui cæco amore agitantur, absque consilio præcipitanter operantur, sibique de rebus agendis consulere nequeunt, ut eas dirigant ad debitum finem: & hinc sæpe in varia mala labuntur, propter consilii defectum.

22. *Inconsiderantia* est tertia Luxuriæ Filia, quia per Luxuriam impeditur, ac deordinatur rectum rationis judicium de agendis: qui enim hac pice maculantur, inconsiderate agunt, quæ proprium statum & personam dedecent. Hinc Danielis *cap.* 13. legitur de Senibus luxuriosis: *Everterunt sensum suum, & declinaverunt oculos suos, ut non viderent cælum, neque recordarentur judiciorum.*

23. *Inconstantia* facit, quod quis ex affectu voluptatum venerearum a piis propositis facile deficiat. Nam homo ex impetu concupiscentiæ impeditur, ne exequatur id, quod recta ratio faciendum esse dictavit; unde in omnibus suis decretis inconstans apparet: estque hujusmodi peccator, difficilis curationis.

24. *Amor sui*, ac vicissim *Odium Dei*, dicuntur Filiæ Luxuriæ, eo quod luxuriosus homo ob voluptates seipsum faciat finem suarum actionum, non Deum; imo lascivus solet a rebus Divinis abhorrere, atque ab ipso Deo, tamquam peccatorum vindice. Unde patet, hæc duo deordinare voluntatem, ejusque actum, quoad appetitum finis, ne scilicet debitum finem ultimum, qui est solus Deus, prosequatur.

25. *Affectus præsentis sæculi*, & vicissim *Horror futuri sæculi*, sunt etiam Filiæ Luxuriæ: amor enim voluptatum carnalium ita

ita animum luxuriosi afficit, ut subinde etiam Beatitudini æternæ paratus foret renuntiare, si præsentibus frui jugiter permitteretur. Et hinc oritur

26. *Horror futuri sæculi*. Quia luxuriosus, dum nimis carnalibus delectationibus detinetur, contemnit & fastidit spirituales: & quia nimia detentio & perseverantia in delectationibus carnalibus hinc animum captivavit, illinc vero contemplatio gravitatis peccati cum terrore inferni cor affligit; mox sequitur Horror futuri sæculi, in tantum, quod homo quandoque prolabatur in desperationem. Ecce in quot laqueos incidunt, qui in hoc turpissimo vitio habituantur.

QUÆSTIO VI.

De Invidia, ejusque Filiabus.

SUMMARIUM.

27. *Invidia, quid? Invidus proprie, quid?*
28. *Corollaria.*
29. *Invidia, quale peccatum?*
30. *Invidia recte connumeratur inter vitia capitalia.*
31. *Ejus filiæ sunt quinque, nimirum: Susurratio, Detractio, Exultatio in adversis proximi, Afflictio in prosperis ejus, & Odium.*

27 CONCL. I. *Invidia* est tristitia de bono proximi, prout proprium malum æstimatur, & diminutivum proprii boni, seu propriæ gloriæ ac excellentiæ. Hoc enim vitium est præcipue de bonis, in quibus est gloria & honor; estque ad illos tantum, quibus homo vult se æquare, vel præferre, non autem respectu multum distantium, cum nullus plebejus, v. g. homo, nisi insanus, studeat se æquare, vel præferre in gloria Regi, aut alteri multum excellentiori. Porro per Invidiam volumus, & desideramus, alium carere tali bono, quia per illud nos excellit. Unde proprie *Invidus* dicitur, qui tristatur de bono alterius, putans inde propriam excellentiam diminui.

28. Infertur proinde, quod tristari de bono alterius, non quia ipse tale bonum habet, sed quia nos tale bonum non habemus, non spectet ad peccatum Invidiæ: nam hæc tristitia proprie est zelus, & æmulatio; & si sit de bonis honestis, est laudabilis, juxta illud 1. *Corinth.* 12. *Æmulamini charismata meliora.* Infertur ulterius, si quis tristetur de bono alterius, in quantum imminet sibi exinde periculum cujuspiam nocumenti (utputa si quis tristetur de exaltatione sui inimici, timens, ne ab ipso postea lædatur) quod talis tristitia non sit invidia, sed magis effectus timoris; ut notant D. Thom. 2. 2. *q.* 36. *art.* 1. & sequuntur alii.

* Ex his ipsis dictis pariter infertur, quod proprie invidia non sit, nec grave peccatum, si Mercator, sive alius Artifex, vel Opifex tristetur ex eo, quod vicinus vendat, & non ipse: etenim talis tristitia non tam versatur circa bonum alterius, quam circa malum proprium, quod est carentia venditionis. Unde non tam tristatur, quia alter vendit, quam quia ipse non vendit tantum, quantum alter. Prout recte cum Burghaber & La Croix advertit Franciscus Henno *Tract. de Peccatis disp.* 4. *qu* 3. *Conclus.* 1. Nec dicas: Si alter pariter non venderet, nec ille prior tristaretur: Consequenter tristatur de bono alterius, adeoque de bono alieno. Resp: enim venditionem alterius esse quidem occasionem propriæ tristitiæ, sed non motivum ejusdem, prout tamen requiritur ad invidiam. Ita Henno *loc. cit.* Interea tamen si similis tristitia procedit ex interna radicata passione & aversione erga alterum, qua sæpius jam erat gavisus de alterius infortunio, signum est evidens latentis invidiæ, & odii erga proximum. In dubio (ut practice loquamur) quærat Confessarius ex tali homine pœnitente, an, si equalem alter accessum habuisset emptorum, nihilominus fuisset contristatus de ejusdem fortuna, & si deprehendat animum ejusdem dispositum, ut credat, quod sic &c. prudenter deducet Confessarius, hanc tristitiam processisse ex invidia *

29. CONCL. II. Invidia est peccatum mortale ex genere suo, contrarium Charitati: quia Charitas gaudet de bono proximi; Invidia vero tristatur de bono proximi. Potest nihilominus Invidia fieri peccatum veniale, tum ob imperfectionem consensus, & non plenam advertentiam; tum ob materiæ levitatem, uti pueris contingere consuevit, qui de levibus aliorum puerorum bonis tristitiam capere solent.

30. CONCL. III. Invidiæ peccatum recte inter vitia Capitalia numeratur a S. Gregorio *sæpe cit. lib.* 31. *Moral. cap.* 31. & communi Theologorum. Siquidem ex ipsa Invidia, tamquam ex capite, multa alia peccata originem ducunt, uti patet ex quinque Filiabus ejus mox enarrandis; ac merito tum a sacra Scriptura, tum a SS. Patribus gravissime perstringitur.

31. CONCL. IV. Filiæ Invidiæ recte a S. Gregorio *loc. cit.* assignantur quinque; quæ sunt, Odium, Susurratio, Detractio, Exultatio in adversis proximi, & afflictio in prosperis ejus. Invidus namque, dum de bono proximi tristatur, putans, inde suam excellentiam diminui, ob hanc tristitiam tollendam movetur ad desiderandum, quod proximus illo bono careat: unde incipit suo conatu gloriam alterius diminuere; idque vel occulte, & tunc sequitur *Susurratio*; vel manifeste, & tunc sequitur *Detractio*. Quod si consequatur suam intentionem, gaudet de illius adversitate: si vero non potest, affligitur de ipsius prosperitate: & si hæc tristitia duret, postea generat *Odium*. De hoc peccato dicitur Sap. 2. *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum.*

QUÆSTIO V.

De Ira, & Filiabus ejus.

SUMMARIUM.

32. *Ira, quid? est bona, si modum non excedat, Et Satellitium rationis.*
33. *Ira inordinata, quale peccatum?*
34. *Filiæ Iræ sunt sex, nempe:*
35. *Indignatio,*
36. *Tumor mentis,*
37. *Clamor,*
38. *Contumelia,* (d) Tract. 9. Dist. 6. quæst. 2. per totum.
39. *Blasphemia.* (e) Tract. 5 dist. 3. q. 5. per totum.
40. *Rixæ.*

32 CONCL. I. *Ira*, prout est unum ex peccatis Capitalibus, est inordinatus appetitus vindictæ. Dicitur, *inordinatus*: nam si ordinate appetatur vindicta, non est peccatum. Quinimo Ira, si præscriptum rationis modum non excedat, bona est; & habet in homine eum locum, quem miles in Republica: nec immerito dicitur *Satellitium rationis*, de qua intelligendum illud Psal. 4. *Irascimini, & nolite peccare.* Sic fit, si vindicta appetatur debito modo, puta exigente Justitia per ministros Justitiæ. Similiter peccatum non est, si Superiores debito cum moderamine irascuntur culpis Subditorum, eosque puniunt.

33. Quod si Ira modum a ratione præscriptum non servet, adeoque sit inordinata, jam erit peccatum. Et quidem, si Ira modum a ratione præscriptum excedat ex parte objecti, expetendo scilicet injustam vindictam, v. g. ob causam non legitimam, aut majorem vindictam quam oportet, vel absque debita auctoritate Superioris exequendam, est ex genere suo peccatum mortale; quamvis per accidens ob imperfectionem actus, vel levitatem vindictæ appetitæ, possit fieri veniale. Et de tali Ira, præsertim tendente ad vindictam mortis, intelligitur illud Salvatoris, Matth. 5. *Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio.* Si vero Ira non servet præscriptum a ratione modum dumtaxat ex parte ipsius motus, tunc erit ex genere suo peccatum veniale, quamvis per accidens possit fieri mortale, utputa ratione affectus adjuncti, quo quis paratus existit aliquid facere, quod est peccatum mortale.

34. CONCL. II. Filiæ Iræ communiter a Doctoribus cum cit. D. Gregorio *lib.* 31. *Moral. cap.* 31. sex assignantur; quæ sunt, Indignatio, Tumor mentis, Clamor, Contumelia, Blasphemia, Rixæ.

35. *Indignatio* est inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet, se indigne ab alio tractari. Est communiter veniale peccatum; imo si ex justo rationis judicio procedat, nullum est. Posset tamen esse mortale, si cresceret usque ad deliberatum odium, vel contemptum personæ gravem.

36. *Tumor mentis* est, quo quis morose excogitat diversas vias vindictæ, iisque cogitationibus animum tumefacit. Quale sit peccatum, judicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur accedente sufficienti deliberatione.

37. *Clamor* est, cum iratus extollit vocem, multa inordinate

nate & confuse effutiens. Est communiter peccatum veniale, nisi aliud addatur, utputa blasphemia, vel contumelia, aut hujusmodi.

38. *Contumelia* est dictum, vel factum injuriosum, quo quis proximo præsenti palam aliquod malum objicit, aut ejus honorem & existimationem palam violat. Est ex genere suo peccatum mortale, nisi levitas materiæ, aut imperfectio actus excuset; de qua amplius alibi. (d)

39. *Blasphemia* fit cum jactamus convitia in Deum, aut Sanctos: estque peccatum mortale, nisi inadvertentia, aut indeliberatio excuset. De hac etiam ex professo alibi. (e)

40. *Rixæ* tandem, si modum graviter non excedant, uti & leviculæ pugnæ, veniales sunt: secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes.

QUÆSTIO VI.
De Gula, & Filiabus ejus.
SUMMARIUM.

41. *Gula, quid? Committitur quinque modis.*
42. *Gula ut sic dividitur in comessationem, & Ebrietatem.*
43. *Est de se, ac ex genere suo, peccatum veniale.*
44. *Nihilominus per accidens fit mortale in pluribus casibus.*
(f) Dist. 2. num. 21.
45. *Ebrietas quid?*
46. *Differentia inter dormientem, & ebrium.*
47. *Ebrietas plena est ex genere suo peccatum mortale.*
48. *Signa plenæ ebrietatis, quæ?*
49. *Quando censeatur ebrietas voluntaria, sicque peccatum mortale?*
50. *Inebriare se causa recuperandæ sanitatis, vel tuendæ vitæ, non est peccatum.*
51. *Comedentes, & bibentes ob solam voluptatem, an peccent?*
52. *Gula est peccatum capitale, cujus quinque sunt filiæ, nimirum*
53. *Hebetudo mentis,*
54. *Immoderata lætitia,*
55. *Multiloquium,*
56. *Scurrilitas: & quomodo hæc differat a Stultiloquio, Et Multiloquio,*
57. *Et Spurcitia, seu Immunditia?*

41 CONCL. I. *Gula* est inordinatus appetitus cibi, & potus. Ita in re communis. Sive, ut aliqui loquuntur, *Gula* est vitium in appetitione, & usu cibi & potus, debitum modum excedens, delectationis gratia. Hoc autem fieri potest quinque modis, sequenti versiculo comprehensis:

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Præpropere edit quis, quando tempore jejunii ante horam comedendi fit comestio. *Laute*, quando quis cibos nimis exquisitos, ac delicatos, vult comedere. *Nimis*, quando plus justo comeditur. *Ardenter*, si voraciter quis comedat. *Studiose*, dum quis quærit cibos nimis accurate præparatos.

42. CONCL. II. Gula opponitur virtuti Temperantiæ, & Sobrietatis: atque ut sic dividitur in Comessationem & ebrietatem, tamquam in duas species, quarum illa in inordinato appetitu seu excessu ciborum, hæc vero in excessu potus committitur. De his dicitur ad Galat. 5. *Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, &c. ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

43. CONCL. III. Tametsi vitium Gulæ inter Peccata Capitalia recte numeretur, eo quod plurium aliorum origo esse soleat; nihilominus per se loquendo, atque ex genere suo, ea est peccatum veniale. Ita Sylvester *Verf. Gula n. 2.* allegans mentem D. Thomæ pluribus in locis, Mastrius *disp. 15. Theol. Mor. n. 146.* Reginaldus *lib. 15. n. 64.* & alii. Ratio est: quia Gula præcise sumpta, & seclusis malitiis contra alias Virtutes pugnantibus, non repugnat graviter Charitati Dei, vel proximi. Unde si quis edat ante tempus, si nimis exquisita, si plus justo, si nimis voraciter ad modum canum, vel nimis exquisite præparata (qui sunt quinque modi peccandi vitio Gulæ) per se loquendo non peccat mortaliter.

44. Nihilominus per accidens, & ob adjunctam malitiam aliis Virtutibus repugnantem, variis modis Gula fit peccatum mortale, atque juxta allegatam sententiam D. Apostoli *ad Galat. 5.* inducit amissionem vitæ æternæ. Idque in primis accidit ratione perversæ voluntatis, quando scilicet in tali delectatione Gulæ constituitur finis ultimus, juxta quod de similibus legitur ad Philip. 3. *Quorum Deus venter est*: hac enim ratione generaliter ex peccato veniali fieri per accidens mortale, jam supra (f) dictum est. Sic fit, quando homo adeo inhæret delectionibus ciborum & potus, ut ob eas paratus sit legem Dei graviter violare: puta, si quis ob id furetur, vel contractus faciat iniquos, si violet jejunia Ecclesiæ diebus prohibitis vescendo carnibus, vel sæpius comedendo; si non solvat creditoribus ut opipare victitet, ac hujusmodi. Deinde Gula fit mortale peccatum ratione gravis nocumenti, si id homo corpori suo advertenter adfert. Idem accidere potest in aliis similibus casibus, ac præsertim in Ebrietate, quæ est altera species Gulæ ut sic, & contradistincta a Comessatione; de qua proinde loquendo, sit

45. CONCL. IV. *Ebrietas* est excessus in potu inebriante, causa voluptatis, donec usus rationis adimatur. Ita in re Doctores communiter. Dicitur *donec usus rationis adimatur*. Siquidem malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ, in eo consistit, quod quis tantum ob voluptatem, aut ingluviem, advertenter se privet usu rationis, & quidem violenter, ac modo innaturali rationem perturbando, seque privando proxima potestate utendi ratione ad omnem subitam necessitatem.

46. Et hoc ultimum notanter additur, ad excludendum somnum: nam etiam dormiens, privatus existit usu rationis, sed modo naturali ab Auctore naturæ instituto ad virium naturalium conservationem. Simulque dormiens non simpliciter existit privatus usu rationis; quis excitatus a somno, quocumque tandem tempore, mox habet proximam potestatem utendi ratione ad omnem necessitatem: hoc autem secus fit in plene, ac perfecte ebrio, uti patet.

47. CONCL. V. Ebrietas plena & perfecta, qua prædicto modo usus rationis plene sopitur, est ex genere suo peccatum mortale. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia censetur gravis difformitas, magnumque malum, abjecta rationis potestate ad brutorum stoliditatem voluptatis causa ultro se abjicere. Unde ebrietas inter opera carnis, quæ excludunt a regno Cœlorum, merito connumeratur *cit. cap. 5. ad Galatas.*

48. Dicitur, *Ebrietas plena & perfecta*. Nam si quis post potum adhuc discernere possit inter bonum & malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum est plena ebrietas; idemque tantum peccatum veniale, quamvis ex gravioribus, si deliberate sit commissum. Lessius *lib. 4. de just. & jure c. 3. n. 30.* Bonacina *disp. ult. in decalogum q. 1. punct. 1. n. 4.* & alii qui simul pro signo ebrietatis ponunt, si quis temulentus non advertit quid agat, & bonum a malo non discernat; ideoque sequenti die non meminerit, quid pridie fecerit, dixerit, aut qua ratione domum venerit, &c. cum alias talium rite meminisse soleat.

49. Ceterum allata Conclusio intelligenda est, dummodo ejusmodi ebrietas sit voluntaria. Et hoc fit, quando quis ebrietatem intendit directe, vel saltem indirecte, nempe tantum bibendo, quantum potest, non curans, an sequatur ebrietas nec ne; vel quando quis advertit se inebriandum, si pergat potare, & nihilominus non desistit. Quod si quis non prævidérit periculum ebrietatis, prout accidit in ebrietate Noe, *Gen. 9.*, & ignorans fortitudinem potus, vino circumventus fuit, aut in auram exiens vento turbatus, nec hoc prævidit, culpa vacat, saltem mortali.

50. Insuper Conclusio posita dumtaxat procedit, si ebrietas fiat causa voluptatis. Nam non esse peccatum, inebriare se ex præscripto Medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit in casu quopiam extraordinario, tenent Sylvester, Gaetanus, Toletus, Layman, & alii. Siquidē malitia ebrietatis in eo consistit, quod quis sine justa & gravi causa, tantum ob voluptatē, adeo se ingurgitet, donec usu rationis privetur, ut notat Mastrius *disp. 15. Theol. Mor. n. 147.* In casu autem posito adest justa causa reparandæ sanitatis; Et ob eamdem rationem non esse peccatum, si quis cogatur bibere intento ense, alioquin interficiendus, tenent Lessius, Azorius, Reginaldus, & alii.

51. Quæ-

51. Quæres incidentaliter, an comedentes, & bibentes ob solam voluptatem captandam, peccent venialiter; Ad hoc olim multi Doctores responderunt negative: verum eorum sententia amplius teneri non potest, cum sit novissime rejecta ab Innocentio XI. qui inter alias etiam sequentem Propositionem, ordine 8. damnavit. *Comedere & bibere usque ad saetietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini: quia licite potest appetitus naturalibus suis actibus frui.* Ubi tamen bene notandum ly *ob solam voluptatem*: nam si quidem sentiatur voluptas, verumtamen ob hanc solam quis non comedat, vel bibat, sed ad conservandam valetudinem, aut restaurandas vires, peccatum nullum committitur; cum hic sit finis a natura intentus moderatæ comestionis.

52. CONCL. VI. Gula merito inter Peccata Capitalia connumeratur, eo quod sit mater plurium vitiorum, prout nimium probat, (proh dolor!) ipsa experientia: præcipue autem, teste S. Gregorio *cit. cap.* 31. quinque infelices gignit Filias, quæ sunt, Hebetudo mentis, Immoderata lætitia, Multiloquium, Scurrilitas, & Spurcitia.

53. *Hebetudo mentis*, seu Stupiditas consistit in eo, quod non possit quis orare, aut alia hujusmodi præstare. Hæc fit mortalis tunc, quando quis inordinate bibendo, vel comedendo, voluntarie redditur ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem sunt necessaria; vel ad quæ ex officio, aut alias sub gravi peccato quis tenetur.

54. *Immoderata*, seu inepta *lætitia*, hoc loco non quamvis inordinatam denotat lætitiam, qualis omne peccatum comitari solet; sed eam præcipue, quæ movet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus vel choreas inhonestas, &c. Et hujusmodi immoderata lætitia fit mortale peccatum, quando est inductiva ad consensum aut delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur.

55. Per *Multiloquium* peccatur juxta illud *Prov.* 10. *In multiloquio non deerit peccatum*. Et quidem tunc peccat quis mortaliter per Multiloquium, quando illo utitur in gravem irreverentiam Dei, aut in tantum eo delectatur, ut paratus sit illud præferre impletioni alicujus præcepti sub culpa mortali obligantis; alioquin vero, ac ex genere suo, est peccatum veniale.

56. *Scurrilitas* idem est, ac jocularitas quædam, proveniens ex defectu rationis, quæ sicut non potest cohibere verba, ita non potest cohibere exteriores gestus. De hac, sicut & de Stultiloquio, fit mentio *Ephes. cap.* 5. ubi etiam Scurrilitas aperte secernitur a Stultiloquio, dum dicitur: *Aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet.* Differt autem Scurrilitas a Stultiloquio, quod Scurrilitas dicat quamdam inhonestatem in verbis & gestibus, v. g. Scurrilia dicere, canere, vel alia hujusmodi ad risum excitandum agere. *Multiloquium* vero consistit in superfluitate verborum: quæ si proferantur absque recta ratione, seu judicio intellectus, *Stultiloquium* erit. Porro Scurrilitas per se, & secluso scandalo, est peccatum veniale: foret tamen mortale, si fieret causa delectationis venereæ.

57. *Spurcitia* tandem seu *Immunditia*, attenditur secundum inordinatam emissionem quarumcumque superfluitatum, specialiter vero quantum ad emissionem seminis: & hæc si voluntaria sit, est peccatum mortale. Tantum autem cibi vel potus capere, ut vomitus sequatur, si usus rationis non adimitur, per se loquendo non videtur peccatum mortale; ut notat communior, & probabilior Doctorum.

QUÆSTIO VII.

De Acedia, & Filiabus ejus.

SUMMARIUM.

58. *Acedia, quid?*
59. *Acedia dupliciter accipitur, I. generaliter.*
60. *II. Specialiter, & quale peccatum sit?*
61. *Acedia recte ponitur inter vitia capitalia.*
62. *Acediæ filiæ sunt sex, nempe,*
63. *Malitia,*
64. *Rancor,*
65. *Pusillanimitas,*
66. *Desperatio,*
67. *Torpor, &*
68. *Evagatio mentis. Huc spectat Curiositas, Verbositas, & Inquietudo.*

58 CONCL. I. Acedia generatim denotat incuriam, negligentiam, & pigritiam quamdam: in proposito autem, & prout est septimum peccatum Capitale, *Accedia* est fastidium rerum spiritualium. Unde directe repugnat effectui Charitatis, qui est, gaudere de bono spirituali.

59. Porro Acedia sumitur dupliciter; Primo generaliter, pro omni tædio, & torpore animi, bona facere negligentis: & hoc modo Acedia non habet rationem specialem vitii, quia omne vitium refugit spirituale bonum virtutis oppositæ, ut patet in luxurioso, & guloso, quorum prior tristatur de bono Continentiæ, posterior de bono Abstinentiæ, illudque refugit, prout est laboriosum, aut corpori molestum, vel delectationis ejus impeditivum.

60. Secundo, Acedia sumitur specialiter, seu prout est speciale vitium; & consistit in tristitia de bono Divino, de quo alioquin Charitas gaudet: & hoc modo Acedia ex se, ac ex genere suo, est peccatum mortale, quia directe repugnat Charitati Dei. Priori autem modo, seu generaliter sumpta Acedia, tunc demum est peccatum mortale, cum propter eam committitur opus prohibitum, vel omittitur opus præceptum sub mortali.

61. CONCL. II. Acedia, prout est tristitia de spirituali bono Divino, ac speciale vitium, recte a S. Gregorio *lib.* 31. *Moral. cap.* 31. inter vitia capitalia numeratur, utpote cum plura alia vitia oriantur ex ea secundum rationem causæ finalis. Nam sicut homines multa operantur propter delectationem, tum ut ipsam consequantur, tum quia ex ejus impetu ad aliquid agendum permoventur: ita etiam propter tristitiam multa operantur, vel ut ipsam evitent, vel quia ejus pondere in aliqua mala agenda prorumpunt.

62. CONCL. III. Filiæ Acediæ merito sex enumerantur a S. Gregorio *loc. cit.* & aliis, quæ sunt Malitia, Rancor, Pusillanimitas, Desperatio, Torpor circa præcepta, ac Evagatio mentis circa ipsa.

36. *Malitia* non sumitur hic, prout est genus omnium vitiorum; sed accipitur specialiter pro ea malitia, qua quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse, aut qua ipsum pœnitet bene fecisse, vel implevisse id, ad quod tenebatur, aut qua contemnit Dei beneficia, v. g. desiderando se non fuisse natum, aut non agnovisse Christum, &c. Est autem malitia sic sumpta ex genere suo mortale peccatum.

64. *Rancor* etiam non accipitur hic communiter pro odio; sed pro quadam indignatione contra eos, qui ad spiritualia bona inducunt.

65. *Pusillanimitas* est respectu consiliorum, qua nimirum homo Divina consilia, quæ perfectionis sunt, exequi non audet ex mero animi timore: utputa, si quis a jejuniis, Religione, & hujusmodi virtutum actibus se subtrahit, ex timore deficiendi: Et hæc ex genere suo est veniale peccatum, nisi ratione voti, aut alia de causa quis sit obligatus ad talia bona opera exequenda.

66. *Desperatio*, intellige, consequendæ æternæ beatitudinis, est peccatum mortale, quando eum consensu rationis pleno fit, ut est certum.

67. *Torpor* est circa præcepta, quando scilicet homo negligit & omittit facere ea, quæ sunt ex præcepto facienda. Alii vero per Torporem intelligunt eum, cum bona opera non fiunt cum debito fervore.

68. Tandem *Evagatio mentis* est, qua quis in exercitio operum spiritualium evagatur circa illicita, aut saltem impertinentia. Et hæc si fiat per cogitationem, se diffundentem ad cognitionem impertinentium, dicitur *Curiositas*: si vero per locutionem, dicitur *Verbositas*: & si per inquietudinem corporis, quando scilicet aliquis per inordinatos membrorum motus vagacitatem indicat mentis, tunc dicitur *Inquietudo*.

TRA-

TRACTATUS IV.

DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS.

1 JUstitia Christiana generatim duo involvit, fugam scilicet peccatorum, & actionem bonorum operum; juxta quod dicitur Psal. 36. *Declina a malo, & fac bonum*. Et Isaiæ *cap. 1. Quiescite agere perverse, discite bene facere*. Quia igitur præcedente Tractatu visum est de Peccatis, superest, ut perspecta peccatorum malitia, Virtutum excellentia, decor, & & natura declaretur; atque earum in primis, quæ ceteras antecellunt, uti sunt Virtutes Theologicæ, sic dictæ, quia Deũ pro suo immediato objecto respiciunt. Porro Tractatus de Virtutibus Theologicis celebris est, atque ob sui utilitatem, simul ac necessitatem, non solum in Theologia speculativa, sed etiam Morali communiter examinatur.

DISTINCTIO I.

De virtutibus Theologicis generatim.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit tum Virtus ut sic, tum Theologica?

SUMMARIUM.

1. *Justitia Christiana involvit duo, quæ?*
2. *Virtutis nomen varie accipitur.*
   Et quomodo in proposito?
3. *Virtus, quid?*
4. *Sumitur magis proprie pro habitu.*
5. *Virtus ut sic tripliciter dividitur.*
6. *Virtutes intellectuales, & morales, quid?*
7. *Virtutes infusæ & acquisitæ dantur, & quid sint?*
8. *Virtus Theologica, quid?*
9. *Virtutes Theologicæ quomodo differant a Moralibus?*
10. *Religio, quomodo respiciat Deum?*
11. *Tres tantum sunt Virtutes Theologicæ.*

2 PRo clariori resolutione præmittendum, quod nomen Virtutis latissime spectatum varias habet significationes. Et in primis quandoque Virtus accipitur pro quacumque perfectione, præsertim ea, quæ in vi seu facultate operandi consistit. Sic Psal. 32. dicitur: *Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum*. Sic econtra membra languida hominis, dicuntur esse destituta omni virtute sua. Deinde nomen virtutis sumitur nonnumquam pro effectu seu opere, quod per excellentem vim operativam attingitur, seu efficitur: sic *Marci c. 6.* dicitur de Christo: *Non poterat ibi virtutem ullam facere*: Sed hæ Virtutis acceptiones nostro proposito parum deserviunt. Tertio igitur & magis ad propositum, Virtus accipi solet, vel pro actu, sive operatione moraliter bona; ut est actus Fidei, Spei, & Charitatis Divinæ, actus humilitatis, patientiæ, & hujusmodi: in quo sensu D. Augustinus *lib. 2. de libero arbitrio, cap. 19.* dixit, *Virtutem esse bonum usum liberi arbitrii*. Vel pro habitu, seu facilitate & promptitudine quadam, inclinante ad ejusmodi bonam operationem: & hæc posterior est magis propria Virtutis acceptio, de qua loquendo sit

3. CONCL. I. *Virtus* generatim sumpta, est habitus perficiens substantiam intellectualem, & ad bonam operationem inclinans. Ita in re communis Doctorum. Unde & Aristoteles *2. Ethic cap. 6.* dixit, quod Virtus hominis aliud non sit, quam habitus, ex quo & bonus homo ipse efficitur, & bonum ejus opus: sive, ut verbis ejusdem utamur, *virtus est quæ facit habentem, & opus ejus bonum*. Et in hoc sensu Virtus opponitur vitio, nam vitium reddit habentẽ malum & opus ejus malum.

4. Dicitur I. *Habitus*. Quamvis enim Virtus quandoque sumatur pro ipsomet actu virtuoso, ut proxime dictum est; communius tamen, & magis proprie, accipitur pro habitu, ad eliciendos ejusmodi actus bonos inclinante: neque enim illico solet dici virtuosus, temperans, vel mansuetus, &c. qui unum vel alterum actum virtutis temperantię, vel mansuetudinis elicuit, sed qui ex actibus illis jam frequentatis acquisivit habitum, sive promptitudinem quamdam sic operandi. Dicitur II. *Perficiens substantiam intellectualem*: quia Virtus proprie accepta non datur in brutis, aut rebus inanimatis, sed in homine dumtaxat, & Angelis, perfectissime autem in Deo Dicitur III. *& ad bonam operationem inclinans*: quia sicut generaliter habitus inclinant ad actus sibi correspondentes promptè atque faciliter eliciendos, ita & Virtus jam habituata, seu radicata in homine.

5. CONCL. III. Virtus generatim dividitur tripliciter; nimirum ex parte subjecti in Virtutes intellectuales & morales, ex diversitate causæ efficientis in infusas & acquisitas, & ex diversitate objecti in Theologicas & Morales. Ita communis; idque probatur.

6. In primis enim *virtutes intellectuales* sunt eæ, quæ intellectum, in quo subjectantur, perficiunt: & tales juxta Aristotelem *6. Ethic cap. 3.* sunt quinque, videlicet Intellectus, Scientia, Sapientia, Ars, & Prudentia; nam hæ spectant ad intellectum, in eoque subjectantur: quibus addi potest Fides infusa & Theologica, quam Philosophus ignoravit. Verum de his (dempta Prudentia & Fide, de quibus infra suo loco) melius agitur in Philosophia. *Virtutes morales*, prout contra distinguuntur ab intellectualibus, dicuntur, quæ subjectantur in appetitu rationali (hoc est, in voluntate) & versantur circa dirigendos mores, atque juxta dictamen rectæ rationis moderantur, & dirigunt affectus animi nostri. Et hujusmodi Virtus moralis tum ab Aristotele *2. Ethic. cap. 6.* & Doctore nostro *3. dist. 36. quæst. un. §. dicitur*, tum ab aliis passim, definitur, dicendo: *Virtus est habitus electivus in medioeritate consistens, quoad nos determinata ratione, prout definierit sapiens*.

7. Deinde dari Virtutes infusas, & acquisitas, patet ex eo; quia cum Virtutes nobis a natura non insint, immo defacto, ac post lapsum primi parentis nostri Adæ, cogitationes hominum potius intentę sint ad malum ab adolescentia sua: hinc duę generatim sunt causæ effectivæ Virtutum, videlicet DEUS per infusionem earum, & proprium exercitium hominis, quo quilibet sibi comparat quosdam habitus virtuosos. Proinde & juxta hoc duplex principium effectivum, Virtutes ut sic, recte dividuntur in infusas, & acquisitas. Et quidem *Virtutes infusæ* dicuntur eæ, quæ nobis a DEO immediate infunduntur, ut sunt habitus Fidei, Spei, & Charitatis, qui etiam parvulis in Sacramento Baptismatis divinitus infunduntur; ut taceantur eæ virtutes, quæ Angelis, & primis nostris Parentibus in sua creatione a Deo infusæ fuerunt. *Virtutes acquisitæ* econtra sunt, quæ nostra industria, nostrisque frequentatis actibus comparantur, seu acquiruntur: ut sunt habitus Temperantiæ, Mansuetudinis, & hujusmodi, nam, ut inquiunt Philosophi, *ex frequentatis actibus fit habitus*. Ceterum de tertio membro datæ divisionis in Virtutes Theologicas, & Morales, mox amplius dicetur; hinc sit

8. CONCL. III. *Virtus Theologica* ut sic recte describitur, dicendo: Virtus Theologica est virtus a Deo infusa, cujus principalis actus tendit in Deum tamquam objectum immediatum. Ita in re Doctores communiter. Dicitur in primis *Virtus a DEO infusa*: nam Virtutes Theologicæ, prout sumuntur pro habitu, infunduntur homini a Deo in Sacramento Baptismi. Et additur, *cujus principalis actus tendit in DEUM*: quia non est necesse, ut omnis ejus actus immediate tendat in DEUM: nam actus ille, quo quis credit propter revelationem Divinam, Mundum esse creatum in tempore, canem Tobiæ in hujus adventu movisse caudam suam, *Tob. cap. 11.* est quidem actus Fidei, non tamen tendit in DEUM immediate. Sufficit proinde ad rationem Virtutis Theologicæ, quod actus ejus principalis sic immediate tendat in DEUM, utpote in quem credimus, quem consequi speramus, quem super omnia amamus.

9. Ceterum per illa verba, *tamquam objectum immediatum*, assignatur differentia Virtutum Theologicarum a Moralibus proveniens ex diversitate objecti. Siquidem Virtutes Theologicæ

gicæ habent pro suo immediato objecto DEUM, in quem earum actus principalis tendit tamquam in objectum terminativum *Quod*: secus autem fit in Virtutibus Moralibus, puta in Religione, Temperantia, Misericordia, & aliis hujusmodi: nam hæ pro suo immediato objecto non habent Deum, sed vel cultum Deo exhibendum, vel passiones moderandas, aut miseriam indigentium sublevandam, &c. Quamvis & hæ saltem mediate ac remote tendant in DEUM, propter quem tales actus boni eliciuntur.

10. Si dicas: Religio etiam immediate respicit DEUM, utpote cui defert cultum debitum, Eumque honorare satagit; ergo. Resp. claritatis gratia distinguendo antecedens: Religio respicit Deum ut objectum immediatum, ac terminativum *Quod*, negatur: ut objectum *Cui*, conceditur antecedens, sed negatur consequentia. Quia Virtutes Theologicæ respiciunt DEUM ut objectum *Quod*, & quidem principaliter (nam actus principalis earum est, credere DEUM esse, sperare DEUM consequi in æterna beatitudine, DEUM super omnia amare) Religio vero pro objecto *Quod* respicit cultum DEO deferendum, ipsum vero DEUM respicit dumtaxat ut objectum *Cui*, cui videlicet cultum illum deferre laborat.

11. CONCL. IV. Tres tantum dantur Virtutes Theologicæ, videlicet Fides, Spes, & Charitas, & non plures. Ita omnes Theologi; nam prædictis tribus dumtaxat convenit definitio Virtutis Theologicæ proxime allata. Hinc & Apostolus 1. *Corinth.* 13. has tres tantum enumerat, dicens: *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc.* Et Concilium Trid. *Sess. 6. cap.* 7. de his tribus solummodo mentionem facit, dum inquit: *Unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per JESUM Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem.* Quo tamen non obstante quælibet harum Virtutum Theologicarum distinguitur in habitualem, & actualem; per hanc intelligendo actuale exercitium, sive actum Fidei, Spei, vel Charitatis; per illam vero habitum istarum Virtutum divinitus nobis infusum.

QUÆSTIO II.

De perfectione, & cessatione Virtutum Theologicarum, & an habeant medium?

SUMMARIUM.

12. *Virtutes Theologicæ sunt perfectiores Moralibus.*
13. *Inter Theologicas quæ sit perfectior?*
14. *Charitas amittitur per omne peccatum mortale, non Fides & Spes.*
15. *Hæ tamen tunc informes sunt, non vivæ.*
16. *In Beatis manet Charitas, non Fides, & Spes.*
17. *Virtutes consistunt in medio, vel formaliter, vel tantum materialiter.*
18. *Et habent medium vel ex parte objecti, vel solum ex parte actus.*
19. *Virtutes Theologicæ, an, & quomodo habeant medium?*

12. CONCL. I. Virtutes Theologicæ sunt perfectiores omnibus Virtutibus Moralibus. Ita communis: nam Theologicæ habent perfectum objectum, videlicet ipsummet DEUM.

13. CONCL. II. Inter ipsasmet Virtutes Theologicas omnium excellentissima est Charitas, deinde Spes, non obstante quod ordine generationis Fides præcedat Spem, & hæc Charitatem. Ita communis omnium, cum Doctore Angelico 1. 2. *q.* 62. *art.* 4. & desumitur ex illo 1. *Corinth.* 13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hęc: major autem horum est charitas.* Accedit ratio: quia Charitas nos perfectius conjungit DEO, quam Fides, & Spes. Immo Charitas est mater omnium Virtutum, ac sine ea ceteræ Virtutes non sunt meritoriæ, nec prosunt de condigno ad vitam æternam, juxta illud Apostoli 1. *Corinth.* 13. *Et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

14. CONCL. III. Charitas amittitur quidem per quodlibet peccatum mortale, non tamen semper Fides & Spes. Ita omnes Theologi. Nam Charitas de facto est incompossibilis cum quolibet peccato mortali, ac per illud demeritorie destruitur: habitus vero infusus Fidei amittitur per oppositum actum Infidelitatis, & Spes per actum Desperationis.

15. CONCL. IV. Fides & Spes, quando in peccatoribus reperiuntur sine Charitate, non obstante, quod in propria sua specie sint perfectæ, nihilominus sunt informes, non vivæ, ac imperfectæ in tantum, quia non perducunt ad beatitudinem. Ita Doctor Subtilis 3. *dist.* 36. *§. de tertio*, idque desumitur tum ex verbis Apostoli 1. *Corinth.* 13. proxime relatis; tum ex illo *ad Galat.* 5. ubi dicitur: *In Christo JESU neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quę per charitatem operatur.* Et in hoc sensu D. Augustinus *lib.* 14. *de Civitate DEI, cap.* 9. ait: *Sic igitur fides est quidem sine charitate, sed non perfecta virtus.*

16. CONCL. V. In Patria, seu in Statu gloriæ cœlestis, non remanet in Beatis Fides & Spes, bene tamen Charitas. Ita omnes Doctores. Probatur hoc inprimis de Fide, quia Fides est solum de illis rebus, quæ non videntur; unde D. Augustinus *Serm.* 27. *De verbis Apostoli*, ait: *Quid est Fides? Credere, quod non vides.* Atqui Beati vident DEUM semper, ac intuitive; ergo non possunt amplius in DEUM credere. Confirmatur: quia, ut inquit Apostolus 1. *Corinth.* 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, &c. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Probatur idem de Spe: quia, ut ait Apostolus *Rom.* 8. *Spes, quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat?* Atqui Sancti in cœlis vident id, quod est objectum Spei, scilicet DEUM eoque perfecte fruuntur; ergo amplius non sperant. Quod autem in Beatis maneat Charitas, certum est, juxta illud 1. *Corinth.* 13. *Charitas numquam excidit.* Unde Sancti in cœlis perfectissime amant DEUM.

17. Quantum attinet ad posteriorem partem Quæstionis, est præmittendum, quod Virtutes varie possint intelligi consistere in medio, videlicet formaliter & secundum se, vel dumtaxat materialiter. *Formaliter*, & secundum se, *virtus consistit in medio*, quando ipsemet habitus virtutis inter duos extremos habitus vitiosos sibi oppositos versatur: prout Liberalitas mediat inter Avaritiam, & Prodigalitatem; nam quodlibet horum vitiorum extreme opponitur Liberalitati: Avaritia quidem per defectum, sumptus etiam necessarios non faciendo; Prodigalitas vero per excessum, expendendo bona sua in sumptus non necessarios. *Materialiter* dicitur *virtus consistere in medio*; quando ex una quidem parte contingit formaliter peccari contra illam virtutem; ex altera vero parte non sic, sed solum per oppositionem ad aliam virtutem ob certas rationes & circumstantias: sic Temperantia mediat inter Intemperantiam in cibo & potu, & inter Inediam: nam Inedia, per quam quis voluntarie se interficit, formaliter non opponitur Temperantiæ, sed Charitati erga seipsum.

18. Alio adhuc modo Virtutes possunt intelligi, habere medium, nempe, vel ex parte objecti, vel solum ex parte actus. Priore modo contingit, Virtutes habere medium, quando objectum actus virtuosi ita requirit medium, ut nempe certam mensuram ejus excedere, neque ab eadem deficere possit: sic fit in Virtute Temperantiæ, quæ salvatur in mediocritate cibi & potus sumendi, ita ut neque plus, neque minus sumatur, quam exigit natura juxta præscriptum rectæ rationis. Posteriori modo Virtus intelligitur habere medium, quando virtus non petit certum modum ex parte objecti observandum, bene tamen in actibus circa illud versantibus, ne scilicet alio modo, quam oportet, exerceantur: sic Amor DEI consistit in medio; nam non potest excedere ex parte objecti (DEUS enim est dignus omni amore) bene tamen ex parte actus, volendo scilicet amorem DEI elicere illicito modo, v. g. occidendo seipsum.

19. CONCL. VI. Virtutes Theologicæ habent quidem suo modo medium, quod possunt, ac debent observare: non tamen habent medium ex parte objecti sui formalis, sed solum ex parte actus, sive exercitii earum. Ita communis; idque suadetur ex illo vulgato dicto: *Virtus consistit in medio.* Hinc *Isaiæ cap.* 38. dicitur: *Hæc est via, ambulate in ea, & non declinetis neque ad dexteram* (scilicet per excessum) *neque ad sinistram* (nempe per defectum) qualia etiam habentur *Deuter.* 5. &

5. & *Proverb.* 4. Et D. Apostolus *Rom.* 12. generatim præcipit: *Non plus sapere, quam oportet sapere*. Accedit ratio: quia in exercitio Virtutum Theologicarum potest dari non solum defectus, prout fit in omissione talium actuum tempore urgentis præcepti (ut taceamus vitia extremo opposita per defectum, nempe Infidelitatem, Desperationem, & Odium DEI) sed etiam excessus, si actus illi fiant modo indiscreto, *& plus quam oportet, sapere* volendo; prout fieret, seipsum ob amorem DEI putativum interficiendo, aut eidem immolando filium suum, prout soli fecerunt Gentiles.

DISTINCTIO II.

De Fide.

QUÆSTIO I.

Quid sit Fides, & quod objectum ejus?

SUMMARIUM.

1. *Fidei nomen varie accipitur.*
2. *Aliæ Fidei acceptiones.*
3. *Fides supernaturalis actualis,*
4. *Et habitualis, quid?*
5. *Objectum materiale Fidei, quod?*
6. *Objectum Fidei complexum, & incomplexum, quid?*
7. *Corollaria.* (a) dist. 3. quæst. 5.
8. *Objectum formale Fidei, est veracitas Dei.*
9. *Plebeii, quomodo credant ob propositionem Concionatoris?*
10. Evangelio non crederem nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas, *quomodo intelligendum?*

1. STylo receptissimo inter Virtutes Theologicas primo loco ponitur Fides; non quod ea sit dignior ceteris, sed quia, ut inquit Concilium Trid. *Sess. 6. cap. 8. Fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis*: quod intelligendum de Fide supernaturali, & Theologica. Siquidem generatim Fidei nomen varie sumitur, quandoque pro fidelitate seu veracitate in servandis promissis: in quo sensu is dicitur servare fidem, qui stat suis promissis. Deinde pro conscientia, seu dictamine ejus: sic accipitur *Rom.* 14. *Omne quod non est ex fide* (id est, quod est contra dictamen conscientiæ) *peccatum est*. Quo modo etiam in Jure dicitur quis bonæ fidei possessor, qui bona conscientia quidpiam possidet, credens illud esse suum. Tertio, Fides quandoque sumitur pro fiducia consequendi rem desideratam, aut promissam: prout accipitur *Matth.* 14. *Modicæ fidei, quare dubitasti?* Et Jacobi *cap.* 1. *Postulet autem in fide nihil hæsitans*. Quamvis hunc locum multi Doctores non absque fundamento accipiant de ipso actu Fidei Theologicæ, seu assensu credulitatis Divinarum promissionum, cujus effectus est prædicta fiducia, juxta illud Marci *cap.* 11. *Omnia, quæcumque petitis, credite quia accipietis*.

2. Rursus aliquando Fides accipitur pro objecto fidei, juxta illud Symboli S. Athanasii: *Hæc est fides Catholica*, id est, articuli Fidei Catholicæ, seu objecta materialia ejus. Ultimo tandem, & proprie, ac quantum ad propositum, accipitur Fides pro Virtute intellectuali, & quidem Theologica, qua creditur aliquid propter auctoritatem DEI illud revelantis. Et dicitur, *propter auctoritatem DEI:* non enim hic loquimur de Fide humana, qua aliquid creditur propter auctoritatem hominum illud affirmantium; sed sermo est solummodo de Fide Divina, de qua Apostolus *ad Heb.* 10. dicit: *Justus ex fide vivit*. His prænotatis sit

3. CONCL. I. *Fides supernaturalis actualis* est actus supernaturalis, quo quis assentitur alicui propositioni ex eo, quia Deus ipsam revelavit. Ita in re communis. Siquidem motivum Fidei actualis est veracitas Dei, quidpiam nobis revelantis: nam quia Deus, qui nec fallere potest, nec falli, hoc aut illud hominibus revelare dignatus est, hinc Fide Divina credimus, illud esse verum.

4. CONCL. II. *Fides supernaturalis habitualis* est virtus divinitus nobis infusa, & donum Dei, quo firmiter assentimur iis omnibus, quæ a Deo nobis revelata sunt, quatenus sunt revelata. Ita communis Doctorum. Neque enim differt hæc definitio ab ea, quam affert S. Paulus Apostolus *ad Heb.* 11. dicens: *Est autem fides, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*. Nam ly *argumentum non apparentium*, indicat totam naturam Fidei in data definitione clarius explicatam: *argumentum* enim idem est ac firma adhæsio intellectus: ly *non apparentium &c.* denotat, quod talis firma & infallibilis adhæsio intellectus nitatur certitudine revelationis Divinæ, factæ de iis, quæ quidem nondum videmus, speramus tamen consequi in cœlis. Unde additur, *sperandarum substantia rerum*; quibus verbis partim nobis indicatur primarium objectum Fidei, qui est Deus, quemque pie vivendo in cœlis consequi speramus: partim vero manifestatur quædam Fidei proprietas, utpote quæ debet esse certa & infallibilis, unde appellatur *substantia:* simulque est fulcrum spei Christianæ, nam quæ speramus, fide Divina fiunt nobis certa.

5. CONCL. III. Objectum materiale primarium incomplexum Fidei, est solus Deus: quamvis omnes aliæ a Deo nobis revelatæ propositiones spectent ad objectum materiale, minus tamen principale, & complexum fidei Divinæ. Ita rursum Theologi communiter. Ratio primæ partis est: quia, ut inquit D. Augustinus *lib. 4. de Civitate Dei, cap.* 20. *Fidei præcipuum officium est, ut credatur in verum Deum*. Accedit, quod inter omnia credibilia omnium maximum, atque præstantissimum sit ipsemet Deus; utpote qui est Ens infinitum, & summe bonum, & ad cujus cognitionem omnia cetera credibilia referuntur: atqui hoc intelligitur per objectum primarium materiale Fidei; ergo. Hinc in Symbolo Apostolorum mox a principio dicitur: *Credo in Deum &c.* & postmodum pro clariori ejus cognitione ceteri Articuli subjunguntur.

6. Altera pars ex eo patet: quia per objectum materiale Fidei intelligitur illud, quod est credendum fide Divina, præsertim quando per auctoritatem Ecclesiæ nobis constat de tali revelatione a Deo facta; ergo etiam omne istud spectat ad objectum materiale. Et additur, *complexum*: nam per *Objectum Fidei complexum* intelligitur tota propositio objectiva divinitus revelata, cui assentimur mediante actu Fidei: per *incomplexum* vero intelligitur subjectum, & prædicatum talis propositionis divinitus revelatæ.

7. Infertur proinde, quod ad objectum materiale Fidei spectet inprimis Deus, ejusque existentia, & Mysterium SS. Trinitatis. Deinde creatio Mundi, & redemptio generis humani per Christum facta. Insuper quidquid in S. Scriptura, seu Libris Canonicis continetur: nam quamvis eorum aliqua parum videantur ad Dei cognitionem facere, ut quod canis Tobiæ caudam moverit, quod Saul quæsierit asinas, & hujusmodi: nihilominus quia & hæc a Spiritu S. in Sacris Litteris nobis sunt revelata, pertinent ad objectum materiale, minus tamen principale Fidei, suntque credenda propter auctoritatem Divinæ veritatis, ac revelationis. Insuper spectat ad objectum materiale Fidei ea, quæ ex Traditione Apostolica nobis Ecclesia proponit credenda, ut dicetur inferius. (a)

8. CONCL. IV. Objectum formale & motivum Fidei supernaturalis, est prima & infallibilis veracitas Dei, seu veritas ejus in revelando. Ita Doctor Subtilis *Quæst.* 1. *Prologi*, cum Scotistis, & multis aliis. Ratio est: quia ideo credimus fide Divina articulis Fidei, quia Deus eos nobis revelavit; & ideo credimus Deo revelanti, quia est prima veracitas: ergo veracitas Dei revelantis est ratio motiva fidei Divinæ, & consequenter ejus objectum formale.

9. Nec dicas; Plurimi de plebe credunt articulis Fidei, non ex motivo veracitatis Dei revelantis, sed ob propositionem Concionatoris, vel Ecclesiæ Catholicæ: atqui hi eliciunt veros actus fidei Divinæ; ergo. Respondetur enim, distinguendo majorem: credunt articulis Fidei, ob solam propositionem Concionatoris, aut Ecclesiæ, negatur; credunt ob hanc, & simul implicite apprehensam revelationem veracissimam Dei, conceditur major: & eodem modo distincta minori, negatur consequentia. Siquidem dum homines simpliciores credunt articulis fidei, sibi per Concionatores atque Ecclesiam propositis, simul apprehendunt, id a Deo fuisse revelatum, ob cujus infallibilem veracitatem credunt auditis, ac propositis sibi per Ecclesiam & Concionatores. Nam, ut dicitur *Rom.* 10. *Fides ex auditu, auditus autem per Verbum Christi*. Et 1. *Thess.* 2. *Quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus DEI, accepistis illud non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum DEI*. Occasione cujus proinde

10. Quæ-

10. Quæritur, quomodo sit intelligendum illud dictum S. Augustini *lib. contra epist. Fundamenti, cap. 5. Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas*. Unde est communis praxis Fidelium, qui credunt, quidquid Sancta Mater Ecclesia credendum proponit? Resp. hoc ex eo fieri, non quod Ecclesiæ auctoritas sit objectum formale Fidei, seu ratio motiva credendi (hæc enim est sola veracitas Dei, quidpiam revelantis) sed quia Ecclesiæ auctoritas est ratio nobis proponens, seu ostendens objecta credendi. Nam per Ecclesiam proponuntur, ac exhibentur nobis illi Articuli, qui sunt credendi; atque per ipsam sive libri Canonici Sacræ Scripturæ, sive Traditiones Apostolicæ determinantur, atque declarantur, quod sint a Deo revelati, & a Spiritu S. dictati, vel a Christo oretenus Apostolis traditi, atque per Apostolos posteris: sicque fit, quod hi potius, quam alii per hæreticos, vel apocryphos libros jactitati, propter infallibilem veracitatem Dei Fide Divina sint a Fidelibus credendi. Quia igitur Spiritus S. in negotio tanti momenti non sinit Ecclesiam, dilectam suam Sponsam, errare, securissime, & absq; ullo erroris periculo creduntur propter Dei veracitatem, & fide Divina omnia ea, quæcumque Ecclesia nobis sic credenda proponit. Et hoc innuunt citata S. Augustini verba: *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ commoveret auctoritas*: prout clare indicat ly *commoveret*.

QUÆSTIO II.

Quænam puncta Fidei sint necessario explicite credenda?

SUMMARIUM.

11. *Credere explicite, & implicite, quid?*
Fides explicita, & implicita, quæ?
12. *Salus animæ, prima, & ultima.*
Necessitas medii, & necessitas præcepti, quid?
13. *Fides tum habitualis, tum actualis, quomodo necessaria ad salutem?*
14. *Infantibus & perpetuo amentibus, non est necessaria fides actualis.*
15. *Necessitas explicite credendi aliquos Articulos non est æqualis respectu omnium.*
16. *Fides explicita de existentia Dei, & ut Remuneratoris, requiritur necessitate medii.*
17. *Idem affirmant multi de Mysterio SS. Trinitatis, & Incarnationis Verbi.*
18. *Notabilis objectio solvitur.*
19. *Dicta solutio propugnatur, & objectio retorquetur.*
20. *Cognitio, & fides ex puris naturalibus non juvat ad justificationem.*
21. *Aliud est, explicite credere, aliud, explicite scire Articulos fidei.*
22. *Non pauci tenent oppositam sententiam.*
23. *Quænam teneantur Fideles explicite credere necessitate præcepti?*
24. *Doctrina notabilis quoad hoc,*

11 ADvertendum cum communi Doctorum, dupliciter nos posse credere Articulos Fidei; nimirum explicite, & implicite. *Credere explicite* idem est, quod distincte & in particulari credere aliquod Mysterium Fidei, puta, quod Deus sit unus in essentia, & in personis trinus; quod Christus & pro nobis sit passus, &c. Unde *Fides explicita* dicitur, per quam res divinitus revelata, in se, & sub propria ratione creditur: ut fit in allatis exemplis. *Implicite* vero *credere* idem est, ac alicui propositioni Fidei assentiri confuse, in communi seu universali, quatenus virtualiter continetur in alia propositione, quam distincte credimus: ut si quis credat, quidquid sancta Mater Ecclesia credendum proponit; talis enim implicite credit omnes Articulos Fidei. Hinc *Fides implicita* appellatur, per quam credimus res in universali, seu prout in aliqua alia propositione continentur.

12. Notandum ulterius, quod duplex possit intelligi necessitas Fidei ad salutem animæ (sive primam, quæ est gratia sanctificans; sive ultimatam, quæ est æterna gloria, seu visio beatifica in Cœlis) una medii seu finis, alia præcepti. *Necessitas medii*, seu finis, dicitur illa, qua quidpiam ita est necessarium ad finem, puta ad salutem animæ consequendam, ut sine eo, quamvis inculpabiliter omittatur, finis, v.g. animæ salus, obtineri non possit: sic in statu Evangelii Baptismus est necessarius ad vitam æternam, quia sine eo, etiam ex ignorantia invincibili, aut impotentia physica non suscepto, salus æterna obtineri non potest, uti patet in parvulis in utero materno decedentibus. *Necessitas præcepti* dicitur ea, qua quidpiam sub obligatione præcepti necessario præstandum est ad consequendam salutem æternam, eo quod alioquin quis transgrediendo præceptum mortaliter peccaret, nisi excuset ignorantia, vel impotentia. Addunt Doctores tertium membrum, nempe *Necessitatem medii, & præcepti simul*: prout defacto adultis hominibus necessarius est Baptismus ad salutem, casu quo possint eum in re suscipere. His prænotatis sit

13. CONCL. I. Fides non solum habitualis, sed & actualis, seu accepta pro ipso actu credendi aliquod supernaturale objectum, fuit omnibus, usum rationis habentibus, pro quocumque Statu necessaria ad gratiam, & æternam gloriam consequendam, & quidem necessitate medii seu finis: adeo, ut ea prætermissa salus animæ obtineri numquam potuerit, nec possit, etiamsi inculpabiliter, seu ex ignorantia invincibili non habeatur. Ita communis Theologorum, & patet ex illo ad *Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere DEO: credere enim oportet accedentem ad DEUM, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*. Quæ verba non solum de Fide habituali, quam sola suscipiunt parvuli in Sacramento Baptismatis, sed etiam de Fide actuali quorumdam Mysteriorum quandoque ab adultis habenda, communiter intelliguntur a Doctoribus; idque ex se ipsis satis indicant. Hinc Innocentius XI. merito inter alias propositiones sequentem, ordine 16. damnavit: *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se*.

14. Dicitur notanter, *omnibus hominibus usum rationis habentibus*. Quia infantibus, ac perpetuo amentibus, non est necessaria Fides actualis, sed sufficit habitualis, id est habitus Fidei supernaturalis in Sacramento Baptismatis infusus. Unde Concilium Trident. *Sess. 7. can. 13. de Baptismo*, ait: *Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse: ac propterea præstare, omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit*.

15. CONCL. II. Licet omnes Fideles teneantur explicite credere aliquos Articulos Fidei, hæc tamen necessitas non est æqualis respectu omnium. Ita Scotus 3. *dist. 25. q. 1.* & alii. Ratio est: quia Majores Ecclesiæ, ut Prælati, & præsertim Episcopi, tenentur habere fidem magis explicitam Mysteriorum Fidei Catholicæ, utpote qui subditos suos ex officio instruere tenentur de rebus Fidei. Minores vero, præsertim rudiores & simpliciores, de necessitate non tenentur omnes & singulos Articulos explicite & distincte credere, sed sufficit, principaliores credere explicite (quinam autem hi sint, mox dicetur; ceteros vero credere implicite, seu in generali, credendo quidquid Ecclesia credendum proponit.

16. CONCL. III. Fides explicita de existentia veri Dei, & quod is sit justus remunerator, decernens præmia justis, & improbis supplicia, omnibus adultis, usumque rationis habentibus, est necessaria ad salutem necessitate medii. Ita communis Doctorum, & desumitur ex citatis illis verbis Apostoli, *Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo: credere enim oportet accedentem ad DEUM, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*. Hinc Innoc. XI. merito inter alias sequentem, ordine 22. Propositionem damnavit: *Non nisi fides unius DEI necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris*.

17. CONCL. IV. Insuper multi Doctores volunt, necessario esse explicite credendum necessitate medii Mysterium SS. Trinitatis, nec non Mysterium Incarnationis, nempe Filium Dei esse pro nobis incarnatum, Christumque esse verum Deum & hominem. Ita sentit Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 2. n. 8. seqq.* citans pro hac sententia D. Thomam, Gabrielem, Molinam, Valentiam; idemque tenent Mastrius, Sannig, Filliucius, Bassæus, aliique plures. Rationem dant: quia hæc duo Mysteria sunt fundamentum totius nostræ Salutis. Nam in nomine SS. Trinitatis confertur Baptismus, sine quo nemo potest salvari: per Christum vero sumus salvati,

atque

atque redempti, ipseque simul est verus Deus, verique Dei Filius, per quem creati sumus.

18. Nec obstat (inquiunt) quod multi Gentiles, quin & adulti prius in infantia baptizati, v. g. pueri in sylvis enutriti, & paulo post acquisitos annos discretionis morientes, aut muti & surdi a nativitate, invincibiliter ignorent hæc Mysteria, utpote numquam sibi proposita. Resp. enim, tales non damnari propter peccatum Infidelitatis, sed vel propter peccatum originale, vel propter alia peccata contra Legem Naturæ commissa. Quod si vero quis eorum jam baptizatus numquam mortaliter peccaverit, ad Divinam providentiam pertinet, ut vel speciali lumine supernaturali interius illustretur, vel ab aliquo alio hæc Fidei Mysteria eidem proponantur, ut explicite credere possit; prout in simili factum legitur Eunucho Reginæ Candacis *Actor c.8.* & Cornelio Centurioni, *Actor 10.*

19. Neque hæc responsio cuipiam rara, vel voluntarie data videatur. Siquidem allata instantia non solum urget contra sententiam admittentem, quod explicite credendum sit necessitate medii Mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis Dominicæ, sed ea etiam solvenda est ab omnibus Theologis, ut pote qui juxta novissimum Decretum Innocentii XI. *n. 16.* allegatum, admittere tenentur, quod Fides explicita *unius Dei Remuneratoris* sit necessaria ad salutem necessitate medii. Nam pariter quæritur, quomodo explicite possit credere in Deum ut Remuneratorem, sicque salvari mutus & surdus a nativitate, aut puer jam baptizatus, sed post acquisitos annos discretionis illico moriens, qui de æterna retributione, atque de Deo ut Remuneratore, invincibiliter nihil umquam audivit: imo (loquendo de illo surdo) neque audire potuit?

20. Nec juvat dicere, talia lumine naturali posse cognosci. Nam (si non detur responsio proxime allata) contra est: quia vel Deum ut Remuneratorem non licet naturali ratione cognoscere, vel si hoc possit (prout naturaliter potest cognosci, atque demonstrari existentia Dei) tamen istud non sufficit ad salutem, juxta cit. Decretum Innoc. XI. in quo pariter sequens, ordine 23. Propositio, damnata legitur: *Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit.* Et merito hæc Propositio est damnata: nam, ut loquitur Concilium Trid. *Sess. 6. cap. 8. Fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis:* atqui hujusmodi initium, fundamentum & radix, nequit haberi ex puris naturalibus, quidquid olim contra dixerint Pelagiani & Semipelagiani hæretici, ergo.

21. Addunt tamen Auctores hujus sententiæ, quod aliud sit, *explicite credere* Articulos Fidei; aliud, *explicite scire*, ita ut quis interrogatus possit rationem reddere de prædictis Mysteriis Fidei: primum necessarium est necessitate medii, non secundum. Insuper (inquit) sufficit, hujusmodi Articulos & Mysteria Fidei, cognoscere saltem secundum substantiam: immo si quis tam hebes sit, ac obtusus ingenio, ut non possit hos omnes Articulos capere secundum substantiam, sufficit, si saltem assensum præbuerit hujusmodi Articulis ad salutem necessariis, eosq; crediderit, dum sibi proponebantur a Parocho, vel alio. Quia sic jam tales explicite credunt, licet non explicite sciant illos, ita ut interrogati possint apte respondere, & rationem reddere: hoc enim posterius non est necessarium ad salutem necessitate medii; sed solum necessitate præcepti, a qua tamen rudes excusantur ratione suæ impotentiæ. Bassæus Verf. *Fides I. n. 11:* cum aliis.

22. Dicitur notanter in Conclusione, *num. 17.* data, *Insuper multi Doctores volunt, &c.* Nam oppositam sententiam, videlicet hæc duo Mysteria Fidei non esse necessario credenda necessitate medii, sed dumtaxat necessitate præcepti, etiam non pauci tenent; ut Lugo *disp. 12. de Fide n. 91. & seqq.* citans Medinam, Vegam, Suarez, Turrianum, pluresque alios, eamque non minus probabilem censet Layman *lib. 2. tract. 1. cap. 8.* & Herinx *disp. 7. de Fide, n. 49.* Ratio horum est; quia necessitas illa medii post prædicationem Evangelii neque habetur clare ex S. Scriptura, neque ex traditione Patrum, neque ex ratione; nam tam rationes, quam testimonia S. Scripturæ, atque Sanctorum Patrum, commode intelliguntur de necessitate præcepti, non medii.

* Quæres, Quid ergo agendum Confessario, si in confessionali deprehendat puerum, aut alium rudem vincibili laborare ignorantia principalium Mysteriorum fidei, SS. Trinitatis, & Incarnationis Dominicæ, qui tamen serio promittit, quod ea velit proxime addiscere, sicque ignorantiam suam deponere? Ante responsionem suppono, quod talis nequiret absolvi, si nollet eam, quam posset, deponere ignorantiam, uti per se patet ex Propositione damnata, & ratione: etenim talis nolens deponere ignorantiam vincibilem, quam posset, est in actuali voluntate peccatum suum grave continuandi, sic utique incapax absolutionis. Quod si autem serio promittat, se velle proxime hanc ignorantiam deponere, de qua nunc corde intime dolet: Respond. I. Extra articulum mortis neque tunc talem esse absolvendum, antequam eumdem Confessarius breviter, ac pro modulo pœnitentis instruat de Mysterio SS. *Trinitatis*, & *Incarnationis*. Ratio est, quia juxta prius dicta saltem probabile est, hæc duo Mysteria necessario credenda non solum necessitate præcepti, sed etiam necessitate medii, adeoque exponeretur Sacramentum periculo probabili nullitatis, si talis, antequam hæc credat mysteria, actu absolveretur; nam si quæ sunt necessaria necessitate medii, sine his nequit Sacramentum Pœnitentiæ valide subsistere &c. Sic si quis neque crederet Deum ut unum, & Remuneratorem, talis, nisi prævie instrueretur, invalide absolveretur, non solum si laboret ignorantia vincibili, sed etiam invincibili: nam absque necessariis necessitate medii nequit aliquis obtinere gratiam sanctificantem, adeoque nec gratiam absolutivam. Resp. II. Si pœnitens iste de suis peccatis omnibus, sicque virtualiter etiam de ista ignorantia (supposito, quod fuerit vincibilis) vere doleat cum proposito, nec tamen ob periculum imminentis mortis amplius tempus videretur superesse prævie ante absolutionem hunc instruendi de dictis Mysteriis SS. *Trinitatis*, & *Incarnationis*, absolvi debet, non quidem absolute, sed conditionate: nam pariter probabile, imo probabilissimum est, dicta Mysteria esse necessaria tantum necessitate præcepti, non autem medii, adeoque bonam ejus voluntatem in his circumstantiis, ubi amplius instrui nequit, reddere hunc capacem absolutionis, non quidem absolute (ne ob probabilitatem alterius contrariæ sententiæ Sacramentum exponeretur periculo invaliditatis) sed conditionate. Videatur Dominicus Viva in sua Trutina Theologica in dictam propositionem. *

23. CONCL. V. Omnes Fideles, postquam ad rationis usum pervenerunt, tenentur necessitate præcepti explicite credere, & saltem quoad substantiam seu crasso modo scire Mysteria contenta in Symbolo Apostolorum, Orationem Dominicam, Sacramenta maxime necessaria, ut Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam; reliqua vero tunc, quando quis ea recepturus est, ut v. g. Matrimonium initurus, item Præcepta Decalogi. Ita Doctores communiter. Qua de causa omnes ejusmodi Articuli, & materiæ, dicuntur *Prima Fidei rudimenta*, quæ in Catechesibus & Concionibus publice circumferuntur in Ecclesiis, & omnibus proponuntur tamquam explicite credenda, & scienda.

24. Hoc tamen intellige, nisi impotentia, aut invincibilis ignorantia excuset: nam isthæc necessitas, talia explicite credendi & sciendi, est præcepti dumtaxat; unde potest excusare impotentia, aut invincibilis ignorantia, non minus, ac in aliis præceptis. Quod notandum pro hominibus agrestibus & hebetibus: quamvis & hi pro viribus sint instruendi, ut præter primaria Fidei Mysteria sciant saltem ea, quæ ad dignam Sacramentorum receptionem ab ipsis peragendam, & status sui conditionem observandam, requiruntur. Certe Innocentius XI. anno 1679. sequentem inter alias Propositionem ordine 64. damnavit: *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini nostri JESU Christi.* Hactenus Propositio damnata.

QUÆSTIO III.

Quo tempore obligentur Fideles ad eliciendum actum Fidei?

SUMMARIM.

cte, alia per accidens.
27. *Datur præceptum Divinum per se obligans quandoque ad actum fidei.*
28. *Non sufficit actum fidei tantummodo semel in vita elicere.*
29. *Primum tempus, quo præceptum fidei obligat.*
30. *Quando in fidelibus adultis censeatur vera fides sufficienter proposita?*
(b) De hoc inferius Dist. 3. n. 55. & seqq.
31. *Circa mysteria fidei non licet sequi opinionem minus probabilem relicta probabiliore; & cur?*
32. *Quando pueri baptizati teneantur elicere actum fidei?*
33. *Secundum tempus, quo præceptum fidei per se obligat.*
34. *Tertium tempus dictæ obligationis. Diversæ Doctorum sententiæ circa tempus, quo in vitæ decursu tenemur elicere actum fidei.*
35. *Rarius peccatur contra hoc præceptum fidei, cur?*
36. *Quartum tempus, quo per accidens, & indirecte obligamur ad actum fidei.*
37. *Qualis Confessio tunc sufficiat?*
38. *Quintum tempus, quo obligat præceptum fidei, est articulus mortis.*
Moribundi ad actus virtutum Theologicarum maxime excitandi.

25. Conveniunt Doctores, præceptum Fidei duplex esse, unum affirmativum, aliud negativum. *Præceptum fidei affirmativum* importat, ut ea omnia, quæ a DEO sunt revelata, atque ut talia nobis per Ecclesiam proposita, credamus. *Negativum* est, ut Fidem numquam negemus, neque dissentiamus rebus Fidei, nec etiam erroneis dogmatibus Divinæ veritati contrariis ab Eccl. reprobatis fidem præstemus. Quia igitur certum est inter Doctores, quod præcepta negativa obligent semper & pro semper; hinc in nullo prorsus casu, aut tempore, licitum est Fidem negare, aut falsum credere. Econtra vero, quia præcepta affirmativa obligant quidem semper, sed non pro semper (id est, obligant solum pro determinato tempore, ac in certis casibus & circumstantiis) hinc Quæstio remanet, quandonam istud affirmativum Fidei præceptum obliget, sive quonam tempore quis teneatur ad eliciendum actum Fidei, & quidem internum; nam de Confessione externa Fidei dicetur *Quæst. seq.*

26. Ceterum duplex considerari potest obligatio eliciendi actum internum Fidei (quod servata proportione pariter dicendum de obligatione eliciendi actum Spei, Charitatis, &c.) una per se & directe; altera vero indirecte & per accidens. Prior obligatio tunc censetur adesse, quando præceptum affirmativum Fidei, Spei, vel Charitatis, &c.) ex se ipso, atque immediate obligat, ita ut omittens tunc actum Fidei, contra hanc virtutem directe peccet. Indirecte seu per accidens dicitur obligare præceptum affirmativum Fidei, quando talis obligatio provenit ratione alterius præcepti obligatorii, quod observari non potest absque actu Fidei: ut quando actus Fidei est medium necessarium ad implendum præceptum alterius virtutis, quod servari nequit, nisi præcedat actus Fidei.

27. CONCL. I. Datur præceptum divinum per se obligans ad eliciendum quandoque actum internum Fidei. Ita communis Theologorum; atque desumitur ex S. Scriptura passim, ut ex cap. 16. *Marci*, n. 29. *allegando*; & *cap. 1. ad Rom. Justus autem ex fide vivit. Ad Heb. 11. Sine fide impossibile est placere DEO: credere enim oportet*, &c. cum concordantiis. Hinc merito Alexander VII. hanc inter alias, ordine, primam, Propositionem, damnavit: *Homo nullo umquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis, ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

28. CONCL. II. Præceptum Divinum de eliciendo actu fidei per vitæ decursum sæpius obligat, nec sufficit actum Fidei tantummodo semel in vita elicere. Ita certa, & communis; atque præter textus S. Scripturæ proxime citatos, probatur ex illo 1. *Corinth.* 16 *Vigilate, state in fide.* Et 1. *Petri* 5. *Cui* (diabolo) *resistite fortes in fide*. Nam hujusmodi vigilantia, resistentia, & statio in Fide, non salvatur proprie in solo habitu, sed dicit actuale exercitium, simulque persistentiam in ea cum frequentatione actuum. Hinc rectissime Innocentius XI. damnavit sequentem, ordine 17. Propositionem, *Satis est, actum fidei semel in vita elicere*. Item hanc, ordine 65. *Sufficit illa Mysteria semel credidisse*; ubi sermo est de Mysterio Sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis Domini Nostri JESU Christi. Verum descendendo magis ad particularia tępora dictæ obligationis, sit

29. CONCL. III. Primum tempus, quo præceptum Fidei obligat, illud est, quando Fides cuipiam primitius sufficienter proponitur; tunc enim præceptum hoc per se obligat ad eliciendum actum credendi. Ita communis; & colligitur ex illo Salvatoris, *Marci cap. 16. Euntes in Mundum universum, prędicate Evangelium omni creaturę: qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* Quæ postrema verba gravem obligationem denotant, cum nemo, nisi ob peccatum mortale, condemnetur. Sed occasione hujus

30. Quæres, quandonam censeatur cuipiam vera fides sufficienter proposita? Resp. I. Loquendo de adultis infidelibus, tunc Fides censetur ipsis sufficienter proposita, ita ut non temere aut imprudenter, sed prudenter credant, & non credendo peccent contra præceptum Fidei, quando rationibus, signis sive notis, aut etiam miraculis, aliisque probationibus, accedente præsertim interiori lumine supernaturali, ita illis credibilia proponuntur Mysteria Fidei, ut recta ratio eisdem dictet, nostram Fidem esse veram, & contrariam Sectam esse falsam; juxta quod dicitur *Psalm. 92. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* (b) Et merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 4. Propositionem damnavit: *Ab infidelitate excusabitur Infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.*

31. Neque obstat, quod in aliis materiis moralibus quandoque liceat sequi opinionem minus probabilem. Disparitas enim est: quia in talibus non semper potest, adhibita etiam quacumque diligentia, certitudo, atque veritas ipsa deprehendi; bene tamen circa Mysteria de Fide credenda. Unde cognoscens ex memoratis motivis, suam opinionem circa credenda de Fide minus probabilem existere, aut accedente interiori lumine supernaturali tenetur probabiliorem, tutioremque partem sequi, & credere, aut consulendo doctiores, & Divinum auxilium ferventius implorando, veritatem Fidei Catholicæ amplius investigare. Quod si vero vel ex superbia, vel ex inordinato terrenorum affectu, aut negligentia aliunde culpabili id facere intermiserit, jam hoc ipso ignorantia verę Fidei erit vincibilis, atque culpabilis. Neque opinio illa, veritati Fidei contraria, respectu talis hominis potest revera dici probabilis, eo quod sit destituta gravi fundamento: cum contra eam stet, seu militet ratio convincens, ex infallibili veracitate Dei revelantis deprompta, quam talis, cognita pręsertim majori probabilitate assertionis Catholicę, magis investigare & potuisset, & debuisset; ac nihilominus hoc culpabiliter facere neglexit, haud obstante quod istud cognoverit esse negotium gravissimum, & tangens totam ęternitatem.

32. Resp. II. Loquendo de pueris inter Fideles educatis, tunc illi tenentur vi hujus pręcepti elicere actum Fidei, quando rationis usum consecuti Mysteria Fidei audiunt, apprehenduntque, quod illa credere sit necessarium ad salutem. Unde si tunc non eliciant actum Fidei, peccant contra istud pręceptum, nisi forte per inadvertentiam excusentur, aut actus Fidei notabiliter non differatur. Et hoc ultimum idcirco additur: quia ejusmodi obligatio non est accipienda pro metaphysico instanti, sed morali; ita videlicet, ut in re tanti momenti non fiat notabilis mora, arbitrio viri prudentis. Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 1. n. 3. & seqq. 7. de fide quæst. 6. n. 76.* & alii.

33. CONCL. IV. Alterum tempus, quo pręceptum Fidei per se obligat, tunc est, quando urget gravis tentatio contra Fidem, quę aliter vinci nequit: tunc enim tempus est resistendi contrariis actibus Fidei, seque in vera Fide muniendi. Idem dicendum, quando imminet periculum abnegandę Fidei ex horrore tormentorum; idque ob rationem datam. Item, quando instat pręceptum exterius confitendi Fidem: hanc enim debite ac veraciter confiteri non possumus, nisi interior Fidei assensus accedat. Herinx *num.* 77. Sanchez, Bassęus Vers. *Fides I. n.* 16. & alii.

34. CONCL. V. Insuper per vitę decursum aliis quandoque temporibus urget pręceptum eliciendi actum internum Fidei. Ita communis; atque desumitur ex dictis *Concl. I. & II.* Verumtamē in assignando determinato tempore hujus obligationis, multum variant Auctores; nam aliqui statuunt tem-

F pus

pus unius anni, ut Sanchez *loc. cit. n.* 3. post Ledesmam. Alii assignant Festa solemniora, in quibus celebrantur aliqua Mysteria Fidei: tunc enim dicunt, teneri nos virtute hujus præcepti elicere actum Fidei circa talia Mysteria. Quidam vero non improbabiliter asserunt, singulis diebus Dominicis adesse talem obligationem credendi; quorum sententiæ favet Doctor Subtilis 3. *dist.* 9. *quæst. un.* §. *de secundo* dicens, *quod Dominicis diebus saltem videatur adoratio aliqua necessario exhibenda Deo*. Et tandem nonnulli censent, hoc committendum cujusque arbitrio, dummodo actus internus credendi non nimium differatur; eo quod tempus hujus obligationis nullibi clare determinatum reperiatur.

35. Pro praxi tamen advertendum, quod quamvis Fideles sæpius in vita teneantur elicere actum internum Fidei, ut dictum est; nihilominus ipsi ob hoc non debeant reddi anxii & perplexi, quasi non semper satisfecissent. Nam in primis plerumque excusantur ratione ignorantiæ, vel inadvertentiæ hujus obligationis; eoque magis, quod neque Doctores conveniant in determinatione temporis, quo urget dicta obligatio, contra quam proinde rarius peccatur. Deinde practice loquendo ejusmodi obligationi censetur satisfieri per actus Fidei, qui concurrunt in exercitio aliorum Actuum bonorum, ut puta Spei, Charitatis Dei, Pœnitentiæ, Orationis, devotæ recitationis Symboli, formatione signi Crucis, auditione Missæ, ac hujusmodi. Herinex *loc. cit. n.* 76. Saunig *dist.* 1. *de Fide*, *quæst.* 21. *n.* 3 & alii.

36. CONCL. VI. Ulterius per accidens & indirecte obligatur quis ad internum actum Fidei eliciendum, quotiescumque adest obligatio exercendi actum alterius virtutis præsupponentis actum Fidei. Ita certa & communis. Ratio clara est: quia si quis obligetur ad exercitium alterius virtutis, hoc ipso obligatur ad ponenda media ipsius, atque omne illud sine quo nequit haberi exercitium actus præcepti. Sic qui in certis circumstantiis tenetur Contritionē elicere, tenetur pariter actum Fidei habere; non enim potest quis propter DEUM offensum conteri de peccatis nisi credat & DEUM esse, & Ipsum pœnitentibus peccata remittere. Idem servata proportione dicendum in casu, quo quis obligatur elicere actum Spei, vel Charitatis, aut Religionis &c. cum & hi præsupponant actum Fidei.

37. Dicitur in Conclusione, *per accidens & indirecte*. Siquidem hæc Conclusio loquitur de illis casibus, in quibus præceptum Fidei non obligat per se & directe, sed dumtaxat per accidens, quatenus homo aliunde teneretur elicere actum certę virtutis, quem elicere nequit absque pręsupposito actu Fidei. Et hinc, qui in tali casu non elicit actum illius alterius virtutis, v. g. non convertitur ad Deum per veram contritionem, satisfacit in Confessione, dicendo, *Se non elicuisse talem actum virtutis*, v. g. Contritionis, *cum elicere teneretur*: nam præceptum Fidei tunc per se non obligabat. Bassęus Verf. *Fides I. n.* 15. & alii.

38. CONCL. VII. Quintum & ultimum tempus, quo obligat hoc præceptum, est articulus mortis. Ita communis. Ratio est: quia tunc magis tenetur homo sese munire adversus tentationes diaboli, seque conjungere DEO, tamquam ultimo Fini, per actum Fidei, quæ est prima, & omnium reliquarum virtutum fundamentum, ac radix nostræ justificationis. Et hinc præsertim moribundi excitandi sunt ad eliciendos actus Fidei, aliarumque virtutum Theologicarum, nec non & Contritionis, prout passim monent Ritualia Diœcesana, aliique libri: idque tum ex eo, ut per exercitium harum præstantissimarum virtutum homo moriturus sese amplius conjungat DEO, tamquam ultimo Fini: tum quia hujusmodi actus sunt valde meritorii, atque ad depellendas, superandasque tentationes diabolicas, tunc fortius urgentes, efficacissimi: tum quia præceptum Divinum de exercendis harum virtutum actibus maxime tunc obligare dignoscitur.

QUÆSTIO IV.

Quæ sit obligatio exterius confitendi, & profitendi Fidem?

SUMMARIUM.

39. *Actus Fidei, item confessio & professio Fidei, quomodo differant?*
40. *Datur præceptum Divinum de non neganda Fide externe.*
41. *Etiam externa Fidei confessio quandoque est de præcepto.*
42. *Duplex necessitas externæ confessionis Fidei.*
43. *Quando obligemur ad externam Fidei confessionem?*
44. *Casus, in quibus necesse est Fidem occultare modo licito.*
45. *Varii modi Fidem licite occultandi.*
Quando liceat eam occultare tacendo, vel non?
46. *Quando Fides possit, vel non possit, occultari fugiendo?*
47. *Licitum est, eam occultare signis ex se indifferentibus.*
48. *Nisi ea præcipiantur in contemptum Fidei, &c.*
49. *Et nisi sint instituta ad profitendam falsam Religionem.*
50. *Quid, si talia fiant per jocum, aut in Comœdiis?*
51. *Vestibus infidelium, quando sit licitum uti?*
52. *Et quando non?*

39. NOtandum, quod assensus seu actus Fidei corde fiat, confessio autem Fidei præstetur ore; juxta illud Apostoli ad *Rom. cap.* 10. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Sicut autem exterior confessio Fidei fit verbis, ita professio fit factis, aut rebus externis, v. g. vestibus, vel aliis in signum illius assumptis.

40. CONCL. I. Datur præceptum Divinum de non neganda Fide externe. Ita est de fide, atque in Concilio Romano sub S. Cornelio Papa definitum contra hæresin Elcesaitarum, dicentium; posse instante persecutione negari Fidem exterius, dummodo ea corde retineatur. Sed Catholica veritas aperte desumitur ex verbis Christi, *Matt.* 10. *Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo*. Item 2. *Timoth. cap.* 2. *Si negaverimus eum, & ille negabit nos*, & alibi. Hoc ipsum confirmat exemplum tot millium SS. Martyrum, qui mori maluerunt, quam Fidem exterius negare.

41. CONCL. II. Etiam externa Fidei confessio pro aliquo tempore est de præcepto. Ita rursum omnes Catholici. Patet hoc ex illis verbis Christi, *Matth.* 10 *Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo* & alii.

42. Dicitur notanter, *pro aliquo tempore*. Duplex enim est necessitas externæ confessionis Fidei in præmissis duabus Conclusionibus insinuata: una negativa, scilicet Fidem exterius non negandi, & hæc, cum in præcepto negativo fundetur, obligat semper & pro semper; numquam enim licitum est, Fidem exterius negare, licet corde retineatur, juxta dicta *n.* 40. Altera est affirmativa, videlicet Fidem exterius confitendi, sive verbis, sive factis: & hæc necessitas, quia fundatur in præcepto affirmativo, obligat quidem semper, non tamen pro semper, sed pro aliquo determinato dumtaxat tempore. Quale autem sit hoc tempus, per sequentes Conclusiones restat declarandum; hinc sit.

43. CONCL. III. Tunc obligamur ad externam Fidei confessionem, quando per ejus omissionē subtraheretur honor debitus DEO, aut utilitas proximis impendenda. Ita Doctores communiter cum D. Thoma 2. 2. *q.* 3. *a.* 2. Unde si quis de Fide interrogatus taceret, & ex hoc crederetur, quod Fides non esset vera, aut alii per ejus taciturnitatem averterentur a Fide, peccatum fieret: nam in hujusmodi casibus obligat præceptum confitendi Fidem, cum omissio talis confessionis foret contra honorem Dei, vel utilitatem proximi.

44. Secus est, quando spectatis omnibus circumstantiis nulla honori Divino injuria infertur, neque imminet detrimentum proximo, immo potius timetur turbatio Infidelium suboritura absque alia utilitate Fidei, aut Fidelium: nam tunc non obligat præceptum affirmativum Fidei exterius confitendæ (etsi hanc negare numquam liceat) neque est laudabile, in tali casu Fidem publice confiteri, immo necesse tunc est, eam occultare modo licito. Unde ait Christus *Matth.* 7. *Nolite Sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & canes conversi dirumpant vos*. Ita recte observat Doctor Angelicus *loc. cit. ad* 3. & alii passim.

45. CONCL. IV. Extra casum, quo propter honorem Dei vel proximorum utilitatem urget præceptum affirmativum Fidei exterius confitendæ, licite Fides occultatur variis modis. Et I. quidem tacendo, vel interrogantem, si fuerit privata persona, ratione quadam congruenti eludendo. Additur notanter, *si fuerit privata persona*: nam interrogatus de sua Fide ab eo, qui publica auctoritate fungitur, aut a Judice, tenetur ex præcepto affirmativo Fidei eam confiteri, etiamsi ex illa Fidei confessione sibi mors impendeat: quia tunc redundat

dat ingens honor Dei, & Fidei nostræ. Nec obstat, quod sit secutura perturbatio Infidelium: hæc enim ob tantam utilitatem honoris Divini, Fideique Christianæ, tunc est contemnenda. Hinc Innocentius XI. sequentem inter alias Propositionem, ordine 16. damnavit: *Si a Potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo: tacere, ut peccaminosum, per se non damno.*

46. II. Potest licite Fides occultari fugendo. Siquidem licitum est homini Christiano, tempore persecutionis fugere, vel sese occultare, ne cogatur de rebus Fidei respondere, sicque possit periculum vitæ evadere: unde dixit Salvator, *Mat.* 23. *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* Accedit ratio: quia sic fugiens non significat, se non esse Christianum, vel se negare Fidem; sed potius indicat contrarium, scilicet se nolle Fidem Christi negare, ac malle fugiendo periculum eam negandi evitare. Potest tamen contingere, quod hujusmodi fuga ob aliquas speciales circumstantias reddatur illicita; si nimirum ex tali fuga redundet periculum in honorem Dei, aut proximorum salutem, quod sua præsentia evitaretur: ut si Episcopus, vel Parochus tempore persecutionis fugiat, cum tunc maxime illius opera & auxilio subditi indigeant; tenentur enim ex officio subditis suis consulere in necessariis ad salutem. Unde Christus *Joan.* 10. ait: *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis; mercenarius autem videt lupum venientem, & fugit.*

47. III. Licitum est occultare Fidem signis, quæ ex se sunt indifferentia; non vero illis, quæ ad profitendam falsam Religionem instituta sunt. Ita Mastrius *disp.* 10. *Theol. Moral. n.* 12. & communis aliorum. Sic, ut alii taceantur, S. Sebastianus in Aula Diocletiani licite occultavit Fidem sub chlamide militari, ut Christianos commodius adjuvare valeret. Similiter secluso scandalo non est illicitum ingredi Templa hæreticorum, vel eorum Conciones audire curiositatis gratia, cum talis ingressus de se sit indifferens. Item transiens per loca Infidelium, vel Hæreticorum, potest diebus jejunii vesci carnibus metu mortis, carceris, vel amissionis bonorum, alioquin si deprehenderetur, incurrendæ: quia etiam esus carnium ex se est indifferens, neque abstinentia illa est introducta ab Ecclesia ad discernendos Catholicos ab Hæreticis, nec urget præceptum jejunii Ecclesiastici cum tanto periculo mortis, aut hujusmodi. Et idem dicendum de similibus.

48. Hæc tamen intellige, nisi Princeps infidelis, aut hæreticus talia præciperet in contemptum Fidei, vel ad profitendam falsam Sectam suam: quia tunc talia non licerent, cum cederent in contemptum Fidei, aut legis Ecclesiasticæ; unde potius cuidam moriendum esset, quam comedere carnes, diebus prohibitis in contemptum Fidei, vel Ecclesiæ Catholicæ appositas. Similiter non liceret illis diebus comedere carnes ab Infidelibus, vel Hæreticis appositas ad explorandum, an quis sit Catholicus, si inde sequeretur notabilis Divini honoris diminutio, vel proximi scandalum; juxta dicta *n.* 43. atque docet cum aliis citatus Mastrius *n.* 13. Unde Apostolus 1. *Corinth.* 8. ait: *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum.*

49. Additur notanter *n.* 47. *non vero illis, quæ ad profitendam falsam Religionem instituta sunt.* Sic enim non est licitum, immo foret peccatum contra præceptum negativum Fidei sacrificare Idolis, vel coram illis genua flectere, aut imaginem inanium deorum ad collum gestare, vel alias cæremonias, seu actiones facere, quæ ex sua natura protestativæ sunt falsæ Religionis, etiamsi quis talia ficte faceret. Ratio est: quia tales actiones cultum superstitiosum intrinsece continent, suntque ex sua natura falsæ Religionis protestativæ; unde neque metu mortis licet eum cultum exterius exhibere, quantumvis animo ficto.

50. Excipe, nisi id fiat per modum joci, aut repræsentationis, prout in Comœdiis fieri solet: hæc enim non est illicita, cum non sit falsæ fidei protestatio, sed potius repræsentatio illius per modum irrisionis, idque aspicientibus abunde patet, uti supponitur.

51. Quæres, an licitum sit Fideli, per Provincias Infidelium transeunti, illorum vestibus uti ad occultandam Fidem causa mortis vitandæ; Resp. Solutionem patere ex hactenus dictis: nam licitum est deferre habitum Infidelium, qui ab istis portatur sine ullo Religionis intuitu, sed solum varius est pro diversitate Nationum, & Provinciarum: prout passim in Anglia, atque aliis hæreticis Provinciis, eorum vestibus utuntur Catholici. Idem etiam quandoque fit in Turcicis Regnis.

52. Secus foret dicendum, neque liceret uti talibus Infidelium vestibus, si essent per ipsorum Principes institutæ ut signum ad eorum Sectam profitendam: nam tunc, qui talibus vestibus ad professionem falsæ Religionis deputatis uteretur, hoc ipso talem Sectam vel Religionem exterius profiteretur, quod est contra præceptum negativum Fidei de non profitenda falsa Religione, neque neganda exterius vera Fide, ut dictum *n.* 40.

* Quæres II. An licitum sit Sacerdoti, aut Religioso vitandæ mortis causa, vel ob aliquod notabile Bonum spirituale salutis animarum tacere, vel verbis ambiguis seu æquivocis eludere, supposito, quod interrogetur a Principe, sive Magistratu Accatholico, per cujus regionem transit, num sit Sacerdos, vel Religiosus? Respondetur affirmative; nisi ex circumstantiis honor divinus notabiliter, aut salus animarum exinde in fide periclitaretur. Ita Sporer *parte* 2. *in* I. *Præcept. Decal. cap.* II. *Sect.* IV. *§.* I. Ratio est: quia hæc interrogatio non est de ipsamet nostra Fide (cum multi sint Catholici, & tamen nec Sacerdotes nec Religiosi) sed tantum de aliquo particulari statu, nimirum Clericali vel Monachali, quem injuste & ex mero odio erga hunc statum interroganti non tenemur cum tam gravi damno proprio, vel alieno confiteri, adeoque erit locus verbis indifferentibus & ambiguis: quoniam qua talis Judex vel Magistratus in his circumstantiis non legitime interrogat. Quinimmo, si talis positive negaret coram hæreticis, se esse Sacerdotem, vel Religiosum, committeret quidem mendacium, sicuti si id faceret coram Catholicis; non tamen grave in materia fidei. Secus dicendum, si negaret, se esse Catholicum, vel Papistam; ubi per Papistam intelligitur ordinarie subditus Papæ quoad spiritualia. Ita noster Franciscus Henno *Tract. de Virtut. disp.* 4. *quæst.* I. *Conclus.* I. *Resolut.* 8. *

DISTINCTIO III.

De Ecclesia, Libris Canonicis, & Traditionibus.

QUÆSTIO I.

De vera Christi Ecclesia.

SUMMARIUM.

1. *Ecclesia, quid?*
   Dividitur in Triumphantem, Purgantem, & Militantem.
2. *Ecclesia Militans sumitur dupliciter.*
   Synagoga, quæ?
3. *Vera Christi Ecclesia in terris est visibilis.*
4. *Solvitur objectio hæreticorum.*
5. *Veræ Ecclesiæ Caput Invisibile est Christus, Visibile Summus Pontifex;*
6. *Nec tamen Ecclesia est biceps.*
7. *Vera Ecclesia Christi non potest errare in articulis Fidei, neque deficere.*
8. *Extra eam nemo salvatur.*
9. *Quid dicendum de Catechumenis?*

1. NOmine Ecclesiæ, quantum ad propositum, communiter a Doctoribus Catholicis intelligitur certus hominum cœtus, ad veram Dei cognitionem & cultum, veramque Religionis societatem divinitus evocatus. Et Ecclesia sub hac ratione generaliter sumpta, dividitur in *Ecclesiam Triumphantem*, quæ Beatos in cælis complectitur: *Purgantem*, quæ continet Animas Purgatorii: & *Militantem*, quæ Fideles in præsenti vita etiamnum cum hostibus humani generis militantes comprehendit. Nihilominus adhuc triplex hæc Ecclesia propter unitatem Capitis sui, quod est Christus Dominus, censetur unica tantum Ecclesia, tres ejusmodi diversas partes in se continens; juxta quod dicitur in Symbolo: *Credo in unam Sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam.*

2. Ceterum in præsenti potissimum sermo est de Ecclesia Militante. Et hæc rursus dupliciter sumitur: primo late, seu universaliter pro cœtu omnium Fidelium ab initio mundi usq; ad finem ejus existentium; quomodo loquitur S. Gregorius Papa Hom. 19. in Evang. *Universalis Ecclesia ab Abel justo usque ad ultimum Electum, qui in fine mundi nasciturus est.* Deinde, & quidem frequentius Ecclesia sumitur pro cœtu, seu congregatione omnium Christi Fidem atque doctrinam pro-

fitentium, quæ sub uno & summo post Christum Capite & Pastore in terris gubernatur. Et hoc modo sumimus Ecclesiam in proposito: nam Ecclesia Dei, prout erat sub veteri Testamento, seu tempore Legis Mosaicæ, proprio nomine *Synagoga* appellatur, juxta quod ait Breviarium Romanum, *die 8. Maji*, de S. Michaele Archangelo: *Eum ut olim Synagoga Judæorum, sic nunc custodem & patronum Dei veneratur Ecclesia.*

3. CONCL. I. De fide est, veram Christi Ecclesiam in terris esse visibilem: cujus quidem Caput primarium, sed pro nunc invisibile, est Christus Dominus; post ejus vero discessum Caput visibile totius Ecclesiæ Militantis est Romanus Pontifex, Christi in terris Vicarius. Ita omnes Catholici; quamvis hæretici hoc visibile Caput Ecclesiæ communiter negent, ac multifarie impugnent, perpetuoque odio prosequantur, cum videant, ab eodem suas hæreses palam confundi, condemnari, & profligari. Prior pars hujus Conclusionis, videlicet veram Christi Ecclesiam in terris esse visibilem, probatur ex S. Scriptura contra Hæreticos. Et in primis illo Salvatoris *Matth.* 18. *Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Similiter S. Paulus ait, *Actor. cap.* 20. *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam DEI.* Et 1. *Timoth.* 2. inquit idem Apostolus: *Hæc tibi scribo, ut scias, quomodo oporteat te in Domo Dei conversari, quæ est Ecclesia DEI vivi.* Atqui nemo potest dicere Ecclesiæ, neque scire, num alter eam audiverit; neque etiam potest quis regere Ecclesiam Dei, nisi ea sit visibilis, & sciatur, quæ sit illa Ecclesia; ergo.

4. Nec obstat, quod objiciunt hæretici: Quidquid fide credimus, non est visibile: sed Ecclesiam fide credimus, juxta illud Symboli Apostolici, *Credo in sanctam Ecclesiam Catholicam*; ergo ea non est visibilis. Resp. enim, in primis retorquendo argumentum: nam Christus *Joan.* 20. dixit: *Quia vidisti me Thoma, credidisti*; ergo in sano sensu, quod videmus, credere possumus, dum videlicet aliud videmus, & aliud credimus prout fit in proposito. Resp. itaque secundo, majorem esse veram dumtaxat in hoc sensu, quod sub ea ratione, qua aliquid videtur, id sub fidem non cadat; quamvis bene possit credi sub alia ratione, sub qua non videtur, ut probat exemplum S. Thomæ Apostoli: Sic in proposito Ecclesia est visibilis, in quantum videntur homines eam constituentes, & auditur professio Fidei, ac cernuntur sacræ Cæremoniæ; quod autem isthæc constituant veram Christi Ecclesiam, hoc non videtur, sed creditur, Deo id multipliciter attestante.

5. Altera pars Conclusionis, quod hujus veræ Ecclesiæ Caput primarium sit Christus, nemo Christianorum est, qui neget; id siquidem expressissime docet Apostolus *ad Ephes. cap.* 5. dicens: *Christus est caput Ecclesiæ.* Et rursum Ephes. cap. 1. *Et ipsum* (Christum) *dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius*; videlicet Corpus mysticum, cujus ipse est Caput mysticum, & quidem ob suam supremam excellentiam, atque Divinitatem, primarium & principale. Ultima tandem pars, quæ est contra hæreticos, probatur ex eo: quia quamvis Christus in cælis existens maneat adhuc Caput Ecclesiæ invisibile, quatenus eamdem adhuc gubernat, & regit, fovetque per internum influxum gratiarum supernaturalium: non tamen manet Caput visibile Ecclesiæ Militantis, utpote quam non amplius per semetipsum gubernat modo visibili (prout olim fecerat in vita sua) cum nec amplius eidem Ecclesiæ Militanti sit visibiliter præsens. Unde ne Ecclesia sua visibilis careret Capite visibili, sanctum Petrum, atque ejus legitimos Successores, Summos videlicet Pontifices, constituit Caput Ecclesiæ visibile, suumque in terris Vicarium, dicens eidem Petro post resurrectionem suam trina vice, *Joan.* 20. *Pasce agnos meos, Pasce oves meas.* Idipsum patet ex aliis Sacræ Scripturæ locis prout amplius ostendunt Controversistæ.

6. Nec dicas, hinc sequi, quod Ecclesia sit biceps, & consequenter monstrosa. Negatur enim sequela. Quia Christus est Caput Ecclesiæ primarium, atque invisibile; S. Petrus vero, ejusque legitimi Successores, sunt Caput Ecclesiæ dumtaxat secundarium & vicarium, visibile tamen, quod est primario subordinatum. Unde non sequitur, quod Ecclesia sit biceps, sicuti neque Regnum quodcumque temporale censetur biceps, quod in absentia sui Regis gubernatur per Proregem, utpote qui plene subordinatur Regi, ipsiusque vices dumtaxat gerit, ac ejus nomine cuncta gubernat.

7. CONCL. II. Vera ac visibilis Ecclesia ex speciali promissione Christi, & assistentia Spiritus sancti, non potest errare in Articulis Fidei, neque omnino deficere. Ita omnes Catholici, quamvis hæc Conclusio intelligenda non sit de aliqua parte Ecclesiæ (nam certum est, aliquam partem Ecclesiæ, id est, nonnullos Christianos, imo & aliquas partes Orbis Christiani errare posse, & reipsa quandoque errasse) sed de tota & universali Ecclesia. Conclusio sic explicata probatur ex illo Salvatoris, *Matt.* 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Item *Matth.* 28. promisit Christus Ecclesiæ perpetuam suam assistentiam dicens: *Et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.* Et *Joan. cap.* 16. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* Et 1. *Timoth.* 3. vocatur *Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.* Atqui si Ecclesia universalis in Fide aliquando erraret, aut omnino deficeret, jam prævalerent adversus eam portæ inferi, neque ipsa esset columna & firmamentum veritatis, neque aliæ dictæ Christi promissiones verificarentur; ergo.

8. CONCL. III. Extra veram Christi Ecclesiam nemo potest salvari. Ita certum, estque decisum in Concilio Generali, seu Lateranensi sub Innocentio III. atque refertur *c. Firmiter, de Summa Trinitate*, ubi dicitur: *Una vero est Fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur.* Idque SS. Patres passim declarant exemplo Arcæ Noe, extra quam regnante diluvio nullus hominum mortem evaserat; ac præsertim S. Hieronymus in Epistola ad Damasum Papam (& habetur *c. Quoniam vetusto* 24. *q.* 1.) ubi Cathedram S. Petri, seu Ecclesiam Catholicam Arcæ Noe comparans, subjungit: *Si quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio.*

9. Nec obstat, quod juxta D. Ambrosium, aliosque Sanctos Patres & Theologos, Catechumeni possint salvari, & mult salventur, qui tamen per Baptismum necdum sunt ingressi Ecclesiam Dei. Resp. enim cum Sannig. *Dist.* 3. *de Fide, q.* 1. *n.* 6. & aliis, allatam Conclusionem esse intelligendam sic, quod nemo possit salvari extra Ecclesiam, id est, qui nec re, nec voto est in Ecclesia: Catechumeni autem, licet per januam Baptismi actu recepti necdum sint ingressi Ecclesiam, nihilominus voto jam sunt in Ecclesia; Et hoc sufficit ad salutem, non minus ac Baptismus in voto susceptus, mediante quo si desit occasio recipiendi Sacramentum Baptismi, posse hominem salvari, patet ex Conc. Trid. *Sess.* 6. *c.* 4. ac pluribus locis Juris Canonici, & præsertim ex *cap. Veniens, de Presbyt. non baptizato*, ibi: *Cum quis non solum per Sacramentum fidei, sed per fidem etiam Sacramenti efficiatur procul dubio membrum Christi.*

QUÆSTIO II.

Quænam sint notæ veræ Ecclesiæ Christi.

SUMMARIUM.

10. *Ratio præsentis Quæstionis.*
11. *Notæ Ecclesiæ a modernis hæreticis assignatæ, rejiciuntur.*
12. *Veræ notæ Ecclesiæ Christi sunt quatuor, nempe*
13. *Quod sit Una.*
14. *Sancta,*
15. *Catholica,*
16. *Et Apostolica.*
17. *Hæ quatuor notæ conveniunt soli Romanæ Ecclesiæ.*
18. *Ea est Una, & nulla alia Secta.*
19. *Ea est Sancta.*
20. *Ea est Catholica, non vero ulla Secta hæreticorum.*
21. *Eadem est Apostolica.*
22. *Methodus brevissima reducendi hæreticos ad Fidem Catholicam.*

10. Sciendum, quod ab initio nascentis Ecclesiæ jam diversæ fuerint exortæ sectæ & hæreses, quarum quælibet prætendebat, apud se veram consistere Ecclesiam, hocque signis, seu notis ac symbolis quibusdam ostendere conabatur. Ut igitur vera Ecclesia deprehendi, & a falsis sectis dignosci valeat, consulto recurrendum est ad veras Ecclesiæ notas.

11. Hæretici nostri temporis satis communiter duas assignant Ecclesiæ notas, videlicet veram & inconcussam prædicationem Evangelii, & sincerum usum Sacramentorum. Verum

rum hæc sententia communiter rejicitur a Catholicis: siquidem notæ veræ Ecclesiæ debent ipsa esse notiores (generatim enim notæ debent esse notiores ea re, cujus sunt notæ, quia alias non essent notæ, sed ignotæ) simulque aliis sectis seu Ecclesiis falsis non communes, ut patet; alioquin enim non sufficienter discernerent veram Ecclesiam a falsa. Atqui ita accidit prædictis duabus notis: nam quælibet hæreticorum Secta, tum Ariana, Sabelliana, tum Lutherana, Calviniana, Zuvingliana, & Anabaptistica, &c. hactenus semper jactitavit, & adhuc jactitat, apud se esse veram prædicationem Evangelii, usumque sincerum Sacramentorum (quod ipsum cum primis, atq; veraciter de se affirmat S. Mater Ecclesia Catholica) hinc prædicta duo non possunt esse signa, symbola, notæque veræ Ecclesiæ Christi, ac proinde aliæ erunt investigandæ. Unde sit

12. CONCL. I. Veræ notæ Ecclesiæ Christi principaliter sunt quatuor, videlicet quod ea sit UNA, SANCTA, CATHOLICA, ET APOSTOLICA. Ita omnes Catholici. Siquidem hæ quatuor notæ partim habentur in Symbolo Apostolorum, ubi dicitur, *Credo in Sanctam Ecclesiam Catholicam*: partim in Symbolo Nycæno & Constantinopolitano, in quo aliæ duæ clarius sunt expressæ, vel additæ, videlicet, quod sit *Una* (quæ particula tamen in Symbolo Apostolico sufficienter jam continetur, dicendo in singulari, *Sanctam Ecclesiam*) & *Apostolica*, dicendo, CREDIMUS UNAM, SANCTAM, CATHOLICAM ET APOSTOLICAM ECCLESIAM. Et hoc quidem Symbolum, utpote in Concilio Generali Constantinopolitano Anno Domini 381. receptum approbatur & in SS. Missæ Sacrificio ferme quotidie recitatur a tota Ecclesia universali, imo neque ab hæreticis nostri temporis negatur: unde restant solum prædictæ quatuor notæ explicandæ.

13. Prima igitur Ecclesiæ nota est, quod sit UNA. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis*, 1. *Corinth.* 14. Ceterum hæc Ecclesiæ unitas consistit in primis in unitate Capitis, quatenus omnes in Ecclesia existentes idem agnoscunt Caput, tum invisibile, sive Christum Dei Filium; tum visibile, sive Summum Pontificem Christi in terris Vicarium. Deinde in unitate & concordia doctrinæ, juxta illud *Hebr.* 13. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci*. Et rursum in unitate cultus Divini, & ritus Sacramentorum, quatenus idem apud omnes Sacrificium offeratur, æqualitas in cultu Divino observetur, atque eadem Sacramenta & cum iisdem cęremoniis dispensentur. Et hanc trinam principalem unitatem in vera Ecclesia Christi observandam, insinuat D. Apostolus, ex instinctu Spiritus Sancti scribens ad *Ephes. c.* 4. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*.

14. Secunda veræ Ecclesiæ nota est, quod sit SANCTA: juxta quod loquitur Apostolus, *Ephes.* 5. vocans *Ecclesiam gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit Sancta & immaculata*. Dicitur autem Ecclesia quantum ad propositum, præcipue ex eo *Sancta*: quia professio ejus & doctrina est sancta, nihilque continens contra rectam rationem, bonosque mores, juxta illud *Psalmi* 18. *Lex Domini immaculata convertens animas, testimonium Domini fidele &c. Justitiæ Domini rectæ*. Insuper Ecclesia dicitur *Sancta*, quia a Viris Sanctissimis propagata semper fuit, & in ea plurimi eximiæ Sanctitatis Viri per cuncta semper sæcula floruerunt & florent.

15. Tertia Ecclesiæ nota est, quod sit CATHOLICA, id est, universalis. Et quidem vera Ecclesia dicitur universalis seu Catholica, in primis quoad locum, cum, quatenus toto Orbe terrarum diffusa est, juxta illud *Marci* 16. *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*. Et *Actor. cap.* 1. *Eritis mihi testes in Jerusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ*. Deinde vera Christi Ecclesia dicitur universalis, etiam ratione temporis, quia semper durabit, & numquam deficiet, juxta illud *Matth.* 16. *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. Et *Matth. ult. Et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*; & consequenter etiam semper manebunt Rectores Ecclesiæ, sicque & ipsa Ecclesia perseverabit usque ad consummationem sæculi, finem que Mundi.

16. Quarta tandem veræ Ecclesiæ nota est, quod sit APOSTOLICA. Porro vera Ecclesia Christi dicitur *Apostolica*, tum quia in Apostolis initium habuit, ab eisque per universum Orbem propagata est: tum præsertim, quantum ad propositum, quia in ea datur continua successio Episcoporum ab Apostolis deducta usque ad moderna tempora; qualem continuam, & non interruptam successionem Episcoporum ab Apostolis usque ad nos, nulla alia Congregatio habet præter Romanam Catholicam Ecclesiam. Hinc S. Augustinus, *contra Epist. Manichæi*; *c.* 4. inquit, *In Catholica Ecclesia tenet me ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post Resurrectionem Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum*. Quænam autem sit hæc successio Sacerdotum, idem S. Augustinus *Epist.* 165. *ad Generosum*, declarat dicens: *Petro enim successit Linus, Lino Clemens* (numerat omnes Romanos Pontifices usque ad sua tempora) *Siricio Anastasius: in hoc ordine successionis nullus Donatista* (Lutheranus) *Episcopus invenitur*. Idem passim observant alii sancti Patres, hac continuata successione Episcoporum, tamquam efficacissimo argumento, ad ostendendam contra hæreticos veram Ecclesiam, utentes.

17. CONCL. II. Hæ quatuor veræ Ecclesiæ Christi notæ conveniunt S. Romanæ Ecclesiæ, & nulli alii Sectæ: Hæc Conclusio est rursus omnium Catholicorum; & quia plurimum ab ipsa dependet, oportet eam breviter per singulas partes probare.

18. Primo igitur S. Mater Ecclesia Romana (quam hęretici ex contemptu, & odio in summum Pontificem, appellant *Papisticam*) est *Una*: tum quia præter Christum, Caput invisibile veræ Ecclesiæ, agnoscit unum Caput visibile in terris, Papam videlicet legitimum Petri successorem, Christique in terris Vicarium; quod nulla alia Secta facit. Habet & unitatem atque concordiam veræ doctrinæ, cultus Divini, usus Sacramentorum, ejusdemque incruenti Sacrificii Missæ, per totum quaqua versum Orbem terrarum. Hoc autem nulli Sectæ hæreticorum competit, cum neque habeant unitatem capitis visibilis in terris, neque conveniant in unitate doctrinæ, usuque & numero Sacramentorum, ut palam est cuilibet terras hæreticorum vel parum peragranti. Certe plerique eorum, qui ab hęreticis ad Catholicos, atque in gremium S. Matris Ecclesiæ redeunt, pro motivo suæ conversionis allegare solent discordiam suorum, concordiamque Catholicorum in doctrina Fidei, cultuque Divino. Huc quadrat illud S. Hieronymi *Epist.* 58. *ad Damasum*, ubi ait: *Hinc in tres partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat, &c. Ego interim clamito: Si quis Cathedræ Petri jungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus* (Lutherus, Calvinius, Zuvinglius &c.) *tibi hærere se dicunt: possem credere, si hoc unus assereret: Nunc aut duo mentiuntur, aut omnes*.

19. Secundo Ecclesia Romana est *Sancta*, tum propter Sanctitatem doctrinæ, quam perpetuo tradit, docens præcepta Dei esse observanda, &c. ubi econtra Lutherani, aliique Sectatores asserunt, ea esse observatu impossibilia, & plura hujusmodi. Tum propter Viros Sanctissimos, a quibus propagata, agnita, defensa & propugnata semper fuit, puta SS. Apostolos, Sanctos Ecclesię Doctores, Augustinum, Hieronymum, Ambrosium, Gregorium, Bernardum, Thomam Aquinatem, Bonaventuram, aliosque tum propter hos eosdem, aliosque plurimos Viros Sanctitate vitæ conspicuos qui a tempore Apostolorum usque nunc in Ecclesia Romana semper floruerunt, & adhuc florent, de quibus extant integri librorum Tomi: adeo, ut solus Ordo Seraphicus a tempore Lutheri numeret circiter quadraginta solemniter Canonizatos & Beatificatos, & quasi innumeros alios vitæ sanctitate, miraculisque conspicuos; ut taceamus ceteras Religiones, totamque Ecclesiam Catholicam. Ubi econtra Lutherani, aliique hujus temporis Sectarii, neque unum e suis Sanctum, sive vitæ Sanctitate & miraculorum gloria conspicuum, assignare valent.

20. Tertio S. Romanam Ecclesiam esse *Catholicam*, id est, toto Orbe terrarum nobis cognito diffusam, clarum est: cum non solum in Europa, imo & in Asia, & Africa; in medio gentis perversæ Mahumeticæ, atque in ipsa America longe lateque diffundatur. Econtra Sectarii, sive Lutherani, sive

Calvinistæ, aut Anabaptistæ &c. non nisi in parva Germaniæ parte conclusi tenentur; aut si aliqui eorum propter negotiationes, & lucra mundana, in Indiis Orientalibus, vel Occidentalibus defacto existant, in comparatione ad Catholicos modicum sane locum occupant. Accedit, ipsos hæretieos extreme inter se distare, & quamlibet eorum Classem damnare alteram, veluti in fide aberrantem, ut proinde facta supputatione singulæ eorum Sectæ non nisi minimum locum obtineant. Unde hoc intelligentes ipsimet hæretici, nomen Catholicorum appropriate attribuunt Romano Catholicis. Quod ipsum jam suo tempore factum, recte notavit D. Augustinus *lib. de vera Religione, c. 7.* dicens: *Tenenda est nobis Christiana Religio, & ejus Ecclesiæ communicatio quæ Catholica est, & Catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis: velint enim nolintve ipsi quoque hæretici, & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quam Catholicam vocant; non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo Orbe nuncupatur.* Hactenus, & ad propositum efficacissime D. Augustinus.

21. Quarto, Sanctam Romanam Ecclesiam esse *Apostolicam*, sive in ea dari continuam Succesionem Episcoporum ab Apostolis usque ad nos, patet vel maxime in continua & numquam interrupta successione Romanorum Pontificum, a quibus alii Episcopi per totum terrarum Orbem semper fuerunt creati, & destinati. Quod rursum neque Lutheranæ, neque Calvinianæ, aut ulli Sectæ convenit, ut patet, cum ante Lutheri tempora nullum appareat vestigium talis successionis: imo omnes Episcopatus modo ab hæretieis occupati, antehac fuerint sanctæ Romanæ Eeelesiæ subjecti, & incorporati.

22. CONCL. III. Methodus brevissima atque efficacissima, errantes animas, & hæretica pravitate seductas reducendi ad Fidem Catholicam, est clare proponere atque explicare eisdem præmissas quatuor notas veræ Ecclesiæ Christi. Ita Controversistæ. Et ratio est: quia datur solum una Ecclesia Christi, non plures, ut constat ex Symbolo Apostolorum, in quo in singulari dicitur, *Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam*. Simulque illa vera Ecclesia Christi est infallibilis in suis dogmatibus, neque potest errare in Fide, idque ob infallibilem Christi promissionem, ut dictum *n. 7.* ac proinde, quidquid ea proponit esse Fide Divina credendum, absque ullo erroris periculo credere oportet veracitatem Dei talia revelantis, nobisque per Ecclesiam suam proponentis. Cum igitur ex supra dictis quatuor Ecclesiæ notis pateat, Ecclesiam Romanam Catholicam esse veram Christi Ecclesiam, utpote cui soli competunt quatuor illæ notæ, non autem Sectæ Lutheri, Calvini, aut alii, jam ipsa in dogmatibus Fidei est infallibilis, & consequenter cum ea rite creditur Purgatorium, numerus septenarius Sacramentorum, Missæ Sacrificium; & sic discurrendo de ceteris Fidei Mysteriis.

QUÆSTIO III.

De Sacra Scriptura, seu Libris Canonicis.

SUMMARIUM.

23. *Libri Canonici seu S. Scripturæ, qui?*
24. *Numerus eorum in Ecclesia Catholica est antiquissimus.*
25. *Solvitur objectio.*
26. *Hunc vel illum librum esse Canonicum unde constet?* (a) Supra n. 7.
27. *Declaratur amplius Conclusio.*
28. *Vulgata vetus Editio S. Scripturæ est authentica.*
29. *An in hac quælibet minima vocula sit de fide?*
30. *Verior opinio.*
31. *Solvuntur objectiones.*
32. *Lectio S. Scripturæ in lingua vulgari, juste est interdicta.*
33. *Quid in Germania quoad hoc?*

23. CONCL. I. Numerus Librorum S. Scripturæ, qui & *Libri Canonici* appellantur, ille est, quem ponit Sacrum atque OEcumenicum Concilium Trid. *Sess. 4.* ubi Libros Canonicos, ex unanimi totius Ecclesiæ consensu, & antiquissimorum Conciliorum vestigiis inhærendo recenset, eosque veluti a Spiritu S. dictatos recipit, ac veneratur, dum inter alia sic habet. *Sunt vero infrascripti, Testamenti veteris, quinque Libri Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus & secundus, qui dicitur Neemias, Tobias, Judith, Hester, Job, Psalterium Davidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, id est, Osea, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Micheas, Nahum, Abacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus & secundus. Novi Testamenti, quatuor Evangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Joannem, Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti: quatuordecim Epistolæ Pauli Apostoli, ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos, Petri Apostoli duæ, Joannis Apostoli tres, Jacobi Apostoli una, Judæ Apostoli una, & Apocalypsis Joannis Apostoli. Siquis autem Libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata latina editione habentur, pro Sacris & Canonicis non susceperit, anathema sit.* Hactenus verbatim Concilium Tridentinum.

24. Unde patet, Librum tertium & quartum Esdræ, simulque librum tertium Machabæorum non esse ex Libris Canonicis, quamvis in Bibliis communiter apponantur, ne penitus pereant. Ceterum prædictus numerus Librorum Canonicorum Sacræ Scripturæ non est novus, quinimo est antiquissimus in Ecclesia Catholica, & receptissimus. Sic quippe S. Augustinus *lib. 2. de Doctrina Christiana, c. 8.* omnes & singulos præfatos Libros inter Canonicos reponit, atque enumerat. Similiter omnes illi Libri inter Canonicos recepti sunt in Concilio Carthaginensi (anno 397. celebrato) *cap. 47.* item in Concilio Romano primo sub Gelasio Papa *an.* 494. celebrato, atque in aliis subsequentibus Conciliis, & præsertim in Florentino in Decreto Unionis.

25. Nec obstat, quod olim de Libro Tobiæ, Judith, & quibusdam aliis fuerit controversia inter Catholicos Doctores, eosque quidam SS. Patres excluserint e numero librorum Canonicorum. Resp. enim, id contigisse ante definitionem Ecclesiæ, quando re adhuc dubia, & necdum per Ecclesiam definita, utraque pars probabiliter amplecti, & teneri poterat: prout fieri solet in aliis materiis necdum ab Ecclesia definitis, & adhuc inter Catholicos Doctores controversis. At post definitionem Eeclesiæ nullus S. Pater, aut alius vere Catholicus, ullum ex præfatis Libris Canonicis rejecit.

26. CONCL. II. Hunc vel illum Librum esse Canonicum, & habere auctoritatem S. Scripturæ a Deo dictatæ, aliunde nobis non constat, quam ex Traditione Majorum, & definitione Ecclesiæ. Ita omnes Catholici. Siquidem Ecclesiam in rebus Fidei ob specialem assistentiam Spiritus Sancti errare non posse, jam (a) dictum est; ergo quidquid ipsa Fidelibus credendum, & tamquam Librum a Spiritu S. dictatum esse proponit, pro tali indubie recipiendum est. Accedit, quod plura Evangelia sub nomine diversorum Apostolorum, ut Thomæ, Thaddæi, Andreæ, Bartholomæi, Barnabæ &c. fuerint conscripta, de quibus fit mentio *cap. Sancta Romana Distinct. 15.* ergo necessaria fuit auctoritas Ecclesiæ, quæ insistendo continuæ Traditioni ab Apostolis haustæ, atque a Spiritu Sancto peculiariter directa, hujusmodi noxias & apocryphas scripturas a veris discerneret, verumque Evangelium a Deo dictatum Fidelibus credendum proponeret. Et hinc rectissime S. Augustinus *lib. contra Epistolam Manichæi, c. 5.* palam protestatur, dicens: *Ego vero non crederem Evangelio nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas.* Et rursus ibidem ait: *Evangelium Nazaræorum non admittam, quia non admittitur ab Ecclesia.*

27. Verissimum quidem est, potuisse Deum pluribus aliis modis veram Fidem, verbumque suum, seu S. Scripturam manifestare hominibus, puta per semetipsum immediate, vel per Angelos &c. Verumtamen sicut olim Saulum (id est, Paulum Apostolum) & Cornelium Centurionem, & Eunuchum Reginæ Candacis, non per se, aut Angelos suos, in vera Fide erudire voluit, sed per homines, videlicet per Ananiam, Petrum Apostolum, & Philippum, ut legitur in Actibus Apostolorum *cap.* 8. 9. & 10. Ita etiam ordinarium medium agnoscendi veram Scripturam Sacram aliud esse noluit, quam auctoritatem Ecclesiæ Catholicæ, utpote quæ teste ipsomet Spiri-

Spiritu S. *1. Timoth. 3. est columna & firmamentum veritatis.* Hinc jam a primordiis suis, orta circa observantiam Legalium dissensione, S. Mater Ecclesia, in Spiritu S. ex Apostolis, aliisque Fidelibus legitime congregata, *Actor. c. 15.* determinavit, Gentiles ad Fidem Christi conversos non obligari lege Mosaica.

28. CONCL. III. Sacra Scriptura, in vulgata veteri Editione contenta, vere est authentica. Ita novissime declaravit, & propter antiquissimum Ecclesiæ usum observari statuit Concilium Trident. *Sess. 4. in Decreto de Editione Librorum*, his verbis. *Insuper eadem Sacrosancta Synodus statuit, & declarat, ut hæc ipsa vetus & vulgata Editio, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro authentica habeatur, & ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat, vel præsumat.* Hæc Concilium.

29. Num autem quælibet minima vocula, & particula Editionis vulgatæ, sit de fide, variant Doctores. Affirmant Franciscus Turrianus 22. *disp. 22. dub. 4.* & quidam alii. Tum quia idem Concilium Trident. *cit. Sess. 4.* ait; *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Editione habentur, pro sacris & Canonicis non susceperit, anathema sit*: atqui etiam omnes voculæ sunt partes. Tum quia alioquin tota Editio vulgata nutabit, si in ea quidpiam non canonicum, & quod non est de Fide, contineri dicatur: nam, ut inquit D. Augustinus *Epist. 9.* ad Hieronymum, *Sacra Scriptura, quæ ad fidem posteris edita est admissa auctoritate mendacii tota dubia nutat, & fluctuat.*

30. Oppositam nihilominus sententiam plures alii Theologi & Controversistæ tenent, ut Bellarminus *lib. 2. de verbo DEI, cap. 11.* Bernardinus Vetvveis *in Speculo veræ Ecclesiæ, lib. 2. cap. 6. art. 4. n. 3.* Tannerus *tom. 3. disp. 1. de fide, quæst. 5. n. 79.* Burghaber *Controvers. 4. num. 16.* citans alios. Asserunt enim, quamvis Editio vulgata pro authentica ab omnibus habenda sit, utpote quoad fieri potuit, pura & emendata, nihilque continens, quod sit contra Fidem Catholicam, & bonos mores; nihilominus eam necdum ita ab omnibus mendis purgatam esse, quin adhuc emendari possit, aut aliquibus in locis, ubi jam olim ejusdem lectiones variabant, locus esse valeat disceptationi, & aliqua alia lectio ei, quæ in vulgata Editione posita est, subinde præferri. Ratio esse potest, quia hoc ipsum videtur insinuare Præfatio Bibliis vulgatæ Editionis præfixa, dum ait: *Quam quidem* (Editionem vulgatam) *sicut omnibus numeris absolutam, pro humana imbecillitate affirmare difficile est, ita ceteris omnibus, quæ ad hunc usque diem prodierunt, emendatiorem purioremque esse minime dubitandum.* Et infra: *In hac tamen pervulgata lectione, sicut nulla consulto mutata, ita etiam alia quæ mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt.*

31. Nec obstat Concilium Trid. *loc. cit.* Quia loquitur de partibus, utputa Capitulis, atque integris Libris, quorum nonnullos Hæretici, contra quos præcipue agit Concilium, rejecerunt: non autem de voculis, seu particulis. Idque ex eo amplius patet, quod primum post dictum Decretum Concilii Trident. Editio vulgata per Theologos a Sede Apostolica ad hoc destinatos fuerit revisa, & in nonnullis emendata. Dictum autem D. Augustini procedit admisso semel in quapiam Scriptura mendacio, quale nefas est admittere in Editione vulgata Bibliorum.

32. CONCL. IV. Lectio S. Scripturæ in lingua vulgari sine Episcopi, aut Inquisitoris licentia juste fuit interdicta. Et hæc quidem prohibitio habetur in *Indice Librorum Prohibitorum Regula 4.* Ratio hujus prohibitionis ibidem affertur: quia experimento manifestum est, si Sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quam utilitatis oriri. Siquidem S. Scriptura, ob altitudinem Mysteriorum supernaturalium, de quibus tractat, ac plurimas locutiones Propheticas, & allegoricas &c. non tam intellectu facilis & clara est, ut a quovis, etiam ceteroqnin indocto homine, vel muliercula, statim possit recte intelligi, prout præsumptuose jactant Hæretici moderni. Sed de hoc plura *Quæst. seq.*

33. Notat tamen Layman *lib. 2. tract. 1. cap. 15. numer. 8.* Quod hæc prohibitio non legendi Sacra Biblia vulgari idiomate, in hisce Regionibus nostris recepta non sit. Nam, ut inquit Nicolaus Serarius, *non puniuntur, sed laudantur, qui in Germania nostra, nulla diserte petita facultate, Biblia vulgata Eckii vel Dietenbergii legunt.* Versio autem Germanica Lutheri, & aliorum hæreticorum, prorsus interdicta est, utpote pestifera, ob multas admixtas depravationes, & falsas interpretationes.

QUÆSTIO IV.

De multiplici Sensu, Obscuritate, atque Interpretatione Sacræ Scripturæ,

SUMMARIUM.

34. *Sensus S. Scripturæ duplex litteralis, & mysticus.*
35. *Sensus litteralis alius proprius, alius improprius.*
36. *Sensus mysticus, quis?*
37. *Est multiplex, ut Sensus Allegoricus, Anagogicus, & Tropologicus seu Moralis.*
38. *Universim quatuor sensus S. Scripturæ,*
39. *Et in singulis excellebant singuli Ecclesiæ Doctores.*
40. *Quid sensus Accommodatitius S. Scripturæ?*
41. *S. Scriptura sæpius est obscura.*
42. *Ipsamet S. Scriptura hoc testatur.*
43. *Interpretatio canonica S. Scripturæ pertinet ad Ecclesiam.*
44. *Doctrinaliter eam interpretari, quibus conveniat?*

34. CONCL. I. Generatim, ac prima sui divisione, Sensus Sacræ Scripturæ alius est litteralis, alius spiritualis seu mysticus. Ita communis. Et quidem *Sensus litteralis* est, quem verba ipsa immediate significant: prout v. g. hoc nomen *Jerusalem* significat civitatem Palæstinæ, ac plurimæ historiæ in S. Scriptura contentæ litteraliter significant res olim gestas.

35. Porro Sensus iste litteralis Sacræ Scripturæ subdividitur in proprium, & in improprium seu figuratum. *Proprius est*, quem verba in propria sua significatione usurpata immediate significant: prout fit, dum dicitur David, est Rex, Jerusalem capta, &c. *Sensus improprius, seu figuratus*, est quem verba improprie seu figurate accepta significant: puta, quem habent per quamdam Metaphoram, Metonymiam, Catechresin, aut aliam Figuram Rhetoricam: quales locutiones figuratæ in Sacra Scriptura sunt satis frequentes, ac præsertim in Prophetis, imo & alibi. Sic Christus Dominus noster dicitur Leo, Petra, Lapis angularis, Agnus, Vitis, &c. per similitudinem quamdam, ac metaphoram, non per proprietatem. Sic etiam Deus, qui tamen est purissimus Spiritus, dicitur habere manus, quatenus est Omnipotens; videre oculis, quatenus est Omniscius; habere pedes, quia est ubique; irasci, pœnitere, ac hujusmodi, ob diversos affectus suos.

36. *Sensus mysticus, seu spiritualis* Sacræ Scripturæ est ille, qui non significatur per verba immediate, sed mediate solum, quatenus significatur per res illas, quas verba immediate significant. Sic historia Agni Paschalis, *Exodi capit. 12.* relata, litteraliter significat ritum Agni Paschalis a Judæis olim immolandi; spiritualiter vero seu mystice significat Christum pro salute totius Mundi in ara Crucis postmodum immolatum: idem videre est in aliis innumeris.

37. Ceterum Sensus spiritualis, seu mysticus S. Scripturæ, rursum dividitur in Allegoricum, Anagogicum, & Tropologicum seu Moralem, juxta numerum videlicet trium Virtutum Theologicarum, quibus hi tres Sensus mystici S. Scripturæ correspondent. Siquidem *Sensus Allegoricus* correspondet Fidei, & tunc habetur, quando verba S. Scripturæ præter sensum litteralem, quem habent, significant aliquid pertinens ad Fidem. *Sensus Anagogicus* correspondet Spei, habeturque, quando verba præter sensum litteralem, quem continent, significant aliquid pertinens ad vitam æternam, quam speramus. *Sensus* tandem *Tropologicus seu Moralis*, correspondet Charitati; & habetur, quando præter sensum litteralem verborum significatur aliquid pertinens ad instructionem morum, seu opera Charitatis exercenda.

38. Et conformiter dictis communiter a Doctoribus dicuntur esse quatuor Sensus S. Scripturæ, videlicet Litteralis, Allegoricus, Anagogicus, & Tropologicus seu Moralis, de quibus extant sequentes duo versiculi:

Littera gesta docet: quid credas, Allegoria:
Moralis, quid agas: quo tendas, Anagogia.

Et hi quatuor Sensus commode ostenduntur in nomine *Jerusalem*: nam hæc vox Litteraliter significat urbem Palæstinæ,

næ, Allegorice Ecclesiam Militantem, Anagogice Ecclesiam Triumphantem, & Tropologice seu Moraliter quamcumque Animam fidelem. Iidem sensus vel omnes vel saltem aliqui, reperiuntur in Cæremoniis veteris Legis, Vasibus Sanctuarii, & aliis hujusmodi: quæ proinde varie exponuntur a Sanctis Patribus, & Doctoribus Ecclesiasticis.

39. Notatum quoque est a Viris doctis, juxta hos quatuor Sensus S. Scripturæ quatuor dari præcipuos Doctores Ecclesiæ, videlicet S.Hieronymum, S.Ambrosium, S.Augustinum, S.Gregorium Papam, & singulos in singulis S. Scripturæ sensibus principaliter excelluisse, Hieronymum in Litterali, Ambrosium in Allegorico, Augustinum in Anagogico, & Gregorium in Morali.

40. Tacetur hic sensus Accommodatitius S. Scripturæ, quo videlicet dicta de uno, postmodum accommodantur alteri, ac de eo dicuntur: siquidem iste proprie non est verus aliquis S. Scripturæ sensus, sed potius traductio verborum S. Scripturæ a suo sensu ad alium, ab Auctore Deo non intentum. Nihilominus hic modus applicandi, seu accommodandi S. Scripturam, si cetera concurrant, malus non est, imo practicatur ab Ecclesia Catholica passim in Breviario, & Missali Romano, dum dicta de Abraham, Noe, & aliis Sanctis veteris Testamenti, accommodantur ad diversos Sanctos novi Testamenti. Idem Sensus Accommodatitius a SS. Patribus frequenter adhibetur in suis Libris ac Homiliis, idemque in Concionibus frequens est, ac utilissimus; nam verba S. Scripturæ miram quamdam gravitatem & energiam præseferunt, ita ut ad persuadendum sint accommodatissima. Cavendum tamen, ne quavis occasione verba S. Scripturæ accommodentur, seu applicentur ad profana, scurrilia, fabulosa, & hujusmodi: id enim nefas est, atque etiam in Concilio Trid. *Sess.* 4. graviter prohibitum.

41. CONCL. II. Sacra Scriptura sæpius est obscura, neque est tam perspicua, aperta, & intellectu facilis cuivis, etiam indocto homini vel mulieribus, quin indigeat vera & genuina interpretatione. Ita omnes Catholici Doctores contra Hæreticos. Ratio est: quia S. Scriptura tractat de summis & altissimis Fidei Mysteriis, rebusque supernaturalibus, nempe de SS. Trinitate, Incarnatione Filii Dei, Sacramentis, Prædestinatione, & aliis hujusmodi captum humanum, nisi Fides adjuvet, longe superantibus. Insuper sacra Scriptura continet plurimas locutiones allegoricas, & figuratas; immo non pauca, quę prima fronte videntur contraria; verba etiam ambigua, ac phrases Hebraicas. Atqui talia non illico possunt patere hominibus idiotis & indoctis, multo minus quibusvis mulierculis: alioquin certe SS. Patres, atque Ecclesiæ Doctores, frustra tantum temporis consumpsissent in studio, & intelligentia S.Scripturę.

42. Confirmatur. Ipsamet S. Scriptura testatur, quædam in ea reperiri obscura, & intellectu difficilia, quæ proinde indigent vera interpretatione. Hinc quippe Christus, incipiens a Moyse, & omnibus prophetis, interpretabatur duobus Discipulis, euntibus in Emmaus, Scripturas, quæ de ipso erant *Luc.* 24. Similiter Christus Dominus post suam gloriosam Resurrectionem *aperuit illis* (id est, Discipulis suis) *Sensum, ut intelligerent Scripturas, Luc. cap.* 24. Atqui hoc non fuisset necesse, immo frustraneum, post tot prædicationes integro triennio ex ore Christi jam auditas, si S. Scriptura esset ex se prorsus clara, & cuilibet aperta, ut præsumptuose jactitant Hæretici. Accedit, quod ipsemet Spiritus sanctus per os D. Petri expresse testificetur in S. Scriptura, & præsertim in Epistolis D. Pauli, esse quædam intellectu difficilia: sic enim habetur 2. *Petri cap.* 3. *In quibus* (nempe Epistolis D. Pauli) *sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.* Hæc ibi.

43. CONCL. III. Interpretatio canonica & infallibilis S. Scripturæ, verique sensus illius, ad Ecclesiam pertinet. Ita omnes Catholici; habeturque expresse in Concilio Trid. *Sess.* 4. hisce verbis: *Quem* (sensum S. Scripturæ) *tenuit, & tenet sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum Sanctarum.* Unde dicitur *Matth.* 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.*

44. CONCL. IV. Interpretari S. Scripturam etiam doctrinaliter, non cuilibet convenit, sed Viris dumtaxat doctis & idoneis, ac præsertim iis, quibus id ex officio incumbit, utpute Ecclesiæ Doctoribus, Episcopis, & hujusmodi. Ita communis. Ratio est: quia alioquin adesset manifestum periculum errandi in interpretatione S. Scripturæ, si hanc indocti passim & præsumptuose attentarent. Accedit, quod Deus in Ecclesia sua voluerit observari hyerarchiam, & subordinationem subditorum erga Superiores, atque esse ordinem inter Doctores & discipulos, inter Pastores & oves, ut alii doceant, alii discant, alii Scripturam interpretentur, alii alia officia exerceant. Unde *Ephes.* 4. dicitur: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem Sanctorum.* Et 1. *Corinth.* 12. *Numquid omnes interpretantur?* Quasi diceret, *non*: sed illi solum, quibus id ex officio incumbit, quique a Deo ad hoc electi sunt.

QUÆSTIO V.
De Traditionibus.
SUMMARIUM.

45. *Traditio, quid?*
46. *Est triplex, nempe Traditio Divina, Apostolica, & Ecclesiastica.*
47. *Traditiones Divinæ sunt admittendæ.*
48. *Ipsæ sunt ejusdem infallibilitatis ac Verbum Dei scriptum.*
49. *Regula dignoscendi Traditiones Divinas.*

45 TRaditionis nomine intelligitur in proposito doctrina quædam ad Religionem spectans, quæ tamen expresse in S. Scriptura non habetur, neque ex illa clare deducitur; sive dein hujusmodi doctrina in libris SS. Patrum scripta reperiatur, sive non.

46. Dividitur autem Traditio in Divinam, Apostolicam, & Ecclesiasticam. *Traditio Divina* (quæ & *Verbum Dei non scriptum* appellatur) ea est, quam Apostoli immediate a Spiritu sancto dictatam, vel ex ore Christi acceperunt, quæque ab Apostolis promulgata, & continua successione in Ecclesia Catholica conservata, & quasi de manu in manum ad nostra usque tempora tradita fuit: qualis traditio potissimum habetur circa materiam & formam Sacramentorum, & alia hujusmodi in Ecclesia Catholica perpetuo custodita, quæ tamen in S. Scriptura expresse non habentur. *Traditio Apostolica* solet non numquam confundi cum Divina, eo quod hæc ab Apostolis promulgata fuerit: proprie autem Traditio Apostolica vocatur ea, quæ ab Apostolis instituta est cum assistentia Spiritus sancti, nec tamen in S. Scriptura reperitur expressa: ut est jejunium Ecclesiasticum, certis temporibus ab Apostolis institutum. *Traditio* tandem *Ecclesiastica* dicitur, consuetudo quædam antiqua ab Episcopis, vel populo fideli in Ecclesiam introducta. In præsenti sermo est præcipue de Traditionibus Divinis, seu Verbo Dei non scripto.

47. CONCL. I. Præter S. Scripturam sunt admittendæ, & observandæ quædam Traditiones, seu Verbum Dei non scriptum. Ita omnes Catholici; estque novissime definitum in Concilio Trid. *Sess.* 4. *in Decreto de Canonicis Scripturis.* Idem communiter probatur ex S. Scriptura, 2. *Thessal.* 2. ubi Apostolus præcipit, dicens: *Itaque fratres state, & tenete Traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* In quem locum S. Chrysostomus ita scribit: *Hinc patet, quod non omnia per epistolam tradiderit, sed multa etiam sine litteris: eadem vero fide digna sunt tam illa, quam ista.* Eodem modo passim loquuntur alii Sancti Patres.

48. CONCL. II. Traditiones Divinæ sunt ejusdem infallibilitatis & auctoritatis, cujus est ipsum Verbum Dei scriptum. Ita rursum omnes Catholici. Unde Tridentinum Concilium *cit. Sess.* 4. sic ait: *Sacrosancta Synodus Traditiones tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tamquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu, ac reverentia suscipit & veneratur.* Accedit ratio: quia Verbum Dei, sive scriptum, sive non scriptum, eamdem vim atque infallibilitatem habet; cum non solum in scriptis, sed & in verbis suis Deus semper sit infallibilis.

49. CONCL. III. Regula dignoscendi Traditiones Divinas ab Apostolicis, vel Ecclesiasticis, ex eo habetur, si Ecclesia ipsa judicet, hanc vel illam Traditionem esse Divinam: quod

quod quidem patere potest vel ex definitione Ecclesiæ facta in Concilio Generali, aut per Summum Pontificem loquentem (ut ajunt) ex Cathedra, vel si unanimis consensus SS. Patrum, & Doctorum id testetur.

QUÆSTIO VI.
Quænam sit totius Fidei Resolutio?
SUMMARIUM.

50. *Resolvere Fidem, quid?*
51. *Resolutio Fidei a priori, fit in primam veracitatem Dei nobis revelantis.* (b) Dist. 2. quæst. 1. n. 8.
52. *An resolvatur ultimate in Deitatem?*
53. *Instantia de circulo proponitur;*
54. *Et solvitur.*
55. *Motiva credibilitatis Fidei, quæ?*
56. *Fides non resolvitur in motiva humana.*
57. *Actus Fidei non est merus actus intellectus;*
Sed ad ipsum requiritur pia affectio voluntatis.
58. *Propositio damnata refertur, ac refutatur.*
59. *Aliæ duæ propositiones damnatæ quoad propositum.*

50. ADvertendum, quod *Resolvere Fidem* aliud non sit, quam ordine retrogrado ea, quibus ad actum Fidei pervenimus, relegendo investigare principium seu motivum primum, cui totius Fidei certitudo innititur. Quando enim interroganti redditur ultima ratio nos movens ad actum Fidei, & ad quem nulla alia nos movit, tunc Fides nostra ultimo resolvi dicitur; ac proinde ibidem standum est, ne detur processus in infinitum. Hoc prænotato sit

51. CONCL. I. Loquendo de Resolutione Fidei in objectum suum formale, sic Fides Divina a priori & ultimate resolvitur in primam veritatem, seu veracitatem Dei nobis revelantis. Ita Doctor noster 3. *dist.* 33. estque communis Theologorum. Ratio est: quia objectum formale, & motivum Fidei supernaturalis, est prima & infallibilis veracitas Dei, seu veritas ipsius in revelando, ut dictum superius (b) & consequenter in eam Fides Divina a priori ac ultimate resolvitur. Unde si quæras, cur credam Mysterium SS. Trinitatis? Resp. Quia Deus hoc revelavit. Si rursus quæras, cur credam Deo revelanti? Resp. Quia Deus est prima Veritas, quæ nec fallere potest, nec falli. Et hic datur status in assignanda ratione Fidei supernaturalis, & a priori.

52. Si dicas: Deus est prima veritas in revelando ratione Deitatis; ergo Fides ultimate resolvitur in Deitatem, utpote ratione cujus competit Deo infallibilis veracitas. Resp. negando consequentiam: etsi enim veracitas resolvatur in Deitatem tamquam in rationem essendi, non tamen resolvitur in eam tamquam in rationem formalem credendi: hæc enim potius sistit in ipsa veracitate, quia Fides non attendit, unde ista veracitas Deo competit. Herinex *disp.* 3. *de Fide, quæst.* 3. *num.* 11. Vel dic cum aliis, distinguendo consequens: ergo Fides ultimate resolvitur in Deitatem materialiter, sive in sensu reali, conceditur; formaliter, seu tamquam in rationem formalem credendi, negatur consequentia.

53. Neque dicas, prius datam responsionem non sufficere, cum ulterius quæri possit, cur credam, hoc Mysterium SS. Trinitatis Deum revelasse? Neque respondere juvat (inquies) quia in sancto Evangelio sic scriptum habetur: nam urgetur quærendo, cur potius credam Evangelio S. Matthæi &c. quam Evangelio Nicodemi, vel Nazaræorum, vel hujusmodi? Quod si cum S. Augustino *lib. contra Epistolam Manichæi, c.* 5. dicam, Evangelio S. Matthæi credo; quia me Catholicæ Ecclesiæ illud amplectentis, atque a Deo revelatum esse attestantis, & veluti Fide Divina credendum proponentis, commovet auctoritas; non sic Evangelio Nicodemi, vel Nazaræorum, aut aliis ejusmodi scripturis, cum non sic ab Ecclesia admittantur. Rursum urgebis, quærendo, cur credam Ecclesiæ; Et si hujus infallibilem auctoritatem ex S. Evangelio probare quis conetur, replicabis, hic committi circulum vitiosum, probando S. Scripturam per auctoritatem Ecclesiæ, & hujus auctoritatem vicissim probando per S. Script.

54. Ad hanc instantiam, quæ in quacumque sententia urget, Respondetur negando assumptum, vel potius suppositum totius discursus: nam dum quæritur, cur credam, Deum hoc revelasse, non amplius petitur ratio a priori, seu causa formalis & motiva credendi Mysterium a Deo revelatum; sed petitur ratio a posteriori, seu quoad nos, ipsius revelationis factæ. Porro hæc duo, ut patet ex terminis, sunt valde diversa: & primum quidem spectat ad Motivum formale Fidei; posterius vero ad Motiva credibilitatis Fidei. Quod ut melius intelligatur, sit

55. CONCL. II. *Motiva credibilitatis Fidei* dicuntur ea, propter quæ moraliter fit evidens, quod Mysteria nostræ Fidei sint a Deo revelata, & consequenter propter infallibilem ejus veracitatem credibilia: juxta quod *Psal.* 92. dicitur: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Porro hujusmodi Motiva Doctor noster Subtilis *quæst.* 2. *Prologi*, §. *Contra omnes istos*, *seqq.* ad octo capita apte reducit; quæ sunt, Prænunciatio Prophetica, Scripturarum concordia, Auctoritas scribentium, Diligentia recipientium, Rationabilitas contentorum, Irrationabilitas singulorum errorum, Ecclesiæ stabilitas, & Miraculorum claritas. Et propter hujusmodi Motiva credibilitatis, Mysteria Fidei fiunt evidenter credibilia, hoc est, evidenter digna, quod credantur esse a Deo revelata prout tradit Ecclesia Catholica.

56. Nec dicas: Omnia ista Motiva sunt humana, nobisque innotescunt mera fide humana, utputa per libros, narrationem Seniorum, prædicationem Parochorum, vel dictamen rationis naturalis: atqui Fides Divina resolvitur in talia motiva; ergo sequitur, eam resolvi in mera motiva humana, quod est absurdum. Resp. enim, quid quid sit de majori, negando minorem: qua ipsa Fides Divina non resolvitur in talia Motiva, tamquam rationem formalem & ultimatam credendi, sed judicium dumtaxat credibilitatis objecti Fidei. Nam quia Deus regulariter non loquitur immediate nobis singulis, hinc assensus Fidei supernaturalis ordinarie non fit, nisi prævia fide humana, qua quis prius credit suo Prædicatori, vel Ecclesiæ (quam per supra dictas Notas, veram esse Ecclesiam Christi agnovit) proponenti Mysteria Fidei, atque testificanti, ea esse a Deo revelata, juxta illud *Rom.* 10. *Fides ex auditu.* Hoc autem semel supposito, intellectus fidelis ac persuasus, talia esse a Deo revelata, totum se convertit in ipsius Dei veracitatem, ac propter istam unice per actum Fidei supernaturalis assentitur Mysteriis veræ Fidei.

57. Hoc ipsum amplius declaratur ex eo: quia actus Fidei supernaturalis non est merus actus intellectus, sed ad eum etiam prærequiritur actus voluntatis, imperantis assensum Fidei propter infallibilem veracitatem Dei revelantis. Siquidem actus Fidei Theologicæ sunt liberi (alioquin enim meritorii non essent) ac proinde non præcise consistunt in actibus intellectus, quæ est potentia naturalis; sed insuper ad eos requiritur pia affectio supernaturalis voluntatis, quia isthæc, propositis sibi Mysteriis divinitus revelatis, ipsisque Motivis credibilitatis Fidei, libere cooperando Divinæ gratiæ excitanti & adjuvanti, propter infallibilem veracitatem Dei revelantis firmissime assentitur ejusmodi Mysteriis, credendo vera esse, quæ Deus nobis revelare dignatus est. Quod ipsum apertius docet Concilium Tridentinum *Sess.* 6. *cap.* 6. ibi: *Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati gratia Divina & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes, vera esse, quæ divinitus revelata, & promissa sunt.* Et hinc fit, quod audita eadem veræ Fidei prædicatione quidam credant, alii non: quia nimirum illi gratiæ Divinæ excitanti, & adjuvanti libere cooperantes, suo intellectui imperant, simulque eliciunt actum Fidei supernaturalis, non vero ceteri.

58. Huc facit novissimum Decretum Innocentii XI. inter alias Propositiones sequentem, ordine 19. damnantis: *Voluntas non potest efficere, ut assensus Fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.* Et merito hæc Propositio damnatur: siquidem intellectus ex vi objecti propositi non necessitatur ad assensum, nisi ubi adest evidentia veri: atqui in objectis Fidei non adest evidentia veri (nam *Fides, est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium, Hebr.* 11.) ergo ex vi solius objecti, intellectus numquam necessitatur ad assensum Fidei, & consequenter ad hunc determinari debet per imperium voluntatis: quale imperium potest esse firmius, quam sint pondera rationum propter infallibilem Dei revelantis veracitatem.

59. Quan-

59. Quantum ad præsentem de Fide materiam, sunt insuper cavendæ aliæ duæ Propositiones, itidem ab Innocentio XI. damnatæ. Earum prior, ordine 20. sic sonat: *Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.* Altera vero, ordine 21. ita docuit: *Assensus Fidei supernaturalis, & utilis ad salutem, stat cum notitia solum probabili revelationis; immo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.* Ambæ Propositiones, *sicut jacent*, damnatæ sunt, ac proin vitandæ.

* Ubi denuo adverte, etiam has ambas propositiones fuisse vel ex ea ratione jure meritissimo reprobatas: nam vel ille assensus, de quo loquuntur istæ propositiones, nititur summa Dei veritate in dicendo, vel alio motivo creato, & quidem tali, quod ex gravi ratione apparet fallibile? Si posterius; non est actus supernaturalis fidei, nec virtutis Theologicæ, cum non habeat pro objecto Deum, puta in præsenti quatenus summe verum in dicendo. Si prius; quomodo possum prudenter repudiare hunc assensum, aut de veritate ejusdem prudenter ac probabiliter formidare? cum ex una parte Deus loquens nec fallere, nec falli queat: ex altera vero, quod *sit locutus Deus*, non habeam ullam NB. gravem rationem dubitandi; nam motiva credibilitatis præcedentia actum fidei me reddunt moraliter certum, Deum fuisse locutum. *

DISTINCTIO IV.

De vitiis Fidei oppositis.

QUÆSTIO I.

Quotuplex, & quam grave peccatum sit Infidelitas?

SUMMARIUM.

1. *Infidelitas alia positiva, alia negativa.*
2. *Culpabilis, & inculpabilis,*
3. *Infidelitas pure negativa, & privativa, quid?*
4. *Species infidelitatis generatim sunt tres, nempe Paganismus, Judaismus, & Hæresis.*
5. *Pagani, qui? Judæi, & Hæretici, qui?*
6. *Quæ Infidelitas sit ceteris gravior?*
7. *Infidelitas, an sit peccatum?*
8. *Et quale?*

1. INfidelitas hic sumitur, prout est opposita Fidei Theologicæ. Et hæc generatim est duplex: una positiva, qua aliquid creditur contrarium Fidei; qualis est in Hæreticis, Judæis, ac Ethnicis adultis. Altera negativa, quæ est absentia, vel carentia Fidei; qualis habetur ab ignorantibus Mysteria veræ Fidei.

2. Utraque Infidelitas subdividitur in culpabilem, & inculpabilem: nam potest quis non tantum vincibiliter ignorare Mysteria Fidei, aut credere erroneum in Fide; sed quandoque etiam invincibiliter, credendo erronee aliquid a Deo esse revelatum, quod tamen tale non est, imo a parte rei existit falsum atque erroneum.

3. Porro ignorantia invincibilis Mysteriorum Fidei, seu carentia involuntaria Fidei, vocatur a Theologis *Infidelitas pure negativa*, qualis datur in iis, qui nihil unquam de Fide audierunt, sive sint parvuli, sive adulti. Ignorantia autem vincibilis, & voluntaria Mysteriorum Fidei, appellatur *privativa*, nec aliud est, quam carentia Fidei in eo, qui cum posset, & deberet Fidem habere, audiendo prædicationem Evangelii, id negligit: quo modo solum in adultis reperiri potest, estque ex genere suo peccatum mortale. His prænotatis sit

4. CONCL. I. Species Infidelitatis generatim sunt tres; videlicet Paganismus, Judaismus, & Hæresis. Ita Theologi communiter, cum D. Thoma 2.2.q.10.art.5. Unde & Ecclesia Catholica in die Parasceves pro istis tribus tantum generibus Infidelium, nempe pro Hæreticis, Judæis, & Paganis, singillatim orare consuevit. Accedit ratio: quia aut Infidelitas adversatur veræ Fidei nullo modo susceptæ; & est *Paganismus:* aut adversatur Fidei, susceptæ solum in figuris & umbra veteris Legis, nempe in Circumcisione, aliisque cæremoniis Legis Mosaicæ, & est *Judaismus*: aut adversatur Fidei in se formaliter susceptæ, & est *Hæresis*; vel si quis ad Paganismum, sive Judaismum deficiat, appellatur proprio nomine *Apostasia a fide*: quo modo Julianus Imperator, a Christianis ad Ethnicos deficiens, dicitur *Julianus Apostata*.

5. Igitur *Pagani* sunt, qui sentiunt contraria Fidei Christianæ, quam nullo modo profitentur: ut sunt Idololatræ colentes plures deos, aut idola sua; item Turcæ, qui licet unum Deum profiteantur, cæli terræque Conditorem, negant tamen & SS. Trinitatem & Christum, neque alias veritates fidei admittunt ut a Christo revelatas, vel quatenus ad Fidem Christianam pertinent; sed quatenus a Mahometh Pseudo-propheta eas acceperunt. *Judæi* dicuntur, qui etiamnum legem Mosaicam ad litteram observant, circumcidendo se, ac alia Legalia (quæ fuerunt umbra futurorum, per Christum jam completorum) superstitiose custodiendo, totumque novum Testamentum negando, sperantes Christum primum venturum, utpote quem necdum venisse pertinaciter credunt. *Hæretici* tandem vocantur, qui post receptum Sacramentum Baptismi pertinaciter sentiunt, seu errant contra aliquam veritatem Fidei Catholicæ: duo siquidem ad hæresin formaliter sumptam requiruntur; videlicet & error in intellectu contra aliquam veritatem Fidei, & pertinacia in voluntate, ut magis dicitur *Quæst. seq.*

6. CONCL. II. Quamquam extensive, seu ratione errorum materialium cum Fide pugnantium, gravior sit Infidelitas Paganorum, quam Judæorum; & dein gravior Judæorum, quam Hæreticorum: nihilominus intensive, seu loquendo quantum ad rationem culpæ, gravior est Infidelitas Hæreticorum quam Judæorum, & horum quam Paganorum. Ita Doctor Angelicus 2.2.q.10.art.6. & Theologi communiter. Ratio primæ partis est: quia Gentiles, seu Pagani in pluribus articulis errant contra Fidem, quam Judæi; & hi in pluribus, quam Hæretici, ut patet: quia Paganismus negat omnia divinitus revelata; Judaismus ea solum, quæ sunt novi Testamenti; Hæresis autem aliqua horum. Atqui per Infidelitatem extensive graviorem intelligitur ea, quæ pluribus Fidei articulis opponitur, seu quæ in pluribus errat contra veram Fidem; ergo. Altera pars desumitur ex *Epist. 2. S. Petri, cap. 2.* ubi de Hæreticis, seu relapsis a Fide, dicitur: *Facta sunt eis posteriora pejora prioribus: melius enim erat illis, non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti.*

7. CONCL. III. Etsi Infidelitas mere negativa, qualis reperitur in iis, quibus vera Fides numquam fuit annuntiata, sicque hanc inculpabiliter ignorant, proprie non sit peccatum, sed potius pœna peccati originalis; Infidelitas tamen positiva voluntaria est gravissimum peccatum. Ratio primæ partis desumitur ex defectu voluntarii ad peccatum requisiti; unde Christus *Joan. 15.* ait: *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent*, videlicet Infidelitatis. Altera vero pars Conclusionis, nempe Infidelitatem positivam esse gravissimum peccatum, habetur ex S. Scriptura passim, ut Marci ult. *Qui vero non crediderit, condemnabitur.* Item *Joan. 3. Qui non credit, jam judicatus est*; & alibi.

8. Ceterum hoc peccatum incredulitatis, seu Infidelitatis positivæ gravius est, quando est directe volitum per voluntatem repugnantem auditui Fidei, vel etiam audita, Fidemque contemnendo. Unde ex genere suo, ac per se loquendo, Infidelitas est gravius peccatum omnibus illis, quæ contrariantur Virtutibus moralibus, puta furto, adulterio, homicidio, & hujusmodi: quamvis per accidens, nempe propter imperfectionem actus, possit interdum Infidelitas esse minus grave peccatum.

QUÆSTIO II.

Quid requiratur ad formalem & perfectam Hæresin?

SUMMARIUM.

9. *Hæresis unde sic dicatur?*
10. *Et quid sit?*
11. *Ad hæresin formaliter sumptam requiritur & error in intellectu;*
12. *Corollarium;*
13. *Et pertinacia in voluntate.*
14. *Hinc errans contra Fidem, sed paratus credere, quod credit Ecclesia, non est hæreticus.* *Cautela Scriptorum Catholicorum.*
15. *Quid, si aliquis ignoret, opinionem suam adversari sensui Ecclesiæ?* (a) Juxta dicta Dist. 2. n. 30.
16. *Pertinacia ad hæresin requisita, in quo consistat?*
17. *Corollarium.*
18. *Hæretici formales, &*

19. *Hæ-*

19. *Hæretici materiales, qui?*
20. *Dubitans de Fide peccat peccato hæresis.*
21. *Dummodo excipiatur natus inter hæreticos, donec sufficienter instruatur.*
22. *Quid dicendum de involuntariis cogitationibus hæreticis?*
23. *Dubitans in Fide, an incurrat excommunicationem?*

9. ETsi præsens Quæstio procedat de omnibus tribus Infidelitatis speciebus, specialiter tamen moveri solet de Hæresi, utpote magis obvia: quamvis quæ de hac dicuntur, suo modo locum habeant in aliis Infidelitatibus. Porro Hæresis est nomen Græcum, & dicitur sic ab electione; atque ex usu Scriptorum Ecclesiasticorum plerumque accipitur in malam partem, nempe pro ea electione, qua ex arbitrio nostro contra doctrinam Christi, & sensum S. Matris Ecclesiæ eligimus nobis, quid credere velimus.

10. CONCL. I. *Hæresis* est error voluntarius, quem quis pertinaciter tenet contra aliquam veritatem Fidei Christianæ, quam suscepit seu professus est. Ita in re communis Doctorum, & magis patebit ex dicendis. Solum nota, ad Hæresin requiri, ut quis Fidem Christi aliquando susceperit per Sacramentum Baptismi, vel alias eamdem publice professus sit, alioquin enim error contra Fidem esset Paganismus, vel Judaismus. Catechumeni tamen, id est, in Christum credentes, sed nondum baptizati, si post susceptam Christi Fidem ad hæreticos deficiant, coram Deo vere sunt Hæretici, licet non subjiceant pœnis ab Ecclesia contra Hæreticos latis, eo quod per Baptismum needum sint ingressi in Ecclesiam. Pirhing *tit. de Hæretic. num.* 3. & alii.

11. CONCL. II. Ad Hæresin formaliter sumptam duo insimul requiruntur, nimirum & error in intellectu, & pertinacia in voluntate. Ita communis. Et quidem requiri errorem in intellectu, patet: quia Hæresis est species Infidelitatis; hæc autem importat errorem in intellectu contra veram Fidem.

12. Inferunt proinde Doctores, quod si quis metu mortis, seu pœnarum neget exterius Fidem, aut aliquid Fidei contrarium affirmet, absque tamen interiori mentis assensu (id est, non credendo id, quod ore profert quamvis graviter peccet contra præceptum profitendi exterius Fidem, vere tamen & proprie coram Deo, & in Foro conscientiæ non sit hæreticus: quia Hæresis essentialiter consistit in interno judicio erroneo intellectus contra veram Fidem, quale hic non adesse supponitur. Additur notanter; *coram Deo, & in Foro conscientiæ*. Siquidem in Foro externo Ecclesiæ talis censetur hæreticus, atque ut hæreticus per Inquisitores hæreticæ pravitatis merito punitur: nam *Ecclesia non judicat de occultis, c. Erubescant. dist.* 32. *&c. Sicut tuis. de Simonia.*

13. Quod autem simul ad formalem & perfectam Hæresin requiratur pertinacia in voluntate, fatentur passim Doctores. Unde D. Augustinus *Epist.* 162. ac refertur *can. Dixit Apostolus.* 24. *q.* 3. sic ait: *Qui sententiam suam quamvis falsam, atque perversam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Hæc ibi.

14. Inferunt rursum Doctores, quod errans contra Fidem, simul tamen judicio Ecclesiæ sese submittens, paratus credere, quod ipsam credere intellexerit, non sit hæreticus, quia in suo errore non est pertinax. Idque desumitur ex Jure Canonico, *cap. Damnamus, de Summa Trinitate*; ubi hac de causa Joachim Abbas non censetur hæreticus, non obstante, quod docuerit sententiam hæreticam ibidem damnatam: quia videlicet scripta sua submisit judicio Sedis Apostolicæ, sicque non fuit pertinax, ac proinde neque hæreticus, sed erraticus, ut loquitur Fagnanus *ad cit. c. Damnamus n.* 16. Et hac de causa Scriptores Catholici caute in principio, vel fine librorum suorum, solent apponere protestationem, qua omnia sua dicta & scripta judicio & correctioni Sanctæ Ecclesiæ Catholicæ subjiciunt: per hoc siquidem evitant periculum hæreticæ pravitatis, etsi forsan in eorum scriptis, per inadvertentiam irrepens doctrina ab Ecclesia damnata reperiretur. Fagnanus *loc. cit. n.* 23.

15. Quinimo addunt Doctores, quos citat, & sequitur Pirhing. *tit. de Hæreticis, n.* 2. quod si quis ignoret, etiam ex ignorantia mortaliter culpabili & crassa, opinionem suam adversari doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ, jam non sit proprie hæreticus, neque Ecclesiasticis Hæreticorum pœnis obnoxius. Rationem dant: quia deest pertinacia, quæ requirit scientiam, quod contrarium teneatur ab universali Ecclesia Christi. Accedit, quod peccatum hæresis non sit peccatum ignorantiæ, sed peccatum infidelitatis positivæ: ad hanc autem requiritur, ut Mysteria Fidei cuipiam sufficienter proponantur. (a)

16. CONCL. III. Pertinacia ad hæresin formalem requisita non consistit in hoc, quod quis errorem suum acriter & mordicus diu retineat, & pertinaciter tueatur: sed in eo consistit dicta pertinacia, quod quis suum contra Fidem errorem retineat, postquam contrarium est ipsi sufficienter propositum, sive quando scit contrarium teneri a reliqua universali Christi Ecclesia, cui judicium suum vult præferre. Ita Mastrius *disp.* 10. *Theolog. Moral. n.* 24. estque in re communis. Ratio est: quia quilibet in rebus credendis tenetur se subjicere regulis ab Ecclesia præfixis, utpote quæ est *columna & firmamentum veritatis.* 1. *Timoth.* 3. Igitur, si quis hoc non fecerit, jam plus nimio & inordinate adhæret errori suo, atque ideo pertinax in eo censeri debet.

17. Infertur proinde, quod ad hanc pertinaciam non requiratur major mora temporis, quam quæ requiritur ad hoc, ut cum plena advertentia possit quis judicare de veritate Fidei sufficiente sibi proposita, & nihilominus suo velit judicio adhærere. Multo minus requiritur prima, vel secunda correctio; quamvis hæc possit conducere ad plene cognoscendam latentem pertinaciam contra veritatem Fidei.

18. CONCL. IV. Recte proinde Hæretici dividuntur in formales, & in materiales tantum. *Formales Hæretici* dicuntur illi, qui cum pertinacia eligunt, vel sequuntur sententiam hæreticam contra definitionem Ecclesiæ; sive id fiat lucri temporalis gratia, sive intuitu vanæ gloriæ, vel odii, aut vindictæ. Et de his loquitur S. Augustinus *lib. de Fide Catholica,* atque refertur c. *Firmissime, de Hæretic. Firmissime tene, & nullatenus dubites omnem hæreticum, vel schismaticum, cum diabolo & angelis ejus, æterni ignis incendio participandum, nisi ante finem vitæ, Catholicæ fuerit incorporatus, & redintegratus Ecclesiæ.* Hæc ille.

19. *Hæretici materiales* (qui tamen juxta S. Augustinum *num.* 13. relatum, *nequaquam sunt inter hæreticos deputandi*) dicuntur illi, qui non ex malo animo aut pertinacia, sed ex simplicitate, aut defectu debitæ informationis errant circa Fidem. Et horum multi sunt in vulgo Hæreticorum: nam defectu pertinaciæ nemo est hæreticus formaliter, qui paratus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit veram Christi Ecclesiam contrarium tenere, vel ita dispositus est saltem habitualiter, ut a suo errore discederet, si sciret eum esse veræ Fidei contrarium. Mastrius *loc. cit.* & alii.

20. Quæres, an dubitans de Fide sufficienter sibi proposita committat Hæresin? Resp. I. Qui circa Fidei articulum, seu propositionem aliquam sufficienter sibi propositam deliberate dubitat, peccat peccato hæresis; cum virtualiter judicet, ejusmodi articulum Fidei habere incertam veritatem. Hinc Stephanus Papa, relatus *cap.* 1. *de Hæreticis*, ait: *Dubius in fide, infidelis est*, sive hæreticus.

21. Dicitur notanter, *circa articulum Fidei sufficienter sibi propositum.* Nam, ut cum aliis notat Layman *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 13. *n.* 5. hinc excipiendi sunt illi, qui inter hæreticos nati & educati, Catholicam Religionem ignorant: his enim dubitare interim licet, donec instruantur, & argumenta seu motiva credibilitatis Fidei nostræ sufficienter & recte apprehendant. Ratio est: Quia talis dubitatio in istis non est conjuncta cum pertinacia, imo eam ordinant ad penetranda melius fundamenta Fidei Catholicæ; exemplo Beroensium, qui audita prædicatione S. Pauli *susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent*, ut legitur in Actibus Apostolorum, *cap.* 17.

22. Additur etiam, *deliberate dubitat:* alioquin enim ob defectum voluntatis peccatum non incurritur. Et hinc annotandum est, eximendum fore scrupulum iis, qui de Fide Catholica dubitare se putant, eo quod hæreticæ aut blasphemæ cogitationes ipsis occurrere soleant: cum enim has serio detesten-

testentur, & numquam (uti supponitur) in animum venire exoptent, insuper protestationem faciant eis numquam consentiendi, non possunt culpæ imputari, sed magis merendi apud DEUM occasionem præbent.

23. Resp. II. An dubitans de Fide, suamque dubitationem signo exteriori sufficienter manifestans præter peccatum mortale insuper incurrat excommunicationem ipso jure latam in Hæreticos, major est difficultas. Affirmant plerique in casu, quando quis deliberate dubitat, suamque dubitationem signo externo sufficienter prodit; idque asserunt propter rationes *num.*20.allatas.Negat Tannerus *tom.*3.*disp.*1. *qu.*8. *n.*109. post Sa,eo quod talis hæresin plane consummatam & perfectam non habeat. Idem probabile censet Lud. Engel *in Collegio Juris Canonici, tit. de Hæreticis, num.*2. cum aliis.

QUÆSTIO III.

De conditionibus ad incurrendam excommunicationem ob Hæresin latam requisitis, ejusque absolutione.

SUMMARIUM.

24. *Inter alias hæreticorum pœnas prima est excommunicatio.*
25. *Ad excommunicationem ob hæresin incurrendam quatuor conditiones requiruntur.*
I. 26. II. 27. III. 28. *Et IV. Conditio.*
29. *De Jure communi nequeunt Episcopi absolvere ab hæresi.*
30. *Solvitur instantia.*
31. *Tamen in Germania solent habere specialem licentiam absolvendi ab ea.*
32. *In mortis articulo potest quilibet Sacerdos absolvere ab hæresi, & aliis casibus &c.*
33. *An tunc simplex Sacerdos possit absolvere præsente proprio Confessario?*
34. *Quis sit modus recipiendi hæreticos resipiscentes?*
35. *In praxi quid dicendum de absolutione eorum, qui sunt hæretici materialiter,* (b) Ut dictum n. 25.
Aut etiam formaliter? (c) Ut dictum n. 31.

24. INter varias Hæreticorum pœnas, Jure tum Canonico tum Civili contra eosdem latas, de quibus fusius agunt Jurisconsulti, maxima & prima est excommunicatio major: quam non quidem ipso Jure Divino, sed antiquissimo Jure Ecclesiastico incurrunt. Et licet olim hæc excommunicatio non fuerit latæ sententiæ, postmodum tamen & ipso jure incurrebatur tamquam censura latæ sententiæ, & defacto est reservata Summo Pontifici per Bullam Cœnæ Domini, sic dictam, quia quotannis a Summo Pontifice promulgari solet in die Cœnæ Domini. His prænotatis sit

25. CONCL. I. Ad excommunicationem ob Hæresin incurrendum sequentes quatuor conditiones requiruntur. Prima est, ut quis sit hæreticus formalis: nam hæretici materiales dumtaxat, sicuti juxta S. Augustinum superius relatum inter hæreticos deputandi non sunt, ita neque excommunicationem in hæreticos formales latam incurrunt. Hinc tales a proprio Parocho possunt Sacramentaliter absolvi: quamvis aliquarum Ecclesiarum consuetudo exigat, ut tales etiam materiales hæretici mittantur ad eos, qui ab hæresi potestatem absolvendi habent. Layman ibidem *cap.* 13. *n.*4. Pirhing *tit. de Hæreticis n.* 16. & alii.

26. Secunda conditio ad incurrendam dictam excommunicationem requisita, est, ut quis hæresin internam signis externis manifestet: siquidem ob solam hæresin mente conceptam non incurri excommunicationem, eo quod Ecclesia non puniat actum mere internum, passim fatentur Theologi; ac proinde ab eadem possunt absolvere quivis expositi Confessarii. Sufficit autem ad incurrendam excommunicationem propter hæresin, quod hæc sufficienter exprimatur signo exteriori, quamvis occultissimo, ac nullo prorsus alio teste præsente. Dicitur tamen, *sufficienter exprimatur*, propter sequentes conditiones.

27. Tertia itaque conditio est, ut actio externa, per quam hæresis interna manifestatur, sit mortaliter peccaminosa. Unde excommunicatus non est, qui hæresin animo conceptam alteri manifestat consilii petendi causa, vel ut ab eo melius instruatur: nam hujusmodi manifestatio non est mala seu peccaminosa, quinimo actus bonus, qui ab Ecclesia puniri non potest.

28. Quarta tandem conditio est, ut aliquis hæresin suam exterius manifestet animo eam asserendi, seu profitendi. Ratio est: quia excommunicatio lata est propter externum peccatum hæresis, quale non est nisi illud, quod ab interna hæresi informatur, dum quis eam exterius asserere, vel astruere intendit. Hinc si quis lapsus interne in hæresin Lutheri, carnes comedat die ab Ecclesia interdicto ex mera voracitate seu gula, excommunicationem non incurrit: quia comedere carnes, ex se est res indifferens; ipsas vero manducare die jejunii, est peccatum gulæ, ob violatam legem Ecclesiasticam, ex motivo Temperantiæ latam. Quod si vero per talem carnium comestionem velit suam hæresin internam exterius manifestare (quod ipsum ex aliis circumstantiis, puta loci, temporis &c. determinandum erit) tunc excommunicationem in Hæreticos latam incurrit; quia hæresin interiorem sufficienter opere externo manifestat.

29. CONCL. II. Quamvis de Jure communi non possint Episcopi, multo minus alii inferiores, absolvere ab excommunicatione propter hæresin contracta extra mortis articulum, seu periculum, ac secluso privilegio speciali: nihilominus tale privilegium in partibus Germaniæ habent plerique Episcopi, possuntque talem potestatem quibusdam aliis viris idoneis communicare. Prima pars, licet ob textum Concilii Trid. *Sess.*24. *c.* 7. *de Reformat.* a nonnullis Doctoribus fuerit olim in dubium revocata, desumitur ex terminis Bullæ Cœnæ Domini, in qua inter alia sic dicitur: *Ceterum a prædictis sententiis nullus per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, nec etiam tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita, absolvi possit.*

30. Nec obstat, quod hæc verba per quosdam Auctores explicata fuerint de absolutione ab hæresi dumtaxat publica. Resp. enim eorum sententiam amplius sustineri non posse, ob Decretum Alexandri VII. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 3. damnantis: *Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, Anno* 1629. 18. *Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Emin. Cardinalium visa & tolerata est.* Hactenus Propositio damnata.

31. Altera vero pars patet ex praxi: siquidem, ut testatur Gobat *tract.*7. *Theol. exprim. n.* 371. plerique Episcopi Germaniæ inter alias complures facultates Spirituales, ad reiteratam supplicationem, a Sede Apostolica de quinquennio in quinquennium obtinere solent specialem licentiam absolvendi ab hæresi, quam & quibusdam aliis viris idoneis valeant communicare. Unde in casu emergente talis licentia (si aliunde a Sede Apostolica specialiter non habeatur) erit petenda a Reverendissimo Domino Ordinario loci, vel ejus in Spiritualibus Vicario Generali.

* Dicitur notanter: *Si aliunde a Sede Apostolica hæc licentia specialiter non habeatur:* prout tamen quibusdam humiliter supplicantibus solet hæc gratia specialis in Germania concedi. Sic in nostra Provincia ad humilem instantiam singulis quinquenniis revocandam conceditur, tam Provinciali, quam uni ex Patribus in singulis Conventibus per dictum Provincialem deputando, facultas absolvendi in foro conscientiæ Hæreticos etiam sæculares extraneos ab hæresi; & libros Hæreticorum (paucis exceptis) legendi, vel retinendi, ad quos haud dubie etiam poterunt similes Hæretici mitti pro absolutione: prout plura de hac & aliis materiis hæresin concernentibus videre poterit fusius in Jure Canonico *Lib.V. Tit.VII.* per totum. *

32. CONCL. III. In mortis articulo, vel etiam probabili periculo, possunt quilibet Confessarii (imo & Sacerdotes quicumque) absolvere ab hæresi, atque annexa excommunicatione, omnibusque aliis casibus Papæ reservatis quoslibet pœnitentes; dummodo de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautionem, si opus fuerit, idoneam præstiterint. Ita communis Doctorum; idque patet tum relatis verbis Bullæ Cœnæ Domini, ubi articulus mortis expresse excipitur: tum ex Concilio Trid. *Sess.*14 *cap.*7. ubi sic habetur: *Verumtamen pie admodum in Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes, a quibusvis peccatis, & censuris absolvere possunt.* Ita Concilium

cilium Tridentinum, admodum provide pro salute animarum sic disponens. Ex quibus verbis S. Concilii tam amplis docet unanimis Doctorum, quod quilibet etiam simplex Sacerdos imo & Sacerdos degradatus, excommunicatus, irregularis, apostata, possint in mortis articulo absolvere, si non adsit proprius Confessarius, Parochus, vel Episcopus.

33. Num autem præsente proprio Confessario, puta Episcopo, vel Parocho, possit simplex Sacerdos absolvere in mortis articulo, variant Doctores. Negant multi, eo quod prædicta facultas absolvendi solum videatur tunc concessa simplici Sacerdoti ob extremam moribundi necessitatem; quæ jam cessat, si adsit proprius Episcopus, vel Confessarius, aut Parochus. Et hæc sententia in praxi merito est observanda, ne ob defectum praxis, atque uberioris scientiæ contingat error per simplicem Sacerdotem cum periculo salutis æternæ morituri. Nihilominus secluso tali periculo posse tunc simplicem Sacerdotem absolvere, non obstante præsentia proprii Parochi vel Confessarii, probabile censent multi alii Doctores, eo quod Concilium Tridentinum *loc. cit.* loquatur indistincte, quod nulla sit reservatio in mortis articulo: atqui *ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus; l. de pretio. ff. de Publiciana in rem action.* ergo.

34. Quæres, quis sit modus recipiendi Hæreticos resipiscentes? Resp. I. Eos, qui a secta Lutheri, Calvini, vel alia recedere volunt, antequam ad professionem Fidei, atque ad Sacram Confessionem admittantur, in primis sufficienter esse instruendos in necessariis Fidei Catholicæ. Alioquin enim multi ficte accedent ob timorem Magistratus sæcularis, aliamve causam, nec diu in Fide Catholica permanebunt, sed facile in suos errores hæreticos relabentur; unde multa incommoda oriri poterunt. II. Hæreticus resipiscens debet abjurare hæresin suam, prout ordinatur in Jure Canonico, *c. Si qui voluerint. & c. Saluberrimum 1. q. 7.* Et hæc abjuratio communiter fit coram Sacerdote & testibus, faciendo publicam Professionem Fidei, prout præscribitur in Ritualibus Diœcesanis, aliisque Libris de hac materia tractantibus, Tandem III. peracta ista Professione Fidei, post prævіam sufficientem instructionem perficienda, resipiscens ad hæresi admittitur ad Sacramentum Pœnitentiæ, & Communionis.

35. Porro si talis reperiatur solum fuisse materialiter hæreticus, aut ex quacumque causa non incurrisse sententiam excommunicationis latam in hæreticos, poterit is absolvi a quolibet Confessario approbato. Siquidem Summus Pontifex ordinarie nullum peccatum sibi reservat, nisi propter annexam excommunicationem sibi reservatam: unde sublata ista excommunicatione, vel ob ignorantiam, aut aliam causam non contracta, potest quilibet Confessarius ab hæresi quoad culpam absolvere. In praxi tamen attendere oportet consuetudinem locorum, juxta quam tales etiam materiales hæretici mittuntur ad eos, qui potestatem absolvendi ad hæresi habent. (b) Quod si vero quis fuerit hæreticus formaliter, neque Confessarius potestatem absolvendi ab excommunicatione propter hæresin contracta habeat, tunc vel mittat pœnitentem ad eum, qui simili potestate pollet, vel ipsemet hanc licentiam per speciales supplices litteras Episcopo loci, seu ipsius Vicario Generali obtinere satagat: nam in hisce partibus ferme omnes Episcopi specialem habent facultatem absolvendi ab hæresi, quam etiam aliis Viris qualificatis delegare possunt, (c)

* Pro praxi, quando veniret aliquis Hæreticus, qui primum ab hæresi ad fidem Catholicam transiret, observentur dicta priora. Si vero alius Catholicus extra articulum, vel probabile periculum mortis accederet ad Confessarium non præditum facultate absolvendi a Casibus Bullæ Cœnæ, & se accusaret, quod e. g. non crediderit, *dari Purgatorium*, aut *Christum existere sub speciebus Eucharisticis, &c.* antequam talem dimittat ad alium speciali facultate absolvendi præditum, quærat prius ex eo. I. An deliberate, vel indeliberate id contigerit. Item num scienter vel ignoranter? si indeliberate vel ex ignorantia hæresos fecerit, res est salva: poterit enim absolvere; alias autem indaget II. Utrum hanc hæresin etiam deliberate signo aliquo exteriori manifestaverit, & quidem animo asserendi eamdem. Quod si unicum ex his requisitis desit, poterit adhuc absolvere; alias indaget III. An huic suo asserto hæretico exterius deliberate prolato cognoverit saltem in confuso esse annexam aliquam pœnam gravem Ecclesiasticam, puta excommunicationem; nam si hanc neque in confuso scivisset, non obstante, quod per hanc suam manifestationem gravissime peccaret, adhuc non incurreret excommunicationem, & consequenter adhuc valide & licite daretur absolutio a tali confessario: etenim Casus Papales juxta communem non reservantur nisi propter annexam Excommunicationē, quæ si ignoratur, neque incurritur.

Ex quo patet, quam imprudenter & indiscrete agant illi Confessarii, qui quamprimum intra confitendum quidpiam de hæresi audiunt, illico confessionem abrumpunt, & pœnitentes nunc fortassis melius, quam alio tempore dispositos mittunt sine absolutione ad quosdam facultate absolvendi a Casibus Bullæ Cœnæ præditos: ubi ipsimet sæpius præsertim simpliciores & rudiores absolvere potuissent, si circa priora tria puncta sese informari curassent.

QUÆSTIO VI.

De Apostasia, Lectione Librorum prohibitorum, & Disputatione cum Hæreticis.

SUMMARIUM.

36. *Apostasia a Fide, quid?*
37. *Apostasia a Religione, Vel Conventu,*
38. *Et Apostasia ab ordine, quid?*
39. *Lectio librorum perversorum, præsertim hæreticorum, recte prohibita.*
40. *Duplex circa eam prohibitio Ecclesiæ, una contenta in Bulla Cœnæ;*
41. *Sed excusat parvitas materiæ, & quæ talis sit?*
42. *Altera in Indice librorum prohibitorum.*
43. *Disputare de rebus Fidei, quando licitum?*
44. *Laicis prohibitum est sic disputare.*
45. *Tertium Requisitum &c.*
46. *Catholicis an liceat comitari funera hæreticorum?*

36. CONCL. I. *Apostasia a Fide*, est totalis discessio a Fide Christiana. Ita communis. Unde tunc proprie committitur Apostasia a Fide, cum quis non tantum in parte susceptam Fidem Christianam deserit, sed in totum; puta deficiendo ad Paganismum, prout fecit Julianus Apostata, vel ad Judaismum. Fatendum tamen, quod communiter etiam a Fide Catholica transiens ad Hæreticos, dicatur apostatare; sed hæc locutio non est tam propria.

37. Dicitur, *Apostasia a Fide*. Nam præter hanc est adhuc duplex Apostasia, videlicet a Religione, & ab Ordine. *Apostasia a Religione*, est criminosa & mortifera recessio ab Instituto Ordinis Religiosi sine animo revertendi. Et recte apponitur, *criminosa recessio*: nam qui cum licentia Prælati egreditur, v. g. transiens ad arctiorem Religionem, vel ejectus a Religione, aut secundum Canones ad Episcopalem Dignitatem promotus, Apostata non est. Additur etiam, *sine animo revertendi*: nam si quis ad tempus vagaretur sine licentia Prælati, Fugitivus potius conseretur, spectato Jure Communi, quam Apostata, licet juxta particulares quarumdam Religionum Constitutiones etiam hi nomine Apostatarum quandoque comprehendantur; eorumque pœnis subjaceant; ut de Ordine FF. Minorum observat Sanctorus de Melfi *in Statuta Generalia, c. 2. Statuto 62.* Huc reducitur *Apostasia a Conventu, vel habitu*; & fit, quando aliquis Religiosus sine licentia Prælati recedit a Conventu, vel omnino habitum Regularem dimittit.

38. *Apostasia ab Ordine* dicitur, cum quis in sacris Ordinibus constitutus, puta Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos, ad statum conjugii, vel laicalis conversationis, dimisso habitu Clericali, propria temeritate se transfert. Pœnæ talium Apostatarum præter peccatum mortale, quod incurrunt, plures sunt in Jure Canonico statutæ, de quibus alii.

39. CONCL. II. Lectio Librorum perversorum, præsertim hæreticorum, quando ex ea aliquod mortale periculum subversionis imminet, est indubie Jure Divino naturali prohibita: hinc quia ejusmodi periculum frequenter imminet, absolute loquendo, recte S. Mater Ecclesia lectionem librorum perversorum, præsertim hæreticorum, prohibuit. Nam, ut dicitur *2. Timoth. c. 2. Sermo eorum ut cancer serpit*: unde est merito vitandus, atque per modum justæ cautelæ pie admodum Ecclesia Catholica Fideles ab hujusmodi venenosis scriptis avertit.

* Nec dicas, apud te cessare periculum subversionis, quod erat finis, seu causa motiva prohibitionis legendi libros hæreticos. Respond. enim etiam transmisso, quod circa tuam personam particularem nullum subsit periculum perversionis (de qua tamen tua præsumptione multum dubito) adhuc te non posse libros hæreticos legere; quia, uti patet ex jam dictis *Tract. de Legibus*, si cessat causa motiva legis non in universali communitate, sed tantum in particulari persona, exinde non cessat ipsa Lex. Et certe, si sub hoc prætextu illico & ordinarie absque concursu aliarum adhuc graviorum circumstantiarum liceret legere libros hæreticos, facile quam plures curiosi de se præsumerent, nullum subesse lectionis periculum, exinde legentes non pauci successive perverterentur. Fateor tamen subinde in extraordinariis circumstantiis dandum esse locum Epicheiæ, ut viro alicui docto, ac pio ex præsumpto consensu liceat quidpiam in libris hæreticis inquirere, ac legere, si exinde defenditur ex una parte Ecclesiæ honor, qui alias pati deberet, aut prudenter speratur conversio cujusdam Hæretici; ex altera vero parte ob periculum in mora non facile patet recursus ad illum, qui posset dare licentiam hos libros legendi. Ita exemplificant in certis casibus, rarioribus tamen P. Marchantius *part. 2. Tribunal. tract. 2. lect. 4. q. 2. dub. 1.* La Croix *Tomo 8. lib. VII. n. 343.* & Sporer *Tract. 2. in I. præcept. Decal. cap. III. sect. 4. §. 1. n. 37.**

40. CONCL. III. Circa Lectionem librorum prohibitorum duplex de facto est consideranda prohibitio Ecclesiæ. Una est contenta in Bulla Cœnæ Domini, in qua excommunicantur, excommunicatione Papæ reservata, Hæreticorum libros hæresin continentes, vel de Religione tractantes, sine auctoritate Sedis Apostolicæ scienter legentes, retinentes, imprimentes, vel quomodolibet defendentes.

* Observanda sunt in hac tertia Conclusione singula verba, atque ex his deducendum, quatuor conditiones requiri, ut quis legens tales libros excommunicationem Bullæ Cœnæ Papæ reservatam incurrat. I. Debet esse liber. II. Alicujus Hæretici. III. Hæresin continere vel saltem de Religione tractare. IV. Scienter legi.

Defectu *primæ conditionis* juxta quosdam non incurreret istam excommunicationem, qui legeret Manuscripta Hæretici non compacta seu ordinata per modum alicujus libri. Ita Rodriquez, Barbarinus, Tamburinus, Dominicus Viva, & alii apud La Croix *l. c. n. 339.* quod tamen mihi videtur difficile: melius autem meo judicio alii saltem tunc concedunt, quando ista manuscripta non accedunt ad quantitatem decē Foliorum.

Defectu *secundæ Conditionis* eximeretur ab Excommunicatione Bullæ Cœnæ, qui legeret libros Ethnicorum, Judæorum, vel etiam Catholicorum, quamvis aliqua falsa dogmata ibi continerentur. Ratio est: quia solum libro alicujus Hæretici hæc pœna Excommunicationis in Bulla Cœnæ annectitur: ergo in hac odiosa materia Excommunicatio tamquam gravissima pœna non debet extendi ad alios libros: nam *odia restringi, favores convenit ampliari.* Reg. 15. Juris in 6. Ob quam ipsam rationem non contraheret Excommunicationem Bullæ Cœnæ Papæ reservatam, qui in libris Catholicorum Doctrinam Hæreticorum ad verbum relatam legeret: nam adhuc verum esset, quod non legeret librum alicujus Hæretici, quamvis ceteroquin, si id ex malo fine faceret, haud dubie graviter peccaret.

Defectu *tertiæ Conditionis* non foret Excommunicatus Excommunicatione majori Papæ reservata in Bulla Cœnæ, qui legeret Hæreticorum libros Historicos, Philosophicos, Juristas vel Medicos; nam etsi sint Hæreticorum, non tamen tractant de Religione, ac sua hæresi; saltem non ex professo. Econtra vero incurrere dictam Excommunicationem, qui legeret librum alicujus Hæretici de Religione ex professo tractantem, sive exponendo S. Scripturam, sive Theologiam, sive Conciones, aut casus Conscientiæ, sive alia, quæ ad cultum Dei vel Sanctorum aut ad salutem animarum spectant. Teste Suarez *de Fide D. 20. Sect. 2. n. 16.* quamvis talis liber nullam in se Hæresin contineret: nam Bulla Cœnæ prohibet legere librum alicujus Hæretici sub distinctione *Hæresin continentem, vel de Religione tractantem*, quia non vult Ecclesia, ut Filii sui ex aqua turbida bibant & ex putrido loco Margaritas colligant, nec peti in Religione instrui ab Hæreticis.

Defectu *quartæ Conditionis* non contraheret sæpius mentionatam Excommunicationem Bullæ Cœnæ, qui ex ignorantia etiam crassa & culpabili legeret talem librum, sive sit ignorantia facti, sive Juris, id est sive nesciat librum hunc esse alicujus Hæretici, sive ignoret, lectioni dicti libri fore annexam Excommunicationem. Videantur de his latius Sporer *loc. cit. §. 1. & seqq.* La Croix *loc. cit. n. 328. & seqq.* ac Felix Potestas in suo Examine *Tom. 2. p. 2. cap. 8 per totum*. Atque has quatuor Conditiones pro praxi bene notent illi Confessarii, qui non habent speciale Privilegium absolvendi a casibus Bullæ Cœnæ: exinde enim videre poterunt, num suos pœnitentes, qui confitentur, se quidpiam in libro hæretico legisse, absolvere valeant, nec ne: Etenim si quatuor allegatæ conditiones concurrant, extra articulum vel periculum mortis &c. debebunt abstinere, & ad alios facultate præditos mittere.*

41. Ceterum hoc intelligendum est nisi excuset parvitas materiæ; ut est una pagina, etiam libri in folio impressi. Pirhin. *tit. de Hæreticis, n. 20.* citans alios. Imo plures Doctores censent, dictam excommunicationem non incurri ab eo, qui secluso alio subversionis periculo legit Epistolam, Concionem, aliamve brevem Scripturam, etiam impressam alicujus hæretici, atque hæresin continentem: quia verba Bullæ Cœnæ in rigore intellecta loquuntur de libris; prædictæ autem Scripturæ non censentur vulgariter nomine libri, prout observat Herinex *disp. 9. de Fide, quæst. 8. n. 86.* & Sanchez *lib. 2. in Decalog. c. 10 n. 29.* Ideoque Catholici his in locis non faciunt sibi scrupulum, si secluso alio periculo legant Epistolam, vel Concionem quamdam hæreticam, quam interdum ab amicis hæreticis accipiunt: quamvis, quia facile venenum latentis hæresis potest inficere corda incauta, Parochis & Confessariis merito sit invigilandum, ut talia evitentur.

42. Altera Ecclesiæ prohibitio circa Lectionem librorum, ob errores vel errorum suspicionem prohibitorum, continetur in Indice Librorum prohibitorum, qui jussu S. Concilii Tridentini, & auctoritate SS Pontificum editus est, & continet plures regulas. Et quidem virtute dicti Indicis Librorum prohibitorum ubi is receptus est, incurrunt excommunicationem, non tamen reservatam Papæ, qui legant libros ob errores vel errorum suspicionem prohibitos. Dicitur, *ubi is receptus est:* nam Indicem librorum prohibitorum quoad secundam Classem non esse in Germania receptum, asserunt multi Auctores, ac præsertim Layman *lib. 2. tract. 1. c. 15. n. 8.*

43. CONCL. IV. Etsi licitum sit Viris doctis, & quandoque necessarium, justam ob causam de rebus Fidei cum infidelibus disputare, id tamen non nisi debitis cum circumstantiis est faciendum. Ita communis. Et quidem prima pars patet exemplo Christi, qui disputavit cum Pharisæis, *Joan. c. 8.* & alibi. Similiter S. Stephanus disputasse legitur cum Judæis *Actor. 6.* Paulus cum Judæis & Græcis, *Actor. 9.* quod ipsum SS. Patres contra Hæreticos sæpius fecisse dignoscuntur. Altera vero pars probatur inductione: inprimis enim ad id ex parte disputantis requiritur congrua scientia; quia viris indoctis de Fide disputare non licet, ob periculum multos errores proferendi, cum jactura & dedecore Fidei Catholicæ, atque scandalo audientium.

44. Secundo requiritur ex parte disputantis, ne eidem sit inhibita disputatio lege aliqua positiva humana. Sic quippe in Jure Canonico, *c. 2. de Heret. in 6.* sub pœna excommunicationis ferendæ sententiæ, prohibetur laicis, *publice vel privatim de Fide Catholica disputare*. Notat tamen Herinex *disp. 9. de Fide, quæst. 3. n. 34.* post Coninch, & alios, præmissam legem seu prohibitionem vel non esse usu receptam, vel usu contrario abrogatam in terris, in quibus Hæretici cum Catholicis permixti vivunt: quia passim ibidem cum hæreticis in privatis colloquiis disputant laici, & sæpe id necessarium est pro avertendo pusillorum scandalo, præsertim ubi propter persecutiones hæreticorum Clerici non tolerantur.

45. Tertio requiritur finis honestus; videlicet defensio veræ Fidei, errorum confutatio, confirmatio Fidelium, Infidelium conversio, aut infirmorum confortatio. Item, ut ex tali disputatione sperare liceat utilitatem quamdam & fructum: sive in eo, cum quo fit disputatio, sive in audientibus: alioquin enim disputatio foret inutilis, aut ob pravum finem penitus illicita.

46. Quæ-

46. Quæres, an liceat Catholicis comitari funera Hæreticorum ad sepulturam? Resp. hic opus esse distinctione. Et quidem in locis, ubi prohibitum est Catholicis conversari cum Hæreticis sub pœna excommunicationis palam est, non licere eorum funera comitari: alioquin enim quis ageret contra justam, gravemque prohibitionem. Econtra vero in illis locis, ubi Catholici promiscue vivunt cum Hæreticis, & quotidie sine alia prohibitione cum eisdem conversantur, licitum est Catholicis comitari funera Hæreticorum, si præcise spectetur sepultura. Ratio est: tum quia hic cessat omne scandalum; simulque nulla est prohibitio in contrarium, uti supponitur. Tum quia sepelire mortuos, secundum se est opus bonum Misericordiæ corporalis. Tum tandem, ut notat Layman *lib. 1. tract. 5. part. 2. cap. 4. circa finem*, talis comitatus, cognationis vel necessitudinis gratia præstitus, potius spectat ad communionem politicam, non autem est approbatio hæresis.

* Quærit. II. An in Germania, ubi Hæretici sunt tolerati, funera eorum licite sepeliri possint in Cœmeteriis Catholicorum? Resp. I. Si moriantur tamquam notorie Hæretici formales, de per se loquendo non possunt licite sepeliri in Cœmeterio Catholicorum. Ita sub his terminis communis quantum constat: Ratio est; quia, si decedunt tamquam Hæretici formales notorii, moriuntur in notorio gravi peccato, sed in notorio gravi peccato mortui nequeunt, de per se loquendo, in loco sacro, uti est Cœmeterium Catholicorum, sepeliri, prout fatentur omnes cum Glossa *in c. ex parte de sepulturis. ℣. communicabatur:* Ergo. Quia tamen sæpius non constat notorie in particulari, num isti, vel sint Hæretici formales, vel tantum materiales &c. Hinc Resp. II. Absolute loquendo juxta probabiliorem sententiam, Hæretici etiam in Germania non sunt sepeliendi in Cœmeterio Catholicorum, nisi ubi adest consuetudo contraria legitime præscripta; vel ubi alias imminet periculum gravis mali ob potentiam Hæreticorum, uti tempore hostili facile contingere potest. Hæc responsio magis probata reperietur *Tract. 13. Dist. 2. q. 2. n. 21. & seqq.* ac in Jure Canonico, *Lib. 3. Decr. Tit. 28. §. 3. per totum*, quorsum hic lector brevitatis gratia remittitur.

Additur autem notanter I. *Ubi non adest consuetudo contraria*, quæ tamen dicitur vigere in quibusdam Germaniæ locis prout ex Layman & Card. de Lugo advertit La Croix *Tomo 1. lib. 2. num. 111.* Certe vidi etiam Ecclesias in Germania, in quibus Catholici & Acatholici mutatis vicibus sua Officia celebrant.

Additur II. *Vel ubi alias imminet periculum gravis mali*; nam cum isto non obligat Lex humana, prout jam annotatur in Jure Canonico *loc. cit. n. 78.*

Quærit. III. An in Germania Catholici licite famulentur apud Hæreticos? Resp. I. Si adesset periculum proximum perversionis, nequeunt famulari Catholici apud Hæreticos. Ita communis & recta: nam *qui amat periculum, peribit in illo.*

Resp. II. Si absit hoc periculum perversionis, nec aliunde quidquam obstet, in Germania, ubi Hæretici cum Catholicis impune vivunt permixti, possunt Catholici famulari Hæreticis, eo ipso, cum Hæretici sint tolerati, & cum ipsis citra Excommunicationem in Germania communicari possit: licet ceteroquin ordinarie talis famulatus non suadeatur, & si fiat, exprese subjungatur a Theologis, ut similis famulus, antequam operas Hæretico addicat, hanc conditionem apponat, ut nimirum permittatur observare præcepta Ecclesiæ.

Resp. III. Etiam absente periculo perversionis nequeunt Catholici famulari apud Hæreticos, si Catholici per hunc famulatum frequenter sine rationabili causa impediuntur ab observatione præceptorum Ecclesiæ, e. g. audiendi Missam, abstinendi a comestione carnis diebus Veneris ac Sabbatinis, vel ab operibus servilibus die festivo &c. Ita cum Bonacina, Layman & aliis Castropalao hic *T. 22. p. Ult. n. 6.* Ratio est; quia quilibet Catholicus tenetur præcepta Ecclesiæ servare; quando id sine gravi suo incommodo & damno facere potest: possent autem tales famuli observare præcepta Ecclesiæ sine gravi suo incommodo & damno; quando nimirum inveniunt faciliter Dominos Catholicos æque bonos, & quasi idem, vel tantummodo paulo minus dantes salarium: ergo in simili casu tenentur potius accedere Dominos Catholicos quam Acatholicos pro famulatu. Id ipsum exemplificat La Croix *lib. II. n. 103.* taliter: Offerat Dominus Catholicus æque bonus famulo pro salario sex florenos, Acatholicus septem; in eo casu potius Catholici, quam Acatholici servitium eligere debet, supposito, quod ab Acatholico frequenter impediatur ab observatione præceptorum Ecclesiæ; quia defectus unius floreni non est notabile damnum. Quod si vero Catholicus Dominus vellet dare in eo casu tantummodo quatuor florenos, vel adhuc minus, videretur respectu famuli alicujus grave damnum, seu cessatio notabilis lucri in comparatione septem florenorum, quos porrigere vult Acatholicus: Unde in tali casu non teneretur operas suas addicere Catholico, si ceteroquin absit periculum perversionis apud Hæreticum; quoniam præcepta Ecclesiæ cum vero notabili incommodo seu damno gravi non obligant, quale damnum, seu potius lucrum cessans adesset in præsenti.

Resp. IV. Si talis Catholicus raro impeditur ab observatione alicujus præcepti Ecclesiastici, vel si frequenter quidem, & cum gravi causa e. g. Si debeat custodire pecora, vigilare in excubiis militaribus, navigare in mari per aliquot menses &c. in similibus casibus, non obstante tali impedimento, potest licite famulatum præstare Hæretico. Ita cum Gobath & Layman La Croix *loc. cit. n. 105.* Ratio est; quia regulariter loquendo in similibus circumstantiis impediretur pariformiter, si has operas addixisset alicui Domino Catholico; adeoque ex parte Domini Acatholici non intercedit aliquod speciale impedimentum: licet ceteroquin pro majori adhuc securitate (quoniam occulte venenum hæreticum aliquoties instillatur suaviter) etiam tali famulo conformiter dictis præcedentibus haud dubie magis Dominus Catholicus, quam Hæreticus foret suadendus. Videatur de similibus fusius Gobath in Quinario *T. 5. c. 33. a. n. 93. & in* Theolog. Experiment. *T. a. n. 313.**

DISTINCTIO V.

De Spe, atque oppositis Vitiis.

QUÆSTIO I.

De Spe Theologica, ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

1. *Spei variæ acceptiones.*
2. *Spes Theologica, quid?*
3. *Spes actualis.*
4. *Objectum materiale primarium Spei, est Deus.*
   (a) Ut dictum Tract. 4. Dist. 1. n. 8. & seq.
5. *Ad objectum materiale secundarium Spei, quæ spectent?*
6. *Objectum formale Spei Theologicæ, quod?*
7. *Solvitur instantia.*
   Amor Dei duplex, amicitiæ scilicet, & concupiscentiæ.
8. *Spes Divina est infallibilis, quomodo?*
9. *Præceptum Spei aliud negativum, aliud affirmativum.*
10. *Affirmativum, quando obliget per accidens?*
    (b) Dist. 2. quæst. 3. n. 36. & 37.
11. *Et quando obliget per se & directe?*
    (c) cit. Dist. 2. quæst. 3. per totum.

1. OMissis aliis Spei acceptionibus, huc minus attinentibus, Spei nomen aliquando sumitur pro ipsa re sperata, juxta illud D. Apostoli ad Titum 2. *Expectantes beatam spem.* Quandoque pro aliquo, in quo speratur, seu spes nostra ponitur, prout accipitur *Psalm. 90. Tu es Domine spes mea.* Magis tamen ad propositum, sumitur Spes pro habitu, vel actu quodam voluntatis, expectantis bonum futurum, arduum item ac difficile. Quod si bonum illud sit naturale ita ut viribus naturæ acquiri possit, erit spes humana: si vero supernaturale, ut bonum gratiæ & gloriæ cælestis, ad quod consequendum opus est auxilio Dei, dicetur Spes Theologica, seu Divina. Et de hac loquendo sit

2. CONCL. I. *Spes Theologica* est virtus divinitus infusa, qua desideramus consequi Bonum infinitum ex gratia & meritis in patria adipiscendum. Ita desumitur ex Doctore nostro *3. dist. 16. q. un.* Nec in re differt ab illa vulgata definitione, qua dicitur: *Spes est virtus divinitus infusa, per quam certa cum fiducia nostræ salutis, & æternæ vitæ bona expectantur*: nam nostræ salutis, & æternæ vitæ bona, primario & principaliter consistunt in consecutione infiniti Boni, qui est Deus Ter Opt. Max. ejusque visione & fruitione beatifica, quam non nisi ex

gratia Divina, & accedentibus meritis nostris consequimur.

3. Ceterum Spes Theologica actualis est actus supernaturalis, quo desideratur Bonum infinitum, Deus: nam desiderare idem est in re, ac sperare æternam beatitudinem, ut notat Sannig *tom. 4. dist. 4. quæst.* 1. *n.* 7. Porro per Spem divinam veluti anchoram fortissimam, firmantur Viatores ad obtinendum æternum beatitudinis Bonum in Cælis, quod prius fide perceperunt: unde non immerito a Magistro Sententiarum (id est, Petro Longobardo) 3. *dist.* 26. appellatur *Spes, certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia, & meritis præcedentibus: sine meritis enim sperare, non spes, sed præsumptio dici potest*.

4. CONCL. II. Objectum materiale primarium, seu principale Spei Theologicæ est Deus, seu consecutio Boni infiniti, consistens in visione & fruitione beatifica Dei. Ita in re communis. Siquidem illud Spe Divina primario ac immediate speramus, seu consequi desideramus, quod nos perfecte beatificat: atqui hoc non præstat, nisi DEUS Ter Opt. Max. quatenus eodem in cœlis cum Sanctis suis beatifice fruimur. Accedit, quod si DEUS non esset objectum immediatum Spei supernaturalis, Spes non esset virtus Theologica, siquidem ad virtutem Theologicam requiritur, ut actus principalis ipsius tendat in Deum tamquam objectum immediatum. (a)

5. CONCL. III. Ad objectum materiale & secundarium Spei Theologicæ spectant omnia bona, tam ordinis supernaturalis, ut sunt auxilia Divina, gratia sanctificans, condonatio peccatorum, ac hujusmodi; quam ordinis naturalis, quæ aliquo modo remote conducunt ad attingendum objectum principale Spei, utputa panis quotidiani, &c. Ita communis. Siquidem ea omnia possunt ordinari ut media, vel proxima, vel saltem remota ad attingendum objectum principale Spei, id est, Dominum Deum in æterna gloria beatifice possidendum.

6. CONCL. IV. Objectum formale Spei Theologicæ est ipsamet bonitas Dei, quatenus nobis bonus est. Ita Doctor Subtilis 3. *dist.* 26. *quæst. unic.* Tannerus *tom.* 3. *disp.* 2. *quæst.* 1. *n.* 14. citans D. Thomam, Suarez, & alios, Herinex *disp.* 10. *de Spe, quæst.* 1. *n.* 11. Sannig, & alii: quamvis nonnulli dissentiant, & præsertim illi, qui tenent, quod objectum formale Spei, seu motivum sperandi, sit summa & infinita Dei promittentis Fidelitas, qui, quod promisit, potest præstare, quia omnipotens est; vult præstare, quia benignissimus est; & certissimo præstiturus est, quia fidelissimus est: ut proinde (inquiunt) sicut objectum formale Fidei Theologicæ est infallibilis Veracitas, & Charitatis infinita Bonitas Dei, sic & Spei objectum formale sit summa ejusdem Fidelitas in servandis promissis. Sed quidquid sit de hac Sententia, captu ceteroquin faciliori, ratio Conclusionis est: quia illud est objectum formale Spei, quod proprie movet ad appetitum, seu desiderium objecti materialis: sed talis ratio motiva est bonitas Dei, ut nobis bonus est, seu commodum affert, ergo. Minor ex eo patet: quia voluntas nihil appetit, nisi sub ratione boni.

7. Nec obstat, quod Deus sub ratione Boni sit objectum formale Charitatis. Resp. enim adhuc disparitatem esse: quia Deus est objectum Charitatis, ut est infinite bonus in se, seu ut est summum Bonum propter se diligibile amore amicitiæ: Spei vero est Deus objectum formale, ut est bonus nobis, & diligibilis amore concupiscentiæ. Duplex quippe a Theologis solet distingui amor Dei: unus amicitiæ, sive (ut alii loquuntur) benevolentiæ, quo bona Deo volumus, quatenus ipsi sunt bona, alter concupiscentiæ, quo Deo bona volumus, quatenus nobis sunt bona: ut si Deum amamus, quia est nobis benignus, misericors, &c. Additur notanter, *nobis*: quia si Deus amatur, quatenus in se est bonus, misericors, infinite perfectus &c. erit amor amicitiæ, qui est proprius Charitatis Theologicæ: amor autem concupiscentiæ est proprius Spei Theologicæ, & imperfectior priori. Solum adde cum Herinex *loc. cit. n.* 10. quod promissio Divina sit conditio requisita, ut possimus convenienter sperare; non autem ratio formalis, & motiva Spei Theologicæ.

8. CONCL. V. Etsi Spes Divina absolute loquendo sit infallibilis, & certa, juxta illud *Rom.* 5. *Spes autem non confundit*, & alibi: nihilominus per accidens, & ex parte nostra, ea potest esse incerta & fallax. Ita Filliucius *tract.* 22. *n.* 248. & alii. Ratio est: quia Spes consequendi vitam æternam supponit etiam nostram cooperationem, & merita: atqui de his non habemus certitudinem: nam, ut dicitur *Eccle. cap.* 9. *Sunt justi, & opera eorum in manu Dei, & tamen nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit*. Et hinc fit, quod ex parte nostra Spes sit incerta, imo quandoque vana & fallax, ob defectum nostræ cooperationis; quamvis in seipsa propter infallibilem promissionem Dei sit certissima, dummodo aliunde nihil deficiat.

9. CONCL. VI. Certum est, extare præceptum Spei Divinæ: idque aliud est negativum, quo tenemur numquam desperare, neque præsumere; ac proinde obligat semper, & pro semper: aliud affirmativum, quo aliquoties per vitæ decursum tenemur elicere actum Spei. Hinc quippe Psal. 4. dicitur: *Sperate in Domino*. Et ad Titum *cap.* 2. *Sobrie, juste, & pie vivamus in hoc sæculo expectantes beatam spem*. Et similia in S. Scriptura passim occurrunt: unde merito Alexander VII. hanc inter alias, ordine 1. Propositionem damnavit: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium*. Hæc Propositio est damnata.

10. CONCL. VII. Præceptum affirmativum Spei per accidens seu indirecte obligat, quoties obligat aliquod aliud præceptum, quod observari nequit absque actu Spei Divinæ, saltem virtuali. Sic fit, quando urget præceptum agendi pœnitentiam de peccatis; nam veram pœnitentiam non potest quis agere, nisi saltem virtualiter speret, sese veniam suorum peccatorum consecuturum ex meritis Christi, Deique misericordia; prout in simili dictum est superius (b) de præcepto affirmativo Fidei.

11. CONCL. VIII. Præceptum affirmativum Spei per se & directe obligat in primis circa initium vitæ, quando videlicet quis sufficienter instructus de rebus Fidei, sese ad Deum convertere tenetur; juxta illud *Hebr.* 11. *Accedentem ad Deum credere oportet, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*. Alterum tempus est finis vitæ, quando homo in extremo constitutus maxime in Deum sperare tenetur, tum ob tentationes eo tempore ingruentes; tum etiam, quia tunc potissimum eo debemus intentionem dirigere, quo migrandum est, nempe ad Deum in æterna beatitudine æternaliter consequendum. Obligat insuper quandoque præceptum affirmativum Spei Divinæ sub decursu vitæ nostræ: verumtamen hujusmodi obligationi sufficienter satisfit per actus Spei, qui concurrunt in exercitio aliarum virtutum; prout in simili dictum est supra (c) fusius declarando, quo tempore teneantur Fideles efficere actum Fidei Theologicæ, quæ (servata tamen proportione) huc erunt applicanda.

QUÆSTIO I.

De Vitiis Spei oppositis, Desperatione scilicet, ac Præsumptione.

SUMMARIUM.

12. *Spei per defectum opponitur Desperatio, per excessum Præsumptio.*
(d) Ut dictum Dist. 1. n. 17. & seqq.
13. *Desperatio, in quo consistat?*
14. *Quale sit peccatum?*
15. *Quid agendum circa personas afflictas?*
16. *Peccata in Spiritum Sanctum quæ?*
Inter ea cur numeretur Desperatio?
17. *Hæc potest consistere cum & sine actu infidelitatis.*
Desperatio, quid?
18. *Præsumptio, quid?*
19. *Potest committi dupliciter.*

12. Cum quælibet virtus suo modo consistat in medio (d) hinc contra eam contingit peccari partim per defectum, partim per excessum. Idipsum videre licet in Spe Theologica, utpote cui per defectum opponitur Desperatio, per excessum autem Præsumptio; non quidem, ac si nimium possimus in Deo sperare (Deus enim est infinite bonus, omnipotens, fidelis, misericors &c ac proinde ex parte objecti sui formalis non potest fieri excessus contra Spem Theologicam) sed solum, quatenus ex parte actus, seu exercitii Spei Theologicæ, potest fieri excessus, in quantum actus Spei exercetur modo indebito. Siquidem Spes Theologica includit judicium, & desiderium consequendi æternam beatitudinem modo debi-

debito, id est, ex meritis Christi, & accedente propria cooperatione: Desperatio econtra involvit judicium de ea numquam consequenda; Præsumptio vero includit judicium, ac desideriũ consequendi ęternam beatitudinem modo aliquo indebito, v.g. per solam fidem, vel ex puris naturalibus, aut vivendo scelerate, ut amplius in progressu declarabitur. Hinc fit

13. CONCL. I. Desperatio opponitur virtuti Spei per defectum: & committitur, cum quis desperat, sese remissionem peccatorum, & gloriam æternam esse consecuturum, atque ideo omnem conatum eamdem consequendi intermittit. Duo siquidem in Desperatione interveniunt; primo judicium intellectus, quo quis judicat, sibi nimis arduum, & impossibile esse consequi beatitudinem. Secundo fuga voluntatis, qua quis refugit salutem tamquam obtineri impossibilem, atque ideo ab ejus procuratione ob difficultatem mediorum apprehensam desistit. Ita Mastrius *disp.10.Theol. Moral n. 40.*& alii: quamvis bene notet Herinex *disp.10.n.50.*quod Desperatio proprie fit in ipsa voluntate, & actu ipsius, quo quis non vult amplius prosequi beatitudinem, aut media ad eam consequendam opportuna adhibere; judicium vero illud, quo quis putat, se non amplius obtenturum beatitudinem, potius sit aliquid prævium, atque inducens ad Desperationem, non autem proprie Desperatio.

14. CONCL. II. Desperatio ex genere suo est peccatum mortale, atque inter cetera maxime periculosum. Ratio est clara, quia Desperatio directe opponitur Spei Theologicæ: & quia avertit hominem ab ultimo Fine suo, seu cælesti beatitudine, simulque media omnia ad hanc consequendam abjicit, quis neget, eam esse maxime periculosum peccatum? Unde Isidorus *lib. 2. de Summo Bono*, *cap.* 14. ait: *Perpetrare flagitium, mors animæ est, desperare autem, descendere in infernum.*

15. Hoc tamen intelligendum est de vera, & voluntaria Desperatione: nam quandoque accidunt tentationes violentæ, afflictiones graves, & inconsolabiles mœstitiæ, quibus interdum animæ cruciantur, ita ut omni Spe destitutæ videantur. De his autem non procedunt hactenus dicta; quia sunt potius timores, & angustiæ excitatæ a diabolo, vel ex turbatione quadam, aut etiam complexione melancholica provenientes, absque vero & deliberato consensu voluntatis. Super his tamen prudenter invigilare debent Confessarii, hujusmodi afflictas personas in Domino paterne consolando eisque ostendendo, quod talia culpa vacent, quamdiu voluntas eisdem non consentiat; ac proinde easdem adhortando, ut agnita propria infirmitate atque demeritis, sese projiciant in sinum bonitatis & misericordiæ Dei, meritaque Salutiferæ Passionis JESU Christi Domini nostri; simulque non obstantibus quibuscumque afflictionibus, & mœstitiis, bonum operari minime desistant.

16. CONCL. III. Desperatio recte connumeratur inter peccata in Spiritum sanctum, quæ communiter cum Magistro Sententiarum *2. dist.* 43. & D.Thoma *2.2.quæst.* 14. *art.* 2. sex enumerantur; videlicet Desperatio, Præsumptio, Impœnitentia, Obstinatio, Impugnatio veritatis agnitæ, & fraternæ gratiæ Invidentia. Ita Doctores communiter: nam Desperatio ipsam Dei oblatam munificentiam & gratiam, quæ Spiritui sancto, ceu Fonti omnium bonorum, tribui peculiariter solet, ex malitia contemptim abjicit; juxta quod impii dixerunt *Jeremiæ* 18. *Desperavimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.*

17. CONCL. IV. Desperatio potest consistere sine actu Infidelitatis, quamvis non raro habeat annexam Infidelitatem. Ita Mastrius *loc. cit. n.* 34. cum aliis. Ratio primæ partis est: quia potest quis actum Desperationis elicere, quamvis non sentiat aliquid contra Fidem: ut si quis credat quidem, Deum esse justum ac misericordem, desperet tamen ex eo, quia judicat salutem sibi esse impossibilem ob suam pronitatem ad peccandum, & contrarietatem, quam in se experitur ad bene agendũ. Altera pars ex eo liquet: quia Desperatio facile excæcat intellectum, ut quis credat, Deum non esse infinite bonum, ac misericordem. Unde Cain ob Abel occisum a Deo correptus, desperans, Deique misericordiam negans, ait: *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear. Gen* 4. Et in hoc posteriori sensu Magister Sententiarum *loc. cit.* definit Desperationem, dicendo: *Desperatio est, qua quis diffidit penitus de bonitate Dei, æstimans suam malitiam Divinæ bonitatis magnitudinem excedere.*

18. Quantum nunc attinet ad Præsumptionem, quæ est alterum peccatum Spei Divinæ oppositum per excessum, ea recte definitur, dicendo: *Præsumptio est Spes obtinendi a Deo gratiam & gloriam æternam inordinate;* id est, aliter quam Deus obtinendam statuit. Et hujusmodi Præsumptionem esse peccatum ex genere suo mortale, atque unum ex sex peccatis in Spiritum sanctum, conveniunt Doctores.

19. Dupliciter autẽ peccatum Pręsumptionis committi potest. Primo, cum quis præsumit, se Divinam gratiam, aut æternã gloriam ex seipso, & propriis naturæ suæ viribus adipisci posse: quo modo Pelagiani, antiqui hæretici, & a D. Augustino acerrime impugnati præsumebant, se posse propriis viribus sine supernaturali auxilio Dei omnia præcepta servare, & æternam beatitudinem mereri. Secundo contingit Præsumptio, quando econtra quis præsumit, se sola Dei misericordia ac liberalitate, Christique meritis, absque propria pœnitentia, & cooperatione per bona opera, beatitudinem vitamque ęternam consecuturum. Et talis erat Præsumptio Lutheranorum, aliorumque quorumdam Hæreticorum, qui per solam fidem in Christum absque aliis bonis operibus sperarunt beatitudinem adipisci, quam S. Concilium Trid. *Sess.6.cap. 9.*appellat *inanem hæreticorum fiduciam;* & in progressu pluribus refutat.

DISTINCTIO VI.

De Charitate, ejusque Obligatione.

QUÆSTIO I.

Quid sit Charitas, & quæ ejus obligatio?

SUMMARIUM.

1. *Charitas & amor, generatim, quid?*
2. *Charitas, ut virtus Theologica, quid, & quod objectum ejus?*
   (a) Juxta dist. 5. num. 7.
3. *Deus quomodo appelletur Charitas?*
4. *Præceptum de diligendo Deum, partim affirmativum, partim negativum.*
5. *Et satisfit diligendo Deum super omnia appretiative.*
6. *Deum super omnia amare intensive, & appretiative, quid?*
7. *Probatio Conclusionis.*
8. *Præceptum diligendi Deum obligat ad frequens exercitium.*
9. *Quo determinato tempore illud obliget?*
   (b) Dist. 2.q. 3.per totum.
   Tres propositiones quoad hoc damnatæ.
10. *Tria sunt diligenda, Deus, nos ipsi, & proximus.*
11. *Præceptum diligendi proximum, quantum, & unde oriatur?*
12. *Ei non satisfit per solos actus externos.*
13. *Debemus etiam diligere corpus nostrum.*
14. *An creaturæ irrationales ex Charitate sint diligendæ?*

1 CHaritatis nomen generatim quidem significat idem, ac amor seu dilectio; plerumque tamen tum in Sacra Scriptura, tum a SS. Patribus sumitur in bonam partem, nempe pro amore boni honesti, seu bona voluntate. Amor autem indifferenter in bonam & malam partem accipitur, nempe vel pro amore Dei, vel Mundi, & pro amore tum honesto, tum illicito, & carnali. In præsenti igitur loquimur de Charitate, prout est tertia virtus Theologica, & omnium aliarum virtutum præstantissima, de qua Apostolus *1.Corinth.* 13. inquit: *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas.*

2. CONCL. I. Charitas est virtus divinitus infusa, qua diligitur Deus propter se super omnia, & proximus propter Deum. Ita in re communis. Porro objectum materiale primarium Charitatis est Deus: objectum vero secundarium ipsius est proximus noster, & omnia alia honeste amabilia, seu quæ possunt ad gloriam Dei, sicque propter ipsum, amari; nam, *Universa propter semetipsum operatus est Dominus. Prov. cap.* 16. Objectum formale Charitatis Dei, est ipsamet infinita Dei bonitas, quia ipse in se bonus est, & amabilis amore amicitię; (a) ob hanc quippe bonitatem, veluti propter rationem formalem, atque motivam, Deus tamquam infinitum Bonum, est amandus super omnia,

3. Dices 1. *Joan. cap.* 4. dicitur: *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet;* ergo Charitas non est virtus aliqua infusa. Resp. negando consequentiam: etenim textus allegatus in primis est intelligendus causaliter, eo modo, quo Deus dicitur spes nostra, patientia nostra, justitia nostra, & hujusmodi, prout passim legitur in S. Scriptura. Deinde Deus

 di-

dicitur esse Charitas, eo quod sit essentialiter Charitas increata; unde etiam S. Sanctus appropriate dicitur *Amor*. Hoc tamen non obstante adhuc in hominibus justis datur Charitas creata, qua ipsi super omnia diligunt Deum propter se, seu infinitam bonitatem suam, & proximum propter Deum.

4. CONCL. II. Extat Præceptum de diligendo Deum super omnia; idque partim est negativum, ne videlicet Deum odio habeamus, aut aliquid agamus, quod dissolvat amicitiam nostram cum Deo, peccando videlicet mortaliter; partim affirmativum, ut observemus mandata ejus. Ita unanimis Fidelium, & patet ex plurimis S. Scripturæ locis. Sic enim *Deuter. 6.& Matth. 22.* legitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: hoc est maximum, & primum mandatum.* Item *Joan. 14. Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me.* Et similia plura occurrunt passim. Hinc Alexander VII. sequentem inter alias, ordine 1. Propositionem damnavit: *Homo nullo umquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

5. CONCL. III. Præcepto diligendi Deum super omnia, seu ex toto corde, satisfit diligendo efficaciter Deum super omnia appretiative. Ita communior Doctorum, paucis exceptis, qui volunt adesse obligationem diligendi Deum super omnia etiam intensive. Ceterum ut hæc Conclusio melius intelligatur,

6. Notandum cum Scoto 3.*dist.27.q un.§.Quantum ad illum*, & aliis, dupliciter posse Deum super omnia amari, videlicet intensive, & appretiative. Tunc Deus dicitur *super omnia amari intensive*, quando actus amoris Dei est intensior, ac vehementior omni alio amore. Tunc vero dicitur Deus *amari super omnia appretiative*, quando Deus magis æstimatur, quam omnes creaturæ; ita ut his omnibus præferatur, & nullius creaturæ timore, aut amore, velit quis Deum offendere. Sic Christus *Mat. 10.* ait: *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Et Paulus *Rom. 8. Nulla creatura poterit nos separare a charitate Dei.* Potest autem facile contingere, ut quis magis intensive unum diligat, & simul aliud magis appretiative: sic enim mater magis intensive diligit filium parvulum, sed magis appretiative filium adultum, qui gubernat rem domesticam; quia hunc magis æstimat præ illo, quamvis alterū juniorē teneriori affectu amoris prosequatur. Hac terminorū explicatione præmissa,

7 Probatur Conclusio. Nam sensus præcepti de diligendo Deo ex toto corde, &c. est, ut Deum diligamus super omnia, ita ut nullius creaturæ amore velimus ejus præcepta transgredi, ipsumq; mortaliter peccando offendere. Sic quippe 1.*Joan.2.* dicitur: *Qui autē servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est.* Accedit, quod defacto nobis constare vix possit, quisnam actus amoris sit intensior alteto, quinimo plerumque parentes solent multū intense amare filios, & conjuges sese mutuo; ergo; si magis intensive tenerentur amare Deum, forent in perpetuo periculo transgrediendi hoc præceptum, quod non est dicendum. Sufficit igitur amare Deum appretiative super omnia, quatenus plus æstimatur Deus ceteris omnibus, adeo ut nullius creaturæ amore velit quis Deum offendere.

8. CONCL. IV. Præceptum diligendi Deum obligat ad frequens exercitium, ita ut actus amoris Dei non multo tempore omittatur. Desumitur hoc ex magnitudine hujus præcepti, de quo Salvator ait, *Matth. 22. Hoc est maximum, & primum mandatum*; & consequenter per vitæ decursum sæpius obligat.

9. Quo autem determinato tempore currat ejusmodi obligatio, variant Doctores, quamvis conveniant passim in hoc quod censeant obligare I. Circa initium usus rationis. II. Circa finem vitæ. III. Quando quis gravi urgetur tentatione, præsertim odii Dei cum periculo consensus. IV. Tota vita sæpius, ita videlicet, ut non multo tempore differendus sit actus dilectionis Dei, eo ferme modo, quo superius (b) determinatū est tempus, quo Fideles tenentur elicere actum Fidei Theologicæ. Hinc conformiter dictis ibidem *n. 33.* Doctor Subtilis 3.*dist.27.q.un. §.Quantum ad secundum*, dubitative tamen, innuit, hoc præceptum urgere singulis diebus Dominicis, dum ait: *Quando autem sit hoc* (ut quis teneatur habere actum dilectionis Dei) *forte determinavit hoc illud præceptum divinum: Sanctifica Sabbatum*, &c. & *Ecclesia specificavit quantum ad Missam audiendā in die Dominico, de consec. dist. c. Missas.* Hæc ille. Solum nota, sequentes Propositiones esse vitandas, utpote quas damnavit Innocentius XI. quarum prima, ordine 5. sic habet: *An peccet mortaliter, qui actū dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* Altera, ordine 6. talis est: *Probabile est, ut singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deū.* Ultima, ordine 7. ita sonat: *Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possimus.* Omnes hæ tres Propositiones sunt damnatæ, *sicut jacent*; & merito, ut probant auctoritates S. Scripturæ *n. 4. & 8.* allegatæ.

* Porro Charitas illa, qua sæpius in vita Deum tamquam Summum Bonum diligere tenemur, debet quidem necessario saltem interpretative sic esse constituta, ut quamvis nec Cœlum, nec Infernus existerent, nec ullum præmium sperandum, aut pœna pertimescenda foret, nihilominus ipsa Deum amaret propter se (utpote cum Deus quatenus in se infinite bonus, sit solummodo objectum formale principale, & essentiale ipsius Charitatis) exinde tamen non excludit necessario Spem, quasi cum Charitate incompossibilem. Quin e contrario Spes ipsa seu amor concupiscentiæ perducit sæpius ad Charitatem seu amorem amicitiæ: dum enim video, Deum mihi tam bonum, tam misericordem &c. atque propterea dignum amore concupiscentiæ, exinde ulterius ad ipsum infinitæ bonitatis fontem, a quo cuncta procedunt, cogitatus dirigo: considerando, quantæ perfectionis supremum illud Ens, ex quo tanta bona ad extra promanant, esse debeat in se ipso; quæ consideratio finaliter trahit voluntatem ad amandum amore amicitiæ dictum supremum Ens perfectissimum propter se, tamquā motivum principale. Hinc merito La Croix Tom. I. Lib. II. n. 152. approbat modum illum eliciendi actum Charitatis. *Amo te Deus, quia creasti & redemisti me, & quia cœlum mihi vis dare: sed magis adhuc ideo, quia ipse es propter te omni amore dignissimus, ita ut licet non benefaceres, nec cœlum dares &c. tamen amarem, & actu amo te, quia propter infinitam tuam bonitatem & perfectionem es amabilissimus*, vel aliter: *Amo te mi Deus, non ideo tantum, quia creasti me, redemisti, sanctificasti, conservas, & innumeris quotidie Beneficiis cumulas, neque tantum ideo, quia insuper dare vis mihi æternā in cœlo beatitudinem, sed ideo maxime, & super omnia te amo, quia tu Deus ob infinitas perfectiones tuas es omni amore dignissimus. Tu es Deus sapientissimus, potentissimus, sanctissimus, pulcherrimus &c.* Vides ne ex dictis formulis, quomodo Spes & Charitas, seu amor concupiscentiæ, & amor amicitiæ non sint ad invicem incompossibiles, nec una alteram necessario excludat, sed potius homo a prima tamquam minus principali ad secundam magis principalem pervenire valeat. Et ideo Archi-Episcopi Cameracensis doctrina illa, qua in hominibus fervidis spem a perfecto amore excludi volebat, quasi nimirum incompossibilem cum eodem, ab Innocentio XII. die 12. Martii 1699. rejecta, atque inter plures alias statim ad initium hæ duæ propositiones damnatæ fuere, quarum 1. sic sonat: *Datur habitualis status amoris Dei, qui est Charitas pura & sine ulla admixtione proprii interesse: neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem; non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.* Altera propositio: *In statu vitæ contemplativæ sive unitivæ amittitur omne motivum interessatum timoris & spei.* Profecto si Charitas necessario excluderet spem, tunc homo perfectus, qui studet in omnibus Deo placere, omnes suas actiones eliciendo propter amorem Dei, non teneretur umquam per totam vitam suam, imo nec posset elicere in tali perfectione constitutus actum spei, cum tamen jam ante illum Archi-Episcopum Cameracensem ab Alexandro VII. inter alias etiam sequens propositio conformiter dictis antecedentibus rejecta fuerit: *Homo nullo umquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, NB. Spei, & Charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.* *

10. CONCL. V. Ex Charitate generatim tria nobis sunt diligenda, videlicet Deus, Nosmetipsi, & Proximus. Patet hoc ex illo *Matth. 10. Diliges Dominū Deū tuum, & proximū tuū, sicut teipsum*: nam hoc ipso, quod mandatur, ut quis diligat proximū sicut seipsum, dilectio sui ipsius non tantum innuitur (qui vis, cum hæc a natura satis dictetur, quinimo homini congenita existat, expressiori præcepto opus non fuerit) sed insuper ipsa præfertur dilectioni proximi.

11. Ce-

11. Ceterum in allato S. Scripturæ textu ly *ficut* denotat similitudinem, non æqualitatem, prout accipitur *Matth. 5. Estote perfecti, ficut & Pater vester cœlestis perfectus est*, & alibi sæpe. Hinc non jubemur diligere proximum, quantum nos, sed ficut nos; hoc est, primo loco post Deum nos ipsos, deinde ad normam, & exemplar nostræ dilectionis, proximum. Charitas enim inclinat potius in bonum sui subjecti, quam alicujus extranei, idque ob majorem conjunctionem; nam potior est unitas, quā unio. Verum ipsa dilectio proximi necessario sequitur ex præcepto diligendi Deum, prout notat Doctor Subtilis 3 *dist. 37. q. un. §. contra:* nam amans perfecte Deum, hoc ipso debet velle, quod & proximus amet Deum: quia proximus est quoddam bonum extrinsecum Dei, cujus gloria augetur per hoc, quod proximus ipsum amet, eiq; serviat. Unde ad Charitatem spectat, hæc & similia bona desiderare proximo propter Deum (quod etiam dicendum de bonis proximi corporalibus, aliisque externis, quatenus considerantur ut cedentia ad gloriam Dei) quia ad eamdem virtutem pertinet intentio finis, & electio mediorum. Herinex *part. 3. disp. 11. q. 4.* & alii.

12. CONCL. VI. Præcepto diligendi proximum (quando videlicet illud obligat in occasionibus sublevandæ necessitatis, aut deponendi odium, vel hujusmodi) non fatisfit per solos actus externos, sed adest obligatio diligendi ipsum etiam per actus internos & formales Dilectionis. Desumitur hoc ex pluribus S. Scripturæ testimoniis: ut ex illo *Matth. 22.* & *Luc. 10. Diliges proximum tuum, ficut te ipsum.* Item 1 *Joan. 4. Charissimi, si Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere*; ubi in sequentibus plura quoad hoc. Unde Apostolus *Rom. c. 12.* vult ut fit *dilectio fine simulatione:* atqui ea, quæ exhiberetur actu exteriori, sed absque ullo actu interno dilectionis, non esset fine simulatione; ergo. Et hinc Innocentius XI. sequentes duas Propositiones damnavit, quarum prior, ordine 10. sic sonat: *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali.* Altera vero, ordine 11. est talis: *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.* Et merito utraque est damnata: nam diligere, toties in S. Scriptura præceptum quoad proximum, importat etiam actum internum & formalem, suo tempore prodeuntem in opus externum, juxta illud 1. *Joan. 3. Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate;* cum concordantiis.

13. Addunt quoad præmissa Doctores cum S. Augustino *lib. 1. de Doctrina Christiana cap. 23.* etiam corpus proprium ex charitate esse diligendum, eo quod possit participare æternam beatitudinem, postquam fuerit reunitum animæ post generalem Resurrectionem. Verum hoc membrum sufficienter jam includitur sub dilectione sui ipsius. Neque huic dilectioni corporis repugnat moderata & rationabilis castigatio carnis: quinimo cum ejusmodi discreta carnis mortificatio fit medium consequendi æternam cum anima felicitatem, ea spectat ad verum corporis amorem, ficut ad amorem filii disciplina debita a dilectissimis parentibus imposita.

14. Quæres, an etiam creaturæ irrationales ex Charitate fint diligendæ. Resp. cum D. Thoma 2. 2. *q. 25. art. 3.* & aliis passim, quamvis ex charitate possimus diligere creaturas irrationales, ficut bona, quæ aliis ex charitate dilectis volumus, quatenus scilicet ex charitate volumus eas conservari ad honorem Dei, & utilitatem nostram, vel proximorum: juxta quod *Exodi 23.* præcepit Deus: *Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo.* Nihilominus creaturæ irrationales non sunt amandæ secundum se, quasi ipsis propter semetipsas, & absque respectu ad honorem Dei, vel utilitatem nostram, aut proximorum, velimus bonum; quia charitas fundatur super communicatione beatitudinis æternæ, cujus creatura irrationalis capax non est, neque etiam ea est proximus noster, ac proinde præceptum Dilectionis ad ipsam non extenditur.

* Quæres II. Qualis ordo Charitatis inter nos, & proximos nostros fit servandus. Resp. ut ordo Charitatis inter nos, & proximos nostros servandus melius cognoscatur, communiter D. D. triplicem ordinem, seu tres gradus assignant.

Primus gradus est, ut post Deum super omnia diligendum unusquisque diligat semetipsum quoad Bona spiritualia saluti animæ necessaria, & postea proximum quoad eadem Bona spiritualia, ita quidem, ut huic in extrema necessitate deperdendæ salutis æternæ constituto teneatur aliquis cum periculo non quidem propriæ vitæ spiritualis; bene tamen propriæ vitæ corporalis, succurrere, supposito, quod fit spes certa per actionem suam proximo in extrema necessitate salutis æternæ constituto succurrendi, & quod proximus ille in dicta necessitate positus se ipsum juvare nequeat: nam si unquam certe in simili casu tenemur implere illud præceptum Domini, quo ex Charitate juxta S. Joann. 1. cap. 3. *debemus pro fratribus animas ponere.* Ex quo inquit D. August. lib. de Mend. cap. 6. *Temporalem vitam suam pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere.*

Secundus gradus, ut diligat se ipsum quoad bona vitæ suæ Corporali necessaria, & postmodum proximum quoad eadem bona huic ad conservationem vitæ necessaria.

Tertius gradus, ut diligat seipsum secundum alia bona temporalia conservationi status &c. congrua: postea taliter diligat proximū suum, sublevando ejusdem necessitates de superfluis status &c. Ita cum communi Sabinus Bononiensis in sua Luce Morali *part. I. Tract. 18. n. 13.* Et patet ex ratione, quæ utique nobis dictat, quod bona spiritualia tamquam excellentiora Corporalibus, & Corporalia ad conservationem vitæ corporalis necessaria tamquam majora aliis temporalibus, quā tantum conservationem status respiciunt, fint præferenda: ita tamen, ut in pari necessitate ejusdem ordinis & gradus Charitas possit incipere ab ego (ut ajunt) id est a propria persona: quinimo in necessitate spirituali sic debet fieri, anteponendo salutem æternam periclitantis animæ propriæ. Quod idem quamplures Doctores de vita corporali, quando uterque est in æquali vitæ perculo, sentiendum putant per se loquendo, & si cetera sunt paria: nam (inquit D. August. lib. de Mend. c. 6.) *Si quis pro alterius vita temporali suam ipsam temporalem perdat, non est jam diligere ficut se ipsum, sed plus, quam se ipsum, quod sane Doctrinæ regulam excedit.* Dico notanter *per se loquendo*, id est, nisi adsit ulterius motivum spirituale alicujus heroicæ virtutis quod traheret aliquem ad præponendam vitam alterius propriæ periclitanti. Et ex his gradibus

Infertur I. Si per unicum mendacium posset aliquis ad veram fidem convertere omnes Indos, non liceret. Ratio: quia ageret contra bonum spirituale animæ propriæ, eamdem aliquo peccato maculans: bonum autem spirituale proprium ac salus animæ propriæ anteponitur aliis.

Infertur II. Si infans necdum baptizatus foret proximus morti, nec adesset Parochus, aut alius ex officio seu justitia obligatus ad Sacramentum hoc administrandum &c. teneretur alius ex Charitate etiam cum periculo deperdendæ vitæ corporalis baptizare. Ratio est: quia infans hic existit in extrema spirituali necessitate; spiritualis autem extrema necessitas alterius, ceteris paribus, & dummodo fit certa spes liberandi proximum ab hac extrema necessitate, est præponenda vitæ corporali propriæ, juxta communem D. D. quidquid contra dicant pauci apud patrem Sporer *Tract. 3 in 4. Præcept. Decal. cap. VI. Sect. IV. n. 127.* Hoc tamen intellige, nisi & talis, qui posset infantem baptizare, etiam in peccato mortali existat, vel saltem fit dubius de eodem; durissimum enim foret ita impræparatum emergente subitaneo casu in infelicem æternitatem, vel saltem in periculum ejusdem seipsum præcipitare, cum dubio deperdendæ salutis æternæ.

Infertur III. Si latro stricto gladio alicui minaretur mortem, posset hic non solum se defendere; sed etiam, quando aliter tuto evadere nequiret, latronem per modum inculpatæ tutelæ occidere, quamvis prævideret animam ejusdem ad infernum esse detrudendam. Ratio est: quia hic latro non fuit in extrema necessitate spirituali, sed potius in extrema malitia, qui facile se juvare potuisset, modo voluisset a suo pessimo proposito desistere: non tenemur autem cum periculo proximo vitæ corporalis talibus succurrere, qui ex propria voluntate se præcipitant in periculum proximum æternæ damnationis.

Infertur IV. Quod tempore famis possimus alicui alteri præsertim Reipublicæ multum utili, vel superiori cedere panē, tempore naufragii concedere tabulam ad enatandum, tempore pestis inservire infecto, quamvis nosmetipsos præcipitemus exinde in proximum periculum mortis corporalis. Ratio est:

quia

quia licet conformiter dictis nequeamus vitam nostram corporalem præcipitare in manifestum periculum præcise ob conservationem vitæ corporalis alterius, possumus tamen id ex motivo altiori eliciendæ virtutis heroicæ Charitatis, quæ est bonum spirituale & consequenter altioris ordinis ac gradus. Qualiter autem in bonis temporalibus, & quando debeamus succurrere proximo, dicetur agendo de Eleemosyna. *

QUÆSTIO II.

De Dilectione Inimicorum,

SUMMARIUM.

15. *Datur speciale præceptum de diligendis inimicis.*
16. *Vi illius tenemur inimicis exhibere generalia signa dilectionis.*
17. *Vindictam quibus interdicta?*
18. *Exempla de Dilectione inimicorum.*
19. *Tenemur deponere odium, & internum rancorem erga inimicum;* (a) Ut dictum n. 17.
20. *Eique veniam roganti, remittere injuriam, Non item satisfactionem, vel damnum illatum.*
21. *Specialia signa dilectionis, an exhibenda inimicis?*
22. *Corollaria.*
23. *Limitatur illata doctrina.*
24. *Licitum tamen est, odisse peccatum inimici;*
25. *Atque de ejus punitione lætari.*

15 CONCL. I. Certum est, dari speciale præceptum Charitatis de inimicis diligendis. Ita omnes Catholici: sic enim expresse præcepit Christus Dominus, *Matth.5. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos.* Et hoc non esse consilium dumtaxat, sed verum præceptū, est communis, & concors omnium Theologorum sententia, prout notat Mastrius *disp. 10. Theol. Moral. n. 53.* Accedit illud *Levit. 19. Non oderis fratrem tuum in corde tuo: non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ.* Et *Proverb. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitierit, da ei bibere.* Item *ad Rom. cap. 12. Nulli malum pro malo reddentes &c.* Ceterum Quæstio potissimum remanet, ad quænam se extendat isthoc præceptum Charitatis de diligendis inimicis: unde sit

16. CONCL. II. Ex speciali præcepto Charitatis sunt inimicis exibenda generalia signa dilectionis, quæ communiter omnibus ejusdem status & conditionis hominibus præstare solemus. Ita communis. Ratio est: quia talis negatio generalis signi dilectionis seu exclusio ab eo, vindictæ cupiditatem indicat, quæ privatis est interdicta, juxta cit. textum, *Non quæras ultionem*, & alibi:

17. Dicitur notanter, *quæ privatis est interdicta*. Nam alia ratio est in Parente, Prælato, aliisque Superioribus, qui subditos in se peccantes a communibus beneficiis, aut amoris indiciis, correctionis gratia aliquamdiu possunt excludere, quamvis si alter sit emendatus, & sufficienter correctus, ejusmodi communia amoris indicia rursum sint exhibenda. Sic pater offensus a filio, potest in locū pœnę eidē negare reconciliationē; imo a domo ad tempus excludere, donec resipiscat, aut convenientem pœnam luisse censeatur, exemplo Regis David, qui diu a facie sua exclusit Absalon filium suum, *2. Reg. 14.*

18. Ex præmissa Conclusione infertur primo cum Doctoribus passim, inimicum non esse exludendum a generali dilectione proximorum. Unde si quis communiter oret pro omnibus, excluso inimico, peccat: quamvis enim ad orandum nullo præcepto teneatur, tamen eo ipso, quo pro omnibus orat, nequit tuta conscientia inimicum excipere. Similiter qui omnibus pauperibus occurrentibus eleemosynam distribuit, peccat eam negando uni pauperi suo inimico. Idem multi extendunt ad casum, quo quis pluribus simul occurrens, salutat omnes præter inimicum: quia in tali eventu videtur negare signum universale Charitatis, & videtur adesse notabilis contemptus, aut scandalum. Verumtamen etsi frequenter id accidat, nihilominus Basseus Vers. *Charitas n. 14.* cum aliis Auctoribus notat, bene ponderandam esse magnitudinem scandali, & intentionem personæ: si enim vel nullum, vel parvum sit scandalum, idque fiat non ex odio, sed in significationem gravaminis accepti, ut alter deinceps caveat offensam inferre, non videtur peccatum saltem mortale incurri.

19. Infertur II. Quemlibet obligari ad deponendum odium, atque internum rancorem erga inimicum, qui comitatur appetitum vindictæ, idque tum per textus S. Scripturæ *n. 15.* allegatos, tum ex illo *Matt. 6.* ubi Christus nos in hunc modum orare præcepit: *Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Hinc idem Servator noster *Mat. 18.* dixit: *Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fatri suo de cordibus vestris.* Et hac ipsa de causa tenetur quis etiam cavere a signis quibusdam propinquis, quæ gerunt probabilem suspicionem rancoris: ut cum quis numquam vult loqui injurianti; vel cum ei obviat, divertit, vel torvo vultu respicit, & hujusmodi: nam ex talibus signis patet inimicitia, simulque oportet etiam *ab omni specie mali abstinere. 1. Thesal. 5.* Hoc tamen limita, nisi ejusmodi signa exteriora amicitiæ ad tempus negentur in justam punitionem, quam comitatur zelus justitię (c) vel nisi negentur ex eo, quia alioquin timetur inimicus in sua malitia futurus obstinatior, aut provocandus ad aliud malum inferendum, sive aliud inconveniens inde oriturum prævideatur. Angelus Vers. *Diligere*, & alii.

20. Infertur III. Quod proximo veniam sincere roganti teneamur remittere injuriam. Hinc quippe Christus *Luc. 17.* præcepit dicens: *Si peccaverit in te frater tuus, & pœnitentiam egerit, dimitte illi: & si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte illi.* cum concordantiis. Non tamen idcirco ab offenso necessario remittenda est satisfactio pro injuria, vel damno sibi illato: quinimo injuriā, vel damnum passus, potest petere debitam satisfactionem; & si alteri hanc ultro præstare nolit, etiam via Juris, intentando videlicet Actionem injuriarum, vel petendo restitutionem, seu recompensationem damnorum illatorum, coram competenti Judice justam satisfactionem postulare. Ratio hujus est: tum quia licitum est cuilibet, jus suum in Judicio prosequi (dummodo hoc fiat secluso omni pravo affectu, atque animo sese vindicandi) hinc enim constituuntur Judices, tamquam publici Ministri justitiæ. Tum quia aliud est malevolentia, aliud offensa, vel damnum illatum: illam quidem numquam licitum est fovere, bene tamen pro hac debitam petere satisfactionem, vel damni dati recompensationem.

* Pro clariori hujus ultimæ illationis intelligentia bene notandum, quid sit offensa, & qualiter ea possit cum injuria aut damno conjungi vel non? Itaque offensa describitur, quod sit *irritatio voluntatis alterius, qua nimirum alteri molestiam inferimus, atque exinde eidem sufficiens motivum præbemus ad displicentiam & indignationem erga nos concipiendam.* Atque hæc offensa potest esse, vel cum, vel sine læsione Juris alterius. Si absque læsione Juris contingat, appellatur offensa simplex: sic dicitur offendi tuus amicus, cui indigenti & commodato petenti denegas sine gravi ratione aliquem librum, ad quem ille nullum habet ceteroquin verum jus. Quod si autem dicta offensa fuerit facta cum læsione alterius Juris, tunc vel ita læditur jus illius, ut simul ipse exinde aliqua re, quam possidet, privetur, vel non? Si prius: dicitur offensa conjuncta cum damno; Si posterius saltem adhuc est offensa conjuncta cum injuria: e.g. Petrus peccans cum uxorata censetur marito facere iniuriam, quoniam lædit jus, quod maritus habet in Corpus suæ conjugis; quamvis ceteroquin nec proles, nec aliud reale damnum ex adulterio sequatur. Injuriam itaque, vel damnum non tenetur quis petenti veniam remittere; bene tamen offensam: id est, obligatur offensus alteri, humiliter roganti veniam, sincere per verba vel alia signa æquivalentia positive manifestare; quod illam internam indignationem antea ratione offensæ conceptam nolit amplius voluntarie & deliberate in mente fovere, licet ceteroquin in Judicio possit debitam adhuc satisfactionem ratione injuriæ, aut resarcitionem ratione damni in re a se possessa illati exigere. Vide Sporer *Tract. 2. in 1. præcept. Decalog. cap. VI. per totum ubi exacte hanc materiam examinat.*

21. CONCL. III. Specialia signa, & argumenta Dilectionis, inimicis exhibere, vel eosdem peculiari benevolentia & dilectione prosequi, consilium est, non præceptum. Ita communis. Ratio est: quia non tenemur inimicos magis diligere, quam alios proximos. Nihilominus consilii, & majoris perfectionis est, ita sese propter Deum superare, ut etiam singularem benevolentiam inimicis impendamus exemplo Christi Domini, qui pro suis crucifixoribus oravit.

22. In-

22. Infertur proinde cum Laymano *lib. 2. tract. 3. cap. 4.* & aliis, inimicum ægrotum invisere, mœstum solari, hospitio recipere, obviam factum salutare, familiariter cum eo agere, ac hujusmodi, per se loquendo atque extra casum necessitatis, aut scandali, non esse de præcepto: quia hæc sunt specialia amoris signa, quæ inimicis nemo tenetur exhibere; quamvis talibus specialibus benevolentiæ signis exhibitis inimicos diligere, sit opus Misericordiæ spiritualis, & valde meritorium.

23. Additur notanter, *per se loquendo &c.* Nam secus est, si ceteroquin sequatur scandalum, aut inimicus in necessitate positus ejusmodi benevolentia, vel auxilio specialiter indigeat. Siquidem inprimis quilibet tenetur scandalum, & ruinam proximi vitare, quoties potest absque gravi suo detrimento. Unde peccat, si quis negando specialia signa amoris, quæ antea præstare solebat, majus erga se hominis odium, vel iram concitet. Idem dicendum, si speret, salutatione inimici, vel simili benevolentiæ signo animum ejus sibi, ac Deo facile reconciliandum, & nihilominus ejusmodi signa subtrahat. Layman *loc. cit.* Deinde si inimicus sit in casu necessitatis constitutus, urget illud, quod habetur *Proverb. cap. 45.* & *Rom. 10. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum.* Hinc observant Doctores, quod quilibet semper debeat animo paratus esse, speciatim subvenire inimico, cum is graviter indiguerit, & alter commode potuerit.

24. CONCL. IV. Licitum tamen est & honestum, in peccatoribus & inimicis odisse atque detestari peccatum, illudque per emendationem tollere, & optare, ut a Deo, aut a Superioribus puniatur. Ita Scotus 3. *dist. 30. q. un.* Mastrius *disput. 10. Theol. Mor. n. 55.* & alii. Ratio est: quia sic non habetur odio persona inimici, quæ ad imaginem Dei formata est, & capax existit æternæ beatitudinis; sed potius ejus peccatum, quod tolli, & corrigi, atque puniri volumus. Unde & Regius Psaltes, *Psal. 108.* exoptat, dicens: *Deficiant peccatores a terra & iniqui, ita ut non sint*: id est, efficiatur, ne amplius sint peccatores.

25. Et hac ratione per Judices, ac publicos justitiæ Ministros rectissime peccatores puniuntur, imo & pro communi Reipublicæ tranquillitate, aut exigente justitia, ultimo quandoque supplicio afficiuntur. Atque eadem ratione licitum est, de ejusmodi malefactorum punitione lætari, quatenus nimirum per eam tollitur malum peccati, & publicum Reipublicæ incommodum; & contra tristari, si videmus peccatores prosperari. Aliud enim est, peccatum in proximo odisse, ejusque punitionem, & correctionem optare: aliud vero, personam proximi odio habere, quæ ad imaginem Dei facta est, atque æternæ gloriæ capax existit. Illud licitum est atque bonum, non autem istud.

* Quæres: Quandonam, & qualiter quis teneatur ex charitate sese cum suo inimico iterum reconciliare? Ante responsiones nota I. Quod reconciliatio tunc fieri dicatur, quando ab uno per verba vel facta venia ac remissio offensæ petitur, & ab altero hæc venia datur. Nota II. Neminem posse inimicum suum etiam ante reconciliationem interne odio habere, volendo præcise huic malum, quatenus ipsi malum est; hoc enim foret peccatum juxta dicenda Distinct. seq. Q. 1. Nota III. Neque posse quempiam ordinarie & regulariter inimico suo etiam ante reconciliationem signa communia denegare, uti cum suis exceptionibus jam patet ex dictis superioribus; Quæstio igitur solummodo remanet, quandonam teneatur ab inimico specialiter veniam errorum petere, verbo, facto vel specialibus quibusdam signis, sicque reconciliationem incipere. Item quandonam alter veniam petitam obligetur dare, & consequenter reconciliationem complere? H. N.

Resp. I. Si quis alterum innocentem graviter offendit, & exinde sibi inimicum fecit, tenetur ille reconciliationem incipere verbo, aut facto, sive aliis veris signis veniam rogando, vel aliam sufficientem satisfactionem loco offensæ æque gratam substituendo. Ita communissima Doctorum cum Patre Sporer *loc. cit. Sect. III.* & ratio patet ex materia de restitutione. Excipe tamen I. si læsus fuerit absens, nec facile conveniri possit. Excipe II. si hæc petitio veniæ fieri deberet cum graviori tuo damno: quod tamen gravius damnum non facile præsumi debet; si enim nequeas citra diminutionem famæ ac prostitutionem Auctoritatis v. g. tamquam Superior &c. verbis petere veniam, poteris id facere factis per specialia signa amicitiæ, paterni affectus &c. Excipe III. Si prævideatur, quod læsus petitionem veniæ non sit accepturus, aut inde magis sit irritandus &c.

Resp. II. Si duo mutuo sese ad invicem offenderunt & inimici facti sunt, tunc vel sunt offensæ æquales; vel inæquales: Si ultimum, tenetur incipere reconciliationem, qui gravius offendit; alias vero, qui prius. Quod si offensæ forent moraliter quasi tempore simultaneæ, & gravitate æquales, utrique æque incumbit data opportuna occasione inchoare reconciliationem; cum non sit major ratio, cur potius unus, quam alter incipiat. Posito autem, quod unus ex istis ex gravi ratione prudenter præsumat, alterum non correspondsurum pariter ab ipso petendo veniam, poterit quasi in titulum compensationis mutuæ interea suspendere reconciliationem: sicuti, si forent duo debitores ad invicem, & alter debitum non restitueret, posset & prior suum debitum interea in titulum compensationis retinere: consulitur tamen in simili casu aliquis tertius tamquam mediator, qui rem pacifice inter hos componat.

Resp. III. Si offendens veniam verbis sincere rogavit, aut factis aliam æquivalentem satisfactionem congruo tempore exhibuit suo inimico offenso, sicque reconciliationem incepit, tenetur alter eamdem reconciliationem complere ignoscendo, seu remittendo offensam: salvo tamen adhuc semper suo jure (si eo voluerit uti) petendi coram legitimo Judice debitam & proportionatam satisfactionem, aut damni resarcitionem. Ita colligitur partim ex illo Matth. cap. 6. *Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater Vester cœlestis dimittet peccata vestra*; partim ex numero vigesimo hujus Quæstionis.

Dicitur autem notanter I. *Si offendens veniam petiit*: nam alias nec offensus tenetur dare eamdem per externa quædam specialia reconciliationis signa, licet ceteroquin nec tali quidem possit offensus ordinarie negare signa communia, aut internum erga eum fovere odium.

Dicitur II. *Si sincere petit*: nam si tantum pseudopolitice rogasset, venenum adhuc occulte reservans in sinu suo, utique alter non teneretur veniam dare, complendo sic reconciliationem per specialia aliqua signa externa; cum talis simulatorie petens sit pejor non petente; utpote fraudulenta figens oscula, qualia specialiter detestatur S. Script. *Proverb. c. 27. v. 6.*

Dicitur III. *Si congruo tempore petit*: nam si offensa fuerit atrox, & adhuc recens juxta Patrem Sporer *loc. citat. n. 43.* offensus non tenetur illico complere externam reconciliationem dando veniam; videtur enim id juxta DD. supra humanam fragilitatem, modo ceteroquin conformiter dictis interne nullum interea odium, & injustam vindictam, seu malevolentiam in pectore retineat. Sabinus Bononiensis *part. I Lucis moralis Tract. 18. n. 42.* *

QUÆSTIO III.

De multiplicibus actibus Charitatis.

SUMMARIUM.

26. *Actus Charitatis, qui?*
27. *Dilectio; Beneficentia.*
28. *Gaudium.*
29. *Pax, &*
30. *Misericordia, quid? Hujus vitia opposita.*
31. *Opera Misericordiæ corporalia,*
32. *Et spiritualia, quæ?*
33. *Ex iis duo præcipue examinantur a Theologis.*

26. CONCL. I. Plures sunt actus, vel potius effectus Charitatis, videlicet Dilectio, Beneficentia, Gaudium, Pax, & Misericordia; hujusque rursum alia sunt opera corporalia, & alia spiritualia. Ita communis, & patet inductione.

27. Primus igitur, ac præcipuus Charitatis actus internus, est *Dilectio*, qua alteri per charitatem volumus bonum. Porro huic interno actui Charitatis, quatenus tendit ad proximum nostrum, respondet actus aliquis externus, qui dicitur *Beneficentia*, estque veluti executio ipsius dilectionis internæ; siquidem per Beneficentiam proximo re ipsa bonum tribuimus, quod ei volumus, ex interno Charitatis affectu sive dilectione. Hinc 1. *Joan. c. 3.* dicitur: *Filioli, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate*; id est, tum animo, tum externa exhibitione.

28. *Gaudium* non tam virtus est, quam effectus virtutis seu ipsius Charitatis; nec aliud est, quam quies animi in bono præ-

præsente,& possesso. Nam dum Deum ex Charitate diligimus, mox lætamur de ipsius bonis, utputa de infinitis perfectionibus Divinis, de exaltatione Nominis sui, conversione Gentium, ac hujusmodi: ac similiter, si proximum veraciter diligimus, gaudemus de bonis ipsius, videlicet de conversione ejus a peccatis, de profectu in virtutibus, imo & de bonis aliis tum spiritualibus, tum temporalibus.

29. *Pax* similiter est actus, seu potius effectus Charitatis, juxta illud Apost. *ad Galat.5. Fructus autem spiritus sunt charitas* (id est, actus dilectionis internæ) *gaudium, pax* &c. Et *Psal.118. Pax multa diligentibus legem tuam.* Porro Pax secundum D.Augustinum *lib.13. de Civit. Dei, cap.13.* est *tranquillitas ordinis.* Consistit autem in hoc, quod nostra voluntas Divinæ voluntati cohæreat, ad eamque reliquas interiores appetitiones accommodet. Item in eo, quod nostra voluntas cum proximi voluntate concordet in iis, quæ ad ejus salutem æternamque beatitudinem pertinent.

30. *Misericordia* est virtus proxime ex Charitate trahens originem, eaque inter virtutes proximum respicientes tenet principatum. Definitur autem a S. Augustino *lib. 9. de Civit. Dei, c. 5.* quod sit *Alienæ miseriæ in corde nostro compassio, qua si possumus, subvenire compellimur.* Duo quippe Misericordia complectitur, videlicet dolorem illum, qui ex alieni mali consideratione nascitur: & actum virtutis, quo si possumus, alienæ miseriæ subvenire conamur; quod fit per opera Misericordiæ, tum corporalia, tum spiritualia. Huic virtuti Misericordiæ per excessum opponitur nimia cordis mollities, seu nimia indulgentia: per defectum vero cordis durities, atque crudelitas.

31. CONCL. II. Opera Misericordiæ recte dividuntur in corporalia, & spiritualia. Ita communis. Et quidem corporalia (sic dicta, quia ad corpus referuntur, & circa illud exhibentur) sunt septem, videlicet, Esurientes pascere, sitientibus potum dare, nudos operire, captivos redimere, ægrotos visitare, peregrinos hospitio suscipere, mortuos sepelire. De quibus omnibus fit mentio *Matth. c. 25.* atque extant plurimi alii textus S.Scripturæ passim occurrentes, & loquitur ille vulgatus versiculus:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

32. Opera Misericordiæ spiritualia, seu quæ ad animum referuntur, sunt itidem septem; videlicet, Peccantes corrigere, ignorantes docere, dubitantibus recte consulere, pro salute proximi orare, consolari mœstos, improborum injurias patienter ferre, aliorum offensam remittere. Et de his loquitur alter vulgatus versiculus, sibi ly *consule* etiã *docere* complectens, dum habet:

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

33. Ceterum dimissis aliis actibus Charitatis, utpote de quibus minor est difficultas, Theologi potissimum bina opera Misericordiæ examinare solent, videlicet largitionem Eleemosynæ, per quam pleraque opera Misericordiæ corporalis exercentur, & correctionem fraternam; unde de his, eorumque obligatione, speciales Quæstiones instituuntur.

QUÆSTIO IV.

De Præcepto dandi Eleemosynam.

SUMMARIUM.

34. *Eleemosyna, quid?*
35. *Eleemosyna quandoque est de præcepto.*
36. *Ad obligationem dandi Eleemosynam duo concurrere debent; quæ?*
37. *Corollarium.*
38. *Necessitas proximi, triplex, extrema, gravis, & communis.*
39. *Bona superflua naturæ, & Superflua statui, quæ?*
40. *Tempore necessitatis extremæ proximi, danda est Eleemosyna de superfluis naturæ sub præcepto.*
41. *Limitatur hæc doctrina.*
42. *De superfluis naturæ, & statui, danda est Eleemosyna etiam gravem necessitatem patientibus.*
43. *In necessitate communi tenetur quis de bonis superfluis naturæ, & statui dare Eleemosynam sub veniali.*
44. *Nisi subsit ratio negandi; & quæ?*

34. ADvertendum, quod *Eleemosyna* generalissime accepta communiter definiatur, quod sit alienæ miseriæ sublevatio. Et hoc modo Eleemosyna tam late patet, quam late sese extendunt miseriæ, quibus creatura rationalis est subjecta; sicque Eleemosyna complectitur sub se omnia opera Misericordiæ, tã corporalia, quam spiritualia. Magis tamen ad propositum, Eleemosyna accipitur pro opere Misericordię corporali; estque opus, quo aliquid ex compassione propter Deũ indigenti datur. Unde Eleemosyna est actus externus virtutis Misericordiæ, quatenus procedit ex motivo sublevandi miseriam proximi? quamvis etiam esse possit actus Charitatis, si fiat ob amorem Dei.

35. CONCL. I. Eleemosyna quandoque est in præcepto, tenemurque sub peccato mortali aliquando per Eleemosynam succurrere proximo. Ita omnes Catholici. Patet id ex S. Scriptura, ut Ecclesiastici 4. *Eleemosynam pauperis ne defraudes.* Item Luc.11. *Verumtamen quod superest date Eleemosynam,* & alibi. Et quidem Eleemosynam corporalem non tantum sub consilio, sed quandoque cadere sub præcepto, patet ex illo Matth. 25. *Discedite a me maledicti in ignem æternum: esurivi enim, & non dedistis mihi manducare &c.* Siquidem nullus damnatur ob omissionem consilii, sed solum ob violationem præcepti.

36. CONCL. II. Ad incurrendam obligationem dandi Eleemosynam duo concurrere debent, videlicet quod & accipiens in necessitate constitutus sit, & dans habeat bona superflua, unde dare possit Eleemosynam. Ita Doctores passim. Idque desumitur ex S.Scriptura clare, ut ex illo 1.Joan.3. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo Charitas Dei manet in eo?* Et consequenter, ut propter negatam Eleemosynam perdatur Charitas Dei, seu gratia sanctificans, requiritur, ut frater seu proximus noster habeat necessitatem, simulque nos habeamus substantiam, seu media sufficientia eum juvandi. Item patet *ex cit. verbis* Matth. 25. *Esurivi enim, & non dedistis mihi &c.*

37. Infertur proinde, si quis non habeat, unde det Eleemosynam, eumdem contra hoc præceptum non peccaturum; quia ad impossibile nemo obligatur. Similiter si quis habeat quidem bona plurima, sed non adsit qui habeat veram necessitatem, non tenebitur præcepto dandi Eleemosynam. Sed mox restat difficultas, quæ necessitas proximi inducat obligationem dandi eidem Eleemosynam; & quis censeatur habere bona superflua, ita ut obligetur de ipsis dare Eleemosynam, supposita sibique patefacta vera necessitate proximi.

38. Pro resolutione hujus Quæstionis necessario est præmittendum, quod triplex possit intelligi necessitas proximi. Una extrema, cui si non succurratur, proximi vita certo, vel probabiliter periclitabitur. Altera necessitas dicitur gravis, cui si non subvenitur, proximus vitam ægre & difficulter conservabit. Tertia necessitas est communis, & ordinaria, qualis est eorum, qui ostiatim mendicare solent.

39. Deinde etiam dupliciter potest quis intelligi habere superflua bona. Primo quidem superflua naturæ: qualia censentur ea, quæ non sunt necessaria ad vitam suam suorumque sustentandam, sive deinde requirantur ad honestam conservationem status sui, sive non. Secundo superflua statui personæ: qualia bona censentur ea, quæ etiam non sunt necessaria ad conditionem, seu statum personæ conservandum. Et hæc distinctio ostenditur a contrario sensu: nam, ut ex terminis patet, necessaria ad naturam dicuntur, quæ requiruntur præcise ad vitam conservandam. Necessaria ad statum vero, quæ ad suum, suorumque statum conservandum requiruntur. Nunc sit

40. CONCL. III. Tempore necessitatis extremæ, vel quasi extremæ proximi, Eleemosyna est danda sub præcepto de superfluis naturæ seu vitæ, quamvis sint necessaria statui personæ; maxime si id fieri possit sine gravi dispendio proprii status. Ita communis, & certissimum asserit Joannes Cardenas, *ad Proposit. 12. Innocentii XI. nu. 9.* Et hoc quidem clare desumitur ex hactenus citatis, aliisque pluribus textibus S.Scripturæ. Accedit ratio: quia ordine Charitatis, per se loquendo, præferenda est vita proximi decentiæ status nostri. Hinc S.Ambrosius, relatus *c. Pasce. dist. 86.* sic ait: *Pasce fame morientem: quisquis enim pascendo hominem servare poteras, si non pavisti, occidisti.*

41. Dicitur, *maxime si id fieri possit sine gravi dispendio proprii status.* Quia in primis cessat hæc obligatio, quando quis non potest succurrere proximo, nisi cum plena eversione sui status: tum quia Charitas non obligat respectu proximi cum detrimento proprio respective gravi: tum etiam, quia utilius est Reipublicæ, Nobilem retinere statum suum, quam quod privatus pauper vitam, alioquin ad breve tempus duraturam, non tam cito finiat, prout argumentatur Herinex *disp. 12. q. 3. n.46.*

Dein-

Deinde, nemo tenetur pauperi magnam dare quantitatem pecuniæ ad emendam exquisitissimam medicinam ipsi necessariam, sed sufficit adhibere media communia, Layman *lib. 2. tract. 3. cap. 6. n. 4.* Sa Vers. *Eleemosyna n. 4.* & alii. Insuper cessat ista hæc obligatio, si tibi constet, quod ab alio juvandus sit pauper, nam tunc is non censetur esse in extrema necessitate.

* Nec opponas: Bona temporalia pro conservatione status sunt inferioris ordinis vita corporali alicujus hominis privati: ergo hæc Bona ad conservationem vitæ corporalis proximi expendi debent etiam cum valde gravi dispendio proprii status; sicuti ob eamdem rationem conformiter dictis antecedentibus vita nostra corporalis exponi debet periculo ad conservandam vitam spiritualem proximi nostri in extrema necessitate spirituali constituti. Resp. enim ad istam meo Judicio (speculative loquendo) satis difficilem objectionem, *In primis* hoc argumentum probare nimium; videlicet, quod contra communem omnium etiam proborum persuasionem dives teneretur quinque millia aureorum cum deperditione proprii status expendere, si per medicamenta tanti pretii vita corporalis unius pauperculi privati, cujus Reipublicæ non multum interest, conservari possit; cum tamen vitam suam propriam non obligentur homines privati tam extraordinariis medicamentis tanti pretii, sed ordinariis, ac communibus solum conservare. Item non sunt homines privati ex communi DD. adstricti pro conservanda vita propria subire conditionem aliquam durissimam extraordinariam: ergo multo minus pro vita aliena. Foret autem homini e. g. Nobili durissimum dejici de statu suo, aut valde grave dispendium in eodem pati, ut exinde vita corporalis unius pauperculi, Reipublicæ non multum proficui, ad tempus conservetur, cui fortassis melius esset in altera vita his miseriis liberari, quam prolongando vitam corporalem eas ulterius sustinere; quare in forma

Resp. II. Disting. anteced. Vita alicujus hominis privati est altioris ordinis, quam bona temporalia illa, ex quorum carentia quis debet quidem aliquod, sed non nimium grave dispendium status pati, con. Ex quorum carentia deberet pati valde grave dispendium status, aut omnino de eodē dejici, nego Anteced. nam in æstimatione morali, & respiciendo utilitatem Reipublicæ vita alicujus hominis privati non censetur pretiosior, quam multa millia florenorum, queis membra Reipublicæ indigent ad conservationem status, ut exinde suis temporibus bonum publicum promovere, & necessitatibus ipsius Reipublicæ succurrere queant. Videantur La Croix *lib. 2. num. 201.* & Sporer *part. 3. super Decalog. Tract. 3. cap. 6. sect. 2. num. 51.* Ceteroquin ipsa vita spiritualis, seu æterna salus alicujus animæ pretioso sanguine JESU Christi redemptæ ita est altioris ordinis, ut nulla bona inferiora huic in æstimatione morali, quoad æternam salutem valeant æquiparari; nam *Quid prodest homini* inquit Christus apud Matth. cap. 16. *si universum mundum lucretur: animæ vero suæ detrimentum patiatur?* Licet ceteroquin etiam ibidem (juxta jam dicta) requirantur certæ notabiles conditiones, ut quis cum periculo deperdendæ vitæ corporalis teneatur alterum in extrema necessitate deperdendæ salutis æternæ constitutum juvare.

42. CONCL. IV. Loquendo nunc de bonis superfluis & naturæ, & statui personæ, conveniunt Doctores, ex eisdem dandam esse Eleemosynam non solum patientibus extremam, sed etiam gravem dumtaxat necessitatem. Hinc, ut omittantur citati Sacræ Scripturæ textus, S. Ambrosius *lib. 1. Officiorum cap. 31.* ait: *Grandis culpa est, si sciente te fidelis egeat: si scias, eum fame laborare, ærumnam pati, præsertim si mendicare erubescat.* Quibus postremis verbis eos indicat, qui honestis parentibus nati sæpe graviore paupertate premuntur, dum publice mendicare erubescunt. Et quia in nonnullorum sententia vix amplius dabatur superfluum statui, sicque præsens præceptum, dandi Eleemosynam graviter indigentibus de superfluis statui, plurimùm enervabatur, jure meritissimo Innocentius XI. inter alias sequentem, ordine 12. Propositionem damnavit: *Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad Eleemosynam, quando tenetur tantum e superfluo statui.*

* Ex hac præcedente Concl. colliges. I. Qualiter peccent illi Medici, vel Chirurgi, qui, quamvis sciant unum alterumve pauperem gravi infirmitate pressum; nolunt tamen umquam sine oblatione pecuniæ accedere; quamvis sæpius possent levibus medicamentis etiam citra grave suum damnum juvare.

Colliges II. Quali culpæ sint obnoxii illi Advocati, qui numquam causam pauperum eo, quia pingues non sunt, volunt suscipere, etsi sæpius justissimas, & quæ brevi possunt expediri, sicque eorum miseria saltem ex parte alleviari.

Colliges III. Quam Deo & naturæ humanæ (uti inquit Henno hic) sint exosi illi divites, ac præsertim Ecclesiastici qui tempore publicæ necessitatis Granaria frumentis redundantia accumulant sub spe majoris pretii & lucri, ubi interim pauperes in valde gravi necessitate constituti, vix non fame pereunt: super hos veniet maledictio a Spiritu Sancto Proverb. 11. ipsis comminata sequentibus verbis: *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: Benedictio autem super caput vendentium.*

Colliges IV. Non esse immunes a peccato gravi illos, quibus nihil, quo aliis in gravi, vel extrema necessitate constitutis succurrere possint, superest ex eo, quia plura, quam statum deceret, impendunt (prout in formalibus ait Henno *Tract. de Virt. disp. 6. quæst. 12. art. 1. Conclus. 3.*) ad vestitum pompam, ædium magnificentiam, epulas frequentiores, & splendidiores, ludos inordinatos, curiositatis lenocinia, canum & equorum multitudinem &c. *

43. CONCL. V. Tandem loquendo de necessitate communi, utrum ex bonis superfluis naturæ, & statui personæ, sit sub præcepto, vel tantum de consilio, danda Eleemosyna pauperibus communem necessitatem patientibus, variant Doctores. Verum communior & probabilior sententia ait, adesse obligationem saltem sub veniali: cum quilibet ex præcepto Charitatis teneatur subvenire proximo necessitatē patienti, si facile possit.

44. Intellige, nisi adsit ratio aliqua negandi: quia tunc nulla omnino culpa foret, negare Eleemosynam. Porro ejusmodi juxta causa negandi Eleemosynam pauperibus rogantibus, inter alias censetur ea, si dives propositum habeat aliis pauperibus dandi, vel loco aut tempore oportuniori, sive pauperibus magis indigentibus. Quod si vero abundans divitiis omnes prorsus pauperes a se repellat, in malo plane statu versari videtur, utpote cum divite Epulone omni Charitate Dei & proximi exutus, atque inordinato nimium amore divitiarum affectus, cum Christus dicat Matth. 6. *Non potestis Deo servire, & Mammonæ.* Layman *loc. cit. n. 5.* & alii.

QUÆSTIO V.

De Correctione fraterna.

SUMMARIUM.

45. *Correctio proximi duplex, Judicialis, & Fraterna.*
46. *De Correctione fraterna habetur speciale præceptum,*
47. *Quod ex genere suo obligat sub mortali.*
48. *Quatuor conditiones requiruntur, ut hoc præceptum obliget; quæ?*
49. *Hoc præceptum obligat omnes, magis tamen Superiores, quam subditos.*
50. *Et hi rarius contra illud mortaliter peccant.*
51. *In Correctione fraterna servandus est ordo a Christo præscriptus.*
52. *Casus, in quibus non est necesse præmittere monitionem secretam.*
53. *Aliter corripiendus inferior, aliter æqualis, aliter superior; quomodo?*
54. *Prælati Ecclesiæ in Concionibus non taxandi.*

45. ADvertendum, quod Correctio proximi delinquentis duplex sit, una judicialis, altera fraterna. *Judicialis* dicitur illa, quæ fit a Potestate publica in bonum commune: id est, quando adhibetur remedium peccatis delinquentium a publicis Justitiæ Ministris, secundum quod ea redundant in detrimentum boni communis. Et talis correctio est actus Justitiæ vindicativæ: verum de ipsa in proposito non est sermo. *Correctio fraterna* dicitur ea, quæ adhibet remedium peccato, in quantum est quoddam malum ipsius delinquentis. Et hæc est actus Misericordiæ spiritualis, quo per convenientem sermonem proximum a malo peccati avertere, & ad bonum honestum adducere conamur, juxta illud *Psal. 140. Corripiet me justus, & increpabit me.* De qua loquendo sit

46. CONCL. I. De Correctione fraterna habetur speciale præceptum, juxta illud Salvatoris *Matth. 18. Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*; & alibi. Quinimo hoc præceptum

ceptum non solum est divinum positivum, sed etiam naturale, quo membra ejusdem corporis se mutuo juvare tenentur; unde dicitur 1. *Corinth.* 12. *Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra*. Et generaliter in Lege Evangelica nullum præceptum divinum continetur, quod non sit Juris naturalis, præter præcepta de Sacramentis, & de Fide. D. Thomas 1. 2. *quæst.* 108. *art.* 1. & 2. & alii.

47. CONCL. II. Præceptum hoc ex genere suo obligat sub mortali. Ita Mastrius *disp.* 10. *Theol. Mor. n.* 67. cum communi. Ratio est: quia Correctio fraterna fit ad lucrandum fratrem amissum per peccatum mortale, juxta cit. textum *Matth.* 18. *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*; & consequenter hoc præceptum est de materia gravi. Accedit, quod præceptum Eleemosynæ corporalis obliget quandoque sub mortali; ergo multo magis Correctio fraterna, utpote Eleemosyna spiritualis, per quam subvenitur necessitati spirituali proximi.

48. Intellige tamen cum Bassæo, *tom.* 1. *Verf. Correptio fraterna n.* 7. & aliis, quod hoc præceptum obliget, non quidem semper & pro semper (cum sit præceptum affirmativum) sed dumtaxat pro aliquo tempore, seu concurrentibus certis conditionibus. Inter has autem conditiones prima est, ut moraliter certus sim de peccato proximi: alias enim non nisi temerarie agerem, ipsum corripiendo. Secundo, ut sit spes fructus saltem probabilis: nam si nulla adsit spes fructus ex nostra correptione secuturi, sed magis appareat periculum secuturæ deteriorationis, aut aliorum malorum, ea erit omittenda, aut differenda in aliud tempus opportunius. Tertia conditio est, ut correptio commode fieri possit. Et quarta, ut non adsit magis idoneus ad corripiendum, qui possit, ac velit hoc onus subire.

* Quod si has quatuor conditiones bene notes, poteris exinde resolvere plurimos casus. Majoris claritatis gratia solummodo ponuntur tres. *Primus*, Cajus maritus videt, quod conjux sua nimiam & sibi aliquo modo suspectam habeat familiaritatem, & conversationem cum aliquo magno Domino, cujus ipse respective est subditus: manifestat hanc suam displicentiam uxori, quæ tamen innocentior Metello non vult familiarem hanc intermittere conversationem: videt præterea Cajus, quod si eamdem absolute prohiberet, grave damnum a suo Domino sit passurus, aut omnino ab officio amovendus. In hoc casu, si præmissa protestatione seu salutari ac efficaci adhortatione moraliter possibiles ceteroquin faciat præcautiones &c. non tenetur hanc conversationem absolute interdicere, partim quia de peccato uxoris non est certus; partim, quia exinde gravissimum sibi immineret damnum.

Casus Secundus. Petrus audit virum magnæ Auctoritatis graviter contra alios murmurantem; prudenter autem timet, quod si eumdem corrigeret, nihil efficeret, sed ad majorem indignationē commoveret: in tali passu potest licite correctionē intermittere, quia non foret spes fructus; ad duo autem Petrus attendat, in primis ne signis tales detractiones approbet: dein, ut si possibile, eumdem ad alium indifferentē discursum pertrahat.

Casus Tertius. Bertha famula bene advertit, quod altera ancilla, aut etiam filia Heri sui suspecta foveat cum servo, vel alio consortia, quæ etiam post privatam admonitionem continuat. Si indicet Hero, vel ejusdem Uxori, prævidet, quod vel per ipsam propalationem patris seu matris familias secreti non tenacis, vel aliunde procus ille sit deventurus in notitiam charitative nunc denuntiantis cum gravi suo damno, per procum inferendo: taliter non est adstricta ad ulteriorem correctionem, mediante denuntiatione faciendam; uti nec etiam, si prævideret, se nihil per suam correctionem, vel denuntiationem effecturam; cum fides non adhibeatur &c. Et quoties in Confessionali, si fraternæ correctiones seu charitativæ denuntiationes injunguntur, similia a confitentibus percipiuntur responsa? *Ego jam intimavi patri, & matrifamilias, nihil dicunt*, sive: *Ego jam detuli superiori, & monui, non vult audire &c.* vel sic: *Pater Reverende absit a me, ut denuntiem, debeo cum ipsis vivere, quotidie agere, certo ipsis innotescet, me detulisse, haberemque exinde continuas mortificationes, persecutiones graves &c.* vel aliter: *Pater Reverende, facerem totum libenter, sed sua Reverentia non novit hanc personam: si rescirct enim, quod ego per modum fraternæ correctionis denuntiassem, prout probabiliter in notitiam deveniret, non essem securus in vita & membris &c* Allegationes istæ, si veritate nitantur, plane excusant in simili casu a correctione seu denuntiatione fraterna. *

49. CONCL. III. Etsi hoc præceptum Correctionis fraternæ generatim omnes obliget, tam subditos, quam Superiores, strictius tamen obligat Prælatos & Superiores, quibus aliorum cura incumbit. Ita Mastrius *loc. cit. n.* 68. cum communi. Ratio primæ partis (quæ tamen intelligenda est concurrentibus præfatis quatuor conditionibus (patet ex illis generalibus verbis Christi, *Matt.* 19. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum*. Altera vero pars ex eo probatur: quia subditi tantum ex Charitate tenentur corrigere proximum; Superiores vero non solum ex Charitate, sed simul etiam ex Justitia, ac vi officii sui.

50. Quinimmo in hominibus vulgaribus, qui non habent tantam auctoritatem, neque tantam prudentiam ad corripiendum proximum, hoc præceptum non tam frequenter occurrit. Unde præceptum istud est ample accipiendum, nec facile credendum, timoratos homines mortaliter contra illud peccare, præsertim si non fuerint Superiores. Immo etiam concurrentibus supra dictis quatuor conditionibus fieri potest, ut tantum peccetur venialiter, si nempe omittatur correptio ex quadam pusillanimitate, verecundia, timore aut tepiditate, qua quis reputat se minus idoneum ad faciendam correctionem, vel non existimat, se tam stricte obligari ad eam faciendam.

51. CONCL. IV. in Correctione fraterna servandus est ordo, quem Christus explicando obligationem Legis Naturalis præscripsit *Matth.* 18. illis verbis; *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum* &c. *Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos testes: ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ*. Ratio hujus saluberrimæ constitutionis est, ut sic consulatur famæ proximi; & fraterna correctio fiat modo, quo potest secretiori, ac peccatum ipsius absque causa non manifestetur.

52. Ceterum hoc ipsum intelligendum est regulariter loquendo, & concurrentibus certis conditionibus: unde in pluribus casibus necessarium non est, servare hunc ordinem, immo interdum non expedit eumdem observare. Et ita in primis accidit, quando peccatum proximi est publicum: hinc quippe dicitur 1. *Timoth.* 5. *Peccantes coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant*. Quod intelligitur de peccatis publicis: nam, ut loquitur S. Augustinus, *c. Quis aliquando. §. Hæc ergo de pœnitent. dist.* 1. relatus, *Publica noxa publico eget remedio*. Secundo, si ex prima admonitione secreto facienda non speretur aliquis fructus, quin potius timeantur lites, odia, dissensiones inde orituræ, aut quod delinquens suum peccatum sit confirmaturus, cessat obligatio eam faciendi: siquidem ad utile, vel nocivum, nemo obligatur: simulque deficiente fine adæquato legis (qualis in proposito est emendatio fratris, ejusque spiritualis profectus) cessat ipsa les. Tertio, si peccatum proximi, quamvis occultum, sciatur adhuc futurum, simulque vergat in perniciem Communitatis; ut est proditio patriæ, disseminatio hæresum, aut hujusmodi. Nam cum talibus peccatis communiter privata monitione satis certo, & efficaciter, consultum esse non videatur; immo potius perversi homines, dum se deprehendendos vident, callidius suam nequitiam occultare soleant, cessat prævia secretæ monitionis obligatio: quia juxta ordinem Charitatis, spectatis omnibus circūstantiis, major est habenda ratio boni communis, quā privatæ famæ delinquentis.

53. CONCL. V. Nihilominus urgente præfato præcepto aliter corripiendus est inferior, aliter æqualis, & aliter Superior. Ita certa, & communis Doctorum; & patet clare ex S. Scriptura. Siquidem inferior plerumque prius increpandus, & postea mansuete hortandus est; monente Apostolo *Galat.* 6. *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis hujusmodi instruite in spiritu lenitatis*. Æqualis vero amice commonendus est, juxta illud 2. *Thessal.* 2. *Nolite quasi inimicum reputare, sed corripite ut fratrem*. Superior denique humiliter potius rogandus est, quam redarguendus, secundum quod dicitur, 1. *Timoth.* 3. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem*.

54. Præcipue tamen cavendum, ne Prælati Ecclesiæ in publicis Concionibus taxentur coram plebecula: ex hoc enim nullus fructus sperari potest, quin potius timenda est mentis amaricatio, plebis offensio & scandalum, ac vilipensio Prælato-

latorum. Hinc merito in Clem. 1. de Privileg. *Religiosis in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ districtius inhibetur, ne in Sermonibus suis Ecclesiarum Prælatis detrahant.* Et S. Hieronymus *Epist. 4. ad Rusticum*, relatus *can. Si clericatus 16. q. 1.* optimum omnibus relinquens exemplum, ait: *Non est humilitatis meæ, neque mensuræ judicare de Clericis, & de ministris Ecclesiarum sinistrum quidpiam dicere; habeant illi ordinem, & gradum suum.*

* Quæres: An sit obligatio fraterne corrigendi, seu admonendi illum, qui peccat ex ignorantia aliqua, vel oblivione? e.g. Si quis ignorans die prohibito comederet carnes, aut nocte iret cubitum oblitus orare Horas canonicas &c. Resp. I. Si ignorantia vincibilis fuerit, omnino adest obligatio fraternæ correctionis, dummodo adsit spes emendationis, & simul habeantur reliquæ conditiones superius numero 48. specificatæ. Ratio est: quia talis peccat; ergo pariformiter tenemur, si commode possumus, per correctionem fraternam eumdem in viam meliorem reducere, sicuti, si alia peccata committeret. Resp. II. Si ignorantia, vel oblivio fuerit invincibilis, equidem Bonacina absolute docet, neminem teneri ad correctionem fraternam, nisi quis aliunde fuerit obligatus ex officio, uti Pastor respectu ovium concreditarum, & Confessarius respectu pœnitentium, vel nisi transgressio fuerit in præjudicium tertii. Nam (inquit) tantum obligamur vi legis divinæ corrigere peccatum proximi ob periculum animæ; quale tamen non adesset, si fuerit transgressio ex ignorantia vel oblivione invincibili: hoc idem concedunt Oviedo, Bannez, Navarrus & Valentia saltem in Lege humana. Econtra Sanchez, Franciscus Henno, Castropalao & alii contradicunt, dicentes, adesse obligationem corrigendi; tum quia sic videtur exigere reverentia legis: tum quia alias posset contrahi habitus contra legem, & inde magna inclinatio transgrediendi etiam tunc, quando cognoscitur voluntas legislatoris contraria. Hæc ultima sententia saltem consulitur, supposito, quod ex una parte talis correctio faciliter fieri possit, ex altera vero maxima & quasi certa affulgeat spes fructus. Merito tamen monet La Croix *lib. 2. n. 214.* Opus esse hic discretione; etenim imprudenter ageret, qui inculpabiliter errantem in re nulli prorsus noxia corrigeret cum non levi ejusdem erubescentia, vel confusione, aut aliorum incommodo: prout juxta P. Gobat in Theol. Exper. *T. 3. n. 343.* male fecit ille, qui Sacerdotem oblitum Stolæ de hoc defectu non sine confusione admonuit ad aram sub ipso Sacrificio. *

DISTINCTIO VII.

De Vitiis Charitati oppositis.

QUÆSTIO I.

De Odio Dei, & Proximi.

SUMMARIUM.

1. *Deus secundum se nequit odio haberi, sed solum quoad effectus suos.*
2. *Odium Proximi, duplex, personæ, seu Odium inimicitiæ, & qualitatis, seu Odium abominationis.*
3. *Odium Dei, quale peccatum?*
4. *Odium Proximi est ex genere suo mortale.*
5. *Potest per accidens fieri veniale.*
6. *Odium inimicitiæ semper illicitum, non sic Odium abominationis.* (a) Ut dictum dist. 6. *n.* 25.
7. *Corollaria de Odio inimicitiæ, seu personæ,*
8. *Et de Odio qualitatis personæ, quod vocant abominationis.*
9. *Optare sibi mortem a Deo quando non sit peccatum?*
10. *Cavendæ quoad propositum quædam Propositiones damnatæ.*
11. *Ratio damnationis refertur.*
12. *Aliæ Propositiones damnatæ.*
13. *Maledictio, quale peccatum sit?*
14. *Et cui virtuti repugnet?*
15. *De invidia, Acedia, remissive.*

(b) Tract. 3. dist. 3. quæst. 4. & 7. per totum.

1 ADvertendum, quod Deus dupliciter considerari possit: primo secundum se, ut est summum, ac infinitum Bonum; & sic a nullo potest Deus odio haberi: nam ubi nulla est ratio mali, ibi nullus potest esse actus odii. Deinde potest Deus considerari quoad effectus suos, quatenus scilicet punit peccatores, leges ac præcepta carni contraria posuit, immittit calamitates hujus sæculi diversas, & tandem transgressores mandatorum suorum æternaliter cruciat in inferno: & hoc pacto dæmones, & nonnulli perversi homines, Deum odio prosequuntur.

2. Advertendum ulterius, quod odium proximi duplex esse possit. Unum dicitur *Odium personæ*, quo personæ cuipiam nobis displicenti malum volumus, quatenus ipsi malum est: & hoc alio nomine dicitur *Odium inimicitiæ*. Alterum appellatur *Odium qualitatis*, quo personam aversamur dumtaxat secundum malum ipsi adjacens, quod nobis vel aliis contrarium est, non autem secundum seipsam: & hoc vocant *Odium abominationis*. Layman *lib. 2. q. 3. cap. 8. n. 1.* & alii.

3. CONCL. I. Odium Dei est peccatum gravissimum Charitati oppositum, neque illud ob parvitatem materiæ potest fieri veniale. Ita Bonacina *disp. 3. de Præceptis Decalogi, q. 4. punct. ult.* & alii. Ratio est: quia quodlibet odium in Deum repugnat summæ ejus Bonitati.

4. CONCL. II. Odium proximi ex genere suo est peccatum mortale, oppositum Charitati. Ita communis. Ratio est: quia sicuti virtute Charitatis Deum & proximum diligimus, ita actibus Charitati oppositis homo Deum & proximum detestatur; ergo & odium proximi est ex genere suo peccatum mortale, cum opponatur excellentissimæ virtuti Charitatis.

5. Dicitur, *ex genere suo*. Siquidem odium proximi potest fieri veniale, tum ob imperfectum animi consensum, seu indeliberationem actus (quod etiam in odio Dei locum habet) tum ob parvitatē materiæ: ut si quis leve malum alicui optet, aut si levem aliquam displicentiam seu modicam aversionem habeat erga proximum: hic enim non peccat mortaliter. Idem dicendum, etiamsi quis fastidium, indignationem, & quamdā modicam aversionem concipiat erga eos, qui nobis spiritualia consulunt, puta erga Concionatores, Confessarios, &c.

6. CONCL. III. Etsi interdum licitum sit, hominibus malis, sive peccatoribus, ex odio abominationis, seu ob qualitates pravas ipsis adjunctas optare malum, v.g. ut fur Reipublicæ noxius suspendatur; non quidem hoc optando, quatenus malum ipsius est, sed quatenus boni rationem habet, atque inde majora mala impediuntur (a) nihilominus odium inimicitiæ, quo personam proximi odio habemus, Charitati semper adversatur, ut dictum *Concl. præced.* Hinc

7. Infertur I. Eum graviter peccare contra Charitatem, qui alicui magnum malum exoptat ex displicentia personæ, seu quatenus absolute ipsi malum est, non vero ob bonum ipsius vel alterius. Idem de eo dicendum, cui persona alterius tamquam infesta & odiosa displicet, sicque ipsam non esse desiderat, aut aliud grave malum ex animo precatur. Et hoc ipsum procedit de illo, qui gaudet de gravi malo proximi, quia ipsi malum est. Ratio est clara: quia hæc pertinent ad odium personæ, quod vocant *Odium inimicitiæ*.

8. Infertur II. Secus esse dicendum de eo, qui gaudet de malo alicujus, vel tristatur de ipsius bono ex honesto motivo. Sic quippe a peccato mortali excusatur, qui de alicujus infirmitate, vel morte lætatur, eo quod sic non possit amplius nocere Communitati, aut sibi esse occasio peccandi. Similiter non peccat, qui tristatur, dignitates conferri indignis, impios exaltari, sicque habere ansam amplius nocendi probis hominibus: quia hæc spectant ad odium qualitatis personæ, quod alio nomine *Odium abominationis* appellant. Quinimo Bonacina *loc. cit. n. 7.* hoc extendit ad matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eo quod non habeat unde eas vel ob deformitatem, vel ob inopiam, honestis nuptiis tradat.

9. Insuper passim Doctores a peccato excusant eos, qui cum debita resignatione in Divinam voluntatem, atque patientia (secus, si fiat ex impatientia, aut desperatione) sibi a Deo mortem exoptant ad subterfugiendas multiplices miserias hujus sæculi. Et multo magis id dicendum, si tale desiderium concipiatur ex metu Deum offendendi peccato mortali, aut ex desiderio ipsum æternaliter videndi in æterna beatitudine: nam tale desiderium passim a Libris Asceticis commendatur tamquam bonum, laudabile, Deoque placens, juxta illud Apostoli, Philipp. 1. *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.*

10. Ne autem in præsenti materia laxentur habenæ malitiis hominum ob indiscretas, immo scandalosas quorumdam

illationes, merito huic malo Sedes Apostolica providendum censuit, dum Innocentius XI. Anno 1679. sequentes Propositiones, *sicut jacent, ut minimum tamquam scandalosas, & in praxi perniciosas* (ita sonat censura) *esse damnandas, & prohibendas statuit, & decrevit*. Una & ordine 13. sic sonat, *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare: non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum*. Ita Propositio damnata.

11. Ratio hujus damnationis est: quia quamvis ordinate, & salva Charitate fieri valeat, quod quis sive ob bonum spirituale ipsius, vel alterius, aut propter bonum commune Reipublicæ, vel etiam ad evitandum ingens malum temporale, optet alteri mortem, vel aliquod temporale incommodum; prout notat tum Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 76. *art.* 1. & 3. *dist.* 10. *art.* 1. tum Doctor Subtilis 3. *dist.* 30. *q. un.* (sic enim principalis intentio non fertur ad malum, sed ad bonum spirituale ipsius, vel alterius, vel ad bonum Communitatis, & ut alter nocere desinat) nihilominus illicitum est, & Charitati repugnans, optare mortem proximo ob bonum temporale non necessarium, aut quodcumque etiam modicum: quia tale bonum censetur esse levioris momenti facta comparatione cum vita hominis; ut recte notat Joan. Cardenas *in Crisi Theologica ad cit. Propositionem* 13. *Innocentii XI. cap.* 3.

12. Altera, & ordine 14. Propositio damnata, sic sonat: *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas*. Similiter & sequens Propositio, ordine 15. merito est damnata: *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas*. Hæ Propositiones, tamquam damnatæ, erunt cavendæ; idque ob rationes *num. præc.* allatas, quæ fortius urgent in proposito; ob amorem a filiis specialiter debitum parentibus

* Quæres I. Ex qua Regula dignosci queat, licitum esse de incommodo ac damno alterius ob commodum, & emolumentum proprium exinde oriturum gaudere, vel vice versa tristari de bono ac commodo alterius ob malum sibi propterea timendum? Ante Responsionem Nota I. quod aliud sit *gaudere* de incommodo, malo, ac damno alterius (v. g. de morte immatura parentis) quatenus id alteri damnosum est, ita, ut ipsum damnum alteri obveniens sit motivum gaudendi: & aliud *gaudere* de damno, malo, & incommodo alterius, quatenus ex hoc ipso alterius incommodo, seu damno obvenit mihi quodpiam bonum, seu emolumentum. Primum gaudium juxta præcedentia dicta certo non est licitum, foretque odium inimicitiæ; quoad secundum vero, ubi bonum, seu emolumentum mihi obveniens est motivum gaudendi,

Nota II. Quod emolumentum mihi obveniens tamquam motivum gaudendi (puta in allegato casu hæreditas paterna) possit *in primis* ita influere qua bonum reduplicative, ut tamen de medio acquirendi illud bonum (puta in præsenti de immatura morte parentis) prorsus præscindatur: *Secundo* taliter, ut etiam per istud gaudium, ac complacentiam ipsum medium acquirendi alteri damnosum (puta in præsenti ipsa immatura mors) simul immediate, ac directe attingatur, non quidem tamquam finis, ac motivum acquirendi, sed tamquam medium: sic etiam loquendo de voluntate efficaci, si volo sumere medicinam, ut acquiram sanitatem, non solum volo sanitatem, sed etiā ipsam medicinā, & quidem sanitatē, tamquam motivum, seu causam finalem, medicinam autem tamquam mediū acquirendi hunc finem. Præcedens gaudium præcisivum damni alterius in similibus non videtur illicitum, neque sub Propositione damnata comprehensum, uti advertit Joannes Kugler in sua Chrisi super Cardenam hic, estque ad tollendos multos scrupulos bene advertendum, præsertim in Primogenituris, & Majoratibus, ubi mortem primogeniti, vel senioris familiæ expectare necesse est. De altero vero restat adhuc difficultas, Quare *

* Respondeo. Ad dignoscendam licititatem similium actuum debet quasi ponderatio ab intellectu institui inter commodum seu emolumentum ex una, & inter incommodum seu damnum ex altera parte: si emolumentum proprium sit præponderans damno, seu incommodo alterius, licet gaudere de illo, dummodo citra tuam culpam alteri illud incommodum evenerit. Similiter si incommodum, ac damnum proprium eventurum sit valde grave, & quasi præponderans emolumento alterius, licitum erit tibi de bono alterius tristari. Econtra vero, si malum alterius præponderet bono proprio, seu suum emolumentum respective, & in comparatione damni alterius sit tantummodo leve, non licebit tibi de alterius damno gaudere: sicuti neque licitum erit tristari de adepto alterius emolumento, si tantum exinde tibi comparative exiguum incommodum oriatur. Ratio utriusque partis est, quia, instituendo ad invicem ponderationem in libra Charitatis, prior modus gaudendi, seu contristandi, ubi non simul cooperor ad malum alterius, nec impedio ejus emolumentum, non videtur contra ordinem rectæ charitatis; bene vero modus posterior, uti recte docet Dominicus Viva in Trutina Theologica parte I. Proposit. 13. & seqq. *

* Exemplificatur pro majori claritate in sequentibus casibus præcedens doctrina: Sic I. filia multum a Patre solicitata ad peccatum carnis, potest gaudere de immatura morte parentis propter conservationem Salutis spiritualis propriæ animæ; nam salus animæ propriæ est bonum præponderans saluti corporali parentis. Item II. licet tristari, si homicidæ, aliique pessimi malefactores passim tolerentur impune in detrimentum Reipublicæ; nam bonum reipublicæ est præponderans vitæ malefactorum. Econtra III. est prohibitum matri gaudere de morte suæ filiæ, eo quod a marito suo eadem subinde fuerit acerbioribus aliquo modo verbis increpata, & exinde apud matrem querula, a quibus molestiis mater nunc est liberata; nam modicæ hujus molestiæ liberatio non est bonum præponderans malo mortis filiæ. Aliter foret sentiendum, si præcedentes ærumnæ filiæ fuissent valde graves, & sic vita valde amara; nam *melior est mors, quam vita amara*, Ecclesiast. cap. 30. IV. Pariter illicitum est de victoria a Catholicis contra Hæreticos reportata tristari ex eo, quia unus ex occisis hisce hæreticis erat tuus consanguineus, solitus tibi singulis annis quasdam conferre gratias, nunc sublatas; nam bonum Reipublicæ Catholicæ est bonum præponderans damno tuo privato, quod ex morte occisi nunc suffers. *

* Quæres II. An, ubi licitum est de incommodo alterius ob emolumentum proprium ex postfacto gaudere, pariter ex hoc fine liceat alteri hoc incommodum antecedenter optare, seu inefficaciter desiderare? Ante respons. Nota, quod desiderium inefficax non sit voluntas absoluta, quæ taliter vult objectum, ut simul inquirat media obtinendi illud: hoc enim non foret licitum, uti patebit sequentibus exemplis. Quare desiderium inefficax est tantummodo voluntas conditionata, quæ exoptat, ut, si malum præponderans aliter tolli, vel bonum præponderans aliter acquiri haud posset, id fieret (absque tamen tua cooperatione) morte alterius. H. N.

Respondet apud dictum Dominicum Viva Pater Vasquez *part.* 2. *Disp.* 114. affirmative. Ratio est; quia hoc desiderium inefficax in effectu non aliter influit, quam gaudendo de illo objecto, prout apud Viva advertit D. Thomas. Sic in exemplo filia a patre blandis verbis sæpius ad peccatum carnis allecta, etsi nequeat efficaciter influere in mortem patris propter has blanditias, potest tamen inefficaciter optare mortem naturalem patris, ut exinde liberetur a periculosa hac solicitatione. Sic etiam, quando quis ducit vitam valde amaram, etsi nequeat se vita privare, ac propterea media exquirere, potest tamen sibi mortem optare, seu inefficaciter desiderare, prout taliter Elias 3. Reg. c. 19. *petiit animæ suæ, ut moreretur*, ad evadendas Jezabelis insidias. Simile petitum legitur ad Dominum a Moyse factum *Num. cap.* 11. *

13 Quæres, quale peccatum sit maledictio, qua alicui hominimi malum imprecamur, v. g. ut fulmine, laqueo pereat, diabolus eum rapiat, &c. Resp. I. Certum est maledicere alicui serio, & ex animo, esse ex genere suo peccatum mortale, quamvis ex inconsideratione actus, vel levitate materiæ, aut si non fiat serio, sed potius ad ostendendam suam displicentiam, vel indignationem, possit esse veniale: puta, si parens filio, hera ancillæ malum imprecetur, non ex animo, ut ita

ut ita eveniat, simulque id fiat absque notabili honoris imminutione; uti post alios exemplificat Layman *loc. cit. c.* 8. *n.* 8.

14. Resp. II. Proximo sine justa causa serio maledicere, seu malum optare, Charitati repugnat, & ad peccatum Odii pertinet; interdum etiam Justitiæ repugnat, & ad Contumeliam spectat. Ita communis. Exemplum prioris est: si quis cuipiam absenti ex animo maledicat; nam hoc soli Charitati contrariatur. Exemplum posterioris est: si quis serio maledicat præsenti, ac in faciem ipsius, hoc enim insuper continet Contumeliam, quia lædit honorem Proximi.

15. Solent hoc loco Doctores agere pariter de Invidia, & Acedia, utpote quæ etiam sunt peccata mortalia Charitati repugnantia. Verum de istis jam dictum superius (b) explicando septem Peccata Capitalia, inter quæ & hæc duo connumerantur.

QUÆSTIO II.

De Scandalo.

SUMMARIUM.

16. *Scandalum, quid?*
17. *Scandalum activum seu datum, quid?*
Est adhuc duplex.
18. *Scandalum passivum generatim. Scandalum acceptum.*
Subdividitur in Scandalum Pusillorum, & Pharisaicum.
19. *Peccatum speciale Scandali, quando committatur?*
20. *Non semper est peccatum mortale.*
21. *Scandalum activum quando, & quale peccatum sit?*
22. *Idipsum amplius ostenditur.*
23. *Causa justa faciendi aliquid indifferens quo alter creditur abusurus, quæ?*
24. *Vitanda tamen Propositio damnata.*
25. *Scandalum mere passivum interdum permitti potest, interdum non.*
26. *Quando non possit permitti, Et quando possit?*
27. *An ex causa licitum sit, petere ab alio talia, quæ non sine peccato præstiturus existimatur?*
Exempla, in quibus id licet.
28. *Quid dicendum de Scandalo Pusillorum, & Pharisæorum.*

16. CONCL. I. Scandalum recte definitur, dicendo: *Scandalum* est dictum, vel factum minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. Ita communis. Dicitur, *dictum, vel factum*: quia externa tantum actio (subintellige quoque omissionem ejus) potest habere rationem Scandali, non autem sola cogitatio interna. Et additur, *minus rectum*: quia non solum actio mala, sed quæ tantum habet speciem mali, potest habere rationem Scandali, si alteri occasionem peccandi præbitura sit.

17. CONCL. II. Ejusmodi Scandalum dividitur in activum, & passivum. *Scandalum activum*, quod & datum appellant, est illud, cui proxime data definitio convenit, & de quo ex professo loquimur. Et hoc rursus duplex est: nam Scandalum activum aliud est proprium, seu per se tale, dum scilicet quis expressa intentione dat alteri occasionem peccandi, hortando, inducendo, vel faciendo aliquid, quod per se est inductivum ad peccatum, & hoc dicitur *Peccatum speciale Scandali*. Aliud est improprie activum: ut fit, si quis ejusmodi actionem exerceat, quæ suapte natura apta est alteri occasionem peccati præbere, etsi hoc non intendat: ut si quis die jejunii carnes comedat coram talibus personis, quæ spectatis circumstantiis possunt inde accipere occasionem violandi præceptum Ecclesiæ, vel Fidei jacturam faciendi.

18. *Scandalum passivum* generatim est ipsa spiritualis ruina proximi, in quam quis labitur occasione ab alterius dicto, vel facto accepta. In proposito tamen passivum accipitur, prout contradistinguitur ab activo, atque alio nomine dicitur *Scandalum acceptum*, seu *Scandalum mere passivum*; estque illud, cum & præter intentionem operantis, & præter naturam, seu conditionem operis, alter ex eo peccandi occasionem accipit. Et hoc subdividi potest in *Scandalum Pusillorum*, quod ex hominis ignorantia, vel fragilitate provenit; & in *Scandalum Pharisæorum*, quod ex mera malitia alterius ortum habet: prout olim Pharisæi propria malitia, & invidia erga Christum excæcati, ex optimis ejus actionibus, miraculis, & doctrinis scandalizati sunt, a quibus proinde *Scandalum Pharisaicum* appellatur.

19. CONCL. III. Peccatum speciale Scandali committitur, quoties quis dat, seu dare intendit alteri occasionem ruinæ spiritualis, ea nempe intentione aliquid dicendo, vel faciendo, ut ille peccet: & talis, qui alium inducit ad peccatum, intendens illius damnum spirituale, peccat duplici peccato, videlicet peccato speciali Scandali, quod opponitur Charitati, & Correctioni fraternæ; simulque eo peccato quod ab altero committitur, seu ad quod induxit alterum. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia, qui ex intentione est causa peccati alterius, hoc ipso vult illud peccatum; & consequenter etiam ipsius est reus, & non solius peccati Scandali. Hinc talis non satisfacit in Confessione, dicendo, se alterum ad peccatum induxisse, sed tenetur insuper exprimere speciem peccati, ad quod induxit, utpote vel directe, vel saltem indirecte & in sua causa voliti.

20. Advertendum tamen, non semper esse peccatum mortale, licet quis expresse intendat ruinam proximi; quia si hoc sit dumtaxat peccatum veniale, utputa levis indignatio, ad quam quis proximum inducere intendit, erit tantum peccatum veniale. Ratio est: quia quantitas culpæ peccati Scandali ex solo proximi damno desiderato pensanda est. Bassæus *Verf. Scandalū n.*6.

21. CONCL. IV. Scandalum activum ex suo genere est peccatum mortale, quoties quis tenetur impedire occasionem peccati proximi, abstinendo ab opere illo, quod est occasio Scandali, & non abstinet, sive deinde intendat ruinam proximi, sive non. Ita communis, & ratio clara est: quia (ut supponitur) tenetur impedire occasionem peccati proximi, & non impedit: unde locum habet illud Salvatoris, *Matth.* 18. *Væ homini illi, per quem scandalum venit.* Additur notanter, *quoties tenetur impedire abstinendo* &c. *& non abstinet*: quia non semper tenetur quis abstinere, ut amplius declarabitur in sequentibus.

22. CONCL. V. Licet is, qui absque sufficienti & justa causa facit opus indifferens (idem a potiori dicendum de opere ex se malo, seu peccaminoso) quo credit alios abusuros ad peccatum, censeatur cooperari peccato alieno, dando Scandalum activum, & consequenter peccet: nihilominus si quis aliquid ex se indifferens faciat justa intercedente causa, non peccat, quamvis ex eo alterum videat sumpturum occasionē peccandi, dummodo hoc nullatenus intendat. Ita Doctores passim. Ratio primæ partis est: quia quilibet tenetur, quantum commode potest, præcavere, atque impedire peccatum proximi; aliter enim faciendo censetur illud indirecte, sive in sua causa velle. Altera vero pars suadetur ex eo: quia talis non censetur cooperari, neque velle peccatum alterius, sed jure suo utendo illud dumtaxat permittere.

23. Porro justa causa faciendi aliquid indifferens, quamvis eo credatur alter abusurus, non solum est grave damnum, quod quis pateretur abstinendo a tali opere, verum etiam quævis alia causa, quæ judicio viri prudentis justa censetur. Nam non semper æqualis causa erit proportionata ad excusandam ministrationem indifferentium, cuipiam abusuro factam: sed quandoque major, vel minor requiritur causa, prout & illa indifferentia remotius, aut propinquius ad illum abusum propinquant; vel etiam gravior, aut minus gravis est obligatio illius virtutis, cui peccatum illud proximi hac occasione committendum opponitur, uti notat Sanchez *lib.* 1. *in Decalogum cap.* 7. *num.* 12. cum aliis. Sic vendens ornamenta, vel fucos, quibus mulier jam parata abutetur, excusari potest a peccato mortali, si ipso non vendente alter venderet: quia vendere talia ex se est indifferens, ac remote solum dat ansam peccato, simulque subest proportionata causa vendendi; nam alioquin mercatori sequeretur damnum notabile, cum negando talia passim amitteret emptores. Et ob eamdem causam excusari possunt caupones vinum præbentes illis, qui timentur se inebriaturi; vel præbentes cœnam eis, qui eamdem in die jejunii petunt; item & famuli parantes mensam, aut mensæ inservientes, vel cibos coquentes; quia hi non concurrunt ad potationem, vel comestionem, ut est inebriatio, vel fractio jejunii, sed ut est quid deserviens ad refectionem, quod non est intrinsece malum, sed indifferens.

24. Econtra vero Innocentius XI. jure sequentem Propositionem, ordine 51. damnavit: *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stu-*

prandum virginem, & multoties eidem deservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis damni, puta ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur. Et merito hæc Propositio damnata, sicque vitanda est, eo quod actiones illæ admodum propinque ad peccatum accedant, imo ad id cooperentur, dum quis eas scienter exercet.

* Ast dubitabis, quidnam circa propositionem hanc damnatam sit sentiendum, si talis famulus non solum male tractetur, v. g. verberibus excipiatur, torvis oculis aspiciatur, aut a domo expellatur; verum etiam sic expulsus nullum alium Dominum acquirat, atque exinde non sine magno dedecore, & summa mentis afflictione mendicare cogatur, poteritne saltem in his circumstantiis absque incursu in propositionem damnatam præfatas actiones Domino exhibere, cum protestatione tamen, quod eas non exerceat eo fine, ut per has ad stuprum cooperari velit? Respondeo, non deesse, qui cum Lumbier, & Dominico Viva hic (in quorum sententiam videtur etiam P. Reiffenstuel juxta verba ultima prioris numeri inclinare) sentiunt, tales actiones neque tunc licere famulo, eo quod judicent eas intrinsece malas, quia omnino proxime influunt in ipsum peccatum stupri: sicuti ergo (inquiunt) juxta Communissimam DD. ob omnino proximum influxum in peccatũ non licet, haud obstante periculo mortis, Catholicis apud Turcas captivis admovere ignẽ tormentis bellicis ad occidendos Christianos, neque vocare concubinam ad peccandum cum suo hero (cum dicta ob tam proximum influxum videantur intrinsece mala) ita a pari non licebunt famulo memoratæ actiones ob quodcumque periculum, ac damnum; Ita illi. Dantur tamen etiam alii DD. qui cum Castropalao sentiunt contrarium, judicantes, illas actiones non æque, ac occisionem Christianorum per admotionem ignis ad tormenta &c. esse intrinsece malas, cum, etsi multum appropinquent peccato, non tamen sint immediate perpetrativæ alicujus peccati; nam posset herus ea ipsa famuli cooperatione uti ad subveniendum Virgini, si forsan ea adigeretur ab alio, sicque ad operandum bene &c., adeoque (addunt) licitas videri actiones istas famuli, non quidem ad evadenda mala gravia in ipsa propositione allegata; bene tamen ad evitanda alia longe graviora, ac sæpius morte acerbiora. Profecto, quia actiones sequentes in bonum finem poni possent, licitum est juxta Suarez, Sanchez, Lessium, & Layman, captivis in Triremibus Turcarum Christianis ob metũ mortis, aut alterius mali ipsa morte acerbioris, remigare contra Christianos, sarcinas & arma ad bellum necessaria convehere, & propugnacula ædificare, etsi illa omnia injuste a Turcis ordinentur ad delendos Christianos. *

* Ceterum quoniã in praxi quoad casus particulares adhuc, non obstante doctrina præcedenti, sæpius occurrunt dubia, an citra peccatũ scandali hanc vel illã actionẽ (eodẽ modo proportionaliter discurre de omissione) ponere valeas, ex qua alter occasionẽ summit peccandi? ad tollendas varias animi anxietates bene observa sequentes Regulas. I. Quod numquã liceat aliquã actionẽ ex parte tua de se peccaminosã ponere, ex qua alter pariter ansã peccandi accipiat: Sic famulo numquã liceat oretenus, vel per litteras Domini, agendo internuntiũ, incitare seu citare concubinã expresse ad peccandũ, vel propria manu tales litteras invitatorias nomine heri scribere. Rebellus, Sanchez, & Viva hic II. Si actio tua non sit de se mala, ulterius adverte, quomodo hæc ad peccatũ alterius concurrat, an remotius, an propinquius? Major enĩ desideratur causa, si concursus ad peccatũ est propinquus, quam si remotus: hinc (teste Viva hic) causa, quæ excusat a locando domum meretrici, non sufficit ad aperiendum ostium venienti ad actualiter peccandum cum hero, & quæ sufficit famulo ad comitandum Dominum, qui pergit ad amasiam, est insufficiens ad deferendam Scalam, ac submittendos humeros. III. Pariter reflecte ad quantitatem damni proprii, si hanc tuam actionem intermittas; nam quo majus est damnum proprium alias eventurum, eo magis excusatur tua actio a peccato Scandali. Sic conformiter dictis, juxta Castropalaum contra alios, periculum mortis, aut gravissimæ paupertatis excusat a peccato famulum deferentem hero suo scalam &c., non item torvus vultus sui Domini &c. IV. Attende ad quantitatem peccati occasione tuæ actionis ab altero perpetrandi; etenim quo gravius est illud, eo major ex parte tua requiritur causa actionem ponendi. V. Considera, an te non concurrente, facile alii reperientur hanc actionem posituri, vel non? Minor enim causa sufficit in priori, quam posteriori casu. Hinc (uti docte adducit P. Viva hic) facilius excusantur vendentes chartifolia, aleas, gladios &c., quibus non pauci abutuntur, quam vendentes venenum, quod non facile reperitur vendibile, nec nisi cum maxima circumspectione vendi ordinarie solet. *

25. CONCL. VI. Scandalum mere passivum, seu acceptum ex nostra operatione, quæ neque in se, neque in specie externa illicita est, interdum permitti potest, interdum non. Ita Layman *lib. 2. tract. 3. cap. 13. n.* 8. cum aliis communiter. Ratio est: quia præceptum impediendi spiritualem ruinam proximi non permittendo scandalum passivum, est præceptum affirmativum: hoc autem non semper obligat, sed concurrentibus certis conditionibus.

26. Itaque scandalum mere passivum permitti non potest, sed debet impediri quotiescumque nulla ratio necessitatis, vel utilitatis propriæ, aut alienæ cogit nos quidpiam agere, ex quo putamus alterum fore scandalizandum, seu sumpturum occasionem peccandi: quia lex Charitatis nos obligat, impedire peccata proximi, non minus ac alia ejus damna, si facile possumus. Econtra vero ob causam necessitatis, vel utilitatis, potest permitti Scandalum mere passivum; ac proinde, si urget necessitas, vel utilitas, licite aliquid ceteroquin non malum fit a nobis, quamvis exinde alii sumant Scandalum, seu occasionem peccandi. Exempla nonnulla patent ex dictis *num.* 23.

27. Quinimo fas est ob justam causam necessitatis seu utilitatis, petere ab altero talia, quæ recte & sine peccato fieri possunt (notanter hoc additur, quia numquam licet inducere alterum ad agendum id, quod sine peccato fieri nequit) tametsi alter male, & non sine peccato hoc præstiturus existimetur. Sic licite ab usurario in casu indigentiæ petitur mutuum, quamvis ille sciatur usuras exacturus, & sic peccaturus. Similiter, si id necessitas postulet, possum ab Infideli juramentum exigere, licet sciam ipsum juraturum per falsos deos. Insuper Parochianus potest a Parocho concubinario exigere, & recipere Sacramenta, quamvis timeat, hunc nonnisi cum peccato ministraturum. Ratio est: quia talia opera possunt licite præstari; nam potest Sacerdos præmissa, si velit, Confessione, vel saltem Contritione, absque ullo peccato ministrare Sacramenta, alter jurare per Deum verum, si hunc agnoscere velit, aut dare gratis mutuum; unde quia habeo justam causam exigendi, non pecco talia exigendo, ac permittendo eorum peccata.

28. CONCL. VII. Major tamen causa requiritur, ut permittatur Scandalum passivum ex infirmitate, aut ignorantia, quod vocant *Scandalum Pusillorum*, quam requiratur ad permissionem Scandali Pharisaici, seu ex malitia. Ita communis. Unde notant Doctores, Scandali Pharisaici nullam plerumque habendã esse rationem: si autem prævideatur Scandalum ex ignorantia, vel fragilitate secuturum, plerumque esse condescendendũ, aut præmittendam debitam instructionem, vel admonitionem.

* Ex dictis resolvuntur varii casus. I. Petrus impura locutus est coram aliis, non quidem ex motivo impuro, sed præcise ex animi levitate, de quo se accusat in confessionali. In hoc casu, si fuerint præsentes tales personæ, quæ facile exinde potuissent induci ad impuram complacentiam &c. peccavit Petrus graviter peccato scandali activi, quamvis dubitet, num alii actualiter fuerint ex suis dictis scandalizati: nam ad peccatum scandali activi sufficit, quod fuerit grave periculum scandali sumendi; si tamen effutiens hæc impura, advertit pro tunc, illud subesse periculum. Unde decipiuntur tales, qui putant se a peccato scandali jam exemptos esse, dummodo similia non proferant coram puerulis aut parvis puellis. Hoc tamen verum est, quod excusari a peccato scandali possint, si hæc verba impura prolata fuerint coram talibus, apud quos ob varias circumstantias non subest periculum, quod exinde ad peccatum impuræ complacentiæ multum alliciantur. e. g. si aliquis conjugatus rusticus apud alios similis conditionis inter laborandum ex levitate animi suis discursibus impura quædam verba immiscuisset absq; mala intentione, prout sæpius evenire solet.

Casus II. Paulus rusticus crapulosus erumpit in blasphemias

mias coram aliis piis & devotis, qui desuper displicentiam & indignationem ostendunt, seu (ut vulgus loquitur) non parum exinde scandalizantur; quæritur ergo, an rusticus dederit scandalum, de quo se debeat specialiter in confessionali accusare? Resp. Etsi ratione crapulæ contra temperantiam & propter blasphemias contra religionem peccaverit, si deliberate fecerit, speciale tamen peccatum scandali in confessionali detegendum non commisit. Ratio est: quia scandalum tunc committitur, quando quis per aliorū dicta vel facta ad peccatum inducitur; atqui pii & devoti audientes blasphemias, non fuerunt inducti ad peccatum; nam displicentia & indignatio exinde ab illis concepta fuit justa, si non excedat in modo: ergo. Quare tales devoti dicuntur scandalizari tantum improprie & abusive, uti recte cum Castropalao notat Felix Potestas *T. I. Exam. Confess. part. 2. cap. 2. n.* 327. prope finem. Aliud foret, si dictus rusticus similia proferret coram suis prolibus, quæ facile a suis parentibus blasphemias addiscunt &c.

Casus III. Cornelius nobilis retinet in suis hypocaustis artificiosas quasdam obscœnas, queis parietes exornat, imagines cum protestatione tamen, quod non ex malo fine, sed tantum ratione artificii easdem conservet; quæritur an peccet peccato scandali. Resp. Nobilem istum, si tales imagines retineat palā, graviter peccare peccato scandali activi, saltem si easdem non cooperiat, & liberum ad illas videndas accessum aliis indistincte concedat. Ita cum Diana La Croix hic *n.* 236. Ratio est: quia similes imagines magis solent movere ad obscœnas cogitationes, quam sermo impurus: ergo eas non amovens magis peccabit scandalo activo, quam miscens sermones impuros. Viderint jam illi pictores vel sculptores, qui artificio suo abutentes tales imagines pingunt vel sculpunt, & exinde sunt origo, ac causa primaria omnium talium malorum.

Casus IV. Maria Matrona honesta ex certis signis vel ab experientia edocta bene cognoscit, quod a quodam viro contra voluntatem suam impure ametur, quale periculum majus est, si aspiciendi eam sese offerat occasio. Hinc quærit ex Confessario, an hoc non obstante possit citra peccatum scandali prospicere per fenestras, si ab ipso exinde videatur; adire aliquem conventum aut convivium, cui talis intervenit; vel num potius obligetur ab his abstinere? Respond. I. Si a similibus deberet abstinere longo tempore, non obligatur. Ratio est: quia ex una parte dictum scandalum foret tantummodo passivum; ex altera vero conformiter dictis nemo tenetur vitare scandalum passivū cum gravi suo incommodo, quale foret longiori tempore sese similibus privare ob alterius peccatum, quale posset, dummodo vellet, alter vitare ipsemet. Resp. II. Si deberet dicta Matrona citra suum notabile incommodum, præjudicium, aut damnum tantummodo ad breve tempus sive una, vel altera vice a similibus abstinere, obligaretur, supposito, quod aliquis ex humana fragilitate sciretur inde lapsurus. Ratio est: quia juxta jam dicta num. 26. tenemur impedire sub his limitationibus scandalum pusillorum. Resp. III. Si alter talia peccata committeret ex mera malitia, non obligaretur Matrona supra memorata visitationes, aliasque actiones sub culpa gravi intermittere. Ratio est: quia scandalum illud foret mere Pharisaicum, cujus plerumque nulla habenda est ratio, quando quis propterea deberet non sine aliquali saltem molestia privari libertate sua in alias licitis. Videantur Sporer *part. 5. in Decalog. cap. 1. Sect. 2. num.* 34. La Croix *Tom. I. lib. 2. n.* 245. & *n.* 247. Felix Potestas *Tom. I. Exam. Conf. par. 2. cap. 2. num.* 326. & Porro censentur ordinarie hæc fieri ex mera malitia alterius, quando ille de industria quærit proterve similes occasiones, vel saltem easdem absque ullo signo emendationis sæpe frequentat, nec desistit, quamvis per verba, vel signa etiam personæ ab ipso impure amatæ, bene advertat displicentiam ejusdem &c.

Casus V. Titia & stemate & forma illustris virgo timet sibi, ne per mundum suum muliebrem, quamvis nihil mali exinde intendat, aliis tamen scandalum præbeat. Quæritur itaque an isto timore non obstante adhuc tali ornatu vestita sine peccato incedere valeat, nec ne? Ad hoc cum Sporer *part. 5. in quintum præceptum Decalog. cap. I. nu.* 38. & 39. ac Busenbaum *lib. 2. Tract. 3. cap. 2. dub. 5. art. 2.* Respond. I. Si Titia sciret, quempiam per suum ornatum sumpturum esse scandalum in particulari, deberent applicari cum proportione dicta præcedentis Casus. Respond. II. Si dicta Virgo illustris nullum particularem determinate sciat scandalizandum, sed tantum in genere timeat aliquos forsan scandalizandos fore, non tenetur exinde abstinere a mundo muliebri statui suo competente, modo aliorum lasciviam non intendat, nec ei placeat dicta aliorum luxuria, licet forsan complacentiam venialiter peccaminosam haberet, quod laudetur tamquam formosa. Ratio est: quia alias sub mortali deberent similes formosæ Virgines quasi perpetuo, vel saltem ad longum tempus abstinere tali ornatu; quia hoc periculum in genere tamdiu duraret, quamdiu durat pulchritudo vestium, ac formæ: atqui hoc foret nimis difficile, ac plenum scrupulis, & consequenter non obligatorium; cum non teneamur impedire scandalum passivum cum tanta nostra difficultate: ergo. Quinimo Felix Potestas *T. I. Exam. Confess. part. 2. c. 2. n.* 331. Sporer & Busenbaus locis cit. excusant a mortali (non tamen a veniali) si talis virgo uteretur vestitu etiam superfluo ac vano v. g. fucando faciem, utendo crinibus alienis, ac denudando aliqualiter collum & pectus juxta communem talis regionis consuetudinem; nisi tamen talis denudatio vel ornatus foret valde turpis & ad libidinem provocans. Rationem assignat Busenbaus istam: quia huic sexui, præsertim si maritum quærat, nimis grave esset perpetuo talibus abstinere sub peccato mortali præcise ex eo, ut aliorum scandalum passivum impediat. Ceterum loquendo de denudatione colli præfata, AA. doctrina caute, & non nisi cum magna circumspectione practicetur, ne nimia laxitate major causa peccandi præbeatur. Et hinc addunt Doctores, ut denudatio pectoris liberior, quantum fructuose fieri poterit, a Confessariis dissuadeatur, imo etiam, præsertim si ex Confessione noteur, istam denudationem huic feminæ, vel aliis in particulari fuisse occasionem frequentioris lapsus, positive interdicatur. Profecto Innoc. XI. sub suo regimine in alma Urbe Romana prohibuit, ne feminę sic scandaloso modo nudę incedentes communicentur; & Christus ipsemet S. Brigittæ *lib. 7. Revel cap.* 16. summam displicentiam, quam in tali denudatione concipit, manifestavit, ac *c.* 17. subjunxit, quanto periculo gravis peccati ob scandalum se tales exponant, & quantum gratiæ ipsis subtrahatur. Vide etiam desuper terribilem Visionem *lib. 8. Revel. cap.* 57.

Casus VI. Quidam Paterfamilias, ut securior sit de fidelitate famuli sui, hominis quidem alias valde dexteri, in hoc tamen puncto sibi non parum suspecti, relinquit in mensa certam pecuniam; quæritur, an facere possit citra peccatum scandali? Resp. Affirmative: ratio est; quia in tali casu ad summum adesset scandalum passivum, quod non tenemur impedire, si habeamus gravem rationem in contrarium, prout contingeret in præsenti: cum dominus id faceret, partim ut a sua suspicione liberetur, partim, ut de famuli fidelitate certior reddatur, sicque ipsi plura confidere queat &c. Quinimo Felix Potestas *Tom. I. Exam. Confess. part. 2. c. 2. n.* 336. ex Castropalao subjungit, quod Pater, si habeat filium probabilissime aliquoties subtrahentem ex cista parentis, semper tamen, si increpetur, negantem, possit relinquere Clavem in arca, quasi ejus oblitus, aut opponere nummos in loco patenti ex eo fine, ut filius in furto deprehensus efficacius corrigatur, & puniatur, sicque desistat: tum quia hæc actio est pura occasionis permissio facta ex gravi ratione, nimirum ut deprehensus possit efficacius corrigi, & pertrahi ad emendationem: tum quia est res valde indifferens, & ea posita filius adhuc est liber ad non furandum; tum quia talis permissio compensatur ipsa correctione, ad quam maxime Pater habet onus. *

QUÆSTIO III.

De Discordia, Contentione, & Schismate.

SUMMARIUM.

29. *Discordia, quid?*
30. *Contentio, quid?*
31. *Contentio, quale peccatum?*
32. *Schisma, quid?*
33. *Et quale peccatum?*
34. *Schisma aliud purum, aliud conjunctum cum hæresi.*
35. & 36. *Quid faciendum tempore Schismatis, quando electi sunt duo Pontifices?*

37. & 38. *Optima practica pro tali tempore.*

29 CONCL. I. *Discordia* est dissensio voluntatum circa bonum, quod ex Charitate velle debemus. Ita D.Thomas 2.2.*qu.art.* 1. & alii. Sicut enim concordia & pax consistit in consensione voluntatum, ita discordia in earum dissensione. De hac utraque extat vulgatum illud proverbium: *Concordia res parvę crescunt, Discordia magnæ dilabuntur.* Dicitur in data definitione, *dissensio voluntatum circa bonum*: nam discordia circa malum non est vitiosa, sed laudabilis. Et additur, *quod ex Charitate velle debemus*: non enim est peccatum Discordiæ, dissentire in bono, quod facere ex Charitate non tenemur, v. g. si socium rogantem, ut cum eo Religionem ingrediaris, aut peregrineris, sequi recuses.

30. CONCL. II. *Contentio* est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Ita Layman *lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 11. cum aliis. Et hæc dupliciter fieri potest: nimirum, vel ex intentione formali, quando scilicet quis agnitam veritatem impugnat; vel ex intentione virtuali, si quis doctrinam impugnet non curans, sive ea sit vera, sive falsa.

31. Ceterum Contentio, seu veritatis impugnatio, est ex genere suo peccatum mortale (quamvis ob imperfectionem actus, vel parvitatem materiæ possit esse veniale) quia opponitur Charitati, & paci. Unde Apostolus *ad Galat.* 5. inter opera carnis, quæ excludunt a regno Cœlorum, enumerat *Contentiones*. Hoc tamen intellige de tali veritatis impugnatione, quæ serio fit: nam si a Scholasticis exercitii causa, aut ad explorandam alterius doctrinam, fiat cum debitis circumstantiis, ea solet esse laudabilis.

32. CONCL. III. *Schisma* est illicita divisio, per inobedientiam ab unitate Ecclesiæ facta. Ita in re communis. Et sensus est; quod peccatum Schismatis committatur, quando quis sese segregat ab unitate Ecclesiæ, prout ea est Corpus mysticum, ex diversorum statuum Fidelibus, tamquam membris inter se, & cum uno Capite Christo, ejusque in terris Vicario connexis compositum.

33. Schisma opponitur Charitati, qua tenemur diligere Corpus mysticum Ecclesiæ, ejusque Caput visibile, Christique in terris Vicarium Romanum Pontificem. Unde D. Augustinus *l.* 1. *de Serm. Domini, cap.* 5. ait: *ubi Charitas non est, non potest esse justitia, quam Charitatem si Schismatici haberent, non dilaniarent Corpus Christi, quod est Ecclesia.*

34. CONCL. IV. Schisma subdividitur in purum, & conjunctum cum hæresi. *Schisma purum* non opponitur Fidei, sed Charitati dumtaxat & paci: ut si quis ex mera malitia abstraheret se ab obedientia veri Romani Pontificis, & alteri adhæreret. *Schisma conjunctum cum hæresi* dicitur, quando insuper negatur aliqua propositio Fidei, utputa Primatus Sanctæ Romanæ ecclesiæ, aut hujusmodi. Et quidem Schisma plerumque tandem transit in hæresin, prout notatur *can. Inter hæresin* 24. *q.* 3. ibi: *Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest: ceterum nullum schisma non aliquam sibi confingit hæresin, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.*

36. Quæres, quid faciendum sit tempore Schismatis, quando electi sunt duo Summi Pontifices? Resp. I. Si sit unus certus Papa, de quo prudenter dubitari non potest, ei erit adhærendum: & qui alteri favent, sunt Schismatici.

36. Resp. II. Si vero in tali casu legitimus Papa sit dubius, ita ut non possit prudenter cognosci, nulli est adhærendum. Ita Sanchez *disp.* 13. *de Schismate, sect.* 1 *n.* 11. Cajetanus, Sylvester, Bassæus, & alii. Ratio est: quia revera tunc nemo ex istis duobus habet verum jus in Ecclesia acquisitum. Accedit, quod temerarium sit, ac periculosum, dubia habere pro certis.

37. Itaque unusquisque tunc se gerat, ut unum Ecclesiæ membrum, & Christo Capiti adhæreat, dubios ejus Vicarios habens pro dubiis, paratus uni certo adhærere, quando Ecclesiæ provisum fuerit de certo: quod si contrarium fiat, Schisma fovetur, & hac ex parte peccari potest. Interea vero Christiana Plebs satisfaciet adhærendo suis Episcopis, Parochis, & Doctoribus Catholicis, semper parata adhærere illi Papæ, quem Ecclesia tamquam legitimum receperit. Et hæc sententia Suarezii est tutior, & in praxi tenenda.

38. Nihilominus Sayrus *in Thesauro lib.* 3. *c.* 5. *n.* 22. & Trullench arbitrantur, quod quamdiu causa est dubia, & duo vel plures contendunt de Papatu, ac se pro Summis Pontificibus gerunt, nec per Concilium Generale res est determinata, tam ipsi, quam sequaces eorum a peccato excusentur; dummodo parati sint ad determinationem Concilii Papatu se abdicare, & ejusdem Concilii determinationi, ac Decreto acquiescere. Ceterum prior Suarezii sententia tutior est, & merito tenenda. Bassæus *Tom.* 2. *Vers. Schisma, n.* 5. & alii.

QUÆSTIO IV.

De Bello, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

39. *Ratio Ordinis.*
40. *Bellum, quid, & quomodo differat a Seditione, & Rixa?*
41. *Bellum ex natura sua licitum est, si debitas conditiones habeat.*
42. *Tres ad Bellum justum conditiones requiruntur, quæ?*
43. *Potest dari Bellum ex utraque parte justum formaliter, non autem materialiter.*
44. *Subditi in dubio de justitia belli, possunt parere Principi.*
45. *Quid dicendum de extraneis,*
46. *Vel paratis sequi quocumque Bellum?*
47. *In Bello justo licite occiduntur nocentes.*
48. *Quid de innocentibus?*
49. *In Bello justo, cui acquirantur bona hostium?*
50. *Quid de injusto?*

39 SOlent hoc loco passim Doctores agere de Bello, sive quod per ipsum Charitas plurimum lædatur, præsertim si est injustum; sive quia finis Belli pax est, & securitas, *arg. c. Noli.* 23. *q.* 1. ibi: *Bellum geritur, ut pax acquiratur.* De quo proinde loquendo sit

40. CONCL. I. *Bellum* est conflictus armorum, auctoritate Principis Superiorem non recognoscentis indictus. Ita communis. Differt autem a Seditione, & Rixa, quod Bellum sit multitudinis contra extraneos: *Seditio* multitudinis contra multitudinem ejusdem Communitatis: *Rixa* vero paucorum, vel singulorum, contra paucos vel singulos.

41. CONC. II. Bellum, si debitis conditionibus vestitum sit, ex natura sua licitum est. Patet hoc ex innumeris S. Scripturæ locis. Idque intelligendum est, sive Bellum sit mere defensivum, utpote quia Jure naturæ licitum est, vim vi repellere: sive etiam offensivum, quo sumitur publica vindicta de gravibus injuriis, si aliunde congrua satisfactio obtineri nequeat.

42. CONCL. III. Ad Bellum justum tres præsertim requiruntur conditiones, videlicet auctoritas legitima Principis Superiorem non recognoscentis, justa causa, & recta intentio. Ita Doctores communiter cum D. Thoma 2.2. *quæst.* 40. *art.* 4. Et quidem, si prima vel secunda conditio desit, Bellum non solum Charitati, sed etiam Justitiæ contrarium est cum onere restituendi damna illata: si autem deficiat sola tertia conditio, id est, intentio recta, non est contrarium Justitiæ, sed soli Charitati. Mastrius *disp.* 10 *Theol. Moral. n.* 107. & alii.

43. CONCL. IV. Potest Bellum ex utraque parte esse justum formaliter, non tamen materialiter. Ita cit. Mastrius *n.* 109. cum communi. Et quidem Bellum non posse ex utraque parte esse justum materialiter, seu a parte rei, ac per se loquendo, patet ex eo: quia realiter & a parte rei, soli uni parti potest competere jus. Ceterum quia sæpe ob ignorantiam, vel diversarum opinionum probabilitatem, hoc jus ignoratur, hinc per accidens seu formaliter accidere potest, Bellum ex utraque parte esse justum; prout simile quid sæpenumero contingit in causis civilibus, sive forensibus.

44. CONCL. V. Subditi in dubio de justitia Belli, pro Principe ad Bellum eos vocante præsumere, eique parere, & militare possunt. Ita Layman *l.* 2. *t.* 4. *c.* 12. *n.* 8. cum aliis. Ratio est: quia in dubio quisque tenetur obedire Principi, vel Superiori suo. Sufficit proinde, ut talibus subditis (idem dic de militibus conductitiis, si illis postea Bellum imperetur, de cujus justitia dubitant) manifeste non constet de injustitia Belli.

45. Ceterum milites extranei, atque voluntarii, vocati ad Bellum, justitiæ causam magis examinare tenentur; & si de justitia Belli dubitent, ita ut in neutram partem prudenter assentiantur, plerumque militare non possunt: quia nulla cogente, aut excusante obediendi necessitate, exponunt se periculo gravissimæ injuriæ inferendæ. Dicitur, *plerumque*: nam si qui-

siquidem causa bellandi speculative appareat dubia, simul tamen præsumptio sit, Principem cum Consiliariis causam illam prius diligenter examinasse, bonaque fide ad Bellum procedere, damnari non debent milites, etiam extranei, si eidem, deposito practice suo dubio, pro stipendio serviant. Layman *loc. cit.* cum aliis.

46. Illud vero apud omnes in confesso est, milites, qui parati sunt sequi quemcumque ad Bellum vocantem, sive justum sit, sive injustum, dummodo stipendium præbeat, versari in malo statu, & nisi propositum mutent, a Confessario absolvi non posse. Layman ibidem, Bassæus *Vers. Bellum n.9.* & alii.

47. CONCL. VI. In Bello justo licite occiduntur omnes nocentes ac rebelles, non solum in ipso pugnæ congressu, sed etiam post partam victoriam, si eorum mors ad vindicandam injuriam, & pacem atque securitatem firmandam, necessaria videatur: nisi forte sub promissione vitæ sese dederint; tunc enim pactum erit servandum. Ita Mastrius *loc.cit.* cum communi. Additur tamen, *nisi forte sub promissione &c.* Nam, ut dicitur *c.Noli.23.q.1.Fides, quando promittitur, etiam hosti servanda est.*

48. Porro innocentes (quales de Jure naturæ, sunt pueri, ac mulieres; de Jure vero Ecclesiastico Religiosi, Clerici, peregrini, homines simplices ac rusticani, idque secundum juris præsumptionem, quamdiu contrarium de ipsis non ostenditur, *arg. c. Innovamus. de Tregua & Pace*) Innocentes, inquam, per se atque ex intentione in Bello occidere numquam licitum est: per accidens tamen, ac præter intentionem aliquando possunt occidi, utputa si Bellum geri, vel victoria obtineri nequit, nisi innocentes una cum nocentibus, quibus permixti sunt, simul occidantur: prout accidit in arcium eversione, urbium expugnatione, &c. Nam tunc ratio boni communis præponderat privato.

49. CONCL. VII. In Bello justo bona mobilia ab hostibus capta Jure Gentium fiunt occupantis; quod verum est, nisi consuetudo, vel leges particulares locorum contrarium statuant: Bona autem immobilia fiunt Principis, vel Reipublicæ justum Bellum indicentis. Ita communis; & patet ex § *Item ea Inst. de Rerum divisione*, ibi: *Ea, quæ ex hostibus capimus, Jure Gentium statim nostra fiunt.* Concordat textus *l. Si quid bello.ff.de Captivis*, juncta Glossa ibidem, recte hoc de rebus mobilibus intelligente. Quod si tamen alicubi vigeat lex particularis, vel consuetudo, ut tota præda in communi reponatur, & singulis æqualiter dividatur, juxta illud Davidis Regis effatum, 1. *Reg.* 30. *Æqua pars erit descendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter divident*: tunc ea omnimodis erit observanda.

50. Dicitur notanter, *in Bello justo*. Nam capta ab hostibus in Bello injusto, omnia sunt obnoxia restitutioni, ut dictum *n.* 42. Plura de Bello dicere non juvat: si verum est illud Poetæ:

Nulla salus Bello: pacem deposcimus omnes.

* Quinimo bona mobilia spiritualia, seu principaliter ad finem spiritualem ordinata v. g. Patenæ, calices, pretiosa paramenta &c. etiam in Bello justo Ecclesiis ablata non fiunt capientium; cum sint res extra commercium humanum. Ita Suarez *disp.13. de Charit sect. 7. n. 17.* Sylvester *V Bellum. III.n.6.* & Petrus Marchantius *Tom.3. Trib. Sacrament. sect. 6. Tit. 2. q. 3. Conclus.* 3. Adeoque tenerentur milites Christiani similia deprædantes iterum restituere: quia tales res non sunt sub commercio humano. Quoniam vero hoc in praxi raro fieri videmus, præsertim, si milites Hæretici cum Catholicis commixti sunt, permittunt, imo suadent Doctores, ut alii incolæ similes res spirituales a militibus vili pretio (prout plerumque milites sic solent venales exponere) comparent cum hac intentione, quod illas velint iterum Ecclesiæ, ad quam spectant, si eamdem rescierint, restituere recepto redemptionis pretio, quale pretium etiam teneretur Ecclesia reddere, ut pote cujus negotium utiliter talis gessit. Ita Diana *part.6.Tract.4. Resol. 23.* Bassæus *V. Bellum n.* 19. & Bonacina *de Rest. in part. disp.2.q.ult.sect.1.punct.ult.n.24.*

Quærit. I. Ad quem pertineant bona mobilia temporalia per hostem ablata, & denuo per milites defensores illius regionis recuperata? Casus potest esse iste. Husari hostiles ex licentia sui Capitanei deprædati sunt certos pagos, præter pecora alia insuper bona auferentes, & in sua castra tamquam in locum tutum deportantes. Intra paucos dies hi Husari ab aliis militibus dictæ Regionis defensoribus ex improviso obruuntur, quibus etiam tota præda, Husaris partim cæsis, partim in fugam actis, in manus venit. Quæritur jam, an dicti milites teneantur hanc prædam iterum restituere prioribus Dominis, vel num possint sibi retinere? Resp. I. Si pecora vel alia bona temporalia dicti milites virtute bellica ab hostibus Husaris recuperarunt pro tunc, quando hi eam prædam necdum ad castra, aliumve locum tutum deportarunt, tenentur iterum rusticis restituere; cum tali modo hi milites non fiant Domini prædæ: taliter enim intelligendus est textus L. ab hostibus 12. §. Servi autem *C. de Postliminio reversi*, ubi ait: *militem eorum, quæ virtute Bellica acquisivit, non Dominum, sed defensorem esse debere.* Atque sic sentiunt Angelus, ac Salicet. in L. *ab Host.C.de Capt* & eo modo etiam explicanda erit Glossa apud Gothofredum *in L.in Bello §.si quis servum ff. de Captiv.& Postlim.* dum inquit, *res meas virtute Bellica recuperatas mihi gratis debere restitui.* Resp. II. Si præfati milites hanc prædam recuperarunt jam deportatam antea ab hostibus in tutum locum, non obligantur reddere primo spoliatis. Ita desumitur ex *L. si quid Bello ff. de Captiv.* ibi: *si quid Bello captum est, in præda est, nec postliminio redit.* Intellige: si recuperetur ab hostibus jam tranquille possidentibus & quidem virtute bellica: sic enim hæ leges ad invicem concordantur, prout bene notandum.

Quærit. II. An bona mobilia temporalia, quæ ab hoste in bello justo capta, & postmodum incolis illius regionis, in qua spolium contigit, vendita fuerunt, possint denuo prætendi a primis Dominis jure Postliminii? Casus formari potest sequens. Milites castra metati in terra hostili, data ab eorum præfecto spoliandi licentia, divitem prædam ex confinibus ad castra tamquam locum tutum comportarunt: post aliquod tempus discedere jussi, quoniam non omnia utensilia ex præda acquisita secum commode accipere poterant, non pauca ex iis vili pretio quibusdam incolis horum confinium vendiderunt. Quæritur modo, an illi, qui fuerunt antea horum utensilium Domini, possint oblato pretio ab emptoribus saltem per sententiam judicis eadem iterum prætendere jure postliminii? ubi nota, quod jus postliminii nihil alud sit, *quam jus amissæ rei recipiendæ ab extraneo, ac in statum pristinum restituendæ. H. N.*

Resp. Prædicta bona mobilia temporalia, si emptoribus pretium, quod dederunt, offeratur, possunt iterum prætendi a primis Dominis jure Postliminii, saltem in locis ubi lex Postliminii adhuc est in usu. Probatur ex *L. in Bello 12. §. Si quis servum. ff. de Captiv.&Postliminio &c.* ibi: *Si quis servum &c. ab hostibus captum redemerit, protinus redimentis est, quamvis scientis alienum fuisse, sed oblato ei pretio, quod dedit, Postliminio redisse, aut receptus esse servus credetur.* Ubi glossa apud Dionysium Gothofredum sic habet: *Res meas ab hoste, qui recuperat, eas mihi restituere cogitur.* Accedit lex *Id quod. 9. ff. de legat.* I. Ita præter Covarruviam *part.v.Relect.c.peccatum de Regul. Tom.1.§.ij de Capt. in Bello & servit. per sen.n.* 7. etiam sentiunt Jason, Bartolus & Paulus Castrensis in dictam legem scribentes, ubi ultimus sic habet: *Postquam res fuit nostra, speratur recuperari fictione Postliminii, quod locum habet in rebus, sicut in personis.* Nec opponas textum Juris superiori quæsito allegatum, *L. Si quid.ff. de Captiv.&c.* ibi: *Si quid in Bello captum est, in præda est, nec Postliminio redit.* Resp. enim conformiter dictis, allegatam superiori quæsito legem loqui de recuperatis virtute bellica ex præda in loco tuto posita; ubi lex specialiter proper Virtutem bellicam militibus favet: in præsenti autem sit sermo de recuperatis ab hoste per emptionem, quæ duo ad invicem non debent confundi.

Quærit. III. Qualia sint specialia peccata, quæ possunt in Bello committere Principes, Duces, & milites? Resp. I. Posito etiam Bello justo, Principes peccant, *inprimis*, si stipendia non tribuant in pretium laborum & periculorum, quæ miles subit. *Secundo*, si negligant resarciri damna, quæ milites ex denegatione stipendii necessitate pressi subditis aliis inferunt: solent enim ob dictam causam non dati stipendii vicinos Populos molestare, & varia ab illis extorquere.

Tertio,

Tertio, si fine causa, & temere Exercitum periculo maximo exponant: non enim Princeps Dominus est vitæ subditorum, sed Gubernator, neque pro suo arbitratu potest bona illorum expendere, sed prout communi bono necessarium fuerit; alias non Rex, sed Tyrannus erit. Resp. II. Duces militiæ gravissime peccant, & ad restitutionem obligantur, *In primis*, si plures milites repræsentent, quam secum habeant, aut justa consuetudo admittat, ut sic plura stipendia accipiant, & sibi retineant. *Secundo*, peccant Duces & Commissarii exercitus, si vel ex negligentia vel muneribus Judæorum &c. excæcati pabulum pro equis, vel alimenta pro militibus scienter permittant advehi jam corrupta, ex quibus sequatur mors militũ vel equorum, aut morbi. &c. *Tertio*, peccant Duces transeuntes cum suo exercitu, præsertim Castrorum metatores, qui tenent loca vicina suspensa, neque manifestant, quo sint diversuri; ut sic accedat, & offerat unusquisque locus magnam quantitatem pecuniæ, ne illuc exercitus transeat. *Quarto*, peccant Duces, signantes ultra legitimam consuetudinem suos famulos in milites & centuriones, ut stipendium a Principe designatum imminuant, & sibi illam partem reservent. Resp. III. Milites peccant, *in primis*, si temere & absque ulla necessitate periculo vitæ se exponunt; at, quando est probabilis spes utilitatis Reipublicæ &c. laudabile erit militi, & actus fortitudinis vitam suam periculo exponere. *Secundo*, peccant, si Stationem aut pugnam deserant, etsi adsit periculum mortis; nam sic totam communitatem exponerent periculo. *Tertio* peccant mortaliter, si a castris deficiant: quia sub hac obligatione sunt conducti; nam si hæc facultas discedendi libera esset cuilibet militi, non posset Dux secure ad bellum procedere; cum enim existimaret, sufficientem numerum habere ad pugnam, vacuum se & inermem inveniret. *Quarto*, si ultra debitum stipendium quidpiam notabile accipiant, præter id quod consuetudine jam recepta illis debitum est; unde etiam obligati sunt ad restitutionem. *Quinto*, qui pabulationem in terra amica (secus si in terra hostili) instituunt, quamvis sufficiens pabulum aliunde advehatur, aut pretio comparari valeat, Lessius in Auct. V. *Bellum Casu* 4. Quamvis non desint Auctores teste La Croix *l.* 3. *p.* 1. *n.* 883. existimantes ex communi consuetudine licitam esse pabulationem tamquam onus commune prædiorum, quando pro utilitate Provinciæ Bellum geritur. Si plura cupis, vide nostrum Petrum Marchantium *Tom.* 3. *tract.* 8. per totum. *

TRACTATUS V.

DE RELIGIONE, ET VITIIS OPPOSITIS.

1 PRæsens de Religione Tractatus, & cuivis Catholico perutilis, & Confessariis scitu admodum est necessarius: cum enim ad Religionis virtutem pertineat, uni DEO debitã exhibere reverentiam & cultum, eademque inter alias virtutes Morales sit excellentissima, utpote proximius ad DEUM accedens in quantum operatur ea, quæ directe & immediate ordinantur in honorem Divinum; hinc patet, quam utilis sit cuilibet tantæ virtutis exactior notitia, ad perfectiorem illius exercitationem apprime conducens.

DISTINCTIO I.

De Virtute Religionis, & variis ejus Actibus.

QUÆSTIO I.

De natura, objecto, & pæstantia virtutis Religionis

SUMMARIUM.

1. *Utilitas præsentis Tractatus.*
2. *Religio, unde sic dicta?*
3. *Sumitur tripliciter.*
4. *Religio, quid?*
5. *Cultus & Honor differunt; quomodo?*
6. *Objectum Religionum quale?*
   (a) Ut dictum Tract. 4. Dist. 1. n. 8. & 10.
7. *Religio inter virtutes Morales præstantissima.*
8. *A Religione possunt imperari actus virtutum Theologicarum, & aliarum omnium.*

2 NOmen *Religionis* a *religando* dictum est, eo quod nos Omnipotenti DEO religet, seu astringat, juxta illud D. Augustini, *lib. De vera Relig.* circa finem: *Religet nos Religio uni Omnipotenti Deo.* Quamvis alii aliam hujus nominis derivationem assignent, dum volunt, Religionem dici *a relegendo*, quod ea, quæ ad cultum Divinum pertinent, sæpius sint animo relegenda, seu revolvenda: vel tandem a *religendo*, quod per eam Deum, quem per peccatum rejecimus, rursum eligamus, seu reeligamus.

3. Tripliciter autem sumitur Religio. I. Pro virtute, quo debitum Deo cultum exhibemus. II. Pro formula cultus Divini omnibus communi, per quam mancipantur homines obsequio divino, quantum præcise necessarium est ad salutem consequendam: sic dicitur Religio Christiana, & Religio Catholica. III. Pro Statu Religioso; nec aliud est, quam Fidelium ad Christianæ Charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, stabilis in communi vivendi modus: in quo sensu dicitur, *Religio Seraphica*, *Religio S. Dominici*, &c. & ejus Professores dicuntur *Religiosi*, & quandoque *Regulares*, a speciali Regula, quam profitentur. In proposito sumitur Religio in prima dumtaxat acceptione, seu quatenus est virtus, prout inscriptio præsentis Distinctionis, & quæstionis satis indicat, ibi: *De virtute Religionis.*

4. CONCL. I. *Religio* est virtus moralis, inclinans ad debitum cultum DEO tamquam primo rerum omnium Principio exhibendum. Ita Lactantius *lib.* 4. *Divin. Instit. cap.* 28. estque in re communis. Dicitur, *Virtus*; quæ particula stat loco generis. Et additur, *Moralis*: ad differentiam Virtutum Theologicarum a quibus distinguitur.

5. Dicitur ulterius, *ad debitum cultum* &c. Ubi per cultum intelligitur honor, non quidem quomodocumque, sed cum quadam animi submissione exhibitus *Deo tamquam primo rerum omnium Principio*, prout denotant verba sequentia. Nam hujusmodi submissionem honor in genere non includit: quia honor exhibetur non solum Superioribus, sed etiam æqualibus, imo & inferioribus, juxta illud Apostoli *Rom.* 12. *Honore invicem prævenientes*. Honor quippe generatim nihil aliud est, quam testimonium excellentiæ alterius; Cultus autem ulterius addit submissionem unius ad alium: unde Deus honorat quidem Sanctos, non vero colit. Nos vero per virtutem Religionis non solum absolute seu nude honoramus Deum, ipsius protestando excellentiam; sed etiam colimus, protestando supremam ejus excellentiam, nostramque ad ipsum submissionem, tamquam ad primum rerum omnium Principium: utpote cum omnia producat, conservet, atque gubernet infinita Sapientia, Bonitate, atque Potentia sua.

6. CONCL. II. Objectum materiale atque immediatum Religionis, sive *Objectum Quod* (ut loquuntur Theologi) non est DEUS, sed ipsemet debitus cultus Deo exhibendus; quamvis virtus Religionis remote quodammodo, & indirecte, etiã Deũ respiciat pro objecto, nempe pro *Objecto Cui*: id est, quem attingit per actus suos tamquam finem, seu cui debitum cultum exhibere studet. Ita Lessius *lib.* 2. *de just. & jure, & cap.* 36 *dubitat.* Herinex *disp.* 1. *de Religione, q.* 1. estque in re communis. Ratio est: quia per hoc Religio differt a tribus Virtutibus Theologicis, Fide, Spe, & Charitate, quod hæ immediate respiciant Deũ, tamquam *Objectum Quod*, saltem primarium; ideoque immediate nos conjungant Deo. Econtra vero Religio respicit immediate cultum Deo exhibendum, tamquam *Objectum Quod*, ipsum vero Deum tamquam *Objectum Cui*, seu mediante cultu, qui ei exhibetur. (a Porro Objectum formale Religionis vel est ipsa Divina Excellentia, vel debitum in ea fundatum, indeque consurgens honesta scolendi Deum.

7. CONCL. III. Etsi Virtutes Theologicæ sint præstantiores Religione, eo quod immediate attingant Deum, tamen inter Virtutes Morales Religio est omnium præstantissima.

Ita

Ita Doctores communiter cum D. Thoma 2.2.q.81.art.6. Ratio est: quia excellentia virtutum desumitur ex præstantia objecti, ac modi illud attingendi: atqui Religio post Virtutes Theologicas (utpote quę pro objecto immediato habent ipsumet Deum) habet objectum præstantissimum, videlicet debitum cultum Deo exhibendum, simulque magis de propinquo accedit ad Deum, tamquam ultimum Finem nostrum; ergo. Minor probatur inductione: nam Misericordia v.g. respicit pro objecto miseriam Proximi sublevandam; justitia jus suum cuilibet reddendum, & sic loquendo de ceteris; Et Religio respicit pro objecto cultum Deo exhibendũ, sicque propinquius attingit Deum.

8. CONCL. IV. Nihilominus actus Virtutum tum Theologicarum, tum aliarum omnium, possunt a virtute Religionis imperari, sicque aliquo modo ad hanc spectare. Ita Herinex *loc.cit.n.*3. Bassæus *tom.*1. *Verf. Religio.* 7. *n.* 5. & alii. Ratio est: quia omnes actus aliarum Virtutum possunt assumi ut medium colendi Deum, atque supremam ejus excellentiam profitendi. Sic D. Augustinus *c.*3. *Enchiridii* ait, quod *Deus colitur Fide, Spe, & Charitate.* Similiter D. Jacobus *in sua Canonica c.*1. ait: *Religio munda & immaculata hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo.* Hoc quippe verificatur ex eo, quatenus ex motivo colendi Deum, nostramque erga eum submissionem profitendi, tales Virtutum actus elicimus: qui proinde a virtute Religionis imperantur, seu causantur. Nisi dicere velis cum Lessio *loc.cit.num.*12. Religionem & Cultum interdum sumi generatim pro omni Virtutis officio, quo ordinamur ad Deum, sicque accipi in citato S. Scripturæ textu.

QUÆSTIO II.
De variis actibus virtutis Religionis.
SUMMARIUM.

9. *Religio generatim, & proprie accepta.*
10. *Actus Religionis universim quot?*
11. *Alii sunt interni, alii externi.*
12. *Devotio, ut est specialis actus Religionis, quid?*
13. *Devotionis largior acceptio.*
14. *Devotionis causæ.*
15. *Sacrificium proprie, quid?*
(a) Tract.14. Dist.5. per totum.
(b) Ut dictum Quæst.præc.n.5.
16. *Sacrificium sumitur quandoque large.*
17. *Oblatio late, & proprie accepta, quid?*
(c) Plura de his Tract.11.Dist.4.n.9.& seqq.
18. *Primitiæ, quid?*
19. *Decimæ, quid?*
(d) Tract.11.Dist.4.quæst.1.& seqq.
20. *Adjuratio, quid?*
21. *Fit duobus modis.*
22. *Laus Dei.*

9. ADvertendum, quod quamvis Religio interdum sumatur generatim pro omni actu virtuoso, quo ad Deum ordinamur, eique obedire & placere studemus (nam & hoc modo servire Deo, sicque nostram erga Deum submissionem profiteri satagimus) proprie tamen illi sint actus virtutis Religionis, atque ab ea proxime eliciantur, qui peculiariter continent nostram erga Deum subjectionem, seu quibus proprie significamus Divinam Excellentiam, & nostram erga Deum submissionem. Et de his loquendo, sit

10. CONCL. I. Actus Religionis universim sunt undecim, videlicet Adoratio, Oratio, Devotio, Sacrificium, Oblatio Primitiæ, Decimæ, Votum, Juramentum, Adjuratio, & Laus Dei. Ita Doctor Angelicus 2.2.q.82. & seqq. cum communi; & patebunt singula magis ex dicendis.

11. CONCL. II. Ex hujusmodi Actibus Religionis, alii sunt interni, alii externi. Horum priores sunt, qui sola mente interius perficiuntur: ut sunt Devotio, & Oratio: datur enim & Oratio mentalis, ac proinde hæc non necessario in opus externum prodit. Posteriores sunt, qui in opus externum prodeunt: ut sunt Sacrificium, Oblationes, præstatio Primitiarum, vel Decimarum, & hujusmodi. Et de his omnibus singillatim agendo, sit

12. CONCL. III. *Devotio*, ut est specialis actus Religionis, nihil aliud est, quam interna quædam sui ipsius ad cultum Divinum oblatio, seu traditio; & recte describitur, dicendo: Devotio est actus voluntatis hominis, offerentis seipsum Deo ad serviendum. Ita communis: nam *Devotio* dicitur a *devovendo*, seu se ad alicujus servitium totaliter obstringendo. Unde & olim apud Gentiles *Devoti* dicebantur, qui seipsos Idolis devovebant in mortem.

13. Dicitur notanter, *Devotio, ut est specialis actus Religionis.* Siquidem Devotio quandoque sumitur non pro actu peculiari, sed pro ipsa pia affectione, seu promptitudine ad faciendum ea, quæ sunt Cultus Divini; ut sunt Orationes, Laudes Dei, Sacrificium, &c. Qua ratione illi, qui prompte & ferventer talia affectant, & superatis vani timoris, tergiversationis, & aliarum perturbationum difficultatibus, cum gaudio spirituali similia præstant, dicuntur *Devoti*: & merito, quia ostendunt se Divino culti & servitio esse totaliter addictos, & mancipatos. Hinc etiam nonnumquam illi, qui in sæculo vivunt sub obedientia & directione alicujus Patris Spiritualis, *Devoti* appellantur, ut pote specialius Dei servitio dedicati.

14. Porro Devotionis hujus causa principalis est S. Sanctus, intellectum illuminans, & voluntatem accendens: quamvis ex parte nostra plurimum ea foveatur ex attenta & frequenti consideratione Divinarum Perfectionum, Beneficiorum Creationis, Conservationis, Gubernationis, ac præsertim Redemptionis per Christum factæ, atque vicissim propriæ nostræ indigentiæ & miseriæ. Nam ex harum pia ruminatione oritur in nobis humilitas, & pia affectio totaliter nos Divino culti & servitio mancipandi, sicque immiscent se diversi actus aliarum Virtutum, præsertim Theologicarum.

15. CONCL. IV. *Sacrificium* proprie acceptum, ac prout est actus distinctus a ceteris actibus Religionis, est oblatio externa rei permanentis Deo exhibita, qua significatur supremum Dominium atque excellentia Dei, & subjectio sacrificantis ad ipsum, mediante aliqua ipsius rei oblatæ destructione, seu immutatione. Ita in re communis. Dicitur, *Oblatio externa.* Quia Sacrificium proprie dictum est actus Religionis, & quidem externus, consistens in externa alicujus rei oblatione: prout in Veteri Lege factum legimus in immolatione boum, arietum, vitulorum, hircorum, Agni Paschalis, atque in effusione diversorum libaminum. Sed hæc omnia Sacrificia defacto in Lege Evangelica coadunata sunt in uno tremendo, & incruento Missæ Sacrificio; de quo tamen plura suo loco. (a) Dicitur ulterius, *qua significatur supremum Dominium Dei, & subjectio sacrificantis ad ipsum.* Siquidem in hoc consistit ratio virtutis Religionis, quod Deo debitum exhibeamus cultum cum nostra erga ipsum submissione. (b)

16. Additur vero, *Sacrificium proprie acceptum, & prout est actus distinctus a ceteris actibus Religionis.* Si quidem large ac improprie loquendo, Sacrificium quandoque accipitur pro quolibet opere bono, quod instar Sacrificii Deum placat, & conciliat: quo modo Contritio, Eleemosyna, imo & quodvis opus justitiæ, non raro in S. Scriptura Sacrificium vocatur, ut *Psal.* 50. *Sacrificium Deo Spiritus contribulatus. Psal.* 4. *Sacrificate sacrificium justitiæ.* Et *Psal.* 49. *Sacrificium Laudis honorificabit me*, & alibi. Verum in hisce textibus Sacrificium non accipitur proprie, ac prout est actus specialis Religionis, sed improprie, atque large pro quolibet actu bono in Deum relato.

17. CONCL. V. *Oblationis* nomen dupliciter sumitur: I. Late seu generice, pro omni videlicet re ad cultum Divinum oblata, seu data: quo modo quaslibet oblationes ad Dei cultum factas, & ipsas quoque Primitias atque Decimas comprehendit. II. Proprie, ac prout est specialis actus Religionis, sicque Oblatio accipitur pro spontaneis illis oblationibus seu donis, quæ Fideles ob Dei cultum atque honorem ad Altare deferre solent: quales oblationes ad Tẽplum, & Arcã Dei, olim plurimas factas esse, constat ex S. Scriptura passim, talesque etiam defacto tũ sub Missarum Solemniis, tum alias crebro fieri videmus. (c)

18. CONCL. VI. *Primitiæ* vocantur primi fructus agrorum, vinearum, hortorum, & arborum, Deo, ut Largitori omnium bonorum in signum gratitudinis, nostræque subjectionis oblati. Unde patet, oblationem Primitiarum esse specialem actum virtutis Religionis, & quidem externum; cum non nisi per actualẽ primorum fructuum ad Dei cultum oblationem fiat. Ceterũ in animalibus *Primitiæ* proprio nomine appellantur *Primogenita.*

19. CON-

19. CONCL. VII. *Decimæ* recte definiuntur, quod sint pars decima omnium fructuum juste acquisitorum, Deo in recognitionem universalis sui Dominii debita, atque Ecclesiæ Ministris quotannis exsolvenda. Ita in re communis, & desumitur ex *can. Decimas Deo.* 16.*q.*7. & *c.Tua nobis. de Decimis*, ibi: *Decimæ, quas Deus in signum universalis Dominii sibi reddi præcepit, suas esse decimas & primitias asseverans*, cum concordantiis. Verum de Decimis, quin & Oblationibus ac Primitiis, ex professo alibi. (d)

20. CONCL. VIII. *Adjuratio* est rei sacræ contestatio ad permovendum alterum: Ita communis. Sic 1. *Thessal. cap. ult.* Apostolus petit, dicendo: *Adjuro vos per Dominum, ut legatur Epistola hæc.* Item *Matth.* 26. Princeps Sacerdotum adjuravit Christum, dicendo: *Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus*; & alibi. Igitur Adjuratio debite facta est actus Religionis; quia per Divini Nominis invocationem, vel alterius rei sacræ reverentiam adjurando alterum, boni quidpiam ab eo obtinere contendimus; estque Deo gratissimum, si reverentia & amore sui quispiam adjuranti obsequatur, prout & Christus illico Principi Sacerdotum sese adjuranti obsecutus fuit, dicendo manifeste veritatem, de qua interrogabatur.

21. Duobus autem modis Adjuratio fieri potest, videlicet præcipiendo, & deprecando. Exemplum prioris habetur in citatis verbis Apostoli 1. *Thessal.cap.ult.* Et hoc modo etiam adjurantur dæmones in Exorcismis Ecclesiæ, eisdem imperando, & hac Divini Nominis, atque rerum cælestium contestatione, terrorem incutiendo. Exemplum posterioris habetur in precibus Ecclesiæ, per Christi adjurationem supplicantis exaudiri, dum in earum fine subjungere solet: *Per Dominum nostrum Jesum Christum* &c. vel absolute, *Per Christum Dominum nostrum.* Item & in Litaniis deprecari Deum, *Per crucem & passionem*, *Per mortem & sepulturam* Christi Domini, ac hujusmodi.

22. CONCL. IX. Cum Laus præconium importet, ac proprie sit populi de aliquo recta loquentis, prout explicat Calepinus: quid sit Laus Dei, notum erit omnibus Laudes divinas in Ecclesia quotidie & audientibus, & personantibus; juxta illud *Apoc.*19. *Laudem dicite Deo nostro omnes Sancti ejus, & qui timetis Deum, pusilli & magni.* Et *Ps.*33. *Semper laus ejus in ore meo.* Quamvis Laus Dei, dum fit a nobis Viatoribus, ferme semper Orationi misceatur, sicque ad hanc reduci possit, ut notat Lessius *Lib.*2.*c.*37.*n.*1.

QUÆSTIO III.

De Adoratione Deo debita.

SUMMARIUM.

23. *Adoratio, quid?*
24. *Adoratio mere civilis, seu politica;*
Et Sacra seu Religiosa.
25. *Hujus tres sunt species, nimirum Latria,*
Hyperdulia, Et Dulia.
26. *Adorationis objectum duplex, materiale & formale.*
27. *Deo debetur Cultus Latriæ.*
28. *Tres Personæ Divinæ sunt una Adoratione adorandæ; quomodo?*
29. *Christus adoratur Cultu Latriæ.*
30. *SS. Eucharistiæ Sacramentum est adorandum Cultu Latriæ.*

23. Explicatis præcedenti Quæstione nonnullis actibus virtutis Religionis, qui minori discussione indigere videbantur, pergendum ad reliquos (Juramento, & Voto ad specialem Tractatum reservato) singillatim explicando. Et primo loco occurrit Adoratio, utpote præstantissimus Religionis actus, per quem reveremur supremam Dei Majestatem, nosque illi quanta possumus corporis & animæ demissione subjicimus. Siquidem, ut inquit S. Damasc. *Orat.* 1. *de Imaginibus: Adoratio est submissionis nota;* id est, Adoratio est actus, quo quis alteri se submittit in recognitionem suæ excellentiæ.

24. Quia vero varia sunt excellentiarum genera, hinc pariter diversæ distinguuntur Adorationum species. Et quidem in primis datur Adoratio mere Civilis, seu politica, qualis exhiberi solet Regibus, Principibusque, propter excellentiam sui status, seu potestatis humanæ, quam præ aliis habent: quo modo passim in S. Scriptura leguntur quidam adorasse suos Reges, ut David 1. *Reg.*20. *Adoravit tertio* Jonathan, *cadens pronus in terram.* Verum de Adoratione mere Civili in proposito non agitur, sed solum de Adoratione sacra sive religiosa, quæ cuipiam exhibetur ob excellentiam suam sacram & supernaturalem. Et de hac loquendo, sit

25. CONCL. I. Adorationis sacræ seu Religiosæ tres sunt species, videlicet Latria, Hyperdulia, & Dulia. Ita communis Catholicorum, *Latria* juxta receptum Theologorum sensum, significat supremam & singularem illam Adorationem, quæ soli Deo propter summam atque infinitam suam excellentiam debetur: unde taliter describi solet: Adoratio Latriæ est actus Religionis, quo quis alteri (scilicet DEO) sese submittit tamquam habenti supremam supra se excellentiam. Per *Hyperduliam* intelligitur Adoratio, seu cultus ille, qui exhibetur creaturæ cuipiam propter singularissimam suam excellentiam: & talis competit Beatissimæ MARIÆ Virgini, propter excellentiam Maternitatis DEI, ac specialissimam Sanctitatem, aliaque excellentissima dona sua. Per *Duliam* vero communiter intelligitur cultus ille, qui debetur Sanctis propter supernaturalem excellentiam suæ sanctitatis & gloriæ, quam habent in Cœlis.

26. Et notandum est, quod objectum Adorationis sit duplex, formale scilicet & materiale. *Objectum formale* Adorationis est ratio ipsa, propter quam aliquid adoratur: cujusmodi ratio adorandi semper est dignitas, & excellentia reperta in persona adorata, in qua reperitur ejusmodi excellentia. Sic cum Christum Dominum adoramus cultu Latriæ, ipsemet Christus est objectum materiale Adorationis; Divinitas vero Christi, ejusque suprema excellentia, est objectum formale ipsius.

27. CONCL. II. DEO, totique Sanctissimæ Trinitati, ac cuilibet Personæ Divinæ, debetur cultus Latriæ. Ita certa, & indubitata omnium Catholicorum: cum quælibet Persona Divina sit DEUS: DEO autem propter supremam suam in omnes excellentiam deberi cultum Latriæ, patet ex ipsa hujus nominis explicatione jam posita.

28. CONCL. III. Tres personæ Divinæ una Adoratione sunt adorandæ; non quidem sic hoc intelligendo, quasi una non possit distincte ab aliis adorari, sed sic, quod aliæ duæ explicite non excludantur. Ita communis Theologorum, ac præsertim Mastrius *disp.*11. *Theol. Mor. n.* 18. Ratio prioris partis est: quia una est essentia, excellentia, Divinitas atque Majestas omnium trium Personarum Divinarum, & per consequens una Adoratio debetur omnibus. Altera pars patet: quia sicut unam Divinam Personam possumus distincte concipere ab alia, ita & adorare, modo alteram explicite non excludamus. Unde in Litaniis nunc Patrem, nunc Filium, nunc Spiritum sanctum invocamus, & pleraq; Orationes Ecclesiæ diriguntur modo ad Patrem, modo ad Filium, modo ad Spiritum sanctum, quamvis interim ceteræ Personæ explicite non excludantur. Impium enim, ac nefarium esset, alias excludere explicite; quia licet tres sint Personæ SS. Trinitatis, una tamen omnium est Essentia, Divinitas atque Majestas. Hinc dum unam Personam SS. Trinitatis adoramus, ac invocamus semper implicite ad alias duas, ceu unum Deum, nostra dirigitur adoratio, atque invocatio.

29. CONCL. IV. Christus est adorandus Adoratione Latriæ. Est de Fide. Ratio est: quia Christus non solum est homo, sed etiam verus Deus, cui utique debetur cultus Latriæ. Nec obstat: quod Christus simul includat naturam humanam, quæ non videtur posse adorari cultu Latriæ. Resp. enim, hinc solum sequi, quod natura humana non spectet ad objectum formale Adorationis, sive quod non sit ratio formalis adorandi Christum, utpote quæ est Divinitas ejus: non autem, quod non spectet ad objectum materiale, seu *Quod* Adorationis, ut loquuntur Theologi. Nam, quia juxta Symbolum S. Athanasii, licet Christus sit *Deus & homo, non duo tamen, sed unus est Christus*, etiam unica Adoratione Latriæ is adoratur: in qua tamen ratio formalis & motiva adorandi est Divinitas ejus; objectum vero materiale seu *objectum Quod*, ac terminus adæquatus hujus Adorationis, est unus ac totus Christus, verus Deus, verusque homo.

30. CONCL. V. Etiam Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum est adorandum cultu Latriæ. Ita omnes Catholici: estque novissime definitum in Concilio Tridentino *Sess.*13.*c.*5. & *can.*6. ibi: *Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu Latriæ, etiam externo adorandum*, &c. *vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, & ejus*

Adoratores esse idololatras anathema sit. Ratio est: quia in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento adest, realiterque continetur Christus Dominus, verus Deus, cultu Latriæ dignissimus.

QUÆSTIO IV.

De Cultu Sanctorum, Sacrarum Reliquiarum, atque Imaginum,

SUMMARIUM.

31. *Adoratio absoluta, & respectiva, quid?*
32. *Sancti in cælis adorantur Cultu Duliæ, B. V. Maria Cultu Hyperduliæ absoluto.*
33. *Hic cultus est sacer.*
34. *SS. Reliquiæ, & Imagines, quomodo venerentur?*
35. *Verba notabilia Conc. Trid. circa cultum SS. Imaginum.*
36. *Imagines possunt dupliciter considerari, quomodo?*
37. *Objectio Hæreticorum contra Imagines diluitur.*
38. *Homines Sancti necdum Canonizati non possunt cultu publico honorari, bene tamen privato.*
39. *Cultus publicus, & privatus, quis?*
40. *Corollaria de cultu privato.*
41. *Corollaria de cultu publico.*
42. *Limitatio prædictorum,*
    Forma Canonizationis, quæ nunc est, olim non requirebatur.
43. *Decretum Urbani VIII. circa Imagines Sanctorum necdum Beatificatorum.*
44. *Declaratio dicti Decreti.*

31. ADvertendum, quod Adoratio alia sit absoluta, alia respectiva. Absoluta convenit rei intellectuali, quæ per se honorabilis, atque adorabilis est: sic Deus, ac Christus cultu Latriæ absoluto est adorandus. Unde *Adoratio absoluta* illa est, qua quis colitur ob perfectionem, atque excellentiam sibi intrinsecam. *Adoratio respectiva* vero, qua quis adoratur seu collitur propter excellentiam alterius, quam repræsentat, aut in ordine ad eam consideratur: unde hæc convenit rebus etiam ratione carentibus, utputa sacris Imaginibus, quæ non propter se, sed propter alium, quem repræsentant, honorantur. His notatis, sit

32. CONCL. I. Sancti cum Christo in cælis regnantes, adorantur seu coluntur cultu Duliæ absoluto, propter excellentiam suæ sanctitatis & gloriæ: Beatissima Virgo MARIA vero cultu Hyperduliæ, tum ob perfectissimam atque excellentissimam ejus præ cunctis puris creaturis Sanctitatem & gloriam; tum ob singularissimam dignissimam dignitatem Maternitatis DEI, qua vere nominatur, & est Mater Dei & Christi. Ita omnes Catholici.

33. Et nota, hujusmodi Adorationem seu cultum Sanctorum (qui duo termini apud Theologos inter se confunduntur; quamvis inter rudiores, ac præsertim in publicis Concionibus lingua germanica habitis, ly *Adorare* cultum Latriæ Deo debitum, & ly *colere* seu *venerari*, cultum Sanctorum denotare soleat) esse cultum sacrum & religiosum: quia objectum ejus formale, nempe excellentia Sanctitatis, gratiæ, & gloriæ, propter quam Sanctos, tamquam Dei Amicos veneramur, est aliquid sacrum & supernaturale. Unde sequitur, cultum Sanctis cum Christo in cælo regnantibus exhibitum, specie distingui a cultu mere civili & politico, qui hominibus, v. g. Regibus, Principibus &c. propter dignitatem sui status, vel potestatem humanam dari solet.

34. CONCL. II. Sacræ Reliquiæ, & Imagines Sanctorum, venerantur cultu Duliæ respectivo; Imagines autem Beatissimæ MARIÆ Virginis cultu Hyperduliæ respectivo; ac tandem Imagines Dei & Christi, item & Sacra Crux Christi, cultu Latriæ respectivo. Ita rursum Catholici omnes. Et quidem loquendo de sacris Reliquiis Sanctorum, in Concilio Trident. *Sess. 25. in Decreto de Invocatione Sanctorum &*, sic habetur statutum: *Sanctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi, & templum Spiritus sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, a Fidelibus veneranda esse, per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur.* Hæc Conciliũ, exinde oppositũ affirmantes denuo condemnans, prout jam pridẽ eos damnavit Ecclesia.

* Porro circa venerationem publicam Reliquiarum notanda sunt, *In primis* verba Concilii Trid. *Sess. 25. in princip. capite de Reliquiis &c.* ubi quoad receptionem novarum Reliquiarum ait: *non esse recipiendas novas Reliquias, nisi recognoscente, & approbante Episcopo, qui simul, atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in Consilium Theologis, & aliis viris piis, ea faciat, quæ veritati, & pietati consentanea judicaverit.* *Secundo* notanda veniunt verba S. Congregationis post allegatum caput posita sequentis tenoris: *Sacra Cardinaliũ Congregatio sic censuit: Sanctorum Reliquiæ antiquæ habendę sunt in illa veneratione, qua hactenus fuerunt: si vero sint novæ Episcopus servet hoc Decretum*: intellige, quomodo antecedenter allegatum fuit.

Notanda sunt *Tertio* sequentia duo Decreta, quorum prius sic habet: *Officium sit duplex minus de illo Sancto, cujus habetur Reliquia insignis, scilicet Brachium, Caput, Crus, vel ea pars Corporis, in qua passus est Martyr, dummodo sit integra & non parva, & modo sit approbata, cujus ratione sit Symbolum in Missa.* Ita Decretum 8. April. 1628. Alterum: *De Sancto, cujus habetur corpus, vel insignis Reliquia, non potest fieri officium, nisi constet de identitate, & nisi reperiatur in Martyrologio Romano.*

Qualiter autem non physice, sed tantum moraliter, & verosimiliter debeat constare de Identitate Corporis, varios modos Felix Potestas *Tom. I Exam part. 2. cap. 6. n. 1527.* docte assignat. e.g. probatur identitas Corporis I. Per Instrumentum publicum seu authenticum. II. Per scripturam etiam non authenticam subscriptam tamen a Superiore & duobus testibus, vel saltem præter subscriptionem Superioris habentem appressum Sigillum. III. Per Scripturam antiquam, quamvis non authenticatam, repertam tamen apud Reliquias IV. Per antiquam traditionem seu vocem publicam & communem &c. putat autem allegatus Auctor ex Bord. Tempus antiquum hic censeri sexaginta annos &c. *

35. Loquendo nunc de cultu Sacrarum Imaginum, quas tum memoriæ gratia, atque ad recolenda Christi & Sanctorum gesta, tum ad impertiendum eisdem honorem debitum atque venerationem retinendas esse, Fides Catholica, atque perpetua Traditio Ecclesiæ docet, sunt in primis bene notanda verba S. Concilii Trident *loc. cit.* sic statuentis: *Imagines porro Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum, in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem & reverentiam impertiendam: non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ; vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in Imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a Gentibus, quæ in Idolis spem suam collocabant: sed quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad Prototypa, quæ illæ repræsentant, ita ut per Imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur, id quod Conciliorum, præsertim vero secundæ Nicænæ Synodi decretis contra Imaginum oppugnatores est sancitum:* Hæc Concilium, cui modo loquendi ubique nos oportet insistere.

36. Ulterius quoad hunc Sacrarum Imaginum cultum advertendum est cum Filliucio *tract. 2. 3. de Religione, cap. 1 n. 27.* & aliis: dupliciter Imagines considerari, ac venerari posse. Primo, quatenus sunt res quædam sacræ, spectantes ad usum Pietatis, & Religionis; quod est, considerare Imagines materialiter. Deinde, quatenus sunt Imagines, ac repræsentativæ Prototypi; quod est considerare Imagines formaliter. Si ergo considerentur Imagines primo modo, honorandæ sunt tantum ut res quædam sacræ; prout etiam vestes spectantes ad usum Pietatis & Religionis, in veneratione habentur: si secundo modo, honorandæ sunt sicut Prototypa, cultu tamen respectivo. Circa quod ultimum extat communissimum inter Doctores dictum, quod si Prototypon adoretur adoratione Latriæ absoluta, Imago ejus adoranda sit adoratione Latriæ respectiva; si autem Prototypon adoratur adoratione Hyperduliæ, vel Duliæ absoluta, Imago ejusdem adoretur adoratione Hyperduliæ, vel Duliæ respectiva.

37. Nec dicatur cum Hæreticis: *Exodi cap. 20.* habetur: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ in cælo desuper* &c. ergo usus Imaginum est illicitus. Rep. enim negando consequentiam: nam loco citato, & in aliis hujusmodi S. Scripturæ locis, non prohibentur Imagines absolute vel quodcumque sculptile, sed solum, ut non fiant ad adorandum ea. Unde *loc. cit.* mox subjungitur: *Non adorabis ea, neque coles*: eo videlicet modo, sive cultu Divino, quo Gentiles adorabant

rabant

rabant communiter sua Idola, deosque alienos. Et certe, si Imaginum, aut cujuscumque sculpturæ usus fuisset dictis verbis absolute prohibitus, Salomon pessime egisset, quod in Templo Jerosolymitano posuerit duos Cherubim, 3. *Reg.* 6. Immo & Deus præcepisset contraria, dum Moysi, *Num. cap.* 21. præcepit, ut faceret Serpentem æneum: quod absit dicere.

38. CONCL. III. Homines vitæ Sanctitate, vel Martyrii fama insignes, quamdiu a Summo Pontifice vel Ecclesia, in numerum Sanctorum necdum sunt relati, non possunt cultu publico & solemni honorari, bene tamen cultu privato. Ita Bellarminus *lib.* 1. *de Sanctis*, c. 10. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 43. *n.* 3. *& seqq.* & alii communiter. Idque desumitur ex *cap.* 1. & *ult. de Reliquiis & venerat. Sanct.* ubi prohibetur, aliquem publice venerari pro Sancto absque auctoritate Romanæ Ecclesiæ; sicque a sensu contrario privatus honor permittitur.

39. Porro per *Cultum privatum* intelligitur ille, qui non exhibetur tamquam institutus ab Ecclesia, neque nomine Ecclesiæ, sed fit ex peculiari devotione colentis, sive deinde talis cultus fiat privatim, sive publice videntibus aliis. *Cultus* autem *publicus*, seu solemnis, non ideo dicitur talis, quod coram aliis exhibeatur, sed quia defertur nomine Ecclesiæ, & tamquam ab ea institutus.

40. Hinc sequitur I. Imaginem Sancti nondum Canonizati, neque Beatificati, posse in domibus nostris depingi & retineri, licere pedes vel manus talium Sanctorum deosculari, ipsorum vestes accipere, Reliquias asservare, in eorum honorem jejunare, preces ad Deum fundere, &c. sive alii hoc videant, sive non, dummodo absit scandalum. Ratio est: quia hujusmodi cultus est privatus, & non fit nomine Ecclesiæ.

41. Sequitur II. Non posse Episcopum in honorem Sancti necdum Canonizati diem Festum instituere: quia cultus publicus qualis est celebratio Festi Sanctorum nondum Canonizatorum, reservatus est Summo Pontifici, *cit. cap.* 1. *de Reliq. & venerat. Sanctorum*. Item non licet privatim, aut publice, in Litaniis, vel Officio Divino, invocare Sanctum nondum Canonizatum: quia Litaniæ, & Divinum Officium, sunt cultus, qui Sanctis exhibetur tamquam institutus ab Ecclesia, & nomine totius Ecclesiæ. Sanchez *loc. cit. n.* 5. Bonacina *disp.* 3. *in Decalogum, quæst.* 1. *n.* 2. cum aliis. Idem dicendum de SS. Missæ Sacrificio, ob eamdem rationem: unde si a Fidelibus petatur celebratio Missæ in honorem alicujus Sancti necdum Canonizati, oportet celebrare Missam de Festo vel Feria occurrente, & non propriam Missam, acceptam de Communi cum memoria, & invocatione talis Sancti. Insuper non licet necdum Canonizati Reliquias publice venerandas proponere, sive in processionibus circumferre, aut Altaria vel Templa ipsis dedicare: hujusmodi quippe cultus pariter censetur publicus, ac proprius eorum, qui ab Ecclesia in Sanctorum numerum sunt relati.

42. Verumtamen hoc intelligendum est, nisi vel speciali Indulto Apostolico provisum fuerit: quo modo patet aliunde non raro hactenus pro certis locis unum vel alterum prædictum, imo & ipsam celebrationem Divini Officii de nonnullis Sanctis concessam esse, absque alia solemni eorum Canonizatione, vel Beatificatione. Vel nisi per antiquam Traditionem, aut universalem Ecclesiæ consensum, de cujuspiam Sanctitate constet: Nam hujusmodi approbatio æquivalet Canonizationi, & antiquitus non requirebatur forma Canonizationis quæ nunc in usu est. Bonacina *cit. n.* 2. Sanchez *n.* 11. Suarez, & alii, & concordant dicenda *n. seq. in fine*.

* Verba formalia Decreti mandante & approbante summo Pontifice Alexand. VII. editi, & tam in nostri Breviarii Rubricis particularibus *n.* 64. quam in Theatro Regularium Patris Landusca reperibili, sunt sequentia: *Sacra eadem Congregatio præsentibus declarare, & jussione removere non intendit cultum Beatis per communem Ecclesiæ consensum, vel per immemorabilem temporis cursum, per Patrum virorumque Sanctorum scripta, vel temporis Centum annorum metam excedentis scientiam, ac tolerantia sedis Apostolicæ, aut Ordinariorum hactenus præstitum, aut certis modo aut forma ab eo tempore eis exhibitum. Verum, si a Centum annis citra Cultus hujusmodi aliqua ex parte constiterit auctus & extensus, eo casu S. eadem Congregatio eumdem in pristinum reduci jubet, prout quemvis cultum extra casus prædictos ad expressa tantum verbaliter in Apostolicis indultis omnino revocari mandat*. Hucusque formalia S. Congregationis.

Ex quibus colliges, quod neque de aliquo Beato necdum Canonizato liceret, quando non adsunt superius allegatæ conditiones, recitare officium divinum, aut Missam, immo nec exponere in Ecclesia ejusdem Reliquias &c. prout expresse declaravit Sac. Congregatio apud Landusca loc. cit. Excipe tamen, nisi adsit specialis licentia summi Pontificis, qualem solet in processu Beatificationis ordinarie concedere; & quidem *Primo*, ut talis Beati imagines radiis, seu splendoribus exornentur. *Secundo*, ut Reliquiæ ejusdem venerationi Fidelium exponantur. *Tertio*, ut Officium & Missa de eodem singulis annis celebretur; non tamen ab universali Ecclesia, sed a certo solum Regno, Provincia, Oppido, vel Religione; ubi a potiori subjungi solet, ut etiam alii Sacerdotes ad similes ecclesias confluentes Missam de eodem Beato legere valeant. *Quarto*, ut primo Beatificationis anno in Ecclesiis hujusmodi Civitatis, vel Diœcesis, aut Religionis solemnia dictę Beatificationis cum Officio & Missa sub ritu duplicis majoris una vice instituantur. Videantur desuper Bullarium Clementis XI. Constitutione 82. ac Breve Apostolicum Innocentii XIII. Quando novissime Andream Conti ex Ducali sua stirpe natum, & zelosissimum nostræ Seraphicæ Religionis jam ante quadringentos circiter annos Alumnum numero Beatorum associavit; ubi etiam pro celebranda triduana Solemnitate per tres continuos dies plenarias indulgentias semel a quolibet Fideli lucrandas subjunxit. *

43. CONCL. IV. Imaginibus Defunctorum, qui cum bona Sanctitatis fama decesserunt, non possunt apponi Aureolæ sive Radii, neque ipsæ in Oratoriis, aut locis publicis exponi, donec a Sede Apostolica Beati declarentur; & si quæ appositæ sunt, omnino amoveri debent. Ita Angelus Landusca *in Theatro Regularium*, *Vers. Beatificatio*, *num.* 2. idque patet ex Decreto Urbani VIII. quod incipit *Sanctissimus* (& habetur tomo 4. Bullarii Romani, *Constit.* 39. *dicti Pontificis*) atque ex alia speciali ejusdem Constitutione, quæ incipit, *Cœlestis Hierusalem* (ac refertur in cit. Bullario, *Constitut.* 134. *dicti Pont.*) ubi præfatus Pontifex, volens occurrere abusibus, qui irrepserunt in colendis quibusdam cum Sanctitatis, aut Martyrii fama vel opinione defunctis, & necdum Canonizationis vel Beatificationis honore ab Apostolica Sede insignitis, sub gravibus pœnis prohibuit, ne ejusmodi hominum cum Sanctitatis, seu Martyrii fama (quantacumque illa sit) defunctorum Imagines cum laureolis, radiis seu splendoribus in Oratoriis, Ecclesiis, aliisque locis publicis aut privatis apponantur; neve eorum gesta, miracula, revelationes, seu quæcumque beneficia, tamquam eorum intercessionibus a Deo accepta, sine recognitione & approbatione Ordinarii in libris enarrentur; & ne ad eorum sepulcra Tabellæ, atque Imagines ex cera, argento, aliave materia confectæ, vel lampades appendantur. Ubi tamen illico subjungens Summus Pontifex declarat, quod per supra scripta præjudicare in aliquo nolit, neque intendat iis, qui aut per communem Ecclesiæ consensum, vel immemorabilem temporis cursum, aut per Patrum Virorumq; Sanctorum scripta: vel longissimi temporis scientia, ac tolerantia Sedis Apostolicæ, vel Ordinarii coluntur.

44. Quia vero postmodum occasione dicti Decreti a quibusdam revocabatur in dubium, an Tabellas & Imagines, quas imposterum offerri contigerit, recipere, & antea oblatas conservare liceret? Eadem Sanctitas, quæ tantummodo voluit occurrere abusibus qui irrepere videbantur, in alio Decreto (& refertur in cit. Bullario, ad finem prævallegatæ *Constit.* 39. nec non & in *cit. Constit.* 143.) declaravit, quod suæ intentionis numquam fuerit prohibere oblationem, receptionemque Tabellarum & Imaginum hujusmodi; ita ut approbantibus Ordinariis in secreto aliquo, seorsum ab Ecclesia, loco custodiri, ibidemque jam amota collocari, & asservari possint, ut si quando Dominus talium Virorum merita Beatificationis, seu Canonizationis honore in terris decorare voluerit, extent hujusmodi Sanctitatis qualescumque probationes, Apostolicæ Sedis judicio tunc examinandæ.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

De Oratione, & Conditionibus ad ipsam requisitis.

SUMMARIUM.

45. *Oratio varie accipitur.*
46. *Oratio propriissime accepta, quid?*
47. *Oratio mentalis, Vocalis, Publica, & Privata, quæ?*
48. *Oratio aliqua est præcepta.*
49. *Quibus temporibus urgeat præceptum Orationis?*
50. *Quæ bona recte per orationem postulentur a Deo?*
51. *Oratio debite facta habet infallibilem effectum.*
52. *Sed quatuor ad hoc requiruntur conditiones.*
53. *I. Ut Oratio fiat pro seipso.*
54. *II. Ut petantur necessaria ad salutem.*
55. *Ut Oratio sit pia.*
(e) Ut dictum Tract. 1. dist.2. n.42. & 45.
56. *IV. Ut fiat perseveranter.*
57. *Causa, cur multi petant, nec accipiant, quæ?*
58. *Preces nostræ debite factæ, numquam sunt irritæ etiam pro bonis temporalibus.*
59. *Cautela petentium bona temporalia.*

45. ORatio quandoque sumitur large, videlicet pro quacumque actione bona, atque ex pia intentione procedente: in qua acceptione videtur intelligendum illud Lucæ 18. *Oportet semper orare, & numquam deficere.* In quem textum Ven. Beda ait: *Semper orat, qui semper secundum Deum operatur.* Deinde sumitur Oratio magis proprie, nimirum pro quovis animi pio motu erga Deum: hoc capitur a S. Damasceno *l.3. de fide c.24.* dicente, quod *Oratio sit ascensus mentis in Deū*; & sic comprehendit sub se etiam illos pios motus intellectus & volūtatis, quibus Deum laudamus, benedicimus, atque pro acceptis beneficiis gratias agimus. Propriissime tandem Oratio sumitur pro petitione, seu postulatione alicujus boni ad Deum facta; cujusmodi petitionem ipsum ly *Orare*, ex primæva sua institutione importat.

47. CONCL. I. *Oratio* propriissime accepta, est rationabilis alicujus boni a Deo postulatio: sive, est decentium a DEO petitio. Ita in re communis. Tria siquidem in oratione spectari possunt. I. Desiderium nostrum, quo bonum aliquod nobis, aliisve conferri, vel malum averti cupimus. II. Hujus desiderii practica quædam explicatio, qua Deum conamur inducere ac promovere, ut id præstet, pro quo rogamus. III. Collatio boni desiderati; qualis fit a Deo. Ipsa vero essentia orationis consistit in secundo actu, nimirum in explicatione desiderii nostri per modum deprecationis, seu petitionis.

47. CONCL. II. Oratio recte dividitur in mentalem & vocalem, ac rursus in publicam & privatam. Ita communis. *Oratio mentalis* est, quæ non voce, sed mente formatur; exercendo videlicet interiores animæ potentias circa Deum, & Mysteria potissimum Fidei, cum interna & familiari ad Deum collocutione, variisque piis affectibus volūtatis: prout fit in Meditatione; de qua D. Augustinus *lib. de Spiritu & anima c. 70.* ait *Meditatio parit scientiam, scientia compunctionem, compunctio devotionem, devotio vero perficit orationem.* Ceterum *Oratio vocalis* est, quæ formatur distinctis verbis ad extra prolatis, exprimentibus pium internum desiderium nostrum ad Deum. Additur notanter, *exprimentibus pium internum desiderium.* Nam hæc sine ulla attentione atque interiori affectu prolata, parum prodest, quin potius iram Dei provocat, juxta illud vulgatum:

Si mens non orat, in vanum lingua laborat.

Et tales merito reprehenduntur illis verbis: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Isaiæ 29. & Matth. 15.* *Oratio publica* dicitur, quæ nomine totius Fidelis populi per Ministros Ecclesiæ Deo offertur; ut fit in Missa, & Horis Canonicis: & talis necessario debet etiam esse vocalis. *Oratio privata* est, quā singuli privatim quocūque decenti modo peragunt: de qua loquitur Apostolus 1. *Tim. 2. Volo ergo viros orare in omni loco*, &c.

48. CONCL. III. Oratio aliqua est præcepta a Deo, & adultis usum rationis habentibus necessaria ad salutem. Ita communis: & patet ex S. Scriptura, orationem passim nobis inculcante: ut *Coloss. 4. Orationi instate, vigilantes in ea.* Item 1. *Thess. ult. Sine intermissione orate*, & alibi. Accedit ratio: quia auxilia Divinæ gratiæ, sine quibus homo nequit consequi salutem, communiter a Deo non conferuntur, nisi ad humiles preces nostras, juxta illud *Matth. 7. Petite, & dabitur vobis.*

49. Porro tempora necessario orandi, seu quibus urget præceptum Orationis, apte determinantur a Sannig. *tract. de Relig. dist. 1. q. 3.* & aliis: ut primo sit necessitas orandi ad Deum tempore obligationis, quo peccator tenetur se reponere in statum gratiæ. Deinde tempore gravis tentationis, quæ alio congruenti remedio repelli nequit. Rursus tempore manifesti periculi mortis, quam constitutus in illo subire debet. Quarto tempore gravis pressuræ Reipublicæ, aut Proximi, quæ sola oratione aboleri potest. Et tandem, quotiescumque aliquod auxilium Divinum speciale necessarium est ad salutem spiritualem, vel corporalem. Atque, ut taceantur particulares obligationes Clericorum, aut Beneficiariorum ad persolvendum Horas Canonicas, vel Confitentium ad implendam Pœnitentiam injunctam, haud desunt Doctores, non excusantes a peccato veniali eos, qui mane ac vesperi orare negligunt, tum Deo gratias debitas referendo pro receptis præterita die aut nocte beneficiis, tum ejus auxilium implorando pro evitandis instantibus periculis. Ceteri vero satis communiter fatentur, Orationem non posse intermitti ad longum tempus, utputa ad mensem, vel ut aliqui volunt, ad octo dies. Herinex *disp. 1. de Religione, q. 3. num. 19.* & concordant dicta superius *Tract. 4. dist. 2. quæst. 3.*

50. CONCL. IV. Non modo bona spiritualia, sed etiam temporalia, a Deo recte postulantur; ita tamen ut bona temporalia, v. g. sanitas, longitudo vitæ, officia, divitiæ, &c. non omnino absolute, sed solum sub conditione, quatenus ad bonum salutaremque usum, atque ad vitam æternam consequendam prosunt, neque saluti animæ obsunt, recte a Deo postulentur. Ita communis; & constat ex Oratione Dominica, in qua juxta Christi instructionem bona tum spiritualia, tum temporalia postulantur. Quod autem bona temporalia non absolute, sed dumtaxat ut conducentia ad vitam æternam recte postulentur a Deo per orationem, patet ex eo: quia non raro ejusmodi bona sunt homini occasio ruinæ spiritualis, ac protrahunt in peccatum; unde in hujusmodi circumstantiis, Deo optime præcognitis, male eadem absolute peterentur.

51. CONCL. V. Oratio si fiat cum debitis conditionibus, indubitatam, atque ex Christi promissione infallibilem habet, efficaciam. Ita Sannig; *loc. cit. n. 6.* Layman *lib. 4. tract. 1. c. 1.* & & Theologi communiter cum D. Thoma 2. 2. *q. 83. art. 15. ad 2.* Habetur hoc clare ex S. Scriptura, ac Christi promissione, dicentis *Matth. 7. Petite, & dabitur vobis.* Item *Lucæ 11. Omnis qui petit, accipit*: Et rursum *Joan. 16. Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Atqui promissio Christi est infallibilis; ergo.

52. CONCL. VI. Conditiones, quibus concurrentibus semper aliquis impetrat quod petit, quatuor sunt: ut videlicet quis pro se petat necessaria ad salutem pie, & perseveranter. Ita Doctor Angelicus *loc. cit.* & alii. Et hæ quatuor conditiones continentur in prædlegatis Salvatoris verbis, *Joann. 16.* Nam ly *dabit vobis*, primam conditionem; ly *si quid*, secundam; ly *in nomine meo*, tertiam; ac tandem ly *petieritis*, quartā satis demonstrat.

53. Prima itaque conditio est, ut *Oratio fiat pro seipso*, non pro aliis, juxta doctrinam S. Augustini *tract. 102. in Joannem* dicentis: *Exaudiuntur omnes pro seipsis, non autem pro omnibus; unde non simpliciter dictum est, Dabit; sed, Dabit vobis.* Nam etsi pro aliis quoque ex charitate orare possimus, ac debeamus juxta illud *Jacobi 5. Orate pro invicem, ut salvemini, multum enim valet oratio justi assidua.* Ideo tamen difficilior impetratio censetur esse pro altero, quam pro seipso: quia, ut Deus conferat gratiam, seu donum, quod petitur, debet homo esse dispositus ad recipiendum: quæ dispositio non est in libera potestate orantis, si pro alio oret; bene tamen, quando orat pro seipso. Quod si persona altera, pro qua oratur, sit debite disposita, etiam orationem factam pro ipsa, ceterisque vestitam conditionibus, comprehendi sub dicta Christi promissione, merito censet Lyman *loc. cit. n. 10.*

54. Altera conditio est, ut *petantur necessaria ad salutem.* Nam, ut discurrit D. Augustinus *loc. cit. Non petitur in nomine Salvatoris, quidquid petitur contra rationem salutis.* Et infra: *Quidquid autem aliud petitur, nihil petitur: non quia nulla omnino res est, sed quia in tantæ rei comparatione, quidquid aliud concupiscitur, nihil est.*

55. Tertia conditio est, ut *Oratio sit pia*; videlicet actus vir-

tutis Religionis, per quem homo se Deo, tamquam supremo Domino, subjicit. Ad hoc autem multum conducit humilitas orantis, plena fiducia in Deum, opera Misericordiæ, &c. juxta varios, & passim obvios textus S. Scripturæ. Ut vero is, qui orat, sit in statu gratiæ constitutus, tametsi ad impetrationem orationis, stantibus supra dictis conditionibus, absolute non requiratur; ut patet ex oratione Publicani a Deo exauditi, cum dixit *Lucæ* 18. *Deus propitius esto mihi peccatori;* requiritur tamen status gratiæ ad meritum de condigno vitæ æternæ, atque augmenti gratiæ sanctificantis. (c)

56. Quarta est, ut *perseveranter oremus:* id est non statim desistamus ab oratione, si nos exaudiri arbitremur; sed iterato, sæpius, & instanter petamus, secundum illud *Luc.* 18. *Quoniam oportet semper orare, & non deficere*. Et *Coloss.* 4. *Orationi instate*. Etenim, ut S. Augustinus *Sem.* 5. *De Verb. Domini, c.* 5. monet, ideo Deus tardius nonnumquam dat quæ petimus, ut tandem ferventius & perseverantius orantes, plus etiam impetremus ac petimus. Quædam etiam non negantur, sed ut congruo tempore dentur, differuntur.

57. Ex dictis patet ad communem multorum hominum querelam, qui orant, & non accipiunt. Causa quippe est, cur multi non obtineant quod petunt, quia nimirum conditiones præscriptas non observant, ac præsertim bona temporalia petendo, eadem non ad debitum finem, sive salutem animæ suæ referunt; juxta illud *Jacobi* 4. *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, & ut in concupiscentiis vestris insumatis*. Unde D. Basilius, *Serm. De orando Deum*, inquit: *Ideo quandoque petis, & non accipis, quia perperam postulasti, vel infideliter, vel leviter, vel non conferenda tibi, vel destitisti*.

58. Immo dum ceteroquin debite rogamus pro bonis temporalibus, v. g. moderatis divitiis, sanitate, &c. quas nobis non expedire nescimus, non ideirco irritæ erunt preces istæ: tum quia, si fiant in statu gratiæ, sunt meritoriæ gloriæ cœlestis, & augmenti gratiæ: tum quia in tali casu ordinarie loco ejusmodi bonorum temporalium, v. g. sanitatis, divitiarum, quæ Deus novit nobis magis fore nociva, sicque misericorditer negat, solet Deus debite rogantibus conferre alia bona temporalia, vel saltem spiritualia specialium auxiliorum gratiæ magis profutura ad consequendam vitam æternam. Audiatur Jeremias Drexelius *lib.* 5. *Heliotropii, c.* 2. dicens: *Certissimum est, nullas preces cum debita voluntatis resignatione factas esse irritas, nullas omnino: aut enim quod petitur, aut melius quid impetrabitur*. Et S. Isidorus in Sententiis: *Creberrime non exaudit Deus ad voluntatem, sed exaudit ad salutem*.

59. Quod si vero absque debita in Divinam voluntatem resignatione, quin & *obstinate, quidpiam a Deo extorquere contendamus, verendum, ne quod ut optimus Pater negavit, ut rigidus Judex permittat in nostrum malum*. Ac proinde, *in omnibus omnino precibus illud Domini pro clausula usurpandum*: *Verumtamen non mea, o Deus, sed tua voluntas fiat*, prout devotissime monet citatus Drexelius.

DISTINCTIO II.

De Vitiis Religioni oppositis per excessum.

QUÆSTIO I.

Quid sit Superstitio, & quæ species ejus?

SUMMARIUM.

1. *Religio consistit in medio.*
   Quæ vitia eidem opponantur?
2. *Superstitio, quid?*
3. *Contra Religionem quomodo possit peccari per excessum?*
   (a) Conformiter dictis Tract. 4. Dist. 1. n. 19.
4. *Superstitionis duæ sunt species.*
5. *Una ratione rei cultæ, quæ coli non deberet; & quomodo hæc subdividatur?*
6. *Altera ratione Cultus incongrui; ejusque subdivisio.*
7. *Cultus falsus, quis, & quomodo accidat?*
8. *Et quale peccatum?*
9. *Cultus superfluus, qui?*
10. *Et quale peccatum?*

1. Sicut in ceteris Virtutibus, ita & in Religione vendicat sibi locum illud vulgatum: *Virtus consistit in medio*. Unde Poeta canit: *Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos ultra, citraque nequit consistere virtus*. Igitur contra Religionem potest peccari, tum per excessum, & nomine generico dicitur *Superstitio*; tum per defectum, & vocatur *Irreligiositas*. Utraque harum varias sub se species complectitur. Et quidem sub Irreligiositate continentur ea vitia, quæ pertinent ad contemptum seu irreverentiam Dei, ac rerum sacrarum; cujusmodi sunt Tentatio Dei, Sacrilegium, Simonia, Blasphemia, Perjurium, ac Violatio Voti; de quibus singillatim dicetur, tum in sequenti Distinctione, tum alibi propriis in locis. Superstitio continet sub se Idololatriam, Divinationem, vanam Observantiam, & Magiam, una cum aliis adhuc duabus Superstitionis speciebus, quæ contingunt ex parte cultus indebiti; de quibus omnibus in præsenti Distinctione ordiendo a Superstitione, ejusque speciebus in genere.

2. CONCL. I. Superstitio in genere est falsa religio, seu vitiosus cultus veri aut falsi Numinis; ac recte definitur, dicendo: *Superstitio* est vitium Religioni oppositum secundum excessum, quo quis Divinum cultum vel illi exhibet, cui non debet; vel eo modo, quo non debet. Ita in re communis. Etsi enim vel maxime Superstitio committatur in cultu falsorum deorum, tamen etiam in cultu veri Dei hoc vitium accidere potest: prout patet in Judæis defacto Legalia veteris Legis observantibus, & in Hæreticis, qui olim aquam pro vino, vel sanguinem infantum in Eucharistia offerebant, qui idcirco non Religiosi, sed Superstitiosi nuncupandi sunt, quamvis vero Deo talia præstiterint. Itaque Superstitio utrumque complectitur, & cultum falsorum Deorum, & excessum in cultu veri Dei.

3. Neque dicas: Deus est dignus omni laude, cultu ac reverentia; ergo non potest dari excessus in ejus cultu, neque peccari contra virtutem Religionis per excessum. Resp. enim (a) concesso antecedente, distinguendo consequens: ergo non potest dari excessus ex parte objecti virtutis Religionis, id est, respectu Majestatis Divinæ, ut pote, quæ dignissima est omni honore & cultu, conceditur: non potest dari excessus ex parte modi incongrui, aut cultus indebiti ratione rei cultæ, negatur consequentia. Sicut enim v. g. Amor Dei ex parte objecti non habet medium, immo eo perfectior est, quo intensius fertur in Deum, utpote objectum infinite amabile; habet tamen medium ex parte actus; quia potest dari excessus in ejus exercitio, si nimirum modo illicito Dei Amorem elicere velimus, nos v. g. interficiendo: ita & Religio ex parte objecti, quod est Divina Majestas, medium non habet neque patitur excessum; bene tamen ex parte actus, uti fit, si verum Deum falso, aut indebito cultu colamus, vel loco veri Dei falsum Numen adoremus.

4. CONCL. II. Duæ sunt species Superstitionis, in quas ipsa immediate dividitur, nempe Superstitio ratione rei cultæ quæ coli non deberet; & Superstitio ratione cultus incongrui, dummodo indebito seu inconvenienti verus Deus colitur. Ita communis, & patet ex proxime dictis. Porro utraque hæc Superstitionis species rursum subdividitur; & hinc sit

5. CONCL. III. Superstitio ratione rei cultæ, quæ coli non deberet, sive Superstitio ratione cultus falsi Numinis, subdividitur in Idololatriam, Divinationem, Observantiam superstitiosam, & Magiam. Ita Herinex *disp.* 7. *de Religione; n.* 3. & communior; quamvis Filliucius *tom.* 2. *tract.* 5 *n.* 4. addat pro quinta specie Maleficium: alii vero ad vanam seu superstitiosam Observantiam referant Magiam, & maleficium: ac proinde tres dumtaxat Superstitionis species ex parte rei cultæ, quæ coli non deberet, assignent. Ratio Conclusionis est: quia vel diabolus honoratur ut Numen; & est Idololatria: vel colitur, ut aliquid occultum revelet; & est Divinatio: vel ut dirigat in operando; & sic est Superstitio vanarum Observationum, aut Magia, ad quam reducitur Maleficium, prout amplius patebit ex dicendis.

6. CONCL. IV. Superstitio ratione cultus incongrui, subdividitur in Superstitionem cultus falsi, & Superstitionem cultus superflui. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 93. *art.* 1. & 2. cum communi: & patet inductione. Siquidem

7. *Cultus falsus*, seu mendax dicitur, vel quia habet falsam significationem: ut si quis defacto coleret Deum cæremoniis Judaicis, quæ significant Christum venturum. Vel quia imitatur quis falso verum cultum: ut si quis falsis Miraculis veram doctrinam Christianam confirmare velit, aut propo-

nat

net falsas Reliquias: item si quis mutet materiam, vel formam Sacramentorum, animo colendi Deum, prout faciunt Haeretici nostri temporis in Coena sua, committentes Superstitionem falsi cultus; non enim Christi institutum, sed suas inventiones pertinaciter sequuntur. Insuper ejusmodi cultus potest esse falsus, ac mendax, falsitate ex parte ipsius colentis se tenente: ut dum quis Deum colit tamquam publicus ab Ecclesia constitutus Minister, cum commissionem seu potestatem nullam habeat, vel talem non habeat; puta si quis Sacrificium offerat, cum Sacerdos non sit, cujus exemplum habemus in Saule, 1. *Reg.* 13.

8. Et quidem certum est, quod hujusmodi Superstitio, atque omnes isti superstitiosi, falsique cultus, sint ex genere suo peccatū mortale. Tum quia gravis inde irreverentia Deo infertur: Tum quia sunt falsitates perniciosae, atque nonnumquā nascuntur ex Infidelitate ac haeresi; uti fit in Ritibus superstitiosis Judaeorum, & Haereticorum: Tum tandem quia praedicatione falsorum Miraculorum, necnon & falsarum Reliquiarum suppositione, obsuscatur fides verorum, minorque reverentia & cultus eisdem exhibetur: & hinc eos qui praedicant falsa Miracula, vel incerta, excommunicari refert Navarrus *Cap.* 27. *Manualis, n.* 111. idque desumitur *ex Const.* 22. Leonis X. *Supernae Majestatis*, & habetur *tom.* 1. Bullarii Romani.

9. *Cultus superfluus* econtra dicitur ille, quando praeter morem Ecclesiae ponitur Religio in quibusdam circumstantiis vel rebus, in quibus non est ponenda: ut si quis Deum colere aggrediatur illis ritibus, modo, seu caeremoniis, quae neque ad ipsius Dei gloriam, neque ad spiritus excitandi devotionem inserviunt, aut quae sunt contra statuta, vel consuetudinem Ecclesiae: uti foret in Missa saepius dicere Alleluja, plures Cruces facere, quam sit praescriptum, in eadem tot vel taliter dispositas candelas, & non plures adhibere, audire Missam a Sacerdote, qui nominatur Joannes, aut hujusmodi.

10. Ceterum Cultus iste superfluus, seu tales ritus superstitiosi, secluso scandalo & Ecclesiae contemptu, sunt ordinarie tantum peccata venialia, ut docent Cajetanus, Lessius, Layman, Navarrus, Toletus, & alii. Quod intelligendum, nisi esset cultus non tantum vanus, sed etiam turpis, aut alias graviter in eodem excederetur: nam tunc incurri peccatum mortale pro gravitate materiae, certum est.

QUAESTIO II.

De Idololatria.

SUMMARIUM.

11. *Idololatria, quid?*
12. *Est peccatum gravissimum.*
13. *Idololatria metaphorice accipitur pro omni peccato mortali.*
14. *Hic sumitur proprie, nec tamen comprehendit Cultum Sanctorum.*

(b) Dist. praec. Quaest. 4. per totum.

11 CONCL. I. *Idololatria*, quae est prima Superstitionis species, & ex suo genere peccatum mortale gravissimum, recte describitur, quod sit Servitus, quae soli Deo debetur, exhibita alicui creaturae. Ita in re communis. Dicitur, *Servitus*: quia per Idololatriam Idololatrae serviunt Idolis, cultum Latriae, soli Deo debitum, illis impendendo, juxta quod dicit Apostolus *Rom.* 1. *Servierunt creaturae potius, quam Creatori.*

12. Quod autem Idololatria sit peccatum mortale gravissimum, patet ex eo: quia Idololatra per Idololatriae peccatum, honorem Divinum, ipsamque Divinitatem, quantum in se est, transfert in creaturam; teste Apostolo *Rom.* 1. *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis imaginis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium*, & alibi. Unde sicut in Republica gravissimum censeretur crimen laesae Majestatis, honorem Regium, ipsamque Regiam Majestatem in alium, quam legitimum Principem, ex plena scientia, quantum in se est, transferre; ita & in proposito gravissimum crimen est laesae Majestatis Divinae, gloriam Dei in creaturam, seu Idolum transferre.

13. Notandum tamen, quod nomen Idololatriae dupliciter accipiatur. Primo quidem proprie pro cultu, quo creatura colitur loco Dei. Deinde metaphorice, pro omni peccato mortali, quo quis mortifere inhaeret creaturae: quo modo *ad Philipp. cap.* 5. Avaritia vocatur *Idolorum servitus*; Et in hoc sensu S. Hieronymus *in cap.* 2. *Amos*, ait: *Avarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem & Beelphegor colit, lasciva mulier, quae cum sit in deliciis, mortua est, adorat venereas voluptates.* Et merito omne peccatum mortale sub nomine Idololatriae metaphorice sumptae denotatur, cum peccator per peccatum mortale voluntarie recedens a Deo, ut creaturae adhaereat, censeatur pluris facere creaturam, quam Deum, ac proinde illam habere loco Dei, haecque ipsi esse instar Idoli.

14. Sed hoc loco Idololatria proprie sumitur pro cultu, quo creatura colitur loco Dei. Nec tamen idcirco cultus Sanctorum cum Christo in caelis regnantium, aut Sacrarum Imaginum, erit Idololatria: nam illos non honoramus ut deos, sed ut Amicos Dei, cohaeredes Christi, nostrosque apud Deum intercessores; Imagines autem cultu dumtaxat veneramur respectivo, ut jam dictum superius. (b)

QUAESTIO III.

De Divinatione, variisque ejus speciebus, & gravitate.

SUMMARIUM.

15. *Divinatio, quid?*
16. *Contingit dupliciter.*
17. *Divinationis per expressam daemonis invocationem, varii modi; qui?*
Ea est gravissimum peccatum, nec admittit parvitatem materiae.
18. *Divinatio per tacitam daemonis invocationem, quae?*
19. *Ejus plures sunt species, I. Astrologia judiciaria.*
Sed naturalis est licita:
20. *II. Physiognomia, Metoposcopia, & Chiromantia.*
Verum naturalis licita est.
21. *III. Observantia somniorum.*
22. *Et quale peccatum sit?*
23. *Unde dignosci possit, somnium esse a Deo, vel potius a daemone?*
24. *IV. Hujus Divinationis species est Augurium.*
25. *Et V. Sortilegium.*
Sortes divisoriae, &
Sortes consultoriae sunt licitae.
Sortes divinatoriae illicitae.
26. *Solvitur instantia ex nonnullis exemplis adducta.*
27. *Divinatio qualibet est peccatum mortale,*
(c) Supra num. 17.
28. *Dummodo serio & firma fide fiat, alias secus.*

15 CONCL. I. *Divinatio* (prout de ea hic loquimur, estque species Superstitionis) est inquisitio de aliquo occulto, ope vel disciplina daemonis facta. Quo modo Divinatio passim accipitur in S. Scriptura, in qua soli illi vocantur *Divini*, qui ope daemonis divinant, seu futura aut incerta revelare nituntur. Etsi enim daemones non possint certo cognoscere futura, circa quae potissimum versatur Divinatio (quamvis latius accepta etiam ad aliorum occultorum, v. g. thesaurorum absconditorum inquisitionem, ope daemonis factam, se extendat) longe tamen plura daemones de rebus futuris, aliisque occultis cognoscere possunt, quam homines.

16. CONCL. II. Divinatio dupliciter contingit; nimirum vel per expressam daemonis invocationem, vel per implicitam. Ita certa & communis. Ex his ulterius.

17. Prima Divinationis species, seu in qua diabolus expresse invocatur, multis modis contingit, prout nimirum diabolus diversimode consulitur, aut consultus respondet. Aliquando enim apud veteres Gentiles consulebatur per sacrificia animalium, & diabolus respondebat per signa quaedam apparentia in extis animalium; & vocatur *Haruspicium*. Aliquando consulebatur per preces coram Idolis profusas, & solebat daemon respondere per Idola; & dicitur *Oraculum*. Aliquando consulebatur in Pythonicis, vel Pytonissis, quos ipse possederat: quandoque id accidit per varias adjurationes, figuras, unctiones, specula, aliaque signa per diabolum instituta, & media detestanda, quae Dominus Deus passim in S. Scriptura execratur. Et hanc Divinationis speciē, in qua diabolus expresse invocatur, esse gravissimum peccatum mortale, certum est, & indubitatum, eo quod importet consortium, & societatem cum daemone, perpetuo & infensissimo hoste veri Dei. Et hac de causa recte notant DD. ut Bonac. *disp.* 3. *in Decal. q.* 5. *punct.* 3. *n.* 17.

n.17. Herinex *cit.disp.7.n.16.* & alii, non dari parvitatem materiæ a mortali excusantem, si Divinatio serio fiat.

18. Altera Divinationis species, seu quæ continet tacitam & implicitam dæmonis invocationem, fit, cum quis notitiam alicujus rei ex signo aliquo consequi serio confidit, quam illud naturaliter nullo modo indicare potest. Tunc enim Divinator talem notitiam a dæmone tacite desiderare convincitur, cum certum sit, ejusmodi signa vanitatis a Deo instituta non esse.

19. Hujusmodi Divinationis, quæ fit per pactum implicitum, plures species recenset D. Thomas *2.2.q.95.art.3.& seqq.* quem sequuntur alii. Prima est Divinatio per Astra; vocaturque *Astrologia judiciaria*, quæ ex aspectu, situ, & motibus astrorum, eventus a libero arbitrio pendentes prędicit, vel præteritos aut præsentes occultos effectus revelat; v. g. Platonem tale conjugium celebraturum, esse auctorem hujus furti, moriturum ruina suarum ædium, &c. Dicitur notanter, *eventus a libero arbitrio pendentes*, &c. Nam per hoc nullatenus reprobatur Astrologia naturalis, qua situs & motus astrorum observantur, atque ex iis colliguntur effectus pure naturales; ut eclypses, pluviæ, siccitates, morbi animalium, pestes, salubritates, &c. Hæc enim omnino licita est, & humano generi perquam utilis.

* Quinimo a Lessio, & Busenbaum excusantur a peccato illi, qui ex puncto Nativitatis, sive Horoscopo non quidem certo, sed probabiliter prædicunt complexionem corporis, & inclinationes naturales; nam Astra inclinant, etsi non necessitent; Item exinde subdit la Croix *lib.3.par.I. num 9.* non esse peccatum saltem mortale per Astrologiam velle cognoscere aliquod contingens liberum tantum aliquo modo conjecturaliter, non autem quasi certo futurum &c. Adducit equidem P. Sporer *Tract. in præcept. I. Decalog. cap. 9. sect. 2. n. 16. Bullam: Cœli & terræ*, editam motu proprio a Sixto V. & ab Urbano VIII. die 13. Martii 1631. Constitutione *Inscrutabilis Judiciorum &c.* renovatam, in qua prohibet Astrologis prædicere actiones ab humana voluntate dependentes, etiamsi protestentur & adjungant, se id non affirmare tamquam certum. Ast Suarez, Delrio, Valentia, aliique dictam prohibitionem apud eumdem auctorem valde probabiliter restringunt ad solum forum externum ob præsumptionem nimirum superstitionis etiam internæ simul latentis, quamvis externe protestentur ad tegendas fraudes, & vitandas pœnas. Profecto in his regionibus sibi conscientiæ passim non ducunt, qui similes libellos de Horoscopo tractantes legunt: quamvis ego nisi simul jungatur consideratio temperamenti proprii, & aliarum circumstantiarum in particulari occurrentium, eosdem nihili prorsus æstimem ordinarie: quoniam illud punctum nativitatis, quod hi Astrologi exactissime attendendum ajunt, deprehendi vix potest ob rapidissimum motum Cœlorum, prout id jam observavit apud Sporer *loc. cit. num.* 14. D. Augustinus *lib. 2. de Doct. Christ. cap. 22.* *

20. Secunda hujus Divinationis species est *Physiognomia*, per quam ex corporis, puta vultus, manuum &c. lineamentis libere contingentes eventus, aut prospera vel adversa prædicuntur. Ejus partes sunt *Metoposcopia*, & *Chiromantia*: quarum prior ex facie hominis, frontisque inspectione; altera vero ex manuum lineamentis, quid cui eventurum sit, divinat, seu prædicit: ut solent facere Cingari. Dicitur rursum, *libere contingentes eventus*: datur enim etiam Physiognomia, Metoposcopia, & Chiromantia naturalis, per quam ex corporis, & membrorum habitudine ac proportione, vultus item ac manuum lineamentis, de corporis valetudine ac temperamento, consequenter de hominis etiam ingenio, atque animi propensione, nec non & de superventuris morbis, morte, vel sanitate, prædictio aliqua vel conjectura licite fieri potest. Lessius *lib. 2. c. 43. n. 45.* Delrius *lib. 4. c. 3. q. 4.* Sanchez, Layman, & alii.

21. Tertia dictæ Divinationis species fit per somnia. Et quidem tunc *Observantia somniorum* est illicita, & cum dæmonis pacto saltem implicito conjuncta, cum ex illis vane ac temere fit conjectatio de effectu libere eventuro, aut mere casuali vel fortuito. Talis Observantia somniorum multum apud Ethnicos fuit usitata, & a S. Scriptura graviter reprehensa; ut *Levit. c. 21 Non augurabimini, neque observabitis somnia*, & alibi. Unde & 2. *Paral.* 33. graviter taxatur Manasses; quia *observabat somnia, sectabatur auguria, maleficis artibus inserviebat*. Cum enim somnia pleraque naturaliter contingant, atque alia & alia juxta diversam corporis constitutionem, ac temperamentum, aut præcedentes animi affectiones, aliasque causas naturales proveniant; nequit ex iisdem capi prænotio de eventibus liberis, nisi a Deo, vel a diabolo immittantur: ergo quoties non dignoscuntur esse a Deo, si quis ex iisdem divinet, subjicit se disciplinæ diaboli.

22. Ex his sequitur, quod Divinatio ex observatione somniorum sit ex genere suo peccatum mortale. Per accidens nihilominus potest Observantia somniorum quandoque esse venialis: utputa ratione simplicitatis, dum homo rudis ea putat esse a Deo, vel quia solum tenuiter credit eisdem. Quod si somnia putentur provenire ex causis naturalibus licitum est ex iisdem capere conjecturas de ejusmodi causis, v. g. de valetudine, vel constitutione corporis, ac hujusmodi. Somnia autem divinitus immissa, certum est, esse sequenda; qualia leguntur habuisse Joseph Pro Rex Ægypti, *Genes. cap.* 37. S. Josephus, Sponsus Beatæ MARIÆ Virginis, *Matth.* 1. Tres Magi, *Matth.* 2. aliique plures; juxta quod *Num* 12. Deus dixerat: *Si fuerit Propheta inter vos, per somnium loquar ad eum.*

23. Quæres, unde dignosci possit somnium esse a Deo, vel potius a dæmone? Resp. Inter somnium Divinum & diabolicum communiter discernunt Viri sancti & Doctores, tum ex materia fineque ejus, utrum ad rem bonam & honestam, an vero ad turpem impellat: tum ex interna somniantis, atque ex somno excitati affectione; ut est illustratio, & consolatio animi, solita promptitudo ad Dei obsequium, & hujusmodi. Nam talia a somnio Divino causantur; econtra vero somnia diabolica vel ad malum inclinant, vel animum perturbant, & ad Dei obsequium tardiorem reddunt, ipsumque intellectum obnubilare solent.

24. Quarta Divinationis species fit per avium, piscium, aut aliorum animalium observationem, & dicitur *Augurium*. Hęc futuros liberos eventus, vel casus mere fortuitos, enuntiat e volucrum volatu, aut cantu, vel ex piscium motu, animalium occursu, voce, & similibus; ac prohibetur a S. Litteris sæpius, præsertim locis *n.* 21. allegatis. Quo tamen non obstante, ex avium volatu, piscium in mari occursu &c. possunt naturaliter colligi pluviæ, serenitates, tempestates, & hujusmodi effectus naturales, quos animalia citius præsentiunt, quam homines.

25. Quinta species Divinationis est per sortes (& dicitur *Sortilegium*) quæ eventus futuros, vel veritatis occultæ manifestationem, explorat per sortes. Est autem triplex genus sortium: nempe divisorium, consultorium, & divinatorium. *Sortes divisoriæ* sunt, quæ applicantur ad dividendas hæreditates, ad litem dirimendam, ad honestum lusum &c. & hæ per se malæ non sunt, sed sæpe bonæ ac utiles, juxta illud *Proverb.* 18. *Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat*. Porro *Sortes consultoriæ* sunt, quibus a Deo postulatur occultæ veritatis manifestatio, vel consilii directio: istæ etiam non sunt prohibitæ, si Dei jussu & instinctu fiant; de quibus dicitur *Proverb.* 16 *Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur*. Tandem *Sortes divinatoriæ* sunt; quibus absconditę veritatis notitia, vel consilii directio, non a Deo, & consequenter a dæmone expresse, vel tacite imploratur. Et hæ superstitiosæ, illicitæ atque prohibitæ sunt, prout habetur *can. Sortes*. 26. *q.* 5. cum concordantiis: quia continent expressam vel tacitam dæmonis invocationem. Unde merito *c.* 1. & 2. *tit. de Sortilegiis*, sub gravibus pœnis prohibetur, ne per sortes inquiratur auctor furti, vel quid imposterum futurum sit: & similiter *c. ult. eod. tit.* generaliter sortium usus in Electionibus ad Beneficia Ecclesiastica damnatur.

26. Nec obstat, quod peccatum Achor sorte deprehensum legatur *Josue* 7. & Jonas sorte deprehensus fuerit, *Jonæ c.* 1. Item Jonathas mel degustans, 1. *Reg.* 14. imo & Saul missis sortibus in universas Tribus Israel electus in Regem, 1. *Reg.* 10. & hujusmodi. Resp. enim, quod talia ex speciali jussu, aut instinctu Dei facta credantur: non tamen idcirco *sortibus indifferenter est credendum, cum privilegia singulorum non possint legem facere communem*, ut dicitur *c. Non statim*, &c. *Non exemplo*, 26. *q.* 2.

27. CONCL. III. Divinatio, & quælibet prædictarum species, est ex genere suo peccatum mortale, sive fiat cum expressa, sive cum tacita dæmonis invocatione. Ita communis; & pa-

& patet ex dictis (c) quia Divinatio importat consortium, & servitutem cum dæmone, perpetuo Dei hoste; ac ipsum homo tacite honorat, ejusque disciplinæ sese subjicit, ab eodem occulta vel futura edocendus.

28. Hoc tamen intelligendum, si Divinatio serio fiat, & cum firma fide. Quod si vero joci causa quis ostendat, se velle futura divinare, interim credens, totum esse futile & inane, communiter Doctores censent, talem non incidere in culpam gravem, cum sit potius quædam vanitas, quam superstitio, ut ait Bonacina *disp. 3. in Decalog. q. 5. p. 3. num. 18. & 19.* Ubi etiam somnia, sortes &c. a mortali excusat, si quis per simplicitatem (quod in mulierculis facilius locum habet) illis fidem præstet: ut quando ex ruditate putat, a Deo esse, vel tenuiter credit. Hoc modo multæ vanæ, atque inutiles observationes, v. g. ex sternutatione, vulturis occursu, corrigiæ ruptione, & hujusmodi vanitates, excusari possunt a culpa mortali, quia non firma fides, sed vana tantum formido eis tribuitur.

* Ceterum consulto adhuc monet Castropalao *Tract. 17. disp. 1. punct. 3. n. 6. & punct. 8. n. 4.* ad finem, quod etiam joci causa tentare similia, res sit plena periculo, partim, quia sæpe interne saltem aliqualis fides adhibetur, & eventus dubia mente exspectatur: partim, quia ille, qui prædictis signis effectum casu correspondere expertus fuit, facile incitabitur ad eadem signa serio animo alia vice repetenda, cujus deceptionis periculo hac jocandi methodo se exposuerat. *

QUÆSTIO IV.

De vana Observantia, ejusque speciebus, & gravitate.

SUMMARIUM.

29. *Vana Observantia, quid?*
30. *Et quomodo distinguatur a Divinatione?*
31. *Ejus tres sunt species; quæ?*
32. *Ars notoria, quid?*
33. *Observantia sanitatum, quid?*
34. *Et quo pacto hæc cognosci possit?*
35. *Observantia eventuum, quid?*
Et quomodo a Divinatione differat?
36. *Vana Observantia, omnesque species ejus, sunt peccatum mortale,*
37. *Nisi excuset ignorantia &c.*
38. *Licitum tamen est, gestare Agnos Dei, Cruces, &c.*
39. *Consuetudines aliquid faciendi, vel omittendi certis Festis, an damnandæ?*
40. *Quid in dubio, num effectus excedat vires causæ naturalis?*
41. *Protestatio quando excuset?*

29. CONCL. I. *Vana Observantia* est superstitio, qua adhibentur media inutilia ad aliquid præstandum, vel impediendum, ad quod a Deo vel natura nullam virtutem habent: uti contingit, quando quis mediis inutilibus contendit acquirere bona temporalia, sanitatem, vel scientiam; aut quando aliquibus verbis intendit alligare dæmonem, eumque includere in annulo, vase; aut cum quis mittit chirographum animalibus noxiis, vel eis litem movet, ut illa expellat; aut cum quis certis schedulis, vel verbis, a globorum ictibus immunem sese reddere satagit, & hujusmodi. Ita Doctores communiter.

30. Ceterum dicta vana Observantia distinguitur a Divinatione, quod hæc circa speculativam occultorum, aut futurorum effectuum cognitionem versetur; illa vero ad opus aliquod præstandum, vel impediendum tendat, utputa ad obtinendam corporis sanitatem, thesauri absconditi inventionem, & quidem per pactum aliquod cum dæmone, ut dictum est.

31. CONCL. II. Vanæ Observantiæ tres sunt species, nempe *Ars notoria, Observantia sanitatum, & Observantia eventuum*; ad quas species ceteræ sunt revocandæ, sive cum expressa, sive cum tacita, seu implicita dæmonis invocatione fiant. Ita rursum communis; idque amplius patebit ex dicendis discurrendo de singulis. Unde sit

32. CONCL. III. *Ars notoria* est, cum per precationes quasdam verborum ignotorum, inspectiones certarum figurarum, & alia hujusmodi media prorsus inutilia, exspectatur scientia infusa quarumdam rerum absque alio labore. Hac arte utuntur Anabaptistæ, dum sumpto poculo suæ Cœnæ in instanti aliquando scripturarum antea omnino ignotarum scientiam consequuntur, dæmone indubie eam suggerente, vel per os ipsorum loquente, ipsosque sic dementante, ut S. Scripturas se intelligere putent.

33. CONCL. IV. *Observantia sanitatum* est superstitio, qua adhibentur media inania & inutilia ad sanandos morbos hominum, vel brutorum: ut contingit, dum ad sanitatis conservationem, recuperationem, vulnerum sanationem, dolorum mitigationem, ab hostibus, globorumque ictibus protectionem, atque immunitatem, & hujusmodi, adhibentur verba, signa & cæremoniæ, quæ nec ex Divina institutione, nec a natura ad id vires ullas habent. Ita passim Doctores. Sed quia res quam plures habent varias virtutes naturales, non raro hominibus ignotas, hinc

34. Quæres, quo pacto dignosci possit hæc species vanæ Observantiæ? Resp. cum Filiucio *tomo 2. disp. 26. c. 6. n. 158. &* aliis, id potissimum ex sequentibus circumstantiis agnosci posse. I. Si adhibeantur verba ignota, aut characteres ignoti: talia enim implicite referuntur ad dæmonem ea instituentem, atque intelligentem. II. Si inserantur aliqua falsa, apocrypha, aut minus certa, ut quod Christus habuerit febres, spasmum, &c. III. Si causa applicetur improportionata ad effectum, vel in loco valde distanti a passo. Idem dicendum de iis, qui adhibent verba, signa, cæremonias, imagines astronomicas, & similia, ad obtinendam sanitatem, ad quam tamen procurandam nullam ex se vim habent: unde necesse est, quod hanc habeant aliunde; non quidem a bonis Angelis, vel a Deo, cum id legitime non constet, immo per Prælatos Ecclesiæ prohibeatur, atque per Theologos & Concionatores concorditer negetur; ergo eam haberi ab arte diabolica, præsumendum est. Et ex his regulis innumeri casus in praxi possunt resolvi, quorum plurimos refert Gobat *tract. 11. Theol. Experimentalis, parte 4. de Superstitionibus.*

34. CONCL. V. *Observantia eventuum*, quæ est tertia species vanæ observantiæ, contingit, quando fortuito aliquid accidit vel occurrit, ex quo homo sibi, vel alteri aliquid prosperi, aut adversi conjectat, indeque suas actiones moderatur, ut si v. g. egredienti domum occurrat lepus; aut is picam pipitantem audiat, & inde malum sibi augurium præsagiens, domum revertatur. Hæ vanæ Observantiæ species Divinationi, *Quæst. præced.* explicatæ, valde vicina est: differt tamen ab ea per hoc, quod in ista vana Observantia principaliter intendatur directio operationum, & quidem ex signis fortuito occurrentibus, aut incidentibus; in Divinatione autem signa ex proposito quærantur, & adhibeantur, & quidem ea principaliter intentione, ut notitia acquiratur futurorum, aut occultorum.

36. CONCL. VI. Hactenus explicata vana Observantia, & singulæ tres ejus species, ex genere suo sunt peccatum mortale. Ita omnes Doctores. Ratio est clara: quia continent aut expressam, aut saltem implicitam societatem, pactumque cum dæmone, ejusque auxilii invocationem, utpote a quo vel scientiæ infusio, vel curatio morborum, aut operum nostrorum directio expectatur.

37. Addunt tamen Bonacina *cit. disp. 3. q. 5. p. 4.* Lessius, Valentia, Sanchez, Herinex, aliique communiter, homines simplices sæpius a peccato mortali excusari ratione ignorantiæ, aut bonæ fidei; quia nihil mali in his contineri putant; cum ab hujusmodi hominibus non tam facile semper illud apprehendatur. Insuper tradit Filliucius *disp. 24. n. 161.* etiam peccatum tantum veniale committi si id fiat ex intentione dandi operam ejusmodi vanitatibus, non tamquam efficacibus, sed quadam levitate: ut si quis semel annulum moveri sinat super filum, idque joco faciat, & ad experiendum effectum causa curiositatis.

38. CONCL. VII. Nihilominus licitum est, gestare Agnus Dei, Evangelium S. Joannis, Cruces benedictas, & hujusmodi res spirituales atque sacratas, ad sanitatem recuperandam, vel contra maleficia præservandam, similesque effectus consequendos. Ita D. Augustinus *tract. 7. in Joannem*, & tenent Catholici unanimiter: dummodo talia debita cum reverentia atque fiducia in Deum gestentur, & nulla conditio superstitiosa superveniat propter adjunctam spem in modo scribendi, portandi, appendendi, aut alia loci vel temporis inani observatione, ad Divinum cultum, reverentiamque, minime pertinente.

39. Utrum autem damnandæ, vel excusandæ sint quædam consuetudines, quibus nonnulli aliquid facere, vel omittere solent certis diebus festivis, distinguendum est. Si enim hæc faciant, ut se magis excitent ad precandum propter diem Sancto dedicatum, vel propter affectum, quem specialiter habent erga Sanctum, a quo opem & auxilium sperant, non committitur Superstitionis peccatum, saltem secluso scandalo, & alia prava intentione. Item non est superstitiosum, notare tempora, vel dies, quibus major vel minor influxus Cœlorum reperitur, seu quæ aptiora v. g. sunt ad certas herbas medicinales colligendas, atque ad scindenda ligna, vel evitandam rerum corruptionem, &c. Hoc enim non excedit vires naturæ, atque quotidiana experientia comprobatur.

40. Tandem, quando rationabiliter dubitatur, an effectus sit a causa naturali (multa enim sunt secreta naturæ, virtutesque arcanæ, doctissimorum etiam quandoque virorum ingenia subterfugientes) Quando, inquam, rationabiliter dubitatur, an hujusmodi effectus excedat vires causæ naturalis, præsumendum est, provenire a causa naturali. Bonacina *cit. q.5. punct.2. n.9.* citans Lessium, Suarez, Sanchez, Layman, & alios. Ratio est: tum quia dubium explicandum est in mitiorem partem: tum quia multæ res naturales admirabili præfulgent virtute, plerisque etiam viris doctis incognita.

41. Quamobrem excusandi sunt illi, qui hujusmodi res, de quarum virtute naturali dubitatur, ad expellendum morbum adhibere intendunt, dummodo protestationem præmittant, nolle se effectum consequi, si aliqua subsit virtus ex quocumque pacto diabolico, & superstitioso. Secus dicendum, quando palam est, effectum excedere vires causæ naturalis: ac proinde certo vel fere certo constat, actum hujusmodi esse superstitiosum, seu rem vanam, & inutilem esse ad talem effectum: tunc enim subest malitia Superstitionis, cum adhibeatur medium inutile ad illum effectum. Neque in tali casu, ubi constat certo de inefficacia mediorum, prodest protestatio, cum sit contraria facto: nisi forte id fiat alia intentione, nempe ad convincendum & confundendum dæmonem, non ad experiendum effectum.

QUÆSTIO V.

De Magia, & Maleficio, aliisque huc attinentibus.

SUMMARIUM.

42. *Magia naturalis, quid? Est periculosa.*
43. *Magia superstitiosa, quid?*
44. *Duplex ejus finis. Magia proprie, Maleficium, vel Veneficium, quid?*
45. *Magia, & Veneficium est peccatum mortale, & habet annexa multa alia peccata.*
46. *Remedia Maleficiorum alia moralia,*
47. *Alia naturalia,*
48. *Et alia supernaturalia; quæ?*
49. *Licitum est tollere signa Magica, ut diabolus nocere desinat,*
50. *Dummodo id fiat absque novo Maleficio.*
51. *Solvitur instantia.*
(c) Tract. 4. dist. 7. n. 27.
52. *Quid agendum Confessario cum Malefico pœnitente?*
53. *Maleficus pœnitens non tenetur curare sibi chyrographum a dæmone restitui; Bene tamen rumpere aliud, si quod penes se habet.*
54. *Alia tunc a Confessario observanda.*
55. *Quid agendum circa bona Malefico per diabolum data?*
56. *Quomodo is muniendus contra relapsum?*

42. Sciendum, quod Magia communiter duplex distinguatur, una naturalis, & altera superstitiosa, seu diabolica. *Magia naturalis* est ratio quædam operandi mira, per causas naturales absque dæmonis opera. Hanc Magiam, etsi de se mala non sit, tamen ut periculosam, & sensim ad superstitiones manuducentem, passim censent Doctores esse cavendam: quia ingenia humana rebus curiosis & inutilibus implicat, magisque semper curiosa reddit, & successive ad Magiam superstitiosam inducit. Unde merito Lessius *lib. 2. de just. & jure, c.44. n.1.* omnes libros, qui Magiam naturalem tradunt, suspectos habendos esse, & tamquam periculosos, præsertim juventuti, vitandos asserit.

43. *Magia superstitiosa* (quam alii *Diabolicam* appellant, & de qua solum hic agitur) est ratio quædam operandi mira per signa ope dæmonis: sicut enim Magia naturalis utitur causis naturalibus, ita Magia superstitiosa utitur nonnullis signis, quibus ex pacto quodam allicitur dæmon, ut faciat id, quod Magus vult.

44. Porro Magia superstitiosa duplex est, seu potius duplicem habet finem. Primus finis ejus est propria ostentatio, aliudve commodum suum, aut alienum: sic communi nomine vocatur *Magia*: nam Magia proprie est ratio quædam operandi mira ope dæmonum. Alter finis ipsius, est noxa alicui inferenda; & proprio nomine dicitur *Maleficium*, vel *Veneficium*. Maleficium quidem, si noxa inferatur incantationibus, seu carminibus, characteribus, aliisve hujusmodi signis, ex pacto cum dæmone inito. Veneficium vero, quando malis pharmacis, sive venenis id fit, quamvis nonnumquam etiam Incantatores appellentur Venefici.

45. CONCL. I. Magia, sicut & Veneficium, ac Maleficium, ex genere suo est peccatum mortale, utpote continens expressam vel tacitam dæmonis invocationem, ac proinde societatem & benevolentiam erga illum. Ita omnes Doctores. Quinimo Magia ordinarie multa alia peccata annexa habet; ut sunt hæresis, abnegatio Dei & Sanctorum, idololatria, blasphemia in Deum & Sanctos, profanatio & abusus rerum sacrarum, maxime Sacrosancti Eucharistiæ Sacramenti, luxuria, & nefariæ cum dæmone commixtiones, &c. Ea insuper inferre solet maxima damna in bonis temporalibus proximorum, homicidia præsertim infantium, mortes animalium, vastationes segetum, & hujusmodi. Ex quibus, aliisque similibus effectibus, colligere licet immanitatem hujus criminis, merito juxta Leges etiam Civiles ignibus plectendi. Sed occasione præmissorum

46. Quæres I. Quænam remedia adversus Maleficia sint adhibenda? Resp. Remedia Maleficiorum quædam sunt naturalia, quædam supernaturalia, & quædam moralia. Horum postrema sunt ea, quæ pertinent ad pactum cum dæmone dissolvendum, quando ex pacto nocet: quod fit amovendo signa Magica, ad quorum præsentiam diabolus nocumentum infert: de quo mox plura *n.49. & seqq.*

47. Naturalia remedia Maleficiorum plerumque parvam vim habent, quia diabolus facile omnem illorum actionem eludit, si velit, & a Deo permittatur. Bonum tamen est, illa ab initio experiri juxta præscriptum Medicorum, seu quæ ipsi magis congrua judicabunt.

48. Supernaturalia, seu spiritualia, atque Ecclesiastica remedia Maleficiorum sunt optima, & horum decem numerantur cum Lessio *cit. c.44. nu.28.* Bonacina Reginaldo, & aliis. I. Magna fides & fiducia in Deum, seu Divinam protectionem. II. Susceptio Baptismi, si quis nondum est baptizatus. Vel III. loquendo de baptizatis, Confessio Sacramentalis peccatorum: sæpe enim ob peccata permittitur diabolo potestas in hominem, quibus per veram pœnitentiam, vitæque emendationem deletis, hæc quoque evanescit. IV. Sumptio Sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti. V. Exorcismi Ecclesiæ, quorum maximam esse vim probat praxis, atque ordinatio Ecclesiæ, cujus nomine fiunt, ipsaque quotidiana experientia. VI. Aqua benedicta: hæc enim habet vim ex precibus Ecclesiæ ad avertendas dæmonis infestationes. VII. Reliquiæ Sanctorum, Agnus Dei, Cerei sacri, Panis & Sal benedictum, & similes res ab Ecclesia benedictæ, ob præælegatam rationem. VIII. Signum S. Crucis, cujus vis maxima est contra omnes diaboli machinationes. IX. Invocatio Sanctissimi Nominis Jesu, B. Mariæ Virginis, Sancti Angeli Custodis, & aliorum Sanctorum. X. Oratio, præsertim conjuncta jejunio, ut patet ex verbis Christi, *Matth. 17.*

49. Quæres II. An liceat tollere signa Magica, v. g. ligaturas, nodos, volumina capillorum, &c. eo fine ut diabolus nocere desinat? Resp. I. Certum est, & fatentur omnes, si nullum novum adhibeatur Maleficium, hujusmodi signa licite posse tolli; idque tum in contemptum diaboli, atque Magicæ superstitionis; tum in odium facinoris, quo Maleficus ea posuit veluti tesseram sui pacti cum dæmone. Ratio clara est, quia sic solummodo evertuntur opera diaboli, ejusque atque Malefici impietas execratur. Et hoc quidem licitum est facere etiam ea intentione, ut dæmon nocere desinat: quia ejusmodi amotio signorum (secluso novo Maleficio) non est invocatio dæmonis ex natura rei, sed potius eversio prioris pacti

per

per Maleficum cum Cacodæmone initi; & destructio operum diaboli. Et in hoc sensu loquitur Doctor Subtilis 4. *dist.* 34. *q. unic.* dicens, quod ridiculum sit quærere, *an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum: non enim* (inquit) *solum licet, sed est meritorium, destruere opera diaboli.*

* Resp. II. Ex eodem Fundamento, ut solvatur maleficium, non solum licet tollere ipsa signa magica, sed etiam adhibere alia positive contraria ex se indifferentia, quibus conventio diabolica tollatur. Ita Hiquæus in Scotum *lib.* 2. *cap.* 44. *dub.* 6. *n.* 45. Delrius *lib.* 6. *disquisit. Magic. c.* 2. *sect.* 1. *q.* 3. Sanchez *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 95. & 96. Castropalao *Tract.* 17. *disp.* 2. *punct.* 2. Sporer *part.* 2. *in I. Præcept. Decalogi cap.* 9. *num.* 41. & alii; ac patet ex inculpata Judicum praxi, qui in hunc finem maleficos lavari, & pilos eorum abradi curant, ut, si forsan aliquod maleficium ex pacto dæmonis sub capillis occultatum esset, quo insensibiles, & tormentis facile sustinendis pares redderentur, his mediis destruatur. Ratio autem hujus est: quia, uti supponitur, talia signa ex una parte pacto diaboli in contrarium posita ex se sunt indifferentia; ex altera vero ipsum pessimum pactum exinde solvitur, ac via nocendi eluditur in ejusdem contemptum. Nec dicas: talia media e. g. Sagam, quæ te tangit repercutere, ut soluto sic pacto diabolico nocere amplius nequeat &c. videri a diabolo ipsomet esse instituta in signum cessationis a nocendo, & consequenter applicantem eadem conspirare cum dæmone saltem implicite. Respondeo enim, omissis hic brevitatis gratia aliis solutionibus, cum Sporer *loc. citat.* pie, & probabilissime credi, diabolum, utpote ex se, suaque damnata propensione ad infestandos mortales limitationis impatientem, potius ex imperio Dei arctari ad hujusmodi conditiones, seu contraria signa pactis suis apponenda, ut hoc modo vis sua intra debitos limites divinitus coarctata existat cum non exigua sua mortificatione, dum experitur superbissimus ille spiritus, fortitudinem suam, ac libertatem & appetitum nocendi tam exigua re materiali constringi; sicuti a pari plurimum vexatur, dum quamvis Ens nobilissimum localiter & objective se igni alligatum videt, atque exinde præter intellectum etiam libertatem suam esse coarctatam. *

50. Resp. II. Nihilominus non licet tollere Maleficium, vel signa Magica per novum Maleficium; neque hoc a Malefico scienter petere, quamvis hic sese paratum offerat. Ita certa, & communis. Ratio est: quia adhibitio novi Maleficii est intrinsece mala, cum sit usus artis Magicæ, & tacita vel expressa dæmonis invocatio ad aliquem effectum obtinendum; ac proinde nullo modo bene fieri potest; neque peti, neque ut id fiat, assensus præberi, juxta illud Apostoli *Rom.* 1. *Qui talia agunt, digni sunt morte: non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.*

51. Nec dicas: Licitum est petere pecuniam ad usuram ab usurario parato dare; item exigere juramentum ab eo, qui paratus est per falsos deos jurare: ergo etiam licitum erit, alterius, qui ad id paratus est incantatione & Maleficio uti ad amovenda a nobis vel aliis Maleficia. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem. Ratio disparitatis est: quia id, quod in dictis casibus petitur, nempe pecunia mutua, vel juramentum, ex se malum non est, & bene fieri potest, si velit is, a quo petitur, ut dictum superius (c). Secus est in nostro casu, ubi Maleficium (juxta Hypothesin) non nisi per novum Maleficium tolli potest.

* Ex dictis Colliges I. Si adsit vetula, de qua dubites, num sit saga, non licere invertere scopas, ut, si saga est, abire non possit, nisi gressu averso seu cancrino. II. Nec projicere e lecto pulvinar, ut desuper sedere cogatur. III. Nec lac, quod ex maleficio non coagulatur in butyrum, calefacere ad ignem, ut totus calor transferatur in sagam, & exinde nocere desinat, tuque butyrum recuperes. Ratio prohibitionis horum similium est; quia non solum solvitur prius pactum (quod alias liceret) sed præterea novum involvitur, cum sagæ per similia non præcise in statum naturalem suum redigantur, sed præterea aliquid de novo facere cogantur, ad quod non nisi mediante novo diabolico pacto saltem implicito adstringi possent.

52. Quæres III. Quid agendum Confessario cum Malefico pœnitente? Resp. cum Bonacina *disp.* 3. *in Decalog. q.* 5. *punct.* 5. *n.* 11. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 40. *n.* 52. & aliis, ante omnia inquirendum esse, an Maleficus inierit pactum cum dæmone: id siquidem tenetur Maleficus in primis dissolvere. Videtur autem ejusmodi pactum sufficienter dissolvi per veram ac sinceram de suis peccatis actam pœnitentiam, ex puro corde peccata detestando, ac dæmoni renuntiando, & toto affectu DEI Misericordiam implorando.

53. Non tamen necesse est, ut Maleficus pœnitens curet sibi chyrographum a dæmone restitui: quia per veram pœnitentiam sufficienter recedit a pacto. Sanchez *cit. cap.* 40. *n.* 53. Suarez, Candidus Brognollus, & alii. Quod si vero ipsemet Maleficus apud se habeat chyrographum, vel ejus exemplar (regulariter enim, ut notat Candidus Brognollus Bergomensis, *in Manuali Exorcistarum, part.* 1. *cap.* 2. *art.* 3. §. 10. cum aliquis homo Deo abrenuntiat, ac dæmoni se devovet, solent duo fieri chyrographa, vel si quis scribere nesciat, alia duo signa confici, quorum unum apud dæmonem conservatur, alterum apud Magum, vel Maleficum) tunc is tenetur alterum, quod penes se habet, perstringere, aut ipsimet Confessario tradere: idque partim in detestationem criminis; partim, ut exterius testetur internam, ac perfectam dæmoni abrenuntiationem, sinceramque in Deum conversionem. Alioquin enim, si hujusmodi externum signum, quod penes se habet, nolet Maleficus destruere; adhuc eo ipso pergeret, internum voluntatis actum in dæmonis obsequium profiteri.

54. Secundo debet Confessarius inquirere a Malefico, an commiserit illa enormia peccata superius *n.* 45. recensita, vel alia hujusmodi: quibus intellectis, debito modo procedat, prout ceteroquin necesse est ad Confessionem Sacramentalem.

55. Tertio, si aliquid ope diaboli Maleficus acquisitum haberet, quod cujusdam tertiæ personæ esse cognosceret (puta, quia huic a diabolo sublatum, & Malefico traditum fuit, prout sæpe contingit) illud domino suo erit modo competenti restituendum, sicuti in rebus furto ablatis fieri debet. Si vero aliunde, utputa ex occultis thesauris, aut ex rebus in mari totaliter deperditis, eam rem diabolus habuerit, Magoque tradiderit, ex eadem personis illis Magus satisfacere tenebitur, quibus fortasse damna in rebus suis familiaribus, aut animalibus intulit. Et hoc idem dicendum, si Magus haberet aliunde, unde damna illata resarcire possit; nam restitutio rerum injuste ablatarum, & aliorum damnorum illatorum recompensatio, erit necessario facienda, nisi impotentia excuset, prout aliunde constat.

56. Quarto, ne Maleficus pœnitens iterum seducatur, & ad vomitum redeat, simulque ut is a dæmoniacis divexationibus, non raro redituris magis magisq; præservetur, eumdem Confessarius muniat remediis spiritualibus, nimirum Agnis Dei, aut aliis rebus consecratis ipsi communicatis; simulque eum exhortetur ad crebro eliciendos actus Virtutum Theologicarum, atque ad meditationem Dominicæ Passionis, detestationemque suorum gravissimorum peccatorum, nec non, & aliarum Virtutum exercitium, præsertim vero ad frequentiorem Sacramenti Pœnitentiæ, atque Eucharistiæ receptionem. Quin etiam poterit quandoque Confessarius adhibere Exorcismos convenientes, quales pro hujusmodi hominibus tum in Ritualibus Diœcesanis, tum in aliis Benedictionum Libellis passim reperiuntur.

DISTINCTIO III.

De Vitiis Religioni oppositis per defectum.

QUÆSTIO I.

De Tentatione Dei.

SUMMARIUM.

1. *Irreligiositas, quid, & quæ vitia sub se contineat?*
2. *Tentatio, alia probationis, alia seductionis.*
3. *Tentatio Dei, quid?*
4. *Est duplex, expressa & interpretativa.*
5. *Tentatio Dei ex genere suo est peccatum mortale.*
6. *Purgationes vulgares sunt prohibitæ.*
7. *Solvitur instantia.*
8. *Tentatio Dei per accidens potest esse venialis.*

1. UT patet ex dictis *Dist. præced. num.* 1. alia Vitia opponuntur Religioni per excessum, alia per defectum. Visis itaque hactenus prioribus, pergendum ad posteriora, quorum omnium genus est *Irreligiositas*, quæ est defectus cultus Deo debiti. Porro sub Irreligiositate, tamquam species sub

suo

suo genere, continentur Tentatio Dei, Sacrilegium, Simonia, Blasphemia, Perjurium, atque violatio Voti, de quorum quatuor prioribus in præsenti Distinctione, de aliis duobus in sequenti Tractatu dicetur. Et quidem, ordiendo a materia præsentis Quæstionis.

2. Tentatio generatim, est dictum, vel factum, ad capiendum de aliquo experimentum, ut sciatur, quantæ sit potentiæ, prudentiæ, scientiæ, & hujusmodi. Et hæc dicitur *Tentatio probationis*, seu experimenti: quomodo Deus dicitur tentasse Abraham, Jacob, Tobiam, & alios Sanctos, dum immissis adversitatibus eorum obedientiam, patientiam, atque in aliis virtutibus constantiam experiri voluit. Est & alia, quæ dicitur *Tentatio seductionis* seu inductionis ad peccatum: quo modo diabolus tentat homines, dum eos ad malum seu peccatum incitat. In proposito sumitur Tentatio priori modo, & quidem in malam partem, quatenus nimirum homo inique tentat Deum, volens aliquam ejus perfectionem experiri: de qua loquendo, sit

3. CONCL. I. *Tentatio Dei* est actus Religioni oppositus, quo quis absque justa causa dicit, aut facit aliquid, ad capiendum experimentum de Divina quapiam perfectione; utputa de Potentia, Sapientia, Justitia, aliisve Dei Attributis. Ita Herinex *disp. 8. de Relig. qu. 1.* Lessius, estque in re communis. Dicitur, *actus Religioni oppositus*: quia est quædam Dei irreverentia, velle de perfectionibus ejus experimentum sumere absque justa causa, & relictis mediis ordinariis a Deo institutis. Et additur, *absque justa causa*: quia si talis adsit, non erit Tentatio: ut si fiat ex Divino instinctu, vel si quis habeat. Donum miraculorum, aut sanitatum; vel si honor DEI, atque defensio Religionis postulet aliquod opus, ad quod tale experimentum est necessarium. Porro per *experimentum Divinæ perfectionis*, intelligitur omne extraordinarium opus, vel auxilium Dei supra communem rerum ordinem præstandum, quo Divina Potentia, Sapientia, Justitia, &c. quasi experientia ipsa cognoscantur.

4. CONCL. II. Tentatio Dei potest fieri dupliciter, expresse scilicet, vel interpretative. Ita communis. Et quidem *Tentatio Dei expressa* tunc accidit, quando aliquid fit directe ex intentione, ut experimentum capiatur de quadam Dei perfectione; ut si te projicias in puteum, experturus, an Deus te sinat submergi, vel an possit te salvare. *Interpretativa tentatio Dei* contingit, quando quis non intendit explicite tale experimentum de Divina perfectione, facit tamen aliquid ob finem alium, quod ex se requirit extraordinarium Dei auxilium, illudque temere exspectat: ut si quis tota Quadragesima velit cibo & potu abstinere ad Christi exemplum, persuasus, Deum vires præbiturum (nisi id fieret ex speciali instinctu Divino) aut si alicui alteri periculo absque necessitate se committat, a quo sine extraordinario auxilio Dei, quod temere exspectat, liberari nequit. Huc etiam pertinent Purgationes vulgares, de quibus *num. 6.*

5. CONCL. III. Tentatio Dei, prout fit absque justa causa, regulariter loquendo, atque ex suo genere, est peccatum mortale. Ita Doctores communiter. Ratio est: tum quia adversatur excellentissimæ inter Morales Virtuti Religionis, & consequenter ex suo genere est peccatum mortale: Tum quia vel tentando Deum quis est incredulus, aut dubius de aliqua ipsius perfectione, & consequenter præter malitiam Infidelitatis irrogat Deo gravissimam injuriam; prout fecerunt olim perfidi Judæi, de quibus dicitur *Psalm. 77. Tentaverunt Deum in cordibus suis, dicentes: Numquid & panem poterit dare, aut parare mensam in deserto?* Vel tentans petit a Deo auxilium extraordinarium sine justa causa, quod arguit gravem audaciam, sicque irreverentiam erga Majestatem Divinam, quæ ter sancte, simulque humiliter ac reverentialiter est tractanda: atque insuper est istud contra sapientissimam Dei ordinationem, qua voluit servari ordinem naturalem, neque absque necessitate eumdem invertendum statuit. Unde Christus dæmoni, præcipitium e Templi pinnaculo, unde tamen per scalas descendere poterat, suggerenti respondit, *Matt. 4. Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.*

6. Hinc mortaliter peccaminosa est omnis illa Tentatio, qua tentans Deum, absque alia necessitate committit se aperto periculo vitæ; utputa projiciendo se in ignem, aut præcipitando ex turri, interim putans, Deum esse ipsum salvaturum. Huc etiam spectant *Purgationes vulgares* (sic dictæ, quod nullo jure, sed *populari inventione, & fabricante sunt omnino fictæ invidia, c. Mennam 2. q. 5.*) quales olim fieri consueverant ferventis sive frigidæ aquæ, ignitique ferri contactu, & hujusmodi, in quibus expectabatur incolumitas a Deo extraordinarie præstanda innocenti; quæ merito reprobantur a Jure Canonico *cit. c. Mennam. &c. Omnibus* &c. *Consuluisti 2. q. 5.* Item Purgationes, quæ duello fiunt, in quo expectatur, ut Deus tueatur partem innocentē; quod itidē damnatur *can. Monomachiam 2. q. & c. 1. ac seqq. de Purgat. vulgari*; & in Conc. Trid. *Sess. 25. can. 19. de Reform.*

7. Nec obstat, quod Deus olim videatur quandoque hujusmodi Purgationibus miraculo favisse. Resp. enim, id factum esse vel ob simplicitatem illius sæculi, atque antequam tales Purgationes fuerunt publice ab Ecclesia damnatæ: vel quia innocenter suspecti ad eas adhibendas cogebantur. Lessius *lib. 2. cap. 15. num. 4.* Quandoque tamen effectus non respondebat, de quo refertur insigne exemplum *c. 2. de Purgat. vulgari.*

8. Dicitur nihilominus in Conclusione, *regulariter loquendo*, ad denotandum, quod Tentatio Dei aliquando per accidens possit esse peccatum veniale. Et hoc contingit vel ratione inconsiderationis, aut ignorantiæ non crassæ, vel ratione parvitatis materiæ, aut periculi; ut quando quis levi morbo affectus, vane sperat sanitatem a Deo relictis mediis ordinariis. Bonacina *cit. disp. 3. q. 9. n. 6.* & alii.

QUÆSTIO II.

De Sacrilegio, & quale sit peccatum?

SUMMARIUM.

9. *Sacrilegium, quid?*
10. *Ejus tres sunt species.*
11. *I. Qua violatur Persona sacra.*
12. *II. Qua locus sacer.*
13. *Et III. Qua aliæ Res sacræ violantur.*
Huc spectat abusus sententiarum S. Scripturæ.
14. *Sacrilegium est ex genere suo peccatum mortale.*
15. *Clerici, & Religiosi, a quibus abstinere teneantur ratione Voti Castitatis?*
16. *Sacrilegium per accidens fit quandoque peccatum veniale.*
17. *Non omne peccatum a Persona sacra commissum, est Sacrilegium.*

9. Sacrilegium, quod a *sacris legendis*, id est, suffurandis sic dicitur, proprie accipitur pro violatione, seu indigna tractatione rei sacræ; sive pro injuria ac irreverentia illa, quæ infertur Deo per indignam tractationem rerum sacrarum. Et de hac loquendo sit

10. CONCL. I. Sacrilegiorum universim tres sunt species: aut enim Sacrilegium fit contra Personam sacram, aut contra Locum sacrum, aut contra Rem sacram. Ita Doctores communiter, & ratio est: quia generatim etiam tria sunt genera rerum sacrarum, videlicet personæ, loca, & res aliæ ad Divinum cultum ordinatæ.

11. Porro ad Primam Sacrilegii speciem, qua violatur Persona sacra, pertinet percussio Clerici; fornicatio Ordine sacro initiati, sive Religiosi, aut Religiosæ, & cujuslibet Votum Castitatis habentis. Huc addunt Doctores pertractionem personarum Ecclesiasticarum ad Tribunal sæculare, earumdem incarcerationem, & hujusmodi, utpote quibus indigne tractantur personæ Deo sacratæ.

12. Ad secundam speciem Sacrilegii pertinent omnia, quæ fiunt contra sanctitatem Loci sacri: ut sunt destructio malitiosa Loci sacri, eversio Altarium, injuriosa effusio sanguinis, vel seminis humani in Loco sacro; item, si confugientes ad Locum sacrum, tamquam ad Asylum, per vim inde extrahantur, & hujusmodi.

13. Ad tertiam Sacrilegii speciem pertinent ea peccata, quibus aliæ Res sacræ temerantur, seu injuriose tractantur. Dicuntur autem Res sacræ in primis Sacramenta; deinde Vasa sacra, vestesque benedictæ, Reliquiæ Sanctorum, Dei ac Sanctorum Imagines; & denique ea omnia, quæ adhibitis certis precibus, ac Ritibus Ecclesiasticis sunt consecrata, & pertinent ad cultum Divinum, atque ministerium Ecclesiasticum. Insuper ad hanc tertiam Sacrilegii speciem spectat abusio sententiarum S. Scripturæ ad superstitiones, ad stabiliendas hæreses, ad amatoria, fabulosa, vana, scurrilia, adulationes,

nes, detractiones, libellos famosos, & hujusmodi: quam quidem temeritatem graviter inhibuit Conc. Trid. *Sess. 4. in Decreto de editione, & usu sacrorum Librorum*; atque omnes hujus generis homines, seu violatores, ac temeratores verbi Dei, juris & arbitrii pœnis, per Episcopos coerceri præcepit.

41. CONCL. II. Sacrilegium ex genere suo est peccatum mortale. Ita communis: nam opponitur excellentissimæ inter Morales virtuti Religionis. Sicquippe certum est, esse peccatum mortale, quando Sacrilegium fit in contemptum Rei sacræ; prout solent facere Hæretici, cum Vasa sacra, Imagines Dei ac Sanctorum, & hujusmodi profanant, & vastant. Similiter constat, committi peccatum mortale Sacrilegii, quando fit aliquid voluntarie ac deliberate in materia gravi, quod habet peculiarem repugnantiam cum sanctitate Rei sacræ: ut est percussio Clerici, item peccatum carnis cum persona Deo sacrata, vel ab eadem persona sacra commissum, &c. Quia talia notabiliter contraveniunt sanctitati Rei sacræ, eique gravem inferunt irreverentiam.

15. Ubi sciendum, quod Religiosi Professi, aut Clerici in sacris constituti, ratione Voti Castitatis teneantur abstinere ab omni deliberata venerea delectatione, actuque tum interno, tum externo, qui est contra Castitatem: uti sunt non solum fornicatio, aut alius actus venereus, sed etiam turpes cogitationes, delectationes morosæ, aspectus impudici, vel tactus obscœni, &c. Unde quidquid in sæcularibus extra conjugium est aliquo modo peccatum contra Castitatem, id in Religiosis, & Clericis memoratis etiam est Sacrilegium ratione Voti; adeoque habet duplicem malitiam: ita tamen, ut malitia Sacrilegii sit mortalis in iis actibus, in quibus malitia libidinis est mortalis; venialis vero, in quibus illa est venialis, prout non raro contingit ratione imperfecti voluntarii. Lessius *lib. 2. cap. 41. n. 78.* Sylvester, Layman, & alii.

47. CONCL. III. Nihilominus per accidens quandoque Sacrilegium potest fieri peccatum veniale. Ita communis. Sic in primis accidit, quando irreverentia Rei sacræ illata, est dumtaxat levis: prout fieri potest in aliquali inhonoratione, aut dilaceratione Imaginum secluso contemptu, in levi abusu sacrarum Vestium ad profanos usus, in allegatione cujusdam sacræ Sententiæ ad jocum, & idem dicendum de aliis hujusmodi levioribus irreverentiis erga Res sacras, quæ non excedunt peccatum veniale, secluso contemptu, propter parvitatem materiæ, seu irreverentiæ commissæ. Similiter erit peccatum veniale tantum, & quandoque nullum, si irreverentia aliqua fiat Rei sacræ ex inadvertentia, indeliberatione, aut ignorantia non crassa, vel invincibili: hæc enim a peccato mortali excusant in omni materia.

17. Tandem notandum cum Herinex *disp. 8. de Relig. q. 2. n. 12.* & aliis, non omne peccatum a Persona sacra, vel in Personam sacram commissum, esse Sacrilegium proprie & formaliter; sed illud tantum, quod directe committitur contra sanctitatē Personæ. Hinc inebriatio, superbia, mendacium, ac hujusmodi, si committantur a Persona sacra, non sunt sacrilegia. Similiter neque ira erga Personam sacram habita, citra corporalis injuriæ illationem, est Sacrilegium: cum talia directe non repugnent ejus sanctitati, bene tamē percussio corporalis ipsius.

QUÆSTIO III.

De Simonia.

SUMMARIUM.

18. *Simonia, unde sic dicta?*
19. *Ea est species Sacrilegii.*
20. *Simoniæ definitio declaratur.*
21. *Simonia quam grave peccatum?*
22. *Est triplex.*
23. *Simonia mentalis, quid?*
24. *Simonia conventionalis quid?*
alia pure conventionalis, & alia mixta.
25. *Simonia confidentialis declaratur.*
26. *Simonia realis.*
27. *Si quid gratis detur, ac recipiatur, non fit Simonia.*
28. *Simonia non est, intuitu spiritualium functionum, dare, aut recipere aliquid per modum stipendii.*
29. *An de hujusmodi stipendio licitum sit pacisci?*
30. *Idipsum magis declaratur.*
31. *Simonia non est, dare quid ad redimendam injustam vexam circa spiritualia.*
32. *Fallit Conclusio in Beneficiis Ecclesiasticis, si quis necdum habet jus in re.*
33. *Licitum est, dare vel recipere pretium pro labore per accidens conjuncto cum sacro Ministerio.*
34. *Non item pro labore intrinseco, sive per se conjuncto cum ipso.*

18 SImonia a Simone Mago nomen, atque in Lege Evangelica originem traxit, non obstante, quod jam in Lege veteri a Balaam *Num. cap. 22.* & a Giezi *lib. 4. Regum, c. 5.* & a nonnullis aliis, hoc peccatum legatur commissum. Dicitur nihilominus *Simonia* a *Simone* Mago, qui cum vidisset, quod per manuum impositionem ab Apostolis daretur S. Sanctus (ut legitur in Actibus Apostolorum *cap. 8.*) obtulit eis pecuniam, dicens: *Date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat S. Sanctum.* Cui S. Petrus Apostolus respondit: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.*

19. Est igitur Simonia species Sacrilegii: cum vendere rem sacram, seu spiritualem pretio temporali, fit contra reverentiam Deo in rebus sacris debitam: simulque violet ipsius rei sacræ sanctitatem, quæ cum gratiose nobis a Deo concedatur in nostrā proximorumque salutē, atque insuper tantæ sit dignitatis, ut sit pretio inæstimabili, ac proinde dignis debeat dari gratis, juxta illud Salvatoris, *Mat. 10. Gratis accepistis, gratis date*: Nihilominus æstimato pretio venditur, aut emitur, rebusque temporalibus æquiparata, humanis contractibus subjicitur.

20. CONCL. I. *Simonia* est studiosa voluntas emenendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum, pretio temporali. Ita Glossa *in Rubricam, tit. de Simonia*; estque definitio hæc communiter recepta inter Doctores, & patebit ex ejus declaratione. Dicitur I. *Studiosa voluntas*; id est, actus deliberatus voluntatis: & hæc particula stat loco generis; reliqua adduntur per modum differentiæ. Dicitur II. *Emendi vel vendendi*; sub qua particula comprehenduntur omnes contractus, & pacta onerosa, in quibus datur pretium temporale, vel ejus æstimatio pro spirituali, sive id fiat per veram emptionem aut venditionem, sive per aliquam permutationem, aut alium hujusmodi contractum onerosum. Dicitur III. *Pretio temporali*; sub qua particula comprehenditur non solum omnis pecunia, sed etiam quidquid pecunia est æstimabile; ut est munus a lingua, munus a manu, & munus ab obsequio. Hinc in Jure Canonico *c. Sunt nonnulli 1. q. 1.* reprobatur, veluti simoniacum, *Munus ab obsequio, Munus a manu, & Munus a lingua.* Et *can. Salvator. 1. q. 3.* dicitur: *Quisquis igitur res Ecclesiasticas non ad hoc, ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra, munere linguæ, vel indebiti obsequii, vel pecuniæ largitur, vel adipiscitur, simoniacus est*; cum concordantiis.

21. CONCL. II. Simonia ex genere suo est peccatum mortale. Ita certa omnium, & patet ex supra citatis verbis D. Petri, *Actor. 8. Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.* Unde passim SS. Canones graviter reprehendunt Simoniam, appellantes eam *Execrabile vitium, turpissimum lucrum, piaculare flagitium, simoniacam pestem, hæresim simoniacā, ad cujus comparationem omnia crimina quasi pro nihilo reputantur*: ubi videre est *c. Reperiuntur.* Et *c. Quicumque, ac seqq. 1. q. 1.* & *c. Patet 1. q. 7.* & *c. Per tuas de Simonia*, & alibi. Ex quibus verbis facile patet gravitas hujus criminis.

22. CONCL. III. Simonia recte dividitur in mentalem, conventionalem, & realem. Ita communis, & patebit ex earum explicatione. Itaque

23. *Simonia mentalis* est internum propositum, quo quis dum confert alteri spirituale, intendit eum obligare ad reddendum temporale, vel econtra, sine ullo pacto exteriori expresso, vel tacito: ut si quis det alicui centum aureos, aut eidem inserviat cum intentione ipsum obligandi, ut in mercedem sibi conferat Beneficium Ecclesiasticum, & hoc postea sibi conferatur, quamvis nullum pactum exterius circa hoc intervenerit. Unde per Simoniam mentalem non intelligitur hic merum propositum committendi Simoniam (quamvis & hoc jam sit peccatum) sed intelligitur ea Simonia, quæ quidem aliquem actum externum habet, v.g. dationem pecuniæ, malitia tamen ejus non se prodit exterius, sed in sola mente ma-

manet, eo quod nullum pactum externum interveniat.

24. *Simonia conventionalis* est, quando non solum est internum propositum obligandi, sed etiam proceditur ad externam conventionem, seu pactum expresse aut tacite factum, dandi sive recipiendi rem spiritualem pro temporali, absque tamen executione, saltem utrinque facta. Additur notanter, *saltem utrinq. facta:* nam alia est *Simonia pure conventionalis*, quæ videlicet ex neutra parte est completa: ut siquidem pactum fuerit initum conferendi Beneficium Ecclesiasticum pro certa pecunia, adhuc tamen neque Beneficium collatum, neque pecunia soluta est. Alia vero est *Simonia conventionalis mixta*, quæ nimirum est completa solum ex parte unius, sive dando pretium nondum collato Beneficio, sive econtra.

25. Simoniæ Conventionalis species quædam est *Simonia*, quæ dicitur *Confidentialis*, qua quis cuipiam Beneficium Ecclesiasticum procurat, eligendo, præsentando, resignando, confirmando, aut alia ratione cum certa confidentia, seu pacto inito, ut is, qui Beneficium accepturus est, illud ipsum sibi procuranti, vel alteri, utputa fratri aut nepoti suo, cum fructibus, aut aliqua eorum portione suo tempore cedat. Et adversus hanc Simoniacæ pravitatis speciem, quam *Confidentialem*, seu *Beneficiorum confidentiam* appellant, eo quod circa sola Beneficia Ecclesiastica contingat, & per quam ex illicita beneficentia quandoque illa asservabantur personis pro tempore inhabilibus, vel etiam nondum natis, edidit Pius IV. severissimam Bullam, quæ incipit, *Romanum Pontificem* (habeturque *tom.* 2. Bullarii Romani, *Const.* 85. *dicti Pont.*) in qua sub gravissimis pœnis ipsam prohibuit, eamque prohibitionem innovavit S. Pius V. in sua Constitutione 85. *Intolerabilis*.

26. Tandem *Simonia realis* est, quando pactio ex utraque parte impleta est, saltem inchoate: ut si collatio Beneficii facta est, & vicissim pretium solutum, aut saltem pars pretii data pro eo.

27. CONCL. IV. Etsi certum sit, committi Simoniam, si pretium temporale exigatur pro administratione Sacramentorum, sepultura Ecclesiastica, confirmatione electionum, installatione in Beneficiis, ac hujusmodi, nihilominus si quid gratis detur, ac recipiatur, Simonia non committitur. Ita communis. Et quidem prior pars sequitur ex dictis *num.* 20. Unde in jure Canonico *tit. de Simonia, c. Non satis* &c. *Cum in Ecclesia*. &c. *Ad Apostolicam*, & alibi gravissime reprehenduntur, ac prohibentur pravæ consuetudines exigendi pro similibus sacris functionibus pretium temporale; quamvis laudabiles consuetudines erga sanctam Ecclesiam pia Fidelium devotione introductæ, sponte aliquid dandi Ecclesiæ Ministris talia spiritualia ministrantibus, observari præcipiantur. Et per hoc patet altera pars Conclusionis, quæ amplius habetur *can. Sicut Episcopum* 1. *q.* 2. & alibi.

28. CONCL. V. Insuper Simonia non est, si intuitu spiritualium functionum, utputa administrationis Sacramentorum, Concionum, Missarum celebrandarum, ac hujusmodi, datur aut recipitur aliquid per modum stipendii, hoc est, pro justa & congrua sustentatione Ministri Ecclesiastici. Est certa, atque communis; & patet ex unanimi sensu, & praxi quotidiana Fidelium. Ratio est: quia unusquisque meretur sustentari ab illo, in cujus licito ministerio occupatur. Unde dicit Christus Dominus *Matth.* 10. *Dignus est operarius cibo suo.* Et Apost. 1. *Corint.* 9. *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?* Quasi diceret: id magnum non est, sed debitum, prout ex contextu patet. Quinimo ex hujusmodi textibus inferunt Doctores, quod eis, qui ministrant populo spiritualia, debeatur sustentatio ex Justitia, sicut operatio merces sive cibus: unde appellatur *Stipendium sustentationis*, quia vere debitum ut stipendium, juxta illud 1. *Corinth.* 9. *Quis militat suis stipendiis?*

29. Addunt non pauci, quos sequitur Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap. ult.* §. 2. *num.* 15. etiam licitum esse Ministris Ecclesiasticis, quantum est ex natura rei, de ejusmodi stipendio congruo sustentationis ob spiritualia ministeria persolvendo pacisci. Ratio est: Tum quia quilibet potest pacisci de eo, quod sibi Jure naturæ debetur. Tum quia Clerici sic pacifcentes non exigunt aliquid tamquam pretium spiritualis ministerii (hoc enim, tamquam majus omni pretio temporali, gratis exhibent, & alioquin manifestam committerent Simoniam; sed ejusmodi ministerium sacrum gratis exhibentes, requirunt dumtaxat congruam a populo sustentationem; atque ad majorem hujus securitatem paciscuntur de certa ejus quantitate; ubi hæc Superiorum auctoritate, vel consuetudine nondum est determinata; vel si est determinata, ut integre præstetur.

30. Notanter hic additur, *Id esse licitum, quantum est ex natura rei*. Siquidem spectato Jure communi antiquo fuisse Simoniam, saltem Juris humani Ecclesiastici, sic pacisci, censet Lessius *lib.* 2. *de just. & jure*, *c.* 8. *n.* 49. id probans ex *cap. ult. de Pactis*, & aliis textibus Juris Canonici: quibus tamen per contrariam consuetudinem in quibusdam rebus, & functionibus, ait esse derogatum. Deinde ubi stipendium functionis a Prælatis, vel consuetudine est determinatum, non potest illud excedi sine injustitia. Tandem qui sic paciscuntur, cavere debent, ne habeant intentionem paciscendi de pretio officii spiritualis, sed tantum de congrua sustentatione: caveant etiam, ne imperiti ex tali pacto offendantur, & scandalizentur; qui proinde monendi sunt, pecuniam non pro ipsa actione sacra, sed pro necessaria solum sustentatione postulari.

31. CONCL. IV. Non est Simonia, dare pecuniam solum ad redimendam vexam circa spiritualia, quam quis injuste patitur. Ita communior Doctorum, contra Innocentium; idque desumitur tum ex *c. Quæsitus* 1. *q.* 3. tum ex *c. Dilectus*, juncta Glossa *ibid. de Simonia*; ubi talis redemptio injustæ vexæ refertur, nec tamen reprehenditur, immo potius approbatur. Accedit ratio: quia dans pecuniam ex tali causa, non dat ipsam pro re spirituali, & tamquam pretium ipsius; sed dat ipsam pro tollenda vexa, seu auferendo iniquo gravamine, atque ad removendum impedimentum pravæ voluntatis alterius. Sic v.g. licitum est, saltem urgente casu necessitatis, aut alterius gravis periculi, dare pecuniā ratione Sacramentorum administrandorum illi Clerico, qui non vult ea ministrare gratis: non quidem ut pretium Sacramentorum (hoc enim est intrinsece malum, atque simoniacum, & in nullo prorsus casu licitum) sed tamquam medium ad removendum impedimentum pravę voluntatis, seu avaritiæ alterius, atque ut is a peccato injustæ vexationis abducatur, & ad officiū suū rite præstandū inducatur.

32. Ceterum hæc Conclusio patitur limitationem in Beneficiis Ecclesiasticis: in his quippe non est licitum, quin potius simoniacum, dare pecuniam pro redimenda vexa, quando offerens pecuniam necdum habet jus in re, sive jus quæsitum in Beneficio. Desumitur autem hæc limitatio ex *c. Matth. de Simonia*; ubi electus a majori parte, aliis tamen contradicentibus, si his det, aut dari consentiat pecuniam, ut a contradictione desistant, ac ipse postea confirmetur, censetur Simoniacus, & obligatus ad resignandum Beneficium. Ratio est: quia sic daretur pecunia ad consequendum libere jus spirituale, prout discurrit Abbas Panormitanus *super tit. c. Matt. de Simonia*, clare distinguens, quod pro jure quærendo non sit licitum dare pecuniam etiam ad redimendam vexam, ob textum & rationem allegatam: sed quando jus cuipiam jam est quæsitum, & vexatur quis in eo, bene dari possit pecunia pro redimenda vexatione, per textus & rationes *n. præc.* adductas; quia tunc non amplius sterneretur via per pecuniam ad Beneficium Ecclesiasticum. Hoc ipsum tradit Layman *cit.* §. 2. *n.* 22. *& seq.* citans alios, & Lud. Engel. *tit. de Simonia n.* 31. ubi etiam resolvit, quod lite beneficiali pendente absque labe Simoniæ non possit fieri transactio (secus dicendum de compositione amicabili) ut adversarius accepta pecunia a lite desistat, per textum clarum *cap. Constitutus*, &c. *Super eo de Transactionibus*.

* Dices: Ex ista doctrina sequi, quod Simonia committatur, si e.g. Petrus invidis quibusdam & malevolis hominibus per certas pecunias obstruat os, ut eumdem denigrare cessent partim apud certum Parochum, pingue suum Beneficium sibi ipsi alias legitime resignare volentem; partim apud Patronum dicti Beneficii: Respondeo enim negando illatum; talis enim pecunia non datur NB. *Ipsi habenti Jus resignandi, vel præsentandi ad Beneficium* (tunc enim non careret labe Simoniæ) sed potius alicui tertio, ut cesset a denigratione tamquam injusta vexa. Vide de hac Jus Canonicum Patris Reiffenstuel *Lib.* 5. *Decret. Tit.* 3. §. 13. *n.* 308. *& seqq.* & Friderich

in

*in QQ. Canonicis de Simonia cap. 2. §. 6. numer. 97. &c.**

33. CONCL. VII. Loquendo de corporali labore, defatigatione, atque molestia in sacris Ministeriis, utputa in celebrationibus Missarum, administrationibus Sacramentorum, aut Consecrationibus Ecclesiarum,&c. occurrente,& an pro eodem licitum sit dare, vel recipere pretium,distinguendum est. Et quidem conveniunt Doctores, pro labore aut obligatione, quæ sacro Ministerio per accidens conjuncta est, licite aliquid dari, & accipi ut pretium: prout fit, quando Sacerdos iter longum conficere debet ad celebrandam in certa Ecclesia Missam, vel administrandum Sacramentum: aut quando Capellanus obligare se debet ad persistendum in suis spiritualibus functionibus toto anno, præsertim tempore pestis,& hujusmodi. Ratio est: quia talis labor, aut obligatio ex se est pretio æstimabilis, & per accidens solum hic & nunc annectitur spirituali Ministerio.

34. Secus dicendum de labore intrinseco,seu qui per se ac necessario conjunctus est cum sacro Ministerio: nam pro tali simoniacum est dare, vel recipere pretium, *arg. c. Siquis objecerit 1. q. 3. &c. Ad nostram, de Simonia*; ubi generaliter *mandatur, quatenus pro ministerio Ecclesiastico exercendo nullatenus pecunia exigatur*. Quo tamen non obstante potest aliquid dari,ac recipi per modum justi stipendii, seu ad honestam sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, ut dictum *n. 28*. Et hoc solum volunt nonnulli antiquiores Auctores, qui videntur oppositum tenuisse: nam commode explicantur, quod loquantur de justo stipendio, Ministris Ecclesiæ in gratiam Fidelium laborantibus debito ad ipsorum sustentationem, non autem de pretio laboris spiritualis. Layman, *lib.4.tract.10.§.4.n.41.*& alii.

QUÆSTIO IV.

Solvuntur alia Dubia circa Simoniam, ejusque pœnas.

SUMMARIUM.

35. *Simonia alia Juris Divini, alia Juris Ecclesiastici.*
36. *Exempla Simoniæ Juris Ecclesiastici.*
37. *Papa an possit involvi crimine Simoniæ?*
38. *Pretium simoniacum, quid, & quotuplex?*
39. *Munus a manu, a lingua, & ab obsequio, quid?*
40. *Ad Simoniam requiritur pactum, quale?*
41. *Corollaria.*
42. *Solvitur instantia de obligatione Antidorali.*
43. *Simoniacum est, dare temporale tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale.*
Propositio damnata refertur.
44. *Per gratuitam compensationem, quid intelligatur in ipsa?*
45. *Aliæ propositiones quoad propositum cavendæ.*
46. *Unde colligendum, an quid detur vel accipiatur ex pacto simoniaco, nec ne?*
47. *Pœnæ contra Simoniacos in Jure statutæ.*
Eas non inducit Simonia mentalis.
48. *Neque conventionalis.*
Excepta Confidentiali.
49. *Quid, si Simonia conventionalis postmodum hinc inde compleatur?*
50. *Simonia Realis inducit pœnas Juris, quando fit in ingressu Religionis, Ordine, vel Beneficio.*
Beneficium simoniace recipienti, quid agendum?
51. *Dispensatio super Beneficio simoniace recepto, a quo possit dari? Et qualiter sit obtinenda?*
52. *Non autē ante sententiam judicis,si committitur in aliis casibus.*

35. QUæritur I. An Simonia alia sit Juris Divini, alia Juris Ecclesiastici? Resp. affirmative, cum Glossa communiter recepta *c. Ex parte il 1. Vers. dimittere de Offic. delegat.* ubi ait quod *quædam sunt probibita, quia simoniaca; ut vendere Sacramenta, &c. Et quædam simoniaca, quia probibita; & sunt illa, quæ per constitutionem Ecclesiæ facta sunt simoniaca.*

36. Exemplum Simoniæ Juris dumtaxat Ecclesiastici, est in primis permutatio præbendarum, sive Beneficiorum Ecclesiasticorum; quæ si fiat pacto interveniente, ac propria auctoritate sine interventu Episcopi, prohibetur tamquam simoniaca, *c. Quæsitum de Rerum permutat.*, & alibi: cum tamen permutare unam rem spiritualem cum alia spirituali (ut sunt duo Beneficia) ex natura sua non sit simoniacum. Aliud exemplum habetur *can. Placuit. 1. q. 1.* ubi pro modico balsamo, quod benedictum pro Sacramento Baptismi datur per Ecclesias, prohibetur exigi semissis,tamquam speciem habens Simoniæ.Similiter *c.Non satis,*&c.*Ea quæ,de Simonia*, cavetur, ut pro Chrismatis,& Olei receptione, nulla cujusquam pretii exactio attentetur. Atqui hanc non esse Simoniam Juris Divini sed dumtaxat Ecclesiastici,patet ex eo,quia oleum,vel balsamum illud, quod benedicitur,secundum se est pretio æstimabile, sicque pro eo pretium recipi,Jure divino aut naturali non prohibetur,ergo prohibitio illa,ob speciem Simoniæ fit solo Jure Ecclesiastico.

37. Hinc infertur, quod Papa quidem possit involvi crimine Simoniæ, quæ est Juris divini, vendendo v. g. Sacramenta, quia & Papa est subjectus Legi divinæ: nihilominus in ipso non habeat locum Simonia Juris dumtaxat Ecclesiastici, qualis reperitur in iis, quæ sunt simoniaca, quia prohibita; ut notat Fagnanus *c. Cum pridem n. 55. de Pactis*. Zoesius *tit. de Simonia n. 126.* & communis. Siquidem Summus Pontifex *secundum plenitudinem potestatis de jure potest supra jus dispensare, c. Proposuit de Concess. præbendæ*. Simulque antecessor *successorem suum quomodolibet non obligavit, cum non habeat imperium par in parem*, prout notatur in *c. Exiit §. Ceterum de Verb. signif. in 6.* cum concordantiis,

38. Quæritur II. Quid, & quotuplex sit pretium simoniacum? Resp. cum communi: *Pretium simoniacum* est aliquid temporale datum pro spirituali. Et hoc in Jure Canonico vocatur *Munus*; non quidem, prout munus significat donum gratuitum, sed prout importat onus seu debitum ex obligatione. Ceterum hujusmodi Munus est triplex, videlicet Munus a manu, Munus a lingua, & Munus ab obsequio, prout patet ex dictis, & testibus *n. 20.* allegatis.

39. Per *Munus a manu* intelligitur non solum pecunia, sed etiam omnis res temporalis pretio æstimabilis, *c. Totum 1. q. 3.* Per *Munus a lingua* intelligitur laudes, preces, seu recommendationes apud Principem v. g. vel populum, ex pacto interponendæ pro eo, qui Beneficium vel rem spiritualem cuipiam contulit, vel collaturus est: sic enim res spiritualis pacto interposito datur pro illa recommendatione, & econtra, cum tamen ejusmodi recommendandi obligatio sit quid temporale, ac pretio æstimabile. Lessius *lib. 2. c. 35. dubi. 20.* & alii. Et hac de causa, si detur aliquid temporale Officialibus pro præbendo dumtaxat aditu, vel Mediatori seu intercessori pro labore illo, quem in se suscepit in semet vel sæpius adeundo Collatorem Beneficii, aut ratione alicujus imminentis damni, v. g. periculi disgratiæ, non committi Simoniam, censent Navarrus *c. 23. Manualis, n. 106.* & Layman *loc. cit. n. 65.* quia videlicet talia sunt pretio æstimabilia. Secus foret, si pro ipso Beneficio conferendo, vel impetrando, daretur, aut reciperetur pecunia, ut patet. Tandem per *Munus ab obsequio* intelliguntur servitia, seu obsequia temporalia cuipiam præstita, seu præstanda sub pacto, seu obligatione Beneficii Ecclesiastici collati, seu conferendi, & econtra.

40. Quæritur III. Quid censendum de pacto simoniaco? Resp. 1. Certum est, ad rationem Simoniæ requiri pactum expressum vel tacitum, dandi rem spiritualem pro temporali, aut econtra; ita videlicet, ut dans temporale intendat alterum obligare ad reddendum spirituale, & econtra. Quamvis idcirco non negetur, posse dari Simoniam ex parte unius dumtaxat, prout patet in Simone Mago, qui solus, non autem D. Petrus, incurrit Simoniam. Idem accidere solet in Simonia mentali.

41. Infertur proinde, si quis det honorarium alteri ad captandam dumtaxat ejus benevolentiam, vel conciliandam amicitiam, ut postea sui memor ex benignitate conferat Beneficium, vel aliam rem spiritualem, non committi Simoniam: quia deest pactum, & totum hinc inde gratis datur. Idem dicendum, si quis inserviat Episcopo gratis ad consequendam ejus benevolentiam, vel ut is suam scientiam atque dexteritatem perspectam habeat, sicque citius alliciatur ad conferendum sibi Beneficium; deest enim pariter omne pactum, uti supponitur: Lessius *loc. c. s.* Layman *cit. c. ult. §. 2.* & 3. & alii post Glossam *c. Cum essent Vers. Promiserat. de Simonia*

42. Nec obstat, quod ex talibus obsequiis, atque honorariis, oriatur obligatio quædam Antidoralis, id est, talis, qua dans obligat alterum naturaliter ad remunerandum ex virtute gratitudinis. Resp. enim cum Navarro *c. 23. Manualis, n. 106.* Lessio, & aliis, hoc non obstare: quia ad Simoniam requi-

quiritur obligatio ex Justitia, sive, ut ex pacto, expresso vel tacito, detur temporale pro spirituali. At obligatio Antidoralis, seu remuneratoria, solum est ex decentia & honestate, & procedit ex liberalitate; simulque ex se non determinatur ad reddendam rem spiritualem, cum alia ratione remunerando, possit eidem satisfieri, nec proprie est obligatio.

43. Resp. II. Nihilominus dare temporale tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, Simoniacum est. Ratio est. Tum quia, quando temporale assumitur ut motivum ejusmodi, jam æquivalenter oblatio illa est emptio, & res temporalis est pretium: simulque per temporale paratur via ad spirituale obtinendum, prout fecit Simon Magus, sponte offerendo pecuniam ad consequendam potestatem spiritualem; cui proinde dixit S. Petrus *Actor 8. Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri*. Tum quia hic intervenit pactum, si non explicitum, saltem implicitum; dum ideo datur temporale, ut alter moveatur, seu tacite obligetur ad reddendum spirituale; quæ est ipsissima Simonia mentalis, quamdiu intentio ista alterum sic tacite obligandi, atque movendi, aliunde exterius se non prodit. Hinc merito Innocentius XI. inter alias sequentem, ordine 45. Propositionem damnavit, sicut jacet: *Dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale; vel etiã, quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra*.

44. Ubi circa posteriora hujus damnatæ Propositionis verba notandum cum Joanne Cardenas, *in Crisi Theologica, ad dictam Propositionem 45. num. 37. & seqq.* quod per gratuitam compensationem intelligatur ea, quæ fit cum pacto, seu interveniente obligatione dandi aliquid titulo gratitudinis: ut si Patronus conferat Clerico Beneficium cum pacto, ut se gratum exhibeat, & ex gratitudine det ipsi aliquam pecuniam (prout esse licitum pacisci de dando ex gratitudine dono temporali pro spirituali, & econtra, olim fuit opinio quorumdam.) Nam qui sic exigit titulo gratitudinis aliquid temporale, excedit limites obligationis Antidoralis, utpote quæ non determinat aliquid temporale, sed potest aliunde impleri; prout bene notat cit. Cardenas *n. 46.* & jam dictum est supra *n. 42.*

45. Quoad præsentem materiam cavendæ sunt insuper aliæ duæ Propositiones, quarum prior, ordine 22. ab Alexandro VII. damnata fuit, & sic sonat: *Non est contra justitiam, Beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia Collator conferens illa Beneficia Ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.* Altera vero, illico sequens supra memoratam Propositionem 45. ab Innocentio XI. condemnatam, sic habet: *Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; immo etiam si sit finis ipsius rei spiritualis sic, ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis.* Hæc utraque Propositio merito est condemnata, ut satis patet ex hactenus dictis.

46. Resp. III. An aliquid detur, vel recipiatur ex pacto simoniaco, vel potius ex alio justo titulo, pro Foro interno seu conscientiæ facile dijudicatur, utpote in quo propria cujusque intentio seu mens inspicitur: siquidem bona intentio ponit rem extra vitium; mala vero parit Simoniam, ad minimum mentalem. Zoesius *tit. de Simonia, n. 55.* Loquendo vero pro Foro externo, in dubio ex circumstantiis id erit dijudicandum & quantum ad hoc, *tria sunt maxime attendenda, personæ scilicet dantis & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus*, uti notatur *c. Etsi quæstiones, de Simonia*.

47. Quæritur IV Quænam pœnæ in Jure sint contra Simoniacos statutæ? Resp. I. Diversæ quidem sunt pœnæ in Jure statutæ, etiam ipso facto incurrendæ per Simoniacos, prout habetur in *Extravag. Sane, & Extravag. Cum detestabile, de Simonia* (nam, ut ibidem notat Pontifex, *plures pœnarum gravitas, quam Dei timor arcere solet a vetitis*) nihilominus nulla Simonia dumtaxat mentalis inducit ejusmodi pœnas. Ita communis; & desumitur *ex cap. ult. de Simonia*, ibi: *Pro Simonia, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente delinquitur, sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori*.

48. Resp. II. Insuper Simonia pure conventionalis non inducit ipso facto pœnas a Jure statutas: nam Canones statuunt pœnas in eos qui *quomodolibet dando, vel recipiendo, Simoniam commiserint*, *Extrav. Cum detestabile, juncta Extrav. Sane. eod.* Idem probabilius dicendum de Simonia conventionali mixta (dummodo hinc excipiatur ea, quæ appellatur *Confidentialis*, seu *Confidentia beneficiorum* propter specialem Bullam B. Pii V. *Intolerabilis*. de qua *num. 25.*) ut notat Navarrus *cap. 23. Manualis. n. 104.* Zoesius, Engel, Lessius, Covarruvias, & communior. Ratio est: quia nullibi in Jure habentur tales pœnæ clare expressæ contra Simoniam conventionalem, etiam mixtam: stante autem dubio, *in pœnis benignior est interpretatio facienda*, juxta reg. 49. Juris in 7. cum concordantiis.

49. Fatendum tamen, quod tum Simonia conventionalis, tum etiam mentalis, sit grave peccatum. Quinimo si Simonia conventionalis postmodum ex parte utriusque compleatur, in totum vel in partem, hinc dando pretium vel partem ejus, illinc vero rem spiritualem, v. g. Beneficium Ecclesiasticum, etiam incurruntur pœnæ ipso Jure statutæ contra Simoniacos, ac retrotrahuntur ad tempus pactionis præteritæ; juxta stilum antiquum Curiæ Romanæ. Navarrus *cit. n. 104.* Lessius *lib. 2. c. 35. n. 151.* & alii.

50. Resp. III. Simonia realis, quæ committitur in ingressu Religionis, in Ordine (id est, in susceptione, vel collatione Sacramenti Ordinis) vel in Beneficio Ecclesiastico, inducit ipso facto pœnas a Jure statutas. Ita communis, & habetur clare *in cit. Extrav. Sane.* & *Extravag. Cum detestabile, de Simonia*: ubi committentes hujusmodi Simoniam realem, ipso facto excommunicantur, aliisque pœnis subjiciuntur, quæ ibidem enumerantur. Et præsertim *cit. Extravag. Cum detestabile*, circa committentes Simoniam in Beneficiis Ecclesiasticis, statuitur, quod non solum ipso facto incurrant excommunicationem Summo Pontifici reservatam, sed insuper talis collatio, sive provisio irrita sit, nullumque jus tribuat, adeo, *ut nec inde faciat aliquis fructus suos, sed ad illorum omnium, quæ percepit, restitutionem sub animæ suæ periculo sit adstrictus*.

Quia igitur omnis collatio Beneficii, quam simoniaca contingit labe fieri, viribus omnino caret, atque exinde jus cuipiam nullatenus acquiritur, juxta *cit. Extrav. Cum detestabile*: hinc ille, qui Beneficium simoniace recepit, tenetur (cessante legitima dispensatione) Beneficio taliter acquisito renunciare. Angelus *Vers. Renuntiatio num. 13.* Sylvester *Vers. Simonia qu. 13. §. Octavum*, & alii. Non tamen debet talis dimittere possessionem Beneficii, quam de facto habet, absque licentia legitimi Superioris: sed abstineat a perceptione fructuum: excepta stricta necessitate vitæ, & quærat, quam cito poterit, resignare, uti notat Angelus *cit. n. 13.*

51. Additur vero, *cessante legitima dispensatione*. Nam in primis, qui Beneficium simplex per simoniam ab aliis commissam ignoranter recepit, neque eamdem simoniam ratam habuit, & postmodum cognita rei veritate Beneficium illud resignat, potest per Episcopum dispensari ad Beneficiũ illud retinendum, *arg. cap. penult. de Electione*. Secus si sit Prælatura, Dignitas, vel Beneficium curatum: quia circa majora cautius est agendum; sicque Episcopus quo ad ista, non potest dispensare. Gloss. *fin.* & Barbosa *ad cit. cap. penult. n. 4.* Pirhing. *tit. de Electione, n. 89. & seqq.* & alii. Quod si ipsemet Beneficiarius commisit simoniam, aut eam ab aliis commissam ratã habuit, nequit Episcopus cum eo dispensare ad retinendum Beneficium ita simoniace acquisitum, sed solus Papa, *arg. citat. Extrav. Cum detestabile.*

Deinde loquendo de Foro conscientiæ, & quando simonia est occulta, poterit adiri Summus Pontifex, vel potius Major Pœnitentiarius ipsius; & exposito rite per litteras crimine simoniæ (tacito tamen nomine Rei, prout in impetratione dispensationis super occultis impedimentis matrimonii fieri solet, juxta inferius dicenda *Tr. XIV. Dist. 14. n. 170. & 171.*) supplicari Eidem, ut præter absolutionem ab excommunicatione, de opportuno dispensationis, seu habilitationis remedio supplicanti providere dignetur, vi cujus idem supplicans pro Foro conscientiæ imposterum valeat tale Beneficium retinere, ejusque fructus percipere, & hactenus perceptos retinere. Allegatis in hunc finem veris, & rationabilibus causis, utpote periculo scandali, aut infamiæ, quæ ex dimissione Beneficii oriri posset, vel paupertate Beneficii, &c.

52. Dicitur notanter *num. 50. quæ committitur in ingressu Religionis, Ordine, vel Beneficio Ecclesiastico*. Siquidem nulla alia

alia Simonia, etiam realis, inducit pœnas juris ipso facto, & ante sententiam Judicis, nisi in tribus dumtaxat enumeratis casibus; prout observant Lessius *n.*130. Pirrhing *de Simonia*, *n.* 154. Navarrus, aliique communiter. Quare si quis committat Simoniam in administratione aliorum Sacramentorum, quam Ordinis, vel in Consecrationibus, Benedictionibus, Dispensationibus, aut hujusmodi, graviter quidem peccabit, non tamen ipso facto incurret pœnam excommunicationis, suspensionis, vel inhabilitatis alicujus. Ratio est: quia nullibi in Jure exprimitur pœna ipso facto incurrenda præter tres Simoniæ species proxime enumeratas; quamvis *c. Quidquid* 1. *q.* 1. committens Simoniam in Baptismo, vel collatione Chrismatis, dicatur *competenti pœna, & debita excommunicatione plectendus*; atque etiam *cap. Qui alium* & *cap. Sicut.* & *cap. Ea quæ, de Simon.* convicti de Simonia jubeantur deponi: nam hæc verba non indicant pœnam latæ, sed dumtaxat ferendæ sententiæ.

* Ea, quæ forsan circa Simoniam adhuc addi possent, partim inveniuntur in Jure Can. Lib. 5. Decret. Tit. 3. partim ponuntur alibi, nimirum *Tract. XI. Dist. I. post. num.* 80. *in Appendice*.

QUÆSTIO V.
De Blasphemia.
SUMMARIUM.

53 Blasphemia est nomen græcum, & juxta nominis ethymologiam idem est, ac *Nocens dictum*; unde & Maledictioni, Convitio, atque Contumeliæ convenire potest: communiter tamen sumitur pro verbo contumelioso in Deum. Et hoc annotavit D. Augustinus *lib.* 2. *De moribus Manichæorum, c.* 11. dicens: *Est autem Blasphemia, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque jam vulgo Blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicere: de hominibus namque dubitari potest, Deus autem sine controversia bonus est.* Hæc ille. Et de tali Blasphemia loquendo, sit

54. CONCL. I. *Blasphemia* est contumeliosa in Deum locutio: sive (ut alii loquuntur) Blasphemia est verbum maledictionis, convitii, sive contumeliæ in Deum. Ita in re communis. Unde patet, quod Blasphemia immediate opponatur Laudi Dei.

Dicitur, *locutio contumeliosa*. Quia Blasphemia consistit præcipue in verbis irreverentibus, injuriosis, & Divinum Nomen seu honorem lædentibus, etsi aliquando etiam committatur ipsis factis, utputa si Deus contumelioso signo vilipendatur; ut exspuendo in cælum, aut hujusmodi. Datur insuper Blasphemia cordis, seu interna, non minus, ac dari solet Laus interna Dei: circa quam nihilominus bene attendendum est, num adfuerit plena advertentia & consensus, vel potius dumtaxat sint cogitationes blasphemæ incidentales, & involuntariæ: hæ enim peccatum non sunt, aut saltem non grave, defectu voluntarii, plenæque deliberationis.

55. Dicitur ulterius, *contumeliosa in Deum.* Quia, ut notat D. Th. 2. 2. *q* 53. *a.* 1. Blasphemia est peccatum, quo quis ex pravo cordis affectu de excellentia Divinæ Bonitatis detrahit, illique contumeliam infert, vel negando aliquid, quod ipsi proprium est, vel aliquid imponendo, quod ei minime convenit. Ceterum per hoc non negatur, dari etiam Blasphemiam in Beatissimam Virginem Mariam, aliosque Sanctos: etenim, sicuti Deus laudatur & honoratur in suis Sanctis, horumque gloria redundat in Deum: sic etiam Blasphemia erga Divam Virginem, & Sanctos, redundat in ipsum Deum.

56. CONCL. II. Blasphemia inter alias divisiones suas, præcipue dividitur: in hæreticalem, & non hæreticalem seu simplicem. *Blasphemia hæreticalis* est illa, quę Articulis Fidei directe opponitur: seu qua aliquid asseritur Fidei contrarium per verbum indicativi modi: ut si quis dicat: *Deus est crudelis, injustus, mendax, infidus, qui res hominum non curat*; vel si quis dicat: *o Deum injustum!* aut, *Abnego Deum*, &c. *Blasphemia simplex*, seu *non hæreticalis* dicitur, quæ Articulis Fidei directe non opponitur, sed aliquid vituperabile per modum detestationis, & quasi imprecationis, in Deum profert: ut si quis Deo maledicat, aut optet, non esse Deum.

57. CONCL. III. Blasphemia ex genere suo est peccatum mortale; estque lethalis culpa, quoties cum perfecta advertentia verba Blasphemiæ proferuntur. Ita communis: siquidem Blasphemia gravem infert Deo injuriam. Quinimo notant Doctores, Blasphemiam ratione parvitatis materiæ non posse fieri peccatum veniale (in ipsa enim non datur parvitas materiæ, cum omnis Blasphemia gravem injuriam Deo inferre videatur) sed tantum ex indeliberatione, & inadvertentia actus, posse quandoque Blasphemiam fieri veniale peccatum.

58. Circa quod bene notanda est doctrina, quam tradit D. Angelicus 2. 2. *q. a.* quod *peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.* Hæc quippe doctrina etiam locum habet in verbis Blasphemiam sonantibus, vel non sonantibus; quibuscumque enim verbis utaris, non eris reus Blasphemiæ in Foro Dei, si absit omnis tam indirecta seu virtualis, quam directa seu formalis intentio inhonorandi Deum: & econtra coram Deo judicaberis Blasphemus, etiamsi sanctissimis verbis inhonores ex intentione Creatorem tuum. In Foro autem externo præsumitur quis eo sensu locutus, quem verba ex communi usu loquendi indicant. Unde D. Gregor. *lib.* 25. *Mor. c.* 7. relatus *can. Humanæ* 22. *q.* 5. sic inquit *Humanæ aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant: Divina vero judicia, talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur.* Hinc

59. Infertur I. Si quis verba Blasphemiæ proferat, animo nec actualiter, nec virtualiter advertente, puta in ebrietate, non esse Blasphemiam proprie dictam, sed tantum materialem. Additur notanter, *animo nec actualiter nec virtualiter advertente*: quia licet non possit esse malitia peccati Blasphemiæ, nisi homo actualiter vel virtualiter intelligat, seu advertat ad verba, quæ ore profert; sufficit tamen ad hoc indirecta, & virtualis attentio, & intentio. Unde si quis scienter ac serio loquatur verba, quæ vel ex propria significatione, vel ex modo proferendi, aliisve circumstantiis Divini honoris diminutionem continent, quamvis homo eam directe non intendat, adhuc tamen committit Blasphemiam: sicut a pari ad peccatum detractionis, vel contumeliæ erga hominem, non requiritur formale nocendi propositum; sed sufficit virtuale. Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *c.* 6. *n.* 2. 6. & 7. ac alii.

60. Infertur II. cum Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. Laymano, Cajetano, Navarro, & aliis, non esse proprie Blasphemiam, quando quis in ira, vel rixa cum aliquo, enuntiat quidpiam de Deo, quod verum est, utputa ex indignatione dicendo: *Corpus Dei, Chrisma, Sacramenta*, &c. Quia etsi irreverenter dicantur, non tamen proferuntur per modum contumeliæ, vel injuriæ Deo irrogatæ, nec aliquid falsum Deo tribuunt, sicque plerumque non sunt peccata mortalia: dummodo affectus ille indignationis, & iræ non tendat in Deum, sed tantum contra hominem, vel jumentum, cui aliquis irascitur, quod ex modo dicendi, aliisq; circumstantiis, erit dignoscendum. Verum hoc non obstante, ejusmodi verba sacra temere & irreverenter proferre in ira, est peccatum cujusdam Irreligiositatis, sed tantum veniale, ut ajunt Sanchez, Cajetanus, Armilla, & alii: quamvis ob scandalum, vel periculum formaliter blasphemandi, mortale fieri possit, ideoque homines a tali Irreligiositate, & apparente Blasphemia merito absterrendi.

61. Hoc autem intellige, si ejusmodi verba secundum se Divini honoris diminutionem nullam exprimant: nam si verba talia, aut tali modo proferantur, ut contumeliam Dei, aut Sacramentorum significent. *Ganz Tunnen Sacrament, ganz Gallet Sacrament, daz dich Gottes Chrisma schende* (ut exemplificat, & docet Layman *loc. cit. n.* 12. & post eum Gobat *tract.* 11.

11. *Theol. Experiment. n.* 739. cum aliis, censeri debent Blasphemiæ, dummodo homo attenderit ad vilipensionem Dei, aut rei sacræ, quæ talibus verbis exprimitur. Sæpe autem homines ejusmodi verba blasphema proferunt inadvertenter, & materialiter tantum, non attendendo, quid significent: tum vero excusantur a peccato mortali, dummodo interim conentur perversam ejusmodi consuetudinem deponere.

62. Quæres, an omnia peccata Blasphemiæ sint ejusdem speciei? Resp. I. Blasphemia hæreticalis specie distinguitur a simplici Blasphemia. Ita certa, & communis. Ratio est: quia illa opponitur etiam Fidei, hæc autem Religioni tantum; quæ duæ virtutes sunt specie diversæ.

63. Resp. II. Probabilius est, etiam Blasphemiam in Deum & Blasphemiam in Sanctos, specie distingui. Ita Mastrius *disp.* 11. *Theol. Moral. n.* 46. post Caspensem, & alios, contra Sanchez *cit. c.* 33. *n.* 38. Cajetanum, Bonacinam, Azorium, aliosque. Ratio datę responsionis est: quia cultus Deo debitus est Latriæ; cultus vero Beatissimæ Virgini Mariæ, & Sanctis debitus, est Hyperduliç, vel Duliæ: atqui hi cultus specie differunt; ergo etiam Blasphemia in Deum, & Blasphemia in Sanctos, specie differunt, cum opponantur ejusmodi diverso cultui, Deo & Sanctis debito.

64. Ceterum quia opposita sententia, asserens Blasphemias in Deum & Sanctos esse ejusdem speciei, eo quod opponantur eidem virtuti Religionis, quæ tribuit cultum Deo, & Sanctis propter Deum (non obstante, quod hic cultus sit diversus ab illo) multorum Doctorum existit, neque caret sua probabilitate: hinc ipsa nonnumquā Confessariis deservire poterit, præsertim quoad Pœnitentes, hanc diversitatem ultro non exprimentes.

* Quæres II. Quomodo ergo practice agendum sit quoad pœnitentes, qui confitentur, se blasphemasse? Respond. Eosdem I. esse interrogandos, an deliberate vel indeliberate fecerint? nam si ex mera præcipitantia (prout sæpe contingit, quando super homines vel jumenta indignantur) non considerando perfecte malitiam actus, blasphemassent, ab ulterioribus interrogationibus omnino supersedere potest Confessarius: tenentur tamen etiam tales, si in Blasphemando jam contraxissent habitum, haud dubie impendere diligentiam, ut iterum desuescant. Quod si vero pœnitentes responderent (prout frequenter audies) fuisse factum ex ira, urgendi sunt, num sub ira saltem in confuso recogitaverint, de gravi offensa, nec ne? Et profecto, si aliquo modo longius tales Blasphemias, præsertim notabiliores protraxerint, in dubio præsumendi sunt, blasphemasse deliberate. II. Postquam Confessarius ex prima interrogatione cognovit, blasphemias fuisse, deliberato, ac serio animo prolatas, instet ulterius, quibus verbis blasphemaverint? nam homines maxime plebei solent sæpius hæc tria confundere: *Blasphemare*, *imprecari*, & *jurare*; Germanice *Schelten*, *Fluechen*, *Schuvoren*, quæ tamen specie omnino differunt uti recte advertit Sporer hic. Item ex hoc ipso responso pœnitentium eruet Confessarius, num forsan simpliciter Sacramenta protulerint exemp. grat. dicendo Germanice *Sacrament*, aut *Gotts Sacrament*, quæ verba absente scandalo peccatum veniale non excederent, & potius ad irreligiositatem, quam ad Blasphemiam reducerentur; vel num etiam veras Blasphemias effuderint? Quando in notitiam veræ alicujus Blasphemiæ devenit Confessarius, III. Indaget de numero, quoties interpolatis vicibus deliberate contigerit? Hoc sibi etiam notet Confessarius, quod Blasphemiæ, quæ effutiuntur v. g. a desperantibus ex maligno affectu seu indignatione erga ipsum Deum, sint quidem respective in Germania rariores, & tamen etiam periculosiores, quam si effunderentur ex indignatione erga homines, vel jumenta, uti & graviores, ac subinde hæreticales. *

TRACTATUS VI.

DE HORIS CANONICIS, JURAMENTO, ET VOTO.

1 INter alios Religionis actus connumerari Juramentum & Votum, superius (a) jam dictum est: verum de ipsis merito seorsim agitur, tum ob copiosiorem quam continent materiam, specialesque difficultates; tum majoris claritatis gratia. Quia vero Horæ Canonicæ comprehenduntur sub Oratione, uno ex primariis actibus virtutis Religionis, prius de eisdem sub propria distinctione dicendum erit.

DISTINCTIO I.

De Horis Canonicis.

QUÆSTIO I.

Quid sint, & quo Jure obligent Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.* (a) Tract. 5. dist. 1. n. 10.
2. *Horæ Canonicæ, quæ?*
   Dicuntur Officium Ecclesiasticum, & Divinum.
3. *Officium Ecclesiasticum, Nocturnum, & Diurnum, quid?*
   Laudes an possint separari a Matutino?
4. *Officium totum constat septem Horis Canonicis.*
   Mystica ratio hujus septenarii numeri.
5. *Usus Horarum Canonicarum jam a tempore Apostolorum.*
6. *Eas non primitus instituit S. Gelasius I.*
7. *Obligatio recitandi Horas Canonicas non est Juris Divini, sed Ecclesiastici.*
8. *Solvitur objectio.*
9. *Nova instantia de Clericis Beneficiariis proponitur.*
10. *Ea diluitur, ostendendo, quod etiam Clerici Beneficiarii solo Jure Ecclesiastico teneantur ad Horas.*

2 CONCL. I. Nomine *Horarum Canonicarum* intelliguntur eæ preces vocales, quę ex præcepto Sacrorum Canonum ab Ecclesiasticis personis nomine Ecclesiæ DEO persolvuntur. Et hujusmodi Horæ Canonicæ continentur in Breviario, atque alio nomine appellantur *Officium Ecclesiasticum*; item *Officium Divinum*: de quo Seraphicus Doctor S. Bonaventura, *in Speculo Novit. part.* 1. *cap.* 16. verissime dixit: *Nemo Dei se æstimet servum, si Dei potissimam negligat servitutem, quæ appropriato vocabulo Dei servitium* (Officium Divinum) *nuncupatur.*

3. Porro totum Officium Ecclesiasticum dividitur in Diurnum, & Nocturnum; sicuti colligitur ex Jure Canonico, *cap. Dolentes, de Celebrat. Missarum*, ibi: *Districte præcipientes in virtute obedientiæ, ut Divinum Officium, nocturnum pariter & diurnum, quatenus eis Deus dederit, studiose celebrent pariter & devote.* Ubi per *Nocturnum Officium* intelligitur id, quod de nocte diei consuevit, & vulgo *Matutinum* nuncupatur: cui juxta morem Ecclesiæ Romanæ *Laudes* adjunguntur, etsi hæ olim in multis Ecclesiis fuerint a matutino, intempesta nocte (uti nunc multi Religiosi Ordines etiamnum faciunt) persoluto separatæ; quemadmodum & de facto in nocte Nativitatis Domini fieri solet. Ad cujus imitationem, inquit Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 2. cum aliis, neque hodie quidquam obstat, quo minus in privata Oratione preces Nocturnæ a Laudibus separentur; quamvis in publico Choro cujusque Ecclesiæ consuetudo sit servanda. Per *Officium Diurnum* econtra intelliguntur ceteræ Horæ Canonicæ, quæ de die sunt persolvendæ.

4. Hoc totum Officium Divinum communiter septem partibus, seu Horis Canonicis constare dicitur, juxta illud Psalmistæ, *Psal.* 118. *Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius numerus* (subjungit Concilium Agathense, relatum *c.* 1. *de Celebrat. Miss.*) *a nobis impletur: si Matutini, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, & Completorii tempore nostræ servitutis officia persolvamus; nam de Nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* Hæc ibi. Accedit etiam Mystica ratio hujus septenarii numeri Horarum Canonicarum: septem quippe sunt dona Spiritus Sancti, septem diebus completa fuit creatio mundi, septem sunt Mundi ætates, septem petitiones Orationis Dominicæ, septem Psalmi Pœnitentiales, ac præsertim septem præcipua Dominicæ Passionis Mysteria, in quorum proinde commemorationem septem Horæ Canonicæ recitantur, juxta illos vulgatos versiculos, a Glossa *cap.* 1. *de Celebrat Miss.* relatos

Hæc

Hæc sunt, septenis propter quæ psallimus Horis,
Matutina *ligat Christum, qui crimina purgat.*
Prima *replet sputis: causam dat* Tertia *mortis.*
Sexta *Cruci nectit: latus ejus* Nona *bipertit.*
Vespera *deponit: tumulo* Completa *reponit.*

5. CONCL. II. Usus Officii Divini, ac recitatio Horarum Canonicarum, est antiquissimus in Ecclesia, & jam a tempore Apostolorum inchoatus, atque celebratus. Ita Doctores communiter, & colligitur ex illo *Actorum* 3. *Petrus & Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.* Et *Actor.* 16. *Media nocte Paulus & Silas orantes laudabant Deum.* Item *Actor.* 10. *Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam.* Accedit illud Clementis Papæ I. *lib.* 8. *Constitut. Apostol. can.* 24. sic dicentis: *Precationes facite mane, hora tertia, sexta, & nona, & vespere, atque ad Galli cantum.*

6. Nec obstat, quod aliqui asserant, a Gelasio I. vel S. Gregorio Magno Horas Canonicas cœpisse. Id siquidem non recte dici, patet ex proxime allatis auctoritatibus tum S. Scripturæ, tum S. Clementis Papæ I. qui S. Petri Apostoli Discipulus extitit. Fortassis tamen (inquit Azorius *tom.* 1. *lib.* 10. *cap.* 1. & Filliuccius) Gelasius Papa legem publicam constituit, qua Clerici preces Canonicas septies in die persolvere cogerentur; ita ut, quod antea usu & consuetudine antiqua servabatur, lege deinde lata fuerit confirmatum, ac perpetuo in Ecclesia servari præceptum, eo ferme modo, quo S. Callistus Papa I. constituit Quatuor anni Tempora, quibus jejunium ex Apostolica traditione acceptum, ab omnibus servaretur; ut habetur in ejusdem Festo, *die* 14. *Octobris*, ac refertur *can.* 1. *dist.* 76. Certe S. Gregorius Magnus Ecclesiasticum Officium auxisse legitur in sua Vita; & per consequens illud primitus non instituit, sed antea jam institutum augmentavit.

7. CONCL. III. Obligatio recitandi septem Horas Canonicas non est Juris Divini, sed solum Ecclesiastici. Ita Sannig. *dist.* 2. *de Horis Canonicis, num.* 5. Azorius, & alii contra Abbatem *in cap.* 1. *de Celebrat. Miss.* & alios nonnullos, volentes esse Juris Divini. Ratio est: quia nullibi habetur expressum præceptum Divinum recitandi septem Horas Canonicas in S. Scriptura, sed hic mos primum ab Apostolis, tamquam Ecclesiæ Prælatis, ac Rectoribus incepit; qui postmodum a Successoribus Romanis Pontificibus expressius fuit præceptus.

8. Nec dicas cum opposita sententia: *Ps.* 118. dixit Regius Psaltes: *Septies in die laudem dixi tibi*; ergo hoc est Juris Divini. *Resp.* enim negando consequentiam: nam hinc quidem factum Regis Davidis habetur, non autem aliquod jus constituitur: alioquin non tantum Clerici, sed vel maxime Reges obligarentur ad recitandum septem Horas Canonicas; quod nemo dixerit. Verum quidem est, quod Ecclesia hoc Davidico exemplo cælitus instructa, ad imitationem ipsius legem sanciverit, ut Clerici septem Horas Canonicas persolverent; inde tamen non sequitur, id esse Juris Divini. Nisi velimus Jus Divinum nimis late sumere pro omni eo, quod habetur in SS. Litteris, ac ex eis derivatur: quo modo auctores oppositæ sententiæ videntur impræsentiarum Jus Divinum accipere, latius tamen quam par est.

9. Urgebis autem: Clerici sunt in sortem Domini vocati, atque ideo *Clerici* dicti, ut habetur *can. Duo sunt.* 12. *q.* 1. Item Clerici percipiunt Decimas, proventus Ecclesiasticos, redditus annuos Beneficiorum, aliasque eleemosynas a Laicis, ut pro ipsis Deum precentur: ergo Jure Divino, quin naturali, tenentur ad recitandas Horas Canonicas. Probatur consequentia: quia qui de Altari vivit, Altari inservire tenetur; atque, ut dicitur *cap. ult. de Rescriptis in* 6. *Beneficium Ecclesiasticum datur propter officium:* simulque lex Justitiæ; vel saltem Gratitudinis postulat, ut Clerici pro Fundatoribus atque Benefactoribus, quorum eleemosyna sustentantur, Deum precentur. Ob has, aliasque similes rationes, loquendo de Clericis Beneficiariis, multi Auctores, nominatim Abbas *cap.* 1. *de Celebrat. Missarum*, Navarrus *cap.* 7. *de Oratione. n.* 3. Zabarella, Rosella, Tabienna, Armilla, aliique sentiunt, hujusmodi Clericos Beneficiarios etiam Jure Divino, imo & naturali, urgente nimirum lege Justitiæ, & non tantum Jure Ecclesiastico, teneri ad recitandas Horas Canonicas. Hoc tamen non obstante sit

10. CONCL. IV. Etiam Clerici Beneficiarii solo Ecclesiæ præcepto tenentur ad recitandas septem Horas Canonicas. Ita Sylvester *Vers. Hora, quæst.* 8. *dict.* 9. Azorius *lib.* 10. *cap.* 4. *quæst.* 13. & alii. Ratio est: quia etsi Clericus Beneficiarius debeat servire Ecclesiæ, atque pro benefactoribus, ipsisque Fundatoribus de Jure naturali, id est, lege Justitiæ, & Gratitudinis, Deum deprecari, inde tamen continuo non sequitur, hoc fieri debere recitando septem Horas Canonicas. Ratio hujus est: quia dantur alia servitia spiritualia Clericis Beneficiariis præscripta, queis Ecclesiæ servire debent; possetque dictæ obligationi naturali abunde satisfieri, si qualescumque preces ad Deum pro Benefactoribus, atque Fundatoribus Beneficiorum persolverent; ergo obligatio determinate recitandi septem Horas Canonicas, non est de Jure naturali ac Divino, & consequenter solum de Jure Ecclesiastico. Et per hoc patet ad rationes oppositæ sententiæ, quæ solum probant, aliqua servitia Ecclesiastica, precesq; a Clericis Beneficiariis esse persolvendas Jure naturali; non autem determinate septem Horas Canonicas, nisi accedente primum præcepto Ecclesiastico.

QUÆSTIO II.

Quinam teneantur recitare Horas Canonicas?

SUMMARIUM.

11. *Tria genera hominum, de quibus procedit Quæstio.*
12. *Clerici in Sacris constituti tenentur recitare Horas Canonicas.*
13. *Subdiaconus tenetur eas dicere jam primo die, quo ordinatur; & quas?*
14. *Clerici in Sacris, etsi sint excommunicati, suspensi &c. tenentur recitare Horas.*
15. *Excommunicati tamen non debent dicere,* Dominus vobiscum.
16. *Clerici non Beneficiarii Minoristæ non tenentur ad Horas.*
17. *Sola Professio Religiosa non inducit obligationē recitandi Horas.*
18. *Religiosi quinam, & unde teneantur recitare Horas Canonicas?*
19. *Novitii, an sub culpa teneantur recitare Horas?*
20. *Quid de Societate JESU, & nonnullis Monasteriis Monialium?*
21. *Quanta sit obligatio Religiosorum persolvendi Horas Canonicas in Choro?*
22. *Quid de Religioso Clerico, ad statum Laicalem translato?*
23. *Quid de Clerico Professo, sed ejecto ex Monasterio?*
24. *Clerici Beneficiarii, qui?*
(b) Tract. 11. dist. 1. quæst. 1.
25. *Clerici Beneficiarii obligantur ad Horas Canonicas,*
26. *Quibusdam tamen exceptis.*

11. Tria sunt genera hominum, de quibus præsens Quæstio movetur: nam alii sunt Clerici non beneficiarii, alii Beneficiarii, & alii Religiosi; & hi sive sint suspensi, excommunicati, degradati, aut Religiosi ex Ordine ejecti, sive non. De quibus omnibus per sequentes Conclusiones sigillatim dicendum.

12. CONCL. I. Clerici omnes in Ordinibus sacris constituti, licet nullum Beneficium Ecclesiasticum habeant, ad recitandas Horas Canonicas sub culpa mortali sunt obligati. Ita omnes Doctores; idque loquendo de Sacerdotibus clare habetur in Jure Canonico, *c. Presbyter.* & *c. Dolentes, de Celebrat. Missarum.* Loquendo autem de Diaconis, & Subdiaconis, utpote de quibus citati Canones expresse non loquuntur, dicta obligatio fundatur, atque desumitur ex generali ac immemoriali consuetudine Ecclesiæ: nam consuetudo legitime præscripta habet vim legis, simulque ea est *optima legum interpres, c. Cum dilectus, de Consuet.*

13. Et notandum cum communi Doctorum, quod initiatus sacro Subdiaconatus Ordine teneatur jam primo die, quo Ordinem istum sacrum recepit, Officium Divinum persolvere; quamvis primo illo die nondum teneatur totum illius diei Officium dicere, sed obligetur solum ad eas Horas Canonicas recitandas, quæ correspondent tempori illius diei, quo ordinatus fuit, sicque obligationem recitandi contraxit; puta, ut incipiat a Sexta vel Nona, si illo tempore fuit ordinatus in Subdiaconum. Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 6. *num.* 3. & communis. Notant insuper Doctores, talem non satisfacere præcepto, suæque obligationi, si recitet Horas illas Canonicas ante Ordinationem suam in Subdiaconum: quia (inquiunt) pro illo priori

tempore necdum cucurrit præceptum recitandi Horas, & consequenter tunc nondum potuit illi præcepto satisfieri.

14. CONCL. II. Ejusmodi Clericus non liberatur hac obligatione recitandi Horas, etiamsi sit excommunicatus, suspensus, depositus, aut degradatus. Ita communis. Ratio est: Tum quia per excommunicationem v. g. non tollitur Ordo sacer, utpote cujus character indelebiliter inhæret animæ, & consequenter neque tollitur obligatio recitandi divinum Officium eidem annexa. Tum quia nemo debet ex propria culpa, & iniquitate commodum reportare; prout fieret, si quis excommunicatus, aut ob propriam culpam degradatus, liberaretur ab obligatione dicendi Horas Canonicas.

15. Observat etiam Bonacina *tom. 1. disp. 1. de Horis Canon. q. 2. punct. 4. nu. 3.* Clericum degradatum, aut excommunicatum, non posse, dum recitat Divinum Officium, dicere *Dominus vobiscum*; sed debere loco illius dicere, *Domine exaudi*: quia hæc est functio Ordinis, & communicatio quædam in Officiis Divinis, quæ non est licita excommunicatis. Imo Suarez, & Navarrus, relati a Bonacina *tom. 1. disp. 2. de Excommunicatione, q. 2. punct. 3. §. 2. n. 6.* cum quibusdam volunt, excommunicatum incurrere irregularitatem, dicendo, etiam privatim, *Dominus vobiscum*. Sed hoc non videtur admittendum: quia parvitas materiæ sicut excusat a mortali peccato, ita & ab irregularitate, quæ oritur ex delicto, & imposita est ob peccatum mortale. Bonacina *loc. cit.* Henriquez, Filliucius, & alii.

16. CONCL. III. Clerici non Beneficiarii, neque Religionem professi, constituti solum in quatuor Ordinibus minoribus, non obligantur recitare Horas Canonicas. Ita unanimis Doctorum: idque patet ex communi Ecclesiæ consuetudine, quæ est optima legum interpres; simulque ex eo, quia ejusmodi obligatio nullibi reperitur in Jure expressa.

17. Quantum attinet ad alterum genus hominum, nempe Religiosorum sciendum est, ex vi solius Religiosæ Professionis non sequi obligationem dicendi Horas Canonicas, ut inter alios bene notat Reginaldus *lib. 18. c. 11. n. 137.* Patet hoc tum ex eo: quia Professio ipsa Religionis ordinarie obligat tantum ad tria vota essentialia, Paupertatis nimirum, Castitatis, & Obedientiæ, servanda secundum Regulam. Tum quia dantur Religiones non deputatæ ad Chorum, sed quæ institutæ sunt præcipue ad exercenda corporalia Misericordiæ opera in Hospitalibus, vel ad Militiam adversus Infideles, vel ad aliquas actiones spirituales: immo & in Religionibus Choro addictis dantur Laici, seu Conversi professi, quos constat non teneri ad recitationem Horarum Canonicarum. Hinc videndum, quinam Religiosi, & ex quo fundamento teneantur recitare Horas Canonicas.

18. CONCL. IV. Religiosi omnes, ac singuli (exceptis Novitiis, & Laicis conversis) qui profitentur Religionem Choro addictam, tenentur sub mortali ad persolvendum Divinum Officium, tametsi ad nullum Ordinem sacrum sint promoti; idque vel ratione propriæ Regulæ (ut FF. Minorum Clerici professi, quibus etiam ante receptionem Ordinum sacrorum *c. 3. Regulæ* præcipitur, ut faciant Divinum Officium secundum ordinem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ) vel saltem vi generalis consuetudinis, quæ in omnibus Religionibus Choro addictis cum tanta obligatione acceptata est. Ita Doctores communiter, paucis exceptis, quos allegat, & rejicit Layman *loc. cit. n. 1. & 2.* Ratio est: quia consuetudo habet vim legis; estque dicta consuetudo in Religionibus Choro addictis passim recepta.

* Respondent equidem contrariæ sententiæ Patroni, quod hæc generalis consuetudo, quatenus habet vim legis, estque obligatoria, sit præcise acceptata in tantum, ut hæc obligatio afficiat ipsam talem Religionem Choro addictam in communi ad recitationem in publico, non autem singula ejusdem membra in particulari, si absint a Choro, ita nimirum, ut sub mortali equidem nequeat talis Religiosa Familia intermittere Chorum in aliquo Monasterio; bene tamen personæ particulares, si absentes a Choro non recitent Horas Canonicas privatim, a mortali excusantur, nisi aliunde vi Regulæ, aut sacri Ordinis suscepti ad divinum officium adstringantur: nam *Contra* est, quod Communior Doctorum vi dictæ consuetudinis generalis, quoad Religiones Choro addictas non solum in communi, sed etiam quoad singula membra in particulari agnoscat introductam obligationem recitandi Horas Canonicas. Licet ceteroquin, ut verum fatear, etiam altera sententia contraria, quam tenent Joannes Medina, Alphonsus a Castro, Cajetanus, Armilla, Petrus Marchantius, Lessius, Bordonus, ac alii apud Sporer, *part. I. Theolog. Sacrament. in Append. c. 2. n. 14.* & quæ plurimum poterit deservire pro scrupulosis Religiosis, ac Monialibus, non careat sua probabilitate, quidquid contradicat denegando huic probabilitatem Sanchez, Reginaldus, ac Diana apud La Croix hic, & Martinus Archi-Episcopus Panormitanus apud Felicem Potestas *Tom. I. Exam. Confess. part. 2. c. 3. n. 426.* Interea tamen, quantum ex Doctoribus potui colligere, verum adhuc manet, quod sententia prima agnoscens vi generalis consuetudinis etiam obligationem in particulari per se loquendo, & præscindendo ab una vel altera Religione in specie sit communior. *

19. Dicitur notanter I. *Exceptis Novitiis, & Laicis professis*: siquidem Laici Choro addicti non sunt. Novitios autem Clericos, Chorumque frequentantes, etsi Paludanus affirmare videatur teneri persolvere Officium Divinum, eo quod ex eleemosynis vivant, & gaudeant privilegiis Clericorum; communis tamen opinio censet, eos non teneri, prout observat Azorius *loc. cit. c. 6.* & Bonacina *disp. 1. de Horis Canon. q. 2. punct. 2. n. 1.* Ratio est: quia ex quo necdum sunt Religionem professi, sed libere possunt exire, ad onera Religionis non tenentur sub obligatione. Adde, de Novitiis non currere consuetudinem necessario dicendi divinum Officium. Unde Novitii in favorabilibus quidem veniunt nomine Religiosorum non vero in odiosis.

20. Dicitur II. *Vi generalis consuetudinis*. Hæc enim potissimum est ratio, cur Religiosi Professi Choro addicti jam ante receptum Subdiaconatum teneantur recitare Horas Canonicas. Unde si hæc consuetudo in aliqua Religione non viget (sicut dicitur esse in Societate JESU, habent circa hoc specialem Constitutionem Pauli III. *Regimini militantis Ecclesiæ §. 12.* & habetur *tom. 1. Bullarii Romani. Constit. 25. dicti Pontif.*) non erit talis obligatio ante promotionem ad Ordines sacros. Et hac ipsa de causa multa Monasteria Monialium quæ hactenus consueverunt recitare dumtaxat Cursum, seu Officium parvum B. Mariæ Virginis, non obligãtur ad recitandas Horas Canonicas.

21. CONCL. V. Etsi Communitas Religiosi Ordinis Choro addicti ex generali consuetudine teneatur statutis temporibus Horas Canonicas in Choro persolvere; eaque obligatio, quæ procul dubio gravis est, atque sub mortali obligans, in primis Prælato incumbat, ut curam adhibeat, ne in sua Ecclesia cantus Horarum Canonicarum debitis temporibus intermittatur, ad singulos tamen reliquos hæc obligatio in particulari non descendit: quare peccati mortalis damnari non debet, qui ceteris in Choro rite canentibus, ob pigritiam abest. Ita communis. Ratio est: quia talis quidem dignus est pœna a suo Prælato juxta Ordinis Constitutiones infligenda, nulla tamen consuetudine introducta est tam gravis obligatio seu singulos obligans sub peccato mortali. Quod si quis justo impedimento detentus absit, utputa ratione Concionum, vel Confessionum excipiendarum, certũ est, eum nullatenus peccaturũ, si Horas privatim persolvat.

* Ceteroquin, ut obligationi recitandi Horas Canonicas publice in Choro satisfiat, noster Franciscus Henno *Tom. 1. Tract. in Præcepta Decalogi disp. 1. quæst. 3. art. 1. Conclus. 2.* ait, sufficere tres præsentes. Econtra vero P. Sporer *loc. cit. n. 17.* requirit ad minimum quatuor. Rationem assignat istam, quia essentia Chori consistit in decenti, ac decora alternatione cantantium: alternatio autem decenter, & decore fieri nequit in paucioribus quam quatuor; Ubi tamen subjungit, quaternarium numerum posse compleri etiam ex Novitiis; quia in favorabilibus æquiparantur Professis. Prout pariformiter sentit P. Gaudentius Kerchkove *in suis Commentariis c. 2. §. 2. n. 21. & 22.* Puto tamen sententiam Patris Henno posse secure practicari, si alii confessionibus excipiendis, concionibus faciendis, aut infirmis visitandis &c. occupati existant. *

22. CONCL. VI. Religiosus Clericus professus, necdum sacris Ordinibus initiatus, qui Superioris auctoritate ad statum Laicalem Conversorum translatus est, a recitando Divino Officio liber est. Ita communis. Ratio est: quia mutavit statum, cui talis obligatio annexa est.

23. Num autem idem dicendum sit de ejusmodi Religioso non-

nondum sacris Ordinibus initiato, si fuit ejectus ex Monasterio, variant Doctores. Et quidem Azorius, *cit.lib.* 10.*c.*6.*q.*6. post Navarrum *c.*7. *de Oratione*, *n.*20. probabilius censet talem ejectum Religiosum adhuc obligari ad recitandas Horas Canonicas, eo quod etiamnum sit Religiosus, suoque vitio contigerit, ut e Monasterio ejiceretur; simulque æquum non censeatur, ut quis ex suo delicto commodum reportet. Eum nihilominus ab ejusmodi obligatione liberum pronunciat Herinex *tract.*4.*de Religione disp.*2.*n.* 6. post Bonacinam & alios: quia (inquit) per sententiam remotus est a statu, in quo erat consuetudo obligans, & translatus ad statum, in quo non reperitur ista obligatio & consuetudo.

24. Quantum attinet ad tertium genus hominum, scilicet Beneficiarios, notandum, per Clericos beneficiarios intelligi eos, qui habent Beneficium aliquod Ecclesiasticum, sive deinde sint insigniti Ordine aliquo sacro, sive non. Nomine autem Ecclesiastici Beneficii, intelligitur jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, propter aliquod officium spiritaule personæ Ecclesiasticæ auctoritate Ecclesiæ constitutum; prout amplius suo loco (b) explicabitur. Et de hujusmodi Beneficiariis loquendo, sit

25. CONCL. VII. Clerici Beneficium Ecclesiasticum possidentes, etiamsi nullo sacro Ordine sint insigniti, obligantur ad Horas Canonicas recitandas. Ita certa, & communis: & patet tum ex *c.Dolentes*, supra *n.*3. relato, tum ex aliis Summorum Pontificum Constitutionibus: siquidem *Beneficium datur propter officium*, *c. ult.de Rescript. in* 6.

26. Excipiuntur tamen quædam Beneficia, v. g. Præposituræ, Personatus, &c. quibus ex speciali sua institutione solum annexa est obligatio recitandi Officium parvum B.M.Virginis, aut quid aliud simile. Excipitur etiam is, qui titulum quidem Beneficii obtinet, sed per eum non stat, quo minus defacto aliquos fructus percipere queat, sive per se, sive per alios, aut in aliis Substitutis: talis quippe ex communi Doctorum sententia non tenetur ad Horas Canonicas recitandas; nemo enim suis stipendiis militare cogitur, & qui Altari deserviunt, de Altari participant 1.*Corinth.* 9. Herinex *part.* 3. *tract.*2.*disp* 7.*n.*58. Navarrus *c.*7.*de Orat.n.*28. Layman *cit. c.*5. *n.*3. & *seq.*& alii.

QUÆSTIO III.

Quanta sit obligatio recitandi Horas Canonicas?

SUMMARIUM.

27. *Obligati ad Horas, & eas in totum, vel quoad partem notabilem culpabiliter omittentes, peccant mortaliter.*

28. *Quænam censeatur pars notabilis, sufficiens ad peccatum mortale?*

(c) Relato superius n.3.& 4.

29. *Quot peccata mortalia committat omittens Officium totius diei?*

30. *An peccet duplici peccato omittens Officium, ad quod tenetur ratione Ordinis sacri simul & Beneficii?*

31. *Beneficiarii omittentes Horas tenentur ad restitutionem fructuum pro rata omissionis:*

32. *Idque post sex menses adepti Beneficii, ac Jure Ecclesiastico.*

Rata neglecti Officii, quomodo taxanda?

33. *An tunc etiam restituendi fructus percepti ratione aliarum obligationum?*

34. *Vitandæ circa hoc quædam propositiones damnatæ.*

35. *Officium Defunctorum, & Litaniæ majores, &c. an extra Chorum sub præcepto dicendæ?*

36. *Affirmativa est tenenda.*

37. *Solvitur ratio dubitandi.*

27. CONCL. I. Omnes hactenus enumerati, atq; ad dicendas Horas Canonicas obligati, peccant mortaliter, si eas vel in totum, vel quoad partem notabilem culpabiliter seu absque rationabili causa excusante, dicere omittant. Ita certa, & communis. Ratio est: quia est præceptum grave, & quidem in materia gravi, spectante ad virtutem Religionis, non minus, ac præceptum audiendi Missam diebus Festivis; ergo etiam transgressio talis præcepti est peccatum ex genere suo mortale. Sed occasione hujus Conclusionis,

28. Quæritur I. Quænam sit censenda pars notabilis, cujus omissio constituat peccatum mortale? Resp. Quamvis non parum varient circa hoc Doctores, uti videre est apud Reginaldum *lib.*18.*c.*11.*n.*143. & *seq.* dum Navarrus tertiam partem unius Horæ sufficere, Rosella vero totius Officii unius diei omissionem requiri ad constituendum peccatum mortale, asserat: sed ambo improbabiliter. Communior tamen Doctorum opinio (paucis dissentientibus, aut Vesperas Sabbati Sancti ob sui brevitatem excipientibus, apud Gobat *tract.*5.*Theol. Experim.n.* 608. 609.) videtur tenere, voluntariam omissionem cujuscumque Horæ Canonicæ sufficere ad peccatum mortale: idque etiam Doctores intelligunt de uno Nocturno Matutini, utpote æquivalente uni Horæ minori. Fundatur hæc satis communis recepta sententia, in *c.*1. & *c. Dolentes*, *de Celebrat. Missar.* (c) ubi omnes septem Horæ significantur, ac nominatim quotidie recitari præcipiuntur: unde deducitur, unam Horam omissam censeri partem notabilem.

29. Quæritur II. Quot peccata mortalia committat omittens integrum Officium unius diei? Lessius *lib.*2.*de just.* & *jure c.*37.*num.*53. putat, tot numero peccata committi, quot sunt Horæ; eo quod singulæ sint distincta Officia, distinctis temporibus ex præcepto Ecclesiæ persolvenda. Sed melius Herinex *disp.*2.*de Hor.Can.q.*1.*n* 8. Gobat *loc.cit.n.*617. Bonacina *disp.* 1.*q.*5.*punct.*1.*n.*6. Navarrus, & alii respondent, esse unicum peccatum gravius tamen. Ratio est: quia omittitur unicum tantum integrum Officium unius diei, cujus singulæ Horæ sunt pars; ergo etiam sit unicum dumtaxat peccatum externum consummatum omissionis.

30. Quæritur III. An peccet duplici peccato, qui omittit Officium Divinum, ad quod recitandum tenetur ratione Ordinis sacri, simul & beneficii? Affirmant Bonacina *loc.cit.n.* 4. Lessius *n.*52. Sanchez, Suarez, & alii, & sequitur Sannig.*cit.dist.*2. *quæst.*1.*n.*16. Rationem afferunt: quia talis Clericus Beneficiarius in Sacris constitutus peccat & contra virtutem Religionis, cujus intuitu obligatur ratione Ordinis sacri, & contra Justitiam ratione Beneficii. Sed Herinex *loc.cit. n.*9. cum Diana *part.* 1. *tract.* 12. *de Horis Canon. resol.* 5. & aliis, probabilius negat, committi duo peccata, etsi duobus vel pluribus titulis quispiam ad Horas Canonicas recitandas obligetur. Ratio est: quia Clericus Beneficiarius omittens Horas non peccat contra Justitiam, sed tantum contra Religionem, ac præceptum Ecclesiæ, quæ istam obligationem Beneficiariis imposuit; prout nec tenentur Jure naturæ ad restitutionem fructuum, sed tantum ex præcepto Ecclesiæ post primos sex menses, ut mox amplius dicetur. Et per hoc solvitur fundamentum oppositæ sententiæ.

31. CONCL. II. Præter reatum culpæ lethalis, si Beneficiarii Horas Canonicas culpabiliter, seu cessante legitimo impedimento intermittant, post sex menses a Beneficio obtento obligantur ad fructuum perceptorum restitutionem pro rata omissionis. Ita certa, & communis omnium; habeturque expresse statutum in Generali Concilio Lateranensi, sub Leone V. *Sess.* 9. quam Constitutionem innovavit, magisque explicavit B. Pius V. Constit. 35. quæ incipit, *Ex proximo* (ac refertur *tom.* 2. *Bullarii Romani*) ubi inprimis Pontifex sic loquitur: *Ex primo Lateranensi Concilio ea salubris sanctio emanavit, ut quicumque habens Beneficium Ecclesiasticum, cum cura, & sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, Divinum Officium, legitimo cessante impedimento, non dixerit, Beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis Officii & temporis, suos non faciat, sed eos tamquam injuste perceptos, in fabricas ipsorum Beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur.* Hæc ibi.

32. Ex quibus verbis colligitur primo, hanc obligationem restituendi fructus Beneficii pro rata neglecti Officii, incipitur dumtaxat post primos sex menses a tempore adepti Beneficii computandos (nam exceptio illa, *si post sex menses*, firmat regulam in oppositum) quamvis ille, qui primis sex mensibus, cessante legitimo impedimento, Officium non dixerit, grave peccatum intelligatur admisisse, prout subdit Pontifex ibidem. Colligitur ulterius, hujusmodi obligationem restituendi fructus esse Juris dumtaxat Ecclesiastici: tum quia ortum habet ex salubri sanctione Concilii Lateranensis: tum quia, si esset Juris naturalis, aut Divini, pariter pro primis sex mensibus dicta obligatio procederet. Ut autem intelligatur, cujusmodi ratæ prædictæ ratio sit habenda, idem Pontifex in citata sua Constitutione

declarando statuit : *Ut qui Horas omnes Canonicas vel pluribus diebus intermiserit, omnes Beneficii, vel beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur : qui vero Matutinum tantum, dimidiam; qui ceteras omnes Horas, aliam dimidiam; qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusdem diei amittat.* Hæc Pontifex.

53. Ceterum quoad memoratam obligationem restituendi notandum est, quod quamvis Azorius *cit. c.14.quæst.5.* ob tam generalem B. Pii V. loquendi modum & Constitutionem teneat, quod Beneficiarius omnes sui Beneficii fructus, etiam illos, quos propter alias obligationes, utputa Conciones, Sacramentorum administrationem, Missæ celebrationem, &c. si simul est Parochus, sibi comparaverat, pro rata neglecti Divini Officii restituere teneatur: oppositum tamen, nempe tuta conscientia posse eam fructuum partem retineri, quam ejus labor, quo alioquin inservivit Ecclesiæ, promeruit, cum multis aliis Auctoribus a se allegatis, probabile, & in praxi tutum censet Layman *lib. 4.tract. 2.c.5.n.1. & 2.* & Sa *Verf. Beneficium n.58.* quorum posterior proinde subjungit, quod sufficiat Parocho restituere quintam partem, Canonico quartam, aliis Beneficiariis tertiam. Sed melius Layman attendendum censet aliorum quantitatem officiorum, quæ quandoque plura, quandoque pauciora sunt; ac proinde hoc erit prudentis, & timorati Viri arbitrio dijudicandū.

34. Circa hoc tamen notanda, & vitanda erit gemina Propositio, novissime ab Alexandro VII. condemnata, quarum prior, ordine 20. sic sonat. *Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna.* Altera ordine 33. sic habet. *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit.* Utraque, inquam, hæc Propositio est damnata, ac proinde evitanda.

* Quæres I. An pœnis restitutionis fructuum a S. Pio V. Beneficiatis non recitantibus Breviarium impositis subjaceant etiam Provisores, & Cooperatores?

Resp. I. Provisor, qui ad tempus constituitur, ut nomine Parochi v. g. ægroti, aut alias impediti, administret Sacramenta, aliaque munera Parochialia, non tenetur ad restitutionem, si omittat Breviarium, quamvis ratione Ordinis sacri graviter peccet. Ratio est: quia talis non est verus Beneficiarius, & suum salarium potius habet ob alias functiones Parochiales: secus dicendum quoad Vicarios perpetuos, qui sunt veri Beneficiati, sicque omittentes Horas Canonicas obligantur pro rata ad restitutionem, uti recte notat Henno *Tom. 1. Tract. in præcept. Decalog. disp. 2. qu. 3. art. I. Conclus. 3. Resol. 4.* Respond. II. Ob rationem superius quoad Provisos adductam pariformiter excusantur Cooperatores Parochorum non habentes verum Beneficium. Item illi Sacellani, in quibusdam arcibus, vel alias apud Nobiles existentes, qui equidem singulis annis percipiunt certos fructus ob quædam ministeria spiritualia, interea tamen illa Sacellania non est erecta auctoritate Episcopi. Ita Sporer *part. 1. Theol. Sacram. in Append. c. 1. n. 29.*

Quæres II. An pœnis restitutionis fructuum adstringantur Beneficiati, qui inculpabiliter verb. gr. ex naturali oblivione, vel ob infirmitatem, aut aliud justum impedimentum omittunt Horas Canonicas? Resp. negative: nam pœna supponit alias culpam; ergo etiam hic debet præcedere culpa, ut incurratur illa pœna inhabilitans ad perceptionem fructuum pro rata. Aliam adhuc rationem vide *n. 29.* Quinimo cum Gobat, Patritius Sporer *loc. cit. n. 33.* & La Croix *lib. n. 1210.* excusant Beneficiatum taliter ægrotum, ut nequeat recitare Horas Canonicas, quamvis hæc infirmitas fuisset contracta ex propria culpa Beneficiati, v. g. propter excessivum potum: etsi enim talis antecedenter destruendo sanitatem haud dubie contraxerit culpam, attamen hic & nunc factus ægrotus, & forsan de suo peccato contritus non peccat omittendo Horas Canonicas: adeo que, cum ipsa omissio Officii Divini apud talem non amplius sit peccaminosa, præsumendum erit de benignitate Ecclesiæ, quod etiam huic omissioni non annexuerit pœnam restitutionis, uti advertit Sporer hic.

Quæres III. An Beneficiatus obligetur aliquid restituere, si quidem culpabiliter quidpiam ex Horis Canonicis intermittat; non tamen talem partem, quæ constitueret peccatum mortale? Respond. negative: nam Bulla S. Pii V. injungit solum restitutionem illis, qui intermittunt culpabiliter NB. aliquam Horam Canonicam: ergo, cum talis in casu nostro ne quidem æquivalenter integram Horam Canonicam omittat, neque imponenda erit pœna restitutionis: cum non conveniat pœnas ampliari, sed potius restringi. Sporer *loc. cit. n. 35.* & La Croix *lib. 4. n. 1212.*

Quæres IV. An Beneficiati teneantur ratione Officii Divini facere restitutionem, si nihil quidem omiserunt, bene tamen Horas Canonicas voluntarie interne distracti persolverunt. Resp. I. Inprimis illos AA. qui admittunt cum distractione voluntaria pure interna impleri adhuc præceptum Ecclesiasticum de recitatione Officii Divini, nec graviter exinde peccari, pariter facile concedere, quod consequenter Beneficiati, etsi voluntarie distracti non obligentur restituere fructus: Et sane pro hac sententia plurimum scrupulosis favorabili a Patre La Croix *lib. 4. n. 1340.* & seqq. adducuntur ultra viginti quatuor Doctores non sine gravibus fundamentis: quia tamen quæstione sequenti contraria opinio agnoscetur saltem ut probabilior; Hinc Respond. II. Dato etiam, quod ille graviter peccet, qui voluntarie Horas Canonicas sine attentione interna recitat, adhuc tamen probabiliter sustineri potest, quod non obligetur ad restitutionem fructuum. Ita cum Soto, Toleto, Corduba, Garzia, Gobat, & aliis La Croix *lib. 4. Theol. n. 1213.* & Sporer *hic c. 1. Sect. 2. n. 88.* Ratio est: quia Bulla Piana pœnam restitutionis, solummodo imposuit intermittentibus omnino recitare Horas Canonicas: ergo in odiosis non est extensio facienda ad eos, qui distracte recitant Horas Canonicas. *

35. Quæres, an Officium Defunctorum in die Commemorationis Omnium Fidelium Defunctorum, item Litaniæ majores in Festo S. Marci, ac tribus diebus Rogationum, privatim sint a præfatis Clericis, Religiosis, ac Beneficiariis de præcepto recitandæ? Ratio dubitandi est: quia B. Pius V. in Bulla, *Quod a nobis*, Breviario præfixa ab obligatione recitandi extra Chorum diebus in Rubricis præscriptis, eximit Officium B. Mariæ Virginis, & Defunctorum, item septem Psalmos Pœnitentiales, & Graduales. Et quidem Diana *part. 1. resol. 42. de Horis Canonicis*: loquendo de Litaniis, post paucos alios a se allegatos, probabile censet, non teneri eos privatim recitare Litanias in diebus Rogationum, qui non intersunt Processionibus.

36. Resp. tamen cum Herinex *disp. 2. q. 2. n. 14.* Gobat *tract. 5. Theol. Exper. n. 614.* Gavanto *p. 2. sect. 7. cap. 13.* allegante Suarium, & sequitur Bonacina *tract. 22. c. 6. n. 244.* Officium Defunctorum in die Commemorationis Animarum, ac Litanias præfatis diebus, etiam privatim recitandas esse ex præcepto. Ratio est: quia Officium Defunctorum censetur esse pars Officii Animarum, cui idcirco in Calendario, & Martyrologio, tribuitur nomen Commemorationis Defunctorum: Litaniæ autem ut præfatis diebus privatim dicantur ab iis, qui non intersunt Processionibus, expresse præscribunt Rubricæ. Neque Litanias commemorat, & excipit B. Pius V. in præallegata Bulla, quæ tamen jam olim præceptæ fuerunt *c. Rogationes, de consec. dist.* 3. Accedit communis sensus Doct. & praxis Fidelium, optima legum interpres.

37. Et per hoc patet ad rationem in oppositum. Siquidem B. Pius V. de Litaniis nullam facit mentionem, ac proinde obligationem easdem privatim dicendi non tollit. Et dum obligationem recitandi privatim, seu extra Chorum, Officium Defunctorum in citata Bulla sustulit, loquitur de diebus Ferialibus, queis illud Officium aliquoties per annum dicendum esse, volunt Rubricæ: non autem sub hac generali abrogatione, seu deobligatione, cōprehenditur Dies Commemorationis Defunctorum, cum sit Officii illius Diei. Atque ex his inferunt Doctores, Beneficiarium talia cessante justo impedimento non recitantem, teneri ad restitutionem fructuum pro rata partis omissæ.

* Quær. ultimo: Cui facienda sit restitutio fructuum ex omissione Officii Divini resultans? Respond. eamdem restitutionem fructuum esse faciendam vel fabricæ, seu ornatui illius Ecclesiæ, in qua quis habet beneficium, vel pauperibus. Ita cum communi Felix Potestas *Tom. 1. Examinis Confess. part. 2. cap. 3. n. 496.* & Sabinus Bononiens. *in sua Luce Morali part. 2. tract. 54. n. 41.* Porro inter pauperes comprehenduntur etiam pauperes aliæ Ecclesiæ; item illi, qui secundum

dum suum statum sunt pauperes, uti Religiosi. Item etiam pauperes Consanguinei, Fratres, Parentes &c. Quin imo poterit talis Beneficiatus sibimetipsi juxta dicenda *n.* 90. applicare, si vere pauper e. g. propter tenues redditus existat: Item licite per suam intentionem in partem satisfactionis computaret illas eleemosynas, quas gratuito daret pauperibus, modo non annumeret parti satisfactionis eas, quas jam tribuerat pauperibus ante omissionem Officii Divini: hoc enim foret illicitum & ab Alexandro VII. juxta jam dicta *n.* 34. reprobatum. Videantur Sporer *loc. cit. n.* 49. & La Croix *loc. cit. n.* 1215.*

QUÆSTIO IV.

Quænam intentio, & attentio requiratur ad recitationem Horarum Canonicarum?

SUMMARIUM.

38. *Quid sit, studiose & devote celebrare officium Divinum?*
39. *Attentio circa orationem vocalem triplex, ad verba, ad sensum, ad finem Orationis.*
40. *Requiritur intentio orandi.*
(d) De hoc tract. 2. dist. 3. n. 44.
41. *Sufficit tamen ad satisfaciendum intentio virtualis.*
42. *Quælibet attentio, tam ad verba, ad sensum, quam ad Deum sufficit.*
43. *Voluntarie distractus absque ulla interiori attentione, non videtur satisfacere.*
Opposita quorumdam opinio refertur.
44. *Ratio Conclusionis.*
45. *Solvitur objectio.*
(e) Conformiter dictis tract. 2. dist. 1. n. 46. 38. & seq.
46. *Leviter duntaxat distractus satisfacit.*
Et facile est satisfacere.
47. *Quid si distractio non sit plene voluntaria?*
Vel omnino involuntaria?
48. *Remedia ad repellendas distractiones opportuniora quæ?*

38. EST hic recolendum ex dictis *quæst.* 1. *n.* 3. quod in *c. Dolentes, de Celebrat. Missar.* præcipiatur, ut Divinum Officium *studiose celebretur pariter & devote*. Ubi Glossa notat, *Studiose* quantum ad officium oris, verba non syncopate pronuntiando. Et *devote* quantum ad officium cordis; juxta illud Apostoli, *Ephes.* 5. *Cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino:* unde Glossa *c. Cantantes, dist.* 92. hosce vulgatos versiculos refert:

Non vox, sed votum; non musica chordula, sed cor.
Non clamans, sed amans, cantat in aure Dei.

Igitur ad devotionem, seu officium cordis, requiritur tum intentio, tum attentio, de qua alii duo versiculi sic canunt:

Dirige cor sursum; bene profer: respice sensum,
Inque Choro ne sis corpore, mente foris.

39. Advertendum quoque cum D. Thom. 2. 2. *q.* 83. *art.* 13. & communi Doctorum, quod attentio triplex sit, quæ orationi vocali potest adhiberi: una ad verba, qua attenditur ad verba, ne aliquis in eis proferendis erret. Secunda ad sensum verborum, qua attenditur, quid verba significent; & hanc habere nequeunt ignari illius idiomatis, in quo recitatur Divinum Officium, v. g. Moniales ignorantes linguam latinam; quamvis possint habere primam & tertiam attentionem, sicque omnino satisfacere. Est tertia ad finem orationis, qua nempe attenditur ad Deum ceu terminum nostræ orationis, & ad rem, pro qua oratur: quæ est omnium optima, atque etiam ab idiotis, linguæque, in qua Divinum Officium recitatur, ignaris haberi potest. Prima harum attentionum, ut ait Filliucius, dicitur materialis, secunda litteralis, & tertia spiritualis.

40. CONCL. I. Certum est, intentionem aliquam orandi, seu recitandi Horas Canonicas necessariam esse, alias ejusmodi recitatio non esset actus humanus, honestus ac devotus, neque proprie oratio. Unde si quis legeret Horas Canonicas in somnio, sub quo nonnulli loqui solent, vel recreationis aut studii causa, talis non impleret præceptum, quia non haberet intentionem orandi, (d)

41. CONCL. II. Ad orandum, & satisfaciendum præcepto, sufficit intentio virtualis ac implicita, neque requiritur necessario intentio expressa & formalis. Ita Navarrus *c.* 13. *de Oratione, n.* 16. *& seqq.* Filliucius *tract.* 23. *c.* 2. *n.* 71. & Doctores communiter. Ratio est: quia ejusmodi intentio virtualis, ac implicita, sufficit ad actum moralem. Talis intentio v. g. est in eo, qui habet voluntatem satisfaciendi suæ obligationi, vel dicendi Horas Canonicas, ut debet. Imo sufficere ajunt, animo deliberato capere Breviarium, ire ad Ecclesiam seu Chorum, ita ut interrogatus vere responderet, se id facere ad recitandum Horas, vel satisfaciendum suæ obligationi. Et hoc confirmatur ex dictis supra *Tr.* 2. *Dist.* 3. *Quæst.* 5. *n.* 45. *& seqq.* ubi ostensum est, ad satisfaciendum præcepto non requiri specialem intentionem satisfaciendi (dummodo non habeatur intentio contraria) sed sufficere intentionem præstandi opus, quod præceptum est, utputa studiose pariter & devote recitandi divinum officium.

42. CONCL. III. Loquendo nunc de attentione, sufficit quidem ad satisfaciendum præcepto recitandi Horas Canonicas, quælibet trium supra enumeratarum attentionum, videlicet ad verba, ad sensum, & ad Deum vel finem Orationis: tamen secunda attentio est præstantior, quam prima; & tertia, quam secunda. Ita post D. Thomam *loc. cit.* communis Doctorum. Notat tamen Navarrus *c.* 28. *de Orat. n.* 28. id quod de tertia attentione ad Deum dicitur, esse intelligendum, dummodo interim, quantum necesse est, attendatur, ne orans erret in verbis, dicendo aliud vel aliter, quã quod, vel quomodo præceptum est.

43. CONCL. IV. Qui voluntarie, seu sua sponte distrahitur, & toto animo in alia per cogitationem disperso, atque adeo absque ulla prædictarum trium interiori attentione Horas Canonicas persolvit, non videtur satisfacere præcepto. Ita communior, probabilior, securior Doctorum sententia, quam tenent Azorius *cap.* 12. *q.* 6. Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 1. *§.* 2. Mastrius *disp.* 2. *Theol. Moral. n.* 92. Sannig. *q.* 2. *n* 11. Herinex, Navarrus, Lessius, Suarez, Reginaldus, Layman, aliique plures: quamvis non desint oppositum tenentes, quos citat, & sequitur Diana *part.* 1. *tract.* 12. *resol.* 2. qui volunt, interiorem attentionem ad Horas Canonicas non requiri, sed sufficere exteriorem: ut videlicet eas recitans, exterius reverenter assistat, nec sese occupet in aliquo negotio incompatibili tum attentione interiori, utputa confabulando, scribendo, jocando, &c. hancque solam exteriorem attentionem (inquiunt) præcipi in sæpe *cit. c. Dolentes. de Celeb. Missarum*, non autem interiorem.

44. Probatur tamen Conclusio. Quia *cit. c. Dolentes.* præcipitur, ut Officium Divinum devote recitetur: atqui devotio est actus internus; ergo: Confirmatur. Oratio non subsistit sine omni interiori attentione, neque est actus Religionis, sed potius simulatio quædam devotionis aut orationis, quam merito Christus reprehendit, *Matt.* 15. dicens *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*; ergo solam exteriorem orationem sine ulla prorsus interiori attentione non potuit Ecclesia præcipere, & consequenter ea sola non sufficit ad satisfaciendum præcepto.

45. Nec dicas: Ecclesia non potest præcipere actum internum; ergo neque attentionem internam in Horis Canonicis. Resp. enim (e) quamvis Ecclesia non possit per se ac directe præcipere actum mere internum, ac seorsim sumptum; potest tamen Ecclesia ipsum compræcipere, seu indirecte & concomitanter præcipere una cum actu externo, quando ad ejus rationem, seu moralem substantiam, actus interior requiritur. Prout in Proposito attentio interior requiritur ad rationem orationis, cum hæc sine ulla attentione interiori potius esset simulatio orationis, ut dictum: Ecclesia vero non præcipit simulationem orationis, sed orationem devotam.

46. Dicitur notanter in Conclusione, *voluntarie, seu sua sponte distrahitur, & toto animo in alia per cogitationem disperso &c.* Nam inprimis, si quis Horas Canonicas animo duntaxat leviter distracto persolvat, juxta communem & certam Doctorum sententiam mortaliter non peccat, & satisfacit præcepto. Et certe, cum sola attentio ad verba sufficiat, facile est præcepto Ecclesiæ in hac re satisfacere, ut bene notat Lessius *lib.* 2. *de just. & jure. cap.* 37. *num.* 69. *&* 70. Ubi etiam addit, si quis cum hac attentione, saltem confusa ad Deum, vel ad verba, posset simul ad alia attendere (sicut illi, qui ternas simul, vel plures epistolas dictant) quod talis satisfaceret præcepto Ecclesiæ, nec peccaret mortaliter, juxta Navarrum *cap.* 13. *num.* 23. quamvis peccaret venialiter ob irreverentiam admissam.

47. Deinde si distractio non sit plene voluntaria, vel contin-

tingat solum ex imperfecta animi deliberatione, rursus certum est satisfieri præcepto, nec committi peccatum mortale; quamvis ob negligentiam in repellendis distractionibus commissam quandoque peccatum veniale contrahatur. Quod si autem distractio omnino fuerit indeliberata, atque involuntaria, & patienter tolerata, homine quod in se est faciente, tunc ejusmodi distractiones, quibus homo invitus abripitur ex humana fragilitate, nequaquam ei ad ullum peccatum imputabuntur: imo sunt non raro homini devoto materia patientiæ, mediumque, quo Deus animas nostras a superbia, vanæque gloriæ inquinamentis tutari, propugnareque solet.

48. Quæres, quænam sint remedia ad repellendas animi distractiones opportuniora? Resp. esse potissimum sequentia. Primum est, æstimatio magna de Divino Officio: oratione siquidem Deum alloquimur, quia teste S. Damasceno *lib. 3. de fide, cap. 24. Oratio est ascensus mentis in Deum*; simulque Breviarium plenum est pulcherrimis Virtutum affectibus, utilissimisque petitionibus ab ipso Spiritu Sancto dictatis. Secundum, renovatio attentionis per certa intervalla, maxime ad versum *Gloria Patri* &c. procurata. Tertium, accurata sensuum custodia, quæ est mater & conservatrix devotionis. Quartum, præsentia Dei, & Sanctorum, memoriæ firmiter, ab initio maxime orationis, per devotam præparationem impressa. Et tandem remedium ultimum, est obligationis nostræ, & officii consideratio, si videlicet quis perpendat, se ideo ab Ecclesia ordinatum esse, ut Dei obsequio laudibusque se totum impendat, & quasi Legatus necessitates Sanctæ Matris Ecclesiæ, Fideliumque petitiones Deo proponat, & commendet.

QUÆSTIO V.

De Integritate, Continuatione, Ordine & Qualitate, quibus persolvendæ sunt Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

49. *Septem requisita ad debitam Horarum Canonicarum recitationem.*
50. *Contra Integritatem Officii Divini, qui peccent? Et quomodo?*
51. *Satisfacit, qui recitat cum socio non obligato.*
52. *Quid de occupatis in pulsandis Organis, ponendis libris &c.*
53. *Continuatio Horarum etiam requiritur,*
54. *Nisi excuset justa causa; qualis?*
55. *Alioquin peccatur venialiter.*
56. *Ordo insuper requiritur, & qualis?*
57. *Causa licite invertendi ordinem Horarum.*
58. *Qualitas in Divino Officio, quæ servanda? Quo Breviario utendum?*
59. *Recitans Horas ex Breviario alieno, an peccet mortaliter?*
60. *Non commutandum Officium unius diei in aliud; alioquin peccatur, & quomodo?*
61. *Quid, si aliud Officium sit æquivalens, aut interveniat causa?*
62. *Utputa error, aut inconsiderantia?*
63. *Corollarium.*
64. *Quid agendum, si quis hodie legit Officium, aut Lectiones diei crastinæ?*
65. *Aut omisit hodie recitare de Festo occurrente?*

49. AD studiosam, & devotam Horarum Canonicarum recitationem, juxta Doctores communiter, septem requiruntur, nempe Attentio (sub qua & Intentio recitandi comprehenditur) Integritas, Continuatio, Ordo, Quatitas, Locus, & Tempus accommodatum. Et quia de Attentione ad recitationem Horarum Canonicarum requisita jam dictum *quæst. præc.* hinc de aliis sex requisitis, pro majori hujus materiæ quotidie occurrentis intelligentia, singillarim dicetur in hac, & sequenti Quæstione. Quantum igitur inprimis attinet ad Integritatem Divini Officii, seu Horarum Canonicarum, sit.

50. CONCL. I. Contra Integritatem officii Divini (præter eos, qui illud vel ex toto, vel quoad partem notabilem penitus omittunt) peccant, qui Horas Canonicas recitant verba mutilando, syncopando, deglutiendo, si id scienter fiat: secus, si id vel vitio linguæ consuetudine quadam inveterata, & quodammodo in naturam conversa, accidat. Ita communis; & colligitur ex *c. Dolentes. de Celebrat. Missarum. & Clem. 1. eod.* ubi taliter verba syncopantes, merito reprehenduntur. Ordinarie tamen preces, quæ ita recitantur, non sunt necessario repetendæ: nam etsi non nihil ea in re peccetur, legis tamen substantia servatur, atque regulariter parvitas materiæ excusat: nisi sit defectus omnino gravis, tunc enim secus foret dicendum.

51. CONCL. II. Satisfacit præcepto Ecclesiæ, qui Horas Canonicas recitat alternis versibus cum socio libero ac minime ad eas recitandas obligato. Ita communis, & patet ex praxi quotidiana: nihil enim refert, an socius sit præcepto adstrictus, nec ne; cum adhuc totum Officium Divinum studiose, pariter ac devote, persolvatur.

* Porro, qui cum socio, vel cum aliis in Choro Officium recitat, tria sibi principaliter annotare debet ex allegandis Doctoribus. *Primo*, ut non solum ad ea, quæ vocaliter profert, attendere, sed etiam dicta Chori, vel socii sui saltem aliquo modo percipere conetur, alias enim (uti bene docent Sporer de Horis Canonicis *n.* 106. & La Croix *lib. 4. n.* 1295.) non censeretur una oratio; cum partem ab altero recitatam non faceret moraliter suam, si nullo modo ad dicta alterius auditum suum vellet applicare. *Secundo*, quod si suum auditum ad dicta alterius applicet, & tamen aliqua verba ob v. g. celerem linguam, vel vocis exilitatem socii sui, aut ob intervenientem strepitum non percipiat non teneatur exinde Horas illas repetere; nam per societatem ipsam, & simul per animi applicationem moraliter possibilem ad dicta alterius censetur adesse adhuc moraliter una oratio juxta Felicem Potestas *Tom. I. Exam. parte 2. cap. 3. num.* 444. Sabinum Bononiens. *in sua Luce Morali parte 2. Tract. 54. num. 26.* & Tamburinum *lib. 2. Decal. cap. 5. §. 4. num. 12. & num.* 13. licet circa hoc secundum punctum non desint, qui cum Patre Henno *Tom. 1. Tract. de Horis Canonicis disp. 1. q. 3. art.* 3. tenent contrarium, loquendo de recitatione extra Chorum. *Tertio*, quod talis, si animum suum applicet ad recitata ab altero, eaque saltem a potiori percipiat; econtra vero advertat, suum socium esse distractum, nec attendere vicissim ad dicta sua, nihilominus ipsemet attendens satisfaciat Officio. Ratio est: quia per debitam recitationem suæ partis, & attentionem debitam ad recitationem alterius partis censetur moraliter, quantum concernit suam personam, persolvisse totum Officium. Uti teste Sporer hic *n.* 107. sentiunt omnes. *

52. CONCL. III. Illi, qui inter publicam Horarum Canonicarum recitationem ex officio, vel Superioris jussu occupantur in pulsandis Organis, vel ponendis libris, aut thurificandis Altaribus (unde non raro fit, ut aliquam partem Divini Officii nec proferant, nec audiant) satisfaciunt obligationi recitandi, quamvis talem partem non dicant per seipsos. Ita Reginaldus *lib.* 18. *n.* 160. & alii. Ratio est: quia, cum illi ad celebritatem Divini Officii occupentur in tali servitio, totus Chorus supplet pro ipsis; ita ut satis dicere existimentur, dum ministrent dicentibus.

53. CONCL. IV. Quantum attinet ad Continuationem Horarum Canonicarum, ea insuper ad studiosam Divini Officii recitationem requiritur, ut nempe illud non interrumpatur cessante justa causa. Ita communis; alioquin enim nonnulla committeretur irreverentia, si absque ulla prorsus causa interrumperetur Divinum Officium.

54. Dicitur notanter, *absque ulla prorsus causa:* nam si causa justa interrumpendi recitationem Divini Officii interveniat, nullum ne quidem veniale peccatum committitur. Et tales causæ variæ esse possunt: ut puta, si Superior psallentem avocet, vel occurrat necessarium exercitium Charitatis proximo exhibendum; item si interponantur aliqui pii affectus meditationis, devotionisque internæ; vel si quid facias ad tollendam distractionem; aut si quid interius te inquietum facit, ideoque breviter id in charta annotes, vel si in Confessionali expectes Pœnitentes, quorum aliqui, dum interim recitas Horas, accedunt, & hujusmodi.

55. Quod si autem absque ulla rationabili causa interrumpatur Officium Divinum, præsertim loquendo, vel agendo aliena a recitatione, aut profana, peccati venialis culpa non evitatur; uti colligitur ex sæpe *cit. c. Dolentes.* Peccatum vero mortale non erit, quantacumque fiat interruptio, dummodo omnes Horæ absolvantur intra eumdem diem: siquidem adhuc adimpletur substantia præcepti; simulque singu-

læ

læ partes habent suum pondus, atque significationem; suntque per se quædam preces, & laudes Divinæ.

56. CONCL. V. Quod ad Ordinem attinet, etiam ordo in recitatione Horarum Canonicarum requiritur, nempe ut non invertatur ordo earum inter se, dicendo v.g. Sextam ante Primam, vel Tertiam; sed recitentur eo ordine, qui ex præscripto Ecclesiæ in Breviario ponitur. Ita rursum omnes Doctores.

57. Ceterum hæc conditio leviter dumtaxat obligat, potestque facile justa causa intervenire, saltem in Officio privato, Horas transponendi: ut si quis ab amico, vel Superiore, invitatur ad recitandum secum Primam, cum nec dum recitaverit Matutinum, potest hoc postea recitare. Idem accedens ad Chorum potest cum Choro pergere, & Horas needum lectas, vel ex oblivione dilatas postea dicere. Similiter serius intrans Chorum, parte Horæ jam inchoata, potest cum Choro pergere, & post expletum officium partem illam supplere; prout passim tradunt, atque exemplificant Doctores.

* Item si in itinere constitutus non habeat secum Breviarium, vel habens quidem nequeat tamen commode sub actuali via v.g. ob Psalmos peregrinos recitare Matutinum, talis poterit antea dicere Horas minores ex Diurnali, si nequeat commode prævenire domi quoad Matutinum. Similiter dicendum est, si talis secum portasset in via Breviarium compendiosum in quo psalmi ipsius Matutini reperiuntur absque lectionibus: tunc enim poterit recitare psalmos Matutini & Laudum; imo & reliqua dilatis lectionibus. Ita La Croix *lib.4.nu.*1309. Quod si similia fierent absque omni rationabili causa, peccaretur venialiter. Pariformiter si adsit causa rationabilis v.g. si quis modo habeat accommodum socium, cum quo recitet Matutinum sequentis diei, poterit illud cum eodem dicere, quamvis nondum persolverit Vesperas & Completorium diei currentis. Ita Sporer *hic num.* 134. & La Croix *lib.4.num.*1315. Item si quis fuerit oblitus debiti Hymni, Lectionum competentium, vel aliquarum commemorationum, aut partis cujusdam Horæ, & recordetur ad noctem v.g. sub examine, poterit supplere absque eo, quod teneatur aliquid aliud repetere. La Croix *loc.cit. num.* 1311. cum aliis a se citatis.

58. CONCL. VI. Quod ad Qualitatem attinet, qualitas in Divino Officio attenditur inprimis ex eo, quod recitetur Breviarium approbatum ab Ecclesia, quale est solum Breviarium Romanum novum jussu B. Pii V. editum: illis tamen Ordinibus, Monasteriis, locisque exceptis, quos ab ipsa prima institutione a Sede Apostolica approbata, vel consuetudine, quæ, vel ipsa institutio ducentis annis correctionem Breviarii novi, factam anno 1568. per B. Pium V. antecessit, aliis certis Breviariis usos fuisse constiterit, quibus inveteratum illud jus dicendi, & psallendi suum Officium præfatus Pontifex non ademit. Ita Bulla dicti Pontificis Breviario Romano præfixa.

59. Quæres autem, an recitans Horas Canonicas ex Breviario alieno, sed approbato, consuetudine ducentorum annorum, peccet mortaliter? Affirmant multi, negat Sylvester Vers. *Hora. quæst.* 12. Melius tamen dicitur cum Reginaldo *lib.*18.*num.*170. non esse peccatum, si id fiat uno vel altero die justa de causa, v.g. juvando in recitando infirmum, aut Prælatum defessum, vel ob repentinam necessitatem studendi, ac hujusmodi.

60. CONCL. VII. Qualitas Officii Divini ulterius attenditur penes hoc, ut recitetur Breviarium Romanum non commutando Officium unius diei cum altero. Unde peccat mortaliter, qui data opera, recitat aliud Officium notabiliter brevius quam sit Officium cadens & ordinatum pro tali die. Ita Sannig *dist.2.de Horis Can.quæst.* 3. *n.*3. Herinex *disp.* 2. *de Horis Can. quæst.* 3. *num.* 18. cum communi. Ratio est: quia alioquin citra peccatum mortale posset quotidie recitari Officium Paschale; quod est contra communem Doctorum, & Decretum Alexandri VII. qui anno 1666. inter alias propositiones etiam sequentem, ordine 34. damnavit: *In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto.* Accedit alia ratio: quia hoc modo omittitur magna & notabilis pars Officii diei, & quidem contra ordinationem Ecclesiæ sine justa causa; ergo est peccatum mortale.

61. Dicitur, *qui data opera, & sine justa causa, recitat aliud Officium notabiliter brevius, peccat mortaliter.* Nam secus dicendum est, si quis aliud Officium recitet æquivalens Officio occurrenti, vel si ex inadvertentia, aut ob aliam rationabilem caussam recitet etiam aliqualiter minus. Ratio est: quia talis partim satisfacit substantiæ præcepti recitando septem Horas Canonicas; partim non censetur Ecclesiam notabiliter defraudare, aut saltem non advertenter ac deliberate; ergo. Hinc

62. Infertur I. Si quis Officium vel ex toto, vel ex parte, per errorem aut inconsiderantiam mutavit, recitando aliud, eum non teneri ad repetitionem Horarum jam lectarum; etsi eas repetere ad servandam debitam qualitatem Officii Divini, utique sit laudabilius. Ratio est: quia is præcepto Ecclesiæ jam satisfecit: neque Ecclesia præsumitur velle ad duo Officia astringere, eum præsertim, qui sine culpa est.

63. Infertur II. cum Herinex *loc.cit.num.*19. Lugone, Tamburino, aliisque, quos refert, & sequitur Gobat *tract.* 5. *Theol. Exper. num.* 642. quando incepisti per inadvertentiam recitare officium non præscriptum, & recitato jam Matutino primum advertis errorem, si nolis ab initio repetere, posse te pergere corrigendo ex tunc errorem, ac recitando Officium præscriptum illius diei quoad reliquas Horas: quidquid contradicat Caramuel *in Theol. Regul. disp.* 110. ubi asserit, te fore obligatum ad pergendum in tuo errore, ne alioquin confles tale Officium, quale non reperitur in toto Breviario.

64. Quæres, quis hodie legisset officium crastinum, aut Lectiones Scripturæ diei crastinæ assignatas ex inadvertentia, quid erit crastina die recitandum? Resp. cum Lugone *lib.* 5. *Respons. Moral. dub.*8. Herinex *loc. cit. num.* 20. Sannig. *q.*3.*n.*5. & aliis, recitandum rursus esse officium crastinum. Ratio est: quia pro tali die est præceptum obligans de persolvendo isto Officio, cui heri, cum tempus præcepti necdum curreret, non fuit satisfactum. Fateor, quod Gobat *loc.cit.n.* 640. nonnullos Doctores, ac rationes, in oppositum adducat; verum & ipse potius huic sententiæ insistendum existimat.

65. Quod si quis per errorem, vel oblivionem, omisit hodie recitare Officium de Festo novem Lectionum Sancti occurrentis, illud vel eo anno penitus ipsi erit omittendum, ut probabilius censet Gobat *loc.cit.n.* 638. vel poterit prima die non impedita recitari, ut alii existimant.

* Item: si quis a Diœcesi, in qua certum Festum universale e. g. S. Francisci ob intervenientem Dedicationem, vel Patrocinium fuit translatum, venerit in locum, ubi jam erat illud celebratum, non tenetur ibidem illo anno de dicto Sancto recitare Officium, sed poterit se accommodare Calendario loci. Dico notanter; *non tenetur*, nam posse id recitare adhuc, die alias non impedito, admittit Sporer *part. I. Theol. Sacram. in append. cap.*2. *sect.* 4. *num.* 125.

Quær. II. An, si quis Peregrinus veniat in aliam Diœcesim, seu Religiosus in aliud Monasterium sui Ordinis &c. ubi est duplex, possit se quoad Officium conformare huic loco, quamvis in sua Diœcesi, seu in suo Monasterio sit de Dominica, vel de Feria? Resp. talis potest se conformare; quia peregrinus potest frui privilegio loci. Ita Sporer *loc. cit. n.* 122. & La Croix *lib.* 4. *n.* 1253. cum aliis. Dixi autem notanter: *potest se conformare*, non tamen obligatur, sed licite adhuc ibidem privatim recitabit Festa Diœcesi vel Monasterio suo propria etiamsi hæc fuerint de Dedicatione vel de Reliquiis suæ Ecclesiæ. Sporer *loc. cit.* cum Suarez & Gobat.

Quær. III. An, si talis peregrinus primum cras venturus sit ad illum alterum locum, jam possit hodie præveniendo recitare Vesperas, ac pro subsequenti die Matutinum de illo Sancto, qui colitur ibidem in Diœcesi, vel Monasterio alieno? Resp. affirmative. Ita denuo Sporer *loc. cit. n.* 129. & Tamburinus *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 5. *§.* 2. *n.* 25. Nam, cum Vesperæ illæ, ac subsequens Matutinum sint partes Officii loci illius, in quem talis cras venturus est, non erit inconveniens, posse illud Officium hodie antecipato inchoare.

Quær. IV. Quandonam possint celebrari Horæ Canonicæ de quibusdam Reliquiis? Resp. ut dictum Officium Horarum Canonicarum celebrari queat, debet esse pars aliqua insignis, uti Caput, Brachium, Crus &c. & quidem alicujus Sancti in Martyrologio Romano descripti, de cujus identitate sufficienter constet. Ita colligitur ex variis Decretis jam supo-

superius Tract. 5. Dist. 1. Quæst. 4. allegatis. Scio quidem doctrinam Patris Claudii La Croix *lib. 4. n. 1260.* dicentis, illud Decretum requirens pro recitatione Horarum Canonicarum, ut Reliquia sit alicujus Sancti in Martyrologio Romano descripti, esse subtractum e Typographia Apostolica, sicque censeri tacite revocatum: meo tamen Judicio ista doctrina viri hujus aliàs eruditissimi in hoc puncto nullatenus sequenda est. Quod enim memoratum Decretum in viridi existat observantia, patet tum ex Bullario Innocentii XII. cui illud de novo insertum fuit *Constitut. 105. Folio apud me 289.* tum ex Rubricis Breviarii nostri Ordinis confirmatis ab eodem Innocentio XII. per Bullam specialem, *Ad perpetuam rei memoriam die 21. Novemb. anno 1696.* ubi pariter dictum Decretum reperitur tamquam validum ac firmum. Pariformiter censuerunt practici & doctissimi viri, quos Romæ specialiter in hoc puncto consului. Quinimmo La Croix ad finem libri IV. se ipsum in hoc corrigit.*

QUÆSTIO VI.

De Loco & Tempore, quibus persolvendæ sunt Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

66. *Ratio ordinis.*
67. *Extra Chorum, ubi possit recitari Officium Divinum?*
68. *Canonici tenentur recitare Officium in Choro;*
69. *Nisi adsit necessitas, consuetudo vel institutio specialis.*
70. *Quo tempore recitandæ Horæ in & extra Chorum?*
71. *Matutinum & Laudes possunt pridie vesperi recitari. Sed circa horam variant Doctores.*
72. *Horæ Minores, ac Vesperæ quo tempore recitandæ?*
73. *Quid de Vesperis in Quadragesima?*
74. *An satisfaciat incipiens Officium ante mediam noctem diei sequentis? Nequit unica recitatione pro duobus diebus satis fieri.*
75. *An sit peccatum mortale, celebrare Missam ante dictum Matutinum.*

66. Explicatis prioribus quinque conditionibus, ad studiosam & devotam recitationem Officii Divini requisitis, nempe Attentione, Integritate, Continuatione, Ordine, & Qualitate, pergendum ad alias duas, nimirum ad Locum & Tempus, quo illud recitari possit, ac debeat. Hinc fit

67. CONCL. I. Quantum attinet ad Locum, illi, qui ad Chorum deputati non sunt, possunt ubique Officium Divinum recitare, dummodo non recitent in loco indecenti, aut ubi attentio impediri possit. Ita communis; & ratio est clara: quia nullum Jus reperitur, quo quis Choro non obligatus teneatur Divinum Officium in certo loco recitare. Unde satisfit præcepto, sive Officium recitetur stando, sive sedendo, sive ambulando, sive domi, sive in vinea, &c. Dummodo recitetur studiose pariter ac devote (modo hactenus explicato) simulque non in loco indecenti; hoc enim esset contra debitam reverentiam.

68. CONCL. II. Canonici tenentur recitare Divinum Officium in sua Ecclesia, juxta institutionem Beneficii; nisi alio cogat necessitas, aut permittat longæva consuetudo, vel Fundatoris institutio. Ita communis. Ratio est: quia Canonici tenentur satisfacere intentioni Fundatorum; simulque *In Clem. 1. de Celebrat. Missar.* injungitur Canonicis onus canendi Horas Canonicas in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis. Accedit, quod *Beneficium detur propter officium*, atque ut inserviatur Ecclesiæ, *c. ult. de Rescript. in 6.*

69. Additur notanter, *nisi alio cogat necessitas, aut permittat consuetudo &c.* Nam in primis necessitas non habet legem, unde *c. 4. de Reg. juris* dicitur: *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum*: ut si quis sit infirmus, aut justa de causa absens. Insuper consuetudo cujuslibet Ecclesiæ, atque Fundatoris institutio, circa hoc bene sunt attendendæ; ac juxta eas major vel minor obligatio Canonicorum assistendi Choro colligenda. Quomodo autem Religiosi sint Choro adstricti, dictum est supra *n. 21.*

70. CONCL. III. Loquendo tandem de tempore, in publico officio chori servanda est consuetudo recepta cujuslibet Ecclesiæ: in privata vero recitatione Horarũ Canonicarum, etsi laudabilissimum sit singulas Horas suis temporibus orare, nihilominus ad vitandum peccatum mortale sufficit, ut recitentur eo intervallo, quod est inter medium noctis præcedentis & sequentis. Ita omnes Doctores. Unde qui intra hoc tempus recitat, satisfacit substantiæ præcepti, nec peccat mortaliter, etiamsi omnes Horas absolvat mane post mediam noctem, aut primum Vesperi ante aliam mediam noctem: quamvis sit peccatum veniale, si id fiat absque causa rationabili, aut alias Horæ ultra debitum tempus sine causa differantur.

71. CONCL. IV. Nihilominus ex recepta Ecclesiæ consuetudine licitum est recitare Matutinum, & Laudes sequentis diei, pridie ad vesperam, nempe post tempus Vesperarum & Completorii circa horam quartam pomeridianam. Ita communis: nam consuetudo derogat rigori Juris positivi, *c. ult. de Consuet.* estque optima legum interpres. Immo Gobat *tract. 5. Theologiæ Exper. n. 679.* allegat plures Doctores, qui docent, quod is non peccet mortaliter, qui incipit statim hora secunda post meridiem. Et licet citatus Auctor id solum admittat justa causa urgente, ut si v. g. forent excipiendæ Confessiones ab hora tertia usque ad cœnam; alii vero, ac præsertim Eschobar *tract. 5. Exam. 6. n. 60.* talem damnent peccati mortalis: idem tamen Eschobar culpæ venialis dumtaxat reum censet inchoantem citra justam causam media tertia; nullius, qui tertia.

72. Ceterum Horæ Minores non possunt dici pridie, sed solum post mediam noctem diei occurrentis: possunt tamen omnes usque ad Vesperas exclusive ob causam honestam vel utilem, v. g. ob majorem devotionem, majorem commoditatem studendi, ob iter inchoandum, vel alias hujusmodi causas, recitari mane. Ut autem Vesperæ possint mane dici extra tempus Quadragesimę, requiritur paulo major causa, ut tenet cit. Gobat *num. 682.* asserens, eum peccaturum venialiter, qui ante meridiem recitat Vesperas, & Completorium absque rationabili causa.

73. Porro Rubrica illa Breviarii, quæ in Quadragesima vult Vesperas dici ante prandium, solum Chorum obligat; uti notat Tobias Lohner *Instruct. 2. part. 4. §. 10. quæst. 3.* post Gobat *loc. cit. n. 688.* dicentem, fas quidem esse in Quadragesima, Vesperas dicere ante prandium private, at non esse necesse.

74. Quæres, an præceptum recitandi adimpleat is, qui incipit hodiernum Officium recitare paulo ante mediam noctem diei sequentis, utputa media duodecima, si idipsum absque interruptione prosequatur post mediam noctem? Affirmat Leander *Quæst. Moral. part. 1. & in ordin. 6. tract. 8. disp. 4. quæst. 109.* Ratio esse potest: quia præceptum celebrandi Missam inter auroram & meridiem, servatur incipiendo Missam paulo ante meridiem, etsi pars ejus absolvatur primum post meridiem, uti tenent Doctores passim; ergo a pari idem dicendum in proposito. Ceterum Gobat *loc. cit. n. 686.* hanc Leandri sententiam ex professo rejicit, utpote repugnantem communi judicio & praxi omnium Superiorum, Confessariorum, & aliorum Doctorum. Illud certum est, quod quis noctu recitans totum Officium, non possit pro duobus diebus satisfacere, nam Alexander VII. sequentem propositionem, ordine 35. jure damnavit: *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, & crastino.* Hinc tenendum oppositum.

75. Quæres ulterius, an sit peccatum mortale, celebrare Missam ante recitatum Matutinum? Resp. negative, cum Lessio *lib. 2. de just. & jure c. 37. n. 81.* quidquid pro & contra disputent Doctores apud Barbosam *part. 2. de Off. & Pot. Episc. alleg. 24. n. 15.* ubi viginti Auctores citat, dicentes, esse peccatum mortale, sine rationabili causa celebrare Missam nondum dicto Matutino; & triginta octo alios, qui negant, id esse peccatum mortale. Ratio horum est: quia nihil in jure de hoc præceptum reperitur, neque consuetudo contraria sub tam gravi obligatione est recepta. Nec obstant Rubricæ Missalis, *Tit. De præpar. Sacerd. celebraturi*, ubi dicunt Missam esse celebrandam *saltem Matutino cum laudibus absoluto.* Nam cum nullum verbum præcepti contineant, tam gravem obligationem non censentur inducere. Gobat *loc. cit. n. 667.* etsi velit, non esse absque causa rationabili practicandam mitiorem sententiam, eo quod recitatio Matutini sit optima præparatio ad Sacrum, ne venialem quidem culpam per se loquendo hic intervenire censet.

QUÆSTIO VII.

De causis excusantibus a recitatione Horarum Canonicarum.

SUMMARIUM.

76. *Oblivio inculpata excusat a recitatione Horarum.*

Quid

Quid in dubio de recitatione?
77. *Gravis infirmitas etiam excusat.*
Quid in dubio?
78. *Aut si infirmitas est levior.*
79. *An prævidens impedimentum futurum, teneatur prævenire recitando Horas?*
80. *An morbi causa impeditus, teneatur audire alium recitantem?*
81. *Occupatio gravis etiam excusare potest, quæ?*
82. *Impotentia quoque excusat.*
(c) Tract. 1. Dist. 1. n. 20. & seq.
83. *An qui non potest recitare totum Officium, teneatur recitare partem, quam potest?*
84. *An qui solus recitare nequit, teneatur adhibere socium?*
85. *Legitima dispensatio etiam excusat a recitatione Horarum.*
(d) Conformiter dictis n. 7. & seq.
86. *Item & metus gravis.*
(e) Tract. 2. Dist. 2. n. 25. & seq.
87. *An qui non potest per seipsum, teneatur recitare per alium?*
88. *An quis Officium omissum teneatur recompensare alio die?*
89. *Et an Beneficiarius supplens alio die, liberetur ab onere restituendi fructus?*
90. *Quid, si ille Beneficiarius sit pauper?*
91. *An Beneficiarius ex justa causa non recitans, teneatur restituere.*

76 CONCL. I. Prima causa excusans ab Officio Divino, est naturalis, seu inculpata oblivio recitandi unam, vel plures Horas: unde qui ex oblivione inculpabili eas omittit, non peccat. Ita certa, & communis. Notat tamen Herinex *disp.2.de Horis Canon.n.46.* quod, si quis advertat, id sibi frequenter contingere, dum statis temporibus non persolvit, omni culpa non vacet; tenebitur enim postmodum meliorem circa hoc attentionem habere. Si vero dubitet, an recitaverit, stat possessio pro præcepto. Secus est, si certus de recitatione Horæ, dubitet de Psalmo aliquo in Hora certo recitata incluso: tunc enim præsumitur, Psalmum illum cum reliqua materia cohærenter esse recitatum, quamquam ob naturalem inadvertentiam, uti sæpe fit, memoriam subterfugiat.

77. CONCL. II. Altera causa excusans ab Officio Canonico, est gravis infirmitas; id est, talis, ut sine magna difficultate, vel corporis periculo, Horariæ preces recitari non posse videatur. Ita rursum communis; & desumitur ex *c.Clericum victum. dist.91.* In dubio tamen aut Confessarius erit consulendus, vel prudentis & probi Medici judicio acquiescendum: tametsi enim Medicus (sicut & Confessarius) in lege recitandi Horas Canonicas vel etiam jejunii, dispensare nequeat; potest tamen infirmũ dubio liberare, atque secundũ præsentes circũstantias declarare, justã excusationis causam ipsum hic & nunc habere.

* Ast ponamus, nec Medicum, nec Confessarium adesse, vel præsentes ipsosmet dubitare, num morbus sit adhuc vere gravis vel non; sive, num recitatio Breviarii sit allatura grave nocumentum nec ne? quid tunc erit ægro agendum? Resp. I. Simili ægro esse suadendum, si Regularis sit, ut adeat suum Superiorem, qui in plerisque Religionibus præsertim Mendicantium in dubio omnino potest dispensare, prout quoad nostram Religionem patet ex Compendio Privileg. ℣. *Officium Divinum* & ℣. *Infirmi fratres* §. 11. & 12. Nec debet Superior ipsemet in similibus esse scrupulosus. Quod si vero Superior non sit præsens, vel ægrotus non existat talis Regularis, quid tunc erit faciendum? Resp. II. Talem ægrotum in dubio non teneri ad recitationem Breviarii, ut recte præter alios notant Sporer *hic c. 3. n. 159.* & La Croix *l. 4. n. 1225.* Ratio est: quia non solum ipsum nocumentum, sed etiam periculum futuri nocumenti liberat a recitatione Breviarii: sed quando adest simile dubium, adest etiam eo ipso tale periculum, uti consideranti patet: ergo. *Nec dicas*, dubius, num sit exemptus a lege, nec ne, tenetur ad observantiam legis; cum Lex existat in possessione; melior autem sit conditio possidentis, & consequenter ægrotus dubitans, num hic & nunc sit exemptus a recitatione Breviarii, adstringetur ad illud stante hoc dubio: *Respondeo* enim, loquendo de legibus præcise Ecclesiasticis, disting. ante c. cum dubio &c. tenetur quis ad observantiam legis, nisi ex hac ipsa observantia resultet periculum gravis nocumenti con. si resultet tale periculum nego: nam ad observantiam Legis Ecclesiasticæ non tenemur cum tam gravi periculo deperdendæ sanitatis. Et hoc bene sibi notent, tam circa recitationem Breviarii, quam ex paritate rationis circa Jejunium, non solum ægroti, verum etiam Confessarii, qui ad eosdem vocantur. *

78. Dicitur notanter in conclusione, *gravis infirmitas*; &c. Siquidem communiter notant Doctores, nonnullas esse corporis ægritudines, quæ Clericos ab eo onere non liberant: vel quia sunt leviores, quales fere sunt capitis, pectoris aut stomachi dolores, ut exemplificat Azorius *cit.lib.10.cap.13.* Vel quia ad tempus tantum justam excusationem afferunt, qualis solet esse febris quartana, aut tertiana levis non multum vexans, quæ proin communiter non excusat ægrotum a ricitando Officio; quia plerumque tempus a morbo liberum relinquit, quod ad orandum eligi possit, saltem anteponendo vel postponendo, ut notat Abbas, Innocentius, Layman.

79. Et quamvis nonnulli apud Gobat *tract.5.Theol.Experim. n. 711.* negare videantur, quod teneatur quis prævenire tempus, si sciat, postmodum se impediendum ex impedimento involuntario (secus juxta omnes, si quis sponte poneret tale impedimentum) quia v. g. paroxismus febrilis impediet tempus Vesperarum: nihilominus timorati quique non facile intermittent Officium Divinum, si poterunt prævenire. Quinimmo juxta communiorem, & probabiliorem sententiam, ad hoc tenentur; cum obligatio recitandi Divinum Officium sit annexa substantialiter toti diei, & accidentaliter solum determinatis horis ipsius.

80. Quæres, an qui morbi causa Divinum Officium persolvere nequit, teneatur saltem alium audire illud recitantem? Affirmant nonnulli, ejusmodi ægrotum debere alium recitantem audire, quoties commode possit audire, & non recitare. Constans tamen est aliorum opinio, ægrotum ea lege minime teneri: neque enim ullus extat Canon, quo id præcipitur; neque ratio, quæ id convincit. Azorius *loc.cit.q.3.* Navarrus, & alii.

81. CONCL. III. Insuper gravis & repentina occupatio, quæ sine scandalo, aut notabili detrimento proprio, vel alieno, omitti aut differri nequit, cum ea autem Officii Divini recitatio moraliter loquendo consistere nequit, excusat a recitatione Horarum Canonicarum. Ita Layman, Navarrus, aliique passim. Exempla sunt: si populi tumultus subito exortus sedandus sit: si in Sacra v. g. Hebdomada non solum Confessiones magno pœnitentium concursu Sacerdoti excipiendæ sint, sed etiam Conciones ad populum eidem habendæ, &c. Quando tamen tali casu preces Horariæ intra eumdem diem naturalem sine magna difficultate anteponi, vel postponi possunt, idem fieri debebit, prout notant iidem Auctores.

82. CONCL. IV. Impotentia quoque, qualis est in cæco, aut in eo, qui Breviarium in itinere amisit, neque aliud acquirere potest, excusat ab obligatione sæpe dictæ recitationis. Ratio est: quia *nemo potest ad impossibile obligari.c.6 de Reg. Juris in.6.* Verum nihilominus est, eum, qui sponte Breviarium v.g. in mare projicit, unde pluribus diebus Horas recitare non possit, peccaturum mortaliter per talem Breviarii projectionem. Ratio est clara: quia per ejus abjectionem voluntariam (si non urgeat aliqua necessitas illud abjiciendi) per se & proxime impedimentum voluntarie apponit, quo minus possit sequentibus diebus divinum Officium persolvere, cujus proinde omissio eidem in causa censetur fuisse voluntaria, ut alibi (c) dictum.

83. Quæres autem occasione hujus, & præcedentis Conclusionis, an infirmus, vel alias legitime impeditus, qui non potest totum Officium recitare, teneatur saltem partem recitare, quam potest? Negarunt olim non pauci Doctores; eorũ tamen sententia amplius sustineri nequit, cum Innocentius XI. sequentem inter alias Propositionem ordine 54. damnaverit: *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Hac igitur relicta propositione respondetur, affirmativam sententiam esse tenendam: unde si indubitatum sit, te integram aliquam Horam, puta Tertiam, vel Vesperas, commode recitare posse, licet alias Horas non possis, teneris illam recitare. Ita Layman *loc. cit. n. 2.* Suarez *l. 4. de Horis, cap. 28.* Mastrius *disp.14.Theol.Moral. n. 57.* fuitque hæc sententia ante

De-

Decretum Innocentii XI. jam inter Doctores communior & probabilior, eo quod quælibet Hora per se sit Canonica oratio, a reliquis Officii partibus distincta.

84. An autem, qui Horas Canonicas ob supervenientem cæcitatem, aut aliud impedimentum recitare solus non potest, sed cum socio, teneatur eum sibi adsciscere, variant Doctores. Et quidem nonnulli affirmant, negant vero Lessius, Henriquez, & alii, quos allegat Bonacina *disp. 1. q. 6. punct. 2. n. 8.* Ceteri respondent sub distinctione; & affirmant, illum dumtaxat teneri abhibere socium, qui vel antea consueverat adhibere, vel potest ipsum commode habere r alias vero non teneri, etiamsi consulendum ei sit, ut sibi ad tam pium opus socium, quoad potest, procuret.

85. CONCL. V. Præter causas hactenus enumeratas, & magis frequentes, insuper excusat legitima dispensatio. Ita Doctores passim. Et in primis dispensationem Summi Pontificis, etiam sine causa concessam, excusare a recitatione Divini Officii, concedunt omnes illi, quicumque (d) Horas Canonicas Jure dumtaxat humano Ecclesiastico præceptas esse asserunt. Negant autem Abbas *cap. 1. de Celebrat. Missar.* & alii, qui volunt jure divino teneri Clericos ad septem Horas Canonicas; quamvis (subjungit Abbas) quia ista determinatio, seu distinctio Officii divini, est de jure positivo, licite Papa dispensare valeat circa ejus mutationem: An autem, & quomodo etiam Episcopus, vel Superior Regularis, possit cum suis subditis ex causa gravi & justa dispensare circa recitationem Officii Divini, fusius explicant Doctores.

86. CONCL. IV. Tandem a recitatione Horarum Canonicarum potest excusare metus gravis: sicut accidit in casu, quando Clericus transiturus est per latrones, vel loca Hæreticorum, aut Infidelium, cum periculo gravi, ita ut si deprehenderetur, in certum ac evidens vitæ periculum aut alia gravia incommoda deveniret. Ita communis; & ratio clara est: quia cum tanto periculo leges Ecclesiasticæ non obligant, prout alibi (e) dictum

87. Pro complemento hujus materiæ, Quæres I. An qui per se ipsum non potest ex justa causa recitare Horas, teneatur eas recitare per alium? Resp. cum Doctoribus communiter, negative: quia ex nullo jure constat talis obligatio recitandi per alium, si quis per se ipsum non potest. Accedit, quod obligatio recitandi Divinum Officium sit personalis, cui proinde per alium satisfieri nequit. Hinc Alexander VII. sequentem inter alias damnavit Propositionem, ordine 21. *Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitat.*

88. Quæres II. Num talis teneatur Officium omissum alio die recompensare? Resp. iterum negative. Ratio est: quia onus persolvendi Officium est affixum diei; obligatio autem affixa diei transit cum ipso die, nec potest eidem altero die satisfieri: prout in simili sine justa causa negligens audire Missam die Festo, non satisfacit præcepto Ecclesiæ, si Missam audiat sequenti die feriali.

89. Sunt quidem aliqui Doctores, nempe Filliucius *tr. 23. c. 10. n. 307.* Major, Paludanus, Ledesma, Molfesius, aliique, quos refert Bonacina *quæst. 5. punct. 2. n. 5.* asserentes, Beneficiarium, qui alio die supplet defectum, omissione Divini Officii commissum, liberari ab onere restitutionis: quorum ratio est; quia talis rependit æquale recitando alio die, sicque facit restitutionem in spiritualibus. Opposita tamen sententia, quam tenet Caramuel *resol.* 24. & communior aliorum, quamque probabiliorem censet Bonacina ibidem, negat, talem liberari ab onore restitutionis fructuum pro rata omissionis Breviarii. Ratio est: quia obstat præceptum Concilii Lateranensis sub Leone X. & Constitutio S. Pii V. injungentis restitutionem fructuum pro rata omissionis Officii, utpote *quos non fecit suos*, ut loquitur Pontifex in Constitutione *n.* 31. allegata; ergo tenetur hosce restituere, tamquam non suos.

90. Illud tamen recte admonet Navarrus *cap. 7. de Hor. Canon. n. 34.* ac sequitur Layman *lib. 4 tract. 4. cap. 5. n. 1.* cum aliis; si ipsemet Beneficiarius pauper sit, fructus restituendos pro rata omissionis Divini officii, eidem per modum eleemosynæ applicari posse. Tamen consultum erit in hoc casu, si Confessarius aliam similem satisfactionem imperet, puta ut oret, vel sacrificet pro defuncto Fundatore; aut, si malit, Officium neglectum suppleat: & sic fructus pro rata neglecti Officii eidem per modum eleemosynæ applicari sinantur.

91. Quæres ultimo, an Beneficiarius, qui ex justa causa omittit recitare Horas Canonicas, teneatur restituere fructus Beneficii pro rata omissionis? Resp. negative: idque constat ex citata Constitutione S. Pii V. qua Beneficiarii non recitantes Horas post primos sex menses *cessante legitimo impedimento* obligantur ad restitutionem fructuum; ergo qui ob legitimum impedimentum non recitant, hoc ipso nihil tenentur restituere: nam *exceptio firmat regulam in oppositum*, juxta vulgatum Canonistarum dictum, atque desumitur ex *l. Quæsitum §. denique ff. De fundo instructo*, juncta Glossa *V. Non potest non videri*.

DISTINCTIO II.

De Juramento.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Juramentum?

SUMMARIUM.

1. *Juramentum debite factum est bonum,*
   Et quomodo?
2. *Juramentum, quid?*
3. *Ejus divisiones.*
4. *Juramentum assertorium, & promissorium.*
5. *Juramentum simplex, & solemne.*
6. *Juramentum per simplicem Dei contestationem, & per exsecrationem.*
7. *Juramentum an sit*, Per Fidem meam, &c.
8. *Quid pro Foro externo?*
9. *Aliæ jurandi formulæ examinantur.*
10. *In illis intentio loquentis spectanda.*
11. *An hic* Auff mein Ayd *sit juramentum?*

1 NOmine *Juramenti* in proposito intelligitur actus Religionis, quo quis Deum in testem adhibet ad confirmationem eorum, quæ affirmat, vel promittit; eaque ratione profitetur, Divinam veritatem esse indefectibilem. Neque enim Juramentum debite factum ex se est malum, sed potius actus Religionis: unde *Deuter. 6.* dicitur *Dominum Deum tuum timebis, ac per nomen illius jurabis*. Sed hoc intelligendū est de Juramento debite facto, sive quando juratur in veritate, judicio, atque justitia, prout requiritur *Jerem. cap. 4.* & *Q. seq.* amplius dicetur. Quia Juramentum non est de genere eorum bonorum, quæ per se bona sunt, & frequentanda; ut est Oratio, Eleemosyna, & hujusmodi; sed quæ bona sunt dumtaxat supposita necessitate, seu causa rationabili. Et de tali loquendo, sit

2. CONCL. I. *Juramentum* recte definitur, dicendo: Juramentum est invocatio Divini Numinis in testimonium alicujus rei. Ita D. Augustinus, *de Serm. in montes, cap. 17.* & alii. Ratio est: quia finis immediatus usus Juramenti est confirmatio rei dubiæ, seu controversæ; juxta illud *Hebræ. c. 6. Omnis controversiæ ad confirmationem est juramentum*, quo videlicet aliquid affirmamus, vel promittimus sub obtestatione Divini Numinis, ejusque testimonii invocatione.

3. CONC. II. Inter varias Juramenti divisiones præcipua est illa, qua Juramentum dividitur in assertorium, & promissorium. Ita Scotus 3. *dist.* 39. *q. u.* & alii communiter. Ratio est: quia aut Juramentum fit ad fidem veritatis narratæ adstruendam illi, qui audit; aut fit ad promissionem firmandam, qua alteri vel sponte, vel ex ejus impulsu quidpiam promittimus: Atqui prius Juramentum est assertorium, posterius promissorium; ergo. Itaque

4. *Juramentum assertorium* est, quo simpliciter sine alia promissione aliquid affirmamus, vel negamus. *Juramentum promissorium* dicitur, quod ad confirmationis, promissionis, pollicitationis, aut alterius contractus, seu pacti corroborationem adjicitur. Et ad hoc Juramentum promissorium (ut notat Engel *tit. de Jurejurand. n. 6.*) duplex requiritur veritas; una intentionis; seu veritas dicti, qua jurans verum existimat esse id, de quo jurat. Et altera executionis, seu veritas facti, qua quis in animo habet servare illud, quod promittit, suoque tempore servat.

5. CONCL. III. Juramentum tum assertorium, tum pro-

promissorium ulterius dividitur in simplex, & solemne. *Simplex* dicitur omne illud, quod solemne non est. *Solemne Juramentum* est, quod per certam verborum formulam, vel corporalem alicujus rei, v. g. Sancti Evangelii attactum, perficitur coram Superiore, ut majorem auctoritatem æstimationemque habeat: quale potissimum solet fieri in Judiciis, in professione Fidei, fidelitatis, in homagiis, & hujusmodi.

6. Rursus Juramentum, aliud est per simplicem Dei contestationem, aliud vero per execrationem (quod & *Juramentum execratorium* appellatur) & fit, cum jurans sibi ipsi, vel alteri sibi charo, mali quidpiam a Deo falsitatis vindice imprecatur, nisi verum sit, quod afferit, aut promittit. Porro *Juramentum per simplicem contestationem Dei* censetur omne id, quod fit absque tali execratione. Sed occasione præmissorum,

7. Quæres I. An Juramentum censeri debeat, si quis per fidem suam, aut honorem Sacerdotalem, vel Nobilitatis suæ, aliquid affirmet, vel promittat. Resp. cum Engel *cit. de Jurejur. n.* 3. Lessio *lib.* 2. *de just. & jure cap.* 42. *n.* 4. & aliis, hujusmodi interpositionem fidei factam hac formula, *per fidem meam*; *fide boni Sacerdotis*, & hujusmodi, non continere Juramentum proprie dictum. Ratio est: quia per illa verba Deus non vocatur in testimonium, sed proferens tantum indicat, se omnino deliberatum, ac memorem fidei, conscientiæ, & status sui loqui. Quod si tamen aliquis per Fidem Christianam seu Catholicam, aut per Sanctum Evangelium rem promitteret, sive confirmaret, pro Juramento haberi deberet: quia censeretur Auctorem Fidei in testem statuere.

8. Notant tamen Doctores, hujusmodi interpositionem fidei, quam faciunt Ecclesiastici sub honore Sacerdotali aut Religionis, item Personæ Illustres sub honore suæ Dignitatis, Nobilitatis, &c. in Foro externo Juramenti loco acceptari, maxime in causis minoribus, in quibus non decet Ecclesiasticos jurare. Quinimo Reges, & Principes non facile aliorum more jurare solent, sed loco Juramenti, in fide, seu per fidem Principis promittere. Layman *lib.* 4. *tr.* 3. *cap.* 2. *num.* 3.

9. Quæres II. Quid sentiendum de aliis quibusdam jurandi formulis? Respond. in primis certum est, hanc esse veram eamque expressam Juramenti formam: *Juro per Deum: Per Deum ita est: Deum testem invoco: Deus mihi testis esto.* Quia hujusmodi formulæ expressam invocationem Divini testimonii in se continent: unde si adsit animus seu intentio jurandi, certum est, habere rationem juramenti.

10. Quod si quis per simplicem assertionem hujusmodi verba proferat: *Coram Deo hæc dico*; *Deus scit, me verum dicere*: *Deus videt, ita esse, &c.* non erit juramentum: quia juramentum debet in se continere non meram assertionem, sed etiam invocationem Divini testimonii, saltem virtualem. Verum in his, & aliis hujusmodi jurandi formulis, spectanda est vel maxime intentio loquentis: qua de causa hujusmodi dicta quandoque ut juramenta usurpantur; ut videre est apud S. Paulum 1. *ad Timoth.* 5. *Testificor coram Deo. Ad Galat.* 1. *Coram Deo, quia non mentior. Ad Rom.* 1. *Testis mihi est Deus*: quibus verbis Apostolus jurasse existimatur. Econtra multi jurant ex ira, qui non intendunt proprie jurare, sed potius imprecari malum, vel patefacere iram, ut observat Lessius *cap.* 42. *q.* 7. Unde & huc applicandum illud jam citatum dictum D. Thomæ 2. 2. *q.* 37. *a.* 2. *Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.*

11. Quæres III. Utrum isthæc formula, *Volo dictum meum esse juramentum* (vulgo *Auff mein Ayd*) veram Juramenti rationem habeat? Resp. I. in Foro externo, seu judiciali, talia verba prolata ad petitionem Judicis exigentis, ut quis juratus annuat, censentur juramentum. Layman *loc. cit. num.* 1. post Sanchez *lib.* 3. *in Decalg. cap.* 2. *n.* 4. Resp. II. Verba illa, *Auff mein Ayd*, vulgari sermone plerumque Juramentum continent, si deliberate proferuntur. Ratio est: quia ad jurandum satis est, velle verba usurpare in sensu a jurantibus communiter usurpato: atqui hæc formula, juxta consuetudinem Germanorum, pro juramento usurpari solet; ergo tale præsumendum est, nisi de alia usurpantis intentione constet.

* Quær. IV. Quænam formulæ communiter censeantur non continere rationem Juramenti? Resp. sequentes formulæ, nisi quis per easdem expresse intenderet jurare; non significant rationem Juramenti, si pronuntientur: *Dico in veritate: sim nequam, sim fur, si non ita sit: amputentur mihi ambæ aures, vel abscindatur mihi nasus, si res se ita non habeat: tam verum est, quam sol lucet, quam hic sto &c.* Ratio est; quia similibus verbis nec ex se, nec ex communi sensu, ac usu hominum intelligitur Deus vocari in testem dictorum, ita cum Busenbaum & aliis La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num* 256. *& seqq.* ac Sporer *Tract.* 3. *in præcept. Decalog. cap.* 1. Ex quibus colligitur, quod neque committat perjurium, qui similia etiam deliberate profert in re falsa.

Quær. V. An detur aliquod Juramentum sine verbis? Resp. affirmative. Ita cum communi vix non in terminis Sabinus Bononiens. *Tract. XV. num.* 15. Ratio est; quia non minus a legitimo suo Superiore interrogatus sub obtestatione Divini Judicii &c. censetur interpretative aliquid affirmare vel negare, si solum capite annuat, ac si verbis exprimeret: pariformiter dic, si respondeat signo alio sensibili e. g. pro more Regionis ponendo manum supra S. Scripturam, vel super porrectam imaginem Crucifixi, aut ad Sceptrum, seu, quando est Sacerdos, per tactum sui pectoris. Unde in nonnullis locis introducta fuit consuetudo, ut uno prælegente formulam Juramenti, reliqui jubeantur levare tres primos digitos in signum, quod jurent absque eo, quod aliquid aliud pronuntient.

QUÆSTIO II.

De conditionibus ad Juramentum requisitis:

SUMMARIUM.

12. *Tres juramenti comites, Veritas, Judicium, & Justitia.*
13. *Quale peccatum, si desit judicium in Juramento?*
14. *Consuetudo incaute jurandi, quale peccatum?*
15. *Quid de consuetudine jurandi sine justa causa?*
16. *Justitia, quomodo requiratur ad Juramentum?*
17. *Juramentum promissorium sine animo exequendi, est perjurium.*
18. *Si fiat circa rem malam, quale peccatum?*
19. *Juramentum de re illicita non obligat.*
20. *Item, si fiat Juramentum de faciendo opere indifferenti.*
21. *Corollaria.*
22. *Alia notabilia Corollaria.*
23. *In omni Juramento, & Voto, quatuor conditiones subintelliguntur, quæ?*
24. *Conditiones, quæ tacite, seu de Jure insunt, non faciunt actum conditionatum.*
25. *Juramentum promissorium de re bona obligat.*
26. *Quid, si fiat de opere minus bono?*
27. *Veritas etiam requiritur in Juramento.*
28. *Perjurium, quid?*
Est peccatum mortale,
29. *In perjurio non datur parvitas materiæ.*
30. *Potest fieri veniale ex defectu voluntarii, ac deliberationis.*
Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.

12. CONCL. I. Certum est, atque ab omnibus concessum, ut Juramentum sit licitum, & opus bonum, actusque virtutis Religionis, tres requiri conditiones, tamquam comites ejus, nempe Veritatem, Judicium, & Justitiam; juxta illud *Jerem.* 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, judicio, & justitia.* Veritas in eo consistit, ut veracissimi Numinis testimonium non adducatur in testimonium falsi, seu mendacii. Justitia consistit in eo, ut æquissimi Numinis testimonium non adducatur in confirmationem dicti, aut rei iniquæ, & peccato obnoxiæ. Judicium, seu judicii discretio in eo, ut cum prudenti intellectus consideratione, ac pia & reverenti voluntatis affectione, non sine necessitate, aut magna utilitate juretur.

13. CONCL. II. Quantum attinet ad ultimam Juramenti conditionem, quæ est *Judicium*, conveniunt Doctores, si desit dumtaxat judicium (id est, si sine justa causa, & imprudenter juretur, quod verum est) ordinarie non esse, nisi peccatum veniale. Ratio est: quia tunc non latet gravis irreverentia: cum Deus adhuc adducatur in testimonium rei veræ, licet sine justa causa, & sic imprudenter. Verum occasione hujus

14. Quæres, quale peccatum sit consuetudo incaute jurandi? Resp. I. Consuetudo jurandi indiscriminatim verum & falsum, etiam cum advertentia, quamdiu voluntaria est, constituit hominem in statu peccati mortalis. Ita Herinex *par.* 3. *disp.* 6. *q.* 2. *n.* 15. & alii. Ratio est: quia ex vi illius consuetu-

L dinis,

dinis, est homo in maximo periculo perjurii committendi; juxta quod *Ecclesiastici cap.23.* dicitur: *Vir multum jurans implebitur iniquitate.* Additur tamen, *quamdiu voluntaria est:* quia si homini dicta consuetudo efficaciter displiceat, vi illius displicentiæ,& propositi eā deponendi interrumpitur consuetudo.

15. Resp.II. Si consuetudo sit tantum jurandi sine justa causa, & imprudenter,ea quidem non constituit hominem in statu damnationis, est tamen omnino dissuadenda. Ratio est: Tum quia sine justa causa jurare, ad minus est peccatum veniale: Tum quia Juramentum a Christo citra necessitatem prorsus reprehenditur, *Matth.5.Ego autem dico vobis, non jurare omnino &c. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, a malo est.* Intellige, si non subsit justa causa, seu necessitas jurandi. Unde *Ecclesiastici* 23. dicitur: *Jurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa,* cum concordantiis.

16. CONCL. III. Quantū attinet ad alteram Juramenti conditionem, quæ est *Justitia* (id est, ut res, de qua juratur, sit res honesta, justa,nulloque peccato obnoxia) multiplici opus est distinctione. Et quidem in primis distinguendum inter Juramentum assertorium, & promissorium: atque loquendo de Juramento assertorio, facto circa rem injustam, vel peccatum alterius, illud regulariter est peccatū dumtaxat veniale,si veritas subsit. Herinex *loc. cit.num.* 13. & communis. Dicitur, *regulariter:* quia videtur mortale,si Juramentum assumatur ut instrumentū peccati, puta, si per Juramentum confirmetur gravis detractio infamatoria Proximi: econtra vero, si quis in Judicio legitime interrogatus,sub Juramento testificetur de peccato Rei, nullum erit peccatum, Quod si vero Juramentum sit promissorium, ad dijudicandam ejus malitiam, vel etiam obligationem, multipliciter rursus erit distinguendum, præsertim an opus illud, super quod cadit Juramentum promissorium, sit bonum, indifferens,vel malum; atque, an adfuerit ex parte jurantis sufficiens deliberatio,simulque animus id exequendi,nec ne. Hinc fit

17. CONCL. IV. Quandocumque Juramentum promissorium deliberate fit, sive super re bona, sive mala, aut indifferenti, sine animo exequendi, committitur perjurium. Ita communis.Quia Deus deliberate(secus,si id fiat ex inadvertentia)adducitur in testimoniū rei falsæ; in quo consistit malitia perjurii.

18. CONCL. V. Si Juramentum promissorium deliberate fiat circa rem malam animo illud exequendi; jam ratione illius affectus interni pravi erit peccatum mortale vel veniale, pro gravitate operis exequendi; simulque Juramentum, quatenus est testificatio Dei super re illicita facienda, habebit distinctam malitiā, pro gravitate operis exequendi, nisi forte inadvertentia excuset. Ita Lessius *cit. cap.42.n.*18.& alii.

19 CONCL. VI. Juramentum de re illicita præstitum nullam parit obligationem. Ita communis, *arg. cap.Quanto, de Jurejurando,* ubi dicitur, quod *Juramentum non fuit institutum, ut esset vinculum iniquitatis.* Et reg. 58. Juris in 6 *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum Juramentum.* Hinc jurans, quod nolit inimico ignoscere, nullum proximo auxilium facere, & hujusmodi, ex tali juramento non obligatur: quia, ut dictum, juramentum non potest esse vinculum iniquitatis.

20. CONCL. VII. Ex Juramento de faciendo opere indifferenti nulla quoque oritur obligatio; utputa si quis juret, festucam se levaturum, se barbam fricaturum, &c. Ita communis. Ratio est: quia hujusmodi actiones non sunt fructuosæ, quin potius impeditivæ majoris boni. Verumtamen hoc intelligendum est, nisi alia causa, ex qua actiones ceteroquin indifferentes honestatem virtutis acquirant, adjiciatur: ut v. g. si jures, te ædes alicujus non ingressurum,cum tali meretrice non locuturum, &c. causa vitandi peccati, jam ob hanc additam causam actio illa, vel potius omissio actionis, erit capax obligationis Juramenti, quamdiu periculum illud durat.

21. Ex his patet resolutio illorum casuum quotidianorum; nempe de Patre jurante,se graves pœnas repetiturum a filio; de Hera jurante, se non servaturam diutius hanc, aut illam ancillam; de Fratre, vel Condiscipulo, se apud patrem vel magistrum accusaturum esse suum fratrem, vel condiscipulum; de Mercatore, se hanc mercem non viliori pretio venditurum, vel non majori empturum; de Aulico, se non priorem sessurum, non priorem ingressurum, &c. Nam inprimis, si tales serio jurant,nec tamen habent intentionē exequendi id,de quo faciendo jurant, delinquunt mortaliter, juxta dicta *num.* 17. & amplius notat Gobat *tract.* 11.*Theol. Experim.n.*528.quia tunc in tali Juramento deest veritas,atque Deus adducitur in testem falsitatis.

22. Nihilominus, ut idem Gobat notat, raro hujusmodi homines peccant mortaliter non faciendo postmodum id, quod serio jurarunt se facturos; ut quando Pater videt, filium alia ratione emendatum, vel maternis lamentis domum impletum iri, si cædatur filius albæ gallinæ, ac proinde minas remittat; quod etiam de ceteris dicendum. Ratio est: quia vel hujusmodi Juramenta non fiunt ex motivo Virtutis, sed ut frequenter contingere solet, ex impatientia, & proposito vindictæ; ac proinde non obligant, cum sint facta de re mala, nempe propter vindictam, aut iram suam complendam. Vel, & quidem non raro, fiunt de re indifferenti, v. g. non prius sedere, intrare, &c. Vel inutili: ut si corrigendus jam aliunde emendatus sit, neque correctione amplius indigeat. Vel non gravi; ut si pater juravit, se castigaturum puerum ita promeritum, & postea sine causa omittat; prout exemplificat Layman *cit. tract.* 4. *cap.* 14 *num.* 6. Aut certe solet frequenter intervenire una saltem ex quatuor illis conditionibus, quæ subintelliguntur in omni Juramento promissorio. Hinc fit

23. CONCL. VIII. In quolibet Juramento promissorio (imo & Voto) quamvis absolute facto, tacitæ quædam conditiones subintelliguntur. Ita desumitur ex *cap. Quemadmodum,* injuncta Glossa *Vers. Conditio, de Jurejur.* & notat Abbas ibidem *n.* 8. Pirhing. *tit. De Jurejur. n.* 119. & communis. I. Conditio est, *Si potero* quia ad impossibile nemo obligatur. II. *Salvo jure, & auctoritate Superioris:* quæ conditio desumitur tum ex *c. Ad nostram* 21. *de Jurejur.* tum ex *c. Non est. de Voto:* Ibi: *Non est voti dicendus transgressor, qui quod vovit, auctoritate Sedis Apostolicæ distulit adimplere.* III. Conditio est: *Nisi is, in cujus gratiam & utilitatem juratum est, obligationem remittat,* sive expresse, sive tacite: quia quilibet potest cedere juri suo, illudque remittere. Et tandem IV. est: *Dummodo res in eodem statu permanserit;* id est notabilem mutationem non accipiat: quia notabilis mutatio quasi aliud objectum facit, ad quod verisimili præsumptione, jurantis, & promittentis intentio se non extendit.

24. Nec dicas: Juramentum sub conditione conceptum, est conditionale; ergo si in omni Juramento (imo & Voto) tacite insunt prædictæ conditiones, illud omne erit conditionale, & consequenter nullum absolutum: quod est contra communem Doctorum. Resp. enim distinguendo antecedens. Juramentum sub conditione extrinseca conceptum (utputa, Juro me hoc facturum, si navis ex India advenerit, si Petrus erit Romam iturus, &c.) est conditionale conceditur: Juramentum sub conditione, quæ tacite seu de jure inest, conceptum, est conditionale, negatur antecedens, & consequentia. Nam generaliter conditiones, quæ tacite seu de jure insunt, non faciunt actum conditionatum, *arg. L. 3.ff.de Legatis I. & L. Conditiones.ff. de Condition.& demonstrat.* ibi:*Conditiones, quæ tacite inesse videntur, non faciunt legata conditionalia.* cum concordantiis.

25. CONCL. IX. Juramenta promissoria, quę cedunt tum in honorem Dei, tum ad bonum tertii, Ecclesiæ, aut Communitatis, fiuntque circa materiam honestam, pariunt obligationem. Ita communis. Et merito quoad hoc traditur hęc generalis regula, ex *c. Si vero & c.Cum contingat. de Jurejur.* desumpta: *Omne juramentum editum in alterius utilitatem servandum est, si sine peccato, seu salutis dispendio servari potest.* Ratio est: quia talia Juramenta involvunt reverentiam Divini Numinis,simulque sunt honesta; ergo ex motivo Religionis pariunt obligationem ea adimplendi. Subintellige, nisi excuset una ex proxime dictis quatuor conditionibus, in omni Juramento promissorio tacite subintellectis.

26. CONCL. X. Juramentum conceptum de opere minus bono, & cujus oppositum est melius, non obligat; nisi sit factum in favorem tertii. Ita Doctores passim. Ratio est: quia in simili, hac ipsa de causa Votum de opere minus bono editum non obligat, aut saltem ipsius voventis, sive jurantis arbitratu, potest commutari in melius opus; puta, si vovisti Deo, te uxorem ducturum, potes absque alia dispensatione Religionem ingredi, aut in sæculo perpetuam Castitatem servare; cum hoc sit opus melius. Similiter si vovisti (idem dicendum, si jurasti) te hac

hora

hora oraturum, postea vero intelligas gratius Deo futurum, si ægroto assistas, opemque feras, non teneris Juramento aut Voto, cum in talibus circumstantiis non sit de meliori bono, sed præcedat auxilium infirmo præstandum. Additur notanter in Conclusione, *nisi sit factum in favorem alterius.* Tunc enim obligabit Juramentum, nisi illud alter remittat: quia in promissione facta homini, aut Juramento in ejus favorem præstito spectatur, quid illi gratius sit; in promissione vero facta Deo, quid melius, Layman *lib. 4. tract. 3 cap. 6. num. 6.* & alii.

27. CONCL. XI. Quantum attinet ad tertiam Juramenti conditionem, quę est *Veritas* (& consistit in eo, ut Dei Veracissimi testimonium non adducatur in confirmationem falsi, aut mendacii) certum est eamdem requiri ad Juramentum licitum; eaque deficiente committi Perjurium, quod ex genere suo est peccatum mortale.

28. Porro *Perjurium* proprie dictum, est Juramentū falsum, quo quis aliquid sub obtestatione Divini Numinis confirmat esse verum, quod tamen credit esse falsum; vel econtra, ait esse falsum, quod putat esse verum. Vel brevius: *Perjurium* est juramentū de falso in opinione jurantis. Ita Mastrius *disp. 11. Theol. Moral. num. 58.* & alii. Additur, *in opinione jurantis*: quia quamvis, quod quis jurat esse verum vel falsum, sit tale a parte rei, si tamen jurans putaret non esse tale, nihilominus pejeraret; quia deliberate Deum in testem rei, juxta suam opinionem falsæ adduceret. Infertur proinde, omne Perjurium cum deliberatione factum, esse peccatum mortale; quia revera est gravis irreverentia Deo illata, ipsum deliberate adducere in testem mendacii. Et hoc idem dicendum, si quis dubitaret de veritate rei: nam exponeret se manifesto periculo, adducendi Deum in testem falsitatis, ac proinde peccaret.

29. Nec obstat, quod materia sit levis, aut exigui momenti. Adhuc enim intervenit tota Perjurii malitia, in hoc consistens, quod Dei Veracissimi testimonium in confirmationem falsitatis, & mendacii adducatur. Inferunt proinde Doctores communiter, in perjurio non dari parvitatem materiæ, quæ ipsum a mortali excuset, ob rationem prædictam: quia nimirum in quolibet Perjurio, deliberate & advertenter facto, tota hujus peccati malitia reperitur. Unde merito Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 24 Propositionem damnavit: *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.*

30. Additur notanter, *deliberate & advertenter facto.* Quia ut notat Doctor noster *3. dist. 39. q. un.* estque communis, Perjurium sine deliberatione factum, non est peccatum mortale: cum generaliter ad omnem actum humanum, ac præsertim ad peccatum mortale, requiratur voluntarium, ac sufficiens deliberatio. Unde quamvis numquam ratione parvitatis materiæ, adhuc tamen ratione defectus voluntarii, aut sufficientis deliberationis, quandoque homines a peccato mortali contingit excusari: dum videlicet proferunt verba, ex se quidem juramentum falsum sonantia, sed sine intentione actuali, vel virtuali, Deum in testem falsitatis adducendi; aut quia id faciunt non cum plena deliberatione: siquidem, ut notat sæpe citatus D. Thomas *2. 2. quæst. 73. art. 2. Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.*

* Quær. I. Qualiter quis debeat rem aliquam judicare veram, ut desuper jurare possit? Resp. Sanchez, Castropalao & Diana teste la Croix *lib. 3. part. 1. n. 267.* putant esse sufficiens, si tantum probabiliter ea res judicetur vera, saltem, si Juramentum fuerit extrajudiciale. Econtra vero Suarez, Dicastillo, aliique apud eumdem La Croix loco cit. existimant, requiri moralem certitudinem talem, ut de opposito non adsit formido prudens, seu fundata in ratione gravi, vel saltem juxta La Croix, ut de opposito non habeatur formido æqualis; alias enim quis se exponeret periculo gravi alicujus perjurii. Et hæc sententia mihi æque, ac Patri La Croix, uti & Patri Sporer *Tract. 3. in Decalog. cap. 1. n. 96. & seqq.* præplacet præsertim in judicialibus, vel ubi agitur de damno Tertii: etenim vi Juramenti videor velle indicare, quod id, de quo juro, censeam magis verum, quam ejus oppositum.

Quær. II. Quomodo practice interrogandus, qui confitetur se jurasse? Resp. Talem esse interrogandum eodem ferme modo, quo antea de Blasphemis *Tract. V. dist. 3. q. 5.* mentionem fecimus. Nimirum I. Num deliberate vel indeliberate? Quod si deliberate ac scienter juraverit; indagetur II. Qualiter ergo juraverit? ex hoc enim interrogatorio Confessarius desumet, num verba illa prolata verum juramentum significent, nec ne? Quod si hæc verba forent dubia, interroget III. Qua mente protulerit? nam si per eadem non intendisset scienter, & positive Deum in testem vocare, non diceretur jurare; atque sic sæpissime contingere testatur Sporrer *Tract. 3. in II. Præcept. Decal. cap 1. sect. 1. §. 2. num. 9.* Quando autem per eadem intendisset jurare, aut ipsamet verba deliberate prolata indubitato, & expresse significarent Juramentum, Confessarius ille, nisi ex circumstantiis aliunde jam desumpserit, interroget similem pœnitentem, IV. Num in re vera vel falsa juraverit? Ubi ex jam antea dictis notandum, quod perjurium sit Juramentum de falso in opinione seu mente jurantis; verum autem Juramentum de vero in mente vel opinione ipsius jurantis: Hinc decipiuntur rudes illi, qui credunt se pejerasse, quia tractu temporis experiuntur rem juratam aliter se habere, quamvis tempore Juramenti optima fide crediderint, eamdem rem esse veram. Econtra vero errant pariter, qui existimant, se falsum non jurasse ex eo, quia postea vident, rem esse veram, quam tamen falsam putabant in ipso actu jurandi: Ita recte Sabinus Bononiensis *in Luce Morali Tract. 15. num. 19.* Demum finaliter, V. Si Confessarius deprehendat Pœnitentem, quoad Juramenta peccasse mortaliter, haud dubie erit etiam inquirendum de numero, quoties nimirum interpolatis vicibus similia Juramenta contigerint? Ceterum, num, & quando teneatur aliquis Pœnitens circa juramentum promissorium servare ipsam rem jurato promissam, colliget Confessarius ex jam dictis.

Quær. III. An, & quando in Confessionali a peccato excusari possit pœnitens, qui Juramento promiserat, communicatum quodpiam Secretum v. g. Medicinæ nulli revelare, si illud tamen manifestet? Resp. Si nec pœnitens, nec ille, qui talem pœnitentem docuit, neque etiam alius per alia medicamenta possint citra manifestationem hujus Secreti sufficienter providere bono publico, vel tertio simili morbo periculose laboranti, haud dubie excusabitur a peccato illud Secretum revelans; uti etiam, si mortuo illo, qui pœnitentem docuit, simul ars ista emoreretur, nisi pœnitens manifestet alteri. Ita cum pluribus Sporer *Tract. 3. in Decal. cap. 1. sect. 2. n. 42.* & La Croix *num. 2. lib. 3. n. 329.* Ratio est: quia in similibus circumstantiis foret contra charitatem, nolle artem talem revelare, aut ad posteros transmittere: juramentum autem, quod utique non est vinculum iniquitatis, neutiquam adstringit contra virtutem Charitatis. Quod si vero similes circumstantiæ non adsint, tenetur pœnitens Secretum celare.

Quær. IV. An quomodo in Confessionali a perjurio excusari possint Mercatores, qui jurant, se non posse tali pretio merces vendere: Item merces sibimetipsis pluris constare; cum tamen neutrum in rigore videatur verum? Resp. Ex la Croix *lib. 3. p. 1. num. 301.* primos excusari posse per hoc, quod intelligant, & satis sciantur significare velle, se non posse cum honesto & medioeri lucro ita vendere. Secundi vero poterunt excusari per id, quia quando dicunt sibi pluris constare, scimus, quod non intelligant nude pretium rei emptæ, sed etiam computent partim expensas v. g. vecturæ &c. partim proportionalem partem sumptuum, quos toto anno faciunt in suam communem negotiationem; hæc enim omnia juste possunt venire nomine pretii, quo res ipsis constat. Quod, si locutiones eorum non essent in hoc sensu veræ, mentirentur, &, si jurarent, pejerarent. Ita cum Gobat La Croix *loc. cit.* Ego autem subjungo, talia Juramenta esse ceteroquin Mercatoribus dissuadenda ob periculum perjurii non raro interveniens.

QUÆSTIO III.

Solvuntur diversa Dubia, Juramentum concernentia.

SUMMARIUM.

31. *Violatio juramenti promissorii, quale peccatum?*
32. *Quid, si res sub juramento promissa sit levis?*
33. & 34. *An liceat juramentum exigere a juraturo falsum?*
35. *Præsertim in judicio.*
36. *Aut a juraturo per falsos deos, vel Machometem?*
37. *Vel a juraturo bona fide contra veritatem?*

38. *An liceat jurare cum restrictione mentali?*
39. *Vel æquivoce?*
40. *Quid, si injuste cogatur ad curandum?*
41. *Juramentum, quis possit irritare, dispensare, commutare, &c.*

(a) Dist. seq. Quæst. 4.

31. QUæritur I. Utrum violatio juramenti promissorii, præsertim in re parva sit peccatum mortale? Resp. I. Si promissio Juramento firmata, sit rei notabilis seu gravis, violatio ejus erit peccatum mortale. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia, ut jam dictum *n.* 4. ad Juramentum promissorium requiritur duplex veritas; una intentionis, seu veritas dicti, qua quis ab initio debet habere intentionem servandi id, quod promittit: & altera executionis seu veritas facti, qua suo tempore servandum est id, quod sub juramenti religione quis promisit. Itaque si quis cessante justo impedimento, ac nulla subsistente conditione tacita ex quatuor illis *n.* 23. assignatis, atque in omni Juramento promissorio tacite subintellectis, non impleat id, quod se facturum sub Juramento promisit, jurans, quantũ in se est, facit, ut Deus falsũ testatus sit.

32. Resp. II. Num autem id dicendum sit, si materia sub Juramento promissa sit levis, ac parvi momenti, variant Doctores. Et quidem affirmativam ob reverentiam Divini Numinis observare, procul dubio laudabilissimum est, atque omnimodis consulendum; Negativam tamen sententiam, id est, peccatum mortale tunc non committi, tenent Reginaldus *lib.* 18. *n.* 97. Suarez, Sanchez, Sotus, pluresque alii. Ratio desumitur ex dictis *num.* 23. ubi diximus, plures conditiones dari, quæ excusent jurantem ab obligatione implendi Juramentum promissorium, quarum una est: *Si is, in cujus gratiam juratur, id remittat.* Atqui nullus censetur facile, & rationabiliter, velle obligare sub gravi culpa ad præstandam materiam levem, quam quis promisit sibi sub juramento; ergo non erit peccatum mortale, materiam levem sub juramento promissam non adimplere: idque tum ob tacitam remissionem alterius, in cujus favorem juratur; tum ob levitatem materiæ, utpote quæ in simili etiam in Votis excusat.

33. Quæres II. An liceat Juramentum exigere ab eo, quem quis scit falso juraturum, aut juraturum per falsos deos, vel per Machometem Pseudoprophetam? Resp. I. Si quis exigat juramentum ab aliquo, quem nescit juraturum falso, non peccat. Ita communis, & ratio clara est: quia ignorantia ipsum excusat, præsertim accedente bona fide, qua sperat, alterum reverentia Numinis non ausurum falso jurare, id tamen absque justa causa non est faciendum: quia sicuti peccatum est, saltem veniale, absque necessitate verum jurare; ita etiam alterum absque necessitate ad juramentum adigere, juxta illud Salvatoris, *Matth.* 5. *Quod amplius est, a malo est.*

34. Resp. II. Cum Doctore Angelico 2. 2. *q.* 98. *art.* 4. & aliis, fas non esse, nisi justa causa subsit, exigere Juramentum ab eo, qui scitur pejeraturus. Ratio est; quia inducere aliquem ad peccatum mortale, puta ad perjurium in casu nostro, est peccatum mortale: tenemur enim, quantum in nobis est, tantam Dei injuriam, & proximi peccatum evitare.

35. Dicitur notanter, *absque justa causa.* Nam in primis Judex, si tamquam persona publica secundum ordinem juris exigat a litigante Juramentum, non peccat, sive sciat eum falso juraturum, sive non. Tum quia facit id, ad quod ex officio tenetur, petente præsertim parte adversa: tum quia Judex non debet sequi privatam scientiam, sed præscriptum Juris, adhibendo ea, quibus solet elici veritas; alioquin daret justam causam scandali. Quando tamen Judex id commode potest declinare, debet, ut notat inter alios Lessius *lib.* 2. *cap.* 44. *n.* 49. plures causas subjungens.

36. Insuper, ubi justa ratio ad damnum, vel injuriam cavendam suppetit, etiam in contractibus, & aliis causis, potest quis exigere Juramentum ab eo, qui per falsos deos, aut Machometum Pseudoprophetam noscitur juraturus, non quidem, ut determinate juret tali modo, sed absolute, & in genere: sicuti post D. Augustinum, *Epist.* 154. *ad Publicolam*, notant Doctores communiter. Sic Laban, iniens fœdus cum Jacob, juravit per Deum Abraham, & Deum Nachor, *Gen.* 31. Idipsum est quotidianum apud Mercatores cum Infidelibus contrahentes. Id tamen sine justa causa exigere non licet: neque etiam permissum est, aliquem inducere ad hoc determinate, quod per falsos deos juret, quia cooperatur peccato alterius.

37. Quæritur III. An liceat exigere Juramentum ab eo, qui bona fide jurabit contra veritatem, id est, firmiter sibi persuadens esse verum, de quo jurat, quod tamen a parte rei est falsum? Resp. negative, prout notat Henriquez *disp.* 6. *de Religione*, *n.* 36. cum Doctoribus communiter, contra paucos alios. Ratio est: quia respectu petentis est inductio ad falsitatem testificandam, & jurandam; quod est intrinsece malum.

38. Quæritur IV. An liceat equivoce vel cum restrictione mentali jurare? Resp. I. Hic inprimis cavendæ sunt Propositiones illæ, quas Innocentius XI. *sicut jacent, ut minimum tamquam scandalosas, & in praxi perniciosas*, merito damnavit; quarum prior, ordine 25. sic habet: *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis*; altera, ordine 26. est hæc: *Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.* Tertia, ordine 27. & itidem damnata, taliter sonat: *Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.* Quarta, ordine 28. est illa: *Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicũ promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.* Ita Propositiones damnatæ.

39. Resp. II. Quando quis se sponte offert ad jurandum, vel si legitime ad hoc compellitur, v. g. per Judicem juridice interrogantem, peccat mortaliter, si alieno sensu juret. Ita communis: & patet cum ex Propositionibus proxime relatis, ac damnatis: tum ex eo, quia si juridice interrogatus, æquivoce, atque in alio sensu jurare posset, facile perverteretur Judicium. Accedit, quod juridice interrogatus teneatur obedire judici, sicque jurare in sensu ab eodem intento; ergo jurans æquivoce, vel cum restrictione mentali, committeret perjurium.

40. Resp. III. Nihilominus, quando aliquis injuste cogitur ad Juramentum, non peccat jurans amphibologice, si justa ita jurandi causa subsit ad veritatem aliquam dissimulandam. Ita cit. Lessius *n.* 47. Layman *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 14. *n.* 7. & alii. Atqui hanc doctrinam non contineri sub censura Propositionum damnatarum supra allegatarum, satis indicat Joan. Cardenas *in Crisi Theolog. ad dictas Propositiones, præsertim n.* 77. Ratio est: quia amphibologicæ locutionis unus sensus verus est; ergo secundum illum, postulante tali necessitate, locutio illa potest Juramento confirmari; cum enim injuste quis cogatur ad Juramentum, non tenetur loqui ad mentem alterius.

* Verum, ut clarius innotescat, quando amphibologiæ usus liceat, & saltem a mendacio & consequenter etiam a perjurio, si Juramentum addetur, alienus sit; est notandum, quod Innocentius XI. supra *n.* 38. relatus, solum damnet amphibologiam, quæ fit cum restrictione pure mentali, innuatque per eam committi perjurium & mendacium. Ratio est: quia in amphibologia cum restrictione pure mentali verba non significant, quod loquens in mente sentit; ergo per hujusmodi amphibologiam committitur mendacium (mentiri enim est contra mentem ire) & consequenter si adjungatur Juramentum, etiam perjurium. Quo circa, cum non sic omnis amphibologia ex restrictione pure mentali descendat, ac proin non quævis damnata esse videatur, breviter inquirendum superest, quandonam illa liceat?

I. Itaque censent Doctores, licere amphibologiæ usum, dum verba sunt æquivoca, & secundum duplicem sensum conceptui mentali correspondere possunt: atque tunc, si adsit ratio occultandi veritatem ab altero intentam, licite usurpas verba in alio sensu, quam sit sensus interrogantis, modo ad talem conceptum exprimendum verba ex se apta sint: Sic canis significat terrestrem, marinum, vel cœlestem &c.

II. Licet uti amphibologia, quando verba a loquente juxta

ta certas temporis, loci, vel personarum circumstantias sensibiles determinantur ad alium sensum, quam illa secundum se, & nude spectata significant. Ut si quis interroget, an Petrus sit in urbe, & tu ob certas rationes volens abscondere locum, ubi existat, manu, vel digito designans respondeas: *Non est hic*, id est, *in loco, in quo tu stas, & quorsum digito monstras*. Non debemus autem hoc duplici modo uti passim sine aliqua necessitate, aut alia valde rationabili causa; alias perderetur confidentia, & tolleretur sincera fidelitas in commercio humano; multo minus debemus ad tales modos sine magna necessitate, aut notabili utilitate adhibere juramentum.

III. Si verba propter certa Mysteria sumantur in sensu metaphorico (quo juxta D. Augustinum *lib. contra mendacium cap.* 10. Jacob se vocavit primogenitum) quamvis in sensu sibi proprio aliud diversum a mentali conceptu loquentis significent, non tamen fit mendacium. Exemplo nobis sit ipsa aeterna Veritas Christus, dum se ipsum in Mystico & metaphorico sensu *Templum* nuncupavit, dicens: *Destruite templum hoc*: minime ignarus, per verba ea juxta propriam significationem Judaeos audientes in notitiam templi manu facti deductum iri.

IV. Non fit mendacium, si quis respondeat interroganti in eo sensu, in quo habet jus interrogandi, non obstante, quod iste in alio sensu verba percipiat. Hinc, si fur, nulla de suo furto praecedente infamia, sed sola vel deferentis, aut Judicis pro libitu assumpta suspicione, judicialiter inquiratur, an *furtum commiserit*, licite respondet: *furtum non commisi*, videlicet, quod foret materia judiciariae inquisitionis, & de quo Judex interrogare posset. Item, si Puella ab aliis v. g. inducta, scripsit cuidam litteras amatorias tales, quae plane vi verborum in foro externo indicarent promissionem matrimonii, cujus executionem etiam alter praetendit, quamvis a parte rei, & coram Deo (prout supponimus in casu) Puella numquam intenderit per has litteras promittere matrimonium: in tali casu, si Puella fateretur has litteras esse suas, in foro externo certe condemnaretur ad contrahendum; quare etiam cum juramento, si a Judice id imponatur, potest negare, has litteras esse suas, videlicet in ordine ad promissionem matrimonii. Nec est ista pura restrictio mentalis; Puella enim non tenetur alio, nisi eo modo respondere, quo Judex pro tribunali sedens habet jus interrogandi; atqui is in dicto casu non habet jus interrogandi circa dictas litteras, nisi in ordine ad matrimonium: nimirum, an litteras has scripserit, intendendo per eas promittere matrimonium: ergo etiam Puella non tenetur, nisi in ordine ad hunc finem Judici respondere, & consequenter, cum in ordine ad dictum finem litteras non scripserit, etiam sine mendacio negat, se scripsisse, quoniam interrogatio & responsio sic conveniunt. Plura de similibus vide apud Cardenas in sua Crisi Theologica super dictas propositiones *n.* 48. *& seqq.* ac apud Sporer *part.* 3. *in Decal. cap.* 1. *sect.* 3. §. 4.

V. Mendacium non committit ille, qui dicit, se nescire id, quod non noscit scientia communicabili, id est tali, quam liceret alteri communicare: etenim verbum *nescire* ex sui institutione non tantum significat, rem non scire simpliciter, sed etiam non scire eam scientia communicabili, in iis videlicet circumstantiis, ubi occultari petit, uti notat communis Theologorum; atque ita, si interrogatus de aliquo ex solo Confessionali cognito, quod tibi non licet revelare, respondeas *nescio*, non loqueris cum pura restrictione mentali, sed usurpas verbū ex se, & ex recepto usu, ac hominum institutione correspondens conceptui tuo mentali. Hinc D. August. *lib.* 1. *de Trinitate cap.* 12. innuit, quod res occultanda nos faciat nescientes. Isque pariter modus loquendi erat Salvatori, dum apud Marcum *c.* 13. ita dixerit, *De illo autem die vel hora nemo scit neque Angeli in coelo, neque Filius &c.* eo quod de die illa scientiam communicabilem Filius non habuerit &c. Quod si licitum mihi foret id, de quo interrogor, alteri manifestare, jam non amplius video, quomodo possit ad celandum uti quis hoc modo, debetque modus iste non nimium extendi in Commercio humano, nec fieri abusus, ne tollatur sinceritas in conversatione humana. *

41. Quaeritur V. & ultimo, quis possit irritare, dispensare, relaxare, aut commutare Juramentum promissorium? Resp. de hoc inferius (a) fore dicendū, agendo de Voto. Nam qui potest Votum relaxare, dispensare, irritare, vel commutare, poterit etiam Juramentum promissorium soli Deo factum: quia Votum, & Juramentum pium, in Jure & apud Doctores aequiparantur quoad vinculum, & ambo similem erga solum Deum ex virtute Religionis obligationem continent; ideo dispositum de uno, censeri etiam debet dispositum de altero. Sanchez *lib.* 8. *de Matrim.* disp. 7. *n.* 18. Layman *lib.* 4. *tract.* 3. *c.* 11. cum communiori, contra Navarrum, & paucos alios.

DISTINCTIO III.

De Voto.

QUAESTIO I.

Quid, & quotuplex sit Votum.

SUMMARIUM.

1. *Votum, quid?*
2. *Promissio, quid? & quomodo differat a simplici Proposito?*
3. *An Promissio solo animo concepta obliget?*
4. *Deliberatio requiritur ad votum; & quanta?*
5. *Votum fit soli Deo.*
   Promissio etiam hominibus fieri potest.
6. *Votum est de meliori bono.*
7. *Matrimonium, an sit materia apta Voti?*
8. *Voti divisiones variae.*
   Votum simplex, & Votum solemne, quid?
9. *Differentia Voti solemnis a simplici.*
10. *Votum personale, reale, & mixtum.*
11. *Votum absolutum, & conditionatum.*

1 CONCL. I. *Votum* est promissio deliberate facta DEO de meliori bono. Ita communis. Dicitur I. *promissio*: Quia ad Votum non sufficit nudum & simplex propositum, aliquid melius agendi vel faciendi, sed ulterius requiritur promissio cum vera voluntate sese obligandi, ut habetur *cap. litteraturam de Voto*.

2. Ceterum *Promissio* est deliberata, & spontanea fidei obligatio, facta alteri de re bona & possibili. Et differt per hoc a *simplici Proposito*, quod Promissio inducat obligationē faciendi id, quod promittitur: Propositum autem, licet sit firmum ac deliberatum, ex se talem obligationem non inducit. Mastrius *disp.* 4. *Theol. Mor. n.* 26. cum aliis. Hinc Promissio Deo facta de bono meliori, coincidit cum Voto: & potest fieri non solum oretenus, sed etiam per solum actum locutionis interioris, dummodo fiat deliberate, & cum animo sese obligandi.

3. Nec obstat, quod in promissione homini facta secus fiat, neque sufficiat sola interior promissio, nisi haec verbis aut aliis signis exterioribus sufficienter manifestetur, atque a promissario acceptetur. Resp. enim, disparitatem esse: quia ut dicitur 1. *Reg.* 16. *homo videt ea, quae parent, Deus autem intuetur cor*. Unde promissio Deo facta, licet animo tantum interno, mox a Deo cordium nostrorum inspectore videtur, & acceptatur; sicque illico obligat, dummodo sit deliberate concepta. Secus fit in Promissione homini facta: nam haec neque cognosci potest ab homine, cui fit, neque ab ipso acceptari, quousque verbis vel aliis signis exterioribus sufficienter exprimatur.

4. Dicitur II. in allata definitione Voti, *deliberate*. Quia promissio subita, & inconsiderata, non sufficit ad rationem Voti: siquidem Votum est lex aliqua privata, qua quis Deo se obligat; nemo autem se obligare vere censetur, nisi plenam habeat deliberationem ejus, quod facit. Unde Vota infantium, ob defectum usus rationis, non tenent: neque etiam obligat Votum per semiplenam dumtaxat deliberationem editum: immo tanta, & talis requiritur deliberatio ad validitatem Voti, quanta requiritur ad peccatum mortale committendum. Herinex *disp.* 4. *de Voto, quaest. n.* 1. & alii passim.

5. Dicitur III. *Deo facta*. Quia, cum Votum proprie sit actus Religionis, & Latriae, soli Deo fieri debet. Quare dum aliquid vovemus Sanctis, sensus est, illud vovemus Sanctis nostri Voti futuris testibus; vel id Deo voveri in honorem Sanctorum: quo modo etiam Templa, & Altaria aedificamus Deo in honorem Sanctorum, nam in Sanctis ipsum Deum coli, ac venerari, fatentur omnes Catholici. Circa quod D. Thomas 2. 2. *q.* 88. *art.* 5. *ad* 3. observat, quod Votum soli Deo fiat, sed Promissio possit fieri homini: qualis Promissio de re bona homini facta, puta, Sanctis in caelo, Praelatis Ordinum, &c. potest cadere sub Voto, in quantum homo vovet

 Deo,

Deo, se impleturum, quod Sanctis vel Prælatis promittit.

6. Dicitur IV. *De meliori bono*. Quia ad Votum duæ ulterius requiruntur conditiones: una est, ut illud, quod vovemus, sit opus bonum, sive deinde jam aliunde sit præceptum, sive non. Altera, ut bonum illud melius sit, quam ejus oppositum; id est, ut ex se non sit impeditivum alterius operis excellentioris, & perfectioris.

7. Hinc matrimonium, regulariter loquendo, non est apta materia Voti: quia melior est virginitas matrimonio; unde ipsa semper potest eligi, ac licite conservari, non obstante Voto de ineundo matrimonio. Dicitur, *regulariter loquendo*: nam matrimonium etiam potest cadere sub Voto, quando per matrimonium ob speciales circumstantias potest procurari majus bonum; prout, si vovens frequenti periculo peccati carnis obnoxius, voveat matrimonialem statum, tamquam remedium suæ icontinentiæ, citius assumere. *Melius est enim nubere, quam uri*, ut inquit Apostolus 1. *Corinth.* 7.

* Quod si indages, an validum sit votum non committendi toto tempore vitę ullum peccatum etiam veniale, quale votum pro zelo suo solent subinde emittere nonnullæ devotulæ; Resp. Ordinarie dictum votum juxta communiorem DD. contra nonnullos pronuntiari invalidum: quia bonum illud non est tale, quod foret moraliter possibile, spectata fragilitate hominis post lapsum, consequenter non censeretur prudenter emissum: cum vovens moraliter certo transgrederetur illud, sicque tantummodo propter votum tale præberetur occasio duplicandi peccatum certo faciendum, quale votum in similibus circumstantiis plane non videtur acceptum Deo. Ita Sporer *tr.* 3. *in Decal. c.* 2. *sect.* 2. *n.* 37. qui *n.* 38. ob eamdem rationem simili modo discurrit, si tale votum non quidem ad perpetuũ, sed tamen ad longum tempus v. g. ad integrum annum fuisset emissum.

Econtra validum erit votum vitandi omnia peccata mortalia, vel certa venialia in specie v. g. numquam deliberate mentiendi, sive etiam vitandi in genere illa peccata venialia, quæ non solum semiplene, sed plene deliberato animo committuntur. Ratio horum omnium est, quia similia etiam cum ordinario auxilio divino moraliter vitari possunt. Sporer *loc. cit. n.* 39. Quinimmo, si adsit internus specialissimus stimulus cum extraordinariis auxiliis divinis, neque auderem declarare tamquam invalidum votum absolutum non committendi quodcumque veniale. Certe S. Teresia vovit efficere semper, quidquid perfectius esse cognosceret. *

8. CONCL. II. Plures sunt divisiones Voti, ex quibus tamen præcipua est illa, qua Votum dividitur in simplex, & solemne. Ita communis; & patebit explicando singulas divisiones ejus. Igitur, quantum attinet ad præmissam divisionem, *Votum simplex* consistit in nuda & simplici promissione Deo facta sine alia solemnitate: *Votum solemne* dicitur illud quod solemnizatur per susceptionem sacri Ordinis, aut per Professionem Religionis ab Ecclesia approbatæ; ut dicitur *c. un. de Voto in 6*. Et tale Votum solemne, est Votum perpetuæ Castitatis Ordinibus sacris annexum: quo pariter spectant tria Vota substantialia Religionum, nimirum Obedientiæ, Paupertatis, ac perpetuæ Castitatis, & si qua alia sunt Vota Religionum approbatarum.

9. Unde non ex eo Votum solemne differt a Voto simplici, quod hoc sit factum privatim, illud publice; cum econtra possit accidere: sed ex eo, quod Votum solemne solemnizetur per susceptionem Ordinis sacri, vel Professionem Religiosam, ratione cujus aliquis magis se ponit in potestate Ecclesiæ, quantum ad materiam Voti: Hoc quippe non fit in Voto simplici, cum ob id Ecclesia non accipiat majorem potestatem in sic voventem, sicut vi Voti solemnis accipit in Clericos in Sacris constitutos, ac in Religiosos solemniter professos: qua de causa hos ad matrimonium ex post facto contrahendum illegitimavit Ecclesia, non autem contrahentes cum simplici Voto Castitatis, sed istos reliquit Divino judicio. Scotus 4. *dist.* 38. *q. un.* & alii.

10. Votum ulterius dividitur in personale, & reale. *Personale* est, quo Deo promittitur aliqua actio ipsius personę voventis: ut cum quis vovet peregrinationem, jejunium, orationem, aut hujusmodi. *Votum reale* est, quo res aliqua Deo promittitur; ut, puta largitio eleemosynæ, aut alia res externa pretio æstimabilis. Addunt Doctores tertium, nempe *Votum mixtum*; estque illud, quod ex utroque participat: ut si quis voveat peregrinationem ad B. Virginem Lauretanam, ibique elargiri certam eleemosynam ad Ecclesiæ illius utilitatem, vel hujusmodi.

11. Votum dividitur rursus in absolutum, & conditionatum. *Absolutum* est, quod independenter ab omni conditione emittitur. *Conditionatum* vero quod fit sub conditione, ac proinde non impleta conditione illa nullam obligationem inducit: ut si quis vovet peregrinationem, si a tali morbo convalescat, si suus filius sit sanitatem recuperaturus: nam non secuta convalescentia, aut sanitate filii, ad implendum Votum non tenetur. Et idem dicendum de similibus.

QUÆSTIO II.
Quæ sit obligatio Voti?

SUMMARIUM.

12. *Transgressio Voti est mortalis ex genere.*
13. *Per accidens potest esse venialis.*
14. *In Juramento falso non excusat levitas materiæ; secus in Voto violato, cur?*
(b) Juxta dicta dist. præc. n. 27. & 29.
15. *Dubius de omissione Voti, non tenetur.*
16. *Solvitur instantia.*
(c) Tract. 1. dist. 3. n. 30. & 35.
17. *Certus de Voto, sed dubitans de intentione se obligandi, tenetur.*
18. *Votum sine temporis determinatione quando obliget?*
19. *Voti obligatio est personalis,*
20. *Dummodo excipiantur Vota realia.*
21. *Quid de votis Communitatum.*
22. *Factum alienum si voveatur, quomodo explicandum?*
23. *Vovens tenetur implere Votum per seipsum.*
24. *Et impeditus non tenetur substituere alium.*

12 CONCL. I. Transgressio Voti ex genere suo est peccatum mortale. Ita communis. Ratio est: quia Votum tendit ad Fidelitatem Deo ex virtute Religionis præstandam. Unde dicitur *Ecclesiastici* 5. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere; displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcumque voveris, redde: multoque melius est non vovere, quam post Votum promissa non reddere.*

13. CONCL. II. Nihilominus ob levitatem materiæ transgressio Voti quandoque efficitur venialis. Ita pariter communis. Quia Votũ est quasi privata lex, quam sibi quis imponit: atqui in legibus excusare parvitatem materiæ a culpa mortali, aliunde liquet. Sic qui singulis diebus vovit dicere tria *Pater & Ave*, & postmodum quandoque, secluso contemptu, omittit recitare, non peccat mortaliter, ob levitatem materiæ. Similiter si quis vovit recitare Rosarium in honorem B. MARIÆ Virginis, & postmodum omittit dicere pauca aliquot *Ave*, pari ratione non peccat mortaliter. Idem dicendum de similibus.

14. Nec dicas: Jurans falsum, etiam si res sit parva, peccat mortaliter; ergo. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem: quia in omni perjurio, etiam circa rem levem deliberate commisso, intervenit tota malitia perjurii, dum Deus adducitur in testem falsitatis (b). Secus est in Voto circa materiam levem violato, ubi proinde excusat levitas materiæ, non minus ac in furto. Accedit, quod quamvis in Juramento assertorio levitas materię non excuset a peccato mortali, si quis deliberate falsum juret, ob rationem præmissam, nihilominus violatio Juramenti promissorii, si materia sub Juramento promissa sit levis, a pluribus Doctoribus excusatur a culpa mortali, prout dictum *Dist. præc. n.* 32.

* Posito autem, quod libenter scire cuperes aliquam regulam, ex qua mensurari queat, num hæc vel illa materia voti intermissa censeri debeat gravis, vel levis? Respondeo ex communi DD. illam materiam esse gravem respectu voti, quæ spectatis omnibus circumstantiis censeretur gravis, si de ea ferretur Lex, seu Ecclesiasticum quodpiam præceptum sub mortali obligans: nam votum obligat instar præcepti, cum sit quædam privata lex, quam quis sibimet imponit. Sic juxta Sanchez, Ledesmam, & Dianam apud La Croix *l.* 3. *part.* 1. *n.* 448. & apud Sporer *tract.* 3. *in Decal. c.* 2. *sect.* 3. *n.* 85. Confessio mortalium, & Communio, auditio Missæ, recitatio Breviarii &c. si voveantur, reputantur materia gravis; quia solent alias præcipi

cipi sub mortali, & in voto censentur similia, eadem integritate, atque iisdem modis assumpta, ac in praecepto. Unde simile votum intermittens, peccaret graviter, nisi vovens expresse tantum voluisset se obligare ad similia sub levi, quod tamen in materia gravi ordinarie non praesumitur, nisi aliunde clare constet. Sic ponamus in exemplo, quod aliquis jejunium voverit; talis sub gravi tenetur jejunare, & quidem obligatur ad abstinentiam tam a carne, quam a duplici refectione, nisi expresse aliter vovens voluerit. Ratio est: quia pari modo obligat Ecclesiae Praeceptum de Jejunio. Item si vovit certas preces, tenetur recitare cum intentione, & aliquali attentione saltem illa, quae requiritur ad substantiam Orationis, uti dicitur quoad Horas Canonicas.

Ast hac responsione necdum perfecte quietatus, indagabis ulterius: Utrum, si quis materiam parvam e.g. trium *Pater* & *Ave* quotidie vi voti explendam non solum una alterave vice, sed frequenter infra annum intermittat, illae materiae parvae saepius intermissae adinvicem uniantur moraliter, sicuti uniuntur plura parva furta commissa, sicque constituant unam materiam gravem, vi cujus propter frequentes tales omissiones peccetur graviter? Ad hoc dubium optime respondit La Croix *tom.2.lib.3.part. 1. n. 450.* Quod equidem aliqui apud Dianam *part.3.tr.5.R.24.* absolute dicant, materias illas non uniri, nec unquam peccari mortaliter, quantumcumque hę parvae materiae saepe omittantur: Alii vero absolute teneant uniri, & peccari mortaliter, quando tam saepe omittuntur, ut simul unitae facerent aliquam materiam gravem. Azorius autem, Granado, Vasquez, Sanchez communiter probabilius distinguunt, & dicunt, si votum erat affixum diei, materias illas parvas non uniri, sed obligationem extingui cum die; si autem tale votum non erat affixum diei, materias has uniri, & obligationem supplendi transire ad sequentes dies, ideoque posse tandem perveniri ad materiam gravem. In dubio, an a vovente res promissa fuerit affixa diei, nec ne? Sotus, Ledesma, Suarez, Layman, Castropalao & Tannerus cum Diana *part.5 tom. 5. R.52.* dant hanc regulam, ut, si vota fiant personalia, id est, de actione tantum praestanda a vovente v.g. de Orationibus, praesumatur obligatio esse affixa diei, & sic desinere cum die; si autem vota fiant realia, id est, de aliqua alia re praestanda v.g. de eleemosyna, praesumatur eleemosyna non desinere cum die, adeoque fore mortale, si tot diebus omittatur, ut fiat materia gravis. Ratio est: quia utraque vota communiter fiunt cum tali intentione; ergo in dubio praesumuntur sic facta; quia ex communiter contingentibus est prudens praesumptio &c. atque hęc regula placet etiam Patri Sporer *loc.cit. n. 105.* Item P. Gobat *T.1.1.n. 85.* ait, in similibus absolute esse recurrendum ad intentionem voventis, an nempe voluerit alio die recompensare, si uno die rem Deo promissam negligeret: in dubio autem pręsumendum erit, quod noluerit obligationem unius diei copulare cum obligatione alterius diei, ideoque peccari tantum venialiter; quia ubi positive non constat aliunde, quod quis voluerit esse adstrictus sub gravi, obligationes potius sunt restringendae, quam ampliandae, quoniam praesumitur actus ita confectus, ut sit minus, quam fieri potest, onerosus. Menoch. *lib.6. praesumpt. 9.* nam *quidquid adstringendae obligationis est, id, nisi palam verbis exprimitur, omissum intelligendum est. L. Quidquid 99. ff. de verb. obligat.*

22. CONCL. III. Qui dubitat, num Votum emiserit, nec ne, non obligatur Voto: & idem dicendum, si dubitet, fueritne Votum, vel dumtaxat Propositum; praesumitur enim non fuisse Votum. Ita Engel *tit. de Voto, n. 2.* Reginaldus *lib. 18. n. 276.* & alii communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia *in dubio melior est conditio possidentis*, juxta *Reg. 65. Juris in 6.* Talis autem dubitans, est in possessione suae libertatis.

16. Nec obstat illa communis regula, quod *in dubiis tutior pars sit tenenda. c. Juvenis. de Sponsalibus*, cum concordantiis. Resp. enim, hanc regulam plerumque esse tantum de consilio, non de praecepto. Vel quando est de praecepto, loquitur praecipue de dubio practico, ad cujus depositionem quis se reflectere non potest: quia stante dubio practico, non licet contra consciētiam practice dubiam operari, ut jam suo loco (c) dictum.

17. CONCL. IV. Econtra si quis certus sit de Voto, dubitet autem, an habuerit intentionem se obligandi, aut sufficientem deliberationem, tenetur Voto. Ita Sanchez *lib. 1. de Matrim. disp. 9.* Sannig *dist.4. de Relig. q. 2. n. 6.* & alii. Ratio est: quia tunc Votum stat in possessione, ac proinde obligat: praesumitur enim, Votum esse editum juxta naturam Voti, id est, cum animo obligandi se, ac sufficienti deliberatione, quandoquidem de opposito post sufficientem disquisitionem constare nequeat.

18. CONCL. V. Votum sine temporis determinatione editum, executioni mandari debet, cum primum commode potest. Ita communis. Et desumitur ex *cap. 23. Deuter.* ibi. *Cum votum voveris Domino, non tardabis reddere, quia requiret Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

* Quodsi quaeras ulterius, quousque simile votum differri possit absque mortali? Respondet denuo fundate cū Patre Sporer *tr.3. in Decal.c.2. sect.3.n.115.* Pater La Croix *loc.cit. n.446.* esse difficile id definire: interea tamen posse universaliter dici, quod vota, quae durant usque ad mortem, uti sunt votum Religionis, votum suscipiendi sacros Ordines &c. minori tempore sint differenda, quam alia vota e. g. peregrinationis, vel eleemosynae, quae non sic durant. Ratio est, quia haec postrema vota dilatione non minuuntur, sed quocumque tempore fiant, integre praestantur: econtra priora vota dilatione minuuntur; quia cum vi voti v. g. Religionis obligeris Deo servire usque ad mortem, quantum differs votum, tantum detrahis de tempore serviendi specialiter Deo, & consequenter de voto &c. Tamburinus cum S. Antonino apud Sanchez, hic *c.14.n.21.* existimat, quoad vota indeterminato tempore emissa, quae praeterea non durant usque ad mortem, & respectu quorum ipsa dilatio, nec quidpiam imminuit de fine voti, nec grave habet periculum adjunctum propter oblivionem, aut aliud intercedens impedimentū omnino intermittendi, quod foret tantum peccatum veniale quantumcumque diu similia vota differantur: quae regula etiam plurimum placet Patri Sporer *loc.cit. n. 116.* atque ab eodem in praxi tuta pronuntiatur. Econtra vero Ferdinandus Castropalao hic *n. 7.* judicat satis rigorose; nimirum quoad votum Religionis fore mortale, si sine omni prorsus rationabili causa differatur ultra sex menses: quoad reliqua vota autem saltem non a mortali excusat, si sine causa differantur ad duos, tresve annos, quamvis hac dilatione non minuatur. Ratio ipsius est: quia suo judicio in hoc videtur gravis deordinatio, sicuti si rem homini debitam tamdiu differres dare sine aliqua causa rationabili.

Ceterum hoc quoque ex Doctoribus teste Busenbaum hic poterit esse consolationi, quod minor causa requiratur ad differendum, quam ad omittendum ex integro votum. Pater Sporer more suo practice & valde utiliter *loc.cit.n. 112. & seqq.* ponit aliquas causas & casus licite differendi executionem alicujus voti per duas sequentes Resolutiones. I. Sufficiens causa differendi votum sine determinato tempore emissum censetur esse, si spes sit, quod votum postea commodius, utilius, & cum majori devotione sit executioni mandandum: id enim cedit ad majorem DEI gloriam & honorem, e.g. qui vovit peregrinationem ad aliquam aedem sacram, exspectare potest usque ad certum festum, in quo ibidem magna celebratur solemnitas. II. Adolescens, qui vovit ingredi Religionem potest exspectare ad tempus magis aptum, donec aetate & viribus convalescat ad perferendum magis rigorem Ordinis, vel donec necessariis scientiis plus imbuatur, si futurus sit Clericus, sive donec utilem Monasterio artem perfectius addiscat, si recipiendus esset pro Laico. Certe noster doctissimus Corduba, Juvenem duodecim annos natum, ac nostram Seraphicam Religionem voventem sentit, posse differre ingressum usque ad 17. vel 19. aetatis annum, ut interim sufficiens robur ad supportanda Ordinis onera acquirat.

19. CONCL. VI. Obligatio Voti est personalis, ita ut solum voventem, & non aliam personam obliget; dummodo excipiantur Vota realia. Ita Layman *lib. 4. tract. 4. c.3.n.6. &* 10. cum communi. Ratio desumitur ex illo *Psalm. 65. Reddam tibi vota mea, quae distinxerunt labia mea.* Accedit ratio: quia obligatio Voti ex propriae voluntatis consensu nasci debet, cum sit quasi privata quaedam lex; ergo non alium, quam ipsum

ipsum voventem, aut consentientem obligat. Additur hic notanter, *aut consentientem*: quia si quis in se sponte suscipiat obligationem exequendi alterius Votum, tenetur: nam tunc non ex aliena, sed ex propria voluntate obligatur, quia obligationem alterius in se sponte suscipit.

20. Dicitur in Conclusione, *dummodo excipiantur Vota realia*: siquidem horum Votorum obligatio transit ad hæredes *arg. c. Ex parte de Censibus*, & fatentur passim Doctores. Ratio est: quia Vota realia obligant voventem; non quomodocumque, sed quatenus est Dominus rei promissæ: ergo sicut dominium rei illius, ita & obligatio, vi emissi Voti realis eidem annexa, transit ad hæredem: nam hoc ipso, quod quis hæreditatem adit, censetur contractum inivisse ad solvenda omnia defuncti debita, & vota realia. Hinc Sanchez *lib. 4. in Decal. cap. 15. n. 25.* ait, hæredem obligari ad solvenda defuncti Vota realia, non vi Voti (nam & hoc solum voventem afficere potest) sed vi contractus memorati.

21. Ex data Conclusione, ac præsertim priori parte ipsius, infertur I. cum Layman *lib. 4. tract. 4. c. 3. n. 6.* citante Suarezium, Vasquez, & Sanchez, quod si Communitas aliqua certum Votum ediderit, quotannis v. g. peregrinationem instituendi, posteri eorum non obligentur ex virtute Religionis, seu vi Voti, in quod ipsi non consenserunt; quamvis interdum ratione pacti, vel statuti, aut longæ consuetudinis ab Ordinario loci tacite vel expresse approbatæ, subsit obligatio ejusmodi Votum observandi, prout amplius explicat Sanchez *cit. c. 15. n. 16, & seqq.*

22. Infertur II. Quod factum alienum voveri non possit, v. g. alium jejunaturum, Religionem ingressurum, &c. Ne autem irrita omnino sit ejusmodi Voti promissio, non raro usurpata, ita explicari debet, quod animus voventis fuerit obligare se ad curandum, quantum in ipso est, ut alter promissum adimpleat: sic enim non alienum, sed potius proprium factum promittitur. Unde liberi non obligantur Voto parentum offerentium eos Religioni, nisi ex debito quodam honestatis, aut nisi intelligentes consentiant, vel postea ratificent: alioquin jure contradicere possent, eo quod Religionis ingressus liber esse debeat: *c. præsens. 20. q. 3.*

23. Infertur III. Quod vovens teneatur Votum personale per seipsum implere, & non liberetur, si per alium impleat: v. g. qui vovit se jejunaturum, vel peregrinaturum &c. non satisfacit, si alium roget, ut loco sui jejunet, peregrinetur, &c. Ratio est: quia vovens factum propriū promisit; ergo ad illud ipsemet obligatur. Ex quo

24. Infertur ulterius, quod si quis Votum suum personale ipsemet implere non possit, non teneatur alium rogare, vel substituere, qui impleat. Ratio est: quia actus se non extendit ultra intentionem agentis, *arg. cap. ult. de Præbendis*, cum concordantiis: atqui intentio voventis fuit (uti supponitur) se facturum, v. g. se oraturum, jejunaturum, peregrinaturum &c. ergo ipse solus obligatur; & consequenter, si id præstare non possit, cessat obligatio Voti, nec tenetur illud per alium implere, nisi etiam ad hoc sese obligare intenderit: Quamquam substituere alium in casu justi impedimenti, procul dubio sit laudabile.

* Quæres I. An, si quidam copulative seu insimul conjunctim vovit peregrinari v. g. Œttingam, & ibidem simul offerre Calicem in honorem B. Virginis; postea autem ante Voti executionem moriatur, an, inquam, hæredes defuncti teneantur aliquid præstare, & quid? Ante responsionem suppono I. Simile votum esse mixtum, id est partim personale, partim reale, uti consideranti patet. Supp. II. Posse unum alteri annecti vel tamquam præcise accessorium, vel etiam, ut æque principale. Si annectitur tamquam accessorium; tunc qui liberatur a principali, ordinarie etiam liberatur ab accessorio: nam accessorium sequitur naturam sui principalis. *Reg. 42. Juris in 6.* Econtra vero, si alterum connexum foret æque principale, potest quis liberari ab uno, quin eximatur ab altero, uti patebit ex proxime dicendis. H. S.

Respondeo I. Nisi ante mortem alter expresse obligasset hæredes sub exclusione alias ab hæreditate, hi non tenentur loco defuncti peregrinationem instituere, nec etiam illas expensas, quas alter sub itinere alias facere debuisset, illuc mittere, ut ponantur in cippo. Ratio primi est: quia votum peregrinandi est personale, quod juxta dicta non transit ad hæredes. Ratio secundi; quia expensæ sub itinere peregrinationis faciendæ, sunt respectu peregrinationis præcise quid accessorium, adeoque extincta obligatione quoad principale, etiam extinguetur quoad accessorium. Profecto ob eamdem rationem ipsemet vovens, si necdum mortuus, bene tamen infirmus lecto fuisset affixus, neutiquam fuisset obligatus pecunias sub itinere alias consumendas mittere ad locum peregrinationis. Resp. II. Tenentur tamen hæredes ad locum peregrinationis mittere Calicem saltem in æquivalenti: Ratio est; quia quoad hoc erat votum reale, & æque principaliter annexum, uti præsumitur in rebus tanti pretii, nisi expresse aliter constet de mente voventis, adeoque transit ad hæredes. Sporer *loc. cit. n. 136.* & alii. Quod si res simul peregrinatione promissa foret exigui pretii e. g. si quis vovisset simul cum peregrinatione ponere in cippum quosdam crucigeros &c. Crederem illam rem promissam quodpiam accessorium, quod extinguitur cum suo principali: interea tamen pro majori securitate suaderem, ut illi crucigeri offerantur in alia simili Ecclesia.

Quæres II. De qua substantia, & quanti pretii debeat esse calix voto promissus & mittendus ab hæredibus ad locum peregrinationis? Resp. cum Sanchez, Sporer, Suarez & aliis, nec requiri, ut dictus calix conficiatur ex auro, nec sufficere, ut sit ex cupro, vel stanno. Quare debet esse argenteus: ex tali enim materia communiter solent confici calices *argum. c. ut. Calix 45. de Consecrat. dist. 1.* Pretium autem calicis non debet quidem esse adeo magnum; ast tamen competens, prout ibidem communiter ad Missæ Sacrificium adhiberi solet, consideratis simul circumstantiis ipsius status personæ voventis, & aliis. Sic etiam, quando quis vovisset in perpetuum certæ Ecclesiæ providere de vino quoad celebrationem Missarum, tam ipse, quam, eo mortuo, Successores tenerentur dare vinum, non quidem adeo generosum, nec tamen etiam sufficeret infimę fortis; sed obligarentur in dubio dare mediocre, prout communiter solet applicari in illa vicinia. Ceterum generalius loquendo, quando attentis omnibus circumstantiis quis in dubio se resolvere nequit circa quantitatem, vel qualitatem, aut numerum, seu pondus & mensuram ipsius rei promissæ, consolationi esse, & pro resolutione deservire poterit textus Juris Canonici, *cap. ex parte 18. de censibus*. Ubi, dum dubitabatur, quanam mensura res promissa solvi debeat, Pontifex respondit sequentibus notabilibus formulis. *Cum non constet, ad quam mensuram antecessores eorum prædicta vota persolverint, credimus distinguendum, utrum habitatores regni ipsius, qui ea continuo persolverunt, ad unam eamdemque mensuram hujusmodi vota persolverint, an ad varias & diversas? In primo enim casu ad eamdem & illi solvere sunt cogendi. In secundo volentes solvere minorem, non sunt cogendi, ut majorem persolvant, NB. quoniam cum hujusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius sunt a viris Ecclesiasticis exigenda, ne tamquam Exactores videantur lucris temporalibus inhiare.* *

QUÆSTIO III.

De Cessatione, Commutatione, & Irritatione Votorum.

SUMMARIUM.

25. *Obligatio Voti quatuor modis desinere potest.*
26. *Cessante causa finali cessat Votum.*
27. *Cessat etiam Votum ob mutationem materiæ.*
28. *Clausula in omni Voto subintellecta.*
(b) Dist. præc. n. 23.
29. *Votum conditionale cessat non impleta conditione.*
30. *Quid de temporalibus, vel affixis certo tempori?*
31. *Votorum Commutatio propria auctoritate potest fieri in melius.*
32. *Limitatur hoc.*
33. *In Professionem Religiosam omnia Vota commutantur.*
34. *Quid de Commutatione Voti in opus æquale?*
35. *Vota a quibus irritari possint?*
36. *Corollaria.* (c) Dist. præc. n. 23.
37. *Limitatio circa potestatem irritandi Vota.*
38. *Impuberum Vota omnia possunt irritari a parentibus. Pubertas quando incipiat?*
39. *Prælati an, & quæ Vota Religiosorum irritare possint?*
40. *Quid de Votis liberorum puberum, & servorum?*

41. Et

41. *Et quid de Votis Conjugum?*

Ratio generalis dictorum.

25. **A**Dvertendum cum Doctoribus communiter, quatuor potissimum modis obligationem Voti desinere posse. I. Per Cessationem; cum nempe Votum ex se ipso cessat obligare, absque alia commutatione, irritatione, vel dispensatione; quod variis ex causis contingere potest, uti mox dicetur. II. Per Commutationem. III. Per Irritationem Voti, auctoritate Superioris factam, IV. Per legitimam Dispensationem; quæ contingit tunc, quando legitima Superioris auctoritate, ex causa rationabili, cum vovente super Voto dispensatur. De quibus tribus prioribus per sequentes Conclusiones plura, de Dispensatione vero in subsequenti Quæstione.

26. CONCL. I. Quantum in primis attinet ad Cessationem Votorum, cessante causa finali principali Voti, cessat quoque obligatio ejus: v.g. si vovisti, te peregrinaturum pro impetranda valetudine filii, is vero ante peractam peregrinationem moriatur, liberatus es a Voto. Ita Suarez *lib.4. de Voto, c.18.* & alii.

27. CONCL. II. Cessat insuper obligatio Voti ob mutationem materiæ, si videlicet ea fiat impossibilis, illicita, indifferens, aut majoris boni impeditiva. Ratio est: quia in ejusmodi casu neque Votum incipere potuisset, cum hoc debeat esse de re possibili, licita, bona, & majoris boni non impeditiva. Idem dicendum in casu, si postea tam notabilis rerum mutatio accidat, vel specialis & inopinatus casus occurrat, ut rationabiliter præsumi possit, voventis intentionem ad ejusmodi eventum, aut casum specialem se non extendisse. Ratio est: quia actus non se extendit ultra intentionem agentis. Accedit quod lex positiva in ejusmodi casibus per epickejam soleat admittere benignam interpretationem; ergo idem dicendum de Voto, utpote quæ est lex quædam privata quam ipsemet vovens sibi imposuit.

28. Quinimo in omni Voto tacite subintelligitur isthæc conditio: *Si res in eodem statu permanserit*; prout a pari supra (d) de Juramento dictum est. Sic qui vovit peregrinationem longam, vel magnam eleemosynam; superveniente gravi morbo, aut inopinata depauperatione, non tenetur Voto. Similiter sicut ægritudo v.g. excusat a præcepto jejunii Ecclesiastici, ita etiam sufficit ad excusandum ab observatione jejunii Voto promissi: & idem de similibus.

29. CONCL. III. Votum conditionatum cessat obligare, si non impleatur conditio apposita: sic qui vovit peregrinationem, si sanitatem filio, vel aliud beneficium obtineat, hoc obtento ad Votum non tenetur. Ratio est: quia generaliter conditio apposita suspendit actum, eaque non eveniente nihil debetur; cum non fuerit animus sese obligandi, nisi in eventum ipsius conditionis.

30. CONCL. IV. Qui Votum temporale emisit, v.g. Votum Castitatis ad biennium, elapso biennio liber est a Voto. Idem est de Voto, affixo certo tempori, puta, jejunandi diebus Sabbatinis in honorem B. MARIÆ Virginis: nam si intermisit eo die jejunium, sive culpabiliter, sive sine culpa, amplius alio die non tenetur jejunium illud peragere. Ita Doctores communiter, ac præsertim Herinex *part.3. Theologiæ disp. 4. de Voto, quæst.4.* Neque enim vovens voluit se obligare, nisi pro tali determinato tempore.

* Ceteroquin speciale signum est, quod quis rem promissam voluerit affigere certo tempori, si ob particularem devotionem talis temporis, vel aliam specialem connexionem cum tali tempore Votum illud fuisset emissum, uti cum communi notat Sanchez *lib.4. Moralium c.14. n.25. & seqq.* e.g. vovisti audire Sacrum die Veneris ob specialem devotionem Passionis Domini, vel jejunium die Sabbati in honorem B. Virginis, sive ex eadem ratione singulis diebus Sabbatinis totius anni, aut in aliquo profesto specialis tui Patroni, si tali die omittas culpabiliter, vel inculpabiliter, non teneris supplere altero die. Idem dic, si vovisses peregrinari Romam anno sancto, nam & hoc Votum cessat anno sancto transacto. Sporer *tract.3. in Decalog. c.2.2. sect.3. n.101.**

31. CONCL. V. Quantum attinet ad Votorum Commutationem, vovens proprio arbitrio potest Votum suum commutare in id, quod spectatis omnibus manifeste melius, seu præstantius est. Ita communior Doctorum apud Sanchez *lib. 4. in c.49.* & Layman *cit. tract.4. c.8. n.19.* Et desumitur ex Jure Canonico, *c. Pervenit, de Jurejurando* ibi: *Non enim propositum aut promissum infringit, qui in melius illud commutat.*

32. Hoc tamen intelligendum, si opus sit manifeste melius; nam in dubio stat possessio pro obligatione Voti ad rem promissam, quæ proinde mutari non potest sine Superioris auctoritate. Excipi etiam debent Vota Summo Pontifici reservata, qualia sunt quinque, videlicet Votum perpetuæ Castitatis, Religionis, Peregrinationis Romanæ seu ad limina Apostolorum, Peregrinationis ad S. Jacobum in Compostellam, & Peregrinationis in Terram Sanctam. Siquidem horum commutationem ipsemet Papa sibi propriam reservavit, ac proinde in alia, etiam manifeste præstantiora opera (sola Professione Religiosa excepta) sine Summi Pontificis auctoritate commutari nequeunt.

33. Dicitur, *sola Professione Religiosa excepta*. Nam in Votum Religiosæ Professionis possunt commutari omnia Vota antecedentia, tam realia, quam personalia, etiam Summo Pontifici reservata: prout habetur *c. Scripturæ, de Voto* ubi dicitur *Reus fracti voti aliquatenus habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur Religionis observantiam commutare.*

34. CONCL. VI. Commutatio Voti in aliud opus æquale, proprio voventis arbitrio fieri non potest, sed opus est auctoritate Prælati; puta Papæ, vel Episcopi, aut ejus, qui ab his habet commissionem seu potestatem delegatam. Ita Sanchez *lib.4. Decal. c.49. n.13.* Layman *n.19.* Sannig *dist.4. de Voto, quæst. 4. n. 3.* & communior contra quosdam alios, qui putant, per quemlibet Confessarium posse Votum commutari in opus æquale. Ratio Conclusionis est: quia commutatio Voti est actus jurisdictionis, *arg. c.1. de Voto*; ergo ei non competit Confessario, nisi habeat potestatem delegatam, sed solis Prælatis. Nec obstat, quod quilibet possit Votum suum commutare in id, quod est manifeste melius, absque alia jurisdictione. Resp. enim, id fieri ex eo, partim quia promissio rei minoris abunde solvitur in præstatione rei majoris: partim quia is, cui fit Votum (nempe Deus) consentit in solutionem melioris, *arg. cit. c. Scripturæ, de Voto*.

* Porro, ut commutatio ab habente potestatem fiat debito modo in aliud opus æquale, requiritur aliqua causa: sufficit tamen quævis rationabilis e. g. specialis utilitas vel consolatio &c. ipsius voventis. Quinimmo in Jubilæo, ajunt Suarez, Gobat, Sanchez & alii apud la Croix hic *n. 525.* sufficere generalem causam boni communis, ob quod datum est Jubilæum. Quando autem contingeret ista voti commutatio ab aliquo habente Potestatem dispensandi, in aliud opus minus; quoniam tunc esset simul partialis dispensatio, requireretur major causa, non tamen tanta, quanta desideratur ad dispensandum ex integro. Videantur causæ pro legitima dispensatione *n. 50.* quæ certo pugnant a fortiori, si saltem aliqualis interveniat commutatio: quinimmo pro tunc non requiruntur in tanto gradu, eo ipso, quoniam simul aliquid aliud, quamvis minus materiæ promissæ subrogatur. Ceterum, facta semel per legitimam Jurisdictionem commutatione, prius Votum omnino cessat, nisi aliter expresse disposuerit commutans; hincque, si subrogatum successu temporis evaderet inutile vel moraliter impossibile, non teneretur quis loco subrogati redire ad prius Votum. La Croix *lib.3. part.1. n.516.**

35. CONCL. VII. Quantum attinet ad Irritationem Votorum, Vota facta de re in alterius potestate constituta irritantur, si hic contradicat, & opus promissum absolute nolit fieri. Ita D. Thomas *2.2. quæst.88. art.8.* & Doctores communiter. Idque intellige, quod ad hujusmodi Irritationis validitatem nulla alia requiratur causa, præter ipsam Superioris voluntatem. Ratio est: quia, ut Votum obliget, præter alia requiritur, quod persona vovens sit sui juris quoad illud, quod Voto promittitur: neque enim potest quis per promissionem sese firmiter obligare ad id, quod non est in sua potestate, sed in potestate alterius.

36. Hinc *Numer. c. 30.* mandatur, quod si mulier, quæ vel est in domo patris, atque in ætate adhuc puellari, vel maritum habuerit, quidpiam voverit, & sic se Juramento constrinxerit, si pater aut maritus ejus contradixerit, tam vota quam Juramenta ejus irrita sint, nec eam obligent, eo quod pater, aut maritus contradixerit. Et hoc idem dicendum est

de

de aliis hujusmodi personis, quæ non sunt omnimode in sua potestate, sed sub potestate alterius, atque ideo non habent liberam facultatem vovendi: ut sunt Religiosi, servi, filiifamilias, &c. Hi tamen vovendo non peccant, quia in eorum Votis subintelligitur tacita conditio: *Si placuerit Superioribus meis, voveo, hoc vel illud me facturum*; ut dictum superius e)

37. CONCL. VIII. Nihilominus allata doctrina, seu Conclusio proxima, intelligenda est de iis dumtaxat Votorum materiis, in quibus præfatæ personæ voventes non sunt sui juris, sed subjectæ potestati alterius: nam Vota quoad alias materias facta, in quibus dictæ personæ non subjiciuntur alterius potestati, valida sunt, neque irritari possunt. Est satis communis inter Doctores: quia tunc cessat ratio in priori Conclusione allata, nempe subjectio respectu alterius, ob quam dumtaxat datur potestas irritandi Vota. Res tota magis patebit exemplis, atque inductione: itaque

38. I. Conveniunt Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst.88. art. 9.* omnia Vota impuberum, sive personalia, sive realia, irritari posse, a patre, tutore, aut aliis personis, quarum potestati subsunt: idque accidit tum ob defectum rationis, quem impuberes patiuntur: tum quia sunt naturaliter sub cura parentum, vel tutorum qui eis loco parentum sunt. Porro in masculis ad pubertatem requiruntur quatuordecim anni completi, in feminis vero duodecim anni completi; antea vero censentur impuberes. Nec obstat, quod quandoque ante dictam ætatem cuipiam adveniat judicii maturitas, aut quis etiam Votum ingrediendæ Religionis emiserit. Adhuc enim irritari possunt talia Vota ab impubere edita, ut docet Sanchez *lib.4.Decal.c.35. n.11.* Layman *loc.cit.c.7.n.10.* & alii, eo quod Jura quoad hoc non distinguant.

39. II. Conveniunt Doctores, id, quod proxime dictum est de impubere, videlicet omnia Vota ejus irritari posse a patre, pariter intelligendum esse de Religiosis professis; utpote qui per Votum Obedientiæ penitus abnegarunt propriam voluntatem, neque amplius habent velle & nolle. Excipe tamen Votum Religionis arctioris ingrediendæ, utpote ad quam transitus eisdem Religiosis a Jure conceditur, *c. Licet de Regularibus*; simulque ea Vota, quæ ipsamet Ordinis constitutio efflagitat; nam talia non posse a Prælatis irritari, palam est.

40. III. Loquendo de Votis liberorum puberum adhuc in patria potestate existentium, quidquid pauci contradicant, satis etiam inter Doctores convenit, quod pater non possit omnia vota liberorum puberum irritare, sed ea tantum, quæ patriæ potestati præjudicium afferunt: puta, quæ liberam & expeditam familiæ gubernationem impediunt, vel filium aut filiam nimis abstrahunt ab obedientia & cura paterna, & hujusmodi; nam in his solum filius puber est subjectus patri. Et eadem ratione Vota servorū, sive mancipiorum, illa tantum a dominis irritari possunt, quæ, & quatenus servitutis obligationi officiunt,

41. IV. Conveniunt passim Doctores, quod maritus non possit omnia Vota uxoris irritare, sed ea tantum, quæ, & quatenus juri suo, quod habet ad conjugii usum, & familiæ gubernationem, præjudicium afferre possunt. Prout vicissim etiam uxor ea solummodo Vota mariti rescindere, atque irritare potest, quæ derogant juri suo, quod habet in corpus mariti: v. g. ne abstinentia immoderata affligatur, & hujusmodi. Ratio horum omnium generalis est ea, quæ affertur in utraque præmissa Conclusione: quia Vota possunt irritari a Superiore in his tantum, in quibus alter ipsi subjicitur: atqui filii familias, servi, uxor, &c. non subjiciuntur parentibus, dominis, marito, &c. quoad omnia, sed tantum quoad aliqua, ipsorum statum concernentia, de quibus passim, & fusius Auctores; ergo.

QUÆSTIO IV.

De Potestate dispensandi in Votis.

SUMMARIUM.

42. *Datur in Ecclesia Dei potestas dispensandi in Votis.*
43. *Hac potestas residet generaliter pro toto Orbe in Papa. Quibus aliis ea competat, remissive?*
44. *Quam potestatem dispensandi in Votis habeant Confessarii Ordinum Mendicantium?*
45. *Vota Summo Pontifici reservata, quæ?*
46. *Ea sunt stricte interpretanda. Quid de Voto Castitatis non perpetuæ, vel non integræ? Item de Voto conditionato; Ac pœnali.*
47. *Limitatio quoad Confessarios Mendicantium.*
48. *Possunt Mendicantes dispensare ad petendum debitum cum conjugibus incestuosis, & contrahentibus cum Voto Castitatis; & quis?*
49. *Dispensatio in Votis, ut sit valida, requirit causam.*
50. *Causæ justæ dispensandi in Votis, quæ?*

(f) Iuxta dicta n. 4. (g) Ut dictum n. 27. & seqq.

51. *An prædicta habeant locum in Votis in favorem tertii emissis?*
52. *Qui potest dispensare in Votis, an idem possit in Juramentis?*

(h) Dist. præc. n. 41.

53. *Quid de Regularibus Mendicantibus?*

42. CONCL. I. Certum est inter Catholicos, dari potestatem in Ecclesia Dei dispensandi super Votis, ipsi a Christi concessam. Patet hoc tum ex perpetua praxi, & traditione Ecclesiæ, tum ex illa generali potestate, D. Petro, ac legitimis ejus Successoribus a Christo concessa *Matth. 16. & 18. Tibi dabo claves Regni cælorum &c Et quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Nam ly *quodcumque solveris*, etiam Dispensationem, seu solutionem a Voto, & Juramento, complectitur. Quomodo autem dispensatio in Votis, & Juramentis fieri possit, non obstante, quod eorum obligatio sit de Jure Divino, dictum est supra *Tract.2.dist.4.n.24.& seqq.*

43. CONCL. II. Ejusmodi potestas dispensandi in Votis, primiario, ac generaliter pro toto Orbe, ex Jure Divino residet in Summo Pontifice, tamquam legitimo Petri Successore, Christique in terris Vicario: ut patet ex citato S. Scripturæ textu, specialiter de D. Petro, ac legitimis ejus Successoribus loquente. Quibus aliis autem, sive Jure ordinario, sive ex delegata potestate, aut privilegiis a Summo Pontifice sibi concessis, id competat, quilibet in particulari, considerato suo statu, melius dignoscere poterit. Nihilominus loquendo de Seraphici Ordinis privilegiis, sit

44. CONCL. III. Confessarii Ordinum Mendicantium, & qui participant in eorum privilegiis, habent potestatem delegatam dispensandi in omnibus Votis (simulque commutandi omnia Vota, etiam jurata, ex extensione Gregorii Papæ XIII.) in quibus de jure ordinario dispensare possunt Episcopi. Ita Herinex *disp. 4. de Voto, q. 6. n. 66.* id ex plurium Summorum Pontificum Concessionibus copiose demonstrans. Quamvis enim Innocentius VIII. hinc exceperit Vota peregrinationis ultra duas dietas: tamen ex concessione aliorum Pontificum, ac nominatim Eugenii IV. Pauli III. & Gregorii XIII. dicta restrictio est sublata; ut patet ex Compendio Privilegiorum Mendicantium. *V. Votum in Capucini Annotatione*, & Emman. Roderico *Tom.1. Quæst. Regul. quæst.63. art.3. & 4.*

45. Dicitur notanter, *in quibus de jure ordinario dispensare possunt Episcopi*. Siquidem Episcopi, etsi jure ordinario possint dispensare in omnibus aliis Votis, non tamen in iis (extra casum necessitatis, & impedimenti recursus ad Summum Pontificem) quæ sunt Papæ specialiter reservata. Et quidem ejusmodi Vota Summo Pontifici reservata regulariter sunt quinque, scilicet Votum Castitatis perpetuæ (subintellige, & integræ) Votum Religionis ab Ecclesia approbatæ, Votum Peregrinationis Romam ad limina Apostolorum, Peregrinationis ad S. Jacobum in Compostella, & Peregrinationis in Terram Sanctam. Unde in his neque Confessarii Ordinum Mendicantium dispensare possunt, utpote quæ summo Pontifici specialiter reservantur, & in Regulariū privilegiis communiter excipiuntur.

46. Porro hæ exceptiones, cum juri ordinario Episcoporum præjudicent, ceu odiosæ, sunt strictæ interpretationis, ac proinde in propria verborum significatione accipiendæ. Unde Episcopi jure ordinario (consequenter Confessarii Ordinum Mendicantium, & Communicantium in privilegiis eorum, rite approbati, ex delegata potestate sibi a Summis Pontificibus concessa) possunt dispensare in Voto Castitatis non perpetuæ, sed ad certum dumtaxat tempus promissæ, verb. grat. ad annum, vel decennium. Item in Voto Castitatis non integræ, verb. gr. non fornicandi, non nubendi, non petendi debitum, servandi virginitatem dumtaxat, quæ per unicum lapsum carnis irrecuperabiliter amittitur, fitque postmodum observatu impossibilis: secus, si vovens virginitatem intendisset per talia verba sese obligare ad Castitatē absolutam: nam Deus intuetur cor; sicque votum

votum hoc, utpote Castitatis absolutæ ac perpetuæ, foret indispensabile per Papa inferiorem. Item possunt supra dicti dispensare in voto conditionato, ante conditionem impletam; ut si voveat quis Religionem, aut Castitatem perpetuam, si ex morbo convalescat, poterunt dispensare in voto, antequam hæc conditio impleatur: secus, si votum impleta conditione omnino purificetur, ut habet Herinex *cit. disp. 4. quæst. 6. n. 62.* estque probabilior, quamvis Sanchez *lib. 8. de Matrim. disp. 10. n. 13.* & Diana *part. 3. tract. 5. resol. 25.* cum nonnullis aliis asserant, etiam post impletam conditionem posse Episcopum dispensare. Item possunt prædicti dispensari a supra dictis in voto pœnali, verb. g. si fornicatus fuero, voveo me ingressurum Religionem, sive ante (ut est communior sententia) sive post eventum peccati, atque incursam pœnam; prout sentit cit. Sanchez *num. 7.* & 8. citans non paucos alios Auctores.

47. Notanter autem hactenus dictum, *in quibus de jure ordinario possunt Episcopi dispensare*: ut excipiantur illi casus, in quibus competit Episcopis facultas dispensandi, etiam in votis Papæ reservatis, ratione necessitatis extraordinariæ, & quando est impedimentum adeundi summum Pontificem. In istis enim casibus, ut docet Layman *c. 8. n. 16.* citans alios, nequeunt Confessarii Ordinum Mendicantium, vel Communicantium in privilegiis eorumdem, dispensare, sed opus est recursu ad Episcopum; quamvis nonnullis, ab Herinex relatis *loc. cit. n. 69.* prædicta limitatio non placeat.

* Licet autem quoad quinque vota reservata, quando eadem fuerunt certa, & non solum dubia, ac præterea absoluta, & determinata, Confessarii Ordinum Mendicantium nequeant dispensare quoad substantiam; poterunt tamen cum gravi causa quoad indeterminata, seu alternativa e. g. *voveo ire Romam vel per mensem jejunare.* Item etiam in votis determinatis quoad circumstantias accidentales talibus votis additas. Ita communis teste Sporer *tr. 3. in II. Præcept. Decal. c. 3. sect. 3. n. 67.* Ratio horum est; quia reservatio est odiosa, sicque restringenda. Hinc prout cum aliis notat La Croix hic *num. 544.* si vovisti ire Romam ad limina Apostolorum pedester, vel hoc anno, aut sub habitu cujusdam Eremitæ, seu semper per viam mendicando &c. possunt hæ circumstantiæ ex gravi ratione tolli, vel adhuc melius commutari, ut e. g. per currum, alio tempore commodiori, vel in vestibus ac expensis tuis illuc te conferre queas. Item supposito, quod votum illud absolutum jam fuerit aliquando a Summo Pontifice commutatum in aliam materiam, prædicti Confessarii sunt præditi potestate cum valde gravi ratione circa illam alteram materiam dispensandi, vel magis denuo in aliud distinctum opus commutandi. Ita Sanch. *lib. 8. de Matrim. disp. 9. n. 20.* & Card. Lugo *lib. 7. Resp. Moral. dub. 1.**

48. CONCL. IV. Insuper ex speciali concessione S. Pii V. vivæ vocis oraculo facta, quin & iterata concessione Eugenii IV. Congregationi S. Benedicti tum Casinensi, tum Vallisoletanæ facta, necnon facultate Julii II. eidem Congregationi Vallisoletanæ impertita (ac referuntur singillatim a Petro de Murga *Tom. 2. Disquis. Moral. disquis. 1. dub. 13. §. 6. num. 121. & seqq.* & Ant. Quintannadvenas *tr. 9. Singular. 23. & 4.*) possunt Confessarii Mendicantium dispensare ad petendum debitum cum iis conjugibus, qui contraxerunt Matrimonium cum Voto simplici Castitatis antea emisso: item & cum incestuosis conjugibus, qui contracto jam Matrimonio cum alterius conjugis consanguinea intra secundum gradum adulterium perpetrarunt: si tamen tales Confessarii sint viri docti, atque ad hoc a suo Provinciali deputentur. Et hæc quidem deputatio est necessaria juxta tenorem concessionis, & praxin, prout notat Herinex *cit. disp. 4. n. 68.* Et Portel *in Dubiis Regularium.* ℣. *Confessor, nu. 73.* ubi bene addit, quod ejusmodi licentia cuipiam Confessario ab uno Provinciali facta, non expiret amoto Provinciali ab officio; eo quod illa facultas non detur a Provinciali, sed ad commissionem sive deputationem ipsius a Papa, cujus gratia jam facta non expirat morte concedentis. Sunt quidem nonnulli Auctores, qui præmissam Provincialis deputationem non requiri asserunt, quos refert, ac sequitur Antonius a Spiritu S. Carmelita, *in Directorio Regularium, part. 2. tr. 2. disp. 1. sect. 2. §. 3. n. 112.* & Diana *part. 3. tr. 2. resol. 14. & part. 5. tr. 13. resol. 46.* ubi hoc ipsum non improbabile censet, licet in priori loco oppositam sententiam sequatur. Verum tenor concessionis S. Pii V. quam refert Rodericus *tom. 1. qq. Regul. qu. 63. art. 1. & 2.* expresse requirit, quod ejusmodi dispensatio in Foro conscientiæ ad petendum debitum fiat *ex commissione Provincialis.*

* Illud adhuc notanter subjungendum est, quod, etsi Confessarii privilegiati cum aliquo habente votum perpetuæ Castitatis, & nihilominus absque relaxatione ipsius voti peccaminose Matrimonium contrahente dispensent quoad petendum debitum conjugale, hæc tamen dispensatio se non extendat ad alia. Hinc si talis extra Matrimonium committeret peccatum carnis, censeretur adhuc transgredi votum. Item mortua sua conjuge non posset talis transire ad secundas nuptias, nisi impetret dispensationem in ipso voto Castitatis: etenim antea præcise fuit dispensatus quoad petendum debitum quoad Matrimonium præcedens actualiter jam contractum. Ita Card. de Lugo *lib. 6. Respons. Moral. dub. 1.* & Lessius *in Auctario* ℣. *votum, casu 1.**

49. CONCL. V. Dispensatio in votis, ut sit valida, requirit causam justam dispensandi. Ratio est: quia potestas dispensandi in jure Superioris, nempe ipsius Dei, Prælatis Ecclesiæ *data est in ædificationem, & non in destructionem*, ut dicit Apostolus *2. Corinth. 13. v. 10.* Id autem non esset, si possent dispensare absolute absque ulla causa.

50. Porro causæ justæ dispensandi in Votis, oriuntur ex variis motivis. I. Ex imperfectione actus, si absque prudente & perfecta deliberatione, in ira, metu, mœrore, vel tenera ætate, &c. Votum factum sit. *arg. c. 2. de Voto:* quamvis ob imperfectionem actus, & defectum sufficientis deliberationis, quandoque Votum penitus non obliget. (f) II. Ex materia Voti, si nimirum voventi, spectata corporis constitutione, naturæ fragilitate; &c. Votum ipsum majoris ruinæ periculum pariturum videatur: adeoque spectatis omnibus dispensatio ad spiritualem ejus utilitatem (quæ præcipua hic consideranda est) cessura videatur. III. Ob difficultatem exequendi Votum postea supervenientem, vel ante non prævisam; quamvis interdum, si hæc gravis & manifesta sit, obligatio Voti per se sine dispensatione cesset (g). IV. Ob necessitatem, vel magnam utilitatem Reipublicæ, aut familiæ: ut si quis longas peregrinationes vovisset, cum præstaret ipsum familiæ, vel Reipublicæ regendæ interesse, aut hujusmodi. Unde bene Innocentius III. relatus *c. Magnæ, de Voto*, ait, quod in Materia dispensationis Votorum hæc tria semper consideranda sint, videlicet, *quid liceat secundum æquitatem, quid deceat secundum honestatem, & quid expediat secundum utilitatem.*

51. Quæres, num prædicta etiam locum habeant in Votis in favorem tertii emissis, utputa in Voto dandi eleemosynam certæ personæ indigenti, aut certæ Ecclesiæ; ita ut ejusmodi Votum adhuc possit commutari, vel dispensari ab habentibus facultatem commutandi, vel dispensandi Vota? Resp. esse distinguendum. Nam si ejusmodi personæ pauperi, vel Ecclesiæ, per acceptationem, ab ipso, vel Rectore Ecclesiæ, aliove administratore factam, jus acquisitum jam fuit, tunc amplius absque ejusdem consensu commutationi, vel dispensationi locus non est: quia privilegia commutandi, vel dispensandi in Votis, intelliguntur esse concessa sine præjudicio atque injuria tertii. Secus dicendum de ejusmodi Votis spectatis ante factam illam acceptationem: quia enim tertio tunc necdum aliquod jus, actio, aut petitio competit, Vota in alicujus certæ personæ pauperis, aut Ecclesiæ commodum & favorem edita per dispensationem vel commutationem tolli posse, communior est sententia. Ita Laud. Miranda *Tom. 1. Manual. Prælat. q. 48. art. 4.* Layman *tract. 4. de voto, c. 8. n. 21.* Sylvester, & alii.

52. Tandem pro fine hujusmodi materiæ, & conformiter dictis supra (h) notandum, quod qui habet potestatem dispensandi, seu commutandi Vota, censeatur similiter habere facultatem dispensandi, seu commutandi Juramenta. Ratio desumitur ex dictis ibidem: quia Votum, & Juramentum promissorium Deo factum, æquiparantur quoad vinculum; ideoque dispositum de uno censeri etiam debet dispositum de altero. Et quidem inter omnes convenit, eos, qui ratione muneris sui ordinariam habent potestatem commutandi, vel dispensandi Vota (ut sunt Episcopi, ceterique quasi Episcopalem jurisdictionē ordinariam habentes) posse eadem quoque auctoritate respectu sibi subjectorum Vota jurejurando confirmata commutare, vel dispensare.

53. Ceterum loquendo de Regularibus Mendicantibus, & Com-

& Communicantibus in eorum privilegiis, qui quoad sæculares pœnitentes habent potestatem solum delegatam dispensandi, vel commutandi Vota (exceptis quinque Votis Sedi Apostolicæ specialiter reservatis) variant Doctores, an dicti Religiosi similiter habeant potestatem dispensandi, vel commutandi Juramenta. Siquidem Azorius *part.1. lib.11.c.10. q.2.* cum quibusdam aliis, sententiam negativam tenet. Nihilominus partem affirmativam, videlicet Religiosos Mendicantes posse dispensare, vel commutare etiam Juramenta, tenent plures alii Doctores, quos citat & sequitur Sanchez *lib. 8. de Matrim. disp.2.n.12.* Sannig *dist.9.de Juramen.q.3.n.8.* Lessius *lib.2.de just. & jure,c.42.n.59.* & alii: nam militat æque pro illis superius allata ratio. Accedit extensio Gregorii XIII. juxta quam possunt Regulares Mendicantes commutare Vota etiam jurata, dummodo commutatio non fiat in præjudicium tertii, prout habetur in Compendio Privilegiorum, *V. Votum in Capucini Annotatione.*

* Ceterum hic est finitus Tractatus VI. quoad doctrinam Anacleti Reiffenstuel; quia tamen in quarta Editione sub iisdem numeris continuatis subjunxi pro praxi aliam quæstionem, volui eam etiam de novo per modum Appendicis apponere, ne in Indice aliqua confusio contingat, ut infra patebit.

QUÆSTIO V.

Quomodo practice impetrari possit Dispensatio in Votis?

SUMMARIUM.

54. *Ponitur casus conformis materiæ.*
55. *Indaget Confessarius I. An Puella vere Votum emiserit?*
56. *Indaget II. An fuerit Votum perpetuæ Castitatis?*
57. *III. An fuerit absolutum, vel conditionatum?*
58. *IV. In qua ætate fuerit emissum?*
59. *V. Indaget, an quoad dispensationem non sit periculum in mora?*
60. *Norma Supplicationis faciendæ.*
61. *Norma Responsionis ad supplicam.*
62. *Quidnam debeat notare Executor Dispensationis circa Confessionem Menstruam injungendam?*
63. *Quidnam observandum circa alia pietatis opera injungenda?*
64. *Qualis adhuc Instructio danda ab Executore tali Dispensato?*
65. *Qualiter Dispensatus sit absolvendus?*
66. *Qualiter practice sit procedendum, ut dispensetur in Voto Religionis?*
67. *Ponitur Supplica circa Votum Religionis.*
68. *Rescriptum ad priorem Supplicam.*
69. *Qualiter dispensetur cum talibus si non adsit periculum incontinentiæ?*

54. POnamus Casum in Voto Castitatis; nimirum quod quædam puella soluta voverit perpetuam Castitatem, modo autem suis orbata Parentibus sit in eo statu, ubi variis exponitur periculis incontinentiæ: quare instanter petit dispensari ad effectum nubendi. Quæritur, quomodo practice res sit instituenda?

55. Respondeo: Confessarium prudenter & recte agere quoad praxim, si indaget I. Num talis puella vere emiserit Votum, intendendo se obligare sub culpa, vel solummodo firmum elicuerit propositum quoddam servandi Castitatem, eo ferme modo, quo homines in Confessionali sibi sæpius firmissime proponunt vitare deinceps peccata confessa; non tamen exinde vovent. Quod si puella dicat, se tantum fecisse propositum, aut saltem prudenter dubitet, num fuerit propositum, vel verum Votum? neutiquam obligabitur; quoniam libertas est in possessione. Quando vero judicat, se voluisse pro tunc obstringere Voto, ulterius

56. Indaget II. Quomodo ergo voverit: nimirum an hoc Votum fuerit perpetuæ & integræ Castitatis; nam (uti jam dictum *præced.quæst. n.44. & seqq.*) in Votis *non nubendi, servandæ Virginitatis,* aut *Castitatis, perfectæ* quidem sed non *perpetuæ*, poterunt denuo dispensare Confessarii privilegiati: ubi tamen in similibus semper notent præfati, ne hoc faciant sine causa; alias enim erit invalida dispensatio. Item ne facile dispensent ex integro, sed subjungant e. g. Confessionem singulis mensibus biennio faciendam, &c. Item addant in Votis perpetuis, etsi non perfectis, e.g. in Voto non nubendi, &c. opus saltem perpetuum, puta, qualibet septimana duo vel tria *Pater noster, Ave Maria*. Vide Sporer *part. 3. Theol. Moral. c.3.sect.4.n.128.* Quod si vero talis emiserit Votum integræ & perpetuæ Castitatis,

57. Indaget III. An hoc Votum fuerit absolutum, vel conditionatum. Etenim in conditionato adhuc posset Confessarius privilegiatus dispensare saltem ante adventum conditionis, de quo pariter jam facta est mentio superius *n. 46.* Quando vero foret absolutum,

58. Indaget IV. Qua ætate emiserit hoc Votum; etenim ante annos pubertatis (NB. Masculi dicuntur impuberes, usquedum annum decimum quartum, femellæ vero, usquedum duodecimum compleverunt) emissa Vota, & postmodum in pubertate non de novo ratificata, possunt irritari ab ipsomet Parente vel Tutore Pupilli, & quidem ordinarie sine ulla causa gravi, cum voluntas horum in voluntate Patris aut fui Tutoris existat. Vide meum Jus Canonicum *l.3.Decret.tit.34. n.12.& 15.* Si autem promisisset, aut de novo ratificasset adepta jam pubertate,

59. Indaget, & attendat V. Num forsan non adsit urgens necessitas dispensandi, simulque periculum in mora, quo casu posset dispensare juxta dicta antecedentia Ordinarius seu Episcopus supplicantis; alias vero erit scribendum Romam ad sacram Pœnitentiariam, illas Litteras vel per tertium, puta per Generalem Procuratorem Ordinis, aut per aliquem Agentem Romanum, vel immediate per postam ordinariam dirigendo Romam ad Majorem Pœnitentiarium cum sequenti superscriptione: *Eminentissimo & Reverendissimo D. Cardinali Majori Pœnitentiario, &c.*

60. Porro in dicta Epistola veridicam quoque specificet causam, ob quam Orator, seu Oratrix supplicat dispensari, e. g. in nostro præcedenti casu posset sic formari:

N. Puella soluta emisit Votum Castitatis perpetuæ, sed cum adsit, vel futurum esse prævideat periculum incontinentiæ (si alia foret causa petendi dispensationem, eadem inferatur) *humillime supplicat pro dispensatione ad effectum nubendi, quam gratiam studebit pro possibili precibus suis demereri. Dignetur autem Eminentia Vestra rescribere ad NN. in Diœcesi N. oppido N.* Hic ponatur una cum expressione Diœcesis & oppidi nomen & cognomen illius, ad quem Litteræ dispensatoriæ debent dirigi, e. g. ad Confessarium, nullatenus autem exprimatur verum nomen & cognomen ipsius supplicantis, puta, in præsenti casu illius puellæ solutæ: nam in Pœnitentiaria similia omittuntur.

61. Ad factam Supplicationem solet ordinarie, accommodando ad præsentem casum responderi in forma sequenti:

SI PERICULUM.

SAcra Pœnitentiaria tibi Confessario a Latrice præsentium electo, concedit facultatem, ipsi Latrici præfatum votum ad effectum nubendi tantum, Auctoritate Apostolica dispensando, commutandi in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & in alia Pœnitentiæ opera per te injungenda, inter quæ sint etiam aliqua pietatis, quæ quotidie facere teneatur, ut ea adimplens memor sit semper obligationis, qua, emisso voto, adstringebatur, prout secundum Deum ipsius animæ saluti expedire judicaveris in foro conscientiæ, & Sacramentali Confessione tantum. Imo, quod si vero, cui conjungetur, supervixerit, Castitatem servet ut prius obligata, &, si unquam extra matrimonium fornicata fuerit, aut mortuo viro alteri nupserit, absque nova dispensatione, sciat se contra votum Castitatis facere, & debitum conjugale exigere non posse. Et ita eam moneas, &c.

62. Circa præsentem Ordinariam formulam Dispensationis Executor per has Litteras deputatus notet I. Sequentem clausulam: *Dispensando commutes in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & in alia Pœnitentiæ opera præfata injungenda, &c. inter quæ sint etiam alia pietatis, quæ quotidie facere teneatur.* Ex qua deducitur, tria debere dispensando injungi: I. Sacramentalem Confessionem quolibet mense, vel si ob negotia, aut alias graves rationes id fieri non posset, etiam licitum foret (quidquid demum nonnulli contradicant) eamdem ad bimestre, vel trimestre extendere, præsertim si clausula sic habeat: *Singulis mensibus, vel quoties tibi videbitur.* Aut saltem si ad finem hujus specificationis addat: *prout secundum Deum ipsius animæ saluti expedire judicaveris, &c.*

63. Ceterum ista Confessio menstrua probabilius & tutius juxta Sanchez, Palao, ac Syrum Placentinum, &c. debet esse supererogatoria, sicque aliunde e. g. ob Pœnitentiam medi-

medicinalem a Confessario tibi injunctam &c. non debita. II. Debent imponi etiam alia opera, puta, medium Rosarium intra octiduum semel recitandum, &c. vel respectu divitum opus misericordiæ qualibet septimana semel, &c. vel Lectio spiritualis, aut aliqualis mortificatio in cibo vel potu, &c. vel oratio pro Defunctis, præsertim quoad pauperes, quæ apud eosdem loco eleemosynæ corporalis poterit succedere, &c. prout secundum DEUM & animæ salutem, Statum, Sexum, & Ætatem pœnitentis expedire videbitur, &c. III. Debent præterea adjungi adhuc aliqua opera quotidiana, puta, singulis diebus de mane & de nocte unum *Ave Maria*, &c.

64. Notet Executor hujus Dispensationis II. Quod præterea Pœnitentem oporteat instruere in sequentibus. I. quod hæc opera pietatis quotidiana injungantur, ut quotidie recordetur obligationis, quam ob votum habebat. II. Quod commutatio, quæ datur ad posse contrahere matrimonium, ad nihil inserviat, quousque ipsum matrimonium contrahatur, & si carnaliter peccaret ante talem contractum, contra votum delinqueret: unde nec tenetur implere pœnitentias impositas, nisi a die contracti, & consummati matrimonii. III. Quod commutatio, quæ datur, non solum valeat ad posse contrahere matrimonium, sed etiam ad posse reddere & exigere debitum conjugale. IV. Quod hæc commutatio valeat solum ad contrahendum & consummandum semel matrimonium, unde mortuo viro, cum quo modo intendit contrahere, alium ducere non potest sine nova dispensatione, cum statim Obligatio voti reviviscat, sicut erat a principio. V. Quod, si durante matrimonio extra illius usum sibi licitum, alium actum carnis peccaminosum fecerit, contra Votum peccet, & teneatur hanc circumstantiam aperire in Confessione.

65. Notet III. Quod post hanc instructionem talis pœnitens imposita prius pœnitentia pro peccatis etiam aliis in Confessione detectis, absolvatur in forma Ecclesiæ consueta a censuris, & peccatis per ista verba: *Dominus noster JESUS Christus te absolvat, &c.* Deinde *ego te absolvo a peccatis tuis, &c.* quibus subjungat: *Item Auctoritate Apostolica specialiter mihi delegata tibi votum Castitatis, quod emisisti, ad effectum, ut matrimonium contrahere, ac debitum conjugale reddere, & exigere licite valeas, in opera tibi præscripta dispensando commuto in Nomine Patris, &c. Passio Domini Nostri, &c.* Et licet ista formula expressa non sit omnino de essentia dispensationis, attamen saltem est valde congrua.

66. Quæres, quomodo practice procedendum, ut dispensetur cum aliquo in Voto Religionis? Exempli gratia formemus hunc casum, quod quis voverit ingredi certam Religionem, postea tamen seductus in juventute nomen dederit militiæ, modo autem exauctoratus, ac stimulis carnis agitatus cupiat nubere: quomodo ergo instruenda Supplica?

67. Respondeo, præmissis, & cum grano salis applicatis prioribus indagationibus de voto simplici Castitatis, taliter Supplica poterit instrui:

N. pro nunc miles exauctoratus, antea studiosus votum fecit in humanioribus scholis ut Juvenis annorum NN. quod ingredi velit certam aliquam Religionem assumendo ibi Statum Clericalem, quia tamen de facto tum ob stimulos carnis, quibus multum agitatur, tum ob mores militares depravatos se minus capacem judicat ad servitia talis Religionis, præsertim etiam, quia species illæ ad studia ut plurimum evanuerunt; hinc humillime supplicat pro commutatione hujus Voti ad effectum contrahendi matrimonium. Pro qua gratia permanebit perpetuus ad Deum pro sua Sanctitate intercessor.

68. Ad hanc Supplicam Rescriptum Romanum similis erit plerumque formulæ.

Pro parte Latoris nobis oblata petitio continebat, quod ipse ut Juvenis annorum, &c. ingressum in certam Religionem simpliciter voverit, assumendi ibidem Statum Clericalem. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, tum ob stimulos carnis, quibus multum agitatur, tum ob depravatos mores militares se minus capacem judicet ad Servitia Religionis, hinc pro conscientiæ suæ quiete cupit votum hujusmodi ad effectum contrahendi matrimonium, in alia pœnitentiæ & pietatis opera per Sedem Apostolicam commutari. Quare supplicari fecit humiliter, sibi super id de opportuno remedio misericorditer provideri. Nos igitur, qui Pœnitentiariæ D. Papæ curam gerimus, ejusmodi Supplicationibus inclinati, Auctoritate Apostolica specialiter nobis commissa discretioni tuæ committimus, quatenus si ita esse per diligentem Oratoris examinationem, ac post monita & consilia apportuna illi præstita inveneris, eumdem a mutatione propositi absolvas hac vice in forma Ecclesiæ consueta, injuncta ei pœnitentia salutari, sibique votum prædictum ad hoc, ut matrimonium legitime contrahere possit, in frequentiam Sacramentalis Confessionis peccatorum suorum singulis scilicet mensibus semel, aut quoties tibi videbitur, & in alia pœnitentiæ opera perpetua, inter quæ sint etiam aliqua Religionis, quæ quotidie facere teneatur ad eum finem, ut ea adimplens meminisse semper possit obligationis, qua hujusmodi voto adstringebatur, prout ipsius animæ saluti expedire judicaveris, dispensando commutes in foro Conscientiæ & Sacramentali Confessione tantum. Datum Romæ, &c.

69. Quod si non adest apud dispensandum verum periculum incontinentiæ, sed peteretur dispensatio ob alias causas v. g. ratione provectæ ætatis, quæ videretur sufferendis Religionis oneribus impar, in eo casu, ordinarie loquendo, non solet dari dispensatio absolute, & ad effectum nubendi, sed restrictive & cum clausula: *Dummodo cælibem vitam ducat*, vel, *ad effectum remanendi in sæculo in vita cælibe*.

Qua clausula stante talis etiam in sæculo remanens nequit vi hujus dispensationis contrahere matrimonium.

* APPENDIX.

Quomodo practice impetrari possit dispensatio in Votis?

POnamus Casum in Voto Castitatis, nimirum quod quædam puella soluta voverit perpetuam Castitatem, modo autem suis orbata Parentibus sit in eo statu, ubi variis exponitur periculis incontinentiæ; quare instanter petit dispensari ad effectum nubendi. Quæritur, quomodo practice res sit instituenda?

Respondeo: Confessarium prudenter & recte agere quoad praxin, si indaget I. Num talis puella vere emiserit votum, intendendo se obligare sub culpa, vel solummodo firmum elicuerit propositum quoddam servandi Castitatem, eo forme modo, quo homines in Confessionali sibi sæpius firmissime proponunt vitare deinceps peccata confessa; non tamen exinde vovent. Quod si puella dicat, se tantum fecisse propositum, aut saltem prudenter dubitet, num fuerit propositum, vel verum votum? neutiquam obligabitur; quoniã libertas est in possessione. Quando vero judicat, se voluisse pro tunc obstringere voto, ulterius

Indaget II. Quomodo ergo voverit: nimirum an hoc votum fuerit perpetuæ & integræ Castitatis; nam (uti jam dictum *præced. quæst. num. 44. & seqq.*) in votis *non nubendi, servandæ Virginitatis*, aut *Castitatis perfectæ* quidem, sed non *perpetuæ* poterunt denuo dispensare Confessarii privilegiati: ubi tamen in similibus semper notent præfati, ne hoc faciant sine causa; alias enim erit invalida dispensatio. Item ne facile dispensent ex integro, sed subjungant e. g. Confessionem singulis mensibus biennio faciendam &c. Item addant in votis perpetuis, etsi non perfectis, e. g. in voto non nubendi &c. opus saltem leve perpetuum, puta, qualibet septimana duo vel tria *Pater noster*, & *Ave Maria*. Vide Sporer *part. 3. Theol. Moral. cap. 3. sect. 4. num. 128.* Quod si vero talis emiserit votum integræ & perpetuæ Castitatis,

Indaget III. An hoc votum fuerit absolutum, vel conditionatum: etenim in conditionato adhuc posset Confessarius privilegiatus dispensare saltem ante adventum conditionis; quin etiam teste Sporer *Tract. 3. in Decal. cap. 3. sect. 3. num. 63.* & *num. 66.* valde probabiliter etiam conditione jam impleta, præsertim si vota fuerint pœnalia, de quo pariter jam facta est mentio superius *num. 46.* Quando vero foret absolutum,

Indaget IV. Qua ætate emiserit hoc votum; etenim ante annos pubertatis (NB. Masculi dicuntur impuberes, usque dum annum decimum quartum; femellæ vero, usque dum duodecimum compleverunt) emissa vota & postmodum in pubertate non de novo ratificata, possunt irritari ab ipsomet Parente vel Tutore pupilli, & quidem ordinarie sine causa gravi, cum voluntas horum in voluntate Patris aut sui Tutoris existat. Vide Jus Canonicum *lib. 3. Decret. tit. 34. num. 12. & 15.* & infra *tract. 12. D. 3. de Jubileo. q. 10.* Si autem promisisset, aut de novo ratificasset adepta jam pubertate,

Indaget, & attendat V. Num forsan non adsit urgens necessitas dispensandi, simulque periculum in mora, puta, si ex dilatione usque ad responsum Pontificis ex parte voventis, seu inter contracturos urgeat periculum incontinentiæ, scandali, vel alterius gravis mali. Si matrimonium differri nequeat sine gravi dedecore sponsi aut sponsæ, vel familiæ, aut sine infamia ob imprægnationem sponsæ; sive quia alias proles maneret illegitima; quoniam e.g. Cajus contracturus morti est vicinus: in quibus, & similibus casibus posset dispensare juxta dicta antecedentia Ordinarius seu Episcopus supplicantis; alias vero erit scribendum Romam ad sacram Pœnitentiariam, illas Litteras vel per tertium, puta, per Generalem Procuratorem Ordinis, aut per aliquem Agentem Romanum, vel immediate per postam ordinariam dirigendo Romam ad Majorem Pœnitentiarium cum sequenti superscriptione: *Eminentissimo & Reverendissimo D. Cardinali Majori Pœnitentiario &c.*

Porro in dicta Epistola veridice quoque specificet causam, ob quam Orator, seu Oratrix supplicat dispensari; solet autē S. Pœnitentiaria commutando votum Castitatis ad effectum contrahendi Matrimonium dispensare ob sequentes causas: nimirum ob stimulos carnis, quando scilicet vovens, sive sit vir, sive mulier, ita iis stimulis agitatur, ut continenter vivere non possit. Similiter ad conservandam nobilem Familiam. Item quoad mulieres etiam, si non patiantur stimulos; maneant tamen in aliquo periculo amittendi pudicitiam; utpote quia Puella pauper, & pulchra, vel orbata parentibus existit, vel ob alias causas, uti testatur Tiburtius Navar. *part. 1. Manduct. c. 5.* In nostro casu posset Supplica sic formari.

N. *Puella soluta emisit Votum Castitatis perpetuæ, sed cum adsit, vel futurum esse prævideat periculum incontinentiæ* (si alia foret causa petendi dispensationem, eadem inseratur) *humillime supplicat pro dispensatione ad effectum nubendi, quam gratiam studebit pro possibili precibus suis demereri. Dignetur autem Eminentia Vestra rescribere ad NN. in Diœcesi N. Oppido N.* Hic ponatur una cum expressione Diœcesis & Oppidi nomen & cognomen illius, ad quem Litteræ dispensatoriæ debent dirigi, e.g. ad Confessarium, nullatenus autem exprimatur verum nomen & cognomen ipsius supplicantis, puta, in præsenti casu illius puellæ solutæ: nam In Pœnitentiaria similia omittuntur.

Ad factam Supplicationem solet ordinarie, accommodando ad præsentem casum responderi in forma sequenti:

SI PERICULUM.

Sacra Pœnitentiaria tibi Confessario a Latrice præsentium electo, concedit facultatem, ipsi Latrici præfatum votum ad effectum nubendi tantum, Auctoritate Apostolica dispensando, commutandi in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & in alia Pœnitentiæ opera per te injungenda, inter quæ sint aliqua pietatis, quæ quotidie facere teneatur, ut ea adimplens memor sit semper obligationis, qua, emisso voto, adstringebatur, prout secundum Deum ipsius animæ saluti expedire judicaveris, in foro conscientiæ, & Sacramentali Confessione tantum. Imo, quod si viro, cui conjungetur, supervixerit, Castitatem servet, ut prius obligata, & si unquam extra matrimonium fornicata fuerit, aut mortuo viro alteri nupserit absque nova dispensatione, sciat se contra votum Castitatis facere, & debitum conjugale exigere non posse. Et ita eam moneas &c.

Circa præsentem Ordinariam formulam Dispensationis Executor per has Litteras deputatus notet I. sequentem clausulam: *Dispensando commutes in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & in alia Pœnitentiæ opera præfatę injungenda &c. inter quæ sint etiam alia pietatis, quæ quotidie facere teneatur.* Ex qua deducitur, tria debere dispensando injungi: I. Sacramentalem Confessionem quolibet mense, vel si ob negotia, aut alias graves rationes id fieri non posset, etiam licitum foret (quidquid demum nonnulli contradicant) eamdem ad bimestre, vel trimestre extendere, saltem si clausula sic habeat: *Singulis mensibus, vel quoties tibi videbitur*: Aut saltem si ad finem hujus specificationis addat: *prout secundum Deum ipsius animæ saluti expedire judicaveris &c.*

Ceterum ista Confessio menstrua probabilius ac tutius juxta Sanchez, Palao, ac Sytium Placentinum &c. debet esse supererogatoria, sicque aliūde e.g. ob Pœnitentiam medicinalem a Confessario tibi injunctam &c. non debita. II. Debent imponi etiam alia opera, puta, medium Rosarium intra octiduum semel recitandum &c. vel respectu divitum opus misericordiæ qualibet septimana semel &c. vel Lectio spiritualis, aut alia qualis mortificatio in cibo vel potu &c. vel oratio pro Defunctis præsertim quoad pauperes, quæ apud eosdem loco eleemosynæ corporalis poterit succedere &c. prout secundum Deum & animæ salutem, Statum, Sexum, & ætatem pœnitentis expedire videbitur &c. III. Debent præterea adjungi adhuc aliqua opera quotidiana, puta, singulis diebus de mane & de nocte unum *Ave Maria* &c.

Notet Executor hujus Dispensationis II. Quod præterea Pœnitentem oporteat instruere in sequentibus. I. Quod hæc opera pietatis quotidiana injungantur, ut quotidie recordetur obligationis, quam ob votum habeat. II. Quod commutatio, quæ datur ad posse contrahere matrimoniū, ad nihil inserviat, quousque ipsum matrimonium contrahatur, & si carnaliter peccaret ante talem contractum, contra votum delinqueret: unde nec tenetur implere pœnitentias impositas, nisi a die contracti & consummati matrimonii. III. Quod commutatio, quę datur, non solum valeat ad posse contrahere matrimonium, sed etiam ad posse reddere & exigere debitū conjugale. IV. Quod hæc commutatio valeat solum ad contrahendum & consummandum semel matrimonium, unde mortuo viro, cum quo modo intendit contrahere, alium ducere non potest sine nova dispensatione; cum statim obligatio voti reviviscat, sicut erat a principio, ob conditionem in formula dispensationis expresse adjungi solitam: ubi tamen redeunte obligatione voti probabilius teste La Croix *l. 3. part. 1. n. 518.* cessat iterum obligatio persolvendi opera alia pia subrogata. V. Quod, si durante matrimonio extra illius usum sibi licitum, alium actum carnis peccaminosum fecerit, contra votum peccet, & teneatur hanc circumstantiam aperire in Confessione.

Notet III. Quod post hanc instructionem talis pœnitens imposita prius pœnitentia pro peccatis etiam aliis in Confessione detectis, absolvatur in forma Ecclesiæ consueta a censuris, & peccatis per ista verba: *Dominus noster Jesus Christus te absolvat &c.* Deinde, *Ego te absolvo a peccatis tuis &c.* quibus subjungat: *Item Auctoritate Apostolica specialiter mihi delegata tibi votum Castitatis, quod emisisti, ad effectum, ut matrimonium contrahere, ac debitum conjugale reddere, & exigere licite valeas, in opera tibi pręscripta dispensando commuto In Nomine Patris &c. Passio Domini Nostri &c.* Et licet ista formula expresse non sit omnino de essentia dispensationis, attamen saltem est valde congrua.

Quæres, quomodo practice procedendum, ut dispensetur cum aliquo in voto Religionis? Exempli gratia formemus hunc casum, quod quis voverit ingredi certam Religionem, postea tamen seductus in juventute nomen dederit militiæ, modo autem exauctoratus, ac stimulis carnis agitatus cupiat nubere, quomodo ergo instruenda Supplica?

Respondeo, præmissis, & cum grano salis applicatis prioribus indagationibus de voto simplici Castitatis, adhuc præterea ante instructionem cujusdam formulæ specialiter notandum venit Confessario ex Lessio *lib. 2. cap. 41. dub. 5.* multipliciter quempiam posse vovere ingressum in aliquam Religionem. *Primo*, generatim non specificando aliquam certam. *Secundo*, specificando apud se aliquam certam Religionem, puta S. Dominici, S. Francisci &c. *Tertio*, determinando etiam particularem locum ob specialem ad hunc affectum, e. g. hoc numero Monasterium S. Benedicti, S. Bernardi, S. Augustini, &c.

Qui *primo modo* vovit, si non admittitur in uno Ordine, debet tentare alium, idque ad tres, vel quatuor. Ita Sylvester *V. Religio 2. q. 16.* Non tamen tenetur ad alias Religiones dissitas, aut ubi notabiliter est aliud clima & modus vivendi, pergere pro petenda susceptione. Item, si non recipitur in aliqua Religione moderata etiam suæ Regionis, non obligatur ad strictissimam, nisi similia expresse voverit, aut ex circumstantiis idem clare deducatur. Quinimo, si etiam voluisset sub voto comprehendere Religionem strictiorem, posset ex gravi causa Confessarius privilegiatus commutare in mitiorem; cum non dispensaret in voti substantia, sed tantū in accidentibus, prout præter alios observant La Croix *l. 3. p. 1. n. 550.* & Sporer *T. 3. in Decal. cap. 3. sect. 3. n. 37.*

Qui vovit *secundo modo*; vel est talis Ordo, ubi Superiores cujuslibet Monasterii in specie Candidatos recipiunt, & tunc non receptus in uno obligatur tentare adhuc duo vel tria alia loca

ejusd. a

ejusdem Ordinis, nisi aliud ex ipsa voventis intentione, aut circumstantiis clare colligatur. Quodsi vero foret Ordo, in quo potestas recipiendi resideret penes ipsum Provincialem respectu omnium Monasteriorum suæ Provinciæ, puto, talem ob paritatem rationis satisfacturum voto, si ter in Capitulo compareat, & non suscipiatur, neque promissum futuræ susceptionis acquirat. Imo, si statim ab initio nulla spes prudens futuræ susceptionis esset (puta, si Provincialis, ac Vocales candide dicerent, prout, si tales resciunt, sæpius solent recte dicere, nullam spem futuræ susceptionis adesse) non obligatur vovens amplius secunda vice susceptionem tentare.

Qui *tertio modo* votum emisit determinando locum particularem, si ibidem serio, & non solum causa magis probandi spiritum, patiatur repulsam, neutiquam tenetur alia loca tentare. Porro si similes aliquando fuerint recepti, & demum postea intra annum probationis non ex dolo prius intento, sed ex alia causa egrediuntur, omnino a voto absolvuntur; utpote cum voverint quidem ingressum, sed non professionem; prout in dubio non debet fieri extensio ad votum ipsiusmet professionis faciendæ; quoniam odia non sunt extendenda. His ergo præsuppositis, ac prævie consideratis, si Confessarius adhuc invenerit necessarium scribere Romã, Supplicã instruere poterit, ut sequitur.

NN. *Miles pro nunc exauctoratus, antea studiosus fecit votum in humanioribus scholis ut Juvenis annorum* (hic specificentur anni) *quod ingredi velit aliquam Religionem assumendo ibidẽ statum Clericalem: quia tamen de facto tum ob stimulos carnis, quibus multum agitatur, tum ob mores militares depravatos se minus capacem judicat ad servitia talis Religionis, præsertim etiam, quia species illæ ad studia ut plurimũ evanuerunt; hinc humillime supplicat pro commutatione hujus voti ad effectum contrahendi matrimonium. Pro qua gratia permanebit perpetuus ad Deum pro sua Sanctitate intercessor.*

Ad hanc supplicam Rescriptum Romanum similis erit plerumque formulæ:

Pro parte Latoris Nobis oblata petitio continebat, quod ipse ut Juvenis annorum &c. ingressum in certam Religionem simpliciter voverit, assumendi ibidem Statum Clericalem: cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, tum ob stimulos carnis, quibus multum agitatur, tum ob depravatos mores militares se minus capacem judicet ad Servitia Religionis, hinc pro conscientiæ suæ quiete cupit votum hujusmodi ad effectum contrahendi matrimonium, in alia pœnitentiæ & pietatis opera per Sedem Apostolicam commutari. Quare supplicari fecit humiliter, sibi super id de opportuno remedio misericorditer provideri. Nos igitur, qui pœnitentiariæ D. Papæ curam gerimus, ejusmodi Supplicationibus inclinati Auctoritate Apostolica specialiter nobis commissa discretioni tuæ committimus, quatenus, si ita esse per diligentem Oratoris examinationem, ac post monita & consilia opportuna illi præstita inveneris, eumdem a mutatione propositi absolvas hac vice in forma Ecclesiæ consueta, injuncta ei pœnitentia salutari: sibique votum prædictum ad hoc, ut matrimonium legitime contrahere possit, in frequentiam Sacramentalis Confessionis peccatorum suorum singulis scilicet mensibus semel, aut quoties tibi videbitur, & in alia pœnitentiæ opera perpetua, inter quæ sint etiam aliqua Religionis, quæ quotidie facere teneatur ad eum finem, ut ea adimplens meminisse semper possit obligationis, qua hujusmodi voto adstringebatur, prout ipsius animæ saluti expedire judicaveris, dispensando commutes in foro Conscientiæ & Sacramentali Confessione tantum. Datum Romæ &c.

Circa Executionem hujus dispensationis Confessarius deputatus Executor quatuor noter:

I. Quod in hoc Rescripto dispensationis non soleat, uti si dispensatur in voto simplici Castitatis, apponi illa clausula: *Si alteri, cui conjungetur, supervixerit, Castitatem servet, ut prius &c.* Unde votum Religionis absolute per commutationem in alia opera tollitur; ideoque monendus est pœnitens, quod ad hoc votum (nisi expresse aliter fuisset in Rescripto positum) numquam amplius adstringatur, & ideo, si uxori supervixerit, possit aliud matrimonium contrahere, posito, quod ad effectum matrimonii sit tale votum commutatum. Ita recte noster Tiburtius Navar. Pœnitentiarius Apostolicus Lateranens. *in Manuduct. ad praxim part. 1. de formulis Votorum cap. 4.*

II. Notet Confessarius sequentem clausulam in tali rescripto ordinarie reperibilem: *Eumdem a mutatione propositi absolvas.* Ubi per *mutationem propositi* intelligitur illud peccatum, quo quis hoc votum forsan est transgressus, puta ex luriditate nimium differendo votum, a quo peccato conceditur Confessario executori potestas absolvendi. Quodsi ex me quæras, quid prosit illa concessio; cum alias Confessarii jam habeant potestatem absolvendi a simili peccato? Respondeo nihilominus apponi dictam clausulam pro majori securitate, ut, si forsan aliunde illud peccatum numeraretur inter casus reservatos, pro hac vice ille Confessarius Executor potestatem haberet absolvendi, etsi eadem alias non competeret.

III. Notet aliam clausulam: *Commutes in Confessionem Sacramentalem &c.* de qua clausula cum grano salis discurrendum, sicuti superius de voto simplici Castitatis discurrebamus. Poterit autem pro illis operibus perpetuis ibidem præceptis, quæ non sunt quotidiana, injungi e. g. Visitatio Ecclesiæ Ordinis, quem voverat, semel per Hebdomadam, aut Communio in festis præcipuis dicti Ordinis. Item quoad opera quotidiana ibidem contenta poterit imponi gestatio Chordæ, Corrigiæ, vel Scapularis Ordinis, & simul recitatio unius *Pater & Ave* &c. in honorem Fundatoris Ordinis.

IV. Notet Confessarius, quod, si non adsit ex parte dispensandi verum periculum incontinentiæ, sed petatur dispensatio ob alias causas: v. g. ratione provectæ ætatis, quæ videtur oneribus Religionis sufferendis impar, vel quia v. g. aliquis existens in Ordinibus sacris, puta, Sacerdos sæcularis cupit ab hoc voto Religionis emisso esse liber &c. in simili casu non soleat addi clausula ad effectum nubendi, sed potius alia, *Dummodo cælibem vitam ducat*, vel: *ad effectum remanendi in sæculo in vita cælibe &c.* Ubi haud dubie nequit vi talis dispensationis contrahi matrimonium. *

TRACTATUS VII.

DE JUSTITIA ET JURE, CETERISQUE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

POst explicatas Virtutes Theologicas, atque Religionem, utpote inter Virtutes Morales præstantissimam, ipsa materiæ connexio subministrat Tractatum de Virtutibus Cardinalibus, ac præsertim de Justitia & Jure; utpote de qua occurrunt Difficultates specialiores, atque ob earum præstantiam scitu admodum necessariæ: adeo, ut materia de Justitia & Jure, ob sui excellentiam, simul & necessitatem, non solum in Theologia Morali, verum & Speculativa, fusius atque ex professo tractari consueverit. Nec immerito: siquidem & Spiritus Sanctus, tantæ Virtutis necessitatem generi humano inculcaturus, per os Sapientis in ipso exordio Libri Sapientiæ exclamat, dicens: *Diligite Justitiam, qui judicatis terram.* De qua proinde, unica distinctione de ceteris Virtutibus Cardinalibus præmissa, præsens Tractatus instituitur.

DISTINCTIO I.

De Virtutibus Cardinalibus.

QUÆSTIO I.

De Prudentia, ejusque partibus.

SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis, ac præstantia hujus Tractatus.*
2. *Virtutes Cardinales, quot? Et cur sic dictæ?*
3. *Prudentiæ encomia.*
4. *Prudentia, quid?*
5. *An sit unicus habitus?*
6. *Partes subjectivæ, potentiales, & integrales Prudentiæ, Justitiæ, &c. quid?*
7. *Partes subjectivæ Prudentiæ sunt quinque; nimirum Monastica,*
8. *OEconomica, Politica, seu Civilis, Legislativa, & Militaris.*

9. *Partes potentiales Prudentiæ tres.*
Eubulia, Synesis, & Gnome.
Epicheja, quid?
(a) Ut dictum Tract.2.Dist.4.n.9. & seq.
10. *Partes integrales Prudentiæ sunt octo, quæ?*

2. CONveniunt Doctores, quatuor esse Virtutes Cardinales, videlicet Prudentiam, Justitiam, Temperantiam, & Fortitudinem; de quibus legitur *Sapient.c.8. Sobrietatem enim & prudentiam docet, & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.* Ubi per sobrietatem Temperantia, & per virtutem Fortitudo designatur. Idcirco autem hæ quatuor dicuntur *Virtutes Cardinales*, quia sunt tamquam aliarum Virtutum fontes & cardines: nam quemadmodum ostium in cardine, sic omnis honestæ vitæ ratio in illis versatur, atque universa boni operis structura eisdem innititur.

3. Inter has autem primum locum sibi vendicat Prudentia: quæ licet secundum essentiam suam sit Virtus Intellectualis, adhuc tamen inter Morales merito connumeratur, eo quod actionum nostrarum moralium sit directiva. Qua de causa pluribus passim ea encomiis cohonestatur: Prudentia etenim, sive discretio, a S. P. N. Francisco (teste S. Bonaventura *c.5. legendæ*) recte vocatur *Auriga virtutum*: ipsa siquidem est lux agendorum, ars recte vivendi, voluntatis oculus, ceterarum virtutum dux, fons, & norma, sine qua nulla potest consistere. Nam, ut inquit S.Bernardus *Serm. 40. super Cantica. Tolle discretionem* (Prudentiam) *& virtus vitium erit.* Unde & in Jure Canonico *c. Præsentium 1.q.5. & c.Custos, de offic. Custod.* legitur, quod Prudentia, sive *Discretio mater est omnium virtutum.*

4. CONCL. I. Prudentia est recta agendorum ratio: sive est virtus, quæ secundum honesti rationem quid agendum, quidve fugiendum sit, homini proponit. Ita in re communis: nam, inquit S. Basilius *Hom.12. ad Populum*: *Prudentia est recta eorum, quæ agenda vel non agenda sunt, cognitio.*

5. Quia tamen diversa sunt specie agibilia moralia, per Prudentiam in particulari dijudicanda; hinc ipsa non est unicus habitus specie indistinctus, sed tot dantur habitus partiales Prudentiæ species distincti, quot sunt virtutes specie diversæ in voluntate, respicientes diversa agibilia moralia, quæ a Prudentia in particulari dijudicanda, & dirigenda sunt. Quamvis omnes illi habitus partiales constituant unum totalem habitum Prudentiæ in viro prudente; unum, inquam, non specie, sed genere, prout cum Doctore Subtili *3. dist.36. qu. un. §. de alia*, notant Scotistæ communiter contra nonnullos alios.

6. Pro intelligentia sequentium est præmittendum, quod partes Prudentiæ (idem est de Justitia, Temperantia, & Fortitudine dicendum) aliæ dicantur subjectivæ, aliæ potentiales, aliæ integrales. *Partes subjectivæ* sunt species, seu inferiora, in quas ejusmodi virtus subdividitur. Nomine *Partium potentialium* intelliguntur virtutes, Prudentiæ v. g. affines, ad quam proinde ratione magnæ suæ cognitionis reducuntur, eique annecti solent. *Partes integrales* tandem vocantur eæ, quæ ad perfectum actum prudentiæ concurrere debent: unde hæ non ex eo dicuntur integrantes, quasi virtutem ipsam integrent & componant, quemadmodum manus, pes & caput integrant corpus hominis: sed quod ad perfectum actum virtutis omnes concurrant, ut dictum.

7. CONCL. II. Partes subjectivæ, seu species sub Prudentia tamquam sub genere contentæ, sunt quinque, videlicet Monastiea, EOconomica, Politica, Legislativa, & Militaris. Ita D. Thomas *2.2.q.47.* & alii. Ratio est: quia *Prudentia* generatim alia est *Monastica* (quam & *Personalem* appellant) estque ea, qua quisque sibi & propriæ suæ directioni prospicit, & alia *Gubernativa*, quæ aliorum prospicit directioni. Atqui Gubernativa ulterius apte subdividitur in quatuor enumeratas posteriores species; quælibet enim earum prospicit directioni aliorum, sed diversimode; ergo in omnibus erunt quinque.

8. Ceterum *Prudentia œconomica* est, quæ totius familiæ honestam institutionem tuetur, & gubernat, ejus bonum dumtaxat attendens. *Prudentia Politica, seu civilis* est, qua quis recte novit administrare Rempublicam, legumque observantiam procurare: hæc enim spectat bonum commune Civitatis, seu Reipublicæ, sicut œconomica, familiæ. *Prudentia legislativa* est, qua quis novit idoneas leges condere: & hæc vel maxime necessaria est Legislatoribus. Tandem *Prudentia militaris* est, qua recte administratur militia: & hæc requiritur in militibus, & amplius in belli Ducibus, ut militia recte administrata bonum commune strenue defendatur.

9. CONCL. III. Partes potentiales Prudentiæ tres communiter assignantur cum D. Thoma *loc.cit.quæst.51.* videlicet Eubulia, Synesis, & Gnome. *Eubulia* (latine bona consultatio) est habitus recte inclinans ad consultandum, seu ad excogitanda media apta pro consecutione finis. *Synesis* (quod latine est, sensate discernere) est habitus disponens ad ferendum rectum judicium de particularibus operabilibus consultatis, idque juxta regulas communes. *Gnome* est habitus recte judicandi ex principiis quibusdam altioribus præter ordinarias leges, sive contra tenorem verborum legis: prout fit per Epichejam, quæ est benigna legis interpretatio secundum æquum & justum, quaque nonnumquam determinantur, seu practicanda judicantur aliqua contra verba legis, etsi non contra mentem legis; eo quod ejusmodi casum ob speciales circumstantias non censeatur Legislator comprehendere voluisse sub lege generaliter lata. (a) Notat tamen Herinex *disp.1. de Prudentia, qu.1.n.15.* quod Synesis & Gnome revera sint ipsamet Prudentia, eamque integrent, uti diversi habitus circa diversas conclusiones integrant unam scientiam totalem.

10. CONCL. IV. Partes integrantes, sive integrales Prudentiæ, a S. Thoma *loc.cit.qu.48.* & aliis, octo numerantur. I. *Memoria præteritorum*: nam hæc magnā opem affert ad recte formandas deliberationes de fine, ac mediis ad finem assumendis; quia ex ea nascitur experientia, optima rerum magistra. II. *Intellectio*, id est, cognitio primorum principiorum practicorum. III. *Docilitas*; qua quis facilitatur ad prompte acquiescendum monitis prudentium, quibus recte instruitur. IV. *Solertia*; qua operans disponitur ad facilem, & subitam mediorum excogitationem. V. *Ratio*; qua quis promptus efficitur ad inferendum unum ex alio simili, atque applicandum principia generalia ad particulares conclusiones. VI. *Circumspectio*; per hanc quippe habilitatur homo ad recte expendendas omnes circumstantias actionis moralis. VII. *Prudentia*; qua recte expenduntur futura agibilia moralia, veluti jam connexa cum præsentibus. VIII. *Cautio*; qua instruitur operans, qualiter declinare debeat impedimenta occurrentia, & ne sub specie boni voluntas applicetur malis. Sciendum tamen, quod prædictæ octo non eodem modo censeantur partes integrantes Prudentiæ: nam quinque priores eatenus dicuntur tales, in quantum prærequiruntur ut conditiones præviæ ad actum, seu executionem Prudentiæ; sed tres posteriores, quatenus sunt aliqui actus Prudentiæ, ut notat Sannig *dist.2. de Prudentia qu.1.nu.12.*

QUÆSTIO II.

De Vitiis Prudentiæ oppositis.

SUMMARIUM.

11. *Prudentiæ quæ vitia opponantur?*
12. *Per defectum contra Prudentiam peccatur Præcipitatione, Inconsideratione, Inconstantia, & Negligentia;*
13. *Per excessum contra eam peccatur sex modis.*
14. *Prudentia carnis, quæ?*
15. *Astutia, quid?*
16. *Dolus, &*
17. *Fraus, quid?*
18. *Solicitudo temporalium, quæ?*
19. *Non prohibetur moderata solicitudo temporalium.*
20. *Solicitudo futurorum, quæ?*

11. CONCL. I. licet omne peccatum opponatur Prudentiæ, eo quod sit contra rectum ejus dictamen; magis tamen directe, ac generatim loquendo, opponitur Prudentiæ; hinc per defectum Imprudentia, illinc per excessum, seu quasi excessum, Prudentia falsa sive fucata. Ita communis; & ratio est: quia Prudentia consistit in medio, non minus ac aliæ Virtutes morales; ergo potest contra eam peccari non solum per defectum, sed etiam per excessum, seu quasi excessum. Unde inquit Apostolus *Rom. 12. Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

12. CONCL. II. Per defectum, sive Imprudentiam, peccatur contra virtutem Prudentiæ quadrupliciter, videlicet Præcipitatione, Inconsideratione, Inconstantia, & Negligentia. Et qui-

Et quidem *Præcipitatione* peccatur contra Prudentiam, dum quis proposito aliquo fine statim opus aggreditur, non præmissa sufficienti deliberatione de totius negotii qualitate, de mediis illud exequendi, deque cavendis impedimentis. *Inconsideratione* peccatur contra ipsã, dum temere judicatur & concluditur de ipso opere exequendo, non præmissa diligenti rerum ac circumstantiarum inspectione. *Inconstantia* vero contra Prudentiam peccat ille, qui rebus jam semel deliberatis, ac recte judicatis, sine ulla, vel certe sine sufficienti causa mutat judicium suum. Et tandem contra eamdem Prudentiam peccatur *Negligentia*, quæ est omissio diligentiæ requisitæ in actu intellectus ad excitandam & dirigendam volunratẽ, ac vires externas, ut exequantur illud opus, quod faciendũ esse judicatũ est.

13. CONCL. III. Per excessum, aut quasi excessum, seu potius quadam falsa seu fucata specie Prudentiæ, peccatur contra eam sex modis, videlicet Prudentia carnis, Astutia, Dolo, Fraude, Solicitudine temporalium, & Solicitudine futurorum. Ita communis.

14. *Prudentia carnis* ea dicitur, qua quis novit excogitare idonea media ad opera carnis complenda: qualia sunt fornicatio, immunditia, gula, ira, & cetera hujusmodi, quæ recenset Apostolus *Galat.* 5. Et hæc Prudentia carnis, qua quis vivit secundum carnem, id est, secundum instinctus, commoditates ac motus naturæ corruptæ, opponitur Prudentiæ spiritus, quæ novit excogitare idonea media ad opera spiritus seu virtutum perficienda. De qua utraque legitur *Rom. cap.* 8. *Prudentia carnis, mors est; Prudentia autem spiritus vita & pax: quoniam sapientia carnis inimica est Deo.*

15. *Astutia* sumitur hic in malam partem, nempe pro notitia pravorum mediorum ad fallendum proximum idoneorum, cum affectu id opere exequendi. Et hæc continet artem simulandi, & dissimulandi, estque species quædam Prudentiæ carnis: illi etenim maxime videntur esse potentes secundum carnem, qui modos norunt occultos fallendi proximum, & sic obtinendi bona temporalia. Porro Astutiæ vitium alio nomine dicitur *Cordis duplicitas*; de qua *Ecclesiastici* 2. dicitur: *Væ duplici corde, & labiis sceleratis, & manibus male facientibus, & peccatori terram ingredienti duabus viis.*

16. *Dolus* est actus externus, seu executio ipsius Astutiæ; & habet præcipue locum in materia Justitiæ, puta in contractibus humanis. Et communiter definitur, quod sit machinatio ad circumveniendum, decipiendum, seu fallendum proximum adhibita.

17. *Fraus* ferme idem est, quod Dolus; differt tamen ex eo a Dolo, quod Fraus fiat per facta; ut cum mensura est minor justo, vel cum moneta est adulterina, & hujusmodi. Unde Fraus est quid minus commune, quam Dolus.

18. *Solicitudo temporalium* est nimia mentis occupatio in conquirendis, & conservandis rebus temporalibus, proveniens ex inordinato habendi amore, & amittendi timore. Unde tria in hoc vitio includuntur, nempe nimius affectus ad bona temporalia, timor & anxietas in iis conquirendis vel conservandis, simulque nimia occupatio mentis in illis cogitandis & tractandis. Et hanc inordinatam temporalium Solicitudinem, veluti valde perniciosam animæ, passim reprehendit Scriptura Sacra, & vel maxime Christus Dominus *Matth.* 6. dicens: *Ne soliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini*; & alibi,

19. Ceterum prædictis verbis prohibetur solum inordinata temporalium Solicitudo, id est ea, quæ est conjuncta cum nimio affectu temporalium, nimiaque mentis occupatione, & anxietate in iis conquirendis & conservandis. Siquidem moderata solicitudo & provisio temporalium, quæ fit absque nimio ad eadem affectu, cordisque anxietate, non solum non est prohibita, sed etiam commendatur, *Proverb.* 6. ibi: *Vade ad formicam, o piger.* Et *Proverb.* 10. *Qui congregat in messe filius sapiens est: qui autem æstate stertit, filius confusionis.* Huc facit illa generalis maledictio toti humano generi data *Gen.* 3. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.*

20. Tandem *Solicitudo futurorum* est species quædam Solicitudinis temporalium; & consistit in nimia animi occupatione circa futura, maxime ut vitę necessaria habeantur, quæ est conjuncta cum cordis anxietate, & parva fiducia Divinę Providentiæ: ut cum quis plus justo solicitus est de victu, vestitu, aliisque rebus necessariis in futurum annum, mensem vel diem.

QUÆSTIO III.

De Justitia, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

21. *De his remissive.*

21 Materia præsentis quæstionis commodius examinabitur inferius *Distinctione sequenti, Quæst.* I. & II.

QUÆSTIO IV.

De Temperantia, & annexis Virtutibus.

SUMMARIUM.

22. *Temperantia, quid?*
Sumitur etiam large.
23. *Ejus partes subjectivæ sunt tres.*
Abstinentia,
(b) Tract. 3. Dist. 3. quæst. 6.
Sobrietas, &
(c) Cit. quæst. 6. n. 45. & seq.
24. *Castitas.*
(d) Tract. 9. Dist. 3. quæst. 1. & seqq.
Pudicitia, & Continentia reducuntur ad Castitatem.
25. *Partes potentiales Temperantiæ, quæ?*
26. *Mansuetudo.*
27. *Clementia.*
28. *Studiositas.*
29. *Humilitas, &*
(e) Tract. 3. Dist. 3. quæst. 1.
30. *Modestia, quid, & quæ vitia ei opponantur?*
31. *Eutrapelia, quid?*
32. *Temperantiæ partes integrantes sunt Verecundia, & Honestas.*

22 CONCL. I. *Temperantia* est Virtus refrænans inordinatos appetitus & concupiscentias corporis, præsertim circa gustum & tactum. Ita communis. Dicitur notanter, *præsertim circa gustum & tactum:* quia Temperantia proprie dicta proxime versatur in moderandis voluptatibus gustus & tactus, quæ solent oriri ex esculentis, poculentis, & venereis. Unde nemo proprie judicatur intemperans, qui immodice delectatur in contemplatione rerum naturalium, in honoribus, in picturis, aut cantibus ceteroquin honestis, vel in odoriferis, & hujusmodi; sed talis proprie dicitur curiosus, ambitiosus, vel alio ejusmodi nomine notatur. Verum hoc intelligendum de Temperantia proprie dicta: nam si ea sumatur generaliter & large, sic *Temperantia* est virtus, quæ refrænat affectum hominis ab iis, quæ ipsum quomodocumque contra præscriptum rationis alliciunt.

23. CONCL. II. Temperantiæ proprie acceptæ tres potissimum sunt partes subjectivæ, seu species, videlicet Abstinentia, Sobrietas, & Castitas; quamvis nonnulli addant Pudicitiam. *Abstinentia* est virtus, quæ secundum rectam rationem moderatur appetitum, usumque ciborum oblectantium. Huic peculiariter adversatur *Gula*, quæ est inordinatus appetitus, vel usus ciborum, voluptatis causa: sed de hac jam alibi. (b) *Sobrietas* est virtus quæ secundum rectam rationem moderatur inordinatum appetitum, usumque potionis, vim inebriandi habentis. Huic adversatur *Ebrietas*, quæ est excessus in potu inebriante voluptatis causa factus, donec usus rationis sopiatur: de qua pariter jam dictum. (c)

24. *Castitas* tandem est virtus, quæ moderatur inordinatum appetitum, usumque venereorum: & hæc triplex est, nempe Virginalis, Vidualis, & Conjugalis; de qua, sicut & de oppositis vitiis, ex professo alibi. (d) *Pudicitia* est moderantia circa oscula illicita, tactusque impudicos, & similes lascivias aspectusque venereos: & dicitur *Pudicitia*, quatenus pudori, qui in usu illorum intervenire solet, conformis existit. Quia tamen censetur una eademque virtus circa prævia, & circa principale; hinc Pudicitia, commode reducitur ad Castitatem. Idem dicendum de *Continentia*, quæ est virtus refrænans motus concupiscentiæ carnalis contra rectam rationem insurgentes: quinimmo hæc in re est ipsa Castitas.

25. CONCL. III. Ad Temperantiam plures aliæ reducuntur virtutes, quæ & partes potentiales ipsius appellantur ratione magnæ suæ affinitatis, quam cum Temperantia habent,

videlicet Mansuetudo, Clementia, Studiositas, Humilitas, Modestia, Eutrapelia.

26. *Mansuetudo* est virtus temperans irrationabiles passiones iræ, juxta mensuram rectæ rationis. Et dicitur, *juxta mensuram rectæ rationis*: nam contra eam potest peccari tum secundum excessum per peccatum iracundiæ; tum secundum defectum per iræ vacuitatem, scilicet non increpando, castigando, & vindicando malum, ubi & sicut oportet.

27. *Clementia* magnam cum Mansuetudine gerit affinitatem, nec aliud est, quam lenitas Superioris adversus inferiorem in constituendis pœnis. Huic per excessum adversatur *Crudelitas*: per defectum vero *nimia*, seu indiscreta *lenitas*.

28. *Studiositas* est virtus, inordinatam sciendi cupiditatem temperans: nam omnis homo naturaliter scire desiderat. Eidem secundum excessum opponitur *Curiositas*, quæ est superflua cognoscendi, aut discendi cura, quamque prohibitam legimus *Ecclesiastici cap. 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris; & in pluribus operibus ejus* (Dei) *ne fueris curiosus*. Secundum defectum adversatur eidem *Negligentia*; quæ est voluntaria omissio eorum addiscendorum, quorum cognitio ad cujusque statum vel officium spectat.

29. *Humilitas* est virtus temperans inordinatum appetitum tendendi ad excelsa. Sive, ut eam S. Bernardus *Tract. De 12. gradibus humilitatis* definit: *Humilitas est virtus, qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit*. Huic secundum excessum contrariatur *Superbia*, de qua jam alibi (e) secundum defectum *nimia abjectio sui*.

30. *Modestia* est virtus moderans exteriores corporis actiones juxta præscriptum rectæ rationis: estque alia Modestia, quæ servatur in verbis; alia, quæ in factis, & alia, quæ in exteriori cultu, sive in decenti apparatu vestium, conviviorum, atque supellectilis, juxta proprii cujusque status mensuram observatur. Modestiæ secundum excessum opponitur *Petulantia*, & *insolentia*: secundum defectum vero *morum Ruditas*.

31. Tandem *Eutrapelia* est virtus, in recreationibus honestis, atque ad animi & corporis refocillationem susceptis, rectum rationis moderamen servans: nam excessum in eisdem, sicut & nimius defectus, in vitio sunt.

32. CONCL. IV. Partes integrantes Temperantiæ sunt Verecundia, & Honestas. *Verecundia* quandoque accipitur pro passione, sicque importat dolorem, vel timorem, consurgentem ex consideratione alicujus facti inferentis dedecus; sed accepta pro habitu vel actu virtuoso, *Verecundia* est virtus a turpibus & inhonestis cupiditatibus retrahens. *Honestas* vicissim est virtus, inclinans ad decorem in abstinentia inhonestarum voluptatum resplendentem.

QUÆSTIO V.

De Fortitudine, ejusque partibus & oppositis Vitiis.

SUMMARIUM.

33. *Ratio ordinis.*
Fortitudo large, quid?
34. *Fortitudo proprie, quid?*
Vir fortis, quis?
35. *Fortitudinis partes potentiales, quæ?*
36. *Magnanimitas, Confidentia, Patientia, & Perseverantia, quid?*
37. *Fortitudini opponitur Timiditas, Stupiditas animi,*
38. *Audacia, & Ignavia animi.*

33 POstquam de Temperantia, quæ turpia refugit, & abstinet ab illicitis voluptatibus, dictum est; restat agendum de Fortitudine, quæ honesta aggreditur, & animi dolorem fortiter sustinet: eo præsertim, quod & ipsa occupetur in moderandis passionibus animi, ne mentem ab honesto avocent, atque illis præsertim, quæ pertinent ad fugã corporalem malorum. Potest equidem Fortitudo in largiori sensu accipi pro firmitate animi in bono honesto, qualis in cujuslibet virtutis actione reperitur: verum in hac acceptatione ea non est virtus a ceteris distincta, sed potius conditio ad omnem virtutem requisita. Proprie igitur loquendo de Fortitudine, sit

34. CONCL. I. *Fortitudo* est virtus, quæ voluntatem inclinat ad labores perferendos, & justa pericula aggredienda. Ita in re communis. Siquidem hæc virtus mediocritatem tenet inter Timiditatem & Audaciam, juxta illud Aristotelis 3. *Eth. c. 6.* dicentis, quod ea sit *Mediocritas circa metum & audaciam*. Nam Fortitudinis virtus consistit in perpessione justorum laborum, quos fugit Timiditas, & in aggressione justorum periculorum, ubi Audacia in quælibet pericula proruit, sive justa sint & honesta, sive non. Unde *Vir fortis* est, qui honestatis causa nunc quidem cum fiducia pericula aggreditur & tolerat, quando, ubi, & sicuti ratio dictat; nunc vero ingruentia mala timet, aut sustinet, quæ & quando timere, aut tolerare oportet. Et de talibus legitur *Hebr. 11. Fortes facti sunt in bello*.

35. CONC. II. Partes Fortitudinis potentiales (nam subjectivas non habet, quia hæc virtus versatur circa materiam valde specialem; quæ plures virtutum species constituere nequit) sunt præsertim Magnanimitas, Confidentia sive Securitas, Patientia, & Perseverantia: quæ quia sunt multum affines ipsi Fortitudini, recte partes potentiales ipsius dicuntur.

36. *Magnanimitas* est virtus, ad opera magna & heroica in omni virtutum genere inclinans. *Confidentia* (quam alii *Securitatem* appellant) est quietatio voluntatis orta ex fiducia, qua quis rationabiliter confidit, se malum imminens superaturum. *Patientia* est virtus, quæ in adversis rebus animi mœrorem temperat, ac mala præsentia æquanimiter tolerat. Et tandẽ *Perseverantia* est virtus, consistens in eo, quod quis in bene cœptis pergat, eaque ad finem continuet; juxta quod *Matth. c. 10.* Salvator ait: *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*.

37. CONCL. III. Fortitudini, quæ hinc timorem, illinc nimiam fiduciam sive audaciam moderatur, per excessum & defectum utriusque opponuntur varia vitia. Inprimis enim per excessum timoris, opponitur ipsi *Timiditas*, qua fit, ut mala imminentia nimium formidentur, & non aggrediantur etiã dum recta ratio dictat aggressionem eorum. Per defectũ vero timoris opponitur eidem *Stupiditas animi*, qua quis ob animi stuporem nulla mala seu pericula formidat, etiam quando eadem formidare & cavere secundum rectam rationem deberet.

38. Deinde per excessum fiduciæ, opponitur Fortitudini *Audacia*, seu temeritas in aggrediendis periculis, quando, quomodo, vel ubi non oportet. Per defectum vero fiduciæ opponitur Fortitudini aliud vitium & dicitur *ignavia animi*, nihil audentis, ubi, quando, & quomodo aggredi, vel sustinere oportet.

QUÆSTIO VI.

Quæ requirantur ad Martyrium?

SUMMARIUM.

39. *Martyrium excellentissimus actus Fortitudinis.*
40. *Martyrium, quid?*
41. *Ad illud in adultis quæ requirantur?*
42. *Quid sufficiat in parvulis?*
43. *Hæretici propter sectam suam occisi, non sunt Martyres.*
44. *Ad Martyrium in adultis requiritur ejus acceptatio.*
45. *Quid, si dormiens occidatur in odium fidei?*
46. *Milites pugnantes contra Infideles, an sint Martyres?*
47. *Quid, si pugnent intentione defendendi fidem?*
48. *Exercent actum valde meritorium.*
Sententiæ notabiles circa hoc.
(f) Vide dicenda in simili n. 55. & 57.
49. *Morientes pro defensione cujuslibet virtutis supernaturalis, sunt vere Martyres.*
50. *Exempla hujus.*
51. *Quid, si Tyrannus alios prætextus fingat?*
52. *Ad Martyrium requiritur, ut mors deferatur; quomodo?*
53. *Missi in carcerem, vel exilium, propter fidem, an, & quando sint Martyres?*
54. *Martyres desiderio, an sint proprie Martyres?*
55. *Pulchra sententiæ circa Martyrium sine sanguine,*
Quæ explicantur.
56. *Morientes in pia causa v. g. servitio pestiferorum, an sint Martyres?*
57. *Sensus fidelium antiquitus circa hoc.*
58. *Ad Martyrium requiritur vel status gratiæ, vel dispositio ad eam.*
59. *Ejusmodi debita dispositio, quæ?*
60. *Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre.*

39 FOrtitudinis virtus vel maxime elucescit occurrentibus malis seu periculis repentinis, iisque maximis, ut-

utputa quæ mortem inferunt. Unde colligunt Doctores, Martyrium esse excellentissimum Fortitudinis actum; Nam Martyres propter testimonium Christi, servandumque bonum veritatis Fidei, ipsam vitam profundere non perhorrescunt. *Martyr* enim græce, latine *Testis* est: unde *Martyres Christi* dicuntur quasi Testes ipsius, sive veritatis, quæ per Christum nobis innotescit. Agendo igitur de Martyrio, sit

40. CONCL. I. *Martyrium* est tolerantia voluntaria mortis ex odio veræ Fidei, vel alterius Virtutis Christianæ inflictæ. Patebit hoc amplius ex declaratione conditionum ad Martyrium requisitarum, unde sit

41. CONCL. II. Ad verum Martyrium, tamquam excellentissimum actum virtutis Fortitudinis, requiritur in adultis ex parte intellectus vera Fides; ac deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro Fide Christi, vel pro defensione alterius Virtutis supernaturalis. Ita communis.

42. Dicitur I. *Requiritur in adultis*. Nam in parvulis, qui nullum actum proprium elicere possunt, datur Martyrium absque actu propriæ voluntatis, quando occiduntur odio Fidei: ut patet in SS. Innocentibus, qui ab Herode Rege propter Christum occisi, rite ab Ecclesia coluntur tamquam Martyres. Ratio est: quia licet nullum possint elicere actum, quo acceptent Martyrium propter Fidem; adhuc tamen re ipsa propter Fidem perdunt animam suam: ergo eam rursum in cœlis invenient, juxta illam generalem promissionem Christi, *Matth.* 10. *Qui perdiderit animam suam propter me inveniet eam*. Quinimmo ex speciali privilegio Christi, occisio propter causam Fidei est parvulis instar Baptismi: unde salvantur, etiamsi in utero materno occidantur propter Christum, utpote proprio sanguine baptizati.

43. Dicitur II. *Requiritur ad Martyrium ex parte intellectus vera fides*: quia ut dicitur *Hebr. c.* 11 *Sine fide impossibile est placere Deo*. Unde Hæretici, si occidantur propter sectam suam hæreticam, quam profitentur, Martyres non sunt: nam ut S. Augustinus *in Psal.* 34. ait, *Martyrem non pœna, sed causa facit: pœna enim communis est latroni & Martyri, hæretico & Catholico, sed causa dispar*.

44. Dicitur III. *Deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro fide Christi*. Siquidem ad Martyrium in adultis omnino requiritur, ut mors voluntarie acceptetur propter Fidei veritatem tuendam: nam sicut ad Baptismum fluminis, ita & ad Martyrium, seu Baptismum sanguinis, requiritur consensus, sive prævia acceptatio illius.

45. Hinc si quis adultus in odium Fidei Christianæ dormiens occidatur, cum antea de morte propter Fidem inferenda nihil omnino cogitasset, sicque eam nullatenus acceptaverit, non est proprie censendus Martyr, prout notat Lessius *l.* 3. *de just. & jure, cap.* 1. *n.* 24. & Layman *lib.* 3. *sect.* 3. *n.* 4. citans Suarezium. Secus foret, si quis ob Fidem in vincula conjectus statuisset secum, mori potius, quam Fidem negare: nam si talis postea in odium Fidei dormiens interficiatur, verus Martyr erit; cum in simili etiam ille Baptismi Sacramentum suscipiat in somnis, qui illud antea desideraverat.

46. Quæres, an milites, qui in bello pro defensione veræ Fidei contra Infideles suscepto pugnantes occiduntur, sint Martyres? Resp. I. Certum est, si ejusmodi milites intentionem suã non referant ad causam Fidei, vel aliud motivum supernaturale, sed ad alium finem, utputa honorem, pecuniam, vel bonum dumtaxat humanum Reipublicæ, eos occumbendo in tali bello neutiquam effici Martyres: cum non moriantur propter Christum, aut in testimonium alicujus virtutis supernaturalis a Deo revelatæ, sed ob finem mere humanum.

47. Resp. II. Supposita pia intentione defendendi veram Fidem contra hostes ejusdem, ipsoque statu gratiæ, milites in tali bello pugnantes exercent actum valde meritorium; si tamen pugnando occidantur, proprie Martyres non sunt. Ratio posterioris partis est: quia milites actu pugnantes, non voluntate, sed potius necessitate mortem sustinent; quinimmo hanc hostibus inferrent, nisi ab ipsis vincerentur. Insuper ipsi non præseferunt mansuetidem Christi, cujus Passio est exemplar veri Martyrii, quique, *cum pateretur, non comminabatur*, 1. *Petri* 2. Lessius *loc. cit. num.* 36. Layman, & alii. Accedit praxis, ac sensus Ecclesiæ, quæ decedentes in actuali pugna numquam consuevit colere pro Martyribus.

48. Prior autem pars ex eo patet: quia milites illi, ceteroquin in statu gratiæ constituti, & ex tali optima intentione pugnantes, publicum Deo, veræque Fidei testimonium perhibent, hujusque augmentum atque propagationem totis viribus promovere satagunt; atque pro ejusdem defensione mortem saltem indirecte acceptant, dum periculo ipsius manifesto sese exponere non perhorrescunt. Huc faciunt verba illa Gregorii Papæ IV. exhortatoria ad milites pro Christianorum defensione pugnantes, & consolatoria morientium in hac piissima intentione, quæ referuntur *c. Omni timore*, 23. *q.* 8. ibi: *Omni timore, ac terrore deposito contra inimicos sanctæ Fidei, & adversarios omnium Religionum agere viriliter studete. Novit enim Omnipotens, si quilibet vestrum morietur, quod pro veritate Fidei, & salvatione patriæ, ac defensione Christianorum mortuus est: & ideo ab eo præmium cæleste consequentur.* Idipsum S. Joannes a Capistrano, suis Crucesignatis contra Turcas, infensissimos Christiani Nominis hostes, prope Belgradum fortiter pugnaturis, affectuose proponebat, illis (apud Wadingum ad Ann. 1456.) verbis: *O quam felices, qui in hac pugna Christi moriuntur; quia statim ab Angelis cum sanctis Martyribus, qui pro Fide mortui sunt, coronabuntur*. (f)

49. Dicitur IV. *Vel pro defensione alicujus veræ Virtutis supernaturalis*: nam non solum, qui propter Confessionem Fidei, sed etiam, qui pro defensione aliarum Virtutum supernaturalium moriuntur, Martyrii palmam consequuntur. Generaliter enim loquendo omnia Virtutum opera, quatenus referuntur in Deum, sunt quædã Fidei protestationes; quia dum quis potius vult mori, quam Deum peccato quopiam offendere, ipso facto protestatur, Deum esse Summum Bonum ac omnibus aliis bonis creatis præferendum; quod est articulus Fidei Christianę.

50. Infertur proinde, quod omnium Virtutum supernaturalium opera possint esse causa Martyrii. Sic enim S. Joannes Baptista est Martyr, quia in odium Virtutis ac Veritatis, quam libere ac impavide prædicabat, fuit occisus. Similiter multæ Sanctæ Virgines sunt Martyres, eo quod fuerint mortuæ pro defensione Virginitatis. Sic enim S. Thomas Episcopus Cantuariensis est Martyr, quia pro Catholica Ecclesia, ejusque Immunitate defendenda mortuus est: idem dicendum de plurimis aliis.

51. Et notandum, quod si quis ob prædictas causas occidatur, vere sit Martyr, licet Tyrannus alios falsos prætextus fingat. Nam & Judæi sub prætextu violatæ Legis Mosaicæ, & quod se Regem fecisset, Christum Dominum veluti malefactorem occiderunt, qui tamen Martyr fuit; immo Dux & Princeps Martyrum. Similiter in primitiva Ecclesia non raro occidebantur Martyres, vere quidem in odium Fidei, sed prætextu perversionis Reipublicæ: quibus similia postmodum plurimis aliis SS. Martyribus falso imposita fuerunt.

52. CONCL. III. Ad Martyrium insuper requiritur, quod mors inferatur, ita ut vel mors re ipsa sequatur (& hoc est perfectissimum, & completum genus Martyrii) vel saltem posita fuerit causa sufficiens, ex qua naturaliter ipsa mors consequeretur, nisi divinitus impediatur. Ita communis, & sequitur Henricus *disp.* 8. *de Baptismo, q.* 1. Sic enim S. Joannes Evangelista ab Ecclesia celebratur inter Martyres, eo quod missus fuerit in ferventis olei dolium: & eadem ratione tres Pueri in fornacem Babylonicam missi, Martyres censentur, quia pro cultu unius veri Dei lethalem cruciatum (etsi postea divinitus impeditum) fornacis ardentis subire non exhorruerunt.

53. Infertur proinde I. Quod proprie & perfecte Martyres non sint, qui in vincula conjecti, vel in exilium acti, aut omnibus bonis suis spoliati, multa pro Fide Christi patiuntur, nisi forte secundum quod ex his mors sequitur; prout notat D. Thomas 2. 2. *q.* 125. *art.* 2. Nam talia de se non sunt illativa mortis: quinimo consueverunt homines omnia hujusmodi subire, & gravissimos etiam corporis dolores sustinere, ut vitã conservarent. Quod si vero ex præmissis ipsa mors sequatur, Martyrium perficitur: ut patet exemplo SS. Martyrum, & Pontificum Marcelli, Joannis, Silverii, Martini, & Pontiani, quos in carcerem, vel exilium missos; atque ibi ærumnis confectos, Ecclesia pro Martyribus veneratur.

54. Infertur II. Quod Maryres solo desiderio non sint proprie

prie Martyres; non obstante, quod amorosissimo ejusmodi desiderio maximum in cælis cumulum meritorum consequantur; ac, etiamsi affectus Martyrii ad effectum non deducatur, nihilominus ipsa sola eorum voluntas *Deo Judice coronetur*, *c. Numquid Cain. de pœnit.dist.1.* Quia videlicet re ipsa non sustinent mortem propter Confessionem veræ Fidei, neque causam proximam illius.

55. Nec obstat id, quod de S. Martino Turonensi Episcopo, canit Ecclesia: *O sanctissima anima, quam etsi gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen Martyris non amisit*. Quod faciunt plures aliæ Sanctorum Patrum sententiæ: ut illa S. Hieronymi, in Epitaphio Paulæ, circa finem. *Non solum effusio sanguinis in Confessione reputatur, sed devotæ quoque mentis servitus immaculatæ, quotidianum est Martyrium*. Accedit D. Augustinus *Serm. 250. de Tempore*, ibi: *Christianis quotidiana Martyria deesse non possunt. Sicut enim Castitas, & veritas, & justitia, Christus est: sic & ille, qui eis insidiatur, persecutor est. Qui & in aliis defendere, & in se custodire voluerit; Martyr erit.* Item S. Bernardus *Sentent. brevior. Parcitas in ubertate, largitas in paupertate, Castitas in juventute, Martyrii est sine sanguine.* Et concordant plures similes SS. Patrum sententiæ. Respondetur enim, hujusmodi auctoritates loqui de Martyrio, non proprie, sed per quamdam similitudinem: ut explicat D. Thomas 2. 2. *q.* 125. *art.*4. *ad* 1. Unde Idem D. Augustinus *lib. de sancta virginitate*, præfert Martyrium perpetuę Virginitati. Martyrium enim inter omnes actus virtuosos maxime demonstrat perfectionem Charitatis, juxta illud Salvatoris, *Joan. 15. Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.*

56. Infertur III. Quod morientes in causa pia, v. g. vitam prostituentes ob amorem Dei in servitio pestiferorum, proprie non sint Martyres, eo quod mors eisdem non inferatur odio Fidei Christianæ, vel alicujus Virtutis supernaturalis. Martyrium enim est testimonium externum, quod Christo, vel ejus doctrinæ præbetur per hoc, quod quis mortem pro ea voluntarie subeat; quod non fit, nisi adsit, qui mortem inferat, ut Christum vel ejus doctrinam nobis auferat. In quo sensu loquitur ille vulgatus, Martyrum patientiam commendans, versiculus: *Actio displicuit, Passio grata fuit:* per actionem denotans crudelitatem Tyrannorum mortem inferentium, per passionem vero patientiam SS. Martyrum.

57. Fatendum tamen, quod olim eos, *qui cum pestis sævissima grassaretur Alexandriæ, morbo laborantibus ministrantes libentissime mortem oppetiere, velut Martyres religiosa fidelium fides venerari consuevit:* ut legitur in Martyrologio Romano, *ad diem 28. Februarii*. Quod quidem factum fuit propter excellentiam operis adeo heroici, atque eximiæ Charitatis, Christo in suis membris (Fidelibus nimirum) exhibitæ. Quamvis simul notanter ibidem addatur ly *velut Martyres*; ad insinuandum, quod proprie loquendo, & in toto rigore, tales non sint Martyres.

58. CONCL. IV. Ut Martyrium cuipiam prosit ad salutē, requiritur insuper status gratiæ, vel saltem legitima dispositio ad gratiam, juxta illud Apostoli 1. *Corinth. 13. Et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Quibus verbis excluduntur illi, qui nec Charitatem habent, nec ad eam sunt dispositi: ut sunt Schismatici, Hæretici, aut alii peccatis mortiferis affectu inhærentes; prout inter alios observat Herinex *disp.8.de Baptismo,q.3.n.24.*

59. Porro dispositio debita ad Martyrium in peccatoribus, non solū est contritio perfecta, sed etiam attritio, ut innuit D. Thomas *part.3.q.78.art.1.* dicens: *Passio pro Christo suscepta obtinet vim Baptismi*: ad hujus enim fructum consequendum sufficit in peccatoribus attritio. Concordat Scotus 4. *dist.4.q.1.§. ex his*, ac sequuntur Lessius, Mastrius, Herinex & alii.

60. Atque de hujusmodi Maryribus verificatur illud D. Augustini, *Serm. 17. de verbis Apostolis*, & refertur *cap. Cum Marthæ §. tertio loco, de Celebrat. Missar Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*. Quod intellige, dummodo de ejusmodi Martyrio propter Christum perpesso legitime constet.

DISTINCTIO II.

De Virtute Justitiæ, ac Jure generatim.

QUÆSTIO I.

Quid sit Justitia, & quæ Virtutes eidem annexæ?

SUMMARIUM.

1. *Justitiæ variæ acceptiones.*
2. *Ejus acceptio magis propria.*
3. *Justitia proprie sumpta, quid?*
4. *Reddit alteri jus, & quale?*
5. *Debitum legale, & Debitum morale, quid?*
6. *Virtutes Justitiæ annexæ, quæ?*
   (a) Tract. 5. Dist. 1. per totum.
7. *Pietas varie accipitur.*
8. *Observantia, quid?*
9. *Justitia proprie dicta, an detur inter patrem & filium, dominum & servum?*
10. *Gratitudo quid?*
    Ejus officia quinque?
11. *Veritas, quid?*
    Mendacium triplex, jocosum, officiosum, & perniciosum.
12. *Amicitia, & Affabilitas, quid?*
    Et quomodo differant?
    Adulatio, & Morositas, quid?

1 JUstitiæ nomen varie sumitur: & inprimis Justitia communissime, ac secundum rationem suam generalissimam aliud non est, quam *rectitudo voluntatis propter se servata*, ut post D. Anselmum *de veritate*, *c. 12.* loquitur Scotus 4. *dist. 46. q.1.* Et hoc modo Justitia in se continet Virtutes omnes atque in S. Scriptura non raro sic accipitur; ut *Matthæi 5. Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam*, & alibi. Deinde sumitur Justitia pro ipsamet rectitudine actus: in quo sensu bona opera exercentes, dicuntur operari justitiam, justa illud *ad Hebr. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam.* Sed de Justitia taliter accepta hic non est sermo.

2. Ulterius igitur, & magis ad propositum, Justitia sumitur pro habitu, seu virtute inclinante voluntatem ad reddendum alteri debitum suum, qualecumque illud sit: juxta quod loquitur Apostolus *ad Rom. 13. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.* Unde Justitia sic accepta, comprehendit sub se omnes eas virtutes, quæ respiciunt alterum in ordine ad reddendum ipsi quoddam debitum; cujusmodi Virtutes recensentur *n.6. & seqq.* Ultimo tandem Justitia sumitur stricte & proprie; quomodo respicit debitum legale, ac jus proprie dictum, reddendum alteri. Et in hac ultima acceptione loquendo de Justitia, sit

3. CONCL. I. *Justitia* stricte & proprie sumpta bene definitur cum Ulpiano *l. Justitia, ff. de Justitia & Jure*, taliter: *Justitia est constans & perpetua voluntas, jus suum unicuique tribuens.* Quæ definitio communiter est recepta, & sensum facit: Justitia est virtus, inclinans, & firmans voluntatem ad perpetuo tribuendum jus suum unicuique. Dicitur, *constans & perpetua voluntas*: quæ particula stat loco generis; Commune est enim omni virtuti, quod sit constans & perpetua voluntas; id est, firmus habitus voluntatis, inclinans ipsam non ad unum dumtaxat diem, vel annum, sed quantum est ex natura talis habitus, perpetuo circa proprium objectum recte operandi.

4. Et additur, *jus suum unicuique tribuens*; sive, ut alii legunt, *jus suum cuique tribuendi*: quæ particula stat loco differentiæ, per quam Justitia differt a ceteris Virtutibus tamquam per proprium objectum, quod est jus suum cuique tribuere. Dum autem dicitur, *jus suum*, id intelligendum est de jure proprie dicto, seu debito legali; non autem de jure large sumpto, ac debito morali tantum. Et per hoc differt Justitia proprie dicta, & hic definita, ab Observantia, Pietate, & aliis hujusmodi Virtutibus, quæ licet alterum respiciant, non tamen reddunt ipsi debitum aliquod legale, seu jus proprie dictum, sed morale solum, ac proinde non sunt Justitia proprie dicta.

5. Porro *Debitum legale* (quod est debitum stricte, & propriedictum) illud est, ad quod reddendum, & quidem quoad æqualitatem, quis lege astringitur. Et additur, *quoad æqualitatem*: quia dum redditur, seu solvitur debitum legale, servatur Justitia proprie dicta, ad quam inter alia requiritur æqualitas dati & accepti; ita scilicet, ut si debeam centum, reddam centum, vel quid æquivalens: & si non posset fieri talis æqualitas, hoc ipso jam non posset esse lex de debito illo totaliter reddendo, utpote cui numquam possit satisfieri, sic-

que

que non interveniret debitum legale. *Debitum morale* econtra dicitur illud, ad quod alteri reddendum obligatur quis solum moraliter,ac ex honestate virtutis:id est, quod vel est altioris ordinis,& ita magnum,ut non possit ei reddi ad æqualitatem, ac proinde solum obligat ad satisfaciendum ipsi pro viribus, seu quantum est moraliter possibile; vel ita parvum, ut non indueat obligationem legalem, & strictam, sed moralem dumtaxat, quæ ex quadam honestate virtutis procedit; prout fit in Virtutibus Justitiæ annexis, de quibus fit

6. CONCL. II. Virtutes Justitiæ annexæ, ac veluti partes ejus potentiales, dicuntur omnes illæ, in quibus intervenit quidem aliquod debitum ad alterum, illud tamen non est legale, sed dumtaxat morale: eo quod sit (uti proxime explicatum) adeo magnum, ut non possit illi satisfieri ad æqualitatem; aut ita parvum, ut non inducat veram obligationem legalem & strictam, sed dumtaxat ex quadam honestate virtutis procedentem. Prioris generis sunt Religio, Pietas, Observantia, & Obedientia, quæ est pars Observantiæ. Posterioris generis est Gratitudo, Veritas, Amicitia, Affabilitas, & si quæ sunt aliæ hujusmodi Virtutes, in quibus est solum debitum morale ad alterum. Ita communis post D. Thomam 2.2. *quæst.* 10. Nam sola illa virtus, quæ respicit debitum legale,ac jus proprie dictum alteri reddendum, censetur Justitia proprie dicta; ceteræ vero, quæ respiciunt quidem debitum alteri reddendum, sed dumtaxat morale, hoc ipso deviant a ratione perfectæ Justitiæ: tamen, quia respiciunt aliquod debitum erga proximum, censentur Virtutes Justitiæ annexæ, ac veluti partes illius potentiales, uti sunt enumeratæ. Et quidem de *Religione* jam dictum est suo loco. (a)

7. *Pietas* quandoque sumitur pro studio internæ devotionis, & sinceri affectus erga Deum & proximum: in quo sensu 1.*Timoth.* 4. dicitur: *Exerce teipsum ad pietatem*, Et infra: *Pietas ad omnia utilis est,promissionem habens vitæ,quæ nunc est,& futuræ*;& alibi. Quandoque Pietas accipitur pro Misericordia, seu benigno affectu erga alios, præsertim filios nostra ope indigentes: qua ratione Pietas passim in S. Scriptura Deo attribuitur, ut *Ecclesiastici* 2. *Quoniam pius, & misericors est Deus*, & alibi. In proposito tamen Pietas sumitur pro speciali virtute, qua debitum cultum exhibemus parentibus, tamquam vitæ & educationis nostræ post Deum auctoribus.

8. *Observantia* est virtus, qua debitus cultus defertur Superioribus,tamquam gubernationis nostræ auctoribus. Sicuti enim pietas colit parentes,eo quod sunt nobis post Deum auctores vitæ,atque educationis nostræ;ita Observantia defert cultum Superioribus,quia sunt auctores nostræ gubernationis. Ad hanc reducitur *Obedientia*, quæ, quatenus est specialis virtus, ideo aliquid facit, quia præceptum est. Et prædictæ tres virtutes,nempe Religio, Pietas, & Observantia respiciunt debitum adeo magnum ad alterum,ut non possit eidem satisfieri ad æqualitatem: unde versiculi illi,

Dignas Cælitibus, Genitoribus, atque Magistris,
Pro merito grates reddere nemo potest.

9. Sed occasione dictorum, Quæres incidentaliter, an inter patrem & filium, dominum & servum(id est,mancipium)possit intercedere Justitia proprie dicta? Resp.negative, loquendo de istis spectatis quoad jura & debita, quæ sunt inter eos qua tales. Ita Aristoteles 5.*Ethic.c.*6.Scotus *cit.dist.*46.*q.*1. alii. Ratio est: quia ad Justitiam proprie dictam requiritur jurium alteritas, id est,jurium Distinctio: atqui hæc non habetur inter patrem & filium, inter dominum & servum qua tales; cum filius & servus non sint sui juris respectu patris,ac domini;ergo.Additur tamen *loquendo de ipsis spectatis quoad iura & debita,quę sunt inter eos qua tales*. Quod enim filius ut filius debet patri, debet ei lege Pietatis, non Justitiæ. Si vero ipsi spectentur,ut sunt distincti homines, atque in multis rebus sui juris,ac diversa jura habentes, sic inter eos potest esse Justitia, & injuria: ut si filius sit emancipatus,vel habeat bona castrensia, aut quasi castrensia, & hæc ipsi a patre contra fas auferantur; item si dominus servum occidat, aut mutilet; nam in vita, membrisque conservandis, servus non subest domino, sed est sui juris.

10. Quantum attinet ad Virtutes posterioris generis, itidem Justitiæ annexas, *Gratitudo* est virtus, qua iis, qui de nobis bene meriti sunt, non solum gratias agimus, sed etiam cum possumus, referimus. Ejus officia sunt quinque, videlicet beneficii accepti æstimatio, ejus benigna acceptatio,gratiarum actio, grata commemoratio, & tandem repensio.

11. *Veritas*, sive *Veracitas* est virtus, qua nos proximis tales dictis & factis exhibemus, quales re ipsa sumus. Huic opponitur *Mendacium*; estque locutio contra mentem, cum scilicet aliud loquimur exterius, aliud interius sentimus. Et dividitur communiter ratione finis, & effectus in jocosum, officiosum, & perniciosum. *Mendacium jocosum* est,quod fit causa voluptatis absque alterius nocumento. *Officiosum*, quod fit causa utilitatis, simulque nemini nocet: & horum utrumque est peccatum ex genere veniale. *Perniciosum* est, quo alicui injuste nocetur,sive alteri prosit,sive non. Et hoc ex genere suo est peccatum mortale, atque gravissime passim in S. Scriptura perstringitur;quamvis per accidens, atque ob levitatem materiæ, seu nocumenti illati, possit esse veniale.

12. *Amicitia* est virtus,qua aliqui mutuam apertamque inter se benevolentiam gerunt, seque invicem bonis affici volunt honestatis gratia, & non solum jucunditatis. *Affabilitas* est virtus, quæ procurat, ut conversatio nostra in communi hominum consuetudine sit grata, & talis, qualem esse decet spectata conditione nostra, & eorum, quibuscum agimus, aliisque circumstantiis. Differt ab Amicitia, quod hæc inter notos dumtaxat, Affabilitas vero inter quosvis, etiam ignotos,locum habeat; item, quod Affabilitas in sermone, & vitæ consuetudine versetur, Amicitia potissimum in affectu. Contra Affabilitatem delinquitur tum per excessum, seu nimio placendi studio, dum quis in omnibus se accommodat aliis,omnia probat, omnia laudat:& hoc, si fiat propriæ utilitatis causa, erit *Adulatio*; si solum,ut quis placeat,is *Blandus* appellatur. Tum per defectum,estque *Morositas*,qua quis proximo in congressibus nonnullam molestiam ac tædium affert, dum parum curat sese accommodare,sed asper est, & pronus ad contradicendum.

QUÆSTIO II.

De divisione Justitiæ in Commutativam, & Distributivam.

SUMMARIUM.

13. *Justitia dividitur in Commutativam, & Distributivam.*
14. *Justitia Commutativa, quæ?*
15. *Qualem servet æqualitatem?*
16. *Justitia distributiva, quæ?*
17. *Hæc servat proportionem Geometricam, illa Arithmeticam.*
18. *Proportio Arithmetica, & Geometrica, quę?*
19. *Utraque Justitia dividitur in præmiativam, & punitivam.*
20. *Justitię objectum, quale?*

13. CElebris est hæc divisio Justitiæ in commutativam, & distributivam, ab Aristotele 5. *Ethic.c.*2. assignata, & communiter recepta. Earum utraque est Justitia proprie dicta, observans debitum legale, & reddens alteri, quod suum est, ad æqualitatem, sed cum discrimine: nam una servat æqualitatem Arithmeticam, altera tantum Geometricam, prout amplius declarabitur.

14. CONCL. I. *Justitia commutativa* dicitur illa, quæ versatur in commutationibus rerum, pactis, & contractibus faciendis. Et hæc tunc observatur, quando fit commutatio rerum secundum æqualitatem dati & accepti: id est, considerando solum valorem rerum sine ullo respectu ad personas, ut videlicet tanti valeat, moraliter saltem, res reddenda, quanti valet accepta, qualescumque tandem sint personæ, sive nobiles, sive ignobiles. Sic fit, quando quis debet alteri centum, & ipsi reddit centum, vel aliquid illis centum æquivalens. Idem accidit in rerum venditionibus, si tanti res vendatur, quanti moraliter saltem, & juxta communem hominum æstimationem, hic & nunc valet.

15. Et additur, *moraliter saltem*. Nam dicta æqualitas non semper debet esse omnino exacta & metaphysica, sed sufficit moralis,quę habetur juxta prudentem hominum ęstimationem, prout inter alios notat Mastrius 3.*Sentent.disp.*3.*num.*150.Patet hoc manifeste in rerum emptionibus & venditionibus, in quibus exacta & metaphysica illa æqualitas attingi semper non potest, sed solum moralis: sic enim equus, aut quodcumque aliud animal vivens, æstimato pretio juste venditur & emitur, non obstante, quod aurum totius Mundi non æquivaleat enti-

entitati unius equi, cum omne vivens simpliciter nobilius sit non vivente; quia in tali venditione & emptione saltem intervenit æqualitas moralis, taxanda juxta prudentem æstimationem hominum, atque exigentiam & utilitatem humani convictus, propter quem hæc utiliora, proinde magis cara, illa vero minus utilia, sicque minus cara esse censentur.

16. CONCL. II. *Justitia distributiva* econtra illa est, quæ commoda & onera communia, utpota officia, beneficia, communes exactiones, tributa, &c. distribuit inter partes Communitatis cum proportione Geometrica ad singulorum merita, vel status conditionem. Ita in re communis. Talis Justitia distributiva debet observari, quando honores vel præmia distribuuntur juxta cujuslibet meritum, & proportionem status, dando scilicet majora magis de Republica meritis, aut in majore dignitate constitutis; & minora aliis juxta cujusque meritum, statusque conditionem. Idem fit in impositione communium onerum: nam plura (ceteris paribus) debet contribuere ad communes Reipublicæ necessitates, qui majora habet bona seu prædia; minus vero, qui minora bona seu prædia possidet.

17. CONCL. III. Justitia commutativa & distributiva varie differunt, præcipue vero in hoc, quod Justitia distributiva servet proportionem sive æqualitatem Geometricam, commutativa Arithmeticam. Ita Scotus 4. *dist.* 46. *quæst.* 1. dicens: quod in *distributiva requiratur æqualitas proportionis, non quantitatis: in commutativa secundum aliquos æqualitas quantitatis, non tamen proportionis.* Mastrius *disp.* 3. *Theolog. Mor. num.* 1. & alii. Ratio est: quia finis intrinsecus Justitiæ commutativæ est, constituere æqualitatem inter datum & acceptum, v.g. centum reddendo pro centum: Justitiæ vero distributivæ finis intrinsecus est, constituere æqualitatem inter proportionem & proportionem, ut nimirum talis sit proportio inter res & onera, quæ distribuuntur, qualis est proportio inter conditiones personarum, quibus fit distributio.

18. Porro per *æqualitatem*, seu *proportionem Arithmeticam*, intelligitur vera æqualitas rei ad rem, ut centum ad centum, aut alterius justi pretii ad rem emptam, sine ullo habito respectu ad personas. Per *proportionem Geometricam* vero intelligitur ea, qua singulis tribuitur id, quod debent habere, cum inæqualitate tamen, juxta scilicet inæqualitatem ipsarum personarum, & cum proportione ad statum atque conditionem singulorum. Unde sequitur & alia differentia: nam in Justitia distributiva, atque proportione Geometrica, habetur respectus ad personas, earumque qualitates, prout patet in exemplis *n.* 16. adductis: secus fit in justitia commutativa, & proportione Arithmetica, ubi sine ullo personarum respectu res ipsæ (id est, data & recepta) inter se comparantur.

19. CONCL. IV. Utraque hæc Justitia, scilicet tam commutativa, quam distributiva, dividitur ulterius in præmiativam, quæ pro meritis reddit præmia; & in punitivam, seu vindicativam, quæ pro delictis reddit supplicia. Ita Doctores communiter, & probatur inductione. Quia in primis Justitia distributiva tunc est præmiativa, quando honores, officia, & hujusmodi, in præmium præstitorum beneficiorum distribuit, inæqualiter tamen juxta inæqualitatem ac proportionem status & conditionis singulorum, dando scilicet plus personis in majore dignitate constitutis, & minus in minore dignitate constitutis; prout communiter fieri solet. Tunc vero Justitia distributiva est punitiva, quando nocentes, ut par est, suppliciis afficit, habita tamen ratione dignitatis, seu status personarum; sic adulterium v. g. in privatis personis alicubi pro prima vice punitur, statuendo ipsas cum publico despectu ante fores Ecclesiæ; in personis autem dignioribus mulcta pecuniaria. Et simile quid in multis aliis pœnis infligendis observari solet. Deinde, quod dicta divisio conveniat Justitiæ commutativæ, patet ex eo; quia hæc tunc censetur esse præmiativa, quando distribuuntur æqualitate præmia juxta æqualitatem meritorum, nulla habita ratione conditionis, dignitatis & status personarum, quibus fit illa distributio. Est etiam punitiva, quando æqualia pro delictis supplicia inferuntur: sic enim commutando, pro meritis redduntur præmia æqualia, pro delictis vero supplicia. Mastrius *in* 3 *disp.* 7. *n.* 177. post Scotum, 4. *dist.* 46. *q. un. §. hic primo*, & alios.

20. Quæres, quodnam sit objectum Justitiæ proprie dictæ? Resp. Cum communi, objectum ejus esse jus proprie dictum, seu jus alteri obstrictum. Ratio est: quia illud est objectum formale virtutis, ad quod virtus principaliter ordinatur: atqui Justitia proprie dicta principaliter ordinatur ad hoc jus constituendum, alterique reddendum, ut patet ex ejus definitione *n.* 3. data: ergo. Restat proinde de hoc jure agendum.

QUÆSTIO III.

Quid, & quotuplex sit Jus? Ubi & de Actione reali, & personali.

SUMMARIUM.

21. *Juris variæ acceptiones.*
 (c) Ut dictum Tract. 2. dist. 1. n. 3. & seqq.
22. *Jus, ut est objectum Justitiæ, quid?*
23. *Dividitur in Jus ad rem, & in*
24. *Jus in re; quid?*
25. *Jus in re, & Jus ad rem, quomodo differant?*
26. *Actio, quid?*
 (d) De hac infra Tract. 9. Dist. 5. n. 117. & 118.
27. *Dividitur in Actionem realem, & personalem.*
28. *Realis, seu Actio in rem, &*
29. *Personalis, seu Actio in personam, quid?*

21. ADvertendum, quod Jus varias habeat acceptiones. Quandoque enim Jus accipitur pro facultate aliquid agendi legitime, & inculpate: quomodo dici solet, aliquem uti jure suo, dum id agit, quod licite agere potest. Interdum pro sententia Judicis, ut *c. ult. de Constitut. in* 6. ibi: *Extra territorium Jus dicenti impune non paretur.* Aliquando pro ipsa Juris, seu Legum scientia; quo modo Studiosi, qui jus Civile aut Canonicum audiunt, dicuntur Juri operam dare. Sumitur præterea nomen juris, ut idem est ac Lex: quo pacto illud dividi solet in Jus naturale & positivum, in Jus Divinum & humanum, & hoc rursum in Jus Canonicum & civile. (c) Tandem, & quantum ad propositum, jus accipitur, prout est objectum Justitiæ: de quo loquendo, sit

22. CONCL. I. *Jus* est facultas seu potestas legitima, quam quis habet ad aliquam rem obtinendam, vel retinendam, aut ad aliquid faciendum, ita ut ab illius rei obtentione, seu retentione, vel ab illa actione facienda licite impediri non possit. Ita Mastrius *disp.* 3. *Theol. Mor. n.* 2. Sive, ut alii brevius loquuntur, *Jus* est facultas utendi re pro libitu citra injuriam alterius.

23. CONCL. II. Jus taliter acceptum præcipue dividitur in Jus ad rem, & Jus in re. Ita communis; & habetur *c. ult. de Conceß. Præbend. in* 6. ibi: *In quibus Beneficiis jus non esset quæsitum in re, licet ad rem.* Porro *Jus ad rem* dicitur, quo ipsa res nondum est affecta seu obligata, sed habetur tantum Jus in ordine ad acquirendam possessionem & dominium illius rei, antequam hæc actu possideatur. Sive, ut alii loquuntur, *Jus ad rem* (quod etiam *Jus personale* vocatur) illud est, quod non tribuit actionem in rem ipsam, sed tantum in personam, se ab illius rei consecutione impedientem. Et tale Jus est, quod alicui competit per donationem, emptionem, aliosque hujusmodi contractus erga rem sibi donatam, venditam &c. antequam illius rei traditio sibi fiat: si enim res illa alteri vendatur, ac re ipsa tradatur, manebit ipsi, nec poteris tu eam vendicare, aut in judicio repetere, quia res illa nondum erat tua facta ante actualem traditionem, sed tantum habes actionem personalem in eum, qui te fraudavit. Tale etiam Jus ad rem est illud, quod quis consequitur per electionem, postulationem, aut præsentationem ad Beneficium Ecclesiasticum; item per institutionem in hæredem ante aditionem hæreditatis, & hujusmodi.

24. *Jus in re* econtra dicitur illud, quod rem ipsam sibi devinctam & obligatam habet: sive, quod habetur in re aliqua, cujus possessio & dominium actu jam cuipiam est comparatum. Aut magis juridice loquendo, *Jus in re* dicitur illud, quod tribuit actionem in rem ipsam, seu actionem realem quæ dicitur *Rei vendicatio*, sive (ut alii loquuntur) *Rei vindicatio*, de qua mox plura. Et tale Jus in re est illud, quod habetur per emptionem, & alios contractus, secuta rei traditione; item quod acquiritur in Beneficio Ecclesiastico per actualem ejus collationem, sive investituram, ac hujusmodi.

25. Est notabile discrimen inter Jus in re, & Jus ad rem. Siquidem Jus in re ita facit rem propriam illius, qui habet tale Jus respectu ipsius rei, ut in quocumque loco hæc sit, & ad

ad cujuscumque manus deveniat, is habeat facultatem, ubicumque eam repererit, recipiendi, & a quocumque repetendi, & quisquis eam receperit, ex Justitia teneatur ipsam restituere. Sic v.g. si equus Petri fuit furto ablatus, poterit eum Petrus repetere, ubicumque invenerit, non obstante, quod alius equum bona fide emerit: quia talis equus est Petro obstrictus, & ipse respectu hujus equi habet jus in re; omnis autem res transit cum suo onere, quo est affecta. Ceterum Jus ad rem non tribuit hujusmodi facultatem in rem ipsam, sed titulum dumtaxat justum, & Jus aliquod inchoatum ad acquirendum illius rei dominium. Ex quo fit, quod si quis impediatur a consecutione talis rei, respectu cujus sibi competit Jus ad rem, non possit rem ipsam vindicare, atque in judicio repetere, sed dumtaxat actionem personalem instituere adversus eum, qui ipsum injuste impedit, vel impedivit ab illius rei consecutione. Hoc ut melius intelligatur.

26. Quæres, quid sit actio generatim, simulque Actio realis, & personalis? Resp. I. *Actio* generatim aliud non est, quam *Jus persequendi in judicio, quod sibi debetur*. Ita habetur §. 1. *Instit. de Actionibus*, estque communis. Dicitur, *In judicio:* Quia nemo sibi ipsi Jus dicere potest, neque quod sibi debetur, privata occupare auctoritate, cum idcirco constituti sint Magistratus: dummodo excipiatur casus, in quo locus est occultæ compensationi (d) aut quando est periculum in mora, prout a fure in furto deprehenso quilibet repetere potest rem furtivam.

27. Resp. II. Actio ut sic recte dividitur in Actionem realem, & personalem. Ita communis: & habetur clare §. *Omnium, Instit. de Action.* ibi: *Omnium autem actionum summa divisio in duo genera deducitur: aut enim in rem sunt, aut in personam. Nam agit unusquisque aut cum eo, qui ei obligatus est, vel ex contractu, vel ex maleficio: quo casu proditæ sunt actiones in personam, per quas intendit adversarium ei dare, aut facere oportere, & aliis quibusdam modis. Aut cum eo agit, qui nullo jure ei obligatus est, movet tamen ei de aliqua re controversiam: quo casu proditæ actiones in rem sunt; veluti si rem corporalem possideat quis quam Titius suam esse affirmet, possessor autē dominum ejus se esse dicat; nam si Titius suam esse intendat, in rem actio est*. Hæc ibi. Et sciendum, quod actiones in rem, alio nomine in Jure appellentur *Vendicationes*; & Actiones in personam dicantur *Condictiones*, ut habetur §. *Appellamus, Instit. de actionibus*.

28. Resp. III. *Actio realis* (quæ & *Actio in rem* appellatur) ea est quæ adhæret rei ipsamque insequitur; adeo, ut in cujuscumque possessionem res nobis obligata devenerit, ab eodem reposci, & vendicari possit; & si probaverimus, rem esse nostram, etiam in Judicio necesse habeat possessor eam nobis restituere. Ita habetur tum *cit. §. Omnium, Instit. de Action.* tum *l. Officium, ff. de Rei vendicatione*, estque communis. Porro, ut dictum, hujusmodi Actio in rem appellatur etiam *Rei vendicatio*: nam *Vendicare rem*, sive (ut Moderni passim loquuntur) *Vindicare*, idem est, ac rem sibi appropriare, & dicere esse suā, & per hoc intendere, ut sententia judiciali res illa declaretur esse sua, ejusque dominium sibi applicetur.

29. *Actio personalis*, seu *Actio in personam*, est illa, quæ proxime tendit in personam nobis obligatam ex contractu aliquo, vel delicto. Et dicitur, *personalis*: quia quamvis hęc actio sit in ordine ad aliquid recuperandum ab adversario, quod tibi fieri vel dari ab eo petis; nihilominus actio illa ita cohæret personæ, ut ipsa contra alium, qui rem illam forte detinet, institui non possit. Sic v.g. si mutuo dedisti Cajo centum florenos, quos ille Titio donavit, & tradidit, in hoc casu actio dumtaxat personalis contra Cajum, nulla vero contra Titium tibi competit.

DISTINCTIO III.

De Speciebus Juris in re.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Dominium?

SUMMARIUM.

1. *Juris in re species, quæ?*
2. *Dominium communissime, quid?*
   Dominium Divinum, & humanum.
3. *Dominium humanum aliud jurisdictionis, aliud proprietatis.*
4. *Dominium proprietatis perfectum, &*
5. *Imperfectum.*
   Hoc subdividitur in Dominium directum, & Dominium utile.
6. *Alia de Dominio remissive.*

1 Juris in re variæ sunt species, quarum aliquæ rem ipsam, aliæ usum rei respiciunt. Et quidem prioris generis est *Dominium*, quo quis de re sua potest facere quod vult, dando, vendendo, commutando, &c. & si impediatur, potest in Judicio experiri, prout *n.* 4. declarabitur. Accedit *Possessio*, quæ (si est justa, simulque pacifica) Dominio addit, quod in tali jure non impediatur. Et tandem *Proprietas*, quæ insuper dicit, quod quis in tali jure parem non habeat. Posterioris generis, sive Juris in usu rei, duæ sunt species, videlicet *Ususfructus*, & *Usus juris*: de quibus in progressu breviter. Incipiendo igitur a Dominio, ejusque divisionibus, sit

2 CONCL. I. *Dominium* communissime sumptum aliud non est, quam facultas disponendi de re tamquam sibi subjecta. Sic quippe juxta communem apprehensionem Dominium habere censetur qui aliquid habet, de quo jure proprio, seu citra alterius ordinationem, disponere pro nutu possit; quod idcirco dicitur esse suum. Atque in hac tam generali acceptione illud cumprimis subdividitur in *Dominium Divinum*; quale competit Deo per essentiam in omnes creaturas: & in *Dominium humanum*, quod convenit homini per participationem, seu potestatem sibi a Deo collatam in alias creaturas; juxta illud *Gen.* 1. *Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & universis animantibus, quæ moventur super terram*. Et de hoc Dominio humano, quod & *Politicum* appellant, agitur in proposito.

3. CONCL. II. Dominium humanum, seu politicum, aliud est Dominium jurisdictionis, & aliud Dominium proprietatis: quorum quodlibet denuo subdividitur. Ita communis, & patet inductione. Et quidem *Dominium jurisdictionis*, est potestas gubernandi suos subditos, id est, illis aliquid pręcipiendi, vel prohibendi, ac illos judicandi, puniendi, vel præmiandi; hi quinque enim sunt actus gubernandi. Porro Dominium jurisdictionis subdividitur in sæculare; quale est in Imperatoribus, Regibus, Ducibus, &c. respectu populorum sibi subditorum in negotiis sæcularibus: & in Ecclesiasticum, quale est in Summo Pontifice, Episcopis, aliisque Prælatis Ecclesiasticis, qui habent subditos in spiritualibus. *Dominium proprietatis* econtra est Jus disponendi de re sua pro libitu, nisi lege prohibeatur, de quo potissimum loquemur.

* Ante ulteriorem tamen hujus Dominii proprietatis declarationem & divisionem adhuc prænotatum velim circa Dominium Jurisdictionis temporalis, quod eadem gaudentes inter alia a subditis etiam prætendant certa servitia, seu operas rusticas, de quibus fusissime per plures articulos Illustriss. D. Schmid *in Comment. ad Statuta Bavarica Tit.* 22. tractat, sapienter advertendo, quod sæpius contra justitiam in iisdem contingant abusus, e. g. dum prætendunt a subditis tales operas ad quæstus, & magna exinde captanda lucra; cum tamen intuitu jurisdictionis Bassæ præcise debeantur ad necessitatem corporalem, & domesticam Dominorum Jurisdictionalium sublevandam. Item dum Domini Jurisdictionales opera hac rusticorum non indigentes extorquent ab invitis per varias fraudes, vel metu injuste incusso multas loco earum pecunias; cum tamen operæ sint in obligatione, non ipsa pecunia: aliud autem pro alio, invito debitore, peti nequeat *l.2.ff.si cert.pet.* Item dum prædictas operas subditorum, quibus ipsimet Domini Jurisdictionales revera non indigent, aliis Dominis pro pecunia concedunt; cum tamen ordinarie hæ sint servitia obsequialia & personalia, quæ aliis locari, aut delegari nequeunt. *l.26. §. 12. de Condict. indebiti*. Unde pro praxi, si similia proponunt tales Domini in Confessionali consilii causa &c. Tu mi bone Confessarie bene observa, ne decipiaris admittendo in præjudicium subditorum, quæ a parte rei non sunt licita. Potius, nisi Jure etiam Patrio sis versatus, mitte similes ad Jurisperitos doctos, & conscientiosos, qui præter Jura simul attendentes ad conventiones & pacta, Dominos inter & subditos inita, melius eosdem instruere poterunt, quænam operę, & qualiter subditis a Dominis Jurisdictionalibus imponi citra pec-

peccatum injustitiæ valeant. Nunc pergendo ad alterum Dominium, nimirum Proprietatis, sit *

4. CONCL. III. Dominium proprietatis aliud est perfectum, aliud imperfectum. Ita rursum communis. *Dominium proprietatis perfectum* (quod & *plenum* dicitur) communiter solet definiri, dicendo: *Dominium est jus perfecte disponendi de re corporali, nisi lege probibeatur*. Dicitur *jus*: quæ particula stat loco generis. Dicitur, *perfecte disponendi de re*: quæ particula stat loco differentiæ, simulque denotat, hic definiri Dominium perfectum seu plenum, virtute cujus potest quis perfecte disponere de re sua, eaque uti pro suo arbitratu, ipsam vel servando, vel vendendo, donando, commutando, vel etiam destruendo, *nisi lege probibeatur*. Et hoc ultimum idcirco additur: quia licet Dominium ex natura sua tale sit, ut tribuat potestatem disponendi de re sua pro libitu, tamen interdum lege prohibente fit, ut hæc potestas non possit exire in Actum. Sic pupillus prohibetur alienare rem suam, cum tamen sit verus dominus: similiter quandoque lege prohibente non licet vendere res suas externis Nationibus, eo quod sit prohibita talium mercium extractio e Provincia; quibus similia contingunt passim in aliis casibus.

5. *Dominium proprietatis imperfectum* (cui pariter convenit proxime data Dominii definitio, dummodo in ea omittatur ly *perfecte*) vel habeat tantum proprietatem rei absque emolumentis seu fructibus, vel econtra emolumentum absque proprietate: & juxta hoc subdividitur in directum, ac utile. *Dominium directum* continet solam rei proprietatem: unde habens hujusmodi Dominium dici solet *Proprietarius*, id est, habens talis rei proprietatem. Et tale Dominium directum habet Princeps in Feudis, Dominus in prædio ad Emphyteusin dato, & omnis ille, qui dicitur dominus cujuspiam rei, cujus Ususfructus alteri concessus est. *Dominium utile* dumtaxat, continet solam rei utilitatem, seu emolumentum: & tale est, quod habet Feudatarius, Emphyteuta, Usufructuarius, &c. respectu illius rei, quam ab alio accepit in Feudum, Emphyteusin, vel cujus habet Usumfructum.

6. Ceterum de Dominio hactenus explicato, & quibus competat, quibusque modis acquiratur, plures occurrunt difficultates; de quibus in sequentibus Distinctionibus dicetur, postquam in præsenti ceterarum specierum Juris natura fuerit explicata.

* Ante ulteriorem tamen ceterarum specierum explicationem adhuc prænotatum velim circa Dominium Jurisdictionis temporalis, quod eadem gaudentes inter alia a subditis etiam prætendant certa servitia, seu operas rusticas, vulgo in nostra Patria *Scharwerck* vocatas, de quibus fusissime per plures articulos Illustriss. D. Schmid *in Comment. ad Statuta Bavarica Tit.* 22. tractat, sapienter advertendo, quod sæpius contra Justitiam in iisdem contingat abusus, dum prætendunt a subditis tales operas ad quæstus, & magna exinde captanda lucra, dum tamen intuitu Jurisdictionis Passæ præcise debentur ad necessitatem corporalem, & domesticam Dominorum Jurisdictionalium sublevandam: Item dum Domini Jurisdictionales opera hac Rusticorum non indigentes extorquent ab invitis per varias fraudes, vel metu injuste incusso multas loco earum pecunias; cum tamen operæ sint in obligatione, non ipsa pecunia, aliud autem pro alio invito debitore peti nequeat. *Lib. 2. ff. si cert. pet.* Item dum prædictas operas subditorum, quibus ipsimet Domini Jurisdictionales revera non indigent, aliis Dominis pro pecunia concedunt; cum tamen ordinarie hæ sint servitia obsequialia, & personalia, quæ aliis locari, aut delegari nequeunt. *Lib. 26. §. 12. ff. de conditione indebiti*. Unde pro praxi, si similia proponunt tales Domini in Confessionali Consilii causa &c. Tu mi Confessarie bene observa, ne decipiaris admittendo Hisce in præjudicium subditorum, quæ a parte rei non sunt licita. Potius, nisi in Jure etiam patrio sis versatus, mitte similes ad Jurisperitos doctos, & conscientiosos, qui præter Jura simul attendentes ad conventiones, & pacta, Dominos inter, & subditos inita, melius eosdem instruere poterunt, quænam operæ, ac qualiter subditis a Dominis Jurisdictionalibus imponi citra peccatum injustitiæ valeant. *

QUÆSTIO II.
Quid sit Ususfructus?
SUMMARIUM.

7. *Ususfructus, quid?*
Jus utendi, & Jus fruendi, quomodo differant?
8. *Fructus rei, quid?*
9. *Usufructuarius, quid?*
10. *Usufructuarius ad quid teneatur?*
11. *Tenetur recte colere rem Usufructuariam.*
Et in ea modicas expensas facere.

7 CONCL. I. *Ususfructus* recte definitur, docendo: *Ususfructus est jus alienis rebus utendi, fruendi, salva rerum substantia*. Ita habetur *Lib. 1. ff. de Usufructu, & §. 1. Instit. eod.* estque communis. Et quidem in hac definitione ly *Jus*, stat loco generis; reliqua ponuntur loco differentiæ. Dicitur deinde, *utendi*; & mox additur ly *fruendi*, id est, percipiendi fructus rei: ut indicetur effectus illius juris, quod tribuitur cuipiam per Usumfructum, qui est legitima potestas utendi re aliena, salva tamen ejus substantia. Tum quia *Jus utendi*, & *Jus fruendi* re aliena, valde differunt: nam is, qui habet solum Jus utendi re aliqua, gaudet nudo dumtaxat usu illius, ita ut quamvis possit re illa uti pro suis necessitatibus, ex ea tamen fructus non percipiat. Sic qui habet Jus utendi equa alterius, potest quidem ea uti ad suas necessitates; fructus tamen ejus, id est, equæ partus non erit suus, sed domini proprietarii equę. Econtra Jus fruendi tribuit cuipiam hujusmodi jus, seu potestatem percipiendi fructus rei alienæ: quale jus utendi & fruendi simul, importat Ususfructus, ut ex ipso nomine patet; ac proinde Ususfructus est pinguior usu Juris.

8. Porro *fructus rei* dicitur, quidquid salva rei substantia ex re illa est perceptibile. Sic censetur esse fructus in grege ovium, aliorumque animalium, lac, lana, fœtus; in fundo fœnum, segetes, fructus arborum, virgulta, arboresque cęduæ, ita ut succidi possint (non vero fructiferæ) lapides in lapicidinis; in domo locatio, & his similia: prout habetur *L. 10. & seq. de Usufructu*.

9. Dicitur ulterius in definitione Ususfructus, *re aliena*: Ut excludatur jus utendi & fruendi, quod quisque habet in re sua, cujus plenum obtinet Dominium: quia talis non dicitur Usufructuarius, non obstante, quod utatur re illa, ejusque fuctus percipiat; sed dicitur Dominus illius rei, quod est quid majus. Tandem additur, *salva rei substantia*; quia Usufructuarius (id est, ille, qui habet Usumfructum rei alienæ) tenetur rem illam, ex qua fructus percipit, integram Proprietario servare.

10. Quæres, ad quid teneatur Usufructuarius? Respond. Usufructuario in primis incumbit solvere impensas, quę ratione fructuum percipiendorum fieri debent. Tenetur insuper Usufructuarius ad præstandas collectas, tributa, & similes pręstationes reales, quæ pro re fructuaria debentur, prout habetur decisum *l. Hactenus. ff. de Usufructu*. Nam *Qui sentit onus, sentire debet commodum, & econtra*; juxta Regulam 50. Juris in 6.

11. Tenetur rursum Usufructuarius rem illam, cujus habet Usumfructum, recte colere, eaque quasi bonus paterfamilias uti; prout liquet ex ipsa definitione Ususfructus, dum dicitur esse jus utendi, & fruendi *salva rei substantia*. Hinc inferunt Doctores, idque desumunt ex *cit. l. Hactenus, ff. eod.* quod, qui habet Usumfructum fundi, teneatur in locum arborum demortuarum novas subserere, juxta arbitrium boni viri; & qui habet Usumfructum ædium, teneatur saltem modicas expensas facere ad sarta tecta conservanda. Dicitur, *modicas expensas*: nam magnas non tenetur ipsemet Usufructuarius, sed Proprietarius rei, nisi forsan aliter inter eos conventum fuerit. Omittuntur nonnulla alia, obligationem Usufructuarii, ipsumque Usufructum concernentia, cum sit materia magis Juridica, & plurimum pendeat ex particularibus pactis, & conventionibus cum Domino proprietario initis.

QUÆSTIO III.
De Usu juris, & variis ipsum concernentibus.
SUMMARIUM.

12. *Usus facti, & Usus juris.*
13. *Usus juris, quid?*
14. *Et quomodo differat ab Usufructu?*
15. *Usuario, quæ jura competant, nec ne?*

16. *Habenti Usum domus quid liceat?*
17. *Minus juris est in Usu, quam Usufructu.*

12. Advertendum, quod Usus dupliciter sumi possit. I. Pro ipso actu utendi re alterius, sive pro actuali usu licito rei alienæ; & dici solet *Usus facti*, seu *nudus Usus rei*: qualis est actualis equitatio ex permissione proprii Domini facta in equo alieno, vel actualis inhabitatio domus alienæ, & hujusmodi. II. Accipitur Usus pro ipsomet jure utendi re aliena, v. g. pro jure illo, quod quis ratione prævia solutionis habet equitandi tali equo, vel inhabitandi domum alienam; & vocari solet *Usus juris*: de quo loquendo, fit

13. CONCL. I. *Usus juris* recte solet definiri, dicendo: Usus est jus utendi tantum re aliena, salva ejus substantia: Ita Doctores communiter. Dicitur, *jus utendi*: quia hic definitur Usus juris, non autem Usus facti tantum; de hoc enim, cum nihil juris præbeat utentibus, minus soliciti fuerunt Doctores. Ejus tamen mentio fit *c. Exiit*, *§. Nec quisquam*, *de verb. sig. in 6.* ubi Pontifex sic loquitur: *Qui, inquam, usus non juris, sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum, in utendo præbet utentibus, nihil juris.*

14. Dicitur ulterius, *utendi tantum.* Per quam particulam Usus juris differt ab usufructu, cum quo in ceteris particulis omnino convenit: siquidē minus juris est in Usu, quam in Usufructu; & cui Usus alicujus rei competit, vel in testamento relictus est, uti quidem ea re potest, frui vero non potest.

15. Infertur proinde, quod Usuarius, id est is, cui Usus alienæ rei, v. g. horti, est concessus, possit quidem in ipso horto deambulare, ac poma, olera, & reliqua quæ ibi nascuntur, ad suum suæque familiæ, & hospitum victum accipere, *l. plenum, ff. de Usu & habitatione.* Non possit tamen omnes fructus recipere, eosque suo arbitratu vendere, seu alienare; sicuti posset, si haberet Usumfructum horti. Item, si cui testamento legetur Usus jumentorum, vel gregis ovium aut vaccarum, non potest percipere pecorum fœtus, vel lanam (hæc enim in fructu magis, quam in Usu numerantur) neque lac, nisi in modica quantitate: & quatenus ad victum quotidianum opus est: potest autem bobus, vel jumentis uti ad arandum, ad agrum stercorandum, & ad omne aliud ministerium, ad quod boves apti sunt; prout expresse habetur decisum *cit. l. Plenum, ff. de Usu & habitat.* & §. 1. *Inst. eod.* cum concordantiis.

16. Similiter, cui Usus domus, seu inhabitatio ejus relicta fuit in testamento, aut aliunde competit de jure, potest quidem non solum in propria persona, sed etiam cum sua familia in ipsa habitare, imo & inquilinum secum recipere, aut aliquos hospites: non tamen potest domum alteri locare, neque inhabitationem ejus alicui concedere sine se, neque Usum hujusmodi vendere: prout similiter decisum habetur l. *Cui usus, & seqq. ff. de Usu & habitatione.*

17. Ex quibus patet, minus esse juris in Usu, quam in Usufructu: nam prædicta omnia (dempta venditione Ususfructus) competunt Usufructuario, non autem Usuario tantum. Ceterum illis ipsis modis, quibus Ususfructus constituitur, vel finitur, etiam nudus Usus constitui, atque definere solet, *cit. §. 1. Instit. de Usu & habitatione*, de quibus plura Juris Consulti.

QUÆSTIO VI.

Quid, & quotuplex sit Possessio, & quæ ejus privilegia?

SUMMARIUM.

18. *Possessio, unde sic dicta?*
Varie accipitur.
19. *Ejus divisio.*
20. *Possessio facti, seu naturalis tantum, & Possessor bonæ, & malæ fidei.*
21. *Possessio juris & facti simul, quid?*
22. *Possessionis definitio explicatur.*
Res incorporales proprie non possidentur.
Res corporales, & incorporales, quæ?
23. *Depositarius non possidet cur?*
24. *Possessionis privilegia plura.*
25. *Enumerantur præcipua.*
(a) Dist. 6. n. 5. & seqq.
26. *Possessor, si spolietur, ante omnia restitui debet.*
Possessor invasus potest vim vi repellere.

18. Possessio sic dicitur a pedibus, & sonat idē quasi *pedum positio*, prout notatur *l. 1. ff. De acquirenda vel amitt. possess.* nam per pedum positionem super bona immobilia, utputa super agrum, vel domum, solet acquiri Possessio. Tribuitur autem hoc nomen interdum ipsis rebus possessis; ut *Psalm. 77. Tradidit possessionem eorum igni.* Et *Matth. 19. Erat enim habens multas possessiones*, & alibi. Verum hoc loco Possessio accipitur pro actu, vel jure possidendi, a quo denominatur quis possessor. Et notanter sub disjunctione dictum est, *pro actu, vel jure possidendi*: hæc enim duo non sunt idem, & quamvis possint in simul conjungi (ut fit in Possessione juris & facti simul) adhuc tamen ab invicē separari valent, prout accidit in Possessione facti tantū. Hinc fit

19. CONCL. I. Possessio ut sic dividitur in Possessionem juris tantum, facti tantum, & in possessionem juris & facti insimul. Ita in re communis; & patet inductione. Siquidem *Possessio juris tantum* (quæ alio nomine appellatur *Possessio civilis*) est ipsummet jus possidendi rem, solo animo retentum: & habetur, quando quis rem suam ipso facto non amplius possidet, nihilominus de jure, sed solo animo, ejus possessionem retinet, & continuat. Hoc modo civiliter, seu de jure possidet, qui abest quidem a rebus suis, adhuc autem animo eas possidet, seu occupat, eo quod non discesserit inde animo relinquendæ possessionis, sed postea reversurus.

20. *Possessio facti tantum* (quam & *naturalem tantum* appellant) est solus actus possidendi sine jure: & talem dumtaxat possessionem habet possessor rei alienæ, eo quod jure possidendi sit destitutus. Ubi simul advertendum, quod si possessor rei alienæ possideat eam ut suam bona fide (id est, si ipse habeatur pro domino, ac ipsemet bona fide credat, se esse dominum hujus rei, revera tamen non sit, sed ad alium pertineat rei illius dominium) tunc dicatur is *Possessor bonæ fidei*, atque ejusmodi rem bona fide possidere. Si quis vero rem alienam mala fide possideat, bene sciens, eam rem non esse suam; prout fur possidet rem furtivam, dicitur is *Possessor malæ fidei.*

21. Tandem *Possessio juris & facti simul* (quæ etiam *civilis & naturalis simul* est) vocatur ea, quæ includit simul utrumque, id est, tam jus, quam actum possidendi. Et talis Possessio competit cuilibet domino, rem suam per corporalem insistentiam possidenti; id est, qui in re, quam de jure possidet, vel in aliqua parte ejus præsens existit, aut saltem res possessa est in conspectu ejus, ut ipsam videat, vel partem ejus; nam quodlibet horum sufficit ad possessionem facti seu naturalem continuandam, sive dein tale quid fiat per se, sive per alium suo nomine. Et de hac loquendo, ulterius fit

22. CONCL. II. *Possessio* est rei corporalis detentio, corporis, & animi, & juris adminiculo. Ita Glossa communiter recepta *L. 1. ff. de acquirenda vel amitt. possess.* Dicitur, *detentio rei*: quia ad hoc, ut quis rem actu possideat, necesse est, eam aliquo modo detinere, seu occupare, vel per se, vel per alium, qui suo nomine eam detinet: hoc enim essentialiter requiritur ad possessionem juris & facti simul, de qua procedit data definitio. Et additur, *rei corporalis*: nam res incorporales proprie non possidentur, sed dicuntur quasi possideri, *arg. c. Cum Ecclesia, de causa Possess.* Ubi Pontifex possessionem juris spiritualis eligendi, appellat *quasi possessionem*, juncta *L. Sequitur, §. Si viam, ff. de Usucap.* Porro *Res corporales* sunt eæ, quæ ex sui natura tangi possunt: veluti ager, vestis, equus, aurum, & hujusmodi. *Res incorporales* vero, quæ tangi non possunt; ut sunt ea, quæ consistunt in jure, v. g. jus eligendi, jus patronatus, jus ad hæreditatem, Ususfructus, & alia hujusmodi jura.

23. Dicitur ulterius, *corporis, & animi adminiculo.* Quia ad Possessionem unum sine altero non sufficit, sed requiritur, ut quis rem corporaliter apprehendat, seu detineat; simulque ut eam detineat tamquam suam, sicque animo possidendi, & non solum nomine alterius ipsam habeat. Hinc Depositarius (id est, ille, qui rem alterius apud se depositam retinet) non dicitur possidere depositum, quia non detinet illud animo possidendi, ac retinendi sibi. Additur vero, *& juris adminiculo*: quæ particula sonat idem, ac *jure non refragante*, sive, ut habeatur possessio illa non contra jus & fas; nam data definitio convenit Possessioni juris & facti simul. Et per hoc excluditur Possessio manifeste injusta, qua v. g. fur, aut alius rei alienæ invasor, possidet rem alienam: siquidem talis

non habet possessionem juris & facti simul, quia non detinet rem illam juris adminiculo, sed contra jus & fas; quamvis habeat possessionem facti, seu naturalem.

24. Quæres, quidnam privilegii conferat Possessio? Resp. Plura sane privilegia, & commoda afferre Possessionem: adeo quidem, ut quando a duabus partibus litigantibus de proprietate alicujus rei controversia coram Judice agitatur, plerumque, & ferme semper, existat ingens contentio de ipsa Possessione; uti notatur *§. Retinendæ, Instit. de Interdictis*.

25. Et primo quidem in tali casu, si videlicet oboriatur controversia inter quosdam de rei proprietate, sive dominio, & adhibita diligenti inquisitione maneat adhuc dubium, cujusnam res illa sit: tunc melior est conditio possidentis, & ipsi adjudicabitur causa, juxta *Reg. 65. Juris in 6. In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis.* Deinde Possessio parit in judicio præsumptionem dominii: unde in prædicto casu possessor non tenetur probare, rem esse suam, sed alter, qui eam repetit; & quidem, si hic non satis probaverit rem esse suam, nihil obtinebit, sed alter remanebit in possessione, etiamsi revera res ejus non sit; prout expresse habetur *cit. §. Retinendæ, Instit. de Interdictis*. Ulterius Possessio, si sit bonæ fidei, suo tempore parit præscriptionem; id est, facit, ut res, quæ prius revera non erat tua, elapso tempore a Jure definito fiat tua, ita ut non amplius tenearis eam domino, postea primum ipsam repetenti, restituere; de quo plura inferius (a) agendo de Præscriptione.

26. His accedit, quod si Possessor privata alicujus violentia de possessione rerum suarum exturbetur, aut ea clam spolietur, ante omnia debeat fieri restitutio spoliati; non obstante, quod occupator alleget titulum, velitque probare, rem illam esse suam. Generaliter enim restitutio spoliati ante omnia fieri debet, *cap. in litteris, & seqq. de Restitut. spoliat.* Nec potest cogi spoliatus (dummodo probaverit, se per adversarium violenter, aut clam, possessione rei suæ spoliatum fuisse) ad alios causæ articulos respondere, donec sibi restitutio spolii facta sit: & tunc primum pars adversa, si quidpiam proponere voluerit, audiri debet, *arg. c. 1. & c. Conquerente, eod.* cum concordantiis. Tandem Possessor ab altero invasus potest vim vi repellere, remque suam defendere, etiam armis, si ita opus fuerit: aut jam expulsus, possessionem suam repetere, dummodo id statim sive in continenti fiat, *c. Olim de Restitut. spoliatorum, & l. Idem est ff. de Vi, & vi armata.*

DISTINCTIO IV.

De objecto, & subjecto capaci Dominii.

QUÆSTIO I.

Quænam cadant sub objectum Dominii?

SUMMARIUM.

1. *De cujus Dominio hic agatur?*
2. *Sub Dominium hominis cadunt res inferiores corporeæ. Et quid de superioribus?*
3. *Unus homo potest cadere sub Dominium alterius, quomodo?*
4. *Homo non habet dominium vitæ suæ.*
5. *Solvitur instantia.*
6. *Dans nomen militiæ non vendit vitam suam.*
7. *Homo est dominus propriæ famæ.*
8. *Non tamen sine causa potest tantum bonum prodigere.*

(b) De hoc amplius Tract. 9. Distinct. 3. num. 10. & seqq.

1. NOn est sermo in proposito de Dominio Dei, quod esse supremum atque perfectissimum in omnes creaturas, de fide est. Neque agitur hic de Dominio Angelorum, sed dumtaxat de Dominio hominis, investigando, quænam cadant sub perfectum Dominium hominis, id est, quænam sint illæ res, in quas homo potest habere Dominium perfectum.

2. CONCL. I. Omnes res corporeæ inferiores, utputa agri, montes, flumina, plantæ, bestiæ, metalla, &c. cadunt sub Dominium hominis. Ita communis; & patet ex illo *Gen. cap. 1. Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram*, & alibi. Dicitur notanter, *res corporeæ inferiores, &c.* Siquidem rerum superiorum, quales sunt Angeli, & corpora cælestia, homo non dicitur proprie habere Dominium; bene tamen quorumdam effectuum ab ipsis profectorum, ut luminis, caloris, &c. nam hinc certa jura proveniunt, utputa jus prospectus, & hujusmodi, quæ alio nomine appellantur *Servitutes* de quibus Jurisperiti.

3. CONCL. II. Potest unus homo cadere sub Dominium alterius, & hic in ipsum habere non solum Dominium jurisdictionis, sed aliquo modo etiam proprietatis. Ita rursum communis. Prima Pars de Dominio jurisdictionis est clara: sic enim Pater in filium, Dominus in servos, Rex, aut Imperator in subditos suos habet Dominium jurisdictionis. Altera pars, quod etiam aliquo modo unus homo habeat Dominium proprietatis in alium, patet in mancipiis, seu servis proprie dictis, quorum olim frequens erat usus, & poterant a dominis ad libitum vendi. Additur tamen, *aliquo modo*: quia dominus non habet tale Dominium in servum, seu mancipium proprie dictum, ut possit ipsum pro libitu & absque ulla causa occidere, sicut potest jumentum suum interficere; nam hoc est contra illud Præceptum Decalogi, lumine naturæ notum, *Non occides*.

4. CONCL. III. Homo non habet Dominium vitæ suæ, sed istud penes solum Deum remanet: unde homo est quidem procurator, custos, & quasi usuarius vitæ suæ, non autem dominus. Patet hoc ex illo *Sapientiæ 16. Tu es Dominus, qui vitæ & mortis habes potestatem*. Accedit ratio: quia alioquin, si homo esset dominus vitæ suæ, posset licite se privare vita, ac seipsum interficere: hoc autem est falsum & contra citatum illud, *Non occides*; ergo. Ceterum licet homo non sit dominus vitæ suæ, est tamen ejusdem procurator, & custos, atque usuarius, ita ut habeat jus ea fruendi, eamque defendendi contra injustos invasores, ac vim vi repellendi: atque idcirco, qui privata auctoritate, ac sine justa causa aufert vitam proximo, vel eam aliqua ratione violat & diminuit, facit ipsi injuriam.

5. Si dicas: Potest homo licite uti vita sua cum periculo mortis, v. g. assistendo pestiferis cum periculo contagionis, vel occurrendo hostibus primo loco in acie belli; ergo habet dominium vitæ suæ. Resp. Negando consequentiam: quamvis enim homo in quibusdam casibus habeat facultatem utendi vita sua cum probabili periculo mortis, non tamen habet potestatem, ut vitam directe ac per se possit destruere, sed solum per accidens & indirecte, quatenus justa de causa potest quidpiam agere, cui videt annexum esse periculum vitæ suæ. (b) Dominium autem includit facultatem utendi re quapiam pro libitu, per se quoque ac directe ejus substantiã destruendo, si placuerit.

6. Quod si urgeas: Potest homo vitam suam alteri vendere, prout fit, dum quis dat nomen militiæ: ergo. Resp. Negando assumptum: falsissimum quippe est, eos, qui dant nomen militiæ, vendere vitam suam pro pretio ipsis tunc soluto; cum solummodo vendant ministerium, seipsos paratos offerendo ad sustinendos quoscumque labores atque onera militiæ, etiã cum vitæ periculo, imo, si opus fuerit, usque ad effusionem sanguinis.

7. CONCL. IV. Homo vere quidem est dominus propriæ famæ, & honoris; adhuc tamen sine causa tantum bonum prodigere, & licite negligere non potest. Ita D. Thomas 2. 2. *q. 73. art. 4.* ubi docet, in cujusque arbitrio esse, pati detrimentum suæ famæ, nisi vergat hoc in periculum aliorum, Mastrius *disp. 3. Theol. Moral. n. 34.* Lessius, & alii. Ratio est: quia homo post vitam a Deo acceptam, comparat sibi primum bonam famam; ergo non est ratio, cur non sit dominus ejus, sicut est aliarum rerum, quas proprio labore acquirit. Et hinc multi Sancti propriam famam, & honorem positive spreverunt, ut per virtutem Humilitatis vitam æternam tutius consequerentur. Sic D. Augustinus scripsit Libros Confessionum, & S. P. N. Franciscus e publico loco suos defectus denuntiavit: quod idem in simili factum est ab aliis pluribus Sanctis.

8. Ceterum non esse licitum, sine causa tantum bonum propriæ famæ & honoris prodigere, patet ex illo *Ecclesiastici 41. Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni.* Unde D. Augustinus *lib. De bono viduitatis, cap. 22.* & refertur *c. Non sunt audiendi 11. q. 3.* sic inquit: *Nobis necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.* Et idem *in Serm. de Communi vita Clericorum*, relatus *c. Nolo 12. q. 1.* ait: *Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo: qui fidens conscientiæ suæ, negligit famam suam, crudelis est.*

QUÆSTIO II.

De Peculio Filiifamilias, nec non & Bonis Uxoris.

SUMMARIUM.

9. *Peculium, unde sic dictum?*

10. Pe-

10. *Peculium Filiifamilias castrense*,
11. *Quasi castrense*,
12. *Profectitium*, &
13. *Adventitium*, *quid?*
14. *Bona dotalia*, & *paraphernalia uxoris*, *quæ?*
15. *Dotis proprietas manet penes uxorem*.
16. *Excepto uno*, *vel altero casu*.
17. *Quid de Bonis paraphernalibus uxoris?*
18. *Corollaria*.
19. *Quomodo peccet uxor*, *accipiens ex bonis mariti?*
(c) Tract. 9. Dist. 5. n. 28. & seqq.

9 PEculium, ut habetur *l. Depositi*, *ff. de Peculio*, *dictum est*, *quasi pusilla pecunia*, *sive patrimonium pusillum*. Et quantum attinet ad primam partem Quæstionis, Peculium Filiifamilias communiter quadruplex assignatur, videlicet castrense, quasi castrense, profectitium, & adventitium.

10. *Peculium castrense* dicitur illud, quod Filiusfamilias acquirit in castris, non acquisiturus aliunde: & hujusmodi bona, quæ ipse acquirit, dum militat in castris, dicuntur *Bona castrensia*.

11. *Peculium quasi castrense* est, quod Filiifamilias, qui sunt Magistri artium liberalium, Medici, Clerici, vel Advocati, de publico acquirunt: & si quis Filiusfamilias habeat talia bona, dicitur is habere *Bona quasi castrensia*, *seu Peculium quasi castrense*. Porro bona hujusmodi sive quasi castrensia, pleno jure, tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum semper ad filios pertinebunt, & adhuc pertinent; prout fatentur Juristæ, & Theologi unanimiter.

12. *Peculium profectitium* dicitur, quod de rebus paternis proficiscitur, & filius in ipsis negotiando lucratur. Et hoc totum, tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum patri acquiritur; ut habet communis Doctorum.

13. Tandem *Peculium adventitium* dicunt omne illud, quod Filiofamilias advenit ex alia causa, quam ex enumeratis; utputa quod advenit seu acquiritur ipsi per testamentum ab avo, vel avia, vel aliquo alio factum, aut ex prospera fortuna, vel hujusmodi. Et horum bonorum adventitiorũ usumfructũ habet pater, quamdiu Filius est sub sua potestate: dominium autem eorum remanet filio. Et per hoc patet ad primam partem Quæstionis de Peculio, sive Dominio Filiorum familias.

* Dummodo adhuc bene notes distinctionem inter Bona adventitia ordinaria, & extraordinaria seu irregularia; quorum priora sunt, de quibus Paterfamilias usumfructum habet: Posteriora vero, quorum Usufructu is non gaudet: Qualia enumerantur sequentia quinque. I. Quæ donantur Filiofamilias a Principe, vel Augusto, *L. cum multa 7. C. Bonis, quæ Liberis*. II. Bona, quæ Filiofamilias relinquuntur conditione hac expresse adjecta, ne ad Patrem perveniat Usufructus, *Authent. Exceptis. C. Eodem*. III. Illa, quæ dissentiente Patre consequitur ex successione vel alio justo titulo, *L. ult. C. Eodem* IV. Ea, quæ Filiusfamilias adipiscitur succedendo una cum Patre, vel Matre in Bona defuncti fratris, aut sororis, *Authent. Item. C. Eodem*. V. Si Pater sponte renuntiet Usufructui sibi a lege permisso, *L. 6. §. 2. C. Eodem*.

14. Quantum attinet ad alteram quæstionis partem, seu ad Bona Uxoris, est notandum, illa esse bona Uxoris dotalia, alia paraphernalia. *Bona dotalia* aliud non sunt, quam dos, quæ ab uxore, vel ab alio ejus nomine, datur Marito ad onera Matrimonii sustinenda, nimirum ad alendam uxorem, liberos, familiam, &c. Hæc enim cura præcipue incumbit marito. *Bona paraphernalia* uxoris econtra dicuntur res illæ, quæ uxor præter dotem, quam marito pro oneribus Matrimonii dedit, simul attulit, sibique reservavit. Hoc prænotato, sit

15. CONCL. I. Quamvis uxori maneat proprietas dotis marito allatæ (excepto uno, vel altero casu) nihilominus plena bonorum dotalium administratio, & usufructus ad maritum attinet; idque tum ad alendam uxorem atq; familiam utpote quæ cura specialiter incumbit marito, tum ad alia onera matrimonii subeunda. Ita communis, estque clare decisum *l. 2. & l. Dotis fructus*, *ff. de Jure dotium*, cum concordantiis. Immo dotis proprietas ita remanet pene uxorem, ut pro ea sint ipsi tacite hypothecata omnia bona mariti donec sibi dos restituatur, *text. clar. l. In rebus*, *C. de Jure dotium*. Quare soluto matrimonio per mortem viri, præfertur uxor in repetenda dote omnibus aliis personalibus creditoribus, etiam tempore prioribus, & hypothecam habentibus. Quin etiam durante matrimonio, si maritus ad inopiam vergit, ita ut periculum sit, ne dotem aggrediatur, & absumat, fas est uxori eam repetere, *arg. cit. l. In rebus*, *C. eod.* & amplius declarat Layman, *l. 3. tract. 4. cap. 13. n. 7.*

16. Dicitur notanter in Conclusione, *excepto uno*, *vel altero casu*: nam duo præcipue dantur casus, in quibus Dominium dotis plene ad maritum transit, sed cum obligatione tantumdem soluto matrimonio restituendi. Primus est, si dos consistat in numerata pecunia, vel aliis rebus usu consumptibilibus, *arg. l. Res in dotem*, *ff. de Jure dotium*. Secundus est, si res dotales usu non consumptibiles, utputa fundus, domus, &c. æstimatę dentur, non quidem eo solo animo, ut sciatur earum valor, si forte deperditæ, vel diminutæ fuerint culpa mariti, sed ita ęstimatæ, ut æstimatio faciat venditionem & emptionem: nam tunc maritus acquirit Dominiũ ipsarum, & summę pecuniarię taxatæ velut pretii debitor efficitur, ac (nisi secus conventum fuerit, soluto Matrimonio potest retinere rẽ, & offerre pecuniã taxatã, *text. clar. l. Quæres*, *C. de jure dotium*. Est autem inter dotẽ, quæ transit in Dominiũ mariti, & quæ non transit, hoc notabile discrimen, quod in casu, quo dos transit in Dominium mariti, rerum dotalium periculum ad maritum spectet, *arg. cit. l. Res in dotem*, *ff. eod.* quod alioquin ad uxorem, tamquã dominã earũ rerum, pertineret: quia quęlibet res domino suo stat aut cadit, melioratur vel perit. Verum de dote plura Jurisperiti.

17. CONCL. II. Quantum est de Jure Cæsareo, uxor in Bona paraphernalia non solum proprietatem, sed etiam plenũ dominium atque administrationem habet, ita ut maritus ea nolente nequaquam hujusmodi bonis sese immiscere possit; quamvis bonum atque consultũ sit mulieri, quæ seipsam committit marito, res etiam suas pari arbitrio gubernari. Ita habetur expresse in Jure Civili *l. Hac lege*, *C de Pactis conventis*; estque communis. Additur tamen. *quantum est de jure Cæsareo*: quia in aliquibus locis, præsertim extra Romanum Imperium existentibus, servantur aliæ Leges, non vero Jus commune Cæsareum; prout nominatim de Belgio testatur Herinex *disp. 1. de Contractibus*, *n. 55.*

* Quinimo Juris Civilis interpretes apud Chlingensperger *L. 2. Instit. Imperial. Tit. 8. Q. 1. & 2.* faciunt insuper distinctionem inter Bona Paraphernalia, & receptitia ipsius Uxoris. Ajunt enim, ejusdem Bona esse triplicia: nimirum Dotalia, Paraphernalia, & Receptitia. Prima explicata sunt superius. *Paraphernalia*, quæ Uxor jam dotata præter dotem habet, aut acquirit ex successione parentum, Fratrum, vel aliunde ex prospera Fortuna. *Receptitia*, quæ Uxor, dum dotem constituit, sibi ad liberum usum expresse reservavit, nec in Mariti potestate esse voluit.

Porro quoad hæc ultima (inquiunt innixi Legibus) Maritus ne quidem administrationem habet, nisi ei Uxor specialiter committat. Quoad Paraphernalia autem reputatur saltem tamquam legitimus Administrator, qui fructus equidem non lucratur, potest tamen eos, non quidem in dispendium; bene tamen in suam & Uxoris utilitatem impendere. *Lib. fin. C. de Pact. Convent.* *

18. Ex dictis infertur, virum graviter peccare, consumendo, ac dilapidando Bona paraphernalia uxoris sine ejus licentia; utpote cum rem alienam absumat. Quinimo etiamsi marito committatur Bonorum paraphernalium administratio, adhuc tamen is gravem admittit Injustitiam, si prædicta Bona in potationes, Venerem, aliasque prodigas aut turpes alienationes expendit. Gobat *tract. 5. Quinarii*; *c. 24. n. 4. & seq.*

19. Infertur ulterius: etiam uxorem graviter peccare, & quidem mortaliter, si summam notabilem ex bonis mariti, vel quorum administratio ad ipsum pertinet, eo rationabiliter invito, accipiat: quia accipit illud, cujus dominium, vel certe administratio ad ipsam non pertinet, sed ad maritum, qui exinde tenetur providere familiæ. Additur notanter, *summam notabilem*: quia non peccat mortifere, si quantitas judicio prudentis, spectato statu, opibus, aliisve circumstantiis non sit notabilis; immo in hujusmodi furtis major ad peccatum mortale requiritur quantitas, quã in aliis. Verũ de hoc, & quando

uxor peccet, vel non peccet, surripiendo ex bonis communibus, plura inferius (c) agendo de Furto.

* Quær. An etiam Acquæstus numerentur inter Bona uxoris? ante Respᵐ notandum, acquæstus vocari illa lucra, quæ constante matrimonio opera & industria æquali vel quasi æquali utriusque Conjugis acquiruntur; hincque si maritus penicillo, & uxor acu phrygia pingendo lucrum capiant, tale cujuslibet lucrum particulare non computatur inter acquæstus, quoniam non contingit communi industria: adeoque respectu cujuslibet potius numeratur inter sua paraphernalia, H. N.

Respondeo, Acquæstus quoad medietatem merito interBona uxoris numerantur, hincque uxori post mortem mariti illa medietas restituenda est, nisi aliter quoad pacta dotalia fuerit conventum, aut particularia adsint statuta, vel consuetudines. Ita Barbosa in *c.2. de donat. inter virum & uxorem n.6.* Gonzalez *ibidem n. 5.* & Guttierez *l.2. Pract. Quæst.* 118.*n.4.* ac probatur ex ipso *c.2. de donat. inter virum & uxorem*, ubi soluto matrimonio cogitur vir restituere dotem, & dividere Bona NB. quæ communiter eis obvenerunt; adeoque signum est, quod medietas acquæstuum merito inter Bona uxoris numeretur. Præsumuntur autem esse acquæstus illa lucra tempore matrimonii acquisita, quæ conjugibus ex communi negotiatione, mercatura, aut cauponaria eveniunt, vel etiam, quæ ex talibus opificiis, aut actibus obtinentur, quorum lucra ex emptione & venditione rerum a potiori causantur; ubi uxores æque ac mariti pecuniam recipiunt, atque exinde communem quærunt sustentationem. e. g. talia lucra sunt, quæ obtingunt vi suæ artis vel opificii Pistoribus, Cervisiariis, Lanionibus, Librariis, Placentarum coctoribus, Unguentariis, Saponariis &c. *

QUÆSTIO III.
De Bonis, & Dominio Clericorum Beneficiariorum.
SUMMARIUM.

20. *Bona Clericorum quadruplicia, nempe*
21. *Bona patrimonialia,*
22. *Bona quasi patrimonialia seu industrialia,*
23. *Bona mere Ecclesiastica, &*
24. *Bona parsimonialia Clericorum.*
25. *Clerici sæculares Beneficiarii habent plenum dominium bonorum patrimonialium.*
26. *Imo & quasi patrimonialium seu industrialium.*
27. *Corollaria.*
28. *Possunt etiam pro libitu disponere de bonis parsimonialibus.*
29. *Bonorum mere Ecclesiasticorum acquirunt quidem dominium, sed cum onere superflua in pias causas erogandi.*
30. *Quod procedit de facto.*
Divisio bonorum Ecclesiasticorum, quando fit facta?
31. *Rationes, probantes dictum dominium Clericorum.*
32. *Rationes ostendentes obligationem erogandi super ua in pias causas.*
33. *Quo jure Beneficiarii teneantur superflua in pias causas erogare? Referuntur diversæ sententiæ.*
(a) Tract. 4. Dist. 6. quæst. 4.
34. *Sententia probabilior.*
35. *Dicta obligatio est personalis Clericorum.*
36. *Corollarium.*
37. *Solvitur instantia.*
(b) Dist. 3. n. 4.
38. *Quantitas sufficiens ad peccatum mortale ratione bonorum Ecclesiasticorum male expensorum, quæ?*
39. *Et quomodo computanda?*
40. *Objectiones notabiles solvuntur.*
41. *Bona Ecclesiastica, quomodo dicantur res Dei?*
42. *Item res seu patrimonia pauperum?*
43. *Clerici, in quo sensu dicantur Dispensatores &c. bonorum Ecclesiæ.*
44. *An Clerici testari possint? remissive.*

20 Celebris est hæc Quæstio, tractans de Dominio Clericorum Beneficiariorum, id est, eorum, qui habent Beneficium Ecclesiasticum, sive curatum, sive non curatum. Pro cujus resolutione notandum, quod Bona Clericorum quadruplicia distingui soleant, videlicet bona patrimonialia, quasi patrimonialia seu industrialia, mere Ecclesiastica, & tandem parsimonialia.

21. *Bona patrimonialia* Clericorum dicuntur ea, quæ Clericis obveniunt hæreditate, donatione, arte, aliave profana causa, qua solent & Laici acquirere.

22. *Bona quasi patrimonialia, seu industrialia*, sunt, quæ a Clericis acquiruntur ex industria spirituali, sive ex extraordinariis functionibus Ecclesiasticis absque Beneficio: veluti celebratione Missarum votivarum, Concionibus, Confessionibus audiendis, Cantu Ecclesiastico, agendo Capellanum, ac hujusmodi. Et recte cum Navarro, *tr. de Redditibus Ecclesiasticis, monit.* 19. Bona quasi patrimonialia Clericorum dicuntur ea omnia, *quæ sunt quæsita ratione Clericalis Ordinis vel officii, alia ratione, quam juris recipiendi fructus beneficiales.*

* Atque hinc etiam redditus Stolæ, id est, illa Bona, quę Parochis ex Benedictione Nuptiarum, administratione Sacramentorum, ac Sepulturis &c. obveniunt, communior Doctorum modernorũ inter bona industrialia seu quasi patrimonialia numerat; quia Clericis curatis non intuitu Beneficii, sed præcise intuitu laboris spiritualis per modum stipendii dantur. Quod idem Covarruvias, Pirrhing., Engel, & Thuscus sentiunt ob paritatem rationis (uti credunt) de distributionibus quotidianis, seu illis fructibus, qui dantur Canonicis intuitu cujusdam laboris, nimirum si præsentes in Choro existant. Nihilominus, quoniam distributiones illæ quotidianæ ex ipsis bonis mere Ecclesiasticis communiter desumuntur, easdem adhuc naturam Bonorum mere Ecclesiasticorum retinere, alii existimant, quod saltem intellige, si alii fructus grossi præter distributiones quotidianas non adsint. De quo vide Jus Canonicum *lib. 3. Decret. Tit.* 25.*§.1.n.9.* & Vincentium Petra apud Schmalzgruber. *lib.3. Tit. 4.§.4.n.77.& 78.*

23. *Bona mere Ecclesiastica* sunt illa, quę a Clericis acquiruntur ratione alicujus Beneficii Ecclesiastici, quod habent; qualia bona sunt ea, quæ acquiruntur intuitu Episcopatus, Canonicatus, Parochiæ, aut alterius Beneficii Ecclesiastici; ut sunt ordinarii redditus eorum, decimæ, fundationes, fructus agrorum, aliarumque rerum ad Beneficium ipsum seu Ecclesiam pertinentium.

24. *Bona* tandem *parsimonialia* Clericorum dicuntur ea, quæ Clericus aliquis ex redditibus Ecclesiasticis de congrua sustentatione parcius, quam honeste potuisset, vivendo, sibi subtraxit. His prænotatis sit

25. CONCL. I. Clerici sæculares Beneficiarii habent plenum dominium bonorum suorum patrimonialium, unde de istis libere donare, aut alio modo disponere possunt, immo etiam testari, seu testamentum facere. Ita communis, & habetur clarissime *cap. Quia nos*, & *c. Relatum* 12. *de Testament.* ibi: *Ceterum quæ Clericis ex hæreditate, vel artificio, aut doctrina proveniunt, distribuantur pro arbitrio decedentis.* Accedit ratio: quia Clerici sæculares nullo modo abdicarunt dominium Bonorum suorum, sicut abdicare solent Religiosi.

26. CONC. II. Etiam de bonis quasi patrimonialibus, seu industrialibus Clerici sæculares libere disponere possunt, imo etiam testari. Ita Lessius *l.2.c.4.n.37.* Navarrus, Covarruvias, & alii communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia ejusmodi bona præstantur a Fidelibus absque ullo onere expresso, vel tacito, dandi superflua pauperibus (quale tamen onus bona Beneficiorum habent annexum) sed dantur eis veluti stipendium suæ sustentationis, & tamquam merces laborum suorum, atque operum personalium spiritualium sibi præstitorum. Unde talia non immerito æquiparantur bonis Clericorum patrimonialibus; Nam *dignus est operarius mercede sua Luc.c.* 10.

27. Ex dictis infertur cum cit. Lessio, & aliis, quod Clerici non magis ex bonis quasi patrimonialibus teneantur in pios usus expendere, quam ex bonis patrimonialibus: nam amborum habent plenum dominium, ac liberam administrationẽ. Infertur ulterius, quod si Clerici de his vivant, vel expendant in pias causas, tantumdem accipere possint de bonis Ecclesiasticis, & de eo disponere ad libitum, sicut de bonis patrimonialibus: quia cum habeant jus vivendi ex Beneficio Ecclesiastico, non tenentur vivere ex aliis suis bonis; unde si de his vivant, possunt uti compensatione.

28. CONCL. III. Insuper de bonis parsimonialibus, quæ Clerici de congrua sustentatione, parcius vivendo, sibi ex redditibus, sive bonis Ecclesiasticis subtraxerunt, possunt iidem

dem Clerici pro libitu disponere. Ita Covarruvias *c.7.de Testam. n.9.* Lessius *n.39.* Engel *tit.de Testam. n. 7.* & alii satis communiter, contra Abbatem, & nonnullos alios. Ratio est: quia hujusmodi pars fructuum Ecclesiasticorum est justa merces eorum, qui Ecclesiæ serviunt; hinc redeunt fundamenta prioris Conclusionis. Major difficultas est de ceteris bonis, seu redditibus mere Ecclesiasticis, quæ congruæ sustentationi superfluunt; de quibus loquendo, fit

29. CONCL. IV. Clerici Beneficiarii acquirunt defacto verum Dominium hujusmodi bonorum Ecclesiasticorum; id tamen habent cum onere, superflua in pauperes, aliasque pias causas erogandi. Ita quoad primam partem probabilior, simulque communis Doctorum, præsertim modernorum, quamvis sit contra Navarrum *tract.de Redditibus, quæst.* 1. *monit.* 21. & *seqq.* Sannig. *distinct.* 5. *de Justit.& jure quæst.* 4. & multos alios tum Theologos, tum Canonistas, præcipue antiquiores, quos refert Lessius *lib.2.c.4. n.* 41. quique volunt, Clericos non esse Dominos illius portionis superfluæ, sed solum OEconomos, & Dispensatores, adeo ut ex justitia teneantur eam erogare in pias causas: & si secus egerint, teneantur ad restitutionem Ecclesiæ, pauperibus, vel aliis piis causis faciendam ex aliis bonis, quæ pleno jure obtinent, puta ex patrimonialibus, industrialibus, vel parsimonialibus. Et hæc quidem sententia non caret sua probabilitate, simul veluti tutior in praxi merito tenenda.

30. Nihilominus data Conclusio est probabilior, & inter modernos communior: quæ tamen solum procedit *defacto*, hoc est, pro tempore post divisionem bonorum Ecclesiasticorum, per Simplicium Papam circa annum Domini 470. factam. Siquidem tunc crescente multitudine Clericorum, variisque subortis incommodis, dictus Pontifex bona Ecclesiastica in quatuor partes divisit, quarum prima tribuebatur Episcopo, secunda Clericis, tertia pauperibus, & quarta fabricis Ecclesiasticis: fuitque isthæc divisio per Gelasium Papam confirmata, ut habetur *c.De redditibus*, & *c.Concesso*, & *c.Quatuor*, 12. *q.* 2. Porro ante factam ejusmodi divisionem bonorum Ecclesiasticorum (quorum altera parte Clericis attributa, simul fuerunt erecta Beneficia Ecclesiastica (omnes oblationes atque redditus erant bona communia, singulis prout quisque opus habebat distribuenda; & vivebant Clerici in communi, sicut modo Religiosi.

31. Probatur nunc prima pars Conclusionis taliter explicata, ex Jure Canonico. Nam *c.un. de Clericis non resident. in 6.* dicitur, quod Clerici, qui extra casus a Jure concessos non intersunt Divinis Officiis, *si de distributionibus ipsis quidquam receperint, rerum sic receptarum dominium non acquirant:* ergo supponitur, quod alii Clerici Beneficiarii, qui intersunt Divinis Officiis, acquirant dominium suorum redituum Ecclesiasticorum, atque distributionum quotidianarum; alioqui frustra privarentur non interessentes tali dominio. Deinde Concilium Lateranense sub Leone X. & B. Pius V. in sua constitutione, quæ incipit: *Ex proximo*, (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani, Constitut.* 135. *dicti Pontificis*) statuunt, atque declarant, quod Clerici Beneficiarii, pro rata omissionis Horarum Canonicarum, *fructus non faciant suos*; ergo ceteri recitantes, censentur fructus facere suos: nam argumentum a sensu contrario, in Jure reputatur fortissimum. Et hoc ipsum clarius ostendit Concilium Trid. *Sess.24.c.12.de Reformat.* ubi vult, quod Clericus, in casu ibidem expresso delinquens, *privetur dimidia parte fructuum, quas ratione etiam præbendæ, ac residentiæ fecit suos*. Ubi ponderandum ly *quos ratione præbendæ, ac residentiæ fecit suos.* Accedit ratio: quia Clerici seculares Beneficiarii defacto capaces sunt dominii; ergo, cum tot Jura illud ipsis concedere videantur super redditus Ecclesiasticos, non est hoc eisdem denegandum.

32. Altera pars Conclusionis, quod Clerici tale dominium habeant cum onere, superflua in pauperes aliasque pias causas erogandi, est communis Doctorum sententia; de qua testantur Lessius *loc.cit.n.47.* Herinex *disp.4.de Just.& jure, n.* 130. asserens, apud Doctores communiter esse indubitatum, Clericos graviter esse obligatos ad superflua expendenda in pias causas; Lugo *disp.4.de Justit. & jure, sect.2. n.* 1. dicens, quod communis est omnium Doctorum sententia, adesse talem obligationem, ac alii. Et hoc desumitur inprimis ex *can.39.& 75. Apostolorum*; atque ex pluribus textibus Juris Canonici: ut ex *c. Quia tua*, 12. *q.* 1. ibi: *Omne, quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est*, &c. Et *c.Res Ecclesiæ*, 12. *q.*1. & alibi. Hinc S. Urbanus Papa (atque refertur in Breviario Romano, die Festo ipsius, 25. Maji) de bonis Ecclesiæ attributis scripsit his verbis: *Ipsæ res Fidelium, quæ Domino offeruntur, non debent in alios usus, quam Ecclesiasticos, & Christianorum fratrum, & indigentium converti: quia vota sunt Fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum.* Concordat Concilium Trid. *Sess.* 25. *c.*1. *de Reform.* ubi *Omnino eis* (Episcopis, aliisque Beneficia habentibus) *interdicit, ne ex redditibus Ecclesiasticis consanguineos, familiaresve suos augere studeant: cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant.* Ita Tridentinum.

33. Quo autem Jure hujusmodi obligatio erogandi superflua in pias causas incumbat Beneficiariis, variant Doctores. Et quidem, quotquot cum Navarro negant, Clericos acquirere dominium talium bonorum mere Ecclesiasticorum superfluorum, consequenter inferre solent, eos Jure naturali, ac Divino ex motivo virtutis Justitiæ teneri talia in pias causas expendere, ne alioqui alienum rapere, aut male expendere convincantur. Alii vero, qui tale dominium Clericis admittunt, iterum in diversas abeunt sententias: inprimis enim nonnulli volunt cum Laymano *lib.4.tract.2. c.3. n.3.* eos nihilominus ex virtute Justitiæ obligari. Aliqui cum Lessio *lib. 2. c.4. n.47.* & Soto, arbitrantur, obligationem procedere solum ex præcepto positivo Ecclesiæ, passim in SS. Canonibus inculcato: cui sententiæ favet Herinex *loc.cit n.*135. Quidam cum Fagnano *in c. Si quis sane, n.1.& seqq. de Peculio Clericor.* asserunt, Beneficiarios teneri ex lege Charitatis redditus superfluos in pauperes erogare. Sed hanc sententiam reliqui admittunt dumtaxat in casu, quo adsunt pauperes in extrema, vel gravi necessitate constituti: nam tunc equidem tenentur Clerici (imo & Sæculares) eisdem de superfluis subvenire ex præcepto Charitatis, non vero extra talem casum necessitatis, ut alibi (a) dictum.

34. Alii tandem, & quidem probabilius, asserunt cit. Lugone, *n.16.& seqq.* dictam obligationem oriri ex virtute Religionis, & qualitate ipsorum bonorum, quæ sunt Res Dei, atque ex primæva Fundatorum intentione, per Ecclesiam ipsumque Beneficiarium in institutione, vel receptione Beneficii Ecclesiastici acceptata, & cultui Divino specialiter deputata, ut proinde non nisi pie & religiose expendi debeant. Ratio est: quia hujusmodi bona sunt specialiter oblata, & destinata ad cultum Divinum, unde & dicuntur *Res Dei*, *Vota Fidelium*, &c. eaque bona recipiunt Clerici Beneficiarii ab Ecclesia sub ista oblatione (hoc est, tamquam *Vota Fidelium*, & *Res Dei*, &c.) per textus proxime allegatos: ergo hoc ipso tenentur Clerici ex motivo Religionis, ab Ecclesia & Fundatoribus intento superflua in cultum Divinum, piasque causas expendere; atque aliter expendendo peccabunt contra virtutem Religionis, non minus, ac hæres non adimplens vota realia defuncti. Nam & hujusmodi Vota, supposita tamen defuncti voluntate, atque avita hæreditate, obligant hæredem ex virtute Religionis, cujusmodi obligatio est de jure naturali & Divino.

35. Notant tamen Doctores cum Lessio *lib.2. c.19. num.48.* quod hujusmodi obligatio sit personalis Clericorum: hinc alii ab his accipientes, non amplius hoc jure tenentur. Nam quamvis Beneficiarius ille res mere Ecclesiasticas superfluas male in causas profanas expenderit, nec non & peccaverit: valida tamen fuit dispositio ejus; cum habuerit dominium illorum bonorum, licet cum onere personali, superflua in pias causas expendendi.

36. Ex dictis infertur cum D. Thoma *Quodlibeto 6.art.12.* quod Clerici talia bona seu redditus mere Ecclesiasticos superfluos, in causas profanas impendentes, obligentur quidem ad agendam pœnitentiam, non vero ad faciendam restitutionem. Ratio est: quia cum peccent, si male expendant bona mere Ecclesiastica in res profanas, hinc tenentur agere pœnitentiam de hoc suo peccato, restituere vero nihil tenentur, cum habuerint dominium talium bonorum.

37. Nec dicas: Si Clerici Beneficiarii habent dominium talium bonorum, ergo hoc ipso libere de eis disponunt; sicque non peccant illa expendendo etiam in causas profanas. Resp.

enim negando consequentiam: quia, ut jam supra(b) dictum, *Dominium est jus perfecte disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur*. In proposito autem Clericis Beneficiariis prohibitum est, tales redditus Ecclesiasticos in causas profanas expendere; & quidem non solum Jure Canonico pluribus in locis, verum etiam Jure naturali & Divino, dum ex motivo virtutis Religionis jubentur bona Divino cultui specialiter destinata, Deoque oblata, non nisi ad dictum finem causasque pias expendere.

38. Verumtamen circa hoc advertendum, quod notabilis summa, sufficiens ad constituendum peccatum mortale ratione superfluorum bonorum Ecclesiasticorum in causas profanas expensorum, vocetur ea, non quæ furto sublata sufficeret ad peccatum mortale, sed quæ censeri potest pars aliquo modo notabilis respectu ipsorum redditiuum superfluorum Beneficiarii; prout observat Lugo *loc. cit. n.* 42. Herinex *n.* 134. Molina, Coninch, & alii. Ratio diversitatis est: quia Clerici habent dominium illorum bonorum, non sic fur in re furtiva. Deinde hic non versamur in materia Justitiæ, sicuti accidit in furto: cum obligatio dandi superflua in pias causas, oriatur ex motivo dumtaxat Religionis, sicque satis sit ad vitandam gravem culpam, eadem taliter expendere, ut si non mathematice, saltem moraliter quis ipsa pie religiose expendisse dici possit: quod salvatur, quamdiu notabilis dictorum redituum pars male non impenditur.

39. Insuper præter detracta bona patrimonialia, industrialia, & parsimonialia, hic habenda est ratio personæ Clerici & aliarum circumstantiarum. Nam quæ respectu inferioris Beneficiarii possent censeri superflua, non sunt talia respectu alterius in altiori gradu constituti; & quæ ceteroquin male impensa dici possent, concurrentibus certis circumstantiis talia non sunt: unde hæc prudenti, simulque pio judicio, discernenda veniunt.

40. Objicies majoris claritatis gratia cum Navarro, & aliis contra primam partem datæ Conclusionis. In *c. Quia juxta* 16. *q.* 1. dicitur: *Juxta Sanctorum Patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse Fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum*. Insuper D. Augustinus, relatus *c. Si peccatum* 12. *q.* 1. & rursus *c. Quod autem* 16. *q.* 7. loquens de bonis Ecclesiæ, inquit: *Non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vendicamus*: cum pluribus concordantiis: ergo si bona Ecclesiæ sunt res Dei, & patrimonia pauperum & ipsi Clerici dumtaxat eorum Dispensatores, & quodammodo Procuratores, non Proprietarii, hoc ipso non habent dominium ipsorum. Resp. negando consequentiam, & explicando dictas, atque alias consimiles auctoritates.

41. In primis enim bona Ecclesiastica dicuntur *Res Dei*, quatenus cultui Divino specialiter sunt dedicata, & oblata a Fidelibus: non autem quasi dominium eorum præcise maneat penes Deum. Cum certum sit, eorum dominium transire in Ecclesiam, juxta illud *c. Nulli* 12. *q.* 2. *Omne, quod Domino consecratur, sanctum sanctorum Domino est, & ad jus pertinet Sacerdotum*.

42. Deinde hujusmodi bona dicuntur *Res, seu patrimonia pauperum*: ex eo tum quia collata fuerunt ad honestam sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, qui ante erectionem Beneficiorum, & divisionem bonorum Ecclesiasticorum (de qua *n.* 30.) vere pauperes erant, & nihil proprii in particulari habebant: Tum etiam ea dicuntur bona sive patrimonia pauperum, non proprie & quoad dominium seu proprietatem, sed quoad debitum seu obligationem erogandi eadem pauperibus, in quantum necessariam & decentem sustentationem excedunt; prout explicat Fagnanus *c. Si quis sane n.* 4. & 5. *de Peculio Clericorum*. Et quidem ejusmodi obligatio etiamnum habetur, non quidem ex debito Justitiæ, sed Religionis.

43. Tandem Clerici dicuntur Dispensatores, & quodammodo Procuratores bonorum Ecclesiæ, alludendo ad tempora primitivæ Ecclesiæ, atque ante erectionem Beneficiorum, & divisionem bonorum Ecclesiasticorum, per Simplicium Papam primum factam: nam antea Clerici erant pauperes, nihilque in particulari possidebant, sed eis per Episcopos bona Ecclesiæ, aliaque a Fidelibus oblata, opportune dividebantur, prout habetur *c. Episcopus*, & *c. Præcipimus* 12. *q.* 1. & alibi. Quod si nonnullæ auctoritates reperiantur, quæ videntur loqui de tempore post factam prædictam divisionem, eæ intelligendæ sunt de bonis ipsi dumtaxat Ecclesiæ addictis, utputa agris, vineis, aliisque possessionibus (nam horum Clerici Beneficiarii etiam de facto sunt solum Administratores) non vero loquuntur de ipsorum redditibus: imo horum dominium acquirunt Clerici, sed cum onere superflua in pauperes erogandi, ut supra ostensũ.

44. Num autem Clerici de bonis suis testari valeant, commodius dicetur *Tract. seq. Distinct.* 3. agendo de Testamentis *Quæst.* 5. ubi præsens materia amplius declaratur.

QUÆSTIO IV.

De Dominio Religiosorum.

SUMMARIUM.

45. *Religiosi solemniter professi sunt incapaces dominii rerum temporalium.*

46. *Quid de Novitiis, ac emittentibus vota simplicia in Societate Jesu?*

47. *Habent Religiosi quasi dominium bonorum spiritualium.*

48. *Qui Religiosi habeant dominium rerum temporalium in communi?*

49. *Dominium istud non est omnino liberum.*

(c) Tract. 8. Dist. 3. Quæst. 4. n. 38. & seqq.

45. CONCL. I. Religiosi solemniter professi sunt in particulari penitus incapaces omnis dominii, ac juris rerum temporalium, ita ut nemo eorum quidpiam suo nomine seu tamquam proprium possit tenere. Ita certa, & communis omnium. Patet hoc inprimis ex *c. Cum ad Monasterium, de Statu Monachorum*, ibi: *Nec æstimet Abbas, quod super habenda proprietate possit cum aliquo Monachorum dispensare: quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa Regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam dare*; & alibi. Concordat Concilium Trident. *Sess.* 25. *c.* 2. *de Regularibus*, plura circa hoc statuens.

46. Dicitur, *Religiosi solemniter professi*: quia Novitii retinent dominium bonorum suorum. Quinimo etiam illi, qui in Societate JESU finito biennio probationis emittunt tria Vota substantialia, sed simplicia solum, Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, adhuc retinent dominium bonorum suorum per aliquod tempus a Superioribus præscribendum, quo faciant abdicationem bonorum suorum; quamvis interim eo dominio licite uti non possint sine consensu Superiorum, propter Votum simplex Paupertatis, prout patet ex Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino*, 1584. edita, habeturque tom. 2. Bullarii Romani, *Const.* 89. *dicti Pontificis*.

47. Additur etiam in Conclusione, *bonorum temporalium*: quia jurium, & bonorum spiritualium, possunt Religiosi habere dominium, vel quasi dominium. Unde simplex Religiosus retinet jus honoris, ac famæ suæ, juxta D. Thomam 2. 2. *q.* 186. *art.* 7. *ad* 4. Item jus eligendi, præsentandi, confirmandi, absolvendi, suscipiendi alimenta de bonis communibus Monasterii, ac hujusmodi; adeo, ut etiam possit agere nomine proprio super hujusmodi juribus in ordine ad spiritualia bona sibi competentibus, casu quo negarentur: nam per Votum Paupertatis Religiosi non renunciant bonis spiritualibus nec juribus prædictis, sed tantum temporalibus, sive bonis exterioribus. Miranda *tom.* 1. *Manualis Prælat. Q.* 28. *art.* 1. *in fine*, & alii.

48. CONCL. II. Religiosi professi cujuscumque Ordinis (excepto Ordine FF. Minorum de observantia, & Capuccinorum) possunt in communi habere dominium bonorum temporalium, ita ut hæc eorumdem Congregationes, Monasteria seu Domus, vero dominio possideant. Ita rursum certa, & communis; atque habetur expressum, & novissime concessum in Concilio Trid. *Sess.* 25. *c.* 3. *de Regularibus*.

49. CONCL. III. Nihilominus Dominium istud Religiosorum in communi, atque Monasteriorum, non est omnino liberum & independens, sicuti est dominium Sæcularium. Ita certa, & communis. Ratio est: quia Sæculares possunt libere disponere de rebus suis; dominium vero Religiosorum in communi habet annexum onus, ut non possit Monasterium alienare bona immobilia, vel etiam mobilia pretiosa, nisi ex justa causa, & servatis debitis Juris solemnitatibus, atque assensu Summi Pontificis; (quamvis in Germania, & quibusdam locis remotis, de consuetudine, atque ob locorum distantiam, & difficultatem adeundi Summum Pontificem, sufficiat assensus Episcopi, ut notat

notat Ludov. Engel, *tit. de rebus Ecclesiæ non alienandis, num. 15.*) Quod si secus fiat, alienatio nulla est irrita, atque non solum alienans bona Ecclesiastica, sed etiam sic alienata suscipiens, incurrit pœnam excommunicationis, juxta Extravag. *Ambitiosæ, tit. de rebus Ecclesiæ non alienandis*. Ceterum, an Religiosi possint condere Testamentum, vel facere donationem mortis causa, dicetur infra (c) suo loco. Alia vero melius ex specialibus singulorum Ordinum Regulis, & Constitutionibus patebunt.

DISTINCTIO V.

De Acquisitione Dominii.

QUÆSTIO I.

De modis generatim acquirendi rerum Dominium, Bonisque incertis, ac Thesauris inventis.

SUMMARIUM.

1. *Res corporales aliæ, quæ carent domino;*
2. *Aliæ, quæ habent dominum, certum vel incertum.*
3. *Quibus modis generatim acquiratur rerum dominium?*
   (a) De hoc Dist. seq. per totum.
   (b) De hoc agetur Tract. 8. per totum.
4. *Quid de modo acquirendi rerum dominium Jure belli?*
   (c) Tract. 4. Dist. 7. Quæst. 4.
5. *Res, quæ nullius sunt, Jure naturæ fiunt primo occupantis. Limitatur hoc.*
6. *Bona incerta, quæ? & ad quid teneatur earum inventor?*
7. *An Dominus amittat rerum deperditarum possessionem? Ac Dominium?*
8. *An ab inventore retineri possint post diligentem inquisitionem domini?*
   Refertur aliorum sententia.
9. *Thesaurus, quid?*
10. *Thesaurus inventus cujus sit?*
11. *Quid dicendum spectato Jure Civili?*
12. *Quid, si thesaurus inveniatur in alieno fundo, vel arte magica?*
13. *An licitum sit emere fundum, in quo scitur latere thesaurum?*

1. ADvertendum, quod res corporales, quæ sub dominio proprietatis cadere possunt, generatim sint duplicis generis. Quædam enim etiamnum nullius sunt, sed carent proprio domino: ut sunt gemmæ in littore maris, pisces maris, volucres cæli, & alia hujusmodi, quæ necdum in dominium cujuspiam devenerunt. Et horum dominium potissimum acquiritur Occupatione; id est, talia fiunt regulariter primo occupantis.

2. Aliæ vero res corporeæ sunt, quæ habent dominum. Et hæ rursum distinguuntur in eas, quæ habent certum dominum: uti sunt bona Petri, bona Pauli, &c. Et in eas, quæ habent dominum incertum, id est talem, de quo ignoratur, quis ille sit; ut si invenio rem perditam ab altero, & nescio, quis ille sit. Et hæc alio nomine solent dici *Bona incerta*.

3. CONCL. I. Tribus præsertim modis generatim rerum corporalium dominium acquiri solet. I. Jure naturali, seu Gentium: & hoc fit multipliciter, nimirum Occupatione, Nativitate, Alluvione, Specificatione, Accessione, Confusione, Commixtione, Ædificatione, Plantatione, Fructuum perceptione, & Traditione; de quibus plura in progressu. II. Solet acquiri rerum dominium Jure Civili, atque Canonico; idque contingit potissimum mediante Præscriptione, atque Usucapione, utpote quæ ad magis conservandam pacificam hominum conversationem, præcludendasque infinitas lites, per leges tum Civiles, tum Ecclesiasticas, fuit introducta & constituta. (a) III. Acquiritur rerum dominium privata hominum voluntate, dum per varias conventiones, pacta, & contractus, homines dominium rerum sibi antea propriarum in alios transferunt. (b)

4. His addi posset modus acquirendi rerum dominium Jure belli (intellige) justi. Verum modus iste potest comprehendi sub primo, quo acquiritur rerum dominium Jure Gentium, & commode reducitur ad Occupationem: quamvis enim hæc potissimum habeat locum in iis rebus, quæ antea nullius sunt, ac proinde Jure Gentium fiunt primo occupantis, tamquam potioris; tamen ad Occupationem etiam reduci possunt capta ab hostibus, eo quod & hæc, si sint mobilia, regulariter fiant primo occupantis: ut alibi dictum (c)

5. CONCL. II. Res illæ, quæ nullius sunt, Jure naturæ ac Gentium fiunt primo occupantis, nisi lege aliqua humana earum dominium cuipiam alteri applicetur. Ita communis; haberturque expressum §. *Feræ, Instit. de Rerum divisione*, ibi: *Feræ igitur bestiæ, & volucres, & pisces, & omnia animalia, quæ mari, cælo, & terra nascuntur, simul atque ab aliquo capta fuerint, Jure Gentium statim illius esse incipiunt: quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur.*

Additur notanter in Conclusione, *nisi lege aliqua humana earum dominium cuipiam alteri applicetur*. Nam tunc esset standum dispositioni talis legis communis, utpote justæ, atque auctoritate publica in bonum Communitatis latæ: prout fit in bonis vacantibus, id est, in bonis morientium sine hærede; hujusmodi enim bona, quamvis dominos amplius non habeant, non fiunt primo occupantis, sed ex dispositione Juris applicantur Fisco.

* Quod si illi, qui ab intestato moriuntur, fuerint Peregrini, eorum Bona pariter non fiunt primo occupantis, sed ex Juris ordinatione applicantur per Episcopum causis piis, si Hæredes extantes non sciantur, vel ea Bona hisce e. g. ob nimiam distantiam ex una, & rerum relictarum minorem æstimationem ex altera parte extradi nequeant. *Authent. Omnes Peregrini. C. Communia de Successoribus*. Crederem, optimum fore, si præter expensas funerales residuum in simili emergentia daretur ad legendas Missas pro defuncto Peregrino. *

6. CONCL. III. Bona incerta (id est, ea quæ quidem dominum habent, sed ignoratur, quis ille sit; uti sunt bona casu amissa, & ab altero inventa, aut quæ in periculo naufragii projecta fuerunt in mare, & postmodum ad litus evaserunt) Hujusmodi, inquam, bona incerta quisquis repererit, obligatur ea restituere veris dominis, si eos dignoscere possit, teneturque ad dominos illos dignoscendos moralem diligentiam adhibere. Ita Doctores communiter post D. Augustinum *lib. 50. Homiliarum, Hom. 9.* & refertur, *c. Si quid. 14. q. 5.* ibi: *Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti, fecisti.* Ratio est: quia ille, qui ejusmodi res amisit earum dominus esse non desinit: atqui unaquæque res debet reddi domino suo; ergo.

7. Nec obstat, quod rerum mobilium deperditarum, itaut ignoremus ubi sint, illico amittamus possessionem, *arg. l. Si id quod, ff. de Acquir. possess.* ibi: *Si id quod possidemus, ita perdiderimus, ut ignoremus ubi sit desinimus possidere.* Resp. enim primo: hoc non procedere, si adhuc adhibemus diligentem inquisitionem ad recuperandum ejusmodi rem amissam: nam quamdiu intendimus, quærimus, & solicitamus ut inveniatur, necdum penitus perdita est possessio ipsius; sed retinetur adhuc civilis possessio, cum spe recuperandi etiam naturalem, uti notavit Zasius *ad cit. l. Si quod, n. 5. & n. 8.*

Resp. Secundo: quamvis rerum deperditarum, ita ut post frustra adhibitam diligentem inquisitionem ignoremus, ubi sint, amittamus possessionem, non tamen idcirco perdimus ipsarum dominium, siquidem facilius amittitur rerum possessio, quam dominium: *l. Si quis vi, ff. de acquir. possess.* cum similibus. Quia igitur dominium rei deperditæ remanet adhuc penes priorem dominum, hinc oritur obligatio eamdem restituendi vero domino, si inveniatur: & quorumdam contraria persuasio merito reprobatur a D. Hieronymo *in lib. Levit.* ac refertur *c. Multi 14. q. 5.* illis verbis: *Multi sine peccato putant esse, si alienum, quod invenerint, teneant: & dicunt: Deus mihi dedit, cui habeo reddere; Discant ergo peccatum hoc esse simile rapinæ, si quis inventa non reddat.*

8. CONCL. IV. Quod si post diligentem inquisitionem factam dominus talium rerum incertarum, v. g. amissarum, & ab alio inventarum, amplius dignosci non possit, juxta communem magisque piam sententiam eæ erunt pauperibus erogandæ, aut in alios pios usus insumendæ; quamvis non desint Doctores probabiliter asserentes, quod res illæ inventæ licite ab inventore retineri possint, si post diligentem inquisitionem factam dominus illarum non compareat. Ratio primæ partis est: quia si res ipsimet domino amplius restitui non possunt, saltem restitui & applicari debent iis, quibus velle dominus præsumitur ut applicentur: atqui tales sunt pauperes, & aliæ causæ; nam quilibet rationabiliter velle præsumitur, res suas applicari pauperibus, aut aliis piis causis, ad remedium animæ suæ, si eas alia ratione acquirere nequeat.

Altera nihilominus pars Conclusionis probatur auctoritate Do-

Doctorum satis gravium, qui eam probabilem censent; inter quos sunt Lessius *lib.2.c.14.n.48.* Layman *lib.3.tract.1.c.5. n.24.* Herinex *disp.4.de Justit.& jure,q.8.n.149.* Mastrius *disp. 3. Theolog. Moral. n.52.* Sotus, Petrus Navarrus, Ledesma, Medina, & alii: Siquidem nullo (inquiunt) claro Jure naturali, aut Ecclesiastico, prohibetur inventor ejusmodi bona inventa retinere. Quinimo videtur Communitas hominum in talem retentionem tacite consentire: Siquidem hac ratione compensari solent fortuita rerum amissarum damna, & qui hodie amisit, cras casualiter inveniendo rem alterius, cujus dominus post adhibitam debitam diligentiam investigari nequit, rursus resarcire poterit jacturam rei suæ antea deperditæ.

9. CONCL. V. *Thesaurus est vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat.* Ita definitur Thesaurus *l. Numquam ff. De acquirendo rerum dominio*; & sequuntur Doctores communiter. Dicitur, *depositio pecuniæ*: ubi sub nomine pecuniæ intelliguntur quævis opes mobiles, puta gemmæ, vasa, catenæ, nummi aurei & argentei. Et additur, *vetus*: quia si non sit vetus, adeo quod amplius non extet memoria ejus, non censebitur Thesaurus proprie dictus.

* Hinc, si e. g. inveniatur cista repleta nummis, ex quorum saltem nonnullorum incisis figuris v. g. moderni Imperatoris, vel ex ipso anno, cusæ monetæ apposito, eruitur, hanc pecuniam non ita pridem, puta tempore novissimi belli fuisse absconditam, talis cista inventa non poterit dici proprie thesaurus, sed si resciatur, restituenda erit Domino; alias vero inter bona incerta computabitur; sicque eodem modo, uti in præcedentibus de bonis incertis ab alio inventis, erit discurrendum. *

10. CONCL. VI. Spectato Jure naturali, & Gentium, Thesaurus proprie dictus transit in dominium inventoris, utpote primo occupantis; spectato tamen Jure communi Civili opus est distinctione. Ita Lessius *lib.2.c.5.n.5.* Layman *loc.cit. num.23.* & alii. Ratio primæ partis est: quia, quæ nullius sunt, Jure naturali & Gentium fiunt primo occupantis: atqui Thesaurus proprie dictus nullius est, cum jam dominum non habeat; ergo. Nec obstat, quod forsan ex signis possit cognosci, a quorum Majoribus fuerit reconditus. Resp. enim, hoc nihil referre; quia, quod desinit tanto tempore possideri, cessavit pariter esse in dominio cujusquam. Et huic parti favet textus cit. l. *Numquam ff. de acquirendo rerum dominio*; ubi post datam Thesauri definitionem illico subjungitur, *Sic enim fit ejus, qui invenerit, quod non alterius sit.* Verum Glossa ibidem hoc intelligit, quando quis in suo fundo Thesaurum invenit; alias vero dicendum censet, prout habetur *L.1.C.de Thesauris, lib.10.& §.thesaurus, Instit. de Rerum division.* quæ est altera pars nostræ Conclusionis. Pro cujus intelligentia sit

11. CONCL. VII. Spectato Jure Civili, Thesaurus in proprio fundo inventus, totus est inventoris: si vero in alieno fundo, non data ad hoc opera, sed fortuito Thesaurum quis invenerit, utpote arando terram, vel alio quocumque casu, dimidium erit domini fundi, & dimidium inventoris. Ita expresse habetur in Jure Civili, *cit.L.1.C.de Thesauris lib.10.& §.Thesaurus, Instit. de Rerum divisione.* Et quidem, cum hæc constitutio pœnalis non sit, sed secundum æquitatem naturalem lata, ac definitiva proprietatis rerum, videtur obligare in conscientia ante Judicis sententiam; prout notant Lessius, & Layman *loc.cit.* post Covarruviam, Cajetanum, Navarrum, & alios, & concordant proxime dicta *n.6.*

* Si inquiras, an pariformiter thesaurus casu fortuito in alieno fundo repertus dividatur, posito, quod inveniatur in loco spectante ad Fiscum, aut ad aliquam communitatem, vel ad Ecclesiam, puta, si reperiatur in ipsa Ecclesia vel ejusdem Cœmeterio &c.? Respondeo affirmative. Ita enim deciditur §. *Thesauros 39.Instit.de rerum divis.* Nec dicas, juxta citatum textum Juris Thesaurum in loco sacro casu fortuito repertum pertinere ex toto ad inventorem. Respondeo enim disting. anteced. Si ejusmodi locus sacer pariter ad inventorem quasi ad Dominum spectet, v. g. si reperiretur in propria sua privata domestica Capella, conceditur: si locus hic sacer spectet ad aliquam Ecclesiam, negatur: Non enim Ecclesia debet esse deterioris conditionis, ac alii. Chlingensperg. *L.2. Instit.Tit.1.q.35. & 36.* *

12. CONCL. VIII. Quod si quis data opera in alieno fundo Thesaurum scrutetur, atque inveniat sine consensu domini, totum fundi domino reddere compellendus est, atque ulterius puniendus: si autem Thesaurus arte magica, quamvis in proprio fundo, repertus fuerit, tunc totus Fisco adjudicabitur per sententiam Judicis, idque fit in pœnam criminis. Ita habetur *cit.L.1.C.de Thesauris, lib.10.* & sequuntur Doctores communiter. Quamvis Herinex *loc.cit.n.148.* recte notet, quod hæc dispositio Juris, utpote pœnalis non obliget ante sententiam Judicis, ad instar aliarum pœnarum.

13. CONCL. IX. Qui scit alicubi Thesaurum latere, & emit locum antequam effodiat, nullam facit venditori injuriam, & fit dominus totius Thesauri postmodum eruti. Ita desumitur ex *l.a Tutore ff.de Rei vendicat.* & tenent Lessius, Herinex *n. 149.* aliique passim. Ratio est: quia eruit postea Thesaurum ex proprio fundo, nec tenebatur priori domino indicare ipsum, immo neque hic fuit in ejus dominio. Huc quadrat Parabola a Christo allata de Margarita pretiosa, inventa in agro, quem idcirco quis emisse legitur *Matthæi 13.*

* Quæres, an, si quis equidem non absolute emat illum locum, in quo noscit latere thesaurum; bene tamen dictum locum accipiat in feudum, vel Emphyteusin, an inquam, talis Emphyteuta, vel Feudatarius fiat Dominus totius thesauri ex illo loco a se eruti, vel num debeat potius medietatem thesauri restituere Domino directo? Resp. Thesaurum talem ab Emphyteuta vel Feudatario ipsomet repertum spectare ex integro ad Emphyteutam, seu Feudatarium. Quinimo, si thesaurus iste inveniretur casu fortuito ab alio tertio, adhuc saltem medietas thesauri præfato Emphyteutæ &c. tribuenda esset, pertinente altera medietate ad inventorem. Ratio est: quia Dominium utile non ad Dominum directum, sed ad Emphyteutam seu Feudatarium spectat; adeoque huic posteriori, non priori competit frui hac utilitate ex inventione thesauri eveniente. Ita cum Haunoldo, Illsung, & Card. de Lugo, La Croix *lib.3.part.2.n.108.* Christ. Chlingensperg. de Jure Feudali *c.10.Q.2.* Qui tamen hic, & etiam in Institut. *lib.2. tit.1.q. 34.* addit hodiernis moribus ipsosmet Principes supremos jure Regalium thesauros ubique in locis suorum subditorum inventos vel ex toto, vel pro parte sibi attribuere. Quod idem testatur La Croix *loc.cit.n.111.* Qui ultimus adhuc subjungit, quod memorati supremi Principes plus tamen faveant, ac relinquant illis, qui venas metallorum, quam qui latentem thesaurum inveniunt, ut nimirum sic suos magis ad indagandas hasce metallorum venas, quæ alias pars fundi censerentur, incitent.

QUÆSTIO II.
De Venatione & Piscatione, ac variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

14. *Possunt Principes venationem, & piscationem interdicere.*
15. *Solvitur instantia.*
Jus Naturæ aliud præceptivum, aliud permissivum.
16. *Qui contra justam prohibitionem venatur, peccat, teneturque damnum compensare.*
17. *Quando censeatur gravis obligatio damni compensandi?*
18. *Is tamen acquirit dominium Feræ captæ.*
19. *Solvitur instantia.*
Duplex jus in proposito considerari potest.
20. *Quid de animalibus domesticis, vel in certo loco conclusis?*
21. *An fera laqueo intricata sit eximentis, vel laqueum ponentis.*

14. CONCL. I. Non obstante, quod feræ sylvestres sub nullius dominio existant, ac proinde spectato Jure Gentium fiant primo occupantis, *arg.§.Feræ, Instit. de Rerum divis.* adhuc tamen possunt Principes venationem, piscationem, & captionem hujusmodi animalium ex rationabili causa aliis interdicere. Ita Covarruvias *part.2.in reg.Peccatum §.8.* Lessius *cit.c.5.n.33.& seqq.* & alii satis communiter, quamvis non defuerint oppositum tenentes, quos referunt iidem Auctores. Conclusio desumitur in primis ex receptissima praxi, qua in plerisque Regnis, ac Provinciis, Principes talem faciunt prohibitionem. Accedit ratio: quia populus potest cedere juri suo; unde cum Principibus convenientem suo Fastigio apparatum, atque honestas pro sua Dignitate recreationes populus concedere teneatur, consuetudine hoc jus Principibus concessum esse, dicendum est. Idipsum suadetur ex eo: quia

quili-

qui libet potest alium prohibere ne in suo fundo venationem, aucupium, vel piscationem exerceat; ergo & Princeps pro suo territorio. Antecedens patet ex *l. Item si fundi ff. de Usufructu*, ubi dicitur, *Aucupiorum quoque & venationum redditum ad fructuarium pertinere*. Et §. *Feræ, Instit. de Rer. divis. Plane qui alienum fundum ingreditur venandi, aut aucupandi gratia, potest a domino, si is prævidcrit, prohiberi ne ingrediatur*.

15. Nec dicas: Jure Naturæ & Gentium licitum est, animalia libera capere: atqui Princeps non potest tollere Jus Naturæ; ergo. Resp. enim, venationem esse Jure Naturæ licitam eatenus solum, quatenus ipsa non est prohibita Jure Naturæ, sicuti furtum; non autem sic, quasi ejus prohibitio ob rationabiles causas certis personis facta, sit contra Jus Naturę. Hinc sic explicata majori, distinguitur minor: Princeps non potest tollere Jus Naturæ præceptivum; id est, illud, quo quidpiam Jure Naturæ præcipitur, aut prohibetur, conceditur: non potest tollere Jus Naturæ negativum, seu permissivum tantum, & quoad unum vel alterum objectum determinatum, præsertim accedentibus justis causis, negatur minor & consequentia. Quia multa sunt Jure Naturæ permissa & licita, quæ tamen justis de causis Jure humano postmodum prohibentur; alioquin certe nec esus carnium posset pro certis diebus ab Ecclesia interdici, cum sit Jure Naturæ licitus, id est, non prohibitus hoc jure.

16. CONCL. II. Qui stante tali prohibitione, in loco publico, seu per industriam humanam non concluso venatur, vel in publicis lacubus seu fluminibus piscatur, aut aucupio volucres capit, peccat contra justam prohibitionem, atque virtutem Justitiæ, & obligatur ad compensationem damni illati; quamvis acquirat dominium feræ captæ, atque ad istius restitutionem non teneatur. Ita Sannig. *dist. 1. de Just. q. 2. n. 14.* Lessius *loc. cit. n. 43.* Tannerus *tom. 3. dis. 4. q. 7. n. 355.* & alii. Ratio primæ partis desumitur ex dictis *n. 14.* nam talis non solum agit contra justam prohibitionem, sicque ratione commissæ inobedientiæ puniri meretur; sed etiam violat jus venandi, piscandi, in tali loco alteri competens.

17. Num autem in particulari casu isthæc obligatio restituendi, sive compensandi damnum illatum, sit gravis, nec ne, dijudicandum erit ex qualitate injuriæ, vel læsionis juris venandi, piscandi, &c. Principi, vel Reipublicæ competentis: item ex gravitate damni illati, utputa si animalia capta sint magni pretii, & multa; adeo ut soboles ferina notabiliter extinguatur; vel si ob frequentiam venationis feræ sint redditæ fugaces, &c. de quibus plura citatus Lessius, Tannerus, Lugo *disp. 6. de just. & jure, sect. 7.* & alii, arbitrantes, quod unam alteramve feram capere non censeatur notabiliter damnosum, ita ut attingat culpam mortalem.

17. Altera pars Conclusionis ex eo probatur: quia talis fera sylvestris, vel avis, etiamnum gaudet naturali sua libertate, ac proinde necdum est sub dominio Principis, aut domini fundi, sed est nullius; ergo transit in dominium primo occupantis, qualis in proposito censetur is, qui cepit eam. Ex quo protinus sequitur, quod is non teneatur restituere feram captam, ut pote quæ antea nullius erat, & per capturam facta est sua.

19. Si dicas, hanc Conclusionem sibi ipsi contradicere, dum nunc admittit, feram sylvestrem transire in dominium capientis, veluti primo occupantis, & tamen in priori parte asserit, talem peccare contra virtutem Justitiæ, ac teneri ad restitutionem. Resp. negando illatum: nam quantum ad propositum, ac stante præfata prohibitione venandi, piscandi, &c. duplex jus considerari potest. Primo quidem, ipsum jus venandi, piscandi, &c. in tali loco: & hoc, stante ejusmodi justa prohibitione, competit Principi, vel Domino territoriali, læditurque per venationem, vel piscationem ipso invito ab altero factam. Secundo, jus in ipsam feram: & hoc non competit Principi, vel Domino territoriali, sicque per capturam feræ sylvestris, seu gaudentis sua naturali libertate, non læditur. Unde fit, quod ratione prioris juris læsi teneatur is, qui venatur vel piscatur in loco publico prohibito, ad competentem restitutionem, seu recompensationem damni illati: ratione alterius vero, utpote revera in feram non habiti, ad nihil teneatur.

20. Dicitur notanter in Conclusione: *in loco publico, seu non concluso*. Nam præsens Conclusio solum intelligenda est de iis animalibus, quæ necdum sunt mansuefacta, neque capta, atque in certo loco inclusa. Secus enim dicendum foret de animalibus natura mansuetis & domesticis, ut sunt gallinæ, annates domesticæ, oves, boves, porci, & hujusmodi; quæ proinde, si potestatem dominorum longius aberrando evaserint, capere non licet, vel si ab aliquo capiantur, sunt dominis restituenda: alioquin furtum committetur. §. *Gallinarum, Instit. de Rerum divis.* Similiter licitum non est capere feras natura sylvestres, sed certo in loco jam conclusas, v. g. in hortis, vel in nemoribus muro circumdatis, aut pisces ex piscinis, &c. Talia enim animalia jam non amplius gaudent sua naturali libertate, sed cum per industriam humanam contineantur sub tali certa custodia, existunt sub dominio ejus, qui est dominus illius horti, nemoris, piscinæ, &c.

* Ast ponamus feras quasdam in insula valde spatiosa, puta duarum vel trium leucarum, vel pisces in lacubus amplissimis e. g. in lacu Bodamico, Starnbergensi &c. inclusos, existentne hæc animalia sub dominio illius, ad quem spectat insula seu lacus, aut certum ejusdem spatium: vel fient capientis eo modo, quo in fluminibus? Ante resolutionem notandum pro Junioribus, lacus diei illas aquas, in quibus pisces non habent æque liberum in- & egressum, ac in fluminibus, qui lacus vel sunt majores, vel minores: discernuntur autem ambo a Stagnis, eo quod proprie stagna censeantur aquæ relictæ ex aliquo flumine suum alveum mutante, ubi sępius copiosa pars piscium cum sua genitura remanet. Hoc notato, Equidem de Stagnis & lacubus minoribus, atque etiam suo modo majoribus (ubi tamen aquæ emitti, sicque pisces ad libitum facile capi possunt) meo judicio non est difficultas, quod memorati pisces spectent ad Dominum lacus seu Stagni ob dicta præcedentia. Discurrendo autem de omnino majoribus (ubi aquæ emitti, & pisces ad libitum capi nequeunt) Respondeo, non deesse graves Auctores, qui cum Cardinali de Lugo, Lessio, Haunoldo, Dicastillo, & aliis apud la Croix *lib. 3. part. 2. n. 257.* existimant, eodem modo sentiendum hic esse, sicuti prius quoad animalia in liberis nemoribus, seu fluminibus existentia, eo quod, etsi aliquo modo sint inclusa, videantur tamen in tantum adhuc sua gaudere libertate, ut vix non æque difficulter in tanto districtu capi queant, ac in sylvis, vel fluminibus, sicque eadem sit ratio de his, ac de prioribus.

21. Quæres, cui competat dominium feræ laqueo intricatæ, aut piscis nassa conclusi, si eximatur ab alio, quam ponente laqueum, vel nassam? Resp. hic variare Doctores: nam aliqui dominium adjudicant ejusmodi feras eximenti, *arg. l. In laqueum, ff. De aquir. rerum dominio*, ubi Summarium sic habet: *Quod in laqueum meum incidit, non est meum, nisi manualiter capiatur*: nonnulli autem videntur tenere oppositum. Verum rectius distinguitur cum Sannig. *cit. dist. 6. quæst. 2. num. 1. & 2.* Tannero *loc. cit. num. 356.* & aliis: quia vel fera, aut piscis, inextricabiliter concludebatur laqueo, sive nassa; vel ita dumtaxat, ut diu luctando sese adhuc expediret. Si primum, fit tendentis laqueum, vel ponentis nassam; quia nihil interest, an manu vel instrumento quis feram apprehendat. Si secundum, fit eximentis illam feram, utpote quæ adhuc, antequam eximeretur, censebatur habere naturalem libertatem. Et hoc totum videtur velle textus *cit. l. In laqueum*, si bene perpendatur.

* Quær. II. Cui competat Dominium apum, aut columbarum ex tuo alveari, vel columbario avolantium? Resp. I. Examen apum tuarum avolans tamdiu spectat ad tuum dominium, quamdiu versatur in tuo conspectu, nec est difficilis ejusdem prosecutio: alioquin vero occupantis erit. Ita expresse deciditur in Jure §. 14. *Instit. de rerum divis.* Resp. II. Quoad columbas avolantes, & alia similia animalia, quæ abire & redire solent, juxta formalia Juris §. 15. *Inst. de rerum division.* hæc regula comprobata est, ut eousque tua esse intelligantur, quousque animum revertendi habeant; hincque nec pro tunc licet aucupium harum tuarum domesticarum columbarum, si in agros avolant, nisi sciantur notabiliter destruere semina. Porro animus revertendi videtur desinere

nere tunc, quando revertendi consuetudinem deseruerunt: uti in dubio,& nisi particulares circumstantiæ aliter suadeant,deseruisse eamdem consuetudinem juxta multos præsumuntur; si, quamvis in sua naturali libertate relictæ bis, terve tempore consueto non redierint, vel jam duobus aut tribus diebus remanserint, sese, v. g. associando columbis alterius columbarii &c. Ita Molina *tom.1. tr. 2.disp.* 48. Attendantur pariter in simili casu particularia locorum statuta, & incolarum mores, ac praxis communis: sic enim noster Pater Franciscus Henno, Auctor alias satis rigidus *tom. 2. tr.2.disp.4.q.3. conclus.* 2. testatur de sua Patria ad evitanda jurgia & discordias legitimam ibi consuetudinem introductam esse, ut columbæ e columbario proprio ad alienum ultro divertentes fiant posterioris columbarii: quod meo judicio facilius adhuc admitti poterit, si tales columbæ, quamvis naturali libertati relictæ, duobus vel tribus diebus permaneant in posteriori columbario,aut si cum alienis columbis evolantes, cum ipsis iterum sæpius, puta ter, quaterve redeant ad alienum posterius columbarium. *

QUÆSTIO III.
De aliis modis acquirendi rerum Dominium Jure Gentium.

SUMMARIUM.

22. *Inter modos acquirendi rerum dominium, est Nativitas,*
23. *Alluvio, & quando?*
24. *Specificatio,*
25. *Accessio.*
26. *Confusio & commixtio: & quomodo differant?*
27. *Regula pro Confusione materiarum.*
28. *Alia regula pro commixtione specierum,*
29. *Specialis regula pro commixtione nummorum.*
30. *Cur nummi post Commixtionem fiant accipientis, non aliæ res?*
31. *Ædificatio, quomodo sit modus acquirendi rerum dominium?*
32. *Item Plantatio,*
33. *Fructuum perceptio, &*
34. *Traditio.*
35. *Solvitur instantia,*

22 SEcundus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Nativitas;* per quam nostra fiunt, quę ex animalibus nostro dominio subjectis nascuntur, uti habetur §. *Item ea, Instit de Rerum divisione*. Unde cui competit dominium, vel saltem ususfructus pecudum, utputa ovium, equorum, vaccarum, & hujusmodi, etiam agnorum, hinnulorum, & vitulorum ex ipsis natorum dominium acquirit.

23. Tertius modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium est *Alluvio.*Porro *Alluvio* est incrementum latens, quo flumen tuo fundo paulatim aliquid adjicit, & adeo latenter, ut vix notari queat, quantum quovis momento accedat. Et quod per hujusmodi Alluvionem agro tuo flumen adjicit, Jure Gentium tibi acquiritur. Quod si vero vis fluminis non latenter, sed aperte partem de prædio tuo detraxerit, & vicini prædio appulerit, palam est, eam tuam permanere; prout clarissime habetur §. *Præterea, Instit. eod.*

* Ad hunc tertium modum acquirendi dominium per alluvionem etiam reducitur acquisitio novę terrę,vel per exsurgentem aliquam novam in flumine insulam, vel per alvei mutationem. Loquendo de nova aliqua insula §. 22. *Institution. de rerum divisione* leguntur sequentia formalia: *Insula, quæ in mari nata est (quod raro accidit) occupantis fit: nullius enim esse creditur. At Insula in flumine nata (quod frequenter accidit) siquidem mediam partem fluminis tenet, communis est eorum, qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident pro modo scilicet latitudinis cujusque fundi, quæ prope ripam sit. Quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia possident*. Ita formalia textus, cui ex Chlingensperg. *lib. 2. Instit. tit. 1. q.* 46. prope finem subjungo, hodiernis moribus quandoque pro locorum diversitate natas de novo Insulas titulo Regalium sibi applicare Principes, & territorii Dominos. Quemadmodum in Bavaria Insulæ in Danubio ex inveterata consuetudine ad Principem spectant, secus in OEno. Ita ille. Aliam distinctionem in Bavaria facit Illust. Baro de Schmid, tribuens absolute Principibus dominium quoad Insulas in fluminibus navigabilibus exortas; secus si non fuerint navigabilia; videatur in Jure Bavarico Land-Recht *tit. 25. art. 8. num. 10. & seqq.* Discurrendo autem de naturali alvei mutatione, cui pro tunc acquiratur prominentis terræ dominium, denuo ex textu Juris §. 23. *Instit. de rerum divisione.* desumitur ibi; *Quodsi (flumen) naturali alveo in universum derelicto ad aliam partem fluere cœperit, prior quidem alveus,* vulgo Rin Saal *eorum est, qui prope ripam ejus prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cujusque agri, quæ prope ripam sit: novus autem alveus ejus Juris esse incipit, cujus & ipsum flumen est, id est publicus. Quodsi post aliquod tempus ad priorem alveum reversum fuerit flumen: rursus novus alveus eorum esse incipit, qui prope ripam ejus prædia possident. Alia sane causa est, si cujusdam totus ager inundatus fuerit; neque enim inundatio fundi speciem commutat, & ob id, si recesserit aqua, palam est, eum fundum manere, cujus fuit*. Hucusque decisio Juris, quæ, cum clara sit, ulteriori explicatione non indiget. *

24. Quartus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Specificatio*: per quam intelligitur formatio, seu introductio formæ, vel quasi formæ in alienam materiam vel partim alienam, partim propriam, Sic qui bona fide, & nomine proprio, ex sua & aliena lana vestimentum confecit, hac ratione ejus dominus efficitur, quamvis domino lanæ alienæ sit restituendus valor ipsius lanæ. Verum hic modus acquirendi rerum dominium nonnullas habet limitationes, de quibus agitur §. *Cum ex aliena, Instit, de Rerum divisione.*

* Porro inter alias limitationes citato §. *cum ex aliena*. 25. *Instit. de rerum divisione* factas, præcipua est, quod specificans etiam bona fide non fiat Dominus illius rei alienæ, in quam novam formā introduxit, si eadem species ad priorem rudem materiam reduci queat, uti contingit, si ex alieno argento fiat nova statua; ubi potius in simili casu remanet dominium penes illum, qui antea exstiterat Dominus ipsius talis materiæ. Et hinc, si talis statua ab aurifabro vendatur tertio, eadem potest rei vindicatione immediate repeti a domino materię,apud quemcumque illa statua existat. Econtra vero, si pannifex ex empta alterius lana, quam ignoravit esse alienam, confecisset pannum, vel pistor ex alieno frumento farinam, seu panem, vel lanio ex alienis ovibus mactatis præparasset carnes,ac postea vendidisset tertio pariter existenti in bona fide, neutiquā posset per dominum materiæ hujusce exigi immediate pannus, seu panis, aut carnes ab illo tertio, cui talia justo pretio vendebantur, neque etiam in conscientia tertius obligaretur restituere, sed potius, si ille, ad quem antea materia spectabat, habeat prætensionem, eamdem vel contra auferentem,si resciatur, vel contra pannificem, seu pistorem, aut lanionem per actionem in factum (uti Juristæ ajunt) instituere deberet. Ratio est: quia cum illa res nequeat utiliter redigi in priorem materiam, talis specificans, seu introducens inibi formam per ipsummet Jus factus est dominus, quod dein dominium transtulit per venditionem in tertium, & consequenter, cum non amplius manet talis rei dominus ille, ad quem antea spectabat materia, neque poterit eamdem rem a tertio bonæ fidei possessore, qui exinde non est factus ditior, rei vindicatione exigere. Videatur desuper Chlingensperg. *l.2.Instit.tit. 1.q.*38. & *q.* 39. poteritque id pro resolutione multorum casuum deservire. *

25. Quintus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Accessio;* cum videlicet quid ornatus causa alteri rei accedit, seu adjicitur: tunc enim, licet hoc pretiosius sit; quam id cui adjicitur, Accessionis jure acquiritur domino, rei illius, cui adjectio facta est. Sic si vesti tuæ intexatur purpura aliena, purpura vesti cedit, prout dicitur *loc.cit.* §. *Si tamen*. Addunt autem circa hoc Doctores limitationem, nisi purpura facile, atque sine læsione vestimenti posset eximi: tunc enim purpura illa esset separanda, suoque domino in specie petenti reddenda; alioquin autem sufficit pretium ejus reddere.

26. Sextus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Confusio*. Cui accedit Septimus, qui est *Commixtio* & hæc differt a Confusione penes hoc,quod in Commixtione corpora separata inter se quoad substantiam remaneant, prout fit in commixtione duorum frumentorum inter se; in Confusione vero corpora in unum coeant, prout fit in permixtione mei & tui vini per errorem, aut industriam, in eodem dolio facta.

27. Por-

27. Porro de his duobus modis in Jure *§. Si duorum*, *§. Quid si frumentum*, *Instit. de Rerum divis.* sequentes regulæ ponuntur. Prima, loquens de Confusione, talis est. Quando utriusque voluntate confunduntur materiæ duorum dominorum, veluti si vina sua confuderint, aut ex vino & melle mulsum fecerint, totum corpus inde resultans utriusque commune est: idem dicendum, licet non voluntate amborum dominorum, sed fortuito, illa confusio facta fuerit.

28. Altera regula, loquens de Commixtione, sic habet. Quando species duorum dominorum, utputa frumenta, ex utriusque voluntate commiscentur, efficiuntur communes: quia ex consensu utriusque singula v.g. grana, quæ cujusque propria fuerant, mutuo communicantur. Quod si casu ea commixtio facta fuerit, aut unus miscuerit sine alterius consensu, non fit aliquid commune: quia singula corpora in sua substantia durant, ac proinde non magis isto casu fit commune frumentum, quam grex intelligitur esse communis, si pecora unius mixta fuerint pecoribus alterius. Unde tunc arbitrio judicis æstimandum erit, quale cujusque frumentum fuerit, vel (juxta Glossam ibidem) ut cuilibet tantum frumentum restituatur, quantum fuit suum, quando non apparet, quodnam fuerit suum.

29. Speciale quid habetur in pecunia, sive nummis, *l. Si alicui*, *ff. de Solutionibus*, ibi: *Si alieni nummi*, *inscio vel invito domino*, *soluti sunt*, *manent ejus*, *cujus fuerant*) & sic ante aliam mixtionem, post quam discerni nequeant, non fiunt accipientis.) *Sed si mixti aliis sunt*, *ita ut discerni non possint*, *ejus fieri*, *qui accepit*, *in libris Cassii scriptum est*, *ita ut furti actio domino cum eo*, *qui dedisset*, *competeret*. Et hoc est speciale in nummis, ut hi commixti propriis nummis, ita ut amplius discerni nequeat, transeant in dominium accipientis, sive mala fide, v. g. a fure, emente a mercatore pannum dati fuerint: sic tamen, quod domino competat actio furti contra dantem, puta contra furem, qui illam pecuniam abstulit, & mercatori dedit. Quinimo & ipse fur, facta semel commixtione pecuniæ furtivæ cum propria, acquirit illius dominium, sed dumtaxat imperfectum, hoc est, cum obligatione tantumdem restituendi, quantum furto abstulit.

30. Porro in assignanda disparitate inter commixtos nummos, & grana frumenti, & quod illi transeant in dominium accipientis post commixtionem, non grana sine mutua utriusque domini voluntate commixta, laborant Doctores. Congruentia tamen esse potest: tum quia majus periculum est in nummis, utpote præ ceteris rebus furto expositis, ac ne eorum dominium semper maneat incertum: tum quia nummi a publica æstimatione suum habent valorem; atque statim, ut expenduntur & commiscentur, intelliguntur consumpti; non sic grana frumenti aliis permixta.

31. Octavus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Ædificatio*. De hac *§. Cum in suo*, *Instit. de Rerum divis.* statuitur primo, quod si quis in suo solo seu fundo domum ex aliena materia bona fide ædificaverit, ipse fiat dominus ædificii: quia omne, quod solo inædificatur, solo cedit. Verumtamen dominus materiæ, quamvis eam stante ædificio vendicare non possit, potest tamen petere satisfactionem pro materia; & si aliqua de causa dirutum sit ædificium, atque ipse materiæ æstimationem necdum accepit, potest hanc vendicare in specie. Deinde decernitur ibidem, quod si quis vicissim in alieno solo scienter ex sua materia domum ædificat, non solum tunc ædificium solo cedat, atque illius fiat domus, cujus est solum; sed insuper ædificans amittat proprietatem materiæ, ita ut diruto ædificio eam vendicare non possit: quia sic temere ædificando, sua voluntate materia illa censetur esse alienata; videtur enim donasse, quod nullo jure urgente concedit. Verum hoc iterum habet suas limitationes, de quibus Jurisconsulti.

32. Nonus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Plantatio*: de qua *§. Si Titius*, *Instit. eod.* habetur, quod si quis alienam plantam in suo solo posuerit, ipsius erit; & e converso, si quis suam plantam in alieno solo posuerit, v.g. in solo Titii, erit alterius, nempe Titii; dummodo radices egerit (nam antequã planta radices egit, ipsius permanet, cujus fuerat antea.) Quia sicut ædificia, ita multo magis plantæ & arbores solo cedunt; utpote cum a terra sustenentur, capiantque inde alimentum, vitam & incrementum suum; atque hinc Jure Gentium fiunt illius, cujus est solum. Æstimationem tamen plantæ, atque impensi laboris mercedem repetere potest, qui in alieno solo plantas posuit, vel frumenta consevit, dummodo id bona fide factum sit; prout ibidem *§. seq.* subjungitur, atque in simili dictum est *n. præc.* de ædificante in alieno fundo.

33. Decimus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Fructuum perceptio*. Porro de hoc modo sic habetur *§. Si quis a non domino*, *Instit. de Rerum divis.* *Si quis a non domino*, *quem dominum esse credebat*, *bona fide fundum emerit*, *vel ex donatione*, *aliave qualibet justa causa æque bona fide acceperit*, *naturali ratione placuit*, *fructus*, *quos percepit*, *ejus esse pro cultura & cura*. *Et ideo si postea dominus supervenerit*, *& fundum vendicet*, *de fructibus ab eo consumptis agere non potest*. *Ei vero*, *qui alienum fundum sciens possederit*, *non idem concessum est*: *itaque cum fundo etiam fructus*, *qui consumpti sunt*, *cogitur restituere*. Hæc ibi. Ex quibus patet, quod bonæ fidei possessor Jure Gentium fructus faciat suos, nec eos consumptos teneatur restituere vero domino, si is postmodum comparuerit, & fundum evicerit: etsi secus sit de malæ fidei possessore, is etiam fructus perceptos cogitur restituere.

34. Ultimus tandem modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Traditio*; de qua *§. Per traditionem*, *Instit. eod.* dicitur sic: *Per traditionem quoque jure naturali res nobis acquiruntur*, *nihil enim tam conveniens est naturali æquitati*, *quam voluntatem domini*, *volentis rem suam in alium transferre*, *ratam haberi*; *& ideo cujuscumque generis sit corporalis res*, *tradi potest*, *& a domino tradita alienatur*. Hæc ibi.

35. Nec obstat, quod Traditio fiat privata voluntate hominum, rem suam in alios transferentium, ac proinde male videri possit, quod Traditio connumeretur inter modos acquirendi rerum dominium Jure Gentium. Resp. enim negando sequelam: quia, quamvis Traditio fiat privata voluntate hominis, rem suam alteri tradentis, huic tamen Traditioni Jure Gentium, atque naturali, convenit potestas transferendi rerum dominium in alios. Sicut a pari, quamvis Occupatio rei sub nullius dominio existentis fiat industria humana, atque voluntate privata cujuspiam rem illam suo labore occupare satagentis: jus tamen, seu potestas transferendi rerum dominium in primo occupantem, convenit Occupationi ex Jure naturæ, atque Gentium, & non solum ex constitutione quadam humana prout id convenit Præscriptioni, juxta dicenda *Distinct. sequenti*) atque ideo sicut Occupatio, ita & Traditio, merito connumeratur inter modos acquirendi rerum dominium Jure Gentium.

DISTINCTIO VI.

De Præscriptione, & Usucapione.

QUÆSTIO I.

Cur Lex Præscriptionis seu Usucapionis sit introducta, & an valeat in Foro Conscientiæ?

SUMMARIUM.

1. *Præscriptio, quomodo sumatur?*
2. *Præscriptio, & Usucapio, quid?*
3. *An differant?*
4. *Jus Præscriptionis, quo Jure sit introductum.*
5. *Habet locum etiam in Foro Conscientiæ.*
6. *Id amplius ostenditur.*
7. *Nemo debet locupletari cum alterius jactura, quomodo?*

1. Præscriptio sumitur in proposito pro acquisitione dominii, atque elisione juris alterius, absque ejus consensu ex sola legis dispositione tempore a legibus definito. Et de Præscriptione hoc modo sumpta merito impræsentiarum agitur, ut intellectis hactenus diversis modis acquirendi rerum dominium Jure Gentium, etiam percipiatur modus acquirendi rerum dominium Jure Civili, & Canonico.

2. CONCL. I. *Præscriptio* est acquisitio dominii rei alienæ, per possessionem ejus certo temporis spatio legibus definito bona fide continuatam. Ita in re communis; & concordat hæc definitio cum illa, quæ *L. 3. ff. de Usucap.* habetur, ibi: *Usucapio est acquisitio*, *vel adjectio dominii*, *per continuationem possessionis temporis lege definiti*. Ubi tamen per ly *acquisitio dominii*, etiam subintelligitur elisio juris alterius, utpote per quam similiter acquiritur jus aliquod, quod antea alteri competebat: ceteræ autem particulæ patebunt ex decursu.

3. Porro licet inter Præscriptionem & Usucapionem nonnul-

nullas Doctores differentias assignare conentur, defacto tamen ex recepto modo loquendi plerumque inter se confunduntur: nisi quod Usucapio proprie tantum rebus corporalibus conveniat, at vero Præscriptio generaliorem habeat significationem, & rebus tam corporalibus, quam incorporalibus competat. Verum quidem est, quod Præscriptio triennalis (qualis datur inter res mobiles) frequentiori usu in Jure dicatur Usucapio; ex quo proinde nonnulli cum Glossa *L. 3. ff. de Usucap.* deducunt aliam differentiam inter Usucapionem & Præscriptionem, quod nimirum illa proprie sit rerum mobilium: hæc immobilium: quam differentiam etiam Doctor Subtilis *4. dist. 15. quæst. 2. §. de secundo*, supponere videtur, ibi: *Ex hoc dico, quod Præscriptio in immobilibus, & Usucapio in mobilibus*, &c. Sed hæc differentia non semper attenditur: nam in Jure Usucapio quandoque etiam ad res immobiles refertur, & econtra Præscriptio ad res mobiles; prout fit *§. 1 Instit. de Usucap.* & alibi: unde parum, & ferme nihil ab invicem differunt; ratione cujus Doctores eodem modo de utrisque discurrunt.

4. CONCL. II. Jus Præscriptionis seu Usucapionis introductum est Jure humano positivo, tum Civili, tum Ecclesiastico ob publicam utilitatem & quietem, ne incerta essent semper rerum dominia, & infinitæ orirentur lites circa earum proprietatem. Ita habetur *l. 1. ff. de Usucap.* estque communis. Ratio est: quia non illico sequitur *rem istam emi, vel alter mihi donavit, legavit, &c. ergo est mea*. Nam si ille, qui mihi eam tradidit, dominus non fuit, neque me dominum facere potuit, juxta *Reg. 79. Juris in 6. Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.* Proinde, nisi Lex ob diuturnam possessionem bona fide habitam, & justo titulo comparatam, illius rei dominium expresse mihi attribueret, numquam de hoc securus forem: nam semper timere possem, ne quis superveniat, illius rei tamquam ante plurimos annos sibi vel suis parentibus injuste ablatæ, dominium sibi vendicans.

5. CONCL. III. Translatio dominii facta auctoritate Legis per Præscriptionem, atque Usucapionem justa est; simulque per eam transfertur rerum dominium nedum in Foro externo, sed etiam in Foro conscientiæ; adeo quidem, ut si præscriptio cujusdam rei legitime sit completa, postmodum talis non amplius teneatur ad restitutionem rei jam præscriptæ, etiamsi postea certo cognoscat, rem fuisse alienam. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia juste potest transferri rerum dominium per Legem communem justam, & legitime promulgatam; ergo idem dicendum de lege Præscriptionis.

6. Confirmatur. Quia Lex Præscriptionis ex una parte est plurimum utilis ac proficua Reipublicæ, & quieti communi, imo etiam necessaria ad rescindendas infinitas lites; ex altera vero parte per eam nemini infertur injuria: nam sicut hodie a Sempronio præscribitur contra Titium, huicque rem suam certo temporis spatio repetere negligenti, ejusdem dominium vi Præscriptionis adimitur. Ita vi ejusdem Præscriptionis potest Titius alio tempore quidquã præscribere contra Sempronium, val quemcumque alium qui negligit rem suam debito tempore repetere. Adde, quod talis sibi, ac propriæ negligentiæ, quam Jura ob bonum publicum merito castigant, culpam imputare debeat, si tanto tempore negligat rem suam repetere, quantum Jura requirunt ad Præscriptionem.

7. Dices, Juxta illud lumine naturæ notum: *Nemo debet locupletari cum alterius jactura*: sed hoc fit in Præscriptione, ergo. Resp. majorem esse intelligendam de injusta locupletatione: qualis esset, si quis in emptione, aliisve contractibus proximum circumveniret, atque deciperet, sicque cum ejus jactura locupletaretur injuste. Non autem dictum illud est intelligendum de justa locupletatione; qualis est ea, quæ fit in bello justo & in legitima Præscriptione per auctoritatem Legis, ex publica & justa causa transferentis dominium unius in alium, atque in similibus aliis casibus.

* Conclusio IV. Præscriptio ut sic ab aliquibus *in primis* dividi solet ratione effectus in positivam & privativam. Hanc divisionem faciunt P. Schmier *in Tract. de Præscript. cap. 1. sect. 3.* & P. Pichler *lib. 2. Decret. tit. 26. §. 1. num. 7.* Vi Præscriptionis positivæ (inquiunt) novum aliquod jus a tertio acquiro; econtra vero vi præscriptionis privativæ ab onere aliquo liberor, e. g. si Titius præscribit jus eundi per pratum Caji, vel illic currus ducendi &c. talis præscriptio diceretur positiva. Quodsi vero certo tempore a jure definito, puta decennio, Titius similes actus non amplius exerceret in prato Caji, præfatum jus extingueretur, atque Cajus, cujus pratum ab hoc onere, seu obligatione liberatur, diceretur præscribere præscriptione privativa, & hinc etiam ab aliquibus Præscriptio ut sic definiri solet, quod sit *modus acquirendi a Jure approbatus, quo per possessionem debito modo, & tempore continuatam obtinetur Jus, vel liberatio aliqua.*

Ulterius ratione temporis solet præscriptio dividi in ordinariam & extraordinariam. *Ordinaria* vocatur illa, quæ tempore ordinario, id est, juxta dicenda triennio in rebus mobilibus, & decennio vel vicennio (quale tempus etiam in Jure dicitur longum) in rebus immobilibus finitur. *Extraordinaria* dicitur, quæ tempore longissimo (quale tempus dicuntur triginta vel quadraginta anni) completur. Atque ad eamdem spectat etiam præscriptio sexaginta, octoginta, vel centum annorum: Item præscriptio immemorialis, quæ requirit tempus immemoriale, seu possessionem tam diuturnam, ut ejus initium excedat memoriam hominum defacto existentium, ad qualem præscriptionem immemorialem probandam juxta Mascardum *de Probat. volum. 2. conclus. 1042. nu. 5. & 6.* sufficit, si testes quinquaginta quatuor annorũ) alii putant sufficere quinquaginta duos, vel etiam quinquaginta & unum) testentur, se semper sic vidisse practicari, nec aliter audivisse ab aliis. Quinimo communem esse opinionem, quod per homines modo viventes non sciatur hujus initium, etsi fortassis ex documentis probari posset, ante ducentos v. g. vel trecentos annos contrariã fuisse praxin. De hoc ultimo adhuc fusius ad finẽ materiæ de præscriptione.

Quær. I. Contra quas personas possit introduci præscriptio? Respond. contra omnes illas personas, quæ sunt capaces alicujus Juris realis, vel personalis, nec a Jure prohibentur agere, potest præscriptio introduci. Ita cum communi Pichler *lib. 2. Decret. tit. 26. n. 77.* & Schmier *Tom. 1. Jurisprudentiæ lib. 1. tract. 2. cap. 3. sect. 1. §. 1.* cum Rota Romana *in Rec. p. 4. tom. 1. decis. 316. n. 8.* Ratio est; quia tales possunt præscribere contra alios; ergo merito pati debent, si & præscriptio fiat contra ipsos. Ceterum, quia Filiusfamilias, quamdiu est sub patria potestate, nequit suo nomine agere quoad bona adventitia ordinaria, nec uxor constante matrimonio quoad dotalia, consequenter merito nec quoad ista Bona contra eosdem sub illo tempore præscriptio inchoari potest, prout statuunt Jura *L. Supernaturali 1. §. 2. C. de Annal. Except. & L. in rebus dotal. 30. ff. de Jure dotium.* Vide de hoc plura apud Juristas.

Quær. II. An contra personas & earum Jura per actus meræ facultatis introduci queat præscriptio? Antequam respondeam, suppono, quod per actus meræ facultatis intelligantur illi, quos citra ullam obligationem aut conventionem solent elicere aut omittere homines, vel ex mero arbitrio, vel præcise ex causa liberalitatis, hospitalitatis, vel familiaritatis, quales actus per se loquendo ex communi persuasione hominum sunt, aliquem ad prandium invitare, ab hoc pistore panes accipere, ad hoc molendinum pro conficienda farina accedere &c. H.N.

Resp. Per actus meræ facultatis non introducitur contra alium præscriptio. Ita teste P. Schmier *loc. cit. cap. 4. sect. 1. §. 3. num. 71.* communissima DD. & patet ex *L. In viam publicam. 2. ff. de via publica.* Porro in dubio sæpius emergente, num hi actus, aut omissiones in particulari sint meræ facultatis, nec ne? utiliter vide citatum Auctorem, simulque adverte ex Chlingensperger *lib. 2. Instit. tit. 2. q. 20.* Quod, si per similes actus prætendens præscriptionem, prohibeat, vel præcipiat, & alter acquiescat libere, jam magnus exinde favor acquiratur præscribenti. *

* Dices, si quis alicui Hospitali per triginta annos continuos elargitur quolibet anno triginta florenos, adstringitur, etiam postea continuare, si Hospitale ulterius exigit, quamvis donans reponat, se præcedenter ex mera liberalitate dedisse, uti decidit Rota apud Schmier *loc. cit. num. 81.* Ergo per actus etiam liberæ facultatis potest contra aliquem introduci præscriptio. Respond. concesso antecedenti negando consequentiam; talis enim adstringitur continuare solutionem non ex eo, quasi vero contra eumdẽ propter actus suos liberos, etiam NB. co-

cognitos ut tales fuisset præscriptum, sed potius quia hi actus longo jam tempore uniformiter continuati præsumuntur in jure processisse ex putativa dantis obligatione. Unde majoris claritatis gratia potuisset etiam distingui antecedens: talis adstringitur continuare solutionem, quatenus præsumitur præcedentes actus processisse ex putativa aliqua obligatione, con. ant. si cognoscerentur præcedentes actus tamquam ex mera liberalitate procedentes, neg. ant. & conseq. Igitur quoad similes donationes, seu largitiones, si longo tempore continuentur, caute prænotandum, ut spontaneæ largitatis protestatio præmittatur; alias enim si similes largitiones constanter, ac uniformiter uni certæ personæ, vel certo loco fiant longo tempore, nec aliunde clare appareant processisse ex mera liberalitate, potius præsumuntur factæ ex putativa obligatione, sicque dans stante tali dubio condemnabitur ad continuationem; nam juxta claram legem Civilem *l. 25. ff. de Probat. In dubio, num pecuniæ solutæ debitæ fuerint, vel indebitæ, præsumptio pro eo est, qui accepit: qui enim solvit, numquam resupinus est, ut facile suas pecunias jactet.*

QUÆSTIO II.

Quæ Conditiones requirantur ad Præscriptionem?

SUMMARIUM.

8. *Ad Præscriptionem quæ conditiones requirantur?*
9. *Ad eam requiritur Possessio.*
10. *Bona fides.*
11. *Et an cum dubio possit Præscriptio inchoari?*
12. *Vel continuari?*
13. *Justus Titulus.*
14. *Tituli nomine quid intelligatur?*
 (a) Ut dictum n. 5. & seqq.
15. *Titulus, quando requiratur ad Præscriptionem?*
16. *Et quod res sit apta præscribi.*
17. *Dupliciter dicuntur res non posse præscribi.*
18. *Vel quia ordinario tempore non usucapiuntur.*
19. *Vel quia nullo modo præscribi possunt.*

8. CONCL. I. Ad Præscriptionem legitimam quatuor requiruntur conditiones. I. Possessio rei legitimo tempore a Jure definito continuata. II. Bona fides. III. Justus Titulus. IV. Ut res illa sit apta præscribi. Ita in re communis: & quamvis nonnulli enumerent quinque, tamen ipsi primam conditionem hic assignatam dividunt in duas, easque omnes sequentibus versiculis comprehendunt.

Non usucapies, nisi sint tibi talia quinque.
Sit res apta, fides bona, sit titulus quoque justus;
Possideas juste, completo tempore legis.

9. Prima itaque conditio ad Præscriptionem necessaria, est *Possessio legitimo tempore a Jure definito continuata*. Siquidem ut habet *Reg. 3. Juris in 6. Sine possessione præscriptio non procedit:* quia Præscriptio fundatur super possessione; ubi autem fundamentum non est, superædificari non potest. Porro hujusmodi possessio debet tempore a Jure definito continuari; de quo tempore, & quantum illud sit, dicetur *Quæst. seq.*

* Est autem possessio quadruplex; alia naturalis, alia civilis, alia mixta ex utraque, & demum alia civilissima. *Possessio naturalis* dicitur detentio actualis rei nomine suo, & taliter potest etiam fur rem furtivam possidere. *Possessio civilis* est animus possidendi cum juris adminiculo, id est jure non refragante, & hanc possessionem civilem fur non habet ob defectum bonæ fidei. *Possessio mixta* est detentio actualis rei Juris, ac animi adminiculo: & talem possessionem exercet non solum dominus rei propriæ huic actualiter insistens, sed etiam possessor bonæ fidei rei privatæ alienæ, quam credit, seu existimat citra peccatum injustitiæ, ac bona conscientia esse suam, eamque sic actualiter detinet. *Possessio civilissima* dicitur, quæ ex mera dispositione legis, consuetudinis, aut statuti absque alio actu corporis nostri acquiritur, quatenus nimirum quis præcise fictione juris reputatur rem aliquam non solum mente, sed etiam actuali possessione detinere, etsi nullo modo eamdem rem umquam adhuc apprehenderit actualiter: talem possessionem dicitur consecutus ille, cui extraditur actuale instrumentum super contractum e. g. emptionis ejusdem rei confectum atque erectum, etsi nondum illam rem ex ulla sui parte apprehenderit. *L. Emptionum l. 6. de Donat.*

Ceterum ad præscriptionem neutiquam in jure censetur sufficiens possessio mere naturalis; cum talem etiam fur respectu rei furtivæ exercere valeat; sed ad inchoandam eamdem, si agitur de jure novo vi præscriptionis obtinendo, requiritur vel possessio mixta, id est naturali & civili conflata, vel saltem civilissima per fictionem Juris, mixtæ in quibusdam a jure expressis casibus æquivalens. Ad continuandam autem præscriptionem semel legitime inchoatam sufficit possessio civilis tantum, qualem habet, qui corpore quidem abiit a rebus semel legitime apprehensis, inde tamen non discessit animo relinquendi possessionem, sed postea reversurus. Ita expresse disponitur *L. licet C. de acquirenda possessione* ibi: *licet possessio* (& consequenter præscriptio) *nudo animo acquiri non possit: tamen solo animo retineri potest.*

10. Secunda conditio ad Præscriptionem requisita, est *bona fides*. Nam, ut inquit *Reg. 2. Juris in 6. Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*, & alibi. Porro *bona fides* in proposito aliud non est, quam conscientia seu credulitas, qua quis prudenter sibi persuadet, rem suam esse suam. Dicitur, *prudenter*; quia si ex ignorantia crassa, vel inordinata cupiditate, illa persuasio procedat, non erit fides bona.

* Objicies: Qui contra clara jura prohibentia etiam ex invincibili ignorantia aliquid facit, est in mala fide apud Juristas: atqui talis adhuc potest præscribere, non quidem præscriptione ordinaria, sed saltem extraordinaria, uti cum Haunoldo, Engel, Fachinæo, Covarruvia & pluribus aliis tenet Schmier de Præscript. *cap. 5. Sect. 1. §. 5.* ergo etiam cum mala fide potest aliquis præscribere. Major probatur ex *L. 7. C. de Agricol. cens.* ubi sic habetur: *Malæ fidei possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.* Et hinc absolute loquendo ab ipsis Juristis a ratione malæ fidei soli illi excipiuntur, apud quos ignorantia, seu error Juris toleratur, qui exinde non solum tempore longissimo, sed etiam, si habeant simul titulum, ordinario cum tali errore possunt præscribere; quales sunt Minores, ac Milites, & in quibusdam casibus Feminæ, atque Rustici *L. 9. §. 1. ff. de Juris & facti ignorantia. & L. ult. C. eodem.* Reliqui omnes excluduntur. Ad hanc objectionem Resp. disting. Maj. Talis est in mala fide juridica, conced. in mala fide Theologica neg. major. ac concessa minori, similiter disting. consequens; Potest etiam apud illos, respectu quorum ignorantia juris non toleratur, præscribi cum mala fide juridica saltem præscriptione extraordinaria, conced. cum mala fide Theologica neg. Uti enim juxta dicenda *tract. 8. dist. 2. q. 4. n. 34.* duplex est culpa Theologica, & Juridica, ita & duplex mala fides.

Ceteroquin bona fides in præscribente regulariter præsumitur, nisi mala per graves rationes aliunde probetur, *arg. L. merito, ff. pro Socio.* Dixi *regulariter*, quoniam hæc regula suas quoque habet exceptiones, ubi potius creditur adesse mala fides nisi contrarium aliunde ostendatur in sequentibus: I. Quando possessor talis rei fuit ab initio per personam fide dignam admonitus, ne hanc rem acceptet, eo quod non spectet ad vendentem, si nihilominus eamdem absque ulteriori indagatione comparet. II. Si ante comparationem talis rei jam sit fama per viciniam, rem emendam non esse venditoris. III. Si Filiusfamilias sub patria potestate constitutus ferat res emendas tales, quæ prudenter nequeunt credi Bona Castrensia, vel quasi Castrensia, aut extraordinaria adventitia. IV. Si homo graviter suspectus de furto afferat has res emendas; quando vero hæc suspicio non niteretur gravi, sed tantum levi fundamento, deberet talis venditor magis censeri justus, quam fur, *argum. c. fin. de Præsumpt.* uti cum aliis advertunt Engel. *lib. 2. Decret. Tit. 26. n. 14.* Schmier *Tom. 1. Jurisprudentiæ lib. 1. tract. 2. c. 5. num. 85. & seqq.* V. Ordinarie quoad illos, respectu quorum error juris non toleratur, saltem juridice mala potius, quam bona fides censeretur adesse, si contractus cum alio initus, vi cujus prætenderetur præscriptio aliqua longi temporis inchoasse, foret a Jure claro reprobatus, e. g. si emeretur res Ecclesiæ pretiosa sine debitis solemnitatibus, nam *qui contra Jura mercatur præsumitur bonam fidem non habere. Regul. 82. de Reg. Juris in 6.* de quo fusius in Jure Canonico *lib. 2. Decret. Tit. 26. §. 3. num. 67. & seqq.* VI. Et ultimo bona fides non

adesse censetur, si præscriptionem allegantis fortiter ipsummet jus cum gravi præsumptione resistat, nec is valeat pro se justum titulum specialem, quo rem debito tempore possidet, vel saltem absque titulo speciali tempus immemoriale allegare, atque probare. Tali modo Jus resistit Clerico extraneo, si contra Parochum suum in aliena Parochia vellet præscribere Decimas, prout totum desumitur clare ex *c. 2. de Præscript. in 6.* Unde talis Clericus deberet vel probare specialem aliquem titulum, quo Jus decimandi acquisivit, vel tempus immemoriale, quo possedit: alias non poterit decimas præscribere.*

11. Quæres, an dubitans, utrum res sit sua, vel aliena, censeatur habere bonam fidem sufficientem ad Præscriptionem, ac proinde stante tali dubio possit præscribere? Resp. I. Si dubium adfuit ab initio, non potest ita dubitans inchoare Præscriptionem, quamdiu manet illa dubitatio. Ita communis. Ratio est: quia dubitans an res sit sua vel alterius, injuste agit sibi eam arrogando, cum non sit melior sua conditio, quam alterius, qui eam prius possederat, sed econtra; ergo jam non censetur habere bonam fidem.

12. Resp. II. Quando dubium supervenit ei, qui bona fide cœpit possidere, non obstat illud Præscriptioni continuandæ, neque interrumpit possessionem, dummodo interim possessor moralem diligentiam adhibeat in investiganda veritate rei. Ita communior, & probabilior Doctorum, paucis exceptis. Ratio est: quia in dubio melior est conditio possidentis juxta *Reg. 65. Juris in 6.* ergo si is, qui incipit dubitare, jam prius bona fide possederit rem, melior est ejus conditio, quam alterius non possidentis. Unde patet disparitas inter hunc, & priorem casum: simulque sequitur, quod quidem stante tali dubio non possit quis inchoare possessionem rei (cum non sit melior sua conditio, quam alterius) bene tamen possessionem prius jam bona fide cœptam continuare, non obstante dubio postmodum superveniente; dummodo non intermittat adhibere moralem diligentiam in investiganda veritate rei.

13. Tertia conditio ad Præscriptionem requisita, est *justus Titulus*: non quidem verus, atque a parte rei subsistens (nam hic una cum traditione, atque possessione, rei dominium transfert, ut amplius Præscriptione opus non sit) sed saltem rationabiliter præsumptus, sive putativus Titulus, qui justo errore putatur intervenisse, quamvis revera non intervenerit.

14. Porro *Tituli* nomine in proposito intelligitur, causa ex se habilis ad transferendum dominium, vel usucapiendi conditionem præbens; uti sunt donatio, emptio, transactio hæreditas, legatum, & hujusmodi. Siquidem per tales modos, si tradens fuit dominus rei alteri traditæ, transfertur dominium rei in ipsum: si vero non erat dominus, idque a recipiente ignoretur, saltem usucapiendi seu præscribendi conditionem præstat. Unde si talis postmodum bona fide possessionem dictæ rei legitimo tempore continuet, sicque præscriptionem illius compleat, non tenebitur amplius eam restituere vero domino, etiamsi postea error deprehendatur, ac manifestum fiat, rem illam a principio fuisse alterius, neque potuisse sibi ab eo, a quo acceperat, tradi titulo donationis, vel emptionis, &c. (a)

* Dices: Si non adest justus titulus, non acquiritur dominium: ergo, ut vi præscriptionis acquiratur dominium, titulus requiritur non solum, uti proxime dictum est, quando Jus præscribenti resistit, aut quando illa tempore ordinario absolvitur sed ad omnem prorsus positivam etiam extraordinariam præscriptionem. Antec. prob. *ex L. 24. C. de rei vendicat*: ibi, *nullo justo titulo præcedente ratio Juris quærere dominium prohibet*, Ergo. Antequam respondeam ex Patre Schmier, hic notandum. I. Alium esse titulum generalem, alium specialem. Prior dicitur ille, qui communis est pluribus specialibus, uti esse potest titulus *pro suo*; nam omnis, qui Emptione vel Donatione aut Hæreditate rem acquirit, *pro suo* possidet, atque hic titulus, quatenus generalis juxta communem non sufficit ad præscriptionem ordinariam. Posterior (nimirum titulus specialis) vocatur, qui ad unam dumtaxat speciem restringitur, e.g. Titulus *Emptionis, Donationis, &c.* Notand. II. Titulum adhuc aliter dividi in verum, coloratum, existimatum seu putativum, & præsumptum. *Verus* est causa specialis, ex qua dominium de facto transfertur actualiter, ubi non est necessaria ulterior ulla præscriptio, e. g. si verus Dominus mihi donet suum equum. *Coloratus* est causa specialis actualiter concurrens, suapte natura ad transferendum dominium idonea, esto hic & nunc illud ob defectum tenentem se ex parte se tradentis non transferatur: sic, si bona fide emi catenam auream a non domino, habeo titulum emptionis coloratum. *Titulus existimatus* dicitur causa specialis ad transferendum dominium habilis, quam subesse credimus, cum tamen non subsit. Quod contingere potest dupliciter, nimirum vel ex errore facti proprii, vel ex errore facti alieni: sic, si librum aliquem mihi crederem esse a Petro donatum, cum tamen is præcise mihi personaliter commodaverit, foret error facti proprii. Econtra si servus meus librum a Petro talem commodato accipiens mihi persuaderet, ab eodem fuisse donatum, esset error facti alieni, seu ex facto alieno proveniens. Demum *Titulus præsumptus* vocatur, qui non curatur, qualis sit in specie, sed ob diuturnitatem temporis præsumitur in genere aliquis adesse titulus, quicumque demum sit. H. N.

Respond. ad object. disting. consequens. Ad omnem præscriptionem positivam, etiam extraordinariam requiritur titulus vel coloratus, vel præsumptus, con. semper necessario coloratus, negatur consequentia. Quare finaliter sciendum ex Jure, quod ad præscriptionem ordinariam positivam Bonorum mobilium ac immobilium requiratur titulus aliquis specialis actualiter existens coloratus, vel saltem existimatus ex errore facti alieni, qui non solum debet dici, sed de eodem quoque sufficienter constare, etiam in foro Conscientiæ, cum leges per ordinariam præscriptionem non concedant translationem dominii, nisi dependenter a simili titulo. Econtra nullatenus sufficit titulus existimatus ex errore facti proprii, multo minus titulus præsumptus seu generalis. Econtra vero ad præscriptionem extraordinariam omnino sufficiens est, præter bonam fidem Theologicam, titulus præsumptus ob temporis diuturnitatem. Et quidem, si bona præscribenda habent fortem contra se Juris resistentiam, titulus iste præsumptus, absque aliquo alio speciali colorato, solummodo admittitur, si simul concurrat tempus immemoriale: in aliis autem, ubi jus specialiter non resistit, sufficit tempus longissimum: triginta nimirum annorum in rebus profanis, & quadraginta in Juribus Ecclesiasticis, ac in aliis Bonis ad Ecclesiam spectantibus; quale tempus, si adest, non amplius oportet esse solicitum de inquisitione alicujus tituli specialis. Ita omnia ex variis legibus, quas brevitatis gratia hic omitto, probat P. Schmier *Tom. 1. Jurisprudent. lib. 1. tract. 2. c. 5. sect. 2. §. 2. & 3.*

15. Notandum vero circa hanc tertiam conditionem, quod Titulus non necessario requiratur in omni præscriptione (contrarium enim patebit ex dicendis *n. 21. & 22.*) sed tunc præcipue, quando jus commune contrarium est præscribenti, vel habetur præsumptio contra ipsum, prout notatur *c. 1. de Præscrip. in 6.* Si enim tunc non possit allegari Titulus, censebitur quis rem possidere mala fide; nisi allegetur præscriptio temporis immemorialis, quæ est instar Tituli, immo quo non potest allegari melior Titulus de toto mundo, ut loquitur Fagnanus *c. Cum Apostolica, n 6. De his, quæ fiunt a Prælatis.* Insuper requiritur Titulus ad hoc, ut præscriptio compleatur, seu absolvatur tempore breviori, atque ordinario, de quo amplius *cit. n. 21. & 22.*

16. Quarta, & ultima conditio ad Præscriptionem requisita, est, ut *res sit apta præscribi*: id est, ut sit talis, in quam per legem, aut specialem rationem non prohibetur fieri Præscriptio, utpote quæ jure humano dumtaxat est introducta; ne rerum dominia diutius essent in incerto.

17. Ubi tamen notandum cum Lessio *lib. 2. c. 6. dubitat. 15.* quod quædam in Jure dicantur non posse præscribi, seu usucapi, quia ordinario tempore non usucapiuntur; quædam vero, quia nullo modo præscribi possunt.

18. Prioris generis sunt res furtivæ, ac res vi possessæ, de quibus *§. Furtivæ, Instit. de Usucap.* dicitur: *Furtivæ res, & quæ vi possessæ sunt, non possunt usucapi.* Nam quamvis hæ ab ipso fure, vel raptore numquam possint præscribi, defectu bonæ fidei; simulque etiam a tertio aliquo, qui eas bona fide a fure accepit, non præscribantur tempore ordinario, eo quod res furtivæ sint vitiosæ: nihilominus ipsæ ab illo tertio bonæ fidei possessore præscribuntur tempore longissimo, seu post triginta annos, prout Doctores communiter tenent, & probant ex *l. Sicut in rem, C. de Præscript. 30. vel 40. annorum*. Similiter *§. Res Fisci*,

Fisci, Institut. de Usucap. habetur quod, *res fisci usucapi non potest*, & tamen bona fisco jam incorporata præscribuntur annis quadraginta, *l. Omnes, C. de Præscript.* 30. *vel* 40. *annorum*.

19. Posterioris generis; quæ scilicet ex eo in Jure dicuntur non posse præscribi, quia nullo modo nulloque tempore præscribi possunt, sunt in primis res publicæ, id est, publicis usibus deputatæ; ut forum, portus, via publica, & alia hujusmodi. Deinde homo liber nullo tempore præscribi potest. Insuper Laici possunt præscribere Jura Spiritualia, v. g. Jus decimarum, Jus conferendi Beneficia Ecclesiastica, & hujusmodi: cum talia nec possidere possint, *c. Causam de Præscript.* estque communis Doctorum. Secus est dicendum de Jure patronatus, nam hujus Laici non sunt incapaces.

QUÆSTIO III.

Quantum temporis requiratur ad Usucapionem seu Præscriptionem complendam?

SUMMARIUM.

20. *Res mobiles, & immobiles, quæ?*
21. *Res mobiles privatorum, quo tempore præscribantur?*
(a) Juxta dicta n. 18.
22. *Et quo bona immobilia privatorum?*
23. *Præsentes, aut Absentes, qui dicantur?*
24. *Quid de partim præsente, partim absente?*
25. *Bona immobilia contra Ecclesiam &c. quo tempore præscribantur?*
(c) Quæst. 1. n. 4.
26. *Specialia quoad hoc privilegia quorumdam Monasteriorum, & Ordinum.*
27. *Quo tempore res mobiles Ecclesiarum, vel Monasteriorum præscribantur?*
28. *Ad Præscriptionem requiritur etiam possessio continua.*
29. *Præscriptio interrumpitur tum naturaliter,*
30. *Tum civiliter.*

20 ADvertendum, quod quantum ad propositũ, sit distinguendum inter res mobiles, & immobiles. *Mobiles* sunt, quæ loco moveri possunt: ut pecunia, vestis, navis, animalia, &c. *Immobiles* vero, quæ loco moveri non possunt: ut prædia, domus, agri & hujusmodi. Porro nomine immobilium, hic etiam comprehenduntur jura, & actiones ad immobilia (notanter dicitur, *actiones ad immobilia*: nam actiones ad mobilia, v. g. actio ad debitum certæ pecuniæ, dicitur res mobilis, sicut ipsa pecunia) atque insuper nomine immobilium intelliguntur Beneficia, census, redditus, jus patronatus, ususfructus, servitutes prædiorum, & similia. Hæc enim omnia fixa manent, & instar immobilium afferunt fructum suum & commoditatem.

* Advertendum ulterius, quod servitus vulgo Grund-Dienstbarkeit computata inter Bona immobilia communiter describatur, *esse Jus quodpiam in re alterius constitutum vel in utilitatem rei nostræ, vel saltem in utilitatem personæ nostræ*. Quod si tale Jus fuerit principaliter constitutum in utilitatem rei nostræ, dicitur *Servitus realis*; sicque Jus illud adhæret prædio nostro, & id transit etiam ad tertium, ad quem prædium nostrum pervenit. Econtra vero si tale Jus ex re alterius constitutum foret principaliter in utilitatem personæ nostræ, vocaretur *Servitus personalis* (ab aliis *mixta*) atque cum persona nostra extingueretur: tales servitutes personales, in Jure reputantur usus, vel ususfructus, aut habitatio. Possunt autem tam personalis, quam realis acquiri per pacta, vel per ultimam Voluntatem, vel demum præscriptione, de qua in præsenti.

Porro Servitus realis dividitur in affirmativam & negativam: Item in rusticam & urbanam. *Affirmativa* est jus aliquid faciendi in fundo alterius: v. g. Jus immittendi tignum in ejus parietem, Jus hauriendi aquam in alterius domo &c. *Negativa* est Jus, quo alterum possum prohibere, ne aliquid in fundo suo faciat: e. g. ne ædes suas altius tollat, vel ne fenestram faciat versus meam domum &c. *Servitus rustica* (vulgo Feld-Dienstbarkeit) dicitur, quæ ex sua natura & origine debetur prędio rustico. *Urbana* vero (vulgo Hauß-Dienstbarkeit) quæ ex sua natura & origine debetur prædio Urbano. Appellatur autem vi Juris communis prædium Urbanum illud, quod vi suę originis & naturæ principaliter factum est inhabitandi, negotiandi, recreandi causa. *Rusticum* vero, quod principaliter constitutum fuit ad fructus colligendos seu conservandos, vel ad pecora recipienda &c. *L. 1. ff. commun. præd.* In territorio Bavariæ specialiter juxta Jus ejusdem Land Recht *Tit. 26. art. 2.* absoluto appellatur *Servitus Urbana* Jus quodpiam in alterius domum, horreum, vel alia æqualia ædificia acquisitum. Econtra vero *Servitus rustica* Jus aliquod constitutum in alterius agrum, campum, sylvam, hortum, piscinam, seu stagnum & similia &c.*

21. CONCL. I. Res mobiles privatorum cum titulo, & bona fide, præscribuntur triennio: sine titulo autem requiritur spatium triginta annorum. Ita communis. Et quidem prima pars expresse habetur *L. un. C. de Usucapione transformanda*; & §. 1. *Instit. de Usucap.* ubi præmissa mentione de titulo, & bona fide, subjungitur: *Cautum est, ut res quidem mobiles per triennium usucapiantur*. Verum hic excipiendæ sunt res furtivæ, & vi possessæ. (a) Altera pars quæ itidem est communis, desumitur ex *l. Sicut in rem, C. de Præscript. 30. vel 40. ann.* Et disparitas est: quia spectata naturali æquitate, ipsaque legum dispositione, minus tempus requiritur, & sufficit ad pręscribendam rem cum titulo, quam sine titulo; non obstante, quod utrobique requiratur bona fides, sine qua nulla prorsus præscriptio locum habet.

22. CONCL. II. Ad præscribenda bona immobilia privatorum cum titulo, requiritur spatium decem annorum inter pręsentes, & viginti annorum inter absentes: sine titulo autem utrobique requiritur tempus triginta annorum. Ita rursum communis Doctorum. Et quidem prior pars habetur expresse *cit. §. Instit. de Usucap.* cum concordantiis. Altera vero desumitur ex *cit. l. Sicut in rem, C. de præscript. 30. vel 40. ann.*

* Dicitur notanter in conclusione: *ad præscribenda Bona immobilia privatorum*. Nam bona immobilia Communitatum sęcularium, ac Civitatum valde probabiliter non nisi annis 30. præscribuntur, uti deduci videtur ex *Novella 111 Cap. unic.* ubi quidem ad præscribendum contra loca Religiosa anni 40. requiruntur: contra alias vero personas, seu causas (intellige privilegiatas) tricennalis, seu 30. annorum præscriptio tamquam sufficiens insinuatur, quamvis Jure antiquo *l. 23. C. de SS. Ecclesiis.* tam contra loca pia, quam contra Civitates, ut præscriberetur, spatium centum annorum fuerit requisitum. Item contra Bona immobilia Principum præscribenda (quod iidem Auctores sentiunt de Civitatibus Imperialibus, & Statibus liberis Imperii, quasi Principi æquiparatis:) exiguntur 40. anni *l. fin. C. de fundis Patrimonial.* junctis Notis Gothofredi. Videantur Pichler *lib. 2. Decret. T. 26. n. 29.* & Schmier hic *Cap. 5. n. 553. ac seqq.* *

23. Ceterum *Præsentes* in proposito dicuntur illi qui in eadem Provincia commorantur: *Absentes*, qui in diversis Provinciis habitant, sive deinde res in eadem Provincia sita sit, sive alibi. Quinimo Lugo *disp. 7. de just. & jure, n. 67.* post alios notat, illud, quod dictum est de diversis Provinciis, defacto habere locum in diversis Territoriis habentibus proprium suum Gubernatorem, qui soli Principi, vel Senatui subest. Juxta quam proinde sententiam illi dicuntur esse præsentes, qui in eodem Territorio habitant: absentes vero, qui in diversis Territoriis commorantur.

24. Addunt Juris Consulti juxta *Authent. Quod si quis, C. de Præscript. longi temporis*: quod si quis partim absens sit, partim præsens, tẽpus absentiæ duplicari debeat; ita ut supra decenniũ tot anni adjiciantur, quot annis ex decennio fuit absens. Unde si quis per octo annos præsens fuerit, deinde per duos absens, hi duo absentiæ anni erunt duplicandi, & adhuc duo addendi, atque ita hæc pręscriptio ante duodecim annos non complebitur.

* Conclus. III. Ad præscribendas servitutes personales illas, quæ ab aliis vocantur mixtæ: Item ad præscribendas servitutes reales, præsente simul titulo colorato cum bona fide, simile tempus requiritur, quale superius ad præscribenda cum titulo Bona privatorum immobilia desideratur. Ita desumitur *ex L. ult. C. de Præscription. longi temporis*, & videri potest ulterior probatio in Jure Canonico *lib. 2 Decret. tit. 62. §. VI. n. 156. & seqq.* Hoc solum adverte, quod servitus realis negativa tunc præscribi incipiat, quando dominus in re sua aliquid facere vult, & alter præscribens eumdem bona fide prohibet, inhibendo, e. g. ne domum altius tollat. &c.

Conclus. IV. Quo tempore per præscriptionem sine titulo acquirantur servitutes reales in rebus alienis, faciendum est

discrimen inter servitutes continuas & discontinuas: nam *continuæ* etiam sine titulo cum sola scientia & patientia illius contra quem præscribitur, acquiruntur decennio inter præsentes, & vicennio inter absentes, *L.2.C.de servitutibus & Aqua.* Econtra vero ad præscribendas sine titulo servitutes *discontinuas* juxta communiorem, ac præsertim in Bavaria requiritur tempus immemoriale *L.servitutes ff. de servitut.* & Jus Bavaricum *Tit.26. art.4.& 5.* Ubi nota, quod servitus realis *continua* in Jure nominetur ea, quæ ad continuationem suam non indiget novo facto hominis: talis servitus est Jus tigni immittendi in domum alterius: quando enim semel tale tignum illic immissum est, ulteriori hominis facto non indiget. Econtra servitus *discontinua* etiã quoad continuationẽ facto hominis opus habet; cum exercitiũ usus talis servitutis contingat per factum hominis, quales servitutes sunt jus eundi vel plaustra ducendi per fundũ alterius, quæ utique non dicuntur continuari sine novo facto hominis.

Concl. V. Servitutes reales rusticæ, ac personales Ususfructus & usus semel præscriptæ, iterum amittuntur, seu extinguuntur absque alio per solum non usum spatio decem annorũ inter præsentes, & viginti inter absentes; nec tenetur ille, cujus prædium erat obligatum, alterum monere, ut non negligat suum Jus ex præscriptione antea acquisitum. Ita communis & patet *ex L. sicut Usumfructum C.de servitutibus & Aqua.* Dixi notanter *Servitutes rusticæ absque aliquo alio amittuntur solo non usu*, nam ut pariter intra tale tempus extinguantur servitutes urbanæ, neutiquam sufficit solus non usus, sed & insuper exigitur, ut alter, cujus prædium servituti subjectum est, exerceat contra præscribentem bona fide oppositum aliquem actum positivum suæ libertatis possessorium: e. g. ut Jus immittendi tignum in alterius murum iterum deperdatur, non sufficit, ut ille, cui memoratum Jus competit, eodem per decennium non utatur, sed & insuper alter, posito, quod velit præscribens tignum immittere in eum murum, debet bona fide resistere, e. g. obstruendo foramen, in quod tignum alias immitteretur: a quo tempore, si prior exinde quiescit, incipit præscriptio, quod dein tempore ordinario decennii inter præsentes completur, uti passim notant utriusque Juris Doctores *in L.Hæc autem Jura ff. de Servitut. urban. Præd.*

25. CONCL. III. Ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam, Monasterium, vel Hospitale, aut contra alias pias causas, requiruntur quadraginta anni: excepta tamen Ecclesia Romana, contra quam ac ejus jura currit sola centenaria præscriptio; exceptis etiam nonnullis Monasteriis, ac Ordinibus Religiosis, qui speciali privilegio sunt muniti, ita ut majori, quam quadraginta annorum, præscriptione gaudeant. Ita rursum certa, & communis Doctorum; & clare constat tum ex *Auth. Quas Actiones, C. de Sacrosanctis Ecclesiis*; tum ex *cap. De quarta*, & *c. Ad aures*, & *c. Ad audientiam, de Præscript.* & alibi sæpe. Nec mirandum, quod in allatis hactenus Conclusionibus præcipue adducantur auctoritates Juris, non autem rationes: siquidem Præscriptio fundatur in solo Jure humano, tum Civili, tum Canonico, ut jam supra (c) dictum.

26. Porro quod additum est in Conclusione de nonnullis Monasteriis, ac Ordinibus Religiosis, est notandum cum Lessio *lib.2.cap.6.dubitat.7.* Engel, Molina, & aliis, quod Monasteria quædam, & Ordines specialiter sint privilegiati, ut majori, quam quadraginta annorum præscriptione gaudeant; ita videlicet, ut minoris temporis præscriptio contra eos non valeat. Sic enim Eugenius IV. de plenitudine potestatis concessit Ordini S. Benedicti, ut res immobiles non nisi annis sexaginta possint contra ipsum præscribi: & idem concessit Julius II. Congregationi S. Salvatoris. Quinimo Ordini Cisterciensium, nec non & Ordinibus Mendicantium primum in Hispania, & deinde per communicationem in Superiori Germania, a diversis Pontificibus concessum esse centenariam præscriptionem, docet post Arnoldum Rath, & alios, Ludovicus Engel in Collegio Juris Canonici *tit. de Præscriptione*, *n. 33.*

27. Dicitur notanter in Conclusione: *ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam &c.* Nam, utrum res mobiles ad Ecclesiam, vel Monasteria pertinentes, usucapiantur triennali possessione, prout *n.21.* dictum est de rebus mobilibus privatorum, vel an gaudeant præscriptione quadraginta annorum, variant Doctores. Et quidem res Ecclesiasticas mobiles triennali possessione usucapi, affirmant Lessius *loc. cit. n.22.* Layman, Valensis, Pirhing., aliique plures; idque probant ex *Auth. Quas actiones, C. de SS. Ecclesiis.* Econtra vero easdem pariter gaudere præscriptione quadraginta annorum, æquius esse putant Abbas Panormitanus *cap.1. De in integrum restit.* & Hostiensis, eo quod jus Canonicum, concedens Ecclesiis aliisque piis locis præscriptionem quadraginta annorum, inter res mobiles & immobiles non distinguat, & proinde nec nos distinguere debeamus. Et hanc posteriorem sententiam, præsertim circa bona Ecclesiastica mobilia pretiosa absque debitis solemnitatibus alienata, recipiendam censet Engel *loc. cit. n.28.*

28. CONCL. IV. Præter tempus prædictum requiritur insuper ad Præscriptionem, quod possessio fuerit continua, & non interrupta. Ita communis. Nam Jura inter alias conditiones ad præscriptionem requirunt, quod ejusmodi possessio fuerit continua, ut patet ex definitione ipsius *n. 2.* allata: quando autem ipsa interrumpitur, hoc ipso continua non est.

29. Duplex autem est interruptio Præscriptionis, una naturalis, altera civilis, ut notat Glossa communiter recepta in *c. Illud, de Præscript.* *Naturaliter interrumpitur Præscriptio*, quando aliquid incipit deficere ex his, quæ necessario requiruntur ad præscriptionem: ut si successu temporis superveniat mala fides, seu certa notitia rei alienæ; aut si quis amittat possessionem rei tam naturalem, quam civilem non obstante, quod id fiat per injuriam alterius.

30. *Civiliter interrumpitur Præscriptio*, quando manentibus naturalibus præscriptionis interpellatur possidens per actum aliquem juridicum, qui ex legum dispositione talem interruptionem inducit; utputa per contestationem litis, vel etiam per oblationem Libelli, ac citationem Rei, prout desumitur ex *L.2.& 3.C. de Annali exceptione.* Si tamen Actor succubuerit in lite, vel litem sponte deseruerit, aut si animo tantum interrumpendi præscriptionem litem moverit (quod ex circumstantiis, juxta prudens arbitrium Judicis, colligendum erit) non interrumpitur præscriptio. Glossa *c. Placuit § potest 16. q.3.* Pirhing *tit. de Præscript. n.134.* Lessius *n.49.* & alii.

* Quæres, an idem sit *interrumpi* præscriptionem, & *dormire* eamdem? Respondeo, neutiquam, nam quando interrumpitur præscriptio, tempus præteritum non amplius valet, sed debet de novo inchoari. E contra vero quando præcise dormit, equidem tempus illud intermedium dormitionis non numeratur; ast tamen remoto illo, ob quod præscriptio dormiebat, impedimento, tempus præteritum adhuc computatur, ac cum subsequenti connectitur. Taliter dormire dicitur præscriptio in ætate pupillari: item tempore belli, aut pestis, si Jus tunc non dicatur: item præscriptio contra aliquam Ecclesiam, si Prælatus ejusdem sit dilapidator, aut fuerit mortuus, usque ad novum Rectorem. &c. vid. Ius Can. *lib. 2. Decret. n. 192. & seqq.**

* APPENDIX,

Continens septem Casus de Præscriptione.

* Ut praxis hujus materiæ magis capiatur, & scioli illi, qui dum vel parum de præscriptione in Theologia audiunt, ilico tamquam Juvenes Confessarii varios etiam difficiles desuper sibi propositos casus resolvunt absque maturo examine prævio, num vere adsint omnes conditiones ad legitimam præscriptionem requisitæ &c. deinceps cautiores fiant, consultum duxi per modum additionum septem subjungere casus de Præscriptionibus, quorum sit

I. Petro nobili, ejusque antecessoribus per plures annos uniformiter factæ sunt certæ præstationes annuæ a quibusdam suorum subditorum; modo autem Petrus perlustrando acta sui archivii nihil invenit de hac obligatione, quinimo tales se produnt circumstantiæ, quæ potius docent contrarium, nempe obligationem ad hanc solutionem non adfuisse unquam. Quærit itaque ex Confessario, an hoc non obstante possit bona conscientia deinceps titulo præscriptionis similes præstationes recipere? Resp. Si non constet positive de mala fide Theologica ante completum tempus, & hæ præstationes triginta annis continuis processerint, ex titulo etiam tantum præsumpto, vel si sine allegatione ullius causæ fuissent bona fide Theologica cum resistentia juris acceptatæ per tempus im-

immemoriale, possunt continuari titulo præscriptionis. Ita P. Schmier *Tom. 1 Jurisprudentia lib. 1 tract. 2 cap. 4 sect. 2. §. 1.* & Pichler *lib. 2 tit. 26 n.* 84. Ratio patet ex jam dictis *hac tertia qu.* Quia nempe tales obligationes sunt personales: personales autem obligationes introducuntur, & extinguuntur annis 30. *L.* 3. *C. de Præsc.* 30. *an.* ordinarie loquendo. Ubi autem Jus resistit tempore immemoriali absque titulo *c. 1 de Præscrip. in 6.* Illud adhuc supperaddo notanter, quod non tantum debeat dici, adesse tempus immemoriale (prout sæpius aliqui sibi blandientes facile id credunt in suum commodum absque ulteriori indagatione) sed & de eodem sufficienter constare.

II. Paulus pariter nobilis inhærens vestigiis Antecessorum suorum exigit bona fide a Colonis (vulgo Grund-Unterthanen) si qui moriuntur, passim etiam ab habentibus emphyteusin hæreditariam (Erb Recht) duplex Laudemium, nimirum pro *discessu* & *accessu* (germanice vor die Abfahrt und Anfall) de qua tamen Rusticorum obligatione duplicis Laudemii nihil positive constat, neque ex libris emphyteuticis, neque ex prævio aliquo legitimo pacto speciali cum primo illo Domino directo, qui res illas in emphyteusin hæreditariam dabat, ac cum Colonis desuper inito. Et quia hisce stantibus audit ab alio docto, similem exactionem duplicis Laudemii esse in Jure prohibitam, quærit ex Confessario, an ergo graviter peccet, hanc praxin tanto tempore jam continuatam prosequendo titulo Præscriptionis.

Ante Responsionem nota hic breviter I. Quod emphyteusis sit ille contractus, quo res aliqua immobilis cum translatione dominii utilis, retento dominio directo, seu proprietate, alteri fruenda, & colenda pro annua pensione, in recognitionem dominii directi præstanda, conceditur. Ubi ille, qui concedit, dicitur in Jure Dominus directus (vulgo Grund-Hertz) alter vero, cui fit concessio, vocatur Colonus seu emphyteuta, (germanice Manr). Nota II. Quod emphyteuta quatuor habeat obligationes; nimirum *primo*, ut servet pacta in hoc contractu inita. *Secundo*, ut colat & conservet rem emphyteuticam. *Tertio*, ut singulis annis solvat certam pensionem, quæ appellatur *Canon annuus* (vulgo Gulht und Stufft.) *Quarto*, ut facta aliqua rei emphyteuticæ alienatione Domino directo det Laudemium (germanice Abfahrt oder Anfall appellatum). Nota III. Quod Laudemium de Jure communi sit quinquagesima, de Jure Bavarico juxta locorum observantiam ordinarie vigesima pars æstimationis rei emphyteuticæ. Dictum Laudemium de Jure communi citra specialia pacta unicum, & quidem juxta Jus commune in sola alienatione rei emphyteuticæ; de Jure autem Bavarico etiam in aliis mutationibus Domino directo a Colonis dandum conceditur, *L. 3. prope finem C. de Jure emphyteutico*; ubi plura desuper in emergentia casus vide apud AA. infra citandos; nos enim hic immoramur in sola præscriptione. H. N.

Respondeo, talem Nobilem non posse continuare bona conscientia quoad emphyteuses hæreditarias exactionem secundi Laudemii mortualis pro discessu, nisi ostendere queat, sic fuisse practicatum a tempore immemoriali. Vide desuper Jus Canonicum Patris Reiffenstuel *lib. 3. Decret. tit.* 18. *num.* 231. August. Michel *Volum. 2. Theolog. Canonico-Moralis p. 1. tract. 2. §. 1 punct. 2. n.* 13. *& seqq.* Ratio est; quia tali præscriptioni resistit Jus *L.* 3. *C. de Jure emphyteutico*: atqui juxta dicta *ex c. 1 de Præscriptione in 6.* ubi resistit Jus, sine specifico titulo requiritur ad præscriptionem tempus immemoriale: ergo pariter hic. Quod etiam de Jure Bavarico gratis concedit Chlingensperger *Lib. feud. c. 8 qu. 8. object. 2.* non solum quoad feuda, sed etiam quoad emphyteuses, si loquamur de exactione secundi Laudemii mortualis, quod petitur ob discessum per mortem emphyteutæ.

* Quamvis Clarissimus Commentarista in Jus Bavaricum Schmid *Tit. 21 ar. 21 n. 3.* universaliter ad introducendam præscriptionem hujus Laudemii per modum *discessus* tantummodo in Bavaria exigat tempus 30. annorum ex eo valde gravi fundamento; quia nimirum Jus Bavaricum huic Laudemio per modum discessus non resistit, sed generaliter, ac positive, ubi est in observantia, ejus continuationem permittit. Idem dictus Auctor repetit *Semi Cent. I. Controvers.* XXXI. *num.* 14. *& seqq.**

III. Simon & Bartholomæus duo Coloni cujusdam Nobilis obligantur præter triticum] singulis annis dare quasdam præstationes Culinarias, puta, anseres, gallinas, & pullos &c., quas tamen bona fide intermiserunt ultra 30. annos. Dominus horum subditorum perlustrans aliquando exactius Libros suos Emphyteuticos, invenit hanc rusticorum obligationem, huicque conformiter petit has præstationes culinarias deinceps faciendas, ac insuper resarcitionem præcedentium hucusque omissarum. Rustici sese excusant ex eo, quod ultra 30. annos nemo hasce umquam ab ipsis exegerit. Quæritur ergo, an, exinde prætendere queant præscriptionem tam quoad præteritas, quam quoad præstationes culinarias futuras? Ante resolutionem reflexio facienda est ad Quæstionis I. Conclusionem quartam, in qua præscriptionem divisimus in positivam, & privativam, quarum ultima foret prætensa a rusticis, eo quod non exigerent vi hujus, sibi quidpiam præstari, sed potius sese a præstatione liberari, sicque Dominum suo Jure per præscriptionem privari. H. N. Respondeo, equidem DD. in hoc puncto non convenire: Communior tamen, & meo judicio verior, est sententia eximens rusticos titulo præscriptionis privativæ a præstationibus Culinariis tam præteritis, quam futuris. Ita sentiunt Abbas Panormitanus, Paulus Castrensis, Alexander de Imola, Joannes Andreas, Bartolus, Baldus, Barbosa, Cardinalis Thuscus, & alii apud Franciscum Schmier hic *Cap. 4 Sect. 2. n.* 199. *& seqq.* Ratio est I. Quia juxta Casum primum Jus exigendi tales præstationes annuas præscriptione 30. annorum acquiritur: ergo etiam a pari tali tempore extinguitur, præsertim cum *l.* 3. *C. de Præscript. trigint. vel quadrag. ann.* omnis actio præscriptione longissimi temporis extingui dicatur. Ratio 2. desumitur ex *L. 26 C. de Usuris*, ubi a pari etiam obligatio solvendi usuras, quæ alias foret annua, unica præscriptione temporis longissimi tollitur. Ratio 3. eruitur ex Jure Canonico *Cap.* 4. *&* 6. *de Præscript.* ubi annua obligatio solvendi Decimas Episcopo vel Parocho præscriptione tollitur, si eadem non fuerit facta annis quadraginta: ergo etiam obligatio solvendi annuas præstationes extinguetur, si ea non fuerit observata triginta annis; nam cur in antecedenti requirantur plures (nimirum quadraginta anni) ratio est, quia ibidem præscribitur contra Jura Ecclesiastica, ubi juxta jam dicta desiderantur anni quadraginta; alias vero regulariter triginta, *l. 3. & 4. C. de Præscript. trigint. vel quadragint. ann.**

IV. Jacobus Decanus cujusdam Ecclesiæ collegiatæ, perlustrando Capituli Archivium, ex antiquis instrumentis deprehendit, aliquot anniversaria non servari conformiter Fundationi, utpote, cum ibidem semper Missæ aliquot privatæ simul cum solemni dicendæ fuerint injunctæ, quæ tamen non amplius per plurimos annos celebrantur. Quærit ergo is ex Confessario suo, an Missæ privatæ hucusque bona fide intermissæ non debeant resarciri; Item num praxis illa celebranli solum Officium solemne possit etiam deinceps continuari; cum non constet positive per gravia fundamenta de aliqua reductione Missarum, auctoritate legitima facta, prout supponitur.

Respond. Si praxis ista obtinuit tempore immemoriali, potest bona conscientia continuari, nec est ulla obligatio resarcitionis, cum nihil possit assignari, quod obstaret tali præscriptioni. Ita La Croix *lib.* 4. *Theol. Moral. num.* 852. Hancque sententiam quoad potestatem præscribendi contra onera Missarum secuta est Rota, uti testantur Card. Thuscus *Litt. S. Concl.* 424. *num.* 9. Corad. *lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 324. *&c.* Quinimo apud La Croix *loc. cit.* non desunt etiam graves Auctores, qui idem defendunt de tempore longissimo; quod tamen ultimum mihi, nisi simul adsit, & ostendi possit specialis aliquis titulus apparet difficilius; cum videatur adesse resistentia Juris: quoniam Concilium Trid. *Sess. 25. c. 5. de Reform.* prohibet specialiter derogari fundationibus, & Bulla Pii IV. confirmans continet decretum irritans, quidquid contra factum fuerit, &c.

V. Joannes Beneficiatus longissimo tempore legit singulis septimanis quinque Missas pro Fundatoribus, credens, se taliter esse obligatum; modo autem acquirens antiquum fundationis instrumentum deprehendit in eodem tantummodo peti singulis hebdomatibus tria Sacra. Quærit itaque ex Confessario, an per illud longissimum tempus contra se ipsum sit

O 3 exin-

exinde introducta præscriptio, ut teneatur etiam deinceps hebdomatim continuare celebrationem quinque Missarum pro Fundatoribus, vel an possit bona conscientia una cum suis Successoribus solum legere tres in futurum? Respondeo, rem non carere sua difficultate, uti poterit videri apud P. Schmier; si enim potest aliquis præscribere contra Fundatores ad extinguendum numerum Missarum conformiter dictis præcedentibus, cur non poterit præscribi a Fundatoribus contra Beneficiatum ad illum numerum Missarum augendum? Hoc tamen non obstante cum eodem Auctore sentio probabilius, quod contra Joannem Beneficiatum non sit introducta præscriptio, adeoque possit deinceps hebdomatim tantum applicare tria Sacra pro Fundatoribus. Ratio est fundamentalis; quia, ut contra ipsum procederet præscriptio, Fundatores præscribentes jus illud, deberent habere voluntatem præscribendi contra dictum Beneficiatum, ut sic acquirant possessionem: sed non censentur habere eam voluntatem utilem ad possidendum & præscribendum: ergo. Min. probatur: vel enim tales Fundatores jam sunt mortui, prout plerumque contingit, & hi nil censentur de terrenis amplius possidere; vel adhuc vivunt, & isti utpote bene scientes ex instrumento a se erecto, non esse obligationem celebrandi plura, quam tria Sacra, non præsumuntur de novo velle obligare ad quinque; nam alias si scientes contrarium, vellent novum onus imponere, forent in mala fide: ergo. Ita P. Schmier, approbante & confirmante facultate juridica Salisburgensi, resolvit in sua Jurisprudentia *Tom. 1 lib. 1 tract. 2. c. 4. sect. 2. §. 1. nu. 181.* ubi etiam contrarias solvit objectiones. Idem tenent Tamburinus & Pasqualigus cum La Croix *lib. 4. n. 853.*

IV. Ut Andreas obtineret Canonicatum, consanguineus ejusdem Turnario promisit, ac etiam dedit pingue honorarium, inscio Andrea. Postquam jam integro triennio Andreas pacifice Beneficium cum titulo colorato legitimæ institutionis possedit, devenit in notitiam hujus rei; hinc dubitans quærit ex Confessario, an teneatur Canonicatum dimittere, vel num possit titulo præscriptionis ulterius retinere? Ante respons. Nota I. tamquam certum, quod Simonia adhuc fit, si temporale propter Beneficium datur a tertio, etiam ignorante illo, qui Beneficium acquirit *c. 2. cauf. 1. Q. 5.* Qua propter si Andreas hunc simoniacum ingressum sciret ante triennium, teneretur aut Canonicatum dimittere, aut dispensationem impetrare. Nota II. quod per Regulas Cancellariæ ille, qui Beneficium aliquod per triennium pacifice possedit, nullatenus desuper molestari queat: & si alius postea obtineret contra hunc Possessorem literas ad dictum Beneficium, nullæ forent, ac irritæ. H. N.

Resp. completo bona fide triennio potest Andreas Canonicatum titulo præscriptionis tuta conscientia retinere absque ulteriori aliqua dispensatione. Ita Navarrus *lib. 3. Consil. 30. de Præbend.* Thomas Sanchez *in Decalog. lib. 7. c. 29. n. 86.* Lessius *lib. 2. c. 35. dub. 25. n. 140.* & alii contra Laurentium *Part. 2. Fori Benef. quæsit. 827.* ac Covarruviam *Regul Possess. Par. 2. §. 10. nu. 10. Conclus. 6. & 7.* Ratio est: quia tam fortes hic in favorem triennalis possessionis ponuntur clausulæ, quam in alia præscriptione: ergo pariformiter non solum pro foro externo, sed etiam pro interno, sicut in aliis præscriptionibus erunt intelligendæ. Nec dicas, ab hac triennali possessione excipi ingressum simoniacum, qualis erat in præsenti. Respond. enim, excipi ingressum simoniacum per Beneficiatum, vel saltem eo approbante factum; non autem ipso ignorante per tertium commissum. Videatur Jus Canon. Reiffenstuel. *Lib. 3. tit. 3. n. 278.*

VII. Mathias Colonus Bavariæ prætendit, quod habeat prædium suum Jus cædendi ligna, & pascendi pecora in fundo Joannis, eo quod id ipsum jam antecessores sui ante plurimos annos absque ulla contradictione exercuerint. Quærit ergo Joannes ex Confessario, an possit bona conscientia contra Mathiam litem movere, eo quod nequeat ille aliquem hujus Juris prætensi titulum specialem exhibere? Resp. cum hæc sit servitus, vel quasi servitus discontinua, quæ juxta dicta absque titulo speciali non præscribitur nisi tempore immemoriali; non tenetur ulterius Joannes tale præjudicium tolerare, sed potest causam suam in judicio prosequi, in quo etiam victoriam obtinebit, nisi Mathias probare queat tempus immemoriale: ubi nota, quod ea, quæ sunt auditu perceptibilia, per auditum, & visibilia (uti in præsenti) per visum probentur.

Porro, per testes annorum quinquaginta quatuor, vel saltem quinquaginta unius probatur tempus immemoriale, si quilibet eorum deponat. I. Quod ita viderit practicari per quadraginta annos, nec sciat tempore vitæ suæ aliter fuisse practicatum. II. Quod neque alios noscat, qui vidissent, aut a videntibus ipsimet audivissent initium talis usus, seu quod tempore suæ vitæ practicatum fuisset contrarium. III. Quod insuper eorum, qui hujus praxis notitiam habere possint, communis sit opinio, se pariter nec vidisse initium hujus usus nec ab ipsismet videntibus audivisse: prout talem opinionem seu famam communem exstare, per duos, vel tres probari poterit. Ita deducitur ex *L. 28. ff. de Probat.* ibi: *Si Arbiter animadvertere debeat, an operis facti memoria exstet, hoc ei quærendum est, an aliquis meminerit, id opus factum esse &c. Cum interim nemo sit eorum, qui id meminerit, quibus Consulibus id viderit; sed cum omnium hæc est opinio,* NB. *nec audisse, nec vidisse, cum id opus fieret, neque, ex eis audisse, qui vidissent, aut audissent &c.*

TRACTATUS VIII.

DE CONTRACTIBUS.

1. INter alios modos acquirendi rerum dominium recte connumerantur Contractus, sic dicti, *quia* (ut inquit Doctor Subtilis 4. *dist. 15. q. 2. §. De secundo*) *ibi simul trahuntur voluntates partium: trahitur enim iste ad transferendum in illum a commodo, quod expectat ab illo; vel quod expectat transferendum in se.* Et de contractibus procedit illud vulgatum Doctorum: *Quod a principio est voluntatis, ex post facto fit necessitatis*; id est, post contractum semel rite celebratum; *arg. l. Sicut, C. de Action. & obligat.* Unde haud immerito de contractibus, utpote quorum obligatio non solum pro Foro externo, verum etiam in Foro conscientiæ atque interno, locum habet, impræsentiarum agitur.

DISTINCTIO I.

De Contractibus in genere.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Contractus?

SUMMARIUM.

1. *Contractus, unde sic dicti?*
2. *Contractus accipitur large, & stricte.*
3. *Contractus large, seu pactum, quid?*
4. *Requiritur necessario plurium consensum in idem.*
5. *Et quidem reciprocum.*
6. *Promissio, antequam sit acceptata, non obligat.*
7. *Discrimen inter promissionem Deo, & homini factam.*
8. *Contractus proprie, quid?*
9. *Solvitur objectio.*
10. *Contractus explicitus, & implicitus seu interpretativus, ac quasi Contractus, quid?*
11. *Contractus lucrativus seu gratuitus, & onerosus, quid?*
12. *Contractus absolutus, & conditionatus, quid?*

(a) Tract. 6. Dist. 2. n. 24.

2. COntractus dupliciter accipitur, large & stricte. *Contractus large* acceptus coincidit cum pacto generatim sumpto; quo modo omnem prorsus contractum, sive gratuitum, sive onerosum sub se comprehendit. *Contractus stricte* acceptus sub se complectitur solum contractum onerosum, seu reciprocum, qui nempe ex utraque parte paciscentium, seu contrahentium parit obligationem. Hoc ipsum ut una cum annexis clarius intelligatur, sit

3. CONCL. I. *Contractus large* acceptus, seu *Pactum* generatim sumptum, *est duorum, vel plurium in idem placitum, & consensus.* Ita *L. 1. ff. de Pactis.* Sotus 4. *dist. 46. q. 1. §. Ad solutionem,* & alii.

4. Dicitur: *duorum, vel plurium placitum, & consensus.* Nam ut re-

ut recte *cit. L.* 1. notatur, nullus est Contractus, nullaque obligatio, quæ non habeat duorum vel plurium consensum, seu conventionem in idem, id est, plurium in unum, unamque sententiam consensum in ordine ad aliquid dandum, faciendum vel non faciendum. Unde si unus quidpiam donavit aut promisit, alter vero id non acceptavit, aut recusavit, jam non fuit contractus, neque oritur inde aliqua obligatio.

5. Necesse insuper est, ut talis duorum consensus sit reciprocus, id est, inter se mutuo factus: quia ad contractum non sufficit, ut quovis modo duo in idem consentiant, sed requiritur, ut consensus suos in se mutuo dirigant. Hinc Donatio & Promissio, etiamsi a duobus communi consensu fiat respectu unius tertii, antequam sit acceptata ab illo tertio, ejusque consensus reciprocus accedat, non habet rationem contractus seu pacti, sed primum post ejusdem acceptationem.

6. Quinimo ex hoc generatim infertur, quod nulla Promissio seu Pollicitatio, antequam sit acceptata, pariat quamdam obligationem, ne quidem naturalem, aut in Foro Conscientiæ. Unde si alteri promisisti, aut donasti quidpiam interius solummodo, non obligaris. Idem dicendum, quando tu signo externo tuam promissionem vel donationem manifestasti, alter vero eam necdum intellexit, aut non acceptavit: siquidem in neutro casu fuit contractus, ob defectum reciproci consensus, & consequenter nulla obligatio inde subsecuta.

7. Et hinc discrimen est inter Votum, seu Promissionem Deo factam, & Promissionem homini factam; illa quippe, licet interno tantum animo concepta sit, illico a Deo cordium inspectore cognoscitur, & acceptatur; hæc vero, nisi externo signo manifestata, & Promissario indicata fuerit, ab eo neque cognosci, neque acceptari potest: nam *homo videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor.* 1. *Reg.* 16. Et hinc plures Doctores, de pacto inter homines existente loquentes, asserunt, quod Pactum sit *duorum reciprocus in idem consensus, signo sensibili expressus*: nā aliter homines nequeunt consensum alterius cognoscere, & acceptare.

8. CONCL. II. *Contractus proprie*, ac in rigore, accipitur pro pacto reciproco oneroso, quod ex utraque parte paciscentiū seu contrahentium obligationem parit. Unde recte definitur *l. Labeo, ff. de Verb. signif.* dicendo: *Contractus est ultro citroque obligatio*; id est, duorum vel plurium in idem consensus, ultro citroque obligationem pariens: qualis est Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, & hujusmodi, ubi venditor est obligatus ad dandam mercedem, emptor vero ad refundendum pretium, &c.

9. Nec dicas: Inter patrem & filium, subditum & Superiorem, &c. datur mutua, sive ultro citroque obligatio, non tamen contractus; ergo data contractus definitio non est bona. Resp. enim distinguendo antecedens: inter patrem & filium, subditum & Superiorem, &c. datur mutua obligatio, orta ex Justitia commutativa, negatur; orta ex aliis Virtutibus, ut puta ex Pietate, Observantia, & hujusmodi, conceditur antecedens, sed negatur consequentia. Nam contractus est ultro citroque obligatio, quæ oritur ex motivo Justitiæ commutativæ post mutuum contrahentium consensum.

* Solet autem Contractus ut sic proxime explicatus diversimode a Juristis dividi: puta in Contractum seu *pactum nudum*, & in *vestitum*; item in *nominatum*, ac *innominatum*: præterea in contractum *bonæ fidei*, & *stricti Juris*. Ubi *pactum nudum* dicitur illud, quod in sola conventione paciscentium consistit, absque aliquo alio extrinseco, quo vestiatur: idque habet quidem obligationem naturalem, non tamen civilem, id est, obligat quidem in conscientia, non tamen parit actionem de rigore Juris civilis, ne lites nimium multiplicentur. *Pactum vestitum* nominatur, cui præter conventionem partium aliquod aliud Juris adminiculum accedit, ratione cujus actio civilis in Foro externo oritur: puta, si nomine specifico in Jure exornetur, uti emptio, venditio, locatio, conductio &c. vel si scriptura, aut Juramento interveniente vestiatur &c. Contractus *nominatus* appellatur, qui proprium specificum in Jure nomen habet; e. g. emptio, venditio &c. hincque eo ipso etiam talis contractus est pariter pactum vestitum. *Innominatus*, qui tali proprio specifico nomine est destitutus, cujus ultimi quatuor sunt modi; I. *Do, ut des*: e. g. do vinum ut des triticum. II. *Do, ut facias*: e. g. do triticum, ut mihi excolas vineam meam. III. *Facio, ut des*: e.g. excolo tibi vineam, ut mihi des triticum. IV. *Facio, ut facias*: e. g. reficiam tibi domum tuam, ut tamen tu mihi excolas meum hortum. Demum Contractus *bonæ fidei* est ille, in quo Judex potest multa decernere ex æquo & bono, etsi ea verbis expressa non fuerint: tales contractus sunt: emptio, venditio, locatio, conductio, & alii *§. Actionum. Instit. de action.* enumerati. *Contractus stricti Juris est*, in quo Judex ad rigorem verborum præcise attendit. *L.* 99. *ff. de verb. obligat.* prout similes censentur, mutuum, census, emphyteusis &c. sed de his omnibus plura Juristæ, in specie videatur Reiffenstuel *lib.* 5. *Decret. tit.* 35. quæ autem magis concernunt Theologos, sumendo contractum in sensu aliquo largiori, prout nimirum est plurium consensus in idem, adhuc sit *

10. CONCL. III. Contractus variæ sunt divisiones. Et quidem is primo dividitur in explicitum & implicitum. *Contractus explicitus*, seu formalis est, qui fit expressa partium conventione; & hic proprie dicitur *Contractus*. *Implicitus* seu *interpretativus* est, qui fit implicite solum, & absque ulla expressa pactione: qualis est Tutela (id est, quando quis in se suscipit officium Tutoris) & quodvis aliud Officium. Qui enim aliquod Officium suscipit, eo ipso sese obligat erga alterum, & alter obligatur erga ipsum, juxta leges & consuetudines circa tale Officium receptas, neque requiritur alia conventio expressa: & hic dicitur *quasi Contractus*.

11. Deinde Contractus in communi dividitur in lucrativum, & onerosum. *Contractus lucrativus* (quem & *gratuitum* appellant) est, in quo nihil rependitur: ut Promissio, Donatio, Commodatum, &c. Huc referri possunt Testamentum, & Legatum, quæ sunt donationes quædam in diem. *Contractus onerosus est*, in quo aliquid loco ejus, quod datur, reddi debet, vel præstari: ut fit in Emptione, Locatione, & hujusmodi.

12. Tertio Contractus dividitur in *absolutum*, & *conditionatum*. Ille est, qui fit independenter a quacumque conditione: hic vero, qui fit dependenter ab aliqua conditione extrinseca; v. g. dono tibi meum equum, si eris promovendus ad tale officium, vel si navis ex Indiis advenerit. Porro valor Contractus conditionati pendet ab eventu, seu veritate conditionis adjectæ, eaque non existente, seu non impleta, nullam inducit obligationem: idque defectu consensus, eo quod quis non aliter contrahere intenderit, nisi sub eventu talis conditionis extrinsecæ. Et additur *conditionis extrinsecæ*: nam conditiones, quæ tacite de jure insunt, v. g. *si potero, si alter non resiliat a contractu, &c.* non reddunt contractum conditionatum, prout in simili de Juramento superius (a) dictum est.

* Porro, circa contractum conditionatum illud adhuc restat notandum, quod conditio adjecta possit esse vel honesta seu indifferens, vel inhonesta. Quando conditio adjecta fuerit honesta, seu indifferens (prout exempla habes in superiori numero) tunc equidem ante adventum conditionis nulla actualis oritur obligatio implendi contractum; interea tamen tenetur sic conditionate promittens expectare eventum conditionis, ita ut interim nequeat pro libitu suam promissionem ab altero acceptam revocare. Econtra vero, si illa conditio fuerit inhonesta: e. g. si Titius ad Bertham dixisset: *dabo tibi decem florenos, si concesseris usum corporis tui*. Talis promittens haud dubie non tenebitur exspectare eventum tam turpis conditionis, sed poterit promissionem hanc pro libitu suo illico revocare. Quod si tamen Titius eamdem non revocasset, & Bertha sub pacto; e. g. recipiendi decem florenos, usum corporis actu concessisset, obligaretur Titius, saltem de Jure naturali loquendo, extradere decem florenos, ut Sporer *Tract. 6. in Decal. c. 2. sect. 1. nu.* 18. recte advertit

Quæres, an idem sit adjicere quidpiam contractui tamquam *conditionem*, & addere huic tamquam *modum*? Respondeo, ista duo inter se esse distinctissima, uti patebit ex terminorum explicatione: nam si adjicitur veluti præcise modus absque eo, quod simul sit causa motiva, tunc adjungitur in continenti tamquam accessorium contractui, substantialiter in se jam completo: Econtra vero, si additur tamquam conditio, tunc ingreditur substantiam contractus tamquam causa motiva, ita ut sine eadem contractus substantialiter non diceretur completus. Atque hinc quamdiu non adest conditio, tamdiu non adest obligatio promissi conditionati: Econtra vero actualis obligatio promissi in propositione modali oritur illico,

eo, quamprimum talis promissio profertur, quamvis ipse modus adjunctus necdum adsit: interea tamen alter, cui promissio fit, gravatur, ut in futurum adimplere modum studeat. Item exinde, si in propositione conditionata conditio adjuncta fuerit inhonesta, ea non adimpleta, ad nihil obligatur promittens. Econtra si in modali propositione modus additus fuerit inhonestus, aut impossibilis, talis modus habetur pro non adjecto, & promittens adhuc adstringitur ad servandum promissum, etsi ab altero non servetur modus: nam pereunte accessorio non sequitur, quod etiam pereat principale. Ita accurate notat P. Sporer *loc.cit.n.17.& seqq.* Ceterum conditio ordinarie & nisi ex circumstantiis aliter colligatur, denotatur per particulam *Si*, modus vero per particulam *ut*: e.g. talis propositio: *si fueris consecutus gradum Doctoratus, promovebo te ad officium Præfecturæ*, foret conditionata; Econtra vero quando diceretur: *subministro tibi alimenta ad prosequenda tua studia, ut aliquando fias Clericus*. Hæc propositio esset modalis, uti recte Pichler *l.1.Decret.tit.35.num.5*. In dubio autem præsumendum erit, id, quod additur, magis esse conditionem, quam modum. *L.109.ff.de condit.& demonstr.*

Dices: Si contractui matrimoniali vel testamento, aut Professioni Religiosæ adjiciatur conditio turpis, habetur pariter pro non adjecta, & contractus adhuc obligat, prout ex Haunoldo, Sanchez, & Cardinali de Lugo ostendit La Croix *lib.3.part.2.n.599.* ergo non est notabile discrimen, sive aliquid adjiciatur tamquam conditio, sive tamquam modus.

Resp. Neg. consequentiam. Etenim, quod in dubio simile Matrimonium, Testamentum, aut Professio adhuc regulariter obligent, quamvis conditio illa turpis, vel impossibilis non adimpleatur: Item quod præfata conditio habeatur ibidem tamquam non adjecta, id provenit ob specialem favorem circa ista tria ex particulari dispositione juris positivi, & nullatenus exinde est facienda extensio ad alios contractus condionatos, respectu quorum adhuc verum manet quod talis conditio turpis reputetur tamquam adjecta, ita, ut ea ex altera parte non adimpleta, neque ille, qui hanc conditionem in contractu posuit, obligetur adimplere contractum ob defectum consensus, quem expresse alligavit tali conditioni. Atque hoc bene notandum: deserviet enim suo tempore ad resolutionem variorum casuum. Videatur desuper La Croix *loc.cit.**

QUÆSTIO II.

Qualis consensus requiratur ad valorem Contractuum?

SUMMARIUM.

13. *Ad consensum pro valore Contractuum requiruntur quatuor conditiones.*
14. *Error circa substantiam reddit contractum nullum.*
15. *Secus, quando contingit solum circa qualitatem.*
16. *Metus gravis ab intrinseco proveniens, non invalidat contractum.*
17. *Idem est de metu ab extrinseco, sed juste incusso.*
18. *Contractus ex metu gravi injuste incusso celebrati.*
19. *Aliqui sunt ipso jure invalidi, alii per sententiam Judicis rescindendi.*
 (b) Tract.1.Dist.1.n.27.& 29.
20. *Contraria quorumdam opinio.*
 (c) Tract.1.Dist.1.n.30.

13. CONCL.I. Ad valorem Contractuum omnino requiritur mutuus, & reciprocus contrahentium consensus, ut patet ex ipsa definitione Contractus *n. 8.* allata. Porro ad talem consensum quatuor communiter requiruntur conditiones. I. Ut consensus sit liber: de quo plura in sequentibus Conclusionibus. II. Ut consensus sit serius, seu promissorius; id est, fiat cum voluntate serio contrahendi, in qua jam involvitur animus se obligandi juxta naturam contractus celebrati: Ratio hujus conditionis est: quia consensus simulatus revera consensus non est, sed tantum fingitur; sine consensu autem contractus validus non est. Unde infertur, quod ficte contrahens re ipsa ex tali contractu non obligetur, utpote qui Jure naturæ irritus est, & nullus: peccat tamen juxta gravitatem materiæ, qui proximum sua fictione injuste decipit; unde & tenetur eidem ad recompensationem damni, si quod fortasse fuit subsecutum ob suam fictionem. III. Ut consensus internus aliquo signo externo sit expressus: alioquin enim alter contrahentium non posset cognoscere, neque acceptare consensum præstitum; sine tali autem acceptatione contractus non obligat. IV. Ut talis consensus acceptetur ab altero, cum quo fit contractus, ob rationem paulo ante positam.

14. CONCL.II. Quando in altero contrahentium contingit error circa substantiam rei, Contractus Jure naturæ est irritus, v.g. dum emitur aurichalcum pro auro, vitrum pro gemma, & hujusmodi; aut dum econtra venditur, & donatur gemma pro vitro, &c. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia tunc deest consensus substantialis, *cum nullus sit errantis consensus*, ut dicitur *l. Non idcirco, C. de Juris & facti ignorantia*, & alibi; nam emens intendit emere aurum vel gemmam, non vero aurichalcum vel vitrum: sine consensu autem contractus est nullus; ergo. Infertur proinde, quod, dum quis gemmam vendidit, existimans esse crystalli fragmentum, emptor re comperta ad restitutionem gemmæ teneatur, aut ad justum rei pretium persolvendum, prout de novo inter ipsos conventum fuerit: quia prior emptio fuit nulla, & irrita. Lessius *lib.2.c.17.num.27.* cum communi.

* Hanc doctrinam de nullitate contractus, si erretur in substantia, limitant Sanchez *lib. 2. de Matrim.* & Lugo *de Jure & Just.disp.26.* in casu, quo res, quæ pro alia substantialiter diversa traditur, æque bona est, utilis, atque conducens ad usum, ac finem comparantis eamdem: tunc enim videtur adesse alterius consensus saltem interpretativus. Hinc valide & licite (inquiunt) potest dari unum medicamentum a petito substantialiter diversum, quando certo constat, ad finem intentum æque deservire. Ubi tamen caute procedendum, atque sincere, ne forsan cupiditas lucri æqualitatem in pretio, aut similem bonitatem & utilitatem fingat; ubi tamen revera & a parte rei sic non est, prout contingere potest apud Pharmacopolas, qui, dum certas species simplices vel compositas a Medico pro ægrotis præscriptas, ad manus non habent, interea tamen erubescunt id manifestare, ne suæ officinæ exinde minoris æstimentur, alias substituunt, quas non certo sciunt, eumdem effectum habituras, cum non levi nocumento ægroti, & prostitutione Medici. Vel, qui loco vini Hispanici ad restaurandas reconvalescentis vires petiti, aquam mellitam, nescio quibuscum ingredientibus, componunt: similis error in substantia certo facit contractum aliquem invalidum.*

15. Dicitur notanter in Conclusione: *quando contingit error circa substantiam*. Nam si error contingit solum circa qualitatem accidentalem, contractus est validus: modo error, vel dolus non dederit causam contractui; neque qualitas illa fuerit in pactum deducta per modum conditionis. Ratio est: quia talis vere consensit in emptionem istius rei, seu substantiæ ejus, absque metu & fraude. Deinde error ille (prout supponitur) non dedit causam contractui; neque qualitas illa fuit deducta in pactum ut conditio: nam alioquin hac deficiente corrueret contractus, ob dicta *n. 12.* simulque, quantum attinet ad prius, errantis nullus foret consensus.

* Infertur proinde, quod invalidus sit contractus, si res illa, quæ comparatur, est quoad substantiam physicam equidem eadem, ac illa, quæ petitur: interea tamen in ordine ad finem, seu motivum principale, omnino inutilis, vel saltem tam parum utilis, ut moraliter censeatur, nullam omnino continere utilitatem quoad intentum. Ratio est: quia tunc deficiente causa motiva principali, censetur pariter deficere consensus in contractum, quamvis ceteroquin error iste tantum circa aliquam qualitatem physicam versetur. e.g. ponamus: Petrus voluit emere vinum forte NB. ut exinde perduret usque ad nuptias, post aliquot septimanas primum instituendas. Vinitor autem, ut facilius vina debilia distrahat majori, & proportionato respective pretio, huic inscio dedit vinum debile ac non firmum, quod post septem vel octo dies corrumpitur; talis contractus ex defectu motivi est nullus, & tenetur vinitor in conscientia pretium ex integro refundere, quamvis illud vinum in substantia physica non differret a vino forti, & ceteroquin pretium fuisset proportionatum pro vino debili.

Idem dic ob eamdē rationem, si Pharmaca evanida pro aptis ad medicinas conficiendas, vel semina corrupta pro idoneis ad seminandum venduntur: nam simil ia ad finem illū, in ordinem

queda

quem principaliter petuntur, sunt ex toto, saltem moraliter loquendo, inutilia. Et hinc nullæ sunt, ac restitutioni obnoxiæ illæ venditiones, quas multi circumforanei practicant, qui ab initio pretiosa unguenta vel Pharmaca, queis promissi correspondent effectus, aliquibus paucis equidem valide vendunt, ex hoc tamen præcise motivo, ut sic plures ad emendum alliciant, quos, si præsentes viderint, in magna copia deprædicata unguenta seu Pharmaca distrahunt, adeo tamen alterata, aliisque inutilibus rebus in tanta copia commixta, ut ad promissum finem, ob quem emuntur, moraliter prorsus fiant inepta, ac incapacia. Nec dicant se non posse alias sine honesto lucro tam vili pretio vendere: Respondeo enim, adeoque eosdem debere similes praxes deceptorias omnino deinceps intermittere.

Infertur ulterius, quod econtra validus sit contractus, si emas vinum recens, quod credebas antiquum; sive lymphatum, aut alio minus generoso compatibili mixtum, quod judicabas purum; seu stannum commune, quod existimabas Anglicum; vel pannum in Germania confectum, quem putabas Hollandicum &c. nam in tali contractu ex una parte non datur alia substantia; ex altera autem qualitas ista, respectu cujus error contingit, non fuit in pactum deducta, ac præterea res ista comparata adhuc moraliter saltem notabiliter etsi fortassis non in tantum, deservit ad finem, seu motivum principale contractus, prout supponitur. Nec refert, quod fortassis habitualiter ita fueris dispositus, ut si hanc qualitatem abesse, & dictum errorem accidentalem intervenisse scivisses, non contraxisses: nam talis dispositio habitualis non obest valori alicujus contractus onerosi ordinarie, dummodo qualitas ista non fuerit actualiter per modum conditionis in pactum deducta, nec error dederit causam motivam ac principalem contractui. Certe multi mariti crediderunt ante contractum matrimonialem, sponsas suas nobiles, divites, pulchras, morigeras &c. ac postea experiuntur contrarium; nec tamen exinde matrimonium censetur nullum, quamvis probabilissime non contraxissent, si similia ante matrimonium præscivissent. Vide de hoc La Croix *lib. 3. p. 2. n. 622.* ubi etiam duas objectiones notabiles solutas reperies.

Duo tamen debent tales distrahentes sibi bene notare. *In primis*, quod, si substantia illa equidem ad finem a comparante intentum moraliter, & suo modo deserviat; ast tamen multo minus, sic decipiendo in qualitate, vel quantitate aut commixtione adhuc peccent graviter. *Secundo*, quod ob defectum similem res esset minoris æstimationis, & hi nihilominus æquali pretio, ac si defectus iste non adesset, distraxissent, teneantur quoad excessum ad restitutionem, nisi læsio sit modica, prout dicitur *dist. 4. Q. 8. n. 95. & seqq.* Idque bene observent Laniones, qui majoris lucri gratia carnem vaccinam pro bovina: Pistores, qui panem alteratum, & siligine mixtum pro pure triticeo: Rustici, qui frumentum aqua humectatum, sicque intumefactum, atque quoad mensuram ampliatum pro sicco vendunt aliis non intelligentibus pretio æquali. Idipsum alte sibi imprimant Sartores, qui vetustas, & suo modo jam attritas vestes ita apposite purgare, reficere, atque apparenti quadã specie adornare sciunt, ut easdẽ pro novis, & integris vendant.

Item Sutores, qui madefactione, percussione, calefactione, aliisque modis corium jam obsoletum adeo immutare noscunt, ut quasi novum appareat: cum tamen exinde miseri emptores longe breviori tempore similibus vestibus, aut calceamentis uti queant, ac si fuissent, prout jactabantur. Præsertim vero id advertant Vinitores ac Oenopolæ, qui vino debili addunt varias ingredientias ex sulphure, & aliis materiis, sanitati non adeo conducentibus, quæ quidem vinum reddunt gustui amœnum, ast stomacho, & capiti nocivum: si enim (inquit nonnemo) reliquiæ de tali vino in tabula remanentes lignum quasi corradunt, quid causabit successu temporis notabilior hujus vini quantitatis in stomacho? Sane tales Vinitores seu Oenopolæ non solum adstringuntur ad restitutionem pretii quoad excessum, sed etiam ad recompensandum damnum, si exinde causatus fuisset morbus, & propterea notabiles expensæ factæ in medicinas, de quo, uti & de pluribus aliis, quæ addi adhuc possent, videatur Jus Canonicum *lib. 3. Decret. Tit. 17.*

16. CONCL. III. Metus gravis ab intrinseco proveniens (hoc est, non incussus a causa libera, sed naturali; prout est metus mortis imminentis ob morbum, naufragium, bestias, &c.) non invalidat Contractum. Ita rursum certa, & communis; atque, desumitur ex *c. Sicut nobis, de Regularibus*, ubi Votũ Religionis, emissum a constituo in lethali infirmitate, censetur validum ergo si Vota, & hujusmodi, ex metu facta tempore naufragii, vel infirmitatis lethalis, valida sunt, & obligant ad sui impletionem, ut omnes fatentur; idem dicendum erit de Contractibus.

17. CONCL. IV. Similiter metus ab extrinseco proveniens juste tamen incussus, Contractum non invalidat. Ita pariter unanimis Doctorum. Ratio est: quia talis metus juste incussus, non infert cuipiam injuriam. Hinc validum est Matrimonium metu justę Excommunicationis contractum. Similiter qui promisit aliquid, ne accusetur de crimine, de quo jure poterat accusari, tenetur stare promissis, non obstante, quod promiserit ob metum accusationis: idem de similibus.

18. CONCL. V. Loquendo tamen de metu gravi ab extrinseco proveniente, simulque injuste incusso, omnes Contractus ex hujusmodi gravi metu ad extorquendum consensum injuste incusso celebrati, vel sunt ipso Jure invalidi, vel saltem per sententiam Judicis rescindendi. Ita communis Doctorum, atque desumitur ex Jure Canonico *c. Abbas, &c. Ad audientiam, De iis quæ vi metusve causa fiunt*, ubi generales hæ regulæ dantur: *Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari.* Item: *Quæ vi metusve causa fiunt, carere debent robore firmitatis.*

19. Probatur eadem Conclusio, simulque sub disjunctione loquens declaratur per inductionem. Nam in primis dantur aliqui contractus, qui si ex ejusmodi metu celebrentur, ipso jure invalidi existunt; cum in eis requiratur plena libertas. Sic quippe Matrimonium, & sponsalia; item promissio dotis, veluti accessorie ad Matrimonium, nec non & Professio Religiosa, & quædam his similia, quæ enumerat Glossa magna, *c. 2. De iis quæ vi metusve causa &c.* si fiant ex metu gravi, & injuste incusso, sunt ipso jure invalida. Alii vero Contractus, quamvis ob metum gravem ab extrinseco injuste illatum ordinarie non reddantur ipso jure invalidi (nam, ut loquuntur Juristæ, *Coacta voluntas est voluntas*) nihilominus suadente æquitate per sententiam Judicis rescindendi sunt, ut jam superius (b) dictum.

20. Quinimo non desunt Doctores, quos refert Sanchez *lib. 4. de Matrim disp. 8. n. 1.* inter quos sunt Sotus & Molina, ac sequitur Mastrius *disp. 4. Theol. Moral. n. 13.* qui volunt, quoslibet Contractus metu gravi initos ipso jure irritos & invalidos esse, aut saltem, ut vult Herinex *disp. 1. de Contractibus, q. 3. n. 46.* esse irritabiles pro arbitrio metum passi, vel per Judicem pro Foro externo. Ceterum hactenus dicta intelligenda solum sunt de metu gravi, seu cadente in constantem virum, non autem de metu levi, prout habetur *c. Cum dilectus. De iis quæ vi metusve causa, &c.* Quinam autem censeatur esse metus gravis, superius (c) dictum est.

QUÆSTIO III.
Quinam contrahere possit.
SUMMARIUM.

21. *Ætates hominis, sunt Infantia, Pueritia, Adolescentia, Juventus, vel virilis ætas, Senectus, & Decrepiditas.*
22. *Infans, Impubes, Pubes, Minor, seu Minorennis, Major, seu Majorennis,*
23. *Pupillus, quis?*
Pupillus pubertati, vel infantiæ proximus, quis?
24. *Generatim, qui possint contrahere?*
25. *An & Religiosi?*
(b) Tract. 7. Dist. 3. Quæst. 2. per totum.
26. *Utrum Pupillus, vel Minorennis?*
27. *Corollarium de Pupillo emente sine Tutoris consensu:*
28. *Vel ludendo perdente.*
29. *An Minorennis, vel Pupillus tunc obligatur naturaliter?*
30. *Quid de Pupillo infantiæ proximo?*
31. *Quid, si contrahant cum consensu Tutoris, vel Curatoris?*
32. *Differentia inter Tutorem, & Curatorem.*
33. *Obligatio civilis & naturalis: ac obligati civiliter, & naturaliter, qui?*
34. *Obligationis naturalis effectus, quis?*

21 ADvertendum, quod quamvis Doctores varie distinguant ætates hominis, dum alii plures, alii pauciores assignant, prout refert Fagnanus *c. Cum sis, n. 14. de Convers.*

vers. Conjugat. communior tamen sit sententia Glossæ *in Proœmio Libri sexti Decretalium, Vers. Perfectus*, quę sex tantum ętates, seu status hominis assignat. Prima est *Infantia*, quæ durat usque ad septimum annum completum. Secunda est *Pueritia*, quæ in feminis durat usque ad duodecimum, in masculis vero usque ad decimum quartum annum completum. Tertia est *Adolescentia*, durans usque ad vigesimum quintum completum. Quarta est *Juventus*, vel *virilis ætas*, durans usque ad quinquagesimum annum; quamvis alii juventutem, & ætatem virilem dividant, & hanc ab anno quadragesimo, vel saltem quinquagesimo, usque ad quinquagesimum nonum computent. Quinta est *Senectus*, quæ exinde usque ad annum septuagesimum protenditur. Sexta est *Senium*, seu *Decrepiditas*, quæ abinde continuatur usque ad mortem.

22. Advertendum ulterius, quod juxta præmissas vitæ humanæ ætates varia nomina sortiatur homo. Atque, ut omittatur nomen Juvenis, Viri, Senis, & hujusmodi, quæ ad propositum minus attinet, inprimis homo dicitur *Infans*, qui est minor septem annis completis. Exinde vero quia pubertas in masculis expleto decimo quarto anno, in feminis autem expleto anno duodecimo mox incipit; hine masculi ante expletum decimum quartum annum dicuntur *Impuberes*, eoque expleto *Puberes*; feminę autem ante duodecimum expletum *Impuberes*, postea vero *Puberes*, & *Minorennes*. Porro *Minor*, seu *Minorennis* dicitur pubes usque ad vigesimum quintum annum expletum, & quidem expletum de momento in momentum, postea tales vocantur *Majores*, seu *majorennes*.

23. Rursum *Pupillus* dicitur, qui cum adhuc impubes sit, desinit esse in potestate patris, vel per mortem ejus, vel per emancipationem, & hic vel est pubertati proximus, vel infantiæ proximus, prout magis accedit ad pubertatem, vel infantiam. *Pupillus pubertatis proximus*, si masculus est, dicitur ille, qui habet ætatis decem annos cum dimidio; si femina, quæ habet novem annos cum dimidio: ante hoc autem tempus dicitur *Pupillus infantiæ proximus*; si est supra septennium; vel Infans, si est infra septennium. Hisce terminis prænotatis, sit

24. CONCL. I. Generatim loquendo omnes, & soli illi contrahere possunt, qui habent liberam bonorum administrationem. Ita omnes Doctores. Ceterum inter eos, qui non habent liberam bonorum administrationem, in primis sunt infantes, amentes, aut alias usu rationis carentes: tales enim licet sint capaces dominii, non tamen usus vel liberæ administrationis ejus ob defectum rationis: unde nec contrahere possunt.

25. Similiter Religiosi solemniter professi, cū nullius rei dominiū habeant ob votum Paupertatis, consequenter nequeunt legitime disponere de bonis Monasterii, neque contrahere sine consensu Prælati. Prælati vero, & constituti ab eo Administratores bonorū communiū, possunt quidē contrahere, sed in multis casibus non, nisi dependenter a consensu Capituli seu Communitatis, & ad usus determinatos dumtaxat. Huc addi possent filiifamilias, & uxores; verum de ipsis jam dictum superius.

26. CONCL. II. Pupillus pubertati proximus, ac Minorennis, potest quidem sine auctoritate Tutoris, vel Curatoris, contrahere in suum commodum, non tamen in suum incommodum seu præjudicium, ita ut civiliter obligetur. Ita communis; & habetur expressum *L. 1. Instit. de Auctoritat. Tutor.* ibi. *Si quid dari sibi stipulentur, non est necessaria tutoris auctoritas; quod si aliis promittant pupilli, necessaria est tutoris auctoritas: namque placuit, meliorem quidem suam conditionem licere eis facere etiam sine tutoris auctoritate, deteriorem vero non aliter, quam cum tutoris auctoritate*, Unde, ut ait Glossa ibidem, *Contractus claudicat quandoque*.

27. Infertur proinde, quod celebrato emptionis contractu Pupillus, sine Tutoris consensu emens, non possit actione civili compelli invitus ad standū contractui, & solvendū pretium emptionis: ipse tamē Pupillus, si contractui stare velit, potest actione civili cogere venditorē ad tradendam sibi mercē pro constituto pretio. In quo proinde casu claudicat contractus, ut dictū.

28. Insuper infertur cum Laymano *l. 3. tr. 4. c. 9. n. 10.* & aliis, quod si Pupillus, vel Minor habens Curatorem (secus dicendum, si hic Curatorem non habeat) quidpiam ludendo perdidit, aut alio contractu promisit, id solvere non teneatur, sed possit se exceptione Legis Civilis defendere, nisi Minor se soluturum jurasset. Quod si vero Pupillus, vel Minor, solvit creditori, potest is tuta conscientia rem retinere, donec ab eo repetatur per beneficium Legis talem repetitionem concedentis; cum hic saltem obligatio naturalis interveniat, quæ ex Jure Gentium per consensum oritur.

29. Dicitur notanter, *cum hic saltem obligatio naturalis interveniat*. Nam etsi Pupillus pubertati proximus ac Minorennis, non obligetur civiliter, si contrahat sine Tutoris vel Curatoris auctoritate, nihilominus obligatur naturaliter, ac in Foro conscientiæ: quamvis hujusmodi obligatio naturalis sit aliquo modo inefficax, utpote quæ per exceptionem ex beneficio Legis Civilis non compellentis Pupillum ad solutionem, elidi potest adeo, ut neque in Foro conscientiæ solvere teneatur, nisi quatenus locupletior factus est; prout observat Lessius *l. 2. c. 17. n. 61.* Sanchez *lib. 6. de Matrim. disp. 38. n. 21.* Layman *n. 7.* Sannig. *dist. 11. de Justitia, q. 3. n. 9.* Communior Doctorum, etsi nonnulli dissentiant. Ratio autem, cur oriatur obligatio naturalis, donec per exceptionem Legis elidatur, illa est: quia hic vere intervenit consensus Pupilli, vel Minorennis: atqui ex consensu oritur obligatio naturalis, *l. Stichum, §. naturalis, ff. de Solution.* ergo.

30. Intellige, dummodo Pupillus sit pubertati proximus: nam cum Pupillus infantiæ proximus vix ullum intellectum habeat, ideo Jura omnem ex parte ejus obligationem tollunt, de quo proin Pupillo intelligendus est textus *l. Pupillus, ff. de Action. & obligat.* ibi: *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, ne quidem jure naturali obligatur*; cum concordantiis.

* Idem ait cum Sanchez la Croix *l. 3. part. 2. n. 682.* tenendum esse de Prodigo habente Curatorem, cui speciali a Judice interdicta est administratio Bonorum: nam & talis absque Curatoris auctoritate contrahens facit contractus irritos, neque transfert dominium *L. is cui Bonis ff. de verb. oblig.* Hinc, qui cum tali prodigo contraxit, & v. g. ludendo, lucratus est ex ipsius pecuniis, & tenetur in conscientia etiam ante sententiā Judicis restituere, quamvis prodigus non repetat, neque poterit secum contrahentem cogere ad servandum contractum. Ita La Croix *loc. cit.* & ratio est, quia talis, cui administratio specialiter interdicta est, in odium prodigalitatis omnino inhabilitatur ad similia. *

31. CONCL. III. Pupillus, & multo magis Minorennis, cum consensu & auctoritate Tutoris, vel Curatoris, potest valide contrahere, & sic contrahens obligatur tam civiliter, quā naturaliter. Ita communis; & habetur *l. Impuberes, ff. de Auctoritate & consensu Tutorum*. Verum occasione dictorum

32. Quæres, quæ sit differentia inter Tutorem, & Curatorem? Resp. eos differre potissimum in sequentibus. Siquidem Tutor datur usque ad tempus pubertatis ad tuendam pręcipue personam Pupilli, secundario autem ad bona ejus administranda, secuta vero pubertate Tutela finitur: Curator autem pueris, & puellis puberibus, datur usque ad vigesimum quintum annum, potissimum ut bonis eorum præsit, seu administrator existat. Deinde Tutor impuberi, etiam invito, dandus est: sed Curator puberi non datur, si est invitus; & tunc pubes per se ipsum valide contrahere potest, & contrahens obligatur tam civiliter, quam naturaliter; nisi in casu quo graviter lęsus est, eidem subveniatur per beneficium restitutionis in integrum, juxta dicenda *Quæst. seq.*

33. Quæres ulterius, quid sit obligari civiliter, & naturaliter? Resp. *Obligatio civilis* dicitur ea, quæ aut legibus constituta, aut certo Jure Civili comprobata est. *Obligatio naturalis* vero, quæ ex Jure Gentium per consensum oritur. Hine ille dicitur *obligari civiliter*, qui in Foro externo, ac Civili conveniri potest. *Naturaliter* vero *obligatur*, qui ex Jure Gentium obligatus existit; ac proinde saltem in Foro conscientiæ tenetur, nisi beneficio Legis Civilis, seu per rescissionem actus ope Judicis factam, a tali obligatione naturali liberetur.

34. Porro obligationis naturalis plures sunt effectus: quorum primus, isque præcipuus est, quod creditori jus tribuat accipiendi, ac retinendi, si, quod naturaliter ipsi debetur, nulla opposita exceptione solvatur: & hic est effectus principalis, & inseparabilis ab obligatione naturali. Secundus obligationis naturalis effectus est, quod impediat debiti soluti repetitionem. Tertius, quod tribuat cuipiam jus exceptionis, & compensationis. Et quartus, quod in obligatione naturali possit accedere fidejussor. Verum hi tres posteriores effectus

ctus obligationis naturalis quandoque ex dispositione Juris communis separantur, ac præsertim in Pupillis, & Minoribus, si sine Tutoris vel Curatoris consensu sese cuipiam obligent. Layman *lib.3 tractat.4.c.9.n.9.*& alii.

QUÆSTIO IV.

De Restitutione in integrum, & quibus competat?

SUMMARIUM.

35. *Restituere in integrum, quid?*
36. *Beneficium restitutionis, in quibus casibus concedatur?*
37. *Conceditur omnibus ætate minoribus.*
38. *Excipiuntur aliqui casus.*
39. *Beneficium restitutionis in integrum competit Ecclesiis, &c.*
40. *Debet peti intra quadriennium,*
41. *Quadriennium hoc quando incipiat?*
42. *Præsertim si Prælatus Ecclesiæ male alienans, diutius vixit.*
43. *Beneficium restitutionis in integrum, quibus aliis competat?*

35. RESTITUERE *in integrum* idem est, ac reducere aliquem in eum statum, in quo erat ante læsionem, *arg. L. 1. C. De sententiam passis*. Nam ob æquitatem naturalem, ac Jure communi sic disponente, Judex certis hominibus in contractu, vel alia actione graviter læsis, aut deceptis, cognita causa subvenit restituendo eos in integrum: sic enim Minorennis, videns in aliquo contractu se graviter fuisse læsum, si petat intra debitum tempus, ut reponatur in eo statu, in quo fuit ante læsionem, Judex beneficio restitutionis in integrum eidem subvenit, ipsumque ponit in suo pristino statu.

36. Conceditur autem hoc beneficium restitutionis tunc solum, quando læsio est notabilis; nam si læsio sit dumtaxat modica, tunc extraordinarium hoc auxilium tribuere non convenit, ut dicitur *L. Scio, ff. De in integrum restit.* & alibi: Siquidem juxta illud tritum axioma: *De minimis non curat Prætor.* Vel, ut Glossa *cit. l. Vers. Summam*, loquitur: *De minimis non curandum*. Insuper beneficium restitutionis in integrum, utpote quod est remedium extraordinarium, non conceditur, si aliud remedium suppetat contractum revocandi, *text. clar. l. In causa, ff. de Minoribus*. His prænotatis, fit

37. CONCL. I. Beneficium restitutionis in integrum conceditur omnibus ætate minoribus (id est, qui vigesimum quintum ætatis annum necdum compleverunt) si ex contractu, vel quasi contractu graviter prudentum judicio læsi sunt. Ita habetur *L. 1. & seqq. ff. de Minoribus viginti quinque annis*. Ratio hujus constitutionis est: quia fragile est, & infirmum hujus ætatis consilium, & multis captionibus suppositum, multorumque insidiis expositum; unde istud extraordinarium auxilium eisdem Prætor pollicitus est, prout ibidem loquitur textus. Et quidem hæc Conclusio intelligenda est, quamvis ejusmodi contractus fuerit institutus cum Patris, vel Curatoris consensu, imo etiam Judicis decreto interveniente: adhuc enim beneficio restitutionis locus erit. *L. 2. C. Si Tutor vel Curator intervenerit*, cum concordantiis.

38. Excipiuntur tamen aliqui casus a data regula, I. Si talis post expletum vigesimum quintum ætatis annum factus major, ratificet ea, quæ in minori ætate cum Tutoris, vel Curatoris consensu egit tunc enim beneficium restitutionis petendæ perdit, *L. 1. & 2. C. Si major factus*, &c. II. Si pubertate jam adepta contractum a se initum juramento sponte facto confirmavit, *l. Sacramenta puberum, C. Si adversus venditionem &c.* Omittuntur nonnullæ aliæ limitationes minus ad propositum attinentes.

39. CONCL. II. Beneficium restitutionis in integrum competit insuper Ecclesiis, aliisque locis piis. Ita habetur clare in Jure Canonico *tit. De in integrum restitut.* per plura Capitula: siquidem Ecclesia fungitur jure minoris. Quod si vero personæ Ecclesiasticæ in propriis juribus, aut bonis suis patrimonialibus, aliisve privatis lædantur, non competit eis beneficium restitutionis: quia cessat tunc communis favor Ecclesiæ.

40. CONCL. III. Ad petendam restitutionem in integrum ex quacumque causa, hodie conceditur continuum quadriennium. Ita habetur expresse *L. ult. C. de Temporibus in integrum restitutionis*, & tenent Doctores communiter.

41. Circa quod notandum, quod quadriennium istud in restitutione Minorum inchoetur primum ab ætate legitima, seu a primo die exacti vigesimi quinti anni, cessante tamen alio impedimento. In restitutione vero Ecclesiæ, aliorumque piorum locorum, incipit dictum quadriennium a tempore factæ læsionis; sicuti constat ex *c. Ecclesia, de Restit. in integrum, in 6.*

42. Intellige: *nisi prævaricationis, vel fraudis manifestæ probetur super hoc intervenisse commentum, aut alia rationabilis causa subsit, quæ Superiorem movere debeat ad idem beneficium concedendum*; prout limitatur *cit. c. Ecclesia*. Ubi proinde Glossa *Vers. Causa*, & Fagnanus *c. Requisivit, n. 14. de Restitut. in integrum*, post Abbatem, & alios inferunt, posse concedi Ecclesiæ beneficium restitutionis etiam post quadriennium, si Prælatus male alienans hoc est, cum gravi damno Ecclesiæ, tanto tempore vivit: nam hoc quadriennium non currit, quamdiu vivit Prælatus, qui alienavit, *arg. c. Si sacerdotes, 16. q. 3.* Ratio hujus esse videtur: quia Prælatus ille non facile revocabit factum suum, & sic Ecclesia, quantum ad propositum, tunc censetur carere legitimo defensore, ut proinde justa causa subsit eamdem restituendi post quadriennium.

43. Pro complemento hujus Quæstionis sciendum, quod Respublica quoque jure Minorum gaudeat, adeoque auxilium restitutionis implorare possit. *L. 4. C. Quibus ex causis majores, &c.* ubi dicitur: *Respublica æquiparatur minori, & ideo habet beneficium restitutionis in integrum*, Idque extendunt Doctores primo ad Principem, tamquam caput Reipublicæ. Deinde ad Universitatem Studiosorum, cum in ea non pauci, imo plerique minorennes reperiantur. Tertio, ad Vicos communitatem habentes. Tandem idem beneficium quandoque conceditur rudibus: ut rusticis, mulieribus, &c. prout amplius declarant Canonistæ.

DISTINCTIO II.

De Contractibus Gratuitis.

QUÆSTIO I.

De Promissione, ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
2. *Promissio, quid?*
3. *Quomodo differat a proposito?*
4. *Propositum non servare, an sit peccatum?*
5. *Promissionis quanta sit obligatio?*
6. *Loquendo de Promissione proprie dicta.*
7. *Excusantur multæ promissiones a mortali, cur?*
   (a) Dist. 1, n. 13.
8. 9. 10. 11. 12. *Promissio variis modis obligare desinit.*
   (b) Tract. 6. dist. 2. n. 23.

1. PRÆMISSIS illis, quæ concernunt Contractus in genere, pergendum ad explicandos Contractus in specie, ordiendo a Contractibus gratuitis seu lucrativis, qui ex una solum parte obligationem inducunt; sive, in quibus nihil rependitur: ut est Promissio, Donatio, Commodatum, Precarium, & Depositum. Et quidem incipiendo a Promissione, fit

2. CONCL. I. *Promissio* est spontanea & deliberata fidei obligatio, facta alteri de re quapiam bona, & possibili. Ita in re communis. Et hujusmodi Promissio tunc fit, quando quis sponte, & liberaliter, atque animo sese obligandi, pollicetur alteri quidpiam dare, vel facere, quod honeste potest, Dicitur primo, quod Promissio fit *de re quapiam bona*: siquidem, ut habet *Regula 69. Juris in 6. In malis promissis fidem non expedit observare*. Idque intelligendum, etiamsi Promissio sit juramento firmata: nam *non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum*. *Reg. 58. Juris in 6.* Et additur, *& possibili*: quia *nemo potest ad impossibile obligari*, juxta *Reg. 6. eod.*

3. Dicitur ulterius, *obligatio fidei*: per quod Promissio differt a Proposito. Nam Promissio est actus, quo quis se alteri obligat ad aliquid dandum, vel faciendum, juxta proxime dicta; & explicatur per verbum, *Promitto me facturum, aut daturum hoc, vel illud.* Econtra Propositum, licet firmum, ac deliberatum, ex se nullam inducit obligationem: concipitur enim sine actuali obligatione, ac explicatur per verbum, *faciam, dabo*, &c. sed non intenditur obligatio.

4. Infertur proinde, quod si quis Propositum utcumque firmum non servaverit, peccati propterea reus non sit, cum nulla se obligatione constrinxerit: utputa si quis proposuit jejunare, dare eleemosynam, aut certas preces persolvere. Intellige, nisi quis aliunde sit obligatus ad tale quid faciendum; aut nisi id fiat ex inordinata passione, gravi socordia, vel negligentia. Quinimo Layman *lib. 3. n. 16.* post Lessium *lib. 3. c. 2. n. 49.* in tali

tali inordinata bonorum Propositorum mutatione agnoscit peccatum inconstantiæ,ex genere suo veniale; cum sit quædam inordinatio mentis, quod bene consultatum, judicatum, & acceptatum est, leviter & sine ulla rationabili causa derelinquere.

5. CONCL. II. Promissio proprie dicta, si sit legitime facta, & ab altero acceptata,ex genere suo obligat ex Justitia, & sub peccato mortali; nisi rei promissæ parvitas excuset. Ita Doctores Communiter. Unde illud vulgatum dictum: *Omne promissum cadit in debitum, arg. l. Qualiter, de Pactis*, ibi: *Studiose agendum est, ut ea, quæ promittuntur, opere compleantur*, & alibi. Ratio est: quia promittere proprie loquendo, non est utcumque verum dicere, sed simul astringere alteri fidem suam.

6. Dicitur, *Promissio proprie dicta*; Siquidem præsens Conclusio solum procedit, si quis vere promittat animo se obligandi: nam si absque animo obligandi se, facta sit promissio, non tenetur vi illius quis adimplere promissum, eo quod revera non fuerit promissio proprie dicta, cum deficiat voluntas se obligandi.

7. Et hinc infert Sanchez *lib. 1. de Matrim. disp. 5. nu. 25.* quod plurimæ promissiones excusari possint a mortali: quia per eas non intendunt homines se obligare præcise, sed ex quadam benevola honestate; vel ignorant tantam ex simplici promissione consurgere obligationem, existimantes, solum se obligari ad suum tuendum honorem. Unde in proverbium abiit, *Verba urbanitatis minime obligare*. Hæc ille. Verumtamen hoc intelligendum, secluso alio damno proximi: alioquin haberent locum dicta superiùs (a) de ceteris ficte contrahentibus.

* Notent sibi ultima hujus numeri verba illi Pseudo-liberales promittentes, qui ad alterum honorandum e. g. ad Natalem ipsius nescio quot Missas offerunt, interne tamen nil minus, quam promissum servare cogitant: ponamus enim, quod alii, qui has obligationes acceptant, sint ex voto, vel ex stipendio obligati ad aliquot Missas legendas, & hi propter tales oblationes onus celebrandi in istos promittentes transferant, certe exinde sive propter oneris translationem,sive ob damnum alias emergens, tenentur in simili casu sub gravi peccato easdem celebrare, aut celebrari facere, quamvis ficto animo, vel præcise ex quadam benevola honestate, aut solo titulo fidelitatis obtulerint. Nec eximit tales a gravi peccato doctrina Molinæ, & Cardinalis de Lugo, qui cum Sporer *Tract. 6. in Decal. c. 2. sect. 2. n. 69.* sentiunt, si promittens liberaliter voluerit se simpliciter obligare etiam in re notabili, non tamen cogitaverit, vel se determinaverit, ex qua virtute, aut an graviter vel leviter? quod tunc stante tali dubio solum venialiter ex virtute fidelitatis obligetur promittens: nam hæc doctrina saltem tunc non subsistit, quando alter, cui fit promissio, habet obligationem gravem, & eamdem promittens externe in se suscipit; cum propter talem fictam oneris in se susceptionem fit causa notabilis damnificationis & omissionis rei graviter obligantis. *

8. CONCL. III. Promissio valida variis modis obligare desinit. Ita communis; idque patet inductione. Et I. Cessat Promissio obligare propter condonationem Promissarii, potentis condonare: nam quilibet suo juri renunciare potest. II. Cessat obligare Promissio per mutationem objecti, si videlicet res promissa fiat interim impossibilis, illicita per leges, damnosa vel inutilis Promissario, in cujus utilitatem, commodum & gratiam facta est promissio.

9. III. Cessat obligare promissio propter supervenientem sine sua culpa talem mutationem status rerum, ut judicio prudentum (quod ex qualitate rei promissæ, & ipsarum personarum, formandum est) censeatur Promissor talem eventum non voluisse comprehendere: siquidem ultra ejus intentionem non obligat promissio. Sic fieret, si quis pauperi promisit centum florenos, & postmodum ipsemet promittens in paupertatem incidat, adeoque iis ad honeste sustentandum se, suamque familiam indigeat. Item si quis puellæ promisit Matrimonium, quæ postmodum fit pauper, multum deformis, aut ab alio corrumpitur, & hujusmodi; prout in simili superius (b) dictum est, agendo de Juramento.

10. IV. Cessat promissio obligare propter ingratitudinem Promissarii (id est, illius, cui facta est promissio) hæc enim non tantum obligationem promissionis tollit, sed insuper, si sit gravis, donationem facit revocabilem, *c. ult. de Donationibus*.

11. V. Cessat talis obligatio Promissionis per compensationem, dum videlicet duo sibi invicem, quidpiam promiserunt, & alter non vult stare promissis: tunc enim neque prior manet obligatus ad standum suo promisso.

12. VI. Cessat obligare Promissio ob non subsistentiam causæ principalis: ut si cuipiam intuitu paupertatis quidpiam promisisti, quem postea comperis revera non esse pauperem. Idem dicendum, si intuitu præstationis beneficii facta erat promissio remuneratoria, & tamen illud beneficium præstitum non est, sed falso ita existimatum.

QUÆSTIO II.

De Donatione, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

13. *Donatio, quid?*
14. *Dividitur in mere gratuitam, & remuneratoriam.*
15. *Donatio mortis causa, quæ?*
16. *Potest semper revocari, sicut & Testamentum.*
17. *Donatio inter vivos, quæ & an revocari possit?*
18. *Hæc ante acceptationem non obligat.*
19. *Censetur acceptari a præsente, & tacente.*
20. *An possit acceptari pro alio, aut pro determinata Ecclesia?*
21. *Donatio ante actualem rei traditionem non dat jus in re.*
22. *Donatio ultra 500. Solidos non valet quoad excessum.*
23. *Per Solidum intelligitur Aureus.*
24. *Declaratur Conclusio.*
25. *Excipitur donatio ad pias causas.*
26. *Et nonnullæ aliæ donationes.*

13. CONCL. I. Donatio, quæ juxta nominis ethimologiam idem est, ac *doni datio*, bene describitur cum Scoto *4. dist. 15. quæst. 2.* quod sit datio rei mere liberalis. Sive, ut alii loquuntur, *Donatio* est translatio dominii alicujus rei per actum mere liberalem in alium facta: & hæc proprie appellatur Donatio.

14. CONCL. II. Donatio dividitur multipliciter. Et in primis dividitur ipsa in *Donationem mere gratuitam*, cui proxime data definitio convenit: & in *Donationem remuneratoriam*, quæ fit intuitu alicujus accepti beneficii. Deinde in *Donationem absolutam*, seu puram: & in eam, quæ fit sub conditione aliqua, v. g. dono tibi hunc agrum, si Romam perrexeris. Præcipua tamen divisio est illa, qua ipsa dividitur in Donationem inter vivos, & in Donationem mortis causa.

15. *Donatio mortis causa* dicitur ea quæ fit propter mortis suspicionem, cum nempe quis ita donat, ut si quid humanitus ei contigisset, haberet is, qui accepit; sin autem supervixisset, is, qui donavit, reciperet. Quod posterius etiam dicendum, si eum donationis pœnituisset, aut si prior decessisset ille, cui causa mortis donatum est, prout habetur *§. 1. Instit. de Donationibus*.

16. Infertur proinde, quod hæc Donatio mortis causa, sicut & Testamentum, ac quodlibet Legatum, quocumque tempore revocari possit usque ad mortem. Neque ad hanc revocationem requiritur alia causa præter liberam voluntatem donantis, vel testantis: siquidem cum talis donatio fiat causa mortis, ac sub conditione, *Si moriar*: antea semper licet pœnitere. Unde est illud vulgatum axioma inter Jurisias: *Ambulatoria est voluntas defuncti usque ad vitæ supremum exitum, l. Quod si, ff. De adimendis legatis.* Sed de Donationibus mortis causa, plura *Dist. seq. per totum*, agendo de Testamentis.

* Quær. I. Quid sentiendum sit de donationibus, quas parentes faciunt suis prolibus nondum emancipatis? Resp. I. Si hæ donationes factæ fuerint a matre, avia, vel avo materno, firmæ existunt, nec ad libitum revocari valent. Ita cum aliis Molina *Tom. 1. de Jur. & Just. disp. 291.* & Sporer *Tract. 6. in Decal. c. 3. sect. 3. n. 42.* Ratio est, quia nullus textus Juris assignari potest, per quem similes donationes infirmarentur. Resp. II. si fiant a Patre tales donationes, regulariter loquendo, non sunt firmæ, sed ab ipso pro libitu iterum revocari possunt, nisi juramento fuerint confirmatæ. Ita deducitur ex *L. 3. C. de inofficiosis Donation.*

Dixi *regulariter loquendo, hæ donationes non sunt firmæ*: nam patitur hæc regula aliquas exceptiones, ubi similes donationes firmantur: sic contingit. I. Si res donata fuerit Proli a

li a Patre tradita, & per mortem Patris, vel per emancipationem Prolis confirmata. II. Si fuerit donatio remuneratoria, nimirum in recompensationem aliorum beneficiorum, seu extraordinariorum laborum. III. Si fuerit facta ob certam causam, puta Filio ad nuptias, Filiæ in dotem, vel ad ingressum Religionis; nam similes donationes nequeunt amplius pro libitu revocari. Vide Sporer *loc. cit.*

Quæres II. An donationes alicui ex Prolibus factæ, postea Parente mortuo, conferendæ sint cum reliquis bonis relictis in divisionem hæreditatis? Hæc controversia sæpius jam graves tricas inter Fratres & Sorores ad invicem mortuis eorum Parentibus, excitavit, aliquibus, qui minus in vivis receperunt, volentibus, ut illi, qui plus acquisierunt, patiantur dictum excessum computari in divisionem hæreditatis: aliis vero prætendentibus, eum excessum esse gratis donatum a parentibus adhuc vivis, sicque nec subjacere collationi hæreditatis. Porro ante resolutionem notandum, quod non moveatur quæstio, si Parens ipsemet expresse se declaraverit: nam si is tempore donationis voluerit, tales res donatas conferri postea in hæreditatem, haud dubie sic debebunt conferri; sicuti econtra, si noluerit computari, neque computabuntur in divisionem Hæreditatis, modo aliis necessariis hæredibus adhuc remaneat legitima. Dubium itaque solummodo remanet, quando parens nihil in testamento, vel ab intestato desuper disposuit. H.N.Resp. I. Si similes donationes factæ fuerint Filio propter nuptias, aut Filię in dotem, vel per modum dotis ob ingressum Religionis, dictæ donationes, mortuo Parente, conferendæ sunt in divisionem hęreditatis, si Parens in vivis aliter expresse non disposuerit. Ita eruitur *ex L.17.C. de Collationibus.* Resp.II. Si extra specificatas aliæ donationes, inter vivos factæ, fuerint validę & firmæ, ex tempore mortis Parentum non sunt computandę in divisionem hæreditatis. Ita intimus Bavariæ Cancellarius Schmid in Commentariis *in Jus Bavar. T.36. art. 10. n. 16.* Ratio est; quia similes res præsumuntur gratis donatæ absque onere computationis in legitimam, prout recte advertit Schmid *l. c.* Sunt autem in specie loquendo tales. *Primo*. Donationes remuneratoriæ ob beneficia præstita, aut ob extraordinarios labores juxta communem Doctorum. *Secundo*. Equus & arma, quæ subministrantur Filio eunti ad militiam, *L.3.C. Familiæ Ercifcundæ*: Pariformiter sentiendum de expensis in studia cujusdam Filiorum factis *L.50.ff. Familiæ Ercifcundæ*: quoniam armis & apparatui militari æquiparatur apparatus litterarius, hocque procedit saltem, si excessus expensarum quoad studia non sit nimius respectu aliorum liberorum. *Tertio*. Pariter in divisionem hæreditatis non computantur quotidiana alimenta, & vestimenta liberorum *L. un.§.1.C. de Contract.* Ratio esse potest; quia hæc causa liberorum communis est, cum omnes vestimentis & alimentis indigeant, licet forsan per accidens uni plus, quam alteri obvenerit, quod ad evitandas lites, non solet inter liberos attendi, nisi excessus patenter foret nimius. Quodsi plures similes casus occurrerent, eosdem videre poteris in Jure Bavarico *Tit. 36. art. 10. ac 14.* & apud Schmid solidissime in id glossantem, vel apud Sporer *Tract. 6. in Dec. c. 3. sect. 3. n. 43. & seqq.*

Quæres III. Quid statuendum sit de illis donationibus, quas Sponsi ad invicem faciunt, antequam actualiter matrimonium contrahant? Resp.I.Si matrimoniũ postea contrahatur ac consummetur, illa pars, cui res antea donatæ fuerunt, easdẽ pleno Jure suas facit. Ita docet Sanchez *l.6. de Matr.disp.19.* ac probatur ex Jure *arg.L.si Mater,& Si a Sponso C.de Donation. ante Nup.* Resp. II. Si illa pars, cui res a comparte donata est, ex sua culpa sponsalia non servet, tenetur rem donatam restituere; si vero ex culpa donantis non sequatur matrimonium, nihil amplius obligatur Donatarius reddere. Ita habetur *textu claro. L. cum verum C. de Donat. ante Nupt.* Resp.III. Si ex nulla culpa donantis, sed v. g. morte, aut Professione religiosa alterutrius sponsorum matrimonium non fuerit secutum, pariter astringitur illa pars, quæ rem donatam accepit, iterum restituere, *L. si a sponso & L. cum veterum, C. de donat. ante Nupt.* ubi tamen excipitur Sponsa illa, quæ post sponsalia accepit a Sponso osculum, vel cum eo exercuit copulam: hæc enim rei donatæ adhuc in simili casu poterit retinere medietatem.

Quær. IV. Quid dicendum sit de donationibus, quas ad invicẽ instituunt Maritus & Uxor tempore actualis matrimonii? Resp. Tales donationes regulariter loquendo non esse firmas, sed posse ad nutum donantis revocari. Ita deciditur *cap. fin. de Donat. inter virum & uxorem.* Dixi: *regulariter loquendo*: nam dantur casus excepti, ubi tales donationes etiam ante mortem donantis firmæ censentur, nec ad ejusdem libitũ revocari possunt. I. Si fuerint factæ remunerationis causa ob alia obsequia a consorte præstita, dummodo inter obsequia & remunerationem sit aliqua proportio seu æqualitas. Ratio est; quia sic conjuges magis stimulantur ad obsequia extraordinaria sibi invicem præstanda, *arg.L.1.&L.27.ff. de Donat.* II. Si factæ fuerint inter Principes & Comites Sacri Romani Imperii. Sanchez. *lib. 6. de Matrim. disp. num. 1.* III. Si inter alias personas conjugatas fuerint res donatæ exigui pretii. Barbosa *in cap. fin. de Donat.* IV. Si fuerint donationes mutuæ, saltem quando una non excedit notabiliter alteram, *L. 7. §. ff. de Donat.* V. Demum firmantur etiam aliæ donationes per ipsam mortem donantis conjugis, si non excesserint 500. solidos. Quodsi vero dictam summam excessissent; per solam mortem non firmarentur, nisi tales donationes iterum in testamento vel codicillo repetitæ fuissent. *L. 25. C. de Donat. inter vir. & uxor.* ac Chlingensp. *lib. 2. Instit. Tit. 7. q. 13.* Alias exceptiones vide in Jure Canonico *lib. 4. Decret. Tit. 20. §. 1.* Hic positæ sunt communiores. *

17. *Donatio inter vivos* est, quæ fit sine ulla mortis suspicione ex mera liberalitate, & ea mente, ut res donata fiat statim accipientis, *arg. L.1.ff.de Donatione*. Unde hujusmodi Donatio semel perfecta, temere revocari non potest. Dicitur, *temere revocari non potest*: nam ob certas causas, veluti ob ingratitudinem Donatarii (si nempe impias manus in Donatorem injecerit, aut ei graves injurias, seu grave rerum suarum damnum, aut vitæ periculum inferre præsumpserit) Donatio inter vivos per ipsum Donatorem revocari potest, non tamen per ejus hæredem, si ipse Donator tacuit; prout expresse habetur *cap. ult. de Donationibus* & alibi. Et de hac Donatione inter vivos ex professo hic agitur.

18. CONCL. III. Donatio ante acceptationem non parit ullam obligationem, potestque libere revocari, etiamsi quis absolute se obligare voluerit. Patet hoc ex dictis *Dist. præc. n. 4. & 6.* Nam nullus est contractus, nullumque pactum donec adsit consensus reciprocus duorum.

19. Notandum tamen cum Sanchez *lib. 1. de Matrim. disp. 6. n. 11.* & communiori Doctorum, paucis exceptis, quod Donatio præsenti & tacenti facta, jam censeatur ab eo esse acceptata: quia in favorabilibus, *Qui tacet, consentire videtur*, juxta *Regulam 43. Juris in 6.* Immo si Donatio fiat ipsimet Deo, vel ad ejus honorem cuipiam Sancto, valet ea irrevocabiliter, neo opus est ulteriori acceptatione; cum Deus illico acceptet donationem ad honorem suum factam.

20. Notandum ulterius, quamvis pro alio Promissionem, aut Donationem, nemo possit regulariter loquendo acceptare absque speciali ejus mandato, seu commissione, id tamen fallere in nonnullis casibus. Siquidem primo, si donatio fiat determinatæ Ecclesiæ, vel alicui alteri causæ piæ, potest ea a quolibet, etiam homine privato, acceptari, dummodo verba ad ipsum dirigantur. Et notanter hoc ultimum additur: quia si verba nullo modo, neque expresse, neque implicite ad ipsum diriguntur, is non poterit acceptare Promissionẽ, vel Donationem pro alio; prout ex communi docet Covarruvias *in c. Quamvis de Pactis, in 6. part. 2. § 4. n. 13.* & Lessius *l.2.c.18.n.49.* Nam si verba ad eum nullatenus diriguntur, non intervenit reciprocus consensus; qualis tamen requiritur ad omne pactum, omnemque Promissionem, atque Donationem. Deinde in quibusdam casibus, dummodo verba dirigantur ad ipsum præsentem, potest Pater vel Mater Donationem acceptare pro Filio, Tutor pro Pupillo, Curator pro Minore, Filiusfamilias pro Patre, Servus pro Domino, Monachus pro Monasterio, & alii hujusmodi.

21. CONCL. IV. Donatio mere verbalis ante actualem rei traditionem non dat jus in re, sed ad rem dumtaxat. Ita communis. Quia, ut dicitur *l. Traditionibus, C. de Pactis*, ibi: *Traditionibus, & usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis acquiruntur*. Unde licet acceptes donationem verbalem, qua tibi Cajus donat equum absentem, non per hoc

P acqui-

acquiris jus in re, ac dominium equi ante traditionem: & hinc, si interea Cajus donet, aut vendat equum alteri, eique tradat, is dominium equi acquirit, tu autem habes actionem personalem in Cajum pro injuria tibi facta ratione juris ad rem, quod vi donationis habebas in equo.

22. CONCL. V. Donatio inter vivos ultra quingentos Solidos Jure communi Cæsareo est invalida, nisi accedat insinuatio apud Judicem; sed quoad excessum dumtaxat ipsa non valet, simulque certis adhuc casibus exceptis. Ita communis; & habetur expresse decisum *L. penult. de Donationibus*, & alibi. Et hoc quidem rationabiliter est constitutum, ut obvietur fraudibus nonnullorum: simulque, ne cives ceteroquin locupletes, per excessivas donationes temere factas ad paupertatem redigantur.

23. Porro per quingentos Solidos hodie communiter intelliguntur quingenti Aurei, seu Ducati, qui faciunt mille Imperiales nostrates: nam in Jure Aureus accipitur pro Solido, ita ut septuaginta duo Solidi, seu Aurei, faciant unam libram auri, prout sentit Glossa, *§. fin Institut. de pœna temere litigantium.* Unde si quis ultra quingentos tales Solidos velit donare inter vivos, opus est, ut Actis publicis intervenientibus talem donationem insinuet apud Magistratum, & judicis auctoritas accedat; alioquin ipsa quoad excessum non valebit.

24. Dicitur, *quoad excessum non valebit*: nempe quoad illā quantitatem summæ, quæ excedit quingentos Solidos. Siquidem quoad summam quingentorum Solidorum donatio illa valebit. *l. Sancimus, C. de Donationibus*. Accedit ratio: quia ut habet *Regula 37. Juris in 6. Utile non debet per inutile vitiari*: quod communiter intelligitur, quando utile ab inutili separari potest, prout fit in proposito.

25. Additur in Conclusione: *simulque certis adhuc casibus exceptis*. Nam sunt nonnulli casus, in quibus sustinetur Donatio ultra quingentos Solidos. Sic enim primo valet donatio in quacumque quantitate, etiam sine insinuatione apud Judicem, si facta est Ecclesiæ, vel ad alias causas pias: quia Jus Civile pietatis opera impedire, vel restringere non potest; cum Christi consilium sit *Matth. 19. Vade, vende omnia, quę habes, & da pauperibus*. Dummodo tamen Donatio non sit inofficiosa; id est, talis, quę liberis Legitimam Jure naturæ a parentibus debitam adimat; aut quę vicissim a liberis indiscrete facta subtrahat parentibus media ad sustentationem necessaria: nam talem donationem Christus quoque re probat *Matth. c. 15.*

26. Deinde valet Donatio etiam ultra quingentos Solidos facta a Principe, vel Principi a privato. Rursum valet ejusmodi Donatio, quæ fit militibus a belli Ducibus ex propriis bonis mobilibus, vel hostium spoliis. Insuper valet Donatio, quæ fit ob causam, utputa ad militiam, aut nuptias, ad redimendos captivos, ad ædium destructarum reparationem. Item valet Donatio remuneratoria beneficiorum, ac obsequiorum præstitorum, prout habetur *l. Sancimus*, & *l. Si quis pro redemptione, C. de Donationibus*, & alibi.

QUÆSTIO III.

Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum?

SUMMARIUM.

27. *Commodatum, quid?*
28. *Quomodo differat a Locatione,*
29. *Pignore, & Deposito, ac Mutuo?*
30. *Precarium, quid?*
31. *Depositum, quid?*
32. *Depositarius re deposita utens sine licentia, peccat.*
33. *Limitatur Conclusio.*

27 CONCL. I. *Commodatum est alicujus rei ad aliquem specialem usum gratuito facta concessio*. Ita Glossa *c. un. Vers. Commodatum de Commodato*, estque in re communis. Ubi tamen notandum, quod hic Commodatum definiatur, prout sumitur pro contractu: subinde enim Commodatum accipitur etiam pro ipsa re commodata. Et quidem is, qui rem suam alteri commodat, dicitur *Commodator*, seu *Commodans*; qui vero accipit rem ab alio sibi commodatam, appellatur *Commodatarius*: & idem dicendum de Depositario, Mutuatario, & hujusmodi terminis.

28. Dicitur in primis in data definitione, *alicujus rei*: Intellige sive ea immobilis sit, utputa domus, aut stabulum: sive mobilis, præsertim quæ usu non consumitur, licet minuatur seu atteratur; ut equus, vestis, vasa &c. hæc enim omnia commodari possunt. *L. 1. ff. Commodati*. Et additur, *gratuito facta concessio*: in hoc siquidem differt Commodatum a Locatione: nam res tunc proprie intelligitur commodata, si nulla mercede accepta cuipiam utenda traditur; alioquin mercede interveniente locatus usus rei videtur. *Gratuitum enim Commodatum esse debet*, uti notatur *§. Item, 15. Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio*.

29. Dicitur ulterius, *ad usum*: In hoc quippe Commodatum differt a Pignore, & Deposito, quorum usus non conceditur: nam si creditor Pignore, vel Depositarius re deposita, domino invito, utatur, furtum committit. *§. Furtum autem, Instit. de obligationibus, quæ ex delicto &c.* Deinde per hoc differt Commodatum a Mutuo, utpote in quo rei datæ dominium transfertur; in Commodato vero solus usus, dominio aut possessione penes Commodantem remanente. Additur vero, *ad aliquem specialem usum*. Non enim licitum est uti re commodata ad alium usum, quam ad quem concessa est. *arg. c. un. de Commodato*. ibi: *Nisi post usum expletum, cujus gratia res fuerat commodata*, & alibi.

* Porro, qui utitur re commodata, tenetur ad sumptus ordinarios circa eamdem, e. g. obligatur præbere pabulum equo commodato, vel soleis ferreis, si deficerent, instruere: non tamen tenetur ex propriis ad sumptus extraordinarios, v. g. ad expensas pro equo ægroto iterum sanando, aut pro redimendo, si equus ille citra culpam fuerit captus ab hostibus. Ita ex Cardinali de Lugo La Croix *lib. 3. part. 2. n. 821.*

30. CONCL. II. *Precarium est, quod precibus petenti utendum conceditur, quamdiu is, qui concessit, patitur.* Ita habetur, *L. 1. ff. de precario*, estque communis. Unde Precarium ferme convenit cum Commodato, cum utrumque gratis fiat; differt tamen a Commodato in hoc, quod Commodatum fiat ad certum tempus, vel certum usum, ita ut antea res commodata a domino repeti non possit, eo autem finito restituenda sit, quamvis non repetatur; *cum dies statuta pro domino interpellet, cap. ult. de Locato*, & alibi. Econtra Precarium quocumque tempore revocari potest: nam qui precario concedit, sic dat, quasi tunc recepturus, cum sibi libuerit. *cit. L. 1. ff. de Precario*. Intellige, dummodo non statim revocetur sine cogente necessitate, ne frustra & illusorie concessum videatur, ac beneficium alicui præstitum, ipsi damnosum existat.

31. CONCL. III. *Depositum est, quod custodiendum alicui datur.* Ita habetur *L. 1. ff. Depositi.* Et quidem Depositum regulariter fit gratia solius deponentis, & nulla mercede data vel promissa: alioquin si pro custodia rei detur merces, jam hoc casu Depositum transibit in contractum Locationis & Conductionis; cum Depositarius accipiens mercedem, censeatur operas suas ad rem custodiendam alteri locasse: ut dicitur *c. L. 1. §. si vestimenta, ff. Depositi*.

32. CONCL. IV. Si Depositarius re deposita sine expressa, vel rationabiliter præsumpta domini licentia utatur, aut ipsam alienet, peccat, & furtum committere censetur. Ita habetur *l. Si sacculum, ff. Depositi*, & *§. Furtum autem, Inst. de Obligationibus, quæ ex delicto nascuntur*, cum concordantiis. Ratio est: quia usus rei non est ipsi concessus, sed tantum res ipsa, ut eam custodiat.

33. Additur tamen, *sine expressa, vel rationabiliter præsumpta domini licentia*. Siquidem quando Depositarius bona fide existimat, domino id non displicere, si utatur re deposita, jam non peccabit utendo, nec furti actione tenebitur; idque multo magis dicendum, si dominus expressam utendi licentiam concesserit. Addit Lessius *l. 2. c. 27. n. 5.* quando Depositum est res usu consumptibilis, v. g. triticum, vinum &c. & Depositarius certus est, se, quando Depositum repetetur, paratum habiturum aliud ejusdem mensuræ & bonitatis, tunc non fore peccatum, saltem mortiferum, uti Deposito, & illud alienare, quia nullum incommodum taliter irrogatur deponenti, unde is rationabiliter censetur non esse invitus.

* Quær. An, si quis ex præsumpta licentia usus fuerit re deposita ipso usu consumptibili, teneatur postea deponenti eamdem in simili specie reddere, vel num sufficiat, si restituat pretium, quo res deposita tempore usus æstimabatur? Casus potest esse sequens: Cajus Rusticus tempore belli deposuit apud

apud hospitem 10. scaphas frumenti; cum tamen successu temporis immineret probabile periculum, ne totum frumentum, si diutius reservetur, ex integro corrumpatur, prædictus hospes alias pro se suaque familia indigens frumento, illud sibi applicat. Cessante hostium insultu sequitur annus valde sterilis, & scapha frumenti constans antea quinque, ascendit in pretio ad decem florenos. Quæritur ergo, an hospes satisfaciat conscientiæ suæ, si Rustico pro qualibet ex decem scaphis frumenti consumpti det quinque florenos, prout tempore, quo acceperat, quælibet scapha æstimabatur, vel num potius obligetur quamlibet scapham 10. florenis emere, & sic in specie deponenti decem scaphas restituere? Respondeo, esse in simili casu attendendum, num quis illam rem depositam ex præsumpta deponentis licentia voluerit sibi comparare titulo emptionis, vel titulo mutui? Si titulo *emptionis*, satisfacit, dum reddit pretium, quo tempore usus illa res æstimata fuit; cum emptio & venditio referat pretium rei emptæ ad tempus contractus. Econtra vero, si titulo *mutui* accepit, obligatur in specie similem rem (id est, quoad casum præsentem, 10. scaphas frumenti) restituere: nam in mutuo non pretium rei, sed eadem res & specie & bonitate restitui debet, uti clare colligitur ex *L. 3. ff. de rebus creditis &c.* ac præter alios sic sentiunt Laym. *l. 3. Theol. Moral. tract. 4. cap. 15.* & Sporer *Tract. 6. in Decal. c. 4. sect. 1. n. 7.* Habet tamen talis depositarius, qui titulo mutui rem depositam accepit, etiam hanc utilitatem, ut, si interea similis res in pretio non eresceret, sed potius decresceret, adhuc satisfaceret restituendo eamdem specie, puta in præsenti decem scaphas frumenti, etsi longe minori pretio comparatas: qualiter non posset facere, si titulo emptionis comparasset, sed deberet reddere pretium in eo valore, quo res deposita tempore emptionis æstimabatur. *

QUÆSTIO IV.

Ex qua culpa teneatur Commodatarius, Depositarius & hujusmodi, si res commodata, deposita, &c. apud ipsum pereat?

SUMMARIUM.

34. *Culpa aliter accipitur apud Juristas, quam Theologos, & quomodo?*
35. *Culpa juridica seu civilis, Casus, & Dolus, quid?*
36. *Culpa juridica triplex. Lata, quæ æquiparatur Dolo, Levis, & Levissima, quæ?*
37. *Commodatarius, aut Depositarius non tenetur de casu fortuito;*
38. *Nisi aliter fuerit conventum,*
39. *Aut is fuerit in mora reddendi;*
40. *Et nisi casus sua culpa acciderit.*
41. *Spectando Jus naturale, quinam teneatur de damno dato in re alterius?*
42. *Secundum Leges humanas, tenetur Commodatarius de Culpa levissima; Depositarius solum de dolo: cur?*
43. 44. 45 *Tres Regulæ, quantum ad Propositum.*
46. *An datæ Regulæ obligent in conscientia ante sententiam Judicis?*
47. *Loquendo de damno ex culpa levi, vel levissima in contractibus dato, communior affirmat.*
48. *Verum sententia negativa non est improbabilis.*
49. *Quid, si dubitetur, an culpa tua damnum acciderit?*
50. *Depositarius, vel Commodatarius, an possit salvare res proprias omissis alienis, si non potest utrasque?*
51. *An salvando alienas pretiosiores, possit petere compensationem?*

34. ADvertendum quoad propositum, quod culpa aliter accipiatur apud Juristas, aliter apud Theologos: siquidem apud Theologos, culpa idem est, ac peccatum, sive id mortale sit, sive veniale. Apud Jurisperitos vero culpa idem est, ac omissio alicujus diligentiæ, unde sequitur quodpiam damnum proximo. Et potest facile contingere, quod hujusmodi culpa juridica seu civilis sit homini involuntaria, & omni peccato coram Deo vacet; veluti si ex naturali oblivione librum tibi commodatum in publico loco reliquisti, unde sequitur ejus amissio, culpam juridicam commisisti, quamvis coram Deo nihil peccaveris ob hujusmodi naturalem inadvertentiam.

35. Differt autem Culpa hujusmodi a Casu, & Dolo: nam culpa quæcumque civilis potest caveri diligentia hominis, cum sit omissio illius diligentiæ, quam homines diligentes, vel saltem diligentissimi talis status, & conditionis, adhibere solent. Casus autem est rei inopinatæ eventus, qui neque a diligentissimo prævideri, & caveri potest: sic casu fortuito fiunt, quæ contingunt per bellum, furtum latronum, terræ motum, gelu, grandinem, fulmina, & his similia. Dolus vero dicitur omnis calliditas, fallacia, & machinatio ad circumveniendum, fallendum & decipiendum alterum adhibita. *L. 1. ff. De dolo malo.*

36. Porro Culpa juridica, seu civilis, communiter dividitur in culpam latam, levem, & levissimam. *Culpa lata* est omissio ejus diligentiæ & circumspectionis, quam passim homines ejusdem conditionis adhibere solent; qualis foret, si quis librum commodatum relinqueret foris ante ostium, qui proinde perditur. Et talis culpa lata, licet dolus proprie non sit, tamen in Jure æquiparatur dolo. *L. 1. ff. Si mensor &c.* ibi: *Lata culpa plane dolo comparabitur*, cum concordantiis. *Culpa levis* est omissio ejus diligentiæ, & circumspectionis, quam solent homines diligentiores illius conditionis vel artis adhibere: & talis culpa foret illius, qui librum sibi commodatum intra cubiculum relinqueret, ostio tamen aperto; nam homines diligentiores solent claudere januam. *Culpa* tandem *levissima* est omissio ejus diligentiæ, quam diligentissimi & prudentissimi adhibent: qualis foret ejus, qui librum sibi commodatum intra cubiculum relinquens clausit quidem ostium, sed non tentavit manu, an illud bene sit obseratum: prout hasce culpas exemplificat Navarrus *c. 17. Manualis, n. 178.* & alii. His prænotatis, sit

37. CONCL. I. Si res apud Commodatarium, aut Depositarium fortuito casu pereat, ad nullam ipse restitutionem tenetur (nam quælibet res domino suo perit) nisi aliter expresse sit conventum, aut ipse fuerit in mora reddendi, vel nisi ex sua culpa fuerit data occasio tali casui fortuito. Ita Doctores communiter, & habetur expressum in Jure Canonico *c. un. de Commodato.* ibi: *Cum gratia sui tantum quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur: licet casus fortuitus (nisi acciderit culpa sua, vel intervenerit pactum, seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari.* Hæc ibi.

38. Additur notanter I. *Nisi aliter expresse sit conventum.* Nam si pactum intervenit de præstando seu resarciendo damno, quomodocumque res pereat, tenebitur quis etiam de casu fortuito, eo quod periculum rei in se susceperit, seque obligaverit ad quodcumque damnum resarciendum: siquidem *contractus ex conventione legem accipiunt. Reg. 85. Juris in 6.*

39. Additur II. *Nisi fuerit in mora reddendi*: Quia si quis tardaverit reddere domino Commodatum post expletum ejus usum vel Depositum, postquam illud dominus repetivit, sicque fuerit in mora reddendi, tenebitur etiam de casu fortuito: nam *mora sua cuilibet est nociva. Reg. 25. Juris in 6.* Intellige nisi res eodem modo fuisset peritura apud dominum; quia tunc non censeretur domino fuisse causa damni, sicque non obligaretur ad recompensationem damni. Lessius *lib. 2. cap. 7. num. 38.* & alii.

40. Additur III. *Nisi casus fortuitus sua culpa acciderit*: prout fieret, si vas argenteum, tibi pro convivio in civitate celebrando commodatum, tecum accepisti peregre profectus, sicque illud in naufragio, vel prædonum incursu perdidisti; nam tunc teneberis de hoc casu fortuito, utpote qui tua culpa accidit, quia commodatum sine licentia commodantis foras extulisti. Et hæ tres limitationes expresse habentur in *cit. c. un. de Commodato.*

* Quod si rescire desideres, an inter casus fortuitos, ita, ut commodatarius ab onere restitutionis sit liber, numerari valeat, si rem commodatam is tradat nuntio, ut Domino restituat, hic vero cum eadem occulte aufugiat? Resp. si nuntius iste fuerit habitus communiter fidelis, tunc inter casus fortuitos talis fuga nuntii computatur, & res ipsi Domino perit, ac commodatarius ab onere restitutionis liberatur: secus vero dicendum, si ipse nuntium constituat, de cujus fidelitate sibi alias sufficienter non constat, tunc enim commodatarius sic faciens non est absque culpa. Vide Jus Canonicum *lib. 3. Decret. Tit. 15. §. 2. n. 34. & seqq.* *

41. CONCL. II. Sistendo intra limites Juris naturalis, nemo tenetur de damno dato in re alterius, etiamsi sit apud ipsum ex contractu, nisi ob dolum aut culpam latam; sive, nisi res illa pereat apud ipsum ex tanta sua negligentia seu cul-

pa, quæ sit peccatum mortale. Ita Lessius *loc. cit. n.* 38. cum aliis. Notanter dicitur: *sistendo intra limites Juris naturalis*, propter sequentem Conclusionem: unde sit

42. CONCL. III. Spectando tamen leges humanas, aliter de hoc est discurrendum: Siquidem, loquendo de Commodato, *eum gratia sui tantum quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur*, ut habetur *cit. c. un. de Commodato*, cum concordantiis. Econtra vero Depositarius ordinarie tenetur solum præstare dolum, & culpam latam. *arg. L. 1. C. Depositi*, ibi: *Qui depositum accepit, dolum solum & latam culpam præstare debuit*; & tenent Doctores communiter. Ratio diversitatis inter Commodatarium, & Depositarium est: quia Depositum regulariter fit gratia solius deponentis, ut illud ipsi secure asservetur; Commodatum vero gratia solius Commodatarii, cujus necessitati atque indigentiæ per rem commodatam quis subvenit: atqui naturalis æquitas postulat, ut major adhibeatur diligentia in custodienda re aliena, quam quis gratis ad solam suam utilitatem accepit, quam si eam accepisset ob alterius dumtaxat gratiam & utilitatem; ergo.

43. Porro ut tota hæc materia clarius præ oculis habeatur, en tibi tres Regulas, quas Doctores passim assignant, atque desumunt ex variis textibus utriusque Juris. I. Regula est: In contractibus, qui celebrantur gratia dantis tantum (prout regulariter loquendo fit in Deposito) præstatur dolus, & culpa lata solum: exceptis tamen quibusdam contractibus, nempe Tutelæ, Mandati, & Negotiorum gestorum, in quibus ob specialem rationem etiam præstatur culpa levis, ut dicitur *l. Contractus, ff. de Reg. Juris*, & amplius explicant Juristæ.

44. II. Si Contractus fiat gratia recipientis tantum (prout regulariter fit in Commodato) tunc præstatur non solum dolus & culpa lata, sed etiam culpa levis atque levissima, *arg. c. un. de Commodato.* Excipe Precarium, in quo quia totaliter ex liberalitate concedentis descendit, atque ad libitum ejus quolibet tempore revocari potest, nonnisi dolus & culpa lata præstatur, *text. clar. l. Quæsitum, §. Eum quoque, ff. de Precario.*

45. III. Quod si vero contractus fiat gratia utriusque (prout contingit in Pignore, quod datur & gratia Creditoris, ut ei fiat assecuratio rei creditæ; & gratia Debitoris, ut ei sub assecuratione pignoris quidpiam mutuo concedatur, tunc præstatur dolus & culpa lata, simulque culpa levis, non autem levissima, *arg. l. Si ut certo, §. Nunc videndum est ff. Commodati*, & tenent Doctores communiter. Verum occasione præmissorum

46. Quæres I. An datæ Regulæ, seu leges, obligent in conscientia ante sententiam Judicis ad reparationem damni, ex culpa dumtaxat levi, vel levissima dati? Et notanter additur, *ex culpa dumtaxat levi, vel levissima* nam si detur damnum ex dolo, vel culpa lata (qualis, ut dictum, dolo æquiparatur) certum est, adesse obligationem in conscientia resarciendi damnum tertio illatum in contractibus, non minus ac extra illos.

47. Resp. Quamvis probabilior, & communior sit sententia, dictas leges statuentes obligationem restituendi ratione damni, ob culpam levem, vel levissimam in contractibus dati, obligare in conscientia, & ante sententiam Judicis: nihilominus opposita sententia, negans talem obligationem in conscientia, saltem antequam ab altera parte exigatur, vel etiam ante sententiam Judicis, non est improbabilis, præsertim loquendo de damno ex culpa levissima dato. Ita Lugo *disp. 8. de just. & jure, sect. 8. n.* 105. Lessius *lib. 2. c. 7. n.* 43. & in simili Sanchez *lib. 1. de Matrim. disp.* 37. *n.* 4. citans alios. Ratio prioris partis est: quia ejusmodi obligatio non tam descendere videtur ex pacto, quam ex natura contractus, prout argumentatur Navarrus *cap.* 17. *Manualis n.* 184. contra Sotum: nam hoc ipso, quod quis ineat talem contractum, censetur se obligare ad præstandam eam diligentiam, quam leges & natura talis contractus requirunt.

48. Altera pars, quæ negat talem obligationem in conscientia, saltem antequam exigatur reparatio damni a parte adversa, vel etiam ante sententiam Judicis, ex eo suadetur: quia prædictæ leges contractuum non videntur cum tanto rigore in Foro conscientiæ receptæ; nemo enim est, qui pignori, vel rei conductæ, aut etiam commodatæ putat se majorem custodiam debere ex Justitia, ac pro Foro conscientiæ, quam dominus ipse adhibere solet. Accedit, quod potius censeatur esse casus fortuitus, saltem pro Foro conscientiæ, si ob culpam levissimam, quæ propter naturalem oblivionem & inadvertentiam accidere potest, periit res aliena tibi commodata, absque ulla tua culpa Theologica.

49. Quæres II. Quid juris, quando dubium existit, an culpa tua damnum acciderit? Resp. Quando Depositarius, vel Commodatarius rationabiliter dubitat, an Depositum vel Commodatum sua culpa perierit, nec ne, satis convenit inter Doctores, quod is non teneatur in conscientia ad aliquam restitutionem: tum quia in dubio non præsumitur delictum: tum etiam, quia in dubio melior est conditio possidentis. In Foro tamen externo, si res Depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo, *arg. c. 2. de Deposito*, ibi: *Bona fides abesse præsumitur, si rebus tuis salvis existentibus, depositas amisisti*: juncta *l. Quod Nerva. ff. Depositi*, cum concordantiis. Quod ultimum intelligendum est, nisi Depositarius probet Depositum casu periisse, vel non potuisse simul cum rebus suis, imminente v. g. incendio, salvari: tunc enim cessaret præsumptio doli.

50. Quæres III. Utrum Depositarius, vel Commodatarius possit subvenire propriis rebus, vel potius teneatur salvare res depositas vel commodatas, si utrasque ob casum fortuitum, utputa ob exortum improvisum incendium, aut irruptionem hostium, salvare nequeat? Resp. Hic opus esse distinctione: nam si res tuæ sint pretiosiores aliis depositis, vel commodatis, fatentur omnes, quod possis præferre tuas pretiosiores aliis minus pretiosis, si ambas salvare nequeas: maxime cum quilibet magis teneatur diligere se, quam alium. Abbas *c. 2. de Deposito*, & alii. Quod si vero res depositæ, vel commodatæ, sint pretiosiores tuis, teneris eas præferre rebus tuis vilioribus, easque salvare tuis minoris momenti relictis: quia hoc suadet Prudentia, & æquitas naturalis.

51. Notat tamen Lessius *lib. 2. c. 27. n. 28.* & Layman *lib. 3. tract. 4. c. 7. n. 7.* Quod si Depositarius, vel Conductor, aliena propriis præferendo, passus fuerit jacturam, is possit petere compensationem damni sibi emergentis; eo quod nulli officium suum debeat esse damnosum. Secus est in Commodatario: nam cum in hujus solius gratiam Commodatum sit factum, tenetur is commodantem servare indemnem, etiam diligentissime custodiendo res sibi commodatas.

* Quæres. IV. An Ecclesia, vel Monasterium teneatur ad recompensationem deponenti faciendam, si citra consensum Capituli, seu Conventus res deposita apud Rectorem Ecclesiæ vel Religiosum ex sua culpa pereat? Resp. negative, dummodo hæc ipsa res deposita non fuerit conversa in utilitatem Ecclesiæ vel Monasterii. Ita statuitur *c. 1. de deposito*: & ratio est; quia delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ seu Monasterii redundare, *Reg. 76. Juris in 6.* Vide Jus Canon. *lib. 3. Decret. tit. 16. n. 49. & seqq.* *

DISTINCTIO III.

De Testamentis, & ultimis Voluntatibus.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Testamentum, & quæ ejus requisita?

SUMMARIUM.

1. *Testamentum, quid?*
2. *Dividitur in solemne, & minus solemne, seu privilegiatum;*
3. *Paganum, & militare. Testamentum scriptum, seu clausum, & Testamentum nuncupativum, quid?*
4. *Hoc a Notario solet redigi in scripturam, cur?*
5. *Ad Testamentum solemne scriptum requiruntur plura.*
   I. Hæredis institutio.
6. *II. Septem Testes.*
7. *III. Ut Testes sint legitimi; & qui sint tales?*
8. *IV. Ut Testes sint rogati.*
9. *V. Subscriptio, & subsignatio Testamenti.*
10. *VI. Unitas contextus, &c.*
11. *Ad Testamentum nuncupativum, quæ requirantur?*

1. CONCL. I. *Testamentum* juxta nominis ethymologiam idem est, ac *testatio mentis*; & recte definitur *L. 1 ff. de Testamentis*, dicendo, *Testamentum est voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod post mortem nostram fieri voluerimus.* Quamvis enim aliqui majoris claritatis gratia addere soleant ly *cum directa hæredis institutione*: tum ad exprimendum differentiam Testamenti a Codicillo, & aliis ultimis Voluntatibus; tum quia institutio hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius

totius Testamenti: nihilominus Jurisconsulti hanc particulam subintelligi volunt sub ly *justa sententia*, id est, legitima, sive Juri consona, & habens omnes solemnitates Juris, inter quas est directa hæredis institutio.

* Porro, ut Testamentum, seu etiam aliquod legatum valeat, illa voluntas Testatoris requisita debet esse *actualis* & *efficax*: pro quo bene notandum, quod voluntas illa, qua aliquando volo facere Testamentum, & hunc vel illum hæredem instituere, non fit voluntas efficax actualiter testativa, sicut a pari illa voluntas, qua vult Petrus aliquando matrimonium contrahere, non est illa actualis voluntas, qua matrimonium ipsum actu contrahitur. Quinimo tales formulæ: *volo aliquando facere Testam.& ibid.tui esse memor*, sive: *si in tuo servitio fidelis, & faciam suo tempore aliquod pro te legatum*; *in meo Testam.* vel: *cogito te instituere hæredem &c.* potius censendæ sunt proposita & velleitates, quam efficax voluntas actualiter testativa, prout cum Rota Romana *in Rec.p.2.dec.576.n.3.& p.7.dec.*108.*n.*4. advertit Card. de Luca *de Test.disc.*13.*n.*5.*& seqq.* Unde, si similem formulam proferat Herus ad famulum, maritus ad uxorem &c. & postmodum morte præventi Testamentum non condant, vi horum verborum nequeunt tales occulta uti compensatione, &, si jam fecissent, obligandi sunt a Confessariis ad restitutionem. *

2. CONCL. II. Testamentum vario dividitur. Et inprimis aliud est perfectum seu solemne, cui quadrat proxime data definitio: aliud minus solemne seu privilegiatum, quod etsi careat solemnitatibus a Iure communi ceteroquin requisitis, tamen ex privilegio valet: ut est Testamentum ad pias causas, Testamentum inter liberos conditum, Testamentum militare, aut factum tempore pestis, vel coram Principe, sive apud Acta Judicis, de quibus infra *qu.*3.

3. Rursus Testamentum dividitur in paganum, & militare: hoc fit a militibus in castris; illud domi in pace. Testamentum paganum, ac solemne, dividitur ulterius in scriptum seu clausum, & nuncupativum. *Testamentum scriptum*, seu *clausum* sic dicitur, quod scripto fiat servata debita forma Juris: & hujusmodi Testamentum scriptum, seu clausum præcipue tunc fit, quando Testator latere vult id, quod in Testamento continetur; prout notatur *l.Hac consultissima, C. de Test.* Porro *Testamentum nuncupativum* (vulgo *ein Testament von Mund ausgesprochen*) dicitur illud, quo Testator non interveniente scriptura coram testibus ad hoc convocatis nuncupat, seu oretenus exprimit nomen hæredis, quidque aliud de suis bonis post mortem fieri velit.

4. Notat tamen Layman *l.*3.*tr.*5.*c.*1.*n.*3. cum aliis, quod hodie nuncupatio talis coram testibus facta, plerumque a Notario publico soleat in scripturam redigi: non quidem ad substantiam actus servandam, sed ad meliorem rei gestæ comprobationem, ac Testamenti securitatem: quia fieri potest, ut testes interim moriantur, vel inhabiles reddantur, quo minus coram Judice voluntatem Defuncti declarare valeant, quorum defectum abunde supplet publicum instrumentum Notarii.

5. CONCL. III. Ad Testamentum solemne scriptum, seu clausum, sequentia requiruntur. I. Hæredis institutio: siquidem *institutio hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius testamenti §. Ante hæredis, Instit.de Legatis*, ac proinde spectat ad ejus substantiam: & *alioquin inutile est testamentum, in quo nemo hæres instituitur*, ut dicitur *§. Inprimis, Insti. de Fideicommissar. hæredit.* cum concordantiis. Et per hanc conditionem præcipue differt Testamentum a Codicillo, & aliis ultimis Voluntatibus, eo quod in Testamento fiat directa hæredis institutio, non item in Codicillo.

6. II. Requiruntur septem testes. Et quidem loquendo de Foro externo, ac quantum est de Jure Civili, numerus septenarius testium non tantum est de forma probatoria, sed etiam de substantia Testamenti; adeo quidem, ut si unus deficiat, Testamentum Jure Civili corruat. *arg. l. Si unus, C. de Testam.* ibi: *Si unus de septem testibus defuerit, deficit testamentum*. Covarruvias *c.*10.*de Test.n.*14. Bartolus, Jason, & alii.

7. III. Requiritur, ut hujusmodi testes sint legitimi; id est, tales, qui de Jure non prohibentur esse testes in Testamento. Et isti, quantum est de Jure Civili, ac loquendo de Testamento ad causas profanas, debent esse homines liberi, masculi, puberes, & nonnullis aliis qualitatibus prædit, de quibus fit mentio *§.Testes, & §.Pater, Instit.de Test.* Hinc in tali Testamento nequit testis esse femina, neq; pupillus, neq; servus seu mancipium, neq; furiosus, neq; prodigus declaratus, neq; infamis, neq; surdus & cæcus. Imo etiam Monachus nequit esse testis, nisi accedente licentia Superioris sui. Insuper in ejusmodi Testamento testes esse non possunt, qui sub potestate Testatoris sunt, aut qui in illo Testamento hæredes instituuntur (bene tamen ii, quibus dumtaxat aliquid legatur) nec qui existunt in potestate hæredum: *Reprobatum est enim hac in re domesticum testimonium*, ut habetur *cit. §. Pater, Instit. de Testamentis*.

8. IV. Requiritur, quod testes sint rogati; ut sic excludatur omnis suspicio, ac subornatio. Rogare autem in proposito nihil aliud est, quam testes certiorare, quare sint huc convocati: unde non sufficerent Testes fortuiti, vel transeuntes dumtaxat, nisi etiam dicto modo rogarentur seu certiorarentur.

9. V. Requiritur subscriptio, & subsignatio hujusmodi testium. Nam in testamento scripto necesse est, ut testibus præsentibus Testator suum esse Testamentum dixerit, quod offertur, eique ipse Testator inprimis coram testibus sua manu in reliqua parte subscripserit: quo facto etiam testes uno eodemque die, ac tempore subscribere, & sigillis suis Testamentum consignare debent. Quod si vero Testator litteras ignoret, vel ob infirmitatem, aut aliam quamcumque causam, subscribere nequeat, tunc octavus subscriptor pro eo adhibendus est, prout expresse statuitur *cit.l.Hac consultissima, C.de Testamentis*.

10. VI. Requiritur unitas contextus, quod nempe hæc omnia fiant uno eodemque continuato, & non interrupto tempore, absque alterius negotii interpositione, aut dilatione; nisi forsan ob necessaria naturæ aliud fieri deberet, idque leve foret. Tandem etiam requiritur, quod testes omnes simul præsentes sint, ipsumque Testatorem videant, & audiant; prout omnes hasce Testamenti solemnis scripti conditiones uberius explicant Jurisperiti.

11. CONCL. VII. Ad Testamentum nuncupativum ferme eædem requiruntur conditiones, quæ ad Testamentum scriptum; dummodo demantur scriptura Testamenti, & subscriptio, ac subsignatio testium, loco quorum requiritur, ut testator coram septem testibus simul præsentibus (ut supra) nuncupet, seu oretenus exprimat nomen hæredis, quidque aliud de bonis suis post mortem fieri velit. Patet hoc ex *cit. l. Hac consultissima, §.Per nuncupationem, C. de Testament. & §. Sed hæc quidem, Instit.eod.*

QUÆSTIO II.

An Testamentum non privilegiatum in Foro conscientiæ validum sit, si ei desint solemnitates Juris Civilis.

SUMMARIUM.

12. *Rationes asserentium, tale Testamentum in Foro conscientiæ esse invalidum.*
13. *Fundamenta oppositæ sententiæ, seu quod tale Testamentum validum sit.*
14. *Corollarium hujus sententiæ.*
15. *Tertia sententia media, asserens,*
16. *Ejusmodi Testamentum in Foro conscientiæ validum ante sententiam Judicis;*
    (e) Juxta dicta dist.1.n.34.
17. *Invalidum, quatenus rescindi debet per sententiam Judicis.*
18. *Solvuntur rationes primæ sententiæ.*
    (d) Dist. 1.n.34.
19. *Satis fit rationibus secundæ extremæ sententiæ.*

12. Circa resolutionem hujus celebris Quæstionis practicæ admodum variant Doctores, & generatim in tres diversas abeunt sententias. Prima est Covarruviæ *c.*10.*de Testament.n.*12.*&* 19. Herinex *disp.*2.*qu.*4.*de Testament.n.*60. Vasquezii, & quorumdam aliorum, qui docent, hujusmodi Testamentum etiam in Foro conscientiæ invalidum esse; ut proinde hæres in tali Testamento institutus, & Legatarii (id est, ii, quibus aliquid in Testamento illo est legatum) teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato venientibus faciendam, omnium eorum, quæ ex tali Testamento acceperunt. Rationem dant: Tum quia jus civile hujusmodi Testamentum vult haberi pro infecto, illudque ait sine dubio nullum esse; ut patet ex *cit.l.Hac consultissima, C.de Test.* ibi: *Ex imperfecto*

testamento voluntatem teneri defuncti, nisi inter solos liberos a parentibus utriusque sexus habeatur, non volumus; juncta *l. Si unus, C. eod.* Tum quia, si talia Testamenta in Foro conscientiæ essent valida, inique judices facerent ea infringendo, imo foverent apertam injustitiam, dum hæredibus ab intestato adjudicant bona defuncti, quæ aliis hæredibus in Testamento relicta sunt.

13. Secunda sententia est Lessii *lib. 2. de just. & jure, c. 19. dubitat. 3. n. 12.* Sannig *disp. 12. de just. q. 3. n. 9.* Mastrii *disp. 4. Theol. Moral. n. 52.* & plurium aliorum. Et hæc sententia immediate tenet oppositum priori, dum docet, tale Testamentum in Foro conscientiæ validum esse, & licite retineri, quod ex tali Testamento possidetur, sive titulo hæreditatis, sive legati. Idque probari solet tum auctoritate plurium Theologorum, hanc sententiam tenentium: tum ex eo, quia Leges irritantes Testamenta debitis solemnitatibus destituta, fundantur in præsumptione fraudis. *§. 1. Instit. de Testam.* ergo ubi fraus abest, etiam ipsæ leges cessant obligare; cum præsumptio cedat veritati. Et hinc *l. Quæstionum, C. de fideicommissis*, confessio hæredis jurata absque alia solemnitate sufficit, ut is teneatur solvere Fideicommissum, nec auditur volens se tueri ex minus solemni voluntate. Et simile quid habetur *l. Non dubium, C. de Testamentis*, ubi approbatio hæredis facit, ut is teneatur solvere Legata, & Fideicommissa, ex inutili Testamento relicta.

14. Ex qua sententia proinde infert citatus Lessius *n. 21. & seqq.* hæredem ab intestato, si sciat voluntatem Defuncti, teneri restituere hæreditatem, & solvere Legata illis, quibus Testamento minus solemni debentur. Item infert, quod si hæres ab intestato retineat hæreditatem & Legata, possint illi, quibus aliquid per tale testamentum fuit relictum, uti occulta compensatione; cum revera res illæ sint ipsorum.

15. Tertia tandem sententia; quam præ ceteris probabilem, & in praxi expeditam, ac tutam censet Layman *lib. 1. tr. 4. c. 17.* & tenet Dominicus Sotus cum nonnullis aliis, est media inter duas præmissas sententias: quæ docet, ejusmodi Testamentum quadam ratione esse validum, & quadam invalidum. Validum quidem, antequam per sententiam Judicis irritetur, seu irritum declaretur. Invalidum vero, quatenus ejusmodi Testamentum minus solemne potest, imo & debet, per sententiam Judicis irritum declarari, ac rescindi, si lis super eo mota fuerit, & ad Judicium sæculare deferatur.

16. Ratio hujus tertiæ sententiæ, quæ præ ceteris placet utpote probabilior, desumitur ex eo: quia in primis hanc videntur convincere fundamenta præmissæ utriusque extremæ sententiæ, utpote quarum prior habet locum post sententiam Judicis, posterior vero ante sententiam Judicis. Confirmatur: & ulterius prima pars, qua dicitur, tale Testamentum carens solemnitatibus Juris Civilis esse validum pro Foro conscientiæ ante sententiam Judicis, probatur ex eo, quia in tali Testamento saltem adest obligatio naturalis, donec exceptione Legis Civilis elidatur: atqui obligatio naturalis sufficit ad transferendum dominium: (c) ergo Testamentum illud transfert dominium, sicque est validum, donec per sententiam Judicis irritetur. Unde infertur, quod hæres in Testamento minus solemni institutus possit rem sibi relictam juste retinere, donec ab ipso per sententiam Judicis repetatur.

17. Secunda pars tertiæ sententiæ, qua dicitur, tale Testamentum minus solemne in tantum esse invalidum, quatenus debet rescindi per sententiam Judicis, probatur ex eo: quia Testamentum imperfectum, est invalidum secundum Jus Civile: atqui Judex debet judicare secundum Leges, ac Jus Civile; ergo. Accedit, quod lex, ac sententia Judicis secundum leges judicantis, si est justa in Foro externo, sit etiam justa in Foro conscientiæ, nisi fundetur in falsa præsumptione, prout allegatis pluribus Auctoribus docet Sanchez *lib. 1. in Decalog. c. 10. n. 11.* & Layman *loc. cit. n. 8.* ergo etiam sententia Judicis, qua secundum Leges Civiles irritat Testamentum minus solemne, erit justa, & consequenter Testamentum illud post sententiam Judicis invalidum, etiam in Foro conscientiæ.

18. Quod si contra hanc sententiam objiciantur, atque urgeantur fundamenta utriusque extremæ sententiæ. Resp. inprimis ad textus *num. 12.* allegatos, Leges Cæsareas Testamentis minus solemnibus resistere tantum civiliter, non autem naturaliter. Porro effectus obligationis naturalis præcipuus est ille, quod cuipiam jus tribuat accipiendi, & retinendi illud, quod naturaliter sibi debetur, si id nulla opposita exceptione solvatur, prout jam dictum superius. (d) Quia vero obligatio naturalis duplex est, una omnino efficax; altera aliquo modo inefficax, utpote quæ per exceptionem ex beneficio Legis Civilis elidi potest, ut advertit cit. Layman *c. 9. n. 9.* hinc dicendum, Testamenta minus solemnia, habere obligationem naturalem dumtaxat aliquo modo inefficacem; quæ proinde per exceptionem ex beneficio Legis, ac secutam sententiam Judicis elidi potest.

19. Resp. deinde ad fundamenta alterius sententiæ *num. 13.* allata. Ad primum distinguitur antecedens: Leges illæ fundantur in præsumptione fraudis universali, conceditur; in præsumptione fraudis particulari, negatur. Unde quia adhuc subest præsumptio fraudis universalis, hoc est, talis præsumptio, quæ generatim de fraudibus circa Testamenta ob avaritiam hominum facile contingentibus concipitur, Jure ad præcavendum eisdem fraudibus sic disponente, rite per sententiam judicis Testamenta minus perfecta rescindi possunt. Ad alterum dicitur, illud esse speciale: quia hæres jurato confitens, hanc fuisse voluntatem Defuncti, aut approbans Legata ex inutili Testamento relicta, hoc ipso censetur voluntatem Defuncti agnovisse, & ratam habere; sicque noluit Jus Civile, obligationem naturalem talis ultimæ voluntatis per sententiam Judicis rescindi.

QUÆSTIO III.

De Testamentis ad pias causas, aliisque privilegiatis.

SUMMARIUM.

20. *Testamenta privilegiata, quæ?*
Testamentum ad pias causas, quod?
21. *Ad hoc quænam requirantur, & sufficiant?*
22. *Duo Testes in Testamento ad pias causas non sunt de forma substantiali, sed probatoria.*
23. *Hinc scriptum manu Testatoris, valet absque alio Teste.*
24. *Idem, si hæredi certo constet de dispositione ejus ad pias causas.*
25. *Quid juris, si moriturus cœpit facere Testamentum, & non absolvit?*
(e) Num. 21. & 22.
26. *Solvitur instantia.*
27. *An credendum Parocho, vel Confessario circa Legata pia a defuncto relicta?*
28. *Cautela circa hoc observanda.*
29. *Confessarii non facile intercesse debent confectioni Testamenti, &c.*
30. *Testamentum inter liberos est privilegiatum.*
31. *Testamentum militare est privilegiatum, quomodo, & quando?*
32. *Testamentum ad Acta, est privilegiatum.*
33. *Quid liceat hominibus rusticis?*
34. *Quid juris de Testamento tempore pestis?*
35. *Limitatio notabilis supradictorum.*

20. **T***Estamenta privilegiata* dicuntur ea, in quibus vel nulla Juris Civilis solemnitas, vel non tam plena & perfecta, sicut in aliis, requiritur. Et inter hujusmodi Testamenta privilegiata primum sibi locum vendicant Testamenta ad pias causas. Porro *Testamentum ad pias causas* dicitur illud, in quo hæres instituitur pia causa, ut Ecclesia, Monasterium, pauperes: sive, quod principaliter & directe fit ob Dei, & Sanctorum honorem, atque animæ suæ salutem, v. g. quod pro Ecclesiis, aliisque piis locis, vel in captivorum redemptionem, pauperum aut Religiosorum sustentationem, in mortuorum suffragia, & alia hujusmodi pietatis opera factum est.

21. CONCL. I. Ut Testamentum ad pias causas sit validum in Foro tum interno, tum etiam externo, non requiruntur necessario septem testes, aut aliæ solemnitates Juris Civilis, sed sufficiunt ea, quę sunt de Jure Naturę, & Gentium; nimirum, ut sit potestas in disponente, capacitas in eo, in cujus favorem disponitur; & libertas in dispositione, simulque adsint duo testes. Ita Covarruvias *c. 11. de Testam. n. 1.* Lessius *lib. 2. c. 19. dubit. 2.* estque communis. Sic enim clare decisum habetur *c. Relatum, 12. de Testam.* Unde cum hæc materia sit spiritualis, tenendum est Jus Canonicum in utroque Foro, videlicet tam Ecclesiastico, quam Civili, atque etiam in Terris Romani Imperii: quod ipsum confirmat praxis communiter recepta.

22. CON-

22. CONCL. II. Prædicti duo testes in Testamento ad causas pias non sunt de forma substantiali, sed tantum de probatoria; adeoque ejusmodi Testamentum validum est; etiamsi duo testes non fuerint adhibiti, dummodo aliunde constet de mente Testatoris, sua bona ad pias causas relinquentis. Ita Fagnanus *c. Relatum, num. 8. & seqq. de Testament.* Covarruvias *loc. cit. n. 12.* Lessius *nu. 7.* Layman *lib. 3. tract. 5. cap. 2.* estque nunc communis Doctorum. Ratio est: quia in Testamentis ad pias causas non procedunt Leges Civiles, ob defectum jurisdictionis: in Jure Canonico autem nullibi habetur Decretum irritans ejusmodi Testamenta, sine duobus testibus facta ad causas pias; dummodo aliunde certo constet de mente Testatoris, utputa per propriam ejus scripturam, vel si hæres ipsemet ex ore Testatoris audivit ultimam illius voluntatem, sive certum Legatum relictum ad causas pias. Accedit, quod in simili Testamentum inter liberos, sive scriptum, sive subscriptum manu Testatoris, valeat quoad liberos absque alio teste, *l. Hac consultissima, §. Ex imperfecto. C. de Test.* juncta Auth. seq. Et conformiter dictis.

23. Infertur I. Validum esse Testamentum, & quamcumque ultimam Voluntatem ad causas pias manu Testatoris scriptam, vel subscriptam, etiamsi nullus testis adhibitus fuerit; modo sufficienter constet, esse Testatoris scripturam. Quia, ut dictum, interventus testium non requiritur ad substantiam Testamenti facti ad pias causas, licet sæpe duo vel tres testes requirantur ad probationem, si aliud probationis genus haberi non possit; ergo, dum sufficienter constat, hanc esse Testatoris scripturam, atque ultimam ejus voluntatem, valebit ad pias causas absque aliis testibus.

24. Infertur II. Si hæredi certo constet voluntatem Testatoris fuisse, ut aliquid in pias causas expendatur, eumdem in Forro conscientiæ obligatum esse ad satisfaciendum, esto in Foro externo id nequaquam probari possit. Ratio est: quia tunc probatione opus non est, quando de veritate constat. Layman ibidem *n. 5.* & sequitur ex dictis.

25. CONCL. III. Si moriturus cœpit facere Testamentum, vel Codicillum, & morte præventus non absolvit, licet secundum alia irritum sit, valet tamen quoad Legata pia, quæ in sua illa imperfecta dispositione jam expresserat. Ita Abbas Panorm. *c. 1. de Successión. ab intestato*, Covarruvias *c. 11. de Testam. nu. 14.* Barbosa, Layman *n. 6.* & alii. Ratio prioris partis habetur *l. Si his ff. de Testamentis*, ubi dicitur, *magis cœpisse talem Testamentum facere, quam fecisse*. Verum hoc ipsum patitur quamdam limitationem & valet tale Testamentum, si nomen hæredis jam est expressum: licet secus sit, si quis volens plures hæredes instituere, unius nomen expresserit, & non alterius, ut *loc. cit.* dicitur, & amplius explicant Juristæ. Ratio secundæ partis est: quia dispositio Juris Civilis quoad Legata ad causas pias non valet, ob rationes proxime (e) dictas.

26. Neque obstat, quod talis Testator adhuc potuerit immutare dispositionem suam. Resp. enim, quamvis id fieri potuisset, tamen re ipsa illud factum non esse: unde cum Testator actu nullam mutationem significaverit, naturali pariter, & Canonico Jure debent talia pia Legata firma permanere; eo præsertim, quod sint pro remedio animæ Testatoris jam defuncti.

27. Quæres, an credendum sit Parocho, vel Confessario, qui post mortem Parochiani, vel confitentis sui, producit schedulam continentem Legata quædam ad pias causas, quam hominem illum, antequam discederet, scripsisse, vel dictasse asseverat; & num talis dispositio pro ultima legitima voluntate haberi debeat? Resp. I. Si manus Testatoris agnoscitur, vel duobus testibus probari potest, tunc pia ejus voluntas omnimodis est executioni mandanda: cujus ratio patet ex dictis *n. 21. & 23.*

28. Resp. II. Si ipsemet Parochus, vel Confessarius Legata annotavit, non creditur illi sine alio teste. Ratio est: quia juxta illud Salvatoris *Matth. 18. & Luc. 17. In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum*. Unde illud commune dictum, *Vox unius, vox nullius, arg. c. Licet, &c. In omni, & c. Veniens, de Testibus*, juncta *l. jurisjurandi. C. eod.* Hinc monendi sunt Parochi, aliique Confessarii, ut ultimas ejusmodi dispositiones ad pias causas non suscipiant, nisi advocatis duobus saltem testibus, masculis aut feminis; quamquam etiam unus cum Parocho sufficere poterit, uti notat Layman ibidem.

29. Recte tamen citatus Auctor *c. 5. n. 20.* advertit, ad hoc ut Confessarii, præsertim Religiosi, majore spiritus libertate, & fructu, hominum animas juvare possint, plerumque non expedire, quod confectioni testamentorum ipsi intersint, aut Testatori in particulari suadeant, quibus hæreditas vel Legata relinqui debeant, præsertim propriis Ecclesiis aut Conventibus, sed expediat ferme in genere tantum pias dispositiones commendare: nisi Testator consilium petens dirigendus sit, ipsique explicandum, quidnam consideratis omnibus honestius, & ad animæ suæ salutem utilius, Deoque gratius existimetur.

* Dices, in causis favorabilibus, quale est Testamentum ad causas pias, ad fidem faciendam sufficit unus testis. *Argum. Can. cum itaque 112. de Consecrat. dist. 4.* Ergo, posito, quod ægrotus a Parocho, vel Confessario consilium petat, ipsique suam voluntatem ultimam circa causas pias adaperiat, non est necesse, ut Parochus, seu Confessarius adhuc alium Testem secum assumat. Resp. disting. Ant. in causis favorabilibus specialiter in Jure exceptis, & quæ non vergunt in præjudicium tertii, sufficit unus testis, Conc. In aliis Neg. Ant. Inter illas autem causas in Jure specialiter exceptas dispositio ad causas pias facta, quæ ceteroquin tendit in præjudicium hæredis ab intestato, non legitur comprehensa, nisi dictum talis unius testis simul aliis adminiculis Juris, & fomentis veritatis adjuvetur; unde debemus stare in textibus generalibus utriusque Juris *c. 23. de Testibus*, & *L. 9. C. de testibus*; ubi leguntur hæc formalia: *Manifeste sancimus, ut unius omnino testis responsio non audiatur, etiamsi* NB. *præclaræ Curiæ honore præfulgeat.*

Porro inter causas ab hac Lege specialiter exceptas, ubi unicus testis sufficit, sunt *inprimis* illæ, quæ alteri non afferunt præjudicium. *Can. cum itaque 112. de Consecrat. dist. 4. Secundo*, Causæ Matrimoniales, quando agitur de contrahendo, & objicitur impedimentum dirimens. *c. super eo. 22. de Testibus. Tertio*, Si Minister publicus testetur de actu a se gesto vi sui Officii. *L. 2. C. de Ponderatoribus. Quarto*, Si fide dignus interpres explicet peregrinum idioma *L. 1. §. fin. ff. de verbor. obligat. Quinto*, Si ipsemet Testator in testamento expresse cavit, ut huic uni plena fides habeatur *L. 14. ff. de dote prælegata*: Quoad alia autem Testamenta vel legata etiam pia non legitur, quod uni Testi plena fides adhibeatur absque aliis adminiculis. *

30. CONCL. III. Quantum ad alia Testamenta privilegiata attinet, secundum inter ea locum obtinet Testamentum inter liberos, id est illud, quod a patre, matre, aliove utriusque sexus ascendente inter liberos conditum est: valet enim, licet sit imperfectum, & Juris solemnitate destitutum, utputa quia non interfuerit septem testes, vel non rogati, aut non masculi, &c. dummodo adhuc voluntas Testatoris sufficienter sit declarata, Ita omnes Doctores: estque expressum, *l. Hac consultissima, §. Ex imperfecto, C. de Testam.* cujus verba *n. 22.* relata sunt.

31. Tertium locum inter privilegiata tenet Testamentum militis, quod in bellica expeditione constitutus condit: nam milites ejusmodi habent privilegium, ut testari valeant, quomodo possunt, ac volunt. Et ideo, quod in vagina, vel clypeo, aut in pulvere inscripserint gladio, sub ipso tempore, quo in prælio vitæ fortem derelinquunt, habetur pro testamento valido, *text. clar. l. Milites, C. de Testament. militis*, & *§. 1. & seqq. Instit. eod.* Intellige, dummodo de hac eorum voluntate ultima legitime constet, aut ea per duos testes probari possit. Verum hæc doctrina procedit dumtaxat de militibus, dum actu sunt in castris, seu in actuali expeditione bellica: nam domi existentes tenentur testari juxta leges communes, *l. Ne quidem, C. eod.* Testamentum tamen, quod in castris fecerunt, non jure communi, sed juxta privilegium militare post missionem honestam sibi factam, intra annum tantum valet, *l. Ex testamento, C. de Testament. milit.* & *§. Sed hactenus, Instit. eod.*

32. Quartum locum inter privilegiata tenet Testamentum coram supremo Principe factum, vel eidem per oblatas preces insinuatum, atque ad Acta (ut loquuntur) publica repositum: valet enim absque solemnitate testium; dummodo per subsequens Testamentum non revocetur, neque alius error intervenerit præter defectum testium, *l. Omnium, C. de Testament.* Siquidem Princeps superat omnes solemnitates testium ac subscriptionum, ejusque præsentia facit cessare omnem fraudem: simulque apud Acta, nec non coram Judice, semper præsumitur adesse multitudo hominum.

33. Quin-

33. Quinto hominibus rusticis concessum est *l. ult. C. de Testament.* ut in locis, in quibus est raritas Litteratorum, non teneanrur attendere ad Legum subtilitates; sed possint testari secundum eorum consuetudinem: ita tamen, ut adhibeantur semper testes, si ibi reperiantur; sin autem in eo loco minime inventi fuerint septem testes, sufficiant quinque; non autem pauciores.

34. De Testamento tempore pestis condito dubitant, & variant Doctores, utrum valeat cum minore numero testium quam septem. Verum alicubi Constitutiones municipales, ac præsertim Bavariç, expresse declarant, valere ejusmodi Testamentum coram quinque testibus factum a quocumque, in loco, qui ob pestis vehementiam est bannizatus; vel si locus necdum quidem sit bannizatus, Testator tamen actu est peste infectus.

35. Tandem notandum, quod hactenus dicta locum dumtaxat habeant loquendo secundum Jus commune Cæsareum, & seclusis specialibus locorum consuetudinibus, statutis, & aliorum Regnorum legibus. Nam in Terris temporali jurisdictioni Papæ, seu Ecclesiç subjectis, sufficit facere Testamentum secundum formam Juris Canonici, id est, coram Parocho, & duobus aut tribus testibus, *c. Cum esset de Testam.* Siquidem, ut habetur *Matth. 18. In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum.* Sic etiam Venetiis, & Viennæ in Austria, duos testes sufficere ajunt: ut taceantur specialia quorundam locorum privilegia, statuta, & consuetudines, vi quarum nonnullæ solemnitates ibidem in Testamentis remissæ sunt.

APPENDIX,

Additionalis continens sex notabiles casus circa confectionem Testamenti ad pias causas.

AMadæus ante mortem suam fecit testamentum, & in eo hæredem universalem instituit Confraternitatem Redemptionis captivorum: cum autem in illa civitate non adesset Confraternitas hujus nominis, sed alia, nimirum SS. Sacramenti, hinc illa ultima prætendit hæreditatem: econtra vero excipiunt Consanguinei ipsius defuncti Amadæi, dicendo, quod in tali casu testamentum sit nullum; utpote cum Confraternitas Redemptionis non existat in illo loco, consequenter ipsi succedant ab intestato. Quæritur jam, an tale testamentum pium sit a parte rei invalidum, nec ne? Ratio dubitandi, & quæ deserviret pro Consanguineis defuncti, est, quia etiam ad testamentum pium requiritur efficax voluntas actualiter testativa, quæ tamen hic non videtur adesse, utpote cum non subsistat hæres denominatus, nimirum Confraternitas Redemptionis. Hoc tamen non obstante Cardinal. de Luca *Tom. 2. Theatri Veritatis de testamentis disc. 22.* respondet, talium Consanguineorum, successionem ab intestato prætendentium, causam esse desperatam; atque hoc ob favorem causæ piæ, inter cujus privilegia connumeratur istud, quod incertitudinis defectus non vitiet pias dispositiones, censeturque talis voluntas adhuc efficax testativa quoad substantiam ex ea ratione; quia dispositio similis principaliter dirigitur in ipsum DEUM, & bonum animæ testantis (quod bonum principale in hoc casu adhuc obtinetur) unum vero, vel alterum pium opus in specie potius respicit modum, quam substantiam. Quod si ulterius indages, ad qualem ergo causam piam in specie spectet hæreditas? Respondeo: si ex aliis circumstantiis colligatur, quod testator voluerit intelligere per Confraternitatem Redemptionis Confraternitatem SS. Sacramenti, haud dubie ad illam pertinebit memorata hereditas; alias autem vel ipsemet Reverendissimus Ordinarius deberet conscientiosam, & prudenter regulatam facere dispositionem ad alias causas pias, vel certe eamdem hæreditatem prætendere posset fabrica S. Petri, utpote cum talis causa pia, quæ succedit vi testamenti, in specie non sit certa, sed incerta; Fabrica autem S. Petri dicatur illud tribunal, auctoritate Summi Pontificis erectū, quod exigit, atque ad alia pia opera applicat pias dispositiones incertas. Unde, posito, quod ex circumstantiis Confraternitas SS. Sacramenti probare nequiret, se fuisse intellectam a testatore, in eo casu Consanguinei ipsius defuncti, forsan pauperes, possent apud fabricam S. Petri obtinere compositionem, ut aliquam partē bonorum defuncti obtineant. Videatur Card. de Luc. *l. c. t. 3. de relatione Romanç Curiç disc. 20.*

Andreas propria manu scripsit, vel saltem subscripsit, &, quod adhuc melius, suo quoque sigillo munivit quoddam testamentū, in quo hæredē instituit Fœdus charitatis (vulgo Liesb-Bund) tamquam causam piam. Hoc testamentum etiam post mortem in suo pulpito inventum fuit, quæritur, an tale testamentum valeat; Respondeo affirmative: si enim sufficienter constat, quod testamentum ab Andrea sit scriptum, vel saltem subscriptum & signatum, etiam sufficienter constat de voluntate Testatoris; hoc autem sufficit quoad testamentum ad causas pias; ergo. Quia vero hæredes ab intestato forsan dicerent, hunc characterem non esse Andreç, sed alium suppositiium, ut proin tale testamentum minori periculo exponeretur, suasissem adhuc, ut præter subscriptionem propriam Andreas quoque alios duos testes, qui sese subscriberent, rogasset; nec foret necesse hisce testibus contenta in scriptis ad legendum dare, modo in genere diceret: *Charissimi, hic continetur mea ultima voluntas circa mea bona temporalia, rogo itaque, ne gravemini hujus esse testes, & vos subscribere.* Ubi quilibet testium in subscriptione posset uti simili formula: *Ego N. testor, quod præsens ab Andrea N. audiverim, in præsenti libello, & charta contineri suam ultimam voluntatē.*

In domo Bertrandi subito mortui præcise reperitur aliqua schedula, in qua legitur, quod fœdus charitatis ad sublevandos pauperes instituat pro hærede. Dubitatur, num exinde hæc causa pia possit prætendere hæreditatem, cum excipiant defuncti consanguinei, alias ab intestato succedentes? Fudamentum illorum est, quia talis annotatio in scheda videtur potius velleitas, & præparatio ad futurum testamentum, quam actualis dispositio, hincque non subsistit in ratione Testamenti. Prout etiam cum nonnullis aliis sentit Julius Clarus *in §. testament. qu. 7. n. 1.* Hoc tamen non obstante Respondeo, nisi aliunde constet, & a Consanguineis, successionem ab intestato prætendentibus, positive probari queat, quod in hac scheda voluerit Bertrandus tantum per modum præparationis quædam in schedula annotare, non autem actualiter disponere, tunc in favorem testamenti pii potius in dubio præsumitur, quod vi hujus schedæ Bertrandus actualem fecerit dispositionem, & testamentum, saltem si annus, mensis, dies & alia verba, complementum actus plerumque in testamentis denotantia, adjuncta sint. Mascardus *de prob. vol. 4. concl. 1359. n. 68. & seqq.* & ex professo, ac fusius Menochius *lib. 3. consil. 224.* Quinimo ipse Julius Clarus *loc. cit.* prope finem nostram sententiam in praxi consulit. Dixi autem: *saltem si annus dies &c. adjuncta sint*; nam alias res valde periculosa videtur, præsertim, si neque sigillum esset appressum, nec se Testator ad talem schedam ante suam mortem remisisset. De hoc fusius videri poterit apud Card. de Luca *tom. 2. de Testamentis disc. 15.* per totum,

Cajus satis dives (utpote cujus summa ascendit ad 6000. florenos) unicum ex uxore sua jam defuncta suscepit filium Jacobum, Patri non adeo obedientem, ac de facto in militia existentem. Memoratus Cajus fratri suo Titio, pauperi, multisque liberis gravato, mutuos dat 3000. florenos. Paulo post factus ægrotus hunc fratrem ad se vocat, eique occulte insinuat, quod ipsum, & quidem quatenus pauperem ex amore Christi una cum filio Jacobo hæredem instituat, relinquendo pro portione hereditaria medietatem horum bonorum, nimirum illos 3000. florenos, quos alias deberet titulo mutui: ac demum intra paucos dies obit Cajus. Filius ejusdem ex militia redux hæreditatē capit; videns autem partim massam hæreditatis ultra spem suā diminutam, partim ex fama percipiens, quod Frater defuncti magnam Parenti suo debuerit pecuniæ summam, eamdem prętendit, atque Titio negante, se quidpiam debere, ad Judicem defert: dubitatur, an Titius Frater defuncti possit summam hanc pecuniarum bona conscientia retinere, & in judicio, si etiam ad juramentum cogeretur, negare, se quidpiam debere titulo mutui Cajo Fratri? Ratio dubitandi est; quia equidem multi graves DD. defendunt, si testamentum non est vestitum debitis solemnitatibus, constet autem alicui certo de voluntate Testatoris, quod in foro interno is ante exceptionem partis in judicio possit summam sibi vi talis testamenti a Testatore constitutam &c. retinere: negant autem communiter, id fieri posse, postquā in foro externo hæres ab intestato in judicio contra talē excepit. Respondeo tamen, Titium absolute posse hanc summam pecuniariam retinere, non obstante illa partis adversæ exceptione; immo etiam, si adigeretur ad juramentum, optima conscientia jurare valeret, se nec obulum debere fratri suo defuncto; cum sane a parte rei nihil amplius debeat tam in foro in-

ro interno, quam externo, supposito, quod hæc summa ipsi tamquam pauperi fuerit remissa: nam, etsi alias in casu, quo testamentum pro foro externo non est privilegiatum, illa DD. sententia præcise pro foro interno, & ante sententiam Judicis procedat; secus tamen, ubi testamentum est privilegiatum taliter, ut quoque pro foro externo sufficiat, si a parte rei adsit voluntas Testatoris efficax, & actualiter testativa, nec efficaciter revocata, prout censetur adfuisse in præsenti. Plus adhuc addo; existimo enim, in dato casu, si in foro externo Titius frater defuncti per Chirographum proprium, forsan adhuc inter scripturas defuncti repertum, vel testes de debito convinceretur, sicque ad restitutionem a Judice condemnaretur, talem iterum ex bonis alterius, si habeat securam occasionem, posse uti occulta recompensatione: nam sententia Judicis in dato casu niteretur falsa præsumptione, cum a parte rei nihil amplius in foro interno, & externo a Titio debeatur, hincque hæc sententia in conscientia non obliget, prout DD. passim docent *Titulo de præsumptionibus*.

Demetrius cujusdam in Bavaria oppidi Præfectus matrimonio sibi jungit Bertham, forma æque, ac virtutibus quidem divitem, ceteroquin tamen inopem puellam, quæ nec dotem afferre potuit, nec eamdem maritus supplevit, aut contradotem constituit; consolando tamen suam sponsam, quod, si bene se gesserit, specialiter ejusdem in testamento memor esset, quin & hæredē instituere velit, posito, quod sine liberis decedat. Elapso anno, & nullis ex Bertha susceptis liberis, Demetrius subito periculose decumbit, vocat Confessarium; & finita Confessione aliisque peragendis devote peractis, sese in præsentia Confessarii, & uxoris suæ, ad faciendum testamentum præparat, uxorem quatenus pauperem ex amore DEI ex asse hæredem instituturus: in quem finem etiam famulum quemdam ad Magistratum mittit, rogando, ut duos deputet, qui testamentum suum, quod interim conscribere incipit, ad acta recipiant. Existente famulo adhuc in via, & vix una alterave de testamento scripta lineola, adeo ingravescit morbus, ut summum existat periculum, ne usque ad Deputatorum adventum interim moriatur. Mulier cogitans futuram suam, si privetur hæreditate, miseriam, lacrymabunda petit a Confessario consilium; quid igitur emergenti ex improviso simili casu a Confessario suadendum?

Respondeo, in simili casu uxori suadendum esse, ut, usque dum Deputati a Magistratu veniant, convocet interim duos, aut tres vicinos pro testibus, sive viros, sive mulieres, juxta Covarruviam *in cap. Relatum. de testamentis.* Vel, si ne quidem id admitteret periculum in mora, curet advenire aliquos domesticos, famulos, aut ancillas: omnes enim tales in eo casu probabilissime sufficient pro testimonio circa ultimam ægrotantis voluntatem ferendo, quamvis hi forent consanguinei uxoris, etiam sorores, ac fratres, quando aliter fieri nequit, vel qui ipsimet per modum legati aliquid ex testamento reportarent. Ita quoad causas pias (inter quas in nostro casu numeratur uxor quatenus pauper) Chlingensperger *lib. 2. Institution. Imper. titul. 10. quæst. 15. & 16.* ac Reiffenstuel *de Testam. §. 2. num. 15. & 16.* modo ceteroquin memorati vocati testes ipsimet verbis, vel signis ex testatore hanc ultimam ejus dispositionem percipiant, nimirum quod eam NB. tamquam pauperem ex amore DEI instituat hæredem &c. Invigilet præterea Confessarius, ut in eo casu etiam socius suus, si quem assumpsit, pro majori securitate huic actui præsens existat: etenim licet ob multas graves rationes summopere suadeatur ut Religiosi se ipsosmet non intrudant ad ferendum in Judiciis simile testimonium; contingere tamen potest, ut charitas ex circumstantiis id suadeat, saltem supposito quod reliqui, qui interfuerunt a Judice tamquam inepti ob alias causas rejicerentur a ferendo testimonio.

Vide itaque Confessarie, quomodo emergente ex improviso simili casu consilium in arena capere queas, suggerendo modum superius in resolutione explicatum. Quod si vir cessante deliquio iterum sese recolligeret, usque dum Deputati a Magistratu adveniant, poterit in illorum præsentia suam mentem de novo per modum testamenti nuncupativi aperire, vel si mavult, & tempus admittit, hanc ultimam suam voluntatem in Scriptis clausam extradere, rogando, ut recipiant ad acta prout praxis extradendi taliter fusius declaratur alibi.

Erhardus maligna vexatur febri, inde ex misericordia receptus ad nosocomium, vocat Confessarium, cui etiam finita confessione confidenter aperit, quod ex labore, & industria sibi comparaverit 200. florenos, domi in quadam cista inveniendos; & quia nullos habet hæredes necessarios, vult, ut post mortem medietas extradatur nosocomio in aliqualem recognitionem; pro altera autem medietate curet Confessarius præter funeralia ordinaria legi Missas pro anima sua. Et ita præfatus decedit ex hac vita. Consanguinei autem, quibus Confessarius hanc ultimam defuncti voluntatem aperit, nolunt dictis adhibere fidem, petentes sibimet ipsi adjudicari hanc summam. Quæritur, an id bona conscientia facere queant? Resp. Si Confessarius, quando Erhardus ægrotus sibi talia oretenus manifestavit, nullum adhuc secum testem assumpsit, non tenentur huic soli adhibere fidem consanguinei, hincque bona conscientia petere queunt a Judice hanc summam, saltem detractis prius expensis funeralium, sibi adjudicari. Ratio patet ex dictis; quia licet testes quoad testamenta, vel legata pia non sint de forma substantiali; requiruntur tamen necessario pro foro externo saltem duo de forma probatoria, si aliunde non constet sufficienter de voluntate testatoris. *

QUÆSTIO IV.

An omnes, præsertim Religiosi, eorumque Novitii, testari possint?

SUMMARIUM.

36. *Possunt omnes homines testari, nisi a Jure prohibeantur.*
37. *Quales a Jure prohibeantur testari?*
38. *Religiosi solemniter professi, nequeunt facere Testamentum.*
39. *Secus de emittentibus Vota simplicia in Societate Jesu.*
40. *Excipiuntur Religiosi, habentes a Papa facultatem testandi, Et Ordines militares.*
41. *An Religiosi possint facere donationem mortis causa?*
42. *Novitii Religionum libere testantur.*
43. *Testamenta Novitiorum, an subsint Decreto Concil. Trid.*
44. *Sententia negativa; unde valeant, quocumque tempore fiant.*

36. CONCL. I. Omnibus hominibus libera facultas est de bonis suis testandi, nisi a Jure prohibeantur. Ita certa, & communis. *Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremæ voluntatis (postquam jam aliud velle non possunt) liber sit stylus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium*, ut dicitur *L. 1. C. de Sacrosanctis Ecclesiis*.

37. Additur tamen limitatio, *nisi a Jure prohibeantur*: Nam inprimis aliqui prohibentur Jure naturali facere Testamentū, eo quod careant usu rationis, uti sunt infantes; item furiosi & amentes, nisi pro tēmpore, quo habent lucida intervalla, *l. Furiosum, C. Qui testam. facere possunt*. Deinde alii testari prohibentur Jure positivo: ut filii, ac filiæ adhuc sub paterna potestate existentes; nisi habeant bona castrensia, vel quasi castrensia. Item impuberes; prodigi a Judice declarati, quibus nempe bonorum administratio est interdicta: surdi & muti simul a natura: Rei criminis læsæ Majestatis, vel proditionis Patriæ, & nonnulli alii, qui referuntur tum *§. 1. ac seqq. Instit. Quibus non est permissum facere testamentum*, tum aliis in locis utriusque Juris. Verum ceteris dimissis, quantum attinet Theologiam Moralem, Quæstio præcipua est de Regularibus, nec non & Clericis Beneficiariis.

38. CONCL. II. Prælati Religiosorum Ordinum, aliique Regulares solemniter professi, non possunt condere Testamentum, & factum ab ipsis est irritum, paucis dumtaxat casibus exceptis. Ita certa, & communis; atque habetur clarissime *c. Quia ingredientibus, 19. q. 3.* juncta *Authent. Ingressi, C. de Sacrosanctis Ecclesiis*, & alibi. Ratio est: quia Religiosi propter solemne votum Paupertatis nihil possident proprium, de quo testari possint; cum omnia sint Monasterii.

39. Dicitur notanter in Conclusione, *Regulares solemniter professi*: Siquidem præter Novitios, de quibus infra, etiam illi, qui in Societate Jesu, finito biennio Probationis, dumtaxat tria Vota substantialia simplicia emiserunt, adhuc retinent dominium bonorum suorum, possuntque postmodum licite ac valide, accedente licentia suorum Superiorum, de eisdem testari; prout habetur ex Bulla Greg. XII. *Ascedente Domino*, & refertur *tom. 2. Bullarii Romani, Constit. 89. dicti Pontificis*.

40. Dicitur ulterius, *paucis dumtaxat casibus exceptis*: Nam hinc excipiuntur illi Religiosi, quibus a Summo Pontifice concessa est facultas testandi: qualis non raro dari solet iis,

qui

qui extra Claustrum obtinent Beneficium Ecclesiasticum, præsertim Episcopatum, aut Cardinalatum. Deinde excipiuntur Religiosi Ordinum Militarium, qui, cum non voveant tam rigidam Paupertatem, sed bona sua retineant, possunt saltem cum licentia Superioris de bonis, & redditibus suis, Testamentum facere. Pirhing *cit. de Testam. n.* 49. Nisi dicere velis, hanc testandi facultatem seu jure, seu consuetudine, concessam esse Religiosis Ordinum Militarium.

41. Addit Sanchez *lib.* 7. *in Decalog. c.* 8. *n.* 11. citans quosdam alios, & sequitur Layman *lib.* 3. *tr.* 5. *c.* 3. *n.* 4. valde probabile esse, quod Religiosus cum Prælati licentia (qui tamen hanc ante mortem Religiosi semper revocare valet) possit etiam mortis causa donationem facere. Idipsum, dummodo res sit modica, admittit Pirhing *loc. cit. n.* 48. quia si res modica sit, ut Prælatus licentiam dare possit donandi inter vivos, cur non etiam mortis causa?

42. CONCL. III. Novitii Religionum libere possunt de bonis suis testari. Ita communis; atque habetur *c. Si quia mulier*, 19. *q.* 3. Ratio est: quia Novitii sunt sui Juris, ac bonorum suorum domini, libera exeundi potestate præditi. Verũ occasione hujus,

43. Quæres, an valeat Testamentum, vel alia quæcumque renuntiatio, aut obligatio facta a Novitio ante duos menses a sua Professione, aut etiam ante ingressum Religionis? Ratio dubitandi desumitur ex Conc. Trid. *Sess.* 25. *c.* 16. *de Regularibus*, ubi statuit in hunc modum. *Nulli quoque renuntiatio, aut obligatio antea facta, etiam cum juramento, vel in favorem cujuscumque causæ piæ valeat, nisi cum licentia Episcopi, vel ejus Vicarii fiat intra duos menses proximos ante professionem, &c. aliter vero facta, sit irrita, & nullius effectus, &c.* Hæc ibi. Et ista quidem procedere de obligationibus, variisque donationibus durante Novitiatu per Novitios factis, certum est. Utrum autem loquantur etiam de Testamentis quæri potest.

44. Resp. breviter: Testamenta, Codicilli, & Donationes mortis causa, sub hoc decreto Conc. Trid. non comprehenduntur; unde valent, quocumque tempore fiant, etiam ante ingressum Novitii in Religionem. Ita Barbosa *in Collectaneis ad cit. c.* 16. *Conc. Trid. n.* 4. citans plurimos alios Doctores, unico solo oppositum tenente. Quinimo Fagnanus *in c. Quia ingredientibus, n.* 17. *de Test.* refert, quod Sacra Congregatio consulta, an Decretum dicti *c.* 16. loquens de renuntiatione, locum habeat in Testamentis, & aliis ultimis voluntatibus, censuit non habere locum. Accedit ratio: quia, ut notat Miranda *in Manuali Prælatorum tom.* 1. *q.* 23. *art.* 4. mens Concilii Trid. solũ fuit, eas renuntiationes prohibere, per quas Novitii depauperantur, ita ut postea egestate & inopia compulsi, cogantur profiteri inviti: hoc autem non contingit in Testamentis, & aliis ultimis voluntatibus; cum ante Professionem semper libere revocari possint; ergo.

QUÆSTIO V.

An Clerici Sæculares Beneficiarii valeant testari?

SUMMARIUM.

45. *Clerici Sæculares libere testantur de Bonis Patrimonialibus, industrialibus & parsimonialibus.*

(f) Tract. 7. Dist. 4. q. 3. n. 25. 26. & 28.

46. *Secus de Bonis mere Ecclesiasticis, spectato Jure communi.*

47. *De his tamen ante mortem elargiri possunt;*

48. *Ac de speciali facultate Summi Pontificis testari.*

49. *Consuetudine acquiri potest facultas testandi ad causas pias.*

50. *An etiam facultas libere testandi ad causas profanas? Sententia negativa.*

(g) Tract. 7. Dist. 4. q. 3. n. 32.

51. *Sententia affirmativa.*

52. *Sententia media, juxta quam*

53. *Consuetudine potest acquiri facultas, ut Clerici de Bonis mere Ecclesiasticis valide testentur ad causas profanas;*

54. *Non vero licite.*

(h) Tract. 7. Dist. 4. q. 3. n. 32. & 34.

55. *Respondetur ad instantias secundæ sententiæ.*

(i) Tract. 2. Dist. 4. n. 25. & 26.

56. *Consuetudo testandi Clericorum, quæ?*

57. *Et quomodo intelligenda, si testentur ad causas profanas?*

58. *Responsio ad fundamenta primæ sententiæ.*

45. CONCL. I. Clerici sæculares, sive Beneficiarii, sive non Beneficiarii, possunt libere testari, etiam ad causas profanas de Bonis suis patrimonialibus, & quasi patrimonialibus, sive industrialibus, quæ suo labore atq; industria compararunt: nec non & de bonis parsimonialibus, quæ parcius vivendo de congrua sustentatione sibi subtraxerunt ex proventibus suorum Beneficiorum Ecclesiasticorum. Conclusio hæc sequitur ex jam supra dictis de Dominio Clericorum, ac probatur iisdem auctoritatibus Juris, & rationibus, quæ ibidem (f) allegatæ sunt; estque satis communis inter Doctores.

46. CONCL. II. Loquendo vero de bonis mere Ecclesiasticis, spectato Jure communi, Clerici Beneficiarii non possunt de iisdem testari, vel disponere mortis causa, etiam ad pias causas; sed ea debent relinquere Ecclesiæ, quæ in talibus bonis succedit. Hæc Conclusio habetur clarissime *c. Ad hæc, de Testam.* ibi: *Clerici de mobilibus, quæ per Ecclesiam sunt adepti, de jure testari non possunt.* Idque tam de immobilibus, quam mobilibus esse intelligendum, declaratur *cap. Relatum*, 12. *eod.* cum concordantiis. Idque merito per SS. Canones statutum fuit, ut Beneficiarii promptiores redderentur ad bona Ecclesiastica superflua majori cum merito in vivis eroganda in pias causas, scientes, nullam sibi potestatem superesse de eisdẽ post mortẽ disponendi; prout notavit Navarrus, & cum ipso Layman *Lib.* 4. *tr.* 2. *c.* 3. *n.* 6. Porro quod spectato Jure communi talia bona penes Ecclesiã remanere debeant, patet ex *c. Cum in Officiis, de Test.* juncto *cit. c. Relatum.*

47. Dicitur notanter I. *Non possunt disponere mortis causa*: Siquidem Clerici, dum sunt in vivis, optimo jure, magnoque cum merito, redditus Ecclesiasticos superfluos in pauperes, aliasque pias causas erogant. Deinde possunt de talibus iidem Clerici, dum sunt in ultima ægritudine constituti, tam pauperibus, locisque Religiosis, quam etiam suis inservitoribus quidpiam elargiri; prout expresse habetur *cit. c. Relatum, v.* 2. *de Testam.* ibi: *Consuetudinis tamen est non improbandæ, ut de his* (bonis mobilibus per Ecclesiam acquisitis) *pauperibus, & Religiosis locis, & illis, qui viventi servierant, sive consanguinei sint, sive alii, aliqua juxta servitii meritum conferantur.*

48. Dicitur II. *Spectato jure communi:* Nam secus est, si quispiam facultatem de talibus bonis testandi obtinuerit a summo Pontifice, qui eam concedere potest, & defacto sæpe concessit. Quinimo Paulus V. in sua Constitutione, quæ incipit, *In eminenti*, die 6. Aprilis, 1606. edita (& refertur *tom.* 3. *Bullarii Romani, Constit.* 18. *dicti Pont.*) omnibus & singulis Curialibus, in ipsa Urbe, & intra decem milliaria (non tamen extra debitam Residentiam) decedentibus, concessit liberam facultatem testandi de quibusvis redditibus Ecclesiasticis, etiam decimalibus Beneficiorum, ac etiam in favorem consanguineorum suorum, & quod hi eisdem ab intestato succedant; prout amplius videre est *in cit. Constitutione.*

49. Deinde Doctores communiter admittunt, consuetudine pariter posse induci facultatem testandi ad pias causas. Siquidem Clerici solo jure Canonico prohibentur condere Testamentum: atqui Juri Canonico per longævam & rationabilem consuetudinem derogari potest; ergo. Unde in locis, ubi viget talis consuetudo testandi, Clericus Beneficiarius valide & licite testabitur ad pias causas.

50. Utrum autem consuetudine induci possit facultas de bonis mere Ecclesiasticis testandi ad causas etiam profanas, major difficultas est. Et quidem talem consuetudinem, seu corruptelam, ac foventem peccatum rejiciunt Tannerus *tom.* 3. *disp.* 4. *q.* 6. *n.* 249. Layman *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 3. *n.* 7. Pirhing *tit. de Test. n.* 42. Ludov. Engel. *part.* 4. *Manualis Paroch. q.* 4. *n.* 26. Navarrus, & alii. Ratio eorum est: quia consuetudo, quæ Legi naturali & Divinæ repugnat, non valet. *arg. cap. ult. de Consuet.* & potius est dicenda *perniciosa corruptela c. Mala Consuet. dist.* 8. Atqui talis censetur esse præsens consuetudo, quia, ut dictum superius (g) omnes Doctores fatentur, Beneficiarios mortaliter peccare, si redditus mere Ecclesiasticos notabiliter in causas profanas expendant, sicque consuetudo hoc permittens, erit nutritiva peccati.

51. Econtra Augustinus Barbosa *lib.* 3. *Juris Ecclesiastici universi, cap.* 17. *n.* 67. *&* 68. putat consuetudine induci posse, quod Clerici de talibus fructibus Beneficiorum suorum in usus non pios licite testari possint: citatque inter alios primo loco pro hac sententia Covarruviam (sed male, ut ex hujus verbis *n. seq.* referendis liquet) quam probare nititur ex eo, Tum

Tum quia nonnumquam solet dare licentiam testandi de hujusmodi bonis: sed quæ sunt acquisibilia privilegio, sunt pariter acquisibilia consuetudine. Tum quia neq; Romani Pontifices nostris temporibus, neque Jura hactenus istam consuetudinem improbarunt: quod utique (ait) fecissent, si intellexissent, consuetudinem hanc animas illaqueare, & Clericos sic disponentes in peccato mori.

52. Tertia, & inter utramque præfatam media, ceterisque probabilior sententia tenet, ejusmodi consuetudinem validam quidem esse, adeo ut Judex relicta hæredibus institutis adjudicando, & ipsi hæredes recipiendo, in conscientia tuti sint; non tamen licitam, sed Clericos ad profana de bonis mere Ecclesiasticis disponentes peccare. Ita Lessius *l.2.de just.& jure*, *c. 19. n.44.* Zoesius *tit.de Test.n.7.* Covarruvias *c.7.de Testam.n.23.* pluresque alii ab his relati. Et notandum, quod, quamvis Covarruvias *citat. n. 23. & seqq.* ad longum probare nitatur ejusmodi consuetudinem esse validam: idem nihilominus *loc.cit. ad finem, n.27.* expresse moneat, disputationem suam eo animo, præsertim a Clericis recipi debere: *ut sit illis satis, culpa mortalis criminis esse eos infectos, si male præter usum necessarium, & pias largitiones, illos* (redditus superfluos) *distribuere non vereantur*.

53. Et quidem, quod ejusmodi consuetudo sit valida, probatur ex eo: quia Clerici de talibus bonis valide, quamvis non licite, disponunt in vita ad causas profanas; ergo idē post mortem fieri potest accedente ejusmodi longæva consuetudine. Probatur consequentia. Tum quia solo Jure Ecclesiastico Clerici de talibus testari prohibentur: atqui Juri Ecclesiastico per consuetudinem contrariam derogari potest. Tum quia consuetudo illa valide testandi non est irrationabilis, immo (ut notat Zoesius ibidem) fundatur in publica Reipublicę tranquillitate, quę alias sępe turbaretur, si ejusmodi Testamenta non tenerent. Nam cum Clerici libere testantur de bonis suis patrimonialibus, industrialibus, & parsimonialibus, ut dictum *n. 45.* & habet recepta Doctorum sententia; ab eisdem vero, post mortem illorum Clericorum, bona mere Ecclesiastica superflua absque litigio cum heredibus instituendo discerni vix possint: hinc consuetudo illa deservire poterit ad pręscindendas innumeras lites cum hæredibus talium Clericorum ceteroquin multipliciter instituendas, sicque ad publicam Reipublicæ pacem.

54. Ceterum quod Clerici de bonis mere Ecclesiasticis ad profana disponentes peccent, sequitur ex jam supra dictis (h) cum ipsi Jure non solum Ecclesiastico, sed etiam supposita, & per Beneficiarium acceptata Ecclesię & Fundatorum intentione, ex virtute Religionis, adeoque Jure naturali, & Divino, teneantur redditus superfluos in causas pias erogare: atqui contra Jus naturale ac Divinum nulla valet consuetudo. Accedit: quia, ut argumentantur Lessius, & Layman, omnes Doctores fatentur, Beneficiarios graviter peccare, si Ecclesiasticos proventus superfluos in usus profanos expendant in vivis; ergo multo magis, si de eisdem taliter testentur: nam semper minus concessū fuit Clericis Beneficiariis, de talibus bonis condere Testamentum, quam disponere inter vivos.

55. Nec urget instantia Barbosæ, nempe quod Papa quandoque concedit licentiam libere testandi de talibus bonis. Nam in primis hujusmodi licentia est strictę interpretationis, utpote a jure communi exorbitans, sicque non extendenda ad alios casus non expressos *arg. c. 1. de Filiis Pref. in 6.* Deinde dictum illud, *acquisibilia privilegio sunt etiam acquisibilia consuetudine*, non esse universaliter verum, præsertim si consuetudo illa sit irrationabilis, aut a Jure reprobata, notant Fagnanus *in c. Cum contingat, n.8. & 11. de Foro competenti*, & Layman *l.1. tr.4. c. 24. n.9.* & alii passim. Insuper, *Cum Beneficiorum Ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Romanum noscatur Pontificem pertinere*, ut habetur *c. Licet, de Præbendis, in 6.* non mirum, quod ipse circa eorumdem bona possit gravibus de causis aliud ordinare, qui circa ipsa etiam Vota, & Juramenta (non obstante, quod supposita semel voventis, vel jurantis intentione, obligent ex virtute Religionis, Jureque naturali ac Divino) justis intervenientibus causis dispensare potest, modo alibi (i) jam declarato.

56. Dum autem allegatur consuetudo, simulque conniventia Summi Pontificis, Resp. opponendo illud vulgatum dictū *c. Cum jam dudum, de Præbendis*: *Multa per patientiam tolerantur, quæ si deducta fuerint in judicium, exigente justitia non debent tolerari*. Deinde de ejusmodi consuetudine sufficienter constare non videtur: nam Clerici majorem suæ conscientiæ, profectusque spiritualis curam gerentes, passim testantur (in locis, ubi viget testandi consuetudo) ad pias causas, immo nonnulli eorum præsertim Episcopi, specialem petunt a Summo Pontifice licentiam testandi.

57. Alii vero, dum testantur ad causas profanas, ad eas disponunt de bonis suis patrimonialibus, industrialibus, vel parsimonialibus, magno labore per vitæ decursum acquisitis, & de quibus possunt libere disponere: simulque in Funeralia, Missas, eleemosynasque (sub his etiam computando Legata pauperibus consanguineis relicta) tantum relinquere solent, donec suę conscientiæ obligationis satisfactum rationabiliter judicent: immo ut hoc eo securius fiat, in nonnullis Diœcesibus, ubi consuetudo facultatem testandi Clericis tribuit, etiam Ordinarii loci expressus consensus desuper requiritur. Quod si unus, vel alter (quod non facile præsumendum) secus egerit, inde non illico colligi poterit consuetudo testandi de bonis mere Ecclesiasticis ad causas profanas, cum hæc non nisi a majore parte Communitatis introduci valeat.

58. Ad fundamenta prioris extremæ sententię *n.50.* adductę, in eo consistentis, quod si Clerici taliter testando peccent, hoc ipso consuetudo illa sit invalida, cum foveat peccatum. Resp. negando consequentiam, cum sua probatione: quia, ut recte notat citatus Zoesius, hominis est hoc vitium, non rei, aut consuetudinis: unde abusus licentiæ, quā Clerici ex longævā consuetudine acquisierunt ad testandum, potestque rectissime practicari testando ad pias causas, non ponit juris iniquitatem. Et patet hoc in simili: nam Clerici in vita valide de talibus bonis mere Ecclesiasticis disponunt ad causas profanas, neque tamen hæc licentia censetur fovere peccatū ex eo, quod illicite id faciant. Idque non alia de causa, nisi quia vitium hoc non vi dictæ licentiæ, sed ex ejus dumtaxat abusu proficiscitur.

* APPENDIX.

Seu Quæstio Additionalis.

An, & de quibus rebus Conjuges ex hac vita decedentes testari queant? Item de qualibus Bonis superstites relicti vidui, vel viduæ?

VOlui hanc quæstionem prioribus annectere, non quidem eo fine, ut Confessarii ex professo sese confectioni testamentorum immisceant (quod absit) sed potius, ut, si subinde consilium dare charitas, & alię circumstantiæ apud ægrotos suadeant, addiscant cauti & circumspecti esse, ne per malum consilium causa sint, ut deinde totum Testamentum & optima Testatorum voluntas ab impugnantibus invertatur. Porro duo hic moventur dubia, quæ ad invicem confundi non debent: nā *quoad primum* examinatur, an & qualiter maritus e. g. si præmoriatur uxori, vel vice versa uxor, si præmoriatur marito, ante discessum suum ex hac ad alteram vitam condere queat testamentum? *Quoad secundum* vero dubium inquiritur, an & de quibusnam Bonis ipsimet, decedente consorte, superstites viduus aut vidua illud ipsum testamentum facere possint, sive liberi adsint, sive non? Quoad primum dubium sit

Concl. I. Num, & qualiter conjux ex hac ad alteram vitam decedens possit ante mortem suam facere testamentum, ante omnia desumi debet ex pactis dotalibus (vulgo Heyraths, Geding, oder heyraths not &c.) quæ inspici debent, si tamen aliqua per modum contractus inter vivos fuerint ante initum matrimonium erecta. Ita communis, & ratio est: quia vi talis contractus dotalis erecti altera compars superstes acquirit jus, adeoque nequit ex hac vita decedens in superstitis præjudicium quidpiam sine ejusdem consensu disponere: quod bene notent Confessarii forsan a morituris circa ultimam dispositionem consulti, nec cæco modo suadeant aliquam ultimam dispositionem etiam ad causas pias, antequam prius informati sint, an & qualia pacta dotalia fuerint tempore matrimonii erecta, ut sic talis dispositio non fiat in præjudicium juris tertii; alias merito invalidanda.

Concl. II. Si nulla pacta dotalia fuerint erecta, vel saltem in ipsis nulla facta sit mentio quoad Bona paraphernalia, tunc libere de ipsis conjux ex hac vita decedens, sive fuerit maritus,

sive

sive uxor, potest disponere mortis causa, dummodo non fiat hęc dispositio in tanta quantitate, ut liberi, aliive necessarii hæredes, si qui extent, priventur sua legitima, quæ legitima computari debet ex omnibus Bonis decedentis,& quam volumus semper salvam intelligi. Ita denuo communis, patetque ratio ex natura Bonorum paraphernalium: & quoniam acquæstus, seu illa lucra, quæ constante matrimonio communi labore, ac industria utriusque conjugis acquiruntur, merito Bonis paraphernalibus annumerari possunt, hine pariformiter de illis discurrendum, quod nimirum conjux decedens de sua medietate ante mortem libere valeat disponere, nisi aliter fuerit ordinatum per pacta dotalia, vel specialia locorum statuta: nam mulier e. g. tantum de Jure Canonico *c.* 10. *de consuet.* excluditur a medietate Bonorum, quia commisit adulterium: ergo a sensu contrario, si illud non commisisset, neque excluderetur a medietate. Quoad Bavariam videatur intimus Bavariæ Cancellarius Schmid in suis Commentariis *Tit.* 1. *Juris Bavarici art.* 1. *n.*40. *& seqq.*

Concl. III. Conjux ex hac vita decedens etiam ante mortem potest testari quoad Bona sua dotalia, seu contradotalia, saltem si nulli extent hęredes necessarii, ac dummodo non fuerit aliter dispositum in pactis dotalibus. Ita sub his terminis, quantum mihi constat, denuo communis: & ratio est; quia alias, si talis conjux decederet ab intestato, hæc Bona post mortem in simili casu devenirent ad hæredes non necessarios defuncti, adeoque ante mortem suam de iis poterit libere facere testamentum. Illud tamen in Bavaria specialiter advertat similis Testator, quod suam compartem in hac vita adhuc relictam nequeat usufructu ex dote vel contradote, quamdiu vivit superstes, privare; quoniam ususfructus dotis vel contradotis in Bavaria semper superstiti conjugum, et si nulla desuper erecta fuissent pacta dotalia, debetur per reliquum tempus vitæ suæ, ac primum post mortem superstitis restituitur illi, qui institutus fuerat hæres, uti habetur *Tit.* 1. *Juris Bavarici art.* 1. 3. *&* 4.

Dixi notanter: *Conjugem decedentem ex hac vita posse testari de Bonis dotalibus &c. saltem si nulli extent hæredes necessarii*; nam si tales adessent, major circa dotalia, (posito, quod dos foret profectitia, id est a Patre vel Avo descendens) esset difficultas; ubi Doctores inter se non conveniunt, uti videri potest apud Fachinæum *l.* 3. *Controvers.* 71. sicque simile testamentum expositum foret periculo multarum litium, si hæredibus necessariis circa dotem profectitiam tantummodo legitima relinqueretur, & residuum de dote ista extraneis legaretur. Atque hęc quoad resolutionem primi dubii, circa quæ Bona decedens ex hac vita disponere queat, dicta sufficiant: loquendo autem circa secundum dubium de Bonis superstitis conjugis,

Quær. I. Circa quæ ex conjugibus superstes viduus facere possit aliquod testamentum vel legatum? Resp. denuo pręscindendo a specialibus pactis dotalibus, & insistendo præcise juri communi, mortua prævie uxore, superstes viduus salva legitima hæredum necessariorum libere testari potest. I. De suis Allodialibus, quæ vel jam intra sua patrimonialia numeravit ante matrimonium, vel in matrimonio ex hæreditate, aliove titulo ipsum solum respiciente acquisivit. II. Quoad contradotem, si antea aliquam attulit, quæ post mortem uxoris libere redit ad eumdem. III. Quoad fructus; quos ex allata dote ante mortem uxoris obtinuit; nam hi fructus debentur marito etiam quoad proprietatem ob onera prius in matrimonio supportata. IV. Quoad donationes sibi ab uxore tempore matrimonii factas,& ejusdem morte confirmatas modo superius allegato. V. Quoad acquæstus seu lucra constante matrimonio adepta, saltē quoad eam partem, quæ ejusdem industriæ ac labori correspondet: in dubio autem lucra illa potius ad virum, quam mulierem spectare præsumuntur. *L. Quintus Mutius. ff. de donat. inter Virum & Uxorem.*

Quær. II. Circa quæ testari possit, si mortuo prævie marito superstes sit vidua? Resp. mortuo prævie marito superstes vidua (salva prolium legitima) libere testari potest, vel legare. I. Quoad paraphernalia omnia in genere loquendo; magis autem de aliquibus in specie discurrendo. II. Quoad Morgenaticam, quæ est donatio illa, quam mulier altero nuptiarum die acquisivit in remunerationem allatæ virginitatis. III. Quoad sponsalitiam largitatem, sub qua conformiter dictis intelliguntur illa munera, quæ mulier accepit a viro ante matrimonium intuitu ejusdem. IV. Quoad Bona constante matrimonio per propriam industriam acquisita, e. g. si sciverit uxor artificiose acu phrygia pingere, unguenta conficere, obstetricem agere, &c. V. Quoad medietatem acquæstuum communi industria ac labore acquisitorum, saltem ubi vi opificii inter conjuges censetur intercessisse tacitus contractus societatis; uti apud Cerevisiarios, Pistores, Laniones: hæc enim omnia hujusque enarrata merito computantur inter Bona sua propria. VI. Etiam quoad Bona dotalia, saltem quando non amplius existit hujus viduæ Parens, vel Avus, supposito, quod dos ab eo alias provenerit. Tandem VII. Quoad monilia, vestes sericas uxori comparatas, aliaque munera 500. solidos non excedentia, & a viro tempore matrimonii donata, ac ipsius morte confirmata. Ratio generalis est; quia de Jure communi horum omnium Bonorum habet dominium, adeoque etiam de his libere disponere valet, ubi non potest ostendi, quod aliquo Jure prohibeatur. Plura adhuc videri poterunt alia specialia in Jure Bavarico. *Tit.* 1. *art.* 2. 3. *&* 4. & apud insignem ejusdem commentarium Schmid ibidem.

QUÆSTIO VI.

De Codicillis, Legatis, & Fideicommissis.

SUMMARIUM.

59. *Codicillus, quid?*
60. *Et quomodo fieri possit?*
(k) Quæst. 3. n. 1. 21. & seqq.
61. *Codicilli, ad quid inserviant?*
62. *Clausula Codicillaris quomodo apponatur?*
63. *Et multiplex ejus effectus.*
64. *Legatum, quid?*
65. *In testamento minus solemni ad causas pias, valent Legata profana.*
66. *Corruente Testamento minus solemni ad causas profanas, non corruunt Legata pia.*
67. *Solvitur instantia.*
68. *Fideicommissum exæquatur Legato.*

59 Codicillus dicitur, quasi *parvus Codex*; & in proposito aliud non est, quam ultima cujusspiam voluntas absque hæredis institutione. Unde Codicillus est quasi imperfectum Testamentum: tum quia non requiruntur solemnitates Testamenti: tum quia Codicillo hæreditas directe dari non potest, nec etiam auferri.

60. Porro Codicillus fieri potest sive in scriptis, sive etiam nuncupative, seu oretenus: ad ejus tamen valorē requiruntur, & sufficiunt quinque testes, sive masculi, sive feminæ; qui etiā se subscribere debent, si Codicillus fiat in scriptis, quamvis sigilla apponere non sit necesse. *L. ult. C. de Codicillis*: Et hoc intelligendum, si fiat ad causas profanas: nam Codicillus ad causas pias factus, non requirit tantas solemnitates, prout in simili de Testamentis ad pias causas superius (K) dictum est.

61. Inserviunt autem Codicilli præcipue ad Legata, & Fideicommissa, atque Donationes mortis causa faciendas, utpote quæ per Codicillum fieri possunt. Juvant etiam ad Testamentum declarandum, atque immutandum salva hæredis institutione, eique addendum. Quinimo quando Testamentum habet insertam clausulam Codicillarem, si ipsum ob defectum alicujus solemnitatis non potest valere ut Testamentum, valebit tamen ut Codicillus.

62. Et quidem frequenter Testatores in suis Testamentis apponere solent clausulam Codicillarem, idque vel expresse, dicendo: *Si hæc dispositio mea non valet vi testamenti, volo ut valeat vi codicilli.* Vel tacite, ac virtualiter, dicendo: *Si hæc dispositio non valet ut testamentum, valeat modo, quo secundum Jura potest, meliori.*

63. Neque inaniter isthæc clausula Codicillaris apponitur, utpote cujus effectus non sunt exigui. Siquidem ejusmodi Testamentum, si vel ab initio habeat defectum, vel eum ex post facto acquirat, ita ut non possit valere per modum Testamenti solemnis, valebit saltem per modum Codicilli dummodo adfuerint Testes sufficientes ad Codicillum. Unde quamvis in tali Testamento minus solemni institutio hæredis irrita sit, ac proinde hæres ab intestato succedat, tamen tenetur is hujusmodi Testamentum quoad omnia alia adimplere, solvendo sci-

scilicet Legata, Fideicommissa, & hujusmodi. Sunt & alii effectus clausulæ Codicillaris, verum de iis Jurisperiti.

64. CONCL. II. *Legatum est donatio quædam a defuncto relicta, ab hærede præstanda*. Ita habetur §. 2. *Instit. de Legatis*. Dicitur, *donatio quædam*: quæ particula stat loco generis. Additur deinde, *ab hærede præstanda*: per quod differt Legatum a Donatione mortis causa: quæ non necessario fit ab hærede, cũ possit fieri, ac plerumque fiat ab ipsomet donante, quamvis ante mortem ipsius non confirmetur, sed revocari possit.

65. Quæres, an Testamentum minus solemne ad causas pias factum, valeat etiam quoad Legata profana; & econtra corruente Testamento profano, corruant pariter Legata pia inserta? Resp. I. Testamentum minus solemniter factum principaliter ad pias causas, valet etiam quoad Legata profana in eo contenta. Ita Covarruvias c. 11. *de Testam. n.2.* Lessius *lib.2. c. 19. n. 9.* Engel *tit. de Testam. n. 19.* & communis, paucis exceptis. Ratio est: quia *accessorium naturam sequi congruit principalis. Reg.46. Juris in 6.* atqui Testamentum valet in dato casu; ergo & Legata inserta, cum sint quid accessorium, quamvis ceteroquin profana.

66. Resp. II. Econtra vero Testamento ad causas profanas corruente ob defectum solemnitatum, non idcirco corruunt inserta Legata pia, sed valent. Ita cit. Covarruvias *n. 4.* Lessius *n. 9.* Engel, & alii; idque merito tenendum favore causæ piæ (*nam summam esse rationem, quæ pro religione facit*, habetur *l. Sunt personæ, ff. de Religiosis & sumptibus funerum*) simulque ob remedium animæ Defuncti.

67. Neque urget allata regula, *Accessorium, &c.* Nam inter alias limitationes ea non procedit, quando in accessorio reperitur specialis ratio, quæ non reperitur in principali, propter quam illud corruente principali sustineatur: prout in proposito est favor religionis, atque remedium animæ Defuncti.

68. CONCL. III. *Fideicommissum* dicitur illud relictum, quod fidei committitur hæredis, ab eo dandum alicui alteri. Sic fit, cum Testator dicit: Hæres, fidei tuæ committo, ut post aditã hæreditatem ex ea tantam, aut tantam partem, vel hoc aut illud prædium, huic consignes, idque vel statim, vel post mortem tuam, &c. Porro hæres sic Fideicommisso gravatus, appellatur *Fideicommissarius*. Quoad alia vero de Fideicommissis eodem ferme modo est discurrendum, sicuti de Legatis; nam, ut *L. 1. ff. de Legatis*, habetur, *Per omnia exæquata sunt legata Fideicommissis*.

QUÆSTIO VII.

De Institutione Hæredum, Falcidia, Trebellianica, & Successionibus ab intestato.

SUMMARIUM.

69. *Hæres necessarius, & non necessarius, qui?*
70. *Hæredis institutio est fundamentum totius Testamenti.*
71. *Qui possint institui Hæredes?*
72. *Quid de FF. Minoribus de Observantia, & Capuccinis?*
73. *Hæredibus necessariis debet relinqui Legitima, & quomodo?*
74. *Legitima portio, quæ?*
75. *Ea non habet locum in Regnis, Ducatibus, &c.*
76. *Hæredi non necessario instituto, quantum relinquendum?*
77. *Falcidia quid? & unde sic dicta?*
78. *Trebellianica, quid?*
79. *An sit obligatio faciendi Testamentum?*
80. *Hæredes ab intestato, qui, & quando succedant?*
81. *Ordines succedentium ab intestato, qui?*
82. *Fiscus, an computandus inter ordines succedendi ab intestato?*
83. *Formula faciendi quodcumque Testamentum practice.*

69 ADvertendum, quod hæres alius sit necessarius, alius non necessarius. *Hæres necessarius* dicitur, quem Testator in portione legitima instituere cogitur, nisi justã exhæredandi causam habet. Tales hæredes necessarii sunt Descendentes in linea recta, nempe Filii, Filiæque, Nepotes, Pronepotes, ex legitimo Matrimonio procreati. His autem deficientibus hæredes necessarii sunt Ascendentes in linea recta, nempe Pater, Mater, Avus, Avia, ita tamen, ut, si adsint Descendentes seu Liberi, nihil de jure debeatur Ascendentibus pro legitima, *text. clar. Aut. de Hæredibus ab intestato, §. 1. Collat. 9. Hæredes non necessarii* sunt reliqui omnes præter enumeratos; sive, qui Testatori non sunt conjuncti in linea recta. Unde sequitur, quod Frater aut Soror de jure non sit obligatus ad instituendũ pro hærede suos Fratres, aut Sorores, eorumve Filios, neque ad relinquendum eisdem legitimam: quod a fortiori extendes ad ceteros Consanguineos, vel Affines. Hoc prænotatq, sit

70. CONCL. I. Institutio hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius Testamenti. Ita habetur in Jure Civili variis in locis; ut §. *Ante hæredis, Instit. de Legatis* & *l. Proxime, ff. De iis, quæ in testam. delentur*, & alibi. Hinc non valet Testamentum, præsertim ad causas profanas (nam de Testamentis ad causas pias, utpote in quibus sufficiunt solemnitates Juris naturalis, Lessius *l.2. de just. & jure c. 19. n.8.* citans Julium Clarum, tenet oppositum) in quo nemo hæres instituitur; quamvis secus sit dicendum de Codicillo.

71. CONCL. II. Omnes homines, non tantum singuli ac privati, sed etiam Communitates, Monasteria & Collegia, hæredes institui possunt, nisi specialiter a jure prohibeantur. Ita communis.

72. Porro præter alios, qui de Jure communi ob certas causas, vel delicta, prohibentur hæredes institui, de quibus Juristę, vi suæ Regulæ, ac Professionis, non possunt institui hæredes in testamento Fratres Minores de Observantia, atque Capuccini, adeo ut nec eorum Monasteria in communi valeant institui; prout declaravit Clemens V. *in Clem. Exivi, de Verborum significationibus*. Quo tamen non obstante, consideratis eorum necessitatibus, certisque moderaminibus observatis, potest eisdẽ quidpiam in Testamento relinqui per modum Legati, uti declaravit Nicolaus III. *c. Exit. de Verb. signif. in 6.* Dummodo non dimittatur eis valor ipsius hæreditatis, vel tanta ejus pars quasi sub modo & forma Legati, quod præsumi posset, hoc in fraudem fieri; prout limitat cit. Clemen. V.

73. CONCL. III. Hæredibus necessariis debet in Testamento relinqui portio legitima, & quidem titulo honorabili institutionis, sive jure hæreditario, atque sine ullo apposito gravamine: adeo quidem, aut alioquin talia gravamina habeantur pro nõ appositis, vel hæredibus necessariis competat actio ad petendum complementum legitimæ, si in minori quantitate, quã legitima portione, hæredes instituantur; vel ad omnino rescindendum Testamentum, si nullla apposita justa causa exhæredandi penitus fuerunt præteriti, ac nihil ipsis Jure Institutionis relictum. Ita habetur tum in Jure Civili, *Auth. Ut cum de appellatione, §. Aliud quoque, Collat. 8.* cum concordantiis, quas citat Layman *l. 3. tr. 5. cap. 5. n. 11.* tum in Jure Canonico *c. Raynutius de Testam.* ubi dicitur, quod *Legitima portio est debita jure naturæ*.

74. Circa quod notandum, quod legitima portio Descendentium sit triens (id est, tertia pars totius hæreditatis) si non sint plures Liberi, quam quatuor: semis autem (seu media pars totius substantię) si sint plures Liberi, quam quatuor. Loquendo vero de Ascendentibus, legitima Ascendentium semper est triens, sive tertia pars totius hæreditatis. Ubi per hanc intelligitur tota ea substantia, quæ solutis omnibus debitis, atque funeralibus pro Defuncto peragendis, post mortem Testatoris remanet.

75. Verumtamen ea, quæ nunc dicta sunt de portione Legitima Liberis danda, locum dumtaxat habent in bonis privatis, non item in Regnis, Ducatibus, & Comitatibus Magnatum: talia enim bona in plerisque Provinciis ad Primogenitũ pertinent, assignata tamen aliis Liberis sufficienti sustentatione, pro conservanda dignitate status & familiæ suæ.

76. CONCL. IV. Quod si in Testamento instituatur hęres non necessarius, debet ei saltem quarta pars totius hæreditatis seu substantiæ libera remanere, ut sic onera hæreditaria sustinere valeat: alioquin si tam multa a Testatore facta sint legata, vel donationes mortis causa, ut hæredi non remaneat quarta pars totius hæreditatis, licebit eidem detrahere Falcidiam; aut si gravetur tam magnis multisque Fideicommissis, ut eidem non remaneat quarta pars hæreditatis libera, detrahet Trebellianicam. Ita habetur in Jure Civili variis in locis, ut *L. 1. & seqq. ff. ad S. C. Trebellianum*, cum concordantiis.

77. Porro per *Falcidiam* intelligitur quarta pars omnium bonorum, quæ aderant tempore mortis Testatoris, ded ucto tamen prius ære alieno, atque expensis funerum, quam licet detrahere hæredibus institutis (servata tamen proportione) a singulis legatis, si tam multa sunt legata, ut dicta quarta pars

eisdem non remaneat libera, donec ista compleatur. Et hujusmodi quarta pars appellatur *Falcidia*, a suo auctore *Falcidio* Tribuno plebis, qui primus legem tulit (quæ ex suo nomine *Lex Falcidia* nuncupatur) ut quarta pars semper superesset ac remaneret hæredibus in Testamento institutis.

78. *Trebellianica* ferme coincidit cum Falcidia, nisi quod hæc respiciat Legata, illa vero Fideicommissa, a quibus detrahitur. Siquidem Trebellianica detrahitur a Fideicommissis, si tā multa, vel gravia facta sint a Testatore, ut hæredibus non remaneat quarta pars omnium bonorum, post debitorum, ac funeralium solutionem testantium libera, & absque ullo onere, donec dicta quarta pars remaneat libera hæredibus institutis. Et dicitur *Trebellianica*, à suo auctore *Trebellio* Consule, à quo Senatus Consultum Trebellianū prodiit, hoc ipsū disponens.

79. Quæres, an sit obligatio aliqua faciendi Testamentum? Resp. breviter, neminem quidem in Foro conscientiæ per se obligatum esse ad condendum Testamentum, sed interdum per accidens talem adesse obligationem, ne alioquin lites, aut alia incommoda oriantur. Layman *lib. 3. tract. 5. cap. 3. n. 10.* & alii.

80. CONCL. V. Quando nullum omnino factum est Testamentum, aut illud ex quodam defectu irritum fuit, & cassatū, tunc tali Defuncto succedunt Hæredes ab intestato; id est, illi, qui secundum Jura succedunt, quando nullum factum est Testamentum. Ita communis, & patet ex utroque Jure.

81. Diversi autem sunt ordines Succedentium ab intestato, quorum prior semper posteriorem excludit. Primus est Descendentium, seu Liberorum. Quod si vero unus ex Liberis defunctus sit, & reliquerit Nepotes, tunc hi personam patris repræsentant, & in ejus locum succedunt; ac proinde in divisione hæreditatis cum Patruo suo, aut filiis ejus, succedunt non in capita, sed in stirpes, §. *Cum filius, Instit. de Hæreditatibus quæ ab intestato &c.* & alibi. Secundus ordo est Ascendentium, seu Parentum (cum quibus tamen simul vocantur, seu ad hæreditatem admittuntur, fratres & sorores duplicis vinculi, hoc est, ex eodem patre & matre cum defuncto geniti: *Authent. De hæredibus ab intestato, Collat. 9.*) &, amplius non extantibus Parentibus, Avorum. Tertius est Collateralium, id est, Fratrum Sororumque, & hisce deficientibus, aliorum Consanguineorum propinquorum. Et quartus, Conjugum inter se.

82. Tandem his omnibus deficientibus succedit Fiscus: quamvis nonnulli merito non computent Fiscum inter ordines succedendi ab intestato, eo quod ceteris deficientibus capiat bona, non jure successionis hæreditariæ, sed potius jure Regalium, tamquam vacantia. Sed de hoc plura Juristæ.

*APPENDIX,

Ac Quæstio Additionalis ultima.

Quomodo practice fiat aliquod Testamentum, & qualiter tradatur ad Acta?

EQuidē pars aliqua hujus appendicis jam reperitur in quarta Editione, quia tamen plura adhuc utilia subjuncta sunt, ponitur hic ex integro.

Quær. I. Quomodo fiat practice aliquod Testamentum? Resp. modo sequenti, qui mutatis mutandis poterit deservire pro aliquo Formulari, Nimirum:

In Nomine Sanctissimæ, & Individuæ Trinitatis &c.

Serio revolvens animo, hominibus infallibiliter statutum esse semel mori, seriaque mente recogitans, diem æque incertum esse, ac horam mortis, liberrima voluntate, & plene capax rationis de bonis meis ultimam dispositionem, seu testamentum feci, ut sequitur:

Inprimis, *& ante omnia animam meam offero Creatori suo omnipotenti DEO, humillime, & instantissime rogando, ut per infinitam suam misericordiam, per merita, & Passionem Domini Nostri JESU Christi eamdem pretioso sanguine redemptam hæredem facere velit Regni Cœlestis.*

Secundo: *Quoniam Corpus humanum a limo terræ formatum pulvis est, ab anima separatum in pulverem revertetur; hinc etiam corpus illud consigno terræ, volendo, ut terræ mandetur absque speciali pompa, conformiter tamen meo statui apud NN.* (hic specificetur locus sepulturæ, maxime si eligatur aliqua sepultura extraordinaria) *ordinando præterea, ut celebretur in bonum animæ meæ dies Depositionis* &c. NB. addatur, an desideret etiam diem septimum, trigesimum, vel aliud officium; Item, quot Missas quolibet ex his diebus: posset quoque denominare stipendium pro qualibet Missa.

Postmodum sequuntur Legata pia, & profana, si qua inserere intendit, prout hic aliqua apponuntur: Exempli gratia.

Tertio: *Specialiter lego trecentos florenos pro sexcentis Missis in bonum animæ meæ celebrandis, medium florenum determinando pro qualibet Missa.* NB. Si quos specialiter velit, qui suas Missas legant, nominet eosdem.

Quarto: *Sorori meæ pro memoria & in aliqualem recognitionem benevolentiæ mihi sæpius exhibitæ lego octo, quos habeo, annulos aureos.*

Quinto: *Confraternitati N. dentur centum floreni per modum legati.* Et tali modo possunt subjungi adhuc plura alia. Quod si vero nulla alia supersint, ponatur

Sexto, *Cum agnoscam, ante omnia ad valorem testamenti tamquam fundamentum ejusdem requiri Institutionem hæredis; hinc pro universali bonorum meorum hærede honorabili titulo institutionis denomino & instituo N.* Hic specificatur hæres, & si placet, adjicitur certa conditio, ubi de adjectione conditionum videre poteris Jus Canonicum in 3. *Decret. de testam.* §. 13. n. 437. *& seqq.*

Ultimo: *Tandem, ut hæc mea ultima voluntas eo citius optatum finem obtineat, pro Executore ejusdem denomino N.* (hic exprimit illum, quem vult habere specialem Executorem; alias vero, si nollet assumere specialem, hoc punctum non foret necessarium *eique viginti florenos* (si tamen aliquid Executori dare velit) *in aliqualem recognitionem laboris in se suscipiendi assigno. Et ita demum, reservata mihi libera potestate mutandi, augendi, minuendi, addendi &c. finio, uti incepi, hoc meum testamentum in Nomine Sanctissimæ, & Individuæ Trinitatis, quod pro majori robore propria manu scripsi, & Sigillo meo munivi.*

Volo autem, ut, si hæc mea ultima dispositio non valeret tanquam testamentum, saltem valeat tamquam Codicillus, aut donatio mortis causa, vel alio quocumque modo meliori, quo de Jure, Statuto, vel consuetudine valere potest. Actum die Mense Anno

NB. Annotantur locus, dies, mensis, & annus, quibus conditum est testamentum, atque se subscribit testator, aliaque observantur, quæ tam hic, quam in Jure Canonico fusius fuere adducta.

Quær. II. Qualiter testamentum practice semel factum tradatur ad Acta, ut exinde securius ibidem subsistat contra impugnantes valorem ejusdem?

Ante responsionem suppono, quod, etsi testamentum, quod factum est ad causas pias, non indigeat multis, dummodo constet de testatoris voluntate, e.g. per subscriptionem propriam cum sigillo, si habeatur, & pro adhuc majori securitate, ac probatione per duos testes subscriptos; nihilominus magno opus sit labore, & circumspectione, si quodpiam testamentum condatur solemne, in quo hæres est causa profana; cum conformiter dictis quæstione prima hujus distinctionis plures conditiones ad simile testamentum solemne requirantur, ex quibus facile aliqua potest deficere, sicque valor testamenti periculo impugnationis subjacere. Quare communiter suadent Doctores, ut pro majori securitate tale testamentum scriptum, prætermissis aliis solemnitatibus, potius tradatur ad Acta, apud quæ eodem gaudet privilegio, ac si foret solemne. Quomodo autem hæc extraditio fiat, indagatur in præsenti: ad quod Resp. Extraditionem testamenti ad Acta fieri modo sequenti. Si Testator adhuc sit sanus, ipsemet personaliter Judicem, seu Magistratum adeat, extradendo huic suam ultimam voluntatem clausam, & rogando, ut auctoritate Judicis sustineatur, sibique Recepisse consignetur. Quodsi Testator domi ægrotus decumbens, aliamve ob causam Judicem accedere nequeat, eumdem mediante aliquo Procuratore, aliove prudenti homine requirat, ut vel ipsemet ad domum ægroti dignetur venire, vel saltem alios suo nomine deputare, qui testamentum ad Acta recipiant. Venientem autem Judicem, seu Deputatos cum debita reverentia excipiat, eisque testamentū, & quidem clausum ac obsignatum, si inibi contenta celare cupit, extradat, dicendo, quod in hac charta contineatur sua ultima dispositio, liberrime, & pleno intellectu facta, roget proin, ut ad Acta recipiatur, & sibi aliquod Recepisse, seu autenthica attestatio de receptione extradatur.

Ceterum conformiter Juri Canonico *lib. 3. Decret. tit. 26. §. 9.* a Testatore, suam ultimam dispositionem ad Acta dante, adhuc tria utiliter annotanda veniunt, nimirum I. Quod etiã Judici alias incompetenti simile testamentum dari queat; hinc valet, gaudetque privilegio testamenti ad Acta, sive Concilio Aulico, aut alicui Regimini, sive Magistratui, aut loci Præfecto ac Judici, etiam alterius civitatis, offeratur; quamvis hic Judex foret alias dignitate inferior Testatore, modo habeat jurisdictionem ordinariam civilem ad certas causas non restrictã. Pariter tamquam privilegiatum subsistit, si a Laico apud Judicem Ecclesiasticum, vel econtra a Clerico apud Judicem Laicum deponatur. II. Notetur, quod, si ad Acta Judicis in communitate consistentis suam ultimam dispositionem dare intendit, mittere debeat ad primarium talis Communitatis, puta ad Præsidem Consilii, aut Cancellarium, vel ad Consulẽ illum, qui pro tempore fungitur officio, eumque requirere, ut curet deputari quosdam ex illo Senatu vel Consilio, qui testamentum ad Acta suscipiant. III, Notetur, ut si unicus Judex, vel unus tantum Deputatus veniret ad ægrotum, extraditio testamenti fiat in præsentia duorum testium pro majori securitate & fidei robore, conformiter *c. 28. de Test. & Attest.*

Quær. III. An sufficiat ad rationem testamenti privilegiati ad Acta, si Testator ægrotus, non exspectans adventum Judicis, seu Deputatorum a Magistratu, mittat per Tertium testamentum suum clausum ad eosdem? Resp. Si per duos testes, vel aliunde probari queat, illum tertiũ fuisse constitutũ ab ægroto ad hunc finem Procuratorem; tunc probabiliter sufficit; alias vero non. Quinimo adsunt Auctores, qui cum Koning, Schmalzgrueber, & Ghlingensperg. *l. 2. Instit. tit. 10. q. 29.* negant, etiã primum sufficere, adeoque securissimum erit, ut Testator vel ipsemet accedat, vel ut ægrotus exspectet venientem ad se Judicem, aut Deputatos, quibus testamentum scriptum extradat, prout etiam suadetur *in lib. 3. Decret. tit. 26. n. 723.*

APPENDIX.

Quomodo practice fiat aliquod Testamentum?

83. Formula hæc mutatis mutandis poterit deservire ad quodcumque Testamentum, sive ad causas profanas, sive ad pias factum, estque sequentis tenoris.

IN Nomine Sanctissimæ, & Individuæ Trinitatis, &c. *Serio revolvens animo, hominibus infallibiliter statutum esse semel mori, seriaque mente recogitans, diem æque incertum esse, ac horam mortis, liberrima voluntate, & plene capax rationis de bonis meis ultimam dispositionem, seu testamentum feci, ut sequitur.*

In primis*: & ante omnia animam meam offero Creatori suo omnipotenti Deo, humillime, & instantissime rogando, ut per infinitam suam misericordiam, per merita, & Passionem Domini Nostri JESU Christi eamdem pretioso sanguine redemptam hæredem facere velit Regni Cælestis.*

Secundo. *Quoniam Corpus humanum a limo terræ formatum pulvis est, & ab anima separatum in pulverem revertetur; hinc etiam corpus illud consigno terræ, volendo, ut illud terræ mandetur absque speciali pompa, conformiter tamen meo statui apud NN.* (hic specificetur locus sepulturæ, maxime si eligatur aliqua sepultura extraordinaria) *ordinando præterea, ut celebretur in bonum animæ meæ dies Depositionis*, &c. NB. addatur, an desideret etiam diem septimum, & trigesimum, vel aliud officium. Item, quot Missas quolibet ex his diebus*:* posset quoque denominare stipendium pro qualibet Missa.

Postmodum sequuntur Legata pia, & profana, si qua inserere intendit, prout hic aliqua apponuntur: Exempli gratia.

Tertio: *Specialiter lego trecentos florenos pro sexcentis Missis in bonum animæ meæ celebrandis, medium florenum determinando pro qualibet Missa.* NB. Si quos specialiter velit, qui suas Missas legant, nominet eosdem.

Quarto: *Sorori meæ pro memoria, & in aliqualem recognitionem benevolentiæ mihi sæpius exhibitæ lego octo, quos habeo, annulos aureos.*

Quinto: *Confraternitati N. dentur centum floreni per modum Legati.* Et tali modo possunt subjungi adhuc plura alia. Quodsi vero nulla alia supersint, ponatur,

Sexto: *Cum agnoscam, ante omnia ad valorem Testamenti tamquam fundamentum ejusdem requiri institutionem hæredis; hinc pro universali bonorum meorum hærede honorabili titulo institutionis denomino & instituo N.* Hic specificatur hæres, & si placet, adjicitur certa conditio, ubi de adjectione conditionum videre poteris meum Jus Canonicum in *3. Decret. de Test. §. 13. n. 437. & seqq.*

Ultimo, *Tandem, ut hæc mea ultima voluntas eo citius optatum finem obtineat, pro Executore ejusdem denomino N.* (hic exprimit illum, quem vult habere specialem Executorem; alias vero, si nollet assumere specialem, hoc punctum non foret necessarium*) eique viginti florenos* (si tamen aliquid Executori dare velit*) in aliqualem recognitionem laboris in se suscipiendi assigno. Et ita demum, reservata mihi libera potestate mutandi, augendi, minuendi, addendi, &c. finio, ut incepi, hoc meum testamentum in Nomine Sanctissimæ, & Individuæ Trinitatis, quod pro majori robore propria manu scripsi, & Sigillo meo munivi.*

Volo autem, ut, si hæc mea ultima dispositio non valeret tamquam testamentum, saltem valeat tamquam Codicillus, aut Donatio mortis causa, vel alio quocumque modo meliori, quo de Jure, Statuto, vel consuetudine valere potest.

Actum die Mense Anno

NB. Annotantur locus, dies, Mensis, & annus quibus conditum est testamentum, atque se subscribit testator, aliaque observantur, quæ tam hic quam in Jure Canonico fusius adduxi.

DISTINCTIO IV.

De Contractibus Onerosis.

QUÆSTIO I.

De Mutuo, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
2. *Mutuum dupliciter accipitur.*
3. *Mutuum ut Contractus, quid?*
4. *Declaratur ejus definitio.*
5. *In Mutuo dominium rei transfertur in Mutuatarium:*
6. *Qui possint Mutuum dare, vel accipere?*
7. *Civitas, Ecclesia, Monasterium, &c. quando obligentur ex Mutuo?*
8. *Filiifamilias mutuo accipientes sine consensu parentum, juvantur S. C. Macedoniano.*
9. *Limitatur hoc in pluribus casibus.*

1 POst Contractus gratuitos, nec non & Testamenta, agendum restat de Contractibus onerosis, qui magis proprie sunt Contractus, utpote reciprocam hinc inde obligationem continentes. Agitur autem in primis de Mutuo, eo quod Mutuum sit unica veluti sedes Usurarum, quarum notitia necessaria est ad omnes propemodum Contractus sequentes, ne in illis Usuræ vitium admisceatur. Et quidem

2. *Mutuum* sic dictum est, quasi *ex meo tuum*. Et interdum significat ipsam rem, quæ mutuo traditur, interdum vero ipsum contractum Mutui: & in hac posteriori acceptione sermo est in præsenti de Mutuo.

3. CONCL. I. *Mutuum*, ut sumitur pro ipso contractu seu mutuatione, recte describitur, dicendo: Mutuum est traditio rei, numero, pondere, vel mensura constantis, facta eo animo, ut statim fiat accipientis, cum obligatione, ut similis in specie & bonitate restituatur. Ita desumitur ex *l. Mutuum, ff. si certum petatur*, & tradit Lessius *lib. 2. de just. & jure, c. 20. n. 3.*

4. Dicitur, *traditio rei*: quia mutuum perficitur traditione, & ante actualem rei mutuatæ traditionem non censetur esse Mutuum. Et additur, rei *numero, pondere, vel mensura constantis*: quia in hujusmodi rebus fieri solet Mutuum, ut in vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro. Dicitur ulterius, *facta eo animo, ut statim fiat accipientis*: quia *Mutuum* dicitur, quasi *ex meo tuum;* ita enim a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat. Et additur, *cum obligatione, ut similis in specie restituatur:* si enim reddenda sit res alterius speciei, non erit Mutuum, sed Permutatio; prout fieret, si pro vino mihi dares frumentum. Quod si vero eadem numero res foret restituenda, etiam non esset Mutuum, sed Commodatum, vel Depositum, prout notatur *cit. l. Mutuum, ff. Si certum petatur*, & alibi.

* Quodsi opponas contra hanc I. conclusionem, posse loco mutuati auri totidem quoad valorem reddi in argento, nisi expresse conveniatur, ut iterum in auro restituatur, adeoque non requiri ad rationem mutui semper, ut restituatur a mutuatario

eadem res specie: nam aurum, & argentum utique specie differunt. Respond. disting. conseq. non requiritur ad rationem mutui, ut res semper specie physica eadem restituatur, conc. non requiritur saltem eadem specie morali, neg. conseq.

Nec exinde inferas, quod sequeretur, ad rationem mutui sufficere, si e. g. loco frumenti mutuati daretur in æquivalenti pecunia, vel vinum; quoniam in æstimatione morali censeretur idem reddi: nam *contra est*, quod tunc non amplius quidpiam redderetur, ejusdem moraliter speciei in se, sed tantum in æquivalenti, nec esset ille contractus *Mutui*, sed potius, si loco frumenti daretur pecunia, foret contractus Emptionis, ac Venditionis, aut, si loco frumenti substitueretur in æquivalenti vinum, aut oleum, diceretur contractus Permutationis: non tenetur autem ille, qui alteri quidpiã dedit mutuũ, loco contractus mutui acceptare contractum Emptionis, aut Permutationis.

Cur vero quoad pecunias sufficiat ad rationem mutui, si loco auri reddatur argentum, & cur idem dici nequeat, si loco frumenti daretur in æquivalenti oleum, vel vinum, ratio est; quia in pecuniis mutuatis non tam attenditur ad ipsam materiam monetæ regulariter, nisi desuper speciale pactum intercedat, quam ad valorem extrinsecum ejusdem, auctoritate publica constitutum, qui valor potest utique esse idem etiam respectu argenti: econtra vero in aliis rebus, si mutuantur, respicitur ad ipsam materiam mutuatam, & consequenter mutuatarius debet vere eamdem in se speciem restituere, nec tenetur mutuans aliam acceptare. Videatur præter inferius dicenda desuper Sporer *Tract. 6. in Decal. c. 4. sect. 1. §. 3. n. 7. & seqq.* *

5. CONCL. II. In Mutuo rei datæ dominium transfertur in Mutuatarium; unde si res mutuata pereat, quocumque tandẽ casu, aut infortunio, eadem perit Mutuatario. Ita *cit. l. Mutuum, ff. Si certum petatur*, estque communis. Ratio est: quia quælibet res domino suo perit: atqui in Mutuo datum de meo fit tuum, ut ipsum nomen significat: ergo transfertur dominium rei in eum, qui rem mutuo accipit, qui dicitur *Mutuatarius*.

6. CONCL. III. Omnes, qui contrahere possunt, etiã Mutuum dare, & accipere possunt. Ita communis, & patet ex terminis: quia contrahere ut sic tamquã genus, complectitur sub se omes Contractus, & consequenter etiam Mutuum. Solum duo valde notabilia quoad propositum sunt addenda: itaque

7. Notandum in primis occasione dictorum, quod Civitas, Ecclesiæ, Monasteria, aliaque pia loca, ex mutuo, quod eorum Rectores vel Administratores susceperunt, tunc solum obligentur, si Creditor probaverit, pecuniam in Civitatis, vel Ecclesię, aut aliorum piorum locorum utilitatem fuisse conversam: alias enim soli Administratores conveniri poterunt, non vero Civitas, vel Ecclesia. Ita Ludovicus Engel *t. de Pactis, n. 43.* idque desumitur ex *l. Civitas, ff. Si certum petatur*, juncto *c. 1. de Solutionibus*, cum concordantiis.

8. Notandum ulterius, de Filiisfamilias peculiariter esse constitutum in Jure Civili per Senatus Consultum Macedonianum, quod si filii, sine consensu parentum pecuniam mutuo acceperint, neque ipsi, neque parentes ipsorum teneantur eam solvere, sed possint contra excipere per dictum Senatus Consultum Macedonianum. Et hoc privilegium factum est non tã in favorem filiorum, quam parentum, quorum vitæ filii insidiabantur, ut hereditate paterna potiti debita contracta solverent: quod quidem privilegium habet locum etiam in Foro interno, seu Conscientiæ. Lessius *l. 2. c. 20. n. 8.* Herinex *disp. 3. de Contractibus, n. 5.* Sanch. & alii.

9. Limitatur hoc I. Nisi filius habeat bona castrensia, vel quasi castrensia: nam tunc ipse ex his tenetur solvere, nec potest uti exceptione S. C. Macedoniani. Limitatur II. Quando filius publice putabatur esse sui juris. Limitatur III. Si filius familias mutuo accepit non pecuniam, sed rem aliam, ut triticum, vinum, & similia, nam lex solum loquitur de Mutuo pecuniario. Limitatur IV. Si pecunia versa sit in commodum parentum; aut hi soliti fuerunt pecuniam a filiis acceptam solvere. Limitatur V. Si pater debuisset eam secundum rectam rationem suppeditare: ut si filius absens causa Studiorum accipiat Mutuum necessarium, ut vivat, vel libros emat, &c. nam hujusmodi expensas secundum rectam rationem tenentur parentes facere. Limitatur VI. Si filius juravit se soluturum: nam tunc non poterit uti exceptione S.C. Macedoniani, sed tenebitur solvere, quando commode poterit: quia omne juramentum servandum est, quod sine peccato observari potest.

*Notandum finaliter, de Mulieribus pariter esse specialiter per Senatus Consultum Vellejanum decretum in Jure, quod, si pro aliis mutuo quidpiam accipientibus fidejubeant, talis Fidejussio regulariter nulla sit, ita, ut ne quidem tales Mulieres in conscientia obligentur in defectu principalium debitorum ad solvendum mutuum, nisi de Jure communi loquendo hæc fidejussio fiat instrumento desuper publico erecto, & tribus testibus subsignato. *L. Antiquæ 23. §. fin. C. ad Senatus Consultum Vellejanum.* Ubi præterea certiorari debent dictæ feminæ de privilegio Senatus Consulti Vellejani, ac huic expresse renuntiare, alias enim vi dicti privilegii Senatus Consulti Vellejani, quod ipsis peculiariter ob femineã levitatem, & Judicii imbecillitatẽ, ne tam faciliter inducantur, concessum est, adhuc contra talem fidejussionem possent excipere. Videantur desuper Jus Canon. Patris Reiffenstuel. *Lib. 3. tit. 22. n. 18. & seqq.* ac Illust. D. Schmid in Comment. ad Jus Municipale Bavaricum (Land-Recht) *Tit. 1. art. 12. ac seqq.* Tu Confessarie cave, ne facile te similibus immisceas, nisi in Jure communi, & patrio (ubi sæpe particularia statuuntur) sis versatus, aut saltem allegatos Auctores, vel alios authenticos prius desuper consuluerius. *

*APPENDIX

Additionalis, continens varia adhuc Quæsita de mutuo.

QUær. I. Quo loco solutio mutuatæ pecuniæ, aut alterius rei sit facienda? Respondeo, solutionem faciendam esse in eo loco, in quo pecunia, vel alia res mutuo data est, nec Debitor tenetur mutuum, quod restituitur, ad alium locum propriis expensis mittere, nec Creditor obligatur in alio loco acceptare, nisi sponte cum debitore consentiat, ut in alio loco solvatur, aut nisi aliter fuerit expresse conventum tempore dati mutui. Ita deduco ex Jure Canonico *l. 3. Decret. tit. 23. n. 54.* Ratio est; quia nullus convenientior, quam locus dati mutui pro solutione assignari potest, uti fuse deducit Lessius de J. & J. *lib. 3. cap. 15. Dub. 8. n. 56.*

Quær. II. Quo tempore solutio mutuatę pecuniæ, vel alicujus rei sit facienda? Resp. I. Si tempus certum fuit in Contractu mutui præfixum, illud quoad solutionem observari debet, ita quidem ut, si ex culpabili dilatione solutionis Creditor patiatur damnum, id debeat a debitore resarciri: nam *mora sua cuilibet nociva est*. *Reg. 25. Juris in 6.* Nec per hoc debitor excusatur, quod elapso termino solutioni præfixo creditor non institerit pro solutione, nam etiam eo non urgente ipse dies præfixus interpellat pro creditore, *cap. fin. de locato, & conducto*, juncta Glossa *V. Statuta.* Unde talis, etsi non teneatur a statu suo omnino cum magno dedecore decedere, obligatur tamen in eodem juxta communem DD. parcius vivere, ac remittere de splendore apparatus, Conviviorum, Famulorum, Equorum, Ludorum &c. uti optime advertit P. Sporer, *Tract. 4. in Decal. c. 4. sect. 3. n. 65.* quatenus exinde debito tempore suis Creditoribus satisfacere queat. Quod bene notent Confessarii, si tales obærati cum eodem luxu ad confessionale veniant.

Res. II. Si nullum tempus fuit solutioni a Creditore præfixũ, & Creditor posset facile solutionem petere, modo vellet, in simili casu potest eadem differri, usque dum Creditor exigat, dummodo non prævideatur, ipsum Debitorem interea dejici in statum impotentiæ solvendi. Ita in Jure Canonico *l. 3. Decr. tit. 23. n. 47.* citatur pro hac sententia communis: & ratio est; quia in Jure solum tunc obligatur debitor absque monitione ad solvendum, quando præfixus est certus dies: ergo a sensu contrario, si is præfixus non fuit, poterit solutionẽ differre, usque dum petatur. Excipit tamen, si vel Creditor ipsemet ex oblivione, vel Hæres ejusdem post mortem Creditori succedens non amplius resciat hoc debitum; tunc enim Debitor, quando exinde non dejicitur in valde gravem necessitatem, etiam sine monitione tenetur absque ulteriori dilatione solutionem facere, atque in simili casu verificatur Regula 14. ff. de Reg. Jur. *in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur*.

Quær. III. An solutio mutuatæ pecuniæ, aut alterius rei debeat tempore præfixo simul, & semel præstari ex integro, vel num fieri possit per partes? Resp. nisi Creditor ipsemet velit esse contentus cum solutione per partes, aut aliter tem-

po-

pore contractus mutui conventum fuerit, solutio debet fieri simul & semel ex integro, sicuti simul & semel illa summa mutuata accepta fuit, uti supponitur. Ratio est; quia solutio per partes sępe non exigua incommoda & pericula sibi annexa habet, quæ talis Creditor non tenetur subire, uti recte statuitur *L. Plant. 2. ff. Familiæ Erciscundæ*.

Quær. IV. Quo ordine hæc solutio Creditoribus a Debitore sit præstanda? Antequam respondeam,

Notand. I. Ex communi DD. quod ille Debitor, qui habet sufficientia media ad satisfaciendum omnibus, ad nullum in solvendo adstringatur ordinem, dummodo cuilibet Creditorum debito tempore solvat id, quod debet; quæstio igitur solummodo agitatur de eo Debitore, cui deficiunt media ad satisfaciendum omnibus Creditoribus. Ubi

Notand. II. Quod Creditores alii dicantur Hypothecarii, & alii Chyrographarii. *Priores* vocantur, qui sibi non solum obligatam habent personam Debitoris, sed etiam immediate res ejusdem, idque vel expresse per factum hominis, puta, per legitimum instrumentum, vel tacite per ipsummet Jus. *Posteriores* vero, qui solum ipsam personam Debitoris sibi immediate tenent obligatam.

Notand. III. Quod tacitam Hypothecam in bona Debitoris per ipsummet Jus, etsi alia expressa mentio desuper in aliquo instrumento non fiat, habeant Uxores in Bona Mariti quoad suam dotem allatam, Pupilli in Bona Tutoris, Minorennes in Bona Curatoris, si quem habeant, & causæ piæ in Bona suorum Administratorum; item respectu suorum Debitorum omnes reliqui, qui in sequenti proxima additione ponuntur ante Creditores Chyrographarios, etsi non habeant aliquam Hypothecam expressam. His notatis.

Resp. I. De Jure communi, si Debitor non est sufficiens solvendi omnibus Creditoribus de Bonis suis, talis ordo in præstanda satisfactione observari debet. I. Solvantur sumptus judiciales ratione processus Edictalis &c. juste prætensi. II. Solvantur ex Bonis Debitoris ab Hæredibus (si principalis jam foret mortuus) expensæ funebres. III. Debita tempore ultimæ infirmitatis apud Medicos, & Pharmacopolas, vel Chirurgos contracta. IV. Quod si Debitor haberet propriam domum, ea vendita, de comparata exinde pecunia ante alios satisfiat illis Creditoribus, qui prius ad eam emendam, vel ædificandam, aut reparandam, seu conservandam materialia, vel pecunias dederunt mutuas. V. Præstetur satisfactio Uxori quoad dotem allatam, si eadem a Marito fuerit consumpta. VI. Satisfiat Pupillis, Minorennibus, vel causis piis ex rebus Debitorum, si Debitores hi fuerint Tutores, Curatores, vel Administratores Causarum piarum, & Bona sibi concredita dissipaverint. VII. Succedat Fiscus. VIII. Solvantur alii Creditores Hypothecarii, qui antecedenter non sunt memorati: quin & isti præponuntur aliis post quartam classem collocatis puta, Uxori, Pupillis, Minorennibus, & Causis piis, ac Fisco in ordine ad ea Bona, respectu quorum ostendere possunt quod jam habeant anteriorem, seu antiquiorem, quam allegatæ personæ Hypothecam. Quod si subinde simul concurrant plures Creditores Hypothecarii ejusdem Classis, seu ordinis, ac qualitatis (puta, si pluribus mutuantibus pecuniam ad emendam domum eadem sit Hypothecata) præponatur antiquior: nam apud hos verificatur commune illud Regulæ 54. Juris in sexto; *Qui prior tempore, potior est Jure*. IX. Demum, si quid adhuc superest de Bonis debitorum, detur Creditoribus Chyrographariis, singulis proportionaliter pro sua rata, ita, ut qualis est proportio debiti ad debitum quoad quantitatem, talis sit proportio ejus, quod quisque accipit ad id, quod alii accipiunt. Videatur Jus Canonicum *Lib. 3. Decret. tit. 23. n. 79. & seqq.* Ubi plures pro hoc ordine restitutionis leges invenientur.

Respond. II. De Jure Bavarico vi Statutorum Municipalium *de Processu Edictiali Titulo 2.* sequens servatur ordo in solvendis Creditoribus. I. Ponuntur Sumptus judiciales. II. Impensę funerales, quibus æquiparantur expensæ in Medicos, Pharmacopolas, & Chirurgos. III. Merces operariorum, & famulitii domestici quoad unum annum sui servitii. IV. Qui tribuerunt pecunias ad reparandam, vel comparandam domum modo superius indicato; item, qui dederunt frumentum ad seminandum in agro: pariter huc reducuntur ea, quæ sunt debita Principi ex Collectis, ac tributis justis; uti & debita Domino directo ex præstationibus dominicalibus sui coloni. V. Veniunt Uxores quoad dotem. VI. Pupilli, Minorennes, ac Causæ piæ, ut in systemate priori. VII. Fiscus. VIII. Reliqui Creditores Hypothecarii. IV. Chyrographarii habentes desuper instrumenta, intervenientibus Notario, & Testibus erecta. X. Chyrographarii simplices. Videatur in casu emergenti Illust. D. Schmid præclarissime desuper scribens.

Quær. V. An Debitor non sufficiens ad satisfaciendum cuilibet ex Creditoribus teneatur non solum in foro externo, sed & interno anteferre Creditori Chyrographario Hypothecarium, sive expresse, sive tacite sibi obligata habentem Bona Debitoris? Respond. Talis Debitor quoque in foro interno, & in conscientia tenetur quoad Bona Hypothecata Creditorem Hypothecarium anteferre Chyrographario etiam anteriori, seu antiquiori, posito, quod debitor dando dicta bona Chyrographario non amplius posset alteri Hypothecario satisfacere. Ita eruitur *ex L. Eos, qui. C. qui potiores in pignore*; quæ lex vel ideo etiam obligat in conscientia, quia fundatur in ipsa æquitate naturali: nam quoniam per Hypothecam sive expressam, sive tacitam non solum Debitor, sed ipsa res quoque obligatur, ac fit quasi inchoative Creditoris; hinc sicuti Dominus rei præferendus est aliis Creditoribus, ita & Creditor Hypothecarius Chyrographario merito præferri debet. Atque hinc talis Creditor Hypothecarius, si ipso inscio Debitor rem Hypothecatam alienaverit, eamdem post excussionem Debitoris principalis actione reali Hypothecaria persequi potest, apud quemcumque Possessorem ea extiterit. *L. Persecutione, & Authent. Hoc si. C. de Pignoribus &c.*

Quær. VI. An, si duo Creditores Hypothecarii ejusdem Classis, ac qualitatis simul concurrant, an, inquam, pro tunc non possit quoad conscientiam, & in foro interno occulte Debitor solvere ex his illum, qui magis sibi placuerit, posito, quod nequeat satisfacere utrique? Resp. negative: deberet enim ceteris paribus etiam in conscientia anteponi in ordine ad Bona Hypothecata Creditor ejusdem ordinis anterior, seu qui habet jus antiquius, ac prius, si talis adsit. Ita habetur *Regula 54. Juris in 6.* Et patet ex paritate a matrimonio desumpta: si enim, Bertha promisit matrimonium Titio, & postea Cajo, etiam in conscientia, ac foro interno præponi debet Titius; quia habet jus prius, ac antiquius Cajo.

Nec dicas: Quoad Creditores Chyrographarios, si plures adsint, non attenditur ad prioritatem, & posterioritatem temporis, sed potest a Debitore impotenti omnibus ex integro satisfacere præponi ille, qui prius petiit debitum. *L. scimus 22. §. Etsi præfatum. 4. C. de Jure deliberandi &c.* ac nullo ex ipsis petente, inter similes Chyrographarios Creditores fit divisio pro rata cujuslibet: ergo pariter sic fieri poterit quoad Creditores Hypothecarios, si plures similes ejusdē ordinis concurrant, & consequenter Debitor non tenetur in conscientia antiquiorem pręponere.

Respondeo enim in primis, non deesse AA. qui apud La Croix *Lib. 3. part. 2. n. 403.* cum Card. de Lugo, Valentia, Toleto, Medina &c. negant antecedens, nimirum, quod in debitis Chyrographariis Creditor recentior possit anteponi antiquiori; sed quoniam cum nostro Francisco Henno quoad Creditores Chyrographarios S. Antoninus, Sylvester, Layman, Herinex, Castropalao, Sporer, Bonacina, Busenbaum ac R.R. communiter concedunt illud antecedens ob satis claram Legem superius allegatam, forsan, uti in præscriptione, ita & hic ad acuendam magis vigilantiam & diligentiam taliter per Dominium altum ob graves rationes disponentem specialiter circa Creditores Chyrographarios; hinc ego transmisso illo antecedenti nego consequentiam, & paritatem. Disparitas est; quia Chyrographarii Creditores præcise sibi habent immediate obligatam personam debitoris; Hypothecarii autem etiam immediate, ac determinate Bona ejusdem, hincque mirum non est, quod præcedat in ordine ad ista bona hypothecata ille, qui in eadem antiquius jus habet, præsertim cum hic non habeamus contrariam Legem, quinimo *Regula 64. de Regul. Jur. in 6.* ceteris paribus positive stet pro Creditore hypothecario antiquiori. Plura si cupis, fusius vide apud La Croix *lib. 3. part. 3. n. 324. & seqq.* qui etiam *num. 388.* subjungit, ut, si quoad anterioritatem, vel posterioritatem debitorum solvendorum consulatur

Theologus, seu Confessarius, is in casibus difficilioribus non resolvat ex tempore, sed potius se remittat ad Juristas, aut consulat Auctores; nam plurima hic pendent a Jure positivo, & Legibus particularibus, vel consuetudine certorum locorum.

Quær. VII. In qua sorte, pretio, & valore pecunia mutuata sit solvenda, si interea eadem quoad valorem suum crescat, vel decrescat? Respond. Nisi expresse aliter fuerit conventum, pecunia mutuata solvi debebit tempore debito in eo valore, in quo fuerat dicta pecunia tempore dati mutui, absque eo, quasi deberet mutuatarius restituere mutuanti certam sortem monetæ. Ita sentiunt Layman, Covarruvia, & alii inferius citandi. Quinimo Pichler *lib. 3. Decretalium tit. 23. n. 14.* pro Germania specialiter addit, si ibidem juxta communem usum, ac praxin conventum fuerit, ut in restitutione mutui solvantur floreni Rhenani, (gut Rheinische Gulden) solutio fieri possit tam in moneta aurea, quam argentea tali, quæ non tantum in una limitata regione, sed communiter usualis est, nisi expressa conventio, vel saltem implicita de aliquo certo metallo ex circumstantiis specialibus desumi queat: quales circumstantiæ speciales forent, si fuisset conventum, ut solutio fiat *Moneta Rhenana in auro* (Vulgo mit Rheinischer Münz in Gold, vel in wohlgewichtigen Reinischen Gulden) tunc enim in auro solutio deberet fieri, quia floreni argentei non solent in Germania ponderari, sicuti moneta aurea, uti citatus Auctor ex Werhnero Minsinger, & Francisco Schmier advertit.

Porro, ut totum clarius intelligatur, formatur sequens casus. Tempore hostili hostes inter alias (uti vocāt) contributiones exigunt a quodam oppido ter mille quingentos florenos in moneta nostra, omnia alias, si Cives renuerent, devastaturi. Magistratus dicti oppidi depauperatus cum consensu Civium, ut se redimat a vexa, mutuo a quodam divite accipit mille ducatos, qui pro tunc, uti supponimus in casu priori, computando quemlibet aurum pro tribus & medio floreno in moneta nostra, summæ 3500. florenorum æquivalebant. Intra aliquot tempus quilibet similis aureus diminuitur quoad valorem medio floreno, sicque mille tales non amplius 3500. sed solummodo 3000. æstimantur florenis. Quærit itaque Magistratus, an satisfaciat nec ne, si termino præfixo mutui finito, reddat similes in specie, prout accepit, mille aureos? Item invertamus casum, ponendo, quod quilibet ducatus intra hoc tempus in valore adhuc medio floreno ascendisset, ita ut 1000. ducati Bavarici pro nunc non amplius, uti tempore dati mutui, conficiant summa ter mille quingentorum, sed quater mille florenorum. Quæritur, an Magistratus, hoc non obstante, debeat restituere mille ducatos ejusdem speciei, prout mutuos accepit, vel num sufficiat, si totidem restituat, ut æquivaleant ter mille quingentis florenis, prout æstimabantur, quando Magistratus mutuum accepit? Resp. Magistratum nec satisfacere in primo casu, quo valor cujuslibet aurei medio floreno descendit, si tantum mille tales aureos in specie mutuanti redderet, nec in altero casu, quo valor cujuslibet aurei medio floreno ascendit, obligari restituere similes mille aureos in specie, sed, nisi fuerit in mora culpabili solvendi, aut expresse aliter conventum fuisset, sufficere, si vel in alia moneta 3500. florenos, vel in auro reddat *octingentos septuaginta quinque* similes aureos, qui ascendente valore, computando nunc quemlibet aureum pro quatuor florenis, conficiunt in æstimatione ter mille quingentos florenos, qualem summam tempore hostili Magistratus mutuo accepit. Ita Molina *de J. & J. Tom. 2. Disp. 312. Conclus. 1.* Sporer *Tract. 6. in Decalog. c. 4. sect. 1. n. 11.* & Castropalao *part. 7. operis Moralis de J. & J. t. 32. disp. 4. punct. 1. nu. 7.* Ratio nostra colligitur ex jam dictis; quia nimirum in pecunia non tam intrinseca bonitas materiæ (nisi ducatur in pactum) attenditur, quam valor extrinsecus, quo auctoritate publica illa pecunia tempore dati mutui communiter æstimabatur, prout erui potest ex Jure Canonico *c. olim de Censibus*: ubi decernitur, censum esse solvendum secundum monetam priorem, & posteriorem, quæ forte curret minoris valoris. Et *c. cum Canonicis tit. eodem* statuitur, pensionem esse solvendam juxta æstimationem prioris pecuniæ, quando imposita est pensio. Videri potest de hoc fusius in Jure Canonico *l. 3. Decret. tit. 23. §. 2.*

Dices cum Adversariis: Qui mutuo accepit 1000. scaphas frumenti, non tenetur plus, nec potest minus, quam totidem in specie reddere scaphas, sive valor frumenti tempore, quo tenetur restituere, interea quoad pretium descenderit, sive ascenderit. *L. cum quid 3. ff. de rebus creditis*: ergo etiam, qui acceperit mutuo 1000. aureos, non tenetur plus, nec potest minus, quam 1000. aureos in specie restituere, sive valor monetæ intra illud tempus decreverit, sive creverit. Resp. Negando consequentiam & paritatem. Disparitas est; quia in aliis rebus extra pecuniam principaliter in mutuatione, intrinseca bonitas materiæ mutuatæ respicitur, prout teste Castropalao usu & consuetudine confirmatum est, & nos jam supra *dist. 2. quæst. 2.* agendo de deposito in quodam casu insinuavimus: econtra vero in pecunia potius ad extrinsecum valorem attenditur, prout eruitur ex jam superius allegatis textibus Juris Canonici.

Quær. VIII. Quid agendum illi, qui fidens alteri, a quo petiit mutuo pecunias, scribit obligationem, quasi eas jam acceperit, cum tamen datum adhuc nil fuerit? Resp. talem in foro quidem interno ad nihil teneri; interea tamen, quia in foro externo contra ipsum produceretur scripta illa obligatio, qua fatetur, se memoratum mutuum actu accepisse, in eo casu, si a parte rei nihil adhuc accepisset, poterit se defendere per integrū biennium, a tempore contractus mutui computandum, exceptione *non numeratæ pecuniæ*, & tunc prætensus creditor debet positive probare, quod pecuniam mutuam dederit, alioquin cadet causa, licet scriptam alterius obligationem exhibeat. Ita deducitur *ex toto titulo C. de non numerata pecunia*. Ratio est: quia desiderans rem aliquam sibi dari mutuo, spe citius obtinendi mutuum de facili inducitur ad anticipandum confessionem accepti, quod a parte rei promissum quidem, sed nondum acceptum fuit, sicque tali pauperculo per exceptionem non numeratæ pecuniæ in jure subvenitur. Econtra vero, si ille, qui alteri mutuavit actualiter pecunias, fidens suo debitori, proxime solutionem promittenti, dedisset quietantiam, quasi actu jam solvisset, cum tamen nihil restituerit, in eo casu posset creditor intra spatium 30. dierum (ast non ultra) contra suum debitorem pariter excipere de non numerata pecunia, tuncque tenebitur debitor probare solutionem a se factam: alias adstringeretur adhuc solvere, non obstante, quod exhibeat quietantiam de solutione jam facta. *L. in Contractibus C. de non numerata pecunia.* Cautio autem contra similes exceptiones erit, si super hunc contractum mutui adhibeantur testes, seu omnino erigatur instrumentum publicum, in quo tabellio attestetur, in præsentia sui, & testium, pecuniam esse numeratam. Ita cum Layman, Molina & Haunolde, Sporer *tr. 7. in Decalog. c. 4. sect. 1. n. 29.* La Croix *lib. 3. part. 2. n. 840.* & Chlingensperg. *lib. 3. Institut. 22. qu. 7. ac seqq.*

QUÆSTIO II.

Quid sit Usura, & quo Jure prohibita?

SUMMARIUM.

10. *Usura varie accipitur.*
11. *Usura, quid?*
12. *Nomine lucri usurarii, quid intelligatur?*
13. *Id debet provenire vi Mutui.*
14. *Usura expressa, & Usura palliata, seu virtualis, quid?*
15. *Usuræ sunt prohibitæ Jure tum humano, tum Divino.*
16. *Solvitur parabola Patrisfamilias.*
17. *Deus, an concesserit Judæis exercere Usuras?*
18. *Alia responsio, & melior.*
19. *Usura etiam Jure naturali illicita est.*
20. *Solvitur instantia.*
21. *Disparitas magna inter Contractum Locationis, & Mutui.*
22. *Usurarius non comparat dominium rei usurariæ.*
23. *Quid de pecunia usuraria?*
(a) Tract. 7. Dist. 5. n. 28. & 29.
24. *Pœnæ usurariorum.*

10. Usura varie accipitur. Primo quidem, prout idem est ac usus. Deinde pro commodo, sive fructu ex rei usu proveniente; prout Cicero *lib. de Senectute*, ait: *Terra nunquam sine usura reddit, quod accepit.* Denique sumitur Usura, ut idem est, ac lucrum ex mutuo; & alio nomine *Fœnus* dicitur: & in hoc sensu procedit præsens Quæstio de Usura. Quæ adhuc dupliciter accipi potest, nempe vel pro lucro usurario, prout dicitur quis solvere Usuras; vel pro pacto, de lucro temporali supra sortem reddendo præcise ratione mutui.

11. CON-

11. CONCL. I. *Usura* est lucrum immediate ex mutuo proveniens. Ita communis Doctorum, quamvis Usura hic sumatur pro ipso lucro usurario. Quod si vero Usura accipiatur pro contractu usurario, tunc *Usura* aliud non est, quam Mutuatio cum pacto expresso, vel implicito, recipiendi aliquid supra sortem ratione mutui.

12. Dicitur, *Usura est lucrum*: Ubi nomine lucri intelligitur quodlibet temporale, ac pretio æstimabile, quod ultra sortem mutuo datam accipitur, quasi ratione mutui ex obligatione debitum sit; sive deinde illud sit pecunia, sive frumentum, vel alia res pretio æstimabilis, aut etiam obligatio civilis quidpiam ex pacto seu debito sibi præstandi ratione mutui, v. g. rursum sibi mutuandi, apud se emendi merces, sibi vendendi, aut operas suas locandi, & hujusmodi. Uno verbo, *Lucrum usurarium*, est quidquid temporale, ac pretio æstimabile ultra sortem mutuo datam accipitur, quasi ratione mutui ex obligatione, seu pacto expresso, vel tacito, debitum sit; ut notat D. Thomas 2.2.q.78. art.2. communiter receptus, & desumitur ex *c.Si fœneraveris,& seq.*14.q.3.

13. Dicitur ulterius *immediate*; id est, ex vi pacti mutuationis. Si enim Mutuatarius propria sponte aliquid tribuat, aut vicissim obsequium mutuanti præstare velit ex mera benevolentia, liberalitate, sive gratitudine; aut ex spe alliciendi mutuantem ad continuandum mutuum, non erit Usura, dummodo illud non exigatur tamquam debitum. Additur tandem *ex mutuo proveniens*: quia Mutuum est unica veluti sedes Usuræ, *c.1.& seqq.*14.q.3. Unde si quis lucrum acquirat ex Locatione, Conductione, & similibus Contractibus, Usura non committitur, quia tale lucrum non provenit ex Mutuo. Ut autem censeatur lucrum ex vi mutui provenire, requiritur, ut vel expresse vel tacite Mutuator intenderit, Mutuatarium ex vi pacti mutuationis obligare ad hujusmodi lucrum præstandum ultra sortem principalem.

14. CONCL. II. Usura dividitur in expressam, & tacitam seu palliatam. Ita communis; & patet explicando terminos. Et quidem *Usura expressa* dicitur, quando expresse exigitur pretium pro mutuo; ut si quis dat mutuos centum florenos eo pacto, ut post annum reddantur sibi centum, & tot vel tot ultra. *Usura palliata*, tacita, seu virtualis est, quæ committitur in contractu Mutui, non formalis & expressi, sed alterius contractus nomine, ac specie, velut pallio occultati: ut si mercator ob solam dilationem solutionis pretii (secus, si ratione lucri cessantis, vel damni emergentis &c.) merces multo carius vendat; nam hoc in re aliud non est, quam emptori mutuam dare pecuniam, post aliquod tempus cum auctario recipiendam; quod reprobatur *c.In civitate, de Usuris*. Aliud exemplum Usuræ palliatæ habetur in contractu Mohatræ, de quo *n.*26.& 27.

15. CONCL. III. Usuræ non tantum Jure humano Ecclesiastico, sed etiam Divino sunt prohibitæ. Ita unanimis Catholicorum Doctorum; & habetur aperte in Jure Canonico, quod non solum usuras sub gravissimis pœnis prohibet, sed etiam *c. Super eo de Usuris*, expresse dicit, quod *Usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur.* Quinimo pertinaciter asserens, exercere Usuras non esse peccatum, veluti hæreticus est puniendus, *Clem.un.de Usuris*. Porro, quod Usuræ etiam Jure Divino sint prohibitæ, clare desumitur ex S. Scriptura. Nam *Levitici c.*15. dicitur *Ne accipias usuras ab eo, nec amplius, quam dedisti*. Et infra: *Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram*. Item *Ezechielis c.* 18. Propheta inter peccatores numerat *ad usuram dantem, & amplius accipientem.* Et *Lucæ* 6. ait Christus, *Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes*, & alibi.

16. Dices I. Christus in parabola Patrisfamilias peregre proficiscentis, ut habetur *Lucæ* 19. servis suis talenta dedit ad negotiandum, & servo nequam, recondenti pecuniam in sudario, exprobravit, eumque gravissime puniri præcepit, quod pecuniam suam non dederit nummulariis, hac addita causa: *Et ego veniens cum usuris exegissem eam*; ergo non est intrinsece malum, aut lege Divina prohibitum accipere Usuras pro pecunia mutuata. Resp. negando consequentiam: quia, ut communiter respondent Doctores cum D.Thoma 2.2.q.78. art.1. Usura ibi metaphorice sumitur pro augmento & supercrescentia bonorum spiritualium, seu pro bona applicatione talentorum naturalium nobis a Deo concessorum: hanc enim a nobis Deus exigit, volens, ut de die in diem in bono proficiamus; siquidem in via Dei non proficere, deficere est.

17. Urgebis: Deus olim Judæis concessit Usuras exercere *Deuter.*23. dicens: *Non fœnerabis fratri tuo ad usuram, sed alieno;* ergo Usuræ non sunt intrinsece malæ, neque prohibitæ. Respondent aliqui cum D. Thoma *loc. cit.* Judæis fuisse olim concessum exercere Usuras erga allienigenas, non tamquam licitū, sed permissive ad evitandum majus malum, ne scilicet a suis fratribus Usuras acciperent; cum fuerint multum avaritiæ dediti.

18. Alii vero dicunt, & quidem melius, Judæis fuisse licitum exercere Usuras erga Gentiles, eo modo, quo eisdem concessum fuit *Exod.* 12. ut Ægyptios spoliarent vasis argenteis, & aureis, ac vestibus sibi commodatis: quatenus nempe Deus qui est universorum Dominus, dedit Judæis dominium in bona Ægyptiorum injuste se gravantium, ac in alia bona Gentilium, utpote hostium suorum, quos proinde juste poterant spoliare rebus suis, & has ratione Mutui dati sibi acquirere, utpote jure dominii a Deo sibi concessi jam suas. Unde sicut Judæi, spoliando Ægyptum, non commiserunt furtum, ita nec commiserunt Usuram, accipiendo fœnus pro mutuo ab Infidelibus: cum utrobique acceperint id, quod suū erat auctoritate Divina.

19. CONCL. IV. Usura etiam Jure naturali illicita est, & prohibita. Ita Doctores Catholici communiter. Ratio est: quia accipiendo Usuram pro rebus usu consumptibilibus, puta, pro vino, oleo, pecunia &c. mutuo datis, vel venditur id quod non est suum, vel eadem res bis venditur: atqui utrumque est injustum, & Juri naturali repugnans, cum in contractibus humanis requiratur æqualitas dati & accepti; ergo. Major declaratur: quia mutuans alteri centum florenos, vel centum modios tritici, transfert dominium pecuniæ vel tritici in alium, ac tantumdem suo tempore recepturus est; & sic est æqualitas. Si autem post annum ultra hanc sortem exigat quinquaginta alios florenos, vel vendit, aut sibi restitui vult eamdem rem bis; vel vendit, quod amplius non est suum, cum dominium Mutui transierit in Mutuatarium. Atqui utrumque horum repugnat Juri naturali; ergo.

20. Nec potest dici, quod pro usu sortis, v. g. pecuniæ, vel tritici, possit peti lucrum; prout fit in Locatione. Nam contra est. Usus, seu utilitas rei, pertinet ad dominum: sed Mutuatarius est dominus rei mutuatæ, ut patet ex dictis; ergo ad Mutuatarium pertinet etiam usus rei mutuatæ, & non ad mutuantem: & consequenter hic ratione usus concessi non potest licite & juste quidpiam exigere ultra sortem principalem, cum usus rei non amplius sit suus.

21. Neque obstat adductum exemplum de contractu Locationis, cum sit maxima disparitas inter contractum Mutui, & Locationis. Nam in hoc contractu Locator manet dominus rei locatæ, & consequenter utilitas ex re sua a Conductore percepta etiam ipsum respicere debet; secus fit in Mutuo, ubi ex meo tuum fit. Præterea Locatio est talium rerum, quæ permanentes usum & utilitatem afferunt: pecunia autem ex sua natura sterilis est; unde maxime præter naturam est, ut in fœnore nummus nummum pariat.

Sed dices: Remutuare, est pretio æstimabile; ergo etiam mutuare: & consequenter licite pro hoc exigitur aliquid ultra sortem: Antecedens probatur. Mutuare cum pacto remutuandi, est usurarium, ut dicitur *n.*12.& *n.* 25. sed non esset usurarium, nisi istud esset quid pretio æstimabile; ergo. Resp. distinguendo antecedens. Remutuare, est pretio æstimabile pro parte remutuantis, quasi iste pro actu remutuationis a se factæ, etiam secluso damno emergente, & lucro cessante &c.) licite possit pecuniam exigere, negatur. Remutuare, est pretio æstimabile pro parte recipientis, sive habentis alterum sibi ex pacto prævio obligatum ad remutuandum suo tempore, conceditur quidem antecedens cum sua probatione, sed negatur consequentia.

22. CONCL. V. Usurarius non comparat dominium rei per Usuram acceptæ. Ita communis. Ratio est: quia deest titulus, sive justa causa usuras accipiendi; atqui sine justo titulo rerum dominia non transferuntur; ergo.

23. Hoc tamen intelligendum, nisi pecunia usuraria cum aliis juste acquisitis permixta fuerit, ut amplius discerni non possit: nam tunc per accidens, seu jure permixtionis efficeretur sua. *arg.l.Si alieni, ff.de Solutionibus*; qua de causa etiam pe-

cunia

cunia furtiva, alteri pecuniæ propriæ permixta efficitur recipientis, ut alibi (a) dictum. Verumtamen hoc dominium est dumtaxat imperfectum, & cum obligatione tantumdem restituendi, quantum quis per furtum vel usuras acquisivit, non obstante dicta commixtione.

24. CONCL. VI. Pœnæ Usurariorum variæ sunt in Jure statutæ. I. Notorie Usurarius est ipso Jure infamis. *c. Infames*, 3. q. 7. II. Usurarius notorius non est admittendus ad Communionem Altaris, id est, sumptionem sacræ Eucharistiæ; neque ejus oblationes accipiendæ sunt, neque ipse mortuus Ecclesiasticæ Sepulturæ tradi debet. III. Testamentum, & quævis alia ultima voluntas Usurarii manifesti, ipso jure irrita est, nisi ante mortem restituerit, quæ per usuras acquisivit, vel de eorum restitutione idoneam cautionem, per pignora videlicet, aut Fidejussores dederit, prout habetur *c. In omnibus*, *de Usuris*, *juncto c. 2. ead. in 6.*

* Quæres: An in usura non detur parvitas materiæ, quæ excusat a peccato mortali? Respondeo ex La Croix *lib. 3. part. 2. n.* 848. dubitasse quidem aliquos apud Dianam; quia quidquid etiam minutum accipitur, usura est: sed ratio illa non movet: sicuti enim, quidquid accipitur alienum, furtum est, non tamen ideo grave, si res aliena fuerit minuta; ita etiam, quamvis usura semper sit, si quid ultra sortem accipitur, non tamen gravis erit, si res supra sortem exacta fuerit levis. Card. de Lug. *de J. & J. d. 25. n. 252.*

QUÆSTIO III.

An Pactum remutuandi, &c. Contractus Mohatra, & Montes Pietatis contineant Usuram?

SUMMARIUM.

25. *An sit Usura, mutuare cum Pacto remutuandi, &c.*
26. *Contractus Mohatra, quis?*
27. *Est illicitus.*
28. *Montes Pietatis, qui? eorumque origo.*
29. *Ratio movendi difficultatem.*
30. *Contradictio nonnullorum.*
31. *Montes Pietatis sunt liciti, & pii.*

25. QUæritur I. Utrum sit Usura, mutuare cum pacto, atque obligatione, ut mihi vicissim remutues, aut certum officium conferas, vel, ut ex mea officina, quæ tibi opus sunt, emas & hujusmodi? Resp. Si talia dentur solummodo ex titulo remunerationis, aut si quis det mutuum ob separatam hujusmodi remunerationem, secluso alio pacto, non est Usura: secus dicendum, si ejusmodi obligatio remunerandi, officium conferendi, vel apud se merces emendi, &c. in pactum deducatur; idque tamquam debitum exigatur. Patet hoc ex dictis *Quæst. præced. n.* 12. estque communis Doctorum. Unde Innoc. XI. hanc inter alias, ordine 42. Propositionem damnavit: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tamquam ex justitia debitum.* Hæc, inquam, Propositio est falsa & damnata.

26. Quæritur II. An Contractus Mohatra sit illicitus, ac usurarius, nec ne? Ubi per contractum *Mohatra* dictum intelligitur ille, qui sic celebratur; Petit quis mutuo centum florenos a mercatore, & mercator non vult pecuniam mutuare, sed paratus est illi vendere merces credito, sed summo pretio, v. g. centum quinque florenis, ut eas vendat numerata pecunia, cui voluerit, & ille res sic emptas denuo offerat mercatori, qui easdem emit, vel potius redimit pecunia numerata, pretio tamen medio, vel infimo, v. g. centum florenis, aut nonaginta quinque. Ita contractum Mohatræ explicat Lessius *lib. 2. c. 21. nu.* 130. & concordat Joannes Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem* 40. *ex damnatis ab Innocent.* XI. quamvis addat, quod in eo emantur credito merces summo pretio, cum pacto tamen retrovendendi infimo pretio pecunia numerata.

27. Resp. Talem contractum esse illicitum. Ita novissime declaravit Innoc. XI. inter alias Propositiones etiam hanc, ordine 40. condemnando: *Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri.* Ratio est: quia talis Contractus continet Usuram mentalem, vel palliatam; nam hujusmodi venditio & emptio cum pacto redimendi, præsumitur tantum ficta venditio & emptio, in effectu autem est Mutuum cum lucro ex fœnore.

28. Quæritur III. Utrum Montes Pietatis sint usurarii, nec ne? Ubi sciendum, Montes Pietatis in Italia, & aliis pluribus locis esse usitatos, & dici Æraria publice constituta, ut ad ea indigentes quasi ad montem refugium habeant, ne magis ab Usurariis, præsertim Judæis, opprimantur. Cum enim per Judæorum immoderatas Usuras (utpote qui pro singulis florenis mutuo datis solent unum circiter crucigerum per singulas hebdomadas exigere, sicque lucrum usurarium per anni decursum ferme exæquet sortem principalem) pauperes plurimum fuerint pressi, plures successive celeberrimi Concionatores ex Ordine Fratrum Minorum, ut B. Jacobus de Marchia, Bernardinus de Feltro, aliique Viri doctrina & sanctitate celebres, ejusmodi Montes Pietatis publicis suis Concionibus construi, atque institui fecerunt; ea primum lege, ut sub sufficienti cautione pignoris præstiti ex ejusmodi Montibus gratis mutuum pauperibus indigentibus daretur.

29. Quia vero ministri talium Montium Pietatis non potuerunt gratis laborare, atque ex ipsis Montibus sustentari congrue non poterant (nam alioquin Summa capitalis brevi defecisset) hinc postmodum pro eorum ministrorum sustentatione, & rerum ad Montes Pietatis pertinentium necessaria conservatione, sine ipsius Montis Pietatis lucro, seu augmento, moderatum aliquid & necessarium (puta, per annum duo, tres, quatuor, aut quinque floreni in centum) a Mutuatariis præstari, & exigi cœptum fuit. Si autem intra tempus præfinitum Mutuatarii non solvissent debitum, tunc pignus vendebatur, & detracta sorte, exiguoque illo adjecto, residuum de æstimatione pignoris debitori restituebatur.

30. Contradixerunt multi hujusmodi Montibus Pietatis tamquam usurariis, eo quod ultra sortem principalem quidpiam exigeretur: unde controversia ista ad Sedem Apostolicam iterato fuit devoluta. Verum hujusmodi Montes Pietatis per diversos successive Summos Pontifices, ac tandem in Concilio Lateranensi, Sessione 10. per Leonem X. fuerunt solemniter approbati tamquam liciti, & omni specie mali carentes, ut patet ex ejusdem Bulla, *C. ü inter nonnullos*, in dicto Concilio edita. Hinc

31. Resp. Montes Pietatis liciti sunt, & pii, non obstante, quod in debitam ministrorum sustentationem, atque ad Montis necessariam conservationem, modicum quid ultra sortem principalem exigatur. Patet hoc ex definitione citati Concilii Generalis Lateranensis, & approbatione Leonis X. aliorumque Summorum Pontificum. Accedit ratio: quia quamvis in hujusmodi Montibus Pietatis aliquid detur ultra sortem, id tamen non exigitur, neque datur tamquam lucrum ex Mutuo, sed pro sumptibus necessariis ad Montis conservationem, & pro stipendio ministrorum, qui Montem administrant, & semper parati esse debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, custodiendaque, & conficiendos libros rationum, ceteraque necessaria præstanda. Nam, quia *dignus est operarius mercede sua*, ut inquit Christus *Lucæ* 10. jure tales a mutuatariis sustentari merentur, in quorum gratiam laborant, & inserviunt Monti Pietatis.

QUÆSTIO IV.

An aliqui Tituli excusent ab Usura?

SUMMARIUM.

32. *Ratione lucri cessantis, damni emergentis &c. an in Mutuo possit quid exigi?*
33. *Corollarium de lucro cessante, &*
34. *Damno emergente.*
35. *Limitatio præmissorum.*
36. *Recipi aliquid ultra sortem tamquam* Interesse, *quid?*
37. *Corollarium de periculo amittendi sortem, aut eam difficulter recuperandi.*
38. *An in mutuo possit pacisci de pœna solvenda &c.*
39. *Pœnam nemo potest imponere, nisi Superior; quomodo?*
40. *Pro sola carentia pecuniæ nihil potest exigi.*
41. *Solvitur objectio.*
42. *Minus est, actionem habere, quam rem; quomodo?*
43. *An Auctoritate Principum supremorum possit in Mutuo aliquid exigi ultra sortem?*
44. *Potest lege Usuris statui modus; non tamen eæ reddi licitæ.*
45. *Jure Civili an approbentur Usuræ?*
46. *Quid censendum de praxi Romani Imperii, exigente quinque pro centum?*

47. Alio-

47. *Aliorum opinio refertur.*
48. *Alii justi tituli, hanc praxin excusantes.*
I. Ob contractum Societatis.
II. Ob contractum Census.
Regula practica circa justitiam contractuum.

32 QUæritur I. An liceat aliquid in Mutuo ultra sortem exigere ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel periculi sortis principalis amittendæ, ac hujusmodi? Resp. affirmative, prout tenent Lessius *lib. 2. cap. 20. dubit. 12. & seqq.* Layman, & alii satis communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia spes lucri, qua se privat Mutuator in gratiam Mutuatarii, est pretio æstimabilis (& idem dicendum de damno emergente, ac periculo amittendæ sortis principalis, & hujusmodi) ergo licite aliquid ratione ipsius exigi potest, ac talis compensatio in pactum deduci. Hinc

33. Infertur I. Quod liceat aliquid ultra sortem accipere ratione lucri cessantis, si videlicet Mutuatori ex eo, quod alteri mutuum det, lucrum abscedat. Veluti si mercator det mutuos centum florenos, ex quibus alioquin fuisset negotiaturus, cum spe intra certum tempus lucrandi quinque alios florenos, potest istos a Mutuatario ultra sortem exigere: quia non dicitur petere Usuras, sed potius Interesse, & ne ipse mercator ratione mutui dati ex lucro sibi cessante damnum patiatur.

34. Infertur II. Etiã ratione damni emergentis posse aliquid exigi ultra sortem tamquam Interesse, si Mutuatoris revera interfit non mutuare: ut si mutuam des pecuniam, quã destinaveras ad emendum frumentum tempore abundantię, & postea pretio majori illud emere cogaris. Siquidem compensatio talis damni, Mutuatori emergentis, merito in pactũ deducitur; cũ nemo cum suo damno regulariter mutuare teneatur, & soleat.

35. Verum hinc notant Doctores, istud intelligendum esse dummodo mutuum vere sit causa talis damni emergentis, vel (loquendo de priori Corollario) lucri cessantis; neque plus exigatur ratione illius lucri cessantis, vel emergentis damni, nisi quantum arbitrio boni viri, spectatis omnibus causis, atque circumstantiis, illud æstimetur: nam plus exigens, licet proprie non committat Usuram, eo quod illud non exigat vi Mutui, tamen admittit injustitiam, pretium excessivum exigendo ratione lucri cessantis, vel damni emergentis. Lessius *lib. 2. c. 20. n. 96.* Pirhing *tit. de Usuris, n. 40.* & alii.

36. Sciendum insuper, illud, quod in ejusmodi casu exigitur ultra sortem, sive Summam capitalem, non accipi veluti Usuram (hoc est, vi mutui) sed tamquam *Interesse*. Aliud siquidẽ est, mutuum; aliud, lucrum cessans, vel damnum emergens occasione mutui dati: unde quamvis mutuum debeat dari gratis, sicque pro mutuo secundum se præcise spectato nihil supra sortem exigi possit, adhuc tamen mutuans potest aliquid exigere, ut lucrum inde sibi cessans, vel damnum emergens compensetur: *Ne dispendium patiatur, unde videtur præmium meruisse, arg. c. Pervenit, de Fidejussoribus.* Et hoc in jure vocatur *Interesse*, prout notat Glossa *c. Quoniam 14. q. 4.* atque desumitur ex *l. Si commissa, ff. Rem ratam haberi*, ibi. *In tantum competit, in quantum mea interfuit, id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui;* cum concordantiis.

37. Infertur III. Similiter ob probabile periculum amittendi sortem principalem, cui Mutuator se exponit mutuans homini non satis noto, vel non industrio, aut pluribus debitis obstricto, vel dubiæ fidei: item ratione difficultatum, aut expensarum, quæ in recuperanda sorte principali metuuntur, licite aliquid ultra sortem exigi. Ratio est: quia exponere res suas periculo in gratiam alterius, aut subire difficultatem easdem acquirendi, est quid pretio æstimabile; cum nemo teneatur gratis pro altero curas suscipere, aut res suas periculo exponere. Deinde usura non fit, nisi exigendo aliquid ultra sortem vi mutui: atqui hoc non fit in casibus præmissis; ergo.

38. Quæritur II. Utrum in Mutuo sit licitum pacisci, quod si Mutuatarius statuto tempore non solverit mutuum, teneatur certam pœnam solvere ultra sortem principalem? Resp. affirmative, cum Soto *4. dist. 15. q. 2. §. de Secundo*, & aliis passim. Ratio est: Tum quia talis pœna imponitur, atque exigitur ad hoc, ut Mutuatarius hac ratione quasi constringatur ad sortem principalem statuto tempore reddendam, & ne culpa sua impune fallat. Tum quia ea non solvitur præcise vi mutui, sed ob moram, sive culpam solvendi mutuum: siquidem debitor, qui est in mora culpabili, peccat contra Justitiam, retinendo alienum invito domino; ac proinde is juste punitur pœna conventionali.

39. Dices: Nemo potest alteri pęnam imponere, nisi Superior; ergo. Resp. distinguendo assumptum. Nemo potest pœnam legalem, atque judicialem imponere nisi Superior, conceditur: nemo, nisi Superior, potest imponere pœnam conventionalem, negatur. Hæc siquidem ex pacto, & mutuo paciscentium consensu, atque conventione proficiscitur, juxta quod *Reg. 86. Juris in 6.* dicitur *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, cum concordantiis: prior autem vel ab ipsamet lege, vel auctoritate Superioris, v. g. Judicis descendit, & ad eã potest obligari etiam invitus, sed non nisi per Superiorem.

40. Quæritur III. An pro sola carentia pecuniæ possit in Mutuo quidpiam exigi? Resp. negative. Siquidem carentia illa pecuniæ ad aliquod tempus, est intrinseca & essentialis mutuo; ergo sicuti pro mutuo, ita & pro illa carentia, nihil licite exigitur. Hinc Alexander VII. Anno 1666. jure condemnavit hanc, ordine 42. Propositionem: *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Nam falsitas hujus Propositionis patet ex proxime allata ratione. Similiter merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 41. Propositionem damnavit: *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.* Ita sonat Propositio damnata.

41. Nec urget, quod pecunia præsens, seu numerata videatur pretiosior numeranda. Resp. enim, hoc non accidere ratione pecuniæ secundum se præcise spectatæ, sed quatenus præsens pecunia est utilis ad negotiandum, lucrumque quærendum, &c. Alioquin considerando pecuniam secundum se præcise, atque independenter a lucro cessante, & secluso omni damno emergente, periculoque amittendi sortem principalẽ, & difficultatem istam recuperandi, tantumdem est, pecuniam jacere in propria, vel alterius cista. Quinimo securius pro parte mutuantis manebit pecunia illa apud Mutuatarium, ut, si furto, aut alio casu inopinato pereat, damnum Mutuatario emergat, non mutuanti; qui eam postea statuto tempore absque alia difficultate (uti supponitur) integram recipiet.

42. Neque etiam obstat *Reg. Minus 205. ff. de Regulis Juris*, ubi *Minus est actionem habere, quam rem.* Nam, ut recte notat Glossa ibidem, id procedit ratione dubii eventus executionis, & sententiæ incertæ, nec non & difficultatis in prosequenda actione intervenientis: alioquin enim seclusis similibus periculis, & incommodis, locum habet *Reg. Qui actionem, 15. ff. eod.* asserens: *Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.*

43. Quæritur IV. An auctoritate Principum supremorum, vel consuetudine Provinciarum, possit in Mutuo quidpiã exigi ultra sortem? Ratio dubitandi est, quia in primis Jure Civili videtur hoc concedi, ut *l. Placuit, ff. de Usuris, ibi: Placuit, licitas usuras posse peti*, juncta *l. Eos qui, C. eod.* cum concordantiis. Deinde id convincere videtur praxis totius Romani Imperii, post Recessum Deputatorum Imperii Spiræ, Anno 1600. celebratum, & a Rudolpho II. confirmatum, quinque pro centum mutuo datis annuatim recipiens. Tandem Princeps supremus ob dominium altum potest per commune Statutum, seu Legem, aut etiam Rescriptum, ex causa justa & publica transferre dominium rerum quarumdam ab uno in alterum, ut patet in Præscriptione; ergo idem potest fieri in moderatis Usuris.

44. Resp. I. Quamvis valeat lex, quæ ad vitandum majus malum statuat certum modum Usuris, ne videlicet Usurarii sub aliquo prætextu lucri cessantis, vel damni emergentis &c. nimium a debitoribus extorqueant: nulla tamen lege, vel consuetudine Provinciarum, possunt Usuræ reddi licitæ. Prima pars est communis Doctorum, eamque tradit Engel *tit. de usuris, n. 10.* Sic enim Usuræ non approbantur ut licitæ sed permittuntur dumtaxat, ac nimius excessus earum cohibetur. Altera pars sequitur ex dictis *n. 15. & seqq.* quia Usuræ sunt prohibitæ Jure divino & naturali, cui nulla lege positiva, vel contraria consuetudine derogari potest. *arg. c. ul. de Consuetudine.*

45.

45. Ad rationes dubitandi, & in primis ad textus Juris Civilis dicitur, de mente Juris Civilis varias esse Doctorum sententias: nam nonnulli volunt, Jure Civili esse quidem permissas Usuras, in quantum eas non punit, ad evitanda majora mala seu peccata, non tamen approbari tamquam licitas; prout simile quid contingit in publicis lupanaribus, & quibusdam aliis. Alii Jus Civile explicant de Usuris (ut vocant) compensatoriis, quidpiam ultra sortem exigentibus ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel alterius justi Tituli: non vero de Usuris lucrativis, hoc est, de iis, in quibus exigitur lucrum vi mutui ultra sortem principalem. Quod si vero Leges Civiles permitterent Usuras hasce lucrativas, dicendum, eas, ceu foventes peccatum, esse correctas Jure Canonico *Clem. un. de Usuris*.

46. Ad Recessum Spirensem, & praxim Germaniæ, respondet Engel *l.c.n.*20 post Henricum Canisium *de Usuris, c.* 1. *n.*9. jure Imperii quinque pro centum permitti ex præsumptione lucri cessantis, damni emergentis, aut alterius justi Tituli; unde communiter Summa illa dicitur peti, & accipi per modum *Interesse*. Ac proinde, si pecunia revera fuisset otiosa apud mutuantem, & nihil interfit eam mutuo dari, volunt plerique (inquit Engel) talē non fore immunē ab Usura in Foro conscientiæ, ubi non ex præsumptione, sed ex veritate proceditur.

47. Dicitur notanter, *volunt plerique:* Nam propter ultimam rationem dubitandi *n.*43. allatam, conantur aliqui hanc consuetudinem ab Usura excusare; eo quod excessus ille non recipiatur præcise vi mutui (hoc enim repugnat Juri naturali, ac Divino) sed ob auctoritatem supremi Principis, seu Reipublicæ, propter publicam utilitatem ob dominium altum validantis tale pactum. Ita Christoph. Haunoldus *to.* 3. *de just. & jure, tr.*9.*c.*3.*§.*8. citans Sa Vers. *Contractus n.*4. & Tannerum *tom.*3.*disp.*4.*q.*7.*dub.*3.*n.*79.

48. Additur etiam *n.* 46, *aut alterius justi tituli:* Siquidem præter lucrum cessans, aut damnum emergens, possunt intervenire nonnulli alii justi Tituli, annuatim accipiendi quinque, v.g. pro centum, ac præsertim sequentes. I. Ob contractum Societatis, sive expressum, sive saltem implicitum, ac lege publica, vel consuetudine patria constitutum, in quo unus pecuniā, alter vero industriam confert; nam justum est, ut si alius mediante mea pecunia negotietur, lucrumque honestum acquirat, virtute talis contractus Societatis mihi partem lucri attribuat. Engel *tit. de Usuris*, §.3.*n.*11. Hoc ipsum plures Doctores concedunt etiam de illo contractu Societatis, quo quis salva sorte principali, ac potestate dissolvendi pro libitu contractum ipsū, dat mercatori pecuniam, ut is instituta negotiatione, sive lucrum inde capiat, sive damnum patiatur, in annos singulos teneatur certum quid solvere, v. g. quinque pro centum; ita tamen, ut soluto illo modico alter velit, debeatque semper esse contentus, non considerato majori lucro, si quod inde mercatori advenerit. Layman *l.*3.*tr.*4.*c.*18.*n.*11. post Hostiensem, Navarrum, Covarruviam, & alios. II. Ob contractum Census, si debitæ conditiones concurrant, posse annuā pensionem juste exigi, amplius patebit ex proxime dicendis *Quæst.*6.*per totum*.

Et quidem passim fatentur Doctores contractum in aliqua Regione usitatum, & a Viris etiam probis atque honestis celebrari solitum non facile condemnandum esse iniquitatis; simulque ex parte rudiorum sufficere, si implicite intendant justum talem Titulum, unde consuetudo illa ortum habuit; aut velint contrahere modo, quo de jure possunt, meliori. Quod si quis autem ex mutua pecunia sua lucrum quærat præcise vi Mutui, id nulla ratione potest a peccato excusari, cum repugnet Juri naturali, ac Divino.

* Quær. V. An Contractus ille sit Usurarius, quo ex ipso interesse non persoluto exigitur novum interesse? Casus pro majori claritate figurari potest sequens: Petrus dedit Paulo mutuo bis mille florenos, ubi in Germania vel ob præsumptum titulū lucri exinde cessantis, vel etiam juxta alios, ob auctoritatem Principis vi dominii alti, ad evitandas lites & scrupulos, alias circa lucri cessantis quantitatem orituros &c. absolute sic statuentis, pro quolibet numero *centenario* florenorum deberent quolibet anno a debitore solvi quoad interesse *quinque*, & sic pro bis mille florenis, *centum*. In hoc casu, si Paulus, anno elapso, dictum interesse centum florenorum non solveret, quæritur, an Petrus non possit in annum futurum loco *ipsius interesse centum florenorum* exigere quinque florenos tamquam novum interesse, & sic deinceps annis sequentibus? Resp. Talem contractum fore usurarium; quia in Jure reprobatur ille titulus, quo usuræ novæ ab ipsis usuris exiguntur, uti textu claro deciditur. *L. ut nullo modo* 28. *de Usuris*.

Ast promoveamus casum ulterius, ponendo, quod dictus Paulus debitor jam decem annis nullum solverit ex Capitali Interesse, ita ut præter capitale bis mille florenorum ipsum interesse intra hoc tempus debitum jam ascendat ad mille florenos: modo autem, decennio elapso, tandem Paulus, vel hæres ejusdem vellet solvere Petro ex capitali mille florenos, ita ut adhuc in futurum deberet solam medietatem Capitalis, & mille florenos ratione dilati per decennium Interesse. Quæritur, an Petrus teneatur hos mille florenos pro medietate Capitalis accipere, vel potius num possit a Paulo prætendere, ut eosdem mille florenos solvat tamquam debitum interesse intra decennium conficiens dictam summam?

Resp. Paulum debitorem hic agere astute, circumveniendo suum Creditorem: etenim dum videt, quod Petrus Creditor nequeat bona conscientia ab ipso interesse, jā ad mille florenos intra decenniū ascendente, exigere novum interesse, bene vero a toto Capitali, libentius vult restare deinceps debitor medietatis ex parte Capitalis, & totius interessè, quā solvendo ex interesse, remanere debitor totius Capitalis: nam in primo casu obligaretur deinceps annis sequentibus tantum pro interesse solvere quinquaginta florenos, cum ex Capitali non plures deberentur, quam mille; quoad restans autem interesse nequiret exigi novum interesse. Econtra in secundo casu, remanente Capitali bis mille florenorum deberet adhuc singulis annis pro Interesse solvere centum florenos, uti calculanti patet. Et hinc in simili casu Petrus Creditor potest obligare Paulum suum debitorem, ut potius antea totum interesse, & postmodum demum Capitale solvat, prout in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. tit.* 23. *n.* 44. deducitur ex *L. in his ff. de solutionibus*.

Quær. VI. An sit Usura, ita ut nullo titulo excusari queat si multa interesse, ex principali sorte nondum soluta, computentur in novum aliquod Capitale, ex quo dein tamquam Capitali exigatur novum interesse? Ut clarius capiatur, insistendo casui præcedentis quæsiti indagatur, utrum Petrus v.g. interesse illud, quod intra decennium a Paulo debitore ex sorte principali non persolutum ascendit ad mille florenos, nequeat computare tamquam novum aliquod Capitale, ex quo singulis annis exigat interesse quinquaginta florenorum, titulo lucri ex non persoluto interesse cessantis, & damni emergentis &c. Ratio dubitandi, & affirmativam tenendi est; quia si hos mille florenos Paulus debitor tempore debito solvisset, eosdem Creditori aliis mutuasset, ex quibus tale interesse conformiter praxi Imperii Romani recepisset.

Hoc tamen non obstante Respondeo, etsi nequeat ostendi talem praxim esse rejectam jure naturali, aut Divino: reprobatur tamen saltem in contractu mutui, tamquam usuraria Jure positivo civili, uti patet ex *L.* 28. *C. de Usuris*, ibi: *Ut nullo modo usuræ usurarum a Debitoribus exigantur &c. quapropter hac apertissima lege definimus*, NB. *nullo modo licere cuiquam usuras præteriti temporis vel futuri in sortem redigere, & eas iterum usuras stipulari*. Vide hoc, uti & pluribus aliis materiis circa usuras, si occurrant, in Jure Canonico *lib.* 5. *Decret. tit.* 19. præsertim §. 2. Ego dubito, an hæc lex ubique usu sit recepta; saltem in aliis debitis vidi practicari contrarium a viris etiā conscientiosis, qui dum Emphyteutæ seu Coloni longo tempore dominis directis non solverunt canonem annuum, eumdem in simul computarunt in novam aliquam sortem principalem, exigendo deinceps exinde annuum interesse.

QUÆSTIO V.

De Pignore, & Hypotheca; ubi & de Antichrisi, & Pacto Legis Commissoriæ.

SUMMARIUM.

49. *Pignus, unde sic dictum?*
(c) Quæst. 1. n. 2.
Quomodo differat Hypotecha?
50. *Pactum Antichriseos, quid?*
51. *Est regulariter illicitum*,
52. *Nisi interveniat alius justus titulus*,
53. *Pactum Legis Commissoriæ, quid?*

54.

49 **P**ignus appellatur a pugno, *quia res quæ pignori dantur, manu* (seu pugno) *traduntur*: *unde etiam quidam putant, pignus proprie rei mobilis esse*; prout notatur *l. Plebs, ff. de Verb. signif.* Porro Pignus accipitur vel pro re ipsa in Pignus data, vel pro contractu, ac resultante inde obligatione Pignoris, ut in simili dictum superius de mutuo. *(c)* Differt autem Pignus ab Hypotheca, quod pignus proprie dictum sit rei mobilis, creditori a debitore traditæ, ad præstandum securitatem de solvendo debito, vel adimplendo promisso: Hypotheca vero sit rei immobilis; ut si alteri in securitatem solvendi debiti hypothecetur ager, domus, vel hujusmodi res immobilis. De cetero Pignus, & Hypotheca, pari ferme passu ambulant; & quod dicitur de uno, servata proportione intelligendum est de altero. Quinimo allata quoque differentia non semper observatur; nam Pignus quandoque attribuitur rei etiam immobili, quæ traditur creditori, *arg. l. 2. ff. de Religiosis & sumptibus funerum*, ibi: *Qui pignori dedit agrum*. Cica quod

50. Quæritur I. An Pactum Antichriseos sit licitum, necne? Ubi sciendum est, Antichrisim esse pactū inter creditorē & debitorem, ut creditor tamdiu pignore uti & fructu ejus lucrari possit, donec debitum sibi restitutum sit. Quo prænotato,

51. Resp. Cum communi, pactum Antichriseos regulariter esse illicitum, ac usurarium. Ratio est: quia alioquin creditor ultra pecuniam, quam mutuo dedit, aliquid lucrabitur causa solius Mutui, quæ est Usura; siquidem in tali casu creditor lucraretur fructus ex Pignore. Hinc in Jure Canonico *c. Cum contra, de Pignoribus*, habetur, quod *secundum Canonicas sanctiones fructus restitui, & in sortem debeant computari.* Hinc etiam *c. 1. & 2. de Usuris*, dicitur, quod sit *usura lucrifacere fructus rei pignoratæ*.

52. Dicitur *regulariter*: nam possunt quandoque alii Tituli intervenire, ut liceat fructus ex Pignore lucrari. Primus est: si fructus ex Pignore, vel Hypotheca percepti, non superent quantitatem pensionis, quę in Jure Census, super eadem Hypotheca secundum morem Patriæ constituti, exigi potest. Secundus est: si creditor fundum, qui Pignori destinatus erat, certo pretio emat, cum pacto revendendi; nam tunc creditor fit verus dominus illius fundi, quamvis ipsum revendere teneatur, quando alter vult pretium principale refundere. His addi poterunt casus illi, in quibus ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, licitum est aliquid in mutuo ultra sortem principalem exigere: Item & nonnulli alii casus, de quibus Canonistę.

53. Quæritur II. An in Pignoribus licitum sit pactum Legis Commissoriæ? Ubi notandum, quod Pactum legis Commissoriæ dicatur illud, quo creditor cum debitore convenit, ut si intra certum tempus non fuerit debitum solutum, Pignus pleno jure acquiratur creditori.

54. Resp. cum communi Doctorum, hujusmodi pactum Legis Commissoriæ in Pignoribus non valere, sed veluti usurarium reprobari; & quidem tam a jure Canonico, *c. significante, de Pignoribus*, quam a Jure Civili, *l. ult. C. de Pactis Pignorum*. Ratio est: quia Pignus ordinarie plus valet, quā ipsum debitum; unde ejusmodi Pactum vere est usurarium. Debet proinde in tali casu Pignus vendi, ac pretiū sortem principalem excedens ipsi debitori restitui: sicuti observatur in Montibus Pietatis, si debitum tempore definito non solvatur. Nonnulla alia, quæ de Pignoribus dicenda forent, potius ad Juris Interpretes examinanda pertinent, quam ad Theologiam Moralem.

QUÆSTIO VI.

De Censibus, & an sint liciti?

SUMMARIUM.

55 **C**ONCL. I. Dimissis variis aliis acceptionibus, *census* in proposito idem est, ac jus contractu aliquo constitutum, percipiendi annuā pensionem ex re, vel persona alterius. Ita in re communis. Nam, quamvis interdum ipsa pensio vocetur Census, proprie tamen loquendo Census non est ipsa pensio; sed jus eam exigendi. Et hinc, si per contractum Censualem quis vendat Censum, non vendit pecuniam, aut fructus annuos, sed jus quoddam, ratione cujus emptor Census potest annuatim exigere certam pecuniam, aut fructus ex re alterius.

56. Porro venditor Census (id est, ille, qui accepta certa pecunię quantitate supponit rem suam Censui, sese obligando ad solvendam annuatim certam pensionem ex ea) dicitur *Censuarius*. Qui vero pretium dedit, sicque Censum, seu jus percipiendi pensionem annuam ex re alterius emit, vocatur *Censualista*.

57. CONCL. II. Census varie dividitur: & primo quidem in reservativum, & consignativum; deinde in realem, & personalem, in perpetuum, ac temporalem, & hujusmodi. Ita communis.

58. *Census reservativus* dicitur, cum quis rem suam pleno jure dominii, id est, tam quoad dominium directum, quam quoad utile) transfert in alium, donando, legando, vendendo, aut permutando, servata sibi annua pensione ex re illa præstanda. Et hunc esse licitum, desumitur ex *L. ult. C. de Rer. permutat.* & patet exemplo Josephi, Ægypti Proregis, qui Ęgyptiis dedit Terras, prius titulo Permutationis pro tritico subjecta dominio Pharaoni præstando, *Genes. c. 47. Census consignativus* dicitur, quando quis super bonis suis quorum dominium directum, ac utile retinet, vel etiam super persona sua alteri jus pensionis annuæ consignat. E potest hic Census alteri constitui mediante contractu Donationis, Venditionis, vel Permutationis, aut alio consimili; quamvis hic potissimum sit sermo de Censu, qui Emptione constituitur.

59. *Census Consignativus* subdividitur in realem, ac personalem. *Realis* est, qui fundatur super re, v. g. super domo, agro, vinea tua; & ideo comitatur rem, ad quemcumque possessorem perveniat, donec Census redimatur. *Census personalis est*, qui fundatur super certa persona obligante se ad annuam pensionem sine ordine ad aliam rem, ex qua pensio sit solvenda; quamvis interdum securitatis gratia fundus aliquis Hypothecæ supponatur, ut ex eo præstetur pensio, si hęc a persona debitrice nequeat obtineri.

60. Insuper ratione temporis futuri dividitur Census in perpetuum, & temporalem. Perpetuus autem subdividitur in redimibilem, qui videlicet restituto per venditorem pretio potest redimi: & in irredimibilem, qui amplius redimi nequit. Temporalis etiam subdividitur in eum, qui extenditur ad certum tempus, v. g. ad triginta, vel 50. annos: & in eum, qui extenditur ad tempus incertum, ut puta ad vitam unius hominis vel duorum; & hic *Census* proprio nomine dicitur *vitalitius*.

61. CONCL. III. Census consignativus realis, sive perpetuus, sive temporalis, etiam vitalitius, est licitus, ac neutiquam usurarius, si eo pretio fuerit emptus, quod vel lex taxavit, vel loci consuetudo approbavit. Ita omnes Doctores; & constat ex *Extravag. Martini V. & Calixti III.* quorum utraque habetur in Jure Canonico, inter Extravagantes communes, *tit. De emptione & Vendit.* ubi ex professo definitur, ejusmodi contractus Censuales, seu Census emptos, in quorum redditibus, ac fructibus, pleræque Monasteriorum, Hospitalium, Ecclesiarum, & Beneficiorum Ecclesiasticorum fundationes, atque proventus dignoscebantur consistere, *esse licitos, Jurique conformes; & vendentes eosdem, ad ipsorum solutionem censuum, & redituum juxta dictorum contractuum tenores efficaciter teneri.*

62. Accedit ratio: quia Usura non committitur, præterquam in Mutuo, *arg. can. Si fœneraveris*, 14. q. 3. & patet ex ipsa definitione Usuræ *nu.* 11. allata: atqui in Censu non intervenit Mutuum, sed verus contractus Venditionis & Emptionis; nam Censuarius vendit sub certa pecunia ipsi Censualistæ jus percipiendi fructus aliquos ex suo agro, prædio, &c. ergo. Confirmatur: quia Census est veluti pars que-

quædam Usufructus; nam continet jus percipiendi partem fructuum, sive annuorum redituum; quod jus est hic & nunc certa pecunia comparatum, non minus ac donatione, vel titulo legati comparari potest.

63. CONCL. IV. Nihilominus, ut contractus Censualis sit licitus ac justus, de Jure naturæ requiruntur sequentes conditiones. Prima est: ut Census constituatur in re frugifera; ut est ager, domus, & hujusmodi. Nam vi Census venditur jus percipiendi fructus alicujus rei, & consequenter hæc debet esse frugifera.

64. Secunda conditio, Jure naturæ requisita ad contractum Censualem est, ut justo pretio Census vendatur, & ematur. Hæc enim conditio ex natura rei requiritur ad quamcumque venditionem, & emptionem. Censetur autem justum pretium, quod vel lege, vel consuetudine, aut saltem iis deficientibus, arbitrio proborum & prudentum virorum taxatum est: quale in Imperio communiter censetur esse centum pro quinque annuatim præstandis.

65. Tertia conditio est: quod si res Censui subjecta pro parte, aut ex toto pereat, vel in perpetuum (secus, si ad modicum tempus cum refusione fructuum alio tempore percipiendorum) infrugifera reddatur, etiam Census ipse pro rata, seu juxta commensurationem, pro parte, aut ex toto pereat. Siquidem Censualista habet jus ad fructus rei, seu est dominus hujus juris, quælibet autem res domino suo fructificat, aut perit. Hinc si casu fortuito domus Censui subjecta pereat absque culpa Censuarii, perit Census. Secus, si pereat v. g. incendio ex culpa Censuarii: nam tunc is vel debet refundere pretium Census, vel hunc super alia re immobili constituere; ut post Lessium *l.* 2. *c.* 22. *n.* 88. notat Pirhing. *tit. de Usuris num.* 80. pluribus hanc conditionem explicans.

66. Præter has Jure naturæ ad Censum requisitas conditiones, sunt nonnullæ aliæ, quæ vel in duabus Extravag. Martini V. & Calisti III. indicantur, vel in Bulla B. Pii V. quæ incipit: *Cum onus Apostolicæ*, super Censibus edita (ac refertur *tom.* 2. *Bullarii Romani*, *Constit.* 79. *dicti Pont.*) de novo requiruntur: ut, quod Census non nisi super re frugifera immobili, vel quę pro immobili habetur constituatur; quod Census imposterum non nisi redimibiles constitui possint: quod pretium Census ab invito repeti non possit, præterquam si Censuarius denuntiaverit, se traditione pretii velle Censum extinguere: quod Census augeri, vel novus super eadem re constitui non possit, & hujusmodi.

67. Verum hæ conditiones hic omittuntur tum brevitatis gratia, tum quia quoad eas attendenda est locorum consuetudo; cum nonnullis earum, utpote mero Jure humano Ecclesiastico requisitis, per contrariam consuetudinem derogari possit. Et certe Bullam citatam B. Pii V. non esse ubique receptam, ut in Belgio, Gallia, Germania, &c. censet Lessius *cit. c.* 22 *dubit.* 13. in quibus proinde locis non forent usurarii Census illi, qui aliter constituti sunt ac in Bulla B. Pii V. pręscribitur.

68. CONCL. V. Etiam Census personalis est licitus, quantum est spectata natura rei. Ita Lessius *loc. cit. n.* 18. Layman, & communior Doctorum, quamvis nonnulli teneant oppositum. Ratio est: quia & hic solummodo venditur jus annuatim percipiendi aliquid ex lucris, quæ Censuarius sua industria acquirit; ergo redit ratio superius allata. Additur vero, *quantum est ex natura rei*. Siquidem juxta citatam Bullam B. Pii V. secundum quam Census non nisi in re immobili frugifera constitui potest, secus esset dicendum.

69. Objicies generatim contra omnes Census: In venditione aut emptione Censuum intervenit Mutuum virtuale, seu quasi Mutuum: ergo & Usura palliata. Antecedens probatur: nam in re idem est, emere pro 1000. florenis Censum annuum 50. florenorum, ac mutuos dare 1000. florenos sub lucro 50. florenorum per singulos annos recipiendo; cum utrobique Summa capitalis salva maneat. Resp. negando assumptum cum sua probatione: multiplex enim est differentia inter Censum, & Mutuum. Prima est: quia in Censu emitur jus percipiendi certos fructus ex re, vel persona alterius: in Mutuo, utpote quod gratis fit nullum tale jus emitur.

70. Secunda differentia inter Censum, & Mutuum est: quia Mutuatarius cogitur similem in specie, ac bonitate rem mutuatam, seu sortem reddere, imo ad eam reddendam vi Mutui se obligat: secus fit in Censu, ubi Censuarius vi hujus contractus (secluso pacto redimendi ad arbitrium emptoris, utpote prohibito per Bullam B. Pii V. aut nisi Censuarius velit sponte Censum redimere) non tenetur reddere sortem, sed dumtaxat annuam pensionem.

71. Tertia differentia est: quia in Mutuo sub Usuris, obligatio principalis est ad sortem reddendam, & accessoria ad usuras: in contractu autem censuali principalis obligatio est ad reddendam pensionem annuam, nulla ad sortem, nisi quis velit Censum redimere. Tandem nullus justus titulus potest assignari recipiendi aliquid ultra sortem vi Mutui, ut patet ex dictis *n.* 19. *& seqq.* secus fit in Censu juxta proxime dicta.

QUÆSTIO VII.

Quid, & quotuplex sit Cambium, & an licitum?

SUMMARIUM.

72. *Cambium, quid?*
73. *Et quomodo differat a Mutuo?*
74. *Campsor, & Campsarius, quis?*
75. *Cambium reale, & siccum.*
76. *Cambium minutum, & Cambium locale, seu per litteras, quid?*
77. *In Cambio minuto licite aliquid accipit Campsor.*
78. *Tituli in eo plus accipiendi, quam dandi.*
79. *An pecuniam auream alteri solvendam, liceat nuntio prius permutare, retento lucro.*
80. *Limitatur solutio.*
81. *Etiam in Cambio locali licite Campsor aliquid lucratur.*
82. *Titulus accipiendi plus in Cambio locali.*
83. *Alii Tituli.*
84. *Cambium siccum est illicitum, ac usurarium.*
85. *Quid de conditionibus Cambio reali præscriptis?*

72. CONCL. I. Cambium generatim idem est, quod permutatio: sed ex usu vulgato, & quantum attinet ad propositum, accipitur pro permutatione numismatum; soletque communiter definiri, dicendo: *Cambium* est permutatio pecuniæ pro pecunia; & vulgo dicitur, ein Wechsl.

73. Differt autem Cambium a Mutuo, quod contractus Mutui unica pecuniæ traditione perficiatur, quæ reddi debet post temporis intervallum: Cambium vero, cum sit quædam species Permutationis, *do ut des*, non ante perfectum censetur, quā utrinque pecuniarum traditio facta sit. Deinde Cambium semper fit ob aliquam diversitatem pecuniarū ultro citroque dandarum, cujus diversitatis ratio in Mutuo non habetur.

74. Porro ille, a quo petitur pecunia permutanda, dici solet *Campsor*: alter vero, ad cujus petitionem pecunia ipsi commutatur, *Campsarius* appellatur.

75. CONCL. II. Cambium dividitur in reale, & siccum. Ita communis. *Cambium reale* est legitima permutatio pecuniarum, ex qua juste aliquid lucri capi potest. *Cambium siccum* vocatur, quod non est verum Cambium, sed fingitur esse, eo quod imaginem quamdam Cambii præseferat: ut, quando habetur sola ratio temporis, aut quando fingitur alibi solutio facienda, & fit eodem loco cum usura. Et dicitur *siccum*: quia caret humore, seu justo titulo ad pariendum lucrum. Unde hujusmodi Cambia sicca, tamquam usuraria, damnavit B. Pius V. in Bulla de Cambiis edita, quæ incipit; *In ea pro nostro* (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani, Constit.* 118. *dicti Pont.*) quamvis ceteroquin in ea appellet *Cambiorum usum legitimum, & quem necessitas, publicaque utilitas induxit:* quod de Cambiis realibus, riteque usurpatis intelligendum.

76. CONCL. III. Cambium reale subdividitur in minutum, & locale. *Cambium minutum*, est permutatio numismatum diversæ rationis, & speciei: ut si major pecunia, utputa Ducatus, cum minore, vetus cum nova, patria cum externa, aurea cum argentea, argentea cum cuprea, vetita cum legitima permutatur. Et dicitur, *Cambium minutum*; quia in eo frequentius pecuniæ grandiores cum minutioribus commutantur, v. g. Ducatus, vel Talerus cum sestertiis, aut crucigeris. *Cambium locale* est illud, in quo pecunia præsens commutatur cum pecunia distante in alio loco. Dicitur etiam *Cambium per litteras*, quia plerumque litteræ dantur, quibus mandatur cor-

correspondenti, ut in alio altero loco pecuniam solvat.

77. CONCL. IV. In Cambio minuto licite aliquid, lege definitum, accipit Campsor a Campsario supra valorem nummi permutati. Ita omnes Doctores. Siquidem, ut bene notat B. Pius V. in Bulla proxime citata, hujusmodi Cambiorum usum necessitas, publicaque utilitas induxit: alioquin enim advenæ, & peregrini, in terris alienis vix possent aliquid emere, cum non eadem moneta ubique sit in usu; ac proinde non usualem oportet commutare pro usuali, mediante isthoc Cambio minuto.

78. Porro titulus in Cambio minuto accipiendi plus, quam dandi, est multiplex. Primus est locatio operæ & obsequii, quod Campsor præstat congregando omnis generis pecunias, quæ permutari petentibus possint, atque paratum se præbendo ad easdem commutandas secundum Campsariorum voluntatem. Alter titulus est lucri, vel commodi cessantis: nam sæpe accidit, ut unum genus monetæ plures, easque pretio æstimabiles commoditates habeat, quam alterum. Tertius est labor numerandi pecuniam. Plures similes titulos refert Lessius *lib.2.cap.23.dubitat.2.*

79. Quæres: An si famulo, vel nuntio tradam centum Ducatos in auro, ut solvat meo creditori, non curans, qua specie id fiat, & ille Ducatos illos prius commutet pro moneta argentea cum lucro, eaque postmodum solvat creditori, retento lucro, licite id fiat, vel potius teneatur talis ad restitutionem illius lucri? Resp. talem non teneri ad restitutionem lucri. Ita Lessius *loc. cit. n.* 18. & alii. Ratio est: quia illud lucrum est fructus industriæ, proveniens ex negotiatione pecuniaria, famuli industria & periculo facta; ac proinde nec domino pecuniæ debetur, nec etiam suo creditori, utpote cui integre per aliam pecuniam satisfit.

80. Dicitur notanter in casu posito, *non curans, qua specie id fiat*: Nam si mens domini erat, ut illam pecuniæ speciem, utputa centum Ducatos in auro, famulus suo creditori traderet, eo quod cuperet illi gratificare, vel dare occasionem lucri, tunc peccaret famulus, commutando pecuniam illam in aliam speciem cum lucro: quia ageret contra justam domini intentionem. Unde si exinde alteri sequatur damnum, tenebitur ad restitutionem, seu recompensationem illius.

81. CONCL. V. Etiam in Cambio locali licite potest aliquid a Campsore lucrari, idq; variis ex titulis: sic v.g. si Campsor Monachii accipiat a Campsario 100. florenos datis eidem litteris, ut Romæ a suo correspondente accipiat tantum 95. vel quid simile, cum detractione alterius justi, & consueti Campsorum lucri sive auctarii, licite id fit. Ita Doctores communiter: & patet ex citata Bulla B. Pii V. Siquidem hunc Cambiorum usum necessitas, & publica utilitas induxit; ne videlicet in terras remotas abituri, summo cum incommodo, quin & periculo, magnum pecuniæ pondus semper secum portare cogantur.

82. Ceterum causa, seu justus titulus plus accipiendi, quam postea dandi, in primis est accessorius Contractus locatæ operæ ad pecuniam formaliter, vel virtualiter transferendam in locum, quo Campsarius vult. Si enim Monachio Romam usq; centum florenos transferre deberes, multum laborem, periculumq; subiturus esses; hoc autem onere te liberat Campsor, cum in se recipiat obligationem numerandi tibi Romæ condictam pecuniam cum magna tua commoditate: atqui tale obsequium est pretio æstimabile, ut patet; ergo. Et ex hoc fit, ut quo longius distat locus, ad quem Cambium instituitur, & quo periculosior via, eo majus auctarium exigi possit, & soleat.

83. Secundus titulus, quo lucrari potest Campsor in hoc locali Cambio, est assecuratio, ac præstatio periculi. Siquidem Campsor accipiens hic pecuniam alio trajiciendam, non solum suscipit onus transferendi pecuniam illam, sed etiam periculum, ut si pereat, non danti, sed ipsi Campsori pereat: atqui præstare tale periculum trajectionis, atque assecurationem, est pretio æstimabile, ut constat; ergo. Accedunt alii tituli, ac præsertim illi, qui in simili de Cambio minuto procedunt, ac *n.*78. referuntur.

84. CONCL. VI. Cambium siccum est illicitum, ac usurarium. Ita declaravit B. Pius V. in citata Bulla de Cambiis, quæ incipit: *In eam pro nostro*. Et talia sunt illa, in quibus ex intentione contrahentium post aliquod tempus cum lucro fit solutio in eodem loco, eo quod alter alibi pecuniam non habeat, ut jam *n.* 75. explicatum.

85. Tandem sciendum, quod B. Pius V. in citata Bulla quasdam conditiones in Cambiis realibus observandas præscripserit: verum notat Lessius *cit. cap.* 23. *n.* 93. quod eædem paucis in locis, & forte nullibi (saltem quoad omnes conditiones) sint usu receptæ.

* Quær. Qualenam justum Cambii pretium sit censendum? Resp. ex La Croix *lib.3.Theol.Mor.part.2.n.*1031. justum pretium esse illud, quod lege, vel legitima consuetudine, aut communi hominum proborum æstimatione taxatur, spectata utilitate monetæ permutandæ, loci distantia, periculo viarum, ac copia, vel penuria pecuniarum, aut mercatorum in aliquo loco. Potest autem ratione Cambii accipi pretium communiter taxatum, quamvis per accidens ipsimet Campsori talis pecuniæ translatio, (ut hic e.g. Monachii recipiat a Campsario pecunias, quas ei per litteras Romæ iterum solvendas curat) sit valde utilis & commoda; nam ad hoc, ut communis aliqua æstimatio imponi possit, & pretium accipi, sufficit, quod talis translatio pecuniæ sit plerisq; incommoda; nunc autem fiat in gratiam Campsarii: sic etiam a pari, si conduxisses Titium, ut equum tuum duceret Monachio Ulmam, quamvis is etiam ex alia causa eo proficisci vellet, foretq; illi hic & nunc valde commodum uti hoc equo, posset nihilominus acceptare pretium conductionis. Ita ex Lessio, Layman & Sporer resolvit La Croix *loc. cit.* Illud tamen pariter ex Busenbaum ibidem sibi notet Campsor, quod, si cambio, vel aliter pecuniam adulterinam accipiat sive ex ignorantia, sive ex inadvertentia, non possit illam aliis expendere, neque ex eo, quod deceptus sit, alios iterum decipere; cum actio, qua deceptus est, nullum ad hoc jus tribuat.*

QUÆSTIO VIII.

De Emptione, & Venditione.

SUMMARIUM.

86. *Emptio, & Venditio, quid?*
87. *Pretium rerum duplex, legitimum & vulgare.*
88. *Pretium legitimum consistit in indivisibili.*
89. *Pretium vulgare triplex, summum, medium, & infimum.*
90. *Pretii vulgaris justitia, unde desumenda?*
91. *Corollarium.*
92. *Causæ mutandi pretia rerum.*
93. *Corollaria.*
94. *Ratione Officii mercandi potest res pluris vendi.*
95. *Pro foro Conscientiæ quælibet læsio in Emptione, & Venditione resarcienda;*
96. *Secus pro foro externo;*
97. *Aut si læsio sit modica;*
98. *Aut aliud ex circumstantiis colligatur.*
99. *Res tanti valet, quanti vendi potest, quomodo?*
100. *Invitus regulariter cogi non potest ad vendendum.*
101. *Fallit in casu publicæ necessitatis,*
102. *Atque in publicum favorem.*

86. CONCL. I. *Emptio* est pactio pretii pro merce: *Venditio* econtra est pactio mercis pro pretio. Ita communis, & desumitur ex §.1. *Instit. de Emptione*. Tria siquidem ad substantiam Emptionis, & Venditionis requiruntur. Primo res, quę veneat, sive ea nunc existat, ut equus, vacca; sive sit futura, ut fructus nascituri; item jura & actiones: nam hæc omnia nomine mercis, seu rei venalis, intelliguntur. Secundo requiritur pretium; nam sine pretio Venditio nulla est: debetq; simul pretium in numerata pecunia consistere; alioquin enim non Venditio & Emptio, sed rerum Permutatio foret. Tandem ad Venditionē & Emptionem requiritur pactio: id est, ut in rem vendendam, & pretium pro ea præstandum, venditor & emptor consentiant.

87. CONCL. II. Pretium rerum generatim est duplex; unum legitimum, quod scilicet a Magistratu est taxatum; alterum vulgare, quod ex valore rei plurium judicio dependet. Ita rursum communis.

88. CONCL. III. Ex his pretium legitimum consistit in indivisibili, nec licet illud præterire. Ratio est: quia hoc est censendum verum rei pretium, quod a Magistratu definitum est, ne excedatur; simulque judicium Magistratus, qui auctoritate publica, & boni communis intuitu, tale pretium constituit, est præferendum judicio populari. Intellige, dummodo

modo mutatis circumstantiis copiæ, inopiæ, & similibus, Magistratus non sit notabiliter negligens in pretio legitimo mutando; nam alioquin lex censeretur iniqua, & posset res vendi pretio vulgari. Lessius *lib.2. cap.21. n.14.* & alii.

89. Pretium vulgare econtra non consistit in indivisibili; sed habet quamdam latitudinem. Hinc fit, ut pretium vulgare juxta Doctores communiter sit triplex, videlicet summum, medium, & infimum. Siquidem pretium vulgare plurimum pendet ab æstimatione & affectu hominum, qui subinde varii de rebus varie judicant, & quod aliqui æstimant novem florenis, alii æstimant decem, alii undecim.

90. CONCL. IV. Loquendo de pretio rerum vulgari, generatim justum mercis pretium est, quod loci consuetudo approbat secundum communem hominum æstimationem; quæ quidem æstimatio desumitur ex abundantia vel penuria illius mercis, atque ordinaria acquirendi facilitate aut difficultate, utilitate, vel usu, aliisque hujusmodi circumstantiis. Ita in re communis. Hinc

91. Inferunt Doctores, quos citat, & sequitur Layman *l.3. tr.4. c.17. n.9.* eum nihil contra Justitiam peccare, qui frumentum pretio consueto vendit, conscius brevi tempore superventuram frumenti copiam, vel hostium incursionem, aut hujusmodi, si hæ causæ minuendi pretii publice ignorentur. Ratio est: quia rerum pretia non ex privata unius, aut alterius hominis notitia vel affectione, sed ex communi hominum æstimatione ac sensu accipienda sunt. Idem de similibus dicendum.

92. CONCL. V. Variæ sunt causæ, ob quas rerum venalium pretia augeri, vel minui solent. Ita communis. Sic enim passim penuria mercium, multitudo emptorum, & paucitas vendentium, auget rerum pretia: ac econtra mercium abundantia, multitudo vendentium, & paucitas emptorum minuit pretia. Hinc in transitu alicujus Principis cum magno comitatu, rerum pretia accrescere solent; in fine autem Nundinarum, dilapsis emptoribus, merces vilius emuntur: idem fit tempore pestis, & post partam ab hostibus victoriam,

93. Similiter merces, quæ sub hasta venduntur minoris æstimari solent, quam quæ in propria Officina quæruntur, & rogantur. Item merces, quæ per partes venduntur, carius distrahuntur ob majorem molestiam, minusque lucrum, quam quæ in magna quantitate. Sic etiam ob singularem affectionem, aut commoditatem, quam venditor ex re vendita habet, eaq; in gratiam emptoris se spoliat, potest res carius vendi; & econtra, si emptori commodum non sit emere, sed a venditore rogetur, ob hanc circumstantiam aliquantulum minuitur pretium mercis.

94. Tandem, ut taceantur plures alii tituli variandi pretia rerum, licitum est rem pluris vendere ratione officii mercandi. Sic enim mercatores possunt paulo pluris vendere, quam ab aliis vendi soleat, qui non ex officio, sed ex occasione aliquid vendunt. Ratio est: quia pretio est æstimabile, quod illi ex officio curas, laboresque in rebus conquirendis, conservandis, & distrahendis assidue impendant, & quidem cum periculo, ne aliquæ merces tractu temporis ipsis pereant.

95. CONCL. VI. In Foro conscientiæ omnis Venditio, & Emptio, in qua latitudo justi pretii exceditur, est iniqua, & lædens alterum tenetur ad restitutionem, nisi læsio sit valde modica, aut liberalis datio vel remissio ejus, qui deceptus fuit, saltem præsumpta accesserit. Ita D. Augustinus *l.13. de Trinit. c.3.* estque communis Doctorum: id enim exigit Justitia commutativa, quæ in contractibus vult servari æqualitatem.

96. Dicitur, *in Foro conscientiæ*: Quia in Foro externo ob multitudinem litium evitandam non succurritur alicui, nisi supra dimidium justi pretii deceptus fuerit; nam tunc primum conceditur Actio venditori contra emptorem, ut vel rem emptam restituat, vel id, quod deest justo pretio, suppleat; prout habetur *l. Rem majoris, C. De rescindenda vendit.* juncto *cap. Cum dilecti &c. Cum causa de Emptione.*

97. Dicitur ulterius, *nisi læsio sit valde modica*: nam tunc non tenetur quis ad restitutionem, ob levitatem materiæ. Quinimo, quia durum est inter homines, in contractibus semper observare exactissimam justitiam; simulque modus commutantium quasi fundatus sit supra illud Legis naturæ: *Quod tibi vis fieri, hoc alteri facias:* hinc Doctor Subtilis *4. dist.15. quæst.2. art.2.* notat, ferme omnem contractum concomitari aliquam donationem; & mox subjungit, *satis probabile esse, quod quando contrahentes sunt mutuo contenti, mutuo volunt sibi remittere, si secundum aliquid deficiunt ab illa justitia requisita.* Et hanc Doctrinam communiter recipiunt Doctores, ac ex ea Layman *loc. cit. n.6.* format hanc Regulam: *In dubio est æstimandum, quod contrahentes invicem remittere & condonare velint, si in contractu inæqualitas modica, & non admodum notabilis accidat.*

98. Secus est dicendum, si est notabilis inæqualitas: tunc enim non est præsumenda donatio, vel remissio, nisi ex circumstantiis de liberali donatione, aut ultronea remissione, possit sumi conjectura: ut si emptor cognatus sit venditoris, & alias benefacere solitus; aut si læsio facile potuit deprehendi, & hujusmodi.

* Ex hac conclusione inferes, graviter peccare, nec excusari ab onere restitutionis illos Mercatores, opifices, vel artifices, qui, ut ipsos dominos ad suas trahant officinas, servitiales eorum variis corrumpunt honorariis; postmodum vero in consueta specificatione debitorum, non advertentibus dominis, notabiliter excedunt valorem rerum venditarum, ut sumptus propter eadem honoraria factos tali modo iterum occulte recompensent: nam similes non servant æqualitatem inter pretium & res venditas; cum invitis dominis in venditione illarum rerum transgrediantur notabiliter latitudinem justi pretii. *

99. Quæres, quomodo intelligendum sit illud commune dictum: *Res tanti valet, quanti vendi potest?* Et illud, quod habetur *leg. in causæ cognitione ff. de Minoribus*, ubi dicitur, *In pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire?* Resp. cum communi, hujusmodi dicta intelligenda esse de circumventione intra limites justi pretii, seu justæ æstimationis, quia justitia pretii non consistit in indivisibili.

* Verum, ut ista circumventio intra latitudinem justi pretii liceat, atq; ab onere restitutionis immunis sit, non debet deveniri ad pretium summum per fraudes, v. g. per diminutionem ulnæ, mensuræ, vel ponderis &c. Ut totum clarius in exemplo eveniat, ponamus sequentem casum. Petrus Mercator libenter venderet merces suas pretio summo; quia tamen prævidet, exinde deficere emptores, ut eorum major fiat confluxus, deinceps has merces apparentes venales exponit pretio infimo: occulte tamen pondera, ulnas, vel alias mensuras, quibus hæ merces dimetiuntur, ita diminuit, ut nihilominus vi talis diminutionis occulte consideratis considerandis ad pretium summum ascendatur: talis circumventio nullatenus est licita, uti recte cum Molina, Diana, & Sporer advertit Lugo *de J. & J. disp.26. sect.8.* Ratio est, partim, quia taliter vendentes proprie non stant contractui cum Emptoribus inito de vendenda e.g. integra legitima, & non corrupta ulna panni, vel integro pondere saccari, seu integra mensura olei &c. partim, quia per similem fraudem ipsos emptores, sibi falso persuadentes, se merces apud Petrum infimo pretio comparare posse, illegitimo modo ab aliis Venditoribus abstrahunt: licet enim quilibet Mercator suas merces laudare licite valeat, quamvis per illam suadam emptores ab aliis venditoribus abstrahat; non tamen id poterit facere per falsas imposturas, dolos & fraudes. *

100. Quæres ulterius, an quis invitus cogi possit ad vendendum rem suam? Resp. cum communi, id regulariter loquendo fieri non posse. Ratio est: quia quilibet est dominus rei suæ, sicque de ea disponere potest pro libitu, vel eam retinere, prout sibi placuerit.

101. Dicitur, *regulariter loquendo*: nam sunt excipiendi aliqui casus, in quibus etiam invitus cogitur vendere rem suam. Primo quidem, in casu publicæ necessitatis: sic enim, si publica urgeat necessitas, v. g. tempore inopiæ frumenti, aut aliorum victualium ad usum quotidianum requisitorum, possunt justo per Magistratum taxato pretio subditi cogi ad vendendum ejusmodi res pro sublevanda publica necessitate.

102. Secundo, ob publicum etiam favorem cogitur quis vendere rem suam: sic quippe, si domus v.g. vel fundus privatæ personæ necessarius sit ad constructionem vel ampliationem Civitatis, vel viæ publicæ, aut Principis Palatii, sive Templi, Monasterii, Collegii, vel etiam Hospitalis, cogitur quis ejusmodi domum, vel fundum taliter necessarium, justo pretio vendere. Siquidem in hujusmodi casibus favor publicæ utilitatis, vel necessitatis, præponderare debet privatis commodis, Layman *lib.3. tract.4. cap.17. §.5. n.4.* & alii.

* Quær. III.

* Quær. III. Ad quem spectet damnum cujusdam rei determinatæ emptæ, si contractus venditionis, ac emptionis equidem fuerit absolutus, & in se perfectus, ast res illa pereat, antequam fuerit actu tradita, vel pretium solutum? Ante resolutionem nota I. Quod alius contractus venditionis & emptionis sit absolutus, & alius conditionatus, seu quasi conditionatus. Prior censetur perfectus jam ante rei traditionem: nam iste contractus juxta Communem solo consensu perficitur, quamvis ceteroquin ante rei venditæ traditionem &c. emptori dominium nondum acquiratur. Posterior vero non quidem perfectus censetur ante eventum conditionis. Nota II. Quod contractus quasi conditionatus reputetur, quando res emenda necdum in individuo fuerit determinata, prout contingere sæpius potest, si quidpiam ematur ex re consistente in pondere, numero, vel mensura: facit enim talis emptio quasi hunc sensum conditionatum: *Emam e.g. ex hoc acervo tritici* 10. *modios, si fuerint mensurati: ex hoc grege decem oves, si fuerint determinatæ in individuo: ex hac carne decem libras, si fuerint ponderatæ*; unde antequam facta sit mensuratio, determinatio, seu ponderatio, nondum censetur talis contractus perfectus, atque absolutus. Nos majoris claritatis gratia de contractu absoluto, & quoad res determinatas facto ponimus sequentem casum.

Cajus Lanio cujusdam Civitatis proficiscitur in certum oppidum, ubi venales exponuntur a Rusticis boves, ex quibus Lanio seligit in individuo duodecim, eosque emit absolute; antequam autem hi fuissent actualiter extraditi, aut pecunia Rusticis desuper data, superveniunt Husari abigentes unacum aliis etiam illos duodecim boves.

Quæritur ergo, cuinam pereant, num Rusticis, vel Lanioni? Et videtur quidem ab initio eosdem perire Rusticis, sicque nec Lanionem teneri ad solutionem pretii: quia res quælibet domino suo perit; atqui ante traditionem actualem, vel solutionem pretii, Rustici adhuc sunt domini boum: ergo. Hoc tamen non obstante, Resp. Si illi duodecim boves lanioni tradendi jam fuerint ex grege quoad individuum determinati, nisi aliter expresse fuerit conventum, tunc lanioni pereunt; quamvis enim ante actualem traditionem horum Rustici adhuc sint domini; ex speciali tamen Juris dispositione quoad contractum emptionis & venditionis damnum (uti pariter lucrum) ad emptorem, puta in præsenti ad lanionem, spectat etiam ante actualem rei emptæ traditionem. Ita eruitur ex claris textibus Juris §.3. *Instit. de Empt. & vendit. & L. Necessario. ff. de pericul. & commod. rei venditæ*. Nec dicas: Si quis ex acervo tritici (puta constante 100. modiis, duodecim modios emeret, & postea ex dicto acervo duodecim modii in vermes abirent, tales duodecim modii non emptori, sed venditori perirent, neque obligaretur emptor venditori condictum dare pretium. *L. Quod sæpe. §. 5. ff. de contrab. Empt.* ergo etiam in nostro casu duodecim boves ab Husaris ablati potius Rusticis venditoribus, quam Lanioni emptori peribunt, nec tenebitur Lanio solvere pretium.

Resp. Enim, negando consequentiam & paritatem. Disparitas est: quia illi duodecim modii ex acervo tritici nondum fuerunt admensi; sicque necdum contractus perfectus ac absolutus; bene vero duodecim boves ex grege determinati, uti supponitur in casu; alias enim, si nec boves, quinam in specie ex grege tradendi Emptori, fuissent selecti, haud dubie pariter nec hi perirent Lanioni emptori, sed potius Rusticis venditoribus. Vide de hoc fusius in Jure Canonico *lib. 3. Decret. tit.* 17. §. 8.

Quær. IV. Ad quem pertineat damnum, vel lucrum, si ex re consistente in numero, pondere, vel mensura quidpiam adhuc indeterminatum ematur; interea tamen ante actualem determinationem, aut ponderationem, seu mensurationem tota illa res non quidem ex integro pereat, fiat tamen deterior, vel etiam melior? Resp. tam lucrum, quam etiam damnum (nisi venditor fuerit mensurando, aut determinando culpabiliter morosus) pertinere ad Emptorem: Unde si Emptor contraxerit ex certo acervo tritici accipere duodecim modios, & postmodum totus ille acervus ante traditionem in corruptionem degeneret, teneretur Emptor nihilominus duodecim modios ex hoc ipso acervo a Venditore mensurandos recipere, modo dictus Venditor in dando non fuerit culpabiliter morosus. Ita Franciscus Henno in sua Theolog. *Tom.* 2. *tract.* 2. *disp.* 7. *quæst.* 7. *conclus.* 3. nam Venditor non censetur in contractu isto se aliter voluisse obligare, quam ad exhibendam rem talem, qualis citra suam culpam erit tempore actualis traditionis seu mensurationis &c. Ex quo cit. Auctor resolvit: si vinum venditum ante traditionem, aut mensurationem acescat, si frumentum degeneret in corruptionem, si boves aut equi fiant macilenti, si eorum pretium decrescat, idque fiat sine culpa, aut mora Venditoris, damnum illud obvenire Emptori, sicut ipsi obvenit commodum, si vinum e.g. fiat generosius interea, aut carius &c.

Quær. V. Ad quem spectet lucrum, si aliqua res per tertium tamquam per deputatum majori pretio vendatur, vel carius ematur, quam dominus rei vendendæ, aut ille, cui emitur, petierit? Casus ex resolutione hujus quæsiti eruendi possunt frequenter in confessionali contingere, e. g. Dominus quidam dicit ad Proxenetam, videas, ut pro hac mea veste vendenda acquiras triginta florenos: Proxeneta autem vendidit eamdem quadraginta, quæritur jam, an decem florenos valeat sibi retinere Proxeneta; quoniam Dominus datis sibi triginta florenis satisfactionem omnimodam habuisse visus fuit; imo & gratias egit? Item Ancilla ab Hera sua acceptis quinque florenis, missa ad nundinas varia emit, & quidem gnara mercari pretio infimo e. g. quatuor florenis; interea tamen redeundo domum indicat, se comparasse pretio medio, puta quinque florenis, qua emptione etiam Hera est contenta: cupit ergo Ancilla ex Confessario rescire, an excessum pretii infimi, puta unum florenum residuum, possit sibi appropriare bona conscientia. Resp. in utroque? casu regulariter loquendo, nec Proxenetam, nec Ancillam posse bona conscientia retinere excessum pretii. Ita cum aliis Molina *disp.* 363. *Lugo de J. & J. disp.* 26. & Lessius *Lib.* 2. *cap.* 21. *dub.* 19. Ratio est: quia ordinarie, & regulariter existimantur similes constituti utiles negotiorum Gestores, respectu quorum, si Domini principales certum designarunt pretium, solum ideo fecerunt, ut non infra illud res vendatur, aut supra id res ematur; non autem quasi majus lucrum donare vellent ipsis deputatis, nisi ex verbis, vel aliis circumstantiis hæc donatio erui posset, uti certe observatur in Jure Canon. *Lib.* 3. *Decret. tit.* 17. §. 14. *num.* 428. *& seqq.* Ubi plura adhuc alia notabilia videri poterunt.

Nec dicas, talem Deputatum posse residuum lucri retinere ex ea ratione; quia ipsemet potest statim eam rem emere minori illo pretio, & sic emptam postmodum tamquã suam pretio majori, justo tamen, alteri iterum vendere, ac lucrum speciale ex hac negotiatione acquisitum sibimet applicare. Resp. enim, præterquam, quod non ita soleant practicare fideles, & utiles negotiorum Gestores, talem excusationem etiam ex eo non procedere; quia ordinarie falsum est, quod tales Deputati actualiter sibi hanc rem emant; alias enim deberent pariter in se periculum hujus rei, si forsan ea casu fortuito periret, in se suscipere, quod tamen ægre facerent. Aliquid tamen minus notabile de extraordinario lucro talibus Deputatis, quando extraordinariam diligentiam quoad tam bonam mercationem adhibuerunt, subinde pro aliquali recompensatione admitterem, si alias Dominus, vel Hera fuerint valde tenaces, ita ut tales Deputati currendo, & recurrendo plateas plus in calceamentis non raro destruxerint, quam recognitionis exinde accipiant. Caute tamen procedendum, ne mentiatur iniquitas sibi.

Quær. VI. Ad quem spectet lucrum, si Chyrographa seu Nomina per tertium minori pretio emantur, quam foret ipsummet debitum in his litteris obligatoriis contentum? supponitur hic, quod per Nomina, seu Chyrographa intelligantur jura illa, & actiones, quæ alicui, puta Creditori competunt ad petendam ab altero solutionem debitam. Hoc supposito, Respond. lucrum ex similibus Chyrographis, minori pretio per tertium emptis, spectare ad Emptorem, dummodo communiter talia Chyrographa vere minoris æstimentur, puta; quia pro iis obtinendis communiter faciendi sunt sumptus majores, subeundi communiter extraordinarii labores, vel pericula deperdendæ ex integro sortis principalis ob ingruens e.g. Bellum, aut sustinendæ communiter notabiles molestiæ ob absentiam, potentiam, tenacitatem, vel paupertatem, aliamve odiosam qualitatem Debitoris: sive, quia propter numerationem præsentis pecuniæ loco similium Chyrographorum adest lucrum cessans aut damnum emergens. Ita sub his terminis communis, atque in Jure Canonico dictum

fuit *lib.3.Decret.tit.17.§.3.num.61.* Ratio assignatur ista: quia justum pretium rerum communi hominum æstimatione statuitur, *L.Pretia rerum. ff. ad Leg. Falcid.* Omnium autem prudentum judicio debitum, quod communiter absque difficultate, periculo, expensis, aut lucro cessante, vel damno emergente &c. obtineri nequit, minoris, ac in se ipso est, æstimatur; adeoque etiam minori pretio comparari poterit: & consequenter, si postea per accidens exinde ille, qui similia Chyrographa comparavit, majus lucrum reportet acquirendo e.g. integram debiti solutionem, id Emptoris erit.

Nec refert, quod ille tertius, qui dicta Chyrographa comparavit, ut certam aliquam circumstantiam, v.g. ob favorem principis, vel ipsiusmet alterius Debitoris &c. possit absque omni prorsus difficultate, & periculo, nec non sine ullo lucro cessante, ac damno emergente integram debitorum solutionem obtinere: Etenim hoc in particulari prorsus per accidens est, & ut aliquid minori pretio comparari possit, sufficit, ut cõmuniter minoris æstimetur: sic etiam res aliqua sub hasta existens, & exinde cõmuniter minoris æstimata, minori pretio emi potest, quamvis sit ejusdem Bonitatis, & ad eumdem finem eodem modo deserviat, ac si a Mercatore pluris similẽ rem vendente compareretur.

Dices: Ex hoc sequeretur, quod etiam ille v.g. Princeps, qui debita contraxit, possit talia Chyrographa minori pretio emere; quia quilibet eo pretio rem comparare potest, quo communiter eadem res æstimari solet. Respond. dist. illatum, nimirum si talis Debitor, e.g. Princeps non sit ipsemet in causa, ut similia Chyrographa minoris æstimentur, conceditur quidem illatum ob rationem in objectione assignatam: secus vero dicendum, si foret in causa; tunc enim talis injuste damnificat suos Creditores, ut rem minori pretio vendant, adeoque tenetur similem damnum resarcire ex titulo injustæ damnificationis.

Ast ponamus (inquies) quod alicujus Principis plurimis debitis obærati Officialis, puta, Quæstor, Thesaurarius, vel alius administrans ærarium publicum, non sit in causa debitorum a suo Principe contractorũ, poterit ne iste Officialis similia Chyrographa communiter minoris æstimata ipsemet minori pretio emere, & postea sibimet ipsi ex ærario publico integram debitorum in talibus Chyrographis contentorum solutionem præstare? Ad hoc dubium præsens Auctor P. Reiffenstuel in suo Jure Canonico *loc. cit. n. 64.* quamvis dicat, talem praxin esse periculosam, videtur tamen inclinare in affirmativam cum Layman, & Lessio, quia similes Officiales in data hypothesi non sunt deterioris conditionis, quam alii, quando adeoque alii, etiam ipsi poterunt illa Chyrographa eodem pretio comparare, & postea ex ærario publico, uti alios, ita & se ipsos, ex integro solvere. Econtra Pichler *lib. 5. Decret.tit.19.n. 32.* videtur defendere negativam; quia talis Officialis Principis super ærarium publicum constitutus habet eamdem obligationem solvendi debita Principis, ac ipsemet Princeps, & consequenter, sicut juxta dicta, ipsemet Princeps non potest Chyrographa minori pretio a Creditoribus emere, si ipsemet est in causa, cur ea minoris æstimentur, ita nec talis ejusdem Officialis. Fundamentum istud meo judicio efficaciter urget in casu, quo similis Thesaurarius, qui habet propterea honestum salarium, ut Officium suum utiliter, ac fideliter administret, nescio quas excusationes & impossibilitates prætendit, si Creditoribus Principalibus ex ærario publico integra debita solvere deberet; Econtra vero, ut quoad integram summam in talibus Chyrographis, a se levi pretio comparatis, contentam, sibimetipsi ex ærario publico satisfaciat, in dicto ærario publico facile sufficientia invenit media. Quod si autem formemus Casum, in ærario publico revera non haberi sufficientes pro debita solutione pecunias, hincque easdem Creditori principali urgenti, nec ulterius exspectare volenti, subministrari a Thesaurario ex suo proprio marsupio, emendo dicta Chyrographa eo pretio, quo ob commune periculum &c. ex tunc æstimantur, difficile est hanc facultatem emendi Thesaurario in data hypothesi denegare; cum vi Officii sui non videatur se obligasse ad hoc, ut, dum nihil est in ærario publico, nequeat ex proprio marsupio ipsemet emere Chyrographa eo pretio, quo ex tunc juste æstimantur: modo ceteroquin bene observet, ne, dum denuo pecuniæ in ærarium publicum influunt, se in solutione hujus debiti anteponat aliis Creditoribus anterioribus, quibus Princeps citius, ac prius quam illi, a quo Chyrographum emit solutionem præstare deberet, de quibus vide supra *Tract. 8.Dist.4.quæst.1.post.numer.9.Addit.V. & VI. ac VII.*

Quæres ultimo, quidnam probent Mercatorum libri, in quibus continetur, pro re empta necdum ab Emptoribus solutum esse pretium? Resp. Etsi tales libri tamquam Scripturæ privatæ, de jure quidem contra scribentem, pro ipso autem regulariter non probant, *cap.14.de fide Instrument. & L.7. C.de Probat.* Nihilominus testibus Gail, Lautterbach, Bruneman, & aliis apud Franciscum Schmier, *Lib.2.tract.3.cap.6.sect.3.§.4.* de moderna consuetudine saltem semiplenam probationem faciunt, nisi aliunde reddantur suspecti. Ratio est; quia in similibus causis non agitur juxta strictos apices Juris, sed ex æquo, & bono. Et hinc Judex aliis probationibus deficientibus, posito, quod Emptores pretium jam esse solutum affirmarent, econtra vero dicti Mercatores negarent, exhibendo desuper pro se suos libros, posset mentionatis Mercatoribus, si alias communiter habeantur pro viris fide dignis, Juramentum Suppletorium deferri, quo deposito Emptores condemnarentur ad solvendum pretium. Quodsi Mercator conscribens jam obiisset, nihilominus hi libri propter mortem ejusdem fidem facerent pro hærede similis Mercatoris, etiam absque alio Juramento, cum tantum importet mors, quantum Juramentum, prout advertit Reiffenstuel *Lib.2.Decret.tit.22.n.218.**

QUÆSTIO IX.
De Ludo, & Sponsionibus.
SUMMARIUM.

103. QUantum ad primum attinet, Ludus dupliciter accipitur. I. Pro dictis, vel factis, ad oblectationem animi destinatis. II. Pro contractu, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Et in isto posteriori sensu hic de Ludo agitur.

104. CONCL. I. Ludi contractus Jure naturæ est licitus, dummodo debitæ conditiones adsint. Ita communis. Ratio est: quia sicut in potestate cujuslibet est, rem suam alteri donare absolute, ita etiam in alterum trasferre sub quapiam conditione, sive ea fortuita sit, sive ex intentione pendeat. Quinimo si Ludus debito modo instituatur, erit actus duarum virtutum, Justitiæ videlicet, ac Eutrapeliæ; simulque utilis esse potest ad vitandum otium, & quæ inde consequuntur mala. Layman *loc.cit.cap.21.n.1.* & alii.

105. CONCL. II. Tres potissimum conditiones requiruntur ad justitiam contractus Ludi. Primo, ut ludentes habeant liberam dispositionem rei, quam in Ludum deponunt. Hinc quando alter ludentium non potest rem depositam alienare, ut Religiosus invito Prælato (secus, accedente ejus consensu) & Filius familias non habens bona castrensia, vel quasi castrensia, neque alia a patre sibi concessa ad animi oblectationem, seu liberam administrationem; tunc is neque Ludo quidquam acquirere, neque perdere potest: unde si lucretur, tenetur ad restitutionem, sicut & ille, qui ab eo lucratus est. Lessius *lib.2.de just. & jure, cap.26.n.32.* Layman *n.5.* & alii.

106. Secunda conditio ad justitiã contractus Ludi requisita, est, ut alter alterũ per injuriam, utputa minis, fraude vel conviciis, ad Ludum non pertraxerit: alioquin enim, si ille sic pertractus perdat, alter est ei causa damni per injuriam, ac proinde

tenetur

tenetur ipsi ad restitutionem, ut docent Lessius *n.7.* Cajetanus, Covarruvias, Sotus, & communior aliorum: etsi quidam non improbabiliter oppositum teneant, eo quod talis simpliciter voluntarie luserit, & solum secundum quid involuntarie.

107. Tertia conditio justitiæ Ludi est, ut ludentes non utantur fraudibus contra leges Ludi; alioquin tenentur ad restitutionem ejus, quod sic lucrati sunt. Porro leges Ludi sunt, quas ipsi ludentes communi consensu inter se statuerunt, aut si nihil speciale statuerint, quæ eo loco communi consuetudine sunt receptæ. Nihilominus astutiæ illæ, quæ vel communi consuetudine receptæ sunt, vel in quas expresse aut tacite ludentes consentiunt, sunt licitæ: ut si quis, advertens se lucraturum, provocet adversarium ad duplicem deponendum, aut si videat errantem in numerandis signis, & non moneat: quilibet enim suas dumtaxat partes agit.

108. CONCL. III. An ludere principaliter propter lucrum, sit peccatum, & quale? variant Doctores. Non desunt, qui id grave peccatum reputent, ut Gabriel, Abulensis, aliique, quos pro hac sententia refert Lugo *disp. 31. de just. & jure, sect. 1. nu. 3.* Fundamentum eorum est: quia sic desideratur, & intenditur principaliter damnum proximi, quod pugnat contra illud decimum Præceptum Decalogi: *Non concupisces rem proximi tui.* Verum hæc sententia passim relinquitur: tum quia contra dictum Præceptum dumtaxat est, desiderare rem proximi modo illicito, v. g. cupiendo eam acquirere per furta, rapinas, vel dolos; non autem modo licito, volendo, ut ea res fiat tua per justum contractum, ut puta per emptionem, donationem, Ludum &c. Tum quia alioquin lucrum nullatenus intendi posset, ne quidem ut finis minus principalis; quod est contra communem sensum hominum.

109. Alii itaque multi volunt, ludere principaliter propter lucrum, esse peccatum saltem veniale. Ita Navarrus *c.20. Manualis, n.7. & 8.* Azorius, & alii. Ratio eorum est: tum quia finis Ludi est recreatio licita, non autem lucrum: tum quia Ludus cum illa intentione factus, continet avaritiam. Ceterum desiderium lucri, nisi nimium sit, non semper continet avaritiam, cum possit lucrum honeste appeti, & procurari; hinc Lugo *cit. sect. 1. num. 4.* ait, quod quando debitæ circumstantiæ concurrerent, non sit cur damnetur peccati venialis, qui propter lucrum principaliter ludit.

110. CONCL. IV. Nihilominus Clericis, & Religiosis, Jure Canonico prohibitus est Lusus alearum. Ita habetur *Can. 42. & 43. Apostolorum*, ac refertur *can. 1. dist. 35.* ibi: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aleæ atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens aut desinat, aut Communione privetur: similiter etiam Laicus.* Concordat textus *cap. Clerici, de vita & honest. Cleric.* ibi: *Ad Aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint.* Et Conc. Trid. *Sed. 22. cap. 1. de Reformat.* ubi omnes antiquos Canones quoad hoc innovavit.

111. Porro nomine Lusus alearum in Jure significantur omnes illi Ludi, qui magis fortuna quam arte & industria ludentium reguntur. Et licet Doctores advertant, textus Juris allegatos loqui de iis, qui non semel vel bis, aut ad breve tempus recreationis gratia, & in modica quantitate luserint; sed de iis, qui ejusmodi Ludo prohibito deserviunt, id est, crebro, & per longum tempus ludunt, nihilominus plerique notant, Religiosos adhuc magis Lusum alearum dedecere, simulque ab ipsis propter Statum perfectiorem, & scandalum, posse gravius in hoc genere delinqui.

112. CONCL. V. Lusus alearum etiam Laicis est de Jure prohibitus. Patet hoc tum ex *cit. cap. 1. dist. 35.* tum ex *l. Alearum, C. de Religiosis & sumptibus funerum*, ubi alearum usus generaliter prohibetur, adeo *ut nulli liceat in publicis, vel privatis domibus, vel locis ludere, neque inspicere: & si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur, & actionibus competentibus repetatur ab iis, qui dederunt &c.* Hæc ibi. Cujus quidem saluberrimæ constitutionis (quæ, utinam ubique terrarum esset in vigore) ratio ibidem redditur: quia quidam sic ludentes proprias perdiderunt substantias, & consequenter blasphemare, id est, Deo maledicere conantur.

113. CONCL. VI. Utrum is, qui Ludo prohibito aliquid est lucratus, teneatur ad illius restitutionem, variant Doctores. Affirmant D. Thomas *in 4. dist. 15. quæst. 2. art. 4.* Richardus, & alii. Communior tamen sententia tenet, acquisita Ludo prohibito posse retineri, neque necessario in Foro conscientiæ restituenda esse, donec per sententiam Judicis restitui jubeantur. Ita Covarruvias *in cap. Peccatum, de Reg. Jur. in 6. §. 4. n. 1.* Lessius *cit. cap. 26. n. 17.* Sannig, & alii. Ratio est: quia contractus Ludi Jure naturæ habet vim transferendi rerum dominium: Jus autem tum Civile, tum Canonicum, etsi prohibeat Ludum alearum, nullibi tamen prohibet translationem dominii, neque irritum reddit contractum Ludi, sed solum concedit perdenti repetitionem in Judicio, adeo ut per sententiam Judicis recuperari debeat amissum; prout desumitur ex citatis supra *n. 112.* textibus Juris. Unde infertur, non sufficere, ut repetitio privatim fiat; aut etiam, ut fiat in Judicio, nisi sequatur condemnatio, qua victor jubeatur restituere: de hac enim loquitur Jus *loc. cit.* ac proinde ante secutam condemnationem Judicis victor nihil tenetur restituere. Lessius *n.19.* Layman *cit. cap. 21. n. 2.* & alii.

114. CONCL. VII. Quantum ad alteram partem Quæstionis attinet, *Sponsio* est contractus, in quo duo aut plures de veritate, vel eventu alicujus rei contendentes, sibi vicissim aliquid spondent, ut ejus sit, qui veritatem sit assecutus. Ita in re communis. Et quidem Sponsionis contractus est Ludo valde affinis; ac proinde, quæ de Ludo dicuntur, possunt servata proportione ad hunc contractum applicari.

115. Quæres autem, an certus de eventu, vel veritate rei, possit nihilominus Sponsionem inire, atque inde lucrum accipere? Resp. regulariter loquendo non posse. Ratio est: quia tunc vel error dat causam contractui; neque enim quispiam censetur velle spondere cum eo, qui habet certitudinem rei: Vel saltem non servatur æqualitas; cum hic, utpote certus, nulli periculo perdendi sese exponat, bene tamen alter.

116. Dicitur, *regulariter loquendo*: Nam in primis ille, qui a principio certus videbatur de veritate rei, quam sustinebat, si postea altero pertinaciter contradicente, ac spondere volente, incipiat formidare, & dubitare, advertens, jam alias contigisse, ut deceptus fuerit etiam in iis, quæ sibi prius certa apparebant; poterit tunc licite lucrari, propter aliquale illud periculum, cui in sua existimatione se exposuit. Ita Lugo *cit. disp. 31. num. 79.* Molina, & alii.

117. Deinde si habens certitudinem protestetur alteri, se esse certum, nec velle, nec posse spondere, eo quod nulli periculo se exponat; & tamen ille alius concedat, velitque spondere, non obstante certitudine illa, multi Doctores volunt, Sponsionem acceptari, lucrumque retineri posse. Rationem dant: quia tunc nulla intervenit fraus, aut injuria, sibique debet alter imputare suam temeritatem. Sunt tamen alii Doctores, qui id negant; eo quod tunc non servetur æqualitas, quæ requiritur ad contractum Sponsionis, ut uterque aliquale periculum subeat, possitque & vincere, & vinci. Lugo ibidem *num. 28.* & alii. In praxi expeditius erit sequi dicta *num. præc.*

118. Quæres, quid sentiendum de juramento, & Voto non amplius ludendi, vel spondendi? Resp. I. Quamvis Ludus secundum se sit res indifferens, & quæ potest bene vel male fieri, nihilominus Votum, vel Juramentum de abstinendo a Ludo, validum est. Ita Sanchez *lib. 3. in Decalogum, cap. 18. n. 1.* Lugo *loc. cit. n. 2.* contra paucos alios, qui putarunt, votum vel juramentum de abstinendo a quolibet Ludo, etiam licito esse invalidum, eo quod Ludus licitus, sit actus virtutis Eutrapeliæ. Probatur autē conclusio a simili: Quia valet votum & juramentum, abstinendi a Matrimonio, quod tamen res bona est, & Sacramentum; ergo multo magis abstinendi a delectatione Ludi, ut quis Deo amplius vacare possit, vitareque peccata non raro inter ludendū fieri solita: nam hęc voluntas est de meliori bono.

119. Hoc tamen intelligendum de Voto, vel Juramento deliberate facto, atque ab bonum finem ordinato; alioquin enim, sicut generaliter votum, vel juramentum de re indifferenti, atque in Dei honorem nullatenus conducente non valet, ita & in proposito fieret.

120. Resp. II. Quando violatio talis Juramenti, vel Voti, sit grave vel leve peccatum, desumendum est ex intentione jurantis, vel voventis. Ratio est: quia Votum, & Juramentum, est quædam privata lex, quam quis sibi ipsi propter Deum imponit;

 ergo

ergo eatenus aliquis obligabitur, quatenus intendebat sese obligare. Unde vovens, vel jurans deliberate, quod velit abstinere ab omni Lusu, sive illicito, sive licito, sive in magna, sive in modica quãtitate, tenebitur abstinere ab omni: secus, si vovit, vel juravit solũ abstinentiã ab illicito, vel Lusu magnæ quantitatis.

121. Resp. III. Quando non constat de expressa jurantis, vel voventis intentione, tunc ea ex ipsius fine desumenda erit. Ita Sanchez *l.c.n.* 3. idque declaratur inductione. Sic in primis, quando finis jurantis fuit, privare se tẽporali hac delectatione, ut peccata sua punire, Deoque magis servire valeat, si non constat de alia ejus intentione, censetur sub hoc juramẽto omni Lusui, sive magnæ, sive parvæ quantitatis renuntiasse; & tunc, an fractio sit mortalis, vel venialis, dijudicandum est ex duratione Ludi. Quod si finis jurantis, vel voventis, fuit vitare jacturam pecuniæ, ipsamque prodigalitatem, tunc ex quantitate pecuniæ Ludo expositæ pensanda erit quantitas culpæ; imo si tunc ludatur in levi dumtaxat quantitate, nullum erit peccatum.

* Quæres ulterius, quid ad hoc addendum sit circa votum non ludendi? Respond. sequentia I. Si quis vovit eo fine, ut evitet rixas, blasphemias, aut juramenta, supposito, quod hæc alias nascantur ex lusu a se facto nomine proprio, talis poterit adhuc ludere pro alio, quia hic lusus non censetur in simili casu per votum exclusus. Item loquendo de se ipso, poterit tertio dare pecunias, ut is ludat loco sui: item poterit facere sponsiones de hoc vel illo lucraturo: nam talis proprie non ludit ipsemet: adeoque in odiosis non est ad ista facienda extensio in his circumstantiis. II. Si quis in vindictam, ac signum malæ voluntatis & aversionis cum certo homine vovisset non ludere, votum tale non adstringeret; cum id non sit vinculum iniquitatis. III. Si quis vovisset non ludere cum certo homine, vel in certa domo &c. quia firmiter sibi persuadet, se cum isto homine determinato, vel in illa domo nil posse lucrari: simile votum pariter non teneret, cum foret de re vana, & quasi superstitiosa. Ita quoad omnia La Croix, *Lib.* 3. *part.* 1. *n.* 454. *& seqq.* Secus tamen puto dicendum, si quis vovisset non ludere cum hoc homine, quod sæpius blasphemaverit ob mirabilem, & rixosum modum agendi ejusdem, si cum ipso lusum instituit. *

QUÆSTIO X.
De Contractu Societatis.
SUMMARIUM.

122. CONCL. I. *Societas* est honesta duorum pluriumve conventio, ad commune lucrum, secundum proportionem rerum contributarum inter eos æque distribuendum, suam pecuniam, industriam seu laborem conferentium. Ita desumitur *ex L.* 4. *& seqq. ff. Pro socio*, estque in re communis. Et quidem contractus Societatis est frequentissimus in negotiationibus, præsertim copiosioribus, eo quod ad hasce exercendas sæpe facultates unius non sufficiant; vel saltem ob multa pericula, quæ terra marique oriri solent, non sit consultum, ut quis omnes suas facultates simul uni eidemque negotiationi impendat, sed commodius id fiat, si plurium opes atque industriæ cum æquali omnium lucro, & damno, in unum conferantur.

123. Porro qui contractum Societatis inter se ineunt, in Jure appellantur *Socii*; uti liquet ex toto *Tit. ff. de Pro Socio*. Ubi *L.* 19. *&* 20. additur, quod si ego cum Titio ineam societatem, Titius possit quidem secum admittere alium sociũ, puta, Cajum; nihilominus per hoc Cajus non sit futurus meus socius (nam quia Societas consensu contrahitur, socius mihi esse non potest, quem ego socium habere nolo) sed is solius Titii, qui eum admisit, socius existat: unde *Socii mei socius, meus socius non est*, prout loquitur Ulpianus ibidem.

124. Differt autem contractus Societatis a contractu Mutui, juxta D. Thomam 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 3. *ad* 5. & alios, vel maxime ex eo, quod licet utrobique interveniat aliqua contributio pecuniæ, seu aliarum rerum, hæc tamen fiat valde diverso modo. Siquidem in Mutuo dominium rei mutuatæ transfertur in Mutuatarium: unde ille, cui pecunia mutuatur, sub suo periculo tenetur eam restituere integre; ac proinde non potest plus exigere ille, qui mutuavit. Secus accidit in contractu Societatis; nam dominium rei in societatem collatæ remanet adhuc penes conferentem, ita quod cum periculo ipsius mercator, seu socius de ea negotietur, vel artifex operetur, & ideo licite potest partem lucri inde provenientis expetere, tamquam de re sua.

125. CONCL. II. Societatis plures sunt species. In primis enim alia est expressa, alia tacita. *Societas expressa* est, quæ verbis, seu litteris expressis, de rerum suarum communione inter duos, vel plures deliberate contrahitur: atque in hac oportet attendere specialia pacta contrahentium, contractui *Societatis* nonnumquam legitime opponi solita; siquidem *contractus ex conventione legem accipere dignoscitur*, juxta Reg. 85. Juris in 6. cum similibus. *Societas tacita* est, quæ sive verbis, seu litteris, per actus sociales rebus ipsis contrahitur: uti contingit, si duo fratres ætate majores quidpiam in commune contulerunt, atque ex eo negotiati sunt. Atque in hac proceditur secundum ipsam naturam Societatis ut sic, eo quod nulla specialis conventio intervenerit.

126. Deinde Societas alia est vitæ, alia bonorum. *Societas vitæ* dicitur, quando duo vel plures conjunctim vivunt ad unum panem & vinum, seu (ut dici solet) ad eamdem mensam. Et tales debent conferre suos redditus, seu proventus, usque ad necessitatem victus; ita tamen, ut si unus eorum in convictu ex laboribus suis, vel bonis adventitiis, plus contulerit præ alio, id repetere non possit: nam fructus consumpti, jure Societatis vitæ censentur invicem communicari. Reliqua tamen bona non rediguntur in commune, sed remanent singulorum propria. Franciscus Mantica *lib.* 6. *de Tacitis Conventionibus, tit.* 2. *num.* 5. *& tit.* 3. *num.* 12.

127. *Societas bonorum* e contra dicitur, quæ initur in bonis. Atque hæc juxta diversitatem bonorum subdividitur in Societatem animalium, in Societatem officiorum, ac vectigalium; in Societatem omnium bonorum, & in Societatem aliquorum bonorum, puta ratione negotiationis in unum collatorum, quæ dicitur *Societas quæstuosa, & lucratoria*. Et de hac posteriori præcipue nunc loquimur, quamvis illa, quæ de Societate quæstuosa in progressu dicentur, etiam ceteris (servata tamen proportione) commode applicari possint.

128. CONCL. III. Ad Societatem quæstuosam, ut sit licita,

licita, quinque requiruntur conditiones, quarum una deficiente redditur illicita. Ita Reginaldus *in Praxi Fori Pœnitentialis*, *l. 25. c. 38. num. 38. & seq.* Bonac. *tom. 2. disp. 3. de Contractibus*, *q. 5. punct. 1. num. 3.* & alii.

129. Prima conditio est, ut Societas fundetur in negotiatione licita, & honesta: hoc est, ut negotiatio illa, cui sortes conferuntur, sit licita, nec in Jure prohibita. Unde iniqua & invalida est Societas, quæ initur ad exercendas usuras, aut committendas fraudulentas emptiones, & venditiones, *l. Nec permittendum*, *ff. Pro socio*. Sicut & ipso jure nullius est momenti Societas illa, quæ dolo malo, aut fraudandi causa inita fuit, uti contingit in latronibus, & hujusmodi, *L. 3. §. fin. ff. eod.*

130. Secunda, Ut singuli Socii aliquid conferant in commune, sive dein contribuant pecuniam aut alia bona, sive operam seu industriam suam: nam pauperiores plerumque supplent opera, quod alii præstant pecuniis, *l. Societas*, *§. 5. ff. Pro socio*. In tali enim communi collatione bonorum, seu laborum, consistit natura contractus Societatis: uti liquet ex ejus definitione, juncto *cit. cap. 5. & seqq. ff. eod.*

131. Tertia, Ut servetur æqualitas inter Socios tam quoad damna, quam quoad lucra: ita videlicet, ut pro rata collatæ sortis, aut industriæ, singuli æqualiter lucrentur; vel pereunte per casum fortuitum communi sorte sive parte ipsius, omnes æqualiter damnum sustineant. Et notanter dicitur, *pro rata collatæ sortis*, *&c.* Quia lucrum, sicut damnum emergens, est computandum juxta proportionem quantitatis per singulos ad sortem principalem collatæ, vel impensæ industriæ; Ut si Titius ad sortem principalem contulit 900. & Cajus 600. Mævius vero impendit operam suam æstimatam 100. ac detractis omnibus expensis, remaneat lucrum 640. florenorum, tunc Titio ex hoc lucro, juxta proportionem collatæ sortis principalis, debentur 360. Cajo 240. Mævio 40. floreni; prout facile deprehenditur per Arithmeticam mediante *Regula Aurea*, vulgo *Del tre* appellata, sed specialius ad propositum loquendo, per *Regulam Societatis*.

132. Quarta conditio, ad justitiam quæstuosæ Societatis requisita, est: Ut sors principalis, seu pecunia per socium in commune collata, subjaceat periculo conferentis: ita ut si pereat absque culpa socii, pereat illi, qui eam in commune contulit. Nam quælibet res domino suo perit: atqui dominus pecuniæ in communem sortem collatæ, est ipsemet conferens, ut dictum *num. 124.* Navar. *c. 17. Manu. n. 251. & seqq.* Covarr. *l. 3. Var. Relut. c. 2. Concl. 1. & 2.* Bonac. *cit. quæst. 7. punct. 1. num. 4.* cum aliis. Quinimo Sixtus V. in sua 55. Constitutione, quæ incipit, *Detestabilis avaritiæ* (& habetur *Tom. 2. Bullarii Romani*) ex professo damnat, & tamquam usurariam pravitatem sapientes reprobat omnes contractus, conventiones & pactiones, quibus cavetur, ut in singulos annos, aut menses per alterum socium, durante Societate certa lucri quantitas & Summa, veluti tot pro quolibet centenario solvatur, ac nihilominus sors ipsa principalis, etiam si fortuito casu quamlibet jacturam, vel amissionem sequi contigerit, semper alteri maneat, & integra a socio recipiente restituatur: talis enim pactio videtur sapere usuram palliatam.

133. Controvertunt nihilominus DD. utrum his non obstantibus in Societate licitum sit pactum de assecuratione sortis principalis, saltem sub præstatione justi pretii pro imposito assecurationis gravamine; vel ea lege, ut remissio in compensationem dicti gravaminis majori lucro incerto, velit quis esse contentus modico dumtaxat lucro, certo tamen, puta quinque pro centum in annos singulos sibi præstandi? Negant non pauci, licitum esse tale pactum assecurationis; idque ob rationes *num. præced.* allatas, ut Sotus *l. 6. de justit. quæst. 6. art. 2.* Azor. *p. 3. l. 9. c. 3. quæst. 9.* & quidam alii, quos citat Lugo *disp. 30. de just. & jur. sect. 4. num. 39.*

134. Oppositam tamen seu affirmativam sententiam esse jam satis communem, & veriorem, censet Lugo *loc. cit. num. 40. & seq.* Lessius *lib. 2. de justit. & jur. cap. 25. dub. 3. nu. 23.* Navarrus *cap. 17. Manu. num. 254.* Covarruvias *lib. 3. Var. resolut. 2. concl. 3.* Layman *lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap. 20. num. 2. & 4.* Bonacina *cit. punct. 1. num. 3. vers. Dixi nisi*, Reginaldus *lib. 25. cap. 20. num. 396. & seqq.* cum pluribus aliis, quos citant. Fundamentum hujus sententiæ desumitur *ex l. Si non fuerint*, *ff. Pro socio*: ubi dicitur, *Ita coiri societatem posse*, *ut nullam partem damni alter sentiat*, *lucrum vero commune sit*, *si tanti sit opera quanti damnum est*; hoc est periculum damni subeundi, ut exemplificat Gloss. *ib. vers. damnum est*. Accedit ratio; quia contractus assecurationis, seu suscipiendi periculum rei alienæ, est pretio æstimabilis, ac de jure licitus, *arg. l. in nave*, *ff. Locati*: ergo potest conjungi contractui Societatis, ceteroquin pariter licito: nullo enim jure reperitur prohibitum, duos contractus ceteroquin licitos conjunctim fieri, & permisceri. Atqui ita fit in contractu illo Societatis, ubi periculum sortis amittendæ alter socius redimit præstito justo pretio, vel remittendo spem majoris lucri: ergo.

135. Nec obstat, quod quælibet res domino suo pereat. Nam hoc verum est regulariter loquendo, ac secluso speciali pacto, quo quis periculum rei alienæ sponte in se suscipit; alias secus. Sic quippe in simili Commodatarius, vel Depositarius regulariter non tenetur de casu fortuito, quo res commodata vel deposita absque sua culpa periit: secus tamen, si præcessit pactum de præstando casu fortuito *c. un. de Commod. & c. 2. de Locato*, cum similibus.

136. Ad allegatam Sixti V. Constitutionem, inquit Lugo *cit. disp. 30. sect. 4. num. 37.* allegans plures alios, ipsummet Sixtum V. de sensu dictæ Bullæ interrogatum respondisse, se in ea solum voluisse prohibere injustos contractus, & conventiones solitas Societatibus apponi, quas Classici Doctores condemnarent, non autem eas, quas iidem approbarent, tamquam justas. Accedit Rota *in decis. Romana Societatis die 3. Junii 1602. coram Coccino*, ubi censuit, dictam Bullam comprehendere solum casus usurarios de Jure communi, additis tamen majoribus pœnis. Id ipsum suadetur ex eo; quia post memoratam Bullam Sixtinam passim similes contractus celebrantur: ut de Lusitania, Belgio, aliisque Provinciis testantur Molina, Lessius, & alii. Quare dicendum, hanc fuisse mentem Pontificis, vel certe Bullam illam aliter non esse usu receptam. Ita discurrit Lugo *ubi supra*.

137. Ad ultimum negatur assumptum. Licet enim pactio illa sapiat usuram palliatam, quando ex vi solius Societatis fit pactum de assecuratione sortis principalis; secus tamen est, quando expresse, vel tacite apponitur alius contractus, quo redimitur periculum amittendi sortem principalem præstando aliud justum pretium, vel in ejusdem compensationem, remittendo spem majoris lucri incerti, ut dictum.

138. Quinta tandem conditio, ad licitam Societatem requisita, est, Ut justa pacta ab initio inter Socios inita serventur, vel si nihil expresse conventum est, loci consuetudo attendatur: simulque non immisceatur fraus, dolus sive deceptio aliqua, aut alia culpa ex parte sociorum; alioquin ea hoc ipso foret injusta, & induceret obligationem restituendi damnum inde secutum etiam pro Foro conscientiæ. Sic fieret, quando administrans communem pecuniam Societatis, inde clam fraudaret, surripiendo in suos privatos usus: vel quando lucrum proveniens, non fideliter ex æquo divideretur inter socios pro rata contributæ sortis principalis; item, quando ex culpa socii perit communis pecunia, vel lucrum, aut pars ipsius. Quæ omnia ut clarius intelligantur, sit

139. CONCL. IV. In contractu Societatis, si quid pereat casu fortuito, & absque culpa sociorum, damnum censetur commune, juxta dicta *num. 131.* alioquin vero tenetur socius de dolo, culpa lata & levi, non autem de levissima. Ita desumitur *ex l. Socius socio*, *ff. pro socio*, *& §. ultim. instit. de Societate*, ac tradit Angelus *in Summa v. Societas 1. num. 16.* Lessius *d. c. 25. num. 37.* Bonac. *cit. quæst. 7. punct. 2. n. 3. vers. Dixi in quarta*, & alii. Nam quia contractus Societatis celebratur in utilitatem utriusque, consequens est quod præstetur non solum dolus, & culpa lata, sed etiam levis, non autem levissima, *arg. l. si ut certo*, *§. nunc videndum est*, *ff. Commodati*, estque jam dictum supra *tract. 8. disp. 2. n. 45.*

140. Infertur proinde, quod si aliquid damni acciderit, ex culpa saltem levi ipsius socii, & si res communes furto fuerint ablatæ ex defectu debitæ custodiæ, tale damnum non futurum commune; quinimo socius ille, qui ejusmodi culpam

pam commisit in non diligenter custodiendo, tenetur ceteris sociis ad restitutionem. Lessius, Bonacina *ubi supra*, & alii. Idemque dicendum de similibus: quamvis loquendo pro Foro conscientiæ, & ante sententiam Judicis, hoc ipsum nonnihil limitetur supra *cit.disp.2.n.46. & seqq.*

141. Solum adde, quod quando unus socius ab aliis convenitur propter ea quæ ratione Societatis debet, is non sit condemnandus in plus, quam commode facere potest, ita ut non egeat. Textus est *in l. Verum est*, §. 1. *ff. pro socio*, addita illa congruentiæ ratione: *Hoc enim summam rationem habet; cum Societas jus quodammodo fraternitatis in se habeat.* Quamquam istud intelligendum sit, dummodo socius dolo non fecerit, quo minus integre satisfacere posset, *cit.l.verum est*, §. *tempus autem*. Simulque cautionem præstet de integre satisfaciendo, si pervenerit ad meliorem fortunam, *d.l.verum est*, §. *id facere*. Laym. *lib.3.sect.5.tract.4.cap.20.n.6.*

142. CONCL. V. Expensæ non superfluæ causa Societatis factæ a socio apponente industriam sunt communes, ac solvendæ ex communi pecunia Societatis; nisi aliter conventum sit inter socios, vel consuetudine receptum. Ita Angelus *Vers.Societas 1.num.21.* Reginaldus *lib.25.n.395.* Bonacina *cit.disp. 3. de contractibus, q. 6.puncto 4. n.3.* & alii. Ratio est: quia lucrum inter socios dividendum, non intelligitur, nisi deductis necessariis expensis, *l. Marius, ff. pro socio*, sicut & fructus solum intelliguntur deductis necessariis impensis, *l. fructus, ff. de operibus servor.* cum similibus. Et hinc juxta Doctores passim, necessariæ illæ expensæ, quas facit socius in trasportandis vel conservandis mercibus, & aliæ hujusmodi, solvi debent ex communi pecunia Societatis.

143. Intellige, nisi antea conventum fuerit inter socios, ut is ex propriis pecuniis necessarias expensas solveret, quas postmodum reciperet a ceteris sociis; Aut nisi hoc ipsum consuetudine receptum sit; prout accidit, quando pro conservatione mercium, vel pro acquisitione desiderati lucri, expensæ quædam necessario sunt faciendæ, nec amplius suppetit pecunia, quæ extrahatur ex communibus bonis Societatis: tunc enim socius negotiator non solum ex præcepto Charitatis, sed etiam ex lege Justitiæ, tenetur dictas expensas facere ex propriis bonis, postea suo tempore eas recepturus a sociis; vel, si non habet proprias pecunias, debet has mutuo petere ab aliis. Ita Lessius *cit.c.25.n.36.* Bonacina *d. punct.4.n.5.* Layman *cit.c. 20. n.5.* & alii. Siquidem socius negotiator ratione contractus Societatis (& consequenter etiam ex justitia) tenetur adhibere pro conservandis bonis communibus eam diligentiam, quam quisque diligens adhibere solet circa res proprias, alioquin is committeret culpam saltem levem: atqui in dicto casu quisque diligens impenderet suas pecunias, vel si non haberet, mutuo acciperet alienas, ne majus damnum incurreret; ergo ad hoc ipsum tenetur socius, & quidem ex justitia.

144. Ampliatur Conclusio ad moderatas Eleemosynas quales socius ponens industriam facere potest ad invocandum Divinum auxilium pro felici successu Societatis; nam etiam istæ ex communibus bonis solvendæ sunt. Layman *c.20. n. 5.* Bon. *loc.c.punct.4.n.3. & 4.* allegans alios.

145. Ampliatur ulterius Conclusio ad integras expensas, quas facit socius in itinere causa Societatis suscepto. Licet enim Sylv. *vers. Societas 1. q. 12.* Angelus *cit. n. 12.* & nonnulli alii existiment, huic deducendas esse illas impensas, quas socius ille domi fecisset; nihilominus magis accommodate ad Jura, & praxin, videtur dicendum integra impendia itineris ex communi sorte esse præstanda, *ar. l. si fratres*, §. *Si quis ex sociis, ff. Pro socio*. Huic quippe socio propter Societatem proficiscenti (veluti ad merces emendas) viatica indistincte conceduntur ex bonis Societatis, Nav. *c. 17. Man. num. 285.* istud intelligens, nisi pactum in contrarium intervenisset. Less. *cit.c.25. n. 35.* Laym. *ubi supra n.5.* Bon. *punct. 4. num. 3.* cum aliis.

146. Ampliatur tertio, quod si socius absque culpa sua, etiam levi, ex causa Societatis damnum incurrit (ut puta, quia resistendo prædonibus volentibus auferre bona Societatis, vulneratus est, multasque postea expensas fecit ad se curandum) etiam tales expensæ sint communiter faciendæ. Textus est *in l. Cum duobus*, §. *Quidam*, & *l. Secundum Julianum, ff. Pro Socio*; ac tradit Angelus *vers. Societas 1. num. 15.* Layman *cit. c. 20. n. 5.* Bonacina *punct. 4. num. 1.* & communis aliorum.

147. Additur notanter, *Si socius absque culpa sua, etiam levi, &c.* Nam secus dicendum, si socius ex sua culpa in tale damnum incidit, v.g. provocando alium rixis, in quibus postea sauciatur. Tum quia is tenetur de culpa, etiam levi, ut dictum *n.129. & seq.* Tum quia æquum non est, ut Societas damnum patiatur ex culpa alicujus socii: cum peccata suos auctores tenere debeant, *c. de his quæ fiunt a maj.p. cap.* simulque non debeat alteri per alterum iniqua conditio inferri, *l. Non debet, ff. de Reg. Jur.* cum similibus.

148. Additur ulterius, *ex causa Societatis*. Nam damna propria, quæ socius aliunde incurrit, puta si ob privatas inimicitias ab aliquo vulneratus sit, aut aliquid ipsi ex propriis rebus furto ablatum fuerit, non debent esse communia. Talia enim non venerunt in Societatem, *l. Socium qui*, §. *fin. ff.Pro socio*; & quia nec proveniunt ex causa Societatis, nulla subest ratio obligans ceteros socios ad resarcienda hujusmodi damna. Accedit, quod etiam lucra, quæ non ex causa Societatis, sed aliunde, v. g. ex paterna hæreditate proveniunt, neutiquam sint communia; idem ergo dicendum de damnis aliunde socio obvenientibus. Bonac.*loc.cit.* & alii.

149. CONCL. VI. Societas pluribus modis finitur, qui recensentur *in l. Verum est 64. & l. Actione 66. ff. Pro socio.* Et quidem I. Finitur Societas finito tempore ad Societatem constituto, *cit. l. Actione*, §. *Item qui societatem*. II. Finita negotiatione, *d. l. Actione*, §. *Item si alicujus*. III. Per renuntiationem, seu consensum mutuum omnium sociorum: alias vero, si unus dumtaxat renuntiet, ipse quidem a se liberabit socios suos, se vero non liberabit ab ipsis, quando Societatis interfuit non dirimi tunc societatem; prout amplius declaratur *in Actione*, §. *Diximus*.

150. IV. Finitur Societas morte naturali unius socii, etiam si Societas cum pluribus contracta fuerit, & plures supersint, *cit. l.Actione*, §. *Morte unius*, & *l.Verum*, §. *Societas solvitur, ff.Pro socio*. Etenim in Societate eligitur industria personæ, qualis expirat superveniente morte naturali socii; ignoratur enim qualis futura sit industria hæredis, atque ideo hæres defuncti socii non succedit in locum ejus, nisi novo consensu ineatur societas, *l. Nemo potest*, & *l. Plane sibi, ff. eod.*

151. Atque istud extenditur ad mortem etiam civilem cujuspiam sociorum, *cit.l. Verum*, §. *Societas solvitur*, qualis censetur incurri per exilium, imo & per Professionem Religiosam. Bonac. *cit.disp. 3.q.6.pun.ult.n.4.* Regin.*l.25.nu.175.* & alii.

152. V. Solvitur Societas interitu rei: hoc est, quando vel sors capitalis periit in totum, vel conditionem ita mutavit, ut non amplius sit in commercio hominum, puta, quia facta est Religiosa, Deoque consecrata, *cit.§.Societas solvitur*. Addit Bon. *loc.c.n. 5.* post Sylvestr. *vers. Societas 1.q.14.* & alios, Societatem finiri non solum, quando tota pecunia capitalis interiit, sed etiam, quando modica, & exigua dumtaxat remansit: quia non censetur alter socius in tali casu se voluisse obligare ad præstandam operam suam, quæ est longe majoris valoris.

153. Tandem Societas finitur, egestate alterius socii: ut quando ejus bona publicantur, aut oppressus ære alieno cedit bonis suis, *cit.l. Actione*, §. *Publicatione, ff. Pro socio*. Idemque dicendum, quando alter socius jam depauperatus non potest contribuere promissam pecuniam, vel quando is promisit operam suam, sed hanc ob supervenientem infirmitatem præstare nequit. Bon. *cit. n. 5.* cum aliis.

154. CONCL. VII. Finita Societate divisio bonorum, seu lucri provenientis, facienda est inter socios ad æqualitatem, Juxta proportionem illius, quod quisque contulit in Societatem, ita ut qui æqualiter contulerunt pecuniam vel industriam, æque lucrum recipiant; inæquale vero qui inæqualiter contulerunt. Ita comm. & ratio est; quia hujusmodi divisionem æqualem lucri inter socios exigit naturalis æquitas, & virtus justitiæ; sic enim unicuique datur, quod ipsi debetur. His accedunt dicta *num.131.*

155. Quæres, utrum is, qui Societatem quamdam iniens operas suas ad ejus expeditionem obligavit, licite possit aliam adhuc Societatem inire, suasque operas eidem impendere.

dere. Resp. Licite hoc fieri, quoties istud quis præstare potest absque præjudicio prioris Societatis, alias secus. Ita Bon. *ubi supra qu.1.n.4.* post Mol. *disp.*419. Rebell. *lib.*10.*q.*8.*n.*4. & alios comm. Ratio prioris partis est: quia tunc nullam facit injuriam sociis prioris Societatis, neque violat pactum cum eisdem initum; censetur enim solum se priori Societate obligasse, quatenus opus est ne Societas damnum patiatur, alioquin, si ultra nihil agere liceret, potius præberetur causa otiandi.

156. Altera pars de se patet. Quia iniens secundam Societatem cum præjudicio prioris, ageret contra justum Societatis contractum cum priori jam initum; unde non solum peccaret, sed etiam teneretur ad restitutionem omnium damnorum, si qua exinde sociis prioris Societatis obveniant; faceret enim contra justitiam, non servando pacta ipsis promissa cum eorumdem præjudicio. Sicut a pari famulus, qui ab uno domino conductus fuit, alterius domini negotii sese immiscere non potest cum præjudicio prioris; alioquin teneretur huic ad restitutionem damni illati, cum ex vi contractus conductionis teneatur huic fideliter deservire, omneque damnum ipsius, quantum potest, avertere.

TRACTATUS IX.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI,

UBI ET

DE RESTITUTIONE.

1. DEcalogi nomine intelliguntur decem Præcepta illa, quæ olim ministerio Angelorum in duabus Tabulis lapideis descripta, & per manus Moysis Populo Israelitico tradita, & promulgata fuerunt, prout legitur *c.* 20. *Exodi*, & *c.* 5. *Deuteronomii*, ac alibi. Eorum priora tria Deum immediate respiciunt, dicunturque *Præcepta primæ Tabulæ*: septem posteriora Proximum spectant, & vocantur *Præcepta secundæ Tabulæ*. Quæ quidem Decalogi Præcepta tum ex naturali lumine generi humano indita, tum rursus a Christo Domino, utpote supremo Legislatore, non solum innovata, sed etiam magis explicata & ampliata fuerunt, prout Evangelicæ Legis major perfectio postulabat; ubi habetur *cap.*5. & *c.*19. *Matthæi*, & alibi. De his ergo Decalogi Præceptis, simulque occasione quinti, & trium sequentium Præceptorum, *de Restitutione* ratione Homicidii, Stupri, Furti, ac Detractionis facienda (aliis pluribus materiis ad propria loca remissis) in præsenti Tractatu dicetur. Faveat ille, qui dixit *Matth.*19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*

DISTINCTIO I.

De Præceptis Decalogi in genere, ac primis tribus in specie.

QUÆSTIO I.

Quid generatim censendum sit de Præceptis Decalogi, eorumque obligatione?

SUMMARIUM.

1. *Decalogi Præcepta, quæ?*
   Dividuntur in Præcepta primæ, & secundæ Tabulæ.
2. *Excellentia Præceptorum Decalogi.*
3. *Ea sunt de Jure naturali.*
4. *Atque obligant pro quocumque statu.*
5. *Solvitur instantia de sanctificando die Sabbati.*
6. *Alia instantia de Idololatria.*
7. *Causæ dispositivæ ad Idololatriam, quæ?*
   Ejusdem causa consummativa.
8. *Omnia præcepta moralia reducuntur ad Præcepta Decalogi.*
9. *Mandatum de diligendo Deo, & Proximo, an reducatur ad Decalogum?*
10. *Quomodo ad id reducantur Præcepta circa cæremonias veteris Legis, & ritus Sacramentorum, Legesque ceteræ?*
11. *Violatio omnium Præceptorum Decalogi est ex genere suo mortalis.*
12. *Per accidens tamen potest esse venialis.*
    (a) Ut dictum Tract. 3. Dist. 2. num. 8. & 15.
13. *Notabilis differentia inter ipsa Præcepta Decalogi.*
14. *Utrum Deus possit dispensare in Præceptis Decalogi?*
15. *Exempla talis dispensationis.*
16. *Solvitur objectio, ostendendo, ibi intervenisse veram dispensationem.*

2. REcte notavit Divus Augustinus *Quæst.* 140. *super Exodum*, Decalogum, in quo Divinæ Legis præcepta continentur, esse omnium Legum Epitomen absolutissimam, Summamque omnium eorum, quæ homini Christiano agenda sunt, in eodem expressam esse; fatetur Concilium Coloniense *in Enchiridio Christianæ Institutionis*. Unde si Præcepta ipsius bene intelligantur, sufficient ad omnes actus humanos, tum interiores, tum exteriores, recte ordinandos; cum omnia præcepta moralia reducantur aliqua ratione ad Præcepta Decalogi. Hinc fit

3. CONCL. I. Præcepta Decalogi sunt de Jure naturali, atque obligant pro quocumque Statu. Ita communis; & ratio est: quia Præcepta Decalogi sunt de his, quæ statim in promptu mens hominis suscipit, & quorum contrarium videtur repugnare rationi. Hinc *Rom.cap.*2. dicitur: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt: ejusmodi legem* (id est, scriptam) *non habentes, ipsi sibi lex sunt: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.*

4. Proinde Præcepta Decalogi quocumque tempore obligabant, etiam antequam promulgabantur a Moyse, sive jam in statu Legis Naturæ; atque obligant defacto in statu Legis Evangelicæ, eo quod lumine naturali notum sit non esse furandum, non blasphemandum, non mentiendum, ac hujusmodi. Quamvis, ut magis memoria tenerentur, ac frequentius in cogitatione versarentur, convenienter postmodum ea fuerint scripta, & a Moyse promulgata, atque a Christo amplius declarata.

5. Si dicas: Præceptum sanctificandi Sabbatum non amplius urget, cum ex traditione Apostolorum pro Sabbato colamus Diem Dominicam; ergo hoc præceptum non est de Jure naturali. Resp. distinguendo antecedens: Præceptum sanctificandi Sabbatum non amplius urget, quatenus est cæremoniale veteris legis, conceditur; quatenus est morale, negatur antecedens, & consequentia. Siquidem præceptum de Sabbato sanctificando partim est morale, partim cæremoniale. Morale quidem, quatenus præcipitur, quod homo aliquo tempore vacet rebus Divinis; & sic est de Jure naturali, atque etiamnum obligat, juxta illud *Psalm.* 45. *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus.* Cæremoniale vero, quatenus in Lege veteri pro tali cultu determinabatur Dies Sabbatinus; & sic defacto non obligat.

6. Quod si urgeas: Si Præcepta Decalogi sunt lumine naturali nota, quomodo igitur ante Christi adventum Idololatria fere totum Orbem occupavit, quæ tamen est contra primũ Præceptum Decalogi? Resp. Existentiam veri Dei, huncque esse colendum, homines lumine naturali cognoverunt, aut saltem, dummodo voluissent, neque propria malitia excæcati fuissent, ex creaturis hujus Mundi cognoscere potuissent, prout aperte testatur D. Apostolus, *Rom.* 1. *Invisibilia Dei a creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus, & Divinitas: ita ut sint inexcusabiles; Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, &c.*

7. Porro causa dispositiva ad Idololatriam partim fuit inordinatum desiderium præsentiæ mortuorum, quibus erigebant statuas, ut in his velut præsentes cernerentur qui mortui fuerant: partim tyrannis, ob quam Belus (qui est Nemrod, de quo legitur *Genes.* 10.) a filio suo Nino, Assyriorum Rege, jubebatur in erecta sibi statua coli, ut non mortuus, sed deus esse videretur:

retur: de quo execrando cultu Beel, nec non & tyrannide diversorum Regum, subditos ad Idololatriam provocantium, toties in S. Scriptura fit mentio. His accessit successu temporis convalescens iniqua consuetudo, qua tantus error pro lege custodiebatur; prout uberius habetur *Sapient.cap.*14. Tandem, Deo ob malitiam hominum permittente, alia causa (quam *consummativam Idololatriæ causam* appellat Doctor Angelicus 2.2.*qu.*94.*art.*41.) accessit ex parte dæmonum, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, dando in Idolis responsa, & aliqua, quæ mirabilia videbantur, faciendo.

8. CONCL. II. Omnia præcepta moralia possunt aliqua ratione ad Præcepta Decalogi reduci. Ita D. Augustinus *l. De decem Chordis*. Mastrius *disp.*11.*Theol.Mor.n.*3. & communis; idque patet inductione. Siquidem tria prima Decalogi Præcepta ordinant hominem ad Deum, septem vero posteriora ad Proximum: ex quibus priora tria complectuntur aliquo modo, quæcumque ad Dei cultũ pertinent, atque explicari solent in Tractatu *De Religione, De Fide, Spe, & Charitate*, & alibi. Porro sub honore Parentibus exhibendo etiam continentur reverentia, sustentatio, obedientia, & alia hujusmodi, tam ipsis, quã ceteris legitimis Superioribus prȩstanda; & econtra horũ obligatio erga sibi subjectos: per sequentia vero sex Præcepta prohibentur omnia nocumenta, quȩ possunt Proximis inferri in bonis animȩ, corporis, fortunæ, & famæ, prout amplius patebit ex dicendis.

9. Objicies I. Mandatum de diligendo Deo, & proximo, non reducitur ad Præcepta Decalogi, sed potius hæc reducuntur ad illud, *Matth.*22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Diliges proximum tuum, sicut teipsum. In his duobus mandatis universa Lex pendet, & Prophetæ*; ergo. Resp. negando antecedens: licet enim Præcepta Decalogi ad illa duo mandata Dilectionis Dei, & Proximi, reduci possint tamquam ad prima principia practica moralia (continentur enim Præcepta Decalogi in ipsis, tamquam Conclusiones in Præmissis) nihilominus vicissim etiam illa duo mandata reducuntur ad Præcepta Decalogi, atque in istis continentur tamquam Præmissæ in Conclusionibus, in quibus per partes explicantur.

10. Objicies II. Si omnia Præcepta moralia continentur aliquo modo in præceptis Decalogi; ergo superfluunt innumeræ aliæ leges, tum Divinæ, tum Humanæ, Civiles, sive Ecclesiasticæ. Resp. negando consequentiam. Siquidem, ut taceantur plurimæ Leges cæremoniales veteris Legis, nec non & Præcepta Legis Evangelicæ circa ritus Sacramentorum, quæ non sunt Jure naturali cognita, sed pendent a libera voluntate Dei; neque aliter ad Decalogum reduci possunt, nisi quatenus Jure naturali docemur, Deum esse colendum Cæremoniis sacris a se ordinatis; atque supposita Divina institutione, ac revelatione, Fide instruimur, hosce sacros ritus Sacramentorum a Deo præceptos esse. Ut, inquam, hujusmodi leges taceantur, omnes aliæ Leges aliquo modo reduci possunt ad Præcepta Decalogi, utpote quæ explicant, atque ad casus speciales juxta rerum, temporum, locorum, personarum, aliarumque circumstantiarum exigentiam applicant, eorumque determinant obligationem: alioquin, si lex aliqua pugnaret contra Præceptum Decalogi, eo ipso foret injusta.

11. CONCL. III. Omnium & singulorum Præceptorum Decalogi violatio, ex genere suo est peccatum mortale; quamvis per accidens non raro a mortali excuset tum parvitas materiæ, ubi dari potest (non enim semper, ac in omnibus dari potest, ut patet in Juramento falso, in blasphemia, & nonnullis aliis) tum defectus deliberationis, aut plenæ advertentiæ: Ita communis. Prior pars patet: quia omnia Præcepta Decalogi versantur circa talem materiam, cujus violatio graviter repugnat Dilectioni Dei, vel Proximi, aut alteri virtuti; nisi excipere placeat Mendacium jocosum, & officiosum, cujus utriusque prohibitio ad octavum Præceptum Decalogi, ceteroquin ex genere sub mortali obligans, reducitur.

12. Altera pars liquet ex eo, quia generaliter ad peccatum mortale requiritur plena advertentia rationis, ac deliberatio voluntatis; alioquin, si est semiplena, seu imperfecta solum, ex peccato de genere suo mortali, fit per accidens peccatum veniale (a) quo modo & Perjurium, si fit ex aliqua inadvertentia, potest reddi veniale.

13. CONCL. IV. Inter Præcepta Decalogi est notabilis differentia, quod aliqua eorum simpliciter loquendo, obligent, positis quibuscumque circumstantiis; quædam vero non simpliciter & absolute obligent, sed sub certis ac determinatis solum circumstantiis. Ita Mastrius *loc.cit.n.*6. & alii, ac probatur inductione. Nam inprimis Præcepta illa, quibus prohibetur Odium Dei, Idololatria, Perjurium, Blasphemia, Mendacium, & alii tales actus intrinsece mali, semper obligant positis quibuscumque circumstantiis; ita ut actus oppositi in nullo prorsus casu reddantur liciti, etiamsi quis posset vitam suam salvare, aut totum mundum redimere. Econtra vero Præceptum non furandi, non occidendi, & quædam similia, obligant solum sub certis circumstantiis; utputa ne quis surripiat rem alienam domino rationabiliter invito, ne Proximus indebite occidatur, &c. Et quidem manentibus talibus circumstantiis semper obligant; si vero mutentur, non obligant: unde in extrema necessitate licite quis surripit rem Proximi, sicut & in bello justo licita sunt spolia hostium; similiter malefactores, & hostes in bello justo, recte occiduntur.

14. Ex his patet responsio ad illam quæstionem inter Theologos agitatam, utrum Deus possit dispensare in Præceptis Decalogi? Resp. enim quamvis Nominales affirment, Deum posse dispensare in omnibus Præceptis Decalogi; Thomistæ vero id absolute negent: nihilominus cum Doctore Subtili 3.*dist.*37.*quæst. un.* mediam sententiam esse tenendam, & dicendum, quod in illis Præceptis Decalogi, quæ sunt de Jure naturali stricte sumpto (ut est Præceptum non blasphemandi, non pejerandi &c.) Deus non possit dispensare; bene tamen dispensare valeat in aliis, quæ non sunt de Lege naturali stricte, sed solum large accepta, ut est Præceptum non occidendi, non furandi, &c. Quæ eatenus dicuntur esse de lege Naturæ, quatenus regulariter loquendo, ac seclusis specialibus circumstantiis, sunt consona primis principiis, & conclusionibus Legis Naturæ.

15. Porro in hisce posterioribus posse Deum dispensare, ita videlicet, ut accedente Divina auctoritate licitum evadat, quod alioquin illicitum foret, probatur ex S. Scriptura. Sic quippe Deus dispensavit cum Abrahamo, ut potuerit filium suum innocentem Isaac occidere, aut saltem voluntate efficacem occidendi habere. Similiter dispensavit cum Hebræis exeuntibus de Ægypto, ut licite potuerint optima quæque vasa ejus, aurea & argentea, sibi mutuo data, auferre. Item dispensavit cum iisdem Judæis in Polygamia, seu simultanea pluralitate uxorum, in Libello repudii, & nonnullis aliis hujusmodi.

16. Si dicas: In prædictis casibus non intervenisse veram dispensationem quoad Præcepta Decalogi, sed tantum esse factam mutationem materiæ Præcepti, aut positionem alicujus circumstantiæ, sub qua Leges illæ Juris naturalis non amplius obligabant: nam (inquies) Præceptum nón occidendi, aut non furandi &c. solum prohibet furtum, vel homicidium indebite factum; quale non est, si id fiat ex concessione, vel mandato Dei, qui habet supremum in res nostras, vitamque dominium. Resp. hoc parum urgere: nam dispensatio tunc accidit, quando ab habente legitimam facultatem fit relaxatio Juris communis: Atqui talis relaxatio Juris communis fit in casibus positis: quia accedente mandato Dei poterat Abraham licite velle occidere Isaac innocentem, quod alioquin non potuisset: & similiter ex concessione Divina licite potuerunt Judæi auferre bona Ægyptiorum (non obstante, quod furtum proprie non admiserint) quæ alioquin sine peccato auferre non potuissent; ergo tunc facta est vera dispensatio. Et certe, si hic nulla interveniebat dispensatio proprie dicta, sed sola mutatio materiæ Præcepti, sequitur, nullam omnino dari proprie dispensationem, sed omnes prorsus dispensationes esse meram legis cessationem, ortam ex mutatione materiæ, & circumstantiarum: nam superveniente dispensationis legitimæ circumstantia, cessat semper ac ubique obligatio legis respectu dispensati.

QUÆSTIO II.

Quænam sub Primo, & Secundo Præcepto Decalogi contineantur?

SUMMARIUM.

17. *Divisio Præceptorum Decalogi juxta quosdam.*
18. *Communior eorum divisio, hujusce ratio.*
19. *Præceptum primum Decalogi, quale?*
20. *Et quæ præcipiat, ac prohibeat?*

21.

21. *De his remissive.*
(b) Tract. 4. & 5. per totum.
22. *Præceptum secundum Decalogi, quod & quale?*
23. *Quænam eodem prohibeantur, & præcipiantur?*
24. *De his remissive.*
(c) Tract. 6. Dist. 2. & 3. per totum.
(d) Nempe Tract. 5. per totum, & tr. 6. Dist. 1.

17. ADvertendum, quod non desint SS. Patres, qui distinguendo præcepta Decalogi inter se, ponunt quatuor Præcepta pertinentia ad Deum, & sex pertinentia ad Proximum; qui proinde Præceptum de *Non concupisces &c.* ad unicum revocant; primum autem, vel secundum Præceptum dividunt in duo: prout faciunt S. Esichius, & S. Hieronymus, atq; Origenes, relati a D. Thoma 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 4.

18. Communior tamen, & magis recepta est divisio Præceptorum Decalogi, quam ponit D. Augustinus *Quæst.* 71. *in Exodum*, ut sint tria Præcepta primæ Tabulæ pertinentia ad Deum, & septem Præcepta secundæ Tabulæ pertinentia ad Proximum. Ratio hujus communis divisionis est: quia ea, quæ ad Deum pertinent, convenienter ad tria Præcepta reducuntur. Deinde, cum concupiscentia uxoris Proximi spectet ad concupiscentiam carnis; & concupiscentia bonorum temporalium Proximi pertineat ad concupiscentiam oculorum; recte D. Augustinus duo de his Præcepta distinxit, juxta illam generalem divisionem peccatorum 1. *Joan.* 2. assignatam, ibi: *Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Hac igitur præceptorum Decalogi divisione retenta, quam posuit D. Augustinus, sit

19. CONCL. I. Primum Præceptum Decalogi ita sonat: *Ego sum Dominus Deus tuus &c. Non habebis Deos alienos coram me*, uti legitur *Exod, cap.* 26. Et hoc præceptum partim est affirmativum, partim negativum: ex una enim parte aliquid præcipit, & ex altera aliquid prohibet, prout observat Catechismus Romanus *part.* 3. *cap.* 2. Estque sensus Præcepti: *Me verum Deum coles, & diis alienis cultum non adhibebis.*

20. Et quidem, quatenus hoc Præceptum est affirmativum, seu quatenus quidpiam agendum præcipit, versatur illud circa actus virtutis Religionis, mandatque, uni Deo verum cultum, venerationemq; debitam esse exhibendam; atq; insuper ad hoc Præceptum revocantur, quæcumq; pertinent ad tres Virtutes Theologicas, Fidem, Spem, & Charitatem, utpote quibus immediate attingimus Deum, tamquam objectum, atque ultimum Finem nostrum. Quatenus vero præceptum illud est negativum, prohibetur per illud non solum Idololatria, atq; omnis superstitio, sed etiam Infidelitas, Desperatio, atque Odium Dei, omneque aliquid hujusmodi peccatum.

21. Quia igitur de Religione, ejusque diversis actionibus, atque oppositis vitiis, nec non & de Fide, Spe, & Charitate, in propriis Tractatibus, jam actum est, (b) alia circa primum Præceptum Decalogi hoc loco dicenda non supersunt: unde ad secundum pergendo, sit

22. CONCL. II. Secundum Præceptum Decalogi *cap.* 20. *Exod.* his verbis exprimitur: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum*, Et similiter hoc præceptum, etsi verbis negativis comprehendatur, partim est affirmativum, partim negativum: nam dum prohibet assumere nomen Domini in vanum, vel falso jurando, vel aliter Sacrosanctum Dei Nomen vane atque irreverenter usurpando, polluendo, aut contemnendo: simul præcipit, debitam Divino Nomini reverentiam, atque honorem exhibendum esse.

23. Itaque in primis hoc secundo præcepto Decalogi prohibetur, ne Divinissimum Nomen quoquo modo vane seu irreverenter assumatur, aut falso jurando, aut Nomen Dei in levissimis rebus temere ad testimonium adducendo, aut hoc Sanctissimum Nomen blasphemando, maledicendo, sive conviciis infestando, aut etiam Vota male reddendo, & hujusmodi. Deinde præcipitur debitus honor Divino Nomini impendendus, ac reverentialis ejusdem invocatio; simulque, ut in Nomine isto juremus in veritate, justitia, & judicio, juxta illud *Jeremiæ* 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Quibus addere oportet nuncupationem Votorum, & debitam eorum præstationem, prout Psalmista ait: *Psal.* 75. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro.*

24. Ceterum, quia tum de Juramento, ejusque conditionibus, atque opposito vitio Perjurii, tum de Voto, ejusque obligatione, atque cessatione, abunde jam superius (c) dictum est, reliqua vero, reverentialem Divini Nominis assumptionem concernentia, comprehendantur in Tractatu de Religione, (d) non oportet eadem hoc loco repetere.

QUÆSTIO III.

De Tertio Præcepto Decalogi, ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

25. *Præceptum tertium Decalogi, quale?*
Et ratio ordinis.
26. *Præceptum hoc partim est morale, partim cæremoniale.*
27. *Quatenus morale, obligat defacto;*
Non vero, quatenus cæremoniale.
(e) Ut dictum Tract. 2. dist. 2. q. 1.
28. *Pro Sabbato substituta est Dies Dominica.*
29. *Idem Præceptum est & affirmativum, & negativum.*
(f) Tract. 20. Dist. 1. per totum.

25. TErtium Decalogi Præceptum his verbis expressum habetur *Exodi cap.* 20. *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* Et quidem istud ordine pulcherrimo subjungitur duobus primis: nam quia ex Lege Naturæ debemus Deo Fidelitatem, Reverentiam, & Famulatum, ipsumque tum corde, tum ore, tum opere honorare; hinc in primo Decalogi Præcepto instruimur quoad interiorem cultum, Fidelitatemque Deo exhibendam, quæ consistit in agnitione, cultuque unius veri Dei, & falsorum deorum reprobatione: in secundo docemur, Reverentiam Deo, ac Divino Nomini impertiri, ejusque Nomen verbis pravis in vanum non usurpare: & nunc in tertio Præcepto instruimur debitum Deo Famulatum in gratiarum actione, pro perceptis beneficiis Creationis, Redemptionis, aliisque innumeris, devote præstare; quod fit diem Sabbati sanctificando, modo explicando. Hinc sit

26. CONCL. I. Tertium istud Præceptum partim est morale, & partim cæremoniale. Ita communis, estque breviter jam dictum superius *n.* 5. Et quidem hoc Præceptum censetur esse morale, atque ex ipsa Lege naturali descendens, quatenus per id absolute præcipitur, ut homo sepositis temporalibus negotiis aliquod vitæ suæ temporis spatium Divino cultui impendat, Religionisque exercitiis vacet: ad hoc enim tenetur homo ex instinctu ipsius naturæ. Cæremoniale vero est, quatenus hoc tempus colendi Deum juxta Legem Mosaicam debebat esse dies Sabbati.

27. Priori modo, seu quatenus est morale, Præceptum hoc omnes semper & eodem modo obligavit, & obligat: cum ab ipsa Lege naturali derivetur obligatio, ut quandoque Deum veneremur, colamusque ob beneficium Creationis, Conservationis, aliaque innumera beneficia, idque partim in ipsum credendo, sperando, eumque super omnia diligendo; partim eumdem diversis Religionis actibus humiliter colendo. Ceterum posteriori modo, seu quatenus est unum ex præceptis Cæremonialibus legis Mosaicæ, cum post Christi adventum, atque inducta Lege Evangelica, omnia Præcepta Cæremonialia veteris Legis expiraverint (e) utpote quæ fuerunt umbra futurorum per Christum jam impletorum, sicque defacto superstitiose observarentur ob falsam eorumdem significationem: hinc etiam istud tertium Præceptum Decalogi, quatenus cæremoniale est, obligare cessavit.

28. Unde per sanctos Apostolos loco diei Sabbati, ex instinctu Spiritus Sancti, substitus fuit in memoriam Dominicæ Resurrectionis Dies Dominicus; de quo jam fit mentio *cap.* 1. *Apocalypsis*, ibi: *Fui in spiritu in Dominica die*; & loco aliarum Solemnitatum Judaicarum, ut explicat D. Thomas 1. 2. *qu.* 103. *art.* 3. *ad* 4. alii successive dies Festi per Sanctam Matrem Ecclesiam instituti sunt, atq; determinati, ut in illis speciali ratione Deo debitus cultus per pia Religionis exercitia impendatur.

29. CONCL. II. Tertium hoc Præceptum Decalogi partim est affirmativum, partim negativum. Ita communis; Idque desumitur inter alia ex illo *Exodi c.* 16. *Requies Sabbati sanctificata est Domino &c. Maneat unusquisq; apud semetipsum*; id est (ut explicat Doctor Subtilis 3. *dist.* 37. *qu. un.* §. *quantum ad secundum*) *recolligendo se, & ascendendo ad Deum suum* per actus virtuosos. *Et Ecclesia specificavit quantum ad Missam audiendam in die* Domi-

Dominico, de consecr. dist. 2. cap. Missas. Unde quatenus hoc Præcepto injungitur exercitium actuum virtuosorum, censetur esse affirmativum: quatenus vero prohibentur opera servilia, atque judicium mortis, & sanguinis, omnisque strepitus Forensis *cap. 1. & seqq. de Feriis*, hac ratione Præceptum hoc est negativum. Verum de his ex professo inferius (f) agendo de Præceptis Ecclesiæ.

DISTINCTIO II.

De quarto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quæ sit obligatio Filiorum erga Parentes?

SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis quarti Præcepti.*
2. *Honor Parentum, tria comprehendit.*
3. *Et sunt actus Pietatis.*
   (a) Ut dictum Tract. 7. dist. 2. n. 6. & 7.
4. *Reverentia Parentibus debita, in quo consistat?*
5. *Contra eam qualiter peccetur?*
6. *Amor Parentibus debetur.*
7. *Non tamen hi sunt præferendi Deo.*
8. *Obedientia Parentibus præstanda; & in quibus?*
9. *Filius an possit ingredi Religionem invitis Parentibus?*
10. *Quid, si Parentes sint in gravi necessitate?*
11. *An filius teneatur egredi ob extremam Parentum necessitatem.*

1. POstquam Supremus Legislator in Præceptis primæ Tabulæ compendiosa, simulque ordinatissima serie tradidisset ea, quæ Divinum Cultum, Honorem, atque Amorem respiciunt: declaraturus in altera, eaque secunda Tabula, quæ ad Dilectionem proximi pertinent; sapientissime primo loco ponere dignatus est Præceptum de honore Parentibus impendendo, utpote qui post ipsummet DEUM, sunt particulare principium nostrum, *Exodi cap. 20.* dicens: *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* Et addidit: *Ut sis longævus super terram.* Ad quæ verba Æternæ Veritatis respiciens D. Paulus *ad Ephes. 6.* subjungit: *Quod est mandatum primum in promissione.*

2. Ceterum, ut notat Catechismus Romanus, & unanimis Doctorum, nomine honoris Parentibus exhibendi tria præcipue significantur: videlicet Reverentia, Amor, & Obedientia. Addunt nonnulli sustentationem Parentibus indigentibus subministrandam: verum hæc commode reducitur ad amorem eisdem impendendum.

3. Notandum autem, quod prædicta tria sint actus propriæ virtutis, quæ *Pietas* dicitur; estque specialis virtus sub Justitia contenta, tamquam pars potentialis ipsius: (a) cum enim ad rationem Justitię pertineat, reddere cuique debitum suum, etiam Pietas, qua Parentibus debitum amorem, honorem, atque obedientiam præstamus, merito sub ipsa contineri censetur. Neque enim hic sumitur Pietas pro studio internæ devotionis, ac sinceri affectus erga Deum & Proximum; quomodo passim accipitur in S. Scriptura, *1. Timoth. 4. Exerce teipsum ad pietatem*, & alibi: Sed sumitur hic Pietas pro illa speciali virtute, qua colimus Parentes, tamquam vitæ & educationis nostræ post Deum auctores, debitam ipsis reverentiam, amorem, & obedientiam præstando.

4. CONCL. I. Quantum attinet ad reverentiam, ex virtute Pietatis tenemur exhibere cultum, & reverentiam parentibus, non solum externam, quæ præstatur signis, & officiis externis, utputa ipsis assurgendo, famulando, honorifice de illis loquendo &c. sed etiam internam, quæ consistit tum in positivo actu recognitionis superioritatis, benevolentiæ, æstimationis, & cujusdam timoris filialis: tum in fuga vilipensionis, malevolentiæ, rancoris, contemptus interni, ac hujusmodi pravorum affectuum. Ita Herinex *disp. 10. de Religione, quæst. 1. n. 2.* Bonacina *part. 2. disp. 6. quæst. un. punct. 2.* & alii.

5. Hinc qui verbo, gestu, aliove signo exteriori gravem, juxta morem Regionis, ac communem hominum æstimationem, Parentibus inferunt irreverentiam, peccant mortaliter; juxta quod *Exodi c. 21.* dicitur: *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.* Et *Deuter. 27. Maledictus, qui non honorat Patrem suum, & Matrem.* Quinimo notant Doctores communiter, injuriam, quæ aliis hominibus illata mediocris foret, posse esse gravem, si Parentibus inferatur. Sic, prout exemplificat Bonacina *loc. cit.* & Bassæus *vers. Filius n. 4.* graviter peccant filii, qui Parentes animo deliberato ad notabilem provocant iracundiam verbis contumeliosis. Item & ille mortaliter peccat, qui parentem percutit, etiamsi hæc percussio ceteroquin levis foret. Idem dicendum censet, si Filius eum sufficienti deliberatione manum ad percutiendum elevet: hæc enim communi hominum sensu gravis in Parentes injuria, & irreverentia reputatur. Verum ista intelligenda sunt per se loquendo, ac nisi indeliberatio actus a mortali excuset.

6. CONCL. II. Quantum attinet ad Amorem, quo filii tenentur suos Parentes prosequi, obligatio hæc certa est. Nam cum quilibet Jure Naturæ teneatur diligere Proximum suum, quanto magis proprios Parentes? utpote sibi conjunctissimos, & amplius præ ceteris proximos, cum ab ipsis vitam, & esse suum post Deum acceperit.

7. Parentes tamen ideirco non sunt præferendi Deo, neque magis præ ipso diligendi, juxta illud Salvatoris *Matth. 10. Qui amat patrem, aut matrem, plus quam me, non est me dignus.* Et *Lucæ 14. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem &c. non potest meus esse discipulus.* Non quod re ipsa, & absolute odio haberi debeant Parentes, sed comparative, & respective ad Deum: tum quia Deus magis appretiative diligendus est: tum etiam, quia si Parentes quidpiam mali, seu illiciti præcipiant, quodque esset contra legem Dei, eisdem non est obediendum, juxta illud *Act. 4. Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate.* Hinc S. Gregorius Papa *Hom. 37. in Evangelia*, ad propositum sic loquitur: *Sed si vim præcepti perpendimus, utrumque agere per discretionem valemus, ut uxorem, & eos, qui nobis carnis cognatione conjuncti sunt, & quos proximos novimus, diligamus; & quos adversarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo nesciamus.*

8. CONCL. III. Tandem quantum ad Obedientiam, certum quoque est, Filios teneri obedire Parentibus quidpiam legitime præcipientibus. Unde & Apostolus *ad Ephes. 6.* ait: *Filii, obedite parentibus vestris in Domino*; eum pluribus concordantibus. Et quidem tenentur ipsis obedire in iis, quæ spectant ad bonos mores, vel ad domus gubernationem, ita ut, si obedire recusant in materia gravi, & magni momenti, peccent mortaliter, idque multo magis dicendum, si id ex contemptu, aut animi obstinatione faciant. In rebus autem parvis, seu quæ sine peccato fieri nequeunt, obedire non tenentur, juxta dicta *n. præced.* Verum occasione dictorum,

9. Quæres; An Filius possit ingredi religionem invitis Parentibus? Resp. cum D. Thoma 2. 2. *qu. 189. art. 6.* & Doctoribus communiter. Si Parentes non sint constituti in gravi necessitate, ita ut Filiorum obsequio multum indigeant, possunt Filii Religionem intrare etiam contra præceptum Parentum. Ratio est: quia in statu eligendo Filius est sui Juris, ac proinde post annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet quantum ad ea, quæ pertinent ad dispositionem sui status, præsertim in his, quæ sunt Divini obsequii. Insuper magis est obediendum vocanti Deo, quam Parentibus carnalibus. Unde Christus *Matth. 8.* reprehendit Discipulum, qui nolebat eum statim sequi intuitu paternæ sepulturæ. Et S. Hieronym. *in Epist. ad Heliodorum*, quem refert D. Thomas 2. 2. *qu. 101. art. 4.* ait: *Per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem, ad vexillum Crucis evola: summum genus pietatis est, in hac re fuisse crudelem.*

10. Dicitur notanter, *si parentes non sint constituti in gravi necessitate.* Etenim si Parentes in tanta necessitate constituti existant, quod ipsis commode aliter, quam per obsequium Filiorum subveniri non possit, non licet Filiis prætermisso parentum obsequio Religionem ingredi, sed debent eis remanendo in sæculo subvenire; idq; tum Jure naturali, tum Divino, de honorandis Parentibus: dummodo remanendo in sæculo possint subvenire tali necessitati Parentum, & ingrediendo non possint. Ita Doctor Angelicus *cit. qu. 189. art. 6.* & *qu. 10. art. 4.* estque communis. Unde inter alias conditiones recipiendorum in Ordinem Seraphicum numeratur & hæc, quod non relinquant Parentes in sæculo in gravi necessitate constitutos. Siquidem & Christus Dominus *Matth. 15.* graviter redarguit Pharisæos, qui intuitu Religionis, & muneris Deo per filios oblati, honorem, id est, sustentationem Parentibus debitam subtrahebant.

11. Quinimo si Filius jam ingressus sit Religionem, in eaque

eaque Professionem emiserit, Parentes autem ejus in extremam necessitatem ex casu aliquo devolvantur; tenebitur Filius, admonito prius suo Superiore, ac nisi mediante hujus vigilantia Monasterium, sive Religio, æque bene succurrere possit ac velit, egredi ad subveniendum extremæ suorum Parentum necessitati, dummodo verisimile sit, quod egrediens possit ipsis subvenire: ad hoc siquidem obligat Filium ipsa Lex naturalis, & Divina. Si autem necessitas parentum haud sit tantum gravis, non tenetur egredi; tenetur tamen salva sui Prelati obedientia,& suę Religionis statu,pium studium adhibere,qualiter suis Parentibus succurrat, aut per alios subveniatur.

QUÆSTIO II.

De Obligatione Parentum erga Filios.

SUMMARIUM.

12. *Parentum obligatio erga liberos.*
13. *Tria generatim debent Parentes liberis.*
14. *Alimentatio necessaria, quid involvat?*
15. *Mater primo triennio tenetur alerę prolem, postea Pater.*
16. *Limitatur hoc.*
17. *Parentes debent thesaurizare filiis, quomodo?*
18. *Parentes tenentur instruere liberos in necessariis ad salutem.*
19. *Tenentur liberis relinquere libertatem circa electionem status. Excommunicantur, qui cogunt Mulierem ad ingressum Monasterii.*

12. SIcut Filii erga Parentes, sic etiam Parentes erga Filios ad aliqua charitatis officia obligantur. Et nomine parentum intelliguntur non tantum ipsi Genitores, sed etiam Avus,Proavus,aliique Ascendentes.Nec refert, quod hoc Præceptum Decalogi de sola Filiorum obligatione loquatur. Nam, quia reciprocam obligationem ipse naturalis instinctus, & affectio Parentum erga liberos satis inculcat, necesse non fuit, speciali præcepto eamdem explicare: juxta commune adagium: *Per naturam sensualitatis amor potius descendit, quam ascendit.*

13. CONCL.I.Ex hoc Parentum amore erga Filios tria potissimum Parentes illis debent. Primum, est alimentatio necessaria. Secundum, instructio in Fide, Religione, & bonis moribus. Tertium, cura, studium, & diligentia, ut in certo vitæ statu, pro conditione personæ, Liberi collocentur. Ita Mastrius *disp. 11. Theol. Mor. n. 94. & seq.* & communis aliorum.

14. Tenentur itaque inprimis Parentes gravi obligatione Juris naturalis, curare conservationem, & educationem Liberorum suorum; hoc est, subministrare alimenta, & alia vitæ necessaria, puta, victum, vestitum, habitationem, & tempore adversæ valetudinis competentes medicinas, & hujusmodi. Hoc tamen intelligendum est, quamdiu Filii illis indigent, nec sibi ipsis providere possunt.

15. Et quidem ad Matrem proprie spectat, alere Filios & Filias usque ad finem tertii anni; simulque lactare Filios per se, vel per bonam nutricem, quando justa de causa per se non potest. Post triennium vero Liberorum educatio usque ad emancipationem pertinet ad patrem, ut dicitur *l. Nec filium, C. de Patria potestate*. Unde illi vulgati versiculi:

Mater alit puerum trimum, trimoque minorem;
Majorem vero pascere patris erit.

16. Hoc tamen limitandum primo, nisi Mater dives sit, & Pater pauper: tunc enim etiam post triennium spectabit ad Matrem, alere Filium. Limitandum ulterius, nisi Pater ex infidelitate conversus ad veram Fidem, Matre in infidelitate permanente, petat Filium etiam triennio minorem sibi assignari, ut eum ad veram Fidem perducat: quia tunc id erit faciendum, prout habetur *cap. 2. de Conversione Infidelium*, juncta Glossa ibidem. Idque merito statutum est in favorem Fidei Christianæ. *nam summam esse rationem, quæ pro religione facit*, habetur *l. Sunt personæ, ff. de Religiosis & sumpt. funerum*.

17. Huc accedit obligatio, qua Pater tenetur providere Filiis in futurum, quantum honeste potest, habita ratione circumstantiarum particularium: ita ut possit, vel relinquat illis sufficientem hæreditatem ad vitæ sustentationem, & conditionem status: vel certe ea ratione dirigat, ut ipsimet addiscendo aliquam artem, aut scientiam, possint sibi ipsis providere de necessariis. Et hoc innuunt illa verba Apostoli 2. *Corinth. 12. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed Parentes filiis*. Nam Filii per accidens dumtaxat, hoc est, propter supervenientem eorum necessitatem, tenentur succurrere Parentibus; econtra vero Parentibus per se convenit, ut subveniant Filiis: & propter hoc non solum ad horam debent eis subvenire, sed ad totam suam vitam, quod est *thesaurizare*, ut optime notat Doctor Angelicus 2. 2. *qu. 101. art. 2. ad 2.* Hinc inferunt Filliucius *tract. 28. part. 2. n. 28.* Bonacina *cit. disp. 6. punct. 5.* & alii, Parentes illos graviter peccare, qui diligentiam saltem mediocrem non adhibent, ut bona acquirant, quibus Filii alantur, & hæreditatem habeant juxta sui status conditionem: vel si bona dilapidando,impotentes sese reddant ad Liberos honeste secundum statum suum educandos, & dotandos.

18. Quantum ad alteram Parentum obligationem, tenentur ii sub gravi obligatione instruere Liberos per se, vel per alios, in necessariis ad salutem. Unde procurare tenentur, ut rudimenta Fidei addiscant, scilicet Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum Apostolorum, Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, necessariam doctrinam de Sacramentis, & alia hujusmodi. Debent insuper illos verbis & exemplis, addita etiam, si opus fuerit, charitativa correctione, & paterna castigatione, ad bonos mores, ac vitam Christianam inducere, & a peccatorum occasionibus avertere. Et quidem graviter peccant Parentes, si in talibus fuerint notabiliter negligentes; cum a tali eorum instructione plurimum pendeat salus Liberorum, & bona horum conversatio per vitæ decursum: nam, ut *Proverb. cap. 22.* legitur: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.*

19. Tertio tenentur Parentes Liberis relinquere libertatem circa electionem status, ita ut eum eligere sinant, ad quem ipsos a Deo vocari cognoverint. Unde graviter peccant Parentes, si absque justa causa Filios impediant, ne Religionem ingrediantur; aut econtra, si eos invitos dolis, vel minis, ad ingressum Religionis cogant. Quinimo Concilium Trident. *Sess. 25. de Regularibus, c. 18.* excommunicat omnes, & singulas personas,quę quomodocumque coegerint aliquam virginem,vel viduam, aut quamcumque aliam mulierem invitam,pręterquam in casibus a Jure expressis, ad ingrediendum Monasterium.

QUÆSTIO III.

De Obligatione Subditorum erga Superiores, & econtra.

SUMMARIUM.

20. *Parentum nomine, qui omnes hic comprehendantur?*
21. *De Obligatione Subditorum erga Superiores.*
22. *Præsertim erga Prælatos Ecclesiæ.*
23. *Superiorum obligatio erga Subditos, quæ?*

20. ETsi nomine Parentum, quos in honore habendos esse, statuitur hoc quarto Præcepto Decalogi, pręcipue intelligantur ii, qui eos secundum carnem genuerunt: nihilominus hoc nomine, simul ac præsenti Præcepto, omnia ea personarum genera comprehenduntur, quæ quamdam in nos superioritatem habent, & ad sequentia quatuor capita communiter reducuntur. Primum est Parentum, qui secundum carnem nos genuerunt. Alterum est Superiorum, potestatem spiritualem in nos habentium: ut sunt Episcopi, Curati, Pastores, &c. Tertium est Superiorum, potestatem in nos sæcularem habentium: quales sunt Reges, Principes, Duces, & Domini. Quartum est aliorum, qui aliquam super nos potestatem habent, quales sunt Magistri, Tutores, & hujusmodi. Hinc

21. Infertur I. Quod ea, quæ de officiis & obligationibus filiorum erga Parentes, & parentum erga Filios, hactenus dicta sunt, servata debita proportione etiam intelligi debeant de officiis & obligationibus Pupillorum erga Tutores, & alios parentum vicem gerentes: item de officiis & obligationibus servorum, subditorum, & quorumcumque inferiorum erga Dominos, aut Superiores suos, & econtra. Mastrius *cit. disp. 21. n. 98.* Navarrus, Bonacina, Toletus, & alii passim; idque ex *cap. 6. ad Ephesios, & cap. 3. ad Titum*, & aliis pluribus S. Scripturæ locis satis obviis clare liquet.

22. Infertur II. Quod Christiani omnes teneantur sub gravi culpa obedire Summo Pontifici, utpote Christi in Terris Vicario, in rebus ad Fidem, & Christianam disciplinam pertinentibus. Similiter, quod Diœcesani Episcopis, Parochiani Parochis, Servi Dominis, Subditi Superioribus, & Populi Principibus suis, obligentur præstare obedientiam in his,

in quibus respective ipsis subsunt; eisque reverentiam, & amorem specialem, aliaque officia, quotiescumque recta ratio & prudentia id postulat, exhibere.

23. Infertur III. Quod vicissim etiam omnes Superiores teneantur ad diligenter gerendam sibi Subditorum curam, tum in temporalibus, tum in spiritualibus, prout cujusque officium & conditio postulat. Ratio est: quia ejusmodi Superiores sunt caput Subditorum, ideoque tenentur quodammodo, servata tamen proportione, ad eadem, ad quæ Parentes erga Filios. Totam hanc Superiorum erga Subditos, horumque erga Superiores obligationem, paucis complectitur Apostolus *ad Hebræos cap.* 13. scribens: *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis: ipsi enim pervigilant*, QUASI RATIONEM PRO ANIMABUS VESTRIS REDDITURI.

DISTINCTIO III.
De Quinto Præcepto Decalogi,
QUÆSTIO I.
Quænam quinto Præcepto Decalogi prohibeantur?
SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Hoc Præcepto prohibetur quodcumque homicidium, simulque*
3. *Damnum injustum corporis; Mutilatio enormis, & non enormis;*
4. *Quin etiam interior voluntas deliberata occidendi, vel injuste lædendi proximum.*
5. *Intellectus verborum Christi, Matth.* 5.
6. *Tres gradus ad homicidium.*
7. *Quæ alia hoc quinto Præcepto prohibeantur?*
   (c) Tract.3.dist.3.quæst.5.& Tract.9.dist.6.quæst.2. & 3.
8. *Quomodo intelligendum*, Cogitationis pœnam nemo patitur?

1. AGgredimur nunc ea Præcepta Decalogi secundæ Tabulæ, quæ sunt negativa, seu quibus expresse prohibetur, quodcumq; jus Proximi violare, aut ipsum in bonis suis injuste lædere. Quia vero inter alia bona hominis primum locum obtinet vita, merito in hoc quinto Præcepto Decalogi per illa verba, *Exodi* 20. *Non occides*, severissime a Deo interdicitur homicidium, ac quæcumque injusta læsio corporalis Proximi. Hinc sit

2. CONCL. I. Hoc quinto Præcepto Decalogi prohibetur quodcumque homicidium injuste illatum, tam proximi, quam sui ipsius. Ita certa, & communis; ac habetur expresse *c. Si non licet*, 23, *q.* 5. atque patet ex illis generalibus verbis: *Non occides*. Et quidem hoc præcepto non solum homicidium opere consummatum, quod est ultimum damnum in corpore, videlicet mors; sed etiam quodcumque aliud damnum injustum in corpore citra mortem, inferri prohibetur.

3. Porro hujusmodi damnum injustum in corpore citra mortem, aliud est irremediabile, ut mutilatio: aliud remediabile, ut vulneratio, aut alia læsio curabilis. Rursus mutilatio alia est enormis, quæ impedit ex toto actum aliquem humanum, qui competeret homini secundum illam partem amputatam; prout contingit in amputatione manus dexteræ. Alia non enormis, id est, non impediens actum humanum: ut amputatio digiti, vel alicujus partis digiti. Scotus 4. *Dist.* 15. *quæst.* 3. *§. de secundo*, & alii.

4. CONCL. II. Quinto isto Præcepto Decalogi non tantum prohibetur homicidium exterius, sicut intelligebat Populus carnalis Judæorum in Veteri Testamento, qui solum reputabat illud prohiberi, pro quo inferebatur pœna ab ipsa lege Mosaica: sed etiam secundum verum intellectum, atque authenticam declarationem Supremi Legislatoris, prohibetur interior deliberata voluntas occidendi, vel lædendi Proximum ex iracundia. Ita siquidem Christus Dominus *Matth. cap.* 5. docuisse legitur: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non occides. Qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca, reus erit concilio: Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Quibus verbis manifeste Christus rejicit errorem Judæorum, putantium, quod solum homicidium exterius hoc Præcepto prohibeatur, dum etiam iram, seu quemlibet injustum vindictæ appetitum prohibitum esse ostendit.

5. Ubi pro clariori dictorum verborum, & sententiæ severioris intelligentia, advertendum est cum S. Thoma 2. 2. *qu.* 158. *art.* 3. *ad* 2. quod ibidem Dominus loquatur de illo motu iræ, in quo quis appetit Proximi occisionem, aut quamcumque gravem læsionem: nam talis appetitus, si consensus rationis plene ac perfecte superveniat, est peccatum mortale; quod ipse contextus verborum satis indicat.

6. Advertendum ulterius cum Lessio *lib.* 4. *de just. & jure, cap.* 4. *n.* 26. & aliis, quod Salvator noster dictis verbis explicaverit tres gradus ad homicidium. Primus, est ira interna optans mortem Proximi. Secundus, eadem ira prorumpens in contumeliam, sed leviorem, qui indicatur per ly *raca*, quod juxta D. Augustinum est interjectio spernentis, & adversantis. Tertius, eadem ira erumpens in contumeliam gravem, & manifestam, qualis indicatur per ly *fatue*.

7. CONCL. III. Insuper hoc quinto Præcepto Decalogi prohibetur quodcumque convitium, aut probrosum & injuriosum verbum ex ira, vel appetitu vindictæ prolatum in Proximum; item & quilibet iræ motus, præscriptum a ratione modum excedens; similiter etiam injustus vindictæ appetitus, etiamsi neque actu, neque ullo verbo, aut signo exteriori prodatur. Ita Doctores Catholici passim, & patet ex præallegatis verbis Christi Domini. Sed de his alibi. (a)

8. Nec dicas: Juxta *L.* 18. *ff. de Pœnis*, & refertur *can. Cogitationis, de pœnis, dist.* 1. *Cogitationis pœnam nemo patitur.* Resp. enim cum Glossa ibidem communiter recepta, id intelligendum esse coram hominibus: nam cum homo non scrutetur cogitationes, neque percipiat secreta cordium, bene verificatur, quod cogitationis pœnam nemo patiatur ab hominibus. Secus est in ordine ad Deum, *qui scrutatur corda, & renes. Psal.* 7. unde coram Deo cogitatio prava ac deliberata incurrit culpam, & meretur pœnam, juxta omnes, & patet ex nono, & decimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO II.
Quodnam Homicidium sit prohibitum.
SUMMARIUM.

9. *Seipsum directe occidere non licet, absque Divina revelatione.*
10. *Facta quorumdam Sanctorum excusantur.*
11. *Indirecte se occidere ex justa causa, non est illicitum.*
    Hujus exempla,
12. *Ratio.*
13. *Non tenetur quis vitam servare, nisi mediis ordinariis.*
14. *Quid de Religiosis?*
15. *Auctoritate publica possunt occidi malefactores.*
16. *Auctoritate etiam privata potest occidi iniquus aggressor pro tuenda vita, &c.*
17. *Servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ.*
    Hoc declaratur.
18. *Corollaria.*
19. *Idem licitum pro defendenda pudicitia,*
20. *Si ea aliter defendi nequeat.*
21. *Num liceat pugnis repercutere?*
22. *An liceat occidere furem ob defensionem suarum facultatum, vel honoris?*
23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. *Propositiones diversæ circa hoc damnatæ, & cavendæ.*
30. *Item aliæ Propositiones.*
    (b) Partim infra Quæst. seq. n. 37. partim supra Tract. 4. dist. 7. num. 10. & 12.

9. CONCL. I. Absque Divina auctoritate, seu revelatione, non est licitum, seipsum directe atque ex intentione occidere, ad cavendum tandem quodcumque malum. Ita habetur *c. Si non licet.* 23. *quæst.* 5. estque certum. Probatur autem partim ex generali prohibitione hujus quinti Præcepti Decalogi; partim ex eo, quia homo non habet jus & auctoritatem in propriam vitam, cum non sit dominus absolutus vitæ suæ (hic enim est solus Deus) sed dumtaxat custos & usuarius, quatenus jus habet custodiendi vitam suam & membra contra quemcumque iniquum aggressorem, hisque utendi ad Dei laudem.

10. Dicitur notanter, *absque Divina auctoritate, seu revelatione:* Dum propter exemplum S. Apolloniæ Virginis & Martyris, semetipsam in rogum sibi præparatum conjicientis; tum aliorum quorumdam Martyrum, ac præsertim Femina-

minarum, quæ seipsas morti tradiderunt, ne pudicitiam amitterent; id enim fecisse creduntur ex Divina inspiratione, prout eas excusat S. Augustinus *lib. 1. de Civitate Dei, cap. 20.* & concordat textus *cit. c. Si non licet 22. quæst. 5.*

11. CONCL. II. Licitum tamen est, justa de causa aliquid facere, vel omittere, unde certo scitur præter intentionem nostram mors secutura; sicque seipsum indirecte occidere. Ita Scotus 4. *dist. 14. quæst. 3. §. de secundo*, & communis aliorum. Probatur Conclusio inductione. Sic enim miles potest, imo & tenetur, non deserere stationem suam, etsi moraliter certus sit sese occidendum ab hostibus. Similiter tempore pestis potest quis inservire infectis peste, etsi putet se pariter inficiendum. Potest item quis injicere ignem in pulverem tormentarium ad evertendam turrim hostilem, licet certum sit momento sese dissipandum: prout exemplificat Lessius *lib. 2. de just. & jure, cap. 9. dubit. 6. num. 27. & seqq.* plura similia exempla adducens.

12. Ratio horum generalis est: quia in talibus circumstantiis proprie quis seipsum non interimit, sed ruina turris, vel impetus ignis, aut pestis, &c. Neque talis seipsum interimere intendit, sed bono communi consulere, hostibusque Reipublicę vires nocendi subtrahere. Hinc *lib. 1. Machabæorum, c. 6.* laudatur Eleazarus, quod ad liberandum Populum suum interfecerit elephantem hostilem, cujus casu videbat se opprimendum; sicut & postmodum oppressus est, proprioque triumpho sepultus.

13. Similiter nemo tenetur vitam servare, nisi mediis ordinariis, & communibus. Unde Gobat *tract. 5. Quinarii, c. 1. n. 35.* post Victoriam, & alios tradit, non teneri quempiam ad locum etiam propinquum migrare ob salubriorem auram, neque bibere vinum, quamvis medicus dicat, ejus potu vitam ad decennium prolongatum iri, nisi forte ab ejus longævitate penderet salus Reipublicæ.

14. Et infra *num. 60. & seq.* subjungit, quod nullus Religiosus teneatur a suo Superiore petere potum, victum, aut vestitum diversum ab iis, quę sunt in ejus Conventu, Monasterio, Collegio usitata; quamvis non peccet, si ratione infirmitatis formidatæ peculiarem potum petat rogando; secus, si petat efflagitando tamquam debitum. Huc facit S. Bernardus, *Ser. 30. in Cantica*, ubi graphice describit Religiosum, plus quam oportet, suæ valetudini studentem, ac proin inter alia queritantem: ***Legumina ventosa sunt, caseus stomachum gravat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, pisces de stagno, aut de lutosa aqua, meæ penitus complexioni non congruunt &c.*** Subdit autem inter alia Sanctus Pater: ***Puta te, quæso, Monachum esse, non Medicum; nec de complexione judicandum, sed de professione.***

* Nec dicas: si nemo tenetur suam vitam servare, nisi mediis ordinariis; tunc ægrotus, quin dicatur seipsum indirecte occidere, potest bona conscientia respuere medicinas in periculo mortis, quamvis illæ medicinæ non sint nimium pretiosæ, & ceteroquin foret magna spes reconvalescentiæ, si easdem, quas absque ingenti difficultate posset, etiam sumeret. Respond. enim negando illatum, & ejusdem suppositum, quasi nimirum medicinæ respectu status infirmorum essent quid extraordinarium: etenim hæ, præsertim non nimis pretiosæ, in similibus circumstantiis respectu status ægrotantium non sunt extraordinaria, sed potius ordinaria remedia. Hoc tamen verum est, quod exinde sequatur, nec ægrotos (nisi salus Reipublicę aliter suadeat) teneri in simili casu applicare media extraordinaria, puta respectu status nimis pretiosa, aut valde dura, e. g. vir non tenetur admittere abscissionem cruris, aut virgo infirma attactum Medici seu Chyrurgi in partibus inhonestis, vel mulier non potens parere, exscissionem fœtus &c. Videatur La Croix *l. 3. par. 1. n. 769.* Item *n. 776. ac n. 784. & 785.**

15. CONCL. III. Licita est occisio alterius, quando fit auctoritate publica per Justitiam punitivam ob patrata scelera. Ita communis; & patet tum ex illo *Exod. 22. Maleficos non patieris vivere*: tum idem probatur ratione: quia sceleratorum hominum punitio prorsus necessaria est ad vitam hominum politicam, & quietam; alioquin enim scelera invalescerent, & probi præ malitia atque infestationibus impiorum non possent secure vivere.

* Quod si Lictores, seu satellites auctoritate publica aliquem malefactorem jussi sint capere, is vero se opponat, ne comprehendatur, ut tunc similis Malefactor a satellitibus occidi licite possit, Julius Clarus, & Farinacius apud La Croix *loc. cit. num. 797.* sequentes sex requirunt conditiones. 1. Ut crimen sit atrox. 2. Ut Lictores habeant mandatum ob id capiendi malefactorem. 3. Ut capiendus armata manu resistat. 4. Ut capiendus jam sit diffamatus de tali crimine. 5. Ut is alio modo comprehendi nequeat, nisi occidendo eum. 6. Ut timeantur graviora mala, si evaderet.

16. CONCL. IV. Etiam auctoritate privata licitum est occidere iniquum invasorem, & aggressorem, ob defensionem vitæ suæ, & integritatem membrorum; dummodo id fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ita rursum communis. Ratio est: quia Jus naturæ permittit, ut vim vi repellas, sicque iniquum aggressorem, qui tibi vitam eripere conatur, prævenias, & occidas, si aliter mortem evadere nequis. Unde *c. Significasti, de Homicidio*, dicitur: *vim vi repellere omnes leges, & omnia Jura permittunt.*

17. Sed mox pro confirmatione secundæ partis Conclusionis ibidem subjungitur: ***Tamen id debet fieri non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam***; hoc est, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Porro moderamen inculpatæ tutelæ in homicidio tunc censetur adhiberi, quando quis occidit solum, quia revera in conscientia, & sine dolo ac fraude putat, se non posse evadere, nisi occidat.

18. Hinc infertur, quod si quis cum levi percussione potest se ab aggressore defendere, tunc eum licite occidere non possit. Item, qui absque alio suo incommodo potest fugere, aut clamare, & implorare auxilium, tenetur ad id. Similiter si is, qui te invasit, jam fugiat, vel desistat nocere, ita ut amplius non sit metuendus, non tibi licet eum persequi, & occidere: quia talis occisio non esset amplius in defensionem vitæ, sed in vindictam accepti vulneris; nisi forte periculum adesset novæ invasionis, & quod alter regrediens, te denuo sit aggressurus. Semper enim ad futurum malum est respiciendum, ad quod dumtaxat vitandum justa defensio conceditur; non autem ad præteritum, cujus non est defensio, sed vindicta.

* Ceteroquin per modum justæ defensionis, & servatis conditionibus moderaminis inculpatæ tutelæ proxime explicatis, licet occidere actualem insidiatorem, etiam præveniendo eumdem, nec tenetur quis prius ictum exspectare alterius, e. g. advertis latronem, vel hostem tuum inter dumeta ex insidiis sclopum proxime parantem, ut contra te exoneret; in hoc casu non teneris exspectare, usque dum actu fiat explosio sclopeti, sed potes, ubi nulla tuta via superest fugæ, talem insidiatorem præveniendo occidere, vel graviter vulnerare, uti recte Sporer *Tract. 5. cap. 2. sect. 3. num. 150.*

19. CONCL. V. Etiam pro defendenda pudicitia licitum est occidere invasorem, seu eum, qui tentat aliquam personam violare, si aliud remedium pudicitiam defendendi non suppetat. Ita Lessius *lib. 2. c. 9. dubit 12.* & alii. Ratio est: quia pudicitia est bonum summæ æstimationis, ac pretiosior multis opibus. Simulque in tali casu adest periculum peccati, ne videlicet persona violanda ob carnis fragilitatem tandem consentiat.

20. Verum data Conclusio intelligenda est, quando pudicitia, vel etiam integritas carnis, aliter defendi non potest: nam quando aliter periculum illud effugere potes, non licet tibi injustum aggressorem occidere, aut vulnerare; cum non amplius observaretur moderamen inculpatæ tutelæ.

21. Num autem liceat pugnis eum repercutere, præsertim quando femina, vel juvenis solicitatur, sive contrectatur, aut osculum accipit ab aliquo lascivo: existimat Lugo *disp. 10. de justit. & jure, sect. 10. num. 196.* non esse in hoc scrupulose agendum, sed id licite fieri posse; imo & aliquando expedire, non solis verbis asperioribus, sed manibus quoque puritatem animi, & constantiam graviter ostendere.

22. CONCL. VI. Etsi Doctores asserant, licitum esse occidere furem in defensionem suarum facultatum, si is sit fur nocturnus: aut si sit fur diurnus, telo tamen se defendat, ut habetur *l. Sed & si, ff. Ad Legem Aquiliam*, & tenet Covarruvias *in Clem. Si furiosus, part. 3. §. un. n. 6.* ac Lessius *loc. cit. dubit. 11.* cum aliis: dummodo ipsę facultates sint magni momenti, nec sit spes illas recuperandi. Etsi insuper multi affirment Doctores, quos allegat, & sequitur Tannerus *tom. 3. disp. 4. qu. 8. n. 73.* fas esse pro defensione honoris aggressorem injustum occidere, si nec aliter

defendi, nec facile recuperari læsus honor possit. Tamen ne via patens homicidiis aperiatur, sequentes Propositiones, partim ab Alexandro VII. & partim ab Innocentio XI. damnatæ, merito erunt observandæ, atque omnimodis evitandæ.

23. Hinc sciendum, quod Alexander VII. in speciali Decreto, *die* 24. *Septembris*, 1665. emanato, inter alias plures Propositiones, etiam sequentes damnaverit. Prima (in Decreto, ordine 17.) sic habet: *Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit: uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publice, vel coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.*

24. Secunda (ordine 18.) *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.*

25. Tertia (ordine 19.) *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.*

26. Quarta, quæ una cum sequentibus damnata est ab Innocentio Papa XI. in Decreto, 1679. *die* 2. *Martii* edito (estque in Decreto ordine 30.) sic se habet: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.*

27. Quinta (ordine 31.) *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.*

28. Sexta (ordine 32.) *Non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemus, sed etiam, ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.*

29. Septima (ordine 33.) *Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injuste impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter* (id est, defensione occisiva) *defendere: sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam, contra eorum possessionem injuste impedientem.*

30. His addi poterit Propositio 13. 14. 15. item 34. & 35. in eodem Decreto Innocentii XI. damnata: sed earum quælibet jam alibi (b) refertur. Hæ igitur omnes Propositiones, utpote latam homicidiis portam aperientes, & singulæ ipsarum, tamquam scandalosæ, & in praxi perniciosæ, merito a summa Sede damnatæ sunt, adjuncta gravissima prohibitione, ne defendantur, aut ad praxin deducantur. Proinde nonnulli Libri imposterum caute legendi, & si in eisdem hujusmodi occurrerint sententiæ, oportebit ab his cavere.

* Quær. I. Cur liceat occidere aggressorem in bonis fortunæ, si summa sit suo modo notabilis, & cur non aggressorem per verba injuriosa seu contumeliosa in bonis famæ ac honoris, cum tamen honor & fama sint bonum nobilius bonis fortunæ? Respond. Rationem hujus, ac disparitatem inter utraque bona esse, quia *in primis* occisio Infamatoris non esset certum medium conservandi famam; quinimo sæpius eamdem magis diminueret, atque talis a prudentibus potius homo nimis vindicativus, & passionatus diceretur. *Secundo*: Quia bona fortunæ semel amissa verisimiliter amplius recuperari nequeunt, uti supponitur; alias enim nec liceret propter eadem raptorem occidere, cum excederetur moderamen inculpatæ tutelæ: Econtra vero bona famæ vel honoris ordinarie recuperari facile possunt saltem auctoritate Judicis: puta per actionem injuriarum, per actionem ad palinodiam, per retorsionem verbalem &c. *Tertio*, Quia, si talis famæ defensio ordinarie liceret, tenderet in maximam perniciem Reipublicæ, præsertim, cum plurimi vel ex superbia, aut invidia, aliove malo affectu, vel ex præoccupatione judicii, amore proprio, aut aliis passionibus excæcati, facile sibi fingerent, ab hoc vel illo imminere proximum periculum infamiæ, vel læsionis honoris &c. sicque plurima committerentur duella æque, ac homicidia, & consequenter Respublica etiam nobilibus suis Civibus, alias ad eam defendendam aptissimis copiose privaretur, prout antehac misere experta est Gallia. Vide de hoc fusius Auctores in Propositiones damnatas scribentes, notanter Cardenam hic.

Porro, si quis non solum verbo injurioso (uti fit per contumeliam) aggrederetur alterius honorem, sed simul aliud grave malum reale intentando, quod haud aliter, quam armis averti valeret, posset illud repelli per modum inculpatæ tutelæ, etiam apprehendendo gladium &c. quamvis postea sequatur alterius occisio. Ex quo Cardenas apud La Croix *lib.* 3. *par.* 1. *num.* 802. deducit; I. Quod Titius maritus videns adulterum volentem ingredi ad uxorem suam, possit huic opponere gladium, ut deterreatur adulter, & emaneat; quod vero ex tunc adulter vicissim stringat gladium, vim vi facturus, si Titius nequeat aliter arcere, potest occidere, & in hoc tuetur non solum honorem suum, sed etiam jus thori; imo & vitam suam, quam stringendo vicissim gladium adulter vult Titio eripere, ut viam sibi paret ad uxorem ejusdem. II. Si Petrus fuste intentet ignominiosam percussionem Paulo, qui sine gravi nota aliter fuga declinare non potest, in eo casu Paulus potest opponere gladium, ut avertat intentatam percussionem graviter ignominiosam. Quod si Petrus vicissim opponat gladium, jam non tantum aggreditur honorem, sed etiam vitam Pauli; unde Paulus, si aliter non possit, licite vim arcebit, etiam si aliter fieri nequit, defensione occisiva. Idem dic, si quis præter verba contumeliosa, quibus alterum afficit, pariter tentet ipsi surripere summam notabilem in bonis fortunæ.

Quær. II. Quanta debeat esse summa in bonis fortunæ, ut censeatur notabilis, ob quam liceat raptorem, seu furem servato moderamine inculpatæ tutelæ occidere, aut graviter lædere? Resp. Quantitas illa debet esse major, quam quæ sufficeret in ratione furti ad peccatum mortale, Ita Sporer *Tract.* 5. *In V. Præcept. Decalog. cap.* 2. *sect.* 3. *n.* 157. Ratio est: quia regulariter ad peccatum grave furti, præsertim respectu mediocriter divitis, sufficit ablatio unius aurei, qui tamen aureus, saltem regulariter loquendo, non sufficeret ad occidendum raptorem, etiam servato moderamine inculpatæ tutelæ, cum Propositio contraria superius jam allegata sit damnata ab Innocentio XI. *Ordine* 31. Ex quo infert P. Sporer, pessime egisse custodem vineæ, qui pauperculum uvas aliquas carpentem, cum clamore monitus non mox cessaret, sclopeto trajectum occidit: Item alibi pariter peccasse custodem raparum agri, qui puerum rapas extrahentem securi jacta gravissime læsit in femore cum periculo vitæ.

Respondeo II. In specie, ac in particulari nequit quantitas regula aliqua universali definiri, sed debet considerari diversitas status, num sit Illustris, vel plebejus, dives, vel pauper &c. Ita denuo Sporer *loc. cit.* Ratio est: quia ablatio respectu unius v. g. pauperis potest esse notabilis, quæ tamen non censetur talis respectu valde divitis. Cardenas apud La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 808. putat, respectu omnium etiam ditissimorum censeri in præsenti rem magni momenti valorem quadraginta Imperialium. Loquendo autem in specie de Pauperibus, existimat Sporer eum aliis respectu eorum rem magni esse momenti unum alterumve aureum ablatum, sine quibus difficulter aliquo notabili tempore vitam suam sustentarent: nam Propositio illa, quæ tenuit licere occidere raptorem ob unius aurei ablationem, propterea ab Innocentio XI. rejecta est; quia posuit, id licere *regulariter*, quod utique falsum est; non tamen obstat doctrinæ Patris Sporer, non regulariter, sed tantummodo in casu extraordinario respectu pauperum loquentis. Quoad vero magis divites admittit Molina *Tom.* 4. *tract.* 3. *disp.* 16. nec quatuor ducatos sufficere, ut propter eosdem fur occidi licite possit, sicque mitti in infernum. Porro, an etiam per moderamen inculpatæ tutelæ, & absque peccato alterum occidens non incurrat irregularitatem ex defectu lenitatis, dicetur *Tract.* 13. *dist.* 3. *num.* 65. & *seqq.*

Quær. III. An liceat raptorem Bonorum fortunæ occidere, non solum tunc, quando intentat eadem auferre, sed etiam, quando talia jam actu abstulit, & cum his sese fugæ commisit? Respond. Affirmative, si fur sit sub actuali fuga constitutus, & talis res, quæ sit magni momenti, alia via recuperari nequeat. Ita Sporer *Tract.* 5. *cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 156. La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 810. & apud eumdem Card. de Lugo cum communi. Ratio est; quia re ipsa talis fugiens, antequam rem in locum tutum ponat, censetur continuare actualem aggressionem, & ablationem, uti recte advertit Illsung apud La Croix *loc. cit.* Adeoque, sicut sub actuali aggressione, ita & sub actuali fuga licebit occidere, si alia via recuperandi non superfit: Neque censetur exerceri vindicta, sed potius moderamen inculpatæ tutelæ, præsertim, si quis talem fugientem clamando, dum tempus

tempus adhuc permittit, præmoneat; quod, nisi dimittat, sclopum v.g. in eum explodat.

Dices: Si quis alteri non solum verbalem, sed etiam realem injuriam v.g. infligendo alapam, aut fuste percutiendo intulerit, & postea aufugerit, talis actu fugiens nequit occidi: ergo etiam actu fugiens occidi non poterit, qui damnum intulit in bonis fortunæ. Antec. patet ex Propositione damnata ab Innocentio XI. & superius *num.* 26. relata. Consequentia vero videtur tenere a fortiori; cum talis injuria realis præsertim Equestri, Nobili, alterive honorato viro illata apprehendatur majus sæpe malum, quam furtum quadraginta imperialium. Resp. neg. consequentiam, & paritatem. Disparitas est, *inprimis*; quia alter per ipsam turpem fugam, jam se reum videtur fateri, ac ignavum & timidum, sicq; læso exinde suus honor redire apud alios. Deinde alia disparitas est; partim, quia occisio ordinarie loquendo non est aptum remedium ad acquirendum honorem per alapæ inflictionem ac fustis percussionem læsum; partim quia alia ordinarie suppetunt media recuperandi iterum honorem, ac satisfactionem. Unde occisio in simili casu excederet moderamen inculpatæ tutelæ, & videretur potius vindicta, quæ privato homini non licet. Quid autem dicendum foret, si irrecuperabiliter honorem una cum tuo officio deperderes, dicetur post num. 45. Additione II. *

QUÆSTIO III.

De Homicidiis specialem malitiam continentibus.

SUMMARIUM.

31. *Homicidium simplex, & qualificatum.*
32. *Occisio Parentum, Consanguineorum, &c. superaddit specialem malitiam.*
33. *Quid de abortu?*
Et an illum procurans, fiat irregularis?
34. *Fœtus, quando animetur?*
35. *Contra procurantes abortum rigida Bulla Sixti V. Moderata tamen per Gregorium XIV. & quomodo?*
36. *Pęnę procurantium abortum fętus animati.*
37. *Gemina propositio circa materiam abortus damnata.*
38. *Proditio Patrię, & machinatio contra Principem, est speciale peccatum.*
39. *Homicidium sacrilegum, quod?*
40. *Ejus duplex species.*
(c) Ut dictum, Tract. 5. Dist. 3. n. 12.
41. *Homicidium quandoque aggravatur ex modo occidendi.*
(d) De hoc Tract. 12. Dist. 2. n. 36. 37. & 39.
(e) Vide Tract. 3. dist. 1. 41. & seqq.
42. *Duellum, quid, & quam graviter prohibitum?*
43. *Quando possit acceptari tempore belli?*
44. *Quid in casu mortis alioquin inferendę?*
45. *Duella specialiter damnata.*

31. ADvertendum, quod Homicidium generatim aliud sit simplex, aliud qualificatum. Hujus posterioris generis est occisio parentum, aut personarum propinquarum; & vulgo *Parricidium* appellatur. Item Homicidium sacrilegum, proditorium, & si quod est aliud, specialem malitiæ qualitatem sive circumstantiam includens, quæ non reperitur in simplici homicidio. His prænotatis, sit

32. CONL. I. Homicidium, quo occiditur aliqua persona sanguinis cognatione, vel affinitate conjuncta, superaddit specialem malitiam in Confessione explicandam: ut si quis occidat aliquem ex suis parentibus, vel fratrem, sororem, nepotem, aut alium cognatum, vel affinem. Ita certa, & communis. Hujusmodi enim Homicidia sunt Parricidia, & specie distincta ab aliis homicidiis: quia sunt non solum contra Justitiam Proximis conservandam, sed etiam contra Pietatem, qua honorare debemus parentes, & (suo modo præ ceteris) personas nobis carnis propinquitate, vel affinitate conjunctas.

33. Huc accedit, si parens deliberate abortum fœtus animati procurat: nam non solum simplex Homicidium, sed & Parricidium committit, ut notant communiter Doctores. Quod si vero quis malitiose impediat, ne fętus humanus concipiatur; aut per pocula, aliosve illicitos modos, fœtus necdum animati abortum procuret; peccat is quidem graviter, & mortaliter, non tamen vere homicidium, sed quasi Homicidium committit. *arg. c. Quod vero, &c. Moyses*, 32. *quæst.* 2. juncto *c. Si aliquis, de Homicidio*; ubi de tali dicitur, *quod ut homicida teneatur*. Hinc, licet procurans abortum fętus animati fiat irregularis, cum sit vere & proprie Homicida: secus tamen est dicendum, si fętus necdum fuit animatus. *text. clar. c. Sicut ex litterarum, de Homicidio.*

34. Ceterum animatio fętus, post organizationem embryonis, solet in masculis accidere die 32. a conceptione, & aliquando citius, vel tardius; in feminis 42. die, & aliquando citius, aut tardius; prout post Hypocratem notat Lessius *lib.* 2. *de J. & J. c.* 9. *n.* 65. & Lugo *disp.* 10. *sect.* 6. *n.* 133. Fatendum tamen, quod non pauci post Glossam *Clem. un. Vers. Simul unitas, de Summa Trinit.* arbitrentur, animationem masculi 40. & feminæ 80. die e conceptione fieri: econtra vero nonnulli, atque inter eos quidam præclari Medici, asserant, animam rationalem ordinarie statim infundi circa septimum a conceptione diem; quæ proinde, ut Themistius *in* 1. *de Ani. c.* 22. loquitur, *ipsa sibi efformat, & præparat domicilium, non efformatum ante & præparatum subit*. Verum, quidquid sit de hoc, priorem sententiam ut pote benigniorem, & communi persuasioni conformem, Forum etiam externum sequi solet quoad pęnam homicidii ordinariam.

35. His adde cum Barbosa *part.* 3. *de off. & pot. Episc. allegat.* 51. *num.* 136. & *seqq.* quod contra procurantes abortum, consultantes, & quocumque modo consentientes, Sixtus V. an. 1588. ediderit rigidam Bullam, quæ incipit, *Effrænatam*, ac refertur *tom.* 2. *Bullarii Romani, Constit.* 87. *ipsius*. Eam tamen moderatus est Gregorius XIV. in Bulla, *Sedes Apostolica*, 1591. edita (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani, Constit.* 8. *dicti Pont.*) ubi hic pęnas procurantium abortum fœtus inanimati, vel præbentium mulieri venena sterilitatis, reduxit ad terminos Juris communis; juxta quod tales puniendi sunt ut homicidæ. *c. Si aliquis, de Homicidio*: non tamen fiunt irregulares. *c. Sicut ex litterarum. eod.* Pœnas vero eorum, qui abortum fœtus animati procurant, eatenus moderatus est, ut a peccato, & excommunicatione, quam juxta Bullam Sixtinam tales incurrunt Summo Pontifici reservatam, quilibet Confessarius, ad hos casus per Ordinarium loci specialiter deputatus, absolvere possit.

36. Sequitur proinde, quod procurans abortum fœtus animati defacto fiat excommunicatus; quamvis hæc excommunicatio non amplius sit reservata Papæ, ut dictum; Deinde sequitur, quod non sint sublatæ alię pœnę in cit. Bulla Sixti V. contra procurantes abortum constitutę: uti sunt pęnę in utroque Jure homicidis constitutæ; ac si tales fuerint Clerici, cujusvis Privilegii Clericalis, Dignitatis, Beneficiique Ecclesiastici privatio, atque inhabilitas ad talia imposterum consequenda; item pœna Degradationis, ac traditionis Curiæ sæculari, &c. Nam de hisce pœnis, earumque moderamine, nihil disposuit Gregorius XIV. & consequenter eas in suo vigore reliquit, prout amplius patet ex citatis Bullis, ac Barbosa ibidem.

37. Insuper cavenda erit, quantum ad Propositum, duplex Propositio, novissime ab Innocentio XI. condemnata; quarum prior, ordine 34. lata procurationi abortus viam aperuit, docendo: *Licet procurare abortum ante animationem fętus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur*. Altera, ordine 35. & malitiam prioris amplius extendens, ita sonat: *Videtur probabile, omnem fętum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eamdem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi*. Et hæc quidem Propositio manifeste refellitur ex S. Scriptura; nam legitur *Jeremiæ cap.* 1. *Antequam exires de vulva, sanctificavi te*. Et *Lucæ* 1. *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ*. Et *Genes.* 25. *Dedit Dominus conceptum Rebeccæ, sed collidebantur in utero ejus parvuli*. Talia quippe, ac præsertim sanctificatio, non possunt convenire, nisi enti animato, ac supposito rationali. Prior vero Propositio merito reprobatur: quia abortus, etiam fœtus inanimati, est gravius peccatum pollutione; cum procuratio abortus opponatur proximius generationi: atqui non licet procurare pollutionem, etiam ad vitandam mortem; ergo multo minus abortum.

* Ceteroquin tum ex dictis superioribus, tum ex Jure Canonico *lib.* 5. *Decret. tit.* 10. *num.* 25. inferes, quam infelices sint præsertim Clerici abortum fœtus animati, effectu desuper secuto, directe vel indirecte procurantes, vel consilium seu auxilium ad eumdem de industria præbentes, sive sint *curati*, sive *simplices*, sive Beneficium habeant, sive non; si

enim nullum pro illo tempore Beneficium adhuc habeant, etiam tale acquirere licite nequeunt, nisi dispensetur a Papa, quamvis delictum tale sit occultum. Si vero Beneficium habent, illud quidem ante sententiam dimittere non tenentur per se; attamen ante sententiam, & licet delictum sit occultum, sunt ipso facto irregulares, consequenter præter alios irregularitatis effectus non amplius possunt, si citra infamiam abstinere valeant, juxta dicta *Tract.* 2. *D.* 2. *q.* 2 *n.* 28 celebrare Missas, quas tamen etiam personaliter aliqua Beneficia requirunt, consequenter vel ex hoc capite tenentur, quantum sine gravi diffamatione possunt, dimittere Beneficium, cujus obligationi nequeunt satisfacere, nisi dispensentur a Papa, quod difficillime, & non nisi urgentissimis de causis fieri solet. Unum saltem consolatorium pro talibus additur in Jure Canonico *lib* 5. *Decret. Tit.* 12. *num.* 25. Quod nempe hi Beneficio actu possesso saltem tunc ulterius frui licite valeant, si illud præter recitationem Horarum non requirat exercitium personale alicujus Ordinis Sacri. *

38. CONCL. II. Patricidialibus Homicidiis addi potest Proditio Patriæ, aut si ei vis inferatur: item machinatio contra Regem, sive Principem Patriæ. Hæc enim sunt specialia peccata contra Pietatem erga Patriam, ac in Jure reputantur crimina læsæ Majestatis, & gravissimis pœnis merito subjiciuntur.

39. CONCL. III. Datur ulterius homicidium sacrilegum, & sacrilega percussio, qua peccatur contra specialem virtutem Religionis, per quam debemus honorem, & reverentiam personis, locis, aliisque rebus Deo sacratis. Ita communis.

40. Porro hujusmodi Homicidium, & percussio sacrilega, habet duas species. Una est, qua occiditur, vel percutitur injuriose aliqua persona Ecclesiastica; id est, Clericus, vel Religiosus: & tales Clericorum percussores ipso facto incurrunt excommunicationem latam *Can. Si quis suadente*, 17. *quæst.* 4. Altera Homicidii sacrilegi species est, qua occiditur, vel percutitur quis usque ad sanguinis effusionem, in loco sacro; violatur enim tunc locus sacer, & consequenter committitur Sacrilegium. (c)

41. CONCL. IV. Insuper aggravatur Homicidium voluntarium ex modo occidendi: ut si quis occidat Proximum proditorie (hoc est, vel sub specie amicitiæ, vel saltem securum, nihilque mali prævidentem, v. g. veneno, a tergo de nocte, vel per insidias &c.) aut si Assassinium Homicidium fiat, dum quis data pecunia conducit occisorem, aut illa accepta conductus occidit. Et quidem hujusmodi circumstantiam esse in Confessione explicandam, censet Azorius *part.* 3. *lib.* 2. *cap.* 18. *§. fin.* eo quod specialem deformitatem contineat, quia adimit alteri jus naturale sese defendendi: unde utrumque, scilicet tam Homicidium proditorium, quam Assassinium, non gaudet Immunitate Ecclesiastica, (d) atque alias a Legibus gravissime punitur. Verum Mastrius *disp.* 11. *Theol. Moral. n.* 119. arbitratur, pœnas statutas contra Homicidium qualificatum, v. g. proditorium, non ostendere differentiam specificam a non qualificato: nam distinctio specifica peccatorum desumitur per oppositionem ad diversas specie virtutes, vel rectitudines. (e)

42. Quæres, quid censendum sit de Duello? Resp. *Duellum* (quod alio nomine, a Græcis derivato *Monomachia* dicitur) est pugna singularis ex condicto. Et hoc quidem, si fiat privata auctoritate (vix uno, vel altero casu excepto) Jure tum Civili, tum Canonico, sub gravissimis pœnis prohibetur. Sic, ut aliæ plures Duellantium pœnæ taceantur, in Concilio Trident. *Sess.* 25. *c.* 19. *de Reform.* pœna excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, perpetuæque infamiæ, decreta est in committentes Duellum, eorumque Patrinos: simulque statuitur, ut si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant Ecclesiastica Sepultura: addita etiam pœna excommunicationis in spectatores, & consilium in causa Duelli dantes, ipsorumque locorum Dominos, qui locum ad Monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint. Ratio tam rigidæ Constitutionis ibidem additur: Quia *detestabilis duellorum usus fabricante diabolo est introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur.* Siquidem in actuali Duello decedentes recta in infernum descendunt: cum moriantur in statu actualis peccati mortalis, de quo vix habent spatium pœnitendi.

43. Notanter tamen additur, Duellum esse illicitum, *vix uno vel altero casu excepto:* Nam inprimis tempore belli, quando hostis exercitui Duellum offert, licite illud acceptatur, dum necessarium videtur ad avertendam totius exercitus ignominiam, animosque hostium debilitandos, & suorum confirmandos; exemplo Davidis, qui hac de causa singulare certamen cum superbo Goliath iniivisse legitur, 1. *Reg. cap.* 17. Idem dicendum, si communi partium consensu totum bellum, ceteroquin nonnisi copioso sanguine terminandum, ad duorum, vel paucorum certamen revocetur: nam tunc hujusmodi Duellum loco justi belli succedit. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 30. & alii passim.

44. Alius casus est, quando provocatus ad Duellum videt se injuste occidendum a provocante, nisi Duellum acceptet: nam, si aliud remedium non suppetat sese a morte liberandi, licite potest acceptare; quia hoc nihil aliud est, quam tueri vitam suam. Azorius *cit. l.* 2. *cap.* 5. Mastrius *disp.* 11. *n.* 113. & alii.

45. Verumtamen litis privatæ terminandæ causa non est licitum acceptare Duellum. *cap.* 1. *& seqq. de Purgatione vulgari.* Insuper cavenda erit illa quorumdam opinio, quam merito inter alias Propositiones, ordine 2. damnavit Alexander VII. & sic sonat: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

* Et sane Propositio proxime allegata meritissimo ab Alexandro VII. damnata fuit; nam nota illa timiditatis, quæ a parte rei vel omnino non, vel saltem tantummodo apud imprudentes aliquos incurritur, tanti æstimanda non est; ut propterea tuam & alterius conduellantis vitam tam corporalem, quam spiritualem manifesto periculo temporalis ac æternæ miseriæ exponas. Itaque, si aliquis similibus te verbis provocat: *Si es vir honestus, Genuinus, Nobilis, Cordatus miles &c. pugna mecum gladio, aut globo &c.* Responde tali provocanti: *sum, & manebo honestus, genuinus, Nobilis, Cordatus miles &c. licet tecum duellum non committam, quod recuso, non quia te ullatenus timeo, sed quia DEUM, & leges duellum gravissime prohibentes præ oculis habeo. Quod autem te non timeam, videbis, quando me aggredi tentaveris: tuam autem provocationem merito contemno: quia idem sonat, ac si diceres: si es honestus, cordatus &c. vade mecum ad furandum, vel adulterandum, cum utrobique sit gravissima prohibitio.* Ita egregie P. Pichler *lib.* 5. *Decret. cit.* 14. *num.* 7. qui recte subjungit, quod, si qui mundani, ac minus prudentes nolint tibi serio protestanti credere, ac si duellum non ex justo fine sed ex timore recuses, certo tibi persuadeas, illud credi ab aliis melioris & sanioris mentis utique pluris æstimandis. Profecto, etsi juxta Statuta Illustrissimi Ordinis Equestris S. Jacobi inter alia Candidatus Ordinis interrogetur, an numquam recusaverit duellum provocatus, &, si ex mera timiditate recusasse deprehendatur, tamquam ignavus repellatur; non tamen quasi indignus, seu ignavus repellitur, qui recusavit duellum ex causa, ne Deum offendat; uti testatur Dominicus Viva ad Propositionem citatam ab Alexandro VII. damnatam.

Ast ponamus, quempiam e. g. Officialem Bellicum miseris hisce temporibus in tantis circumstantiis ac angustiis esse positum, ut recusando duellum non solum apud nonnullos minus prudentes incurrerat periculum timiditatis, sed etiam gravissime periclitetur de amittendo exinde officio, statu, ac dignitate sua, & competente sustentatione, ab ipso officio dependente; quæritur, an saltem tunc ad declinandam ignominiæ notam, cum amissione officii &c. conjunctam, duellum liceat inire, si aliud non suppetat medium? Ad hoc difficile quæsitum repono formalia P. Pichler *l.* 5. *Decret. tit.* 14. *n.* 8. qui ex Patre Seybold refert, & resolvit sequentem casum.

Cajus obscuro genere natus, sed officio bellico Nobilis, ad quod sua virtute eluctatus fuerat, e nobilissima quadam familia Germaniæ uxorem duxerat: nescio qua occasione dein idem Cajus ab alio quodam magnæ nobilitatis officiali bellico, ejusdem fere & non multum supra Cajum eminentis officii, arundine ignominiose est percussus. Nobilitatem invasoris reveritus, nulla usus est defensione Cajus; vulgatur res in exercitum: Officiales reliqui contra eum protestantur, negant, cum eo stare milites velle, eumque tamquam imbellem e castris exire jubent. Princeps Imperii, in cujus cohorte centurionem (einen Zauptmanu) agebat, a Cajo imploratus, reponit; se non removere ipsum ab officio, cogere tamen Officiales

les & milites aliorum Principum se non posse, ut cum ipso stent in armis, ipse sibi prospiciat. Frustra omnia; remedium retinendi vel recuperandi Officium erat nullum, nisi monomachia seu duellum, quod tamen Cajus non arripuit, & ideo privatus officio, atque ad pristinæ fortunæ statum redactus ad ruricolas se contulit cum sua perillustri conjuge, ubi cum magna paupertate multis jam annis luctatur.

Ad hunc casum respondet P. Seybold, quod Cajo non modo licitum fuisset contra percutientem arundine in continenti se defendere, etiam defensione occisiva, si aliter non potuisset evitare ignominiam, sed etiam inire duellum, postquam vidit, aliud medium non superesse ad honorem & simul Officium suum, unde se, & nobilem uxorem competenter sustentare necesse habuit, retinendum & recuperandum. Ratio est; quia in hoc casu non præcise agebatur de puncto honoris, sed etiam de statu simul & Officio, consequenter de rebus quoq; fortunæ necessariis ad vitam convenienter statui ducendam, proinde injuriosus percussor aliter satisfacere renuens, fuit perpetuus Aggressor in rebus fortunæ magni momenti, aliter non recuperabilibus. Favet huic doctrinæ Lessius *de J. & J. lib.2.cap.9.n.49.* Layman *lib.3.tract.3.par.3. cap.3. num.3.* P. Wiestner *lib.5.tit.14. num.5.* allegans plures. P. Reiffenstuel *n.31. eod. tit.* Ita ille. Ne autem hujusmodi Officialis bellicus conjiciatur in tantas angustias, ac necessitatem duellandi, providere sua auctoritate deberet supremus militiæ Princeps, aut is, cui & iste Princeps subjacet, saltem nisi Monomachias ad evitanda majora mala permittere necesse haberet.

Utrum vero hi Principes supremi invenire medium non possint, quo detestabilis duellorum usus, imo in hujusmodi casibus etiam necessitas, tollatur, ipsis considerandum relinquitur. Certe si possint, & non faciant, in conscientia tuti non sunt, severam aliquando rationem coram Divino Tribunali propterea reddituri, tamquam causa tantorum, & tot malorum. Viderint etiam Confessarii talium Principum, ne sint muti canes, sicq; sese illorum peccatorum participes reddant. Potius dictis Principibus inculcent Bullam Clementis VIII. præsertim Paragraphum octavum ejusdem. Incipit dicta Bulla: *Illius vices*, & reperitur tam in Jure Canonico P. Reiffenstuel *lib.5.tit.14. n.7.* quam in Bullario Cherubini *Tom.3.*

Quæres II. Quid sentiendum sit de illis duellis, quæ ineuntur ea conditione, ut cessetur, quamprimum alteruter fuerit vulneratus, aut post certum congressum, vel ictuum numerum? Item quæ suscipiuntur ficte, ac sine animo se vulnerandi, sed tantum ut legibus duelli satisfiat, & per rixam levem ex condicto initam dirimantur pugnantes? Resp. denuo cum P. Pichler *loc.cit. n.4.* talia duella regulariter loquendo esse illicita: priora quidem; quia per se periculosa sunt etiam quoad vitam: posteriora autem, quia aliis, tale occultum pactum ignorantibus scandalum præbent, & Clemens VIII. prohibuit quoque duella non fatalia: quamquam (subjungit P. Pichler *loc. cit.*) ad hanc prohibitionem dici possit, eam solum afficere duella, quæ per accidens solummodo nullum fatalitatis periculum conjunctum habent, non vero ea, quæ per se, & ex pacto expresso, ac intentione congredientium non sunt fatalia: prout etiam cum Bassæo, Diana, Tamburino, & aliis similia posteriora duella a peccato excusat Sporer *Tract.5. in Decal. cap.2. sect.4. n.204.* si aliter honor salvari, ac vilipensio vitari nequeat, quamvis tales ad speciem duellantes etiam descenderint ad locum pugnæ, gladios pro forma strinxerint, & ictus aliquos sine periculo contorserint. Ita Bassæus & Tamburinus apud Sporer *loc. cit.* & Bonacina, Filliucius ac Escobar apud La Croix *lib.3. part.1. n.840.* poteritque hæc sententia fortassis habere præcipue locum in casu specificato *Additione II.* alias vero eamdem La Croix in praxi non suadet ob periculum scandali aliorum credentium, tale duellum esse serium.

Quæres III. Quandonam, si ex illis, qui sine sufficienti causa duellum instituerunt, unus invenitur mortuus, is possit in loco sacro sepeliri, dum ante mortem dedit adhuc aliqua signa Pœnitentiæ? Ante responsionem suppon. I. Ex Concil. Trident. *Sess.25. de Reform. cap.19.* quod inter alias gravissimas pœnas a duellantibus incurrendas etiam numeretur illa, ut, *si in conflictu decesserint, perpetuo careant sepultura Ecclesiastica.* Supp. II. Ut hæc, aliæque pœnæ in Tridentino specificatæ incurrantur, requiri duellum proprie dictum; unde, etsi etiam rixæ particulares cum gladiis, vel sclopetis ad vindicandum, seu (uti ajunt) ad præstandam sibimetipsi satisfactionem sint gravissimum peccatum mortale, non tamen subjacent allegatis pœnis. Supp III. Ad duellum proprie dictum necessario requiri *Inprimis*, ut ab utraq; parte deliberate ex condicto seu pacto prævio duellum acceptetur. *Secundo*, ut certus locus & tempus duellandi designentur: adeo, ut, si solus condicatur locus, & non tempus, vel tempus, & non locus, duellum proprie non fit. De quo vide plura in Jure Canon. *lib.5. Decret. tit.14. n.9.* Supp. IV. Duellum proprie dictum dividi in solemne, & privatum. Posterius præter tempus & locum ex condicto non requirit alias solemnitates; prius vero habet annexas pariter alias solemnitates, puta litteras provocatorias, vulgo chartell, testes præsentes seu patrinos ac secundantes &c. Porro tam solemne, quam privatum, modo sit proprie tale, comprehenditur sub pœnis Concilii Trid. & Bullę Clementis VIII. uti recte annotatur *citato libro 5. Decret. tit.14. n.2.* His suppositis,

Respond. I. Si quis duellans culpabiliter, in eodem graviter fuerit vulneratus, ac primum uno alterove post duellum die ex vulnere sub signis pœnitentiæ mortuus, talis non est privandus sepultura Ecclesiastica. Ita communis; & ratio allegata fuit in Jure Canonico loco superius citato *num.44.* nimirum, quia vi Concilii Tridentini hæc pœna solummodo annexa est, si quis decedat in ipso duello: talis autem non censetur moraliter mori in ipso duello, sed post illud: ergo. Resp. II. Si duellum proprie tale instituens, sive dein illud sit privatum, sive publicum, brevi post vel in ipso loco duelli, vel in alio quidem loco, sed tamen paulo post duellum eodem adhuc die moriatur, sicque sine sufficienti aliquo morali intervallo, conflictum inter & mortem intercedente, caret sepultura Ecclesiastica, etsi ante mortem dederit pœnitentiæ signa. Ita partim eruitur ex *cap.1. de Torneamentis*, partim ex Rituali Romano jussu Pauli V. edito, Titulo de Exequiis, ibi: *Negatur sepultura Ecclesiastica morientibus in duello, etiam si ante obitum dederint signa pœnitentiæ.* Ad duo tamen Parochus, in cujus districtu cadaver taliter duellantis, & brevi post mortui reperitur, advertat: *Inprimis*, num constet, quod inter eosdem intercesserit verum duellum; nam si non fuisset proprie tale, sed potius rixa, huic ante mortem signa pœnitentiæ edenti sepultura non deberet negari. *Secundo*, si fuisset duellum proprie tale, attendat ulterius, an illud sit notorium, seu publicum: etenim, si notorium non foret, in materia ista pœnali, & consequenter odiosa neutiquam deneget sepulturam absolute, sed rem deferat ad Episcopum, ejusq; decisionem expectet. Quodsi ob nimiam ab Ordinario distantiam decisio ejus in simili casu expectari nequiret, in Nomine Domini hunc interea, præsertim si adhuc ante obitum in loco conflictus non solum dederit signa pœnitentiæ, sed & Sacramentaliter ante mortem absolutus fuerit, sepeliat in loco sacro, remque postea deferat ad Ordinarium. Videatur La Croix *lib. 3. Theol. Moral. part. 1. n. 863. & seqq.**

QUÆSTIO IV.

De Restitutione ratione injusti Homicidii, vel Mutilationis.

SUMMARIUM.

46. UT ex titulo Quæstionis patet, sermo hic est de Homicidio injusto, atq; illicita mutilatione: nam certum est, quod alterum occidens in bello justo, vel ob necessariam sui defensionem, ad nullam teneatur restitutionem; quod pariter dicendum, si quis alterum penitus involuntarie, aut omnino

omnino casualiter occidat. Verum loquendo de homicidio injusto atque voluntario, fatentur omnes, homicidam teneri ad restitutionem damni illati, utpote cum Homicidium sit actus multum damnificans proximum: non tamen conveniunt Doctores de quo damno teneatur ad restitutionem. Pro cujus resolutione, sit

47. CONCL. I. Ratione vitae Proximo injuste ablatae, tenetur homicida vel ex justitia, vel saltem de consilio, & ex naturali aequitate, pro anima occisi, quem non constat esse mortuum in peccato mortali, orationibus, eleemosynis, aliisq; piis operibus Deo satisfacere, ac praesertim Sacrosanctum Missae Sacrificium pro refrigerio animae ejus offerendum curare: quod proinde poterit ipsi convenienter pro aliqua parte Satisfactionis Sacramentalis in Confessione injungi. Haec Conclusio sic prolata, est in re communis: nam damnificans alterum adeo graviter in vita, debet resarcire damnum illatum modo, quo poterit, meliori. Idipsum confirmant dicenda *n.*49.

48. Additur in Conclusione notanter sub disjunctione, *vel ex Justitia, vel saltem de consilio, & ex naturali aequitate*: Nam circa fundamentum hujus obligationis, adest nonnulla concertatio speculativa inter Theologos. Et quidem Lugo *disp.*11. *de just. & jure sect.*1. Lessius, Vasquez, aliique plures, volunt, dictam obligationem procedere dumtaxat ex naturali quadam aequitate, non autem ex motivo Justitiae: cum vita hominis non sit pretio aestimabilis, neque possit eidem adaequate, seu ad aequalitatem satisfieri.

49. Econtra vero, quod homicida teneatur etiam ex Justitia ad aliquam restitutionem faciendam pro vita ipsius occisi, satis ostendit Doctor Angelicus 2. 2. *qu.*62. *art.*2. *ad* 1. ubi solvens hanc instantiam, praemissis aliis sic infert: *Et ideo, quando id, quod est ablatum, non est restituibile per aliquid aequale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est.* Idipsum expresse tenet Doctor Subtilis 4. *dist.*15. *qu.*3. *§. de secundo*, tum quia pro vitae ablatione regulariter est statuta Lex talionis; scilicet, ut homicida moriatur, sicque reddatur vita pro vita. Tum quia, si talis redditio non fiat, tenetur quis ad aliam restitutionem aequivalentem vitae, quam abstulit, sicut potest esse aequivalentia in talibus, hoc est, faciendam saltem in spiritualibus: nam hoc exigit Justitia. Et per istud simul patet ad rationem oppositae sententiae.

50. CONCL. II. Omnia damna ex occisione alterius secuta, etiam in Foro conscientiae, & ante Judicis sententiam, sunt resarcienda pro possibili ab eo, qui injuste alterum occidit. Ita Scotus *loc. cit.* & communis Doctorum. Ratio clara est: quia injustus damnificator tenetur ex Justitia ad reparandum damnum injuste illatum etiam in Foro conscientiae. Hinc

51. Infertur, expensas pro curatione occisi, dum is non statim mortuus fuit, per homicidam esse solvendas: atque insuper haeredibus ejus omnia damna lucri cessantis (id est, omnia ea emolumenta, quae occisus ex artificio, negotiatione, vel officio probabiliter ipsis lucraturus fuisset, detractis tamen iis, quae ipsemet vivens consumpsisset) esse compensanda, & restituenda. Et idem dicendum de aliis similibus, quae tamen omnia prudentis arbitrio in casibus particularibus sunt aestimanda.

* Indagabis autem hic incidentaliter, quid ergo sentiendum sit de damnis temporalibus mortem occisi subsequentibus? Ubi notandum, quod damna temporalia mortem occisi *antecedentia* dicantur ea, quae occasione homicidii inferuntur ipsimet vulnerato in bonis suis ante mortem ejusdem, de quibus proxime dictum fuit. Damna vero temporalia mortem *subsequentia* vocantur illa, quae primum post mortem occisi inferuntur aliis personis in futurum, quibus occisus antea ex officio, vel arte, aut industria ac opera praestabat alimenta &c. modo autem praefatae illis in futurum carere debent, & de his quaeritur in praesenti; ad quod Resp. Si aliae personae propter mortem occisi privantur in futurum aliqua re, ad quam antea habuerunt quodpiam jus, tenetur occidens damnum ipsis exinde obventurum recompensare. Ita cum Lessio, Marchantio, Molina & aliis Sporer *Tract.*5. *in Decal. cap.*3. *sect.*6. *n.*227. *& seq.* Ratio est: quia tales injuste per homicidam damnificantur, & privantur vero aliquo jure, quod antea habuissent respectu occisi etiam in futurum, si is supervixisset: ergo ex communibus principiis Theologiae damnificans homicida obligatur ad resarcitionem.

Ex quo infertur, quod, si occisus reliquerit post se parentes, uxorem, vel proles, quas antea, sibimetipsis alimenta praestare insufficientes, per suum officium, artem, seu industriam alebat, quod, inquam, in supplementum occisi ante omnem sententiam Judicis teneatur idipsum modo statui competente facere homicida injustus usque ad tempus, quo prudenter credebatur alias supervicturus alter, si non fuisset occisus, respiciendo ad aetatem ejusdem, num fuerit adhuc vegetus, & ad vires, num robustus, vel imbecillis &c. Item attendendo, usque ad quale tempus similes alter aluisset. Ratio est: quia antea haec alimenta occisus talibus praebebat non solum ex misericordia & liberalitate, sed in similibus circumstantiis etiam debebat ex justitia. Econtra vero, si parentes (uti subjungit Sporer *loc. cit.*) sint divites, filii jam puberes, & ad se ipsos alendos apti, uxor non egeat, utpote sufficientissime provisa aliis mediis, vel per alias nuptias in eumdem felicitatis statum reposita, ad nullam restitutionem, loquendo de damnis morte subsequentibus, obligabitur homicida ante Judicis sententiam. Ratio est: quia talibus in simili casu nihil debebatur ex justitia ab ipsomet occiso, si supervixisset, adeoque non censentur veram injuriam per hoc passi. Idem dic, si occisus fuit Nobilis, vel alias opulentus, vivens sine speciali aliqua arte, vel officio de bonis propriis, quae suis reliquit haeredibus: vel si alias talis occisus jam fuerit senex, decrepitus, infirmus, qui nihil amplius officio, arte, industria, ac opera suis procurare potuit; vel si homo iners, atque incuriusexstiterit, qui, arte, industria, vel opera sua neglectis, suis nihil amplius comparare solebat: etenim in similibus casibus per mortem illius familia ratione sustentationis, vel lucri nullum patitur detrimentum, uti consideranti patet, & consequenter talem occidens, ratione damni mortem subsequentis ad nullam restitutionem obligabitur. Videantur desuper Sporer *loc. cit.* & La Croix *lib.*3. *part.*2. *n.*296. *& seq.* *

52. CONCL. III. Loquendo de restitutione ob mutilationem Proximi, & alia damna corporis; communiter ea fieri debet per compensationem pecuniariam: quae quidem restitutio non solum debet correspondere expensis factis in curatione, sed etiam damno, quod quis incurrit per mutilationem pro toto tempore futuro, quo usurus fuisset membro abscisso. Hinc in Jure Canonico *cap.* 1. *de Injuriis & damno dato*, juxta illud *Exod. c.*21. sic statuitur: *Si rixati fuerint homines, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lecto, qui percusserit operas ejus, & impensas in Medicos restituat.* Haec ibi: Sed occasione horum

53. Quaeres: Cum laesio, tristitia, & dolor ex vulnere, aut carentia membri resultans, ipsaque cicatrix, sit vere damnum corporale injuste Proximo illatum, an vulnerans, vel mutilans idcirco etiam pro his obligetur ad aliquam restitutionem? Resp. Resolutionem hujus pendere ex proxime dictis *Conclusione prima*. Nam Auctores illi, qui homicidam pro vita hominis ad nullam restitutionem faciendam ex Justitia teneri censent, consequenter in proposito idem docent. Et huic sententiae favet textus *L. ult. De his, qui dejecerunt &c.* ubi legitur: *Cum liberum hominis corpus laesum fuerit, Judex computet mercedes Medicis praestitas, ceteraque impendia, quae in curatione facta sunt: praeterea operas, quibus caruit, & cariturus est ob id, quo inutilis factus est: cicatricum autem, & deformitatis nulla fit aestimatio, quia liberum corpus nullam recipit aestimationem.* Haec ibi.

54. Haec sententia probabilis est, tum ob allegatum textum Juris Civilis, additamq; rationem; tum ob multiplicem Auctoritatem. Opposita tamen sententia est probabilior, ac fundamentis Doctoris tum Angelici, tum Subtilis *n.*46. relatis, conformior. Nam allegatus textus Juris praecipue loquitur pro Foro externo; in quo negatur Actio pro cicatricibus, id est, nulli conceditur Actionem instituere ad petendum aliquid in Foro externo pro cicatricibus, aut vita hominis: siquidem de iis, quae spectant ad Forum conscientiae, Jus Civile minus fuit solicitum, si ceteroquin provideatur pacificae, & bonae Reipublicae gubernationi. Unde Lessius *lib.*2. *de J. & J. cap.*9. *dubit.*11. non obstante, quod priorem sententiam amplexus sit, tandem *n.*145. fatetur, pro damno vitae, & pro injuria deberi satisfactionem quamdam signis doloris, & petitione veniae: imo interdum, saltem ex Charitate, & naturali aequitate, adesse obligationem ad aliquam pecuniariam satisfactionem, praesertim si haeredes sint pauperes.

* Quae-

* Quæres II. Quidnam sit practice injungendum homicidæ in confessionali pro aliqua satisfactione? Ad hoc quæsitum P. Sporer (etsi teneat is, homicidam directe ratione privationis vitæ per se ad nullam obligari recompensationem; cùm ea fuerit bonum altioris ordinis) nihilominus *Tract.5.in Decal.cap.3.sect.2.n.60.* respondet ex Comitolo *lib.4. Moral. cap.11.n.8.* uti sequitur: *Homicidæ Pœnitentia salutaris esset I. Veniam petere a Propinquis occisi*. Supple: si homicidium sit publicum, nihilque aliud obstet. II. *Iisdem omnia damna resarcire* (intellige modo superius in hac quæstione indicato) ubi bene distingue inter damna mortem occisi antecedentia, & inter subsequentia. III. *Pro anima defuncti per unum annum singulis septimanis curare unam Missam celebrari*, (aut saltem, puto ego, si divitiæ desunt, semel specialiter eamdem intra septimanam pro anima defuncti devote audire). IV. *Aliquam eleemosynam taliter per annum juxta homicidæ facultatem pauperibus erogare*. V. *Litanias vel Rosarium B. Virginis eodem modo per annum persolvere*. VI. *Præterea per eumdem annum semel per mensem communicare*. VII. *Per totam vitam quotidie unum Pater & Ave flexis genibus pro anima occisi persolvere*. Hæc Comitolus; interea tamen non necessario Confessarius homicidæ adstringitur ad singula, sed poterit in aliquo casu particulari quoad multa, quæ non concernunt resarcitionem Juris læsi, pœnitentiam pro sua prudentia augere, vel minuere juxta conditionem personæ pœnitentis, aliasque circumstantias. *

DISTINCTIO IV.

De Sexto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

De Castitate, & opposito vitio Luxuriæ, ac utriusque speciebus.

SUMMARIUM.

1. *Quæ hoc Præcepto prohibeantur, & cur hic agatur de Castitate?*
2. *Castitas, quid?*
   (a) Conformiter dictis Tract. 7. dist. 1. n. 24.
3. *Castitas alia perfecta, alia imperfecta.*
4. *Castitas adhuc triplex.*
5. *Conjugalis, vidualis, & virginalis, quæ ceteris est perfectior.*
6. *Virginitas, quid, & quæ importet?*
7. *Quid de Virgine vim passa?*
8. *Luxuria, quid?*
   (b) Ut dictum Tract. 3. dist. 3. quæst. 3.
9. *Luxuriæ species, quæ?*
10. *An omnes distinguantur in genere Luxuriæ?*
   (c) Tract. 5. Dist. 3. n. 11. 14. & 15.

1. SExto Decalogi Præcepto, quod *Exod. cap.20.* proponitur his verbis: *Non mœchaberis*, non solum prohibetur Adulterium, quod proprie *Mœchia* dicitur, verum etiam universaliter omnis illicitus concubitus, & inordinatus actus in materia venerea. Antequam autem fœditas, malitiaq; hujus vitii explicetur, cum contraria juxta se posita magis elucescant, operæ pretium fore visum est, ipsius Castitatis naturam, excellentiamque declarare; quam admiratus Sapiens exclamando dixit: *Sap.4. O quam pulchra est casta generatio cum claritate! Immortalis est enim memoria illius: quoniam apud Deum nota est, & apud homines.*

2. CONCL. I. Castitas est species Temperantiæ, quæ moderatur inordinatum appetitum, usumque venereorum. Ita communis.(a) Sicut enim Abstinentia,& Sobrietas moderantur inordinatum appetitum & usum in esculentis, & poculentis,ita Castitas moderatur inordinatum appetitum venereorum.

3. CONCL. II. Castitas generatim alia est perfecta, alia imperfecta. *Perfecta* est, quæ ab omnibus voluptatibus carnis, tam licitis, quam illicitis, perpetuo abstinere proponit: unde hæc etiam affectum nuptiarum excludit. *Imperfecta* vero est, quæ ad tempus dumtaxat id proponit, vel solum intendit ab illicitis abstinere, sed licitis moderate uti, prout fit in Matrimonio.

4. Deinde Castitas communiter dividitur in Conjugalem, Vidualem, ac Virginalem. Et de hisce tribus Castitatis speciebus mentionem faciens D. Augustinus *lib. de viduitate* inquit: bona est pudicitia conjugalis, melior vidualis, & optima virginalis. Item D. Hieronymus *cap.13. in Matthæum*, & *lib.1. contra Jovinianum*, ac alii, fructum centesimum assignant Virginibus; sexagesimum Viduis, & trigesimum honestis, piisque Conjugibus.

5. *Castitas conjugalis* est prædicta Castitas imperfecta, quæ delectationes, tactus circa res venereas moderatur in conjugatis, ut debito & licito dumtaxat modo admittantur: videlicet causa prolis, aut vitandæ incontinentiæ, vel reddendi debitum; & hoc temporibus, ac locis congruis, modo naturali, non autem explendæ libidinis gratia. *Castitas vidualis* est, si post obitum alterius conjugis servatur perfecta Castitas. Tandem *Castitas virginalis* est ipsamet Virginitas: & hæc est absolute perfecta Castitas, & omnium perfectissima; prout ostendit D. Apostolus *1. Corinth.7.* estque unanimis SS. Patrum sententia, ac novissime definitum in Concilio Trid. *Sess.24. Can.10.* ibi: *Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel cœlibatus, & non esse melius & beatius manere in virginitate, aut cœlibatu, quam jungi matrimonio; anathema sit.* Concordant dicta *n. præced.*

6 Porro Virginitas describitur a S. Augustino *lib. de S. Virginitate, cap.13.* quod *sit in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio*. Duo enim dicit Virginitas, integritatem, videlicet corporis, in tantum, ut numquam in perpetuum consentiatur in carnis corruptionem; ac insuper propositum observandi integritatem illam in perpetuum. Unde vere Virgines non sunt parvuli, quantumvis carne integri, quia hujusmodi propositum non habent: neque adulti volentes aliquando nubere, eo quod propositum perpetuo servandi Virginitatem non habeant: nec etiam illi, qui mentaliter consentiunt in rem veneream sine opere subsecuto, ob rationem proxime dictam. Verum in his Virginitas amissa adhuc recuperabilis est per pœnitentiam, ut habet Summa Angelica *verf. Virginitas*, & Sylvester *ibidem, n. 2.* & alii. Quamvis Lessius *lib. 4. c.2. n.113.* arbitretur, in talibus non manere virtutem Virginitatis, eo quod hæc dicat propositum perpetuo abstinendi a venereis: licet adhuc vulgo dicantur *Virgines*, quia manet corporis integritas, adeoque status ille, qui communiter vocatur Virginitas.

7. Additur notanter, *in tantum, ut numquam consentiatur in carnis corruptionem*; qualis fit per fornicationem, aut pollutionem voluntariam, &c. Etenim nihil obest Virginitati, si claustra pudoris violenter infringantur per involuntariam pollutionem, aut passivam oppressionem Virginis, si desit consensus hujus in ipsam. Quinimo tunc locum habet illud S. Luciæ Virginis & Martyris dictum ad Paschasium Præfectum: *Si invitam jusseris violari, Castitas mihi duplicabitur ad coronam.*

8. CONCL. III. Castitati opponitur Luxuria, quæ est inordinatus appetitus, vel usus venereorum. Ita communis. Et istud, ceteroquin turpissimum vitium, est unum ex septem peccatis Capitalibus (b) de quo recte Doctor Angelicus *2.2. q. 151. art.4. ad 3.* dicit, quod inter cetera Intemperantiæ vitia, præcipue sint exprobrabilia peccata venerea.

9. CONCL. IV. Species Luxuriæ sunt septem, videlicet simplex Fornicatio, Adulterium, Incestus, Stuprum, Raptus, Sacrilegium, & Vitium contra naturam: quorum ultimum subdividitur in Mollitiem, Bestialitatem, Sodomiam, ac indebitum concumbendi modum, Ita Mastrius *disp.15. Theolog. Mor. n.141.* Sannig. *dist.2. de Temperantia, qu.3. n.4.* & alii: quamvis nonnulli omittant Sacrilegium; id est Sacrilegum concubitum a persona, vel cum persona per votum simplex, vel solemne Castitatis, aut susceptionem Ordinis sacri Deo sacrata, commissum.

10. Notat tamen Herinex *disp.2. de Temperantia, qu.3. n.19.* quod proprie sola Fornicatio, & Vitium contra naturam, specie distinguantur in genere Luxuriæ. Nam cetera, quantum ad malitiam Luxuriæ, conveniunt cum Fornicatione, cui singula superaddunt specialem malitiam extra genus Luxuriæ. Adulterium quidem malitiam Injustitiæ, Incestus malitiam contra Pietatem, Stuprum malitiam violentiæ, &c. In proposito de singulis (dempto Sacrilegio, de quo jam alibi (c) dictum) specialiter loquendo, sit

QUÆSTIO II.

De Fornicatione, Adulterio, & Stupro.

SUMMARIUM.

11. *Fornicatio, quid, & quam grave peccatum?*

12. *For-*

11. CONCL. I. *Simplex Fornicatio* est peccatum Luxurię, quo solutus cum soluta per carnalem commixtionem peccat. Ita communis. Et quidem Fornicationem esse peccatum mortale, de Fide est; & habetur ex illo *ad Ephes.* 5. *Omnis fornicator, aut immundus non habet haereditatem in regno Christi, & Dei:* & *ad Galat.* 5. *Manifesta sunt autem opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. & his similia: quae praedico vobis, sicut praedixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*, & alibi.

12. Quinimo Fornicatio non solum est peccatum mortale ex prohibitione legis Divinae, sed etiam est intrinsece mala, ipsique rectae rationi dissona. Hinc quippe D. Apostolus 1. *Corinth.* 6. pluribus rationibus demonstrat malitiam ejus; implicat autem, quod malitia cujuspiam probetur argumentis petitis a ratione, nisi ejusmodi malitia sit dissona rationi. Accedit, quod vagus concubitus, sive fornicarius, sit contra bonum prolis: nam ad educationem hominis non solum requiritur cura matris, a qua nutritur; sed multo magis cura patris, a quo est instruendus, & defendendus, atque in bonis tam interioribus, quam exterioribus promovendus: ac proinde contra naturam hominis est, quod utatur vago concubitu, utpote per quem tollitur certitudo prolis respectu patris, & econtra; prout optime argumentatur Doctor Angelicus 2. 2. *quaest.* 154. *art.* 2. Hinc merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 48. Propositionem damnavit: *Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.*

13. Ad hanc Luxuriae speciem reducitur *Concubinatus*: qui est Fornicatio continuata cum certa aliqua persona soluta, & cohabitatio cum illa. Estque peccatum grave, ac periculosum, eo quod hominem in continuo statu peccati mortalis detineat: quia Concubinarius, quamdiu Concubinam retinet, in continuo proposito, saltem virtuali, peccandi permanet; ut proinde de ejusmodi homine Concubinario dici possit illud *Job, c.* 15. *Bibit quasi aquam iniquitatem.* Unde Doctores communiter docent, Concubinarium, sicut & Meretricem, absolvi ordinarie non debere, nisi dimissa prius concubina, eaq; e domo ejecta; alioquin enim non adesset in ipso firmum propositum emendationis, cum vellet perseverare in occasione proxima peccandi.

* Porro, fornicatio alia est perfecta, alia imperfecta. Prima contingit, quando semen viri soluti immittitur in vas debitum feminae solutae: atque de hac fit sermo in quaestione praesenti. Fornicatio imperfecta censetur, quando a solutis copula solummodo imperfecta exercetur, puta, quando vir sub actuali copula, vel omnino nullum semen emittit, vel post inceptam copulam, excitata jam ad seminandum natura, resilit, semenque dispergit extra. Atque id, si ita fieret in actu fornicario (item dic, si contingeret in adulterio, & stupro) necessario in Confessionali deberet explicari; quoniam fornicatio perfecta & imperfecta distinguuntur specie, atque haec copula imperfecta, si exerceatur absque emissione ullius seminis, continet peccatum impurissimi tactus, seu, uti loquitur Sporer hic, actum extremae impudicitiae cum manifesto periculo pollutionis; quando vero illud ad extra dispergitur ad impediendam impraegnationem, prout saepius fit, reduceretur ad peccatum mollitiei cum affectu fornicario conjunctae.

Econtra vero, posito, quod copula exerceatur cum immissione seminis in vas debitum, censetur adhuc fornicatio perfecta ejusdem speciei, quamvis non servetur modus, seu situs naturalis, sed fiat stando, jacendo a latere, a tergo brutorum more, vel exerceatur viro succubo, dummodo ceteroquin ipsum semen extra non dispergatur, atque exinde generatio impediatur: etsi enim similes modi ex mera luxuria exerciti merito sint improbandi, non tamen in simili casu transferunt fornicationem ad alienam speciem novam. Hinc pro praxi (inquit Sporer *part.* 4. *Theolog. Sacrament. cap.* 3. *sect.* 1. *num.* 574.) quando soluti confitentur, se commisisse fornicationem, & aliquando modestis terminis interrogando rescitur a Confessario, quod eadem non imperfecta fuerit, sed perfecta, ad evitandum modo possibili scandalum etiam pusillorum, neutiquam ulterius a Confessario ordinarie urgeantur, praesertim feminae, de modo, & situ, quo copulam exercuerunt: quia juxta jam dicta, & juxta dicenda *num.* 66. per diversum situm, & distinctum modum non additur praeter peccatum fornicationis aliud grave, nec mutatur species fornicationis, sed tantummodo aggravatur, modo semen viri adhuc finaliter ad vas naturale feminae deveniat, ibique retineri valeat. Videatur Sporer *loc. cit. cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 493. *

14. Quaeres: an Fornicatio cum sponsa alterius de futuro, addat specialem malitiam? Affirmant multi Doctores, sponsalia addere Fornicationi sponsi, aut saltem sponsae, novam malitiam injustitiae specie distinctam, & in Confessione necessario explicandam. Econtra alii negant, & quidem probabilius, ut docet Mastrius *disp.* 11. *Theol. Mor. num.* 119. Ratio hujus posterioris sententiae est: quia per sponsalia de futuro nondum sponsus acquisivit jus in corpus sponsae; hoc enim jus consequitur solum per Matrimonium de praesenti.

15. Quaeres ulterius: an peccatum carnale personae Fidelis cum Infideli, v. g. Judaea, vel Turcissa, sit Fornicatio simplex, vel addat novam malitiam specie distinctam, & in Confessione necessario aperiendam? Affirmat hoc posterius Sanchez *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 5. cum nonnullis aliis, eo quod speciali ratione conjugium Fidelis cum Infideli fuerit prohibitum per Ecclesiam, videlicet ob motivum Religionis: & quia talia conjugia sunt damnosa tum Fideli, tum bonae educationi prolis: atqui haec eadem ratio militat in accessu fornicario; ergo. Negant econtra Azorius *part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 29. Tamburinus, Diana, Filliucius, & alii: tum quia nullo Jure probatur, malitiam illam esse specie distinctam: tum quia in Matrimonio est longe major conjunctio, quam in accessu fornicario; ergo non valet assumpta paritas.

16. CONCL. II. *Adulterium* est peccatum Luxuriae, quo violatur fides conjugalis, & fit accessus ad alienum thorum. Contingit vero Adulterium tribus modis. I. Quando solutus miscetur carnaliter cum conjugata. II. Quando conjugatus cum soluta: III. Quando conjugatus cum conjugata. Et quidem primis duobus modis committitur Adulterium simplex; tertio autem modo duplex, necessario proinde in Confessione aperiendum: quia tunc duae injuriae committuntur in utrumque conjugem innocentem, ac fidem duplicem conjugalem duplexque Sacramentum Matrimonii.

17. Porro Adulterium esse peccatum mortale, certum est; unde specialiter hoc sexto Decalogi Praecepto dicitur: *Non maechaberis.* Quinimo tanta ejus est malitia, ut ei secundum Leges Civiles poena capitis statuatur. *l. Quamvis* 30. *C. Ad leg. Jul. de Adulteriis*, ibi *Sacrilegos nuptiarum gladio puniri oportet*: juncto §. *Item Lex Julia, Instit. de Publicis Judiciis.* Quamvis Doctores velint, hanc poenam non competere nisi pro Adulterio duplicato, sive formato (quale est, quod committitur a personis utrinque conjugatis) vel saepius repetito, id est, de quo jam semel punitus est Reus: atque etiam haec poena in feminis ob sexus fragilitatem mitigata fuerit. *Auth. sed hodie, C. ad Leg. Jul. de Adult.* ubi inter alia statuitur, quod *hodie adultera verberata in Monasterium mittatur.*

18. Insuper certum est, Adulterium esse gravius peccatum simplici Fornicatione: quia praeter communem Luxuriae malitiam, quae etiam datur in Fornicatione, continet novam & specialem injustitiam, atque injuriam, quae infertur conjugi innocenti, cujus jus in corpus suae consortis violatur, simulque Statui ac Sacramento Matrimonii. Et hoc intellige, etiamsi alter conjux consentiat in ejusmodi turpem actum: adhuc enim ob injuriam fidei conjugali, & Sacramento Matrimonii irrogatam, est Adulterium, & continet specialem malitiam. Unde Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 50. Propositionem merito damnavit: *Copula cum conjugata, consentiente marito non est adul-*

adulterium; adeoque sufficit in Confessione dicere, se esse fornicatum.

19. CONCL. III. Stuprum tribus modis sumitur. Primo, pro omni concubitu legibus prohibito. Sic non tantum Defloratio virginis, sed etiam Adulterium, Incestus, & Sodomia, Stuprum dicitur. Quo modo Stuprum in Jure Civili quandoq; sumitur; ut *l. Inter liberos, ff. Ad legem Juliam, de Adulteriis*: ibi: *Lex Julia stuprum, & adulterium promiscue appellat.* Et *l. Stuprum, ff. eod.* ibi: *Adulterium in nupta admittitur, stuprum in vidua, vel virgine, vel puero*; cum concordantiis. Deinde & magis stricte, Stuprum sumitur pro illicita defloratione Virginis sub cura parentum existentis: ut loquitur D. Thomas 2. 2. *q.* 154. *art.* 6.

20. Tertio tandem, ac propriissime, Stuprum sumitur pro violenta virginis corruptione. Unde Stupratores, & corruptores Virginum, proprie dicuntur illi, qui vim inferunt: Et sic propria ratio Stupri consistit in hoc, quod Virginitati, seu claustro virginali vis inferatur: quare supra Fornicationem addit injuriam gravem in puellam, cui per vim integritas corporis (quæ maxime æstimari solet, ac debet) adimitur. Sic Stuprum est gravissimum peccatum: quod etiam juxta Jus commune Cæsareum pœna mortis plectitur, sive illa persona, cui vis illata est, sit Virgo, sive corrupta, puta maritata, aut vidua, *§. Sin autem, Instit. de publicis Judiciis*, & alibi: licet adhuc gravius puniatur in Virgine, ob deflorationem.

QUÆSTIO III.

De obligatione Restitutionis ratione Stupri, & Adulterii.

SUMMARIUM.

21. *Qui virginem consentientem defloravit an teneatur ei ad restitutionem?*
22. *Vel saltem parentibus ejus?*
23. *Quid pro Foro externo?*
24. *Quid, si vi, vel fraude quis usum corporis a virgine extorsit?*
25. *Limitatio hujus solutionis.*
26. *Qui sub promissione Matrimonii, etiam ficta aliquam defloravit, tenetur eam ducere.*
27. *Limitatur hoc.*
28. *Partu non secuto, an conjux adulterans teneatur quid restituere?*
29. *Secuto partu tenetur Adultera damnum resarcire, quibus?*
30. *Quibus modis id fieri possit?*
31. *Non tenetur Adultera crimen suum revelare.*
32. *Nec filius tenetur credere matri, asserenti, se esse spurium.*
33. *Quid dicendum de Adultero?*
34. *Quando, & quomodo ipse teneatur ad restitutionem?*

(a) Ut dictum superius Dist. 2. n. 44.

21. CONCL. I. Qui Virginem consentientem defloravit absque vi, vel fraude, aut promissione Matrimonii, corruptor in Foro conscientiæ ad nihil ei tenetur; quidquid sit de Juris humani dispositione, quæ ante sententiam Judicis non obligat. Ita Lessius *lib. 2. cap. 10. dubit. 1. & 2.* Mastrius *disp. 9. Theol. Mor. n. 57.* & alii. Ratio est: quia volenti non fit injuria, juxta *Reg. 27. Juris in 6.* ibi: *Scienti & consentienti, non fit injuria, neque dolus.* Quinimo tunc non committitur proprie Stuprum, cum absit vis: licet in sensu largiori Stuprum appellari possit.

22. Et quamvis aliqui Doctores velint, in tali casu corruptorem teneri aliquid restituere parentibus, vel iis, sub quorum cura est puella deflorata, eo quod & his videatur injuria, damnumq; aliquod irrogatum; cum hac de causa cogantur augere dotem ad inveniendas filiæ æque competentes nuptias, ac si violata numquam fuisset: Alii tamen magis communiter, & probabiliter, id negant, ut notat citatus Mastrius *n. 58.* Idque tum ob rationem prædictam: tum quia puella habet liberum usum sui corporis; potestque absque parentum, vel curatorum injuria, nubere ad libitum, etiam minus æquali; ergo neque puella eis injuriam facit neq; deflorator, de puellæ ipsius consensu apponens impedimentum meliorum nuptiarum.

23. Dicitur in Conclusione, *in Foro conscientiæ*: Nam in Foro externo virgo deflorata semper præsumitur seducta, nisi contrarium probetur. Lugo *disp. 12. de J. & J. n. 3.* Et hinc deflorator obligatur ad restitutionem illam, quam Jura imponunt iis, qui Virginem seduxerunt; de quibus in Jure Canonico *cap. 1. de Adulteriis*, sic statuitur: *Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam, dormieritque cum illa, dotabit eam, & habebit uxorem. Si vero pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.* Ceterum ante sententiam Judicis corruptor ad hoc nō tenetur, si absq; vi, vel fraude, virginem sponte consentientem defloravit.

24. CONCL. II. Nihilominus, qui vi, aut fraude usum corporis a Virgine extorsit, etsi absque promissione Matrimonii, tenetur eam vel Matrimonio sibi copulare, vel damnum aliunde reparare. Ita Lessius *loc. cit. n. 10.* Mastrius *n. 59.* Navarrus, & alii. Ratio est: quia tunc damnum per injuriam illatum est; ergo debet resarciri: hoc autem fit vel Matrimonio, vel damni æstimatione; ergo ad alterutrum horum tenetur, & quidem in Foro conscientiæ, atque ante sententiam Judicis.

25. Hoc tamen intelligendum est cum cit. Lessio *n. 15.* & aliis, nisi puella talis postea æque commodis potita sit nuptiis, ita ut nihil detrimenti acceperit: quia in tali casu deflorator non obligabitur eidem quidquam necessario restituere, cum damnum nullum re ipsa sit secutum, præter ipsam pudicitiæ deflorationem, quæ irreparabilis est, & pretio non æstimanda. Et hoc plerumque contingit, quando defloratio virginis est occulta, nec coram hominibus manifestata.

26. CONCL. III. Qui promisit conjugium, & ea spe seu conditione usum corporis impetravit, tenetur eam ducere, etiamsi ficte promisisset. Ita citati Auctores. Ratio est: quia vel sincere promisit corruptor Matrimonium, & tunc tenebitur vi promissionis; nam omne promissum cadit in debitum: vel ficte, & tunc tenebitur ratione injustæ deceptionis, atque subsecutæ læsionis.

27. Excipe, nisi deflorator talia signa dederit, quibus femina sufficienter agnoscere potuit, promissioni subesse dolum, aut ipsam conditionis, seu status inæqualitatem agnoscens, facile suspicari potuit, illum simulate solum nuptias promittere, ut ea frueretur. Ratio hujus limitationis est: quia in tali casu ipsa non præsumitur decepta, sed fingere deceptionem, ac ex mera sua voluntate consensisse in actum turpem; unde corruptor in Foro conscientiæ ad nihil ei tenetur, juxta dicta *n. 50.* & notat citatus Mastrius *n. 62.* cum aliis.

28. CONCL. IV. Quantum attinet ad obligationem restitutionis ex Adulterio provenientem; etsi Adulterium sit peccatum gravissimum, & contra Justitiam, eo quod adulterans privet conjugem innocentem jure suo, quod habet in corpus ipsius: si tamen partus, aut aliud damnum non sit secutum non tenetur conjux adulterans pro hac injuria, conjugi innocenti illata, ad aliquam compensationem pecuniariam; sed sufficit satisfactio per signa doloris, aut veniæ petitionem ab offenso, si eidem Adulterium conjugis innotescat. Quod si injuria talis sit penitus occulta, hæc satisfactio locum non habet, sed sufficit seria pœnitentia, & satisfactio coram DEO. Ita communis.

29. CONCL. V. Quod si partus sit secutus, tenetur Adultera, quantum fieri potest sine famæ dispendio, & vitæ periculo, procurare, ne legitimi hæredes, ac alter conjux innocens, ratione hujus suppositæ illegitimæ prolis aliquod damnum patiantur. Ita Scotus *4. dist. 15. qu. 2.* & communis aliorum. Ratio clara est: quia per educationem prolis adulterinæ minuitur substantia legitimorum filiorum, alteriusq; conjugis innocentis, & si proles adulterina supervivat, atque cum legitimis filiis hæreditatem adire velit, multum illis rursus de sua portione detrahetur. Atqui horum omnium damnorum causa est conjux injuste supponens partum adulterinum: ergo ipsa ex Justitia tenetur laborare, ut hæc damna legitimis hæredibus non obveniant; aut, si eventura sunt, in alio resarciantur, sicque fiat debita restitutio, seu recompensatio damnorum illatorum.

30. Quæres autem, quomodo hujusmodi restitutio, seu damnorum illatorum compensatio, fieri possit? Resp. a Doctoribus, & præsertim Scoto *loc. cit.* varios assignari modos, quorum principaliores sunt sequentes. I. Si conjux adultera habeat bona paraphernalia, debet, quantum Jura permittunt, eadem relinquere legitimis filiis in compensationem damnorum illatorum: quod idem facere poterit ex dote sua. II. Tenetur diligentiam adhibere, ut ex labore suo lucrum capiat, sicque bona filiorum legitimorum pro compensatione damnorum illatorum adaugere valeat. III. Debet solitos sumptus imminuere, quantum commode potest spectata conditione status, valetudinis, &c. ob eumdem finem. Porro si Adultera prudenter dubitet, v. g. ob vicinitatem Copulæ Mariti, num

pro-

proles sit spuria, vel legitima, juxta La Croix *lib.3. Theolog. Moral.part.2.n.335.* excusabitur ab hoc onere Restitutionis: quia in dubio præsumitur pro Matrimonio, cui Proles tamquam favor adjudicatur: uti, teste eodem Auctore cum Tamburino, sentit communis.

* Ponamus autem, quod adultera certo non sciat, sed prudenter dubitet v.g. ob vicinitatem copulæ mariti, num proles sit ex marito, vel adultero concepta, sicque legitima, vel spuria: in simili casu juxta La Croix *lib.3.Theol.Mor.part.2.n.335.* tam adulter, quam adultera excusabitur ab hoc onere restitutionis: quia in dubio præsumitur pro matrimonio, cui proles tamquam favor adjudicatur; uti tenent non solum Card. de Lugo, Haunoldus, & Illsung, sed etiam teste Tamburino hic *lib.7.cap.3.§.4.* communis DD. Quodsi vero ponas, ex una parte certum esse quod proles sit ex adulterio concepta; ex altera vero incertum a quo; cum femina intra breve tempus cum pluribus adulterium commiserit; in simili casu, recte inquit La Croix *loc.cit.n.337.* singulos adulteros secundum proportionem dubii esse obligatos ad partialem restitutionem alimentorum, & partis hæreditariæ prolibus legitimis subtractæ, ita, ut hujus portionis hæreditariæ unum dimidium restituere debeat adultera; alterum vero ipsimet hi adulteri loco patris certi. Ratio est; quia ex una parte hic non potest præsumi in favorem matrimonii, uti prius; quoniam certo scitur, prolem esse ex adulterio conceptam; ex altera vero parte singuli ex adulteris posuerunt causam sufficientem generandi prolem, ac præterea singuli communi opera sunt causa ipsius incertitudinis, quæ juste impedit, ne ab uno determinato exigi possit debita restitutio; consequenter censentur singuli in hoc damnum virtualiter consensisse, volendo nimirum ipsam copulam hujusmodi damnorum causativam.*

31. CONCL. VI. Nihilominus Adultera non tenetur se prodere, aut crimen suum revelare ullo modo, neq; in mortis articulo, neq; per Confessarium; sed tenetur solum aliis modis jam enumeratis laborare, quantum potest, ut hæreditas relinquatur veris hæredibus, aut in alio compensetur. Ita communis. Ratio est: quia talis revelatio non potest fieri sine jactura famæ, atq; honoris, imo nec facile fieret sine periculo vitæ, aut aliorum incommodorum: atqui cum jactura famæ nemo tenetur restituere bona fortunæ, utpote quæ sunt ordinis inferioris: ergo.

32. Accedit, quod talis revelatio plerumq; fit inutilis, cum filius non teneatur credere matri suæ, asserenti, se esse spurium: tum ob præsumptionem, ac publicam opinionem, qua censetur esse legitimus filius, & natus ex Matrimonio: tum ob possessionem, in qua existit, nec proinde ex ea ejici potest, donec convincatur. Quinimo nonnulli Doctores, quos citat Fagnanus, *cap. Cum esses, n.130. de Testamentis*, & sequitur Menochius, *De Arbitrariis Judicum lib.2. Cent. 1. n. 28.* fatuum reputant filium, si credat matri, asserenti, eum ex Adulterio esse genitum.

33. CONCL. VII. Loquendo nunc de Adultero, non tenetur is facile credere mulieri adulteræ, dicenti, prolem natam esse suam. Ita Doctores passim. Ratio est: quia potest probabiliter, & prudenter præsumere, feminam potius ex marito suo concepisse, nisi de opposito constet; utputa quia maritus abfuit, vel concurrant aliæ conjecturæ.

*34. Quod si vero Adulter cognoscat, prolem esse suam, vel certe nullam habeat justam causam dubitandi, tenetur ipse ad restitutionem pro sua parte. Et quidem in primis obligatur restituere, seu compensare ea, quæ impensa sunt in alimenta prolis a tertio anno ætatis, & deinceps: nam educatio prolis primo quidem triennio ad matrem pertinet, sequentibus autem annis ad patrem. (a) Deinde ejusmodi Adulter tenetur una cum Adultera resarcire damnum, quod legitimis filiis ex illegitimi successione obventurum est, etiamsi suo consilio non fuisset auctor suppositionis. Ratio est: quia Adulter iniquo facto suo una cum matre est causa damnorum filiis legitimis illatorum; ergo una cum ipsa tenetur ad restitutionem: eo præsertim, quia iniquo suo facto matrem coegit, pro conservanda sua fama prolem adulterinam supponere. Lessius *lib.2. de just. & jure, cap. 10. dubit. 6.* cum communiori; quamvis quoad hoc ultimum Sotus, Henriquez, & nonnulli alii oppositum teneant, loquendo de Adultero, qui non dedit Adulteræ consilium suppositionis.

QUÆSTIO IV.
De Incestu, & Raptu.
SUMMARIUM.

35. *Incestus, quid?*
36. *Superaddit luxuriæ specialem malitiam.*
Et ad quot gradus extendatur?
37. *Incestus inter diversos gradus, an specie distinguantur?*
38. *Sententia probabilior.*
39. *Raptus, quid?*
40. *Ad Raptum tria requiruntur; quæ?*
41. *Quæ ejus malitia?*
42. *Quæ pœnæ in Raptores constitutæ?*

35. CONCL. I. *Incestus* est peccatum Luxuriæ cum consanguinea, vel affine, intra gradus jure prohibitos commissum. Ita in re communis.

36. Porro Incestus est peccatum mortale, superaddens Luxuriæ specialem malitiam; & quidem eo graviorem, quo gradus consanguinitatis, vel affinitatis, inter peccantes est propinquior. Ratio est: quia est contra reverentiam juri sanguinis debitam, ipsamque virtutem Pietatis. Unde ex instinctu naturali apud omnes Gentes damnatur concubitus cum consanguineis in linea ascendente, vel descendente, imo etiam in linea collaterali intra certos gradus: quamvis Jure Ecclesiastico extensa sit postmodum talis prohibitio usque ad quartum gradum consanguinitatis, & affinitatis ex copula licita, seu conjugali consurgentis; vel si affinitas consurgat ex copula illicita sive fornicaria, usq; ad secundum gradum inclusive ex nova Constitutione Concil. Trid. *Sess.24. de Reform. matrim. cap.4.*

37. Quæres: An Incestus inter diversos consanguinitatis, vel affinitatis gradus commissi, distinguantur specie; adeo, ut ipse gradus consanguinitatis, vel affinitatis, sit necessario in confessione explicandus? Resp. cum Mastrio *disp. 11. Theol. Mor. n. 122.* tres esse diversas Doctorum sententias. Nam Navarrus, Valentia, Vasquez, & quidam alii volunt, omnes illos gradus specie distingui. Econtra Tamburinus, Cajetanus, Sotus, & Thomistæ passim volunt, omnes illos gradus, & Incestus in iisdem commissos esse ejusdem speciei. Rationem dant: quia in iis omnibus peccatur contra eamdem Pietatis virtutem, & reverentiam juri sanguinis debitam; & consequenter in iis omnibus reperitur una specie difformitas, licet intra eamdem speciem modo gravior, modo levior, juxta majorem, vel minorem graduum distantiam. Et hæc sententia tunc præcipue deservire poterit, quando pœnitens non potest explicare gradum Incestus, quin Confessarius veniat in notitiam complicis.

38. Tertia sententia est media, videturque probabilior, ac in praxi communiter tenenda. Hæc in primis admittit, quod Incestus cum consanguinea specie differat ab Incestu cum affine in eodem gradu: ista enim vincula specie differunt, Lessius *lib. de J. & J. cap.3.n.79.* Deinde eadem sententia docet; Incestum commissum cum consanguinea in linea recta, utputa cum matre, vel avia, specie distingui ab Incestu cum aliqua, in linea collaterali commisso, v.g. cum sorore, vel consobrina: nam nullo unquam casu licuit congressus cum consanguinea in linea ascendente, secus in collaterali. Tandem dicta sententia docet, etiam Incestum in primo gradu consanguinitatis lineæ lateralis, respectu remotiorum esse specie distinctum: quem proinde, sicut & primum gradum affinitatis, plerique Doctores in Confessione exprimendum putant. Ratio horum est: quia longe alia reverentia debita est matri, quã sorori; & cõsequenter immanior censetur esse Incestus cum matre cõmissus: prout hoc ipsũ natura dictat, a tali coitu plus, quã ab alio abhorrens. Idem dicendum respectu sororis in ordine ad alios remotiores gradus.

* Istam tertiam sententiam equidem præsens Auctor P. Anacletus in prioribus Editionibus judicat probabiliorem, huic tamen contradicit noster P. Franciscus Henno *Tract. in Decal. disp.6.q.3.Concl.3.* qui etsi gratis admittat, incestum quemlibet continere duo specie distincta peccata, unum contra castitatem, & alterum contra pietatem ob reverentiam sanguinis: negat tamen valde probabiliter meo judicio cum sententia secunda, unum incestum ab alio specie morali distingui. Ratio ipsius est; quia quilibet Incestus ex eodem fine, & motivo prohibetur; nimirum, ut servetur *honor*, & *reverẽtia* inter certas personas: sicuti ob eamdẽ rationẽ etiam furta sunt ejusdem speciei moralis

moralis conformiter dictis; quia nimirum quamvis versentur circa diversas res, sicque aliqua diversitas materialis, & accidentalis sæpius inter ipsa reperiatur, nihilominus ex eodem fine, & motivo prohibentur, nimirũ, ut proximus servetur indemnis *in bonis fortunæ*: ex quo ipso fundamento dictum est, detractiones, v.g. queis quis denigratur ut fornicarius, & tamquã fur, esse ejusdẽ speciei, quia nimirum ex eodem motivo, ut videlicet proximus servetur indemnis *in bonis famæ*, prohibentur.*

39. CONCL. II. *Raptus* hoc loco proprie dicitur, eum persona aliqua invita, vel resistentibus ejus parentibus, aut illis, sub quorum cura est, abducitur per vim, ad libidinem explendam, vel ad Matrimonium contrahendum. Ita desumitur ex *c. Lex illa*, 36. *q.* 1. & *c. Si quis virginem*, 36. *q.* 2. juncto Conc. Trident. *Sess.* 24. *de Reformat Matr. c.* 9.

40. Colligitur proinde, ad Raptum proprie dictum tria requiri. I. Abductio personæ raptæ a domo sua, vel paterna, ejusque in aliena detentio: unde Raptus non committitur ab eo, qui Virginem in domo paterna repertam ibidem violat, aut vi opprimit, sed id potius erit Stuprum. II. Requiritur ut abductio illa fiat causa libidinis, vel Matrimonii contrahendi: in quo casu Raptus est impedimentum dirimens Matrimonii, ex Constitutione nova Concilii Tridentini *cit. cap.* 6. III. Requiritur vis illata: unde, quando nulla vis infertur feminæ, sed ipsa sponte consentit, & insciis parentibus eum amasio discedit, proprie Raptus non est, sed fuga voluntaria.

41. Raptus igitur inter species Luxuriæ merito reponitur, ratione intentionis pertinentis ad Luxuriam; quia nempe libidinis causa fit. Quamvis simul aliam malitiam contra Justitiam includat, qua vis infertur vel puellæ, vel parentibus, aut curatoribus ejus.

42. Unde merito graves pœnæ utroque Jure in Raptores sunt constitutæ; videlicet de Jure Civili pœna capitis, *l.un.C. de Raptu virginum*: de Jure Canonico autem publica pœnitentia, & ut Raptor sine spe conjugii maneat, *c. Raptor*, & *c. Statutum*, 27. *q.* 2. His novissime Concilium Trident. *Sess.* 24. *de Reform. Matrim. c.* 6. alias pœnas addidit; videlicet pœnam excommunicationis a Raptore, & omnibus illi consilium, auxilium, aut favorem præbentibus, ipso jure incurrendam, perpetuæque infamiæ; & quod inter Raptorem, & Raptam, quamdiu hæc in potestate Raptoris manserit, nullum possit consistere Matrimonium.

QUÆSTIO V.

De prima specie Peccati contra naturam, quæ est Mollities.

SUMMARIUM.

43. *Peccatum contra naturam, quid, & quæ species ejus?*
44. *Mollities, seu Immunditia, quid, & quale peccatum?*
45. *Mollities est intrinsece mala, & in nullo casu licita.*
46. *Non licet Medicis, media applicare infirmis ad eam procurandam.*
47. *Quid de aliis pharmacis?*
48. *Solutio notabilis instantiæ.*
49. *Omnes pollutiones sunt ejusdem speciei.*
50. *Per accidens tamen eis conjungi possunt aliæ species malitiæ.*
51. *Pollutio indirecte voluntaria est peccatum mortale.*
52. *Quid, si non fuerit prævisus talis effectus ex posita causa secuturus?*
53. *Aliæ limitationes.*
(b) Tract. 1. Dist. 1. n. 12. & 13.
54. *Qualiter peccaminosus sit effectus pollutionis, si causa est tantum venialiter mala?*
55. *Quid de pollutione in somno orta?*
56. *An sit licitum desiderare pollutionem?*
57. *Aut simplici affectu de ea naturaliter secuta gaudere?*
58. *Distillatio, quomodo differat a pollutione?*
59. *An hactenus dicta habeant locum in Distillatione?*

43 Peccatum contra naturam, quod est vitium inter ceteras Luxuriæ species gravissimum, est actus Luxuriæ, ex quo non potest sequi humana generatio: sive, quo pervertitur ordo a natura præscriptus, ita ut conceptio fieri nequeat. Porro hujusmodi vitium dividitur in quatuor species, videlicet in Mollitiẽ, Bestialitatem, Sodomiã, & Indebitum concumbendi modum, de quibus singillatim in hac, & sequenti Quæstione.

44. CONCL. I. *Mollities*, quæ alio nomine ab Apostolo 2. *Corinth.* 12. & *ad Gal.* 5. vocatur *Immunditia*, est peccatum contra naturam, per quod voluntarie Pollutio quæritur extra concubitum. Hæc est peccatum mortale, quando perfecte voluntaria existit, cum sit contra ordinem naturæ, & generationis; atque excludit a regno Dei, juxta illud 1. *Corinth.* 6. *Molles regnum Dei non possidebunt*. Et *cit. cap.* 5. *ad Galat. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt Fornicato, Immunditia, Impudicitia, Luxuria, &c. Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum DEI non consequentur.*

* Dices: Datur etiam pollutio, seu seminis effusio intra concubitum, prout sæpius contingit apud solutos, qui concumbendo sistunt præcise in tactibus enormibus una cum effusione seminis ad extra, ne impræqnatione coram sæculo confundantur: ergo ad rationem mollitiei non requiritur, ut fiat pollutio extra concubitum. Resp. disting. conseq. non requiritur ad rationem mollitei, ut fiat extra concubitum, si sit pollutio, seu mollities simplex, nego; si sit mollities qualificata, id est, conjuncta cum aliquali saltem copula imperfecta, concedo consequentiam. Est autem bene notandum, quod, si pollutio sit conjuncta cum concubitu, sicque in re ipsa, seu in actu exercito cum affectu ad certam personam, non solum peccatum mollitiei, sed etiam aliud juxta qualitatem personarum concumbentium contrahatur, prout notatur *n.* 50.

Ceteroquin in definitione mollitiei studio abstrahitur, num illa pollutio, seu seminis effusio fiat intra, vel extra locum debitum, ut sic sub mollitie fluxus seminis, sive foras effundatur, uti fit in maribus, sive intus diffluat in matricem, prout ordinarie contingit apud feminas, sub hac descriptione comprehendatur: etenim, uti recte cum Busenbaum hic docet Henno *Tr. in Dec. disp.* 6. *q.* 7. *art.* 1. *Concl.* 1 etiam feminæ, licet seminent in vase ad generationem subservienti, pollutionis tamen culpam incurrunt, dum id deliberate, & extra aliquam copulam ad generationem de se sufficientem faciunt. Hinc errant Confessarii (pergit citatus Henno) putantes ex parte feminarum tunc solummodo adesse pollutionem, quando aliquem fluxum humoris extra corpus sentiunt, alias non; cum tamen hæ sæpe exterius sentiant alicujus humoris medii, puta, menstrualis fluxum sine pollutione; imo sine delectatione illa, quæ in vera pollutione, aut peccaminosa inferius explicanda distillatione evenire solet. Econtra vero, præsertim accedentibus lascivis cogitationibus, osculis, vel tactibus &c. patiantur interius veras pollutiones sine fluxu externo: prout accidit, dum semen de vase decisum ad matricem mittitur: quod feminæ facile sentiunt; imo magna voluptate percipiunt. Fatendum tamen, aliquando per motus valde violentos, & enormes easdem etiam exterius pati pollutionem, licet rarius. Ita ille.

Ego autem illibenter quidem hæc addidi; timendo, ne castos offendam oculos, & aures; interea tamen, cum omnia sint munda mundis, addere necessarium duxi, ne tot errores in hac uti delicata, ita etiam (utinam non) frequenti materia contingant apud Juvenes Confessarios damnantes feminas, aliquoties alias anxias, cum maxima earum perturbatione alicujus gravis pollutionis, ubi tamen potius est fluxus menstrualis; & econtra a peccato mollitiei excusantes ubi tamen illud vere commiserunt: interea oportet, præsertim si feminæ ipsæmet se in confessionali desuper non accusent expresse, Confessarios, maxime Juvenes esse cautissimos in interrogando. *In materia castitatis* (inquiunt Busenbaum, & Sporer tractando de Sacramento Pœnitentiæ) *interrogationes debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det investigandi, aut traducendi Confessionem, aut ignorantem doceat, aut se, vel illum periculo exponat*. Et Conineh ait: *Præstat aliquando Sacerdotem minus perfecte peccatum intelligere, quam sibi vel pœnitenti aliquod scandalum causare.* *

45. CONCL. II. Mollities est intrinsece mala, adeo ut numquam quovis prætextu, etiam sedandæ tentationis (nam hoc est succumbere) vel tuendæ sanitatis causa, licitum sit procurare Pollutionem: neque Medicus possit præbere medicinam eo fine, ut naturam ad eam concitet. Ita communis. Nam voluntaria illa emissio seminis humani est contra primarium finem, ob quem a natura est institutum. Et si semel licitum esset, ex tali prætextu procurare Pollutionem, ob naturalem delectabilitatem, & passim prætensum ejusmodi motivum,

via latissima huic foeditati aperiretur, *immutando naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam. Ad Rom. cap.* 1. cum maxima jactura generationis humanae. Hinc merito Innoc. XI. sequentem inter alias, odine 49. Propositionem damnavit; *Mollities jure naturae prohibita non est: unde si DEUS eam non interdixisset, saepe esset bona, & aliquando obligatoria.*

46. Et hinc, quantum attinet ad alteram partem Conclusionis, media huc praecise tendentia suadere, vel applicare infirmis, gravissime prohibetur Medicus *c. Cum infirmitas, §. fin, de Poenit. & remission.* ibi: *Ceterum cum anima sit multo pretiosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis Medicorum pro corporali salute aliquid aegroto suadeat, quod in periculum animae convertatur.*

47. Dicitur notanter in Conclusione, *praebere medicinam eo fine, ut naturam ad eam concitet:* Nam dare pharmaca, quibus semen in sanguinem, vel alium humorem resolvatur, culpa vacat; ut notat Bonacina *t. 1. q. 4. de Matrimonio punct.* 10. *n.* 12. Sanchez, & alii. Deinde, licet forte semen, si corporis sanitati officere coeperit, detrahi possit medicamento cathartico (eo modo, quo bilis, pituita, & melancholia absque libidinis sensu) tamen non potest pelli eo actu & impetu, quem natura fecit illi proprium, neque hoc fine a Medicis pharmacum praescribi; quia hic solius prolis causa a natura institutus est, & alioquin procuraretur pollutio. Lessius *lib. 4. c. 3. n. 96.*

48. Nec obstat, quod licita sit emissio sanguinis, imo & amputatio manus ad vitae consetvationem. Resp. enim negando paritatem. Quia semen est institutum ad propagationem speciei, unde nec ejus usus aliter est licitus, nisi ob dictum finem in legitimo Matrimonio: at sanguis, manus &c. sunt ordinata ad conservationem, & functiones individui: unde non mirũ, quod ob ejus conservationem expelli, vel resecari possint, cum bonum totius praeferendum sit bono partis. Accedit, quod in illius emissione subsit delectatio naturaliter consurgens, inductiva ad mala in Conclusione allata; secus in emissione sanguinis, aut amputatione manus.

49. CONCL. II. Omnes Pollutiones secundum se spectatae sunt ejusdem speciei. Ita Azorius *part. 3. l. 3. c. 21.* Bonacina *loc. cit. n. 25.* & alii. Ratio est: quia habent eamdem deformitatem, & contrarietatem cum recta ratione.

50. Dicitur, *secundum se spectata:* Quia per accidens possunt conjungi aliae malitiae specie distinctae: nam si polluit se persona voto Castitatis obstricta, additur nova malitia Sacrilegii: si conjugatus, nova malitia contra Castitatem conjugalẽ, bonumque Matrimonii: si cum imaginatione, seu desiderio peccandi cum hac vel illa persona soluta, conjugata, voto Castitatis obstricta &c. alia specie distincta turpitudo, juxta qualitatem personae illicite concupitae. Et hoc ipsum erit dicendum, si istud peccatum extra concubitum committatur a pluribus personis, una adjuvante alteram: nam etiam tunc exprimenda in Confessione erit qualitas personae complicis, utpote cujus peccato quis cooperatur, vel eam ad hoc induxit.

* Unde pro praxi, si e.g. Titius tuus poenitens in Confessionali dicat, quod se polluerit, tu mi Confessarie non solum de numero pollutionum solicitus esse debes, sed etiam reflexionẽ facere, ac, nisi aliunde jam scias, interrogare. I. De statu poenitentis, quisnam sit, num solutus, vel ligatus? II. Num accesserint tactus impudici, vel oscula lasciva &c. aut similia cum alia persona, prout frequenter contingit apud diversum sexum? Quando vero se solo fecit pollutionem, III. Utrum non habuerit pro tunc simul reflexionem, & affectum specialem, vel etiã desiderium ad alias personas, & ad quas, num ad solutas, vel ligatas? Quodsi tuus poenitens respondeat, se habuisse quidem sub pollutione reflexionem ad feminas, sed solum in confuso, ad nullam autem determinatam, vel si ad determinatam, v. g. ligatam, tantummodo quatenus formosam, ejusmodi speciem pulchram sibi intentionaliter proponendo, non autem quasi volendo, seu optando cum eadem peccare, sed a qualitate personae prorsus abstrahendo: in simili casu non contrahetur specialis malitia qualitatis ipsius personae, ut recte Spor. *part. 4. Theol. Sacram. c. 3. sect. 5. n.* 629. eo ferme modo, quo inferius *dist. 7. n. 15. & 16.* dicetur de delectationibus morosis.

Ast ponamus, ad Confessionale tuum accedere feminam civicam, vel etiam nobilem erubescentiae alias deditam (rusticellae subinde sunt nimis apertę ultra quã necessarium, aut expediens est) quae se accusat, quod peccaverit *contra sextum Praeceptum,* qualiter haec prudenter erit examinanda? Talis, praesupposita cognitione status poenitentis, num sit soluta, vel ligata &c. interrogetur I. Qualiter peccaverit, num *cogitatione, verbo,* vel *opere,* &c. Quodsi dicat, ipso opere perfectae fornicationis se peccasse, indagetur cum quibus, & quoties, resque erit absoluta. Quando vero respondet, se peccasse quidem carnaliter, sed non perfecte, vel se non peccasse in opere, sed tantum amasio admittendo tactus impudicos, vel impura oscula &c. interrogetur II. Cum quibus personis id contigerit, num cum solutis, vel ligatis? Quodsi partim cum solutis, partim cum ligatis, interrogetur III. Quoties cum solutis, & quoties cum ligatis? Item IV. poterit addi pro interrogatione quarta, si in Confessione ex circumstantiis colligatur, quod tactus fuerint aliquo modo magis qualificati, aut oscula in longius tempus protracta, seu voluptas valde intensa exinde captata, poterit (inquam) addi, num nihil aliud exinde sit subsecutum? Si respondeat: *Nihil.* In Nomine Domini conformiter dictis Addit. II. post. *n.* 44. supersedeat ulteriores facere interrogationes: poterit enim prudenter se resolvere, quod vel pollutio subsecuta non sit, aut a muliere invincibiliter ignorata, vel saltem, quod non adstringatur ulterius interrogare ob periculum scandali. Subinde etiam honestiores feminae ad quartam interrogationem: *An nihil exinde subsecutum fuerit?* respondent, magnam se exinde sensisse delectabilitatem, per quam intelligunt, & modestis terminis insinuare volunt ipsam pollutionem. *

51. CONCL. IV. Pollutio indirecte voluntaria, hoc est, illa, quae praevidetur secutura expositione alicujus causę, quę evitari posset, ac deberet, pariter est peccatum mortale, saltem si ipsa causa in genere Luxuriae sit graviter peccaminosa, atque ex se multum excitativa talis effectus. Ita sub his terminis communis. Sic fit, quando quis pręvisa ejusmodi foeditate secutura vacat libidinosis, seu ex venerea delectatione provenientibus osculis, tactibus, amplexibus, & aliis hujusmodi, quae sunt causa propinqua pollutionis, & ex natura sua talis turpitudinis excitativa. Ratio est: quia in talem causam consentiens, hoc ipso in effectũ inde connaturaliter secuturum consentire convincitur.

52. Dicitur in Conclusione, *quae praevidetur secutura.* Nam si operans nullo modo advertit ad periculum secutori effectus pravi, tunc ejusmodi effectus, utputa pollutio, neque in se, neque in causa censetur voluntarius, utpote nullo modo praevisus.

53. Et additur, *ex positione causae, quae evitari possit, ac debeat:* Nam quando ejusmodi actio ceteroquin licita est, & necessaria, vel utilis, ac proinde non adest obligatio eam vitandi, effectus inde sequens, etiam praevisus, secluso alio consensu, non imputatur ad culpam, prout jam superius (b) dictum fuit. Et hinc licitum est sumere medicinam ad expellendos varios alios corporis noxios humores ordinatam, etsi per accidens, citra complacentiam veneream, exinde sequatur, vel hanc expulsionem comitetur pollutio. Item Parochus imo & alius Confessarius, ex officio non obligatus, potest excipere Confessiones, Chyrurgus, vel Medicus tangere partes feminae indigentis cura, aut studere rebus medicis, ac hujusmodi, non obstante praeviso periculo pollutionis secuturae, dummodo hanc minime intendat, neque in eam libidinose consentiat. Similiter expertus, se pollui ex equitatione absque periculo proximo consensus, non tenetur pedester incedere. Ratio generalis est: quia talia vel fiunt ex officio, aut Charitate erga proximum, vel saltem sunt utilia operanti, & ceteroquin honesta & licita, neque causa per se, ac suapte natura proxima talis foeditatis. Sanchez *lib. 9. de Matr. dist. 45. n. 7. & seqq.* Azorius *cit. c. 23. q. 4. & 5.* Lessius, Bonacina, & communis.

54. Quaeres I. An si causa pollutionis sit tantum venialiter mala, hoc non obstante, effectus exinde secutus censeatur mortaliter peccaminosus? e.g. ponamus, quod pollutio sequatur ex semi deliberata complacentia, vel ex curioso aspectu faciei alicujus feminę solutę, quęritur, an talis pollutio sit mortaliter peccaminosa? Ad hoc quęsitũ ex Lessio, & Sanchez noster Patritius Sporer *part. 4. Theol. Sacr. sect. 5. §. 6.* Respondet tripliciter. I. Si causa in genere luxuriae non tantum venialiter, sed etiam mortaliter mala foret, atque ex sua natura proxime inducens ad similem

milem fœditatem, tunc effectus secutus, nempe pollutio, haud dubie foret mortaliter peccaminosus, prout jam supra Conclusione IV. fuit insinuatum. II. Si causa illa in genere Luxuriæ est tantum peccatum veniale, etiam graves motus, vel ipsa pollutio exinde secuta, minime tamen intenta, & secluso semper periculo consensus in illam, erit dumtaxat venialiter mala. Ratio est: Quia, cum tunc pollutio non sit volita in se, sed tantum in sua causa, in tantum mala erit, in quantum mala est ipsa causa, & consequenter si causa fuerit tantummodo venialiter mala, pariter effectus imputabitur tantum venialiter malus. III. Quando causa, ex qua sequitur pollutio non est peccatum in genere Luxuriæ, quippe natura sua non ordinata ad rem veneream, etsi mortaliter peccaminosa in alio genere, exinde tamen effectus pollutionis non erit mortaliter peccaminosus, si in illa pollutione non habeatur libidinosa complacentia, & pariter excludatur periculum proximum consensus. Ratio est: quia tunc illa causa non videtur per se, ac proxime, sed tantum per accidens, ac leviter & remote influere in similem effectum. Atque ex his responsionibus (inquit P. Sporer) tolluntur plurimi scrupuli, & solvuntur innumeri casus. Licet ceteroquin casta mens etiam talia studeat amovere ex abominatione hujus fœditatis.

55. Quæres II. An liceat pollutionem involuntarie, e.g. in somno ortam permittere, secludendo omnem affectum ad eamdem, ac ceteroquin se habendo negative? Ad hoc quæsitum denuo respondet P. Sporer, uti sequitur: quando motus venereus, ac ipsa decisio seminis accidit in somno, sed emissio seu effluxio fit postea in vigilia (& multo magis si ipsa emissio seminis jam incepit in somnis; & partim adhuc fit in vigilia secluso consensu ad illam, nullum fit peccatum, juxta Gerson, Sanchez, Tamburinum. Ratio est: quia, uti supponitur, pollutio incepit involuntarie, continuatio autem effusionis seminis est solum effectus naturalis causæ præcedentis, quæ hic & nunc impediri amplius vix potest, & consequenter nec quis tenetur: vel enim conatus ille reprimendi nihil operabitur, vel retento contra naturæ impetum extra suam sedem semine, corpus supra modum gravabitur, & periculo infirmitatum exponetur. Cavendum tamen vel maxime, ne evigilans non tantum permittat, sed etiam positivo conatu promoveat, vel compleat, quod utique non liceret citra grave peccatum, si vere deliberate fieret: nam in eo casu aliquoties non tam perfectum, quam imperfectum voluntarium intervenire, experientia patet. Tutissime aget taliter evigilans, si saltem circa similem fœditatem simplicem displicentiam eliciat, ac se B. Virgini immaculate conceptæ, aut suo Angelo tutelari commendet, ejusdem implorando assistentiam, ne consentiat positive.

56. Quæres III. An licitum sit desiderare, vel delectari de Pollutione naturaliter secuta? Resp. I. Illicitum est eam desiderare, vel de ipsa jam secuta gaudere ob delectationem; neque ullo modo fas est, ipsam procurare, aut ad eam active cooperari, vel quidpiam facere eo fine, ut eveniat. Ita omnes Doctores: nam consensus in eam, cooperatio, vel intentio, jam foret peccatum mortale.

57. Resp. II. Nihilominus simplici affectu &, sine ulla procuratione ob finem honestum, v. g. sedandæ tentationis, vel sanitatis ergo, desiderare, ut pollutio naturaliter eveniat, aut de ea naturaliter secuta gaudere, multi Doctores non illicitum censent; ut Lessius *cit. c. 3. n.* 105. Navarrus *c.* 16. *Man. n.* 7. Layman *lib.* 3. *sect.* 4. *n.* 17. & alii. Qui tamen recte addunt, ejusmodi simplex desiderium, vel gaudium, indicare imperfectuam Castitatis affectum: nam Viri perfecti, ob amorem puritatis, & timorem consentiendi in carnalē delectationem, vel maxime abhorrent ab omni, quamvis naturaliter eveniente, carnis impuritate.

58. Quæres ulterius, an quæ hactenus dicta sunt de Pollutione, etiam locum habeant in Distillatione? Ubi notandum ex Gersone *part.* 2. *tract. de pollut.* D. Thoma, Sanchez, & aliis, quod e corpore humano per meatus membrorum pudendorum præter urinam, verumque semen, procedat quodammodo medius, qui potest vocari salivalis, vel sputalis. Et hic quidem ab humore seminali non ita facile secernitur, propter similitudinem coloris, infectionem, carnisque commotionem, quæ aliquando ipsum comitatur: differt tamen præ ceteris in hoc, quod facilius fluat, nec cum tanta carnis commotione, sicuti seminalis, & quandoque imperceptibiliter, ac sine ulla carnis commotione. Hoc prænotato,

59. Resp. Quando Distillatio accidit absque ulla carnis commotione, de ea non est curandum, cum sit veluti quidam sudor fluens: secus est, quando ipsa fit cum magna carnis commotione. Ita Sanchez *cit. disp.* 45. *n.* 2. & *n.* 31. Bonacina *punct.* 10. *n.* 13. & alii. Ratio posterioris partis est: quia ejusmodi commotio spirituum est notabiliter turpis, & veluti inchoata Pollutio; ergo si est voluntaria, etiam Distillatio erit mortalis ob ejusmodi delectationem veneream. De hac proinde erunt applicanda hactenus dicta, non vero de ea, quæ contingit absque commotione carnali.

* Doctissimus Gerson apud nostrum Petrum Merchantium in suis *Notabilibus Resolut. de Sacrament. Pœnitent. Casu III.* specificatis humoribus addit adhuc alios duos: verba formalia ejus sunt sequentia: *alius additur humor (præsertim in mulieribus) qui vocatur menstrualis: & huic similis quandoquem asculo accidit ex infirmitate*, præsertim circa plenilunium cum intolerabili pruritu ob suam salsedinem in partibus verecundis, & quasi cum stranguria. De priori jam dictum est supra. Loquendo de posteriori, humor iste in suo fluxu, teste eodem Gersone, vix aut numquam causat talem modum delectationis, & concussionis totius corporis specialiter in partibus verecundis, nec ita obnubilat in suo exitu rationem, uti humor seminalis. Et hinc Marchantius de eodem proportionaliter eo modo resolvit, quo nos de illa distillatione, quæ absque magna carnis commotione evenit, & admittit fricationem in genitalibus ad sedandum pruritum hunc, quamvis exinde per accidens sequatur effusio ejusdem salsi humoris. Cavendum tamen, ne quis hac doctrina abutatur, & mentiatur iniquitas sibi.*

QUÆSTIO VI.

De ceteris speciebus Peccati contra naturam.

SUMMARIUM.

60. *Bestialitas, quid?*
61. *Non variatur specie ob diversitatem bestiarum.*
62. *Concubitus cum dæmone, quale peccatum?*
63. *Sodomia, quid?*
64. *Sodomitarum pœnæ.*
(c) Juxta dicta Tract. 4. Dist. 2. n. 40. & seq.
65. *Indebitus concumbendi modus, quid?*
66. *Quale peccatum præposterus coitus inter conjuges?*
67. *Peccata contra naturam distinguuntur specie.*
68. *Solvitur objectio.*
69. *Plures Luxuriæ species concurrunt quandoque in eodem actu.*

60. CONCL. I. *Bestialitas*, quæ est secunda species Peccati contra naturam, tunc committitur, quando concumbit quis cum re animata non ejusdem speciei cum homine. Hoc peccatum est gravissimum, atque in Foro etiam Sæculari pœna mortis, & combustionis merito punitur.

61. Ceterum istud peccatum contra naturam non variatur specie ex eo, quod committatur cum animalibus specie distinctis, utputa ove, equa, cane, &c. Omnia enim conveniunt in hac una ratione, quod non sint ejusdem speciei cum homine: malitia autem Bestialitatis consistit in hoc, quod non servetur eadem species, & natura. Filliucius *tract.* 30. *c.* 8. *nu.* 161. & alii communiter.

62. Quæres: An concubitus cum dæmone sit species Bestialitatis? Resp. cum cit. Filliucio, & aliis, peccatum cum dæmone assumente formam hominis, maris, vel feminæ, aut alicujus belluæ, semper dici peccatum Bestialitatis (quia etiam dæmon est diversæ speciei ab homine) sed ultra hanc peccati malitiam etiam superaddere vitium Irreligiositatis, & Superstitionis, ob societatem cum dæmone habitam in illo actu venereo. Addendum etiam cum citato Auctore *nu.* 162. quantum est ex parte affectus, talia peccata posse esse diversæ speciei: nam si quis cum dæmone coeat in forma mulieris affectu fornicario, adulterino, vel incestuoso, erit præter peccatum Bestialitatis, & Superstitionis, etiam peccatum Fornicationis, Adulterii, vel Incestus, ratione illius pravi affectus, atque voluntatis, quam habet.

63. CONCL. II. *Sodomia* est peccatum contra naturam, quo ex affectu ad indebitum sexum vir concumbit cum viro, vel femina cum femina. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 11. & alii.

64. Hoc peccatum est gravissimum, atque in cælum clamans,

mans, *Gen.* 19. ob quod Sodoma & Gomorrha, cum finitimis civitatibus, cælesti igne vindice conflagrarunt. Hinc Jure quoque Civili tanti sceleris rei igne concremantur; at Jure Canonico olim Laici excommunicabantur, Clerici vero deponebantur, & in Monasterium detrudebantur. Nunc vero, quod attinet Clericos, juxta Bullam B. Pii V. quæ incipit, *Horrendum illud scelus* (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani, Constit.* 72. *dicti Pont.*) Clerici Sodomitæ ipso jure sunt privati privilegio Clericorum, & dignitate, Officio, & Beneficio Ecclesiastico: quamvis, quia hæc Constitutio est pœnalis, atq; requirens executionem externam, ea primum in conscientia obligat post sententiam Judicis declaratoriam. (c)

65. CONCL. III. Ultima species peccati contra naturam, sive *Indebitus concumbendi modus*, est peccatum contra naturam, per quod vir concumbit cum femina modo indebito, ita ut impediatur generatio. Ita Filliucius *loc. cit. n.* 156. & alii.

66. Dicitur notanter, *ita ut impediatur generatio*: nam alioquin in rigore non erit peccatum contra naturam, cum ei non conveniat definitio *n.* 43. data. Hinc secluso hoc, ac etiam periculo impediendi generationem, præposterus coitus inter conjuges peccatum mortale non est: ordinarie tamen est peccatum veniale, & quidem grave in suo genere, nisi aliqua necessitas excuset, utputa quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio propter pinguedinem aliter fieri non patitur. Et hinc conjuges sic congredientes extra casum necessitatis, graviter reprehendendi sunt ob periculum impediendę generationis. Mastrius *disp.* 11. *Theol. Moral. n.* 135. Filliucius, Bonacina, & alii. Verum occasione prædictorum,

67. Quæritur I. An prædicta quatuor peccata contra naturam distinguantur specie in genere moris? Resp. affirmative, cum Mastrio *loc. cit. n.* 137. *ac seqq.* & communi. Ratio est: quia licet opponantur eidem virtuti Castitatis, tamen ipsi opponuntur secundum diversam specie rectitudinem. Et hinc diversam difformitatem, atque dissonantiam cum recta ratione continet Bestialitas, & Sodomia, quam simplex Pollutio.

68. Nec obstat, quod omnia hæc sint peccata contra naturam. Resp. enim, peccatum contra naturam esse genus respectu dictarum quatuor specierum: alioquin enim, nisi intercederet ejusmodi distinctio specifica in genere moris, sequeretur, quod, si quis semel habuisset Pollutionem, semel commisisset Bestialitatem, & semel Sodomiam, satisfaceret in confessione, dicendo: *Ter peccavi contra naturam*: quod est contra communem sensum Doctorum. Accedit Decretum Alexandri VII. hanc inter alias, ordine 24. Propositionem damnantis: *Mollities, Sodomia, & Bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.*

69. Quæritur II. An plures Luxuriæ species necessario in Confessione explicandæ, quandoque in eodem actu concurrant? Resp. cum Scoto *Quodlib.* 18. *§. de primo*, & Doctoribus communiter, affirmative. Sic enim peccatum carnis a Clerico in Sacris constituto, vel alio habente votum Castitatis, cum consanguinea sua conjugata commissum una cum effusione seminis, præter reatum Adulterii continet malitiam specie distinctam Sacrilegii, atque Incestus, & Peccati contra naturam. Idem contingere potest in desideriis illicitis, & carnalibus: sic quippe voto Castitatis obstrictus, ac seipsum voluntarie polluens cum imaginatione, atque affectu ad personam conjugatam sibi consanguineam, præter malitiam peccati contra naturam, & Sacrilegii, etiam ob pravam illam concupiscentiam internam, desideriumque carnale, contrahit malitiam Incestus, atque Adulterii, necessario in Confessione aperiendam, utpote circumstantiam speciem mutantem: & idem dicendum de similibus.

QUÆSTIO VII.

De impudicitia, hoc est, de osculis, tactibus, aspectibusque impudicis; & an detur levitas materiæ in re venerea?

SUMMARIUM.

70. *Impudicitia est circa oscula, tactus &c. venereos.*
71. *Oscula, tactus, &c. impudici, quale peccatum inter solutos? Præparatoria Stupri, quæ?*
72. *Quid de osculis, & amplexibus causa amicitiæ?*
73. *Vel tactibus ex joco, aut levitate habitis?*
74. *Sive ex causa justa, v. g. medendi, factis? An femina tentatur tale genus medendi admittere?*
75. *Quid de fricatione pudendorum?*
76. *Tactus, & aspectus impudici inter conjuges, an, & quale peccatum?*
77. *Num liceant inter Sponsos de futuro?*
78. *Aut tactus in partibus honestis, causa delectationis sensitivæ?*
79. *Tactus impudici inter personas ejusdem sexus, quale peccatum?*
80. *In tactibus libidinosis explicanda circumstantia personarum complicum.*
81. *Aspectus, verba, & cantus turpes inter solutos, quale peccatum?*
82. *Quid si fiant levitate, curiositate, &c.*
83. *Discrimen inter tactum, & visum.*
84. *Aspectus curiosi, præsertim fixi, quam periculosi?*
85. *Levitas materiæ in re venerea, an detur? I. Sententia*
86. *II. Sententia.*
87. *III. Sententia, merito tenenda ex auctoritate,*
88. *Et ratione.*
89. *Solvuntur rationes primæ,*
90. *Et secundæ sententiæ.*

70. ADvertendum, quod Impudicitia sit circa oscula, tactus, & alios actus circumstantes actum venereum, prout notat D. Thomas 2. 2. *q.* 154. *art.* 1. *ad* 5. De hac loquitur Apostolus *ad Galat* 5. *Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. Quæ dico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Quod ut melius intelligatur, sit

71. CONCL. I. Certum est, quod oscula, tactus & amplexus impudici, id est, habiti causa delectationis venereæ, & sensibilis ex commotione spirituum generationi deservientium consurgentis, inter personas solutas sint peccata mortalia. Ita Sanchez *lib.* 9. *de Matrim. disp.* 46. *n.* 7. & communis aliorum, idque patet ex cit. textu D. Pauli *ad Galat.* 5. cum concordantiis. Ratio est: quia ejusmodi oscula, tactus & amplexus impudici, suapte natura ordinantur ad culpam carnalem, ad eamque proxime disponunt ob vehementem corporis, spirituumque generationi deservientium commotionem, & hoc ipso sunt pollutio aliqua inchoata; ergo. Hinc Glossa *in l. Quod ait. ff. Ad legem Juliam, de Adulteriis*, præparatoria Stupri refert his verbis:

Visus, colloquium, tactus, post oscula, factum.

Concordat Decretum Alexandri VII. inter alias Propositiones etiam hanc, ordinę 40. damnantis: *Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.*

72. Dicitur notanter in Conclusione, *impudici, id est, habiti causa delectationis veneræ*: Nam si oscula, vel amplexus fiant causa amicitiæ secundum morem patriæ, communiter excusantur a peccato: quia oscula, vel tactus de se non sunt intrinsece mali, sed indifferentes: simulque hic fiunt ex honesto fine, nimirum in signum mutuæ benevolentiæ, pacis, & debiti obsequii. Nec obstat, quod inde consurgat quandoque motus inordinatus sensualitatis: dummodo eidem non præbeatur deliberatus assensus, nec habeatur libidinosa complacentia; nam alioquin ejusmodi prava complacentia utique foret peccaminosa.

73. Deinde si tactus, amplexus, vel oscula, solum habentur ex joco, vel quadam animi levitate, aut alia consimili ratione, non vero causa delectationis venereæ, per se loquendo non excedunt culpam venialem. Layman *lib.* 3. *sect.* 4. *n.* 10. citans communem Doctorum. Quamvis recte idem post Sanchez *loc. cit. n.* 11. hinc excipiat tactus valde turpes & impudicos, utputa partium vicinarum verendis vel ipsarum verendarum: nam hi ultimi, si absque necessitate, vel utilitate (quod additur propter dicenda numero sequenti) fiant etiam ex joco, vel levitate inter personas diversi sexus in prædictis partibus inhonestis immediate (secus si obiter tantum supra vestes) non excusantur a peccato mortali, cum ex natura rei similes tactus ad delectationem veneream propinque tendant, eamque valde excitent inter personas diversi sexus, nisi forsan ætas infantilis a gravitate peccati eximat, prout exinde Sanchez, Sporer, & Jacobus Marchantius eximunt a gravi peccato (non item a veniali) ancillas, puellos vestientes, lavantes, eorumque pudenda ex curiositate per breve temporis spatium, secluso consensu, vel

vel complacentia turpi tangentes: nam licet etiam istæ mortaliter peccare possint, si id morose, seu mora longiori faciant ob morale periculum consensus libidinosi: si tamen brevi temporis spatio contingat, non solet similis tactus ex sua natura tendere propinque ad delectationem veneream, eamque valde excitare.

74. Rursus, si tactus etiam inter personas adultas diversi sexus in partibus inhonestis fiat causa medendi, aut alia necessaria, vel justa, secluso alio pravo affectu, nullum est peccatum: cum talis contactus, utpote ex Charitate ordinatus, vel ex alio justo motivo procedens, sit consentaneus rectæ rationi. Notat tamen Lessius *cit. lib. 4. cap. 3. num. 60.* post Navarrum *c. Si cui, nu. 13. de pœnit. dist. 1.* quod mulier, præsertim virgo, non teneatur tale genus medicandi in partibus secretioribus admittere: tum quia mens casta a tali curatione, non minus, quam a morbo abhorret: tum quia nemo tenetur admittere id, cui est conjunctum periculum motus pravi, aut delectationis carnalis.

75. Ex eadem causa necessitatis excusatur tactus, seu fricatio propriorum pudendorum ad sedandum pruritum, in illis partibus quandoque vehementius consurgentem. Imo Layman *cit. sect. 4. n. 13.* post Sanchez, & Petrus Marchantius *in Resolutionibus, ad tomum 3. Tribunalis additis, Casu 3.* post Sancium, & Villalobum existimant, non esse peccati damnandum, qui ejusmodi molestissimum pruritum fricatione sedare conatur, quamvis cum periculo pollutionis dummodo non subsit periculum consensus in istam.

76. Additur insuper in Conclusione, *Inter personas solutas*: In primis enim conveniunt Doctores, conjugibus ejusmodi tactus esse licitos, si ad copulam conjugalem referantur, utpote ad quam licite se excitant. Deinde tactus, oscula, & aspectus ejusmodi inter conjuges, si fiant causa solius voluptatis, sunt quidem culpabiles, sed non mortaliter, etiamsi capiantur ob delectationem absque intentione copulæ conjugalis: quia Matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis. Intellige: dummodo absit periculum pollutionis: nam alioquin juxta Bonacinam *Tom. 1. q. 4. de Matrim. puncto 9. n. 6.* Lessium, Layman, Mastrium, &c. a mortali non excusarentur, nisi adesset alia justa causa similes tactus admittendi, qualis foret juxta Sanchez *lib. 9. disp. 49. num. 37.* Perez *disp. 45.* ac Dianam *par. 6. tract. 6. Resolut. 27.* manifestatio & conservatio mutui amoris, præsertim ex parte reddentis, ubi admissio talium tactuum ex fine simili foret licita, etsi subinde præter intentionem sequatur pollutio; de quo vide fusius Sporer *par. 4. Theol. Sacrament. cap. 2. sect. 3. §. 4 num. 500.*

* Putant tamen aliqui graves DD. inter conjuges etiam hos tactus admitti posse, etsi subinde accidentaliter per eos sequatur pollutio, si adesset aliunde aliqua justa causa tales tactus concedendi, qualis foret juxta Sanchez *lib. 9. disp. 49. num. 37.* Perez *disp. 45.* & Dianam *part. 6. tract. 6. Resolut. 2.* Manifestatio, & conservatio mutui amoris præsertim ex parte reddentis. Vide de hoc fusius Sporer *part. 4. Theolog. Sacrament. cap. 2. sect. 3. §. 4. n. 500.* Cui equidem Doctrinæ subscribo, si ex his tactibus oriatur pollutio tantum *subinde*: tunc enim, si exinde pollutio non oriatur valde frequenter, hic & nunc apud hos conjuges non videtur ex una parte adesse periculum proximum pollutionis; ex altera præfati tactus cohonestantur per contractum præcedentem matrimonii. *

77. Num autem inter Sponsos de futuro liceant tactus, & oscula, alia difficultas est. Et quidem tactus impudicos inter Sponsos non excusari a mortali, passim fatentur Doctores, eo quod hi proxime disponant ad copulam, quæ non est illis licita. Quod si oscula, & amplexus de se non sint impudici, simulque fiant absque fine venereæ delectationis, sed intuitu honesti amoris, benevolentiæ, aut necessitudinis, culpa vacant. Navarrus *cap. 14. Manual. num. 19.* & sequitur ex dictis *n. 72.*

78. Verum loquendo de hujusmodi tactibus, qui post Sponsalia absoluta fiunt causa delectationis sensitivæ in partibus ceteroquin honestis, variant Doctores. Et quidem Navarrus *loc. cit. num. 12.* Layman *num 11.* Cajetanus, Sa, pluresque alii, eos excusant a mortali, dummodo non subsit periculum pollutionis, vel consensus in actum turpem: quia (inquiunt) Sponsalia sunt initium, seu prævia dispositio Matrimonii, & sic hos actus reddunt licitos, si absit periculum pollutionis, vel ulterioris consensus: quamvis ejusmodi periculum, aut ipsos tactus impudicos, præsertim si Sponsi soli absque arbitris conversantur, spectata fragilitate humana raro abesse, ultro fateantur. Oppositum tenent Herinquez, Rebellus, & quidam alii, quorum sententiam tutiorem, & probabiliorem censet Bonacina *loc. cit. num. 6.* & Mastrius *disp. 11. num. 142.* Ratio hujus posterioris sententiæ est: quia hæc delectatio a natura instituta est ut prævia dispositio ad copulam, & consequenter, cum hæc inter Sponsos de futuro illicita sit, idem censendum de illa. Accedunt dicta superius *n. 71.* ac præcipue Decretum Alexandri VII. ibidem citatum.

* Objicies contra hanc ultimam sententiam Patris Reiffenstuel: Delectatio sensitiva non est peccatum grave, sicut delectatio venerea, sed tantum veniale: ergo quamvis inter sponsos de futuro delectatio venerea hausta ex tactu & osculis in partibus ceteroquin honestis alterius sexus adhuc sit peccatum mortale; non tamen erit mortale, si hæc delectatio fuerit solummodo sensibilis. Sic enim etiam quoad potentiam visivam, si femina præcise aspiciatur ex curiositate, quia formosa est, sicque objectum pulchrum, & visu delectabile; talis curiosus aspectus non erit peccatum mortale, quamvis foret tale, si aspectus contingeret ex delectatione venerea. Accedit, quod aspectus alterius sexus in partibus ceteroquin honestis ex levitate animi facti, item similes tactus, & oscula ex joco non excedant culpam levem: cur ergo tales tactus, & oscula sint peccata mortalia, si fiant ex delectatione sensibili absque tamen venerea? Nam si hæc ultima simul accederet, gratis conceditur, & ex damnata Propositione Alexandri VII. Ordine 40. clare colligitur, quod tunc culpa foret mortalis.

Fateor ingenue, fundamenta ista apud me (salvo meliori) faciunt sententiam primam Navarri, Laymani, & aliorum valde probabilem, supposito, quod tactus, vel oscula facta in partibus honestis alterius sexus non sint pressa, & ex magno ardore impressa, nec per longam moram repetita, aut nimium qualificata, nec etiam apud istam, vel illam personam existat periculum proximum subsecuturæ exinde, & admittendæ delectationis venereæ; atque sub hac limitatione ipsa etiam admittit Henno *Tract. in Decalog. disp. 6. qu. 9. art. 1. concl. 2.* Generaliter tamen, & absolute, ac universaliter prolatam illam sententiã practice loquendo non approbarem, sed præplacet sententia Henriquez, ac Mastrii a P. Reiffenstuel adducta tamquã teste Bonacina probabilior: quoniã similis delectatio sensibilis orta in potentia sensitiva tactus, maxime si sit nimis intensa &c. per se ordinarie, & quasi ex natura sua trahit etiam delectationem veneream.

Ut autem totus discursus præcedentis additionis adhuc magis capiatur, & objectio, ex cujus resolutione multi casus practici inferri possunt, ex integro solvatur, prænotandum ex La Croix *Lib. V. de peccatis n. 93.* quod *delectatio venerea* sit illa, quæ sentitur circa partes genitales per commotionem seminis, vel spirituum generationi deservientium, qui spiritus re ipsa sunt subtilis sanguis veluti in aerem attenuatus. *Delectatio sensitiva* est, quæ oritur ex applicatione sensus ad objectum, v.g. loquendo de potentia tactus, si apprehendatur manus tenelli pueri, quatenus caro ejusdẽ adhuc mollis est &c. Hæc delectatio sentitur communiter circa pectus cum aliquo calore, vel quasi cum emotione sanguinis, aut spirituum animalium circa cor: &, si est valde intensa, solet pariter ordinarie propter magnam connexionem potentiæ tactivæ cum concupiscentia carnis causare delectationem veneream. H. N.

Ad objectionem respondetur neg. conseq. primi antecedentis, supposito, quod delectatio illa sensibilis in potentia tactus resultans fuerit valde intensa, seu qualificata, puta, causata per oscula pressa, ardentia, vel longiori tempore repetita, seu qualificata. Ad primam Instantiam de aspectu negatur paritas; quia potentia visiva non tam propinque movet ad delectationem veneream, quam potentia tactus juxta dicenda inferius *Conclusione IV.* Nota etiam, quæ ibi statim subsequenti numero adjunguntur de aspectibus fixis. Ad II. Instantiam de tactibus, seu osculis ex levitate, vel joco factis ex eo patet disparitas; quia ex levitate, aut joco facti, nec sunt tam pressi, nec tam ardentes, aut in longius protracti, uti hic suppono, & consequenter nec movent tam propinque ad veneream delectationem, sicuti si fiant ex intensa delectabilitate sensitiva.

Videantur Gobat in Theolog. Experiment.*Tract.7.n.*330.Sporer *Tract.1.Theol.Moral.c.5.sect.2.n.*19. & La Croix *lib.3.part.1.n.*888.*& seqq.*ac *Lib.5. n.* 93.*& seqq.* ubi pro, & contra exacte hanc difficultatem examinant.*

79. CONCL. II. Tactus impudici seu venerei inter personas ejusdem sexus, sunt graviora peccata mortalia, quam inter personas solutas diversi sexus. Ita Layman *cit.sect.*4. *n.*13. Et ratio est: quia ejusmodi tactus venerei ex natura sua tendunt ad peccatum mollitiei, vel etiam sodomiæ, quod gravius est simplici fornicatione. Dixi notanter: *Tactus venerei*, id est, facti ex motivo lascivo; nam si a personis ejusdem sexus exercerentur tales tactus tantummodo ex levitate animi, vel joco, dum v. g. simul natant, aut balneant, Sanchez *lib.9.disp.*46. *n.* 22.excusat a mortali peccato;quod Silvius apud Sporer censet, admitti posse, si leviter, & quasi per transennam fierent: tunc enim non solent ordinarie excitare propinque ad venerem,alias secus. Denique se ipsum tangere ex sola curiositate, vel levitate, seclusa mala intentione, vel turpi consensu, aut periculo, limites peccati venialis non excederet; cum minor videatur indecentia in corpore proprio, quam alieno, & talis tactus in proprio corpore ordinarie non adeo excitet ad venerem, quam in corpore alieno: Ubi tamen caute utantur hac doctrina illi Juvenes, qui alias peccato mollitiei sunt dediti, ne mentiatur iniquitas sibi.

80. Porro circa hactenus dicta ulterius quoque contra quosdam Neotericos notandum est cum Sanchez *lib. 9. de Matrim disp.* 46. *n.* 17. quod, quando tactus libidinosi juxta dicta sunt peccatum mortale, necessario in Confessione facienda sit circumstantia personæ tum agentis, tum patientis, v. g. an fuerit conjugata, consanguinea, Voto obstricta, &c. Nam hujusmodi tactus sunt ejusdem malitiæ moralis, cujus est actus consummatus copulæ, ad quam suapte natura referuntur. Hoc ipsum ex professo tradit Azorius *part.3.lib.3.cap.25.quæst.5.* allegans communem.

81. CONCL. III. Aspectus,turpiloquium,turpes cantilenæ, ac hujusmodi, si causa delectationis venereæ inter personas solutas fiant, sunt peccata mortalia.Ita Layman *n.*13.cum communi:nam ipsamet delectatio venerea talibus prohibita est; ergo & illud omne, quod sit causa illius venereæ delectationis. Hinc Salvator *Matth.* 5. inquit: *Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.*

82. Dicitur, *si causa delectationis venereæ*: Nam si fiant ex quadam levitate, curiositate, aut ob voluptatem, quæ præcise ex ipsa narratione capitur, vel alium hujusmodi vanum finem, non vero ob delectationem veneream, communiter venialia censentur, per se loquendo, etsi ratione scandali, vel periculi proximi labendi in gravius peccatum, mortalia esse possint. Sanchez *cit.disp.*46.*n.*34.*& seqq.* Lessius *lib.4. de just. & jure, c.* 3.*n.*63. & alii. Quod si talia fiant inter ipsosmet conjuges, patet ex dictis *n.*76. an, & quale sint peccatum.

83 CONCL.IV. Nihilominus datur aliquod discrimen inter tactum & visum, in eo consistens, quod tactus, amplexus & oscula, magis propinque tendant ad concubitum; adeoque delectatio sensibilis inde consurgens frequentius sit venerea & mortalis, atque ad eam Luxuriæ speciem reducatur, in qua esset, si coitus sequeretur, & propterea in Confessione exprimi debeat circumstantia personæ tactæ. E contra visus, sive aspectus mulieris, quin & alloquium illius, propinque non tendit ad concubitum, potestque ex pluribus titulis licite fieri; puta, ob debitam urbanitatem, aut ad se cognoscendum postea, si iterum convenerint, vel interim ad reprehendendam illius vanitatem, vel eam de rebus honestis commonendam. Quinimo si ejusmodi aspectus fiat ob solam curiositatem, tantummodo erit peccatum veniale, nisi serio & deliberate contingat in partibus denudatis omnino obscœnis personæ diversi sexus, ubi a peccato gravi haud eximeretur talis curiosus aspectus, quando fortassis ætas adhuc infantilis non excusat.

84. Fatendum tamen, quod tales aspectus curiosi, præsertim fixi & diuturni, sint valde periculosi,& innumeri ex illis fuerint perducti ad lapsum. Nam exinde naturaliter consurgit commotio spirituum generationi inservientium,& in membris rebellio,& in affectu complacentia;quin & ipsemet diabolus sese immiscere solet,faciendo, ut species visa assidue obversetur phantasiæ, quæ sensim affectum allicit, & naturam commovet. Hinc non immerito *Ecclesiastici* c.31.dicitur: *Nequius oculo quid creatum est?* Et Regius Psaltes precatur *Psalm.* 118. *Averte oculos meos, ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.* Et econtra 2.*Petri* 2. scelerati quidam memorantur, *oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti.* Unde & Daniel Seni illi, castam Susannam deperienti, improperavit: *Species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum. Dan.*13.

* Ceteroquin, quæ diximus de aspectibus fixis, & tactibus impudicis verendorum, intelligenda sunt etiam in ordine ad illas personas, quæ equidem perfectam copulam cum emissione seminis exercere necdum valent ob defectum ætatis debitæ, puta, quia necdum sunt puberes; adhuc tamen jam sufficienter rationis in tantum capaces sunt, ut inter bonum, & malum, honestum,ac inhonestum sufficienter discernere queant, uti vel maxime contingere solet, si tales jam sint pubertatis proximiores, quia similes actus de se tendunt ad pollutionem, & apud tales saltem excitare solent spiritus genitales, seu venereos, atque exinde aliquam veneream causare delectationem; ob quam ipsam rationem etiam similes actus censentur interdicti Eunuchis, quamvis & isti perfectam copulam ob defectum perfecti seminis exercere nequeant,uti recte advertit La Croix *lib.3.p.1.n.*906. *&* 908.

Ex dictis colliges, quid sentiendum sit de praxi illa plurium puberum, vel saltem pubertati proximorum in simul corpore nudo natantium, nam si sint ejusdem sexus, seque ibidem ex curiositate vel levitate in partibus verecundis invicem aspiciant, secluso tamen consensu, vel complacentia impura, non erunt condemnandi peccati mortalis,sed tantum venialis;secus, si forent diversi sexus; tunc enim foret mortale etiam seclusa alia impura complacentia, cui adeoque corruptelæ Parochi loci modo possibili contradicere debent. Sanchez *Lib. 5. Moral. c. 6.n.*12.13.27.*&* 28. & Sporer *part.4.Theolog.Sacrament.cap.*3. *sect.*6.*n.*693.quia, si hæ personæ sunt diversi sexus, tales aspectus, quatenus serio facti ex sensualitate, ex se solent ordinarie vehementer incitare ad venerem; secus, si forent sexus ejusdem. Quinimo in sexu eodem Busenbaum hic excusat a mortali etiam leves tactus subinde inter natandum ex levitate, seu petulantia citra tamen ullum desiderium, vel complacentiam impuram factos: quia & isti, si facti fuerunt obiter inter personas ejusdem sexus, & non frequenter, non solent propinque ex se excitare ad venerem; quamvis ceteroquin circa potentiam tactus ob majorem conjunctionem cum concupiscentia carnis adhuc majus suo modo videatur subesse periculum, quam circa visum. Et certe, si tactus forent pressi,seu replicati &c. proxime ad sodomiam, seu pollutionem disponerent: hincque forent haud dubie gravissime peccaminosi. Unde finaliter Henno in Decalog. *Disp. 6. quæst. 9. art. 3. Concl.2.* subjungit utilissime quoad balneationes sequentia formalia: *Advertendum viris, & feminis se lavantibus, quærenda esse loca ita secreta, ut ad illa personis alterius sexus non pateat accessus propter evidens scandali periculum. Unde non video, quomodo excusari possint a mortali, qui de die in plena civitate, quam v. g. perlabitur certus fluvius, se nudos exhibent coram mulieribus natandi causa. Similes igitur natationes publicas interdicere debent Magistratus, imo expediret, ut numquam adolescentes inter se natarent, nisi coopertis secretioribus. Tot lapsus, tot horribilia non evenirent.* Ita ille.

Quær. I. Quid sentiendum sit de aspectibus, & tactibus animalium? Resp. I. Aspicere ex curiositate, seu animi levitate animalia coeuntia, ex se, & absente periculo proximo impuræ delectationis morosæ, non est peccatum mortale, sed tantum veniale, si non interveniat complacentia, seu consensus venereus. Ita Henno *loc.cit.Concl.I.* & Sporer *part. 4. Theolog Sacrament. c.3. sect.6. nu.*697. Ratio est: quia non solet similis aspectus ex se vehementer incitare ad venerem, sicuti tamen fortiter incitat, sicque graviter peccaminosus foret aspectus deliberatus curiosus copulæ humanæ. Resp. II. Animalia minora, e. g. catellos, catos molliter tractare, demulcere, etiam eorum pudenda contrectare, est solum veniale peccatum, si desuper nulla venerea deliberata habeatur complacentia. Ita Sanchez *lib.9. disp. 46. num.*15. Sporer & Henno *L. L.cit.*Ratio est: quia etiam similis tactus non notabiliter excitare solet ad libi-

libidinem. Quoad animalia vero grandiora, si tactus genitalium curiosus non tantummodo levis, sed morosus, & vehemens foret, Henno *loc.cit.Disp.6.Quæst.9.art.2. Concl.* 3. a peccato mortali non excusat ob longe majus ex se periculum delectationis libidinosæ circa animalia grandiora quoad potentiam tactus.

Quæres II. Quid statuendum sit de choreis inter personas diversi sexus institutis? Respond. I. Si in choreis exhibentur gestus lascivi, tactus parum pudici, motus erga se ad invicem ad impuritatem proclives, eædem ab Urbibus, pagis, & domibus sunt ablegandæ. Ita Communis, & ratio est; quia similes choreæ natæ sunt tum saltantes, tum spectantes ad libidinem provocare, & eo quidem magis, quantum frequentius hisce excessivæ compotationes associantur: de quibus tripudiis S. Carolus Borromæus cum aliis SS. PP. intelligi debet, quando *Tract. adversus choreas* inquit: *Chorea mundana circulus est, cujus centrum diabolus, & cujus circumferentia sunt angeli ejusdem.* Resp. II. Si similia mala absint, choreæ secundum se sunt indifferentes, adeoque licitæ, nisi fiant ex fine pravo, aut alicui specialiter occasionem proximam præbeant graviter cum altero sexu peccandi. Ratio est: quia choreæ ex se ipsis non sunt natæ proxime provocare ad libidinem. Et ita sub his terminis DD. diversarum etiam nationum conveniunt: nam sic sentiunt præter Cajetanum, Sylvestrum, Angelum, Azorium, Busenbaum, & alios, Felix Potestas *Italus* in suo examine *Tom.1.part.2. n.* 390. *& seqq.* Franciscus Henno *Gallus* in *Decalog. disp. 6. q. 9. art.5.* & Sporer *Germanus* in *Theolog. Moral.c.5.sect.2.n.*20. qui ultimus ex Fillincio *Tract.*33.*c.*10.*n.*229. hæc ponit formalia: *Rustici diebus festis non sunt prohibendi a choreis, modo fiant post Missam; tum quia aliter otio vacarent, quod pejus esset: tum quia fiunt pro more regionis, & publice coram aliis, ideoque magna ex parte aufertur libidinis occasio &c.* Hisce Sporer loc.cit. subjungit, ut sequitur: *addo ego, experientia patuisse, post abrogatas illas choreas publicas multo majora mala perpetrata fuisse, quam iis permissis.* Sed & ego adhuc superaddo, invigilandum esse, ne post finitas choreas publicas facile concedatur junioribus rusticis forsan jam bene crapulatis, ut cum puellis amatis domum eant, præsertim soli cum solis, ubi sæpe ignis adhuc sub choreis publicis gliscens in apertum prorumpit incendium. Resp. III. Etsi non sit peccatum accedere choreas de se indifferentes, & a superius enumeratis malis circumstantiis præcisas, nihilominus si in particulari quis experiatur, se sæpius etiam sub his alias in se indifferentibus choreis lapsum esse carnaliter in peccatum grave, vel cogitationibus ac complacentiis impuris, vel verbis, aut operibus, tali in particulari non licebit ordinarie has, ubi ita lapsus fuerat, choreas amplius accedere. Ratio est; quia tali dictæ choreæ forent periculum proximum peccandi; tenemur autem ex communi DD. occasionem proximã peccandi vitare sub gravi.

Notent sibi hoc I. Puellæ, quę non horrent etiam ut larvatæ accedere choreas in privatis locis institutas, in quibus, experientia teste, osculis, vel tactibus solicitatæ jam sæpe naufragium virginitatis suæ fecerunt. Notent sibi II. Idipsum quoque in choreis publicis illæ filiæ, vel ancillæ, quæ tempore nuptiarum procurant a parentibus, vel Heris suis accessum ad easdem, ut ibidem NB. cum procis suis forsan jam ex parte crapulatis, aut vino æstuantibus, & a quibus alias jam se non adeo caste amari sciunt, possint saltare, & inter saltandum, si non externis actibus manifestare, saltem interne, nescio quas, impuras complacentias in corde nutrire. Porro, cum mala superius mentionata sese choreis non raro ingerant, prudentissime agunt Patres, & Matres familias, si filios, ac filias, & ancillas suas modo moraliter possibili cohibeant *primo*, ut saltem choreas privatas, & occultas in domibus, & conventibus sibi non sufficienter perspectis institutas omnino non adeant, præsertim ipsis non præsentibus. *Secundo* ut choreas publicas saltem non nimium frequenter accedant: si enim non in ipso accessu rariori, saltem in frequentiori pericula invenient. *Choreæ, & tripudia* (inquit S. Franciscus Salesius *Introduct. vitæ devotæ part.* 3. *cap.* 33.) *ex se indifferentia sunt, attamen hoc exercitium* NB. *communiter usurpatum valde in partem mali propendet, & proinde periculorum plenum est.* Quare, *cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius*, ait Ecclesiasticus c.9. v. 4. Volui hæc aliquo modo fusiori calamo adjungere; quia in libris rarius; in praxi autem frequentius cernuntur.

85. Quæres: An detur levitas materiæ in re venerea? Resp. In resolutione hujus Quæstionis variare Doctores. Affirmant nonnulli, quos citat Bassæus, *Vers. Peccatum*, 1.*n.*7. pro hac sententia allegans Sanchez, Navarrum, Sancium, Vasquez, Sotum, & quosdam alios. Rationem dant, quia non videtur ratio, cur in aliis materiis communiter possit dari levitas materiæ, & non in proposito. Deinde, quis credat (inquiunt) quod quis non possit ex levi & sensuali curiositate aspicere feminam transeuntem, vel ejus manum aut pedem premere, digitos intorquere, &c. quin ulterius velit progredi?

86. Alii distinguunt inter materiam luxuriæ, & veneream: nam luxuria (ajunt) late patet ad omnem culpam, pertinentem maxime ad sensum tactus: sed res venerea, quam proprie vocamus libidinosam, restringitur ad culpas pertinentes ad generationem. Atque hæc delectatio venerea oritur in, vel circa partes genitales ob commotionem, vel alterationem spirituum generationi servientium. Qua distinctione supposita affert hæc sententia in materia luxuriæ posse dari parvitatem materiæ: ut si fiat tactus levis ex joco, vel curiositate; vel quando matres, aut nutrices magna cum suavitate tangunt, vel osculantur pueros tenellos, &c. Negat vero, dari parvitatem materiæ in re venerea: nam eo ipso, quod venerea est, pariter est inchoatio copulę, aut pollutionis, quę inter solutos semper est peccatum mortale, dummodo sit perfecte voluntaria. Mastrius *disp.* 11.*n.*145. post Tamburinum *lib.7.c.8. §.1.* & quidam alii.

87. Tertia, & ceteris probabilior, simulque communior sententia asserit, quamvis in materia venerea possit dari, & sæpenumero detur, peccatum veniale ratione imperfecti consensus, vel ob defectum plenæ advertentiæ & deliberationis, ut est certum, atque indubitatum; eo quod in hac pugna quotidiana facillime contingat aliqua negligentia in repellendis turpibus motibus, vel etiam imperfecta complacentia, sufficiens ad peccatum veniale: nihilominus ait, in re tam lubrica ex sola parvitate materiæ non dari peccatum veniale. Modo ceteroquin adsit deliberata advertentia, & voluntarium sufficiens ad peccatum mortale constituendum. Ita Sanchez *lib.*5. *in Decalogum, c.*6. *n.*12. ubi priorem sententiam suam revocat, simulque asserit, a Summis Pontificibus Clemente VIII. & Paulo V. hanc posteriorem sententiam esse approbatam. Concordat novissimum Decretum Alexandri VII. *n.*71. jam citatum, in quo damnatur sequens Propositio, ordine 40. *Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quę ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.*

88. Accedit ratio: quia omnis delectatio venerea est inchoatio quædam pollutionis: atqui omnis talis inchoatio, ceteroquin sufficienter deliberata & voluntaria, est peccatum mortale; ergo. Major desumitur ex Galeno *lib.*14. *de usu partium, c.*9. *&* 10. ubi ait, quod delectatio venerea sit, quæ in carne consurgit ex motu humoris serosi, qualis est substantia seminis incalescentis per commotionem spirituum generationi subservientium.

89. Ad rationes contrariæ sententiæ *n.* 85. adductæ, atque ad primam earum dicitur, etiam in materia Blasphemiæ, Perjurii, & quibusdam aliis non dari peccatum veniale ex sola parvitate materiæ: unde non mirum, quod idem dicatur de materia, seu delectatione venerea; ceteroquin plene deliberata, & eo modo voluntaria, prout ad grave peccatum constituendum conformiter dictis requiritur. Ad alteram dicitur, eadem non raro excusari a mortali, eo quod non ob delectationem veneream, sed potius ex joco; levitate, aut alio consimili vano fine fiant: alias foret secus dicendum.

90. Ad secundam sententiam, ejusque fundamenta respondetur eodem modo: nam, quidquid sit de data distinctione inter materiam luxuriæ, & veneream (quæ pro solutione hujus difficultatis minus est necessaria) ad tactus ex se non impudicos, atque ex joco, levitate, vel curiositate factos, jam patet ex dictis. Oscula vero materna, vel Nutricum, inde merito excusantur, quia non ob delectationem veneream (nam hæc plene voluntaria, non vacaret culpa gravi) sed ex materno, castoque amore erga proprias proles, aut ætatem tenellam, innocentemque, proficisci solent: quia igitur oscula,

la, juxta consuetudinem patriae ex motivo amicitiae facta, communiter excusantur a peccato; non mirum, etiam oscula materna, vel Nutricum, ad adblandiendum tenellae aetati exhibita, pariformiter excusanda fore.

DISTINCTIO V.

De septimo Praecepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quid sit Furtum, & quae quantitas ad Furtum mortale sufficiat?

SUMMARIUM,

1. *Septimum praeceptum, quale?*
2. *Furtum, quid?*
3. *Tria ad Furtum concurrunt, quae?*
   Plagium, quid?
   (a) Dist.4.n.39. & seqq.
4. *Furtum non fit, si dominus non est rationabiliter invitus.*
   (b) De hoc infra n.10. & 13.
5. *Furtum, quale peccatum?*
6. *Quae quantitas sufficiat ad Furtum mortale?*
7. *Ea definienda tum ex quantitate rei ablatae, tum ex circumstantiis, &c.*
8. *Taxatio ejus juxta varios status hominum.*
9. *Alius modus taxandi juxta victum unius diei.*
10. *In extrema necessitate licitum est, aliena surripere,*
11. *Nisi detinens sit in pari necessitate.*
12. *Magis debet quis diligere se, quam Proximum; quomodo?*
13. *Objectio notabilis, & an tunc sit licitum furari?*
14. *An idem possit fieri in gravi necessitate?*

1. Septimum Praeceptum Decalogi per modum negationis traditur *Exodi c.* 20. illis verbis: *Non furtum facies*: eoque non tantum prohibetur Furtum, sed etiam quaecumque injusta rei alienae contrectatio, aut damnificatio, quae multiplicibus modis accidere potest. Insuper virtute ejusdem Praecepti praecipitur restitutio rei alienae; quia, sicut praeceptum affirmativum includit virtualiter negativum (prout praeceptum de diligendo Proximo involvit aliud, ne Proximum injuste laedamus) ita econtra praeceptum negativum de non furando includit affirmativum, ut injuste ablatum restituamus; juxta quod post S.Augustinum dicitur *Reg.4.Juris in 6.Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.* Nunc quantum attinet ad Furtũ, sit

2. CONCL. I. *Furtum* est occulta acceptio rei alienae, domino rationabiliter invito. Ita in re communis Theologorum. Concordat textus *L.1.ff.de Furtis*, ibi: *Furtum est contrectatio rei fraudolosa lucri faciendi causa, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, possessionisve.*

3. Tria siquidem ad rationem Furti concurrunt. I. Quod sit contra Justitiam; nam Furtum aufert alienum domino rationabiliter invito. II. Quod aliquis rem ab altero possessam auferat, sive contrectet lucri faciendi causa: nam Furtum proprie est rerum mobilium, non vero immobilium vel incorporalium, quae contrectari, sive ab uno loco in alium moveri nequeunt. Deinde per hoc differt Furtum ab injusta Damnificatione, utpote in qua destruitur res aliena, nihil autem aufertur lucri faciendi causa. Tandem per hoc differt Furtum ab Adulterio, & Homicidio, quae sunt peccata contra personam; item a Plagio, seu crimine Plagiatus (quod committitur ab eo, qui hominem liberum, v. g. uxorem, vel prolem alterius aufert ad vendendum, aut retinendum in mancipium) simulque a Raptu, de quo jam supra. (a) III. Requiritur ad Furtum, ut res aliena occulte auferatur: nam per hoc differt Furtum a Rapina, quae est occupatio rei alienae cum violentia; nimirum dum sciente domino, & vim patiente, aufertur ipso invito suum.

4. Additur notanter in Conclusione, & prima conditione Furti, *domino rationabiliter invito*: Nam qui ab amente, ebrio, vel furioso gladium aufert, ne ille aliquem percutiat, Furtum non committit: etsi enim alter sit invitus, non tamen est invitus rationabiliter. Similiter, qui in extrema necessitate constitutus ab alio aufert quod sibi ad vitae sustentationem est necessarium, furari non dicitur; tum quia non aufert alienum, eo quod in extrema necessitate Jure naturae sint omnia communia: tum quia hac ipsa de causa alter non est rationabiliter invitus: (b)

5. CONCL. II. Furtum ex genere suo est peccatum mortale, licet quandoque parvitas rei Furto ablatae excuset a mortali. Ita communis; idque patet ex *cit. c.20. Exodi, Non furtum facies*. Item ex illo *1.Corinth.6.Neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* Quod autem parvitas materiae excuset a mortali, patet de furante unicum obolum, vel hujusmodi.

6. Quaenam autem quantitas sufficiat ad constituendum peccatum mortale Furti, tot propemodum sunt sententiae, quot capita. Cujus diversitatis ratio est: quia malitia & gravitas Furti provenit ex damno, quod Proximo injuste infertur; non autem omnes patiuntur aequale damnum ex jactura ejusdem quantitatis, ac rei. Siquidem majus censetur damnum ex re ablata tempore annonae, minus tempore abundantiae: majus, si auferatur pauperi; minus, si diviti: majus, si auferatur pecunia in loco, ubi modica reperitur, sicque exigua pecuniae quantitate potest vita sustentari; minus ubi argentum est in abundantia, &c. Hinc sit

7. CONCL. III. Quantitas Furti ad peccatum mortale sufficiens non potest una certa absolute taxari, sed ea prudentum arbitrio definienda est, non solum ex quantitate rei ablatae, sed etiam ex circumstantiis personae per Furtum laesae, temporis, locorum, & hujusmodi. Haec sententia est communior Doctorum, & patet ex proxime dictis: quia, quod respectu unius censetur notabile, respectu alterius non censetur tale, sed potius modicum & parvi momenti. Similiter, quod tempore annonae est quid magnum, tempore ubertatis censetur parvum, &c. Hinc bene considerandae sunt prudenti judicio omnes circumstantiae.

8. Juxta hanc sententiam potest probabiliter dici cum Lessio *lib.2.c.12.n.29.& seqq.* quod respectu omnium, etiam Regis, & hominis praedivitis, unus Aureus (vulgo apud nostrates, unus Ducatus) videatur quid notabile. Deinde respectu mediocriter divitum quatuor Regales (*Regalis*, Italice *Julius*, valet decem circiter Crucigeros, aut tres Paceos nostrates, ut indicat Lugo *disp.16.de just.& jure n.20.* Lessius autem *loc.cit.n.30.* quatuor Regales appellat unum florenum: alii parum plus, vel minus, valere tales monetas aestimant.) Quatuor, inquam, Regales, vel unus florenus respectu mediocriter divitum censetur quid notabile, juxta Petrum Navarrum, & alios. Tertio, respectu Mechanicorum quantitas notabilis censetur duo Regales, vel aliquid ultra. Quarto, respectu Pauperis sufficiet unus Regalis, vel etiam dimidius.

9. Alii vero, atque inter eos Sannig *dist.10.de just.quaest.1.n.7.* & Layman *lib.3.tract.3.part.1.n.3.* probabiliter censent, eam esse notabilem Furti quantitatem, ac peccati mortalis materiam, quae ad victum unius diei sufficit illi homini, cui injuria Furti infertur. Veluti si a Mercatore valde divite fureris duos, vel tres nostrates florenos; a Cive mediocriter divite duodecim, vel quindecim paceos, ab Operario tres, vel quatuor paceos; a Mendico paucos nummos, quibus uno die utcumque se aluisset: nam auferre cuipiam victum unius diei, non immerito quid notabile reputatur. Duo autem, vel tres Ducati, a quocumque tandem auferantur, etiam Rege potentissimo, peccatum mortale constituunt, juxta communem.

* Nec dicas: Duos vel tres ducatos non sufficere pro sustentatione unius diei respectu potentissimi Regis, adeoque conformiter praecedenti Doctrinae neque constituere peccatum grave, si tali Regi auferantur. Respondet enim ad istam objectionem La Croix *Lib.3.part.1.n.997.* negando anteced. si volumus respicere solam personam Regis, atque ordinariam ejusdem mensam, & quidem prudenter oeconomicam ac frugalem: extraordinaria autem convivia, & aulae pompa, atque apparatus armorum huc non spectant, sed solummodo attenditur ad sustentationem diurnam ordinariam. Vide Sabin. Bononiens. *in Luce Morali Tract.31.n.20.*

Quodsi autem ulterius velis libenter scire, cur ergo gravitas furti desumatur potius per ordinem ad sustentationem diurnam, cuilibet statui proportionatam, quam respiciendo ad aliquid aliud? Respond. ex La Croix *Lib.3.Theolog. Moral.p.1.n.995.* hoc ideo fieri: *quia indigere sustentatione diurna* est commune omni homini, adeoque exinde commode peti potest regula communis, ut nimirũ censeatur universaliter grave & prudenter sensibile detrimentũ, si quis per integrum diem hac sua sustentatione privatur, dum huic de Bonis externis tamquam mediis ad hunc finem (nimirum ad vitae sustentationem, praecipue ordinatis tantũ aufertur, quantũ alias sufficeret pro una diurna susten-

sustentatione; hoc enim ab omnibus fere hominibus prudentibus reputatur per se notabile damnum, uti recte advertit noster Sabinus Bononiens. *in sua Luce Moral. part.1. tract.31. nu.22.*

Porro, quando quoad gravitatem furti dignoscendam ab Auctoribus recurritur ad sustentationem diurnam, duo præcipue notanda sunt. *In primis*, quod per sustentationem hic intelligantur necessaria ad honeste vivendum, & quidem secundum communem & mediocrem modum, quam servant homines similis conditionis, uti superius suo modo insinuatum jam fuit. *Secundo*, quod allegata mensura dignoscendi gravitatem furti tantummodo fiat in ordine ad personas extraneas, & quidem in eo casu, quo similis quantitas simul, & semel aufertur: nam si eadem summa furriperetur occulte a domesticis, vel quidem ab extraneis, sed per furta minuta, tunc in utroque casu requiritur major quantitas ad constituendum peccatum grave, cum ordinarie utrobique homines non sint tam cito graviter inviti, ut dicetur inferius quæstione sequenti.

Interea tamen ex Lessio *lib.2.c.12.n.15.* hoc sibi adhuc bene notent Confessarii, ut pœnitentibus illis, qui commode vel ipsis Dominis, vel alias pauperibus restituere possunt, ordinarie inculcent onus illud restitutionis, quamvis, furta eorum necdum constituissent summam gravem, præsertim si res simul & semel, vel etiam per furta minuta ablata suo modo proximius accedat ad aliquam summam notabilem: nam tunc non tam facile, sicuti in rebus levissimi momenti, præsumi prudenter potest condonatio Domini, adeoque saltem sub culpa levi adstringuntur ad restitutionem, & præterea non restituentes exponuntur periculo, ne pauca etiam adhuc ex se levia furta superaddentes, exinde compleant summam gravem, faciendo computationem ac moralem unionem cum præcedentibus: Item alias homines per hujusmodi furtula fiunt ad furta majora proniores.

Quæres I. An circa materiam gravem vel levem furti eodem modo discurrendum sit, sive res sacræ, sive profanæ auferantur? Ad hoc dubium ex Baldellio La Croix *lib.3. part.1. n.* 1003. respondet: Si materia furti sacrilegi sit res, quæ pretio temporali solet æstimari (uti sunt Patena, Calix, Casula &c.) gravitas vel levitas furti sacrilegi eo modo, quo in aliis profanis, determinari debet, attento valore secundum communem æstimationem. Quodsi vero res aliqua adæquate sit sacra, v. g. Reliquiæ, existimant nonnulli, non dari parvitatem materiæ, sed semper peccari mortaliter, quantumcumq; parum abstrahatur, quia Clemens VIII. Paulus V. & Urbanus VIII. excommunicant ipso facto illos, qui absque consensu eorum, qui præsunt Ecclesiis in districtu Romano, extrahunt minimas, & quidquid potest habere umbram aut prætextum alicujus Reliquiæ. Recte tamen notant Sanchez, Bonac. Castropalao & alii cum Diana *part.5. Tr.5. R.35.* pro locis extra districtum Romanum dari parvitatem materiæ, & considerandam esse dignitatem, aut raritatem Reliquiarum: ideoque fore mortale, si quis minimam particulam Sacræ Crucis furaretur: econtra fore veniale, si quis a corpore alicujus sancti auferret aliquid pulveris, capillum, aut simile quid, quod neque deformat ipsas Reliquias, neque earum æstimationem diminuit. Hucusque ex Baldellio La Croix *loc. cit.* *

10. Quæres: Utrum in extrema, vel etiam gravi necessitate, licitum sit aliena occulte sibi surripere? Resp. I. In extrema necessitate id licitum est pro vitæ suæ conservatione, nisi & ipse detinens sit in pari necessitate. Ita Scotus 4. *dist.15. q.2. ad 5.* & alii. Siquidem in articulo extremæ necessitatis omnia sunt communia: non quidem hoc ita intelligendo, quasi per extremam necessitatem statim transferatur dominium omnium rerum in habentem eam; sed quia quoad jus utendi in ordine ad conservationem vitæ, omnia tunc sunt communia. Hinc *c. Exiit, §. Nec quidquam, de Verb. signif. in 6.* dicitur: *Nec jure poli in extremæ necessitatis articulo ad providendum sustentationi naturæ via omnibus extrema necessitate detentis concessa præcluditur; cum ab omni lege extrema necessitas sit exempta.*

11. Additur notanter, *nisi & ipse detinens sit in pari necessitate*: Tunc enim hoc non liceret, prout bene notat Doctor Subtilis *loc. cit.* Ratio est: quia tunc duplici jure res illa detinenti debetur. Primo, propter æqualem extremam necessitatem: Secundo propter dominium, possessionemque rei, a qua numquam cecidit.

12. Neque hisce obstat, quod quis magis debeat diligere se, quam Proximum. Resp. enim, id intelligendum esse de dilectione ordinata; talis autem non foret, si quis magis vellet conservationem injustam vitæ suæ, quam conservationem justam vitæ Proximi. Unde non obstante dilectione sui ipsius, magis debet latro sustinere suspendium, quam occidere suspendentem, ut evadat.

13. Urgebis autem contra principalem responsionem. Innocentius XI. in Decreto 1679. die 2. Martii emanato, inter alias Propositiones damnavit etiam hanc, ordine 36. *Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*; ergo data responsio non videtur posse subsistere. Resp. negando consequentiam: nam, ut habetur in Præfatione dicti Decreti, Propositiones illæ, *Sicut jacent*, sunt damnatæ. Unde merito cavenda erit ista: *Permissum est, furari in gravi necessitate.* Deinde allata nostra responsio solum dicit, tunc licitum esse, rem alterius surripere pro vitæ suæ conservatione; non autem asserit, permissum esse furari in extrema necessitate: nam hac stante, nequit dominus esse rationabiliter invitus, cum jure poli omnia sint communia pro necessario usu ad vitam conservandam. Et quia Furtum est occulta acceptatio rei domino rationabiliter invito, proprie loquendo implicat in terminis, Furtum committi, & dominum non esse rationabiliter invitum; aut, si hic sit rationabiliter invitus, ejusmodi Furtum esse licitum.

14. Resp. II. In gravi dumtaxat necessitate non est licitum furari, neque surripere rem Proximi. Ita conformiter Doctori Subtili *loc. cit.* Mastrius *disp.9. Theol. Mor. n.21.* appellans hanc sententiam communiorem & veriorem, quamvis nonnulli apud Lugonem *disp. 16. de just. & jure, n.* 153. oppositam sententiam probabilem censuerint. Desumitur hoc in primis ex allegato Decreto Innocentii VI. Accedit ratio: tum quia sola extrema necessitas facit, ut omnia sint communia, non vero gravis: tum quia per oppositam sententiam datur ansa non solum pauperibus, verum & aliis in gravi necessitate constitutis, passim occulte alienum surripiendi, imo verius furandi, ut sic evadere possint publicam ignominiam, status sui amissionem, vitæ abbreviationem, &c. Unde plurimum Respublica perturbaretur, eo quod tales necessitates crebrius occurrere soleant.

QUÆSTIO II.
De minutis, ac Domesticorum Furtis.
SUMMARIUM.

15. *Modicum furans animo furandi plura si posset, peccat mortaliter.*
16. *An teneatur ad restitutionem?*
17. *Quomodo peccet, qui per Furta minuta intendit ditescere?*
18. *Declaratur amplius.*
19. *Solvitur notabilis instantia.*
20. *Furantes minuta tenentur restituere, quomodo?*
21. *Ad Furtum mortale in minutis, requiritur major quantitas; & qualis?*
22. *Per furta domestica potest graviter delinqui.*
23. *An ex iis nascatur actio Furti?*
24. *Quid quoad Furta famulorum, aut mercenariorum?*
25. *Ad grave Furtum Domesticorum requiritur major quantitas;*
26. *Quid de Furto filii familias?*
27. *Præsertim operantis in obsequium patris?*
28. *Uxor surripiendo potest graviter peccare?*
29. *Quæ quantitas ad hoc requiratur?*
30. *Quid si absumat in bonum familiæ?*
31. *Aut maritus non sit invitus &c.*
32. *Quid de Bonis parapher nalibus uxoris?*
(a Tract.7. Dist.4. q.2. n.17.
33. *Uxor potest facere donationes, ac eleemosynas, quas?*
34. *Item impensas necessarias pro sustentatione familiæ,*
35. *Aut aversione gravis damni.*
36. *Quid si maritus sit dissipator Bonorum communium?*
37. *Ad Furtum grave famulorum major requiritur quantitas.*
38. *Hæc unde colligenda?*
39. *Propositio damnata, & ratio damnationis ejus.*
40. *Quid in casu manifestæ injustitiæ?*

15. CONCL. I. Si quis modicum quid auferat, animo tamen & voluntate plura auferendi, si posset, certum est, quod peccet mortaliter. Ratio est clara: quia talis

lis habet pravam voluntatem, & affectum furandi quantitatem notabilem, si posset: atqui sola voluntas prava jam sufficit apud Deum pro peccato gravi; ergo. Unde notat Layman *loc. cit. n.* 3. si pœnitens confiteatur, modicum quid sese furatum, eum quandoque a Confessario esse examinandum, an non habuerit animum plura surripiendi, si adfuisset occasio.

16. Ceterum talis fur, non obstante pravo affectu interiori quantitatem notabilem furandi, si posset, non incurret sententiam excommunicationis alicubi latam in eos, qui rem notabilem furantur: neque tenebitur sub mortali (bene tamen sub veniali, si possit) ad illius modici restitutionem.

17. CONCL. II. Qui per furta minuta intendit ditescere, & conquirere notabilem pecuniæ quantitatem, peccat mortaliter illa prava intentione, & quovis externo Furto minuto ex vi illius intentionis deliberate procedente. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia talis intendit accipere rem alienam magni momenti, invito Domino; simulque singula externa Furta procedunt ex intentione mortifera furandi sensim quantitatem notabilem. Unde de similibus dicitur *Proverb. 11. Statera dolosa abominabilis est apud Deum.* Et *Deuter. 25. Non habebis in sacculo diversa pondera, majus & minus &c. Abominatur enim Deus eum, qui facit hoc.*

18. Notat tamen Lessius *cit. cap. 12. num. 48.* in singulis hujusmodi Furtis minutis non committi novum peccatum mortale, sed continuari jam cœptum: omnes enim istæ acceptiones, & detentiones acceptorum, censentur una continua executio illius pravæ intentionis.

19. Nec obstat dictis in Conclusione, quod talis a pluribus successive minuta surripiens, nemini faciat, neque facere intendat notabilem injuriam; ac proinde non videatur peccare mortaliter. Resp. enim: etsi nemo in particulari sentiat grave detrimentum, tamen respectu Communitatis hoc est magnum incommodum, & valde repugnans societati humanæ; atque in omni Republica bene instituta adeo exosum, ut gravibus pœnis passim puniri soleat: sicque tamquam res admodum noxia societati humanæ, merito sub peccato mortali prohibita censetur.

20. Ex his infertur, quod sic furantes minuta, utputa fraudantes pondera, mensuras &c. teneantur ad restitutionem iis, a quibus acceperunt, quantum possunt: v. g. in simili occasione Furta minuta commissa dominis minutim supplendo; aut, si ii ignorentur, vel amplius conveniri non possint, talia pauperibus erogando, prout in simili dicitur *c. Cum tu, de Usuris.* Et merito Innocentius XI. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 38. damnavit: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per parva furta, quamtumcumque sit magna summa totalis.*

* Ast ponamus, quod quis per plures res minutas sive uni, sive pluribus ablatas non voluerit ditescere, sed etiam furta minuta tantū ex occasione successive commiserit, non intendendo notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere, constituentne similia plura furta peccatum mortale, si tandem perveniatur ad summam gravem &c. Item obligaturne talis sub mortali ad restitutionem? Resp. I. Quando talis auferens advertit, ac se reflectit, hanc materiam ex se levem concrescere cum præcedentibus ablatis in summā aliquam gravem, tunc deliberate ac reflexe pro eo tempore, quo actualiter sic concrescit, auferens, peccat mortaliter, & sub mortali tenetur ad restitutionem, quamvis dicta materia ex se foret levis. Ita cum communi contra nonnullos Sporer, *Tract. 5. in Decalog. c. 5. n. 37.* Ratio a La Croix *l. 3. part. 1. n. 1005.* recte assignatur ista; quia voluntas intendens retinere priores materias, & adjiciens hanc, habet pro objecto totam illam materiam moraliter inter se unitam, quæ gravis est, & graviter damnificat. Excipe tamen, nisi simul pro tunc quis habeat efficacem voluntatem ex præcedentibus furtis minutis restituendi saltem tantum, ut non amplius conficiatur exinde, & cum materia præsenti moraliter una summa gravis; tunc enim ablatio non foret peccatum grave.

Respond. II. Si auferens plures res leves per plura furta minuta, nec habuit intentionem ditescendi, nec ullam fecit in auferendo reflexionem, quod concrescant furta hæc minuta antecedentia & subsequentia ex parte objecti seu materiæ ablatæ in summam notabilem, seu damnum grave tertii, vel alicujus communitatis; tunc equidem talis auferendo non peccavit mortaliter, obligatur tamen nihilominus ad restitutionem, saltem si res illa coalescens in summam notabilem apud ipsum adhuc existat in specie, vel in æquivalenti, id est, si exinde factus fuerit ditior. Ita sub his terminis teste Sporer *Tract. 5. in Decalog. c. 5. sect. 2. §. 3. n. 40.* Communis ac certa Doctorum, & patet ex propositione damnata superius *n. 20.* allegata. Nec dicas: ex delictis venialibus (qualia solummodo intervenirent in præsenti) alias juxta multos Doctores non oriri obligationem sub gravi ad restitutionem. Respondeo enim in præsenti hanc obligationem restituendi sub gravi oriri non tam ratione delicti in ipsa injusta acceptione seu ablatione commissi, quam ratione rei acceptæ, seu rei alienæ detentæ in quantitate notabili: tenemur enim rem alienam notabilem apud nos existentem sub gravi, quando recognoscimus alienam, restituere, quamvis eamdem ab initio recepissemus absque interventione ullius peccati etiam venialis; credentes bona fide, & ex ignorantia invincibili, rem istā esse nostram, dummodo res ista apud nos adhuc existat in specie, vel in æquivalenti, e. g. putavi hanc catenam auream hæreditate acquisitam esse meam; postea autem experior, eam fuisse furto ablatam, teneor in hoc casu restituere, etsi accipiendo nullum prorsus peccatum commiserim. Quod si vero ponas in casu, quod præcedentes res leves, per furta minuta absque aliqua reflexione ad concrescentiam exinde summæ gravis ablatæ, omnino sint jam consumptæ, ita ut neque ex his surripiens factus fuerit ditior, in simili emergentia non desunt Auctores, qui ex allegato superius fundamento commoti cum Oviedo, Diana &c. contra alios negant adesse obligationem sub gravi restituendi taliter ablata. De quo vide fusius La Croix *lib. 3. part. 2. num. 245. ac seqq.* ubi aliquot Auctores, & rationes pro & contra adducit, & demum concludit, quod, etsi ex tali peccato veniali ob semideliberationem actus non oriatur obligatio gravis; bene tamen ea oriri valeat, si tale peccatum veniale fuerit deliberatum, & ex ejus multiplicatione concrescat materia gravis. *

21. CONCL. III. Non eadem quantitas, quæ simul accepta sufficeret ad Furtum grave, sufficit ad hoc, quando per plura fortuita Furta minuta ad eam pervenitur, sed requiritur major quantitas. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia domini non ita facile sunt inviti in his Furtis interpolatis, & fortuitis; taliaque minus ægre ferre solent, quam si eadem quantitas simul ac semel auferatur. Unde Lessius *loc. cit. n. 46.* inquit: Si mortifere peccat, & ad restitutionem is tenetur, qui ab eodem homine aufert decem simul, requirentur quindecim, vel sedecim, aut etiam viginti, ut quis sub mortali teneatur restituere ablatum per Furta minuta fortuita, præsertim si longis intervallis facta sint.

* Similiter Lessius cum Sanchez, Rebello & aliis subjungit ex eodem fundamento, eo majorem requiri quantitatem ad constituendum peccatum grave in genere furti, quo plures numero fuerint illi, qui per furta minuta erant damnificati: nam damnum divisum in plures, censetur minus sensibile. Hincque Molina & Diana in simili casu requirunt saltem duplum: Sanchz & Cardenas putant, si auferatur a pluribus, qui unam communitatem constituunt, unum aureum sufficere ad peccatum mortale: ac judicio Patris La Croix *l. 3. part. 1. n. 1012.* poterit quandoque extendi ulterius, si communitas sit magna & dives; puta sub qua multi Mercatores & opulenti cives continentur; ultra duos tamen ducatos non vult extensionem admittere loquendo de extraneis.

Tandem pro complemento primæ partis hujus quæstionis de furtis minutis extraneorum adhuc indagabis, quid ergo practice sentiendum sit de illis Sartoribus, Sutoribus, Textoribus ac similibus opificibus, qui pluribus successive per furta minuta surripiunt fragmenta seu reliquias materiæ datæ? Respondeo cum Lugone *de J. & J. disp. 16. sect. 4. §. 2.* Diana *part. 2. tr. 6. Resolut. 16.* ac Sporer *Tr. 5. in Decalog. sect. 2. §. 4. n. 68.* Si similia fragmenta sint suo modo majora, vel alias in pretio alicujus momenti, quæ a Dominis curantur, & concrescant in materiam gravem, peccari mortaliter eo modo, quo discurrebatur antea de rebus minutis uni, vel pluribus ablatis. Secus ordinarie dicendum, si talia fragmenta sint levis momenti; cum similia a dominis ordinarie non multum curentur, vel omnino pro derelictis habeantur, adeoque non censeantur ad in-

invicem concrescere in unam materiã gravem: quod maxime verũ est, si similia levia fragmenta absque aliquo lucro speciali exinde quæsito iterũ aliis, specialiter pauperibus, applicentur.*

22. Quæres nunc quoad alteram partem Quæstionis, quid sentiendum sit de Furtis Domesticorum, id est, uxoris, filiorum, famulorum, &c. Resp. I. Certum est, eos posse peccare mortaliter peccato gravis Furti, si rationabiliter, & graviter invito patrefamilias, notabile aliquid surripiant. Patet hoc ex illo generali Præcepto Decalogi: *Non furtum facies.*

23. Solum hic notandum est, etsi tales in Foro conscientiæ vere sint fures, adhuc tamen contra eos in Foro externo non dari propriam Actionem furti pœnalem, & famosam. Et quidem inter conjuges vere posse dari Furtum, adeo ut ejusmodi res tamquam furtiva usucapi non possit, quamvis ob honorẽ Matrimonii cesset inter eos *Actio furti*, nec vocetur *Furtum*, sed meliori nomine *Amotio*, & inde sequens *Actio rerum amotarum*, clare habetur *L. 1. & seqq. ff. de Actione rerum amotarum.* Similiter si filius, vel servus, surripiat patri vel domino, Furtum committi, & rem effici furtivam, non autem inde nasci Actionem furti, textus est §. *Hi qui, Instit. de Actionibus, quæ ex delicto, &c.* Cum non magis cum his, quos in potestate habemus, quã nobiscum ipsi agere possimus.

24. Tandem, quod alia Furta domestica, videlicet commissa a famulis, aut mercenariis nobiscum degentibus, si leviora fuerint, publice vindicanda non sint, ac proinde non pariant Actionem furti, patet ex *l. Respiciendum, ff. de Pœnis.* Unde si per talia Furta læsis, postmodum fiat debita satisfactio mediante restitutione ablatorum, cessat in Foro externo omnis Actio pœnalis & famosa. Quod si hoc non fiat, ac proinde paterfamilias a domesticis, vel eorum familiaribus, nequeat rem ablatam recuperare; tunc is etiam Judicis auxilium implorare poterit, quo hi ad restitutionem compellantur. Quinimo si eorum Furta sint immodica, vel nimis multiplicata, etiam pœna corporali puniri solent; prout post Julium Clarum *l. 5. Sentent. §. Furtum, n. 22.* notat Layman *cit. c. 1. n. 4.*

25. Resp. II. Certum videtur, ad furtum grave Domesticorum non sufficere eamdem quantitatem, quæ ad grave furtum hominis externi sufficeret. Ita Lugo *disp. 16. de just. & jure, sect. 4. n. 63.* & alii communiter. Ratio est: quia respectu Domesticorum non ita facile invitus est paterfamilias, sicut adversus extraneos, ut patet ex communi sensu hominum.

26. Et quidem de filiisfamilias loquendo, parentes non raro magis sunt inviti quoad modum, quam quoad substantiam. Et fortasse (ut inquit Lugo *loc. cit. n. 76.*) displicet usus ipse in tali, vel tali materia; non tamen volunt semper graviter obligare filium ad culpam lethalem in ea acceptione, & multo minus ad restitutionem, postquam pecunia consumpta est.

* Præsertim non oportet ordinarie loquendo facere multos scrupulos circa esculenta, & poculenta, si filiifamilias ipsimet absumpserint: secus si in magna respective quantitate aliis vendiderint, & pecunias exinde comparatas ad malos usus luride applicarint, vel si similia in notabili quantitate aliis minus indigentibus & luridis hominibus donarint, forsan ut per eosdem occasiones acquirant, impura, aliave illicita desideria sua executioni mandandi.

Item quamvis AA. moderni communiter admittant nobiscum, quod furari tres ducatos respectu extranei sit grave peccatum, etsi auferantur prædiviti alicui Regi, nihilominus quoad domesticos, & filiosfamilias, Navarrus, Lessius, Filliucius & alii apud Sporer & La Croix hic volunt, Filium non esse condemnandum peccati mortalis, si duos vel tres aureos auferat a Patre valde divite: quod etiã non improbat Cardinalis de Lugo.

27. Adde ex eodem Lugone *n. 77.* & aliis, quando filius in commodum & obsequium patris ultra suum debitum operatur, & lucratur, posse in mercedem sui laboris & obsequii (nisi aliunde præstetur) aliquid accipere. Sed ne laxentur habenæ filiis ad Furta domestica, illud bene notandum est, quod dicitur *Proverb. 28. Qui subtrahit aliquid a patre suo, vel a matre, & dicit: hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.*

28. Uxorem quod attinet, ea quidem graviter peccat, & etiam mortaliter, si Summam notabilem ex bonis mariti, vel quorum administratio ad ipsum pertinet, utpote, qui ex ipsis tenetur providere familiæ, ipso rationabiliter invito accipiat. In hisce tamen casibus multa sunt observanda.

29. I. In hujusmodi Furtis major ad peccatum mortale requiritur quantitas, quam in aliis: hæc autem quantitas judicio prudentis, spectato statu, opibus & ceteris dijudicanda est, num sit notabilis, & excedens notabiliter consuetudinem aliarum mulierum suæ conditionis, nec ne.

30. II. Si uxor absumat in bonum familiæ, in quod maritus ipse erat absumpturus, ipsa non obligatur ad quidquam restituendum; prout inter alios notat Gobat *tract. 5. Quinarii, cap. 22. n. 28.* Ratio est: quia nullo damno reali, & æstimabili, afficit hoc modo maritum; esto affecerit eum injuria, usurpando sibi ipsius officium, atque administrationem bonorum communium.

31. III. Si maritus ipse aut omnino invitus non sit, sed rogatus facile concederet, aut si irrationabiliter solum invitus, non peccat uxor aliquid ex ejusdem bonis surripiendo. Ratio est clara: quia aut maritus invitus non est, aut certe non rationabiliter invitus, uti supponitur; ergo uxor jam hoc ipso non committit Furtum in tali casu, prout liquet ex ipsa definitione Furti, de qua *n. 2. & seqq.*

32. IV. Potest insuper uxor libere donare ex bonis suis paraphernis, spectato Jure communi Cæsareo, ac nisi aliter inter virum & ipsam fuerit conventum. *leg. Hac lege, Cod. de Pactis conventis.* Verum de hoc jam alibi. (c)

33. V. Potest etiam uxor ex bonis communibus facere donationes, & eleemosynas secundum consuetudinem aliarum mulierum suæ conditionis. Quod si vir vetet, videtur vetare excessum; alioquin foret irrationabiliter contrarius, seu invitus; siquidem uxor non est mancipium viri, sed socia, habens etiam quamdam auctoritatem administrationis, etsi viro subjectam, ne quid inordinate fiat; unde nequit ei maritus omnes donationes, etiam moderatas, & rationabiles prohibere.

* Diana, Tamburinus & Banez loquentes de expensis, quas uxor facit in eleemosynas, & alias honestas donationes, ajunt, uxorem non esse condemnandam gravis peccati si taliter expendat singulis annis partem vigesimam lucri annui, seu annuorum redituum, quam regulam observari posse, inquit Sporer *tract. 5. in Decalog. c. 5. sect. 2. n. 52.* Ubi tamen sapienter subjungit; eamdem regulam habere locum solummodo tunc, quando redditus annui non sunt nimii: nam alias uxor Principis v. g. posset singulis annis citra mortale peccatum auferre marito decem millia ducatorum, si redditus annui Principis forent ducenta millia, utpote cum decem millia ducatorum forent vigesima pars talis summæ: atqui hoc videtur contra communem persuasionem, idque nec ditissimorum consuetudo probat: ergo. *

34. VI. Insuper potest uxor in suas, liberorum, totiusque familiæ necessitates, atque adeo in victum, vestitum, medicinas, accipere, & convertere tantum, quantum teneretur maritus, posito, quod hic præ avaritia, vel ignorantia non subministret talia necessaria.

* Sic si Pater filio ad bellum vel ad studia misso non suppeditaret necessaria secundum statum, posset eadem occulte ex bonis mariti seu ex communibus, si adsint, mittere mater, uti tenet Lugo *de J. & J. disp. 16. n. 68.* modo matrum nimius erga filios & excæcatus amor non sæpius suggerat necessitatem, ubi nulla est a parte rei. Item adverte, quod hęc doctrina, concedens matribus licentiam occulte quidpiam mittendi filiis pro conservando statu, intelligenda sit circa proles ex hoc ipso patre genitos. Etenim si uxor ista haberet proles ex precedenti Matrimonio, deberet potius hisce, quando aliunde provisæ non sunt, succurrere ex propriis, si qua habet; licet ceteroquin Auctores nec similem uxorem mortalis peccati condemnent, si prolibus ex pręcedenti Matrimonio, vel etiam parentibus suis aut fratribus ac sororibus, considerato statu suo vere pauperibus, applicaret eas eleemosynas & donationes, quas alias, conformiter dictis præcedentibus, facere posset. Ast ne quid nimis; alias forsan mentietur iniquitas sibi.

35. VII. Potest ulterius uxor eas alienationes facere, quas necessarias rationabiliter judicat ad avertendum a marito grave damnum, sive temporale, v. g. morbum, mortem, carcerem, si præ avaritia vel ignorantia id negligat maritus (sicuti fecisse Abigail, ad perpetuam ejus laudem legitur *1. Reg. 25.*)

sive

sive spirituale, largiendo eleemosynas, ne Deus ipsum ob flagitia puniat, sed misericorditer convertat. Sic enim utilissime gerit uxor negotium mariti, cujus damnum etiam redundaret in ipsammet uxorem; ac proinde is nequit rationabiliter esse invitus.

36. Addit Lessius *l.2.c.12.n.87.* & Layman *l.3.tract.4.c.13. n. 7.* Quando maritus est dissipator bonorum communium patrimonii in potationes, largas donationes, vel mulieres, non prohiberi uxorem, si ita opus esse videatur, occulta compensatione uti (eo quod vir tali modo faciat injuriam uxori) aliquid de bonis mariti subtrahendo: dummodo caveat, ne soluto matrimonio, propter ignorantiam factæ occultę compensationis, restitutio dotis ipsi denuo fiat.

37. Quantum attinet ad famulos, & famulas, certum quoque est, plus requiri in iis ad Furtum grave, quam in extraneis. Ratio est: quia domini sciunt, attenta fragilitate humana non posse, moraliter loquendo, ita ab iis administrari res domesticas sibi commissas, quin aliquid, præsertim in esculentis, & poculentis, adhæreat manibus contrectantibus: sicut, qui conducit operarios in vineam, supponit pro certo, uvas ab ipsis comedendas usque ad libitum & saturitatem, nec posse bovi trituranti os alligari.

38. Porro, quænam quantitas sufficiat ad peccatum mortale in famulis, & ancillis, a multis pendet circumstantiis, ac præsertim a liberalitate & tenacitate dominorum; quorum aliqui liberaliores sunt, nec volunt erga famulos juris rigorem exercere, sed humana & communi fidelitate contenti esse, dummodo ceteroquin sua munia exacte præstent.

39. Ne autem hujusmodi famulis laxentur habenæ ad Furta domestica, Innoc. XI. hanc inter alias, ordine 37. Propositionem damnavit: *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere, ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario suo.* Et merito dicta Propositio, *sicut jacet, ut minimum tamquam scandalosa, & in praxi perniciosa,* damnata fuit, quia erat inductiva famulorum ad plurima Furta: eo præsertim, quod judicium de insufficientia salarii relinquebat ipsis famulis, qui stante quocumque dubio, ob naturalem erga seipsos affectum, facile pro se judicarent; cum tamen nemo possit esse judex in propria causa. Accedit, quod iniquum sit, patremfamilias, qui est in possessione suorum bonorum, superveniente dubio de sufficientia salarii, per occultam surreptionem a dicta suorum bonorum possessione deturbare, contra illud vulgatum: *In pari causa melior est conditio possidentis, arg. c. In pari. de Reg. Juris in 6.*

40. Quod si vero luce meridiana clarius sit, herum committere injustitiam, vel minuendo salarium ex justitia debitum, vel non solvendo mercedem pacto promissam, tunc dictę propositionis damnatio locum non habet: & poterit famulus in judicio petere æqualitatem mercedis sibi debitæ; aut, si ex aliqua causa id obtinere nequeat, extrajudicialiter sibi occulte compensare. Jo: Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem 37. Innocentii XI. n. 38. & seq.*

* Ceterum pro praxi eorum, quæ præcedentibus duabus quęstionibus diximus; ponamus, quempiam accedere Confessionale, qui se accusat, quod furatus fuerit: ex tunc præ primis Confessarius, nisi pœnitens ipsemet specificaverit, quærat de quantitate rei ablatæ, quam si respectu cujuslibet status absolute gravem deprehenderit, petat numerum, quoties distinctis ac interruptis vicibus, materiam gravem abstulerit, eumque obliget ad restitutionem, nisi aliqua adsit ex causis excusantibus infra enarrandis. Quando vero materia ablata est talis, quæ non respectu cujuslibet illico censetur mortalis, tunc Confessarius, ut gravitatem aut levitatem furti, nec non obligationem gravem vel levem restituendi recte dignoscere queat, prudenter respiciat ad sequentes circumstantias. I. Advertat, *quisnam* sit auferens, num domesticus vel extraneus: Quod si domesticus, num Filius aut uxor vel potius famulus illius, cui res aufertur? II. Attendat, *cuinam* res illa sit ablata, num uni vel pluribus, an diviti vel pauperi, num mercatori aut civi communi, vel rustico aut operario &c. III. *Quomodo* fuerit ablata, an simul & semel, vel successive per furta minuta? Quod si per plura furta minuta, num habuerit animum exinde ditescendi, vel saltē se reflexerit, quod exinde deveniatur ad summam gravem vel non? &c. & commodas resolutiones desumet ex jam dictis. Sic enim, si *filius familias* suo *Parenti* valde *diviti* aliquid abstulit *successive per furta minuta*, jam confluunt simul tres causæ, singulæ diminuentes gravitatem furti. Et licet sane non expediat, similia passim manifestare talibus pœnitentibus, ne ad furta proniores fiant, sed potius consultum sit, eosdem juxta jā dicta nihilominus ad aliquam restitutionem, quantum prudēter possibile, adstringere, vel saltem propterea certas preces injungere, deserviunt tamen non raro ista pro consolatione Confessarii, ut gravitatem vel levitatem peccati, & exinde exurgentem gravem vel levem obligationem restituendi, aut omnimodam condonationem dignoscere valeat.

QUÆSTIO III.

De Cooperantibus ad Furtum, vel injustam Damnificationē.

SUMMARIUM.

41. *Damnificatio injusta dupliciter fit.*
42. *Novem genera cooperandi ad Furtum, vel Damnificationem.*
(d) De hoc Quæst. seq. n. 60. & seq.
43. *Jussio, &*
44. *Consilium, quos denotet?*
45. *Quando consulens teneatur ad restitutionem?*
46. *Objectio notabilis.*
47. *Regula 62. Juris in 6. declaratur.*
48. *Consensus, quid importet?*
49. *Et quando censeatur efficax?*
50. *Palpo, quis, & quando teneatur ad restitutionem?*
51. *Recursus, quid, & quomodo fiat?*
52. *Participans, dupliciter fit.*
(e) Adde dicta Tract. 4. Dist. 7. Quæst. 2. num. 23. & 24.
53. *Mutus,*
54. *Non obstans,*
55. *Non manifestans, qui.*
56. *Et quomodo peccent, ac restituere teneantur?*

41 Certum est, quod contra septimum Præceptum Decalogi non tantum delinquatur per Furtum, aut Rapinam, injuste aliena surripiendo, aut violenter rapiendo; sed etiam per quamcumque injustam Damnificationem Proximi in bonis fortunæ. Dupliciter autem hoc potest contingere: Primo immediate, seu per seipsum id exequendo; ut si quis per seipsum furetur, aut rapiat violenter rem Proximi, vel ipsius bona damnificet. Secundo, mediate cooperando ad tale Furtum, Rapinam, vel Damnificationem; ut mandando, consulendo, vel alio simili modo.

42. Ceterum horum modorum cooperandi ad Furtum, vel Damnificationem alterius, novem sunt genera, quæ non solum incurrunt reatum peccati cooperando ad tale injustum opus, sed etiam obligantur ad restitutionem in solidum (d) & hisce communibus versiculis apte comprehenduntur:

Quilibet in solidum reddat prius injuriato:
Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,
Participans, Mutus, non obstans, non manifestans.

Quorum priores sex modi positive cooperantur ad Furtum, vel damnum injustum inferendum; tres autem posteriores negative, id est, omittendo id, quod ex officio, atque justitia facere tenebantur. Omnes autem hasce personas, prædictis versiculis comprehensas, oportet breviter declarare. Itaque

43. De *Jussione* in primis loquendo, hoc nomine ille significatur, qui ita jubet, ut alterius animum ad Furtum, vel Damnificationem injustam inferendam moveat: ut si pater filio, dominus servo, aut aliis personis, sibi subditis, jubeat Furtum aut Rapinam facere, vel aliud damnum Proximo inferre. Talis secundū omnes non solū peccat jubendo opus pravū; sed etiā censetur causa damni illati per eum, qui ejus jussa sequendo damnum intulit; & consequenter etiam tenetur ad restitutionem injuste ablatorum, sive compensationem damnificatorum.

44. De *Consilio* nunc loquendo, sub Consilio seu consulente comprehenduntur ii, qui sub pravo consilio permovent alterum ad aliquod malum, damnum, sive maleficium, Proximis injuste inferendum. Huc pertinent adhortationes, preces, atque promissiones, ut alter excitetur efficaciter ad damnum injustum inferendum. Et tales non solum peccant mortaliter, si fraude, vel culpa lata (ut vocant Theologi) iniquum consilium dederint, ex quo grave damnum Proximo subsecutum est, sed etiam tenentur ad restitutionem.

45. Intellige, si altero pravum consilium suum sequente, grave damnum re ipsa sequatur: nam, si secus fiat, id est, si alter pravum consilium non sequatur, ac proinde consulens non fuerit efficaciter causa damni alicujus, etsi graviter peccaverit ratione pravi affectus interioris datique mali consilii, non tamen quidpiam tenetur restituere; eo quod altero meliora consilia sequente, nullum inde damnum cuipiam actualiter evenerit.

46. Dices: Nullus tenetur sequi consilium, quinimo explorare ac deliberare debet apud semetipsum, an illud sibi expediat, nec ne, *L.2.ff.Mandati*; ergo non videtur, quod Consulens umquam possit incurrere obligationem restituendi. Accedit *Reg.62.Juris in 6.* ibi: *nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur*, cum concordantiis. Resp. I. retorquendo argumentum: ergo cum allata Regula Juris loquatur de consilio non fraudulento, secus erit dicendum de fraudulento; nam exceptio firmat regulam in oppositum.

47. Resp. II. Argumentum, atque citatam Regulam, procedere de consilio dato circa contractus, vel quasi contractus: nam, si ex tali consilio, tamen non fraudulento, alteri illud exequenti, eveniat damnum, Consulens ei ad nihil tenetur, ob rationes dictas. Secus est de consilio dato circa maleficia, vel quasi, v.g. committendi Furtum, Homicidium: si enim ex tali consilio fuit damnum cuipiam tertio efficaciter secutum, tunc in solidum tenetur Consulens, non quidem illi, qui consilium dedit (quia is scire debebat, id sibi non expedire) sed alteri, contra quem consilium dedit, quemque suo consilio efficaciter damnificavit. Glossa *ad cit. Reg. 62. Juris in 6.*

48. Quoad *Consensum* adverte, quod nomine Consensus in proposito intelligatur efficax approbatio, aut suffragium ad malum inferendum: veluti, si aliquis e Magistratu, Concilio vel Capitulo, praestet suffragium, & consensum ad inferendum bellum injustum, vel quodcumque damnum iniquum.

49. Et dicitur notanter, *efficax approbatio, aut suffragium*; id est, tale, a quo pendet, ut res fiat, ita ut ex ejusdem efficaci influxu damnum injustum re ipsa subsequatur. Nam si a consensu tuo non pendeat, ut malum inferatur, nec ne, eo quod auctoritatem nullam habeas, vel si absque tuo consensu jam alii aeque fuerint parati ad damnum inferendum, non censeris causa damni efficax: ac proinde, licet juxta gravitatem excessus potueris peccasse mortaliter ob pravam voluntatem, qua consentiebas ad malum, nihilominus ad restitutionem, seu damni recompensationem non teneberis, quia per te re ipsa nullum efficaciter damnum illatum est. Et ex hoc innumeri casus possunt resolvi.

50. Quoad *Palponem* sciendum, quod nomine Palponis, seu Palpantis, intelligatur adulator laudans damnificantem, aut scelus patraturum commendans, sic quod ex hoc alter moveatur ad damnificandum. Huc pertinet exprobratio ignaviae, quod quis, v.g. injuriam acceptam nolit ulcisci, ac hujusmodi. Et talis non solum peccat juxta gravitatem materiae, pravaeque intentionis; sed etiam tenetur ad recompensationem gravis damni illati, quando ex tali adulatione, laudatione, aut exprobratione ignaviae, alter efficaciter excitatur, atque impellitur ad maleficium perpetrandum. Ratio est clara: quia talis Palpo est causa efficax damni illati, nam sine tali palpatione (uti supponitur) damnum alteri non intulisset.

51. Per *Recursum* intelligitur hic, quicumque refugium, aut securitatem, vel quodlibet receptaculum praebet malefactori, ex quo is movetur ad inferendum damnum. Et haec assecuratio potest fieri vel receptando personam, vel rem ablatam, aut ejus instrumenta occultando, aliisque similibus modis, quibus alter animatur, atque efficaciter movetur ad inferendum Proximo malum, vel omittendam debitam restitutionem.

52. Quoad *Participantem* est notandum, dupliciter aliquem posse esse participem, seu participantem damni illati. I. Quia participat de re injuste ablata, ut puta quia est particeps praedae: & hac ratione praeter peccatum, quod incurrit, tenetur ad restitutionem pro ea parte, quae ipsi obvenit. II. Si quis participet in ipsa actione mala, & injusta; ut si quis adjuvet furem ad Furtum perpetrandum, v.g. scalas apponendo, vel ipsas fure ascendente sustinendo, excubias agendo, praedam asportando, aut similes actiones exercendo, quae in talibus circumstantiis proxime juvant ad peccatum. Additur, *Quae in talibus circumstantiis proxime juvant ad peccatum*: nam secus dicendum, si opus de se indifferens sit, simulque proxime non juvet ad peccatum alterius, neque fiat ad cooperandum inferenti injustum damnum, sed ob alium rationabilem finem, v.g. ad reddendum licitum obsequium jure cuipiam debitum. (e)

* Ex quo, inferes, quod, si tres vel quatuor gregarii milites sese adinvicem excitantes & commoventes, sicque unus dependenter ab alio communi consilio intrent vineam vel cellam vinariam non hostilem, eamdem ex integro spoliando, vel plures grassatores simili modo expilent domum; quod, inquam, omnes peccent graviter, & in solidum obligentur singuli sub gravi ad reparationem totius damni ab ipsis causati, quamvis nonnulli horum tantum ex praeda paucos botros, vel modicum vinum, vel tantum nonnullos crucigeros accepissent. Ratio est: quia singuli non solum in re accepta, sed in ipsa actione mala & graviter alteri noxia participarunt, ac unus ab altero dependenter influendo efficaciter totum effectum causavit. Secus dicendum, si absque communi consilio, seu adinvicem dependentia, ab aliquibus furta similia fuissent perpetrata; tunc enim, qui tantum modicum abstulisset, quamvis forsan conscius furti aliorum, non tamen exinde peccasset mortaliter, nec teneretur sub gravi ad restitutionem. Ita cum Lessio Card. de Lugo, Sanchez, Diana ac aliis Sporer *tract.5.c.5.sect.2.n.47.* & La Croix *lib.3.part.1.n.1010.* Ratio est: quia talis tantum participat quoad ipsam rem acceptam, quae levis est, utpote non influens in actiones aliorum. Excipe tamen, si huic depraedationi interfuisset praeter gregarios Dux militum; vel ejusdem subordinatus: talis enim, quia *non obstitit*, prout tamen ex officio tenebatur, quin & adjuvit, adstringitur in solidum ad resarcitionem totius damni; prout recte notat noster Henno Tom. 2. *tract.1. disp.4. q.4.* ad finem, & colligitur ex dicendis proxime. *

53. Quod attinet ad reliqua tria, nempe ly *Mutus*, *Non obstans*, *Non manifestans*, quibus indicantur negative concurrentes ad Furtum, aut aliam injustam Damnificationem: inprimis per *Mutum* intelligitur ille, qui id, ad quod ex officio tenebatur, omittit praecipere, si erat Superior; consulere, si Consultor; clamare, aut strepitum facere, si erat Custos rei, ad damnum impediendum.

54. *Non obstans* dicitur, qui omittit opem vel operam, qua poterat damnum impedire, & quam ex officio tenebatur navare: ut Princeps, Magistratus, Praepositi viarum, & similes.

55. *Non manifestans* denotat eum, qui, cum ex officio teneatur, omittit manifestare malefactorem: idque sive ante factum, quando damnum erat impediendum; sive post factum, quando id est resarciendum: ut Custos rei alienae custodiendae deputatus.

56. Et quidem certum est, quod tales peccent juxta gravitatem suae negligentiae, damnique inde sequentis: utpote cum ex officio teneantur impedire damnum, simulque illud impedire commode possint, uti supponitur. Quinimo tales etiam suo modo tenentur ad restitutionem ratione damni ex sua taciturnitate, vel non resistentia Proximo emergentis, prout amplius patebit ex dicendis *Quaest. seq.* Hinc sit

QUAESTIO IV.
De Restitutione, atque ordine in ipsa servando, circa bona Fortunae.

SUMMARIUM.

(f) Ut saepius dictum Quaest. praec.

57. QUæritur I. Quid sit Restitutio, & ex quibus causis oriatur? Resp. I. *Restitutio* (sic dicta, quasi *rei* in statum pristinum *statutio*) quantum ad propositum, est actus Justitiæ, quo fit rei alienæ redditio, vel damni injuste illati compensatio. Ita in re communis.

58. Porro Restitutionem esse ad salutem necessariam de præcepto, patet ex illo Decalogi: *Non furtum facies*. Quia ejusdem rationis est, furari, & detinere rem alienam invito rationabiliter domino, dum reddi potest. Hinc S. Augustinus *Epist.* 54. ac refertur *c. Si res aliena*, 14. *q.* 6. ait: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum. Sed ut dixi, cum restitui potest.* Hæc ille.

59. Resp. II. Duæ generatim circa bona Fortunæ, sive res temporales exteriores, sunt radices, seu causæ Restitutionis: una ex parte rei acceptæ, seu possessæ, quæ domino suo reddi debet; altera ex parte injustæ acceptionis, sive damnificationis. Ratione prioris capitis tenetur quis restituere rem depositam, vel commodatam, ac hujusmodi, quando postulatur a domino, vel tempus præstitum elapsum est. Ratione posterioris capitis non solum tenetur fur restituere vero domino rem furtivam, sed etiam injuste Proximum damnificans recompensare damnum illatum, & quidem in solidum, juxta Doctores communiter, & patet ex versiculis *n.* 42. relatis. Sed occasione horum

60. Quæritur II. Quid sit Obligatio restituendi in solidum? Resp. cum communi: Per *Obligationem restituendi in solidum* intelligitur illa, qua quis efficaciter ad furtum, vel damnum cooperans, obligatur ad restituendum seu solvendum totum, si alii, sive principales, sive cooperantes, non solverint. Quod si unus eorum prius illi, qui passus est damnum, restituat, ceteri liberantur a debito Restitutionis in comparatione ad ipsum damnificatum (alioquin enim idem damnum sæpius eidem deberet resarciri, quod non exigit Justitia) adhuc tamen iidem tenebuntur pro rata portionis, quæ eos contingit, partem suam refundere illi, qui damnificato totum damnum prior compensavit, atque restituit. Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 2. §. *De quarto*, & alii.

61. Quæritur III. Quinam ratione injuste acceptionis, vel Damnificationis bonorum Fortunæ, teneantur restituere? Resp. I. Omnes illi tenentur ad Restitutionem in solidum, qui sua jussione, consilio, consensu, vel alio ex prædictis novem modis fuerunt causa efficax damni injuste illati. Ita communis, idque desumitur tum ex illo D. Apostoli *Rom.* 1. *Non solum qui talia agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*. Tum ex *c. Notum sit*, 2. *q.* 1. ubi dicitur, quod *facientem, & consentientem pari pœna constringit.* Tum tandem ex eo: quia omnes illi supponuntur fuisse causa efficax damni illius; nam, si vel talis jussio, aut consilium pravum non fuit in opus deductum, altero meliora consilia sequente; vel saltem non fuit causa efficax damni, utpote independenter a tali consilio illati, nulla ex parte eorum oritur obligatio Restitutionis. (f) Unde ille vulgatus versiculus supra jam relatus, & loquens de omnibus prædictis novem damnificantium generibus, sic de illis pronuntiat:

Quilibet in solidum reddat prius injuriato.

Et hinc merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 39. Propositionem damnavit: *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem.*

62. Resp. II. Cum Lessio *lib.* 2. *c.* 13. *n.* 32. & aliis, quod ad priores quinque modos attinet, nempe *Consulens, Mandans, Consentiens, Laudans, & Receptans* (de sexto modo, nempe de *Participante*, jam dictum est *n.* 52.) tenentur ii ad reparationem totius damni in solidum, si totius damni illati causa fuerunt: vel partis, si partis tantum illati damni causa extiterunt. Hinc sequitur, quod si volenti furari decem, efficaciter jussisti, suasisti &c. ut acciperet alios decem, tenearis tantum ad decem: si vero is efficaciter non intenderat quidpiam furari, ad tuum autem consilium furetur viginti, illo non restituente teneberis totos viginti restituere, eo quod causa efficax fueris totius damni per Furtum illati: & sic de similibus discurrendum.

63. Resp. III. Quod ad ceteros tres modos attinet, qui negative cooperantur ad damnum Proximi tamquam *Mutus, Non obstans, Non manifestans*: isti tunc solum obligantur, dum ex officio tenentur ad impediendum Proximi damnum, idque ex culpa gravi non impediant. Lessius ibidem *n.* 69. & *seqq.* cum communi. Additur notanter, *dum ex officio tenentur*: nam qui non obligatur ad impediendum damnum Proximi ex officio, licet teneatur ex Charitate, ac proinde non impediendo peccet, non tamen tenetur damnum resarcire, cum violatio Charitatis non inducat necessitatem Restitutionis, sed solum violatio obligationis Justitiæ, juxta Doctores passim.

64. Quæritur IV. Quo ordine teneantur prædicti ad Restitutionem faciendam: Ubi per *Ordinem* non intelligitur prioritas temporis: omnes enim suo modo, & nisi aliunde excusentur, obligantur statim facere Restitutionem post Furtum, vel damnum Proximo injuste illatum, quamprimum fieri potest; cum præceptum non retinendi rem alienam injuste, & consequenter restituendi, sit negativum, sicque obliget semper & pro semper. Unde per *Ordinem* intelligitur hic prioritas quoad gravitatem criminis, & obligationis.

65. Resp. I. Si aliquid Proximo injuste est ablatum, primo loco, & ante omnes tenetur is restituere, ad quem res furtiva pervenit. Ratio clara est: quia talis obligatur ratione rei alienæ apud ipsum existentis, quæ obligatio est summa; nam quælibet res transit cum suo onere: simulque res aliena, quamdiu extat in specie, per se debetur, semperque clamat, ut dici solet. Quod si is rem jam consumpserit, neque habeat aliunde unde restituat; tunc altero loco tenetur Jubens, tertio Executor, & postmodum alii, ut in simili mox dicetur.

66. Resp. II. Si vero nihil ablatum est, sed tantummodo damnum Proximo injuste illatum; primo loco tenetur is damnum resarcire, qui coegit, vel fraude induxit, aut alteri imperavit damnum illud inferre, cui alter non fuit ausus contradicere: ut si Dux belli injusti imperet militi, ut occidat, incendat, spoliet. Idem dicendum de eo, qui suo nomine procuravit fieri maleficium, seu injustam Damnificationem. Ratio utriusque partis est: quia talis causa est primaria, movens ceteras, ac proinde tenetur ante alias ad Restitutionem. Imo ob hanc rationem notant Doctores, quod si talis restituat, aliæ concausæ secundariæ non teneantur eidem quidquam refundere. Secundo loco tenetur Executor; in quantum fuit executor Furti, vel damni injuste illati. Tertio loco tenentur ceteri, qui consilium ad illud dederunt, qui consenserunt, laudaverunt, aut recursum vel obsequium præstiterunt.

* Quod si dubites, num tres causæ negative influentes, nimirum *Mutus, non obstans, non manifestans*, eodem ordine (nimirum tertio loco) quoad obligationem restituendi sint ponendæ, sicuti causæ secundariæ positive ad damnificationem concurrentes? Ad hoc dubium tibi ex Lessio, Card. de Lugo, Haunoldo ac Layman &c. reponit La Croix *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 63. causas illas positivas teneri adhuc restituere ante causas negative influentes; quia positive influentes revera procurant damnum; negative autē solummodo id non impediunt. Et consequenter causæ negativæ in ordine ad faciendam reparationem damni videntur ponendæ *quarto loco*, e. g. ponamus, quod unus famulus efficaciter extraneis sibi notis; aut ex consanguineis suadeat, vel etiam claves subministret, sive modum ostendat, quomodo ab Hero hujus famuli ex granario, cella vinaria, vel culina quædam occulte surripere valeant. Alter famulus scit, nec similia furta sæpius repetita domino indicat. In simili casu post ipsos fures *priori loco* seu ordine prior famulus suadens, & primum *posteriori* alter mutus, seu non manifestans obligatur ex Justitia restituere.

Nec dicas: allegatum exemplum de famulis omnino non esse ad propositum; quia posterior famulus *non manifestans*, si non positive ad furtum cooperetur, ne quidem *quarto loco* ad resarcitionē damni adstringitur: quoniā non tenebatur ex Justitia admonere dominum, cum ad hoc propter salarium se non obligaverit, sed tantum quod suum officium, super quod constitutus est, velit fideliter administrare, adeoque solummodo obligabatur ex Charitate, uti alii extranei homines, si non manifestarent similia furta: notum autē est apud Theologos, quod opus, ad quod erat quis obligatus ex Charitate, omittens equidem peccet; non autem

autem obligetur ad restitutionem. Respondeo enim ita quidē aliquos DD.& meo judicio non improbabiliter discurrere, nihilominus communis DD. negat dictum antecedens: etenim vel ille posterior famulus fuit expresse vi officii sui ac salarii super culinam, aut frumentum &c. constitutus, vel non? Si primum; tunc certo juxta omnes *non manifestans* peccat contra Justitiam, adeoq; obligatur quarto loco ad restitutionem. Si vero vi salarii sui non erat conductus ad similes res custodiendas, sed alias functiones peragendas; tunc etsi non expresse vi salarii sui, saltem tacite censetur se obligasse ad manifestanda furta extraneorum, si qua resciat, & absque gravi præjudicio possit manifestare. Ita enim communis habet persuasio dominorum tales famulos conducentium; prout contra Molinam, Rebellum & Bonacinam putat La Croix *l.3.p.2.n.46.* Estque hoc (inquit Lessius apud eumdem) quasi de Jure Gentium, quod quivis famulus censeatur tacite se obligasse vi salarii sui *ad manifestanda furta extraneorum:* secus communiter sentiunt DD. quoad *furta domesticorum*. Unde si famulus advertat aliū famulum vel domesticū furari ex rebus Domini sui; & sileat, quamvis talis peccet contra charitatem, quando facile absque suo gravi præjudicio manifestare potest; non tamen obligatur ullo modo ad faciendam restitutionem, nisi huic vi officii sui custodia rei esset specialiter commissa, uti communiter tenent omnes, prout ait Card. de Lugo apud La Croix *loc. cit.*

67. Quæritur V. Utrum, si res furtiva pereat apud furem, is adhuc teneatur ad Restitutionem. Resp. Si res furtiva, vel alias injuste parta, casu pereat, nihilominus is, qui abstulit, tenetur adRestitutionem pretii;nisi ea similiter fuisset certo peritura apud dominum. Prior pars est D. Thomę 2.2. *q. 62. art. 6.* & communis Doctorum. Ratio est: tum quia Restitutio ad hoc ordinatur, ut illi, qui per actionem injuriosam minus habet, suppleatur. Tum quia Restitutio generatim oritur vel ratione rei alienæ, vel ratione injustæ acceptionis, sive Damnificationis: atqui hæc in proposito intervenit; ergo.

68. Additur, *nisi ea similiter fuisset certo peritura apud dominum*: utputa inundatione aquarum, vel justa incursione hostium, aut hujusmodi. Nam tunc non teneri furem, aut iniquum rei alienæ occupatorem ad Restitutionem, censet Covarruvias *part. 2. in cap. Peccatum, §. 6. n.1* Lessius *lib.2. c. 12. n. 92.* Sylvester, & alii contra quosdam oppositum tenentes: quia si res certo apud dominum æque peritura fuisset (secus, si de hoc sit dubium) nullum notabile detrimentum eidem accidit,eo quod perierit apud furem, vel iniquum illum detentorem, & non potius penes ipsum dominum.

69. Quæritur VI. Cui facienda sit Restitutio? Resp. cum Doctore Subtili *4.dist. 15. q. 2.* & communi aliorum ponendo quasdam regulas generales,quę desumuntur ex Jure Canonico *cap. Cum, tu de Usuris,* ubi circa restitutionem usurarum (& eadem ratio est de aliis male ablatis) habetur statutum, *Quod ii, qui usuras extorserunt, cogendi sunt eas his, a quibus extorserunt, vel eorum hæredibus restituere; vel his non superstitibus, pauperibus erogare; dummodo in facultatibus habeant, ut iis eas possint restituere: cum juxta verba Beati Augustini, non remittatur peccatum, nisi restituatur ablatum. Illi autem, qui non habent in facultatibus, unde usuras valeant restituere, non debent ulla pœna mulctari; cum eos nota paupertatis evidenter excuset.* Hæc Pontifex *loc.cit.* Unde ista applicando ad nostrum propositum, sit

70. Regula I. Restitutio est facienda ipsi damnificato, si possibile est: id est, si, qui damnum intulit, novit eum, & habeat ipsum præsentem, vel eidem mittere possit absque majori incommodo, quam illud, quod mittendum est, esset utile ipsi, cui mittitur.

71. Regula II. Si non sit possibile Restitutionem ipsi damnificato facere, quia ipse mortuus est, aut absens, restituendum erit ejus hæredibus, seu propinquis. Nam Lege Naturæ præsumitur, quod damnificatus in casu talis impotentiæ potius velit Restitutionem fieri suis hæredibus, seu propinquis, utpote quibus Jure naturali magis conjunctus est, quam aliis extraneis.

72. Regula III. Si neutrum horum fieri potest, vel quia tam ipse, quam ejus propinqui nesciuntur, aut jam mortui sunt, vel quia majores sumptus essent ponendi in mittendo, quam illud valeat illi, cui mitti deberet, restituendum erit pauperibus vice illius.

* Ast ponamus in præcedentibus tribus Regulis Dominum ab altero damnificatum nesciri, vel esse absentem sine prudenti spe reditus in tanta distantia, ut absque maximis expensis, ipsum debitum superantibus, hic satisfactio præstari nequeat; vel eumdem ex aliqua verisimili relatione fuisse creditum mortuum, hinc in his casibus restitutionem bona fide applicatam pauperibus; quid faciendum, si postea Dominus rei ex inspirato compareat? Ante responsionem nota ex communi, quod bonæ fidei possessor rem alienam cognitam, ut talem teneatur Domino reddere, si extat adhuc apud ipsum in specie; secus vero, si bona fide alienavit, vel consumpsit, ignorans, eam esse alienam, & neque ex hac consumptione vel alienatione factus sit ditior. Econtra vero malæ fidei possessor, sive factus sit ditior ex re aliena, sive non, tenetur satisfacere Domino, vel in ejus defectum dare pauperibus. H. N.

Resp. Sub distinctione; nam vel illa res in pauperes distributa adhuc apud eosdem existit, vel non? Si prius (quod tamen raro contingit) tenentur ipsimet pauperes, quamvis sint bonæ fidei possessores, dum resciuntur, & conveniri possunt, iterum reddere; cum hisce similes res videantur datæ solum sub conditione implicita, *si Dominus verus non amplius compareat*. Quando vero talis res jam fuit a pauperibus, uti alia eleemosyna consumpta; nec damnificans, nec pauperes tenentur aliquid reddere Domino comparenti. Non *damnificans:* utpote qui nec titulo *rei acceptæ* obligatur; cum talis res apud eumdē non amplius existat: nec titulo *injustæ acceptionis* adstringitur, quoniā huic obligationi jam videtur satisfecisse,eamdē rē bona fide,& præmissa prius debita deDomino indagatione,erogando in pauperes. Deinde nec *Pauperes* tenentur iterum restituere, qui jam bona fide consumpserunt; non exinde (uti supponitur) facti ditiores, & consequenter res sibi distributas nec in æquivalenti apud se retinentes. Sporer *tr. 4. in Decal. c.3. sect. 3. n.104.* & La Croix *l. 3. part. 2. n.95.*

Porro incidentaliter hic bene advertendum adhuc venit ex Patre Sporer *Tract. 4. in Decalog. cap. 2. sect. 3. §. 4. n.* 101. quod tunc ex re aliena absumpta quis censeatur factus ditior, & consequenter talem rem adhuc in æquivalenti apud se retinere, si per consumptionem hujus rei, seu occasione illius rei consumptæ suum Patrimonium in aliquo est auctum, vel si exinde aliquid lucratus est, ac possidet, quod alioquin non haberet loco rei alienæ. Quod si vero occasione ejusdem rei alienæ absumptæ Patrimonium suum in nullo est auctum, non dicetur quis ditior factus. *

73. Quæritur VII. Quando facienda sit Restitutio? Resp. Restitutio regulariter loquendo, & nisi adsit alia causa rationabiliter excusans, statim facienda est, quamprimū commode fieri potest. Ita communis: & ratio est: Quia *restituere* est actus præcepti negativi, quo tenemur non detinere alienum domino rationabiliter invito; ac proinde obligat semper, & pro semper. Unde sicuti tenemur ab alio quocumque actu peccati mortalis cessare statim, ita etiam ab injusta detentione rei alienę.

74. Dicitur, *domino rationabiliter invito*. Nam si esset impedimentum ad tempus legitime excusans Proximum a facienda Restitutione, ipse, cui res injuste ablata est, vel non erit invitus, vel saltem non rationabiliter, quod alter differat Restitutionem exteriorem ad aliquod tempus opportunius. Unde talis, supposita voluntate restituendi, quamprimum poterit, non peccat Restitutionem differendo. Verum de hoc inferius *Quæst. 6.*

* Ceterum, quod si etiam aliquis absque causa sufficienti differret actualem restitutionem ad aliud tempus, si tamen haberet voluntatem restituendi, & præterea dilatio ultra tempus debitum non foret notabilis, non illico peccaret exinde mortaliter per dictam dilationem, sed tantum venialiter; quoniam dominus non censetur prudenter esse invitus graviter, nisi prævideat etiam per modicam illam dilationem imminere grave periculum, ne omnino non restituatur: quale periculum non raro contingere potest, si periculose decumbens absque rationabili causa vellet differre ulterius onus restitutionis. Ex quibus ultimis dictis cum Molina, Card. de Lugo, Illsung, Tamburino & La Croix communiter advertunt Doctores, homines in periculo mortis constitutos ordinarie

non esse absolvendos, si non pressi magna necessitate commode absque periculo scandali, infamiæ, aut alterius gravis causæ possint pro tunc restituere, & nihilominus velint onus illud in hæredes rejicere: tali enim modo creditores suos exponerent periculo proximo injustorum damnorum gravium; quia hæredes præsertim Magnatum (inquit La Croix *l.3. part.2. n.357.*) sæpe negligentes esse solent in restitutione. *

QUÆSTIO V.

Ex qua culpa oriatur obligatio Restitutionis ratione damni dati?

SUMMARIUM.

75. *Damnificatio, quid?*
76. *Ex variis modis accidere potest.*
(g) Vide de his Tract. 8. Dist. 2. n. 34, 35. & 36.
77. *Si nulla culpa intervenit, ob damnum datum nemo regulariter restituere tenetur.*
78. *Quid, si infans aut furiosus damnum intulit?*
79. *Aut adhibita fuit omnis cautela, ne damnum sequatur?*
80. *Quid, si animal damnum intulit?*
(h) Tract. 8. Dist. 2. n. 37. & 38.
81. *Dolo vel fraude damnum inferens, ad quid teneatur?*
82. *Quid, si quis dolo aut fraude alium impedivit a consecutione alicujus boni?*
83. *Quid, si hoc accidit absque vi, dolo aut fraude?*
84. *Corollarium.*
85. *Aptissima declaratio præmissarum conclusionum.*
86. *Inferens damnum extra officium & contractum, ex qua culpa teneatur restituere?*
87. *An tunc sufficiat culpa Theologica venialis, vel requiratur mortalis?*
88. *Per culpam Theologicam, quando censeatur damnum illatum?*
89. *Ex sola culpa civili levi, aut levissima, non oritur obligatio restituendi pro Foro conscientiæ.*
90. *Secus pro Foro externo.*
91. *Ratio diversitatis.*
92. *Ac notabilis instantiæ solutio.*
93. *Quæ sit obligatio restituendi ob damnum in officio datum?*
94. *Corollaria.*
95. *Limitatio circa profitentes extraordinariam diligentiam.*
96. *De obligatione restituendi ex contractu, remissive.*
(i) Tract. 8. D. 2. q. 4. per totum.

75 PRæsens Quæstio potissimum procedit de Damnificatione non lucrosa, sive damno dato absque eo, quod aliquid commodi, seu lucri, exinde perveniat ad damnificantem: atque definiri solet, quod sit jactura data in bonis externis Proximi absque eorum usurpatione. Et per hoc ejusmodi injusta Damnificatio differt, saltem materialiter, a Furto & Rapina, aliisque iniquis usurpationibus; eo quod fur, vel iniquus invasor rem alienam sibi vindicet, atque inde lucrum capturus in usum suum accipiat: secus fit in damno dato, utputa si quis ædes vel segetes Proximi incendat, ejus animalia interficiat, &c.

76. Ceterum hujusmodi Damnificatio in rebus externis Proximi, primum dupliciter potest accidere: videlicet uno modo, destruendo illi id, quod actualiter aut virtualiter habet, v. g. domum incendendo, animalia ejus in tenera ætate occidendo, recentes arborum plantationes eradicando, &c. Altero modo, impediendo eum, ne aliquod bonum consequatur, ad quod adipiscendum spem concepit. Deinde id fieri potest cum, vel sine culpa aliqua Theologica, aut Civili, sive lata, levi, sive levissima. (g) Et tandem damnificatio illa contingere potest extra officium, & contractum, aut in officio, seu interveniente aliquo contractu, v. g. Commodati, Depositi, &c. Et de his omnibus modis per ordinem restat dicendum.

77. CONCL. I. Regulariter loquendo, & in Foro tum externo, tum conscientiæ, nemo tenetur ad Restitutionem ob damnum alteri subsecutum vel illatum, si nulla culpa Theologica, aut Juridica intervenit. Ita in re communis. Sic nemo tenetur de damno dato rebus hostilibus in bello justo, vel illato ad se defendendum cum moderamine inculpatæ tutelæ, aut quod dat Judex exequendo munus suum in puniendis Reis, & hujusmodi, prout aliunde liquet.

78. Deinde hoc idem dicendum, si casu fortuito, atque sine omni culpa Theologica, & Civili, damnum datum fuit: ut si infans, vel furiosus, qui est incapax culpæ, damnum intulit, *c. Illud relatum*, 15. q. 1. & *l. Sed. & si, ff. ad Legem Aquiliam*; nam quia tales doli capaces non sunt, damnum ab eisdem illatum reputatur inter casus fortuitos, nisi culpa alicujus alterius præcesserit.

79. Tandem generaliter, si quis aliquid operetur, v. g. in loco deserto emittat sagittam, adhibita omni diligentia, ne cuipiã damnum eveniat, & tamen non obstante omni sua cautela nihilominus alteri damnum sequatur; non tenetur restituere: quia aberat omnis culpa ex parte ejus. Unde *c. ult. de Injuriis, & damno dato*, Pontifex sic ait: *Sane, licet qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse: secus est tamen in illo dicendum, qui ut non accideret, de contingentibus nihil omisit.*

80. Additur notanter in Conclusione, *regulariter loquendo*: Fallit enim hoc si animal tuum absque alia culpa tua damnum intulit, utputa percutiendo, vel occidendo animal Proximi, aut segetes depascendo: teneberis enim damnum illatum resarcire, nisi tali obligatione teipsum eximere velis, tradendo animal vivum, quod damnum intulit, pro occiso, aut pro damno per illud illato. *cit. c. ult. de Injur. & damno dato*, juncta *L. 1. ff. Si quadrupes pauperiem &c.* Insuper, si res apud aliquem sit ex contractu, v. g. Commodati, atque expresse de hoc conventũ fuerit, tenebitur is etiam de casu fortuito; prout alibi (h) dictum.

81. CONCL. II. Qui dolo vel fraude damnum dedit, certum est, quod peccet mortaliter, atque sub gravi culpa ad Restitutionem teneatur, si quantitatis rei damnificatę ad quantitatem notabilem ascendat: imo talis injuste damnũ inferens rẽ alienam destruendo, vel deteriorando, tenetur restituere non solum damni dati valorem, sed etiam lucrum cessãs, ac quodlibet aliud damnum ex illa injusta læsione causatum. Ita communis. Nam lex Justitiæ quæ lęditur, horum omnium recompensationem exigit, ut injuste damnificato satisfiat.

82. CONCL. III. Loquendo de bonis primum consequendis, si quis directe (hoc est, intentione damnificandi Proximum) eumdem metu injuste incusso, fraude vel dolo, impedit a consecutione alicujus boni; v. g. Officii sive Beneficii, sibi ex justitia necdum debiti, sed solum ex liberalitate alterius conferendi, tenetur quidem eidem ad aliquam restitutionem, non tamẽ obligatur ipsi restituere totum illud bonum, neque valorẽ æquivalentem, sed aliquam dumtaxat portionem, pro ratione illius spei consequendi dictum bonum. Ita Scotus *4. dist. 15. q. 2. ad ultimum principale*, Cavellus *in Scholio ibidem* & alii. Ratio prioris partis est: quia licet alter jus necdum habuerit ad rem, quam alius ex mera liberalitate collaturus fuisset; jus tamen habuit, ne per media illicita & injusta, videlicet per vim seu metum injuste incussum, fraudem aut dolum, ab ejusdem consecutione impediatur: unde si quis eum taliter injuste impediat, tenetur ipsi ad recompensam pro ratione valoris spei, qua sperabatur illius boni consecutio. Altera pars ex eo patet: quia multum interest inter habere, & prope esse; ergo.

83. CONCL. IV. Quod si quis impediat alterum a consecutione alicujus boni sine vi, metu, fraude aut dolo, idque fiat non ex animo nocendi Proximo, qui impeditur, sed ex intentione proprii commodi, vel alterius amici, ad nullam tenetur Restitutionem. Ita cum Doctore nostro *loc. cit.* Mastrius *disp. 9. Theol. Moral. n. 25*, & alii.

84. Hinc si quis sciat, testatorem velle Legatum aliis relinquere, & precibus ab illo obtineat, ut voluntatem suam mutet, & potius sibi aut consanguineo relinquat, nulla hic consurgit obligatio restituendi: quia hoc totum fit sine ulla fraude, dolo, metu, aut alia injustitia, simulque quilibet habet jus procurandi sibi bonum, servatis circumstantiis justis & honestis.

85. Hoc ipsum Doctor Subtilis *loc. c.* paucis verbis, simulque aptissimo exemplo, amplius declarat, dicens: *Si quis tantummodo propriæ utilitati intendebat providere, & sic procurat sibi, & ex consequenti alius præter intentionem illius damnificatur, iste ad nihil tenetur illi: quia licet unicuique sibi ipsi providere, alio neglecto. Confirmatur hoc per illud l. 1. §. Iidem ajunt, ff. de aqua pluviali arcend. Si præscindo venas in fundo meo, per quas derivabatur aqua ad puteum alterius, intentione nocendi sibi, teneor ad restitutionem damni. Sed si hoc facio sine fraude, intendens consulere propriæ utilitati, ut quia mihi est utile facere murum, qui non potest*

con-

convenienter fundari sine præcisione illarum venarum, non damnifico alium: quia jus habeo faciendi utilitatem meam in fundo meo. Et ff. de regul. jur. Nemo damnum facit, nisi qui illud facit, quod facere jus non habet. Iste autem habet jus procurandi sibi beneficium servatis circumstantiis justis & honestis. Hæc Scotus.

86. CONCL. V. Qui nec ex officio, nec ex contractu obligatus est ad alterius damnū præcavendum, pro Foro conscientiæ solum tenetur ad Restitutionem damni, si noceat ex culpa Theologica, non autem ob culpam mere Civilem levem, vel levissimam. Prior pars est communis inter Doctores, quamvis iidem postmodum in hoc dissentiant, utrum ad inducendā obligationem gravem restituendi in Foro conscientiæ, sufficiat culpa Theologica venialis, vel requiratur mortalis.

87. Et quidem sufficere culpam Theologicā venialem probabilius censet Layman *l. 3. tr. 3. part. 1. c. 6. n. 4.* eo quod altera radix obligationis restituendi, sit injusta acceptio, sive læsio: sed qui per venialem injuriam damnum infert, revera alterum injuste lædit; ergo. Oppositum nihilominus tenet Lessius *l. 2. c. 7. n. 29;* post Sotum, & alios, idemque probabile censet cit. Layman: nam, quando dumtaxat culpa venialis intercessit, v.g. ob imperfectam animi considerationem, actus ille in genere moris, atque injuriæ non est perfectus: atqui actus in genere moris, & injuriæ imperfectus, utputa elicitus cum imperfecta advertentia rationis, non potest esse causa obligationis gravis atque perfectæ in eodem genere, pro Foro conscientiæ; ergo. Addit tamen idem Lessius, quod, quando damnum illatum grave est, ordinarie loquendo culpa, sive negligentia, qua commissum est, censeatur mortalis, nisi aliunde constet non esse.

88. Ceterum per culpam Theologicam, & peccatum proprie dictum, tunc censetur quis damnum intulisse, quando vel ex directo nocendi proposito, absque justa causa damnum intulit; vel quando perspecto damni inferendi periculo, actione aliqua non abstinuit, cum potuisset, ac debuisset abstinere, vel quando damnum inferri non impedivit, cum potuisset, atque ad hoc ex Justitia tenebatur, prout desumitur ex *cap. ult. de Injuriis & damno dato.*

89. Altera pars Conclusionis est cit. Lessii *n. 24.* Lugonis *disp. 8. de just. & jure, sect. 3. & 4.* ac aliorum. Ratio est: quia nemo tenetur in suis actionibus majorem diligentiam adhibere, ad hoc, ut non censeatur alterum injuste lædere, quam communiter homines ejusdem professionis in talibus præstare solent, ne sibi, vel aliis noceant: sed qui admittit culpam civilem levem (idem a fortiori dicendum de culpa levissima) omittit diligentiam, quam communiter homines talis conditionis non adhibent; hi enim communiter non solent esse diligentiores, aut diligentissimi; ergo. Unde fit, quod ejusmodi damnum potius censeatur casuale & fortuitum, quam ipsi voluntarium, saltem in Foro conscientiæ.

90. Dicitur notanter, *in Foro conscientiæ:* Nam secus est dicendum in Foro externo: qui enim ex negligentia mere civili, sive ea sit culpa levis, sive levissima, damnum intulit, in Foro externo per actionē ex lege Aquilia de damno dato, ad integrā ejus recompensationem compelli potest; prout habetur *cit. c. ult. de Injuriis & damno dato,* ibi: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut hæc imperitia tua sive negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.* Concordat Jus Civile *L. 2. & seqq. ff. ad Legem Aquiliam,* & alibi.

91. Verum hæ Leges, ceu nimis rigidæ, & in Foro animæ vix practicabiles, in hoc cū tanto rigore non videntur receptæ: ac proinde in Foro conscientiæ, ante condemnationem Judicis, ad nihilum obligatus esse censetur, qui absque culpa Theologica, sive peccato injustitiæ, per culpam civiliter dumtaxat æstimatam, fuit causa cujuspiam damni subsecuti, nullo præcedente contractu. Siquidem fini dictarum Legum, nec non & boni communis emolumento abunde satisfit, sufficienterque providetur, eo quod prædictæ personæ in Foro externo, & post sententiam Judicis etiam in Foro conscientiæ, ad damnum resarciendum obligentur.

92. Dices: Si talis non tenetur in conscientia ante sententiā Judicis; ergo neque post ipsam tenebitur, quin potius ejusmodi sententia erit injusta. Resp. negando consequentiam: nam cum ejusmodi Leges, volentes resarciri damnum etiam ex culpa levi, atque levissima datum, justissimis de causis, atque intuitu totius boni communis latæ fuerint, partim, ut quilibet amplius invigilet, ne sua vel suorum culpa damnum aliquod Proximis inferatur, sicque pax communis, & publicæ civium quies, atque indemnitas bonorum suorum conservetur, partim, ut præcaveatur innumeris fraudibus, & malitiis hominum, quæ in Foro externo sunt difficilioris probationis: sententia Judicis conformiter dictis Legibus lata merito etiam in Foro conscientiæ obligat, non obstante, quod ante eam necdum adfuerit talis obligatio resarciendi damnum ex culpa mere Civili levi, vel levissima, & sine omni culpa Theologica illatum,

* Instabis: Culpa Civilis lata obligat ante sententiam Judicis: ergo etiam culpa levis, ac levissima. Resp. neg. consequentiam & paritatem. Disparitas est: quia saltem ordinarie culpa Civilis lata solet esse conjuncta cum culpa *n. 87.* ex parte insinuatum fuit, non sic culpa levis, vel levissima. Quodsi tamen ponas casus quosdam extraordinarios, in quibus culpa lata Civilis e.g. ob naturalem inconsiderantiam aut ignorantiam invincibilem cum culpa Theologica conjuncta non fuit, in simili emergentia (quæ tamen fortassis ordinarie non contingit) negat P. Pichler *lib. 5. Juris prudentiæ sacræ tit. 36. n. 15.* adesse obligationem in Foro conscientiæ reparandi ante sententiam Judicis damnū datum ex culpa lata mere Juridica absque Theologica ob paritatem rationis; quia etiam tale damnum coram Deo est involuntarie, & quasi casu fortuito datum.

93. CONCL. VI. Loquendo de obligatione restituendi ex damno in officio dato, nemo tenetur in Foro conscientiæ ad reparandum damnum ex culpa dumtaxat levi, aut levissima in officio commissa, sed dumtaxat ex culpa lata, quæ Theologice sit gravis & mortalis: Ita Lessius *lib. 2. cap. 7. n. 31.* & alii. Ratio est, quæ supra: nemo enim tenetur in officio suo esse diligentior, doctior, ac prudentior, quam ejusmodi homines passim esse solent.

94. Infertur proinde, quod Magistratus, Medicus, Advocatus, Architectus, & ejusmodi Officiales, in Foro conscientiæ immunes sint a culpa atq; obligatione restituendi, si eam habeant, adhibeantq; doctrinam, prudentiam, ac diligentiam, quæ passim aliis ejusmodi officii communis est. Unde si contingat, Advocatum cadere causa, eo quod non præstiterit, quod doctissimus & diligentissimus præstitisset, fecit tamen bona fide, quod solent diligentes & docti in similibus præstare, non tenetur ad aliquam Restitutionem. Idem dicendum de Medico, Architecto, Magistratu, & aliis hujusmodi.

95. Excipe tamen, nisi quis ad extraordinariam diligentiā sese obligasset, profitendo se diligentiorem ac peritiorem aliis, & hac ratione eum, qui talem quærebat, ad se pertraxisset. Tunc enim tenetur ex culpa levi, & levissima, secundum quantitatem culpæ; quia eo ipso summa diligentia, saltem implicite, deducta fuit in pactum.

96. Tandē quæ sit obligatio restituendi ex Contractu, v.g. Cōmodati, Depositi, &c. superius (i) in proprio loco dictum est.

QUÆSTIO VI.

De causis excusantibus a Restitutione, vel omnino, vel ad tempus.

SUMMARIUM.

97. *Causæ excusantes a Restitutione, variæ.*
98. *I. Impotentia, seu inopia debitoris.*
99. *Per hanc suspenditur, non autem extinguitur obligatio restituendi.*
100. *Limitatur in casu extremæ necessitatis,*
101. *Nisi quis alienum ante eam accepisset,*
102. *Aut res ablata post eam adhuc extaret.*
103. *Gravis necessitas dat facultatem differendi restitutionem.*
104. *Regulæ circa hoc.*
105. *Quid, si creditor sit in pari necessitate?*

(k) Vide dicta superius n. 10. & seqq.

106. *Quid, si quis statum suum acquisivit injuste v.g. per rapinas, usuras, &c.*
107. *II. Periculum infamiæ, vitæ, vel membrorum.*
108. *Quid, si possit fieri Restitutio per alium?*
109. *Cautela circa hoc servanda, & quid juris, si alter defraudet?*

97 Causas excusantes a Restitutione plures adducunt Doctores, adeo ut Lessius *l. 2. de just. & jure, c. 16. n. 1.* post Jo: Medinam enumeret duodecim, Gregorius a Valentia quindecim, & Reginaldus *l. 1. c. 13. n. 250.* sexdecim adducat Earum principaliores sunt, quae sequuntur,

98. Prima causa excusans a Restitutione, est *Impotentia*, seu inopia debitoris. Haec ab omnibus Doctoribus admittitur, & ratio clara est: quia ad impossibile nemo tenetur. Unde D. Augustinus, relatus *can. Si res aliena, 14. q. 1.* notanter ait: *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ut dixi, cum restitui potest. Plerumque enim qui aufert, amittit, sive alios patiendo malos, sive ipse male vivendo: nec aliud habet, unde restituat. Huic certe non possunt dicere: Redde, quod abstulisti.* Haec S. Augustinus.

99. Circa quod notandum I. cum communi, per dictam Impotentiam, seu inopiam debitoris, suspendi quidem obligationem restituendi, non autem penitus extingui. Unde excusat non omnino, sed dumtaxat ad tempus, quamdiu videlicet durat illa impotentia; nam quando quis est impotens, pro tunc quidem non tenetur, cum restituere non possit; tenebitur tamen postea si ad pinguiorem fortunam pervenerit, prout habetur *c. Odoardus, de Solutione.*

100. Excipitur tamen is, qui in extrema necessitate quidpiam accepit, atque consumpsit; utputa panem, vel aliud quidpiam ad victum, vitamque conservandam necessarium; talis enim, juxta satis communem Doctorum, non tenetur restituere, etiamsi postmodum perveniat ad pinguiorem fortunam. Ratio est: quia in extrema necessitate sunt omnia communia; ergo accipiens, & consumens alienum in actuali extrema necessitate constitutus, re ipsa alienum non consumpsit, sed id, quod sibi cum altero tunc erat commune: & consequenter ea necessitate transacta, ad nihil tenetur alteri ex Justitia.

101. Dicitur notanter, *accipiens, & consumens alienum in actuali extrema necessitate*; Nam, si quis alienum accepit ante illam extremam necessitatem, non liberatur ab obligatione, deinceps, postquam devenerit ad pinguiorem fortunam, reddendi aequale: quia ista obligatio ortum habuit ab illa injusta acceptione, quae per supervenientem extremam necessitatem non est extincta, sed sopita. *Scot. 4. d. 15. q. 2. ad 5.*

102. Deinde, si res ablata non fuerit consumpta in ipsa necessitate, sed post eam adhuc extet, tenetur quis eam reddere. Unde accipiens equum alterius, ut manus inimicorum evadat, vitamque salvet, cessante hoc periculo tenetur equum restituere: nam ad illam necessitatem sublevandam non fuit necessarius ipsemet equus, sed solum usus ejus; & consequenter, cum res adhuc extet in specie, oportet eam reddere: quia extrema necessitas non tribuit jus ad amplius, nisi quantū opus est ad eam superandam. Lessius *l. 2. c. 16 n. 3.* & communis.

103. Notandum II. conformiter Scoto *cit. q. 2. §. de quinto scilicet, &c.* paucis hanc materiam subtiliter pertractanti, quem alii communiter sequuntur, quod necessitas non solum extrema, quando, si debitor restituat, fame v. g. periturus est; sed etiam gravis, quando, si restituat, vitam difficulter sustinebit, vel statu suo juste, & non per rapinam, vel usuras, neque per alia media illicita acquisito excidet, facultatem praebeat saltē differendi Restitutionem, aut paulatim & per partes restituendi. Ratio est: quia quilibet rationabiliter (subdit Scotus) *debet magis velle, quod vitetur magnum incommodum proximi restituentis, quam modicum incommodum suum, vel nullum in illa modica dilatione restituentis.* Haec ille.

104. Notandum III. Quod ad propositum nostrum, & conformiter Doctori Subtili *loc. cit.* duae passim a Doctoribus ponantur regulae generales, quas refert Layman *lib. 3. tr. 2. c. 12. 1.* Prima est: *Nemo tenetur restituere cum suo notabiliter majore detrimento, quam sit creditoris commodum.* Secunda: *Quotiescumque dominus, sive creditor rationabiliter contentus esse debet, ut restitutio differatur, potest differri, quamvis ille invitus sit.*

* Dices: Censetur Dominus rationabiliter invitus, si alter ob gravem necessitatem, quam patitur, aut ne cadat a statu, rem aliquam Domino occulte aufert; ergo etiam censebitur is rationabiliter invitus, si talis fur ob gravem, quam patitur, necessitatem, rem semel injuste ablatam retinet: nam rei alienae retentio censetur ipsamet continuata ejusdem rei ablatio, & consequenter sicut non licet ob gravem necessitatem rem alienam auferre juxta communissimam sententiam, quoniam contraria Propositio ab Innoc. XI. ordine 36. damnata videtur, quę sic sonabat; *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* Ita nec licebit eamdem rem alienam semel injuste ablatam retinere, ejusque restitutionem ad tempus differre ob gravem aliquam necessitatem &c. Antequam ad hanc objectionem meo judicio speculative satis difficilem respondeam, Nota, I. Quod *furari* sit praecise contra aliquod praeceptum negativum, nimirum contra illud: *Non furtum facies*; econtra vero retinere rem alienam, equidem etiam ex una parte pugnet contra dictum praeceptum negativum, interea tamen ex alia parte saltem secundario opponatur simul praecepto affirmativo, nimirum huic, *restitue*, id est, exercere actionem positivam restitutionis. Nota II. Praecepta pure negativa magis obligare, quam illa, respectu quorum etiam includuntur praecepta affirmativa, uti per exempla ostendit Card. de Lugo *de J. & J. D. 13. n. 51.* & ratio est: quia praecepta negativa facilius observari possunt, quam affirmativa; cum priora praecise non agere, posteriora vero *agere* praecipiant; facilius autem utique sit non agere, quam agere? H. N.

Resp. Ad hanc objectionem negando consequentiam & paritatem: Disparitas est; quia *furari* praecise pugnat contra illud praeceptum negativum *non furtum facies*, quod, dum facilius observari valet, etiam magis seu in pluribus circumstantiis obligat. Econtra vera *retinere illam rem alienam*, et si juxta multos Doctores principaliter etiam opponatur praedicto praecepto negativo, pariter tamen est praeterea etiam contrarium alicui praecepto affirmativo, nempe huic, *restitue*, quod tamquam difficilius, eo ipso etiam censetur non in tam frequentibus circumstantiis, quam alterum praecise, & solummodo negativum obligare; ob quam ipsam rationem etsi aliquis nequeat Petro v. g. rem suam restituere fere ob periculū diffamationis apud alios, potest tamen ex communi DD. & conformiter dicendis inferius rem semel Petro ablatam retinere ad tempus ob idem periculum diffamationis. Unde finaliter etiam falsum est, quod, si adsit vere gravis necessitas, ob quam restitutio differtur, pro tunc illa retentio rei alienae ad tempus sit vere continuatio NB. *injustae ablationis*, seu falsum est in simili emergentia, quod dicta *retentio* dici queat *injusta continuata ablatio.* *

105. Ceterum praedicta doctrina, asserens, necessitatem gravem in sensu explicato excusare a Restitutione, quasdam patitur limitationes. Et primo quidem ea intelligenda est, nisi creditor sit in pari necessitate: quia tunc tenebitur quis ei restituere, juxta communiorem sententiam. Ratio est: quia in pari necessitate, & causa, potior est conditio creditoris, quā debitoris: multoque magis melior debet esse conditio innocentis, quam nocentis, si debita ex delicto sunt contracta. Excipiunt quidem nonnulli extremam necessitatem, in qua (inquiunt) melior est conditio possidentis, cum omnia tunc sint communia. Sed de hoc ipso Doctor noster ibidem, & quidam alii non immerito dubitant, ob rationes allatas; quae fortius urgent, quando & ipse creditor rem adhuc, saltem civiliter possidet. (k)

106. Limitatur ulterius data doctrina, dummodo quis statum illum juste, & non per rapinas, vel usuras, neque per alia media illicita acquisiverit. Quia, si quis rapinis, usuris aut similibus fraudibus ad aliquem honorabilem statum pervenisset,

set, teneretur etiam cum ejus amissione statim restituere. Ratio est: tum quia *fraus & dolus alicui patrocinari non debent, c. Sedes, & c. Ex tenore, de Rescriptis*. Tum quia hoc non est tam statum suum amittere, quã alienum dimittere, & ad suũ reverti. Verumtamen hoc ipsum intelligendum est, nisi debitor ille passim habeatur vir probus & honestus, ita ut non possit subito statum suum mutare, nisi de suis fraudibus se infamet: tunc enim sensim posset restituere, quia periculum infamiæ excusaret, ne statim teneretur, ut mox dicetur.

* Ast ponamus, quod superius *n.* 103. descripta necessitas gravis, vel in proxime allegato casu periculum gravis infamię, sive etiam alia gravis causa, quæ alias concedit dilationem restitutionis ad aliquod tempus durent ex parte debitoris in perpetuum, excusabiturne nihilominus talis debitor a facienda restitutione? Ad hoc dubium La Croix *lib.* 3. *Theol. Mor. part.* 2. *n.* 431. Respondet, uti sequitur: *Si talis necessitas aut impedimentum grave restitutionis, futurum esset perpetuum, certum est, debitorem teneri intra statum suum quàm parcissime vivere, vel saltem quantum moraliter possibile, per vices restituat partes debiti. Fatetur tamen Lugo D.* 21. *a n.* 19. *& idem videntur insinuare alii apud Layman, lib.* 3. *tr.* 2. *c.* 22. *n.* 1. *agnoscitque probabile Illsung, Debitorem talem etiam in perpetuum excusandum, si damnum a Debitore subeundum esset notabiliter (& quidem meo judicio valde notabiliter) majus damno creditoris*. Hucusque La Croix, cui videtur assentire Sporer *Tr.* 4. *in Decal c.* 4. *sect.* 3. §. *n.* 69. e. g. si quis Petro valde diviti mercatori abstulit 50. aureos, quos nequit restituere absque certo periculo gravis infamię, utique tamdiu excusatur a restitutione, quamdiu durat hoc periculum, etsi perseveraret illud usque ad mortem suam. Etenim (supposito, quod non idem periculum gravis infamiæ subeat Petrus creditor ex carentia horum 50 aureorum) videtur in simili casu Petrus creditor irationabiliter invitus, ac contra legem Charitatis, si vellet in talibus circumstantiis nihilominus alterum obligare ad difficillimum actum positivum restitutionis. Idem dic si alter per restitutionem talium 50. aureorum deberet omnino & cum gravissimo suo damno decedere a statu suo, alias juste acquisito.

Quodsi urgeas ulterius, quid ergo tali, apud quem causa differendi restitutionem durat in perpetuum, ulterius sit agendum? Respondeo sub distinctione: Vel enim causa illa concedens licentiam differendi restitutionem est ipsa gravis necessitas debitoris, vel alia, puta periculum gravis infamiæ alias per restitutionem incurrendæ; Quodsi posterius, tunc debitor talis, præsertim si fur extiterit, & secure præviderit impedimentum restitutionis fore perpetuum, tenetur debitum illud, si neque per tertium v. g. per Confessarium citra periculum gravis infamiæ restituere posset, erogare pauperibus, aliisve causis piis; cum exinde non redigatur ad paupertatem, nec adstringatur propterea decedere a suo statu juste quęsito, prout suppono. Econtra vero, si illa causa concedens licentiam differendi restitutionem fuerit ipsa gravis necessitas debitoris alias per restitutionem incurrenda, puta, si deberet exinde decedere a statu suo juste quæsito: tunc poterit sibi tamquam pauperi tantum reservare, quantum supposita prius retractione splendoris nimii status &c. in Domino fuerit judicatum necessarium ad honestam adhuc conservationem status, vel ne deveniat in notabilẽ ac valde sensibilem paupertatem: residuum tamen tenetur reddere Domino, aut in ejus defectum pauperibus, aliisve causis piis. Bonum præterea erit meo judicio, si tali debitori pauperi, ut magis adhuc recordetur præcedentis suæ obligationis, insuper injungantur certę preces aliave bona opera persolvenda pro domino: Videatur La Croix *lib.* 3. *Teol. Moral. part.* 2. *n.* 365. *ac seqq.* & præsertim *n.* 425. ac Sporer *tr.* 4. *in Decalog. c.* 4. *sect.* 3. *n.* 73. qui ulterius adhuc pro consolatione Confessariorum, & pro praxi subjungit, quod minus gravis necessitas, ac minus respective damnum debitoris sufficiat ad differendam restitutionem, si debita fuerint incerta, quã si fuissent certa. Dicuntur autem debita incerta, quę non alicui determinato domino, vel saltem non cognito obstringuntur, qualia sunt, quæ incurruntur apud Beneficiatos ob intermissum Breviarium, vel ab alsis, qui per furta minuta in ulnis, mensuris, aut ponderibus commissa fuerunt, diversos ignotos confluentes emptores, singulos minutim, decipiendo. *

107. Secunda causa excusans a Restitutione, est *Periculum infamiæ*, & multo magis *vitæ*, vel *membrorum*: nam ob tale periculum posse differri Restitutionem, donec ejusmodi periculũ cesset, passim tenent Doctores. Ratio est: quia bona ordinis inferioris, non sunt necessario restituenda cum detrimento bonorum ordinis superioris. Hinc enim communiter docetur, utpote fundatum in ratione naturali, quod magis diligenda sint bona animæ, quam corporis; deinde magis bona corporis, quã famæ, & tandem magis bona famæ, quam fortunæ, juxta illud *Proverb.* 21. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ*, cum concordantiis.

108. Circa hoc tamen recte observat D. Thomas 2. 2. *q.* 62. *ar.* 6. *ad* 2. & sequuntur alii, quod, qui non potest per seipsum restituere absque detrimento famæ, vel corporis (v. g. rem clã reponendo in loco debito ac securo, ut ad dominum perveniat) possit autem sic restituere per aliam personam secretam & fidelem, utputa per suum Confessarium, id faciendum esse. Ratio est: quia si hoc modo poterit fieri Restitutio absque periculo famæ (atque etiam vitę, & membrorum) ex una parte cessant rationes differendi restitutionem; ex altera vero parte urget præceptum restituendi, quamprimum fieri poterit.

109. Ceterum monet Navarrus *c.* 17. *Manual. n.* 67. post S. Antoninum, caute hoc esse practicandum; & consultũ fore, quod per illam personam intermediam petatur syngrapha a creditore, in qua is confiteatur, se accepisse tantam Summam per N. pro solutione ejus, quod alius (sine hujus nominis expressione) sibi debebat, eaque schedula postmodum debitori, sive pęnitenti clam reddatur. Ratio hujus cautelæ est: quia si quis in genere debeat quidpiã restituere, v. g. decem florenos, vel etiã aliquid injuste acquisitum in specie, utputa torquem auream furto sublatam; idque committat personæ intermediæ, quam fidelem existimavit, v. g. Confessario, ad restituendum, sed ea defraudet, vel aufugiat, non cessabit obligatio primi debitoris. Lessius *cit. c.* 16. *dubit.* 6. Layman *n.* 9. & communior aliorum. Nam si res fuit indeterminate debita, v. g. pecunia decem florenorum, ea, si casu pereat, perit domino suo, qui in proposito est debitor. Quod si vero debeatur res quæpiam in specie, quæ fuerat injuste acquisita (secus, si juste fuisset obtenta, utputa inventa) tunc intercessit culpa; sicque, qui rem ejusmodi surripuit, tenetur de casu ejus fortuito, eo quod apud dominum non ita periisset.

110. Tertia causa excusans a Restitutione, est *Condonatio creditoris*. Hæc si fiat cum debitis conditionibus, excusat a Restitutione, juxta omnes. Ratio est: quia, cum creditor sit dominus suæ rei, potest is cedere juri suo, illudque debitori remittere, & donare, quo facto expirat obligatio restitutionis.

111. Dicitur, *Si fiat cum debitis conditionibus*: nam ad hoc ex communi sententia requiruntur sequentes tres conditiones. Prima est, ut hæc remissio, seu Condonatio, sit omnino libera; hoc est, non extorta metu gravi, vel fraude. Secunda, ut is possit condonare. Tertia, ut talis Condonatio non sit a Jure prohibita; sive quod Jus non resistat Condonationi.

112. Circa hoc punctum advertit Lugo *disp.* 11. *de just. & jure, sect.* 4. *n.* 52. quod, sicut sufficit remissio creditoris expressa, sic etiam possit ejusdem remissio, & voluntas rationabiliter præsumpta, excusare debitorem a Restitutione, vel saltem a statim facienda. Hinc ibidem *n.* 53. advertit post Molinam, excusari posse a peccato mortali aliquando domesticos, qui aliqua surripiunt, invito quidem domino quoad modum surripiendi occulte, & sine licentia, non tamen quoad substantiam rei acceptæ, quia, licet dominus sit invitus circa talem acceptionem, postquam res consumpta est, aliquando non est invitus quoad retentionem.

113. Unde regula generalis colligi potest (subdit idem Lugo) ad excusandos plures pœnitentes a Restitutione, quando scilicet putant, quod si per se, vel per alios manifestarent domino suum debitum, ipse liberaliter condonaret, & nollet obligare ad Restitutionem: jam enim datur voluntas præsumpta domini sufficiens, ut retentio non fiat invito domino quoad substantiam rei.

114. Advertit ulterius citatus Auctor *n.* 54. communem satis esse sententiam, quæ dicit, non esse Furtum grave, quando aliquis accipit rem non petitam, quam si petiisset, do-

dominus dedisset. Quod alii extendunt etiam ad eum casum, quando domino displicet modus ille accipiendi sine licentia, dum tamen non displiceat substantia; pro quo utroque asserto plures ab ipso allegantur Doctores. Verumtamen hi passim notant, allatam doctrinam non habere locum, quando dominus non concederet rem ad illum usum: ut si dominus concederet quidem aliquid libenter ad comedendum, tu autem accipias ad vendendum, ad quod dominus etiam rogatus non concederet.

115. Quarta causa excusans a Restitutione, est, *Si res restituenda sit creditori nocitura*. Tunc enim ejus Restitutionem esse differendam ex motivo Charitatis, nec statim fieri debere, donec periculum talis nocumenti cessaverit, fatentur omnes Doctores. Solet hoc vulgari exemplo declarari: Si quis v. g. apud alterum arma, vel gladium suum deposuit, & post modum factus insanus eadem repetit, ut aliquem occidat, vel lædat; in tali casu Depositarius non tenetur mox gladium restituere, sed oportet ejus Restitutionem differre.

116. Quinta causa est *Præscriptio*. Hæc enim, postquam bona fide, ac tempore a legibus definito, aliisque debitis concurrentibus conditionibus jam absoluta est, non solum in Foro externo, sed etiam in Foro conscientiæ vim habet excusandi debitorem a Restitutione; adeo, ut licet postmodum certo constet, rem fuisse alterius, eam amplius restituere non teneatur. (l)

117. Sexta causa excusans a Restitutione, est *Compensatio*: si videlicet quis abstulit quidpiam ab eo, qui tantumdem sibi tenebatur solvere. Verumtamen sciendum, quod hujusmodi occulta Compensatio in Foro conscientiæ non sit licita, nisi concurrentibus sequentibus conditionibus.

118. I. Ut debitum sit certum; id est, ut moraliter constet, rem esse tuam, aut tibi ex Justitia deberi: nam in dubio melior est conditio possidentis, sicque non licet mediante occulta Compensatione alterum privare sua possessione. Insuper non licet uti occulta Compensatione, si res illa non est debita ex Justitia, sed solum ex gratitudine: nam hæc non inducit stricte & proprie dictum debitum. II. Ut non possis rem illam alia ratione recuperare, vel saltem non absque notabili molestia, aut expensis, vel amissione favoris aut benevolentiæ, sive jactura honoris: ut si debitum quidem sit certum, sed tibi desint probationes; tunc enim locus erit occultæ Compensationi. III. Ut non fiat Compensatio in re alterius, sed in re ipsius debitoris: nam Compensatio non aliunde, sed ex bonis debitoris fieri debet: alioquin tertius injuste gravaretur. IV. Ut in Compensatione non plus accipiatur, quã debetur; alioquin excessus ille foret contra Justitiã, sicque in conscientia restituendus. V. Ut absit periculum scandali, ne videlicet Compensatio alicui imputetur tanquã Furtum; itẽ, ut absit periculum infamiæ, ne talis deprehensus tamquam fur habeatur, & puniatur: nam Judices solent tales Compensationes punire ut furta, præsertim si debitum non possit liquido probari. Bonacina *t. 2. disp. 1. de Rest. q. ult. punct. 2. n. 10. & seqq.* Lessius *lib. 2. c. 12. n. 57.* & alii.

119. Septima causa a quibusdam assignatur *Cessio Bonorum*, qua debitor ea relinquit creditoribus. Verumtamen recte inter alios notat Navarrus *c. 17. Manuel. n. 86.* quod, quamvis Cessio bonorum in Foro externo excuset quoad debita ex contractibus orta, ne debitor propter ea possit conjici in carcerem, *arg. L. 1. C. Qui bonis cedere, &c.* & quoad nonnullos alios effectus: nihilominus in Foro conscientiæ non magis excuset Cessio bonorum, quam necessitas sine Cessione excusaret. Unde post Cessionem sunt cedenti suæ artis instrumenta, & aliqua ad victum judicio boni viri necessaria relinquenda, *l. Qui bonis, ff. de Cessione bonorum*, quæ tamen etiam sine Cessione retineri possunt, cum nemo pro facienda Restitutione teneatur se spoliare necessariis vitæ, ita ut mendicare cogatur.

120. Præter has principaliores causas, quæ excusant ab obligatione Restitutionis, vel omnino, vel ad tempus, dum constat certam alioquin adesse obligationem restituendi, dantur variæ aliæ, quæ in tantum excusant, quatenus vel non constat hic & nunc adesse obligationem restituendi; ut fit, quando ignoratur, vel rationabiliter dubitatur, num res, quam quis possidet, sit aliena, nec ne. Vel quia ob varias circumstantias fit, quod revera obligatio restituendi hic & nunc non incurratur: ut, si quis accipiat alienum in extrema necessitate, vel si quis inferat damnum hostibus, ex eisdemque prædam agat in bello justo & alia hujusmodi plura, quæ ex propriis locis erunt desumenda. Itaque loquendo solum de prioribus.

121. Octava causa excusans a Restitutione, est *Ignorantia probabilis, vel invincibilis juris, aut facti, quod res sit aliena*. Nam talis ignorantia excusat a peccato; ergo etiam a Restitutione. Porro, quantum ad propositum,

122. *Ignorantia probabilis, vel invincibilis facti*, est illa, qua quis probabiliter, vel ex errore invincibili existimat, rem esse suam, quæ revera non est sua: prout fieret, si quis bona fide rem alienam per hæreditatem acquisivit: *Ignorantia juris* est, qua ignoratur, quid sit juris: quando v. g. jus est obscurum, & controversum de aliquo contractu, num sit licitus, nec ne; vel quando quis consulit Viros doctos super obligatione restituendi, qui respondent nullam adesse obligationem, cum tamen revera a parte rei subsit; tunc enim sequens eorum responsum ignorantia juris laboraret.

123. Nona causa excusans a Restitutione, est *Dubium*, quod possidens post adhibitam sufficientem diligentiam in investigando, num res sit sua, vel alterius, adhuc habet: siquidem in dubio melior est conditio possidentis, juxta *Reg. 65. Juris in 6.* Proinde talis vi hujus rationis licite potest retinere rem, quãdiu dubitat, num res illa sit sua, vel alterius. Et hoc ipsum extendere oportet ad dubium circa injustã Damnificationem subortum: unde Lessius *lib. 2. c. 13. n. 38.* asserit, communem ferme Doctorum sententiã esse, si quis solum dubitet, an causa damni fuerit, v. g. an alios suos consilio, vel laude efficaciter promoverit ad damnum inferendum nec ne, talem non teneri ad Restitutionem: cum in dubio melior sit conditio possidentis.

124. Plures aliæ causæ, veluti excusantes ab obligatione restituendi adducuntur a Doctoribus, ut dictum *n. 97.* sed præmissæ sunt principaliores: ceteræ vero vel minus ad praxin conducunt, vel rarius occurrunt, quas proinde huc adducere non est necesse.

DISTINCTIO VI.

De Octavo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

De Detractione, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

1. *Octavo Decalogi Præcepto quæ prohibeantur?*
2. *Honor, & fama differunt, quomodo?*
3. *Detractio, quid?*
4. *Detractio quibus modis fieri possit?*
5. *Ejus gravitas.*
   (a) Conformiter dictis Tract. 3. Dist. 2. n. 15.
6. *Detractio formalis, & materialis, quid?*
7. 8. 9. 10. *Casus aliqui, in quibus licitum est, manifestare crimen, vel defectus Proximi.*
   (b) Tract. 4. Dist. 6. quæst. 5.
   (c) Ut dictum, cit. Dist. 6 n. 52.
   Ratio horum generalis.
11. *Crimen falsum cuipiam imponere, semper est illicitum.*
12. *Solvitur objectio.*
13. *Utrum audita referens absque asseveratione, & sub dubio, peccet mortaliter?*
14. *Idcirco est rara fides, &c.*
15. *Tamen periculosum est talia referre, & quale id peccatum?*
16. *An, qui detractorem audit, peccet mortaliter?*
17. *Quid, si ei Detractio non placeat, tamen non resistit?*
18. *Quid, si commode resistere nequeat?*
19. *Detractori quomodo resistatur?*

1 Octavum Præceptum Decalogi *Exodi c. 20.* & *Deuter. c. 5.* hisce verbis comprehenditur: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium*. Eoque juxta communem Doctorum sententiam prohibetur omnis injustitia & injuria, quæ Proximo verbis inferri potest: ut sunt, Detractio, Contumelia, Convitium, Irrisio, Susurratio, Mendacium, & hujusmodi, quæ sub falso Testimonio contra Proximum tamquam sub principaliori comprehenduntur, ut notat D. Thomas *2. 2. q. 122. art. 6.* De quibus proinde breviter in hac Distinctione tractandum erit, incipiendo a Detractione: cujus natura ut exactius intelligatur,

2. Advertendum est, quod quamvis Honor, & Fama quan-

quandoque sumatur pro eodem, revera tamen differant. Nam *Fama bona* est communis opinio virtutis, sapientiæ, & rerum præclare gestarum alterius: *Honor* autem est testimonium excellentiæ alterius. Item Fama consistit in interiore opinione, & dum exit in opus externum, dicitur Laus, vel (loquendo de mala fama) Vituperatio. Honor vero consistit in externa significatione nostræ existimationis de Excellentia alterius; unde supponit opinionem excellentiæ ipsius, & intentionem exterius per aliquod signum eam testificandi: quod si deesset ejusmodi opinio excellentiæ, atque intentio exterius eam testandi, potius foret illusio, quam honor. Hoc prænotato, fit

3. CONCL. I. Detractio est alienæ famæ occulta & injusta læsio, seu denigratio. Ita in re communis. Duo quippe requiruntur ad Detractionem. Primo, ut aliquid dicatur, quod alterius famam & existimationem, quam possidet in animo Proximi, extinguere, aut minuere valeat. Deinde, ut fiat occulte, saltem juxta intentionem dicentis: si quis enim in præsentia alicujus, famæ ejusdem detrahere intendat, jam non erit simplex detractio, quæ directe lædit famam, sed Contumelia honorem alterius coram violans.

4. CONCL. II. Detractio potest fieri dupliciter, directe videlicet, & indirecte. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 73. *art.* 1. *ad* 3. & alii. Directe quidem fit Detractio quatuor modis. I. Imponendo crimen falsum. II. Amplificando, seu exaggerando crimen verum. III. Pandendo crimen occultum. IV. Sinistre interpretando opus bonum alterius, dum scilicet quis coram aliis factum alterius sinistre interpretatur. Indirecte etiam contingit Detractio quatuor modis. I. Negando recte facta, vel dotes alterius. II. Ea extenuando. III. Tacendo bona alterius eo loco & tempore, quo tuum silentium alii interpretantur tacitam vituperationem. IV. Simulate, & frigide laudando; aut quando quis simulat, se velle laudare aliquem, & tamen nihil affert laude dignum.

5. CONCL. III. Detractio ex genere suo est peccatum mortale contra Justitiam, gravius quidem furto, sed levius homicidio. Ita Doctores communiter, & ratio est: quia lædit Proximum in bono plurimum gravi, quodque præstantius est pecunia, juxta illud *Proverb.* 22. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ*. Item *Ecclesiastici* 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni*. Unde & Poeta canit:

Omnia si perdas, famam servare memento.

Dicitur notanter in Conclusione, *ex genere suo*: Siquidem Detractio sæpe est peccatum dumtaxat veniale, vel ob levitatem materiæ, vel ob imperfectionem actus. (a)

* Materia autem levis in præsenti illa læsio censetur, quæ, consideratis circumstantiis, prudentum judicio solummodo vim habet similis conditionis homines defacto leviter contristandi, seu levem tantummodo dolorem causandi. Quodsi vero læsio foret talis, quæ consideratis simul confluentibus circumstantiis jure merito potest etiam judicio prudentum similis conditionis homines graviter contristare, ac amicitiam inter eos dissolvere, talis læsio censeretur materia gravis. Et licet regulariter, ac ordinarie loquendo, quando Confessarius dubitat, num hæc vel illa læsio in particulari habeat vim judicio prudentum graviter vel leviter contristandi, sicque num læsio sit gravis vel levis? possit regulariter teste Sporer *tract.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 3. *n.* 57. se resolvere; quod peccatum grave occultum de altero absque sufficienti causa revelatum, habeat vim graviter contristandi; e contra vero peccatum leve revelatum tantummodo, eumdem juxta prudentum judicium soleat leviter contristare; dantur tamen subinde ob certas confluentes circumstantias casus speciales, respectu quorum etiam grave peccatum occultum ex judicio prudentum habeat solummodo vim leviter contristandi, e contra vero peccatum leve, vel etiam præcise defectus naturales occulti revelati ea vi sint prædita, ut possint merito etiam ex judicio prudentum graviter contristare; sic juxta communem DD. revelare de plebejo maxime in Germania, quod plene se nupero festo inebriaverit; de milite quod duellaverit; de Juvene rustico, vel pariter de milite, quod habeat amasiam &c. non censetur gravis detractio, adeoque ordinarie nec peccatum grave in genere detractionis. Econtra vero de Viro valde gravi dicere passim, quod sit levibus mendaciis deditus, reputatur gravis detractio. Ratio utriusque est; quia prima revelatio apud similis conditionis homines non solet causare gravem tristitiam: quinimo non raro hi similibus gloriantur; econtra vero de Viro valde gravi manifestare, quod sit deditus mendaciis, merito apprehenditur etiam a prudentibus tamquam aptum, gravem in ejusdem animo causandi tristitiam.

Ex hac Doctrina inferes I. Manifestare aliquem esse luscum, gibbosum, duri ingenii &c. communiter non esse materiam gravem, quæ constitueret peccatum mortale; partim quia sunt defectus præcise naturales, & quidem ordinarie de se brevi patentes, ac citra aliquam culpam graviter infamatoriam regulariter contracti; partim, quia communiter alteri revelatio de his non est multum præjudiciosa; aut sit patefactio ex gravi causa.

Nec dicas: Ergo pariter non erit materia gravis, si quis alterum, qui occulte laboraret morbo gallico, manifestaret, cum etiam hic defectus sit naturalis. Resp. enim neg. illatum: etsi enim pariter hic defectus sit naturalis; quia tamen frequentissime contrahitur ex lue venerea, præberet manifestans aliis audientibus occasionem credendi, talem veneri deditum, & consequenter respectu illius, respectu cujus est materia gravis, manifestare, quod sit fornicarius; pariter erit grave, dicere aliis absque alia causa gravi, quod laboret morbo gallico, saltem, si non addatur, quod innocenter contraxerit, e. g. jacendo in simili lecto &c.

Infertur II. Non esse materiam gravem dicere de alio unum malum actum equidem necdum cognitum, qui tamen de pluribus similibus in eodem genere jam est infamis. Item de infami in uno crimine aliud valde affine (secus dic, si foret disparatum) manifestare: e. g. de notorio fornicario dicere, quod nuper miserit ad aliquam puellam litteras amatorias. Ratio est; quia exinde non notabiliter augetur infamia, seu tristitia. Busenbaum, Lessius, & Navar.

Infertur III. Ordinarie loquendo, & nisi talis, de quo subsequentia dicuntur, aliunde patiatur exinde notabile damnum v. g. in aliqua Promotione, Officio &c. non esse materiam gravem dicere de altero etiam sine gravi causa, quod sit superbus, iracundus, avarus, piger &c. quia talis modus loquendi communiter, & nisi speciales circumstantiæ aliud insinuent, solet potius indicare passiones naturales & inclinationes ad similia vitia, quam ipsummet peccatum, vel certe solummodo defectus in similibus leves, & non graviter peccaminosos, uti sentiunt AA. infra citandi. Oportet tamen meo judicio in hoc puncto caute procedere, ne loquaces sibi nimium adblandiantur cum magno aliorum præjudicio.

Inferes IV. Non esse gravem materiam dicere de aliquo, quod sit scrupulosus, si significetur, aut ex circumstantiis intelligatur ab audientibus, per ly *scrupulosum* intelligi timoratam & de peccato solicitam conscientiam, prout apud perversum hoc sæculum, teste La Croix, vix nomen scrupulosi effugiet, qui accurate vult facere, quod debet. Si autem per scrupulositatem intelligitur inanis & futilis apprehensio, & inde exorta anxietas absque ulla gravi ratione, atque sic dicatur de homine gravi, qui habet, atque habere debet famam boni judicii, & magnæ prudentiæ, hæc læsio erit materia gravis, si aliunde hæc scrupulositas non sit jam nota. Ratio est: quia exinde alii credere possunt, virum istum habere defectum judicii, ac prudentiæ, timendo, ubi nulla gravis ratio timendi subest: atqui dicere de Viro magnæ auctoritatis talia, quæ apud audientes causare possunt opinionem, quod is habeat defectum judicii, & prudentiæ, utique est materia gravis, cum præbeat occasionem contristandi graviter; ergo. Quodsi diceretur idem de homine Juvene, vel indocto, talis læsio seu manifestatio defectus naturalis conformiter jam dictis non foret materia gravis. Ita tenent cum communi DD. La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 1202. Sporer *loc. cit.* Henno *tract. in Decal. disp.* 8. *quæst.* 3. *art.* 1. Felix Potestas *in Exam. Confess. tom.* 1. *part.* 2. *num.* 2754. & *seqq.* Sabinus Bononiensis *in sua Luce morali part.* 1. *tract.* 36. *nu.* 27. & *seqq.* ac Bonacina *de Restitut. in particulari disp.* 2. *quæst.* 4. *punct.* 2. *per totum*.*

6. CONCL. IV. Detractio recte dividitur in formalem, & materialem. Ita communis. Et quidem *Detractio formalis*

lis est, quæ fit ex intentione, & proposito, alienam famam denigrandi: quæ utique est peccatum mortale, si quis graviter famam Proximi lædere intendat. *Detractio materialis* est, quando quis expressè non intendit lædere famam Proximi, sed ex quadam loquacitate narrat peccata, vel defectus ipsius, unde læditur bona fama ejus. Ceterum circa hoc posterius membrum est notandum, quod licet Detractio materialis tam perfectum voluntarium non habeat, sicut formalis, ac proinde frequenter ob actus imperfectionem a peccato mortali excusetur; adhuc tamen sit peccatum mortale, si id, quod advertenter narratur, famam Proximi graviter lædat. Ratio est: quia etsi expressè quis non intendat lædere famam Proximi, adhuc tamen implicite & in sua causa hoc intendit, dum vult illud, unde per se gravis læsio sequitur.

7. Quæritur I. An in nullo casu licitum sit, manifestare occultum crimen, vel defectus Proximi? Resp. dari aliquos casus, in quibus id fieri potest absque vitio Detractionis. Sic in primis Detractio non est, si quis servato modo correctionis fraternæ patefaciat testibus, vel Superiori, crimen fratris, ut emendetur; de quo jam supra. (b)

8. Deinde licitum est, manifestare crimen alterius occultum ad impediendum notabile damnum Proximo impendens, sive temporale, sive spirituale, quando id ad hoc necessarium est. (c) Hinc si novi, Titium esse furem, possum monere eos, quibus cum habitat, ut sibi caveant; & sic de similibus.

9. Insuper, quando agitur de Officio, vel Beneficio conferendo, de Matrimonio contrahendo, de Religione suscipienda, possunt justa impedimenta, etsi ceteroquin occulta, manifestari, si ex illis notabile incommodum merito timeri possit.

10. Similiter licitum est, ejus, qui fictis virtutibus famam sibi paravit, simulationem aperire, si ea vergat in alicujus detrimentum: ut si quis simulet se peritum Advocatum, Medicum, Confessarium, Pharmacopolam &c. & constet mihi, non esse talem. Lessius *lib.2.c.11.dubit.9.*& alii. Ratio horum omnium generalis est: Quia nemo habet jus tuendæ famæ suæ cum tanto damno, Proximis injuste obventuro; ergo in præmissis casibus non committitur Detractio, utpote quæ est alienæ famæ injusta læsio, qualis ibi non intervenit.

11. Ceterum hactenus dicta intellige de crimine, aut defectu ceteroquin vero, licet occulto. Nam crimen falsum cuipiam imponere, semper est illicitum, & in materia gravi mortale: falsitatem enim proponere, in nullo casu licitum existit; cum mendacium sit intrinsece malum, & si sit in materia gravi, peccatum mortale. Unde non immerito Innocentius XI. sequentes duas damnavit Propositiones; quarum prior, ordine 43. sic habet: *Quidni non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam falso crimine elidere?* Altera, ordine 44. taliter sonat: *Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non est probabile, vix erit opinio probabilis in Theologia.*

12. Nec dicas: Æque prohibitum est, detrahere Proximo, manifestando crimen grave occultum illius, ac imponendo illi crimen falsum; ergo si hoc non licet, neque illud licitum erit etiam pro impediendo gravi damno nostro, Reipublicæ, aut aliorum. Resp. enim negando suppositum: nam manifestare crimen verum, sed occultum Proximi, ex justa causa, utputa ad impediendum grave damnum nobis, Reipublicæ, aut tertio impendens, quodque alia ratione impediri nequit, non est detrahere, ut dictum *n.8.9.&* 10. At imponere grave crimen falsum, vel est mendacium grave, & lethale; vel etiam est contra justitiam, prout post D.Thomam *2.2. q.69. art. 2.* notat Jo: Cardenas ad dictas Propositiones Innocentii XI.*c.3.& 4.*

13. Quæres II. Utrum audita, vel alia qualibet referens absque asseveratione, & sub dubio, peccet mortaliter, & teneatur ad Restitutionem? Hanc Quæstionem ex professo tractat, & subtiliter resolvit Scotus *4.dist.15.q.4.art.1.* quem sequitur Layman *lib.3.tract.3.part.2.c.3.n.7.* cum aliis.

14. Et quidem in primis respondet Doctor noster: Si quis non imponit in publico crimen alteri, sed murmurat, vel indiscrete loquitur, vel alicui coram multis narrat tamen non tamquam sibi certum, sed sic se audivisse &c. quod idcirco rara fides sit: quia multi multa loquuntur. Et ideo dicens, se tantum audivisse, nisi ex modo dicendi ostendat aliquam majorem certitudinem, quam ex communi relatione, non aufert alteri ex natura actus bonam famam; quia si audientes firmiter credant, illud, de quo sermo est, esse criminosum, id ex eorum levitate accidit: quia, *Qui credit cito, levis corde est. Ecclesiastici c.10.*

15. Addit deinde Doctor Subtilis *loco cit.* cum a scandalo pusillorum oporteat cavere, & multi sint tales pusilli, leves ad credendum mala de Proximis; ideo periculosum esse, eis talia addita ex relatu referre. Quod si vero hoc fiat animo malo, lædendi scilicet alterius famam, non est facile excusare, quin sit contra Charitatem, & per consequens peccatum mortale. Si autem fiat coram talibus ex inconsideratione, durum est dicere, quod exeat genus peccati venialis: quia lingua in lubrico posita est; & , *Qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir. Jacobi c.3.*

16. Quæres III. An, qui detractorem audit, peccet mortaliter, & ad Restitutionem teneatur? Resp. I. Qui audit detractiones absque resistentia, videtur detractori consentire, unde fit particeps peccati ejus; & si quidem ipsum inducat, vel excitet ad detrahendum, aut placeat ei Detractio propter odium illius, cui detrahitur, non minus peccat quam detrahens, imo quandoque magis. Ita D. Thomas *2.2.q.73. art. 4.* cum communi. Unde D.Bernardus *lib.2.de Consideratione* sub finem, ait: *Detrahere, & detrahentem audire, quid horum detestabilius sit, non facile dixerim.* Ratio est: quia talis non solum peccato alieno, id est, Detractioni, consentit, in eoque sibi complacet, sed & quandoque ad ipsum inducit; unde si ita inducit, gravius peccat, quam detractor ipse.

17. Resp. II. Si non placeat ei Detractionis peccatum, sed ex timore, vel negligentia, vel etiam verecundia quadam omittat repellere detrahentem, peccat quidem, sed multo minus, quam detrahens, & plerumque venialiter, licet quandoque etiam peccatum mortale esse possit. Ita Doct. Angelicus *loc.cit.* cum aliis.

18. Sed hoc intelligendum est, dummodo quis absque incommodo possit Detractionem impedire: nam si commode detrahentem corrigere non possit, Detractionem impedire non tenetur, sicque nullatenus peccat, quia Charitas cum gravi incommodo non obligat, prout passim notant Doctores. Hinc sequitur, quod is, qui sibi grave damnum timet corrigendo, ut puta injurias, aut verbera; vel rationabilem habet verecundiam, eo quod sit filius, aut famulus detrahentis, vel nullius auctoritatis respectu illius; non teneatur ei resistere, aut ipsum corrigere. Idem dicendum, si probabiliter existimat, suam monitionem nihil profuturam.

19. Ceterum resistitur detractori, vel redarguendo ipsum modestis verbis, utputa, quod quis peccet detrahendo fratri, vel discursum interrumpendo, aut si fieri potest, aliosum divertendo, vel saltem ostendendo per tristitiam faciei, quod sibi displiceat Detractio? quia, ut dicitur *Proverb.25. Ventus Aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentium.*

* APPENDIX

Continens varia adhuc quæsita de Detractione.

QUær. I. Utrum delicta gravia occulta asseverative referens de aliquo sibi, & aliis audientibus incognito, v. g. de homine aliquo larvato, vel si de cognito quidem, ast non apud alios audientes nominato, peccet mortaliter & teneatur ad Restitutionem?

Respondeo quoad utrumque negative, dummodo absit periculum ex hac narratione occultorum gravium deveniendi in notitiam personæ illius, quæ commisit, ac præterea dummodo hæc manifestatio criminis non redundet in præjudicium & notabilem infamiam Familiæ, cujus est membrum ille, qui dictum crimen perpetravit. Ita sub his terminis Sporer *tract. 5.in Decal.c.4.sect.3.n.61.* & Henno ibidem *disp. 8. q. 3. art.2. Conclus. 4.* cum communi. Ratio est: quia sub his limitationibus non infertur grave præjudicium individuo ipsius personæ incognitæ, & consequenter nec eadem rationabiliter propterea tristatur graviter.

Dixi autem notanter: *dummodo hæc manifestatio non redundet apud audientes in infamiam Familiæ, cujus est membrum*: Tunc enim foret grave, etsi persona non nominetur, quæ

quæ commisit; quoniam merito præbetur exinde tali Familiæ occasio juste tristandi graviter:e.g. si diceres, in hoc Monasterio certus Religiosus (quem tamen in individuo non nominares) commisit nuperrime fornicationem &c. Quamvis enim (uti recte inquit Sporer hic) aliqua communitas reipsa non maculetur ex unius hominis scelere,sicut nec Collegium Apostolorum ex perfidia Judæ;maculatur tamen apud homines simplices,& imperfectos, quibus id sæpe multiplici scandalo & occasioni vilipendendi Monasterium esse solet, si hæc de membro alicujus Familiæ,quam communiter sanctam & piam reputant, vulgentur. Quodsi diceres taliter de membro innominato alicujus Civitatis, non incurreres peccatum grave Detractionis; quoniam etiam simplices audientes exinde non multum scandalizantur, nec occasionem desumunt vilipendendi Civitatem, utpote alias probe gnari, in tam ampla hominum sæcularium Communitate etiam reperiri aliquos improbos.

Quær. II. Utrum in genere Detractionis peccet mortaliter, qui absque justa aliqua, & rationabili causa uni tantum, vel alteri prudenti, de quo moraliter constat,eumdem ulterius non evulgaturum,nec nocumento futurum, refert grave crimen de alio, nominando hanc ipsam personam, quæ crimen illud commisit? Resp. Talem probabilius peccare mortaliter. Ita cum Card. de Lugo, Illsung, ac communiori DD. Sabinus Bononiensis *part.1.Lucis Moralis tract.* 36.*n.*37.& Franciscus Henno *tract.in Decalog.disp.*8.*q.*3. *art.* 2. *Conclus.* 3. contra Cajetanum, Reginaldum, Tamburinum, Felicem Potestas, aliosque. Fundamentum principale est, quia etiam apud unum tantum Virum gravem per talem manifestationem deperdere suam famam, ac æstimationem, censetur prudentum judicio notabile damnum aptum causandi merito magnam tristitiam: sicuti a pari ob hanc ipsam rationem Judicium temerarium unius de alio, etiam sepolito periculo ulterioris divulgationis, in re gravi conceptum reputatur peccatum mortale; quia nimirum apud unum illum, qui tale Judicium temerarium elicuit, exinde deperdere suam æstimationem censetur notabile damnum, vi cujus, etsi fama ipsa apud Communitatem, hujus criminis ignaram,non deperderetur,apud illum tamen, qui temerarium judicium formavit,vel in præsenti, qui manifestantem de altero grave crimen audivit, eadem fama notabiliter censeretur diminuta seu denigrata, quod tam ad rationem temerarii Judicii, quam ad rationem Detractionis sufficit.

Dixi autem notanter: *Si contingat absque justa causa*; etenim si fieret cum causa gravi, puta consilii aut auxilii petendi gratia,nec possit haberi,nisi crimen,& criminosum manifestando, non erit peccatum detractionis,uti recte advertit Henno *loco citato*;qui ulterius in terminis formalibus subjungit,neque peccare saltem mortaliter juxta Sylvium & alios, qui ad solamen, aut doloris mitigationem injuriam magnam sibi ab altero occulte illatam, uni aut alteri manifestaret, modo absit affectus vindictæ,& Detractionis,nec pluribus aperiatur,quam postulet doloris injuste illati amaritudo. Ratio est: quia videtur nimis durum,quod quis teneatur in secreto illatam sibi injuriam concoquere,ut parcat famæ injuriantis,qui noluit ipsemet injuriato parcere. Unde censetur talis injuriando, se voluisse huic inconvenienti exponere;cum sciret,aut saltem prudenter scire deberet, hujusmodi revelationem per injuriatum solere valde frequenter ex injuria illata subsequi.Hæc ultima doctrina de justa querela contra injuriantem mota ad capiendum exinde solatiū, hæc(inquit)ultima doctrina,si debite fuerit circumstantia nata, poterit quidem aliquoties Confessario deservire post jam factum:ast in futurū erit vel ex eo dissuadenda;quia lingua labilis vix terminos debitarum circumstantiarum sibi ponere poterit, præsertim apud homines vindicativos, & feminas passionatas.

Quæres III. Utrum in genere Detractionis peccet mortaliter,qui crimen a parte rei verum ac grave apud unam Communitatem una cum Persona jam publicum,seu publice notum refert,ac revelat aliis intra, vel extra eamdem Communitatem, qui dictum crimen, vel saltem Personam ream nondum sciverunt? An Resp. advertendum, tripliciter posse crimen fieri notum,seu publicum alicui Communitati. In primis *Jure*,si nimirum a Communitate sciatur per Confessionem Rei in Judicio publico, vel per sententiam Judicis jam publicatam. Deinde *Facto*,per ipsam facti evidentiam apud tot, ut attenta conditione illorum,qui eamdem evidentiam habeant,& qualitate Communitatis arbitrio Prudentum judicetur, nulla amplius tergiversatione celari posse.Denique tertio præcise ex *Fama*,quando nimirum eadem non a garrulis mulierculis absque fundamento (tunc enim foret potius rumor inanis) sed ex verisimilibus indiciis originem trahens, ad majorem partem Communitatis pervenit.Nos in præsenti loquemur præcise de crimine noto notorietate seu publicitate Juris, vel facti. Alterum de publicitate per famam communem differemus ad quæsitum sequens.H.N.

Respond. I. Si crimen sit publicum *Jure* seu (ut alii loquuntur) notorium notorietate Juris; tunc post sententiam Judicis publice latam potest illud unacum Reo citra peccatum grave. Detractionis etiam aliis tam ejusdem loci incolis adhuc ignorantibus,quam dissitorum locorum habitatoribus manifestari. Ita teste Sporer Communissima. Ratio est: quia exigente sic Bono publico talis graviter Reus in pœnam criminis sua fama privatur absolute, & propterea etiam publice sententia fertur, ac confluenti ex quibuscumque locis populo audiendi publicationem sententiæ licentia datur,ut exinde homines alii magis a similibus deterreantur. Dicitur autem notanter: *Post sententiam Judicis publice latam*;nam si sententia ista non publice feratur,sed tantum privatim intra aliquam particularem communitatem cum intentione, ut non vulgetur ulterius, v.g. si fiat in certo Monasterio vel Religiosa Familia, non liceret tale crimen, seu talem Reum aliis extraneis adhuc occultum propalare; quoniam Judex talem Reum non absolute, sed tantum in ordine ad certam Communitatem sua fama privavit, hincque ad publicationem sententiæ non quoscumque confluentes admisit; quoniam si similia vulgarentur ubique, ordinarie non solum illa persona particularis, sed etiam tota sacra ac innocens aliqua Religio infamaretur.

Resp. II. Si tale crimen est publicum seu notorium notorietate *facti*, potest absque peccato gravi Detractionis ille, qui crimen commisit, manifestari aliis ejusdem Communitatis adhuc ignaris. Ita apud Patrem Sporer hic Scotus *in* 4. *sent. dist.* 15. *quæst.* 4. cum communissima DD. & ratio est; quia pro tunc ex communissima Doctorum persuasione, & teste Lessio ex consuetudine totius Orbis censetur talis criminosus respectu similis Communitatis spoliatus jure & possessione suæ famæ, (eo ipso, quia crimen ejusdem ex sua culpa adeo publicum evasit) ut moraliter reputetur impossibile, quin in aliorum cohabitantium notitiam perveniat.

Respond. III. Si facti evidentia crimen alicujus est publicum ac notorium in aliqua Communitate absolute,puta in Pago,Oppido,Civitate,potest is,qui hoc crimen perpetravit,citra grave peccatum Detractionis manifestari in locis quoque vicinioribus, vel aliis etiam suo modo remotioribus, quæ tamen commerciorum consortio ita sunt conjuncta,ut ad illa facile respective brevi, ac quasi moraliter certo idem rumor sit perventurus.Ita cum Molina,Soto,Layman & Petro Navarro,Sporer *tract.*6.*in Decalog.c.*4.*sect.*3. *n.* 71. Et teste eodem communis. Ratio est, quæ prior; quia rem moraliter æstimando, fama absolute amissa in hoc loco,etiam in vicino,vel tam conjuncto amissa censeri potest,ita ut moraliter impossibile reputetur,quin & fama, alias cito volans, pariter brevi ad alia loca perveniat.

Dicitur autem notanter:*licere sic manifestare in aliis locis conjunctis &c.si evidentia facti sit notorium in aliqua Communitate NB. absolute*. Secus enim dicendum, si tantum foret notorium *limitate*,restringendo illam notorietatem præcise intra Cancellos cujusdam Communitatis particularis respective, puta ad certum genus personarum,v. g. ad certum Collegium,vel Monasterium talis Civitatis: tunc enim extra corpus Monasterii non liceret vicinis sæcularibus,vel adjacentibus aliis Conventibus dictum crimen grave ipsis adhuc ignotum manifestare; quoniam exinde conformiter dictis non solum ipse Religiosus, sed etiam Collegium seu Monasterium infamaretur. Nec dicas: licere etiam juxta Molinam, Rebellum saltem tunc manifestare aliis Monasteriis vicinis, si fuerint ejusdem Ordinis:nam etsi ob paritatem rationis id concedatur cum LaCroix, quoad ea Monasteria intra unam Provinciam sita, ubi Religiosi mutantur de loco in locum; negatur tamen in aliis casibus: quinimo ad evitandas sæpe varias inconvenientias, & discordias inter Religiosos saltem dissuadetur ex virtute

Cha-

Charitatis etiam quoad Monasteria ejusdem Provinciæ, si nulla alia ceteroquin habeatur rationabilis causa manifestandi.

Respond. IV. In locis remotioribus illis, quorsum alias moraliter loquendo fama non poterat pervenire, probabilius non licet citra peccatum grave detractionis aliquem, qui crimen grave notorietate facti publicum perpetravit, propalare. Ita Franciscus Henno *tract. in Decalog. disp. 8. quæst. 3. art. 3. Concl. 1.* & Sporer *tract. 6. in Decalog. c. 4. sect. 3. n. 71.* ac apud ipsum plures, contra tamen non paucos teste Henno *loc. cit.* Ratio est: quia licet peccans publice cedat implicite Juri famæ suæ in locis vicinioribus, vel ratione commercii conjunctis, non tamen quoad alia remota; ideo enim censetur renuntiare juri suo quoad loca priora, quia fama moraliter loquendo est crimen illuc alias perlatura; ergo ubi moraliter fama non est perlatura (uti se res habet quoad loca remotiora proxime explicata) neque censebitur renuntiare suo Juri.

Nec dicas: Publicum publicitate Juris per sententiam Judicis potest ubivis etiam in remotioribus locis vulgari: ergo etiam publicum per evidentiam facti. Respond. enim cum Patre Henno negando conseq. & paritat. Disparitas est, quod in primo casu infamia universalis sit pœna culpæ imposita, non sic in casu secundo.

Quær. IV. An crimen, quod est publicum non quidem notorietate Juris & Facti, sed tantum per famam communem, possit aliis adhuc ignaris ex Communitate, aut vicinia revelari? Respond. Si sit vere fama communis (& non potius rumor inanis) de gravi crimine ab aliquo commisso, Doctores superius allegati in ordine ad ulteriorem manifestationem simili modo discurrunt de eadem, ac de notorietate facti ob paritatem rationis, quoniam & talis fama communis cito volat ad aures aliorum, ut moraliter vix amplius posse occultari credatur. Interea tamen, quia sæpe potest esse potius rumor inanis absque solido fundamento a garrulis, vel leviter credulis in vulgum sparsus, quam vera fama communis circa crimen grave ab altero e. g. Petro commissum; hinc bene respiciatur, undenam rumor iste ortum habuerit: nam si constet, quod ipsemet e. g. Petrus, de quo est rumor, non levia præbuerit mala indicia taliter de se discurrendi, sibimetipsi imputet eam propalationem. Econtra vero si nec ex viris fide dignis, nec ex prævìis gravibus indiciis sciatur origo similis rumoris, sit cautus ille, qui præcise habens informationem ex rumore aliis ex Communitate vel Vicinia ignaris refert, ne assertive tale crimen divulget de altero, sed vel reticeat, quod consultissimum, vel ad minus saltem addat, esse quidem rumorem, se tamen nescire, undenam rumor iste originem traxerit, & an nitatur solido fundamento; solent enim non raro a parte rei Innocentes per rumorem inanem falso diffamari tamquam Rei.

Quær. V. Quot homines crimen ab aliquo commissum scire debeant, quatenus illud dicatur publicum, seu notorium notorietate Facti taliter, ut ea inde in Communitate seu Vicinia ulterius aliis citra grave peccatum Detractionis revelari queat? Respondet ad hoc satis difficile & intricatum quæsitum Sabinus Bononiensis *part. 1. Lucis Moralis tract. 36. n. 39.* ut aliquod delictum egrediatur limites occulti, & fiat publicum, sicque aliis ex Communitate, vel Vicinia revelari queat absque gravi peccato Detractionis, debere illud præcise sciri a tot hominibus, ut attenta quantitate Communitatis, & qualitate hominum prudentum arbitrio censeatur impossibile ulterius cohibere famam communem de eodem. Alii DD. etiam specificant certum numerum hominum, quo habito, juxta proportionem majoris vel minoris Communitatis censeatur adesse prudens arbitrium, tale delictum ita jam innotuisse, ut fama de eodem amplius cohiberi nequeat. Sic enim nonnulli apud La Croix & Sporer hic putant sufficere, si sciant *decem*, quia iste numerus sufficit ad constituendum populum seu Parochiam; *L. 4. ff. vi Bonorum raptorum*. Alii restringunt adhuc ad minorem numerum, & credunt ad publicum sufficere, si resciant *Sex*, nam (inquiunt cum Abb. *in Can. de manifest. 2. q. 1.*) equidem verum est ad Communitatem Parochiæ faciendam requiri decem personas, ast, ut quidpiam intra hanc Communitatem dicatur notorium, seu publicum, non necessario debet resciri ab omnibus membris ejusdem, sed sufficit, si cognoscatur a majori parte illius, qualem majorem partem respectu numeri *denarii*, utique conficiunt *sex* personæ. Molina, Lugo & Haunoldus apud La Croix *lib. 3. part. 2. n. 1229.* dicunt, quando Communitas constat personis viginti, tunc esse aliquid publicum, seu notorium fama, quando *septem* sciunt. Si 100. quando *quindecim*. Si 1000. quando *viginti*, qui sint ex diversis domibus. Si autem Civitas constaret 5000. civibus, sufficere, quod sciant *triginta* sparsi per illam Civitatem, aut quod una platea vicina id sciat; quia tunc moraliter impossibile est celari, attenta humana fragilitate, & linguæ lubrica volubilitate. Deservient subinde similia Confessario in perplexitate pro consolatione, si nesciat se resolvere, num hoc, vel illud crimen in particulari juxta prudens arbitrium debeat dici publicum, vel non? prout praxis & experientia docebunt.

Quær. VI. An una Detractio sit ejusdem speciei cum altera? Resp. Affirmative. Ita præter alios Bosco *Disp. 7. de Sacrament. Pœnitent. sect. 10.* & La Croix *lib. 3. part. 2. n. 1227.* Ratio est: quia tota malitia specifica harum Detractionum consistit in injusta denigratione famæ alterius: atqui hæc malitia specifica reperitur in qualibet Detractione: ergo quælibet est ejusdem speciei. Ob quod ipsum fundamentum etiam DD. cum Sporer *tr. 5. in Decalog. c. 4. sect. 6. n. 145.* inferunt, quod una contumelia sit ejusdem speciei cum altera; quia per omnes læditur honor, in cujus læsione consistit malitia specifica contumeliæ; sic etiam furtum gemmæ, & furtum equi ac furtum auri sunt ejusdem speciei moralis; quia ubique fit læsio Bonorum fortunæ, in qua læsione consistit malitia specifica furti: pariformiter ob eamdem rationem judicia temeraria, quando v. g. quis judicat Petrum fornicarium, & Paulum furem, sunt ejusdem speciei; quia tota malitia specifica judicii temerarii in hoc consistit, quod exinde lædatur jus, quod alter habet ad bonam existimationem sui, quæ læsio utrobique reperitur, uti recte cum Busenbaum, Escobar, Filliucio advertunt Potestas *Tom. 1. part. 2. n. 2753.* & Sabinus Bononiens. *part. 1. Tr. 36. n. 43.*

Quær. VII. Quomodo practice sit interrogandus, qui confitetur, se detraxisse? Resp. Talem esse interrogandum. I. Num contigerit in materia levi, vel gravi, seu tali, quam ipse gravem reputaret, si contra semetipsum talis Detractio facta fuisset? Quodsi contigisset in materia gravi, interrogetur ulterius. II. Num talia de altero assertive dixerit, vel tantum præcise relative nihil augendo, vel addendo, ita ut prudenter credi possit, audientes non adhibuisse exinde positive fidem relatis? Quodsi protulisset assertive, interrogetur III. Utrũ illa res fuerit vera, vel falsa? Et, si vera, num occulta vel publica? IV. Quoties deliberate cõtigerit in materia gravi occulta? V. Demum obligandus est ad restitutionem, nisi adsit aliqua ex causis excusantibus.

Ceterum finaliter circa istam materiam ad duo præsertim genera pœnitentium attendat Confessarius. Primum genus est nimis *laxum*, alterum nimis *anxium*. *Priores* sunt illi, qui quaslibet ferme res de altero prolatas reputant leves, cum tamen, si de ipsis similia spargerentur, judicarent, nescio quam graves; tales interrogandi sunt, quidnam ergo in specie occultum protulerint contra alterum, ut exinde noscatur, an materia fuerit gravis vel levis? *Posteriores* mox sibi timẽt de gravi peccato, si quidpiam narrent de Proximo, etsi jam publicum, vel majori saltem parti Communitatis notum, vel quamvis talem manifestationẽ requireret Bonum Reipublicæ, seu utilitas alicujus Communitatis, aut salus Proximi temporalis vel spiritualis &c. & hi magis sunt instruendi a Confessario conformiter jam dictis.*

QUÆSTIO II.
De Contumelia.
SUMMARIUM.

20. CONCL. I. *Contumelia a contemnendo* dicta est, estque injuria, qua alicujus præsentis honor & existimatio palã violatur. Ita in re communis. Differt autẽ Contumelia a Detractione, quod hæc directe famam lædat, Contumelia honorẽ. Detractio insuper fit occulte, & in absentia, sicuti furtum: Contumelia vero fit palã, & in faciem, ut rapina; aut clã quidem, sed

ea

ea intentione, ut veniat ad notitiam ejus, in quem conjicitur: prout contingit per scripturas, ac Libellos famosos.

21. CONCL. II. Contumelia tribus modis accidit, verbo, scripto, & facto. Et quidem sub Contumelia, quę fit verbo, comprehenditur Convitium, Improperium, & maledictum. Contumelia, quæ scripto fit, animo infamandi, *Libellus famosus* in Jure appellatur. Ad Contumeliam tandem, quæ facto fit, v. g. honoratum Virum verberando, domi includendo, pertinet Irrisio, & subsannatio.

* Porro, quamvis Contumelia juxta jam dicta a Detractione distinguatur, & quidem specie, cum hæc duo vitia respiciant duo specie distincta objecta formalia, Detractio quidem *famam*, quam denigrat, Contumelia vero *honorem*, quem lædit; nihilominus ambo sæpius confluunt in uno, eodemq; actu, etsi ceteroquin etiam verum sit, quod subinde ab invicem separentur. Sic v. g. si alteri objicias crimen occultum grave aliis præsentibus, censeretur adesse, ac simul actu concurrere Contumelia & Detractio; quoniam simul læditur fama & honor. Quodsi vero alicui soli, nemine alio præsente, crimen in occulto objecisti in faciem, vel etiam alapam viro gravi in occulto, & quod maneat occultum, inflixisti, non læsisti famam per Detractionem, bene tamen honorem per Contumeliam. Econtra, si coram aliis, ipso tamen etiam ex tua intentione non pręsente, de quo loqueris, crimen grave occultum manifestasti, læsisti famam per Detractionem, non autem honorem per Contumeliam. Ita recte notat Sporer *tract. 5. in Decalog. c. 4. sect. 4. n. 135.**

22. CONCL. III. Contumelia ex genere suo est peccatum mortale. Ita Doctores unanimiter, & patet ex illo Salvatoris *Matth. 4. Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Nam, ut inter alios explicat hunc locum Cornelius a Lapide, sub ly *Fatue* hic intelliguntur reliqua convitiorum, dirarum calumniarum, probrorum, & imprecationum genera: quæ sunt peccata mortalia, si valde Proximum dehonorent, aut ex animo graviter nocendi proferantur.

23. Dicitur, *ex genere suo*: Siquidem verbum contumeliosum per accidens potest fieri veniale, tum ob defectum voluntarii, ac indeliberationem actus; tum ob levitatem materiæ, si nimirum Contumelia vel in se ipsa levis sit, vel saltem cum habitudine ad personam, cui infertur, vel a qua infertur. Nam eadem Contumelia, quæ erga dominum, patrem, virum gravem, & honoratum prolata, foret peccatum mortale; erga subditum, feminam, vel puerum, veniale esse potest. Similiter viro gravi ac honorato dicere, *Fatue*, est gravis Contumelia; vili vero & stupido, qui revera est fatuus, erit levis.

24. Imo notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 72. *art.* 2. joci causa, & ad convenientem animi recreationem, non vero ad dehonorationem Proximi, dicere aliquod leve convitium, aut leves alicui defectus objicere, posse pertinere ad Eutrapeliam, ac fieri sine omni peccato: dummodo debitæ circumstantiæ adhibeantur, nec periculum adsit Proximum contristandi, vel ad iram commovendi. Alioquin enim stante tali periculo dicere Proximo convitium, repugnaret Charitati.

25. Insuper justæ objurgationis, correctionis, ac disciplinæ causa, parentes licite filios suos, magistri discipulos, domini servos durius per verba convitii seu contumeliæ pungunt, castigant, & increpant; dummodo moderate ad justam correctionem id fiat. Sic quippe Christus Dominus Petrum vocavit *Satanam, Matth.* 15. Et Paulus *ad Galatas cap.* 3 vocat eos *insensatos:* rursumque Christus duos Discipulos, euntes in Emmaus, vocavit *stultos, & tardos corde.* Cujus rationem dat Doctor Angelicus *loc. cit.* Quia sicut licitum est, aliquem verberare & flagellare virgis, causa disciplinæ, ita etiam verbis. Tamen, ut bene idem cum S. Augustino *lib. 2. de Sermone Domini in Monte cap.* 30. observat, raro, & non nisi ex magna necessitate, hujusmodi objurgationes sunt adhibendæ.

QUÆSTIO III.

De Convitio, Improperio, Maledicto, Irrisione, Susurratione, ac Libello famoso.

SUMMARIUM.

26. *Convitium, quid, & quomodo differat a Contumelia?*
27. *Improperium quid?*
28. *Maledictum, sive Maledictio, quid?*
29. *Unde ejus malitia dimetienda?*
30. *Irrisio, seu Derisio, ac Subsannatio, quid?*
31. *Susurratio, ejusque gravitas, quæ?*
32. *Libellus famosus, & quæ ejus pœna?*

(d) Adde dicta Tract. 4. Cist. 7, nu. 23. & 24.

26. QUantum ad *Convitium* attinet, Convitium sæpe confunditur cum Contumelia: stricte tamen loquendo differt ab ipsa per hoc, quod per verba contumeliosa cuipiam repræsentetur, atq; exprobretur defectus culpæ, v. g. quod sit fur, adulter, dæmonium habens; per Convitium vero exprobretur defectus pœnæ, vel naturæ. Unde si quis injuriose objiciat, eum esse cęcum, Convitium quidem dicit, sed non Cōtumeliam infert, stricte loquendo: si vero ipsi dicat, quod sit fur, non solum Cōvitium, sed etiam Contumeliam infert. Verū, ut jam dictum est, Convitium, & Contumelia non raro sumuntur pro eodem.

27. *Improperium* exprobrat Proximo defectum minorationis, seu indigentiæ. Et tunc proprie fit, quando aliquis injuriose alteri ad memoriam reducit auxilium, quod contulit ei necessitatem patienti; de quo dicitur *Ecclesiastici* 26. *Exigua dabit, & multa improperabit.*

28. *Maledictum*, seu *Maledictio*, quandoque sumitur pro dictione cujuslibet convitii, & mali in Proximum; & in hac acceptione tam ampla in proposito non sumitur. Proprie tamen illud accipiendo, ac prout est speciale vitium, *Maledictum* est imprecatio mali pœnæ facta alicui: ut si cuipiam quis imprecetur diabolum, fulgura, vel alia hujusmodi mala.

29. Hujus peccati malitia potissimum dimetienda est ex advertentia, deliberatione, animoque proferentis; nam si ex inconsideratione, vel sine pravo animo proferantur ex ira subito talia verba Maledictionis, non illico censendum est, committi peccatum mortale; nisi id fiat deliberate, & pravo animo, juxta sæpe jam allatam doctrinam Sancti Thomæ 2. 2. *q.* 73. *art.* 2. quod *Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.* (d)

30. *Irrisio*, seu *Derisio*, significat risum cum alterius contemptu: unde intendit erubescentiam, seu confusionem derisi. Et per hoc Irrisio differt ab aliis linguæ vitiis; atque continet interdum culpam levem, nonnumquam graviorem, aliquando etiam lethalem, pro contemptu, & dignitate illius personę, cui irridetur, & magnitudine turpitudinis ad jocum arreptæ. Huc pertinet, *Subsannatio*, quæ contingit gestibus derisoriis, ut naso contracto, vel rugato, & hujusmodi: qualia multa contigerunt Christo Domino in sua Passione, præsertim tempore Coronationis spineæ, *Matth.* 26.

31. *Susurratio* est peccatum linguæ, dum quis occulte de Proximo male loquendo, odium ejus, ac dissensionem animorum molitur: nam finis Susurrationis, est discordiarum inter amicos disseminatio. De gravitate hujus vitii linguę disserens Doctor Angelicus 2. 2. *quæst.* 74. ait: quod quanto amicitia præstat famæ, tanto Susurratio, per quam amicitia tollitur, fit gravius peccatum Detractione; cum peccatum in Proximum tanto sit gravius, quanto per ipsum majus nocumentum Proximo infertur; intellige, ex genere suo ac ceteris paribus. Hinc *Ecclesiastici* 28. dicitur. *Susurro & bilinguis maledictus; multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem &c.* Et enarratis multis aliis gravissimis ejus malis, subditur: *Qui respicit illam, non habebit requiem, neque habebit amicum, in quo requiescat.*

* Dices: Susurratio non est Detractio, nec Contumelia proprie loquendo, sed distinctum peccatum gravius Detractione, & Contumelia; ergo non deberet in hac quæstione, in qua explicantur diversi modi, quibus contingit contumelia *verbo, scripto* vel *facto*, collocari. Anteced. probatur; quia hoc vitium Susurrationis tollit majus Bonum, quam priora duo, nimirum *Amicitiam*, quæ majus est Bonum, quam *honor & fama:* quoniam *Amico fideli nulla est comparatio*, Ecclesiastici cap. 6. uti etiam ex parte jam supra notatum est, & advertit Henno *tract. in Decalog. disp. 8. q. 3. art. 7. Concl.* 1. ergo. Respond. negando primam consequentiam: etsi enim proprie Susurratio nec sit Detractio, nec Contumelia, sed peccatum utroq; hoc vitio gravius, uti bene probat Divus Thomas apud Franciscum Henno *loc. cit.* nihilominus tamen saltem reductive, hic, ubi de vitiis linguæ discurritur, congrue inseritur, quatenus est vitium linguæ summe noxium Communitati, ac tollens majus Bonum honore & fama hominis.*

32. *Libellus famosus* est scriptura, quæ infamiam alicujus continet nondum publicatam, ut edatur, & publica fiat. Pœna componentis, seu projicientis Libellum famosum (quam etiam incurrit, qui Libellum famosum invenit, & non scindit, sed manifestat aliis) de Jure Civili est pœna capitis, *l. un. C. de Famosis Libellis*, & alibi. Quod intelligendum est, quando Libellus continet aliquid grave, quod si infamatus commisisset, dignus esset morte. Ex quo patet gravitas Libelli famosi.

QUÆSTIO IV.

Quibus modis Fama, vel Honor injuste ablatus resarciri possit, ac debeat?

SUMMARIUM.

33. *Falsum crimen scienter imponens, quomodo restituat?*
34. *Crimen verum, sed occultum revelans, quomodo restituere possit?*
35. *Injuste infamans tenetur ad damnorum in Bonis temporalibus illatorum recompensam.*
36. *Honor injuste ablatus, quomodo resarciri valeat?*
37. *Quando tunc requiratur veniæ petitio, nec ne?*

33. CONCL. I. Si quis falsum crimen scienter Proximo imposuit, oportet, ut restituat famam retrahendo verbum suum apud eos, quibus dixerat, & ad quos infamia criminis pervenit. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 2. Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 4. & communis. Ratio est: quia hoc exigit Justitia in reddendo Proximo, quod suum est; quæ alias non servaretur. Interdum tamen satis erit, si infamator dicat, se fuisse deceptum, aliter rem sese intellexisse &c. dummodo per hoc famæ Proximi sufficienter caveatur.

34. CONCL. II. Si Detractio committitur revelando verum crimen, sed occultum, non servato ordine Juris, talis Detractor non quidem tenetur retractare verbum suum, dicendo, se esse mentitum, aut falsum dixisse, &c. (quia hoc faciendo mentiretur, quod nulla de causa est licitum, multo minus præceptum) nihilominus tenetur is alio licito modo facere restitutionem, dicendo v. g. *Non credatis, eum esse talem, male enim dixi, aut fatue dixi, &c.* Hæc enim vera sunt: nam talis male, & fatue dixit, dum peccatum occultum Proximi in publico propalavit, non servato ordine Juris. Ita Doctor noster *loc. cit.* & alii.

35. CONCL. III. Qui alterum injuste infamavit, ita ut ex infamia alteri aspersa secutum sit damnum in bonis temporalibus, tenetur etiam damni illati compensationem facere. Ita Lessius *lib.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 19. cum aliis. Ratio est: quia ejusmodi infamatio est actio injuriosa: atqui omne damnum, quod Proximo infertur per actionem injuriosam, est restituendum; ergo. Hinc si quis injusta sua infamatione causa fuit, quod alter Officio, vel Dignitate sua privatus fuerit, aut illud non assecutus, tenetur pro possibili tale damnum recompensare, restituendo quantum valebat illud Officium, &c. vel spes illud obtinendi, boni viri arbitrio, prout uberius declaratum est supra *Dist.* 5. *n.* 81. 82. *& seqq.*

* Quod si quæras, an hæc obligatio reparandi famam, & compensandi damna exinde secuta adstringat etiam illum, qui ex inconsiderata loquacitate, & non plena advertentia alteri graviter detraxit? Resp. Hæc obligatio reparandi famam adstringit, vel ex virtute Justitiæ, vel saltem ex virtute Charitatis etiam illum, qui ex præcipitantia, ac inconsiderata loquacitate alteri graviter detraxit, supposito tamen, quod absque gravi incommodo famam alterius resarcire valeat. Ita sub his terminis communis apud La Croix *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 1243. & apud Sporer *tract.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 4. *n.* 86. Ratio est: quia talis posuit, quamvis non plene deliberate, causam illam, ex qua alter fuit infamatus apud alios; adeoque tenetur, si commode valeat, effectum tam malum exinde causatum removere. Ob quam ipsam rationis paritatem etiam ille, qui ex oblivione Theologice inculpabili reliquit candelam accensam in hypocausto, per quam causatum est incendium, censetur obligatus cooperari ad extinctionem dicti incendii, si absque notabili damno proprio & gravi incommodo possit.

Dixi notanter: *Si absque gravi incommodo possit*, per quas particulas fit distinctio inter eum, qui deliberate ac scienter aliquem graviter diffamat, & inter illum, qui id facit ex non plena advertentia; nam prior obligatur, ceteris paribus, & quando aliis mediis restitutio fieri nequit, restituere etiam cum certo periculo propriæ infamiæ per revocationem incurrendæ: non autem sic posterior: sicut a pari juxta jam dicta in Bonis fortunæ notabiliter damnificans deliberate, ceteris paribus, tenetur ad restitutionem, quamvis restituendo æque grave damnum exinde pati deberet, ac alter sustinet vi ablationis; non autem sic adstringitur, qui in Bonis fortunæ illud damnum causavit citra culpam Theologice gravem, ob non plenam advertentiam ad actum, prout jam antea insinuatum fuit juxta valde probabilem sententiam *dist.* 5. *q.* 5. *n.* 87. Ex quo fundamento facile colliges, quod talis ex inconsiderata, ac non plene deliberata loquacitate detrahens, neq; obligetur subsecuta damna alia in Bonis fortunę resarcire cum suo gravi detrimento. *

36. CONCL. IV. Quantum attinet ad obligationem restituendi honorem, per Contumeliam, & alia peccata linguę injuste ablatum, potest id duplici modo resarciri; uno modo per externam aliquam obsequii exhibitionem, & declarationem absque ulla expressa petitione veniæ: alio modo condonatione, quæ vel sponte fit ab inhonorato, vel prævia humili veniæ petitione per inhonorantem facta. Ita Mastrius *disp.* 8. *Theol. Mor. n.* 70. cum aliis.

37. Ceterum, an sufficiat primo dumtaxat modo restituere honorem, vel insuper requiratur expressa veniæ petitio, non potest absolute decidi; sed id ex gravitate injuriæ, & conditione personæ offensæ, aliisque circumstantiis prudentis viri judicio definiendum est. Siquidem, si Superiores, vel Prælati, aliquando inferiores vel plebejos contumelia afficiant, non decet veniam ab istis petere, ne frangatur regendi auctoritas: sed sufficit, si benigne eos tractent, ac signis vel factis ostendant, se illos non despicere. Econtra vero, si injuria adeo gravis sit, & a subdito Superiori, vel a plebejo cuipiam Nobili, aut alii Viro multum honorato, quem forsan fuste percussit, illata, ita ut alio modo compensari non possit talis injuria, nisi veniam petendo, & inhonoratus aliam satisfactionem suscipere nolit, nisi veniæ petitionem, tunc offendens tenetur illam petere. Alioquin autem, quando aliter, quam per veniæ petitionem, honor restitui potest, nemo ad veniam petendam cogendus est: sed ad eum modum, qui est in consuetudine, atque a prudentibus sufficiens judicatur. Mastrius *loc. cit.* & alii.

QUÆSTIO V.

De Causis excusantibus a Restitutione Famæ, & Honoris.

SUMMARIUM.

38. *Variæ causæ excusantes a Restitutione famæ, aut Honoris.*
39. *Regulæ tres circa hoc observandæ.*
40. *I. Causa excusans a Restitutione Famæ, si infamia non est secuta.*
41. *II. Si verbum, alioquin infamans, jam abiit in oblivionem.*
42. *III. Si Fama aliunde recuperata fuit.*
43. *IV. Si crimen occultum, alia ratione publicum evaserit.*
44. *V. Si Restitutio Famæ facta sit impossibilis.*
45. *VI. Si ea nequeat fieri absque periculo vitæ.*
46. *VII. Vel non sine amissione Famæ majoris momenti.*
47. *VIII. Causa excusans, est justa condonatio.*
48. *IX. Compensatio justa.*
49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. *Adhuc plures aliæ causæ excusant.*

(e) Juxta dicta num. 14.

38. VArias causas passim enumerant Theologi, propter quas cessat obligatio restituendi Famam, aut Honorem, ut videre est apud Lugonem *disp.* 15. *de just. & jure, sect.* 2. Lessium *lib.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 26. Mastrium *disp.* 8. *Theol. Mor. n.* 71. *& seqq.* Reginaldum *lib.* 10. *cap.* 23. & alios passim. Verum antequam hæ enumerentur,

39. Advertendum generaliter, certum esse ex communi Theologorum sententia, ad hoc, ut Fama per Detractionem læsa (idem servata proportione dicendum de Honore) sit restituenda, hasce tres conditiones concurrere debere. I. Ut Fama Proximo re ipsa sit ablata. II. Ut sit injuste ablata. III. Ut non fuerit aliunde jam recuperata. Et defectu harum conditionum, aut saltem unius, vel alterius earumdem, diversæ oriuntur causæ excusantes a Restitutione Famæ & honoris; quamvis etiam ex aliis capitibus nonnullæ suboriantur.

40. Prima igitur causa, excusans a restitutione Famæ, est:

est: Si revera ex cujuspiam oblocutione nulla fuit infamia secuta: quia nimirum vel infamator nullius erat fidei (quod sæpe accidit) ac proinde ejus dictis audientes fidem non adhibuerunt; vel quia illi, apud quos infamavit, jam sciebant crimen illud, vel saltem (ut loquitur Lessius) jam sciebant similia, ut infamia non fuerit notabiliter aucta. Ratio est clara: quia quod re ipsa ablatum non est, hoc ipso restitui non debet.

41. Secunda causa a Restitutione Famæ excusans, est: Si id, quod contra bonam famam alterius quis locutus est, jam in oblivionem abiisse prudenter, existimatur. Ita rursum communis; & ratio est: quia in tali casu fama jam censetur recuperata, vel certe damnum illatum omnino evanuisse. Imo velle se retractare coram illis, apud quos alter diffamatus fuit, infamia jam in oblivionem abeunte, non tam esset famam restituere, quam rursus infamare: sic enim revocaretur in memoriam crimen illud, quod ab eorum memoria jam exciderat; unde plus nocumenti sequeretur, quam utilitatis Proximo.

* Ast ponamus quod dubitetur, num crimen illud apud alios jam in oblivionem abierit, vel non, quid tunc faciendum? Respondeo, duas regulas tali esse observandas. I. Regula ex Cardinali de Lugo *de J. & J. disp. 5. sect. 3. n. 35.* est desumpta, ut nimirum talis sibimetipsi suam propriam personam ante oculos ponat, quidnam nimirum, si sibimet hæc infamatio ab alio fuisset illata, vellet in his circumstantiis fieri, & hoc ipsum circa infamatum præstet, II. Regula: quod si circa propriam personam se resolvere non posset, notet ex Navar. & Lessio apud La Croix *lib. 3. part. 2. num. 1255.* quod stante isto dubio ob periculum, ne per similia dicta species forsan jam sepultæ denuo resuscitentur, non facile sit renovanda memoria criminis, nisi evidens constet adesse aliud periculum, ne data occasione memoria criminis apud eos, quibus antea illud revelatum fuit, iterum redeat: interea tamen stante tali dubio saltem indirecte restituat famam laudando, quantum moraliter possibile est, & recommendando illum, cui detraxit, apud eos, coram quibus antea crimen occultum manifestavit, uti recte notat Molina apud Sporer *T. 5. in Decalog. c. 3. sect. 5. n. 113.**

42. Tertia causa est: Si Fama ablata, jam fuit recuperata per aliam viam. Hæc enim est una ex conditionibus ad obligationem restitutionis famæ requisitis, ut constat ex supra dictis. Id autem fieri potest vel virorum gravium testimonio, vel si infamia vitæ probitate penitus sit abstersa, aut alio consimili modo.

43. Quarta est: Si crimen occultum, quod aliquibus revelasti illicito modo, ac injusto (nam si licite, ac justa de causa id factum est, nulla subest obligatio restitutionis) alia ratione fiat publicum, cessat obligatio restitutionis. Ratio est: quia talis, postquam crimen suum publicatum fuit, amisit jus ad famam, ita ut nemo ex Justitia teneatur amplius priorem existimationem de illo retinere; & consequenter neque tu teneris ei ex Justitia famam restituere, postquam tale crimen aliunde publicatum est.

44. Quinta causa excusans est: Si Famæ Restitutio facta sit impossibilis. Ratio est manifesta: quia ad impossibile nemo tenetur.

45. Sexta est: Si Restitutio Famæ non possit fieri sine periculo vitæ. Ratio est: quia generatim nemo tenetur restituere bona ordinis inferioris cum detrimento bonorum ordinis superioris: vita autem est bonum altioris & superioris ordinis, quam sit fama. Hoc tamen intelligendum est, nisi & alteri ex tali infamia damnum æquale, vel etiam majus emergat in bonis ordinis superioris, nempe in spiritualibus, aut vita corporali: tunc enim secus foret dicendum, & adesset obligatio restituendi.

46. Septima est: Si non possit fieri restitutio sine amissione Famæ, quæ sit longe majoris momenti: ut si Prælatus, vel Vir illustris infamavit plebejum, non tenetur cum jactura sui nominis, aut notabili detrimento proprii honoris revocare; sed sufficit, ut illum laudet in eo genere virtutis, ubi sic infamavit, vel alio meliori modo famam restituat, quo sine jactura propriæ famæ id facere poterit. Ratio est: quia ille plebejus non potest cum ratione exigere, ut talis Prælatus, Reipublicæ adeo utilis, famam suam tanti momenti amittat; sed debet esse contentus laude, humanitate, aut etiam aliqua pecuniaria compensatione, judicio prudentum facienda.

47. Octava, est justa condonatio: intellige, quæ ab eo facta est, cujus infamia non redundat in alios. Ratio est: quia homo est dominus propriæ famæ, & honoris; ergo, si infamatio ipsum solum tangat, nec redundet in alios (secus foret, si infamia redundaret in alios) potest cedere juri Restitutionis famæ, ejusque obligationem alteri condonare, præsertim propter Deum, aut alium finem honestum.

48. Nona, est justa compensatio: ut si ab eo, quem infamasti, pari modo sis infamatus. Hoc tamen intelligendum, non quod talis vicissim possit alterum licite infamare (hæc enim foret manifesta vindicta, quam nemo privata auctoritate potest facere; simulque, ut dicitur *1. Petri 3.* debemus esse *non redentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto*) sed solum, quod talis alium injuste infamans, a quo antea injuste fuerat infamatus, non teneatur ei ad Restitutionem, si alter sibi restituere nolit; cum possit uti compensatione, servata tamen æqualitate, quantum fieri potest.

49. Decima est: Si bona fide persuasus, esse verum & publicum, narrasti aliquid, & Proximum diffamasti, nec possis sine propria infamia, vel magno damno fortunarum restituere, non teneris famam cum tali tuo incommodo restituere. Ratio est: quia tale damnum absque tua culpa intulisti, hoc ipso, quod id bona fide narraveris. Porro causę hactenus enumeratæ sunt principaliores, quamvis nonnullæ aliæ ab Auctoribus referantur: siquidem ulterius, ut notat Reginaldus *loc. cit. sect. 2.* atque

50. Undecimo cessat obligatio Restitutionis Famæ, vel Honoris, quando ex tali Restitutione imminet periculum peccati mortalis, vel gravis scandali aliorum. Ratio est: quia res ordinis inferioris non sunt restituendæ cum jactura rerum ordinis superioris: atqui bona animæ procul dubio sunt bona ordinis altioris, quam bona famæ; ergo. Verum Casus hic vix habet locum, nisi forte persona infamans fuerit omnino magnæ Auctoritatis, ita ut ex ejus peccato manifestato timeatur merito scandalum aliorum.

51. Duodecimo: Quando is, qui alterum infamavit, fecit id propter ipsius bonum spirituale: ut quando peccatum ejus retulit Prælato, aut alteri, qui poterat illum juvare, nec vellet obesse. Sed talis revera alterum injuste non diffamavit; unde nec mirum, quod ad Restitutionem non teneatur.

52. Decimotertio: Cum id, quod aliis dixi, erat indifferens, & poterat tam in bonam, quam in malam partem accipi, sed qui audierunt, interpretati sunt in malam partem. Ratio est: quia id ex audientium malitia contigit, nam ceteroquin verba & facta in partem meliorem sunt interpretanda, juxta legem Charitatis de diligendo Proximo.

53. Decimoquarto: Quando quis solum narravit audita, & dixit, se audivisse, nihil addendo, ex quo faceret credulitatem. Nam talibus dictis rara fides adhibetur, & si adhibeatur, id potius ex audientium levitate contingit: quia *Qui cito credit, levis est corde. Ecclesiastici 19. (e)*

54. Decimoquinto: Quando quis ita narrat crimen alterius, ut simul narret pœnitentiam, quam egit. Hoc tamen monet Reginaldus procedere tantum, quando talis narratio gloriam Dei concernit: prout S. Thomæ Apostoli incredulitas, S. Petri trina negatio, & aliorum quorumdam crimina, simulque pœnitentię, crebro recensentur ad Fidelium ædificationem.

55. Decimosexto: Quando quis alterum infamat tantum in occasione remota, & per accidens: ut si quis jocans cum aliquo, illi crimen objiciat, quod putat, non esse ab ipso commissum, & ipse vociferando, atque indignando conqueratur vehementius, ex quo alii suspicantur, aut credunt, eum esse talis criminis reum.

QUÆSTIO VI.

De Judicio temerario, Suspicione, & Dubitatione.

SUMMARIUM.

56. *Hæc tria differunt. Dubitatio,*
57. *Suspicio, &*
58. *Judicium, quid?*
59. *Suspicari vel judicare de Proximo ob sufficientia improbitatis indicia, per se peccatum non est.*
60. *Tutius tamen est, animum ab hoc cohibere.*

61. *Conclusio declaratur.*
62. *Judicium temerarium est peccatum ex genere suo mortale.*
63. *Idque ulterius probatur.*
64. *Temere de Proximo malum suspicari per se est veniale.*
65. *Per accidens tamen potest fieri mortale.*
66. *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda, & qualiter?*
67. *Idipsum amplius declaratur.*

56. CONtra octavum Praeceptum Decalogi etiam contingit peccari per judicium temerarium, ac sinistram Suspicionem de proximo: Nam & hæc pertinent ad falsum testimonium, si non ore, saltem corde contra proximum prolatum. Ubi prænotandum, quod hæc tria, videlicet, Dubitatio, Suspicio, & Judicium, inter se differant. *Dubitatio* quippe non est verus assensus, sed veluti Suspensio animi in neutram partem sese determinantis, ac veluti in ancipiti hærentis.

57. *Suspicio* est assensus debilis, junctus cum dubitatione de opposito, & hæc postmodum subdividitur in suspicionem levem, gravem & violentam: quarum prior valde debilem assensum, multum vero dubitationis continet; altera econtra, quæ & *Suspicio vehemens* appellatur, plus habet assensus, & parum dubitationis. *Suspicio violenta* tandem (quæ *in c. ex litteris, 12. de Præsumption.* appellatur *violenta & certa suspicio*) idem est, ac præsumptio violenta: qualis propemodum omnem excludit dubitationem, & fidem integram atque credulitatem ex conjecturis, seu indiciis haustam producit. Navarr. *in Can. si quis, n. 8. & 9. de pœnit. dist. 7.* Layman *lib. 3. sect. 5. tract. 3. part. 2. cap. 2. n. 1.* citans alios.

58. *Judicium* est firma animi sententia, seu assensus. Atque istud aliquando est prudens, si nimirum comitatur sufficientibus indiciis seu conjecturis ad generandum firmum assensum de alterius probitate, vel improbitate. Aliquando est imprudens, seu *temerarium Judicium*, nempe quod ejusmodi sufficientibus indiciis non innititur. Atque hoc ipsum servata proportione dicendum de Suspicione, & Dubitatione, quarum utraque vel est prudens, vel temeraria, si innititur, vel non innititur sufficientibus ad rationabiliter dubitandum, vel suspicandum, indiciis. Quibus prænotatis sit,

59. CONCL. I. Suspicari, vel judicare de Proximo, ubi sufficientia improbitatis indicia se produnt, per se loquendo nullum est peccatum. Ita Navarrus *in Commentario in Rubric. de Judiciis, n. 47.* Azorius *parte 1. lib. 3. cap. 11. quæst. 3.* Layman *lib. cit. n. 4.* & communis. Ratio est: quia in tali casu, ubi sufficientia adsunt improbitatis indicia, proximus amisit jus bonæ suæ existimationis respectu illius, cui crimen est cognitum ex illis sufficientibus signis; unde iste taliter suspicando, vel etiam judicando, neque peccat contra charitatem proximi, neque contra justitiam. Idipsum patet *ex Can. Quod suspecti, 3. quæst. 5.* & *c. Suspicionis, 39. de Offic. delegat.* cum similibus; ubi licite ac juste ob legitima indicia nunc Judices, nunc Testes, aliique possunt recusari. Quod etiam de peccato proximi licitum sit Judicare, ubi adsunt sufficientia ejus indicia, patet vel ex ipsa praxi publicorum Judiciorum, atq; Magistratuum, qui ex Officio tenentur judicare de peccatis subditorum.

60. Fatendum tamen, quod extra casum necessitatis, vel utilitatis, tutius sit, animum a suspicionibus, & indiciis circa peccata aliena penitus cohibere: idque ob periculum errandi, cum facile contingere possit, ut decipiamur circa sufficientiam indiciorum, & ubi etiam talia adsunt, adhuc dubitari possit de operantis intentione, quę soli Deo nota existit.

61. Dicitur in Conclusione, *ob sufficientia indicia*: Nam, si quis concipit majorem, quam indicia promereantur suspicionem, peccat; non quidem quia suspicatur; sed quia plus, quam causa suspicandi exigit, suspicatur. Navarrus *cit. n. 47.* Et additur, *per se loquendo*: Siquidem per accidens pluribus ex causis potest reddi illicitum tale judicium, vel Suspicio, ut si quis exinde concipiat grave odium erga proximum, & hujusmodi.

62. CONCL. II. Judicium temerarium de proximo in materia gravi deliberate conceptum, est peccatum ex genere suo mortale. Ita D. Thomas *2. 2. q. 60. art. 3.* illud inter alia probans ex illo *1. Corinth. 4. Nolite ante tempus judicare;* ubi Glossa, desumpta ex S. August. *tract. 90. in Joann.* subdit: *Et si ergo suspiciones omnino vitare non possumus, quia homines sumus; judicia tamen, id est diffinitivas firmasque sententias continere debemus.* Idipsum docet Layman *ubi supra, num. 5.* Angelus *in Summa, Verf. Judicium, n. 17.* & alii communiter. Ratio est: quia hoc repugnat præcepto Charitatis proximi, quo tenemur diligere proximum tamquam nosmetipsos; ac proinde non temere, & sine sufficiente indicio, de ejus improbitate judicare, sed actus ejus in partem meliorem interpretari, sicut vellemus nobismetipsis fieri. Idipsum repugnat virtuti Justitiæ: nam quisque habet jus ad bonam existimationem sui, donec per sufficientia signa demonstretur malus: ergo temere, seu absque sufficienti indicio, firmam de ipsius improbitate concipere sententiã, eumq; in corde suo condemnare, repugnat virtuti Justitię; sicque est peccatum ex genere suo mortale.

63. Unde ad indicandam hujus vitii, seu judicii temerarii gravitatem, Christus *Matth. 7.* & *Lucæ 6.* dicere dignatus est: *Nolite judicare, & non judicabimini: Nolite condemnare, & non condemnabimini.* Nam ibidem Sermonem esse de judicio temerario, patet ex sequentibus verbis: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui &c.* ponderando ly *Festucam*. Item *Jac. c. 4. Qui detrahit Fratri, aut qui judicat fratrem, detrahit legi & judicat legem;* cum similibus. Hinc in jure Canonico *c. Estote misericordes, & de Reg. Jur. dicitur: Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut facta, quæ dubia sunt quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.*

* Ceteroquin, ut actu per Judicium temerarium peccetur mortaliter, semper præ oculis habendę sunt quinq; conditiones ad hoc grave peccatum contrahendum requisitæ, quæ etiam ex jam dictis possunt erui. I. Ut materia sit gravis, de qua gravitate eodem modo discurritur, uti de gravi materia respectu detractionis. II. Ut assensus circa illam materiam sit firmus, & non tantum debilis: ubi Cajetanus apud Busenbaum hic censet, eum assentiri firmiter, qui rogatus, an habeat rem pro certo, respondet, sibi certam, aut fere certam videri: eum vero suspicari, qui respondet, se non esse moraliter certum, sed facile posse falli. III. Ut dictus assensus sit voluntarius & deliberatus. IV. Ut motiva assentiendi sint insufficientia ad prudentem firmum assensum. V. Ut etiam pro tunc, quando talis assensus elicitur, vel positive noscantur motiva esse insufficientia, vel saltem dubitetur, num sint sufficientia, & nihilominus, v. g. ex odio, rancore aut male habituata & passionata natura absque ulteriori indagatione firmus eliciatur assensus, quamvis bene advertatur obligatio inquirendi prius de sufficiẽtia motivorũ, uti recte advertit Haunoldus *de J. & J. T. 2. n. 520.*

Quod si una ex his conditionibus deficiat, talis assensus jam non amplius mortaliter peccaminosus erit. Ex quo deducit Molina *hic d. 13. n. 4.* Viros timoratos raro quoad istud punctum peccare mortaliter, quoniam ordinarie una ex allegatis deerit conditionibus. Item exinde infert La Croix *lib. 3. part. 2. n. 1189. prope finem*, scrupulosos vix umquam condemnandos esse tamquam reos in ista materia alicujus peccati mortalis, quia isti homines vix umquam habent vera judicia, præsertim his conditionibus qualificata, quamvis se habere putent, sed sunt vel meræ apprehensiones violentæ, vel impressiones phantasiæ apud istos, præsertim Melancholicos, ita fortes, ut videantur assensus, cum tamen sæpius ne quidem sint voluntariæ suspiciones. Deserviunt ista Confessario, qui, si similes ad confessionale accedunt, debet eosdem judicare secundum ordinarie contingentia, nisi certo & expresse sibi constet de contrario: interea tamen etiã in hoc invigilet Cõfessarius, ne tales id, quod interius judicant, etiam exterius aliis manifestent, sicque detrahant. *

64. CONCL. III. Temere de proximo suo malum suspicari, per se loquendo est peccatum dumtaxat veniale, idque multo magis de temeraria dubitatione est dicendum. Ita D. Thomas *cit. qu. 60. art. 3.* Navarrus *in Commentario in Rubric. de Judiciis, n. 58. & seq.* Angelus *verf. Præsumptio*, Layman *cit. cap. 2. n. 6.* & alii. Ratio est: quia ex una parte per solam suspicionem, ut pote consistentem in debili assensu, & conjunctam cum dubitatione, ac multo magis per meram dubitationem, bona fama atque existimatio proximi graviter non læditur: ex altera vero parte, quod quis ex levibus indiciis dubitare incipiat de bonitate fratris, procedit ex fragilitate humana, sicque ex genere suo peccatum veniale involvit.

65. Additur notanter, *per se loquendo:* Quia per accidens bene potest suspicio fieri peccatum mortale; ut si quis ex si-

nistra

nistra suspicione erga proximum animo retenta, concipiat grave odium, vel contemptum ipsius, aut ejusmodi temeraria suspicio in opus externum prodeat; utputa, proximi famæ detrahendo, vel in electione, aut promotione ad dignitates alium minus dignum, vel penitus indignum ipsi præferendo, & hujusmodi.

66. Quæres: Qualiter sit intelligendum dictum illud: *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda*: prout habetur *in cit. cap. Estote misericordes, de Reg. Jur.* ac tradit D. August. *lib. 2. de Serm. Dom. in Monte, cap. 16.* estque communis. Resp. I. Loquendo de vero dubio, seu existentibus sufficientibus argumentis ad dubitandum de probitate proximi, Regula illa non est intelligenda *affirmative*, quasi nihilominus proximum teneamur existimare innocentem (nemo enim obligatur ad exponendum se periculo erroris, quale in tali casu immineret) sed debet accipi *negative*: ita videlicet, ut quamdiu res est dubia, sententia non feratur in deteriorem partem. Hac enim ratione evitatur quodlibet periculum erroris, simulque nulla proximo infertur injuria: unde & in foro externo, quamdiu reus de crimine convictus non est, absolvitur; non quidem affirmando, crimen ab eo commissum non esse, sed solum pronuntiando, crimen contra ipsum legitime probatum non fuisse. Lessius *lib. 2. de J. & J. cap. 19. dub. 4.* Layman *ubi supra, n. 7.* & alii.

67. Resp. II. Alter dictæ Regulæ sensus est, quod facta dubia, quæ possunt referri in bonam & malam partem, debeant semper interpretari in bonam partem. Ita desumitur *ex Can. in Scripturis, dist. 66.* ac notat Glossa *in Can. Absit 11. quæst. 4. Vers. Sinistrum*, Abb. *in c. Estote misericordes, n. 5. de Reg. Jur.* & communis. Ratio est: quia ex tali interpretatione in partem meliorem nullum imminet periculum inferendi injuriam proximo, bene tamen, si fieret interpretatio in partem pejorem. Accedit, quod idipsum suadeat Dilectio proximi, ac præceptum Divinum de non judicando.

* Porro, etsi stante dubio positivo (quando nimirum æque rationes graves sunt pro, ac contra) vel etiam stante dubio negativo (quando nimirum nec graves rationes sunt pro, nec contra) etsi, inquam, stante tali dubio nequeas aliquem determinate, ac positive judicare malum, cum is stante simili dubio existat in possessione, melior autem sit conditio possidentis; poteris tamen, hoc non obstante, in simili vero dubio facere præcautiones, ne, si forsan esset malus, exinde damnificeris. Ita Henno *tractat. in Decalog. disp. 8. quæst. 2. Conclus. 4.* Sporer *ibidem tractat. 5. cap. 4. sect. 2. num. 36.* & Sabinus Bononiens. *part. 1. tractat. 36. num. 144.* Ratio est; quia, uti bene adjungit Henno, taliter agere est actus prudentiæ, & vigilantiæ, nec alteri fit injuria; quia nullum Jus habet nondum sufficienter cognitus, cur teneamur ipsi positive fidere in damni periculo; cum inter homines sint fideles & infideles, justi & injusti, probi & improbi. Idem exemplificant Sporer & Sabinus Bononiensis *loc. cit.* taliter: licet occludere pecunias; quia possibile est, aut saltem fieri potest, quod famuli vel hospites non sint fideles: item filiæ interdicere, ne cum certo juvene converseur; quia possibile est, aut fieri potest, ut ab eo seducatur, & ita discurrendo de pluribus aliis; quia in similibus casibus non judicas, defacto actu esse tales; sed posse tales, vel saltem successive fieri tales: paucis, æquivalenter sic dicis: *non nego hominem illum esse bonum, nolo tamen propterea subire periculum, quod subesse posset, si forte sit malus.* Attendant autem hic sibi aliquid nimium suspiciosi, ne ista doctrina abutantur, & suis nimiis præcautionibus tales ponant actus, ex quibus præbetur aliis merito occasio suspicandi, quasi hi, contra quos illæ excessivæ præcautiones fiunt, essent positive infideles &c. ac mali.*

DISTINCTIO VII.

De Nono, & Decimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quænam Nono, & Decimo Præcepto Decalogi prohibeantur?

SUMMARIUM.

1. *Nonum, & decimum Præceptum Decalogi, quod? Mala pravæ concupiscentiæ.*
2. *Præsertim voluptatum carnalium, & divitiarum.*
3. *Quid generatim de pravis concupiscentiis?*
4. *Fomes peccati hoc duplici Præcepto non prohibetur.*
5. *Motus concupiscentiæ quando sint peccatum?*
6. *Nono Præcepto Decalogi, quæ prohibeantur?*
7. *Contra decimum Præceptum, qui peccent?*

1. UTrumque hoc Decalogi Præceptum, peccata cordis, pravamque concupiscentiam expressius inhibens, *Exodi 20.* & clarius *Deuteron. cap. 5.* sequentibus verbis proponitur: *Non concupisces uxorem proximi tui.* Et rursus: *Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa, quæ illius sunt.* Et merito: nam, quanta mala ex inordinata concupiscentia cordis oriantur, S. Jacobus in sua Canonica *cap. 4.* ex instinctu Spiritus Sancti, compendiose declarat illis verbis: *Unde bella, & lites in vobis? Nonne ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris?* Et *1. Joan. 2. Quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non ex Patre est, sed ex mundo.* Ad hanc igitur edomandam concupiscentiam hoc duplici Præcepto Deus jubet: *Non concupisces.*

2. Quia vero vel maxime prava concupiscentia voluptatum carnalium, & divitiarum, generi humano nociva est, atque periculosa; utpote ad quam homines naturaliter magis sunt proclives: hinc Æterna Sapientia utramque speciali Præcepto explicite atque expresse prohibendam censuit, non obstante, quod implicite atque indirecte jam in sexto, atque septimo Decalogi Præcepto prohibeatur.

3. Insuper, quia juxta illud *1. Reg. 16. Homo videt ea, quæ parent, DEUS autem intuetur cor:* hoc duplici Præcepto pariter innuitur, omnes alias internas concupiscentias pravas, & voluntarias delectationes, animique proposita contra alia Præcepta Divina prohiberi. Juxta quod Christus Dominus *Matth. 15.* expressius declarare dignatus est, dicendo: *De corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, furta, falsa testimonia; & hæc coinquinant hominem.* Ut autem clarius intelligatur intentio hujus duplicis Præcepti, sit

4. CONCL. I. Hoc duplici Præcepto Decalogi non prohibetur concupiscentia illa, quæ ex peccato originali residua est, & communiter *Fomes peccati* appellatur. Ita omnes Catholici, ac novissime Concilium Trident. *Sess. 5.* ubi ait: *Manere autem in Baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc Sancta Synodus fatetur, & sentit: quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed utiliter per Christi gratiam repugnantibus, non valet.* Accedit ratio: quia ejusmodi motus appetitus sensitivi neque in nostra sunt potestate & libertate, ac proinde frustra prohiberentur; neque sunt peccatum, quamdiu ipsis voluntas non consentit. Siquidem, ut ait D. August. *lib. de vera religione, c. 14. Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si voluntarium non sit.*

5. CONCL. II. Tunc motus concupiscentiæ in appetitu sensitivo sunt peccatum, ac contra hæc ultima Præcepta Decalogi, quando accedit consensus voluntatis. Ita omnes Catholici. Et quidem, si consensus voluntatis sit perfectus, ac plene deliberatus, in materia ceteroquin gravi committitur peccatum mortale: si vero solum imperfectus, ac non plene deliberatus, erit dumtaxat peccatum veniale. Et hoc posterius pariter dicendum, si versetur circa materiam levem, puta, quando quis vult furari unum obolum.

6. CONCL. III. Nono Præcepto Decalogi specialiter prohibetur Delectatio morosa, atque illicitum Desiderium in materia venerea; de quibus ex professo in sequenti Quæstione. Quinimo eisdem peccatis corde, seu cogitatione deliberata perpetratis, peccatur contra hoc Præceptum, quibus, si opere perpetrantur, peccatur contra Præceptum sextum; juxta quod dicit Salvator *Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo.* Addit Navar. *c. 19. Manual. n. 1.* quod etiam peccet contra hoc Præceptum mortaliter, qui deliberate cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alia persona, quamvis ipse non sic amet: quia talis consentit peccato mortali suo, vel alieno.

7. CONCL. IV. Contra decimum, ac ultimum Præceptum Decalogi, peccant illi, qui nimia aviditate divitias expetunt, & modis pravis, atque illicitis artibus, opes augere concupiscunt: ut illi, qui ludis immoderate abutuntur: deinde mercatores, qui rerum penuriam, & annonæ caritatem expetunt:

petunt: item milites, qui bellum desiderant, ut illis suppetat facultas furandi, ac hujusmodi. Ita Catechismus Romanus, & Doctores passim. Quantum autem hujusmodi prava, & inordinata desideria, noxia sint, si fiant, & habeantur animo deliberato, deducitur ex illis verbis Apostoli 1. t. *Timoth.* 6. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus: nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociva, quae mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Haec ibi.

QUAESTIO II.

De Delectationibus morosis, & Desideriis illicitis.

SUMMARIUM.

8. *Delectatio morosa generatim, quid?*
9. *Unde sic dicatur?*
10. *Desiderium illicitum, quid, & quomodo differat a Delectatione morosa?*
11. *Delectationes morosae venereae, & Desideria venerea, quid,*
12. *Et quale peccatum?*
13. *Cogitationis peccatum pertinet ad speciem, ad quam peccatum operis.*
14. *Peccatum Cogitationis, an contrahat speciales malitias circumstantiarum actus externi?*
15. *Negatur quoad Delectationes morosas.*
16. *Affirmatur quoad Desideria illicita.*
17. *Disparitas inter haec.*
18. *An quis peccet, tempore jejunii morose se delectādo in esu carnium?*

8. ADvertendum, quod *Delectatio morosa* generatim sit simplex, & deliberata complacentia, quam voluntas capit ex cogitatione rei illicitae sine intentione ipsam in opus deducendi: ut si quis contentus sit sola Delectatione cogitationis interioris, v. gr. complacendo sibi de occisione inimici, aut copula carnali absque operis intentione.

9. Porro hujusmodi *Delectatio* dicitur *morosa*, non ratione temporis, quo quis ejusmodi cogitationi illicitae immoratur (potest enim brevissimo tempore peccari per Delectationem morosam, dummodo adsit perfecta advertentia, & consensus voluntatis) sed ratione negligentiae, ignaviae, & morae ipsius voluntatis, quae advertens malitiam suae cogitationis nihilo minus perseverat morose in ipsa, ac sibi in ea complacet, cum ipsam expellere deberet.

10. Econtra vero *Desiderium illicitum* est actus, & motus efficax voluntatis, quo appetit, & fertur in objectum prohibitum: id est, quo voluntas vult, ac desiderat actum peccaminosum ipso opere perpetrare, si adesset facultas. Unde Desiderium illicitum per hoc differt a Delectatione morosa, quod Delectationes morosae ferantur in objectum ut aliquo modo praesens, sine intentione progrediendi ad ipsam operis executionem: Desideria autem ferantur in objectum, seu in rem desideratam ut absentem (Desiderium enim est de bono absente, ut inquit Aristoteles) simulque tendant in executionem operis, si adsit facultas. Hanc generalem doctrinam ad propositum applicando, sit

11. CONCL. I. *Delectationes morosae venereae* sunt illae, quae ex rebus obscoenis cogitatione, vel imaginatione apprehensis cum pleno, & deliberato voluntatis consensu percipiuntur, quamvis nulla subsit voluntas rem illam turpem, v. gr. actum fornicationis, opere complendi. Econtra *Desideria illicita venerea* sunt illa, per quae quis ipsum actum obscoenum opere externo perficere desiderat: utputa, dum quis cupit virginem deflorare, sive deinde media opportuna ad id opere perficiendum inquirat, sive non, dummodo id deliberate desideret facere, si facultas adesset. Ita in re communis.

12. Et quidem tam Delectationem, quam Desiderium illicitum in materia venerea, esse peccatum mortale, si adsit perfecta deliberatio, & consensus voluntatis, certum est inter Doctores, & patet tum ex nono Praecepto Decalogi, tum ex cit. illo Salvatoris *Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est in corde suo.* Ut tamen aliae nonnullae difficultates breviter explicentur, hinc

13. Quaeritur I. An cogitationis peccatum pertineat ad eamdem speciem, ad quam peccatum operis? Resp. affirmative, cum Lessio *lib. 4. de J. & J. n. 122.* & communi aliorum. Ratio est: quia in consensu Delectationis, est tacita approbatio operis. Hinc Delectatio ex cogitatione fornicationis concepta, pertinet ad speciem fornicationis; & quae ex cogitatione peccati contra naturam, pertinet ad speciem peccati contra naturam; quae vero ex imaginaria occisione inimici, spectat ad speciem homicidii, & quae ex phantasia indebitae excellentię concipitur, ad speciem superbiae. Et quoad hoc conveniunt Doctores passim.

14. Quaeritur II. An, si actus exterior ob speciales circumstantias speciem peccati mutantes, plures in se continet malitias, eas omnes contrahat peccatum cogitationis? Resp. cum communiori Doctorum, hic esse distinguendum inter Delectationes morosas, ac Desideria illicita.

15. Et quidem, si quis simpliciter ac praecise se oblectet cogitatione morosa peccati carnalis cum muliere, quae ipsi est consanguinea, vel Deo per votum sacra, aut conjugata, eo quod sit pulchra, ac proinde objectum delectationis venereae, non vero, quatenus est conjugata &c. is committit unum simplex peccatum mortale internae Delectationis venereae morosae contra virtutem Temperantiae, & Castitatis. Ita Layman *lib. 1. tract. 3. cap. 6. n. 15.* Lessius *loc. cit. n. 123.* & plures alii, quos allegant, quamvis nonnulli contradicant.

16. Secus est dicendum de Desiderio illicito, quo quis desiderat, vel proponit fornicari, aut peccare carnaliter cum tali femina, quam alterius uxorem, personam sacram, vel consanguineam esse non ignorat: nam tunc ejusmodi circumstantia pravo Desiderio, seu proposito, specialem addit malitiam peccati.

17. Ratio diversitatis inter hunc, & priorem casum est: quia Desideria illicita tendunt in ipsam actionem externā, eamdem desiderando perficere, si possent; ergo & eamdem cum ipsa actione externa habent malitiam. Delectationes vero morosae sistunt praecise in complacentia carnali (juxta casum positum) sequestrantes reliquam malitiam, quae in actione reperitur ratione circumstantiae conjugii, voti, vel consanguinitatis annexa.

18. Si dicas: Ergo pariter quis peccabit tempore jejunii Quadragesimalis delectando se morose in cogitatione esus carnium; cum de hac, & de delectatione morosa venerea, videatur esse eadem ratio. Resp. negando consequentiam, & paritatem. Disparitas est: quia Delectatio morosa venerea versatur circa objectum ex se, & intrinsece malum, causatque naturaliter inordinatam corporis commotionem, ac libidinosam prurigi- nem, quae disponit ad pollutionem; unde & ipsa illicita est, ac Lege naturali prohibita. Secus est de simplici imaginatione esus carnium tempore jejunii, seclusa voluntate, sive consensu contra praeceptum pro tali tempore vescendi carnibus prohibitis, siquidem pro illo tempore esus carnium non Jure Naturae, sed sola lege positiva Ecclesiastica prohibitus est: simulq; prohibetur sola actio externa esus carnium, nec non & voluntas comedendi ipsa tempore vetito: non autem inhibetur ipsa interior delectatio circa esum ipsarum, seclusa alia prava voluntate carnes comedendi tempore vetito. Verum quidem est, in hujusmodi cogitationibus saepe contingere peccatum veniale, dum superflua in ipsis quaeritur Delectatio.

* Quaeritur III. An delectatio morosa de re turpi, ac venerea, id est, circa copulam carnalem, vel circa ea, quae eamdem proxime circumstant, aut disponunt &c. semper sit ita mortaliter peccaminosa, ut numquam ex parte objecti intra terminos peccati venialis contineatur, supposito, quod fuerit deliberate voluntaria & absoluta? Ante Responsionem nota, I. Gratis admitti, talem delectationem morosam frequenter solummodo esse venialiter peccaminosam ex parte subjecti ob non plene cognitam malitiam ex parte intellectus, vel ob semiplenam tantummodo deliberationem ex parte voluntatis; dubium vero hic praecise agitatur ex parte objecti, an nimirum deliberata aliqua immediata, absoluta & directa delectatio circa objectum turpe, ac venereum non possit esse ita levis, ac remissa, ut non excedat culpam venialem? Ubi nota II. Quod delectatio morosa de re turpi, seu de objecto aliquo venereo possit esse vel mere spiritualis, vel etiam carnalis. *Prima* in sola voluntate residet sine actuali, hic & nunc sensu perceptibili, commotione turpi in corpore. *Secunda* conjunctam habet actualem commotionem seminis, vel spirituum genitalium, & exinde delectabilitatem sensibus perceptibilem; haecque frequentius contingit, praesertim, si delectatio illa fuerit aliquo modo intensior. H. N.

Resp.

Resp. Omnis deliberata, absoluta delectatio morosa de objecto venereo, etiamsi foret mere spiritualis est mortaliter peccaminosa apud illos, quibus illicita est copula. Ita S. Thomas 1. 2. *q.74.art.8.* cum communi. Ratio est: quia omnis talis delectatio est de objecto graviter malo; quoniã juxta jam dicta *dist.4.q.7.n.85.& seq.* in ipso objecto venereo immediate & absolute volito non datur levitas materiæ: ergo talis delectatio erit actus mortaliter malus; nam actus sumit malitiam suam ab objecto in quod tendit: sic enim etiam delectatio morosa deliberata in blasphemando est mortalis; quia ipsa blasphemia, in quam illa delectatio tendit tamquam in suum objectum, est graviter mala.

Dixi autem notanter: *Delectatio morosa* NB, *de objecto venereo*: nam si non foret talis delectatio morosa de objecto venereo, sed de alio sensibili, etiamsi ex mera curiositate, non excederet hæc delectatio juxta Sporer, & alios graves Auctores limites peccati venialis, quamvis exinde exurgant motus carnales citra tamen periculum consensus, aut complacentiæ formalis in eisdem: si enim delectatio sensibilis hausta ex aspectu curioso faciei formosæ alicujus mulieres non involvit peccatum grave quoad oculum corporalem, neque illud importabit quoad oculum spiritualem, seu intellectum: uti enim ait Sporer, quando causa talium motuum carnalium citra formalem impuram in iis complacentiam habitorum est tantum venialiter culpabilis, etiam non major culpa, quam venialis derivatur in ipsos effectus, id est, motus carnales per accidens exinde citra impuram in ipsis complacentiam resultantes.

Quæritur IV. An censeatur adesse delectatio morosa graviter peccaminosa, si cogitatio de objecto turpi præcise fuerit speculativa; non autem practica? Antequam respondeam, notandum ex La Croix *lib.3.part.1.n.896.* quod cogitatio speculativa de objecto turpi sit illa, quę quidem cognoscit delectabilitatem hujus objecti, non tamen exinde appetitus movetur ad eam delectabilitatem amandam, sibique in objecto quatenus apprehenso ut sic delectabili complacendum. Econtra cogitatio practica de objecto turpi ita apprehendit delectabilitatem illius objecti, ut ex hac ipsa delectabilitate tamquam ex motivo formali feratur appetitus in illud objectum amandum; sibique in eo ut intentionaliter præsenti complacendum. H. N.

Resp. I. Si cogitatio de objecto turpi fuerit præcise speculativa, exinde non censetur illico adesse delectatio morosa graviter peccaminosa. Ita La Croix *loc. cit.* ac *lib. 5. n.* 108. Et patet de aliquo studente casibus, vel de Confessario, qui dum cogitat, legit, & etiam subinde loquitur de copula carnali, bene intelligit ejusdem delectabilitatem; non tamen etiam ipsius voluntas movetur ad eam objective præsentem quatenus objectum delectabile amandam.

Resp. II. Si ex tali cogitatione speculativa ob aliũ finem honestum, v.g. ut studeatur casibus, elicita exurgit in appetitu sensitivo amor, seu delectatio carnalis contra propriam voluntatem, neque tunc censetur adesse delectatio morosa graviter peccaminosa. Ita La Croix *loc. cit.* cum communi. Ratio est: quia ut ea delectatio sit graviter peccaminosa, debet deliberate esse elicita ab ipsa voluntate, & non solum ab appetitu sensitivo. Interea tamen merito habent, quod sibi timeant de cogitatione non solum speculativa, sed etiam practica, ac cum delectatione morosa conjuncta, illi, qui similia in libellis (quos vulgo vocant Romanza) ardenter legunt, & reflexe considerant sine vera rationabili causa, vel taliter picturas valde obscœnas etiam fixis oculis, aut longiori temporis mora, ac serio considerant; a quo enim motivo alio similes ad legendum cum tanta aviditate, vel adeo fixe considerandum tale objectum cum tanto periculo trahuntur, quam ab ipsa delectabilitate objecti apprehensa? Scio quidem aliquorum similium excusationes, quod nimirum non ex delectabilitate objecti quatenus venerei, sed potius ex modo proponendi similia artificiose trahantur ad legendum, seu considerandum: sic e.g. (inquiunt ulterius) si quis videt amicum suum prono vultu in terram lapsum, & efferentem sordidum nasum, sibique complaceat, & exinde rideat, id non sit ob ipsum lapsum amici (de hoc enim dolet) sed de modo lepido cadendi. Ast timeo sane ne sępius amor proprius affingat externe tale pallium, ne similes mortaliter peccasse videantur. Et, si præcise delectaris in modo, & arte, cur non ęque avide, & ardenter alios historicos libros honestos ęque artificiose compositos legis? Cur non ęque libenter alias pariter artificiosas honestas picturas aspicis? Videatur Sporer *in Decalog. part. 1. cap. 5.*

Quæritur V. An ille sit arguendus habitę delectationis morosæ graviter peccaminosæ, qui deliberate secum ipso cogitavit, vel coram aliis protulit hæc formalia: *Vellem cum hac, vel illa puella fornicationem committere, dummodo non foret grave peccatum?* Resp. Si similes propositiones conditionatę procedant ex affectu voluntatis & appetitu sensitivo ad objectum simile carnale delectabile tamquam intentionaliter præsens (uti plerumque fit apud alios luxuriosos) tunc indicant latentem delectationem morosam graviter peccaminosam. Ita cum aliis Sporer *Tract. 1. in Decalog. cap. 6. sect. 3. n.* 20. & La Croix *lib. 5. n.* 87. Ratio est: quia apud tales ipsa delectabilitas, quæ in copula apprehenditur, trahit tamquam motivum formale voluntatem & simul ipsum appetitum sensitivum ad taliter optandum: atqui ubi motivum formale voluntatis est ipsa delectabilitas objecti venerei, semper ex parte voluntatis, & appetitus sensitivi intervenit delectatio, seu complacentia morosa respectu talis objecti: ergo. Nec refert, quod talis nolit hic & nunc in his circumstantiis, quibus est illicita, ipsam copulam: etsi enim nolit copulam in actu exercito, vult tamen delectabilitatem ex eadem ut objective, seu intentionaliter præsente, moventem ad ipsum actum delectationis, seu complacentię, quod non licet: cum talis delectatio ex sua natura commoveat, & secum trahat saltem aliquos spiritus vitales generationi deservientes, & ad semen excitantes, atque impuram complacentiam in partibus inhonestis ordinarie causantes.

Interea tamen etiam id sapienter advertit Sporer *loc. cit.* quod similes enuntiationes conditionatæ subinde fieri soleant non ex affectu voluntatis actualis, sed potius, ut per easdem significetur propensio habitualis in delectationem, nisi turpitudo peccati, vel offensa divina ab ipsa actuali delectatione absterreret; & tunc constat, non esse peccatum, quin potius propensio in ipsum peccatum motivo tali *offensæ Dei*, seu turpitudinis peccati reprimitur.

Quæritur VI. An involvat aliquam delectationem morosã graviter peccaminosam, si viduæ de copula pręterita, & Sponsi de futura deliberate recogitantes, exinde concipiant complacentiam? Resp. Si talis complacentia sit voluntarie sensibilis, equidem jam ex dictis in pręced. quęsito potest erui, quod involvat delectationẽ pariter morosam graviter peccaminosam; cum & ista multum ex sua natura excitet spiritus genitales ad seminationem, quę utiq; Viduis, & Sponsis de futuro non licet. Ast de hoc fusius ex professo *Tr.14. dist. 13. q. 6. Aditione post. n.* 90. agendo de sponsalibus, & Matrimonio, quorsum Lector pro hic, & nunc remittitur: vel si placet, poterit etiam videri Pater Sporer, qui totam materiam de desideriis, & delectationibus fusissime examinat *part. 1. super Decal. cap. 6. sect. 3. & 4.*

Quæritur VII. An interpretative inferatur hęc delectatio morosa voluntatis graviter peccaminosa, si quis deliberate circa motum appetitus sensitivi concupiscibilis sponte nascentis se habeat negative seu permissive? Resp. I. Si fiat exinde, ne quis per positivam resistentiã impediatur a delectatione, quam suggerit appetitus sensitivus, hauddubie inferetur exinde graviter peccaminosa delectatio. Idem dic, si foret prudens periculum consensus formalis in delectationem appetitus sensitivi; cum utrobique habeatur affectus ad concupiscentiam carnalem. Resp. II. Si id fiat ex causa rationabili, nullum erit peccatum, cum exinde argui nequeat affectus ad peccatum propter causam gravem permittendi. Tales causę juxta La Croix *l. 5. n.* 110. *& seq.* sunt, si probabiliter timeatur, ne resistendo magis augeatur tentatio, vel si ob nimis longam durationem valde grave accideret continuo positive resistere: *Resp.* III. Absente causa rationabili AA. inter se non conveniunt. Et quidem multi cum Castropalao volunt apud talem negative se habentem adhuc non inferri delectationem voluntatis graviter peccaminosam; cum non adsit voluntas peccandi: Contraria tamen sententia Suarezii, Vasquezii, Sanchezii & aliorum volentium, ut saltem simplex displicentia eliciatur, est securior, ac merito in praxi tenenda: nam hæc, si non sit efficax ad cohibendam delectationem appetitus sensitivi, saltem a consensu impediet voluntatem. Alias vero præsertim deditus luxuriæ vix ab interpretativa complacentia eximetur a prudentibus, nec a graviori tentatione, ac majori

majori periculo futuri consensus immunis erit ob naturalem ad invicem cohærentiam subsequentium motuum graviorum. Videatur La Croix *loc. cit.* *

* Quæritur VIII. An, si ex admissa deliberate delectatione morosa, vel etiam desiderio sequantur motus carnales, hi pariter sint exponendi in Confessionali? Resp. Si tali delectationi, seu desiderio non sit simul adjunctus deliberatus tactus impurus, aut periculum proximum pollutionis, tales motus non esse necessario in Confessionali explicandos. Ita ex Cardena denuo La Croix *l. 6. part. 2. n. 1028.* Ratio est; quia hi motus saltem aliquales ordinarie alias solent comitari delectationem morosam, maxime deliberatam, hineq; satis jam intelliguntur explicata in Confessionali ipsa voluntaria delectatione morosa. Dixi notanter, *si absit periculum proximum pollutionis*; quale abesse non puto, si delectatio hæc longius protrahatur, præsertim apud juniores, Calidiores, vel alias pollutionibus deditos; unde in simili casu, etsi actu pollutio non sequatur, in Confessionali addendum puto: *cum periculo pollutionis.* *

TRACTATUS X.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

1. POst Præcepta Decalogi, quibus inter alia debitam legitimis Superioribus reverentiam, obedientiamque præstare divinitus edocemur; receptissima methodo agitur de Præceptis Ecclesiæ; cujus Prælatos Æterna Veritas adeo honorandos censuit, ut de eisdem in persona suorum Discipulorum, tunc præsentium, pronuntiare dignata fuerit, *Lucæ c. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Et rursum *Matth. cap. 18. Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.*

DISTINCTIO I.

De Primo, & Secundo Præcepto Ecclesiæ; sive de Festis.

QUÆSTIO I.

Quænam generatim Primo, & Secundo Præcepto Ecclesiæ injungantur?

SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Præcepta Ecclesiæ generalia, quinque.*
   Tenor primi, & secundi.
3. *Præceptum de celebratione Festorum, partim affirmativum, & partim negativum est.*
4. *Dies Festi quando inchoandi?*
5. *An in ipsis fideles præter Missam, teneantur ad alia pia opera?*
6. *Præsertim ad audiendum Concionem?*
7. *Solvitur instantia.*
   Fideles monendi, ut accedant propriam Parochiam.
8. *Datur in Ecclesia potestas instituendi Festa.*
9. *Festa ab Episcopis præcepta, etiam a Regularibus servanda.*

2. PRæcipua Præcepta Ecclesiæ, & cuivis Christiano scitu, atque observatu necessaria, communiter quinque numerantur, non obstante, quod plurima alia Præcepta Ecclesiastica, particulares hominum Status concernentia, & in Sacris Canonibus expressa reperiantur. Ex illis autem quinque præcipuis, simulque generalibus Ecclesiæ Præceptis, primum communiter sequentibus verbis proponitur: *Statutos Ecclesiæ dies Festos celebrato:* de quo fit mentio frequenter in Jure Canonico, ut *c. Nullus, & seqq. 15. q. 4. & can. 1. & seqq. de consecr. dist. 3.* Nec non & toto *Tit. de Feriis.* Secundum Præceptum Ecclesiæ, & priori connexum, sequentibus verbis complecti solet: *Sacrum Missæ Officium diebus Festis reverenter audito:* de quo habetur *can. Missas de consec. dist. 1.* Et de his sigillatim in progressu.

3. CONCL. I. Præceptum Ecclesiasticum de celebratione Festorum, partim est affirmativum, partim negativum. Ita Herinex *part. 3. d. 3. de Festis n. 8.* estque communis. Nam quatenus illud est affirmativum, præcipitur devota Missæ auditio omnibus diebus Festivis; quatenus vero est negativum præcipitur abstinentia ab operibus servilibus, & nonnullis aliis, de quibus fit sermo *cap. 1. de Feriis*, ubi Pontifex *omnes dies Dominicos* (idem dicendum de Festivis) *a vespera in vesperam cum omni veneratione decernit observari, & ab omni illicito opere abstinere, ut in eis mercatum minime fiat, neque placitum, neque aliquis ad mortem vel ad pœnam judicetur, nec Sacramenta (nisi pro pace, vel alia necessitate) præstentur.* Hæc ibi: etsi postmodum *cap. ult. de Feriis*, recte hoc limitetur, *nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.*

4. CONCL. II. Quamvis in Jure Canonico *cit. cap. 1. de Feriis* dicatur, quod dies Festi incipere debeant a vesperis præcedentis diei, vel durare usque ad vesperas diei sequentis, idque in Officio divino, seu recitatione Horarum Canonicarum etiamnum observetur: tamen, quantum attinet ad abstinentiam ab operibus servilibus, aliisque supra enumeratis, rationabili, & antiquæ locorum consuetudini standum est. Ita expresse habetur *cap. Quoniam de Feriis.* Idem patet ex *c. ult. de Consuetud.* ubi generaliter dicitur, quod consuetudo rationabilis, & legitime præscripta, deroget Juri positivo humano. Hinc ex usu Romanæ Ecclesiæ, qui per totam ferme Europam invaluit, solent incipere Festa a media nocte, & terminari in sequenti media nocte. *arg. l. More Romano, ff. de Feriis*; quamvis, si alia alicubi sit consuetudo, ea recte observetur.

5 CONCL. III. Etsi saluberrimum sit, summeque omnibus suadendum, ut Fideles ad majorem dierum Festorum venerationem, debitasque DEO pro innumeris receptis beneficiis grates rependendas, præter devotam auditionem Missæ, aliis quoque pietatis operibus vacent, ac præsertim Concioni attente intersint; speciali tamen Præcepto Ecclesiastico ad id non obligantur. Ita Mastrius *disp. 11. Theol. Moral. n. 81.* Azorius *part. 1. lib. 7. cap. 3. quæst. 7.* Herinex *loc. cit. n. 9.* & alii. Nullibi enim tale præceptum aperte habetur.

6. Nec obstat Concilium Trident. *Sess. 24. c. 4. de Reformat.* ibi: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque Parochiæ suæ interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.* Nam, quamvis nonnulli Doctores, quos citat Barbosa *in Collectan. ad cit. cap. 3. Concilii Trident. n. 15.* inde inferant, atque ex ly *teneri unumquemque* deducant, ejusmodi obligationem interessendi Concioni Parochiali; tamen Concilium non loquitur de rigorosa obligatione Juris positivi. Et hoc desumitur tum ex ly *Moneat Episcopus*, quod patet non involvere præceptum: tum ex addita clausula, *Ubi commode id fieri potest*: tum ex communi sensu Fidelium, qui a tempore citati Concilii Tridentini tam gravem obligationem in dictis verbis non agnoverunt.

7. Nec dictis obstant illa verba, *unumquemque teneri*: Nam in primis hæc verba, etiam in toto rigore accepta, non loquuntur de obligatione absoluta, sed solum supposita commoditate. Deinde ea commode intelliguntur de obligatione audiendi verbum DEI, non quæ procedit ex Jure aliquo Ecclesiastico, sed quæ procedere solet ex lege Charitatis, qua quisque tenetur habere curam animæ suæ, sibique providere de scientia necessaria ad salutem, & observantiam mandatorum DEI; atque adhibere non solum media simpliciter necessaria ad salutem, sed etiam utilia, inter quæ connumeratur devota Concionum auditio. Et merito monendi sunt Fideles ad accedendam propriam Parochiam, ut pote in qua denuntiari solent dies Festi, atque occurrentia jejunia, & alia de præcepto observanda; quamvis ceteroquin sufficiat, Concionem extra Parochiam suam audire. Barbosa *loc. cit.* post Suarez, Herinex, & alii.

8. CONCL. IV. Esse potestatem in Ecclesia instituendi Festa de præcepto, de fide est: atque patet ex perpetua traditione, & usu Ecclesiæ, a temporibus Apostolorum usque nunc continuato. Quinimo etiam Episcopi respectu suarum Diœcesium cum consensu Cleri, & saltem tacito Populi, possunt instituere quædam Festa; prout habetur *cap. ult. de Feriis*, & alibi.

9. CONCL. V. Dies Festi ab Episcopis in sua Diœcesi præcepti, servari debent ab omnibus, etiam exemptis, ac Regularibus. Ita expresse statuitur in Concilio Trident. *Sess. 25. cap. 12. de Regularibus.* ibi: *Dies etiam Festi, quos in Diœcesi sua servandos idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus, serventur.*

QUÆ-

QUÆSTIO II.
Quæ opera diebus Festis prohibita sint?
SUMMARIUM.

10. *Opera corporis & animæ, seu corporalia & liberalia, quæ?*
11. *Opera corporalia servilia seu mæchanica, & opera non servilia, quæ?*
12. *Diebus Festis non prohibentur Opera animæ, nec pietatis aut necessitatis.*
13. *Opera non servilia quæ prohibeantur?*
 (a) De hoc Quæst. seq. n. 27. & seqq.
14. *Opera servilia Festis diebus prohibita.*
15. *Dies Festi Christianorũ non tam stricte obligant, ut olim Judæorũ.*
16. *Venari, & piscari, an sit prohibitum die Festo?*
17. *An tunc liceat scribere, etiam ob lucrum?*
18. *Pingere, num licitum?*
19. *Quid dicendum de Typographis?*
20. *Itineratio an licita die Festo?*
21. *Qui actus Judicii Forensis diebus Festis prohibeantur? Judicii tres partes.*
22. *Quomodo liceant ob necessitatem, vel pietatem?*
23. *Quę liceant Advocato, vel Doctori, diebus Festis?*
24. *Opera servilia per notabilem diei Festi partem exercere est mortale peccatum.*
25. *Quænam censeatur pars notabilis?*
26. *Quæ alia circa hoc consideranda?*

10. ADvertendum, *Opera* nostra alia esse *corporis, seu corporalia*, quæ nimirum per corporis exercitationem peraguntur: alia esse *Opera animæ*, qualia sunt legere, scribere, docere, disputare, concionari, consulere, & similia; quę idcirco Opera animæ dicuntur, quia ab anima præcipue procedunt, & ad animum excolendum spectant: atque alio nomine *Opera liberalia* vocantur.

11. Rursum Opera corporalia alia ex genere suo sunt servilia, alia non item. *Opera servilia* dicuntur, quæ ex se habent quemdam famulatum, & solum ab iis communiter exercentur, qui aliis inserviunt: ut opus arandi, fabricandi, seminandi, suendi, & alia hujusmodi Opera męchanica, quę servis proprie conveniunt, etiamsi per liberos nonnumquam exerceantur. Et hęc appellantur etiam *męchanica*, eo quod per Artes mæchanicas dirigantur: atque distinguuntur ab operibus liberalibus, quod hęc non habeant effectum materialem, vel corporeum; aut si habent, is principaliter ordinetur ad animum excitandum, vel instruendum: econtra vero Opera mæchanica post se relinquunt effectus corporeos, atque in commodum corporis proxime tendentes. *Opera* ex genere suo *non servilia* vicissim dicuntur illa, quæ proprie non conveniunt servis, sed omnibus communia sunt, tam dominis, quam servis: ut iter facere, saltare, digladiari, & hujusmodi.

12. CONCL. I: Diebus Dominicis, Festivisque, non sunt prohibita opera animæ, neque opera pietatis aut necessitatis. Ita communis; & patet ex *cap. 1. & ult. de Feriis, n.* 3. allegatis. Adde cum Navarro *cap.* 13. *Manual. n.* 5. & aliis (quidquid nonnulli contradicant) hujusmodi opera, quæ diebus Festis fieri conceduntur, non solum gratis, sed etiam ob pecuniam, atque animo recipiendi mercedem, licite peragi posse: siquidem intentio, atque propositum lucrandi, non facit opus servile, aut illicitum, quod ex se non est tale.

13. CONCL. II. Opera non servilia quædam diebus Dominicis ac Festivis sunt concessa, quædam non. Patet hoc ex *cit. c.* 1 *de Feriis*, ubi dictis diebus prohibentur fieri *Mercatum*, sive mercatura: item *Placitum*, cujus nomine venit quælibet lis, jurgium, seu causa Forensis, quę in Judicio agitatur: item & *Præstatio Sacramenti*, hoc est, juramenti judicialis; adeoq; neq; testes tunc recipere, aut examinare licet, ut pote qui prius jurare debent, nisi suadente pietate, aut urgente necessitate, (a) non obstante, quod talia neutiquam sint opera servilia; quinimo a dominis communiter præstentur. Porro reliqua opera non servilia, demptis ennumeratis, non sunt illicita diebus Festis.

14. CONCL. III. Opera servilia diebus Dominicis, Festivisque, sunt prohibita: unde qui talia dictis diebus per notabilem partem (de qua *n.* 25.) sine justa causa excusante exercet, peccat mortaliter. Ita communis; & patet ex *cit. cap. 1. de Feriis*, atque recepta consuetudine Ecclesiæ, & communi sensu Fidelium. Concordat illud *Levitici cap.* 23. *Omne opus servile non facientis in eo:* nam hoc præceptum, utpote judiciale, ac ex parte morale, Ecclesia innovavit.

15. Recte tamen notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. *q.* 122. *art.* 4. quod dies Festi Christianorum, utpote post cessationem Legalium veteris Legis Jure dumtaxat Ecclesiastico introducti, non ita stricte obligent, sicut olim obligabat Præceptum divinum de observando Sabbato. Unde multa nobis permittuntur diebus Dominicis, Festivisque, ut ignem succendere, cibos coquere, iter facere, & hujusmodi, quæ in Sabbatis antiquæ Legis non licebant, *Exodi cap.* 35. & *c.* 19. & alibi. Simulque circa prohibita in nostris Festivitatibus, facilior est dispensatio, quam olim in Sabbato. Navarrus *c.* 13. *Manual. n.* 2. Azorius & alii. Verum occasione pręmissorum occurrunt plura dubia. Hinc

16. Quæritur I. An venari, & piscari, sit opus servile, ac prohibitum in die Festo? Resp. Venari, & piscari, ex se, ac nisi addantur opera servilia, non censentur prohibita, si fiant dumtaxat recreationis causa; cum non sint servilia, sed potius liberalia, & communia servis & dominis. Bonac. *tom. 2. disp. 5. q. un. punct. 2. n.* 13. Azorius, & alii. Dicitur notanter, *nisi addantur opera servilia*: nam fatendum, quod venatio & piscatio non liceat, quando est conjuncta cum aliis operibus servilibus; prout accidere solet in venationibus clamosis cum canibus, & apparatu institutis, nec non & in operosis multique laboris, & piscatorię Tribui quasi propriis piscationibus: quales proinde in Jure *c. Licet de Feriis*, dumtaxat conceduntur tempore necessitatis, seu propter occursum lucri transeuntis, eoquod tales pisces raro, & certis dumtaxat temporibus apparere soleant, ut Halecia, & hujusmodi.

17. Quæritur II. An scribere, si fiat ob lucrum, sit opus servile, & consequenter die Festo prohibitum? Resp. Cum scribere sit opus mentis, & locutio quædam permanens, ordinata ad instructionem mentis propriæ, vel alienæ; idcirco ex se censetur opus liberale, nec fit servile ob id, quod fiat ob lucrum. Ita Navarrus *loc. cit. n.* 5. & alii. Ratio est: quia Ecclesia non prohibuit operari in die Festo propter mercedem, nisi in quantum prohibuit totum opus: ergo, cum scribere die Festo non prohibeatur, neque prohibitum est scribere propter mercedem. Idem juxta probabiliorem sententiam est dicendum de transcriptione, quæ a Notariis & Scribis fit ex officio, & pacta mercede: siquidem transcribere non est aliud, quam scribere; ergo si hoc de se est licitum die Festo, erit & illud.

18. Quæritur III. Utrum pingere diebus Festis sit prohibitum? Resp. Hic varias esse Doctorum sententias, quę sequenti modo videntur posse concordari. Et quidem plerique fatentur, non esse illicitum, ob solam voluptatem, aut recreationis causa quasdam delineationes facere: quod ipsum videtur suadere communis sensus hominum. Deinde Layman *l. 4. tr. 7. c. 2. n.* 3. post Medinam, & Lopez, probabile censet, quod pingere in aliqua tabella, sine apparatu & magno labore, opus servile non sit, ideoque nec prohibitum die Festo per se loquendo: quia talis pictio, perinde ac scriptio, consistit in ducendis lineis, ac figuris; & consequenter idem dicendum de tali pictione sine apparatu, simulq; secluso scandalo facta, quod de scriptione. Tandem extra præfatas limitationes die Festo pingere, communis sententia Doctorum negat esse licitum: quia (inquiunt) pingere per se loquendo, est opus servile, cum soleat fieri ab iis, qui aliis inserviunt, ut argumentatur Bonac. *loc. cit. n.* 25. citans alios simulque est mæchanicum, cum respiciat opus sensibile & externum artefactum, principaliter non ordinatum ad instruendum animum; licet pictores contendant, suam artem esse unam ex liberalibus. Mastrius *disp.* 11. *n.* 24. Herinex, & alii.

19. Quæritur IV. Quid dicendum de Typographis? Resp. I. Certum est, quod actualis impressio foliorum sit opus servile, ac proinde prohibitum. Num autem artificiosa illa ordinatio, seu compositio characterum, sit opus servile, nec ne; major est difficultas, eo quod ipsa videatur ęquipollere scriptioni. Nihilominus Herinex *disp. 3. de Festis, q. 2. n.* 15. & Bassæus *Vers. Festum*, II. *n.* 8. citans communem, contra Dianam *part. 4. tr. 4. ref.* 62. & Layman, etiam compositionem characterum inter opera servilia, & mæchanica connumerat: cum per se non ordinetur ad locutionem, & expressionem mentis, sicut transcriptio, sed sit præparatio materiæ, & fabricatio instrumenti mæchanici ad opus mæchanicum, scilicet ad ipsam impressionem. Verum Typographi ordinantes characteres in ea persuasione sunt,

quod

quod post rem Divinam licite compensare possint ea, quę praecedentibus diebus neglexerunt, ut inquit Layman *loc. cit. n.* 3.

20. Quaeritur V. An itineratio sit opus servile? Resp. cum communi, itinerationem non esse opus servile, nec per se prohibitam diebus Festis: quia potius censetur esse opus naturale, ordinatum ad corporis conservationem, & ad negotia ubique exercenda. Verum hoc intelligendum est, nisi itinerationi addantur circumstantiae annexae operibus servilibus: ut si magno cum labore imponenda sint jumentis vel curribus onera, quae ducantur; vel si animalia onusta, aut currus onusti, de uno loco ad alium deferantur. Hinc cit. Layman *n.* 5. cum aliis infert, quod tale iter die Festo inchoare concessum non sit, quamvis inchoatum continuare liceat, si commode abrumpi non possit.

21. Quaer. VI. Quinam actus judicii Forensis diebus Festis ab Ecclesia prohibeantur, extra casum necessitatis & pietatis, per textus *n.* 3. relatos, cum concordantiis? Resp. In primis hęc prohibitio generatim procedit de omnibus causis, seu litibus tum criminalibus, tum civilibus, utpote quę omnes fieri solent cum strepitu Forensi, seu Judiciali processu. Deinde eadem prohibitio intelligenda est de omnibus partibus Judicii, quę ad tres revocantur. Prima, est inchoatio causae per Rei citationem; quippe quae est basis, & fundamentum Judicii. Secunda, est processus; & fit per causae cognitionem, examinatis & juratis testibus, exhibitisq; instrumentis. Tertia, est per sententiae prolationē, ejusq; executionem. Et omnes tales actiones (*nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat*) non solum diebus Festivis prohibitae sunt, sed etiā ipso jure nullae, & irritae; adeo quidem, *ut consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit hujusmodi diebus promulgari.* prout habetur *c. ult. de Feriis.*

22. Additur vero, *nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat*: nam tunc secus est dicendum. Et quidem satis magnę necessitatis ratio est, si alio tempore testes vocari, aut Judex adiri non possit, saltem sine jactura diurnae mercedis, qua pauperes maxime solent indigere, ut notant Tannerus *t.* 3 *disp.* 5. *n.* 9. Navarrus *cap.* 13. *Man. n.* 13. & alii. Quas ob causas excusantur in aliquibus locis Judices rusticorum, diebus Festis jus dicentes, aut sententiam promulgantes, quando aliis diebus rusticani homines adesse, vel commode absque jactura mercedis diurnae vocari nequeunt: quod ipsum consuetudo aliquarum Regionum comprobat. Idem dicendum de causis, quae celeritatem requirunt, eo quod alioquin res peritura sit: vel si latro de fuga suspectus, die Festo possit capi, & incarcerari.

23. Non tamen idcirco prohibetur, quin Advocatus possit die Festo dare operam studiis causa litium, scribere, quibus studuit, informare Judicem scripto, agere privatim de lite cum Procuratore, & referre causam apud Judicem, ut ea cognita commodius ferat sententiam. Similiter licitum est Doctori, conficere consimilia diebus Festis; & Civibus ad consilia convenire & eligere ad officia. Insuper possunt die Festo confici testamenta, scripturae, donationes, renuntiationes, & hujusmodi. Ratio horum omnium est: quia talia sunt opera animae, & non sunt opera servilia, neque comprehenduntur in processu Judiciario.

24. CONCL. IV. Opera servilia, vel alia prohibita, diebus Dominicis, aut Festivis, per notabilem diei partem exercere absque legitima causa excusante, est peccatum mortale. Ita communis: quia violaretur Praeceptum Ecclesiasticum in materia gravi, pertinente ad virtutem religionis, Unde merito Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 52. Propositionem damnavit: *Praeceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*

25. Verum, quantum temporis requiratur, ut quis censeatur notabili parte diei laborare, sicque peccare mortaliter, non conveniunt Doctores, prout videre est apud Fillincium *Tract.* 27. *c.* 11. & alios. Nam aliqui unam integram horam censent esse partem notabilem, sicque materiam peccati mortalis: alii econtra tres horas requirunt, quas ex viginti quatuor horis diei censent partem notabilem. Communior tamen, ceterisque probabilior sententia, est media, quae laborem servilem duarum horarum plus minus requirit, & sufficere ait ad notabilem diei partem, atque peccatum mortale constituendum.

26. Recte tamen monet citatus Filliucius, considerandam simul esse qualitatem operis atque laboris, & an nulla concurrat necessitas. Nam si labor sit levior, aut aliqua necessitas concurrat, facile etiam quis diutius laborans excusabitur a culpa mortali: quod proinde prudentis viri judicio dimetiendum erit. Hinc non facile pauperes feminae, vel ancillae, peccati mortalis damnandae sunt, quae diebus Festivis aliquot horas insumunt nendo, vel vestes suas aut suarum prolium resarciendo, sive ad fugandum otium atque inutilia colloquia, sive ob paupertatem, & quia diebus ferialibus destituuntur tempore ad talia peragenda opportuno.

QUAESTIO III.

Quę causę excusent exercentes Opera prohibita diebus Festis?

SUMMARIUM.

27. *Quae generatim causae excusent exercentes opera prohibita?*
28. *Necessitas quando sic excuset?*
29. *Corollarium circa bonum vitę.*
(b) Ut dictum Tract. 2. dist. 2. n. 25. & seq.
30. *Aliud circa bona fortunę.*
31. *Sartores quando excusentur perficientes die Festo vestes? Quid de prępratione panni?*
32. *Alia Corollaria.*
33. *Molere die Festo, an liceat?*
34. *Occursus lucri transeuntis, an excuset?*
35. *Consuetudo, quid circa hoc valeat?*

27. CONCL. I. Etsi plures causae referri soleant, quae excusare possunt exercentes opera prohibita diebus Festis, eae tamen commode reducuntur ad necessitatem, & pietatem. Ita desumitur ex *cap. ult. de Feriis*, ubi prohibentur diebus Festis opera illicita, *nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.* Siquidem necessitas non habet legem, *c. Quod non est, d. Reg. Juris*, ibi: *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.* Pietas etiam excusat exercentes erga pauperes, vel miserabiles personas, opera Misericordię; vel praestantes ea, quae ad Divinum cultum pertinent: *nam summam esse rationem, quę pro Religione facit*, textus est *l. Sunt personę, ff. de Religiosis & sumpt. funer.* Hinc versus illi:

Non recto servat legalia Sabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.

28. CONCL. II. Tunc censetur adesse necessitas exercendi opera ceteroquin die festo prohibita, quando imminet notabile damnum animi, aut corporis, sive proprii, sive alieni, aut bonorum temporalium sive propriorum, sive alienorum. Ita Reginaldus *l.* 19. *n.* 50. Navarrus, aliiq; quamvis, utrum hic & nunc ejusmodi notabile damnum sit metuendum, prudentis viri arbitrio dijudicandum sit. Res exemplis fiet clarior.

29. Sic in primis laborantes die Festo excusat necessitas imminens propriae conservationis vel sustentationis suae vitę, aut familiae: quia lex Ecclesiastica non obligat cum tanto gravamine Fidelium (b). Hac ratione excusantur pauperes, qui nisi die Festo laborent, nequeunt se sustentare, & hujusmodi.

30. Deinde necessitas, seu imminens notabile damnum in bonis fortunae excusat coquentes calcem, aut vitrum die Festo: quia hoc genus operis inchoatum non potest intermitti absque notabili damno. Similiter excusantur agricolae tempore messis laborantes, ne segetes amittant ob pluviam: in quo tamen casu, ad cavendum scandalum, consultius est, adhibere consilium Parochi, ac petere dispensationem vel licentiam.

31. Ob eamdem rationem excusantur in multis casibus sartores, perficientes vestes die Festo: utputa si illae debeant inservire pro ejusmodi Festo; vel si sint vestes sponsi seu sponsę, proxime nuptias celebrantium; aut vestes lugubres, vel eorum, qui iis indigent ad servandum decentiam status. Idem censet Bassaeus *Vers. Festum, III. n.* 1. si sartores timeant aliquod notabile incommodum, vel acerbas reprehensiones, ac injurias ex eo, quod non perfecerint vestes ante Festum. Praeparatio autem vestium, quae fit per scissuram & praeparationem panni die Festo, ex eo excusari potest, quia non est labor servilis: cum proprie competat Magistris, nec habeat adjunctum magnum laborem.

32. Huc accedit necessitas Reipublicę, ut pote cui magis subveniendum est, quam privatę. Sic excusantur milites jacientes aggeres die Festo, vel alia servilia opera peragentes pro defensione patrię. Item necessitas Proximi, nam ob hanc licitum est die Festivo laborare ad extinguendum incendium in domo

Pro-

Proximi, & Chirurgo ad sublevandum infirmum,& hujusmodi.

* Conclusio III. Loquendo nunc conformiter *cap. 5. de Feriis*, quoad alteram causam excusantem ob quam laborare licet, quæ dicitur *Pietas*, tunc eadem adesse censetur, si opera servilia, quæ diebus Festivis exercentur, proxime ad Dei Cultum spectent. Ita communis. Ratio est; quia tales actiones per propinquitatem ad Dei Cultum quasi artes liberales reputantur, saltem ex consuetudine: hinc licitum est diebus Festivis Altaria candelabris, imaginibus, & aliis ornamentis vestire, prout etiam in antiquo testamento (uti S. Matthæus *cap. 12.* eruit ex libro Levit. *cap. 24.*) Sacerdotes die Sabbati faciebant omnia, quæ erant necessaria in templo: etenim præcepto illo abstinendi ab operibus servilibus, ut exinde promoveatur Cultus Divinus, non censentur prohibita illa, quę pertinent proxime ad ipsum Cultum Divinum. Dico notanter: *Quæ pertinent proxime ad Cultum Divinum*; nam si tantum spectarent ad eumdem remote, ex communiori DD. contra tamē non paucos apud La Croix *l.3.part.1.n.586.* non liceret propterea excercere opera vere, & proprie servilia: alias certe foret licitum contra communem persuasionem diebus Dominicis citra ullam necessitatem, aliamve gravem rationem ædificare Ecclesias, secare ligna, & sculpere imagines pro exstructione Altarium &c. His tamen non obstantibus (inquiunt Sporer, & La Croix hic) diebus Dominicis, & Festivis sepulcrum Christi, Præsepe Domini, moles artificiosas ad excipiendam Eucharistiam exstruere, seu collocare Scenam in Ecclesiis ad repræsentationem Sacram, excusari a mortali; non tamen a veniali, si præcedentibus diebus talia commode fieri potuissent. Ratio est: quia etsi forsan similia, quorum erectionem in multis locis praxis jam obtinuit, non influant omnino proxime in Cultum Divinum, ita, ut etiam de per se, & absente alia causa rationabili a peccato levi excusent; videntur tamen propinque accedere ad talem influxum proximum, sicque tales actiones non prohiberi saltem sub gravi. *

33. Quæres: An liceat die Festo molere triticum, quando molendinum agitatur aqua, vel vento? Respondet Bassæus *loc. cit.* affirmative, atq; pro hac sententia allegat Bonacinam, Rodriquez, & alios: quia (inquit) tunc aut nullus, aut exiguus labor intervenit. Verum seclusa necessitate, aut speciali alicujus loci consuetudine,hoc passim admittendum non est: idque tum ratione scandali vitandi, tum quia in molendinis non modicus simul labor servilis intervenit. Unde Bonacina *t.1 disp. 5. quæst. un. punct. 3. num. 9.* ait, si tales molitores notabilem temporis partem in his insumant, eos non excusari, nisi id faciant ex necessitate, v. g. ob multitudinem concurrentium ad molendinum, quibus satisfacere nequeunt diebus feriatis.

34. Insuper causis excusantibus exercentes opera prohibita die Festo, communiter addunt Doctores occursum lucri transeuntis; id est, illius, quod amplius acquiri non poterit, nisi diebus Festivis talia opera fiant. Et hoc probatur ex Jure Canonico *cap. Licet, de Feriis*, ubi Ecclesia, tamquam pia Mater, ex hac ratione diebus Festivis (præterquam in majoribus anni Solemnitatibus) indulget piscationem halecum, quæ certo dumtaxat anni tempore transire solent. Unde ob paritatem rationis idem de piscatione aliorum piscium, certo tantum anni tempore occurrentium, & de aliis hujusmodi rebus temporalibus, quæ cum tempore pereunt, nisi Festis diebus acquirantur, passim tradunt Doctores.

35. Tandem similia opera diebus Festivis præstari solita excusat legitima consuetudo, sive generalis, sive specialis quorumdam locorum, quæ scitur, & toleratur a Prælatis Ecclesiasticis. Ratio est: quia prohibitio talium operum die Festo fuit introducta solo Jure Ecclesiastico, ergo nihil obstat, eam tolli rationabili & legitime præscripta consuetudine contraria: cum generaliter hujusmodi consuetudo deroget Juri positivo humano, *cap. ult. de Consuetud.* Sic in pluribus locis Pistores consueverunt pinsere panem, & Cerevisiarii incipere praxaturam cerevisiæ a vesperis diei Festi: Mercatores etiam in Nundinis solent per aliquam diei partem exercere publicum mercatum.

* Pariter vi consuetudinis solent diebus Festivis fieri subinde præparatoria ad imminens convivium, occidi, excoriari vel deplumari propterea animalia &c. Castropalao *Tract. 9. p. 10. num. 3.* Item per consuetudinem eximuntur a peccato in multis locis rustici, qui tempore messis die Festo sub vesperam acuunt falcem & preparant materiam pro labore sequentis diei necessariam, La Croix *lib. 3. part. 1. num. 585.* Item excusantur a peccato Barbitonsores radentes tali tempore barbas, præsertim rusticis, seu operariis aliis diebus impeditis. La Croix *loc. cit. n. 591.* Sporer *tract. 3. in Decalog. cap. 6. sect. 4. n. 55.* & Felix Potestas *tom. 1. part. 2. n. 2027.* Non debent igitur Confessarii, si similes labores audiant in Confessionali a suis pœnitentibus diebus Festivis exercitos, illico eosdem arguere alicujus gravis peccati, sed in dubio ulterius interrogare, utrum id soleat passim ab aliis etiam conscientiosis simimilis conditionis hominibus practicari, nec ne? Et, si pęnitentes respondeant, hoc passim fieri scientibus, & non contradicentibus Prælatis, seu Superioribus, inferant, introductam esse desuper consuetudinem: interea tamen pariter sępius erit valde expediens, si diebus Festivis similes labores saltem pro deinceps, & in futurum dissuadeantur, in quantum commode intermitti possunt, maxime, si Confessarius videat, exinde negligi Verbum Divinum, Vesperas, Catecheses &c. Profecto ex hac ipsa ratione plurimi Prælati sese opponunt consuetudini Barbitonsorum, quoslibet ad se venientes sine distinctione personarum diebus Dominicis, ac Festivis radentium, prout non ita pridem inhibuit Episcopus Atrebatensis in sua Diœcesi teste Patre Henno *Tract. in Decalog. disp. 3. quæst. 4. art. ult. Concl. 6.* *

QUÆSTIO IV.

Quæ sit obligatio audiendi Missam diebus Festis?

SUMMARIUM.

36. *Extat Præceptum de Missa reverenter audienda diebus Festis.*
37. *Peccat mortaliter negligens notabilem ejus partem; & quæ sit talis?*
38. *Audire Missam, in quo consistat?*
39. *Explicatur hoc amplius.*
    (c) Tract. 6. Dist. 1. quæst. 4.
40. *An satisfaciat, qui simul duas Missæ partes audit plurium Celebrantium?*
41. *Vel saltem successive?*
42. *Auditio Missæ num præferenda Concioni?*
43. *Alia Quæsita, remissive.*

36. CONCL. I. Extat grave Præceptum Ecclesiasticum reverenter audiendi Missam diebus Dominicis, Festivisque. Patet hoc ex *can. Missam, de consec. dist. 1.* Et licet ibidem soli Sæculares nominentur, tamen ex communi consuetudine, quæ est optima legum interpres, sub dicto Præcepto etiam comprehenduntur Clerici, & Sacerdotes non celebrantes, quamvis hi, si dictis diebus celebrent, hoc ipso, & quidem eminenter, Missam audire censeantur. Idipsum liquet ex *can. Omnes fideles, de consec. dist. 1.*

37. CONCL. II. Peccat mortaliter, qui notabilem Missæ partem dictis diebus culpabiliter audire prætermittit. Ita omnes Catholici,& patet ex proxime dictis. Et quidem notabilis pars, est dimidia vel tertia pars, secundum omnes Doctores: aut totum Missæ principium una cum Epistola, & Evangelio, ut plures volunt; non autem, si ab initio Evangelii usque ad finem quis Missam audiat, etiamsi reliquum, nempe initium Missæ cum Epistola prætermiserit. Addunt multi Doctores, ut Layman *lib. 4. tract. 7. cap. 3. n. 3.* Gobat, *tract. 5. Theol. Experim. n. 135.* Suarez, Rodriquez, Azorius, & quidam alii, etiam ab eo evadi peccatum mortale, qui venit primum post Evangelium, modo permaneat usque ad finem ultimi Evangelii inclusive: quia audiendo ultimum Evangelium, videtur compensare primum Evangelium neglectum.

38. CONCL. III. Audire missam, non est verba Missæ intelligere, utpote quod plebei non possunt, nec audire Sacrificantem, quod surdi nequeunt; neque videre eumdem, quod cæci frustra desiderant: sed Missam devote audire, est esse pręsentem Missæ, & vacare Deo, sive, corpore adesse, & mente attendere ad Sacrificium. Ita communis.

* Ex quo infertur, Missam audiendi præceptum transgredi non solum eos, qui sub eadem dormiunt, sed etiam, qui sub illa per notabile tempus pingunt, scribunt, novellas legunt, vel de re seria confabulantur cum tanta intensione, ut per totam Missam, vel saltem per notabilem partē non sciant, ne confuse quidem, quidnam agatur a Sacerdote: Similes enim

non

non solum interne sunt distracti, sed etiam externe ponendo tales actiones, cum quibus in adductis circumstantiis attentio quoq; externa non videtur moraliter compossibilis, eo ferme modo, quo discurritur, si similes actiones contingerent sub recitatione Horarum Canonicarum. Paucis: tales quidem sunt præsentes corpore, sed non devota mente. *

39. Unde ad auditionem Missę requiritur simul & devota, & corporalis præsentia. Porro devotio ista ad Missæ auditionem requisita, explicanda est conformiter necessariç intentioni, ad recitationem Horarum Canonicarum requisitæ, de qua alibi. (c) Corporalis præsentia consistit in hoc, quod quis suo corpore præsens sit in eo loco, in quo fit Sacrum; idque vel physice, ut si intra Capellam vel Ecclesiam, ubi Missa celebratur, præsens adsit; vel saltem moraliter, prout illi Missam audire censentur, qui animo Missam audiendi stant, aut flectunt ante januam illius Ecclesiæ, quam præ hominum multitudine ingredi non valent, vel qui introspiciunt per fenestram.

* Prout etiam Gobat, Dicastillo, Tamburinus, ac Cardinalis de Lugo apud La Croix *Lib. 3. p. 1. n. 463.* & apud Felicem Potestas *Clericatus. cap. 109. num. 7.* putant, illum adhuc censeri sufficienter corpore præsentem, ita, ut Missam audire dicatur, qui per interjectam parvam plateam e domo sua in templum, vel ad Altare potest respicere; quod ipsum Henno *Tract. in Decalog. disp. 3. quæst. 2. Concl. 1.* concedit saltem in casu, si talis independenter ab assistentium aliorum multitudine plene advertat, quidnam a Sacerdote agatur. Ob quam paritatem censentur similiter juxta Gobat, & Dicastillo esse corpore præsentes, atque audire Missam Remiges in navi permanentes, dum eadem legitur in littore, vel milites existentes, & auscultantes in tentoriis, dum illa celebratur in publico campo, quamvis in spatio intermedio nulli essent homines Missam audientes. Ast ego similia in praxi non suaderem, si aliter commode, & faciliter Missa audiri possit, nec aliunde habeatur causa excusans ex enumerandis *Qu. seq.* Etenim saltem quoad aliqua exempla ab aliis Doctoribus merito dubitatur pro tunc de morali præsentia. Profecto excommunicatus, si ex platea per fenestram suam audiret Missam, difficulter credo, quod censeretur de novo peccare, nec propterea deberet celebrans a Missa desistere ex ea ratione; quia talis excommunicatus non diceretur Missæ moraliter corpore præsens, uti advertit La Croix *loc. cit.**

40. Quęres: An satisfaciat Præcepto Ecclesiæ, qui audit partem posteriorem unius Missæ, v. g. ab Elevatione ad finem, & & deinde priorem alterius Missæ usque ad Elevationem, vel econtra; aut si quis a duobus Celebrantibus, quorum unus Missam incipit, alter ab Elevatione pergit, simul audiat utramque? Resp. I. Si quis non successive, sed simul audiat duas tales partes Missæ a duobus Sacerdotibus simul celebrantibus, talis non satisfacit Præcepto. Ita defacto indubitate tenendum est, & quoad hoc punctum nonnulli libri caute legendi. Siquidem Innocentius XI. hanc inter alias Propositionem, ordine 53. damnavit, & doceri, atque practicari prohibuit: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis Celebrantibus audit.*

41. Resp. III. Nihilominus multi Doctores probabile censent mortaliter non delinqui ab eo, qui successive audit duas medietates Missæ a diversis Sacerdotibus dictas; quamvis veniale peccatum, & in suo genere grave, committatur per hoc, nisi quis legitime impeditus fuerit, quo minus integram ejusdem Sacerdotis Missam audiret. Ita Layman *l. 4 tract. 7. c. 3. n. 4.* Gobat *loc. cit. n. 143.* Navarrus, & nonnulli alii, quos citant, contra non paucos oppositum tenentes. Ratio esse potest: quia parum refert, quid de æquipollentibus fiat; simulque ordo partium inter se non videtur pertinere ad substantiam præcepti: sic enim in simili satisfacit præcepto Ecclesiæ Clericus, qui prius recitat Laudes, quam Matutinum. Hæc sententia necdum est condemnata: unde etiam Jo. Cardenas *in Crisi Theol. ad Propositionem 53. Innocentii XI. c. 7.* eam censet probabilem, dummodo imposterum per Sedem Apostolicam oppositum non declaretur.

42. CONCL. IV. Auditio Missæ per se loquendo præferenda est sacræ Concioni, si utraque audiri non possit. Ita communis; nam audire Missam diebus Dominicis, Festivisque, est de Præcepto, non item audire Concionem, per se ordinaire loquendo; atqui opus consilii non est præferendum operi debito ex præcepto. Dicitur, *per se loquendo:* nam per accidens, & in casu extraordinario, fieri potest, ut Concio præferatur auditioni Missæ; si nimirum urgeat necessitas addiscendi necessaria Fidei, hæcq; commode nequeant alias addisci; vel si exemplum unius necessarium sit ad inducendos ceteros pro audienda Concione &c. Bonacina *disp. 5. de Præc. Decal. quæst. 2. punct. 2. n. 28.* & alii.

43. Posset hoc loco Quæstio moveri de peregrinis & advenis, an teneantur ad Festa particularia locorum, per quæ transeunt, ibique abstinere a servilibus, & Missam audire: item an quis de loco, ubi est Festum, possit omissa etiam Missa ad laborandum exire in alium locum propinquum, ubi id non celebratur. Verum de hoc, atq; attinentibus materiis, ex professo jam dictum est *Tract. 1. dist. 3. quæst. 3. & 4.* Ibi videatur.

QUÆSTIO V.

Quæ causæ excusent a Præcepto audiendi Missam?

SUMMARIUM.

44. *Generatim a Missa audienda excusat impotentia physica, & moralis.*

(d) Tract. 2. dist. 2. n. 25. & seqq.

45. *Impotentia physica declaratur.*
46. *Impotentia moralis contingit variis modis.*
47. *I. Ob periculum boni animæ.*
48. *II. Ob periculum corporis.*
49. *Distantia loci, an etiam excuset?*
50. *In praxi quid circa hoc observandum?*
51. *III. Ob periculum famę & honoris.*
52. *IV. Ob periculum bonorum fortunę.*
53. *Excusantur aliqui ex titulo pietatis,*
54. *Et officii.*
55. *An impediti audire Missam, teneantur domi orare?*

(e) Ut dictum tr. 4. dist. 2. n. 28. & seqq. & dist. 5. n. 9. & seq. & dist. 6. n. & Tract. 5. Dist. 1. n. 49.

44. CONCL. I. Quamvis plures communiter assignari soleant causæ, ob quas quis excusari possit ab obligatione audiendi Missam die Festo; eę tamen commode reducuntur ad impotentiam, tum physicam, tum moralem. Hęc Conclusio supponit ex dictis (d) alibi, quod leges Ecclesiasticæ in casu impotentiæ non obligent; idque, quantum ad propositum, clarius habetur *cap. ult. de Feriis*, ibi: *Nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.* Quo supposito.

45. Probatur Conclusio inductione: Et quidem ob impotentiam physicam (quæ est impotentia simpliciter) excusantur, qui detinentur in carceribus, in quibus Missa non celebratur. Item, qui tam gravi morbo decumbunt, ut Missę interesse non possint. Similiter, qui longum iter faciunt non invenientes locum, ubi Missam audiant: ut fit in terris infidelium, & in mari. Et idem de aliis similibus.

46. Deinde ob impotentiam moralem, plures adhuc excusari possunt. Nam impotentia moralis censetur tunc contingere, cum nequit audiri Missa absque jactura boni notabilis æstimationis, aut non nisi cum magna difficultate, vel labore: quæ postea in casibus particularibus arbitrio viri prudentis dijudicanda erunt. Quia igitur generatim sunt quatuor bonorum genera, scilicet bona animæ, corporis, famæ seu honoris, atque fortunæ: hinc circa ea omnia hujusmodi impotentia moralis accidere potest.

47. Hinc in primis ob impotentiam moralem circa bonum animæ occurrentem, excusatur quis ab audienda Missa, si nequit adire templum sine periculo labendi in peccatum, ut si quis tempore persecutionis timeat periculum abnegandæ Fidei, si a persecutoribus comprehendatur; aut si virgo prævideat periculum stupri in via sibi inferendi, & hujusmodi.

48. Deinde propter periculum imminens corporis excusatur quis, si ex probabili conjectura, & non sola vana imaginatione ductus timeat, ne in via aut in ipso Templo vitam amittat, ut puta ob sicarios, ob aeris intemperiem, vel infectionem, &c. Item si timeat jacturam sanitatis, aut reincidentiam in morbum; vel adsit periculum notabiliter retardandi convalescentiam, si ipse Sacrum audiat in Templo: uti quandoq; contingit laborantibus febri, & aliis hujusmodi morbis, in quibus standum

standum est judicio viri prudentis, ac præsertim Medici.

49. Quæres: An distantia loci excuset ab auditione Missæ? Resp. Quandoquidem distantia loci ad Templum non modicam sæpe causet corporalem incommoditatem, senibus, claudis, labore pridiano valde fessis &c. proinde ex hoc capite tales nonnumquam contingit excusari, præsertim accedente tempestate nivali, aut nimbosa. Ita communis.

50. Etsi vero non possit absolute determinari certa distantia, quæ sit necessaria, simulque sufficiens, pro omnibus & singulis hominibus excusandis; quandoquidem homines sint adeo diversæ complexionis, & alii robusti, alii imbecilliores, aliqui etiam divites, qui curriculo ad Ecclesiam vehi possunt, simulque tempestatis nimbosæ atque hyemalis habenda sit ratio, &c. Nihilominus loquendo de hominibus mediocriter valentibus, & peculiarem excusationem non habentibus, quidam Doctores apud Gobat *Tract. 5. Theol. Experim. n. 486.* sufficere asserunt pro excusatione peditis distantiam unius bonæ horæ, vel quinque horæ quadrantes: alii vero majorem exigunt distantiam, vel spectandam loci consuetudinem ajunt, aut hoc absolute judicio prudentum relinquunt expensis circumstantiis discernendum. Certe plerique sibi ducerent religioni, si cessante alia causa omitterent Missæ auditionem ob distantiam unius horæ; & punirentur illi, qui deprehenderentur fere semper a re Divina abesse solum, quia distant sesqui hora a Templo. Quamquam nullus prudens Confessarius movebit his scrupulum, etsi iterato tales maneant domi; cum variæ aliæ circumstantię non raro concurrant iter tam longum aggravantes, ut merito detur locus excusationi.

51. Rursus propter periculum famæ, & honoris, quidam excusari possunt. Sic communiter Doctores excusant illum, qui non habet vestem decentem, ita ut nequeat sine dedecore, aut gravi derisione, seu notabili pudore, comparere in publico. Similiter excusant puellam ceteroquin honestam, quæ putatur casta, & tamen gestat uterum, ne videlicet publice confundatur; & hujusmodi. Si tamen tales possint primæ Missæ in tenebris sine probro interesse, obligantur ad eam audiendam, nisi aliud excuset.

52. Tandem ob periculum bonorum fortunæ excusantur ii, quibus imminet damnum in fortunis, si pro Missa audienda velint ire ad Ecclesiam: quod intelligit Gobat *loc. c. n. 491.* non tantum de damno notabili, sed etiam de metu mali mediocris bonorum. Sic famuli excusantur, qui domi remanent ad ejus custodiam, vel ob furtum aut incendium avertendum, &c.

53. His omnibus accedit titulus pietatis, officii seu obedientiæ; quamvis & hæc ad impotentiam moralem reduci possint. Sic ex titulo pietatis, seu Charitatis Proximi, excusatur ab audienda Missa, qui inservit ægro, cui præsentia inservientis est necessaria, ita ut ab ipso recedere non possit; nam majus est vinculum præcepti Charitatis Proximi, quam præceptum Missæ audiendæ; cum illud Jure naturæ, hoc autem Jure dumtaxat positivo Ecclesiastico obliget. Idem in similibus casibus dicendum de matre, vel nutrice, quæ infantes deserere non possunt, dum non habent alium eisdem assistentem.

54. Ex titulo officii excusantur excubitores ad portas, valla, turres; itemque custodes pecorum, & hujusmodi. Qui tamen tenentur mutuare vices quando sunt plures, & potest a paucioribus custodia convenienter peragi, fiuntque successive plura Sacra. Et hactenus dicta ad alios consimiles casus sunt extendenda, atque juxta exigentiam rerum applicanda.

*Sic Aurigę, qui per consuetudinem habent jus vehendi aliqua die Festo, excusantur ab auditione Missę, si hac audita vehere non possent absolute, vel saltem non nisi cum notabili damno: nam cui aliquid conceditur, conceduntur etiam omnia necessaria ad illud. La Croix *l. 3. p. 1. n. 684.* dummodo prędicti hac doctrina non abutantur fingendo notabile damnum, ubi non est. Similiter excusantur itinerantes, quando Ducem, vel Comitem itineris valde utilem, puta itineris gnarum, vel commodam occasionem navigandi, aut curru vehendi amissuri essent, dum interim Missam audirent. Alioquin autem, si nulla acceleranti necessitas urgeat, omnes diebus Dominicis, vel Festivis iter facturi prius Missam audire debent, nisi prudenter existimare possint, se sub ipso itinere Missam audiendi habituros esse occasionem. Sporer *Tract. 3. in Decalog. c. 5. sect. 2. n. 28.*

55. Porro in casu, quo quis habet impedimentum legitimum non audiendi Missam die Festo, consilium omnino salutare est, domi per aliquod tempus vacare orationi; id tamen non esse in præcepto, docent Navarrus *c. 21. Manual. n. 7.* Reginaldus *l. 19. n. 19.* Herinex *p. 4. disp. 8. de Sacrificio Missæ, n. 223. & 224.* solvens contraria, & alii: cum talis oratio domi peragenda, minime comprehendatur sub nomine Missæ; simulque finis præcepti non cadat sub præcepto. Nihilominus opposita sententia, quam nonnulli tenent, in praxi pro possibili hominibus consulenda est, ut, cum Jure naturali teneamur Deum quibusdam tum virtutum Theologicarum, tum Religionis actibus quandoque per vitæ decursum revereri, (e) huic obligationi eo melius satisfiat. In quem proinde finem D. Augustin. *Serm. 251. de Temp.* optime loquitur, atque eum, qui non potest cum ceteris Sacro interesse, exhortatur, *ut saltem in domo sua oret, & non negligat Deo solvere votum, ac reddere pensum servitutis.*

DISTINCTIO II.

De Tertio Præcepto Ecclesiæ, sive de Jejunio.

QUÆSTIO II.

Quid sit Jejunium, & quæ ejus requisita?

SUMMARIUM.

1. *Tertium Ecclesiæ Pręceptum, quod?*
2. *Jejunium generaliter acceptum, &*
3. *Jejunium specialiter, quid?*
4. *Jejunium naturale, requisitum ad sumptionem Eucharistiæ, quid?*
   Et quando violetur?
5. *Jejunium Ecclesiasticum, quid?*
6. *Hoc non frangitur per potum.*
7. *Cautela circa haustum interdiu factum.*
8. *Ad Jejunium Ecclesiasticum, tria requiruntur.*
9. *Delectus ciborum, in quo consistat?*
10. *Circa lacticinia est attendenda consuetudo locorum.*
11. *Abstinentia plurium refectionum, quid importet?*
12. *Certa refectionis hora, quæ?*

1. Tertium Ecclesiæ Præceptum communiter sequentibus verbis comprehenditur: *Jejunia certis diebus, temporibusque indicta servato.* Concordat Canon 68. Apostolorum, de jejuniis Ecclesiasticis observandis expresse statuens: & textus *c. Quadragesima, de consecrat. dist. 5. cum seqq. can.*

2. Ceterum Jejunii nomen quandoque sumitur generaliter, pro abstinentia a vitiis & peccatis; in qua acceptione D. Augustinus *tr. 17. in Joannem*, relatus *cap. Jejunium: de consecrat. dist. 5.* ait: *Jejunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus sæculi, quod est perfectum jejunium.* Et D. Basilius *Homil. 1. de Jejunio: Verum Jejunium est, ab omnibus vitiis esse alienum.* In proposito non accipitur Jejunii nomen tam generaliter, sed magis proprie ac specialiter pro abstinentia a cibo & potu.

3. Jejunium, prout sumitur specialiter, ac proprie pro abstinentia a cibo & putu, rursum duplex est, naturale scilicet, & Ecclesiasticum.

4. *Jejunium naturale* est abstinentia a qualibet re sumpta per modum cibi, aut potus, vel etiam per modum medicinę. Et tale Jejunium de pręcepto Ecclesiastico requiritur ad sumptionem SS. Eucharistiæ Sacramenti: unde Rubricæ Missalis Tit. *de Defectibus dispositionis corporis*, sic loquuntur: *Si quis non est jejunus post mediam noctem, etiam post sumptionem solius aquę, vel alterius potus, aut cibi, per modum etiam medicinæ, in quantumcumque parva quantitate, non potest communicare, nec celebrare.* Ubi tamen mox subjungitur in hæc verba: *Si reliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt Communionem, cum non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivæ. Idem dicendum, si lavando os, deglutiatur stilla aquæ præter intentionem.* Hæc ibi. Verum de Jejunio naturali ex professo hic non agitur, sed de Jejunio Ecclesiastico; de quo loquendo sit

5. CONCL. I. *Jejunium Ecclesiasticum* est voluntaria abstinentia a cibo juxta præscriptum Ecclesiæ. Ita in re communis. Dicitur, *voluntaria abstinentia*: quia Jejunium est actus virtutis Temperantiæ, & consequenter debet esse actus liber, & voluntarius. Hinc, qui invitus omnino abstinet a cibo, quia nimirum eo caret, potius esurire, quam jejunare censetur.

6. Dicitur ulterius, *a cibo*; quia potus quamvis sit vinum non solvit Jejunium Ecclesiasticum. Nec obstat, quod quis sępius de die bibat non solum ad sedandam sitim (quę cum sit vehementior, & crebrius accidat hominibus prę fame, noluit Ecclesia, utpote pia Mater, potum prohibere) verum etiam ad sedandã aliqualiter famẽ. Resp. enim, adhuc non solvi Jejunium: quia sub pręcepto Ecclesiastico Jejunii non prohibetur intentio, sed solum externa cibi refectio, quę fit contra pręscriptũ Ecclesię.

* Porro illa censentur se habere potius per modum potus, quam per modum alicujus comestibilis, quæ ex natura sua, atque juxta communem hominum, seu moralem prudentum æstimationem non sunt ordinata ad nutriendas solidas partes corporis, sed magis ad extinguendam sitim, vel ad vehendum, & concoquendum alimentum; quamvis similia etiam aliqualiter per accidens soleant nutrire: Sic *in primis* cerevisia se habet per modum potus; quia ex natura sua, ac juxta communem hominum æstimationem ordinatur ad refrigerandum, ac sitim extinguendam, & deservit pro aliquo vehiculo, quamvis ob succum triticeum, seu hordeaceum inibi contentum etiam aliqualiter soleat nutrire, famemque sedare. Econtra vero lac, vel jusculum habent se per modum alicujus comestibilis: etsi enim sint quid liquidum, ex natura tamen sua, & juxta communem prudentum æstimationem ordinantur per se ad nutriendas partes solidas corporis. *Secundo* decoctum ex herba *Thee* pariter censetur se habere per modum potus; quia simile decoctũ non censetur ex se ordinatum ad sedandã famẽ, sed potissimum ad recreandos spiritus, & purificandum, seu mitigandum sanguinem. Quidnam autem sentiendum sit de Chocolata, & Caffee, sequentia ex Patre La Croix *lib. 3. part. 2. n. 1291. & 1292.* & aliis AA. subjungo; nimirum juxta Thomam Hurtad. Lopez, Henriquez, & alios se habere per modum potus, sicque diebus jejunii non frangere jejunium. Et ita teste Henriquez. *V. Jejunium*, de Chocolata (de qua tamen major posset esse difficultas) declaravit Urbanus VIII. oblatis sibi ingredientiis, & confecta in ejus conspectu Chocolata, ubi Pontifex respondisse fertur, esse, & manere potum. Idem responsum esse a Gregorio XIII. Pio, & Paulo V. testantur plures. DD. inquit Illsung *T. 4. D. I. n. 39.* quam etiam sententiam defendit Cardinal. Brancatius in dissertat. de Chocolata, nec improbat Sabinus Bononiens. *in Luce Morali part. 1. Tract. 38. n. 68.* Econtra vero habere se Chocolatam per modum cibi, sicque diebus jejunalibus frangere jejunium docent multi alii DD. cum Castropalao hic *p. 2. §. 2. n. 4.* Ratio eorum est; quia potiores ingredientiæ habent vim nutritivam, uti etiam Fabæ Caffee. Mihi cum Felice Potestas *Tom. 1. Exam. part. 3. n. 2876.* præplacet sententia media Leandri, Dianæ, Remigii, & Escobar; nimirum si non multum misceatur illius materiæ, sed sorbeatur tenue, tunc se habere per modum potus, sicque non frangere jejunium: secus, si multum misceatur, & coquatur instar densæ pultis, cum ibidem se haberet potius per modum cibi. Sic exemplificat Felix Potestas *loc. cit.* Si sex unciis aquæ admisceretur una, & media uncia Chocolatæ, ac media uncia Sacchari, talis Chocolata se haberet per modum potus: Secus, si admixtio Chocolatæ foret in æquali, vel quasi æquali pondere. Attendant sibi hic illi, qui diebus jejunii similibus præterea adjungunt, seu admiscent Lac, & ova, sese per modum cibi habentia, & multum nutrientia.*

7. Addunt Doctores, ad haustum interdiu factum, etiam modicum panis, vel amygdalas paucas accipi posse, ne haustus ille noceat. Interim tamen cavendus, quantum ad hoc excessus, ne repetitis sępius bucellis ad magnam tandem quantitatem deveniatur: nam Alexander VII. sequentem inter alias, ordine 29. Propositionem damnavit: *In die Jejunii, qui sępius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit Jejunium.* Ab hoc proinde cavendum.

8. CONCL. II. Ad Jejunium Ecclesiasticum tria requiruntur, videlicet Abstinentia ciborum certi generis, Abstinentia plurium refectionum, & certa hora refectionis. Ita rursum communis Doctorum; & patet ex perpetuo usu, atque praxi Ecclesiæ, & illico quoad singula declarabitur.

9. Quantum igitur attinet ad primum, nempe *Abstinentiam a certis cibis*; sive ut loquitur Concilium Trident. *Sess. 25. cap. 21. Delectum ciborum*: in primis diebus Jejunii abstinendum est a carne; deinde etiam a lacticiniis, videlicet a lacte, caseo, & ovis, prout habetur *can. Denique dist. 4.* ibi: *Par autem est, ut quibus diebus a carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quę sementinam carnis trahunt originem, jejunemus, a lacte videlicet, caseo, & ovis.* Accedit Decretum Alexandri VII. hanc inter alias, ordine 32. Propositionem damnantis: *Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.*

10. Verum his non obstantibus, quantum attinet ad lacticinia, attendenda est consuetudo tum generalis, tum particularis locorum: utpote quæ partim est optima legum interpres, partim etiam, sicut de novo potest legem inducere, ita & priori derogare. Unde in primis in Feriis sextis, & Sabbatis per annum, quando aliud jejunium de præcepto non occurrit, ubique locorum permittuntur lacticinia, etsi esus carnium sit prohibitus. Deinde in quibusdam locis ova atque lacticinia solum prohibentur tempore Quadragesimæ, & extra illud non sunt vetita; alicubi vero diebus jejunii etiam extra Quadragesimam non permittuntur, ut notat Navarrus *cap. 21. Manual. n. 15.* Tandem in Germania ex antiqua consuetudine videmus permissa ova, & lacticinia, omnibus jejuniis totius anni; idque factum creditur ob defectum olei, atque aliorum ciborum Quadragesimalium, qui alibi abundare solent.

* Num autem in Regionibus, in quibus diebus jejunii conceduntur ova, Caseus, & Lacticinia, pariter intelligatur concessa comestio sanguinis, aut illius pinguedinis, quæ exprimitur e lardo porcino, vel ex adipe anserum, aliorumve animalium, alia est difficultas; ubi Glossa, Hostiensis, Abbas, & Sylvester apud P. Sporer *in Decalog. tract. 3. post. caput quartum in Appendice sect. 1. n. 10.* Respondent affirmative, ex ea ratione, quia tam parum illa pinguedo est caro, ac ova, vel caseus: Item lac, & sanguis juxta Philosophos tantum accidentaliter in colore differunt; si ergo licet vesci lacte, cur non & sanguine? Ita illi. Econtra probabilior DD. & communior defendit negativã, ex eo præcipue fundamento; quia de Jure communi ne quidem licet vesci ovis, & lacticiniis diebus formalis jejunii, nisi in locis, ubi est introducta legitima consuetudo; ergo, cum quoad lardum, & sanguinem talis consuetudo in his partibus Germaniæ necdum videatur introducta, præsertim respectu divitum aliis cibis abundantium, neque licebit vesci sanguine, vel memorata pinguedine. Et hæc sententia in praxi merito est suadenda: interea tamen, quia prior sententia habet graves pro se Doctores, nec ejusdem probabilitas ex integro exhauritur, poterit eadem Confessariis juxta Patrem Sporer *loc. cit.* principaliter ad duo deservire: *Primo*, ut pauperibus licentiam vescendi ejusmodi pinguedine diebus jejunii concedere facile possint ob causam paupertatis, & defectum butyri. *Secundo*, ut ancillis, vel famulis permitti possit, & coquere, & cocta comedere de adipe animalium, quando a Dominis jubentur, eisve similia comedenda proponuntur: interea tamen, si ipsimet heri, vel heræ alias competentia pro suo statu media habentes, quæ famulis, & ancillis ex tali adipe coctos cibos diebus jejunalibus comedendos proponunt, Confessionale accedant, iisdẽ, in quantum cum fructu prudentiæ fieri potest, deinceps Confessarius similia efficaciter dissuadeat in locis, ubi non est jam introducta contraria consuetudo, qualis tamen quoad pinguedinem animalium, seu sanguinem vigere dicitur in Regno Siciliæ, teste Felice Potestas *Tom. 1. Exam. Ecclesiast. part. 3. num. 2880.*

11. Quoad secundum, videlicet quoad *Abstinentiam plurium refectionum*: est sciendum, quod ad Jejunium requiratur, ut in die (sive intra spatium unius diei naturalis, a media nocte usque ad aliam mediam noctem computandum *arg. leg. More Romano, ff. de Feriis*) nonnisi unica refectio, seu comestio fiat: prout fatẽtur unanimiter Doctores, & patet ex perpetua atque universali Ecclesiæ consuetudine. Verum tamen est, quod Ecclesia his posterioribus sæculis ob corporum infirmitatem, quę Mundo senescente semper magis augetur, & aliis rationabilibus de causis, ex longæva consuetudine, & tacito consensu indulserit, ut præter dictam unam comestionem modicum aliquid cibi sero per modum collatiunculæ sumatur. Dicitur notanter, *modicum aliquid cibi*: quia qui notabiliter excederet procul dubio jejunium frangeret. Sed de hoc amplius *n. 23. & seqq.*

12. Tertia tandem Jejunii conditio, quæ est *certa refectionis hora*, hoc importat, ut unica illa refectio non prandii, sed

cœnæ

cœnæ rationem obtineat: unde & Breviarium Romanum in Benedictione, Mensæ præscribit, quod, quando semel comeditur (puta diebus Jejunii) omnes preces dicantur ut in Cœna. Et quidem hęc unica refectio prioribus sęculis tempore Quadragesimali usque ad vesperam prorogari debebat, uti patet *ex Can. Solent, de consec. dist.* 1. Aliis vero diebus jejunalibus differebatur usque ad horam nonam, quæ est tertia post meridiem, uti testatur D. Bernardus *Serm.* 4. *de Quadragesima*. Ceterum hisce posterioribus sæculis, quibus ob corporum infirmitatem concessa fuit collatiuncula vespertina, pariter ob eamdem causam usu receptum est, ut refectio illa unica fiat circa meridiem, & vesperę in Choro tempore Quadragesimæ dicantur mane ante comestionem, ut sic primævæ consuetudinis Ecclesiæ memoria retineatur. Sed quia de istis tribus Jejunii Ecclesiastici conditionibus speciales occurrunt difficultates; hinc sit

QUÆSTIO II.

Solvuntur varia dubia circa tres Jejunii conditiones.

SUMMARIUM.

13. *Dispensatus circa esum carnium, an possit bis comedere?*
14. *Sententia negativa multorum.*
    (a) Tract. 6. Dist. 1. num. 83.
15. *Affirmativa probabilior.*
16. *Jejunium Ecclesiasticum an violet, replens ventrem cibis Quadragesimalibus?*
    Ratio dubitandi.
17. *Resolutio Quæstionis.*
18. *Solvuntur contraria.*
19. *Sæpius in die Jejunii comedens carnes, peccat toties, quoties comedit; Et quidem mortaliter, nisi excuset levitas materiæ; quæ?*
20. *Quid, si sæpius quis comedat cibos licitos?*
21. *Solvuntur instantiæ.*
22. *Differentia inter præceptum de non comedenda carne, & non sumenda secunda refectione?*
23. *Collatio vespertina, an permissa?*
24. *Quantum cibi in ea sumere liceat?*
25. *I. Sententia certas uncias admittens.*
    Uncia, quid?
26. *II. Sententia, id determinandum censens pro varietate circumstantiarum;*
27. *Vel admittens quartam partem justæ cœnæ.*
28. *III. Sententia, ad consuetudinem locorum recurrens.*
29. *In Collatione an etiam qualitas ciborum sit attendenda?*
30. *I. Sententia.*
31. *II. Sententia.*
32. *In praxi attendenda est recepta locorum Consuetudo.*
33. *Quale peccatum sit anticipare tempus Comestionis.*
34. *Quid, si justa causa subsit?*
35. *An sit peccatum sumpta mane Collatione differre prandium ad vesperam?*

13. QUæritur I. Circa primam Jejunii conditionem, an dispensatus circa esum carnium, censeatur dispensatus ad non jejunandum, ita ut possit sæpius de die comedere? Resp. cum Mastrio *disp.* 12. *Theol. Mor. num.* 6. diversas quoad dubium esse Doctorum sententias.

14. Et quidem negativam sententiam non pauci tenent, ut Graffeus, Petraza, aliique plures: quam sententiam amplectuntur etiam Lessius, Reginaldus, Cajetanus, Navarrus, & multi alii, loquendo de casu illo, quo quis dispensatus est in esu carnium non ratione debilitatis naturæ, sed quia a piscibus abhorret, aut hi ejusdem temperamento nocere solent. Rationem dant: quia præceptum Ecclesiæ, quando non potest servari in totum, nihilominus in parte, quæ servari potest, servandum est, *arg. cap. Cum dilectis, de Dolo & Contumac.* Idem suadetur per simile: nam qui non potest recitare totum Breviarium, potest tamen recitare partem, tenetur ad recitandum partem, prout alibi (a) dictum. Sic etiam, qui est dispensatus in duplici refectione, non idcirco est dispensatus in esu carnium. Confirmatur: quia, quando quis est dispensatus in esu carnium, non ratione suæ debilitatis, sed quia a cibis jejunalibus adhorret, nulla subest causa, cur gemina comestio concedatur; ergo saltē tunc ea erit illicita: nam dispensatio sine causa non valet.

15. Affirmativa nihilominus sententia est probabilior, atq; inter Doctores communior, quam tenent Toletus, Diana, Tamburinus, Azorius, Filliucius, & Mastrius, citans plures alios. Ratio est: quia abstinentia ab esu carnium est de substantia Jejunii Ecclesiastici; ergo qui dispensatus est quoad comestionem carnium, eo ipso est dispensatus a jejunio, & consequenter poterit bis vel sæpius comedere, cum sublata substantia jejunii, censeatur solutus a lege Jejunii. Et per hoc patet ad rationes prioris sententię, quę solum urgent in illis casibus, in quibus pręceptum Ecclesiasticum potest servari quoad suam substantiam saltem ex parte, licet non ex toto: quod non fit, neque concessa comestione carnium fieri potest in jejunio Ecclesiastico.

16. Quæritur II. Quantum attinet alteram conditionem Jejunii, an semel tantum in die Jejunii comedens, sed tot cibis Quadragesimalibus ventrem replens, ut nullam carnis afflictionem sentiat, quinimo gulæ indulgeat, violet Jejunium Ecclesiasticum: Ratio dubitandi est: cum quia Jejunium Ecclesiasticum est actus Temperantiæ: atqui talis actus temperantię in proposito non intervenit, ob excessum illum, qui degenerat in gulam, vel etiam ebrietatem. Tum quia parum refert, quid de ęquipolentibus fiat: atqui talis una excessiva comestio potest ęquivalere duabus, vel tribus aliis comestionibus, per quas utique frangeretur Jejuniū Ecclesiasticū. Taceantur alię rationes, quas ponit Covarruvias *lib.* 4. *var. Resolut. cap.* 20. *n.* 11.

17. Resp. cum Reginaldo *lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 163. Cajetano, Medina, & aliis, quamvis talis perdat meritum Jejunii in totum, vel in partem, simulque peccet juxta qualitatem excessus (etiam mortaliter, si excessus tam magnus sit, qui in non jejunantibus culpam mortalem induceret:) nihilominus is non judicabitur ab Ecclesia transgressor jejunii, neque ex eo capite punietur a Deo, sed ex alio, quia videlicet peccavit peccato gulæ: aut, si excessit in nimio potu, peccato ebrietatis. Ratio est: quia talis non agit contra substantiam Jejunii Ecclesiastici; nam Ecclesia solum præcipit abstinentiam a carnibus, & a secunda refectione, atque ut ante certum tempus non fiat refectio; quæ omnia in casu posito observantur.

18. Ad rationes dubitandi, & earum primam dicitur, Jejunium Ecclesiasticum dici actum Temperantiæ, non quod Ecclesia illum præcipiat ut modificatum omnibus conditionibus virtutis Temperantiæ, sed ut modificatum ad minimum saltem tribus jam enumeratis. Neque obstat, quod Ecclesia pręcipiens jejunium, intenderit corporum nostrorum castigationē. Resp. enim, hoc parum urgere: quia finis præcepti non cadit sub pręcepto, ita videlicet, ut finis ipse pręceptus esse censeatur. Deinde ejusmodi castigatio intervenit in proposito saltem per hoc, quod fiat abstinentia a carnibus, atque secunda refectione: aliæ vero mortificationes sunt quidem saluberrimę, atque a SS. Patribus passim commendatæ, eæ tamen non cadunt sub speciali præcepto jejunii Ecclesiastici, ut dictum. Ad alteram instantiam negatur minor: etsi enim unica illa comestio possit æquipollere pluribus quoad quantitatem ciborum sumptorum, non tamen pluribus æquipollere quoad multitudinem refectionum; quia semper manet unica refectio.

19. Quæritur III. An, qui sæpius comedit in die jejunii, toties peccet, quot sunt comestiones? Resp. I. Quando in die Jejunii comeduntur cibi vetiti, ut puta carnes, toties peccatur contra pręceptū jejunii, quoties distinctis comestionibus manducantur tales cibi. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia in præcepto Jejunii duo includuntur, quorum unum est simpliciter negativum, scilicet ne comedantur cibi vetiti; alterum vero affirmativum, nempe ut quis unica refectione, & quidem non nisi tempore debito sumenda, contentus sit: atqui per quamcumque carnium comestionem semper violatur præceptum Jejunii, quatenus est negativum; ergo etiam toties peccatur, & quidem mortaliter, nisi excuset levitas materiæ. Et hoc ultimum idcirco additur, quia negari non potest, in proposito dari posse peccatum veniale ob levitatem materię: ut si de cibis vetitis comedatur dumtaxat modicū quid, puta in quantitate unius unciæ, vel (ut aliqui volunt) duarum unciarum.

20. Resp. II. Qui vero sæpius in die comedit cibos ceteroquin licitos, peccat solum per secundam comestionem contra pręceptum Jejunii, non vero per tertiam, vel alias subsequentes. Ita Mastrius *loc. cit. n.* 9. cum communiori, & probabiliori Doctorum, contra Medinam, & paucos alios. Ratio est: quia

 præce-

præceptum Jejunii non obligat ad impossibile: atqui posita jam secunda comestione, quamvis culpabili, impossibile est, ut quis unica tantum refectione contentus sit; ergo ad hoc amplius non obligat; & consequenter fit peccatum contra legem Jejunii in secunda tantum refectione, non autem in aliis sequentibus. Dicitur, *contra legem Jejunii*: nã per subsequentes potest quis peccare contra Temperantiã; licet non contra præceptum Jejunii.

21. Nec dicas: Præceptum Jejunii est de unica tantum refectione: atqui toties quis agit contra hoc præceptum, quoties ultra unicam refectionem comedit interpolatis vicibus; ergo etiam toties peccat. Resp. negando minorem: quia post secundam illicitam comestionẽ præceptum Jejunii de unica tantum refectione, seu potius, ut quis una dũtaxat refectione contentus sit, amplius servari non potest, sicque quoad hoc cessat ejus obligatio.

22. Nec obstat; quod quis sæpius comedendo carnes in die Jejunii, sæpius peccet; sicque a pari etiam plures sumendo refectiones videatur sæpius peccare. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem. Disparitas est: quia præceptum de non comedenda carne est simpliciter negativum, obligans semper & pro semper in die Jejunii, potestque post primam comestionem carnis adhuc pro reliqua diei Jejunalis parte servari. Præceptum vero de sumenda una solum refectione, non obstante, quod etiam prima fronte videatur negativum, nihilominus re melius considerata est affirmativum; obligans, ut jejunans sit unica comestione contentus; & hoc post secundam comestionem est observatu impossibile.

23. Quæritur IV. Quid censendũ de Collatione vespertina? Resp. I. Collatio vespertina, quæ prioribus sæculis ignorabatur, posterioribus hisce sæculis ob corporum infirmitatem, quæ Mundo senescente semper magis magisque augetur, & aliis rationabilibus de causis, ex generali consuetudine, & tacito consensu Ecclesiæ, in modica quantitate permissa est, ac licita. Ita communis. Et hanc Doctores non *refectionem*, sed *refectiunculã* dumtaxat, per quam jejunium non solvitur, appellandam censuerunt, utpote in parva solum quantitate sumendam.

24. Resp. II. Quantum cibi in tali refectiuncula, seu Collatione, licitum sit sumere, non tam facile est determinare; & forsan aliquibus de hoc disputantibus illud D. Hieron. dictum quadrat, quod refertur *can. Gloria, 12. q. 2. Plenus venter facile de jejuniis disputat.* Referam igitur præcipuas, & probabiliores sententias Doctorum, saltem in hoc convenientium, quod refectiuncula illa (ut ipsum nomen demonstrat) debeat esse modica, ne transeat in cœnam vel semicœnam.

25. Et quidem Filliucius *tract. 27. c. 2. n. 32.* ait, in hac refectiuncula quatuor quinque, vel ad summum sex uncias sumi posse, ut volunt (inquit) plerique ex Recentioribus. Unde ultra sex uncias (*Uncia* est duodecima pars assis, sive unius libræ: sed libra aromataria est major quatuor unciis, & continet triginta duas semiuncias) inciperet refectiuncula deficere a debita mensura, & accederet ad peccatum levius vel gravius, juxta qualitatem excessus.

26. Deinde alii asserunt, non posse taxari, seu determinari certam pro omnibus jejunantibus quantitatem cibi pro Collatione vespertina, sed eam variam esse posse pro varietate tùm personarum; uti videre est in provectioribus ætate, infirmis, nobilibus personis, qui pluribus epulis & delicatioribus assueti sunt: tum locorum; uti accidit in frigidis Regionibus, ubi major Collatio conceditur, quam in calidis: tum exercitii & laboris, in quo quis occupatus est, vel defatigatus. Nam quia hujusmodi labor quandoque totaliter excusat a Jejunio, pariter existente aliqua rationabili causa, v.g. laboris, studii, aut hujusmodi, aliquid ultra consuetum sumi potest in Collatione.

27. Quod si regulam quamdam generalem etiam circa hoc petas, respondet Reginaldus *lib. 4. num. 185.* & post eum Layman *lib. 4. tract. 8. cap. 1. n. 9.* ordinarie loquendo, & nisi aliqua causa justa excuset, v. g. laboris, infirmitatis, &c. non esse notabiliter excedendam quartam partem eorum, quæ jejunanti spectata sua complexione sufficerent ad ordinariam cœnam: alioquin enim quis semicœnaret.

28. Alii vero, ut Bonacina *punct. 3. de Jejunio, nu. 2.* citans Toletum, & alios, asserunt hanc regulam esse desumendam ex consuetudine in singulis Regionibus recepta: nam refectiuncula ista est per consuetudinem introducta; ergo sumi potest juxta limites receptæ consuetudinis. Cavendum tamen, ne tanta cibi quantitas sumatur, ob quam Collatio transeat in cœnam, vel quasi cœnam.

29 Resp. III. Utrum in refectiuncula illa non tantum quantitas, sed & qualitas ciborum sit attendenda, rursum diversæ sunt sententiæ, in praxi tamen tum recepta locorum consuetudo, tum aliæ circumstantiæ erunt attendendæ.

30. Prima pars de diversitate sententiarum inter Doctores, ex eo patet; quia plerique Doctores pro Collatione solum admittunt leviuscula ciborum genera, quæ parum nutriant, & potius ad sitim extinguendam deserviant: ut sunt herbæ, poma, uva, & hujusmodi fructus arborum, nec non & aliqua ex saccharo confecta. His tamen ex communi usu, vel in defectu fructuum, vel ne hi soli noceant, panem addi posse concedunt, non obstante, quod panis plurimum nutriat, famemque depellat; cibos autẽ, qui communiter inter fercula apponuntur, ac juscula cocta ex pane, & hujusmodi, nisi adsit alia causa excusans, censent esse prohibita. Ita Filliucius, Azorius, & alii, quorum sententia communiori usu videtur esse recepta.

31. Econtra Bonacina *loc. cit.* & quidam alii volunt, in dicta refectiuncula non tam stricte prohiberi cibi qualitatem, sicut interdicitur quantitas: unde dictus Auctor admittit, posse licite sumi jusculum, modo non sit de cibis prohibitis, comedi pisciculum, aut exiguam partem piscis majoris; imo plures res in eadẽ Collatione degustari posse, dummodo cibi quantitas non excedatur, neque Collatio transeat in cœnam, nec aliud præceptum obstet. Et hæc quoad diversitatem sententiarum.

32. Altera pars datæ responsionis, videlicet in hoc attendendam esse receptam consuetudinem locorum, ex eo patet: quia refectiuncula illa est introducta per consuetudinem; ergo juxta hujus limites poterit sumi. Sic in partibus hisce Septemtrionalibus passim pro Collatione admittitur caseus una cum ovis frigidis, quamvis hi cibi præ ceteris nutriant, atque in aliis terris prohibeantur. Quod autem de jusculis calidis addit Bonacina, id consuetudo hactenus recepta non videtur admittere, nisi in casu debilioris complexionis, vel alia justa causa interveniente: prout forsan inter Personas nobiliores delicatioribus assuetas, aut studiis gravioribus defatigatas, quandoque fieri solet.

33. Quæritur V. Circa tertiam Jejunii conditionem, an sit peccatum mortale, notabiliter anticipare tempus ordinarium comestionis in die Jejunii, v. g. per unam, vel alteram horam? Resp. Non desunt equidem Doctores, qui putant, hoc esse peccatum mortale, si absque justa causa fiat; pro qua sententia citatur Navarrus *cap. 21. Manualis, nu. 27.* Covarruvias, Cajetanus, & nonnulli alii: dicendum tamen cum communiori, & probabiliori Doctorum, id non esse peccatum mortale, sed veniale solum, si fiat absque justa causa. Ratio est: quia non violatur substantia præcepti Jejunii, sed tantum circumstantia quædam accidentalis. Lessius *lib. 4. de just. & jure, cap. 2. n. 13.* & alii.

34. Dicitur, *sed veniale tantum, si fiat absque justa causa*; quia tunc fit aliqua inordinatio. Quod si vero justa causa subsit, utpura sit iter si ineundum, si hospites dimittendi, aut hujusmodi, nullum erit peccatum, ne quidem veniale.

35. Quæritur VI. Utrum similiter ille peccet qui mane sumit Collationem ceteroquin sumi solitam, & prandium usque ad vesperas vel noctem differt? Respondet Bonacina *loc. cit. n. 6.* & Layman *n. 10.* cum aliis communiter, id continere peccatũ veniale, si fiat absque causa, eo quod pervertatur recepta consuetudo: nullum, si justa causa interveniat, v.g. copia negotiorũ, non permittentium sumptionem prandii in meridie, vel periculum infirmitatis, &c. Verum Mastrius *cit. disp. 12. n. 8.* Reginaldus *lib. 4. n. 186.* Azorius, & quidam alii, probabile esse censent, talem (dummodo sumat refectiunculam hora consueta prandii, & non prius, nisi adsit alia justa causa) nec venialiter peccare, licet sine speciali causa differat prandium ad noctem. Rationem dant, quia talis modus neque ex toto, neque ex parte, solvit substantiam Jejunii: quinimo hic modus jejunandi magis conducit ad corporis afflictionem, unde & olim in Ecclesia primitiva refectio sumebatur ad vesperam.

* Quæritur VII. Utrum, & quandonam peccet ille, qui diebus jejunalibus cœnam, vel collatiunculam vespertinam semel inceptam, ast iterum interruptam denuo continuat? Resp. I. Si cœna, vel collatio vespertina tantum mathematice,

ce, puta per aliquot Pater, & Ave, non autem moraliter fuit interrupta, eadem de novo etiam absque ulteriori aliqua causa ad libitum potest continuari citra peccatum. Ratio est: quia tunc censetur esse una moraliter cœna, seu collatio, quoniam partes ejusdem non reputantur juxta prudentum computationem ab invicem disjunctæ. Responsio hæc magis clarescet ab exemplis. Sic ponamus, quod Petrus ab alio invitatus ibidem per aliquod tempus sedens ad mensam, & saturatus competenter, jam plicarit mappulam; interea tamen afferantur adhuc nobiliores cibi, in hoc casu poterit continuare Petrus cœnam mutato suo proposito. Quinimo idem concedunt Petro Filliucius, Tamburinus, Sanchez, & Lessius contra alios, si is jam a mensa surrexisset, facta gratiarum actione; ast denuo ab aliis persuasus de novo assideret, supposito tamen, quod id fiat intra spatium unius circiter quadrantis; nam spatium unius quadrantis moraliter non censetur juxta DD. partes cœnæ discontinuare. La Croix *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 1281. Item ponamus, quod Paulus relinquens mensam in uno loco, cui assidebat, intendat eamdem absolvere in altero, in quo efficaciter invitatus exspectatur, poterit id licite facere, dummodo spatium inter duas tabulas non multum excedat quadrantem horæ. Ratio est: quia tunc hæ partiales duæ comestiones videntur intra tam breve temporis spatium constituere adhuc unam moraliter cœnam, nec videtur diversitas locorum obesse, præsertim ubi id requirit honestas. Ita Franciscus Henno alia satis austerus *Tract. de peccatis, disp.* 4. *quæst.* 4. *Conclus. I. Resolut.* 4.

Respond. II. Si cœna, vel Collatio vespertina interrumpitur ex gravi causa, puta ob certa negotia, Pasqualigus apud La Croix *loc. cit. n.* 1279. putat, eamdem intra suos terminos posse compleri absoluto negotio, quamvis illud negotium durasset usque ad tempus vespertinum; quia, cum illa interruptio sit involuntaria, cœna, ad quam jus habet, manebit complebilis per sequentem comestionem. Econtra Tamburinus, Diana, Lezana, ac Sanchez ajunt, non posse inter primam, & secundam comestionem majus spatium, quam unam, vel ad summum duas horas intercedere, ut continuatio fieri queat. Mihi præplacet distinctio Leandri, ac Stephani a S. Paulo *Tract.* 1. *Theolog. Moral. D.* 5. *num.* 113. vel enim talis, antequam surgit a cœna, est jam satur, vel non? si prius: non poterit peracto negotio post tantum temporis spatium continuare cœnam: quoniam ob interveniens negotium disparatum tanto tempore non videtur intercedere unio moralis inter primam, & secundam comestionem, & ceteroquin talis in prima refectione jam fuit sufficienter saturatus, uti supponitur. Quod si autem ante abitum ad negotium non foret sufficienter satur, posset adhuc in reditu comedere ad saturitatem, non obstante tam longo intervallo inter has comestiones intercedente: etenim quilibet habet jus semel intra diem jejunii ad saturitatem comedendi: prout etiã exinde ostiatim mendicantes possunt in hoc loco offam, in altero panem porrectum, in tertio aliud oblatum usque ad saturitatem in die jejunii comedere, quamvis in quolibet ex his locis per aliquod notabile tempus exspectare debuerint, usque dum ipsis quidpiam fuerit porrectum. Uti recte ex D. Thoma notat Sporer hic *num.* 13.

Resp. III. Loquendo proportionaliter de Collatione vespertina, si quis ob negotium v. g. vocatus subito ad infirmum periculose decumbentem debeat eamdem interrumpere, vel talis ante abitum jam comedit quartam circiter partem justæ cœnæ, vel non? Si prius, nequit recedens continuare collationem: bene vero usque ad hanc mensuram, si parum, & ferme nihil sumpsisset ante discessum ad infirmum.

Quæritur VIII. Quandonam peccet mortaliter, qui diebus jejunalibus sine rationabili causa comedit quidpiam de cibis esurialibus extra cœnam, & collationem vespertinam? Resp. I. Etsi comestio hæc fieret absque causa sufficienti, nihilominus ex communi DD. non peccari mortaliter, si quantitas illa de cibis esurialibus tempore intermedio inter cœnam, & collationem vespertinam comesta non excedat duas uncias. Sunt autem duæ unciæ quarta pars ipsius collationis vespertinæ, si pro integra collatione vespertina octo unciæ, quæ mediam libram solent conficere, computentur. Ita cum aliis Diana *part.* 5. *Tract.* 5. *Resolut.* 11. ac *part.* 10. *tract.* 14. *resol.* 57. Sporer *in Decalog. tract.* 1. *Proœmial. cap.* 5. *sect.* 2. *n.* 30. ac *Tract.* 3. *post caput.* 4. *in Appendice de observat. Jejun. sect.* 1. *n.* 17. & Tamburinus hic *Tract.* 4. *cap.* 5. *a num.* 30. Ratio est; quia quantitas illa duarum unciarum juxta communem æstimationem prudentum exigua, minusque notabilis censetur, sive consideretur secundum se, sive in ordine ad totum, sive etiam in ordine ad mortificationem carnis tamquam finem jejunii, qui finis non læditur notabiliter, seu dictæ duæ unciæ simul, seu successive sumantur. Ubi autem bene ex Sporer *loc. cit.* adverte conformiter Tractatui de peccato, si intra eumdem diem extra cœnam, & collationem vespertinam modo una, modo altera, modo tertia, ac demum alia hora quarta uncia de comestibilibus sumatur, multas materias parvas distinctis vicibus, ac successive extra tempus licitæ refectionis sumptas tandem concrescere in unam materiam gravem, & frangentem jejunium mortaliter. Interea tamen puto (salvo meliori) sicuti in furtis minutis successivis major quantitas requiritur ad constituendum peccatum mortale, quam si res simul, ac semel fuisset ablata, ita pariter ipsammet Ecclesiam tamquam benignissimam Matrem suo modo saltem, ac aliqualiter majorem quantitatem, & ultra duas uncias requirere ad constituendum peccatum mortale in ordine ad fractionem jejunii, si similia minuta successive quam si simul, & semel, ubi magis nutrire videntur, comedantur. Ne vero nimium laxa fiat hic extensio, pariter præ oculis est habenda propositio ab Alexandro VII. ordine 29. superius jam allegata sequentis tenoris: *In die jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.*

Resp. II. Si adsit aliqua causa rationabilis simile quid modicum sumendi, tunc neque peccatur venialiter per comestionem talis modici cibi. Ita communis, idq; verum est, etsi causa illa non tam gravis existat, ut ex integro eximat a jejunio: nam utique major causa requiritur ad tollendum ex integro jejunium, quam ad sumendum quid modicum extra tempus cœnæ, & collationis vespertinæ. Tales causæ rationabiles exemplificat Sporer *loc. cit.* si quis ad confortandum stomachum debilem, vel ad tollendum oris fœtorem, similemve ob causam sumat offam, modicum frustum panis, vel electuarium. Item si Musicus ad conservandam vocem mane sumat ovum recens, vel professor publicus, aut Concionator ante actum solemnem jusculum, vel alius per modum medicinæ saccharum seu aromata, sive ad refrigerandam naturam, aut extinguendam sitim aliquam uvam, seu pomum. Similiter cum pluribus aliis inquit La Croix *lib.* 3. *part.* 2. *nu.* 1282. esse rationabile comedere quid modicum, si prandium differri debeat ultra horam communem; tunc enim sumeretur potius per modum medicinæ, ne stomachus dolore prematur, aut vires deficiant. *

QUÆSTIO III.

Quæ sit obligatio Jejunii?

SUMMARIUM.

36. *Jejunia solo jure Ecclesiastico instituta sunt.*
37. *Jejunium Quadragesimale ab Apostolis institutum.*
38. *Quid de Quatuor anni Temporibus?*
39. *Violare jejunium Ecclesiasticum, est peccatum mortale.*
40. *Omnes Christiani tenentur illud servare.*
41. *Sed primum completo vigesimo primo ætatis anno.*
42. *Quid de ultimo die vigesimi primi anni?*
43. *Adolescentibus, vel infantibus, an liceat vesci carnibus?*
44. *Adolescentes possunt obligari ad jejunium ex aliis causis.*
45. *Obligatio Jejunii Ecclesiastici est personalis,*
46. *Et certis diebus affixa.*
47. *Quid de Jejunio ex voto, vel pro pœnitentia injuncto?*
48. *Solvens Jejunium ex duplici præcepto Ecclesiæ obligatus committit unicum peccatum.*
(b) Vide Tract. 3. dist. 1. num. 41. & seqq.
49. *Quid, si quis ad illud tenebatur ex Voto, ac præcepto Ecclesiæ?*
(c) Ut dictum Tract. 3. dist. 1. num 47.
50. *Statuens per totam Quadragesimam non jejunare, vel non jejunans, quot peccata committat?*
(d) Tract. 3. Dist. 1. num. 57.
51. *Peccant contra Præceptum Jejunii, qui alios ad id violandum inducunt.*
52. *Caupo apponens carnes hospitibus, an peccet?*

53. *An possit eis ministrare coenam?*
54. *Jejunium quomodo obliget peregrinos, & advenas; remissive.*

36. CONCL. I. Omnia Jejunia solo jure humano, seu ex Praecepto Ecclesiae instituta sunt, quamvis Jejunium Quadragesimale, nec non Jejunia Quatuor anni Temporum ex Apostolica traditione descendant. Ita communis. Ratio est: quia si Jejunia essent Juris Divini, sive a Christo Domino instituta, non potuisset tanta variatio circa ea intervenire, quantam ex consuetudine variis locis & temporibus patet esse inductam; siquidem contra Jus Divinum non valet consuetudo, *cap. ult. de Consuetudine.*

37. Ceterum sub Jure humano Ecclesiastico comprehenduntur ordinationes Apostolorum, quas ipsi ut Rectores Ecclesiarum fecerunt. Et quidem Jejunium Quadragesimale, ad exemplum Christi Domini per quadraginta dies jejunantis, ab Apostolis fuisse institutum, patet ex Canone 68. Apostolorum: unde D. Leo *Serm. 6. de Quadragesima* ait: *Apostolica institutio quadraginta dierum jejunii impleatur.* Et hoc ipsum alii SS. Patres passim docent. Verum quidem est, quod S. Ambrosius *Serm. 25.* afferat, *indictam esse Quadragesimam a Domino.* At hujusmodi dictum ex eo salvatur, quia Apostoli ad Christi imitationem, & ex Divino instinctu, illud Jejunium praeceperunt.

38. Porro Quatuor anni Tempora instituit S. Callixtus Papa I. quibus Jejunium ex Apostolica traditione acceptum ab omnibus servaretur; ut habetur in Breviario Romano, & Lectionibus Festi ejusdem, *die 14. Octobris:* reliqua vero Jejunia successive per Ecclesiam fuerunt instituta.

39. CONCL. II. Hoc praeceptum Jejunii ita obligat, ut, si absque justa causa violetur, committatur peccatum mortale. Ita communis, & certa Doctorum, paucis exceptis, & a Lessio *loc. cit. n.* 32. relatis, qui volebant, tunc solum peccari mortaliter, quod ex consuetudine aut contemptu violatur. Sed horum sententiam rejecit Alexander VII. inter alias etiam sequentem, ordine 23. Propositionem damnando: *Frangens jejunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere praecepto.* Accedit ratio: quia generaliter Leges Ecclesiasticae in materia gravi, qualis est haec, obligant sub mortali. Et hinc olim violatores Jejunii jubebantur excommunicari. *cit. Can. 68. Apostolorum*, atqui excommunicatio non incurritur, nisi ob peccatum mortale: ergo.

40. CONCL. III. Omnes Christiani completo vigesimo primo aetatis anno tenentur servare Jejunium diebus ab Ecclesia praescriptis, nisi justa aliqua causa excusentur. Ita certa, & communis Doctorum; idque patet ex praxi, & communi sensu Fidelium.

41. Additur notanter, *completo vigesimo primo aetatis anno:* Quia, cum adolescentes ante completum tertium septennium frequentiore & abundantiore cibo indigeant ratione augmentationis, seu ob crescentem aetatem, & caloris abundantiam, noluit Ecclesia obligationem jejunandi eisdem imponere ante completum vigesimum primum aetatis annum; ut tenet D. Thomas 2.2, *q.* 157. *art.* 4. *ad* 2. & communis Doctorum, ac probat recepta consuetudo.

42. Et hoc adeo verum est, ut etiam is, qui explet annum vigesimum primum in die Jejunii, ante horam ejus ultimam completam necdum teneatur jejunare; sed ea transacta tenetur, dummodo possit, nec antea receperit plures refectiones: quia tunc jam currit tempus praecepti Ecclesiastici, non vero prius, Bonacina *loc. cit. punct. ult. n.* 7. & alii. Adhuc tamen conveniens est, ut adolescentes etiam priori tempore sese ad jejunandum exerceant, & assuescant, plus, & minus, secundum modum aetatis suae.

43. Ceterum data doctrina de adolescentibus, intelligenda est, quantum ad praeceptum Jejunii quoad unicam refectionem: nam a carnibus, aliisque cibis prohibitis, & ipsi abstinere tenentur. Infantibus tamen nondum praeditis usu rationis, utpote cum praecepti Ecclesiastici capaces non sint, infra primum septennium tales cibos dare licitum est: nisi consuetudine in contrarium existente, id scandalosum foret. Reginaldus *lib.* 4. *n.* 208. & alii.

44. Deinde posita Conclusio loquitur solum de Jejuniis Ecclesiasticis: quia adolescentes ante vigesimum primum annum possunt quandoque ex aliis causis obligari ad Jejunium. Nam inprimis possunt teneri ad Jejunia ex Voto: prout Professi Regulam FF. Minorum, jam ante completum vigesimum primum annum tenentur servare Jejunia suae Regulae, cum per Professionem dictae Regulae vi Voti ab ipsis missi suo juri cesserint. Similiter tales adolescentes tenentur ad Jejunia pro Sacramentali poenitentia imposita.

45. CONCL. IV. Obligatio Jejunii ab Ecclesia indicti est personalis, unde nequit illud per alium persolvi. Ita communis. Ratio est: quia finis Jejunii Ecclesiastici est, moderate affligere corpus, carnemque propriam edomare; juxta quod Ecclesia canit in Praefatione Missae Quadragesimalis: *Qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, &c.*

46. CONCL. V. Obligatio Jejunii Ecclesiastici est certis, ac determinatis ab Ecclesia diebus affixa; atque ideo ille, qui tali die jejunare non potest, aut etiam culpabiliter illud violat, non tenetur loco ipsius alio die jejunare. Ita rursum communis; idque patet a simili in praecepto audiendi Missam diebus Festivis, atque in obligatione Sacerdotum recitandi Breviarium, quae pariter diei affixa est, & cum die transit.

47. Dicitur, *obligatio jejunii Ecclesiastici:* Nam loquendo de Jejunio debito ex Voto, est attendenda ipsius voventis intentio: unde qui vovit bis in hebdomada jejunare: dies autē certos non determinavit, potest, quibus voluerit, jejunare; & non jejunans hac die hebdomadae, tenetur alia jejunare: quia sic, & non aliter, sibi obligationem mediante suo Voto imposuit. Qui vero vovit singulis sextis Feriis jejunare, tenetur hisce determinatis diebus jejunare. Sic pariter discurrendum de Jejunio cuipiam imposito a Confessario pro poenitentia Sacramentali: quamvis, si secus non exprimatur, Confessarius non censeatur ita alligare jejunium certae diei, ut si tunc non servetur, aut ob impedimentum servari nequeat, poenitens sit liber a Jejunio illo imposterum servando, ne Sacramentū Poenitentię remaneat incompletum ob defectum Satisfactionis, quae est pars integralis ipsius.

48. CONCL. VI. Qui solvit jejunium ex duplici praecepto Ecclesiae obligatus, v. g. Vigiliae & Quatuor Temporum, seu Vigiliae & Quadragesimae, unicum numero peccatum committit. Ita communis. Ratio est: quia, licet talis ex duplici titulo obligetur, utrumque tamen praeceptum jejunii Ecclesiastici obligat ex eodem motivo virtutis Temperantiae: atqui peccata non multiplicantur numero ex multiplicitate praeceptorum, quando eamdem virtutem respiciunt. Unde in similiomittens auditionem Missae die Dominico, in quem incidit Festum de praecepto, non peccat duplici peccato. (b)

49. Additur notanter in Conclusione, *ex duplici praecepto Ecclesiae obligatus;* dum videlicet omnia Jejunia Ecclesiastica ex eodē motivo formali virtutis Temperantiae injunguntur. Nam secus dicendum, si quis obligetur ad jejunium ex duplici praecepto, quod procedit ex motivo diversarum virtutum; utputa quando quis tenetur jejunare ex Voto, sicque ex motivo formali virtutis Religionis; simulque ex motivo Temperantiae, ratione concurrentis praecepti Jejunii Ecclesiastici: nam violans hujusmodi Jejunium, duplici specie peccati peccabit, nimirum & contra Temperantiam, & contra virtutem Religionis. (c)

50. CONCL. VII. Si quis cessante causa rationabili excusante deliberate statuit, per totam Quadragesimam numquam jejunare, ratione hujus pravae voluntatis unum numero peccatum committit, gravius tamen: quod si vero postmodum haec voluntas executioni mandetur, tot committuntur peccata numero distincta omissionis externę Jejunii, quot sunt dies jejunales. Ita Filliucius *tract.* 27. *cap.* 5. *nu.* 87. & concordant superius (d) dicta. Ratio primae partis est: quia dum quis statuit, non jejunare per totam Quadragesimam, actus hic respicit omnia illa Jejunia per modum unius objecti adaequati, non autem fertur voluntas distincte super singulos dies Quadragesimae. Altera pars ex eo probatur, quia obligatio Jejunii est singulis Quadragesimę diebus (Dominicis dumtaxat exceptis) affixa; ergo & singulis illis diebus tenetur quis jejunare, & dū non jejunat, committit consummatā omissionē externam jejunii praecepti.

51. CONCL. VIII. Peccant insuper contra hoc praeceptum Jejunii, qui alios ad jejunium violandum scienter inducunt. Ita communis. Quia tunc tales censentur aliis cooperari

perari in fractione Jejunii: est enim regula generalis, quod non solum peccet, qui preceptum transgreditur, sed etiam, qui causa est, ut illud alii transgrediantur absque legitima causa. Hinc peccant Patresfamilias & Oeconomi, qui subditis suis prębent cibos vetitos, quibus jejunium solvant: quinimo non solum non debent tales cibos ministrare, sed etiam monere, & curare ex lege Charitatis, ut subditi cessante justa causa excusante Jejunium servent. Non tamen tenentur ipsos cogere ad servanda jejunia; nimis enim rigorosum, & durũ id esset. Filliucius *ibidẽ, n.* 91.

52. CONCL. IX. Caupo, si adventantibus cibos vetitos, utputa carnes, apponat in locis Catholicis, graviter peccat; nisi urgeat necessitas, aut hospes habeat facultatem eas comedendi. Patet hoc ex priori Conclusione. Additur, *in locis Catholicis*, nam in locis Hæreticorum, ubi communiter non observantur jejunia, non esset illicitum carnes apponere; dummodo tamen hospites ipsas petant; vel non posset Caupo recusare sine suo gravi incommodo, quia v. g. ab hospitibus ad aliud hospitium perrecturis deserendus, vel a Magistratu puniendus foret.

53. Quantum ad cœnam attinet, si quidem constet, hospites non teneri ad jejunium, clarum est, eam posse ministrari. Verum quando constat eos teneri, tunc si Caupo potest sine suo incommodo negare cœnam, tenetur: quia quilibet lege Charitatis obligatur, impedire offensionem Dei, quantum commode potest. Si vero sine incommodo negare nequeat, utputa quia hospites alio discessuri, & ibidem cœnaturi essent, aut gravius Deum offensuri, blasphemando, vel maledicendo, tunc Caupo non peccat petentibus ministrando. In dubio autem, an hospites teneantur jejunare, & cœnam petant, præsumi potest eos excusari, sicque cœną porrigi. Filliucius *loc. cit. n.* 92. 93. & alii.

54. Circa obligationem Jejunii variæ hoc loco possent formari Quęstiones, quoad peregrinos & advenas, an, & quomodo obligentur ad Jejunia particularia locorum, per quæ transeunt, & universalia totius Ecclesiæ. Verum de his copiose jam dictum *Tract.* 2. *dist.* 3. *quæst.* 3. & 4. ibi videatur.

QUÆSTIO IV.

Quæ causæ a Jejunio excusent?

SUMMARIUM.

55. *Sensus Quæstionis, & quid de esu carnium?*
56. *Generatim tres causæ excusant a Jejunio, Impotentia, Pietas, Necessitas, seu Labor.*
57. *Ratione Impotentiæ excusantur I. Physice impotentes.*
58. *II. Moraliter impotentes, ut infirmi &c.*
59. *Alioquin carentes somno necessario, vel vertiginem patientes.*
60. *Mulieres gravidæ, aut lactantes, Adolescentes, Pauperes,*
61. *Et Senes.*
62. *Sexagenarii, an omnes excusentur?*
63. *Resolutio.*
64. *Quid de feminis quinquagenariis?*
65. *Ratione Pietatis, qui excusentur a Jejunio?*
66. *Declaratur idipsum.*
67. *Corollaria.*
68. *Ratione Necessitatis, sive Laboris corporalis, qui excusentur?*
69. *Limitatio quoad labores aliquorum exiguos.*
70. *Itinerantes, an, & quando excusentur a jejunio?*
71. *Quid, si iter non sit necessarium?*
72. *Bona fide non jejunans, haud peccat.*
73. *Secus, si qui dubitet, an habeat justam causam non jejunandi?*
74. *Dispensatio legitima excusat a jejunio.*
75. *Et quæ ad eam requirantur?*
76. *Episcopi possunt dispensare in jejunio.*
Item Prælati Regulares cum suis.
77. *Parochi an dispensare valeant cum Parochianis?*
78. *Causæ hactenus allatæ, an excusent a Jejunio ex Voto debito?*
79. *Quid, si constet de alia voventis intentione?*
80. *Exemplum de FF. Minoribus.*

55. ADvertendum, quod præsens Quæstio præcipue loquatur de causis, ab observatione Jejunii excusantibus, quatenus per præceptum Jejunii unica dumtaxat comestio permittitur; non vero, quatenus esus carnium prohibetur: siquidem comestio carnium multo difficilius, nec nisi ratione gravioris necessitatis conceditur. Et hęc quidem si evidens sit ac urgens, neque commode Superior adiri possit; licitum erit manducare carnes, & alios cibos vetitos, etiam absque nulla dispensatione: quod si tanta necessitas non urgeat, aut de ea evidenter non constet, dispensatione Superioris opus erit, juxta Doctores passim.

56. CONCL. I. Quamvis causæ justæ, quibus Fideles ab obligatione Jejunii excusantur, multiplices esse possint; ex tamen commode ad tria capita revocantur, nempe ad Impotentiam, Pietatem, & Necessitatem. Ita Reginaldus *lib.* 4. *n.* 204. quamvis nonnulli loco tertii membri ponant laborem. Ratio est: quia, quando per observantiam præcepti Jejunii lęderetur bonum corporis, excusat Impotentia; quando bonum animæ seu spiritus; excusat Pietas: & quando lęderetur substantia externa, excusat Necessitas, seu Labor ad bona externa sive acquirenda, sive conservanda necessarius.

57. CONCL. II. Ratione Impotentiæ excusantur illi, qui sine gravi aliquo incommodo, vel notabili damno, jejunare non possunt. Ita communis. Siquidem per Impotentiam non intelligitur tantummodo impotentia physica, quę tunc contingit, quando quis non potest absolute jejunare; sed etiam impotentia moralis, quæ accidit, quando quis absque notabili damno jejunare nequit.

58. Sic primo ratione impotentiæ moralis excusantur a jejunio infirmi, & convalescentes, etiamsi infirmitatem propria culpa contraxerint: nam quantum ad propositum, non est attendenda culpa pręterita, ob quam infirmitas contracta est; sed ipsa præsens impotentia, ob quam quis jejunare nequit, sed indiget multiplici refectione.

59. Insuper ob dictam rationem excusari possunt, qui aliquid cibi noctu capiunt, ne necessario somno careant; aut quidpiam comedunt ad evitandam capitis vertiginem, vel membrorum tremorem, aut hujusmodi. Tum quia tale quid potius sumitur per modum medicinæ; tum quia Ecclesia non censetur obligare cum tanto detrimento corporali. Bonacina *punct. ult. de Jejunio, n.* 2. & alii.

60. Deinde hac de causa excusantur mulieres gravidę, aut lactantes, utpote quibus tum pro se, tum pro suo fœtu, opus est copiosiore cibo. Insuper excusantur adolescentes ante vigesimum primum ætatis annum completum, juxta dicta *num.* 41. & 42. Rursum excusantur pauperes, qui propter paupertatem alimento carent sufficienti ad unam congruam refectionem in die Jejunii sumendam; quinimo si alium cibum invenire non possunt, hi etiam carnes sibi datas licite comedunt; nam Ecclesiæ præceptum non obligat sub tam gravi incommodo.

61. Tandem a Jejunio excusantur Senes: nam senectus ipsa est morbus, & quidem incurabilis, atque indigens moderato & frequentiori cibo. Et quidem certum est de Senibus septuagenariis, quia ut plurimum sunt infirmi, atque egent crebriori moderata refectione: non enim possunt semel totum alimentum naturæ sufficiens sumere, cum id ob caloris naturalis defectum, qui senectutẽ comitatur, concoquere non valerent.

62. Quinimo multi Doctores, quos citat, & sequitur Sanchez *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 32. *n.* 17. & Mastrius *loc. cit. nu.* 20. eximunt quoscumque Sexagenarios a Jejunio: quia (inquiunt) senum sanitas non est firma & constans, sed fallax & incerta, mediaque inter morbum & sanitatem perfectam, atque ex levi momento in morbum decidit; unde *senibus simili ratione iis, qui ex morbo convalescunt, in victu esse curandum*, notat Galenus *lib.* 5. *de Sanitate tuenda.*

63. Verum Lessius *lib.* 4. *c.* 2. *n.* 4. Layman *lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 3. *n.* 2. Bonacina *nu.* 4. & alii ab ipsis relati, hoc quidem ordinarie procedere ajunt, eo quod illa ætas pluribus subjacere soleat incommodis, & natura tunc facile tum inedia, tum repletione graviter lędatur, & pręcipitetur: nihilominus tenet, Sexagenarios non esse absolute eximendos a Jejunio, dum constat non esse debiles, aut infirmos, sed sine damno jejunare possunt. In dubio autem, an sint robusti & habiles ad jejunandum, fatentur omnes, ejusmodi Senes non teneri jejunare: quia stante tali dubio, exponerent se periculo gravis incommodi,

64. Addit citatus Sanchez, sententiam aliquorum, qui feminas quinquagenarias ob fragilitatem sexus sui censent a Jejunio excusari, sicut viros sexagenarios, esse opinionem probabilem

specu-

speculative loquendo, sed in praxi non tutam. Et revera, nisi alia corporis debilitas accedat, aut constet talem personam viribus jam defecisse, eadem in praxi sequenda non est; imo ipsam omnino improbabilem censet Layman *cit. nu. 2. §. illud.*

65. CONCL. III. Ratione Pietatis excusantur a Jejunio, quicumque operibus præstantioribus, ac majoris momenti incumbunt, quę una cum Jejunio absque gravi incommodo perficere nequeunt; ut sunt opera Misericordię, tum corporalis, tum spiritualis; item opera Religionis, ut concionari, docere Sacramenta administrare, ac hujusmodi. Ita communis. Ratio est: quia labor mentis, ipsiusque ingenii, etiam redundat in corpus, illud affligendo, atque extenuando. Deinde Ecclesia suo præcepto intendit promovere Fideles ad opus bonum, non autem retrahere a meliori bono, seu operibus præstantioribus; ut sunt opera enumerata, & hujusmodi. Et hoc verum est, sive deinde opera illa gratis exhibeantur, sive ob mercedem.

66. Dicitur in Conclusione, *quę absque gravi incommodo perficere nequeunt:* Nam secus dicendum, si opera illa sint facile compatibilia cum Jejunio: quod quidem in praxi dijudicandum erit juxta arbitrium viri prudentis, spectata talium operum qualitate, & attenta ipsius operantis complexione. Porro in dubio melius erit ad tollendos omnes scrupulos, ut Superior cum talibus dispenset: quia circa hoc regula certa & universalis assignari non potest, nisi quod lex Jejunii Ecclesiastici non obliget cum magna difficultate. Res tota magis declaratur exemplis.

67. Sic excusantur Concionatores, qui prædicant integra Quadragesima, quia valde laborant: secus, si tantum semel prædicent, nisi multum debilitentur. Similiter Lectores, Confessarii, imo & Cantores, Advocati, Judices, Medici, & alii hujusmodi, qui in suo munere sunt assidui, atque cum magna mentis & ingenii occupatione per totum diem studiis, lectionibus, & compositionibus intenti existunt, adeo ut suum officium agere nequeant cum Jejunio, excusantur ab eo: secus, si studium, &c. sit leve. Et ita loquendo de aliis similibus.

68. CONCL. IV. Ratione necessitatis, sive laboris corporalis, excusantur a Jejunio, quotquot labore suo victitant, cum quo jejunium commode consistere non potest: quales sunt Agricolæ, & ferme Mechanici omnes. Nec refert, utrum sint pauperes, vel divites: quia hoc ipso, quod ex officio laborent, excusantur a Jejunio, si re ipsa laborem subeant, prout declarasse Eugenium IV. post alios refert Lessius *cit. cap. 2. nu. 43.* Accedit ratio: tum quia Ecclesia diebus jejunalibus nulli prohibet consueta servitia, & labores subire. Tum quia labor corporalis, si gravis sit & ferme continuus, valde corpus defatigat, ejusque vires extenuat, adeo ut laborantibus opus sit frequentiori cibo pro restauratione virium.

69. Dicitur, *& ferme Mechanici omnes:* Quia communiter excipiuntur Pictores, quorum opus est ingenii potius, quam virium: item Scultores, Sartores, & Barbitonsores, quorum labor, cum sit exiguus, per se loquendo non excusat a Jejunio. Hinc Alexander VII. sequentem inter alias, ordine 30. Propositionem damnavit: *Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.* Verumtamen in casibus particularibus attendendum, an non tales quandoque excusentur ex aliis titulis; utputa ratione paupertatis, si non habent alimentum sufficiens pro una competenti refectione; vel alicujus debilitatis adjunctæ, aut hujusmodi.

70. Ob eamdem causam ordinarie excusantur a Jejunio itinerantes, prçsertim pedites, si suscipiant longum iter, puta iter totius diei, vel iter quidecim, viginti, aut duodeviginti milliarium Italicorum; prout exemplificat Bonacina *n. 11.* & Azorius *part. 1. lib. 7. cap. 17. quæst. 9.* hic enim censetur gravis labor intervenire. Secus dicendum, regulariter loquendo, de iis qui equitando vel curru vehendo, tale iter perficiunt: nam hoc genus itineris non ita defatigat. Unde & Alexander VII. sequentem inter alias Propositionem, ordine 31. damnavit: *Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.* Quod si vero iter longius sit, aut probabile periculum subsit superventuræ debilitatis ob nimiam corporis agitationem, etiam equitantes, vel curru vecti, a lege Jejunii excusabuntur. Et hisce curru, aut equo iter agentibus, annumerandi videntur ii, qui per aquam ratibus, aut navibus vecti, itinera sua necessaria perficiunt: nam ex una parte tales aqua vecti, non ita defatigari solent, sicuti pedibus incedentes, ex altera vero parte etiam aquei humores multum molestant, atque extenuant corpus humanum, ejusque vires debilitant. Quamquam in casibus particularibus hoc ipsum pensata vię diuturnitate, ac temporis, cōplexionisq; conditione, aliisq; circumstantiis, pro proborum virorū judicio sit dimetiendum.

71. Ceterum allatam doctrinam de itinerantibus non pauci Doctores intelligendam censent de itinere necessario, & quod commode differri non potest: unde & allata Propositio damnata haber annexam clausulam illam: *Etiamsi iter necessarium non sit.* Et quamvis Azorius *loc. cit.* asserat, eum, qui ludendo valde est defatigatus, adeo ut cibo ulteriori indigeat, tuto Jejunium solvere: mox tamen addit, si in fraudem legis se adeo quis ludendo defatigaverit, peccatum committi per hoc, quod absque necessitate detur causa frangendi ex lassitudine Jejunium, licet ea jam data non amplius peccetur in solvendo jejunio.

* Ex dictis La Croix *lib. 3. part. 2. num. 1335.* recte infert, omne opus inutile, ac incompatibile cum jejunio esse omittendum, si commode omitti possit, & supposito, quod faciendo illud non servetur jejunium, prout cum aliis docet S. Thomas apud Moyam *Part. 1. T. 6. D. 5. q. 1. num. 21.* Atque propterea Tambur. *in Decalog. lib. 4. cap. 5. §. 7 num. 31.* censuit neutiquam fuisse a peccato exemptum Juvenem illum nobilem ideo non jejunantem; quia cum magno labore præcise ex motivo satisfaciendi suę voluptati exinde haustę dabat operam arti ferrarię in elaborandis sclopetis: Ratio est; quia pręcise voluptas non videtur sufficiens motivum ponendi tale opus laboriosum connexum cum exemptione a jejunio. Excusat tamen ceteroquin justa causa, qualis juxta *Moyam loc. cit. num. 22.* censetur omnis labor assumptus ad utilitatem spiritualem, aut corporalem propriam, vel alienam. Item excusant opera Religionis, ac Devotionis, prçsertim jam inchoata, & quę ad aliud tempus commode differri nequiverunt: sic peregrinationem longinquam licet inchoare, & continuare, etsi per accidens aliqui dies jejunii intercedant, in quibus jejunium servandi non est obligatio. si e. g. quatuor, vel quinque Leucas Germanicas simili die perfecisti, de quo pariter vide La Croix *num. 1345.* Bonacinam *de peccatis. D. 2. quæst. 8. p. 1. n. 16.* Addunt Henriquez, Castropolao, Sanchez, & Bonacina excusare laborem ex quovis rationabili, seu honesto fine assumptum, uti si operose eas per plures horas ad amicum invisendum, cum posses equo; quia nulla lex actionem aliquam ex fine honesto susceptam, vi cujus ponaris in eum statum, ut non amplius adstringaris lege, prohibere videtur: sic e. g. ponamus, quod in tua Diœcesi die Veneris sit formale jejunium; in altera vero vicina tantummodo dies abstinentię; in simili casu poteris utique ex fine honesto te transferre ad alteram Diœcesin, quamvis exinde ponaris in eum statum, ut non amplius obligeris lege formalis jejunii. Cur igitur non etiam ex fine honesto poteris pedester iter aliquod assumere, quamvis exinde ponaris in eo statu, ut propter notabilem defatigationem non amplius adstringaris lege? *

72. CONCL. V. Qui Jejunium non servat, bona fide putans, se justam non jejunandi causam habere, non peccat, quamvis re ipsa non sit justa & sufficiens causa illa. Ita Reginaldus *loc. cit. num. 222.* Bonacina *punct. ult. n. 20.* & alii. Ratio est, quia bona fides eum excusat.

73. Secus dicendum de eo, qui dubitat, an habeat justam causam non jejunandi: is enim tenetur jejunare. Ratio est: quia in dubio judicandum est pro possidente: sed possessio stat pro lege Jejunii; ergo stante dubio Jejunium est observandum. Intellige, nisi is a Superiore dispensetur cum ipso in Jejunio, vel nisi is dubium practice deponat consilio Confessarii, seu alterius viri probi & prudentis, aut alia ratione.

74. CONCL. VI. Supra recensitis causis a Jejunio excusantibus addi potest alia causa, magis tamen extrinseca, videlicet legitima Superioris dispensatio. Ita omnes Doctores; & patet ex ipsa Ecclesię, non raro dispensantis, consuetudine. Advertendum tamen, quod dispensatione opus non sit quando necessitas est evidens, sed solum, quando ea est dubia; idque sive ad esum carnium, sive ad secundam tantum refectionem.

75. Porro, ut ejusmodi dispensatio sit valida & licita, requiri-

requiritur causa rationabilis; id est talis, quæ quidem sufficiens videtur, adhuc tamen de ejus sufficientia ad excusandum a jejunio dubitatur, ideoque ad Superiorem recurritur, ut ipsius auctoritate suppleatur, si quid deesset. Et quidem minor causa, eaque privata sufficit, ut cum uno vel altero in lege Jejunii per auctoritatem Superioris dispensetur: major vero, eaque publica, ut cum integra Communitate dispensari valeat.

76. Ceterum ejusmodi Superior, habens legitimam facultatem dispensandi in lege Jejunii cum suis subditis, est Episcopus aut Prælatus Regularis respectu suorum Religiosorum. Ratio est: quia ad Episcopum pertinet dispensatio Juris communis in illis casibus, qui frequenter accidunt; idque tum ex præsumpta, & interpretativa voluntate Summi Pontificis, utpote ad quem ob casuum frequentiam difficilis foret accessus pro obtinenda semper circa Jejunium dispensatione, tum ex longæva consuetudine, ac præscriptione: alioquin certe Fidelium Communitati non esset sufficienter provisum. Et hæc eadem ratio militat de Prælatis Regularibus respectu suorum Religiosorum, utpote *in quos Ecclesiasticam, & quasi Episcopalem jurisdictionem obtinent*, ut dicitur *c. Abbates, de Privileg. in 6.*

77. Addunt Doctores, etiam Parochos ex causa rationabili posse cum particularibus Parochianis dispensare in lege jejunii: etsi enim Parochi (imo & Episcopi) non habeant potestatem supra Jus commune, quo præceptum est Jejunium, tamen sive ex tacito consensu Pontificis, sive ex longæva consuetudine, & præscriptione, eisdem acquisita est jurisdictio, & facultas ista dispensandi. Et hoc quidem passim fatentur Doctores in casibus illis, quando Episcopus est absens. Imo etiã præsente Episcopo, utpote ad quem gravioribus negotiis implicatum non tã facilis patet aditus, præsertim hominibus vilioribus, ad obtinendam dispensationem, posse Parochũ cum aliquibus in casu particulari, atque ex justa causa dispensare in lege Jejunii, probabilius censet Mastrius *loc. cit. n. 26.* cum aliis, quos allegat.

78. Quæres: An causæ, quæ juxta dicta excusant a Jejunio Ecclesiastico, pariter excusent a Jejunio ex Voto debito? Resp. Affirmative, dummodo non constet de alia voventis intentione. Ita Sanchez *lib. 4. in Decalog. cap. 11. nu. 54.* Bonacina *cit. punct. ult. n. 4.* & alii. Ratio est: quia Votum est lex privata, quam sibi quisque sponte imponit; ergo, si non constet de alia voventis intentione, est interpretandum juxta dispositionem aliarum legum circa eamdẽ materiam, & consequenter eædem causæ utrobique excusabunt.

79. Additur notanter, *dummodo non constet de alia voventis intentione:* Alioquĩ enĩ hęc erit attendenda: nã sicut quis vovendo sponte sibi legem imponit, ita strictiorem, si voluerit, imponere valebit. Sic potest adolescens ex Voto obligari ad Jejunium ante vigesimum primum ætatis annum, ut dictum *n. 44.*

80. Deinde loquendo de FF. Minoribus, ex vi Regulæ ipsorum major requiritur necessitas, ut jejunare non teneantur, in jejuniis Regulæ, quam in jejuniis Ecclesię: nam ad excusandum in jejuniis Ecclesiæ, non requiritur nisi probabilis necessitas; sed in jejuniis Regulę requiritur manifesta, ut patet ex *cap. 3. Regulæ*, ibi: *Tempore vero manifestæ necessitatis non teneantur Fratres jejunio corporali*; ac notat Petrus Marchantius *ibidem, Quæst. 3.* & alii Expositores, quidquid nonnulli contradicant.

DISTINCTIO III.

De quarto, & quinto Præcepto Ecclesię, sive de Annua Confessione, & Communione Paschali.

QUÆSTIO I.

Quid sit, & quo Jure, ac quando obliget Confessio Sacramentalis?

SUMMARIUM.

1. *Quartum Ecclesiæ Præceptum, quale?*
2. *Confessio Sacramentalis, quid?*
3. *Ea Jure Divino necessaria est omnibus peccatum mortale committentibus post Baptismum.*
4. *Probatur hoc ulterius.*
5. *Præceptum Confessionis non statim obligat post peccatum mortale.*
6. *Quid, si subsit periculum oblivionis peccatorum?*
7. *Consultissimum est illico post Peccatum agere pœnitentiam; cur?*

(a) Ut dictum Tract. 1. Dist. 2. n. 46.

8. *Peccator non diu moraliter evitat novum peccatum.*
9. *Præceptum Confessionis obligat in mortis articulo vel periculo.*
10. *Corollaria.*
11. *Jure Divino obligat etiam quandoque extra mortis articulum.*
12. *Hinc merito Ecclesia præcepit Confessionem annuam.*

1. QUartum Ecclesiæ Pręceptum sequentibus verbis comprehenditur: *Peccata tua Sacerdoti proprio annis singulis confitere.* De quo in Concilio Generali Lateranensi, sub Innocentio III. celebrato, & refertur *c. Omnis utriusque sexus de Pœnitentiis, & remissionibus*, sic statutum habetur: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia peccata sua saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti: & injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere.* Quod præceptum Ecclesiasticum ut clarius intelligatur, nonnulla præmittenda videntur: hinc sit

2. CONCL. I. *Confessio Sacramentalis* est accusatio legitima de propriis peccatis, facta coram Sacerdote, ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium. Ita in re communis. Et quidem ly *accusatio*, stat loco generis; reliqua ponuntur loco differentiæ. Porro per ly *ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium*, denotatur finis, ob quem fieri debet Confessio Sacramentalis, qui est consecutio veniæ, ac remissio peccatorum obtinenda virtute Clavium; id est, virtute Sacramentalis absolutionis, a Sacerdote legitimam jurisdictionem habente super confitentem prolatæ. Juxta quod Christus *Joan. 10.* dixit Apostolis, eorumque legitimis Successoribus: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

3. CONCL. II. Confessio Sacramentalis est a Christo Domino instituta, & omnibus conscientiam peccati mortalis post Baptismum commissi habentibus jure Divino necessaria. Ita omnes Catholici, estq; novissime definitum in Conc. Trid. *Sess. 14. Can. 6.* ibi: *Si quis negaverit, Confessionem Sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure Divino; aut dixerit, modum secrete confitendi soli Sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper observavit*, & *observat, alienum esse ab institutione, & mandato Christi, & inventum esse humanum; anathema sit.* Et *cit. Sess. 14. cap. 5.* sic habetur: *Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ jam explicata, universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse a Domino integram peccatorum Confessionem, & omnibus post Baptismum lapsis jure Divino necessariam existere.*

4. Eadem Catholica Veritas præter continuam traditionem, atque perpetuum sensum Ecclesiæ, desumitur ex citatis verbis Christi *Joan. 20. Quorum remiseritis peccata.* Siquidem, ut argumentatur Doctor Subtilis *4. dist. 17. q. un.* & declarat Concil. Trid. *cit. c. 5.* per dicta verba Christus constituit Apostolos, eorumque Successores Sacerdotes, suos Vicarios, tamquam Judices habentes potestatem remittendi, & retinendi peccata, in quę Christi Fideles ceciderint. Patet autem, Sacerdotes judicium hoc incognita causa exercere non posse, neque servare æquitatem in imponendis pœnis pro ipsis peccatis, si in genere dumtaxat, & non etiam in specie, ac singillatim oporteret pœnitentes sua peccata confiteri.

5. CONCL. III. Dictum pręceptum Confessionis Sacramentalis non statim obligat, cum quis in peccatum mortale lapsus est. Ita communis, intelligendo tamen hoc salvis iis, quæ in sequentibus Conclusionibus dicentur. Ratio est: quia pręceptum Confessionis est affirmativum, quod obligat non pro semper, sed solum pro determinato tempore.

6. Neque obstat, quod nisi quis illico confiteatur, incidat in periculum obliviscendi peccatorum commissorum. Resp. enim cum Layman *lib. 5. tract. 5. c. 5. n. 4.* & aliis, adhuc ejusmodi peccatori obliviosõ non incumbere obligationem illico confitendi, vel peccata sua scriptis annotandi, cum nullo jure id expressum reperiatur. Quinimo non tenemur confiteri nisi ea peccata, quorum post diligentem discussionem habemus conscientiam, ut fatetur Concilium Trid. *Sess. 14. cap. 5. & Can. 7.* Quo facto, licet quorumdam habeatur inculpata oblivio, adhuc eadem virtute Sacramenti remittuntur saltem indirecte.

7. Interim tamen consultissimum est, omnibusque vel maxime suadendum, post admissum peccatum mortale quam citissime per veram Contritionem ad Deum converti, imo etiam data opportunitate ad Sacramentum Pœnitentię per dolorosam peccati Confessionem properare. Idque tum ad citius con-

citius consequendam gratiam, atque amicitiam Divinam, evitandumque periculum damnationis æternæ: tum ut opera nostra bona (quæ, si fiant in statu peccati mortalis, sunt mortua, (a) neque meritoria augmenti gratiæ, & gloriæ cœlestis) hac ratione coram Deo meritoria evadant.

8. Accedit alia ratio: quia moraliter loquendo, & regulariter, nemo constitutus in peccato mortali diu observat totam legem, ac evitat novum peccatum mortale; nam, ut dicitur *Psal.* 41. *Abyssus abyssum invocat.* Et S. Gregorius *lib.* 1. *Homil.* 11. *in Ezechielem*, ait: *Peccatum, quod per pœnitentiam non deletur, mox suo pondere in aliud trahit.*

9. CONCL. IV. Dictum Præceptum Divinum de facienda Confessione Sacramentali, vel maxime obligat in articulo mortis, nec non & in probabili periculo ipsius. Ita communis. Ratio est: quia non est assignabile aliud tempus, in quo hoc præceptum Divinum potius obliget, quam in mortis articulo, a quo pendet tota æternitas. Accedit: quia, si tunc hoc præceptum non adimpleatur, id amplius secuta morte adimpleri non poterit.

10. Et conformiter dictis inferunt Doctores, quod non solum in infirmitate lethali teneatur quis ad Confessionem Sacramentalem, sed etiam in quolibet probabili periculo mortis; id est, tunc, quando quis aggreditur actus arduos, in quibus verisimile est, quod mors immineat: ut in bello mortali, in naufragio, & hujusmodi, prout exemplificavit Scotus *cit. dist.* 17. *§. de secundo.* His addunt Summistæ feminas primo parturientes, & quæ alias maximam in partu difficultatem expertæ sunt: siquidem de hujusmodi probabili periculo mortis æque militant rationes proxime allatæ. Et per hoc patet altera pars Conclusionis.

11. CONCL. V. Etiam quandoque per vitæ decursum, atque extra articulum mortis, præceptum Divinum Confessionis Sacramentalis obligat omnes Fideles, conscientiam peccati mortalis habentes: quod præceptum ut a Populo Christiano generalius observaretur, optime Ecclesia in Concilio Lateranensi (*n.* 1. relato) præcepit, ut Fideles singulis annis saltem semel confiteantur. Ita præter communem Theologorũ, docet Concilium Trident. *Sess.* 14. *cap.* 5. Ubi refellens inanem eorum calumniam, qui Confessionẽ a Divino mandato alienam, atque a Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initiũ habuisse docere non verebantur, loquitur in hæc verba: *Neque enim per Lateranense Conciliũ Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur, quod Jure Divino necessarium & institutum esse intellexerat, sed ut præceptum Confessionis saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur.*

12. Ex quo clare sequitur, quod Ecclesia semper intellexerit, præceptum Confessionis quandoque extra mortis periculum obligare Jure Divino: quamvis, cum tempus illud non fuerit determinatũ a Christo Domino, Ecclesia pie salubriterque, atque cum ingenti animarum fructu statuerit, ut præceptum illud ab omnibus Fidelibus impleatur singulis saltem annis; sicque tempus implendi præceptum istud Divinum determinavit.

QUÆSTIO II.

Quomodo Præceptum Ecclesiasticum annuæ Confessionis obliget?

SUMMARIUM.

13. *Præceptum annuæ Confessionis, quos obliget? An sit præcepta Confessio venialium?*
14. *Quid agendum habenti sola venialia?*
15. *Confessio communiter fit in Paschate, etsi sufficeret semel in anno confiteri.*
(b) Ac refertur supra n. 1.
16. *Solvitur instantia.*
(c) Tract. 14. dist. 2. quæst. 3. Concl. 3.
17. *In Paschate non confessus tenetur confiteri per annum.*
18. *Quid de confesso sola venialia, si postea peccet mortaliter?*
19. *Annus, quomodo sit computandus?*
20. *Præcepto Ecclesiastico non satisfit per Confessionem scienter invalidam.*
21. *Pueri quando teneantur ad Confessionem?*
22. *Circa pueros in praxi quid observandum?*
23. *Præsertim a Confessario?*
24. *Alia a Confessario observanda.*

13. CONCL. I. Præceptum Ecclesiasticum annuæ Confessionis obligat omnes Fideles conscientiam peccati mortalis habentes, eosque solos. Ita Theologi communiter. Ratio est: quia Ecclesia non præcepit Confessionem peccatorum dumtaxat venialium. Tum quia hæc multis aliis remediis expiari possunt, ut fatetur Concilium Tridentinum *cit. Sess.* 14. *cap.* 5. Tum quia præceptum istud Ecclesiasticum, est determinatio præcepti Divini: atqui hoc est de peccatis dumtaxat mortalibus; ergo & illud.

14. Notant tamen Doctores, ex consuetudine Ecclesiarum, atque ad avertendum scandalum, receptum esse, ut Fideles omnes ante Communionem Paschalem Sacerdoti proprio se sistant, & si mortaliter numquam se peccasse asseverent, super ea re Confessarii judicio sese subjiciant. Quinimo in praxi utilissimum erit, etiam sola venialia tunc confiteri, propter uberes ex Sacramento Pœnitentiæ fructus provenientes.

15. CONCL. II. Quamvis ad satisfaciendum præcepto Ecclesiastico sufficiat semel in anno confiteri, nihilominus isthæc Confessio communiter in Paschate fieri, atque Communioni Paschali præmitti solet. Ita communior, & probabilior Doctorũ, nonnullis exceptis, qui volunt, præceptum Confessionis per se obligare in Paschate, & non tantum per accidens ratione Communionis Paschalis. Prior pars desumitur ex Concilio Lateranensi *c. Omnis utriusque sexus, de pœnit. & remiss.* (b) ubi plus non requiritur, quam ut *omnis fidelis omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur*: quæ verba, nisi quis vim inferat, intelliguntur de toto tempore a principio usque ad finẽ anni, prout argumentatur Lugo *disp.* 15. *de Sacram. Pœnitent. sect.* 8. *n.* 157.

16. Nec obstat communis consuetudo confitendi in Paschate, & quod tunc in plerisque locis soleat exigi testimonium Confessionis Paschalis; simulque, quod in *Extrav. vices illius, de Tregua & pace*, dicatur: *De jure tenetur Parochianus saltem in Paschate proprio confiteri Sacerdoti.* Resp. enim, hoc totum fieri per accidens, & ratione Communionis Paschalis; sive, quia tunc urget præceptum sumendi Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, cujus dignæ perceptioni, habita copia Confessarii, præmittenda est Confessio Sacramentalis, nec sufficit sola Contritio de commisso peccato mortali; prout declaravit Concilium Trident. *Sess.* 13. *cap.* 7. & amplius suo loco (c) dicetur. Et per hoc patet altera pars Conclusionis.

17. Infertur proinde, quod si quis sive culpabiliter, sive ob legitimum impedimentum, in Paschate non est confessus, is postmodum per anni decursum confiteri teneatur: quia toto anno urget hoc præceptum, neque illud est affixum tempori Paschali, ita ut cum illo transeat, sicut transit obligatio audiendi Missam die Festo.

18. Infertur secundo, quod is, qui tempore Paschali confessus est sola venialia, teneatur adhuc confiteri mortale tunc invincibiliter omissum. Quin etiam observat Lugo *loc. cit. nu.* 126. quod si quis per totum annum frequenter confiteatur sola venialia, quæ habet, & circa finem anni peccet mortaliter, obligetur hoc præcepto ad confitendum eodem adhuc anno illud peccatum mortale. Siquidem Ecclesia præcepit dumtaxat Confessionem mortalium semel in anno peragendam, qualem in casu quis necdum fecisse supponitur.

19. Quæres autem: Quomodo annus iste sit computandus? Resp. Duos dicendi modos ceteris esse probabiliores. Primus est eorum Theologorum, qui putant, annum esse computandũ a die primo Januarii, & deinceps usque ad initium sequentis anni, cum isto die communiter censeatur novus annus incipere, & prior desinere. Secundus dicendi modus est illorum, qui asserunt, annum computandum esse a Paschate in Pascha, intelligendo per Pascha omnes illos dies in quibus potest impleri præceptum communionis Paschalis. Et huic computationi cõsonat praxis, atque communior sensus Fidelium, arbitrantium, se dicto præcepto Ecclesiastico satisfecisse, postquam Paschali Tempore confessi sunt: quamvis etiam pro tunc, juxta computum prioris sententiæ, semel in anno confessi intelligantur. Unde patet, quod præsens quæstio in praxi parum urgeat.

20. CONCL. III. Præcepto Ecclesiastico annuæ Confessionis non satisfit per Confessionem sacrilegam, & scienter invalidam. Ita nunc pro certo tenendum: nam oppositam quorumdã sententiam rejecit Alexander VII. dum sequentem inter alias

Pro-

Propositionem, ordine 14. condemnavit: *Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae*. Accedit ratio. Tum quia, qui voluntarie facit Confessionem invalidam, revera non recipit Sacramentum Poenitentiae; cum ad hoc necessario requiratur vera, integra, & dolorosa Confessio. Tum quia Christus, & Ecclesia, praecepit talem Confessionem, quae conducibilis est ad consequendam remissionẽ peccatorum virtute Sacramenti Poenitentiae: atqui talis non est Confessio voluntarie nulla, & sacrilega; ergo.

21. Quaeres: Quandonam teneantur Pueri ad Confessionem annuam? Resp. Eos teneri, postquam ad annos discretionis pervenerunt, semelque in peccatum mortale lapsi sunt. Ratio est clara: quia nullum est praeceptum, ne quidem Ecclesiasticum, confitendi sola venialia.

22. Interim tamen, cum parentibus, vel praeceptoribus, de primo peccato mortali puerorum constare nequeat, omnino consultum est, atque in praxi necessarium, ipsos tempestive de necessariis ad Confessionem requisitis instruere, atque post assecutos annos discretionis ad Confessionem mittere, ut eidem paulatim assuescant, atque (si opus fuerit) praecepto Ecclesiastico satisfaciant.

23. Confessarius autem, utrum hujusmodi Pueri, vel Puellae sint capaces absolutionis, dijudicare debebit; non quidem ex sola aetate, num videlicet septennium impleverint (quamvis post illam aetatem de usu rationis praesumptio esse soleat. *arg. c. Litteras, de Desponsat. impub.*) sed multo magis ex ingenii, atque educationis qualitate: multi enim post eam aetatem primum, aliqui vero citius consequuntur sufficientem usum rationis, ut non solum peccati venialis, sed etiam mortalis capaces existant.

24. Insuper, postquam Confessarius circumstantiis consideratis judicavit, Puerum vere ac deliberate peccasse, sive mortaliter, sive saltem venialiter; considerare debebit, utrum ille de peccato doleat; & quidem ex motivo non mere humano, utputa, quia a patre castigatus fuit; sed ex motivo supernaturali per Fidem cognito, videlicet propter offensam Dei, metum poenae aeternae, aut Purgatorii, vel turpitudinem peccati. Sunt enim aliqui adeo natura vagi, ut licet satis dispositi fuerint ad peccatum, non tamen dispositi sint ad dolorem supernaturalem eliciendum: qui proinde vel prius per Confessarium disponendi sunt, vel si id tam cito fieri nequeat, eisdem, dummodo necdum mortaliter peccaverint, oratio, quasi loco poenitentiae imponatur, & benedictio (nondum vero absolutio) Cruce super eos formata impertiatur. Quod si vero omnibus consideratis adhuc dubium remaneat de Pueri capacitate, tunc absolutio dari poterit sub conditione. *Si es capax, ego te absolvo &c.* Imo talis in mortis articulo sic absolvi debebit. Layman *lib. 5. tract. 5. cap. 5. num.* 7. & alii.

QUAESTIO III.

An, & quae sit Obligatio Juris tum Divini, tum Ecclesiastici sumendi Eucharistiam?

SUMMARIUM.

25. *Quintum Ecclesiae Praeceptum, quod?*
26. *Jure Divino tenentur fideles sumere SS. Eucharistiam, & quidem saepius.*
27. *Tempus hujus obligationis determinavit Ecclesia, praecipiendo Communionem Paschalem.*
28. *Huic praecepto non satisfit per Communionem sacrilegam.*
29. *Corollarium.*
30. *Ad S. Communionem requiritur jejunium naturale.*
31. 32. 33. *Istud jejunium declaratur per Rubricas Missalis.*
34. *In periculo mortis potest sumi Eucharistia a non jejuno.*
35. *Et saepius per modum viatici.*
36. *An qui mane communicavit sanus, teneatur, vel possit communicari per modum Viatici?*

25. Quintum Ecclesiae praeceptum hisce verbis exprimi solet: *Sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa Festum Paschae sumito*. Et hoc praeceptum Ecclesiasticum habetur in Concilio Generali Lateranensi, sub Innocentio III. celebrato, atque refertur *cit. c. Omnis utriusque sexus, de poenit. & remiss.* ibi: *Suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae Sacramentum, nisi forte de proprii Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiae arceatur, & moriens Christiana careat sepultura*. Haec ibi: Quod ut melius intelligatur, praemittendo nonnulla de praecepto Juris Divini, sit

26. CONCL. I. Extat praeceptum divinum, obligans omnes Fideles adultos, sumendi SS. Eucharistiam, non tantum in articulo mortis per modum Viatici, sed etiam ante illud periculum, & quidẽ saepius in vita. Ita communis, atque desumitur ex verbis Christi, *Joan. 6. Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, cum concordantiis. Accedit ratio: quia Eucharistiae Sacramentum a Christo Domino institutum fuit per modum alimenti spiritualis; ergo non minus atque alimentum corporale, saepius in vita sumendum est ad reficiendas vires animae.

27. CONCL. II. Etsi praeceptum Divinum saepius per vitae decursum per se obliget Fideles adultos ad sumendam SS. Eucharistiam, nihilominus ejusmodi tempora non possunt generatim determinari, sed definienda sunt prudenti judicio, ita tamen, ut Sacra Communio non nimium differatur: unde, ut huic praecepto Divino generalius, atque majori cum fructu animarum satisfiat, Sancta Mater Ecclesia pie admodum praecepit, ut Fideles post annos discretionis ad minus in Paschate Sacramentum Eucharistiae reverenter suscipiant. Ita communis; & patet ex Concilio Lateranensi *n.* 25. allegato.

28. CONCL. III. Huic praecepto Ecclesiastico Communionis Paschalis non satisfit per indignam hujus sanctissimi Sacramenti susceptionem. Ita defacto indubitanter tenendum, quidquid nonnulli olim in contrarium scripserint. Siquidem novissime Innocentius XI. sequentem inter alias Propositionem, ordine 55. damnavit: *Praecepto Communionis annuae satisfit per sacrilegam Domini manducationem*.

Et merito: quia Ecclesia in citato Concilio Generali praecepit, ut Fideles suscipiant *reverenter* in Paschate Eucharistiae Sacramentum: atqui hoc non fit per sacrilegam Communionem; ergo. Accedit, quod Ecclesia saltem indirecte, & concomitanter possit praecipere actus internos, prout suo loco (d) jam dictum.

(d) Tract. 2. Dist. 1. n. 48. & seqq.

29. Et hic indigne communicans in Paschate, non solum peccat gravissime contra praeceptum Divinum, sacrilege istud SS. Sacramentum sumendo; sed etiã contra praeceptum Ecclesiasticum, non reverenter suscipiendo Communionem Paschalem, ac proinde tenetur iterum, & digne communicare.

30. CONCL. IV. Ad recipiendum digne Sacramentum Eucharistiae, extra mortis articulum, Jure Ecclesiastico requiritur, ut quis a media nocte illius diei sit jejunus jejunio naturali. Ita communis; & habetur *c. Sacramenta, de Consec. dist.* 1. & *c. Nihil*, 7. *quaest.* 1. cum concordantiis.

31. Porro in praxi, quantum ad propositum, bene notanda sunt verba Rubricarum Missalis Romani, *Tit.* 9. *De defectibus dispositionis Corporis*, ita statuentium: *Si quis non est jejunus post mediam noctem, etiam post sumptionem solius aquae, vel alterius potus, aut cibi, per modum etiam medicinae, & in quantumcumque parva quantitate, non potest communicare, nec celebrare*.

32. *Si autem ante mediam noctem cibum, aut potum sumpserit, etiamsi postmodum non dormierit, nec sit digestus, non peccat: sed ob perturbationem mentis, ex qua devotio tollitur, consulitur aliquando abstinendum*.

33. *Si reliquiae cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt Communionem; Cum non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivae. Idem dicendum, si lavando os deglutiatur stilla aquae praeter intentionem*. Hactenus Rubricae.

* Ut autem in variis contingentiis, & casibus particularibus adhuc magis cognoscatur, num quis sit jejunus jejunio naturali, vel non, sicque communicare queat, nec ne? Pater Albertus Reiffenstuel *in sua Coena magna §.* 34. quatuor conditiones ex communi Doctorum assignat, quae concurrere debent, ut fractum censeatur Jejunium naturale. *Primo* illud, quod sumitur, debet esse saltem aliquo modo nutriens. *Secundo* debet sumi ore ab extra. *Tertio* ante sacras species. *Quarto* aliter, quam per modum salivae, aut respirationis. Assignatur pro qualibet istarum conditionum sua propria ratio. Pro *prima*; quia quod accipitur, debet se habere saltem aliquo

aliquo modo per modum cibi, vel potus, prout etiam suo modo medicina solida comedi, aut liquida potari dicitur: illud autem solum intelligitur se habere per modum cibi, vel potus, quod a stomacho alterari, vel saltem ex parte digeri potest, sicque in substantiam hominis saltem aliquo modo converti, & consequenter saltem ex aliquali parte nutrire. Pro *secunda*, quia in communi hominum ęstimatione, quod non sumitur ad extra per os, non dicitur potari, aut manducari: alias enim qui attraheret odorem, seu fumum per nares, censeretur non jejunus naturaliter: v. g. si Sacerdos in thurificatione officii solemnis attrahit suffitum. Pro *tertia*; quia si aliquid moraliter simul cum Eucharistia sumitur, fit una moraliter refectio: consequenter nec dicitur talis praecedenter, & ante sumptionem Eucharistiae non jejunus. Exemplum poni potest die Parasceves, quando particula hostiae immissa vino non consecrato simul cum ipso sumitur. Pro *quarta*; quia salivam deglutire, vel respirare denuo moraliter non est edere, vel bibere.

Ex his infiniti casus decidi, ac multi a fractione jejunii naturalis excusari, & scrupulis eximi possunt, quales sunt, I. illi, qui deglutiunt frustum metalli, lapillum, fragmentum testaceum, ossiculum durius fructuum, capillum, ungues, plumas, segmentum ligni. II. Sumentes reliquias cibi intra dentes residuas conformiter Rubricis jam superius allegatis. III. Sugentes humorem ex pustulis dentium, seu palati, vel sanguinem ex gingiva, dummodo intra os, & non ab extra. IV. Subito attrahentes per nares guttulam aquae odoriferae, vel tabacci pulverisati. V. Sumentes vinum cum S. Hostia, licet mathematice loquendo vinum aliquo modo citius defluat, dummodo adhuc moraliter sit una refectio. VI. Masticantes aromata, si parum quid inseparabiliter salivae adhaereret. VII. Eluentes os, si fortuito, dum attrahitur aer, una, vel altera gutta propter naturalem respirationem descendat, quoniam etiam hoc non est comedere: sicuti a pari non diceretur comedi musca, quae subito involaret in fauces, & se ipsā sub respiratione in stomachū inferret, uti recte cū aliis a se citatis advertit La Croix *l. 6. p. 1. n. 564*.

Quodsi quis ob varias circumstantias existeret dubius: num adhuc sit jejunus, nec ne? non desunt AA. qui cum Thoma Sanchez, Villalobos, Rodriquez, Bonacina, & Castropalao probabiliter negant, talem posse communicare, quamvis etiam habeantur alii, qui aeque probabiliter defendunt, eum stante hoc dubio communicare posse, uti cum Gobat, Joanne Sanchez, ac Dicastillo tenent Layman *lib. 1. Theolog. Moral. tract. 1. cap. 5. §. 4. n. 5.* Sporer *part. 2. Theolog. Sacram. cap. 6. sect. 7. n. 474.* Herinex *lib. 4. sent. disp. 6. q. 5. n. 59.* & Bosco *de Sacrament. disp. 4. sect. 2. concl. 6.* Ratio fundamentalis est; quia Ecclesia tamquam benignissima Mater non videtur filios suos jure communicandi, quod a DEO concessum habent, voluisse privare, nisi in reverentiam Sacramenti illos, qui positive noscunt, se non esse jejunos: adeoque tantummodo dubitantes erunt relinquendi in possessione sui juris communicandi, usque dum ipsis aliunde constet, se non esse jejunos: nam melior est conditio possidentis. Atque haec sententia poterit praecipue deservire illis, qui certa aliqua Solemnitate ceteroquin habent magnum fervorem ad Sacram Communionem.

34. CONCL. V. Nihilominus in articulo mortis, cum tunc urgeat vel maxime pręceptum Divinum sumendi Eucharistiā, potest etiam non jejuno hoc Sacramentum porrigi per modum Viatici. Ita communis Doctorum, extendentium hoc pariter ad probabilem periculum mortis; & constat ex praxi, & consuetudine Ecclesiae.

35. Addunt Doctores, quod qui in ejusmodi articulo mortis sacram Synaxim recepit perseverante morbo, atque eodem periculo, possit iterum atque saepius communicari per modum Viatici: quia moriturus valde indiget hoc alimento animae, ad vincendas tentationes tunc temporis magis occurrentes, & superanda pericula peccandi.

36. Num autem moribundus, qui mane communicaverat, sanus, debeat vel possit eodem adhuc die sumere Eucharistiam per modum Vitici, variant Doctores; prout videre est apud Gobat *tract. 4. Theolog. Experim. n. 174. & seqq.* Qui postmodum recte negat, existentem in tali casu obligari ad denuo communicandum eodem die. Deinde asserit, probabilius esse, quod ne quidem liceat: etsi nihilominus probabile sit, quod liceat.

* Ceterum, quoniam subinde quoad aegrotos quosdam in particulari occurrunt variae circumstantiae reddentes Sacerdotem anxium, an possit huic, vel illi infirmo non jejuno porrigere Eucharistiam, vel num potius debeat suspendere usque ad alterum diem? Pro Consolatione talium Sacerdotum aeque, ac ęgrotantium subjungo sequentem doctrinam, quam La Croix *lib. 6. part. 1. n. 612.* ex variis Auctoribus collegit: ***In primis*** notant Tamburinus, & Dicastillo, Sacerdotem non debere hic scrupulose velle exspectare jejunium sequentis diei. ***Secundo*** advertit Aversa *quaest. 8. sect. 9. §. 6.* satis esse, quod aegroto absque medicina, vel aliquo confortativo grave accideret exspectare jejunium a media nocte usq; mane. ***Tertio*** inquit Gobat, si aeger longe distet, v. g. duabus horis, & periculose aegrotet, poterit non jejuno Pastor dare viaticum, quamvis probabiliter postridie jejunus illud valeret sumere infirmus: posito, quod Pastor commode exspectare nequiret sequentem diem, v. g. quia mane impeditur functionibus aliis Parochialibus, vel quia statim post mediam noctem deberet de novo surgere ob itineris distantiam &c. Illud praeterea notet Parochus, ut portans viaticum ad aegrotum semper ad minus deferat duas Hostias, ut nimirum semper unam residuam iterum a domo aegroti rediens secum in templum referat: alioquin enim in reditu obviantes adorarent pixidem vacuam.

Quaeres I. An aegrotis possit dari Eucharistia, si timeatur vomitus? Resp. I. Si timeatur vomitus praecise ex eo, quia subinde vomit talis aegrotus, potest eidem praeberi Eucharistia. Ratio est: quia exinde nondum censetur adesse periculum proximum, quod nunc brevi post sumptionem Eucharistiae sit vomitus venturus. Resp. II. Si tamen postea nihilominus contingeret casu apud talem brevi post Communionem vomitus, deberet attendi, num ibidem adhuc species aliquae Eucharistiae videantur, nec ne? Si non: vomitus comburatur, & cineres in Sacrarium mittantur conformiter Rubricis *de Defect. Miss. tit. 10. n. 14.* quodsi similes adhuc species ibidem appareant, segregatae purgentur, & postea suo tempore a Sacerdote sumantur: vel si nemo sit, qui ob nauseam sumere velit, immittantur aquę, donec dissolvantur, ac consumentur, & illa aqua in sacram piscinam conjicietur. Resp. III. Si ob certas circumstantias timeatur prudenter vomitus brevi post sumptionem Eucharistię futurus, tunc communior DD. ait, abstinendum esse a Communione ob periculum irreverentiae; non tamen desunt aliqui apud La Croix *lib. 6. part. 1. n. 652.* qui communicare adhuc licitum putant ex ea ratione; quia videtur melius esse, ut Sacramentum exponatur incerto periculo irreverentiae, quam hominem fervidum, in cujus bonum Sacramenta instituta sunt, privare certo fructu Communionis, alias ex opere operato obtinendo. Addunt Suarez, Tanner, & Gobat; stante aliquo dubio in hoc, & similibus casibus saltem licitum esse dare ęgro minimam particulam brevi in stomacho consumendam etiam in liquore, vel jusculo. Videatur La Croix *loc. cit.*

Quaeres II. An aegrotis possit dari Eucharistia, si vexantur continua tussi? Resp. cum La Croix *loc. cit. num. 554.* affirmative. Ratio est: quia quamvis materia, quam ejiciunt, saepe ascendat e pectore, attamen non est periculum ejiciendi sacras species, dummodo antea ad stomachum descenderit: quia via, per quam sputa ejiciuntur, non est Oesophagus, seu via cibi, & potus ad stomachum, sed vena aspera, sive via respirationis ad pulmones. Ex qua ipsa ratione recte infert La Croix *loc. cit. n. 652.* posse aliquem, post quam bene deglutivit hostiam, maxime si vinum simul sumpserit, brevi post exspuere: quamvis ceteroquin expediat pro majori aedificatione, ac reverentia per spatium unius *Miserere* abstinere, si commode fieri possit, aut saltem intra tempus quinque Pater, ac Ave sputum in strophiolo excipere.*

QUAESTIO IV.

Varia Quaesita circa sumptionem Sacramenti Eucharistiae solvuntur.

SUMMARIUM.

37. *An, qui Communionem Paschalem non peregit, teneatur eam compensare.*
38. *Sententia affirmativa est probabilior.*
39. *Ubi peragenda Communio Paschalis?*
40. *Quid de Peregrinis, vagis &c.*

41. Sacer-

37 QUæritur I. An, qui Communionem Paschalem culpabiliter, vel justo impedimento detentus non peregit, teneatur eamdem proxime compensare? Ratio dubitandi desumitur ex Concilio Lateranensi, & *c. Omnis utriusque sexus, n.* 25. relato; ubi præcipitur *suscipi Eucharistiæ Sacramentum in Pascha*: ac proinde videtur hoc præceptum esse affixum ipsi Tempori Paschali, non minus ac præcepta Festorum, Jejuniorum, atque Horarum Canonicarum, sunt affixa certis diebus; ergo sicuti hęc illis diebus culpabiliter, vel inculpabiliter omissa, non necessario compensanda sunt aliis diebus, ita & de præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis videtur dicendū. Et ita sentiunt non pauci Doctores, uti videre ast apud Lugoneni *disp.* 16. *de Eucharistia, sect.* 4. Aliqui vero distinguunt inter Communionem Paschalem culpabiliter omissam, vel inculpabiliter; & hanc quidem compensandam censent, non illam.

38. Verum affirmativa sententia, asserens indistincte, Communionem Paschalem postmodum eo anno compensandam esse, communior & probabilior est, quam tenet Lugo *loc. cit.* Mastrius *disp.* 12. *Theol. Mor. n.* 54. Sannig *dist.* 4. *de Eucharist. q.* 31. *n.* 15. Layman, Gobat, Sylvester, & alii. Ratio est: quia hoc præceptum non est præcise affixum Tempori Paschali, sicuti præceptum jejunandi, vel audiendi Missam tali diei. Siquidem præceptum Communionis Paschalis non est simpliciter unum (prout sit in aliis allatis) sed continet virtualiter duo pręcepta; unum Communionis, saltem semel in anno peragendæ, ut satisfiat præcepto Divino sumendi Eucharistiam; alterum communicandi in Paschate, ob venerationem hujus Solemnitatis: ergo, quamvis expiret hoc pręceptum quoad secundum lapsum Temporis Paschalis, non tamen quoad primum. Et per hoc patet ad rationem dubitandi *n. præc.* allatam.

39. Quæritur II. Ubinam Communio Paschalis sit peragenda? Resp. Eam peragendam in propria Ecclesia Parochiali; nisi adsit expressus, vel tacitus, aut saltem rationabiliter præsumptus consensus proprii Parochi, vel ejus Superioris, ad alibi communicandum. Ita Herinex *disp.* 6. *n.* 39. *de Eucharistia*, Rodriquez, & alii, idque desumitur ex *cit. c. Omnis utriusque sexus, de Pœnit. & remiss.* juncta communi praxi Ecclesiæ, & consensu Doctorum. Unde sine ejusmodi licentia alibi communicans, juxta Bonacinā *disp.* 4. *de Sacramentis, q.* 7. *punct.* 2. *n.* 7. Palaum, & alios, non satisfacit præcepto. Verum rigor iste procedit, quando ne quidem tacitus, aut saltem rationabiliter præsumptus consensus proprii Parochi, vel ejus Superioris adest: nā quando talis personæ qualitas, tempus, vel aliæ causæ concurrunt, ut arbitrio prudentis viri credatur fore contentus Parochus, si quis alibi communicet; satisfiet præcepto Ecclesiastico: nec erit peccatum mortale, recipere Eucharistiam extra propriam Parochiam; quia tunc non ministraretur sine jurisdictione, cum adesset saltem tacita proprii Parochi licentia. Bassæus *in Supplemento, Vers. Communio, n.* 3.

40. Excipiuntur etiā Peregrini, Vagi, & illi, qui extra propriam Parochiā tunc existentes, ad ipsam commode accedere nequeunt: nam tales possunt Tempore Paschali in Parochia, in qua degunt, Eucharistiam sumere, imo & in Ecclesiis Regularium. Bassæus *Vers. Communio Sacra, n.* 11. & alii. Idē communiter tenent Doctores de servis Religiosorum, qui degunt in Monasteriis, vel aliis locis a cura Parochorum exemptis.

41. Insuper Sacerdotes satisfaciunt integre præcepto Ecclesiæ, ubicumque tandem celebrent tempore Paschali: secus, si communicent more Laicorum. Disparitas est: quia præceptum sumendi Sacram Synaxim in propria Parochia, ex recepta consuetudine extenditur ad eos, qui Eucharistiā ab alio sumunt; volendo, ut Oves a Pastore proprio pascantur; non vero ad illos, qui celebrando seipsos communicant. Bonacina *cit. disp.* 4. *q.* 7. *punct.* 2. *n.* 7. Gobat *loc. cit. n.* 74. & alii.

* Num autem sive iidem Sacerdotes more Laicorum communicantes, sive alii Diœcesani sacram Synaxim tempore Paschali sumentes in ipsa Ecclesia Cathedrali dictæ Diœcesis satisfaciant præcepto annuæ Communionis, adhuc dubitari posset ex hac ratione; quia Ecclesia Cathedralis videtur eminentialiter continere omnes Ecclesias Parochiales dictæ Diœcesis. Hoc tamen non obstante resolvitur negative, nisi vel expressā, vel tacita, aut consuetudine approbata licentia Episcopi, seu Parochorum accedat; prout accedere censetur, si talis de manu ipsiusmet Episcopi tamquam Parochi Parochorum dictæ Diœcesis ibidem communicaret, e.g. in Cœna Domini. Ratio est: quia nec Cathedralis Ecclesia est omnium Civium ejusdem Diœcesis, quin sæpius nec omnium ejusdem Civitatis propria Parochialis, nec Parochus Cathedralis proprius omnium Diœcesanorum Parochus. Videatur Gobat hic *tract.* 14. *n.* 66.

42. Quæritur III. An, & quando Pueri teneantur præcepto Communionis Paschalis? Resp. I. Certum est parvulos usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad Sacramentalem Communionem. Ita declarat Concilium Trid. *Sess.* 21. *Cap.* 4. bene subjungens: *Neque ideo tamen damnanda est Antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit*. Ratio est: Tū quia parvuli sunt incapaces præcepti: tum quia ipsi non norunt debita cum reverentia hoc Sanctissimum Sacramentum suscipere: qua de causa mos ille Antiquitatis ministrandi parvulis Eucharistiam, postmodum auctoritate Ecclesiæ sublatus fuit.

43. Resp. II. Tunc Pueri obligantur præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis, quando *ad annos discretionis pervenerint*; prout loquitur Concilium Lateranense *n.* 25. relatum. Ceterum, quando censendus sit puer attigisse annos discretionis, ex actionibus rationalibus ipsius, ceterisque circumstantiis, prudenti judicio parentum, & vel maxime Confessariorū, discernendum est; cum alii citius, alii tardius sufficientem rationis usum, & spiritualium rerum intelligentiā assequantur. Praxis autem obtinuit, ut octennes & novennes non compellantur ad Sacram Synaxin; atque insuper Gobat *tr.* 4. *Theolog. Experim. n.* 88. post Suarez, & alios, notat, posse differri Communionem Paschalem in unum alterumve annum, postquam puer est satis intelligens rerum ad illam rite obeundam spectantium.

* Quinimo loquendo de articulo mortis, si parvuli etiam octennes ferventer peterent S. Viaticum, essentque circa illud antea jam sufficienter instructi; non foret parvulis petentibus hic panis Cœlestis denegandus. Uti recte notat Bosco *de Sacramentis. disp.* 4. *sect.* 8. *Concl.* 6. cum aliis, quos allegat. Ratio est; quia in talibus circumstantiis prudenter supponi potest, annos discretionis per judicii maturitatem esse suppletos accedente adjutorio DEI, qui intellectum dat, & sapientiam præstat parvulis. Quod si vero in simili ætate constituti parvuli ipsimet ferventer, & devote non peterent, habet Confessarius sufficientem causam apud tam imbecillem ætatem, respectu cujus alias est ordinarie præsumptio de nondum sufficiente maturitate, dissimulandi realem Communionem: etenim signum hoc est, quod nondum sufficienter penetrent dignitatem, & summam utilitatem tanti Sacramenti. *

44. Quęritur IV. Utrum mutis & surdis a nativitate sit porrigendum Eucharistię Sacramentum, non minus, ac alia Sacramenta. Et additur, *non minus, ac alia Sacramenta*: Nam certum est, posse ejusmodi surdo & muto, si ceteroquin non appareat indispositus, ministrari Sacramentū Baptismi & Confirmationis, atque in articulo mortis extremā Unctionē. Deinde potest ipsi ministrari Sacramentū Pœnitentię, dummodo is, in quantum valet, signis ac nutibus peccata sua confiteatur: nā in casu tantę impotentiæ sufficere Confessionē per signa & nutus, passim fatentur Doctores. Insuper cum ad Matrimonium contrahendum non requirantur certa verba, sed sufficiat solus consensus contrahentium exterius expressus, potest mutus & surdus, si velit, atque inveniat aliquam volentem, matrimonium contrahere;

Cum quod verbis non potest, signis valeat declarare, ut habetur *c. Cum apud, de Sponsal.* Sanchez *lib.1.de Matrimon. disp.* 8. *n.* 12. & alii. Verum de Sacramento Eucharistiæ, loquendo,

45. Resp. Potest ejusmodi surdo & muto etiam ministrari Sacramentum Eucharistiæ, præsertim tempore Paschali, atque in articulo mortis; dummodo aliunde non appareat indispositus. Ita Abbas Panormitanus in *c. Cum apud, de Sponsalibus*, Layman *lib.* 3. *tr.4.c.4.n.5.* & alii. Quinimo, si discretio taliũ sit maturior & perfectior, posse ipsi SS. Eucharistiam sæpius ministrari, utputa in Festis solemniotibus, censet Herinex *cit. disp.6.q.2.n.16.* Ratio est: quia tales muti & surdi ita quandoque sunt perspicacis & acuti ingenii, ut multa explicatu difficilia ex signis & nutibus facile percipiant & vicissim manifestent; ergo visa aliorum Fidelium ad Sacrã Synaxin accedentiũ devotione, facile distinguere valent Cibum istum Angelicum a profano, accedente simul interiori illustratione Spiritus sancti: & consequenter, stantibus præmissis, poterit ipsis, utpote viatoribus ministrari *Panis Angelorum, Factus Cibus Viatorum.*

46. Porro quæ hactenus dicta sunt de mutis & surdis, longe magis locum habent in Energumenis (hoc est, a dęmone obsessis) epilepticis, & aliis infirmis: qui proinde non solum in Paschate, ac mortis articulo, verum & aliis temporibus rite communicantur, dummodo Sacram Eucharistiam absque irreverentia sumere possint, & ceteroquin indispositi non appareant.

47. Quæritur V. Quænam sint pœnæ non communicantium in Paschate? Resp. Tales & vivi ingressu Ecclesiæ arcendi sunt, & mortui Ecclesiastica Sepultura privandi; Ita enim statuitur in Concilio Lateranensi, & *c. Omnis utriusque sexus, de Pœnit. & remiss. n.25.* relato; quamvis hæ pœnę non ipso jure incurrantur, sed primum per sententiã Judicis infligendę sint, prout colligitur ex contextu illorum verborum, & tenet communis.

48. Quæritur VI. An aliquando licite possit differri Sacra Communio ultra tempus Paschale? Resp. Id fieri posse ob aliquam rationabilem causam, atque accedente consilio proprii Sacerdotis; prout patet ex verbis Concilii Lateranensis, *cit. num.* 25. relatis. Ceterum per proprium Sacerdotem, de cujus consilio possit differri Communio Paschalis, non solum intelligitur proprius Parochus, aut ejus Superior, sed etiam Confessarius, qui eo tempore Confessionem pœnitentis excipere potest: censetur enim ad hoc a propriis animarum Pastoribus eo ipso delegatus, quod potestatem acceperit Confessiones excipiendi. Herinex *loc. cit. n.* 38.

49. Et conformiter dictis responderi poterit ad illud dubium, an prævidens sibi futurum impedimentum communicandi Tempore Paschali teneatur prævenire, & prius communicare? Etsi enim quoad hoc sint diversę Doctorum sententię, quorum aliqui negant, alii vero affirmant, adesse talem obligationem præveniendi; nihilominus dicendum, quod tunc de licentia proprii Sacerdotis differenda sit Communio ultra tempus Paschale, juxta cit. Concilium Lateranense. Nisi forte prævideatur impedimentum duraturum per totum annum; tunc enim oportebit prævenire. Lugo *cit. disp.* 16. *n.* 74. *& seqq.*

QUÆSTIO V.

Quid sit sentiendum de Communione frequenti, & quotidiana?

SUMMARIUM.

50. *Communio quotidiana nullo jure præcepta est.*
51. *Solvitur instantia.*
52. *Frequens & quotidiana Communio, per se loquendo commendatur.*
53. *Quid spectatis variis hujus vitæ impedimentis? Notabilis sententia D. Augustini.*
54. *An ea Laicis negotiatoribus, & conjugatis permittenda?*
55. *Quid observandum circa Moniales?*
56. *Frequens Confessio, & Communio, an sit nota Prædestinationis.*

50 CONCL. I. Communio quotidiana nullo Jure Divino, aut Ecclesiastico, pręcepta existit. Ita communis; idque novissime declaravit Decretum S. Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, *circa Communionem Quotidianam 1679. die 12. Februarii editum*, quod incipit, *Cum ad aures*, estque approbatum ab Innocentio Papa XI. Ratio est: quia juxta *c. Omnis utriusque sexus, de Pœnit. & remiss.* de facto sufficit communicare saltem in Paschate; non obstante, quod olim Laici tribus saltem temporibus in anno, nempe in Natali Domini, Paschate, & Pentecoste, Communicare debuerint, *arg. c. Etsi non frequentius*, & *c. Sæculares, de consecr. dist.* 2.

51. Nec obstat illud S. Anacleti Papæ c. *Peracta, de consec. dist.2. Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus.* Resp. enim cum Glossa ibidem, hoc intelligendum esse de Sacerdotibus, qui conficiunt seu consecrant, idque patet tum ex Summario ibidem, tum ex sequentibus Capitulis. Porro loquendo de ceteris, non adesse talem obligationem, clare desumitur ex Concilio Trident. *Sess.* 22. *c.* 6. ubi nihil præcipiens, sed quasi humanam infirmitatem secum reputaret, quid cuperet tantum indicans, inquit: *Optaret quidem Sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis Fideles astantes non solum spirituali affectu, sed Sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos Sanctissimi hujus Sacrificii fructus uberior proveniret.*

52. CONCL. II. Frequens, quin & quotidiana Communio, per se loquendo, & quantum est ex parte hujus Sanctissimi Sacramenti, utilissima est, atque a Sanctis Patribus semper commendata. Hinc S. Ambrosius *lib.5. de Sacramentis, c.* 4. ac refertur *can. Non iste, de consecr. dist.2.* sic loquitur: *Iste panis quotidianus est: accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit. Sic vive, ut quotidie merearis accipere*; cum concordantiis. Unde Concilium Trident. *Sess.* 13. *c.8.* Fideles exhortatur ad frequentem Communionem, & eam Fidei constantiam, animique devotionem ac pietatem, *ut Panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint.*

53. Dicitur *per se loquendo*: Nam per accidens, & spectatis diversis vitæ hujus impedimentis, ac distractionibus (ut taceatur remorsus peccati gravioris) communis fieri solet, quod Laici sæculares ad Sacram Communionem ea, qua par est, reverentia, & animæ suæ fructu, quotidie sumendam, minus videantur dispositi. Proinde in hoc sensu S. Augustinus, relatus *can. Quotidie, de consecr. dist.* 2. sic ait: *Quotidie Eucharistiæ Communionem percipere nec laudo, nec vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo, & exhortor: si tamen mens sine peccandi affectu sit.*

54. CONCL. III. Quod ad Sæculares negotiatores attinet, frequens ad Sacram Alimoniam accessus, Confessariorum, secreta cordis explorantium, judicio relinquendus est, qui ex conscientiarum puritate, & frequentiæ fructu, & ad pietatem processu Laicis negotiatoribus, & Conjugatis, quod prospicient eorum saluti profuturum, id illis præscribere debebunt; quamvis Conjugati serio admonendi sint, ob Sacratissimam Eucharistiæ reverentiam amplius continentię vacandum, puriorique mente ad Cœlestium Epularum Communionem esse conveniendum. Ita citatum Decretum Sacræ Congregationis. Ubi idcirco subjungitur, quod Pastoribus incumbat, non aliquos a frequenti, aut quotidiana Sacræ Communionis perceptione deterrere, vel accedentes repellere; sed operam dare, ut unusquisque digne pro devotionis, & præparationis modo, rarius aut crebrius Dominici Corporis suavitatem degustet: & quod Episcopi, in quorum Diœcesibus viget hujusmodi devotio erga Sanctissimum Sacramentum, pro illa gratias Deo agere, eamque adhibito prudentiæ temperamento, sublata tamen omnibus irreverentiæ, & scandali suspicione, alere debeant.

55. CONCL. IV. Moniales, quotidie Sacram Communionem petentes, admonendæ erunt, ut in diebus ex earum Ordinis Instituto præscriptis communicent: si quæ vero puritate mentis eniteant, & fervore spiritus ita incaluerint, ut dignæ frequentiori & quotidiana Sanctissimi Sacramenti perceptione videri possint, id illis a Superioribus permittatur. Ita verbatim citatum Decretum: quod tum alibi, tum apud Jo: Cardenas *in Crisi Theologica ad propositiones ab Innocentio* XI. *damnatas*, circa finem legi poterit.

56. Pro

56. Pro coronide sciendum, quod Inn. XI. hanc inter alias, ordine 56. Propositionem, *sicut jacet*, merito condemnaverit: *Frequens Confessio & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota Prædestinationis*. Quamvis enim frequens Sacramentorum Confessionis, & Communionis, debita cum reverentia & devotione receptorum usus, recte connumeretur inter notas Prædestinationis (id est, inter ea signa, ex quibus probabiliter sive conjecturaliter colligi valet, aliquem consecuturum esse æternam Beatitudinem) prout ostendit, atque pluribus SS. Patrum auctoritatibus firmat Hieremias Drexelius *Signo 3. Zodiaci*: id tamen in gentiliter viventibus locum habere nequit. Quia tales, hoc ipso, quod vivant gentiliter, accedunt indispositæ, & Sacramenta illa recipiunt sacrilege: atqui absurdissimum est dicere, frequentẽ sacrilegã Sacramentorũ receptionẽ esse notam Prædestinationis; cum eo amplius Divina offendatur Majestas, quo frequentius ejusmodi reiterantur Sacrilegia.

TRACTATUS XI.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS, JURE PATRONATUS, ET DECIMIS.

1 PRæsentium materiarum Tractatus ex professo quidem ad Jus Canonicum spectare videtur, ubi sub propriis Titulis tum de Ecclesiasticis Beneficiis, ac Jure Patronatus, tum de Decimis, uberius agi consuevit. Verumtamen quia circa præmissa plures occurrere solent materiæ practicæ, & Forum Conscientiæ respicientes, merito etiam in Theologia Morali discutiuntur, ne culpabilis eorum ignorantia multorum peccatorum origo sit, & fomentum.

DISTINCTIO I.

De Beneficiis Ecclesiasticis, eorumque Collatione.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Beneficium Ecclesiasticum?

SUMMARIUM.

1. *Præsens materia, cur hic tractetur?*
2. *Beneficium generatim, quid? Quomodo in proposito sumatur?*
3. *Beneficium Ecclesiasticum, quid?*
4. *Tria in eo distinguuntur.*
5. *Quomodo sit jus perpetuum?*
6. *Ejus Laicus est incapax.*
7. *Debet constitui auctoritate Ecclesiæ.*
8. *Beneficia Ecclesiastica majora, & minora,*
9. *Regularia, & Sæcularia,*
10. *Curata, & non curata, quæ?*
11. *Beneficia Electiva, Patronata, & Collativa, seu Libera, quæ?*
12. *Beneficia patrimonialia, & non patrimonialia,*
13. *Manualia, seu revocabilia, & non manualia, quæ?*
14. *Dignitas, Personatus, & Officium, an differant?*
15. *Stricte quid sit Dignitas,*
16. *Personatus, &*
17. *Officium?*

2 BEneficium generatim sumptum aliud non est, quam benevola actio tribuens gaudium capientibus: quomodo comprehendit quodlibet Beneficium, tam Laicale, quam Ecclesiasticum. In proposito sermo est de solis Beneficiis Ecclesiasticis, quæ auctoritate Ecclesię sunt instituta, atque conferri solent Clericis propter officia spiritualia, & honestam eorumdem sustentationem, ne alioquin in opprobrium Ordinis Clericalis mendicare, vel negotiari cogantur; simulque, ut adimpleatur illud Apostoli 1. *Corinth.* 9. *Qui altari deserviunt, cum altari participant.*

3. CONCL. I. *Beneficium Ecclesiasticum*, est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, propter aliquod officium spirituale, personæ Ecclesiasticæ auctoritate Ecclesiæ constitutum. Ita in re Doctores communiter.

4. Tria siquidem in Beneficio Ecclesiastico distinguuntur. Primum, est *officium aliquod spirituale*, utputa obligatio recitandi Horas Canonicas, deserviendi alicui Ecclesiæ, administrandi Sacramenta, celebrandi certas Missas, &c. Et hoc est omnino spirituale, non tamen est beneficium, sed fundamentum & causa beneficii Ecclesiastici; nam *propter Officium datur Beneficium, c. ult. de Rescriptis, in 6.* Secundum, est *jus percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis*; & hoc jus proprie dicitur Beneficium; estque spirituale, quia oritur ex spirituali officio. Tertium, sunt ipsi *fructus percipiendi ex bonis Ecclesiasticis*, id est, ex bonis Deo dicatis, atque Ecclesiæ donatis: Et hi sunt quid temporale, liciteque venduntur absque labe Simoniæ, prout patet in fructibus Decimarum.

5. Additur in data definitione, *jus perpetuum*. Quia de natura Beneficii Ecclesiastici est, ut institutum perpetuo duret, & non conferatur ad certum dumtaxat tempus, sed regulariter ad totam vitam Beneficiarii: adeoque Beneficiarius in eo intituletur, seu investigatur, *arg. c. Sanctorum, dist.* 70. ibi: *In qua Ecclesia quilibet titulatus est, in ea perpetuo perseveret.*

6. Et subjungitur, *personæ Ecclesiasticæ*: Quia Laicus est incapax Beneficii Ecclesiastici: ante omne enim Beneficium requiritur prævius Clericatus, seu prima saltem Tonsura, adeo ut sine eo quis ad beneficium possidendum sit inhabilis: nam generaliter Laici spiritualia possidere non possunt, *c. Causam, de Præscript.* & alibi.

7. Dicitur ultimo, *auctoritate Ecclesiæ constitutum*: Quia Beneficia non nisi auctoritate Ecclesiæ institui, seu erigi possunt: Unde si quis certas Missas, vel etiam Anniversarium, in perpetuum fundaverit, nisi simul approbatio Episcopi accesserit, non erit Beneficium, sed tantum pia donatio, vel Legatum pium. Barbosa *lib.* 3. *Juris Ecclesiast. univ. c.* 4. *n.* 16. Engel, & alii.

8. CONCL. II. Beneficia Ecclesiastica varie dividuntur. Ita omnes; & patet inductione. In primis enim *Beneficia* alia sunt *Majora*: ut Papatus, Patriarchatus, Cardinalatus, Archiepiscopatus, Episcopatus: quibus addunt Abbatiam; nam Abbates in suos *quasi Episcopalem jurisdictionem* obtinent, *c. Abbates, de Priv. in 6.* Et hæc communi nomine Beneficii, ac nisi secus exprimatur, comprehendi non solent, cum sint *Culmina Dignitatum*; prout appellantur *c. Venerabilis, de Præbendis*. Alia dicuntur *Beneficia Minora*; ut sunt cetera prædictis inferiora.

9. Deinde *Beneficia* alia sunt *Regularia*, alia *Sæcularia*. Illa sunt, quæ solis Regularibus competunt, aut pro ipsis tantum instituta fuerunt: ut Abbatia, Prioratus &c. *Sæcularia* econtra censentur, quæ sunt addicta, seu debita sæcularibus Clericis; id est, illis, qui nullam Regulam ex Ordinibus ab Ecclesia approbatis sunt professi, sed in sæculo existentes serviunt Deo sub Statu Clericali. Et de hac divisione loquitur illud receptum Canonistarum: *Sæcularia Beneficia sæcularibus, & regularia regularibus sunt conferenda*, *c. Cum ad nostram*, & *c. Officii, de Electione*, juncto Concilio Trid. *Seß.* 14. *de Reform. c.* 10. Intellige, nisi causa necessitatis exigente, deque consensu Superiorum, aliud fieri expediat.

10. Rursum alia sunt *Beneficia curata*, quæ videlicet curam animarum habent annexam: qualia habent Parochi, &c. Alia dicuntur *Beneficia non curata*, seu quibus nulla ejusmodi animarum cura est annexa: & in dubio Beneficium censetur non curatum, ac proinde asserenti curatum, incumbit hujus probatio.

11. Insuper Beneficia Ecclesiastica juxta triplicem modum, quo communiter conferri solent, dividuntur in collativa seu libera, in patronata, & in electiva. *Beneficia electiva* vocantur, quæ conferuntur per electionem legitime celebratam, atque a Superiore confirmatam. *Patronata*, quæ ad Patroni præviam præsentationem, & subsecutam institutionem a Prælato factã conferuntur. Seu brevius: *Patronata* sunt, quæ subsunt Juri Patronatus. Tandem *Beneficia collativa*, seu *libera* appellantur, quæ per liberam Superioris collationem sine prævia Capitulari electione, vel alterius præsentatione conferuntur.

12. Beneficia ulterius dividuntur in patrimonialia, & non patrimonialia. *Patrimonialia* dicuntur, non quod patrimonii naturam seu rationem habeant (nam successiones in Benefi-

ciis Ecclesiasticis semper iniquæ, detestabiles, & Sacris Canonibus inimicæ reputantur, *c. Accepimus, de Pactis, & c. Ad extirpandas successiones, de filiis Presbyt.)* sed quia juxta Fundatoris institutionem non possunt conferri, nisi Clericis ex tali patria, loco, vel Parochia oriundi. *Beneficia non patrimonialia* vicissim sunt, quæ cuilibet digno, undecumque oriundo, conferri valent.

13. *Beneficia* tandem alia dicuntur *manualia*, alia *non manualia*. Prioris generis sunt ea, quæ ad nutum conferentis evocari possunt; & propterea etiā appellantur *Beneficia revocabilia*. Sed hęc non sunt propriè dicta Beneficia, cum de se non sint perpetua. *Beneficia non manualia* econtra sunt, quæ semel collata amplius adimi non possunt, nisi certis de causis a Jure expressis.

14. Quæres, quid sit Dignitas, Personatus, & Officium, & an differant? Resp. I. Hujusmodi vocabula quandoque sumuntur pro synonimis prout liquet ex *c. Cum accessissent, de Constitut.* ubi idem Primiceriatus primo appellatur *Personatus*, deinde *Dignitas*, & tandem *Officium*. Unde in horum vocabulorum usu attendendam esse locorum consuetudinem, passim notant Doctores, ut Vallelius *tit. de Præbend. n. 7.* Pirhing. *eod. n.* 10. & alii.

15. Resp. II. Stricte loquendo prędicti termini inter se differunt: nam *Dignitas*, est præcedentia cum jurisdictione: *Personatus* vero præcedentia sine jurisdictione. Unde ea Beneficia censentur Dignitates, quæ habent annexam præeminentiam, atque administrationem rerum Ecclesiasticarum cum imperio, & jurisdictione; & quidem (ut notat Sylvester *Vers. Dignitas, n. 1.*) in Foro externo contentioso: ut Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia. Fatendum tamen, Dignitatem etiam oriri posse ex institutione: ut si in institutione Beneficii cautum fuerit, quod sit Dignitas. Item ex consuetudine: nam si de consuetudine Ecclesiæ aliqua reputetur Dignitas, licet de Jure non si talis, tamen Dignitas censeri debet.

16 *Personatus*, proprie accipiendo hunc terminum, est præcedentia sine jurisdictione: qualem habere censetur ille, qui præ ceteris Canonicis sui ordinis locum magis honorificum in Choro, in Capitulo, in Processionibus, & hujusmodi, obtinet. Unde Beneficium illud, cui talis præeminentia sedis, & pręcedentiæ absque jurisdictione annexa est, dicitur esse *Personatus*.

17. *Officium* tandem est administratio rerum Ecclesiasticarum sine alia speciali præcedentia, vel jurisdictione: qualem administrationem habent Sacrista, Custos, Thesaurarius, & hujusmodi.

QUÆSTIO II.
De Collatione Beneficiorum.
SUMMARIUM.

18. *Beneficia, quibus modis conferri soleant?*
19. *Alii modi eadem obtinendi.*
20. *Per Electionem, quomodo valide acquirantur?*
21. *Major pars eligentium, quæ?*
Vota majora, quæ sint?
22. *Sanior pars eligentium, quæ?*
23. *Per Præsentationem, quomodo acquirantur Beneficia?*
(a) Dist. 3. per totum.
24. *Institutio, quid?*
25. *Institutio triplex, videlicet Auctorizabilis,*
26. *Collativa, seu Verbalis, &*
27. *Institutio corporalis, seu realis.*
28. *Investitura, installatio &c. quid, & quam sit necessaria?*
29. *Per liberam collationem conferri Beneficium, & Collatio Beneficii, quid?*

18 CONCL. I. Beneficia Ecclesiastica tribus potissimum modis obtineri, conferrique solent; videlicet per Electionem, Præsentationem, & liberam Collationem. Ita communis; atque desumitur ex illa vulgata divisione Beneficiorum in electiva, patronata, & collativa, de quibus *n.* 11. jam dictum est.

19. Dicitur notanter, *tribus potissimum modis*: Nam, quamvis hi tres sint communiores, & præcipue usitati modi, quibus Beneficia Ecclesiastica obtineri, conferrique solent, ea nihilominus etiam nonnullis aliis modis acquiri possunt; utpute per Postulationem, per Translationem Episcoporum ab uno Episcopatu ad alium, item per per mutationem, & Resignationem in favorem tertii cum secuta collatione. De quibus partim in progressu, partim uberius in Jure Canonico per diversos Titulos tractatur.

20. CONCL. II. Ut per electionem valide acquiratur, & conferatur Beneficium Ecclesiasticum, necesse est, quod ea sit canonice celebrata, & facta a majori atque saniori parte Capituli, sive eorum, quibus jus eligendi competit. Ita desumitur ex *c. Quia propter*, & *c. In Genesi, de Electione*, & aliis locis Juris Canonici; ubi dicitur, quod electio non valeat, nisi vel omnes, vel major & sanior pars Capituli, consenserit in electū.

21. Circa quod notandum, quod *major pars* censeatur ea, ubi est major numerus eligentium respectu totius Capituli præsentis. De jure enim non sufficit (quiquid sit de speciali quorumdam locorum consuetudine contraria, de qua Engel *tit. de Election. n.* 37. post Zypæum) habere majora, seu plura vota comparatione alterius minoris partis, *c. Ecclesia, l. 1. de Election.* sed requiruntur majora vota respectu totius Capituli præsentis; ita ut, si sint duodecim Vocales, requirantur, saltem septem vota, *arg. c. Cumana de Election.* & *c. Si cui, eod in 6.* Sufficit autem quicumque excessus ultra medietatem, etiamsi foret unius medii voti, v. g. si essent tredecim Vocales, septem vota jam sufficerent.

22. Porro *pars sanior* censetur ea, quæ est justior, & majori ratione nititur & auctoritate. Gloss. *in cit. c. In Genesi*, sive, ut alii loquuntur, *pars sanior* dicitur, quæ constat Viris dignitate, ætate, ac tempore officii, nec non & prudentia, pietateque magis conspicuis. Verum si nihil opponatur, nec non & in dubio, major pars numero præsumitur etiam sanior, *c. Ecclesia, 57. de Elect.* ibi: *Cum ubi major numerus est, zelus melior præsumatur*, cum concordantiis.

23. CONCL. III. Per Præsentationem conferuntur, atque obtinentur Beneficia Ecclesiastica, quando ad præsentationem Patroni, & institutionem subsecutam, factam a Prælato, ea conferuntur. Ita in re communis. Dicitur, *ad præsentationem Patroni*; id est, illius, qui habet jus præsentandi Clericum idoneum ad tale Beneficium: & id proprio nomine appellatur *Jus patronatus*, de quo inferius (a) ex professo dicetur.

24. Additur, *& institutionem subsecutam, factam a Prælato*: Siquidem *Institutio*, est concessio Beneficii ad præsentationem Patroni facta: & tam ipsa, quam præsentatio, pertinet ad Jus patronatus. Beneficium namque Juris patronatus non dicitur proprie conferri, cum Ordinarius non eligat personam providendam; sed proprie Ordinarius dicitur instituere, Patronus vero præsentare. Barbosa *lib. 3. Juris Ecclesiast. univ. cap. 13. n. 4.*

25. Ceterum allata particula intelligenda est de Institutione collativa. Nam, ut notat Fagnanus *in c. Cum Ecclesia, n. 28. & seqq. de Causa possess. & propriet.* tres a SS. Canonibus assignantur species Institutionis. Prima dicitur *Institutio auctorizabilis*: nec aliud est, quam approbatio ad curam animarum, *arg. c. Cum satis, de Officio Archidiac.* ubi Summarium sic habet: *Archidiaconus sine mandato Episcopi non committit curam animarum, id est, non habet institutionem auctorizabilem.*

26. Altera vocatur *Institutio collativa* (quam alii *verbalem* appellant) estque ea, per quam titulus Beneficii confertur: ut si Episcopus, vel alius ordinarius Collator, præsentato ad Beneficium, vel verbis expressis, vel per litteras impertiatur confirmationem. Et hæc omnibus ad Beneficium Ecclesiasticum præsentatis adeo est necessaria, ut si propria auctoritate Beneficium occupent, fructus illius colligant, aut similem quid facere præsumant, eo ipso jus ex præsentatione sibi quęsitum amittant, *arg. c. Avaritiæ, de Elect. in 6.* & post Garciam *de Beneficiis, p. 11. c. 12. n. 217.* tradit Engel *tit. de Instit. n. 2.*

27. Tertia tandem dicitur *Institutio corporalis*; sive (ut alii loquuntur) *realis*: neque aliud est, quam missio in possessionem Beneficii; quando nempe datur cuipiam actualis possessio ipsius. De hac fit mentio *c. Ad hæc, de Offic. Archidiaconi*, Ibi: *Institutio corporalis, tam super Beneficiis, quam etiam Dignitatibus ad ipsum* (Archidiaconum) *debeat pertinere.*

28. Et hęc Institutio corporalis alio nomine vocatur *Investitura, Installatio, Missio in actualem possessionem.* Neque enim quoad titulum institutus, possessionē etiam vacuam Beneficii propria auctoritate, & sine licentia, sive introductione Superioris, apprehendere debet: alioquin pœna saltem arbitraria per

per Prælatum puniendus erit. Covarruvias *lib. 3. variar. Res. c. 16. n. 7. & seqq.* Engel *tit. de Institut. n. 4.* & alii. Præsertim, si alicujus Ecclesiæ consuetudo specialis, vel statutum id exigat, prout limitat Layman *in c. Nosti, n. 5. de Elect.* alioquin enim illum, qui habet jus in re, sive titulum canonicum Beneficii, posse propria auctoritate vacantem ejusdem possessionem apprehendere absque alio Superioris, vel Judicis decreto, censet Pirhing *tit. de Præbendis, n. 55.* citans alios.

29. CONCL. IV. Per liberam Collationem confertur, & obtinetur Beneficium Ecclesiasticum, quando illud solo jure Prælati libere, absque prævia Capitulari electione, vel præsentatione, confertur. Ita communis. Unde Barbosa *loc. cit. n. 3.* ait, quod *Collatio Beneficii* sit a Superiore gratuito facta concessio. Et hæc alio nomine vocatur *Provisio*: quia is, cui est facta collatio, dicitur de Beneficio provisus, aut Beneficium de persona ejus provisum.

QUÆSTIO III.

Quinam Beneficia libere conferre possint?

SUMMARIUM.

30. *Papa habet potestatem conferendi Beneficia totius Mundi.*
31. *Solet ea conferre tribus modis, videlicet,*
32. *Jure præventionis.*
33. *Jure devolutionis.*
34. *Collatio Beneficii ab Episcopo devolvitur ad Capitulum. Limitatur hoc.*
35. *Et Jure concursus, quomodo?*
36. *Quid juris, si idem Beneficium a Papa, & inferiore, duobus conferatur?*
37. *Episcopus est ordinarius Collator Beneficiorum suæ diœcesis. Habet super his intentionem fundatam.*
38. *Collatio Ecclesiarum Parochialium per Concursum, quæ?*
39. *Forma dicti Concursus.*
40. *Quid censendum de Primis precibus Imperatoris?*
41. *Non debent esse secundæ.*
42. *In quibus Beneficiis non habeant locum?*

30 CONCL. I. Papa de Jure communi habet potestatem conferendi omnia Beneficia Ecclesiastica totius Mundi. Ita unanimis Catholicorum; & habetur expressum in Jure Canonico variis in locis, ut *c. 2. de Præb. in 6. & c. Si Papa de Privil. in 6.* & *Clem. un. Ut lite pendente &c.* ibi: *Ad quam* (Romanum Pontificem) *Ecclesiarum, Personatuum, Dignitatum, aliorumque Beneficiorum Ecclesiasticorum plena & libera dispositio, ex suæ potestatis plenitudine noscitur pertinere.* Unde receptũ dictũ est, quod Papa habeat concurrentẽ jurisdictionẽ cum omnibus Ecclesiæ Prælatis: quinimo ipse est *Ordinarius Ordinariorum.*

31. CONCL. II. Tribus præcipue modis Papa solet Beneficia conferre, videlicet jure præventionis, jure concursus, & jure devolutionis. Ita Rebuffus *in praxi. tit. de Devolutionibus §. 46.* alii; idque ostenditur inductione.

32. Inprimis *Jure præventionis* id fit, quando Romanus Pontifex cuipiã confert gratiã expectativam ad Beneficium primo vacaturum: *arg. c. Dudum, & c. Licet Ecclesiarum, de Præbend. in 6.* cum concordantiis. Et hoc est speciale in Summo Pontifice, neque alteri concessum, quod Beneficium, seu Præbendã nondum vacantem certæ personæ promittere, & jus ad illud dare queat, *arg. c. Nulla de Concess. Præbendæ.* Idque adeo verum est, quod etiam promissio Beneficii vacaturi per Prælatum Papa inferiorem facta nihil valeat, nullamque inducat obligationem, *c. Relatum & c. Ex tenore eod.* Ubi hujusmodi promissiones Beneficii vacaturi, etiã scriptis datę non tenere dicuntur, cum sint attentatę contra dispositionem Concilii Lateranensis.

33. Deinde *Jure devolutionis* Beneficia Ecclesiastica conferuntur a Papa, quando propter negligentiam conferendi, vel moram eligendi ab inferioribus Ecclesię Prelatis commissam, talis potestas conferendi ab inferioribus devolvitur ad Summũ Pontificem. Quia enim Ecclesiæ Cathedrales, & Regulares ultra tres menses vacare, seu Prælato carere non debent, *text. cler. c. Ne pro defectu, de Election.* alia vero Beneficia intra semestre, seu sex menses conferenda sunt, *c. Nulla de Concess. Prę, bend.* Hinc, si ordinarii Electores aliquem intra præfatum tempus eligere, aut ei Beneficium conferre negligant, vel eligant, seu conferant illud indigno, jus eligendi vel conferendi Beneficium plerumque devolvitur ad proximum Superiorem, ac eo etiam negligente, gradatim ad Summum Pontificem, *c. Quamquam de Election. in 6. & cit. cap. Nulla de Concess. Prębend.*

34. Verumtamen in hoc posteriori loco habetur specialis limitatio, dum statuitur, quod quando ad Episcopum spectat collatio Beneficii, & ipse ultra debitum tempus conferre distulit, tunc non ad Superiorem sive Metropolitanum, sed ad Capitulum devolvatur collatio illius Beneficii. Idque merito statutum fuit propter communionem, quæ est inter Episcopum, & Capitulum suum Cathedrale: quamquam hoc ipsum procedat dumtaxat in Beneficiis, quæ pertinent ad Episcopum jure proprio, non autem in devolutis ad Episcopum propter negligentiam, vel delictum inferioris Collatoris; ut observat Abbas *in cit. cap. Nulla, de Concess. Præbend.* citans alios.

35. Tandem *Jure concursus* Papa conferre potest Beneficia Ecclesiastica, eo quod ipse cum quolibet ordinario Collatore concurrat in potestate, & jurisdictione. Nam quamvis Papa potestatem conferendi Beneficia Ordinariis contulerit, sibi tamen majorem reservavit, *c. Dudum de Pręb. in 6.*

36. Unde de plenitudine potestatis potest Summus Pontifex quælibet totius Mundi Beneficia Ecclesiastica conferre, etiam nulla interveniente negligentia inferiorum Collatorum ordinariorum, & tunc inter Papam, & reliquos inferiores Collatores datur locus præventionis, ita ut qui prior contulit, ejus collatio rata sit. Quod si idem Beneficium a Papa uni, & ab Ordinario alteri collatum sit eadem die, nec appareat, quæ collatio fuerit prius facta, erit potior conditio possidentis: si vero neuter possideat, prefertur is, cui Papa, vel ejus Legatus contulit Beneficium, *text. clar. Si a sede de Præbend. in 6.*

* Porro illud adhuc notandum hic est, quod Summus Pontifex, etsi valeat de plenitudine potestatis conferre omnia Beneficia totius mundi: hanc tamen potestatem absolutam non exerceat apud multas Nationes ob varia Concordata inter Sedem Apostolicam, & similes Nationes erecta, juxta quæ se solet regulare. Sic de Concordantiis Germaniæ plura poterunt videri in Jure Canonico *lib. 3. Decret. tit. 6. §§. 18. & 19.* *

37. CONCL. III. Post Papam ordinarius Collator Beneficiorum in sua Diœcesi est Episcopus. Patet hoc ex *c. Nullus omnino, 16. q. 7. &c. Cum ex injuncto, §. fin. de Hæreticis,* ibi *Ad cujus* (Episcopi) *officium tam institutio, quam destitutio Sacerdotum noscitur pertinere.* Hinc Abbas *in cit. c. Cum ex injuncto n. 2.* ait, quod Episcopus fundatam intentionem habeat super institutione, ac destitutione Sacerdotum, in Beneficiis suæ Diœcesis: & si alius sibi vendicat, probare debeat, jure speciali id sibi competere; quia de Jure communi ista pertinent ad Episcopum. Unde de his inferioribus Collatoribus impræsentiarum non est necesse agere; cum potius specialia jura, quæ nonnullis inferioribus Collatoribus competunt, inspicienda veniant.

38. Quæres: Quid censendum de Collatione Parochialium Ecclesiarum per Concursum? Resp. De hoc ex professo agi in Concilio Tridentino *Sess. 24. de Reform. c. 18.* Cum enim maxime expediat animarum saluti, eas a dignis, & idoneis Parochis gubernari: hinc Concilium ibidem saluberrime decrevit, ut vacante Ecclesia Parochiali, interim, si opus fuerit, idoneus in ea Vicarius cum congrua fructuum portionis assignatione constituatur, donec ipsi de Rectore provideatur. Exinde voluit, ejusmodi Parochias non arbitrio Episcopi, sed per Concursum esse conferendas.

39. Porro forma concursus hæc assignatur, ut vacante Ecclesia Parochiali intra decem dies, vel aliud tempus ab Episcopo præscribendum, aliquot Clerici, ad Ecclesiam regendã idonei, coram deputandis Examinatoribus nominentur; vel, si ita pro Regionis more videatur magis expedire, per Edictum etiam publicum ad talem Parochiam aspirantes vocentur, & comparentes examinentur per Examinatores in Synodo Diœcesana deputatos: & qui peracto examine idonei judicati fuerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, aliisque rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam opportunis, Episcopo denuntientur. Ex quibus deinde Episcopus eum eligat, quem ceteris magis idoneum judicaverit; ipsique, & non alii, Parochia conferatur, prout amplius habet Concilium Tridentinum *loc. cit.* Verum ab hoc Concursu sunt eximendæ nonnullę Parochiæ, de quibus infra *Dist. 3. n. 41. & 42.*

40. Quæres ulterius: Quid sit censendum de Primis Preci-

bus Imperatoris? Resp. Romanus Pontifex Imperatori recens electo, & a Papa confirmato, id postulanti, per speciales litteras concedere solet pro Ecclesiis Germaniæ singulare privilegium, virtute cujus in qualibet Ecclesia semel personam idoneam, sibi gratam & acceptam, ordinario Collatori nominare possit, qui ad Beneficium vacans, dummodo ceteroquin sit idoneus, omnino recipi debeat. Et hujusmodi nominatio per Romanum Imperatorem facta dicitur proprio nomine, *Primæ Preces Imperatoris*.

41. Ceterum prædictæ Preces Imperatoris sunt intelligendæ, dummodo idem Collator non nisi semel, id est, pro unico tantum Beneficio gravetur: nam alioquin non primæ, sed secundæ Preces censerentur. Gravasse autem tunc censentur, si Preces ad effectum pervenerint, atque supplicans actu Beneficium illud obtinuerit: nam si hic Precibus renuntiaverit, vel ex quocumque alio impedimento Beneficium illud non obtinuerit, nihil prohibet, quin Imperator novas Preces pro alio ad eumdem Collatorem dirigere valeat.

42. Ab his tamen primis Precibus excipiuntur Dignitates Pontificales, & primæ post illas; ut Præposituræ, vel Decanatus: item Prælaturę, primęque dignitates in Monasteriis, & Ecclesiis Collegiatis. Excipiuntur etiam Beneficia, quę pertinent ad Jus patronatus Laicorum: nam huic Pontifex numquam censetur derogare, nisi id exprimat. Insuper primę preces Imperatoris locum non habent, nisi ordinarius Collator ad minus quatuor Beneficia conferre possit: nam si unum dumtaxat, vel alterum conferendum habeat, non tenetur ejusmodi Preces admittere. Quinimo hæc clausula, *Dummodo ipsi Collatores, & Collatrices, saltem quatuor Beneficia conferre habeant*: Litteris Pontificiis, Cesareæ Majestati dictā facultatem concedentibus, inseri solet; ne alioquin facile contingat, ut quis toto vitæ suæ tempore impediatur ab usu juris liberę suę Collationis. Engel *tit. de Præbend. n.*70. Wagnerek *cap. Is cui* §.2. *eod. in* 6.

QUÆSTIO IV.

Quibus conferenda sint Beneficia? ubi & de Conditionibus ex parte eorum requisitis.

SUMMARIUM.

43. *Beneficia Ecclesiastica non nisi dignis conferenda.*
44. *Ea dignoribus in conscientia conferri debent.*
45. *Mens Concilii Trident. circa hoc. Et Decretum Innocentii XI.*
46. *Conclusio procedit de omnibus Beneficiis curatis.*
47. *Quid de Beneficiis simplicibus,*
48. *Patrimonialibus, & Patronatis?*
(b) Ut infra dicetur Dist. 3. n. 44. & seqq.
49. *Ecclesiæ magis utilis, quis?*
50. *Dignus respectu Beneficii, & dignior, quis?*
51. *Unde desumenda major Dignitas?*
52. *Indignus, quis?*
53. *Conditiones, ut quis sit dignus ad Beneficium.*
54. *I. Thorus legitimus.*
55. *II. Status Clericalis.*
56. *III. Ætas legitima. Et quæ sit talis?*
57. *IV. Cælibatus.*
58. *V. Absentia censuræ, atque irregularitatis.*
59. *Quid de excommunicato e vcommunicatione minori?*
60. *VI. Probitas morū. VII. Scientia debita. VIII. Habilitas corporis.*
61. *IX. Intentio Status Ecclesiastici.*
62. *X. Carentia Beneficii incompatibilis.*
(c) Juxta dicenda Dist. 2. n. 19. & seqq.
63. *Electio indigni est ipso jure irrita.*
64. *Valet tamen electio digni omisso digniore.*

43 CONCL. I. Certum est, Beneficia Ecclesiastica non nisi dignis, atque idoneis, conferenda esse. Ita communis; nam rectæ rationi adversatur, assumere ad officium spirituale personam inidoneam. Hinc *c. Grave nimis de Præben.* dicitur: *Grave nimis est, & absurdum, quod quidam Ecclesiarum Prælati, cum possint viros idoneos ad Ecclesiastica Beneficia promovere, assumere non verentur indignos, quibus nec morum honestas, nec litterarum scientia suffragatur: carnalitatis sequentes affectum, non judicium rationis: unde quanta Ecclesiis damna proveniat, nemo sanæ mentis ignorat &c.*

44. CONCL. II. Electores, Patroni, & Collatores Beneficiorum, præsertim curatorum, quantum in ipsis est, sive in ipsorum libera dispositione, tenentur in conscientia ad præferendum inter dignos digniorem, seu quem magis Ecclesię utilem ipsi judicaverint. Ita post D. Thomam 2.2. *q.* 63. *ar.* 2. & *q.* 185. *art.* 5. Doctores passim; adeo, ut Lugo *disput.* 35. *de just. & jure sect.* 2. *n.* 10. hanc sententiam appellet communissimam. Desumitur hoc ex *c. Metropolitano, dist.* 64. volente, quod *optimus ordinetur*. Concordat textus *c. Licet* 8. *q.* 1. ibi: *Qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium*, & alibi. Accedit ratio: quia dispensationes spiritualium principalius ordinantur ad utilitatem communem, juxta illud 1. *Corinth.* 12. *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem*: atqui communis isthęc utilitas non observatur, quando in dispensatione spiritualium, seu promotione ad Beneficia Ecclesiastica illi, qui sunt simpliciter minus boni, præferuntur melioribus; ergo.

45. Hinc Concilium Trident. *Sess.* 24. *c.* 1. *de Reform.* expresse ait: *Alienis peccatis communicantes mortaliter peccant, qui nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles, ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent*. Quorum verborum sensum, ceteroquin admodum clarum, cum nonnulli Auctores sinistra interpretatione perverterint, Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 47. Propositionem damnavit: *Cum dixit Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles, ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium vel primo videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatē eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit Concursus.* Hactenus Propositio damnata.

46. Dicitur notanter in Conclusione, *Beneficiorum, præsertim curatorum*. Eam enim post citatum Decretum Innocentii XI. procedere non solum de Episcopatibus, de quibus ex professo loquebatur Concilium Tridentium; sed etiā de omnibus illis, qui habent jurisdictionem quasi Episcopalem, sive sint Abbates, sive Vicarii, aut Priores nullius Diœcesis, sive Prælati Regulares, ob identiatem rationis; quin etiam de illis, qui eliguntur ad Beneficia Parochialia: ad longum deducit Jo: Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem* 47. *Innocentii XI.*

47. Notat tamen citatus Auctor *n.* 2. neque Concilium Trid. *Sess.* 24. *cap.* 1. *de Reform.* neque Propositionem allegatam Innocentii XI. agere de Beneficiis simplicibus, & nullam animarum curam habentibus: nam Concilium expresse agit de Pastoribus Ecclesiarum; Propositio vero citata agit contra eos, qui Conciliū perperam interpretabantur. Hinc non pauci Doctores apud Lugonem *loc. cit. n.* 10. oppositum tenent de Beneficiis simplicibus: quod in his non sit peccatum mortale, prętermittere digniorem, dummodo vere dignus & idoneus instituatur, censet Layman *lib.* 4. *tr.* 2. *c.* 15. *n.* 8. post Sotum, Lessium, & alios: siquidem Ecclesia plerumque non magnum inde detrimentum patitur.

48. Additur in Conclusione, *quantum in ipsis est*: Nam in Beneficiis patrimonialibus, sive quę ex primæva Fundatione, statuto vel consuetudine, certo personarum generi, v.g. talis Familiæ, Patrię &c. conferenda sunt, id observari debet, dummodo adsint idonei, qui ex tali genere institui possint; non obstante, quod alii meliores, sed extranei, præsto sint. Deinde, quando Patronus, præsertim Laicus, præsentat Clericum dignum ad Beneficium, tenetur eum Episcopus instituere (b) haud obstante, quod judicet aliquem alium fore digniorem. Siquidem hic est favor specialis, & privilegium, ratione Fundationis Patrono concessum, ut quem voluerit, præsentare valeat; dummodo is ceteroquin idoneus sit, ac dignus. Quinimo ex hoc fundamento probabiliter tradunt nonnulli Auctores, quos citat, & sequitur Layman *loc. cit. c.* 15. *n.* 7. Patronum Laicum plerumque satisfacere obligationi suæ, si præsentet dignum, ac idoneum, adeo ut periculum non sit, Ecclesiam ex illius provisione damnum accepturam: quamvis secus dicendum sit de Prælatis, & Patronis Ecclesiasticis, utpote quibus ex officio incumbit, Ecclesiæ quam optime providere.

49. Dicitur ultimo, *seu quem magis Ecclesiæ utilem judicaverint*: Quia non tenetur quis assumere simpliciter meliorem, sed meliorem quoad regimen Ecclesiæ, qui scilicet possit Ecclesiam & instruere, & defendere, & pacifice gubernare, prout lo-

loquitur Doctor Angelicus *cit. q.* 185. *art.* 3. Unde & Concilium Trid. *loc. cit.* notanter monet, eos a Promotoribus esse promovendos ad Ecclesias, *quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint*. Hinc pro dictorum intelligentia,

50. Notandum, quod *Dignus* respectu Beneficii Ecclesiastici dicatur omnis ille, qua habet sufficientiam, omnesque qualitates a Jure requisitas ad ejus ministerium. *Dignior* vero, qui comparatione aliorum majorem sufficientiam, aptitudinemque ad administrandum habere dignoscitur. Et quidem isthęc major sufficientia, dignitasque, non præcise mensuranda est ex majori doctrina, vel majori probitate, aut nobilitate; sed conjunctim ex omnibus animę & corporis dotibus, ipsaque aptitudine ad regendum, adeo ut Ecclesiæ, sive Prælaturæ, cui præficitur, utilior fore credatur.

51. Et notanter hoc additur. Nam major isthæc dignitas est desumenda per comparationem ad bonum commune: contingit autem quandoque, quod ille, qui est minus sanctus, & minus sciens possit magis conferre ad bonū commune propter potentiam, vel industriam sæcularem, vel propter aliquid hujusmodi; uti notat D. Thomas *cit. qu.* 63. *art.* 2.

52. Tandem *Indignus* censetur, cui deest aliqua ex qualitatibus ad ministerium Beneficiale a Jure requisitis. Quod ultimum, ut melius pateat, sit

53. CONCL. III. Ad hoc, ut quis sit dignus sive idoneus ad Beneficium Ecclesiasticum, plures requiruntur conditiones; videlicet Thorus legitimus, Clericatus, Ætas conveniens, Cœlibatus, Absentia Censuræ atque Irregularitatis, Probitas morum, Scientia debita, Habilitas corporis, Intentio Status Ecclesiastici, & Carentia alterius Beneficii incompatibilis. Ita Lessius *lib.* 2. *c.* 34. *dubit.* 17. *& seqq.* omnes has conditiones ad longum explicans, & alii passim.

54. Itaque ad obtinendum Beneficium Ecclesiasticum requiritur, I. *Thorus legitimus*; hoc est, quod quis ex legitimo Matrimonio procreatus fuerit. Illegitimus enim cujuscumque Beneficii incapax est, nisi cum eo dispensetur.

55. II. *Status Clericalis*; id est, ut quis saltem prima Tonsura initiatus sit. Nam alias quilibet, & ad quodlibet Beneficium inhabilis existit; adeo quidem, ut non sufficiat, post illud jam acquisitum tonsurari. *c. Ex litteris, de Transaction.* Quinimo si Beneficium ex sua institutione requirat certum Ordinem, quicumque illo Ordine caret, hoc ipso inhabilis censetur ad ejusmodi Beneficium: nisi forsan dictum Ordinem intra tempus a jure præscriptū obtinere valeat; prout adeptus Ecclesiam Parochialem satisfacit, si *infra annum a sibi commissi regiminis tempore numerandum, se faciat ad Sacerdotium promoveri*. *c. Licet Canon. de Elect. in* 6.

56. III. *Ætas legitima*, nisi cum aliquo dispensetur. *c. Cum in cunctis, de Election*. Porro pro quocumque Beneficio ad minimum requiritur ætas quatuordecim annorum inchoatorum; prout novissime statuit Concilium Trident. *Sess.* 23. *c.* 6. *de Refor.* ibi *Nullus ante decimum quartum annum Beneficium possit obtinere.* Deinde ad Dignitates, vel Personatus, quibus animarum cura nulla subest, requiruntur viginti duo anni saltem inchoati, juxta Concilium Trident. *Sess.* 24. *c.* 12. *de Reform.* Verum ad Beneficium Parochiale requiruntur anni viginti quinque ad minus inchoati. *cit. c. Licet. canon. de Elect. in* 6. ibi: *Decernentes, collationes de parochialibus Ecclesiis, his, qui non attigerint vigesimum quintum annum, de cetero faciendas viribus omnino carere.* Tandem ad Episcopatum requiritur ętas triginta annorum *cit. c. Cum in cunctis, de Electione*.

57. IV. *Cœlibatus*: hoc est, ut quis non sit Matrimonio ligatus. Siquidem quælibet collatio Beneficii facta ei, qui Matrimonio junctus est, invalida existit: nisi forsan quis consentiente conjuge Castitatem voverit perpetuam, nec bigamus existat. *c. Sane*, 2. *de Clericis conjugatis*. Quinimo, si Clericus in minoribus Ordinibus constitutus habeat Beneficium, & postea contrahat Matrimonium, illud ipso jure perdit. *arg. c.* 1. & *c. Quod a te, eod.* & cum communi Doctorum tradit Sanchez *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 42. *n.* 4.

58. V. *Absentia Censuræ atque Irregularitatis*; hoc est, ut quis non sit detentus ullo Juris impedimento, utputa Irregularitate, Excommunicatione, aut alia Censura Ecclesiastica. Collatio siquidem Beneficii nulla est, ipsoque jure irrita, si fiat excommunicato excommunicatione majori, vel suspenso, aut interdicto; prout patet *ex c. Postulasti, de Clerico excommunicat.* & *c. Cum dilectus, de Consuetud.* & *c.* 1. *de Postulat. Prælat.* cum concordantiis.

59. Additur notanter, *excommunicato excommunicatione majori*: Quia, si Beneficium conferatur excommunicato excommunicatione minori, collationem non esse ipso jure irritam, sed irritandam *arg. c. Si celebrat. de Clerico excommun.* censet Lessius *loc. cit. n.* 116. quamvis nonnulli oppositum teneant.

60. VI. *Probitas morum*, Et VII. *Scientia debita*, Et VIII. *habilitas corporis*. Hoc est, ut quis bonis moribus, & scientia commendabilis existat. *c. Cum. in cunctis. de Elect.* & alibi simulque ea corporis aptitudine pręditus sit, ut decenter officiū suum præstare valeat.

61. IX. *Intentio Status Ecclesiastici*. Si enim quis accipiat Beneficium Ecclesiasticum eo dumtaxat animo, ut ex ejus fructibus sustentari valeat, donec Studia sua absolverit, vel divitem uxorem repererit, intentione postea Beneficium deserendi, peccat mortaliter, nec potest tuta conscientia illud retinere. Lessius *loc. cit. dubit.* 26. *n.* 132. allegans communem. Nihilominus satis est, ut quis sincero animo, bonaque fide proponat Statum Ecclesiasticum retinere, neque ab eo resilire, nisi justa causa supervenerit: quia non est mens Ecclesiæ, per Beneficium ita firmiter astringere Clericum ad Statum Ecclesiasticum, ut nulla de causa, licet adhuc sit constitutus in Ordinibus minoribus, possit eum deserere ineundo Matrimonium.

62. X. *Carentia alterius Beneficii incompatibilis*, juxta inferius dicenda *Dist.* 2. *Qu.* 2. Ceterum hoc non ita intelligendum est, quasi Collatio secundi Beneficii incompatibilis sit nulla: quinimo ea est valida, sed adepta illius pacifica possessione vacat primum; prout declarasse Sac. Congregationem Cardinalium Concilii Trid. Interpretum, refert Fagnanus *c. Super inordinata. n.* 9. *de Præbend.* Quod si vero Beneficiarius utrumque retinere perrexerit, utroque privatus existit ipso jure. (c)

63. CONCL. IV. Electio indigni, seu carentis aliqua ex qualitatibus ad ministerium Beneficiale a jure requisitis, irrita est, ac nullius roboris: valet tamen electio de digno celebrata omisso digniori. Prior pars patet ex pluribus textibus Juris Canonici, in explicatione singularum qualitatum hactenus adductis. Concordant Concilium Trident. *Sess.* 22. *c.* 4. *de Reform.* ibi: *Nec aliis imposterum fiat provisio, nisi iis, qui jam ętatem, & ceteras habilitates integre habere dignoscantur: aliter irrita sit provisio.*

64. Altera pars est Zoesii *tit. de Election. n.* 45. Engel *eod. n.* 47. & aliorum. Ratio est: quia Ecclesia nullibi rejicit, neque irritat electionem de digno celebratam omisso digniore (bene tamen electionem indigni) idque ob bonum pacis: alioquin enim omnes propemodum electiones essent in discrimine, ac daretur locus infinitis litibus, si ea dumtaxat de causa posset electio impugnari, atque irritari, quod non fuerit electus dignior. Nec obstat, quod scienter eligentes dignum omisso digniori peccent. Nam *multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*, ut dicitur *cap. Ad Apostolicam, de Regularibus*.

QUÆSTIO V.

Quæ sint obligationes Beneficiariorum?

SUMMARIUM.

65. *Obligatio Beneficiariorum multiplex.*
66. *Una, est Horarum Canonicarum recitatio.*
(d) Tract. 6. Dist. 1. num. 24. 31. & seqq.
67. *Alia, est Residentia personalis.*
68. *Episcopi & Pastores tenentur residere Jure Divino.*
69. *Alii vero Beneficiarii Jure Ecclesiastico.*
70. *De consuetudine excipiuntur Beneficia simplicia.*
71. *Solvitur instantia.*
72. *Quibus de causis liceat abesse a Beneficio?*
73. *Episcopus quando, & quamdiu possit abesse?*
74. *Item & Canonici.*
75. *Quid de Parochis?*
76. *An hi possint abesse sine alia licentia per duos menses? Affirmant aliqui.*
77. *Melius alii negant.*
78. *Quid in casu subitæ necessitatis?*
79. *Vel in absentia ultra duos menses?*
80. *Solvitur instantia.*

65. CON-

65 CONCL. I. Obligatio Beneficiariorum multiplex esse potest, pro qualitate scilicet Beneficiorum, atque Fundationum diversitate. Patet hoc: tum quia in una Fundatione plura Missarum onera Beneficiario imponuntur, quam in altera. Tum quia nonnulli eorum quandoque ad Chorum alligati existunt, non vero alii. Tacentur aliæ speciales obligationes, quę quibusdam Beneficiis vi primęvę suę Fundationis impositæ sunt, non aliis: unde tenor Litterarum Fundationis vel maxime inspiciendus, & exacte observandus erit.

66. CONCL. II. Una principalis Beneficiariorum omnium, etiam necdum in sacris Ordinibus constituorum obligatio, est recitatio quotidiana Horarum Canonicarum. Ita communis, & patet ex jam superius (d) dictis.

67. CONCL. III. Alia obligatio Clericis Beneficiariis incumbens, est Residentia personalis. Patet hoc tum ex Concilio Trid. *Sess.* 23. *de Reform. cap.* 1. tum ex Jure Canonico *toto Tit. de Clericis non residentibus*.

68. CONCL. IV. Episcopi, & Pastores, quibus cura animarum commissa est, tenentur ad ejusmodi Residentiā personalē de Jure naturali, & Divino. Ita Lessius *lib. 2. de Just. & jure c.* 34. *dubitat.* 29. Herinex *disp.* 7. *de just. & jure qu.* 4. Vallensis, & alii, idque satis aperte supponitur in Concilio Trid. *cit. cap.* 1. ibi: *Cum præcepto Divino mandatum sit omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere, &c. Quæ omnia nequaquam ab iis præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non vigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt.* Quibus verbis insinuatur ratio Conclusionis: siquidem sedulorum Pastorum est, gregi suo invigilare, eique assistere, quod fit per Residentiam personalem; non autem Mercenariorum more eumdem deserere.

69. CONCL. V. Etiam reliqui Beneficiarii, curam animarum non habentes, spectato Jure communi Ecclesiastico, tenentur residere in loco Beneficii, sive Dignitatem annexam habeant, *arg. c.* 1. *& seqq. de Clericis non resid.* sive aliud obtineant simplex Beneficium, quantumvis tenue ac modicum; prout desumitur ex *c. Conquerente.* & *c. Inter quatuor, eod.*

70. Dicitur notanter, *spectato Jure communi Ecclesiastico:* Nā in primis hujusmodi obligatio non descendit ex Jure naturali & Divino, sed vel ex primæva Fundatorum intentione, vel saltem ex Sacris Canonibus jam allegatis. Deinde loquendo de Beneficiis simplicibus, ex generali consuetudine totius Ecclesię eadem personalem Residentiam non amplius requirunt: ideoque potest Beneficiarius per Substitutum illis deservire, nisi Fundator disertis verbis oppositum expresserit. Fagnanus, *c. Cum omnes, n.* 14. *de Constit.* Vallensis, Engel, & alii.

71. Quod si contra datas Conclusiones objicias: Juxta Regulam 68. Juris in 6. *Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum*, cum concordantiis: ergo non tantum habens Beneficium simplex, sed & quilibet alius potest deservire per Substitutum. Resp. negando consequentiam: nam allata Regula fallit, seu patitur exceptionem, quando electa est industria & opera personæ; prout ipsa in collatione Beneficii semper electa intelligitur, *arg. c. Is cui, de Offic. Judicis delegati in* 6. Simulque, ut taceatur specialis dispositio Juris quoad hoc, contra rectam rationem est, ut non obstante, quod Beneficium detur propter officium, unus habeat Beneficium, ejusque emolumentum, & alter præstet onus, atque officium, nisi major aliqua ratio cogat Clericum a suo Beneficio ad tempus abesse, eique interim per alium idoneum Substitutum deservire.

72. CONCL. VI. Nihilominus justa de causa quandoque licitum est abesse a loco Beneficii. Ita Concilium Trid. *cit. Sess.* 23. *de Ref. c.* 1. ubi inquit: *Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ utilitas, aliquos nonnumquam abesse postulant, & exigunt.* Recte tamen ibidem subditur, quod quando tales, qui Beneficium Ecclesiasticum curam animarum annexam habens obtinent, abesse contigerit, debeat causa legitimæ absentiæ per Episcopum esse cognita, & approbata: simulque ipsi teneantur, Vicarium idoneum, ab ipso Ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquere; ut quantum fieri poterit, ex ipsorum Pastorum absentia Oves concreditæ nullum damnū accipiant.

73. CONCL. VII. Episcopus extra tempus Adventus, Quadragesimæ, ac solemniora Festa, potest abesse ab Ecclesia sua per duos, vel ad summum tres menses, sive continue, sive interruptim, sine alia Superioris approbatione, etiā causa dumtaxat relaxandi animum. Ita colligitur ex cit. Concilio Trid. & notat Barbosa *ibidem in Collectaneis, n.* 15. *&* 16. & aliis quos citat. Ratio hujus affertur a Concilio Trident. ibi: *Quoniam, qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum Canonum sententia non videntur abesse; quia statim reversuri sunt.*

74. CONCL. VII. Canonici Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum, possunt a suis Ecclesiis quolibet anno per tres menses abesse, nisi ubi propriis Ecclesiarum constitutionibus longius servitii tempus requiritur. Ita Conciliū Trident. *Sess.* 24. *cap.* 12. *de Reform.* & Barbosa *ibi in Collectaneis n.* 64. cum aliis. Intellige dummodo non omnes Canonici simul absint, sed tot semper remaneant, ut servitium Ecclesiæ possit peragi: quia Concilium non indulsit tres menses absentiæ toti Capitulo, sed Canonicis, scilicet singulis per vices. Fagnanus *in c. Licet, n.* 55. *de Præbend.*

75. CONCL. IX. Parochi vel maxime residere tenentur propter periculum, ne in ipsorum absentia quidā e Parochianis sine Sacramentis decedant, aut in aliis spiritualibus auxiliis detrimentum patiantur. Nihilominus quia circa Parochos quoque non raro occurrunt causę aliquantisper aliorsū discedendi, provide idem Sac. Œcumenicum Concilium *cit. c.* 1. statuit in hęc verba: *Eadem omnia, etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & pœnas de Curatis inferioribus, & aliis quibuscumque, qui Beneficiū aliquod Ecclesiasticum, curam animarum habens, obtinent, Sacrosancta Synodus declarat, & decernit; ita tamen, ut quandocumque eos, causa prius per Episcopum cognita, & probata, abesse contigerit, Vicarium idoneum, ab ipso Ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquant. Discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa, non obtineant.* Hæc Concilium: occasione quorum

76. Quæritur, An Parochus per dictos duos menses possit abesse sine alia licentia Episcopi? Affirmant Navarrus *c.* 25. *Manualis, n.* 121. Azorius *part.* 2. *lib.* 7. *cap.* 4. *quæst.* 10. Bonacina & quidam alii. Rationem dant: tum quia ante Concilium id licebat, *arg. c. Præsentium*, & *c. Si quis in Clero*, 7. *q.* 1. ubi per duos menses, vel saltem per tres hebdomadas poterat Sacerdos a sua Ecclesia abesse; atqui a Jure antiquo non est recedendum sine novo Jure expresso, *l. Præcipimus, C. de Appellat.* Tum quia Episcopo, qui tamen magis tenetur residere, id expresse permittitur a cit. Concilio.

77. Opposita sententia asserit, Parochos ne quidem primo bimestri posse abesse sine licentia Episcopi. Ita Barbosa *in Collectaneis ad cit. c.* 1. Concilii Trid. *n.* 67. post Lessium *lib.* 2. *c.* 34. *n.* 159. Vasquez, & plures alios. Et subdit Barbosa *n.* 68. quod Garzias, & Armendar. decisum referant, non posse Parochum per hebdomadam abesse non petita, vel non obtenta licentia, etiam relicto idoneo Vicario per Ordinarium approbato. Et hæc sententia est conformior verbis Concilii Trident. proxime relatis, ut patet: quamvis simul attendi debeat praxis singularum Diœcesium, & an rigor iste sit ibidem receptus. *Credo tamen* (inquit cit. Lessius) *non esse usu receptum.*

78. Illud certum est, quod quando subita necessitas occurrit, qua nequit Parochus Episcopum adire, fas sit eidem ad breve tempus abesse absque expressa Episcopi licentia (nam subita necessitas, cum gravis sit, non patitur dilationem, neque morā) dummodo relicto idoneo Vicario bene provideatur, ne in sua absentia Grex sibi commissus spirituale damnum patiatur.

79. Insuper certum est, si per longius tempus, ut puta ultra duos menses, Parochus sive conjunctim, sive divisim, a sua Parochia abesse velit, requiri causam graviorem, atque expressā licentiam Episcopi; prout indicat cit. Concilium Trid. juncto *c. Licet canon. §. fin. de Election.* ubi dicitur, quod super Residentia personali Parochi facienda *potest Ordinarius ipsius gratiam dispensationis ad tempus facere, prout causa rationabilis id exposcit.*

80. Nec obstat, quod Parochus Jure naturali teneatur ad Residentiam personalem. Resp. enim, id intelligendum seclusa justa causa, & cessante legitima dispensatione. Verum de Residentia Beneficiorum, & pœnis non residentium, plura Canonistæ *Tit. De Clericis non residentibus, &c.*

* A P.

*APPENDIX

Qua... [illegible] neficiario obligato dimittere Beneficium ob Simoniam in ejusdem Receptione commissam practice succurri queat?

E[illegible] totum illud suo modo jam erui posset, partim ex *tr. 5. dist. 3. q. 3. ac* 4. partim ex Jure Canonico *lib. 5. Decret. tit.* 3. §. 14. nihilominus succincte ibidem dicta recapitulando, simulque ipsam praxin in casibus, qui Confessario aliquoties, præsertim tempore alicujus Jubilæi occurrere possunt, docendo, præ omnibus ante oculos poni debent pœnæ, quæ propter Simoniacam receptionem Beneficii incurruntur, quales ex Jure Canonico *loc. cit.* §. 11. breviter extrahuntur, suntque præsentes. *Primo*, Excommunicatio reservata Summo Pontifici, quæ tamen non incurritur, si gravitas culpæ, vel saltem pœna annexæ censuræ inculpabiliter ignoretur. Quinimo, etsi etiam ea incurratur; ab hac tamen Regulares Mendicantes absolvere possunt. *Secundo* Irregularitas, si ante absolutionem a censura exerceatur actus Ordinis a tali Beneficiario. *Tertio* nullitas collati simoniace Beneficii; ita ut prorsus nullum in illud acquirat Jus, nec fructus inde perceptos faciat suos. *Quarto* perpetua inhabilitas præsertim ad illud ipsum Beneficium deinceps obtinendum.

Ulterius, dum similis casus in Confessionali proponitur, examinetur *Primo*, an proprie adsit Simonia, nec interveniat aliquis verus titulus excusans. De quo vide *Tr. 5. D. 3. q. 3. Secundo*, cognita vera Simonia attendatur, num fuerit præcise mentalis, vel conventionalis, aut realis, de quibus in *tr. 5. loc. cit.* nam quoad primas duas species, etsi graviter peccetur, pœnæ tamen supra allegatæ non contrahuntur. *Tertio*, si fuerit deprehensa Simonia realis, & quidem utrobique saltem ex parte completa (puta propter præsentationem ad Beneficium ex centum ducatis promissis; interea dando quinquaginta) tunc attendendū ulterius, num illa Simonia fuerit commissa ab ipso recipiente Beneficium, vel per aliquem tertium ignorante illo, qui Beneficium recepit: e. g. si Parens, vel consanguineus Beneficiati, inscio ipso, dedisset patrono quinquaginta ducatos, ut præsentet filium, aut cognatum suum. *Quarto*, quando Simonia realis foret commissa per tertium ignorante Beneficiato, tunc si dictum Beneficium esset simplex, posset ad retinendum dispensare Episcopus: quinimo ipsemet Beneficiatus, qui integro triennio ignorans invincibiliter illam Simoniam a tertio commissam, bona fide Beneficium possedit, potest illud ulterius tuta conscientia retinere etiam absque ulteriori dispensatione. De quo vide Jus Canonicū *loc. cit. n.* 329. *Quinto*, quodsi autem Simonia realis fuisset ab ipsomet Beneficiato, vel saltem per tertium eo sciente commissa, recurrendum foret Romam ad Datariam, si Simonia esset publica, vel ad Pœnitentiariam, si foret occulta. Ubi ex Tiburtio Navar. in sua manuductione ad praxin *part. 3. c. 8.* notetur *Sexto*, quod sacra Pœnitentiaria non semper censeatur dispensare, quando absolvit, nec semper rehabilitet, quando dispensat. Potest enim subinde absolvere a peccato Simoniæ, & a censura annexa, nec tamen dispensare quoad Irregularitatem per exercitium ordinum a dicto Beneficiario censuræ subjecto contractam. Item potest dispensare quoad Irregularitatem; nec tamen rehabilitare ad dictū Beneficiū, vel alia obtinenda. Aliquando tamen (etsi valde raro, & non nisi ex causa gravissima) contingere potest, ut quis per easdem litteras simul absolvatur a censura, dispensetur in Irregularitate, & rehabilitetur ad Beneficia in futurum obtinenda.

Ut totum magis capiatur, ponamus, Titium Nobili habenti Jus Patronatus Laicale ad Beneficium A. promisisse centum, & actu dedisse ex his quinquaginta aureos, ex quo etiam fuit præsentatus, & actu obtinuit Beneficium. Vix integro anno elapso sub aliquo familiari decursu resciens nullitatem collationis Beneficii, & fluentem exinde obligationem restituendi fructus perceptos, ac dimittendi dictum Beneficium (quas gravissimas pœnas antea ignorabat) pœnitentia ducitur, instantissime rogans Confessarium, ut sibi procuret Romæ in Pœnitentiaria (quoniam casus adhuc occultus est) dispensationem tam quoad fructus perceptos retinendos, quam quoad ipsum Beneficium. Pro motivo dispensandi allegat suam, suorumque consanguineorum paupertatem; item periculum diffamationis, si relinquat Beneficium. Quid agendum Confessario?

Resp. Posse quidem eumdem tentare formando nomine Titii ad Sacr. Pœnitentiariam supplicem libellum. Duo tamen prophetizo tali. *Inprimis* probabilissime quoad fructus perceptos obtinebit dispensationem, si Supplicans Beneficiatus considerato suo, ac suorum proximorum Consanguineorum statu fuerit pauper: alias debebit instituere compositionē relinquendo saltem certa partē in Rescripto specificatam aliis causis piis ibidem determinatis: puta in pauperum subventionem, & Ecclesiæ, in qua Beneficium situm erat, utilitatē. *Secundo*, quoad rehabilitationem in dicto Beneficio ordinarie impetrabit nihil, sed inscribetur Supplicæ: *dimittat*: intellige *Beneficium*.

Inhærendo adhuc allegato proxime casui, si Romæ tentari dispensationē placeat, poterit practice Supplica taliter instrui.

Titius (ponitur in Sacr. Pœnitentiaria nomen fictum) *cuidam Nobili habenti Jus Patronatus Laicale quoad Beneficium A. promisit in occulto centum, & actu dedit quinquaginta aureos ex fine, & pacto, ut ipsum præsentet, prout etiam exinde præsentatus obtinuit Beneficium. Vix anno integro a tempore possessi Beneficii elapso ex familiari discursu devenit in notitiam, quod Collatio ista nulla fuerit, & quod teneatur ad restitutionem fructuum exinde perceptorum, ac ad dimissionem ipsius Beneficii, quas pœnas omnes antecedenter ignorabat. Cum autem vitium illud adhuc sit occultum, & Orator prematur paupertate, ac prudenter timeat periculum infamiæ; si Beneficium dimittat, humillime supplicat pro dispensatione ad effectum, ut fructus perceptos, & ipsum Beneficium valide, ac licite retinere valeat. Pro qua gratia &c.*

Ad talem Supplicam, si non in hoc, saltem in alio casu Simoniaco aliquando factam ipsemet legi, a Sacr. Pœnitentiaria post repetitam ternam instantiam semper loco alicujus favorabilis responsi fuisse inscriptum Supplicæ: *dimittat*, intellige *Beneficium*. Igitur his stantibus,

Quæres I. Quidnam ulterius agendum, & quomodo pauperculo tali succurrendum sit? Resp. I. Quoad fructus jam perceptos, dummodo talis ipsummet Beneficium simoniace acquisitum dimittat, posse adhuc succurri, formando de novo aliquam Supplicam, in qua rogetur, ut saltem fructus ex dicto Beneficio perceptos retinere liceat. Prout etiam sibi spem facere poterit vel condonationis absolutæ (quando Orator fuerit pauper) vel alias saltem alicujus compositionis, uti jam innuimus supra. Resp. II. Si hoc Beneficium simoniace obtentum dimittat, & paupertate pressus supplicet, ut saltem habilitetur ad alia, pariter subinde impetrabit, prout ex nostro Navarro adjungo formulam concessionis sequentis.

Pro parte Sacerdotis Latoris præsentium Nobis oblata petitio continebat, quod ipse alias a Sacra Pœnitentiaria absolutionem, & dispensationem super Irregularitate per eum contracta obtinuit, cum hoc tamen inter cetera, ... ut ad quæcumque Beneficia Ecclesiastica in futurum obtinenda perpetuo remanere inhabilis .... cum autem dictus Lator hujusmodi inhabilitatem per aliquod tempus sustinuerit, & pressus sive propria, sive suorum paupertate, Beneficia recipere, licite posse desideret; ideo pro suæ conscientiæ quiete cupit Sedem Apostolicam secum desuper dispensari. Quare &c. Nos &c. Discretioni tuæ committimus, quatenus, si est ita, cum dicto Latore, audita prius ejus Sacramentali Confessione, dummodo suffragentur sibi digni Pœnitentiæ fructus, & merita, salvis alioquin remanentibus omnibus aliis sibi in prædictis absolutione, & dispensatione impositis, quod præmissis non obstantibus, quæcumque Beneficia Ecclesiastica, sive cum cura, sive sine cura quatenus illa ei alias canonice conferrantur, recipere, retinere fructusque recipere licite valeat, misericorditer dispenses in Foro Conscientiæ &c. Datum &c.

Ubi Confessarius in Executione talis gratiæ ad tria advertat. *Primo*, an verificetur motivum, ob quod hæc gratia conceditur; quale motivum in allegato rescripto est *Paupertas*; posset tamen, si adsit, etiam alia gravis causa adduci. *Secundo*, attendat ad merita, & fructus talis pœnitentis Simoniaci, utrum nimirum a tempore delicti meliorem instituerit vitam. *Tertio* notet, quod quamvis in memorata formula pœnitentis rehabilitetur ad quæcumque Beneficia cum, vel sine cura; id tamen non soleat fieri semper, sed aliquando ad simplicia tantum, aliquando etiam ad alia, considerata qualitate delicti, tēpore primæ obtentæ gratiæ, & meritis pœnitentis.

Quæres. II. An post trinam jam denegationem Sacr. Pœnitentiariæ nulla amplius spes in memorato casu superfit Titio reti-

retinendi per aliquam dispensationem ipsumBeneficium simoniace antea acquisitum? Respondeo in simili casu vix ullam amplius superesse spem. Interea tamen practicus quidam, & peritus Styli Curiæ Romanæ suasit, quatenus adhuc supplicetur, saltem ut Oratori daretur certum aliquod tempus congruum ad hoc, ut quatenus opus, Beneficium suum sine scandalo, & salva propria verecundia dimittere valeat: ubi subinde concedi solet alius adhuc annus cum inscriptione: *Dimittatur intra annum*. Tale temporis spatium, si infra illud supplicetur de novo, solet bis, vel ter adhuc ad secundum, & tertium annum prolungari perdurante gravi causa aliqua motiva, & tandem (uti Roma scripsit ille Practicus) successive ad dies vitæ prolongabitur. Hoc si obtinuerit Simoniacus, felicem se poterit reputare. Interea in simili casu pro primo anno prorogationis emanavit Responsum a Sacra Pœnitentiaria sequentis tenoris:

Sacra Pœnitentiaria tibi Confessario a Latore electo concedit facultatem, ipsum Latorem, quatenus si est ita, audita prius ejus Sacramentali Confessione, a quibusvis Sententiis, Censuris, & pœnis Ecclesiasticis, quas propter præmissa quomodolibet incurrit, Simoniæ labe, & excessibus hujusmodi Auctoritate Apostolica absolvendi, & cum eodem superIrregularitate per eum ex violatione censurarum quomodolibet contractam ad suos Ordines licite exercendos, eadem Auctoritate Apostolica dispensandi, sibique fructus ex ipso Beneficio male perceptos, quatenus, vere sit pauper, ita ut illos restituere nequeat, mediante aliqua Eleemosyna arbitrio tuo taxanda, & in pauperes distribuenda condonandi; injuncta ei pro modo culpę pœnitentia salutari, quodque intra annum sub pœna relabendi eo ipso in easdem censuras, ipsum Beneficiū libere dimittat, nec non culpabiles in præmissis, quantum potest, moneat, & inducat ad impetrandam a Sede Apostolica absolutionem, & aliis injunctis de Jure injungendis. In Foro Conscientiæ, & in Sacramentali Confessione tantum, & non aliter, neque ullo alio modo. Ita quod hujusmodi absolutio, dispensatio, & condonatio in foro judiciario nullatenus ei suffragentur. Datum Romę in Sacra Pœnitentiaria die 16. Februarii. Anno 1725.

Quæres III. Quid practice agendum Confessario a Beneficiato Simoniaco electo, ut tale Rescriptum proxime allegatum executioni mandet? Resp. Talis Confessarius, antequam ad executionem litterarum Apostolicarum procedat. I. indaget, an crimen hoc Simoniæ sit adhuc occultum: est enim hæc conditio, sine qua non dispensaret Sac. Pœnitentiaria. II. Utrum motiva dispensandi in Supplica allegata sint vera: puta an Beneficiatus consideratis considerandis sit pauper, & num foret periculum diffamationis, si dimitteret Beneficium. III. Præsupposita Confessione Sacramentali huic Beneficiato Simoniaco pro modo culpæ Simoniæ, & exercitii Ordinum in Censuris, per quod Irregularitatem contraxit, imponat pœnitentiam, & insuper injungat ei, quod in illo Rescripto additur, ut ante annum finitum, nisi interim novam prorogationem Romæ impetret, *Beneficium dimittat*, & *culpabiles in præmissis*, id est, complices, & comparticipes ejusdem delicti Simoniæ, quantum moraliter potest, moneat, & inducat ad impetrandam a Sede Apostolica absolutionem. IV. Demum absolvat a censuris, ac peccatis, & dispenset in Irregularitate contracta. *

DISTINCTIO II.

De incompatibilitate, Renuntiatione, & Permutatione Beneficiorum.

QUÆSTIO I.

Quæ Beneficia sint incompatibilia, vel compatibilia?

SUMMARIUM.

1. *Mala ex pluralitate Beneficiorum simul retentorum obvenientia.*
2. *Ea quandoque possunt abesse.*
   Et dantur Beneficia compatibilia.
3. *Incompatibilitas Beneficiorum ex duplici capite oritur.*
4. *Si unum sufficit ad honestam sustentationem, non licet plura habere.*
5. *Quod Beneficium censeatur sufficiens ad congruam sustentationem?*
6. *Beneficia de se compatibilia, quæ?*
7. *Beneficia simplicia ultra duo nequeunt haberi.*
8. *Alia Beneficia de se incompatibilia, quæ?*
9. *Beneficia de se incompatibilia, quæ?*
10. *Beneficia uniformia sub eodem tecto, quæ?*
11. *Corollarium de duabus Capellaniis ejusdem Ecclesiæ.*
12. *Beneficium simplex potest adjungi alteri, tenues redditus habenti.*

1. QUanta mala oriri solent in Ecclesia Dei, dum nonnulli plura obtinent Beneficia Ecclesiastica, paucis comprehendit Pontifex *c. Quia in tantum, de Præbend.* dicens, quod *multitudo Præbendarum canonibus inimica, dissolutionis materiam & evagationis inducit, certumque continet periculum animarum.* Eadem mala amplius deplorat Pontifex *in Extrav. Execrabilis, de Præbend.* eo quod execrabilis quorumdam ambitio, & improbitas importuna, plura a Romanis Pontificibus non tam obtinere, quam extorquere plerumque noscuntur Beneficia: adeo, ut (præter alia incommoda, quæ ibidem recensentur) multi alii litterati, probique Viri a consecutione competentium Beneficiorum impediantur, cultus Divinus minuatur, hospitalitas in ipsis Beneficiis debita non servetur, atque Ecclesiarum detrahatur commodis & honori, quę carentes Defensorum auxilio in juribus suis, & libertatibus multipliciter collabuntur.

2. Quia vero talia incommoda atq; inordinationes, quandoque certis concurrentibus circumstantiis abesse possunt: huic non sequitur, universim illicitum esse, plura simul habere Beneficia: Quinimo eorum quædam esse compatibilia, satis indicat textus *in c. Gratia, de Rescriptis, in 6.* ibi: *Si talia sint beneficia, quæ simul nequeant de jure teneri.* Et idem manifeste supponit Concilium Trid. *Sess. 7. c. 4. de Reform.* ibi: *Plura curata, aut alias incompatibilia Beneficia*: nam hujusmodi limitatio frustra apponeretur, nisi aliqua extarent Beneficia compatibilia. Hinc Quæstio remanet, unde oriatur, & quæ sit incompatibilitas Beneficiorum Ecclesiasticorum.

3. CONCL. I. Incompatibilitas Beneficiorum Ecclesiasticorum generatim ex duplici capite oritur; videlicet, si aut ipsa Beneficiorum institutio non permittat, ut plura ab eodem administrentur; aut si unum eorum ad honestam Beneficiarii sustentationem sufficiat. Ita communis, ut patebit ex dicendis. Et quidem, quantum attinet ad priorem partem, seu Beneficia de se incompatibilia, ex professo de ipsis dicetur *n. 9. & seqq.*

4. Quod autem cessante justa dispensatione sit illicitum, plura Beneficia, licet ceteroquin compatibilia, simul retinere, si unum ipsorum ad honestam Clerici sustentationem sufficiat, tenet Glossa communiter recepta *in c. Dudum, 54. Vers. Retinere, de Elect.* ubi ait: *Nota, quod qui habet plura beneficia, quorum alterum per se sufficeret, non potest sine mortali peccato retinere aliud.* Idem ad longum propugnat Abbas *in c. Extirpanda, §. Qui vero, n. 34. & seqq. de Præbend.* & Layman *lib. 4. tract. 1. cap. 8. n. 2.* citans plures alios. Desumitur hoc ex *c. Sanctorum, dist. 80. c. Conquerente, de Clericis non resident.* & *c. Cum teneamur, de Præbend.* cum concordantiis. Accedit Conc. Trid. *Sess. 24 c. 17. de Refor.* ibi: *Cum Ecclesiasticus ordo pervertatur, quando unus plurium officia occupat Clericorum, &c. Statuit, ut in posterum unum tantum Beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur: quod quidem si ad vitam ejus, cui confertur, honeste sustentandā non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferre*: & consequenter a sensu contrario, & quia exceptio firmat regulam in oppositum, quando unum Beneficium sufficit ad honestam Clerici sustentationem, alterum conferri, & retineri non potest. Confirmatur: quia repugnat rationi naturali, ut quis plura simul non necessaria Beneficia occupando, defraudet alios Clericos a consecutione competentium Præbendarum, deturque ansa incommodis *n. 1.* enumeratis, nisi justa causa interveniente, atque accedente legitima dispensatione id cohonestetur.

5. Quæres autem, quodnam Beneficium censeatur sufficiens ad congruam Beneficiarii sustentationem? Resp. Illud Beneficium censetur taliter sufficiens, ex quo Clericus pro status sui conditione, & se, & familiam suam honeste valet sustentare. Adde cum Vallensi, *tit. de Conceff. Præbend. §. 4. n. 10.* & aliis, parentes, fratres, & consanguineos egentes: nam & hos potest Clericus ex redditibus Ecclesiasticis honeste sustentare, non autem augere; prout tum ex Can. 39. Apostolorum, tum ex Concilio Trid. *Sess. 25. cap. 1. de Reform.* desumitur. Insuper circa hoc Glossa *in c. Coquerente, Vers. Sufficientia, de Clericis non resid.* observat, atque ex utroque Jure ostendit, quod oporteat, quantum ad propositum, considerare plura alia, utpote nobilitatem, scientiamque: quia tales Personæ sunt amplioribus redditibus honorandæ, *c. de multa §. fin. de Præbend.* Item, quod etiam hospitalitas, ipsaque jura Episcopalia persolvenda attendi

di debeant: nam Clerici & hospitalitatem tenere, & jura Episcopalia persolvere, & insuper congruam suæ personæ, familiæque sustentationem habere debent, *c. de Monachis, de Præbend.* cum concordantiis. Et hinc, quodnam Beneficium dicatur sufficiens ad congruam sustentationem, arbitrio Judicis relinqui paulo plus, vel minus æstimandum, consideratis considerandis, qualitate scilicet personarum, locorum & temporum, resolvit Barbosa *lib. 3. Juris Ecclef. univ. cap.* 13. *n.* 183. citans plures alios.

6. CONCL. II. *Beneficia de se compatibilia* sunt ea, quæ vel ex Jure communi, vel ex consuetudine, Statuto, aut Fundatione simul obtineri, ac retineri possunt. Talia sunt in primis Beneficia simplicia non requirentia personalem residentiam, vel quorum unum requirit residentiā, alterum vero non: nam in his facilius admittitur pluralitas, si ita necesse sit ad honestam Clerici sustentationem; prout colligitur ex Concilio Trid. *Sess. 25. de Reform. c.* 17.

7. Ceterum Barbosa *loc. cit. n.* 180 *&* 182. refert Sac. Cardinalium Congregationem declarasse, quod Episcopus non possit plura Beneficia simplicia ultra duo uni conferre, usque ad sufficientem ejus sustentationem, absque Apostolica dispensatione. Et si defacto conferat tertium, collatio illius fit quidem valida, attamen quando istud est sufficiens pro congrua sustentatione Clerici, vacent ambo Beneficia priora; sin minus vacet primum.

8. Deinde Beneficia compatibilia censentur, quæ in diversis Ecclesiis sunt, & nullam, vel saltem non incompatibilem residentiam exigunt. Layman *cit. cap. 8. n. 7.* & alii. Insuper Beneficia de se compatibilia in eadem Ecclesia dicuntur, quę difformia sunt, v. g. Præpositura & Canonicatus: qualia proinde, cum utrisque simul satisfieri possit, etiam in simul (si ita necesse sit ad congruam Clerici sustentationem) retineri possunt, *arg. cap. 1. de consuetud. in 6.* Nisi alicujus Ecclesiæ speciale Statutum, vel consuetudo repugnet.

9. CONCL. III. *Beneficia de se compatibilia* (id est, abstrahendo ab eo, quod unum eorum ad honestam Beneficiarii sustentationem sufficiat) sunt ea, quæ vel Jure naturali, vel Jure communi Ecclesiastico, aut ex consuetudine, Statuto, seu Fundatione, continuam residentiam personalem postulant: ut sunt duo Episcopatus, duæ Abbatiæ, duæ Parochiæ, duę perpetuæ Vicariæ, & cetera curata Beneficia. Item duæ Dignitates, Personatus, aut duo officia personalem residentiam requirentia, *arg. c. Ad hæc*, & *c. Præterea*, & *c. Cum non ignores*, & *c. De multa, de Prebend.*

10. Similiter Beneficia uniformia sub eodem tecto, censentur incompatibilia, ut sunt duo Canonicatus in eadem Ecclesia. Ceterum per *Beneficia uniformia sub eodem tecto* intelliguntur ea, quæ in eadem Ecclesia ad eumdem finem instituta sunt, adeoque habent idem prorsus onus & officium eodem tempore persolvendum: uti contingit in duobus Canonicatibus ejusdem Ecclesiæ.

11. Hinc infertur, quod duæ Capellaniæ in duobus Altaribus ejusdem Ecclesiæ, fundatæ cum onere, ut in uno Altari bis, in altero ter, distinctis diebus in eadem Ecclesia celebretur, non sint Beneficia uniformia, ac proinde de se compatibilia. Quia licet uno nomine generali Capellaniæ appellentur, cum tamen habeant distincta onera, seu officia in diversis Altaribus peragenda, re ipsa non sunt uniformia, sed difformia Beneficia: quę proinde eidē conferri, &(dummodo primū eorū ad honestā Clerici sustentationē non sufficiat, nec constitutio, aut consuetudo particularis repugnet) simul retineri possunt.

12. Unde & Concil. Trid. *Sess. 24. c.* 13. *de Reform.* statuię, quod si Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium, aut Beneficia Parochialia, ob temporum injuriam redditus tam tenues habeant, ut non sufficiant sustentationi decenti pro dignitate, ac qualitate personę, & loci, auctoritate Episcopi liceat adjungere simplex Beneficium, donec melius provisum fuerit.

QUÆSTIO II.

Quæ sint pœnæ recipientium plura Beneficia incompatibilia?

SUMMARIUM.

13. *Illicitum est, plura simul obtinere Beneficia incompatibilia*;
14. *Citra dispensationem Pontificiam.*
15. *Triplex causa dispensandi in pluralitate Beneficiorum.*
16. *I. Necessitas Ecclesiæ.*
17. *II. Utilitas Eccesiæ.*
18. *III. Evidens meritorum prærogativa.*
19. *Plura incompatibilia Beneficia recipiens, ipso jure privatus est priori.*
20. *Intellige, de facto;*
21. *Et post receptionem, seu possessionem secundi.*
22. *Fallit si quis fructus secundi Beneficii necdum percipiat.*
23. *Dicta privatio defacto incurritur ipso jure.*
24. *Ea quomodo intelligenda?*
25. *Solvitur notabilis instantia.*
26. *Quid, si quis primum cum secundo retinere contenderit?*
27. *In quibus casibus plura simul Beneficia haberi possint?*

13 CONCL. I. Quandocumque vel alterum Beneficium sufficit ad honestam Clerici sustentationem, vel ipsamet Beneficia de se sunt incompatibila, illicitum est, sicque peccaminosum, plura simul obtinere citra dispensationem Pontificiam. Ita communis. Et quidem, quantum ad primum membrum attinet, patet illud ex *c. Ad hæc, de Præbend.* ibi: *Illud est omni rationi contrarium, ut unus Clericus in una, vel diversis Ecclesiis, plures Dignitates, vel Personatus obtineat &c.* Huc accedunt textus, & mala ex pluralitate Beneficiorum provenientia, de quibus *n.* 1.

14. Altera pars, loquens de dispensatione Pontificia, ex eo probatur: quia habere plura Beneficia, non est intrinsece malum, sicuti mentiri, blasphemare, &c. sed quamvis habeat quamdam mali speciem, ea tamen concurrentibus certis causis cohonestari potest.

15. Porro ejusmodi justa causa dispensandi in pluralitate Beneficiorum, triplex a Doctoribus recenseri solet; videlicet necessitas Ecclesiæ, utilitas Ecclesiæ, & evidens meritorum prærogativa, *arg. c. Tali, 1. q. 7.* ibi: *Nisi forte eos aut maxima Ecclesiæ utilitas, vel necessitas postulet, vel evidens meritorum prærogativa commendet.*

16. Et quidem ob necessitatem Ecclesiæ possunt quandoque plura Beneficia, etiam ultra congruam Clerici sustentationem conferri, si desint alii idonei Ministri, utpute in locis Hæreticorum, in quibus est defectus Clericorum.

17. Deinde ob utilitatem Ecclesię id accidere potest, quando unus solus, licet absens, magis putatur Ecclesiæ profuturus sua auctoritate, potentia, doctrina & prudentia, quam alius præsens, vel plures alii: qua de causa filiis Principum conferuntur interdum plures Episcopatus, etiam ante ætatem, ut Ecclesiæ contra Hæreticos potentius defendantur. Pirhing *de Præbend. n.* 191. & alii.

18. Tandem de evidenti meritorum prærogativa habetur textus clarus *c. De multa, §. fin. de Præb.* ibi: *Nullus plures Dignitates, aut Personatus habere præsumat, etiamsi curam non habeant animarum. Circa sublimes tamen, & litteratas personas, quæ majoribus sunt beneficiis honorandæ, cum ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari.*

19. CONCL. II. Quicumque defacto plura incompatibilia Beneficia, sive curata, sive alias incompatibilia, simul recipere, ac retinere præsumpserit, per receptionem secundi mox priori Beneficio est ipso jure privatus; & is, ad quem spectat prioris Collatio, libere illud confert, statim atque institutus secundum recepit. Ita habetur *cit. cap. De multa, de Præbend.* juncta *Extravag. Execrabilis, §. Qui vero, l. eod* Accedit Concilium Trid. *Sess. 7. de Reform. c. 4.* quod prædicta Jura innovavit, & cum illa loquerentur dumtaxat de Dignitatibus, Personatibus, seu Officiis, aut aliis Beneficiis curam animarum habentibus annexam) ad alia Beneficia, etiam quomodolibet incompatibilia extendit; prout notat Fagnanus *in cit. c. De multa, n.* 3. allegans decisionem Rotæ, Garciam affirmantem, ita esse indubitanter tenendum, & alios.

20. Dicitur notanter in Conclusione, *Quicumque defacto.* Quia sermo est de tempore moderno post Concilium Tridentinum: nam antehac variæ successive emanarunt Constitutiones Pontificiæ, ut videre est *c. Referente, de præbend.* & *c. Quia nonnulli, de Cleric. non resid.* & *cit. c. de multa*, atque *Extrav. Execrabilis.* Verum moderno tempore post Concilium Trident. procedit Conclusio, adeo ut hujus Decretum Fagnanus *loc. cit. n.* 5. ex quadam Cardinalium declaratione extendat ad plura Beneficia sim-

simplicia, si personalem residentiam requirant, aut primum ad congruam Clerici sustentationem sit sufficiens: nam & talia secundum Canones sunt incompatibilia.

21. Additur vero, *per receptionem secundi*: Siquidem sola assecuratio de altero Beneficio consequendo non sufficit ad inducendam dictam pœnam privationis, sed requiritur actualis receptio, atque possessio secundi Beneficii: hoc enim importatur per ly *receptionem*, id est, corporalem adeptionem, ut explicat cit. Fagnanus *n. 9.* & tenet Glossa *in c. De multa, de præbend.* Accedit ratio: quia in jure *verba accipienda sunt cum effectu, c. Relatum, de Cler. non resid.* & alibi.

22. Quinimo ob hanc rationē similiter non censetur vacare primum Beneficium per adeptionem secundi Beneficii, cujus fructus ex causa etiamnum alius percipit; prout clare decisum habetur *c. Si tibi concesso, de Præb. in 6.* Ratione hujus ulteriore dat Glossa *ibidem, Vers. Vacare*, quia talis non est adeptus plene; licet enim Beneficium habeat, fructus tamen non habet: & alioquin talis cogeretur mendicare, cum fructus ex secundo Beneficio non haberet, primo autem privatus existeret.

23. Dicitur ulterius in Conclusione, *priori Beneficio est ipso jure privatus*: Siquidem, ut hæc privatio modernis temporibus incurratur, non amplius opus est sententia Judicis eam infligentis, ut olim *c. Quia nonnulli, de Cler. non resid.* sed defacto inducitur ipso jure: prout liquet ex *cit c. De multa, de præbend.* juncto Concilio Trid. *Sess. 8. de Reform. cap. 4.*

24. Ceterum hæc Beneficii privatio intelligenda est quoad titulum, seu jus illud retinendi, non quoad possessionem: nam possessione Beneficii ejusmodi Clericus privari non potest, nisi causa cognita, prout desumitur ex *c. Licet Episcopus de præb. in 6.*

25. Si dicas: Privatio Beneficii, & ipsum Beneficiū nequeunt simul stare, cum privative opponantur; ergo si Clericus ille ipso jure privatus est Beneficio, repugnat, quod adhuc ejus possessionem retineat. Resp. distinguendo antecedens: privatio Beneficii quoad titulum & possessionem simul, nequit stare cum beneficio, conceditur: privatio Beneficii quoad titulum dumtaxat, nequit stare cum Beneficio, seu possessione ejus, negatur antecedens, & consequentia. Nam, ut notat Lessius *lib. 2. de just. & jure, c. 29. n. 64.* leges illæ, quibus additur, quod delinquens ipso facto sit privatus officio & beneficio, privant titulo, seu jure ad Beneficium, quatenus ipso facto quis amittit jus ad illud; nondum autem ejus possessionem, nisi post sententiam Judicis.

26. CONCL. III. Insuper si quis prius Beneficium una cum secundo forte retinere contenderit, etiam secundo privatus existit. Ita habetur *cit. c. De multa*, juncto Concilio Trid. *Sess. 7. c. 4. de Reformat.* & tradit Fagnanus *cit. c. De multa, n. 6. & 8.* dicens, hanc pœnam ipso jure incurri. Ubi ulterius addit, quamvis Glossa super illam dictionem, *contenderit*, asserat, ad hoc ut quis secundo etiam Beneficio ipso facto privatus existat, requiri, quod quis utrumque in Jure contentiose retinere voluerit usque ad litis contestationem: contrariam tamen aliorum sententiam, qui volunt, ex sola retentione primi Beneficii cum secundo jam induci dictā privationē utriusque Beneficii, etiamsi quando quis incipit conveniri, velit prius dimittere, esse tenendam; eo præsertim, quia Concilium Trident. *loc. cit.* hanc pœnam jure ipso imponit illi, qui ejusmodi Beneficia incompatibilia *recipere & simul retinere præsumpserit*.

27. Quæres: An in nullo prorsus casu possit quis simul habere plura Beneficia? Resp. Hoc in nonnullis casibus accidere posse. Et primo quidem per legitimam dispensationem, de qua superius *n. 15. & seqq.* Deinde id accidit sine dispensatione, quoties ipsa Beneficia non sunt incompatibilia: prout fit in Beneficiis simplicibus, quorum singula ad honestam sustentationem Clerici non sufficiunt. Tertio, si Ecclesia Cathedralis, vel Parochialis, aut Dignitas ob tenuitatem fructuum non sufficiat congruæ sustentationi Rectoris sui, potest simul cum ea uniri, vel obtineri Beneficium simplex non requirens residentiam, juxta Concilium Trident. *Sess. 24. de Reform. c. 15. & 17.* Insuper ob eamdem Ecclesiarum paupertatem possunt Episcopi, tamquam Sedis Apostolicæ Delegati, uniones perpetuas Beneficiorum facere, & ista postmodum simul ab eodem possideri, prout concessit idem Tridentinum *Sess. 21. de Reform. c. 5.* Tandem ob præfatam causam quandoque Dignitati, vel Canonicatui accessorie annexa est Ecclesia Parochialis, quę per idoneum Vicarium administrari, ac simul cum Canonicatu retineri potest, *text. clar. c. Extirpandæ, §. Qui vero, de præbend.*

QUÆSTIO III.

Quid, & quotuplex sit Renuntiatio Beneficiorum, & ex quibus causis fieri possit?

SUMMARIUM.

28. *Renuntiatio Beneficii, quid?*
29. *Non valet, nisi fiat coram legitimo Superiore.*
30. *Quilibet potest suo jure renunciare, quomodo?*
31. *Renunciatio Beneficii tacita,*
32. *Et expressa;*
33. *Renuntiatio pura, & conditionalis, quæ?*
34. *Ad Renuntiationem requiritur justa causa.*
35. *Sex causæ resignandi Episcopatum.*
36. *Aliæ pro Renuntiatione Beneficiorum.*

28 CONCL. I. *Renuntiatio* est spontanea Beneficii Ecclesiastici dimissio facta coram legitimo Superiore id acceptante. Ita in re communis.

29. Dicitur, *facta coram legitimo Superiore*: Siquidem Beneficia Ecclesiastica non nisi in manibus Ordinarii, hoc est, ipsius auctoritate interveniente resignari debent. *c. Si qui vero, & c. Si quis Presbyter. 7. q. 1.* Et aliter facta resignatio non est valida; atque dimittens Beneficium sine licentia sui Prælati, potest compelli ad illud reassumendum, etiam per Censuras Ecclesiasticas *c. Non oportet, 7. q. 1. & c. Admonet. de Renuntiat.* cum concordantiis.

30. Nec dicas: Quilibet potest suo juri renuntiare, *c. Si diligenti, de Foro compet.* ergo & Beneficiarius Beneficio, etiam sine licentia sui Superioris. Negatur enim consequentia: nam regula illa est intelligenda, dummodo id fiat sine præjudicio alterius. Atqui post acceptationem Beneficii, & confirmationem, manet Clericus Ecclesiæ suę alligatus, quę pateretur detrimentum, si quilibet ipsorum pro libitu ei renuntiare, & veniente lupo, id est, instante tribulatione, instar Mercenarii aufugere, Ovesque sibi concreditas relinquere valeret.

31. CONCL. II. Renuntiatio Beneficii Ecclesiastici alia est tacita, alia expressa. Ita communis, ac patet inductione. Et quidem *Renunciatio tacita* dicitur ea, quæ fit facto aliquo resignationem significante, vel ex dispensatione Juris eam importante. Nam qui facit id, quo posito ex ipsius Juris constitutione Beneficium amittitur, seu retineri nequit, eidem tacite, seu ipso facto renutiare censetur. Sic fit, dum Beneficiarius in Minoribus constitutus, contrahit Matrimonium: quia tunc Beneficium Ecclesiasticum ipso jure vacat, *arg. c. 1. & 3. Cler. conjug.* Idem dicendum de eo, qui Religionem solemniter professus est, *c. Beneficium, de Regularibus, in 6.* & hujusmodi.

32. *Renuntiatio expressa* Beneficii Ecclesiastici illa est, quę fit verbis expressis, aut scriptis, voluntatem renuntiandi aperte declarantibus, coram legitimo Superiore eam acceptante. Ceterum

33. Renuntiatio expressa subdividitur in puram, seu simplicem, & absolutam, & in conditionalem. *Renuntiatio pura* seu *absoluta* est, quæ fit sine adjectione ullius conditionis, modi, vel pacti. *Conditionalis* vero, quæ fit sub certa conditione, pacto, vel modo: ut si fiat Renuntiatio Beneficii causa permutationis, vel si quis illud resignet in favorem tertii, puta, ut Beneficium conferatur Cajo consanguineo suo, & non aliter intendat resignare; quod appellant *Resignare in favorem tertii*, seu sub clausula, *Non aliter*. Insuper Renuntiatio conditionalis censetur ea, in qua resignans reservat sibi fructus, vel pensionem ex Beneficio: de quibus singillatim in progressu.

34. CONCL. III. Ad Renuntiationem Beneficii requiritur justa, & legitima causa; alioquin Superior eam admittere non tenetur, neque debet. Ita communis. Ratio est: quia si quilibet pro suo arbitratu posset Beneficium relinquere, talis libertas in maximum Ecclesiæ detrimentū cederet, aufugientibus passim per renuntiationem Pastoribus, si viderent lupum venientem, seu tribulationem instantem.

35. CONCL. VI. Sex sunt causæ, ob quas Episcopus post sui confirmationem potest petere, & Papa solet concedere licentiam cedendi, seu resignandi Episcopatum. Patet hoc ex *c. Nisi cum pridem, de Renuntiat.* ubi sequentes sex causæ enumerantur. I. *Conscientia criminis*: non quidem cujus-

cum-

cumque, sed illius dumtaxat, quod post actam pœnitentiam impedit executionem Officii. II. *Imbecillitas corporis*, per quam quis impotens redditur ad exequendum Officium Pastorale. III. *Defectus scientiæ*, etiam competentis. IV. *Malitia plebis*, ob quam interdũ cogitur Prẹlatus ab ipsius regimine declinare. V. *Grave scandali*, quod aliter sedari non potest. VII. *Irregularitas personæ*; de quibus versiculi ibidem in Summario allegati:

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis,
Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere possit.

36. CONCL. V. Renunciationes Beneficiorum inferiorum solent admitti tum ex prẹdictis, tum etiam aliis levioribus causis. Pirhing. *tit. de Renunciat. n.* 54. post Azorium, & alios. Sic in Curia Romana solet defacto admitti Renunciatio Beneficii inferioris, præsertim simplicis, quando resignans multo tempore servivit in Ecclesia; vel quando is resignat, ut Beneficium dimissum alteri conferatur, in cujus gratiam illud Clericus dimittit; dummodo in Sacris constituto, & resignanti aliunde sit provisum, unde honeste sese alere possit. Concordat Bulla B. Pii V. quæ incipit, *Quanta Ecclesiæ* (& habetur tom. 2. Bullarii Romani *Constitut.* 58. *dicti Pontif.*) in qua plures causæ, ob quas inferiores Beneficiarii resignare valeant, referuntur: veluti si resignantes sint senio confecti, valetudinarii, aut corpore impediti, vel vitiati; seu quia eos ad aliud Beneficium contigerit promoveri; vel si sint Religionem ingressuri, aut Matrimonium contracturi, si statim postea id re ipsa exequantur; quique ob capitales inimicitias nequeunt, vel non audent in loco Beneficii residere securi: dummodo resignaturis, & sacro Ordini mancipatis, aliunde sit provisum, quo possint commode sustentari.

QUÆSTIO IV.

An sit licita Resignatio Beneficii in favorem tertii, vel reservata annua Pensione?

SUMMARIUM.

37. *Resignatio in favorem tertii, an sit licita?*
38. *Quid, si quis simpliciter resignet, & certam personam solum recommendet?*
39. *An tunc Episcopus teneatur, vel possit huic conferre?*
40. *Resignare Beneficium reservata pensione, an liceat?*
41. *Pensio, quid?*
42. *Id regulariter illicitum.*
43. *Tamen ex justa causa potest Episcopus constituere pensionem in Beneficio; & resignans pro ea sibi constituenda supplicare.*

37. CONCL. I. Resignationes in favorem tertii, seu cum clausula, *Non aliter*, ob speciem Simoniæ, quam habent, juxta Stylum Curiæ non possunt fieri, nisi in manus Summi Pontificis. Ita Lessius *lib. 2. de just. & jur. c.* 35. *dubit.* 14. post Navarrum, Rebuffum, & alios; ac sequitur Engel *tit. de Renunciat. n.* 8. citans communem omnium doctrinam, & in praxi observatam. Ratio est: quia Resignationes beneficiorum in favorem tertii, speciem quamdam præseferunt hẹreditariẹ successionis; quam Sacri Canones semper detestantur, volentes, ut Beneficia Ecclesiastica secundum merita personarum, & quidem dignioribus, conferantur. Accedit, quod ejusmodi Resignatio cum clausula, *Non aliter*, si fiat in manus Episcopi, aut alterius Papa inferioris, vel contineat Simoniam juris Ecclesiastici, ut multi volunt; vel saltem speciem talis Simoniæ: *Cum in spiritualibus omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare. c. ult. de Pactis*, juncto *c. Quæsitum, de Rerum permutat.* ibi. *Pactio præmissa circa spiritualia, vel connexa spiritualibus, labem semper continet simoniæ.*

38. CONCL. II. Si quis tamen simpliciter resignet, & per modum recommendationis potius, quam rigorosæ obligationis, Episcopo certam aliquam personam nominet, non est jure prohibitum, quin Episcopus possit personæ recommendatæ, si ea cęteroquin idonea fuerit, ejusque qualitas mereatur, Beneficium illud conferre. Ita Zoesius *tit. de Simonia n.* 72. Covarruvias *lib.* 1. *var. resol. c.* 5. *n.* 5. & Engel *loc. cit. n.* 8. Idque desumitur ex *c. Cum universorum de Rerum permut. & c. Ex part. N. de Offic. Jud delegat.* ubi similes Resignationes leguntur: nec tamen ex hoc capite reprobantur, quamvis ex aliis rationibus non tenuerint.

39. Notandum tamen cum citatis Auctoribus, quod facta ejusmodi resignatione pure, ac simpliciter in manus Episcopi, haud obstante, quod preces pro aliquo oblatæ fuerint, Episcopus non sit adstrictus, ut huic conferat Beneficium; neque injuriam faciat nominato, si alteri conferat. Ratio est: quia, cum Renunciatio in favorem tertii sit Jure prohibita, simulque Resignatio Beneficii debeat fieri pure, hoc ipso non potest illi nominato jus quodpiam fuisse acquisitum (nam sola precum interpositio tale jus non tribuit) & consequenter neque injuria per denegatam collationem eidem irrogabitur. Attamen non peccabit Episcopus, si conferat Beneficium nominato, pro quo preces sunt oblatæ, dummodo aliud canonicum impedimentum non obstet, & personæ qualitas id mereatur, ut dictum *n. præced.*

40. CONCL. III. Resignare Beneficium Ecclesiasticum reservata annua Pensione, coram Episcopo, vel alio collatore Papa inferiore, regulariter loquendo non licet. Ita communis.

41. Ubi notandum, quod per *Pensionem* in proposito intelligatur jus percipiendi partem fructuum ex Beneficio alieno, auctoritate Superioris cuipiam justa de causa constitutum, ut si auctoritate Episcopi assignetur Parocho, ob senectutem v. g. resignanti, certa pars redditüum illius Beneficii, ab ejus successore ipsi persolvendorum ad honestam vitæ suæ sustentationem. Hoc prænotato

42. Conclusio probatur ex eo: quia Beneficia Ecclesiastica sunt conferenda sine diminutione; id est, sine novi oneris impositione, aut aliqua fructuum detractione: prout habetur toto Titulo, *Ut Beneficia Ecclesiastica sine diminutione conferantur*: atqui hoc non fit, quando constituitur cuipiam pensio in Beneficio; ergo.

43. Additur in Conclusione, *regulariter loquendo*: Nam ex justa, & rationabili causa potest non solum Summus Pontifex, sed etiam Episcopus, Pensionem in Beneficio constituere: utputa quia resignans est ætate decrepitus, vel infirmus; ut sic ex Pensione habeat, unde honeste sustentetur, vel quando pro bono pacis sit Resignatio Beneficii litigiosi, & hujusmodi. Barbosa *part.* 3. *de offic. & pot. Episc. allegat.* 85. *n.* 3. Engel *tit. de Renunciat. n.* 10. & alii. Hoc ipsum desumitur ex *c. Nisi essent de præbend.* ubi legitur quædam provisio, seu pensio quadraginta librarum, resignanti pro bono pacis per Judices facta, & per Papam tolerata; ergo pariter nihil obstat, quin pure ac simpliciter resignanti Episcopus ex ejusmodi justa causa possit pensionem aliquam constituere. Quinimo pro ea sibi constituenda potest ipsemet resignans, ut securior sit, Episcopo ante Resignationem supplicare, *arg. c. Tua nos de Simonia*, ibi: *Rogans humiliter.*

QUÆSTIO V.

An, & quomodo possit fieri permutatio Beneficiorum Ecclesiasticorum?

SUMMARIUM.

44. *Permutatio Beneficiorum propria auctoritate fieri nequit.*
45. *Secus, accedente auctoritate Superioris.*
46. *Solvitur instantia.*
47. *Forma & modus permutandi Beneficia, qualis?*
48. *In permutatione Beneficiorum, an pro habente pinguiores proventus possit suppleri pretium?*
49. *Affirmant aliqui.*
50. *Opposita sententia est probabilior, ac merito tenenda.*
51. *Nequeunt permutari proventus sine Beneficio.*
52. *Solvuntur rationes prioris sententiæ.*
53. *Potest tunc Episcopus pensionem constituere in pinguiori Beneficio.*

44. CONCL. I. Etsi illicita sit, quin etiam accedente pactione Simoniaca, permutatio Beneficiorum Ecclesiasticorum privata auctoritate facta; atque insuper Beneficia Ecclesiastica perdant, qui ea propria auctoritate commutant: nihilominus licita est resignatio beneficiorum causa permutationis inter personas Ecclesiasticas idoneas, auctoritate legitimi Superioris interveniente. Ita certa, & communis; patentque singula ex diversis textibus Juris. Et quidem prima pars habetur *c. Quæsitum de Rerum permut.* ibi: *Generaliter teneas, quod commutationes præbendarum de jure fieri non possunt, præsertim pactione præmissa, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus, labem semper continet simoniæ*; cum concordantiis. Deinde quod perdant sua Beneficia, qui eadem propria auctoritate permutant, textus est clarus in *c. Cum olim, eod.*

45. Altera pars Conclusionis, quod videlicet legitima Superioris auctoritate interveniente, licita sit resignatio Beneficiorum causa permutationis, habetur *cit. c. Quæsitum de Rerum permutat.*, juncta *Clem. un. eod.* Ubi insuper additur, quod

si qua Beneficia ex causa permutationis ab aliquibus resignata fuerint, ea aliis, quam ipsis permutare volentibus conferri nequeant: alioqui Collatio nullius sit firmitatis.

46. Nec obstat textus *c. Majoribus de præbend.* ibi *Divisionem præbendarum, aut dignitatum permutationem fieri prohibemus.* Resp. enim cum Glossa ibidem, id intelligendum *sine auctoritate Superioris:* Superior enim, si expedire viderit, poterit admittere resignationem causa permutationis factam, per textus *n. præced.* allegatos; etsi ejusmodi permutatio propria auctoritate neutiquam fieri possit. Et hoc modo concordantur jura juribus.

47. CONCL. II. Forma, & modus permutandi Beneficia, est: ut ea Clerici resignent in manus Ordinarii, exprimentes, quod id causa permutationis faciant; ita tamen, quod prius accesserit consensus eorum, quis jus conferendi, eligendi, vel præsentandi habent. Quo casu arbitrari debebit Ordinarius, num admittenda sit resignatio, nec ne: & si admittendam censuerit, nulli alteri, sed præcise ipsis causa permutationis resignantibus, Beneficia illa conferre poterit, ac debebit, & collatio aliis facta non tenebit. Ita habetur *cit. Clem. un. de Rerum permut.*

48. Quæres, an in permutatione Præbendarum, sive Beneficiorum Ecclesiasticorum quoad titulum, quorum unum pinguiores habet proventus, absque labe Simoniæ possit suppleri pretium pro minus valente? Ratio dubitandi est: quia, quando duæ Ecclesiæ jure proprietatis una cum suis possessionibus invicem permutantur, potest pro alterius Ecclesiæ possessionibus pretium suppleri, dummodo adhibeatur cautela in Jure Canonico *c. Ad quæstionem de Rerum permut.* insinuata: hoc est dummodo id fiat, non unicum dumtaxat contractum instituendo (alioquin enim pretium refundi videretur etiam pro ipsamet Ecclesia, quod sapit Simoniam) sed faciendo duos contractus, quorum uno ad invicem gratis Ecclesiæ, altero autem possessiones earum cum refusione certæ pecuniæ permutantur: ergo idem videtur posse fieri in proposito.

49. Resp. in solutione hujus dubii variare Doctores. Et quidem affirmant Angelus, & Sylvester, *verf. Permutatio 2. qu. 6.* post Abbatem *c. Ad quæstiones nu. 3. de Rerum permut.* Eamdem sententiam ex professo tradit Lessius *lib. 2. c. 35. n. 101.* allegans Sotum, & Cajetanum. Probant in primis hanc sententiam ex *cit. c. Ad quæstiones eod.* ob paritatem rationis. Addit Lessius, hanc compensationem exigi posse, non pro excessu, qui remanet annexus ipsi titulo Beneficii; sed pro incommodo temporali, quod quis subit sese spoliando majoribus illis proventibus, aut spe ipsorum. Sed quidquid sit de probabilitate hujus opinionis,

50. Opposita sententia non solum est probabilior, sed jure merito tenenda, prout eam tenent Covarruvias *lib. 1. var. resol. c. 5. n. 9.* Navarrus *c. 23. Manualis n. 100. §. Tertio.* Layman *lib. 4. Tract. 10. c. ult. n. 54.* citans insuper Suarez, & Vasquez. Engel *tit. de Rerum permut. n. 4.* post Barbosam, Vallensis, & alii. Ratio hujus sententiæ, simul & disparitatis inter permutationem duarum Ecclesiarum una cum suis possessionibus quoad proprietatem, & inter permutationem duorum Beneficiorum quoad titulum una cum suis proventibus, hæc est: quia in priori casu duæ possunt intervenire, atque interveniunt permutationes, sibi invicem non permixtæ; una videlicet Ecclesiarum, altera possessionum, juxta *citat. c. Ad quæstiones eod.* Econtra in altero casu una dumtaxat potest intervenire permutatio, sicque nequit adhiberi consimilis cautela.

51. Probatur hoc ultimum: quia Beneficiarius non est dominus possessionum, v. g. agrorum, aut prædiorum beneficii (sicque has distincto contractu permutare nequit) sed ex iis tantum percipit redditus, ut quid accessorium ad ipsum Beneficium. Deinde Beneficiarius etiam non habet jus, & dominium redditwum futuro primum tempore obventorum, sed eos primum acquisiturus est sub conditione Beneficii retinendi, atque officii debiti præstandi; ergo antecedenter eosdem permutare nequit. Tandem permutatio illorum reddituum, cum sint quid accessorium ad Beneficium, simulque primum acquirendi sub conditione Beneficii retinendi, hoc ipso nequit separari a permutatione Beneficii; sicut fit in permutatione Ecclesiæ, suarumque possessionum quoad proprietatem.

52. Et per hoc patet ad rationes prioris sententiæ. Nam ad primum negatur consequentia, & paritas inter permutationem Beneficiorum una cum redditibus: quia ibi possunt institui duo contractus permutationis, non hic, ut proxime explicatum. Ad alterum dicitur, redditus futuros Beneficii, ac spem ipsorum consequendorum, habere necessariam dependentiam & connexionem cum Beneficio; cum sint accessorium hujus: unde urget illud *can. Si quis objecerit 1. q. 3.* ibi: *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.*

53. Ceterum his non obstantibus potest auctoritate Episcopi in hujusmodi casu constitui Pensio in pinguiori Beneficio, præstanda alteri Beneficiario, qui illud ob utilitatem Ecclesiarum pro minus pingui reliquit. Engel *loc. cit. n. 4.* post Navarrum *de Simonia Consil. 43. n. 4.*

DISTINCTIO III.

De Jure Patronatus,

QUÆSTIO I.

Quid sit Jus patronatus, & quomodo acquiratur?

SUMMARIUM.

1. *Jus patronatus, quid?*
2. *Tribus potissimum modis acquiritur.*
3. *Quis censeatur Ecclesiam fundasse,*
4. *Ædificasse, ac*
5. *Dotasse?*
6. *Acquiritur Jus patronatus etiam præscriptione,*
7. *Ac privilegio, & quomodo?*
8. *Legitime acquisitum transit ad hæredes.*
9. *Hi succedunt non in capita, sed in stirpes.*
10. *Jus patronatus ab uno in alium transfertur 4. modis, nimirum*
11. *Successione, Donatione,*
12. *Permutatione,*
13. *Venditione universitatis.*
14. *Tamen id per se vendi nequit.*
15. *Jus patronatus procedit ex gratia, & privilegio Ecclesiæ.*
16. *Hodie tamen non gratia censetur, sed jus.*
17. *Ejus etiam Laici, ac feminæ, sunt capaces.*
18. *Solvitur objectio.*

1. CONCL. I. *Jus patronatus*, quantum ad propositum, est Jus nominandi, seu præsentandi Clericum idoneum, promovendum ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Ita in re communis. Dicitur primo, *jus nominandi, seu præsentandi:* nam isti duo hic ferme sumuntur pro eodem, quamvis ceteroquin nominatio latius pateat, quam præsentatio. Et additur, *ad Beneficium Ecclesiasticum vacans:* tum ad magis explicandam naturam illius patronatus; de quo agitur in proposito (nam Jus patronatus nonnullas in Jure acceptiones habet) tum quia, sicut institutio, ita, & præsentatio ad Beneficium non vacans, irrita est. *arg. c. Illud de Jure patronatus.* Reliquæ particulæ patebunt ex dicendis.

2. CONCL. II. Tribus potissimum modis acquiritur Jus patronatus respectu Beneficii Ecclesiastici, nimirum ex fundatione, ædificatione, & dotatione. Ita Glossa communiter recepta *in c. Piæ mentis 16. q. 7.* & concordat Concil. Trid. *Sess. 14. c. 12. de Reform.* Unde versiculus ille a cit. Glossa relatus.

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

3. *Fundasse* dicitur, qui fundum, seu terræ solum dedit, in quo Ecclesia construeretur.

4. *Ædificasse* dicitur, qui Ecclesiam suis sumptibus construxit *arg. c. Monasterium 16. q. 7.* cum concordantiis. Quod si Ecclesia solum reparetur, seu reficiatur, Jus patronatus non acquiritur, nisi ipsa fuerit penitus destructa. Si vero funditus destructa fuit, & de consensu Episcopi aliquis eam reædificet, licet forsan de eadem materia, verius est, hunc acquirere Jus patronatus, ac priore dominum non amplius remanere Patronum; prout tenet, ac probat Glossa *in c. Quoniam, verf. Fundatores, de Jure patronat.*

5. Tandem *Dotasse* dicitur, qui Ecclesiæ annuos redditus sufficientes assignavit. Porro qui Ecclesiam ædificat, hoc ipso videtur etiam se obligare ad dotandum, si nemo alius dotet: siquidem Ecclesia sine dote consecrari non debet *c. Nemo Ecclesiam, de consec. dist. 1.* & *c. Cum sicut, de Consecr. Eccles.* juncta Glossa magna ibidem, dicente: *Qui fundat Ecclesiam, tenetur dotem assignare eidem:* subintellige; nisi alius dotare velit.

6. Dicitur notanter in Conclusione, *tribus potissimum modis:* Nam quamvis enumerati tres sint principaliores, nihilominus aliis quoque modis Jus patronatus acquiri potest, videlicet præscriptione, ac privilegio. Et quidem contra Ecclesiam ab initio liberam de facto non præscribitur Jus patronatus, nisi tempore immemoriali: quod ipsum tamen legitime probari debet,

debet, juxta præscriptum Conc. Trid. *Sess. 25. c. 9. de Reform.* verum contra Ecclesiam non liberam, sed patronatam, seu potius contra ejus Patronum, præscribitur Jus patronatus spatio quadraginta annorum. Vallensis *tit. de Jure patron.* §. 1. & alii.

7. Ceterum ex privilegio potest acquiri Jus patronatus, quando ejusmodi privilegium cuipiam de Ecclesia, vel Christiana Republica bene merito, a Summo Pontifice conceditur, etiamsi Ecclesiam illam non fundaverit, neque exstruxerit, neque dotaverit. At vero Episcopus loci, aliique Prælati Papa inferiores, tale privilegium concedere non possunt *text. clar. c. 2. de Rebus Ecclesiæ non alien. in 6.* juncto Concilio Trid. *loc. cit.*

8. CONCL. III. Jus patronatus semel legitime acquisitum, transit etiam ad hæredes; nisi aliud ex prima Juris patronatus constitutione appareat. Ita communis. Notanter additur, *nisi aliud ex prima &c.* Siquidem in potestate Fundatoris est, an velit omnino remittere Jus patronatus, vel sibi tantum, aut Familiæ suæ, vel etiam hæredibus extraneis reservare. Engel *cit. de Jure patr. n. 15.* & alii.

9. Notandum tamen, quod successio hæredum in Jure patronatus non fiat *in capita*, sed *in stirpes*. Unde, si plures sint simul Patroni, atque ex iis unus mortuus fuerit relictis tribus v. g. hæredibus, isti tres hæredes unum tantum votum in præsentando habent; adeoque vel debebunt conspirare in unius Clerici præsentationem, vel inter se antea convenire, ut alternis vicibus præsentent. *Clem. 2. de Jure patr.*

10. CONCL. IV. Generatim quatuor modis ab uno in alium transfertur Jus patronatus, videlicet successione, donatione, permutatione, & venditione universitatis. Ita communis. Hinc illi versus a Glossa *in c. Ex insinuatione de Jure patr.* relati,

Jura Patronatus transire facit novus hæres,

Res permutata, donatio, venditioque.

11. Et quidem (ut taceatur *successio*, de qua *Concl. præc.*) Jus patronatus transfertur ab uno in alium *donatione, arg. c. Illud, & c. Nullus, eod.* Verumtamen in donatione Juris patronatus, si fiat de Laico in Laicum, necessario debet intervenire consensus Episcopi, prout desumitur ex citatis locis: secus dicendum, si donatio Juris patronatus fiat per Laicum loco Ecclesiastico, *c. un. eod. in 6.* Similiter non requiri consensum Episcopi, si unus Patronus alteri Compatrono jus suum cedat, donet aut remittat, cum aliis tenet Barbosa *part. 3. de offic. & potest. Episc. alleg. 71. n. arg. Clem. 2. de Jure patron.*

12. *Permutatione* quoque transfertur Jus patronatus ab uno ad alium *arg. c. Nemini regum 16. q. 7.* Ceterum, si talis permutatio fiat in Laicum, requiritur consensus Episcopi: secus, si fiat in Ecclesiam. Barbosa *loc. cit. n. 31.*

13. Tandem transfertur Jus patronatus *per venditionem universitatis*, cui illud inseparabiliter adhæret; utputa per venditionem Castri, sive Comitatus, habenti annexum Jus patronatus, *arg. c. Cum sæculum, de Jure patr.* & alibi.

14. Dicitur notanter, *per venditionem universitatis*; id est, omnium eorum bonorum, ac jurium, quibus annexum est. Nam Jus patronatus, cum sit quid spirituale, aut spirituali annexum, per se vendi non potest absque labe Simoniæ. *cap. De jure, eod.* ibi: *Cum inconveniens sic vendi jus patronatus, quod est spirituali annexum*: juncto *c. Præterea de Transact.* Imo etiam bona ipsa non possunt carius vendi propter annexum Jus patronatus; idque ob allegatam rationem, & notat Barbosa ibidem *n. 34.*

15. CONCL. V. Jus patronatus ex sola gratia, permissione, atque privilegio Ecclesiæ procedit: quatenus nimirum ex benignitate ejusdem per sacros Canones illud Fundatoribus, Ædificatoribus, & Dotatoribus Ecclesiarum, per modum cujusdam remunerationis concessum est, ut hac ratione Laici, aliique Fideles magis provocarentur ad fundandas, extruendas, dotandasque Ecclesias. Ita Fagnanus *in c. Quoniam, n. 4. & seqq. de Jure patr.* & alii communiter. Idipsum desumitur ex cit. *c. Quoniam,* ibi: *Potestate* (præsentandi) *in qua eos Ecclesia hucusque sustinuit*, juncto *c. Si quis Episcoporum 16. q. 5.* ibi: *Ædificatori Episcopo hæc gratia reservetur*. Siquidem de Jure antiquiori Laici in Ecclesiis per eos ædificatis, vel dotatis, nullum habebant Jus patronatus, sed statim Ecclesiæ cum Sacerdotibus suis ad ordinationem pertinebant Episcoporum; prout liquet ex *c. Noverit, 10. q. 1.* & *c. Piæ mentis, 16. quæst. 7.*

16. Fatendum nihilominus, quod quamvis spectato Jure antiquo Jus patronatus, ejusque concessio fuerit gratiosa, ut dictum; hodie tamen, cum per jura non sit redactum in Corpus Juris, amplius non dicitur gratia, sed justitia, & jus commune. Fagnanus *loc. cit. n. 12.* Idque patet ex *c. Nobis, de Jure patr.* cum concordantiis: ubi constructori Ecclesiæ, vel Capellæ, Jus patronatus expresse tribuitur.

17. CONCL. VI. Non tantum Clerici, sed etiam Laici, tam masculi, quam feminæ, sunt capaces Juris patronatus. Ita communis. Et quidem de Laicis habetur expressus textus, *c. Cum autem, de Jure patr.* ibi: *Si laicus fuerit, cui jus competit præsentandi*, & alibi. De feminis pariter fit mentio *c. Ex litteris, eod.* ibi: *Postmodum Abbatissa prædicti Monasterii alium præsentavit eidem ad Ecclesiam suprascriptam. Et c. ult. de Concess. Præb.* dicitur de quadam Comitissa, quod in quibusdam *Beneficiis Ecclesiarum jus habet patronatus*.

18. Dices: Laici sunt incapaces juris spiritualis, *arg. c. Decernimus, de Judiciis,* & clarius *c. Tua, de Decimis,* ibi: *Cum laicis nulla sit de spiritualibus concedendi, vel disponendi facultas*, juncto *c. Causam, de Præscript.* Atqui Jus patronatus est quid spirituale, vel saltem spirituali annexum: ergo ejusdem Laicus est incapax, ac præsertim femina. Resp. cum Glossa *c. Quanto, de Judiciis,* majorem esse veram loquendo de juribus mere spiritualibus: secus de iis, quæ non sunt quid mere spirituale, sed dumtaxat ei annexum; prout Laici possunt possidere jus funerandi. In proposito autem Jus patronatus non est quid mere ac proprie spirituale, sed *spirituali annexum*, ut loquitur textus *c. De jure patr.* ibi: *Jus patronatus, quod est spirituali annexum*. Accedit, quod hoc jus competat Laicis ex speciali concessione, ac privilegio Ecclesiæ.

QUÆSTIO II.

Quotuplex sit Jus patronatus, & quomodo Ecclesiasticum differat a Laicali?

SUMMARIUM.

19. *Jus patronatus varie dividitur.*
20. *Jus patronatus hæreditarium, ac familiare,*
21. *Activum, & passivum,*
22. *Personale, ac reale, quid?*
23. *Ejus præcipua divisio est in*
24. *Jus patronatus Ecclesiasticum, &*
25. *Laicale, & quid?*
26. *Jus patronatus mixtum, quid?*
27. *Et quomodo reguletur?*
28. *Jus patronatus Ecclesiasticum, & laicale differunt,*
    I. In tempore Patronis ad præsentandum concesso?
29. *Et quæ circa hoc notanda?*
30. *II. Patronus Ecclesiasticus nequit variare, sicut Laicus.*
31. *Ratio disparitatis.*
32. *Quid juris, si plures a patrono laico præsententur?*
    (a) Adde dict. Tract. XI. Dist. 1. n. 63. & 64.
33. *III. Si Ecclesiasticus præsentet indignum, perdit jus præsentandi; secus in Laico.*
34. *IV. Legatus a latere non potest conferre Beneficia juris patronatus laici.*
35. *Huic Papa non derogat, nisi id exprimat.*
36. *Quid de Beneficio Juris patronatus mixti?*
37. *Magis dignum trahit ad se minus dignum, quomodo?*
38. *In mixtis non semper attenditur dignius, quando?*
39. *V. Papa per simplicem concessionem, &c. derogat Juri patronatus Ecclesiastico, non laico.*
40. *Limitatur hoc posterius.*
41. *VI. Jus patronatus Ecclesiasticum, & laicale differunt quoad Concursum.*
42. *A Concursu, quæ aliæ Parochiæ exceptæ?*

19. CONCL. I. Jus patronatus varie dividitur, videlicet in hæreditarium, & familiare; in activum, & passivum; in personale, ac reale. Ita communis, & probatur inductione.

20. *Jus patronatus hæreditarium* dicitur, quod transit ad quoscumque hæredes, etiam extraneos. *Jus patronatus familiare,* seu *gentilitium* econtra est, in quo tantum succedunt illi, qui sunt de sanguine, & Familia Fundatoris: quæ divisio patet ex dictis *n. 8.*

21. *Jus patronatus activum* vocatur, quando Patronus potest præsentare ad Beneficium: & de hoc impræsentiarum agitur. *Jus patronatus passivum* est, quando certi ex ali-

si qua Beneficia ex causa permutationis ab aliquibus resignata fuerint, ea aliis, quam ipsis permutare volentibus conferri nequeant: alioqui Collatio nullius sit firmitatis.

46. Nec obstat textus *c. Majoribus de præbend.* ibi *Divisionem præbendarum, aut dignitatum permutationem fieri prohibemus.* Resp. enim cum Glossa ibidem, id intelligendum *sine auctoritate Superioris:* Superior enim, si expedire viderit, poterit admittere resignationem causa permutationis factam, per textus *n. præced.* allegatos; etsi ejusmodi permutatio propria auctoritate neutiquam fieri possit. Et hoc modo concordantur jura juribus.

47. CONCL. II. Forma, & modus permutandi Beneficia, est: ut ea Clerici resignent in manus Ordinarii, exprimentes, quod id causa permutationis faciant; ita tamen, quod prius accesserit consensus eorum, quis jus conferendi, eligendi, vel præsentandi habent. Quo casu arbitrari debebit Ordinarius, num admittenda sit resignatio, nec ne: & si admittendam censuerit, nulli alteri, sed præcise ipsis causa permutationis resignantibus, Beneficia illa conferre poterit, ac debebit, & collatio aliis facta non tenebit. Ita habetur *cit. Clem. un. de Rerum permut.*

48. Quæres, an in permutatione Præbendarum, sive Beneficiorum Ecclesiasticorum quoad titulum, quorum unum pinguiores habet proventus, absque labe Simoniæ possit suppleri pretium pro minus valente? Ratio dubitandi est: quia, quando duæ Ecclesiæ jure proprietatis una cum suis possessionibus invicem permutantur, potest pro alterius Ecclesiæ possessionibus pretium suppleri, dummodo adhibeatur cautela in Jure Canonico *c. Ad quæstionem de Rerum permut.* insinuata; hoc est dummodo id fiat, non unicum dumtaxat contractum instituendo (alioquin enim pretium refundi videretur etiam pro ipsamet Ecclesia, quod sapit Simoniam) sed faciendo duos contractus, quorum uno ad invicem gratis Ecclesiæ, altero autem possessiones earum cum refusione certæ pecuniæ permutantur: ergo idem videtur posse fieri in proposito.

49. Resp. in solutione hujus dubii variare Doctores. Et quidem affirmant Angelus, & Sylvester, *verf. Permutatio 2. qu. 6.* post Abbatem *c. Ad quæstiones nu. 3. de Rerum permut.* Eamdem sententiam ex professo tradit Lessius *lib. 2. c. 35. n. 101.* allegans Sotum, & Cajetanum. Probant in primis hanc sententiam ex *cit. c. Ad quæstiones eod.* ob paritatem rationis. Addit Lessius, hanc compensationem exigi posse, non pro excessu, qui remanet annexus ipsi titulo Beneficii; sed pro incommodo temporali, quod quis subit sese spoliando majoribus illis proventibus, aut spe ipsorum. Sed quidquid sit de probabilitate hujus opinionis,

50. Opposita sententia non solum est probabilior, sed jure merito tenenda, prout eam tenent Covarruvias *lib. 1. var. resol. c. 5. n. 9.* Navarrus *c. 23. Manualis n. 100. §. Tertio.* Layman *lib. 4. Tract. 10. c. ult. n. 54.* citans insuper Suarez, & Vasquez. Engel *tit. de Rerum permut. n. 4.* post Barbosam, Vallensis, & alii. Ratio hujus sententiæ, simul & disparitatis inter permutationem duarum Ecclesiarum una cum suis possessionibus quoad proprietatem, & inter permutationem duorum Beneficiorum quoad titulum una cum suis proventibus, hæc est: quia in priori casu duæ possunt intervenire, atque interveniunt permutationes, sibi invicem non permixtæ; una videlicet Ecclesiarum, altera possessionum, juxta *citat. c. Ad quæstiones eod.* Econtra in altero casu una dumtaxat potest intervenire permutatio, sicque nequit adhiberi consimilis cautela.

51. Probatur hoc ultimum: quia Beneficiatius non est dominus possessionum, v. g. agrorum, aut prædiorum beneficii (sicque has distincto contractu permutare nequit) sed ex iis tantum percipit redditus, ut quid accessorium ad ipsum Beneficium. Deinde Beneficiarius etiam non habet jus, & dominium reddituum futuro primum tempore obventorum, sed eos primum acquisiturus est sub conditione Beneficii retinendi, atque officii debiti præstandi; ergo antecedenter eosdem permutare nequit. Tandem permutatio illorum reddituum, cum sint quid accessorium ad Beneficium, simulque primum acquirendi sub conditione Beneficii retinendi, hoc ipso nequit separari a permutatione Beneficii; sicut fit in permutatione Ecclesiæ, suarumque possessionum quoad proprietatem.

52. Et per hoc patet ad rationes prioris sententiæ. Nam ad primum negatur consequentia, & paritas inter permutationem Beneficiorum una cum redditibus: quia ibi possunt institui duo contractus permutationis, non hic, ut proxime explicatum. Ad alterum dicitur, redditus futuros Beneficii, ac spem ipsorum consequendorum, habere necessariam dependentiam & connexionem cum Beneficio; cum sint accessorium hujus: unde urget illud *cau. Si quis objecerit 1. q. 3.* ibi: *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.*

53. Ceterum his non obstantibus potest auctoritate Episcopi in hujusmodi casu constitui Pensio in pinguiori Beneficio, præstanda alteri Beneficiario, qui illud ob utilitatem Ecclesiarum pro minus pingui reliquit. Engel *loc. cit. n. 4.* post Navarrum *de Simonia Consil. 43. n. 4.*

DISTINCTIO III.

De Jure Patronatus,

QUÆSTIO I.

Quid sit Jus patronatus, & quomodo acquiratur?

SUMMARIUM.

1. *Jus patronatus, quid?*
2. *Tribus potissimum modis acquiritur.*
3. *Quis censeatur Ecclesiam fundasse,*
4. *Ædificasse, ac*
5. *Dotasse?*
6. *Acquiritur Jus patronatus etiam præscriptione,*
7. *Ac privilegio, & quomodo?*
8. *Legitime acquisitum transit ad hæredes.*
9. *Hi succedunt non in capita, sed in stirpes.*
10. *Jus patronatus ab uno in alium transfertur 4. modis, nimirum*
11. *Successione, Donatione,*
12. *Permutatione,*
13. *Venditione universitatis.*
14. *Tamen id per se vendi nequit.*
15. *Jus patronatus procedit ex gratia, & privilegio Ecclesiæ.*
16. *Hodie tamen non gratia censetur, sed jus.*
17. *Ejus etiam Laici, ac feminæ, sunt capaces.*
18. *Solvitur objectio.*

1. CONCL. I. *Jus patronatus*, quantum ad propositum, est Jus nominandi, seu præsentandi Clericum idoneum, promovendum ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Ita in re communis. Dicitur primo, *jus nominandi, seu præsentandi:* nam ista duo hic ferme sumuntur pro eodem, quamvis ceteroquin nominatio latius pateat, quam præsentatio. Et additur, *ad Beneficium Ecclesiasticum vacans:* tum ad magis explicandam naturam illius patronatus; de quo agitur in proposito (nam Jus patronatus nonnullas in Jure acceptiones habet) tum quia, sicut institutio, ita, & præsentatio ad Beneficium non vacans, irrita est. *arg. c. Illud de Jure patronatus.* Reliquæ particulæ patebunt ex dicendis.

2. CONCL. II. Tribus potissimum modis acquiritur. Jus patronatus respectu Beneficii Ecclesiastici, nimirum ex fundatione, ædificatione, & dotatione. Ita Glossa communiter recepta *in c. Piæ mentis 16. q. 7.* & concordat Concil. Trid. *Sess. 14. c. 12. de Reform.* Unde versiculus ille a cit. Glossa relatus.

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

3. *Fundasse* dicitur, qui fundum, seu terræ solum dedit, in quo Ecclesia construeretur.

4. *Ædificasse* dicitur, qui Ecclesiam suis sumptibus construxit *arg. c. Monasterium 16. q. 7.* cum concordantiis. Quod si Ecclesia solum reparetur, seu reficiatur, Jus patronatus non acquiritur, nisi ipsa fuerit penitus destructa. Si vero funditus destructa fuit, & de consensu Episcopi aliquis eam reædificet, licet forsan de eadem materia, verius est, hunc acquirere Jus patronatus, ac priorem dominum non amplius remanere Patronum; prout tenet, ac probat Glossa *in c. Quoniam, verf. Fundatores, de Jure patronat.*

5. Tandem *Dotasse* dicitur, qui Ecclesiæ annuos redditus sufficientes assignavit. Porro qui Ecclesiam ædificat, hoc ipso videtur etiam se obligare ad dotandum, si nemo alius dotet: siquidem Ecclesia sine dote consecrari non debet *c. Nemo Ecclesiam, de consec. dist. 1.* & *c. Cum sicut, de Consecr. Eccles.* juncta Glossa magna ibidem, dicente: *Qui fundat Ecclesiam, tenetur dotem assignare eidem:* subintellige; nisi alius dotare velit.

6. Dicitur notanter in Conclusione, *tribus potissimum modis:* Nam quamvis enumerati tres sint principaliores, nihilominus aliis quoque modis Jus patronatus acquiri potest, videlicet præscriptione, ac privilegio. Et quidem contra Ecclesiam ab initio liberam de facto non præscribitur Jus patronatus, nisi tempore immemoriali: quod ipsum tamen legitime probari debet,

debet, juxta præscriptum Conc. Trid. *Sess. 25. c. 9. de Reform.* verum contra Ecclesiam non liberam, sed patronatam, seu potius contra ejus Patronum, præscribitur Jus patronatus spatio quadraginta annorum. Vallensis *tit. de Jure patron. §. 1.* & alii.

7. Ceterum ex privilegio potest acquiri Jus patronatus, quando ejusmodi privilegium cuipiam de Ecclesia, vel Christiana Republica bene merito, a Summo Pontifice conceditur, etiamsi Ecclesiam illam non fundaverit, neque exstruxerit, neque dotaverit. At vero Episcopus loci, aliique Prælati Papa inferiores, tale privilegium concedere non possunt *text. clar. c. 2. de Rebus Ecclesiæ non alien. in 6.* juncto Concilio Trid. *loc. cit.*

8. CONCL. III. Jus patronatus semel legitime acquisitum, transit etiam ad hæredes; nisi aliud ex prima Juris patronatus constitutione appareat. Ita communis. Notanter additur, *nisi aliud ex prima &c.* Siquidem in potestate Fundatoris est, an velit omnino remittere Jus patronatus, vel sibi tantum, aut Familiæ suæ, vel etiam hæredibus extraneis reservare. Engel *tit. de Jure patr. n. 15.* & alii.

9. Notandum tamen, quod successio hæredum in Jure patronatus non fiat *in capita*, sed *in stirpes*. Unde, si plures sint simul Patroni, atque ex iis unus mortuus fuerit relictis tribus v. g. hæredibus, isti tres hæredes unum tantum votum in præsentando habent; adeoque vel debebunt conspirare in unius Clerici præsentationem, vel inter se antea convenire, ut alternis vicibus præsentent. *Clem. 2. de Jure patr.*

10. CONCL. IV. Generatim quatuor modis ab uno in alium transfertur Jus patronatus, videlicet successione, donatione, permutatione, & venditione universitatis. Ita communis. Hinc illi versus a Glossa *in c. Ex insinuatione de Jure patr.* relati,

Jura Patronatus transire facit novus hæres,
Res permutata, donatio, venditioque.

11. Et quidem (ut taceatur *successio*, de qua *Concl. præc.*) Jus patronatus transfertur ab uno in alium *donatione, arg. c. Illud, & c. Nullus, eod.* Verumtamen in donatione Juris patronatus, si fiat de Laico in Laicum, necessario debet intervenire consensus Episcopi, prout desumitur ex citatis locis: secus dicendum, si donatio Juris patronatus fiat per Laicum loco Ecclesiastico, *c. un. eod. in 6.* Similiter non requiri consensum Episcopi, si unus Patronus alteri Compatrono jus suum cedat, donec aut remittat, cum aliis tenet Barbosa *part. 3. de offic. & potest. Episc. alleg. 71. n. arg. Clem. 2. de Jure patron.*

12. *Permutatione* quoque transfertur Jus patronatus ab uno ad alium *arg. c. Nemini regum 16. q. 7.* Ceterum, si talis permutatio fiat in Laicum, requiritur consensus Episcopi: secus, si fiat in Ecclesiam. Barbosa *loc. cit. n. 31.*

13. Tandem transfertur Jus patronatus *per venditionem universitatis*, cui illud inseparabiliter adhæret; utputa per venditionem Castri, sive Comitatus, habenti annexum Jus patronatus, *arg. c. Cum sæculum, de Jure patr.* & alibi.

14. Dicitur notanter, *per venditionem universitatis*; id est, omnium eorum bonorum, ac jurium, quibus annexum est. Nam Jus patronatus, cum sit quid spirituale, aut spirituali annexum, per se vendi non potest absque labe Simoniæ. *cap. De jure, eod.* ibi: *Cum inconveniens sic vendi jus patronatus, quod est spirituali annexum*: juncto *c. Præterea de Transact.* Imo etiam bona ipsa non possunt carius vendi propter annexum Jus patronatus; idque ob allegatam rationem, & notat Barbosa ibidem *n. 34.*

15. CONCL. V. Jus patronatus ex sola gratia, permissione, atque privilegio Ecclesiæ procedit: quatenus nimirum ex benignitate ejusdem per sacros Canones illud Fundatoribus, Ædificatoribus, & Dotatoribus Ecclesiarum, per modum cujusdam remunerationis concessum est, ut hac ratione Laici, aliique Fideles magis provocarentur ad fundandas, extruendas, dotandasque Ecclesias. Ita Fagnanus *in c. Quoniam, n. 4. & seqq. de Jure patr.* & alii communiter. Idipsum desumitur ex cit. *c. Quoniam*, ibi: *Potestate* (præsentandi) *in qua eos Ecclesia hucusque sustinuit*, juncto *c. Si quis Episcoporum 16. q. 5.* ibi: *Ædificatori Episcopo hæc gratia reservetur.* Siquidem de Jure antiquiori Laici in Ecclesiis per eos ædificatis, vel dotatis, nullum habebant Jus patronatus, sed statim Ecclesiæ cum Sacerdotibus suis ad ordinationem pertinebant Episcoporum; prout liquet ex *c. Noverit, 10. q. 1.* & *c. Piæ mentis, 16. quæst. 7.*

16. Fatendum nihilominus, quod quamvis spectato Jure antiquo Jus patronatus, ejusque concessio fuerit gratiosa, ut dictum; hodie tamen, cum per jura non sit redactum in Corpus Juris, amplius non dicitur gratia, sed justitia, & jus commune. Fagnanus *loc. cit. n. 12.* Idque patet ex *c. Nobis, de Jure patr.* cum concordantiis: ubi constructori Ecclesiæ, vel Capellæ, Jus patronatus expresse tribuitur.

17. CONCL. VI. Non tantum Clerici, sed etiam Laici, tam masculi, quam feminæ, sunt capaces Juris patronatus. Ita communis. Et quidem de Laicis habetur expressus textus, *c. Cum autem, de Jure patr.* ibi: *Si laicus fuerit, cui jus competit præsentandi*, & alibi. De feminis pariter fit mentio *c. Ex litteris, eod.* ibi: *Postmodum Abbatissa prædicti Monasterii alium præsentavit eidem ad Ecclesiam suprascriptam. Et c. ult. de Concess. Præb.* dicitur de quadam Comitissa, quod in quibusdam *Beneficiis Ecclesiarum jus habet patronatus.*

18. Dices: Laici sunt incapaces juris spiritualis, *arg. c. Decernimus, de Judiciis*, & clarius *c. Tua, de Decimis*, ibi: *Cum laicis nulla sit de spiritualibus concedendi, vel disponendi facultas*, juncto *c. Causam, de Præscript.* Atqui Jus patronatus est quid spirituale, vel saltem spirituali annexum: ergo ejusdem Laicus est incapax, ac præsertim femina. Resp. cum Glossa *c. Quanto, de Judiciis*, majorem esse veram loquendo de juribus mere spiritualibus: secus de iis, quæ non sunt quid mere spirituale, sed dumtaxat ei annexum; prout Laici possunt possidere jus funerandi. In proposito autem Jus patronatus non est quid mere ac proprie spirituale, sed *spirituali annexum*, ut loquitur textus *c. De jure patr.* ibi: *Jus patronatus, quod est spirituali annexum.* Accedit, quod hoc jus competat Laicis ex speciali concessione, ac privilegio Ecclesiæ.

QUÆSTIO II.

Quotuplex sit Jus patronatus, & quomodo Ecclesiasticum differat a Laicali?

SUMMARIUM.

19. *Jus patronatus varie dividitur.*
20. *Jus patronatus hæreditarium, ac familiare,*
21. *Activum, & passivum,*
22. *Personale, ac reale, quid?*
23. *Ejus præcipua divisio est in*
24. *Jus patronatus Ecclesiasticum, &*
25. *Laicale, & quid?*
26. *Jus patronatus mixtum, quid?*
27. *Et quomodo reguletur?*
28. *Jus patronatus Ecclesiasticum, & laicale differunt,*
 I. In tempore Patronis ad præsentandum concesso?
29. *Et quæ circa hoc notanda?*
30. *II. Patronus Ecclesiasticus nequit variare, sicut Laicus.*
31. *Ratio disparitatis.*
32. *Quid juris, si plures a patrono laico præsententur?*
 (a) Adde dict. Tract. XI. Dist. 1. n. 63. & 64.
33. *III. Si Ecclesiasticus præsentet indignum, perdit jus præsentandi; secus in Laico.*
34. *IV. Legatus a latere non potest conferre Beneficia juris patronatus laici.*
35. *Huic Papa non derogat, nisi id exprimat.*
36. *Quid de Beneficio Juris patronatus mixti?*
37. *Magis dignum trahit ad se minus dignum, quomodo?*
38. *In mixtis non semper attenditur dignius, quando?*
39. *V. Papa per simplicem concessionem, &c. derogat Juri patronatus Ecclesiastico, non laico.*
40. *Limitatur hoc posterius.*
41. *VI. Jus patronatus Ecclesiasticum, & laicale differunt quoad Concursum.*
42. *A Concursu, quæ aliæ Parochiæ exceptæ?*

19. CONCL. I. Jus patronatus varie dividitur, videlicet in hæreditarium, & familiare; in activum, & passivum; in personale, ac reale. Ita communis, & probatur inductione.

20. *Jus patronatus hæreditarium* dicitur, quod transit ad quoscumque hæredes, etiam extraneos. *Jus patronatus familiare*, seu *gentilitium* econtra est, in quo tantum succedunt illi, qui sunt de sanguine, & Familia Fundatoris: quæ divisio patet ex dictis *n. 8.*

21. *Jus patronatus activum* vocatur, quando Patronus potest præsentare ad Beneficium: & de hoc impræsentiarum agitur. *Jus patronatus passivum* est, quando certi ex ali-

aliqua Familia (dummodo idonei adsint) exclusis extraneis debent ad Beneficium præsentari, & admitti: prout accidit in Beneficiis patrimonialibus, de quibus supra *Dist. 1. n. 12.*

22. *Jus patronatus personale* est, quod cohæret personæ Fundatoris, vel ejus hæredis, ubicumque locorum existat. *Reale* vero, quod cohæret certo loco, utputa Castro, Prædio, Monasterio; ac hujusmodi: & hoc transit ad quemcumque talis loci possessorem.

23. CONCL. II. Nihilominus præcipua divisio Juris patronatus est in Ecclesiasticum, & Laicale. Ita communis; atque desumitur ex *c. Cum autem, de Jure patron.* cum concordantiis.

24. *Jus patronatus Ecclesiasticum* est, quod personæ Ecclesiasticæ competit ratione Ecclesiæ, vel Dignitatis, aut Beneficii Ecclesiastici. Et tale censetur etiam esse illud Jus patronatus, quod primitus fuit laicale, postea vero a Laico fuit concessum Ecclesiæ, Capitulo, Monasterio, vel cuipiam Beneficio: nam quia illud vi talis donationis jam competit Ecclesiæ, imposterum censebitur Ecclesiasticum, & non laicale; ut habetur *c. un. de Jure patron. in 6.*

25. *Jure patronatus laicale* dicitur, quod alicui sive Laico, sive Clerico, competit ratione proprii patrimonii, vel successionis paternæ, aut alterius tituli sæcularis; non vero ratione Ecclesiæ, aut Beneficii Ecclesiastici, *arg. c. Cum dilectus*, juncta Glossa *Vers. Tamquam laicus, eod.*

26. His additur communiter tertium membrum, scilicet *Jus patronatus mixtum*; estque illud, quod partim nomine Ecclesiæ ad Clericum, & partim ex alio titulo ad ipsum, vel ad Laicum spectat, ac proinde est mixtum ex utroque: quale est, si Ecclesia fundavit ex suis bonis aliam Ecclesiam, eamque Laicius locavit; vel econtra.

27. Porro hujusmodi Juri patronatus mixto illud est speciale, quod reguletur in particularibus casibus vel ut Ecclesiasticum, vel ut laicale, prout exigit qualitas casus magis privilegiata, magisque favens Patronatui. Glossa *c. 1. Vers. Ecclesiasticus, de Jure patron. in 6.* Covarruvias *Practic. Quæst. c. 36. nu. 5.* & Fagnanus *c. Cum propter, n. 27. & seqq. de Jure patron.* cum communi. Ratio est: quia, si non privilegiatus in materia individua, sive inseparabili, concurrat cum privilegiato, illius privilegio utitur, *arg. l. Si communem, ff. Quemadmodum servitutes amittantur &c.* Ubi hoc conceditur habenti rem communem cum pupillo. Quinimo generaliter in individuis privilegium uni ex sociis concessum, porrigitur ad omnes, juxta Glossam *fin. l. 1. C. de diversis Rescriptis*, ac pluribus exemplificat Fagnanus *loc. cit. n. 53. & seqq.*

28. CONCL. III. Inter Jus patronatus Ecclesiasticum, & Laicale multiplex datur discrimen. Nam in primis (præter discrimen, quod sumitur ex utriusq; definitione) differunt, quod Patronus Ecclesiasticus habeat sex menses ad præsentandum, Laicus vero, quatuor tantum, *c. Eam te, & c. Cum propter, de Jure patr.* & clarissime *c. un. eod. in 6.* Quod si vero Jus patronatus sit mixtum, & unus Patronus est Ecclesiasticus, alter Laicus, omnes ratione communionis habent semestre: nam propter communionem, non privilegiatum sortitur naturam privilegiati, juxta dicta *n. præc.*

29. Ceterum istud tempus sex, vel quatuor mensium, incipit currere non a die vacationis Beneficii, sed a die notitiæ dictæ vacationis, quam habent, vel considerata temporis, ac locorum distantia, habere præsumuntur Patroni; prout in simili dicitur *c. Quia diversitatem, de Concess. Præbend.* Quod si hoc elapsum fuit, & Patronus, sive Ecclesiasticus, sive Laicus, nullum præsentavit ad Beneficium vacans, vel quia neglexit, vel quia, si plures sint Patroni, lis de Jure patronatus inter eos orta est, & prius necdum decisa: statim elapso illo tempore pro ea vice devolvitur collatio Beneficii ad eum, ad quem spectat institutio, *arg. c. Cum propter, & c. Eam te, de Jure patr.* Et merito: ne propter negligentiam, vel discordiam Patronorum, Ecclesia diutius destituta Rectore, patiatur dispendium aliquod.

30. Secundo differunt: quia si Patronus Ecclesiasticus idoneum præsentavit, non potest amplius variare, seu alium præsentare: quod si fecerit, nihilominus præfertur ille, qui primo est præsentatus, *text. clar. c. Cum autem, eod.* Econtra Patronus laicus præsentato uno, vel pluribus, potest adhuc variare, ac intra quadrimestre alium præsentare: non quidem privative, seu ex toto recedendo a priori, sed accumulative, seu adjungendo secundum primo *arg. c. Cum autem, & c. Pastoralis, de Jure patr. & Clem. Plures, eod.* ac tenet Fagnanus *cit. c. Cum autem n. 6.* cum communi.

31. Cur autem laicis Patronis permissum sit varie in præsentando, non item Ecclesiasticis, multiplex solet dari ratio. Placet præ ceteris ea, quam affert Pirhing *tit. de Jure patron. n. 103. & 104.* quia præsentatio Patroni Ecclesiastici, utpote nomine Ecclesiæ facta, habet vim Electionis, ut post Innocentium, & Abbatem, passim tenent Doctores; ergo sicuti eligentes, publicato scrutinio variare non possunt, *c. Publicato, de Elect.* ita nec Clerici præsentantes. Accedit, quod hi nomine, & jure Ecclesiæ, tales actus quasi ex officio exerceant: ideoque, cum officio suo semel functi sunt, acquiescere debent; prout in simili dicitur de collatione, *c. Si tibi absenti, de Præb. in 6.* Secus est de Patrono laico: nam is suo proprio jure, & nomine præsentat. Accedit ulterius, quod Patronus laicus sit minus expertus circa Ecclesiastica, quam Clericus, utpote qui debet esse magis discretus, & amplius scire Jura: simulque quod Laicus habeat minus tempus ad præsentandum, quam Clericus. Unde non mirum, quod ille possit variare; & quia gravatur minori temporis spatio, televetur in isto.

32. Porro si duo simul, aut successivis temporibus a Patrono laico sint cumulative præsentati, tenetur ex iisdem Episcopus præeligere digniorem: adeo, ut non sit locus gratificationi, sed peccet contra justitiam eligendo minus dignum, quamvis post factum sustineatur electio de digno, omisso digniori, nec liceat posthabito appellare, ut litium occasiones amputentur. Fagnanus *loc. cit. n. 28. & seq.* citans alios, & desumitur ex *cap. Constitutis, de Appellation.* juncto *c. Pastoralis, de Jure patron.* (a) Quod si vero ambo præsentati videantur æque idonei, vel sit dubium, quisnam ex iis sit dignor, tunc illud judicio Episcopi relictum est, *text. clar. c. Cum autem, eod.* Estque stante pari dignitate locus gratificationi, adeo ut Episcopus possit eligere, quem maluerit, juxta Glossam ibidem *Vers. Judicio*, & alios.

33. Tertio differunt Jus patronatus Ecclesiasticum, & laicale: quia si Patronus Ecclesiasticus scienter præsentet indignum, ipso jure privatus est ea vice potestate præsentandi, & ad proximum Superiorem, ad quem spectat institutio, devolvitur libera collatio Beneficii; Secus est in Patrono laico: nam licet præsentet indignum, non est privatus jure præsentandi pro a vice, sed jubendus est alium præsentare, *arg. c. Cum vos, de Offic. & Judicis ordin.* juncta Glossa *ibidem Vers. Minus idoneam.* Ratio hujus est eadem, quæ *n. 31.* allata fuit.

34. Quarto differunt: quia Legatus a latere Summi Pontificis potest conferre Beneficium Juris patronatus Ecclesiastici absque consensu, & præsentatione Patroni Ecclesiastici: secus est de Beneficio Juris patronatus laici: nam hoc absque consensu Patroni nequit conferre, *arg. Cum dilectus, de Jure patron.* & amplius explicat Glossa *ibidem, Vers. Quempiam præsentatum.*

35. Quinimo generaliter Papa non censetur velle derogare Juri patronatus Laicorum, nisi hoc exprimat. Fagnanus *c. ip. Quoniam n. 10. de Jure patron.* post Glossam proxime citatam, & alios. Accedit ratio: quia Laici acquirunt Jus patronatus ratione proprii patrimonii, quando fundarunt, ædificarunt, vel dotarunt Ecclesiam; unde non est æquum, ut jure inde quæsito facile priventur, sicque retrahantur ab aliis fundationibus: secus est in Patrono Ecclesiastico, cui jus hoc competit non ob proprium patrimonium, sed ratione Ecclesiæ.

36. Et ob eamdem rationem Legatus nequit conferre Beneficium Juris patronatus mixti (id est partim ad Clericum nomine Ecclesiæ, & partim ad Laicum spectantis) ne ex societate cum Clerico Patronus Laicus in re individua præjudicium, & incommodum sentiat, contra *Reg. 22. Juris in 6. Non debet aliquis alterius odio prægravari*, & Doctores passim. Quinimo, quia non privilegiatum propter communionem sortitur naturam privilegiati, privilegium Patrono Laico competens, ne ipso invito possit Legatus Beneficium conferre, etiam Patrono Ecclesiastico communicatur, juxta dicta *n. 27.*

37. Nec obstat illud commune dictum: *Magis dignum trahit ad se minus dignum, arg. l. Quæ religiosis, ff. de Rei vendicatione*; atqui Jus patronatus Ecclesiasticum est magis dignum, quam

quam Laicale; ergo. Resp. enim cum communi, dictum illud procedere tantum quoad commoda, & privilegia, non vero quoad damna, odia, & pœnas.

38. Quod si urgeas: Hermaphroditus æstimatur feminei sexus, quando hic prævalet in ipso, *l. Quæritur ff. de Statu hominum*; & tamen sexus virilis est dignior, & magis prodest: ergo in mixtis non semper attenditur, quod dignius est, magisque prodest, sed quod est potentius. Resp. distinguendo consequens: ergo in mixtis naturalibus non semper attenditur, quod est dignius, conceditur: in mixtis, quæ sunt talia Juris ministerio, negatur. Nam in his Jus fingit illud esse potentius & dignius, quod magis prodest, & jus alterius non lædit. Fagnanus *loc. cit. n. 56*.

39. Quinto differunt, quod simplici concessione, unione, aut reservatione alicujus Beneficii per Papam facta, derogetur Juri patronatus Ecclesiastico, non vero Laico; nisi expressa, & specialis mentio fiat de hoc. Pirhing *de Jure patron. n. 233.* estque communis aliorum. Ratio est: quia quamvis Papa posset etiam Juri patronatus Laicorum Fundatorum derogare, utpote cum hoc ipsis Fundatoribus ex gratia sit concessum ab Ecclesia, non tamen huic adeo facile derogare solet; partim, ne domini sæculares a piis fundationibus retrahantur, si passim eorum juribus derogetur; partim, quia Prælati Ecclesiarum, sicut plus juris habent in bona Ecclesiastica quam Laicalia, ita etiam in Patronatus Ecclesiasticos, utpote ex Ecclesiasticis bonis originẽ trahentes, quã in Patronatus Laicales. Concordant dicta *n. 34. & 35*.

40. Notant tamen Doctores, hanc doctrinam in quarta, & quinta differentia allatam, habere locum dumtaxat in Jure patronatus Laicis competente ex fundatione, ædificatione, vel dotatione; non vero in eo, quod convenit ipsis ex speciali gratia, privilegio, vel præscriptione. Cum enim in his deficiant rationes proxime allatæ, eisdem censetur sufficienter derogatũ per clausulam generalem, *Ad cujuscumque patroni præsentationẽ pertineat*.

41. Ultimo differunt Jus patronatus Ecclesiasticum, & Laicale, quoad Concursum: nam hic quoad Parochiales Ecclesias, etiamsi sint Juris patronatus Ecclesiastici, præmittẽdus est, juxta Concilium Trid. *Sess. 24. c. 18. de Reform.* Secus est de Parochiis, quæ spectant ad Jus patronatus Laicorum: nam tunc non est locus Concursui, sed is solus examinari debet, quem Patronus laicus præsentavit; &, si dignus reperiatur, institui.

42. Notat tamen Engel *cit. de Præb. n. 67.* per Bullam B. Pii V. *Ad exequendum* (& habetur tom. 2. Bullarii Romani, *Const. 47. dicti Pontif.*) a præfato Concursu esse exceptas Parochias Monasteriis, vel aliis Ecclesiis incorporatas, in quibus non proprie Parochus, sed Vicarius ponendus est.

QUÆSTIO III.

De jure præsentandi, aliisque juribus Patrono competentibus.

SUMMARIUM.

43. *Patrono quatuor jura competunt, quæ?*
44. *Jus præsentandi, quomodo competat Patrono?*
45. *Beneficium sine consensu Patroni regulariter nequit conferri.*
46. *Fallit hoc in certis casibus.*
47. *Collatio Beneficii sine consensu Patroni non est ipso jure irrita, sed irritanda.*
48. *Patronus nequit se ipsum præsentare.*
49. *Prælatus tamen potest Patrono conferre Beneficium.*
50. *Possunt plures Patroni unum ex se ipsis præsentare.*
51. *Patronus potest præsentare suos filios, vel consanguineos.*
52. *Quid juris, si plures sint Patroni, & discordent in præsentando?*
53. *Præsertim si duo præsententur ab eis in pari numero?*
54. *Patrono debetur honor, & qualis?*
55. *Patrono competit jus defendendi Ecclesiam.*
56. *Quæ Patrono non liceant.*
57. *Patrono egenti succurrendum ab Ecclesia.*
58. *Et quomodo?*

43. CONCL. I. Patrono sive Ecclesiastico, sive laico præcipue quatuor jura competunt in Beneficio Ecclesiastico, respectu cujus habet Jus patronatus; videlicet jus præsentandi, præcedendi, defendendi Ecclesiam, atque ut ex bonis Ecclesiæ eidem indigenti modeste succurratur. Ita habetur *c. Nobis, de Jure patron.* & complectitur Glossa ibidem hisce versiculis.

Patrono debetur honos, onus, utilitasque:
Præsentet, præsit, defendat, alatur egenus.

44. CONCL. II. Jus præsentandi Clericum idoneum ad Beneficium Ecclesiasticum, sive simplex curatum, postquam vacaverit, adeo competit Patrono, ut Episcopus, vel is, ad quem spectat institutio, teneatur eumdem ceteroquin habilem admittere, atque in dicto Beneficio instituere. Ita desumitur ex *cit. c. Nobis, de Jure patron.* Dicitur, *Clericum idoneum*: Nam si hic sit indignus, Patronus laicus tenetur alium præsentare: Patronus vero Ecclesiasticus pro ea vice privatur jure præsentandi, ut dictum *n. 33*.

45. CONCL. III. Beneficium Ecclesiasticum sine consensu, & voluntate Patroni, regulariter loquendo conferri nequit: & si de facto collatum sit alteri, quam illi, quem Patronus præsentavit, potest ad instantiam ejus collatio annullari, ipsoque instante debebit is, qui sine suo consensu institutus fuit, amoveri. Ita statuitur *c. Ex insinuatione, de Jure patr.* juncto *c. Decernimus, 16. q. 7*.

46. Dicitur, *regulariter loquendo*: Nam hinc in primis excipitur casus, si Patronus intra debitum tempus a Jure definitum neminem præsentavit: tunc enim pro ea vice devolvitur collatio Beneficii ad eum, ad quem ceteroquin pertinet institutio, *c. Cum propter*, & *c. Eam te, de Jure patr.* Deinde valet collatio, si Summus Pontifex de plenitudine potestatis conferat Beneficium, derogando expresse Juri patronatus, ut jam dictum *n. 39.* Idem, accedit, quando Patroni in præsentando discordant, & præsentatus a majori eorum parte non potest sine scandalo institui: tunc enim Episcopus ordinabit Ecclesiam, sicut melius eam secundum Deum viderit ordinandã, *c. Quoniam eod.*

47. Dicitur ulterius in Conclusione, *potest ad instantiam ejus collatio annullari*: Siquidem collatio Beneficii extra dictos casus absque Patroni præsentatione facta, non est ipso jure nulla & irrita, sed tantum potest per Patronum contradicentem irritari; si nempe is alium præsentet, aut expresse contradicat. Unde si terminus Patrono competens post collationem per Episcopum factam fuerit elapsus non reclamante, nec contradicente Patrono, manet collatio omnino firma *part. 3. de offic. & potest. Episc. alleg. 72. n. 171.* citans plures alios.

48. CONCL. IV. Patronus, quamvis sit Clericus, & ceteroquin idoneus, se ipsum ad Beneficium Ecclesiasticum præsentare non potest. Ita communis, & patet ex *c. Per nostras, de Jure patron.* Ratio est: quia præsentatio sui ipsius sapit vitium ambitionis. Concordat illud D. Gregorii Papæ, ac refertur *c. In scriptis, 8. q. 1. Sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus. Et sicut scriptum est: Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron. Hebr. 5.*

49. Ceterum si Prælatus, ad quem spectat institutio, motu proprio vocet Clericum Patronum, eique conferat Beneficium vacans, in quo dictus Clericus habet Jus patronatus, valebit collatio: quia tunc Patronus non censetur præsentare se ipsum, aut Beneficio sese ingerere; sed Beneficium sibi oblatum acceptare, adeoque in collationem ejus sibi factam consentire. Pirhing *tit. de Jure patron. n. 92.* Imo posset hoc casu Patronus Clericus procedere per viam deprecationis, & supplicationis, ac rogare Episcopum, ut sibi conferre velit illud Beneficium; atque exinde poterit Ordinarius illum gratificando admittere. Barbosa *lib. 3. Juris Ecclesiast. univ. c. 12. n. 199.* Abbas *in c. Per nostras, de Jure patr.* & alii.

50. Insuper si plures sint Patroni, possunt illi ex seipsis unum Clericum Compatronum nominare, & præsentare: nam quamvis Clericus Patronus non possit præsentare se ipsum, potest tamen præsentationi de se per Compatronos factæ consentire. Glossa in *c. Consuluit, eod.* Barbosa *p. 3. de offic. & potest. Episc. alleg. 71. n. 91.* & alii.

51. CONCL. V. Nihilominus non est prohibitum Patrono, ad Beneficium præsentare filios suos, aut alios consanguineos. Ita Engel *tit. de Jure patr. n. 3.* cum communiori. Et merito: tum, ne hi sint deterioris conditionis, quam alii, quorum parentes nullum fundarunt Beneficium. Tum, ne ipsummet Jus patronatus, quod in favorem Fundatoris, ejusque hæredum introductum est, in ipsorum odium retorqueatur contra *Reg. 61. Juris in 6. Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum*; cum concordantiis.

52. CONCL. VI. Si plures sint Patroni ejusdem Ecclesiæ, vel Beneficii, & hi in præsentando discordent, aliis hunc,

aliis alium præsentantibus, præfertur Is, qui majoribus juvatur meritis, & plurium approbatur assensu, modo id sine scandalo fieri possit. Ita habetur *c. Quoniam, de Jure patron.* estque communis. Et quidem in tali casu sufficit præsentatio facta a majori parte respectu minorum partium, dummodo præsentatus ceteroquin sit idoneus, veluti si ex sex Patronis duo præsentent Titium, unus Sempronium, & tres Cajum; hi tres prævalent, ac præfertur Cajus, *arg. cit. c. Quoniam*, & notat ibidem Fagnanus *n.* 13. cum aliis. Additur vero, *modo id sine scandalo fieri possit*, propter dicta *n.* 46.

53. CONCL. VII. Si autem duo sint præsentati a pluribus Patronis in pari numero, vel si ex duobus Patronis unus præsentavit unum, & alter alterum, nemini eorum acquiritur jus petendi institutionem. Ita Fagnanus *in c. Cum autem, n.* 23. *eod.* & alii. Ratio est clara: quia ad hoc, ut præsentatus acquirat jus ad Beneficium, & consequenter jus petendi institutionem, requiritur, quod Præsentatio sit facta a majori parte Patronorum, *arg. c. Quoniam, de Jure patr.* ibi: *Si forte in plures partes fundatorum se vota diviserint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis, & plurimorum eligitur, & approbatur assensu*.

54. CONCL. VIII. Præter jus præsentandi, ulterius Patrono Ecclesiæ debetur honor. Ita communis; & patet *ex c. Nobis, de Jure patr.* ibi: *Pro fundatione quoque Ecclesiæ bonor processionis fundatori servatur*. Porro honor Patrono debitus consistit in præcedentia Processionis, quatenus in Litaniis, ac aliis publicis Processionibus debetur ipsi locus dignior præ aliis Laicis. Item quod in Ecclesia sua patronata debeat honorari per præcedentiam honorabilioris sedis, & dignoris loci, atque anterioritatem in suscipienda Pace, thurificatione, & aliis consimilibus casibus. Barbosa *l.* 3. *Juris Eccles. univ. c.* 12. *n.* 214. cum aliis.

55. CONCL. IX. Insuper competit Patrono jus, seu potius onus defendendi Ecclesiam. Ita habetur *c. Filiis*, 16. *q.* 7. Unde Patroni munus est, ut curam, & inspectionem habeat quoad Ecclesiam & ejus bona, ne male alienentur, aut dilapidentur; & si quid in detrimentum Ecclesiæ fieri deprehenderit, neque Beneficiarius honesta monitione præmissa desistere velit, id Episcopo denuntiet; prout ibidem dicitur. Item ipsius munus est, ut Ecclesiam intra & extra Judicium defendat, *tamquam ejus Patronus & Advocatus*: hoc quippe nomine ipse appellatur in *c. Præterea, & c. Cum autem*, & *c. Nobis, de Jure patr.* & alibi.

56. Non tamen debet Patronus veram aliquam jurisdictionem in Beneficiarium usurpare; neque in iis, quæ ad Sacramentorum administrationem pertinent, ullatenus sese ingerere; neque visitationi ornamentorum Ecclesiæ, aut bonorum stabilium seu fabricarum proventibus se immiscere (nisi id Patrono ex primæva institutione, ac fundatione competat) sed Episcopi ipsi hæc faciant, juxta Conc. Trid. *Sess.* 24. *de Reform. c.* 3. *circa finem*.

57. CONCL. X. Tandem Patrono convenit, ut, *si ad inopiam vergat, ab Ecclesia illi modeste succurratur*. Ita his verbis habetur *cit. c. Nobis, de Jurepatr.* juncto *c. Contra*, & *c. Quicumque*, 16. *q.* 7.

58. Dicitur notanter, *modeste succurratur*; id est habito respectu ad facultates Ecclesiæ, & ad qualitatem personæ, ut bene explicat, & probat Glossa ibidem. Hinc Barbosa *lib.* 3. *Jur. Eccles. univ. c.* 12. *n.* 217. notat, quod tunc primum Ecclesia teneatur dare alimenta Patrono pauperi quando supereft ultra id, quod necessarium est ad cultum Dei, atque Ministrorum alimenta. In quo casu sunt præstanda Patrono alimenta in domo propria, non autem in ipsa Ecclesia; & quidem non solum pro se, sed etiam pro uxore, filiis, atque familia: ac insuper alimenta integra, id est, cibus, potus, vestis, lectus, & alia omnia, quæ sub alimentorum nomine continentur, dummodo (ut dictum) Ecclesiæ suppetant facultates.

DISTINCTIO IV.

De Decimis.

QUÆSTIO I.

Quid sint Decimæ, Primitiæ, & Oblationes?

SUMMARIUM.

1. *Decimæ, quid?*
2. *Decimarum solutio est actus Religionis, & Justitiæ*.
3. *Qui fraudant Decimas, quomodo peccent?*
   Jubentur excommunicari.
4. *Excommunicatio hæc non est latæ sententiæ*.
5. *Bona dantium, & mala non dantium Decimas*.
6. *Primitiæ, quid?*
   Primogenita, quid? & quomodo different a Decimis?
7. *An extet præceptum offerendi Primitias?*
8. *Præsertim in lege Evangelica?*
9. *Oblationes, quid?*
10. *Oblationis nomen dupliciter accipitur*.
11. *Oblationes, an sint de Præcepto faciendæ?*
12. *Quid, si Ministri Ecclesiæ indigeant,*
13. *Vel id habeat consuetudo loci?*

1. CONCL. I. *Decimæ* sunt pars decima omnium fructuum juste acquisitorum, DEO in recognitionem sui dominii universalis debita, atque Ecclesiæ Ministris quotannis exsolvenda. Ita in re communis; & desumitur hæc definitio ex *c. Tua nobis, de Decimis*, ibi: *Decimæ, quas Deus in signum universalis dominii sibi reddi præcipit, suas esse Decimas & primitias asseverans*: juncto, *c. Decimas Deo*, 16. *q.* 7. & *c. Ex transmisso, de Decimis*, cum concordantiis.

2. Unde colligitur, quod solutio Decimarum, quatenus solvuntur a Fidelibus ob Dei cultum, atque in signum supremi ejus dominii in omnes res, & quod ab ipso bona cuncta procedant, sit actus virtutis Religionis: quatenus vero spectatur, prout est debita Ecclesiæ Ministris, nobis spiritualia præbentibus, sit actus Justitiæ.

3. Hinc illi, qui fraudant Decimas, peccant & contra virtutem Justitiæ, & contra virtutem Religionis; crimenque committunt *Sacrilegii*, *c. Decimas quas.* 16. *q.* Insuper fraudantes Decimas, tum in *c. Omnes decimæ*, 16. *q.* 1. & *c. Tua nobis, de Decimis*, tum in Concilio Trid. *Sess.* 25. *c.* 12. *de Reform.* excommunicari jubentur, ibi: *Cum decimarum solutio debita sit Deo, & qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas invadunt, &c. Qui vero eas aut subtrabunt, aut impediunt, excommunicentur: nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur*. Hactenus Concilium.

4. Ceterum hæc Excommunicatio non est latæ, sed primum ferendæ sententiæ; prout desumitur ex ly *excommunicentur*. Imo præmittendam esse trinam monitionem, antequam infligatur, recte cum aliis notat Barbosa *in Collectaneis ad cit. locum Concilii Trid. n.* 5. & favet textus *c. Omnes decimæ* 16. *q.* 7.

5. Insuper, quod justo Dei judicio frequenter in rebus temporalibus damna patiantur, qui Decimas dare negligunt; & econtra, qui Decimas diligenter dant, non solum sanitatem corporis, sed etiam cum temporali fructu bona Cœlestia promereantur &c. urgentissimis SS. Augustini, & Hieronymi, auctoritatibus comprobatur *c. Revertimini*, & *Decimæ tributa.* 16. *q.* 1. Ubi D. Augustinus, *Serm.* 219. *de Tempore*, inter alia sic loquens refertur: *Cum decimas dando & terrena, & Cœlestia possis præmia promereri, quare pro avaritia duplici benedictione fraudaris? Hæc est enim Dei justissima Consuetudo, ut si tu illi Decimam non dederis, tu ad Decimam revoceris. Dabis impio militi, quod non vis dare Sacerdoti*.

6. CONCL. II. *Primitiæ* appellantur primi fructus agrorum, vinearum, hortorum, arborumque, Deo ut Largitori omnium bonorum in signum gratitudinis oblati. Ita desumitur ex *c.* 18. *Num.* ibi: *Universa frugum initia* (id est, Primitias) *quæ gignit humus*. Additur notanter, *quæ gignit humus*; nam in animalibus, recepto stylo S. Scripturæ, vocantur *Primogenita*. Unde patet discrimen inter Primitias, & Decimas: nam hæ sunt decima pars omnium fructuum juste acquisitorum; illæ vero, fructus primi arborum, agrorumque, & hujusmodi.

7. Quæres: An extet præceptum aliquod offerendi Primitias? Resp. I. In Lege Mosaica extabat præceptum offerendi Primitias; uti patet ex *c.* 26. *Deuteron.* ibi: *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit &c.* Item *Exodi* 13. *Sanctifica mihi omne primogenitum*. & alibi. Quia vero Cæremonialia, & judicialia veteris Legis per Christi mortem, atque prædicationem Evangelii, evacuata fuerunt; remanet Quæstio loquendo pro statu Legis Evangelicæ; ad quam

8. Resp. II. Olim quidem ex præcepto Juris Ecclesiastici aderat ejusmodi obligatio solvendi Primitias; prout colligitur ex *c. Præter dist.* 32. & *c. Decimas*, 16. *q.* 7. ac notat Glossa *in c. vers. In primitiis, de Decimis*. Hodie tamen ejusmodi obligatio solvendi Primitias in plerisque locis per contrariam consuetudinem sublata est. Ita Pirhing. *tit. de Decimis. n.* 172. Suarez, Azorius, & alii passim.

9. CON-

9. CONCL. III. *Oblationum* nomen, quantum ad propositum, accipitur pro illis oblationibus seu donis, quæ Fideles ad Altare offerunt inter Missarum solemnia. Ita desumitur ex *c. Antiquus*. 10.*q*.1. & *c.Omnis Christianus,de Consec. dist.*1.

10. Additur notanter, *quantum ad propositum*: Siquidem Oblationis nomen interdum late accipitur pro omni eo, quod offertur Ecclesiæ, sive id fiat in vita, sive in morte, sive sit quid mobile, sive immobile. *arg. C. Videntes*. 12. *qu*. 1. ibi *Ipsæ res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur*. Quinimo oblationis nomen adeo large acceptum, ipsas quoque Decimas & Primitias complectitur: verum stricte, & habito præsertim respectu ad communem modum loquendi, dicitur Oblatio, quod offertur Sacerdoti in Missa. Abbas *C.Causa, de verb.signific.*

11. Quæres: An homines ad faciendas hujusmodi Oblationes teneantur? Resp. I. De ratione hujusmodi Oblationum est, quod voluntarie offerantur, juxta illud *Exodi* 25. *Ab omni homine, qui offert ultroneus, accipietis eas*. Et hinc regulariter loquendo istę Oblationes non sunt de pręcepto, nisi in certis casibus. Ita D. Thomas 2. 2.*q*.86.*art*. 1. Abbas *ad Rub.cit.de Parochiis*, & alii.

12. Additur notanter, *nisi in certis casibus*. Etenim, si Ministri Ecclesiæ indigeant, neque habeant aliunde, unde sustententur, tenentur Parochiani Jure naturali, & Divino, ad Oblationes Presbyteris indigentibus faciendas: nam ex quo Sacerdos impendit spiritualia, debet consequi temporalia: *Dignus enim est operarius cibo suo, Matth.*10. Unde quamvis Sacerdos ob hoc non debeat subtrahere spiritualia, tamen Superior debet Parochianos compellere ad præstandas has Oblationes juris remediis. Abbas *loc.cit.* Covarruvias *lib.*1.*var.resolut.c.*17.*n.*3. & alii.

13. Deinde tenentur Parochiani ad faciendas Oblationes, ubi hoc habet consuetudo. Siquidem in multis locis consueverunt Parochiani, præsertim diebus Dominicis & aliis præcipuis Festis, facere ejusmodi Oblationes, juxta *Can. Omnis Christianus, de Consecr. dist.*1. Atqui Fideles tenentur, possuntque cogi ad observandas laudabiles consuetudines, *C.ad Apostolicam de Simon.* & amplius de Oblationibus ostendit Hostiensis *in Summa tit. De Parochis*, §. *In tertia*. Et quidem hisce casibus adhuc oblatio remanet quodammodo voluntaria, saltem quoad quantitatem, vel speciem rei oblatæ.

QUÆSTIO II.

Quo jure, & ex quibus rebus solvendæ sint Decimæ?

SUMMARIUM.

14. *Decimæ, an debeantur Jure Divino?*
15. *Præsertim in Lege Evangelica?*
16. *Quomodo ipsæ dicantur deberi constitutione Divina?*
17. *Solvitur instantia contra Decimas.*
18. *Decimæ ex quibus rebus debeantur?*
19. *Declaratur hoc.*
20. *Decimarum divisio.*
21. *Decimæ prædiales, Personales, & Mixtæ, quæ?*
22. *Decimæ prædiales, & Personales, quomodo, & quibus solvendæ?*

14. CONCL. I. Decimæ secundum substantiam spectatæ, quatenus videlicet sunt necessarium stipendium Ministrorum Ecclesiæ, ad ipsorum sustentationem requisitum, debentur ipsis Jure naturali, ac Divino: quatenus vero spectantur secundum quotam, sive determinationem suam (id est, quod debeat dari ipsamet pars decima fructuum) tempore Legis Mosaicæ debebantur Jure Divino positivo; tempore vero Legis Evangelicæ Jure dumtaxat Ecclesiastico, licet antiquissimo, utpote ab Apostolis derivato. Ita Doctor Angelicus 2.2. *q.* 87. *art.* 1. & alii passim, paucis exceptis. Ratio primæ partis desumitur ex cit. verbis Christi, *Matth.*10. *Dignus est operarius cibo suo*; cum concordantiis. Altera vero pars, loquens de Lege Mosaica, patet ex *c.*27. *Levit.* & aliis pluribus locis.

15. Tandem ultima pars, seu quod in Lege Evangelica debeantur Decimæ secundum quotam spectatæ Jure Ecclesiastico, patet tum ex plurimis textibus Juris Canonici jam allegatis, vel in progressu allegandis. Tum ex eo: quia si Decimæ simpliciter essent Juris Divini, non posset earum obligatio tolli per privilegium Summi Pontificis, aut contrariam consuetudinem: atqui hoc fieri posse, patebit ex dicendis *Quæst. IV.*

16. Nec dicas: In Jure Canonico *c. Parochianos, de Decimis*, expresse dicitur: *Decimæ non ab homine, sed ab ipso Deo sunt institutæ*: juncto *c. Tua. eod.* ibi: *Decimæ divina constitutione debentur*; ergo non solum Jure Ecclesiastico. Resp. enim, hujusmodi auctoritates vel accipiendas esse de Decimis secundum suam substantiam spectatis, & quatenus sunt necessarium stipendium Ministrorum Ecclesiæ. Vel dicendum, quod velint, Decimas Jure Divino deberi, non directe ac immediate pro statu Legis Evangelicæ, sed solum remote ac occasionaliter, quatenus ad imitationem Legis Divinæ, pro veteri Testamento statutæ, ad necessariam Ministrorum Ecclesiæ sustentationem, per Constitutionem Ecclesiasticam sunt denuo constitutæ.

17. Quod si dicas: Cæremonialia veteris Legis jam sunt evacuata, & defacto illicita observatu, *c. Majores, de Baptismo*. Resp. cum Doctore Angelico *loc. cit.* Præceptum de solutione Decimarum non fuisse cæremoniale, sed partim morale, partim judiciale. Et quatenus morale, fuit inditum a Lege naturali, atque a Christo in Lege Evangelica renovatum, *Matth.*10. *Dignus est operarius cibo suo*; cum concordantiis. Quatenus vero judiciale erat, nempe secundum quotam, seu quoad determinationem decimæ partis, est renovatum auctoritate Ecclesiæ; sicque illud defacto obligat ex vi novi præcepti Ecclesiastici. (a)

18. CONCL. II. Spectato Jure communi debentur Decimæ ex omnibus, quæ licite acquiruntur. Ita habetur *c. Ex transmissa, de Decimis*, ibi: *Fidelis homo de omnibus, quæ licite potest acquirere, Decimas erogare tenetur*; & alibi. Dicitur, *quæ licite acquiruntur*; nam de acquisitis per furta, simoniam, usuras, opus meretricium, ac hujusmodi Decimæ non debentur; imo nec possunt recipi, ne Clerici censeantur approbare peccatum alterius, ut notat Glossa *ibidem, vers. licite*. Hinc *c. Non est putanda*. 1. q.1. notanter dicitur; *Honora Dominum de tuis justis laboribus*.

19. Additur autem, *spectato Jure communi*. Siquidem variis ex causis hæc obligatio solvendi Decimas, utpote ex Jure Ecclesiastico proveniens, tolli potest, & aliquis (b) a præstatione Decimarum eximi, vel ex parte, vel etiam in totum: dummodo Ministri Ecclesiæ aliunde congruam habeant sustentationem, utputa ex sufficientibus redditibus Fundationis Ecclesiæ, Oblationibus, aut Legatis piis.

20. CONCL. III. Decimæ dividuntur in prædiales, personales, & mixtas. Ita communis. Siquidem, quantum est de Jure communi, debentur Decimæ *de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, negotiatione, de ipsa etiam militia, de venatione, & de omnibus bonis*; prout his ipsis verbis habetur *c. Non est, de Decimis*, cum concordantiis. Itaque

21. *Decimæ prædiales* sunt, quæ persolvuntur ex prædiorum, aut arborum fructibus, obventionibus molendinorum, vel ædium locatarum, & hujusmodi. *Personales* dicuntur, quæ ex rebus, quas quisque sibi industria & opera sua acquirit, persolvuntur; v. g. ex lucro honestæ negotiationis, venationis, militiæ, &c. *Decimæ mixtæ* vocantur illæ, quæ partim prædiales, partim personales sunt: cujusmodi sunt, quæ debentur ex fructibus pecorum, veluti ex fœtu, lana, lacte, &c.

* Plures tamen Doctores hoc tertium genus Decimarum non admittunt, defendentes decimas, quæ ex mero lucro honesto proveniunt, esse personales; reliquas vero omnes merito dici debere prædiales, prout etiam annotatur in Jure Canon. *Tit.*30.§.1. *n*.4. estque expeditius pro Casuum resolutionibus. *

22. Porro Decimæ prædiales differunt a personalibus, quod illæ statim atque collectæ sunt, solvi debeant: & quidem integræ absque deductione impensarum, quæ fieri solent in colendis prædiis vel agris, & colligendis fructibus. *arg. c. Cum sint homines*, &c. *Tua nobis*, & *c. Pastoralis, eodem*. E contra Decimæ personales solvuntur deductis prius expensis, utpote cum residuum dumtaxat censeatur esse fructus, seu lucrum, *cit. c. Pastoralis*. Insuper Decimæ prædiales sunt solvendæ Parocho, in cujus Parochia fructus crescunt, & colliguntur, quamvis colonus alibi habitet: Personales autem solvuntur Ecclesiæ, seu Parocho, in cujus Parochia quis audit Divina, & percipit Sacramenta Ecclesiastica; nisi consuetudine, conventione, aut privilegio aliud fieri oporteat. *cit. c. Cum sint homines, de Decimis.*

* Ceteroquin Decimæ Prædiales adhuc subdividuntur in majores, ac minores. Majores sunt, quæ solvuntur ex frumento quo-

(a) Vide dicta Tract.2.Dist.2.n.9.& 10.

(b) Ut dicetur Quæst.4. per totum.

quocumque sive hirsuto, seu siliquas spinosas habente (quale est hordeum, & avena) sive plano, puta, ex adore & tritico: item Decimæ ex vino & oleo &c. Minores vero censentur Carnaticæ ex pullis, anseribus, aliisque ex rebus levioris momenti. Multumque in hoc (supposito, quod Decimæ Majores ad unum, & minores ad alterum pertineant) debet attendi consuetudo locorum. In jure Bavarico *Tit.* 28. *art.* 12. ad Decimas majores præter omne frumentum spectant Ciceres, Panicum, fabæ & lentes: ad minores vero olera, rapæ, linum, canabis, milium; item Decimæ ex fructibus arborum & animalium, Brassica &c. *

QUÆSTIO III.

Quibus solvendæ sint Decimæ?

SUMMARIUM.

23. *Antiquitus Decimæ solvebantur Ecclesiæ, per Episcopos Clericis distribuendæ.*
(c) Ut dictum Tract. 7. dist. 4. n. 30.
24. *Tunc soli Episcopi erant Parochi: secus de facto.*
25. *Decimæ prædiales spectant ad Ecclesiam Parochialem.*
26. *Et habet super iis Parochus fundatam intentionem.*
27. *Episcopo de Jure communi debetur quarta pars Decimarum.*
28. *Quid de Decimis nullius certæ Parochiæ?*
29. *Limitantur prædicta.*
30. *Laici mere sæculares sunt incapaces juris Decimarum.*
31. *Secus de Laicis conversis, sive Regularibus.*
32. *Laicis potest competere jus percipiendi fructus Decimarum, ut quid temporale sunt.*
33. *Interveniente justo contractu emptionis, conductionis, &c.*
34. *An etiam per modum Feudi?*

23. Quæstio præsens procedit præcipue pro moderno statu, quo facta supponitur divisio bonorum Ecclesiasticorum in quatuor partes (c) ipsarumque distinctio Parochiarum: nam antea Decimæ debebantur Ecclesiæ, sive cœtui Clericorum in communi; & præstabantur Episcopis cujuslibet Diœcesis, qui eas inter Clerum & Ministros suæ Ecclesiæ, pro cujuslibet meritis & necessitate, juste fideliterque distribuere tenebantur. *arg. c. Episcopus*, & *c. Præcipimus*, 12. *q.* 1. juncto *c. Decimas*, 16. *q.* 7. cum concordantiis.

24. Siquidem Episcopi soli pro illo tempore erant Parochi, quibus totius plebis Diœcesanæ cura imminebat: ceteri autem Presbyteri, veluti ipsorum Coadjutores, ad nutum eorumdem Episcoporum modo in hac, modo in illa parte Diœcesis Pastorale Officium exercebant. *arg. c. In novo, dist.* 21. & notat Barbosa *lib.* 3. *Juris Ecclesiast. univ. c.* 26. §. 2. *n.* 4. Postmodum vero, facta illa redditTuum Ecclesiasticorum divisione, Parochiæ singulæ singulis Presbyteris fuerunt constitutæ, singulisque Parochiis propria territoria per suos terminos assignata, in quibus cuilibet Presbytero tota suæ Parochiæ cura remaneret, prout habetur *c. Ecclesias*, 13. *q.* 1. Et de hoc tempore, sive post divisionem bonorũ Ecclesiasticorum & Parochiarum distinctionem loquendo, sit

25. CONCL. I. De Jure communi Decimæ prædiales spectant ad Ecclesiam Parochialem, suntque persolvendæ Rectoribus illarum Ecclesiarum Parochialium intra quarum fines prædia illa sita sunt. Ita communis; & habetur clare *c. Cum contingat. de Decimis*, ibi: *Cum perceptio Decimarum ad Parochiales Ecclesias de jure communi pertineat*. Concordat textus *c. Cum in tua eod.* ibi: *Alioquin Parochialibus Ecclesiis exolvantur, ad quas de jure communi spectat perceptio decimarum*.

26. Et hoc adeo verum est, quod Parochus loci habeat pro se fundatam in jure intentionem super omnibus Decimis intra limites suæ Parochiæ existentibus; ita ut præsumatur, Decimas ad ipsum pertinere, nisi adversarius, quicumque ille sit, oppositum ostenderit. *arg. c. A nobis eod.* Proinde propter istam Juris assistentiam, Parochus non tenetur aliter probare, Decimas sibi competere; sed contrarium asserenti incumbit onus probandi, cum contra hunc militet Juris præsumptio *arg. c.* 1. *de Præscript. in* 6. ac notat Barbosa *loc. cit. c.* 26. §. 2. *n.* 8. cum aliis.

* Quinimo Parocho loci illius, in quo sita sunt prædia, in tantum Jus commune quoad Decimas assistit, ut, posito etiam, quod alius positive probaret, sibi potius, quam præfato Parocho, competere jus percipiendi Decimas generaliter circa hos vel illos fructus; hoc non obstante adhuc Parochus ille, insistendo juri communi, possit prætendere Decimas integras ex Novalibus saltem proprie talibus. *Cap.* 25. §. *fin.* & *Cap.* 29. *de Decimis*. nisi alter aliunde clare ostendat, Decimas, etiam Novalium in specie, ac in particulari ad se pertinere. Dicitur notanter *ex Novalibus saltem proprie talibus*: ubi advertendum, Novalia proprie talia juxta SS. Canones dici illas terras nunc cultas, quæ antecedenter ultra memoriam hominum vel omnino incultæ jacebant *c.* 21. *de Verb. Significat.* vel eos solummodo proferebant fructus, qui ab immemoriali tempore non erant decimabiles, *arg. l. fin. ff. de Termino moto*. Econtra vero Novalia improprie talia appellantur terræ antea quidem intra tempus immemoriale jam cultæ, & quidem fructibus decimalibus, aliis tamen, quam modernis e. g. si ex Pomario, vel horto culinario fiat ager, vel ex agro vinea, vel ubi nunc seritur avena; antea vero siligo &c. De his ultimis, etsi præsens Auctor in Jure Canon. *lib.* 3. *Decret. Tit.* 30. *n.* 15. *ac seqq.* eodem modo discurrat, non tamen inter DD. certum est, uti de prioribus, quod Parocho loci competat jus percipiendi Decimas hasce, supposito, quod alius generaliter colligat Decimas ejusdem districtus &c. In Bavaria juxta Jus statutarium *Tit.* 28. *art.* 13. illud singulare legitur, quod Decimæ Novalium proprie talium primo triennio semper spectent ad parochum, reliquo vero tempore ad illum qui alias Decimas ejusdem sortis colligit; de quo videatur Schmid *in Comment. in Jus Bavar. loc. cit.* *

*27. CONCL. II. Nihilominus post factam Parochiarum divisionem non prorsus excluditur Episcopus loci a perceptione Decimarum prædialium. Nam in primis spectato Jure communi debetur ei, tamquam Superiori, & Ordinario omnium Fidelium suæ Diœcesis Pastori, quarta pars Decimarum totius Episcopatus; prout liquet ex *c. Conquerente de Offic. Ordinarii*, ubi Pontifex inter jura Episcopalia recenset *quartam decimationum*: juncto *c. De quarta de Præscript.* & concordantiis. Hinc Fagnanus *c. Cum contingat, n.* 13. *de Decimis*, cum aliis notat, quod Episcopus super quartam Decimarum habeat intentionem fundatam.

28. Deinde, quando Decimæ non sunt in certa Parochia (veluti, si prædia sint multum distantia, & non inclusa in limitibus alicujus Parochiæ; vel si novalia fiant in nemoribus remotis, & extra limites Ecclesiarum Parochialium) tunc Episcopus fundat intentionem super eas; adeo, ut *ipsas secundum discretionem a Deo sibi datam, alii Ecclesiæ deputare, vel ad opus suum poterit retinere*, prout habetur *c. Quoniam de Decimis*. Notat tamen ibidem Abbas, quod, si certum sit, ejusmodi prædia, vel novalia includi in aliqua vicinarum Parochiarum, sed ignoretur, quænam illa sit; tunc Decimæ non debeantur Episcopo, sed sunt dividendæ inter illas Parochias.

29. Additur notanter *n.* 27. *spectato jure communi*. Nam per hactenus dicta non negatur, quin aliquo jure speciali possit Episcopus tale jus amittere: utpute si appareat de contraria consuetudine; illa enim servari debet, cum in transferendo jus Decimarum ab una Ecclesia in aliam, plurimum valeat consuetudo. Idem erit, si constet de compositione, vel appareat de quodam privilegio, aut intervenerit præscriptio specialis. Fagnanus *ibidem n.* 18. & 19.

30. CONCL. III. Laicis mere sæcularibus nullo modo competere, & concedi potest jus Decimarum, quatenus spirituale est: adeoque nec ipsæ Decimæ, prout sunt fructus Ecclesiastici. Ita Pirhing. *tit. de Decimis*, *n.* 135. & communis aliorum. Patet hoc ex *c. Decimas, quas in usum* 16. *q.* 7. ubi Laici Decimas possidere prohibentur, & oppositum facientes dicuntur *sacrilegii crimen committere*, & *æternæ damnationis periculum incurrere*. Idem desumitur ex *c. Ad hæc* & *c. Quamvis de Decimis*, cum concordantiis. Ratio etiam est: quia Laici non possunt possidere spiritualia, multo minus spiritualia officia ministrare Fidelibus.

31. Additur vero, *Laicis mere sæcularibus*; sive, ut loquitur Pontifex *in cit. c. Quamvis eod. Laicis in sæculo remanentibus*. Siquidem Laici conversi, etsi nullo Clericali Ordine sunt insigniti, capaces sunt juris spiritualis: quia non sunt meri Laici, sed inter Religiosos numerantur, propter tria Vota substantialia Religionis ab ipsis edita; ideoque Clericorum juribus, & privilegiis gaudent: cujusmodi sunt Hospitalarii, Professi Ordinum Militarium, Equites Meliten-

tenses, & Teutonici Ordinis *arg. C. Cum & plantare de privilegiis*. Unde talibus possunt concedi Ecclesiæ, & Decimæ: argumento a contrario desumpto, cum non sint *Laici in sæculo remanentes*: ita tamen, ut tales Religiosi Laici non per seipsos (hoc enim defectu Ordinis exequi nequeunt) sed per Clericos idoneos Ecclesias regant, & administrent. Abbas *C. Quamvis n. 3. de Decimis* & alii.

32. CONCL. IV. Nihilominus potest Laicis concedi, & competere jus percipiendi fructus Decimarum, quatenus intelligitur abstractum a titulo, & jure spirituali, & quid temporale existit; videlicet jus præcise percipiendi decimam partem fructuum: non quidem titulo proprio, sed vel nomine Clericorum, ad quos pertinet, interveniente justo contractu: vel nomine Ecclesiæ, & causa temporalis stipendii, pro obsequio ipsi Ecclesiæ per eos præstito. Ita Glossa in *Cod. Quamvis, vers. Concesserit de Decimis*; ubi ait quod *fructus Decimarum bene possent concedi Laico ex causa ad tempus vitæ suæ*. Zoesius *eod. n. 45.* Pirhing *n. 138.* & alii. Idque probatur inductione.

33. Sic enim jus percipiendi fructus Decimarum, sive Decimas materialiter spectatas pro sola utilitate fructuum percipiendorum, præcisa a spirituali jure, & titulo, potest a Laicis obtineri interveniente justo contractu emptionis, & conductionis: quia, ut habetur *Cod. Vestra de Locato*, fructus Decimarum possunt dari ad firmam (hoc est, pro censu annuo aliis concedi) & libere locari illis, cum quibus Ecclesiæ conditio fit melior; dummodo hujusmodi locatio ad feudum, vel alienationem perpetuam non extendatur. Et talis locatio, quin & venditio fructuum decimarum ad unum, vel plures annos, passim fit: nam Decimæ sic spectatæ, sunt quid mere temporale.

34. Deinde Decimæ taliter spectatæ ante Concilium Lateranense, sub Alexandro III. 1179. celebratum, potuerunt Laicis in feudum per Episcopos dispensative concedi, ut Ecclesias ab hæreticis, & aliis oppressoribus defenderent. Et quamvis hæc potestas in dicto Concilio Episcopis adempta fuerit, tamen Decimæ prius perpetuo Laicis in feudum concessæ penes Vassallos Laicos remanserunt, *arg. Cod. Cum Apostolica. De his, quæ fiunt a Prælatis &c. & C. Statuto, §. Sane de Decimis in 6.*

QUÆSTIO IV.

Quibus modis eximatur quis a præstatione Decimarum?

SUMMARIUM.

35. *Variis modis potest quis eximi a præstatione Decimarum.*
36. *I. Privilegio, & quali?*
37. *II. Per Consuetudinem; & quomodo hoc intelligendum?*
38. *Corollaria.*
39. *III. Præscriptione.*
40. *Solvitur instantia.*
41. *Quo tempore immunitas a solvendis Decimis præscribatur? Declaratur c. 1. de præscript. in 6.*
(e) Ut dictum Tract. 7. Dist. 6. n. 15.
42. *IV. Compositione, ac remissione.*
43. *V. Gravi paupertate; & quomodo?*

35. CONCL. I. Variis modis accidere potest, ut quis eximatur a præstatione Decimarum; videlicet, privilegio, consuetudine, præscriptione legitima, compositione, remisione, imo & ob gravem paupertatem eorum, qui solutis Decimis non habent necessaria ad se, suosque alendos. Ita Doctores passim; atque desumitur ex diversis textibus Juris, mox singillatim referendis: unde fit

36. CONCL. II. A præstatione Decimarum potest quis eximi privilegio, non quidem alicujus Principis territorialis laici, aut Episcopi loci; sed privilegio Summi Pontificis. Ita Vallensis *tit. de Decimis, §. 8.* & alii. Prima pars habetur *c. Tua, & c. Dudum, de Decimis.* Ubi dicitur, neque Imperiali, neque Regali concessione, quempiam a solutione Decimarum eximi posse, utpote quę Divina constitutione debentur, & sunt tributa egentium animarum. Altera pars ex eo patet; quia Episcopus nequit dispensare in Jure communi: nā *lex superioris per inferiorem tolli non potest. Clem. Ne Romani, de Elect.* Verum privilegio Pontificio id fieri posse, patet ex *c. Suggestum, &c. Ex parte, & seqq. de Decimis,* ubi plura hujusmodi privilegia Cistercienfibus, aliisque concessa referuntur.

37. CONCL. III. Per consuetudinem alicubi legitime introductam similiter potest induci exemptio a præstatione quarumdam Decimarum; dummodo adhuc ex aliis Decimis, vel redditibus, tantum supersit, quod sufficiat justæ Sacerdotum sustentationi. Ita Covarruvias *lib. 1. var. Resolut. c. 17. n. 8.* & alii. Ratio est: quia Decimæ solo Jure Ecclesiastico debentur Clericis secundum quotam; sed secundum substantiam, sive ut sunt necessarium stipendium Ministrorum Ecclesiæ, debentur Jure naturali, & Divino: atqui huic Juri nequit derogari per contrariam consuetudinem, bene tamen priori, *c. ult. de consuetud.* ergo.

38. Hinc valet consuetudo, ut ex quibusdam fructibus, vel bonis, præsertim minutis, v.g. oleribus, fabis, rapis, & similibus, alicubi non solvantur Decimæ, aut saltem non integræ: ideoque Jura dicentia, quod Decimæ sint solvendæ integræ, intelligenda sunt de integritate solvi solita. Similiter valet consuetudo, ut Clerici nullas solvant Decimas, aut Laici non solvant personales: quinimo Decimas personales, seu ex lucro industriæ, hac ætate nostra ferme in toto orbe Christiano de consuetudine legitime præscripta non solvi, notat Navarrus *c. 21. Manual. n. 31.* Usumque in hac Decimarum materia valde variari, ita tamen, ut adhuc Clericis supersit honesta sustentatio, passim observant Doctores.

39. CONCL. IV. Insuper præscriptione rite absoluta poterit immunitas a solvendis Decimis obtineri per privatas, seu particulares personas, sive Ecclesiasticas, sive Laicales. Ita Covarruvias *loc. cit. n. 10.* Pirhing *tit. de Decimis, n. 139.* & alii. Ratio: quia, ut dictum, Decimæ debentur Jure dumtaxat Ecclesiastico; ergo nihil obstat, quin per contrarium usum legitime præscriptum abrogari possint, & sic immunitas ab eisdem solvendis præscribi; dummodo aliunde habeant Ecclesiæ Ministri congruam sustentationem.

40. Nec dicas: Laicus non potest præscribere jus percipiendi Decimas; ergo neque jus retinendi Decimas, idest, immunitatem ab eis solvendis. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem: quia jus percipiendi Decimas est spirituale, cujus Laicus est incapax; jus autem immunitatis, seu exemptionis a Decimis solvendis, non est spirituale: hoc etenim tantū est quędam libertas, & commoditas temporalis integre percipiendi fructus suos, & in nullo titulo spirituali fundatur, ac radicatur.

41. Ceterum immunitas a solvendis Decimis bona fide, & cum titulo, præscribitur spatio quadraginta annorum: sine titulo autem, tempore dumtaxat immemoriali; prout notant citati Auctores. Et hoc desumitur ex *c. 1. de Præscrip. in 6.* ubi generaliter decernitur, quod quando Jus commune resistit præscribenti, vel habetur præsumptio contra ipsum, non sufficiat bona fides, sed insuper requiratur titulus, qui possessori causam tribuat possidendi, nisi allegetur, probeturque præscriptio temporis immemorialis: atqui Jus commune resistit præscribenti immunitatem a solvendis Decimis; ergo. Accedit ratio: quia *possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*, juxta *Reg. 2. Juris in 6.* atqui possidens immunitatem solvendi Decimas (cum huic Jus commune resistat, cujus ignorantia non excusat) præsumitur habere malam fidem; nisi alleget titulum saltem coloratum, qui det justam causam possidendi, sicque bonam fidem ex parte possessoris inducat; vel nisi probet possessionem temporis immemorialis, quæ est instar tituli, imo qua non potest allegari melior titulus de toto Mundo (e); ergo.

42. CONCL. V. Compositione, ac remissione, potest etiam cuipiam competere immunitas a solvendis Decimis. Ita Vallensis *tit. de Decimis, §. 8. n. 5.* cum communi. Idque desumitur ex *c. Ex multiplici, de Decimis,* juncto *c. Statuimus, de Transaction.* ubi ejusmodi compositio facta approbatur. Idem de remissione liquet ex *c. Quia circa, de Privilegiis.* Ubi pariter quarumdam Decimarum facta remissio, per Papam comprobatur.

43. CONCL. VI. Tandem gravis paupertas, sive tanta, ut solutis Decimis quis non habeat necessaria ad se suosque sustentandos, excusat interim a solutione Decimarum, donec melior fortuna advenerit. Ita Layman *lib. 4. Tract. 6. c. 2. n. 8.* Abbas, Suarez, & alii. Ratio est: quia ob necessitatem tam gravem, generaliter potest differri solutio debiti. Quinimo, si quis tempore Decimarum solvendarum fuerit constitutus in extrema necessitate, prorsus liberatur obligatione eas persolvendi: cum tunc omnia sint communia, & sic ipse consumpserit, quod suum erat. Verum, qui gravem solum necessitatem patitur, is liberatur non simpliciter, sed donec melior fortuna aspiret.

TRA-

TRACTATUS XII.

DE IMMUNITATE ECCLESIASTICA, ET INDULGENTIIS.

1. QUia præsens materia omnibus Clericis scitu valde necessaria existit, ne, quæ proprium statum, & Ecclesiæ sibi concreditæ jura concernunt, culpabiliter ignorent; ea juxta methodum a pluribus Auctoribus observatam, in Theologia Morali merito pertractatur. Idipsum, dimissis difficilioribus ad Jus Canonicum Quæstionibus, breviter præstabit præsens Tractatus; ita tamen, ut ad finem ejusdem simul agatur de Indulgentiis.

DISTINCTIO I.

De Immunitate Ecclesiastica ut sic, ejusque Speciebus.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Immunitas Ecclesiastica, & quo jure constituta?

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
2. *Munus tripliciter accipitur. Immunitatis etymon.*
3. *Immunitas Ecclesiastica, quid?*
4. *Est triplex. Localis, Realis, & Personalis.*
5. *Certum est Immunitatem Ecclesiasticam esse de Jure Divino quoad ea, quæ vere sunt spiritualia.*
6. *Immunitas Ecclesiastica etiam quoad alia, est aliqua ratione de Jure Divino.*
7. *Qua ratione hoc fiat, variant Doctores.*
   I. Sententia.
   (a) Tract. 1. Dist. 4.n.16.
8. *II. Jurique conformior sententia.*
9. *Instantia contra hanc solvitur.*
   (b) Tract. 11. Dist. 4. n.14. & seqq.

2. IMmunitas sic dicitur a *munere*. Munus enim tripliciter accipitur. I. Pro dono: sic munera dari, mittive dicuntur. II. Pro officio: unde Munera militaria, Munera civilia, qualia solent esse conjuncta cum honore. III. Pro obligatione, seu functione cuipiam imposita: quo modo & *Municeps*; quasi communium onerum, seu *munerum particeps* dicitur. Et *Muneri* sic accepto opponitur *Immunitas*, quæ est exemptio, sive liberatio ab ejusmodi obligationibus, & oneribus. Hæc ad propositum applicando, sit

3. CONCL. I. *Immunitas Ecclesiastica* est exemptio, sive jus, quo Ecclesiæ, res, & personæ Ecclesiasticæ, a publicis muneribus seu oneribus sæcularibus liberæ sunt. Ita Doctores passim, & patebunt singula ex dicendis.

4. CONCL. II. Ejusmodi Immunitas recte dividitur in localem, realem, & personalem. Ita communis. Et quidem *Immunitas localis* est, quæ convenit Ecclesiis, aliisque locis Ecclesiasticis. *Realis*, quæ competit rebus Ecclesiasticis; idest, bonis ad Ecclesiam, vel personas Ecclesiasticas pertinentibus. *Personalis tandem*, quæ debetur personis Ecclesiasticis.

5. CONCL. III. Certum est, quod Clerici, Ecclesiæ, earumque bona, si spectentur quoad ea, quæ vere & proprie spiritualia sunt, Jure Divino sint exempta a jurisdictione & potestate sæculari. Ita Covarruvias *Pract. Quæst. c.* 31. *n.* 2. *Conclus.* 1. Barbosa *lib.* 1. *Juris Eccles. univ. c.* 39. §. 2. *n.* 6. & communis aliorum. Exemplificatur hoc de Sacramentis, quorum cognitio ad solum judicem Ecclesiasticum pertinet; adeo quidem, ut juxta Concilium Trid. *Sess.* 24. *can.* 12. *Si quis dixerit, Causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit.* Idem accidit in Donis supernaturalibus, in Beneficiis Ecclesiasticis, in rebus sacris, & aliis similibus, ad quorum decisionem supernaturalis cognitio requiritur. Ratio est: quia super his nullam omnino potestatem a DEO acceperunt Principes sæculares (his quippe tota potestas sua immediate a Republica communicatur) sed ad talia dijudicanda per Christum supernaturaliter instituta fuit potestas Ecclesiastica, & tradita D. Petro, *Joan.* 21. ibi: *Pasce oves meas*, ejusque legitimis Successoribus, ac per hos ceteris Ecclesiæ Prælatis.

6. CONCL. IV. Etiam quantum ad alia prorsus concedendum est, quod Immunitas Ecclesiastica, seu exemptio Clericorum, Ecclesiarum, rerumque Ecclesiasticorum, aliqua ratione sit de jure Divino. Desumitur hoc ex diversis textibus Juris dictam Immunitatem esse Juris Divini clare attestantibus. Loquendo enim de personali exemptione Clericorum, eam haberi de Jure Divino, patet ex *c. Si Imperator, dist.* 96. & *c. Sylvester*, & *c. Relatum*, 11. *q.* 1. cum concordantiis. Deinde generatim loquendo de exemptione, seu Immunitate Ecclesiarum, habetur textus clarissimus *c. Quamquam, de Censibus in* 6, ibi: *Cum igitur Ecclesiæ, Ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum, non solum jure humano, quin & Divino, a sæcularium personarum exactionibus sint immunes.* Et ibidem Glossa *Verf. Divino*, probat hoc ex *Genes. c.* 47. Ubi Pharao Rex Ægypti terram Sacerdotum fecit immunem & liberam, ne tenerentur cum aliis quintam partem fructuum solvere Regibus. Unde & in veteri Lege Sacerdotes, & Levitæ erant exempti a jurisdictione sæculari aliarum Tribuum, & obligatione solvendi tributa. His accedit Concilium Tridentinum *Sess.* 25. *c.* 20. *de Refor.* ubi ait, *Ecclesiæ, & personarum Ecclesiasticarum immunitatem Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus constitutam.* Concordat *c. Nimis, de Jurejurando*, junctis variis Conciliis.

7. Dicitur notanter in Conclusione, *aliqua ratione sit de Jure Divino.* Siquidem in hoc amplius declarando variant Doctores. Et quidem non pauci volunt, ejusmodi exemptionem non esse de Jure Divino obligante, sed solum a Lege humana, seu per privilegia in Corpore utriusque Juris clausa: dici tamen quadam ratione esse de Jure Divino, scilicet originaliter & initiative, quatenus Legi naturali valde conformis est; atque a veteri Lege Divina originem duxit; prout in simili superius (a) dictum est, Decimas Divina constitutione deberi. Et hujus sententiæ sunt Covarruvias *loc. cit. n.* 2. *Concl.* 3. Lessius *lib.* 2. *de just. & jure, c.* 33. *n.* 30. Molina, Garcias, & plures alii, quos citat Barbosa *cit.* §. 2. *n.* 1.

8. Alii econtra probabilius, Jurique conformius esse censent, Clericos etiam in temporalibus Jure Divino a Civili Potestate exemptos esse; prout fortiter urgent textus *n* 6. relati, atque tenet Glossa *c. Si Imperator, dist.* 96. & *c. Quamquam, de Censib. in* 6. Abbas *c. Ecclesia S. Mariæ, n.* 6. *de Constitut.* Barbosa *c. c.* 39. §. 2. *n.* 5. & rursus §. 5. *n.* 3. pro hac sententia allegans decisionem Rotæ, & plurimos Doctores, Layman *lib.* 4. *tract.* 9. *c.* 8. *n.* 1. Engel *tit. de Immunit. Eccles. n.* 23. aliique communius; quibus novissime accessit Prosper Fagnanus *c. Ecclesia S. Mariæ, nu.* 10. *de Constit.* afferens, quod *crebrior gravissimorum interpretum sententia est, eam exemptionem esse de Jure Divino.*

9. Neque obstat allata instantia de Decimis; nam Decimas etiam hodie esse Juris Divini, quatenus requiruntur ad necessariam Ministrorum Ecclesiæ sustentationem, superius (b) jam dictum est. Verum de hoc plura Canonistæ.

QUÆSTIO II.

In quibus consistat Immunitas localis, sive Ecclesiarum?

SUMMARIUM.

10. *Immunitas localis consistit in duobus; & quibus?*
11. *Judicia sæcularia prohibentur fieri in Ecclesiis, vel Cæmeteriis, sub nullitate actus,*
12. *Secus dicendum de Judiciis Ecclesiasticis.*
13. *Solvitur instantia.*
    Quid magis deceat?
14. *In Ecclesiis, ac Cæmeteriis, facere contractus &c. non licet.*
15. *Sed si fiant, non sunt irriti.*
16. *Quid de venditione candelarum?*
17. *Ibidem & prohibentur fieri Concilia sæcularia, Confabulationes, &c.*
18. *Comœdia profanæ.*
19. *Comestiones, vel accubitus, &c.*
20. *Musicæ impuræ, omnesque actiones sæculares.*

21. *Quid*

21. *Quid de Disputationibus?*
22. *Violentia Ecclesiis non est inferenda.*
Pœna contrafacientium.

10. CONCL. I. Immunitas localis (quam alii appellant *Immunitatem Ecclesiarum*, sub his etiam comprehendendo Cœmeteria, & alia loca Religiosa) consistit in duobus videlicet, ut actus profani, & sæculares ab Ecclesiis arceantur: deinde, ut malefactores ad Ecclesias confugientes, ibidem in vita & membris protegantur, neque violenter inde extrahi possint. Et quidem de hoc posteriori fusius dicetur *Distinct. sequenti*; quantum vero ad prius attinet, sit

11. CONCL. II. In primis in Ecclesiis, earumque Cœmeteriis, prohibitum est, exercere Judicia sæcularia; adeo quidem, ut totus Processus judicialis, & sententia super causa sæculari ibidem lata, ipso jure irrita, & nullius roboris existat. Ita expresse statuitur *c. Decet, §. fin. de Immunit. Eccles. in 6.* ac tenent Doctores communiter. Et hoc quidem procedit non solum de causis criminalibus, sed etiam de civilibus, quæ ad Forum sæculare pertinent; uti patet ex textu. Maxime tamen Immunitati Ecclesiarum repugnat, atque *absurdum est, & crudele, si judicium sanguinis ibi exerceatur, ubi est tutela refugii constituta*, ut dicitur *c. Cum Ecclesia, de Immunit. Eccles.* Ubi proin, præter nullitatem processus, etiam sub pœna excommunicationis prohibetur agitare causas sanguinis in Ecclesia, vel Cœmeterio.

12. Dicitur notanter, *Judicia sæcularia*. Siquidem Ecclesiastica Judicia ibidem valide, & licite tractari possunt, *arg. cap. Qua fronte, de Appellat.* & docet Glossa communiter recepta *cit. c. Decet, Vers. Sæcularium, de Immunit. Eccles. in 6.*

13. Nec dicas: Judicia Ecclesiastica prohibentur exerceri in die Festo, non minus, ac sæcularia; ergo etiam utraque prohibentur exerceri in loco sacro. Resp. enim negando consequentiam & paritatem: nam æque, imo plus decet, ut Clerici in Forensibus actibus non occupentur diebus Festivis, ac Laici. At loquendo de loco, Ecclesia præsumere potuit, Judicia Ecclesiastica cum minori strepitu, minorique tempore expedienda fore, quam sæcularia: simulque Judicem Ecclesiasticum majorem curam adhibiturum, ut omnia sine irreverentia loci sacri fiant. Fatendum tamen, magis decens esse, ut etiam Ecclesiastica Judicia non in Ecclesia, quæ domus est orationis, non jurgiorum, sed in Palatio Episcopali, aut alio competenti loco fiant. Pirhing *tit. de Immunit. Eccles. n. 7.*

14. CONCL. III. Insuper prohibitum est in Ecclesiis eorumque Cœmeteriis, facere contractus, vel negotiationes, aut nundinas instituere. Ita communis; & habetur *cit. c. Decet, de Immunit. Eccles. in 6.* ibi: *Cessent in Ecclesiis, eorumque Cœmeteriis negotiationes, ac fori cujuscumque tumultus.* Idque merito statutum est ad exemplum Christi Domini, qui ingressus in Templum Dei, *ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit, & dixit eis: scriptum est, Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum. Matth. 21.*

15. Licet autem contractus in Ecclesiis facere sit prohibitum, iidem nihilominus defacto initi valent: nam nullo jure irritantur, sicut *cit. c. Cum Ecclesia, de immunit. Eccles.* cassantur Judicia sæcularia. Simulque isthæc Constitutio, cum sit pœnalis, non est extendenda ad contractus, & notat Glossa passim recepta *cit. c. Decet, Vers. Processus.*

16. Ceterum in Templis vendere candelas, si id fiat ad Fidelium devotionem promovendam, non est illicitum. Azorius *part. 2. lib. 9. c. 9. quæst. 5.* Angelus, & alii. Nam prohibetur quidem omnis negotiatio, vel contractus, qui fit lucri gratia, aut Divina Officia perturbat, vel impedit: hoc tamen non accidit in venditione candelarum causa promovendæ devotionis Fidelium.

17. CONCL. IV. Ulterius in Ecclesiis prohibentur fieri *Concilia, Conciones, & publica Parlamenta* (intellige, quando talia fiunt de rebus mere temporalibus, & sæcularibus, nam Concilia, & Conventus de rebus Ecclesiasticis, aut ad pietatem spectantibus, recte ibidem instituuntur.) Item *confabulationes quælibet, & quæcumque alia, quæ Divinum possunt turbare Officium, aut oculos Divinæ Majestatis offendere.* Ita his ipsis verbis habetur *cit. c. Decet, eod. in 6.*

18. Deinde Comœdiæ profanæ, ac Ludi Theatrales, penitus in Ecclesiis fieri prohibentur; non obstante quacumque consuetudine contraria, quæ potius corruptela dicenda est, *cap. Cum decorem, de Vita & honest. Cleric.* Quamvis pia & honesta spectacula ibidem exhiberi valeant. Pirhing *loc. cit. n. 14.* post Sylvestrum, & alios:

19. Item *non oportet in Basilicis, seu Ecclesiis agapem facere, & intus manducare, vel accubitus facere, c. Non oportet, dist. 42.* Neque intra Ecclesiam possunt supellectilia reponi; nisi id necesse sit propter hostiles incursus, aut alias necessitates, quibus tamen cessantibus ad pristina loca reportari debent, *arg. c. Oratorium, dist. 42.* & tradit Azorius *loc. cit. q. 8.*

20. Tandem novissime Concil. Trid. *Sess. 22. in Decreto de observandis & evitandis in celebratione Missæ*, statuit, ut Ordinarii locorum *ab Ecclesiis musicas eas, ubi sive organo, sive cantu lascivum aut impurum aliquid miscetur, item sæculares omnes actiones, vana, atque adeo profana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores arceant; ut Domus Dei vere domus orationis esse videatur, ac dici possit.*

21. Quæres, an licitum sit Disputationes in Ecclesiis habere? Resp. affirmative: quia scientia est donum Dei, & res sancta, *arg. L. 1. ff. de Variis & extraord. cognition.* ibi: *Et quidem res sanctissima, civilis sapientia.* Abbas *c. Cum Ecclesia, de Immunit. Eccles.* Azorius *loc. cit. q. 4.* Pirhing *n. 11.* & alii.

22. COMCL. V. Ad Immunitatem Ecclesiarum pertinet etiam, ne quis eis violentiam inferat, infringendo earumdem fores, vel ipsas spoliando suis bonis, aut hujusmodi quidpiam attentando. Patet hoc ex *c. Omnes* & *cap. Quisquis 17. q. 4.* cum concordantiis, ubi tales judicantur sacrilegi. Quinimo Ecclesiarum Dei violatores, sive cum effractione spoliantes Ecclesias, ipso jure excommunicati sunt, *arg. c. Canonica, 11. q. 3.* & *c. Sicut, 17. q. 4.* & *c. Conquesti, de Sent. Excom.* juncta Glossa *ibidem, Vers. Excommunicatos nuntietis.*

QUÆSTIO III.

De Immunitate reali, & personali.

SUMMARIUM.

23. *Immunitas realis, & personalis, in quo consistat?*
24. *Bona Ecclesiarum, & personarum Ecclesiasticarum, sunt triplicis generis.*
(c) Conformiter dictis n. 6. & seqq.
25. *II. ac 26. III. Daclaratur.*
27. *Bona Clericorum patrimonialia, an gaudeant Immunitate?*
(d) Ut dictum n. 6. & seqq.
28. *Quid de bonis Feudalibus?*
29. *Aut si Fundator in bonis Ecclesiæ reservavit sibi certam pensionem.*
30. *Quid loquendo de oneribus antiquis?*
31. *Ac etiam novis, sive postea imponendis?*
32. *Laici non possunt, etiam in communibus necessitatibus, novas collectas Ecclesiis, & Clericis imponere.*
33. *An possint præstari absque ulla exactione Laicorum?*
34. *Quæ conditiones requirantur, ut Ecclesiæ & Clerici in communibus necessitatibus contribuere teneantur?*

23. CONCL. I. Immunitas rerum, & personarum Ecclesiasticarum (quam alias *realem*, & *Personalem* appellant) generatim consistit in hoc, quod res, atque personæ Ecclesiasticæ, a jurisdictione sæcularium Magistratuum, eorumque exactionibus, & oneribus immunes sint, & liberæ. Ita omnes Theologi, Canonistæ, & Juris consulti Catholici; estque definitum in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. *c. 19.* & refertur *c. Non minus, de Immunit. Eccles.* ubi etiam Laici collectas Clericis, vel Ecclesiis imponentes, aut jurisdictionem ipsorum usurpantes, si moniti non desistant, una cum fautoribus suis ipso facto excommunicantur. Concordat Concilium Generale sub Innocentio III. *cap. 46.* relatum in *cap. Adversus. eod.* juncto *c. Quia nonnulli, eod. in 6.* & *Clem. un. eod.* cum concordantiis.

24. Hæc Conclusio ut melius intelligatur, sciendum, quod bona Ecclesiarum, & Ecclesiasticarum personarum, triplicis generis distingui possint. Primi generis sunt ipsæmet Ecclesiæ materiales, una cum Cœmeteris; item vasa sacra, vestes, & quæcumque consecrata, sive benedicta sunt, tamquam Divini Cultus instrumenta. Et de his certum est, atque ab omnibus (c) concessum, ea Jure Divino esse exempta a jurisdictione

& qui-

& quibuscumque exactionibus Magistratuum sæcularium; nullam enim temporalem utilitatem habent, quæ in æstimationem venire possit, utpote cum ad Divini Cultus ministerium specialiter dedicata, nullis aliis humanis usibus applicari possint, juxta *Reg. 51. Juris in 6. Semel Deo dedicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum*.

25. Alterum genus complectitur bona Ecclesiarum tum immobilia, tum mobilia, quæ sive a Fundatoribus, sive ab aliis Fidelibus, ad honorem Dei oblata seu donata fuerunt, ut per Prælatos Ecclesiarum in pios usus, utputa in ornatum Ecclesiæ, ac Ministrorum ejus sive pauperum sustentationem convertantur. Et de hisce bonis procedere dictam Decretalem, *Non minus*, cum concordantiis, conveniunt pariter Doctores, eo quod sint Deo oblata, atque ad cultum ipsius specialiter destinata; sicque non nisi in pios usus convertenda (quod secus foret, si per exactiones Sæcularium gravarentur, atque diminuerentur) cum sint res Dei, & *Sanctum Sanctorum Domino, c. Nulli, 12. q. 2.* & alibi.

26. Tertium bonorum genus est eorum, quæ ad Ecclesiam, aut Personas Ecclesiasticas, pervenerunt aliis titulis, sive causis: utputa emptione, hæreditate, arte, labore manuali, aut alio quopiam titulo temporali. Et de his, præcipue vero de bonis patrimonialibus Clericorum, posset nonnulla moveri difficultas: sit tamen

27. CONCL. II. Non solum bona Ecclesiæ quocumque justo titulo acquisita, sed etiam bona patrimonialia Clericorum, gaudent Immunitate ab extraordinariis collectis, & jurisdictione sæculari, atque potiuntur privilegio Fori. Ita communis Doctorum, uti testatur Barbosa *lib. 1. Juris Eccles. un. c. 39. §. 5. nu. 6.* Layman *lib. 4. tract. 9. c. 6. n. 9.* Pirhing *tit. de Immunit. Eccles. nu. 62.* Engel *n. 24.* cum aliis. Et hoc aperte desumitur ex Juribus *n. 6.* allegatis, utpote quæ de rebus Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum personarum, indistincte, atque pariformiter loquuntur. Accedit ratio: quia *accessorium naturam sequi congruit principalis*, juxta *Reg. 42. Juris in 6.* cum concordantiis. Simulque magis dignum trahit ad se minus dignum, *arg. c. Quod in dubiis, de Consecrat. Eccles.* Atqui dicta bona sunt quid accessorium ad personas Ecclesiasticas, simulque hæ multo digniores illis; ergo. Quinimo Magistratus sæcularis nihil posset statuere circa ejusmodi bona patrimonialia Clericorum, nisi obligando simul ipsasmet eorum personas; sed has gaudere Immunitate Ecclesiastica, fatentur omnes Catholici. (d) Et hæ rationes a pari, vel etiam a fortiori militant de bonis Ecclesiarum tertii generis: nam, ut dicitur *L. Quæ Religiosis, ff. de Rei vendicat. Quæ Religiosis adhærent, religiosa sunt*.

28. Limitatur hactenus allata doctrina in nonnullis casibus. Et I. quidem in bonis Feudalibus: nam hæc non pleno jure transeunt in Clericum, aut Ecclesiam, sed dominus directus, qui eadem concessit, præter dominium ipsorum directum certas sibi conditiones, & jura reservat; quæ proinde a Clericis, atque Ecclesiis, erunt observanda. Unde pariter, si Ecclesia, vel Clericus, a sæculari domino, v. g. Imperatore Feudum habeat, ac super jure Feudi quæstio inter Clericum & Laicum emerserit, ea non per Judicem Ecclesiasticum, sed per dominum Feudi erit terminanda, prout decisum habetur *c. ex transmissa & c. Verum de Foro competenti*. Hinc respectu sæcularis Feudi Ecclesia, vel Clericus, non gaudet privilegio Fori, sed tenetur coram sæculari domino Feudi judicium subire; & convenitur corã eo in actionibus tã realibus, quam personalibus Feudũ cõcernentibus.

29. Limitatur II. Si Fundator, seu Patronus, v. g. Princeps territorialis in ipso Fundationis limine sibi certam pensionem, sive annuos redditus, in bonis Ecclesiæ attributis reservasset, atque ipsos Episcopus ante consecrationem Ecclesiæ eidem constituisset, *arg. c. Præterea de Jure patron.* Ubi Patronis permittitur in Ecclesiis *antiquos & moderatos redditus a locorum Episcopis institutos exigere*. Postquam autem Ecclesia jam ædificata, dotata, & consecrata est, novi census eidem imponi non possunt, nec veteres augeri, *c. Prohibemus eodem* cum concordantiis. Quod si secus fiat, illud irritum erit.

30. Limitatur III. Quoad onera antiqua, seu quæ rebus, antequam ad Ecclesiam quocumque titulo devenissent, prius jam imposita fuerunt: nam quælibet res transiet cum suo onere, *arg. c. Ex litteris de Pignoribus*, & alibi. Hinc Ecclesia, vel Clericus tenetur ad hujusmodi onera antiqua præstanda, dummodo ea sint vera, & realia, id est, ipsis fundis seu bonis infixa, perpetua, certa, & determinata, *arg. c. 1. juncta Glossa vers. Senioribus de Censibus*. Et in hoc sensu procedit textus *c. Si tributum 11. q. 1.* ibi *Agri Ecclesiæ solvunt tributum*: Et illud *c. Tributũ 23. q. 8. Quia de exterioribus Ecclesiæ, quod constitutũ antiquitus est; pro pace & quiete, qua nos tueri, & defensare debent, Imperatoribus persolvendum est.*

31. Dicitur, *quoad onera antiqua*, sive, ut Canone proxime relato dicitur, *quod constitutum antiquitus est*. Nam loquendo de oneribus novis, seu quæ imponuntur bonis Ecclesiarum, vel personarum Ecclesiasticarum eo tempore, quo bona illa jam spectabant ad Ecclesias vel personas Ecclesiasticas, ab ejusmodi oneribus hæ prorsus immunes sunt, per textus *n. 6.* allegatos. Et quamvis Bartolus *in l. Rescripto, §. fin. n. 5. de Minoribus* teneat, Principes Laicos posse efficere tributaria, & affecta omnia prædia eorum Territorii, ita ut cum exinde ad Ecclesias pervenerint, obnoxia sint collectis postea imponendis: tamen ejus cautelam esse falsam, & contra Immunitatem Ecclesiæ, & ab omnibus communiter reprobatam, ait Fagnanus *in c. Non minus n. 11. de Immunit. Eccles.* post Baldum, & Rotam, quos citat.

32. CONCL. III. Etiam in communibus necessitatibus, & utilitatibus Reipublicæ, prohibitum est Laicis sub pœna excommunicationis, novas exactiones seu collectas Ecclesiis, aut Clericis imponere. Ita hodie clarissime habetur in Bulla Cœnæ Domini ubi §. 18. imponentes collectas Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, ipso facto excommunicantur. Idipsum jam ante hac prohibitum fuerat in Concilio Lateranensi, sub Alexandro III. ac refertur *c. Non minus de Immunitat. Eccles.* ubi contra oppositum attentantes, sic statutum legitur: *Quocirca sub anathematis districtione fieri de cetero talia prohibemus: nisi Episcopus, & Clerus tantam necessitatem, vel utilitatem aspexerit, ut absque ulla exactione ad relevandas communes utilitates, vel necessitates, ubi Laicorum non suppetunt Facultates, subsidia per Ecclesias existiment congerenda*. Hæc ibi.

33. Dicitur, *absque ulla exactione*. Nam istud absque ulla exactione, ac sponte per Ecclesias, ex arbitrio Episcopi, qui dictam necessitatem inspicere debebat, olim conferendum erat, ita ut ea *Laici humiliter & devote reciperent cum gratiarum actione*, prout declaratum fuit in Concilio Generali sub Innocentio III. & refertur *c. Adversus eod.* Ubi tamen judicium super his denuo adimitur Episcopis, atque præcipitur, ut *propter imprudentiam quorumdam, Romanus Pontifex prius consulatur: cujus interest, communibus utilitatibus providere*.

34. CONCL. IV. Ut in casu communium necessitatum, vel utilitatum, Ecclesiæ, & Clerici contribuere debeant, plures requiruntur conditiones, ex allegatis textibus Juris desumptæ. I. Ut necessitas, vel utilitas sit publica. II. Ut Episcopus, & Clerus super hoc deliberent. III. Ut dicta necessitas, vel utilitas, sit communis, tam Laicorum, quam Clericorum. IV. Ut ad eas relevandas non sufficiant Facultates Laicorum. V. Ut contributio ab Ecclesiasticis fiat sponte, & sine aliqua exactione seu compulsione Laicali: unde talis contributio, seu collecta, non debet imponi auctoritate Magistratus sæcularis, sed Ecclesiastici; simulque ad eam solvendam Clerici non sunt compellendi per Judicem sæcularem, sed per Ecclesiasticum. VI. Ut, nisi periculum in mora fuerit, desuper Romanus Pontifex consulatur. Ita desumitur ex *cit. c. Non minus & c. Adversus de Immunit. Eccles.* juncto *Clem. un. eod. in 6.* prout fusius explicat Fagnanus *c. Non minus n. 22, & seqq.* ac tenent alii Canonistæ.

DISTINCTIO II.

De Jure Asylorum.

QUÆSTIO I.

Quo Jure, quibusque locis competat Privilegium Asyli?

SUMMARIUM.

(d) Dist. 1. n. 10.

1. *Immunitas localis, in quibus consistat?*
2. *Privilegium Asyli non est Juris Divini, sed humani.*
3. *Solvitur instantia.*

(b) De hoc Tract. 2. Dist. 2. quæst. 1.

4. *Circa jus Asyli magnam vim habet consuetudo.*
5. *Privilegio Asyli gaudent omnes Ecclesiæ; Etiam interdictæ, vel pollutæ.*
6. *Item Cœmeteria, Sacristiæ, turres, atque atria Ecclesiarum.*
7. *Notabilis instantia solvitur.*

Eccle-

Ecclesia aliter sumitur in materia Immunitatis, quam violationis.
8. *An gaudeat Immunitate tenens januam Ecclesiæ? vel ejus*
9. *Immunitate an gaudeat spatium 30. vel 40. passuum circa Ecclesiam?*
10. *Monasteria, Hospitalia, Oratoria &c. gaudent Immunitate; & quæ?*
11. *Rei cur potius confugiant ad Monasteria, quam ad alia loca sacra?*
12. *Confugiens ad Sacerdotem SS. Eucharistiam portantem gaudet Immunitate.*
13. *Solvitur instantia,*
Et hoc amplius extenditur.
14. *Quid de Reo Eucharistiam sumente?*
Vel fugiente ad Sacerdotem S. Oleum portantem?

1. Immunitas localis, ut jam superius (a) dictum, consistit in duobus; videlicet, ut actus profani, & sæculares arceantur ab Ecclesiis; & ut malefactores ad eas, aliaque pia loca confugientes, in vita, & membris protegantur, neque inde violenter extrahentur. Siquidem tum per Leges Civiles, tum sacros Canones, speciale privilegium Ecclesiis, aliisque piis locis, ob majorem eorum reverentiam, concessum est, ut delinquentes, qui ad illas tamquam ad Asylum confugiunt, per vim extrahi non possint. Et de hoc loquendo, sit

2. CONCL. I. Privilegium Immunitatis, seu Asyli Ecclesiastici, non est Juris naturalis, aut Divini, sed humani dumtaxat, Civilis ac Ecclesiastici: Ita Covarruvias *lib. 2. variar. Resolut. c. 20. n. 2.* Pirhing *tit. de Immunit. Eccles. n. 15.* & communior aliorum. Idque desumitur ex *c. Inter alia de Immunitate Ecclesiarum*, ibi: *Juxta sacrorum statuta Canonum, & traditiones Legum Civilium, fugiens ad Ecclesiam &c.* Accedit ratio: quia licet Jure naturali, ac Divino Deus sit colendus, & reverentia Locis sacris exhibenda; non tamen inde necessario infertur, hoc fieri debere, Immunitatem Reis ad Ecclesiam confugientibus præstando: partim quia etiam crimina esse coercenda, Jure naturali, ac Divino statuitur: partim quia reverentia Locis sacris Jure Divino, & naturali debita, satis observaretur per hoc, quod actus profani & sæculares inde arceantur.

3. Nec obstat, quod jam in Lege veteri Deus præceperit Civitates refugii esse constituendas, *Exodi 21. N. 35.* & *Deut. 19.* simulque etiam Gentiles ex instinctu naturæ aliqua Loca designaverint, quæ vocabantur *Asyla*; atque ipsum Concilium Trid. *Sess. 25. c. 20. de Reform.* asserat, *Ecclesiæ, & personarum Ecclesiasticarum immunitatem, Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus constitutam.* Resp. enim, Leges veteris Testamenti, quæ morales non fuerunt, sed tantum cæremoniales, aut judiciales, per adventum Christi expirasse. (b) Unde Jus Asyli jam non habetur ex veteris Legis obligatione, sed solum ad quamdam ipsius similitudinem, & secundum congruam Juris naturalis æquitatem (quam etiam Gentiles agnoverunt) defacto per sacros Canones, ac Leges Imperatorias, Ecclesiis aliisque Locis sacris concessum fuit. Nec obstat Concilium Trident. *loc. cit.* Nam, ut concordentur jura juribus, loquendo de Immunitate Asyli, plus non vult, quam Asyla ad imitationem veteris Legis, atque instinctu Divino, acceptaque a Deo auctoritate, per Canonicas Sanctiones constitnta esse.

4. Infertur proinde cum Barbosa *lib. 2. Juris Eccles. univ. c. 3. n. 82.* Engel. *tit. de Immunit. Eccles. n. 9.* Covarruvias, & aliis, quod circa hanc Immunitatem Ecclesiasticam, seu jus Asyli, habeat magnam vim consuetudo, ac propterea ad eam multis in casibus Judices recurrere debeant. Nam, quia hæc Immunitas non est Juris naturalis, aut Divini, sed humani dumtaxat, consequenter contrariam consuetudinem admittit, *arg. c. ult. de Consuetud.*

5. CONCL. II. Privilegio Asyli gaudent omnes Ecclesiæ, sive consecratæ, sive nondum consecratæ, dummodo auctoritate Episcopi benedictæ fuerint, aut alia ratione, utputa erectione Crucis, ad publicum Missæ Sacrificii usum deputatæ; prout liquet ex *c. Ecclesiæ de Immunit. Eccles.* Idque procedit, etiamsi Ecclesia illa sit interdicta, vel polluta, & needum reconciliata: quia tales Censuræ, aut impedimenta Juris, utpote pœnalia, & odiosa, non oportet extendere ultra casus a Jure expressos. Pirhing. *loc. cit. n. 3.* Sylvester, & alii.

6. Præterea Jure Asyli gaudent Cœmeteria, una cum fabricis ad Templi structuram attinentibus; ut est Sacristia, Turris, Atrium, Porticus, atque Ambitus: quia hæc omnia vel spectant ad Ecclesiæ fabricam, vel ei sunt annexa. Quinimo Cœmeterium auctoritate Episcopi designatum, & sacratum, obtinet privilegium Immunitatis, etiamsi sit separatum ab Ecclesia. Barbosa *loc. cit. n. 63. & seqq.*

7. Nec dicas: Si super tectum Templi, aut in ejus Turri, vel Sacristia, sive subtus Ecclesiam in caverna committitur injuriosa humani sanguinis, vel seminis effusio, non polluitur Ecclesia; ut notat Glossa communiter recepta *in c. un. de Consecrat. Eccles. in 6.* ergo neque gaudent isthæc loca jure Asyli. Negatur enim consequentia: nam quando agitur de violatione, sive pollutione Ecclesiæ, nomen Ecclesiæ stricte accipiendum est pro solo spatio, sive ambitu interiore; eo quod materia hæc sit quasi pœnalis, & odiosa. Econtra dum sermo est de privilegio Asyli, quod est favorabile, & gratiosum, nomen Ecclesiæ accipiendum est late; quo sensu omnia ei annexa, & cohærentia cōplectitur: nam *odia restringi, & favores convenit ampliari*, juxta *Reg. 15. Juris in 6.*

8. Huc facit *c. Si quis contumax 17. q. 4.* ubi puniri jubetur, qui fugientem *de atrio Ecclesiæ, vel de porticibus quolibet modo Ecclesiæ adhærentibus per vim abstraxerit.* Quinimo hac ipsa de causa gaudet Immunitate, nec potest violenter abstrahi, qui clausam Ecclesiam reperiens, ejus januam vel seram apprehendit, quia jam censetur existere in Loco sacro. Barbosa *ibidem n. 65.* Bonacina *disp. 2. de Bulla Cœnæ, q. 3. punct. 16. §. 4. n. 19.* & alii. Et hoc extendunt non pauci Doctores ad illum, qui parietam Ecclesiæ exteriorem tangit: nam privilegia Immunitatis sunt amplianda; simulque talis censetur adhærere Loco sacro. Diana *part. 3. tract. 1. resolut. 73.* post Aloysium Riccium, & Bonacina *disp. 3. in Decal. q. 3. punct. 4. n. 5.* citans plures alios; quamvis non desint oppositum tenentes quoad hoc posterius.

9. Insuper dicta Immunitas non tantum Ecclesiis, sed etiam spatio quadraginta passuum circa majorem sive Matricem Ecclesiam, & spatio triginta passuum circa minores Ecclesias, concessum legitur *c. Sicut antiquitus*, & *c. Definivit. 17. q. 4.* Verum hoc non habere locum quoad Ecclesias intra Castella, sive muros Civitatum constructas, desumitur ex *c. Quisquis. 17. q. 4.* ibi: *Capellæ, quæ sunt intra ambitum murorum castellorum, non ponuntur in hac triginta passuum observatione;* & post Archidiaconum notat Covarruvias *lib. 2. var. resol. c. 20. n. 5.* Cum quo etiam notant plerique Doctores, istam Immunitatis ad quadraginta, vel triginta passus extensionem, de consuetudine vix alicubi observari: quamvis Fagnanus *c. Ecclesiæ, n. 20. de Immunit. Eccles.* referat, quod S. Congregatio Cardinalium indistincte servari jusserit Immunitatem per circuitum dictorum passuum, saltem in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis.

10. CONCL. III. Insuper Monasteria, seu Domus Religiosorum, & eorum horti, arcæ, & quæcumque intra Monasteriorum septa continentur; nec non Hospitalia, aut Oratoria auctoritate Episcopi constituta (secus si Oratoria non sint constructa auctoritate Episcopi) atque omnia alia Loca, religioni aut pietati destinata, dummodo eadem auctoritate Episcopi fundata fuerint, gaudent privilegio Asyli. Ita Barbosa *loc. cit. n. 67. & seqq.* Fagnanus *cit. c. Ecclesiæ, n. 23. & seqq.* & alii. Idque patet tum ex *l. Pateant, C. de his, qui ad Ecclesias confugiunt*: tum ex *c. Id constituimus, 17. q. 4.* cum concordantiis; ac præsertim ex Bulla Gregorii XIV. quæ incipit: *Cum alias.* 1591. desuper emanata, ibi: *Monasteriis, Domibus, locisque sacris, aut religiosis.*

11. Nec dicas: Si omnia hujusmodi Loca religiosa gaudent Immunitate Ecclesiastica, cur ergo communiter Rei confugiunt ad Monasteria, non vero ad Ecclesias, quarum tanta est multitudo? Resp. Id præcipue fieri ob majorem Asyli amplitudinem & commoditatem, quæ habetur potius intra septa Monasteriorum, quam in Ecclesiis, vel aliis Locis religiosis; quamvis revera & hæc gaudeant privilegio Immunitatis, seu jure Asyli Ecclesiastici.

12. CONCL. IV. Reus confugiens ad Sacerdotem manibus Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum portantem extra Ecclesiam, gaudet jure Asyli. Ita Abbas Panormit. *c. Sane de Celebrat. Missar.* Engel *tit. de Immunit. Eccles. n. 12.* Barbosa *cit. c. 3. n. 69.* allegans pro hac sententia plurimos Doctores quamvis Covarruvias *num. 6.* nonnihil de hoc dubitet. Ra-

tio est: quia Sanctissimum Corpus Christi est longe dignius, quam Ecclesia materialis: simulque ipsis Ecclesiis conceditur hoc privilegium propter Corpus Christi; ergo multo magis huic, sive Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento: nam *Propter quod unumquodque tale, & illud magis tale*.

13. Nec obstat, quod de hoc non habeatur textus clarus in Jure. Siquidem præsens materia est favorabilis, sicque extendenda: & alioquin privilegium extenditur ad casum non expressum, quando ex mente Privilegiantis potest ille casus comprehendi. Et hac de causa istud intelligunt Doctores non solum in casu, quo quis Sacerdotem, vel hastam Baldachini apprehenderit, sed etiam, si se personis associantibus Sanctissimum Sacramentum immiscuerit: quia omnes illæ cum Sacerdote Sanctissimum deferente unam Ecclesiam constituunt, quibus proinde favor iste concessus intelligitur.

14. Neque hinc sequitur, quod etiam captivus sumens Eucharistiam gaudeat Immunitate. Siquidem privilegium Asyli conceditur fugientibus ad Ecclesiam, vel Eucharistiam: captivus autem non potest ad eam fugere, bene tamen Sanctissimo Sacramento ut Viatico, & spirituali Cibo animæ refici. Multo minus confugiens ad Sacerdotem, sacrum oleum ad infirmos deportantem, gaudebit immunitate: cum huic neque Jus faveat, neque paritas, sive ratio faciendæ extensionis. Barbosa *ibidem* cum aliis.

QUÆSTIO II.

Quæ personæ gaudeant jure Asyli Ecclesiastici?

SUMMARIUM.

15. *Rei ad Asyla fugientes, varii.*
16. *Fideles Laici Rei, an omnes gaudeant Immunitate?*
17. *An etiam debitores pecuniarii, vulgo Falliti?*
18. *Quid, si hi cum bonis suis fugiant ad Ecclesiam?*
19. *Clerici, & Religiosi delinquentes, an Immunitate gaudeant? Sententia affirmativa est probabilior.*
20. *Declaratur Conclusio. Fallit in pœnis mere Ecclesiasticis, quæ potius Correctionem sapiunt.*
21. *Judæi, & Pagani, an gaudeant Immunitate?*
22. *Sententia probabilior?*
23. *Hæretici ob crimen hæresis privantur Immunitate.*
24. *An ea pariter privati existant ob alia crimina.*
25. *Sententia negativa, hujusque fundamenta.*

15. Reorum ad loca sacra, tamquam Asyla fugientium, alii possunt esse Fideles, alii Infideles: & illorum quidam Laici, quidam Clerici, vel Religiosi; istorum alii Pagani, aut Judæi, alii Hæretici: & denique ii vel gravitate delictorum, vel ære alieno oppressi. Et de omnibus procedit præsens Quæstio.

16. CONCL. I. Certum est, omnes Fideles Laicos delinquentes, & ad loca sacra confugientes, gaudere jure Ecclesiastici Asyli, dummodo admiserint crimina specialiter excepta. Patet hoc ex *c. Si quis contumax*, 17. q. 4. & *c. Inter alia, de Immunit. Eccles.* cum concordantiis, ac præsertim ex cit. Bulla Gregorii XIV. *Cum alias*. Et hoc intellige, etiamsi hi sint excommunicati, vel interdicti: nam Censura non privat immunitate, cum hujusmodi pœna nullibi sit jure expressa; simulque Censuræ sint medicinales, non mortales, *arg. c. 1. de Sent. Excommun. in 6.* Pirhing *loc. cit. n. 32.* post Covarruviam *cit. c. 20. n. 11.* & alios.

17. CONCL. II. Fideles debitores pecuniarii, qui solvendo non sunt (vulgo, Falliti) confugientes ad Ecclesiam, gaudent Immunitate. Ita Abbas *c. Inter alia, n. 22. de Immunit. Eccles.* Barbosa *cit. lib. 2. de Juris Eccles. univ. c. 3. n. 46 & 47.* Covarruvias *n. 14.* & alii magno numero ab ipsis relati, quamvis non desint quidam oppositum tenentes. Ratio est: tum quia in favorabilibus, Reorum nomine veniunt debitores; Reus enim dicitur, cui movetur quæstio, id est, intentatur actio, sive civilis, sive criminalis, *c. Forus, de Verb. signif.* Tum quia Bulla Gregoriana §. 2. expresse facit mentionem *de fraudulentis Debitoribus*; ita tamen, ut revocet quæcumque privilegia, & indulta ipsos extrahendi. Tum tandem, quia *c. Inter alia, de Immunit. Eccles.* generaliter prohibetur extrahi de Ecclesia invitus; adeo, ut etiam servus, ob timorem Domini ad Ecclesiam confugiens, non sit restituendus, nisi de impunitate sua dominus ejus Clericis juramentum præstiterit.

18. Ceterum si fraudolentus debitor in creditorum præjudicium una cum rebus & bonis alienis ad Ecclesiam se recipiat, tunc de licentia Episcopi ejusmodi bona sunt consignanda Judici sæculari ad effectum, ut veris dominis reddantur. Barbosa *cit. n. 47.* Diana *part. 6. tract. 1. resol. 17.* & alii. Nec obstat *c. Diffinivit*, 17. q. 4. ubi prohibetur quidpiam *damni seu spolii residentibus in loco sancto inferri*. Nam loquitur textus de bonis propriis Rei, non autẽ alienis, & in quorum detentione idẽ delinqueret.

19. CONCL. III. An Clerici, & Religiosi, in Asylis tuti sint etiam contra proprios Judices Ecclesiasticos (nam contra Judices sæculares defenduntur aliunde, videlicet per privilegium Fori) ita ut ab illis extrahi extra casus Jure exceptos non possint: multum controvertunt Doctores, aliis affirmantibus, ceteris vero negativam sententiam tenentibus; ut videre est apud Fagnanum *n. Inter alia n. 70. & seqq. de Immunit. Eccles.* Barbosa *lib. 2. Juris Eccles. univ. c. 3. n. 137.* Sed merito uterque horum affirmativam sententiam amplectitur, veluti probabiliorem, & magis communem: nam Canones generaliter loquuntur, non distinguendo inter Clericum & Laicum, ac proinde generaliter de omnibus sunt intelligendi. Deinde privilegium Asyli, hoc est, ut nullus violenter inde extrahi valeat, principaliter concessum est ipsi Ecclesiæ, sive loco sacro, idque propter reverentiam ejus, *arg. c. Reum, & c. Frater, 17. q. 4.* cum concordantiis; ergo suffragatur cuilibet, sive Clerico, sive Laico, nisi sit de specialiter exceptis. Accedit, quod Clerici non debeant esse deterioris conditionis, quam Laici; simulque nullibi hoc privilegium eis ademptum reperiatur.

20. Ceterum data resolutio procedit dumtaxat quoad crimina graviora, & correspondentes ipsis pœnas judiciales enormes, quæ limites disciplinæ Ecclesiasticæ, ac Regularis correctionis excedunt: non vero quoad pœnas correctivas omnino necessarias pro conservatione status Ecclesiastici, ac Regularis. Infertur proinde, quod Clericus perpetrans homicidium extra locum sacrum (quod additur, quia alioquin hoc delictum foret unum de exceptis & confugiens ad Ecclesiam, gaudeat Immunitate; adeo, quod non possit inde violenter extrahi, & tradi Curiæ sæculari, vel mitti ad triremes.

Secus est de delictis levioribus aut pœnis mere Ecclesiasticis, quæ potius correctionem sapiunt, quam vindictam publicam. Sic enim Religiosi delinquentes possunt secundum eorum instituta per Superiorem in Monasterio coerceri, verberari, & in carcerem detrudi, imo si opus fuerit, etiam de Monasterio expelli, neutiquam suffragante ipsis Immunitate loci, prout patet experientia, ipsaque Religionum consuetudine, quæ est optima legum interpres, & tenent Doctores passim. Similiter potest Episcopus Clericum, in fragranti crimine in loco sacro deprehensum, suis carceribus mancipare ad correctionem, absque violatione Immunitatis Ecclesiasticæ. Tum quia hic non agitur de amissione vitæ, vel membrorum, *arg. c. Inter alia, de Immunit. Eccles.* Tum quia alioquin disrumperetur nervus Ecclesiasticæ disciplinæ, juxta *c. Cum inter, de Consuetud.*

21. CONCL. IV. Quantum ad Judæos, & Paganos, multi censent, eos ad Ecclesiam confugientes gaudere Immunitate Ecclesiastica, eo quod privilegium istud fuerit concessum loco sacro, ob ejus reverentiam, atque ipsum tamquam Ecclesiis favorabile, sit ampliandum; simulque Canones illud concedentes, loquantur generaliter & indistincte: prout inter plures alios vult, & argumentatur Fagnanus *loc. cit. n. 50. & seqq.* & Diana *part. 6. tract. 1. resol. 23.* Et pro hac sententia Barbosa *cit. c. 3. n. 44.* allegat Declarationem Sac. Congregationis Controversiis Jurisdictionalibus præpositæ, Anno 1631. factam: de qua si legitime constabit, dicta sententia omnino tenenda erit.

22. Ceterum insistendo Juri communi probabilius videtur, eos non gaudere Immunitate, nisi sincero corde parati sint veram Fidem amplecti; ut tradit Abbas *c. Inter alia, n. 6. de Immun. Eccles.* Covarruvias *n. 11.* Pirhing *tit. Immunit. Eccles. n. 39.* Layman *lib. 4. tract. 9. c. 3. n. 12.* Bonacina *disp. 3. in Decalog. quæst. 7. punct. 6. §. 5. n. 3.* & alii quamplures. Ratio est: tum quia ita habetur decisum in Jure Civili, *l. 1. C. de his, qui ad Ecclesias confugiunt*; quæ lex non reperitur in Jure Canonico correcta, imo potius approbata *cit. c. Inter alia*, ibi: *Juxta sacrorum statuta Canonum, & traditiones Legum Civilium*. Tum quia indignus est, ut ab Ecclesia defendatur, qui Ecclesiam contemnit, *arg. c. ult. de Immunit. Eccles.* Sic autem Ecclesiam contemnunt Infide-

Infideles, nolentes veram Fidem amplecti, ipsamque Ecclesiam per Baptismum ingredi. Tum tandem, quia Canones Immunitatis privilegium locale concedentes Ecclesiis, intelligendi sunt secundum materiam subjectam, hoc est, de personis Ecclesiasticę jurisdictioni subjectis, sive de fidelibus: Siquidem istorum curam & gubernationem gerit Ecclesia, non Judęorum, aut Paganorum, de quibus dicit Apostolus 1. *Corinth.* 5. *Quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* Et per hoc patere potest responsio ad rationes in oppositum.

23. CONCL. V. Certum est, quod Hęretici ob crimen hęresis priventur Immunitate Ecclesiastica. Siquidem in Bulla Gregoriana expresse excipiuntur *Hęresis Rei*: idque merito propter enormitatem hujus criminis, ad Ecclesię subversionem specialiter tendentis.

24. Ceterum an Hęretici propter solum crimen hęresis, vel (ubi publice tolerantur, v. g. in Germania) etiam propter alia crimina, utputa homicidium, furtum, &c. Immunitate priventur, rursus variant Doctores. Eos privari, affirmat Covarruvias *cit. c.* 20. *n.* 11. cum quibusdam aliis: tum quia Hęretici, tamquam Ecclesię hostes & proditores, omni ejus favore indigni sunt. Tum quia tales revera sunt *Hęresis Rei*, non obstante, quod propter hoc crimen non inquirantur: atqui hęresis Rei generaliter, & absolute excluduntur a privilegio Immunitatis per Bullam Gregorianam; ergo.

25. Oppositam nihilominus sententiam non pauci Doctores sequuntur, ut Sylvester *Verf. Immunitas*, *III. quæst.* 3. Zoesius *tit. de Immunit. Eccles. n.* 16. Pirhing *n.* 40. Engel *n.* 19. & alii. Rationem dant: quia in Hæretico propter Homicidium, vel aliud crimen ad Ecclesiam confugiente, hæresis se habet per accidens; neq; enim is fugit ad Ecclesiam propter hęresin, sed propter aliud delictum. Accedit, quod Hęreticus per Baptismum jam sit ingressus Ecclesiam, ejusque legibus obligetur; ergo pariter favoribus localibus, sive Immunitate Ecclesiis ob earum reverentiam concessa, frui poterit. Et hoc vel maxime tunc, quando is a pertinacia & errore recedens, per veram pœnitentiam Ecclesiæ reconciliatus fuit; sicque dignus effectus, ut illius favore & protectione, perinde ac alii Fideles, per Immunitatem defendatur, prout limitat Bonacina *cit.* §. 5. *n.* 2.

QUÆSTIO III.

Quę crimina non gaudeant Immunitate Ecclesiastica?

SUMMARIUM.

26. *Omnia crimina gaudent Immunitate, nisi sint specialiter excepta. Carollarium.*
27. *Solvitur instantia.*
28. *Septem crimina non gaudent Immunitate.*
29. *I. Publici latrones, viarumque grassatores.*
Et qui sint tales.
30. *Corollarium de furibus, & aliis.*
31. *II. Depopulatores agrorum, & qui?*
32. *III. Committentes homicidia, vel mutilationes in Ecclesiis, earumve Cęmeteriis.*
33. *Quando censeatur homicidium committi in Ecclesia?*
34. *Existens in Ecclesia, & occidens aliquem extra eam, an gaudeat Immunitate?*
35. *An Immunitas amittatur ob alia crimina commissa in Ecclesia?*
36. *IV. Proditorie hominem occidens.*
37. *Homicidium proditorium, quod?*
38. *Quid de procurante abortum fętus animati?*
39. *V. Assassinii Rei. Assassinium quid?*
40. *VI. Rei hæresis, ac VII. Rei criminis læsæ Majestatis in personam Principis.*
41. *Corollaria.*

26. CONCL. I. Omnia crimina gaudent Immunitate Ecclesiastica, quæ de Jure non reperiuntur specialiter excepta. Ita communis; & habetur expressum *c. Inter alia, de Immunitate Eccles.* ibi. *Fugiens ad Ecclesiam, quantumcumque gravia maleficia perpetraverit, non est violenter ab Ecclesia extrahendus, &c. Nisi publicus latro fuerit, vel depopulator agrorum, &c.* Unde adulteri, raptores virginum, fabricatores falsæ monetæ, condemnati ad triremes, & hujusmodi gaudent immunitate; cum de Jure Canonico specialiter non excipiantur.

27. Nec obstat, quod spectato Jure Civili ab Immunitate excipiantur homicidæ quicumque, adulteri, & raptores virginum. *Auth. De Mandatis Princip.* §. *Sed neque*, *Collat.* 3. Resp. enim, quod in materia Immunitatis, utpote mere Ecclesiastica, non sit attendendum Jus Civile, sed Canonicum, & quidem in omni Foro, quando est discrepantia inter utrumque.

28. CONCL. II. Septem sunt crimina quæ non gaudent Immunitate Ecclesiastica, quæ licet in Jure Canonico paulo aliis verbis contineantur, tamen in Bulla Gregorii XIV. *Cum alias* (& habetur Tomo 2. Bullarii Romani, *Constitut.* 7. *dicti Pontificis*) referuntur sequentibus verbis §. 3. *Ut Laicis ad Ecclesias, Locaque sacra & religiosa prædicta confugientibus, si fuerint publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur, aut depopulatores agrorum, quive homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve Cæmeteriis committere non verentur, aut qui proditorie proximum suum occiderint, aut Assassinii, vel hæresis, aut læsæ Majestatis in personam ipsiusmet Principis Rei Immunitas Ecclesiastica non suffragetur.* Hæc ibi.

29. CONCL. III. Primo itaque Immunitate non gaudent *publici Latrones, viarumque Grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur*, uti loquitur Bulla Gregoriana, & concordat textus *c. Inter alia, de Immunit. Eccles.* Et hoc est primum crimen exceptum; nam Latrones, & viarum Grassatores parum differunt, nisi quod Latronis nomine illi tantum venire videantur, qui publicas vias obsidentes, solent aggredi, & despoliare viatores cæde interveniente; Grassatores autem viarum id faciunt absq; cæde hominis: & utroq; casu crimen est exceptum. Tales censentur Pyratę, & qui publicas obsident vias, vel arcem habent aut castrum, & inde erumpere solent ad despoliãdum homines prętereuntes.

30. Infertur proinde, Fures recipi Asylo. *Fures* enim vocantur, qui occulte, & sine armis furantur: qui autem violenter aggrediuntur, sive cum armis, sive absque armis, *Latrones*, prout habet *Auth. Sed novo, C. de Servis fugitivis.* Similiter is gaudet Immunitate, qui quidem in via publica hominis deprædationem attentavit, sed non perfecit: quia in pœnalibus & odiosis, præsertim quæ cedunt in præjudicium Ecclesiæ, actus debent esse perfecti, & consummati.

31. CONCL. IV. *Depopulatores agrorum* dicuntur, qui segetes in agris deprædantur, comburunt, aut destruunt, vel agros alienos vastant, & hi non gaudent jure Asyli. Addit Barbosa *loc. cit. num.* 87. cum aliis, quod inspectata Bulla Gregoriana, utpote absolute loquente, hoc procedat de Depopulatoribus agrorum sive diurnis, sive nocturnis; quamvis attento Jure communi solus nocturnus excludatur, *c. Inter alia, de Immunitat. Ecclesiast.* ibi: *Vel nocturnus depopulator agrorum.*

CONCL. V. Qui homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve Cœmeteriis committere non verentur, illis pariter non suffragatur Immunitas Ecclesiastica; prout liquet ex allegatis verbis Bullæ Gregorianæ. Concordat *cap. ult. de Immunit. Eccles.* ubi & hujus exceptionis ratio redditur, illis verbis: *Cum in eo, in quo delinquit, puniri quis debeat; & frustra legis auxilium invocet, qui committit in legem: mandamus, tales non debere gaudere immunitatis privilegio, quo se faciunt indignos.* Et hoc procedit etiam in illo casu, quo quis in una Ecclesia delinquit, & postea fugit ad aliam; cum enim una sit per totum Orbem Ecclesia universalis, qui offendit unam Ecclesiam particularem, censetur omnes offendisse; ac proinde nullibi gaudet immunitate.

33. Censetur autem homicidium, aut mutilatio in Ecclesia committi, non solum tunc, quando uterq; intra Ecclesiam existit: sed etiam, quando quis extra Ecclesiam existens, sclopo, vel jaculo mutilat, vel occidit existentem intra Ecclesiam; nã talis revera occidit, vel mutilat alterum in Ecclesia. Et hoc idem dicendum si quis lethaliter vulneravit existentem in Ecclesia, sed vulneratus extra eam obiit; quia delictum censetur commissum in Ecclesia. Bonacina *Tom.* 2. *q.* 7. *punct.* 6. §. 2. *n.* 5. & alii.

34. Num autem vicissim, si quis intra Ecclesiam existens, sclopo, vel telo interficiat, sive mutilet existentem extra Ecclesiam, privetur Immunitate, variãnt Doctores. Negant Bonacina *loc. c. n.* 3. Navarrus, & quidã alii; eo quod talis proprie loquendo, non in ipsa Ecclesia, sed ex Ecclesia occidat, vel mutilet: simulq; in hac materia, utpote odiosa & pœnali, non sit facienda extensio ab inchoatione homicidii ad homicidium ipsum. Affirmativa tamen sententia, videlicet talem privari Immunitate,

Bb 2 est

est communior; quam tenet Abbas *cap. ult. n. 11. de Immunit. Eccles.* Pirhing. *eod. n. 25.* & Barbosa *cit. cap. 3. n. 111.* citans plurimos alios. Tum quia tale homicidium, quamvis consummetur extra Ecclesiam, nihilominus in ipsa inchoatur, sive principiatur, Tum quia talis infert injuriam loco sacro, abutens ipso ad cædem, vel mutilationem injustam faciendam.

35. Quæres: An quis privetur privilegio Immunitatis non solum propter homicidium, vel mutilationem, sed etiam propter alia crimina commissa in Ecclesia; v. g. propter furtum, adulterium, & hujusmodi gravia delicta, quibus infertur specialis irreverentia loco sacro? Resp. Spectata Bulla Gregoriana negative. Siquidem Pontifex in sæpe citata Bulla §. 2. expresse declarat, delinquentes in nullis aliis casibus, præterquam in sua Bulla expressis, posse ab Ecclesiis extrahi; simulque prohibet fieri extensionem ad casus in ea non expressos, *etiam ex paritate, identitate, aut majoritate rationis*. Barbosa *cit. cap. 3. n. 105.* Bonacina *loc. cit. n. 11.* & alii post dictam Bullam scribentes; quamvis ante ipsam non pauci oppositum tenuerint.

36. CONCL. VI. Insuper, qui proditorie hominem occiderit, non gaudet Immunitate. Patet hoc ex allegata Bulla Gregoriana, ibi: *Qui proditorie proximum suum occiderint*. Ceterum *Homicidium proditorium* vel maxime tunc committitur, quando quis aliud verbis, & aliud mente gerit, atque sub specie amicitiæ Proximum interficit: prout fecit Joab duobus Principibus militiæ, Abner, & Amasæ, quos sub specie osculi præbendi occidit, *2. Reg. c. 3. & 20.*

37. Deinde generalius loquendo, *homicidium proditorium* censetur, quando vel sub specie amicitiæ (ut dictum) vel saltem nulla præcedente inimicitia, aut si præcessit, eadem per reconciliationem sublata, securus, & nihil mali prævidens occiditur, v. g. ferro, veneno, a tergo, de nocte, vel per insidias &c. Siquidem Homicidii proditorii malitia in eo consistit, quod occidatur cōpos rationis, qui hic & nunc impotens est ad præcavendum.

38. Dicitur, *compos rationis*. Nam, utrum procurans abortum fœtus animati, secuto effectu, censeatur homicida proditorius, ac privetur Immunitate, est nova difficultas. Sed Bonacina *cit. punct. 6. §. 3. n. 8.* probabilius esse censet, talem non privari; cum infans non occidatur per insidias ac dolose, eo quod dolus in infantem, utpute rationis impotentem, non possit committi: nam dolus est machinatio ad decipiendum, seu fallendum proximum adhibita.

39. CONCL. VIII. Assassinii Rei non gaudent Immunitate; ut expresse tradit citata Bulla Gregoriana: Porro *Assassinii* crimen trahit originem, & nomen, a quibusdam Infidelibus, qui Assassinii vocabantur, & accepta pecunia occidebant Fideles, quos aliqui volebant occidi; uti notatur per Glossam magnam *cap. 1. de Homicidio in 7.* Itaque Assassinii Rei sunt tum illi, qui occisorem promisso pretio conducunt, tum qui operas suas ad occidendum locant. Et hi omnes, utpote criminis Assassinii Rei, secuto effectu non gaudent Immunitate.

40. CONCL. VIII. Præter crimen hæresis (de quo jam supra *n. 23. & seqq.*) privantur Immunitate Ecclesiastica Rei criminis læsæ Majestatis in personam ipsiusmet Principis commissi. Ita cit. Bulla Gregorii XIV.

41. Dicitur, *in personam ipsiusmet Principis*. Nam secus dicendum de offendentibus Statuam Principis, vel cudentibus falsam monetam; non obstante, quod & tales de Jure Civili censeantur Rei læsæ Majestatis. Addunt Doctores, eum, qui offendit, sive occidit filios Principis, aut ejus Consiliarios, vel Legatos, etsi reus existat criminis læsæ Majestatis, nihilominus gaudere Immunitate; eo quod crimen non committatur in personam ipsiusmet Principis. Bonacina *citat. q. 7. punct. 6. §. 6. n. 3. & 4.* Diana *part. 6. tract. 1. resol. 18.* & alii, paucis exceptis, qui ex eo oppositum tenent, quod Consiliarii, & Senatores censeantur esse *pars corporis ipsius Principis*, *l. Quisquis. Cod. ad Legem Juliam Majestatis*.

* Dices juxta novissimam Bullam Benedicti XIII. *Ex quo Divina &c.* Romæ 15. Junii anno 1725. publicatam pariter ab Immunitate, & asylo excluduntur falsificantes litteras Apostolicas, NB. *Conflantes, adulterantes, aut tondentes quascumq; Monetas*, vel ipsas monetas conflatas, adulteratas, aut detonsas ita expendere, & erogare præsumentes, ut fraudis conscii, & participes censeri possint; Item Ministri Montis Pietatis, sive alterius publici Telonii, aut Banci pro depositis Principis, privatarumque personarum destinati, furtum, aut falsitatem in prędictis locis committentes; pariter ab immunitate excluduntur non solum homicidæ proditorii, sed etiam NB. Illimitate *interficientes proximum suum animo prœmeditato, ac deliberato*: ergo hucusque, dicta quæ omnibus hisce Asylum concedere videntur, non subsistunt. Respond. præsentem Auctorem ex fundamentis superius præsertim *n. 25. & n. 36.* adductis, ac insistendo Bullæ: *Cum alias* Gregorii XIV equidem allegatis hic criminibus Asylum cum aliis DD. communiter concessisse pro suo tempore, quo necdum recentissima Bulla citati Benedicti XIII excipiens novissime illa crimina ab immunitate, emanavit: ast defacto haud dubie pariter insistendo modernæ recentissimæ Bullæ Benedicti XIII. *Ex quo Divina &c.* Adulteratores Monetarum, vel alia delicta hic specificata committētes, non gaudent immunitate Ecclesiastica; quoniam Benedictus XIII. ob auctam atq; in dies invalescentem perversorum hominum malitiam, ne abutantur tales immunitate, priora crimina a Gregorio XIV. excepta adhuc magis ampliavit, ita, ut non solum adducta a Gregorio, & *n. 28.* specificata delicta excipiātur ab immunitate, sed etiam alia a Benedicto XIII. determinata, & hic in objectione allegata, quod bene notādū legentibus Auctores ante hanc recentissimam Bullam scribentes. Unde in forma respondeo ab objectionem, distinguendo consequens: dicta illa, quæ adulterationi pecuniarum, & homicidio non proditorio &c. Asylum concedere videntur, non subsistunt, insistendo Bullę Gregorianę, & illi tempori, quo Auctor præsens scripsit; Nego: insistendo modernæ recentissimæ Bullæ Benedicti XIII. admitto consequentiam. *

Q U Æ S T I O IV.

De commodis Immunitatis Ecclesiasticę, pœnisque eam violantium, ac modo extrahendi Reos criminum exceptorum.

S U M M A R I U M.

42. *Commoda Reorum ad Asyla fugientium. I. Reus nequit inde extrahi &c.*
43. *Quid, si exeat sponte? Aut fictis promissis inductus?*
44. *II. Reus nequit condemnari ad mortem, vel pœnam corporalem.*
45. *III. Non possunt ei prohiberi necessaria victus, & vestitus. Potest tamen custodiri, ne aufugiat.*
46. *IV. Fugiens ad Ecclesiam est recipiendus. Unde sustentari debeat?*
47. *V. Non potest spoliari rebus suis; & quando?*
48. *Violatio Immunitatis, quale peccatum?*
49. *Ejus violatores incurrunt Excommunicationem;*
50. *Et alias pœnas.*
51. *Observanda circa extractionem Reorum jure Asyli non gaudentium.*
52. *Hi nequeunt absque licentia Episcopi extrahi.*
53. *Limitatur hoc.*
54. *Atque amplius declaratur.*
55. *Alia notanda.*

I. CONCL. I. Privilegia Asylorum, seu commoda Reorum ad Ecclesias confugientium, varia sunt. Nam I. Reus in Loco sacro nequit capi, aut vinculis constringi, multo minus per vim, seu invitus, ex eo extrahi: prout habetur *c. Diffinivit. 17. q. 4.* ibi: *Nullus audeat confugientes ad Ecclesiam vel residentes inde abstrahere, aut quodcumque nocibilitatis, vel damni, seu spolii residentibus in loco sancto inferre*. Concordat *c. Inter alia, de Immunit. Eccles.* ibi: *Non est violenter ab Ecclesia extrahendus*; estque unanimis Doctorum.

43. Quod si vero Reus sponte egrediatur (prout) licite potest, etiam Rectoribus Ecclesiarum invitis) Immunitas non violatur: quia nulla Ecclesiæ fit injuria, neque Reus inde violenter extrahitur. Secus dicendum, si Reus ad Asylum deserendum verbis dolosis, aut ficta promissione Judicis impunitatem promittentis, inductus fuerit, ac postea capiatur: quia dolus hac in parte pro vi habetur. Pirhing. *cit. de Immunit. Eccles. n. 42.* post Azorium, Suarez, & Layman. Unde, qui verbis dolosis circumventus, atque præstita a Judice securitate, & impunitate Principis, inductus exit ex Asylo, is Ecclesiæ restituendus erit, aut Judex tenebitur ei servare fidem promissam de impunitate vitæ, & membrorum. Barbosa *loc. cit. n. 54.* & alii.

44. II. Reus, quamdiu est in Ecclesia, non potest per sententen-

condemnari: prout desumitur ex *c. Reum*, 17. *q.* 4. & *c. Inter alia, de Immunit. Eccles.* ibi: *Nec inde damnari debet ad mortem, vel ad pœnam, sed Rectores Ecclesiarum sibi obtinere debent membra & vitam: super hoc tamen, quod inique fecit, est alias legitime puniendus:* videlicet pecunialiter, vel alia satisfactione præter pœnam corporalem, ut explicat Glossa *verf. Puniendus*, & sequitur Abbas ibidem, allegans communem Doctorum. Addit Pirhing. *num.* 47. & Layman *loc. cit. cap.* 3. *n.* 13. post Suarez, talem neque pœna servitutis, neque exilii, neque triremium mulctari posse; eo quod hæ pœnæ sint valde graves, atque corporalibus æquiparentur, imo eorum quasdam excedant.

45. III. Nequit prohiberi, quo minus ad Reum necessarius victus, & vestitus deferatur, *text. clar. l. Præsenti, C. de his, qui ad Ecclesias confugiunt*: ibi: *Nec aliquando patimur, in ipsis Ecclesiis reverendis ita quemque detineri, atque constringi, ut ei aliquid victualium rerum, aut vestis negetur, & requies.* Et merito ita statutum est: nam impedire Reo necessarium victum, foret aperta coactio, quia ipse vel fame perire, vel exeundo se tradere cogeretur. Nihilominus prohibitum non est, ponere custodias circa Ecclesiam, ne Reus libere aufugiat; vel, ut capi possit, si sponte exierit, aut fugam attentaverit. Layman ibidem cum communi.

46. IV. Rei ad Ecclesias confugientes recipiendi sunt, neque inde repelli possunt, aut excludi. Nam Clerici, ac præsertim Rectores Ecclesiarum, tenentur tueri jura Ecclesiæ, ipsiusque Immunitatem; ergo hoc ipso non possunt Reos ad eam confugientes excludere. Quinimo, si profugus non habeat bona propria, unde sustentetur (nam si hæc adsint, ex ipsis ei alimenta præstari debent) neq; etiam a consanguineis, vel aliis necessaria vitæ habere possit; hæc per Ecclesiam, utpote cujus tutelæ, & protectioni sese commisit, eidem velut pauperi præstanda erunt; ne alioquin inedia, & necessariorum inopia urgente, invitus abire, & sæculari Potestati sese tradere cogatur. Abbas *cit. c. Inter alia, de Immunit. Eccles.* Sylvester *verf. Immunitas III. num.* 5. & alii. Qui tamen addunt, debere ejusmodi Reum, si possit, in commodum Ecclesiæ laborare: tum, ne Immunitas ipsi sit occasio otiandi: tum, ut labore recompenset alimenta sibi præstita.

47. V. Reus ad Ecclesiam fugiens nequit spoliari rebus, bonisque suis, quæ secum attulit in eam, *arg. c. Diffinivit.* 17. *q.* 4. Intellige hoc de rebus propriis Rei, non autem alienis, sive alteri obligatis, & in quorum detentione idem delinqueret, ut dictum *n.* 18. Insuper, si Reus arma prohibita secum detulit, ea poterunt ipsi etiam intra Ecclesiam auferri: delinquit enim is, qui fert arma legibus prohibita. Covarruvias *cit. c.* 20. *n.* 18. Layman *n.* 13. & alii.

48. CONCL. II. Per violationem Immunitatis Ecclesiasticæ, sive violentam Reorum ex Asylis Ecclesiasticis extractionem, committitur gravissimum Sacrilegii peccatum. Patet hoc ex *c. Miror*, & *c. Frater*, 17. *q.* 4. ibi: *Qui admittere sacrilegium non dubitavit*, & alibi. Accedit ratio: quia violenta talis extractio repugnat sanctitati, & reverentiæ Locis sacris debitæ. Hinc S. Augustinus *Serm.* 5. *de Dedicat. Eccles.* ejusmodi extractionem appellat, grandem injuriam Religionis, & Divinitatis offensam.

49. CONCL. III. Præter alias pœnas in Jure statutas, violator Immunitatis Ecclesiasticæ olim excommunicari jubebatur, *c. Sicut antiquitus*, 17. *q.* 4. cum concordantiis, quę tamen continebant excommunicationem non latæ, sed primum ferendæ sententiæ. Verum hodie, sive spectata Bulla Gregoriana, dicta excommunicatio est latæ sententię; prout liquet ex verbis ejusdem Bullæ §. 8. ibi: *Quod si quis quacumque dignitate, & auctoritate præditus, contra hujus nostræ Constitutionis tenorem attentare præsumpserit, declaramus, eum ipso facto censuras, & pœnas easdem incurrere.* Bonacina *tom.* 2. *disp.* 3. *q.* 7. *punct.* 8. *n.* 3. & alii.

50. Dicitur notanter, *præter alias pœnas*. Nam plures pœnæ in istos Sacrilegos Jure statutæ sunt. Et quidem de Jure Civili, tales censentur Rei criminis læsæ Majestatis, *text. clar. L.* 2. *C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt*. Imo & ultimo supplicio affici jubentur, *l. Præsenti, C. eod.* quamvis hæc pœna non videatur amplius esse in usu. Insuper ipsi de Jure Canonico, præter pœnitentiam publicam ab Episcopo injungendam, incurrunt pœnam pecuniariam nongentorum solidorum. *c. Si quis contumax*, 17. *q.* 4. vel certe triginta librarum examinati argenti purissimi. *c. Quisquis inventus, ead.* 17. *q.* 4. pro qualitate delicti, & delinquentium conditione, Judicis arbitrio varianda, & Ecclesiæ læsę applicandam pro satisfactione.

51. Quæres, quid observandum circa extractionem Reorum, privilegio Asyli non gaudentium? Resp. Defacto quoad hoc est observanda Constitutio Gregorii XIV. quę §. 3. & 4. exacte tradit formã extrahendi Reos ex Asylo Ecclesiastico ob commissa crimina excepta. Et primo mandat Pontifex omnibus Ecclesię Prælatis, ut eos, qui aliquod ex criminibus ibidem exceptis *judicio suo commisisse videbantur, quando a Curia sæculari fuerint requisiti, Ministris, & Officialibus Curię sęcularis absq; irregularitatis nota, aut alicujus censurę Ecclesiasticę incursu, tradi, & consignari curent.* Quibus verbis clare innuitur, defacto non esse opus pręvia cautione, vel juramento, de impunitate vitę & membrorum, Reo criminis excepti prius obtinenda: quidquid olim secus fuerit. *c. Reum*, & *c. Id constituimus*, 17. *q.* 4.

52. Deinde, ne Curiæ sęcularis Ministri abutantur facultate, sive de Jure communi, sive per specialia privilegia olim sibi concessa, per se & propria auctoritate extrahendi ejusmodi Reos; Pontifex dictam facultatem revocat, atque decernit, *ut Curia sæcularis, ejusque Judices & officiales, ab Ecclesiis, Monasteriis, Locisque sacris prædictis, Laicum aliquem, ut præfertur, delinquentem, in nullo ex casibus supra dictis sine expressa licentia Episcopi, vel ejus Officialis, & cum interventu personæ Ecclesiasticæ ab eo auctoritatem habentis*, &c. *capere, extrahere, aut incarcerare non possint.*

53. Subdit tamen Pontifex unicam limitationem, ejusque cautelam, dicens: *Nisi eo casu, quo ipse Episcopus, & dictæ Personæ Ecclesiasticæ requisitæ, illos in delictis superius expressis culpabiles tradere, aut capturæ & incarcerationi intervenire, & assistere recusaverint: tuncque reverentiæ Ecclesiæ, & locis sacris debitę memores, prędictos delinquentes, minori, quo id fieri poterit, cum scandalo & tumultu, extrahere curent.* Hæc Pontifex.

54. Et hoc quidem, videlicet extractionem Rei absque expressa Episcopi licentia per Judices sęculares fieri non posse, quantumvis de qualitate criminis excepti certo constet, post dictam Constitutionem Gregorianam communiter tenetur (licet Auctores hanc antecedentes oppositum docuerint) & clare desumitur ex allegatis ejus verbis, utpote generaliter & indefinite loquentibus. Quod si vero super qualitate criminis dubium emerserit, ejus cognitio (deducto prius Reo ad carceres Curię Ecclesiasticę, ibique debite custodito) ad solum Judicem Ecclesiasticum, id est, Episcopum, seu ab eo Deputatum pertinet: tum quia hæc res est Ecclesiastica, adeo ut ejus violatores sacrilegium committant. Tum presertim, quia novissime sic declaravit Gregorius XIV. in sæpe cit. Bulla. §. 5. ibi; *Nisi cognito prius per Episcopum, seu ab eo deputatum, an ipsi vere crimina superius expressa commiserint.* Barbosa *l.* 2. *Juris Ecclesiast. univers. c.* 3. *n.* 157. & alii.

55. His addendum cum eodem Barbosa *num.* 168. & aliis, quod non possit Episcopus delinquentes Curię Sęculari tradere, nisi prius sibi de excepto delicto perpetrato constiterit plene, certe & concludenter, non autem per indicia, & præsumptive dumtaxat. Item, quod Episcopus non teneatur stare Processui facto a Laica Potestate: nam quod hæc aliqualem cognitionem per viam facti, pro informatione, an crimini commisso sit annexa qualitas impeditiva juris Asyli, possint instituere, haud negatur. Et tandem, quod si dubium fuerit inter Doctores, an delictum gaudeat Immunitate Ecclesiastica, nec ne, debeat Judex Ecclesiasticus pro Reo judicare: nam Immunitas hęc, utpote ob reverentiam & favorem Ecclesiarum, aliorumque Locorum sacrorum principaliter concessa, censetur esse materia favorabilis; simulque in dubio potius Reo favendum est, *juxta Reg.* 11. *Juris in* 6. cum concordantiis.

* Dictis ultimis iterum ex Bulla Benedicti XIII. superiori quęstione jam citata de novo adjungendo, quod in extradendis ex asylo Reis criminum exceptorum, sequens præscribatur Episcopis norma. I. Quotiescumque Curia Ecclesiastica a Curia sęculari fuerit requisita, ut Laicum aliquem delinquentem e loco immuni extrahi, & illi consignari faciat, atque talia super delicti excepti qualitate, ac personę reitate subministrata, vel acquisita adsint indicia, quę ad

capturam decernendam sufficere videantur, tunc Curia Ecclesiastica ad ejusdem delinquentis extractionem ab Ecclesia, aliisve locis immunibus ope, ac medio suorum Executorum (implorato etiam, quatenus opus sit, brachii sæcularis auxilio) cum interventu personæ Ecclesiasticæ ab Episcopo deputandæ, procedere teneatur, extractumque ad suos carceres asportari, ac ibi sub tuta custodia detineri curet, & faciat. II. Ubi vero ex processu informativo desuper conficiendo constat de crimine excepto, ac insuper adversus eumdem Extractum alia resultant indicia, ut crimen ab eo fuisse patratum moraliter credi possit, eo tandem casu præfatum Extractum Ministris, & Officialibus Curiæ sæcularis tradere, & consignare potest, ac debet; exacta tamen, receptaque prius ab ipsis obligatione, in forma Juris valida, restituendi Extractum Ecclesiæ sub pœna Excommunicationis latæ sententiæ Summo Pontifici reservatæ, supposito, quod ille Extractus indicia contra ipsum acquisita in suis defensionibus purget, ac diluat. Quodsi ea minime purgaverit, & vere delinquens repertus fuerit, Curiæ sæculari ipsum tali casu, uti Juris esse censuerit, agere, atque procedere liceat. *

DISTINCTIO III.

De Indulgentiis.

QUÆSTIO I.

Quid sit Thesaurus Ecclesiæ?

SUMMARIUM.

1. *Indulgentiæ variæ acceptiones.*
2. *Quomodo sumuntur in proposito.*
3. *Thesaurus Ecclesiæ datur, & quid sit?*
4. *Is declaratur ex verbis Extrav.* Unigenitus.
5. *Constat ex meritis ac satisfactionibus Christi, & Sanctorum.*
6. *Solvitur instantia.*
7. *Ubi is repositus maneat?*
8. *Thesaurus Ecclesiæ dupliciter consideratur.*
9. *Quomodo dispensetur?*
10. *Præsertim ut includit satisfactiones Sanctorum.*

1. Indulgentiæ nomen, quod a verbo *indulgeo* derivatur, quandoque accipitur pro lenitate, seu condescendentia; ut 1. *Corinth.* 7. *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Alio modo sumitur pro remissione; ut *Isaiæ cap.* 61. *Prædicare captivis Indulgentiam.* Quæ verba apud S. Lucam *cap.* 4. referuntur taliter: *Prædicare captivis remissionem:* ut proinde Indulgentia quandoque sumatur pro remissione.

2. Hanc utramque significationem Theologi conjungunt, & Indulgentiam vocant remissionem pœnæ temporalis, ex condonatis peccatorum culpis sæpe remanentis, quæ fit ex causa justa & rationabili, per dispensationem Thesauri Ecclesiæ. Hujus autem nomine aliud non intelligitur, quam Thesaurus spiritualis satisfactionum Christi & Sanctorum, qui applicari possit reis alicujus pœnæ temporalis, post peccata quoad culpam in Sacramento Pœnitentiæ jam dimissa non raro restantis. Et de hoc loquendo, sit

3. CONCL. I. Datur in Ecclesia ejusmodi Thesaurus spiritualis, ex meritis Christi, & satisfactionibus Sanctorum constitutus, qui numquam exhauriri, sed per legitimam Indulgentiarum concessionem dispensari potest. Ita omnes Catholici, atque patet tum ex perpetua traditione, ac sensu Ecclesiæ; tum ex mox allegand. Extravagant. *Unigenitus:* tum ex Concilio Trident. *Sess.* 25. *in Decreto de Indulgentiis*, cujus verba *num.* 25. referentur. Fundatur insuper hæc Catholica Veritas in illo Symboli Apostolici articulo: *Credo Sanctorum Communionem.* Nam Corpus mysticum Ecclesiæ non solum Christo tamquam capite constat, sed etiam Sanctis tamquam nobilissimis membris, juxta illud *Rom. cap.* 12. *Multi unum Corpus sumus in Christo singuli autem alter alterius membra.* Atqui in corpore sano caput, & reliqua membra, habent talem communicationē ad invicem, ut quod uni superfluit, alteri communicetur; ergo idem dicendum de Corpore Christi mystico, quod est Ecclesia.

4. Porro pro vera intelligentia hujus Thesauri Ecclesiæ juvat adducere verba cit. *Extravag. Unigenitus.* Quæ in Jure Canonico habetur inter Extravagantes Communes, *tit. de Pœnitent. & Remiss.* ubi præmissa prærogativa meritorum, atque satisfactionum Unigeniti Filii DEI JESU Christi, sic loquitur Pontifex Clemens VI. *Quantum ergo exinde, ut nec supervacua, inanis, aut superflua, tantæ effusionis miseratio redderetur, thesaurum Militanti Ecclesiæ acquisivit, volens suis thesaurizare filiis pius Pater, ut sic sit infinitus thesaurus hominibus, quo qui usi sunt, Dei amicitiæ participes sunt effecti. Quem quidem thesaurum non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per Beatum Petrum Cæli Clavigerum, ejusque Successores suos in terris Vicarios commisit Fidelibus salubriter dispensandum, & propriis & rationabilibus causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis pro peccatis debitæ tam generaliter, quam specialiter (prout cum Deo expedire cognoscerent) vere pœnitentibus & confessis misericorditer applicandum. Ad cujus quidem thesauri cumulum, Beatæ Dei Genitricis, omnium Electorum a primo Justo usque ad ultimum merita, adminiculum præstare noscuntur; de cujus consumptione seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi (ut prædictum est) merita, quam pro eo, quod quanto plures ex ejus applicatione trahuntur ad justitiam, tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum.* Hactenus Pontifex in cit. Extravag. *Unigenitus.*

5. Ex his proinde sequitur, quod Thesaurus Ecclesiæ constet in primis ex meritis & satisfactionibus Christi, quarum valor cum sit infinitus, Thesaurus hic exhauriri numquam poterit. Sequitur ulterius, quod ex dignatione Divina ad constituendum dictum Thesaurum, ejusque cumulum accedant, atque adminiculum præstent merita Beatissimæ Virginis MARIÆ, omniumque Sanctorum: Idque tum propter valorem generalissimum, qui in omni opere bono reperitur, atque universali Ecclesiæ obvenit; Tum ex eo, quia plurimi Sancti uberiora opera bona & satisfactoria peregerunt, plusque passi sunt, quam opus fuerit pro remissione pœnæ temporalis eorum peccatis debitæ; ut patet in B. Virgine MARIA, nullius macula peccati umquam contaminata; S. Joanne Baptista, jam sanctificato in utero materno; item in SS. Apostolis, atque innumeris SS. Martirybus, Confessoribus, Virginibus, aliisque Sanctis. Unde, ne alioquin ejusmodi merita, sive satisfactiones Sanctorum, quoad vim satisfactoriam a Deo irremunerata remaneant; simulque, ut in corpore mystico Ecclesiæ perfecta servetur *Communio Sanctorum*, & quod uni ejusdem membro superabundat, alteri communicetur, prout alioquin in corpore sano fieri assolet; congruum fuit, ut ex Divina dignatione, ac non obstante infinitate meritorum Christi etiam merita, sive satisfactiones Sanctorum, ad constituendum istum spiritualem Thesaurum Ecclesiæ assumerentur.

6. Hinc si objicias: Satisfactiones Christi repositæ in Thesauro Ecclesiæ, sunt infinitæ; ergo non est opus, ut ad eas accedant satisfactiones Sanctorum. Resp. distinguendo consequens: ergo hoc non est simpliciter & absolute necessarium, conceditur: neque hoc est congruum, ac Divinæ Providentiæ, Justitiæ, & munificentiæ consentaneum, negatur. Siquidem merita seu satisfactiones Sanctorum reponuntur in Thesauro Ecclesiæ, non quasi satisfactiones Christi per se non sufficerent, sed (ut jam dictum) ex dignatione Divina, ne alioquin ipsæ quoad vim satisfactoriam maneant irremuneratæ: simulque quia hoc ipsum perquam gloriosum existit Christo Domino, a quo omne bonum Sanctorum promanat, ipsisque Sanctis, in quibus Christus sicut Caput in suis membris honoratur, perhonorificum, magisque per hoc elucescit perfecta unio Sanctorum cum Christo Capite suo.

* Urgebis: Sancti pro bonis operibus suis jam copiosissimam mercedem, ac præmium Ipsimet receperunt in Cælis: ergo ex illis nil superest in terris, quod reponatur in thesaurum. Accedit, quod purus homo non possit pro aliis mereri augmentum gloriæ, sed tantum pro seipso. Ante respons. Nota ex dictis *Tract.* 1. *Dist.* 2. *Quæst.* 6. *cum Additionibus*, quod in aliquo bono opere duo reperiuntur, scilicet Meritum, & satisfactio. Ratione meriti accipiunt Sancti mercedem Ipsimet; quoniam nemo mereri potest alteri immediate augmentum gloriæ, uti recte objectum. E contra vero possumus satisfacere pro aliis, quoniam satisfactio se habet per modum solutionis, quæ utique fieri pro altero potest: cum igitur multæ satisfactiones a Sanctis exercitæ longe superarint pœnas, quas ob peccata sua forsan ex altera parte incurrissent, hinc, ne remaneant irremuneratæ, reponuntur in Thesaurum Ecclesiæ. Poterit itaque in forma distingui ant. Sancti jam receperunt mercedem pro bonis

bonis operibus; qua meritis, con. ant. semper etiam, qua satisfactionibus, neg. ant. & sic dist. conf. *

7. Dices: Si datur talis Thesaurus Ecclesiæ, constans ex satisfactionibus Christi & Sanctorum, ubinam locorum is reperitur? Resp. Hanc esse satis lepidam instantiam: nam cum Thesaurus iste sit mere spiritualis, ac moralis, utpote conflatus ex satisfactionibus Christi & Sanctorum, quæ sunt quid spirituale ac morale, utique is in nullo loco materiale hujus Mundi repositus jacet. Ille igitur existit dumtaxat in mente Divina, inquantum ante oculos Dei merita, & satisfactiones superabundantes Christi & Sanctorum nondum oblivioni sunt traditæ, sed vivunt etiamnum, usque dum aliis indigentibus Ecclesiæ membris opportune communicentur, sicque quantum fieri potest, debitum ipsis præmium remissionis pœnæ temporalis reddatur.

8. Quæres: Quot modis dispensetur Thesaurus Ecclesiæ? Ubi notandum, quod Thesaurus Ecclesiæ possit dupliciter considerari. I. Ut constat ex meritis Christi. II. Ut constat ex meritis Christi & Sanctorum simul, juxta proxime dicta. Hoc prænotato,

9. Resp. I. Considerando Thesaurum Ecclesiæ, prout constat ex meritis Christi, sic ipse dispensatur, nobisque applicatur variis modis, videlicet per Sacramenta, per Missæ Sacrificium, perque alia opera Fidelium, ipsasque Indulgentias. Ratio est: quia quotiescumque aliqua culpa, vel pœna nobis remittitur, aut alioquin gratiæ auxilium præstatur, semper Thesaurus meritorum Christi nobis applicatur, & distribuitur; eo quod hujusmodi beneficia nobis non conferantur, nisi intuitu atque virtute meritorum & Passionis Christi.

10. Resp. II. Spectando Thesaurum Ecclesiæ, prout non solum ex meritis Christi, sed etiam ex satisfactionibus Sanctorum constare intelligitur, sic ipse dumtaxat per Indulgentias dispensatur. Ita Suarez *part.* 3. *tom.* 4. *disp.* 51. *sect.* 4. & Mastrius *disp.* 23. *Theol. Moral num.* 9. cum communi. Ratio est: quia Sacramenta, Missæque Sacrificium habent suam dignitatem, atque valorem ex opere operato, dumtaxat ex meritis & Passione Christi, qui solus, utpote Redemptor noster, promeruit nobis facultatem per bona opera consequendi gratiam vitamque æternam; ac proinde per hæc nobis non applicantur merita sive satisfactiones Sanctorum, bene tamen per Indulgentias. Et de his loquendo, sit

QUÆSTIO II.

Quid, & quotuplex sit Indulgentia?

SUMMARIUM.

11. *Indulgentia, quid?*
12. *Hæ non tollunt culpam, sed pœnam peccatorum.*
13. *Earum effectus.*
(a) Modo uberius declarando n. 38. 41. & 42.
14. *Indulgentiarum divisio. Plenariæ, seu totales, quid?*
15. *Indulgentia plena, plenior, & plenissima, non differunt quoad remissionem pœnæ?*
16. *Bene tamen quoad aliquas facultates.*
17. *Indulgentiæ non plenariæ, seu partiales, quæ?*
18. *Indulgentiæ certorum annorum,*
19. *Aut dierum, quomodo intelligendæ?*
20. *Quadragena, seu Quarena, Septena, & Carena, quid?*
21. *Hæ male negliguntur.*
22. *Indulgentia personalis,*
23. *Localis, &*
24. *Realis, quid?*

11. CONCL. I. *Indulgentia*, quantum ad propositum, est Remissio pœnæ temporalis, peccatis actualibus, quoad culpam jam remissis, coram Deo adhuc debitæ, ab habente potestatem facta per applicationem sufficientis & condignæ solutionis ex communi Thesauro Ecclesiæ. Hæc definitio in re est communis Theologorum, & patebit ex declaratione ipsius.

12. Dicitur, *remissio pœnæ temporalis*. Quia Indulgentiæ non valent ad remissionem culpæ, neque mortalis, neque venialis; sed solum ad remissionem pœnæ temporalis, quæ post culpam jam remissam non raro restat luenda, prout omnes Theologi fatentur. Accedit ratio: quia peccatum mortale non potest tolli, nisi per infusionem gratiæ sanctificantis; hæc autem non confertur per Indulgentias, sed solum per Sacramenta, in re, vel voto rite suscepta. Et quamvis peccata venialia multis remediis expiari possint, ut docet Concilium Trident. *Sess.* 14. *cap.* 5. nihilominus ipsa quoad culpam non dimittuntur per Indulgentias: nam hæ supplent locum satisfactionis peragendæ post culpam jam remissam, & consequenter hanc non remittunt, sed virtute boni motus interioris, aut recepti Sacramenti prius jam ablatam supponunt.

13. Unde Indulgentiæ valent dumtaxat ad tollendam, per modum condignæ solutionis, pœnam peccatis quoad culpam jam remissis non raro adhuc debitam, seu restantem: ac proinde effectus earum solummodo est, tollere pœnam peccatis debitam per applicationem sufficientis solutionis ex Thesauro Ecclesię; (a) non vero ipsammet culpā peccatorum. Cæterę particulæ datæ definitionis patebunt ex dicendis in progressu.

* Dices: Potest contingere, quod quis non nisi peccata venialia habeat, & in his subito appoplexia tactus moriatur absque Sacramentis, vel prævio dolore, aut acquisitione quarumdam Indulgentiarum: Quid ergo cum tali peccatore fiet in altera vita, si alii non possint applicare pro ipso Indulgentias NB. *quoad remissionem culpæ*, & ipsemet etiam nequeat amplius, pro se in purgatorio mereri hanc remissionem? Resp. in tali extraordinario casu Misericordissimum Deum reatum culpæ vel sub ipso egressu animæ justæ, vel statim post egressum remittere; quia pro tunc haud dubie retractat (quamvis non meritorie) peccata sua. Exinde remanet aliis vivis facultas pro tali applicandi Indulgentias, ut pariter acquirat *remissionem pœnæ* restantis.

14. CONCL. II. Indulgentiarum variæ sunt divisiones. Ita communis; idque patet inductione. In primis enim Indulgentiæ quoad quantitatem pœnæ, quæ remittitur, dividuntur in plenarias, & non plenarias. *Indulgentiæ plenariæ*, seu totales sunt, quibus remittitur tota pœna temporalis, peccatis quoad culpam jam remissis debita.

15. Ubi sciendum, quod aliqui distinguant inter Indulgentiam plenam, pleniorem, & plenissimam: cujus distinctionis fundamentum desumunt ex *Extravag. Antiquorum, de Pœnit. & remiss.* ubi Pontifex pro Anno Jubilæi *non solum plenam, & pleniorem, imo plenissimam omnium concedit veniam peccatorum*. Sed revera quoad effectum remissionis pœnæ temporalis, nullum inter eas appareat discrimen; cum non solum Indulgentia plenissima, sed etiam plenior, & plena, in rite dispositis conferat omnium veniam peccatorum, sive pœnarum pro peccatis quoad culpam prius remissis debitarum. Neque per illum loquendi modum Pontifex aliud intendit, quam concedere *Indulgentiam adeo plenam, prout clavium potestas se extendit*; sicuti Papam interpretatum fuisse in Consistorio, testatur Glossa ibidem, *Vers. Plenissimam.*

16. Nihilominus quoad specialia privilegia, & annexas facultates, potest eum Marchantio *Tom.* 3. *Tribunalis, tract.* 5. *tit.* 2. *q.* 3. Mastrio *cit. disp.* 21. *num.* 21. & quibusdam aliis, sequens inter dictas Indulgentias notari discrimen: ut *Indulgentia* dicatur *plena* seu *plenaria*, quando tota pœna, post culpam adhuc in Foro seu judicio Dei debita, per applicationem Thesauri Ecclesiæ remittitur. *Plenior*, quando potestas extraordinaria absolvendi a Casibus reservatis superadditur. *Plenissima*, quando ultra hæc etiam dispensationes in Votis, & hujusmodi vinculis conceduntur: prout fieri solet in Jubilęo (de quo procedit *cit. Extravag. Antiquorum* (ac Indulgentiis in forma Jubilęi datis.

17. Porro *Indulgentiæ non plenariæ*, seu partiales dicuntur illę, quę solum sunt remissivę partis pœnę temporalis, peccatis quoad culpam jam remissis debitæ: ut sunt Indulgentię certorum annorum, aut dierum; item Indulgentiæ illę, quę dicuntur *Quadragena, Septena, Carena*; aut quando remittitur tertia, vel quarta pars peccatorum.

* Ceterum non raro pro eodem die, prępertim tempore Stationum quadragesimalium invenies concessas Indulgentias plenarias, & simul ac semel alias partiales, v. g. mille annorum &c. Quod equidem nullatenus significare vult, quasi quis simul, & semel ambas pro se lucrari valeat: etenim, si obtinet plenarias, eo ipso non indiget partialibus, uti considerari patet. Adeoque talis conjunctio Indulgentiarum plena-

plenariarum, & partialium potius signum est, in simili casu vel fuisse diversos Indulgentiarum Largitores, unum nimirum quoad Indulgentias plenarias; alterum quoad partiales; vel si fuerit unus, idemque Largitor, indicat, additas Indulgentias partiales fuisse subjunctas, ut possint applicari defunctis per modum suffragii; vel denique insinuat, additionem hanc fieri ad cautelam, ut scilicet simus certi, causam Indulgentiarum esse sufficientem saltem ad acquirendas partiales si non totales. Ita cum Suarez, Palao, & Corduba, Gobat *Tract. 4. de Indulgentiis. part. 2. c. 2. n. 275.* & Kazenberger *Supplement. Theolog. Sacrament.* Patris Sporer *c. 3. sect. 1. n. 9.*

18. Quod si quæras, quid intelligatur per indulgentias mille, vel centum annorum, aut dierum, item per Quadragenam &c. Resp. I. Sensus hujusmodi Indulgentiarum non est, quod totidem dies, vel anni pœnæ Purgatorii remittantur; cum dentur Indulgentiæ nonnullæ decem millium annorum, nec tamen verisimile sit Purgatorium, quod post diem extremi Judicii mox cessabit, adhuc decem millibus annorum duraturum. Unde

19. Resp. II. Sensus illius locutionis, ac hujusmodi Indulgentiarum est, quod per talis Indulgentiæ collationem tanta pœna cuipiam remittatur, quanta remitteretur virtute illius pœnitentiæ, quæ secundum formam Juris, & consuetudinem Ecclesiæ olim statuebatur, si ipsa tot diebus vel annis in hoc mundo perageretur. Quæ vero, & quanta ea sit, optime novit, ac determinavit Dominus Deus. Et conformiter dictis,

20. Resp. II. *Quadragena*, seu *Quarena*, est Indulgentia quadraginta dierum; id est, relaxatio tantę pœnæ, quanta fuisset redempta per pœnitentiam quadraginta dierum, olim ab Ecclesia pro certis peccatis statutam. Porro *Septena*, est Indulgentia septem annorum; seu relaxatio tantæ pœnæ, quanta fuisset remissa ob pœnitentiam septem annorum. *Carena* vero, est Indulgentia utramque prædictam complectens: Ita, ut sit remissio tantæ pœnæ, quanta fuisset redempta per pœnitentiam quadraginta dierum in pane & aqua peractam, & per aliam pęnitentiam septem annorum subsequentem. Tannerus *tom. 4. disp. 6. dubit. 8. n. 99.* & alii magis communiter.

21. Quia igitur ejusmodi pœnitentiæ, olim ab Apostolis, sacrisque Canonibus sancitę, admodum graves extiterunt, per quas proinde multum expiari poterat de pœna temporali peccatis debita: hinc merito Gobat *tract. 2. Quinarii, cap. 3. num. 386.* observat, eos pessime sibi consulere, qui ad solas Indulgentias plenarias attendunt, neglectis dierum vel annorum Indulgentiis, quas tamen sæpissime sive pro se, sive etiam pro Defunctis, intra modicum temporis spatium lucrari possent.

22. CONCL. III. Ulterius Indulgentia ratione subjecti, cui conceditur, dividitur in personalem, localem, & realem. *Indulgentia personalis* est, quæ directe conceditur alicui personæ determinatæ, vel toti Religioni, aut Communitati: quales plures concessę sunt Religiosis, & variis Confraternitatibus.

23. *Indulgentia localis* est, quæ alicui pio loco conceditur ad ejus devotionem augendam, in ordine ad personas in tali loco orantes, aut alia præscripta opera ibidem peragentes: quales sunt illæ quæ conceduntur devote visitantibus hanc vel illam Ecclesiam, ibique orantibus. Et hujusmodi Indulgentię dicuntur locales, non quod ipsi loco secundum se concedantur (solus enim homo est capax Indulgentiarum, non vero Ecclesia materialis, utpote quæ est res inanimata) sed quia Fidelibus in tali loco devote orantibus conceduntur.

24. *Indulgentia realis* est, quæ conceditur rebus mobilibus, utpute Granis, Numismatibus, Imaginibus, Rosariis, aut hujusmodi, in ordine ad homines. Et hęc Indulgentia pari passu ambulat cum locali, dempto eo, quod localis Indulgentia loco, sive devote ipsum visitantibus; realis autem rei mobili, sive eam devote penes se habentibus, atque opera ad Indulgentię consecutionem pręscripta peragentibus, concedatur.

QUÆSTIO III.

De Potestate concedendi Indulgentias, & Conditionibus ad earum valorem requisitis.

SUMMARIUM.

25. CONCL. I. Datur in Ecclesia Potestas divinitus collata D. Petro, ejusque legitimis Successoribus, concedendi Indulgentias, & per earum concessionem dispensandi Thesaurum Ecclesiæ. Ita certa omnium Catholicorum, estque de Fide; & patet tum ex *cit. Extravag. Unigenitus*, tum ex Concilio Trid. *Sess. 25. in Decreto de Indulgentiis*, ubi sic loquitur: *Cum potestas conferendi Indulgentias a Christo Ecclesiæ concessa sit: atque hujusmodi potestate divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit: Sacrosancta Synodus Indulgentiarum usum Christiano populo maxime salutarem, & sacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet, & præcipit: eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt; vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant.* Hactenus Concilium.

26. Eadem Catholica Veritas desumitur ex illis verbis Christi *Math. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. - - - - Et tibi dabo claves Regni Cœlorum: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in Cœlis.* Quę promissio, *solvendi quodcumque*, cum sit amplissima & generalis, extenditur ad omnia vincula solvenda, quæ possunt homines impedire a consecutione salutis æternę: unde cum inter hæc vincula etiam connumeretur vinculum reatus pœnę temporalis, retardans hominem ab ingressu Regni cœlestis, etiam potestatem solvendi hoc vinculum per opportunam dispensationem Thesauri Ecclesię, seu Indulgentiarum concessionem, Christus S. Petro, ejusque legitimis Successoribus impertivit.

27. CONCL. II. Summus Pontifex potestate a Christo accepta, sicque Jure Divino, & primario, ac principaliter sibi competente, potest ex rationabili causa Indulgentias, sive generales, sive particulares, omnibus Christi Fidelibus dispensare. Ita omnes Catholici: & desumitur ex *cit. Extravag. Unigenitus*, tum ex dictis *num. prae.* Accedit Ratio: quia potestas dispensandi bona communia primario penes Principem residet: atqui Summus Pontifex est Princeps, & caput visibile totius Ecclesię; ergo.

28. CONCL. III. Episcopi possunt jure communi concedere Indulgentias unius anni pro die Dedicationis Ecclesiæ; at vero pro Anniversario Dedicationis ejus, & in aliis casibus ob justam causam, dumtaxat quadraginta dierum Indulgentias. Ita habetur expressum *c. Cum ex eo de Pœnit. & remiss.* juncto *cap. ult. eod.* in 6. Hinc infert Laymanus *lib. 5. tract. 7. cap. 4. num. 2.* quod, si Episcopus ultra limites potestatis suę Indulgentiam concedit, ea omni jure sit irrita quoad excessum. Dicitur, *quoad excessum*: valet enim nihilominus Indulgentia illa usque ad terminum potestatis Episcopalis, quia *Utile non debet per inutile vitiari*, juxta *Reg. 37. Juris in 6.* ac tenet Glossa *vers. Non obtinent. cit. cap. ultim.*

29. CONCL. IV. Nullus Prelatus Episcopo inferior, neque Provinciales, aut Generales Ordinum, possunt Jure communi atque ordinario Indulgentias concedere. Ita communis; & habetur clare decisum *cap. Accedentibus de Excessibus Prælat.* Dicitur, *Jure communi, & ordinario*; id est, nisi forsan quisquam eorum speciali concessione, aut commissione per Summum Pontificem sibi facta, quasdam Indulgentias (ut quandoque fieri solet) concedere valeat: nam tunc Indulgentię conceduntur ex delegatione, seu commissione Summi Pontificis, cujus limites bene erunt observandi.

30. CONCL. V. Ad hoc, ut Indulgentię sint ratę, & validę, requiruntur quatuor conditiones: duæ quidem ex parte concedentis, nimirum auctoritas legitima, & justa causa concedendi Indulgentias: & duę ex parte suscipientis, videlicet status gratię, ac executio operis injuncti. Ita Bellarminus *lib. 1. de Indulgentiis cap. 11.* & communis. Et quidem de auctoritate legitima concedendi Indulgentias, per pre-

præcedentes Conclusiones, & textus Juris allegatos patet.

31. Deinde ad valorem Indulgentiarum requiri causam justam, ita quidem, quod concedens Indulgentiam sine causa justa non solum peccet, sed etiam indulgentia ipsa sit invalida, conceditur passim ab omnibus. Ratio est: quia Papa non est dominus Thesauri Ecclesiæ, sed dispensator; juxta illud 1. *Corinth.* 4. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei*. Dispensator autem non potest sine justa causa, & ad libitum suum, de rebus domini disponere, alias enim potius dissipator bonorum domini sui foret, quam dispensator.

32. Porro causa justa dispensandi Indulgentias, non est sola utilitas, quam Indulgentiæ afferunt personis illis, quibus conceduntur: sed præterea requiritur alia causa finalis extrinseca, quæ Pontificem moveat ad Indulgentias prudenter dispensandas: qualis præsertim est ea, quæ redundat in Ecclesiæ utilitatem, bonum commune, ac Dei & Sanctorum gloriam. Atqui hoc inter alia desumitur ex praxi: quia Pontifices non solent facile concedere Indulgentias, nisi in Festivitatibus Dei, & Sanctorum, ut sic Fideles magis ad eorum honorem prosequendum excitentur. Item in publicis Ecclesiæ, vel cujusdam Provinciæ Catholicæ necessitatibus, ad quas sublevandas conceduntur, vel Jubilæa per totum Mundum, vel Indulgentiæ personales pugnantibus contra Turcas. Imo ordinarie conceduntur Indulgentiæ, sub onere orandi pro exaltatione Sanctæ Matris Ecclesiæ, Fidei Catholicæ propagatione, hæresū atq; schismatū extirpatione, Principum Christianorum cōcordia, & hujusmodi.

33. Tertio, ex parte recipientis Indulgentiam, certum est, quod requiratur status gratiæ: quia homo existens in peccato mortali, nō est capax Indulgentiæ, ut pote cum per hāc sola pœna temporalis peccato quoad culpam jam remisso debita remittatur. Quamvis autem nonnulli velint, requiri statum gratiæ etiam tunc, quando opera pro lucrandis Indulgentiis præscripta perficiuntur, atque hoc ipsum in praxi merito sit observandum, præmittendo vel Confessionem, vel saltem perfectam Contritionem: nihilominus communior, & probabilior est Doctorum sententia, sufficere ad lucrandam Indulgentiam, quod homo sit in statu gratiæ pro eo instanti, quo ultimum opus præscriptū perficitur, atq; Indulgentia consummatur, & ejus effectus est percipiendus. Lugo *disput.* 27. *de Pœnitent. num.* 83. Mastrius *num.* 61. Herinex *disp.* 4. *de Satisfactione, quæst.* 11. *nu.* 77. & alii.

34. Quarto tandem ad consequendum fructum Indulgentiæ, requiritur ex parte lucrantis executio operis præscripti. Ratio est: quia Papa concedit Indulgentiam sub conditione hujus, vel illius operis exequendi; ergo, si opus non perficitur, neque Indulgentia obtinetur.

35. Omnes hæ quatuor conditiones apte continentur in illo vulgato Theologorum dicto: *Indulgentia tantum valet quantum sonat, Clave non errante, & Christo non reprobante*. Id est: *Clave non errante*, ob defectum legitimæ potestatis, aut justæ causæ conferendi Indulgentias: *& Christo non reprobante*, ob indispositionem recipientis, qui vel non est in statu gratiæ, vel saltem opera præscripta non rite peragit.

QUÆSTIO IV.

De Subjecto Indulgentiarum capaci; & quomodo prosint Defunctis?

SUMMARIUM.

36. *Beati in cœlis, damnati, & infantes, non sunt capaces Indulgentiarum.*
37. *Bene tamen Baptizati viventes adulti.*
38. *Hæ ipsis applicantur per modum absolutionis, habentis annexam solutionem, &c.*
39. *Catechumeni, an sint Indulgentiarum capaces?*
40. *Quid de ipsis pie defunctis?*
41. *Animæ Purgatorii sunt capaces Indulgentiarum, sed per modum Suffragii.*
42. *Indulgentiæ aliter conferuntur vivis, aliter Defunctis. Clausula*, per modum Suffragii, *quid denotet?*
43. *Indulgentiæ, an certo prosint illis Defunctis, quibus applicantur?*
Rationes sententiæ negativæ.
44. *Affirmativa est probabilior.*
45. *Fundamenta ejus.*
46. *Solvuntur rationes in oppositum.*
47. *Cur diversæ Indulgentiæ pro eadem Anima applicentur?*

36 CONCL. I. Neque Beati in cœlis, neque damnati in inferno, neque infantes, aut perpetuo amentes, sunt capaces Indulgentiarum. Ita omnes Doctores. Ratio clara est: quia Indulgentia est remissio pœnæ temporalis ex peccatis actualibus quoad culpam jam remissis coram Deo adhuc debitæ. Atqui Sancti in cœlis non habent talem pœnam etiamnum restantem (quia illuc *non intrabit aliquid coinquinatum, Apoc.* 21.) Damnati vero sunt in statu disgratiæ, atque ultimo termino damnationis æternæ: infantes autem, & perpetuo amentes nullum commiserunt peccatum actuale.

37. CONCL. II. Loquendo de adultis etiamnum viventibus, omnes baptizati, atque in statu gratiæ constituti, & opera injuncta peragentes, sunt capaces Indulgentiarum, per quas ipsis pœna temporalis, peccatis eorum quoad culpam jam dimissis adhuc debita, remittitur non per modum simplicis solutionis, neque per modum meræ absolutionis, sed per modum absolutionis secum habentis annexam solutionem ex communi Thesauro Ecclesiæ. Ita Herinex *loc. cit. quæst.* 6. *n.* 55. Mastrius *disp.* 23. *Theolog. Moral. num.* 10. Bellarminus *lib.* 1. *de Indulgentiis, cap.* 5. Suarez, & alii. Prior pars patet ex dictis *num.* 33. *& seqq.*

38. Altera pars probatur ex eo: quia per Indulgentias hinc dispensatur spiritualis Thesaurus Ecclesiæ, sicque intervenit solutio; illinc vero in dispensante requiritur jurisdictio, qua possit alterum solvere, & consequenter simul intervenit absolutio. Unde Pontifex *c. Quod autem de Pœnit. & remiss.* loquens de Indulgentiis, sic ait: *Cum a non suo Judice ligari nullus valeat, vel absolvi, remissiones prædictas prodesse illis tantummodo arbitramur, quibus ut prosint, proprii Judices specialiter indulserunt.* Nota ly *vel absolvi*; & ly *proprii Judices*.

39. CONCL. III. Adulti necdum baptizati, proprio tamen actu contritionis, sive Baptismo flaminis justificati, v. g. Catechumeni etiamnum viatores, non videntur esse capaces Indulgentiarum. Ita Mastrius *loc. cit. num.* 55. cum communi, & probabiliori Theologorum. Ratio est: quia tales per januam Baptismi, actu recepti nondum sunt ingressi Ecclesiam, neque adhuc ejus jurisdictioni subjecti; atqui Indulgentiæ viventibus non prosunt, nisi subditis, *arg. cit. c. Quod autem de Pœnit. & remiss.* Idipsum probat praxis, & consuetudo Ecclesiæ, quæ hactenus non nisi Fidelibus, hoc est, jam Baptismi Charactere insignitis, consuevit Indulgentias concedere.

40. Additur notanter, *Catechumeni etiamnum viatores*. Nam loquendo de ipsis in statu gratiæ jam defunctis, satis probabile est, prodesse eis Indulgentias per modum Suffragii: quia Defunctis conceduntur Indulgentiæ non per modum absolutionis judiciariæ, sicuti vivis; sed per modum Suffragii, prout illico amplius declarabitur: hinc sit

41. CONCL. IV. Animæ Fidelium in gratia defunctorum, & ob restantem pœnam temporalem suis peccatis debitam in Purgatorio existentium, sunt capaces Indulgentiarum; quamvis hæ eisdem non applicentur per modum absolutionis (sicuti fit respectu viventium) sed per modum suffragii, habentis simul annexam solutionem ex communi Thesauro Ecclesiæ. Prima pars est certa, & patet ex receptissima praxi Ecclesiæ, atque communi sensu Fidelium; ac desumitur ex illo Articulo Symboli Apostolici: *Credo Sanctorum communionem*. Ratio posterioris partis est: quia Summus Pontifex, Christi in Terris Vicarius, non habet jurisdictionem in Defunctis, sicuti in Fideles viventes; non enim Christus, *Matth.* 16. promisit D. Petro, ejusque legitimis Successoribus, potestatem absolute solvendi quodcumque, sed cum limitatione: *Quodcumque solveris super Terram, erit solutum & in cœlis.*

42. Et hinc fit, quod Romanus Pontifex sive, per se, sive per alios, quibus id commiserit, Fidelibus etiamnum viventibus conferat Indulgentias vi Clavium, ac per modum absolutionis, simul tamen habentis annexam solutionem ex Thesauro Ecclesiæ, ut jam dictum. Verum defunctis non sic confert Indulgentias per modum absolutionis judiciariæ, sed dumtaxat *per modum Suffragii*, habentis tamen annexam solutionem ex communi Thesauro Ecclesiæ; quatenus offeruntur Deo Patri infinita Christi merita, & satisfactiones Sanctorum, per modum condigni pretii pro liberatione Fidelium Animarum e Pœnis

Purgatorii, additis precibus, ut eadem pro harum liberatione misericordissime acceptare velit. Et hoc denotat clausula illa communiter inserta Brevibus Apostolicis, concedentibus Indulgentias pro Defunctis *per modum Suffragii*, prout communior Doctorum explicat; quamvis nonnulli aliam ejus explicationem afferant, uti videre est apud Filliucium *tom.1.tract.8.cap.8. num.* 204. *& seqq.* Verum occasione prædictorum,

43. Quæres: An Indulgentiæ pro defunctis, certo & infallibiliter illis prosint, quibus applicantur? Non desunt, qui hoc negent. Siquidem effectus Indulgentiarum pro Defunctis dependet ex liberali acceptatione Dei: atqui credibile est, quod Deus facilius acceptet Indulgentias applicatas pro iis Defunctis, qui ex hac vita decesserunt magis digni tali gratia, utputa quia in vivis fuerunt magis soliciti in acquisitione Indulgentiarum, & oratione pro Defunctis; Nam, ut in simili de Missę Sacrificio, orationibus, atque eleemosynis, inquit D. Augustinus *lib. de cura pro mortuis cap. ult.* & refertur *c. Non æstimemus*, 13. *qu.* 2. *Non pro quibus fiunt, omnibus prosunt; sed his tantum, quibus dum vivunt, comparatur, ut prosint.* Et his similia habet idem S. Augustinus, relatus *c. Tempus*, 13. *q.* 2. Idipsum videtur suadere praxis Ecclesiæ, ac sensus piorum Fidelium, sæpius applicantium Indulgentias pro una eademque anima Purgatorii. Et pro hac sententia citantur Durandus, Cajetanus, Canus, Corduba, & quidam alii. Verum his non obstantibus,

44. Resp. Indulgentiæ rite acquisitæ, & pro determinata anima ex intentione Summi Pontificis applicatæ, secundum ordinariam Dei legem certo ac infallibiliter prosunt eidem, ita, ut anima illa de Thesauro Ecclesiæ per modum Suffragii sibi applicato, juvetur vel ad totalem remissionem pœnæ, & liberationem e Purgatorio, si Indulgentia fuit plenaria; vel partialem, si hæc erit partialis. Ita Rodericus *Tom.2.qq.reg.quæst.* 97 *art.*3. Gobat *Tract.*4. *Quinarii nu.*483. *& seq.* Filliucius *loc. cit. num.* 47. atque Mastrius *disp.* 24. *Theol. Moral. num.*47. afferens, hanc esse communiorem, & probabiliorem sententiam.

45. Desumitur data responsio ex modo loquendi Summorum Pontificum, qui in Brevibus Altarium privilegiatorum concedere solent, *ut quicumque Sacerdos*, servatis servandis, ac diebus in Brevi specificatis, *Missam Defunctorum pro anima cujuscumque fidelium Defunctorum, ad præfatum Altare celebrabit, anima ipsa de thesauro Ecclesiæ per modum Suffragii Indulgentiam consequatur; ita ut Domini nostri, &c. suffragantibus meritis, a Purgatorii pœnis liberetur.* Ubi ponderandum ly *pro anima cujuscumq;* ac ly *anima ipsa, &c.* nam hujusmodi locutio promittit liberationem Animæ determinatæ e Purgatorio. Accedit ratio: quia ex una parte, quælibet anima Purgatorii est capax Indulgentiarum; cum existat in statu gratiæ, sitque DEO conjuncta per charitatem: ex altera parte DEUS non solet sinere, ut preces Ecclesiæ sint irritę; simulq; Communio Sanctorum sese extendit etiam ad Ecclesiā purgantem, sive Fideles in gratia sanctificante decedentes, atque existentes in Purgatorio.

46. Nec obstant rationes prioris sententiæ. Ad primam siquidem negatur consequentia: etsi enim credibile sit, Deum non solum alia Ecclesiæ Suffragia, utputa Missæ Sacrificia, orationes, eleemosynas, & jejunia, sed etiam Indulgentias generaliter pro Defunctis applicatas, facilius admittere pro illis, qui in vita fuere studiosi Indulgentiarum, ac ferventius memores piarum Animarum; id tamen de Indulgentiis pro hac determinata anima applicatis (secundum Legem DEI ordinariam) non videtur dicendum. Ad D. Augustinum potest responderi eodem modo: nisi dicere velis, Sanctum Doctorem ita locutum fuisse ad excludendum valde malos, sive decedentes in statu peccati mortalis, qui dum vixerunt, ob statum suum peccaminosum non promeruerunt, ut Indulgentiæ atque Suffragia Fidelium sibi post mortem prodessent.

47. Ad ultimum dicitur, diversas Indulgentias pro una eademque anima merito applicari: tum quia non constat, an Indulgentia pro tali defuncto hic & nunc rite obtenta sit, & nulla ex conditionibus ad ejus validitatem requisitis defuerit, v.g. justa causa concedendi tales Indulgentias, celebratio numeri Missarum pro valore Altaris privilegiati præscriptarum, &c. Tum quia ignoratur, utrum non ob peculiarem causam Deus voluerit respectu talis Animæ exceptionem quamdam facere a lege sua ordinaria, ipsique pro nunc, juxta inscrutabilia judicia sua, negare fructum Indulgentiarum sibi applicatarum. Tum tandem, quia allata nostra responsio est quidem probabilior, atque communior inter Theologos, sed non omnino certa; ac proinde merito pro iisdem Animabus reiterantur Suffragia, Missæ Sacrificia, atq; Indulgentiæ: *Melius enim supererunt ista eis, quibus non obsunt, quam eis deerunt, quibus prosunt*, ut loquitur D. Augustinus, relatus *cit. c. Non æstimemus*, 13. *q.* 7.

QUÆSTIO V.

Varia Dubia circa Indulgentias breviter solvuntur.

SUMMARIUM.

48. *Ad lucrandas Indulgentias, an sit necessaria Confessio?*
49. *Et quando?*
50. *Quid, si quis habeat sola peccata venialia?*
(b) Ut dictum Tract. 10. Dist. 3. num. 13.
51. *Unica Confessio, & Communio, an sufficiat pro pluribus Indulgentiis?*
52. *Quanto tempore possit præcedere?*
53. *An eodem opere, v.g. oratione, possint obtineri plures Indulgentiæ?*
54. *Sententia negativa probatur.*
55. *Sed limitatur.*
56. *An eadem Indulgentia possit sæpius obtineri repetito opere?*
57. *Decretum Sac. Congregationis circa hoc.*
58. *Praxis Fidelium.*
59. *Omittens levem partem operis injuncti, an lucretur Indulgentiam?*
60. *Hæc levitas quomodo mensuranda?*
61. *Non valens intrare Ecclesiam, an foris lucretur Indulgentias?*
62. *Quid de Indulgentia concessa visitantibus quinque Altaria?*
63. *An, si alicui Festo est annexa Indulgentia, translato Festo etiam eadem trasferatur.*
64. *An Indulgentia Portiunculæ habeat aliquid speciale?*
65. *Quomodo ibidem intelligendi sint termini:* toties quoties?
66. *Quomodo Indulgentiæ cessent?*

48 QUæritur I. Utrum ad lucrandas Indulgentias semper sit necessaria Confessio Sacramentalis? Resp. I. Si in Concessione Indulgentiarum non expresse præscribatur Confessio, certum est, eam non requiri actualiter; sed sufficere, ut Indulgentiam lucraturus existat in statu gratiæ, aut præmittat contritionem perfectam de peccato mortali, si quod habuerit.

49. Resp. II. Quando Confessio in forma Indulgentiarum præscribitur, utputa si dicatur, *præmissa, aut facta Confessione*; & lucraturus Indulgentiam habet peccatum mortale, non sufficit sola contritio, sed requiritur actualis Confessio ad ejus consecutionem. Ita satis communis Theologorum: quia Confessio actualis tunc censetur esse conditio necessario requisita per Breve Indulgentiarum ad earum effectum, seu consecutionem.

50. Resp. III. Quando Confessio quidem in forma Indulgentiæ præscribitur, tamen Indulgentiam lucraturus nullum habet peccatum mortale, sed sola venialia, licet tutius & consultius sit facere Confessionem de solis venialibus; nihilominus satis probabile est, tunc non requiri Confessionem actualem, nisi in forma Indulgentiæ expresse requiratur Confessio etiam de solis venialibus. Ita Suarez *disp.* 52. *sect.* 3. *n.* 5. Herinex *cit. disp.* 4. *num.* 80. & alii passim. Ratio est: quia, etiamsi Confessio requiratur, id intelligendum est, quando pœnitens habet conscientiam peccati mortalis: nam confessio peccatorum simpliciter prolata, intelligitur in SS. Canonibus de Confessione mortalium: prout in simili patet ex præcepto annuæ Confessionis, ad quam (b) nemo obligatur, nisi habeat remorsum peccati mortalis. Accedit, quod Confessio videatur tantum exigi præsuppositive, seu tamquam certius medium acquirendi gratiam justificationis; vel tamquam necessaria ad Communionem in habentibus peccatum mortale, quæ simul frequenter præscribitur.

51. II. An unica Confessio, & Communio sufficiat ad lucrandas plures Indulgentias, eodem die diversis Ecclesiis concessas? Resp. Affirmative: estque certa, & communis Doctorum sententia. Imo hoc idem dicendum erit, quamvis secunda Indulgentia non eadem die, sed sequenti (dummodo quis perseveret in statu gratiæ, ut recte limitat Bassæus *Vers. Indulgentia, num.* 2.) vel intra debitam distantiam occurrat.

currat. Lugo *disp.27.de Pœnit.sect.6.n.93.* & alii. Quia Confessio, & Communio, non videntur exigi directe, sed solum præsuppositive, ad majorem dispositionem subjecti ob finem intentum, ut proxime dictum.

52. Porro, quantum se extendat ly *vel intra debitam distantiam*, non omnino conveniunt Doctores. Et quidem, ut taceantur dies pauciores, Portel.*in Dubiis Regular. Vers.Indulgentia*, 11. *n.5.* post Comitolium, & Bonagratia Habsensis *in Summula Quæstionum Regularium, Vers. Indulgentia,n.*225.post Bassæum extendit hoc ad quatuor dies, dummodo quis de novo mortaliter non peccaverit.Deinde Gobat *tract.3.Quinarii num.*181.censet, non solum allatam doctrinam procedere, quando sequenti die occurrit altera Indulgentia,sed insuper arbitratur, quod si quis primo die Augusti susceperit Sacramentum Confessionis, & Communionis, possit die sexta ejusdem mensis absque nova Confessione & Communione lucrari Indulgentiam, quæ omnibus confessis,& communicatis, illo die proponitur; eo quod hic vere possit dici esse confessus,& communicatus.

53. Quæritur III. An eodem opere,v.g. unica oratione,possit quis lucrari plures Indulgentias diversis viis concessas? Ut si quis eodem die plures Indulgentias diversis Granis benedictis concessas lucrari intendat,quarum aliquam pro se,alias pro Defunctis applicare velit,an is teneatur ad hunc finem consequendum opera præscripta,v.g.preces, iterare? Et quidem de Confessione,& Sacra Communione,jam patet ex proxime dictis: verum de aliis operibus ad Indulgentiarum consecutionem præscriptis loquendo,

54. Resp.Eodem opere non possunt diversæ Indulgentiæ lucrari,nisi forsan illæ essent per modum unius. Ita Lugo *loc. cit. n.*00.*& seqq.*post Suarez,& alios,Mastrius *n.65.* Herinex *n.* 82. & alii.Ratio est: quia ad singulas illas Indulgentias requiritur causa propria, & diversa; simulque oratio directe præscribitur pro singulis Indulgentiis, & consequenter oportet eam reiterare.

55. Additur tamen, *nisi forsan illæ concessæ essent per modum unius*: ut cum visitanti talem Ecclesiam, conceduntur Indulgentiæ omnium Ecclesiarum Urbis. Tunc enim per unicum actum, seu unam visitationem, possunt omnes Indulgentiæ illæ lucrari; prout satis indicat ipsamet formula talis concessionis.

56. Quæritur IV. An possit obtineri sæpius eadem Indulgentia repetito opere injuncto; ut si visitantibus talem Ecclesiam concedatur Indulgentia, & quis eam ter visitet, an toties lucretur Indulgentiam? Resp. I. Si ejusmodi Indulgentia sit concessa in perpetuum, & opus injunctum repetatur distinctis diebus, toties acquiritur Indulgentia, quoties illud persolvitur. Ita certa, & communis: nam id satis convincit formula dictæ concessionis.

57. Resp. II. Quod si Indulgentia concedatur pro certo dumtaxat die, & opus pium sæpius intra eumdem diem repetatur non nisi semel Indulgentia plenaria eodem die lucrari potest. Hæc responsio est quidem contra non paucos anteriores Auctores (quorum sententia circa Indulgentias non plenarias necdum videtur rejecta) sed defacto indubitanter tenenda, ob Decretum Sac. Congregationis circa Indulgentias editum, ac per Innocentium XI.die 7.Martii 1687. approbatum, & inviolate servari jussum; ubi §. fin. declaratur, *semel dumtaxat in die plenariam Indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus, lucrifieri.* Ita sonat Decretum.

58. Nec obstat pia praxis Fidelium, sæpius intra eamdem diem opus præscriptum, v. g. orationem, aut Ecclesiæ visitationem, peragentium. Nam hoc fit ad certius & securius lucrandam Indulgentiam plenariam: si enim quis prima vice opera præscripta defectuose peregisset, adeo ut Indulgentiam per ea non fuerit meritus, lucrabitur ipsam, si eadem opera iterum, & sine defectu, intra debitum tempus obeat. Gobat *tract. 4. Quinarii, n.* 203. post Bonacinam.

59. Quæritur V. An prætermittens levem partem operis injuncti, consequatur Indulgentiæ effectum: ut si ad consequendam Indulgentiam sit injunctum Rosarium, vel jejunium, & quis vel de die aliquid modicum degustet, vel e Rosario unum aut alterum *Ave* omittat? Resp. Etsi res hæc nonnihil sit dubia, eo quod Indulgentia solum, ac indivisibiliter concedatur pro toto opere; adhuc tamen probabilius est, non impediri effectum Indulgentiæ ex omissione partis,quæ tum in se, tum respectu operis injuncti levis existit. Ita Mastrius *loc. cit.n.66.* Gobat *ibidem n.*190.*& seqq.*Suarez, Bonacina, & alii. Ratio desumitur ex illa generali regula: *Parum pro nihilo reputatur.* Simulque, quia posita etiam levis partis omissione, adhuc opus injunctum simpliciter præstatur.

60. Additur notanter, *quæ tum in se, tum respectu operis injuncti levis existit.* Nam ejusmodi pars non tantum absolute, sed etiam respective debet esse minima: unde non lucratur Indulgentias,recitantibus tria,vel quinque *Pater & Ave* concessas, qui unum omittit; hæc enim omissio, licet secundum se sit levis,tamen respectu talis operis censetur notabilis. Quod si vero quis omittat partem notabilem, ille neque totum fructum Indulgentiæ, neque partem ipsius consequitur. Lugo *cit.disp.* 27.*n.*89. Gobat *n.*188. *&* 189. & alii.

61. Quæritur VI. Utrum non valens intrare Ecclesiam,sive ob multitudinem hominum,sive quia eam clausam reperit,possit lucrari Indulgentias, visitantibus talem Ecclesiam concessas,orando ante fores,vel in Cæmeterio ipsius? Resp.affirmative: nam talis censetur moraliter Ecclesiam visitare, & in ipsa orare; simulque in favorabilibus, nomine Ecclesiæ etiam Cæmeterium comprehenditur.

62. Secus dicendum de Indulgentia concessa visitantibus quinque Altaria: licet enim existens, atque orans in Cæmeterio, dicatur moraliter visitare Ecclesiam; non tamen censetur moraliter visitare hoc, vel illud Altare. Itaque ad visitanda Altaria oportet ingredi ipsam Ecclesiam, atque eadem vel motu locali devote invisere, vel saltem in loco ac situ existere, unde sese convertendo ad quolibet eorum, sicque orando, moraliter censeri possit, unum quodque ipsorum visitasse; nam motus localis ad hoc simpliciter necessarius non est. Lugo *cit.disp.* 27. *n.*98. Mastrius *loc.cit.n.*23. & alii.

63. Quæres VII. Utrum, si alicui Festo est annexa Indulgentia, translato Festo etiam transferatur ipsa Indulgentia? Ad hoc Dubium post recens Decretum S. Congregationis respondet novissime Noster Felix Potestas in Examine Confess. *part.1 tom.4.c.8.n.*3739. Quando est Festum Fori, seu tale, in quo populus abstinet a servilibus, illudque præcise transfertur quoad Chorum & recitationem Officii, tunc non transferri Indulgentias; secus vero esse dicendum, si Festum illud etiam transferatur quoad forum,modo talis translatio non fiat voluntarie,sed juxta Rubricas & Ritum Ecclesiæ. Ratio desumitur ex mente Summi Pontificis, ideo, teste S. Pio V. in Bulla 34. ad talia Festa Fori Indulgentiam concedentis, ut eadem sit ad usum, & devotionem populi. Populus autem non attendit multum ad ipsum Officium,sed ad id, quod est publicum,nempe ad Festi solemnitatem quoad Forum. Ex quo fit, quod translato Festo non solum quoad officium, sed etiam juxta Rubricas quoad Forum,pariter transferatur Indulgentia,non vero transfertur Indulgentia, si Festum Fori transferatur præcise quoad officium.Respond.II.Si Festum aliquod non est Festum Fori,seu tale, in quo debet abstineri a servilibus,tunc locum habet Decretum Sacræ Congregationis Rit. editum 10. Junii 1690. estque talis tenoris: *Translato Festo,in cujus die conceditur Indulgentia,non transfertur etiam Indulgentia, nisi ex concessione speciali.* Dicitur notanter, *nisi ex Concessione speciali*, qualε Indultum ab Innocentio X. teste la Croix obtinuit Societas JESU circa Festum S. Francisci Xaverii, si incidat in Dominicam primam Adventus, ubi non solum Officium, sed pariter Indulgentia transfertur in diem Lunæ proxime sequentem. Quod Indultum novissime confirmavit Clemens XI. 24. Novembris 1702.

64. Quæres VIII. An Indulgentia Portiunculæ habeat aliquid speciale præter communes alias Indulgentias,& quidnam? Respondeo, præterquam quod hæc Indulgentia originem trahat ab ipso Christo Domino, adhuc sequentia habet specialia. I. Loquendo de ipsa Ecclesia Portiunculæ,seu S. Mariæ Angelorum prope Assisium, ibidem Fideles singulis diebus, si dictam Ecclesiam visitant, possunt lucrari Indulgentias plenarias. Ita novissime, & clarissimis terminis concessit Innocentius XII. in suo Brevi; *Redemptoris & Domini Nostri &c.* edito

edito die 8. Augusti 1695. vide nostrum Patrem Felicem Potestas *part.1.Exam.Confess.tom.4.c.8.n.3797.*

Secundo. In Ecclesia S. Mariæ Angelorum prope Assisium dictæ Indulgentiæ in anno Sancto non suspenduntur. Ex Brevi Innocentii X. 5. Julii 1650. Clementis X. 12. Novembr. 1674. & Innocentii XII. 21. August. 1699. vide dicenda infra. Tertio. Extendendo gratias ad alias Ecclesias totius Ordinis Seraphici per totum orbem diffusi, certum & extra ullam est controversiam, quod in dictis Ecclesiis omnibus Christi Fidelibus sint a summis Pontificibus in Festo Portiunculæ concessæ Indulgentiæ plenariæ, atque hoc in perpetuum 2. Augusti a primis vesperis usque ad occasum Solis. Quarto. An Fideles frequentantes eo tempore dictas Ecclesias, toties, quoties accedunt, lucrentur Indulgentias plenarias, prout est communis persuasio: teste P. Felice Potestas *loc. cit.* etiam Romæ non solum apud simplices, verum etiam apud viros doctos & Primates, exinde diem istum continuis visitationibus insumentes, magna erat suo tempore controversia, quæ ex eo erevit, quia Innocentius XI. in Brevi inferius allegando, & Romæ die 7. Martiis 1678. edito statuit, semel dumtaxat in die plenariam Indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessam lucrifieri. Cum autem Summus Pontifex in citato loco videatur loqui de Indulgentiis ordinariis, Indulgentia autem Portiunculæ sit extraordinaria, utpote ortum habens a Christo Redemptore, & exinde semper a summis Pontificibus specialibus favoribus condecorata, Sac. Congregatio Cardinalium Concilii Trident. Interpretum die 17. Julii 1700. sustulit hanc controversiam, ac respondit: *Servandum esse solitum*, posseque consequenter FF. Minores, uti antea, ità etiam deinceps licite populo persuadere, easdem Indulgentias lucrifieri illo die toties, quoties. Quinto. Indulgentia Portiunculæ potest per modum Suffragii applicari etiam Defunctis. Ita concessit Innocentius XI. in suo Brevi: *Alias Fel. record. &c.* Edito die 22. Januarii 1687. uti videndum apud P. Augustinum Matthæucium in suo Officiali curiæ Regularis *Vers.* Indulgentia *n.16.*

* Quinimo non desunt AA. qui, usque dum constet de contraria declaratione Sedis Apostolicæ, saltem tamquam probabile defendunt, etiam id specialiter competere indulgentiis Portiunculæ, quod possint pariter applicari aliis vivis in statu gratiæ existentibus. Ita Wadingus *Tom. Annal.ad An.*1223. *n.*8. Ratio est; quia etsi in ordinariis Indulgentiis id non soleat, nec legatur fieri quoad alios vivos, uti fusius deducit Sabinus Bononiens. *in sua Luce Morali part.2.tract.65.in Append.prope finem:* id tamen absolute loquendo fieri per Papam posset ex una parte, prout etiam notat La Croix *lib.6.p.2.n.*1328. Ex altera autem parte, quod in ordine ad speciales Indulgentias Portiunculæ actu sic contingat, probat communis persuasio fidelium miraculosis exemplis comprobata, teste Pittonio *p. 2. Dub. 15.* apud Bonaventuram Conorum in Jubilæo jubilo Portiunculæ. Et hinc Ecclesiæ Portiunculæ Sacristano vix aliquot millia Schedarum sufficiunt, vi quarum testatur, quod peregrinantes pro aliis vivis Principibus, aut Magnatibus absentibus has Indulgentias lucraturi adfuerint. Videatur desuper Andreas Mohr in sua Portiuncula Theologica *p.1.c.1.Dub.3.n.27.**

65. Quæres IX. Posito, Indulgentias Portiunculæ lucrefieri posse toties, quoties, quomodo hi termini sint intelligendi? Resp. meo quidem judicio esse singulis vicibus interpolandam aliquam moram; interea tamen pro consolatione Fidelium pono verba formalia P. Felicis Potestas *loc.cit. nu.*3803. *& seqq.* ubi sic ait: *Plures tenent, esse intelligendum, ut visitationes pro eodem die sint, sive moraliter interruptæ, sive continuatæ, quia favores sunt ampliandi. Alii docent, visitationes debere esse moraliter interruptas, ut inter unam & aliam visitationem, aliquod mediet opus & interpollatio. Afferunt exemplum in humanis: si quis enim postquam Principem invisit, statim, & per plures vices absque interpollatione ad invisendum rediret, tales visitationes plus saperent risus, aut stomachi, quam prudentiæ. Si, quid sentiam, scire cupis, dico secundum modum plus sapere prudentiæ humanæ; Primum plus pietatis, ac simplicitatis. Scio tamen cum S. Job c. 10. Dei non esse oculos carneos, nec sicut videt homo, illum videre.* Ita ille.

66. Quæres ultimo, quomodo Indulgentiæ semel concessæ iterum cessent? Resp. In primis, si tales Indulgentiæ fuerunt ad certum tempus limitatæ, vel sub certa conditione concessæ; tempore isto elapso, vel conditione deficiente, etiam cessant Indulgentiæ. II. Si Indulgentiæ sunt certo loco affixæ, eo destructo, pariter cessant. Quod, si talis locus, v.g. Templum paulatim per partes destruatur, & per partes iterum reædificetur, non cessabunt Indulgentiæ; Etenim in simili casu videtur perdurare adhuc eadem moraliter Ecclesia, ob quam rationem juxta La Croix hic pariter non indiget nova consecratione. III. Si Indulgentiæ sint datæ ad certas res v.g. ad Rosaria, Medallias &c. iis deperditis, vel moraliter destructis, etiam deperditur Indulgentia e. g. si frangatur una pars transversa Crucis Terræ sanctæ, illa Indulgentia cessat, cum ex hac fractione moraliter desierit forma Crucis. Et licet aliqui cum Gobat velint defendere, si talis res e. g. Crux iterum redintegretur, manere Indulgentias, mihi tamen cum pluribus aliis videtur non manere easdem, quoniam posita semel fractura, jam non censetur amplius moraliter eadem numero Crux, etsi postea redintegretur, sicuti destructa simul & semel Ecclesia, non censetur manere eadem, etsi ex prioribus a potiori materialibus reædificetur. IV. Demum cessant Indulgentiæ per expressam concedentis, vel ejusdem Successoris revocationem.

* Porro per solam mortem concedentis non cessant Indulgentiæ antea per expeditionem Brevis concessæ juxta communem, teste Suarez hic *disp.57.sect.2.n.2.* certam Sententiam. Ratio est: quia hæ post expeditionem Brevis quamvis necdum ad manus supplicantis pervenerint, jam sunt gratia facta, quæ non exspirat morte concedentis, sed tamquam Beneficium Principis debet manere. *Reg.16. Juris in 6.* Similiter Indulgentiæ non cessant cessante post intervallum causa motiva, dummodo hæc causa substiterit ad initium concessionis v.g. quando ad tempus Indulgentiæ fuerunt concessæ pro conversione cujusdam Provinciæ ad Fidem Catholicam: si Provincia fuerit jam ex integro conversa, antequam tempus præfixum pro Indulgentiis totaliter effluxit, exinde non illico cessant illæ Indulgentiæ. Ita cum Mastrio, Gobat, Filliucio, Card. de Lugo, & Suarez communis, & vera Sententia teste P. Kazenberger *loc.cit.num.* 56. Ratio est; quia hæc concessio Indulgentiarum non est vulnus Juris, uti dispensatio, sicque nec odiosa, aut restringenda, ac præterea se ea habet per modum liberalis donationis; donatio autem non cessat, etsi post actum donationis completum esset causa motiva: sic, si dono pauperi quinque florenos ex motivo sublevandi ejusdem miseriam, illa donatio subsistet, supposito, quod tempore donationis fuerit pauper, etsi post hanc donationem jam factam talis pauper hæreditate, vel inventione thesauri venerit ad pinguiorem fortunam, atque exinde post actum donationis cesset ipsum motivum donandi. Accedit, quod causa motiva donandi Indulgentias non soleat ita adæquate, & totaliter cessare, quin saltem remaneat partialiter bonum commune Christi Fidelium, ut nimirum per ipsas similes Indulgentias reddatur populus Christianus Domino acceptior, fiat Sectator bonorum operum, atque efficiatur aptior Divinæ gratiæ. *

QUÆSTIO VI.

Quæ Indulgentiæ per Paulum V. revocatæ, ac de novo Regularibus concessæ fuerint?

SUMMARIUM.

67. *Paulus V. revocavit Indulgentias Regularibus concessas.*
68. *Et quas generatim?*
69. *Corollaria circa non revocatas.*
70. *Indulgentiæ indubitatæ, ac per Paulum V. de novo concessæ Regularibus.* I. II. III.
71. IV. V. VI.
72. VII. (c) Supra n.57. citatum.
73. VIII. IX. X.
74. XI. XII. XIII.

67. ADvertendum, quod Paulus V. per specialem Bullam, quæ incipit, *Romanus Pontifex, die 23. Maji, 1606.* editam (estque in Bullario Romano, tom. 8. ac inter ejus Constitutiones ordine 21.) ob varia dubia, incertitudinem & confusionem earum, *omnes & singulas Indulgentias quibuscumque Ordinibus, & Institutis Regularibus hujusmodi, etiam Mendicantibus, & quibuslibet personis Regularibus concessas, perpetuo revocaverit,*

atque

atque ipsarum loco novas concesserit. Quia vero nonnulli postmodum audebant asserere, priores Indulgentias esse denuo renovatas, Alexander VII. ad istum errorem submovendum, inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 37. damnavit: *Indulgentiæ concessæ Regularibus, & revocatæ a Paulo V. hodie sunt revalidatæ*. His præsuppositis, sit

68. CONCL. I. Generatim loquendo, per Bullam Pauli V. revocatæ sunt illæ solæ Indulgentiæ, quæ directe ac principaliter concessæ fuerunt ipsis Religiosis, ac Monialibus. Ita Gobat *loc. cit. n. 546*. Bonagratia Habsensis *in Summula Quæstionum Regularium, Vers. Indulgentia, n. 221*. & alii. Siquidem Paulus V. ibidem asserit, a se revocari *Indulgentias quibuscumque Ordinibus, & Institutis, & personis Regularibus concessas*: quæ verba, cum sint correctiva Jurium antiquorum, sunt stricte intelligenda, videlicet de illis solis, quæ ipsis Ordinibus, & personis Regularibus concessæ fuerunt: ut v. g. quoties FF. Minores celebrant, vel communicant, Indulgentiam plenariam consequantur, si id fecerint in die Dominico, aut Festis Domini, vel B. MARIÆ Virginis, aut quoties Religiosi dicerent Psalmum *Miserere*, & hujusmodi.

68. Colligitur proinde, quod per dictam Bullam non sint revocatæ indulgentiæ, quæ promiscue concedebantur Religiosis & Sæcularibus. Neque illæ, quæ concessæ sunt universis Christi Fidelibus, visitantibus certis Festivitatibus Ecclesias Regularium; cum hi non debeant esse deterioris conditionis, quam alii Fideles. Neque eæ, quæ concessæ fuerunt Sæcularibus, utputa parentibus, cognatis, intuitu Religiosorum; aut ipsis Religiosis pro Animabus Purgatorii, ac hujusmodi: nam tales non fuerunt directe concessæ ipsis Regularibus.

* Item, ubi non potest exhiberi specialis & expressa aliqua Cassatio, revocatæ non censentur Indulgentiæ concessæ Tertio Ordini S. Patris Francisci extra Claustra, & absque solemnibus Votis existenti. Sic enim, quando dubium hoc fuerat Sac. Congregationi Indulgentiarum propositum, an nimirum in generali revocatione Indulgentiarum, quæ continetur in Bulla, *Romanus Pontifex*, Pauli V. comprehendantur personæ, quæ substantialia Vota Religionis non emittunt intra vel extra Claustra degentes? Respondit, *eas minime comprehendi*; quod responsum Innocent. XI. in Constitut. *Alias &c.* emanata 10. Octob. anno 1686. confirmavit.

70. CONCL. II. Indulgentiæ indubitatæ, ac per Paulum V. de novo concessæ omnibus personis Regularibus quorumvis Ordinum, sunt sequentes. I. Habitum Regularem a legitimis Superioribus causa profitendi in eo suscipientibus, & vere pœnitentibus confessis, ac Sacra Communione refectis, Indulgentia plenaria, Professionem (ut supra) emittentibus, Indulgentia plenaria. III. Cuilibet Religioso intra Claustra sui Monasterii viventi, qui in Festo principali sui Ordinis confessus, & Sacra Communione refectus fuerit, aut Missam celebrans pro Christianorum principum concordia, hæresum extirpatione, Romani Pontificis salute, ac Sanctæ Ecclesiæ exaltatione, pias ad DEUM preces effuderit, Indulgentia plenaria.

71. IV. In cujuslibet vero mortis articulo, si pariter vere pœnitens & confessus, & Sacra Communione refectus, vel si id facere nequiverit, saltem contritus, nomen JESU ore, si potuerit, sin autem, corde devote invocaverit Indulgentia plenaria. V. Qui primam Missam canonice promotus, & confessus celebrabit, vel confessus & communicatus eidem Missæ interfuerit, aut ipso die Missam similiter celebrabit, Indulgentia plenaria. VI. Spiritualia Exercitia per decem dies facientibus, Indulgentia plenaria. Ubi tamen sciendum, quod novissime Alexander VII. in Bulla, *Cum sicut* (& habetur *tom. 5. Bullarii Romani, Constit. 58. dicti Pont.*) hujusmodi Indulgentias plenarias concesserit FF. Minoribus, qui per octiduum vacaverint Exercitiis spiritualibus.

72. VII. Religiosi intra Claustra viventes, qui suam Ecclesiam devote visitaverint, & ut præfertur, oraverint, consequuntur easdem Indulgentias, quas visitantes Ecclesias Urbis, & extra eam diebus Stationum consequuntur, in omnibus diebus perinde acsi ipsas Urbis Ecclesias personaliter visitarent. Circa hoc autem notandum est Decretum Sacræ Congregationis (c) quæ *Indulgentias Stationum Urbis, quæ a Romanis Pontificibus singulari quodam beneficio vel communicatæ sunt, vel communicabuntur interdum aliquibus locis, Ordinibus, aut personis, diebus tantum Stationum in Missali Romano descriptis suffragari posse declarat*. Ita Decretum.

73. VIII. Omnibus Religiosis intra Claustra viventibus qui quinquies Orationem Dominicam & Salutationem Angelicam ante Altare eorum Ecclesiæ dixerint, in quolibet die quinque annos, & totidem Quadragenas. XI. Easdem Indulgentias lucrantur existentes extra Claustra de licentia suorum Superiorum tamquam Prædicatores, & Lectores, si dictas preces ante quodlibet Altare dixerint. X. Religiosi, qui per mensem integrum singulis diebus spatio mediæ horæ Orationem mentalem fecerint, ac confessi, & Sacra Communione ultima Dominica mensis refecti fuerint, lucrentur sexaginta annos, & totidem Quadragenas.

74. XI. Qui vero contrito corde & pœnitentes eorum culpas & peccata, ac imperfectiones in Capitulis culparum accusabunt, & spiritualiter communicabunt, & exercitium virtutum facient, tres annos & totidem Quadragenas. XII. Missiones ad Terras Infidelium acceptantibus, &c. Indulgentia plenaria. XIII. Orationibus quadraginta Horarum per Superiores Ordinum indictis in Visitationibus Generalibus, qui spatio duarum horarum interfuerint, &c. Indulgentia plenaria. Patent hæc omnia ex citata Bulla Pauli V. unde desumpta sunt.

QUÆSTIO VII.

Quæ Indulgentiæ ab Innocentio XI. declaratæ sint apocryphæ?

SUMMARIUM.

75. *De Indulgentiis ab Innocent. XI. declaratis tamquam apocryphis.*

75. DElatæ sæpius fuere ad Sacram Congregationem Indulgentiis, sacrisque Reliquiis præpositam, Indulgentiæ quædam confictæ, & omnino falsæ, quæ per diversas Orbis Christiani partes circumferuntur; Aliæ vero examinandæ, quæ adhibito studio inventæ sunt, vel Apocryphæ, vel a Romanis Pontificibus revocatæ, vel nullæ, quod datum ejus tempus præteriisset: quarum quidem plurimæ, cum non facilem cognitionem habeant Christi fideles, harum rerum minus peritos fallunt, qui spe Indulgentiæ, remissionisque peccatorum suorum consequendæ frustrantur. Quam ob rem eadem S. Congregatio vehementer cupiens huic malo magis in dies serpenti occurrere, animarum profectui, & Indulgentiarum dignitati consulere, plures illarum singulari diligentia colligi, & in indicem referri curavit.

Tales in primis sunt illæ, uti asserunt, concessæ a Joanne II. & Sixto IV. recitantibus orationem Charitatis JESU Christi Domini nostri, Precor te piissime Domine &c. ab Urbano II. Ecclesiæ S. MARIÆ, ut vulgo dici solet, Compagnolæ, & S. Victoriæ, ab Eugenio III. Revelationi de Plaga in humero JESU Christi, facta S. Bernardo ab Innocentio III. Archi-Confraternitati, & Ordini Redemptionis, a Bonifacio IX. visitantibus Capellam S. Nicolai de Tolentino in ejus die Festo, a Joanne XXII. osculantibus mensuram plantæ pedis B. MARIÆ Virginis, ab Alexandro VI. Imagini B. Mariæ, vulgo dictæ, Laghetti, a Leone X. gestantibus funiculum S. Francisci, primum in urbe impressæ, & deinde Mediolani Anno 1665. (suas tamen habent, & veras Confratres Archi-Confraternitatis Cordigerorum S. Francisci,) recitantibus salutationem Angelicam ad pulsum horologii, & Imagini Conceptionis Virginis Immaculatæ in circulo depictæ, cujus pedibus Luna subjecta est, a Pio IV. vel Pio V. Principi Senarum, a Clemente VIII. dicentibus orationem: O Magnum Mysterium &c. &c. Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, quam vacant Montis Serrati, Avenione impressæ, tum aliæ pro animabus Christi Fidelium defunctorum, impressæ Madriti 20. Julii 1606. a Paulo V. cantantibus Hymnum: Te Matrem Dei Laudamus, Te Mariam Virginem confitemur, &c. vel si die Sabbati interesrint, dum idem canitur, & Coronis, Rosariis, Imaginibus, & Numismatibus, quæ Medallias appellant, ab eo benedictis, Federico Cardinali Borromæo supplicante Anno 1611. dum Ecclesia Romæ in honorem S. Caro-

li ædificaretur, & ab eodem Paulo, Gregorio XV. dicentibus: *Sia lodato il Santissimo Sacramento*, Laus Sanctissimo Sacramento, ab Urbano VIII. in honorem ejusdem Sacramenti precibus Cardinalis Magalotti, & Sacerdotibus, celebrata Missa dicentibus: Ave Filia Dei Patris, Ave Mater Dei Filii &c. a Clemente X. recitantibus mane, meridie, ac Vespere consuetam Antiphonam: Angelus Domini, &c. & in fine: Deo gratias, & Mariæ. Ac demum aliæ a nonnullis Romanis Pontificibus tributæ, ut ajunt Coronæ Mysteriorum Passionis Domini nostri JESU Christi, precе Magni Ducis Etruriæ.

Talis Indulgentia Sodalitatis S. Nicolai, qua repetita quinquies Oratione Dominica, & Salutatione Angelica, unam liberari animam quolibet die a purgatorii pœnis affirmant. Tales aliæ Penesii Confraternitatis Sanctorum Sebastiani, & Rochi, & Romæ Societatis S. Bernardi ad Columnam Trajani. Tales demum aliæ Crucesignatorum S. Eustorgii Mediolani, Arimini, & Bononiæ.

Ejus generis sunt & illæ concessæ, ut ajunt, Capellæ Rosarii in Ecclesia S. Antonii de Rovigo, seu Rodigii, vel Ecclesiæ Sanctissimæ Trinitatis Bergomi, aut S. Petri Montis Todoni die Festo Inventionis Sanctissimæ Crucis, vel gestantibus funiculum S. Francisci de Paula, vel celebrantibus Missas S. Augustini, aut alias quinque in honorem quinque Festivitatum B. V. vel recitantibus Officium S. Franciscæ Romanæ, aut Antiph. o. Passio magna &c. in memoriam Passionis JESU, aut Rosarium S. Annæ (quod Congregatio Sacr. Rituum non probat) aut orationem, quæ impressa cum Imagine S. Annæ circumferri solet: Ave gratia plena &c. (quæ oratio prohibetur (aut Officium Conceptionis B. V. Immaculatæ, quod asserunt a Paulo V. probatum fuisse, aut Orationem: Deus, qui nobis in Sancta Syndone &c. (excipitur Indulgentia centum dierum Anno 1671. concessa precibus Ducissæ Sabaudiæ ad annos 25. cunctis in illius ditione degentibus) aut aliam: Ave filia Dei &c. post Communionem recitandam, vel aliquo conspicuo signo venerantibus Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramenti nomen: Indulgentiæ rursus octoginta millium annorum veteri de tabula exscriptæ, quam in Basilica Lateranensi asservari affirmant, pro dicentibus Orationem illam vere piam: Deus, qui pro redemptione mundi, &c. Tum quæ impressæ fuerint Papiæ Anno 1670. sub hoc titulo, *Sommario dell'Indulgenze concesse dalla Santità di N. S. Papa Leone X. all'Imagine della Concettione della gloriosa Vergine Maria*, vel Pisauri sub nomine Beatæ Joannæ Anno 1608. evulgatæ, vel Barlettæ, seu Baruli a recitantibus quasdam non sane malas Orationes lucrandæ, vel Parmæ a visitantibus per Quadragesimæ dies Ecclesias tertii Ordinis Sancti Francisci, vel Pistorii, & Vastallæ a recitantibus orationem: Ave Sanctissima Maria Mater Dei, Regina Cœli, &c. & aliæ in peculiari impresso libro descriptæ, quibus frui dicunt devotos Seraphicos, & Benefactores.

His annumerandæ sunt quæ crucibus Caravacensibus tributæ dicuntur, vel Coronæ, sive stellario Conceptionis Virginis Immaculatæ, quod ex duodecim globulis precariis constat, vel granis, crucibus, & Coronis Aloysiæ ab Ascensione Hispaniæ Monialis Ordinis Sanctæ Claræ, vel mensuræ Altitudinis JESU Christi Domini nostri, vel Imagini, aut mensuræ vulneris lateri ejus inflicti, vel orationi, ut ajunt, in sepulchro Domini nostri repertæ, & Indulgentiæ, ut ajunt, immixæ revelationi factæ Sanctis Brigittæ, Mechtildi, & Elisabeth, vel Beatæ Joannæ de Cruce, & concessæ, ut asserunt, granis, quæ aliquod ex tribus granis tetigerint extantibus penes Romanum Pontificem, Hispaniarum Regem & Ministrum Generalem Minorum observantiæ S. Francisci.

Omnes vero & singulas jam dictas Indulgentias Sacr. Congregatio partim esse confictas, & plene falsas declarat, partim Apocryphas, vel ex alio capite nullas, quæ nemini suffragari possunt, easque in futurum nullo in loco ut veras publicari, & lucrandas Christi fidelibus proponi vetat: foliaque, & libros, ubi sic proponuntur, seu asserunt, omnino præcipit aboleri, nisi prædictæ Indulgentiæ fuerint diligenter expunctæ; nec ideo tamen vult, alias, quas hoc Decretum non continet, pro veris, & legitimis taciteque probatis haberi.

Ac demum omnes Indulgentias concessas ante Decretum Clementis VIII. latum die 9. Januarii 1597. Coronis, Rosariis, Granis, seu Calculis, Crucibus & Imaginibus sacris, vel ante Breve Pauli V. quod incipit: Romanus Pontifex &c. editum 23. Maji, Anno 1606. personis Regularibus quarumcumque Religionum & Ordinum, etiam Mendicantium, vel ante Constitutionem 115. Clementis VII. cujus initium: quæcumque &c. & 68. Pauli V. incipientem: Quæ salubriter &c. habitas per aggregationem, vel aliam communicationem ab Archiconfraternitate ulla, Ordine, Congregatione, Societate etiam JESU, Capitulo, vel cœtu quocumque, vel ab eorum Officialibus, Superioribus, aliisque personis, vel persona, etiamsi earum vel ejus mentio specialis, & individua facienda esset, nisi fuerint deinde Romani Pontificis Auctoritate innovatæ, aut confirmatæ, nullius etiam roboris & momenti pariter declarat.

Porro Summaria Indulgentiarum pro Congregationibus Doctrinæ Christianæ, confraternitatibus sanctissimæ Trinitatis, & Redemptionis captivorum, nominis DEI, Rosarii, B. Mariæ de Mercede, & Redemptionis captivorum, B. Mariæ de Monte Carmelo, Cincturæ S. Augustini, & S. Monicæ, nisi ab eadem Congregatione recognita, non permittuntur.

Indulgentias vero stationum urbis, quæ a Romanis Pontificibus singulari quodam beneficio vel communicatæ sunt, vel communicabuntur interdum aliquibus locis, Ordinibus, aut personis, diebus tantum stationum in Missali Romano descriptis, suffragari posse declarat: semel autem dumtaxat in die plenariam Indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus, lucrifieri.

De quibus relatione facta per Secretarium ad Sanctissimum, cuncta Sanctitas Sua probavit, & inviolate servari jussit. Datum Romæ, die 7. Martii 1678.

Aloysius Cardinalis Homodæus.

Loco † Sigilli.

Michael Angelus Riccius Secret.

* Quod concernit *Angelus Domini*, id, quod novissimum est, addere volui, nimirum Benedictum XIII. in Brevi *Injunctæ Nobis* edito 14. Septemb. Anno 1724. concessisse de novo Indulgentias perpetuas illud cum tribus *Ave Maria* recitantibus mane, aut meridie aut vespere. Et quidem tales recitantes *inprimis* quoties id egerint, præmissa, si in gravi peccato fuerint, contritione lucrantur Indulgentias centum dierum. *Secundo*, quolibet mense semel Indulgentias plenarias, si confessi, & Sacra Communione refecti consuetas pro lucrandis Indulgentiis preces persolverint. Additur ibidem, ut dicta Salutatio Angelica recitetur *flexis genibus*; ubi tamen utique exceptum intelligitur Paschale, vel aliud simile tempus, in quo ista devotio juxta præscriptum Ecclesiæ, vel saltem juxta multorum locorum, ac Provinciarum consuetudinem stando peragitur. Dixi notanter: *vel saltem juxta multorum locorum consuetudinem*; nam utrum præcise insistendo Rubricis hæc recitatio Angelica diebus Dominicis, ac tempore Paschali stando fieri debeat, dependet ab altera quæstione apud Gavantum hic ventilata: utrum nimirum *Angelus Domini* sit aliqua *Oratio*, vel solummodo *Adoratio?* Si prius, uti aliqui Rubricistæ volunt hisce diebus (nisi expresse aliter de mente Pontificis constet) standum foret. Si vero cum aliis Rubricistis teneatur posterius, genuflectendum esset. Crederem in similibus consuetudinem esse optimam locorum interpretem, usquedum Summus Pontifex se aliter velle expresse declaret. *

Quæres, quomodo intelligenda sit ultima declaratio Decreto Innocentii XI. in fine addita, quæ sic sonabat: *Declarat* (Supple S. Congregatio cum approbatione Summi Pontificis) *semel dumtaxat in die lucrifieri plenariam Indulgentiam in certos dies visitantibus Ecclesiam, aut aliud pium opus peragentibus concessam?* Resp. etsi plures antiquiores DD. voluerint, Indulgentias omnes indefinite, id est absque restrictione explicita ad unicam dumtaxat vicem, concessas obtineri posse intra diem non semel dumtaxat, sed toties, quoties eodem die interrupte Ecclesia visitatur, aut aliud præscriptum opus pium peragitur: quoniam Beneficium Principis (uti ajebant) indefinite concedentis gratiam, potius est ampliandum, quam restringendum ad unicam vicem, nisi ipsemet Pontifex sic restringat expresse. Hæc tamen allegata doctrina sic universaliter prolata

Benedictus XIV. declaravit diebus Dominicis, et tempore Paschali recitationem Angelicam fieri debere stando.

lata post novissimum citatum Decretum Innocentii XI. amplius sustineri nequit *quoad Indulgentias ordinarias* ipsismet vivis concessas, si eædem sint *certo diei affixæ*, & quidem *plenariæ*, ac posito, quod vellent Vivi talem Ecclesiam sæpius visitantes, aut præscriptum pium opus peragentes *sibimetipsis easdem sæpius de die applicare*. Ita clare eruitur ex formalibus allegati Decreti, dummodo ad singula verba illius bene attendatur.

Dicitur notanter I. *Loquendo quoad Indulgentias ordinarias*: Nam aliter discurrendum de extraordinariis, puta Portiunculæ sub hoc ordinario Decreto non comprehensis, pro quibus jam superius adducta est singulariter favorabilis responsio S. Congregationis, & insuper a Sabino Bononiensi *par. 2. Lucis Moralis.tract.65.in Apologia* affertur specialis Bulla S. Pii V. Indulgentias Portiunculæ *toties quoties* expresse largientis.

Dicitur notanter II. Supposito, quod *eædem affixæ sint certis diebus*: nam, si non sic forent affixæ, sed perpetuæ pro quocumque omni die obtinendæ, non desunt DD. qui defendunt, easdem adhuc pro se etiam intra unum diem obtineri posse sæpius. Ita enim cum Petro Murga, Passerino & aliis tenent Gobat hic *tract.3.n.143.* & Kazenberger *in Supplement. Theolog. Sacrament.c.3.sect. 1. n.51.* Rationem assignant istam; quia ex una parte Decretum Innocentii XI. superius allegatum tantum loquitur de Indulgentiis certo diei affixis, non autem de perpetuis ad quemcumque diem totius anni extensis, ex altera vero Beneficium Principis concedentis aliquam gratiam nemini præjudiciosam, potius est ampliandum quam restringendum ad unicam dumtaxat vicem, ubi ipsemet Pontifex expresse non sic restringit.

Dicitur notanter III. *Si fuerint plenariæ*: etenim quoad partiales, de quibus pariter declaratio illa Innocentii XI. nullam facit mentionem, æque sustinent aliqui DD. easdem, quamvis certo diei affixas obtineri posse *toties*, *quoties* ob rationem superius adductam. Ita Dominicus Viva *tract. de Jubil. Q. 6. art.ult.& in Append.§.1.n.8.*

Dicitur notanter IV. Indulgentias plenarias pro Vivis certo diei affixas obtineri intra diem non posse sæpius, *posito, quod Vivi Ecclesiam talem plenariis Indulgentiis decoratam visitantes velint sibimetipsis applicare sæpius*: nam, si datur a Summo Pontifice licentia, eas per modum Suffragii donandi defunctis, potuit tunc illis intra diem sæpius applicari, si Indulgentiæ non fuerint expresse ad unicam dumtaxat vicem limitatæ, & insuper repetantur Visitationes, aliaque præscripta pia opera illa, quæ eo die adhuc repeti possunt, tuetur Dominicus Viva *loc.cit.*

Verum valeant hæ nonnullorum DD. contra allegatam Innocentii XI. declarationem exceptiones, quantum valere possunt; ego quoad tres ultimas non nihil subsisto, an per stylum Curiæ approbentur, nisi Pontifex circa unam alteramve Indulgentiam extraordinariam in particulari expresse vel saltem propter usum ac persuasionem publicam, præsertim, si simul solitum a Sacra Congregatione approbetur, tacite consentiat, Indulgentias tales intra unum diem lucrifieri posse *toties, quoties*. Nec dubium hoc meum sufficienter mihi solveretur per illud principale horum Doctorum fundamentum: nimirum quod Beneficium Principis gratiam aliquam indefinite concedentis sit potius ampliandum, quam ad unicam dumtaxat vicem restringendum: *Responderi potest enim in primis*, hoc argumentum, si quid evinceret, probare nimium: videlicet, Indulgentias plenarias ordinarias certo diei affixas posse quoque pro Vivis obtineri *toties, quoties*, dummodo fuerint indefinite (id est non limitando explicite ad unicam tantum vicem) concessæ, quod equidem ob hoc ipsum fundamentum admiserunt multi DD. ante Innoc. XI. Is tamen per allegatum Decretum reprobavit. Ex quo erui videtur, quod Pontifex per suum modum loquendi indefinite circa Indulgentias, nolit intelligi, quasi exinde vellet concedere easdem ordinarie intra diem sæpius, quam unica vice. Dixi, *ordinarie*, nam quoad extraordinarias non est difficultas, præsertim si adsit insuper aliqua specialis Bulla, vel Decretum S. Congregationis. Igitur *Responderi posset in forma II.* Beneficium equidem Principis non debere sine gravi fundamento restringi, sed nec ampliari ultra sensum verisimiliter ab ipso Principe intentum. Quomodo autem ordinarie nolit Pontifex tamquam supremus Princeps quoad Indulgentias concessas intelligi, quasi easdem de die annueret dare sæpius per hunc modum loquendi indefinite, videtur saltem probabiliter deduci ex jam dictis. Ceterum resolvendo pro praxi haud dubie nocere non poterit, si in similibus circumstantiis intra diem visitatio, aliaque pia opera repetantur, & usque dum aliter ab Ecclesia declaratur, intentio conditionata formetur, ut, si sæpius hæ Indulgentiæ in tribus ultimis exceptionibus contentæ obtineri possint, velit quis easdem sæpius pro se, vel pro defunctis, conformiter dictis superius, lucrari. Quodsi ex tunc a parte rei non essent pluries, quam unica vice lucrabiles, saltem ex frequentata Visitatione Ecclesiæ, & aliis piis operibus peractis habebit meritum ex opere operantis, poteritque fructum satisfactorium animabus in Purgatorio applicare. *

QUÆSTIO VIII.

Quænam Indulgentiæ post novam reformationem soleant defacto ordinarie concedi Romæ Ecclesiis, vel Altaribus, & quomodo practice petantur? Ubi etiam de notabilioribus quibusdam Clausulis, quæ nonnullis Brevibus apponi solent.

SUMMARIUM.

76. *De Indulgentiis, quæ defacto solent ordinarie ad instantiam concedi Ecclesiis.*
Item quæ Altaribus privilegiatis?
77. 78. *Quomodo intelligenda sit Clausula*: Dummodo alia similis &c.
79. *De Clausula*: Dummodo septem Missæ &c.
80. *An non detur Altare privilegiatum cum minori numero Missarum?*
81. *Quo tempore incipiat Concessio Altaris privilegiati, aut alterius indulgentiæ.*
82. *Quomodo practice petenda sit pro Ecclesia aliqua Indulgentia?*
83. *Qualiter petenda pro Altari privilegiato quoad omnes Defunctos?*
84. *Quomodo pro Confraternitate?*
85. *Quomodo pro Altari privilegiato alicujus Confraternitatis?*
86. *An pro expeditione Brevium Indulgentiarum aliquid debeat expendi?*

76. ETsi Summi Pontifices alii soleant Concessiones Indulgentiarum ampliare, alii vero, ne ipsa multitudo contemptum, vel negligentiam pariat, restringere, sicque ob variationem circumstantiarum nequeat adduci uniformis quoad concessionem Indulgentiarum pro perpetuis temporibus observantia; juvat tamen pro aliqua saltem directione in medium afferre, qualiter soleat post novam Indulgentiarum reformationem ordinarie (& nisi summus Pontifex alicui specialem faciat gratiam, modernus sanctissimus Clemens XI. feliciter regnans concedere Indulgentias, prout hanc ipsam informationem Roma novissime accepimus a nostro Procuratore Generali Curiæ Romanæ.

FORMULA NOVA.

Qualiter defacto concedantur Indulgentiæ pro Ecclesiis, aut Altaribus privilegiatis, si Romæ petantur.

§. I.

77. *INdulgentiæ quadraginta horarum in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, Parochialibus, Conventuum Regularium, virorum tantum, & Confraternitatum, semel tantū in anno, & ad septennium: in Italia continuarum, ultra montes interpolatarum noctis tempore. In aliis Ecclesiis, ut supra non qualificatis, ac signanter in Ecclesiis Monialium, & Conservatoriorum non concedantur.*

Nota I. Quod per Conservatoria feminarum intelligantur certa Loca a feminis electa, ut ibidem Deo serviant &c.

Nota II. Non esse mirandum, quod hic, & alibi excludantur Ecclesiæ Monialium, quoniam ipsis præter Indulgentias sui Ordinis conceduntur speciales inferius. Quinimo in Bavaria vidi etiam in nonnullis Monasteriis Monialium institui comprecationem quadraginta horarum; ubi tamen, ut desuper Romæ impetrent Indulgentias per gratiam extraordinariam, indigent Patrono speciali.

§. II.

INdulgentia Novenæ Nativitatis Domini Nostri JESU Christi conceditur pro Ecclesiis ut supra qualificatis, tantummodo per Septennium.

Indulgentia Feriarum sextarum Mensis Martii, vel Quadra-

gesimæ pro Ecclesiis, ut supra qualificatis, tantummodo ad Septennium.

Indulgentia plenaria ad Septennium in Ecclesiis sæcularibus, cum suis solitis restrictivis pro titulari, vel in uno Anni die festivo alicujus Sancti, in Martyrologio Romano descripti, vel una Dominica in anno, vel pro Dedicatione earumdem Ecclesiarum

§. III.

In Ecclesiis Regularibus Virorum, & Monialium.

PRo *Ecclesiis Regularium* (quæ nimirum alias jam habent Indulgentias Ordinis) *conceditur plenaria ad Septennium sine restrictivo: pro titulari tantum.* Nec hoc mirum, cum dictæ Ecclesiæ pluribus aliis Indulgentiis Ordinis decoratæ sint, uti nostræ in Festis S. Catharinæ Bonon. S. Paschalis, S. Bernardini, S. Antonii de Padua, S. Bonaventuræ, S. Claræ, S. Ludovici Episcopi, S. P. Francisci, S. Petri de Alcantara, S. Joan. de Capistrano, & S. Didaci &c.

Indulgentia plenaria ad Septennium in Ecclesiis Regularium, sub titulo B. Mariæ Virginis pro uno ex Festivitatibus ejusdem B. Mariæ Virginis cum Clausula: dummodo, præter ea, quæ sunt Ordinis &c.

§. IV.

In omnibus Ecclesiis, exceptis Monialium, & Conservatoriorum.

I*Ndulgentiæ septem Altarium duodecim vicibus in anno, ad Septennium.*

Litaniæ B. M. V. semel in hebdomada ad Septennium.

§. V.

In omnibus Matropolitanis, & Cathedralibus.

D*Uæ plenariæ in anno cum solitis restrictivis ad Septennium.*

§. VI.

Pro Monialibus intra claustra.

P*Ræter Indulgentias Ordinis, &c.*

Indulgentiæ plenariæ in quatuor Anni Festis, per Moniales eligendis, & ab Ordinario approbandis, ad Septennium.

Litaniæ B. M. V. semel in hebdomada ad Septennium.

Septem Altaria duodecim vicibus in Anno ad instar septem Altarium Basilicæ S. Petri de Urbe, ad Septennium.

Septem Ecclesiæ de Urbe ter in Anno ad Septennium.

Scala sancta ad instar, &c. ad Septennium.

Novenæ Nativitatis Domini Nostri JESU Christi, ad Septennium.

Indulgentia plenaria in Articulo mortis pro Monialibus nunc viventibus.

§. VII.

Extra claustra.

P*Ro titulari tantum.*

Et in Ecclesiis sub titulo B. M. V. pro una ex septem Festivitatibus ejusdem B. M. V. cum Clausula: Dummodo præter ea, quæ sunt Ordinis &c.

Taceo hic, quod Ecclesiæ Monialium sæpius ex speciali gratia soleant incorporari Lateranensi, vel alteri Ecclesiæ, ex qua pariter pro se, quin etiam sæpe pro aliis præsertim con sanguineis acquirere possunt magnas Indulgentias.

§. VIII.

Pro Hospitali.

I*Ndulgentia Plenaria in articulo mortis pro morientibus in Hospitali, ad Septennium.*

§. IX.

Pro Missionibus.

I*Ndulgentia plenaria ad instantiam Archiepiscoporum, & Episcoporum, ad Septennium.*

§. X.

In Regno Poloniæ.

U*Na plenaria, & alia septem annorum, ac totidem Quadragenarum cum solitis restrictivis in Parochialibus, & Collegiatis Ecclesiis, ad Decennium.*

§. XI.

Altaria privilegiata in genere.

I*N omnibus Ecclesiis conceditur Altare privilegiatum (exceptis tamen Monialium, nisi sint Parochiæ) semel in hebdomade cum octava mortuorum, seu Commemorationis omnium Fidelium, & cum numero septem Missarum. Bis autem in hebdomade cum numero quatuordecim Missarum, ad Septennium.*

Nota denuo, quod, etsi Moniales hic excludantur, nihilominus in sequenti numero earum Ecclesiæ saltem quoad se, & consanguineos Altari privilegiato condecorentur. Itaque

§. XII.

Pro Monialibus.

A*Ltare privilegiatum semel in hebdomade sine numero Missarum pro anima cujuscumque Monialis, earumque Consanguineorum, & Affinium primi, ac secundi gradus, nec non Monasterii Benefactorum. Ad Septennium.*

Ex quo patet, quod Privilegium Monialium ex parte sit majus præcedenti, cum non restringatur ad numerum Missarum; partim vero minus: quia limitatur ad certas personas, ut ad Moniales, & certos Consanguineos, ac Benefactores tantum.

Quod si Monialium Ecclesiæ sint simul Parochiæ, conceditur Altare privilegiatum, etiam pro anima cujuscumque Christi Fidelium semel in hebdomade, cum numero septem Missarum. Ad Septennium.

§. XIII.

Pro qualibet Confraternitate.

A*Ltare privilegiatum semel in hebdomade sine numero Missarum: est tantum pro animabus Confratrum & sororum. Ad Septennium.*

Ex quo patet, quod, si in aliqua Ecclesia Parochiali, vel alia sint tantum duo, vel ad summum tres Sacerdotes, & nequeant ob defectum numeri Missarum obtinere Romæ Altare privilegiatum absolutum pro omnibus Christi Fidelibus, consultum sit, ut ibi instituant Confraternitatem, vel incorporentur alicui Archi-Confraternitati, ex quo saltem obtinere poterunt Altare privilegiatum pro fratribus, & sororibus absque eo, quod requiratur aliquis certus numerus Missarum.

§. XIV.

Pro Hospitali.

A*Ltare privilegiatum pro morientibus in Hospitali sine numero Missarum. Ad Septennium.*

§. XV.

In Polonia.

A*Ltaria privilegiata semel in hebdomade cum numero trium Missarum, & bis in hebdomade cum numero sex Missarum. Ad decennium.*

Quæres I. Quomodo in Brevibus Indulgentiarum intelligenda sit illa clausula: *Dummodo in Ecclesia alia similis Indulgentia concessa non sit, quæ adhuc duret.* Vel etiam altera: *Volumus autem, ut si alia Indulgentia in dicta Ecclesia perpetuo, vel ad tempus nondum elapsum duratura, concessa fit, præsentes sint nullæ.* Respondeo: tam nostrum Franciscum Diaz in Directorio trium Ordinum fol. 315. quam Claudium La Croix S. J. *lib. 6. Theol. Moral. part. 1. n. 1379.* afferre Decretum Innocentii XI. declarantis hanc clausulam, ut sequitur.

Cum a Sac. Congregatione Indulgentiis, sacrisque Reliquiis Præposita Cameracensis Archi-Episcopus quæsivisset, quæ vis, & sententia clausulæ (quæ hodie Brevibus Indulgentiarum apponi solet.) Volumus autem, ut si alias Christi Fidelibus dictam Ecclesiam qualibet anni die visitantibus, alia Indulgentia perpetua, vel ad tempus nondum elapsum duratura, concessa fuerit, præsentes litteræ nullæ sint. *S. Congregatio, re diligentius examinata, clausulam sic explicandam censuit, si videbitur Sanctissimo Domino Nostro. Ea minime contineri Altaria privilegiata pro Defunctis, neque Indulgentias, aut certo personarum generi concessas, ut Confraternitati, Regularibus, & Capitulo, aut certum pium opus in ipsa Ecclesia peragentibus, ut Lytanias, aliasque hujusmodi preces recitantibus, ac iis, qui Christiana doctrina erudiuntur, vel alios erudiunt, & qui Sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti expositioni cum oratione quadraginta horarum intersunt, neque Stationum Urbis & septem Altarium Indulgentias instar septem Altarium Basilicæ Vaticanæ concessas, neque demum, qua pro unica vice conceduntur. Ceterum, si alia Indulgentia sive plenaria, sive non plenaria, in perpetuum, vel ad tempus, tum ab eodem, tum ab alio Romano Pontifice, generatim Christi Fidelibus, Ecclesiam vel aliquod ejus Altare seu Capellam visitantibus eodem anni die vel diverso concessa fuerit, de qua non fiat in litteris Apostolicis mentio, has*

litte-

litteras ob adjectam Clausulam esse prorsus irritas, ac nullas. Datum die 23. Junii 1676. De his autem facta relatione ad Sanctissimum Dominum Nostrum die 18. Martii 1677. sententiam Congregationis approbavit. Affixum, & publicatum, &c.

* Ast formemus sequentem casum: Ecclesia Parochialis N. ad septem annos decorata est Indulgentiis plenariis ad Festum S. Jacobi Patroni dictæ Ecclesiæ. Parochus cupiens prorogationem harum Indulgentiarum ad aliud Septennium, mature, & ne litteræ retardentur, jam ad initium sexti anni scribit Romam, atque etiam intra paucos Menses novum Breve Concessionis impetrat cum allegata tamen clausula: *Dummodo alia Indulgentia in Ecclesia concessa non sit*. Videns autem Parochus, quod primum Septennium necdum sit elapsum, sicque Ecclesia sua adhuc vi primi Brevis ultra annum dictis Indulgentiis decorata persistat, dubitat exinde, num validum sit Breve secundum pro alio tempore ex ea ratione; quia *Ecclesia sua alia Indulgentia decorata jam est*, utpote cum primum Septennium necdum exspiraverit? Respondeo tamen ad hoc dubium, omnino valere secundum Breve Indulgentiarum, ita nimirum, ut ultimo anno primi Septennii adhuc pro Festo D. Jacobi subsistant Indulgentiæ vi primæ concessionis, pro subsequenti autem tempore vi secundi Brevis Apostolici proxime impetrati. Ita recte Gobat apud Razenberger *in Supplement. Theol. Sacrament. Patris Sporer c. 3. sect. 1. n.* 59. Ratio est: quia dicta clausula: *dummodo alia Indulgentia concessa non sit &c.* ita intelligi debet, ut alia Indulgentia modo superius explicato in Ecclesia non existat post elapsum primum Septennium. Videatur Razenberger *loc. cit. n.* 63. ad finem. *

79. Quæres II. Quomodo circa Altaria privilegiata intelligenda sit illa clausula: *Dummodo in ea septem Missæ quotidie celebrentur*? Respondet ex Patre Gobat Matthæucius in suo Officiali Curiæ Regularis *verf. Indulgent. n.* 28. sensum esse, dummodo *soleant Celebrari*: adeo, ut conditio non deficiat, si aliquando casu, & fortuito contingat non tot celebrari; præsertim quia dictio *quotidie* non videtur sumi grammaticaliter, sed moraliter. Ex quo etiam Gobat apud citatum Auctorem putat propterea Indulgentiam non corruere, si quandoque aliqua justa causa, vel necessitate, aut infirmitate, vel ob hostium incursum uno die, vel etiam mense non celebrentur septem Missæ, dummodo tamen alias regulariter sic soleant celebrari.

* Ne autem tempus illud, quo subinde septem Missæ per diē in tali Ecclesia non leguntur, nimium extendatur, ex eodem Matthæucio in cautela Confessarii *lib. 2. c. 27. n.* 57. bene notanda veniunt Responsa Sac. Congregat. ad dubia super numerū Missarum celebrandarum in Ecclesia, in qua est Altare privilegiatum. Petebatur itaque

Primo: *An absentibus Religiosis ex causa Prædicationis tempore Quadragesimæ, & Adventus, vel quando occasione Festivitatum, vel funerum, aut similium a Superioribus ad celebrandum alibi mittuntur, Indulgentiæ concessæ cum certo numero Missarum, qui ob dictas causas adimpleri non potest, prorsus cessent, vel pro tempore, quo dictus numerus Missarum non fuerit adimpletus, sint suspensæ, vel potius maneant in suo robore.*

Secundo: *An idem sit statuendum deficiente præfixo numero Missarum ob infirmitatem Sacerdotum tam Regularium, quam Sæcularium?*

Tertio: *An pariter idem sit statuendum deficiente prædicto numero Missarum ob absentiam ab Ecclesiis sæcularibus Canonicorum, & Sacerdotum per aliquot dies, & Menses?*

Horum dubiorum resolutionem Summus Pontifex remisit Sac. Congregationi, quæ anno 1701. 30. Julii respondit:

Ad primum: *Quoad primam partem pro tempore Adventus, & Quadragesimæ remanere suspensas, non autem in reliquis, dummodo raro contingat.*

Ad secundum: *Non remanere suspensas.*

Ad tertium: *Provisum in primo.*

Hucusque Responsa Sac. Congregat. videnda apud Razenberger *loc. cit. sect. 2. n.* 134. ac inveni in ipso Bullario Clementis XI. edito Romæ anno 1723. folio apud me 542. *part. 3. Decreto III. Sacræ Congreg. Concil. Trid. Interpretum.*

80. Quæres III. An pro impetrando Altari privilegiato non possit obtineri restrictior numerus Missarum? Resp. Præter Altaria Confraternitatum (de quibus jam antea) etiam quoad alia posse obtineri Privilegium, si supplicetur, saltem cum minori numero, nimirum quinque Missarum; quinimo, quotiescumque alia specialis adesset circumstantia, v.g. si Ecclesia sit undequaque ab Hæreticis circumdata, vel si ob vicinarum aliarum Ecclesiarum carentiam tot essent onera Missarum, ut piis Fidelium desideriis, & intentioni alias satisfieri nequiret &c. restringeretur numerus etiam ad quatuor Missas. Ita modernus stylus Curiæ.

* Item novissime ex specialissima gratia Benedictus XIII. Fratribus Minoribus nostro Generali subjectis semel in hebdomada Altare privilegiatum concessit absolute, & quidem in perpetuum pro eorum Ecclesiis, dummodo ibidem quatuor Missæ quotidie celebrentur; quinimo in Regno utriusque Poloniæ cum numero trium Missarum, & in partibus Infidelium vel Hæreticorum absque ulla expressione numeri Missarum. De tenore hujus privilegii vide infra. *

81. Quæres IV. Quando in Bulla Concessionis habetur dari gratiam ad Septennium, v.g. quo tempore hoc Septennium incipiat? Respondeo: valde multos Auctores antecedenter defendisse hoc septennium incipere non a die gratiæ Romæ concessæ, sed a die publicationis, & approbationis ab Episcopo; cum Papa videatur velle concedere Septennium utile; quod utile utique non incipit ante approbationem, & publicationem Episcopi. Hoc tamen non obstante hodie observandum est Decretum Sac. Congreg. Indulgentiarum novissime editum sequentis tenoris:

Discusso dubio in Sacra Congregatione Indulgentiis, & sacris Reliquiis præposita: An attentis verbis, quæ in Brevibus Indulgentiarum apponi solent, præsentibus ad Septennium tantum valituris, Septennii initium a die publicationis Brevis desumendum sit. Eadem Sacra Congregatio die 18. Maji 1711. declaravit, non a die publicationis, sed a die datæ Brevis Septennii tempus incipere. Et facta relatione SS. Domino Nostro per me infra scriptum Secretarium die 20. ejusdem Mensis, Sanctitas sua Congregationis sententiam approbavit.

I M. Card. Gabriellius Præf.

Raphael Cosmas de Hieroymis Secretarius.

Romæ. Typis Cameræ Apostolicæ 1611.

* Indagabis ulterius, an, dum in Brevi Concessionis datur Septennium pro duratione Indulgentiarum, etiam intra spatiū hujus temporis computetur annus Jubilæus Romanus, si incidat intra idem tempus? Ratio dubitandi est; quia intra talem annum Sanctum, loquendo de Jubilæo singulis 25. Annis Romæ celebrando, omnes Indulgentiæ plenariæ pro vivis extra Romam suspenduntur; adeoque loquendo quoad Indulgentias concessas pro vivis, ille annus vacans non videtur computandus intra numerum septem annorum, qui pro indulgentiis in Brevi Apostolico fuerunt clementissime assignati, & utique concessi tamquam septem anni utiles, sicque indulgentiæ illæ adhuc poterunt uno anno extendi subtrahendo annum Jubileū, quasi non esset, prout sic sentiunt Bellagambe *part. 2. sect. 4. quæst.* 6. Gobat *de Jubilæo num.* 56. & *de Indulgentiis n.* 663. La Croix *lib. 6 part. 2. nu.* 1378. Razenberger *in Supplement. Theolog. Sacrament. P. Sporer cap. 3. sect. 1. n.* 60. & ex parte Dominicus Viva *de Jubilæo, q. 4. art. 5. n.* 5. Potestque idem probari a paritate rationis: quia etiam, quando locis piis datur concessio locandi per triennium sua prædia, juxta communem DD. annus ex natura sua sterilis non numeratur, nec computatur sub hoc triennio. Interea tamen Pasqualigus hic *q.* 316. est contrarius allegatis supra Doctoribus; quia in Brevi non dicitur, quod gratia valeat per septem annos, sed ad Septennium; illud autem interest inter *Septennium*, & *septem annos*, quod *Septennium* significet septem annos continuatos; *septem anni* vero indicent illos etiam interpolatos. Accedit, quod ipsemet Summus Pontifex videatur insinuare velle, per Septennium non necessario debere intelligi septem annos utiles, sed continuos; quoniam conformiter dictis superius numeratur Septennium illud non a die *Publicationis* ipsius Brevis Apostolici, sed a tempore *Dati*, quamvis subinde ob locorum distantiam inter diem *dati Brevis*, & inter diem *Publicationis* notabile temporis spatium etiam multorum mensium intercedat, antequam Breve illud sit utile. Et hoc ultimum fundamentum me multum trahit in sententiam Pasqualigi,

 nisi

nisi aliter declaret Pontifex, atque sic etiam observatur in praxi, prout novissimus testis est Franciscus Van Ranst in suo opusculo de Indulgentiis, & Jubilæo Romæ impresso, & Summo Pontifici Benedicto XIII. dedicato *q.5.n.14.* Quinimo, dû hæc jam scripseram, emanavit per Benedictum XIII. die 9. Februarii Anno 1725. Decretum sequentis tenoris: *Sua Sanctitas declarat; quod in omnibus Indulgentiis, tum plenariis, quam particularibus ad Septennium concessis, debeat computari, & continuari Septennium a die dati Brevis Apostolici, etiamsi infra dictum Septennium annus sanctus occurrat, in quo omnes Indulgentiæ pro vivis suspenduntur.*

82. Quæritur V. Quomodo practice petatur Indulgentia pro Ecclesia aliqua: Respondeo loquendo de Ecclesia debere. I. Exprimi patrocinium, seu Titulum Ecclesiæ. II. Num ea sit Secularium, vel Regularium, & qualium. III. Diœcesis, ac Locus, in quo illa Ecclesia existit. IV. Demum dies, pro quo Indulgentiæ desiderantur: v. g. taliter instruendo supplicam:

Humillime petitur Indulgentia Plenaria ad Septennium pro Ecclesia Parochiali (si sit Regularis, declarat etiam Ordinem) *Divi Petri* (supposito nimirum, quod hic dies Patrocinii) *Civitatis N. Diœcesis N. ac pro ipso festo SS. Apostolorum Petri & Pauli.* Si alium diem eligas pro Indulgentiis, eumdem specifica conformiter instructioni superius datæ.

83. Quæres VI. Qualiter practice petendum sit pro omnibus Christi Fidelibus Altare privilegiatum? Respondeo: Modus petendi Altare privilegiatum est ferme idem cum præcedenti, v. g. loquendo de priori Ecclesia Parochiali supposito, quod in aliquo ejusdem Altari petatur privilegium, Supplica sic instrui potest:

Petitur humillime Altare privilegiatum ad Septennium pro Ecclesia Parochiali S. Petri Civitatis N. Diœcesis N. atque in ea sito Altari summo (si aliud eligatur, specificetur) *pro qualibet Fer. VI.* vel *pro Feria una septimanę ab ordinario Loci specificanda.* Quod, si desideraret restrictionem numeri Missarum, deberet pariter id exprimi.

84. Quæres VII. Quomodo, si in aliqua Ecclesia desideretur Confraternitas de novo erigenda, similis erectio practice petenda sit una cum Indulgentiis? Ante resolutionem nota: Quod aliud sit petere erectionem Confraternitatis, & aliud aggregari alicui Archi-Confraternitati. Aggregare enim competit Archi-Confraternitatibus; non autem Confraternitatibus; & hinc, si petitur institutio Confraternitatis in aliqua Ecclesia, debet supplicari in Curia Romana; quod si autem petatur Ecclesia aliqua aggregari alicui Archi-Confraternitati, v. g. sacri Rosarii, vel Chordæ S. P. Francisci &c. talem aggregationem ex specialibus Privilegiis, & cum conditionibus in Bulla Clementis VIII. *Quacumque a Sede* sub die 24. Decembris 1604. edita præscriptis, etiam possunt concedere Generales Ordinum. Hoc notato:

Resp. Quando petitur primo erigi aliqua Confraternitas in certa Ecclesia (ponamus adhuc in Exemplo Ecclesiam Parochialem S. Petri) tunc Supplicatio Romam dirigenda taliter instrui potest:

Petitur humillime Breve pro Ecclesia Parochiali Sancti Petri Civitatis N. Diœcesis N., & in ea erigenda Confraternitate N. (hic nominatur, qualis sit Confraternitas) *Festum Principale rogatur determinari N.* Hic specificetur, quale Festum Principale hujus Confraternitatis petatur: etenim advertendum, (quod in Brevi simili quale solet non tantum ad Septennium extendi, sed de stylo Curię esse perpetuum) in Festo Principali concedatur Indulgentia plenaria, uti pariter pro die ingressus, & in articulo mortis; pro quatuor autem Festis minus Principalibus plerumque ab Ordinario determinandis Indulgentiæ septem annorum dantur.

*Ceterum ne forsan petendo Romæ approbationem alicujus Confraternitatis, noviter erigendæ, in vanum labores, sequentia ex Lantusca, & Matthæucio V. *Confraternitas* prę oculis habe I. Quod non soleat in una, eademque Civitate ordinarie concedi duplex Confraternitas ejusdem generis & Instituti, si solam Confraternitatem SS. Sacramenti excipias, quam Paulus V. *anno* 1607. 7. *Februarii*, in qualibet Ecclesia Parochiali instituendam concedit, & exoptat. II. Quod vi superius citatæ Bullæ Clementis VIII. non soleat concedi talis erectio nisi de prævio consensu Ordinarii loci cum litteris testimonialibus. III. Quod pariter Statuta hujus novæ Confraternitatis prius ab illo Episcopo examinanda, & approbanda sint. IV. Quod Breve Concessionis Romanæ promulgari non debeat, nisi prævia cognitione Ordinarii. Quoad Archi-Confraternitatem Chordigerorum S. P. Francisci datur a Summo Pontifice Superioribus Generalibus ipsismet licentia erigendi in propriis, & quoad Archi-Confraternitatem SS. Rosarii etiam in alienis Ecclesiis. Vide Matthæucium.

85. Quæres VIII. Qualiter practice petatur Altare privilegiatum pro Confratribus, & Sororibus alicujus Confraternitatis; Ante Respons. Nota ex dictis, quod tale privilegiatum Altare detur, absque eo, quod certus numerus Missarum requiratur; & hinc (inquit La Croix *lib. 4. Theol. Moral. part. 3. n. 931.*) sufficeret etsi hebdomadatim unica tantum Missa dicatur, dummodo celebretur illa die, qua determinatur Privilegium. H. N.

Respondeo: Altare Privilegiatum *pro Confratribus, & Sororibus* eodem ferme modo petitur, ac *pro omnibus fidelibus Defunctis*, excepto, quod in petitione hujus Brevis exprimi quoque debeat Titulus Confraternitatis, v. g. taliter:

Petitur humillime Altare privilegiatum pro Ecclesia Parochiali Sancti Petri Civitatis N. Diœcesis N. & in ea sito Altari Confraternitatis N. pro feria N. hic specificetur dies, vel si determinatus non petatur, ponatur sic) pro una Feria cujusvis septimanæ ad arbitrium Confratrum eligenda de consensu Ordinarii.

* Quæres IX. Quidnam specialiter favorabile circa Altaria privilegiata statuerit Summus Pontifex pro Ecclesiis FF. Minorum Generali totius Ordinis subjectorum? Res. Idipsum clare desumi ex Decreto SS. DD. Benedicti XIII. Fer. 6. die 14. Decemb. Anno 1725. emanato, quod est sequentis tenoris:

Sanctissimus Dominus Noster ad humillimas preces Ministri Generalis totius Ordinis Fratrum Minorum confirmavit omnia Altaria privilegiata perpetua, quæ reperiantur concessa in nonnullis Ecclesiis trium Ordinum Eidem Ministro Generali subjectorum.

Quia vero in aliquibus aliis Ecclesiis eorumdem Ordinum Altare privilegiatum pro una, vel pluribus Feriis, cum aliquo determinato numero Missarum ad Septennium, seu ad aliud longius tempus, nondum forsan elapsum, reperitur concessum, Sanctitas sua, prævia illarum Revocatione, eadem Altaria privilegiata denuo concessit in perpetuum pro Feriis, & cum numero Missarum, ut infra.

In Ecclesiis itaque trium Ordinum præfatorum, in quibus usque adhuc nullum Altare privilegio decoratum existit; Sanctitas Sua concessit unicum tantum Altare privilegiatum perpetuum juxta modum, videlicet

I. In Ecclesiis Fratrum, in quibus quatuor Missæ quotidie celebrantur, concessit Altare privilegiatum pro animabus quorumcumque Christi Fidelium, quæ Deo in Charitate conjunctæ ab hac luce migraverint, pro una Feria cujuslibet hebdomadæ: in quibus decem Missæ, pro duabus Feriis: in quibus quindecim, pro tribus; in quibus viginti quinque, pro quinque Feriis: & in quibus triginta quinque, concessit Altare privilegiatum quotidianum.

II. In Ecclesiis vero sitis in partibus Infidelium, vel Hæreticorum, concessit Altare privilegiatum similiter in perpetuum pro una Feria in hebdomada absque expressione numeri Missarum.

III. Et in aliis Ecclesiis in Regno utriusque Poloniæ existentibus pariter concessit Altare privilegiatum perpetuum pro una Feria, cum numero trium Missarum: pro duabus Feriis, cum numero sex Missarum quotidianarum.

IV. In Ecclesiis autem Monialium pariter concessit Altare privilegiatum perpetuum pro una Feria cujuslibet hebdomadę absque expressione numeri Missarum, sed pro Monialibus tantum, earumque consanguineis, affinibus, & Benefactoribus.

V. Cum hac tamen declaratione, quod in singulis, supra relatis Fratrum Ecclesiis, quibus modo Altare privilegiatum conceditur, indultum sit restrictum ad Sacerdotes dumtaxat Ordinum supra expressorum inibi celebrantes, & quod Altaria, & Feriæ, pro quibus conceditur privilegium semel tantum, ab Ordinariis locorum designari debeant.

VI. Tandem Sanctitas Sua voluit, quod hujusmodi concessionibus fruantur, non solum Ecclesiæ, quas in præsenti jam habent,

verum

verum etiam aliæ omnes, quas imposterum præfatus Ordo Minorum, ipsiusque Generales Ministri acquirent.

L. Card. Picus Præfectus.

Loco ✠ Sigilli.

*Raphael Cosmus de Hieronymis Secretarius.**

86. Quæres ultimo: An pro Brevibus Indulgentiarum supra memoratis debeat expendi certa taxa pecuniaria? Resp. Si excipias institutionem Confraternitatis de novo in aliqua Ecclesia, omnia reliqua expediuntur gratis pro Deo & scriptura, excepto, quod agenti præter honorarium (si aliquod gratis vis offerre, ad quod tamen non obligaris, & attende, ne in hoc ignarus styli Curiæ ab aliquo decipiaris) ratione Agentię, &c. uti vocant, absque memoriali viginti Bajoci; cum memoriali autem quinquaginta Bajoci dentur, qui quinquaginta Bajoci nostra moneta conficiunt circiter unum florenum. Vide de hoc La Croix *loc. cit.* Dixi notanter: *Si excipias institutionem Confraternitatis, &c.* Nam quo ad hanc est certa Taxa novem circiter florenorum.

QUÆSTIO IX.

De Jubilæo, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

87. *Annus Jubilæus in Lege veteri, quis? & unde sic dictus?*
88. *Annus Jubilæus in Ecclesia Catholica, quando celebretur? Vocatur etiam* Annus Sanctus.
89. *In Anno Sancto suspenduntur aliæ Indulgentiæ.*
90. *Jubilæum Anni Sancti extendi solet ad Diœceses id solicitantes.*
91. *Indulgentia in forma Jubilæi, extra Annum S. qua ratione concedatur?*
92. *Jubilæum, quid?*
93. *Quæ facultates in Jubilæo concedantur?*
94. *Jura tempore Jubilæi præscribi solita, quæ?*
95. *In Anno Sancto non suspenduntur Indulgentiæ Altarium Privilegiatorum.*
96. *An tunc suspendantur Indulgentiæ pro mortis articulo?*
97. *Non suspenditur Indulgentia Ecclesiæ Portiunculæ concessa.*
98. *An suspendantur Indulgentiæ partiales?*
99. *Præsertim concessæ ab Episcopo?*
100. *Ad Jubilęum requiritur executio operum præscriptorum.*
101. *Et quidem perfecta.*
102. *Quid, si omittatur pars levis?*
103. *Opera debet quis exequi per se ipsum.*
104. *Quid, si detur eleemosyna per famulum?*
105. *Opera illa peragenda tempore præfixo.*
106. *Et non ante tempus duarum hebdomadarum.*
107. *An lethaliter decumbens possit alibi lucrari Jubilæum Romæ publicatum?*
108. *Tria jejunia sunt statutis diebus peragenda.*
109. *Commutatio operum præscriptorum tempore Jubilæi quomodo fieri possit?*
110. *Atque intra eamdem hebdomadam.*
An etiā reliqua opera intra eamdem hebdomadā fieri debeant?
111. *Opera illa possunt fieri in diversis locis.*
112. *Idque exemplificatur.*
113. *Itinerantes post suum reditum possunt lucrari Jubilæum.*

87 PRo meliori sequentium intelligentia est pręnotandum, quod olim in Lege veteri seu Mosaica, Hebræorum populus clangentibus tubis excitabatur ad recolendum annum quinquagesimum ingressus Filiorum Israel in Terram promissionis; qui & *Jubilæus* dicebatur, a voce Hebræa *Jobel*, quæ buccinam significabat, ut vult Lyranus *in c. 25. Levit.* quamvis alii alias Jubilæi derivationes ponant, uti videre est apud Navarrum *T. 3. Comment. de Jubilæo, & Indulgentiis, notab. 1.* Et quidem in hoc anno quinquagesimo, qui Hebręis erat Jubilęus, sive Annus remissionis, debita gratis remittebantur, possessionesque ad pristinos dominos absque pretio revertebantur, ac præter nonnulla alia servi libertate donabantur; prout patet ex *Levit. c. 25. Num. c. ult.* & aliis Sacræ Scripturæ locis.

88. Quia igitur Christus Dominus non venit solvere legē, sed spiritualiter adimplere; hinc ad similitudinem antiqui Ritus, utpote futurorum præfigurativi, in Ecclesia Catholica, dudum jam altiori quadam ratione institutus fuit *Annus Jubilæus*, sive remissionis, & gaudii spiritualis, concedendo videlicet Fidelibus, Basilicas de Urbe devote visitantibus plenissimam omnium peccatorum suorum veniam, seu Indulgentiā: qua de causa Annus ille per antonomasiam *Annus Sanctus* appellatur. Et quidem juxta morem antea jam in Ecclesia vigentem, de quo Navarrus *loc. cit. notab. 1. n. 11. & notab. 7. n. 4.* Bonifacius VIII. *in Extravag:* Antiquorum, *de Pœnit. & remiss. inter communes*, ejusmodi Jubilæum concessit pro quolibet centesimo anno. Verum ob brevitatem vitæ humanæ, atque ut quamplures tanti Thesauri participes fieri mererentur, terminus iste per Clementem VI. in primis reductus fuit ad annū quinquagesimum, ut habetur *in Extravag.* Unigenitus, *eod.* & postea per Paulum II. ad annum vigesimum quintum, *Extr.* Quemadmodum, *eod. inter communes.*

*Porro Ritus, quo Romæ ad annum Sanctum Jubilæum indicitur, a Dominico Viva *in suo Tractatu de Jubilæo* moderno Summo Pontifici Benedicto XIII. pro tunc Archi-Episcopo Beneventano, ac S. R. E. Cardinali dedicato *q. 1. art. 2.* taliter describitur: Die Ascensionis Domini ante annum Sanctum maximo apparatu in Divi Petri Æde post Evangelium recitatur publice Pontificis Diploma de proximo Jubilæo: in pervigilio deinde Nativitatis Domini mane habetur solemnis supplicatio, & post meridiem e Sacello Palatii ad Ecclesiam S. Petri se confert Pontifex: Hanc omnino occlusam reperit, ipse vero portam (quæ *Sancta* dicitur, tum quia calx, & lapides ejusdem specialiter benedicuntur, tum quia eamdem lucraturi indulgentias ingrediuntur) ter percutit argenteo malleo, & bis summus Pœnitentiarius, dum interea certæ preces persolvuntur, Postea fabri murarii murum dejiciunt, ingrediturque Pontifex Ecclesiam, ac Vesperis interest. Quidam Cardinales interim eodem Ritu Portas Sanctas in aliis tribus Ecclesiis, quæ in Bulla Jubilæi semper specificari solent, reserant, ut visitentur ab iis, qui Jubilæum sunt Romæ lucraturi. Anno integro elapso denuo in pervigilio Nativitatis omnes indulgentiæ, interea in reliquis mundi partibus suspensæ, reviviscunt, ubi denuo habentur ad S. Petrum solemnes Vesperæ, post quas, præmissa solemni supplicatione, lapides, calx, aliaque id genus benedicuntur; ipseque Pontifex, ac deinde summus Pœnitentiarius calcē jaciunt cochleari argenteo, ternosque lapides ponunt, ac deinde murus a murariis erigitur, manetque integer, donec iterum annus Sanctus recurrat.*

89. Ut autem Christianæ Nationes ex omnibus Orbis partibus eo amplius in Fidei & religionis unitate congregarentur, eodemque pietatis ac devotionis spiritu Basilicas de Urbe, quo maximo fieri posset concursu, durante Jubilæo visitarent, & frequentarent: hinc eodem Anno Sancto quæcumque aliæ Indulgentiæ solent suspendi; idque per specialem Bullam desuper expeditam: cujus exemplar refert Georgius Gobat *Tract. 3. Quinarii, circa initium.*

90. Verum quia non omnes pro lucrando Jubilæo Romam personaliter accedere possunt: hinc Summi Pontifices pro sua pietate solent Jubilæum Anni Sancti extendere anno sequenti ad alios Episcopatus. Istud tamen non faciunt motu proprio, sed dumtaxat ad instantiā vel Nunciorum Apostolicorū, vel Episcoporum pro suis respective Provinciis, aut Diœcesibus ferventissime solicitantium. Gobat *cit. Tr. 3. Quinarii, n. 489.*

*Quinimo infra ipsum annum Sanctum ac Jubilęum Romanum solent Romani Pontifices pro singulari sua Benignitate expedire specialem aliquam Bullam, vi cujus clementissime concedunt, ut Moniales, & viri Religiosi illi, qui vi Professionis habent clausuram, uti pariter carcerati, & infirmi etiam sub ipso anno Sancto Romano possint domi lucrari Jubilæum, si vere habeant animum eundi Romam ad lucrandum Jubilęum, quando ista impedimenta essent remota. Ita ex Urbano VIII. pro anno 1625. 28. Jan. Ex Innoc. X. pro 1650. 12. Febr. Ex Clem. X. pro 1675. 6. Febr. & ex Innoc. XII. pro anno 1700. 19. Jan. talem Bullam verbotenus refert Van Ranst *de Indulgentiis. q. 8. n. 3.**

91. Insuper extra Annum Sanctum consueverunt Summi Pontifices, tum post suam quisque Coronationem, tum quando Ecclesia Catholica gravibus necessitatibus atque angustiis premitur, concedere per universum Orbem Christianum Indulgentiam plenissimā, seu in forma Jubilæi: ita tamen, quod eo tempore non fiat suspensio ceterarum Indulgentiarum (cessat enim tunc allata *n. 93.* ratio hasce suspendendi, unde etiam nulla apponitur Bulla ceterarum Indulgentiarum suspensiva,

prout

prout fit in Anno Sancto) concedantur tamen facultates absolvendi a reservatis, & commutandi vota, prout amplius ex dicendis patebit. His praenotatis sit

92. CONCL. I. *Jubilaeum* est Indulgentia plenaria a Summo Pontifice concessa visitantibus certas Ecclesias, & praescripta pia opera peragentibus, una cum concessione certarum facultatum in Brevi Apostolico expressarum. Ita in re communis. Et ratio est: tum quia omne Jubilaeū est Indulgentia plenaria, licet non econtra. Tum quia quoad effectum remissionis poenae temporalis, non differt Jubilaeum a ceteris Indulgentiis plenariis, cum hae omnes in rite dispositis conferant omnium veniam peccatorum, quoad culpam jam remissorum, ut dictū *n.* 15. differt tamen ab his quoad superadditas ipsi speciales gratias, seu facultates, in Brevi Apostolico expressas.

93. Et quidem ordinarie loquendo, atque extra Annum Sanctum conceditur Jubilaeum lucraturis, ac praescripta opera peragentibus, ut possint sibi eligere Confessarium a locorum Ordinariis approbatum, qui habeat facultatem absolvendi eos pro foro conscientiae a quibusvis casibus reservatis, atque Censuris, etiam in Bulla Coenae Domini contentis, & insuper vota quaecumque (Religionis, & Castitatis perpetuae exceptis) in alia pia opera commutandi. Aliquando tamen una, vel altera harum facultatum non conceditur, ut notat Gobat *citat. Tract.* 2. *Quinarii, n.* 2. sed id ex tenore Brevis Apostolici, Jubilaeum indicentis, desumendum erit, sicut & quaenam pia opera pro lucrando Jubilaeo sint peragenda.

94. Etenim in Anno Sancto, praeter Confessionem Sacramentalem, & Communionem, sufficit certo dierum numero quatuor Urbis Ecclesias devote visitare, ibique pias ad Deum preces effundere, juxta formam praescriptam: quale quid etiam accidere solet in extensione Anni Sancti ad alias Dioeceses facta. Quod si vero ad avertendas graves Ecclesię necessitates extraordinarium Jubilaeum publicetur, solet communiter exigi, ut Fideles extra Urbem existentes prima, vel secunda hebdomada indicti Jubilaei, Ecclesiam, vel Ecclesias, ab Ordinariis locorum assignandas visitent, ibique juxta praescriptam intentionem Deum exorent, ac feria quarta, sexta, & Sabbato alterius ex duabus hebdomadis jejunent, pariterq; peccata sua confiteantur, & sacra Communione reficiantur, & eleemosynas pro arbitrio suo faciant: quamvis simul concedi soleat, ut si qui ex causa infirmitatis, vel alterius justi impedimenti, unū, vel alterum praedictorū operum praestare nequiverint, id Confessarii in alia pietatis opera commutare, vel in aliud proximum tempus prorogare valeant; prout amplius liquet ex contextu Litterarum Apostolicarum Jubilaeum indicentium.

95. CONCL. II. Quamvis Anno Sancto, ac Jubilaeo in Urbe durante, suspendi soleant tantisper omnes & singulae Indulgentiae, etiam perpetuae, per quoscumque Romanos Pontifices concessae, ut dictum *n.* 93. nihilominus tunc non intelliguntur suspensae Indulgentiae Altarium Privilegiatorum pro Defunctis, neque aliae concessae eodem modo pro Defunctis. Ita Gavantus *in Addit. ad Manuale Episcoporum, Verf. Indulgentia*, & alii: atque ita fuisse declaratum tum ab Innocentio X. tum novissime a Clemente X. refert Gobat *citat. Tract.* 3. *Quinarii, numero* 45. & 48. *in Append. I. Litt. a & seqq.* quamvis in hac posteriori declaratione addatur, quod illae Indulgentiae suspensae habeantur, quas possunt sibi lucrari vivi, ut eas possint concedere animabus Purgatorii per modum Suffragii.

96. Major difficultas est de Indulgentiis concessis pro articulo mortis. Et quidem has etiam suspendi in Anno Sancto, censet Layman *lib.* 5. *tract.* 7. *c.* 8. *n.* 2. Tannerus, & quidam alii: nam Breve suspensivum Indulgentiarum loquitur indistincte, imo Sixtus IV. *in Extravag.* Quemadmodum *de Poenit. & remiss. inter communes*, expresse suspendit omnes Indulgentias in vita, seu in mortis articulo concessas. Oppositum nihilominus, videlicet Indulgentias pro mortis articulo tunc non censeri suspensas, tenet Gavantus *loc. cit.* Lezana *Tom.* 3. *Summae, Verf. Jubilaeum, n.* 5. Bonacina *disp.* 6. *de Indulgentiis, q.* 1. *pu.* 8. *n.* 2. & alii, qui referunt, quod ita Urbanus VIII. declaraverit, ejusque declaratio Romę publicata fuerit a Vice Regente Poenitentiariae: atque hoc ipsum declarasse Innoc. X. refert Gobat *cit. n.* 45. Accedit ratio: tum quia respectu agonizantium cessat ratio suspendendi Indulgentias, videlicet concursus ad Basilicas Urbis: tum quia Successores Pontifices in suis Bullis omittunt clausulā illā, *seu in mortis articulo concessas*, olim a Sixto IV. insertā; sicque aliud nunc velle videntur: alioquin enim, si voluissent, idem expressissent, *arg. c. Inter corporalia, de Translat. Episc.*

97. Insuper, quod non sit mentis, & intentionis suae, sub generali Indulgentiarum suspensione comprehendere, neque in verbo Romani Pontificis comprehensam esse Indulgentiam Ecclesiae Portiunculae prope Assisium die 2. Augusti concessā, declaravit Clem. VIII. Urbanus VIII. & Innocentius X. ut refert Lantusca *in theatro Regularium, Verf. Indulgentia in* 6. declarationem dicti Innoc. X. per extensum allegans. Tacentur Indulgentiae concessae Basilicis & Ecclesiis Romanae Urbis, & nonnullae aliae, quas pariter in Anno Sancto non suspendi, fusius ostendit Gobat *cit. tract.* 3. *Quinarii, n.* 40. & *seqq.*

98. Insuper, cum Sixtus IV. in *cit. Extravag. Quemadmodum*, pro Anno Sancto tantum suspendat Indulgentias plenarias, hinc non suspendi tunc Indulgentias partiales, tradunt plerique Doctores: Nam dictio illa, *plenarias*, firmat regulam in oppositum de partialibus. Et licet in recentioribus Bullis non amplius addatur ly *plenarias*, adhuc non suspendi tunc partiales Indulgentias, probabile censet Gobat *loc. cit n.* 47. etsi haec doctrina non careat difficultate, eo quod Pontifex indistincte suspendat *omnes & singulas* Indulgentias.

99. Illud certius est, ac probatur ex ratione proxime allata, quod, cum Pontifex Anno Sancto solummodo suspendat Indulgentias, quae sunt concessae a Romanis Pontificibus, idcirco non intelligantur suspensae Indulgentiae ab inferioribus concessae, ut sunt Indulgentiae 40. dierum, quas potest concedere Episcopus.

* Quodsi scire cupias in specie, an in Anno Sancto suspendantur Indulgentiae concessae Numismatibus, Granis, & Coronis, seu Rosariis: item indulgentiae Stationum, Scalae Sanctae, ac Lateranenses? Resp. succincte I. Indulgentias plenarias affixas Coronis, Granis, seu Numismatibus, & directe pro vivis concessas Anno Sancto suspendi. Ita La Croix *lib.* 6. *part.* 2. *n.* 1401. Ratio est; quia per Bullā Jubilaei annuntiativam sub terminis generalibus suspenduntur *omnes, & singulae* indulgentię sub quacumque forma concessae, ut recte advertit Dominicus Viva *tract. de Jubilęo c.* 4. *art.* 1. *num.* 1. Respondeo II. Nec in Urbe Romana indulgentias Stationum, nec Lateranenses, aut Scalae sanctae, suspendi. Ita cum Filliucio, Lezana, & Gobat, Dominicus Viva *loc. cit n.* 2. Ratio est: quia Gregorius XIII. & Clemens X. apud eumdem Auctorem expresse sic declararunt. Respondeo III. Indulgentias Stationum, Lateranenses, & alias quascumque saltem plenarias Ordinibus Religiosis, Sodalitiis, & Confraternitatibus extra Romam existentibus concessas per modum Communicationis in Anno Sancto suspendi. Ita Zerola in praxi Episcoporum *Verf. Annus Sanctus* cum Dominico Viva *loc. cit. n.* 2. Ratio partim jam desumitur ex Resp. I. partim apud Viva deducitur ex ipsa declaratione Gregorii XIII. in sua Bulla Jubilaea. Dico notanter *saltem plenarias suspendi*. Quidnam enim quoad loca extra Romam de partialibus, seu de indulgentiis non plenariis sentiendum sit, utrum etiam hae suspendantur, jam eruitur ex dictis. Qualiter autem Benedictus XIII. a suspensione in Anno Sancto exceperit indulgentias concessas ad recitationem Angelicam, & visitantibus SS. Sacramentum, aperietur *Appendice II. Additione VII.* ubi de his plura.

Praeterea, dum in Anno Jubilaeo Romano suspenditur per Bullam facultas extra Romam absolvendi a casibus reservatis, & commutandi Vota, satis convenit inter DD. ibidem suspendi tantummodo eam facultatem absolvendi, & commutandi, quae conceditur a Pontifice in ordine ad lucrandas indulgentias, non autem illam, quae datur independenter ab indulgentiis. Ita expresse declararunt Urbanus, & Clemens VIII. teste Cardinali de Lugo *Tom.* 3. *disp.* 20. *n.* 145. Hinc sequitur, non suspendi facultatem quam habent Episcopi ex Trid. *Sess.* 24. *c.* 6. absolvendi ab occultis Papae reservatis, & dispensandi cum impeditis adire Romam, aut etiā per alia specialia privilegia. Ratio est, quia similia habent non vi Jubilaei, sed intuitu Officii, vel speciali gratia Summi Pontificis.

Sequitur II. Nec Anno Sancto, dum Jubilaeum celebratur Romae, suspendi privilegia Regularium ad absolvendum alias

ex speciali Clementia Sedis Apostolicæ concessa; nam & ista facultas non est data intuitu lucrandi indulgentias. Ita cum communi Dominicus Viva *de Jubilæo q.4.art.ult.* & Franciscus Van Ranst *de Indulgent. q. 5. n. 15.*

100. CONCL. III. Ad obtinendum Jubilæum requiritur ex parte lucrantis executio operum præscriptorum: & quamvis optandum sit, atque pie elaborandum, ut homo saltem præmissa vera contritione sit in statu gratiæ toto illo tempore, quo singula opera præstat; tamen probabilius est sufficere ad consequendam Indulgentiam Jubilæi, quod ultimum opus perficiatur in statu gratiæ. Hæc conclusio sequitur ex dictis *numer.* 33. & 34.

101. Et quidem opera præscripta ita perfecte sunt adimplenda, ut si aliquod ipsorum vel penitus, vel saltem quoad partem notabilem omittatur, sive id fiat ex ignorantia seu oblivione, sive etiam ex impotentia (seclusa commutatione in aliud pium opus a Confessario facta) non obtineatur quidquam de Indulgentia Jubilæi. S. Thomas 4. *dist.* 20. *q.* 3. Gobat *cit. tract.* 3. *n.* 61. & alii communiter. Siquidem Papa concedit hanc Indulgentiam sub conditione executionis operum præscriptorum, dando simul facultatem, ut eadem in casu justi impedimenti possit per Confessarium in alia pietatis opera commutari: atqui non impleta conditione nemo consequitur id, quod sub conditione datur, quia deest animus concedentis.

102. Additur notanter, *vel saltem quoad partem notabilem:* Quia, etsi res dubia sit, utrum prætermittens levem partem operis injuncti consequatur fructum Indulgentiæ, v. g. si quis sub die præscripti jejunii aliquid modicum degustet, quod tamen non sufficit ad fractionem totalem jejunii: vel si quis ex injuncto Rosario omittat unum vel alterum Ave Maria, & hujusmodi. Etsi inquam, res sit non nihil dubia, tamen probabilius est, quod etiam hic parum pro nihilo reputetur, ac proinde omittens ejusmodi minimam partem, non excidat fructu Jubilæi, aut alterius Indulgentiæ: nam adhuc opus injunctum simpliciter impletur, v. g. servatur jejunium quoad Substantiam, recitatur Rosarium, &c. Suarez *disp.* 52. *de indulgentiis, sect.* 5. *n.* 3. Bonacina *cit. disput.* 6. *q.* 1. *punct.* 5. *n.* 51. & concordant dicta superius *n.* 59. & 60.

103. Porro lucraturus Jubilæum debet opera præscripta per semetipsum exequi, utputa jejunando (etiamsi necdum attigerit vigesimum secundum annum ætatis) Ecclesias visitando, &c. Siquidem Pontifex in Bulla Jubilæi exigit industriam personæ, sive actus personales lucraturi Jubilæum, veluti contritionem & dispositionem ipsius ad istud digne & fructuose consequendum.

104. Nec obstat, quod quis per famulum suum possit dare eleemosynam. Nam talis hoc ipso, quod det de propriis, adhuc censetur moraliter & proprie dare eleemosynam, licet interveniente ministerio sui famuli. Et nota, quod in tali casu nihil præjudicetur domino quoad valorem Indulgentiæ, si famulus ille sit constitutus in peccato mortali: bene tamen, si famulus non det eleemosynam pauperibus; sed eam sibi fraudulenter retineat; quia tunc revera deficeret conditio datæ eleemosynæ.

105. CONCL. IV. Insuper ad consecutionem Jubilæi requiritur, quod opera præscripta peragantur tempore in Bulla præfixo. Ratio patet ex dictis; quia nimirum nemo lucratur Jubilæum, nisi servatis conditionibus, sub quibus conceditur. Quia igitur in Jubilæis, quæ ob gravem Ecclesiæ necessitatem extraordinarie concedi solent, communiter habetur inserta clausula illa, quod opera præscripta peragi debeant *prima vel secunda hebdomada*, ab Ordinariis Locorum, vel eorum Vicariis, &c. indicenda; item quod *Feria quarta, sexta, & Sabbato alterius ex duabus hebdomadis ab eisdem deputandis* jejunium servetur. Hinc

106. Infertur primo, quod non lucretur Jubilæum, qui incipit opera præscripta facere ante tempus duarum hebdomadarum taliter ab Ordinario indictarum: quia deficit conditio debiti temporis. Lugo *disp.* 27. *de Sacramento Pœnitentiæ, sect.* 7. *n.* 127. Navarrus *Consil.* 1. *de Constit. n.* 9. & alii.

107. Verum in casu urgentis periculi (utpute, si quis lethaliter decumbat) & accedente commutatione hujus conditionis in aliud pium opus per Confessarium facta, posse Jubilæum Romæ jam publicatum obtineri alibi, censet Filliucius *tract.* 8. *de Sacramentis, n.* 267. citans pro se multos graves Doctores, sed tacito nomine: ejusque doctrinam secure in praxi observari ex causa, sentit Gobat *cit. tract.* 3. *n.* 64. Ratio est: quia in Bulla Jubilæorum extraordinariorum expresse concedi solet, quod Confessarius ex causa legitimi impedimenti, ratione cujus pœnitentes opera pro lucrando Jubilæo præscripta vel eorum aliquod præstare nequeunt, *in alia pietatis opera commutare, vel in aliud proximum tempus prorogare possit, eaque injungere, quæ ipsi pœnitentes efficere poterunt*, prout communiter loquuntur Bullæ Pontificiæ Jubilæum extraordinarium indicentes. Ergo post publicatum Romæ Jubilæum, pro toto Orbe Christiano concessum, hoc ipso Pontifex concedere, atque indulgere censetur, quod Confessarius circa constitutos in articulo mortis possit uti facultate commutandi opera, & conditiones præscriptas, eaque pro lucrando Jubilæo injungere, quæ ipsi pœnitentes ante obitum suum adhuc efficere poterunt. Quod enim majus impedimentum, quam instans mortis Articulus? Et quis credat, ab hac largissima facultate, circa juste impeditos Confessariis expresse concessa, voluisse Papam, pientissimum Patrem, & Pastorem omnium Fidelium, excludere solos agonizantes, eo quod tempus Jubilæi in propria Diœcesi deputatum necdum advenerit?

108. Infertur ulterius, quod ille non lucretur Jubilæum, qui aliis diebus ac in Bulla præscribuntur, jejunat: utputa, si quis loco jejunii Sabbatini jejunet Feria quinta: nam talis non peragit jejunium tempore præscripto, sicque agit contra formam, nisi forte ex causa rationabili interveniat commutatio hujus conditionis per Confessarium facta in aliud pietatis opus justa proxime dicta.

109. Ubi breviter notandum, quod si tempore Jubilæi conceditur Confessariis facultas commutandi opera præscripta, requiratur ad hoc rationabilis causa; nempe, quod pœnitentes præ infirmitate, paupertate, necessario laboritio, vel alio justo impedimento, dicta opera, vel eorum aliquod præstare nequeant, vel saltem non absque gravi difficultate: requiritur enim, ac sufficit, vel physica, vel saltem moralis impotentia. Deinde commutatio illa debet fieri in alia opera æquivalentia: alioquin enim non foret mera commutatio, sed partialis dispensatio. Layman *c.* 8. *de Indulgentiis, n.* 12. Gobat *tract.* 3. *Quinarii, n.* 109. citans alios. Attendendum tamen est circa hoc ad statum pœnitentis, ejusque qualitates, & vires: nam commutatio præfata debet fieri juxta prudens arbitrium Confessarii, in talia opera, *quæ ipsi pœnitentes efficere poterunt*, prout loqui solent Bullæ Jubilæorum. Dicta quippe æqualitas operum non præcise spectanda est ex ipsa specifica operis præstantia, seu pœnalitate, sed ex fine per Pontificem in largitione Jubilæi intento. Unde ægrotis loco jejunii injungi poterit vel largitio copiosioris eleemosynæ, si possunt, vel aliquarum precum recitatio: sicut & pauperibus, nullam penitus eleemosynam dare valentibus, oratio, aut iterata Ecclesiarum visitatio, & hujusmodi. Atque ista operum commutatio non solum intra ipsam Confessionem (prout communiter fieri solet, estque consultius) sed etiam extra eam, potest per Confessarium a pœnitentibus electum exerceri: dummodo fiat, saltem inchoative, intra duas hebdomadas pro Jubilæo designatas; prout amplius tradit Gobat *cit. Tract.* 3. *n.* 110. & 151. cum aliis.

100. Insuper non potitur Jubilæo, qui (cessante memorata rationabili commutatione) diebus ceteroquin debitis jejunat prima hebdomada semel, & alia hebdomada bis: debent enim omnia tria jejunia diebus statutis intra unam eamdemque hebdomadam peragi, prout requirunt Bullæ Pontificiæ illis verbis: *Ac Feria quarta, sexta, & Sabbato alterius ex duabus hebdomadis jejunaverit.* Nam dicta illa alternativa, *alterius ex duabus*, satis indicat, tria illa jejunia debere conjungi, ac fieri intra unam eamdemque hebdomadam: idque eo magis, quia Pontifex hac intentione jejunium indicit, ut caro maceretur; ad hunc autem finem plus deserviunt jejunia magis unita, quam interpolata per integram hebdomadam. Lugo *cit. disp.* 27. *num.* 105. Gobat *tract.* 3. *Quinarii, nu.* 212. cum aliis, contra Bonacinam *cit. punct.* 5. *n.* 34.

Ceterum, ut etiam reliqua opera, pro consequendo Jubilæo præscripta, debeant fieri intra unam eamdemque hebdomadam, non adeo conveniunt Doctores. Affirmat Lugo *loc. cit. n.* 105. Henriquez, Busenbaum, Sanctarellus, & alii, qui id probare conantur ex verbis Bullæ Jubilæi. Negat Bonacina *c. p.* 5. *num.* 34.

n.34. Diana part.5.tract. 12.resol.12.& alii quorum sententiam esse probabiliorem, eo quod verba Bullæ Jubilæi hoc non convincant de aliis operibus præter tria jejunia, censet Gobat loc. cit.n.72. quamvis prior sententia utique sit tutior, ac proin in praxi merito tenenda, & consulenda.

111. CONCL. V. Opera præscripta tempore Jubilæi possunt impleri in diversis locis, utputa visitando Ecclesias in loco domicilii, & alibi jejunando, confitendo, &c. Ita Lugo, ubi supra n. 123. Sannig lib. 5. Decretal. tit. de Pœnit. & remiss. c. 2.n.16. & alii. Ratio est: tum quia favor Jubilæi non est localis, sed personalis. Tum quia nullibi in Bullis requiritur identitas loci, sed dumtaxat visitatio Ecclesiarum designatarum, ac devota præstatio operum præscriptorum.

112. Infertur proinde, quod, qui tempore promulgati Jubilæi cœpit aliqua opera præscripta perficere, v. g. visitando Ecclesias, possit in itinere reliqua opera peragere. Insuper, si quis a principio promulgati in sua patria Jubilæi non erat præsens, sed primum Feria quinta advenerit, poterit is jejunio Feriæ quartæ alibi peracto, vel hoc ex justa causa in aliud pietatis opus per Confessarium commutato, reliqua opera in patria prosequi.

113. Quinimo, si malit, poterit talis in itinere constitutus sequenti hebdomada jejunium præscriptum una cum ceteris operibus peragere; haud obstante, quod tempus Jubilæi in sua patria jam effluxerit. Ratio est: quia in Bulla Jubilæi facultas universalis conceditur navigantibus, aut iter agentibus, ut cum primum ad sua sese domicilia receperint, possint opera præscripta peragere, sicque Jubilæum lucrari: atque in hunc finem, ut omnia cum majori quiete, ac devotione perfici valeant, conceditur eisdem spatium duarum hebdomadarum non minus ac ceteris.

*APPENDIX

Ad priorem quæstionem explicans conditiones Jubilæi superiori quæstione enumeratas.

Quæres I. Quomodo sit instituenda Visitatio Ecclesiarum in Jubilæo præscripta? Resp. I. Visitatio Ecclesiarum facienda est devote; ubi ex D. Thoma 2.2. q.182. art. 1. nota cum Dominico Viva hic q.8.art.5.n.3. devotionem requisitam in eo consistere, quod talis visitatio sit ordinata ad cultum Dei; unde si quis præcise visitaret Ecclesiam ex eo fine, ut ibidem personam alterius sexus inducat ad peccatum carnale, talis visitatio, nisi pessimus iste finis adhuc ante ingressum in Ecclesiam saltem sub itinere revocetur, non foret sufficiens, utpote non devota, id est, non ordinata ad Dei cultum: cum talis intentio mortaliter peccaminosa videatur incompossibilis cum voluntate colendi Deum per eum ipsum actum, qui ob pessimum finem est graviter peccaminosus, ac Deo summe abominabilis. Interea per dicta ista non negatur, quod adhuc visitatio aliqua possit esse devota, si instituatur a gravi peccatore habitualiter in suo peccato permanente, modo non ipsamet visitatio ordinetur ad finem moraliter malum, sed potius ad Dei cultum, quæ ordinatio ad cultum Divinum utique etiam in peccatoribus gravibus moraliter bona est, sicque devota. Videatur Viva loc.cit.n.5. Suadetur tamen haud dubie tamquam melius, ut talis quoque peccato gravis conetur saltem ante visitationem elicere contritionem, vel deponere Confessionem. Quinimo supposito, quod visitatio illa esset ultimum opus Jubilæi, idipsum necessario requiritur. Ceterum La Croix hic n.1432. putat, non obstare devotæ visitationi, si eadem instituatur curru, vel equo, nisi aliter expresse in aliqua Bulla requireretur. Resp. II. Num omnes Ecclesiæ in Jubilæo pro visitatione specificatæ debeant simul, & semel, seu uno die absolvi, vel num una ex præscriptis Ecclesiis hoc, altera alio die assumi queat, non conveniunt inter se Doctores. Et quidem affirmativam tenent Filliucius hic tr.1.c.10. & La Croix lib.9.part.2.n.1432. nimirum talem visitationem diebus diversis modo superius indicato posse institui; ast nisi ex rationabili causa simul interveniat aliqua commutatio, securius defenditur negativa cum Navarro, Bossio, Quarto, & Dominico Viva de Jubilæo quæst.8.art.5.n.2. videtur enim primæ sententiæ obstare praxis Fidelium, qui eodem die omnes præscriptas Ecclesias simul visitant: praxis autem, & observantia declarant Jus. cap. cum dilectus de Consuetud. Quinimo Innocentius XII. pro Romano Jubilæo 1700. celebrato apud Dominicum Viva tract. de Jubilæo ad finem folio apud me 87. expresse declaravit, quod Romæ integra visitatio præscriptarum Basilicarum debeat fieri intra unum diem 24. horas in se continentem, computando initium hujus diei, & finem ab una media nocte usque ad alteram: ergo idem erit sentiendum, si tale Jubilæum altero anno extendatur ad alias terras. Interea tamen, si vel post annum sanctum, vel alias temporibus extraordinariis alibi conceduntur Jubilæa, attendere oportet Parochos, quantum prudenter fieri potest, ne in pagis apud rusticos pro visitatione nimium ab invicem distantes præscribant Ecclesias; alias enim præsertim mala tempestate multi has visitationes intermittent, aut Confessarios continuo pro commutatione urgebunt, prout experientia non raro docet, dum frequenter fiunt tales commutationes, & quidem prudenter a Confessariis vel in proximiores Ecclesias sæpius visitandas, vel etiam in preces, aliave pia opera maxime apud Senes, debiles, operarios, ac opifices ex labore quotidiano victitantes. Respond. III. Si post annum Sanctum Romanum ad instantiam Nuntiorum, seu Episcoporum alibi conceditur Jubilæum, ibique pro lucrandis indulgentiis præscribuntur visitationes repetitæ certarum Ecclesiarum, solent hæ visitationes ad minorem numerum restringi, si fiant cum Processionibus, quam si contingerent sine istis. Sic vidi in praxi observari præcedenti Jubilæo anno 1700. ubi in aliquibus Diœcesibus una Processio ab aliqua Communitate instituta æquivalebat tribus, alibi quatuor visitationibus particularibus, ita, ut loco quindecim visitationum particularium sufficerent quatuor, vel quinque, processionaliter institutæ. Et tali modo etiam observatur Romæ in anno Sancto; ubi, etsi alias deberent quatuor Ecclesiæ specificatæ visitari trigesies; si tamen Religiosi Processionem instituant: sufficit terna, & apud alias Communitates studentium quaterna talis visitatio, prout colligitur ex declaratione Clementis X. emanata pro Jubilæo anno 1675.

Quæres II. Qualiter sint persolvendæ preces in visitatione Ecclesiarum requisitæ? Resp. I. Preces in Bulla Jubilæi, quando visitantur Ecclesiæ, requisitæ debent persolvi ad mentem Summi Pontificis: non est autem necesse, ut sub oratione exprimatur finis Summi Pontificis specifice, sed sufficit in genere orare ad eam intentionem, quam requirit Pontifex pro lucrando Jubilæo. Ita cum Bossio, Sanctarello, Quarto, & Pasqualigo, Dominicus Viva hic qu.8.art.5.n.6. Ratio est: quia per illam intentionem genericam eo ipso saltem implicite oratio dirigitur ad finem a Pontifice intentum. Resp. II. Si certæ, & specificæ preces in Bulla Jubilæi sub visitatione Ecclesiarum non determinantur, tunc equidem Suarez, Henriquez, Bonacina, & alii probabilissime existimant, sufficere quascumque minimas, præsertim, si attenta mente persolvantur; cum adhuc salvetur vera persolutio alicujus orationis; ast in praxi merito consulenda est tamquam securior sententia Rodriquez, Coninch, & Dominici Viva, requirentium orationem congruam tamquam medium magis proportionatum ad obtinendum finem a Pontifice intentum. Profecto Doctores teste P. Kazenberger Tr. de Indulgentiis. part. 3. quæst. 10. suadent communiter, si aliud pro recitatione sub qualibet visitatione in Bulla non præscribitur, ut saltem sex Pater, & Ave cum Credo recitentur. Resp. III. Preces sub visitatione Ecclesiarum faciendæ, debent persolvi cum ea attentione, quæ requiritur ad substantiam Orationis, de qua in Tractatu de Horis Canonicis; unde saltem probabili periculo invaliditatis exponit suum Jubilæum ille, qui voluntarie, & deliberate sub his precibus requisitis mente distractus existit per notabilem requisitæ Orationis partem. Porro, si quis Ecclesiam, ut has preces persolvere valeat, amplius ingredi nequeat, puta, dum jam ostium invenit clausum, testibus Suarez, Lugo, & Diana, ac conformiter jam dictis de Indulgentiis in communi, satisfacit orando ad ostium; quoniam adhuc moraliter censetur preces persolvere in Ecclesia.

Quæres III. Qualis sit danda eleemosyna, si ejusdem elargitio in Bulla Jubilæi desideratur, prout requiri solet in Jubilæis extraordinariis, quæ tempore Coronationis Pontificis, aut pro sublevanda extraordinaria necessitate Ecclesiæ conceduntur? Resp. Equidem, si non expresse aliud insinuatur in Bulla, quamplures DD. æque defendere hic, uti præcedenter de precibus ob paritatem rationis; nimirum sufficere eleemosy-

mosynam quamcumque. Interea tamen loquendo in praxi prudenter discurrit quoad divites La Croix *lib. 6. part. 2. n. 1427.* ponendo sequentia vix non in omnibus verba formalia: *Si Bulla nihil determinet, sufficere eleemosynam quantumcumque parvam etiam pro quovis divite, docet Diana, Faustus, Rodriquez, Leo, & alii. Econtra Navar. Cordub. Regin. & Aloza probabiliter volunt, dandam proportionate ad personæ facultates. Et licet Bullæ modernæ dicant*: prout unicuique devotio, & charitas suggesserit: *nihilominus Zech, ourre, & alii adhuc ajunt sufficere quantumcumque parvam; sed alii melius dicunt, simul habendam esse rationem dictaminis interni plus, minusve suadentis. Et quia L. si oleum. ff. de dolo. habetur, minima non esse consideranda, recte subinfert Dominicus Viva q. 8. art. 6. quando aliquid committitur arbitrio operantis, non sufficere quodvis minimum, sed mensurandum esse secundum Regulas prudentiæ. Quinimo, si in Bulla talis extraordinarii Jubilæi poneretur hæc Clausula*: juxta cujusvis facultatem, *dives utique deberet plus dare, quam alius.* Ita ille merito sequendus; cum ipsa praxis doceat, quod divites (nisi omnino fuerint Euclenes) etiam defacto soleant ordinarie, & communiter plus dare, quam alii minus habentes, alias sibi timentes de non lucrando Jubilæo, si e. g. tantummodo ad eum finem darent unicum obulum, vel crucigerum, prout pariter advertit Van Ranst *de Indulgent. q. 7. n. 34. ac seqq.* Porro per pauperes, quibus eleemosyna danda, poterunt hic etiam merito intelligi egentes necessariis ad conservandum statum: item Ecclesiæ, aliave loca pia vere indigentia luminaribus, ornamentis, ædificiis, sustentatione &c. uti cum Nav. Lug. Sanch. Diana, & Bellagamb. advertit La Croix. *loc. cit. n. 1429.*

Quæres IV. Quomodo sit observandum jejunium, si illud requiritur, prout fit in Jubilæis extraordinariis tempore Coronationis novi Pontificis, aut in gravi necessitate Ecclesiæ? Resp. Observandum esse jejunium eo modo, quem singulæ Provinciæ tenent illo tempore quoad alia jejunia: consequenter nec impedit illud collatiuncula de nocte, nec potus, nec modicum quid sumptum intra diem. Ita apud La Croix, Sanchez *in Decalogum lib. 4. c. 11.* & Franciscum Bellagambe *de Jubilæo p. 3. sect. 5. q. 1.* Ratio est: quia etiam alias, si Ecclesia jejunium præcipit, illud injungit juxta modum in illis Regionibus consuetum: & hinc in vigiliis Germani comedunt adhuc ova, atque lacticinia, prout utique etiam facere possunt tempore Jubilæi. Porro cum jejunium requiratur tamquam conditio sine qua non, ad id, supposito, quod Jubilæum illud, in quo præscribitur, lucrari velint, adstringuntur etiam illi, qui alias ad jejunium necdum sunt obligati, uti pueri, senes, itinerantes, laborantes, ac infirmi, nisi hæc jejunia in aliud opus pium a Confessariis commutentur. Quæ tamen jejunii commutatio in aliud opus pium non debet facile fieri, nisi id observari nequeat absque notabili incommodo, uti contingere potest apud valde infirmos, & ex itinere, vel labore notabiliter fatigatos. Ita recte annotat Dominicus Viva hic *q. 8. art. ult.* præsertim *n. 4.* qui exinde eodem articulo accurate subjungit, quod si jejunium Jubilæi incidat in aliquod festum principale alicujus civitatis, non illico debeat illud commutari in aliud opus pium, v. g. in eleemosynam, sed potius ab Episcopo transferri ad alium diem hebdomadis non impeditum: nam sic Ecclesia etiam practicat in aliis jejuniis, si incidant e. g. Vigiliæ in diem Dominicam, aut in aliquod principale Festum. Quinimo teste Van Ranst hic *q. 7. n. 22.* Urbanus VII. simile Jubilæum anno 1634. concedens tempore Paschali etiam ibi consueta imposuit jejunia.

Quæres V. An, si pia opera superius mentionata, quæ pro Jubilæo lucrando injunguntur, jam sint alias debita, tales nihilominus satisfaciant Bullæ Jubilæi per eadem opera, sicque per ipsa adhuc obtinere possint indulgentias Jubilæi? Casus emergentes sunt varii: puta, potest quis esse jam aliunde obligatus ad visitandam Ecclesiam, ut die Dominica audiat Missam ibidem, vel potest esse adstrictus ad jejunandum vi Voti, aut Præcepti Ecclesiastici &c. Quæritur ergo, an nihilominus per similem visitationem Ecclesiæ, vel jejunium, quis satisfaciat Bullæ Jubilæi extraordinarii, & lucretur indulgentias inibi contentas? Resp. a potiori loquendo, & nisi contraria mens Summi Pontificis ex specialibus circumstantiis desumatur, talem per mentionata opera aliunde debita satisfacere, & lucrari indulgentias Jubilæi. Ita Sabinus Bononiensis *part. 2. tract. 65. q. 29.* & La Croix *lib. 6. part. 2. n. 1425.* ac teste eodem communis, præsertim sub his terminis. Ratio fundamentalis est; quia ex una parte potuit supremus Christi in terris Vicarius Pontifex indulgentias tales intuitu hujus operis alias debiti concedere: quæ enim in hoc implicantia? Et ex altera parte, cum non restrinxerit expresse Bullam ad opera præcise supererogatoria, sed absolute concesserit cum his operibus, oportet ordinarie mentem ejusdem in causa hac favorabili sic interpretari, quod nimirum dederit eas indulgentias, si allegata opera peragantur, sive dein eadem alias jam sint debita, sive non; nam beneficium supremi Principis patitur largam interpretationem, *Leg. Beneficium. ff. de Constit. Princip.* nisi aliunde sit ratio restringendi, vel specialiter in Rescripto aliquo constet de mente contraria ejusdem. Accedit, quod dum in Jubilæo illo extraordinario injunguntur jejunia, iisdem contentus sit Pontifex ad obtinendas indulgentias juxta communem, quamvis dicta jejunia incidant in quatuor tempora, vel in dies Vigiliarum, vel in Quadragesimam, ubi alias est obligatio jejunandi, quod utique signum est, non requiri a Summo Pontifice ordinarie opera supererogatoria, seu alias indebita. Sic etiam utique censetur quis sufficienter visitasse Ecclesiam suam Parochialem, etsi aliunde fuisset obligatus eam adire pro eo tempore, puta festivo ad audiendam Missam, quæ alibi non amplius celebratur. Nec dicas: Non obtinet aliquis indulgentias Jubilæi per illam eleemosynam, quam alias elargiri debet ex justitia: ergo per opera alias debita non acquiritur Jubilæum. Respond enim concedendo antec. in casu specificato, & quoad similes obligationes ex justitia: nego tamen exinde consequentiam, & paritatem quoad alios casus, in quibus non invenitur aliqua specialis ratio. Disparitas est: quod illa solutio debiti ex justitia tollat rationem eleemosynæ proprie dictæ, utpote cum datio eleemosynæ non sit restitutio, sed potius aliqua gratuita donatio: econtra vero jejunium exhibitum, quia præceptum est (idem dic proportionaliter de aliis similibus piis operibus) non tollit rationem jejunii. Unde notanter diximus *a potiori loquendo*, & nisi contrarium *ex specialibus circumstantiis* colligatur (uti colligitur in materia Justitiæ) posse in ordine ad indulgentias Jubilæi obtinendas satisfieri per opera aliunde debita, loquendo de operibus, quæ sunt in enumeratione casuum comprehensa.*

QUÆSTIO X.

De Facultate absolvendi a reservatis tempore Jubilæi.

SUMMARIUM.

114. *Tempore Jubilæi solet Confessariis concedi potestas absolvendi a reservatis,*
115. *Et commutandi vota.*
116. *Jubilæum non posse bis obtineri, est probabilius.*
117. *Nec etiam in duobus locis.*
118. *Quamvis non desint oppositum tenentes.*
119. *Valida est absolutio a reservatis, obtenta in Jubilæo ab habente animum adimplendi opera præscripta, licet postea hæc non peragat.*
120. *Secus, si non habuisset animum ea implendi.*
121. *Utrum absolutus a reservatis peccet mortaliter, si postea non præstet opera Jubilæi?*
122. *Virtute Jubilæi, potest quis absolvi a reservatis oblitis eo jam peracto.*
123. *Hoc ipsum tenent aliqui de commutatione votorum.*
124. *Alii vero negant.*
125. *Probabilius est, in Jubilæo concedi facultatem absolvendi ab Hæresi, nisi excipiatur.*
126. *Idque probatur multipliciter.*
127. *Et confirmatur.*
128. *Solvitur ratio opposita.*
129. *Respondetur ad Declarationes SS. Pontificum.*
130. *Excepta Hæresi non censentur excepti casus Hæresin sapientes.*

114. PRo majori intelligentia sequentium est notandum, quod tempore Jubilæi præter Indulgentias plenarias, omnibus Fidelibus opera præscripta rite peragentibus concessas, duplex communiter potestas respectu eorum concedi soleat Confessariis, quos ipsi ex approbatis ab Ordinariis locorum elegerint. Prima est, quod hi possint eos pro ea vice, & in foro conscientiæ tantum, absolvere ab omnibus censuris, & peccatis, etiam reservatis tum a locorum Ordinariis,

tum

um a Summo Pontifice, ac etiam contentis in Bulla Cœnæ Domini: dummodo non sint publice denunciati, incidisse in aliquam sententiam seu censuram excommunicationis, suspensionis, & interdicti; nam tales expresse in Bulla excipiuntur, nisi infra tempus celebrationis Jubilæi satisfecerint, Solet etiam interdum expresse excipi crimen hæresis, ut videre est in Jubilæo Innocentii X. anno 1648. die 11. Martii publicato, quod refert Gobat circa initium *Tractatus III. Quinarii*.

115. Altera facultas, concessa Confessariis, est, quod possint quæcumque vota ipsorum (Religionis, & Castitatis exceptis) in alia pia, & salutaria opera commutare. Ubi nomine *Castitatis* intelligitur Castitas perpetua, & integra, ut in simili dictum est supra *Tractat. VI. Dist. 3. n. 45. & 46.* Non tamen solet concedi ulla facultas dispensandi super aliqua irregularitate quomodocumque contracta, prout amplius ex verbis Bullæ cujuslibet Jubilæi patere poterit, nam illa nonnumquam alterantur. His prænotatis, pro solutione præcipuorum dubiorum, circa materiam præsentis quæstionis occurrentium, sit

116. CONCL. I. Probabilius est, quod Jubilæum ad duas hebdomadas extensum non possit bis obtineri; ac proinde, qui intuitu ejus absolutus a reservatis hebdomada priori, non possit denuo hebdomada sequenti reiteratis operibus absolvi a reservatis, in quæ noviter incidit. Ita Lugo *disp. 27. de Sacram. Pœnit. n. 121.* citans Suarez, Sanchez, & alios. Filliucius *n. 261.* asserens, ita fuisse declaratum a Sacra Congregatione Concilii, anno 1610. & rursus *n. 278.* ubi refert, ita respondisse Clementem VII. ac novissime Sannig *loc. cit. n. 15.* Fundatur hæc sententia, præter allatas jam Declarationes, in eo: quia Indulgentia tantum valet, quantum sonat Bulla; atqui Bullæ Jubilæorum utuntur clausula disjunctiva: *Qui prima, vel secunda hebdomada*: & infra: *Alterius ex duabus hebdomadis*; ergo non nisi disjunctive poterit Jubilæum obtineri prima, vel secunda hebdomada, & consequenter non bis, seu copulative in utraque.

117. Atque hinc ulterius infertur, quod, si quis in uno loco, v. g. Salisburgi, lucratus est Jubilæum, ibi prius publicatum, & postea veniat Frisingam, ubi serius idem Jubilæum publicatur; non possit secundo idem Jubilæum lucrari, & absolvi a reservatis: quia, licet locus sit diversus, Jubilæum tamen est idem. Lugo *loc. cit. n. 121.*

118. Additur notanter in Conclusione, *probabilius est*. Quia non desunt Doctores, qui affirmant, posse Jubilæum sæpius, atque in utraque hebdomada obtineri, si opera præscripta repetantur, eo quod Beneficium Principis sit latissime interpretandum, quando non tendit in præjudicium tertii. Henriquez *lib. 7. de Indulgentiis, c. 11. n. 1.* & novissime Gobat *Tract. 3. Quinarii, nu. 92. & seqq.* citans plures alios; ac proinde *num. 256.* inferens, quod prima hebdomada absolutus a censuris, si reincidat in illas, possit secunda hebdomada denuo absolvi repetitis operibus: quorum sententiam Lugo *cit. n. 122.* probabilem censet, etsi nostram appellet probabiliorem.

* Ex qua ultima doctrina etiam Sanchez apud La Croix *lib. 6. part. 2. n. 1450.* deducit, multo magis, & a fortiori quempiam sæpius a peccatis reservatis, seu censuris absolvi posse intra spatium unius, nimirum illius septimanæ, qua quis peragit opera ratione Jubilæi præscripta; atque hanc sententiam valde favorabilem saltem procedere putant usque ad illud tempus, quo quis ultimum opus in Jubilæo præscriptum complevit. Quinimo Cardinalis de Lugo, & Castropalao idem respectu unius septimanæ defendunt, etiamsi primis diebus illius septimanæ quis jam absolvisset omnia opera pro Jubilæo præscripta; quia (inquiunt) pro favoribus Jubilæi acquirendis ad minus videtur cuilibet assignata una tota septimana; quoniam Bulla Jubilæi absolute concedit favores Jubilæi opera præscripta peragentibus una ex designatis septimanis. Altera autem verba: *pro hac vice tantum absolvas &c.* si in aliqua Bulla Jubilæi reperiantur, non videntur referri *ad actum absolvendi*, quasi nimirum quis unica tantum vice absolvi posset a censuris, & casibus reservatis, sed *ad tempus Jubilæi*, nimirum, quod similis potestas absolvendi a censuris, & peccatis tantum duret tempore Jubilæi, non autem ultra.

Ast dices: Apud Filliucium reperiri contrariam huic sententiæ declarationem S. Congregationis, volentis semel tantum acquiri posse indulgentiam per Jubilæum concessam, & NB. semel tantum quempiam posse a reservatis absolvi. Respondet ad hanc declarationem Gobat, & Diana apud Dominicum Viva *tract. de Jubilæo quæst. 6. art. ult.* prope finem, non constare authentice de eadem. Ego vero (ut verum ingenue fatear) in reverentiam hujus declarationis, quæ pariter allegatur a Van Ranst *loc. cit. q. 5. n. 15.* & cui accedunt alia gravia fundamenta apud Viva *loc. cit.* videnda, vix amplius auderem, supposito, quod quis intra illam septimanam jam fuerit *complete* Jubilæum lucratus, & primum postea committeret de novo casum reservatum, practicare sententiam Cardinalis de Lugo, ac Castropalao, nisi aliunde doceat, hanc declarationem, cujus valorem, ac subsistentiam alii graves DD. pro viribus defendunt, non esse authenticam. *

119. CONCL. II. Valida est absolutio illius, qui animo adimplendi omnia requisita pro lucrando Jubilæo, die Lunæ alterius hebdomadæ confessus est peccata reservata, & ab eis, atque annexis censuris, etiam Papæ reservatis, obtinuit absolutionem pro Foro conscientiæ, licet postmodum opera præscripta implere negligat. Ita Zerola *part. 2. Praxis Episcopalis, vers. Absolutio, q. 11.* Lugo *disp. 20. de Sacram. Pœnit. n. 100.* Sanchez *lib. 4. in Decalog. c. 54. n. 42.* Bonacina *disp. 5. de Sacram. Pœnit. q. 7. punct. 5. §. 5. n. 16.* citans insuper Suarez, Vasquez, & alios: quamvis nonnulli velint, in tali casu censuras, earumque reservationem redire. Ratio Conclusionis est: quia absolutio ejusmodi fuit data omnino absolute, non autem sub conditione de futuro; ergo semel habita, simpliciter tenet. Accedit, quod pœnitens cum intentione peragendi omnia requisita confessus, rite fuerit dispositus pro recipienda absolutione ab omnibus peccatis, & censuris etiam reservatis virtute Jubilæi, quod lucrari vere intendebat; nam in ordine ad istud obtinendum Papa concessit facultatem absolvendi a reservatis.

120. Additur notanter, *qui animo adimplendi omnia &c.* Nam deficiente intentione adimplendi opera ad Jubilæum requisita ex parte confitentis, deficit quoque facultas absolvendi a reservatis ex parte Confessarii; cum ipsam Pontifex solum concesserit in ordine ad consequendum Jubilæum; ac proinde defectu potestatis absolutio illa numquam fuerit valida. Lugo, Bonacina, *ubi supra*, cum aliis.

121. Variant autem Doctores, utrum in priori casu pœnitens graviter peccet, si postquam tempore Jubilæi obtinuit absolutionem a reservatis, mutato animo non præstet opera præscripta, sicque Jubilæum lucrari negligat. Et quidem Suarez *disp. 31. de Pœnit. sect. 4. n. 5.* arbitratur, talem graviter peccaturum. Econtra Sanchez *loc. cit. n. 54.* Lugo, Bonacina, *ubi supra*, Gobat *cit. tract. 3. n. 262.* & alii, probabilius esse censent, talem non peccaturum mortaliter: nam, ex quo bona fide petiit, & accepit absolutionem a reservatis, non apparet sufficiens fundamentum inducendi obligationem sub mortali ad præstanda cetera opera; cum nulli gravem injuriam inferat, sibique potissimum noceat non lucrando Jubilæum, ad quod nulla lege sub mortali obligatur.

122. CONCL. III. Qui confessus est Tempore Jubilæi animo illud lucrandi, atque ex oblivione omisit confiteri peccatum reservatum, vel censuratum, potest peracto Jubilæo ejus absolutionem obtinere a simplici Confessario. Ita Lugo *cit. disp. 20. n. 99.* Filliucius *tract. 8. c. 10. de Jubilæo, n. 279.* Sannig *loc. cit. n. 17.* Suarez, & alii. Ratio est: quia per absolutionem tempore Jubilæi generaliter, & absolute datam, jam censetur ablata reservatio pro oblitis; & consequenter postea ab his potest absolvere simplex Confessarius.

123. Et hoc ipsum non pauci Doctores extendunt etiam ad commutationem votorum, ita ut ille, qui præstitit opera pro consequendo Jubilæo præscripta, possit transacto etiam tempore Jubilæi votorum antea factorum commutationem petere, atque obtinere a quovis Confessario. Ratio esse potest: quia, qui semel lucratus est Jubilæum, acquisivit jus ad obtinendas omnes gratias Jubilæi, etiam pro tempore sequenti, si eas pro tunc petere fuit oblitus; & consequenter, sicut postea potest obtinere absolutionem a reservatis, ita & commutationem votorum. Ita Sanchez *l. 4. in Decalog. c. 54. n. 39.* Lessius *lib. 2. de just. & jur. c. 40. n. 109.* Gobat *loc. cit. n. 243.* citans plures alios.

124. Fatendum tamen, quod Suarez *lib. 6. de voto, c. 16. n. 14.* & Bonacina *disp. 4. in Decalogum, q. 2. punct. 7. §. 3. num. 14.* & quidam

dam alii, negent, commutationem votorum fieri posse post peractum tempus Jubilęi, nisi hęc pro tunc jam fuerit inchoata, sicque perpetuata jurisdictio delegata Confessarii, dicendo v.g. *Cōmuto tua vota in ea opera, quæ postmodum ero designaturus.* Alioquin vero (inquiunt) transacto tempore Jubilęi, expirat jurisdictio Confessarii. Neque enim est paritas inter absolutionem a reservatis, & commutationem votorum: nam illa jam absolute, & sine aliqua conditione, facta fuit ipso tempore Jubilæi: non sic commutatio votorum, nisi in casu jam excepto.

* Porro, cum in potestate commutandi Vota, tempore Jubilæi concessa, excipiantur Vota perpetuæ Castitatis, & Religionis, revidendum in materia de Votis *tract. 6. dist. 3. quæst. 3. ac 4. cum sequenti*, quænam proprie censeantur Vota perpetuæ Castitatis, & Religionis: nam si non sint proprie talia, ita, ut in ipsis etiam Religiosi Mendicantes extra Jubilæum virtute suorum privilegiorum dispensare valeant, pariter eadem Vota alii Confessarii alias non privilegiati commutare possunt in Jubilæo illo, in quo generaliter conceditur Potestas commutādi Vota exceptis Religionis, & perpetuæ Castitatis &c. Subjungunt Dominicus Viva *de Jubilæo quæst. 12. art. 2. num. 7. ac 8.* Et la Croix *lib. 6. part. 2. num. 1462.* posse commutari Vota perpetuæ Castitatis ab impuberibus emissa, non obstante, quod in Bulla Jubilæi excipiantur Vota perpetuæ Castitatis. Ratio ipsorum est: quia impuberes præsumuntur non perpendisse sufficienter matura deliberatione statum perpetuum Castitatis, hincque eorum Vota non comprehensa sub reservatione Bullę. Profecto impuberes juxta *c. Attestationes de Desponsat. impub.* nequeunt eligere Matrimonium; quia in ea ætate non præsumuntur, quamvis ceteroquin suo modo post Septenium jam capaces rationis, deliberatione NB. sufficienter matura perpendere statum perpetuum tam gravis obligationis.

125. CONCL. IV. Quando in Bulla Jubilæi datur Confessariis facultas absolvendi pro Foro conscientię ab omnibus censuris, & peccatis, *quantumvis gravibus, & enormibus, etiam in litteris die Cœnę Domini legi solitis, & alias quomodocumque reservatis*, probabilius est, etiam concedi facultatem absolvendi ab Hæresi, nisi hęc expresse excipiatur. Ita Filliucius *citat. tract. 8. capit. 10 num. 265.* asserens, ita fuisse responsum in Sacra Pœnitentiaria 1617. occasione Jubilæi tunc promulgati. Zerola *part. 2. Praxis Episc. vers. Absolutio, quæst. 8. concl. 4.* citans Scotum *dist. 22. quæst. 2. art. 3.* Corduba, *in Summ. quæst. 8.* Fagundez, Lugo, Azorius, plurésque alii, ac novissime Gobat *cit. Tract. 3. Quinarii, n. 248. & ibi in Appendicula*, quamvis etiam multi teneant oppositum, ut videre est apud Barbosam *part. 2. de Offi. & potest. Episcop. alleg.* 40. *n.* 31.

126. Ratio Conclusionis est: quia verba generalia generaliter sunt intelligenda; simulque negari nequit, quin Hæresis connumeretur inter casus Bullę Cœnę Domini. Deinde causa motiva, ob quam Pontifex per Bullam Jubilęi solet Confessariis concedere amplissimam illam facultatem absolvendi, solet assignari ista; quia videlicet Sanctissimus Dominus Papa *cupit omnes Christi Fideles participes fieri hujus pretiosissimi Thesauri*, seu Jubilæi: atque etiam lapsus in Hæresim, & de hac vere pœnitens, & contritus, pertinet ad Christi Fideles: cur igitur is solus de mente Pontificis non poterit particeps fieri tanti Thesauri, nisi expresse excipiatur? Notum quippe est, quod beneficium Principis, nulli tertio præjudicans, sit largissime interpretandum, ut *c. Olim de Verb. signif.* & quod favores sint ampliandi, non restringēdi, juxta *Reg. 15. Juris in 6.* cum similibus.

127. Accedit, quod, si Papa a tam generali, & favorabili concessione velit esse exceptum crimen Hæresis, soleat illud expresse excipere, prout sæpius factum esse ostendit Gobat, *ubi sup.* ergo, quando illud expresse non excipit, censetur per verba tam generalia, atque intuitu Jubilæi, velle dare Confessariis potestatem absolvendi etiam a crimine hæresis pro Foro Conscientiæ, *arg. c. quia circa de Privileg.* ibi: *Cum nihil exceperit, & poterat excepisse*; sicut jam fecerant alii Pontifices, quando hoc crimen voluerunt esse exceptum.

128. Nec obstat ratio Doctorum oppositæ sententiæ, sese fundantium in gravitate, & rigorosa reservatione Hæresis: unde (inquiunt) hoc crimen non venit in generali concessione absolvendi, cum sit speciali nota dignum, juxta *Reg. 81. Juris in 6. In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.* Nam contra est: quia licet sit opinio multorum Doctorum, non venire in generali concessione Casuum Bullę Cœnę crimen Hæresis, propter ejus enormitatem; tamen id nullo jure probatur, & alioquin Viri etiam doctissimi contrarium sentiunt; quod, & in usum & praxin, reducitur Romę in sacra Pœnitentiaria, ut inquit Filliucius *loc. cit.* atque intrepide, singulariter a Confessariis Septemtrionalibus, ubi impune grassantur Hæreses, in usum deduci posse, notat Gobat *cit. num. 249. circa finem*. Accedit, quod si vera esset opposita sententia, non nisi superflue, & nugatorie quidam Pontifices expresse crimen Hæresis excepissent, utpote quod per se, & aliunde jam fuisset sufficienter exceptum.

129. Afferuntur quidem in favorem oppositivæ sententiæ nonnullę Declarationes Sanctorum Pontificum, uti videre est apud Barbosam *cit. num. 31.* Verum respondet Diana *part. 1. tract. 5. resolut. 1.* post Fangundez, quod de illis non costet authentice. Certe Responsio Sacrę Pœnitentiariæ, per Filliucium adducta, stat in oppositum. Quod si revera tales declarationes Pontificiæ emanarint, non erit locus dandus nostræ sententię: nisi dici possit, quod dictę Declarationes emanarint a Pontificibus circa proprias suas Bullas; aut quod ipsę restringantur intra limites Hispaniæ, aliorumque locorum, ubi viget Officium S. Inquisitionis, ad cujus instantiam dictæ Declarationes emanarunt, ut patet ex verbis Decreti a Diana, *ubi supra*, relati.

* Oppones Decretum S. Congregationis sub Alexandro VII. 15. Maji an. 1656. editum sequentis tenoris: *Cum crimen hæresis prę ceteris gravissimum speciali nota dignum sit, decrevit facultatem absolvendi ab hæresi NB. in Jubilæis, vel aliis similibus Concessionibus non censeri comprehensam, nisi præcisis verbis concedatur facultas absolvendi ab hæresi.* Resp. ad hunc textum, qui etiam pro fundamento in Jure Canonico *lib. 5. Decret. tit. 7. §. 8. n. 400.* adducitur, eumdem esse intelligendum quoad loca, ubi hæreses sunt rariores, ac viget officium Inquisitionis; non autem, ubi eæ impunitæ grassantur, uti in Germania. Et ita etiā novissime resolvit Van Ranst *in suo Opusculo de Jubilæo, Romę impresso, & Benedicto XIII. Summo Pontifici dedicato q. 10. n. 4.**

130. His addendum cum Diana *part. 4. resolut. 140.* Gobat *loc. cit. n. 250.* & aliis, quod, licet quandoque in Bulla Jubilæi expresse excipiatur Hæresis a generali facultate absolvendi, non idcirco censeantur excepti alii casus Hæresis sapientes: ut est lectio, ac retentio librorum hæreticorum una cum ceteris casibus in primo Articulo Bullæ Cœnæ contentis. Nam talia delicta non possunt cum verborum proprietate dici Hæresis.

* Quæres, quid prosit opinionum probabilitas ad lucrandas indulgentias, vel favores Jubilæi? ubi nota, quod favores Jubilæo annexi dicantur *Electio Confessarii, potestas absolvendi a reservatis, vel commutandi Vota &c.* qui favores expresse in Jubilæis extraordinariis, quin & in ordinariis anni Sancti quoad potestatem absolvendi, & commutandi concedi solent, prout patet ex Bulla Clementis X. annectenda in Appendice post hanc quæstionem. Hoc prænotato, ut quæsitum istud magis capiatur, ponuntur exempla in his quæstionibus jam comprehensa: e. g. disceptatur inter Doctores, num anno Sancto sint revocatæ indulgentiæ partiales, vel non? Item num obtineantur indulgentiæ Jubilæi nec ne, si parum quid ex operibus injunctis intermittatur? Pariformiter controverti potest inter Doctores loquendo de favoribus Jubilæi, num sub potestate absolvendi, & commutandi tempore Jubilęi concessa hoc, vel illud in specie comprehendatur, nec ne? &c. Posito ergo, quod ego verisimilius judicem, non revocari anno Sancto indulgentias partiales, vel valere easdem, etsi parum quidpiam ex operibus injunctis intermittam, aut loquendo de favoribus Jubilęi, comprehendi sub facultate absolvendi vel commutandi etiam licentiam circa casum inter DD. controversum, sicque absolvam, vel commutem. In his, & similibus casibus quæritur, quid mihi prosit judicium meum ex similibus probabilissimis fundamentis firmatum, posito, quod a parte rei indulgentiæ partiales ęque, ac plenarię a Papa anno Sancto essent revocatę, aut Pontifex etiam ob intermissionem levem operum injunctorum non concederet indulgentias, vel nollet sub potestate absolvendi a casibus Bullę Cœnę cōprehendere hęresin? Ad quod

Respond. I. Opinionum probabilitas in ordine ad indulgentias Jubilæi, vel etiam alias in tantum prodest, ut is, qui

juxta eamdem operatur, non incurrat notam temeritatis, & consequenter nec excommunicationem, aliasve pœnas Ecclesiasticas latas in illos, qui falsas indulgentias spargunt, & defendunt tamquam veras, aliosque ad eas inducunt. Ita communis, & ratio est, quia hæ pœnæ solummodo feruntur in illos, qui *scientes* indulgentias falsas jactant tamquam veras: tales autem, quibus ex valde gravi fundamento indulgentię apparent veræ, non habent scientiam de falsitate earum: ergo.

Resp. II. Non desunt aliqui AA. qui cum Amico *Tom. 8. E. 21. an. 47.* & Dominico Viva *de Jubilæo q. 3. art. 1.* defendunt, opinionum probabilitatem conferre etiam ad obtinendas ipsas indulgentias, ita, ut si forsan sequendo talem opinionem probabilem error contingeret, ipsemet Pontifex hunc errorem suppleret, adhuc eo non obstante ex thesauro Ecclesiæ concedendo indulgentias: ast communior Doctorum est contraria, semper sibi persuadens, Pontificem non alligasse valorem indulgentiarum opinioni easdem lucrantium, sed suæ voluntati, & certis, præfixis conditionibus: nam juxta commune: *Indulgentię tantum valent quantum sonant:* id est (uti loquitur D. Thomas) quantum sonant arbitrio eas impertientis, & ad certas conditiones adstringētis, quas concedens judicat affigendas, non vero quas lucraturus probabiliter putat attendendas.

Resp. III. Loquendo de aliis favoribus Jubilæi tribuentibus Confessario facultatem absolvendi, & Vota commutandi respectu eorum, qui Jubilæum lucrari intendunt, opinio probabilis in tantum prodest, ut attendendo præsertim ad principia reflexa moraliter certo Jurisdictionem tribuat tales favores exhibendi. Ita Viva *loc. cit. art. 2.* & La Croix *lib. 6. part. 2. n. 1445.* ac teste ipso communis. Ratio est: quia in Sacramento Pœnitentię error communis jus tribuit, quatenus Ecclesia ad evitanda multa incommoda, & prejudicia publica supplet in eo casu defectū Jurisdictionis, eo ipso tribuendo eā, quando prudenter judicatur adesse, prout fusius, solide probat Dominicus Viva *loc. c.* *

*APPENDIX II.

Continens Bullam suspensivam tempore Jubilæi in anno Sancto: Item subjungitur notificatio Gratiarum, & Declarationum factarum occasione Jubilæi Romæ celebrati, ac novissima Concessio Benedicti XIII. quoad Indulgentias pro defunctis applicandas, & alias pro vivis.

Bulla suspensiva Indulgentiarum Tempore Jubilæi Romani anno 1725. celebrati.

BENEDICTUS

Episcopus Servus Servorum Dei.

Ad futuram rei Memoriam.

CUm Nos nuper sancti Jubilæi celebrationem a vigilia Nativitatis Domini Nostri JESU Christi proxime futuræ incohandam, & usque ad finem sequentis anni duraturam universo populo Christiano, de Venerabilium Fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium assensu, indixerimus, ac omnibus utriusque sexus Christi Fidelibus vere pœnitentibus, & confessis, qui Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum, nec non sancti Joannis Lateranensis, & sanctæ Mariæ Majoris de urbe Basilicas visitaverint, plenissimam omnium peccatorum suorum Indulgentiam, Remissionem, & veniam concesserimus, prout in nostris desuper confectis litteris plenius continetur; cupientes, ut Christianę nationes ex omnibus terrarum Orbis locis in alma Urbe nostra in Fidei, ac Religionis unitate congregatæ, eodem pietatis, ac devotionis spiritu Basilicas prædictas, quo maximo fieri poterit concursu, durante eodem Jubilæo, visitent, & frequentent, multorum Romanorum Pontificum Prædecessorum nostrorum exemplo adducti omnes, & singulas Indulgentias, etiam perpetuas, & peccatorum remissiones, ac facultates, & indulta absolvendi etiam a casibus Sedi Apostolicæ reservatis, etiam in litteris die Cœnæ Domini legi solitis contentis, quibusvis Ecclesiis, Monasteriis, Hospitalibus, etiam sancti Joannis Hierosolymitani, Domibus, Militiis, Ordinibus, etiam Mendicantibus, Congregationibus, Confraternitatibus, & piis locis, illorumque Ordinibus, Capitulis, Conventibus, Magistris, superioribus, & tam sæcularibus (quam quorumvis, etiam Mendicantium Ordinum Regularibus personis, Coronisque, Granis, Imaginibus, Numismatibus ex metallo, seu quocumque alia materia confectis, tum singulariter, quam universaliter per quoscumque Romanos Pontifices Predecessores nostros, ac etiam Nos, etiam ad instantiam Imperatoris, Regum, Ducum, aliorum Principum: aut ipsis etiam Imperatori, Regibus, Ducibus, & Principibus, vel aliis quacumque alia mundana, vel Ecclesiastica Dignitate, etiam speciali nota digna, fulgentibus, etiam ad instar Jubilæi aut alias quomodocumque, & ex quibusvis causis, & occasionibus sub quibuscumque tenoribus, & formis, ac cum quibusvis clausulis, & Decretis, etiam motu proprio, & ex certa scientia ac alias quomodolibet concessas, & concessa, quorum omnium tenores, formas derogationes, & decreta præsentibus pro expressis haberi volumus, Apostolica Auctoritate, de eorumdem Fratrum consilio, & assensu, ac potestatis plenitudine suspendimus, & suspensas, ac suspensa esse declaramus, easque, & ea, eodem anno durante, nulli prodesse, aut suffragari debere. Irritum quoque, & inane decernimus, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Quocirca per præsentes Auctoritate Apostolica præcipimus, & mandamus, ne interim aliæ, quam indicti a Nobis prædicti Jubilæi, indulgentiæ sive publice, sive privatim, quovis prætextu, ubivis locorum, & gentium sub excommunicationis, eo ipso incurrendæ, aliisque arbitrio Ordinariorum infligendis pœnis publicentur, vel nuncientur, aut in usum demandentur. Non obstantibus præmissis, ac constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, nec non Ecclesiarum, Monasteriorum, Conventuum, Ordinum, Congregationum, Hospitalium, Confraternitatum, Universitatum, Collegiorum, & Locorum, aliorumque prędictorum etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque, exemptionibus, ex indultis Apostolicis illis, eorumque Superioribus, & personis, ac aliis quibuscumque per eosdem Romanos Pontifices Prędecessores Nostros, ac Nos, & dictam Sedem, ejusque Legatos sub quibuscumque tenoribus, & formis, ac cum quibusvis clausulis, & Decretis, & ex quibusvis causis, concessis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus, etiamsi in illis caveatur expresse, quod sub similibus, vel dissimilibus suspensionibus nequaquam comprehendantur, nisi de illis specialis, & individua mentio fiat, illis in suo robore permansuris, ad effectum præmissum, hac vice dumtaxat, specialiter, & expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque. Et quia difficile nimis esset præsentes quocumque, ubi illis opus fuerit, perferri, volumus earum exemplis etiam impressis, Notarii publici manu, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ obsignatis, eamdem prorsus fidem in judicio, & extra ubique locorum adhiberi, quæ adhiberetur præsentibus, si essent exhibitæ, vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ suspensionis, declarationis, decreti, præcepti, mandati, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario, contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, anno Incarnationis Dominicæ Millesimo Septingentesimo vigesimo quarto, pridie Nonas Julii, Pontificatus Nostri Anno primo.

P. M. Card. Prodatarius.

F. Card. Oliverius.

Visa de Curia I. C. Archiep.

Amasenus.

Registrata in Secretaria Brevium.

Loco ✠ Plumbi.

L. Martinetus.

Hæc Bulla omnino convenit cum aliis duabus, quas Clemens X. *pro anno Sancto* 1675. & Innocentius XII. *pro anno Jubilæo* 1700. ediderunt, ubi iisdem, ac Benedictus XIII. *pro an.* 1725. utuntur potissimum verbis in suspensione indulgentiarum extra Romam, prout omnes tres collationavi.

Ex quo etiam ad tollenda multa dubia recte ex Dominico Viva *Tract. de Jubil. quæst. ult. art. 1. n. 2.* deducitur, quod sistendo in allegata Bulla non aliæ anno Sancto 1725. intelligantur suspensę indulgentię, quam quę fuerant suspensę pręcedentibus duobus Jubilæis pro annos 1675. & 1700. Romæ durantibus; nisi Pontifex expresse se aliter declaret. Ratio assertionis est; quia dum alias Pontifices Successores iisdem, ac Antecessores utuntur verbis; etiam eodem modo veniunt intelligendi quoad illa verba. Idque præcipue locum habet, si in Bullis addant (prout faciunt in Jubilæo) sese multorum Prædecessorum suo-

suorum vestigiis inhærere. Hinc, quamvis, si volumus nuda verba novissimæ Bullæ superius allegatæ inspicere, viderentur pariter suspensæ indulgentiæ plenariæ in articulo mortis, vel altaribus privilegiatis pro solis defunctis concessæ. Item illę, quę alias sunt datæ pro Ecclesia Portiunculæ &c. Nihilominus quia Antecessores Pontifices, quorum vestigiis se inhærere ait SS. D. Benedictus XIII. expressè declararunt, se nolle sub his ipsis verbis, & clausulis suspensivis comprehendere allegatas proxime indulgentias, speciali mentione dignas, uti præter alios in specie de Portiuncula testatus est Innocent. XII. in Bulla *Cum ad sacri Jubilei &c.* edita 21. August. 1699. pari modo intelligenda erunt eadem ipsamet verba quatenus sunt inserta novissimæ Bullæ suspensivæ Benedicti XIII.

Audiamus itaque declarationem Clementis X. quam post emanatam pro anno Jubilæo 1675. talem Bullam extra Romā suspensivam indulgentiarum poni fecit sequentis tenoris.

Gaspar Tit. S. Sylvestri in Capite S.R.E. Prebyter Cardinalis Carpineus SS. D. N. Papæ Vicarius Generalis.

I. *Cum Sanctitas Domini Nostri, prout nobis viva vocis Oraculo mandavit, cupiat magis dilatari gratias concessas omnibus illis qui convenerunt, veniuntq; Romam, consecuturi plenissimum Jubileū hujus anni Sancti, mandavit nobis exponere infra scriptas concessiones, declarando etiam illa, quę in dubio erant, aut vocabantur, non sine fidelium turbatione, & scrupulis Conscientiarum; quarum paci, & quieti consulturus Summus Pontifex hac statuit. Ut itaque Confessarii, & Operarii multiplicentur ad majorem commoditatē, & consolationem fidelium utriusq; sexus, in omni plenitudine paterna Charitatis concedit amplā Facultatē Pœnitētiariis Basilicarum D. Petri, S. Pauli, S. Joannis Lateranensis, & S. Maria Majoris, sive illi sint ex numero antehac esse solito sive ex jam aucto, & deinceps augendo. Ad hac eadem facultas datur Parochis tam Sacularibus, quā Regularibus omnium Parochiarum Roma (durante tamē Jubileo anni Sancti) absolvendi, videlicet in ordine ad lucrandum prǫsens Jubilaum, fideles ab omnibus sententiis, & Censuris Ecclesiasticis contra illos pronunciatis, & fulminatis a Sacris Canonibus, aut Judicibus quacumq; de causa, & ab omnibus peccatis, & excessibus, ac delictis quantūcumq; gravibus, & enormibus, etiā a Casibus reservatis non solū ab Episcopis, aut alias a Prælatis inferioribus, verum etiam a Pontifice ipso & a Sede Apostolica Cœna Domini, & in aliis quibuscumq; Constitutionibus Sūmorū Pontificum, in foro Conscientia tantum: ubi tamen S. Sanctitas declarat, se non intelligere, aut dispensare, nec dare facultatē dispensandi, aut habilitandi, & in pristinum statum restituendi, qua ad Irregularitatē publicam, aut occultā, vel notam defectum, incapacitatem, & inhabilitatem quomodocumque contractam, spectant, ne quidem in foro Conscientia. Neque vult sua Sanctitas, ut prasens facultas illis suffragetur, qui a Summo Pontifice, aut Judicibus Apostolicis vel aliis Ecclesiasticis excommunicati, suspensi, vel interdicti sunt declarati, vel publice denuntiati ob sententias, & Censuras Ecclesiasticas, quas incurrerunt; adeo ut isti omnes absolvi non possint, nisi prius satisfecerint, aut obediverint, & partes sibi contrarias pacificas ante reddiderint: Ita, ut iidem Pœnitentiarii, & Parochi, durante hoc an. Jubilai Sancto, commutare possint omnia vota (exceptis Castitatis & Religionis) in alia opera pia: imponendo nihilominus hisce fidelibus, & quibusque aliis pœnitentiam salutarem, & alia opera pia, qua iidem Confessarii prascribent.*

II. Concedit pariter Sua Sanctitas Confessariis Religiosis cujuscumque Ordinis, Congregationis, & Instituti, qui a nobis, vel a nostro vicesgerente sunt approbati, aut deinceps approbabuntur, eamdem facultatem paulo ante explicatam absolvendi a Censuris, & Casibus reservatis, commutandi vota, modo ea non sint substantialia Religionum, Ordinum, Institutorum: imo & Religiosis Confessariis eadem datur facultas NB. respectu sui Ordinis: & illis eque, qui modo Roma versantur, quam illis qui huc sunt venturi hoc anno Sancto, ad quem se extendit tantum hac facultas.

III. Ut etiam facilitetur iisdem Religiosis consecutio anni Sancti, & Jubilai, tantique thesauri spiritualium gratiarum, & ut illi suo exemplo populum adificent, comparentque debito cum decore, qui decet personas Deo dicatas; significatur eisdem, suam Sanctitatem contentā esse, ut illi visitent quatuor Ecclesias assignatas ter tribus diebus continuis, aut interpolatis, una simul, aut quod majorem partem euntes, & incedentes respectu eorum qui in eodem Conventu, aut Domicilio versantur; & sic consequantur Sanctissimum Jubilaum, ac si visitassent easdem Ecclesias triginta vicibus aut diebus. Ut tamen observentur cetera, qua in Bulla Jubilai continentur, hortamur & Nos eosdem Religiosos in Domino, ut incedant servato ordine quam modestissime, recitantes psalmos, vel alias preces & laudes divinas decantantes.

IV. Idem Indultum, ut visitentur tamen quatuor diebus continuis, aut interpolatis eadem Ecclesia; concedit Summus Pontifex etiam alumnis, & convictoribus juvenibus, qui operam dant scientiis, & liberalibus artibus, & vivunt in eodem convictu; modo & illi eant saltem quoad mediam partem, quos comitabitur Prafect. aut Rector, vel alii, qui eisdem prǫsunt, ut eadem gratia fiat iisdem Prafectis, Magistris, & Famulis, moneantur tamen hi omnes, ut servent modestiam, & ordinem inter eundum, orantes, vel pium quid tractantes. Regulares vero aliunde huc profecti ad lucrandum Jubilaum Sanctum, si voluerint se conjungere aliis sua Religionis, eamdem habebunt facultatem, & lucrabuntur Indulgentias, si eodem modo ter visitaverint Ecclesias supradicto modo; si vero non possent expectare aliorum commoditatem, aut advenirent, cum alii lucrati sunt Indulgentias, concedit sua Sanctitas, ut illi quinquies visitando Ecclesias per quinque continuos aut interpolatos dies lucrentur easdem Indulgentias, quas fuissent lucrati visitando per quindecim dies easdem Ecclesias, prout Bulla prascribit. Conceditur etiam Congregationibus, & Confraternitatibus qua aliunde huc venerunt, ut simul, semel visitando Ecclesias, & bis separatim Fratres, aut Sorores satisfaciant visitationibus prascriptis in Bulla, ac si quindecies visitassent.

V. Et cum maxime sua Sanctitas secundum viscera paterna compatiatur paupertati, ac multiplicibus miseriis advenarum torumque plurimorum, qui non habent, unde se tamdiu alant, vel neque sufferre possunt molestias tot visitationum intra quindecim dies, remittit arbitrio, discreto tamen, & prudenti dictorum Pœnitentiariorum, & Parochorum, ut quivis dispenset juxta cujusvis pœnitentis indigentiam, & possibilitatem in assignando numero visitandarum Ecclesiarum, dando eisdem omnem facultatem circa id necessariam, & opportunam. Eodem modo quia cives, & incola Romani, qui inceperunt visitare Ecclesias, sed morbo impediuntur prosequi Sanctum opus, ne priventur fructu laborum inchoatorum, & pia intentionis, qua aggressi sunt opus, ne affligantur corpore, & animo, concedit eisdem Pœnitentiariis, & Parochis Facultatem cōmutandi opera injuncta visitandarum Ecclesiarum per triginta dies in alia, qua viderint esse proportionata possibilitati dictorum civiū, & incolarum infirmorum. Quodsi repente mors immineat, antequam obtineant hanc commutationem, concedit illis sua Sanctitas Jubileum, ac si omnia opera necessaria explevissent.

„ VI. Ut etiā finaliter tollatur omnis ambiguitas; & ut fideles sint certi de Indulgentiis, quas possunt lucrari, declaramus una cum Oraculo suæ sanctitatis, ut supra insinuatum, quod in suspensione Generali Indulgentiarum, quæ continetur in Bulla data 5 Maji 1674. publicata vero 17. Sept. ejusdem anni, non intelligantur suspensæ indulgentiæ Altarium privilegiatorum pro defunctis, neq; aliæ concessæ eodem modo pro defunctis (verum illæ suspensæ habeantur, quas sibi possunt consequi vivi, ut eas possint concedere animabus purgatorii per modum suffragii) & nec minus Indulgentiæ in articulo mortis, & facultates communicandi eas aliis: Sicut nec cessant modo Facultates Sanctæ Inquisitionis, & officialium ejusdem, aut Missionariorum, & Ministrorum, qui ab eodem tribunali, vel a Congregatione propagandæ Fidei, vel cum auctoritate Apostolica ad id sunt deputati; & specialiter facultates absolvendi ab hęresi illos, qui abjurato errore redduntur capaces earum gratiarum.

„ VII. Ut autem conservetur pium institutum, & consuetudo visitandi templa, in quibus celebratur comprecatio quadraginta horarum, & præcipua sanctuaria colendi in hac Urbe, concedit sua Sanctitas, non obstante ea generali indulgentiarum suspensione, ut indulgentias solitas consequi possint fideles utriusque sexus, quas alias consequebantur: Si visitent septem Ecclesias, & scalam Sanctam diebus determinatis, eo modo, & his cum conditionibus, quibus illæ fuerunt concessæ, easdem lucrantur indulgentias. Quivis insuper, qui visitat templa, ubi habetur expositum Venerabile, & est comprecatio quadraginta horarum Circularium, & Ordinariarum, quæ sunt in publico folio a nobis exponendo, & publicando hujus anni Sancti decursu, ita, ut ibidem ali-

„quo tempore inter preces detineatur, prout illi videbitur, „Confessione prius, & Sacra Communione peractis, aut saltem concepto firmo proposito confitendi, lucrabitur is septem annorum Indulgentias, & totidem quadragenas toties, quoties id præstiterit.

Datum Romæ ex ædibus nostris die 1. Febr. 1675. Jubilæi. *

* Huic Declarationi æque, ac ipsi Bullæ se conformarunt Innocentius XII. anno Jubilæi 1700. & Benedictus XIII. qui ultimus sub num. V. adhuc liberalior novissime circa suspensionem Indulgentiarum sequentem dedit Notificationem.

DECLARATIO.

„ Ex vivæ vocis Oraculo Sanctissimi Domini Bened. XIII. „quoad Indulgentias in anno Sancto suspensas, facta per Fabricium Paulucci S. R. E. Cardinalem, & Sanctitatis Suæ Vicarium Generalem.

„ I. Ad tollendam omnem ambiguitatem, & ut fideles sint „certi quoad obtinendas in anno Sancto Indulgentias, declaramus, quod sub suspensione Indulgentiarum in anno Sancto „non contineantur Indulgentię concessę Altaribus privilegiatis, vel alias immediate pro defunctis. Intelliguntur autem „suspensę illę indulgentię, quas alias consequi valent vivi cum „facultate applicandi easdem defunctis per modum Suffragii.

„ II. Item in anno Sancto non sunt suspensæ Indulgentiæ „concessæ in articulo mortis, uti nec facultas hasce aliis „communicandi.

„ III. Præterea non sunt suspensæ Indulgentiæ, quæ concedi solent Cardinalibus Legatis, Nuntiis Apostolicis, & Episcopis, sive in usu Pontificalium, sive in danda Benedictione, vel in alia solita forma.

„ IV. Nec cessant ullo modo facultates Tribunalis S. Inquisitionis, atq; Officialium ejusdem, sive Ministrorum, ac Missionariorum ab hoc sacro tribunali, aut a Sacra Congregatione „de propaganda fide, vel alias Auctoritate Apostolica deputatorum. Specialiter apud mentionatos non cessant facultates absolvendi ab hæresi illos, qui pœnitentes eamdem abjurant, seque dictæ absolutionis capaces reddunt.

„ V. Ut etiam conservetur devota consuetudo visitandi „principalia Sanctuaria hujus Urbis, ac SS. Sacramentum „sub comprecatione 40. horarum expositum; pariter ut stabiliatur pius usus genuflexionis ad pulsum Salutationis Angelicæ, Sua Sanctitas concedit sequentes Indulgentias.

„ Illi, qui devote visitant septem Ecclesias, aut Scalam Sanctam, vel templa, ubi sunt Stationes, diebus, qui alias specificantur, solitas lucrantur Indulgentias absq; ulla diminutione.

„ Item, qui comitantur SS. Viaticum deportatum ad infirmos, vel si fuerint impediti, saltem mittentes illuc quodpiam lumen, obtinent eas Indulgentias, quæ alias propterea a „Summis Pontificibus concessæ fuerunt.

„ Insuper manent adhuc in suo vigore Indulgentiæ a Sua „Sanctitate concessæ Fidelibus, qui ad sonitum campanæ „mane, aut meridie, seu vespere flexis genibus devote recitaverint *Angelus Domini*.

„ Finaliter illi, qui visitant templa, ubi habetur expositum „Venerabile, & est comprecatio 40. horarum Circularium, ac „ordinariarum (quæ horæ indicantur in publico folio a nobis „exposito, & adhuc per decursum hujus Anni Sancti exponendo) lucrantur Indulgentias 7. annorum, & totidem Quadragenarum toties, quoties id præstiterint, si tamen aliquo „tempore, prout ipsis in Domino videbitur, inter preces ibid. „detineantur, & Confessionem, ac SS. Communionem præmittant, vel saltem firmum propositum confitendi concipiant. Datum Romæ 10. Januarii 1725.

F. Cardinalis Vicarius.

Nicol. Antonius Canon.

Cuggio Secretarius.

Occasione dictarum Declarationum quæres, an vi earum a suspensione Indulgentiarum in Anno Sancto intelligantur exemptæ Indulgentiæ septem Ecclesiarum, & Stationum &c. si quæ tales reperiantur extra Romam pro vivis concessæ etiam plenariæ? Supponit hoc quæsitum, similes Indulgentias superiori declaratione Bened. XIII. *sub n. V.* adductas valere adhuc Romæ in Anno Sancto loquendo tam de Indulgentiis Stationum, quam septem Basilicarum, nimirum Lateranensis, D. Petri, D. Pauli, Sanctę Marię Majoris, D. Laurentii, SS. Fabiani & Sebastiani, ac demum Sanctæ Crucis in Jerusalem: nam quamvis verba Bullę Jubilæum pro Anno Sancto annuntiantis, & *sub Addit.* 1. allegatæ videantur velle, ubivis locorum generaliter, sicque etiam Romę esse suspensas indulgentias exceptis solis iis, quæ ratione Jubilæi Romæ obtinentur; ipsæ tamen adjunctæ Declarationes satis indicant, Romæ non solum Jubilęū, sed & indulgentias antea dictas valere, ut conservetur consuetudo visitandi *principalia Sanctuaria NB. ejusdem Urbis*.

Hoc supposito, Resp. extra Romam indulgentię Stationum, & septem Ecclesiarum aliæque similes saltem plenariæ intelliguntur adhuc sub suspensione in Anno Sancto comprehensę. Ratio est: quia in Declarationibus tam Clem. X. quam Bened. XIII. specificatę indulgentię a suspensione excipiuntur solum *in Urbe Romana*: motivum enim principale concessionis est *Conservatio Devotionis visitandi Romana Sanctuaria*, ad exemplificationē peregrinorum, qui Romam tendentes, & pręter Portam sanctam etiam alia principalia Sanctuaria visitantes non solum Jubilęi, sed & aliarum indulgentiarum sese exinde participes reddere valeant. Et certe si memoratæ indulgentiæ non solum Romæ, sed ubique subsistere intelligerentur, tunc possent pro vivis, nempe pro se ipsis omnes fideles ferme ubivis locorum propter Stationes in Quadragesima, ac aliis temporibus quamplures lucrari indulgentias plenarias, sicque frustraretur magna ex parte finis dictæ suspensionis in Anno Sancto, qui finis principalis fuerat, ut exinde Fideles magis incitentur ire Romam ad Sacra Limina pro eo tempore, quo vident alibi suspensas indulgentias præsertim plenarias.

Dices: Quando allegata Declaratio Clem. X. & Ben. XIII. excipit a suspensione in Anno Sancto indulgentias immediate concessas pro Defunctis, item pro vivis in articulo mortis, intelliguntur non solum Romæ, sed ubivis locorum a suspensione exceptæ in anno sancto: ergo etiam pariter erit discurrendum de indulgentiis proxime specificatis. Resp. Neg. conseq. & paritatem: nam priores, uti patet attente legenti, declarationes, *absolute* excipiuntur a suspensione in Anno Sancto: posteriores vero solum in *Urbe Romana*. Quodsi in aliis Jubilæis futuris aliter de novo declaretur, haud dubie standum esset in illa Declaratione, uti etiā si nova gratia in futurum concederetur.

Indagabis adhuc: An pariter indulgentię datæ ob Salutationem Angelicam: item occasione Comprecationis 40. Horarum ad expositionem Sanctissimi, vel alias concessæ comitantibus Sanctissimum per modum Viatici deportatum ad infirmos, an (inquam) etiam memoratæ indulgentiæ alias pro vivis immediate datæ, censeantur in Anno Sancto pro vivis extra Romam suspensæ? Ratio dubitandi & affirmativam tenendi est; quia proxime *Addit. IV.* allegata declaratio Summi Pontificis eodem modo loqui videtur de his, ac de aliis indulgentiis septem Ecclesiarum, & Stationum; Adeoque erunt æque, ac illę conformiter dictis pręcedentibus quoad vivos extra Romam suspensę tempore Jubilęi in Anno Sancto. Et ad hanc quidem sententiam multum propendebam, usque dum contrarias litteras Roma, & Neapoli recepi, annuntiantes valorem mentionatarum indulgentiarum etiam extra Urbem. Ratio est: quia motivum eximendi dictas indulgentias a suspensione in Anno Sancto erat consuetudo visitandi Sanctissimum Sacramentum, & stabiliendi pium usum genuflexionis ad pulsum Salutationis Angelicę: atqui hoc motivum eximendi a suspensione, non solum procedit Romę, sed etiam alibi, ubi similis pius usus introductus est; adeoque etiam quoad alia loca erit dicta exemptio intelligenda; cum hic in Bulla non fiat modificatio ad solam Urbem Romanam.

Quare ad tacite pręveniendum alicui objectioni, notandum, quod Pontifex in superius *Addit. IV.* allegata declaratione pro causa eximendi a suspensione indulgentias Stationum, Scalę, sanctę & septem Basilicarum adduxerit motivum limitatum, nimirum hoc: *Ut conservetur devota consuetudo visitandi principalia Sanctuaria NB. hujus Urbis*, id est Romanę: Hincque mirum non est, quod ista exemptio a suspensione ultra Romam non sit extendenda. Econtra vero motivum eximendi a suspensione indulgentias, respectu comprecationis ad expositionem Sanctissimi, & ob recitationem Salutationis Angelicę concessas, erat illimitatum, nimirum *ut conservetur Devotio erga*

San-

Sanctissimum, & *plus usus genuflectendi ad pulsum Salutationis Angelicæ*; adeoque non est mirum, quod etiam hic favor extra Romam extendatur. Et ita (Salvo meliori) puto sentiendum, usque dum aliter declaretur a Summo Pontifice.

Quæres ulterius, an a Benedicto XIII. intra Annum Jubilæum 1725. non fuerit concessa nova gratia Fidelibus extra Romam tempore Jubilęi in bonum Defunctorum? Respond. in *bonum Defunctorum* ab Altefato primum post ipsam præcedentem notificationem, seu declarationem fuisse de novo concessam aliquam specialissimam gratiam, quæ non legitur data ab Antecessoribus: etenim Antecessores, prout jam supra innuebatur, illas indulgentias plenarias tempore Jubilæi extra Romam etiam suspenderunt pro Defunctis, quæ antea potuerunt ipsis applicari tantum indirecte per modum Suffragii, immediate autem datæ fuerunt pro vivis; uti sunt Communio Generalis, & menstrua nonnullarum Confraternitatum: quos equidem suos Antecessores etiam ad initium secutus est Benedictus XIII. in notificatione 10. Januarii Anno 1725. emanata, ac superius jam allegata: postea tamen (id est 9. Februarii 1725.) ex specialissima gratia concessit pro Anno Jubilæo 1725. ut omnes prorsus indulgentiæ pro vivis concessæ, etiam illę, quę alias nequeunt per Suffragium donari Defunctis, hoc Anno Sancto tantum extra Romam pro ipsis defunctis (non autem pro vivis) applicari valeant. Tenor concessionis est sequens:

Manente in suo vigore suspensione omnium Indulgentiarum pro vivis, uti in Bulla præmemorata continetur, sua Sanctitas dat facultatem pro hoc anno solum, omnibus Fidelibus lucrandi omnes illas Indulgentias suspensas pro vivis, ad effectum dumtaxat eas directe, & immediate applicandi per modum Suffragii animabus Defunctorum, & non aliter: Dico: *omnes*, id est, *Indulgentias tam temporales, quam perpetuas, tam plenarias partiales, locales vel personales; concessas quocumque modo per Summos Pontifices, vel per Legatos Apostolicos: & non solum illas, quæ datæ sunt cum facultate eas applicandi pro Defunctis, sed etiam omnes alias, in quibus talis facultas non est apposita. Ita tamen, ut fiant omnia opera in earum concessione præscripta. Et hęc omnia, ut per merita JESU Christi Redemptoris Nostri, ejusque Sanctissimæ Matris, & omnium Sanctorum, de quibus Thesaurus Indulgentiarum cumulatur, illæ animæ quantocius possint transire a flamma castigante (ut ait S. Augustinus in flammam beatificantem, & cœlestem Jerusalem per suas sanctas portas intrare: Itaut præsens annus etiam pro animabus Purgatorii dici possit Annus Sanctus, & annus Jucundus Sanctissimi Jubilæi. Datum 9. Februarii Anno 1725.* Adverto tamen, quod hæc gratia, utpote extraordinaria, non debeat extendi ad alios Annos Sanctos, uti nec altera subsequenti quæsito specificata, nisi similiter sic subsequentes Pontifices se declarent.

Quęres ultimo, an a Benedicto XIII. intra annum Jubilęum 1725. fuerit pariter concessa extraordinaria aliqua gratia *pro vivis*? Respond. affirmative. Sic enim altedictus Sanctissimus toti Nationi Germano-Belgicę nostri Seraphici Ordinis ad humiles preces ex specialissima gratia indulsit, ut in singulis ejusdem Ecclesiis ab omnibus Fidelibus utriusque sexus *pro vivis* obtineri valeant indulgentię in Festis S. Antonii Paduani, Portiunculę, & S. P. Francisci. Quinimo loquendo de Provinciis strictioris Observantię has indulgentias plenarias *pro vivis* quoad Festū S. Francisci idē Sanctissimus per speciale Decretum die 18. Augusti an. 1725. emanatū extendit ad Ecclesias Reformatorum totius Familię Cismontanę, consequenter etiam ad nostras Ecclesias in Italia sitas. Quod Idem Sanctissimus die 7. Septembris 1725. adhuc magis ampliavit ad omnes prorsus Ecclesias totius Ordinis tam Fratrum, quam Monialium; ac die 28. Sep. anno 1725. eodem modo concessit in Festo Immaculatæ Conceptionis B. V. Mariæ. Ubi tamen in Festo S. Francisci excipiuntur Ecclesiæ de Urbe Romana.

Porro primum Breve Apostolicum clementissimę concessionis sic sonat:

Sanctissimus Dominus noster Divina Providentia Pontifex Benedictus XIII.

Supplicationibus P. Joannis Thoni Fratrum Minorum Recollect. Nationis Germano-Belgicæ in Romana Curia Agentis (non obstante communi Indulgentiarum suspensione) pro Festis Sanctorum Antonii, & Francisci, ac sanctæ Mariæ Angelorum Portiunculæ nuncupatæ in singulis Ecclesiis Ordinis & Nationis prædictorum, etiam Monialiū, nec non Oratoriis Missionis prędicti Ordinis; omnibus utriusque sexus Christi Fidelibus, vere pœnitentibus, & confessis, ac sacra Communione refectis, qui aliquam ex supradictis Ecclesiis, seu Oratoriis a primis Vesperis usque ad occasum solis dierum hujusmodi devote visitaverint, & ibi pro Christianorum Principum concordia, Hæresum extirpatione, ac S. Romanæ Ecclesiæ exaltatione pias ad DEUM preces effuderint, plenariam omnium peccatorum suorum Indulgentiam, & remissionem misericorditer in Domino consequi posse benigne concessit. Hac die 4. Maji 1725.

Cosmus de Hieronymis Secretarius.

Loco ✠ *Sigilli.*

Romæ Typis Rev. Cam. Apostolicæ 1725.

Pro complemento totius materiæ de Jubilęo repetuntur succincte omnia illa, quæ hactenus de eodem dicta fuere, prout ordinarie contingere solent. Quare

In primis, Dum singulis viginti quinque annis Romæ Jubilæum ordinarium celebratur, illud antecedenter indicitur, & per specialem Bullam, *Additione* I. allegatam, omnes reliquę Indulgentię suspenduntur intra hunc annum Sanctum: qualis suspensio non contingit, si aliquod Jubilæum extraordinarium e. g. tempore Coronationis novi Pontificis, vel magnæ necessitatis Ecclesiæ promulgatur.

Secundo, Post breve tempus intra ipsum annum Sanctum emanat declaratio, quales nimirum Indulgentiæ intelligantur in anno Sancto suspensæ, vel non, prout legitur *Additione* II.

Tertio, Solet intra eumdem annum Sanctum emanare aliud Breve, vi cujus Monialibus, aliisque Religiosis personis specialiter Clausuræ addictis, uti etiam infirmis, ac carceratis sub ipso anno Sancto conceduntur Indulgentiæ Jubilæi, subjuncta tamen clausula, quod alias parati essent Romam irė ad lucrandum Jubilęum, si hoc impedimento non detinerentur. Similem concessionem fecit Benedictus XIII. per Breve *Pontificia sollicitudo* editum 12. Januarii anno 1725. Poterisque explicationem talium Brevium, si cupis, videre apud Dominicum Viva *de Jubilæo, quæstione VII.* & apud Franciscum Van Ranst in Opusculo *de Indulgentiis, quæstione VIII.*

Quarto, Finito anno Sancto ad instantiam Episcoporum solet emanare alia Bulla, vi cujus pariter extra Romam conceditur Jubilæum, in quo non requiruntur (uti in Jubilæis extraordinariis) certa jejunia, ac eleemosynæ, sed præter Confessionem & S. Communionem tantummodo aliquot visitationes Ecclesiarum. Et hæc dicta de Jubilæo sufficiant.

QUÆSTIO XI.

De Suffragiis.

SUMMARIUM.

131. *Suffragium dupliciter sumitur.*
132. *Suffragia fidelium sunt triplicis generis*
(d) Tract. 14. Dist. 5. per totum.
133. *De fide est, dari inter fideles communicationē bonorum operum.*
134. *Possunt fideles justi se invicem juvare per Suffragia &c.*
135. *Solvitur Instantia.*
136. *Ut Suffragium alteri prosit, tria ex parte offerentis requiruntur. I. Status gratiæ,*
137. *II. Intentio offerendi pro alio,*
138. *III. Opus de se satisfactorium.*
139. *Quæ requirantur ex parte ejus, pro quo offertur?*
140. *Declaratur.*
141. *Suffragia pro aliis oblata, adhuc prosunt offerenti.*
142. *Is nihil perdit, quin potius lucratur.*
143. *Prelati Regulares, quid concedant per Litteras Fraternitatis, seu Suffragia Ordinis.*
144. *Hæc possunt communicare Benefactoribus.*
145. *Prodest talis communicatio,*
I. Per modum meriti de congruo,
146. *II. Per modum impetrationis,*
147. *III. Per modum satisfactionis.*
148. *Indulgentiæ plenariæ pro talibus post mortem applicabiles.*
149. *Solvitur instantia.*
150. *Differentiæ inter concessionem Indulgentiarum, & Suffragiorum Ordinis.*

131. SUffragium, quod a *suffragari* (hoc est, assistere, vel auxilium prębere) derivatur, dupliciter accipitur. I. Pro voto, quale in electionibus ad Officia, & Dignitates dari solet:

 sed

sed hæc acceptio ad propositum non servit. II. Pro auxilio, quod alteri præbetur: & hoc modo dicuntur Fideles mutuis sese Suffragiis juvare, quando precibus ad Deum fusis, aliisque piis operibus sese mutuo juvare satagunt.

132. Porro hujusmodi Suffragia, quibus unus Fidelis alterum juvare potest, generatim sunt triplicis generis, videlicet Sacrosanctum Missæ Sacrificium, Indulgentiæ, & propriæ actiones bonæ, ac satisfactoriæ; ut orationes, jejunia, & hujusmodi, quibus Fideles sese invicem juvare possunt. Fideles autem, quibus ejusmodi Suffragia applicari possunt, duplicis generis existunt, nempe Viatores, sive existentes in Ecclesia Militante, & mortui in Purgatorio, sive qui sunt in Ecclesia Purgante: nam Sancti in cœlis nullo indigent Suffragio, damnati vero ejusdem sunt incapaces. Quia igitur de Indulgentiis hactenus jam dictũ, & de SS. Missæ Sacrificio (d) alibi dicetur, ex professo nunc de tertio Suffragiorum genere agendum restat.

133. CONCL. I. De fide certum est, dari aliquam inter Fideles bonorum operum communicationem, quibus ipsi sese mutuo juvare, ac sibi invicem suffragari possunt. Patet hoc ex illo Articulo Symboli Apostolorum: *Credo Sanctorum Communionẽ.* Hujus quippe Articuli, juxta omnes Theologos, sensus est, quod detur in Ecclesia communio bonorum operum inter homines justos, quibus se invicem juvare possunt: nam homines justi sunt membra unius corporis mystici Ecclesiæ sub uno Capite Christo, *Rom.* 12. & *Ephes.* 4. ergo, sicut in corpore sano unum membrum potest ferre auxilium alteri indigenti, ita & in Corpore mystico Ecclesiæ. Hinc *ad Rom. cap.* 15. ait Apostolus: *Obsecro vos fratres, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum.* Et *Jacobi* 5. *Orate pro invicem, ut salvemini: multum enim valet oratio justi assidua*; & alibi.

134. CONCL. II. Possunt insuper Fideles justi se invicem juvare per Suffragia ad satisfaciendum pro pœna temporali. Ita certa, & communis Catholicorum, contra Hæreticos; atque hoc ipsum a Catechismo Romano Beati Pii V. *in fine de Sacramento Pœnitentiæ*, deducitur ex citato Articulo Symboli Apostolorum de *Communione Sanctorum.*

135. Nec obstat illud *ad Galat.* 6. *Unusquisque onus suum portabit.* Et 2. *Corinth.* 5. *Ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit.* Resp. enim, hujusmodi textus Sacræ Scripturæ loqui de retributione finali post hanc vitam: & sensus eorum est, quod in extremo judicio nullus puniatur pro peccatis alterius, neque pręmiandus sit propter bona opera aliorum, sed quilibet pro propriis gestis dumtaxat. Per hoc tamen non negatur, quin unus de facto possit satisfacere pro pœna temporali post culpam peccatorum dimissam aliis adhuc restante, sicque ipsos sive viventes, sive mortuos in Purgatorio, juvare suis Suffragiis.

136. CONCL. III. Ut Suffragium habeat suum effectum, tres ex parte offerentis requiruntur conditiones. I. Status gratię: nam existens in statu peccati mortalis, indignus est remissione culpæ & pœnæ, sicque non potest pro altero offerre opera satisfactoria ex opere operantis, ac nomine proprio; etsi secus sit de Missæ sacrificio, quod habet effectum suum ex opere operato; nec non de precibus, in persona Ecclesiæ a Sacerdote in Missa, & Divino Officio persolutis, quę non obstante malitia Ministri habent suum effectum, quatenus dicuntur nomine Ecclesiæ.

137. II. Requiritur, ut offerens habeat intentionem offerendi pro altero opus suum, eique Suffragium applicandi. Et hæc quidem applicatio debet antecedere opus bonum, non subsequi: alioquin vel applicabitur ipsi operanti, si indiget ejusmodi satisfactione; vel si is non indiget, nec, dum operatur, applicavit alteri, quoad fructum satisfactorium reponitur in Thesauro Ecclesiæ. Sufficit tamen applicatio habitualis, hoc est, præterita & nondum revocata. Mastrius *disp.* 23. *Theol. Moral. num.* 84. & alii.

138. III. Ut ejusmodi opus ex se sit satisfactorium, hoc est, habeat valorem & pretium ad solvendum debitum illius, pro quo offertur. Et talia opera generatim sunt tria, videlicet Oratio, Jejunium, & Eleemosyna; sub quibus omnes aliæ operationes pœnales comprehenduntur.

139. CONCL. IV. Ut Suffragium quoad vim satisfactoriam habeat suum effectum, etiam ex parte illius, pro quo offertur, tres requiruntur conditiones. I. Quod indigeat Suffragio. II. Quod sit in statu gratiæ. III. Quod peccata, pro quibus satisfactio exhibetur jam sint remissa quoad culpam. Ita communis. Siquidem pœna non remittitur, nisi prius peccatum quoad culpam fuerit dimissum.

140. Additur, *quoad vim satisfactoriam.* Nam quoad vim impetratoriam potest Suffragium prodesse etiam existentibus in peccato mortali, eisdem de congruo promerendo, atque impetrando specialia gratiæ auxilia, quibus interius illuminati citius ad pœnitentiam convertantur: atque a variis tum animæ, tum corporis periculis præserventur. &c.

141. CONCL. V. Suffragia pro aliis oblata non redduntur inutilia offerenti, quin potius adhuc multipliciter ei prosunt. Ita communis; & patet inductione. Siquidem primo ejusmodi opus bonum prodest ipsi operanti in ratione meriti, seu quatenus homo justus per illud de condigno promeretur augmentum gratiæ sanctificantis, & gloriæ cœlestis: nam hoc semper manet operanti, & nequit alteri donari. Deinde ultra hoc meritum operis peracti, eidem remanens, accedit novum meritum ratione ipsius actus Charitatis, quo quis per applicationem boni operis a se peragendi vult suo Proximo subvenire. Insuper tale Suffragium prodest offerenti quoad valorem specialissimum illius boni operis, ut pote quẽ non potest licite alteri applicare.

142. Ex quibus proinde liquet, offerentem Deo sua bona opera ex motivo Charitatis, & Misericordiæ spiritualis pro aliis, præsertim pro Animabus in Purgatorio, parum exinde perdere, quin potius lucrari, eo præsertim, quia Æterna Veritas dicere dignata fuit, *Matth.* 5. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Atque ipsæmet Animæ Purgatorii, tanti Beneficii neutiquam immemores, sive adhuc in statu Purgationis (ut nonnulli volunt) sive saltem in statu adeptæ Cœlestis Beatitudinis, Deum pro suis benefactoribus exorare ferventius studebunt.

143. Quæres, quid concedant Prælati Regulares, dum quosdam Sæculares, præsertim Benefactores, admittunt ad communionem specialem operum & Suffragiorum Ordinis, sive Religiosorum sibi subditorum? De hoc ex professo agunt Emman. Rodericus *tom.* 1. *qq. reg. q.* 3. *art.* 2. *& seqq.* Miranda *tom.* 2. *Manual. Prælat. q.* 50. *art.* 3. Suarez *part.* 3. *tom.* 4. *disp.* 55. *sect.* 5. Lugo *disp.* 7. *de Pœnit. sect.* 8. Bassæus *Vers. Suffragium, n.* 1. Sorbus *Vers. Indulgentia quoad sæculares quarto, in Annot.* & alii.

144. Et sciendum, quod Urbanus V. prout refertur in Monumentis Ordinis, & Compendio Privilegiorum *Vers. Indulgentia quoad sæculares. quarto, n.* 6. concesserit, *ut Generalis & Provinciales totius Ordinis Minorũ possint communicare Suffragia, Indulgentias, orationes, & bona spiritualia benefactoribus Ordinis*: idque fieri communiter solet cõcedendo eis *Litteras*: quas vocant, *Fraternitatis* sive *Suffragia Ordinis.* Notant vero citati Auctores, hanc concessionẽ, qua gaudent etiam alii Ordines habentes cõmunicationem Privilegiorum, nihil continere, quod Jure communi non sit concessum: nam de Jure communi jam potest quilibet Prælatus bona & merita suorum Subditorum communicare, & applicare Benefactoribus suis. Hoc prænotato,

145. Res. Hujusmodi communicatio bonorum operum Ordinis, prodest hominibus ad eam per Prælatum admissis, multipliciter. In primis quidem indirecte, per modum cujusdam meriti de congruo, quia, ex quo quis efficitur membrum, ac socius talis Religionis, congruum est, ut ob merita ejusdem Religionis Deus speciali auxilio & protectione foveat, atque custodiat personas ipsi conjunctas, etiamsi ad hunc finem merita illa non referantur. Sic propter decem justos, si ibi inventi fuissent, pepercisset Dominus Sodomæ & Gomorrhæ, ac finitimis Civitatibus, *Gen.* 18. Rodericus *loc. cit. art.* 3. Suarez, Lugo, & alii.

146. Deinde dicta admissio prodest illis personis etiam directe, per modum impetrationis. Tum quia, ceteris paribus, efficacior est oratio justi facta pro persona sibi conjuncta, quam pro extranea: tum quia tales personæ fiunt directe participes omnium Orationum, Missarum, aliorumque Suffragiorum, quæ generaliter fieri solent pro ipsa Religione, ac membris ejus. Unde bona opera talis Religionis possunt de congruo mereri (juxta dicta *n.* 80. & 85.) atque impetrare, ut Deus Confœderatis illis specialia gratiæ auxilia conferat, quibus a vitiis avocentur, interius illuminentur, atque animentur ad profectum in virtutibus, insuper præserventur a pec-

Peccatis, a morte, & ab aliis malis tum spiritualibus, tum corporalibus. Ita citati Auctores, & alii.

147. Ulterius juvat illa unio, atq; communicatio bonorum operum Confœderatis (dummodo habeant conditiones *n.* 79. assignatas) ad aliquem fructum satisfactionis consequendum. Tum quia in Communitatibus Ordinum Religiosorum præter quamplures Missas, præsertim Conventuales, peraguntur plurimæ preces, pia exercitia, & bona opera pœnalia, atque satisfactoria, quæ generaliter applicantur pro Fratribus, Benefactoribus, ipsisque Confœderatis, tam vivis, quam defunctis. Tum quia satisfactiones illæ, quæ piis Religiosis superabundant, vi talis communicationis applicantur ceteris.

148. Addit Bassæus *loc. cit. n.* 2. quod pro animabus habentium prædictas Litteras Participationis possint Religiosi illius Monasterii, cujus olim fuerant Benefactores, celebrare Missam, quæ eas liberet a pœnis Purgatorii; idq; ex concessione Clementis VIII. Fratribus Minimis facta, & communicantibus cum eis, quæ refertur *Tom.* 2. *Privilegiorum ejusdem Ordinis, Constit.* 10. *dicti Clementis*.

149. Objicies contra dicta: Si Prælati Regulares possent Benefactoribus applicare bona opera subditorum, præsertim quoad vim satisfactoriam, hoc ipso concederent Indulgentias: atqui hoc dici nequit; ergo. Resp. negand. consequent. Nam multiplex est differentia inter concessionem Indulgentiarum & Suffragiorum.

150. Primo siquidem Indulgentiæ conceduntur ex communi Thesauro Ecclesiæ, ac virtute Clavium: non sic Suffragia. In illis dispensantur etiam satisfactiones Christi, & Sanctorum, ex operibus olim jam peractis: in his sola pia opera Subditorum adhuc viventium, & primum peragenda. Ulterius de illarum infinitate, ac sufficientia constat; secus de bonis operibus alicujus Communitatis religiosæ. Tandem hæc Benefactoribus prosunt, atque virtute Suffragiorum Ordinis communicantur non solum quoad vim satisfactoriam, sed etiam impetratoriam, ac de congruo meritoriam: contra indulgentiæ prosunt quoad solam vim satisfactoriam. Et ob tam multiplicem differentiam fit quod suspensis Indulgentiis non suspendatur isthæc communio Suffragiorum Ordinis. Rodericus *loc. cit. art.* 7. pluribus isthæc suffragia declarans, & alii.

TRACTATUS XIII.

DE CENSURIS, AC IRREGULARITATE, ALIISQUE POENIS CANONICIS.

1. Tractatus de Censuris Ecclesiasticis valde utilis est, scituque necessarius omnibus, qui sive in Foro Pœnitentiæ, sive exteriori Ecclesiastico judicant; eo quod ipsæ partim sint Pœnæ medicinales, *c.* 1. *de Sentent. excom. in* 6. partim pertineant ad *Nervum Ecclesiasticæ disciplinæ* numquam disrumpendum, *c. Cum inter de Consuetud.* Quia vero Censuræ sub Pœnis Canonicis, tamquam species sub genere continentur, breviter etiam de his agendum, ita tamen, ut materia Irregularitatum exactius declaretur.

DISTINCTIO I.

De Censuris, & Pœnis Canonicis in genere.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Censura Ecclesiastica?

SUMMARIUM.

1. *Utilitas hujus Tractatus.*
2. *Censura generatim.*
3. *Censura Ecclesiastica, quid?*
4. *Est pœna spiritualis,*
5. *Ac medicinalis.*
6. *Declarantur aliæ ejus particulæ.*
   (a) Juxta dicenda Dist. 3. num. 24. & seqq.
7. *Censuræ Ecclesiasticæ, quot?*

2. Censura apud Romanos significabat tum Officium Censoris, tum sententiam ejusdem Censoris, mores corrigentis, aut pœnam decernentis. Unde occasione hujus posterioris acceptionis factum est, quod Censura significet correctionem quamdam, & punitionem, juxta illud *Juvenalis Satyra* 1. *de Junone* canentis; *Dat veniam corvis, vexat censura columbas*. In proposito tamen nomine Censuræ intelligimus solam Ecclesiasticam; de qua loquendo, sit

3. CONCL. I. *Censura Ecclesiastica* est pœna spiritualis, ac medicinalis, pro culpa inflicta, privans usu aliquorum spiritualium bonorum, per Ecclesiasticam potestatem imposita, ut Fidelis a contumacia desistat. Ita in re communis, & patebit explicando singulas particulas.

4 Dicitur, *pœna spiritualis*. Tum ad differentiam pœnarum corporalium: siquidem Censuræ Ecclesiasticæ non versantur principaliter circa privationem bonorum temporalium, aut afflictionem corporis: quamvis per accidens, & secundario, nonnumquam hæc sequatur ex illa. Tum quia pœna spiritualis latius patet, quam Censura: unde hæc particula stat loco generis, cetera vero habent rationem differentiæ.

5. Dicitur ulterius, *ac medicinalis*. Quia Censura Ecclesiastica proprie non est pœna vindicativa sceleris jam patrati, sed potius est pœna medicinalis intendens futuram correctionem delinquentis contumacis, *arg. cap.* 1. *de sentent. excomm. in* 6. ibi *Cum medicinalis sit excommunicatio, non mortalis, disciplinalis, non eradicans; dum tamen is, in quem lata fuerit non contemnat*.

6. Additur, *pro culpa inflicta*. Quia Censuræ Ecclesiasticæ non infliguntur, nisi ob culpam: per quod differunt ab Irregularitate, quæ quandoque incurritur absque ulla culpa, ex mero defectu aliquo. (a) Et additur rursum, *privans usu aliquorum bonorum spiritualium*: qualia sunt administratio, vel receptio Sacramentorum, Suffragia Ecclesiæ, Sacrificium Missæ, ac hujusmodi. Dicitur tandem, *per Ecclesiasticam potestatem imposita*: quia potestas ferendi Censuras convenit soli Ecclesiæ, cui dicta potestas competit Jure Divino; prout habetur *Matth. cap.* 16. & 18. quamvis institutio, atque ipsa impositio Censurarum, sit de Jure humano Ecclesiastico.

7. CONCL. II. Censuræ Ecclesiasticæ sunt tantum tres, videlicet Excommunicatio, Suspensio, & Interdictum. Ita omnes Doctores; & habetur clare *c. Quærenti, de Verb. signif.* ubi Pontifex interrogatus, quid per Censuram Ecclesiasticam debeat intelligi? *Respondet, quod per eam non solum interdicti, sed suspensionis, ac excommunicationis sententia valeat intelligi*. Unde patet, has tres esse Censuras Ecclesiasticas, & quidem solas.

QUÆSTIO II.

Ob quam causam Censuræ ferri possint.

SUMMARIUM.

8. *Excommunicatio, aut alia Censura, fertur ob solum peccatum mortale;*
9. *Dempta Excommunicatione minori,*
10. *Ac Suspensione levi.*
11. *Peccatum illud debet esse externum,*
    (c) Tract. 2. Dist. 1. n. 46. & Tract. 4. Dist. 4 n. 26.
12. *Ac in suo genere completum.*
13. *Et quod habeat annexam contumaciam, sive inobedientiam delinquentis.*
14. *Quomodo etiam ob alias causas, quis excommunicari possit?*
15. *Qualis contumacia requiratur & sufficiat?*
16. *Corollarium.*
17. *Censura proprie non infligitur ob peccatum mere præteritum.*
18. *An possit imponi Suspensio v. g. per modum pœnæ?*
19. *Censura ipso jure decreta non requirit aliam monitionem; Bene tamen, si ea feratur ab homine.*
20. *Censura, an possit infligi ob peccatum alterius? Affirmatur de Interdicto;*
21. *Negatur de excommunicatione. Tota Communitas non debet excommunicari, quommodo?*
22. *Disparitas inter Interdictum, & Excommunicationem. Excommunicatio pœna gravissima.*
23. *Probatur responsio ex Jure.*

24. An,

24. *An, si excommunicetur tota Communitas, teneat Excommunicatio?*
25. *Suspensio non incurritur, nisi ob propriam culpam.*
26. *Disparitas inter hanc, ac Interdictum.*

8. CONCL. I. Ob solum peccatum mortale, externum, & in suo genere completum, potest infligi Excommunicatio major, vel alia Censura Ecclesiastica gravis. Ita Doctores passim. Ratio primæ partis est: quia pœna, ut sit justa, debet commensurari culpæ, sive eam non excedere: Excommunicatio major autem est gravissima pœna; ergo etiam gravem, seu mortalem culpam requirit.

9. Dicitur notanter, *Excommunicatio major*. Siquidem, ut notat Reginaldus *lib. 32. nu.* 147. cum communi, Excommunicatio minor potest imponi non solum ob peccatum mortale, sed etiam ob veniale, nempe ob communicationem cum excommunicato vitando in alloquio, mensa, aliisque commerciis humanis, in quibus non reperitur notabilis irreverentia Dei, vel læsio sui, aut Proximi. Et ratio est: quia effectus Excommunicationis minoris non est adeo gravis, cum privet solum participatione seu receptione Sacramentorum, quæ non quovis tempore est necessaria.

10. Et Additur, *vel alia censura Ecclesiastica gravis*. Siquidem nihil prohibet, quin propter levem, sive venialem culpam, quandoque imponatur suspensio levis, v. g. suspensio ab uno actu electionis, aut Missa celebranda per unum vel alterum diem, prout notat Pirhing. *tit. de sent. excommun. num.* 207. Layman *lib. 1. tract. 5. part.* 3. *n.* 2. Suarez, Navarrus, & alii.

11. Altera pars Conclusionis, quod ob solum peccatum externum incurratur Censura, ex eo suadetur: quia Ecclesia non judicat de occultis. Et hinc alibi (c) jam dictum est cum communi, licet hæretici ipso jure incurrant excommunicationem, nihilominus eum, qui hæresin solo animo fovet, excommunicationem non incurrere, priusquam verbo vel opere externo eam sufficienter manifestarit.

12. Ultimæ tandem partis, quod peccatum in suo genere debeat esse completum, ratio est: quia leges pœnales sunt stricte interpretandæ. *c. Odia de Reg. Jur. in 6.* Simulque earum verba accipienda cum effectu *arg. c. Hæc autem verba, de Pœnit. dist.* 1. Hinc, qui conatus fuit percutere Clericum, sed erravit, aut impeditus fuit, non incurrit pœnam excommunicationis latam in Percussores Clericorum. Similiter, quamvis dicta excommunicatio sit statuta etiam in mandantes, vel consulentes percussionem Clericorum, ea tamen ab ipsis non incurritur, nisi percussio Clerici actualiter sit secuta: & idem dicendum de similibus.

13. CONCL. II. Non ob quolibet peccatum mortale potest ferri Excommunicatio, aut alia proprie dicta Censura Ecclesiastica: sed requiritur ulterius, ut peccatum illud habeat annexam inobedientiam, & contumaciam delinquentis, per quam Reus Ecclesiæ monentis, ac præcipientis, auctoritatem spernere censeatur. Ita Navarrus *cap. 27. Manual. n.* 9. Sannig. *Dist. 1. de Censuris, qu. 3. n.* 12. Abbas, & alii. Et hoc colligitur ex Sac. Scriptura: nam *Matth.* 18. dicitur: *Si Ecclesiam non audierit* (id est, si ei obediens non fuerit) *sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*; id est, tamquam exclusus ex gremio Ecclesiæ. Idem desumitur ex definitione Censuræ ut sic, qua dicitur, Censuram esse infligendã, ut Fidelis a contumacia desistat: & hinc Censura Ecclesiastica censetur esse pœna medicinalis.

14. Nec dictis obstat, quod quis non solum ob contumaciam, sed ob alias quoque causas excommunicari possit; prout desumitur ex *c. Qua fronte, de Appellat.* ibi: *Sane si quis pro contumacia, vel alia qualibet causa, interdicto vel excommunicatione tenetur adstrictus.* Resp. quippe cum Abbate *ad cit. cap. n.* 10 ad excommunicationem semper requiri contumaciam, quæ sit causa immediata excommunicationis, sive præcesserit delictum, sive non. Et hoc ultimum idcirco additur, quia potest *in aliquem Interdicti, vel excommunicationis sententia proferri pro contumacia tantum, quia scilicet citatus stare noluit juri, text. clar. c. Ex parte, §. 1. de Verb. signif.* Quod si vero aliud delictum præcesserit, ac proinde excommunicationis sententia proferatur non tantum propter contumaciam, sed etiam pro illa causa alia, sive pro delicto; tunc istud erit causa excommunicationis non immediata, sed mediata.

15. Nihilominus id quod dicitur, ad incurrendam Censuram requiri ex parte delinquentis contumaciam, non sic intelligendum est, quasi requiratur contumacia atque contemptus formalis: sufficit enim inobedientia generalis, & contemptus interpretativus; in hoc consistens, quod quis sciens, quidpiam ab Ecclesia esse prohibitum sub Censura, nihilominus illud facere non vereatur. Unde

16. Infertur I. Excommunicationem, aut aliam Censuram, numquam incurri ob peccatum solo Jure naturali, aut Divino prohibitum: nam ulterius requiritur præceptum Ecclesiæ, sua Censura, quidpiam præcipientis, aut prohibentis, quod a Reo transgressore contumaciter spernatur.

17. Infertur II. Censuram proprie dictam non esse infligendam ob peccatum mere præteritum, id est, quod penitus cessavit, & nullam præsentem inobedientiam ac contumaciam adjunctam habet. Ratio est: Tum quia Reus alioquin non posset dici contumax: tum quia Censura proprie dicta, non est solum pœna seu vindicta, sed simul medicina, ut Fidelis a contumacia desistat; ergo, cum inobedientia & contumacia non respiciat præterita, quę jam non sunt in potestate hominis, propter solum peccatum præteritum nequit Censura proprie dicta infligi.

18. Dicitur notanter, *Censura proprie dicta*. Quia propter peccatum præteritum potest quidem imponi pœna, v. g. privatio Officii, vel Beneficii, imo & Suspensio ferri potest ob culpam mere præteritam, atque per modum pœnæ, ut notat Abbas *in c. Reprehensibilis, n. 3. de Appellat.* & Layman *cit. tract. 5. part. 3. cap. 3. num.* 3. Verum hujusmodi Suspensio, seu pœna, non est Censura proprie dicta; cum non inferatur per modum medicinæ ad avertendum hominem a peccato: sed est mera pœna spiritualis, vindicativa peccati jam facti; cum tantum imponatur in pœnam admissi sceleris. Bassæus *Vers. Censura, num.* 15. & alii passim.

19. CONCL. III. Quamvis, si ipso jure decreta est Censura latæ sententiæ, alia monitio necessaria non sit (quia tunc Lex, seu commune præceptum semper monet, ac proinde alia trina admonitione prævia opus non est, *arg. c. Reprehensibilis, de Appellat.*) nihilominus, quando Censura fertur ab homine, ea numquam infligenda est, nisi trina & legitima monitione prævia, cum intervallo dierum aliquot, saltem duorum aut trium, ut censurandus habeat sufficiens tempus ad exhibendam emendationem, vel præstandam satisfactionem, aut proponendam suam defensionem, alioquin non solum injusta, sed etiam irrita foret Censura: licet aliquando, si necessitas facti id suadeat, possit una etiam admonitio peremptoria sufficere. Ita habetur expresse *c. Statuimus, & c. Constitutionem, de Sent. excom. in 6.* cum concordantiis; estque communis Doctorum.

20. Quæres, an possit infligi Censura Ecclesiastica ob peccatum alterius? Resp. I. Loquendo de Interdicto, sententiam affirmativam esse tenendam. Sic quippe propter peccatum Regis potest interdici totum Regnum, *arg. c. Non est vobis de sponsalibus.* Et pro peccatis Episcopi Terra ipsi subjecta, *c. Sane, §. 2. de Officio delegati.* Et propter delictum Domini, vel Rectoris, Civitas, *c. Si Sententia, de Sent. excommun. in 6.* Et Monasterium ob peccatum Prælati contumacis, *c. Cum dilectus, de Religiosis domibus*, ac notat Fagnanus *c. Responso, num 42. de Sentent. excommunic.* Et sic quandoque puniuntur aliqui, qui non peccaverunt, vel potius in suis Subditis Superiores, ut publica coercitione confusi citius resipiscant, atque a sua desistant contumacia: præsertim cum pœna Interdicti non tam multis bonis privet sicut Excommunicatio major.

21. Resp. II. Excommunicatio major ob peccatum alienum non incurritur: ac proinde, ne innocentes cum nocentibus pœna adeo gravi involvantur, simul & collective excommunicari non debet tota aliqua Communitas, sive Collegium, aut Civitas; quamvis singuli, adeoque etiam omnes distributive, qui de tali Communitate nocentes reperiuntur, excommunicari valeant. Ita D. Thomas *part. 3. Supplem. quæst. 22. art.* 5. Tannerus *tom. 4. disp. 6. quæst. 10. dub. 3. num.* 42. Layman, Pirhing, & alii communiter. Ratio est: quia Excommunicatio major non est infligenda, nisi propter peccatum mortale; peccatum vero, cum consistat in actu, non est Communitatis, sed singularium personarum. Accedit, quod in Communitate plerumque soleant esse aliqui innoxii, & non consentientes peccato aliorum,

at-

atqui æquum non est, ut condemnetur justus cum impio, præsertim pœna tam gravi, qualis est Excommunicatio major.

22. Nec obstat, quod secus fiat in Interdicto. Negatur enim paritas: siquidem Interdictum non est tam gravis pœna: neque tam multis privat bonis, sicut Excommunicatio major; hæc enim est separatio non solum a Divinis, sed etiam a communione Fidelium, atque ideo pœna gravissima; sive ut loquitur D. Augustinus, relatus c. Corrigantur 24. qu. 3. *qua pœna in Ecclesia nulla major est*. Quare ad hanc deveniendum non est, nisi magna adhibita circumspectione, & postquam præviis monitionibus, ac plerumque aliis levioribus pœnis & Censuris, nihil obtineri potuit; ut recte monet Concilium Trident. *Sess. 25. cap. 3. de Reform.* juncto *can. Ecce autem*, 24. q. 3. Quinimo, cum ipsa sit medicinalis, neque tunc ad eam deveniendum est, nisi appareat spes aliqua fructus, vel ad ipsum Reum emendandum, vel saltem ad bonum publicum promovendum. Layman *loc. cit. part. 2. c. 1. n. 6.*

23. Ceterum, quod unus non sit excommunicandus propter peccatum alterius, utputa filius pro delicto parentis, ad longum resolvit D. Augustinus *Epist. 75. ad Auxilium Episcopum*, ac refertur *c. Si habes* 24. q. 3. Quod autem tota Communitas aliqua (intellige, simul & collective; secus, distributive, dummodo omnes sint Rei) excommunicanda non sit, statuitur *c. Romana, de Sentent. excom. in 6.* ibi *in Universitatem, vel Collegium proferri excommunicationis sententiam, penitus prohibemus, volentes animarum periculum evitare, quod exinde sequi posset; cum nonnumquam contingeret, innoxios hujusmodi sententia irretiri: sed in illos dumtaxat de Collegio, vel Universitate, quos culpabiles esse constiterit, promulgetur*.

24. Utrum autem, si dictis non obstantibus excommunicetur tota Communitas, sententia excommunicationis valida sit, nec ne, ad longum disputat Fagnanus *c. Responsio*, *nu. 88. de Sentent. excom.* Et quamvis non pauci Doctores censeant, ipsam esse invalidam, ponderando dictionem illam, *penitus prohibemus*: nihilominus idem Fagnanus *num. 102.* tenet contrarium, asserens cum Glossa *in citat. cap. Romana, Vers. penitus*, & aliis, quod si sententia excommunicationis lata sit in Communitatem, non obstante, quod fuerit illicite lata, & hac ratione injusta, adhuc bene teneat, & liget singulos de tali Communitate doli capaces. Tum quia Pontifex prohibuit quidem, ejusmodi ferri sententiam, sed hanc non irritavit. Tum quia, ut dicitur c. ad Apostolicam, de Regularibus, *Multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*. Accedit, quod *sententia Pastoris, sive justa, sive injusta fuerit, timenda sit*, c. Sententia, 11. q. 3.

25. Resp. III. Suspensio stricte accepta non incurritur, nisi ob culpam propriam. Ita Navarrus *cap. 27. Manual. num. 165.* Layman *lib. 1. tract. 5. part. 3. cap. 3. num. 1.* Suarez, & alii. Ratio est: quia Suspensio est proprie dicta pœna, quippe directe cuipiam adimens usum Ecclesiasticæ potestatis, atqui pœna talis non incurritur sine culpa propria; Quinimo *peccata suos auctores tenere debent* prout habetur *c. Quæsivit, de his quæ fiunt a majori parte Capituli.*

26. Nec urget, si fiat instantia de Interdicto. Nam neque Interdictum personale solet incurri, nisi ob peccatū proprium. Et quamvis Interdictum locale etiam astringat innocentes, id tamen fit dumtaxat indirecte, ac quamdiu sunt in loco interdicto: nam extra illum possunt interesse Divinis, atque si moriantur, in Loco sacro sepeliri. Econtra suspensus nullibi potest exercere usum potestatis Ecclesiasticæ.

* Quæres II. Quidnam practice Judex observare debeat, ut cum minori impugnationis periculo Censuram alicui infligat? Resp. Talem judicem partim juxta jam dicta, partim juxta adhuc dicenda debere potissimum attendere ad sequentia. I. Videat, num habeat jurisdictionem, & quidem non impeditam respectu talis personæ, cui intendit Censuram infligere. II. Num adsit valde gravis causa infligendi Censuram; ubi non debet in hoc puncto esse præceps. III. Num crimen, ob quod Censuram infligere intendit, forsan non sit tale, cui annexa jam est alias Censura a Jure? IV. Si non sit annexa Censura a Jure, necessario ante inflictionem ejusdē ab homine præcedere debet monitio conformiter dictis *num. 19.* & ceteroquin in ipsa inflictione observari Juris ordo. V. Quodsi crimini tali annexa jam foret Censura a Jure, videndum, num illa sit Censura *ferendæ sententiæ* id est, infligenda primum per sententiam condemnatoriam Judicis, vel potius Censura *sententiæ latæ*, quæ nimirum infligitur actu per ipsummet Jus, & incurritur absque nova sententia condemnatoria Judicis. VI. Quando Censura a Jure tali Crimini annexa primum foret *Sententiæ ferendæ*, adhuc deberet necessario præcedere prævia monitio ante sententiam. *Argum. cap. Reprehensibilis. 26 de appellat*: VII. Quando autem dicta Censura Juris est *latæ sententiæ*, ac ipso facto jam incurritur, tunc Judex Ecclesiasticus taliter delinquentem potest publice denuntiare per sententiam declaratoriam censuratum v. g. Excommunicatum absque prævia aliqua admonitione; debet tamen is, saltem nisi delictum & contumacia omnino notoria essent, prius citari ad hoc, ut se defendere possit, si forsan causam habeat excusantem a Censura, per textum, & Glossam *Clementina III. de Censuris.* & *Clementina II. de Pœnis*. Nam etsi juxta *Tract. II. de Legibus. dist. 2. quæst. 4. n. 39.* Censura *latæ sententiæ*, si vera, & proprie dicta sit Censura, & non potius pœna vindicativa privans jure jam quæsito, ac possesso: de Jure communi statī contrahatur in foro conscientiæ, quamprimum ipsum Crimen, cui dicta Censura annexa est, committitur: Nihilominus in foro externo Judex declarans seu publice denuntians taliter censuratum securus regulariter haud erit de impugnatione, si prius delinquentem non citet ad audiendum; quare non deberet contra ipsum proferri sententia declaratoria? Videantur *Engel. lib. 5. Decret. tit. 39. n. 9.* Navarrus *eodem. Consil. 9. n. 4.* & Ludovicus ab Amæno *in practica Criminali tit. ult. §. 7. n. 62.* Quodsi citandus studio subterfugiat citationem personalem abscondendo se, poterit citari per Edictum, affigendo illud publicis locis, & post debitum tempus, eo non comparente, nihilominus procedi ulterius in causa. *

QUÆSTIO III.

An ignorantia, metus, vel aliud quidpiam excuset ab incurrenda Censura?

SUMMARIUM.

27. *Regula generalis circa hoc.*
28. *Ignorantia facti excusat a Censura.*
29. *Ignorantia juris etiam excusat a Censura, dummodo non sit crassa.*
30. *Corollarium.*
31. *Rustici, & homines simplices, sæpius per hoc excusantur a Censuris.*
32. *Metus gravis excusat a Censuris;*
(b) Juxta dictum Tract. 2. Dist. 2. n. 25. & seqq.
33. *Etiamsi actus Jure naturæ prohibitus existat.*
34. *Excommunicatio, aut alia Censura sit invalida:*
35. *I. Ob defectum Jurisdictionis; & hoc dupliciter.*
36. *Per appellationem, quando impediatur effectus Censuræ?*
37. *II. Ob defectum substantialis ordinis Judicii.*
38. *III. Ob defectum justæ Causæ; & hoc tripliciter.*
39. *Censura lata contra innocentem, qui in Judicio probatur nocens, an sit servanda?*
40. *Quid de Clerico innocente, & secundum publicas probationes excommunicato?*
41. *Forma absolvendi a Censuris, quæ?*
42. *Suspensio, & Interdictum, quandoque non indigent absolutione.*
43. *Absolutio a Censuris, an possit dari extra Confessionem, aut absenti.*

27. SUpponendum pro regula generali, cum juxta dicta *nu. 8. & seqq.* & Doctores passim, ad incurrendam Censuram Ecclesiasticam requiratur culpa mortalis, & talis, qualis ibidem est descripta: quotiescumque aliquis per ignorantiam, inadvertentiam, vel animi passionem, aut parvitatem materiæ excusatur a peccato mortali, eum etiam ab Excommunicatione majori, gravi Suspensione, atque Interdicto personali fore excusandum. Hoc prænotato, quantum attinet ad statum propositæ Quæstionis, sit

28. CONCL. I. Ignorantia facti, qua quis ignorat, factum suum esse tale, quod sub Censura prohibitum est, excusat ab ipsa Censura: hinc, si quis v. g. percutiat Clericum, quem putat esse Laicum, adeoque invincibiliter ignorat esse Clericum, excu-

excusatur ab excommunicatione. Ita communis, & habetur *c. Si vero, de Sent. excom.* ibi *Si vero aliquis in Clericum nutrientem comam manus injecerit violentas, propter hoc non debet excommunicatione notari; dummodo ipsam Clericum esse ignoraverit*. Imo in tali casu sufficit ad evitandam Censuram ignorantia probabilis, ut explicat Glossa ibidem.

29. CONCL. II. Ignorantia invincibilis, vel probabilis Juris Ecclesiastici, præcipientis, vel prohibentis quidpiam sub Censura; imo & sola ignorantia ipsius Censuræ, dummodo non sit crassa, seu supina, excusat a Censura incurrenda. Ita Doctores communiter; & habetur clare ex *cap. 2. de Constit. in 6.* ubi dicitur: *Ut animarum periculis obvietur, sententiis per statuta quorumcumque Ordinariorum prolatis ligari nolumus ignorantes; dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina*. Quæ decisio cum sit favorabilis, multumque rationabilis, non tantum in Statutis Episcoporum, sed etiam Constitutionibus Pontificiis locum habet, nam etiam Papa est Ordinarius, & quidem *Ordinarius Ordinariorum*.

30. Infertur proinde, quod, licet quis sciat, opus aliquod esse prohibitum vel præceptum, sive lege naturali, aut Divina, sive Ecclesiastica; si tamen invincibiliter, aut probabiliter ignoret, ipsi esse annexam excõmunicationem, aut aliam Censuram Ecclesiasticam, hanc ipse non incurrat. Patet hoc tum ex citato textu Juris Canonici; tũ ratio hujus ulterior est: quia ad incurrendam Censuram requiritur contumacia, & virtualis quidam contemptus, quo quis recusat obedire Legi, sub tali pœna seu Censura quidpiam præcipienti: atqui is, qui ignorat illam pœnã, seu censuram, jam non est taliter contumax; ergo.

31. Infertur ulterius, Rusticos, aliosque homines simplices, sæpius ex hoc fundamento excusari ab incurrenda censura excommunicationis; eo quod eam esse hic & nunc latam, rarissime sciant, imo vix audierint aliquid de excommunicatione. Dummodo excipias excommunicationem in percussores Clericorum latam, & vix alicui ignotam, atque alias Censuras communiores, vel publice denuntiatas.

32. CONCL. III. Qui ex gravi metu mortis, mutilationis, infamiæ, aut hujusmodi, transgreditur legem Ecclesiasticam sub pœna Censuræ impositam, is non incurrit annexam Censuram. Ita Pirhing. *tit. de Senten. excom. num. 47.* Suarez, & alii. Ratio est: quia leges Ecclesiasticæ regulariter non obligant cum tanta severitate, seu periculo vitæ, aut membrorum: (b) Atqui lex Censuram imponens, est Ecclesiastica: ergo.

33. Nec obstat, quod talis non tantum contra legem Ecclesiasticam, sed etiam contra Naturalem, ac Divinam operetur, ac proinde peccet: ut si quis gravi metu mortis adactus Matrimonium contrahat, & consummet cum consanguinea, vel Moniali. Resp. enim, quamvis talis peccet contra legem Divinam & Naturalem, eo quod Matrimonium sit irritum, simulque propter nullum metum sit faciendum peccatum; adhuc tamen eum non incurrere excõmunicationem, quæ ipso jure lata est contra taliter contrahentes: *Clem. un. de Consang. & affinit.* Nam hæc Jure dumtaxat Ecclesiastico, quale in casu tanti metus non obligat, statuta est: incestus autem prohibetur Jure naturali & Divino, quod ex nullo metu licitum est transgredi.

34. CONCL. IV. Insuper ex triplici capite potest excommunicatio, aut alia Censura Ecclesiastica reddi invalida, ita ut nullum producat effectum: videlicet ob defectum jurisdictionis, ob defectum substantialis ordinis Judicii, & ob defectum justæ causæ. Ita Pirhing. *loc. cit. nu.* 40. & alii communiter. Et quidem

35. I. Censura ab homine lata redditur invalida, adeo ut non obliget, ob defectum Jurisdictionis in ferente: ut si imponens Censuram, vel simpliciter caret Jurisdictione eam imponendi, vel ipsam habet impeditam per excommunicationem, aut suspensionem. Nam *excommunicatus*, vel suspensus ab officio, *alium excommunicare non potest*, c. Audivimus, 24. *quæst.* 1. juncta Glossa ibidem.

36. Idem dicendum; si Prælatus habeat jurisdictionem suspensam per appellationem, legitime ab alio interpositam ante sententiam absolute latam: ut si is ferat sententiam contra Sempronium, quod nisi intra tot v. g. dies satisfecerit, noverit se esse excommunicatum; atque interim Sempronius appellet, & ad diem statutum non satisfaciat: nam ipse Censuram ejusmodi non incurrit, eo quod per legitimam appellationem, ante eventum conditionis interpositam, impediatur effectus Censuræ sub conditione latæ, vel alterius postea primum infligendæ, prout habetur *c. Præterea*, 40. *de Appellat.* Secus foret, si appellatio primum fieret post latam sententiam Censuræ in aliquem: nam hujus effectus per appellationem subsequentem non impeditur, neque suspenditur, *text. clar. c. Is cui, de Sentent. excommun. in 6.*

* Qualiter a Sententia Censuræ absolute lata appellari amplius nequeat, fusius explicatur in Jure Canonico *l. 2. Decret. tit. 28. n. 212. ac seqq.* ubi tamen etiam ex eodem *lib. 2. Decret. loc. cit. n. 24.* adverte, quod non sit idem *appellare a sententia*, & *opponere nullitatem sententiæ*: nam ista duo in pluribus differunt; principaliter in hoc quod exclusa appellatione non censeatur sublata oppositio seu querela nullitatis sententiæ: hincque etsi interdicta semel appellatione nequeam ad altius tribunal appellare; potero tamen adhuc querelare (uti ajunt) id est opponere nullitatem sententiæ e. g. ex defectu jurisdictionis, vel ratione substantialis ordinis non observati, de quo ordine vide apud Patrem Reiffenstuel.

37. II. Censura excommunicationis, aut alia, redditur invalida, & nullius roboris, ob defectum substantialis ordinis Judicii: ut si Judex Censuram laturus nullam omnino, ne unicam quidem, præmittat admonitionem: vel si omittatur citatio Rei, isque ad sui defensionem non admittatur; aut si legitima probatio causæ, ob quam Censura fertur, desit. Pirhing *loc. cit.* Suarez, & alii.

38. III. Censura est invalida ob defectum Justæ causæ; si nimirum ob nullam, aut omnino levem, & non commensuratam culpæ feratur. Porro justitia causæ rursum tripliciter potest deficere. Primo, si nec reipsa, nec secundum allegata & probata crimen subsit: ut si quis excommunicetur, quod pauperi eleemosynam tribuerit, vel non fecerit id, quod agere illicitum & pravum erat, aut hujusmodi. Censura sic lata haud dubie invalida est, cum contineat *errorem intolerabilem*, ut Jura loquuntur *c. Per tuas, de Sent. excommun.* & *c. Venerabilibus, §. Potest. eod. in 6.* Denique potest justitia causæ deesse, quando crimen, ob quod Censura fertur, fuit quidem a parte rei commissum, sed de eo Reus nec est legitime convictus, nec confessus: sic enim causa subsistit solum secundum se, non autem in ordine ad Judicium, seu Forum externum; & consequenter sententia Censuræ, ob id inflictæ, est nulla. Tandem potest deficere causa, si a parte rei causa seu crimen non subsistat, tamen juridice contra Reum probetur: tunc enim non adest vera causa ferendi Censuram, bene tamen præsumpta; cum Reus reipsa sit innocens; qui tamen juridice probatus est nocens. Verum de hoc ultimo casu loquendo, & pro vera ejus intelligentia, sit

39. CONCL. V. Censura lata contra innocentem, qui secundum allegata & probata in Judicio censetur nocens, etsi reipsa, & in Foro conscientiæ, non privet eum communibus Ecclesiæ Suffragiis, aliisque spiritualibus commodis ac facultatibus (revera enim Censura talis ob defectum causæ est nulla) tamen in Foro externo, atque in facie Ecclesiæ, debet servari, donec vel ab ea quis fuerit absolutus; vel innocentia ipsius atque error Censuræ, publice innotuerit. Ita Covarruvias *in c. Alma mater, part. 1. §. 7. num. 5.* Navarrus *cap. 27. Manual. num.* 3. Pirhing *num.* 41. & alii. Sic quippe habetur *c. Si quis a proprio*, 11. *q.* 3. Et S. Gregorius, relatus *can. 1. ead. caus.* 11. *q.* 3. ait *Sententia Pastoris, sive justa, sive injusta fuerit, timenda est.* Accedit ratio: quia hoc necesse est ad publicam utilitatem atque disciplinam, ipsamque Judicis ex officio secundum allegata & probata judicantis auctoritatem tuendam; cui bono communi merito bonum privatum postponi debet. Et certe alioquin malevolis lata porta apperiretur, quaslibet Censuras contemnendi; cum dicere possent, se coram Deo esse innocentes, quamvis in Foro externo per falsa allegata & probata sint damnati nocentes.

40. Infertur proinde, quod si Clericus innocens, sed secundum publicas probationes a Judice excommunicatus, actum sui

sui Ordinis postea exerceat, is non contrahat irregularitatem: quia revera excommunicatio fuit nulla. Si tamen in Judicio ipse hac de re accusetur, & convincatur, tamquam irregularis a Judice condemnari potest: cum in Foro externo censeatur excommunicatus, consequenter etiam irregularis declarari debet, si in tali excommunicatione celebrasse demõstretur. Quod si vero talis monitus desistere nolit, tunc de novo vere excommunicari, propter suam inobedientiam & contumaciam, atque apparentem contemptum Ecclesiasticæ potestatis.

41. Quæres, quęnam sit forma absolvendi a Censuris? Resp. Nulla determinata forma verborum requiritur ad tollendas Censuras, sed sufficit ut quibuscumque verbis voluntas absolventis sufficienter significetur. Solet tamen communiter hujusmodi forma observari: *Absolvo te a vinculo excommunicationis, quam incurristi* N. (exprimẽdo causam ipsius) *& restituo te sanctis Sacramentis, & communioni Fidelium, in Nomine Patris &c.* A Suspensione tantum: *Ego te absolvo a vinculo suspensionis, quam incurristi propter* N. (exprimitur causa) *& restituo te executioni Ordinum, in Nomine Patris &c.* Quando vero Censura est dubia, servetur hæc, vel similis forma: *Si teneris aliquo vinculo excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in quantum possum, & tu indiges, in Nomine Patris &c.*

42. Quinimo si Suspensio fuit lata ad determinatum dumtaxat tempus, v. g. ad unum, aut duos annos; vel usque ad positionem certæ conditionis, v. g. dicendo, *Sis suspensus, donec feceris*: tunc elapso illo tempore, vel adimpleta conditione, ut puta præstita satisfactione, per se ipsam cessat Suspensio, neque opus est alia formula absolutionis, sive sententia restitutionis, *arg. c. Quia sæpe, de Election. in 6.* juncta Glossa *ibidem vers. Donec.* Idem dicendum de Interdicto taliter lato. Layman *cit. tract. 5. part. 4. cap. 5. num. 1.* Ceterum extra hosce casus necesse est, adhiberi veram absolutionem a Censuris, ab habente legitimam facultatem absolvendi datam; prout, alias rationes tacendo, clare patet ex Decreto Alexandri VII. inter alias Propositiones sequentem, ordine 44. condemnantis: *Quoad Forum conscientiæ Reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant Censuræ.*

43. Tandem sciendum, quod absolutio a Censuris ab habente potestatem ordinariam, possit dari etiam extra Confessionem Sacramentalem, imo & absenti, ac invito. Dicitur, *ab habente potestatem ordinariam*: nam habens potestatem delegatam ab absolvendum a Censutis, debet absolvere juxta tenorem suæ delegationis, ejusque formam exacte observare. Sannig. Dist. 1. de Censuris, quæst. 6. & alii.

QUÆSTIO IV.

Quid, & quotuplex sit Pœna Canonica? ubi & de Depositione, Degradatione, & Infamia.

SUMMARIUM.

44. *Pæna Canonica latius patet, quam Censura.*
45. *Pæna Canonica, quid?*
46. *Irregularitas, quomodo habeat rationem pœnæ?*
47. *Declaratur ulterius data definitio.*
48. *Pœnæ Canonicæ sunt septem.*
49. *Depositio, &*
50. *Degradatio, quid?*
51. *Et quomodo privent Clericali munere?*
52. *Degradatio privat etiam omni Clericali privilegio.*
53. *Utraque infligitur primum a Judice.*
54. *Forma Degradationis.*
55. *Infamia, quid?*
56. *Alia juris, alia facti.*
57. *Infamia Juris, ob quæ crimina contrahatur?*
58. *Enarrantur potiora.*
59. *Quomodo tollatur.*

44. Advertendum, quod Pœna Canonica latius pateat quam censura Ecclesiastica: Siquidem Pœna Canonica respectu Censuræ Ecclesiasticę se habet, sicut genus respectu speciei; omnis enim Censura Ecclesiastica est etiam Pœna Canonica, non autem econtra. Hoc prænotato, sit

45. CONCL. I. Pœna Canonica est *pœna inflicta per Canones, vel secundum Canones, prohibens vel arcens punitum ab aliquo gradu Ecclesiastico, qui alias sibi liceret.* Ita Doctor Subtilis *4. dist. 25. quæst. 1.* estque in re communis.

46. Dicitur, *pœna*. Quæ particula sumitur late, prout non tantum comprehendit pœnam proprie dictam, seu quæ procedit ex culpa, sed etiam irregularitatem absque ulla culpa mortali quandoque provenientem: hæc enim habet rationem pœnæ saltem large & improprie dictæ, in quantum est malum, ac pœnale homini cupienti ordinari, habere ejusmodi impedimentum. Additur autem, *inflicta per Canones, vel secundum Canones*: quia quædam pœnæ Canonicæ infliguntur ipso jure per Canones, quædam vero per sententiam Judicis secundum Canones; alioquin enim ejusmodi sententia Judicialis non esset justa, nisi infligeretur secundum Canones.

47. Dicitur ulterius: *prohibens, vel arcens punitum ab aliquo gradu Ecclesiastico*. Quia pœnæ Canonicæ a potiori prohibent hominem a susceptione, vel executione Ordinum: & licet quædam earum, ut Excommunicatio, ac Interdictum, privent ulterius quibusdam aliis bonis spiritualibus; hoc tamen satis denotatur per appositum ly *Arcere*. Et additur, *qui alias sibi liceret*: si enim alioquin talis gradus, vel actus Ecclesiasticus, cuipiam non liceret, jam non esset ipsi pœna, eo privari. Hinc quippe non est pœna Laico, vel mulieri, quod non possit celebrare Missam, eo quod talis actus aliunde sibi non competat; bene tamen Sacerdoti id foret pœnale.

48. CONCL. II. Pœnæ Canonicæ sunt septem, videlicet Depositio, Degradatio, Infamia, Irregularitas, Excommunicatio, Suspensio, & Interdictum. Ita Scotus *loc. cit.* & alii; atque patebit ex diversis textibus Juris Canonici in progressu citandis.

49. *Depositio* est privatio perpetua Clericalis muneris, per canonicam sententiam cum debita solemnitate prolatam.

50. *Degradatio*, quæ plurimum convenit cum Depositione, est privatio perpetua Clericalis muneris, & privilegii, facta post canonicam sententiam, adjuncta reali actione & cæremonia per Canones instituta. Additur, *quæ plurimum convenit cum Depositione*, adeo, ut a nonnullis pro una pœna computetur, *arg. c. Degradatio, de Pœnis in 6.* ibi: *Verbalis degradatio, seu depositio, ab ordinibus*: & notat Fagnanus *c. Qualiter, l. 2. num. 76. de Accusat.* Nihilominus est nõtabilis differentia inter ipsas: nam Degradatio, fit actione reali, & simul includit privationem privilegii Clericalis; quæ duo in Depositione verbali non habentur, prout patebit ex declaratione utriusque definitionis.

51. Dicitur I. In utraque data definitione, *privatio perpetua Clericalis muneris*. Quia tam Depositio, quam Degradatio, privat in perpetuum, ac sine spe remissionis, omni munere Clericali; id est, omnibus Beneficiis Ecclesiasticis, nec non & licentia exercendi actum cujuscumque Ordinis. Non tamen privatur quis Charactere Ordinis, quia hic est indelebilis: neque potestate valide consecrandi (si fuerit Sacerdos) quia & hæc potestas est simpliciter inimpedibilis: neque facultate absolvendi pro mortis articulo moribundum, quia tunc nulla est reservatio Casuum. Insuper Depositus, aut Degradatus, non liberatur ab onere recitandi Breviarium, aut servandi perpetuam Castitatem: ne alioquin ex suo peccato commodum reportet.

52. Dicitur II. In definitione Degradationis, *& privilegii*: quæ particula in definitione Depositionis est omissa. Siquidem per Degradationem (non tamen per solam Depositionem verbalem) privatur quis tum privilegio Fori, tum etiam privilegio Canonis. Privilegio quidem Fori, in quantum ejicitur e Foro Ecclesiastico, & traditur Foro seu Curiæ sæculari; ita, ut deinde sit constitutus sub jurisdictioneMagistratus sæcularis, a quo proin, quasi esset Laicus, poterit capi, incarcerari, ac juxta Leges Civiles de commissis criminibus puniri, quamvis, dum Clericus degradatus propter sua crimina traditur Curiæ sæculari, efficaciter pro eo debeat Ecclesia intercedere, ut citra mortis periculum quoad eum sententia moderetur, *c. Novimus, de Verb. signific.* Privatur insuper Degradatus privilegio Canonis, ita ut ejusdem invasor, aut percussor, quamvis injustus, non incurrat Excommunicationem latam in percussores Clericorum.

53. Dicitur III. In utraque definitione, *post canonicam sententiam cum debita solemnitate factam*. Tum quia neutra earum infligitur ipso jure, sed quælibet a Judice, seu per senten-

tiam

tiam Canonicam debet infligi. Tum quia tam ad Depositionem, quam ad Degradationem, requiritur certa solemnitas a Jure præscripta, quæ refertur in *c. Degradatio, de pœnis in 6.*

54. Dicitur tandem in definitione Degradationis, *adjuncta reali actione.* Quia, ut habetur *cit. c. Degradatio, de Pœnis, in 6.* „ Clericus degradandus, vestibus sacris indutus, & habens in„ strumenta illa in manibus, quæ spectant ad Ordinem suum, „ ad Episcopum adduci debet ab eoque ordine retrogrado(id „ est, incipiendo ab illo vestimento, quod ultima vice in sua „ Ordinatione acceperat, usque ad primum, quod datur in col„ latione primæ Tonsuræ) omnibus suis vestibus, & ornamen„ tis sacris, cum certis verbis exuitur; ac tandem caput illius „ raditur, vel tondetur, ne Tonsuræ, vel Clericatus vestigium in „ eo remaneat: & hisce peractis, Degradatus primum traditur „ Curiæ sæculari. Hæc omnia tamen non reperiuntur in sim„ plici Depositione: nam hæc fit per solam sententiam in crimi„ nosos canonice latam, neque privat omni privilegio Clericali, „ aut Fori. Abbas *c. Tuæ, de pœnis*, ubi insuper notat, quod isthæc Depositio alio nomine dicatur *Degradatio verbalis*, *c. Degradatio eod. in 6.*

55. Quantum attinet ad *Infamiam*, quæ est tertia Pœna Canonica, Advertendum, quod infamia idem sit ac privatio seu diminutio bonæ famæ; sive, ut alii loquuntur, *arg. l. Cognitionum, ff. De variis & extraord. cognition. Infamia est læsæ dignitatis status, vita ac moribus reprobatus.*

56. Duplex autem communiter assignatur Infamia, videlicet *Infamia juris, & Infamia facti.* Hæc posterior accidit, quando quis tale aliquid perpetrat, propter quod ejus bona existimatio apud probos & honestos viros læditur, licet jure aliquo expresso non notetur infamia. *Infamia juris* est, quæ ipso jure infligitur, seu decernitur in certa crimina committentes. Idque adhuc fit dupliciter, nempe dum vel ipso facto infamia contrahitur, vel primum per sententiam Judicis secundum juris declarationem decernitur.

57. Quæres: Ob quæ crimina contrahatur Infamia juris? Resp. I. Regula generalis est, Jure Canonico omnes eos censeri infames, quicumque Jure Civili habentur infames; nisi infamiã Jure Civili introductam Canones speciatim sustulerint. Prior pars habetur clare ex *c. Omnes, 6. quæst. 1.* ubi Hadrianus Papa inquit: *Omnes vero infames esse dicimus, quos Leges sæculi infames appellant.* Concordat *c. Infames, 6. qu. 2.* ibi *Infames esse dicimus omnes, quos Ecclesiasticæ, vel sæculi leges infames pronuntiant.* Altera vero pars probatur ex *cap. ult. de Secundis nuptiis*; ubi infamia Jure Civili, *L. 1. C. de Secundis nuptiis*, decreta mulieri intra annum luctus nubenti, fuit sublata.

58. Resp. II. Quænam personæ censeantur Jure Canonico infames, refertur *cit. cap. Infames, 6. quæst. 1.* Et sunt fures, sacrilegi, incestuosi, homicidæ, perjuri, raptores, malefici, venefici, adulteri, de bellis publicis fugientes, criminibus capitalibus irretiti, sepulchrorum violatores, & alii hujusmodi ibidem enumerati. Et de talibus loquitur *Reg. 87. Juris in 6. Infamibus portæ non pateant dignitatum.*

59. Ceterum Infamia Canonica, quando orta est ex crimine occulto, tollitur per pœnitentiam: secus, quando ortum habet ex crimine manifesto; ut post Glossam *c. Illi qui, 6. quæst. 1.* notat Fagnanus *in c. Vestra, n. 37. de Cohabit. Cler.* Unde Infamiam juris ex crimine manifesto subortam auctoritative tollere, seu abolere, spectat ad Principem, sive ad SS. Pontificem, tamquam Conditorem Juris Canonici, *arg. c. Cum te, de Sent. & re judicata*, & notat idem Fagnanus *c. Vergentius, num. 38. de Hæreticis.*

DISTINCTIO II.

De Excommunicatione, Suspensione, & Interdicto.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Excommunicatio?

SUMMARIUM.

1. *Excommunicatio vi nominis, quid?*
2. *Excommunicatio, & Anathema, an differant?*
3. *Datur in Ecclesia potestas ferendi Excommunicationem, aliasque Censuras.*
4. *D. Paulus potestate excommunicandi aliquoties usus fuit.*
5. *Excommunicatio, quid?*
6. *Dividitur in majorem & minorem.* *Absolute posita denotat majorem.*
7. *Excommunicatio minor, quid?*
8. *Ejus effectus, quis?*
9. *Excommunicatio major, quæ?*

1. EXcommunicatio juxta nominis Ethymologiam idem est, ac *extra communionem separatio.* Sed in proposito sumitur ipsa pro Censura Ecclesiastica, per quam homo Christianus a communione Ecclesiæ separatur. Dicitur etiam alio nomine *Anathema:* nam anathema græce, significat saparationẽ alicujus a reliquis partibus, & quidem frequentius; prout ejusmodi separatio fit ab Ecclesia, tamquam alicujus execrandi & maledicti; prout hæreses & hæretici, aliique peccatores incorrigibiles, ab Ecclesia anathematizantur.

2. Interim licet Excommunicatio, & Anathema, essentialiter non differant (utraque enim importat separationẽ alicujus ab Ecclesiæ communione) differunt tamen quoad solemnitatẽ: nam excommunicatio quandoque incurritur ipso jure, quandoque profertur per Sententiam Judicis in scriptis comprehensã: Anathema vero cum certis cæremoniis, *c. Debent, 11. quæst. 3.* præscriptis, ad terrorem ceterorum peragitur. Siquidem debent duodecim Presbyteri Episcopum circumstare, & lucernas ardentes in manibus tenere, quas post latam Anathematis sententiam in terram projiciunt, & pedibus conculcant: cui solemnitati aliæ quoque maledictiones, & execrationes verbales addi solent. Hinc *c. Cum non ab homine, de Judiciis*, Clericus depositus incorrigibilis primum excommunicari, deinde vero crescente contumacia Anathematis mucrone feriri jubetur.

3. CONCL. I. Datur in Ecclesia Catholica potestas ferendi Excommunicationem, ac alias Censuras Ecclesiasticas, Jure Divino eidem concessa. Ita omnes Catholici, atque desumitur tum ex perpetua praxi, & sensu Ecclesiæ; tum ex illo generali dicto Salvatoris, *Matth. c. 16. Et tibi dabo claves Regni Cœlorum: Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in Cœlis.* Et *Matth. cap. 18. Dic Ecclesiæ: Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.*

4. Et tali potestate jam usus fuit D. Paulus Apostolus, dum *1. Corinth. 5.* quempiam Satanæ tradidit, hoc est, excommunicavit, seu ex consortio Fidelium ejecit; prout ipsemet Apostolus, ibidem indicat dicens: *Et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.* In quem locum D. Augustinus, relatus *c. Omnis 11. quæst. 3.* ait: *Omnis Christianus, qui a Sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? Scilicet, quia extra Diabolus est, sicut in Ecclesia Christus. Unde illos, quos tunc Apostolus Satanæ esse traditos prædicat, excommunicatos a se esse demonstrat.* Quinimo Scotus *4. dist. 19. quæst. un. §. De quinto*, notat, in Epistolis D. Pauli legi, quod ipse tribus vicibus excommunicaverit, nempe *1. Corinth. 5.* ut jam dictum. Et *1. Timoth. 1.* ibi: *Ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.* Et *Galat. 1. Si quis vobis evangelizaverit præter id, quod accepistis, anathema sit.*

5. CONCL. II. *Excommunicatio* est censura Ecclesiastica, qua homo Christianus a communione Fidelium separatur. Ita Doctor Subtilis *loc. cit. §. De quinto*, ubi ait: *Excommunicatio simpliciter, quæ est sola major, est exclusio alicujus a communione fidelium: non quidem exclusio corporalis, quæ fit in incarceratione, vel exclusione ab aliis; sed excludendo per prohibitionem, ne communicet cum aliis, nec alii cum eo:* estq; in re communis. Dicitur, *Censura Ecclesiastica:* quæ particula stat loco generis, nam reliqua stant loco differentiæ. Et additur, *qua homo Christianus separatur a communione fidelium.* Tum quia Ethnici, & numquã baptizati, nequeunt excommunicari, cum necdum re ipsa in Ecclesiam fuerint ingressi per Baptismum. Tum quia per hanc particulam Excommunicatio differt ab aliis Censuris Ecclesiasticis, ut magis patebit ex dicendis.

6. CONCL. III. Excommunicatio ut sic ex parte boni, quo privat hominem, proprie ac principaliter dividitur in majorem, ac minorem; eo quod possit quis a communione Fidelium separari vel ex parte solum, vel ex toto: quamvis si nomen *Excommunicationis* absolute ponatur, nec aliud ex primatur, illud sit intelligendum de Excommunicatione majori. Ita Scotus *loc. cit.* estque communis & habetur *c. Si quem, de Sentent. excommun.* ubi dicitur: *Si quem sub hac forma verborum,*

rum, illum excommunico, vel simili, a Judice suo excommunicari contingat, dicendum est, eum non tantum minori, quæ a perceptione Sacramentorum, sed etiam majori excommunicatione, quæ a Communione fidelium separat, esse ligatum.

7. CONCL. IV. *Excommunicatio minor* est Censura Ecclesiastica, privans hominem perceptione Sacramentorum. Ita habetur ex *cit. c. Si quem, de Sent. excomm.* juncto *c. Si celebrant. de Clerico excomm. &c.* Ubi de excommunicato excommunicatione minori dicitur, quod *non videatur a collatione, sed participatione Sacramentorum (quæ in sola consistit perceptione) remotus.*

8. Unde infertur, quod proprius & adæquatus Excommunicationis minoris effectus sit, privare hominem solo usu passivo seu receptione Sacramentorum Ecclesiæ; ac proinde ipsa tantum separet secundum quid a communione Fidelium, videlicet quoad solam Sacramentorum participationem, sive, receptionem. Per quod ea differt ab excommunicatione majori, quæ longe plures, eosque gravissimos effectus habet, uti patebit ex *Quæst. seq.*

9. CONCL. V. *Excommunicatio major*, quæ est simpliciter excommunicatio, bene definitur, quod sit Censura Ecclesiastica, qua quis a communione Fidelium simpliciter separatur. Ita desumitur tum ex Doctore Subtili *loc. cit.* tum ex *cit. c. Si quem, de Sent. excomm.* Quamvis enim ibidē non apponatur ly *simpliciter:* tamen textum illum loqui de separatione totali (id est, quæ fit tum per privationem Sacramentorum Ecclesiæ, tā recipiendorum, quā administrandorum; tum etiā per privationē communium Suffragiorum Ecclesiæ, nec non & convictus Civilis, seu exterioris communionis Fidelium) communiter intelligunt Doctores, prout mox amplius explicabitur. Hinc sit

QUÆSTIO II.

Qui sint effectus Excommunicationis majoris?

SUMMARIUM.

10. *Communio Fidelium, triplex. Pure interna.*
(a) Vide dicta Tract. 12. Dist. 3. Quæst. 7. per totum.
11. *Pure externa;*
12. *Et media, seu mixta.*
13. *Ecclesia non privat excommunicatum communione Fidelium mere interna;*
14. *Neque privatis orationibus Fidelium.*
(b) De hoc amplius n. 17.
15. *Bene tamen communione Fidelium tam media, quam pure externa.*
16. *I. Excommunicationis majoris effectus, est privatio communium Ecclesiæ Suffragiorum. Hæc quæ sint?*
17. *Corollarium notabile.*
18. *II. Privatio communionis Sacramentorum, activæ, & passivæ.*
19. *Nisi justa causa excuset; & quæ?*
(c) Tract. 2. Dist. n. n. 25. & 28.
20. *III. Privatio usus Divinorum Officiorum, Divina Officia quæ?*
21. *IV. Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ.*
22. *Quid juris, si excommunicatus in Loco sacro sepeliatur?*
23. *An hic effectus de facto locum habeat in omnibus excommunicatis?*
(d) Tract. 14. Dist. 3. n. 126.
24. *Omnino impœnitens, non est sepeliendus in Loco sacro.*
25. *Major difficultas de excommunicato non vitando, & pœnitente.*
26. *Solutio.*
27. *V. Incapacitas ad Beneficium Ecclesiasticum.*
28. *VI. Nullitas Rescripti Apostolici ab excommunicato impetrati. Absolutio ad cautelam a Censuris.*
29. *VII. Privatio omnis jurisdictionis spiritualis.*
30. *Quid, si excommunicatus non erat vitandus?*
(e) De quo num. 26. & 36.
31. *VIII. Privatio communionis Forensis. Limitatur in Reo,*
32. *Atque excommunicato non vitando.*
33. *IX. Insordescens per annum in excommunicatione fit suspectus de hæresi.*
34. *X. Privatio omnis Civilis communionis. Hoc procedit de excommunicato non tolerato, sed vitando.*

10 NOtandum hic cum D. Bonaventura 4. *dist.* 18. *art.* 1. *q.* 1. & aliis, quod triplex sit Communio Fidelium, nempe pure interna, pure externa, & media seu mixta. *Communicatio, seu Communio Fidelium pure interna* consistit in Fide & Charitate, per quam Fideles inter se, & cum Christo Capite suo mystice copulantur: & ratione hujus unionis, seu communionis, potest unus Fidelis impetrare alteri de congruo specialia beneficia, eique si ceteroquin capax est applicare proprias satisfactiones; juxta quod testatur David Psal. 118. *Particeps ego sum omnium timentium te.* Concordat illud Symboli Apostolici: *Credo Sanctorum Communionem.* (a)

11. *Communio Fidelium pure externa*, est mere politica, consistens in Fidelium convictu, colloquio, aliisque commerciis. Et hæc olim prohibita fuit exhiberi excommunicatis excommunicatione majori: verum hodie post Concilium Constantiense, circa annum Domini 1414. celebratum, per constitutionem Martini V. quæ incipit, *Ad evitanda*, generaliter ejusmodi prohibitio sublata est, exceptis duobus casibus, videlicet nominatim excommunicatis ac denuntiatis, & notoriis Clericorum percussoribus.

12. Tandem *Communio Fidelium media, seu mixta* est, quæ in exterioribus actionibus, seu cæremoniis Ecclesiasticis consistens, interiorem ac spirituale fructum ex propria institutione continet. Quo spectat in primis usus tam activus quam passivus Sacramentorum; id est, administratio, & perceptio eorum: deinde communia Ecclesiæ Suffragia, quæ in Sacrificio Missæ, aliisque publicis Officiis, ut puta in Horis Canonicis, in Benedictionibus Cinerum, Palmarum, & hujusmodi, pro universa Ecclesia ad Deum funduntur. Huc adde satisfactiones Christi & Sanctorum, quæ ex communi Thesauro Ecclesiæ per Indulgentias Fidelibus applicantur. His prænotatis, sit

13. CONCL. I. Certum est, quod Ecclesia per Excommunicationem neque velit, neque possit quempiam privare communione Fidelium mere interna, quæ est per Fidem & Charitatem. Ratio est: quia talibus Virtutibus nemo potest privari invitus, & absque propria culpa mortali: imo vera Fides & Spes potest etiam manere in peccatoribus, ipsisque excommunicatis, si contra hasce Virtutes propria voluntate non delinquant. Porro Charitas non tollitur per excommunicationem sed supponitur jam sublata per peccatum morale prævium; cum non nisi ob peccatum mortale excommunicatio major infligatur: & potest contingere, ut homo, priusquam ab excommunicatione absolvatur, per contritionem perfectam redierit in gratiam & amicitiam Dei. Layman *lib. tr.* 5. *part.* 2. *cap.* 1. *n.* 3. & alii.

14. CONC. II. Insuper certum est, quod Ecclesia excommunicatum non privet fructu orationum & satisfactionum, quas alii Fideles proprio nomine, ac privata intentione ipsi applicant. Ratio est: quia hujusmodi bona opera sunt ipsius operantis propria; ergo spectant ad liberam ejus applicationem, non vero ad dispensationem Ecclesiæ. Unde nemo prohibetur pro excommunicatis privatim Deum orare. (b)

15. CONCL. III. Excommunicatio major privat excommunicatum communione Fidelium tam media, quam etiam pure externa, seu mere politica. Ita communis. Ratio est: quia non excedit potestatem Ecclesię, privare hominem criminosum, & contumacem, communibus Ecclesię Suffragiis, utpote suo nomine factis, ac usu Sacramentorum, vel eidem interdicere externam conversationem, & convictum Fidelium. Quomodo autem id intelligendum sit, patebit inductione, explicando plerosque effectus Excommunicationis majoris.

16. Primus itaque effectus Excommunicationis majoris est, privare hominem communibus Ecclesiæ Suffragiis, ita ut excommunicato non prosint; neque ea nomine Ecclesiæ possint pro ipso offerri. Porro hujusmodi communia Ecclesiæ Suffragia commode ad tria capita reducuntur: quæ sunt in primis SS. Missæ Sacrificium; nam illud nomine totius Ecclesię offertur. Deinde Indulgentię, utpote quę proveniunt ex communi Thesauro Ecclesię. Tandem huc pertinent Orationes publicę, alięque actiones sacrę, quę a Ministris Ecclesię, in quantum tales sunt, ac nomine ipsius Ecclesię peraguntur: quales sunt Horę Canonicę, Benedictio solemnis Aquę Benedictę, Candelarum, Palmarum, Consecratio Ecclesię

vel Altaris, Officium Defunctorum, & hujusmodi.

17. Infertur proinde cum Navarro c. 27. *Manualis*, n. 36. & aliis, peccare eos mortaliter, qui orant pro excommunicato oratione publica, aut qui cum eo communicant in Oratione publica, seu nomine totius Ecclesiæ facta. Verum hoc intelligendum est de excommunicato non tolerato, sed vitando, uti observat cit. Navarrus. Intelligendum ulterius id est de Oratione, publica, seu nomine totius Ecclesiæ facta: nam orationes privatæ, sub quibus comprehenditur *Memento* in Missa, a Sacerdote mentaliter orando factum, item & jejunia, aliaque pia opera, quæ non fiunt nomine Ecclesiæ, neque ab ejus Ministris qua talibus, sed proprio cujuslibet nomine, ac ex privata devotione, non prohibentur fieri pro excommunicatis, juxta dicta *n.* 14. Insuper Feria sexta Parasceves, quo die Christus in Cruce pro suis inimicis oravit, etiam Ecclesia publice & solemniter orat pro Hæreticis ac Schismaticis, qui tamen sunt excommunicati. Item licitum est, solemniter orare pro extirpatione hæresum; & sic indirecte pro ipsis Hæreticis ut a Deo convertantur, & hujusmodi.

18. Secundus effectus Excommunicationis majoris est, privare hominem communione Sacramentorum, tam activa quã passiva; ita, ut excommunicatus licite, & absque peccato mortali, non possit ullum Sacramentum recipere, vel administrare. Et hoc intelligendum est non solum de excommunicato adhuc impœnitente, utpote qui ratione sui peccati mortalis prohibetur Sacramenta suscipere, vel administrare; sed etiam de eo, qui per perfectam contritionem jam reddit in gratiam Dei. Siquidem talis non potest licite, & absque peccato mortali (nisi excuset justa causa) ullum Sacramentum recipere, vel administrare, donec fuerit absolutus a sua excommunicatione: ageret enim contra præceptum Ecclesiæ, & expressam illius prohibitionem in materia gravi.

19. Additur notanter, *nisi excuset justa causa*: qualis foret ignorantia invincibilis, necessitas administrandi Sacramentum ob metum mortis, infamiæ, jacturæ bonorum, ac hujusmodi. Nam si quis excommunicatus, ignorans invincibiliter, se esse excommunicatum, administrat vel recipit Sacramenta, certũ est, quod non peccet mortaliter, ratione ignorantiæ suæ invincibilis. Similiter, si quis excommunicatus occultus, sibi tamen conscius excommunicationis, urgente gravi necessitate Sacramenta administret, vel recipiat, v. g. ad vitandam mortem, aut scandalum, vel gravem jacturam, non peccabit; dummodo in ejusmodi casu, quo non potest prius obtinere absolutionẽ ab excommunicatione, perfectam contritionem præmittat receptioni, vel administrationi Sacramentorum. Ratio est: quia Lex Ecclesiastica, qualis est de privatione participationis Sacramentorum, tum activæ tum passivæ, cum tanto rigore non obligat; prout supra (c) jam dictum.

* Ceteroquin prohibitio illa usus activi & passivi Sacramentorum tangit Excommunicatos, non solum eos, qui ab Ecclesia tolerati non sunt, sed etiam toleratos, prout Kilianus Kazenberger *in Supplement. Decal.* P. Sporer *Tract. de Censuris c.* 3. *sect.* 2. *n.* 74. *ac seqq.* recte deducit. ex *cap. Si quem de sentent. Excommunicat.* Ubi receptio Sacramentorum prohibetur excommunicato Excommunicatione minori, qui utique est excommunicatus toleratus.

Quod si autem excommunicatus, qui antea non fuit debite ab excommunicatione absolutus, Sacramentum quodpiam recipere præsumeret, equidem haud dubie peccaret, non tamen pœnã Ecclesiasticã exinde de novo incurreret, cũ nulla in Jure sit decreta, seu expressa. Excipitur Sacramentum *Ordinis*; hoc enim si recipiat Excommunicatus, vel exerceat, incurrit irregularitatem, prout fusius declarabitur distinctione sequenti.

20. Tertius effectus Excommunicationis majoris, est privatio usus Divinorum Officiorum: Ita, ut excommunicatus Missæ, aliisque Divinis Officiis (excepta Concione) non possit licite, & absque gravi peccato interesse. Ubi nomine Divinorum Officiorum intelligitur non solum Missa, sed & cantus Horarum Canonicarum, publica Oratio, Processio, Benedictio olei, aquæ, candelarum, & cetera Ordini Clericali annexa: *excepta Concione*; hanc enim etiam excommunicato non tolerato licet audire, ut sic magis & citius ad pœnitentiam excitetur, *c. Responso, de Sent. excommunicat.*

21. Quartus effectus Excommunicationis majoris, est privatio sepulturæ Ecclesiasticæ. Nam certum est, corpus excommunicati non posse sepeliri in Loco sacro, seu destinato Sepulturæ Fidelium; prout expresse habetur *c. Sacris, de Sepulturis*, allegata ea ratione, quia *quibus non communicavimus vivis, nec debemus communicare defunctis*. Quinimo hac de causa, ibidem præcipitur, ut ossa excommunicatorum sepulta in Cœmeterio Ecclesiastico, si possint discerni ab aliis ossibus non excommunicatorum, debeant exhumari, & inde amoveri: secus est, si amplius discerni non possunt.

22. Quod si qui scienter, ac temerarie præsumpserint excommunicatũ sepelire in Loco sacro, incurrunt & ipsi excommunicationem ipso facto, ut dicitur *Clem.* 1. *de Sepulturis*. Simulque ante exhumationẽ ejus, si ossa excommunicati discerni valeant ab aliis, non possunt in illo loco Fideles sepeliri, neque ibidem Divina Officia celebrari; & post exhumationem (idem dicendum, si corpus excommunicati ibi relictum fuit, eo quod ab ossibus Fidelium discerni non potuerit) debet locus reconciliari, *cap. Consuluisti, de Consecrat. Ecclesiæ*. Siquidem per sepulturam excommunicati Locus sacer fuit pollutus, & ad Divina celebranda, Fideliumque sepulturam factus incapax. Herinex *disp.* 6. *de Censuris, q.* 2. *n.* 30. & alii.

23. Dubitant vero Doctores, an prædictus effectus defacto post Concilium Constantiense locum habeat in solis excommunicatis vitandis, an vero generaliter in omnibus? Ratio dubitandi est: quia in excommunicatis non vitandis videtur cessare ratio ex Jure Canonico superius allata, *quibus non communicavimus vivis, non debemus communicare defunctis*. Nam excommunicatis non vitandis defacto communicamus in vita, consequenter videtur eis etiam defacto posse nos communicare defunctis in sepulchro. Et quidem per sepulturam excommunicati tolerati, non violari locum sacrum, ob rationem allegatam, ultro (d) conceditur: num autem talis in loco sacro licite sepeliatur, major difficultas est; ad quam

24. Resp. I. Certum est, quod quando alicujus excommunicatio est publica, & ipse fuit mortuus omnino impœnitens, talis non sit sepeliendus in loco sacro. Ratio est: quia, cum excommunicatio major non feratur nisi ob peccatum mortale, qui in ea moritur absque ullo pœnitentiæ signo, censetur notorie mori in statu peccati mortalis, sicque esse indignus sepultura Ecclesiastica. Et hac de causa Hæretici in sua hæresi decedentes non sepeliuntur in loco sacro, etsi in vivis non fuerint vitandi.

25. Resp. II. Utrum excommunicatus, qui ante mortem dedit vera signa pœnitentię, possit absque obtenta prius absolutione mortuus sepeliri in Loco sacro post Conciliũ Constantiense, si vitandus non fuit, variant Doctores. Et quidem Navarrus *c.* 27. *Manual. n.* 36. & Layman *l.* 1. *Tract.* 5. *part.* 2. *c.* 4. *n.* 9. post Henriquez, putant, talem posse sepeliri in loco sacro, quando eum pie mortuum esse præsumi potest.

26. Oppositum tamen videtur probabilius, atque tenendum cum Lud. Engel. *tit. de Sepulturis, n.* 19. Herinex *loc. cit. n.* 31. Zoesio, & aliis, quando excommunicatio est publica: quia tunc excommunicatus prius erit absolvendus, saltem post mortem, verberato, juxta Ritum præscriptum in Rituali Romano, ejus corpore, antequam sepeliatur in loco sacro: quæ quidem absolutio eo dumtaxat tendit, ut hujusmodi defunctus restituatur communioni Fidelium quoad publica Ecclesiæ Suffragia (quę proinde imposterum pro ipso celebrari, atque offerri poterunt) ipsamque sepulturam Ecclesiasticam. Ratio fundamentalis hujus sententiæ est: quia Bulla Martini V. in Concilio Constantiensi edita, quæ incipit, *Ad evitanda*, in fine expresse protestatur, quod *per hoc non intendit, excommunicatos in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari*; ergo publice excommunicati, sicut olim, *c. A nobis, de Sent. excommu.* ita, & nunc privati existunt sepultura Ecclesiastica, donec absolvantur, non obstante, quod contriti decesserint. Quod si vero excommunicatio sit occulta, & non nisi uni vel alteri cognita, non est ipsi neganda sepultura Ecclesiastica: nam ejus privatio, cum sit publica, requirit etiam publicam causam, ne alias, qui publice bonus habetur, hac via infametur.

27. Quintus effectus Excommunicationis majoris, est incapacitas, seu inhabilitas ad quodlibet Ecclesiasticum Benefi-

neficium accipiendum. Hinc præsentatio, vel electio alicujus excommunicati, item & institutio, ac confirmatio ipsius in Beneficio, sunt jure ipso irrita; prout habetur *c. Postulasti*, *de Clerico excomm. vel deposito*, ibi: *Cum excommunicatis communicari non debeat, Clerici excommunicationis vinculo innodatis Ecclesiastica Beneficia conferri non possunt; nec illi valent ea licite retinere, nisi forsitan cum eis fuerit misericorditer dispensatum; cum ea non fuerint Canonice consecuti*. cum concordantiis. Idque Covarruvias in *c. Alma mater*, *part.* 1. §. 7. *n.* 3. Lessius *lib.* 2. *c.* 34. *n.* 117. Layman *n.* 7. & communior aliorum, contra Navarrum, extendunt ad eum casum, quo excommunicatus, etiam toleratus, ignoravit suam excommunicationem: nam licet ignorantia excommunicationis (dummodo ea probabilis fuerit, & non crassa vel supina) juvet ad effugiendam irregularitatem, aliasque pœnas Juris latas contra excommunicatos, quidpiam sibi prohibitum agentes; non tamen sufficit ad habilitandum hominem in ordine ad ea, ad quæ per excommunicationem factus fuit inhabilis.

28. Sextus effectus Excommunicationis majoris est, quod Rescriptum Sedis Apostolicæ ab excommunicato impetratum, sit ipso jure nullum, ac irritum, *tex. clar. c.* 1. *de Rescriptis in* 6. Unde hac de causa hodie de stylo Curiæ Romanæ plerisque Rescriptis (id est, Litteris Pontificiis quidpiã ad alicujus consultationem, vel relationem respondentibus, aut ad ejus supplicationem concedentibus) præsertim impetratis a Regularibus, solet inseri Absolutio ad cautelam a Censuris, in ordine ad effectum illius Rescripti certius consequendum. Inde enim fit, quod post talem a Censuris absolutionem, datam ad cautelam, postmodum ex hoc capite, quod impetrator illius Rescripti tempore impetrationis fuerit constitutus in excommunicatione, illud nequeat impugnari.

29. Septimus effectus Excommunicationis est: quia excommunicatus privatur omni usu, sive exercitio jurisdictionis spiritualis, ut proinde omnia acta invalida sint. Hinc excommunicatus nequit alium excommunicare, *c. Audivimus*, 24. *q.* 1. Neque potest conferre Beneficia, *arg. cap. un. Ne sede vacante &c. in* 6. Nec valide eligere, *cap. Cum dilectus*, & *cap. Cum inter*, 16. *de Elect.* ubi electio a suspensis celebrata, censetur irrita: omnis autem excommunicatus hoc ipso est suspensus ab Officio, & Beneficio.

30. Verumtamen istud intelligendum est de excommunicatis non toleratis, seu de vitandis. Siquidem acta excommunicati tolerati valida sunt, quamdiu per oppositam exceptionem non repelluntur; prout notat Navarrus *c.* 27. *Manual n.* 21. id probans ex *cap. Ad probandum*, *de Sent. & re judicat.* Pirhing *tit. de Sent. excomm. n.* 18. Layman *cit. part.* 2. *n.* 13. Lessius, & alii. Unde excommunicatus toleratus potest excommunicare, & Beneficia conferre, & eligere, & præsentare, aliaque hujusmodi jurisdictionalia valide exercere, nisi a parte adversa contra eum tamquam minus idoneum excipiatur. Accedit ratio: quia ex una parte tales excommunicati tolerantur, & consequenter sustinentur etiam eorum acta (nisi opponatur exceptio) ne alioquin plura incommoda, & inconvenientia oriantur, quæ Concilium Constantiense (c) sublata voluit: ex altera vero parte dictum Concilium ipsos excommunicatos nullatenus in aliquo relevare, vel eis quomodolibet suffragari voluit; ergo sicut antehac, ita & nunc, saltem opposita exceptione, eorum acta sunt invalida.

31. Octavus est: quia Excommunicatio privat etiam communione Forensi; id est, impedit, quo minus excommunicatus possit esse Judex, Tabellio, Advocatus, Actor, Testis, &c. etiam in causis Civilibus. Hoc tamen non obstante potest excommunicatus stare in Judicio ut Reus; id est, potest in Judicio conveniri, ibique accusari, & citari: ne alioquin, si accusari, & quocumque alio modo in Judicio conveniri non posset, videretur de sua malitia commodum reportare, *c. Intelleximus*, *de Judiciis*.

32. Quinimo & prior pars defacto solum procedit de excommunicatis vitandis, seu non toleratis: nam si tolerati sunt, recurrunt dicta *n.* 30. Et quamvis Judex teneatur excommunicatos non toleratos repellere ab agendo, patrocinando, & testificando, ne ipse atque alii illicite eis communiceent. *c. Decernimus*, *de Sent. excom. in* 6. juncta Glossa ibidem: Si tamen ii sunt tolerati, non tenetur Judex eos repellere (etsi possit, dummodo excommunicatio sit notoria) donec pars altera desuper excipiat, ipsamque excommunicationem, si necdum est notoria, intra octo dies aperte demonstret, *arg. c.* 1. *de Excep. in* 6. Layman *ibidem n.* 14. & alii.

33. Nonus effectus est, quod, si quis in Excommunicatione per annum continuum insorduerit, hoc est, pertinaciter perstiterit, is fiat suspectus de hæresi: quia videtur contemnere potestatem Ecclesiæ, cujus Claves atque Excommunicationem non timet. Unde contra talem, *tamquam de hæresi suspectum*, *procedi potest*, ut habetur in Concilio Trid. *Sess.* 25. *c.* 3. *de Reformat.* Et si quis propter suspicionem hęresis, aut alterius criminis conjuncti eum contumacia (ut quia legitime citatus non comparuit) excommunicatus fuit, atque in tali excommunicatione per annum perseveravit, censetur is etiam convictus de illo crimine; *arg. c. Excommunicamus*, §. *Qui autem*, *de Hæreticis*, & cum communi tradit Covarruvias *in C. Alma mater*, §. 7. *n.* 16. susius hanc pęnam deducens.

34. Tandem, ut omittantur quidã alii Excommunicationis effectus minus notabiles, de quibus Covarruvias *c.* §. 7. Layman *l.* 1. *tr.* 8. *par.* 2. *c.* 2. & alii, Excommunicatio major privat excommunicatum omni civili, seu politica communicatione Fidelium: adeo, quod non solum ipsi excommunicato sit interdicta quælibet civilis conversatio, sive communicatio politica cum Fidelibus; sed etiam vicissim aliis Fidelibus prohibitum sit, ne excommunicati hominis societatem admittere, aut eidẽ communicare valeant. Alioquin enim, si alii Fideles scienter, & extra casus a Jure concessos, communicarent excommunicato (quod tamen defacto intelligendum est de excommunicato non tolerato, seu de vitando) non solum peccarent, sed etiam ipsimet incurrerent Excommunicationem minorem. Quod, ut melius intelligatur, sit

QUÆSTIO III.

Quinam Excommunicati, & in quibus casibus sint vitandi?

SUMMARIUM.

35. *Excommunicati, alii tolerati, alii vitandi.*
36. *Excommunicati, qui defacto sint vitandi?*
37. *Notorius percussor Clerici, quis?*
38. *Casus, in quibus non licet communicare excommunicatis.*
39. *Os.*
40. *Orare.*
41. *Vale.*
42. *Communio.*
43. *Mensa, quid importet?*
44. *Communicans excommunicato vitando peccat;*
45. *Atque incurrit excommunicationem;*
46. *Et qualem?*
47. *Causæ ab hoc excusantes.*
48. *Utile.*
49. *Lex.*
50. *Humile.*
51. *Res ignorata.*
52. *Necesse, quid denotet.*

35 PRæsens Quæstio procedit solum de excommunicatis excommunicatione majori: nam excommunicati excommunicatione minori dumtaxat, numquam fuerunt vitandi; utpote quæ solum *separat excommunicatum a perceptione Sacramentorum*, *c. Si quidem*, *de Sentent. Excomm.* Ceterum de prioribus loquendo, defacto communiter distinguunt Doctores; ac dicunt, quod excommunicati alii sint tolerati, quos ceteri Fideles vitare non tenentur: alii non tolerati sed vitandi, quos nimirum alii Fideles tenentur evitare, nisi & ipsi excommunicationem minorem incurrere velint.

36. CONCL. I. Etsi olim omnes omnino excommunicati excommunicatione majori fuerint vitandi, publici quidem publice, occulti vero occulte: hodie tamen post Concilium Constantiense, circa annum Domini 1414. celebratum, ex moderatione Martini V. nulli excommunicati sunt vitandi, nisi sint specialiter & nominatim denuntiati, vel nisi sint notorii percussores Clericorum. Ita Herinex *disp.* 6. *de Censuris*, *q.* 2. *n.* 22. estque Doctorum modernorum communis sententia. Prima pars patet ex Jure Canonico *c. Cum non ab homine*, *de Sent. excomm.* cum concordantiis. Altera pars constat ex verbis Constitu-

stitutionis Martini V. in Concilio Constantiensi editæ, quę incipit, *Ad evitanda*, & inter alios refertur a Sylvestro, *Verf. Excomm. 5.n.7.* Unde jam more Ecclesiæ receptissimum est, ut non vitemus nisi duas illas excommunicatorum species, quas prædictum Concilium vitari jussit, & sunt excommunicati nominatim denuntiati, deinde notorii percussores Clericorum.

37. Notandum vero, quantum attinet ad percussionē Clerici, quod tunc censeatur quis esse *Notorius percussor Clerici*, quando factum adeo notorie constat, *ut non possit aliqua tergiversatione celari, nec aliquo juris suffragio excusari*, prout loquitur Pontifex *in cit. Bulla:* Unde si percussio Clerici est adhuc occulta, vel factum ipsum potest probabiliter excusari, v.g. si percussor dicat, se percussisse Clericum ex joco, aut inadvertenter, vel nesciendo esse Clericum, talis percussor Clerici etiam manifestus, non erit vitandus. Herinex *ibidem* cum aliis.

38. CONCL. II. Prohibitum est, communicare cum excommunicatis vitandis in iis casibus, qui hoc vulgato carmine comprehenduntur:

Os, Orare, Vale, Communio, Mensa negatur.

39. Ubi per ly *Os*, intelligitur confabulatio, seu collocutio cum excommunicato, etiamsi fiat per litteras, vel internuncium, aut alia signa. Similiter ratione hujus particulæ intelliguntur prohibita oscula, amplexus, & alia hujusmodi signa amicitiæ, nec non & receptio munerum. Bonacina *t. 1. disp. 2. de Excomm. punct. 6. §. 2.* & alii.

40. Per ly *Orare*, prohibetur communio in Sacris, sive in Orationibus, eo quod non liceat orare simul cum excommunicatis vitandis, neque coram eis Missam celebrare. Quinimo si excommunicatus vitandus ingrediatur Ecclesiam, ut Missam audiat, monendus erit, ut exeat: quod si nominatim monitus exire noluerit, novam excommunicationem Papæ reservatam incurrit, juxta *Clem. 2. de Sent. excomm.* ac potest per vim expelli. Si vero hoc fieri nequeat, erunt omittenda Divina Officia, atque ipsamet Missa; dummodo needum fuerit inchoatus Canon, aut (ut aliqui volunt) Consecratio: tunc enim oportebit pergere usque ad Sumptionem, ne Sacrificium Missæ maneat incompletum; sed peracta Sumptione Calicis Sacerdos debet discedere, ac reliqua peragere in Sacristia, vel omittere, si talis locus non adsit. Verum alii astantes debebunt illico in tali casu exire Ecclesia, excepto Ministro Altaris; alioquin enim peccarent participando in Divinis cum excommunicato vitando. Bonacina *loc. c. punct. 3. §. 1. n. 3.* Herinex *disp. 6. de Censuris, q. 6. n. 2.* Sannig *dist. 2. de Excom. q. 2. n. 8.* & alii.

41. Per ly *Vale*, prohibetur omnis salutatio honorifica, etiam gestu facta. Notant tamen Doctores, licitum esse, prius salutantem resalutare; eo, quod sit quædam debiti solutio, quæ etiam debetur inimicis.

42. Per ly *Communio*, prohibetur quælibet societas, quæ fit communicando cum excommunicatis vitandis in habitatione, contractibus, aut exercitio: unde non licet inire contractus cum excommunicato vitando, vel idem opus facere cum eo, aut hujusmodi.

43. Tandem per ly *Mensa*, prohibetur communicatio in cibo & potu: ut quando unus alterum invitat ad mensam, & cum ipso manducat: etiamsi talis manducatio fiat eo modo, quo aliqui communem & socialem vitam agentes, simul comedunt: uti fieri solet in Seminariis, aut Refectoriis Religiosorum.

44. CONC. III. Quicumque absque rationabili causa excusante scienter communicat cum excommunicato non tolerato, sed vitando, non solum peccat, sed etiam ipsemet incurrit Excommunicationem, saltem minorem, imo quandoque & majorem. Ita communis Doctorum. Et quidem prima pars patet ex eo: quia talis agit contra rationabilem Ecclesiæ prohibitionem, qua vetantur ceteri Fideles communicare cum excommunicato vitando, ut eo citius resipiscat, & ad pœnitentiam, atque condignam læsis satisfactionem præstandam compellatur. Estque tale peccatum pro gravitate excessus quandoque mortale, præsertim si fiat ejusmodi communicatio in publicis Officiis Divinis, quandoque autem veniale: prout communicando in rebus civilibus, & actionibus humanis, ut plurimum peccari tantummodo venialiter, idque ob levitatem materiæ, notat Filliucius *tr. 13. c. 3. n. 44.* Navarrus *c. 17. Manu. n. 29.* Bonacina *loc. cit. punct. 6. n. 5.* & alii.

45. Altera pars patet ex Jure Canonico variis in locis, ac præsertim ex *c. Excommunicatos, 11. q. 3.* ubi dicitur: *Nullus cum excommunicatis in oratione, aut cibo & potu, aut osculo communicet, aut Ave eis dicat: quia quicumque in his, vel aliis prohibitis, scienter excommunicatis communicaverit, juxta Apostolorum institutionem, & ipse simili excommunicationi subjacebit.* Hæc ibi; quibus similia habentur alibi.

46. Dicitur in Conclusione, *Excommunicationem saltem minorem, imo quandoque & majorem.* Quia plerumque ejusmodi Excommunicatio est dumtaxat minor, & nulli reservata, qualis ob peccatum quoque veniale contrahi potest: nisi quis cum excommunicato scienter in crimine communicet criminoso; id est, quando quis cooperatur crimini, vel contumelię, propter quam lata fuit excommunicatio, eidem consilium, favorem aut auxilium impendendo. Tunc enim non solum peccatur mortaliter, verum etiam incurritur excommunicatio major, & quidē reservata, si alterius excommunicatio reservata fuit: cum *facientem & consentientem par pœna constringat*, prout statuitur in *c. Nuper*, & *c. Quod in dubiis, de Sent. excomm.* cum concordantiis.

47. CONCL. IV. Sunt tamen aliquæ causæ, excusantes ab omni censura & culpa eos, qui communicant cum excommunicato vitando, quæ referuntur *can. Quoniam multos, 11. q. 3.* & sequenti versiculo communiter continentur.

Utile, Lex, Humile, Res ignorata, Necesse.

48. Per ly *Utile*, denotatur utilitas tum spiritualis, tum corporalis, sive ipsius excommunicati, sive communicantis cum eo, vel alterius. Unde licitum est, tam verbo, quam facto, excommunicatum hortari ad resipiscentiam & conversionem: licitum quoque est, ab excommunicato petere consilium pro se vel aliis, quando non adest alius, qui possit æque utiliter consulere: potest insuper ab ipso exigi debitum, imo & ipse excommunicatus potest privatim (secus in Judicio, quia ibi non admitteretur) petere suum debitum ab aliis.

49. Per ly *Lex*, intelligitur Matrimonium, ratione cujus potest uxor marito excommunicato, etiam denuntiato, communicare quoad thorum & cohabitationem, atque in colloquiis familiaribus; in pertinentibus ad gubernationem domus, & in aliis omnibus obsequiis, quæ præstabat uxor ante mariti excommunicationem.

50. Per ly *Humile*, denotantur subjecti; ut sunt liberi, servi, ancillæ, & mancipia, atque rustici servientes, de quibus omnibus fit mentio *cit. c. Quoniam multos, 11. q. 3.*

51. Per ly *Res ignorata*, datur intelligi quælibet ignorantia, qua quis ignoranter communicat excommunicato, sive ea sit ignorantia juris, sive facti, dummodo non sit affectata.

52. Tandem per ly *Necesse*, intelligitur quæcumque notabilis necessitas, sive se teneat ex parte excommunicati vitandi, sive ex parte communicantis cum eo, aut alterius; sitque vel necessitas animæ, vel corporis, vel famæ, aut fortunæ. Hinc excommunicatus potest recipi hospitio, potest ei dari eleemosyna, & vicissim ab eodem peti, & accipi, quando quis indiget: potest etiam cum eo communicari in eo loco, ubi adhuc est bonæ famæ, si alioquin esset infamandus, & hujusmodi.

QUÆSTIO IV.

De nonnullis Excommunicationibus in particulari.

SUMMARIUM.

53. *Excommunicationes latæ, & ferendæ sententiæ, quæ?*
(d) Tract. 2. Dist. 2. n. 35. 36. & seqq.
54. *Aliæ reservatæ, aliæ non reservatæ.*
55. *Bulla Cœnæ Domini, quæ?*
56. *Excommunicationes, & casus in ea contenti breviter enumerantur.*
57. *Pœna absolventium a Casibus Bullæ Cœnæ.*
58. *Excommunicatio in percussores Clericorum lata, declaratur.*
59. *Injectio manuum violenta, quæ?*
60. *Quid, si Clericus sit consentiens?*
61. *Alii modi violentæ manuum injectionis.*
62. *Quid de eam mandantibus, consulentibus, ratihabentibus?*
63. *Clerici, & Monachi nomine, qui hic intelligantur?*
64. Odia restringi, & favores convenit ampliari, *Declaratur.*
65. *Ratio difficultatis.*

66. Re-

66. *Regula I.*
67. *Regula II.*
68. *Canon*, Si quis suadente, *an sit favorabilis, nec ne?*
69. *Qualis percussio requiratur ad incurrendam dictam Excommunicationem?*
70. *Casus, in quibus ea non incurritur.*
71. *Aliæ Excommunicationes, remissive.*
72. *An possit quis sæpius excommunicari?*
73. *Solvitur instantia.*
74. *Corollarium.*
75. *Solvitur alia instantia.*

53. NOtandum, quod *Excommunicationes* aliæ sint *latæ sententiæ*, aliæ primum *ferendæ sententiæ*. Priores sunt, quæ ipso jure imponuntur, & posito delicto mox incurruntur: ut si in lege dicatur, *Qui tale delictum commiserit, sit ipso facto excommunicatus*, aut hujusmodi. *Excommunicationes ferendæ sententiæ* dicuntur eæ, quas Legislator comminatur delinquenti, suntque primum per sententiam Judicis imponendæ: ut si dicatur, *Qui tale crimen commiserit, excommunicetur*, vel hujusmodi; prout amplius supra (d) jam dictum.

54. Notandum ulterius, quod Excommunicationes aliæ sint reservatæ, aliæ non reservatæ. *Excommunicationes reservatæ* dicuntur, quarum absolutionem Superior (nempe Papa, Episcopus, vel Prælatus Excommunicationem ferens) sibi reservavit: unde ab his nemo potest absolvere, nisi ipsemet ille Prælatus, aut illius Superior, vel qui commissionem absolvendi ab eisdem accepit. *Excommunicationes non reservatæ* econtra sunt, quarum absolutionem sibi Superior non retinuit: unde a talibus quilibet approbatus Confessarius absolvere potest, idque ex tacita commissione Superioris, *arg. c. Nuper, de Sent. excommunicat.* His prænotatis, loquendo de nonnullis Excommunicationibus in particulari, sit

55. CONCL. I. Inter Excommunicationes latæ sententiæ, & Summo Pontifici reservatæ, in primis sunt Casus Bullæ Cœnæ Domini; quæ Bulla ideo sic dicta annis singulis in die Cœnæ Domini publicari solet, ac renovari. Ejus exemplar tum in Ritualibus Diœcesanis, tum etiam in Bullario Romano, atque aliis libris passim reperitur, estque Bulla satis longa,

56. Porro Excommunicationes in Bulla Cœnæ Domini in diversas personas feruntur. I. Excommunicantur hæretici, Apostatæ a Fide, receptores, fautores, & defensores Hæreticorum, legentes eorum libros de Religione tractantes, imprimentes, defendentes, & Schismatici. II. Appellantes a sententiis, & mandatis Summi Pontificis ad futurum Concilium Generale. III. Pyratæ, seu Latrunculi maritimi, eorumque fautores, &c. IV. Rapientes bona naufragantium Christianorum, ubivis terrarum. V. Imponentes nova Pedagia, seu Gabellas, præter habentes auctoritatem ad hoc: ut sunt Imperator, Reges, & Principes absoluti in terris suis. VI. Falsificantes Litteras Apostolicas. VII. Deferentes arma, & alia usui bellico idonea ad Saracenos, Turcas, & alios Christiani nominis hostes, vel Hæreticos expresse & nominatim a Sede Apostolica declaratos. VIII. Impedientes eos, qui victualia, aut alia necessaria Romam vehunt. IX. Afficientes injuriis eos, qui accedunt ad Sedem Apostolicam. X. Vexantes Romipetas. XI. Offendentes Cardinales, & Ecclesiæ Prælatos. XII. Offendentes eos, qui ad Romanam Curiam accedunt pro negotiis, negotiorumque gestores. XIII. Appellantes a gravamine, vel futura executione Litterarum Apostolicarum, ad Laicam Potestatem. XIV. Officiales, & alii, qui causas Ecclesiasticas avocant a Judicibus Ecclesiasticis. XV. Judices sæculares, qui personas Ecclesiasticas ad sua Tribunalia trahunt. XVI. Impedientes Prælatos, ne jurisdictione sua Ecclesiastica utantur. XVII. Usurpantes jurisdictionem Sedis Apostolicæ, aliarumque Ecclesiarum, seu fructus, redditus, & proventus earum. XVIII. Imponentes Decimas, vel alia onera Personis Ecclesiasticis. XIV. Judices sæculares, qui in causis capitalibus Clericorum sese interponunt. XX. Occupantes bona & Terras Ecclesiæ Romanæ, & supremam Jurisdictionem in illis usurpantes.

57. Tandem circa finem citatæ Bullæ Cœnæ Domini addit Pontifex: *Quod si forte aliqui contra tenorem præsentium talibus excommunicatione & anathemate laqueatis, vel eorum alicui, absolutionis beneficium impendere de facto præsumpserint, eos excommunicationis sententia innodamus.* Circa quæ verba recte notat Navarrus *c. 27. Manual. n. 74.* (ubi a *n. 55. & deinceps*, explicat Bullam Cœnæ Domini) quod hæc excommunicatio, ejusque absolutio non sit reservata Papæ; cum talis reservatio ex littera non pateat. Deinde, quod hanc excommunicationem non incurrat ille Confessarius, qui oblivione, incogitantia, vel ignorantia non crassa absolvit; quia refertur in eos, qui absolutionis beneficium impendere *de facto* (de jure enim talis absolutio non tenet, ob defectum jurisdictionis, cum obstet reservatio) *præsumpserint*; hoc est, scienter ac deliberate, non obstante isthac Constitutione, attentaverint. De horum quippe numero non est, qui absolvit per oblivionem, incogitantiam, aut ignorantiam non crassam.

58. CONCL. II. Inter alias plurimas Excommunicationes, tum reservatas, tum non reservatas, quæ partim in Jure Canonico, partim in diversis Constitutionibus Apostolicis continentur, ceteris frequentior, atque ideo scitu magis necessaria est illa, quæ ipso Jure est lata contra percussores Clericorum. De hac *c. Si quis suadente diabolo, 17. q. 4.* sic habetur statutum ab Innocentio Papa II. in Concilio Lateranensi: *Si quis suadente diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quod in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat &c.* Concordat *Clem. Si quis suadente, de Pœnis.* Circa quam Excommunicationem.

59. Notandum I. Per manus violentas, Clerico, aut Monacho injectas, intelligi quamcumque actionem corporalem injuriosam, quæ est mortaliter peccaminosa, & violenter illata personæ Clerici, aut Monachi, vel rebus ipsius corpori adhærentibus. Unde hujusmodi excommunicationem incurrit, qui Clericum vel Monachum occidit, mutilat, vulnerat, vel percutit, sive id fiat manu aut pede, gladio vel baculo.

60. Quinimo hoc ipsum procedit, etiamsi hujusmodi injuriosa percussio, sive manuum injectio, fiat in Clericum consentientem, atque subjicientem corpus suum certis percussionibus, quamvis hoc fiat in satisfactionem cujuspiam præcedentis injuriæ a Clerico alteri illatæ. Nam etsi talis percussio non esset violenta, utpote exercita in consentientem; adhuc tamen ea foret injuriosa, atque redundans in opprobrium Status Clericalis, cujus favori privatorum pacto renuntiari non potest; prout expresse cavetur *c. Contingit: 36. de Sentent. excom.* juncto *c. Si diligenti, de Foro compet.*

61. Insuper ille censetur injecisse manus violentas, atque ipso Jure incurrere memoratam excommunicationem latæ sententiæ, qui Clericum injuriose (licet absque alia læsione corporali) detinet in custodia publica vel privata, aut eum detrudit in vincula, *c. Nuper, de Sentent. excom.* Item, qui sputum aut pulverem in faciem ejus projicit, vestimenta ipsi adhærentia dilacerat, aut violenter detinet, & hujusmodi. Secus est, si detineantur, dilacerentur, aut percutiantur vestimenta Clerico non adhærentia; ut puta si Clericus fugiens amittat pileum, & alter pileum ex ira dilaceret, aut verberet.

62. Ulterius, licet ex textu citati Canonis comprehendantur soli physice offendentes Clericum vel Monachum, tamen ex aliis Canonibus extenditur hæc Excommunicatio etiam ad mandantes, consulentes, auxiliumve præbentes ad percussionem Clerici, dummodo effectus sit secutus, *c. Quantæ, de Sent. Excom.* Nam *facientes & consentientes pari pœna plectendi sunt*, ut ibidem dicitur; idque clarius habetur *Clem. Si quis suadente, de pœnis.* Item ad eos, qui ratam habent offensionem Clerici suo nomine factam, *tex. clar. cap. Cum quis, 23. de Sent. excommunicat. in 6.* Quia, ut ait *Reg. 10. Juris in 6. Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari.*

63. Notandum II. Quod nomine *Clerici*, hic intelligantur omnes saltem prima Tonsura insigniti, dummodo Privilegio Canonis privati non existant. Nomine autem *Monachi*, hic intelliguntur omnes omnino Religiosi & Religiosæ, sive Viri sive Moniales sint, eorumque Conversi & Conversæ, imo etiam Novitii & Novitiæ. His addit Herinex *disp. 6. de Censuris, q. 2. n. 56.* Canonissas sæculares (vulgo Die Stiffs-Fraylein) quamdiu Præbendam retinent, & in habitu Ecclesiastico patenter a sæcularibus feminis distinctivo, incedunt. Item gaudent hoc privilegio Canonis Tertiarii, & Tertiariæ Ordinis S. Dominici, &

S. P. N. Francisci, qui assumpto habitu Monachali se mancipaverunt obsequio alicujus approbatæ Religionis sub obedientia Superioris. Secus dicendum de Eremitis illis, qui sub nulla Regula & obedientia Superiorum vivunt, sed sunt vagi, & nullam specialem Ecclesiasticam obligationem habent.

64. Si dicas: Juxta *Reg. 15. Juris in 6. Odia restringi, & favores convenit ampliari*. Atqui *Can. Si quis suadente*, 17. q. 4. versatur in materia odiosa, videlicet excommunicationis ipso facto incurrendæ; ergo non debet extendi ad omnes dictas personas, sed restringi ad solos Clericos & Monachos, utpote de quibus duntaxat Canon citatus expresse loquitur. Resp. cum Abbate *C. Non dubium, de Sent. excom.* distinguendo min. Atqui Canon ille versatur in materia odiosa ex parte percutientis, transeat (nam & hoc in dubium verti posset, *cum excommun. sit medicinalis*, *c. 1. eod. in 6.*) versatur in materia odiosa ex parte Clericorum, Statusque Clericalis, negatur min. Sic enim is continet favorem, cum privilegium Canonis sit concessum non tam in favorem Clerici ordinati, quam in favorem Ordinis Clericalis, ut dicitur *c. Contingit, 36. de Sent. excom.* ac proinde merito extendendum. Hæc responsio, ut melius intelligatur,

65. Advertendum, quod plerumque, dum uni quidpiam favorabiliter conceditur, id alteri adimatur, ac proinde, quod uni est favor, id alteri soleat esse odium. Ad dignoscendum igitur, quænam materia sit favorabilis, & quænam odiosa, Doctores apud Covarruviam *lib. 1. var. resolut. c. 11. n. 5.* & Sanchez *lib. de Matr. disp. 1. n. 4.* sequentes assignant Regulas.

66. I. Quoties favor & odium distingui, atque ab invicem separari possunt, favor ut favor, & odium ut odium assumi debet: ac proinde ejusmodi Constitutio, qua parte est favorabilis, debet late explicari, & qua parte est odiosa, debet censeri strictæ interpretationis.

67. II. Quando Constitutio partim est favorabilis, partim odiosa, simulque favor ab odio separari nequit, tum ut dignoscatur, an sit favorabilis nec ne, attendere oportet ad principalem intentionem disponentis. Et si quidem principaliter in favorem alicujus statuta sit, constitutio censetur omnino favorabilis, non obstante, quod in aliquod damnum, sive odium tertii redundet. Si autem principale intentum Constitutionis tendit in alicujus odium, seu pœnam, Constitutio censetur simpliciter odiosa, estque stricte interpretanda, haud obstante, quod simul cedat in aliqualem favorem tertii; siquidem ex primario suo fine mensuranda, & dijudicanda est ipsamet dispositio.

68. Hoc ad propositum applicando, cum Canon, *Si quis suadente*, 17. q. 4. principaliter latus fuerit in favorem Status Clericalis & Monachalis, eo quod in ejus opprobrium & damnum cedat, injuste ab aliis verberari, atque iniquis vexationibus corporalibus malevolorum passim obnoxios esse Clericos & Monachos, ceteroquin inermes: hac ratione Constitutio illa censetur favorabilis, ac proinde extenditur etiam ad Conversos, Novitios, & alias personas enumeratas. At vero respectu ipsius criminis, seu injuriæ censetur odiosa, & stricte interpretanda: unde non sufficit solus conatus, aut sola injuria verbalis, sed requiritur vera læsio corporalis, sive injectio manuum injuriosa. Unde ulterius

69. Notandum III. Quod ad incurrendam hanc Excommunicationem requiratur injuriosa percussio, & quæ spectatis circumstantiis sit peccatum mortale. Unde ab hac Excommunicatione excusatur primo, qui tam leviter, aut joco, vel ex subita cholera percutit Clericum, ut vel ratione parvitatis materiæ, vel ratione inadvertentiæ, seu indeliberationis, non peccet mortaliter; prout *c. 1. de Sent. excom.* habetur, atque inter alia exemplificatur de impubere Clericum percutiente.

70. Deinde excusatur, qui percutit Clericum causa correctionis & disciplinæ, habens ad hoc legitimam facultatem. Ut si Magister Clericum Scholarem correctionis causa percutiat, *cit. c. 1. de Sent. excomm.* Vel si Prælatus subditum percutiat causa disciplinæ: quia talis correctio non potest censeri violenta manuum injectio. Insuper excusantur, qui Clericum vim sibi inferentem, aut sua bona auferentem, percutit cum moderamine inculpatæ tutelæ: nam *vim vi repellere, omnes leges omniaque jura permittunt*, uti notatur *c. Si vero, 3. de Sent. excomm.* Rursum excusatur ab excommunicatione, qui percutit Clericum, quem invincibiliter nescit esse Clericum, *cit. c. Si vero.* Item ille, qui Clericum contempto Clericali habitu tyrannidi, & enormitatibus, se inverecunde immiscentem captivat, percutit, aut occidit, *c. Reum non ab homine*, & *c. Perpendimus, eod.* Idem accidit in nonnullis aliis casibus, rarioribus tamen, de quibus Auctores.

* Item excusantur ab Excommunicatione Rustici, qui Clericum ebrium, eosque injuste aggredientem repellunt, vel vestes ejus aut brachia violenter detinent. Item Hospites, qui Clericum rixosum, ac varias insolentias, & turbationes in Hospitio causantem vi e domo ejiciunt, quando alias abire renuit, aliaque via non suppetit; quod tamen in Foro externo vix credetur, nisi per sufficientes testes probari queat. Similiter excusantur ab excommunicatione mulieres, quæ Clericum pudicitiæ suæ insidiantem, quem verbis, aut fuga abigere non valent, inflictione alapæ, fuste, aliave violenta manus injectione repellunt.

Pariter ex speciali juris constitutione *c. Si vero 3. de Sent. excomm.* ab excommunicatione immunis est, qui in Clericum cum Uxore Matre, Sorore, vel Filia propria turpiter inventum manus injecerit. Similiter excusantur Judices sæculares ex tacito Ecclesiæ consensu capientes Clericum in flagranti delicto deprehensum, ut eumdem sistant Judici Ecclesiastico: uti & Creditores Clericum debitorem de fuga suspectum detinentes. Idem accidit in aliis nonnullis casibus rarioribus tamen, de quibus consule Jus Canonicum *lib. 5. Decret. tit. 39. §. 4.**

71. CONCL. III. Plurimæ aliæ Excommunicationes, tum reservatæ, tum non reservatæ, habentur in Jure Canonico, & aliis Constitutionibus Ecclesiasticis passim, quas omnes ob sui multitudinem enumerare difficile foret: in casu tamen emergentiæ de iisdem consulantur Libri de hac materia copiosius tractantes.

* Specialiter integrum Catalogum talium Excommunicationum affert Piehler *lib. 5. Decret. tit. 37. n. 17.* Potiores, qui excommunicatione, & quidem majori reservata summo Pontifici ligati sunt, allegantur sequentes: I. Sacrilegi Effractores Ecclesiarum, ut eam spolient, *c. Conquesti. 22. de Sentent. excomm.* II. Vexantes eos, qui Censuram in aliquos tulerunt, & intra duos menses non desistentes. *c. Quicumque. 11. de Sent. excomm. in 6.* III. Dantes, & recipientes ob ingressum Religionis. *Extravag. 1. de Simonia*. Item Simoniaci in Ordine, Beneficio, *Extravag. 2. de Simonia*. IV. Ingredientes Clausuram Monasteriorum sub prætextu Privilegii, seu licentiæ. Bulla Pii V. quæ incipit. *Regularium*, ordine 20. & altera Gregorii XII *Ubi gratia.* ordine 28. V. Committentes Duellum, & illud Consulentes, ac Principes Territoriales concedentes locum, & permittentes Duellum in terris suis, Conc. Trid. *de Reformat. Sess. 25. c. 19.* ac Clemens VIII. in Bulla, *Illius vices.* Ordine 11. VI. Dantes & recipientes pro gratia, aut justitia apud sedem Apostolicam, *Extravag. 1. de Sent. excomm.* VII. Extrahentes ex Asylo gaudentes eodem, Greg. XIV. in Bulla, *Cum alias*. Hanc excommunicationem aliqui volunt non esse reservatam, praxis tamen Curiæ Romanæ & Declarationes Cardinalium annumerant cum comm. DD. reservatis. Matthæucius *Offícial. Ecclesʃ. c. 24. n. 22.* Wiestner *lib. 3. Decret. tit. 49. n. 185.* VIII. Docentes & Defendentes etiam disputative Propositiones damnatas. Decreta S. Officii emanata annis 1665. 1666. 1679. & 1690. IX. Regulares administrantes Sacramenta extremæ Unctionis, aut Eucharistiæ infirmis, vel Matrimonia solemnizantes sine licentia Parochi, vel Episcopi, aut Papæ, *Clement. 1. de Privileg.* X. Tertiarii portantes Habitum FF. Minorum, Leo X. in Bulla, *Licet alias.* Extra Bullarium XI. Apostatæ a Religione, quamvis maneant in Fide Catholica: alias enim pariter incurrerent reservationem Bullæ Cœnæ. Atque ista excommunicatio, in quantum fuit lata a Pontifice, *c. 2. Ne Clerici. in 6.* equidem non reservatur: interea tamen specialiter reservatur a multis Religionibus, uti nostra, ac inter casus reservatos numeratur. XII. Absolventes sub prætextu Privilegiorum a casibus Bullæ Cœnæ, vel specialiter reservatis per Ordinarios. *Decret. sub Clemente VIII. emanatum anno 1601.*

Inter Excommunicatos Excommunicatione non reservata numerantur a citato Auctore.

I. Scienter contrahentes Matrimonium in gradibus prohibitis *Clemen. unic. de Consang.*

II. Imprimentes libros absque licentia Superiorum Leo X. in Bulla duodecima respectu Bullarii.

III. Pro-

III. Procurantes abortum fœtus animati. Greg. XIV. in Bulla *Sedes Apostolica:* ordine octava.

IV. Cogentes vel impedientes mulieres ab ingressu Religionis. *de Regularibus Sess.25.c.18.*

V. Vexantes Ecclesiasticos, quod non elegerint eum, pro quo rogabatur. *c.Indicant. 12.de Elect.in 6.*

VI. Regulares adeuntes Curias principum ad nocendum suis Prælatis vel Monasteriis. *Clement. Ne in agro §. Quia vero de stat.Monach.*

Hæ (ut supra jam memini) sunt potiores Excommunicationes, quæ in Germania contingunt. Tu Confessarie easdem attente relege: & pro consolatione tua ex Patre Alberto Reiffenstuel *part.1. Instit.c. 6.§. 6.n. 468.* sequentes tres Regulas cape. I. Quoad sæculares plebejos non est multum scrupulizandum circa materiam Censurarum; vix enim audies eosdem aliquam incurrere, dummodo tres casus excipias, utpote Percussionem Clerici, Hæresin, & quando pro Excommunicato est quis sententialiter declaratus, seu publice denuntiatus: ubi tamen etiam quoad *primos duos casus* adverte, num omnes conditiones ad incurrendam excommunicationem requisitæ, & superius specificatæ concurrerint; quoad *tertium casum* autem, num fuerit Excommunicatio latæ vel ferendæ sententiæ. *Regula II.* Quoad Clericos, vel doctiores seu honoratiores Laicos majus est subinde periculum, ne vel Excommunicationem aliquam contentam in Bulla Cœnæ, vel alias superius expressas incurrant; præsertim Clerici attendant, ne aliquam Censuram propter labem Simoniæ contrahant. Milites, & eorum Officiales, ne subjaceant pœnis duellantium. Laici Judices, ne lædendo immunitatem seu libertatem Ecclesiasticam Excommunicatione Bulla Cœnæ afficiantur. Hinc bene imprimant memoriæ inter specificatas superius *n. 56.* Excommunicationes Bullæ Cœnæ illas, quæ a casu XIV. usque ad XX. reperiuntur. *Regula III.* Quamvis excommunicationes intra, & extra Corpus Juris sint propemodum infinitæ, sufficit tamen Confessario noscere potiores, præsertim superius in Bulla Cœnæ, & extra specificatas; nam Judicium hoc Sacramentale exercetur humano modo; foret autem humanæ imbecillitati onus prorsus insopportabile habere obligationem noscendi omnes, & memoriter sciendi singulas Censuras in & extra Corpus Juris in varia crimina, aut excessus latas, vel comminatas.*

72. Quæres, an quis sæpius possit excommunicari? Resp. affirmative, *arg.c.Cum. pro causa, de Sent.excom.*& notat Glossa *un.in c.Engeltrudam*, 3.q.4.

73. Nec obstat, quod ejectus ex Ecclesia, non possit amplius ejici; sicut, & occisus nequit iterum occidi. Resp. enim cum cit. Glossa, excommunicationem habere duos effectus, unum ejiciendi extra Ecclesiam, & alterum detinendi extra. Et licet excommunicatio posterior non possit consequi primum effectum in jam excommunicato, bene tamen secundum.

74. Infertur proinde conformiter dictis, quod ligatus pluribus excommunicationibus, possit absolvi ab una, & non ab altera; & qui vere vult absolvi ab omnibus, omnem causam, pro qua, vel quibus fuit excommunicatus, debeat exprimere, *arg.cit.c. Cum pro causa, de Sent. excomm.* juncta Glossa *ibidem, vers. Tamquam excommunicatum*.

75. Nec obstat, quod unum peccatum non dimittatur sine altero, *arg. c.Majores, §.sed adhuc, de Baptismo*, ibi: *Dominus, qui totum hominem salvum fecit in Sabbato, opus imperfectionis non novit; & ob hoc peccata non ex parte, sed ex toto dimittit.* Resp. quippe cum Fagnano *in cit.c. Majores, n.62.* disparitatem esse, quia absolutio a peccatis est actus Divinus, qui non debet esse absque perfectione: secus est de absolutione ab excommunicatione, quæ est actus humanus Ecclesiæ, utpote per quam introducta est excommunicatio.

APPENDIX

De modo tollendi Excommunicationem semel latam.

*Quæres I. Quomodo Excommunicatio semel lata iterum tollatur? Respond. Ex *lib.5.Decret.tit.39.n. 240.* ordinarie loquendo excommunicatio major semel contracta, etiam cessante contumacia excommunicati, & præstita satisfactione, non tollitur sine absolutione, quamvis is, qui excommunicationem tulit, vel ipse excommunicatus moriatur, etiam datis ante mortem signis Pœnitentiæ, quibus equidem cælum promereri poterit; ad terrorem tamen aliorum in loco benedicto excommunicatus notorius, & non toleratus sepeliri nequit, antequam verberatis prius ossibus in tantum absolvatur, ut quoad Suffragia, & preces communes iterum Ecclesiæ incorporetur. Ita habetur quoad omnia puncta, *Can.si Episcop.11.q. 3.* & præcipue *c.A nobis 28. de Sent. Excommunicat.* Dicitur notanter *ordinarie loquendo*, quia limitatur in casu, quo Auctor excommunicationis hanc tulit sub certa conditione, simulque declaravit eam non nisi usque ad talis Conditionis impletionem durare; tunc enim conditione adimpleta cessat excommunicatio absque nova aliqua absolutione.

Quæres II. Quisnam possit ab excommunicatione semel lata absolvere in articulo mortis? Resp. In articulo mortis quilibet Sacerdos potest absolvere a quavis Censura, nulla prorsus excepta. Ita expresse *Concil.Trid. Sess. 14.de Pœnitentia cap. 7.* prope finem. Ubi tamen notandum, si talis moribundus fuisset antea specialiter declaratus, seu publice denuntiatus tamquam excommunicatus, talem debere ante absolutionem jurare, vel saltem pro foro interno efficaciter promittendo se obligare, quod, si convaluerit, se sistere velit reservanti ut obedientem se ostendat, & Mandatum, non novam absolutionem, de satisfaciendo ab eodem recipiat, quo postea non præstito in Excommunicationem reincidet. Pichler *lib. 5. Decret.tit.39.n.14.* Vide etiam Sporer *part.3.Theolog. Sacrament. c. 6.sect.1.n.723.* qui etiam *part.3.c.3.sect.4. n.519.* explicat, quid per articulum mortis intelligatur.

Quæres III. Quisnam ab eadem absolvere possit extra articulum, vel periculum mortis? Resp. I. Extra articulum mortis, si Excommunicatio, qua pœnitens afficitur, non fuit particulariter, & in specie contra ipsum lata ab homine & præterea eadem in Jure non est reservata, potest quilibet legitimus Confessarius absolvere. Ita apud Pichler *loc.cit.*& apud Schmalzgrueber *lib.5. Decr.tit.39. n.36.* cum plurimis aliis Divus Thomas *in supplem.part.3.* ac deducitur *ex c. Nuper. 29. de Sentent. Excomm.*& *c.Ex frequentibus.3.de Institut.* prope finem.

Respond. II. Ab Excommunicatione specialiter contra aliquem ab homine v. g. ab Episcopo lata, extra articulum mortis solus ille, qui tulit, vel legitimus Successor, aut Superior ejusdem, vel demum ab eodem delegatus absolvere potest, idque intelligendum pro utroque foro. Ita communis, & deducitur ex variis textibus passim apud Canonistas videndis. Ratio est: quia lata per particularem sententiam Excommunicatione, censetur sibi ferens ex communi persuasione potestatem absolvendi specialiter pro utroque foro reservasse, ut sic excommunicatus magis adigatur ad parendum Judici, aut satisfaciendum parti læsæ.

Resp. III. Si Excommunicatio, quam pœnitens incurrebat, est lata a Jure, & præterea ibidem reservata Summo Pontifici, nullus inferior absolvere potest, nisi quis habeat specialem desuper facultatem per Privilegium, delegationem, vel etiam per ipsummet Jus. Ita apud Pichler *loc. cit.* teste Castropalao, ac eruitur ex *capit. 13.* & *capit. 58. de Sent. Excomm.* Ratio est, quia nullus inferior habet potestatem in Superioris legem, nisi ab eodem, vel ab altiori concedatur. Resp. IV. Episcopis per ipsummet Jus, nimirum per Concil. Trident. *Sess. 24. de Reformat.c. 6.* data est facultas *ab omnibus Censuris Sedi Apostolicæ reservatis, in quibuscumque casibus NB. occultis delinquentes quoscumque sibi subditos in Diœcesi sua per se ipsos, aut per Vicarium ad id specialiter deputandum in foro Conscientiæ gratis absolvendi. Idem & in Hæresis crimine in eodem foro Conscientiæ eis tantum, non eorum Vicariis, sit permissum.* Ita in terminis *Concil.Trid.loc.cit.* Et licet disputetur inter AA. an post Bullam Cœnæ, singulis annis Romæ de novo cum suis efficacissimis clausulis derogatoriis promulgatam, hæc potestas ipsis adhuc competat quoad speciales casus in illa Bulla contentos? de quo inquiri poterit apud Kazenberger *in Supplem. Theolog.* P. Sporer *Tract. de Censuris cap. 3. sect. 2. num. 107.* Interea tamen videtur in Germania, in qua hæreses sunt frequentiores, hæc disputatio quoad Praxin ex eo cessare; quia Episcopis specialiter desuper supplicantibus solet de novo concedi ista facultas non solum pro foro interno, sed etiam pro externo per se, vel per alios deputatos, prout verba formalia Concessionis plerumque sic sonant: *Datur insuper facul-*

facultas absolvendi ab omnibus casibus reservatis etiam Bullæ Cœnæ in locis tamen, ubi impune grassantur Hæreses &c. videatur Jus Canon. *L.5.T.7.§.7.*

Resp. V. Regularibus Mendicantibus per speciale Privilegium data est facultas pro *foro Conscientiæ tantum*, & *extra casus Bullæ Cœnæ* sæculares quoscumque accedentes absolvendi ab omnibus reliquis Censuris Papæ in jure reservatis, si tamen casus adhuc isti necdum fuerint ad forum contentiosum deducti. Ita eruitur ex variis concessionibus SS. Pontificum, quas videre est in compendio nostrorum Privileg. V. *Absolutio quoad sæculares*, nec non in Jure Canonico *lib. 5. Decret. tit. 7, §. 7. 8. ac 9. & tit. 39. §. 8. n. 255.* Item fusius apud Hyacinthum Donati *Tom. 1. part. 1. tract. 13. quæst. 17. & tom. 2. tract. 11. quæst. 17. & 18.* ac utilissime apud Kazenberger *in Supplement. Theolog. Moral.* P. Sporer *de Censuris c. 3. sect. 2. §. 2.* per totum. Dicitur notanter, Primo: *pro foro Conscientiæ tantum:* nam in foro externo, si Judex vult, potest adhuc non obstante hac absolutione procedere. Antequam tamen actu sic procedat, non tenetur necdum publice cognitus, quod fuerit antea excommunicatus, & modo sit in foro interno absolutus, se etiam quoad forum externum gerere tamquam excommunicatum. Dicitur notanter 2do: *Si casus isti necdum sunt ad forum contentiosum deducti:* nam secus dicendum si jam forent in foro contentioso, præsertim si quis ibidem per sententiam condemnatoriam, vel declaratoriam jam fuisset tamquam excommunicatus proclamatus. Dicitur notanter 3tio: *exceptis casibus Bullæ Cœnæ:* quid enim de his in ordine ad Regulares Mendicantes sit sentiendum, adaperiet quæsitum ultimum: interea continuando adhuc de excommunicationibus, reservatis extra Bullam Cœnæ,

Quæres IV. An Regulares Mendicantes in Germania possint absolvere ab excommunicatione circa quinque casus, quos sibi specialiter reservavit Summus Pontifex Clemens VIII? Ante Responsionem suppono, casus illos quinque, quibus Clemens VIII. annectebat excommunicationem, ejusque absolutionem specialiter sibi reservabat, esse sequentes. I. Extractionem Reorum ex Ecclesia vel Cœmeterio. II. Violationem Clausuræ Monialium ad malum finem castitati oppositum. III. Duellum in forma Trident. IV. Percussionem Clerici, dummodo non sit omnino levis. V. Simoniam realem, vel Confidentialem. H. N. Respond. Extra Italiam Regulares Mendicantes possunt absolvere pro foro interno ab excommunicatione dictorum quinque casuum. Ita deducitur ex Decreto Urbani VIII. post Clement. VIII. anno 1620. 17. Novemb. emanato. Videatur Kazenberger *loc. c. n. 110. n. 111.* ubi integrum Decretum Urbani VIII. adducit.

Quæres V. An Regulares Mendicantes possint sæculares extra casus Bullæ Cœnæ absolvere pro foro interno ab aliis Excommunicationibus Papæ reservatis, supposito, quod aliquis casus, ob quem talis excommunicatio incurritur, equidem jam pluribus sit notus, interea tamen necdum ad forum contentiosum deductus, e.g. Ponamus, quod Petrus coram pluribus percusserit Paulum Clericum: quæritur, an is, si paratus sit Paulo omnimodâ satisfactionē exhibere, possit ab hac excommunicatione per Regulares Mendicātes pro foro interno absolvi eo tēpore, quo hæc percussio necdum fuit deducta ad forum cōtentiosum?

Respond. ad hoc dubium Sbogar *Tract. 40. n. 50.* affirmative, & P. Kilianus Kazenberger affert *loc. cit. §. 2. n. 111.* desuper speciale Privilegium ex Bulla Pauli III. data anno 1545. Confessariis Societatis JESU, & consequenter etiam Mendicantibus quoad Privilegia communicantibus, extra casus Bullæ Cœnæ absolute, & non tantum limitando ad peccata occulta, id concedens. Incipit autem hæc Bulla: *Cum inter cunctas &c.* ubi sic asseritur: *Nec non illis ex vobis, qui Presbyteri fuerint, quorumcumque utriusque sexus Christi fidelium ad vos undecumque accedentium, Confessiones audiendi, & ab omnibus & singulis eorum peccatis, criminibus, excessibus & delictis, quantumcumque gravibus & enormibus, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, & a quibusvis ex ipsis casibus resultantibus Sententiis, Censuris, Pœnis Ecclesiasticis (exceptis contentis in Bulla Cœnæ) absolvendi, ac eis pro commissis Pœnitentiam salutarem injungendi, plenam, ac liberam facultatem concedimus.* Interea tamen recte notatur in Jure Canon. *l. 5. Decret. tit. 39. §. 8. n. 270.* ut si excommunicatio fuerit contracta ob læsionem alterius, etiam pro foro interno non facile quis absolvatur, antequam parti læsæ actualiter satisfecerit.

Quæres VI. An Regulares Mendicantes possint sæculares absolvere ab excommunicatione Bullæ Cœnæ in casibus occultis? Quæstio hæc movetur solummodo de casibus Bullæ Cœnæ occultis; nam quod absolvere nequeant a publicis, nisi specialissimum haberent Privilegium, *non obstat Bulla Cœnæ* id concedens (prout de tali speciali Privilegio quoad hæresin mentionem fecimus *Tract. 4. dist. 4. in addit. post. n. 31.*) est omnium Doctorum, & clare eruitur ex ipsis Clausulis derogatoriis Bullæ Cœnæ a Clemente X. emanatæ, ac singulis annis de novo promulgatæ. Hoc præscripto, Respond. I. Si dubitatur, an hi vel illi casus in particulari comprehensi sint sub excommunicatione Bullæ Cœnæ, possunt Regulares Mendicantes absolvere. Ratio est: quia sic Clem. VIII. expresse concessit, prout testes sunt præter Passerinum, Dominicus Viva in *Trutina Theolog. Expositione Propositionis 3. ab Alexand. VII. damnatæ:* & Kilianus Kazenberger *loc. cit. n. 111.*

Resp. II. In casibus Bullæ Cœnæ certis, quamvis occultis nequeunt Regulares Mendicantes ab excommunicatione absolvere, loquendo quoad pœnitentes sæculares. Ita communis; patet tum ex Clausulis derogatoriis Bullæ Cœnæ videndis in Jure Canon. *lib. 5. Decret. t. 7. n. 352.* tum ex Propositione damnata circa Hæresin pariter in Bulla Cœnæ contentam, estque propositio damnata ab Alexand. VII. ord. I. hujus tenoris: *Prælati Regulares possunt in foro Conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab Hæresi occulta, & ab Excommunicatione per eam.* Dicitur notanter: *loquendo quoad pœnitentes sæculares.* Etenim quoad pœnitentes Regulares ejusdem Ordinis multi DD. adhuc defendunt, tales, si casum Bullæ Cœnæ incurrissent, posse absolvi a suis Superioribus, aut per se ipsos, aut per specialiter deputatos. Videantur Felix Potestas *tom. 1. Examinis Confess. part. 4. c. 5. n. 3372. ac seqq.* & Kilianus Kazenberger, qui plures AA. una cum Bullis Pontificiis *in Supplement. Theolog. Moral.* P. Sporer, adducit, *Tract. de Censuris c. 3. sect. 3. §. 4. n. 119.* Accedit, quod Regulares (ne detur vagandi licentia) numerentur inter legitime impeditos adire Romam pro Absolutione: sed legitime impeditos suos subditos habens in eosdem potestatem Episcopalem vel quasi Episcopalem (uti habere censentur in suos Prælati Regulares) potest absolute absolvere a casibus Bullæ Cœnæ per se vel etiam per suum delegatum: Ergo. Adde praxin, qua videmus passim Prælatos absolvere Apostatas suæ Religionis deprehensos: consuetudo autem est optima legum interpres. Videatur Jus Canon. *lib. 5. Decret. T. 7. §. 8.* uti quoque *§. 9. n. 371. n. seqq.* & Sporer *part. 3. Theol. Sacram. c. 6. sect. 2. n. 750. ac seqq.*

QUÆSTIO V.

De Suspensione, & variis ipsam attinentibus.

SUMMARIUM.

76. *Suspensio, quid?*
77. *Differt a Depositione, & Degradatione.*
78. *Suspensio latæ, & ferendæ sententiæ.*
(e) Vide dicta Tr. 2. Dist. 2. n. 35. 36. & seqq.
79. *Suspensio ab officio, & Beneficio.*
80. *Totalis, & partialis, quid?*
81. *Suspensio ab officio non includit Suspensionem a Beneficio, nec econtra;*
82. *Per se loquendo.*
83. *Idem dic de Suspensione ab Ordine, & jurisdictione.*
84. *Suspensio absolute lata, censetur totalis.*
85. *Corollarium.*
86. *Secus, si Suspensio feratur determinate.*
87. *Suspensus, si exerceat actum sibi prohibitum, an fiat irregularis?*
88. *Qui suspensionem possint incurrere?*
89. *Solvitur instantia.*

76. CONCL. I. *Suspensio* est Censura Ecclesiastica, qua prohibetur seu arcetur Minister Ecclesiæ ab aliquo actu Ecclesiastico alias sibi competente, & hoc ad tempus. Ita Doctor Subtilis 4 *dist. 25. q. 1.* estque in re communis. Dicitur, *qua Minister Ecclesiæ*, id est, Clericus: quia Suspensio est Censura propria Clericorum, & quæ Laicis non competit, quamvis Excommunicatio, & Interdictum sint Censuræ Clericis,

cis, & Laicis communes. Dicitur ulterius, *arcetur ab aliquo actu Ecclesiastico*: quia hic est proprius, & adæquatus effectus suspensionis, scilicet privare Clericum exercitio actus ecclesiastici ceteroquin sibi competentis, ut non possit illum licite, & absque peccato exercere. Et per hoc differt Suspensio a ceteris Censuris, quæ plures alios, & distinctos effectus habent, ut patet ex singularum explicatione.

77. Additur tandem, *& hoc ad tempus*. Per quod Suspensio differt a Depositione, ac Degradatione, quæ privant ministerio actuum Ecclesiasticorum in perpetuum, & absque spe restitutionis.

78. CONCL. II. Suspensio varie dividitur. Ita omnes, & patet inductione. Nam in primis *Suspensio* alia est *latæ Sententiæ*, quæ scilicet ipso Jure infligitur delinquenti: alia *ferendæ sententiæ*, quæ primum per sententiam Judicis ob commissum delictum infligitur. (e)

79. Deinde ipsa dividitur in Suspensionem ab officio, & a Beneficio. *Suspensio ab officio* est, qua Clerico interdicitur executio suorum Ordinum, aut aliarum functionum, quę ipsi ratione Ordinis, aut muneris Clericalis competunt. *Suspensio a beneficio* dicitur, qua fructus sui Beneficii Ecclesiastici Clericus percipere prohibetur; prout amplius declarabitur in Conclusionibus.

80. Ex his utraque *Suspensio* subdividitur in totalem, & partialem. *Totalis* est, qua quis ab omni prorsus officio Ecclesiastico, vel a perceptione omnium omnino fructuum Beneficialium suspenditur, seu arcetur. *Partialis* est, qua vel unus specialis actus officii Ecclesiastici Clerico prohibetur: ut si Sacerdos ab exceptione Confessionum, aut Episcopus a collatione Ordinum suspendatur; nam talis potest alios actus Ordinis sibi competentes exercere, utputa celebrare Missam, & hujusmodi. Vel loquendo de Suspensione partiali a Beneficio) si Clerico Beneficiario certa dumtaxat pars fructuum Beneficialium subtrahatur, v. g. tertia vel quarta solummodo pars eorum.

81. CONCL. III. Censura Suspensionis est strictæ interpretationis, ac proinde Suspensio ab officio, per se non includit Suspensionem a Beneficio, nec econtra. Ita Ludov. Engel *tit. de Sent. excom. n. 75*. Navarrus *c. 27. Manual. n. 160.* & alii Ratio est: quia Suspensio est pœna, ob commissum delictum inflicta: atqui pęnæ sunt strictæ interpretationis; nam *odia restringi, & favores convenit ampliari*, juxta *Reg. 15 Juris, in 6.* simulque *in pœnis benignior est interpretatio facienda*, *Reg. 48. Juris in 6.* Ex quibus mox sequitur, Suspensionem ab officio non includere per se loquendo suspensionem a beneficio, nec econtra: habent enim diversos effectus, & ab invicem separabiles.

82. Dicitur, *per se loquendo*. Nam, si Suspensio ab officio sit perpetua, & in effectu Depositio, tunc taliter suspensus per sententiam Judicis, merito etiam privandus erit beneficio: cum Beneficium detur propter officium; quod tamen in perpetuum suspensus, amplius exercere non potest. Intellige, dummodo ipsi suspensó præstentur alimenta ab Ecclesia, ne in opprobrium Ordinis Clericalis mendicare cogatur.

83. CONCL. IV. Similiter suspensus ab Ordine, non censetur suspensus a jurisdictione Ecclesiastica, nec econtra. Ita cit. Engel. *n. 76.* estque communis Doctorum. Ratio patet ex proxime dictis: quia suspensio est strictæ interpretationis, ac proinde non extendenda ultra verborum proprietatem. Hinc Episcopus suspensus ab Ordine, licet Confessiones audire non possit, alteri tamen potestatem absolvendi, seu Confessiones audiendi delegare non prohibetur: nam hoc spectat ad potestatem jurisdictionis, illud ad potestatem Ordinis.

84. CONCL. V. Nihilominus, si absolute, & sine limitatione Suspensio imponatur, neque ex adjunctis limitatio aliqua colligi possit, censetur ea esse simpliciter totalis. Ita Herinex *disput. 6. de Censuris, n. 63.* Layman, & communis. Ratio est: quia ex vi sermonis, propositio indefinita æquivalet universali; simulque tunc non est ratio, cur potius Suspensio de uno, quam de altero lata intelligatur.

85. Infertur proinde, quod suspensus absolute sine ulla determinatione, intelligatur suspensus tam ab officio, quam a Beneficio. Infertur ulterius, quod simpliciter, & absolute suspensus ab officio, censeatur suspensus tam ab Ordine, quam a jurisdictione: quia officium includit utrumque, nec est major ratio de uno, quam de altero.

86. Dicitur, *si absolute, & sine limitatione &c.* Nam si Suspensio feratur determinate ad certam materiam, utputa super certum actum Ordinis, vel jurisdictionis non exercendum, fatentur omnes, eam ultra ejusmodi actum non esse extendendam: cum pęnæ non sint extendendæ ultra verborum proprietatem. Sic suspensus a Confessionibus audiendis, potest celebrare Missam, officium Diaconi solemniter exercere, ac hujusmodi.

87. CONCL. VI. Suspensus ab officio, si actum sibi interdictum culpabiliter exerceat, contrahit Irregularitatem, *c. 1. de Sent. & re judic. in 6.* At vero suspensus a Beneficio, si eidem se ingerat, & fructus percipiat, non efficitur irregularis, perdit tamen Beneficium ipso jure, *arg. c. Cupientes*, *§. Ceterum*, *de Elect. in 6.* Engel *loc. cit. n. 78.* Pithing. *de Sent. excommun. n. 209.* & alii.

88. CONCL. VII. Omnes, & soli Clerici, præter Papam, Suspensionis Censuram incurrere possunt. Ita Layman *l. 1. tr. 5. part. 3. c. 1.* contra Henriquez, qui existimat, etiam in Abbatissam Suspensionis censuram cadere posse. Patet Conclusio ex definitione Suspensionis *n. 76. & seqq.* explicata.

89. Nec urget instantia de Abbatissa. Nam ipsa solum suspendi potest ab officio suę Œconomię, ejusque actibus; non vero ab actu aliquo Ecclesiastico, cum sit incapax omnis Ordinis.

* Quæres I. Ob qualia crimina ratione collationis vel receptionis Ordinum a Jure suspensio infligatur? Supponit hoc quæsitũ *ab homine*, nimirũ a Superiore Ecclesiastico posse infligi, uti excommunicationem, ita etiam regulariter suspensionẽ ob varia gravia delicta, prout in Domino visum fuerit. Dubiũ igitur solummodo remanet, ob quæ *ab ipso Jure* suspensio infligatur, & quidem in præsenti ratione Ordinum? H. S.

Resp. I. Loquendo *de Episcopo male ordinante* is incurrit suspensionem I. Si primam Tonsuram det infanti. II. Idem dic, si illiterato, vel conjugato conferat; prout utrumque eruitur ex *c. nullus. de Temp. ord. in 6.* III. Si ordinet simoniace *c. penult. de Simonia.* IV. Si sacrum Ordinem conferat Religiosis necdum professis, *Bulla 75. Pii V.* V. Si ordinet Monachum sine licentia Abbatis, vel non subditum sine licentia proprii Ordinarii, Trid. *Sess. 23. c. 8. de Reform.* VI. Si ordinet suum subditum in aliena Dięcesi sine licentia Ordinarii dictę Dięcesis, Trid. *Sess 6. c. 5. de Reformat.*

Resp. II. Loquendo de male ordinatis. I. Suspenduntur, qui recipiunt ordines simoniace. *c. penult. de Simonia* II. Religiosi necdum professi recipientes Ordines sacros. *Bulla 75. Pii V.* III. Qui recipiunt Ordines sacros ante requisitam ætatem. *c. 14. de Temp. Ordin.* IV. Qui uno die duos sacros Ordines recipiunt. *c. Litteras. 13. de Temp. Ordin.* V. Qui ordinantur extra Tempora, *c. Cum quidam eod.* VI. Qui ordinantur ab Episcopo alieno sine licentia Ordinarii proprii, & VII. Qui a proprio in aliena Dięcesi, absque debita licentia, Trid. *de Reform. Sess. 23. Capite octavo*. VIII. Qui recipiunt Ordines aliqua Censura irretiti, *c. 23. de Sent. Excommunicat.* IX. Qui ordinantur per saltum. Trid. *Sess. 23. cap. 14. de Reform.* X. Qui citra speciale Privilegium ordinantur in Sacris, cum litteris Dimissoriis a Capitulo infra Annum Sede vacante datis. Trid. *Sess. 7. c. 10. de Ref.* XI. Qui ordinantur ficto Titulo. Bulla *Secretis* ab Urbano VIII. edita 1624. XII. Qui ordinantur in Sacris post Matrimonium etiam ratum tantum. *Extravag. Antiquæ. Joannis. XXII. de Voto & Voti Redemp.*

Quæres II. Ob quę alia delicta pręter Suspensiones specificatas, & incurrendas in Collatione, vel receptione Ordinum infligatur a Jure Suspensio? Resp. Ob sequentia. I. Si Episcopi ingrediantur Monasteria Monialium in Casibus non necessariis. Bulla 28. Gregorii XIII. II. Si Religiosi in Religionis ingressu a se admisso NB. *ex pacto* recipiant prandia, pastum, pecunias, aut jocalia. *Extravag. Sane. de Simonia*. III. Si Parochi jungant Sponsos alterius Parochiæ sine licentia proprii Parochi. Trid. *Sess. 24. c. 1. de Reform. Matrim.* IV Si Regulares prætextu Privilegiorum introducant mulieres in Clausuram Monasteriorum, *Bulla 20. S. Pii V.* de quo *l. 3. Decret. Tit. 35. paragrapho secundo* V. Si Clerici nefandum Sodomiæ crimen exerceant. Ita in Bulla Pii V. Ord. 72. quæ est reperibilis *lib. 5. Decret. Tit. 16. n. 91.*

Hæc tamquam potiora delicta, ob quæ Suspensio incurritur,

tur, adduxisse sufficiat. In emergentia autem alicujus specialis casus dubii, qui ex dictis erui nequiret, inquiratur apud Canonistas præsertim *lib. 1. Tit. 11. de Temporibus Ordinationum*, & *l. 7. Decretalium*, in quo plurimis Titulis tractatur de variis criminibus, & pœnis ob eadem incurrendis. Ceteroquin pro praxi & speciali Confessariorum ac Pœnitentium consolatione quatuor bene adhuc notentur. I. Quod nulla suspensio afficiat Laicos, sed tantummodo Clericos. II. Quod loquendo in ordine ad Clericos non omnes Suspensiones, quæ subinde in Jure vel libris reperiuntur, sint illico *latæ sententiæ*, sed non raro primum *ferendæ*, quæ consequenter in nullo foro contrahuntur ante sententiam Judicis condemnatoriam. III. Quod conformiter dictis de Censuris, Suspensio gravis tamquam Censura a Clericis non incurratur, nisi ob peccatum mortale deliberate perpetratum, cui annexam esse Censuram præterea cognosci debet saltem in confuso; alias cum indeliberatione vel cum ignorantia invincibili peccati, vel saltem Censuræ annexæ eadem non incurritur, & consequenter nec Irregularitas contrahitur, si stante tali ignorantia actus aliquis Ordinis sacri exerceretur. IV. Quod, supposito etiam omnia ad Censuram requisita confluxisse, Confessarii adhuc Ordinis Mendicantiū a qualibet suspensione tamquam Censura, inflicta ab ipsomet Jure, & necdum ad forū contentiosum deducta, quamvis ceteroquin aliis nota, possit pro foro interno absolvere, prout patet tum ex Bulla, *Cum inter cunctas*, Pauli III. quæ est 7. in Bullario Rodriquez, tum ex *compend. Privileg. S. J. V. Absolutio* §. 1.*

QUÆSTIO VI.

Quid, & quotuplex sit Interdictum, & qualis effectus ipsius?

SUMMARIUM.

90. *Interdictum, quid?*
91. *Quomodo differat ab Excommunicatione, & Suspensione?*
92. *Interdictum Locale,*
Generale & Particulare, quid?
93. *Interdicta Civitate censentur interdicta Suburbia, &c.*
94. *Quid si Ecclesia sit interdicta?*
Contigua quid?
95. *Interdictum personale,*
96. *Et mixtum, quid?*
97. *Interdicto Clero, vel Populo, qui censeantur interdicti?*
98. *Interdicti triplex effectus.*
99. *I. Privatio participationis quorumdam Sacramentorum,*
100. *Et quorum?*
101. *Quid de Baptismo, Confirmatione,*
Et confectione Chrismatis?
102. *Item de Pœnitentia, & Eucharistia?*
103. *II. Prohibitio Divinorum Officiorum; & quorum?*
(f) Conformiter dictis supra n. 20.
104. *Limitatur hoc.*
105. *III. Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ.*
106. *Declaratur hic effectus.*
107. *Casus practici circa hoc.*
108. *Cessatio a Divinis, quid?*

90. CONCL. I. *Interdictum* recte definitur, dicendo: Interdictum est Censura Ecclesiastica, per quam prohibetur participatio certorum Sacramentorum, Divinorum Officiorum, atque sepulturæ Ecclesiasticæ. Ita in re communis.

91. Differt autē Interdictum ab Excommunicatione, quod hæc multo gravior existat, utpote removens Fidelem non solum a participatione Sacramentorum, sed etiam a communibus Suffragiis Ecclesiæ, ipsaque communione Fidelium. Item Excommunicatio non fertur in loca, aut integras Civitates; secus accidit in Interdicto locali. Differt etiā Interdictum a Suspensione: nā hęc fertur in solas personas Ecclesiasticas; Interdictum vero etiam in Laicas ferri potest. Omittuntur aliæ differentiæ.

92. CONCL. II. Interdictum dividitur in locale, personale, ac mixtum. Ita omnes Doctores, & patet inductione. Siquidē *Interdictum locale* dicitur illud, quod directe fertur in locum, quatenus in ipso interdicuntur, seu prohibentur fieri Divina Officia, & hujusmodi. Et istud subdividitur in generale, & particulare. *Interdictum locale generale* est, quo interdicitur locus, varia sub se loca complectens, v. g. Regnum, Provincia, Civitas. *Interdictum locale particulare* dicitur, quo interdicitur particularis aliqua Ecclesia. Porro Interdictum locale indirecte tantum afficit personas, dum scilicet sunt in tali loco, vel Ecclesia, unde si ejusmodi personæ alibi existant, possunt ibidem Officiis Divinis interesse, Sacramenta recipere, atque in loco sacro sepeliri.

93. Et quidem loquendo de Interdicto locali, sciendum ex *c. Si civitas, de Sent. excomm. in 6.* quod interdicta Civitate, Castro, aut Villa, etiam Suburbia, & continentia ædificia ipsorum intelligantur interdicta; ne ceteroquin Interdicti sententia vilipendatur si possent in prædictorum Suburbiis Divina celebrari; cum incolæ ab eadem absque labore excurrentes, Interdicti vim passim eluderent.

94. Et ob eamdem rationem, si Ecclesia Interdicto subjecta existat, neque in Capellis ejus Divina celebrari, neque in Cœmeterio eidem Ecclesiæ contiguo sepeliri poterit: secus, si eidem Ecclesię contigua non sint, prout subjungitur *c. Si civitas, de Sent. excomm. in 6.* Porro *contigua* dicuntur ea, quorum extrema invicem se contingunt, ut ait Glossa ibidem: sive, ut alii loquuntur, quando inter parietem Ecclesiæ ipsamque Capellam, vel Cœmeterium, nihil aliud interponitur.

95. *Interdictum personale* est, quod immediate, & directe fertur in personā; per quod videlicet certa persona arcetur a participatione quorumdam Sacramentorum, Divinorum Officiorum, ac sepulturæ Ecclesiasticæ in quocumque loco. Unde hujusmodi Interdictum sequitur personā, quocumque ierit, sicut umbra comitatur corpus, & lepra leprosum, *arg. c. Si sententia*, §. *Cum vero, de Sent. excomm. in 6.* Ubi additur, quod si populus alicujus terræ Interdicto notetur, singulares personæ interdici censeantur, ne alioquin sententia effectu careat.

96. Tandem *Interdictum mixtum* dicitur illud, quo locus, ac personæ simul interdicuntur: ut si interdicatur Civitas, & omnes incolæ ejus. Unde Interdictum mixtum includit locale, & personale simul.

97. Ceterum quoad Interdictum personale est notandum, quod, si sententia Interdicti proferatur in Clerum, non censeatur interdictus Populus; nec econtra interdicto Populo censeatur Clerus interdictus, *text. clar. cit. c. Si sententia, de Sent. excomm. in 6.* Unde uno ipsorum interdicto alius licite admittitur ad Divina: siquidem in materia pœnali, & odiosa, qualis est hęc, verba sunt stricte interpretanda, juxta *Reg. 15. Juris in 6. Odia restringi, & favores convenit ampliari.* Et *R. 26. eod. In pœnis benignior est interpretatio facienda.* Addunt Doctores, quod sive Clerus, sive Populus alicujus loci interdicatur, non comprehendantur Religiosi utriusque sexus nisi exprimantur: nam etsi in materia favorabili nomine Cleri contineantur etiam Religiosi utriusque sexus, secus tamen est in materia odiosa; idque per textus proxime allegatos, juncta *Clem. 1. de Supplenda neglig. Prał.* ubi ista ponuntur tamquam diversa; & concordantiis.

* Porro loquendo de potioribus Interdictis in specie ab ipso Jure determinatis,

I.

Quoad Interdicta localia.

Subjacent eo ipso Interdicto locali territoria illorum Dominorum, qui absolute non recipiunt, vel impediunt, ne Legatus, vel Nuntius Papæ fungantur suo officio, idque tamdiu, quamdiu Domini in sua contumacia persistunt. *Extravag. Super gentes, de Consuetud.* Videatur *lib. 1. Decret. Tit. 30. n. 24.*

Item ipso facto subduntur Interdicto locali *Collegia*, quę exigunt Gabellas, aliudve contra libertatē Ecclesiasticā, Bulla. 93. Gregorii XIII. Videatur in Jure Canonico *l. 3. Decret. Tit. 49.* §. 9. & 10. Item Ecclesiæ Clericorum Sæcularium, vel Regularium ipso facto, qui aliquem inducunt, ut juret, vel promittat, ibi eligere sepulturā effectu secuto, & satisfactione desuper non præstita, *c. 1. de sepult. in 6.* Videatur *Lib. 3. Decret. Tit. 28. n. 32.*

II.

Quoad interdicta personalia Generalia contra Universitates.

Tale Interdictum incurrunt ipso facto Universitates, quæ Usurariis publicis locant habitationem, & fœnus publice exercere sinunt. *cap. 1. de Usuris in 6.* Vid. *lib. 5. Decret. Tit.* 19. §. 10. Item Collegia, Capitula & Universitates, quæ appellant a sententia Papæ ad futurum Concilium. *Bulla Cœnæ* §. *II.* Item saltem post sententiam Capitula Cathedralia Sede vacante infra annum concedentia dimissoriales non arctatis Beneficio. Trid. *Sess. 7. de Reformat. c. 10.*

III.

III.

Quoad Interdicta personalia contra singulares.

Tale Interdictum ab ingressu Ecclesiæ incurrunt illi, qui violant interdictum locale, *c. Episcoporum, de Privileg. in 6.* Item, qui de manu Laici recipiunt Prælaturam Ecclesiasticam, vel dignitatem, usque dum iterum dimittant, *Can Si quis deinceps. 16. q. 7.* Item Clerici Concubinarii in Sacris constituti in crimine fornicationis, usque dum pœniteant. *c. Si qui sunt dist. 8.* Item Rectores Ecclesiarum sæcularium, qui recipiunt onera perpetua Missarum sine licentia Ordinarii. Bull. *Cum sæpe contingat* 43. Urban. VIII. Item Episcopi & Superiores Prælati usurpantes Bona vacantium Beneficiorum, *Extrav. Unica Ne Sede vacante &c.* Item Episcopi vel Prælati exigentes in Visitatione ultra frugalem victum aliquam procurationē. Trid. *Sess. 24. c. 3. de Reform.* Semper tamen, ac pro semper habendū præ oculis, quod Censurę Interdicti Pœna non incurratur, nisi cum culpa gravi &c. uti antea notatum jam est, quoad suspensionē.*

98. CONCL. III. Triplex est effectus Interdicti, videlicet privatio participationis quorumdā Sacramentorum, prohibitio Divinorum Officiorum, & tandem privatio sepulturę Ecclesiasticæ. Ita Doctores communiter: & patet non solum ex definitione Interdicti superius posita, sed etiam ex diversis textibus Juris Canonici in progressu allegandis.

99. Quantum attinet ad primum effectum Interdicti notandum, quod privatio participationis quorumdā Sacramentorū sit intelligenda de participatione talium Sacramentorum tam activa, quam passiva; ita ut illa nec licite possint administrari, nec licite recipi tempore Interdicti, aut a persona interdicta.

100. Et dicitur notanter, *quorumdam Sacramentorum.* Nam tempore Interdicti localis, sive illud sit generale, sive particulare, non prohibetur administratio, & receptio omnium Sacramentorum, sed aliquorum dumtaxat; videlicet Sacramenti Extremæ Unctionis, Ordinis, Eucharistiæ extra articulum mortis, ac etiam Benedictio nuptialis: quamvis juxta satis probabilem sententiam, Matrimonium sine Benedictione nuptiali licite possit contrahi.

101. Sciendum proinde, quod Sacramentum Baptismi, & Confirmationis licite possit conferri, & recipi ab interdictis, ac etiam in loco interdicto, ut habetur *c. Responso, de Sent. excomm. & c. Quoniam, & c. Alma Mater, eod. in 6.* Siquidem Baptismus est Sacramentum summe necessariū ad salutem; Confirmatio autem est quasi complementum Baptismi, cum detur ad confirmandā, & fortiter profitendā Fidem Christianā in Baptismo susceptam. Et ob hoc *cit. c. Quoniam, eod. in 6.* habetur, quod tempore Interdicti Chrisma in die Cœnæ Domini confici queat: quia vetus Chrisma non debet esse in usu: & concesso principali censetur concessum accessorium, nempe confectio Chrismatis pro administratione dictorum Sacramentorum requisiti.

102. Similiter Sacramentum Pœnitentiæ potest tempore Interdicti, non solum morientibus, sed etiam sanis (dummodo non fuerint excommunicati, nec sint in causa culpabili, ob quā latum est Interdictum) licite administrari, *cit. c. Alma Mater, de Sent. excomm. in 6.* eo quod, & istud Sacramentum sit valde necessarium propter pronitatem, quam habent homines ad peccandum. Sacramentum vero Eucharistiæ non nisi in mortis articulo (vel probabili periculo mortis) ministrari potest, *arg. c. Quod in te, de Pœnit. & remiss.*

103. Secundus effectus Interdicti, qui est prohibitio Divinorum Officiorum, hoc involvit, quod tempore Interdicti intelligatur esse prohibita celebratio, & auditio Divinorum Officiorum. Porro nomine *Divinorum Officiorum* comprehenditur non solum Sanctissimum Missæ Sacrificium, sed & (I) omnis publica solemnis Oratio, quæ ab Ecclesia instituta est, quod a Clericis ad Dei laudem exerceatur: cujusmodi sunt solemnes Benedictiones Aquæ benedictæ, Cinerum, Palmarum, & Candelarum, quæ nomine, & auctoritate Ecclesiæ Sacerdotibus fiunt. Item Horæ Canonicæ, si publice legantur: quod ultimum idcirco additur, quia privatim tenentur Clerici, ad Horarum Canonicarum recitationem obligati, eas recitare non obstante Interdicto locali, vel personali.

104. Nihilominus hæc tam ampla Divinorum Officiorum prohibitio postmodum limitata fuit in *cit. cap. Alma mater.* Ubi dicitur, quod quando Civitas, vel locus alius Interdicto subjacet, singulis diebus in Ecclesiis, & Monasteriis Missæ celebrentur, & alia dicantur Divina Officia sicut prius, submissa tamen voce, januis clausis, excommunicatis, & interdictis (intellige, nisi habeant speciale privilegium, nec dederint causam Interdicti) exclusis, & campanis non pulsatis. In Festivitatibus vero Natalis Domini, Paschæ, ac Pentecostes, & Assumptionis Virginis Gloriosæ, campanæ pulsentur, & januis apertis alta voce Divina Officia solemniter celebrentur, excommunicatis tamen prorsus exclusis, sed interdictis admissis.

* Idem Martinus V. & Eugenius IV. concesserunt ad Festum Corporis Christi, & per totam octavam, uti testatur Jus Canonicum *l. 5. Decret. Tit. 39. n. 211.* ubi adhuc plura de hac materia videre licet. Item Matthæucius *in Officiali Curiæ Regularis c. 20. n. 15.* affert Privilegium speciale Seraphico Ordini a Clemente VIII. datum, ut *temporibus Interdicti quacumque, etiā Auctoritate Apostolica appositi Festa Sanctorum suorum, Francisci, Antonii de Padua, Ludovici, Bernardini, Claræ, Elisabeth, Portiunculæ, Didaci, ac Martyrum solemni ritu celebrare, perinde ac si interdictum hujusmodi minime appositum esset, libere possit. Non obstantibus constitutionibus Apostolicis, universalibus, Provincialibus, Synodalibus, Conciliis editis Generalibus, vel specialibus &c.* Idem concessum defendunt Rodriquez, & Miranda aliorum Ordinū Mendicantium Ecclesiis in Festis suorum Sanctorum. Item in Circumcisione Domini, Epiphaniæ, in Festis SS. Trinitatis, quatuor Principalibus Deiparæ, Apostolorum, Natalis S. Joannis Baptistæ, S. Marci, S. Lucæ, omnium Sanctorum, in Dedicatione propriæ Ecclesiæ, & in Commemoratione omniū Fidelium Defunctorum. Vide Kazenberger hic *c. sect. 3. n. 147.*

105. Tertius effectus Interdicti, est privatio sepulturæ Ecclesiasticæ. Et hic effectus intelligendus est, ut in Loco sacro interdicto nullus possit sepeliri, nisi habeat privilegium: quale datur, ut alii privilegiati taceantur, omnibus Clericis, qui tempore Interdicti generalis illud servaverunt, ad hoc, ut cum silentio possint sepeliri in Loco sacro, *text. clar. c. Quod in te, de Pœnit. & remiss.*

106. Nihilominus tempore Interdicti localis generalis (secus in personali; vel si alicujus terræ populus interdicto notetur; nam etiam tunc singulares personæ censentur interdictæ, *c. Si sententia, de Sent. excomm. in 6.*) possunt homines illius loci, qui personaliter interdicti non sunt, extra illum locum efferi, & in alio loco non interdicto sepeliri, imo & ibidem interesse Divinis, *cit. c. Si sententia.*

107. Insuper si quis sepultus fuerit extra locum sacrum tempore Interdicti, cessante Interdicto in locum sacrū est transferendus, si id commode fieri potest, ut post Glossam *in c. A nobis, 28. de Sent. excom. vers. Forma*, notat Navarrus *c. 15. Man. n. 76.* Quod si vero contingat, contra prohibitionem Juris aliquem interdictū sepeliri in Loco sacro, non erit is extrahendus: quia hoc non habetur Jure statutum. Glossa cit. & Engel *loc. cit. n. 99.* Nec obstat, quod secus sit dicendum de excommunicatis; quippe qui, in loco sacro sepulti, debent exhumari, *cap. Sacris; de Sepultur.* Nam hæc pœna non est extendenda ad alium casum Jure non expressum: simulque Excommunicatio privat communione Fidelium, non vero Interdictum.

* Quæres I. Quomodo Interdictum semel latum iterum tollatur? Resp. I. Si Interdictum latum est pro certo tempore, vel sub certa conditione, tempore finito, vel conditione adimpleta illud tollitur absque nova absolutione: utpotē cum talis interdicti duratio videatur annexa certo tempori, vel conditioni. Ita Glossa *in cap. Non est vobis. II. V. Donec de Sponsalibus.* Abbas ibidem *n. 7.* Sylvester *V. Interdictum III. n. 13.* ac plures alii apud Schmalzgrueber *lib. 5. Decret. Tit. 39. n. 398.* Resp. II. In aliis casibus facienda est distinctio, num Interdictum sit latum specialiter ab homine, vel à Jure? Si *ab homine*, tollitur per eum, qui tulit, vel per ejus delegatum, aut Superiores, vel Successorem. Quod si latum sit *a Jure*. Resp. III. Rursum debere discerni, num sit Interdictum locale, vel personale. Item num *Personale Generale* latum contra Communitatem aliquam, ita ut singulæ personæ considerentur præcise quatenus membra hujus Communitatis, vel num *Personale particulare*, respiciens Personas qua singulares? Potiora exempla de similibus Interdictis jam sunt antecedenter assignata. Porro quando est Interdictum personale particulare, Resp. IV. Eodem modo ratione Absolutionis cum grano salis discurrendum est; uti antea de absolu-

solutione ab Excommunicatione, vel Suspensione, quorsum Lectorem remitto. Quodsi vero Interdictum actualiter jam latum ipso facto *Jure* foret locale, vel personale Generale, id est latū vel immediate in ipsum *Locum*, vel in *Communitatem*, *qua talem*, tunc tolli potest solummodo ab eo, qui habet quoad hoc Jurisdictionem in foro externo, exclusis etiam Religiosis illis, qui alias Privilegium obtinent absolvendi a Censuris. Ratio est: quia Privilegium illud Regularium extenditur ad solum forum internum Pœnitentiæ, cui foro equidem ipsæ *Personæ*, non autem *locus*, seu aliqua *Communitas*, *qua talis* subjiciuntur: In Sacramento enim Pœnitentiæ non locus, vel integra Communitas qua talis, sed Personæ absolvuntur. Ita Schmalfigrueber *lib. 5. Decret. Tit.* 39. *n.* 400. Pichler ibidem *n.* 53. Kazenberger *de Cens. c.* 3. *sect.* 4. *n.* 151. *

108. Quæres: Quid sit Cessatio a Divinis? Resp. cum communi: *Cessatio a Divinis* (quæ & *Suspensio Organorum*, id est, laudis Divinæ dicitur) est Ecclesiastica prohibitio, ob quam Clerici cessare debent in certo loco a Divinorum Officiorum celebratione, & Sacramentorum administratione, nisi quatenus eam necessitas postulat.

109. Porro Cessatio a Divinis non debet indici, nisi ob gravem injuriā Deo & Ecclesię illatam, ut injuriantes resipiscant, & quod deliquerunt, emendent: suntque in ejus indictione plura observanda, quę in jure Canonico, *c. Si Canonici*, & *c. Quamvis de Offic. Ordinarii in* 6. fuse præscribuntur.

110. Differt autem multipliciter Cessatio a Divinis ab Interdicto. Nam I. Cessatio a Divinis non est Censura, sicut interdictum. II. Violans Cessationem a Divinis, licet graviter peccet, non fit irregularis: bene tamen violans Interdictum. III. Cessatio a Divinis numquam afficit personas, sed locum tantum: unde extra illum libere possunt Divina audiri a quolibet, vel celebrari: Interdictum vero quandoque est personale, & afficit personas. IV. Sepultura in loco sacro tempore Cessationis a Divinis, juxta probabiliorem sententiam, omnibus est concessa, dummodo fiat sine Officio funebri: secus est in Interdicto. Omittuntur aliæ differentiæ.

DISTINCTIO III.

De Irregularitate.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Irregularitas? ubi varia ipsam attinentia.

SUMMARIUM.

1. *Irregularitas, unde sic dicta?*
   (a) Ut dictum Dist. 1. n. 45.
2. *Irregularitas, quid?*
   Declaratur amplius.
3. *Dividitur in Irregularitatem ex delicto, & ex defectu.*
4. *Et quomodo hæ differant.*
5. *Irregularitas non est Censura; Cur?*
6. *Violans Irregularitatem non fit denuo irregularis; secus in Censuris.*
7. *Irregularitas non incurritur, nisi in Jure exprimatur.*
8. *Ea non ab homine, sed solo Jure imponi potest, & quo?*
9. *An omnes solo Jure Ecclesiastico constitutæ sint?*

1 QUia Irregularitas inter alias causas contrahitur ob violationem Censuræ Ecclesiasticæ, merito de ipsa tractatur post Censuras jam explicatas. Ceterum *Irregularitatis* nomen derivatur a ly *irregulare*, quod significat aliquid inter regulam non contentum; sive non secundum regulam existens. Verumin proposito Irregularitas magis stricte sumitur, ac prout ipsa est una ex septem Pœnis Canonicis, arcens hominem a susceptione, vel executione Ordinum: & dicitur Pœna Canonica, saltem large sumendo nomen pœnæ, (a)

2. CONCL. I. *Irregularitas* est impedimentum Canonicum impediens susceptionem Ordinum Ecclesiasticorum, eorumque administrationem. Ita in re communis. Ratio est: quia præcipuus Irregularitatis effectus est, impedire Ordinum susceptionem, aut susceptorum usum. Ubi tamen est sciendum, quod ly *Ordo* in data definitione large sumatur, prout etiam primam Tonsuram includit: siquidem irregularis prohibetur primam quoque Tonsuram suscipere. Advertendum ulterius, quamvis Irregularitas impediat susceptionem Ordinum, ac susceptorum usum, non tamen ita impedire, ut si Ordo a viro baptizato in Irregularitate constituto suscipiatur, sit nullus ac irritus: adhuc enim Ordo valide suscipitur, quamvis illicite. Similiter, si Sacerdos irregularis præsumat celebrare Missam, valide celebrabit, etsi illicite.

3. CONCL. II. Irregularitas ut sic dividitur in Irregularitatem ex delicto, & in Irregularitatem ex defectu. Ita communis. Ratio est: quia Irregularitas non aliter dividitur, nisi propter causam, ob quam fertur: Unde quia Irregularitas quandoque contrahitur ob aliquod delictum, quandoque vero sine prævio delicto ex mero defectu naturali, aut inculpabili; recte ea dividitur in Irregularitatem ex delicto, & in Irregularitatem ex defectu ortam.

4. Porro inter has duas Irregularitates est hoc notabile discrimen, quod Irregularitas orta ex defectu, sæpius tollatur sublato defectu; Irregularitas vero orta ex delicto semper maneat, donec legitime in ea dispensetur.

5. CONC. III. Irregularitas non est Censura Ecclesiastica, imo in pluribus differt ab ea. Ita Doctores unanimiter, & patet inductione. In primis enim Irregularitas proprie non est pœna, sed potius inhabilitas quædā ad Ordines suscipiendos, vel exercendos: etenim pœna proprie dicta supponit culpam, sed irregularitas quandoque contrahitur ex mero defectu naturali, absque ulla culpa. Et quamvis detur Irregularitas orta ex delicto, seu quæ in pœnam delicti imponitur; ea tamen primario non imponitur per modum pœnæ medicinalis, sed impedimenti Canonici: econtra Censuræ Ecclesiasticæ imponuntur ut pœnæ medicinales.

6. Deinde violans Censuram Ecclesiasticam administrando Sacramenta, vel celebrando, incurrit Irregularitatem: at vero irregularis celebrans, vel administrans Sacramenta ante obtentam dispensationem etsi peccet mortifere, non tamen incurrit novam Irregularitatem, prout notat Navarrus *cap.* 27. *Manualis*, n. 194. cum aliis satis communiter. Ratio est: quia prius in Jure exprimitur, non autem posterius: atqui Irregularitas, numquam incurritur, nisi id in Jure exprimatur; ut mox dicitur; ergo. Hinc fit

7. CONC. IV. Irregularitas non incurritur, nisi ea in Jure sit specialiter expressa. Ita Scotus 4. *dist.* 7. *q.* 5. & clare desumitur ex *c. Is qui, de Sent. excomm. in* 6. ubi dicitur: *Licet in hoc temerarie agat, irregularitatis tamen (cum id non sit expressum in jure) laqueum non incurrit*. Quinimo ex hoc textu recte infertur, quod defectus ille, ob quem Irregularitas incurritur, debeat esse specifice nominatus in Jure, neque ab uno ad alium casū, ob similem vel majorem rationem, extensio fieri possit: siquidē odiosa, & pœnalia, sunt restringenda potius, non extendenda. Hinc Fagnanus *c. Si quis Presbyter, n.* 5 *de Cler. excomm.* inquit: *Qui dicit aliquem irregularem debet dare casum juris*.

8. CONC. V. Irregularitates non ab homine per sententiam (id est, non per sententiam Judicis) sed solo Jure, & quidē Jure dumtaxat universali Pontificio, non autem Episcopali imponi possunt. Ita Layman *l.* 1. *tr.* 5. *part.* 5. *n.* 5. & alii. Ratio est: quia Irregularitas principaliter imponitur per modū Canonici impedimenti, ob decentiā ac reverentiā sacro Altaris ministerio debitā: atqui convenit, ut talia sint perpetua, totique Ecclesię communia, sicuti & Altaris ministerium, ejusque reverentia est communis Ecclesiæ universali; ergo. Accedit, quod nullibi in Jure concessū sit Episcopis, novas Irregularitates constituere, quamvis subditos transgressores & contumaces possint punire pœna Excommunicationis, Suspensionis, ac Interdicti.

9. Ceterū non obstante, quod omnis Irregularitas Jure dumtaxat humano Ecclesiastico constituta sit; negari tamen non potest, multas Irregularitates Jure Ecclesiastico constitutas, ex Lege veteri, & naturali originem traxisse. Siquidem pleræque, sive ob naturalem indecentiam, sive ad exemplum veteris Legis Divinæ, atque occasione illius, sunt statutæ: prout patet in Irregularitate ex homicidio, seu defectu perfectæ lenitatis proveniente, quam Ecclesia constituit, eo quod David Rex fuerit impeditus ab ædificatione Templi, ob multum sanguinem effusum. 2. *Reg. cap.* 7.

QUÆSTIO II.

De Irregularitatibus ex delicto provenientibus.

SUMMARIUM.

10. *Irregularitas ex delicto, oritur ex Baptismo reiterato.*

Secus

Secus fit in Confirmatione.
11. *Aut si Baptismus sub condione reiteretur.*
12. *Oritur quoque ex violatione Censuræ.*
13. *Dummodo ministerium sit proprium Ordinis.*
14. *Quid, si peragantur ea, quæ sunt jurisdictionis.*
(b) Adde dicta Dist. 2. n. 87.
15. *Irregularitas oritur ob indebitam susceptionem Ordinum; idque varie.*
16. *Excommunicatio minor non sufficit ad Irregularitatem inducendam, &c.*
17. *Quid de ordinato per saltum, vel ante legitimam ætatem, &c.*
18. *Hæretici, Schismatici, eorumque fautores, &c. sunt irregulares.*
19. *Crimina inducentia infamiam juris, inducunt Irregularitatem.*
20. *Quid, si crimina illa sint occulta?*
21. *Solvitur instantia.*
22. *Quid, si postea crimen illud fiat publicum?*
23. *Ex homicidio occulto oritur Irregularitas, & cur?*

10. CONCL. I. Irregularitas ex delicto oritur in primis ob Baptismum ferio & scienter iteratum, tam ex parte rebaptizantis, quam rebaptizati. Ita Doctor noster 4. *dist.* 6. *quæst.* 8. atque desumitur ex *c. Ex litterarum, de Apostatis, & c. Qui in qualibet*, 1. q. 7. & alibi. Secus est dicendum de Sacramento Confirmationis: nam, ut notat Doctor Subtilis 4. *dist.* 7. *q.* 5. cum communiori, ejusmodi Irregularitatem non incurrunt scienter reiterantes, vel iterato suscipientes Sacramentum Confirmationis: quia Irregularitas non incurritur, nisi in casibus a Jure expressis, *c. Is qui, de Sent. excomm. in 6.* estque proxime dictum *n.* 7. Atqui nullibi in Jure reperitur expressa Irregularitas contra reiterantes Sacramentũ Confirmationis; ergo.

11. Adde ulterius cum Layman *cap.* 2. *de Irregularitate, n.* 1. non contrahi Irregularitatem, si rebaptizatio fiat sub conditione; quamvis temere, & non præmissa debita inquisitione, utrum Baptismus antea fuerit collatus, id fiat. Ratio est: quia leges pœnales intelligi debent cum effectu: qui autem baptizatum sub conditione baptizat, *Si baptizatus non es ego te baptizo, &c.* is revera non baptizat; quia apposita conditio de præterito, aut præsenti, si non subsit, semper annullat, & impedit actum; ergo. Et ob eamdem causam, qui metu verb. grat. adactus, animo simulato exterius rebaptizat, non fit irregularis; cum non habeat animum baptizandi.

12. CONCL. II. Oritur insuper Irregularitas ex violatione Censuræ Ecclesiasticæ; si nimirum ea innodatus, actum aliquem Ordinis solemniter exerceat. Ita habetur in Jure Canonico, toto tit. *De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante*, & alibi. Hinc Clericus fit irregularis, si exerceat actum proprium Ordinis constitutus in Excommunicatione majori, vel suspensus ab Ordine, vel ligatus Interdicto personali, aut in loco interdicto.

13. Requiritur autem ad incurrendam hanc Irregularitatem, ut ministerium, quod Clericus in Censura exercet, sit proprium Ordinis; seu tale, ut ab alio, qui talem Ordinem non habet, exerceri non possit. Unde Clerici in minoribus vix possunt ex hac causa Irregularitatem contrahere: siquidem consuetudo ferme obtinuit, ut eorum ministeria a Laicis etiam solemniter obeantur. Layman *loc. cit. c.* 3. *num.* 4. Navarrus *cap.* 27. *Manual. num.* 242. & 244. hoc ipsum docens de eo, qui cantat Epistolam sub Missa, sed sine Manipulo.

14. Insuper Clerici excommunicati, vel suspensi, non fiunt irregulares, si ea dumtaxat peragant, quamvis illicite, quæ sunt officia solius jurisdictionis, non autem Ordinis. Ut si Episcopus tali Censura ligatus excommunicet, vel ab excommunicatione absolvat, omissa tamen solemnitate precum & Stolæ. Item, si Parochus assistat Matrimonio, sed non benedicat Nuptias, & ita loquendo de aliis actibus, qui sunt solius jurisdictionis, non vero Ordinis: tales enim non violant Censuram Ecclesiasticam exercendo in ea actum Ordinis sibi prohibiti, cum talem revera non exerceant. (b)

15. CONCL. III. Ob indebitam susceptionem Sacramenti Ordinis variis de causis incurritur Irregularitas. Ita omnes Doctores, & probatur inductione. Sic quippe fit irregularis, qui sciens, aut scire debens, se excommunicatum esse excommunicatione majori, aut interdictum, vel suspensum a susceptione Ordinum, ordinatur; prout ex variis textibus Juris probat Navarrus *c.* 27. *Manual. n.* 241.

16. Et dicitur notanter *Excommunicatione majori*. Quia Excommunicatio minor, quamvis sufficiat ad peccandum, non tamen sufficit ad Irregularitatem inducendam, *c. Si celebrat. de Clerico excomm. ministrante*. Deinde, qui ab Episcopo excommunicato, suspenso, interdicto, Simoniaco, Schismatico, Hæretico, aut Deposito, vel Degradato ordinatur, fit Irregularis; quamvis characterem Ordinis suscipiat, *arg. c. Quod quidam*, & *c. Statuimus decretum*, 1. *quæst.* 1. ac notat citat. Navarrus. Accedit *c. Ordinationes*, 9. *quæst.* & *capit.* 1. *ac* 2. *de Schismaticis*, ubi irritæ censentur hujusmodi ordinationes (non quidem quantum ad valorem Sacramenti, sed quantum ad executionem Ordinis) nisi legitime cum aliquo fuerit dispensatum. Siquidem dispensatio proprie habet locum respectu Irregularitatis, non autem respectu Suspensionis, utpote quæ solet tolli per absolutionem, non per dispensationem: ac proinde hic non intervenit mera Suspensio, uti quidam asserere videntur, sed etiam Irregularitas.

17. Porro qui Ordine sacro ordinatur ante legitimam ætatem, vel extra tempora legitima, aut absque Litteris Dimissorialibus; item, qui per saltum ordinatur, accipiendo videlicet majorem Ordinem ante minorem, non est quidem irregularis (nullibi enim ejusmodi Irregularitas reperitur in Jure expressa) bene tamen ipso jure suspensus: si autem, antequam absolvatus a Suspensione, ejusmodi Ordinem exerceat, fit irregularis. Navarrus *loc. cit. n.* 241. & 242. id ex variis textibus Juris probans; Pirhing *tit. de Clerico per saltum promoto*, *n.* 2. & alii.

18. CONCL. IV. Etiam Hæretici, Apostatæ a Fide, Schismatici, eorumque fautores ac receptores (id est, qui favent Hæreticis, vel Schismaticis formaliter sumptis, seu qua tales sunt) irregulares existunt. Ita habetur *c. Quicumque, de Hæreticis in 6.* & *c. Saluberrimum, q.* 7. cum concordantiis: quamvis ad hanc Irregularitatem incurrendam requiratur hæresis externa, sive signo quodam exteriori sufficienter manifestata.

19. CONCL. V. Crimina inducentia Infamiam juris, etiam inducunt Irregularitatem. Ita habetur *c. Infames, q.* 1. ubi, cum dictum fuisset, fures, sacrilegos, incestuosos, homicidas, perjuros, raptores, maleficos, adulteros, & alios ibidem enumeratos, de jure infames esse: subdit textus: *Hi omnes, inquam, nec ad sacros gradus debent admitti*. Et merito: quia puros & immaculatos, non autem sceleratos atque infames, convenit in sortem Domini, & sacrum ejus ministerium cooptari.

20. Circa hoc tamen notandum, quod Clerici criminosi, atque delictorum de Jure infamiam inducentium sibi conscii, ante actam veram pœnitentiam non debeant Ordines suscipere, aut jam susceptis ministrare, v. g. celebrando Missam non præmissa Confessione Sacramentali, eo quod perdiderint testimonium bonæ conscientiæ, sicque non absque novo peccato mortali id facerent. Nihilominus, si ejusmodi crimina (excepto homicidio) sint etiamnum occulta, tales post actam veram pœnitentiam prohiberi non debent, quo minus, si velint, in susceptis Ordinibus ministrent, aut ad superiores Ordines ascendant; prout habetur *c. Ex tenore, & cap. ult. de Temporibus Ordinationum*, & tradit Pirhing *ibidem n.* 15. & *seqq.* ac Navarrus *c.* 27. *Manual. n.* 248. & alii. Et hinc inferes generaliter, quod ob crimina occulta non incurratur Irregularitas ratione Infamiæ; quidquid nonnulli in contrarium dixerint, male (ut loquitur Navarrus) injicientes magnos scrupulos Ecclesiasticis, qui ejusmodi crimina in occulto commiserunt.

21. Nec obstat, quod certis criminibus, utputa perjurio, incestui, adulterio, &c. infamia ipso jure annexa sit. Respond. enim, id procedere de talibus criminibus, quando publica sunt: secus, quamdiu illa sunt occulta. Nam quia Infamia consistit in diminutione bonæ famæ, sicut hæc sine publica rerum notitia comparari nequit, ita nec Infamia incurri ob crimen mere occultum.

22. Quod si vero postea crimen publicum fiat, utputa per propriam Confessionem, vel alias legitimas probationes in judicio factas, statim absque alia Judicis sententia oritur Infamia, utpote ipso jam jure statuta pro tali crimine, & sic exinde incurritur Irregularitas. Unde Layman *cap.* 4. *de Irregularitate, n.* 8. ait, quod commisso ejusmodi crimine, etiamnum occulto, contrahatur Infamia fundamentaliter, atque in radice: accedente autem ejus publicatione efficiatur Infamia formaliter, indu-

inducens Irregularitatem ipso facto donec abolita infamia legitime cum aliquo fuerit dispensatum.

23. Additur notanter *n. 20. excepto homicidio*. Istud enim quantumvis sit occultum, inducit Irregularitatem, ut habetur *cit. c. ult. de Tempor. ordinat.* juncto Concilio Trid. *Sess. 24. de Regularib. cap. 6.* cum concordantiis. Quamvis hoc non ratione contractæ Infamiæ (hanc enim non parit crimen occultum modo declarato) sed ex speciali juris constitutione accidere videatur. Qua ratione pariter in occulto violans Censuram Ecclesiasticam, aut scienter Baptismum reiterans, Irregularitatem contrahit; Nam talibus delictis secundum se, ac præcisa infamia, Jus ipsum statuit Irregularitatem.

* Quæres I. Quale debeat esse peccatum, vi cujus contrahatur Irregularitas ex delicto? Resp. peccatum illud debere esse mortale. Ita post Navarrum, Sanchez, Mastrium, Castropalao, Sporer & alios, Schmalzgrueber *l. 5. Decret. t. 37. n. 76.* & Kazenberger *in Decalog. c. 3. sect. 4. n. 156.* qui ultimus etiam pro se citat Scotum *in 4. Sent. dist. 13. q. 2.* ex ea ratione: quia Irregularitas est malum valde grave, quale, si imponitur ob aliquod delictum, non præsumitur, nisi expresse aliter constet, ab Ecclesia tamquam benigna Matre injungi, nisi ob peccatum grave. Et hinc, si actus ob defectum inadvertentię, pręcipitantię, imperfectę deliberationis, aut ob levitatem materiæ excusatur a mortali, non incurritur Irregularitas ex delicto prout bene notandū pro praxi ad resolvendos quāplures casus.

Nec dicas: Irregularitas ex defectu potest contrahi etiam ob nullum prorsus peccatum, prout statim patebit ex quęstione sequenti; ergo nec videtur requiri ad Irregularitatem ex delicto aliquod peccatum mortale. Resp. enim negando consequent. Etsi Irregularitas *ex Defectu* contrahi valeat ob omnino nullum, ne quidem veniale peccatum; interea tamen, sicut ad eamdem contrahendam requiritur saltem aliunde gravis ratio, ita etiam ad contrahendam Irregularitatem *ex Delicto*, prout distinguitur ab Irregularitate *ex Defectu*, videtur requiri aliunde grave delictum: quoniam licet *primario* nulla Irregularitas imponatur tamquam pœna, sed potius conformiter dictis ad conservandam decentiam status Clericalis, nihilominus tamen saltem *secundario* Irregularitas ob delictum imposita videtur injungi aliquo modo tāquā pęna vindicativa; non sic irregularitas ex defectu.

Urgebis: Ut contrahatur Irregularitas ex delicto ob homicidium indirecte voluntarium, sufficit, ut actus ille, ex quo sequitur mors, sit peccaminosus venialiter: ergo saltem non ad omnem Irregularitatem ex delicto requiritur peccatum mortale. Anteced. probatur: quia Monachus etiam peritus in arte Chirurgica, & nullam in curando committens graviter peccaminosam negligentiam, seu culpam latam, adhuc incurrit Irregularitatem, si alter ex ejusdem incisione vel adustione moriatur præter intentionem, prout eruitur ex *c. 19. de Homicidio, juncto summario*. Atqui talis Monachus utique non graviter in his circumstantiis peccavit exercendo illam artem Chirurgicam, prout patet a pari, si Chirurgus sæcularis præstitisset idem cum talibus circumstantiis & limitationibus: ergo. Respond. hoc argumentum plane nimium, & sic nihil probare: sequeretur enim; si efficax foret probatio, quod Irregularitas ex delicto incurreretur absque ullo delicto etiam veniali, sic eo ipso non foret Irregularitas *ex delicto*. Etenim alius sæcularis Chirurgus, qui in iis circumstantiis cum debita pręcautione, & adhibita morali diligentia adhibuisset eamdem curationem, ne quidem venialiter peccasset, si per accidens, & præter illam Chirurgi intentionem sequeretur mors alterius.

Ut autem totius argumenti solutio fiat clarius in forma, & melius capiatur, hinc ad tollendam omnem obscuritatem & æquivocationem, Notandum I. Posse actum quempiam esse, vel hujus naturæ, ut ex eo etiā voluntarie, & deliberate exercito alias rarissime sequatur mors alterius, vel posse esse talem, ut eumdem aliquo modo frequentius mors alterius comitetur. In primo casu, si ex positione hujus actus sequatur pręter intentionem Homicidium, illud non censetur indirecte voluntarium, & consequenter nec imputatur tamquam peccatum mortale; nisi in extraordinario aliquo casu. Quodsi foret *actus talis*, ex cujus positione aliquo modo sæpius sequatur mors alterius, pro eodem

Notandum II. Talem actum, si is ceteroquin ex una parte non sit intrinsece malus, ex altera vero possit esse multum utilis bono publico, de per se non esse graviter prohibitum, si ceteroquin ad præcavendum circa similem actum mortis periculum adhibeatur ea diligentia, quæ adhiberi communiter debet; nam dicta diligentia deliberate & scienter intermissa committeretur culpa lata graviter peccaminosa. Exemplum cape in arte Chirurgica, in cujus usu per adustionem, incisionem, & sectionem membrorū equidem sępe subsequitur mors alterius: Interea tamen a Chirurgis in arte peritis licite exercetur, si ita expediens videatur, & ceteroquin nulla culpa lata in intermissione diligētię moralis ad pręcavendum periculum requisitę committatur.

Notandum III. Similem actum modo prædicto circumstantiatum, etsi non prohibitum aut illicitum, posse tamen certo Statui ex ratione, ut status iste adhuc remotior sit ab omni Homicidio, graviter interdici: & ita Clericis in sacris constitutis *cap. 9. Ne Clerici vel Monachi*, exercitium artis Chirurgicę quoad adustionem & incisionem membrorum, si alii sæculares hujus artis periti adsint, graviter prohibetur, quamvis ceteroquin & ipsi gnari sint ejusdem artis, & omnem diligentiam de præcavendo periculo moraliter possibilem adhibeant, vel saltem culpam latam quoad intermissionem ejus non committant; prout satis clare innuitur *cap. 19. de Homicidio, juncto Summario*: Ubi exinde tales transgressores non tā contra pręceptum naturale, quam Ecclesiasticum peccant. His bene prenotatis,

Respond. In forma neg. anteced. quod nimirum ad contrahendam Irregularitatem ex delicto sufficiat actus præcise venialiter peccaminosus. Ad ejus probationem, nego suppositum, quod talis Monachus, si alii sæculares in arte periti haberi potuerunt non graviter peccaverit, scienter transgrediendo allegatam legem Ecclesiasticam. Ut enim Clerici in sacris constituti adhuc remotiores sint a periculo mortis aliis inferendæ, Ecclesia absolute graviter præcepit, ut, quando alii sęculares haberi possunt, Clerici quamvis periti, & adhibita omni præcautione moraliter possibili, saltem quoad adustionem, abscissionem, & incisionem, ubi periculum mortis videtur respective majus, & suo modo frequentius, artem Chirurgicam non exerceant. Dico notanter: *quoad adustionem, incisionem, seu abscissionem*; nam, si exercerent quoad alia minus periculosa, vel etiam minus periculosas medicinas alias ęgrotis darent, adhuc Sayrus *de Cens. lib. 7. cap. 6. num. 11.* cum Sporer *Tract. 5. in Decalog. cap. 3. sect. 5. n. 175.* (Huic tamen præsens Auctor contrarius videtur *lib. 3. Decret. t. 50.*) defendit, id nullo textu Juris assignabili prohiberi, præsertim, si ex Christiana charitate porrigant pauperibus, & miserabilibus personis, & tales Clerici ceteroquin sint periti in arte, nec negotiationem seu lucrum speciale exinde quærant, qui consequenter nec conformiter his principiis incurrerent Irregularitatem si in casu rariori mors sequatur pręter intentionem, & adhibita debita diligentia. Scio equidem, quod in contrarium objiciatur textus Juris *c. Ad aures 7. de ætat. & qualit. &c.* Ast præfatum Capitulum Canonico Coloniensi dat Consilium, &c. non pręceptum, atque Summarium dicti Capituli loquens de promotione hujus Canonici ad sacros Ordines sic habet: *Eventus mortalitatis infirmi non impedit promoveri ejus medicum peritum, solicitum, & traditiones artis observantem*. Viderint tamen Clerici, & Monachi, ne hac doctrina abutantur.

Quæres II. An, ut contrahatur Irregularitas ex delicto, non solum debeat peccatum esse mortale, sed etiam resciri, huic fuisse a Jure annexam Irregularitatem? Ratio dubirandi, affirmativam tenendi est; quia ad contrahendam Censuram Excommunicationis majoris non solum debet peccatum esse grave, verum etiam saltem in confuso resciri Censura: ergo pariter in præsenti debet resciri Irregularitas. Et ita quidem cum Reginaldo, Portell, Navarro, & aliis sentit Sporer *part. 1. Theolog. Sacram. cap. 5. sect. 4. n. 79.* ac probabile censent cum Suarez, Sanchez, Bonacina, Coninch, ac Diana, La Croix *T. 8. lib. 7. n. 482.* & Schmalzgrueber *lib. 5. Tit. 37. n. 108.* Respond. tamen cum Belino, Cardena, Kazenberger & communiori negative. Ratio est: quia NB. primario loquendo omnis Irregularitas etiam ex delicto infligitur per modum potius inhabilitatis, quam pœnę; sed inhabilitas contrahitur, quamvis non sciatur delicto annexa; ergo. Min. prob. ab exemplis: sic enim juxta communem ob impedimentum affinitatis ex copula illicita,

ta, & ob impedimentum criminis personæ redduntur inhabiles ad contrahendum Matrimonium etiam ignorantes hanc inhabilitatem annexam.

Queres III. An ob causam dubiam censeatur contrahi Irregularitas, ita ut talis dubitans saltem se teneatur gerere tamquã irregularem? Ante Responsionem suppono, dubium circa Irregularitatem posse esse Juris vel facti. *Dubium Juris* dicitur, quando dubitatur, an in Jure ob tale factũ sit imposita Irregularitas. *Dubium facti* censetur, quando dubitatur, num tale factum sit commissum, cui a Jure certo imposita est Irregularitas. H. S.

Respond. Si post debitam prçviam inquisitionem maneat adhuc dubium, non censetur contracta Irregularitas, nec tenetur talis dubitans se gerere tamquã irregularem: sive dubium sit Juris, sive facti. Excepto unico casu, & dubio facti, quo quis dubitat, an Homicidium, quod quidem constat a parte rei esse commissum, a se per suam actionem, vel ab alio fuerit perpetratum: ubi stante hoc dubio erit abstinendum a celebratione. Ita Franciscus Bardi *disc.6.c.7.§.4.* Castropalao *Tract.29.D.6.p.3.n.7.* Suarez *de Censuris.D.40.sect.6.* Sperellus *Decis.77.n.31.& Decis.119.n.48.* Sporer *tr.1.in Decal.cap.1.sect.4.n.96.ac part.1.Theol.Sac.cap.5.sect.4.n.79.* cum pluribus aliis. Ratio fundamentalis a P. Pichler *lib.5.Decret.Tit.37.n.25.* recte desumitur *ex cap.18.de sent.Excom.in 6.* ubi asseritur, nullam Irregularitatem incurri, nisi in casibus a Jure expressis; sed si dubium est Juris vel facti circa Irregularitatem, non reperitur expressa in Jure aliqua Irregularitas extra dubium facti de Homicidio, de quo proxime: ergo. Accedit, quod in tali casu dubio libertas & immunitas ab Irregularitate existat in possessione, quç nemini adimenda est, nisi efficax aliqua Lex stet in oppositum, qualis tamen assignari nequit extra dubium facti circa Homicidiun. Dico notanter *extra dubium facti de Homicidio.* Nã quod in hoc dubio, supposito, quod ex una parte sciatur aliquem fuisse occisum, ex altera vero prçcise dubitetur, num per suam, vel alterius actionem, quod (inquam) in hoc dubio tamquam Homicida talis dubitans haberi debeat, & quamvis forte a parte rei Homicida non sit, nihilominus a Sacerdotali Officio abstinere, habetur expressa Lex *cap.18.de Homicidio*, ac alibi, qualis Lex ex speciali ratione lata est quoad Homicidium; quia Homicidiũ quoad Sacerdotalem Statum specialem cõtinet suo modo indecentiã: videtur enim specialiter minus decens, ut, qui alios vita privavit, Agnum offerat immaculatum, qui nobis vitam dedit. Solutiones objectionum videantur apud Schmalzgrueber *lib.5.Decret.Tit.39.n.881.* Et notabiles ac utilissimæ exinde pro praxi resolutiones apud Sporer *tract.5.in Decalog.c.3.sect.5.* per totum. Qualiter autẽ per Homicidium certum incurratur Irregularitas, agetur *Quæst.4.**

QUÆSTIO III.
De Irregularitatibus ex defectu.
SUMMARIUM.

24. *Irregularitas ex defectu varie contingit.*
25. *Ex defectu animi sunt irregulares Amentes.*
26. *Omnino inscii.*
27. *Neophyti & qui sint tales?*
28. *Ex defectu corporis, qui censeantur irregulares?*
29. *Quid de carente oculo, aut visu ejus?*
30. *Præsertim oculi sinistri?*
31. *Quid de Leproso, paralytico, phrenetico, &c.*
32. *Habente sex digitos, gibboso, & claudo?*
33. *Ex defectu Natalium, qui sint Irregulares?*
34. *Illegitime natus legitimatur per subsequens Matrimoniũ parentũ.*
35. *Quid, si illegitimi Religionem intrent?*
36. *Ex defectu ætatis, &*
37. *Ex defectu libertatis oritur irregularitas, & in quibus?*
38. *Ex defectu Sacramenti etiam ea oritur.* 39. *Et cur?*
40. *Bigamia triplex, nimirum Vera,*
41. *Interpretativa, &*
42. *Similitudinaria, quid?*
43. *Non fit irregularis, qui cum pluribus fornicatur.*

24. CUm Irregularitas duplex sit, una ex delicto, altera ex defectu; explicata priori, multiplici titulo proveniente, pergendum ad Irregularitatem ex defectu, quç etiam multipliciter consurgit. Nam ipsa provenit I. ex defectu animi. II. Ex defectu corporis: III. Ex defectu Natalium IV. Ex defectu ætatis, & libertatis. V. Ex defectu Sacramenti, sive ex Bigamia. Et tandem VI. Ex defectu lenitatis; id est, ex homicidio, etiam licite patrato, de quo *Quæst. seq.* Nunc priores Irregularitates ex defectu provenientes prosequendo, sit

25. CONCL. I. Ex defectu animi censentur vel maxime irregulares, qui penitus carent usu rationis; quales sunt amentes. Et hi non solum Jure humano sunt irregulares, sed etiam Jure Divino ac naturali sunt inepti ad suscipiendos Ordines; quamvis recipiant Characterem, si ordinentur. Idem sit in infantibus.

26. Insuper defectus omnimodæ scientiæ facit hominem irregularẽ. Siquidẽ naturale lumen dictat, non esse admittendos ad aliquod munus eos, qui nesciunt illud munus exercere. Interim hçc Irregularitas de se, & absque alia dispensatione tollitur sublata causa, seu ignorantia per acquisitam debitam scientiã.

27. Rursum Neophyti sunt irregulares, *arg. can. 1. dist. 48.* Idque *ne in superbiam elati, incidant in laqueum diaboli*, ut monet Apostolus 1. *Timoth.* 3. Dicitur autem *Neophytus*, qui ex lege Judaica, Mahometica, vel Ethnica nuper conversus ad Fidem Christianam, suscipit Baptismum in ætate adulta.

28. CONCL. II. Corpore vitiati, qui videlicet non possunt absolute obire Ordinis ministeria, vel non sine aliorum horrore, sunt irregulares. Ita desumitur ex *c. Illiteratus, dist. 36. & c. Presbiterum, de Clerico ægrotante*; cum concordantiis. Unde irregularis est, cui brachium vel manus deest, aut reddita est manca. Item, qui caret digitis dexteræ manus, quibus formatur signum Crucis; aut si deficiat pollex.

* Ubi tamen occasione Irregularitatis ob defectum Pollicis contrahendæ bene notandum, quod alia dicatur Irregularitas totalis, alia partialis. *Totalis* est, quç omni Ordine suscipiendo, & suscepti exercitio privat: uti Irregularitas absolute & simpliciter posita supponit pro totali, nisi aliud ex circumstantiis & subjecta materia colligatur. *Partialis* est, quç non impedit omne Exercitium Ordinum, sed vel solo ascensu ad Ordinem superiorem, vel tantum certo aliquo Ordinis Ministerio privat: sicut fit in præsenti quoad Sacerdotem, qui sine sua culpa pollicem perdidit, nam talis excepta celebratione potest adhuc reliqua munera obire: e. g. absolvere; Kazenberger *in Theolog. Patris Sporer c. 3. sect. 4. n. 155.* Quinimo, si Pollex (qui uti & Index digiti Canonici dicuntur) non omnino abscissus, sed tantummodo mutilatus seu truncatus, ita tamen firmus existat, ut aliquis Hostiam secure tenere, elevare, ac frangere possit, talis non solum ut jam actualis Sacerdos celebrare, sed etiam, si nondum sit initiatus sacro Presbyteratu, ordinari poterit. Sporer *part. 1. Theolog. Sacrament. cap. 5. sect. 4. n. 82.* Plura quoad similia emergente dubio videre poteris apud Canonistas *l. 1. Decret. Tit. 17. & seqq. usque ad Tit. 23.* Interea tamen adhuc saltem aliquas ex defectu Corporis Irregularitates adducendo.*

29. Insuper censetur irregularis, cui oculus erutus est, ut dicitur *c. Si Evangelica, dist. 55.* ibi; *Nam illi, cui erutus est oculus, non possunt secundum Canones, Sacerdotii jura concedi*: siquidem hujusmodi carentia organi oculi, notabilem parit deformitatem. Secus est dicendum de eo, qui caret solo lumine, aut visu dextri oculi, modo habeat utrumque oculum integrum: vel qui habet visum ac intuitum brevem, aut non videt sine perspicillis: quia hujusmodi vitium non inducit notabilem deformitatem.

30. Utrum autem, qui caret visu oculi sinistri, quem stylus Romanus *oculum Canonis* appellat, eo quod necesse sit videre eo, ut quis Canonem Missæ sine indecora & nimia faciei conversione legere possit, sit irregularis, variant Doctores. Nam talis a quibusdam absolute censetur irregularis: alii tamen id limitandum æstimant, si absque notabili deformitate seu indecentia Canonem legere nequeat, aut defectus ille cum alia gravi fœditate faciei, seu oculorum, sit conjunctus; prout Navarrus *c. 27. Manual num. 199.* & Barbosa *part. 2. de Offic. & potest. Episc. alleg. 42. nu. 31.* cum pluribus aliis, quos citat. In dubio autem standum erit judicio Ordinarii.

31. Insuper ex hoc capite irregularis est leprosus paralyticus, phreneticus, arreptitius, morbo caduco laborans. Verumtamen si tales integre convaluisse videantur, ac jam ante ordinati erant, possunt admitti ad Celebrationem. Sacerdos quoq; si morbo caduco laborans raro cadat, & etiam sputa ore non evomat privatim celebrare potest, adjuncto ei socio Sacerdote, qui Missam prosequi possit, si alter deficiat. Layman *cap. 7. de Irregularitate, num. 2. & seqq.* citans alios.

 32. Por-

32. Porro irregularis non est, qui sex digitos in manu habet: neque qui uno digito ex minoribus caret: neque gibbosus, nisi gibbositas conjuncta sit cum nimia deformitate, aut debilitate. Nec etiam claudus censetur irregularis, nisi sit magna gressus deformitas, ita ut baculo, vel pede ligneo niti debeat; quod indecorum foret in Altaris ministerio. In dubio autem, an corporis defectus sit notabilis, aut Irregularitatem inducat, nec ne, ad ordinarium Prælatum pertinet judicium. Barbosa *cit. allegat.*42. Layman *loc. cit. n. 6.* & alii.

33. CONCL. III. Ex defectu Natalium censentur irregulares, qui sunt illegitime nati; sive dein illi sint nati a parentibus, inter quos tempore conceptionis, vel saltem nativitatis, poterat consistere Matrimonium; sive sint spurii, id est, nati a parentibus, inter quos tempore conceptionis, ac etiam nativitatis non potuit consistere Matrimonium. Ita habetur *cap. 1. & 2. de Filiis Presbyterorum*, & alibi. Ratio est: quia talis Irregularitas Jure Canonico est introducta, partim in detestationem sceleris paterni; partim ob turpitudinis notam, quam filius ex tali nativitate, juxta communem hominum æstimationem, contrahere censetur; partim quia timetur, ne filius paternæ incontinentiæ imitator existat.

34. Ubi tamen notandum, quod illegitime natus, per subsequens Matrimonium inter parentes contractum legitimetur, si, dum suscipiebatur, inter parentes nullum suberat impedimentum dirimens, *cap. Conquestus*. & *c. Tanta*. *Qui filii sint legitimi*, & *§. fin. instit. de Nuptiis*. Etenim fictione Juris, seu ex benignitate Legum, Matrimonium subsequens quasi retrahitur ad tempus conceptionis, vel nativitatis, in ordine ad hunc effectum legitimationis, vel nativitatis: qui etiam locum habet in successionibus hæreditariis, & officiis tam sæcularibus quam Ecclesiasticis, nec non & in Ordinibus, atque Dignitatibus: quia Matrimonium omnia præcedentia purgat, prout probat Glossa *cit. c. Tanta*, *Vers. Legitimi*.

35. Notandum ulterius, quod illegitimi, si Religionem ingrediantur, possint post emissam professionem ad Ordines promoveri, *cap. 1. de Filiis Presbyterorum*. Non tamen possunt tales ad Prælaturas Ordinis eligi, ut ibidem dicitur, nisi cum ipsis fuerit dispensatum.

* Porro in dubio, num quis sit legitimus nec ne, reputari debet legitimus, quoniam vitium ac peccatum Parentis non præsumitur, nisi probetur. Et hinc etiam expositi, quorum Parentes ignorantur, censentur legitimi, sicque capaces Ordinum & Beneficiorum. De quo vide latius de Jure Canonico *lib. 4. Decret. tit. 17. n. 14. & lib. 5. tit. 11. n. 20.**

36. CONCL. IV. Defectus legitimæ ætatis, requisitæ ad Ordines, inducit Irregularitatem, quamdiu durat defectus. Ita desumitur *ex c. ult. de Temporibus Ordinationum*, cum concordantiis. Dicitur notanter, *quamdiu durat defectus*: siquidem Irregularitas ex defectu ætatis, proveniens, cessat adveniente termino legitimæ ætatis, absque ulla alia dispensatione.

37. CONCL. V. Ex defectu libertatis inducitur Irregularitas in pluribus. Primo quidem in mancipiis proprie dictis, *c. De servorum*, & *c. Consuluit*, *de Servis non ordinandis*. Nec non & in Servis adscripticiis, atque originariis, qui certæ glebæ seu prædio colendo sunt perpetuo obligati; atque ideo sine consensu dominorum ordinari non possint. *can. Generalis*, & *can. Admittuntur dist.* 54. Insuper & in Conjugatis: nam conjugati non admittuntur ad Ordines, sine licentia uxoris Votum continentiæ emittentis, *c. Uxoratus*, *de Convers. conjugat.* His accedunt obligati ad ratiocinia (hoc est, Procuratores, Actores, Executores, seu Curatores pupillorum, & hujusmodi) nam hi ordinari non possunt, nisi deposito onore, atque reddita ratione: *Si enim ante libertatem negotiorum, vel officiorum fuerint ordinati, Ecclesia infamabitur*, ut dicitur *cap. un. de Obligatis ad ratiocinia*.

38. CONCL. VI. Ex defectu Sacramenti, sive ex Bigamia, oritur Irregularitas. Ita habetur in Jure Canonico, *Tit. de Bigamis non ordinandis*. Et quidem hujusmodi Irregularitas, Bigamiæ annexa, prodecit ex traditione Apostolica, ut colligitur ex illo 1. *Corinth.* 2. *Oportet Episcopum unius uxoris esse virum*. Et infra: *Diaconi sint unius uxoris viri*. Intellige, non quod debeant esse uxorati, sed quod non debeant habuisse plures uxores.

39. Porro hæc Irregularitas dicitur oriri *ex defectu Sacramenti*. Siquidem Matrimonium consummatum significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, per carnis assumptionem, juxta illud Apostoli ad Ephes. *c. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico, in Christo & Ecclesia*. Hæc autem significatio deficit in Matrimonio cum secunda uxore, vel cum vidua, aut corrupta contracto, cum non sit conjunctio unius cum una, eaque virgine, sicut Filius Dei copulavit sibi Ecclesiam unam, & ab alio non assumptam.

40. Triplex communiter a Doctoribus assignatur Bigamia, scilicet vera, interpretativa, & similitudinaria: & harum quælibet inducit Irregularitatem, ut constat ex toto *tit. de Bigamis non ordinand.* Porro *Bigamia vera* est, quando quis valide contraxit Matrimonium cum duabus, illudque consummavit. Et additur, *illudque consummavit*: nam ex solo Matrimonio rato cum secunda inito non consurgit Bigamia, nisi illud sit etiam consummatum, *cap. ult. dist.* 34. & *c. Debitum*, *de Bigamis non ordinand.*

41. *Bigamia interpretativa* est, quæ contrahitur ab eo, qui quadam Juris interpretatione censetur habuisse duas uxores, etsi vere illas non habuerit: ut si quis duxerit viduam, quæ prius Matrimonium consummaverat, vel si quis ducat ab alio corruptam, vel si cognoscat propriam uxorem post adulterium ab ipsa commissum, aut hujusmodi. De quibus extant diversi textus Juris Canonici, ut *c. Maritum, dist.* 33. & *c. Si cujus*, & *c. Si Laici*, *dist.* 34. & alibi.

42. Tandem *Bigamia similitudinaria* est, quæ contrahitur ex attentatione & consummatione Matrimonii, quamvis invalidi, post Votum solemne Castitatis emissum in Religione approbata, vel post receptionem Sacrorum Ordinum. Tales enim aliquo modo similes sunt contrahentibus duplex Matrimonium, quatenus post connubium spirituale cum Christo initum, ab eo recedentes, attentant Matrimonium carnale contrahere, & consummare: sicque incurrunt Bigamiam similitudinarium, *arg. c. Quotquot*, & *c. Monacho*, 27. *quæst.* 1.

43. Advertendum tamen, nullam in Jure impositam esse Irregularitatem viris, qui extra Matrimonium constituti cum pluribus fornicantur, aut plures habent concubinas. Imo Presbyterum, qui plures habuit concubinas, ex eo non esse bigamum, neque irregularem, expresse decisum habetur *c. Quia circa*, *de Bigamis non ordinand.* Siquidem hic non intervenit defectus Sacramenti, cum nullum præcesserit Matrimonium, significans conjunctionem Christi cum Ecclesia.

QUÆSTIO IV.

Del Irregularitate ex homicidio, vel mutilatione.

SUMMARIUM.

44. *Irregularitas ex homicidio dupliciter contingit.*
45. *Causa eam statuendi.*
46. *Injuste mutilans, vel occidens, fit irregularis,*
47. *Dummodo sit baptizatus,*
48. *Ac secuto effectu.*
(c) Vid. Tract. 9. Dist. 3. num. 33. & seqq.
49. *Mutilatio, quid?*
50. *Per membrum, quid intelligatur?*
Corollarium.
51. *Mandans, vel cooperans ad injustam occisionem &c. fit irregularis.*
52. *Quid, si plures aliquem aggrediantur?*
53. *Homicidium casuale, an inducat Irregularitatem?*
54. *Saltem, si fuit indirecte, aut in causa voluntarium?*
55. *Quid, si quis dedit operam rei licitæ?*
56. *Vel illicitæ, sine debita diligentia, ac sequatur Homicidium.*
57. *Irregularitas etiã oritur ex homicidio publica auctoritate facto.*
58. *Corollarium de cooperantibus.*
59. *Qualis requiratur cooperatio?*
60. *Clericus injuriam passus, an possit conqueri coram Judice &c.*
61. *Quid de Confessario comitante Reum ad supplicium?*
62. *In bello justo, qui fiant irregulares?*
63. *Quid, si bellum sit mere defensivum injustum?*
64. *Occidens ob necessariam vitæ defensionem non est irregularis.*
65. *Quid, si ob defensionem rerum suarum?*
Refertur aliorum opinio,
Ac rejicitur.

66. Aut

66. *Aut in bello mere defensivo ad tuendam Patriam?*
67. *Et quid de Clericis?*

44. **Q**Uia Irregularitas ex homicidio quandoque provenit ex delicto, quandoque vero ex defectu, hinc expediens videbatur, specialem de ipsa instituere Quæstionem. Et quidem, si contingit homicidium, aut mutilatio injuste, tunc oritur Irregularitas ex delicto. Quando autem contrahitur Irregularitas ex homicidio, aut mutilatione justa, qualis fit a Judice Reum ob delicta condemnante, aliisque Justitiæ Ministris in causa sanguinis ministrantibus, vel militibus, in bello justo occidentibus, tunc ea dicitur *Irregularitas ex defectu perfectæ lenitatis*.

45. Porro causa, cur SS. Canones hanc Irregularitatem statuerint, est hæc: quia indecens videtur, ut qui alienum sanguinem fuderit, Christi mitissimi, proprium Sanguinem pro nobis effundentis, personam in Altari repræsentet, ac ejus nomine Hostiam immaculatam & incruentam Deo Patri offerat. Unde & in veteri Lege DEUS noluit sibi ędificari Templum a Rege Davide, eo quod multum sanguinem fudisset, non obstante, quod id factum fuerit in bello justo, simulque David ceteroquin extiterit sanctissimus, ac Vir secundum cor Dei. His prænotatis, & agendo prius de homicidio justo, sit

46. CONCL. I. Clericus, aut quicumque alius homo baptizatus, injuste mutilans, vel occidens hominem, secuto effectu, est irregularis. Ita habetur expressum in Jure Canonico, *toto tit. de homicidio*, cum concordantiis, estque communis.

47. Dicitur notanter, *Homo baptizatus*. Quia ad incurrendam Irregularitatē requiritur inter alia, ut occidens, aut mutilans, sit baptizatus; nam Jura loquuntur, tantum de mutilantibus, & occidentibus post susceptum Baptismum, *c. Si quis viduam*, *dist. 50.* & *c. Si quis post Baptismum*, *dist. 51.* Accedit ratio: quia Infideles, seu necdum baptizati, Constitutionibus Canonicis non arctantur, *c. Gaudemus, de Divortiis*.

48. Additur autem (*secuto effectu*) Quia ad incurrendam Irregularitatem non sufficit sola intentio mutilandi vel occidendi, sed requiritur actualis occisio vel mutilatio hominis, sive deinde illa sit occisio seu mutilatio hominis infidelis, sive fidelis, excommunicati, banniti, aut alterius hominis: nam Jura hinc loquuntur generaliter, illinc vero sunt accipienda cum effectu. Ceterum dicta procedunt, sive ejusmodi occisio aut mutilatio fuerit publica, sive occulta, *cap. ult. de Temporibus ordinat.* & alibi. Hinc etiam fit irregularis, qui procurat abortum fœtus animati anima rationali (secus, si animatus non sit) *c. Sicut de Homicidio*. (c)

49. Quæres: Quid in proposito intelligatur per mutilationem? Resp. Per mutilationem intelligitur communiter alicujus membri abscissio. Unde non sufficit ad Irregularitatem, si quis tantum vulneraverit Proximum, aut idem membrum reddiderit inutile; ut si quis excæcaverit hominem solo visu privando, non autem oculum eruendo: quia non est mutilatio.

50. Insuper per *Membrum* intelligi debet corporis pars aliqua principalis, peculiarem in corpore functionem habens: ut manus, pes, oculus, auris, ac hujusmodi. Hinc inferunt Doctores, eum non fieri irregularem, qui in rixa præscindit alteri digitum, ungues, barbam, capillos, aut excutit dentem, vel hujusmodi: quia talia non sunt proprie membra, & digitus v. g. est tantum pars & officium membri. Covarruvias *part. 3. Clem. Si furiosus*, *n. 8.* Barbosa *part. 2. de offic. & potest. Episc. allegat. 42. num. 11.* & alii.

51. CONCL. II. Etiam incurrunt Irregularitatem, quicumque injustam occisionem vel mutilationem hominis mandant, aut ad illam favorem vel auxilium præstant, dummodo effectus actualiter fuerit subsecutus. Ita communis, & habetur *c. Si quis viduam, dist. 50.* & *c. Sicut dignum, de Homicidio*, & alibi. Nam facientes & consentientes par pęna constringit.

52. Infertur proinde, quod quando plures communi consilio aliquem aggrediuntur, omnes fiant irregulares, etsi unicus occidat, vel mutilet: quia præbent auxilium, atque moralem influxum ad occisionem, vel sese animando, vel impediendo, ne alter se defendere possit, aut aliter cooperando. Dicitur notanter, *quando plures communi consilio &c.* Nam si extra commune consilium, aut consensum, plures inflixerint alteri vulnera, solus ille fit irregularis, quem constat inflixisse vulnus lethale. Si tamen discerni nequeat, ex cujus ictu alter occubuerit, omnes debent se gerere tamquam irregulares, *c. Significasti, de Homicidio*.

53. CONCL. III. Quamvis ob homicidium mere casuale, ac fortuitum non incurratur Irregularitas; si tamen illud fuit indirecte saltem, aut in causa voluntarium, Irregularitas contrahitur. Ita Doctores passim, propter textus Juris satis claros. Et quidem prior pars habetur expresse *cap. 9. & 12. ac seqq. de Homicidio*. Sic quippe, ut ibidem dicitur, irregularis non est, qui equum lascivientem fræno coercuit, aut ipsum calcaribus stimulavit, unde equus excusso sessore profugiens, in via occidit infantem. Similiter non incurrit Irregularitatem, qui ex alto dejiciens lignum, prius solicite circumspexit, an nemo inferius adesset, sicque neminem videns, lignum projecit, & puerum fortuito ibi existentem, neque antea visum, interfecit. Accedit *Clement. un. de Homicidio*, ubi dicitur: *Si furiosus, aut infans, seu dormiens hominem mutilet, vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit:* quia nempe tale homicidium non est voluntarium, sed potius casuale ac fortuitum.

54. Altera pars habetur ex *c. Presbyterum*, & *c. Continebantur, de Homicid.* ubi dicitur, quod homicidium imputetur ei, isque fiat irregularis, qui dedit operam rei licitæ, vel illicitæ, si non adhibuit omnem diligentiam, quam debuit, ne sequeretur occisio hominis: sic enim homicidium censetur saltem indirecte voluntarium. Similiter *c. De cetero, eod.* dicitur, quod dans causā homicidio, fiat irregularis: qualia etiam alibi habentur.

55. Circa hoc tamen notabilem distinctionem affert Layman *lib. 3. tract. 3. part. 3. cap. 10. num. 4.* post alios, docens, quod si quis dedit operam rei licitæ, ac per se honestæ, sed debitam non adhibuit diligentiam, nē mors aut mutilatio hominis sequeretur; requiratur culpa lata, atque mortalis, ad contrahendam Irregularitatem ex tali homicidio, vel mutilatione solum indirecte voluntaria. Sic v. g. Medicus, aut Chyrurgus, volens sanare infirmum, si ipsum per imperitiam aut incuriam interficiat, non fit irregularis, nisi hujusmodi culpa fuerit lata, atque peccatum mortale. Idem dicendum de Infirmario, qui infirmum Charitatis gratia in lectulo movet, ut ei cibum ministret, aut quietius cubet: nam is non fit irregularis, etsi mortem paululum accelerasse videatur.

56. Econtra vero, si quis dedit operam rei illicitæ, sicque ob non adhibitam debitam diligentiam, homicidii, vel saltem mutilationis causa extitit, videtur sufficere culpa venialis ad Irregularitatem contrahendam. Exemplum habetur in Clerico venatore cervorum, aut aprorum, si ipsos jaculando, non omnem adhibuit diligentiam, ne homicidium sequatur; nam Clericis venatio est specialiter interdicta, *cap. 1. & 2. de Cleric. venat.* Idem dicendum de Clerico impudice jocante, vel saltante cum muliere gravida, unde abortus prolis animatę contingit; prout refertur casus *c. Sicut, de Homicidio*. Quamvis non desint Auctores, qui volunt, ejusmodi Canones pertinere tantum ad Forum externum, in quo præsumptio fieri solet culpæ latæ, si quis dedit operam rei illicitæ, atque exinde mors, vel hominis mutilatio fuit subsecuta.

* Quod si quæras, quomodo hæc sententia, quæ tenet ex subsecuto homicidio ob aliqualem intermissionem diligentis præcautionis tantummodo venialiter peccaminosam contrahi Irregularitatem, cohæreat cum Doctrina, quæ tradita est superius *Additione I. post n. 23.* ubi defendebatur, ad contrahendā Irregularitatem ex delicto requiri peccatum mortale? Respond. Optime ambas cohęrere doctrinas, si accurate præcedentia recapitulentur. Prius enim solummodo asseruimus, quod ipsemet actus, ex quo subsequitur homicidium, debeat esse graviter prohibitus, ac mortaliter peccaminosus, ut exinde contrahatur Irregularitas ex delicto. In præsenti vero dicitur, quod actus hujus graviter illiciti modus influendi in ipsum homicidium non debeat necessario continere culpam latam Theologicam graviter peccaminosam. Hęc autem duo non sunt idem: potest enim actus aliquis, ex quo sequitur alterius mors, graviter prohiberi, & tamen modus ipse influendi in mortem ob factam præcedenter præcautionem (uti contingit in exemplo adducto de Clerico Chirurgo) non continere culpam latam Theologicam graviter peccaminosam. Paucis: Ecclesia graviter prohibuit Clericis, & Monacis tales actiones, ex quibus,

etiam non commissa quoad faciendam debitam præcautionem culpa lata Theologice gravi, solet sequi aliqualiter frequenter (secus si raro) mors alterius, quamvis alii sæculares præmissâ in præcavendo diligentia, has ipsas actiones eliciendo ob utilitatem publicam &c. omnino non, vel saltem non graviter peccarent, utpote non exercentes modum influendi in ipsum homicidium graviter peccaminosum, nec committentes in modo influendi culpam latam. Videantur desuper Jus Canonicum *lib. 5. Decret. Tit. 12. §. 5.* Sporer *tract. 5. in Decalog. cap. 3. sect. 5.* Fagnanus *in c. ad audientiam. 12. de homicidio.* Barbosa *in c. 9. eodem num. 3.* Schmalzgrueber *lib. 5. Decret. Tit. 12. num. 216. ac seqq.* cum pluribus ibi citatis.

57. CONCL. IV. Irregularitas insuper contrahitur ex homicidio, vel hominis mutilatione, publica auctoritate facta, etiamsi nulla omnino culpa intervenerit, sed id fiat ex officio. Ita communis, & habetur *c. Si quis viduam, dist. 50.* & *c. Aliquantos, dist. 51.* cum concordantiis ibidem a Glossa relatis. Siquidem tunc Irregularitas accidit ob defectum perfectæ lenitatis: & indecens est, ut ille, qui voluntarie sanguinem humanum fudit, Christi mansuetissimi personam in Altari repræsentet, ut jam dictum *num. 45.*

58. Hinc Judex, assessor, Accusator, Denuntiator, Testis, Tabellio, Satellites, Lictores, & quotquot alii cooperantur ad causam sanguinis, dummodo mors vel mutilatio actualiter fuerit subsecuta, Irregularitatem incurrunt, ob defectum perfectæ lenitatis; atque ostendit ex variis textibus Juris Glossa citata.

59. Intellige cum Glossa *in c. De cetero, de Homicid.* communiter recepta, dummodo cooperatio ad mortem, seu mutilationem, aliquo modo notabilis sit, & non admodum remota, vel per accidens. Hinc Opifices irregulares non sunt qui pro furibus suspendendis furcam ædificarunt, vel funes aut scalas confecerunt: quamvis secus dicendum sit de iis, qui funes ad suspendium deferunt, aut scalam applicant. Hi enim censentur causa propinqua, illi remota. Layman *loc. cit. cap. 7. num. 2.*

60. Similiter, si Clericus in suis rebus, aut suorum vel Ecclesiæ bonis injuriam passus est, potest is de suis malefactoribus absque pœna Irregularitatis conqueri coram Judice sæculari, eosque denunciare Magistratui etiam de iis criminibus, quibus statuta est pœna sanguinis: dummodo expresse protestetur, quod ad vindictam seu pœnam sanguinis id non faciat, sed petat emendam sibi fieri; prout expressum habetur *c. Postulasti, de Homicidio*, & amplius *c. Prælatis, eod. in 6.* Quia (ut dicitur ibidem) *Alioquin daretur plerisque malefactoribus materia trucidandi eosdem* (Clericos) *aut ipsorum bona libere deprædandi.*

* Ob quam ipsam rationem proxime in citato Capitulo assignatam ab Irregularitate immunis est, qui malefactores, se ipsum, vel suos, aut Ecclesiam suam damnificantes, ipsemet capit, vel Judici indicat, ubi lateant, ut capi possint, aut deprehensos detinet, eosque pro impetrando suo, suorumve, aut Ecclesiæ suæ interesse, NB. si aliter obtineri nequeat, cum protestatione sanguinis Judici Laico sistit, uti recte notant Barbosa, Gonzalez, Covarruv. & alii apud Schmalzgrueber *lib. 5. Decret. tit. 12. n. 114.* Atque deducitur ex *cap. 2. de homicidio in 6.* Quodsi vero damnum illud non suis, sed aliis extraneis inferatur, an quis etiam tunc malefactorem citra periculum Irregularitatis valeat apud Judicem Laicum denuntiare &c. distinctio adhibenda est: vel enim agitur præcise de damno extraneis jam illato, vel etiam de periculo inferendi illud in futurum? *Si prius*, similia faciendo, & morte, seu mutilatione malefactoris postmodum subsecuta, Irregularitatem non evadet; cum hæc licentia denuntiandi judicialiter tantummodo concedatur a Jure contra *Malefactores NB. suos, arg. c. 2. homicid. in 6.* Quodsi vero agatur de gravi periculo mali etiam in futurum extraneis, vel Reipublicæ a talibus malefactoribus, v. g. in puncto magiæ, aut Latrocinii inferendi, per eas denutiationes Irregularitatem nullatenus incurret, si aliter periculo tanti mali præcaveri posse prudenter non speratur; quoniam talem accusatorem Jus etiam a pœnis Ecclesiasticis excusat, *Si pro pace hoc fecerit*; id est, *pro bono publico*, uti in hunc textum Glossantes exponunt, Covarruvias, Franciscus Schmier, Barbosa, Passerinus, Castropalao, Layman, & alii apud Schmalzgrueber *loc. cit. nu. 15. & seqq.*

Pariter immunes sunt ab Irregularitate, I. Qui Reum sive propter se, sive propter alios extraneos accusant etiam criminaliter apud Judicem Ecclesiasticum; quoniam hic pœnam sanguinis, aut mutilationis infligere non potest. II. Qui deferunt criminaliter corã Judice Laico, de crimine levi, pœnam mortis, seu mutilationis non promerente; quamvis sub processu per accidens aliunde Judex deveniat in notitiam etiam majorum delictorum ipsius Rei, sicque plectat eumdem pœna mortis: nã hoc respectu accusantis est prorsus per accidens. III. Eximitur ab Irregularitate Papa damnans ad pœnam sanguinis, utpote qui est super omne Jus Ecclesiasticum, & Legibus suis vi coactiva non subjicitur. *arg. cap. 6. de Elect.* IV. Inquisitores Hæreticæ pravitatis, eorumque Consiliarii, ex Privilegio Summorum Pontificum. V. Principes Ecclesiastici Sacri Romani Imperii Jus gladii habentes in tantum, ut, licet ipsimet mortis sententiam ferre nequeant, possint tamen aliis suis sæcularibus Ministris hanc potestatem committere. *arg. cap. 9. Ne Clerici, vel Monachi.* VI. Judices Ecclesiastici Clericum ob gravissima crimina prius degradatum tradentes Curiæ sæculari juxta leges puniendum. *arg. c. Novimus 27. de verb. Significat.* Ut tamen adjungitur, ut efficaciter intercedant pro eo, ut pœna mortis, vel mutilationis non puniatur. Quodsi eorum preces a Judice sæculari non exaudiantur, sunt extra culpam. VII. Theologi, Canonistæ, & Confessarii, si interrogati respondeant in genere, quid de similibus statuant Jura. Glossa communiter recepta in *cap. ex litteris. 10. de Excess. Prælat. V. Consuluit.* Videatur fusius in Jure Canonico *lib. 5. Decret. tit. 12. §. 3.* *

61. Insuper citatus Layman post Sotum, ridet scrupulum alicujus Confessarii, qui Reum ad supplicium comitatus, quod asinum, in quo vehebatur, pupugisset, irregularem se æstimabat, quasi mortem hominis accelerasset. Idem est, si Confessarius hortetur Reum, ut in via procedat: nam parum pro nihilo reputatur. Secus foret, si cooperatio, vel acceleratio mortis notabiliter facta sit: nam tunc fatentur omnes, contrahi Irregularitatem.

62. CONCL. V. Quicumque in bello offensivo justo hominem propriis manibus mutilant, vel occidunt, fiunt irregulares. Ita communis; & habetur *c. Petitio, de Homicid.* & *c. Quicumque, ac seqq. 23. q. 8.* Etsi enim Clerici possint hortari ad pugnandum in bello justo, propria tamen persona pugnare non debent, *c. Ex multa, §. fin. de Voto*, & alii.

63. Dicitur notanter, *in bello offensivo*: nam quid juris sit de pugnantibus in bello mere defensivo, dicitur *num. 66.* Et additur, *justo hominem propriis manibus, &c.* Siquidem in bello injusto, quicumque auxilium aliquod attulerunt, quamvis propriis manibus neminem occiderint, nec mutilaverint, secuta unius hominis mutilatione, aut occisione, fiunt omnes irregulares, *arg. c. Sicut, de Homicid.* Econtra in bello offensivo justo illi dumtaxat redduntur irregulares, qui propria manu occidunt, vel mutilant, non vero alii, v. g. hortantes ad pugnam, Consiliarii, vel præbentes arma, sive subsidium: cum hoc non exprimatur in Jure. Herinex *disp. 6. de Censuris, num. 148.*

64. CONCL. VI. Qui ob necessariam vitæ, vel corporis sui defensionem, hominem mutilat, vel occidit, irregularitatẽ non incurrit. Ita habetur *Clem. un. de Homicidio*, ibi: *Nullam irregularitatem incurrit, qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit, vel mutilat invasorem.* Accedit ratio: quia Irregularitas non incurritur, nisi ex homicidio spontaneo: atqui illud, quod ad necessariam suam defensionem fit, non omnino sponte, sed cogente Legis naturalis necessitate perpetratur; ergo.

65. Dicitur notanter, *qui ob necessariam vitæ, vel corporis defensionem.* Nam si quis moderamen inculpatæ tutelæ excedat, certum est, eum incurrere Irregularitatem; utpote qui mortem aliter evadere potuisset. Deinde si quis furem, aut alium iniquum aggressorem occidat, vel mutilet ob defensionem rerum suarum, etiam talis contrahit irregularitatem, prout notat Glossa *cap. 2. Vers. Non deponatur, de Homicid.* & Abbas *ibid. num. 4.* Navarrus *cap. 27. Manual. n. 213.* asserens, Glossam illam fere ab omnibus receptã, ac fuse disputat Covarruvias *part. 3. Clem. Si furiosus, §. un. num. 6.* id probans ex *cit. cap. 3. & c. Suscepimus, eod.* estque communior Doctorum, nonnullis tamen exceptis. Ratio est: quia ad Irregularitatem ex defectu perfectæ lenitatis non requiritur culpa, sed sufficit spontanea hominis occisio, vel mutilatio. Accedit, quod SS. Canones excipiant solummodo casum, si quis mortem aliter vitare non valens,

suum

suum occidit, vel mutilat invasorem: atqui talis non fuit in periculo vitæ, sed dumtaxat bonorum suorum; ergo de Jure non excipitur ab Irregularitate ob perpetratum homicidium.

Additur nihilominus, *nonnullis tamen exceptis*. Quia non desunt Doctores, volentes, quod *Irregularitas ex defectu lenitatis* incurratur tantummodo ex homicidio publica auctoritate facto, & cooperatione ad illud: econtra vero ex homicidio privato contrahatur solum *Irregularitas ex delicto*; ac proinde, ubi homicidium privatum est inculpabile, & sine delicto, non oriatur irregularitas, cum hæc nullo Jure expressa reperiatur, ut probare conantur ex solutione textuum Juris in contrarium allegatorum. Ex quo concludunt, homicidium factum ad necessariam defensionem bonorum temporalium magni momenti, non inducere irregularitatem, hoc ipso, quod fiat absque omni delicto; cum res suas defendere, & vim vi repellere, cuilibet a natura sit permissum, *l. 1. §. Vim vi. ff. De vi armat.* &c. *Olim causam, 12. de Restitut. spoliat.* cum similibus: prout tenet Suarez *disp. 46. de Censuris, sect. 2. num. 4.* Filliucius *tract. 20. n. 150. & seqq.* Lessius *lib. 2. de justit. & jur. cap. 9. dubit. 11. num. 73.* Castropalao *disp. 6. de Censur. punct. 15. §. 8. n. 7.* Alphonsus de Castro, Petrus Navarrus, Coninch, & alii ab ipsis citati.

Verum a priori sententia, quam etiam posteriores Auctores, ac præsertim Filliucius & Suarez, fatentur esse communem, non videtur recedendum. Tum quia Jus inter homicidium publica, vel privata auctoritate factum, quantum ad incurrendam Irregularitatem, nullibi distinguit: quinimo si hæc distinctio aliquando a Jure fuisset intenta, & approbata, superflue postmodū laborasset Concilium Generale Viennense, relatum *cit. Clem. un. de Homicid.* dum præter homicidium mere casuale (quod jam exceptum fuerat *c. Hi, qui arbores, dist. 50.* & *c. Dilectus, cum seqq. de Homicid.*) specificavit alios casus particulares, in quibus ex occisione, vel mutilatione hominis non incurritur irregularitas; si nempe furiosus, infans, vel dormiens hominem mutilet, vel occidat; aut si mortem aliter vitare non valens, suum occidat, seu mutilet invasorem; nam omnia hæc ad homicidium privata auctoritate, & absque culpa perpetratum, spectare dignoscuntur. Tum quia etiam in homicidio, ob defensionem rerum suarum inculpate facto, intervenire defectum lenitatis, & perfectæ repræsentationis mansuetudinis Christi, negari non potest: simulque patet, necessitatem tuendæ propriæ vitæ esse strictissimam, longeque graviorem præ necessitate tuendi bona temporalia, quę sunt ordinis multo inferioris, ac *res viles & transitoriæ* merito appellantur *c. Suscepimus, de Homicid.* Unde mirum non sit, quod casus ille fuerit exceptus ab incursione Irregularitatis, non item iste: & si in hoc Conditor Canonis idem fieri voluisset, potuisset & hunc expressisse, prout in simili argumentatur Pontifex *c. Inter corporalia, de Translat. Episc.* Tum tandem, quia ita observat Stylus Curiæ Romanæ, qui jus facere dignoscitur, & de quo testatur ipsemet Filliucius *loc. cit. num. 149.* citans Navarrum *cap. 15. Manual. num. 5.* Sicut & in *c. Significasti, de Homicid.* Presbyter Ecclesiæ censetur irregularis, eo quod lethaliter percusserit maleficum, Eucharistiam cum Altarium ornamentis, & libris Ecclesiasticis auferentem.

* His tamen non obstantibus contraria Sententia, quę tenet, Irregularitatem ratione homicidii ex defectu lenitatis non incurri exinde, supposito, quod Bona fortunæ fuerint magni momenti, sed præcise tunc, quando infertur mors, seu mutilatio auctoritate publica, defenditur ut adhuc vere probabilis, & in praxi tuta in ipso Jure Canonico præsentis Auctoris *lib. 5. Decret. tit. 12. §. 4. a num. 158.* Ubi etiam fundamenta, quæ huic obstare videntur, solide solvuntur. Idem tenet Schmalzgrueber *lib. 5. Decret. tit. 12. num. 65.* Et apud eumdem Julius Clarus, Farinacius, Bonacina, Gaill, Franciscus Schmier, Konig, Gonzalez, ac plures alii. *

66. CONCL. VII. Tandem, si quis in bello mere defensivo, ad Patriam a violenta hostium aggressione liberandam, ex obligatione Charitatis, aut Pietatis pugnet, hostemque meræ defensionis causa mutilet, vel occidat, non incurrit Irregularitatem. Ita Pirhing *tit. de Homicidio, num. 115.* Herinex *cit. num. 149.* Suarez, & alii. Ratio est: Tum quia bonum commune est præstantius privato. Tum quia in tali casu etiam propria vita periclitatur: simulque vim vi repellere, omnia Jura permittunt.

67. Ceterum loquendo de Clericis, Doctores admittunt hoc dumtaxat in casu inevitabilis necessitatis, & quando per solos Laicos Ecclesia, vel Patria, sufficienter defendi non potest: alioquin autem Clericus pugnans etiam contra inimicos Nominis Christi, si quemdam interficiat, censetur irregularis, *c. Petitio, de Homicid.* Nam specialiter *Clericatus officium eos reddit inhabiles ad pugnandum* ut dicitur *c. Ex multa, §. fin. de Voto,* juncto *c. Clericali, & seqq. 23. q. 8.* Et arma Clericorum sunt lacrymæ, *arg. c. Si vult, dist. 36.* & *c. Convenientior. 23. q. 8.* cum concordantiis.

APPENDIX,

In qua compendiose recapitulantur dicta præcedentia, & exinde succincte resolvuntur aliqui casus ad utilitatem Confessariorum.

* Ante omnia Confessarius I. Attendat ad discrimen inter Irregularitatem ex delicto, & inter Irregularitatem ex defectu lenitatis. II. Curet bene imprimi suæ memorię adducta superius crimina, ob quæ incurritur Irregularitas ex delicto, & actus, propter quos contrahitur Irregularitas ex defectu lenitatis. III. Habeat pro Regula universali, quod Irregularitas nulla sive ex delicto, sive ex lenitatis defectu incurratur, nisi in casibus a Jure expressis, nec valeat fieri forsan ex aliqua paritate in his odiosis extensio de materia in Jure expressa ad non expressam. *cap. Is qui 18. de Sent. Excomm. in 6.* IV. Recolligat ex dictis, quod Irregularitas, ex delicto non contrahatur, nisi actus, ex quo sequitur Irregularitas, sit moraliter peccaminosus; unde quod excusat a gravitate peccati, etiam excusat ab Irregularitate. V. Quod, si dubium sit, num quis propter suam actionem hic & nunc sit irregularis, sive sit dubium Juris, sive facti, si illud post debitam indagationem vinci nequeat, non teneatur quis se gerere tamquam irregularem, neque in foro interno, neque in externo: excepto dubio facti de homicidio, de quo specialia. Et hinc

Quando in Confessionali proponitur casus irregularitatis in puncto Homicidii, vel mutilationis, tunc, I. Si casus est dubius, attendat Confessarius, num sit dubium Juris, vel facti? si est dubium invincibile ipsius Juris, resolvat, talem non esse obligatum se gerere tamquam irregularem: cum id in nullo Jure sit expressum, uti recte observat præter alios quamplures Schmalzgrueber *lib. 5. Decret. tit. 12. n. 240.*

Quodsi dubium fuerit facti, Confessarius attendat ulterius, II. Num committens delictum grave dubitet, an pro tunc Homicidium contigerit, nec ne? vel utrum sciens Homicidium esse perpetratum, solummodo dubius hæreat, an per actionem suam efficaciter influxerit in illud, vel non? *In primo dubio* poterit denuo resolvere in favorem pœnitentis: *In secundo* autem dubio facti tenetur talis pœnitens se gerere tamquam irregularem, supposito, quod dubium illud sit de occisione, & non præcise de mutilatione *c. 12. de Homicid.* Videatur Sporer *Tr. 5. in Decal. cap. 3.* præsertim a *n. 129. ac seqq.* III. Quodsi autem positive constaret, pœnitentem influxisse suo modo in occisionem, vel mutilationem alterius hominis, ulterius advertat Confessarius, num quæstio moveatur de Irregularitate contrahenda ex defectu præcise lenitatis, vel num de Irregularitate ex delicto? *Si prius*; poterit consolationi esse sententia gravium Doctorum asserentium tamquam probabile, & in praxi tutum, nullam Irregularitatem ex defectu lenitatis contrahi, nisi homicidium, vel mutilatio fuerint facta auctoritate publica, qua deficiente pariter non adesse Irregularitatem, si nullum simul intercesserit in ista occisione, vel mutilatione delictum. Quodsi vero intervenisset aliquod delictū, jam quęstio non amplius moveretur de Irregularitate ex defectu, sed ex delicto. * Pro quo

Confessarius notet IV. Num actio, ex qua sequitur mors, vel mutilatio alterius, fuerit grave peccatum, vel non? si non, resolvat conformiter dictis, Irregularitatem ex delicto nullam fuisse contractam. Quodsi vero peccatum fuerit tale, advertat V. Ad motivum prohibendi talem actum: nam si actus aliquis propterea graviter est in Jure prohibitus Clericis, quia sæpe talis actio conjungitur cum morte alterius, tunc ille, cui graviter talis actus est interdictus, eumdem nihilominus deliberate exercens incurrit Irregularitatem, sive in modo influendi in mortem, vel mutilationem, culpam tantum venialem, vel etiam omnino nullam commiserit. Quando vero non ex hoc fine,

ne, & motivo determinato actus prohibetur, tunc non solum actus ipse, ex quo mors, vel mutilatio sequitur, sed etiam modus influendi in eamdem mortem &c. debet esse graviter peccaminosus ad hoc ut contrahatur Irregularitas. e. g. ponamus: Petrus alias rixis non deditus se voluntarie inebriat usque ad privationem usus rationis, ibique occidit Paulum: in illo casu Petrus quidem graviter peccat se inebriando, non tamen contrahit Irregularitatem in ebrietate occidendo; quia ex una parte ebrietas non est, uti ars exercendi Chirurgiam quoad adustionem, & incisionem, Clericis specialiter in Jure interdicta ex hoc determinato motivo, ne contingat sub eadem aliquod homicidium: ex altera autem parte modus influendi in dictam occisionem a plene ebrio commissam non est graviter peccaminosus, utpote cum homicidium in his circumstantiis nullatenus ab adhuc compote rationis fuerit prævisum in se, vel in sua causa, sicq; nec directe, nec indirecte censeatur voluntarium. Videatur Sporer *loc. cit.* præsertim *n. 287. ac seqq.* accurate hanc materiam pertractans.

Porro ex dictis hic, & precedenter eruuntur casus sequentes.

I. Petrus adhuc studiosus de nocte cum aliis suis commilitonibus obambulans in platea incidit in nonnullos milites alias sibi infensos; ubi post plura verba injuriosa communi utriusque partis cooperatione venitur ad arma non paucis utrinque vulneratis. Petrus videns, sibi tamquam causæ primariæ omnia mala esse imputanda, fuga se subducit, Studia in alia prosecuturus Universitate. Subinde absolutis alibi studiis intendit recipere Sacros Ordines, quærens ex Confessario, an liceat? Resp. I. Petrum ante omnia esse interrogandum, num aliquis militum ex accepto a se, vel aliis vulnere obierit, nec ne? si nullus fuit exinde mortuus, vel mutilatus, utique poterit recipere Sacros Ordines, alias vero non citra dispensationem, quamvis miles non ab ipso, sed ab alio suorum commilitonum occisus fuisset. Vide dicta n. 52.

II. Titius committit ut studiosus fornicationem, & postea, ne cum puella coram sęculo prostituatur efficaciter suadet huic exinde gravidæ procurationem abortus. Post tempus pœnitentia ductus cupit fieri Clericus; quærit autem antecedenter ex Confessario, num non impediatur per aliquam Irregularitatem? Respond. eumdem, nisi denuo ante applicationem dissuaserit per efficacia motiva, ab Ordinum susceptione impediri per contractam Irregularitatem, si puella, juxta Consilium suum actualiter applicando media expulsiva, abortum fœtus animati procuraverit effectu expulsionis fœtus secuto. Dixi notanter fœtus animati: ubi nota ex dictis *tract. 9. dist. 3 q. 3.* fœtum censeri animatum quadragesimo post conceptionem die, si fuerit masculus; octuagesimo, quando extitit femella. Dum autem nescitur, num fœtus fuerit masculus vel femella, S. Pœnitentiaria teste Sporer *tract. 4. Theolog. Sacram. cap. 4.* ad initium præsumit fuisse masculum: alii vero apud eumdem Auctorem mitius sentiunt in hac materia odiosa. Quodsi effectus expulsionis fœtus vel omnino non, vel saltem ante animationis diem fuerit subsecutus, non censetur Irregularis. Quando dubitatur, an vere subsecuta sit aliqua fœtus animati expulsio, vel non, nec valet aliunde deveniri in notitiam rei, puta, si puella interea fuerit mortua, &c. poterit talis dubitans se gerere tamquam non Irregularem, sicque suscipere Ordines; utpote vere, & invincibiliter dubitans, num a parte rei aliquod homicidium fuerit factum, nec ne? ubi melior est conditio possidentis. Quodsi sciret ex relatione puellæ, vel aliunde, contigisse expulsionem fœtus jam animati, dubitaret autem, an evenerit vi efficacis alias medicinæ, quam ad hunc finem suaserat, seu dederat puellæ, vel num ex alia causa accidentali, teneretur se gerere tamquam Irregularem conformiter dictis. Vid Sporer *loc. cit. & in Decalog. tract. 5. cap. 3. sect. 5.*

III. Paulus Clericus in comitatu fratris sui adhuc sæcularis vadit cum sclopeto in proximam sylvam, ut recreationis causa latentes in dumetis feras trajiciat: ast, nescio quo casu, vel incuria (necdum tamen mortaliter peccaminosa) exoneratur sclopetum, & occiditur exinde frater sæcularis, vel alius pertransiens. Quæritur, an dictus Clericus sit irregularis? Respond. negative: non enim contraxit Irregularitatem ex defectu lenitatis; quia actus ille occisivus nec fuit deliberatus, nec publica auctoritate factus. Neque incurrit Irregularitatem ex delicto, utpote quæ infligitur ob peccatum mortale, quale in præsenti non intervenit. Dices: Clericus quoad adustionem, & incisionem exercens artem Chirurgiæ peccat, & subsecuta alterius morte incurrit Irregularitatem, quamvis omnem adhibuerit in præcavendo periculo diligentiam: ergo etiam pari modo exercens venationem; quoniam etiam venatio, uti Chirurgia est Clericis prohibita *c. 1. & c. 2. de Clerico venatore*. Respond. Negando consequentiam; nam *in primis* Clericis citatis Capitulis tantum prohibetur venatio clamorosa, & tumultuosa, non autem quieta, & moderata, qualis erat in præsenti. Deinde *secundo* etiam venatio clamorosa prohibetur solum, quia videtur esse contra honestatem Clericalem; econtra Chirurgia quoad adustionem, & incisionem, quia est periculosa, & non raro inductiva mortis: similia autem ultima Clericis ita prohibentur, ut etiam Irregularitas contrahi censeatur, quamvis casu, & facta omni præcautione contigisset homicidium: non autem sic priora. Videatur Jus Canonicum *lib. 5. Decret. tit. 12. §. 5.* præsertim *num. 201.*

* IV. Milites Defensores Patriæ tempore belli resciunt secure, in pago vicino nonnullos ex hostibus existere, quos obruere quidem conantur; ast hi videntes in vicinia copiosum militem, tamquam viribus impares partim in proxima Sylva, partim in domibus sese absconderunt. Quare Præfectus militum severe ex Parocho Loci interrogat, ubinam hostes lateant, qui omnes manifestat fideliter, hincque multi ex illis deprehensi, ac truncati fuere. Parochus exinde anxius quærit ex Theologo, num per hanc manifestationem contraxerit Irregularitatem? Ratio dubitandi est; quia alias etiam, dum auctoritate publica occiduntur malefactores, ex defectu lenitatis contrahitur Irregularitas non solum ab occidentibus, sed etiam a consulentibus, vel alio modo efficaciter influentibus, juxta communem. Respond. tamen, hoc non obstante, Parochum neutiquam contraxisse Irregularitatem. Ratio est: quia in bello justo etiam offensivo soli illi contrahunt Irregularitatem, qui propriis manibus occidunt, vel mutilant; non autem (sicuti dum auctoritate publica malefactores puniuntur pœna mortis) ipsimet hortatores, vel alio modo influentes; quoniam in ordine ad bellum justum id non exprimitur. Irregularitas autem non incurritur, ubi nil est expressum in Jure. Videatur Jus Canonicum *lib 5. tit. 12. n. 117. & seqq.*

V. Cajus Clericus noscit quosdam perversos homines in occulto plura gravissima crimina magiæ, & latrocinii in maximum totius Reipublicæ præjudicium perpetrantes. Ideoque Cajus ad ista mala Reipublicæ tam perniciosa evertenda, quæ alia via impediri posse prudenter sperari non potest, id manifestat Judici sæculari, qui facta inquisitione, pluribus præsumptionibus, & indiciis gravatos incarcerat, torturæ subjicit, ac demum confessos, & convictos morti adjudicat. Quæritur, utrum Cajus sit irregularis? Ratio dubitandi est; quia etiam denuntians furem, qui extraneo v. g. centum florenos abstulit, sit irregularis, si exinde fur suspendatur. Hoc tamen non obstante Respond. Cajum non esse factum irregularem. Ratio est: partim quia denuntiat non solum de præteritis criminibus, sed quoniam periculum est etiam in futurum, cui periculo aliter (uti suppono) prudenter caveri nequit; partim quia hæc crimina Reipublicæ sunt valde perniciosa, & hinc delatio eorum in Jure a pœnis pronuntiatur immunis *cap. 8. de Accusat.* Quoad illum, qui denuntiat furem, non est paritas; quia damnum istud per furtum non fuit illatum Bono publico, sed tantum homini privato, & quidem extraneo, cui periculo in futurum ordinarie sufficienter pręcaveri potest, si moneatur ille, cui res ablata est, ut accurate sua custodiat &c. Vide Covarruviam, Laymanum, Barbosam, & alios apud Schmalzgrueber *libr. 5. Decret. Tit. 12. num. 116.*

VI. Porphyrius adhuc Laicus casu præsens erat, quando Andreas ab altero fuit occisus; quod Judex inquirens in Auctorem homicidii aliunde rescit; quare eumdem tamquam suum subditum compellit agere testem contra reum, prout etiam juratum præstitit testimonium, atque dictus reus convictus, & confessus debitas pœnas dedit, capite plexus. Subinde Porphyrius aspirans ad Clericatum quærit ex aliquo Canonista, num per illud testimonium contra-

traxerit Irregularitatē, ex qua a receptione sacrorum Ordinum impediatur? Respond. Si ad ferendum testimonium fuit compulsus (prout haud dubie a Judice sæculari etiam in causa sanguinis, exigente sic necessitate Boni publici, compelli possunt Laici, non autem actuales jam Clerici) si, inquam, fuit Porphyrius tamquam adhuc Laicus compulsus ad ferendum testimonium, is propterea nullam incurrit Irregularitatem; secus, si voluntarie egisset talem testem: nam tunc voluntarie influeret in mortem alterius. Videantur Jus Canonicum *Lib. 5. Tit. 12. num. 105.* & Schamlzgrueber ibidem, *num. 121. ac seqq.*

QUÆSTIO V.

Quis possit dispensare in Irregularitatibus?

SUMMARIUM.

68. *Irregularitas tollitur per dispensationem,*
69. *Causa perdurante.*
70. *Papa dispensat in omni Irregularitate.*
71. *Episcopi, in quibus Irregularitatibus dispensent?*
72. *Quid de Capitulo, Sede vacante?*
73. *Prælati Regulares, in qua Irregularitate dispensent cum suis Subditis?*
74. *Quid de Superioribus Localibus.*
75. *Limitatio præmissorum.*
76. *Forma dispensandi super Irregularitate.*
77. *Ad quem debeat dirigi Supplica pro impetranda dispensatione circa Irregularitatem?*

68. NOtandum, quod Irregularitas tollatur per dispensationem, non autem per absolutionem; prout tenet communis Doctorum. Siquidem absolutio est actus justitiæ, in quo terminatur causa, & judicium; dispensatio autem est exemptio quædam a lege communi; Atqui Irregularitas est mera inhabilitas ad Ordines tum suscipiendos, tum exercendos, & contrahitur quandoque absque ullo delicto; & consequenter in eam proprie cadit dispensatio, non autem absolutio.

69. Et hoc insuper intelligendum est, causa Irregularitatis perdurante: alioquin enim cessante causa Irregularitatis ex defectu, cessat etiam per se ipsam Irregularitas, neque opus est alia dispensatione. Sic, qui est Irregularis ex defectu legitimæ ætatis, litteraturæ, aut infirmitatis, adveniente legitima ætate vel scientia, aut cessante infirmitate sua, potest ordinari, aut Ordines susceptos exercere, absque ulla alia dispensatione. Hoc prenotato, sit

70. CONCL. I. Summus Pontifex habet potestatem ordinariam, & universalem, dispensandi in omni Irregularitate: Ita omnes Doctores Catholici. Ratio est: quia omnis Irregularitas est de Jure dumtaxat humano Ecclesiastico: atqui Papa de plenitudine potestatis habet facultatem dispensandi supra omne Jus Ecclesiasticum, *arg. cap. Proposuit, de Concess. Præbendæ*, ibi, *Qui secundum plenitudinem potestatis, de jure possumus supra Jus dispensare*; ergo.

71. CONCL. II. Episcopi possunt dispensare in omnibus Irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad Forum contentiosum. Ita novissime eisdem concessum est in Concilio Trident. *Sess. 24. de Reformat. cap. 6.* ubi dicitur: *Liceat Episcopis in Irregularitatibus, & Suspensionibus, ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad Forum contentiosum, dispensare.* Et hanc quidem facultatem dispensandi, cum sit defacto jure ordinario annexa muneri Episcopali, posse Episcopum committere alteri, recte observant Doctores.

* Dicitur notanter I. Episcopos posse dispensare potestate ordinaria quoad Irregularitates provenientes *ex delicto*; nam secus vi proxime citati textus Concilii Tridentini statuendum, si contraheretur aliqua Irregularitas ex defectu lenitatis. De quo vide Sporer *tract. 5. in Decalog. cap. 3. numer. 240 & 241.* Dicitur notanter II. Posse dispensare Episcopos quoad Irregularitates ex delicto *occulto*: nam si foret aliquod delictum publicum, vel ad forum contentiosum deductum, nequirent potestate ordinaria dispensare Episcopi, prout denuo eruitur ex textu. Vocatur atem *occultum* in præsenti illud, quod sit paucis, puta, quatuor, vel quinque tantum præsentibus, quibus solummodo vere notum est illud crimen, quamvis apud plures ceteroquin talis possit esse aliquo modo suspectus de eodem, quod non obest occulto. Deductum vero *ad forum contentiosum* censetur quodpiam tunc, quando fit contestatio litis, & non antea. Videatur Jus Canonicum *libr. 5. Decret, Tit. 12. numer. 229. ac seqq.* Dicitur notanter ulterius III. *Excepto Homicidio voluntario directe intento*; nam in Irregularitate ex homicidio etiam occulto (secus dic, si tantum fuerit occulta mutilatio) nequit vi Concilii Tridentini dispensare Episcopus, si homicidium directe fuerit intentum. Appellatur autem homicidium directe intentum, si immediate volo per meam actionem alterius mortem: quando vero illud intendo, & mors ex actione etiam peccaminosa per accidens subsequitur, vocatur homicidium vel indirecte intentum, vel casuale, ubi quamvis hæc actio esset conjuncta cum peccato gravi, potest adhuc dispensare quoad illam Irregularitatem Episcopus, verb. gr. in homicidio, quod sequitur ex incauta ægrotantis incisione, vel adustione, quam ex intentione curandi ægrotum contra prohibitionem Juris Canonici exercuerat Clericus; vel si quis in duello ab altero præoccupatus præcise voluit defendere seipsum; interea tamen sub actuali rixa excedens moderamen inculpatæ tutelæ alterum interficit. Videatur Jus Canon. *loc. cit. num. 221. ac seqq.*

72. Addit Barbosa *in Collectaneis ad cit. locum Concilii Trident. numer. 4.* citans plures alios Auctores, etiam Capitulum Sede vacante habere præfatam facultatem dispensandi, a Concilio Trident. *loc. citat.* concessam Episcopis.

73. CONCL. II. Prælati Regulares possunt cum suis subditis, ex specialibus privilegiis, dispensare in omni ferme Irregularitate, excepta illa, quę orta est ex homicidio voluntario, bigamia, & mutilatione. Ita Generalibus, & Provincialibus Ordinum Mendicantium, & communicantium in privilegiis eorum, concessisse Sixtum IV. refertur in Compendio Privilegiorum Fratrum Minorum, *Vers. Dispensatio, numer. 9. & 12.* ac tradit Herinex *disput. 6. de Censuris Ecclesiast. n. 192.* & alii.

74. Eamdem facultatem dictus Sixtus IV. concessit etiam Prioribus conventualibus Ordinis Prædicatorum, & eorum Vicariis; prout habetur in Bulla, *Regiminis universalis, §. 4.* (ac refertur *Tom. 1. Bullarii Romani, Constitut. 7.* dicti Pontificis) & vulgo *Mare Magnum Prædicatorum* appellatur. Unde merito inferunt Auctores, quod etiam Prælati, seu Superiores Locales Regularium, communicationem Privilegiorum habentium, atque eorum vicem gerentes, possint cum suis Subditis, etiam hospitibus ac Novitiis, dispensare in Irregularitatibus, ut supra; dummodo hæ per Regulam, Statuta, vel alias, non sint specialiter reservatæ Prælato superiori. Bernard. Sannig *tom. 3. Theolog. Scotist. Tract. De Censuris, distinct. 3. quæst. ultim.* Pellizarius *tom. 2. Manual. Prælat. tract. 9. capit. 3. num. 102.* & rursus *num. 136.* ubi hoc speciatim docet de Irregularitate proveniente ex eo, quod quis Censura Ecclesiastica irretitus celebraverit Divina, & alii Canonistæ regulares passim.

* Item dispensat Prælatus Regularis cum subdito in Irregularitate proveniente ex defectu natalium, quamvis dicta irregularitas non annumeretur Irregularitatibus ex delicto, sed ex defectu. Quinimo memorata irregularitas tollitur per ipsam Professionem Religiosam *capit. 1. & cap. fin. de Filiis Presbyt.* citra ulteriorem aliquam dispensationem. Ast tantum quoad *Ordines*, non vero quoad *Prælaturas*; quamvis etiam quoad has dispensare possit Generalis, aut Provincialis in Capitulo Generali, aut Provinciali respective, seu in intermedio, & non alias juxta tenorem Bullę Gregorii XIV. quę incipit, *Circumspecta, &c.* Ita fuse cum Herinex noster Gaudentius Kerchove in Comment. in Statuta Generalia *cap. 7. §. 2. num. 1. & seqq.*

75. Additur in data Conclusione notanter, *in omni ferme Irregularitate, excepta illa, quæ &c.* Nam inprimis Irregularitas contracta ratione homicidii voluntarii, bigamiæ, & mu-

&'mutilationis membrorum, expresse excipitur a Sixto IV. tum *loc. citat.* tum in alia Bulla. *Regiminis universalis* (itidem relata *Tom. 1. Bullar. Rom. Constitut. 6.* dicti Pontificis, ac *Mare Magnum Fratrum Minorum* nuncupata) in qua Generali, ac Provincialibus Ministris ejusdem Ordinis Fratrum Minorum, ipsorumque Vicariis pro tempore existentibus, supra dictam facultatem dispensandi cum suis Subditis concessit. Deinde hinc excipi debet Irregularitas ex defectu animi proveniens: ut si quis amens, furiosus, aut patiens defectum necessariæ scientiæ: item ea, quæ oritur ex defectu corporis, ætatis, aut hujusmodi. Nam in talibus, quamdiu durant ejusmodi defectus, non posse dispensare Prælatos Regulares, est certum, ac extra controversiam. Idem respectu Prælatorum Localium dicendum de illis Irregularitatibus, quarum dispensatio expresse reservata fuit Prælato superiori.

* Dices: Episcopi juxta dicta possunt cum suis subditis dispensare in irregularitate proveniente ex homicidio occulto saltem casuali, & indirecte voluntario: ergo etiam Regulares Prælati habentes quasi potestatem Episcopalem idem poterunt cum suis Religiosis. Respondeo Concedendo totum. Quinimo Auctores multi Regulares adhuc plus concedunt hac in parte Prælatis Regularibus, quam Episcopis, subjungentes, quod dicti Prælati, quamvis vi concessionis Sixtinæ nequeant dispensare cum suis Religiosis quoad irregularitatem ex homicidio occulto directe intento exortam, id tamen valeant vi Concessionis Martini V. & aliorum Pontificum: prout ex Rodriquez, Miranda, Portell, Hyacintho Donato, Castropalao, & aliis annotatur in Jure Canonico *lib. 5. Decret. tit. 12. numer.* 218. & docet Kazenberger in Decalog. Patris Sporer *cap. 3. sect. 4. numer. 167. & numer. 168.* qui novissimus Auctor *loc. citat.* insuper adhuc notanter superaddit, posse Generales, vel Provinciales non quidem semper, sed certo tempore, id est, *die Lunæ post primam Dominicam Quadragesimæ* per se, vel per alios a se deputatos exemp. grat. per Superiores Locales, imposita condigna satisfactione, pro foro conscientiæ dispensare etiam extra Sacramentum Pœnitentiæ cum suis subditis in omnibus omnino Irregularitatibus ex delicto etiam publico, puta, voluntario, publico homicidio, vel mutilatione, quin etiam ratione Bigamiæ contractis ob indefinitam Concessionem Pauli III. Bulla: *Exponi bonis &c.* datam Benedictinis Vallisoletanis, in quo privilegio participant Regulares Mendicantes. Videri etiam poterit apud Pichler *lib. 5. tit. 12. num. 35.* Layman *lib. 3. tract. 3. part. 3. capit. 12. Assert. 7. num. 4.*

76. Pro fine hujus Quæstionis sciendum, quod pro impertienda dispensatione super Irregularitatibus, nulla sit præscripta certa forma verborum; sed sufficiat quæcumque, dummodo significet Irregularitatem anferri. Communiter autem usurpatur ista forma: *Dispenso tecum super Irregularitate, quam contraxisti ob celebrationem Divinorum in statu excommunicationis*, verb. grat. aut ob hanc, vel illam causam (exprimendo hujusmodi causam) Quod, si dubium sit, an quis Irregularitatem incurrerit, additur; *Si forte eam incurristi.*

* Quæres I. An Regulares Mendicantes, sicuti possunt sæculares absolvere a multis Censuris, ita etiam valeant cum ipsis dispensare in aliquibus Irregularitatibus? Respondeo, non deesse Doctores apud Kazenberger *loc. cit. num. 170.* qui cum Passerino, & nostro Portell negant. Is tamen cum Sannig, Rodriquez, Bassæo, Sayro, & Henriqnez affirmat, nimirum posse Regulares Mendicantes in foro conscientiæ dispensare super omnibus illis Irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, super quibus potestate ordinaria possunt Episcopi. Conantur assertionem suam probare ex Concessione Pauli III. in Bulla: *Cum inter cunctas*. Vide Kazenberger *loc. cit.* ubi etiam solutam invenies aliquam objectionem, & Patritium Sporer *part. 3. Theolog. Sacrament. cap. 6. sect. 2. n. 742.*

Quæres II. Ad quemnam Romæ supplica dirigi debeat, si petatur ab aliquo sæculari per Confessarium dispensatio in Irregularitate ob homicidium directe intentum contracta? Ante Responsionem notet I. Confessarius, num homicidium vere fuerit deliberatum, vel tantum casuale non prævisum, nec indigens dispensatione, de quo in antecedentibus. Notet II. ex dictis, Episcopum de potestate ordinaria non posse dispensare quoad Irregularitatem contractam ex homicidio voluntario directe intento, quamvis delictum fuerit occultum. Secus valde probabiliter sentiendum, si illud tantummodo fuerit indirecte voluntarium, ac simul occultum, vel si fuisset occulta mutilatio etiam directe intenta. Notet III. dicta priora, quandonam censeatur Irregularitas occulta, & ad forum contentiosum necdum deducta. H. N.

Respond. I. Si delictum sit adhuc occultum, nec ad forum contentiosum deductum, poterit in contracta Irregularitate dispensare Sacra Pœnitentiaria, quæ dispensatio fit gratis, sive petatur quoad Ordines recipiendos, sive quoad susceptos exercendos, dummodo præter delictum occultum etiam adsit gravis causa dispensandi in ipsa supplica exprimenda. Ita noster Tiburtius Navarr. Pœnitentiarius Apostolicus *part. 3. Manuductionis. cap. 6.* Resp. II. Supplica ad Eminentissimum exemp. grat. Cardinalem supremum Pœnitentiarium dirigenda succincte sic instrui poterit:

Eminentissime, & Reverendissime DD.

N. *Sacerdos*, vel *Diaconus*, vel *Laicus*, (nam ponitur status ejus; non tamen exprimitur verum nomen, & cognomen in delicto occulto, sed vel fictum, vel nullum apud S. Pœnitentiariam) *contraxit irregularitatem ex homicidio occulto ob talē causam* N. (hic additur, quare alterum occiderit) *perpetrato, & quia ab exercitio Ordinum citra grave scandalum abstinere non potest* (Si ex alio gravi motivo petat dispensationem, vel quoad receptionem, vel quoad exercitium SS. Ordinum, illud exprimat (*Hinc humillime supplicat pro dispensationis remedio. Quam gratiam Deus, &c.* Respondeo III. Si delictum sit publicum, aut Irregularitas proveniat ex defectu lenitatis, recurrendum erit ad Datariam, atque ibidem debebit dari certa taxa pecuniaria pro qualitate, & gravitate delicti, aut defectus, prout desuper a Procuratore aliquo generali Ordinis, aut ab Agente poteris instrui. Ubi insuper adverte, quod dispensatus ad Ordines non illico censeatur exinde dispensatus quoad Beneficium. Videatur Navar. *loc. cit.* *

77. Quæres adhuc finaliter: Ad quemnam Supplica dirigi debeat, si petatur dispensatio ab Irregularitate ob homicidium sive ex delicto sive ex defectu proveniens? Ante Resp. Nota I. ex dictis, circa Irregularitatem ratione homicidii, sive ex delicto, sive ex defectu provenientem, non posse dispensare Episcopos aut Prælatos Regulares.

Nota II. Delictum homicidii posse esse publicum, vel occultum; ubi occultum hic dicitur illud, quod a nemine vel a tam paucis scitur, ut neque sit famosum neque manifestum, neque notorium facti, vel Juris. H. N.

Resp. I. Si delictum hoc sit adhuc occultum, potest circa Irregularitatem dispensare sacra Pœnitentiaria, sive ea dispensatio petatur quoad Ordines recipiendos, sive quoad jam susceptos exercendos, modo præter delictum occultum adsit valde gravis causa dispensandi, & Orator absque scandalo & periculo manifestandi alias delictū a promotione ad Ordines, vel ab exercitio eorum abstinere nequeat. Ita noster Tiburtius Navarrus, Innocentii XI. Pœnitentiarius in sua Manuductione ad Praxin.

Resp. II. Si delictum sit publicum, aut Irregularitas proveniat ex defectu, recurrendum erit ad Datariam, atque ibidem debebit dari certa Taxa pecuniaria pro qualitate, & gravitate delicti aut defectus &c. ubi insuper adverte, quod dispensatus ad Ordines, non illico exinde censeatur dispensatus quoad Beneficium.

TRA-

TRACTATUS XIV.

DE SACRAMENTIS.

EXcellentiam Sacramentorum Legis Evangelicæ paucis sacrosanctum Œcumenicum Concilium Tridentinum complectitur, dum *Sess.7. in Proœmio* verissime attestatur, quod per ea *omnis vera justitia vel incipit, vel cœpta augetur, vel amissa reparatur.* Hæc etenim septem Sacramenta, septem illæ sunt Columnæ, quas Æterna Sapientia de Cœlo descendens, & formam nostræ humanitatis suscipiens excidit, ut super eas Domum Ecclesiæ suæ firmissimam construeret; juxta illud *Proverb.9. Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem.* Hæc insuper sunt septem illa Candelabra aurea, *Apoc.* 1. quibus mediantibus ad Fideles Divinæ gratiæ lux diffunditur. Et rursus hæc sunt septem illæ stellæ, quas *citat. cap.* 1. *Apoc.* Filius Hominis, id est, Servator noster JESUS Christus, in dextera misericordiæ suæ, ac infinitæ Pietatis, ad illustrandam Ecclesiam suam habuisse legitur. De his ergo septem Sanctissimis Ecclesiæ Sacramentis, tum in genere, tum in specie, in præsenti Tractatu plene utilissimo, scituque vel maxime necessario, Deo adjuvante tractabitur, ad infinitam & perennem ejusdem laudem.

DISTINCTIO I.
De Natura Sacramentorum in genere.

QUÆSTIO I.
Quid, & quot sint Sacramenta novæ Legis?

SUMMARIUM.

1. *Excellentia Sacramentorum novæ Legis.*
2. *Sacramenti variæ acceptiones,*
3. *Sacramentum in proposito, quid?*
4. *Cur sit signum sensibile,*
5. *Ac efficaciter significans gratiam?*
6. *Per effectum gratuitum, quid intelligatur?*
7. *Aliæ particulæ definitionis Sacramenti.*
8. *Sacramenta novæ Legis sunt septem;*
9. *Et omnia a Christo instituta.*
10. *Septem Ordines constituunt unum Sacramentum, & quomodo?*
11. *Instantia hæreticorum solvitur.*
12. *An in Lege Mosaica, & statu Legis Naturæ, fuerit verum Sacramentum?*
13. *Declarantur Auctoritates, quæ id negare videntur. Circumcisio, quomodo dicatur non contulisse gratiam?*
14. *Remedium contra peccatum originale, quale antiquitus?*

2. ADvertendum, quod variæ sint Sacramenti acceptiones: cum enim *Sacramentum a sacro* derivetur, in primis Sacramentum sumitur a Juristis pro juramento, eo quod sit sacra quædam & religiosa affirmatio, *can. Qui Sacramento,* 22.*q.* 4. & alibi. Deinde in S. Scriptura Sacramentum sumitur quandoque pro Mysterio, seu re arcana; ut *Sapient.* 2. *Nescierunt Sacramentum Dei. Daniel* 2. *Mihi Sacramentum hoc revelatum est,* & alibi. Tertio, & magis ad propositum, sumitur Sacramentum pro Cæremonia sacra, seu hominem sacrante.

3. CONCL. I. *Sacramentum*, prout in proposito accipitur, est signum sensibile, gratiam Dei, vel effectum ejus gratuitum, ex institutione Divina efficaciter significans, ordinatum ad salutem hominis viatoris. Ita Doctor Subtilis 3.*dist.* 1.*quæst.* 2. cum suis. Neque re ipsa differt allata Sacramenti definitio ab aliis, quarum plures afferre solent Theologi Catholici, ut est illa Catechismi Romani: *Sacramentum est invisibilis gratiæ visibile signum, ad nostram justificationem institutum.* Verumtamen definitio Scoti naturam Sacramenti clarius exprimit.

4. Dicitur I. *Signum visibile,* seu *sensibile:* id est, externum, & in materia sensibili institutum. Nam, ut Sacramentum institueretur in tali signo sensibili, admodum congruum erat pro hoc statu; juxta illud D. Chrysostomi, *Homil.* 60. *ad Populum: Si incorporeus esses, incorporea dedisset ipse tibi dona; sed quia corpori conjuncta est anima tua, ideo rebus sensibilibus tibi intelligenda tradidit.*

5. Dicitur II. *Efficaciter significans gratiam Dei.* Quia Sacramentum non est quomodocumque signum ipsius gratiæ divinæ, quæ confertur homini rite illud suscipienti, sed est signum efficax, seu *efficaciter significans:* quia gratiam illam, quam significat, etiam causat in homine ex opere operato, quatenus ex Divina institutione ac virtute meritorum Christi, infallibiliter confert gratiam homini digne suscipienti Sacramentum.

6. Additur in definitione a Scoto allata, *vel effectum Dei gratuitum*, majoris claritatis gratia, & propter SS. Eucharistiæ Sacramentum, quod consistit *in facto esse*, ac primo & immediate significat verum Corpus & sanguinem Christi realiter sub Sacramento Eucharistiæ contentum: quod Christi Corpus, utpote ex gratuita Dei voluntate ibidem existens, dicitur *effectus Dei gratuitus*. Quamvis postea idem Sacramentum etiam gratiam sanctificantem digne sumentibus conferat ex opere operato.

7. Dicitur III. *Ex institutione Divina*. Quia Sacramenta totam vim suam efficaciter significandi, id est, causandi gratiam in digne recipientibus, habent ex institutione Divina, non autem ex natura sua intrinseca. Et additur, *ordinatum ad salutem hominis viatoris*: ut insinuetur finis ille, propter quem Deus voluit instituere Sacramenta, qui est salus æterna hominis viatoris.

8. CONCL. II. Sacramenta Novæ legis sunt septem, & nec plura, nec pauciora. Ita de Fide tenendum; ac præter perpetuam traditionem, sensumque Ecclesiæ, fuit definitum tum in Concilio Florentino, tum in Tridentino, *Sess.* 7. *can.* 1. his verbis: *Si quis dixerit, Sacramenta novæ Legis non fuisse omnia a JESU Christo Domino nostro instituta; aut esse plura, vel pauciora quam septem, videlicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, extremam Unctionem, Ordinem, & Matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse vere & proprie Sacramentum; anathema sit.*

9. CONCL. III. Certum insuper est, ac de Fide, omnia Sacramenta novæ Legis esse a Christo Domino instituta. Patet hoc ex allegato textu S. Concilii Tridentini. Hinc S. Ambrosius *lib.* 4. *de Sacramentis, cap.* 4. ait: *Auctor Sacramentorum quis est, nisi Dominus JESUS? De Cœlo ista Sacramenta venerunt.*

10. Objicies breviter contra dicta: Septem sunt Ordines, & quilibet eorum est Sacramentum; ergo computatis sex aliis Sacramentis, plura sunt Sacramenta, quam septem. Resp. negando consequentiam: quia omnes septem Ordines constituunt simul unum Sacramentum Ordinis. Idque fit tum unitate ordinationis, seu finis, in quantum omnes ordinantur ad unum Sacerdotium, ac ratione hujus recipiuntur: tum unitate generis proximi, quatenus omnes & singuli Ordines in particulari, conveniunt in ratione Sacramenti Ordinis ut sic, tamquam in genere proximo. Et hinc omnes septem Ordines sub eodem nomine Sacramenti Ordinis hic comprehenduntur.

11. Objicitur ulterius ab Hæreticis: Nullibi habetur in S. Scriptura, quod dentur septem Sacramenta: ergo ea non dantur. Resp. I. Neque in S. Scriptura ullibi dicitur, quod dentur duo, tria tantum Sacramenta, ut volunt Hæretici; ergo vel militat allata ratio contra ipsosmet Hæreticos, vel nihil probat. Resp. II. negando consequentiam: quoniam hic Septenarius Sacramentorum numerus constat tum ex perpetua traditione Ecclesiæ, definitione Conciliorum, unanimique SS. Patrum consensu; tum etiam satis bene deducitur ex diversis S. Scripturæ locis, ut suo loco de singulis Sacramentis in specie agendo patebit.

12. Quæres: An etiam in Lege Mosaica, ac statu Legis Naturæ, fuerit verum Sacramentum, conferens gratiam ex opere operato, atque in parvulis delens peccatum originale? Resp. affirmative; prout tenet Scotus 4. *dist.* 1. *q.* 6. Nam ut inquit D. Augustinus *lib.* 2. *De nuptiis & concupiscentia, c.* 11. ac refertur *c.* Ex, de consecr. dist. 4. *Ex quo instituta est Circumcisio in populo Dei (quod erat tunc signaculum justitiæ fidei) ad significationem pur-*

purgationis valebat & parvulis originalis veterisque peccati, sicut & Baptismus ex illo valere cœpit ad innovationem hominis, ex quo est institutus. Hoc ipsum, & quidem extendendo ad statum Legis Naturæ, tradit idem D. Augustinus *lib. 5. contra Julianum, cap. 11.* ubi huic objicienti, quod in Lege Naturæ nondum fuerit Baptismus, respondet: *De Baptismate verum dicis, nec ideo tamen credendum est, ante datam Circumcisionem famulos Dei, quandoquidem eis inerat Mediatoris fides in carne venturi, nullo Sacramento ejus opitulatos fuisse parvulis suis; quamvis quod illud esset, aliqua necessaria causa Scriptura latere voluerit*. Concordat textus *c. Majores, §. Caute tamen, de Baptismo*, ibi: *Originalis culpa remittebatur per Circumcisionis mysterium, & damnationis periculum evitabatur*. Atqui hoc non fit sine infusione gratiæ sanctificantis: non enim de Lege Dei ordinaria remittitur peccatum mortale, sive actuale, sive originale, sine infusione justificantis gratię; quia de facto non datur status medius inter filium Regni, & Gehennæ.

13. Nec obstat, quod aliqui SS. Patres, ac pręsertim Concilium Florentinum *in Decreto Unionis*, videantur oppositum tenuisse. Resp. enim, SS. Patres, & Concilia, dum negant, Sacramenta veteris Legis contulisse gratiam ex opere operato, loqui de Sacramentis improprie dictis: qualia fuerunt plurima Cæremonialia illius Legis, veluti Purgationes a tactu morticini per aquam expiationis, Purgationes a lepra, Aspersio sanguinis hircorum & vitulorum ad emundationem carnis, ac hujusmodi. Hæc enim non conferebant gratiam ex opere operato, sed solum ex opere operantis, quatenus pro tempore Legis veteris fiebant in Charitate, atque ex obedientia Deo præstanda.

Quod si aliqui SS. Patres dicant etiam Circumcisionem non contulisse gratiam, loquuntur ipsi comparative ad gratiam Baptismalem: nam Circumcisio non contulit gratiam ut dispositionem immediatam ad cęlum, sicut Baptismum, prout declaravit Pontifex *cit. cap. Majores, de Baptismo*, ibi: *Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per Circumcisionis mysterium, & damnationis periculum evitabatur; non tamen perveniebatur ad Regnum cælorum, quod usque ad mortem Christi fuit omnibus obseratum: Sed per Sacramentum Baptismi Christi Sanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad Regnum cælorum pervenitur*.

14. Ex his patet, quod in Lege veteri, quę incepit ab Abraham, aut (ut alii volunt) a Moyse, & duravit usque ad Christum Dominum, ejusmodi Sacramentum, & Remedium contra peccatum originale parvulorum, fuerit Circumcisio: quę etiam conferebat gratiam aliquam ex opere operato, quamvis respectu Baptismi parvam admodum, & quæ non fuit immediata dispositio ad Gloriam Cælestem, eo quod fluxerit tempore, quo pretium nostræ Redemptionis per Passionem Christi actu exhibitam nondum fuerat persolutum. Ceterum in Lege Naturę, quę durabat ad Adam usque ad Abraham, vel Moysen, ejusmodi Remedium (quod etiam tempore Legis Mosaicæ adhibebatur femellis) consistebat in aliquo actu externo, qui fuit veluti exterior Professio Fidei in Messiam venturum: quamquam incertum sit quale illud in specie fuerit remedium, aut cæremonia.

QUÆSTIO II.

De Materia, & Forma Sacramentorum.

SUMMARIUM.

15. *Sacramenta tribus perficiuntur; quibus?*
16. *Sacramenta consistunt in usu, seu* in fieri *præter Eucharistiam*.
17. *Hæc est Sacramentum permanens, ac veluti* in facto esse *consistit*.
18. *Materia Sacramentorum remota, & proxima, quid?*
19. *Forma Sacramentorum, quæ?*
20. *Utraque a Christo fuit determinata quoad substantiam?*
21. *Vel in specie infima, saltem in genere*.
22. *Mutatio substantialis irritat Sacramentum; non item accidentalis*.
23. *Et quæ talis sit*.
24. *Exempla utriusque mutationis circa materiam*,
25. *Et circa formam*.
26. *Requiritur simultas inter materiam & formam Sacramentorum; & qualis?*
27. *Hæc magis declaratur in 4. Sacramentis*.
28. *Quid de sententia minorem simultatem requirente?*
(a) Vide Tr. 1. Dist. 3. n. 57. & 58.
29. *Eadem simultas ostenditur in Sacramento Eucharistiæ, Pœnitentiæ, &*
30. *Matrimonii*.

15. SAcramenta novæ Legis, ut proxime dictum, sunt signum sensibile; idque præcipue fit ex eo, quod omnia novæ Legis Sacramenta constent, seu perficiantur ex materia, & forma sensibili. Siquidem, ut Concilium Florentinum *in Decreto Unionis*, post enumerata septem novæ Legis Sacramenta confitetur: *Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, & persona Ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia: quorum si unum desit, non perficitur Sacramentum*. Unde in pręsenti Quęstione de Materia, & Forma Sacramentorum in genere, & in subsequenti de Intentione Ministri dicetur: quæ ut melius intelligantur,

16. Advertendum I. Quod omnia novæ Legis Sacramenta consistant in usu, & *in fieri*, excepto solo sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, quod est Sacramentum permanens, ac veluti *in facto esse* consistit. In prioribus enim idem est Sacramentum, ac perceptio Sacramenti: sic enim Sacramentum Baptismi, est ipsamet perceptio Baptismi; nec permanet aliquid, quod est Sacramentum, cessante tali usu, seu receptione ejus. Nam post collationem Baptismi manet quidem in baptizato gratia Sacramentalis, & Character; hi tamen non sunt Sacramentum, sed effectus dumtaxat ipsius Sacramenti Baptismi: & idem fit in aliis Sacramentis consistentibus in usu, seu *in fieri*.

17. Aliter dicendum de SS. Eucharistiæ Sacramento, quod habet rationem permanentis, ac veluti *in facto esse* consistit. Siquidem sub speciebus panis & vini consecratis Christus permanenter nobiscum esse voluit, semperque sub eisdem realiter præsens continetur, usque dum corrumpantur; atque idcirco tum in publicis Processionibus, tum ad infirmos, summa cum reverentia circumfertur. Unde Eucharistia est Sacramentum etiam ante usum, seu actualem ejus perceptionem: quippe in termino prolationis formæ consecrationis jam incipit esse signum sensibile, ex institutione Divina efficaciter significans effectum Dei gratuitum, scilicet Corpus & Sanguinem Christi realiter contineri sub speciebus consecratis; quamvis post modum digne hoc SS. Sacramentum suscipientibus etiam gratia habitualis, seu sanctificans, ex opere operato conferatur.

18. Advertendum II. Quod duplex sit materia Sacramentorum consistentium in usu, seu fieri, remota scilicet, & proxima. *Remota materia Sacramentorum*, est res sensibilis requisita ad confectionem Sacramenti: *Proxima* vero, est ipsamet debita applicatio hujus materiæ remotę. Sic in Baptismo materia remota est aqua naturalis, seu elementaris: ablutio vero, per quam debito modo applicatur aqua naturalis baptizando, est materia proxima Baptismi. Et idem dicendum de Sacramento Ordinis, & aliis, prout in progressu magis patebit.

19. Advertendum III. Quod forma Sacramentorum sint verba, quæ Minister in administratione Sacramenti ex institutione Divina profert. Sic Forma Sacramenti Baptismi sunt verba illa, a baptizante proferenda: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Et eodem modo discurrendum de aliis verbis in administratione singulorum Sacramentorum necessario proferendis.

20. CONCL. I. Materia, & forma omnium Sacramentorum novæ Legis, fuit a Christo Domino determinata quoad substantiam; non tamen ejusmodi determinatio in omnibus æqualiter facta. Prima pars est communis Theologorum. Siquidem Christus Dominus omnia isthæc Sacramenta instituit; ergo etiam determinare debuit eorum materiam, & formam, saltem quoad substantiam.

21. Altera pars est Suarezii *p. 3. tom. 3. disp. 1. sect. 3.* Mastrii *4. dist. 4. n. 36. & 45.* ac aliorum. Ratio est: quia in quibusdam Sacramentis res, seu materia, fuit a Christo Domino determinata in quadam specie infima; ut aqua naturalis in Baptismo, & oleum olivarum in Extrema Unctione:

ne: in quibusdam vero solum in genere; ut in Sacramento Ordinis. Prout hoc desumitur ex praxi primitivæ Ecclesiæ, quæ ante scriptionem Sacri Evangelii, atque Epistolarum Canonicarum, non potuit Diaconis & Subdiaconis in eorum Ordinatione tradere Librum Evangeliorum, ac Epistolarum: simulque ex praxi Ecclesiæ Græcæ & Latinæ, quarum quælibet valide conficit Sacramentum Ordinis, licet non conveniant in signo sensibili, seu materia Ordinandis porrigenda quoad speciem; sed solum in genere, quatenus quolibet eorum significatur certa potestas in Ecclesia conferri ordinato. Simile quid contingit in Sacramento Eucharistiæ, pro cujus consecratione sufficit quicumque panis triticeus, sive azymus, sive fermentatus; ac vinum de vite, cujuscumque sit speciei: item in Sacramento Pœnitentiæ, cujus materia remota sunt peccata actualia post Baptismum commissa, tum mortalia, tum venialia, hujus vel illius speciei.

22. CONCL. II. Quælibet mutatio substantialis facta in materia, vel forma Sacramentorum, irritat Sacramentum; non item mutatio solum accidentalis. Ita certa, & communis Catholicorum. Et patet hoc ex praxi Ecclesiæ Grecæ, & Latinæ, quarum utraque juxta determinationem Concilii Florentini valide conficit Sacramenta, quamvis in eorum collatione nonnihil varient, sive in materia, sive in forma: nam variatio illa non est substantialis, sed solum accidentalis, ut magis in progressu patebit.

23. Quæres: Quænam mutatio sit censenda substantialis, & quænam accidentalis? Resp. Mutatio substantialis tunc fieri censetur, quando secundum prudens judicium non manet amplius eadem res in substantia, quam Christus determinavit pro materia Sacramenti: vel loquendo de forma, quando non manet in verbis eadem significatio; ita ut illa mutatio, quæ destruit sensum vrborum a Christo institutum, sit substantialis; quæ vero non destruit, censeatur accidentalis.

24. Declaratur allata doctrina exemplis. Sic valet Baptismus, sive adhibeatur aqua putealis, sive pluvialis, dulcis aut amara, vel marina, sive consecrata (qualis extra casum necessitatis adhiberi debet) sive non consecrata: quia quælibet harum adhuc quoad substantiam est aqua naturalis, seu elementaris, quæ ex Christi institutione est materia necessaria Baptismi. Non autem valet Baptismus in vino, lacrymis, aut sputo collatus: quia talia quoad substantiam non sunt aqua naturalis, sive elementaris. De illis autem liquoribus, de quibus dubium est, utrum adhuc retineant substantiam aquæ naturalis, nec ne (ut est tenue lixivium, aqua illa, in qua carnes sunt decoctæ &c.) similiter dubium est, an sint materia sufficiens Sacramenti Baptismi. Et idem, servata tamen proportione dicendum de materia aliorum Sacramentorum.

25. Similiter loquendo de forma Sacramentorum, si in forma Baptismi v.g. pro ly *baptizo* dicatur *abluo*, vel si omittatur pronomen *Ego*, aut si transponantur solummodo verba, manente tamen adhuc eadem significatione; vel si subtrahatur aliqua syllaba syncopando ex humana inconsideratione, sive propter impedimentum linguæ, aut ob imperitiam loquentis, ita tamen, ut adhuc audiens satis possit intelligere sensum, & intentionem loquentis: tunc ejusmodi mutatio formæ Baptismi solum censebitur esse accidentalis, ac proinde Baptismus valere: & ita discurrendo de aliis Sacramentis. Aliud dicendũ foret de tali mutatione, per quã sensus verborum formæ variatur: ut si in forma Baptismi omittatur ly *In nomine Patris*; aut si dicatur cũ Ariano, *Ego te baptizo in nomine Patris majoris &c.* Hæc enĩ mutatio, vel additio, repugnat verbis principalibus formæ, sicque est substantialis, ac proinde per eam non conficitur Sacramentum. Et eodem modo discurrendum est de ceteris Sacramentis.

26. CONCL. III. Ad valorem Sacramentorum requiritur insuper aliqua simultas inter eorum materiam, & formam: hæc tamen simultas non necessario debet esse physica, vel mathematica (id est, talis, ut simul ac toto eodem tempore, quo v.g. profertur forma Baptismi, continuetur ablutio baptizandi) sed sufficit moralis, id est, talis simultas, ut secundum moralem hominum æstimationem, spectata natura cujuslibet Sacramenti, una pars alteram afficiat. Ita Scotus 4. *dist.* 6. *q.* 3. ubi ait: *quod inter materiam, & formam Sacramentorum talis simultas requiratur, qualis requiritur in actibus humanis: noluit enim Christus nos obligare ad tam subtilem simultatem, quam vix posset homo percipere vel servare.* Idem in re tenet communis Doctorum: nam cum Sacramentum sit compositum morale, requiritur, & sufficit talis simultas, sive unio inter materiam, & formam, ut unum moraliter, ac secundum communem hominum æstimationem censeatur afficere alterum, spectata natura cujuslibet Sacramenti.

27. Additur *spectata natura cujuslibet Sacramenti.* Nam cum Sacramenta ex diversis actibus humanis constent, quorum aliqui majorem, alii minorem simultatem ex sua natura postulant; eadem diversitas etiam in Sacramentis observari debebit, juxta naturam, & varietatem illarum operationum, quibus Sacramenta constant. Hoc ipsum melius patebit inductione. Sic in Baptismo, Confirmatione, Extrema Unctione, ac Ordine, requiritur, & sufficit talis simultas, ut unum non finiatur complete ante inceptionem alterius; ac proinde applicatio materiæ, & prolatio formæ, quoad aliquam partem, se contingant, ut sic Minister, dum verba profert, moraliter etiam censeatur abluere, inungere &c. Hinc in Baptismo requiritur tanta simultas, ut antequam una pars finiatur, altera incipiat; id est, ut antequam finiatur ablutio baptizandi, incipiat baptizans proferre formam Baptismi, & econtra, antequam is finiat formam Baptismi, jam incipiat ablutionem. Et idem servata proportione de Confirmatione, Extrema Unctione, ac Ordine dicendum est, atque in praxi semper observandum.

28. Nec obstat, quod nonnulli Doctores sentiant, ad valorem horum Sacramentorum non requiri tantam simultatem; adeoque validum adhuc foret Sacramentum Baptismi, si statim post ablutionem jam finitam verba formæ proferantur, vel econtra; quia (inquiunt) adhuc talis intervenit simultas, ut juxta prudens judicium verba illa censeantur afficere ablutionem Baptismalem. Resp. enim, quidquid sit de probabilitate hujus sententiæ speculative loquendo, in praxi doctrinam superius traditam esse observandam: siquidem in administratione Sacramentorum tutior semper pars est sequenda, ne Sacramentum absque necessitate exponatur periculo invaliditatis. Unde, & Innocentius XI. inter alias sequentem ordine damnavit Propositionem: *Non est illicitum, in Sacramentis conferendis sequi sententiam probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore &c.* (a)

29. Ceterum in aliis tribus Sacramentis multo major, vel minor, inter materiam, & formam requiritur simultas, prout natura cujusque, juxta Christi institutionem, ac prudens judicium exigit. Et quidem loquendo de Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, ad ejus confectionem omnino requiritur, ut toto eo tempore, quo verba Consecrationis proferuntur, materia sit præsens. hanc enim ut præsentem significant pronomina demonstrativa *Hoc*, & *Hic*. Econtra in Sacramento Pœnitentiæ multo major distantia admitti potest inter accusationem Pœnitentis, & absolutionem Sacerdotis: Siquidem hoc Sacramentum peragitur per modum Judicii; in Judicio autem accusatio præsupponitur absolutioni, nec requiritur, ut sententia Judicis cum accusatione ipsius Rei sit tempore conjuncta.

30. Tandem in Sacramento Matrimonii potest consensus unius conjugis post consensum alterius tamdiu sequi, quamdiu hic moraliter permanere censetur; sicut accidere solet in aliis contractibus. Imo potest hoc Sacramentum, cum perficiatur per modum contractus, etiam inter absentes, ac per Procuratorem ad hoc specialiter deputatum rite celebrari, ut habetur *c. Accedens, de Procuratorib.* juncto *c. ult. eod. in* 6.

QUÆSTIO III.

Quænam Intentio ex parte Ministri, ac Recipientis requiratur ad valorem Sacramentorum?

SUMMARIUM.

31. *Ratio ordinis.*
32. *Solus homo viator est Minister Sacramentorum. Quid de nonnullis Historiis.*
33. *Aliqua Sacramenta requirunt Ministrum consecratum, alia non; & quæ?*
34. *Intentio triplex, Actualis, Virtualis, &*
35. *Habitualis, quæ?*
36. *Qualis requiratur ex parte Ministri?*
37. *Quid observandum pro praxi?*

(a) Tract. 14. Dist. 3. n. 46. & Dist. 12. n. 55.

38. *Intentio actualis* in actu exercito, *& in actu* signato, *Declaratur.*
39. *Intentio ex parte recipientis, an requiratur?*
40. *Et quae sufficiat in adultis?*
41. *Disparitas quoad hoc inter Ministrum, & recipientem.*

31. CUm ex Concilio Florentino *num.* 15. relato constet, quod *Sacramenta tribus perficiantur, rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, & persona Ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia.* Explicata materia, & forma Sacramentorum, in praecedenti Quaestione, restat, ut de Ministro atque intentione ex parte ipsius, simul ac ex parte recipientis Sacramenti requisita, nunc agatur.

32. CONCL. I. Defacto, ac de Lege Dei ordinaria, solus homo viator est legitimus Sacramentorum Minister. Ita Communis; & desumitur ex illo 1. *Corinth.* 4. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei.* Item ex illo *Matth. ult.* ubi Christus solis hominibus viatoribus loquens, dixit: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c.* & alibi. Quod si quandoque in Sacris Historiis legatur, Sacramentum aliquod ab Angelis fuisse ministratum, id factum est ex speciali ordinatione Divina, ac privilegio extraordinario.

33. CONCL. II. Ex Sacramentis aliqua requirunt Ministrum consecratum, alia etiam possunt a Ministro non consecrato perfici. Ita communis, & patet inductione. Siquidem Ministrum consecratum requirunt omnia, praeter Sacramentum Baptismi, & Matrimonii. Baptismus enim in casu necessitatis a quocumque homine, sive masculo, sive femina conferri potest: Matrimonium vero non nisi a personis solutis, inter se contrahentibus, perficitur. Porro Eucharistia, Poenitentia, & Extrema Unctio, requirunt Ministrum initiatum Sacro Ordine Presbyteratus. Tandem ordinarius Minister Sacramenti Confirmationis, sicut & Ordinis, est solus Episcopus, non autem simplex Sacerdos: quidquid sit, an ex speciali concessione SS. Pontificis secus fieri possit, de quo suo loco. (a)

34. CONCL. III. Intentio, quantum ad propositum, recte dividitur in actualem, virtualem, & habitualem. Ita communis. Et quidem *Intentio actualis* tunc habetur in administratione Sacramentorum, quando quis actu cogitat, & vult, seu intendit conficere Sacramentum, dum illud conficit. *Intentio virtualis* ea dicitur, quae licet actu jam praeterierit, adhuc tamen manet in virtute sua: & talis tunc censetur haberi, quando operans virtute actualis intentionis prius habitae facit omnia, quae facit, tamquam ex radice, ita, quod intentio illa actualis praehabita, fuerit principium ordinatum ad omnes actus subsequentes. Declaratur exemplo: habuit quis v. g. intentionem actualem celebrandi Missam, atque ex hac voluntate induit se sacris Vestibus, & vadit ad Altare; dum celebrat autem, fit distractus, & ex distractione non considerat actualiter actum, quem exequitur: iste celebrans sic distractus dicitur celebrare cum intentione virtuali, quia virtute intentionis prius actualiter habitae celebrandi Missam, facit omnes illos actus concernentes Missae celebrationem.

35. Tandem *Intentio habitualis* aliud non est, quam intentio mere praeterita, & non retractata per actum contrarium, quae tamen non amplius influit in effectum: ut, si quis semel intendat suscipere Sacramentum Baptismi, vel Confirmationis, & hanc intentionem suam non amplius retractet, is dicitur habere intentionem habitualem suscipiendi tale Sacramentum, etiā dum dormit, imo & post integrum annum, ac ultra, dummodo hanc intentionem interim non revocaverit.

36. CONCL. IV. Intentio, quae ex parte Ministri conficientis Sacramentum requiritur, debet esse vel actualis vel saltem virtualis; sola autem habitualis non sufficit. Ita Doctor noster 4. *dist.* 6. *qu.* 6. estque communis Theologorum. Ratio est: quia intentio ad Sacramentum conficiendum requisita debet esse causa Sacramenti: talis autem non est sola intentio habitualis, bene tamen actualis, vel virtualis, in sensu superius explicato; quia haec utraque influit in actum, estque causa ipsius, non vero sola intentio habitualis.

37. Ceterum, licet intentio virtualis ex parte Ministri ad confectionem Sacramentorum sufficiat, ut tenent Theologi communiter, nam intentionem actualem semper habere, & numquam sub administratione Sacramentorum, & praesertim Sacramenti poenitentiae in concursu Confitentium, mente distrahi, moraliter foret impossibile; cum & ipse Regius Psaltes conqueratur *Psal.* 39. *Cor meum dereliquit me.* Adhuc tamen Minister Sacramentorum studiose debet curare, ut quantum patitur humana fragilitas, ipse etiam intentionem actualem adhibeat: haec enim actualis intentio est longe perfectior virtuali, & consequenter magis meritoria.

38. Notandum tamen cum Cajetano *part.* 3. *q.* 64. *art.* 8. quamvis studiose debeat Minister operam dare, ut etiam actualiter intendat conficere Sacramentum (ut proxime dictum) hoc non esse intelligendum *in actu signato*, sed *in actu exercito*. Non enim studendum est, ut habeamus hoc in mente actualiter, *Ego intendo conficere Sacramentum*; sed studendum, ut actualiter mens nostra ad ea, quae sunt v. g. Consecrationis, attendat, utputa ad prolationem distinctam formae, ad reverentem contrectationem materiae, ad futuram tunc ineffabilem praesentiam Divinae gratiae in Sacramento, vel etiam ipsius Christi quoad Eucharistiam: hoc enim est celebrare cum actuali intentione *in actu exercito*. Ita Cajetanus. Et istam distinctionem actualis intentionis *in actu exercito*, & *in actu* (ut vocant) *signato*, etiam Aretinus 4. *dist.* 6. *q.* 6. & Suarez, cum aliis agnoscunt, potestque deservire pro remedio vane nonnumquam scrupulosorum.

39. CONCL. V. Loquendo de intentione ex parte ipsius suscipientis Sacramentum, in infantibus, ac perpetuo amentibus, nulla requiritur intentio propria recipiendi Sacramentum, v. g. Baptismum: in aliis tamen, nempe in adultis usum rationis habentibus, omnino requiritur aliqua intentio, ita ut ipsius invitis ac repugnantibus non possit valide conferri Sacramentum. Ita decisum habetur *c. Majores, de Baptismo*; ubi in primis, quantum ad parvulos, dicitur: *Originale peccatum, quod sine consensu contrahitur, sine consensu per vim remittitur Sacramenti.* Deinde ibidem §. *Sed adhuc: & seqq.* altera pars Conclusionis expresse deciditur, quae proin est certa, & communis Theologorum. Et hinc in Rituali Romano Pauli V. prohibetur, baptizare amentem, qui cum aliquando habuerit usum rationis, priusquam incidit in amentiam, numquam ostendit voluntatem recipiendi Baptismum.

50. CONCL. VI. Nihilominus in adultis ad valide recipiendum Sacramentum sufficit qualibet intentio ex tribus supra enumeratis, scilicet tam actualis, & virtualis, quam etiam sola intentio habitualis: unde ad susceptionem Sacramenti non requiritur, ut quis, dum suscipit Sacramentum, actu intendat, vel paulo ante intenderit illud suscipere; sed sufficit, ut aliquando intenderit, & hanc suam intentionem per actum contrarium necdum revocaverit. Ita rursum communis; & habetur *cit. c. Majores*, §. *fin. de Baptismo*. Ratio est: quia intentio ex parte suscipientis, solum requiritur ut dispositio, seu conditio, per quam suscipiens intelligitur non repugnare Sacramento; non autem requiritur ut principium actionis Sacramentalis, sicut requiritur ex parte Ministri conficientis Sacramentum. Hinc si

41. Objicias: Ex parte Ministri, seu conficientis Sacramentum, non sufficit sola intentio habitualis ad valorem Sacramenti; ergo haec neque sufficit in suscipiente. Resp. negando consequentiam, & paritatem. Disparitas desumitur in primis ex ipsa Christi institutione, quae nobis innotescit ex perpetua traditione Ecclesiae, atque unanimi Doctorum consensu. Deinde ex eo: quia utique plus requiritur ad agendum, quam ad patiendum, seu recipiendum: atqui in proposito Minister est agens, & habet se active in administratione Sacramentorum, quoniam ipse v. g. baptizat, recipiens vero habet se passive, ipse enim est, qui baptizatur, confirmatur, &c.

QUAESTIO IV.

Quaenam ex parte Ministri requirantur ad legitimam Sacramentorum administrationem?

SUMMARIUM.

42. *Quae generatim requirantur ad Sacramentorum administrationem?*
43. *Improbitas Ministri ea non invalidat.*
44. *Ad Sacramenta licite ministranda requiritur status gratiae.*
45. *Quid de Ministro non consecrato?*

46. *Vel*

42. CONCL. I. Generatim ad legitimam, simulque meritoriam Sacramentorum, Ministrum consecratum requirentium, administrationem, ex parte ipsius requiritur potestas, vitæ probitas, debita intentio conficiendi Sacramentum, & observantia Rituum Ecclesiasticorum. Ita communis, & patebit ex dicendis.

43. CONCL. II. Nihilominus infidelitas, seu improbitas Ministri, si cetera requisita adsint, neutiquam invalidat Sacramentum. Ita omnes Catholici; estque novissime definitum in Concilio Trident. *Sess. 7. can. 12.* his verbis: *Si quis dixerit, Ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere Sacramentum; anathema sit.*

44. CONCL. III. Etsi Minister in peccato mortali existens valide administret Sacramenta, ut dictum: nihilominus ad ea licite, & sine peccato mortali administranda, requiritur in Ministro consecrato status gratiæ. Ita communis. Nam hoc ipso, quod Sacramenta sint instituta a Christo ad nostram sanctificationem, & Minister ad eorum dispensationem specialiter sit consecratus, oritur obligatio ad illa ministranda in gratia: siquidem sancta sunt sancte tractanda. Hinc *Levit. c. 21.* dicitur: *Sacerdotes incensum Domini, & panes Dei sui offerunt; & ideo sancti erunt.* Et *Isaiæ 52. Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Et S. Augustinus, relatus, *c. Omnia, 1. quæst. 1.* inquiunt: *Omnia Sacramenta, cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus.*

45. Dicitur notanter, *in Ministro consecrato.* Quia Laicus, vel etiam Paganus, baptizans in casu necessitatis, non tenetur sub novo peccato mortali esse in statu gratiæ; cum tales non sint Ministri consecrati, sicuti sunt Sacerdotes, qui virtute Sacramenti Ordinis accipiunt potestatem solemniter baptizandi, &c. specialemque gratiam ad talia Sacramenta rite administranda obtinent. Sannig *dist. 1. de Sacramentis, quæst. 14. n. 8.* cum communi.

46. Limitant passim Doctores allatam doctrinam, *nisi adsit casus extremæ necessitatis, vel impossibilitatis.* Quia, si quis v. g. debeat administrare Sacramentum Baptismi puero agonizanti, poterit illud etiam peccato mortali irretitus administrare, si non possit tam cito elicere contritionem de peccato commisso: siquidem concurrentibus duobus præceptis incompossibilibus, illud magis obligat, cujus transgressio magis nocet. In praxi tamen hæc limitatio rarius poterit habere locum, nisi forsan in Ministro ob casus inopinati emergentiam perplexo, aut perturbato, vel ratione inadvertentię: nam alioquin contritio de peccatis admissis poterit brevissimo tempore, & quasi unico momento, prǽmitti, & concipi a Ministro, si voluerit.

47. Hinc inferunt Doctores, si duo Sacerdotes velint sibi invicem confiteri, & ambo sint in peccato mortali constituti, eum, qui primo loco alterius excipit Confessionem, teneri antea præmittere Contritionem perfectam: quia alioquin administraret Sacramentum Pœnitentiæ in peccato mortali. In altero autem, qui primo loco confitetur sufficeret attritio cum Confessione Sacramentali.

48. CONCL. IV. Etsi graviter peccet, grandeque sacrilegium committat, qui in statu peccati mortalis constitutus, scienter celebrat SS. Missæ Sacrificium: adhuc tamen gravius peccat is, qui peractis ceteris simulat se consecrare, & non consecrat. Ita declaravit Innocentius III. *c. De homine, de Celebrat. Missar.* ubi refertur casus de quodam incauto Presbytero, qui propter conscientiā peccati mortalis, in quo se constitutum novit, nec tamen Missarum solemnia ob urgentem necessitatem intermittere potuit; peractis cæremoniis, sed omissis verbis Consecrationis, Missam celebrare se finxit. Rationem dat Pontifex, *quod alter sacrilege celebrans, in solius misericordis Dei manum incidat: iste vero* (ficte celebrans) *non solum Deo, cui non veretur illudere, sed populo, quem decipit, se astringat.* Idem servata proportione dicendum de aliis Sacramentis. Et merito Innocentius XI. sequentem, ordine 29. propositionem damnavit: *Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.* Nam, cum hujusmodi simulatio contineat etiam irreverentiā respectu Sacramentorum, ex nullo metu, quantumvis gravi, poterit licita reddi: cum irreverentia rebus sacris, sanctissimisque Sacramentis illata, sit intrinsece mala.

49. Quæritur I. An Sacerdos plures communicans, vel plurium Confessiones excipiens in statu peccati mortalis, tot peccata numero distincta committat, quot Sacramenta administrat? Ratio dubitandi, atque affirmativam tenendi, est: quia interveniunt tot actus externi completi, quod fiunt indignæ administrationes Sacramentorum; ergo & tot peccata numero distincta.

50. Et quidem non desunt Doctores, qui hoc ultro concedunt, ob rationem dictam; & præsertim, qui id admittunt de Confessario audiente plurium Confessiones in statu malo: siquidem hujus judicium Sacramentale finitur, ac variatur in singulis Confessionibus auditis. Imo Bonacina *disp. 1. de Sacrament. in genere, quæst. 3. punct. 2. n. 15.* post Coninch, & alios, hoc concedit etiam de eo, qui communicat alios in peccato mortali: ait enim talem toties peccare, quoties Hostias distribuit; cum sint plures Sacramenti distributiones, & plures actiones terminatæ & completæ, etiamsi fiant successive. Istis tamen non obstantibus,

51. Resp. I. Sacerdos in peccato mortali plures simul communicans, sive præbens eisdem SS. Eucharistiæ Sacramentum, est reus unius dumtaxat peccati mortalis, licet gravioris. Ita Marchantius *tom. 3. Tribunalis, Tract. 3. tit. 4. q. 2. concl. 2.* Filliucius *tr. 1. n. 87.* Henriquez, & probabile censet Tannerus *tom. 2. disp. 4. q. 2. n. 56.* Ratio est: quia totus ille actus communicandi habet se per modum unius Convivii Spiritualis, & ipsamet administratio Sacramenti censetur moraliter unum Ministerium sacrum ex pluribus quasi actibus partialibus constitutum; unde & Christus Dominus in ultima Cęna Apostolis dicebat per modum unius Ministerii: *Accipite & commedite ex hoc omnes.*

52. Quinimo Vasquez *3. parte. disp. 135. cap. 3. num. 39.* existimat, & favet Mastrius *disp. 16. Theol. Moral. n. 42.* citans alios, Sacerdotem, qui in statu peccati mortalis Fidelibus Eucharistiam distribuit, ne quidem mortaliter peccare; eo quod tunc is non conficiat, neque recipiat Sacramentum, sed jam antea confectum dumtaxat dispenset. Verum, quidquid sit de probabilitate hujus sententiæ, oppositum, sive talem peccare mortaliter videtur probabilius. Tum quia communicans alios, vere ministrat Sacramentum. Tum quia Apostolus *1. Timoth. 3.* etiam Diaconos, olim Calicem consecratum Fidelibus dispensantes voluit esse *habentes Mysterium fidei in conscientia pura.* Et hinc *c. Sciscitantibus, 15. q. 8.* de malis Sacerdotibus alios communicantibus dicitur: *Quoniam mali bona administrando, se tantummodo lædunt,* & consequenter peccant.

53. Resp. II. Sacerdos, qui se una vice ad audiendas Confessiones exposuit, quamvis centum pœnitentes successive se præsentent, ab eoque in statu peccati mortalis absolvantur, probabiliter unum dumtaxat peccatum committit: Ita Marchantius *loc. cit.* Ratio est: quia & talis Confessarius Ministerium, seu actionem natura sua communem omnibus accedere volentibus exercet, quam explicamus per verbum, *pro tribunali sedere, judicium facere, &c.* Et per hoc patet ad rationem dubitandi: quia hoc spirituale Ministerium non est completum per singulas absolutiones Sacrāentales. Dicitur notanter *una vice:* si enim quis pluribus vicibus inter se moraliter distinctis se exponeret ad

Confessionale, vel alios communicaret, sicuti censeretur multiplicare Ministeria, ita fierent numero distincta peccata.

54. Quæritur II. An possint licite peti Sacramenta a Ministro indigno? Ubi per *indignum Ministrum* intelligitur is, qui est in notorio peccato mortali constitutus, quamvis habeat potestatem Sacramenta conferendi, sive dein sit excommunicatus, sive non. Et dicitur, *in notorio peccato mortali*. Nam, si peccatum alicujus non sit publicum, certum est, quod quis ab eo possit petere Sacramenta; cum possit, ac debeat præsumere, ipsum non esse indignum: quia nemo præsumitur esse malus, nisi probetur malus. Hoc prænotato,

55. Resp. I. Si Minister est excommunicatus, & vitandus (quales defacto solum sunt nominatim excommunicati & denunciati, ac notorii percussores Clericorum) non est licitum, ab eo petere Sacramenta, nisi in casu necessitatis. Ratio est: quia alioquin communicaret quis in Divinis cum excommunicato vitando; quod illicitum est extra casum necessitatis.

56. Resp. II. Loquendo de Ministro tolerato, licitum est non tantum in casu necessitatis, sed etiam extra casum necessitatis, ac ob spiritualem profectum animæ suæ petere, ac recipere Sacramenta a Ministro, cui ex officio Sacramenta administrare incumbit; quamvis ille malus sit, ac in peccato mortali constitutus. Ita Mastrius *disp. 16. Theol. Moral. n. 51.* cum communi. Desumitur hoc ex *c. Sciscitantibus*, *15. quæst. 8.* ubi dicitur, quod de manu Sacerdotis, quamdiu ab Ecclesia toleratur, licite Sacramenta sumantur. Accedit ratio: quia subditus, utputa Parochianus habet jus petendi, & accipiendi Sacramenta a suo Parocho; neq; tale jus is amittere censetur ob sui Parochi malitiã: præsertim cum is, dummodo velit, possit se prius vel per Confessionem, vel saltem per Contritionẽ restituere in statum gratiæ.

57. Et hoc idem dicendum de eo, qui est expositus ad ministranda Sacramenta, quamvis ex officio eadem administrare non teneatur: nam is, si sit in statu peccati mortalis (quod tamen non facile præsumendum) sibi soli nocet.

58. Quæritur III. An peccet graviter, qui alias functiones Ordinum exercet cum conscientia peccati mortalis: ut si Lector Lectionem, Subdiaconus Epistolam, vel Evangelium Diaconus, in tali statu solemniter cantet? aut si Sacerdos Aquam Lustralem benedicat, SS. Eucharistiam de uno loco in alium transferat, vel Matrimonio assistat; seu Episcopus benedicat sacras vestes, consecret Ecclesias, vel alia hujusmodi præstet? Resp. negative: quia tales actiones neque sunt Sacramenta, neque immediate ordinantur ad sanctificationem animæ. Bonacina *cit. punct. 2. §. 1.* Mastrius *n. 42.* & alii, paucis exceptis.

DISTINCTIO II.

De effectibus, ac Necessitate Sacramentorum.

QUÆSTIO I.

An, & quomodo Sacramenta conferant gratiam?

SUMMARIUM.

1. *Effectus Sacramentorum duplex, Gratia, & Character,*
2. *Gratia actualis, &*
3. *Gratia habitualis, seu sanctificans, quid?*
4. *Gratia Sacramentalis, quæ? Gratiam conferri ex opere operantis, & ex opere operato, quid?*
5. *Omnia Sacramenta conferunt gratiam ex opere operato non ponentibus obicem.*
6. *Hanc causant non physice, sed moraliter.*
7. *Ratio Conclusionis.*
8. *Sacramenta præter gratiam habitualem, conferunt etiam actualem.*
9. *Declaratur inductione de Baptismo,*
10. *Confirmatione,*
11. *Eucharistia,*
12. *Pœnitentia,*
13. *Extrema Unctione,*
14. *Ordine, &*
15. *Matrimonio,*

1. POst explicatam naturam, atque essentiam Sacramentorum novæ Legis, progrediendum est ad eorumdem effectus declarandos (agendo simul de debita dispositione, ad consequendum effectum gratiæ Sacramentalis requisita) nec non explicandam singulorum Sacramentorum necessitatem. Et quidem, quantum ad primum attinet, duplex communiter statuitur effectus Sacramentorum, Gratia videlicet, & Character. Horum prior per omnia Sacramenta digne recipientibus ex opere operato confertur; posterior vero non nisi per Baptismum, Confirmationem, & Ordinem: prout amplius in progressu dicetur, incipiendo a gratia Sacramentali, utpote principaliori Sacramentorum effectu.

2. Advertendum, quod gratia supernaturalis generatim dividatur in actualem, & habitualem: *Gratia actualis* est aliquod actuale auxilium Dei, quo ipse hominem ad bene agendum, & ad salutem suam procurandum admonere, & quantum est de se, promovere solet: cujusmodi gratia actualis, ad instar luminis partim illuminantis, partim calefacientis, duo complectitur, videlicet internam illustrationem intellectus, piamque motionem voluntatis; qua quis a Deo illuminatur ad cognoscendum id, quod est agendum vel fugiendum, & aliqualiter interius instigatur, & commovetur ad illud agendum vel fugiendum. Et tales gratiæ actuales (quæ alio nomine *Auxilia Dei actualia* vocantur) sunt innumeræ bonæ inspirationes, piæque voluntatis affectiones, sæpius nobis liberaliter & misericorditer a Domino Deo immissæ.

3. *Gratia habitualis* est habitus gratiæ sanctificantis, per quam homo formaliter sanctus, justus, Deoque gratus redditur, etiam dum libere nihil operatur. Et hæc dicitur etiam *Gratia justificans*, seu *sanctificans*: quia est unica formalis causa justificationis Impii, ut docet Concilium Trident. *Sess. 6. cap. 7.* Atque expellit formaliter ab homine omne peccatum mortale, cum quo defacto est incompossibilis, simulque constituit hominem esse Filium Dei adoptivum, ac hæredem vitæ æternæ, si in ea finaliter decedat seu moriatur.

4. Ceterum omnis ea gratia, quæ virtute Sacramentorum confertur homini ex opere operato, dicitur *Gratia Sacramentalis*, sive deinde illa sit gratia quædam actualis, sive habitualis. Dicitur, *ex opere operato*: nam quando homini datur gratia propter propria sua merita, devotionem, actusque virtuosos, dicitur talis gratia conferri ipsi *ex opere operantis*. Ea vero gratia, quæ virtute Sacramentorum homini rite disposito ultra gratiam suæ devotioni, actibusque virtuosis correspondentem, ex meritis Christi confertur, dicitur conferri *ex opere operato*: qui modus ex opere operato conferendi gratiam digne, seu absque obice peccati mortalis recipientibus Sacramentum, est proprius Sacramentorum. Et dicitur, *ex opere operato*: quia ob infallibilem promissionem Divinam ea gratia confertur ex meritis Christi, ac virtute Passionis suæ, quæ jam sunt, *opus operatum*. His suppositis, sit

5. CONCL. I. Omnia novæ Legis Sacramenta conferunt ex opere operato gratiam digne sumentibus, seu non ponentibus obicem. Ita de Fide; estque non solum in Symbolo Niceno decretum per illa verba, *Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum*; sed etiam novissime clarius, & loquendo generatim de omnibus Sacramentis, definitum in Concilio Tridentino *Sess. 7. can. 6.* his verbis: *Si quis dixerit, Sacramenta novæ Legis non continere gratiam, quam significant: aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, &c. anathema sit.*

6. CONCL. II. Sacramenta gratiam illam, quam conferunt ex opere operato, non causant physice, sed moraliter; id est, causant gratiam in tantum, quatenus ex Divina institutione, & pacto, quod in eorumdem institutione Christus inivit cum genere humano, sunt signum infallibile Deum efficaciter moventis ad producendam gratiam, quam significant, intuitu meritorum ac Passionis Christi, in animabus digne suscipientium Sacramentum. Ita Scotus *4. dist. 1. q. 4. & 5.* cum Scotistis, ac plures alii Theologi; quamvis nonnulli oppositum teneant, asserentes, Sacramenta gratiam etiam physice causare, quod postmodum diversimode explicant.

7. Probatur Conclusio ex eo: quia Sacramenta qua talia, sunt quid morale; ergo etiam erunt causæ dumtaxat morales, & non physicæ, ipsius gratiæ. Antecedens patet: quia Sacramenta dependent solum ex institutione Christi, a qua, & meritis ejusdem Christi Domini, totam suam vim, atque efficaciam causandi habent. Consequentia probatur: quia modus operandi sequitur modum essendi, eique conformatur; ergo cum Sacramenta qua talia sint quid morale, etiam erunt tantum causæ morales ipsius gratiæ; eatenus videlicet, qua-

quatenus ex institutione Christi, ac virtute meritorum ejus, sunt signum efficax, atque infallibiliter movens Deum ad causandam gratiam in rite suscipientibus Sacramentum. Accedit, quod omnes auctoritates SS. Patrum, & Conciliorum, asserentium, quod Sacramenta causent gratiam, optime salventur per causalitatem eorum moralem.

8. CONCL. III. Per Sacramenta novæ Legis digne recipientibus non tantum confertur gratia habitualis, seu sanctificans; sed præter eam, etiam virtute Sacramentorum, præstantur hominibus alia specialia gratiæ actualis auxilia, opportuna ad consequendos proprios fines singulorum Sacramentorum. Ita Theologi communiter. Ratio est: quia singula Sacramenta sunt a Deo instituta ob speciales suos fines; ergo etiam oportet, ut conferant specialia auxilia gratiæ actualis, quibus homo juvetur ad fines illos consequendos.

9. Hinc, quia per Baptismum spiritualiter regeneramur, ac in Christo vivere, ejusdemque Fidem profiteri incipimus: postmodum per alia Sacramenta juvamur ad hanc vitam spiritualem conservandam, & ad superandas varias difficultates in ea occurrentes; prout declarabitur discurrendo de singulis Sacramentis.

10. Sic per Confirmationem, per quam roboramur & confortamur ad fortiter confitendam Fidem in Baptismo susceptam, præter gratiam habitualem, digne sumentibus conferuntur tempore opportuno specialia gratiæ actualis auxilia ad constanter in Fide perseverandum, & quidem majora, quam conferuntur virtute solius Baptismi.

11. Similiter per Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, quod est cibus spiritualis animæ, conferuntur specialia subsidia actualis gratiæ pro conservatione vitæ nostræ spiritualis; non minus, ac cibus corporalis vitam alit, & conservat corporalem. Unde juvat hoc Sanctissimum Sacramentum ad refrænandas inordinatas passiones, utputa iræ, invidiæ, luxuriæ, &c. præbendo multas particulares gratias auxiliantes, quibus debilitatur, atque moderatur prava inclinatio ad peccatum: simulque idem Augustissimum Sacramentum confert complura auxilia excitantia, & concomitantia gratiarum actualium, ad exercenda opera vitæ spiritualis, & diversarum virtutum; sicut cibus corporalis præbet vires ad exercendos actus vitales corporis.

12. Sicuti autem in vita corporali necesse est habere remedium contra morbum, ut si quis in morbum inciderit, sanetur: Ita in vita nostra spirituali tale remedium, & quidem multo fortius, est Sacramentum Pœnitentiæ, quo non solum morbi, sed & ipsa mors animæ curatur, dum virtute ejus a morte spirituali, per peccatum mortale inducta, resurgimus.

13. Sequitur Extrema Unctio, præter augmentum gratiæ habitualis conferens homini digne recipienti specialia auxilia, quibus infirmus juvetur ad fortius resistendum tentationibus in extremo vitæ articulo occurrentibus: simulque is in sua infirmitate allevietur, quantum prodest saluti animæ suæ; juxta illud *Jacobi c. 5. Ungentes eum oleo in Nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.*

14. Per Sacramentum Ordinis, quod respicit totam Ecclesiam in suo statu Hierarchico conservandam, atque ut sua singulis ministeria ad legitimum gubernamentum hujus Ecclesiasticæ Reipublicæ destinentur: conferuntur Ordinato pariter quædam specialia auxilia, ad digne adimplenda Ministeria sacra cuilibet Ordini annexa.

15. Tandem per Matrimonium, quo fit legitima propagatio generis humani ad Dei cultum, & conservationem Ecclesiasticæ Reipublicæ; ut id honeste ac decenter fiat, dantur Conjugibus Christianis specialia gratiæ auxilia ad pie degendam vitam conjugalem; ac sustinenda ejus onera, prolemq; recte ac devote educandam. Ceterum hujusmodi specialia gratiæ auxilia, plura vel pauciora, conferuntur digne suscipientibus Sacramentum juxta majorem, vel minorem eorumdem dispositionem, ac capacitatem, ut amplius dicetur *Quæst. sequ. num. 25.*

QUÆSTIO II.

An omnia Sacramenta conferant primam, aut æqualem in inæqualiter dispositis?

SUMMARIUM.

16. *Sacramenta mortuorum, &*
17. *Sacramenta vivorum, quæ?*
18. *Gratia habitualis seu sanctificans, prima & secunda, quæ?*
19. *Baptismus & Pœnitentia, per se conferunt primam gratiam.*
20. *Per accidens quandoque secundam.*
21. *Alia quinque Sacramenta per se conferunt secundam.*
22. *Corollarium.*
23. *Dant per accidens quandoque primam gratiam.*
24. *Cur hoc fiat per accidens?*
25. *Sacramenta conferunt majorem gratiam magis disposito;*
26. *Etiam ex opere operato.*

16. ADvertendum, quod Sacramenta communiter dividantur in Sacramenta vivorum, & mortuorum. *Sacramenta mortuorum* sunt duo, videlicet Baptismus, ac Pœnitentia: quæ duo ideo sic dicuntur, quia per se (id est, ex vi primariæ institutionis suæ) sunt instituta ad conferendam primam gratiam, seu ad præbendam vitam spiritualem iis, qui per peccatum mortale spiritualiter fuerunt mortui, quæ non confertur nisi mediante gratia sanctificante.

17. *Sacramenta vivorum* sunt alia quinque: quæ ideo sic appellantur, quia per se loquendo supponunt animam suscipientis jam esse constitutam in gratia sanctificante, quæ est vita animæ. Unde, ut quis rite suscipiat unum horum Sacramentorum, requiritur, quod sit in statu gratiæ (saltem quantum bona fide, ac inspecta propria sua conscientia existimat) quod non requiritur ad Sacramenta mortuorum: quæ enim ab existente in peccato mortali, præmissâ sola attritione, rite ac fructuose recipiuntur. Quod ut clarius intelligatur,

18. Advertendum ulterius, quod gratia habitualis, seu sanctificans (de qua *n.* 3. jam dictum) communiter dividatur in primam & secundam. *Gratia habitualis prima* aliud non est, quam illa prima gratia sanctificans, quam homo primo suæ justificationis instanti acquirit, ac per quam formaliter ab eo expellitur peccatum mortale. *Gratia secunda* dicitur omne augmentum gratiæ sanctificantis: unde omnis illa gratia habitualis dicitur esse gratia secunda, quæ infunditur homini jam prius justificato, ac habenti in se aliquem gradum gratiæ. Sic dum peccator per Pœnitentiam justificatur, illa gratia habitualis, quam is in primo suæ justificationis instanti acquirit, dicitur *gratia prima*: omnis autem gratia posterior, quam virtute bonorum operum subsequentium, vel Sacramentorum digne receptorum, ulterius acquirit, dicitur *Gratia secunda*; eo quod sit augmentum prioris, ac secundo primum loco acquiratur. His prænotatis, sit

19. CONCL. I. Baptismus, & Pœnitentia, quę dicuntur *Sacramenta mortuorum*, per se, ac ex vi suæ primariæ institutionis, conferunt primam gratiam sanctificantem; quamvis, si hæc jam præfuerit in anima, per accidens conferant solum augmentum gratiæ. Ita communis Theologorum. Ratio primæ partis est: quia Baptismus primario, & principaliter, est institutus a Christo Domino in ordine ad remissionem peccati originalis; Sacramentum autem Pœnitentiæ in ordine ad remissionem peccati mortalis post Baptismum commissi: atqui talium peccatorum remissio non fit absque infusione primæ gratiæ sanctificantis; ergo dicta Sacramenta per se conferunt primam gratiam.

20. Altera pars ex eo patet: quia prædicta Sacramenta digne recepta conferunt suscipientibus ex opere operato gratiam sanctificantem; ergo si recipiens jam prius est justificatus, non possunt primam, sed dumtaxat secundam gratiam conferre, hoc est, augmentum primæ gratiæ sanctificantis tribuere.

21. CONCL. II. Reliqua quinque novæ Legis Sacramenta, videlicet Confirmatio, Eucharistia, Extrema Unctio, Ordo, & Matrimonium, per se, ac ex vi suæ primariæ institutionis, non conferunt primam gratiam; sed principaliter instituta sunt ad conferendam secundam gratiam, sive augmentum ejus. Ita communis. Hac enim de causa ea appellantur Sacramenta vivorum, ac præsupponunt vitam animæ, quæ habetur per inexistentem gratiam sanctificantem.

22. Hinc sequitur, quod, si quis scienter in peccato mortali existens, accedat ad unum illorum quinque Sacramentorum cum sola attritione cognita; ipse non solum per susce-

ptionem talium Sacramentorum non justificetur, neque recipiat primam gratiam (quod tamen fieret virtute Sacramenti Baptismi in necdum baptizatis, & Pœnitentiæ in relapsis post Baptismum, prævia attritione recepti) sed potius de novo gravissime peccet, atque committat peccatum Sacrilegii.

23. CONCL. III. Nihilominus prędicta quinque Sacramenta vivorum per accidens quandoque possunt conferre primam gratiam. Ita communis Theologorum, dempto Sacramento Eucharistiæ, de quo, cum sit institutum per modum cibi & potus, qui mortuis non prodest, nonnulli Theologi tenent oppositum. Declaratur in primis Conclusio. Sic etenim, si quis bona fide existimet, se esse in statu gratiæ, cum tamen revera habeat occultum peccatum mortale, cujus non recordatur, & cum sola attritione accedat ad unum Sacramentum vivorum, illudque recipiat, talis vi Sacramenti justificatur, ac recipit primam gratiam, saltem per accidens: Probatur hoc, simulque posita Conclusio. Quia juxta Concilium Trident. *Sess.* 7, *can.* 6. & 7. omnia Sacramenta novæ Legis habent vim conferendi gratiam non ponentibus obicem: atqui talis homo bona fide accedens, & cum attritione de commissis suis peccatis, jam non ponit obicem; ergo. Minor patet in Sacramento Baptismi, & Pœnitentię: simulque ex eo, quia ob suam bonam fidem nullius peccati mortalis sibi conscius est; ergo recipiet gratiam vi Sacramenti: Hęc autem, cum nulla prior infuerit, non secunda, sed prima gratia sanctificans erit.

24. Dicitur notanter in Conclusione *per accidens quandoque &c.* Siquidem ab hisce Sacramentis vivorum, in casu posito, per accidens tantum confertur prima illa gratia sanctificans, eo quod ipsa per se & primario a Christo Domino non sint instituta ad primam gratiam conferendam; sed solum hanc conferre possint in casu extraordinario, & accedente bona fide suscipientis, putantis se esse in statu gratiæ, cum tamen non sit ob occultum peccatum mortale: quod totum fit per accidens.

25. CONCL. IV. Sacramenta ejusdem rationis conferunt majorem gratiam magis disposito, quam alteri minus disposito: & quidem major illa gratia confertur magis disposito partim ex opere operantis, ac virtute illius boni motus interioris, quo facta est major ejusmodi dispositio; partim vi Sacramenti, atque ex opere operato. Prima pars est certa, ac extra controversiam: nam utique major illa dispositio, ac præparatio promeretur majorem gratiam ex opere operantis; cum hoc ipsum generaliter fiat in omnibus piis actibus justorum.

26. Alteram partem Conclusionis, quod etiam vi Sacramenti, sicque ex opere operato, conferatur major aliqua gratia magis disposito, ait Suarezius *part.* 3. *tom.* 3. *disp.* 8. *sect.* 5. *Concl.* 3. esse communem Theologorum sententiam; & colligitur ex Concilio Trident. *Sess.* 6. *cap.* 7. dicente, quod in justificatione, quæ fit in Baptismo, *Justitiam recipiat unusquisq; suam secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis, prout vult, & secundum cujusque dispositionem & cooperationem*; ergo, si Sacramenta conferunt gratiam secundum propriam cujusque dispositionem, & cooperationem, conferunt majorem magis disposito, quam minus disposito. Accedit ratio desumpta ex congruentiis. Siquidem videtur spectare ad suavem Dei providentiam, ac sapientem, justissimamque distributionem, ut melius disposito virtute Sacramentorum major conferatur gratia: simulque fuit hoc expediens, ut homines excitarentur ad recipienda Sacramenta cum majori devotione, ac reverentia, propter spem majoris fructus spiritualis.

QUÆSTIO III.

Qualis requiratur dispositio ad fructuose recipienda Sacramenta, & præsertim SS. Eucharistiam?

SUMMARIUM.

27. *Ad Sacramenta mortuorum recipienda, sufficit attritio de peccato mortali.*
28. *Pro Sacramentis vivorum requiritur status gratiæ.*
29. *Corollarium.*
30. *Ad dignam Eucharistiæ receptionem debet præmitti Confessio de peccato mortali.*
31. *Textus notabilis Concilii Trid. circa hoc.*
32. *Mandatum ejus celebrantibus injunctum* quamprimum confitendi.
33. *Hoc ly* Quamprimum confiteantur, *quid importet?*
34. *Quandoque obligat ad statim confitendum.*
35. *Alioquin extenditur ad triduum.*
36. *Quid, si quis jam confessus, oblitus fuit peccati mortalis?*
37. *Solvitur instantia.*
38. *Limitatur hoc in casu necessitatis.*
39. *Quid, si non adsit necessitas celebrandi &c.*
40. *Copia Confessarii, quando deesse censeatur?*
41. *Quid, si is distet?*
42. *Dicto præcepto confitendi quamprimum, an teneatur Laicus?*
43. *An Sacerdos indigne celebrans?*

27. CONCL. I. Ad recipienda Sacramenta mortuorum, nempe Baptismi & Pœnitentiæ requiritur in adultis, conscientiam peccati mortalis habentibus, contritio, vel saltem attritio. Ita communis Theologorum: atque desumitur ex Concilio Trident. *Sess.* 14. *cap.* 4. ubi dicitur: *Docet præterea sancta Synodus, etsi Contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum* (Pœnitentiæ) *actu suscipiatur: ipsam nihilominus reconciliationem ipsi Contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam vero Contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, declarat, donum DEI esse &. Et quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad DEI gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit.* Hactenus Concilium.

28. CONCL. II. Ad recipienda rite & fructuose Sacramenta vivorum, qualia sunt alia quinque, requiritur per se loquendo status gratiæ. Patet hoc totum ex dictis *Quæst. præced. num.* 21. & 22.

29. Unde, si quis sit sibi conscius peccati mortalis, & velit suscipere Sacramentum Confirmationis, Extremæ Unctionis, Ordinis, vel Matrimonii, tenetur is prius vel per actum contritionis perfectæ, vel per præmissam Confessionem, ac susceptum saltem cum attritione Sacramentum Pœnitentiæ, se in statum gratiæ restituere. Et quidem ob majorem difficultatem in elicienda perfecta contritione communiter solet præmitti, atque ut præmittatur, suaderi Confessio Sacramentalis; quamvis in dictis quatuor Sacramentis jam sufficeret Contritio perfecta. Verum loquendo de Eucharistia, sit

30. CONCL. III. Ad dignam Augustissimi Eucharistiæ Sacramenti susceptionem, quando quis sibi conscius est alicujus peccati mortalis, omnino requiritur, ut præmittatur Confessio Sacramentalis de tali peccato mortali habita copia Confessarii, nec sufficit Contritio. Ita communis; atque desumitur ex verbis Apostoli, 1. *Corinth.* 11. ubi de susceptu ris hoc SS. Sacramentum, ait: *Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans Corpus Domini.*

31. Idipsum expresse declarat Concilium Trid. *Sess.* 13. *cap.* 7. & *Can.* 10. Verba ejus in *cit. c.* 7. sunt sequentia, ac bene notanda. *Quare communicare volenti revocandum est in memoriam ejus præceptum: Probet se ipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absq; præmissa Sacramentali Confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod a Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc Sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia Confessoris: quod si necessitate urgente, Sacerdos absque prævia Confessione celebraverit, quamprimum confiteatur.* Hactenus Concilium.

32. Notent hoc bene Sacerdotes, quotidie vel saltem sæpius per hebdomadam celebraturi: simulque sciant, cum circa ultima citati Concilii verba, *Quamprimum confiteatur*, diversæ inter Theologos fuissent subortæ sententiæ, atque interpretationes, Alexandrum VII. sequentes duas propositiones damnasse. Prima, & ordine 38. sic habet: *Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.* Secunda, & ordine 39. sic sonat: *Illa particula, Quamprimum, intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.* Verum occasione præmissorum,

33. Quæ-

33. Quæres, quid per ly *Quamprimum confiteatur* in citatis verbis Concilii Tridentini intelligatur? Resp. I. Quantum ad dictam clausulam explicandam, olim variæ extiterunt sententiæ: nam nonnulli eam explicarunt in sensu aperte enervante vim præcepti, prout liquet ex relatis duabus Propositionibus damnatis: alii econtra mandatum illud intellexerunt in toto rigore, quasi statim post Missam teneatur Sacerdos celebrans, si possit confiteri. Et hæc posterior sententia utique in praxi saluberrime practicatur, ut sic conscientiæ, & puritati Sacerdotum celebrantium amplius consulatur; eo præsertim, quia Rubricæ Missalis, *Tit. De Defectibus dispositionis animæ*, sic habent: *Si quis autem in casu necessitatis non habens copiam Confessoris, in peccato mortali absque contritione celebret, graviter peccat. Secus, si conteratur: debet tamen, cum primum poterit, confiteri.* Verum hic rigor, etsi in specialibus circumstantiis sit observandus, non tamen semper sub præcepti districtione obligare videtur, sed opus est distinctione. Hinc

34. Resp. II. Quando hodie post Missæ Sacrificium præmissa contritione, ut supra, peractum, occurrit copia Confessarii, & non sit certum, an sequenti die, quo rursum celebrare teneberis, sis habiturus copiam Confessarii, teneris hodie confiteri. Ita Lugo *disp. 14. de Eucharist. sect. 7. num. 162.* Herinex *disp. 6. de Eucharist. quæst. 6. num. 81.* recte hoc extendens ad casum, quando sequenti triduo non putatur adfutura occasio confitendi; & alii. Ratio est: quia neglecta isthac copia confitendi, vel daretur nova causa iterum celebrandi sine Confessione, vel non confitendi *quamprimum*. Atqui horum utrumque directe est contra finem, atque intentum Concilii Tridentini; ergo.

35. Resp. III. Seclusis prædictis & aliis specialibus circumstantiis, ac si quis interea non est denuo celebraturus, sive communicaturus, memorato præcepto Ecclesiastico Concilii Tridentini satisfacere videtur, qui intra triduum confitetur. Ita Herinex ibidem, asserens, cit. ly *quamprimum confiteatur*, hoc modo communius explicari; Lugo, Sannig, & alii. Ratio est: quia hujusmodi dictio est moraliter, & civili modo intelligenda: neque ly *quamprimum*, aliud importare videtur, quam ly *illico*, quod in Jure (nisi secus subjecta materia expostulet) ad triduum extenditur, *arg. l. Cum specialis, C. de Judiciis*, ibi: *Illico autem, id est, intra triduum proximum sine ulla dilatione.* Et L. ult. D. de Errone Advocat. ibi: *Palam ex continenti, id est, triduo proximo*, cum concordantiis.

36. Quæritur II. Quid juris, quando quis jam semel confessus est, sed inculpabiliter oblitus alicujus peccati mortalis? Resp. Per se loquendo, ac seclusis specialibus circumstantiis, quæ ipsum excusare possunt, talis obligatur confiteri peccatum mortale necdum in Confessione depositum, antequam communicet, vel celebret. Ita Reginaldus *lib. 25. num. 105.* Herinex *loc. cit. num. 75.* & Lugo *n. 151.* addens, talem, si est Sacerdos celebrans in casu necessitatis prævia Contritione, etiam comprehendi sub præcepto Concilii Tridentini ad *quamprimum* postea confitendum: quamvis nonnulli apud Henriquez *lib. 8. cap. 46.* teneant oppositum, eo quod talis jam sit justificatus per Confessionem præviam; quorum sententiam speculative loquendo non esse improbabilem, censet etiam Joan. Bosco *part. 2. Theol. Sacramen. disp. 4. sect. 10. Concl. 7.* Ratio autem nostræ responsionis est: quia præceptum præmittendæ Confessionis ante Communionem, non obligat ad quomodocumque confitendum; sed simpliciter ad confitenda omnia peccata mortalia, quorum quis sibi conscius est.

37. Nec obstat, quod talis vi Sacramenti Pœnitentiæ jam sit justificatus, eique saltem indirecte remissum peccatum mortale, ob ignorantiam invincibilem, aut inculpatam oblivionem non confessum. Resp. enim, omnia peccata mortalia, quorum quis sibi conscius est, ante Sacram Communionem directe subjicienda esse clavibus Ecclesiæ, habita copia Confessarii, prout indicat Concilium Tridentinum *loc. cit.* allegans verba Apostoli *1. Cor. 11.* Ex quibus communior Doctorum infert, hoc esse præceptum Juris Divini, & non tantum Ecclesiastici: unde non sufficit sola absolutio indirecta. Et revera, si quis pro prima vice posset in dicto casu communicare, vel etiam celebrare, posset etiam pro secunda & tertia vice, imo toties, quoties vellet, idipsum facere absque nova prævia Confessione, donec incidat in novum peccatum mortale: quod plane repugnat communi sensui Fidelium.

38. Dicitur notanter *num. 36. per se loquendo, ac seclusis specialibus circumstantiis*. Nam si quis non amplius habeat copiam Confessarii, urgeatque necessitas celebrandi, vel communicandi; aut si quis jam ad linteum communicantium positus recordetur peccati mortalis, quod oblitus erat confiteri, nec inde sine nota vel scandalo gravi amplius recedere possit, talis non peccat communicando. Et hoc, etiamsi non eliciat de novo Contritionem: quia peccatum illud jam est remissum, saltem indirecte, vi præviæ Confessionis bona fide peractæ; simulque talis a facienda nova Confessione excusatur ob defectum Confessarii.

39. Quod si vero vel non desit copia Confessarii, vel saltem non urgeat necessitas celebrandi, aut communicandi, stante conscientia peccati mortalis necdum confessi, abstinendum erit a celebratione, vel Communione, donec præmittatur Confessio; ut notat Scotus *4. dist. 9. quæst. un.* Navarrus *cap. 21. Manual. n. 49.* & communis.

40. Censetur autem deesse copia Confessarii, quando vel absolute deest, cui possit Confessio fieri: vel quando is ex malitia, aut alio capite non vult, vel non potest audire, Confessionem; aut quia caret jurisdictione; vel etiam, quando pœnitens rationabiliter timet sibi grave detrimentum, utputa revelationem Sigilli, vel aliud notabile damnum a Confessario inferendum, & hujusmodi.

41. Quantum autem Confessarius debeat distare, ut censeatur ejus esse defectus, non potest certa regula statui, sed id desumendum est a variis circumstantiis, prudenti judicio ponderandis. Generatim, dumtaxat dici potest, tunc deesse copiam Confessarii, quando ob infirmitatem, difficultatem itineris, brevitatem temporis, vel alia occurrentia negotia, aut hujusmodi, sine gravi incommodo, hic & nunc haberi non potest. Ita Lugo *num. 82. & seqq.* Herinex *n. 80.* Reginaldus *num. 108.* & alii.

42. Quæritur III. An hoc præcepto confitendi *quamprimum* teneatur Laicus, qui in casu necessitatis communicavit sine Confessione, sed cum contritione? Resp. negative. Ratio est: quia præceptum confitendi *quamprimum* Sacerdotibus, ut supra, celebrantibus incumbens, non est Juris Divini (nam præceptum Divinum non obligat ad confitendum post Communionem, sed ante eam, dummodo habeatur occasio confitendi) sed est præceptum mere Ecclesiasticum, jure novo Concilii Tridentini Celebrantibus impositum; atqui Concilium Trid. nullam facit mentionem Laicorum, sed dumtaxat Sacerdotum celebrantium; ergo ejus præceptum non extendendum ad Laicos. Ita Bonacina *disp. 2. de Eucharistia, quæ. 6. punct. 1. num. 37. & 40.* hoc etiam extendens ad Sacerdotem in casu necessitatis more Laicorum communicantem, cum Tridentinum loquatur solum de Sacerdotibus celebrantibus: Suarez, Reginaldus, aliique; quamvis non desint oppositum tenentes.

43. Quæritur IV. Utrum Sacerdos malitiose celebrans in statu peccati mortalis, teneatur vi præfati præcepti ad confitendum quamprimum. Resp. negative: nam hic non celebravit urgente necessitate, atque præmissa contritione (de quo casu loquitur Concilium Trid.) sed ex malitia; ac proinde celebrando, jam gravissime peccavit. Bonacina *ibidem num. 30.*

QUÆSTIO IV.

De Charactere; ubi & de Sacramentis cum Fictione susceptis.

SUMMARIUM.

44. *Ratio Ordinis.*
45. *Character, quid?*
46. *Tria Sacramenta imprimunt Characterem.*
47. *Et cur hæc?*
48. *Videlicet Baptismus, Confirmatio, & Ordo.*
49. *Et non alia imprimant Characterem?*
50. *Character nec in morte deletur.*
51. *Corrolarium notabile.*
52. *Fictio in proposito, quid?*
53. *Fictio negativa, & positiva, quæ?*
54. *Baptismus ficte susceptus, recedente fictione confert effectum?*

55. Simi-

55. *Similiter Confirmatio, & Ordo.*
56. *Quid de aliis quatuor Sacramentis?*
57. *Præsertim cum fictione negativa receptis?*

44. POst explicatum principalem Sacramentorum effectum, qui est Gratia, pergendum ad alterum ipsorum effectum minus principalem, qui est Character. De quo loquendo, fit

45. CONCL. I. *Character*, quantum ad propositum, est signum spirituale, impressum a Deo animæ suscipientis Sacramentum non iterabile. Ita Scotus 4. *dist.* 6. *quæst.* 9. estque in re communis. Ejus frequens mentio est apud SS. Patres, ac etiam in S. Scriptura; ut 2. *Corinth.* 1. *Qui unxit nos Deus, qui & signavit nos.* Et *Ephes.* 1. *In quo signati estis Spiritu promissionis sancto.*

46. CONCL. II. Tria sunt Sacramenta quibus talis Character indelebilis imprimitur, videlicet Baptismus, Confirmatio, & Ordo: quæ proinde Sacramenta iterari non possunt. Ita de Fide; habeturque definitum in Concilio Florentino, in Decreto Unionis, ac novissime in Trident. *Sess.* 7. *can.* 9. his verbis: *Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, unde ea iterari non possunt; anathema sit.*

47. Cur autem hæc tria Sacramenta imprimant Characterem, & non alia quatuor, causa primaria est voluntas DEI, ac Christi ita instituentis; quæ nobis sufficienter constat ex perpetua traditione, atque auctoritate Ecclesiæ. Accedit congruentia, quam Doctor Subtilis 4. *dist.* 6. *quæst.* 10. desumit ex Politia humana, in qua diversi Ministri, in familia cujuspiam magni Principis constituti, diversis, certisque Insigniis notantur, quibus eorum munus dignoscatur, atque Ipsi inter se assimilentur, & ab aliis distinguantur: unde congruum fuit, ut simile quid fieret in Aula Summi Regis Christi JESU.

48. Hinc, quia per Baptismum assumitur quis in Familiam, seu Ecclesiam Christi, ejusque Servus incipit esse; accipit is in anima sua Characterem, quo denotatur esse Servus Christi, & convenit cum reliquis Christianis; differt autem ab Ethnicis, & Judæis. Idem contingit in Confirmatione, qua quis inungitur in Militem Christi ad fortiter defendendam, & confitendam Fidem ejus: atque in Sacramento Ordinis, quo quis deputatur in Ducem, ac unum ex Magistratu Familiæ Christi, seu Dispensatorem Mysteriorum DEI.

49. Quia vero per reliqua Sacramenta non deputatur homo ad speciale munus in Ecclesia, seu Familia Christi peragendum (sicut neque id accidit in Familia terreni Regis, ex eo, quod quis comedat & bibat, aut ipsi offenso reconcilietur; vel a morbis curetur, aut per generationem personas in ejus Familia multiplicet) hinc congruum fuit, ut reliqua quatuor Sacramenta Characterem non imprimerent.

50. CONCL. III. Character, qui per prædicta tria Sacramenta imprimitur, ita est signum indelebile impressum animæ suscipientis, ut neque in morte hominis deleatur. Ita communis. Ratio est: quia alioquin a SS. Conciliis Generalibus non posset dici absolute esse *Signum indelebile.* Hinc

51. Infertur, quod Character Sacramentalis remaneat in animabus Beatorum in cælis existentium, & quidem ad majorem eorumdem gloriam, saltem accidentalem. Quinimo remanet quoque in animabus Damnatorum, quamvis ad majorem ipsorum confusionem. Infertur ulterius, si quis rite baptizatus, confirmatus, aut Ordine v. g. Sacerdotali initiatus moriatur, atque miraculose a mortuis resuscitetur, eumdem non posse amplius licite, aut valide baptizari, confirmari, aut denuo in Sacerdotem ordinari, remanet enim in ejusdem anima Character indelebiliter, unde nec dicta Sacramenta amplius reiterari possunt. Sed occasione dictorum, & quoad alteram partem Quæstionis,

52. Quæres: Utrum Sacramenta, præsertim imprimentia Characterem, & ficte suscepta, recedente Fictione conferant suum effectum gratiæ? Ubi notandum, quod *Fictio* hic non accipiatur pro defectu interioris intentionis suscipiendi Sacramentum: ut si quis simulate accedens, permitteret se exterius aqua ablui, interius autem nollet suscipere Baptismum. Certum quippe est, tale Sacramentum invalide suscipi, ob defectum intentionis, ac proinde Baptismum sic susceptum nec imprimere Characterem, nec umquam postea habere effectum gratiæ ex opere operato consequendæ. Igitur in proposito, juxta receptam phrasin Theologorum, *Fictio* accipitur pro indispositione recipientis, effectum Sacramenti impediente, dum ceteroquin Sacramentum est validum. Nam etiam ille, qui suscipit Baptismum v. g. cum vera intentione, sed sine debita dispositione, committit quamdam Fictionem, dum exterius ostendit, se recipere Sacramentum cum legitima dispositione, qua tamen interius caret. Unde de tali verificatur illud *Sapient.* 1. *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum.*

53. Porro hujusmodi *Fictio*, seu indispositio recipientis, atque obex impediens effectum Sacramenti, adhuc duplex esse potest. Una *negativa*, & absque peccato: ut dum quis ad Sacramentum accedit indispositus, hoc tamen invincibiliter ignorat, atq; ideo in ejus receptione non peccat. Alia *positiva*, & cum peccato: ut cum quis scienter recipit Sacramentum indisposite, sicque illud recipiendo peccat. Hoc prænotato,

54. Resp. I. Baptismus ficte susceptus, recedente per veram pœnitentiam Fictione, confert effectum suum; ac proinde effectus gratiæ sanctificantis, si propter obicem peccati mortalis, vel indispositionem suscipientis tempore suscepti Baptismi impeditus fuit, remoto obice postmodum confertur. Ita communis Theologorum; estq; expressa sententia D. Augustini *lib.* 1. *de Baptismo, cap.* 12. ac refertur *can. Tunc valere, de consecr. dist.* 4. ubi ait: *Tunc valere incipit ad salutem Baptismus, cum illa fictio veraci confessione recesserit, quæ corde in malitia, vel sacrilegio perseverante, peccatorum abolitionem non sinebat fieri.*

55. Resp. II. Etiam Confirmatio, & Ordo. veluti Sacramenta Characterem imprimentia, & irreiterabilia, si ficte seu indisposite recepta sint, conferunt effectum gratiæ Sacramentalis recedente Fictione. Ita communior, & probabilior Doctorum, quamvis non desint oppositum tenentes. Ratio est: quia non videtur esse major ratio de Baptismo, ac de hisce duobus Sacramentis: utpote cum quodlibet horum imprimat Characterem, sitque amplius irreiterabile; & alioquin recipiens, teneretur carere effectu ipsorum in perpetuum. Accedit, quod Confirmatio sit veluti perfectio, & consummatio Baptismi, *arg. c. De his, de consecr. dist.* 5.

56. Resp. III. Alia quatuor Sacramenta, si cum Fictione positiva, novoque peccato sacrilege recipiantur, recedente Fictione non conferunt effectum suum gratiæ sanctificantis. Disparitas inter isthæc, & priora, est: quia hæc Sacramenta non imprimunt Characterem, possuntque iterari, ac sæpius recipi; sicque eorum effectus alio tempore acquiri. Quinimo specialiter loquendo de SS. Eucharistiæ Sacramento, dicitur 1. *Corinth.* 11. *Qui manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit.*

57. Additur, *cum fictione positiva*. Nam, si recipiatur Sacramentum cum Fictione negativa (hoc est, prætermittendo debitam dispositionem inculpabiliter, & sine peccato, v. g. ex casu inopinato, aut inadvertentia, nullam præmittendo attritionem) multi Doctores sunt, arbitrantes, hujusmodi Sacramenta conferre effectum suum recedente per veram dispositionem Fictione: cum hoc videatur conformius infinitæ Bonitati Divinæ. Bonacina *disp.* 1. *de Sacramentis, quæst.* 6. *punct.* 3. Suarez, Cajetanus, & alii; quamvis hoc ipsum a non paucis vel negetur, vel in dubium revocetur.

QUÆSTIO V.

An, & quomodo singula Sacramenta sint necessaria ad salutem?

SUMMARIUM.

(b) Tract. 4. Dist. 2. num. 12.

58. *Necessitas medii, & Necessitas præcepti, quid?*
59. *Baptismus est necessarius necessitate medii, & præcepti,*
60. *Loquendo de Baptismo in re, vel saltem in voto.*
61. *Baptismus fluminis,*
62. *Baptismus flaminis, &*
63. *Baptismus sanguinis, quid?*
64. *Martyrium supplet vicem Baptismi,*
Et confert gratiam ex opere operato.

(c) Tract. 7. Dist. 1. quæst. 6. per totum.

65. *Sacramentum Pœnitentiæ, quomodo sit necessarium?*

66. *Et*

66. *Et quibus?*
(d) Ut dictum Tract. 10. Dist. 3. num. 13. & 14.
67. *Eucharistia, quomodo necessaria?*
(e) Tract. 10. Dist. 3. quæst. 3.
68. *Confirmatio, & Extrema Unctio, an necessaria?*
69. *Per accidens quandoque obligant.*
70. *Quid observandum in praxi?*
71. *Sacramentum Ordinis, & Matrimonii, an sit necessarium?*

58. EST hic recolendum ex jam alibi (b) dictis, quod, quantum ad salutem animæ consequendam, communiter duplex a Theologis distinguatur necessitas, una medii, altera præcepti. *Necessitas medii* illa dicitur, qua quidpiam ita est necessarium ad consequendum finem, v. g. æternam salutem, ut sine eo non possit ullatenus finis obtineri; sic gratia sanctificans est necessaria respectu vitę ęternę, item, & Baptismus in statu Legis Evangelicę, quia defacto sine ipso, etiamsi ex ignorantia, vel impotentia, aut inculpabili oblivione prætermittatur, salus æterna non obtinetur. *Necessitas præcepti* ea est, qua aliquid sub obligatione cujuspiam præcepti necessaria præstandum est ad salutem consequendam, eo quod alias mortaliter peccaret, sicque æternam salutem amitteret; quãvis si ex ignorantia, vel impotentia, aut oblivione inculpabili id forte prætermittatur, nom impediat æternę Vitæ consecutionem: sic necessaria est ad salutem observantia mandatorum.

59. CONCL. I. Baptismus in statu Legis Evangelicæ non solum est necessarius ad salutem necessitate pręcepti, sed etiam necessitate medii. Ita certa, & communis Theologorum. Et quidem necessitate medii Baptismus est necessarius respectu omnium hominum, etiam parvulorum; quia nullus sine ipso potest vitam æternam consequi, licet ex ignorantia invincibili non baptizetur; prout contingit in parvulis, sine Baptismo, cum solo peccato originali, in utero materno decedentibus. Necessitate vero præcepti Baptismus est necessarius solum respectu adultorum, non autem parvulorum: nam adulti tantum sunt præcepti capaces, ac proinde peccant, si oblata opportunitate negligant recipere Baptismum. Secus est de parvulis, qui proinde, si moriuntur sine Baptismo, non damnantur propter transgressionem Legis de recipiendo Baptismo, sed solum propter culpã originalem, quę defectu Baptismi non fuit in ipsis deleta.

60. CONCL. II. Nihilominus ea, quæ dicta fuerunt de necessitate Baptismi, sunt intelligenda, de Baptismo in re, vel saltem in voto suscepto. Ita omnes Catholici; & constat ex definitione Ecclesię, ac unanimi SS. Patrum consensu. Sic enim *c. Baptismi vicem, de consecr. dist. 2. & cap. Apostolicam, de Presbyt. non baptizato.* dicitur, quod, quando deest possibilitas recipiendi Baptismum in re, possit homo salvari per Baptismum in voto susceptum. Idem habetur in Concil. Trid. *Sess. 6. c. 4.* ubi illa sententia Salvatoris, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei, Joan. 3.* explicatur de Sacramento Baptismi in re, vel in voto suscepto.

61. Unde celebris est illa divisio Baptismi apud Sanctissimos Patres, & Theologos in Baptismum fluminis, flaminis, & sanguinis. *Baptismus fluminis* est Sacramentum Baptismi re ipsa susceptum, seu in aqua cum debita verborum forma collatum. Et hic Baptismus est primum Sacramentorum novę Legis, & fundamentum aliorum Sacramentorum; adeo, ut eo non suscepto cetera Sacramenta valide, & fructuose non recipiantur. Hinc si quis non actu Baptizatus in aqua, ordinaretur in Sacerdotem, invalida foret talis Ordinatio, non obstante, quod is forsan per Baptismum flaminis (qui Sacramentum non est, etsi in casu necessitatis suppleat vicem Baptismi, quantum opus est ad consequendam gratiam justificantem, & vitam æternam) antea fuisset justificatus; ac proinde deprehenso errore, talis foret in aqua baptizandus, & rursum ordinandus; prout expresse habetur *cit. cap. Apostolicam, De Presbyt. non baptiz.* Nam Baptismus fluminis, qui solus ex dicto triplici Baptismo Sacramentum est, ceterorum Sacramentorum janua existit.

62. *Baptismus flaminis* aliud non est, quam contritio perfecta hominis includens propositum servandi omnia præcepta, & consequenter etiam votum recipiendi Baptismum aquę, seu Sacramentum Baptismi in re necdum receptum. Porro quod Baptismus flaminis suppleat Sacramentum Baptismi, quantum ad effectum gratię sanctificantis, atq; remissionem peccatorum, vitamque æternam consequendam, si desit occasio recipiendi Sacramentum Baptismi in re: patet non solum ex definitione Ecclesiæ, & communi SS. Patrum consensu, sed insuper desumitur ex illis S. Scripturæ locis, in quibus promittitur justificatio, & peccatorum remissio, hominibus vere pœnitentibus. Sic quippe dicitur *Ezech. cap. 18. Si egerit pœnitentiam impius, vita vivet, & non morietur*, cum concordantiis.

63. *Baptismus sanguinis* aliud non est, quam Martyrium supplens defectum Baptismi aquæ. Et additur: *supplens defectum Baptismi aquæ*: quia, si quis jam baptizatus Martyrium sustineat (vel habeat contritionem perfectam) is proprie non habet Baptismum sanguinis, & flaminis; cum non possit amplius includere votum recipiendi Baptismum aquæ, eo quod istud Sacramentum sit irreiterabile.

64. Ceterum, quod Martyrium suppleat defectum Sacramenti Baptismi, quando deest possibilitas hoc recipiendi, patet ex illa generali promissione Christi, *Matth. 10. Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam*, & alibi. Imo hoc adeo verum est, ut Martyrium etiam in parvulis (qui tamen proprium actum, quo Martyrium propter Christum acceptent, habere non possunt) suppleat vicem Baptismi: nam ipso opere perdunt animam suam propter Christum, atque ad instar innocentium Martyrum, ab Herode occisorum, pręconium Christi non loquendo, sed moriendo confitentur. Ex quo fundamento communior opinio Theologorum docet, quod Martyrium conferat gratiam ex opere operato: cum ex speciali privilegio Christi, ejusque meritis justificet parvulos, qui proprium actum bonum habere nequeunt. Plura de Martyrio, suo loco (c) videantur. Nunc ulterius loquendo de ceteris Sacramentis, sit

65. CONCL. III. Sacramentum Pœnitentiæ in re, vel saltem in voto, necessarium est ad salutem necessitate medii, ac etiam præcepti, omnibus adultis post receptum Sacramentum Baptismi in peccatum mortale relapsis. Patet hoc inter alia ex Concilio Trid. *Sess. 14. cap. 2.* ubi sic habetur: *Est autem hoc Sacramentum Pœnitentiæ lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse Baptismus.*

66. Dicitur notanter, *adultis post receptum Sacramentum Baptismi in peccatum mortale relapsis*: Siquidem iis, qui justitiam in Baptismo susceptam constanter tuentur, non est necessario opus hoc Sacramento, ut Concilium Tridentinum *loc. cit. cap. 1.* fatetur. Et hoc adeo verum est, ut si quis nullius peccati mortalis sibi conscius sit, is neque ad Confessionem annuam obligetur, (d) Quamvis utique cuilibet, etiam nullius peccati mortalis sibi conscio, summe consulendum sit, in dicto casu hujus Sacramenti sese participem efficere, sola venialia cum debito dolore confitendo; quod probi plerique, ob multiplices fructus Sacramenti Pœnitentię, sępius per annum facere non intermittunt.

67. CONCL. IV. Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum adultis est necessarium necessitate præcepti. Ratio est clara: quia extat præceptum, ut quandoque ab adultis, præsertim tempore Paschali, atque in mortis articulo, hoc Sacramentum reverenter digneque recipiatur; prout amplius ostensum suo loco, (e)

68. CONCL. V. Licet nullum extet præceptum de recipiendo Sacramento Confirmationis, aut Extremę Unctionis in mortis articulo, ac proinde hæc duo Sacramenta per se, ac simpliciter loquendo, non sint necessaria ad salutem, neque necessitate medii, neque pręcepti: adhuc tamen necessarium est, ut non contemnantur. Ita Scotus *4. dist. 7. quæst. 1.* D. Bonaventura, & Theologi communiter. Nullibi enim reperitur pręceptum clarum de receptione horum Sacramentorum secluso contemptu. Et hoc additur ex eo, quia alioquin ratione contemptus peccatum committeretur; ut si ex eo omitteret horum Sacramentorum receptionem, quia ipsa parvi æstimaret.

69. Deinde certum est, ex dictorum Sacramentorum omissione posse graviter delinqui per accidens, seu ratione scandali: ut si quis ea recipere negligat in talibus circumstantiis, unde alii graviter scandalizentur. Eadem obligatio per accidens occurrere posset ob alias circumstantias: ut si ponatur casus, quo ingruentes tentationes aliter vinci non possent, nisi receptione hujus, vel illius Sacramenti: quamvis hic casus rarius accidere posse videatur, cum communiter sufficientes

tes resistendi vires per Orationes, Confessionem, & alia remedia spiritualia obtineri valeant.

70. In praxi igitur serius admonendi sunt Fideles, ne hujusmodi Sacramentum negligant suscipere, præsertim oblata majori opportunitate illud recipiendi: tum ne se privent maximo fructu, virtute Sacramenti consequendo; tum ne illud contemnere videantur. *Judicaretur enim contemptus, si omnimoda opportunitate oblata non susciperetur*, inquit Doctor Subtilis *cit. quæst.* 2. solvens instantiam ex *c. Omnes fideles, de Consecrat. dist.* 5. adductam.

71. CONCL. XI. Sacramentum Ordinis, atque Matrimonii, non est necessarium singulis, sed tantum toti Ecclesiæ. Hæc Conclusio ex eo patet: quia neque singuli in particulari obligantur esse Sacerdotes, neque singuli tenentur nubere; quamvis, si nulli prorsus fierent Sacerdotes, aut nulli Matrimonium inirent, illinc Ecclesiastica Hierarchia, hinc autem legitima propagatio populi Christiani brevi esset interitura.

DISTINCTIO III.

De Baptismo, & Confirmatione.

QUÆSTIO I.

Quid sit Baptismus, & quo tempore institutus, quæque ejus obligatio?

SUMMARIUM.

1. *Hic sermo est tantum de Baptismo fluminis,*
   Qui est janua Sacramentorum.
2. *Baptismus, quid?*
3. *Fuit institutus a Christo ante suam Passionem,*
4. *Solvitur instantia,*
5. *Num institutus tempore Christi a Joanne Baptizati?*
6. *Vel postea primum tempore opportuno?*
7. *Ad Baptismum suscipiendum tenentur omnes homines.*
8. *Infidelium filii, an possint baptizari invitis parentibus?*
9. *Præsertim licite?*
10. *Casus, in quibus hoc licitum est.*

1. IN præsenti sermo non est de Baptismo flaminis, neque de Baptismo sanguinis, sed dumtaxat de Baptismo fluminis: utpote qui solus absolute dicitur Baptismus, estque unicus, juxta illud *Ephes.* 4. *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma.* Quique solus est Sacramentum, quinimo janua, & *Fundamentum omnium Sacramentorum, ante cujus susceptionem non suscipitur aliud Sacramentum*, ut dicitur in *cap. Veniens, de Presbyt. non baptizato.* Dummodo excipiatur Sacramentum Eucharistiæ: nam non baptizatus accipit verum Corpus Christi, si ei ministretur Eucharistia, prout ibidem notatur; quamvis illud fructuose non recipiat.

2. CONCL. I. *Baptismus* est Sacramentum ablutionis animæ a peccato, consistens in ablutione hominis aliqualiter consentientis, facta in aqua ab alio abluente, & in certis verbis simul ab eodem abluente cum debita intentione prolatis. Ita Scotus 4. *dist.* 3. *q.* 1. Neque hæc definitio in re differt ab ea, quam tradit Catechismus Romanus, dicendo: *Baptismus est Sacramentum regenerationis per lavacrum aquæ in verbo vitæ:* quamvis prior definitio naturam Sacramenti Baptismi clarius explicet, utpote continens omnia ad ipsum requisita.

3. CONCL. II. Baptismus, qui est janua reliquorum Sacramentorum novæ Legis, fuit a Christo Domino institutus, & quidem ante suam Passionem, & mortem. Prima pars est de Fide, & constat ex dictis *dist.* 1. *n.* 7. & 9. Altera pars ex eo probatur: tum quia Baptismus est janua ceterorum Sacramentorum, sicque ante Sacramentum Ordinis, in ultima Cœna Discipulis collati, ipsiusque Eucharistiæ, institui debuit. Tu quia Christus, vel potius ejus Discipuli, jam leguntur baptizasse *Joan.* 3. & 4. & consequenter illo tempore Baptismus Christi jam fuit institutus; cum non sit credibile, Apostolos alium Baptismum contulisse, quam Christi.

4. Nec obstat, quod Christus primum post suam gloriosam Resurrectionem dixerit Apostolis, *Matth.* 28. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Respond. enim, tunc quidem Apostolis esse datum generale mandatum prædicandi Baptismum ubique terrarum; non tamen illo primum tempore fuisse institutum Baptismum.

5. Ceterum, quo determinato tempore Christus instituerit Baptismum, variant Doctores. Et quidem D. Thomas 3. *part. q.* 66. *art.* 2. cum suis, & multis aliis, censet, Baptismum, in quantum Sacramentum est, fuisse institutum a Christo eo tempore, quo ipse a Joanne in Jordane baptizatus fuit. Et potest hæc sententia suaderi ex eo: quia tunc Christus tactu suæ mundissimæ carnis consecravit fluenta Jordanis, atque aquam naturalem pro materia Baptismi dedicavit. Insuper eodem tempore tota SS. Trinitas, in cujus nomine confertur hoc Sacramentum, simul apparere dignata est: dum Pater Cœlestis de cœlo loquebatur, *Hic est Filius meus dilectus*, Filius baptizabatur; & super eum Spiritus sanctus in columbæ specie apparebat.

6. Verum hæc sententia non nullas patitur instantias. Tum quia Christus, dum baptizabatur, non suscepit Sacramentum Baptismi, sed Baptismum Joannis dumtaxat, qui Sacramentum non erat. Tum quia Christus eo tempore needum prædicavit, neque Discipulos habuit, & consequenter non videtur tunc instituisse Sacramentum Baptismi; haud obstante, quod ex tunc consecraverit aquas Jordanis, imo & quamcumque aquam naturalem, ut esset materia apta Baptismi a se instituendi. Atque ideo Scotus 4. *dist.* 3. *q.* 4. & Scotistæ passim, probabilius esse censent, Sacramentum Baptismi non pro tunc, quando Christus baptizabatur a Joanne, sed paulo post institutum fuisse tempore opportuno, tamen ante illud tempus, quo Discipuli ejus baptizarunt; quamvis de tempore illo determinato ex S. Scriptura clare non constet.

7. CONCL. III. Ad Baptismum suscipiendum in statu Legis Evangelicæ, post sufficientem ejus promulgationem tenentur omnes homines: unde etiam Judæi, ac Pagani, obligantur præcepto recipiendi Baptismum. Ita Scotus 4. *dist.* 3. *q.* 4. D. Thomas *p.* 3. *q.* 68. *art.* 1. & Theologi communiter. Ratio est: quia omnes homines, etiam Pagani, atque Judæi, obligantur ad procurandam propriam salutem æternam; ergo etiam tenentur ad id, sine quo salutem consequi non possunt: atqui sine Baptismo nequeunt consequi salutem æternam: juxta illud Salvatoris, *Joan.* 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.*

8. Quæres: Utrum Infidelium filii invitis parentibus suis baptizari possint? Resp. Eos quidem valide baptizari; tamen ordinarie non esse licitum, invitis parentibus Infidelibus eorum infantes baptizare. Ita Doctor Angelicus *loc. cit. art.* 10. aliique communiter. Ratio primæ partis est: quia ad valorem Baptismi ex parte infantium non requiritur propria dispositio, *c. Majores, de Baptismo.* Neque obstat ipsis parentum contradictio: quia infantes non baptizantur in fide suorum parentum, sed in fide totius Ecclesiæ, ac secundum voluntatem Christi.

9. Altera pars ex eo probatur: quia filii Infidelium ante usum rationis secundum Jus naturale sunt sub cura parentum; & ideo contra justitiam naturalem esset, si tales pueri invitis parentibus baptizarentur. Accedit, quod periculosum sit, tales filios Infidelium baptizare, quia de facili ad Infidelitatem redibunt, propter affectum ad parentes, eorumque exemplum: unde neque Ecclesia hactenus consuevit filios Infidelium invitis eorum parentibus baptizare.

10. Dicitur notanter *n.* 8. *Id ordinarie non esse licitum.* Nam hinc excipiuntur aliqui casus. I. Si infans constitutus sit in articulo mortis: nam tunc cessat periculum subversionis, ac proinde potest baptizari etiam insciis, vel invitis parentibus, dummodo hoc fieri valeat absque gravioribus incommodis. Idem dicendum, si filii Infidelium sint perpetuo amentes. II. Si infans ab Infidelibus parentibus sit separatus, nec ipsis amplius possit, aut saltem non debeat restitui: nam tunc baptizandus est. III. Si unus e parentibus consentiat, altero dissentiente: quia tunc ob favorem Religionis, salutemque prolis, præfertur voluntas consentientis in Baptismum, veluti justior. IV. Si proles ad usum rationis pervenerit, aut saltem pervenisse, ex quibusdam indiciis colligi possit, baptizarique velit: etenim in iis, quæ concernunt salutem animæ, homo non dependet a parentibus.

QUÆSTIO II.

Quæ sit materia Baptismi, qualisque requiratur ablutio baptizandi?

SUMMARIUM.

11. *Materia Baptismi remota, & proxima, quæ?*
12. *Aqua Baptismalis de præcepto Ecclesiæ debet esse benedicta.*

13. Ad

13. *Ad valorem Baptismi requiritur vera ablutio.*
14. *Corollarium.*
15. *Aliud Corollarium.*
16. *Ablutio Baptismatis potest fieri immersione, effusione, vel aspersione.*
17. *An trina effusio adhibenda?*
18. *In Baptismo, quæ pars corporis sit abluenda?*
(a) Juxta dict. Tract. 1. Dist. 3. n. 57. & 58.
19. *Corollarium.*
20. *Quid agendum, si ablutio facta est in parte dubia?*
21. *Puer projectus in flumen cum intentione ipsum baptizandi, an baptizetur?*

11. CONCL. I. Materia Baptismi duplex est, remota scilicet, & proxima. Ita omnes Doctores. Et quidem materia ejus remota, est aqua naturalis, seu elementaris, prout non solum in Concilio Florentino, ac Tridentino definitum fuit; sed etiam constat ex pluribus S. Scripturæ locis; ut ex illo *Joan.* 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, &c.* Idem *Actor. c.* 8. *Ecce aqua, quis prohibet me baptizari?* & alibi. Materia proxima Baptismi, est ipsa ablutio facta in aqua naturali.

12. CONCL. II. Licet ad valorem Sacramenti Baptismi sufficiat quęlibet aqua, quę quoad substantiam est naturalis, ex pręcepto tamen Ecclesiastico ea debet esse certo ritu benedicta. Ita certa, & communis. Ceterum ejusmodi solemnis Benedictio Fōtis, seu Aquæ Baptismalis, peragitur Sabbato sancto ante Dominicam Resurrectionis, ac Vigilia Pentecostes, prout habetur in Missali Romano. Unde peccaret ille (& quidem juxta Toletum, mortaliter) qui extra casum necessitatis uteretur ad Baptismum aqua non sic benedicta, *arg. Clement. un. de Baptismo.*

13. CONCL. III. Ad valorem Sacramenti Baptismi requiritur aliqua vera ablutio, nec sufficit simplex applicatio aquæ ad corpus absque ullo motu successivo, seu fluxu ipsius aquæ: sufficit autem quælibet aquæ quantitas, dummodo sit tanta, quæ possit successive contingere corpus quoad aliquam partem sufficientem ipsius. Ita communis. Ratio est: quia materia proxima Baptismi non est nuda aqua, sed ablutio per aquam facta: atqui vere nemo dicitur ablui, nisi aqua successive ab una parte corporis perveniat ad alteram: ergo.

14. Infertur proinde, quod ille non valide baptizaret, qui digito per aquam naturalem madefacto attingeret dumtaxat corpus baptizandi, absque ullo tractu, vel motu ipsius: secus foret, si per motum aquæ, vel digiti madefacti, ablueretur pars sufficiens corporis baptizandi. Hinc non immerito approbant Doctores casum illum, quo femina infantem moribundum baptizavit madefacto aqua digito, ac ducendo Crucem per frontem infantis, simulque legitimam formam pronuntiando: hic enim vera, & sufficiens interveniebat ablutio.

15. Infertur, eum pariter non valide baptizaturum, qui aspergit alterum aqua naturali in tam modica quantitate, quod omnes guttæ persistant immotæ, ac nullo modo per corpus fluant. Revera enim in tali casu nulla interveniret ablutio hominis baptizandi: quia ad veram ablutionem omnino requiritur aliqua motio, seu fluxus aquæ abluentis; ut patet ex significatione vocis, ac communi modo concipiendi hominum.

16. CONCL. IV. Ablutio baptismalis potest fieri vel immersione, si baptizandus immergatur in aquam; vel effusione, ut si aqua fundatur super corpus baptizandi; vel aspersione, ut si baptizandus aspergatur aqua, in quantitate tamen sufficienti, ut actu fluat per sufficientem partem corporis. Ita rursum Doctores communiter. Et quidem certum est, ablutionem quolibet horum trium modorum peractam sufficere ad valorem Baptismi, licet secunda, quæ fit per effusionem, hodie communiter observari soleat.

17. Quamvis autem ad valorem Baptismi sufficiat unica ablutio Baptismalis, neque necessario requiratur trina effusio aquę: nihilominus in praxi communiter trina effusio adhibenda est, juxta præscriptum veterum Canonum, *c. Post quam, & seqq. de consecr. dist.* 4. ac Ritualium Diœcesanorum, quibus extra casum necessitatis debet Minister sese conformare.

18. Notanter autem in hac, & præcedenti Conclusione dictum est, *dummodo aqua fluat per sufficientem partem corporis baptizandi.* Etsi enim non sit necesse ad valorem Baptismi, ut totum corpus abluatur, sed sufficiat, si abluatur quædam pars ipsius sufficiens; variant tamen Doctores in assignando, quænam pars sit sufficiens. Et quamvis non desint Auctores, qui velint, absolute loquendo validum esse Baptismum abluta quacumque etiam minima corporis parte: id tamen communior opinio vel negat, vel saltem incertum putat. Hinc in praxi semper tutior pars, quantum fieri poterit, est eligenda, ne Sacramentum homini tantopere necessarium, sine causa exponatur periculo invaliditatis, vel dubietatis. (a)

19. Infertur proinde, quod si Baptismus possit fieri in capite, in illo sit merito conferendus: quia caput est præcipua pars hominis, in qua principales sensus vigent, & a qua maxime totus homo potest denominari: unde caput est certissima, & sufficientissima pars pro collatione Baptismi. Quod si hoc commode fieri non possit, tunc in casu necessitatis, utputa propter periculum mortis, in quo versatur infans nondum perfecte natus, semper facienda est ablutio in alia parte principaliori, quantum fieri potest.

20. Si vero pars illa sit minus principalis, ac proinde dubia (qualis secundum Scotum 4. *dist.* 4. *q.* 3. non solum est digitus, sed etiam manus, pes, ac hujusmodi) tunc si infans evadat periculum, ac perfecte nascatur, iterum baptizandus est sub conditione; prout notatur *c. De quibus, De baptismo*, atque in Ritualibus Diœcesanis Parochi plenius informantur. Insuper sciendum, quod si parvulus cum Baptismo dubio moriatur, is sepeliendus sit in terra benedicta: quia ad hanc jus acquisivit ob probabilitatem sui Baptismi.

* Quod si ponas, infantem aliquem adhuc secundinis involutum totaliter clausum in utero matris: talis, si aliud remedium, quo vivus ex utero matris eximi queat, non superesset, nihilominus modo honestiori, quo fieri potest, intra uterum matris baptizetur sub conditione, supposito, quod aqua per artem, & instrumenta pertingere valeat ad corpus infantis, prout praxin adducendi eamdem illuc describit Gobat hic *Tit.* 2. *num.* 57. Quamvis enim talem ablutionem constituere Baptismum validum negent apud Comitolum *Respons. Moral. l.* 1. *q.* 13. plures etiam graves Doctores existimantes, non posse per Baptismum renasci spiritualiter, qui nondum natus est corporaliter; non desunt tamen etiam alii, qui probabiliter valorem ejus defendunt cum Pignatello *Tom.* 1. *consult.* 103. Item nota hic incidentaliter Confessarie, quando vocaris ad feminam gravidam periculose decumbentem, eamque vix finita Sacramentali absolutione deprehendis mortuam, ut invigiles, quatenus illico os mortuæ aperiatur, ne infans, si forsan adhuc vivat, suffocetur, possitq; mature a peritis in arte, puta chirurgis, exscindi, ac baptizari. Vide La Croix *l.* 6. *p.* 1. *n.* 293.*

21. CONCL. V. Dubium sane, num puer, cum intentione ipsum baptizandi, projectus de ponte in fluvium vel fontem, ubi submergendus est, sit valide baptizatus: quamvis non desint Doctores, asserentes, talem Baptismum valere (inter quos sunt Suarez, Vasquez, Layman, & plures alii Recentiores) attamen rationabiliter, & magis probabiliter, negatur cum Doctore Subtili 4. *dist.* 5. *q.* 3. Ratio hujus sententiæ negativæ est: quia in tali casu deest ablutio requisita ad valorem Sacramenti Baptismi. Etsi enim videatur hic intervenire immersio pueri in aquam, ea tamen non tam est immersio, quam submersio pueri in fontem, vel fluvium præcipitati; cum ex natura sua tendat ad mortem parvulo inferendam. Unde nec is ablui dicendus est, sed potius submergi: nam ablutio hominis debet fieri salva vita ipsius, saltem quantum est de se, atque ex natura ipsius ablutionis.

QUÆSTIO III.
De forma Sacramenti Baptismi.
SUMMARIUM.

22. *Forma Baptismi, quæ?*
23. *Qua forma utantur Græci?*
24. *Tria in forma Baptismi exprimenda.*
25. *In ea debet exprimi & Unitas, & Trinitas Personarum.*
26. *Quid, si hæc* In nomine, *ter repetatur?*
27. *Baptismus in nomine Christi, de facto non valet.*
28. *An olim validus fuerit?*
29. *Quæ forma sit adhibenda in Baptismo dubio?*
30. *Forma Baptismi,* In nomine Patris, &c. *an sufficiat?*

CON-

22. CONCL. I. Vera, & legitima forma Sacramenti Baptismi, est hæc: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Ita Fides Catholica. Et hæc forma, quæ in tota Ecclesia Latina semper fuit observata, atque etiamnum observatur, desumitur ex illis verbis Christi, *Matth. 28. Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*.

23. Verum quidem est, quod in Ecclesia Græca jam a tempore Apostolorum, atque ex eorum ordinatione, ex instinctu Spiritus sancti, ob gravissimas causas facta (ac præcipue ad tollendum errorem, & Schisma Græcorum, de quo fit mentio 1. *Corinth. 1.*) observetur paululum alia forma Baptismi, nempe hæc: *Baptizatur servus JESU Christi in nomine Patris, &c.* Quę forma pariter certa est, ac sufficiens, & a Græcis de pręcepto observanda, tamen re ipsa non differt a priori: nam quod verbo activo, *Ego te baptizo*, dicunt Latini; hoc idem verbo passivo, *Baptizatur servus JESU Christi*, significant Græci. Sed imposterum ex professo erit sermo de forma Baptismi, aliisque Ritibus Sacramentorum in Ecclesia Latina usitatis.

24. CONCL. II. In forma Baptismi necessario necessitate Sacramenti (ita nempe, quod alioquin eo non expresso nullum fieret Sacramentum) debent exprimi sequentia tria. I. Persona, quæ baptizatur, quod fit per ly *Te*. II. Actio baptizandi, quod fit per ly *baptizo*. III. Invocatio SS. Trinitatis, quod fit per ly *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Desumitur hoc totum ex forma Baptismi, a Christo præscripta *cit. cap. 28. Matthæi*. Unde declaravit Alexander Papa III, & habetur cap. 1. de Baptismo; *Si quis puerum ter in aqua immiserit in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti, Amen; & non dixerit; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti, Amen: non est puer baptizatus*. Hæc ibi.

25. CONCL. III. Ob eamdem rationem, sive institutionem Christi, *Matth. cap. 28.* nobis indicatam, requiritur, ut in forma Baptismi necessario necessitate Sacramenti exprimatur non solum Trinitas Personarum, sed etiam Naturę Unitas, quę significatur per ly *In nomine*. Unde infertur cum Suarezio *disp. 21. sect. 3.* & aliis, hanc formam, *Ego te baptizo in nominibus Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, esse insufficientem ad valorem Sacramenti Baptismi: quia in ipsa fit substantialis mutatio.

26. Aliter dicendum est de hac forma, *Ego te baptizo in nomine Patris, & in nomine Filii, & in nomine Spiritus sancti*. Hæc enim valet: quia licet ly *in nomine*, ter repetatur, non tamen significat pluralitatem Naturæ Divinæ, sicut ly *in nominibus*: prout a pari absque pluralitate Divinæ Naturæ dicitur, *Deus Filius, & Deus Spiritus sanctus*, quamvis dici non possit, *Dii Pater, & Filius, & Spiritus sanctus*.

27. CONCL. IV. Baptismus de facto collatus in nomine Christi tantum, nec est validus, nec licitus. Ita Herinex *disp. 5. de Baptismo, quæst. 4. n. 45.* & alii: idque desumitur ex *cap. Multi sunt, de consecr. dist. 4.* ubi rejicitur Baptismus *in nomine solummodo Christi* collatus. Atque hoc ipsum videtur tenere communis praxis, & sensus Fidelium; quamvis Sannig *dist. 2. de Baptismo, qu. 9. n. 6.* dubitet, ac indecisum relinquat, num de facto valeat Baptismus in nomine Christi collatus.

28. Dicitur notanter in Conclusione, *de facto*. Nam in primitiva Ecclesia Baptismus in nomine Christi tantum collatus, ex speciali dispensatione Divina, & Apostolis revelata, videtur fuisse validus, ac licitus; uti tenent Scotus 4. *dist. 3. quæst. 2.* D. Thomas, S. Bonaventura, & communior Theologorum, paucis exceptis. Et hoc factum fuisse creditur ex speciali dispensatione Divina ad glorificandum magis SS. Nomen JESU, tempore primitivæ Ecclesiæ Judæis, atque Gentilibus summe exosum. Idque desumitur ex S. Scriptura: nam *Actorum cap. 2.* S. Petrus, repletus Spiritu sancto, præcepit, dicens: *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine JESU Christi*. Item *Actor. cap. 8.* dicitur: *In nomine JESU baptizabantur viri, ac mulieres*. Et *cap. 10. Jussit eos baptizari in nomine Domini JESU Christi*. Hinc etiam Nicolaus Papa I. ut refertur *can. A quodam Judæo, de consecr. dist. 4.* dicit eos, *qui in nomine SS. Trinitatis; vel tantum in Christi nomine, sicut in Actibus Apostolorum legimus, baptizati sunt*, non esse denuo baptizandos.

29. Quæres: Quænam forma sit adhibenda, si probabiliter dubitatur, an quis sit baptizatus? Resp. Hoc patere ex Jure Canonico, *c. 2. de Baptismo*, ubi sic habetur: *De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis. Si baptizatus es, non te baptizo: sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, &c.* Hæc ibi. Quamvis nonnulla Ritualia Diœcesana priorem partem omittant, dicendo tantum in tali casu; *Si non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris, &c.*

30. Quæres ulterius: An Sacerdos ille valide baptizaverit, qui ignarus Linguæ Latinæ, hac forma usus est: *Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritu sancta*. Respondet Zacharias Papa (& habetur *can. Retulerunt, de consecr. dist. 4.*) affirmative, his verbis: *Si ille, qui baptizavit, non errorem introducens, aut hæresin, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguam, ut supra, baptizans dixisset, non possumus consentire, ut denuo baptizentur*: & consequenter sic baptizati, censentur valide baptizati, eo quod non contigerit error substantialis in forma, sed dumtaxat error Latinitatis ob imperitiam baptizantis.

QUÆSTIO IV.

De Ministro, & quibusdam aliis Baptismum concernentibus.

SUMMARIUM.

31. *Minister Baptismi potest esse quilibet homo*,
32. *In casu necessitatis, quid observandum?*
33. *Extra necessitatem, cui competat baptizare?*
34. *An Diaconus, vel Subdiaconus possit solemniter baptizare?*
35. *An valeat Baptismus, uno materiam, & altero formam adhibente?*
36. *Observanda a Ministro Baptismi*.
37. *Quid agendum de Monstris?*
38. *Pœnæ reiterantium Baptismum*.
39. *Quid de rebaptizante sub conditione?*
(b) Ut dictum Tract. 13. Dist. 3. n. 11.
40. *Patrini in Baptismo, qui?*

31. CONCL. I. Quilibet homo ratione præditus potest esse Minister Baptismi, ita ut Sacramentum valeat: ac proinde validus est Baptismus, etiamsi conferatur a Pagano, vel Hæretico, aut a muliere, vel Ministro malo, dummodo omnia alia necessaria adhibeantur. Ita Scotus 4. *dist. 5. q. 1.* cum communi: & habetur decisum *can. Romanos, & seqq. de consecr. dist. 4.* juncto *c. Firmiter de Summa Trinit.* & Concilio Florentino in Decreto unionis.

32. In praxi tamen observandum est, ut in casu etiam necessitatis Sacerdos præsens præferatur Diacono, & Diaconus Subdiacono, ac Clericus alius Laico, & vir feminæ: nisi pudoris gratia deceat, feminam potius, modi baptizandi gnaram, quam virum baptizare infantem in mortis periculo constitutum, ac nondum plene natum; vel nisi melius femina, ut puta obstetrix examinata, & approbata, sciat formam & modum Baptismi: prout passim solent monere Ritualia Diœcesana.

33. CONCL. II. Nihilominus extra casum necessitatis baptizans, cui id jure, vel ex officio non competit, peccat. Ita communis. Et hoc quidem esse peccatum mortale, docent Suarez, Navarrus, Scotus, aliique, quos citat & sequitur Layman *l. 5. tract. 2. c. 7.* quia SS. Canones, ob honorem Sacramenti Baptismi, severe præcipiunt, ut Sacerdos extra casum necessitatis solemniter baptizet. *Clem. un. de Baptismo*. Quinimo munus baptizandi ex officio competit soli proprio Sacerdoti, seu Parocho, nisi is alicui alteri licentiam baptizandi concedat.

34. CONCL. III. Ex Episcopi, vel proprii Sacerdotis commissione, ob rationabilem causam facta, non solum alius Sacerdos, sed etiam Diaconus solemniter baptizare potest; non autem Subdiaconus, vel alius Clericus inferior, poterit solemniter baptizare ex tali commissione. Ita desumitur ex *c. Diaconus, dist. 93.* juncta Glossa *ibidem, Vers. Necessitas*, & tradit Layman *loc. cit. num. 3.* citans alios.

35. CONCL. IV. Non valet Baptismus a pluribus collatus, uno eorum adhibente materiam, & altero proferente formam; dum scilicet unus aquam infundit, & alter verba formæ Baptismi profert. Ita Scotus 4. *dist. 6. qu. 2.* D. Thomas *part. 3. q. 67. art. 7.* & alii. Ratio est: Tum quia hoc est contra Christi institutionem; ut patet ex praxi Ecclesiæ, & communi sensu Doctorum. Tum quia in tali casu, significatio formæ esset falsa: nam alter dicendo, *Ego te baptizo &c.* cum non ipse, sed alius baptizaret, falsum enuntiaret.

36. CONCL. V. Minister Baptismi extra casum necessitatis, ac solemniter baptizans diligenter proprium Rituale Diœ-

Diœcesanum revideat, atque exacte observet, quæ in eo præscribuntur observanda circa Baptismum, sive parvulorum, sive adultorum, singulasque Cæremonias ibidem ad longum descriptas. Hæc Conclusio certa est: nam quilibet Minister Sacramentorum tenetur observare laudabiles Ritus suæ Ecclesiæ. Ceterum, quia ea, quæ circa cæremonias Baptismi conferendi describuntur in Ritualibus Diœcesanis, sunt longiora, simulque in aliquibus variant, hoc loco omittuntur. Solum pro complemento hujus materiæ

37. Quæres I. Quid agendum sit de Monstris? Respond. Monstrum, quod humanam speciem non præsefert baptizari non debet. Quod si vero dubium sit, an sit homo nec ne, baptizetur sub hac conditione: *Si tu es homo, ego te baptizo in nomine Patris &c.* Si autem Monstrum habeat plura capita, vel plura pectora, signum erit quod totidem habeat corda, & animas, ac proinde quod sint homines distincti: unde eo casu singuli eorum sunt seorsim baptizandi, unicuique dicendo: *Ego te baptizo in nomine Patris &c.*

38. Quæres II. Quænam sint pœnæ reiterantium Baptismum? Resp. I. Gravissimum Sacrilegium committitur ab eo, qui sciens & prudens absolute rebaptizat hominem, quem constat valide fuisse baptizatum: simulque talis temere rebaptizans incurrit ipso facto Irregularitatem. Ita communis & colligitur ex *cap. 2. de Apostatis & reiterantibus Baptismum.*

39. Addit Tannerus *tom. 4. disp. 4. q. 2. num.* 109. & 120. post Scotum, Suarez, & Vasquez, non multo levius peccaturum eum, qui quempiam, de quo nullum est morale dubium, quin vere baptizatus sit, denuo etiam sub conditione rebaptizat; quamvis talis sub conditione solum temere baptizans non incurrat Irregularitatem. (b)

* Dicitur notanter, illum, quamvis ab irregularitate, non tamen a peccato immunem esse, qui baptizat conditionate, ubi nullum est morale, seu rationabile dubium de valore Baptismi. Quodsi vero dubium rationabile adesset, taliter rebaptizans haud dubie a peccato omnino eximeretur. Censetur autem sane dubium rationabile. I. Si infans fuerit ab inexpertis mulieribus subito ingruente necessitate privatim baptizatus, ubi facile circa formam, aut materiam vel circa applicationem materiæ, & intentionem ex perturbatione, & passionum præoccupatione potuit irrepere error substantialis, prout non raro ostendit ipsa experientia, quando obstetrices non fuerint electæ circumspectiores, quam vulgus mulierum, integræ famæ, versatæ, probatæ in aliis jam periculis. II. Si infans expositus, quamvis etiam cum scheda testante de Baptismo fuerit inventus: talis enim scheda videtur partim suspecta, maxime, si in illo loco Judæi execrantes Baptismum permixti cum Catholicis existunt, partim etiam in illo ipso Baptismo infantis expositi privatim collato facile potuit irrepere, uti antea, error substantialis, prout fusius exemplificant Doctores infra citandi. Quodsi tamen e. g. Mater infantis expositi aufugisset, & conformiter schedæ adjunctæ inveniretur nomen infantis in ipso libro Baptismali de Baptismo collato attestante, haud dubie non deberet rebaptizari. III. Si quis fuit baptizatus ab Hæretico in iis locis, in quibus impune grassantur diversæ incognitæ Sectæ, seu de quibus non constat sufficienter, qualem materiam, ac formam, & modum in Baptismo adhibeant, & num substantialia observent, nec ne? uti alicubi dicuntur Pastores proferre formam Baptismi super Cathedram, & interim alii infra eamdem effundere aquam super baptizandum &c. Plane in his, & similibus casibus non argueretur imprudentiæ, & consequenter neque peccaret, qui conditionate rebaptizaret. Ubi adhuc observandum est, quod quoad talem Baptismum stante dubio tantum conditionate repetitum non necessarius sit locus sacer, neque Parochus baptizandi, nec præsentia novi alicujus Patrini; nam Canones, qui innuere videntur contrarium, loquuntur solummodo in casu, in quo Baptismus de novo absolute confertur. Insuper si constat, in primo Baptismo dubio adhibitas fuisse Cæremonias sacras, neutiquam opus est, easdem reiterare in altero Baptismo conditionate conferendo. Videantur Kazenberger *in Supplement. Theol. Sacrament. c. 1. sect. 2. n.* 70. *ac seqq.* Et La Croix *lib. 6. part. 1. n.* 318.

40. Quæres III. Quid sentiendum de Patrinis? Respond. Quod in Sacramento Baptismi unus tantum Patrinus, sive vir sive mulier, vel ad summum unus & una, baptizatum de Baptismo suscipiant; inter quos & baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem spiritualis cognatio contrahitur. Ita expresse statuit Concilium Trid. *Sess. 24. cap. 2. de Reformat. Matrim.* juncto *c. Non plures, de Consecr. dist.* 4. & *c. Quod autem,* 30. *quæst.* 4.

* Ut autem inter Patrinum, & Baptizandum contrahatur cognatio Spiritualis, debet dictus Patrinus per se, vel per suum Procuratorem assistere pro tunc, quando actualiter Baptismus confertur; unde non sufficeret, si Baptismo prius jam collato v. g. ob ingruentem necessitatem prolis, solis postea aliis Cæremoniis præsens foret. Item insuper, ut cognatio hæc contrahatur, debet is per se, aut per Procuratorem suum Baptizandum sub actuali Baptismo saltem mediis vestibus, aut fasciis attingere, vel ad minus immediate e manibus Sacerdotis Baptizantis recipere, quando habetur consuetudo, quod sub actuali Baptismo solus Sacerdos Baptizans infantem teneat. Videatur Jus Canonicum *Lib. 4 Decret. tit.* 11. *

QUÆSTIO V.

De Sacramento Confirmationis,

SUMMARIUM.

41. *Confirmationis dignitas.*
42. *Sacramentum Confirmationis, quid?*
43. *Materia ejus remota, & proxima: Et forma, quæ?*
44. *Fuit a Christo institutum in ultima Cœna.*
45. *Episcopus est ordinarius Minister ipsius.*
46. *An & simplex Sacerdos ex commissione Papæ?*
47. *Generale præceptum de recipienda Confirmatione non extat.*
(c) Juxta dicta Dist. 2. n. 86. & seqq.
48. *Prima Tonsura initiandi, debent prius esse confirmati.*
49. *An peccetur mortaliter, si secus fiat?*
50. *Qua ætate hoc Sacramentum recipiendum?*
51. *Ad id qualis dispositio in adultis requiratur?*
(d) Videantur dicta Dist. 2. n. 28. & 29.
52. *Non potest reiterari.*
(e) Dist. 2. Quæst. 4. per totum.
53. *Sed reiterans non fit irregularis.*
(f) Vide Tract. 14. Dist. 3. n. 10.
54. *In Confirmatione debet intervenire Patrinus.*
55. *Et alius a Patrino in Baptismo.*

41 QUandoquidem Confirmatio est veluti perfectio, & consummatio Baptismi, adeo ut sine ea quis non inveniatur plenus Christianus, *arg. c. Omnes fideles, de Consec. dist.* 5. Merito post Sacramentum Baptismi agitur de confirmatione, per quam Spiritus sanctus infunditur, gratia Baptismalis roboratur, & cor fidelis ad patientiam & constantiam dilatatur.

42. CONCL. I. *Sacramentum Confirmationis*, est unctio hominis viatoris, facta in fronte, in figura Crucis cum Chrismate sanctificato, & hoc a Ministro idoneo, simul debita verba proferente, significans efficaciter ex institutione Divina unctionem animæ per gratiam roborantem, ad confitendum cum fiducia fidem Christi. Ita Scotus 4. *dist.* 7. *q.* 1. Vel, si placet, brevius: *Confirmatio* est Sacramentum novæ Legis, quod baptizatis confertur per sacri Chrismatis in fronte inunctionem.

43. CONCL. II. Materia remota Confirmationis, est Chrisma compositum ex oleo olivarum & balsamo, ac specialiter benedictum ab Episcopo. Materia vero proxima ipsius, est unctio facta in fronte, in figura Crucis, cum Chrismate sanctificato. Porro forma ipsius est talis: *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Ita communis; & habetur expressum in Concilio Florentino in Decreto Unionis.

44. CONCL. III. Sacramentum Confirmationis a Christo institutum fuit, & quidem verisimilius in ultima Cœna. Prior pars est de Fide, & patet ex dictis supra *dist. 1. n. 8. & 9.* Altera pars ex eo suadetur: quia Christus Dominus in ultima Cœna Apostolos circa hoc Sacramentum instruxit, eosque docuit Chrisma conficere, prout desumitur ex auctoritate S. Fabiani Papæ, *Epist. 2. c. 1. ad Orientales*, ubi ait: *In illa die Dominus Christus JESUS, postquam cœnavit cum Discipulis suis, & lavit eorum pedes, sicut a sanctis Apostolis Prædecessores nostri*

acceperunt, nobisque reliquerunt, Chrismа conficere docuit.

45. CONCL. IV. Ordinarius hujus Sacramenti Minister est solus Episcopus. Ita omnes Theologi; ac præter Concilium Flor. *loc. cit.* fuit novissime definitum in Concilio Trid. *Sess. 7. can. 3. de Confirmatione*, his verbis: *Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ordinarium Ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem Sacerdotem; anathema sit.*

46. Dicitur, *Confirmationis ordinarium Ministrum*. Nam ex speciali commissione summi Pontificis, posse etiam simplicem Sacerdotem conferre Sacramentum Confirmationis, passim fatentur Doctores; idque desumitur ex *c. Pervenit, dist. 95.* ubi S. Gregorius Magnus concessit Sacerdotibus in Sardinia hoc Sacramentum in absentia, atque defectu Episcoporum, ministrare. Idem desumitur ex Concilio Florentino *in Decreto Unionis*, ubi cum dictum esset, quod ordinarius Minister hujus Sacramenti sit Episcopus, subjungitur: *Legitur tamen aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili, & urgente admodum causa simplicem Sacerdotem Chrismate per Episcopum confecto hoc administrasse Confirmationis Sacramentum.* In quo casu, ut observat Sannig. *dist. 3. De Sacramentis, q. 3. n. 14.* dicta facultas conferendi istud Sacramentum convenit simplici Sacerdoti, remote quidem ac inchoative ratione Ordinis Sacerdotalis, proxime autem ratione dispensationis Papalis, reducentis quasi potestatem remotam in actum.

47. CONCL. V. Quamvis nullum extet generale præceptum de recipiendo Sacramento Confirmationis, neque hoc sit simpliciter necessarium ad salutem, licet necesse sit, ut non contemnatur (c) adhuc tamen Parochis incumbit, suos Parochianos sedulo admonere, ne hoc Sacramentum Confirmationis nimium differant, vel omnino suscipere negligant; sicque priventur fructu virtute hujus Sacramenti digne recipientibus ex opere operato conferendo. Ita communis, atque hoc ipsum optime solent monere Ritualia Diœcesana.

48. CONCL. VI. Nihilominus ex præcepto Ecclesiastico speciali debet is, qui ad Ordines, aut primam Tonsuram admittendus est, esse confirmatus. Patet hoc ex Concilio Trid. *Sess. 23. c. 5. De Ref.* ubi dicitur: *Prima Tonsura non initientur, qui Sacramentum Confirmationis non susceperint.*

49. Num autem peccet moraliter, qui suscipit Ordines ante Confirmationem, variant Doctores. Affirmat Bonacina *dis. 8. de Sacramentis, q. un. pu. 5. n. 10.* Toletus & quidam alii; eo quod talis agat contra præceptum Concilii. Communior tamen sententia peccatum mortale, secluso contemptu, in hoc non agnoscit: cum Concilium nihil præcipiat ordinandis, sed ipsi Episcopo ordinanti, ne videlicet tales prima Tonsura initiet. Barbosa *ad cit. c. Concil. Trident. n. 2.* citans plurimos Doctores. Imo Layman *lib. 5. tr. 3. c. 5. n. 4.* cum quibusdam aliis, etiam respectu Episcopi ordinantis non agnoscit grave præceptum, sed admonitionem ejus, quod congrue fieri debeat: quamvis, si secus fiat, peccetur venialiter.

50. CONCL. VII. Quantum attinet ad ætatem recipientiũ hoc Sacramentum, observanda potissimum erit laudabilis cujusque Diœcesis consuetudo, atque instructio propriorum Ritualium Diœcesanorum: quamvis enim non semper expectari debeant anni discretionis in pueris, aut puellis, ad hujus Sacramenti susceptionem, expedit tamen, non facile ante septennium illos ad id suscipiendum adduci; prout sapientissime monet Catechismus Romanus, jussu Beati Pii V. editus.

51. CONCL. VIII. Qui adulta jam ætate Confirmationem recipere volunt, requiritur, ut ad hujus Sacramenti gratiam, effectusque digne consequendos, præter Fidem, ac pietatem, etiam de peccatis suis ex animo doleant. Quia in re elaborandum est parochis, ut tales prius ad Confessionem Sacramentalem, atque ad alia pietatis officia suscipienda excitent, & inducant. (d)

52. CONCL. IX. Certum est, hoc Sacramentum propter impressum Characterem, non posse sæpius sumi, sive reiterari, idque, nec licite, nec valide: ut proinde non solum ille mortaliter peccet, qui scienter præsumit hoc Sacramentum reiterare, sed etiam tale Sacramentum secunda vice collatum, prorsus nullum sit, ac irritum. Patet hoc ex Concilio Trid. *Sess. 7. can. 9.* & dictum est superius. (e)

53. CONCL. X. Nihilominus Sacramentum Confirmationis temere reiterans, non fit irregularis. Ita Scotus *4. dist. 7. q. 9.* & communior aliorum. Ratio est: quia nullibi in Jure reperitur expressa talis Irregularitas: atqui Irregularitas non incurritur, nisi in casibus a Jure expressis, ut habetur *cap. is qui, de Sententia excommunication. in 6.* Nec obstat, quod scienter reiterans Baptismum fiat irregularis. Resp. enim, disparitatem esse: quia hæc Irregularitas est Jure expressa, non vero illa: & alioquin ob similitudinem rationis pœnæ non facile sunt extendendæ. (f)

54. CONCL. XI. In Sacramento Confirmationis debet intervenire Patrinus, qui teneat confirmandum. Ita perpetua praxis Ecclesiæ; & constat tum ex *c. Pervenit, 30. q. 1.* cum ex Concilio Trid. *Sess. 24. de Ref. Matr. cap. 2.* ubi additur, quod imposterum *cognatio spiritualis, quæ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illusque patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur.*

55. Sciendum insuper, quod non debeat idem esse Patrinus in Confirmatione, qui fuerat in Baptismo: idque propter consuetudinem Ecclesiæ Romanæ, nisi cogat necessitas; prout habetur *c. In Catechismo, de consecr. dist. 5.*

DISTINCTIO IV.

De Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento.

QUÆSTIO I.

De Natura, Institutione, ac Unitate Sacramenti Eucharistiæ.

SUMMARIUM.

1. *Eucharistia vi nominis, quid?*
2. *Eucharistiæ Sacramentum, quid?*
3. *Quando institutum a Christo?*
4. *Est excellentissimum.*
5. *Eucharistia est simpliciter unum Sacramentum.*

(a) Ut dictum supra Dist. 1. n. 8.

6. *Est unum unitate integritatis, non indivisibilitatis.*
7. *Multiplicatur numero juxta multiplicationem specierum consecratarum.*

1 Eucharistia a Græcis derivatur, & Latine significat idem, ac *Bona gratia*, item *Gratiarum actio*. Et idcirco præsens SS. Sacramentum non immerito dicitur *Eucharistia*, eo quod sit signum sensibile Christi Domini, qui est fons & origo totius gratiæ, sub ipso realiter contenti. De quo proinde loquendo ad perennem Christi JESU laudem, atque in debitam institutionis hujus saluberrimi Sacramenti Gratiarum actionem, sit

2. CONCL. I. *Eucharistia* est Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi, veraciter contenti sub speciebus panis & vini, post consecrationem factam a Sacerdote sub verbis certis cum debita intentione prolatis, ex institutione Divina veraciter significans, Corpus Christi & Sanguinem sub eis realiter contineri. Ita Doctor subtilis *4. dist. 8. q. 1.* Cujus definitionis bonitas ex eo patet: quia naturam hujus sanctissimi Sacramenti clare explicat. Vel si placet, brevius: *Eucharistia* est Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi, veraciter contenti sub speciebus panis & vini consecratis.

3. CONCL. II. Eucharistiæ Sacramentum est institutum a Christo Domino in ultima Cœna. Ita communis; & aperte habetur *Matth. c. 26. Marci 14. Lucæ 22. & 1. Cor. 11.*

4. CONCL. III. Eucharistiæ Sacramentum inter omnia Excellentissimum est, atque augustissimum. Patet hoc ex eo: quia realiter sub se continet Christum Dominum, verum Deum ac hominem, omnisque gratiæ fontem atque originem. Hinc non immerito Doctor Angelicus *Opuscul. 57.* illud appellat *Miraculorum a Christo patratorum maximum*. Alia encomia de hoc sanctissimo, & numquam satis digne laudando Sacramento, habentur passim in Libris Asceticis.

5. CONCL. IV. Non obstante, quod in Venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie, & sub singulis cujusque speciei partibus separatione facta, totus Christus contineatur, uti Fides docet: adhuc tamen Eucharistia simpliciter, & absolute, dicenda est unum Sacramentum; non quidem unitate indivisibilitatis seu simplicitatis, sed unum unitate integritatis atque perfectionis. Ita Doctor Subtilis *4. dist. 8. q. 1.* cum omnibus suis, estque in re communis. Ratio est: quia alio-

alioquin simpliciter, & absolute, possent dici esse octo novæ Legis Sacramenta; quod est falsum, & erroneum in Fide, ac contra definitionem Concilii Trid. *Sess.7.can.1.* (a)

6. Quod autem hoc Sacramentum sit dumtaxat unum unitate integritatis, non autem unitate indivisibilitatis, patet ex eo: quia hoc Sacramentum habet duas partes, ex quibus integratur, videlicet species panis, & species vini cum propriis signatis, nimirum Corpore, & Sanguine Christi; ergo jam non est unum unitate indivisibilitatis (cum possit dividi in duas partes, sed tantum unum unitate integritatis, quatenus ambæ partes integrant, & perficiunt unum totale Sacramentum Eucharistiæ. Accedit optima hujus congruentia: quia Sacramentum Eucharistiæ est a Christo institutum per modum spiritualis Convivii, ad significandam completam nutritionem spiritualem animæ: convivium autem non nisi ex duobus, cibo videlicet & potu, unam totalem refectionem constituentibus perficitur, nec tamen idcirco duplex convivium appellatur.

7. CONCL. V. Nihilominus Eucharistia non est unum, idemque numero Sacramentum in toto terrarum orbe, sed multiplicatur numero juxta multiplicationem ac pluralitatem numericam specierum consecratarum. Ita Mastrius 4. *disp.3. n.63. & seqq.* ac Scotistæ passim, contra nonnullos alios. Ratio est: quia Sacramentum Eucharistiæ non est solum Corpus, & Sanguis Christi) quod utique est unum, idemque numero) sed ipsæ species consecratæ; quatenus sunt signum sensibile Corporis, & Sanguinis Christi realiter sub ipsis contenti, sunt Sacramentum Eucharistiæ: atqui species panis, & vivi consecratæ, multiplicantur numero: ergo etiam numero multiplicatur ipsum Sacramentum Eucharistiæ, utpote in dictis speciebus consecratis consistens. Verum de hoc plura in Theologia Speculativa.

QUÆSTIO II.

De Materia Sacramenti Eucharistiæ; ubi præcipue de Pane.

SUMMARIUM.

8. *Materia, & forma Eucharistiæ, quæ communiter dicatur? Instantia contra hoc.*
9. *Explicatur communis ille modus loquendi.*
10. *Materia Consecrationis Eucharistiæ, quæ?*
11. *Panis triticeus, &*
12. *Triticum, quid?*
13. *Quid de Siligine?*
14. *Panis ex hordeo, avena, amygdalis, vel saccaro &c. an sit materia Consecrationis?*
15. *Panis triticeus, ut possit consecrari, quomodo conficiendus?*
16. *An requiratur azymus, vel fermentatus?*
17. *Quid de Græcis inter Latinos peregrinantibus?*

8. ADvertendum, quod communiter *Materia* Sacramenti Eucharistiæ dicatur esse *panis triticeus, ac vinum de vite*; *Forma* autem ipsius dicantur esse *verba Salvatoris, quibus hoc conficitur Sacramentum*, prout loquitur Concilium Florentinum in Decreto Unionis. Nihilominus hic loquendi modus nonnullam patitur instantiam, ac proinde est in recto sensu intelligendus: cum enim sanctissimum hoc Sacramentum sit permanens, & in facto consistens; verba autem cito transeant post sui prolationem; ipsaque substantia panis, & vini, mox in instanti peractæ consecrationis, convertatur realiter in Corpus, & Sanguinem Christi: patet, quod neutra earum possit esse stricte loquendo materia, & forma Sacramenti Eucharistiæ, utpote cum hoc Sacramentum in facto esse consistat, atque permaneat, illis non amplius existentibus.

9. Ceterum propter communem loquendi modum tum SS. Patrum, tum Conciliorum, omnino in aliquo bono, & recto sensu concedendum est, quod panis, & vinum sint materia, verba autem Consecrationis sint forma hujus Sacramenti; idque varie potest intelligi. Primo causative, quatenus ex pane, & vino, tamquam ex materia debita, per legitimam formæ Consecrationis pronuntiationem conficitur hoc Sacramentum. Secundo, quatenus sint materia, & forma Eucharistiæ, ut in fieri consideratur, hoc est ipsius Consecrationis Eucharistiæ: unde, & panis, ac vinum, solet dici a Theologis *materia ex qua*, id est, talis materia, ex qua conficitur Eucharistia: quomodo etiam verba Consecrationis dicuntur forma Eucharistiæ, in quantum per ea, veluti per formam, conficitur hoc sanctissimum Sacramentum. Et in hoc sensu sumendo materiam, & formam Eucharistiæ, in præsenti ac subsequenti Quæstione dicitur de Materia, ex qua conficiendum est istud Sacramentum; de forma vero tractabitur *Quæst. V.*

10. CONCL. I. Materia Consecrationis Eucharistiæ est panis triticeus, ac vinum de vite. Ita omnes Catholici: idque constat tum ex facto Christi, in prædictis materiis tempore ultimæ Cœnæ conficientis hoc Sacramentum: tum ex variis Conciliis, præsertim autem ex Florentino in Decreto Unionis, ubi ait: *Tertium est Eucharistia Sacramentum, cujus materia panis triticeus, & vinum de vite.* Accedit congruentia optima: quia hæc duo sunt aptissima ad integram refectionem animæ significandam; simulque solus panis triticeus, absolute dicitur panis, & communiter adhiberi solet ad reficiendas vires corporis.

11. Quæres autem: Quid intelligatur per panem triticeum, seu qualis panis esse debeat, vel sufficere possit pro materia Consecrationis? Resp. I. Generaliter loquendo, ac in praxi, illud frumenti genus adhibendum est pro materia Consecrationis Eucharistiæ, quod in quavis regione a peritis certo censetur esse Triticum; quale apud nos indubitate est illud frumenti genus, quod vulgo vocatur VVaizen.

12. Resp. II. Absolute loquendo, & quantum sufficit ad valorem Consecrationis, per Triticum hic intelligere possumus omne illud frumentum, ex quo potest fieri panis usitatus; id est, talis, qui simpliciter, & sine addito vocatur panis, & communiter inter homines pro refectione virium adhiberi solet. Unde nomine Tritici, etiam intelligitur Siligo nostra (Korn, oder Rocken) & quidquid in frumentorum genere melius est hac nostrate Siligine ad panem conficiendum, ut Zea (vulgo, ein Kern, vel Dunckelkorn) & hujusmodi.

13. Ceterum licet a plerisque admittatur, Siligineam farinam (Rockenmehl) sufficere ad valorem Sacramenti, attamen peccaret, qui adhiberet eam præ Triticea, vel alia æquivalenti: decet enim candidam esse materiam Eucharistiæ, qualis non est Siliginea, quamvis ex ea panis communiter inter homines usitatus confici soleat.

14. Excluditur ergo a ratione materiæ sufficientis ad Consecrationem Eucharistiæ, panis ex hordeo, & avena; prout notant Bonacina *disp. 2. de Eucharistia, q. 2. punct. 1.* Lugo, Herinex, Sannig, & alii communiter, contra Gabrielem, & Cajetanum. Siquidem panis ex hordeo, vel avena, non dicitur absolute panis, sed solum cum addito, *panis hordeaceus, avenaceus*: neque talis panis communiter usitatus est inter homines ad restaurandas vires, licet a pauperibus, atque egestate laborantibus, nonnumquam adhibeatur ad pellendam mortem. Insuper insufficiens ad Consecrationem est panis ex leguminibus, amygdalis, saccaro, & aliis hujusmodi rebus confectus; cum pariter non sit panis triticeus, nec simpliciter appelletur panis, sed solum cum limitatione, *panis amygdalinus &c.* Atque hinc Rubricæ Missalis, *tit. de defectu panis n.1.* recte observant: *Si panis non sit triticeus, vel si triticeus, admixtus sit granis alterius generis in tanta quantitate, ut non maneat panis triticeus, vel sit alioqui corruptus, non conficitur Sacramentum.*

* Dices: Eadem Fundamenta, quæ a ratione materiæ validæ excludunt panem ex hordeo, vel avena confectum, etiam pugnant quoad panem Siligineum; nam nec iste est triticeus, & adhibetur tantummodo apud pauperiores, uti hordeaceus in supplementum, quando alter panis triticeus non adest: ergo vel panis ex hordeo, & avena confectus erit materia valida, vel alias neque Siligineus. Respond. I. Non deesse Doctores apud Aquilinum Aman *in speculo Ordinandorum c. 6. art. 5. n. 554.* qui ob hæc ipsa fundamenta panem Siligineum judicant materiam dubiam quoad valorem, & hinc eamdem etiam ex hoc fundamento illicitam inferunt, quoniam nequit in consecratione absque gravi peccato adhiberi materia quoad valorem dubia. Respondetur tamen defendendo sententiam Auctoris. II. Negando anteced. quod panis Siligineus non possit suo modo dici triticeus, quoniam conformiter D. Thomæ 3. *part. quæst. 7. art. 3. ad 2.* Siligo non differt specie a tritico, & aliquoties ex tritico seminato, si terra non sit adeo bona, nascitur. Deinde licet panis Siligineus non sit triticeus ex

optimis granis a Nobilioribus adhibitus, est tamen talis communiter usurpatus etiam a non pauperibus, quod non convenit hordeaceo, vel avenaceo.

15. CONCL. II. Ut panis triticeus sit materia apta Consecrationis, debet ipse confectus esse ex aqua naturali, atque igne decoctus: unde panis ex aqua rosacea confectus, item panis ex oleo, lacte, butyro coagulatus &c. aut materia cruda panis, quæ dicitur pasta (vulgo ein Taig) non est materia sufficiens Consecrationis. Ita communior Theologorum, contra Cajetanum, qui affirmat, panem ex aqua rosacea confectum esse materiam sufficientem Consecrationis: & hinc Rubricæ Missalis *loc. cit. n.* 2. Panem confectum ex aqua rosacea, vel alterius distillationis, vocant materiam dubiam Consecrationis. Ratio Conclusionis: quia panis communis, & usitatus inter homines, solet fieri dumtaxat ex farina triticea, & aqua naturali; simulque massa farinacea ex oleo, vel butyro coagulata, potius est placenta, quam panis.

16. CONCL. III. Quamvis ad valorem Eucharistiæ quilibet panis triticeus, sive azymus, sive fermentatus sufficiat, loquendo tamen de necessitate præcepti, tenentur Latini consecrare in pane azymo, & Græci in fermentato. Ita communis, estque definitum in Concilio Florentino.

17. Fatendum tamen, si Græci inter Latinos peregrinentur, posse & ipsos, sicubi propriam Ecclesiam propriis institutis permissu Superiorum viventem non habent, in azymo celebrare, atque Ecclesiæ Latinæ, in qua peregrinantur, se conformare; quamvis ad hoc per se loquendo non teneantur, sed licite nihilominus Ecclesiæ suæ ritum & consuetudinem retinere possint: & idem vicissim dicendum de Latinis inter Græcos peregrinantibus. Ratio hujus, inter Theologos, satis receptæ sententiæ, est: quia quilibet peregrinus potest se licite conformare particularibus Institutis cujusque Ecclesiæ, per quam transit, licet per se loquendo (id est, secluso contemptu, & scandalo, ad id non teneatur.

QUÆSTIO III.

De Vino, ceu materia Consecrationis Calicis.

SUMMARIUM.

18. *Vinum, ut sit materia Consecrationis, quale?*
19. *Uva non potest consecrari;*
20. *Nec acetum, vinum adustum, aut lacrymæ vitis.*
21. *Neque vinum ex pomis &c.*
22. *Quid de vino miraculoso?*
23. *Aut si vino admisceatur alius liquor.*
24. *Vinum in pane imbibitum nequit consecrari.*
25. *Vinum congelatum valide consecratur;*
26. *Sed non licet.*
27. *Quid agendum, si vinum, vel S. Sanguis congeletur?*
28. *Varii defectus circa vinum.*

18. CONCL. I. Per *vinum de vite*, quod est materia apta Consecrationis Calicis, intelligitur illud, quod de uvis maturis expressum est, qualiscumque tandem speciei vel coloris existat, dummodo sit verum vinum de uvis maturis expressum. Ita certa, & unanimis omnium Catholicorum.

19. Dicitur I. *Vinum de uvis expressum*. Quamdiu enim liquor vini adhuc intra uvam est inclusus, magis habet rationem comestibilis, quam potabilis: ac proinde uva, seu vinum intra uvam, non est materia apta Consecrationis, ut omnes fatentur.

20. Dicitur II. *De uvis maturis*. Nam, si uvæ sint penitus immaturæ, sicut liquor ex illis expressus non est verum vinum, sed potius acetum, ita nec potest esse materia sufficiens Consecrationis. Et ob eamdem rationem etiam alii liquores, qui non habent rationem vini, consecrari nequeunt; ut sunt lacrymæ vitis, acetum, vinum adustum; non obstante, quod tales liquores de vite proveniant: nam revera non sunt vinum, sed alius quidam liquor.

21. Similiter vinum ex pomis, malogranatis, ac hujusmodi expressum, consecrari nequit: cum non sit vinum de vite, id est, de uvis expressum; licet vinum appelletur eo quod colorem vini referat, & ad modum vini conficiatur.

22. Aliter tamen dicendum est de vino miraculoso, quale fuit illud in Cana Galilææ, a Christo ex aqua productum: nam ejusmodi vinum foret materia apta Consecrationis, cum in substantia sit ejusdem rationis & speciei cum Vino de vite expresso, quod sufficit.

23. Quod si vino de vite admisceatur quantitas alterius liquoris, utpute aquæ, tunc attendendum est ad ipsius quantitatem, & pensandum, utrum adhuc juxta prudens judicium hominum censeatur esse vinum usuale: & si quidem de hoc fuerit dubium, eo quod vino satis multa aqua fuerit infusa, similiter materia Consecrationis Calicis dubia erit: si certum, materia illa erit certa. In praxi tamen super materia certa, & cui præter modicam aquam ex præcepto Ecclesiastico apponenda, nulla materia extranea est admixta, adhibenda erit, idque tum ob reverentiam hujus SS. Sacramenti: tum quia alioquin quis peccaret, si hoc scienter & absque necessitate faceret, nisi forte materia illa foret levissima.

24. CONCL. II. Vinum in pane imbibitum non est materia apta Consecrationis Calicis. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia tale vinum potius habet rationem cibi, quam potus: unde sicut simili de causa nequit consecrari uva, ita nec vinum in pane imbibitum.

25. CONCL. III. Nihilominus vinum congelatum valide consecrari potest, quamvis consecrando vinum congelatum quis peccaret. Prima pars Conclusionis est communior Theologorum, etsi Ledesma, Henriquez, Armilla, & quidam alii oppositum teneant. Ratio est: quia vinum congelatum adhuc substantialiter est vinum usuale, simulque per se, ac ex natura sua, est materia potabilis; non obstante, quod hic & nunc, seu quatenus congelatum est, non possit potari; hoc enim est per accidens. Accedit, quod moraliter loquendo, & juxta communem sensum hominum, vinum congelatum adhuc censeatur esse potus, non vero cibus; prout tamen uva, vel vinum in pane imbibitum, potius censetur esse quid comestibile, quam potabile.

26. Altera pars Conclusionis, quod nempe in vino congelato consecrans peccat (& quidem juxta quosdam graviter) ex eo patet: tum quia committeretur quædam irreverentia: tum quia sine necessitate consecraret quis in materia aliqualiter dubia, quam scilicet nonnulli Doctores superius allegati putant esse insufficientem, & invalidam.

27. Unde si tempore hyberno ante Consecrationem accidat congelatio vini, tunc antea debebit liquefieri, vel per applicationem linteoli calidi, vel alia ratione decenti. Et quantum ad propositum, Rubricæ Missalis, *Tit. De defectibus in ministerio ipso occurrentibus*, sic loquuntur: *Si in hyeme Sanguis congeletur in Calice, involvatur Calix pannis calefactis: si id non proficeret, ponatur in ferventi aqua prope Altare, dummodo in Calicem non intret, donec liquefiat.*

28. CONCL. IV. Insuper *si vinum sit factum accetum, vel penitus putridum, vel de uvis acerbis, seu non maturis expressum, vel ei admixtum tantum aquæ, ut vinum sit corruptum, non conficitur Sacramentum. Si autem vinum cœperit acescere, vel corrumpi, vel fuerit aliquantum acre, vel mustum de uvis tunc expressum, vel non fuerit admixta aqua, vel fuerit admixta aqua rosacea, vel alterius distillationis, conficitur Sacramentum, sed conficiens graviter peccat.* Ita loquuntur Rubricæ Missalis, *Tit. 4. de defectu vini*.

QUÆSTIO IV.

De Aqua vino consecrando apponenda.

SUMMARIUM.

29. *Aqua vino consecrando miscenda.*
30. *Et cur?*
31. *Hoc præceptum est Ecclesiasticum.*
32. *Aqua vino apponenda, debet esse modica.*
33. *Hæc aqua convertitur in Sanguinem Christi mediate, non autem immediate.*
34. *Opposita tamen sententia non caret probabilitate;*
35. *Quomodo hæc solvat rationes in oppositum.*
36. *Solutio principalis objectionum, pro favore Conclusionis.*

29. CONCL. I. Juxta exemplum Christi Domini, ac præceptum Ecclesiæ, vino consecrando est admiscenda modica aqua. Ita unanimis Doctorum, atque patet non solum ex Conc. Florent. in Decreto Unionis, ac Trident. *Sess.* 22. *c.* 7. sed etiam ex Rubricis Missalis *n. præc.* relatis.

30. Por.

30. Porro hujusmodi appositio aquæ fit in primis ad exemplum Christi, qui in ultima Cœna consecravit vinum, cui aqua fuit admixta; uti communiter docent SS. Patres, & Concilium tam Florentinum, quam Tridentinum *loc. cit.* Deinde dicta appositio aquæ fit propter mysterium, videlicet propter sanguinem & aquam, quæ ex Jesu Christi jam mortui latere profluxerunt. Tandem, cum per aquas in S. Scriptura *Apocal. c. 17.* Populi intelligantur, fit dicta appositio aquæ in Calice consecrando, ad repræsentandum ipsius Populi fidelis unionem cum Capite suo Christo. Et has tres rationes, cur aqua fit vino consecranda, dat Concilium Florentinum, ac etiam Tridentinum, ubi supra.

31. CONCL. II. Hoc præceptum de aqua vino miscenda est tantum Ecclesiasticum, non autem Divinum. Ita communior Theologorum; & concordat Concilium Tridentinum *loc. cit.* sic dicens: *Monet præterea sancta Synodus, præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in Calice offerendo misceant.* Ubi bene notandum ly *præceptum esse ab Ecclesia.*

32. CONCL. III. Aqua vino apponenda, debet esse modica. Ita Scotus 4. *dist.* 11. *q.* 7. quamvis nonnulli dicant, non esse scrupulose procedendum in apponenda aqua. Ratio Conclusionis est: quia juxta communiorem Doctorum, aqua vino apposita non convertitur in Sanguinem Christi, nisi prius fuerit conversa in vinum; ergo, ut sic possit converti in vinum ante Consecrationem, erit modica aqua apponenda. Et hinc Rubricæ Missalis *Tit.* 7. *De offertorio &c.* præcipiunt, ut Sacerdos infundat *parum aquæ in Calice*: & Florentinum Concilium *loc. cit.* dicit, quod vino *ante Consecrationem aqua modicissima admisceri debet.* Ubi ly *modicissima*, partim prohibet multum aquæ apponi, partim ostendit, omnem aquam, quantumvis modicam, etiamsi foret una dumtaxat gutta sensibilis, sufficere.

33. CONCL. IV. Aqua ipsa vino mixta convertitur quidem mediate in Sanguinem Christi, si videlicet ea prius ante inchoatam Consecrationem fuerit conversa in vinum per hujus virtutem; non tamen, juxta probabiliorem sententiam Doctorum, convertitur aqua immediate in sanguinem Christi, si videlicet tempore Consecrationis adhuc retinet substantiam aquæ, & necdum fuit in vinum conversa. Ita expresse Doctor subtilis *loc. cit.* D. Thomas *p.* 3. *q.* 74. *art.* 8. D. Bonaventura 4. *dist.* 11. *p.* 2. *art.* 1. *q.* 3. & Alensis, cum omnibus Thomistis & Scotistis, ac pluribus Recentioribus, contra nonnullos alios. Ratio est: quia solum vinum de vite, est materia apta Consecrationis Calicis, ut docet Concilium Florentinum: atqui aqua nondum conversa in vinum, non est vinum de vite, imo nullatenus est vinum, ut patet; ergo. Accedit auctoritas Innocentii III. qui (ut habetur *c. Cum Marthæ, de Celebrat. Missar.*) rejectis duabus aliis sententiis, tandem subjungit, tertiam sententiam esse probabiliorem, quæ docet, aquam cum vino transubstantiari in Sanguinem, cum in vinum transeat aqua mixta.

34. Additur notanter in Conclusione, *juxta probabiliorem sententiam Doctorum.* Siquidem opposita etiam sententia non caret sua probabilitate, ac docetur a Cardinale de Lugo, Coninch, Layman, aliisque pluribus, præsertim Recentioribus, qui volunt, aquam vino mixtam per accidens etiam immediate converti cum vino in sanguinem Christi, licet antea necdum fuerit conversa in vinum. Ratio hujus oppositæ sententiæ desumitur ab exemplo, & facto Christi Domini, qui in ultima Cœna vinum aqua mixtum consecravit; prout superius *n.* 29. & 30. & communi SS. Patrum, & Concilio Florentino, ac Tridentino, dictum est. Accedit, quod totus ille liquor in Calice contentus, fit vinum usuale: atqui vinum usuale est materia apta Consecrationis; ergo.

35. Nec obstat (inquiunt) quod vinum de vite dumtaxat, juxta Concilium Florentinum, fit materia sufficiens Consecrationis Calicis. Respondent enim, hoc esse verum per se loquendo: adhuc tamen per accidens aquam vino mixtam esse consecrabilem, cum constituat vinum usuale, quale Christus usus est in consecratione Calicis sub ultima Cœna.

36. Nihilominus, qui priorem sententiam *n.* 33. relatam, tamquam probabiliorem amplectitur, facile ad præfatum Recentiorum fundamentum respondet, dicendo, Christum consecrasse aquam vino mixtam dumtaxat mediate. Nam intra tempus illud, quo Christus Calicem vino & aqua mixtum accepit, alia notabilis mora intercessit ante actualem factam Consecrationem; prout desumitur ex S. Evangelio, ubi Christus interea & Patri Cœlesti gratias egisse, & ipsum Calicem benedixisse legitur. Omnino siquidem credibile est, hujusmodi tum benedictionem, tum gratiarum actionem, longiori tempore, atque ad conversionem aquæ in vinum sufficiente, durasse: præsertim, quia tunc hoc SS. Sacramentum a Christo Domino institutum, primaque vice celebratum fuit.

QUÆSTIO V.

De Forma Consecrationis Eucharistiæ.

SUMMARIUM.

37. *Status Quæstionis.*
38. *Forma Consecrationis, in Canone Missæ præscripta.*
39. *Quale peccatum, aliquid in ea omittere?*
40. *Practica circa hoc, ex Rubricis Missalis.*
41. *Forma sufficiens Consecrationis Corporis Christi.*
42. *Quæ verba sint de essentia Consecrationis Calicis.*
43. *In praxi circa hoc quid observandum?*
44. *Verba essentialia Consecrationis proferuntur tam recitative, quam significative.*
45. *Verba proferre recitative tantum,*
46. *Significative tantum,*
47. *Et recitative ac significative simul, quid?*
48. *Quomodo verba essentialia Consecrationis proferuntur.*

37. ADvertendum, quod certum sit, Formam Consecrationis, quæ ponitur in Canone Missæ, esse legitimam, sufficientem, atque in praxi semper a Sacerdote Latino celebrante observandam, ne consecrando peccet. Num autem omnia verba dictæ Formæ sint necessaria necessitate Sacramenti, ita quod uno eorum omisso non conficiatur Sacramentum Eucharistiæ, Quæstio remanet. Hinc sit

38. CONCL. I. Forma in Canone Missæ præscripta, atque in Ecclesia Latina semper observanda, est hæc, videlicet loquendo de consecratione Corporis Christi: *Hoc est enim Corpus meum.* Et loquendo de Consecratione Calicis: *Hic est enim Calix Sanguinis mei, novi & æterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

39. CONCL. II. Si unum horum verborum Minister celebrans ex contemptu, vel (excepta particula, *Enim*) ex prava negligentia omittat, peccat mortaliter. Ita communis Doctorum: quia delinquit in materia gravi, atque concernente principale Mysterium Fidei. Additur tamen: *excepta particula, Enim.* Siquidem non desunt Doctores, qui volunt, veniale dumtaxat esse peccatum, particulam *enim* ex prava negligentia, aut alia consimili de causa omittere, dummodo non omittatur ex contemptu: alioquin enim ratione contemptus, omissio ejus foret mortalis.

40. Circa hujus tamen Formæ Consecrationis prolationem, atque ad præcavendum pluribus scrupulis, & conscientiarum anxietatibus, Rubricæ Missalis *tit.* 6. *De defectibus formæ*, provide ordinant in hunc modum. *Si celebrans non recordetur, se dixisse ea, quæ in consecratione communiter dicuntur, non debet propterea turbari. Si tamen certe ei constet, se omisisse aliquid eorum, quæ sunt de necessitate Sacramenti, id est, formam Consecrationis, seu partem, resumat ipsam formam, & cetera prosequatur per ordinem: si vero valde probabiliter dubitat, se aliquid essentiale omisisse, iteret formam saltem sub tacita conditione. Si autem non sunt de necessitate Sacramenti, non resumat, sed procedat ulterius.* Hactenus Rubricæ Missalis. Ut autem intelligatur, quænam sint illa verba, quæ sunt de necessitate Sacramenti, sit

41. CONCL. III. Forma sufficiens, ac essentialiter requisita ad Consecrationem Corporis Christi, est hæc: *Hoc est Corpus meum*, aut quæcumque alia æquivalens in sensu: ly *Enim* non est necessarium necessitate Sacramenti. Ita certa, & communis omnium Theologorum.

42. CONCL. IV. Non omnia supra dicta verba, quæ habentur in Canone Missæ, sunt de substantia, seu essentia Formæ Consecrationis Calicis, sed hæc consistit essentialiter in

solis illis verbis: *Hic est Calix Sanguinis mei*; vel in æquivalentibus: quamvis cetera sint necessario addenda necessitate præcepti, adeo quod alioquin graviter quis peccaret. Ita D. Bonaventura, Scotus, Suarez, & communior Theologorum; quamvis non desint cum D. Thoma *part.3.q.78.art.3.* oppositum tenentes, asserendo, omnia verba in Canone Missæ posita (dempto ly *Enim*) esse de substantia Consecrationis Calicis. Ratio Conclusionis est: quia neque sancti Evangelistæ omnium illorum verborum meminerunt, sed singuli aliqua omittunt: atqui non est verisimile, ipsos in hoc principali Mysterio Fidei quidpiam essentialiter requisitum omisisse, atque Formam Consecrationis mutilam & insufficientem tradidisse. Imo ex hoc fundamento communius censent Theologi, hæc sola verba, *Hic est sanguis meus*, sufficere pro Consecratione Calicis: non minus, ac illa verba, *Hoc est Corpus meum*, sufficiunt pro Consecratione Corporis Christi: quia Christus, ut habetur *Lucæ 22.* tam bene hic addidit ly *Quod pro vobis datur*, sicut subjunxit in altera Consecratione, *Qui pro vobis fundetur*.

43. Notat tamen Doctor noster *4.dist.8.q.2.§. De isto secundo*, Filliucius *tract.4.de Eucharistia, c.5.n.115.* & alii, in praxi Consecrantem non debere habere intentionem conficiendi cum solis primis verbis, quæ diximus esse de essentia Consecrationis, vel cum omnibus; cum utrumque aliqualiter dubium sit, ac non omnino certum, ob varietatem sententiarum a Theologis in utramque partem defensarum. Unde oportebit intendere consecrare cum verbis a Christo Domino institutis, & secundum ejusdem institutionem, sive intentionem Ecclesiæ: sic enim evitabitur omne periculum errandi.

44. CONCL. V. Verba essentialia utriusque Formæ Consecrationis juxta hactenus dicta, dum in Missa proferuntur a Sacerdote celebrante, dicuntur tam recitative, quam significative simul. *Recitative* quidem, in quantum celebrans intendit referre, quid olim Christus dixerit, juxta illa verba præcedentia Canonis: *Qui pridie quam pateretur, fregit, & dixit.* Insuper *significative*, in quantum Sacerdos celebrans in persona Christi loquitur, ac vere & significative dicit: *Hoc est Corpus meum*: *Hic est Calix Sanguinis mei*. Alia verba immediate præcedentia, & subsequentia utramque Formam Consecrationis, utputa ly *Accipite, & comedite, &c.* ac ly *Hæc quotiescumque feceritis, &c.* nec non & illa verba Consecrationis Calicis, *Qui pro vobis effundetur, &c.* proferuntur a Sacerdote solum recitative, non autem significative. Ita Scotus *4. dist. 8. quæst. 2.* cum omnibus suis; & videtur in re esse communis Theologorum, atque patebit ex declaratione terminorum.

45. Advertendum proinde, quod ille dicatur aliqua verba proferre *tantum recitative*, seu (ut alii loquuntur) *materialiter*, qui verba solummodo refert ut ab altero prolata, nihil tamen iisdem affirmare, vel negare intendit: Ut si dico, *Aristoteles dixit, Mundum fuisse ab æterno*: hæc verba, *Mundum fuisse ab æterno*, ego profero dumtaxat recitative; quia iisdem non intendo affirmare, *Mundum fuisse ab æterno* (nam oppositum de Fide teneo) sed solum illa verba profero, seu recito, ut ab Aristotele dicta. Sic & in proposito, dum in Forma Consecrationis Calicis dicitur a Celebrante, *Qui pro vobis effundetur*, verba hæc tantum recitative proferuntur, ut nempe quondam a Christo prolata, non autem significative: quia Christus non amplius pro nobis morietur, neque imposterum effundet Sanguinem suum.

46. Ille vero *significative tantum* profert aliqua verba, qui solum intendit iisdem aliquid asserere, seu enuntiare: non autem profert ea, ut ab alio dicta. Sic fit, dum dico, *Mundus est creatus in tempore*, & hujusmodi.

47. Ille tandem profert aliqua verba *recitative & significative simul*, qui refert verba illa ut ab altero prolata, & simul per ea vult aliquid significare, seu asseverare: quo loquendi modo sæpius Concionatores uti solent, exclamando, v. g. *Deus præcepit, dicens, non furtum facies*, intentione referendi verba Dei, simulque insinuandi; quod furtum non sit faciendum.

48. Et hoc ultimo modo verba essentialia utriusque Formæ Consecrationis proferuntur, videlicet recitative, & significative simul: recitative quidem, quatenus præmissis illis verbis, *Qui pridie quam pateretur, &c.* dixit: *Hoc est Corpus meum*, dicta verba Consecrationis proferuntur ut olim a Christo prolata: simul tamen etiam significative, eo quod Sacerdos in persona Christi loquens, vere & assertive dicat, *Hoc est Corpus meum*: *Hic est Sanguis meus*. Porro cetera verba solum proferuntur recitative, ut nempe quondam a Christo prolata.

QUÆSTIO VI.

De reali Præsentia Christi in Eucharistia.

SUMMARIUM.

49. *Christus vere ac realiter, & non tantum in figura, est præsens in Eucharistia.*
50. *Et quomodo?*
51. *Declaratur amplius per verba Concilii Trid.*
52. *In Consecratione fit transubstantiatio panis, & vini, in Corpus & Sanguinem Christi.*
53. *Nihilominus substantia panis & vini, proprie non annihilatur.*
54. *Cautela pro modo loquendi.*
55. *Quamdiu Christus præsens sit sub speciebus consecratis?*

49. CONCL. I. De Fide certum est, sub speciebus consecratis panis & vini contineri vere, atque realiter, & secundum propriam suam substantiam, Corpus, & Sanguinem Christi; non autem tantum in figura, signo, aut virtute. Ita perpetuo tenuit, & credidit Sancta Mater Ecclesia; estque contra Hæreticos in pluribus Conciliis, ac novissime in Tridentino *Sess.13.c.1.& can.2.* definitum. Patet insuper hæc Catholica veritas ex verbis Christi, in ultima Cœna prolatis: nondum enim Apostoli susceperant Eucharistiam de manu Domini, cum ipse veraciter affirmaret, Corpus suum esse, quod præbebat, dicendo: *Accipite, & comedite: Hoc est Corpus meum.*

50. CONCL. II. Christus Dominus peracta Consecratione est totus tam quoad humanitatem, quam quoad Divinitatem, sub speciebus panis, ac vini: tamen ex vi verborum sub speciebus panis continetur Corpus ejus, & sub speciebus vini Sanguis; cetera vero concomitanter solum, seu vi naturalis illius connexionis, qua partes Christi inter se copulantur & qua per Unionem Hypostaticam Divinitas ejus humanitati est unita. Ita omnes Catholici, atque, ut aliæ probationes omittantur, hæc Catholica Veritas est novissime tradita in Concilio Tridentino, *Sess.13.c.3.* sequentibus verbis admodum dignis, ut huc adducantur, atque in modo loquendi de hoc SS. Sacramento jugiter observentur.

51. *Semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post Consecrationem verum Domini nostri Corpus, verumque ejus Sanguinem sub panis & vini specie una cum ipsius anima & Divinitate existere, sed Corpus quidem sub specie panis, & Sanguinem sub vini specie, ex vi verborum; ipsum autem Corpus sub specie vini, & Sanguinem sub specie panis, animamque sub utraque, vi naturalis illius Connexionis, & Concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui jam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter se copulantur: Divinitatem porro propter admirabilem illam ejus cum Corpore, & anima Hypostaticam Unionem. Quapropter verissimum est, tantumdem sub alterutra specie, atque sub utraque contineri: totus enim, & integer Christus sub panis specie, & sub quavis ipsius speciei parte; totus item sub vini specie, & sub ejus partibus existit.* Hactenus Concilium Tridentinum.

52. CONCL. III. Prolata rite Forma Consecrationis, panis per veram transubstantiationem convertitur in Corpus Christi, & vinum in Sanguinem: atque illico desinente tota substantia panis & vini, sub iisdem speciebus incipit esse realiter præsens totus Christus. Hæc conclusio similiter est omnium Catholicorum, ac novissime definita in Concilio Tridentino *Sess.13. Can. 2.* ibi: *Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini, una cum Corpore & Sanguine Domini nostri JESU Christi: negaveritve illam mirabilem, & singularem Conversionem totius substantiæ panis in Corpus, & totius substantiæ vini in Sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis & vini, quam quidem conversionem Catholica Ecclesia aptissime transubstantiationem appellat; anathema sit.* Hactenus Concilium. Et desumitur hæc Catholica Veritas ex ipsis verbis Christi, de eo, quod sub specie panis porrigebat Apostolis, veraciter dicentis: *Hoc est Corpus meum.*

53. CONCL. IV. Nihilominus in dicta Conversione, seu transubstantiatione panis in Corpus Christi, & vini in sanguinem ejus, proprie substantia panis & vini non annihilatur. Scotus 4. *dist. 11. quæst. 4.* D. Thomas *part. 3. quæst.* 75. *art.*

75. *art.* 3. D. Bonaventura 4. *dist.* 11. *p.* I. *art.* 1. *quæst.* 3. & alii. Ratio est: quia terminus *ad quem* annihilationis est purum nihil: atqui hoc non fit in proposito; ergo. Minor probatur. Quia desitioni substantiæ panis & vini, vi præfatæ totalis Conversionis, seu admirabilis transubstantiationis, succedit realis præsentia Corporis & Sanguinis Christi; & consequenter proprie loquendo, substantia panis & vini non annihilatur, sed potius vere ac totaliter convertitur, sive transubstantiatur in Corpus, & Sanguinem Christi.

54. Ceterum, quia quoad præsentem materiam nonnulla latet lis de nomine, quidnam videlicet intelligatur per annihilationem; hinc abstrahendo a dicta difficultate, utpote minus utili pro praxi, optimum erit, in communibus discursibus, ac præsertim Concionibus dicere, quod panis, & vinum peracta Consecratione vere transubstantietur, seu quoad totam suam substantiam convertatur in Corpus, & Sanguinem Christi, remanentibus solis speciebus, seu accidentibus suis.

55. CONCL. V. Christus tamdiu sub Sacramento Eucharistiæ est realiter præsens, donec ipsæmet species consecratæ corrumpuntur: in eo autem instanti Christus Dominus desinit esse præsens, quo species consecratæ ita sunt alteratæ, & corruptæ; ut si sub ipsis adfuisset substantia panis, hæc naturaliter deberet desinere esse, & corrumpi. Ita communis Theologorum. Ratio est: quia Christus in hoc Sacramento decrevit supplere absentiam substantiæ panis, & vini; & consequenter neque citius, neque tardius vult desinere esse sub speciebus consecratis, ac ipsa substantia panis, & vini naturaliter desineret, si adesset.

QUÆSTIO VII.

De Necessitate sumendi Eucharistiam sub alterutra specie; ubi, & de ejus Effectibus.

SUMMARIUM.

56. *Non est præceptum Divinum sumendi Eucharistiam sub utraque specie.*
57. *Solvitur instantia.*
58. *Ecclesia juste decrevit, ut Laici sub una tantum specie communicarent.*
59. *Causæ hujus præcepti Ecclesiastici.*
60. *Sumens Eucharistiam sub una specie, nulla fraudatur gratia ad salutem necessaria.*
61. *Eucharistia, quando producat effectum gratiæ sanctificantis?*
62. *Præter hunc causat Eucharistia alios effectus: nam*
63. *Delet venialia,*
64. *Præservat a mortalibus,*
65. *Confert dulcedinem animæ.*
Diminuit fomitem.
66. *Alia remissive.*

(b) Tr. 10. Dist. 3. Quæst. 3. & seqq.

56. CONCL. I. Ex præcepto Divino non est necessarium, ut omnes Christi Fideles sumant Eucharistiam sub utraque specie. Ita novissime definitum est in Concilio Tridentino *Sess.* 21. *can.* 1. & 2. & oppositum asserentes anathematis condemnantur. Ratio est: quia nullibi habetur tale præceptum. Nam, qui dixit *Joan.* 7. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis:* dixit quoque ibidem: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Item: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Item: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*; prout rectissime observat Concilium Trid. *loc. cit. c.* 1. & sequuntur Theologi, & Controversistæ unanimiter. Accedit, quod jam in primitiva Ecclesia fuerit consuetudo communicandi quandoque sub una specie, prout amplius ostendunt Controversistæ contra Hæreticos modernos.

57. Nec valet dicere *Matth.* 26. Christus porrigens Calicem, præcepit dicens, *Bibite ex hoc omnes*; ergo usus Calicis omnibus sub præcepto Divino injunctus est. Resp. enim in primis, retorquendo argumentum, quia D. Marcus Evangelista *c.* 14. *v.* 23. expresse fatetur, ac testatur: *& biberunt ex eo omnes*; ergo illud Christi præceptum jam in ultima Cęna fuit adimpletum, & consequenter neutiquam respiciebat omnes Christi Fideles imposterum nascituros. Resp. ulterius, illud Christi præceptum solos Apostolos, quibuscum Christus cęnavit, non autem omnes alios Fideles comprehendisse; uti patet ex allata instantia.

58. CONCL. II. Sancta Ecclesia Catholica justissimis de causis statuit, ut Laici, atque etiam Clerici non conficientes (id est, Missam actu non celebrantes) sub una tantum specie communicarent. Ita omnes Catholici; estque novissime definitum in Concilio Trid. *cit. Sess.* 21. *can.* 2. Porro rationes, quibus Ecclesia ad prohibendum Laicis, & Clericis non conficientibus, seu non celebrantibus, usum Calicis adducta est, præcipue sunt sequentes, & revera gravissimæ.

59. Primo siquidem dicta prohibitio facta est ob gravem irreverentiam, quæ sacrosancto Sanguini Christi multoties inferebatur per effusionem ipsius in terram, aut barbas, sive vestes Communicantium. Deinde, quia sacratissimus Sanguis consecratus, qui non semper juxta numerum atque exigentiam Communicantium ita consecrari potuit, ut sub actuali Communione totus sumeretur, & neque deficeret, neque superabundaret, non potuit, nec potest in Sacrariis debita cum reverentia asservari, quin a potiori propter corruptionem specierum vini, utpote facillime in acetum degenerantis, tempore præsertim calidiori, gravem pateretur irreverentiam. Accedit, quod sanctissimus Sanguis consecratus absque effusionis periculo, aut aliis incommodis, difficillime potuerit ad infirmos deferri, aut pro iisdem asservari. Hujusmodi igitur malis, & irreverentiis, quotidie emergentibus in tanta populorum frequentia, atque hominum magna ex parte rudium multitudine, aliter sancta Mater Ecclesia efficaciter providere non potuit, nisi per subtractionem Calicis quoad Laicos, vel Clericos non celebrantes.

60. CONCL. III. Quamvis Christus Dominus in ultima Cęna hoc Sacramentum sub duabus speciebus instituerit, atque Apostolis tradiderit; tamen fatendum est, etiam sub altera specie totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi, ac propterea, quoad ad fructum attinet, nulla gratia ad salutem necessaria eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt. Ita Concilium Trident. *cit. Sess.* 21. *can.* 3. & omnes Catholici.

61. CONCL. IV. Eucharistia non statim, ac in ore ponitur, ex opere operato confert effectum gratiæ sanctificantis; sed primum, quando species deglutiuntur, ac ex ore trajiciuntur in stomachum. Ita Communis. Ratio est: quia ad consequendum Eucharistiæ effectum ex opere operato requiritur, ut Corpus, & Sanguis Christi, mediantibus speciebus Eucharisticis vere comedatur, & bibatur; juxta illud *Joan.* 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Atqui juxta communem loquendi modum, nemo censetur quidpiam comedisse, vel bibisse, qui panem, vel vinum in ore dumtaxat retinet, nihil autem ex eo deglutit; ut patet in abluente os suum, qui non censetur fregisse jejunium naturale, sed potest adhuc communicare; ergo.

62. CONCL. V. Præter augmentum gratiæ sanctificantis, qui est primarius ac principalis hujus Sacramenti effectus, idem sanctissimum Sacramentum causat quosdam alios effectus. Ita tenent omnes Theologi, & Libri Ascetici, fusius de talibus effectibus disserentes, quorum principaliores hic in compendio referuntur.

63. Et primo quidem hoc Augustissimum Sacramentum, digne susceptum, delet peccata venialia: idque non tantum mediate, ac indirecte, quatenus fervorem Charitatis excitat, & movet ad actus virtuosos, per quos venialium detestatio sequitur, sed etiam immediate ex opere operato, quatenus producit augmentum gratiæ sanctificantis, virtute cujus delentur peccata venialia, præsertim ea, ad quæ digne Sacramentum suscipiens non habet positivum affectum, & actualem complacentiam, sed virtualem quamdam detestationem.

64. Secundo, præservat a peccatis mortalibus, quatenus vi illius Deus hominem exterius specialiter protegit, atque interius corroborat per singularia gratiæ actualis auxilia: itemque vel represso dæmone, vel amotis occasionibus peccandi, hominem ab ingruentibus tentationibus liberat, nec non ad eas superandas specialia quædam auxilia gratiæ subministrat.

65. Tertio, confert dulcedinem spiritualem, & quamdam devote sumentibus suavitatem internam; ut proinde merito Ecclesia Catholica, in Officio de Corpore Christi, huc applicet Prophetiam Jacob de Aser, *Gen. cap.* 40. *Pinguis panis ejus, & præbebit delicias Regibus.* Tandem inter alia bona,

quæ

quæ secum affert, hoc Sacramentum rite susceptum diminuit fomitem, ac inordinatum affectum ad illicita.

66. Plura quidem alia de hoc SS. Sacramento disputant Theologi, sed ea sunt altioris indaginis, atque ad Theologiam Moralem proprie non pertinent. Quæ vero dicenda forent de præcepto Communionis, præsertim Paschalis, jam superius (b) agendo *De præceptis Ecclesiæ*, ex professo discussa fuerunt.

DISTINCTIO V.

De Sacrificio Missæ.

QUÆSTIO I.

De natura Sacrificii in genere.

SUMMARIUM.

1. *Eucharistia ut Sacramentum, & ut Sacrificium,*
2. *Sacrificium proprie, & improprie,*
3. *Sacrificium proprie, quid?*
(a) Tract.5.Dist.1.n.15.
4. *Est rei permanentis.*
5. *Ad id sufficit sola rei oblatæ immutatio moralis,*
6. *Declaratur aliis exemplis.*
(b) Tract.5. Dist. 1.n.15.& seqq.
7. *Sacrificium est actus Latriæ.*
8. *Sacrificium Missæ non offertur Sanctis,*
9. *Sacrificia Gentilium fuerunt vera; & cur illicita?*
10. *In Lege Mosaica, & jam ante ipsam fuerunt aliqua Sacrificia.*
11. *Deo esse sacrificandum, est de Jure naturali.*
12. *Sacrificia veteris Legis, varia: ut Victima, Immolatio, Libamen,*
13. *Holocaustum, Hostia pacificorum, Hostia pro peccato.*
14. *Omnia Sacrificia antiqua coadunantur in uno Missæ Sacrificio.*

1. ADvertendum, quod Eucharistia possit dupliciter considerari. Primo, ut est Sacramentum novæ Legis; id est, signum sensibile Corporis, & Sanguinis Christi, realiter contenti sub speciebus consecratis panis, & vini. Secundo, ut est Sacrificium novæ Legis: quomodo ipsa non solum ex opere operato confert gratiam digne sumentibus, sed etiam prodest aliis, pro quorum salute offertur. Viso proinde de Eucharistia, ut est Sacramentum, restat agere de ipsa, ut est Sacrificium, præmissa tamen ad majorem claritatem unica Quæstione de natura Sacrificii ut sic: unde

2. Advertendum ulterius, quod Sacrificium in communi dupliciter sumatur, proprie scilicet, & improprie seu latissime. Hoc posteriori modo Sacrificium etiam comprehendit sub se preces, & orationes devotas Fidelium: juxta illud *Ps. 49. Immola Deo Sacrificium laudis.* Et ad *Hebr.c.13. Offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini ejus*; & alibi. Sacrificium proprie dictum, est peculiaris actus virtutis Religionis, quo speciali quodam modo protestamur summam, & absolutam excellentiam Dei nostramque subjectionem ad ipsum, per oblationem, & destructionem alicujus rei sensibilis. Et loquendo de hujusmodi Sacrificio, fit

3. CONCL. I. *Sacrificium proprie dictum,* est oblatio externa rei permanentis Deo exhibita, qua significatur supremum dominium atque excellentia DEI, & subjectio Sacrificantis ad ipsum mediante aliqua ipsius rei oblatę destructione, seu immutatione. Ita in re communis, & concordant dicta superius. (a)

4. Dicitur, *oblatio externa rei permanentis;* utputa ovis, bovis, vituli, tritici &c. ad distinguendum Sacrificium proprie dictum a Laude DEI, quæ fit DEO verbis transeuntibus; atque ab Adoratione eidem exhibita per genuflexionem, & hujusmodi, nec non ab omni Oblatione interna, qua quis per piam voluntatem se, suaque omnia Divinæ Majestati offert, atque resignat.

5. Dicitur ulterius, *mediante aliqua ipsius rei oblatæ destructione, sive immutatione.* Hæc siquidem ad rationem Sacrificii proprie dicti omnino requiritur, quamvis non semper sit necesse, rem oblatam physice destrui cum quandoque sufficiat sola illius immutatio moralis, sive humano modo facta, in quantum res oblata accipit alium statum, & ad priores operationes redditur inutilis. Sic quippe olim Hebræi sacrificare Deo censebantur, dum vinum, oleum, aut alios hujusmodi liquores effundebant in terram circa Altare Domini; nam tunc vinum illud, aut oleum, non statim substantialiter corrumpebatur, donec siccaretur, sed solum acquirebat statum inutilem ad usus humanos.

6. Quo etiam modo Veteres, quibus sicut erat magis frequens, ita & magis nota ratio Sacrificii, quandoque sacrificabant projiciendo aliquid in mare, vel etiam coquendo panes in clibano, sicque farinam immutando: prout de quibusdam malis Judæis, coquentibus placentas Reginæ cœli, legitur *Jeremiæ c.7.* Nam tunc farina substantialiter non corrumpebatur, sed solum mutabatur in alium statum, a suo pristino diversum: res vero in mare projecta, utputa annulus, plerumque in sua substantia persistebat, immutabatur tamen quatenus ad usus humanos inutilis fiebat. Ceteræ particulæ definitionis Sacrificii tum ex alias dictis (b) tum magis ex dicendis patebunt.

7. CONCL. II. Sacrificium est actus virtutis Religionis, & quidem supremæ ejus speciei, quæ dicitur *Latria*; unde non nisi soli Deo offerri potest. Ita communis omnium Theologorum; & patet ex ipsa Sacrificii definitione, qua dicitur, Sacrificium exhiberi in protestationem supremi dominii, atque excellentiæ: nam hæc non nisi soli Deo competit.

8. Ex dictis proinde sequitur primo, quod, quamvis in honorem Sanctorum optime celebrentur Missæ, nihilominus nec Beatissimæ Mariæ Virgini, nec ulli Sancto revera offeratur Missa. Siquidem hæc est Sacrificium novæ Legis proprie dictum, quale non nisi soli Deo offerri potest, eo quod in ipso solo reperiatur supremum in omnes creaturas dominium, summaque excellentia. Hinc Concilium Tridentinum *Sess.22. cap. 3.* sanctissime monet: *Quamvis in honorem, & memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis Sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronavit: Unde nec Sacerdos dicere solet, offero tibi Sacrificium Petre, vel Paule; sed Deo, de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat; ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris.* Hæc Tridentinum: quod ipsum dudum jam docuit Sanctus Augustinus *lib. 8. de Civitate Dei, c.27.* & communis sensus Ecclesiæ.

9. Sequitur ulterius, quod Sacrificia Gentilium, etsi ceteroquin proprie dicta, ex eo capite fuerint illicita, imo & exeranda, quia non fuerunt exhibita vero Deo. Fiebant enim tum hominibus, & quidem pessimis; ut Beel, seu Baalim (qui fuit Nemrod, *robustus venator coram Domino, Gen. 10.*) & aliis hujusmodi, quos cæca, aut verius propria malitia excæcata Gentilitas pro diis habebat: tum dæmoniis per simulacra Idolorum nonnumquam responsa dantibus; juxta illud etiam ingratis Israelitis quondam objectum *Deuter. c.32. Immolaverunt dæmoniis, & non Deo, diis quos ignorabant,* & alibi.

10. CONCL. III. Non solum in Lege Mosaica, sed etiam ante ipsam, aliqua extiterunt Sacrificia. Patet hoc clare ex S. Scriptura: ut ex primis septem Capitulis Libri Levitici, ubi de Sacrificiis legis Mosaicæ agitur: item ex *c. 4. Genes.* ubi longe antea justus Abel Deo *obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum.* Et *Genes.3.* ubi Noe post Diluvium, *tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis, obtulit holocausta super Altare.* Item Melchisedech obtulit panem & vinum *erat enim Sacerdos Dei altissimi, Gen.14.* & alibi sæpe.

11. Quinimo notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. *q. 95. art.1.* quod naturali Jure præscribatur, Deo esse sacrificandum, quamvis an hæc, vel illa sint sacrificanda, Lex humana vel Divina postmodum constituerit. Sicut a pari Jus naturale præcipit, Deum esse orandum, atque invocandum, utpote summum rerum omnium Dominum, & Largitorem bonorum omnium, eique pro acceptis beneficiis grates debitas referendas &c. quamvis certæ & determinatæ preces, & formulæ precandi, sint Juris positivi, Divini vel humani.

12. Porro Sacrificia veteris Legis varie dividebantur: & in primis ratione materiæ, in Victimam, Immolationem, & Libamen. *Victima* comprehendebat animalia oblata, & mactata in honorem Dei: utputa, quando de bobus, ovibus, agnis, vel capris fiebat Sacrificium. Per *Immolationem* offerebantur res inanimatæ, & solidæ: ut panis, simila, thus, triticum, & hujusmodi. *Libamen* dicebatur, quando fiebat oblatio de rebus inanimatis, sed fluidis, quæ effundebantur: ut vinum, oleum, aliique liquores.

13. Alia divisio Sacrificiorum Legis Mosaicæ ratione finis, & formæ, fuit in Holocaustum, Hostiam pacificam, & hostiam pro peccato. *Holocaustum,* & *Holocaustoma,* erat Sacrificium Deo oblatum pure ad laudem, & cultum ipsius, atque in pro-

in protestationem supremæ suæ excellentiæ: & in hoc tota res oblata destruebatur, seu comburebatur, ut nihil cederet in usus humanos. *Hostia pacifica*, seu *hostia pacificorum* erat Sacrificium, quod offerebatur Deo vel in gratiarum actionem pro accepto beneficio; & alio nomine dicebatur *Sacrificium laudis*: vel pro impetratione alicujus beneficii novi; & erat *Sacrificium impetratorium*: & in eo una pars comburebatur ad honorem Dei, altera cedebat in usum Sacerdotum, tertia in usum ipsorum offerentium. Tandem *hostia pro peccato*, erat Sacrificium, quod offerebatur ad obtinendam peccatorum remissionem: Unde & vocabatur *Sacrificium propitiatorium*, in quo una pars comburebatur, altera cedebat in usum Sacerdotum.

14. CONCL. IV. Omnia Sacrificia tum Legis Naturæ, tum Mosaicæ, defacto coadunata sunt in uno Tremendo & Incruento Missæ Sacrificio. Ita omnes Catholici; atque profitetur Ecclesia in Secreta Missæ post Dominicam VII. Pentecostes, sic orans: *Deus, qui Legalium differentiam hostiarum unius Sacrificii perfectione sanxisti.* Uberius idipsum docet Concilium Trid. *Sess.* 22. *c.* 1. sic loquens: *Hæc denique illa munda oblatio est, quæ per varias Sacrificiorum naturæ, & Legis tempore, similitudines figurabatur, utpote quæ bona omnia, per illa significata, velut illorum omnium consummatio, & perfectio complectitur.* Et de hoc Tremendo Missæ Sacrificio ex professo nunc agendum.

QUÆSTIO II.

De Missa, & qua ratione in ea offeratur verum Sacrificium?

SUMMARIUM.

15. *Missa, vox antiquissima.*
Lyturgia, quid?
16. *In Missa distinguitur ratio Sacramenti, Sacrificii, & Missæ.*
17. *Missa Catechumenorum, & Missa Fidelium.*
18. *In Missa offertur Deo verum Sacrificium.*
19. *Probatur Catholica Veritas.*
20. *Missæ Sacrificium est incruentum, cujus principalis Hostia Christus.*
21. *Panis, & vinum, hostia minus principalis; & quomodo?*
22. *Christus, quomodo in hoc Sacrificio offeratur;*
23. *Objectio notabilis, quomodo Hostia in Missæ Sacrificio immoletur &c.*
24. *I. Responsio, de mystica, Sacramentali, & incruenta immolatione Christi.*
25. *Solvitur instantia, & declaratur magis hæc responsio.*
26. *II. Responsio, de morali Christi immutatione.*
27. *III. Responsio de physica Conversione panis, & vini in Corpus & Sanguinem Christi.*
28. *Objectio contra hanc sententiam, ejusque notabilis solutio.*

15. ADvertendum I. quod hæc vox *Missa*, ejusque usus sit antiquissimus in Ecclesia: legitur enim tum apud S. Augustinum, S. Ambrosium, aliosque SS. Patres, tum in Concilio Romano sub S. Sylvestro Papa I. celebrato. Imo S. Ignatius, Antiochenæ Ecclesiæ tertius post S. Petrum Episcopus, & Martyr, *in Epist. 6. ad Smyrnenses*, jam hujus dictionis meminit. Porro quod Patres Latini Missam appellant, Græci vocant *Lyturgiam*, hoc est, *Ministerium, Sacrificiumque Altaris*, uti notat Covarruvias *lib.4.var.resol.c.*22.

16. Advertendum II. quod juxta usum Ecclesiæ, communemque sensum Fidelium, Missa accipiatur pro collectione omnium actionum, quæ fiunt a principio Sacrosancti Eucharistiæ Sacrificii usque ad finem ipsius, in quo Corpus & Sanguis Christi consecratur, & offertur. Unde ad propositum tria sunt distinguenda, videlicet ratio Sacramenti, Sacrificii, & Missæ. *Ratio Sacramenti* consistit in eo, quod Eucharistia sit signum sensibile Corporis & Sanguinis Christi, realiter contenti sub speciebus consecratis; prout amplius *dist.præc.* declaratur. *Ratio Sacrificii* consistit in hoc, quod Christus in Missa incruente immoletur, Patrique suo Cælesti offeratur; idque essentialiter & principaliter fit in Consecratione, prout in progressu amplius ostendetur. *Ratio Missæ* tandem complectitur tum confectionem Eucharistiæ, seu Consecrationem, tum reliqua omnia sive antecedentia, sive consequentia; ac proinde consistit in collectione eorum omnium, quæ a principio usque ad finem ipsius peraguntur. Et ex his quidem substantialia a Christo Domino, utpote novæ Legis Auctore, instituta fuerunt: quoad totam vero actionem, atque ut Missa includit diversas Orationes & Cæremonias, ea est instituta ab Ecclesia.

17. Advertendum III. Quod olim tota ejusmodi actio dividebatur in duas partes, videlicet in Missam Catechumenorum, & Missam Fidelium. *Missa Catechumenorum* durabat a principio Missæ usque ad Offertorium exclusive; & fuit sic dicta, quia tamdiu, & non ultra, Catechumenis interesse licebat. *Missa Fidelium* incipiebat ab Offertorio, & durabat usque in finem. Et ob hanc veterem Missæ divisionem, etiam defacto quandoque totum Officium solet dici in plurali *Missarum solemnia*: quamvis etiam Missa in singulari, sufficienter significet totam illam actionem sacram, quæ in Missa a principio usque in finem peragitur. His prænotatis, sit

18. CONCL. I. In Missa offertur Deo verum, ac proprie dictum Sacrificium. Conclusio est de Fide, ac definita in pluribus Conciliis, novissime autem in Concilio Trident. *Sess.*22.*can.*1. ibi: *Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium Sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari; anathema sit.*

19. Desumitur insuper hæc Catholica Veritas, præter traditionem perpetuam, ac praxin Ecclesiæ jam a temporibus Apostolorum jugiter continuatam, ex illis verbis Christi *Matth.* 26. *Hoc facite in meam Commemorationem.* Siquidem ly *facite*, æquivalet verbo *sacrificate*; juxta illud *Levit.c.*15. *Sumet duos turtures, dabitque Sacerdoti, qui faciet unum pro peccato, & alterum in holocaustum*; id est, sacrificabit, seu offeret unum pro peccato &c. quales locutiones sæpius alibi in S. Scriptura reperiuntur. Accedit, quod Christus Dominus, utpote *Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*, *Ps.* 109. in ultima Cœna Deo Patri vere sacrificaverit; ergo, cum illud ipsum Apostolis, eorumque legitimis Successoribus, facere præceperit, etiam hi vere ac proprie sacrificabunt. Et hoc quidem fecisse Apostolos, eorumque Successores, constat ex antiquissimis Lyturgiis, plurissimis Sanctorum Patrum testimoniis, & probatissimis historiis, de quibus Controversistæ; præsertim Bellarminus *lib.*1. *de Missa*.

20. CONCL. II. Missæ Sacrificium est incruentum, in quo præcipua & principalis Hostia est Christus Dominus; sive Corpus, & Sanguis ipsius. Ita omnes Catholici; & omissis aliis probationibus habetur expresse in Concilio Trid. *Sess.*22.*c.*2. ibi: *In Divino hoc Sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara Crucis semel seipsum cruente obtulit.* Et infra *can.* 2. Concilium definit, Christum ordinasse, ut *Apostoli, aliique Sacerdotes offerrent Corpus, & Sanguinem suum.*

21. Dicitur notanter, *principalis Hostia est Christus.* Siquidem hoc non obstante passim fatentur Theologi, quod etiam panis & vinum aliquo modo in Missa offerantur, sicque pertineant ad rem, quæ sacrificatur; prout liquet ex modo loquendi Ecclesiæ, quæ in Missæ offertorio sic orat: *Suscipe sancte Pater hanc immaculatam Hostiam*, præsentando simul panem consecrandum. Et infra: *Offerimus tibi Domine Calicem salutaris*, elevando vinum. Ceterum substantia panis & vini, est dumtaxat Hostia minus principalis, & secundaria; atque eatenus in hoc tremendo Sacrificio offertur, quatenus ipsa est materia Consecrationis Eucharistiæ, & quæ totaliter convertitur, seu transubstantiatur in Corpus & Sanguinem Christi.

22. Insuper sciendum, quod Christus in Sanctissimo Missæ Sacrificio offeratur, non quomodocumque, sed ut mediante transubstantiatione panis, & vini, in Corpus & Sanguinem suum, realiter contentus est sub horum speciebus; prout fatetur Concilium Trid. *Sess.*22. *c.*1. ibi: *Corpus & Sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulit, ac sub earum rerum symbolis, Apostolis, eorumque in Sacerdotio successoribus, ut offerrent, præcepit.* Christus itaque in hoc incruento Sacrificio non offertur, quatenus existit in Cœlis; sic enim nulla prorsus circa eum fit immutatio, ad rationem Sacrificii essentialiter requisita, sed quatenus vi Consecrationis, ac mediante transubstantiatione panis, ac vini, in Corpus & Sanguinem suum, ponitur atque existit sub eorum speciebus consecratis. Verum pro majori dictorum intelligentia,

23. Objicitur contra præmissa: Ad verum, & proprie dictum Sacri-

Sacrificium requiritur aliqua destructio, aut immutatio rei oblatæ, sive ipsius Hostiæ: atqui in Missa non fit talis destructio, neque immutatio rei oblatæ, sive Hostiæ, nam Christus, qui dicitur esse Hostia principalis, neque destruitur, cum sit immortalis, neque alia ratione immutatur, cum sit impassibilis, atque incorruptibilis; ergo. Ad hanc satis communem objectionem, plures sunt responsiones Theologorum, in hoc convenientium, quod omnes quamdam ex parte Hostiæ oblatæ destructionem, sive immutationem admittant (hæc enim omnimodis requiritur ad rationē veri Sacrificii) licet eam varie postmodū explicent.

24. Primo itaque nonnulli cum Lessio *lib. 12. de Divinis Perfectionibus*, c. 13. n. 95. censent, ipsi Consecrationi convenire rationem actionis sacrificativæ, ac per ipsam Christum modo incruento mactari; & hac ratione incruente immolari, quatenus per ipsam vi verborum Corpus Christi a Sanguine separatur, & vicissim Sanguis a Corpore. Siquidem vi verborum formæ Consecrationis, sub speciebus panis ponitur solum Corpus Christi; & vi verborum Consecrationis, sub speciebus vini solus Sanguis; sicque (non obstante, quod reliqua concomitanter sub utriusque speciebus etiam ponantur) Christus mystice, incruente, atque sacramentaliter tunc mactatur, immolatur, atque immutatur. Unde in forma ad propositam objectionem respondent, distinguendo Minorem: In Missa non fit destructio, aut immutatio Hostiæ, physica & substantialis, transeat; non fit destructio, aut immutatio ejus mystica, incruenta, sive Sacramentalis, negant Minorem: & eodem modo distincta sua probatione, negant consequentiam.

25. Si dicas: Ad veram rationem sacrificii non sufficit sola immutatio mystica, & Sacramentalis. Respond. id quidem non sufficere ad Sacrificium cruentum, bene tamen ad Sacrificium incruentum, quale peragitur in SS. Missæ Sacrificio. Ad hoc quippe incruentum novæ Legis Sacrificium sufficit incruenta, mystica, & Sacramentalis illa immolatio Christi: quæ fit non quidem malleo, vel cultro materiali, sicut olim victimæ immolabantur, sed cultro verbi Dei, de quo dicitur *ad Heb. c. 4. Vivus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti*. Nam vi hujus verbi Dei, seu vi verborum formæ Consecrationis in persona Christi prolatorum, revera, quantum est ex vi verborum, sub speciebus panis solum Corpus Christi, & sub speciebus vini solus Sanguis ipsius ponitur: non obstante, quod ob naturalem partium inter se connexionem, & concomitantiam, ipsamque unionem Hypostaticam, etiam aliæ partes humanitatis Christi, una cum Divinitate, sub utraque specie contineantur; hoc enim est per accidens.

26. Secundo alii respondent, distinguendo Majorem. Ad rationem Sacrificii requiritur destructio, sive immutatio Hostiæ, vel physica, vel saltem moralis, concedunt; semper physica, negant Majorem, conformiter dictis *n. 5. & 6.* Et eodem modo distinguunt Minorem. Siquidem in Sacrificio Missæ, licet Christus Dominus secundum suam humanitatem vi Consecrationis substantialiter non destruatur, adhuc tamen secundum eam moraliter immutatur, quatenus per Consecrationem Corpus Christi transfertur a statu suo naturali ad Sacramentalem, atque in usum cibi & potus, longe diversum a statu suo naturali. Nam istud moraliter loquendo idem est, ac si fieret verus cibus; juxta quod idem Salvator, *Joan. c. 6.* affirmabat: *Caro mea, vere est cibus: & sanguis meus, vere est potus*. Ita Lugo *disp. 19. de Eucharistia, sect. 5.* & plures alii.

27. Tertio quidam volunt, Christum sacrificari ex eo, quia terminat realiter conversionem, seu transubstantiationem panis, & vini, in Corpus & Sanguinem suum, vi Consecrationis peractam. Quia enim in Missa offertur panis & vinum, non quomodocumque, sed ut vi Consecrationis totaliter convertitur seu transubstantiatur in Corpus & Sanguinem Christi: hinc actio sacrificativa censetur consistere in hac physica conversione unius in aliud, ad quam etiam spectat Christus Dominus, veluti terminus *ad quem* dictæ conversionis. Et simile quid contingebat olim sub Lege veteri in oblatione thymiamatis, & thuris, ubi in protestationem supremi Dominii Dei, & subjectionis sacrificantis ad ipsum, una res convertebatur in aliam, videlicet thus, aut thymiama, in suavissimum suffitum.

28. Si dicas: Ex hac sententia videtur sequi, solum panem & vinum sacrificari (nam illud proprie sacrificatur, quod realiter immutatur) atqui hoc est falsum, & contra Concilium Trident. *n. 20.* citatum, simulque absurdum; quia alioquin Ecclesia haberet dumtaxat Sacrificium inanime, ac vilius, quam habuerunt olim Hebræi; foretque figuratum minus nobile quam figura; ergo. Respond. negando sequelam, cum sua probatione. Etsi enim illud proprie offerri dicatur, quod destruitur, seu immutatur, quando non fit conversio unius in aliud: nihilominus, si fiat talis conversio, tunc proprie ac principaliter illud offertur, quod per ejusmodi actionem potissimum intenditur. Unde, si principaliter intendatur destructio prioris rei per conversionem in aliam, tunc res conversa erit Hostia; prout accidit in combustione Holocausti converti in ignem, ubi non ignis, sed aries v. g. vel bos igne absumptus, censetur esse Hostia. Secus autem erit, si tunc principaliter intendatur res illa, in quam fit conversio alterius: quia enim, ut illud incipiat esse, alterum desinit; etiam Deus magis intendit honorari, honoraturque per illam actionem conversivam, ut ponit terminum *ad quem*, quam ut tollit terminum *a quo*: prout & in Lege veteri, dum thymiama vel thus offerebatur, convertendo ipsum in suavissimum suffitum, potius Deo offerebatur, & sacrificabatur ejusmodi suffitus suavissimus, quam thymiama vel thus. Igitur cum in Sacrificio Missæ Christus ejusque præsentia principaliter intendatur, consequenter in eo Hostia principalis erit Christus Dominus; non quomodocumque, sed ut contentus sub speciebus consecratis, ac veluti terminus *ad quem* principaliter intentus transubstantiationis, quæ divinitus accidit peracta Consecratione. Quamvis eadem actione offeratur simul panis & vinum, secundario tamen & concomitanter, quatenus est terminus *a quo*, & cujus desitio intenditur propter aliud dumtaxat, sicque minus principaliter. Lessius *lib. 2. de just. & jure*, *cap. 38. n. 13.* licet postea *lib. 12. de Divinis Perfectionibus*, c. 13. nu. 95. amplexus sit primam sententiam *n. 24.* relatam, tamquam faciliorem intellectu, magisque respondentem ordinario sacrificandi modo, qui supponit Hostiam, non producit.

QUÆSTIO III.

Qui sint Offerentes Missæ Sacrificium, & in quo consistat Essentia ipsius?

SUMMARIUM.

29. *Principalis offerens in Missæ Sacrificio, est Christus Dominus.*
30. *Et quomodo?*
31. *Sacerdos celebrans, est proximus Minister.*
32. *Et quomodo alii Fideles illud offerant?*
33. *In Missa non omnes actiones pertinent ad essentiam Sacrificii.*
34. *Hujus essentia consistit in Consecratione.*
35. *In Parasceve non fit Sacrificium Missæ.*
36. *Sumptio S. Hostiæ, non est de essentia ejus;*
37. *Præsertim facta ab astantibus.*
38. *Requiritur ad hoc Sacrificium Consecratio utriusque speciei.*
39. *Opposita sententia refertur, ac rejicitur.*

29. CONCL. I. Principalis offerens Missæ Sacrificium, est Christus Dominus, quamvis illud offerat Sacerdotum ministerio. Ita omnes Catholici Doctores; & patet tum ex Concilio Florentino in Decreto Unionis, tum ex Tridentino *Sess. 22. c. 2.* ubi docet: *Una est eademque Hostia, idem nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in Cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa*. Idem patet ex verbis Consecrationis, ubi Sacerdos non nomine proprio, sed in persona Christi loquens, dicit: *Hoc est Corpus meum: Hic est Sanguis meus*.

30. Ceterum Christus dicitur offerens, & quidem principalis: tum quia Sacerdotium, ipsumque Missæ Sacrificium instituit; tum etiam, quia Sacerdos illud ex Christi ordinatione offert nomine, atque in persona ipsiusmet Christi Domini. Ipse siquidem Sacerdotes constituere dignatus est suos Ministros, & Vicarios, qui nomine, atque in persona sua, Patri Cœlesti illud offerrent Sacrificium; uti præter concordem SS. Patrum doctrinam, tenet Concilium Florentinum, & Tridentinum loc. cit.

31. CONCL. II. Sacerdos celebrans offert Missæ Sacrificium ut proximus Minister; ceteri autem Fideles etiam aliquo modo, minus tamen proprie, dicuntur hoc Sacrificium offerre. Ita communis. Et quidem prima pars patet tum ex

cit.

cit. Concilio Trid. ubi dicitur: *Idem nunc offerens Sacerdotum ministerio*. Tum ex eo: quia Sacerdos est publicus Minister Ecclesiæ, ad hoc Mysterium conficiendum consecratus, verusque Sacrificans; juxta quod Christus Apostolis, eorumque in Sacerdotio successoribus, præcepit in ultima Cœna, dicens: *Hoc facite &c.* Quia vero Sacerdos, in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum & Sacrificium; hinc Sacerdos non est principalis offerens, sed post Christum, qui est offerens principalis, proximus Minister.

32. Altera pars patet ex Canone Missę, ubi dicitur: *Memento Domine famulorum famularumque tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis*. Et infra *Hanc igitur oblationem servitutis nostræ, sed & cunctæ Familiæ tuæ*. Dicuntur autem alii Fideles hoc Sacrificium offerre dupliciter; primo, ratione quadam generalissima; & solum qui sunt mēbra Ecclesiæ, cujus nomine Sacerdos Deo offert Sacrificium istud. Secundo, ratione quadam magis speciali, in quantum scilicet speciali externo concursu ad ejus oblationem cooperantur, illud vel petendo, aut procurando per donationem stipendii, vel faciendo sub ipsa oblationem ad Altare, aut inserviendo Sacerdoti celebranti, vel saltem per devotam assistentiam seu præsentiam consentiendo in ipsum.

33. CONCL. II. Certum est, quod non omnes sacræ Actiones, quæ in Missa peraguntur, pertineant ad essentiam Sacrificii. Pleræque enim sunt piæ quidem, sed solum accidentales Cęremoniæ, Ritusque sacri ab Ecclesia instituti *ex Apostolica disciplina, & traditione, quo & Majestas tanti Sacrificii commendaretur, & mentes Fidelium per hæc visibilia Religionis, & Pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc Sacrificio latent, contemplationem excitarentur*: prout loquitur Concilium Trid. *cit. Sess.* 22. *c.* 5. Porro in quanam parte Missæ consistat essentia Sacrificii, Quæstio remanet; pro cujus resolutione, sit

34. CONCL. IV. Essentia Sacrificii Missæ consistit in Consecratione; & quidem probabilius in illa sola. Ita Herinex *disp.* 8. *de Eucharistia*, *q.* 3. *n.* 42. Sannig. *dist.* 5. *de Missa*, *q.* 4. *n.* 5. cum communiori Theologorum; contra Bonacinam *disp.* 4. *de Eucharistia*, *q. ult. punct.* 2. *n.* 2. dicentem, quod partes essentiales Sacrificii Missæ sint Consecratio, Oblatio, & Sumptio; & contra nonnullos alios, qui volunt, etiam Sumptionem a Celebrante peractam, spectare ad essentiam Sacrificii Missæ. Ratio Conclusionis est: quia Sacrificium Missæ offertur, ac perficitur a Sacerdote in persona Christi, qui est principalis offerens, ut *n.* 29. dictum est: atqui Consecratio, eaque sola, fit a Sacerdote in persona Christi; ergo sola Consecratio spectat ad essentiam ejus. Minor probatur: nam Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum, ut ait Concilium Florentinum in Decreto Unionis; ergo. Hinc

35. Infertur I. Quod Feria sexta Parasceves proprie non fiat Sacrificium Missæ: quia ibi non fit nova Hostiæ Consecratio, sed sumitur dumtaxat Hostia pridie consecrata.

36. Infertur II. Quod Sumptio Hostiæ seu Sacramenti quę fit a Sacerdote celebrante, non spectet ad essentiam Sacrificii Missæ, stricte loquendo (hæc enim Sumptio non fit in persona Christi, sicuti Consecratio) quamvis spectet ad ejus integritatem, & complementum: nam, ut dicitur c. Relatum de consecrat. dist. 2. *Quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse cognoscitur?*

37. Infertur III. Quod multo minus sumptio Sacramenti, quæ fit ab aliis astantibus, spectet ad essentiam Sacrificii Missæ: unde Concilium Trid. *Sess.* 22. *cap.* 6. & *can.* 8. approbat, & commendat Missas illas, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat.

38. CONCL. V. Ad perfectam rationem Sacrificii novæ Legis requiritur Consecratio utriusque speciei; idque ex Christi institutione, qui voluit in illo offerri Corpus & Sanguinē suū sub speciebus panis & vini, prout docet Concilium Trid. *Sess.* 22. *c.* 1. Unde Rubricę Missalis *Tit. De defectibus in ministerio ipso occurrentibus*, quantum ad propositum, sic habent: *Si Sacerdos ante Consecrationem graviter infirmetur, vel in syncopen inciderit, aut moriatur, prætermittitur Missa* (quia videlicet Sacrificiū substantialiter necdum est inchoatum) *Si post Consecrationem Corporis tantum, ante Consecrationem Sanguinis, vel utroque consecrato id accidit, Missa per alium Sacerdotem expleatur ab eo loco, ubi ille desiit, & in casu necessitatis etiam per non jejunum*. Et merito: nam plus urget præceptum Divinum de substantiali perfectione, atque integritate Missæ, quam præceptum Ecclesiasticum de non sumendo Eucharistiam nisi a jejunis.

39. Sunt quidem nonnulli Theologi, quos refert Barbosa *in Collectaneis ad Concilium Trid. Sess.* 22. *de Sacrificio Missæ*, *c.* 1. *n.* 26. qui volunt, posse Papam ex causa urgenti concedere, ut consecratio Eucharistiæ, & Sacrificium Missæ in una specie fiat. Quia vero Concilium Trid. *loc. cit.* satis indicat, Consecrationem utriusque speciei esse de Jure Divino, dum *cit. c.* 1. inter alia sic loquitur: *Christus Sacerdotem secundū ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, Corpus, & Sanguinem suum sub speciebus panis & vini DEO Patri obtulit, ac sub earumdem rerum symbolis, Apostolis, ut sumerent, tradidit, & eisdem, eorumque in Sacerdotio successoribus, ut offerrent, præcepit*. Hinc merito de hac quorumdam sententia dubitatur, eaque probabilius & communius negatur.

QUÆSTIO IV.
De Effectibus Sacrificii Missæ.
SUMMARIUM.

40. *Sacrificium Missæ habet valorem ex opere operato, & ex opere operantis.*
41. *Est Latreuticum, ac Eucharisticum.*
42. *Est Propitiatorium, Satisfactorium, & Impetratorium.*
43. *Missæ Sacrificium, quomodo sit propitiatorium? Et peccata mortalia expiet?*
44. *Per se ac immediate non causat gratiam sanctificantem. Differentia inter Sacramentum, & Sacrificium.*
45. *Missæ Sacrificium, quomodo sit satisfactorium?*
46. *Et quomodo impetratorium?*
47. *Effectus impetrationis bonorum temporalium, an sit infallibilis?*

(c) Concordant dicta Tract. 5. D. 1. n. 57. & 58.

40 ADvertendum cum Scoto *Quodlib.* 20. & communi Theologorum, quod Missæ Sacrificium habeat duplicem vim, atque valorem operandi suos effectus, videlicet ex opere operantis, & ex opere operato. Prior valor promanat ex bonitate ipsius Ministri, ejusque proprio merito, atque devotione, quacum peragit hoc Sacrificium; prout id ipsum accidit in omnibus aliis piis operibus, utpote quę valent seu prosunt ex opere operantis. Alter valor Sacrificii Missæ est ille, qui eidem ex Christi institutione, ejusque meritis, atque independenter a bonitate Ministri competit; juxta quod Concilium Trid. *cit. c.* 1. profitetur dicens: *Et hęc quidem illa munda oblatio est (Malach.* 1.) *quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest*. Unde sequitur, quod Missæ Sacrificium prosit ex opere operato, seu virtute ipsius Sacrificii, quatenus habet specialem valorem sibi peculiariter ex Christi institutione annexum, & quidem ultra omne meritum operantis, seu procurantis celebrationem Missę, atque independenter a bonitate Ministri illud offerentis. Hoc prænotato, sit

41. CONCL. I. Sacrificium Missæ in primis est Latreuticum, atque Eucharisticum. Ita communis; & patet ex Concilio Trid. *Sess.* 22. *can.* 3. ubi inter alia dicitur, *Missæ Sacrificium esse laudis, & gratiarum actionis*. Siquidem Missæ Sacrificium dicitur *Latreuticum*, quatenus instar Holocausti offertur Deo in recognitionem suæ supremæ excellentiæ: ipsum quippe institutum est ad ferendum cultum Latriæ (qua ratione *Latreuticum* appellatur) soli Deo debitum. Verum quatenus offertur in gratiarum actionem pro omnibus receptis beneficiis, præsertim Redemptionis nostræ, hac ratione Sacrificium Missæ vocatur *Eucharisticum*: *Eucharistia* enim latine sonat *bona gratia*, sive *gratiarum actio*.

42. CONC. II. Insuper Sacrificium Missæ est propitiatorium, satisfactorium, & impetratorium: ac proinde (pręterquam quod sit Sacrificium laudis, & gratiarum actionis) triplicem habet effectum, propitiationem videlicet, seu expiationem peccatorum quoad culpam; satisfactionem pro pœnis remanentibus ex peccatis quoad culpam jam dimissis; & impetrationem diversorum Beneficiorum. Ita omnes Catholici, & habetur novissime definitum in Conc. Trid. *Sess.* 22. *can.* 3. his verbis: *Si quis dixerit, Missæ Sacrificium tantum esse laudis, & gratiarū actionis, aut nudam Commemorationem Sacrificii in Cruce peracti, non*

autem

autem propitiatorium, neque pro vivis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus offerri debere; anathema sit. Idipsum fusius declarat citatum Concilium *c.2.*

43. CONCL. III. Missæ Sacrificium vere quidem est *Propitiatorium*; in quantum virtute ejusdem Deus nobis fit placatus, & propitius; id est, movetur ad deponendam justissimam iram suam & indignationem, quam ob nostra peccata concepit in ordine ad neganda uberiora gratiæ auxilia, quibus pœnitentiam agere, atque in ejus amicitiam redire, & peccatorum remissionem acquirere valeamus: nihilominus effectum expiationis peccatorum mortalium, quoad culpam non causat immediate, sed dumtaxat mediate, ac dispositive, impetrando videlicet specialia gratiæ auxilia, quibus homo disponitur, atque excitatur ad agendam veram de peccatis pœnitentiam, mediante qua per infusionem gratiæ sanctificantis immediate remittuntur peccata. Ita communis Theologorum, & patet verbis Conc. Trid. *Sess.22.c.2.* ubi explicans modum, quo hoc Sacrificium nobis peccata remittit, sic loquitur: *Hujus quippe oblatione placatus Dominus gratiam, & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata ingentia, dimittit.* Quibus verbis aperte docet, Sacrificium istud non remittere peccata mortalia immediate, prout faciunt Sacramenta Baptismi & Pœnitentiæ; sed tantum mediate, impetrando nimirum a Deo gratias actuales prævenientes, quibus peccatores excitentur ad agendam veram pœnitentiam, sicque ad consequendam peccatorum remissionem virtute perfectę Contritionis, vel Attritionis cum Sacramento.

44. Et conformiter dictis infertur, quod Missę Sacrificiū per se, & immediate, non causet gratiā sanctificantē (alioquin enim immediate deleret peccata mortalia) neque augmentum ipsius: quia nemo recipit augmentū gratiæ habitualis seu sanctificantis, nisi vel per propriū meritum, vel per dignam receptionem Sacramenti. Et hoc ipsum suadet differentia inter Sacramentū, & Sacrificium: nam Sacramentum est primario & principaliter institutum ad nostram sanctificationem; Sacrificium vero immediate refertur ad cultum Dei, & protestandam supremam ejus excellentiam, & secundario solum ac veluti per quamdā redundantiam, ad nostram utilitatem.

45. CONCL. IV. Quod attinet alterum effectum ipsius, Missæ Sacrificium dicitur esse *Satisfactorium*, & quidem tam respectu vivorum, quā respectu animarum in Purgatorio existentium, in quantum ex opere operato virtute ipsius aliqua pœna, peccatis quoad culpam jam deletis correspondens, remittitur illis, pro quibus hoc Sacrificium applicatur. Unde Concilium Trid. *loc.c.* ait: *Quare non solum pro fidelium vivorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo nondum ad plenum purgatis, rite juxta Apostolicā traditionem offertur.* Et infra *Sess. 25. in Decreto de Purgatorio*, docet: *Animas in Purgatorio detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili Altaris Sacrificio juvari.* Et hic effectus satisfactionis infallibiliter confertur virtute Sacrificii Missæ, dummodo is, pro quo Missa offertur, sit capax ejusdem; id est, indigeat aliqua satisfactione, nec ponat obicem peccati mortalis, neque sit actualiter in statu damnationis.

46. CONCL. V. Tandem Missæ Sacrificium est *Impetratorium*, in quantum habet virtutem impetrandi a Deo diversa bona, tum spiritualia, tum etiam temporalia, quatenus ad spiritualia conducunt. Ita omnes Catholici; & patet ex perpetuo sensu, atque traditione Ecclesiæ, ipsoque Concilio Tridentino proxime allegato. Additur vero notanter, *bona temporalia, quatenus ad spiritualia conducunt.* Quia effectus Sacrificii incruenti Missæ nituntur meritis Sacrificii cruenti a Christo in Cruce oblati: atqui Christus non promeruit nobis in Cruce bona temporalia, nisi quatenus conducunt ad spiritualia; nam bona temporalia secundum se præcise spectata, non sunt bona, imo sæpe sæpius homini mala & nociva.

47. Et hinc fit, quod effectus iste Sacrificii Missæ, nimirum impetratio bonorum temporalium, non infallibiliter habeatur, ut experientia constat: neque illico omnia nobis conceduntur, pro quorum impetratione leguntur Missæ; siquidem hujusmodi bona temporalia non semper conducerent ad bonum spirituale, & salutem animæ. Interim tamen credibile est, semper aliquid obtineri a Deo, neque Sacrificium in vanum offerri, etiamsi non statim obtineatur illud in specie bonum temporale, pro quo obtinendo Missa offertur: potest enim Deus, atque pro summa in nos pietate solet, vel ejus concessionem in tempus opportunius, nobisque salutarius differre; vel loco illius, quod petimus, aliud nobis elargiri longe conducibilius ab salutem animæ nostræ: ad hoc quippe concedendum videtur ipsum compellere sua infinita Liberalitas, Bonitas, atque Misericordia. (e)

* Quæres, quidnam requiratur, ut ille, pro quo SS. Missæ Sacrificium offertur, fiat particeps horum effectuum? Respondeo I. Ante omnia requiritur, ut pro tali celebrans applicet hos effectus: is enim solus in sua ordinatione accipit potestatem applicandi, seu offerendi. II. Quoad effectum propitiatorium non desideratur ex parte illius, pro quo applicatur, seu offertur, status gratiæ Sanctificantis; cum hic effectus etiam communicetur gravibus peccatoribus gratia sanctificante privatis, obtinendo exinde adeptionem auxilii divini excitantis ad agendam pœnitentiam. III. Quoad effectum impetratorium dictus status gratiæ, etsi sit de meliori esse, simpliciter tamen pariformiter non exigitur ob eamdem rationem, modo ceteroquin beneficia, quæ petuntur, sint honesta, & ad æternam salutem aliquo modo conducentia. IV. Bene vero dictus status gratiæ ex parte illius, pro quo Missa legitur, requiritur quoad effectum satisfactorium: etenim virtute hujus effectus juxta communem DD. ac conformiter jam dictis Conclus. IV. remittuntur solæ pœnæ pro peccatis quoad culpam jam a Deo condonatis adhuc debitæ; ergo necessario præsupponunt condonationem culpæ mortalis, sicque statum gratiæ. *

QUÆSTIO V.

Quantus sit valor Sacrificii Missæ.

SUMMARIUM.

48. *Valor Missæ ad placandum, satisfaciendum, ac impetrandum, non est infinitus,*
49. *Non obstante infinitate meritorum Christi.*
50. *Cur hæc per Missam finito dumtaxat modo applicentur?*
51. *Missa pro pluribus oblata, minus prodest singulis.*
52. *Quid de pluribus inservientibus, aut astantibus?*
53. *Sacerdos pluribus stipendiis non satisfacit, si unicam Missam celebret;*
54. *Ne quidem applicando uni fructum satisfactorium, & alteri impetratorium;*
55. *Aut partem fructus ejus specialissimam.*
56. *Fidelibus plus prodest, si Missas curent sibi celebrari in vita, quam post mortem.*
57. *In Missa duo sunt consideranda.*
58. *Missa mali Sacerdotis tantum valet, quantum boni, quoad substantialia,*
Et quoad fructum ejus ex opere operato.
59. *Imo & quoad Orationes dictas nomine Ecclesiæ.*
60. *Secus quoad Orationes, prout a Celebrante procedunt.*

48 CONCL. I. Valor, quem habet Missæ Sacrificium ex opere operato, sive ad placandum nobis DEUM, sive ad satisfaciendum, sive ad impetrandum, non est infinitus, sed finitus; non obstante infinitate satisfactionis, ac meritorum Christi, in quibus totus Missæ valor radicatur, & fundatur. Ita D. Bonaventura 4. *dist.* 45. *art.* 3. Scotus *Quodlib.* 20. cum suis & aliis communiter, paucis exceptis. Conclusio hæc potissimum suadetur ex communi sensu Ecclesiæ: nam si idem numero Sacrificium foret infiniti valoris, tunc frustra speciales numero Missę legerentur pro specialibus hominum necessitatibus; imo unica Missa, utpote infiniti valoris, sufficeret ad exhauriendum totum Purgatorium, simulque posset quis per unius Missę celebrationem satisfacere pro centum stipendiis a diversis ho-

omnia sunt absurda, & contra perpetuam praxin, ac sensum Ecclesiæ; ergo dicendum, quod Missæ Sacrificium a nobis oblatum, non sit infiniti valoris.

49. Additur in Conclusione, *non obstante infinitate meritorum Christi*. Quia valor ille, quem habet Missa ex opere operato, fundatur, ac desumitur ex Sacrificio cruento in Ara Crucis oblato per Christum, ac meritis ejus, quæ sunt infinita, ac sufficientia pro redemptione infinitorum hominum, vel etiam mundorum, si darentur: quamvis hęc infinita merita Christi, per incruentum Missæ Sacrificium finito, ac limitato dumtaxat modo, juxta ordinatissimam DEI voluntatem, nobis applicentur. Et hac de causa Barthol. Gavantus *part.2.Commentar. in Rubricas, tit.8. n.3.* valorem Missæ ait esse infinitum in radice, quatenus nempe radicatus in meritis Christi, quæ sunt infinita; sed ad impetrandum, & ad alios suos effectus, finitum in terminis, quia finite de eo omnes participant.

50. Ceterum ratio, cur per Missæ Sacrificium merita Christi finito dumtaxat modo nobis applicentur, alia non est, nisi voluntas, ac institutio Christi Domini veri DEI & hominis, qui per hoc incruentum Missæ Sacrificium modo dumtaxat finito voluit nobis applicare merita suæ Dominicæ Passionis, atque satisfactiones præstitas in Sacrificio illo cruento, quod ipsemet obtulit in Ara Crucis, se ipsum offerendo Patri suo Cęlesti pro redemptione totius generis humani.

51. CONCL. II. Idem numero Sacrificium Missæ pro pluribus simul oblatum, minus prodest singulis, ac si paucioribus, vel uni tantum applicaretur. Conclusio hæc sequitur ex præcedenti: quia valor ille finitus, qui ex opere operato correspondet Missæ, dividitur tunc in illos plures homines, pro quibus simul offertur, qui ceteroquin totus uni obvenerit, si Missa pro uno solo applicaretur.

52. Dicitur, *Sacrificium Missæ pro pluribus simul oblatum*. Nam si loquamur de Missæ Sacrificio, quatenus a pluribus offertur, nempe a pluribus Missæ inservientibus, vel devote assistentibus (qui etiam suo modo dicuntur Missam offerre, juxta dicta *n.* 31. & 32.) non minorem fructum exinde singuli referunt, quam si ipsi soli essent. Ratio est: quia ejusmodi oblationes privatæ sunt distinctæ, ideoque eis distincti, ac proprii effectus correspondent, juxta propriam singulorum devotionem & capacitatem. Et hoc ipsum suadet communis sensus Fidelium. Layman *lib. 5. tract. 5. c. 1. n. 11.* & alii.

53. CONCL. III. Sacerdos, qui pluribus sive ob acceptum stipendium, sive ob aliam causam, est obligatus ad celebrandum, non satisfacit unicum Sacrificium Missæ pro omnibus offerendo. Ita defacto tenendum pro certo, ob Decretum Urbani VIII. *De celebratione Missarum*, quod incipit, *Cum sæpe contingat* (habeturque tom. 4. Bullarii Romani, *Constitut.* 45. *dicti Pont.*) ubi §. 2. *sub obtestatione Divini Judicii mandat, ac præcipit, ut absolute tot Missæ celebrentur, quot ad rationem attributæ eleemosynæ præscriptæ fuerint, ita ut alioquin ii, ad quos pertinet, suæ obligationi non satisfaciant, quinimo graviter peccent, & ad restitutionem teneantur*. Concordat Decretum Alexandri VII. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 10. damnantis: *Non est contra justitiam, pro pluribus Sacrificiis stipendium accipere, & Sacrificium unum offerre: neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.* Proinde

54. Infertur I. Sacerdotem non posse pro una Missa duplex stipendium accipere, applicando uni fructum satisfactorium, & alteri fructum impetratorium; dum v. g. unus petit celebrari Missam pro Defunctis, alter pro infirmo. Nam qui dat stipendium pro celebratione Missæ, censetur velle fructus omnes ipsius, quantum est capax.

55. Infertur II. Non posse Sacerdotem licite pro una Missa duplex stipendium accipere, applicando uni petentium partem illam fructus, quæ ipsi sacrificanti competit. Siquidem hoc non modo sequitur ex dictis, sed rursum opposita sententia ab Alexandro VII. damnata est, dum is inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 8. rejecit: *Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem missa licite accipere, applicando petenti partem ejus specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.* Hæc, inquam, Propositio est damnata.

56. Quæres: Utrum Fideles majora sibi beneficia, fructumque uberiorem comparent, si Missas sibi curent celebrari in vita, quam post mortem? Resp. affirmative, ut notat Barbosa *in Collectaneis ad Concilium Trid. Sess. 22. c. 2. num. 11.* citans Fraxinellum, & Homobonum de Bonis. Ratio est: quia Missæ pro aliquo dictæ post mortem, solum sunt satisfactoriæ pro pœnis in Purgatorio adhuc luendis: at in vita pro aliquo celebratæ, non solum satisfactoriæ sunt, sed etiam propitiatoriæ, atque imperratoriæ, sicque juvant in vita & post mortem. Accedit illud D. Gregorii lib. 4. Dialog. c. 58. *Tutior est via, ut bonum, quod quisque post mortem sperat agi per alios, ipse dum vivit, per se exequatur: beatius quippe est liberum exire, quam post vincula libertatem quærere.*

57. Quæres ulterius: Utrum Missa mali Sacerdotis tantum valeat, quantum boni? Ubi notandum cum D. Thoma *par. 3. Quæst. 82. art. 6.* D. Bonaventura 4. *dist. 13. art. 1. q. 4.* & communi Doctorum, quod in Missa duo debeant considerari, scilicet ipsum Sacramentum seu Sacrificium, quod est principale; & Orationes, quæ in Missa pro vivis atque defunctis fiunt; idque sive in persona totius Ecclesiæ, cujus Sacerdos est publicus Minister, sive in Persona Sacerdotis, ac prout secundum propriam ejus devotionem spectantur. Hoc prænotato

58. Resp. I. Certum est, quod Missa mali Sacerdotis quoad substantialia; sive quantum ad Sacramentum, atque Sacrificium, non minus valeat, quam Missa boni Sacerdotis. Ratio est: qua utrobique idem conficitur Sacramentum, atque Sacrificium; & quidem nomine, atque in persona Christi Domini, qui est principalis Offerens, simulque Hostia. Unde D. Augustinus *lib. de Corpore Christi*, inquit: *In mysterio Corporis, & Sanguinis Domini nihil a bono majus, nihil a malo minus perficitur Sacerdote*. Et hoc ipsum etiam est intelligendum de fructu præcipuo Sacrificii Missæ, qui provenit ex opere operato, & quatenus illud offertur in persona Christi: sic enim nihil omnino pendet a dispositione, & bonitate Ministri, juxta dicta *n.* 40.

59. Resp. II. Quatenus Sacerdos offert Missam, oratque nomine Ecclesiæ, non minuitur fructus impetrationis ob malam dispositionem Ministri celebrantis: quia etiam in peccatoribus manet ministerium, inquit Doctor Angelicus. Unde quantum ad hoc, non solum est fructuosa Oratio Sacerdotis peccatoris Missam celebrantis, sed etiam omnes aliæ ejus orationes, quas facit in Horis Canonicis, aliisque Ecclesiasticis Officiis, in quibus gerit personam Ecclesiæ. Excipe, nisi Minister sit excommunicatus non toleratus: quia per hunc non vult Ecclesia ad DEUM preces offerri, & consequenter nullam habent efficaciam, quatenus fiunt nomine Ecclesiæ.

60. Resp. III. Orationes privatæ Sacerdotis mali, seu in statu peccati mortalis celebrantis, non sunt fructuosæ, ne quidem secundum vim impetrandi pro aliis: ac proinde quoad circumadjacentia, sive annexa, hoc est, quoad Orationes, prout a celebrante procedunt, plus prodest Missa boni, quam mali Sacerdotis. Ratio est: quia Sacerdos malus celebrando, de novo peccat mortaliter; unde prout celebratio Missæ ab ipso procedit, potius meretur vindictam, quam misericordiam. Huc quadrat dictum illud cæci nati, atque a Christo illuminati, de quo *Joan. 9. Scimus, quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit.*

QUÆSTIO VI.

Pro quibus possit offerri Sacrificium Missæ?

SUMMARIUM.

61. *Missa potest offerri pro vivis, atque defunctis: non vero pro damnatis.*
62. *Nequit offerri pro sanctis.*
63. *Licite offertur pro Fidelibus non excommunicatis, etiam peccatoribus.*
64. *Secus de excommunicatis vitandis.*
65. *Quid de excommunicatis toleratis?*
   (a) Videantur dict. Tract. 13. Dist. 2. n. 26.
66. *Potest offerri pro conversione Infidelium,*
67. *Sive indirecte, non autem directe pro Infidelibus &c.*
68. *Et cur directe.*
   (c) Ut dictum Tract. 13. Dist. 1. n. 17.

61. CONCL. I. Missæ Sacrificium potest offerri tum pro vivis; tum pro Defunctis in Christo, nondum plene purgatis: neutiquam vero pro damnatis. Ita communis. Et quidem prima pars constat ex dictis *n.* 42. & 45. Altera pars habetur *c. Pro obeuntibus*, 13. *q.* 2. ac ratio est: quia damnatorum desperata est redemptio. Et hoc intelligendum cum Glossa ibidem communiter recepta, quando evidens est, aliquem decessisse in peccato mortali; ut puta cum quis se ipsum suspendit, præcipitavit, vel alio modo occidit, *arg. c. Placuit*, 23. *q.* 5. Nam secus est dicendum, si de hoc sit dubium; quia tunc oportet meliora de Proximo sperare.

62. CONCL. II. Etsi DEO in honorem Sanctorum rite offeratur Missæ Sacrificium, juxta dicta *n.* 8. nequit tamen illud offerri pro Sanctis. Ita habetur decisum *c. Marthæ*, *§. Tertio loco de Celebrat. Missarum*, addita hac duplici ratione. Tum quia *injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*. Tum quia Sancti in cœlis *orationibus nostris non indigent; pro eo, quod cum sint perfecte beati, omnia eis ad vota succedunt*.

63. CONCL. III. Certum quidem est, Missæ Sacrificium licite offerri pro Fidelibus non excommunicatis, etiam peccatoribus; illud tamen existentibus in peccato mortali non prodest quoad effectum satisfactorium, sed solum, quatenus Sacrificium hoc est propitiatorium (modo *nu.* 43. explicato) & impetratorium. Ratio est: quia Fideles in peccato mortali existentes sunt quidem capaces utriusque posterioris effectus, non vero effectus satisfactionis, seu remissionis pœnæ temporalis; cum ponant obicem peccati mortalis.

64. CONCL. IV. Pro excommunicatis vitandis, seu non toleratis, nequit licite offerri Sacrificium Missæ, & peccat graviter Sacerdos, directe pro ipsis celebrans. Ratio est: quia Missæ Sacrificium offertur non solum in persona Christi, sed etiam nomine Ecclesiæ: atqui Ecclesia prohibet, ne suo nomine, & publico Ministerio Ecclesiastico, pro excommunicatis oretur, aut Missa celebretur, donec fuerint absoluti; uti habetur *c. A nobis*, 28. & *c. Satis, de Sent. excommun.* ergo.

65. Additur notanter, *pro excommunicatis non toleratis*. Nam non pauci Doctores volunt, post Concilium Constantiense, atque Extravag. Martini V. *Ad evitanda*, pro excommunicatis toleratis, seu vitandis, licite posse offerri Sacrificium Missæ: utpote quibus de facto licite communicamus in aliis Officiis Divinis, imo, & pro ipsis præsentibus publice precamur in Choro dicendo: *Misereatur vestri, Dominus vobiscum* &c. prout argumentatur Herinex *disp.* 8. *de Missa*, *n.* 64. citans Navarrum, Sa, Lugonem, & alios passim. Verum, quamvis id licite fiat, simulque tale Sacrificium prodesse valeat excommunicatis toleratis, quatenus offertur in persona Christi, non tamen ipsis proderit, quatenus offertur in persona Ecclesiæ; cum Pontifex in præfata Bulla expresse protestetur, quod *per hoc non intendit, excommunicatos in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari*. (d)

* Dices: Si Acatholicus petat aliquam Missam v. g. in honorem S. Antonii ad impetrandam ejusdem intercessione certam gratiam temporalem, & propterea offerat stipendium, prout in his partibus Septemtrionalibus non raro contingit, potest illud licite recipi, teste Pasqualigo: ergo etiam poterit licite offerri pro Excommunicatis toleratis Missæ Sacrificium. Respondeo ad hanc objectionem, tales recipere stipendium, & exinde offerre Sacrificium pro petentibus Acatholicis vel exinde, quia per principia reflexa amplectuntur alteram contrariam multorum sententiam; vel quia se resolvunt, talem obligationem Sacrificii non solum prodesse illis, pro quibus legitur, sed etiam celebrantibus, utpote propterea NB. Stipendium recipientibus, sicque similem casum non contineri sub prohibitione Martini V. nolentis per tolerationem talium Excommunicatorum NB. præcise ipsos Excommunicatos in aliquo relevare. Videatur Kazenberger *de Censuris c.* 3. *sect.* 2. *n.* 73.*

66. CONCL. V. Pro Infidelibus, non baptizatis potest offerri Missæ Sacrificium per modum deprecationis, ut ad veram Fidem convertantur. Ita Bonacina *dist.* 4. *de Eucharistia, quæst. ultim. punct.* 5. *n.* 4. Herinex *n.* 59. Sannig *quæst.* 7. *n.* 15. & alii. Ratio est: quia juxta Concilium Tridentinum *nu.* 42. & 45. relatum, potest Missa offerri *pro peccatis, & aliis necessitatibus*: atqui Infidelitas est peccatum, & necessitas maxima. Accedit, quod Sacrificium incruentum Missæ imitetur cruentum, olim a Christo in Ara Crucis oblatum; quod etiam non baptizatis profuit ad salutem animæ. Quinimo *c. Apostolicam, de Presbytero non baptiz.* jubet Pontifex, quod Missæ Sacrificium offeratur pro Presbytero non baptizato, qui in confessione nominis Christi decessit.

67. Ceterum Mastrius *disp.* 19. *Theol. Moral. n.* 62. alia ratione hoc declarat, & citans communiorem, & probabiliorem Doctorum, ait, posse quidem pro Paganis, & Infidelibus (imo & Excommunicatis) Sacrificium Missæ indirecte offerri, non autem directe. Et quidem prior pars suadetur ex eo, quod de facto sic fiat, quoties Missæ Sacrificium Deo offertur pro incremento, & exaltatione Sanctæ Matris Ecclesiæ, vel tollendo ab ea schismate, aut Hæresum extirpatione: nam quia hæc vel maxime fiunt per conversionem Infidelium, atque resipiscentiam Hæreticorum, Schismaticorum, aliorumque excommunicatorum; celebrando Missam juxta dictam intentionem, pro his pariter indirecte oratur, & celebratur.

68. Altera pars probatur ex eo: quia Pagani, & Infideles, necdum sunt effecti membra Christi per Baptismum in re, vel saltem in voto susceptum: atqui Sacrificium Missæ non potest directe applicari, nisi pro membris Christi: quia, ut inquit D. Augustinus *lib.* 1. *de Anima, & ejus orig. c.* 9. relatus a D. Thoma 3. *par. q.* 79. *art.* 7. *ad* 2. *Quis offerat Corpus Christi, nisi pro his, qui sunt membra Christi?* Idem desumitur ex ipsa praxi, & consuetudine Ecclesiæ, quæ quidem summo affectu, veluti pia Mater, Paganorum, aliorumque enumeratorum conversionem, & salutem exoptat, nullam tamen pro ipsorum conversione Missam ordinavit (bene tamen pro tollendo Schismate, vel contra Paganos) neque preces aliquas pro eis dicendas instituit: dempto solo die Parasceves, quo propter speciale mysterium, & quia Christus Jesus eadem die pro suis persecutoribus in Cruce orare dignatus est, etiam Ecclesia pro Hæreticis, & Schismaticis, Judæis, & Paganis publice precatur. (e)

QUÆSTIO VII.

De Applicatione Missæ.

SUMMARIUM.

69. *Missa tripliciter prodest, specialissime, generalissime, & specialiter.*
70. *Missa specialiter prodest iis, quibus applicatur a Celebrante,*
71. *Quid, si nemini applicatur,*
72. *Aut Celebrans eam applicet contra suam obligationem, vel voluntatem Superioris?*
73. *Applicatio Missæ, an sufficiat habitualis?*
74. *Et quando fieri debeat?*
75. *An sit licitum celebrare cum reservatione applicationis,*
76. *Vel Missam applicare proxime daturo stipendium?*
77. *Praxis optima applicandi Missam.*
78. *Expedit etiam facere secundam intentionem.*
79. *Et quomodo?*
(f) Ut dictum n. 73.
80. *Digne celebrans plus participat de fructu Missæ, quam alii.*

69. ADvertendum cum Scoto *Quodlib.* 20. & aliis, Sanctissimum Missæ Sacrificium (idem servata proportione dicendum de Orationibus Fidelium, aliisque Justorum meritis, de quibus ex professo Doctor subtilis *ibidem §. de primo*, hoc declarat) tripliciter valere, seu prodesse, nimirum specialissime, generalissime, ac modo quodam medio seu specialiter. *Specialissime* prodest solum ipsi celebranti Missam, seu aliud bonum opus peragenti, ac in statu gratiæ existenti; & hoc modo non videtur, id posse recta, seu ordinata voluntate alteri applicari; quia quilibet tenetur magis seipsum diligere, quam Proximum. *Generalissime* prodest toti Ecclesiæ: neque enim celebrans, vel orans, debet aliquem de Ecclesia excludere, sed ex intentione saltem habituali omnes includere; uti patet ex Oratione Dominica, in qua singuli, ex Christi institutione orantes, dicimus: *Et ne nos inducas in tentationem, &c.* non vero, *& ne me inducas in tentationem*. Et de hoc fructu generalissimo videtur David loqui *Psalm.* 118. dicens: *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua*. Tertio tandem modo, seu *specialiter*, prodest Missæ Sacrificium, vel aliud pium opus illi, cui specialiter per Celebrantem, vel orantem

tem

tem applicatur, v. g. Animabus in Purgatorio, danti stipendium pro celebratione Missæ: & hic solus fructus, nempe specialis, applicatur pro quo offertur solum Missæ sacrificium.

70. CONCL. I. Sacrificium Missæ specialiter prodest iis, pro quibus offertur; attamen ad hoc, ut Sacrificium habeat suum effectum ex opere operato pro iis, pro quibus offertur, necessaria est propria applicatio Sacerdotis celebrantis. Ita Herinex *part.* 4. *disp.* 8. *de Missa*, *q.* 7. Sannig *dist.* 5. *q.* 6. & alii. Ratio est: quia in hoc tremendo Missæ Sacrificio Sacerdos celebrans, & quidem solus, sustinet personam Christi; ergo sicut a solo Sacerdote celebrante in persona Christi Sacrificium pro aliis offertur, sic etiam ab eo solo fructus ejusdem applicatur. Idem desumitur ex forma Ordinationis cujuslibet Sacerdotis, qua eisdem dicitur: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium* &c. *pro vivis, & defunctis*; & consequenter ab ipso pendet applicatio fructus ejus.

71. Infertur proinde I. Sacrificium Missæ nemini applicatum, quoad fructum suum speciale nemini profuturum ex opere operato, sed fructum ipsius in Thesauro Ecclesiæ remansurum. Intellige, si Sacerdos eumdem ex certa scientia nolit neque sibi, neque alteri applicare. Si vero hoc accidat ex inadvertentia, videtur ex parte celebrantis adesse tacita, & habitualis intentio applicandi sibi, aut certe aliis, pro quibus tenetur; qualis applicatio habitualis jam sufficeret, juxta dicenda *n.* 73.

72. Infertur II. Etsi Sacerdos ex Voto, Justitia, Charitate, vel Obedientia obligetur, Missam applicare certis personis; valide tamen eumdem posse Missam applicare aliis (etsi illicite) quantumvis intentio, & applicatio Superiorum, vel Ecclesiæ sit in contrarium. Ita Herinex, *loc. cit. n.* 80. Layman *c.* 2. *n.* 11. Sannig. *n.* 11. & alii communiter, contra Fraxinellum, qui ut refert Gavantus *tom.* 1. *Comment. in Rubricas*, *part.* 3. *tit.* 12. *n.* 18. docebat, Prælatum Regularem posse irritare intentionem subditorum in celebratione Missæ, si hanc contra suam intentionem applicarent, ita ut valeat applicatio Prælati, & non subditi. Sed communis sententia ex eo probatur: quia applicatio Missæ est actus potestatis Ordinis, quæ non dependet ex potestate Superioris Regularis. Unde, quamvis subditus peccet agendo contra Obedientiam suo Prælato debitam, ejus tamen applicatio non potest irritari per Prælatum: sicut a simili nequeunt irritari alia, quæ sunt annexa Ordini Sacerdotali, uti patet in intentione conficiendi Sacramenta.

73. CONCL. II. Applicatio Sacrificii Missæ non necessario debet esse actualis, aut virtualis, sed sufficit habitualis; id est, actualis quondam habita, & nondum retractata. Ita communiter Doctores, paucis exceptis. Ratio est: quia per actualem intentionem olim habitam, ac necdum retractatam, Sacerdos jam donavit alteri fructum Sacrificii sui; qui proinde eidem, utpote vi donationis jam debitus, obveniet, supposito, quod sequatur Sacrificium, neque revocetur applicatio.

* Et hinc valet applicatio Missæ, quam promisisti Paulo, quod velis in ejusdem Natali cras (vel pone etiam longiorem terminum) incidente pro ipso Missam legere, etsi ipso die Natali non renoves intentionem, dum celebras.

Nec dicas: Ut valide sacrifices, non sufficit dicta intentio habitualis, sed potius requiritur juxta dicta *dist.* 1. *Tractatus hujus quæst.* 3. actualis, vel virtualis: ergo etiam non sufficit hæc habitualis, ut Sacrificium illud alteri valide applices. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem: in priori enim casu sacrificans, seu celebrans habet se per modum agentis, uti loco citato insinuatum jam est; in posteriori autem per modum donantis. Ad valorem autem donationis alicujus sufficit voluntas actualis aliquando habita, & nondum retractata, seu habitualiter adhuc, etsi non actualiter, vel virtualiter perseverans.*

74. CONCL. III. Applicatio Missæ debet fieri, antequam Sacrificium sit perfectum, ac proinde ante Consecrationem, utpote in qua Sacrificium Missæ essentialiter consistit. Imò debet Sacerdos, præsertim quando accepto stipendio pro aliis celebrat, formare intentionem ante initium Missæ, ut etiam fructus precum nomine Ecclesiæ peractarum, obveniat illis, pro quibus celebrat.

75. CONCL. IV. Illicitum est, quod Sacerdos, qui defacto non habet stipendium pro Sacro faciendo, celebret cum reservatione suæ applicationis, applicaturus ei, qui dato stipendio proxime Sacrum fieri postulabit. Ita communis. Ratio est: quia fructus Sacrificii non potest suspendi a Sacerdote, in cujus potestate non aliter est Sacrificii effectus, quã ipsum Sacrificium.

76. Et ob eamdem rationem neque licitum est, per modum anticipatæ solutionis ex nunc applicare fructum Sacrificii iis, qui postea primo petent; aut celebrare ad eorum futuram intentionem, quam Deus jam novit. Quinimo hæc praxis nonnullorum, tamquam periculosa, scandalosa, ac antiquissimę Ecclesię consuetudini contraria, reprobata est a Congregatione Cardinalium 1605. ut refert Borbosa *part.* 3. *de offic. & potest. Episcop. allegat.* 24. *num.* 12.

* CONC. V. Si quis accipiat decem stipendia a decem hominibus, vel ab unico quidem, sed ad decem distinctos fines, Bonacina, Diana, & Aversa defendunt, satis esse si primas decem Missas legendas pro his conjunctim, & in confuso applicet, relinquendo ceteroquin, postquam homines jam semel Missam aliquam ad certam intentionem actualiter petierunt, Deo determinationem in individuo quoad quamlibet Missam particularem, seu potius suam applicationem regulando juxta Beneplacitum DEI quoad determinationem in individuo illorum decem hominum, vel quoad quemlibet finem in specie; Si enim valet (prout valere tenet communis teste La Croix *lib.* 6. *part.* 2. *num.* 221.) applicatio facta *pro eo, pro quo Deus vult applicari Missam*, relinquendo sic DEO quasi determinationem, quale ex ejusmodi individuis velit determinare, vel cuinam animæ in Purgatorio applicare: sicuti ferme simili modo *num.* 78. & 79. discurretur de intentione secundaria; Cur non etiam (inquiunt) pariformiter hic in casu pręsenti? Sed quidquid de hoc sit, tutius, & adhuc melius faciunt illi, qui singulis diebus determinate pro certo individuo v. g. Petro, vel Paulo, & juxta quamlibet intentionem determinatam (si tamen diversas illas intentiones, seu distinctos fines ipsemet petens pro stipendio Missas expresse specificet) applicent, prout taliter volunt alii Auctores apud La Croix *loc. cit. num.* 200. In Monasteriis autem, in quibus subditi tenentur legere juxta intentionem Superioris, saltem ipsimet Superiores vel hi, quibus per Superiores cura designandi Missas Patribus commissa est, diligenter invigilent, ut Libros Missales (de quorum praxi faciliori agitur *lib.* 5. *Decretalium tit.* 3. *num.* 214.) confici curent, ex quibus intentiones applicandi, quas subditis insinuant, depromant: poterunt dein subditi securius, & cum majori animi quiete se remittere ad intentionem Superioris, seu Sacristani indicantis, quamvis ipsimet subditi aliquoties nesciant, nec ipsis significetur, in quem finem in specie tendat hæc intentio applicandi, & pro quo individuo.

CONCL. VI. Si quis accipiat decem stipendia a decem distinctis hominibus, ut decem Missas legat, in simili casu Possevinus, & Pasqualigus apud La Croix *loc. cit. n.* 210. dicunt, talem Sacerdotem non satisfacere, si in singulis Missis ad intentionem singulorum ex his decem hominibus applicet decimam partem harum suarum decem Missarum: ast alii, ut Bonacina, & Aversa tenent, eumdem satisfacere partim, quia quotidie dividendo partem fructus in singulos, in fine ultimæ, seu decimæ Missæ cuilibet ex his decem hominibus solvitur, quantum debetur, prout consideranti patet; partim quia sic singulis melius providetur; cum singuli ex his maturius saltem partialiter quidpiam participent de fructu Missæ: cum alias si pro quolibet ex his decem fuisset applicata Missa, aliqui (puta quos Sacerdos apud se determinavit tamquam octavum, vel nonum in ordine) deberent exspectare octo diebus, & ultra, antequam quidpiam participent. Ast sententia ista practicanda non est saltem pro tunc, quando aliquæ ex his decem intentionibus differri ad decem dies non possunt, e. g. si nonnullæ ex his Missis sint applicandæ pro felici partu, pro felici morte alicujus in agone constituti, &c.*

77. CONCL. V. Loquendo de modo circa applicationem Missæ observando, optimum est, atque in praxi consultissimum, ut Sacerdos applicet valorem Missæ juxta intentionem petentis, eique modo, quo debet, ac potest, meliori prodesse

intendat; interim tamen simul, & sibi, & toti Ecclesiæ, prodesse velit ea ratione, qua potest meliori, absque præjudicio tamen dantis stipendium. Ita Gavantus *tom. 1. Comment. in Rubricas, part. 1. tit. 8. n. 3.* Nam, ut bene considerantibus patebit, hoc modo fiet perfectissima applicatio Missæ, absque ullo cujusque præjudicio, cum Deus optime noverit, simulque de fructu Sacrificii dare paratus sit cuique, quantum ipsi competit.

78. Deinde, quia quandoque contingere potest, ut is, pro quo sive ratione accepti stipendii, sive ex alio titulo quis est celebraturus, non sit capax fructus Sacrificii Missæ (prout v.g. acciderit, si anima Defuncti, pro qua legitur Missa, jam sit in cœlo, vel ob sua delicta in inferno) in quo proinde casu fructus specialis Missæ rediret in Thesaurum Ecclesiæ, si nulla alia adesset persona, cui ipse competeret, & applicaretur; Hinc ad istud evitandum optime consulunt Doctores, ut fiat aliqua secunda intentio, seu applicatio, per quam si fructu Missæ non egeat, vel ejus incapax sit ille, pro quo applicatur, mox alii substituantur, quibus in tali casu fructus Missæ applicatus obveniat.

79. Sed quoniam nobis non certo constat, quibus in tali casu optime possit, vel etiam debeat fructus Missæ applicari: hinc consultum erit, ut generaliter eliciatur talis intentio, qua quis in ejusmodi casibus semper velit, tali secunda intentione fructum Sacrificii Missæ illi, vel illis applicare, cui vel quibus Deus novit, hic, & nunc præ ceteris magis debere illum applicari, ac ut applicetur, Deo gratius fore. Nam, cum ad applicationem Missæ sufficiat intentio non solum actualis, & virtualis, sed etiam (f) habitualis, ejusmodi intentio secundaria generalis pariter sufficiet: poteftque practicari absque ulla animi perturbatione, & anxietate.

80. His addendum pro solatio spirituali Sacerdotum devote celebrantium, cum Gavanto *cit. tit. 8. n. 3.* certum esse quod Sacerdos digne celebrans in majori quantitate participet de fructu, & valore Missæ, quam quilibet alius, qui eumdem celebrare jubet, vel dato stipendio procurat. Et hoc tum ex ministerio proximiori: tum ex majori fide, ac devotione, quæ sub devota Celebratione multipliciter excitatur: tum ex ipsa digna Sacramenti Eucharistiæ perceptione.

QUÆSTIO VIII.

De Obligatione celebrandi Missam, quam ex variis Titulis habent Sacerdotes.

SUMMARIUM.

81. *Sacerdos ex variis titulis potest obligari ad celebrandum.*
82. *An & quoties per annum celebrare teneatur?*
83. *Curatus, quibus diebus celebrare debeat?*
84. *An tunc teneatur Missam applicare pro Parochianis?*
85. *Resolutio.*
86. *Sententia merito practicanda.*
87. *Beneficiarius, quoties teneatur celebrare?*
88. *Quid, si infirmetur ad tempus?*
89. *Beneficiarius, qui quotidie celebrare tenetur, an possit quandoque abstinere?*
90. *Aut pro alia intentione celebrare?*
91. *An satisfaciat anticipando Missas?*
92. *Obligatus ad celebrandum in certa Ecclesia, vel Altari, peccat alibi celebrando,*
93. *Nisi justa causa subsit.*
Quanta sit hæc obligatio?
94. *An alibi Celebrans teneatur ad restitutionem?*
95. *Nequit Sacerdos Missam alii legendam dare, retenta parte stipendii.*
96. *Limitatur hoc in certis casibus.*
97. *Peccat mortaliter qui est notabiliter in mora celebrandi Missas debitas;*
Et tenetur ad restitutionem.
98. *Quid, si ad modicum tempus differantur?*
99. *Aut dans stipendium consentiat?*
100. *Sacerdos tenetur dicere Missam petitam, nisi obstet Ritus Ecclesiæ.*
101. *Quid de Missis votivis, ac de requiem in Festis duplicibus? Et Indulgentiis Altarium Privilegiatorum?*
102. *Obligatio celebrandi Missam ratione stipendii qualis?*
103. *Unicam Missam omittens, an peccet mortaliter?*

81. Advertendum, quod generatim Sacerdos ex variis Titulis obligari possit ad celebrandam Missam. I. Ratione suscepti sacri Ordinis Sacerdotalis. II. Ratione Curæ animarum, quam habet. III. Ratione Beneficii, seu Capellaniæ, cui ex primæva Fundatione annexum est onus celebrandi certas Missas, in Litteris Fundationis præscriptas. IV. Ratione recepti stipendii, seu eleemosynæ, pro Missa celebranda porrectæ; non enim tenetur Sacerdos, quamvis sit dives ac opulentus, ultro Missam pro aliis celebrare; sed potest licite stipendium sui ministerii, juxta consuetudinem laudabilem cujuslibet loci, recipere; idque pro sustentatione congrua vitæ suæ, juxta illud Salvatoris, *Matth. 10. Dignus est operarius cibo suo*, & alibi. Hoc prænotato, de singulis procedit præsens Quæstio: ad cujus resolutionem, sit

82. CONCL. I. Simplex Sacerdos peccat, & quidem juxta plures Doctores (quorum sententiam Sannig *loc. cit. q. 8. n. 1.* censet probabiliorem) mortaliter, si cessante justo impedimento numquam celebret toto anno: tenetur enim saltem ter, vel quater in anno, in Festis præsertim solemnioribus, celebrare. Probatur hoc ex Concilio Trident. *Sess. 23. c. 4. de Reform.* ubi dicitur: *Curet Episcopus, ut Sacerdotes saltem diebus Dominicis, & Festis solemnibus, si autem curam habeant animarum, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant, Missas celebrent.* Accedit *c. Dolentes, de Celebrat. Miss.* ubi graviter reprehenduntur ii, qui Missarum solemnia vix quater celebrant in anno.

83. CONCL. II. Sacerdos Curatus per se, vel per alium, omnibus illis diebus tenetur celebrare, quibus Plebs sibi subjecta ex præcepto Ecclesiæ tenetur Missam audire. Ita communis: & patet tum ex citatis verbis Concilii Tridentini, tum ex ipsa ratione Curæ animarum: nam alias non posset Populus implere præceptum de audienda Missa.

84. Num autem omnibus dictis diebus teneatur Sacerdos Curatus applicare Missam pro Populo, quæstio non modica est, eo quod Concilium Trident. *Sess. 23. de Reform. c. 1.* sic dicat: *Cum præcepto Divino mandatum sit omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre &c.* Quibus verbis Concilium videtur agnoscere præceptum Divinum celebrandi, Missamque applicandi pro suis Ovibus, ex parte ipsius Parochi, seu Curati.

85. Resp. Licet Scotus *lib. 9. de Justitia, q. 3. art. 1.* arbitretur, Parochum non solum obligari celebrare Missam, ut eam subditi audire valeant, sed etiam hanc pro ipsis offerre: communior tamen sententia negat, talem obligationem ipsi incumbere ratione muneris sui; nisi forsan ex Fundatione, Consuetudine, Lege Diœcesana, Pacto, aut alio hujusmodi Titulo, specialis obligatio habeatur. Ita Layman *lib. 5. tract. 5. c. 3. n. 3.* Herinex *disp. 8. de Missa, q. 9. n. 95. & 96.* Sannig *dist. 5. q. 8. n. 3.* Suarez, & alii. Ratio est: Quia Beneficia curata proprie sunt instituta ad pascendum Populum verbo, & Sacramentorum administratione, non item ad semper applicandam Missam pro ipso; nisi secus habeatur ex Fundatione, vel alio speciali Titulo. Deinde non plus videtur evincere citatus textus Concilii Trid. nisi quod Sacerdotes Curati teneantur pro Ovibus suis Sacrificium offerre, celebrando saltem diebus, quibus urget præceptum audiendi Missam, ut sic Parochiani possint Missam audire, eique devote assistendo, de fructibus ipsius participare: nam diversæ sunt obligationes ad celebrandum, & ad applicandum pro Parochianis Missæ Sacrificium; ab una autem obligatione non est facienda extensio ad aliam.

86. Fatendum tamen, quod his non obstantibus Barbosa *part. 2. de offic. & potest. Episc. allegat. 24 n. 23.* & amplius *part. 1. de officio Parochi, c. 11. n. 10.* verius esse putet, parochum teneri Missæ Sacrificium pro suis Ovibus applicare aliquoties, juxta boni viri arbitrium. Idem censet Gobat *tract. 3. Theol. Experim. n. 593.* additque, istud boni viri arbitrium esse ferendum attenta copia vel inopia redditum, magna aut parva necessitate Parochianorum. Notat etiam Layman *cit. numer. 3.* quod lex Charitatis, ac æquitatis ratio suadeat, ut Pastores ordinarii, videlicet Papa, Episcopus, Parochus, & Prælatus Regularium, pro suis subditis Deo intra, & extra Sacrificium, frequenter supplicent, & aliquando etiam pro eisdem illud offerant.

*Qui-

* Quinimo in Jure Canonico *Lib.3. Decret.Tit.41. num.22.* & adhuc latius *Lib.5.Tit.3.num.209. ac seqq.* invenitur aliquod Decretum Sacræ Congregationis, faciens distinctionem inter pingues, & non pingues Parochias his formalibus: *Cum præcepto Divino iis, quibus animarum cura commissa est, mandatum sit, pro ovibus suis Sacrificium offerre, sæpe alias Sacra Congregatio censuit, Parochos teneri pro Parochianis Sacrificium applicare, atque ea cum distinctione, ut, si redditus pingues sint, singulis diebus* (quod tamen intelligitur discrete cum grano salis, excipiendo anniversaria, exequias, & similes quas habent Parochi, obligationes &c.) *si vero tenues, saltem festivis diebus. Idem nunc censet &c.* Vide de hoc *loc.cit.*

Propter allegatam proxime declarationem formabis dubium, An ergo Parochi habentes pingues redditus teneantur applicare Missam pro suis Parochianis extra Dominicas, & festivos dies, posito, quod pro tunc neque occurrant Anniversaria, nec dies depositionis, septimi, vel trigesimi, nec Benedictiones nuptiarum, similesve parochiales fundationes alias Curæ Animarum annexæ, & quasi inter ipsos redditus stolæ computatæ? Ratio dubitandi, & affirmativam tenendi videtur esse; tum quia Decretum allegatum expresse ait, Parochos habentes pingues redditus adstringi *singulis diebus* pro ovibus sacrificium applicare, sicque tam diebus Dominicis, & Festivis, quam aliis, nisi ipsæ functiones Parochiales similibus diebus aliam insinuent applicationem: tum quia a Patre Reiffenstuel in Jure Canonico *Lib.5. Decret. Tit.3.n.213.* adducitur aliquod Breve Apostolicum Innocentii XII.vi cujus Parochi etiam non habentes pingues redditus tenentur applicare diebus Dominicis, ac Festivis Missas pro ovibus, supple, nisi ipsæ functiones Parochiales insinuent aliam intentionem: ergo cum vi Decretorum ibidem allegatorum fiat distinctio inter curatos habentes, & non habentes pingues redditus, atque priores majorem habeant obligationem applicandi, quam posteriores, consequenter illi priores adstringentur etiam extra Dominicas, & dies festivos applicare Missam pro ovibus suis. Et ita quidem tenent scribentes post hoc Decretum aliqui Doctores non exigui nominis, citati apud Paulum Zetil in suo Clerico curato *part.I.Instruct.VI.n.LXVII.* Prout etiam videre poteris in Jure Canonico Patris Anacleti Reiffenstuel locis superius citatis.

Ego vero (salvo tamen meliori) etiam insistendo allegatis Sac. Congregationis Decretis cum Patre Schmalzgrueber *Lib. 3.Decret.Tit.41.n.106.* & Alberto Reiffenstuel in sua Novenna Canonica *Resolut.8.fol.apud. me 54.* distinguendum puto, num Parochi illi habentes alias pingues redditus pariter ex peculiari quadam fundatione, seu particulari statuto vel consuetudine sint obligati extra Dominicas & Festa fori Populo Missam legere, vel non? Si prius, existimo, Parochos hosce, si tenentur ex tali particulari causa legere, pariter obligari, regulariter loquendo, Missam lectam pro populo applicare; ita enim in sensu aliquo moderato, & non nimium duro adhuc verificantur illa verba allegati Decreti, quod nimirum Parochi habentes pingues redditus teneantur Missam pro ovibus non solum in Dominicis ac Festis, verum etiam singulis diebus applicare, id est, singulis diebus illis, quibus ex peculiari fundatione, Statuto particulari vel consuetudine tenentur etiam extra Dominicas & Festa Fori legere Missam, sicque in casibus particularibus eo ferme modo resolvitur, quomodo *quæst. IX.post n.131.Addit.I. ac II.* discurritur de aliis pinguibus fundationibus, in quibus equidem obligatio celebrandi, non tamen obligatio applicandi fuerat expressa. Econtra autem, quando neque ex peculiari fundatione, neque ex particulari Statuto vel consuetudine Parochi tenentur legere populo Missam, multo minus obligantur similem Missam, si nihilominus velint celebrare, pro populo applicare: videtur enim mihi captu difficillimum, non teneri quempiam legere Missam, & nihilominus obligari, supposito, quod ex proprio beneplacito velit legere, eamdem alteri applicari. Et sane alias, si ratione Curæ Animarum censeretur adesse tam gravis obligatio, pariter Episcopi tamquam Parochi Parochorum, imo etiam summi Pontifices tamquam Episcopi Episcoporum tenerentur singulis diebus Missam pro populo sibi commisso applicare, utpote superiorem Animarum Curam exercentes, quod tamen videtur contra cōmunē praxin, ut notat Albertus Reiffen.*l.c.* ac pluribus ostendit.

Profecto ego ipsemet nuperrime, cum circa prædicta quidam AA. post illa Decreta scribentes nolint quidpiam positive decidere, partim anxius, partim ad aliorum instantiam per R.P. Secretarium nostrum in Curia Romana a Sac. Congregatione Concilii supplici libello humillime desuper declarationem petii. Ast Eminentissimi Patres responderunt.

Exprimatur Casus particularis.

Ex quo tacite apud me ipsum inferebam: Ergo similia responsa Sacræ Congregationis emanare solent quoad casus particulares, uti discurrebam antea. Et hinc secundo Altedictæ Sacræ Congregationi sequentem Casum per supplicem libellum novum humillime præsentari feci:

Eminentissimi DD. Cardinales.

Petrus N. Parochus ad S. Geminianum Diœcesis Frisingensis pingues equidem habet redditus, non tamen sive ex particulari statuto, sive ex consuetudine obligatus extra Dominicas, & dies festivos sacrificare; quia vero nihilominus sæpius infra septimanam extra dies Festivos & Dominicos ex devotione celebrat,

Dubitatur I. An has Missas infra septimanam ex devotione lectas, teneatur applicare pro suis Parochianis? Quodsi negative,

Dubitatur II. An ergo pro his Missis ex devotione lectis possit recipere Stipendium a particularibus oblatum; præsertim cum ibidem existat statua miraculosa, ad quam confluunt peregrini petentes pro stipendio celebrationem Missæ.

Humillime supplicatur pro declaratione horum dubiorum ad quietandam Parochi conscientiam multum anxiam &c. pro qua gratia &c.

Lecto hoc casu particulari Eminentissimi Patres recentissime denuo responderunt:

Congregationem Concilii non esse institutam ad fovendos scrupulos.

Interea tamen Illustrissimus quidam ac Doctissimus ad altefatam Sac. Congregationem spectans Secretario nostro in Curia Romana oretenus reposuit, mihique per litteras insinuari voluit, quod exceptis diebus Dominicis & festivis allegatus in casu Dominus Parochus non teneatur applicare Missas pro suis Parochianis, & pro Missis infra septimanam lectis possit sine scrupulo recipere stipendium a particularibus oblatum, uti communiter practicatur a Parochis. Ita in formalibus sonant litteræ: ubi tamen adhuc subjungebatur quoad pingues redditus obligatio dicti Parochi superflua erogandi in pauperes. Volui hæc candida mente, uti accepi, pro multorum forsan sublevatione inferere.

Interea tamen insistendo juri præsertim moderno illud non auderem defendere amplius, quod antea non pauci tenuerunt AA. nimirum similes Parochos neque diebus Dominicis, neque Festivis fructum specialem teneri applicare pro suis ovibus: deterrent enim me *In primis* Breve Apostolicum Innoc.XII superius allegatum: *Secundo*, Instructio Sacri Concilii pro Visitatione Liminum SS. Apostolorum Episcopis præscripta, atque reperienda in Appendice novissimi Concilii Romani Lateranensis ad Titulum XIII. ubi §.3.*n.11.* expresse petitur informatio, *an singuli Parochi, ceterique Curam Animarum exercentes singulis Dominicis, festisque de præcepto Missam applicent pro populo eorum Curæ commisso?* Tum demum *Tertio*, quia in nuperrima Visitatione Sacrorum Liminum Celsissimi Principis ac Episcopi Frisingensis per Deputatum facta, Sacra Congregatio Concilii 30. Decembris 1722. sequentia ad Celsissimum rescripsit.

Puto inter ceteras Pastoralis vigilantiæ curas, quas omnes egregie sustines, suum & illam tenere locum, quæ sedulo invigilet, ut Parochi diebus festis pro Populo Missam, Collegia Canonicorum suam Conventualem applicent, quod quidem a Concilio Tridentino summopere commendatum Sacram hanc Congregationem solicitam, ne omittatur, habet. *

87. CONCL. III. Capellanus, seu beneficiatus, ex justitia sub mortali culpa est obligatus ad illum Missarum numerum, quem Litteræ Fundationis Beneficii, ad cujus onera Beneficiarius illud acceptans sese obligavit. Circa hoc tamen

88. Notant I. Doctores, ac inter eos Navarrus *lib. 2. de Restit. cap.2.n.210.* Lugo *disp.21. de Eucharist.n.49.* Sannig *n.5.* & Layman *nu.7.* quod si ejusmodi Beneficiarius, ad certum Missarum numerum singulis hebdomadibus dicendarum obligatus, ad breve tempus infirmetur, utputa una, vel altera

hebdomada (aut juxta cit. Laymanum, & Lugonem, uno mense) præsumendum sit, Fundatorem, & Ecclesiam, non intendisse tam arctam obligationem, ac proinde talem non teneri ad recompensationem: nam etiam dominus temporalis, tametsi jure detrahere posset de mercede famuli ob ejus infirmitatem (ut multi volunt, *argument. l. Si uno, §. Item cum, ff. Locati*) si tamen pius & benignus est, detrahere non solet.

89. Notant II. Doctores, quod si Fundatio exigat quotidianum Sacrificium in certo loco, v. g. in determinata Ecclesia, vel Altari peragendum, sicque obligatio principaliter habeatur ratione loci, v. g. ob majorem ejus reverentiam, vel commoditatem Populi: tunc tenetur Sacerdos, tale onus Missarum quotidie ibi celebrandarum in se habens, ibidem quotidie celebrare, vel per se, vel per alium substitutum, juxta Fundationem ipsi loco impositam. Si vero talis obligatio quotidie celebrandi sit ipsimet personæ Capellani, seu Beneficiarii imposita, tunc arbitrantur, ob reverentiam Sacrificii, majoremque devotionem in se excitandum, aut alia justa de causa, posse eumdem quandoque abstinere, etiam semel in hebdomada, *arg. c. Significatum, de Præbend.* ubi de obligato ad quotidie celebrandum dicitur eum teneri quotidie extra casum infirmitatis celebrare, *salva honestate sua, & debita devotione*. Nam propter plurimos mundanos casus contingit nonnumquam, debitam impediri devotionem.

90. Non tamen hinc sequitur, quod is, qui titulo honestatis, majorisque devotionis, potest semel in hebdomada, a Missa abstinere, possit etiam semel Missam alibi, vel pro alia intentione celebrare. Nam hæc sunt omnino diversa: atqui ex diversis non valet illatio. Dicendum proinde, quod obligatus ad quotidie celebrandum juxta certam intentionem, etsi advertens, se esse minus dispositum, possit quandoque ob causam honestatis, debitæque devotionis, abstinere (ad summum semel in hebdomada) tamen eo die nec pro se, nec pro alio, neque alibi celebrare valeat; aut si celebraturus est, teneatur Missam applicare juxta præscriptam Fundatoris intentionem, vel saltem hanc per alium celebrandam curare. Bonacina *disput. 4. de Eucharistia, quæst. ult. punct. 7. §. 2. num. 16.* Sannig *disp. 5. de Missa, quæst. 8. num. 4.* & alii.

91. Notant III. Capellanum, qui ad celebrandum in determinato loco aliquot per hebdomadam diebus obligatus est, per se loquendo, ac nisi aliud exprimatur, posse satisfacere, si anticipet præcedenti hebdomada ibidem celebrando: eo quod non defraudet intentionem Fundatoris, utpote qui (nisi aliud expresserit) videtur exigere certum dumtaxat Missarum numerum tempestive persolvendum. Additur tamen, *per se loquendo* &c. Quia si in Litteris Fundationis contrarium exprimatur, specialiter statuendo, v. g. ob commoditatem devotionemque Populi, aut reverentiam Loci sacri, ut in nulla hebdomada Missæ prætermittantur, non licebit eas anticipare: mens enim justa Fundatorum, tamquam lex specialis, adimplenda est. Bonacina *Ibid. §. n. 4.* Sannig *n. 8.* Navarrus, & alii.

* Notant DD. IV. Capellanum Beneficiatum, vel etiam alium annuis oneribus Missarum v. g. ex Legato semel acceptato gravatum, non posse ex eo, quod redditus annui sint multum diminuti, propria Auctoritate imminuere onera Missarum, quinimo, stabiliter loquendo, neque idem defacto possunt spectato jure scripto ipsimet Episcopi; cum per Decreta emanata tempore Urbani VIII. & ab Innocentio XII. in Bulla: *Nuper a Congregatione* &c. anno 1697. die 24. Decembris novissime confirmata, atque per extensum videnda in Jure Canonico *L. V. Tit. 3. §. 10.* ipsis fuerit interdictum. Quare attento Jure scripto pro reductione in eo casu recurrendum foret Romam, quando stabilis fieret reductio. Quod si autem uno tantum, vel altero anno fructus alias ratione Missarũ obventuri notabiliter minuerentur, posse pro tunc adhuc Episcopos non obstantibus Decretis Urban. VIII. & Innoc. XII. pro rata damni imminuere onera Missarum, tenet La Croix *Lib. 4. n. 855.* rationem hanc subjungens; quia allegata Decreta Pontificum prohibitoria videntur tantum loqui de reductione stabili, & semper duratura; non autem pro brevi tempore. Quinimo de consuetudine, quam spectandam esse, ait La Croix *Lib. 6. part. 2. n. 117.* dicuntur saltem aliqui Germaniæ Episcopatus defacto adhuc prætendere jus faciendi similes moderationes, & reductiones Missarum etiam perpetuas, prout testes sunt Gobat, & Tamburinus apud La Croix *Lib. 6. part. 2. n. 117.* ac de Germania inferiore Gaudentius Kerchkove in suis Commentariis *cap. 3. §. 6. n. 15. & seqq.* ac *cap. 8. §. 2. n. 20. ac seqq.* Concessit equidem Concilium Trident. *Sess. 25. de Reform. cap. 4* eamdem reducendi Missas facultatem Abbatibus, & Generalibus Ordinum; verum etiam hæc potestas per dictos Pontifices Urban. VIII. ac Innocent. XII. sublata fuit, prout recte notant nostra Statuta Generalia Victoriensia apud Kerchkove *loc. cit.* licet ceteroquin ad instantiam Generalium soleant subinde hisce de novo similes gratiæ tribui, prout Benedictus XIII. Mense Julio, anno 1724. novissime per Breve Apostolicum nostro Generali etiam respectu Monialium, & Tertiariorum capacium bonorum, ac suæ Jurisdictioni subjectorum clementissime concessit amplissimam circa eam reductionem facultatem in Italia, ac adjacentibus Insulis Triennio; extra vero, Sexennio duraturam: Id ipsum dictus Sanctissimus eodem anno concessit Abbati Generali Congregationis Casinensis, quam Facultatem pariter extendit ad illos Episcopos, qui vel per se, vel per suos Procuratores ultimo Romano Provinciali interfuerunt Concilio, prout videndum *Tit. XV. cap. VIII.* ejusdem Concilii. *

90. CONCL. IV. Qui ex titulo Fundationis, vel ex conventione, aut pacto ratione recepti stipendii tenetur in certa Ecclesia, vel Altari celebrare, non potest absque peccato alibi celebrare; nisi hoc fiat ex justa, & rationabili causa. Ratio est: quia rationabilis piaque voluntas Fundatoris, vel dantis eleemosynam pro celebratione Missæ, est adimplenda; quod alioquin non fieret.

93. Dicitur notanter, *nisi hoc fiat ex juxta causa*. Nam si hoc accidat ob legitimum impedimentum, v. g. ob profanationem Ecclesiæ, inundationem aquarum, aut quia Sacerdos bona fide exiens a Sacristia invenit Altare jam occupatum ab alio Celebrante, & hujusmodi, nullum committitur peccatum.

Et quamvis obligatio celebrandi in loco determinato, ex genere suo sit gravis; adeo, ut juxta Bonacinam *cit. punct. 7. §. 4. num. 2.* & alios, alibi celebrans peccet mortaliter, nihilominus recte notat Herinex *disp. 8. de Missa, q. 15. n. 185.* hic etiam locum habere levitatem materiæ, utpote si raro mutetur locus, v. g. bis vel ter in anno vel etiam semel aut bis in mense, dum quis debet quotidie celebrare. Insuper facilius excusari potest celebrans in alio Altari ejusdem Ecclesiæ, quam si celebret in diversa Ecclesia; utpote minus recedens a voluntate Fundatoris. Lugo *disput. 21. de Eucharistia n. 36.*

94. His adde, quod, quamvis Sacerdos extra præscriptam Ecclesiam, vel Altare, contra voluntatem Fundatoris, vel dantis stipendium celebrans peccet, ut dictum: nihilominus sit probabilius, talem non teneri ad restitutionem, aut novam celebrationem Missæ. Bonacina *cit. §. 4. n. 5.* cum aliis. Siquidem talis Celebrans, etsi peccaverit, non tamen fraudavit Fundatorem, vel dantem stipendium, fructu ipsius Sacrificii.

* Excipe, si Missæ fuerint petitæ in Altari privilegiato pro defunctis eo die, quo privilegium est; tunc enim tenetur Sacerdos recompensare in simili Altari privilegiato, si alibi legerit: quia privat animam defuncti notabili fructu, nimirum Indulgentiis plenariis Altari privilegiato concessis. Azorius *p. 1. Lib. 10. c. 24. q. 7. & lib. 6. cap. 24. quæst. 7.* ac Castropalao *Tract. 13. d. 1. p. 6. n. 27.* Difficile mihi tamen videtur, similem, qui tales Missas in Altari privilegiato legendas, bona fide alibi celebravit, ex integro condemnare ad resarcitionem, & repetitionem ipsarum Missarum, cum animæ illæ, pro quibus præcedentes erant applicatæ, saltem ex opere operato, nimirum ex ipsismet Missarum Sacrificiis notabiles fructus perceperint, puta satisfactorium, & probabiliter etiam impetratorium. Hinc credo, alicui simili injungi posse, ut in supplementum conetur pro illis defunctis devote lucrari aliquoties indulgentias plenarias alias, puta per viam Crucis, generalem communionem &c. prout idem videtur innuere Kazenberger in Supplement. Sacram. P. Sporer de Indulgentiis *cap. 3. Sect. 2. n. 137.* dum ait; tales non celebrantes in Altari privilegiato obligari id compensare aliis proportionatis precibus.

Dices: Indulgentiæ plenariæ, quæ acquiruntur defunctis per applicationem Sacrificii in Altari privilegiato, annectuntur ipsimet *operi operato*, aliæ vero *operi operantis*, sicque priores

res suo modo securius acquiruntur, quam posteriores, quoniam ex parte operantis frequentius contingere potest defectus, ne Indulgentiæ obtineantur: ergo per posteriores non videtur fieri sufficiens compensatio cum prioribus. Ad hanc satis difficilem objectionem Respond. *in primis* etiam quoad Indulgentias priores Altarium privilegiatorum non esse omnino certum, easdem *infallibiliter* prodesse his, quibus per modum suffragii applicantur: quamvis enim id ut probabilius asseratur superius *Tract.12.disp.3.q.4.n.43. & 44.* Non desunt tamen, qui cum Van Ranst de Indulgentiis *q.5.n.12.* tenent contrarium, allegantes pro se D. Augustin. in Enchirid. *cap.109.* ibi: *Suffragia eis solum prosunt, qui, cum viverent, hæc sibi ut possent prodesse postea, meruerunt.* Respondeo II. Etiam tales indulgentias Viæ Crucis, aut generalis Communionis, & similes quibusdam piis operantium actionibus annexas satis secure pro ipsis defunctis lucrifieri, si præscripta opera devote, & attente pro ipsis persolvere conemur, & quod fortasse adhuc in securitate aliqualiter deesset, potest per majorē numerum Indulgentiarum, aliaque bona opera suppleri. *

95. CONCL. V. non est licitum Sacerdoti, qui Missam suscepit celebrandam sub certo stipendio, eamdem Missam alteri parte illius stipendii sibi retenta, celebrandam committere. Ita habetur in Decreto Urbani VIII. *De Celebratione Missarum* (de quo jam *nu. 53.*) ubi §. 4. hoc fieri prohibetur, *ut omne damnabile lucrum ab Ecclesia removeatur.* Unde oppositam nonnullorum sententiam Alexander VII. denuo rejecit, inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 9. damnando: *Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.* Et hæc Conclusio procedit etiam in casu quo cuipiam Sacerdoti offertur eleemosyna solito major pro celebratione Missarum: nam debet is absolute integram eleemosynam tribuere alteri Sacerdoti celebranti, nec ullam illius partem sibi retinere potest; prout declararunt Cardinales, *Respondendo ad* 10. quorum Declarationes habentur additæ post cit. Decretum Urbani VII. in Bullario Romano.

96. Ceterum hoc Decretum non habet locum in Beneficiis: unde satis est, quod Rector Beneficii, qui potest Missam celebrare per alium, tribuat eleemosynam congruam secundum morem patriæ, nisi secus caveatur in Fundatione Beneficii; prout declararunt iidem Cardinales, *ad* 8. Et merito: nam Beneficiarii habent suum stipendium non præcise ratione Missarum, sed etiam propter alia onera Beneficio annexa, cui specialiter obligati sunt deservire; atque intuitu ipsius recitare Horas Canonicas; unde non mirum, quod residuum ex redditibus Beneficii sibi retinere possint. Hoc ipsum dicendum videtur de Capellano, habente salarium stabile instar Beneficiarii: cum similiter sit obligatus ad alia onera Capellaniæ. Insuper dictum Decretum non tangit illos, qui pinguius stipendium accipiunt per modum eleemosynæ, tamquam a speciali amico, vel benefactore, uti notat Sannig *cit.disp.5.q.9. n. 5.* Aut quando alter Sacerdos sponte in se suscipit sacrificandi obligationem, parte stipendii condonata. Layman *loc. cit. n. 14.* Nam quilibet potest cedere juri suo, vel favorem specialem cuipiam exhibere.

97. CONCL. VI. Sacerdotes, qui sunt notabiliter in mora celebrandi Missas debitas, peccant mortaliter. Ita Herinex *disp. 8. de Missa, q. 15. n.181.* Bonacina, & alii passim. Ratio est: quia potest contingere, ut dans stipendium pro celebratione Missæ, fraudetur fructu ipsius; uti accideret si Missa petatur celebranda, ad impetrandum aliquid a DEO, & Missa dicatur jam elapso tempore necessitatis; vel petatur Missa ad impetrandam infirmo sanitatem, aut pro anima Defuncti, & illa primum legatur, postquam obiit infirmus, aut anima ex Purgatorio post gravissimas pœnas jam est liberata. Quinimo (addunt Doctores) in tali casu tenetur Sacerdos ad restitutionem. Et hinc Urbanus VIII. in citato Decreto, *De Celebratione Missarum*, §. 8. provide statuit, quod *eleemosynas manuales, & quotidianas ita demum Sacerdotes accipere possint, si oneribus antea impositis ita satisfecerint, ut nova quoque onera suscipere valeant; alioquin omnino abstineant ab hujusmodi eleemosynis, etiam sponte oblatis, in futurum recipiendis.* Hæc ibi.

98. Dicitur, *qui sunt notabiliter in mora celebrandi.* Nam in primis Declaratio Cardinalium ad dictum Decretum Urbani VIII. *Respondendo ad* 11. excipit casum, quando *infra modicum tempus* potest omnibus oneribus Missarum satisfieri: modicum autem tempus (ait Herinex *n. 182.*) valde credibile censetur esse tempus unius mensis, aut etiam duorum mensium, imo nonnulli id extendunt ad tres menses.

99. Deinde citata Declaratio Cardinalium, *Respondendo ad* 12. excipit casum, *si tribuens eleemosynam pro aliarum Missarum celebratione sciat, & consentit, ut illæ tunc demum celebrentur, cum susceptis oneribus satisfactum fuerit:* nam tunc, juxta benefactoris consensum poterit Missarum celebratio differri.

100. CONCL. VII. Sacerdos, qui stipendium accepit, tenetur dicere Missam, sicut offerens petivit; videlicet Missam talem, aut talem Votivam, vel Missam de Requiem; nisi obstet Ritus Ecclesiæ. Prima pars probatur ex eo: quia alioquin virtus Fidelitatis violatur; simulque potest contingere, quod ob specialem offerentis devotionem, nec non speciales Missæ Orationes, major fructus impetrationis eidem proveniat. Altera pars ex eo liquet: quia sanctæ Matris Ecclesiæ voluntas, & ordinatio, prævalere debet voluntati privatorum Fidelium; eo præsertim, quod hi non intendant, nec rationabiliter possint intendere, contravenire Ritui Ecclesiæ.

101. Hinc, quia Rubricæ Missalis, *Tit. De Missis Votivis, & Missis Defunctorum*, prohibent, dici tales Missas in Festis Duplicibus, ac diebus Dominicis, non est dubitandum, quin satisfiat intentioni petentium celebrando Missam de Festo Duplici occurrente cum applicatione ad intentionem petentis, & non Missam votivam, vel de Requiem. Hoc idem, loquendo de Missis privatis de Requiem (secus est de Anniversariis, ac Missis cantatis) novissime declaravit, ac fieri mandavit Alexander VII. Anno 1662. simulque tum ipse in speciali Decreto, 1664. tum Clemens IX. in alio, die 23. Septembris 1669. emanato, quod incipit, *Cum sil. record.* (& habetur tom. IV. Bullarii Romani, *Constit. 39. dicti Pont.*) concessit, atque declaravit, per Missam de Festo occurrente dictis diebus celebratam pro Defunctis, lucrari Indulgentias Altarium Privilegiatorum pro Animabus in Purgatorio: de quo antea fuerat, magna difficultas inter Doctores, qui communiter sententiam negativam tenuerunt.

* Pariter satisfit intentioni offerentium stipendium, & obtinentur indulgentiæ, si in Altari privilegiato fuerit petita Missa privata pro defunctis, & ea legatur de Semiduplici, vel de Feria illis diebus, quibus aut est prohibitum legere Missam privatam de Requiem: v. g. infra Octavas Corporis Christi, Paschatis, Pentecostes &c. aut interdum celebrare etiam de Duplici, e.g. Die Cinerum &c. Idem dicendum, si Festum quidem apud Regulares fuerit Semiduplex, ceteroquin tamen in Diœcesi Festum Fori de præcepto; nam tunc ipsis, uti in Dominicis, interdictæ sunt privatæ Missæ de Requiem. Item, si in Semiduplici publice est expositum sanctissimum Sacramentum; ubi pariter non permittitur Missa privata de Requiem juxta Decretum Clementis XI. editum 20. Januarii Anno 1705. Aliis autem diebus, quibus Missa privata de Requiem est licita, eamdem, dato propterea stipendio, sub peccato celebrari debebit, nec alias obtinentur indulgentiæ, si in Altari privilegio petatur. *

102. Quæres: Qualis sit obligatio celebrandi Missam ratione stipendii? Resp. I. Certum est, quod hujusmodi obligatio sit de genere Justitiæ, habens annexum onus restitutionis, si non adimpleatur: alioquin enim talis injuste retineret stipendium. Et hujusmodi obligatio indubie ex genere suo est gravis, atque sub mortali.

103. Resp. II. Num peccet mortaliter, qui accepto stipendio unam dumtaxat Missam scienter omittit celebrare, variant Doctores. Et quidem, talem peccati mortalis reum, censet Mastrius *disp. 12. Theol. Moral. n. 80.* citans Petrum Navarrum, Bonacinam, & alios; eo quod damnum spirituale, per privationem debiti fructus Missæ illatum, sit admodum grave. Econtra negativam sententiam sequuntur Herinex *citat. disp. 8. n. 180.* Sannig *quæst. 9. n. 10.* Sanchez *lib. 1 de Matr. disp. 5. n. 25.* & quidam alii: quia censent esse parvitatem materiæ in una dumtaxat Missa omissa: neque enim hic attendendum ajunt ad damnum spirituale (alioquin enim omittens recitationem

unius

unius Salutationis Angelicæ, ad quam tenebatur, peccaret mortaliter, cum damnum spirituale ex tali omissione sequens anteferatur cuilibet temporali) sed gravitas materiæ mensuranda est juxta gravitatem, seu quantitatem stipendii, quale pro unica Missa datum, communiter non attingit quantitatem sufficientem ad peccatum mortale, ut patet in furto.

* Quæres II. An ratione stipendii sit obligatio non solum celebrandi, sed etiam applicandi Missas, si in Testamento, vel in litteris fundationis nulla facta sit mentio de applicatione, sed tantum de celebratione? Respond. in dubio affirmative; supposito, quod consignatum fuerit ex una parte sufficiens, ac proportionatum stipendium, etiamsi Missæ applicentur pro Fundatore: ex altera vero non adsint positæ, valde efficaces circumstantiæ suadentes, Fundatorem præcise celebrationem, non autem fundationem petiisse. Ita cum aliis Barbosa *de officio Parochi cap.* 11.*n.*13. Pasqualligus *de Sacrificio q.*908. La Croix *Lib.*4.*n.*833. ac *Lib.*6.*n.* 144. & Sabinus Bononiens. *part.* 2. *Lucis Moralis, Tract.*45.*n.*69. Ratio est: quia stante sufficienti pro applicatione stipendio præsumitur quisque in dubio sibi, vel suis voluisse optime consulere. Accedit pro hac sententia aliqua declaratio Cardinalium, quam refert Pignatelli *Tom.*1.*Consil.* 139.

Ex hac ultima resolutione infert I. Sylvius *p.*2.*V. Missa. Casu* 4. si fundatio nude habeat: *fundo Missam omni die Veneris legendam* præsumi legendam ad intentionem Fundatoris, nisi particulares circumstantiæ concurrant suadentes contrarium. Infert II. La Croix *L.*6.*p.*2.*n.*145. Sacerdotem, qui celebrat in quodam loco v.g. in Templo Monialium, si ideo congrum stipendium habeat ab Ecclesia, vel Monialibus, non posse recipere aliud stipendiũ pro applicatione talis Missę, nisi expresse aliquis alius specialis titulus in fundatione assignetur, ex quo prudenter præsumi possit, quod fundator solam celebrationem intenderit, non autem applicationem, prout his Stipendiariis valde favorabiliter exemplificant ex Reding. P. Schmier *Lib.* 3. *tr.*1. *part.*2.*c.*1.*sect.*2.*n.*93. & Schmalzgrueber *Lib.* 3. *Decret. tit.*41.*n.* 113. Hæc tamen præsumptio stante pingui stipendio facile fieri non debet. Videatur La Croix *Lib.*4. & 6. *locis citatis*.

QUÆSTIO IX.

De Tempore celebrandi Missam.

SUMMARIUM.

104. *Tempus celebrandi Missam, quale?*
105. *Per Auroram, quid intelligitur?*
106. *Est moraliter, non mathematice considerada, & attendenda consuetudo de hyeme.*
107. *Quid de meridie?*
108. *Et privilegiis Regularium?*
109. *An sit licitum, quotidie celebrare?*
110. *Quid de Feria V. Cœnæ Domini, & Sabbato Sancto?*
111. *Non licet plures Missas eodem die celebrare,*
112. *Excepto die Nativitatis Domini:*
113. *Et causa necessitatis.*
114. *Casus necessitatis præcipui, qui?*

104. CONCL. I. Tempus ordinarium celebrandi Missam incipit ab aurora, & terminatur in meridie, sive hora diei duodecima. Ita communis; & patet ex Rubricis Missalis, *Titul. de defectibus in Ministerio ipso occurrentibus*; ubi dicitur, quod *tempus debitum celebrandi sit ab aurora usque ad meridiem communiter.*

105. Ceterum per *Auroram* non intelligitur ortus Solis, sed prima Solis irradiatio, quando nempe aliquid lucis apparet. Et licet crepusculum hoc non semper, & ubique locorum sit æquale, ordinarie tamen solet incipere hora, & quadrante vel sesqui hora ante ortum Solis.

106. Notandum ulterius cum Doctoribus passim, quod hæc res moraliter potius, quam mathematice sit consideranda. Hinc infertur, posse Missam inchoari duabus horis ante ortum Solis, ita ut circa initium auroræ finiatur. Quinimo tempore hyberno recepta consuetudo in partibus Septemtrionalibus obtinuit, quod Missa tribus vel quatuor horis ante Solis ortum celebretur, eo præsertim tempore, quo communiter homines sese labori suo manuali solent accingere. Siquidem hæc consuetudo justa de causa est introducta, ut in hisce partibus, quibus in hyeme Sol sero oritur, operarii & famuli prius Missæ Sacrificium audire possint, antequam ad suas operationes sese accingant. Layman *c.*4. *de Sacrificio Missæ*, 1.3. & alii.

107. Insuper quamvis ordinarie non sit licitum sacrificare post meridiem, ut patet ex Conclusione, adhuc tamen satis est ad evitandam culpam, si Missa inchoetur ante meridiem, vel in meridie, licet postea primum finiatur. Quinimo ex causa justa potest Missa inchoari etiam post meridiem, utputa ne infirmus sine Viatico decedat, aut propter Principis funus; vel si Sacerdos, diebus, præsertim Festivis post meridiem ad locum Ecclesiæ perveniens celebrare velit &c. Herinex *cit. disput.*8.*q.*10. Layman, & alii.

108. Notandum præterea; Regularibus Mendicantibus varia privilegia a SS. Pontificibus concessa esse celebrandi una hora ante auroram, & una post meridiem; imo etiam usque ad horam nonam, id est, horam tertiam vespertinam; uti referuntur in Compendio Privilegiorum *Vers. Missa*.

109. CONCL. II. Licitum est cuilibet Sacerdoti rite disposito quotidie celebrare, exceptis tribus postremis diebus hebdomadæ Sanctæ. Prior pars est certa, & patet ex *c. Consuluisti, de Celebrat. Missar.* & praxi Ecclesiæ universali. Altera pars ex eo probatur: quia in primis Feria sexta Parasceves omnino prohibitum est, celebrare Missam; cum eo die, ob memoriam illius Sacrificii cruenti, quo Christus Dominus semetipsum Patri Cælesti hac die pro salute totius mundi in Ara Crucis offerre dignatus est, non fiat Consecratio; sed a Sacerdote Actum consuetum perficiente, juxta Ritum Ecclesiæ, solum sumatur sacra Hostia pridie consecrata.

110. Porro Feria quinta Cœnæ Domini, & Sabbato Sancto, una dumtaxat Missa solemnis celebrari solet, juxta traditionem, & consuetudinem Ecclesiæ. Verum quidem est, multos Doctores, ut Suarezium, Sotum, Barbosam, Lugonem, quos citant, & sequuntur Layman *loc. cit. n.* 8. & Gobat *Tract.*3.*Theol. Experim.n.*219. & *seqq.* existimare, quod non sit prohibitum, Sabbato Sancto privatim, ac secluso scandalo, post Officium solemne celebrare: cum nullo jure hoc prohibitum reperiatur. Et hoc ob datam rationem, ac loquendo de Celebratione privata ante Officium solemne, multo magis admittunt Doctores de Feria quinta Cœnæ Domini, quamvis communiter hac die Sacerdotes de manibus sui Prælati, Missam solemnem celebrantis, sacram Communionem more Laicorum sumere soleant, exemplo Apostolorum, qui isto die de manu Christi Eucharistiam acceperunt.

* Verum hæc DD. opinio moderno tempore non videtur ulterius manuteneri posse, ubi ex novo Decreto S. R. C. & publica prohibitione Clement. XI. 23. *Martii* 1701. & 20. *Aprilis* 1707. item 15. *Aprilis* 1710. interdictum est amplius die Jovis, aut Sabbato Sancto in una, eademque Ecclesia, præter Missam solemnem habere aliam privatam, prout idem de Sabbato Sancto jam antea declaravit pariter Sacra Congregatio *die* 12. *Februarii*, & iterum 11. *Martii* 1690. etiam non obstante contraria consuetudine. Quodsi Festum S. Josephi, vel Annuntiationis incideret in illum diem Jovis Hebdomadis Sacræ, possunt celebrari aliquæ Missæ privatæ ante solemnem, ut populus adimplere valeat commodius præceptum audiendi Missam; cum tale Festum tantum quoad chorum, non autem quoad forum transferatur, Sac. Congregatio 13. *Septembris* 1692. Quando autem simile Festum occurreret Sabbato Sancto, vel die Parasceves, transfertur etiam in foro, & quoad præceptum audiendi Missam post Pascha. Sac. Congregatio 11. *Martii* 1690. Hinc adhuc manet, quod etiam pro tunc in Sabbato Sancto nequirent dici plures Missæ. *

111. CONCL. III. Excepto die Nativitatis Domini, & casu necessitatis, non licet eidem Sacerdoti plures Missas eodem die celebrare. Ita statuitur *c. Consuluisti*, & *c. Te referente, de Celebrat. Missar.* juncto *c. Sufficit, de Consecr. dist.* 1. ubi pro ratione subjungitur. *Non modica res est, unam Missam facere, & valde felix est, qui unam digne celebrare potest.*

112. Additur, *excepto die Nativitatis Domini*. Quia illo die potest quilibet Sacerdos tres Missas celebrare quamvis ad omnes celebrandas non obligetur: & si voluerit dicere tantum unam, dicat quam maluerit, sed melius leget tertiam, utpote cujus oratio concordat Officio diei.

* Ubi tamen, si tres Missas legere placeat, bene notetur posse de Jure loquendo omnes tres celebrari media nocte, prout inter

ut inter alia novissime innuit Decretum S.R.C.emanatum 18. *Decembris* 1702. sequentis tenoris: *Non licet in media nocte Nativitatis Dominicæ celebrare successive alias duas Missas, & in eis S. Communionem exhibere, sed utrumque omnino prohibitum* *

113. Additur ulterius in Conclusione, *& casu necessitatis*. Nam in casu necessitatis plures eodem die Missas celebrari posse a Sacerdote jejuno, & qui in prima Missa non sumpsit purificationem, patet ex *cit. 6. Consuluisti, de celebrat. Missar.* estque communis Doctorum.

114. Porro inter hujusmodi casus necessitatis, potissimum numerantur sequentes. I. Ne moriturus sine S. Viatico decedat, quando non adest alia Hostia consecrata. Ne populus die Festo Missa privetur, præsertim in casu, quando plures Sacerdotes haberi non possunt, v. g. in Anglia, &c. aut quando Sacerdos habet duas Parochias, & die Festo in utraque celebrare tenetur. III. Juxta nonnullos, quando die Festo adveniunt peregrini Missam audituri: vel quando ad Ecclesiam accedit Vir Illustris, utputa Princeps, vel Episcopus. Verum hodie standum est consuetudini locorum, cum ob multiplicationem Sacerdotum aliqui casus raro amplius locum habere soleant.

QUÆSTIO X.

Quo in Loco sit celebranda Missa? Ubi de Violatione Ecclesiæ.

SUMMARIUM.

115. *Quo in loco de Jure communi sit celebranda Missa?*
116. *Quid in casu necessitatis?*
117. *Enumerantur tales casus necessitatis.*
118. *Episcopus potest dispensare ex causa rationabili.*
119. *An sit licitum, celebrare Missam in aqua, vel mari?*
120. *Non licet celebrare Missam in Ecclesia polluta.*
121. *Ecclesia polluitur quinque præcipue modis.*
122. *I. Per injuriosam humani sanguinis effusionem: & qualem?* (g) Ut dictum Tr. 12. Dist. 2. n. 7.
123. *II. Per injuriosum homicidium.*
124. *III. Per illicitam humani seminis effusionem.*
125. *Et quid de actu conjugali?*
126. *IV. Per sepulturam excommunicati vitandi.* (h) Tract. 13. Dist. 2. n. 26.
127. *V. Per sepulturam Pagani, seu Infidelis.*
128. *Alii duo modi a nonnullis adduntur.*
129. *Polluta Ecclesia an polluatur Cœmeterium, & econtra?*
130. *Quid si in dictis casibus factum est occultum?*
131. *Quid agendum, si Ecclesia sit polluta?*
132. *Et quomodo reconcilianda, & a quo?*
133. *Quid de FF. Minoribus?*
134. *Aut si Ecclesia fuit tantum benedicta?*
135. *Ecclesia polluta, an reconcilietur per celebrationem Missæ?*
136. *Quid agendum, si durante Missa violetur Ecclesia?*

115. CONCL. I. Jure communi, & ordinario, olim Missam celebrare non licuit, nisi in Ecclesia consecrata; sive, ut dicitur *c. Nullus, de Consecrat. dist. 1. Nisi in sacratis ab Episcopo locis*. Hodie autem sufficit, Ecclesiam, vel Oratorium esse benedictum, aut etiam non benedictum, dummodo ad hunc solum usum debite deputatum, atque ab Episcopo designatum fuerit. Ita Herin. *cit. disp. 8. q. 11.* cum communi: idque inter alia desumitur ex Concilio Trident. *Sess. 22. in Decreto de Observandis in Celebratione Missarum*; ubi prohibetur Episcopis, *ne patiantur privatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam, & ad Divinum tantum cultum dedicata Oratoria, Sanctum hoc Sacrificium peragi*. Concordant Rubricæ Missalis, *tit. De defectibus in Ministerio ipso occurrentibus*, ibi: *Si celebratur in loco non sacro, vel non deputato ab Episcopo:* & consequenter a sensu contrario, sufficit locum ab Episcopo esse deputatum.

116. Dicitur notanter, *Jure communi, & ordinario*. Siquidem in primis excipitur casus necessitatis, *arg. can. 1. de Consecr. dist. 1.* ubi dicitur *Missarum celebrationem non alibi, quam in sacratis Domino locis, absque magna necessitate fieri debere*. Unde, cum exceptio firmet regulam in oppositum, tempore magnæ necessitatis licet alibi celebrare, in loco tamen honesto.

117. Porro necessitas celebrandi extra Ecclesiam consecratam in privatis domibus, aut etiam sub dio, in Altari tamen portatili, & loco ceteroquin honesto, juxta Doctores communiter potest esse I. Si Ecclesiæ sint dirutæ, vel ab Infidelibus, sive Hæreticis occupatæ. II. Si Locus sacer non capiat tot homines, vel Celebrantes; ut in Supplicationibus ad parvas Capellas quandoque contingere solet. Similiter ob eamdem necessitatem in publicis castris, seu bello, pro exercitu licitum est celebrare. Herinex, Layman *loc. cit.* & alii.

118. Excipitur ulterius, si fiat dispensatio ab Episcopo. Nam Episcopus ex rationabili causa potest dispensare, ut celebretur Missa in loco profano, honesto tamen, etsi aliis usibus, utputa in hypocausto Nobilis Personæ ex morbo decumbentis, super Altare portatile rite præparatum. Layman *c. 5. de Sacrificio Missæ, n. 4.* & alii. Idem dicendum, si qui a Summo Pontifice privilegium acceperint extra Ecclesiam Missas celebrandi. De modo autem obtinendi dictum Privilegium, vide partim mea dicta in Jure Canonico *Lib. 3. tit. 41. n. 16. & seqq.* partim La Croix *lib. 6. Theol. Moral. part. 3. n. 931. Vers. de Oratoriis*. Ubi etiam advertit, quod, etsi in Oppidis ac Urbibus non soleat Romæ concedi hoc Privilegium ordinarie, nisi Nobilibus; pro Rure tamen, seu pro locis ac habitationibus extra Urbem, aut Oppidum sitis, detur quoque iis, qui non sunt Nobiles.

* Porro, quibusnam illud privilegium jure moderno post Decretum Clementis XI. competat, habetur partim in Jure Canon. *lib. 4. Decret. Tit. 41.* partim dicetur in Appendice I. hujus quæstionis. *

119. Quæres: Num sit licitum, celebrare Missam in Aqua, vel mari pro navigantibus? Resp. negative regulariter loquendo: idque propter periculum effusionis sacratissimi Sanguinis. Dicitur, *regulariter loquendo*: nam in longinquis navigationibus v. g. in Indias Orientales susceptis, si magna sit tranquillitas sine ullo tempestatis indicio, adsitque præter Celebrantem alius Sacerdos, qui post consecrationem firmiter teneat Calicem, ita ut absit omne periculum effusionis sacri Sanguinis; non pauci Doctores, quos citat, & sequitur Lugo *disp. 20. de Eucharistia, sect. 3.* existimant, posse aliquando celebrari in mari. Id ipsum in navigatione Orientali nonnullis a Sede Apostolica specialiter concessum fuisse, sed pro Triremibus in mari Mediterraneo negatum, refert cit. Lugo *n. 89.*

120. CONCL. II. Non licet celebrare Missam in Ecclesia polluta, seu violata. Ita communis; & patet ex *c. Proposuisti, ac seqq. de Consecr. Ecclesiæ*, cum concordantiis. Hinc Rubricæ Missalis, *Tit. De defectibus in ministerio ipso occurrentibus*, sic habent: *Si Sacerdote celebrante violatur Ecclesia ante Canonem, dimittatur Missa: si post Canonem, non dimittatur*. Hæc ibi. Incipit autem Canon, post dictum *Sanctus*, ab illis verbis: *Te igitur Clementissime Pater, &c.* Nihilominus, etsi celebrans in Ecclesia polluta mortaliter peccet: uti patet ex prohibitione Ecclesiæ, & gravitate ipsius materiæ; nullam tamen Censuram, vel Irregularitatem talis incurrit, cum hæc Jure statuta non reperiatur, Bonacina *q. 4. de Matrim. punct. ult. n. 26.* cum communiori.

121. Quæres autem occasione hujus Conclusionis, & quantum attinet alteram partem Quæstionis, quibus modis Ecclesia violetur? Resp. Generatim loquendo, quinque præcipue modis violatur, seu polluitur Ecclesia. Et quidem

122. I. Violatur Ecclesia per injuriosam humani sanguinis effusionem. Requiritur autem ad hoc, ut percussio seu vulnus infligatur homini existenti in Ecclesia, & non super tectum, aut turrim, aut subtus speluncam Ecclesiæ (g) sive deinde sanguis effundatur intra, sive extra Ecclesiam; imo etiamsi vulnerans existat extra Ecclesiam. Deinde requiritur, ut percussio sit gravis, seu talis, quæ sit peccatum mortale: Unde si casu quis alterum percutiat, vel cum veniali tantum culpa excutiat alteri sanguinem e naribus (v. g. cum pueri ex veniali solum cholera sese percutiunt, usque dum manent sanguine e naribus, Ecclesia non polluitur. Tandem requiritur, ut tale factum sit notorium, juris, aut facti notitia: universim enim, ut Ecclesiæ aut Altaris violatio inducatur, oportet factum esse notorium; idque vel per sententiam Judicis, aut confessionem in Judicio factam, quod dicitur *Notorium juris*; vel per evidentiam rei, quæ tergiversatione aliqua celari non possit, quod vocant *Notorium facti*.

123. II. Violatur Ecclesia per homicidium injuriosum ac notorium, quod, vel cujus causa intra Ecclesiam perpetrata est, licet fiat sine sanguinis effusione. Dicitur notanter, *cujus causa intra*

intra Ecclesiam perpetrata est: nam, si quis foris sit percussus, & postmodum in Ecclesiam se recipiat, ibique quantumvis copioso sanguine effuso moriatur, non violatur Ecclesia. Ceterum sufficit in proposito, ut homicidium sit injuriosum ipsi Ecclesiæ, seu sanctitati loci, quamvis non sit injuriosum ipsi occiso: unde si quis seipsum in Ecclesia suspendat, vel Judex cuipiam Reo in Ecclesia mortis supplicium inferat, adhuc violabitur Ecclesia.

124. III. Violatur Ecclesia per illicitam, & notoriam humani seminis effusionem factam intra Ecclesiam, non autem in turre tantum, vel super tectum, ut supra *n.* 122. in simili dictum est: repugnat enim ea sanctitati loci. Quod si ejusmodi effusio sit involuntaria, aut si accidat in somno, licet causa sit data in vigilia, non violatur Ecclesia: nam hoc ipso, quod ipsa accidat in somno, secundum se non est libera. Herinex *loc. cit. q.* 11. *n.* 119. Bonacina *n.* 19. Navarrus, Sylvester, & alii. Sufficit autem, sive ea seminis effusio fiat per pollutionem voluntariam, sive per fornicationem: utroque enim modo violatur Ecclesia, si ea sit notoria juris, vel facti notorietate.

125. De actu conjugali dubitant Doctores, quibusdam absolute affirmantibus, aliis negantibus, ceteris vero magis probabiliter excusantibus dumtaxat casum necessitatis; quæ contingere potest ob probabile periculum incontinentiæ, si conjuges longo tempore intra Ecclesiam cohabitare teneantur.

126. IV. Violatur Ecclesia per sepulturam excommunicati. Hoc tamen post Concilium Constantiense intelligendum est de excommunicato non tolerato, videlicet de illo, qui aut publice denunciatus est, aut notorius percussor Clerici existit: hi enim soli defacto sunt vitandi in vita, ac proinde etiam in morte, juxta illam regulam, *Quibus non communicamus vivis, non communicemus defunctis*: c. Sacris, de Sepulturis. Nec obstant dicta superius (h) ubi cum probabiliori Doctorum negatur, excommunicatum toleratum absque prævia absolutione posse sepeliri in loco sacro. Ratio enim disparitatis est: quia Concilium Constantiense noluit ipsosmet excommunicatos in aliquo relevare, aut eis quomodolibet suffragari; sed solum intendit tollere alia incommoda, quæ ex antiqua generali prohibitione communicationis Fidelium cum excommunicatis sæpius oriebantur, atque imposterum oriri poterant, inter quæ merito connumeratur Violatio Ecclesiæ per sepulturam excommunicati; sicque etiam talis Violatio Ecclesiæ defacto solum procedit in duobus enumeratis casibus.

127. V. Violatur Ecclesia per sepulturam Pagani, seu Infidelis, prout habetur *c. Ecclesia, de consecr. dist.* 2. Et hoc etiam intelligendum de infante necdum baptizato. Quod si tamen infans in utero matris mortuus sit, potest una cum matre Christiana sepeliri in Loco sacro: quia fœtus est pars matris, & unum quasi cum ea corpus censetur, *arg. l.* 1. *ff. de Ventre inspiciendo*, ibi: *Partus enim, antequam edatur mulieris portio est vel viscerum*.

128. Dicitur notanter num. 121. *quinque præcipue modis*. Nam nonnulli addunt duos alios modos Violationis Ecclesiarum; videlicet, quando Ecclesia benedicitur, vel consecratur, ab Episcopo excommunicato publico; item, quando parietes Ecclesiæ consecratæ majori ex parte simul dejiciuntur, ac destruuntur, ut reædificari debeat. Verum de priori casu merito dubitant ceteri Doctores; cum ejusmodi Violatio nulli claro textui Juris innitatur, atque in pœnalibus non sit facienda extensio, nisi habeatur in Jure: unde sententiam negativam appellat Bonacina *loc. cit. n.* 22. probabilissimam. Posteriori autem casu potius Ecclesia destruitur, quam polluitur.

129. Quæres II. An polluta Ecclesia etiam polluatur Cœmeterium, & econtra? Respondeo cum communi. Polluta Ecclesia polluitur simul Cœmeterium, si ei contiguum sit; non tamen vicissim polluto Cœmeterio polluitur Ecclesia. Ita communis, & habetur decisum *c. un. de Consecrat. Eccles. in* 6. Accedit ratio: quia, ut inquit *Reg.* 42. *Juris in* 6. *Accessorium naturam sequi congruit principalis*, non econtra: atqui Cœmeterium, si sit contiguum, est accessorium Ecclesiæ; ergo. Additur notanter, *si sit contiguum*: nam secus est, si Cœmeterium fuerit remotum ab Ecclesia, prout notatur *cit. c. un. in* 6.

130. Quæres III. Quid juris, quando in dictis casibus factum est occultum? Resp. Locus sacer in ejusmodi casibus non censetur pollutus, ita ut indigeat reconciliatione, quamdiu de eis publice non constat. Ita Glossa communiter recepta *c.* 1. *vers. pollui, de Consecrat. Eccles. in* 6. Quare, quamdiu res manet occulta, ita ut nemo, vel non nisi pauci sciant, Ecclesia quoad judicium humanum non est polluta: censebitur autem polluta, quandocumque res mala propalabitur, & defacto publice constabit; quia tunc bona fama, ejusque existimatio apud homines deperdita erit, ac proinde indigebit reconciliatione.

131. Quæres IV. Quid agendum, si Ecclesia fuerit polluta, seu violata? Resp. Cum per se loquendo sit grave peccatum, celebrare in Ecclesia violata, hinc eadem prius est reconcilianda. Ita communis.

132. Et quidem, si Ecclesia prius fuit solemniter consecrata, eam solus Episcopus reconciliare potest, adhibita aqua per ipsum benedicta, ac vino & cinere mixta: unde simplex Sacerdos Ecclesiam consecratam reconciliare nequit, nisi ex commissione Summi Pontificis.

133. Dicitur notanter, *nisi ex commissione Summi Pontificis*: nam hac accedente poterit etiam simplex Sacerdos Ecclesiam consecratam reconciliare. Quo modo ex privilegio, & concessione Domini Papæ, Superiores FF. Minorum possunt Ecclesias sibi subjectas, aqua tamen prius per Episcopum consecrata, reconciliare, quando Episcopus distat duabus dietis (una dieta continet viginti milliaria Italica, quæ faciunt quatuor vel quinque Germanica) prout eisdem concessum a Leone X. & refertur in Compendio Privilegiorum, *V. Benedicere*.

134. Dicitur ulterius, *Ecclesiam consecratam*. Nam si Ecclesia solum fuerat benedicta, seu auctoritate Episcopi ad Divinum Cultum, atque Officium deputata, poterit etiam simplex Sacerdos eam reconciliare aqua a se benedicta: prout notat cum aliis Layman *loc. cit. n.* 12. Quamvis decens sit, ac ita consuetum, ut negotium hoc prius Episcopo significetur.

135. Addunt nonnulli Auctores, videlicet Sa *vers. Ecclesia, n.* 19. Castro, Avila, quando Sacerdos celebrat in Ecclesia polluta, præsertim bona fide (imo, & mala fide) jam propter summam virtutem tanti Sacrificii Ecclesiam haberi pro reconciliata. Accedit textus *c. De fabrica, de consecr. dist.* 1. Sed hanc sententiam merito rejiciunt Layman *loc. cit. n.* 13. Sannig *dist.* 1. *de Missa, q.* 10. *n.* 23. & alii: cum ea nullo jure fundata sit. Nam textus citatus loquitur de alio casu, ut notat Engel *tit. de Consecrat. Eccles. n.* 15. ubi, quamvis non nihil faveat priori sententiæ, illico subjungit, quod tutius sit, vera reconciliatione uti, quam sacri Canones præscribunt.

136. Quæres V. Quid agendum, si durante Missa contingat Ecclesiam violari? Resp. conformiter Rubricis Missalis, *n.* 120. relatis, si id accidat ante Canonem, dimittendam esse Missam: secus, si post Canonem. Quid autem sit agendum, quando sub Missæ Sacrificio ingreditur Ecclesiam excommunicatus vitandus, dictum est *Tract.* 13. *Dist.* 2. *n.* 40.

* APPENDIX I.

Continens specialia de Oratoriis, & privatis Cameris, an, quibus, & quando liceat ibidem celebrare Missam?

Ante resolutiones prænotandum est, quidnam sit proprie Ecclesia, & quidnam Oratorium? *Ecclesia* est locus Deo dicatus, & auctoritate Episcopi perpetuo designatus; in quo Fideles ad Officia Divina, & Sacra Religionis exercitia conveniunt. *Oratorium publicum* videtur convenire cum Ecclesia; dicitur enim ædificium Religiosum auctoritate Episcopi perpetuo destinatum Divino cultui, habens ostium patens in via publica: prout hoc ultimum est præcipuum, teste Clericato, a Doctoribus requisitum ad rationem Oratorii publici.

Oratorium privatum est locus in aliqua arce, vel domo privatorum &c. a Domino domus, vel arcis ad cultum Divinum hic & nunc deputatus, & ab Eodem pro libitu in usum profanum convertibilis. Ita Barbosa de Jure Eccles. *L.* 2. *c.* 8. *n.* 18. Unde ad Oratorium privatum nec requiritur auctoritas Episcopi, nec ostium patens in via publica. Paucis, censetur semper Oratorium privatum illud, cui deficit aliquid ex requisitis ad Oratorium publicum, superius in definitione expressis, & potest erigi illud in quacumque camera, seu hypocausto, modo sit locus honestus.

Porro emergente subinde dubio, an hoc, vel illud Oratorium sit publicum legitima auctoritate erectum nec ne? Recurrendum est ad præsumptiones, & si fuerit illud ædificatum in modum alicujus Ecclesiæ, si extet ibidem Altare, & Campanile

nile, si ad Missam personæ nullo facto discrimine admittantur, erit præsumendum publicum, legitima auctoritate erectum juxta Abbatem, Mascardum, Pignatellum, & Clericatum, teste Francisco Schmier *Lib. 3. Jurisprudentiæ Tract. 1. part. 2. c. 2. sect. 3. n. 96.* Hoc notato.

Quæres I. An liceat defacto Regularibus extra casum necessitatis celebrare Missam in privatis extraneorum Oratoriis, aut Cameris. *Resp.* negative, nisi novum privilegium, vel dispensatio particularis obtineatur, vel per consuetudinem jam debito tempore legitime præscriptam nec reprobatam habeatur. Ita præter alia jura colligitur clare tum ex Concil. Trid. *Sess. 22. Decreto de Observandis in celebratione Missæ.* Tum ex Decreto Clementis XI. edito Anno 1703. 15. *Septembris*, & per extensum reperiendo in Jure Canonico *Lib. 3. Decret. Tit. 41. post n. 5.* ubi Summus Pontifex verbis formalibus annullavit similia Privilegia antea Regularibus concessa per *Cap. In his 30. de Privilegiis*. Vi cujus Capituli antea potuerunt cum Altari portatili ubicumq; etiam in Domibus Laicis celebrare.

Quæres II. An non obstante illo Decreto Clem. XI. liceat Regularibus mendicantibus adhuc erigere Oratoria in suis Monasteriis, ibique, vel in Cameris infirmorum Confratrum celebrare? Resp. Non obstante priori Decreto Clementis XI. Regulares mendicantes, & cum ipsis quoad privilegia communicantes adhuc retinent defacto speciale privilegium extruendi Oratoria privata, & Capellas Domesticas in suis habitaculis, ibique legendi, & audiendi Missam diebus quoque Festivis, ac Dominicis. Quinimo si quis fratrum fuerit infirmus, poterit etiam eadem legi in sua Camera, vel alio commodo loco: non enim hæc loca comprehenduntur sub Decreto prohibente superius allegata, prout fusius deductum est in Jure Canonico *Lib. III. Tit. 41. n. 19. & seqq.* quorsum lectorem brevitatis gratia remitto, simulque ex dictis ibidem *n. 21.* adverto, quod in privatis Oratoriis Religiosorum a Superioribus legitime ad cultum Divinum deputatis possint alii quoque Sacerdotes Sæculares legere, & Laici audire Missam, atque sic satisfacere præcepto Ecclesiæ; quia Gregorius XIII. etiam post Concilium Trident. absolute, & generalibus terminis concessit, ut in privatis Oratoriis Monasteriorum, ad Divinum cultum a legitimo Superiore deputatis possit dici Missa, adeoque a quocumque, cum potius videatur locale quam personale privilegium. Econtra vero in Cameris, & aliis locis ad cultum Divinum a Superioribus non deputatis Pius IV. tantum concessit pro solatio, in favorem infirmorum, sicque videtur privilegium personale ad alios illimitate non extendendum.

Quæres III. Quidnam Jure moderno sentiendum sit de Episcopis in ordine ad Oratoria quoad suam propriam personam? Resp. Jure antiquo juxta *c. ult. de Privilegiis in 6.* habuerunt Episcopi speciale Privilegium non solum in loco habitationis suæ, verum etiam alibi in, & extra Diœcesin erigendi Oratoria privata, ibique in Altari portatili celebrandi. Moderno autem tempore Clemens XI. in novissimo Decreto superius jam citato contrarium statuit, sequentibus formalibus: *Episcopis, & his majoribus Prælatis, etiamsi Cardinalatus dignitate fulgentibus, neque sub prætextu privilegii clausi in Corpore Juris, neque alio quocumque titulo ullo modo licet extra Domum propriæ habitationis in in domibus Laicis, etiam in propria Diœcesi, quod fortius intelligitur in aliena, etiamsi Diœcesani consensus adhiberetur, erigere Altaria, ibique Sacrosanctum Missæ Sacrificium celebrare, seu celebrari facere.* Vide totum Decretum in Jure Canonico *Lib. 3. Tit. 41.*

Quæres IV. An jure moderno possint Episcopi saltem suis Diœcesanis post Decretum allegatum Clementis XI. concedere celebrationem in Oratoriis privatis? Ratio dubitandi est; quia juxta illud Decretum ipsemet Episcopus non potest celebrare in Oratoriis privatis Laicorum suæ Diœcesis: ergo multo minus videtur posse hanc facultatem aliis concedere. Resp. tamen, dubium istud juxta modernos AA. etiam post memoratum Decretum scribentes valde probabiliter, præsertim ubi accidit consuetudo tamquam optima Legum interpres, solvi sequenti distinctione, dicendo, defacto vi moderni Decreti Episcopis hanc facultatem non esse omnino ademptam, sed tantum restrictam, ut hodie non ordinarie amplius, & libere, quomodo olim poterant, sed solum tunc, quando dubia est necessitas, num sit sufficiens pro celebratione extra Ecclesiam, aut Oratorium publicum, vel ubi alia justa, & rationabilis, licet non absolute necessaria adest causa, possint licentiam dare, vel ipsimet eadem uti. Exemplum sit: persona nobilis ægrotans, quamvis non fataliter decumbens: in isto allegato casu, si humiliter supplicetur, solet frequenter in his partibus Episcopus dispensare, ut in Ejus domo in loco decenti celebretur, quatenus Missam audiat, vel Sac. Communionem etiam ex devotione e. g. diebus festivis pro speciali animæ suæ consolatione recipiat. Et ita suadet praxis, ac optima legum interpres, nimirum consuetudo in his regionibus, atque præter plures alios præcedentes Auctores etiam sic ex novissimis docent Schmalzgrueber *Lib. 3. Decret. Tit. 40. nu. 12.* La Croix *Lib. 6. part. 2. n. 263.* Pichler *Lib. 3. Decret. Tit. 41. n. 5.* Vide etiam dicta *Lib. 3. Decret. Tit. 41. n. 15.* ac præterea attende, an, quæ, & quanta sit consuetudo in qualibet Diœcesi vel Religione legitime præscripta? Item notanter adverte Doctrinam P. Reiffenstuel *Lib. 1. Decret. Tit. 4. §. 8.* traditam, quod nempe juxta valde probabilem sententiam per clausulam generalem: *Non obstante quacumque consuetudine*: equidem derogetur consuetudini præteritæ; non autem in futurum inducendæ, nisi reprobetur ea tamquam abusus, & corruptela.

Ceterum adhuc impræsentiarum addo, quod equidem soleant quoque a reverendissimis Ordinariis in similibus concessionibus non raro, uti in dispensationibus Papæ, excipi festa Resurrectionis, Pentecostes, ac Nativitatis Domini, aliaque solemniora (sub quibus solemnioribus Sac. Congregatio 17. Novembris 1607. comprehendi declaravit præter enarrata, etiam festa Epiphaniæ, Annuntiationis, Assumptionis, Apostolorum Petri, & Pauli, ac omnium Sanctorum) hæc tamen exceptio, nisi aliter expresse constet de mente Reverendissimorum Ordinariorum, sit benigne interpretanda, & tantummodo intelligenda quoad sanos, si ipsis alias domo egredi potentibus ex alia certa rationabili causa concedatur in ædibus Oratorium privatum cum portatili; non autem quoad infirmos, hypocausto, vel etiam lectulo affixos: cum enim infirmis tale Oratorium privatum concedatur in spirituale solatium, jure merito præsumitur, nisi aliter constet expresse de mente concedentis, pariter concessum illis solemnibus diebus festivis, quibus hi pauperculi dicto solatio spirituali vel maxime indigent, pro tunc præter SS. Missæ Sacrificium etiam cibo Angelico, nimirum SS. Corpore Christi sæpius anhelante refici in suo cubiculo; quoniam nequeunt egredi domo, sicut alii sani. Profecto talem esse pariter stylum Curiæ Romanæ, si pro ægrotis petuntur Oratoria privata, testis est La Croix *Lib. 6. p. 2. n. 271.* & præsertim *part. 3. n. 931. V. de Oratoriis*.

Quæres V. Qualiter Romæ Privilegium mediante portatili celebrandi, seu Missam audiendi concedatur in Oratoriis privatis *pro Rure tantum*? Ante resolutionem nota, similia Oratoria Romæ concedi quadrupliciter; nimirum *pro Rure tantum, pro Civitate, pro infirmis nobilibus, & pro itinerantibus*. H. N. Respond. ex La Croix *lib. 6. part. 3. n. 931. V. de Oratoriis*. Privilegium istud *pro Rure tantum*, id est, pro locis, seu habitationibus extra Urbem, aut oppidum sitis datur etiam personis iis, quæ non sunt nobiles, & nullam exercent Jurisdictionem temporalem in aliquo Dominio: modus petendi est ille. *Petitur Oratorium pro N. N. Diœcesis N. vigore cujus ipse, moderna conjux ipsius N. cum prolibus, & Familia possit curare celebrari Missam cum solitis clausulis, & exceptionibus in domo suæ habitationis rure extra Urbem N. &c.* Taxa 12. circiter Scuta conficiet.

Quæres VI. Qualiter dictum Privilegium celebrandi, & Missam audiendi in privatis Oratoriis detur Romæ *pro Civitate?* Respond. Pro Civitate, & omnibus omnino locis, sive ea sint oppida, sive villæ, sive Dominia, conceditur personis tantum Nobilibus exercentibus Jurisdictionem temporalem altam, vel bassam in aliquo loco, qui specificari debet. Datur autem hoc Oratorium ordinarie loquendo cum sequentibus restrictionibus. I. Ut valeat tantum pro Civitate, & locis unius Diœcesis, unde si quis velit erigere in loco alterius Diœcesis, debet petere aliud Oratorium pro illa Diœcesi. II. Ut quotidie tantum una Missa dicatur, per quod tamen non prohibentur celebrare ii, qui Privilegium habent personale celebrandi, ubicumque commoditatem nacti fuerint. III. Ut locus sit mundatus, & a domesticis aliis usibus separatus: ac prius visitetur ab Ordinario, vel ejus Vicario. IV. Ut in Festis solemnioribus anni

ibid.

Ibid. Missa non habeatur. V. Ut famuli, & famulæ illo tempore ad servitia non necessarii diebus Festis, & Dominicis eant ad Ecclesiam publicam: filii autem, & famuli necessarii, ac ruri etiam hospites nobiles possunt dictis diebus interesse Missæ privatæ cum Domino, & Domina, satisfaciuntque præcepto Ecclesiæ. Quinimo non desunt AA. qui contra communiorem cum Azorio, Castropalao, & Marchantio apud La Croix *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 628. defendunt, etiam alios extraneos, qui tali Missæ intersunt, satisfacere substantiæ præcepti audiendi Missam. Quodsi ipsis objiciatur clausula Brevi Concessionis inserta, quæ videtur contraria, conantur eamdem solvere. Vide La Croix *loc. cit.* & P. Sporer *tract.* 3. *in Decal. c.* 4. *n.* 24. Qui ultimus, etsi extraneis suadeat in praxi, ut aliam Missam audiant; nolentes tamen non adigit. Porro modus petendi hoc Oratorium est iste: *Petitur Oratorium pro N. N. S. Rom. Imperii Comite &c. ejus moderna conjuge N. Prolibus, & Familia, pro Civitate N. & loco N. Diœcesis N. in quo exercet Jurisdictionem temporalem.* Si quis addere velit etiam alia Dominia ejusdem Diœcesis, quæ forte quis habet, potest: quia etiam illa inferentur Brevi Concessionis, necesse tamen non est; quia in fine semper additur; *aliisque locis ejusdem Diœcesis*; expedit tamen, ut quis addat Dominia, quæ habet in alia Diœcesi; quia subinde impetratur insertio, si non omnium, saltem unius, vel alterius per idem Breve, & quidem cum eadem taxa 12. circiter Scutorum concessum.

Quæres VII. Qualiter eadem licentia quoad Oratoria Romæ impetretur pro infirmis? Resp. Eamdem licentiam Romæ impetrari pro infirmis Nobilibus, quamvis hi nullam Jurisdictionem exerceant. Modus impetrandi convenit cum præcedenti, præterquam, quod valeat tantum pro eo tempore, quo Orator ob infirmitatem domo ad Missam audiendam egredi nequit; quamvis alias nulla anni dies etiam solemnissima excipiatur; deinde diebus Dominicis, & Festis restringitur ad unam tantum personam usibus necessariam: aliæ vero debent audire Missam in publica Ecclesia, ut satisfaciant præcepto. Si conjux etiam sit infirma, nominetur & ipsa; quia impetrabitur unum Breve pro utroque. Impetrari etiam potest pro Patre, & Filio, vel Filia. Item pro Matre, ac etiam pro Fratre, & Sorore infirmis, si simul habitent. Taxa, quæ supra. Modus petendi est iste: *Petitur Oratorium pro N. N. & ejusdem conjug. N. Nobilibus Diœcesis N. si laborant quibusdam infirmitatibus, propter quas domo Missam audiendi* (si est Sacerdos, dicitur celebrandi) *causa egredi non possunt, pro Civitate N. & tota Diœcesi N.*

Quæres VIII. Qualiter concedatur pro itinerantibus? Resp. Pro itinerantibus datur cum sequentibus clausulis. I. Ut persona sit Nobilis, sive Jurisdictionem temporalem exerceat, sive non. II. Ut valeat tantum v. g. per Italiam, Germaniam, vel Hispaniam &c. III. Ut valeat tantum in actuali itinere, & quidem, ubi Missarum commoditas deest. Ceterum ejusmodi Missæ interesse possunt valide omnes Comites itineris: Taxa quæ supra: Modus petendi est iste: *Petitur Altare portatile, sive viatorium pro N. N. ejusque moderna conjuge N. Nobilibus Diœcesis N. frequenter, aut subinde iter facientibus per Germaniam.* Porro loquendo de ultimis quatuor quæsitis, si quis impetravit privilegium in Oratorio, seu alias mediante Altari portatili in privata Camera audiendi Missam, non tenetur quidem diebus Festivis sibi dato stipendio Missam procurare, uti habet communis; nihilominus tamen saltem probabilius obligatur interesse, quando eamdem ex una parte hic gratis habere; ex altera autem alibi audire non potest. Ratio est: quia diebus Festivis, & Dominicis tenetur quilibet Christianus audire Missam, qui sine incommoditate mediocriter gravi audire potest. Videatur La Croix *Lib.* 3. *p.* 1. *n.* 676.*

* APPENDIX II.

Qualenam debeat esse Altare; & quomodo instructum, ut Missa in eodem celebrari valeat? Ubi etiam de Execratione Altarium.

Quæres I. Quid, & quotuplex sit Altare? Respond. I. Altare dicitur illa mensa, supra quam peragitur incruentum Missæ Sacrificium; uti in Monte Calvariæ Crux ipsa suo modo dicebatur Altare Sacrificii cruenti in die Parasceves immolati. Resp. II. Altare dividitur in fixum, & portatile, quod ultimum ab aliis Altare Viaticum vocatur. Fixum est structura alicui basi affixa. Portatile, seu Viaticum, quod amoveri, & de loco in locum transferri potest. Ita communis.

Quæres II. Quidnam requiratur, ut in tali Altari Missa celebrari licite valeat? Respond. I. Tale Altare sive fixum, sive portatile debet esse lapideum. Ita Scotus *in* 4. *dist. q.* 2. *num.* 24. Ratio hujus congruentialis ex Divo Thoma 3. *part. q.* 83. *a.* 3. *ad* 5. assignatur ista; quia nimirum Altare significat præter alia sepulchrum Christi lapideum, vel etiam, quia ipsum Christum repræsentat, qui in Scriptura dicitur *Petra, lapis Angularis &c.* Quod autem aliquando fuerit in usu Altare ligneum, causa erat persecutionum frequentia, ut hoc facile valuerit transferri: potuit & illud repræsentare Altare ligneum sanctæ Crucis, ubi peragebatur Sacrificium cruentum.

Respond. II. Non est necesse, ut tota structura Altaris sit ex lapide, sed sufficit, si pars ipsius, seu mensa superior sit lapidea, & saltem ita longa, ac lata, ut Calicem, & Patenam cum Hostia commode capere possit. Unde pars reliqua potest esse lignea ad augendum illius latitudinem, uti Angelus a Clavasio *V. Altare* deducere nititur *ex can.* 30. *de Consf. dist.* 1.

Respond. III. Pariter tale Altare debet esse consecratum. *Argum. can.* 30. *&* 31. *de Consecrat.* ita quidem, ut graviter teste Gobat *in Theologia Experim. T.* 3. *n.* 279. delinqueret, qui in Altari non consecrato, vel enormiter fracto, & consequenter juxta dicenda consecrationem amittente Missam celebrare præsumeret. Recte tamen La Croix *Lib.* 6. *p.* 2. *n.* 309. addit, non esse opus celebranti petere, & inspicere, num Altare sit consecratum, & integrum: ut enim prudenter censeatur esse tale, quale esse debet, sufficit, quod sit celebrationi expositum ab iis, ad quos spectat attendere.

Quæres III. Qualiter Altare debeat esse instructum, ut ibidem Missa celebrari possit? Respond. partim ex Rubricis Missalis, partim ex probatis Auctoribus Sporer, Gobat, La Croix &c. super hanc materiam scribentibus. *In primis* Altare debet esse coopertum tribus Tobaliis benedictis juxta Missale Romanum Clementis VIII. & S. Pii V. editum *Tit. de defect. Rubric.* 10. vel saltem duabus, quarum una est duplicata, sicque æquivalenter duplex. Quinimo testibus Layman, Gobat, & Sporer juxta modernam aliquarum Provinciarum consuetudinem apponuntur duæ simplices Tobaliæ mappæ, & loco tertiæ deservit Corporale. In necessitate autem licitum est celebrare citra ullum peccatum super unica etiam non benedicta. *Secundo* Tobaliis, seu mappis adjungi debet Antipendium: sufficit etiam ex asseribus formatum, aut ex polito marmore, quod se ipso est ornamentum; quinimo aliqua causa rationabilis excusaret ab omni Antipendio. *Tertio* In dicto Altari debet adesse candela accensa duplex, atque ex cera. Missale *loco citato*. In necessitate tamen sufficeret unica, & quidem etiam ex sebo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. Sine ullo tamen lumine etiam in necessitate, probabilius celebrare prohibitum est, cum numquam teste Bosco legatur in hoc Ecclesia dispensasse, & sit communior hæc Doctorum persuasio. Quodsi Missa sit cum lumine inchoata, & usque ad Consecrationem (Lugo, Sporer, La Croix, & Gobat dicunt usque ad Offertorium) perducta, potest eadem continuari, quamvis postmodum fiant v. g. per vehementiam venti in aliqua Capella in publico campo existente omnia etiã in lampade extincta lumina sine spe reaccensionis. Quando autem foret spes reaccensionis, deberet exspectari, ast post Consecrationem certe non multum ultra medium quadrantem horæ: longiori autem tempore (Quintad. judicat per mediam horam) si ante Consecrationem talis casus accideret. *Quarto* Oportet saltem sub peccato veniali esse præsentem Crucifixum etiam exposito Venerabili, sive is sit sculptus, sive etiam juxta satis probabilem sententiam in imagine depictus &c. Decretum Sac. Congregationis 14. Maji 1707. emanatum sic habet: *Quando super Altare expositum est Venerabile, debet etiã in eo collocari Crux cum Imagine Crucifixi.* Porro nec Imago Crucifixi, nec candelabra, nec candelæ, nec antipendia debent esse necessario benedicta.

Quæres IV. Quot modis Altare semel consecratum iterum execretur, seu deperdat suam Consecrationem, ita ut in eodem amplius celebrari nequeat? Respond. I. Altare fixum deperdit suam Consecrationem, si pars superior ejusdem (id est, Mensa consecrata) removetur ab altera parte inferiori, cui compaginabatur. Ita Innocent. III. *cap.* 1. *de consecrat. Eccles.* Quodsi structura Altaris fixi tota integra cum superiori, & inferiori parte

parte simul translocetur ad alium locum Ecclesiæ, exinde non amittit suam Consecrationem, La Croix *loc. cit. num.* 304. sicuti etiam Altare portatile non execratur, si ex uno loco ad alium transferatur. Resp. II. Si Altare frangitur enormiter, deperdit suam consecrationem. Ita Innocent. III. *cap.* 3. *de Consecrat.* censetur autem frangi enormiter, quando ob talem fractionem de lapide non remanet spatium sufficiens ad capiendum Calicem, & Patenam cum Hostia saltem secundum majorem sui partem, prout subinde solet contingere quoad Altaria portatilia.

Ref. III. Si Altare non sit fractum, sed tantum scissum, non deperdit Consecrationem, dummodo partes non ab invicem; nec etiam a structura inferiori (si fuerit Altare fixum) separentur. Ratio est: quia scissura non tollit formam, nec facit Altare, & hinc poterit illa scissura etiam aliquo glutine reparari. Pasqual. hic *q.* 689. *n.* 10.

Nec dicas: Ergo etiam, dum ponimus consecratum lapidem fractum in plures partes, quarũ nulla sufficiens est ad capiendũ Calicem cum Patena, posset ibidem celebrari, si partes illæ aliquo glutine denuo coadunentur. Ref. enim negando paritatẽ; quia per fractionẽ talem lapis iste jam deperdidisset Consecrationem, quæ per istam unionem mediante glutine artificioso probabilius non iterum recuperatur, sicuti Crux Indulgentiis prædita, & taliter fracta, ut non amplius retineat figuram Crucis, exinde probabilius non recuperat amplius Indulgentias, quamvis iterum per gluten conjungatur: econtra vero per scissuram solam lapis consecratus numquam deperdidit suam formam, & consequenter neque Consecrationem.

Quæres V. An Altare deperdat suam Consecrationem per hoc, quod frangatur sigillum, vel removeatur sepulchrum cum Reliquiis? Ubi nota, quod per *sepulcrum* intelligatur loculus ille, seu capsula, in quâ sacræ Reliquiæ reconduntur; per *sigillum* vero parvulus ille lapis, quo sepulcrum clauditur, & tegitur. H. N.

Ref. Jam fuisse probabiliter in Jure Canonico, *l.* 3. *Decr. T.* 40. *n.* 39. & 40. propugnatũ, per talem fractionem sigilli, aut amotionem sepulcri Altaria non deperdere Consecrationem; cum nullus textus ex Jure possit ab adversariis assignari, qui convinceret, Reliquias Sanctorum necessario requiri ad Consecrationem Altarium, licet ceteroquin haud facile debeant omitti, prout etiam tempore Svecorum, quando in bello aliquot millia altarium in sola Diœcesi Augustana erant spoliata sacris Reliquiis, voluit Sac. Rituum Congregatio *die* 21. *Aprilis* 1668. ut tales in iisdem iterum reponerentur, sed absque nova Altarium Consecratione. Ita testis Franciscus Schmier *lib.* 3. *Juris Prudentiæ Tract.* 1. *part.* 2. *sect.* 3. *n.* 146. Vide pariter de hoc fusius La Croix *lib.* 6. *part.* 2. *n.* 306. *

*APPENDIX III.

De variis præter Ecclesiam, & Altare requisitis, ac scitu necessariis ad Missam rite celebrandam.

QUæres I. Qualibus Sacerdos debeat indui vestibus, ut rite celebret? Ref. I. Ex communi, vestes sacerdotales esse Humerale, seu amictum, Albam cum Cingulo, Manipulum, Stolã, & Planetam, seu Casulam quoad colores tempori seu Rubricis conformem: ubi notandum, quod color aureus, vel croceus juxta DD. æquivaleat omni colori; quia omnes ad ipsum concurrunt juxta Quarti *part.* 1. *Tit.* 18. *Dub.* 2. Quinimo in defectu uniformitatis adhiberi potest manipulus, vel stola diversi coloris ab invicem, & a casula, etiamsi Missa non ex necessitate (puta, ut provideatur infirmus viatico, vel populus die festivo Missam audiat) sed & ex sola devotione celebretur; nam hæc Rubrica de coloribus est præcise directiva, vel certe tantum leviter præceptiva, ubi consequenter facilior causa excusans admittitur, testibus Sporer, Busenbaum, La Croix, Suarez &c. Econtra vero altera Rubrica de ipsis vestibus sacerdotalibus, ut eæ adhibeantur in Missa, ex communi Doctorum ex se loquendo graviter præceptiva, quia secus facientibus gravis ultio imminet. *can.* 42. *dist.* 1. *de Cons.* Non tamen incurreret peccatum mortale, qui in aliquali necessitate unam, vel alteram ex minoribus, puta manipulum, vel cingulum tantummodo intermitteret. Busenbaum *hic Dubio* 5. Quinimo omissionem cinguli a mortali etiam citra necessitatem ullam Herinex, Coen, & Henno &c. excusant ob levitatem materiæ.

Respond. II. Hæ vestes debent esse benedictæ ab Episcopo vel alio habente speciale privilegium, quale habent Superiores Regularium quoad paramenta Ecclesiastica illa, quæ non indigent unctione, uti fusius tibi exhibebit Jus Canon. *lib.* 3. *Tit.* 40. *n.* 40. & *seqq.*

Resp. III. Vestes, vel alia paramenta Ecclesiastica benedicta deperdunt suam benedictionem, si ita immutentur, ut vel amittant pristinam formam, e. g. si ex stola fiat manipulus, ex casula detrita aliqua stola &c. vel si ad illum usum, ad quem antea destinata, redduntur inepta, puta, si Alba deperdat manicas, si cingulum ita frangatur, ut nulla pars (secus si una adhuc) sit sufficiens ad cingendum sacerdotem; si anterior pars casulę separatur a posteriori &c. Ita communis, & patet ex jam dictis in Jure Can. *loc. c. n.* 53. Subjungit utiliter Pater Henno, Sacristã, si taliter immutata reficienda extradat sartoribus, debere eos monere, ut, antequam de novo ad sacrum usum applicentur, Superioribus pro nova Benedictione consignentur.

Quæres II. Qualem Calicem cum patena, & quomodo instructum debeat sacerdos ad celebrandam Missam adhibere?

Ref. I. Calix cum patena, si non ex auro, omnino ex argento sit confectus. Pauper Ecclesia saltẽ stanneum Calicem habeat. De ære, & aurichalco non fiat Calix: quia ob vini virtutem æruginem causat, quæ vomitum provocat. Nullus autem in ligneo, aut vitreo Calice præsumat Missam cantare. Ita habetur in terminis *Can.* 44. & *Can.* 45. *d. d.* 1. *de Consecrat.* Addit Missale *de defectibus Missæ Tit.* 10. sufficere, si cuppa Calicis sit aurea, argentea, vel in Ecclesiis pauperibus stannea, quamvis pes ejusdem alterius existat materiæ. Quinimo defacto de consuetudine in Ecclesiis aliquibus pauperibus licite juxta Gobat *in Theolog. Experiment. Tit.* 3. *n.* 306. adhibentur non solum patenæ, verum etiam Calices ex alio metallo, dummodo pro tunc cuppa intus sit deaurata, & potest hujus consuetudinis esse ratio; quia per inaurationem non amplius virtus vini æruginem parit provocantem vomitum, hincque videtur cessare ratio prohibendi cuppam ex ære &c. prins assignata.

Resp. II. Calix, aut patena nequeunt benedici a Superioribus Regularibus etiam Mendicantibus, nisi qui extraordinatium aliquod possent exhibere Privilegium. Ita communis, & constat ex aliqua declaratione Sac. Congregationis sub Alexandro VI. Ratio est: quia concurrit ad similia unctio sacri Chrismatis, quæ debet exerceri ab ipsis Episcopis, non autem ab aliis, qui nequeunt quodpiam extraordinatium Privilegium exhibere.

Respond. III. Calix, in quo Sacerdos celebrat, debet præter patenam *in primis* esse instructus Purificatorio lineo, quod tamen non habet in Rituali propriam benedictionem, & hinc neque erit mortale sine eo celebrare, quando facile haberi nequit, ubi etiam pro tunc aliud mundum strophiolum adhiberi potest. *Secundo* Palla, & quidem juxta quodpiam S. Congregat. Decretum 22. Januarii 1701. emanatum, linea, ac benedicta, quæ si desit, aut per quadrantem exspectari deberet, potest ad tegendum Calicem substitui corporale aliud, vel purificatorium. *Tertio* Corporali, & quidem benedicto, ac mundo, quale si notabiliter esset immundum, præsertim illo spatio, ubi ponitur Sacratissimum Corpus Christi, foret ob irreverentiam notabilem peccatum grave in eo celebrare juxta Gavantum *p.* 2. *Tit.* 2. *n.* 2. *Litt. q.* ac plures. Ceterum intermittere velum Calicis, vel Bursam corporali etiam in Missa ex sola devotione, ubi haberi nequeunt, nullum omnino est peccatum juxta communem Doctorum: cum non ita proxime accedant ad ministerium hujus sacratissimi Sacrificii.

Porro valde probabiliter (quamvis etiam altera sententia contraria relata a P. Reiffenstuel *lib.* 1. *Decret. Tit.* 16. *n.* 31. *ac seq.* suis gravibus non careat fundamentis) nec Calix, nec Patena execrantur, etsi longo usu interior deauratio abstergatur. Quinimo nec censetur execrari, etsi in simili casu per aurifabrum de novo inaurentur, & consequenter etiam in eo casu non indigent nova consecratione, sicuti a pari nec Ecclesia censetur execrata, aut indigens nova Consecratione, etsi decidente consecrato superficiei cæmento, novum parietibus Ecclesiæ superinducatur. Item nec purificatoria, vel pallę, aut corporalia benedicta execrantur per lotionem. Debet autem prima hæc lotio fieri ab aliquo in Ordinibus constituto;

Antecedenter Laicis sine speciali Privilegio (quale potest tribui a Superioribus Mendicantium Fratribus Sacristanis, testibus Sporer, & La Croix) non licet absque causa legitima citra peccatum veniale illa tangere, quæ Corpus Christi immediate contigerunt, aut sacro Chrismate inuncta fuerunt. Quinimo ea sacra vasa &c. tangere, dum actu continent Corpus Christi, ex communi prohibitum est sub mortali, exceptis Sacerdotibus, & Diaconis. Post primam autem lotionem, antequam denuo actu fuerint applicata talia Corporalia, Pallæ & Purificatoria, eadem tangere (puta, ut exactius mundentur, aut lacera reficiantur) omni caret peccato. Vide de his latius Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret.Tit.*41.*n.*44.*& seqq.*

Quæres III. Qualem Sacerdos celebrans debeat adhibere Ministrum? Resp. Regulariter masculum. Ita clare desumitur ex Missali *de defectibus Tit.* 10. Hinc adhibens feminã peccaret, *arg.cap. inhibendum de cohabit. Cleric. & mulier.* Et quidem ex communi Doctorum mortaliter, saltem in locis, ubi contraria praxis non est introducta; qualem praxin tamen Doctores non laudant apud La Croix *lib.*5.*part.*2.*n.*388. Ubi apud eumdem Pasqualigus cum Sporer, Gobat, & pluribus aliis sentit, melius esse celebrare sine Ministro, quam permittere mulierem ad Altare servire. Licitum autem est, in necessitate gravi (e.g. ut populus Missam audiat, vel ægrotus Viatico provideatur) celebrare sine Ministro: quod idem juxta Lugo, Henriquez, Tambur. Hurtad. fieri poterit, si Minister quidem cum Sacerdote exiverit, at postea sub Missa (prout nonnulli petulantes pueri solent facere) discesserit, & aliquantulum exspectatus nec ipse, nec substitutus reversus fuerit.

Item Layman, Sporer, & La Croix *loc.cit.n.*385. defendunt hanc praxin Germaniæ, qua in multis pagis celebrari solet nullo præsente, qui respondere noverit; bene tamen substituto v. g. æditVO rustico, qui alias cæremonias exequetur, portando librum ab uno cornu ad aliud, administrando urceolos &c. atque tali modo licere celebrationem Missæ etiam extra necessitatem ex sola devotione dici solitam, tenet cum Layman, Sporer *Theol. Sacram.part.*2.*c.*6.*sect.*1.§.4.*n.*390. cum saltem habeatur aliquo modo Minister in Missali requisitus.

Quæres IV. Qualẽ Sacerdos, qui vult celebrare singulis diebus, debeat legere Missam? Res. Nisi talis sacerdos diebus, quibus ex causa rationabili licitum est, velit celebrare Missã votivã, aut de Requiẽ, debebit ordinarie legere Missã conformem Officio divino, seu Breviario, quod recitat. Ita expresse præscribunt Rubricæ. Excipe tamen, si quis legeret Missã in alia Ecclesia, in qua est aliqua solemnitas, vel duplex; tunc enim debebit se huic præsertim in colore conformare, quãvis longe aliud ipse recitet pro eo die Officium divinum v. g. de semiduplici, vel de feria, prout eruitur ex Decreto 19. Nov. 1622. emanato, & 9. Junii 1668. repetito sequentis tenoris: *Qui celebrat Missam in aliqua Ecclesia Regularium, aut etiam Monialium, in qua fit de Festo duplici habente Missam propriam, quæ non sit concessa omnibus, Missam quidem dicat de Festo, sed cum Missali Romano.*

Quæres V. Quandonam Sacerdoti sit licitum legere Missas votivas? Res. I. Quandocumque non est Festum Duplex, aut Dominica, aut talis dies, in quo de duplici prohibetur fieri Festum, semper licitũ est ex causa rationabili legere Missam votivam privatam. Ita eruitur ex *Rubric. Missal.part.*1. *tit.* 4. *n.* 3. junctis variis Decretis Sac. Rituum Congregationis. In specie autem per Sacram Congregationem Missæ votivæ privatæ præter Dominicas, & Festa duplicia fieri prohibentur infra octavas Epiphaniæ, Paschatis, Pentecostes, Corporis Christi, & Nativitatis Domini. Item in Vigiliis Nativitatis Domini, Epiphaniæ, Pentecostes, Feria quarta Cinerum, ac in tota hebdomade majori. Ita præter alia Decreta Sac.Rit.Congregationis partim apud Rubricistas invenienda statuerunt in specie Clemens V. 13. Septemb. 1670. & Clemens XI. 29. Setembr. 1714. Quodsi igitur his diebus petantur Missæ votivæ, legantur de die, vel Festo occurrente ad intentionem petentis, atque exinde satisfiet dantibus pro Missa stipendium. Ceterum, si dies Dominica anticipetur, seu transferatur ad aliquam feriam intra hebdomadem, potest legi Missa votiva; quod idem sentiendum censet La Croix *lib.*6.*part.*2.*n.*498. si Festum duplex sit præcise ad libitum, potest enim recipi Festum illud ad libitum quoad recitationem Breviarii, quin acceptetur quoad Missæ celebrationem, utpote Privilegium.

Resp. II. Missas votivas publicas, seu solemnes pro re gravi, e. g. tempore pestis, famis, belli, magnæ siccitatis &c. vel pro publica causa Ecclesiæ licitum est legere in omnibus duplicibus, si non sint primæ Classis. Ita pariter in Dominicis etiã privilegiatis, dummodo similiter non æquivaleant Festis primæ Classis, prout tamen talibus primæ Classis festivitatibus æquivalent feria quarta Cinerum, Dominica I. Quadragesimæ, Passionis, Palmarum cum tota hebdomada sancta, Dominica Resurrectionis, & Pentecostes cum subsequentibus utrobique duobus diebus, Dominica in Albis, & Dominica I. Adventus. Ita cum Diana, Fagioli, & pluribus aliis Constantinus Hagerer in Ritu exacto in Appendice *tit.* 1. *in Additione post* §.5.*n.*4. La Croix *lib.*6.*part.*2.*n.*499. & Lohner *de Sacrific. Missæ part.*3. *tit.* 2. §. 1. *n.* 7.

Nec dicas: Juxta novissimum Mandatum Clem. XI. emanatum 20. Jan. 1705. & reperibile in suo Bullario *part.*2.*n.*11. equidẽ comprecatio 40. horarũ inter causas publicas, ubi licet cantare Missãm votivam solemnem, numeratur; attamen ibidẽ festa non solum primæ, sed etiam secundæ Classis excipiuntur: ergo Missas votivas publicas seu solemnes prohibitum est legere in Festis non solum primæ, sed etiam secundæ Classis.

Resp. enim: Equidem, si constet sufficienter, Decretum illud in partibus hisce, ubi scribo, etiam quoad hoc punctum fuisse receptum, haud dubie sic esse sentiendum: interea tamen si una mecum in fonte legere velis, multa in illo Decreto, seu instructione reperies, quæ in his partibus in praxi non observantur, quod propterea contingere potuit; quia allegatũ Mandatum instructivum videtur directum ad solos Italos: solummodo enim in dicto Bullario Editione Romana anno 1723. exprimitur in lingua Italica, ac continetur in secunda parte Bullarii Clem. XI. cui secundæ parti præfixus titulus sic habet: *Edicta, Decreta, & Mandata ad spirituale, & temporale NB. Urbis, Ditionisque Pontificiæ regimen pertinentia.* Non nego tamen, saltem aliqua puncta hujus Decreti etiam in his partibus observari.

Porro declarando, quænam sit res gravis, qua stante Missam solemnem votivam celebrare licet, eadem censetur illa, quæ merito potest Episcopo (ubi aliquis adest) & Clero vel alteri communitati, puta alicui Religioni præbere occasionem conveniendi, Deoque supplicandi, e.g. tempore belli, pestis &c. aut comprecationis 40. seu 10. horarũ cum expositione Venerabilis pro avertendo gravi Reipublicæ malo, aut procurando notabili bono. Item tempore alicujus Capituli generalis, aut Provincialis ad eligendum utilem Pastorem, vel Deo gratias agendi pro magno beneficio notabiliter in Communitatem redundante, puta, pro recuperata sanitate Summi Pontificis, Episcopi, vel alterius Communitati multum proficui Principis.

Decretum Sac.Rit.Congregationis 19. Maji 1607. sic habet: *Res gravis pro licita votivæ solemnis decantatione cum Gloria, & Credo ea est, pro qua convenit totus Clerus cum Episcopo, vel apud Regulares in eorum Comitiis Generalibus, seu Provincialibus, cum cantatur Missa pro re eorumdem judicio gravi.* Ubi tamen nota, quod teste Kerchkove *in Commentar. c.* 2.§.2.*n.*29. Consuetudo locorum alicubi rationem causæ gravis soleat extendere etiam ad Primitias, Investionem, & Professionem Regularem.

Ceterum modum celebrandi Missas votivas publicas, vel privatas, Item quot ibidem sumantur Orationes; num *Gloria*, vel *Credo*, & qualis color paramentorum &c. vide utiliter in Ritu exacto Patris Constantini Hagerer novissime edito, præsertim in Appendice *tit.*1. ubi etiam §. 2. varios circa præsentem materiam casus reperies.

* Quæres VI. De quibus Sanctis, vel Beatis Missæ Votivæ dici queant? Resp. I. de quocumque Sancto, de cujus Canonizatione vel ex Martyrologio, vel aliunde constat, potest dici Missa Votiva, quamvis de Eodem nondum celebretur Officium Divinum quoad Horas Canonicas. Ita Communis, & Ratio est; quia juxta Rubricas de Sanctis Missæ Votivæ dici queunt absolute, & sine aliqua limitatione. Respond. II. Quoad Beatos, equidem Auctores non conveniunt, communis tamen sententia, teste P. Hagerer in Ritu exacto apud me fol. 173. existimat, potius in honorem talis Beati esse dicendam Missam ordinariam de tempore; cum S. Congregatio Rituum juxta Decretum 5. Octob. 1652.

1612. nolit, ut super Beatificationibus excedantur limites Concessionis, præsertim in *Celebratione Missarum:* ergo nisi in Decreto Beatificationis addatur concessio etiam quoad Missas Votivas, non erit extendenda ad easdem. Quod maxime verum esse videtur quoad illos, quibus neque in ipso Festo hujus Beati de Eodem Missam celebrare licet. Vide P. Hagerer quoad varios circa Missam Votivam Casus in Ritu Exacto *loco cit.*

Quæres VII. Quo tempore Sacerdoti non sit licitum legere Missam de Requiem privatam? Resp. tempore illo, quo non est licitum legere Missam privatam votivam, neque licebit celebrare privatam de Requiem. Ita denuo communis, & præter plura Decreta Sac. Rit. Congregationis patet etiam ex Brevi Innoc. XI. *Alias postquam, &c.* edito. 4. *Maji* 1688. Atque hoc adeo verum est, ut Missæ privatæ de Requiem non sint licitæ diebus alias prohibitis etiam præsente, seu insepulto corpore; prout easdem absolute prohibuit Sac. Congregatio Rituum 5. *Augusti.* 1662, atque adhuc clarius 10. *Junii* 1693. Et Alexander VII. idem decrevit apud Matthæucium in Officiali Curię Ecclesiasticæ *c.*10.*§.*2.*n.*67. Cujus Decretum Clemens XI. innovavit 30. *August.* 1706. qui ultimus Pontifex pariformiter juxta jam dicta post *n.*101. inhibuit celebrare Missas de Requiē sub publica expositione Sanctissimi Sacramenti. Ubi nota ex aliquo Decreto S. Congregationis videndo in *Lib.*1.*Decr.tit.*31. *n.* 39. quod tunc publicę censeatur expositum Sanctissimum, si in Monstrantia publice, ita ut Hostia publice videri queat, exponatur: secus, si fiat in Ostiolo Tabernaculi, vel si in Pixide velata, in qua S. Hostia non cernitur. Quod si ulterius indages, quid ergo sit faciendum, si in alia Ecclesia, in qua debes celebrare, legantur Missæ privatæ de Requiem? Res. sub distinctione: vel enim in illa Ecclesia, in qua celebras, est duplex de pręcepto, sicut apud te, vel non? Si non: utique poteris, imo debes te conformare huic alteri Ecclesiæ, & confluentibus ad funus Sacerdotibus nigro colore celebrantibus; quamvis tu recitaveris in tuo Breviario Officium Divinum de duplici. Quando autem pariter ibi foret duplex, & tamen reliqui confluentes dicerent Missam de Requiem nolentes servare, & servari Rubricas, vel forsan contrariā Consuetudinem prætendentes, &c. poteris te tandem in Nomine Domini conformare legendo de Requiem, ut multa incommoda, murmura, & scandala evites; cum sub tam gravi incommodo Rubrica talis te non videatur obligare. Viderint autem illi (inquit Hagerer in Ritu exacto in Appendice *tit.*2.*§.*1.*n.*5.) qui talibus Ecclesiis præpositi, etsi facile possent, similes tamen abusus non tollunt.

Quæres VIII. Quando possit cantari Missa solemnis de Requiem? Resp. I. Missa solemnis de Requiem præsente corpore potest cantari non solū in duplicibus, sed etiā in Dominicis, & aliis festivis diebus, qui non sunt primæ Classis. Ita colligitur partim ex Matthæuccio *loc.cit.* partim ex La Croix *l.*6.*par.* 2. *n.* 507. Resp. II. Quando corpus Defuncti non est præsens, nequit diebus Dominicis, vel festivis cantari Missa solemnis de Requiem; bene vero in aliis etiam majoribus duplicibus pro die obitus cantari poterit, prout eruitur totum ex Decreto Sac. Congregationis Rituum 4. *Maji anno* 1686. in Rubricis particularibus nostri Breviarii reperibili *n.* 47. sequentis tenoris: *Ubi ex Dispositione Constitutionum Provincialium, aut Ordinis cantari debet Nocturnum cum Missa de Requiem, cum primum habita fuerit notitia de obitu &c. dicta Missa cantari poterit cum Nocturno in festo duplici etiam majori, secus vero in festo de præcepto.* In quo textu per festum de præcepto intellige festum fori, seu dies illos, quos populus feriare tenetur, audiendo Missam, & abstinendo ab opere servili. Porro quod de die obitus absente corpore statutum reperitur, idem Fagioli in suo Calendario perpetuo *fol.* 79. extendit ad diem *tertium, septimum*, & *trigesimum*, utpote quasi unum continuum cum die obitus. Res. III. loquendo de Anniversariis ex dispositione Testatorum quotannis cum cantu celebrandis, poterunt eadem pariformiter haberi, uti videndum in Decreto emanato mense Sept. 1714. reperiendo supra; conformiter Bullario Clementis XI. Romæ anno 1723. edito, fol. apud me 571. etsi fuerit duplex majus. Ita pariter sonat Decretum 22. *Novembr.* 1664. Ceterum durante expositione publica SS. Sacramenti v. g. in comprecatione 40. vel. 10. horarum nequit regulariter celebrari Missa de Requiem, neque cantari pro implenda mente testatoris, quamvis illis diebus esset ceteroquin festum, seu Officium hujusmodi admittens, uti in terminis statuit Sac. Rit. Congreg. 2. *Decem.* 1684.

Quæres IX. Quando, & qualiter peccet Sacerdos Missam legens, qui non observat deliberate Rubricas in Missali Romano præscriptas? Ante Responsionem nota I. Rubricam nil aliud esse, quam informationem, & designationem eorum, quæ in Missa facienda sunt. Vocatur autem Rubrica; quia plerumque rubris litteris exprimitur. Nota II. Rubricam aliam esse directivam, aliam pręceptivam; *Prima* consulit, quid agendum, ut cum majori decentia, & reverentia celebretur, qualiter consuluntur certæ quædam preces ante Missam persolvendæ, & post eamdem. *Secunda* præceptiva etiam mandat, vel expresse sub peccato, vel designando saltem talem materiam, quæ alias sive ex Jure, sive ex Consuetudine jubetur, prout fit circa paramenta, & vestes Sacerdotales modo superius indicato, circa Epistolas, Evangelia, & Canonem. Nota III. Ex Sporer hic partes Missæ alias esse *Essentiales*, uti Consecratio Corporis, & sanguinis Christi; alias *Integrales* ex pręcepto divino requisitas, uti oblatio, seu sumptio utriusque speciei; & demum alias *Accidentales*, id est, primum ab Ecclesia subjunctas, quæ ab aliis A. A. etiam integrales per Ecclesiam additæ vocari solent, atque hæ rursum sunt vel *Ordinariæ*, id est, in omni Missa concurrentes, uti *Introitus, Oratio primaria, Epistola, Evangelium, Canon &c.* vel non *Ordinariæ*, uti *Gloria, Credo, Orationes secundariæ, Præfatio extraordinaria*, vel *Communicantes speciale*, quæ utique non in qualibet Missa concurrunt. H. N.

Respond. I. Si celebrans non observat deliberate tales Rubricas Missalis Romani, quæ versantur circa quidpiam ad valorem, vel saltem ad integritatem Sacrificii ex ordinatione divina requisitum, peccat graviter. Ita communissima, & ratio est; quia Rubrica circa similia est graviter præceptiva, uti patet ex ipsa dignitate, & gravitate materiæ: sic utique peccaret graviter, qui consecraret sub una specie tantum, vel qui adhiberet pro Consecratione panem non triticeum, aut ex aqua rosacea confectum, &c.

Resp. II. Si celebrans non observat Rubricas circa partes accidentales ordinarias, pariter ex communi DD. graviter peccat, nisi inadvertentia actus, aut parvitas materiæ excusent a gravi. Ratio est; quia hæ partes continentur absolute sub Rubricis præceptivis, quæ per Bullam S. Pii V. Missali Romano præfixam jubentur *in virtute Sanctæ obedientiæ* observari, adeoque in materia notabili, qualis ex communi Doctorum sensu censetur quælibet notabilis pars ordinaria ex jussu Ecclesiæ Sacrosancto Missæ Sacrificio adjuncta, erit obligatio gravis.

Resp. III. Si pars aliqua accidentalis sit extraordinaria, equidem celebrans, qui non observat, peccat; ast non graviter, sed tantum venialiter. Ratio est; quia etsi etiam circa tales partes adsint Rubricæ præceptivæ; ex communi tamen Doctorū Judicio, cui in similibus omnino acquiescendum, partes accidentales extraordinariæ non sunt materia adeo notabilis, ad quam Legislator voluerit sub gravi adstringere; cum multæ Missæ existant etiam quoad requisita Ecclesiæ omnino complete sine his partibus extraordinariis.

Ex his Doctores communiter, ut Herinex, Illsung, Sporer, Suarez, Coen, Castropalao, La Croix, Henno, & alii inferunt *primo*, peccare mortaliter, qui celebrat in vino putrido, atque in acetum quasi jam mutato, vel de uvis immaturis expresso. Item qui sine oblatione saltem mente concepta, vel qui in una tantum specie sacrificat. Ratio est; quia agit contra Rubricas versantes circa valorem, aut saltem integritatem Sacrificii.

Inferunt *Secundo:* Graviter peccare eos, qui omittunt totā Epistolam cum graduali, vel aliis Strophis tempori accommodis, Evangelium cum Offertorio, quamlibet periodum in Canone. Ratio est; quia hæ partes, etsi accidentales, sunt tamen ordinariæ, & juxta communem D. D. censentur simul notabiles. Econtra foret veniale tantum omittere *Kyrie eleyson*, nonnullas benedictiones super oblata, aut Orationem ordinariam, sive unum, vel alterum verbulum etiam in Canone, vel particulam *enim* in Consecratione Hostiæ. Ratio est: quia tales partes non sunt notabiles, uti recte cū communi advertit Sporer hic contra aliquos nimium rigide & sine solido fundamento docentes, omissionem unius verbuli in Canone esse mortale.

Fatendum tamen, concedi a Doctoribus, fore mortale intermittere admixtionem aquæ cum vino post offertorium, vel etiam juxta Gobat, & Suarez apud La Croix *l. 6. part. 2. n. 419.* fractionem Hostiæ, & ejusdem particulæ immissionem in Calicem; licet enim hæ actiones videantur in se modicæ, fiunt tamen magnæ, & notabiles ob magnitudinem Mysterii, quod repræsentant, prout appositio aquæ in Calice significat effusionem Sanguinis, & aquæ emanantis ex latere Salvatoris nostri, ac etiam unionem Christi cum Ecclesia.

Infertur *tertio*: Esse tantum veniale, omittere Orationes secundarias, *Gloria*, vel *Credo*, Rhytmos post Epistolas, *Lauda Sion Salvatorem*, *Victimæ Paschali*, *Veni Sancte Spiritus*, *Dies iræ, dies illa &c.* vel sumere de communi loco specialis alicujus in certo Festo occurrentes *Præfationes*, & *Communicantes*. Ratio est: quia dictę partes non sunt ordinariæ Missæ ut sic, hincque ex mente Doctorum non censentur notabiles, seu materię graves, ad quas nimirum voluisset Ecclesia adstringere sub gravi, nisi adjungeretur contemptus ipsius Ecclesiæ præcipientis, aut grave scandalum.

Quæres X. Quidnam sit agendum Sacerdoti volenti celebrare, qui tamen prævidet, quod unam alteramve Cæremoniam in Missali præscriptam nequeat servare? Resp. ex Gobat *Tom. 3. Theolog. Experiment. n. 743.* Talem, ubi ad unum, alterumve casum particularem neque hic, neque apud alios AA. aliquid expresse decisũ invenerit, vel ubi tempus non amplius concedit inquirere, debere inter se conferre ex una parte gravitatem Cæremoniarum intermittendarum, ex altera vero necessitatem celebrandi, ac exinde videre, utrum sit consultius sine his Missam legere, quam ob earum defectum eamdẽ omittere. Alii Doctores recte etiam hoc subjungunt, quod circa aliquam Rubricam præcise directivam tantummodo sub veniali minor sufficiat causa excusans ab observantia, quam si illa Rubrica graviter obligatoria foret. *

QUÆSTIO XI.

De aliis notabilibus Dubiis circa Sacrificium Missę.

SUMMARIUM.

137. *An plures possint eamdem Hostiam consecrare?*
138. *Et quomodo?*
139. *Solvitur instantia.*
140. *Sacerdotes ordinati, quam intentionem consecrandi cum Episcopo debeant formare?*
141. *Consilium pro praxi.*
142. *Sacerdos ordinatus non debet prævenire Episcopum in consecrando;*
143. *Sed consecrare cum Episcopo, si potest; aut verba Consecrationis proferre materialiter.*
144. *Quid agendum, si aqua pro vino infundatur?*
145. *Quid, si error primum advertatur post sumptionem?*
146. *Aut dum aqua habetur in ore?*
147. *Alia Dubia remissive.*

137. QUæritur I. An plures simul eamdem Hostiam consecrare possint? Ratio dubitandi est: quia Sacerdotes noviter ordinati juxta Pontificale Romanum monentur, ut una cum Episcopo, eosdem Ordinante, proferant verba Consecrationis; & cetera peragant, quæ habentur in Canone Missæ; atqui eo tempore jam habent iidem Sacerdotes potestatem consecrandi; ergo.

138. Resp. Possunt plures simul eamdem Hostiam consecrare, dummodo formam Consecrationis cum debita intentione simul super eamdem Hostiam proferant, & absolvant: quod si vero unus eorum, intendens absolute consecrare, alterum in finienda prolatione formæ præveniat, tunc ipse solus consecrabit, non vero alter. Ita communis Theologorum; & ratio hujus postremæ partis est: quia Hostia semel consecrata, est incapax ulterioris Consecrationis.

139. Nec obstat, quod ambo simul inceperint formam Consecrationis proferre. Respondeo enim, Consecrationem complete non perfici, nisi post integram prolationem formæ Consecrationis, quia rite prolata mox Consecratio Eucharistiæ est perfecta: unde solus ille consecrabit, qui cum debita intentione consecrandi prius absolvit formam.

140. Quæritur II. Quam igitur intentionem consecrandi simul cum Episcopo debeant formare Sacerdotes noviter ordinati sub ea Missa, sub qua ordinantur. Ratio dubitandi est: quia vix moraliter loquendo possibile est, ut in eodẽ momento una cum Episcopo finiant formam Consecrationis: unde videtur sequi, quod si Episcopus prius finierit formam Consecrationis, Sacerdotes noviter ordinati consecrent hostiam jam consecratam, quod est falsum: vel, si isti præveniant, Episcopus ordinans nihil sit acturus, neque consecraturus, quod est absurdum; cum Episcopus sit principalis Minister, offerens illud Missæ Sacrificium.

141. Resp. I. Quod ad praxim attinet, optimum est consilium, ut Sacerdotes noviter ordinati intendant cum Episcopo proferre verba Consecrationis modo, quo possunt meliori; sive cum ea intentione, quam juxta sensum, atque ordinationem Ecclesiæ, tunc habere debent. Ratio est: quia hoc modo evitatur omne periculum errandi, & quodlibet inconveniens ex præallegatis. Suarez *p. 3. tom. 3. disp. 61. sect. 4.* & alii.

142. Resp. II. Optimus modus, atque intentio Ecclesiæ videtur in hoc consistere, ut Sacerdos noviter ordinatus nullo modo præsumat, neque intendat prævenire Episcopum in consecrando: hoc enim foret magnum inconveniens, quia tunc revera Episcopus non sacrificaret; eo quod Missæ Sacrificium essentialiter consistat in Consecratione, quæ tunc non ab Episcopo, sed a Sacerdote noviter ordinato fieret.

143. Deinde noviter ordinatus Sacerdos habeat intentionẽ conditionatam, seu potius disjunctam, vel consecrandi cum Episcopo, si possit simul cum eo formam absolvere; vel, si id non accidit, verba Consecrationis materialiter solũ proferendi, in signum Potestatis Sacerdotalis sibi tunc concessæ. Quinimo sunt multi Auctores, quos refert, ac sequitur Suarez, qui tenent, in dicto casu solum Episcopum proferre verba Consecrationis formaliter, seu cum intentione consecrandi, alios vero Sacerdotes noviter ordinatos, proferre ea solum materialiter, seu in signum Potestatis Sacerdotalis, sibi tunc concessę. Igitur ad evitanda quæcumque incommoda proferent Sacerdotes noviter ordinati una cum Episcopo verba Consecrationis juxta sensum, atque intentionem Ecclesiæ, ac modo quo possunt meliori: sic enim nullum aderit periculum errandi.

144. Quæritur III. Quid agendum, si ex errore Sacerdos infuderit aquam pro vino, idque primum post Consecrationem advertat. Resp. cum Rubricis Missalis, *tit. de defectu vini*, & communi Doctorum. Si Sacerdos post verba Consecrationis advertat, vinum non esse positum in Calice, sed aquam, deposita aqua in aliquod vas, iterum vinum cum aqua ponat in Calice; & facta Oblatione, saltem mente concepta (id est, formando intentionem consecrandi, & dicendo saltem mentaliter illam Orationem *Offerimus tibi Domine Calicem salutaris &c.* absque ejus elevatione, neque faciendo cum ipso Crucem super altare) statim debet consecrare, incipiendo ab illis verbis: *Simili modo, postquam cœnatum est &c.* & Missam prosequi.

145. Et hoc idem faciendum, etiamsi error primum advertatur post sumptionem hujusmodi aquæ. Debet enim Sacerdos pariter apponere novum vinum cum aqua in Calice, & facta Oblatione, saltem mente concepta, consecrare, ut supra, & sumere; quamvis non amplius sit jejunus. Siquidem præceptũ Divinum de integritate Sacrificii Missæ magis urget, quam præceptum Ecclesiasticum de sumenda Eucharistia a jejunis.

146. Sed quæres: Quid agendum, si Sacerdos, dum potum adhuc habet in ore, priusquam deglutiat, sentiat eum esse meram aquam? Respondent Angelus *verbo Missa n. 17.* & Sylvester *vers. Eucharistia, II. n. 15.* quod, si potest sine scandalo, emittat aquam in Calicem, & extrahat particulam S. Hostiæ, ipsamque aquam reponat in alio vase: & si accipiat vinum, & consecret, ut supra; ac post sumptionem Sanguinis etiam aquam illam sumat, si potest sine periculo vomitus, vel si timet de vomitu, reponat in Sacrario. Sed cum hoc sit difficillimum, & communiter non careat periculo scandali, præsertim si celebretur in publico; sitque non parva irreverentia, Particulam consecratam, prius Calici in fractione sacræ Hostiæ immissam, rursus ex ore in Calicem evomere: Hinc bene notat Gavantus *p. 3. in Rubr. Miss. tit. n. 5.* post Suarezium, quod absque scrupulo possit Sacerdos deglutire primum, & rursus consecrare, ac sumere secundum.

* Quod si ulterius indages, an Sacerdos invalide in aqua celebrans,

lebrans, supposito, quòd ex perplexitate, vel ignorantia non substituisset aliud vinum repetendo de novo Consecrationem, ast primum rediens in Sacristiã finita Missa se recollegisset, aut ab aliis informatus fuisset de sua obligatione, an (inquã) Sacerdos ille adhuc de novo in Sacristia posset consecrare Vinum? Respondeo cum Suarez, Herinex, & Pasqualigo probabilius negative. Ratio est: quia tunc non amplius videtur durare prior actio sacrificativa, adeoque etiã non habet locũ aliqua suppletio.

Nec dicas: Sacerdos regressus ad Sacristiam, & adhuc vestibus Sacerdotalibus indutus, licite particulas Hostiæ in patena sua inventas sumit, atque hoc idem quia moraliter adhuc durat actio sua sacrificativa: consequenter censetur in regressu ad Sacristiam durare actio sacrificativa, & sic poterit etiam ad Sacristiam regressus adhuc consecrare. Respondeo enim cum Angelo *Vers. Missa*, Layman *lib. 6. tract. 4. cap. 6. num. 22.* negando suppositum, quod Sacerdos ille jam reversus ad Sacristiam (secus dic, si adhuc staret ad Altare etiam post purificationẽ) possit sumere relictas in patena particulas; quia sic reversus ministerium suum jam complevit, ita, ut ad hanc actionem nil amplius per modum alicujus continui referri possit; unde tales particulę potius forent reverenter ponendę in Ciborium, vel alium decentem locum, qui si non adesset, possent equidem sumi etiã a non jejuno; non tamẽ ex eo fundamento, quasi adhuc duraret eadem actio sacrificativa, sed quia alias majori exponerentur periculo irreverentię; sicque jejunium non videtur adstringere.

Quæritur IV. Quid agendum Sacerdoti, si deprehendat in sumptione, vinum esse acetosum?

Resp. I. Si tantummodo sit aliquantum acescens, potest sumi absque scrupulo, præsertim in his partibus Septemtrionalibus, ubi alia vina non sunt adeo dulcia, maxime in pagis. Ratio est: quia non adest grave periculum valoris Sacramenti, prout patet ex pręcedenti 4. *Dist. q.* 3.

Resp. II. Si ita deprehendatur acetosum, ut ex gravi ratione prudenter dubitetur, num non omnino degeneraverit in substantiam aceti, debet ob periculum grave ipsius valoris, & integritatis Sacrificii sub conditione de novo consecrari, si prudens spes acquirendi novum melius vinum, & illud non minus diu exspectari debeat; alias pergendum esset; nam Rubrica equidem dicit *aliquamdiu*, sed non ponit *nimis diu* esse exspectandum; etenim nimis diuturna exspectatio videretur interrumpere connexionem moralem cum consecratione Hostię. Ita La Croix *lib. 6. p. 2. n. 536.* Pater Gobat *in Theolog. Experiment. Tit. 3. n. 806.* apud La Croix *loc. cit. n. 549.* putat in alio casu, non esse diutius expectandum, quã per unam circiter horã.

Quæritur V. Quid faciendum, si Sacerdos sub Missæ Celebratione moriatur, aut saltem ita destituatur viribus, ut nequeat continuare Missam? Respondeo ex Missali Romano, si id contingat ante primam Consecrationem Corporis Christi, vel post sumptionem utriusque speciei, nihil erit ab alio supplendum: si vero post Consecrationem Hostiæ eveniat, Sacerdos alius etiam non jejunus (si nequeat jejunus haberi) debebit consecrare Sanguinem, sicque Missam prosequi; & quidem convenienter secundum illam intentionem applicandi, quam prior habuit. Quodsi ambæ species jam fuissent a priori consecratæ, deberet alter Sacerdos utramque, si restet; alias illam, quæ est adhuc residua, sumere. Ita Missale Romanum de *defectibus Tit.* 10. *n.* 3.

Quæritur VI. An, & quando defectus accidentales a Sacerdote vel in recitando vel in agendo commissi ab eodem sint supplendi? Resp. Si quis longius jam sit progressus in Missa, vel si per suppletionem deberet inverti Ordo Missę, defectus accidentales, seu cęremoniales non amplius sunt per repetitionẽ supplendi in Missa. Ita omnes teste Sporer *p. 2. Theol. Sacram. cap. 6. sect. 2. n. 433.* Et ratio est: quia gravior fieret deordinatio, & irreverentia in sacra actione ista repetendo, quam prius contigit in omittendo: Accedit, quod teste D. Thoma ea, quæ hic fiunt, ita ad invicem sint connexa, ut si a propriis suis locis extrahantur, jã non ita ad invicem cohęreant. Hinc si quis omiserit *Gloria*, vel competentẽ Epistolã, aut Evangeliũ, aut *Credo*, & primũ notet post Offertoriũ; sive si intermiserit illud, quod sumere debuisset, extra ordinarium *Communicantes*, ac jam procul v. g. ad consecrandam Hostiam processerit, non tenetur ista repetendo supplere. Quodsi Sacerdos vero, dum secreto orat, post pauca verba non solum dubie, sed certo cognoscat, se notabile quidpiam ex oblivione, vel inadvertentia &c. omisisse, paululum regrediendum erit; quoniam id faciliter sine confusione, vel incommodo celebrantis, & absque murmure, seu admiratione populi fieri poterit. Ita cum aliis Sporer *loc. cit.*

Quæritur ulterius VII. Quidnam specialiter circa Sacrificium Missæ pro suo sanctissimo zelo statuerit Summus Pontifex Benedictus XIII. in Concilio Provinciali Lateranensi novissime celebrato? Ante Ref. Nota I. quod illud Concilium ad Dominicam in Albis Anni Jubilæi 1725. indictum, ac postea ad Dominicam secundam post Pascha ejusdem Anni prorogatum, non fuerit Generale, sed Provinciale, Capuanam inter, & Pisanam Provinciam institutum, prout ipsemet Summus Pontifex insinuat in sua Constitutione: *Redemptor noster, qui plantavit &c.* edita in pervigilio Nativitatis Domini die 24. Decemb. Anno 1724.

Nota II. Ex *Lib. 1. Decret. tit. 2. §. 3.* Concilium aliud dici Generale, seu Œcumenicum, aliud Nationale, aut Provinciale, & demum aliud Dięcesanum, quod communiter Synodus Dięcesana appellatur. Concilium Generale conflatur ex Episcopis totius Orbis; Nationale ex Episcopis certæ Nationis e. g. Gallicæ, & Provinciale ex Episcopis certæ Provinciæ, seu Archi-Episcopatus, & demum Dięcesanum ex Pastoribus alicujus Dięcesis.

Generale suppositis supponendis obligat quoad suas Constitutiones, & Decreta Orbem Universum. *Nationale* illam Nationem, & non ultra. *Provinciale* dictam Provinciam, & demum *Dięcesanum* eam Dięcesin, H. N.

Ref. Circa Sacrificium Missę Summus Pontifex Benedictus XIII. in suo Concilio Provinciali Lateranensi novissimo tit. XV. sequentia statuit. *Inprimis* Cap. 1. ejusdem tituli XV. zelose commendat observationem Rubricarum Missalis, addens, intermissionem cujuslibet etiam in minimis (quod intellige saltem quoad Rubricas præceptivas) arguere peccatum, nimirum leve, vel grave pro qualitate materiæ, & contrariam consuetudinem, immemorialem quoque, esse potius abusum, ac corruptelam; consequenter præscriptione defendi non poterit.

Secundo Ibidem capite II. sustulit facultatem celebrandi in privatis, ubi dormiri solet, Cubiculis, non obstantibus Indultis, aut Consuetudinibus quibuscumque; ita nimirum, ut exinde indifferenter, & absque necessitate, ac infirmitate, non possit amplius prętendi facultas ibidẽ celebrandi. Interea tamen difficulter mihi persuadeo, quod piissimus, & Clementissimus Pontifex per hęc verba voluerit cassare etiã speciale Privilegiũ superius post quæstionem decimã Appendice I. Addit. III. adductũ, ac concessũ Regularibus Mendicantibus, non quidem indifferenter, sed tantum in casu particulari gravis infirmitatis, ubi tales pauperculi nec Capellam infirmariæ habent, vel saltem eamdem sine valde gravi difficultate accedere nequeunt.

Tertio Loco citato, Capite III. Memoratus Summus Pontifex Decretum Clem. XI. quod Episcopis extra domum proprię habitationis celebrationem Missę in domibus Laicis interdixit conformiter Prædecessori suo Inn. XIII. declaravit, ut sequitur: *Declaramus, quod, cum in prædicto Decreto statuatur non licere Episcopis extra domum propriæ habitationis, in domibus Laicis erigere Altare, ibique Sacrosanctum Missæ Sacrificium celebrare, sive celebrari facere, hujusmodi prohibitio intelligenda non sit de domibus, etiam Laicis, in quibus ipsi Episcopi forte, occasione visitationis, vel itineris, hospitio excipiuntur: & nec etiam, quando Episcopi in casibus a Jure permissis, vel de speciali Sedis Apostolicæ licentia, absentes a domo propria ordinariæ habitationis, moram idcirco faciunt in aliena domo per modum similis habitationis: his enim casibus licita iis erit erectio Altaris ad effectum prædictæ celebrationis, non secus ac in domo propriæ ordinariæ habitationis.*

Quæritur VIII. Quid sit sentiendum de Missis Gregorianis? Ante Responsionem nota I. ex Felice Potestas *Tom. 3. Examinis part. 1. n. 156.* D. Gregorium *Lib. 4. Decal. c. 55.* Abbati Pretioso, ut pro quodam defuncto Monacho curaret celebrari Missas triginta, præcepisse his formalibus: *Vade ab hodierna die diebus triginta continuis offerre pro eo Sacrificium: stude, ut nullus omnino prætermittatur dies, quo pro absolutione illius Hostia salutaris non offeratur.* Nota II. Quod hunc Ritum sequantur multi Fidelium simili modo pro defunctis Patribus,

Consanguineis &c. triginta Missas celebrari curantium, quę Missæ, uti recte apud Felicem Potestas notat Tamburinus *lib. 2.c.6.§.7.* non sunt prohibitæ, sed solum quędam alię pro vivis, & defunctis, quæ falso D. Gregorio adscribuntur. N.H.

Resp. ex Ritu exacto Constantini Hagerer *Tit. 2. §. n. 11.* Quoad Missas Gregorianas respiciendum esse ad tria. *In primis*, Quod non sit necesse, ut idem numero Sacerdos has triginta Missas celebret: non enim dicit in allata Historia D. Gregorius: *Vade offerre NB. per te &c. Secundo*, quod hæ tamen (remota autem omni superstitione) celebrari debeant diebus triginta continuis; Taliter enim in Dialogo præcepit Abbati D. Gregorius. Ubi vero non censetur fieri moralis discontinuatio ob triduum Sacrum majoris Hebdomadæ. *Tertio*, quod non necessario hæ Missæ triginta debeant esse de Requiem; hoc enim D. Gregorius superius denuo non exigit.*

147. Possent hoc loco plura similia Dubia, Sacrificiũ Missæ concernentia, moveri. Verum ea exacte, simulque breviter resolvuntur in Rubricis Missalis, a quolibet Sacerdote bene legendis, atque observandis: hinc ipsa in præsentiarum omittuntur.

DISTINCTIO VI.

De Sacramento Pęnitentiæ.

QUÆSTIO I.

De institutione, natura, & necessitate Sacramenti Pœnitentiæ.

SUMMARIUM.

1. *Pænitentia sumitur ut Sacramentum, & ut virtus.*
2. *De fide est, Pęnitentiam esse Sacramentum?*
3. *Est a Christo institutum.*
4. *Et quando præcipue?*
5. *Sacramentum Pęnitentiæ, quid?*
6. *Definitio ejus explicatur.*
7. *Est necessarium omnibus post Baptismum lapsis.*
   (a) Dist. 2. n. 65. & 66.
8. *Appellatur* secunda post naufragium Tabula.

1 Pœnitentia dupliciter sumitur, nempe ut est virtus, & ut est Sacramentum. *Pœnitentia ut Sacramentum*, est unũ, & in ordine quartum ex septem novæ legis Sacramentis. *Pęnitentia ut virtus* non est Sacramentũ, sed virtus quædam: qualis de facto etiam requiritur ad ipsum Sacramentũ Pęnitentię rite ac fructuose percipiendũ, cum sit pars ipsius. Et hanc communiter ad differentiã Pœnitentię Sacramenti, solemus alio nomine vocare *Dolorem de peccatis, cum proposito non peccandi de cetero*; qui postmodum dividitur in Contritionem, & Attritionem.

2. CONCL. I. De Fide est Pœnitentiam esse verum, & proprie dictum novæ Legis Sacramentum, Ita habetur tum ex perpetuo sensu, & traditione Ecclesię, tum ex definitione plurium Conciliorum, ac novissime Conc. Trid. *Sess. 14. Can. 1.* sic definientis: *Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia Pęnitentiam non esse vere, & proprie Sacramentum, pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo Domino institutum; anathema sit.*

3. CONCL. II. Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipue Christus Dominus instituit, cum a mortuis excitatus insufflavit in Discipulos suos, *Joann. 20.* dicens: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ita communis. Nam optime S. Conc. Trid. *Sess. 14. c. 1.* ad citatum textum Evangelicum, sic loquitur: *Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi, & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis, & eorum legitimis Successoribus fuisse communicatã, universorum Patrum consensus semper intellexit*, Hæc Concilium.

4. Dicitur, *tunc præcipue Christus instituit, cum a mortuis, &c.* Quamvis enim jã in vita sua Christus Dominus D. Petro hanc potestatem remittendi peccata sese daturum repromiserit, dum eidem dixit, *Matth. 16. Tibi dabo Claves regni Celorum; & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in Cęlis:* similemque promissionem ceteris postmodum Apostolis fecerit, *Matth. 18.* Eam tamen potestatem Christus actualiter primum post suam gloriosam Resurrectionem Apostolis, antea sub ultima Cęna in Sacerdotes ordinatis, contulit *c. loc. Joan. 20.* Unde & eo tempore Sacramentum Pęnitentiæ præcipue institutum dicitur.

5. CONCL. III. *Sacramentum Pęnitentiæ* est absolutio hominis pęnitentis, facta certis verbis, cum debita intentione prolatis a Sacerdote jurisdictionem habente, ex institutione Divina efficaciter significantibus absolutionem animæ a peccato. Ita Doctor Subtilis *in dist. 14. q. 4.* cum suis.

6. Dicitur, *Absolutio hominis pęnitentis:* id est, signum sensibile, sive Sacramentum novæ Legis consistens in absolutione hominis pœnitentis; eo modo, quo Baptismus dicitur esse ablutio hominis, &c. Et additur, *facta certis verbis, cum debita intentione prolatis a Sacerdote jurisdictionem habente.* Tum quia Minister hujus Sacramenti est solus Sacerdos, ita ut nullo modo Diaconus, multo minus alius inferior Clericus, illud ministrare possit. Tum quia Sacerdos ille, præter Characterem Sacerdotalem, etiam habere debet jurisdictionem in pœnitentem, vel ordinariam, vel saltem delegatam: alioquin enim absolutio data non valeret, cum sententia a non suo Judice lata, nulla sit. Ceteræ particulæ vel patent ex dictis in simili de aliis Sacramentis, vel amplius patebunt ex dicendis.

7. CONCL. IV. Sacramentum Pœnitentiæ est omnibus, post Baptismum in peccatum mortale lapsis, necessariũ ad salutem in re, vel saltem in voto. Conclusio hęc est certa, & inter Catholicos indubitata; atque præter alia, patet ex Conc. Trid. *Sess. 14. c. 2.* prout jam superius (a) declaratum fuit.

8. Additur vero, *omnibus post Baptismum in peccatum mortale lapsis.* Siquidem peccata ante receptum Baptismum commissa remittuntur virtute ipsius Sacramenti Baptismi, neque sunt materia apta Sacramenti Pœnitentiæ. Et hinc istud Pęnitentię Sacramentum recte a SS. Patribus appellatur *secunda post naufragium Tabula*, naufragis præparata; prout habetur *can. Secunda, de pœnit. dist. 1.* juncto Conc. Trid. *cit. Sess. 14. can. 2.* ibi: *Si quis Sacramenta confundens, &c. dixerit, Pęnitentiam non recte secundam post naufragium Tabulam appellari; anathema sit.*

QUÆSTIO II.

Ee Materia Sacramenti Pœnitentiæ.

SUMMARIUM.

9. *Materia ipsius remota, eaque vel necessaria, vel sufficiens?*
10. *Et proxima, quæ?*
11. *Circa hanc doctrinam Scoti, & Conc. Trid. concordat.*
12. *Peccatum originale, & actualia ante Baptismum, non sunt materia Sacramenti Pęnitentiæ.*
13. *Peccata venialia sunt Materia sufficiens.*
14. *Non autem solæ imperfectiones.*
15. *Circa has, quid observandum in praxi?*
16. *Aut quando materia certa haberi nequit?*
17. *Peccata rite confessa, sunt materia sufficiens.*
18. *Solvitur instantia.*
   (b) Adde dicenda n. 34. & 35.
19. *An sit necesse addere, quod peccata jam fuerint confessa, nec ne?*
20. *Id per accidens quandoque explicandum.*

9 CONCL. I. Materia Sacramenti Pęnitentiæ est duplex, remota, & proxima. *Remota* sunt peccata post Baptismum commissa: & hæc rursum est duplex, videlicet necessaria, & sufficiens. *Materia remota & necessaria* Sacramenti Pęnitentiæ, est omne peccatum mortale post Baptismum commissum, & nondum rite confessum. *Materia sufficiens*, etsi non necessaria, est omne peccatum veniale post Baptismum commissum, vel etiam mortale alias rite confessum. Ita communis Theologorum, idque patet inter alia ex Conc. Tri. *Sess. 14. c. 5.*

10. Porro *Materia proxima* Sacramenti Pęnitentiæ sunt actus Pęnitentis, videlicet, Contritio, Confessio, & satisfactio. Ex quibus Satisfactio in re exhibita, communiter conceditur esse solum pars integralis Sacramenti Pęnitentiæ: uti patet in agonizante, qui si prius petivit Confessarium, aut aliud signum petitæ Confessionis dedit, potest, ac debet absolvi absque alia injuncta Satisfactione, utpote quam amplius præ mortis angustiis peragere nequit. Contritio vero, & Confessio juxta Thomistas & Recentiores passim, sunt partes essentiales Sacramenti Pœnitentiæ; juxta Doctorem Subtilem vero *4. dist. 16. q. 1. §. de Pœnit.* & Scotistas, essentiam stricte, ac præcise pro ipsa quidditate rei accipientes, solum requiruntur (necessario tamen, seu simpliciter) *ad Sacramentum Pęnitentiæ, ad hoc, ut digne recipiatur*, prout amplius ibidem explicat Scotus.

11. Et cum hac Scotica doctrina concordat Conc. Trid. *Sess. 14. cap. 3.* sic dicens: *Sunt autem quasi materia hujus Sacramenti ipsius pęnitentis actus, nempe Contritio, Confessio, & Satisfactio:*

factio: qui quatenus in pęnitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione Pęnitentiæ partes dicuntur. Nota ly *qui quatenus ad integritatem Sacramenti requiruntur, hac ratione Pęnitentiæ partes dicuntur*: & consequenter, ex mente Concilii Tridentini, actus Pœnitentis non sunt partes essentiales hujus Sacramenti, ut volunt alii; sed solum eatenus dicuntur partes ipsius, quatenus ad ejus integritatem, atque ut digne & perfecte recipiatur, requiruntur: quæ est ipsissima sententia Scoti, & communis Scotistarum. Sed dimissa Theologis hujusmodi difficultate speculativa, sit ulterius

12. CONC. II. Peccatum originale, nec non peccata actualia ante Baptismum commissa, non sunt materia apta Sacramenti Pęnitentiæ. Ita Scotus 4. *dist.4.q.5.* eum communi. Nā peccatum originale, sicut & peccata actualia ante Baptismum commissa, tolluntur virtute Sacramenti Baptismi: & Sacramentum Pęnitentiæ, tamquam secunda post naufragium Tabula, est institutum a Christo pro remissione sequentium peccatorum. Unde si Judæus, vel Gentilis recens baptizatus, sola peccata ante Baptismum commissa vellet confiteri, ipse non posset absolvi: quia non afferret materiam aptam hujus Sacramenti Pęnitentiæ.

13. CONCL. III. Peccata venialia possunt vel omnia, vel aliqua eorum (idem dicendum de mortalibus jam rite confessis, si peragitur Confessio generalis) in Confessione omitti; cū non sint materia necessaria, sed solum sufficiens: ac proinde utiliter quidē, sed non necessario, Clavibus Ecclesiæ subjiciuntur. Unde Concilium Trid. *loc. cit. c. 5.* sic ait: *Peccata venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quamquam recte & utiliter, citraque omnem præsumptionem in Confessione dicuntur, quod piorum hominū usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis modis expiari possunt*.

14. CONCL. IV. Solæ imperfectiones non sunt materia apta Sacramenti Pęnitentiæ. Ratio est: quia tales non sunt peccatum mortale, aut veniale. Unde recte monent Doctores, quod in Confessione semper sit afferenda materia certa: &, si nova non occurrat, saltem ex jam semel confessis.

15. Porro materia certa (ut notat Diana *part.3.tr.4.resol.52.* contra Toletum *l.3.c.2.n.6.*) non est, confiteri dumtaxat, quod quis non responderit Divinis inspirationibus, non fecerit bonum, quod poterat, & hujusmodi. Quamvis idcirco in his exponendis non debeat Confessarius impedire Pęnitentem: tum quia multa ex iis, quæ nonnumquam videntur meræ imperfectiones sunt peccata venialia; idque ob varias intervenientes circumstantias, utputa negligentias voluntarias, vel leves contra rectam rationem excessus. Tum quia ad majorem sui humiliationem, atque exercitationem ferventioris progressus spiritualis, talia recte aperiuntur. Lugo *disp.16. de Pęnit. n.103.*

16. Quod si vero materia certa omnino haberi non possit, sed dumtaxat dubia, pro ratione dubii danda est absolutio sub conditione, saltem tacita, præsertim si gravitas peccati dubii, aut alia circumstantia id expostulare videatur: vel, si nulla apparet necessitas Sacramentum sub conditione ministrandi absolutione penitus supersedeatur. Layman *lib.5. tr.6. c.3. n. 5.*

17. CONCL. V. Peccata jam rite confessa, & remissa, sunt materia sufficiens Sacramenti Pęnitentiæ, possuntque denuo fructuose confiteri, & subjici Clavibus Ecclesię. Ita communis & patet tum ex Extr. *Inter cunctas, §. Veram de Privilegiis*, ibi: *Licet de necessitate non sit, iterū eadem confiteri peccata: tamen quia propter erubescentiam, quæ magna est Pęnit. pars, ut eorumdem peccatorum iteretur Confessio, reputamus salubre*, &c. Accedit praxis piorum hominum, qui sæpius peragunt Confessiones tum generales, tum certorum peccatorum jam antehac confessorum

18. Dices: Nemo potest solvi, qui non est ligatus: sed pęnitens post peccata rite confessa, eisdē non est ligatus; ergo eisdem non potest solvi virtute absolutionis Sacramentalis, sicque e non videntur amplius posse subjici Clavibus Ecclesiæ. Resp. majorem illam, *Nemo potest solvi, &c.* procedere solum in physici (prout v. g. nemo potest solvi a catena, vel alio vinculo corporali, nisi actualiter ipso ligatus existat) non vero in moralibus, ubi sufficit tale vinculum præcessisse: sic enim potest quis injuriam sibi illatam sępius alteri condonare, præsertim si is iterato veniam roget. Idem ergo dicendum de absolutione Sacramentali a peccatis, sæpius cum iterato dolore confessis, & Clavibus Ecclesiæ subjectis. (b)

19. Quæres: Utrum sit necesse, pęnitentem in Confessione exprimere, quod peccata sua jam semel sint confessa, nec ne? Resp. Per se loquendo id necesse non est; prout notant Lugo *disp.16. de pęnit. Sect.2. §.1.* Sanchez *lib.1. in Decal. c.10. n.17.* Bonacina, & alii: quia peccatum est idem specie, ac numero, sive confessum fuerit, sive non; neque etiam tempus, quo id commissum est, addit circumstantiam specie mutantem.

20. Dicitur, *per se loquendo*. Siquidem per accidens quandoque id necessarium est explicare; v. g. ob annexam reservationem, eo quod a casu reservato ceteroquin posterior Confessarius absolvere non posset, nisi illud peccatum jam prius habenti debitam jurisdictionem confessum fuisset. Idem contigere potest ob proximam peccandi occasionem, quę alioquin Confessario non innotesceret. Item, quando ratione circumstantiarum peccatum specie mutatur; ut si peccatum venereum sit, & tempore, quo committebatur, pęnitens extiterat solutus, aut Laicus; nunc autem est conjugatus, Clericus, aut voto Castitatis obstrictus, vel econtra: nam, nisi tunc notificetur status iste variatus, deciperetur in materia gravi Confessarius, intelligens, pęnitentem vel habere circumstantiam specie diversam, vel ipsa carere. In praxi proinde tutius erit, nova peccata ab antiquis separare: eo præsertim, quia alioquin pęnitentiā competentem Confessarius imponere non sciret; eum major debeatur peccato mortali necdum confesso, quam semel jam rite confesso, & quoad culpam dimisso.

QUÆSTIO III.
De forma Sacramenti Pęnitentiæ.
SUMMARIUM.

21. *Forma Sacramenti Pęnitentiæ, quæ?*
22. *Quæ verba sint de ejus essentia?*
23. *Solvitur instantia de ly, &c.*
24. *Solvuntur aliæ instantiæ.*
25. *An possit omitti particula* Te?
26. *Absolutio in scriptis, vel absenti data, non valet.*
27. *Solvitur instantia.*
28. *Disparitas inter absolutionem a peccatis, & Censuris.*
(c) Ut dictum Tract. 13. Dist. 1. n. 41. & 43.
29. *Forma Absolutionis sub modo deprecativo, non valet.*
30. *Quid, si dicatur,* Absolutionem vestram.
31. *Aliæ preces non sunt de essentia formæ.*
32. *Ritus absolutionis Sacramentalis.*
33. *Quid observandum circa Irregularitatem?*
(d) Vide Tract. 12. Dist. 1. n. 41. & 42. ac Dist. 3. n. 74.
34. *Sensus verborum formæ Absolutionis, quis?*
35. *Præsertim, si peccata jam prius remissa sunt.*

21 CONCL. I. Forma Sacramenti Pęnitentiæ sunt verba absolutionis a Sacerdote prolata, videlicet illa: *Ego te absolvo a peccatis tuis*; vel alia æquipollentia, actum judicialem sententiæ absolventis sufficienter exprimentia. Desumitur hoc tum ex Rituali Romano Pauli V. cujus verba *n.32.* referuntur: tum ex Concilio Trid. *Sess. 14. c. 3.* ubi ait: *Sacramenti Pęnitentię formam in illis Ministri verbis positam esse, Ego te absolvo, &c. Quibus quidem de Ecclesiæ Sanctæ more preces quædam laudabiliter adjunguntur, ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessaria*. Hæc Concilium.

22. CONCL. II. Ex prædictis sola illa duo verba, *Absolvo te*, vel æquivalentia, sunt de essentia formæ absolutionis, ac necessario exprimenda necessitate Sacramenti. Ita Doctor Subtilis 4. *dist.14. q.4. §. Ex hoc sequitur*: ibi: *Communiter tamen ista verba sunt apta, Ego te absolvo*. Concordat Concilium Florentinum in Decreto Unionis, ibi: *Forma hujus Sacramenti est: Ego te absolvo, &c.* Et Trid. *loc. cit.* Accedit ratio: quia hæc duo sola vocabula, *absolvo te*, constituunt perfectam sententiam absolutoriam Rei quoad peccata ab eodem in Confessione explicata; ergo hæc sola constituunt essentiam formæ absolutionis.

23. Dices I. Concilium tam Florentinum, quam Trident., post dicta duo vocabula apponit ly, *&c.* ergo & sequentia spectant ad essentiam formæ. Resp. negando consequentiam: quia inde solum sequitur, sequentia verba, *a peccatis tuis*, esse apponenda de pręcepto; adeo, quod eadem omittens peccaret vel

vel mortaliter, vel juxta alios venialiter. Busenbaum *lib. 6. Tract. 4. c. 1. dub. 1.* Deinde per citatum ly, *&c.* denotatur, quamvis verba immediate sequentia, *a peccatis tuis*, jam tacite intelligantur in præcedentibus, adhuc tamen ea spectare ad magis explicitam atque expressam significationem formæ.

24. Dices II. Verba illa, *absolvo te*, ex se non faciunt completum sensum absolutionis Sacramentalis, cum sint indifferentia ad significandam absolutionem a Censuris, pœnis, vel culpis: ergo se solis non sufficiunt pro essentia formæ Sacramenti pœnitentiæ. Resp. negando consequentiam: quia, licet verbum, *absolvo te*, ex se sit indifferens ad significandam absolutionem a pœnis, censuris, vel peccatis: ipsum tamen præcedente hominis pœnitentis Confessione, super quam cadit, sufficienter, atque ex vi talis locutionis, determinatur ad significandam illius hominis absolutionem a peccatis; ita ut determinate cadat super hæc peccata absolvenda: sicuti in simili, si quis roget veniam illatæ injuriæ, altero respondente, *remitto tibi*, censetur vi hujus locutionis ipsi remissa, pro quo rogavit veniam.

25. Dices III. Ergo pariter poterit omitti ly *Te*, cum similiter verbum, *Absolvo*, concurrentibus hujusmodi circumstantiis sufficienter determinetur ad significandam absolutionẽ a peccatis potius, quam a Censuris, vel aliis vinculis. Resp. negando sequelam. Siquidem omissa particula *Te*, mutatur substantialiter significatio formæ; forma enim absolutionis fuit instituta a Christo Domino per voces demonstrativas, adeo ut non nisi super præsentem cadere possit, prout desumitur ex illis verbis Christi, *Joan. 20. Quorum remiseritis peccata, &c.* Juncta perpetua traditione, ac sensu Ecclesiæ. Atqui omissa particula *Te*, locutio illa non est demonstrativa: cum verbum *Absolvo* proferri possit non solum circa peccata præsentis, sed etiam absentis. Sufficeret tamen pro essentia formæ absolutionis, si Sacerdos diceret, *Absolvo a peccatis tuis*: quia in ly *Tuis* implicite continetur ly *Te*. Lugo *disput. 13. de Pœnitent. n. 26.*

26. CONCL. III. Absolutio in scriptis data, vel etiam absenti collata, est nulla, & invalida. Ita communis. Siquidẽ ad formam absolutionis requiruntur verba proprie dicta, seu quę oretenus proferuntur in præsentẽ; prout tenuit perpetuus sensus Ecclesiæ, & indicant verba Conc. Trid. *n. 21.* relata, ubi ait: *Sacramenti pœnitentiæ formam in illis Ministri verbis* (hoc enim scripturæ non convenit) *positam esse*. Idipsum declarat ly *Ego te absolvo, &c.* quod est demonstrativum, & de absente non verificatur. Hinc merito Clemens VIII. in Decreto, quod incipit, *Sanctissimus* 1620. die 20. Julii edito (& habetur *t. 3. Bullarii Romani Constit. 87. dicti Pont.*) damnavit, & sub pœna Excommunicationis prohibuit oppositã quorumdã sententiã, asserentiũ, *Licere per litteras, seu internuncium, Confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtinere*.

27. Nec obstat, quod Sacramentum Pœnitentiæ sit a Christo Domino institutum per modum Judicii; in Judicio autem possit quis absolvi absens, ac etiam per scripturam. Resp. enim: etsi hoc verum sit in Foro externo, ac Judicio publico, sive Seculari, sive Ecclesiastico; negatur tamen, id procedere in Foro pœnitentiali, seu Judicio Sacramentali. Nam istud habet totũ suum valorem ex institutione Christi, qui voluit, & ordinavit, ut in hoc Sacramento, seu Foro Pœnitentiali, proferatur forma absolutionis per verba proprie dicta, atque in præsentem; non autem scripto, vel in absentem. Et quidem Christum sic instituisse, patet ex perpetua traditione, praxi, ac sensu Ecclesię, ipsiusque Summi Pontificis, Christi in terris Vicarii, definitione. Ex quo ulterius sequitur, quamvis hoc Sacramentum fuerit institutum per modum Judicii, nihilominus illud non per omnia æquiparari Judicio Forensi; idque ob specialem Christi ordinationem circa aliqua factam.

28. Nec rursum obstat, quod absolutio ab Excommunicatione, aliisque Censuris Ecclesiasticis, possit dari absenti, atque in scriptis. (c) Resp. enim negando consequentiam, & paritatem. Ratio disparitatis desumitur ex Christi institutione qua ad formã Sacramenti pœnitentię, seu absolutionem Sacramentalem a peccatis requiruntur verba proprie dicta, & in pręsentem prolata. Id autem nequit dici de absolutione a Censuris Ecclesiasticis, ut pote Jure Ecclesiastico constitutis, non autem a Christo immediate provenientibus, sicut forma Sacramenti Pęnitentię. Accedit communis praxis Ecclesiæ, & consensus Doctorum.

29. CONC. IV. Forma absolutionis sub modo deprecativo prolata, non valet. Unde si dicatur: *Absolvat te Deus*, nullũ perficitur Sacramentum. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia hoc Sacramentum est a Christo institutum per modum Judicii; ergo & forma ejus debet proferri per modũ sententiæ judicialis, non autem per modum deprecationis, vel impetrationis.

30. CONCL. V. Valida est absolutio, si reverentiæ causa Confessarius dicat, *Absolvo Dominationem vestram*, vel *Majestatẽ vestram*. Ratio est: quia non mutatur substantialiter forma; etsi mutatio hujusmodi neutiquam sit adhibenda in praxi. Idem erit, si dicatur, *Solvo te a peccatis tuis*, vel *Remitto tibi peccata tua*, & hujusmodi; quia talia verba sunt æquivalentia formæ communiter usitatæ. Econtra vero hanc formulam, *Ego te mundo a peccatis tuis*, plerique arbitrantur non sufficere: quia non videtur significare absolutionem per modum sententię judicialis; qualis requiritur ad Sacramentum Pœnitentię, utpote quod per modum judicii est a Christo institutum.

31. CONCL. VI. Alię preces, quę juxta morem Sanctę Ecclesiæ laudabiliter apponuntur, non spectant ad essentiã formę, neque ad hujus Sacramenti administrationem sunt necessariæ. Ita expresse Concilium Trid. *Sess. 14. c. 3.* cujus verba *n. 21.* relata sunt. Hinc Rituale Romanum, jussu Pauli V. editum, dicit; quod in Confessionibus frequentioribus & brevioribus possit omitti, *Misereatur tui, &c.* & satis sit dicere, *Dominus noster Jesus Christus, &c.* usque ad illud, *Passio Domini &c.* Unde hoc in concursu Pœnitentium practicare licite poterit.

32. Ceterum pro praxi, & digna administratione Sacramenti Pœnitentiæ, observandum, quod juxta citatum Rituale Romanum, Pęnitente ante Confessionem petente benedictionem, Confessarius dicat: *Dominus sit in corde tuo, & in labiis tuis, ut digne & competenter confitearis peccata tua in nomine Patris* (formando signum Crucis versus eum) *Filii & Spiritus Sancti Amen.* Deinde peracta rite Confessione, & injuncta Pęnitenti prius, ab eoque acceptata salutari Pęnitentia, primo dicit, *Misereatur tui &c.* Deinde dextera versus Pęnitentem elevata, dicit: *Indulgentiam &c. Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis* (hoc verbum, *Suspensionis*, in Laicis omittitur) *& interdicti, in quantum possum, & tu indiges. Deinde, ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris ✠ & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. Passio Domini nostri JESU Christi, merita B. Mariæ Virginis, & omnium Sanctorum, quidquid boni feceris, & mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.* Urgente vero aliqua gravi necessitate, utputa in periculo mortis instantis, breviter Confessarius dicere poterit: *Ego te Absolvo ab omnibus Censuris, & peccatis in nomine Patris &c.* Ita Rituale Romanum.

33. Observandum ulterius nomine Censurarum non venire Irregularitatem; atque ideo, si quid circa eam concedatur, ipsam ab habente facultatem dispensandi esse specialiter exprimendam, dicendo: *Dispenso tecum in Irregularitate, quam incurristi propter &c.* & specificatur causa. Et hoc ultimum observandum in absolutione a Censuris, (d)

* Porro non præmittere deliberate absolutionem a Censura Excommunicationis ante Absolutionem a peccatis, quando prudens foret dubium, utrum pęnitens forsan non sit tali vinculo innodatus, juxta Suarez, & Sporer esset peccatum grave: quia Ecclesia graviter præcipit, ut nemo excommunicatus ullum Sacramentum, etiam Pęnitentiæ recipiat, antequam prius tollatur tale vinculum. Quoniam vero *Suspensio* non æque, ac excommunicatio privat usu Sacramentorum, non foret peccatum grave absolutionem suspensionis postponere absolutioni Sacramentali, ubi notat hic P. la Croix: idque in praxi vel maxime deservire poterit, si pęnitens esset Sacerdos, & Confessarius ex aliqua incuria post verba: *Absolvo te ab omni vinculo excommunicationis*, non adderet, *suspensionis*, primum reflectendo se post, vel intra illa verba: *Ego te absolvo a peccatis tuis*, hujusce omissionis circa absolutionem a suspensione. *

34. Quæres, quis sit sensus verborum formæ absolutionis, *Ego te absolvo a peccatis tuis*? Resp. sensus horum verborum ille est, quem verba ipsa juxta proprium suum significatum im-

importent: ita ut per modum sententiæ judicialis significent absolutionem hominis a peccatis, loco DEI a Sacerdote factã. Ita Mastrius 4: *disput.* 5. *n.* 386. Lugo *disp. de Pœnit. n.* 72. & alii, quamvis multi dictam formam in alio sensu explicent. Ratio est: quia forma Sacramentorum quantum fieri potest, intelligenda est in sua propria significatione; uti patet in forma Sacramenti Baptismi, Confirmationis, & aliis: ergo idem dicendum de forma Sacramenti Pœnitentiæ, sive de absolutione Sacramentali, cum commode sic intelligi possit.

35. Dices: Sæpius contingit, quod peccata confessa jam sint prius remissa virtute contritionis perfectæ, vel alterius Confessionis prioris; ergo saltem tunc verba formæ absolutionis non possunt intelligi in propria significatione, sicque erunt accipienda in alio sensu. Resp. negando consequentiam: quia nihil obstat, quo minus idem peccatum cuipiam sæpius remittatur, conformiter dictis *n.* 18. Quinimo hoc ipsum contingit etiam in Judicio humano, ubi Reus judicialiter absolvitur, si eadem causa sæpius in Judicium deducatur.

* Quæres II. Quando hæc forma absolutionis sit proferenda absolute, & quando conditionate? Resp. I. Quando nullum prudens dubium emergit de valore Sacramenti, forma absolutionis proferenda est absolute, eo ipso, cum nulla prudens ratio dubitandi adsit, propter quam deberet proferri conditionate. Ita communis, adeo, ut Castropalao, & Stoz, apud La Croix *lib.* 6. *part.* 2. *n.* 1769. satis in hoc puncto rigidi judicent peccati mortalis reum illum Confessarium, qui absque justa causa absolveret conditionate. Ubi tamen Doctores ab hac gravi culpa recte eximunt illos anxios Confessarios, qui formam absolutionis proferunt sub conditione ex eo, ut se molestiis liberent scrupulis; quia quando hi anxie agunt ex metu, ne offendant Deum, non videntur agere imprudenter, nec gravem irreverentiam inferre Sacramento, si verba absolutionis conditionate proferant, ut exinde ab his anxietatibus se liberent, quas alias de periculo irreverentię Sacramento inferendæ haberent; si formam proferrent absolute. Ita ex Tamburino, Leandro & Gobat advertunt La Croix *lib.* 6. *par.* 1. *n.* 130. & Sporer *part.* 3. *Theol. Sacram. cap* 5. *q.* 4. *n.* 631. Unde practice loquendo meo judicio (salvo meliori) vix umquam peccabitur mortaliter proferendo formam absolutionis conditionate; quia vix umquam sic proferretur, nisi simul habeatur aliqua anxietas, vel causa dubitandi ex proxime ęnarrandis de subsistentia valoris Sacramenti; ubi propterea absolutio conditionate datur, ut ex una parte hoc Sacramentum forsan non exponatur periculo nullitatis absolvendo absolute; ex altera vero simul etiam pœnitens, si omnia requisita adessent, non defraudetur fructu hujus Sacramenti, prout tamen fieret, si nullo modo absolutio daretur: Interea tamen scrupulosi tam in forma absolutoria, quam consecratoria non abutantur hac doctrina, sed cæco modo sequantur consilium Directoris conscientiæ eorum.

Resp. II. Quando circa valorem Sacramenti Pœnitentiæ prudens resultat dubium, forma absolutionis danda est conditionate; nimirum, *si capax es, ego te absolvo &c.* conditione hac, vel simili saltem mente retenta. Ita Sporer *part.* 3. *Theol. Sacram. c.* 5. *qu.* 1. §. 4. & *q.* 3. §. 2. Ratio est: quia alias Sacramentum exponeretur periculo nullitatis, sicque eidem Sacramento per prolationem formulæ absolutam juxta communem existimationem Doctorum gravis irreverentia irrogaretur. Porro talia dubia solent non raro oriri. I. Quoad pueros confitentes, num sint capaces rationis; vel ut inquit Sporer *loc. cit.* num vere peccaverint, nec ne? II. Quoad adultos consuetudinarios, & inveteratos peccatores, num habeant verum dolorem, & efficax propositum III. Quoad animas perfectioni deditas, vel etiam quoad rudes, num habeant sufficientem materiam? ubi si tunc ad instantiam Confessarii addunt unum, vel alterum peccatum antiquum v. g. in juventute commissum, attamen exinde aliquoties Confessarius pręsertim apud rudes novo anxiabitur dubio ex circumstantiis, num pro eo tempore, quando commiserunt malitiam peccati sufficienter intellexerint, vel num deliberate egerint &c. IV. Quoad moribundos, num signa doloris & Confessionis adsint vera, nec ne? Num ex corde contrito, vel vehementia morbi elicita.

Quæres III. An, & quando formula absolutionis semel data, sit iterum repetenda? Resp. I. Quando Confessarius post factam Confessionem, antequam pœnitens suus ex ipso Confessionali jam discesserit, prudenter dubitat, aut graviter formidat, an suo pœnitenti v. g. ob distractionem aliquam dederit jam absolutionem, vel num in ea nihil de verbis essentialibus omiserit, repetenda erit absolutio, non quidem absolute, sed conditionate, e. g. *Si te nondum valide absolvi, ego te absolvo &c.* Ita communis, & ratio est: quia necessitas, vel magna utilitas suscipientis hoc Sacramentum pœnitentiæ, & exinde fructus ejusdem subsecuturus, est justa causa repetendi formulam absolutionis: Reverentiæ autem Sacramenti satis consulitur per conditionem appositam &c. Dixi notanter: *Si dubium sit prudens, aut timor gravis;* nam si tale dubium foret imprudens, aut timor irrationabilis, deberet contemni, & repetitio formulæ intermitti, nisi nimiæ anxietates in animo tuo, si intermittas, exortæ te excusent a peccato in conditionata repetitione formulæ. De quo vide Sporer *part.* 3. *Theol. Sacram. c.* 5. *q.* 3. §. 2. *n.* 631.

Resp. II. Si Confessarius quidem bene se colligat, quod jam dederit suo Pęnitenti Absolutionem, interea tamen idem peccator post eamdem adhuc afferat quidpiam, quod a principio debuisset necessario exprimi, posito, quod pro tunc fuisset recordatus, in tali casu formula Absolutionis erit repetenda absolute: puta, si post primam Absolutionem pęnitens dicat se fuisse oblitum unius fornicationis; vel si confessus, se fornicatum quinquies *circiter*, postea se magis reflectens asserat, factum esse decies, qui numerus per ly, *circiter* non erat in priori inclusus &c. In omnibus his, quos adducit Sporer *loc. cit.* & similibus casibus repeti debet formula Absolutionis absolute. Ita communis; & ratio est: quia hæc gravia peccata numquam adhuc fuerunt directe absoluta, utpote numquam adhuc confessa, uti suppono, adeoque postea de novo Ecclesiæ clavibus subjecta indigent absolutione nova absoluta. Nota hinc incidentaliter ex La Croix *Lib.* 6. *part.* 2. *n.* 940. quod sub particulis *circiter, plus, minusve* censeatur quidem inclusus excessus aliquis hujus numeri parvus in se, vel saltẽ talis respectu magnę summæ: nullatenus autem excessus major; hincque in materia gravi excessus major post Absolutionem cognitus debet de novo clavibus subjici: non autem parvus, si in priori Confessione fuerint adhibitæ particulæ *circiter &c.*

Resp. III. Si illa nova materia, quæ post primam Absolutionem a pœnitente affertur, non est materia necessaria Confessionis, puta, solummodo peccatum veniale, vel si numerus ille jam fuit in prima Confessione per particulas *circiter* inclusus, e. g. si prius dixerit, se deliberate blasphemasse quinquies *circiter, plus, minusve*, & post primam Absolutionem deprehendat, factum esse sexies, in similibus casibus non obligatur Confessarius de novo repetere formam Absolutionis, uti nec ipse pęnitens teneretur de novo similia confiteri. Ita Sporer *loc. cit. n.* 628. & ratio est: quia vel illa peccata si gravia, jam fuerunt in prima Confessione per particulas *circiter* inclusa, sicque per primam Absolutionem directe remissa, uti in casu de blasphemiis, adeoque non amplius sub obligatione repetenda, vel si levia forent necdum confessa, attamen jam condonata essent propter dolorem, aut humilem Confessionem; quoniam peccata venialia etiam extra Sacramentum Pœnitentiæ per actus virtuosos deleri possunt immediate.

Ceterum his non obstantibus, necdum auderem arguere imprudentiæ illum Confessarium, qui suo pęnitenti post primam Absolutionem aliquod novum certum peccatum veniale nondum clavibus Ecclesiæ subjectum afferenti, de novo pro suæ animæ consolatione impertiret Absolutionem ex ea ratione, ut clienti suo novam, & specialem gratiam absolutivã conferret, quam propter hoc peccatum necdum clavibus Ecclesiæ adhuc antea subjectum in eo augmento nondum obtinuit. Interim stante tali repetitione recte adhuc monendo subjungit La Croix *Lib.* 6. *p.* 2. *n.* 944. ut quando forma Absolutionis repetitur, id fiat tacite, non formata de novo Cruce; alioquin enim adstantes, qui jam viderant talẽ antea absolvi, quandoque suspicarentur, eum novum attulisse peccatum forsan grave, &c. *

QUÆSTIO IV.

De Contritione, seu Pęnitentia virtute, quæ est prima pars materialis Sacramentalis Pęnitentiæ.

SUMMARIUM.

36. *Partes Sacramenti Pœnitentiæ, tres.*
37. *Contritio generatim, quid?*
38. *Dividitur in perfectam, & imperfectam seu Attritionem.*
39. *Contritio perfecta.*
40. *Amor Dei appretiative, & intensive summus, quis?*
(e) Vide Tract. 4. n. 6. & 7.
41. *Contritio imperfecta sive Attritio, quid? Et, quomodo differat a Contritione perfecta?*
42. *Attritio mere naturalis non sufficit.*
43. *Pœnitentia virtus, seu Contritio aliqua, est necessaria ad salutem, &c.*
44. *An sufficiat Pœnitentia virtualis?*
45. *Actus Contritionis perfectæ sufficit ad justificationem.*
46. *Sed ea defacto includit votum Sacramenti, & cujus?*
47. *Extra Sacramentum requiritur Contritio, cum Sacramento sufficit Attritio,*
48. *Etiam cognita.*
49. *Propositum non peccandi de cetero, an sufficiat virtuale?*
50. *Contritio,& propositum hoc debet esse universale de mortalibus.*
51. *Quid de Peccatis venialibus?*
52. *Ad propositum illud non requiritur credulitas de non relapsu.*
53. *Corollarium.*
54. *Doctrina notabilis circa tentationem de futuro relapsu.*
55. *Non sufficit dolere, quod non satis doleas.*
56. *Tamen in tali actu plerumque intervenit verus dolor.*
57. *Dolor de Mortalibus debet esse summus appretiative, quomodo?*
58. *Dolor hic præcedere debet absolutionem,*
59. *Non autem necessario Confessionem;*
60. *Etsi hoc consultum.*
61. *Dolor de peccatis, quanto tempore possit præcedere Confessionem?*
62. *An Confitens peccata prius omissa, teneatur elicere novum dolorem?*
63. *Corollarium de moribundo.*

36 TRes esse partes Sacramenti Pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, patet ex dictis *n.* 10. & 11. ac unanimi Catholicorum. Unde viso de natura, simulque materia, & forma Sacramenti Pœnitentiæ, breviter (quantum fieri poterit) erit videndum de singulis partibus ejus, incipiendo a Contritione; additis tamen nonnullis, quæ Pœnitentiæ virtuti secundum se conveniunt. Hinc sit.

37. CONCL. I. Contritio, quæ primum locum inter partes Sacramenti pœnitentiæ obtinet, ac prout est genus ad Attritionem & Contritionem perfectam, bene describitur a Concilio Trident. *Seff.* 14. *cap.* 4. quod sit *dolor animi, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.* Unde Contritio, seu Pœnitentia virtus, non solum cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum, sed veteris etiam odium, seu detestationem peccati commissi continet; prout idem Concilium *loc. cit.* uberius declarat.

38. CONCL. II. Contritio sic generatim sumpta, recte dividitur in Contritionem perfectam, & in Attritionem, seu Contritionem imperfectam. Ita Concilium Trident. *loc. cit.* & omnes Catholici. Et hæc divisio Contritionis in perfectam, & imperfectam, oritur ex diversitate motivi illius formalis, ob quod quis dolet, ac detestatur peccatum commissum: nam si quis doleat ex motivo amoris Dei per peccatum offensi, erit Contritio perfecta: si vero ex motivo solum turpitudinis peccati, aut metu inferni, seu pœnarum (per has intelligendo pœnas distinctas ab infernalibus, utputa pœnas Purgatorii, vel pœnas temporales vitæ præsentis, v. g. pestem, famem, bellum, ac hujusmodi, quibus Deus castigare solet peccata Fidelium) erit Attritio. Siquidem

39. *Contritio perfecta*, quæ est *Contritio simpliciter dicta*, est dolor animi, ac detestatio peccati propter Deum summe dilectum, cum firmo proposito non peccandi de cetero. Ubi ly *propter Deum summe dilectum*, intelligendum est de Deo summe dilecto saltem appretiative, quamvis non semper amor ille Dei sit summus intensive.

40. Porro *Amor Dei appretiative summus* tunc habetur, quando Deum ita amamus, ipsumque omnibus aliis rebus anteponimus, ut nullius creaturæ amore, vel timore, velimus ipsum offendere, aut ab ejus amore recedere. Et hoc modo homines tenentur amare Deum super omnia; juxta illud *Matth.* 10. *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus*; & alibi. Et qui ex motivo hujus amoris Dei dolet de commissis suis peccatis, censetur habere Contritionem perfectam. *Amor Dei intensive summus* ille dicitur, qui est intensior, & vehementior omni alio actu amoris: & hoc modo non tenemur in hac vita Deum diligere super omnia; quinimo non raro parentes plus intense amant liberos suos, quam Deum, quamvis adhuc appretiative plus diligant DEUM, eo quod hunc ob amorem filiorum nolint offendere. (e)

* Benedictus XIII. in Appendice ad Concilium Romanum Lateranense anno 1725. celebratum, agendo de Sacramento Pœnitentiæ, posuit sequentem formulam perfectæ contritionis: *Deus meus, & Dominus meus, cum sis summum, infinitum, & perfectissimum Bonum, amo te super omnia, & ideo me pœnitet, & ex toto corde doleo, quod Te toties offenderim peccatis meis. Abominor ea & detestor super omnia mala maxima cum displicentia, & rogo humiliter veniam cum firmo proposito, tua sancta gratia adjuvante Te imposterum non amplius offendendi.* *

41. *Contritio imperfecta*, quæ proprio nomine communiter dicitur *Attritio*, est dolor animi, ac detestatio peccati contra Deū commissi, ob turpitudinem peccati, vel metum gehennæ, aut pœnarū conceptus cum firmo proposito non peccandi de cetero. Unde patet, hanc a Contritione perfecta differre dumtaxat penes motivū formale: nam perfecta Contritio concipitur ex motivo amoris Dei per peccatum offensi; Attritio autē *vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipitur*, ut loquitur Conc. Trid. *cit Seff.* 14. *c.* 4.

42. Notandum tamen, ut Attritio cum Sacramento sufficiat ad justificationem peccatoris requiri, quod ea procedat ex aliquo motivo supernaturali; sive quod *sit donum Dei & Spiritus sancti impulsus*, juxta citat. Concilium. Unde dolor mere naturalis neutiquam sufficit, utputa si puer de peccato doleat, eo quod virgas a patre meruerit; aut homo adultus, eo quod publicam apud homines infamiam incurrerit: nam dolor talis nulla ratione foret supernaturalis, neque donum DEI, aut impulsus Spiritus sancti. Et merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 57. Propositionem damnavit: *Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo honestam.* Secus foret, si quis de peccatis doleat ob metum pœnarum temporalium ut a Deo immissarum: nam talis dolor non elicitur ex motivo mere humano, sed respicit DEUM ut justum vindicem peccati, & ultorem ejus per pœnas etiam temporales; prout Fideles credunt ex lumine Fidei supernaturalis.

43. CONCL. III. Pœnitentia virtus, sive Contritio aliqua, est, & fuit universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinaverunt, pro quocumque statu ad salutem, & justitiam consequendam necessaria. Conclusio sic prolata, est de Fide; habeturque in Concilio Trid. 14. *cap.* 4. ubi inter alia hoc probatur ex illis verbis Christi, *Luc.* 13. *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

44. CONCL. IV. Quamvis regulariter loquendo, post peccatum mortale commissum, homini sit necessaria ad salutem Pœnitentia formalis; adhuc tamen in aliquo casu potest ipsa suppleri per Pœnitentiam virtualem, qualis est Dilectio DEI super omnia. Ita Doctores communiter. Hinc *Luc.* 7. dicitur: *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*; & alibi.

45. CONCL. V. Actus Contritionis perfectæ est, fuitque in omni Lege semper congrua dispositio, per Christi merita consequendi gratiam Divinam, nostramque justificationem: ea tamen in lege gratiæ, post receptum Baptismum, includit votum Sacramenti Pœnitentiæ suo tempore recipiendi. Ita communis omnium Catholicorum; & habetur clare in concilio Trid. *Seff.* 14. *cap.* 4. ubi dicitur: *Docet præterea etsi Contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominem DEO reconciliare, priusquam hoc Sacramentum* (Pœnitentiæ) *actu suscipiatur: ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam.*

46. Additur notanter, *In Lege gratiæ, post receptum Baptismum.* Nam Contritio perfecta ante receptionem Baptismi

smi elicita, includit votum recipiendi Sacramentum Baptismi (unde & *Baptismus flaminis* dicitur) non autem votum Sacramenti Pœnitentiæ; cum peccata ante Baptismum commissa, non sint materia apta ipsius. Secus de Contritione post Baptismum elicita, nam hæc includit votum Sacramenti Pœnitentiæ imposterum recipiendi.

47. CONCL. VI. Quamvis ad salutem, & justificationem peccatoris extra Sacramentum, omnino requiratur Contritio perfecta cum voto Sacramenti saltem implicito, attamen cum Sacramento Pœnitentiæ sufficit Attritio, etiam cognita. Ita defacto Doctores communiter. Unde Concilium Trid. *cit. cap.* 4. ait *Quamvis Contritio imperfecta, quæ Attritio dicitur, si voluntatem peccandi excludat, sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad DEI gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit.* Hæc Concilium.

48. Fatendum quidem est, ultimam partem, quod etiam Attritio cognita (id est, ea quæ certo scitur, ac cognoscitur esse solum Attritio) sufficiat cum Sacramento ad salutẽ, a pluribus olim fuisse negatam: verum defacto ob tam clara verba Concilii Oecumenici communiter tenetur Conclusio. Et ratio ulterior est: quia Sacramentum Pœnitentiæ est Sacramentum mortuorum, id est, per se ac primario a Christo Domino institutum ad remissionem peccati mortalis, & collationem primæ gratiæ sanctificantis: atqui tale non esset, si virtute ejus numquam conferretur prima gratia, sed hæc mediante prævia Contritione perfecta, semper collata supponeretur; ergo.

* Ut vim argumenti hujus aliqui Recentiores Rigoristæ eludant, gratis nobiscum concedunt contra alios apud Le Drou. *de Contrit. Dissert.* 1. *c.* 3. ad Sacramentum Pœnitentiæ (quod utique juxta SS. PP. & textus Conciliorum est Sacramentum mortuorum potius, quam vivorum) non requiri Contritionem perfectã, sed sufficere attritionem; negant tamen suppositum, quod ipsa attritio sine aliquali saltem actu Dilectionis DEI super omnia interveniente in Sacramento Pœnitentiæ justificet. Unde ajunt, Contritionem proprie talem, quæ extra Sacramentum justificat, tunc haberi, quando fit in aliquo gradu valde intenso detestatio peccati ob Bonum infinito amore dignum exinde offensum: contra vero, quando eadem detestatio ex hoc ipso motivo proxime adducto contingit in gradu aliquo valde remisso, dicunt adesse Attritionem, quæ extra Sacramentum nullatenus, bene tamen cum Sacramento Pœnitentiæ justificat.

Ex quo inferunt, quod Contritio perfecta, & Attritio non distinguatur specie, sed tantum secundum magis, & minus, utpote habente idem motivum formale, ita, ut si eliciatur dolor de peccato gravi ob Bonum infinito amore dignum exinde offensum, talisque dolor sit elicitus in gradu valde intenso foras mittens timorem pœnarum, dicatur Contritio perfecta; econtra vero, si idem fiat in gradu tamen valde remisso, censeatur attritio, insufficiens sine Sacramento Pœnitentiæ, bene tamen sufficiens cum eodem. Ita illi. Sed contra sic argumentor: Quando Concilium Trident. ex professo *Sess.* 14. præsertim *cap.* 3. *& cap.* 4. *de Pœnitent.* partes Sacramenti Pœnitentiæ explicat, etiam simul subjungit, loquens de Attritione, talem dolorem conceptum ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex metu gehennæ, & pœnarum acerbitate esse donum Dei, & Spiritus Sancti impulsum, qui in Sacramento Pœnitentiæ NB. disponit ad impetrandam gratiam: atqui nullam facit ibidem Concilium Trident. mentionem, quasi nimirum ad hunc ipsum dolorem, qui attritio a dicto Concilio appellatur, deberet intervenire aliquis actus remissus saltem Dilectionis DEI super omnia: adeoque ad rationem Attritionis talis necessitas interveniendi actum Dilectionis super omnia gratis adstruitur, simulque falsum est, quod attritio, & contritio perfecta distinguantur præcise secundum magis, & minus, cum potius differant specie, utpote habentes diversa proxima, & immediata motiva formalia: Contritio perfecta quidem, *Summum Bonum infinito amore dignum*; Attritio autem *turpitudinem peccati*, aut *acerbitatem pœnarum* a DEO propter peccatum immittendarum.

Ast persistunt Adversarii in sua opinione, requirentes adhuc ad Attritionem quatenus justificantem intra Sacramentum Pœnitentiæ aliquem actum saltem remissum Dilectionis DEI super omnia: & quando ipsis opponitur textus Concilii Trid. *loc. cit.* ubi inquit, dolorem conceptum ex metu gehennæ, vel turpitudine peccati NB. disponere in Sacramento Pœnitentiæ ad impetrandam gratiam; *Respondent*; talem dolorem præcise conceptum ex eo motivo in Sacramento Pœnitentiæ tantum *remote* ad impetrandam gratiã disponere, non autem *proxime*, nisi simul adsit aliquis remissus actus Dilectionis Dei super omnia. Sed contra est *primo* quod Conc. Trid. *loc. cit.* absolute dicat, hunc dolorem ex metu pœnarum, vel turpitudine peccati conceptum disponere ad gratiam: ergo non solum remote, sed proxime disponet; alias enim Concilium Trid. *cit. Sess.* 14. si voluisset innuere, quod dolor iste pœnarum tantum remote ad justificantem gratiam disponeret, idque nobis non expresse indicasset, neutiquam exinde dedisset nobis plenam notitiam de Sacramento Pœnitentiæ ejusque requisitis, prout tamen se daturum ad initium hujus *Sess.* 14. promiserat. Contra est *secundo*: Eo modo confirmat Concilium Trid. memoratum dolorem ex acerbitate pœnarum &c. conceptum ad gratiam justificantem ipsum peccatorem disponere intra Sacramentum Pœnitentiæ, quo modo negat, eumdem perducere peccatorem ad justificantem gratiam extra Sacramentum Pœnitentiæ: sed tantum negatur, quod præfatus dolor ex metu gehennæ &c. conceptus extra Sacramentum Pœnitentiæ perducat ad justificantem gratiam proxime: ergo Conc. Trid. intendit affirmare, quod intra Sacramentum Pœnitentiæ disponat proxime; alias enim non foret discrimen quoad hunc dolorem in se, sive intra, sive extra Sacramentum Pœnitentiæ eliceretur; cum utrobique disponeret, ac perduceret ad gratiam sanctificantem, & justificationem remote: nullibi vero proxime. Percipiamus, & bene perpendamus adhuc ipsamet verba formalia Concilii Trid. *cit. Sess.* 14. *de Pœnitentia c.* 4. ubi loquens de dolore ex metu gehennæ, vel turpitudine peccati concepto sic habet: *Quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere, NB. nequeat, tamen ad DEI gratiam in Sacramento Pœnitentiæ, NB. impetrandam disponit.*

Vides ex hoc textu *in primis*, quod dolor ex metu gehennæ conceptus sit bonus: alias enim nullo modo ne quidem remote posset disponere ad gratiam; hincque recte Alexander VIII. sequentes duas propositiones damnavit. Prima Ordine 14. erat hujus tenoris: *Timor gehennæ, non est supernaturalis.* Altera ordine 15. sic sonabat: *Attritio, quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur, sine dilectione Benevolentiæ DEI, propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.* Vide *secundo* quomodo Concilium innuat, quod dolor iste ex metu pœnarum conceptus aliter extra, & aliter intra Sacramentum Pœnitentiæ disponat ad gratiam justificantem; in primo nimirum remote, in altero proxime. Plura de his invenire potes apud La Croix *Lib.* 6. *part.* 2. *a. n.* 717. usque ad *numerum* 892. Ubi etiam contra Attritionem ex metu gehennæ conceptam varias reperies solutas objectiones; etenim auctoritates contra talem dolorem adductæ vel solum loquuntur de illis, qui ita sunt constituti positive, ut non dolerent de peccato, si gehennæ pœna non foret; vel certe alias probarent nimium; quod nimirum contra Decretum Alexandri VIII. proxime adductum, talis dolor ex acerbitate pœnarum elicitus neque esset supernaturalis, ac bonus, vel demum, si requirerent, similem dolorem debere in Sacramento Pœnitentiæ saltem esse conjunctum cum quodam actu amoris, intelligendi sunt de amore *Concupiscentiæ*, pertinente ad virtutem Spei, quo DEUM prosequimur ut nobis bonum, non de amore *Amicitiæ* spectantem ad charitatem Theologicam, quo DEUM amamus tamquam Bonum infinitum in se.

Dices: Altera sententia, quæ ad valorem Attritionis in Sacramento Pœnitentiæ requirit conjunctionem cum inchoativo quodam amore Benevolentiæ erga DEUM, necdum est a Sancta Sede rejecta: ergo tamquam tutior merito est defendenda, cum agatur de valore Sacramenti, ubi tutiora sunt præferenda. Antecedens probatur partim ex eo, quia Alexander VII. in Decreto anno 1667. die 5. Maji edito prohibuit, ut illa Sententia, requirens ad Attritionem aliquem inchoatum amorem Benevolentiæ erga DEUM, aliqua censura Theologica afficiatur, qualis utique foret dicere, eam-

dem

dem a Sancta Sede rejectam, partim quia Benedictus XIII. in Appendice ad suum Romanum Concilium Lateranense anno Jubilæo 1725. celebratum *Parte Tertia institutionis ad Sacramentalem Confessionem* expresse testatur, præfatam sententiam hucusque a Sacra Sede esse relictam indecisam.

Respondeo, præfatam Sententiam contrariam nec a nobis aliqua censura affici, quam ultro fatemur necdum a Sacra Sede esse rejectã: interea tamen opinio communis Doctorum, quę negat ad Attritionem requiri amorem inchoatum Benevolentiæ, vi nostrorum fundamentorum, & attendendo ad omnia principia etiam reflexa consecutive, & ultimato creditur a nobis ita moraliter certa, ac tuta, ut excludatur omne vere grave periculum invaliditatis Sacramenti, in quo sensu tenemur sequi tutiora, id est meliora: alias quandocumque nobis actus virtutis melior, seu perfectior proponitur, illico adesset obligatio sequendi. Quare in forma respondendo ad hanc molestã objectionem, concesso antecedenti disting. consequens. Esset merito defendenda contraria sententia, si in eo sensu esset tutior, ac si altera sententia communis, negans ad Attritionem requiri amorem benevolentiæ, neque amplius esset tuta, concedo; secus nego consequentiam. Neque hoc est sententiam contrariam aliqua censura Theologica afficere, si absque scommatibus ullis dicamus, vi fundamentorum sequi nostram, & communem opinionem Doctorum in praxi ita esse moraliter certam, ac tutam, ut omne grave periculum invaliditatis excludatur. Quinimo si Adversarii dicerent, nostram, ac communem Doctorum sententiam esse consitentibus ex gravi in contrarium ratione in praxi periculosam, possemus nos forsan magis conqueri de censura desuper inusta. Et plane difficulter mihi imaginari possum, Benedictum XIII. qui propterea instructionem pro Confessionali Concilio suo adjunxit, ut evitentur in praxi errores in hoc Sacramento alias committendi, difficulter (inquam) mihi imaginari possum, tam ferventem, & solicitum Pastorem non positive nos in praxi dehortatum fuisse ab illa communi sententia, quæ negat, ad dolorem Sacramenti Pœnitentiæ requiri amorem benevolum, si in eadem periculũ vere grave invaliditatis, attentis omnibus principiis directis, & reflexis, ultimato subesse censuisset. Item ad tollendam æquivocationem hic nota sequentes duas propositiones non debere confundi, quarum prima est hujus tenoris: *Tutius, seu melius est elicere in Sacramento Pœnitentię dolorem conjunctum cum amore Benevolentię, id est, amicitiæ*. Altera vero sic sonat: *Tutius est NB. docere, quod adsit positiva obligatio eliciendi in Sacramento Pœnitentiæ dolorem conjunctum cum amore Benevolentię, & quod eo amore absente Sacramentum sit invalidum*. Prima propositio ultro conceditur; altera vero negatur. *

49. CONCL. VII. Propositum non peccandi de cetero, quod requiritur una cum dolore de peccatis ad contritionem, & Sacramentum Pœnitentiæ, regulariter quidem debet esse formale ac explicitum, ita ut quis expresse sibi proponat, non amplius peccare de cetero: per accidens tamen potest etiam sufficere propositum virtuale, ac implicitum, quale includitur in ipsomet actu Contritionis, ac detestationis peccati. Ita communis. Nam dum quis vere, & ex corde dolet de peccato commisso, illudque detestatur, simulque non habet actualem voluntatem peccandi pro futuro, hoc ipso censetur saltem virtualiter, ac implicite, habere propositum non peccandi de cetero. Et ita fit in casu, quo quis dolet, ac detestatur peccatum super omnia, nihil advertens ad futuram vitam; censetur enim habere propositum sese emendandi, saltem virtuale ac implicitum.

50. CONCL. VIII. Contritio, ac propositum non peccandi de cetero, debet esse universale de omnibus peccatis mortalibus. Est certum. Unde peccat graviter, qui recepturus Sacramentum Pœnitentiæ sciens, & prudens, non atteritur de omnibus mortalibus necdum confessis, vel proponit dumtaxat unum peccatum mortale evitare, non vero alterum.

* Oppones: Potest contingere, quod pęnitens invincibiliter non recordetur unius, vel alterius gravis peccati a se commissi; talis utique nihilominus valide confitetur, & peccata invincibiliter ignorata adhuc indirecte remittuntur; sed iste pęnitens non habet dolorem, & propositum de peccatis invincibiliter ignoratis; quia juxta commune axioma: *nihil volitum, quin prę-cognitum*; adeoque ad valorem Sacramenti Pœnitentiæ non requiritur dolor, & propositum universale de omnibus peccatis mortalibus. Resp. disting. min. talis non habet dolorem, & propositum formaliter, & expresse extensum ad peccata gravia oblita, seu invincibiliter ignorata, Conced. neque virtualiter, ac implicite extensum Neg. min. & similiter disting. Conse. Non requiritur ad Sacramentum Pœnitentiæ, ut dolor, & propositũ expresse, ac explicite se extendant ad peccata gravia, & invincibiliter ignorata, Conced. Conseq. Non requiritur, ut saltem se sic extendant virtualiter, Neg. Conseq. Censentur autem virtualiter talis dolor, & propositum se extendere etiam ad peccata gravia oblita; ideo quia motivum doloris quoad peccata gravia, ut quis gratiam justificantem recipiat, debet esse universale, seu quod moveat non solum ad detestandum unum, alterumve peccatum mortale in particulari, sed ad omnia gravia; qualia motiva sunt offensa Dei Summi Boni, turpitudo gravis peccati, timor deperdendi Regni Cœlestis, aut incurrendæ pœnæ gehennalis, quæ motiva utique pugnant contra omnia peccata gravia.

51. Dicitur notanter, *de omnibus peccatis mortalibus*: nam secus est dicendum de peccatis venialibus. Licet enim ad Confessionem peccatorum etiam venialium requiratur aliquis dolor, ac propositum eadem evitandi: quia tamen peccatũ veniale hominem a gratia Dei non excludit, potestque unum remitti sine altero (quod non est in mortalibus) hinc sufficit attritio, & propositum de uno veniali confesso, etsi de aliis non habeatur. Sufficit etiam dolor, & propositum de evitandis venialibus, præcise quoad frequentiam: quia talis habet jam voluntatem diminuendi peccata venialia, sicque se emendandi.

52. CONCL. IX. Quamvis propositum non peccandi de cetero debeat esse firmum, nihilominus ad illud non requiritur credulitas, seu existimatio, quod quis deinceps non amplius sit relapsurus. Ita Petrus Marchantius *tom. 1. Tribunalis, tract. 4. tit. 3. quæst. 3.* Layman *lib. 5. tract. 6. cap. 4. num. 8.* & alii. Ratio est: quia dolere de peccatis, & proponere emendationem vitæ, est actus præsens voluntatis peccatum commissum detestantis, & nolentis in illud relabi: existimatio vero, seu credulitas illa, non est actus voluntatis, sed intellectus, qui ex dolore, & proposito illo non necessario consequitur; idque ob cognitam humanæ conditionis fragilitatem, nostræque voluntatis mutabilitatem, & plurimas hinc inde peccandi occasiones. Hinc donum perseverantiæ in bono, est quidem vel maxime exoptandum, summisque a Deo precibus postulandum, & auxiliante gratia Divina, in virtute Passionis, ac meritorum JESU Christi, humiliter sperandum: neutiquam tamen stulte præsumendum, aut absque speciali revelatione firmiter credendum: cum David, Petrum, aliosque post optima proposita lapsos fuisse constet.

53. Infertur proinde cum citatis Auctoribus, & aliis sæpe fieri posse, ut licet quis absolutum, & sufficiens propositum habeat, non peccandi de cetero; nihilominus timeat, vel etiam existimet, se non evitaturum omnia mortalia; vel certum peccati genus; idque ob rationes dictas, & expertam hactenus suæ voluntatis mutabilitatem.

54. Pro praxi tamen, etsi diabolus conetur talibus persuasive suggerere, *Tu cades sine dubio, Tu non poteris ab hisce peccatis abstinere, Occurente tali occasione non resistes &c.* consultum erit, hujusmodi afflictis personis consulendum, ne cum vaferrimo isto Sophista multum disputent, sed potius mentem ad Deum convertant, & cum humilitate cordis dicant: *Domine, verum est, quod quantum est ex me, meaque fragilitate, rursus in peccatum caderem, si tua gratia non me protegeret: sed rogo, adesto Mihi, & adjuva fragilitatem meam; quia per gratiam tuam spero, & firmiter propono, non amplius peccare.* Hoc, vel consimili modo, ejusmodi diabolicæ suggestiones eludendæ sunt, ne alioquin pęnitens, multum cum dæmone disputans, sexcentis ejus fallaciis succumbat; & vel in conditionatam volitionem pertrahatur rursum peccandi, si talis occasio sese offerret, vel certe in pusillanimitatem, aut diffidentiam erga Deum, nec non, & desperationem præcipitetur: ex quo fieri solet, quod vel Pœnitentię Sacramentum sacrilege recipiatur, vel desperans ab ipso, aliisque spiritualibus mediis, penitus retrahatur.

55.

55. CONCL. X. Ad Sacramentum Pœnitentię non sufficit dolere, quod non satis doleas. Ita Layman *cit cap.* 4. *nu.* 5. Herinex *disp.* 2. *de Pœnit. num.* 57. *cap.* 3. *num.* 5. & communis aliorum, contra Sylvestrum, Navarrum, & Sa, talem dolorem sufficere asserentes. Ratio est, quia talis revera non est dolor de peccatis commissis.

56. Interim tamen fatendum cum Doctoribus passim, in tali actu, quo quis dolet se non satis dolere de peccatis, plerumque conjunctum esse dolorem de peccatis, etsi pœnitens eum non cognoscat. Neque enim ad Confessionem requiritur dolor sensibilis: sufficit quippe voluntas, ejusque aversio, & dolor de peccato commisso, quæ cum sit potentia spiritualis, ac interna, scrupulosi tam facile angi non debent, quasi sine dolore accedant ad Sacramentum, eo quod exterius nullum sentiant.

57. CONCL. XI. Etsi dolor de peccatis mortalibus commissis debeat esse summus appretiative, ita ut pœnitens nihil magis detestetur, quam peccatum, malitque omnia mala Mundi perpeti, quam mortaliter contra DEUM peccare: non tamen opus est, imo nec passim expedit, particulares facere collationes, v. g. Mallem hoc vel illud malum subire, quam mortaliter peccare. Ita Doctores communiter. Quinimo ejusmodi particulares collationes, seu reflexiones, spectata fragilitate humana sunt infirmioribus periculosæ: quamvis, si rite fiant, sint actus valde excellentes, ac meritorii.

58. CONCL. XII. Dolor requisitus ad Sacramentum Pœnitentiæ, præcedere debet Absolutionem: estque tutius, ut ipsam quoque Confessionem antecedat; quamvis sufficiat si Absolutionem præcedat. Ita communis. Ratio primæ partis est: quia in Absolutione essentialiter consistit Sacramentum Pęnitentiæ: atqui ad hoc necessario necessitate Sacramenti prærequiritur dolor; & consequenter iste debet etiam præcedere Absolutionem.

59. Altera pars probatur ex communi sensu Fidelium, & recepta praxi Confessariorum, qui post auditam Confessionem solent exhortari Pęnitentes ad eliciendum dolorem, & hi amplius pro tunc elicere gestiunt: frustra enim hoc fieret, nisi dolor tunc elicitus sufficeret. Accedit ratio: quia dolor ille cadit super peccata confessa: simulque Confessio sufficienter redditur dolorosa per sequentem dolorem, & dolor sufficienter redditur sensibilis per præcedentem Confessionem; eo ipso, quod pęnitens ordinet Confessionem ad dolorem & dolorem ad Confessionem. Sic enim affert hæc duo, tamquam facientia unum quid morale, id est Confessionem dolorosam, qualis requiritur ad Sacramentum Pęnitentiæ.

60. Quia vero in praxi periculosum est, tam diu differre dolorem, cum facile contingere possit, ut quis peracta Confessione fiat distractus, aut attendendo ad pęnitentiam injunctam, vel reflectendo, num omnia rite confessus fuerit, obliviscatur doloris tunc eliciendi, sicque Sacramentum invalide recipiat: hinc consultissimum erit, dolorem ipsimet Confessioni præmittere.

61. Quod si quæras, quanto tempore dolor possit præcedere Confessionem? Respondeo Tanto, quanto, adhuc moraliter censeri potest, unum actum imperari ab alio, & facere unum quid moraliter cum ipso, videlicet Confessionem dolorosam. Quod ad praxim attinet, respondet Tamburinus *in Methodo expeditę Confessionis lib.* 1. *cap.* 2. §. 4. Qui mane dolet, & actu non revocato post tres vel quatuor horas confitetur sine novo doloris actu, non est dubium, quin satisfaciat. Rursus, si quis vesperi examinans conscientiam elicit actum doloris, proponens sequenti die confiteri, abunde est. Idem puto (addit citatus Auctor si non solum præcedenti vesperi, sed etiam præcedente die id fecerit, actu semper, ut dixi non revocato: colligitur hoc ex Lugone *disput.* 14. *de Pœnit. sect.* 4. *in fine, num.* 36. *& initio num.* 37. Longiorem temporis extensionem nondum inveni apud Theologos. Hæc ille. Porro actus doloris censetur revocari per actum contrarium (id est, per cōplacentiam peccati, de quo doluisti) vel per aliud novum peccatum mortale quodlibet.

62. CONCL. XIII. Qui peracta Confessione iterum confitetur aliqua peccata, quorum antea fuit oblitus probabilius non tenetur elicere novum actum doloris antea generaliter concepti de omnibus peccatis, sed potest absolvi virtute prioris doloris adhuc virtualiter permanentis. Ita Lugo *disp.* 14. *de Pęnit. sect.* 3. Henriquez, Diana, aliique. Ratio est: quia prior dolor, uti supponitur, fuit generalis, sicque extendit se ad illud peccatum, cujus confitens antea fuit oblitus; ergo, cum adhuc maneat, nihil obstat, quin possit deservire ad duo Sacramenta, cum censeatur virtualiter multiplex.

63. Inferunt proinde Doctores, posse moribundum propter instans periculum mortis a Confessario absolvi audito uno, alterove peccato; & deinde, & si supersit tempus, auditis per otium ceteris, iterato absolvi in virtute doloris præcedentis. Quod si quis velit eadem peccata repetere, ac denuo confiteri, tunc plures Doctores volunt, dolorem esse renovandum: quamvis nonnulli contradicant.

DISTINCTIO VII.

De Confessione, quæ est altera Pars materialis Sacramenti Pęnitentiæ.

QUÆSTIO I.

Quæ Conditiones requirantur ad Cofessionem Sacramentalem?

SUMMARIUM.

1. *Confessio varie sumitur. Et quomodo in proposito?*
2. *Confessio Sacramentalis, quid, & quomodo necessaria?*
3. *Conditiones ejus sexdecim.*
4. *An omnes necessariæ?*
   (a) Ut dictum Tract. 10. Dist. 3. num. 5. 7. & 8.
   (b) De his vide loc. cit. n. 9. & seqq.
5. *Reducuntur ad tres. I. Confessio Sacramentalis debet esse dolorosa; & sic*
6. *Humilis,*
7. *Libens,*
8. *Discreta,*
9. *Corollarium;*
10. *Verecunda,*
11. *Lacrymabilis, &*
12. *Parere parata; quomodo?*
13. *II. Confessio debet esse vera, atque ideo simplex, pura, fidelis, nuda, &*
14. *Accusans; quomodo?*
15. *Mentiri in Confessione, an sit peccatum mortale?*
16. *Quid, si major numerus peccatorum exprimatur?*
17. *Vel fiat mendacium circa peccatum veniale?*
18. *Declaratur amplius.*
19. *III. Confessio debet esse integra; & sic*
20. *Fortis, ac*
21. *Secreta, & quomodo?*
22. *Confessio, si fiat publice, an valida sit?*
23. *Quid de Confessione per Interpretem?*
24. *Et de Confessione, tempore v. g. naufragii alta voce facta.*
   (c) Juxta dicenda n. 35. & seqq
25. *Confessio, an debeat esse vocalis?*
26. *Saltem extra casum impotentiæ,*
27. *Magna difficultas, aut verecundia, an excuset a Confessione oretenus facienda.*
   (d) Ut dictum Tract. 1. Dist. 3. n. 57. & 58.

1. Confessionis nomen varie solet accipi. I. Pro Confessione cujuscumque veritatis: & sic confiteri sumitur *Joan.* 1. *Et confessus est, & non negavit.* II. Pro Confessione Fidei: sic sumitur *Marci* 8. *Qui me confessus fuerit coram hominibus, &c.* III. Pro Confessione laudis, quam DEO deferimus ob ejus beneficia, opera, & attributa: & sic frequentissime sumitur in Psalmis, & alibi passim in Sacra Scriptura. IV. Pro confessione judiciali in Foro externo, in quo sensu dici solet: *Propria Confessio est optima probatio.* V. Pro Confessione Sacramentali, prout hæc est altera pars materialis Sacramenti Pœnitentiæ: & in hoc sensu agitur hic de Confessione.

2. Definitur autem Confessio Sacramentalis taliter: *Confessio* est accusatio legitima de propriis peccatis, facta coram Sacerdote, ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium. Ubi ly *accusatio*, stat loco generis, reliqua ponuntur loco differentię; prout ex professo dictum fuit *Tract.* 10. *dist.* 3. *num.* 1. *seqq.* ubi explicando quartum Pręceptum Ecclesię, simul de institutione, atque necessitate Confessionis Sacramentalis, fusius agitur.

 3. Quan-

3. Quantum igitur nunc attinet ad alia, atque in primis ad conditiones Confessionis Sacramentalis, earum sexdecim communiter a Doctoribus enumerantur, hisce versiculis comprehensæ:

Sit simplex, humilis Confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

4. Observandum tamen, non omnes istas conditiones esse simpliciter necessarias ad Confessionem, bene tamen utiles, ac valde proficuas; prout patet præsertim in illis duabus conditionibus, quod sit *frequens*, & *accelerata*. Nam, licet sit consultissimum, atque utilissimum, post admissum peccatum gravius quamprimum confugere ad Sacramentum Pœnitentiæ per veram peccatorum Confessionem, ad id tamen homo non obligatur (a). Neque tenetur quis per se loquendo, ac extra certos casus (b) intra annum sæpius confiteri, quamvis procul dubio id sit utilissimum, ac summe commendandum. Porro ceteræ conditiones, commode ad hasce tres reducuntur, nempe, quod Confessio sit *Dolorosa*, *vera*, & *integra*, de quibus singillatim loquendo, sit

5. CONCL. I. Confessio Sacramentalis necessario debet esse *Dolorosa*. Patet hoc ex eo: quia Confessio debet fieri cum vero dolore de peccatis, ac firmo proposito non peccandi de cetero; ut proxime dictum est *Distinct. præc. quæst. 4. per totum*.

6. Ad hanc conditionem reducuntur plures aliæ ex enumeratis sexdecim; ut illa, quod Confessio sit *Humilis*; id est, ut Pœnitens cum humilitate cordis, nec non & humili corporis exterioris compositione, ut puta genibus flexis, & capite nudato, si vir est, neque infirmitas excuset, peccata sua confiteatur.

* Ubi ex aliis Auctoribus subjungit La Croix *Lib. 6. part. 2. n. 1116.* peccari venialiter, si quid tale sine rationabili causa omittatur. Addit pariter, ad humilitatem conservandam spectare, ut ante Confessionem gladius deponatur, nisi pœnitens profiteretur militiam pro tuenda fide, quod faciunt Equites Melitenses, & Teutonici: de his enim docet Joann. Sanchez, merito portari gladium in receptione Sacramentorum. Imo, quodsi etiam alii non deponerent eumdem, existimat citatus Sanchez, non fore peccatum, etsi in his locis sit consuetudo deponendi ad humilitatem, & majorem reverentiam. *

7. Item, quod sit Confessio *Libens*; id est, voluntaria, & ut ipsa cum animo recipiendi Sacramentum peragatur. Cui tamen conditioni non obstat, quod quis confiteatur propter obligationem præcepti, aut ad eam inducatur timore excommunicationis, infamiæ, &c. dummodo adsit animus vere confitendi, ac recipiendi Sacramentum, & nullum aliud ex necessario requisitis deficiat.

8. Huc ulterius reducitur, quod Confessio sit *Discreta*, & hoc ex eo, quod Pœnitens utatur honestis & discretis verbis in sua Confessione, maxime in explicandis peccatis carnalibus. Vel maxime autem Confessio debet esse discreta in eligendo prudente atque erudito Confessario, qui sciat discernere inter lepram & lepram, ac debita remedia & consilia dare, maxime si Pœnitens habeat casus difficiliores.

9. Ex quo proinde infertur cum Bonacina *disp. 5. de pœnit. quæst. 5. sect. 2. punct. 2. §. 2. num. 17.* & aliis, quod, si Pœnitens, dubius de contractu v. g. usurario, eligat Confessarium, quem novit esse indoctum, putans, se propter ipsius inscitiam non obligandum ad restitutionem; non solum non excusetur a restitutione, verum etiam teneatur iterum confiteri. Hic enim non videtur habuisse debitum dolorem, cum firmo proposito vitandi peccata in futurum.

10. Insuper ad Confessionem dolorosam revocatur illa conditio, quod sit *Verecunda*; hoc est, quod pœnitens corde & ore debeat præferre verecundiam, ne sicut fabulam, aut historiam, impudenter narret peccata sua. Et certe, si quis cum risu proponat peccata, quomodo is præsumi poterit habere verum dolorem de peccatis suis? Unde severe talis erit admonendus, adhibitis motivis etiam gravioribus, ad eliciendum dolorem requisitum pro Sacramento Pœnitentiæ rite suscipiendo.

11. Ulterius huc spectat alia conditio, nempe, quod Confessio sit *Lacrymabilis*. Non quod ad Confessionem requirantur Lacrymæ sensibiles seu exteriores, quandoquidem hæ non sunt in nostra potestate; sed quia debet fieri cum lacrymis cordis, id est, cum vera displicentia, atque interno dolore de peccatis, firmoque emendationis proposito. Unde hæc particula idem importat, ac *Confessio dolorosa*.

12. Tandem huc reducitur, quod Confessio sit *Parere parata*, in quantum pœnitens debet accedere animo parato ad obediendum Confessario in his, in quibus tenetur ipsi obedire, puta, in acceptanda pœnitentia, in vitandis occasionibus proximis peccatorum, in restitutione male ablatorum, si facultas suppetat, & hujusmodi: alioquin enim Pœnitens non haberet firmum emendationis propositum.

13. CONCL. II. Confessio insuper debet esse *Vera*; ita videlicet, ut nihil falsitatis, vel simulationis aut deceptionis habeat annexum. Ad hoc pertinent quinque sequentes conditiones ex supra enumeratis, nempe, quod Confessio sit *Simplex*, id est, non ita artificiose facta, ut aliquod peccatum occultetur, atque a Confessario non intelligatur. Item, quod sit *Pura*; tum quoad intentionem, ut non fiat ob pravum finem, utputa ob vanam gloriam, vel ad capessendum favorem Confessarii, &c, sed spe veniæ, atque ad consequendam peccatorum remissionem: tum etiam quoad explicationem peccatorum, ut fiat sine admixtione rerum, vel historiarum impertinentium. Insuper, quod Confessio sit *fidelis*; id est, verax, & sine mendacio, de quo mox plura. Et *Nuda*; id est, non palliata; & vestita certis verborum ambagibus, quibus peccata obscurentur, ne eorum gravitas a Confessario percipiatur, vel minus ponderetur.

14. Et tandem, quod sit *Accusans*. Tum quia accusatio est de essentia Confessionis Sacramentalis, ut patet ex hujus definitione *num. 2.* allata. Tum quia Confessio ita debet institui, ut per eam Pœnitens se accuset, sibique peccata imputet; non autem inaniter se excuset alteri ea imputando, v. g. diabolo, malis sociis, naturali complexioni, &c. utpote quæ ejus liberam voluntatem ad peccatum cogere non possunt. Excipe tamen circumstantias illas, quæ speciem peccati mutant, atque ex mortali faciunt veniale: ut est indeliberatio actus, imperfectus consensus voluntatis, & parvitas materiæ: hæ enim necessario debent addi.

15. Quæres, an mentiri in Confessione sit peccatum mortale? Resp. I. Mentiri deliberate in Confessione circa materiam mortalem, ac necessariam, est peccatum mortale; & consequenter tali mendacio irritum redditur Sacramentum. Sic juxta omnes Theologos peccat mortaliter, & sacrilege recipit Sacramentum, qui scienter negat se fecisse peccatum mortale, quod revera fecit, ac necdum rite confessus est; vel qui deliberate dicit, se commisisse tale peccatum mortale, quod revera non commisit, quia talis in Foro DEI malitiose decipit Judicem, seu Confessarium, Christi Vicarium, & quidem in materia gravi, utpote pertinente ad substantiam causæ, seu Sacramenti Pœnitentiæ.

16. Addunt Doctores, ac præsertim Bonacina *loc. cit. n. 9.* eum similiter peccare mortaliter, & invalide confiteri, qui scienter majorem numerum peccatorum mortalium exprimit, quam revera admisit: quia etiam talis decipit Confessarium in materia gravi. Per accidens tamen contingere potest, quandoque Pœnitentem circa hoc excusari a mortali: ut si homo simplex, ac rudis, bona fide majorem numerum fateatur, putans, consultius esse ac melius, majorem explicare numerum peccatorum, quam forte minorem.

17. Resp. II. Mentiri in Confessione circa peccatum veniale, vel aliam materiam non necessariam, aut quam hic & nunc confiteri quis non tenetur, non est peccatum mortale, sed veniale dumtaxat. Ita Layman *lib. 5. tract. 6. cap. 8. num. 15.* Bonacina *loc. cit.* aliique communiter, contra Cajetanum. Ratio est: quia, cum, tale mendacium non sit circa materiam necessariam Sacramenti Pœnitentiæ, non decipitur graviter ipse Confessarius, seu Judex.

18. Excipe, dummodo Pœnitens non sit confessus unum dumtaxat peccatum veniale; ac circa illud mentitus. Quia, cum tale veniale tunc sit tota materia Confessionis, & juxta hypothesin falso narrata, nulla revera afferretur materia Sacramenti Pœnitentiæ, ac proinde talis graviter peccaret, nisi

nisi forte animi perturbatio, vel scrupulus, eum excuset. Ita citati Auctores, & alii.

19. CONCL. III. Confessio debet etiam esse *Integra*, Unde Concilium Trident. *Sess.* 14. *cap.* 5. docet, ac infra *can.* 7. sub anathemate definit: *In Sacramento Pœnitentæ ad remissionem peccatorum necessarium esse jure Divino, confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, & quæ sunt contra duo ultima Decalogi præcepta; & circumstantias, quæ peccati speciem mutant.* Sed de Confessionis integritate, ex professo *Quæst. seq.*

20. Ad hanc Confessionis conditionem spectat illa alia, qua dicitur, quod debeat esse *Fortis*; ne videlicet ob naturalem verecundiam, aut timorem, aliquid ex necessario dicendis omittatur. Unde patet, quod ista conditio juvet ad integritatem Confessionis.

21. Huc accedit altera conditio, qua dicitur, quod Confessio debeat esse *Secreta*: sic dicta quod ex Christi institutione ordinarie, & regulariter loquendo, debeat fieri coram solo Sacerdote Confessario; unde & communiter *Confessio auricularis*, appellatur. Nam si Confessio Sacramentalis ex Christi institutione non esset secreta (adeo ut & Confessarius arctissime teneretur ad servandum Sigillum) ea hominibus foret difficillima, præsertim loquendo de peccatis occultis, & cogitationum, quin etiam parum accommodata, ac consulta communitati Fidelium. Sed circa hanc ultimam conditionem,

22. Quęritur I. An Confessio Sacramentalis ita debeat esse secreta, ut non valeat, si fiat publice; sive (ut alii loquuntur) An hæc conditio sit de essentia Confessionis? Resp. Quamvis Christus instituerit modum confitendi secreto, tamquam modum Confessionis regulariter & ordinarie servandum; valet tamen Confessio in casu necessitatis, aut alia de causa publice, seu aliis audientibus facta: & consequenter non est de essentia Confessionis quod fiat penitus secreto. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia ex institutione Christi Confessio secreta ita est præcepta, ut publica nec sit præcepta, nec prohibita; prout patet ex praxi, & communi sensu Doctorum de validitate Confessionis factæ per Interpretem. Hoc ipsum clare probant verba Concilii Trindent. *Sess.* 14. *cap.* 5. sic docentis; *Ceterum quoad modum confitendi secreto apud solum Sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum & sui humiliationem, tum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publice confiteri possit: non est tamen hoc Divino præcepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege præciperetur, ut delicta præsertim secreta, publica essent Confessione aperienda.* Hæc Concilium.

23. Infertur proinde cum communi, quod quidem valida sit Confessio facta per Interpretem, tamen per se loquendo nullus teneatur confiteri per Interpretem: quia Christus non quidem prohibuit Confessionem publicam, eam tamen non præcepit. Intellige, *per se loquendo*: nam peccator existens in periculo mortis, qui de perfecta contritione dubius, vel non satis securus esset, per accidens obligaretur confiteri per Interpretem, ut sic una cum attritione, & Sacramento Pœnitentię justificaretur, atque evitaret æternam damnationem. Id autem fieret, non quidem ex præcepto Divino Confessionis, sed ex pręcepto Charitatis erga seipsum, qua quilibet tenetur procurare salutem animæ suæ. Herinex *disp.* 3. *de Confessione, qu.* 7. *num.* 91. Sannig *distinct.* 10. *de Confess. quæst.* 2. *num.* 6. & 7. allegans Scotum 4. *dist.* 17. *quæst. num.* & alii.

24. Infertur ulterius, quod valida sit confessio facta ab existentibus in naufragio, vel quando tempore pestis plures infirmi decumbunt in eadem camera, etiamsi ea fiat voce alta, ita ut ab aliis astantibus audiatur. In tali tamen casu, sicut & in priori sufficit confiteri solum aliqua peccata, per quæ minus fama ejus apud circumstantes læditur, cum quandoque sufficiat integritas tantum formalis Confessionis. (c)

25. Quæritur II. Utrum Confessio debeat esse vocalis; adeo ut pœnitens teneatur confiteri sua peccata oretenus, ac propriis verbis? Resp. I. Certum est, quod impotentia excuset a Confessione oretenus facienda. Patet hoc ex communi sensu Ecclesię: sic enim muti, qui scripto, nutibus, vel aliis signis peccata illa exprimunt modo, quo possunt, meliori, sacramentaliter solent ac debent absolvi: & idem fit in moribundis, qui non valentes amplius loqui, signa doloris ac petitæ Confessionis exhibent.

26. Resp. II. Extra casum impotentiæ adest gravis obligatio, peccata sua oretenus, seu propriis verbis confitendi. Patet hoc tum ex communi praxi, ac sensu fidelium; tum ex Concilio Florentino in Decreto Unionis, ubi pro parte Sacramenti pœnitentiæ assignat *Confessionem oris*; id est, Confessionem oretenus factam, nisi forsan impotentia excuset. Huc accedit illud D. Augustini *lib. De vera & falsa pœnitentia, cap.* 10. ac refertur c. Quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. *Præcepit Dominus mundandis, ut ostenderent ora Sacerdotibus, docens corporali præsentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scriptum manifestanda.*

27. Infertur proinde, quod, quamvis multi Doctores, ut Suarez, Vasquez, Lugo, Layman, aliique velint, non solum impotentiam, sed etiam magnam difficultatem, vel nimiam verecundiam in exprimendis oretenus peccatis, excusare a Confessione oretenus facienda, ac sufficere, si scriptis comprehensa tradatur legenda Confessario: quod præsertim sufficere ajunt, quando post peccata a Confessario lecta subjungit pœnitens voce sensibili, *De his omnibus peccatis accuso me, &c.* Nihilominus opposita sententia, quam tenet Mastrius *disp.* 5. *num.* 475. Sannig *cit. dist.* 10. *quæst.* 5. *n.* 3. Faber, aliique, est probabilior, tutior, ac in praxi merito tenenda: cum eam non solum Concilium Florentinum verbis citatis, sed ipsa etiam communis praxis fidelium suadeat, & confirmet. Accedit, quod in materia valorem Sacramentorum concernente, tutior pars sit eligenda, ne Sacramentum sine urgente causa exponatur periculo invaliditatis. (d)

* Dicitur notanter, sententiam illam, quæ requirit Confessionem vocalem, esse tenendam in praxi *Ordinarie*: nam in extraordinariis casibus, & difficultatibus potest etiam altera sententia practicari e.g. si pœnitens sit ægrotus, & difficulter loquatur, vel si Confessarius sit surdaster, aut pœnitens, qui surdaster est, nimis alta voce proferat, aut legat suam Confessionem: poterit enim tunc porrigi Confessario Confessio scripta cum expressis supra cautelis. Videantur Layman, & Sporer hic. *

QUÆSTIO II.

Quomodo Confessio debeat esse integra?

SUMMARIUM.

28. *Integritas Confessionis duplex, materialis, & formalis, quæ? Confessio formaliter, & materialiter integra, quæ?*
29. *Regulariter Confessio debet esse integra, etiam materialiter.*
30. *Omnia mortalia peccata, quoad numerum, speciem, &c. sunt confitenda.*
31. *Quid de simplicibus, grossiori modo quondam confessis?*
32. *Quid, si pœnitens ob multitudinem peccatorum, nesciat numerum certum?*
33. *Corollarium de meretrice,*
34. *Et passim concupiscente feminas obvias, Concubinario, vel gravem vindictam cogitante.*
35. *Per accidens quandoque sufficit sola integritas formalis Confessionis.*
36. *Id generatim contingit ex tribus causis.*
37. *I. Ratione ignorantiæ, seu oblivionis.*
38. *II. Ratione impotentiæ. Quid de muto?*
39. *Alia Corollaria.*
40. *Quid agendum tempore naufragii aut belli instante conflictu?*
41. *Ob solum concursum pœnitentium, non licet facere dimidiatam Confessionem.*
42. *III. Ratione gravis damni imminentis.*
43. *Corollaria.*
44. *Quomodo in dictis casibus remittantur peccata?*
45. *Peccata non confessa, debent imposterum confiteri?*
46. *An debeant illico confiteri?*

(c) Supra Dist. 2. num. 36. & 37.

28. ADvertendum, quod integritas Confessionis sit duplex, materialis videlicet, & formalis. Tunc habetur *Integritas materialis Confessionis*, quando omnia peccata mortalia necdum legitime confessa quoad speciem, & numerum, Clavibus Ecclesiæ subjiciuntur, nullo prorsus sive ex oblivione, sive ex alia causa omisso. *Formalis* est, quando ea peccata Clavibus subjiciuntur, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt, & ad quæ aperienda hic & nunc pœnitens

tenetur. Sive *Integritas tantum formalis* est, quando pœnitens facit talem Confessionem, qualem moraliter loquendo in talibus circumstantiis potest facere, non obstante, quod non omnia peccata mortalia exprimantur, inculpabiliter tamen. Unde illa Confessio dicitur formaliter saltem esse integra, in qua nihil omittitur cum culpa mortali: quod si vero non solum nihil omittitur cum culpa mortali, verum etiam omnia & singula peccata rite exprimantur, tunc Confessio non solum formaliter, sed etiam materialiter erit integra. Quando autem omittitur aliquod peccatum mortale scienter, & absque justa causa, adeoque culpabiliter, tunc Confessio illa nullatenus erit integra, sed sacrilega.

29. CONCL. I. Per se, ac regulariter loquendo Confessio semper debet esse integra, etiam materialiter. Ita omnes Theologi; & patet ex Concilio Trident. *cit. Sess. 14. cap. 5. & can. 7.* ibi: *Si quis dixerit, in Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure Divino, confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, & quæ sunt contra duo ultima Decalogi præcepta, & circumstantias, quæ peccati speciem mutant, &c. Anathema sit.* Additur autem, *per se, ac regulariter loquendo*, propter dicenda *num. 35. & seqq.*

30. CONCL. II. Certum est, omnia peccata mortalia nondum legitime confessa, tam quoad numerum ac speciem, quam quoad circumstantias peccati speciem mutantes, esse necessario confitenda. Patet hoc ex citatis verbis Concilii Tridentini, & communi Catholicorum. Unde non sufficit dicere: *Commisi furtum, Fornicatus sum, Neglexi Missam aliquoties, &c.* Sic enim non explicaretur numerus peccatorum. Sed oportet determinare certum numerum, prout præmisso debito, ac diligenti examine præsens cogitatio dictat: v. g. *Neglexi Missam die Festo bis; Fornicatus sum tot vel tot vicibus, vel* (si non omnino sibi certo constet de numero, addat pœnitens) *circiter plus minus &c.*

31. Notant tamen hic non pauci Doctores, ut Fagundez, Layman, & alii, consultum non esse, simplici plebi scrupulos injicere, illius Confessiones invaliditatis damnando, eo quod ex ignorantia, & bona fide, numerum suorum peccatorum olim non rite determinarint: nam bona fides, atque ignorantia tales simpliciores excusare solet.

32. CONCL. III. Si pœnitens ob nimam peccatorum multitudinem ejusmodi certum numerum exprimere non possit, ad minimum dicat suam ad peccandum habitudinem: v. g. continuavi tale peccatum tanto tempore, illud committendo tot vel tot circiter vicibus, plus minusve, per mensem, hebdomadem aut diem. Ita communis; & ratio est: Quia sic jam sufficienter innotescit status pœnitentis: simulque enumerantur distincte peccata quoad numerum, quantum moraliter, ac humano modo hic & nunc fieri potest.

33. Ceterum quia dantur quidam casus, in quibus multum difficile est explicare numerum peccatorum, ut in publica meretrice, &c. notandum cum Lugone *disp. 16. sect. 4. §. 4.* & aliis, in hujusmodi casu sufficere dicere tempus, quo quis in tali statu, & consuetudine peccandi perseveravit. Sic meretrix v. g. sufficienter se accusat, dicendo se per annum omnibus, tam conjugatis, quam solutis tam Clericis, quam Laicis, fuisse expositam. Quamvis quidam satis bene hoc limitent, dicentes, addi debere numerum actuum externorum in iis speciebus peccatorum, quæ non ita frequenter occurrunt; ut quoties cum Religiosis, consanguineis, &c. peccaverit: hæc enim peccata possunt facilius numerari.

34. Et quod hic dictum est de meretrice, dicendum est de quocumque alio peccatore, in quo æqualis est difficultas explicandi certum numerum peccatorum. Unde hoc in primis habet locum in eo, qui passim turpiter concupiscit feminas sibi obvias: Sufficit enim explicare hanc consuetudinem, ac tempus illius una cum speciebus principalioribus. Idem dicendum de eo, qui Concubinam domi habuit, eaque ut propria uxore usus est; satisfacit enim, si statum & tempus explicet, addito tamen firmo proposito relinquendi, atque expellendi Concubinam. Similiter ille, qui per aliquot dies, vel hebdomadas, fovit cupiditatem gravis vindictæ, vel odium, aut amorem turpem, communiter satisfacit, si dicat, se illo tempore magna diei parte, vel quasi per totum diem, talibus cogitationibus deliberate immoratum fuisse.

35. CONCL. IV. Quamvis per se, ac regulariter loquendo omnia & singula peccata mortalia, tam quoad speciem ac numerum, quam quoad circumstantias speciem peccati mutantes, sint Jure Divino explicanda in Confessione, ut dictum *num. 29. & 30.* ac proinde graviter peccet peccato Sacrilegii, indigne videlicet recipiendo Sacramentum Pœnitentiæ, qui scienter & absque justa causa omittit aliquod mortale confiteri: nihilominus per accidens, & in casu quodam extraordinario, sufficit quandoque ad Confessionem sola integritas formalis. Ita certa, & communis. Ratio est: quia præceptum Divinum de facienda materialiter integra peccatorum Confessione, non obligat cum impotentia physica, vel morali; cum ad impossibile nemo obligetur. Hoc ipsum amplius patebit ex dicendis Conclusione sequenti: Hinc sit

36. CONCL. V. Tres generatim sunt causæ excusantes ab integritate materiali Confessionis; videlicet ignorantia seu oblivio, impotentia, & grave damnum imminens pœnitenti, aut tertio, ut puta Confessario. Ita in re communis; & patet inductione.

37. Et quidem ratione ignorantiæ, seu oblivionis, excusantur illi, qui præmisso sufficienti examine alicujus peccati mortalis non recordantur, aut illud penitus ignorant. Tenentur tamen tales omissa imposterum confiteri, dummodo eorum recordentur, juxta dicenda *num. 44. & 45.*

38. Ratione impotentiæ excusantur a materiali integritate Confessionis, qui laborant impotentia physica ad integre confitendum. Sic excusatur mutus, utpote nullatenus loqui valens: qui proinde absolvi poterit, dummodo unum vel alterum peccatum per nutus explicaverit: vel, si neque hoc fieri potest, signum doloris de suis peccatis ediderit, v. g. percutiendo pectus. Quod si tamen is scribere novit, expedit, ut peccata sua in scriptis Confessario exhibeat: ad quod tunc eum teneri, probabilius esse censent Doctores contra Cajetanum, Navarrum, & quosdam alios.

39. Ob eamdem rationem ignarus idiomatis poterit absolvi tempore præcepti, vel alterius necessitatis etsi non integre percipiatur, si non potest haberi Confessarius linguæ suæ gnarus. An autem talis teneatur confiteri per Interpretem, si adsit, dictum est superius *n. 23.* Rursum si pœnitens inter confitendum in phrenesin incidat, vel periculum sit ne illico moriatur, debet statim, absolvi, & postea, si supervixerit, reliqua peccata audienda erunt, & absolutio denuo impertienda.

40. Hoc ipsum accidere solet tempore naufragii, aut belli quando imminet conflictus, & Confessarius multorum integras Confessiones audire non possit. Quinimo in hujusmodi casibus, quando periculum imminens aliud non permittit, possunt omnes simul uno peccato explicato, quod minus infamat, confiteri, & a Confessario absolvi, dicendo: *Ego vos absolvo &c.* Imo secundum quosdam (inquit Busenbaum *dub. 2. de Confessione cap. 2.*) si aliter fieri non possit, sufficeret in tali casu dicere in genere, se esse peccatorem; aut etiam (subdit Ferdin. Hauckias, *vers. Absolution. 22.*) signo aliquo, ut genuflexione, significare se peccasse: ut si Confessarius dicat, omnes qui volunt confiteri & absolvi, percutiant pectus, vel genuflectant; & tunc imminente tam gravi periculo possunt omnes absolvi a Confessario, dicente: *Ego vos absolvo* &c. Hurtado *de Sacram. Pœnit. disp. 9. diffic. 10.*

* Ex dictis facile resolvitur casus ille, qui præcedente novissimo bello contigit, ubi nimirum quidam milites in certo pago ex improviso ab hoste obruti, & multi ex his vulnerati in pago relicti, reliqui autem in captivitatem abducti fuere. Vocabatur ad vulneratos pro danda absolutione Parochus loci. Hic illico adveniens percipiebat quosdam ex vulneratis esse Catholicos, alios hæreticos: Item aliquos periculose, & graviter, alios autem leviter sauciatos. Quid igitur consilii? Si multum temporis insumpsisset interrogationibus, quinam hæretici, quinam Catholici existant, quales periculose, quales leviter sauciati, manifestum fuisset periculum, ne interea temporis aliquot ex graviter vulneratis sine absolutione Sacramentali in longam infelicem æternitatem abiissent. Itaque ante omnia alia Parochus iste breviter hæreticos ad relinquendam sectam, & ge-

& generaliter omnes succinctis, efficacibus tamen verbis ad dolorem, & propositum excitavit, subjungendo, ut, si possibile, hunc dolorem percussione pectoris, vel gemitu, aliove signo sensibili manifestent: exinde antequam singulos in particulari pro exigentia necessitatis accesserat, generatim super vulneratos præsentes sequentem formulam absolutoriam protulit: *Ego ex vobis omnibus hos, qui capaces sunt, absolvo ab omnibus censuris, & peccatis vestris in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* Quæritur, num factum bene, nec ne? Et respondetur, in his circumstantiis affirmative: periculum enim imminens mortis aliquot graviter sauciatorum non admisit longiorem inter eosdem disquisitionem, aut peccatorum Confessionem materialiter integram, atque insuper per particulas, *qui capaces sunt*, jam fuerunt exclusi incapaces, puta illi hæretici, qui fortassis in sua Hæresi persistentes, renuerunt recipere a Catholico absolutionem Sacramentalem. Præterea etiam exinde prudentissime fecit præfatus Parochus, si, antequam absolutionem impertit, ad eliciendum de peccatis ex parte sauciatorum dolorem talia succincte verba inseruit, quæ ad veram Contritionem movere solent: quia in tali emergentia contingere potuisset, quosdam præsentes sauciatos milites fuisse hæreticos pure materiales, aliquibus tamen aliis gravibus peccatis obstrictos, qui dein ante mortem per talia verba Parochi ad veram Contritionem eliciendam commoti adhuc vi ipsius Contritionis essent salvati, etsi ex ignorantia invincibili credentes, suam sectam esse veram Religionem, non habuissent intentionem recipiendi Sacramentum Absolutionis a Sacerdote Catholico.*

41. Ceterum extra hunc casum magni periculi imminentis, ob solum concursum pœnitentium, non licet facere Confessionem dimidiatam: tenemur enim Jure Divino confiteri omnia peccata mortalia, quorum habemus conscientiam, extra casum impotentiæ physicæ, aut moralis: qualis in solo pœnitentium concursu non adest. Et hinc merito Innocentius XI. inter alias sequentem, ordine 59. Propositionem damnavit: *Licet Sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus pœnitentium, qualis v.g. potest contingere in die magnæ alicujus Festivitatis, aut Indulgentiæ.*

42. Tandem ratione gravis damni imminentis potest excusari pœnitens ab integritate materiali Confessionis, quoties vel pœnitenti, vel ipsi Confessario, ex Confessione omnium peccatorum rationabiliter timetur grave damnum spirituale, vel corporale: siquidem in tali casu censetur adesse impotentia moralis.

43. Sic fieret, quando pœnitens rationabiliter timet, peccatum suum revelandum; quod tamen in praxi vix, nec nisi gravibus de causis, est præsumendum. Item quando femina ex jam expertis, vel aliis causis probabilibus, metuit solicitationem ad peccatum, si confiteatur peccatum carnis, nec tamen habeat alium, cui confiteatur; nam tunc delicto carnis prætermisso, posset alia confiteri. Huc accedit casus, si pœnitens, vel ipsemet Confessarius, timet tempore v. g. pestis, ne ex diutius protracta Confessione contrahat morbum contagiosum. Idem dicendum de similibus.

44. CONCL. VI. In supradictis, ac aliis hujusmodi casibus, in quibus nequit fieri Confessio materialiter integra, remittuntur quidem (si cetera requisita adsint) omnia peccata mortalia virtute Sacramenti Pœnitentiæ, sed diversimode: nã peccata explicite confessa remittuntur directe, adeo ut non remaneat in pœnitente obligatio, illa denuo confitendi, alia vero peccata mortalia, quorum quis vel invincibiliter fuit oblitus, vel eadem non potuit ob aliam justam causam ex supra enumeratis confiteri, solum indirecte, & cum onere eadem imposterum confitendi, ac data opportunitate directe Clavibus Ecclesiæ subjiciendi. Ita communis. Ratio primæ partis est: quia unum peccatum mortale non remittitur sine alio. Simulque gratia habitualis, seu sanctificans, quæ virtute Sacramenti Pœnitentiæ in tali casu confertur, est incompossibilis cũ quocumque peccato mortali; ac proinde omne tale excludit.

45. Altera pars ex eo probatur: quia extat præceptum Divinum de confitendis omnibus peccatis mortalibus post Baptismum commissis; & consequenter peccata ea, quę antea ob casum impotentiæ quis nequit confiteri, debent postmodum data opportunitate in proxima Confessione exponi, & directe Clavibus Ecclesiæ subjici. Hinc merito Alexander VII. sequentem inter alias, ordine 11. Propositionem damnavit; *Peccata in Confessione omissa, seu ob instans vitæ periculum, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti Confessione exprimere.*

46. CONCL. VII. Nihilominus, qui per oblivionem, aut aliam justam causam ex supra dictis, omisit aliquod peccatum confiteri, non tenetur statim ac habuerit commoditatem, illud confiteri; sed potest differre Confessionem illius peccati, donec ex vi alterius obligationis iterum confiteri teneatur. Ita Bonacina *disp. 5. quæst. 5. sect. 2. punct. 4. num.* 32. post Suarez, Navarum, Filliucium, & plurimos alios Doctores. Ratio est: quia jam satisfecit præcepto Confessionis, cum re ipsa valide sit confessus. Excipitur tamen casus ille, quo quis Sacram Eucharistiam sumpturus, recordatur peccati mortalis omissi; nam tunc, si absque periculo infamiæ possit denuo confiteri, tenetur præmittere Confessionem, ac peccatum illud directe Clavibus Ecclesiæ subjicere, ut jam alibi (e) dictum.

QUÆSTIO III.

De necessitate confitendi Circumstantias aggravantes, Peccata dubia &c. & præmittendi Examen Conscientiæ.

SUMMARIUM.

47. *Circumstantiæ speciem peccati mutantes, quæ?*
(f) Ut dictum Tract. 3. Dist. 2. Quæst. 2. per totum.
Hæ sunt confitendæ.
48. *Circumstantiæ aggravantes, quæ?*
Aliæ sunt notabiliter aggravantes, aliæ non.
49. *Per se loquendo non tenemur confiteri circumstantias aggravantes, etiam notabiliter.*
50. *Solvitur instantia.*
Confessarius quomodo debeat judicare de gravitate culpæ?
51. *Quid Concilium Tridentinum circa hoc statuat?*
52. *Per accidens quandoque oportet confiteri circumstantias aggravantes.*
53. *Quid de consuetudine peccandi?*
54. *Peccata dubia sub dubio sunt confitenda.*
55. *Quod intelligendum de dubio proprie dicto, sive negativo.*
(g) Ut dictum Tr. 1. Dist 3. n. 29.
Secus de scrupulo, aut dubio positivo.
56. *Solvitur instantia.*
57. *An possit, & debeat quis peccatum confiteri, quamvis Confessarius veniat in notitiam Complicis?*
58. *Quid de sententia negativa?*
(h) Ut dictum Tr. 9. Dist. 6. n. 7. & seqq.
59. *Aut si adiri possit alius Confessarius?*
60. *Examen conscientiæ Confessioni præmittendum.*
61. *Qualis diligentia in eo faciendo adhibenda?*
62. *Hæc diligentia non requiritur æqualis in omnibus.*
63. *Rustici non facile dimittendi pro faciendo meliori examine.*

47. QUæritur I. Utrum Circumstantię solum aggravantes, etsi notabiliter, sint necessario confitendę? Pro cujus resolutione notandum, quod Circumstantię alię mutent speciem peccati, aliæ intra eamdem speciem dumtaxat aggravent. *Circumstantię speciem peccati mutantes* dicuntur illę, quæ actus humanos transferunt in aliam speciem peccati ab ea, quam habent ex objecto suo: sic circumstantia personæ conjugatæ, vel habentis votum Castitatis transfert peccatum carnis a specie Fornicationis ad speciem Adulterii, vel Sacrilegii, dum actui Luxuriæ superaddit novam malitiam Adulterii, vel Sacrilegii. Idem contingit in illis casibus, quando peccatum ex genere suo veniale, per accidens fit mortale, vel econtra. (f) Et tales circumstantias speciem peccati mutantes, certum est, esse necessario confitendas, idque expresse fatetur, atque definit Concilium Trid. *Sess.* 14. *cap.* 5. *& can.* 7.

48. *Circumstantiæ aggravantes* appellantur eæ, quæ malitiam actus ex objecto desumptam, intra eamdem speciem peccati dumtaxat aggravant, seu majorem reddunt; non autem superaddunt novam malitiam specie distinctam ab ea, quam actus habet ex objecto. Et ex his alię sunt notabiliter aggravantes, quæ videlicet multum aggravant malitiam actus intra eãdem speciem peccati: ut furtum mille florenorum simul ablatorum; aliæ non notabiliter aggravantes; ut furtum quinque, vel sex florenorum. Quæstio præsens præcipue procedit de circumstantiis notabiliter aggravantibus: nam omnes fatentur,

 circum-

circumstantias parum dumtaxat aggravantes, non esse necessario confitendas. His praenotatis,

49. Resp. Etsi consultum sit, circumstantias solum aggravantes in Confessione explicare; nihilominus per se loquendo, nulla est obligatio, eas etiam notabiliter aggravantes confitendi. Ita D. Thomas 4. *dist.* 16. *q.* 3. D. Bonaventura, Mastrius *disp.* 21. *Theol. mor. num.* 175. & communior, atque probabilior Doctorum; licet non pauci oppositum teneant, etiam Scotistae, eo quod Doctor 4. *dist.* 17. *§. De secundo*, libertatem suis reliquerit, hanc vel illam sententiam tuendi. Probatur autem data responsio: quia non est imponenda ejusmodi obligatio nisi constet de tali praecepto, quinimo in dubiis melior est conditio possidentis; simulque *in obscuris minimum est sequendum*, juxta *Reg.* 30. *Juris in* 6. cum concordantiis. Deinde tale praeceptum, talisque obligatio nullibi reperitur: quinimo Concilium Tridentinum satis clare oppositum indicat, *Sess.* 14. *cap.* 5. *& can.* 7. ubi exacte tradens doctrinam de obligatione confitendi, solummodo meminit obligationis confitendi *omnia & singula peccata mortalia, & circumstantias, quae speciem peccati mutant*; ergo neque a nobis asserenda est obligatio confitendi cirumstantias speciem peccati dumtaxat aggravantes. Et hoc eo magis, quia idem Concilium *cit. c.* 5. expresse subjungit, *nihil aliud in Ecclesia a poenitentibus exigi*.

50. Dices: Juxta Concilium Trid. *cit. cap.* 5. talis requiritur Confessio, ut Sacerdotes de gravitate peccatorum recte valeant judicare, & proportionatas poenitentias injungere: atqui ad hoc necessario exigitur Confessio circumstantiarum notabiliter aggravantium, nam aliud judicium est de gravitate mille florenorum, quã decem, majorque poenitentia pro illo furto injungenda, quam pro hoc; ergo. Resp. negando minorem, cum sua probatione: nam sufficit, ut Confessarius judicet de gravitate culpae secundum speciem suam mortalem, sicque proportionatam poenitentiã injungat; nec opus est, ut judicet de tantitate seu intensione culpę intra eamdem speciem moris. Sive (ut alii loquuntur) sufficit ad Judicium Sacramentale, quod Judex sit informatus quoad omnia substantialia, inter quae sunt circumstantiae speciẽ mutantes; licet non quoad omnia accidentalia, qualia sunt circumstantiae solum aggravantes. Nec urget, quod unicum furtum mille florenorum aequivaleat centum furtis decem florenorum. Resp. enim, id verum esse in genere entis, seu physico; non autem in genere moris; nam certum est, quod in priori casu unicum numero peccatum, in altero autem centum committuntur.

51. Neque aliud vult Concilium Tridentinum *loc. cit.* nam sic ait: *Constat enim, Sacerdotes judicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque aequitatem quidem illos in poenis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potius in specie, ac sigillatim, sua ipsi peccata declarassent.* Haec Concilium; inde inferens, *a poenitentibus omnia peccata mortalia, & praeterea etiam has circumstantias in Confessione explicandas esse, quae speciem peccati mutant*. Unde, quia altum silet Concilium Oecumenicum de circumstantiis dumtaxat aggravantibus, simulque noti juris sit, quod *exceptio firmat regulam in contrarium in casibus non exceptis*, *arg. L. Quaesitum*, *§. denique*, *ff. de Fundo instructo*, cum concordantiis: sequitur per se loquendo, nullam esse obligationem confitendi circumstantias dumtaxat aggravantes.

52. Additur *per se loquendo*. Nam per accidens contingere potest, quod quis obligetur confiteri circumstantias aggravantes: ut si certae v.g. quantitati furti sit annexa reservatio, vel excommunicatio; nam de ea tunc debet constare Confessario, ne absque jurisdictione absolvat. Simile quid accidere potest propter annexã obligationem restituendi, cujus modum poenitens petit sibi indicari a Confessario. Quod si hoc necesse non sit, poterit Confessarius absolute dicere poenitenti: *Restitue quod abstulisti*.

53. Insuper, quamvis non detur per se obligatio confitendi consuetudinem peccandi, nihilominus ea per accidens dari potest. Sic fit, quando Confessarius, ut rectum judicium formare valeat de dispositione poenitentis, & intelligere, an is non sit constitutus in occasione proxima peccandi, vel ipsa consuetudo non sit novum peccatum propter aliquam specialem rationem &c. interrogat poenitentem circa hanc peccandi consuetudinem, prout explicat, & notat Joannes Cardenas *in Crisi Theologica cap.* 2. *ad Propositionem* 58. *Innocentii XI.* ubi Pontifex hanc, ordine 58. damnavit, *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem*. Etsi enim consuetudo peccandi, post priora peccata rite confessa, sit circumstantia dumtaxat aggravans, & sic per se loquendo non necessario confitenda: tamen per accidens, ob rationes praedictas, tenetur poenitens eam aperire Confessario interroganti.

54. Quaeritur II. Utrum peccata dubia sint necessario confitenda? Resp. Probabilius est, & in praxi communiter tenendum, quod peccata dubia sint confitenda, sub dubio tamen. Ita Herinex *disp.* 3. *de Confess. quaest.* 4. & communior Doctorum, quamvis non desint oppositum tenentes. Ratio est: quia oportet peccata explicare, prout sunt in conscientia poenitentis; ergo, sicuti peccata certa sunt sub certitudine explicanda, ita peccata dubia sub dubio. Idipsum suadet communis praxis, & sensus Fidelium, per quem sufficienter manifestatur nobis voluntas Christi, obligantis ad Confessionem talium peccatorum.

55. Accedit alia ratio: quia praesens Quaestio, ejusque Resolutio, procedit de dubio proprie dicto, adeo ut quis pro neutra parte habeat judicium probabile, sed remaneat omnino suspensus, non determinando in alterutram partem, an peccaverit, nec ne; vel an tale peccatum fuerit confessus, nec ne: quod vocant *Dubium negativum* (g). Nam passim fatentur Doctores, secus esse dicendum de inani scrupulo, utpote ex frivolis dumtaxat rationibus ortum habente: item & de casu illo, quo quis probabiliter uni parti determinate adhaeret, utputa se non fecisse hoc peccatum, vel illud jam confessum esse, quamvis remaneat formido de opposito; quia tunc licebit sequi sententiam probabilem, imo etiam practice deponere Dubium positivum, si quod subortum fuit. Atqui stante dubio proprie dicto, seu negativo, si quis non confiteatur sub dubio peccatum, de quo dubitat, operatur cum conscientia practice dubia, atque exponit se periculo faciendi Confessionem sacrilegam, non integram; ergo hoc ipso peccat.

56. Nec obstat illud commune dictum, *In dubio melior est conditio possidentis*. Resp. enim; in dato casu possessionem stare pro obligatione legis de facienda Confessione. Nam certum est, omnia peccata mortalia, quorum conscientiam poenitens habet Jure Divino esse necessario confitenda: quod autem ab hac generali obligatione Legis Divinae sit exceptum peccatum mortale dubium, necdum certo constat (imo praxis, & consuetudo piorum Fidelium oppositum habet: simulque *Consuetudo est optima Legum interpres*, *cap. Cum dilectus*, *de Consuet.*) & consequenter possessio stat pro obligatione Legis Divinae, ac proinde allata instantia urget in oppositum.

* Interim tamen recte ex communi DD. subjungit La Croix *lib.* 6. *part.* 2. *n.* 611. sententiam istam, quae adstruit obligationem confitendi peccata negative dubia, non efficere alias scrupulosos. Ratio est: quia illorum dubia ordinarie inanes sunt apprehensiones, adeoque possunt se semper secundum ordinarie contingentia resolvere, talia dubia nimirum hic, & nunc occurrentia contemnendo tamquam inanes scrupulos: habent praeterea sufficientissimum hujus resolutionis fundamentum ex eo, quia alias successive in gravissimas inducerentur molestias. Quinimo scrupulosi, si sciant quidem, se peccasse, dubitent vero, num hoc, vel illud peccatum fuerint confessi, non tenentur illud in alia Confessione repetere, juxta Cajetanum, Navarr. Henriquez, Medinam, Rodriquez, &c. Est enim incredibile (uti recte notat La Croix *loc. cit.*) quod peccata talibus non occurrissent antehac, quando erant recentius commissa. Quod si autem pro tunc occurrissent, tales scrupulosi certo illa fuissent confessi: Unde prudenter supponere debent vel pro tempore, quo commissa fuerunt, non fuisse eadem apprehensa ut mortalia, sicque nec mortaliter peccasse, vel saltem se jam fuisse actualiter confessos. Quod idẽ ex hac ipsa ratione La Croix *loc. cit. num.* 612. extendit ad alios timoratę cõscientię, qui non solent plene deliberate, & advertenter ordinarie Deum graviter offendere: Similes enim, si dubitent, num hoc, vel illud peccatum commiserint, sive an commissum confessi fuerint, vel non? non praecise dubitant negative, sed insuper habent positivam pro se gravem rationem, seu praesumptionem superius jam indicatam, quod vel non graviter peccaverint, vel saltem cognitum ut grave jam confessi fuerint, quamvis non amplius recordentur. Idque bene notandum in praxi tam pro scrupulosis, quam

pro

pro aliis timoratæ conscientiæ, quamvis ceteroquin non scrupulosis.

57. Quæritur III. An quando peccatum non potest rite explicari in Confessione sine manifestatione Complicis, possit, & debeat pœnitens tale peccatum confiteri, non obstante, quod Confessarius veniat in cognitionem Complicis? Resp. Probabilius esse, quod possit, ac debeat; dummodo non possit alius Confessarius adiri, simulque Complici præter solam notitiam Confessarii nullum aliud damnum eveniat. Ita D. Bonaventura 4. *dist.* 21. *part.* 2. *art.* 1. *quæst.* 3. Mastrius *disp.* 21. *Theolog. Mor. n.* 185. Sannig *dist.* 10. *de Confessione, quæst.* 6. *n.* 11. Suarez, Layman, & communior aliorum. Ratio est: tum quia pœnitens utitur jure suo; & complex, si quod dispendium famæ apud Confessarium incurrit, sibi ipsi imputet, eo quod libere fuerit socius talis criminis, quod sine ejus manifestatione coram Confessario explicari nequit. Nam, ut habet *Reg.* 86. *Juris in* 6. *Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis, imputare.* Tum quia ex una parte Confessarius cognoscit peccatum Complicis sub Sigillo Confessionis dumtaxat, ac proinde non datur vera ratio infamiæ, parumque vel nihil læditur fama Proximi, seu Complicis: ex altera vero parte urget præceptum Divinum integritatis Confessionis.

58. Fatendum tamen, quod oppositam etiam sententiam nonnulli Doctores sequantur; ut Diana *part.* 1. *tract.* 7. *resolut.* 49. Navarrus *cap.* 7. *Manual. num.* 3. & alii ab ipsis citati: quia (inquiunt) præceptum non infamandi alterum, fortius est præcepto integrandi Confessionem. Sed hæc ratio non convincit: nam in multis casibus ex justa causa licet peccatum Proximi manifestare (h) etiam in Foro externo: cur igitur id non licebit in Foro Sacramenti Pœnitentiæ, ad servandam integritatem Confessionis? Et hinc prior Sententia merito censetur probabilior, estque communior.

59. Dicitur notanter num. 57. *dummodo non possit alius Confessarius adiri.* Nam si id potest, tenetur pœnitens alium Confessarium adire, ne sine causa prostituat bonam famam, atque existimationem Complicis apud Confessarium. Lugo *disp.* 16. *de Pœnit. num.* 391. *& seqq.* cum aliis. Et ob eamdem causam, si Confessarius animadvertat, pœnitentem paratum esse ad nominandum Complicem circa ea peccata, quæ sine Complicis agnitione intelligi possunt, debet ipsum modeste prohibere, quin etiam, si ad particularem personam descendat, increpare: ac multo minus ipsemet Confessarius curiose inquirat de persona Complicis, uti notat D. Bonaventura *cit. q.* 3. & alii passim.

60. Quæritur IV. Quænam diligentia adhibenda sit in examine conscientiæ faciendo? Resp. I. Certum est, quod pœnitens debeat prius se diligenter examinare, antequam Sacramentalem Confessionem peragat. Patet hoc ex sæpe cit. Concilio Trident. *Sess.* 14. *can.* 7. ubi definit, *omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita, & diligenti præmeditatione habeatur, esse confitenda.*

61. Resp. II. Talis diligentia in faciendo ante Confessionem examine conscientiæ adhibenda est, qualis communiter inter homines adhiberi solet in re seria, & quæ multum cordi est. Ita Scotus 4. *dist.* 17. *q. n. §. de secundo*, Marchantius *tom.* 1. *Tribunalis, tract.* 4. *tit.* 6. *q.* 3. Sannig *quæst.* 5. *num.* 11. & alii. Ratio est: quia, ut loquitur Concilium Trid. *loc. cit.* sufficit *diligens præmeditatio*; ac proinde non requiritur strictissima & exactissima discussio, sed sufficit diligentia moralis, sive humano modo facta, qualem scilicet viri prudentes in arduis negotiis communiter adhibere solent.

62. Resp. III. Certum est, hanc diligentiam non requiri eamdem in omnibus. Ratio est clara: quia in hoc attendendus est status pœnitentis, ac tempus, quod a præterita Confessione effluxit. Minus enim diligentiæ requiritur in homine DEUM timente, & qui frequenter, v. g. singulis hebdomadibus confitetur, quam in alio, qui omnibus peccandi occasionibus exponitur, & ad plures menses, aut etiam integrum annum, Confessionem distulit: unde moraliter hæc res est dijudicanda.

63. Resp. IV. Licet Rustici quandoque inveniantur negligenter examinati, ipsi tamen communiter non sunt dimittendi, ut se magis examinent, ac postea redeant ad Confessionem. Ita Lugo *disp.* 22. *de Pœnit. sect.* 2. *num.* 20. Vasquez, & alii. Ratio est: quia de iis præsumitur, licet millies se examinent, non fore magis aptos, quam si ab ipso Confessario breviter interrogentur, ac suaviter examinentur. Quando igitur Confessarius cognoscit talem defectum examinis in hominibus rudioribus, expedit, ut sua industria ipsos adjuvet, suisque interrogationibus eorum supleat defectum.

QUÆSTIO IV.

An absolvendus sit Moribundus, qui amplius confiteri non potest?

SUMMARIUM.

64. *Qui plura confiteri nequit, absolvendus est unico peccato expresso;*
65. *Aut si coram Sacerdote det signa doloris, ac petitæ Confessionis;*
66. *Imo & si dedit talia signa absente Confessario.*
67. *Sufficit testis unicus de talibus signis.*
68. *Ordinatio Ritualis Romani circa absolutionem moribundi, valde notanda.*
69. *Difficultas præcipua de pio Christiano, ac subito omnibus sensibus destituto.*
70 *Potest talis in articulo mortis absolvi sub conditione. Probatur hoc auctoritate Doctorum.*
71. *Eadem sententia probatur ratione.*
72. *Objectio communis contra dicta.*
(i) Ut dictum Dist. 6. num. 10. & 11.
73. *Ejusque solutio.*
74. *Declaratur sententia, asserens, quod in casu tantæ necessitatis vita Christiana &c. videatur sufficiens Confessio.*
75. *Solvitur instantia contra hanc sententiam allatam.*
(k) Dist. 6. num. 60.
76. *Alia Sententia, tunc ex signis exterioribus pie præsumens Confessionem sensibilem.*

64. CONCL. I. Certum est, quod possit, ac debeat absolvi infirmus, qui unum saltem peccatum confessus est, si præ infirmitate plura exprimere non valeat. Ratio est clara: quia talis jam facit Confessionem formaliter integram, etsi non materialiter; ad hanc enim in tali casu impotentiæ non tenetur, ut patet ex dictis *num.* 36. 38. *& seqq.* Et ob eamdem rationem, atque juxta Rituale Romanum *num.* 68. allegandum, etiamsi pœnitens moribundus nullum peccatum in particulari confiteatur, sed solum dicat in genere, se peccasse, potest is absolvi, dummodo præ infirmitate nullum in particulari amplius explicare valeat.

65. CONCL. II. Certum insuper est, quod etiam ille moribundus absolvi possit, ac debeat, qui ob amissam præ infirmitate loquelam nullum amplius peccatum in specie, neque etiam in genere confiteri potest, exhibet tamen coram Sacerdote certa signa doloris, ac petitæ Confessionis. Ratio est: quia talis confitetur modo, quo potest, meliori. Accedit Rituale Romanum, de quo infra *num.* 68.

66. CONCL. III. Etiam ille, qui absente Confessario petivit Confessionem, ac ostendit signa pœnitentiæ, de quibus, qui viderunt, testimonium perhibent, potest, ac debet absolvi a Sacerdote superveniente; quamvis in præsentia Sacerdotis jam sit destitutus sensibus, & nullum amplius signum exhibeat. Ita rursum communis Doctorum, propter rationes proxime allatas.

67. Porro notat Diana *part.* 3. *tract.* 3. *resolut.* 5. post Reginaldum *tom.* 1. *lib.* 8. *c.* 3. *n.* 8. & alios Doctores, quod in tali casu sufficiat unicus testis, qui testetur de petita per moribundum Confessione. Idque jure asseritur: nam & alioquin uni testi plene creditur, quando non agitur de alterius præjudicio; uti tradit Glossa *c. Nuper, Vers. Nisi juratus, de Testibus*, arg. *c. Parvulos*, & *c. Cum itaque, de consec. dist.* 4. ubi per unum testem plene probatur, quod quis sit baptizatus.

68. CONCL. IV. Generaliter quoad praxin in hujusmodi casibus rite erit observanda ordinatio Ritualis Romani, auctoritate Pauli Papæ V. editi, quod agendo de Ritibus Sacramenti Pœnitentiæ, sic ordinavit: *Si inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox & loquela ægrum deficiat, nutibus & signis conetur Sacerdos, quoad ejus fieri poterit, peccata pœnitentis cognoscere, quibus utrumque vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium sive per se, sive per alios ostenderit, absolvendus est.* Hactenus Rituale Romanum. Ubi

ly *absolvendus est*, intelligendum est de absolutione Sacramentali absolute impertienda,& non tantũ sub conditione:nisi forte de aliquo prædictorum signorum certo non constet,sed dubium sit; tunc enim debebit dari absolutio solum sub conditione. Et hæc quidem sunt certa,& communiter inter Doctores recepta.

69. Major difficultas est de illo moribundo, qui subito in phrenesin lethalem lapsus,vel apoplexia tactus est,aut alio casu improviso ita subitanee omnium sensuum usu destituitur, ut nullum omnino certum signum doloris, aut petitæ Confessionis dederit ante adventum Confessarii, neque in ejus præsentia ob vim morbi tale signum exhibeat, aut exhibere possit, interim tamen constat, eum prius Christiane vixisse, Sacramenta frequentasse, ac probum fidelemque fuisse existimatum, Major, inquam, est difficultas, utrum talis in ejusmodi casu sit absolvendus, saltem sub conditione; *Si capax es absolutionis, ego te absolvo &c.* Pro cujus resolutione, salvo semper meliori, ac præsertim sanctæ Romanæ Ecclesiæ judicio, sit

70. CONCL. V. In ejusmodi casu is, qui prius Christiane & pie vixit, etiam nullo dato tali expresso signo,quod ad exprimendum dolorem de peccatis communiter adhiberi solet(si tale ob vim morbi amplius dare nequeat) potest probabiliter,tam practice quam speculative absolvi sub conditione. Ita ex Ordine Franciscano Theologi satis communiter, ut Petrus Marchantius *tom. 1. Tribunalis, tract. 4. tit. 4. q. 3. dub. 7.* Herinex *disp. 3. de Confess. n. 77.* qui in secunda Editione ad finem IV. Partis, post Indicem, in speciali additione subjungit, quod,ut hoc observetur in praxi, injungatur omnibus Parochis in prima admissione ad Curam animarum a Consistorio Ecclesiastici Moguntini Assessoribus Theologis. Item Poncius *disp. 46. q. 4. n. 95.* Joan. Bosco *de Pœnit. disp. 7. sect. 9. Concl. 6. n. 150.* Bassæus *Verf. Absolutione num. 13.* plures tum ex nostro Ordine, tum alios pro se allegantes. Eamdem sententiam tenet expresse Barbosa in *Collectaneis in Concilium Trid. Sess. 14. cap. 5. de Sacramento Pœnit. n. 2.* citans pro hac sententia Vivaldum, Antonium de Litteratis, Homobonum de Bonis, Molsesium, Carolum de Baucio, Bartholom. de S. Fausto. Eamdem sententiam probabilem censet Diana *part. 3. tract. 3. resolut. 8.* atque præter plures supra jam relatos Auctores citat pro hac sententia Gregorium XV. in suo Memoriali Confessariorum, quod ediderat,quando adhuc erat Archiepiscopus Bononiẽsis,atq;,etiam Sacerdotale Romanum *pag. 624.* dicens; *Posse absovi moribundum assuetum frequentare Confessionem,quamvis repentino casu oppressus Sacramentum non petierit.* Et hæ auctoritates ideo fusius adducuntur, ne videatur isthæc sententia destitui probabilitate sua extrinseca, ex tam multorum doctissimorum Virorum auctoritate desumpta: quæ cum tanta sit, rationibus mox afferendis prope stabilita, non mirum est, quod ista sententia communius in praxi observetur.

71. Probatur nunc eadem sententia ratione. Quia inprimis probabiliter videtur adesse in dicto casu Confessio sufficiens, qualis nempe hic & nunc fieri potest; prout patebit ex solutione objectionum. Deinde nihil mali fit in conferenda tali absolutione conditionata (eo enim ipso, quod opponatur conditio *Si capax es, ego te absolvo* &c. jam præcavetur omni injuriæ Sacramenti, omneque periculum Sacrilegii evitatur) econtra vero spes subest,quod si non semper saltem aliquando possit talis absolutio conditionata prodesse moribundo, eidemque interius duntaxat attrito,vi Sacramenti Pœnitentiæ cum perpetuo,atq; in omnem æternitatem duraturo emolumento, gratiam sanctificantem conferre, vel augere; ergo nihil obstat, quo minus ejusmodi homo possit absolvi saltem sub conditione. Confirmatur:Sacramentum Baptismi in casu extremę necessitatis potest, imo & debet conferri in materia dubia, vel etiam in parte dubia, utputa in digito, manu &c. si infans moriturus nondum plene natus est;ergo ob paritatem rationis, idem dicendum videtur de absolutione Sacramentali sub conditione impertienda in casu memorato: cum sit dubium inter Theologos, an non possit impertiri, imo & pars affirmativa sit multum probabilis.

72. Objicies autem communem difficultatem contra positam sententiam. Sacramentum Pœnitentiæ necessario prærequirit Confessionem sensibilem,utpote quę est pars ipsius (i) ergo ubi nulla est Confessio sensibilis, ibi nullum potest dari Sacramentum Pœnitentiæ, & per consequens neque absolutio Sacramentalis: atqui in dato casu nulla omnino adest Confessio sensibilis, neque per verba neque per signa aut nutus,uti supponitur;ergo. Confirmatur:quia Sacramentum Pœnitentię ex Christi institutione est judicium sensibile;ergo ad ipsum necessario requiritur accusatio sensibilis:atqui in casu posito nulla intervenit accusatio sensibilis: cum juxta hypothesin moribundus nec dare possit,neque antea dederit signum petitæ Confessionis; ergo. Hæc est instantia principalis oppositæ sententiæ.

73. Respondetur ad hanc difficultatem, atque utrumque argumentum, negando subsumptum, vel istud distinguendo. Licet enim in casu posito,& juxta hypothesin, non interveniat Confessio sensibilis certa, seu verbis expressis, aut aliis signis claris & indubitatis facta;interveniunt tamen talia signa sensibilia, quæ probabiliter sunt Confessio aliqua sensibilis, & pro casu istius extremæ necessitatis probabiliter sufficiens pro obtinenda absolutione: quamvis, quia ejusmodi signa non sunt omnino certa, sicque non adest clara Confessio, absolutio illa solum sub conditione danda sit, non autem absolute. Ceterum duplici præsertim modo conantur Auctores ostendere, in ejusmodi casu intervenire, saltem probabiliter, aliquam Confessionem sensibilem.

74. Primus modus dicendi, est non paucorum Auctorum hujus sententiæ, asserentium, quod vita Christiana, atque Catholica, hactenus probe & publice peracta, in hujusmodi casu, ac extrema necessitate talis Moribundi, sit sufficiens sui accusatio (cum alia major fieri nequeat) adeoque ex hoc capite possit absolvi Moribundus. Hanc suam opinionem ita declarant: quia ille, qui petiit Confessionem, vel saltem dedit signa petitæ Confessionis, potest in mortis articulo absolvi, sed homo Christiane & Catholice vivens, hoc ipso petiit, deditque signa Confessionis pro mortis articulo, petitæ; ergo. Minorem probant. Tum quia per decursum totius vitę Christianæ sæpius, ac præsertim frequentando Sacramenta Ecclesiæ, vel faciendo consuetum examen conscientiæ, imo & devote orando *Pater Noster*, vel *Ave Maria*, per ly *dimitte nobis debita nostra*, vel *Ora pro nobis peccatoribus &c.* fatentur se peccatores, petuntque omnia pro felici hora mortis necessaria, aut opportuna: atqui inter hæc est etiam Confessio, & absolutio Sacramentalis in mortis articulo obtinenda; ergo.

75. Nec obstat, quod talia non semper explicite referant homines pro absolutione Sacramentali in mortis articulo recipienda. Respondeo enim, ex parte recipientis Sacramentum sufficere etiam intentionem habitualem, atque insuper, quod dolor ad Sacramentum Pœnitentiæ requisitus, possit aliquo tempore præcedere Confessionem,ipsamque absolutionem,jam superius (k) dictum esse. Quod si urgeas, ex hoc sequi, quod homo Christiane vivens etiam alias, v. g. in somno, possit absolvi. Resp. negando sequelam: quia extra casum impotentiæ requiritur vera & integra Confessio; quamvis secus sit in casu impotentiæ, & quidem extremæ, de quali nunc sermo est.

76. Alter modus respondendi ad supra dictam difficultatem est Marchantii *loc. citat.* & aliorum multorum, qui licet nolint absolute concedere, vitam Christianam esse sufficientem sui accusationem ad obtinendam absolutionem Sacramentalem in tali casu impotentiæ,& mortis articulo; addunt tamen,eamdem esse sufficiens fundamentum ad prudenter præsumendum, quod hic & nunc adsit signum aliquod sensibile, quo Moribundus conetur petere Confessionem, & absolutionem Sacramentalem, eamque actu petat, utputa per suspiria, gemitus, aspirationes, oculorum ictus &c. Etsi enim talia ordinarie sint signa naturæ patientis, ac doloris corporalis; nihil tamen obstat, quo minus ea ab homine moribundo, singulariter a Deo illuminato, & interius contrito, atque confiteri cupiente, neque ob destitutionem usus omnium sensuum externorum valente aliud signum desideratæ Confessionis dare præter unum, aut alterum ex supra dictis actibus,quandoque ordinentur ut signa ad petendam Confessionem, & absolutionem Sacramentalem. Cum igitur hoc fieri possit, & probabiliter quandoque fiat (prout sibimetipsi accidisse, citatus Marchantius testatur) poterit sub conditione talis homo moribundus absolvi,eo quod ob vitam antea pie & Christiane peractam præsumi,ac sperari possit, etiam ipsum per talia signa hic & nunc petere confiteri, & sacramẽtaliter absolvi,cum alio meliori modo amplius nequeat con-

confiteri, aut suum internum desiderium confitendi explicare.

* Instabis: Ex fundamentis hujus sententiæ, & ex solutione objectionum sequeretur, quod præfatus moribundus in extremis constitutus conditionate valeat absolvi non solum, si pie, sed etiam si male ante vixit, v. g. si antea esset confossus in Duello &c. quoniam etiam mali Christiani ita fidem suam Christianam a potiori ordinare præsumuntur, ut in ultimis constituti velint pro remissione peccatorum Sacramentum Pœnitentię recipere; & forsan pariter isti edunt signa doloris, quæ tamen ob imbecillitatem moribundi non percipiuntur. Respond. Ex hac ipsa ratione, gratis concedi totum a Patre La Croix *Lib. 6. part. 2. n.* 1163. cum Pontio, Sporer, Gormaz, Stoz, Carden. Tamburin. & aliis. Quæ contra objici possent, solvuntur ibidem apud Schild. Gormaz, & Moyam.*

DISTINCTIO VIII.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

QUÆSTIO I.

Quis sit Minister Sacramenti Pœnitentiæ, & quomodo indigeat Jurisdictione?

SUMMARIUM.

1. *Solus Sacerdos est Minister Sacramenti Pœnitentiæ.*
2. *Is debet habere legitimam Jurisdictionem.*
3. *Sacerdos in sua Ordinatione accipit potestatem Ordinis, non Jurisdictionis.*
4. *Accipit tunc potestatem in Corpus Christi verum, & mysticum, &c.*
5. *Differentia inter potestatem consecrandi, & absolvendi.*
6. *Potestas absolvendi declaratur apto exemplo.*
7. *Hæc præsupponit potestatem consecrandi.*
8. *Jurisdictio, sive Potestas jurisdictionis, quid?*
9. *Jurisdictio ordinaria,*
10. *Et delegata, quæ?*
11. *An quilibet Sacerdos possit absolvere a venialibus?*
12. *Cautela circa hoc.*
   (a) De hoc vide Tract. 10. Dist. 3. n. 50. & 55.
13. *In mortis articulo absolvit quilibet Sacerdos.*
   (b) Tract. 4. Dist. 4. n. 33.
14. *Ad Ministrum Sacramenti Pœnitentiæ requiritur legitima approbatio.*
15. *Regulares exempti, a quo accipiant jurisdictionem?*

1. CONCL. I. Solus Sacerdos est legitimus Sacramenti Pœnitentię Minister. Ita omnes Catholici; estque definitum in pluribus Conciliis, atque novissime in Trident. *Sess.* 14. *cap.* 6. & *canon.* 10. Idque patet ex illo *Joan.* 20. ubi Christus solis Apostolis, jam antea in ultima Cęna in Sacerdotes ordinatis, postquam a mortuis resurrexerat, dixit: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

2. CONCL. II. Quamvis solus Sacerdos sit legitimus Sacramenti Pœnitentiæ minister, non tamen quicumque Sacerdos est talis, sed solum ille, qui præter potestatem Ordinis habet etiam potestatem Jurisdictionis; id est legitimam Jurisdictionem, vel ordinariam, vel saltem delegatam. Ita omnes Catholici; ac patet tum ex perpetua traditione ac sensu Ecclesiæ, tum ex citato Concilio Tridentino *capit.* 7. ubi ait: *Persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse Synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem.* Accedit ratio: quia absolutio est actus judicialis; ergo ex parte Sacerdotis requirit jurisdictionem in subditos: nam sententia a non suo Judice lata, nulla est.

3. CONCL. III. Sacerdotibus in sua Ordinatione solum confertur potestas Ordinis, nondum vero potestas Jurisdictionis. Ita ex professo Herinex *disp.* 5. *de Pœnit. n.* 11. cum communi. Ratio est: quia, licet Sacerdos in sua Ordinatione accipiat potestatem retinendi peccata (quæ dicitur *potestas Ordinis*) nondum tamen acquirit aliquos subditos; neque Jurisdictionem ad ipsos sacramentaliter absolvendos. Ceterum, ut hæc, simulque præcedens Conclusio, melius intelligatur,

4. Notandum I. Quod Sacerdos in sua Ordinatione duplicem accipit potestatem, unam in Corpus Christi verum; id est, potestatem consecrandi, & conficiendi verum Corpus, & sanguinem Christi in tremendo Missæ Sacrificio: alteram in Corpus Christi mysticum, id est potestatem absolvendi Fideles pœnitentes, qui sunt de Corpore Christi mystico, quod est Ecclesia, cujus ipse caput est; juxta illud *Coloss.* 1. *Et ipse* (Christus) *caput est corporis Ecclesiæ.* Et infra *vers.* 24. *Pro corpore ejus* (Christi) *quod est Ecclesia.*

5. Notandum II. Quod inter hanc duplicem potestatem multiplex intercedat discrimen. Siquidem potestas consecrandi est proxima, & omnino inimpedibilis, quæ proinde a Sacerdote semel rite ordinato amplius auferri, aut per Ecclesiam impediri non potest: unde licet Sacerdos suspensus, excommunicatus, imo etiam degradatus, si consecrare præsumat, valide, etsi illicite consecrabit. Econtra vero potestas absolvendi in Ordinatione Sacerdoti collata, est impedibilis, ac remota solum: remota quidem, eo quod insuper ad validam ejus executionem requiratur jurisdictio legitima: impedibilis vero, per subtractionem cujuslibet jurisdictionis, qua subtracta, vel saltem non collata per Prælatos Ecclesiæ, si Sacerdos attentaret absolvere, non solum illicite, sed & invalide absolveret.

6. Declarari solet istud per simile in Doctore Juris, qui licet in sui creatione, qua Doctor Juris declaratur, accipiat potestatem, ut ubique locorum possit Judicium exercere respectu sibi subditorum; non tamen mox a sui gradatione potest in quoslibet Judicium exercere, sed postea primum, quando alicubi, vel ex officio, vel ex delegatione Superioris, quosdam acquirit subditos, respectu quorum deinceps Judicium exercere valebit. Ita in simili (servata tamen proportione) de Sacerdote jam ordinato quoad potestatem exercendi Judicium Sacramentale in Sacramento Pœnitentiæ, & absolvendi peccatores confitentes, est discurrendum. Fagnanus *in cap. Omnis, nu.* 84. *de Pœnit. & remiss.* sub aliis terminis tradit hanc doctrinam, dicendo, quod Presbyteris in sua Ordinatione detur potestas Clavium in habitu tantum, non autem in actu, seu quantum ad usum: in institutione vero seu collatione Beneficii curati, tribuatur executio illius potestatis.

7. Est & alia differentia inter potestatem consecrandi, & potestatem absolvendi Sacerdotibus concessam: Siquidem hæc posterior necessario pręsupponit illam priorem. Unde Christus Dominus, qui Apostolis in ultima Cęna dedit potestatem consecrandi Corpus, & Sanguinem suum, eisdem primum post suam Gloriosam Resurrectionem contulit potestatem absolvendi, *Joan.* 20. dicens *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Hinc etiam per Episcopum in Ordinatione Sacerdotum, conferri eisdem solet potestas consecrandi circa Offertorium Missę, videlicet ante lectum Evangelium: potestas vero absolvendi primum peracta Communione. Hujus autem ratio alia non est, nisi voluntas ac institutio Christi Domini, qui voluit, neminem posse conscientias nostras in Sacramento Pœnitentiæ judicare, qui non posset prius suum Sacratissimum Corpus, & Sanguinem conficere: ut eo libentius conscientias nostras tali subjiceremus, cui ipsemet Christus sese subjecit consecrandum, & manibus tractandum.

8. Notandum III. Quod *Jurisdictio*, quantum ad propositum, aliud non sit, quam auctoritas quædam superioritatis supra alios in Foro conscientiæ judicandos. Porro hujusmodi Jurisdictio (quæ, & *Potestas jurisdictionis* dicitur) duplex est, ordinaria scilicet, & delegata.

9. *Jurisdictio ordinaria* ea est, quæ alicui competit ex proprio officio, seu munere suo: id est, qua quis ex vi proprii officii (utpote cui annexa est cura animarum) habet subditos, quos in Foro conscientiæ judicare potest. Et talem habet Parochus in sua Parochia, Episcopus respectu Diœcesanorum, Abbas respectu suorum Monachorum, Generalis cujusdam Ordinis, & Papa respectu totius Orbis.

10. *Jurisdictio delegata* est, quæ habetur ex commissione alterius habentis ordinariam: id est, quam quis absque collatione alicujus Beneficii curã animarũ habentis, accipit ab habente jurisdictionem ordinariam. Et talem habent Religiosi nullũ habentes Beneficium curatum, sed tamen legitime approbati pro Confessionibus excipiendis respectu Sęcularium, & alii hujusmodi. Et ex his sensus patet secundę, & tertię Conclusionis.

* Dixi notanter: *Sed tamen legitime approbati*, ubi notandum IV. Quod uti potestas Ordinis, & Jurisdictionis; ita & ipsa *Jurisdictio*, ac *Approbatio* non debeant ad invicem confundi; etsi enim ad validam absolutionem ambæ concurrant; magna

magna tamen inter eas intercedit differentia: nam *Approbatio* est actus intellectus declarantis de capacitate, & sufficienti intelligentia Confessarii in ordine ad hoc munus obeundum: *Jurisdictio* vero respicit voluntatem; est enim potestas in certas personas dijudicandas acquisita per voluntatem Superioris concedentis. Quoad collationem Jurisdictionis, Regulares exempti quoad pœnitentes Sæculares, juxta dicenda, non dependent ab Episcopo, utpote quam accipiunt ab ipso summo Pontifice; bene tamen juxta Conclus. VI. ab eo dependent quoad approbationē; econtra vero Clerici alii dependent a Judice ordinario, puta, ab Episcopo, etiam quoad Jurisdictionem, quæ vel vi curati Beneficii, vel aliis modis ab eodem conferri debet, nec censetur data præcise vi Sacerdotii, saltem quoad peccata mortalia: quid autem de venialibus sentiendum sit, doctrina Anacleti aperiet.

11. CONCL. V. Sacerdotibus in sua Ordinatione confertur sufficiens jurisdictio absolvendi quemlibet a solis peccatis venialibus. Ita communior Theologorum. Ratio est: quia peccata venialia sunt materia libera Cōfessionis; ergo frustra reservarētur, & consequenter omnis Sacerdos poterit ab ipsis absolvere.

12. Notandum tamen, quod extra casum necessitatis non facile Sacerdos necdum expositus debeat se immiscere audiendis Confessionibus venialium; idque ob plurima incommoda, quæ inde facile possent oriri. Et hinc non immerito Innoc. XI. in Decreto, circa Communionem quotidianam, edito 12. Februarii 1679. (a) monet Episcopos, & Parochos, quod *non permittant, ut venialium Confessio fiat simplici Sacerdoti, non approbato ab Episcopo, aut Ordinario.*

13. CONCL. V. In mortis articulo potest quilibet Sacerdos, etiam non approbatus, imo, & excommunicatus, degradatus, hæreticus absolvere ab omnibus Censuris, & peccatis. Ita expresse Concil. Trident. *Sess.* 14. *cap.* 7. ubi ait: *Verumtamen pie admodum, ne aliquis pereat, in Ecclesia DEI custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: atque ideo omnes Sacerdotes, quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis, & Censuris absolvere possunt.* Ex quibus verbis tam amplis docet unanimis Doctorum, quod simplex etiam Sacerdos, quamvis sit degradatus, excommunicatus, irregularis, vel apostata, possit absolvere, si non adsit Confessarius approbatus, proprius Parochus, aut Episcopus. Num autem hoc præsente possit absolvere simplex Sacerdos, jam alibi (b) dictum fuit.

* Quod proxime dictum est de potestate absolvendi in articulo mortis, Lugo, Vasquez, Sanchez, Suarez, Sylvester, Medina, & alii cum Glossa extendunt etiam ad periculum mortis. Ubi notandum, quod, etsi soleat subinde articulus, & periculum mortis ab AA. pro eodem accipi, conformiter *Dist.* 9. *n.* 13. proprie tamen articulus mortis tunc adesse censeatur, quando mors moraliter certa proxime instat. Periculum vero mortis tunc dicitur esse, quando sub dubio, vel timore probabili exspectatur mors, uti in prælio, vel itinere periculoso, vel simili maritima navigatione; item tale periculum subire reputantur illi, qui inserviunt pestiferis, aut mulieres partui vicinæ, alias in partu expertæ periculum vitæ: non enim præsumitur, etiam hos velle pia Mater Ecclesia exponere probabili periculo æternę damnationis denegando Sacerdotibus præsentibus Jurisdictionem saltem in casu, quo alii habentes potestatem absolvendi desunt, aut nolunt, vel non possunt absolvere.*

14. CONCL. VI. Ut Minister Sacramenti Pœnitentię, sive Confessarius, illud valide administret, necessario requiritur etiam legitima approbatio ipsius. Ita communis. Hinc vitandę sequentes duę Propositiones ab Alexandro VII. damnatæ, quarum una, ordine 16. sic habet: *Qui Beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.* Altera, ordine 13. taliter sonat: *Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo presentato, sed ab eo injuste reprobato.* Et merito utraque Propositio damnata fuit: nam seclusa approbatione Episcopi, neque simplex ille Sacerdos ab eodē recipit jurisdictionem delegatā absolvendi (ordinariam enim eo ipso non habet, quod careat Beneficio curato) neque hanc accipiunt Regulares a Sūmo Pontifice.

15. Et notanter hoc ultimum additur: nam Regulares exempti jurisdictionem absolvendi sæculares non accipiunt ab Episcopo approbante, sed supposita approbatione Episcopi loci, accedente consensu proprii Superioris Regularis, ea statim intelligitur ipsis concessā a Sede Apostolica: prout desumitur ex *Clem. Dudum*, §. *Statuimus*, *de Sepulturis*. Atque a Sac. Congregatione Concilii declaratum fuisse, refert Fagnanus in *cap. Omnis*, *num.* 79. *de Pœnit. & remiss.* Accedit ratio, quam affert Layman *lib.* 5. *tract.* 6. *cap.* 10. *num.* 19. quia Episcopus loci tam amplam juridictionem audiendi Confessiones omnium Fidelium undecumque venientium, eosque a Censuris etiam Papę reservatis (extra casus Bullę Cœnę Domini absolvendi, dare non potest: sed eam Confessarii Ordinum Mendicantium immediate recipiunt a Summo Pontifice, cum dependentia tamen a consensu sui Prælati, & approbatione Episcopi.

* APPENDIX,

Continens varia adhuc quæsita de Approbatione.

Quæres I. An Episcopus Clericum, & quem in examine consideratis omnibus cōsiderandis vere idoneum invenerit, possit nihilominus citra peccatum reprobare? Respond. negative: peccaret enim talis Episcopus contra justitiam; quia intervenit quasi contractus, uti alias fit in concursu, quo dicitur: *Subjicio me examini ea conditione, ut approber, si dignus inveniar*: quę conditio etiam censetur acceptari ab altero, supposito, quod ipsum examinet. Ita recte cum Card. de Lugo La Croix *Lib.* 6. *part.* 2. *n.* 1491. & ex Boscio *de Jubilęo sect.* 5. P. Henno *tract. de Pęnit. disp.* 8. *q.* 6. *Con.* 4. Interea tamen etiam injuste reprobatus juxta jam dicta nequit audire in illa Diœcesi Confessiones, cum desit necessario requisitum, nempe approbatio.

Quęres II. An Episcopus Clericos Regulares exemptos possit tantum ad certum genus personarum, vel ad certum locum, aut tempus approbare? Resp. quoad hoc provideri in Constitutione *Superna*, edita per Clement. X. ubi §. 5. sic habetur: *Illi Religiosi, qui ad Confessiones audiendas idonei generaliter inventi fuerint, ab Episcopis generaliter quoque, & indistincte absque aliqua limitatione* NB. *temporis, ceterorumque locorum, aut generis personarum in Dięcesi propria sunt admittendi: quoad ceteros vero, qui non idonei reperiuntur, si petierint se admitti, arbitrio Ordinariorum relinquitur, ipsis limitata facultate, prout eisdem Ordinariis magis expedire videbitur, probare, & admittere.*

Quæres III. An, supposito, quod aliquando Regulares exempti, fuerint approbati pro aliqua Diœcesi, illa approbatio denuo possit tolli ab illo Episcopo, qui eam dedit? Resp. Talem approbationem semel factam nullatenus posse ab eodem tolli, seu revocari alio tempore, nisi vere coram Deo nova gravis causa revocandi, quæ ipsas concernat Confessiones, intervenerit. Ita La Croix *Lib.* 6. *part* 2. *n.* 1545. & probatur ex Constitut. *Superna Clement.* X. §. 6. ubi sic legitur: *Regulares ad confessiones audiendas prævio examine simpliciter, & absque ulla temporis præfinitione ab ipsomet Episcopo* (*NB. secus autem ab ejus Vicario, aut ab Antecessoribus Episcopis approbati*) *non possunt ab eodem, qui sic approbavit, iterum examinari, aut ab eisdem Confessionibus audiendis suspendi, seu licentia illis concessa revocari, nisi nova superveniente causa, quę ipsas Confessiones concernat.* Videatur Henno *Tract. de Pœnitent. disput.* 8. *quæst.*

Quær. IV. A quonam Episcopo debeant Regulares exempti approbari, ut valide in aliqua Diœcesi sæculares pęnitentes absolvere possint? Resp. Ordinarie loquendo debent tales Regulares esse approbati ab Episcopo illius Dięcesis, in qua excipiunt Confessiones, ita quidem, ut citra istam approbationem ibidem absolvere non possint pęnitentes ad se confluentes etiam ex alia Dięcesi, in qua jam fuerant antecedenter approbati. Ita clarissime patet ex Constit. Clement. Papæ V. incip. *Superna*, edita undecimo Calendas Julii 1670. ubi inter multa hæc verba habentur. *Ad hæc Regulares ab Episcopo ad Confessiones Sæcularium in sua Diœcesi audiendas approbati NB, non possunt in aliena Diœcesi eas absque illius Episcopi Diœcesani approbatione audire, quamvis pęnitentes subditi sint ejus Episcopi, a quo ipsi Religiosi jam fuerunt approbati.* Ceteroquin Episcopus ille approbationem dare potest electus, & confirmatur, quamvis non consecratus, vel Capitulum sede vacante. Pariter Abbates, & Præpositi, qui habent territorium nulli Episcopo subjectum. Videatur La Croix *Lib.* 6. *p.* 2. *n.* 1495. *ac seqq.*

Quæres V. An pariformiter quoad approbationem sentiendum sit quoad Clericos Sæculares? Resp. Eosdem pariter debere esse approbatos ab Ordinario illius Diœcesis, in qua Confessio-

fessiones excipiunt. Ita cum Navarr. Barbosa, Cardin. de Lugo &c. Sabinus Bononiensf. in Luce Mor. *tr.* 76. *n.* 34. Et probatur a fortiori: Confessarii enim sæculares magis dependent ab Episcopo, quam Regulares exempti; cum posteriores ab eo dependeant tantum in approbatione; priores autem etiam in Jurisdictione: ergo, si Regulares debent esse approbati ab Episcopo Loci, in quo Cõfessiones excipiunt, multo magis Sæculares. Accedit, quod apud eumdem Sabinum *loc. cit. n.* 37. ita fuisse decisum a Sac. Congregat. Concilii, referant Fagnanus *in cap. Ne pro Dilatione n.* 65. *ac seqq.* & Pignatellus *tom.* 7. *Consult.* 8. *n.* 46.

Quæres VI. Quomodo ergo stante hac doctrina salvetur in Germania praxis; vi cujus in confinibus duarum Diœcesium tam Parochi, quam Regulares tempore Indulgentiarum, seu magnæ alicujus festivitatis, aut peregrinationis confluunt in unum certum locum coadjuvando ibidem excipere Confessiones, quamvis in Diœcesi ejusdem loci, seu oppidi, ubi Confessiones excipiunt, numquam fuerint ab Ordinario approbati? Ratio dubitandi est; quia ex una parte juxta jam dicta requiritur ad absolvendum aliqua approbatio, & quidem Episcopi, in cujus Diœcesi excipiuntur Confessiones; ex altera vero propterea, quod quis sit approbatus in propria Diœcesi, non infertur, quasi foret approbatus in omni alia, sicque nec in ea, in qua sine ulteriori approbatione Confessiones excipit: nam sequens propositio est damnata ab Alexand. VII. quæ sic sonat; *Regulares Ord. Mendicant. semel approbati ab uno Episcopo ad audiendas Confessiones in sua Diœcesi habentur pro approbatis in aliis Diœcesibus, nec nova indigent approbatione.* Resp. ex Illsung hic, & aliis, praxim istam justificari posse per tacitum consensum, & approbationem Episcopi illius Diœceseos, in qua talis Confessiones excipit: dum enim similia in Germania tempore magni concursus pœnitentium a Confessariis Regularibus, qui in alia Diœcesi fuerunt approbati, uti & a Parochis, & Beneficiatis curatis notorie practicantur, & Reverendissimi Ordinarii non contradicunt, etsi facile possint, merito tacitus exinde de præsenti consensus eorum infertur, qui æquivalet consensui expresso. Quod idem erit sentiendum de alia praxi, qua nimirum vicini Parochi ad invicẽ; vel Cooperator unius Parochiæ vicino Parocho cõfitentur.

Quæres VII. An etiam post Decretum Clementis X. salvari possit illa praxis, qua Regulares exempti ab uno Conventu in alium mutati, solent in locis, per quæ transeunt, præsertim in aliquo concursu pœnitentium, & quando fuerunt a Parochis requisiti, excipere ibidem Confessiones, quamvis in ea Diœcesi necdum fuerint approbati ab Ordinario? Antequam respondeam, suppono tamquam certum, quod nequeant tales excipere sæcularium Confessiones in ipso loco, ad quem mutantur, & ubi Domicilium figunt, nisi vel jam alio tempore pro illa Diœcesi fuerint approbati, vel de novo ab Ordinario memoratæ Diœcesis, sub qua ille locus situs est, approbationem obtineant: ita enim expresse decernit Clem. X. in superius allegata Constitutione. Quæstio igitur solum versatur circa loca, per quæ, præcise tales Regulares transeunt, non ibidem permanendo. Hoc præscripto, Resp. Supposito, quod tales jam ab aliquo Ordinario alicujus Diœcesis fuerint approbati, posse sub itinere excipere Confessiones in loco, per quem transeunt, quamvis locus iste existat in ea Diœcesi, in qua numquam approbationem obtinuerunt, dummodo specialiter excipiatur oppidum in quo ipsemet Episcopus moratur. Ita cum aliis contra Illsung Pater Reiffenstuel *Lib.* 5. *Decret. tit.* 39. *num.* 259. Et ratio desumitur tum ex privilegio per Eugenium IV. FF. Minoribus, ac per Gregor. XIII. Patribus Soc. Jesu concesso, quoad NB. transeuntes, seu itinerantes, necdum claris terminis per Clement. X. revocato, tum ex tacito consensu ipsorum Ordinariorum, eo ferme modo, quo diximus in antecedenti Quæsito. Videatur Anacletus Reiffenstuel. *loc. cit.* & Albertus Reiffenstuel in sua Practica *p.* 1. *cap.* 3. *n.* 95.

Quæres VIII. An Regulares exempti, semel in aliqua Diœcesi approbati possint excipere Confessiones in locis ejusdem Diœcesis, in quibus non habent Monasteria, ubi Parochi positive contradicunt? *Resp.* affirmative. Ita La Croix *Lib.* 6. *p.* 2. *n.* 1523. & deducitur ex Constit. *Superna*. Clem. X. sæpe jam allegata. Ratio est, quia quoad approbationem non dependent a Parocho, sed ab Episcopo, a quo, si sunt semel approbati, illimitatè Jurisdictionem in Christi fideles accipiunt ab ipsomet Summo Pontifice. Nec dicas: Parochi nequeunt audire Confessiones in altera Parochia ejusdem Diœcesis contradicente positive altero Parocho: ergo nec Regulares. Resp. enim Neg. Conseq. & paritatem; nam Parochi non acquirunt Jurisdictionem in alienos subditos, puta, in altera Parochia existentes, nisi per expressum, vel saltem per tacitũ de præsenti consensum alterius Parochi: Regulares autem Mendicantes illam obtinent a Papa in omnes Sæculares, habita semel approbatione Episcopi Diœcesani. Interea tamen præfati Regulares non debent publice in ipsa Ecclesia alterius Parochiæ excipere Confessiones, si positive Parochus nolit, ut sic evitentur tricæ, & lites, uti notant La Croix *Lib.* 6. *p.* 2. *n.* 1576. & Henno *Tr. de Pœnit. disp.* 9. *q.* 5. *Cõcl.* 3.

QUÆSTIO II.

De Probitate, Scientia, & Prudentia Confessarii.

SUMMARIUM.

16. *Ratio Ordinis.*
17. *In Confessario requiritur probitas, scientia, & prudentia?*
18. *Confessarius debet esse Judex, Medicus, & Doctor.*
19. *Probitas, quæ in ipso requiratur?*
(c) De hoc Tract. 14. Dist. 1. n. 43. 44. & 47.
20. *Quomodo peccet administrans hoc Sacramentum in mortali?*
21. *Scientia in Confessario, qualis requiratur?*
22. *Scientia eminens, & Scientia mediocris, quæ?*
23. *Quid, si Sacerdos sit dubius de sua sufficientia?*
24. *Generatim, qua Scientia debeat pollere Confessarius?*
25. *An is teneatur judicare de gravitate peccatorum in individuo?*
(e) Ut dictum Tract. 3. Quæst. 2. per totum.
26. *Quid, si is erret in judicando? Doctrina practica.*
(f) Ut amplius n. 34. & seqq. dicetur.
27. *Prudentia Confessario necessaria.*
28. *Ea generatim debet exerceri circa propriam Confessarii personam.*
29. *Circa personas astantes.*
30. *Et circa pœnitentes, quomodo?*

16. POstquam de iis dictum est, quæ requiruntur ad Ministrum Sacramenti Pœnitentiæ, ut valide illud administret: merito præsens quæstio una cum sequentibus tractat de his, quæ requiruntur ad dignam, legitimam, licitam, & meritoriam dicti Sacramenti administrationem ex parte Ministri. Hinc fit

17. CONCL. I. Ut Confessarius rite, ac licite, meritorieque suo munere fungatur, ex parte ipsius requiruntur tria, videlicet Probitas vitæ, Scientia conveniens, & Prudentia. Ita communis. Ratio est: Tum quia is sine probitate vitæ, sive existens in peccato mortali, peccaret mortaliter administrando Sacramentum pœnitentiæ. Tum quia, ut dicitur *cap. Omnis utriusque sexus, de Pœnit. & remiss.* Confessarius debet se habere *more periti Medici, ut superinfundat vinum, & oleum vulneribus sauciati*; ad hoc autem opus est scientia, & prudentia, ut patet; ergo.

18. Hæc generalia requisita ex parte Confessarii paucis complectuntur Doctores, dum ajunt, quod Confessarius debeat esse & Judex, & Medicus, & Doctor. *Judex* quidem, discutiendo pœnitentem, atque de ejusdem peccatis judicando, ac pro ipsis salutarem pœnitentiam & satisfactionem imponendo, simulque vel impertiendo absolutionem, vel (si merita causæ id exposcant) hanc negando. *Medicus*, qui juxta *cit. c. Omnis utriusque sexus, eod.* noverit superinfundere vinum & oleum vulneribus sauciati. Et *Doctor*, ob debitam scientiam, prudentiamq; ex parte ipsius requisitam, prout amplius in progressu dicetur. Nunc singula in Cõclusione enumerata prosequẽdo per ordinẽ,

16. Quæritur I. Quænam probitas requiratur ex parte Confessarii? Resp. I. Ad hoc, ut Sacerdos licite, & absque peccato mortali administret Sacramentum Pœnitentiæ, requiritur, ut non sit sibi conscius peccati mortalis. Quod si eum remordeat conscientia peccati gravioris, tenetur prius per receptionem Sacramenti Pœnitentiæ, vel saltem præmissa contritione perfecta (c) sese restituere in statum gratiæ: alioquin peccaret novo peccato mortali Sacrilegii. Valebit tamen absolutio data a Sacerdote in statu peccati mortalis existente, si cetera requisita adsint; ac proinde valide quidem, sed non licite Sacramentum administrabit.

20. Quæritur II. Quot peccata numero distincta committat Sacerdos, qui plurium Confessiones pro eadem vice, suc-

ces-

cessive tamen, in statu peccati mortalis excipit? Respond. De hoc jam esse dictum superius *Tract.* 14. *dist.* 1. *n.* 49. & 53. Ibi videatur.

21. Qæritur III. Quæ, & quanta requiratur Scientia in Confessario? Resp. I. In Confessario requiritur Scientia competens, id est, saltem mediocris. Ita communis. Ratio est: quia, cum in hoc Sacramento Confessarius exerceat officium Judicis & Medici, scire debet, quid sit sui muneris, ne & se & suos pœnitentes periculo exponat errandi in materia gravi, & salutem animarum concernente. Siquidem, ut inquit Salvator, *Matth.* 15. *Cæcus, si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.*

22. Additur notanter, *Scientia competens, id est, saltem mediocris.* Duæ enim sunt species Scientiæ. Prima dicitur *Scientia eminens*, qua quis optime sit versatus in Jure Canonico, in Theologia Morali, atque Casistarum lectione, & qua sciat ratiocinari, casusque difficiles Conscientiæ resolvere. Hæc Scientia, quamvis sit utilissima, omnique studio prosequenda, nihilominus absolute necessaria non est: alioquin pauci reperirentur Confessarii. Secunda vocatur *Scientia mediocris*; quę tamen commode determinari nequit, sed debet dijudicari ex ratione diversitatis tum locorum, tum personarum: major enim requiritur scientia pro Confessionibus in Urbe aliqua inter Magnates & Mercatores excipiendis, quā in pagis inter simplicem populum.

23. Resp. II. Si Sacerdos sit dubius de sua sufficientia, debet se conformare judicio Episcopi approbantis, vel sui Prælati, aut alicujus docti Theologi, & si per ipsos capax, & sufficiens repertus fuerit, suum dubium in illorum judicium rejicere, & secure Confessiones excipere. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 104. *art.* 5. Suarez, Toletus, & alii. Intellige, dummodo is successive per lectionem librorum competentium magis conetur in hujusmodi scientia ad Confessarium requisita proficere, & in casibus obscurioribus ac difficilioribus non erubescat doctiores consulere: quod præsertim a principio erit observandum, quando quis incipit Confessiones excipere.

24. Resp. III. Interim certum est, quod Confessarius debeat esse præditus tanta Scientia, ut sciat, quænam sint peccata ex genere suo mortalia, & quænam venialia; quænam sint circumstantiæ speciem peccati mutantes, & quæ non; tenetur enim inter hæc veluti inter lepram & lepram, ceu spiritualis Medicus, posse discernere. Insuper tenetur scire regulas communes, quibus quis excusari possit a præcepto, vel a peccato mortali: nec non ea, quæ requiruntur ad legitimā Sacramentorū administrationē, ac in specie ad Sacramētum Pęnitentię, & hujusmodi, de quibus idcirco passim Theologi Morales tractare cōsueverunt.

25. Resp. IV. Cum Suarez *part.* 3. *tom.* 4. *disp.* 28. *sect.* 2. *numer.* 2. Lugone, Marchantio, aliisque. Quamvis teneatur Confessarius scire, quidnam ex natura sua sit peccatum mortale, & quidnam veniale, ut dictum: non tamen requiritur, quod de omnibus, quæ audivit a pœnitente, judicet, an sint hic & nunc peccata mortalia, vel venialia. Quis enim hoc etiam ex viris doctissimis, absque manifesto periculo errandi, facere poterit? Idque tum ob diversitatem opinionum inter Doctores: tum quia casus ipsi in individuo valde alterantur quoad majus, ac minus, ex materia, indeliberatione, passione, multisque aliis circumstantiis, ratione quarum quandoque peccatum ex genere mortale fit veniale, ac econtra. (e) Sufficit itaque ut Confessarius attente audiat confitentem, & qualitatem gravitatemque malitiæ prudenter expendat, licet ad gravitatem peccati mortalis certo illam determinare non possit.

26. Notandum tamen, si Confessarius determinatum ferat judicium, & quandoque peccatum mortale reputet veniale, aut econtra, non ideo Confessionem, & absolutionem pœnitentis reddi invalidam; nam ut recte quidam loquuntur, *Sacerdos non debet judicare pœnitentem scientia Divina, sed auctoritate Divina absolvere.* Unde, si Confessarius audiat peccatum, quod discernere nequit, utrum hic & nunc sit mortale, illud tale quale est absolvat, suspendens judicium pro natura ipsius; quandoquidem in genere bene sciat, an sit mortale, vel veniale: etenim quidquid agat, non semper poterit concepta dubia (doctioribus præsertim ob particulares circumstantias frequentius occurrentia) super peccatis, & eorum gravitate deponere; neque oportet per exactissimas interrogationes hoc Sacramentum pœnitentibus nimis grave & onerosum reddere. (f)

* Ast ponamus, quod Sacerdos in Confessionali commiserit aliquem errorem ex sua inscitia, seu ignorantia, quem postea cognoscit, debetne error hic denuo ab ipso corrigi, & quomodo, ac quando? Antequam respondeam, suppono, talem errorem posse contingere vel circa substantialia Sacramenti, sine quibus nullo modo valor Sacramenti habetur, verb. grat. si administretur absque intentione Ministri, si detur absolutio absenti, aut omittendo in formula absolutoria aliqua verba essentialia; sive si conferatur pœnitenti non habenti dolorem ex motivo supernaturali, aut efficax propositum &c. Vel error iste potest præcise versari circa integritatem materialem, puta, si a Confessario ex inscitia intermittatur interrogatio circa species, & numerum peccatorum, exemp. grat. an pœnitens, qui accusat se contra sextum præceptum peccasse, commiserit hoc peccatum cum soluta, vel ligata, & quoties? Item error iste in Confessionali ex inscitia a Confessario factus potest tendere in præjudicium tertii, ut in puncto restitutionis in bonis famæ, vel fortunæ, vel potest contingere circa damnum alterius. H. S.

Respondeo I. Si error iste ex inscitia contigit circa valorem Sacramenti, tunc illa inscitia vel fuit ignorantia vincibilis, ac graviter peccaminosa, vel invincibilis. Si prius, tenetur hunc errorem corrigere, & pœnitentem monere etiam cum gravi suo incommodo, petita tamen prius (saltem de sententia securiori) a pœnitente licentia loquendi cum ipso de re sibi ad salutem necessaria. Ratio est: quia graviter ex sua propria culpa damnificavit pœnitentem: ergo debet sibimetipsi imputare grave onus, quod in corrigendo errore subire cogitur. Quando vero inscitia ista fuisset ignorantia invincibilis oblivione, tunc vel pœnitens est in eo statu, ut sit periculum, ne Sacramentum pęnitentiæ post talem absolutionem invalidam unquam amplius recipiat, puta, quia periculose pre tempore talis invalidæ absolutionis erat decumbens, vel non est tale periculum: in priori casu adhuc tenetur Confessarius subire onus corrigendi suum errorem etiam cum gravi incommodo, si alius modus lenior corrigendi non supersit. Ratio est: quia pęnitens versatur in periculo gravioris adhuc damni, nimirum in periculo æternæ damnationis, si ita cum suis peccatis gravibus a parte rei necdum absolutus decederet. Quod si tale periculum moriendi abesset, non teneretur Confessarius cum tali gravi suo incommodo, & prostitutione hunc suum errorem corrigere; quoniam moraliter certum est, talem pęnitentem adhuc sæpius accessurum ad confitendum, ubi a suis prioribus illis peccatis saltem indirecte absolveretur. Ita cum Tamburino, & Card. de Lugo, P. Sporer. *part.* 3. *Theol. Sacram. cap.* 6. *sect.* 4. *n.* 803. ac teste ipso communis.

Respond. II. Si stante valore Sacramenti Confessarius quoad alia (secluso tamen omni damno tertii) erravit ex inscitia inculpabili, vel naturali oblivione, non tenetur cum gravi suo incommodo, & prostitutione, aut infamia corrigere hunc suum errorem. Ita cum Card. de Lugo, Aversa, & Filliucio, Claudius La Croix *Lib.* 6. *part.* 2. *num.* 1779. ac Tamburinus hic, qui etiam *cap.* 8. *num.* 3. subjungit, tale grave incommodum corrigendi communiter præsumi adesse. Ratio responsionis est; quia ex una parte talis nihilominus indirecte ab his peccatis fuit absolutus, ex altera autem nulli fit præjudicium, ac præterea nec intervenit aliqua culpa.

Respond. III. Si error iste contigit ex inscitia Confessarii in materia justitiæ cum damno tertii, tunc vel Confessarius iste erravit negative tantum, utpote non monendo, non imponendo restitutionem debitam, seu non docendo nullitatem, seu injustitiam alicujus contractus &c. vel dictus Confessarius erravit etiam positive, v. g. dicendo positive ad pœnitentem, quod sit excusatus a restitutione; cum tamen foret obligatus, aut vice versa adstringendo pœnitentem ad faciendam aliquam restitutionem, a qua tamen foret excusatus: sive asserendo, quod hic contractus usurarius e. g. sit justus, qui tamen a parte rei est invalidus &c. Si in materia justitiæ error iste ex inscitia culpabili, vel etiam ex respectu humano proveniens fuit negativus, tenetur eum Confessarius juxta non paucos ex justitia, juxta plures vero, teste La Croix *loc. cit. num.* 1781. saltem ex charitate corrigere etiam cum suo incom-

incommodo non levi. Ratio est; quia fuit causa negativa damni ex propria malitia. Dixi notanter: *Si error fuit ex inscitia culpabili*: etenim si similia contigissent ex ignorantia invincibili, aut oblivione naturali, sicque sine gravi culpa, non obligaretur ad corrigendum errorem cum gravi incommodo, & erubescentia. Quando autem error iste in materia justitiæ ex inscitia culpabili Confessarii, vel ex respectu humano proveniens fuit positivus, tunc certo talis Confessarius etiam cum suo non exiguo incommodo tenetur corrigere hunc errorem ex justitia, ita quidem, ut in defectum alterius obligetur ad resarcitionem damni, si habeat media. Ratio est; quia fuit causa mala positive influens in hoc damnum, sicque conformiter dictis de restitutione, obligatur ex titulo injustæ damnificationis. Quod si damnum hoc contigisset ex inscitia inculpabili, neque obligaretur ex justitia ad resarcitionem damni: non quidem titulo *rei acceptæ*; cum nihil ad eumdem pervenerit: nec titulo *injustæ acceptionis*, seu damnificationis; quoniam nullam commisit gravem culpam. Interea tamen videtur lex Christiana dictare, ut Confessarius iste, impetrata prius a pœnitente licentia, loquatur desuper cum pœnitente, etiam cum aliquali incommodo, licet non tanto, ac si mala fide errasset. Nec tenetur propterea famam propriam, aut Religionis suæ tamquam bonum altioris Ordinis gravi periculo prostitutionis, & infamiæ exponere, modo non mentiatur iniquitas sibi, dicendo grave periculum, ubi revera non est. Sporer *loc. cit. n.* 805. *

27. Quæritur IV. Circa quæ generatim Prudentia Confessarii debeat esse solicita? Resp. I. Licet Prudentiæ virtus ad omnes Sacerdotum functiones rite obeundas summe necessaria sit, merito tamen præ omnibus aliis ea requiritur ad Confessiones audiendas, ut Confessarius, & quatenus Medicus est, probe noverit superinfundere oleum, & vinum vulneribus fauciati; & quatenus Doctor est, caute errantes viam veritatis edoceat.

28. Resp. II. Generatim Prudentia Confessarii est exercenda partim circa propriam personam, partim circa pœnitentes, & partim circa alias personas. Et quidem circa propriam personam, vigilare oportet Prudentiam Confessarii tum in procuranda, atq; conservanda puritate conscientiæ, tum in devota invocatione gratiæ Spiritus sancti, ad hoc Divinum ministerium rite peragendum: tum in ardenti zelo, sive desiderio procurandi salutem animarum, Deique gloriam adaugendi, & ampliandi. Accedit assecuratio corporalis, ne videlicet, quantum fieri poterit, Confessarius incurrat periculum corporis, seu contrahendæ infirmitatis præsertim excipiendo Confessiones laborantium morbis contagiosis. Huc revocantur nonnulla alia, quæ Confessario quoad propriam, etiam in exterioribus gestibus rite ordinandam, necessarie, & prudenter attendenda erunt.

29. Deinde quoad alias personas astantes, plura observanda suggerit Prudentia. Primum est: uniformitas in modo procedendi. Alterum, ne nimis clare loquendo, faciat nonnumquam circumstantes audire peccata confitentis contra eorum voluntatem, aut ne gestibus, aliisve signis, faciat astantes devenire in notitiam cujuspiam peccati gravioris confessi. Et hoc tum ratione sigilli Confessionis, ne illud quoquo modo, etiam indirecte violetur: tum ratione scandali, & ne circumstantes merito absterreantur, & (quod pronissimum est) aversionem concipiant a tali Confessario. Alia similia suggeret ipsamet Prudentia.

30. Potissimum autem circa pœnitentes ipsos Prudentia Confessarii exercenda est, eos partim caute examinando, si opus fuerit; partim charitative instruendo, dubiaque ipsorum solide resolvendo, & dando opportuna consilia; partim eos discrete corrigendo, atq; salubria subministrando media, quibus ab veram detestationem peccatorum inducantur, atque ab ulteriore lapsu præserventur. Præsertim autem magna opus est prudentia circa eos, qui videntur esse constituti in occasione proxima peccandi, nec non & circa recidivos. Hinc fit

QUÆSTIO III.

De Interrogationibus a Confessario faciendis.

SUMMARIUM.

31. *Confessarius, an teneatur quandoque interrogare pœnitentem?*
32. *Cautela circa interrogationes.*
33. *Quid observandum circa rudiores,*
34. *Quid observandum in faciendis interrogationibus?*
35. *Hic potest errari per defectum & excessum. Doctrina notabilis.*
36. *Regulæ generales circa examen, & interrogationes faciendas;*
37. *Præsertim in materia Luxuriæ.*
38. *Praxis circa hujusmodi interrogationes.*
39. *Interrogationes, an sint instituendæ post Confessionem?*
40. *Vel potius sub Confessione?*
41. *Quid agendum, si pœnitens taceat peccatum, quod Confessarius scit eum commisisse?*
42. *Quid, si pœnitens illud neget?*
43. *Limitatur data responsio.*

(g) Dist. 7. n. 63.

31. QUæritur I. An Confessarius teneatur quandoque interrogare pœnitentem? Resp. etsi per se, ac primario, munus pœnitentis sit sese debite examinare, atque integre accusare, Judicis autem audire: nihilominus in supplementum ignorantiæ, seu defectus ipsius pœnitentis, etiam Judicis sive Confessarii est interrogare, eumque examinare in hoc Foro Sacramentali. Ita Herinex *disput. 5. de pœnitent. num.* 55. cum communi. Idque tum ex *capit. Omnis utriusque sexus, de Pœnitent. & remiss.* ibi. *Sacerdos autem sit discretus & cautus, &c. diligenter inquirens & peccatoris circumstantias & peccati.* Tum ex Rituali Romano, ibi: *Si pœnitens numerum, & species, & circumstantias peccatorum explicatu necessarias non expresserit, eum Sacerdos prudenter interroget.* Accedit ratio: quia Confessarius tenetur, quantum moraliter potest, procurare integram peccatorum Confessionem, atque evitationem peccati Sacrilegii; & curare, ne indisposito administret hoc Sacramentum.

32. Additur, *in supplementum ignorantiæ, seu defectus pœnitentis.* Nam Confessarius non obligatur ulterius interrogare pœnitentem, quem ex modo procedendi advertit virum doctum, & bene conscientiam examinasse, suaque peccata quoad numerum ac speciem rite proposuisse, si nesciat, eum aliquid per oblivionem omisisse. Herinex *loc. citat.* Lugo *disput.* 22. *de Pœnitent. numer.* 17. & alii. Imo etiam, quando facienda est interrogatio, prorsus abstinendum est a curiosis, & non substantialibus: hoc est, iis, quæ non concernunt numerum, speciem, ac circumstantias speciem mutantes peccatorum; quamvis, ut hæc facilius intelligantur, expediat, circa pœnitentem ceteroquin ignotum præmittere interrogationem de tempore ultimæ Confessionis, & (si occurrat peccatum carnis) an sit solutus, vel ligatus Matrimonio, &c.

* Quodsi indages ulterius, quandonam ergo debeat Confessarius interrogare? Resp. Votum id desumi ex triplici classe pœnitentium a practicis assignata: ubi ab iisdem in prima Classe ponuntur suo modo doctiores, exemp. grat. Clerici, Religiosi, vel etiam studiosi altiorum facultatum præsertim Theologiæ moralis. In secunda Classe numerantur minus quidem docti, competenter tamen circa divina educati, nimirum cives, famuli, vel liberi adulti educati in Civitatibus, item studiosi inferiorum facultatum. In tertia Classe collocantur rudiores, agrestes, regulariter minus in divinis exculti. Quoad personas *primæ Classis*, ordinarie intermittenda est interrogatio, nisi ex circumstantiis manifeste appareat in contrarium necessitas interrogandi, prout aliquoties Confessarius experietur talem necessitatem circa expressionem speciei, vel numeri peccatorum quoad eos pœnitentes, qui equidem in aliis altioribus facultatibus deprædicantur docti, minus tamen sunt in Theologia morali versati. Quoad personas *secundæ Classis* solum tunc instituendæ sunt interrogationes, quando probabiliter, consideratis circumstantiis aliis, timetur defectus examinis, & ignorantia culpabilis. Quoad *tertiam Classem* ordinarie requiritur interrogatio Confessarii in supplementum pœnitentis, nisi ex brevitate ultimæ Confessionis, vel ex constitutione conscientiæ teneræ alias jam notæ, vel ex ipsomet modo proponendi Confessionem contrarium inferatur: audies enim juvenis Confessarie subinde præter opinionem tuam personas rusticellas apparenter simplices, quæ tamen melius in Divinis, & ad Sacramentum Pœnitentiæ spectantibus instructæ sunt, quam aliæ Nobiles. Videatur Albertus Reiffenstuel in Instit. super practicam Confessionalis *p.* 1. *cap.* 6. *§.* 2. *

33. Quantum ad rudiores attinet, plerumque non expedit, ipsos,

ipsos, etiamsi minus parati accedere videantur, dimittere sine absolutione; ut se magis examinent: quia aut deteriti vix amplius ad talem Confessarium venient, aut ratione suæ incapacitatis non raro redibunt æque indispositi. Quare tales communiter permittendi sunt, peccata suo modo, quo possunt, etiam rudiori, proponere; & tunc suaviter examinentur, atque juventur a Confessario, uti jam superius (g) dictum fuit.

* Pariter dimittendi non sunt absque ulterioribus interrogationibus miti animo propositis illi pœnitentes nimium verecundi, qui sub ipsa actuali Confessione, vel ex speciali instinctu Spiritus sancti illuminati, vel efficaci admonitione sagacis, & discrete zelosi Confessarii commoti detegerunt grave quodpiam peccatum ab aliquot jam annis ex erubscentia absconditum, quod forsan neq; defacto aperuissent, nisi Deus, in cujus manu sunt corda hominum, ex improviso sic mirabiliter disposuisset, licet enim apud tales, præsertim si exinde jam pluribus annis Confessiones Sacrilegas fecerunt, sicq; plura gravia peccata etiam in præcedentibus Confessionibus jam detecta denuo Clavibus hujus Sacramenti subjicere debent, licet (inquam) apud tales videatur subesse periculum quoad materialem integritatem Confessionis, videlicet ne aliquot peccata ex oblivione, hic & nunc inculpabili, quoad speciem, & numerum intermittantur; praxis tamen ista continuandæ Confessionis, ac absolutionis ordinariæ justificatur ob aliud majus periculum alias, si absolutionem Confessarius differret, imminens; nimirum, ne pœnitentes isti, si hic & nunc pro ulteriori examine sine absolutione dimittantur, alia vice omnino emaneant denuo naturali verecundia victi, atque exinde Sacrilegas continuantes Confessiones: prout solide cum Gobat & Sporer docet ex multa experientia Albertus Reiffenstuel in suis Instit. Moral. *loc. cit. n.* 331. *& seqq.* Interea tamen similes, finitis modo morali inferius post *num.* 43. explicando interrogatoriis, & peracta Confessione ante absolutionem suaviter moneat Confessarius, ut si adhuc alio tempore aliqua peccata gravia intra tempus primæ Sacrilegæ Confessionis perpetrata, hic autem & nunc ex inculpata oblivione intermissa deinceps memoriæ occurrerent, ea ipsa, quæ interim vi modernæ Confessionis sinceræ indirecte sunt remissa, de novo, quando alias Confessionem deponere cogitant, Clavibus Ecclesiæ subjiciant; alia vero de præsenti corde contrito legitime confessa non teneantur de novo repetere. *

34. Quæritur II. Quomodo se gerere debeat Confessarius in faciendis interrogationibus? Resp. I. Confessarius non tenetur examinare pœnitentem requisita industria, exactissimo examine, sed suavi & humano modo. Ita Lugo *disp.* 16. *de Pœnit. sect.* 14. *num.* 589. *& seqq.* Gobat *tract.* 7. *Theolog. Experim. num.* 331. *& seqq.* & alii passim. Ratio est: quia ipsemet pœnitens, qui tamen primario ad hoc obligatur, non tenetur, nisi moralem diligentiam in examine conscientiæ faciendo præmittere; ergo multo minus tenetur Confessarius ad exquisitissimas interrogationes, utpote qui tenetur facere interrogationes dumtaxat in supplementum. Deinde in hoc vel maxime attendendum est ad conditionem humanam, & nec ex hoc capite Confessio, seu Sacramentum Pœnitentiæ reddatur nimis grave ac odiosum, neque detur ansa Hæreticis vocandi illud *Conscientiæ carnificinam*. Et ad hoc maxime requiritur prudentia Confessarii, ne vel nimium pœnitentem torqueat aliis, & aliis minutissimis interrogationibus, vel aliunde quid plus, aut minus fiat.

35. Additur notanter, *ne quid plus, vel minus fiat*. Dupliciter siquidem circa hoc errari potest, scilicet per excessum, vel defectum. Per defectum errant rudes quidam & ignari Confessarii, nihil interrogando, vel solum crassissima quædam, aut universalia. Per excessum econtra errant nonnulli nimium interrogando, ac strictissime examinando, imo interdum ex quadam curiositate impertinentia investigando: ut scrupulosi, & curiosi. Atque in hoc etiam majus periculum habent Confessarii doctiores, quia his occurrunt plures semper & plures interrogationes, quibus melius species & numerus peccatorum cognosceretur, & explicaretur. Verum hic notanda doctrina Lugonis *loc. cit. num.* 590. *Non est bona regula illa: si dicas: talis vel talis interrogatio facit aperire distincte numerum & speciem peccati: ergo illa etiam interrogatio addenda erit, &c. Quia non est attendendum solum ad exactam & integram Confessionem peccatorum, sed & maxime attendendum est ad conditionem humanam, & ne ex eo capite Sacramentum ipsum reddatur grave, &c.* ut proxime dictum.

36. Resp. II. Circa examen pœnitentis, faciendasque modo humano interrogationes, nequit dari una eademq; regula pro omnibus: cum pendeat plurimum ex capacitate, & dispositione speciali pœnitentis, aliisq; circumstantiis. Siquidem pauciores & crassiores interrogationes debent fieri homini inculto & barbaro, quales sunt Indi occidentales, quam Europæo: levius item examinandus est rusticus, quam homo civilis: levius, qui ægrotat, & difficile potest ad subtilia attendere propter capitis debilitatem, quam homo sanus: denique (quod notandum etiam est) levius, & minus exacte interrogandus est circa singula, qui plura habet peccata, quam qui pauciora. Ita Lugo *cit. disp.* 16. *num.* 494. & ratio patet ex dictis.

37. Insuper circa hoc advertit communis Theologorum, in materia præsertim Luxuriæ cautissime esse procedendum, & non multiplicandas interrogationes: tum ne forte ex ejusmodi interrogationibus pœnitens male discat, quæ bene ignorabat: tum ut pudori consulatur, atque occurratur periculo tam ex parte pœnitentis, quam Confessarii, ne se illecebra insinuet. Unde, ut recte notat Coninch *disp.* 7. *de Sacramen. dub.* 7. *n.* 56. cum aliis, præstat aliquando Sacerdotem minus perfecte peccatum intelligere, quam vel pœnitenti, vel sibi aliquod scandalum creare, aut esse nimium.

36. In praxi igitur utatur Confessarius terminis honestis, præcipue erga feminas, & minoris ætatis personas, ordiendo semper suas interrogationes a cogitationibus cum consensu. Quod si pœnitens vere castus respondeat, se illis non consensisse, non est opus, ut Confessarius suo examine ulterius ad Luxuriæ actus progrediatur: nam quando pœnitens est immunis a consensu in cogitationes obscœnas, multo magis erit liber ab ipsis actibus pravis; nisi forsan præ ruditate ingenii, malitiam cogitationum obscœnarum non apprehendat. Si vero pœnitens sese pravis cogitationibus consensisse confiteatur, quærat Confessarius ex ipso, num eas actu complere voluerit: si respondeat quod sic, petat deinde, num talia obscœna desideria habuerit erga personas solutas, vel ligatas: atque an actu ipso cum eisdem compleverit, nec ne. Sicque procedat quasi per gradus de cogitationibus ad desideria, de istis ad oscula, de osculis ad tactus impudicos, ab his ad ipsosmet actus, inter limites honestatis, & modestiæ.

39. Quæritur III. Utrum circa illos qui ipsi sua peccata exponunt, necessariæ interrogationes speciei, numeri, & circumstantiarum speciem mutantium, sint immediate subjungendæ expositioni cujuslibet peccati, vel differenda usque ad finitam totam Confessionem? Resp. Circa hoc variare Doctores, idq; in praxi relinquendum esse prudentiæ Confessarii. Interdum enim, præcipue in Confessionibus brevioribus, & quæ memoriter sine scriptura peraguntur, expediet differre interrogationes usque ad finem, ut censet Layman: idque, ne pœnitentes per hujusmodi crebras interpositas interrogationes facile in sua Confessione confundantur, perturbentur, vel omnino a subsequentium Confessione absterreantur, aut tædio afficiantur. Et hoc locum habere potest, si Confessarius confidat suæ memoriæ, se omnia quæsita facile usq; ad finem retenturum: in quem finem in uno, vel altero digito contracto, signum faciendæ post modum interrogationis sibi facere poterit.

40. Nihilominus communiter, & ordinarie, potissimum in Confessionibus e scripto factis, vel longioribus, ubi Confessarius merito sibi metuere debet, an forsan plurium obliviscatur, & deinde vel cum scrupulo omissis interrogationibus absolvat, vel certe pœnitentem magna cum molestia sua cogat repetere longam Confessionem; satis esse censet Lugo *disp.* 22. *sect.* 2. *num.* 15. & alii, si Confessarius suaviter eum successive adjuvare studeat, & ejusmodi necessarias interrogationes quoad numerum, speciem, nec non & circumstantias speciem mutantes, immediate singulis peccatis substituat. Et hoc eo magis, quia frequenter ipsemet pœnitens post longum intervallum non statim singillatim de peccatis illis, quæ antea sive memoriter, sive e scriptis confessus fuerat, sese reflectere potest; vel saltem de novo confunditur, eadem

eadem cum rubore repetendo, ut distinctius exponantur.

41. Quæritur IV. Quid agendum, si pœnitens taceat, vel etiam neget peccatum, quod Confessarius aliunde novit eum commisisse? Resp. I. Si pœnitens dumtaxat taceat peccatum, illud non confitendo, debet Confessarius inquirere veritatem, etiam, si id absq; alio incommodo fieri possit, insinuando suam de hoc notitiam; Herinex *disp.5. de Pœnit. quæst.4. n.56.* Quod si vero id resciat ex Confessione alterius, v. g. complicis, oportet interrogare adeo caute, ut pœnitens de alterius Confessione nihil possit conjicere (alioquin enim frangeretur Sigillum) utputa quærendo in communi, an nihil amplius habeat, quod conscientiam gravet; vel adhibendo consuetas ceteroquin interrogationes, & abstrahendo a notitia prioris Confessionis.

42. Resp. II. Quando pœnitens negat, se ejusmodi peccatum commisisse, regulariter is erit absolvendus. Ita Herinex *loc. cit.* Tannerus *tom.4. disp.6. quæst.7. n.99.* Gobat *tract.7. Theol. Exper. n.* 245. Diana *part.5. tract.* 11. *resol.* 21. Toletus, & alii. Ratio est: quia in Foro Sacramentali pœnitens stat pro se, & contra se; ac proinde ei credendum est tam contra se, quam pro se. Accedit, quod si Confessarius solum noverit peccatum ex Confessione alterius, non sit major ratio, cur alteri potius fides adhibeatur, quam isti. Quinimo si tunc posteriori confitenti negaretur absolutio, hoc ipso frangeretur indirecte Sigillum Confessionis prioris, utendo ejus notitia in præjudicium, ruborem, & confusionem complicis. Accidere insuper potest, quod alter pœnitens hoc peccatum jam fuerit confessus, aut saltem habeat justam causam illud impræsentiarum tacendi, v. g. ob damnum suum, vel alterius.

43. Additur, *regulariter*. Nam si Confessarius evidenter sciat, pœnitentem commisisse tale peccatum, illudque nunc malitiose negare, non potest eum absolvere; prout notant citati Auctores, ac Lugo *disp.* 22. *de Pœnit. n.* 21. *&* 22. & alii. Siquidem nefas est, ministrare Sacramentum ei, quem evidenter scio esse indignum, illudque non nisi sacrilege petere.

* Quæritur V. Quid circa interrogationes observandum Confessario, si pœnitens proponat aliquod peccatum in prioribus Confessionibus occultatum, prout aliquoties solet contingere præsertim in peregrinationibus ad famosas, & miraculosas imagines, in Jubilæis, vel aliis Indulgentiis extraordinariis? Resp. ex Sporer *part. 3. Theolog. Sacrament. c. 3. sect. 3. n.* 505. *& seqq.* tali Confessario esse suadendum, ut *In primis* audito illo peccato, quod in prioribus Confessionibus occultabatur, ante omnia interroget, an tunc, quando pœnitens id commisit, sciverit, esse peccatum grave? Quodsi responderit (prout apud aliquot plebeos non raro contingit) se pro eo tempore non intellexisse, res est salva, neque ulla Confessio erit Sacrilega, & consequenter ab ulteriori Confessione circa peccata præterita supersedendum, nisi forsan dictus pœnitens post Confessionem primum resciens actum illum esse peccatum, putaverit ex conscientia erronea, se fuisse obligatum ad Confessionem ejusdem, & tamen ex erubescentia omiserit; tunc enim interrogationes prosequendæ forent, ut infra in fine hujus quæsiti. *Secundo*, quodsi pœnitens ille fateatur, se ipso tempore commissionis jam scivisse, hoc esse grave peccatum, ac nihilominus illud non fuisse confessum, interrogetur ulterius, cur ergo illud non fuerit confessus? An ex inculpabili oblivione, vel scienter forsan ex naturali verecundia reticuerit? Nam in primo casu denuo eximitur a repetitione præcedentium Confessionum; in posteriori vero Confessarius *Tertio* instet, an etiam positive sciverit, tale peccatum non remitti, si subticeat, aut se per occultationem de novo mortaliter peccare? Quando pœnitens respondet, quod non, prout subinde apud minus doctos contingere potest: dicendo e. g. *Avertat DEUS, si scivissem, tam grave peccatum esse illud silentium, certe non reticuissem &c. Credidi bona fide, me habuisse justam causam celandi, meaque peccata omnia nihilominus a DEO remitti, modo vere de illis doleam, & id, quod subticui, apud alium in Confessionali manifestem*: Fidem suo pœnitenti adhibeat Confessarius, nec compellat repetere priores Confessiones, utpote jam validas. *Quarto*, quodsi autem dictus pœnitens reponat, se omnia ista supra enarrata jam scivisse, nihilominus peccatum illud ex maledicta verecundia in Confessione intermisisse; tunc omnino erit modo suavi, & pro hic & nunc moraliter possibili urgenda repetitio priorum Confessionum. Quare Confessarius exhibendo signa compassionis talem miserum peccatorem, ne desperet, excitet ad concipiendam firmam fiduciam erga clementissimum DEUM: Deinde interroget I. A quot annis hoc peccatum sic reticuerit? II. Quoties circiter intra hoc tempus confessus fuerit, & communicarit? III. An in singulis Confessionibus, vel quoties, dum peregit Confessionem, talis gravis peccati recordatus fuerit, & nihilominus scienter reticuerit? IV. Demum admoneat eumdem, ut, quantum moraliter in præsenti occurrit, singula peccata gravia illarum Confessionum, in quibus scienter hoc delictum occultavit, repetat, cum omnes illæ Confessiones fuerint Sacrilegæ: offerendo se, quod in examine per interrogatoria pœnitentem juvare velit. Vide dicta in *Addit. post. num.* 33.

Quæritur VI. Qualia interrogatoria practice sint facienda a Confessario, si pœnitens accedens Confessionale proponat, quod velit deponere Confessionem generalem? Resp. Ut status præsens pœnitentis melius percipiatur, magisque congrua pœnitentia injungatur, & alii confluentes (puta tempore Jubilæi) minori temporis spatio retardentur, ante omnia I. Confessarius interroget, quando ultimo pœnitens sit confessus, curetque ex rationibus proxime allegatis, ut peccata ab ultima Confessione perpetrata præprimis exponantur. II. Præmissa illa Confessione particulari circa Confessionem generalem quærat, an in præcedentibus Confessionibus nulla gravia peccata cognita ut talia fuerint scienter abscondita? Quodsi pœnitens reponat, fuisse quidem aliqua intermissa, non tamen voluntarie, sed ex oblivione, indaget Confessarius III. Quænam illa sint? Nam circa speciem, & numerum peccatorum jam in aliis Confessionibus detectorum poterit Confessarius esse minus solicitus quoad interrogationes faciendas, cum illa peccata non amplius sint materia necessaria, utpote jam semel directe remissa. IV. Quando vero peccata hæc fuissent scienter intermissa ex verecundia, vel culpabili, & affectata ignorantia, haud dubie oporteret Confessarium magis esse solicitum circa speciem, & numerum omnium peccatorum gravium a tempore primæ sacrilegæ, ac invalidæ Confessionis usque huc perpetratorum, ubi proportionaliter, & cum grano salis applica dicta in fine prioris quæsiti. *

* APPENDIX I.

Quid agendum Confessario circa eos, qui conqueruntur, se esse maleficiatos, aut etiam obsessos, vel possessos? Ubi etiam de pecoribus aliisque rebus maleficio infectis: Item de Spectris infestantibus domos &c.

Errant hic aliqui Confessarii per defectum, alii per excessum. Priores passim rejiciunt omnes sine ulteriori examine, quasi nimirum Exorcistatum ad expellendos dæmones, & destruenda maleficia ordinatum frustra recepissent. Posteriores autem sunt nimium creduli talibus hominibus, hincque frequentissime decipiuntur, ac prostituuntur.

Quare præprimis advertendum, similes actus, vel morbos posse provenire vel ex simulata malitia, vel ex pura imaginatione, seu etiam ex morbo naturali, præsertim apud Hypocondriacos excessum habentes in atra bile, sive apud mulieres defectum menstruorum patientes, teste Candido Brognoli *Tom. 2. dist.4. q.4. §.2. n.*547. vel demum mirabiles istæ actiones exercentur ex vera obsessione diabolica, ac fatales, & a medicis ex causis naturalibus impenetrabiles, tales morbi contrahuntur ex vero maleficio, quod ultimum circa morbos per magos, vel sagas ex invidia, concurrente simul ope dæmonis, concitatos solet fieri respective frequentius, quam ipsa actualis obsessio, qualem rarius contingere credebat S. Philippus Nerius, de quo refert Auctor vitæ ejusdem Sancti, quod similia a potiori ad naturalia principia, puta ad naturales ex atra bile provenientes morbos, ad uteri & matricis effectus, aut certe ad cerebri decrementum retulerit. Videatur etiam desuper præter Paulum Zachiam celeberrimum Medicum, Franciscus Arias *Lib.* 1. *de Imitat. Christ. Tract.* 3. *cap.* 40. H. N.

Quæres I. Quænam sint signa, quod quis sit vere infectus aliquo maleficio? Resp. Etsi sæpius præsertim apud mulieres credantur intervenisse maleficia, ubi tamen omnia accidere naturaliter, nihilominus a DD. tamquam saltem probabilia, & ad applicandas ex Ritualibus contra maleficiatos bene-

benedictiones sufficientia adduntur signa sequentia, & quidem circa infirmos. I. Si quis ægrotus magis horreat cibos appositos, in occulto benedictos, quam alios; II. Si is ad præsentiam SS. Eucharistiæ, vel Reliquiarum insolito percellatur horrore, præsertim si simul easdem aspicere nequeat. III. Cum infirmus vehementissima ardet siti, vel fame lupina vexatur; cibum tamen & potum, si afferatur, abhorret: præsertim si post varias ex ordinatione Medicorum applicatas medicinas nullus sentiatur effectus in isto vel aliis Medico incognitis morbis. IV. Si ex ore ejusdem exeant quasi infernales fœtores sulphuris, picis, fuliginis, carbonum &c. V. Si ex ventre ægroti insoliti procedant clamores per modum ranarum &c. VI. Si is vomitu ejiciat acus, cultros, clavos, vitra, aliaque similia. Caveatur tamen, ne apud tales simulatio intercedat.

Circa infantes signa intervenientis maleficii sunt. I. Cum per aliquot dies nihil omnino comedunt, nec lac sugunt sine alia præcedente causa. II. Quando sæpius contremiscunt, insomnes ducunt totas noctes, flentes continuo absque eo, quod per expertos aliqua hujus sciatur causa naturalis. III. Quando oculos habent pavidos, ac simul specialiter Sacerdotes aspicere nolunt. IV. Quando numquam possunt lacte satiari, licet continuo sugentes, præsertim si exinde macilentiores evadant, quamvis ceteroquin nutrix sana existat. V. Quando absque alia cognita causa naturali de repente expallescunt amissa faciei, & totius corporis constitutione. VI. Quando circa renes nigri fiunt, vel in pectore intumescunt &c. hoc enim contingere solet propter decursum sanguinis, quem sagæ ex eorum corpusculis sugunt; quales haud dubie faciliorem habent accessum, si infantes ante cubitum non asperguntur aqua benedicta, nec signo S. Crucis, aut sacris muniuntur Reliquiis; Quinimo sæpe variis imprecationibus loco Benedictionum a Parentibus afficiuntur.

Circa Conjugatos probabiliter inferri poterit intervenisse maleficium. I. Si maritus uxorem absentem vehementissime diligit, quam tamen præsentem summo prosequitur odio. II. Cum nec vir uxori, nec uxor viro appropinquare potest, quia videtur corpus aliquod præsens esse intermedium. III. Quando natura alias satis robusta & cupida ex improviso ordinarie debilitatur, dum ipsamet tentatur copula. IV. Si uxor alias capax pro eo autem tempore, quo copula tentatur, subito ita constringitur, ut penetrari nequeat.

Quæres II. Quænam sint signa, quod quis a diabolo vere sit obsessus vel possessus? Respondeo, Signa ab Auctoribus præsertim a Candido Brognoli in suo speciali tractatu desuper edito, & superius allegato equidem enumerari varia: securiora tamen ac certiora sunt sequentia. I. Si quis cognitus antea tamquam rudis disputet subtiliter de arduis & sublimioribus quæstionibus Philosophicis, aut Theologicis; hoc a DEO vel dæmone obsidente aut possidente provenit. II. Si vero, & non simulato delirio, aut phrænesi affectus (præsertim si etiam a Medicis cognoscatur vera phrænesis) illico cesset, ac rite, & ordinate iterum discurrat, postquam Exorcista in Nomine JESU præcepit dæmoni, ut desinat nocere. III. Quando rudis antea cognitus tamquam talis intelligit perfecte, quæ Confessarius latine etiam vocabulis a vulgaribus diversis profert: vel cum is loquitur linguis peregrinis, quas antea numquam audivit, vel didicit, ubi tamen non illico fidendum, si tantum pauca similia verba proferat, prout facere solent nonnulli simulari Obsessi. IV. Quando quis ceteroquin debilis, & infirmus ita fortis evadit, ut ab aliquot viris detineri nequeat. V. Quando vere occulta annuntiat, aut remota adducit intra brevissimum temporis spatium, id a DEO provenit, vel a diabolo: Ubi tamen notandum, quod etiam sagaciores melancholici soleant subinde ex conjecturis occulta annuntiare, aut futura conjecturaliter prædicere. VI. Dum in aliqua parte corporis est realis, & non tantummodo simulatus dolor, vel etiam tumor, qui ad signum Crucis, & ad præceptum dæmoni factum *in nomine JESU*, ut recedat, illico disparet, ac jubente Confessario iterum de novo advenit. VII. Ubi alicui ex improviso lumen oculorũ, vel auditus aufertur, & subito iterũ restituitur, quod frequens est, quando similes personæ spiritualia legunt, aut audiunt, vel imagines Sanctorum aspiciunt: Item ubi loquela inopinato amittitur, eaque ad præceptum Confessarii illico recuperatur. Hic tamen denuo sit cautus Confessarius, ne per aliquorum simulationem, vel nimiam aliorum phantasticam apprehensionem decipiatur; hinc multum juvat antea noscere tales homines, eorumq; phlegma. VIII. Cum quis scitur non tantum per unum, alterumve, sed per plures dies nihil comedisse, vel bibisse, & tamen fortis existit, ac pinguis. Attendat tamen etiam hic Confessarius, ne talis occulte surripiat cibos, &c. IX. Si homo inopinato sine ulla præcedente causa velit sibi mortem inferre; ita ut se saxis collidat, in ignem mittat &c. nec tamen sequatur aliquod malum. X. Si semetipsum cum læsione Corporis percutiat pugnis, aliove instrumento, atq; mox iterum sine alio remedio sanitati restituatur. XI. Si imaginarivæ potentiæ inhonestissima quæque circa Christum, ejusq; sanctissimam Matrem, aliosve Beatos repræsentantur, eodemq; tempore vel in phantasia quasi plumbum aut ferrum candens residere, vel dolor hinc inde per corpus instar formicarum discurrere videatur, atque ad signum Crucis illico aufugiat seu recedat. XII. Cum quis contra suam voluntatem radicato odio habet Sacramenta, Reliquias Sanctorum &c. Item cum quis repugnante propria voluntate gaudet malefacere, & nequit Clericos, ac Religiosos aspicere &c. Cavendum tamen, ne pariter hic simulata malitia interveniat, aut tentatio & suggestio diabolica illico pro signo obsessionis reputetur.

Quæres III. Quid ergo prudenter agendum Confessario, si qui accedant quasi obsessi a dæmone? Antequam respondeam. Notandum I. Potestatem exorcizandi, quam Confessarius jam vi Ordinis Exorcistatus accepit, exerceri posse dupliciter, nempe solemniter, & non solemniter. *Prius* contingit cum certo apparatu coram hominibus in loco publico e.g. in Ecclesia cum certis Cæremoniis in quolibet Rituali Diœcesano reperiendis. *Posterius* fit privatim absq. ulteriori aliqua solemnitate per simplicem invocationem sanctissimi Nominis JESU, qualis invocatio tamquã formula efficacissima ab ipsis Apostolis in expulsione dæmonum adhibita legitur in Scriptura. Notandum II. Quadruplicia esse potissimum præcepta, quibus a Confessario similes personę adjuvari possunt: nimirum communia, probativa, lenitiva & expulsiva. *Communia* dicuntur, quibus dæmon ad aliquid agendum, vel omittendum constringitur, non quidem ex fine probandi, vel leniendi, sed ex alio motivo, e.g. dæmon impedit Energumenum a loquela in Confessionali; tunc si Confessarius, ut pœnitens sua peccata proponere valeat, præcipiat dæmoni in Nomine JESU, ut cesset ab hoc impedimento, erit præceptum commune. Econtra, si Confessarius diabolo aliquid præcipiat, ut exinde in notitiam deveniat, num quis vere, vel ficte sit obsessus, tale præceptum dicitur *probativum*.

Quodsi post probationem injungat dæmoni, ut iterum cesset a vexatione, illud præceptum vocatur *lenitivum* e.g. adducitur ad Confessarium quidam communiter reputatus Energumenus: hic breviter in fide, & fiducia erga DEUM instructus præcepto probativo a sedente Confessario per talem formulam probatur: *Ego N. ut Minister Christi, & Ecclesiæ in Nomine JESU Christi præcipio tibi dæmon, si aliquis existas in corpore istius creaturæ, ut statim des mihi signum evidens præsentiæ, torquendo, moderate tamen, hanc Creaturam* (hic specificet modum torquendi) *in manu sinistra*, vel *in hoc digito*, sive *prosternendo eamdem in terram modeste tamen &c.* Dato tali signo, si Confessarius addat: *In Nomine JESU Christi præcipio tibi dæmon; imo omnibus, si plures estis, ut illico hanc Creaturam vexare cessetis*: habetur præceptum lenitivum. Demum *præceptum expulsivum* appellatur; quo utitur Sacerdos ad dæmonem absolute expellendum; atq; plura similia in Ritualibus passim sunt reperienda. H. N.

Resp. Ut Confessarius cum tali adducto, qui dicitur obsessus, seu possessus, prudenter & circumspecte agat, observet sequentia. I. Si tempus, & circumstantiæ permittunt, bene expiscetur ejus vitam, & mores per parentes, & alias personas fide dignas. II. Accurate consideret ejusdem modum agẽdi, inclinationes, phlegma, passiones &c. & num effectus isti non potius causis naturalibus sint adscribendi. III. Attendat, utrum ex specificatis signis non deprehendat quodpiam, vel saltem aliud efficax obsessionis, aut possessionis. Ubi tamen reprobo praxin aliquorum, qui veram, vel fictam obsessionem ex eo tamquam signo desumere volunt: Nimirum imponunt capiti res profanas sub prętextu, quasi sacræ forent, atq; si persona obsessa ad talium applicationem nullum sentiat dolorem, & subrideat, vere obsessam credunt: si vero clamet, quasi torqueretur, imaginarie obsessam,

fessam, imo tamquam malevolam rejiciunt; quasi vero astutissimus dæmon bene recognoscens rem superimpositam esse profanam, nihilominus torquere posset obsessum, ut inexpertum decipiat Exorcistam, a quo ipse dæmon exinde in sua possessione relinquitur, nec ulterius ab eo per Exorcismos torquetur. IV. Quodsi signum aliquod obsessionis adesset, sed necdum omnino certum, superaddat præceptum probativum, & lenitivum: prius tamen tam in se, quam prætenso obsesso excitet firmam Fidem, & Fiduciam in DEUM Adjutorem, tamquam conditiones necessarias prævias. Quando huic præcepto etiam repetito nullus correspondet effectus, merito Confessario ista res poterit esse suspecta: vel enim in se, aut in exorcizando non adsunt firma fides, & radicata fiducia in DEUM, tamquã conditiones præviæ, vel nullus habitat in prætenso obsesso diabolus; alias enim Sacerdoti ad hæc præcepta obedientiam præstaret.

Habito autem signo valde efficaci procedat ad expulsionem, prius præter fidem & fiduciam in DEUM, quantum possibile, saltem de consilio, etiam præparando suam, & exorcizandi animam ad divinam gratiam per devotam Confessionem Sacramentalem. Nullatenus vero progrediatur ad exorcizandum solemniter sine licentia Ordinarii, aut si est Regularis exemptus, & intra locum exemptum exorcismos publice adhibere cogitat, absque legitima facultate Superioris: foret enim alias magnum periculum, ne effectu optato non secuto apud præsentes præter semetipsum etiam Sacramentum Exorcistatus exponeretur ludibrio, vel saltem minori æstimationi.

At ponescasum, quo non petis solemniter, ac publice, sed tantum privatim adhibere præceptum expulsivum, e.g. si talis prætensus obsessus tibi subito v. g. in Confessionali, vel alibi occurrat, quid tunc agendum? In hoc casu coneris præcedenter saltem aliquo modo probabile acquirere signum obsessionis aut possessionis, quo habito excites pœnitentem ad firmam fidem, & fiduciam in Deum de subsecutura expulsione, ac demum privatim conditionatam subjungas subsequentẽ formulam: *In Nomine Domini nostri JESU Christi præcipio tibi dæmon, vel vobis dæmonibus, si aliqui hic estis, ut illico ab hac creatura DEI fugiatis, nec revertamini imposterum.* Ita enim (si fraus non lateat, & debitæ adsint dispositiones) sæpius brevi negotio plures liberabis, poteritque id non raro fieri, dum tamquam sacer Judex pro tribunali sedes, immediate formæ absolutionis annectendo: *Eadem auctoritate in Nomine JESU Christi præcipio tibi dæmon &c.* uti supra. Si tempus vacat, poteris etiam antecedenter tales tentare præcepto probativo, & lenitivo.

Quæres IV. Qualia remedia prudenter in praxi a Confessario sint præscribenda illi pœnitenti, quem a dæmone per Exorcismos liberavit? Ante responsionem nota, quod dæmon similes personas semel liberatas denuo soleat aggredi diversissimis modis, præsertim si huic antea per ipsa vitia ad ingressum via parata fuit, de quo vide Brognoli in suo *Manuali. p. 3. c. 4. a. 6. q. 1. H. N.*

Respond. I. Talem esse instruendum, ut continuet in firmissima fide, & fiducia erga Deum, ita quidem [illegible] subinde forsan strepitus externos audiat, vel aliqualiter in ipso corpore vexari videatur, numquam facile credat, se denuo possessum, sed illico ipsemet vera confidentia dæmoni præcipiat, dicens: *In nomine JESU Christi tibi præcipio dæmon, ut illico recedas, & me ab omni vexatione liberrimum relinquas.* II. Ad exemplum D. Bernardi (prout de ipso testatur vita ejusdem *lib. 2. cap. 4.* apud Surium *tom. 4.*) collo antea obsessi juvat appendere exorcismum a Confessario calamo, & atramento benedicto scriptum sequentis tenoris: *In Nomine Domini nostri JESU Christi præcipio tibi dæmon, ne hanc creaturam DEI ingrediaris imposterum.* III. Consultum est, ut & alias res benedictas talis liberatus secum ferat, uti principaliter æstimantur Ceræ Papales vulgo *Agnus Dei.* IV. Ut talis vitam conetur ducere piam, præsertim nullum deliberatum admittendo peccatum grave, maxime in illa materiâ, propter quam Deus ex justo suo judicio forsan diabolo antea ingressum permisit; exinde enim sæpissime fit regressus juxta Revelationes S. Birgittæ. V. Ut frequentissime invocet Sanctissimum Nomen JESU tamquam specialem armaturam contra nequitias dæmonum.

Quæres V. Quid agendum Confessario, si vocetur ad ægrotum existimantem, morbum suum provenire ex maleficio? Resp. talem Confessarium debere *Inprimis* in se ipso, & in ægroto excitare firmam fidem, ac fiduciam in Deum ac in SS. Nomen JESU. *Secundo* attendat, num adsint aliqua ex signis maleficii superius declarata, vel alia similia? *Tertio*, supposito, quod signa forent dubia, superaddat cum signo † Crucis præceptum lenitivum superius explicatum illa parte corporis, in qua ægrotus sentit dolorem: nam si verum sit maleficium, ac ceteroquin ægrotus æque, ac Confessarius in firma fide, ac fiducia in Deum dispositus existat, dolor ad tempus illico evanescet, vel ad aliam corporis partem transferretur; alias non fuerit maleficium. Quodsi ægrotus nullum actualem sentiret dolorem, Confessarius stante dubio de maleficio, eliciat signum præcepto probativo, & si ad id sentiatur ab ægroto dolor, eumdem illico iterum reprimat præcepto lenitivo. *Quarto*, habito signo latentis maleficii disponat ulterius ægrotum (si tamen is capax sit; alias vero e. g. si ægrotus adhuc fuerit infans, parentes ejusdem) ad continuandam firmam fidem, ac fiduciam in Deum, ac simul proposita imagine Crucifixi ad eliciendam Contritionem de peccatis, vel etiam ad faciendam Confessionem. *Quinto* tandem, ac ultimo procedat ad præceptum expulsivum sequenti modo: *Præcipio tibi dæmon in Nomine Domini Nostri JESU Christi, ut cum omnibus tuis maleficiis illico recedas, & fugias in Nomine Patris † & Filii † & Spiritus Sancti †. Amen.*

Notandum hic est Confessario ex Ubaldo Stoiber in suo *Armamentario Ecclesiastico part. 2. cap. 3. quæst. 1.* quod maleficium aliud dicatur naturale, aliud præternaturale, & aliud mixtum. *Naturale* dicitur, quod per applicationem alicujus rei noxiæ naturalis est procuratum: non enim dubitandum est, dari res quasdam, ac venena, quæ ex naturali quadam virtute homines inficiunt, variasque in corpore humano pravas causant operationes naturales. *Præternaturale maleficium* est, quod dæmonis ope ita procuratur, ut simul dæmon sit præsens homini maleficio infecto, & corpus ejusdem sive immediate per se ipsum, sive per commotionem humorum mire torqueat, & vexet. *Mixtum* dicitur maleficium, quod participat ex utroque. Et quidem circa maleficium præternaturale, & mixtum, quatenus de præternaturali participat, potissimum applicandi sunt Exorcismi. Naturale vero, si eodem ægrotus per malevolos fuisset infectus, potius per medicinas a Medicis tolli deberet, si adhuc tolli possit: interea tamen etiam pro tunc proderunt Benedictiones Sacerdotis; dum enim Medici morbo, qui ex maleficio diabolico ortum habuit, depellendo sunt intenti, dæmon ex inveterato in genus humanum odio, urgentibus etiam malevolis hominibus, nova semper machinatur maleficia, recentia in corpus ingerit venena, quinimo & medicinas corrumpere nititur, ut nullam contra præsentem morbum habeant efficaciam. His autem malis in futurum impediendis non Medicus, sed Sacerdos occurrere debet benedicendo emplastra, medicinas, aliave remedia a Medico contra morbum applicanda &c. Ita recte Armamentarium Ecclesiasticum *loc. cit.* Remedia vero præservativa in futurum contra maleficia videri poterunt *Tract. 5. dist. 2. num. 46. ac seqq.*

Quæres VI. Quid agendum Confessario, si infirmus maleficiatus ejiciat ranas, acus aliasque res solidas etiam majoris quantitatis? Resp. In tollendo maleficio ingestionis similium rerum est eodem modo procedendum, uti prius, ac præcipiendum diabolo in Nomine JESU, ut in ejectione harum rerum non destruat organa naturalia, sed cum omnibus suis fæcibus, & immunditiis sine ullo nocumento creaturæ recedat. Ita Candidus Brognoli, aliique in *Armamentario Ecclesiastico part. 2. cap. 4.* [illegible] *q. 5.* vel etiam, si cupis longiores Exorcismos, pariter in Ritualibus invenies circa maleficiatos. Facta ejectione res illæ igne prius benedicto comburantur, & talis ægrotus in vera erga Deum fiducia, quod diabolus nullam deinceps in eum sit habiturus potestatem, corroboretur. Quodsi curiosior scire cuperes, quomodo similes res, præsertim per maleficia potuerint ingeri ægrotis? Ad hoc dubium solvendum allegatum Armamentarium Ecclesiasticum ex Delrio, & Candido Brognoli quatuor modos suggerit. *Primus* est per dilatationem pororum corporis humani. *Alter* per divisionem, & comminutionem rerum solidarum: potest enim dæmon res solidas in minutissimas particulas dividere, & sic ingestas iterum combinare, ac in pristinam formam redigere. *Tertius* modus ingerendi

rendi res duras fieri potest per vulnus cito a diabolo apertū, ac iterum obductum, per quod materia solida introducitur. *Quartus* per oris,&orificii dilatationem:si enim,teste experientia,per has ipsas partes possunt ejici res similes,per easdem etiam poterunt ingeri.His quatuor modis accedit,quod sæpe tales res præsertim majoris quantitatis non tam a parte rei ex intestinis ejiciantur, sed potius per illusionem sensuum, quos diabolus facile potest decipere, ut apparenter videantur exinde provenire.

Quæres VII.Quid agendum Confessario,si conquerantur homines, non tam se ipsos, quam animalia sua esse maleficiata? Supponitur hic ex Abulensi *quæst.126.in c.8. Matth.* magos, sagas,ac similis farinę malevolos,si hominibus ex Dei ordinatione nocere nequeunt,iram suam, ac invidiam in res eorum, præsertim in animalia convertere,nunc emulgendo vaccas,ut amplius non reddant lac, nisi sanguinolentum, modo illud lac ita corrūpendo, ut nequeat ullo conatu in Butyrum transire, nunc vero introducendo in animalia pestem, aliosve morbos, ut omnino moriantur. Quomodo ergo hisce desolatis practice succurrendum per Confessarium, ex quo petunt consilium Resp. I.Generaliter loquendo quoad omnia ista puncta esse pręmonendos patres familias,ut firmam fidem,ac fiduciam in Deum collocent, & quoniam hæc mala Deus sæpius in pœnam peccatorum permittit, eadem corde contrito, vel etiam juncta Confessione defleant,atq; meliorem vitam inchoent. Ita ex principiis generalibus supra jam allegatis. Resp.II. Si vaccæ non reddant lac, nisi sanguinolentum,ipsas Sacerdos benedicat,ac in Nomine JESU dæmoni præcipiat,ne imposterum potestatem habere præsumat hisce quomodolibet nocumentum inferendi, vel per se, vel per malevolos homines emulgendi. Insuper benedicat ex Rituali ipsum stabulum, ac illud rebus benedictis præmuniat.Resp.III. Si lac nequeat coagulari in butyrum,illud benedicat,& aqua benedicta cum signo Crucis aspergat,dicendo:*Præcipio tibi dæmon in Nomine Domini Nostri JESU Christi, ne ullatenus præsumas lac corrumpere, nec butyrisationem impedire, sed totaliter ab eo recedas, & fugias.* Insuper benedicat vas, cui lac ad conficiendum exinde butyrum infunditur, idq; præmuniat rebus benedictis, adjungendo utilem aliquam benedictionem, & Exorcismum ex Armamentario Ecclesiastico *part.2.c.4. quæst.5.* Resp.IV.Si animalia ex maleficio fiant ægrota, exhortetur Patrem familias cum suis concreditis, ut genuflexi ante imaginem Crucifixi plena fide,ac fiducia,& corde contrito a Deo liberationem petat; ipse vero interea ex eodem Armamentario *loc.cit.* certam Benedictionem, ac postea Exorcismum subjungat, præcipiendo dæmonibus in Nomine JESU, ut illico ab his animalibus,destructo totaliter omni maleficio, recedant, nec unquam amplius hisce deinceps nocere præsumant. Deinde benedicat etiam ex Rituali aquam, cibos animalium, & ipsum stabulum, ac rebus benedictis præmuniat, præsertim schedulis, in quibus scriptum contineatur præceptum, ut dæmon in virtute SS. Nominis JESU non amplius nocere præsumat.Quinimo teste Auctore citati Armamentarii consultum erit, ut ipsimet Patres familias,& custodes pecorum subinde forment in Nomine JESU simile præceptum. Adhibere autem contra maleficia varia incognita, & nec a Ritualibus, nec a gravibus Auctoribus approbata Amuleta, in quibus reperiuntur ignoti characteres, verba peregrina, & diversi circuli, ac res vanæ, vel sub certo dumtaxat fine gravi causa numero quædam exhibentur, omnino dissuadeatur, cum frequentissime meras contineat superstitiones, ac pacta saltem implicita diabolica, quamvis jactentur a circumforaneis, ac aliis similium compositoribus ex revelationibus minus authenticis, & historiis apocryphis [illegible]io quantæ virtutis divinæ &c. Non rejicio omnia Amuleta, rarius tamen iisdem fidendum judico, nisi per Theologos sint bene examinata, aut a Ritualibus authentice approbata.

Quæres VIII. Quid observandum sit Confessario, si vocetur, ut spectra diabolica, vel magica expellat a domibus, quas infestant? Resp. Ex Delrio, Candido Brognoli, aliisque practicis I. Talis Sacerdos debet ante omnia reflectendo ad omnes circumstantias loci, temporis, personarum &c. accurate examinare,num adsint vera spectra, vel num potius sit mera apprehensio, vanusq; timor causatus e.g. ex strepitu felium, aliorumve animalium; prout frequenter evenit apud pavidas mulieres, præsertim si aliunde jam sunt intimidatæ, puta ex morte mariti, vel prolium &c. Item debet attendere, ne lateat palliata fraus, & malitia hominum maxime servitialium hac occasione alios malos suos fines facilius exequi intendentium, prout non raro contigit. II. Quodsi per suum examen, & ex prævio factis pręcautionibus deprehenderit,similes effectus hic & nunc verisimilius provenire a spectris, quam ab aliis causis naturalibus, exinde prudenter inferet, hæc ipsa spectra potius esse mala, quam bona: nam spectra bona (qualia sunt animæ in purgatorio) non solent juxta allegatos summe practicos, aliosq; Auctores ordinarie tantos tumultus, & strepitus excitare, ut homines exinde perturbent, & domo expellant, sed potius humiliter se produnt junctis suspiriis, gemitibus, ac voce tristi, & lacrymabili absque signo impatientiæ. Quare III. Ante omnia patrem familias, & congregatos domesticos brevibus, sed efficacibus verbis ad firmam fidem, ac fiduciam in Deum, nec non ad contritionem de suis peccatis eliciendam adhortetur, & nisi forte ex aliis signis specialibus, & extraordinariis (puta quia spectrum honorat SS. Nomen Jesu, illudque devote pronuntiat &c.) deprehenderit, adesse potius animam in piacularibus flammis detentam, & suffragia flagitantem, pronunciet ad habitatores, talia spectra esse vel dæmones, vel maleficos dæmonibus adjutos. Nec dicatur, posse hæc spectra mala nec dæmones,nec magos,sed animas damnatas esse;nam contra est, quod ipsæmet animæ damnatæ vix umquam compareant, prout teste *Armamentario Ecclesiastico part. 2. c 6. quæst. 1.* communiter tenent Doctores. Quinimo, quamvis foret subinde anima damnata, iisdem spiritualibus armis, ac spectra diabolica depelleretur, si ad eamdem Exorcismus dirigatur,prout notat præter alios Thyræus *de dæmoniacis part. 3. c. 85.* IV. Superpelliceo, & stola (si haberi possint) indutus,accepta Cruce, candelis benedictis accensis, & aqua benedicta cum habitatoribus illis, qui firma fide, & fiducia muniti sint, processionaliter accedat ad portam domus, ibique Litanias omnium Sanctorum inchoet, quas circumeundo continuet, & in loco principaliter infestato (sive hæc infestatio proveniat immediate,vel mediantibus sagis a dæmone) coram exposita Crucifixi imagine finiat, ac de novo comites suos ad firmam fidem, & fiduciam in Deum, & SS. Nomen JESU excitet. V. His peractis tamquam Judex a Deo destinatus sedens voce gravi, & sonora præceptū probativum contra dæmonem pronuntiet, e.g. dicendo: *In virtute SS. Trinitatis, & in Nomine Domini Nostri JESU Christi præcipio vobis dæmones, ut si habeatis aliquam potestatem in hanc domum, detis mihi absque tamen aliqua læsione cujuscumque signum evidens præsentiæ vestræ causando aliquem tumultum, vel rumorem quem prius me absente causare consueveratis.* Quod si nec tumultus, nec aliud præsentiæ signum percipiatur, recte inferri poterit, vel nullum ibidem unquam spectrum diabolicum, seu magicum extitisse, vel jam aufugisse; quare pro majori securitate etiam pro deinceps quibuscumque malis spectris in Nomine JESU interdicat omnem diabolicum,ac maleficum ingressum; ac remedia præservativa passim in libris Exorcisticis reperienda præscribat,&habitatores in firma fide,fiducia & exēplari vita Christiana corroboret.Quādo vero talis tumultus pręceptum probativum subsequeretur,addat illico pręceptum lenitivum e. g. *Præcipio vobis dæmones in Nomine Domini Nostri JESU Christi, ut illico iterum ab omni tumultu, & rumore cessetis.*

VI. Demum, & ultimo ceteris omnibus genuflexis & firma fide, ac fiducia in Deum Omnipotentem orantibus, ipse sedens quasi pro tribunali ex Armamentario Ecclesiastico, vel aliquo Rituali depromat præceptum expulsivum, injungendo in Nomine JESU absolutum discessum maleficum, & diabolicum absque aliquo reditu ullo unquam tempore. Hoc finito formet adhuc præceptum probativum superius jam adductum tentando per illud, an dæmones, seu malefici jam sint expulsi nec ne? Quodsi post hoc præceptum probativum de novo audiretur tumultus, se, & habitatores ad majorem fidem, ac fiduciam excitet repetendo Exorcismos ad expulsionem ordinatos. Si autem nihil amplius percipitur, signum est expulsionis; quare Deo cum habitantibus humillimas agat gratias, & remedia præservativa in futurum præscribat, de quibus omnibus utiliter consulatur Armamentarium *loc. cit.*

Quæres IX. Quid faciendum, si attentis omnibus circumstantiis adhuc dubitetur, num spectrum infestans domum sit spiri-

spiritus bonus, vel malus? Resp. ex Armamentario spirituali *part. 2. cap. ult. quæst.* 7. præmissis Orationibus, Sacrificio Missæ, cereis sacris accensis, aqua benedicta adhibita, utiliter in tali casu practicatur modus a P. Joanne Godi Ord. Prædicat. observatus, prout habetur *in prima Decade quæstionum peregrinarum quæst. 2. c.* 4. Is enim vocatus in similem domum post crepusculum vespertinum cum sociis Officium Defunctorum recitavit. Postea strepitu exurgente adjuravit spectrum in Nomine SS. Trinitatis, & in virtute SS. Nominis JESU, ut non recedat de loco, priusquam ad ea, quæ interrogaverit, veraciter respondeat. Exinde quæsivit I. An esset spiritus bonus vel malus? Posset etiam pro majori securitate, si dicat se esse spiritum bonum, peti ut secum SS. Nomen JESU honoret, & devote pronuntiet. II. Hoc facto institit ulterius, quis esset? Et postquam devenit in cognitionem spiritus boni, III. Quid velit? quibus cognitis illam animam dimisit, & pro illa, quæ petebat, facienda curavit. Quando autem Sacerdos ea responsione, vel aliis signis cognosceret spiritum malum, peragat ea, quæ dicta fuere antecedenter de spectris malis, dummodo etiam accurate attendat, ne subrepat fraus humana, apparitio fictitia, apprehensio phantastica &c. *

* APPENDIX II.

Quomodo a Confessario prudenter tractandi sint illi, qui in Confessionali proponunt, se habere Extases, Apparitiones, ac Revelationes divinas.

INveniet tales personas Confessarius, & quidem, si quoque per externa signa æstimat easdem, ac dictis facile fidem adhibet, etiam plures præsertim feminas nonnullas, quæ esse, vel saltem apparere volunt devotulæ. Non equidem negari potest, subinde dari a parte rei sanctas personas hisce specialibus gratiis apparitionum, ac revelationum &c. a Deo ornatas, uti patet de sanctis Teresia, Birgitta, Catharina Senensi, & altera Bononiensi &c. Interea tamen his temporibus, ubi fides alias jam abunde per signa, & miracula ubique est dilatata, rarior avis in terris. Vincentius Negro *in Tuba Sonora, Sono* 13. ait Confessarium non falli, si in simili casu ex mille feminis vix uni credat. Quare, si etiam mirabilia quædam antea a se non visa Confessarius ab his Personis exerceri videat, non illico inferat supernaturalia, & propterea revelationes ab hisce sparsas esse divinas, sed potius probet spiritus, num ex Deo sint, vel num potius ab astuta simulatione, aut ab ipsa natura, & forti apprehensione, vel demum a diabolo originem trahant? Et qualia mira efficiunt ope dæmonis maleficiati! Item magi & sagæ, quatenus Confessarios incautos decipient, & exinde tandem efficiant, ut apud vulgum veris quoque apparitionibus, & revelationibus nulla deinceps fides habeatur? Itaque

Quæres I. Quidnam in genere circa similes personas Confessarius debeat observare? Resp. I. Talis Confessarius debet se informare non solum in Theologia Morali, & Speculativa, sed præcipue etiam in Mystica, quam haurire poterit e. g. ex Libris S. Teresiæ, ex doctissimo Tractatu Cardinalis Bona specialiter ad hunc finem de discretione spirituum edito, & ex Prologo Galeato Ven. Virginis Mariæ de Agreda &c. II. Præditus esse debet non solum scientia, sed vel maxime circumspecta prudentia, ac pariter indagare in emergentia casus, quinam effectus ab ipsa natura possint procedere, & quinam non? ubi specialiter deservient *quæstiones Medico Legales* Pauli Zacchię versatissimi Medici Romani, & Practica Theologo-Canonica ad causas Beatificationum Augustini Matthæucii. III. Debet esse profunde humilis; alias quamvis doctissimus sæpius impinget: Deus enim humilibus dat gratiam discernendi spiritus, ac superbis resistit. IV. Non sit facilis ad credendum. V. Teste Gersone non facile applaudat tali personæ, nec laudet præsentem, aut miretur quasi sanctam; quinimmo subinde probandi causa eamdem moderate increpet, tentando, num forte non lateat occulta superbia, qualis apud homines elatos, præsertim si non advertant, se probari, brevi manifestabitur, dum ægre ferent increpationes, aut minus æstimatas, ac laudatas suas revelationes. Profecto Dominicus Banez insignis Theologus spiritum S. Teresiæ exinde cognovit. *Ego* (inquit in initio operum S. Teresiæ) *per multos annos ejus Confessiones excepi, eamque sæpius examinavi, semper me erga illam valde asperum, & rigidum præbens: quo magis autem illam humiliabam, & despiciebam, eo magis ipsa ad meum Consilium animabatur, ita se existimans tutius incedere. In nulla autem Persona majorem animi sinceritatem, simplicitatem & humilitatem observavi.* Ita ille.

Quær. II. Quidnam Confessarius observare circa similes personas, si in extasin rapi videantur? Ante responsionem notetur ex Theologia Mystica, familiare esse personis sanctis, quæ gratia revelationum præditæ sunt, ut antecedenter rapiantur in extasin, sub qua Deus influit, ac ipsis per visiones, & revelationes sua Secreta communicat: Quoniam vero etiam ipsa extasis æque, ac jactata visio, seu revelatio potest provenire vel a nequitiosa simulatione, vel a natura, aut dæmone; hinc Confessarius circa tales personas observet sequentia. I. Nequiter simulatam extasim deprehendi posse partim ex vita, & moribus talis personæ, partim teste Paulo Zacchia per applicationem sternutamentorum, per fortes revulsiones, per dolorosas ligaturas, per cucurbitulas cum multo igne appositas, vel per inustiones, & cauteria &c. ubi brevi ex vi doloris tales personæ ad se redibunt, seu potius exinde indicabunt, se numquam fuisse in extasim raptas. Ast loquendo de extasi vera,

Observet II. Extasim in genere describi quod sit *alienatio potentiæ imaginativę ab aliis rebus cum fixa detentione in certa alicujus objecti consideratione.* Hæc dividitur in naturalem, demoniacam, & supernaturalem, uti recte Matthæucius in sua Practica Theologo Canonica *tit.* 3. *c.* 3. *art.* 1. *n.* 2. advertit cum aliis, prout nimirum ejusdem auctor est natura, dæmon, vel ipse Deus. Oritur autem extasis naturalis teste Matthæucio *loc. cit.* ex valde intensa, & immoderata consideratione objecti, sive nimium dilecti, aut satis terrifici; ubi in cerebrum confluunt omnes, vel saltem potiores spiritus animales alias sensibus externis, & potentiæ loco-motivæ destinati, quibus non amplius ministrant vires sufficientes, hincque provenit, ut sensus externi, & potentia loco-motiva pro eo tempore non amplius operentur, usque dum spiritus animales denuo redeant.

Observet Confessarius III. ex Paulo Zacchia hic, quod extasis naturalis in fixa detentione potentiæ imaginativæ possit versari circa cœlestia, Angelos, & Sanctos, antea forsan per meditationem intensam phantasiæ repræsentatos: & quo vehementior est imaginatio, eo magis, ac plus sensus interni ac externi destituuntur suis spiritibus animalibus. Item juxta quantitatem, & qualitatem spirituum etiam longius, vel brevius durat extasis: sic teste Paulo Zacchia *Lib.* 4. *tit.* 1. *q.* 7. *n.* 7 & 8. quando cerebrum fuerit debile, & spiritus multi, crassi, ac melancholici, quos cerebrum debile tam cito rejicere nequit, per longissimum tempus potest durare extasis naturalis, quæ etiam degenerat subinde in apoplexiam, vel in Catalepsin. Ubi

Observet Confessarius IV. Quod Catalepsis sit ille morbus, qui ferme omnem sensum, motum, & animalem virtutem, præsertim, si fortis est, destruit, maxime quoad rationalem animæ partem. *Caros* est somnus profundus sine febri, vel subsequens ad febrim. *Coma vigil* est propensio ad somnum, ubi tali morbo laborantes, etsi facile dormiant, de facili tamen etiam iterum excitantur. *Coma somnolentum* est somnus profundus differens a *Caros*, quia Caros a frigido, Coma vero magis ab humido dependet. *Suffocatio uteri* est morbus feminis familiaris per consensum cerebri cum utero proveniens, qui, si magnus sit, mulieres tamquam mortuæ; alias tamquam semimortuæ apparent, loqui non possunt, sed tamen audiunt, quin etiam transacto paroxysmo audita referunt. Hi omnes paroxysmi in multis sunt consimiles cum extasi naturali, ac propterea hic descripti.

Observet Confessarius V. Quod extasis diabolica tunc contingat, cum vel diabolus immediate, vel hujus ope magi mentes hominum a sensibus externis alienant, figendo potentiam imaginativam ad certum objectum a diabolo præsentatum, in quo casu dæmon vel externos sensus modo insensibili ligat, vel impedit, ne in easdem defluant spiritus animales ad officia sensuum necessarii. Tales credit Matthæucius *loc. cit.* fuisse duas extases, quas refert S. Augustinus *Lib.* 14. *de Civit. Dei cap.* 24. *& lib. de Cura pro Mort. agenda cap.* 11. Econtra vero extasis supernaturalis a S. Bonaventura *lib. de septem gradibus contemplationis* ex D. Dyonisio sic describitur, quod sit quædam *voluptuosa ellevatio devotæ animæ supra se aeserto exteriori homine ad supernaturalem Divini amoris fontem.*

Observet Confessarius VI. Signa discernendi extasin supernatu-

naturalem a naturali, & diabolica esse quidem difficillima; interea tamen tam a Paulo Zacchia *l.4. QQ. Medico Legalium tit. 1. Q. 6.* quam a Matthæucio in sua Practica *tit. 3. cap. 3. art. 1. n.12.* aliqua assignantur, ex quibus efficaciora de fumo: nimirum in extasi naturali, si non omnia saltem aliqua ex sequentibus concurrunt, nempe capitis discrasia seu intemperies, constitutio melancholica, sanguinis, ac spirituum non naturalis constitutio. Exinde corpus ea finita patitur lassitudinem, ac torporem, quamdam intellectus obfuscationem, rerum præteritarum oblivionem, colorem conversum ad pallorem, vel livorem, seu fuscedinem: Insuper talis homo vexatur tristitia absq; sufficienti causa, molestatur pandiculatione, & oscitatione frequenti, & incurrit periculum Apoplexiæ, vel Paralysis, aut Catalepsis, &c. Econtra vero similia, præsertim quæ animum concernunt, abesse solent saltem a potiori ab extasi supernaturali; Unde

Observet Confessarius VII. Conjecturari posse probabiliter his absentibus, præsertim quæ animum afficiunt, esse extasin supernaturalem, maxime si extaticus ille præditus heroicis virtutibus, post extasin non glorietur, sed magis humilietur, & doleat, quod ab aliis videatur: a quibus extasin, quantum est in sua potestate, celare curat: alias enim extasis etiam a diabolo provenire potest, vel immediate, vel etiam mediante natura, qua uteretur tamquam instrumento.

Observet VII. Confessarius ex eodem Matthæucio, & Zacchia, si extases valde frequentes sint, prudentem præsumptionem esse extasis potius naturalis, quam supernaturalis, nisi aliunde efficacissime constet de effectu supernaturalitatis. Deus enim non solet ordinarie in tantum multiplicare miracula: interea tamen, si talis homo noscatur alias virtutibus heroicis bene probatis exornatus, & sub extasi elevetur a terra in altum, aut facto præcepto obedientiæ etiam sub terminis extatico ignotis, aut in summo silentio, vel tantum mentaliter proposito (prout contigit talis probatio apud Ven. Virg. Mariam de Agreda (illico ad se redeat, crederem talem extasin suppositis supponendis esse potius supernaturalem, quam naturalem, aut diabolicam.

Quæres III. Quidnam Confessario attendendum, si similes personæ in Confessionali proponant varias apparitiones, seu visiones? Resp. Talem Confessarium debere attendere ad sequentia. I. Quod alia sit visio corporalis, alia imaginaria, & alia intellectualis. *Corporalis* immediate procedit a sensu externo v.g. visu, vel auditu percipiente objecta sensibilia externa vera, vel apparentia sibi proposita. *Imaginaria* ea est, quæ a potentia imaginativa, seu a sensu interno primo procedit, quin eo ipso momento operatio aliqua in sensu externo præcesserit. *Intellectualis* illa est, quæ primo ab intellectu formatur per species intelligibiles, quin originem suam habeat ab iis, quæ vel sensus externi prius perceperint, vel phantasia, seu potentia imaginativa præcedenter cognoverit. Attendat Confessarius II. Quod ex parte causæ efficientis alia dicatur visio naturalis, alia dæmoniaca, & alia supernaturalis. *Ultima* a Deo efficitur sive immediate, sive ministerio Angelorum. *Dæmoniaca* procedit a potestate dæmonis deludentis variis modis sensus internos & externos, vel per alterationem humorum, & spirituum animalium, vel per subtractionem realium rerum, & appositionem aliarum, quas sive ex aere composuit, sive aliunde concepit. *Naturalis* visio a naturali principio procedit, pro qua

Attendat Confessarius III. Hanc ipsam naturalem visionem posse esse vel corporalem, vel imaginariam. *Corporalis* contingit ad extra sive propter vehementem imaginationem circa aliquod objectum, adeo ut humores corporis præter ordinem commoti irregularem spirituum animalium copiam tum phantasiæ, tum sensui externo deferant, propter quod quis censet, e. g. Concentus Angelorum audire, aut oculis corporeis videre figuras Sanctorum sibi apparentium: Sive talis visio corporea naturalis evenire etiam potest propter impedimentum in cerebro, quod confundit ordinem in sensu etiam externo, adeo ut imagines phantasticas observet, ac si essent vera corpora, prout frequenter fit apud graviter infirmos; apud sanos vero testibus D. Bonaventura, & Gersone *tract. de probat. Spirituum* prænuntiat periculum insaniæ. *Visio naturalis imaginaria* suboritur, ad intra ex spirituum animalium commotione, vel ex immoderato voluntatis affectu, vi cujus quis vehementer applicat potentiam imaginativam efformantem sibi varias species sensibiles, seu phantasticas circa id, quod concupiscit &c. Ita quoad omnia doctissime Matthæucius *in sua practica tract. 3. c. 3. art. 2.* Attendat Confessarius IV. Quod valde frequenter visiones, seu apparitiones corporales, & imaginariæ, quæ creduntur provenire a Deo, & Sanctis, possint esse pure naturales præsertim apud fortiter apprehensivos, & apud feminas, maxime certis temporibus, quæ præter matricem abundant passionibus admodum acribus, hincque non raro, quod a passione natum, a veritate profectum putant: suntque præterea feminæ naturæ magis humidæ, & viscosæ; humidum autem facile commovetur, variasque figuras recipit, & viscosum difficilius, ac serius a motu cessat. In emergentia difficilioris casus legatur desuper Delrio præsertim *lib.4. disquisit. mag. sect.2. & 3.* atque apud eumdem bene notentur verba Gersonis sequentis tenoris: ***Hoc præcipue considerandum, qualiter cum suis Confessionibus, & Instructionibus mulierculæ tales conversentur. Si Collocutionibus intendunt continuis sub obtentu nunc crebræ Confessionis, nunc longæ narrationis visionum suarum, nunc alterius cujuslibet confabulationis: expertis credite, nominatim Augustino, & Bonaventuræ, vix est altera pestis vel efficacior ad nocendum, vel insanabilior.*** Ita ille Vir non solum doctissimus, sed & summe practicus. Attendat Confessarius V. Quod equidem, si talis persona alia noscatur non multum dedita phantasiis &c. ac præterea sit probatæ virtutis, maxime quoad cæcam obedientiam, & profundam humilitatem, possit Confessarius prudenter inferre, visionem esse supernaturalem, eo quidem magis, si fuerit visio pure intellectualis, aut si visioni etiam sensitivæ fuerit conjuncta talis revelatio, quæ vix potuit esse alia, quam Divina. Econtra vero visio, seu apparitio prudenter infertur deceptoria, si conjuncta revelatio fuerit falsa, seu si res revelata sit parum utilis, excitativa discordiarum &c. Item deceptoria, & diabolica erit si in visione apparens fugiat signum Crucis, ac Sacramentalia, si nolit pronūtiare sacra Nomina Jesu, & Mariæ, nec ipsis reverentiā facere, si appareat forma non humana, seu bene formata, aut si primo quidem lætitiā afferat, postea tamen horrorem, turbationem, vel magnam desolationem, aut etiā tentationes ad impura: vel si abeat cum magno fœtore, ac strepitu. Notentur ultimate verba formalia D Benardini *Serm. de Utilit. verb. Dom.* dicentis: ***Se transfigurat malignus spiritus aliquando in Angelum lucis, ut virtutis simulatione plus noceat, sed tunc quoque, si diligenter advertimus, numquam nisi amaritudinis, & discordiæ semina spargit: suadet enim nonnullis singularia jejunia quædam; Unde ceteri scandalizentur, non quia diligit jejunium, sed quia scandalo delectatur.***

Quær. IV. Quidnam Confessario observandum, si pœnitens proponat in Confessionali varias revelationes sibi factas? Resp. I. Ut bene inter revelationem Divinam, imaginariam, & diabolicam distinguat, antea omnia Confessarium suæ memoriæ debere profunde infigere doctrinam S. Bernardi *de perfect. Relig. lib. 2 cap. 26.* ubi sic ait: ***In omnibus revelationum & visionum generibus magna cautela habenda est, ne falsa pro veris noxia pro salutaribus, exigua pro eximiis, & incerta pro certis recipiantur;*** sic utique, si extatica aliqua visio deprehenditur naturalis, aut diabolica, revelatio sub eadem facta non credetur Divina.

Resp. II. Confessarius doctus, & versatus potest revelationem Divinam ab imaginaria, vel diabolica discernere per quatuor genera causarum. I. *Ex parte causæ materialis* perpendat, an materia revelata nil contineat contra fidem, contra communē SS. PP. aut contra bonos mores &c. *Ex parte causæ formalis* attendat Confessarius ad modum, quo Auctor illas revelationes proposuit, e.g. si ad aliquam personam profundæ humilitatis, & promptissimæ obedientiæ eadem fit de repente absq; prævia intentione circa illud objectum, neq; est in potestate animæ ipsam non attendere. Item, si brevissima temporis morula multa sublimia, sacratissima, & ad purum Divinum amorem excitantia docet, nec non ad heroica fortificat, signum est, revelationem provenire a Deo, quando aliunde nihil obstat. *Ex parte causæ efficientis*, seu ex parte illius, qui proponit aliquam revelationem, observet, & probet Confessarius, etiam altero ipsam probationem non advertente, num sit valde virtuosus, præsertim fundatus in contemptu sui, & abnegatione propriæ voluntatis. Item num non nimium inclinet in melancholiam, nam teste Paulo Zacchia *Lib.4. tit. 1. an. 14.* temperamentum melancholicum plurimum ad similia propendet, etiam prophetando futura: cum enim

enim melancholici sint fortiter apprehensivi, & sæpe docti ex uno aliud conjecturantes, solent subinde credi Prophetię; cum tamen fuerint solummodo conjecturæ, quibus per accidens veritas erat conjuncta. *Ex parte causę finalis* respiciat Confessarius, utrum similes revelationes tendant ad majorem Dei Gloriam, nec non ad notabilem utilitatem spiritualem propriam, aut proximi, & non potius introducant (quamvis ad speciem boni) aliquem teporem, scrupulos, anxietates, desperationes, vel quampiam partialitatem, atque exinde in communitate varias murmurationes, discordias, &c.

Quær. V. Quænam fuerint motiva, vi quorum a sapientibus erant habitæ pro supernaturalibus revelationes, & visiones S. Teresiæ? Resp. Ex Alberto Reiffenstuel in sua *Practica part.* 2. *c.* 1. *§.* 6. *n.* 198. Motiva fuisse sequentia. I. Semper timebat diabolicas illusiones, & propterea numquam similia extraordinaria dona desideravit, prout idem fecit B. Coleta. II. Semper a spiritu sibi apparente, ac revelante mandatum accepit, ut ea, quæ audiebat, communicaret cum viris doctis, prout etiam fecit. III. Non uni solum, sed & pluribus Directoribus sibi designatis exactissime obediebat, & post tales gratias magis in charitate, & humilitate proficiebat. IV. Libentius cum illis agebat, qui minus creduli erant, eosque amabat, a quibus persecutiones patiebatur. V. Mens illius summa tranquillitate semper gaudebat, ac ferventi desiderio perfectionis, & ardentissimo zelo animarum flagrabat. VI. Omnis defectus ejus, etsi minimus, a spiritu intus gubernante reprehendebatur. VII. Cum illa conversantes ad virtutem excitabantur. VIII. Similia dona ut plurimum post Orationem, vel S. Communionem contingebant. IX. Continuum habuit desiderium pro Deo patiendi, juncta etiam mortificatione. X. Solitudinem amabat, horrens conversationem hominum. XI. In prosperis, & adversis eamdem animi tranquillitatem servabat. XII. Nihil in ejus revelationibus alienum a fide, aut perfectione fuit deprehensum. *

QUÆSTIO IV.

Quid agendum Confessario circa constitutos in Occasione proxima peccandi, Recidivos, & laborantes quadam ignorantia?

SUMMARIUM.

44. *Quid agendum circa constitutos in occasione proxima peccandi?*
45. *Occasio peccandi proxima, & remota, quæ?*
(h) Concordant dicta Tract. 3. Dist. 2. n. 24.
46. *Quid si occasio proxima relinqui nequeat?*
47. *Propositiones circa occasionem proximam peccandi damnatæ. Ratio damnationis earum.*
48. *Quid agendum circa recidivos? Solus relapsus non est certum signum falsæ Pœnitentiæ.*
49. *Quid, si recidivus minuat numerum peccatorum?*
50. *Et quid, si eum augeat &c.*
51. *Quando pœnitenti recidivo sit neganda ad tempus absolutio?*
52. *Quid agendum, si pœnitens habeat ignorantiam circa peccatum?*
53. *Præsertim vincibilem?*
54. *Aut est spes profectus.*
55. *Vel pœnitens petat resolutionem dubii.*
56. *Generalia circa scientiam & prudentiam Confessarii.*

44. QUæritur I. Quomodo debeat se gerere Confessarius circa constitutos in Occasione proxima peccandi? Resp. I. Oportet Confessarium cavere, ne aliquem in proxima occasione peccandi mortaliter constitutum absolvat, nisi se illam, quamprimum poterit, relicturum proponat. Ita communis. Ratio est: quia talis, si nolit, cum possit, relinquere occasionem proximam, non censetur esse contritus, nec habere firmum propositum sese emendandi; cum affectus ad proximam occasionem peccandi, sit virtualiter ipsa volitio peccati: nam, ut habetur *Eccles. c.* 3. *Qui amat periculum, in illo peribit.*

45. Dicitur notanter, *in occasione proxima*. Siquidem ejusmodi Occasio alia est remota, alia proxima. *Proximam occasionem peccandi* appellant, quæ talis est ex suo genere, ut frequenter homines similis conditionis ad peccatum mortale inducat, vel saltem experientia constet, eam in hoc homine talem effectum habere. Lugo *disput.* 13. *de Pœnitent. num.* 149. Alii per Occasionem proximam peccandi intelligunt eas solum circumstantias loci, temporis, personarum, &c. in quibus si sis constitutus, certum est moraliter, te esse peccaturum novo peccato mortali, sive, quibus numquam, vel fere numquam uteris sine novo peccato: ut si decies in tali occasione constitutus, succubuisti septies, vel octies; secus, si solum bis, vel ter acquievisses peccato. Gobat *tract.* 7. *Theol. Exper. num.* 525. citans alios. (h) *Occasio remota* dicitur ea, quæ talis non est: & hanc fugere non tenemur: alias enim omnes deberemus secedere in eremum, aut de mundo exire, ad fugiendas innumeras occasiones remotas peccandi, quod nemo dixerit.

* Ceteroquin, etsi occasio remota conformiter dictis censeatur ea, in qua quis non frequenter, sed raro cadit, id tamen ita intelligendum est, ut ille lapsus non tantum raro intra unius anni spatium, sed etiam taliter respiciendo tempus & circumstantias, quibus occasio adest, contingat. E. G. Cajus accedit singulis annis bis tantum ad nundinas Monacenses, ibi tamen semper cum Domina Hospitii, ubi divertit, peccat, idque jam aliquot annis; talis occasio, etsi intra unius anni spatium peccatum raro contingat, non amplius censetur *remota*, sed *proxima*, relative nimirum ad locum, & circumstantias; cum Cajus, quando in illis circumstantiis ponitur, ferme semper soleat peccare. Videatur Matthæucius hic in Cautela Confessarii. Hoc bene prænotato. *

46. Resp. II. Quia vero sunt aliquæ Occasiones proximæ, quæ difficillime relinquuntur, & non nisi cum scandalo, vel infamia, aut alio notabili detrimento: v. g. si frater sua propria sorore in domo paterna abutatur sine medio separationis faciendæ &c. tunc magna opus est Prudentia Confessarii. Siquidem ejusmodi occasiones, quæ vel declinari non possunt, vel dum declinantur, gravia generant incommoda, non illico tenetur (sicut nec moraliter potest) pœnitens derelinquere; cum talis potius permaneat in ejusmodi occasione ex quadam necessitate atque impotentia, quam ex affectu ad peccatum. Itaque Confessarius adigat pœnitentem, ut promittat, se proxima commoditate oblata illam occasionem deserturum: deinde protestetur, se Divina cooperante gratia omnes vires adhibiturum, ne relabatur, atque in hunc finem Sacramenta frequentaturum, Beatissimæ Virgini Mariæ se fore devotum &c. Et si quidem sit peccatum Luxuriæ, pœnitens promittat Confessario, se specialiter evitaturum colloquia, familiaritates, loca privata, munuscula, aliasque peccati illecebras. Quod si igitur in præstatione, & executione horum appareat aliqua vel parva emendatio, talis pœnitens absolvatur: si vero teste experientia, per longum tempus probata, oppositum appareat, is rejiciatur, veluti non contritus ratione evidentis periculi, in quo versatur; simulque efficaciter eidem intimetur illud Christi Domini, *Matth.* 18. *Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & projice abs te; bonum tibi est debilem vel claudum in vitam ingredi, quam duas manus, aut duos pedes habentem mitti in gehennam ignis.*

47. Huc addendæ, & vitandæ sunt nonnullæ Propositiones, a Sede Apostolica merito condemnatæ: & quidem Alexander VII. hanc inter alias, ordine 41. damnavit: *Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo regalo, dum deficiente illa, nimis ægre vitam ageret, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur.* Hæc est damnata Propositio. Accedunt aliæ ab Innocentio XI. novissime condemnatæ, quarum prior, ordine 61. sic sonat: *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimo directe & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.* Altera, ordine 62. sic habet: *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.* Et tertia ordine 63. *Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali, nostro, vel proximi.* Omnes hæ Propositiones sunt damnatæ; & merito. Siquidem ad hoc, ut quis non teneatur deserere occasionem proximam peccandi mortaliter, nulla causa est sufficiens, nisi sola impotentia physica, vel moralis, deserendi illam occasionem proximam: nam quoties potest quis eam derelinquere, tenetur; quia quilibet, si potest, tenetur vitare proximum periculum summi mali, quale est peccatum mortale, utpote gravissima offensa infiniti Boni. Accedunt allegata verba Æternæ Veritatis, *Matth.* 18.

* Ex

* Ex allegatis propositionibus damnatis infertur, quod non liceat retinere occasionem proximam ex motivo, *quia captatur exinde oblectamentum*, vel *quia habetur spes acquirendi de novo certum lucrum*, vel *ut evitetur aliqua difficultas alias subeunda in inquirenda altera famula*, vel *ob prætensam aliquam aliam causam etiam honestam*, *seu utilem*, nisi simul per dimissionem ejusdem occasionis incurratur gravissimum, aut saltem valde grave damnum in bonis corporis, aut animi, seu famæ, vel in bonis fortunæ. Ita Dominicus Viva *in proposit.* 41. *Alexand. VIII. n.* 11. Sabin. Bon. *tr.*30. *n.*23. & Felix Potestas *tom.* 1. *p.* 4. *c.* 5. *n.* 3651. Ratio est; quia similes, qui ex dimissione hujus occasionis nedum incurrunt valde grave damnum in suis bonis, non censentur habere efficax propositum excludendi peccatum, si prævidentes proximum periculum non dimittant illam occasionem, ad quam tamen dimittendam haberent potentiam physicam, & moralem. Nec dicat talis pœnitens, quod habeat firmum propositum sese emendandi, remedia spiritualia recipiendi, & sic a suis præcedentibus peccatis desistendi, licet adhuc in illa occasione persistat; faciendo tamen ex occasione proxima remotam: Nam contra est, quod etsi similis excusatio sæpe locum habeat conformiter dictis *n.* 46. apud illos, qui ex necessitate in materiali, & extrinseca occasione perseverant, ita, ut eamdem ex impotentia physica, vel saltem morali proxime explicata deserere pro hic & nunc nequeant, interim tamen alia remedia spiritualia præservativa in futurum recipere parati existant: Etsi (inquam) apud hos excusatio ista, & quidem juxta non paucos AA. etiam quoad necessitatem moralem approbetur; apud alios tamen ordinarie non facile admitti debet, præsertim, si pœnitens jam antea eamdem emendationem huic, vel alteri Confessario, & sic sæpius jam promiserit, nec tamen promissum servaverit, prout in praxi tales, si conformiter tuæ obligationi indages Confessarie, plures fortassis invenies peccatores quoad materiam lubricam. Scio quidem, quod P. La Croix *lib.* 6. *p.* 2. *n.* 1831. doceat, constitutum in occasione proxima posse absolvi *pro illa vice*, *pro qua nova*, *& certa est spes ex prudentibus motivis*, *quod illam esset proxime relicturus*, *aut NB. quod talem occasionem per aliqua media sibi suggesta redditurus esset ex proxima remota*, *adeoque facturus, ut hoc*, *quod hactenus ipsi fuisset formale periculum*, *postea esset materiale tantum*. Ast dictus Auctor sese remittens ad *lib.* 5. *n.* 259. subjungit, *tali asserenti non esse facile credendum*, *& postea si per experientiam adverteretur*, *quod permaneat periculum proximum relabendi*, *omnino absolvi non posse*, *nisi actu antecedenter removisset talem occasionem*, puta dimittendo concubinam, si ea in sua domo existeret; vel si in aliena, efficaciter promittendo, quod illam societatem, ubi a potiori peccaverat opere, vel saltem tactibus, aut desideriis, deserere velit; nam ex una parte apud eumdem objectum præsens specialiter multum allicit, ex altera inclinatio, & passio ad idem objectum valde vehemens ex jam expertis ob præsentiam particularis hujus objecti denuo probabilissime exibit in actum peccaminosum: quoniam talis ordinarie non potest tam prudenter, uti alius in necessitate constitutus, sperare per suas orationes, & alia opera valde extraordinaria illa, quibus summopere indigeret, auxilia Divina; cum iis dignum se non reddat amando periculum, ad quod tamen amovendum haberet potentiam non solum physicam, verum etiam moralem. Et quomodo talis prudenter præsumitur habere efficacem aversionem a peccato, ultro & absque gravi necessitate permanens in periculo peccati? Videatur Joan. Kugler *in Crisi Theolog. super proposit. damnat. ab Innoc. XI. Proposit. LXI. ac seqq.* succincte, sed tamen solide desuper discurrens ex Joanne Cardena.

Ex dictis hisce potest facile colligere juvenis Confessarius. Quid I. Sentiendum sit de illis nobilibus personis, quæ frequentant certas societates, ubi tamen non solum subinde, sed ordinarie ob certas personas impure amatas, ac simul præsentes animam maculant peccato luxuriæ: si non opere, saltem verbis, & morosis delectationibus, nolentes autem hanc occasionem sane proximam intermittere, ne videantur aliquo modo inurbanæ, vel melancholicæ &c. Item II. Quid statuendum sit de illis puellis rusticellis, quæ, ut amasios suos in amore (uti ajunt) conservent, vel suo tempore fortassis ad matrimonium facilius pertrahant, tam diurno, quam nocturno tempore alliciunt, præsertim diebus festivis ad se invitant, ad choreas, & cauponas comitantur, a quibus jam totaliter, vel saltem semiebrii denuo nocte intempesta inter impura a potiori colloquia, oscula, & desideria domum reducuntur. Item III. Quid decernendum de illis adhuc innuptis rusticis, qui, ne ipsi deficiant in exhibendis suæ amasiæ signis amoris reciproci, nocturno tempore accedunt sine arbitris fenestras cameræ, in qua solet amasia alias dormire, ubi plerumque, & ferme semper, et si occludatur camera, sicque eamdem ingredi nequeant, nihilominus extra ad ipsam fenestrellam intercedunt desideria, & colloquia inhonesta, tactus lascivi &c. Hæ enim personæ omnes similia exercentes non habent sufficiens motivum persistendi in hac occasione proxima; hincque regulariter tenentur efficaciter promittere, quod velint absolute dimittere hasce societates, compotationes, & accessus; nam alias, si permittantur in ea occasione permanere, absque fructu transmigrabunt ab uno ad aliud Confessionale, nec se emendabunt, quamvis fugam peccatorum, & vitæ emendationem centies spondeant, teste ipsamet experientia: nam, licet adsit gratia sufficiens, deest tamen ipsis regulariter specialis; quæ etiam rebellem compelleret voluntatem, quam equidem magis sperare possunt, qui ex necessitate conjiciuntur in proximam occasionem, utique exinde majori misericordia digni, qualem tamen superius allegati, vel ideo non promerentur, quia ab objecto vehementer, ac specialiter propter hosce actus frequentatos jam habituatos alliciente ad peccandum, nolunt se absentare, quamvis haberent potentiam physicam, & moralem absentandi se, sicque periculum evadendi. *

48. Quæritur II. Quid agendum circa Relapsos, seu Recidivos & Consuetudinarios, qui semper in eadem recidunt peccata? Resp. I. Necesse est, quod Confessarius magnam circa istos adhibeat discretionem. Siquidem ejusmodi relapsus non est generaliter certum signum falsæ pœnitentiæ, sed potius fragilitatis humanæ: plurimi enim, etiam probitate conspicui, relapsi sunt, & contra bona proposita firmiter concepta, quin quandoque juramento, aut voto firmata, denuo peccarunt. Unde & *Matth.* 18. Petro interroganti: *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? usque septies? Dixit Jesus: Non dico tibi, usque septies, sed usque septuagies septies*: hoc est, toties, quoties serio doluerit, veniamque rogarit.

49. Resp. II. Si hujusmodi Recidivus post ultimam suam Confessionem se vel paululum emendavit, nec tot peccata, ut ordinarie solitus fuerat, commisit, & aliquem conatum ad se emendandum adhibuit, debet is absolvi, ac moneri, ut in proposito perseveret.

50. Quod si vero augeat numerum peccatorum, aut saltem ita longo tempore sua peccata continuet, aliquoties quidem se vincendo, denuo iterum relabendo, ac numerum augendo, tunc solicite duo extrema erunt Confessario vitanda. I. Ne per nimiam severitatem pœnitenti potius sit occasio ruinæ spiritualis, ac desperationis, quam salutis. II. Ne econtra per nimiam clementiam potius foveat peccata, quam minuat. Unde magna opus erit prudentia, ac discretione, qua Confessarius ambo ista extrema devitando, hinc per graviora exhortationum motiva deterreat pœnitentem a relapsu, ac peccatis; illinc vero dulciora Divinæ gratiæ, Passionis Dominicæ, & invocationis Sanctorum lenimenta proponendo, erigat in fiduciam & spem Christianam, atque iteratam peccatorum detestationem, & firmius emendationis propositum; sicque cum Evangelico Samaritano noverit opportune vulneribus sauciati oleum, ac vinum infundere. Neque mox de talibus spes omnis erit abjicienda; nam, ut inquit Thomas Kempensis *lib.* 1. *de Imitat. Christi*: *cap.* 16. *Quod si fortiter proponens, sæpe deficit: quid ille, qui raro, aut minus fixe aliquid proponit?*

51. Si vero omnia hujusmodi remedia sint frustra hactenus longo jam tempore adhibita, & nullum appareat verum signum doloris, aut propositum emendandæ vitæ, eo quod pœnitens nullum serium conatum adhibeat, quo tentationibus ac occasionibus peccandi resistat, sed fræna suis cupiditatibus relaxet: tali post crebras admonitiones, & minas affectuosas adhibitas, tandem ita dictante prudentia erit absolutio ad tempus deneganda, ne Confessarius pœnitentem in suis peccatis videatur fovere. Quinimo opposita nonnullorum sen-

sententia ab Innoc. XI. damnata est, dum is sequentem inter alias Propositionem, ordine 60. condemnavit: *Pœnitenti habenti Consuetudinem peccandi contra Legem Dei, Naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio; dummodo ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.* Hæc, inquam, Propositio, utpote damnata, imposterum cavenda erit: quamvis omnem lapidem prius oporteat movere, quam pœnitenti relapso absolutionem negare, præsertim si hic & nunc clariora det signa doloris, ac propositi emendationis.

*Quod si libenter scires remedia, quæ consuetudinarii a prudentibus Confessariis præscribi solent. Resp. I. Remedia generalia pro qualibet consuetudine mala extirpanda esse sequentia. 1. Humiliter, ac frequenter cum plena in Deum fiducia petere auxilium ejusdem. 2. Frequenter confiteri; & quidem ordinarie uni Confessario determinato, ejusque consilia diligenter exequi. 3. Devote communicare: nam juxta Conc. Florent. devota, ac frequens Sacratissimæ Eucharistiæ sumptio est habituum malorum debilitatio. 4. Attente sæpius quidpiam legere de gravitate peccati mortalis, ac pœna peccati, vel de quatuor novissimis &c. 5. Confugere per preces ad B. Virginem tamquam universale refugium peccatorum. 6. Declinare occasiones, personas, seu objecta inductiva ad illud peccatum, cujus habet consuetudinem. 7. Subinde poterit adhiberi remedium, quo apud inveteratum quempiam peccatorem usus fuerat B. Bernardus, suadendo eidem, ut triduo abstineat a familiari sibi vitio in honorem SS. Trinitatis, quod, cum fecisset, consuluit, ut altero triduo in honorem Christi pro se crucifixi: quo iterum observato persuasit aliud triduum in honoremB. Virginis M. &c. usq; dum omnis difficultas evanuit, & per contrarios actus successive totus habitus vitiosus sublatus fuit.

Resp. II. Loquendo in specie de mala consuetudine *quoad peccatum mollitiei* conducunt sequentia. 1. Frequens Confessio apud eumdem Confessarium, qui tamen ægre non debet ferre, si talis pœnitens una, alterave vice alium accedat; ne alias detur ansa sacrilegæ Confessionis propter erubescentiam pœnitentis. 2. Frequens communio juxta SS. PP. Speciale antidotum contra libidinem. 3. Quotidiana devotio erga immaculatam Conceptionem B. Virginis M. per unum, alterumve Ave Maria, vel devote recitando: *Per sanctam & immaculatam Conceptionem tuam purissima Virgo Maria emunda cor, & carnem meam in Nomine † Patris, & † Filii, & † Spiritus sancti, Amen.* 4. Fuga otii, nam (uti sonat commune proverbium) *otia, si tollas, periere cupidinis arcus.* 5. Memoria Dei præsentis tamquam futuri quondam severissimi Judicis, præsertim tempore vehementioris tentationis. 6. Repræsentatio viva Christi crucifixi per tale peccatum de novo crucifigendi, ubi efficacius proderit talis repræsentatio, si eadem fiat statim ab initio occurrentis impuræ cogitationis, ne alias scintilla parva neglecta magnum excitet in tali habituato incendium, & carnis rebellionem. 7. Quotidie, implorata fiducialiter divina Assistentia, firmum propositum præsertim de mane, ac de nocte tale vitium non amplius committendi. 8. Sæpe non nocebit, si præter motiva supernaturalia etiam adducatur, quantum talis habitus malus obsit sanitati, ex quo debilitas memoriæ, vertigio capitis, phtysis, & apoplexia non raro in ipso Juventutis flore causantur. Et quorsum veniet anima, si talis per subitaneam mortem in longam æternitatem avocetur? momentaneum sane, quod delectat; æternum quod cruciat. Ceteroquin si & ista non juvent, homini adhuc libero inculcetur illud Apostoli: *Melius est nubere, quam uri.**

52. Quæritur III. Quid agendum, si Confessarius advertat, pœnitentem habere ignorantiam circa aliquod peccatum? Resp. I. Quando Confessarius advertit, pœnitentem esse in bona fide cum ignorantia invincibili circa aliquod peccatũ commissum, vel committendum, prævidetque, pœnitentem, quamvis instruatur, non idcirco a peccato recessurum esse, ac proinde probabiliter credit, suam admonitionem non profuturam, non tenetur pœnitentem admonere. Siquidem ejusmodi monitio foret actus vanus, atque inutilis, imo & nocivus: quia, dum Confessarius pœnitentem ab errore bona fide habito retrahere conaretur, & quidem absque spe fructus, juxta casum positum, ipsum in æternæ damnationis abyssum demergeret.

53. Resp. II. Quoties ignorantia est vincibilis, & culpabilis lethaliter, non potest Confessarius dissimulare, quamvis admonitio non sit profutura. Ita communis. Ratio est: quia, cum ea ignorantia non excuset, pœnitens affectus est peccato mortali; quare si Confessarius dissimularet, conferret Sacramentum indigno. Ceterum, quia ignorantia, quæ in uno est vincibilis, in alio potest esse invincibilis; hinc rursum opus est magna prudentia Confessarii, eumque oportet hoc perpendere ex qualitate personæ, & aliis circumstantiis.

54. Resp. III. Quando etiam ignorantia est invincibilis, adest tamen spes profectus, debet Confessarius pœnitentem admonere. Ita Sanchez *lib. 2. de Matrim. disp.* 38. cum aliis. Ratio est: quia quilibet approbatus Confessarius tenetur lege Charitatis docere proximum errantem.

55. Resp. IV. Quod si pœnitens aliquod patiatur dubium, illiusque resolutionem petat, tenetur Confessarius illi veritatem apperire, licet non ignoret, pœnitentem suis dictis & monitis non obtemperaturum. Ita Sanchez *loc. cit. n.* 14. cum aliis. Ratio est: quia pœnitens, eo ipso, quod dubitet, jam habet in conscientia remorsum peccati sui, ita ut amplius in bona fide non sit; unde taciturnitas Confessarii foret illius erroris approbatio.

* Addit tamen La Croix *lib. 6. p. 2. n.* 1759. sequentem limitationem ex Stoz, Tamburino, & D. castillo, nimirum, *nisi veritas, ejusque cognitio esset gravius obfutura*; tunc enim allegati AA. existimant, Confessarium etiam apud talem dubitantem posse dissimulare, quasi non audivisset propositionem sui dubii, aut oblitus esset respondere, vel etiam posse dicere, non jam opus esse, ut illud sciat: in talibus enim circumstantiis (ajunt isti) positive veritatem dicere, esse gladium ipsi in manus dare, quo se, vel alium sauciaret gravius, quam facturus esset, si ignoraret. Sed quidquid sit de hac sententia, cum ex una parte per talem responsionem pœnitens a Confessario, a quo tamquam a Doctore petiit categoricam resolutionem, non liberetur a suo dubio; ex altera vero, si dictus pœnitens abutendo hac veridica resolutione occasione ejusdem velit se ipsum ex mera malitia magis sauciare, id proveniet ex propria culpa; hinc ordinarie positive dubitanti, ac categoricam resolutionem petenti candide, atque sincere aperirem veritatem, nisi in malo gravissimo exinde subsecuturo speciales circumstantiæ suaderent dissimulationem.*

56. Ceterum, quomodo circa præmissa, & alia plurima, oporteat vigilare scientiam & prudentiam Confessarii, paucis hisce pagellis pro dignitate nequit comprehendi, eo quod negotium hoc sit valde arduum. Tota Theologia Moralis ad istud Sacerdotis officium rite ordinandum incumbit, innumeri Libri & Tractatus Theologici hactenus editi, & imposterum edendi, in hoc ipsum allaborant: ut autem actu ipso omnia legitime perficiantur, post sedula Litterarum studia, nec non & debitam Librorum Theologicorum lectionem, gratia Spiritus Sancti humilibus precibus erit imploranda.

QUÆSTIO V.

De Denuntiatione Confessariorum solicitantium Pœnitentes ad inhonesta.

SUMMARIUM.

57. *Immane Sacrilegium est, solicitare pœnitentes in Confessione.*
58. *Solicitare hic, est incitare ad turpia.*
59. *Istud exemplificatur.*
60. *Solicitare, plures habet acceptiones.*
61. *Solicitare censetur Confessarius tradens in Confessione turpem Chartam postea legendam.*
62. *Sive solicitet ad peccandum secum, sive cum alio.*
63. *Pœnitens solicitatus tenetur denuntiare Confessarium solicitantem.*
Et alius Confessarius debet hoc ipsum monere.
64. *Et sub qua obligatione?*
65. *Ipse tamen Confessarius solicitans non tenetur solicitato præcipere, ut se denuntiet.*
66. *Solvitur instantia.*
67. *Constitutiones denuntiandi Confessarium solicitantem, non ubique sunt receptæ.*
68. *Solicitatus denuntians non cogitur propriam turpitudinem detegere.*
69. *Confessarius a femina solicitatus, hanc denuntiare non tenetur.*

70. Con-

70. *Confessarius pœnitentem solicitans, quibus pœnis subjaceat?*
71. *Neque is punitur, donec de crimine constet.*
72. *Solicitatio an sufficienter probetur per testes singulares?*

57. Cum nefandum scelus, immaneque sacrilegium committatur, si quis Sacerdotum, ad sacras Confessiones excipiendas deputatus, non solum probitatem vitæ ex parte Ministri Jure Divino requisitam non habeat, sed insuper Sacrosancto Pœnitentiæ Sacramento abutatur, & malitia diabolica solicitando pœnitentes ad turpia, pro medicina venenum, pro pane aspidem eis porrigat, in summam animarum perniciem: Plurium Romanorum Pontificum Pastoralis solicitudo salubria pestifero huic malo remedia providere studuit; prout liquet ex Constit. 31. Pii IV. *Cum sicut nuper*, & Constit. 34. Greg. XV. *Universi Dominici* (quarum prior *Tom.* 2. posterior autem *T.* 3. *Bullarii Romani* refertur) statuendo, ut hujusmodi delinquentes a personis in Confessionali solicitatis denuntientur Inquisitoribus, seu locorum Ordinariis, atq; per hos procedatur contra eosdem tamquam de hæresi suspectos, debitas pro delicti enormitate pœnas infligendo, prout amplius ex dicendis patebit.

58. CONCL. I. *Solicitare*, quantum ad propositum, idem est ac provocare, seu allicere verbis, aut alia ratione incitare ad turpia, & inhonesta; hoc est, ad res carnales, & venereas. Ita Bonacina *Tom. Tractationum variarum, disp. 6. de Obligatione denuntiandi &c. punct. 3. n. 2.* post Sanctarelum *in tract. de Hæresi q. 44. n. 7.* & alios; idque patet ex contextu dictarum Constitutionum Pontificalium, quæ de Confessario solicitante loquuntur.

59. Unde sequitur, Confessarium, qui pœnitentem in Confessionali osculatur, aut cum venerea delectatione contrectat, seu verbis, ictu oculorum, vel alio exteriori ad libidinem provocat, esse denuntiandum, ac subjici pœnis dictarum Constitutionum: quia censetur solicitare ad inhonesta. Secus dicendum, si is solum interius carnaliter delectetur, vel etiam deliberate polluatur, femina tamen non advertente, etiamsi hoc ipsi extra Confessionale aperiat. Bonacina *loc. cit. n.* 3.

60 Additur tamen in Conclusione, *quantum ad propositum*. Nam verbum *Solicitare*, plures alias habet significationes: aliquando enim accipitur pro verbo *plures instare*, & requirere: aliquando pro *inquietare*, vel *molestare*, uti videre est apud Calepinum, *V. Solicito*. Verum in propositum solum accipitur pro *solicitare pudicitiam* pœnitentis, eamque conari labefactare, adeo, ut, in præcitatis Bullis Pontificiis sermo dumtaxat sit de Confessariis solicitantibus pœnitentes ad inhonesta, quorum nomine per antonomasiam intelliguntur peccata. Castropalao *p. 1. tract. 4. disp. 9. num. 4.* Bonacina *loc. cit. num.* 13. & alii.

61. CONCL. II. Solicitare ad inhonesta quoad propositum etiam censetur ille Confessarius, qui pœnitenti tribuit in Confessione chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat: nam traditio illa sceleratæ chartæ jam est incepta solicitatio, & quidem in injuriam Sacramenti, sacrilege facta eo tempore, quo pœnitens monendus erat de seria vitæ emendatione. Unde contrariam quorumdam opinionem reprobavit Alexander VII. die 24. Septembr. 1665. inter alias damnando sequentem, ordine 6. Propositionem: *Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit pœnitenti Chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur solicitasse in Confessione; ac proinde non est denuntiandus.* Hactenus propositio damnata.

62. Insuper nomine *Solicitationis* impræsentiarum intelligitur, sive Confessarius impie tentet provocare pœnitentem ad peccandum secum; sive ad peccandum cum tertia persona; & sive solicitet feminam, sive masculum; sive istud contingat sub actu Confessionis, etiam simulatæ, sive antea vel post immediate; imo & si fiat extra occasionem Confessionis in Confessionali. Patet hoc totum ex citata Bulla Gregorii XV. *Universi Dominici*, §. 3. & 4. ubi Constitutionem Pii 5. *Cum sicut nuper*, olim pro Regnis Hispaniarum emanatam, ac loquentem dumtaxat de Confessariis mulieres pœnitentes solicitantibus, in primis *motu proprio, & ex certa scientia*, extendit ad quasvis Christiani Orbis partes, & postea statuit, & declarat, *quod omnes & singuli Sacerdotes, qui personas, quæcumque illæ sint, ad inhonesta, sive inter se, sive cum aliis quomodolibet perpetranda, in actu Sacramentalis Confessionis sive antea vel postea immediate, seu occasione, vel prætextu Confessionis hujusmodi, etiam ipsa Confessionis non secuta, sive extra occasionem Confessionis in Confessionario; aut in loco quocumque, ubi Confessiones Sacramentales audiantur seu ad Confessionem audiendam electo, simulantes ibidem Confessiones audire, solicitare, vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos & inhonestos sermones, sive tractatus habuerint, in Officio S. Inquisitionis severissime, ut infra, puniantur.* Hæc Pontifex.

63. CONCL. III. Certum est, quod pœnitens solicitatus habeat gravem obligationem denuntiandi Confessarium solicitantem in Confessionali ad actus inhonestos; adeo, ut etiam alius Confessarius habens desuper notitiam, teneatur præcipere pœnitentibus ad denuntiandum ejusmodi Confessarios solicitantes. Ita communis. Idque præter quasdam Literas Clementis VIII. quarum meminit Bonacina *citat. punct. 3. n. 3.* patet ex relata Constitutione 34. Gregorii XV. ubi gravis ejusmodi obligatio manifeste supponitur, dum Pontifex *§. 7.* expresse, & sub pœnis per locorum Ordinarios, & Inquisitores pro modo culpæ infligendis, *Mandat omnibus Confessariis, ut suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis, ut supra solicitatos, moneant de obligatione denuntiandi solicitantes, seu ut præfertur tractatus Inquisitoribus seu locorum Ordinariis.*

64. Et quidem hujusmodi præceptum denuntiandi Confessarium solicitantem, obligat sub mortali: est enim datum in materia gravi, seu respiciente salutem animarum, ac majorem Sacramenti Pœnitentiæ reverentiam. Quinimo pluribus in locis extant Edicta Episcoporum, & Inquisitorum, præcipientia dictam denuntiationem Confessarii solicitantis sub pœna excommunicationis; excommunicatio autem supponit peccatum mortale. Porro pœnitens non denuntians peccaret contra virtutem Religionis, utpote ex cujus motivo, seu ob majorem Sacramenti reverentiam, Pontifex dictam denuntiationem præcepit, Bonacina *loc. cit. n.* 10. & 12. allegans plures alios.

65. Ceterum notanter dicitur in relata Bulla Gregorii XV. *Quos fuisse ab aliis solicitatos.* Nam ipsemet Confessarius, qui personam pœnitentem impudice solicitavit, non tenetur huic præcipere, ut seipsum Inquisitori, vel Ordinario denuntiet. Repugnat enim Juri Naturæ, ut quis voluntarie procuret propriam suam ruinam; prout accideret, si Confessarius, qui solicitavit, præciperet pœnitenti, ut seipsum denuntiando diffamet, ac proinde gravem, & Naturæ repugnantem obligationem, noluit Sancta Mater Ecclesia Confessariis injungere, sed solum præcipit, ut pœnitentes moneant de obligatione denuntiandi solicitantes, si quos *noverint, fuisse ab aliis solicitatos*, prout loquitur Gregorius XV. ubi supra. Ita Jo. Maria Sbogar *in Theologia Radicali, t. 149. cap. 2. n. 19.* post Bordonum *tom. 1. cap. 25. n. 57.* & alios.

66. Neque hinc sequitur Propositio illa, quam Alexander VII. die 24. Septembris 1665. ordine 7. reprobavit, quæ asserebat; *Modus evadendi obligationem denuntiandæ solicitationis est, si solicitator confiteatur cum solicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.* Etsi enim solicitans, cui solicitatus rite confitetur, non teneatur hunc monere de obligatione denuntiandi semetipsum, ut dictum: non tamen potest eum liberare ab obligatione denuntiandi, quam aliunde, seu ex præcepto Ecclesiæ, per memoratas Constitutiones Pontificias promulgato, contraxit.

67. Utrum autem Constitutiones illæ de obligatione denuntiandi ubique terrarum sint receptæ, est quid *facti*, & in facto consistens. Et quidem, quod in partibus Infidelium, ubi non servatur Decretum S. Officii, absolvantur recusantes denuntiare solicitantes in Confessione, refert Jacobus Pignatellus *t. 1. Consult. 255. n. 14. vers. In partibus.* Idipsum de Germania sentire videtur Gregorius Gobat *tract. 7. Theologiæ Experimentalis, n. 575. & 576.* de quo alii.

68. Dices: Nemo cogitur propriam turpitudinem detegere, ac Judici denuntiare, *Can. Quis aliquando, §. His auctoritatibus, de Pœnit. dist.* 1. ergo nec pœnitens est cogendus ad denuntiandum Confessarium solicitantem, saltem quando eidem consensum præbendo peccavit. Resp. Neg. conseq. Quia pœnitens solummodo tenetur denuntiare Confessarium, qui ipsum solicitavit in Confessionali: non autem tenetur dicere: se Confessario solicitanti consensum præbuisse.

buisse. Sed nec Inquisitores, aut Ordinarii locorum possunt denuntiantem interrogare, an Confessario solicitanti in opus consenserit; & si improvide interrogarent, non teneretur denuntians respondere, cum non interrogaretur legitime: sicque is numquam cogitur propriam turpitudinem in judicio detegere. Bonacina *Tract.var.disp.6.punct.5.n.10.*

69. CONCL. IV. Non tamen econtra Confessarius, si a femina in Confessionali solicitetur ad inhonesta, tenetur istam denuntiare. Ita Bonacina *loc.cit.n.*10. allegans alios. Ratio est: quia supra memoratæ Constitutiones Pontificiæ emanarunt dumtaxat ad comprimendam quorumdam pro Sacro Tribunali sedentium execrabilem malitiam, occasione salutiferi Sacramenti Pœnitentiæ astu diabolico pervertentium animas Fidelium: solum enim loquuntur de Confessariis solicitantibus personas in Confessionali, nullam autem mentionem faciunt de feminis solicitantibus Confessarios.

70. CONCL. V. Confessarius solicitans pœnitentem in Confessione seu confessionali, ut supra, gravibus pœnis subjiciendus est pro qualitate criminis. Patet hoc ex citata Constitutione 34. Gregorii XV. §. 4. ubi omnes hæreticæ pravitatis Inquisitores, & locorum Ordinarii in universis Orbis Christiani partibus, pro suis Territoriis, etiam privative quoad alios, Judices delegantur, ut super his *diligenter inquirant, & procedant: & quos in aliquo ex hujusmodi nefariis excessibus culpabiles reperiint, in eos pro criminum qualitate, & circumstantiis, suspensionis ab executione Ordinis, privationis beneficiorum, dignitatum, & officiorum quorumcumque, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa, nec non vocis activæ & passivæ, si Regulares fuerint, exilii, damnationis ad Triremes, & carceres etiam in perpetuum absque ulla spe gratiæ, aliasque pœnas decernant, eos quoque, si pro delicti enormitate graviores pœnas meruerint, debita præcedente degradatione, Curiæ sæculari puniendos tradant.* Hæc ibi.

71. Solum nota, quod Inquisitor, seu Ordinarius loci, Sacerdotem de tam nefando crimine delatum non possit illico punire, donec de delicto legitime constet: alioquin manifestum subesset periculum, ad malevolarum, & quandoque ab aliis subornatarum feminarum ementitam delationem puniendi innocentes Confessario. Unde nec Evangelium, nec ulla Divina humanaque Lex unius testimonio etiam idoneo quempiam condemnat: *Can. Admonere*, 33.

72. Quæres: An crimen solicitationis ad actus inhonestos in Confessionali, sufficienter probetur per testes singulares, utputa, per plures feminas, quæ singillatim affirment, se a Confessario seorsim fuisse solicitatas? Resp. Negative, nisi etiam concurrant alia indicia, seu præsumptiones. Ita Pignatellus *citat. tom. I. Consul.* 104. *n.* 2. *& seq.* & alii. Ratio desumitur ex citata Bulla Gregorii XV. ubi quidem §. 5. ne ob defectum probationum delictum tam enorme, & Ecclesiæ DEI tam perniciosum maneat impunitum, admittuntur testes singulares, istud tamen non absolute conceditur, sed solum concurrentibus aliis præsumptionibus & indiciis, arbitrio Judicis dijudicandis, ibi: *Cum difficilis sit probationis, testibus etiam singularibus, concurrentibus præsumptionibus, inditiis, & aliis adminiculis, delictum probatum esse judicandi &c.* Alioquin vero, quod testes singulares regulariter non probent, patet ex *Can. Nihilominus*, 3. *q.* 7. & *c. Cum dilectus*, 33. *de Electione*, cum similibus.

DISTINCTIO IX.
De Casibus Reservatis, & Sigillo Confessionis.

QUÆSTIO I.
Quid sit Reservatio Casuum, & a quo fieri possit?

SUMMARIUM.

1. *Casus reservatus, quid?*
2. *Per actum reservationis directe afficitur persona Confessarii &c.*
   Corollarium.
3. *Datur in Ecclesia potestas reservandi casus.*
4. *Quæ peccata reservari soleant?*
   Quid de casu dubio?
5. *Papa ordinarie non reservat peccatum, nisi ob annexam excommunicationem.*
6. *Unde hac sublata quilibet Confessarius absolvit a peccato.*
7. *Item, si Censura non fuit contracta.*
8. *Casus reservati SS. Pontifici, qui?*

(a) Videatur Tract. 13. Dist. 2. n. 55. & seqq.

9. *Episcopi possunt reservare Casus pro suis Diœcesibus.*
10. *Ubi tales reperiantur.*
11. *Cautela quoad Regulares.*

1. CONCL. I. *Reservatio Casuum* aliud non est, quam negatio jurisdictionis absolvendi circa aliquod peccatum. Ita in re communis. Hinc *Casus reservatus* bene definitur, quod sit peccatum mortale externum, ad cujus absolutionem inferioribus Sacerdotibus jurisdictio non est concessa.

2. Dicitur, *jurisdictio non est concessa Sacerdotibus*: Siquidem per actum Reservationis principaliter, ac directe, tantum afficitur persona Confessarii, ejus jurisdictionem arctando, & indirecte solum persona ipsius pœnitentis, eo quod a tali Confessario ob defectum jurisdictionis a Casu reservato absolvi non possit: prout inter alios notat Fagnanus *c. Omnis n.* 78. *& seqq. de Pœnit. & remiss.* ubi ad longum probat, quod per actum Reservationis Casuum non afficiatur, nisi persona Sacerdotis Confessiones audientis, licet indirecte obstet pœnitentibus. Unde infert, quod Regulares intra Diœcesin Episcopi approbantis possint absolvere pœnitentem alterius Diœcesis a Casibus in Diœcesi pœnitentis reservatis, si hi non sint reservati in Diœcesi, in qua Confessiones audiunt: cum Regulares habeant jurisdictionem a Papa, & Episcopus alterius Diœcesis nequeat, etiam quoad suos Subditos, limitare jurisdictionem Sacerdotis sibi non subditi.

3. CONCL. II. Certum est, dari in Ecclesia DEI potestatem reservandi casus aliquos, sive causas criminum graviorum, a quibus inferiores Confessarii absque speciali licentia & facultate, extra mortis articulum absolvere non possunt. Patet hoc præter continuam praxin, & sensum Ecclesiæ, ex Concilio Trid. *Sess.* 14. *Can.* 11. *c.* 7. ubi proinde monet in hæc verba: *Extra quem articulum mortis Sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad Superiores, & legitimos Judices pro beneficio absolutionis accedant.*

4. CONCL. III. Sola peccata mortalia, eaque non nisi certa, externa, ac opere consummata, reservari solent. Ita Lugo *disp.* 20. *de Pœnit. sect.* 2. Layman *l.* 5. *t.* 6. *c.* 12. *n.* 3. Herinex *disp.* 6. *de Pœnit. n.* 6. *& seqq.* cum aliis passim. Dicitur, *reservari solent*: nam quamvis peccata mortalia etiam mere interna possent reservari, tamē in usu non est, neque expedit, ut eadē reserventur. Deinde quoties morale dubiū est de reservatione Casus, jam is non censetur reservatus, sive sit dubium juris, sive facti: siquidē reservatio est valde odiosa, & stricte interpretanda, adeoque intelligi debet de casibus certis, & indubitatis. Herinex *l. c. n.* 7. Suarez, & cōmunis.

5. CONCL. IV. Papa ordinarie nullum peccatum mortale sibi reservat, nisi propter annexam Censuram Excommunicationis sibi itidem reservatæ. Ita Herinex *cit. num.* 6. Navarrus, Toletus, Herinquez, Layman, aliique communiter: dummodo excipiatur unus, vel alter casus, in quo oppositum habetur specialiter expressum; prout Sixtum V. in Bulla, contra male promotos, quæ incipit, *Sanctum & salutare* (ac habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani Constit.* 91. *dicti Pont.*) reservasse sibi peccatum istud absque alia excommunicatione annexa, notat ibidem Lugo *num.* 25. Et hinc in Conclusione additur ly *ordinarie.*

6. Infertur proinde, quod si Papa, aut ejus Pœnitentiarius, aliquem absolvat a sola Censura excommunicationis, Summo Pontifici reservatæ, possit postmodum quilibet inferior Confessarius in foro conscientiæ absolvere hominem illum a peccato ipso, cui talis excommunicatio adjuncta fuit. Idem dicendum, si quis tempore Jubilæi, vel alias Confessario habenti specialem facultatem absolvendi a Casibus Summo Pontifici reservatis fuisset confessus, ab eoque absolutus ab omni vinculo excommunicationis, omissa tamen per oblivionem Confessione Casus reservati Papæ: nam talis poterit postmodum per quemlibet Confessarium ab eodem casu absolvi, eo quod jam fuerit antea absolutus ab excommunicatione Papæ riservata; sublata autem excommunicatione non amplius manet reservatio Casus Papalis.

7. Infertur ulterius: Si quis commisit peccatum Summo Pontifici reservatum, sed ob ignorantiam, aut aliam causam a Censura Papali excusatus fuit, talem etiam ab inferiori Confessario absolvi posse, siquidem sublata, vel non contracta

censura Excommunicationis, etiam ablata censetur reservatio. Pirhing. *tit. de Hæreticis*, *n.* 37. Bassæus *Vers. Casus reservatus*, *n.* 2. Layman *n.* 2. & alii.

8. CONCL. V. Casus reservati Summo Pontifici, continentur partim in Bulla Cœnæ Domini, sic dicta, quod eamdem Summus Pontifex singulis annis in die Cœnæ Domini solemniter promulgari faciat (a) partim in Jure Canonico, & diversis Bullis Pontificiis.

9. CONCL. VI. Etiam Episcopi pro suis Diœcesibus possunt sibi reservare certos casus, a quibus Confessarii absolvere nequeunt absque licentia, & facultate ipsorum speciali. Patet hoc tum ex perpetua praxi, sensuque Ecclesiæ; tum ex Concilio Trid. *Sess.* 14. *c.* 7. & *Can.* 11. sic definiente: *Si quis dixerit, Episcopos non habere jus reservandi sibi Casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo Casuum reservationem non prohibere, quo minus Sacerdos a reservatis vere absolvat: anathema sit.*

10. Ceterum Casus Episcopis reservati continentur in propriis singularum Diœcesium Ritualibus, & variantur juxta exigentiam & diversitatem Diœcesium: quamvis isthæc reservatio non afficiat personam Confessarii extra ejusmodi Diœcesin existentis, si Casus in Diœcesi Confessarii reservatus non sit, ut dictum *n.* 2.

* Dixi notanter: *Si Casus iste pariter in ipsa Diœcesi Confessarii reservatus non sit.* Nam quando reservatio aliqua non solum in Diœcesi pœnitentis, verum etiam in Diœcesi ipsius Confessarii facta fuisset, respectu talis Casus nequiret Confessarius alias hac facultate absolvendi non præditus pœnitentem ab eo absolvere, cum in Bulla *Superna*, Clementis X. *§.* 7. concedatur licentia absolvendi a reservatis confluentes ex alia Diœcesi pro tunc tantum, quando peccata non sunt reservata in illa Diœcesi, ubi ibidem Confessor est approbatus. Formalia textus sic sonant: *Potest autem Regularis Confessor in ea Diœcesi, in qua approbatus est, confluentes ex alia Diœcesi a peccatis in ipsa reservatis, non autem in illa, ubi idem Confessor est approbatus, absolvere.* Et hoc quidem in casu, quo peccatum in utraque, nimirum tam in Diœcesi pœnitentis, quam Confessarii reservatur, quod nimirum pro tunc Confessarius, alias facultate ab his absolvendi non præditus, nequeat a reservatis, ex quacumque Diœcesi pœnitentes existant, absolvere in sua Diœcesi directe extra necessitatem, omnino certum est.

Ast formemus alium casum, nimirum quod peccatum a pœnitente alienæ Diœcesis commissum ibidem equidem reservatum non sit, bene tamen in Diœcesi, in qua Confessarius dicti pœnitentis Confessionem excipit; poterit ne ex tunc Confessarius, alias facultate absolvendi a reservatis non præditus, nihilominus extra articulum, vel periculum mortis directe absolvere pœnitentem alienæ Diœcesis? Motivum dubitandi, ac negativam tenendi eruitur ex dictis; quia nimirum Clemens X. sicuti concedit Absolutionem Confessario simili, quando peccatum in aliena quidem pœnitentis, non tamen in sua Diœcesi propria reservatum est; sic videtur e contra vice versa negare hanc potestatem absolvendi, quando peccatum illud equidem non in aliena pœnitentis, bene tamen in sua propria reservatum fuit. Et ita quidem ob paritatem rationis in utrolibet casu cum pluribus aliis sentit noster Henno hic *disp.* 8. *q.* 8. *art.* 4. *Concl.* 4. Econtra vero La Croix *Lib.* 6. *p.* 3. *n.* 1531. allegatum Clementis X. textum intelligit solummodo in supposito, quo peccatum illud tam in Diœcesi aliena pœnitentis, quam in propria Confessarii ejusdem Confessionem audientis reservatur. Quodsi vero peccatum reservatum non sit in Diœcesi pœnitentis, sed tantum in Diœcesi Confessarii, in hoc casu nihil, ait, expresse declarasse Clementem X. Plerique tamen (prout dictus Auctor subjungit) cum Suarez, Lugone, Marchant, & Aversa putant, etiam tunc Confessarium non posse hic absolvere; quia Episcopus hujus Diœcesis directe sustulit Confessario jurisdictionem absolute respectu talis peccati reservati; quamvis ceteroquin Fagundez, & Stoz adhuc judicent, memoratum Confessarium in dicto casu posse viatorem, seu peregrinum absolvere; tum quia reservatio fit ab Episcopo NB. non nisi in Bonum proprie Diœcesis, & consequenter non nisi circa peccata suorum Diœcesanorum; tum etiam quia Confessarius talem peregrinum, qui in Diœcesi Confessarii figere non intendit domicilium, vel quasi domicilium, absolvit per jurisdictionem, vel ab ipso Summo Pontifice, si Confessarius fuerit Regularis Ordinis Mendicantium vel ab Episcopo Viatoris (si extiterit Confessarius non Privilegiatus) ex recepta consuetudine delegatam: adeoque, cum nec Papa, nec Episcopus Viatoris hanc jurisdictionem Confessario alterius Diœcesis respectu ejusmodi peregrini concessam limitet, quoad simile peccatum poterit pariter ab eodem absolvere. Interea tamen saltem in his partibus memoratæ opinioni Patris Stoz, & Fagundez videtur obstare præter verba allegata Clementis X. etiam ipsamet praxis, qua videmus, quod Confessarii alias in sua Diœcesi propria non præditi facultate absolvendi a reservatis, solummodo attendant ad peccara reservata in hac propria sua Diœcesi, qualia in Confessionali ordinarie non absolvunt absque eo, quod præcedenter interrogent, ex qua Diœcesi sit pœnitens, an ex hac ipsa, vel aliena, & num in aliena Diœcesi hoc peccatum pariter sit reservatum, nec ne?

Quæres I. An Diœcesanus, qui extra suam Diœcesim existens perpetrat tale peccatum, quod in sua Diœcesi est reservatum, exinde incurrat reservationem, ita, ut rediens in suam Diœcesin nequeat ordinarie, nisi ab habente potestatem in casus reservatos, directe absolvi, etsi peccatum illud reservatum non sit in eo loco, in quo dictus pœnitens id commisit? Supponit hoc quæsitum ex jam dictis, quod, si pœnitens confiteretur illud peccatum in ipsa aliena Diœcesi, in qua commisit, & ubi inter casus reservatos non numeratur; quod (inquam) respectu Confessarii talis alienæ Diœcesis memoratum peccatum non censeatur reservatum; quoniam dicto Confessario ab Episcopo alterius distinctæ Diœcesis jurisdictio sua non limitatur, aut demitur. Quæstio ergo solummodo remanet in casu, quo dictus pœnitens differt Confessionem talis peccati usque dum redeat in suam propriam Diœcesim. H. S.

Resp. Talem pœnitentem in ordine ad Confessarios suæ propriæ Diœcesis incurrere casum reservatum. Ita cum multis Dicastillo *de Pœnitentia*. *D.* 11. *n.* 244. & *seqq.* Et La Croix *Lib.* 6. *part.* 2. *n.* 1632. Ratio colligitur ex jam dictis: quia nimirum exceptis solummodo specialiter designatis ab Episcopo, de reliquo omnibus Confessariis illius Diœcesis, in qua nunc confitens habet domicilium, absolute adimitur potestas absolvendi quoad certa peccata, quæ propterea reservata vocantur; idque maxime verum est in ordine ad ipsos Diœcesanos.

Quæres II. An Diœcesanus incurrat reservationem quoad casus Episcopales, si etiam invincibiliter ignoret, tali peccato esse annexam aliquam reservationem Episcopalem? Videtur, quod non; quia etiam a pari reservatio Papalis juxta jam dicta non incurritur, si invincibiliter ignoretur. Et ita quidem sentiunt Josephus a S. Januario, Navarrus, Graffis, & Quintanadveñas apud Sporer *part.* 3. *Theolog. Sacrament. c.* 6. *sect.* 2. *num.* 735. quam sententiam allegatus Auctor existimat, secure practicari posse, quando apud Confessarium non præditum facultate absolvendi a reservatis simile peccatum reservatum in Confessionali a pœnitente, qui ignorat invincibiliter annexam reservationem, bona fide proponitur. Quod ipsum citatus Auctor in tali emergentia solebat consulere Parochis, & Vicariis de reservatis casibus Episcopalibus solicitis. Ego autem, nisi viderem, pœnitentem difficulter posse disponi, ut alteri habenti potestatem directe absolvendi a reservatis adhuc semel illud peccatum manifestet, vix auderem cum La Croix *loc. cit. n.* 1696. suadere praxin hujus sententiæ. Hinc respondeo: reservatio casus Episcopalis incurritur, quamvis invincibiliter ignoretur annexa. Ita teste La Croix *loc. cit. n.* 1608. communissima; quod clarum esse, & in praxi notum, ait Aversa hic *q.* 17. *sect.* 1. Ratio est: quia reservatio principaliter afficit non pœnitentem, sed ipsum Confessarium, cujus jurisdictionem limitat quoad certa peccata; ergo impertinens videtur esse in ordine ad reservationem, num pœnitens ipse eamdem resciat, vel ignoret. Quoad casus reservatos Papales, quod isti non incurrantur cum ignorantia invincibili, ratio jam est superius insinuata; quia nimirum ordinarie reservari non solet a Papa aliquod peccatum, nisi cum dependentia ad Censuram simul annexam: Censura autem juxta jam dicta neutiquam incurritur, si invincibiliter ignoretur annexa. Econtra vero Episcopi certa peccata absolute reservant absque dependentia ad aliquam Censuram.

Dices: Si dubitetur, num peccato sit annexa reservatio, eadem

eadem non incurritur juxta jam dicta *n.* 4. sive sit dubium Juris, sive dubium facti: ergo multo magis nec reservatio incurretur, si omnino ignoratur invincibiliter, quod eadem sit annexa. Ref. Disting. anteced. si dubitetur de reservatione &c. eadem non incurritur, si dubium illud maneat usque ad absolutionem; ita nimirum, ut tam pœnitens, quam Confessarius ex rationibus e.g. pro, & contra militantibus vere dubitent, num tale peccatum sit casus reservatus, transeat; Si saltem Confessarius adhuc ante absolutionem certo resciat, tale peccatum esse reservatum, nego ant. Et similiter disting. conseq. Non incurritur reservatio, si ante absolutionem ignoratur etiam ex parte Confessarii, quod peccatum tale sit inter casus reservatos, transeat. Si ab eodem certo sciatur, esse reservatum, nego conseq. Quinimo non desunt AA. apud La Croix *loc.cit. n.* 1693. qui existimant, in peccato dubio (idem dic de ignorato) adhuc incurri reservationem, si primum post absolutionem resciatur, tale peccatum numerari inter reservata, & sic illud ipsum peccatum fuisse tantum per absolutionem, uti alia peccata oblita, indirecte remissum, consequenter fore obligationē habita certa cognitione reservationis etiam post absolutionem illud denuo subjiciendi clavibus apud eum, qui habet potestatem absolvendi a reservatis. Contra hos tamen AA. si cognitio reservationis primum post absolutionem accedat, præter Sporer *loc.cit.n.* 734. contrarii sunt Portell, Sa, Hurtado, Gobat, Dicastillo probabilissime judicantes, supposito, quod dubium permaneat tam ex parte pœnitentis, quam Confessarii usque ad absolutionem, exinde vi absolutionis Sacramentalis absolute, & directe illud peccatum tolli, eo ferme modo, quo absolute etiam per non habentem alias potestatem in reservata tollitur in articulo, seu periculo mortis; ita nimirum, ut nulla deinceps sit obligatio tale peccatum de novo subjiciendi clavibus Ecclesię apud habentem privilegium speciale absolvendi a reservatis; cum reservans non censeatur voluisse sub reservatione comprehendere peccatum tali modo dubiosum. *

11. De cetero quoad potestatem absolvendi Sæculares, imposterum Regularibus cavendæ erunt duæ Propositiones, ab Alexandro VII. damnatæ, quarum prior, ordine 4. sic sonat; *Prælati Regulares possunt in Foro Conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, & ab Excommunicatione propter eam incursa.* Posterior autem, ordine 12. est ista: *Mendicantes possunt absolvere a Casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.*

QUÆSTIO II.

De absolutionibus a Casibus reservatis in & extra Articulum mortis.

SUMMARIUM.

12. *In mortis articulo absolvere potest quilibet Sacerdos.*
13. *Articulus mortis, & periculum mortis, quid?*
14. *Sacerdos excommunicatus, in mortis articulo absolvens non fit irregularis.*
15. *Absolutus a Casu reservato in mortis articulo, non tenetur postea se sistere Superiori.*
16. *Nisi fuerit annexa excommunicatio.*
17. *Extra articulum mortis nequit Confessarius absolvere a Casu reservato.*
18. *Quid, si urgeat necessitas?*
19. *Et Casui reservato sit annexa excommunicatio?*
(b) Ut dictum Trct. 2. Dist. 2. n. 28.
20. *An tunc opus sit confiteri peccata reservata?*

12 CONCL. I. In mortis articulo quilibet Sacerdos potest absolvere ab omnibus Casibus reservatis. Patet hoc ex dictis *Dist. præc. n.* 53. & Concilio Trid. itidem relato.

13. Porro per *Articulum mortis* non dumtaxat intelligendus est quasi ultimus vitæ spiritus, sed etiam quodvis probabile mortis periculum, sive id accidat ex infirmitate, sive ex decreto Judicis quempiam morti adjudicantis, sive ex aliis causis, utputa ex imminente belli conflictu, partu periculoso mulieris, aut navigatione periculosa, seu valde longa, in qua Sacerdotis copia futura non est. Licet enim in rigore differentia sit inter articulum, & periculum mortis (nam *Articulus mortis* proprie dicitur, quando ex ægritudine prudenter præsumitur mors secutura: *Periculum mortis* vero, cum datur occasio, in qua frequenter homines pereunt, ut in conflictu bellico, in periculosa navigatione, & hujusmodi) in præsenti tamen materia, utpote favorabili, idem est Articulus mortis, & probabile periculum ejus: nam morale periculum in malis ita existimari, & vitari debet, sicut eventus ipse, juxta illud *Ecclesiastici* 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* Barbosa *part.* 2. *de offic. & potest. Episc. allegat.* 25. *num.* 81. Diana, Layman, & alii passim.

14. Advertendum etiam, quod Sacerdos excommunicatus in præfato mortis articulo quempiam absolvens, per hoc non incurrat Irregularitatem, uti post alios notat Barbosa *in Collectaneis ad Conc. Trid. Sess.* 14. *cap.* 7. *n.* 15. Nec obstat, quod ceteroquin violans Censuram Ecclesiasticam, fiat irregularis. Resp. enim, in hoc casu excusare necessitatem, sive articulum mortis Proximo impendentis: eo præsertim, quod Concilium Trid. *cit. cap.* 14. ad hoc cuivis Sacerdoti expressam facultatem præbeat, ibi: *Atque ideo in articulo mortis omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis & Censuris absolvere possunt.*

15. CONCL. II. Qui propter mortis articulum a Casibus reservatis per inferiorem Confessarium fuit absolutus, non tenetur amplius cessante periculo Superiori se sistere; nisi fuerit annexa Censura excommunicationis Superiori reservata. Ita Barbosa *cit. allegat.* 25. *n.* 80. & Doctores communiter. Ratio est: quia in mortis articulo habent omnes Sacerdotes potestatem, per se & directe absolvendi ab omnibus peccatis, ut patet ex Concilio Trid. *loc.cit.*

16. Additur notanter, *nisi fuerit annexa Censura excommunicationis.* Quia absolutus in mortis articulo ab excommunicatione, cessante tali periculo, tenetur se sistere Superiori; non quidem, ut iterum absolvatur, sed ut mandatum ejus accipiat, & condigne satisfaciat: alioquin enim reincideret in eamdem specie excommunicationem, & quidem ipso jure, propter novā inobedientiam, atque contemptum sese debite præsentandi de novo commissum: prout expresse statutum habetur *cap. Eos qui, de Sentent. excommun, in* 6. estque communis Doctorum.

17 CONCL. III. Extra casum articuli mortis, si Confessarius non præditus legitima facultate absolvendi animadvertat, quod pœnitens inter alia confiteatur peccatum reservatum, ordinarie loquendo non debet ipsum absolvere, sed ad Superiorem mittere; nisi ipsemet Confessarius possit, ac velit ab eodem facultatem absolvendi petere, tacito tamen nomine pœnitentis. Ita Doctores communiter, & concordat Conc. Trid, *cit. Sess.* 14. *c.* 7. cujus verba *n.* 3. referuntur.

18. Dicitur, *ordinarie loquendo.* Nam, si urgeat aliqua necessitas, v.g. si pœnitens longe distet ab Episcopo, & tamen nunc debeat celebrare, vel communicare; tunc Confessarius potest absolvere pœnitentem, ita, ut absolutio directe cadat super non reservata, tametsi solum venialia, indirecte vero super reservata: cum onere tamen, ut pœnitens postea Superiori, aut alteri habenti facultatem absolvendi, se præsentet, ab eoque, prævia Confessione, a reservatis quoque directe absolvatur. Intellige, nisi malit ipsemet Confessarius a Superiore licentiam absolvendi impetrare, persona non nominata, ut supra dictum.

19. Adde cum Layman *cit. tract.* 6. *cap.* 12. *n.* 10. Suarez, Henriquez, & aliis, idem dicendum esse, tametsi Censura excommunicationis, v. g. ob occultam Clerici percussionem, reservationi annexa sit: adhuc enim in casu necessitatis poterit is indirecte absolvi ab inferiori Confessario. Ratio est: quia excommunicatio solo Jure Ecclesiastico arcet a receptione Sacramentorum, & consequenter cessat ejus obligatio in casu magnæ necessitatis. Quinimo, cum excommunicatus ad vitandam infamiam possit præmissa contritione SS. Eucharistiā suscipere (b) cur non pariter urgente simili necessitate Sacramentum Pœnitentiæ?

20. Ceterum in præmisso casu multi Doctores volunt, per se loquendo sufficere confiteri sola peccata non reservata inferiori Confessario; quam sententiam Herinex *disp.* 3. *de Confess. q.* 5. *n.* 61. valde probabilem asserit, eo quod nemo per se loquendo obligetur ad idem peccatum bis confitendum. Oppositam tamen sententiam plurimi tenent Doctores, estque saluberrimum consilium, & per accidens quandoque necessarium, etiam peccata reservata inferiori

Confessario exponere, ut sic pœnitens in rebus necessariis melius instrui, aut si indignus fuerit, a Sacramento Pœnitentię repelli possit, prout bene notat Herinex ibidem.

* Quæres: Quid ergo practice observandum sit Confessario non habenti potestatem absolvendi a reservatis, si pœnitens confiteatur peccatum reservatum? Resp. Ante omnia, præsertim, si in aliqua Confessione generali pœnitens simile peccatum proponat, talis Confessarius observet I. An non alias tempore alicujus Jubilæi cuicumque demum Confessario approbato, vel extra illud saltem Confessario speciali facultate directe absolvendi a reservatis prædito, peccatum illud pœnitens fuerit confessus: tunc enim posset haud dubie etiam directe absolvere ab eodem. Quinimo plurimi Auctores cum Herinex, Lugo, Sporer, Covarruvia, Lessio, Ledesma apud La Croix *loc. c. n.* 1695. putant a peccato reservato absolvere posse directe Confessarium alias non habentem facultatem absolvendi a reservatis, si pœnitens antea confessus fuerit alicui facultate absolvendi a reservatis prædito, ubi tamen peccatum reservatum eo tempore jam commissum in specie, vel quoad numerum invincibiliter omisit: voluit enim prior Confessarius saltem implicite, & virtualiter facere, quod potuit: sed potuit prior Confessarius ex sua potestate tollere reservationem: ergo censetur implicite saltem voluisse; prout D. D. eodem modo discurrunt, si quis tempore Jubilæi invincibiliter omisisset confiteri aliquem casum Papalem, vel Episcopalem.

Ast ponamus, peccatū reservatum fuisse a pœnitente commissum primum ab ultima Confessione; in eo casu Confessarius alia facultate directe absolvendi a reservatis carens observet II. Num omnes conditiones ad reservationem requisitæ adsint; puta, num fuerit deliberate commissum; num certo constet, esse annexam reservationem, &c. Quod si sic, observet III. In quo statu existat pœnitens, num in periculo mortis, vel saltem in aliqua necessitate e. g. confitendi ob periculum alias infamiæ. Stante periculo mortis poterit absolvere directe: quo ad alias vero necessitates præsentes indirecte cum onere se sistendi postea adhuc Confessario specialiter habenti facultatem absolvendi a reservatis. Quod si nec ulla adsit necessitas, persuadeat pœnitenti, ut accedat Confessarium alium facultate absolvendi a reservatis præditum. *

QUÆSTIO III.

De Sigillo Confessionis.

SUMMARIUM.

21. *Sigillum Confessionis, quid?*
22. *Quanta sit ejus obligatio?*
23. *Confessarius tenetur celare peccatum auditum, jure naturali, Divino,*
24. *Et Ecclesiastico.*
25. *Sub Sigillo Confessionis, quæ omnia cadant.*
26. *Corollarium.*
27. *Sigillum Confessionis potest violari directe, & indirecte.*
28. *Exempla violationis indirectæ.*
29. *Alia hujus exempla.*
30. *Cautela notabilis.*
31. *Quando Confessarius possit uti notitia Confessionis?*
32. *Cautela.*
33. *An quis possit uti notitia Confessionis ad declinandas insidias?*
34. *De licentia confitentis, an liceat revelare Confessionem?*
35. *Sententia aliorum.*
36. *Præter Confessarium, qui alii teneantur ad Sigillum?*
37. *Quid, si quis alterius Confessionem scriptam reperit?*

21 CONCL. I. Per *Sigillum Confessionis* aliud non intelligitur, quam obligatio illa, qua in secreto teneri debent peccata ex Sacramentali Confessione cognita. Et hæc obligatio dicitur *Sigillum*, sumpta metaphora a sigillo materiali, quo solent obsignari res illæ, quas volumus omnino esse occultas, & secretas.

22. CONCL. II. Certum est, talem obligationem nihil revelandi de peccatis Confessione auditis, defacto extare: quæ quidem obligatio tanta est, tamque graviter Sigillum Confessionis obligat, ut communiter Theologi asserant, non licere Confessario ex quacumque causa, etiam gravissima, utputa ob periculum vitæ suæ, imo nec ob periculum totius reipublicę, Confessionem revelare, aut peccatum in eadem auditum manifestare. Ratio hujus strictissimæ obligationis est: quia alioquin fieret injuria Sacramento Pœnitentiæ, simulque Confessio redderetur odiosa, & merito retraherentur ab ea Fideles, si scirent, in aliquo casu posse peccata confessa revelari in eorum præjudicium.

* Nec refert, quod talem peccatorem Confessarius ob indispositionem, puta, ob defectum doloris, aut propositi, vel quia eam, quam facile potuit, occasionem proximam noluit relinquere, non absolverit; adhuc enim dictus Confessarius obligatur ad strictissimum silentium Sacramentale, neque potest huic schedam Confessionis publice petenti denegare, quia in similibus circumstantiis negare esset indirecte dicere, quod non sit rite confessus, uti recte La Croix *Lib. 6. p. 2. n.* 1994. Dummodo ceteroquin pœnitens enarraverit animo eadem confitendi: Secus dicendum, si certo constiterit, quod nullum habuerit animum confitendi, sed tantum proposuerit, ut ob alios malos fines simulet apud alios Confessionem, puta, ad illudendum Confessario, ad eumdem præcise solicitandum, &c. Ita cum aliis Layman, & Lugo apud La Croix *Lib. 6. part. 2. n.* 1942.

23. CONCL. III. Peccatum in Confessione detectum tenetur Confessarius celare tum Jure naturali, ac Divino positivo, tum etiam Ecclesiastico. Ita Scotus 4. *dist.* 21. *q.* 2. & Theologi communiter. Ratio prioris partis est: quia alioquin hinc Lex naturæ de servanda Fidelitate, & secreto Proximi celando violaretur, illinc autem Præceptum Christi positivum. Nā Christus, dum instituit Sacramentum Pœnitentiæ, præcepitque Confessionem, simul Confessariis arctissimam hanc Sigilli obligationem imposuit: ut patet tum ex perpetua traditione, ac sensu Ecclesiæ, tum ex eo, quia alioquin præceptum Confessionis non esset accommodatum conditioni humanæ, ac spirituali Fidelium utilitati.

24. Ultima pars, quod etiam Jure Ecclesiastico Sigillum confessionis sit præceptum, patet inter alia ex *cap. Omnis utriusque sexus, de Pœnit. & remiss.* ubi pœna Depositionis a Sacerdotali Officio, ac perpetuæ pœnitentiæ in arcto Monasterio peragendæ, constituitur iis, qui Sigillum Confessionis violaverint.

25. CONCL. IV. Sub Sigillo Confessionis non tantum cadunt peccata confitentis, sed etiam peccata complicis, item circumstantiæ peccatorum, quæ ad eorum Confessionem aliquo modo pertinent, & ex quarum revelatione potest confitenti evenire infamia, vel aliud incommodum; utputa, si quis confessus sit, se illegitime natum Sacros Ordines recepisse; infamibus parentibus ortum, nobilitatem generis jactasse, &c. Tales, inquam, peccatorum circumstantiæ, v. g. defectus natalium, aut generis obscuritas, a Confessario manifestari non possunt sine Sigilli violatione. Ratio est: quia per horum, ac aliorum similium revelationem, confitenti fieret præjudicium, & sic Confessio redderetur odiosa.

26. Similiter, atque ob eamdem rationem, violatur Sigillum Confessionis, si Confessarius generatim dicat, Titium sibi confessum esse peccatum mortale, vel habuisse Casum reservatum, aut Censuram excommunicationis. Item, si dicat, se illum non absolvisse, quia non recte dispositus erat. Insuper Confessarius violat Sigillum, si peccatum aliquod veniale in specie revelet: secus foret, si solum in genere; cum certum sit, pœnitentem ad minus peccatum veniale confiteri debuisse, nam alioquin Confessio non subsisteret. Unde si quis dicat, Titium confessum sibi esse peccatum veniale, Sigillum non violatur: bene tamen, si dicat, Titius confessus est mendacium. Monet quoque Layman *lib.* 5 *tract.* 6 *cap.* 14 *n.* 6. cum aliis, cavendum esse Confessario, ne aliquo loquendi modo sinistram de confitente opinionem apud alios generet; v. g. si dicat: *Titius minutissimis suis peccatis sæpe mihi molestus est.* Significare enim videtur, illum scrupulosum esse, & sic indirecte Sigillum Confessionis violabit. Quod ultimum, ut melius intelligatur, sit

27. CONCL. V. Sigillum Confessionis duplici modo violari potest, directe scilicet, ac indirecte. *Directe* tunc *violatur*, quando Confessarius expresse & aperte peccatum confessum, aut aliquid aliud sub Sigillo cadens, manifestat. *Indirecte violatur Sigillum Confessionis*, quando, licet Confessarius nihil aperte revelet, ita tamen verbis vel signis se gerit,

gerit, ut alter possit in notitiam peccati confessi devenire, & colligere, hunc pœnitentem habuisse peccatum mortale, vel certum veniale, &c. Ita Doctores communiter.

28. Ista Conclusio, ac præsertim secunda pars ipsius, amplius declaratur exemplis. Sic quippe Parochus publice cuipiam negans Sacramentum, v. g. Eucharistiæ, propter solam notitiam e Confessione acceptam, indirecte frangit Sigillum. Similiter Confessarius, si absolute dicat, se non absolvisse Petrum, nulla alia addita rationabili causa; frangit Sigillū indirecte, eo quod absolutio nulli negetur, nisi supposita indispositione pœnitentis, aut ob Casum reservatum. Unde, si interrogetur Confessarius, an hunc vel illum absolverit, non debet absolute negare neque affirmare, se absolvisse, si non absolvit; sed optimum erit dicere, se functum fuisse munere suo.

29. Insuper Sacerdos, qui aversionem aliquam a peccatore ex notitia accepta in Confessione concipit, ac severiorem vultum ea de causa illi ostendit, aut minus grate ei colloquitur, &c. frangit Sigillum indirecte: quia sic facto exprobrat pœnitenti peccata confessa; &, si hoc liceret, redderetur Confessio multum odiosa: præsertim inter eos, qui simul debent cohabitare. Marchantius, Lugo, Bonacina, & alii. Similiter illicitum est, extra Confessionem revocare pœnitenti in memoriam sua peccata confessa, etiam ipsum consolandi gratia: quia ipse hac ratione confunderetur, sicque Confessio, si hoc passim liceret, odiosa redderetur.

* Viderint hic illi Confessarii, qui non studentes implantandis virtutibus pleni suis passionibus se ipsos regere nequeunt, an non indirecte conformiter doctrinæ sancti Caroli Borromęi *c. 12. Instruct. Pastoral.* frangant sigillum, qui, dum vocantur in Confessionale ad quempiam, quem ex aliis Confessionibus jam resciunt magnum peccatorem, ante accessum per notabilem ob admissas voluntarie passiones immutationem faciei, sive sub ipsa Confessione per deliberatam actionem manuum, vel per profundos gemitus, per elevationem vocis, per proruptionem violentam ex Confessionali, per impatientia clamorosa verba dant aliis intelligi, qualis sit status pœnitentis, & quidnam timeatur. Attendant sibi etiam alii Confessarii, qui, dum deprædicantur suæ spirituales filiæ a Confessionibus, quas exinde virtuosas sciunt, miris eas juvant extollere laudibus; econtra vero, dum pariter laudantur aliæ, quas ex Confessione occultis vitiis deditas noscunt, silent, oculos in terram demissos tenent, vel alia signa suæ internæ cognitionis præbent. Item caveant sibi nonnulli garruli Confessarii, de aliqua civitate alias non ampla, & bonæ famæ, dicentes e.g. quod plurimum ibi invalescant vitia, seu multum grassentur adulteria, &c. nam si ex Confessionali habeant, & non aliunde, apud alios, qui talia de hac civitate non credebant, eamdem infamant, & sigillum sic frangunt, ac odiosum reddunt Sacramentum Pœnitentiæ. Invigilent pariter illi Superiores, ne frangant indirecte sigillum utendo ad gubernium illa notitia, quam hauserunt præcise ex Confessionali; cum magno periculo, cum ex isto modo agendi deveniatur in notitiam pœnitentis, qui peccatum illud confessus fuit. *

30. Hinc non immerito Clemens VIII. in Decreto, de Casibus reservatis; die 26. Maji 1593. edito (& verbatim refertur a Bassæo, *Verf. Casus reservatus*, n. 40.) universis Regularibus sic mandavit: *Tam Superiores pro tempore existentes, quam Confessarii, qui postea ad Superioratus gradum fuerint promoti, caveant diligentissime, ne ea notitia quam de aliorum peccatis in Confessione habuerint, ad exteriorem gubernationem utantur, &c.* Quod Decretum, etsi specialiter de Regularibus, utpote perpetuo simul cohabitantibus loquatur, quia tamē quoad hoc punctum consonat Juri naturali, ac Divino; etiam ad alios extendendum erit, ne Sacramentalis Confessio quoquo modo reddatur odiosa.

31. CONC. VI. Nihilominus licite utitur Confessarius notitia Confessionis ad actiones non afferentes ullum prorsus incommodum pœnitenti, vel complici. Ita in re communis: sic enim Confessio non redditur ullatenus odiosa, & onerosa. Et utique propter notitiam ex sola Confessione haustam potest Confessarius orare Deum pro salute sui pœnitentis, ob consuetudinem occultorum peccatorum de æterna salute periclitantis: potest etiam Deum orare, ut se per gratiam suam a similibus peccatis misericorditer præservet: potestque se magis præcavere ab illis peccatorum incitamentis, & initiis, quibus videt pœnitentem suum a diabolo seductum fuisse, ac postea graviter cecidisse; & hujusmodi. Rursum Concionator, vel Scriptor rerum ad mores spectantium, potest ejusmodi notitia uti ad parandas tanto aptius Conciones, Commendationes, dummodo hoc ita fiat, ut nulli exinde incommodum sequatur, neque scandalum pusillorum sequi valeat.

32. Et hoc ultimum notanter additur: quia coram simplicioribus hominibus cavendum est Confessariis, ac præsertim Concionatoribus, ne dicant, sese hoc vel illud e Confessionali scire; nam per hujusmodi dicta facile simpliciores scandalizantur. Unde infert Gobat *tract. 7. Theolog. Experim. n.* 878. cum Diana *part. 3. tract. 4. resol. 76.* quod communiter peccent graviter Concionatores, præsertim si sint Parochi, quando dicunt expresse, se hæc vel illa peccata percepisse in Confessione: quia communiter homines, præsertim plebeji, scandalizantur similibus verbis.

33. Ex dictis patet resolutio illius quæstionis, utrum Sacerdos, si ex notitia Confessionis sciat, sibi in via, vel in nemore, parari insidias, aut præberi venenum in poculo, possit hoc periculum declinare; Ref. enim, hoc licite fieri, dummodo id occasione aliunde accepta, absque ullo detrimento, pudore, aut manifestatione confitentium fieri possit; ut notat Scotus 4. *dist. 21. q. 2. §. Ad argumenta, &* Sanchez *lib. 3. de Matrim. disp.* 16. citans plurimos alios. Secus dicendum, si id fieri nequeat sine præjudicio, manifestatione, aut suspicione Rei confessi: nam sic redderetur Confessio odiosa.

* Quare circa dictam doctrinam, qualiter Confessarius ad extra uti possit notitia præcise ex Confessionali hausta, in compendio semper duo ex P. Sporer *part. 3. Theol. Sacr. c. 7. q.* 4. præsertim §. 3. præ oculis habenda sunt. *Primo*, num non absit grave periculum, ne alii extranei exinde vi ipsius usus talis notitiæ deveniant in cognitionem personæ, quæ illud peccatum confessa fuit? nam si id foret, nullo umquam casu juxta jam dicta Concluf. II. liceret usus talis notitiæ, quoniā sic per ipsū usum ejusdem notitię manifestaretur saltem indirecte peccator confessus. *Secundo*, posito autem, quod vi ipsius usus notitiæ equidem alii non ducerentur in cognitionem peccatoris pœnitentis; bene tamen pœnitens adverteret, quod Confessarius utatur notitia ex sua Confessione hausta, in eo casu distinguendum est, num talis usus notitiæ cedat in verum incommodum pęnitentis, vel non? Si posterius, poterit uti notitia hac: e. g. si Confessarius ex suo pęnitente in Confessionali cognovit, quod is per certa verba vexatoria fuerit sæpe ad internam gravem iram commotus, poterit deinceps Confessarius in discursu familiari similes vexationes intermittere &c.

Quod si autem usus dictæ notitiæ pergat in aliquod incommodum pęnitentis, eam Confessarius adhibere nequit, etsi exinde nullo modo deveniatur in notitiam peccati. Et hinc non potest Confessarius, vel Magister Novitiorum, qui alias in votando votum affirmativum dedisset, illud prędicto negare, ideo quia præcise ex Confessionali noscit ipsum indignum. Nec refert, quod nullus exinde extraneus, quin nec ipse pœnitens advertat, fuisse negatum votum ab isto Confessario. Nam contra est, quod usus talis scientiæ non solū propterea sit interdictus, ne extranei deveniant in notitiam confessi, ejusque peccati, verum etiam, ne Sacramentum ullo modo reddatur odiosum pęnitentibus; prout tamen fieret, si scientia Confessionis in gravamen pœnitentis uti liceret. Hinc merito Innoc. XI. in Congregatione Generali Universalis Inquisitionis die 18. Nov. Anno 1682. expresse inhibuit scientia Confessionis uti cum gravamine aliquo pœnitentis, quamvis absit omnis sigilli revelatio, & quamvis NB. multo majus gravamen ejusdem pœnitentis ex non usu, quam ex usu hujus scientiæ sequeretur. Videantur allegantes hoc Decretum in terminis Sabinus Bononiens. in Luce Morali *tract. 70. n. 50.* & La Croix *Lib. 6. part. 2. n.* 1977. prout etiam teste Henno *tract. de Pœnit. disp.* 10. *q. 6. Concl.* 1. Episcopi Belgici, id ipsum repetierunt. En quam strictum velint Summi Pontifices sigillum Confessionis. *

34. CONCL. VII. Utrum de licentia pœnitentis possit Confessarius revelare Confessionem Sacramentalem, disputant Theologi. Negant plerique ex antiquioribus, ac præ-

fertim Scotus *cit. dist.* 31. *q.* 2. Alensis; aliique. Ratio est: quia licet pœnitens possit cedere juri suo, non tamen potest cedere juri Sacramenti: atqui Sigillum est introductum Jure naturali, atque ex primaria Christi institutione, in favorem Sacramenti, & secundo solum in favorem pœnitentis; ergo.

35. Oppositum docent multi alii cum D. Thoma *in Supplemento, part.* 3. *q.* 11. *art.* 4. Tum quia, si pœnitens det licentiam loquendi de peccatis in Confessione auditis, videtur cessare ratio secreti naturalis, atque reverentia Sacramenti. Tum quia *cap. significasti, de Adulteriis*, legitur, quod de licentia mulieris Sacerdos, cui hæc confessa fuit, dixerit, eam sibi confessam esse adulterium, nec tamen in hoc casu vel minimum Sacerdos reprehenditur a Papa. Verum Barbosa *ad cit. c. significasti*, *n.* 2. post Navarrum *in c. Sacerdos, de Pœnit. dist.* 6. *n.* 126. & quidam alii censent, illud Capitulum loqui non de Confessione Sacramentali, sed extra Sacramentum Sacerdoti tam per adulterum, quam per adulteram factam. Et hinc præsens Quæstio ulteriori Disputationi Theologicæ relinquitur.

* Hoc tamen notanter superadditur, quod etiam illa sententia, quæ admittit intra ipsam Confessionem, vel etiam jam terminato judicio Sacramentali dari posse a pœnitente licentiā loquendi extra circa quædam in Confessionali proposita, superaddat, prædictam licentiam confitentis debere esse expressam, ac liberrimam, nec sufficere interpretativam, vel metu etiam reverentiali extortam: nam, si sufficeret interpretativa, quoties foret periculum abutendi hac interpretatione? &, si demeretur plena libertas, quanta v. g. si manifestatio fieret ex metu præcise, quanta, inquam, aperiretur janua Confessionibus Sacrilegis? Videantur Sporer *cap.* 7. *Theolog. Sacram. n.* 819. Sabinus Bononiens. *tract.* 70. *n.* 30. ac notanter Albertus Reiffenstuel in sua Practica *part.* 1. *c.* 6. *n.* 50. *ac seqq.* & Henno *loc. cit. qu.* 5. *con.* 3. *

36. CONCL. VIII. Præter Confessarium, ad quem Sigillum Confessionis principaliter spectat, obligantur quoque ad tacendum aliæ personæ, ad quas Sacramentalis Confessio immediate, vel mediate pervenit: utputa astantes, quidpiam audientes; interpres, per quem facta est Confessio; item ille, cui pœnitens bona fide confitetur, existimans eum esse Sacerdotem, cum non sit. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia hujusmodi revelatio foret contra reverentiam Sacramenti, ipsamque Confessionem redderet odiosam.

37. Addunt nonnulli, eum quoque teneri Sigillo Confessionis, qui Confessionem alterius memoriæ causa scriptam reperit. Sed alii rectius negant, hunc Sigillo Sacramentali obligari. Rationem dant, quod talis Scriptura non sit Confessio Sacramentalis, sed tantum remote ac per accidens ordinetur ad Sacramentum Confessionis. Interim tamen ille, qui talem scriptam Confessionem reperit, arctissimo secreto naturali obligatur, adeo ut peccet mortaliter, si gravia, seu diffamantia peccata consulto legat, aut lecta aliis evulget: quamvis secus sit, si ex curiositate sola levia peccata legat, vel lecta aliis revelet. Layman *loc. cit. q.* 8. *n.* 19. & alii.

* Quæres, an Confessarius post datam absolutionem, vel in alia Confessione possit, non petita prius a pœnitente licentia, loqui cum pœnitente de auditis in Confessione citra fractionem sigilli? Resp. I. Potest Confessarius etiam absque petitione specialis licentiæ citra fractionem Sigilli loqui in hac Confessione cū pœnitente de auditis a se in alia Confessione. Ita cum Aversa, Grando &c. Henno *Tract. de Pœnit. disp.* 10. *q.* 4. *Concl.* 1. & La Croix *Lib.* 6. *p.* 2. *n.* 1981. Ratio est; quia loquitur sic in eodem foro Sacramentali; taliter contingit cum consuetudinariis, cum quibus loquitur Confessarius, si viderit, quod semper antiqua in specie, & numero afferant peccata. Resp. II. Completa semel valida absolutione, & non amplius durante priori judicio non licet extra ipsum Sacramentū Pœnitentiæ citra periculum fractionis Sigilli etiā cum ipso pœnitente loqui de actitatis in Confessione, nisi petatur prius a confitente licentia. Ita communis. Ratio est; quia si sic de per se liceret absque petita prius loquendi licentia, foret id valde incommodum confitenti: non licet autem extra Sacramentum Pœnitentiæ juxta jam dicta uti notitia Confessionis, si id pœnitenti incommodum existat. Videatur La Croix *loc. cit. n.* 1773. & *n.* 1980. Ast ponamus, quod Confessario, uti sæpe fit, illico post completam Absolutionem incidat hoc, vel illud de specie, vel de numero &c. adhuc fuisse interrogandum, debebit ne etiam pro tunc petere illico post Absolutionem a pœnitente licentiam loquendi? Suppono hic ante resolutionem, Confessarium sub Absolutione non debere se multum reflectere ad præcedentia, sed potius attendere, quomodo devote proferat formam absolutoriam, ne alias, si similibus incidentiis sæpius superfluis, scrupulosis, & a malo spiritu suggestis aures præbeat, multum distractus, ac perturbatus evadat, dubitando non raro, an substantialia ipsius formulæ protulerit. Omnia tempus habent: sub Confessione, vel ea finita erat tempus interrogandi: sub prolatione autem Absolutionis est tempus attendendi ad formam, ne error ibidem committatur. Hoc supposito, Respondet ex Tanero, Aversa, Card. de Lugo, Dicastillo, & aliis ad hoc incidens dubium contra Fagundez, P. La Croix *loc. cit. n.* 1980. uti sequitur: *Potest statim post Absolutionem (supple) Confessarius de auditis in Confessione cum pœnitente loqui non petita venia loquendi; quia cum in continenti, id est, pœnitente, & Confessario adhuc existente in Confessionali, fiat, censetur ipsum judicium adhuc durare saltem integraliter: adeoque, sicuti potuisset loqui non petita venia intra ipsum judicium, ita & nunc.* Idem sentit Henno *loc. cit.*

DISTINCTIO X.

De Satisfactione, ut tertia parte Sacramenti Pœnitentiæ.

QUÆSTIO I.

De Satisfactione Sacramentali, ejusque acceptione, & impletione.

SUMMARIUM.

1. *Satisfactio dupliciter sumitur.*
2. *Dimissa culpa non semper remittitur tota Pœna peccatis debita.*
3. *Satisfactio, ut est pars Sacramenti Pœnitentiæ, quid?*
4. *Confessarius tenetur pœnitenti aliquam Satisfactionem injungere.*
5. *Regulariter loquendo, & an hæc sit pars essentialis?*
6. *Satisfactio Sacramentalis habet effectum remittendi partem pœnæ ex opere operato.*
7. *Ea in peccato mortali peracta sufficit ad integritatem Sacramenti.*
8. *An tunc habeat effectum ex opere operato sibi correspondentem?*
9. *Solvitur instantia.*
10. *An possit pœnitens respuere pœnitentiam sibi impositam?*
11. *Quid, si Confessarius nolit eam moderari?*
12. *Quid de levi pœnitentia?*
13. *Pœnitens tenetur implere pœnitentiam sibi injunctam.*
14. *Quid, si pœnitentia sit solum levis?*
15. *Tenetur pœnitens per se ipsum implere pœnitentiam.*
16. *An hæc possit ipsi commutari a Confessario?*
17. *Et an tunc, necesse sit, repetere priora peccata?*

1 ADvertendum, quod Satisfactio dupliciter accipiatur. I. Generaliter, quo modo importat actionem, qua quis facit quantum debet: sic debitor solvens creditori, dicitur illi satisfacere. II. Specialiter, proprie, ac stricte: quo modo ipsa est actio afflictiva corporis vel animæ, per quam Deo voluntarie satisfacimus pro pœnis temporalibus, quæ remanent ex peccatis virtute pœnitentiæ a Deo quoad culpam jam remissis.

2. Certum siquidem est, quod quidem in justificatione peccatoris aliquando remittatur peccatum tam quoad culpam, quam quoad totam pœnam, adeo, ut nulla remaneat pœna temporalis pro eo luenda; prout contingit in Baptismo, & Martyrio & quandoque in actu perfectæ Contritionis, vel amoris Dei super omnia. Id tamen non semper fit, quinimo ordinarie loquendo, dimissa per pœnitentiam culpa peccati mortalis, remanet aliqua pœna temporalis, in quam pœna æterna peccato mortali correspondens commutatur in hoc vel futuro sæculo luenda; prout liquet tum ex Conc. Trid. *Sess.* 6. *c.* 14. & *Sess.* 14. *cap.* 8. tum ex pluribus S. Scripturæ locis, ac fusius contra Hæreticos ostendunt Controversistæ.

3. CONCL. I. *Satisfactio*, ut est tertia pars Sacramenti Pœnitentiæ, est opus bonum pœnale in Sacramento Pœnitentiæ a Confessario impositum, ad pœnæ temporalis peccatis confessis debitæ compensationem, seu solutionem. Ita Marchantius *tom.* 1. *Tribunalis, tract.* 4. *tit.* 7. estque in re communis. Dicitur, *in* Sa-

Sacramento Pœnitentiæ a Confessario impositum; ad excludenda alia opera satisfactoria, & pœnalitates, quæ vel propria voluntate assumuntur, vel a Deo nobis immittuntur: hæc enim deserviunt quidem ad satisfaciendum pro peccatis nostris, non tamen sunt pars Sacramenti Pœnitentiæ, neque satisfactio Sacramentalis; sed talis est ea solum, quæ a Confessario imponitur.

4. CONCL. II. Sacerdos regulariter loquendo tenetur aliquam Satisfactionem pœnitenti injungere. Ita communis Doctorum, & patet ex Conc. Trid. *Sess.* 14. *cap.*8. ibi: *Debent ergo Sacerdotes Domini pro qualitate criminum & pœnitentium facultate, salutares, & convenientes satisfactiones injungere.* Hinc idem Conc. *cit. Sess.* 14. *cap.* 3. *& Can.* 3. inter partes Sacramenti Pœnitentiæ etiam numerat Satisfactionem. Nec obstat, quod Satisfactio communiter censeatur esse pars integralis hujus Sacramenti. Resp. enim, hoc parum urgere; quia Sacerdos tenetur etiam integritatem ipsius curare.

5. Intellige, *regulariter loquendo*; nam incapaci, v.g. moribundo extra usum rationis constituto, nulla Satisfactio imponi debet (imo nec potest) non obstante, quod dato signo petitæ Confessionis absolvi debeat. Ex quo liquet, Satisfactionem non esse partem essentialem Sacramenti pœnitentiæ, sed integralem solum: quamvis Mastrius 4. *dis.* 5. *n.* 569. cum aliis hoc intelligendum censeat de Satisfactione actu exhibita; id est, de actuali executione ipsius: nam Satisfactio Sacramentalis in voto, sive propositum saltem implicitum satisfaciendi, potest dici pars essentialis ipsius, in quantum hoc sublato) id est, si pœnitens tale propositum saltem implicitum non haberet, sed contrariam voluntatem) Sacramentum non conficeretur.

6. CONCL. III. Satisfactio Sacram. habet virtutem specialem ex opere operato remittendi aliquam partem pœnæ temporalis peccatis debitæ, quam non haberet, si illud ipsum opus esset voluntarie assumptum, aut aliunde impositum. Ita Doctores passim. Ratio est: quia satisfactio a Sacerdote imposita, & a pœnitente adimpleta, est pars Sacramenti pœnitentiæ; ergo habet aliquem effectum ex opere operato (quia sicut totum Sacramentum, ita & quælibet pars ejus talem habere debet) atqui talis effectus alius non est, nisi remissio pœnæ temporalis peccatis confessis debitæ, utpote ad quam principaliter ordinatur; ergo.

7. CONCL. IV. Pœnitentia Sacramentalis in statu peccati mortalis peracta, sufficit ad integritatem Sacramenti Pœnitentiæ, atque ad implendum præceptum Confessarii de persolvenda Pœnitentia. Ita omnes Doctores: idque patet tum ex communi sensu Fidelium; qui non solent repetere pœnitentias forsan in statu peccati mortalis peractas, neque ad eas repetendas consueverunt a Confessariis obligari. Tum ex eo: quia præceptum jejunii, & alia ejusmodi satis implentur; licet opera præscripta peragantur in statu peccati mortalis.

8. Adde cum Doctore Subtili 4. *dist.* 15. *q.* 1. *§. de quarto*, quem sequuntur Scotistæ communiter, & multi alii, ut Navarrus, Vasquez, Medina, Diana, &c. quamvis melius sit, pœnitentiam injunctam in Charitate persolvere (quia talis non tantum solvit pœnam, sed etiam meretur augmentum gratiæ, & gloriæ cœlestis) adhuc tamen probabile esse, quod pœnitentia Sacramentalis in statu peccati mortalis peracta habeat effectum remissionis pœnæ temporalis peccatis confessis debitæ, ac sibi ex opere operato correspondentem; eo quod hujusmodi effectus habeatur ex meritis Christi, seu vi Sacramenti Pœnitentiæ, cujus Satisfactio illa est pars.

9. Nec obstat, quod homo non sit in statu gratiæ. Tum quia, licet is defacto non sit in statu gratiæ; in illo tamen fuit tempore recepti Sacramenti Pœnitentiæ: tum quia, licet ad merendum requiratur status gratiæ, ex nullo tamen capite ostenditur, eum etiam requiri ad satisfaciendum virtute Sacramenti prius digne recepti. Verum hæc solummodo probabiliter dicuntur, quia multi alii oppositum tenent: imo non pauci hujus sententiæ Auctores asserunt, Satisfactionem in malo statu peractam delere pœnam non pro tunc, sed postea primum ablato obice, seu recuperato statu gratiæ. Hinc quilibet studeat persolvere pœnitentiam Sacramentalem in statu gratiæ: sic enim & merebitur, & certo solvet pœnam.

10. CONCL. V. Quamvis pœnitens ex aliqua causa rationabili possit pœnitentiam a Confessario sibi impositam non acceptare, petendo, ut alia sibi imponatur; tamen omnem pœnitentiam ab ipso sibi impositam respuere non potest, si ab eodem absolvi velit. Ita communis. Ratio primæ partis est: quia pœnitentiæ a Confessario injungendæ debent esse salutares, & convenientes statui seu facultati pœnitentium, juxta Concil. Trid. *Sess.* 14. *c.*8. ergo ob causam rationabilem, utputa quia ipsam commode peragere nequit, licite potest pœnitens hanc vel illam in particulari pœnitentiam respuere, veluti sibi non convenientem, ac rogare Confessarium, ut aliam mitiorem, sibique convenientiorem imponat.

11. Quod si Confessarius sit adeo imprudens, ac indiscretus (prudens enim hoc non faciet) ut non obstante rationabili petitione pœnitentis nolit illam pœnitentiam moderari, ac mitiorem imponere; poterit pœnitens licite a Confessione desistere, ac dicere Confessario, se alium minus severum, magisque discretum quæsiturum. Nam pœnitens non tenetur sub peccato mortali quoad hoc ei obedire, nisi quatenus cupit ab ipso absolutionem recipere.

12. Altera pars ex eo probatur: quia Satisfactio est pars integralis Sacramenti Pœnitentiæ: ergo tenetur pœnitens, extra casum impotentiæ, aliquam saltem levem pœnitentiam acceptare, & adimplere. Et certe, quis credat, talem esse rite dispositum, si extra casum impotentiæ neque unicum *Ave Maria*, aut prolationem Sanctissimi Nominis Jesu, vel percussionem pectoris, vellet pro pœnitentia Sacramentali acceptare? Neque contrarium docet Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 1. & *dist.* 19. *q. un.* Quia is partim loquitur de pœnitentia peccatis condigna: partim de tali, occasione cujus pœnitens traheretur in desperationem (tunc enim excusabit impotentia) prout ex ejus verbis desumitur, ac notant Hetinex *disp.* 4. *de Satisfact. n.* 15. Sannig *dist.* 12. *q.* 2. *n.* 10. & 11. ac alii.

* Dices: potest contingere, quod pœnitens post datam jam absolutionem afferat aliquod peccatum antea in Confessione oblitum, ubi juxta Amicum, & aliquos alios DD. non est opus imponi aliquam novam pœnitentiam, quamvis de novo, si peccatum fuerit grave, debeat dari absolutio Sacramentalis: ergo quoad Sacramentum Pœnitentiæ non tenetur Sacerdos imponere aliquã satisfactionem; cum absque satisfactione in allegato casu valide, & licite post novam Confessionem peccati obliti nova administretur absolutio Sacramentalis. Resp. ad antecedens cum La Croix *lib.* 6. *part.* 2. *n.* 1239. negando hanc Amici sententiam; nam cum in simili casu sit novum judicium, utpote nova Confessio, & nova absolutio, pariter erit ad salvandam Sacramenti integritatem ad minus quidpiam leve addendum; vel cum possit subinde injungi pro Satisfactione opus etiã aliunde præceptum, debebit saltem illa pœnitentia, quæ antea data fuerat, nunc expresse extendi & injungi etiam pro posteriori Confessione. Quinimo si peccatum post primam Confessionem superadditum statum pœnitentis notabiliter immutaret, satisfactio de novo injungenda deberet esse proportionata peccato illi de novo adjuncto, qualiter nimirum alias Confessarius Satisfactionem imposuisset, si statim ab initio illud peccatum in Confessione manifestatum fuisset.*

13. CONCL. VI. Tenetur pœnitens sub peccato adimplere pœnitentiam sibi a Confessario impositam. Patet hoc *c. Omnis utriusque sexus, de Pœnit. & remiss.* ubi cuilibet confitenti præcipitur, quod *injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere.* Accedit ratio: quia tenetur pœnitens recipere Sacramentum Pœnitentiæ, non solum essentialiter, sed etiam integraliter totum.

14. Ceterum notat hic Suarez *disp.* 38. *sect.* 7. *n.* 4. & 5. cum aliis, quod, quamvis obligatio adimplendi pœnitentiam sit ex genere suo gravis, ac proinde ille peccet mortaliter, qui non adimplet gravem pœnitentiam, vel notabilem ejus partẽ omittit: tamen, si pœnitentia sit solummodo levis, v. g. dicere quinque *Pater* & *Ave*, aut modica tantum ejus pars omittatur, non committatur peccatum mortale, sed solum veniale: quia etiam hic levitas materiæ excusat a mortali.

* Objices: Si pœnitens ex incuria peccaminosa, seu deliberata negligentia quinque *Pater*, & *Ave* etiam pro solis venialibus, vel pro mortalibus jam confessis imposita intermittit ex integro, talis est in causa, ut Sacramentum hoc maneat incompletum, cum non ponantur omnes partes; quoniam jux-

juxta jam dicta etiam Satisfactio est pars ejusdem, sed qui est in causa, ut Sacramentum pœnitentiæ sit incompletum, peccat graviter, quamvis ceteroquin afferat mera peccata venialia: ergo quamvis non delinquat mortaliter, qui levē, ac minus notabilem partem pœnitentiæ omittit, saltem peccabit graviter, qui ex integro quinque *Pater*, & *Ave* intermittit. Min. probatur ab exemplo, sic omittens dolorem, graviter peccat, etsi confiteatur mera venialia, quoniam Sacramentum facit incompletum: ergo. Respondent ad hoc Henno *Tract. de Pœnit. disp. 6. q. 2. Concl.* 3. La Croix *loc. cit. n.* 1278. ac *n.* 1279. Disting. Maj. Talis est in causa, ut Sacramentum maneat incompletum essentialiter, neg. habetur enim absolutio, & omnes conditiones necessario ad essentiam dicti Sacramenti requisitæ: talis est in causa, ut Sacramentum maneat incompletum integraliter, concedunt quidem; ast subjungunt simul ex Aversa, quod completio integralis per materiam levem non obliget nisi leviter secundum materiam. Quinimo citati auctores insuper ex Ledesma, Soto, Navar. Suarez, & Layman addunt, quod, si etiam pœnitentia gravis propter peccata levia, vel gravia antehac jam confessa imponeretur, omittens eamdem non peccaret graviter, sicuti non delinqueret mortaliter, qui intermittit Rosariū, ad quod recitandum se obstrinxerat tantum sub levi; nam etiā Confessarius tamquam Judex æquus demptis iis, quæ spectant ad essentiam, & valorem Sacramenti, non potest obligare sub gravi, ubi peccata in Confessione proposita sunt tantum levia, vel saltem non materia necessaria Confessionis. Ita illi cum AA. citatis. Mihi vero, etsi dicta hæc non displiceant, si confitens talis saltem aliquid leve de pœnitentia injuncta persolvat, sicque suo modo saltem Sacramentum Pœnitentiæ adintegret, videretur tamen allegata DD. sententia multum difficilis, si omnimodam Satisfactionem intermittat, deliberate, ac voluntarie relinquendo totaliter Sacramentum quoad integritatem incompletum. *

15. CONCL. VII. Pœnitens tenetur per se ipsum implere pœnitentiam Sacramentalem, & non potest eam implere per alium, quem sibi propria auctoritate substituit. Ita Theologi communiter. Ratio est: quia juxta Concilium Tridentinum soli actus pœnitentis sunt quasi materia Sacramenti Pœnitentiæ; ergo debet satisfactio, fieri per ipsummet pœnitentem. Concordat textus *cit. cap. Omnis utriusque sexus, de pœnit. & remiss.* Et hinc merito Alexander VII. sequentem, ordine 15. Propositionem damnavit: *Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.*

16. CONCL. VIII. Quamvis pœnitens non possit pœnitentiam Sacramentalem sibi impositam propria auctoritate commutare in aliud opus, etiam evidenter melius: potest tamen pœnitentia ab uno Confessario imposita, ab alio ex rationabili causa commutari in aliam pœnitentiam, non solum æqualem, aut meliorem, sed & in mitiorem. Ita Doctores communiter, ac præsertim Herinex *cit. disp. 4. q. 4. n.* 31. Sannig *loc. cit. q.* 3. hoc extendentes ad quemlibet Confessarium, etiam altero inferiorem (dummodo pœnitentia non fuerit a Superiore imposita pro casu reservato) quia idem est Tribunal, atque Judicium ejusdem potestatis in utroque.

17. Utrum autem ad hoc, ut posterior Confessarius possit commutare pœnitentiam prius ab alio impositam, necesse sit, quod ipsi rursus explicentur a pœnitente peccata illa, pro quibus prior pœnitentia fuit imposita, variant Doctores. Et quidem probabilior, ac securior est opinio Suarezii, & plurium aliorum Doctorum, asserentium, id fieri debere: oppositum tamen, sive hoc non esse necesse, est etiam probabile, ac docetur a Navarro *c. 26. Manual. n.* 22. Layman *lib. 5. tract. 6. c. 15. n.* 16. Toleto, Diana, & pluribus aliis. Ceterum in praxi optimum erit consilium, interrogare pœnitentem vel de peccatis gravioribus, propter quę altera pœnitentia prius ipsi fuit imposita, vel saltem, an prius habuerit similia peccata iis, de quibus nunc se accusavit: sic enim saltem aliqualiter cognosceretur status pœnitentis, ac proinde poterit alia convenientior pœnitentia eidem imponi.

* Indagabis, an pœnitens teneatur accedere de novo alium Confessarium, ut prior injuncta Satisfactio sibi commutetur substituendo aliam, si præcedentis pœnitentię fuerit oblitus, vel executio ejusdem interea temporis sibi facta sit impossibilis? Resp. Negative, supposito, quod talis exinde ad proportionatā commutationem faciendam cogeretur a Confessario de novo clavibus subjicere omnia peccata jam semel legitime confessa, ac directe remissa. Ita Soto, Navar. Aversa, & alii cum Sporer *part. 3. Theolog. Sacr. c. 4. n.* 552. & La Croix *loc. cit. n.* 1275. Nec obstat, quod tali modo prius Sacramentum integraliter maneret quoad unam partem, nimirum quoad Satisfactionem incompletum: nam videtur probabiliter causa sufficiens excusandi ab hac integritate coactio confitendi de novo alteri Confessario eadem peccata jam alteri manifestata, & a quibus jam semel directe quis fuit absolutus. Interim recte adhuc citatus Auctor subjungit, quod jam in casu oblivionis, quam impossibilitatis, si conveniri possit idem Confessarius, qui esset saltem in confuso memor status pœnitentis, petenda foret ab eo commutatio, ut sic Sacramentum integretur, quoniam apud talem cessat prior ratio, quæ videbatur a dicta integritate excusare. Imo expediens est etiam apud alium Confessarium se accusare saltem in confuso de omnibus reliquis peccatis, & petere tanto majorem pœnitentiam, extendendo eamdem pariter ad peccata præteritę Confessionis, ut sic, quantum absque valde notabili difficultate fieri potest, prius Sacramentum etiam quoad integritatem compleatur, ubi observat Sabinus Bononiens. *In Luce Morali part. 2. tract. 64. num.* 13. ac pœna forsan restans ex opere operato vi Satisfactionis Sacramentalis deleatur.

Illud etiam sibi notent similes pœnitentes, quod si materia pœnitentiæ injunctæ sit divisibilis, teneantur tamen adhuc persolvere alteram etsi minorem, sicuti in Horis Canonicis, qui nequit persolvere Matutinum cum Laudibus, tenetur adhuc recitare Horas minores; quoniam propositio sequens ordine 54. ab Innoc. XI. est damnata, quæ sic sonabat: *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia pars major trahit ad se minorem.*

QUÆSTIO II.

Quænam opera pro Pœnitentia Sacramentali injungenda sint?

SUMMARIUM.

18. *Doctrina Concilii Tridentini circa injunctionem pœnitentiæ Sacramentalis*
19. *Generatim, quæ opera possint injungi?*
Omnia bona reducuntur ad Orationem, Jejunium, & Eleemosynam.
20. *Confessarius pœnitentiam designaturus, ad quæ debeat attendere?*
21. *Peccatis, quæ generatim correspondeant pœnitentiæ.*
22. *Rigor ille in casibus particularibus nequit semper observari.*
23. *Declaratur hoc exemplis.*
24. *In determinanda pœnitentia vitandus est defectus, & multo magis excessus: cur?*
25. *In praxi circa imponendam pœnitentiam, quid observandum?*
26. *Declaratur hoc ulterius.*
(c) Ut jam dictum n. 23.
27. *Alia circa hoc notanda.*
28. *Possunt pro pœnitentia injungi opera aliunde præcepta.*
29. *Sed communiter injungenda sunt opera non præcepta.*
Corollarium.
30. *Potest injungi oratio pro Defunctis.*
31. *Solvitur instantia.*
32. *Modus Satisfactionis Sacramentalis, juxta Catechismum Romanum.*

18 PRæmittenda cumprimis est saluberrima Con. Tridentini doctrina, quam *Sess. 14. c. 8.* His verbis proposuit: *Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum Spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares, & convenientes pœnitentias injungere: ne, si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, aliorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem.* Hactenus Concilium, cujus verba, utpote veram Catholicam doctrinam continentia, sunt optime notanda: quibus suppositis, sit

19. CONCL. I. Opera, quæ pro Satisfactione sacramentali

tali injungenda sunt, debent esse honesta, & moraliter bona, qual ia generatim sunt tria, videlicet Oratio, Jejunium, & Ele emosyna. Ita unanimis Theologorum. Omnia enim reliqua bona opera, quæ ex fide viva, atque per Charitatem operante proficiscuntur, ad hęc tria, veluti tres Justitię Christianę fontes, facile reducuntur; juxta illud Raphaelis Archangeli *Tobiæ 12. Bona est Oratio cum Jejunio & Eleemosyna, magis quam thesauros abscondere*, & alibi. Id ipsum patet inductione: siquidem sub oratione comprehenduntur omnes actus religiosi, qui ad Deum referuntur: ut actus Theologici, Fidei, Spei, & Charitatis; item actus Laudis, Adorationis, Gratiarum actionis, Glorificationis Dei; insuper genuflexiones, Ecclesiarum visitationes, ac hujusmodi. Sub Jejunio comprehenduntur omnes castigationes corporales, cilicia, disciplinæ, vigiliæ, humicubationes, mortificationes, &c. Tandem sub Eleemosyna continentur omnia opera Misericordiæ tam corporalia, quam spiritualia, & alia opera Charitatis erga Proximum.

20. CONCL. II. Confessarius pœnitentiam designaturus ad duo attendere debet, nempe ad magnitudinem qualitatemque peccatorum, & ad pęnitentis dispositionem. Ita Conc. Trid. *n.* 18. relatum, & communiter Doctores, ac præsertim Scotus 4.*dist.* 15.*q.* 1. Ratio est: quia, quantum commode fieri potest, patiturque pœnitentis dispositio, debet esse correspondentia aliqua pœnæ ad culpam, juxta illud *Sapientiæ* 11. *Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur*. Et *Deut.* 25. *Pro mensura peccati, erit & plagarum modus*.

21. Quia igitur Peccatū in genere distinguitur in tria mēbra, scilicet in peccatum seu concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ 2. *Joan. c.*2. Hinc observat Doctor noster *cit. q.* 1. quod singulis peccatis sic in genere distinctis, correspondeant de congruo propriæ Satisfactiones in genere: scilicet peccato carnis Jejunium, comprehendendo sub hoc quascumque carnis macerationes: peccato superbiæ, & ceteris spiritualibus, Oratio, quæ & humiliat spiritum Deo, & roborat contra peccata: peccatis autem circa temporalia, nimirum avaritiæ, & hujusmodi, magis appropriate correspondet Eleemosyna. Idipsum habet Rituale Romanum *tit. de Sacr. Pœnit.*, ibi: *Quare curet* (Minister) *quantum fieri potest, ut contrarias peccatis pœnitentias injungat: veluti avaris Eleemosynas, libidinosis jejunia, vel alias carnis afflictiones, superbis humilitatis officia, desidiosis devotionis studia, &c.*

22. Dicitur notanter *quatenus fieri potest*. Siquidem secus dicendum, quando speciales circumstantiæ hunc rigorem servare non permittunt. Hinc Doctor Subtilis *loc. cit.* recte subjungit, quod, quamvis hæc sit correspondentia in generali, & de congruo; ea tamen in casibus particularibus nec necessario, nec congruenter debeat semper observari, eo quod in casibus satis frequenter non conveniat facultati pœnitentis pęnitentia illa, quæ correspondet peccatis suis in generali. Unde optime monet, requiri circa hoc discretionem Sacerdotis, qui, ut loquitur Trid., *pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares, & convenientes pęnitentias injungat*.

23. Declaratur eadem doctrina exemplis ibidem a Scoto relatis, & inter Theologos communiter receptis. Sic quippe pauperi, qui Eleemosynā dare nequit, non sunt injungendę Eleemosynę, etiāsi peccata commissa, v.g. furta secundū congruentiā generalē exigerent Eleemosynā; cum sæpius tales non amplius habeant, unde injuste ablatum restituant. Item homini, qui ob continuum laborem jejunare nequit, non sunt imponenda jejunia, quamvis ceteroquin talia suis peccatis correspondeant; sed potius inducendus est, ut una cum alia pęnitentia sibi convenienti suum continuum laborem subeat, Deoque offerat in remissionem suorum peccatorum. Similiter dives, qui lapsus fuit in peccatum carnis, si est adeo delicatus, quod non velit jejunare, nec aliam macerationem notabilem subire; vel præsumitur, quod si sibi imponeretur, cito abjiceret; & sic peccaret novo peccato; inducendus est ad Orationem, & Eleemosynam, illudque ipsi imponendum, quod libentius recipit, & quod creditur perseverantius adimplere.

24. Interim fatendum est, quoad praxin non modicam esse difficultatem in quantitate pęnitentiæ taxanda, magnaque in ea determinanda opus esse discretione. Siquidem ex una parte vitandus est defectus, *ne si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo*, Confessarii *aliorum peccatorum participes efficiantur*, prout monet Conc. Trid. *cit. c.*8. Dum tales non tam inducunt pęnitentes in odium criminum, quam in vilipensionem eorumdem, ob levitatem pęnitentiæ injunctæ; nam ut ait S. Ambr. *Serm.* 8. *in Ps.* 118. *Facilitas veniæ, incentivum tribuit delinquendi*. Ex altera vero parte multo magis cavendus est excessus, ne vel Fideles gravioribus injunctis pęnitentiis, scandalizentur; atque ab hoc saluberrimo animarum suarum remedio deterreantur, vel novi eis laquei injiciantur, per neglectum ejusmodi indiscretarum pęnitentiarum denuo peccandi. Pulchre, quantum ad propositum, loquitur S. Chrysostomus, relatus *cit. Allegat.* 26.*q.*7. & tandē subjungit: *Etsi enim erremus modicam pœnitentiam imponentes, nonne melius est, propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem? Ubi enim Paterfamilias largus est, Dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus est, ut quid Sacerdos ejus austerus? Vis apparere sanctus? circa vitam tuam esto austerus, circa alienam benignus*.

25. Verum, quia Sacramentum Pęnitentiæ a Christo per se, ac principaliter institutum fuit in bonum pęnitentis, atque ut animæ ejus vulnera curentur, sequitur inprimis, quod Sacerdos numquam debeat talem pęnitentiam imponere, quam omnino credit pęnitentem ex imbecillitate, vel alia causa, non impleturum: nam ea hoc ipso non esset *pęnitentia salutaris*, qualem imponendam censet Concilium Trid. Hinc, ut loquitur Joannes Gerson *p.* 2. *Operum. Tutius est, cum parva pęnitentia, quæ sponte suscipitur, & verisimiliter adimpletur, ducere confessos ad Purgatorium, quam cum magna non implenda præcipitare in infernum*. Ne tamen confitens ob pęnitentiæ levitatem peccata sua minus æstimet, suaviter monendus erit a Confessario, pęnitentiam impositam non esse commensuratam suis delictis; quare ipsemet sponte exercere studeat alia opera bona in satisfactionem suorum peccatorum.

26. Deinde notandum ex Rituali Romano, pro peccatis occultis, quantumvis gravioribus, non esse injungendam pęnitentiam publicam, utpote infamativam. Item nec talem, unde domestici possint devenire in cognitionem gravioris criminis, uti sunt jejunia extraordinaria, disciplinæ, ac hujusmodi, nisi habeatur occasio similes pęnitentias secreto peragendi, vel saltem sic, ut alii non advertant, ipsas ratione Confessionis injunctas fuisse; nam urget eadem ratio. Rursum (c) non expedit pauperibus pro pęnitentia imponere Eleemosynas, neque operariis vel debilibus jejunia, aut mulieribus longas peregrinationes, nec valde occupatis multas preces. Insuper tempore Jubilæi, vel alterius Indulgentiæ plenariæ, levior pęnitentia injungi potest, cū illius defectum suppleat lucratio Indulgentiæ.

27. Quod si vero peccata pęnitentis graviorē exposcant pęnitentiam, is primum leniter disponendus erit ad agnoscendā suorum criminum gravitatem, & quantam pro eis pęnitentiā promeritus fuisset, & postmodum eidem proponi poterunt variæ pęnitentiæ; ipsique relinqui delectus, cum hac admonitione, ut ultro, & sponte sua, quædam alia pia opera adjungat. Etsi enim regulariter loquendo debeat Sacerdos imponere pęnitentiam sub præcepto, nihil tamen obstat, quin etiam possit quædam opera satisfactoria consulere; sicque aliquando, spectata fragili conditione pęnitentis, quamdam pęnitentiæ partem sub consilio injungere. Quinimo Suarez *disp.*38.*sect.* 6.*n.* 7. citans D. Thomam, Navarrus *c.*26.*Manual.n.* 23. Bonacina *disp.* 5. *de Pęnit.q.*5.*sect.*3.*punct.*2.*n.* 13. aliique plures, probabile censent (quamvis contradicant Vasquez, & Lugo *dis.*25.*de Pęnit.n.*57.) per illa verba Sacerdotis, post absolutionem adjungi solita, *Quidquid boni feceris, & mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum &c.* posse ejusmodi opera in genere injungi pro Pęnitentia, & sic elevari ad Satisfactionem pro peccatis tunc confessis ex opere operato exhibendam. Tandem juvabit injungere frequentiorem Confessionem, præsertim recidivis: atque etiam, ut monet Catechismus Romanus *n.* 31. citandus, ut certis aliquot & definitis diebus orationi vacent, prout Spiritus & prudentia suggesserit.

28. CONCL. III. Possunt pro Pęnitentia Sacramentali injungi non solum opera supererogatoria, seu aliunde indebita, sed etiā opera alioquin præcepta. Ita communis, paucis exceptis. Ratio est: quia hujusmodi opera, non obstante priori præcepto

cepto adhuc sunt libera, & meritoria; & consequenter satisfactoria.

29. Notant tamen Doctores, communiter loquendo, ac cessante justa causa, non esse imponenda opera aliunde jam præcepta, sed opera supererogatoria. Unde inferunt, si Confessarius aliud non exprimat, aut ex verbis ipsius, vel aliis circumstantiis oppositum non appareat, censeri eum velle injungere pro pœnitentia opus aliunde non præceptum; v.g. si injungat, ut die Festo Missam audiat, censetur velle injungere Missam aliam præter eam, quam alioquin pœnitens tenetur die Festo audire. Quod si vero dicat pœnitenti, ut duas Missas audiat die Festo, censetur ex hoc loquendi modo comprehendere etiam Missam alias jam præceptam: & sic de aliis similibus.

30. CONCL. IV. Potest pro Pœnitentia Sacramentali injungi Oratio applicanda pro Fidelibus defunctis. Ita Lugo *disp. 25. de Pœnit. sect. 4. n. 62.* cum communiori, quamvis nonnulli oppositum teneant. Ratio est: quia Oratio pro defunctis est acceptissima Deo Eleemosyna, utpote per quam subvenitur animabus Defunctorum summe indigentibus; ergo cum Eleemosyna, sub qua continentur quælibet opera Misericordiæ tam corporalia, quam spiritualia pro pœnitentia possit imponi, cur non etiam Oratio pro Defunctis?

31. Dices: Oratio, vel aliud opus bonum pro Defunctis applicatum, non prodest pœnitenti ad satisfaciendum pro se ipso; ergo non videtur posse imponi pro Satisfactione Sacramentali. Resp. negando antecedens: licet enim satisfactio operis præcepti applicetur Defunctis, adhuc tamen satisfactio correspondens illi bonæ voluntati, & actui Charitatis Proximi, atque Misericordiæ spiritualis, quo pœnitens ob præceptū Confessarii vult orare, & orat pro Defunctis, remanet ipsi pœnitenti; qui proinde non destituitur omni fructu Satisfactionis, proveniente ex tali pœnitentia.

32. Confirmatur hæc sententia auctoritate Catechismi Romani, jussu B. Pii Papæ V. editi, in quo, agendo de satisfactione, circa finem, præsens Conclusio approbatur, simulque generalis modus Satisfactionis Sacramentalis imponendæ assignatur, sequentibus verbis plurimum ponderandis. *Igitur universæ Satisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni Satisfactionum genere maxime convenit pœnitentibus præcipere, ut certis aliquot & definitis diebus orationi vacent, ac pro omnibus, præsertim pro iis, qui ex hac vita in Domino decesserunt preces Deo faciant. Hortari vero etiam eos oportet ut sæpe eadem Satisfactionis opera a Sacerdote indicta, ultro suscipiant, ac repetant.*

• Quæres I. Quænam opera pro pœnitentia Sacramentali sint imponenda infirmis, & moribundis? Resp. ex Sporer *part. 3. Theolog. Sacrament. cap. 4. n. 546. Inprimis*, si infirmi necdum sint desperati, hisce juxta proportionem peccatorum etiam quandoque suo modo pœnitentia injungenda est, ita nimirum, ut si ob infirmitatem integram persolvere pro tunc ipsis nimium difficile accideret, saltem partem a Confessario determinandam peragant, & residua opera, postquam reconvaluerint; a quibus tamen, si interea obirent, a Confessario eximantur expresse ad tollendas anxietates. *Secundo*, Quodsi salus jam sit desperata, ut plus ab infirmis præstari nequeat, expedit ad minus imponere, ut SS. Nomen JESU ter, vel quinquies ore proferant, vel si non possint, saltem mente recogitent. Item consultum erit, ut Confessarius subinde moneat, quatenus pœnitens ipsam suam infirmitatem, dolores, molestias, imo & mortem impendentem DEO offerat in Satisfactionem suorum peccatorum, idque in unione dolorum, passionis, ac mortis Redemptoris nostri JESU Christi. Præterea pro quantitate delictorum, & qualitate personarum adhortetur infirmum, ut de bonis suis eleemosynas largiatur, sacrificia offeri curet &c. Insuper si antea facto testamento quidpiam ad causas pias legaverit, ut illud animo denuo ratificet, Deoque offerat etiam in Satisfactionem pro suis peccatis &c.

Quæres II. Quandonam mortaliter peccet differens opera pro pœnitentia Sacramentali injuncta? Resp. Non facile deberi talem etsi gravem alias peccatorum damnari alicujus peccati mortalis, nisi ex dilatione prævideatur periculum oblivionis, aut impotentiæ imposterum eadem persolvendi. Ita cum aliis Sporer *loc. cit. n. 177.* Ratio est: quia ex una parte per talem dilationē ordinarie necdum tollitur integritas prioris Sacramenti habentis se per modum Judicii, in quo utique sententiæ executio differri potest; ex altera autē parte plerumque præceptū Confessarii magis cadit in rem ipsam præstandam, quam in tempus præfixum. Exinde La Croix *Lib. 6. part. 2. n. 128. ac seqq.* prudenter discurrit, uti sequitur: Si pœnitentia fuerit vindicativa tantum, & eamdem ad mensem differre, non videtur esse mortale. Item, cui injunctum est, ut per annum omni mense confiteatur, non mortaliter peccat, si v.g. occasione Festi, aut Indulgentiarum differat ad octo dies, & in altero mense bis confiteatur; quoniam tempus tale ordinarie præfigitur ad finiendam cum tempore obligationem. Item, qui jussus est jejunare hac die Veneris, & jejunat sequenti, aut communicare proxima Dominica, & differet ad octiduum etiam sine rationabili causa, ordinarie peccat tantum venialiter; quia nimirum plerumque, & nisi aliud ex circumstantiis desumatur, præceptum Confessarii cadit magis in rem ipsam præstandam, quam in tempus præfixum; tenetur tamen omittens hac die Veneris jejunium, vel hac Dominica Communionem, illam pœnitentiam exequi sequenti conformiter dictis; quoniam talis dies præfixus ordinarie censetur ad urgendam, non tamen ad finiendam cum die obligationem. Si tamen alicui injunctum sit, ut jejunet omni die Sabbati in honorem B.V. Mariæ, aut ut communicet omni Festo B. Virginis per annum, putant Coninch, Gobat, & Sporer, pœnitentem, quamvis negligendo eum diem peccet, non teneri altera die tale opus exequi; quia in circumstantiis similibus extraordinariis mens Confessarii videtur fuisse, alligare opus illud tali diei, cum quo obligatio extinguatur, non prolongetur ad alium diem. Ita utiliter pro praxi La Croix, & quidem vix non quoad omnia in terminis formalibus.

DISTINCTIO XI.

De Sacramento Extremæ Unctionis.

QUÆSTIO I.

Quæ sit Materia, & Forma Sacramenti Extremæ Unctionis?

SUMMARIUM.

1. *Extrema Unctio est Pœnitentiæ consumativum. Et Sacramentum exeuntium.*
2. *Et verum novæ Legis Sacramentum, a Christo institutum.*
3. *Extrema Unctio, quid?*
4. *Materia ejus remota, & proxima, quæ?*
5. *Oleum quale esse debeat?*
6. *Quid, si ei sit admixtum balsamum?*
7. *Oleum illud, debet esse benedictum ab Episcopo.*
8. *Forma Sacramenti Extremæ Unctionis, quæ?*
9. *In quibus corporis partibus sit facienda Unctio?*
10. *Renum Unctio in feminis semper omittenda: & quando in viris?*
11. *Quid, si quis careat manu, pede &c.*
12. *Manus Presbyteris quomodo ungendæ?*
13. *An in casu necessitatis sufficiat unica Unctio.*
14. *Solvitur instantia.*
15. *Praxis quarumdam Diœcesium tempore pestis.*

1 EXtrema Unctio est ultimum ex illis Sacramentis, quæ vitam spiritualem cujuslibet Fidelis quoad se promovent: simulque *non modo pœnitentiæ, sed & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummativum existimatum est a Patribus*, uti loquitur Conc. Trid. *Sess. 14. in Doctrina de Extrema Unctione.* Et quia nonnisi in mortis articulo recipi potest, hinc & *Sacramentum exeuntium* nuncupatur, juxta citatum Concilium *c. 3.* De quo loquendo, fit

2. CONCL. I. De Fide certum est, Extremam Unctionem esse verum, & proprie dictum Sacramentum novæ Legis, a Christo Domino institutum. Ita præter perpetuum sensum Ecclesiæ Catholicæ, docet Concilium tum Florentinum in Decreto Unionis, tum Tridentinum *Sess. 14. De Extrema Unctione, c. 1.* ubi sic loquitur: *Instituta est autem sacra hæc Unctio infirmorum, tamquam vere & proprie Sacramentum novi Testamenti, a Christo Domino nostro, apud Marcum quidem (c. 6.) insinuatum, per Jacobum autem Apostolum, ac Domini fratrem, fidelibus commendatum, ac promulgatum (Jacobi 5.) Infirmatur, inquit, quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Et ibidem

Can.

Can.1. sic definit Concilium contra Hæreticos: *Si quis dixerit, Extremam Unctionem non esse vere, & proprie Sacramentum a Christo Domino institutum, & a Beato Jacobo Apostolo promulgatum &c. Anathema sit.*

3. CONCL. II. Sacramentum Extremæ Unctionis, est *Unctio hominis infirmi pœnitentis, facta in determinatis partibus corporis cum oleo consecrato ab Episcopo, ministrata a Sacerdote, simul verba certa cum intentione debita proferente, ex institutione divina efficaciter significans curationem finalem venialium.* Ita Doctor Subtilis 4.*dist.*23.*q.un.* per hæc verba apte declarans naturam hujus Sacramenti quoad singulas partes; prout ex progressu patebit.

4. CONCL. III. Materia remota Extremæ Unctionis, est Oleum olivarum ab Episcopo benedictum: Proxima vero est ipsamet Unctio facta hoc oleo. Ita certa, & communis; & constat tum ex Concilio Florentino *loc.cit.* ubi ait, quod Extremæ Unctionis *materia est oleum olivæ per Episcopum benedictum*: Et Tridentino *cit.c.*1. ibi: *Intellexit enim Ecclesia, materiam* (Extremæ Unctionis) *esse oleum ab Episcopo benedictum.* Tum ex illis verbis Apostoli Jacobi: *Ungentes eum oleo in nomine Domini.*

5. Ex quibus sequitur I. Oleum istud debere esse simplex, ac sine admixtione alterius liquoris: quale est oleum olivarum commune, ac usuale, eo quod tale absolute dicatur oleum.

6. Quod, si huic oleo admisceatur balsamum (prout fit in confectione Chrysmatis) tenent equidem nonnulli Doctores, per hoc impediri validitatem hujus Sacramenti; probabilius tamen est, oleum etiam balsamo mixtum esse validam materiam hujus Sacramenti; prout docent Suarez *part.* 3. *tom.* 4. *disp.* 40. *sect.*1. Poncius, Mastrius, aliique plures. Ratio est: quia mixtio balsami, cum sit modica (uti supponitur, ac fieri solet in confectione Chrysmatis) non destruit naturam olei; ergo in substantia remanebit verum oleum ab Episcopo benedictum. Et licet extra casum necessitatis, ob admixtionem balsami, eo uti non liceat, si tamen per errorem, aut alias adhibeatur, Sacramentum valide administrabitur.

7. Sequitur II. Oleum hoc debere ab Episcopo esse benedictum, prout expresse docet Concilium tum Florentinum, tum Tridentinum *loc.cit.* Et quidem communior Doctorum sententia vult, quod benedictio Episcopi essentialiter requiratur ad valorem Sacramenti Extremæ Unctionis, ita ut adhibito oleo non benedicto ab Episcopo, nullum fiat Sacramentum.

8. CONCL. IV. Forma Sacramenti Extremæ Unctionis est solemnis illa precatio, quam Sacerdos ad singulas unctiones adhibet, cum ait: *Per istam sanctam Unctionem, & suam piissimam Misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum* (auditum, odoratum &c.) *deliquisti.* Ita Concilium Florentinum *loc. cit.* una cum Concilio Tridentino, ac Rituali Romano Pauli V. Et quamvis hæc forma, sub his ipsis verbis præcise non habeatur ex S. Scriptura, constat tamen tum ex traditione Ecclesiæ, tum insinuatur ab Apostolo Jacobo *c.* 5. ubi: *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini.* Nam ly *orent super eum*, satis indicat, formam hujus Sacramenti debere esse deprecatoriam.

9. CONCL. V. In septem corporis partibus infirmus communiter est ungendus; nimirum in oculis, propter visum, in auribus, propter auditum; in naribus, propter odoratum; in ore, propter gustum, & locutionem; in manibus, propter tactum; in pedibus, propter gressum; & in renibus, propter delectationem ibidem vigentem. Ita expresse Conc. Florentinum, ac Rituale Romanum Pauli V.

10. Dicitur, *communiter est ungendus.* Siquidem circa hoc notat citatum Rituale Romanum, quamvis præter illas corporis partes, quas veluti sensuum instrumenta homini natura tribuit, nempe oculos, aures, nares, os, & manus, etiam pedes ac renes ungendi sint; attamen renum unctionem in mulieribus, honestatis gratia, semper omitti (notandum ly *semper*) atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest: neque tunc sive in mulieribus, sive in viris, aliam corporis partem pro renibus ungendam esse.

11. Notat ulterius idem Rituale Romanum, si quis aliquo dictorum membro mutilatus existat, v.g. careat manu, vel pede, quod pars illi loco proxima sit ungenda, servata eadem verborum forma.

12. Notat tertio idem Rituale, quod manus, quæ reliquis infirmis interius ungi debent, Presbyteris exterius ungantur. Rationem hujus assignant Doctores: quia Sacerdos in sua Ordinatione jam fuit unctus oleo sacro in parte interiori manuum, id est, in palmis; ac ob id congruum magis censetur, ut postea in exteriori potius manuum parte inungatur, quam in interiori. Ceterum loquendo de valore Sacramenti, nihil refert, Sacerdotem etiam in ipsis palmis inungi; cum hæc Unctio sit diversa ab illa, quam accepit in Ordinatione sua. Est tamen hac in re standum consuetudini cujuslibet Diœcesis, ac præsertim Ordinationi Ritualis Romani.

13. CONCL. VI. Quamvis multi Doctores velint, ad validitatem hujus Sacramenti necessarias esse ad minimum quinque unctiones in quinque corporis sensibus, cum quinque partialibus formis, quæ correspondent singulis unctionibus: probabile tamen est, in casu necessitatis unicam sufficere unctionem, in quacumque corporis parte fiat, cum unica tantum forma, omnes tamen corporis sensus exprimente, taliter: *Per istam sanctam Unctionem, & suam piissimam Misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti per visum, auditum, odoratum, gustum, tactum &c.* Ita Mastrius *disp.* 22. *Theol. Mor. nu.*38. post Suarezium, Coninc, Layman, Poncium, aliosque. Ratio est: quia per unius organi Unctionem, factam cum expressione quinque sensuum corporis infirmi, salvatur totum id, quod ad hoc Sacramentum requiritur a S. Jacobo Apostolo; simulque illa unica unctio sufficienter significat effectum hujus Sacramenti: ergo etiam sufficit ad valorem ejus.

14. Nec obstat Concilium Florentinum, ac Rituale Romanum; quæ exigunt septem, vel saltem quinque præcipuarum partium unctiones. Nam hæc loquuntur de eo, quod fieri debet extra casum necessitatis: non autem per hoc intendunt definire, omnium harum partium unctionem essentialiter requiri ad valorem Sacramenti.

15. Unde hæc sententia non solum a tota Universitate Lovaniensi approbata fuit, ut refert Diana *part.*3. *tract.* 4. *resolut.* 168. sed etiam præscripta in diversis Ritualibus Diœcesanis, ut Mechlinensi, & Passaviensi, pro tempore pestis grassantis, nec non & in Rituali Diœcesano Frisingensi, ubi *c.*6. *De Sacramento Extremæ Unctionis memb. I. circa finem*, sic habetur: *In morbis contagiosis, & peste grassante, ut periculum vitetur, sufficit inungi sensus organum magis ad Unctionem expositum, ac detectum, dicendo: Per istam sanctam Unctionem & suam piissimam Misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti per visum, auditum, odoratum, gustum, tactum, lumbos (si inungendi fuerint) & gressum. Et tum preces, quæ præmittendæ, & subjungendæ forent, poterunt privatim dici.*

*Quinimo non pauci DD. tenent ad essentiam extremæ Unctionis non requiri, ut, dum in necessitate unicum membrum inungitur, allegati quinque sensus in specie, & distincte exprimantur per verba, sed sufficere, si id fiat in genere v.g. dicendo: *Per hanc Unctionem indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti*, vel, *quidquid per quinque sensus deliquisti.* Ratio est: quia stante simili pronuntiatione sufficienter continetur sensus a Christo intentus in hujus Sacramenti forma circa remissionem. Videatur Kazenberger in *Supplement. Theol. Sacrament. c.*2. *sect.*3. *n.*72.*

QUÆSTIO II.

De Effectibus, Subjecto, & Iterabilitate Sacramenti Extremæ Unctionis.

SUMMARIUM.

16. *Effectus Sacramenti Extremæ unctionis.*
17. *I. Præter gratiam sanctificantem, remissio peccatorum.*
18. *Effectus remissionis peccatorum, quomodo intelligendus?*
(a) Tract.14. Dist.2. n.23. & 24.
19. *II. Alevatio infirmi, & quomodo?*
20. *Peccatorum reliquiæ, quas abstergit hoc Sacramentum, quæ?*
21. *III. Liberatio ab infirmitate corporali, quando expedit &c.*
22. *Subjectum Extremæ Unctionis capax, quod?*
23. *Nequit ministrari sanis, etiam damnatis ad mortem.*
24. *Quid de peste laborantibus, vulneratis, senibus?*
25. *Infantibus, ac perpetuo amentibus?*
26. *Vel adultis lapsis in phrenesin, aut amentiam?*
27. *Disparitas inter Sacramentum Pœnitentiæ, & Extremæ unctionis.*
(b) De hoc videatur supra Dist. 7. quæst. 4. per totum.
28. *In quo periculo, & statu infirmi, hoc Sacramentum ministrandum.*

29. Sa-

29. *Sacramentum hoc est iterabile; & an in eodem morbo?*
30. *Declaratur hoc amplius.*
31. *Sacramentum hoc, an sit necessarium ad salutem?*

16. Effectus Sacramenti extremæ Unctionis paucis verbis a S. Jacobo *in sua Canonica*, *c. 5.* sequentibus verbis indicantur: *Et oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Hinc fit

17. CONCL. I. Ultra gratiam habitualem, seu sanctificantem, quæ ex opere operato causatur ab omnibus Sacramentis novæ Legis, specialis effectus Sacramenti Extremæ Unctionis est remissio peccatorum. Patet hoc ex citatis verbis Apostoli Jacobi: *Et si in peccatis sit, dimittentur ei.* Super quæ verba Concilium Trid. *loc. cit. c. 2.* explicans rem, seu effectum hujus Sacramenti, sic ait: *Res etenim hæc gratia est Spiritus Sancti, cujus unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit.*

18. Porro effectus iste remissionis peccatorum, intelligendus inprimis est de peccatis venialibus, quæ si homini per alia Sacramenta, ac remedia, seu opera bona remissa necdum sunt, virtute hujus Sacramenti remittuntur, si cæteroquin homo sit dispositus. Intelligendus deinde est de remissione pœnarum peccatis debitarum, non quidem semper omnium, sed plurium vel pauciorum, juxta dispositionem suscipientis. Quinimo per accidens fieri potest, ut etiam primam gratiam conferat Sacramentum istud & peccatum mortale remittat, homini bona fide existimanti, se esse in statu gratiæ, illudque eum sola attritione suscipienti; prout jam supra (a) dictum est.

19. CONCL. II. Secundus hujus Sacramenti effectus est, alleviare infirmum, juxta citatum illud D. Jacobi: *Et alleviabit eum Dominus.* Dicitur autem hoc Sacramentum alleviare infirmum, in quantum (ut ait Concilium Trid. *Sess. 14 cap. 2.*) *ægroti animam alleviat, & confirmat, magnam in eo Divinæ Misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus, & morbi incommoda ac labores levius fert, & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis, facilius resistit.*

20. Huc reduci potest alius effectus hujus Sacramenti ibidem a Concilio Trid. & communi Theologorum assignatus, qui est *peccatorum reliquias abstergere.* Ubi per *peccatorum reliquias* intelligitur animi languor, torpor, mœror, tristitia, fastidium, & anxietas, & aliæ hujusmodi pravæ affectiones, quæ ex peccatis præteritis, eorumque recordatione oriri solent, ac peccatorem in desperationem inducere: in ordine ad quas removendas proinde plurimum conducit digna hujus Sacramenti susceptio.

21. CONCL. II. Tertius Extremæ Unctionis effectus est; liberare infirmum ab infirmitate sua corporali, ubi saluti animæ id expedierit; juxta illud cit. Apostoli. *Et Oratio fidei salvabit infirmum.* Hunc tamen effectum sanitatis corporalis non semper, ac infallibiliter præstat hoc Sacramentum, ut patet; sed tunc solum, ubi saluti animæ infirmi expedierit; prout notat Concilium Trid. *loc. cit. c. 2.* dicens, quod infirmus virtute hujus Sacramenti *sanitatem corporis interdum, ubi saluti animæ expedierit consequitur.* Et ratio est: quia Sacramenta nullum ex Christi institutione conferunt effectum, nisi in ordine ad spiritualem animæ profectum, ac vitam æternam consequendam.

22. CONCL. IV. Subjectum capax extremæ Unctionis est solus homo baptizatus, rationis compos, & periculose infirmus, ita quod probabiliter mors immineat. Ita communis; & patet tum ex citatis S. Jacobi verbis: *Infirmatur quis in vobis* Tum ex Concilio Trid. *loc. cit. c. 3.* ubi ait: *Declaratur etiam, esse hanc Unctionem infirmis adhibendam, illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur; unde & Sacramentum exeuntium nuncupatur.*

23. Infertur proinde cum communi, non posse hoc Sacramentum ministrari sanis, neque iis, qui sunt constituti in mortis articulo ob extrinsecam dumtaxat violentiam, v. g. damnatis ad mortem, hominibus in naufragio constitutis, militibus ad prælium ituris, & hujusmodi. Ratio est: quia ex Christi institutione solus homo infirmus est capax hujus Sacramenti: tales autem homines, non sunt infirmi, ut patet.

24. Aliud est dicendum de eo, qui pestem contraxit, qui venenum, vel vulnus lethale accepit &c. propter quod est in periculo mortis. Talis enim post ejusmodi casum vere jam ægrotat, licet causa istius ægritudinis fuerit extrinseca, & violenta: atque ideo communiter hujusmodi homines censentur esse capaces extremæ Unctionis. Idem dicendum de eo, qui ob nimiam senectutem deficientibus viribus est constitutus in periculo mortis: etiam & iste vere infirmatur; nam, ut habet vulgatum illud, *Senectus ipsa est morbus.*

25. Infertur ulterius, quod infantibus, ac etiam illis, qui perpetuo amentes fuerunt, Extrema Unctio ministranda non sit; ut notat Scotus *4. dist. 23. §. De secunda*, cum communi. Ratio est: quia tales non possunt esse pœnitentes, id est, non sunt capaces Sacramenti Pœnitentiæ; ergo neque Extremæ Unctionis, eo quod hoc Sacramentum illius *consumativum*, sive complementum existimetur, ut loquitur Concilium Trid. *n. 1.* relatum.

26. Loquendo tamen de adultis, & qui rationis usum habuerunt, tametsi deceat, idque curandum sit, ut hoc Sacramentum conferatur infirmis, dum adhuc rationis compotes sunt (sic enim majori eum reverentia suscipietur) attamen non debet denegari morituris, in phrenesin, aut amentiam lapsis, sed est eisdem dandum, dummodo antea christiane vixerint, atque salutis suæ memores fuerint: quod quidem præsumendum est, nisi de contrario constet. Layman *c. 4. n. 3.* & communis.

27. Nec obstat, quod loquendo de Sacramento Pœnitentiæ (b) Doctores vel oppositum teneant, vel dubitent, an in tali casu sit conferendum illud Sacramentum etiam sub conditione. Resp. enim, disparitatem esse: quia ad Sacramentum Pœnitentiæ, quod a Christo Domino institutum fuit per modum Judicii, requiritur Confessio sensibilis, qualem tunc adesse dubitatur: hæc autem non requiritur ad Extremam Unctionem.

28. Quinimo ad conferendum Sacramentum Extremæ Unctionis non est expectandum, donec infirmus omni prorsus sensu careat, aut penitus sit desperata salus ejus, sed sufficit, quod infirmus judicio Medicorum, aut peritorum, periclitetur de vita, sive probabile periculum subsit, ne si diutius differatur istud Sacramentum, mors vel defectio sensuum subito superveniat. Expedit enim, ut ab infirmo periculose ægrotante hoc Sacramentum (si fieri potest) dum adhuc viget integra mens & ratio, recipiatur, sicque is ad uberiorem illius fructum, gratiamque percipiendam, sua fide, piaque animi voluntate, sese disponere valeat. Herincx *disp. 11. de Extrema Unctione, q. 5. n. 14.* post Catechismum Romanum Barbosa *de offic. Parochi, c. 22. n. 19.* Layman *n. 4.* & alii.

29. CONCL. V. Quamvis hoc Sacramentum simpliciter sit iterabile, si nimirum homo in pluribus morbis cum probabili vitæ periculo successive sit constitutus, nihilominus durante eadem necessitate, statuque morbi, Sacramentum istud iterari non potest: quod, si tamen variatur morbi status, & infirmus, postquam reconvaluisse videbatur, denuo in periculum mortis incidat, iterum conferri poterit. Ita certa, & communis Doctorum, atque habetur in Concilio Trid. *loc. cit. c. 3.* Accedit ratio: quia hoc Sacramentum non imprimit Characterem; ergo est iterabile superveniente tamen novo vitæ discrimine.

30. Porro illa temporis distantia, morbique varietas, prudenti judicio relinquitur designanda; ita tamen, ut considerata diuturnitate ægritudinis, ac variatione status ejus, censeatur esse novus morbus (id est, constituens hominem in novo mortis periculo, ac proinde nova necessitas; & sic primum poterit iterari Sacramentum istud.

* Augustinus Barbosa *de Offic. Parochi c. 22. n. 28.* apud Gobat existimat intervallum unius septimanæ inter unam & alteram unctionem intercedens esse sufficientem temporis distantiam de novo Sacramentum Extremæ Unctionis recipiendi, dummodo vere constet, infirmum post primam unctionem intra hoc intervallum hebdomadarium fuisse constitutum extra periculum propinquum mortis, licet ceteroquin qui necdum ex integro sit restitutus sanitati, prout id teste Patre Kiliano Kazenberger in *Supplem. Sacrament. c. 2. sect. 4. n. 110.* frequenter potest contingere apud Asthmaticos, Hydropicos, & Phtysicos, in quibus, radice morbi permanente, morbi status sæpe notabiliter variatur, ut nunc in periculo urgenti sint constituti, postea plateas, & Ecclesias frequentent, ac demum intervallo alio iterum periculose decumbant. Quare pro praxi, si ægroti illi, qui jam semel extremam unctionem receperunt, iterum post aliquot dies inungi petant, Domini Parochi observent, an intra hoc tempus novus morbus periculosus accesserit, vel non? Si prius, non facile denegent fervide petentibus hoc Sacramentum etiam post paucos dies, nam propter novum

vum aliud certamen, seu agonem poterit pro consortatione nova adhiberi unctio, teste Dicastillo, hic *D.1. Dub.* 10. *n.*166. Si vero posterius, tunc indagent ulterius, an interca periculum præcedentis morbi, ratione cujus inuncti fuerunt, vere cessaverit, nec ne; si non, neutiquam reiteretur Extrema Unctio: si vero cessavit jam integro circiter octiduo, de novo administrare poterunt: alias vero non id faciant. Videatur Kazenberger *l. c.* *

31. Posset hic ulterius quæri de necessitate hujus Sacramenti ad salutem. Verum de hoc jam dictum fuit supra *Dist.* 2. *n.*68. *& seqq.* Quamvis enim Fideles ad receptionem Extremæ Unctionis nulla præcepti districtione, per se loquendo, teneantur; tamen (ut loquitur Conc. Trid. *cit. cap.* 3.) *nec tanti Sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti injuria esse posset.*

DISTINCTIO XII.

De Sacramento Ordinis.

QUÆSTIO I.

Quid, & quot sint Ordines? Ubi & de prima Tonsura.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis inter Sacramenta.*
2. *Ordo varie sumitur.*
3. *Ordo sumitur & pro præeminenti gradu in Ecclesia, & pro actuali Ordinatione.*
4. *Presbyteratus est Sacramentum, quomodo?*
5. *Declaratur hoc amplius.*
6. *Sacramentum Ordinis, quid?*
7. *Ostiariatus &c. Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus, quid?*
8. *Sacerdos &c. quis?*
9. *Ordines sunt septem.*
10. *Prima Tonsura non est ordo, sed dispositio ad Ordines.*
11. *Effectus primæ Tonsuræ, qui?*
   Privilegium Fori.
12. *Privilegium Canonis.*
   (a) Tract. 13. Dist. 2. n. 58. & seqq.
   Alii effectus primæ Tonsuræ.
13. *Episcopatus, an sit Ordo?*
14. *Comprehenditur sub Sacerdotio ample sumpto.*
15. *Omnes & singuli Ordines, sunt verum Sacramentum;*
   Et causant specialem Characterem.
16. *Constituunt omnes unum Sacramentum, quomodo?*
   (b) Tract. 14. Dist. 2. n.10.
   Quid de Characteribus.

1. Absolutis Sacramentis, quæ vitam spiritualem cujuslibet Fidelis quoad se promovent, recepta Theologorum methodo tractatur de Sacramentis illis novæ Legis, quæ respiciunt totam Communitatem populi Christiani: qualia sunt Sacramentum ordinis, & Matrimonii. Siquidem mediante illo in Ecclesia Catholica constituuntur legitimi Sacerdotes, ac Ministri Ecclesiastici, qui præsent ac legitime gubernare noverint totum Populum Christianum. Post quod sequitur Sacramentum Matrimonii, quo generis humani propagatio ad conservationem Reipublicæ Christianæ requisita perennatur, atque ut honeste ac decenter fiat, specialibus gratiis & auxiliis Divinis roboratur. Et quidem loquendo nunc de Sacramento Ordinis,

2. Advertendum est primo, quod nomen Ordinis diversas habeat significationes. Nam quandoque sumitur Ordo pro congrua quorumdam inter se dispositione, ut si dicatur: *Exercitus conservat ordinem bonum; Inter hæc reperitur nullus ordo.* Quandoque pro gradu præeminenti in aliqua Republica: sic dicitur *Ordo Equestris, Ordo Senatorius, Ordo Clericalis, &c.* ut taceantur aliæ ejus acceptiones.

3. Advertendum ulterius, quod, quantum attinet ad propositum, Ordo dupliciter sumatur: primo pro gradu præeminenti in Ecclesia DEI, id est, pro dignitate Ecclesiastica quibusdam personis collata vi Sacramenti Ordinis recepti. Secundo sumitur Ordo pro ipsa actuali ordinatione, seu institutione alicujus in gradu præeminenti Ecclesiæ: & hoc posteriori modo acceptus Ordo, est unum ex septem novæ Legis Sacramentis, non item in priore acceptione: Sic ver. gr. Presbyteratus potest sumi vel pro ipsa actuali ordinatione alicujus in Presbyterum, & sic est Sacramentum: vel pro dignitate, seu potestate Sacerdotali, quam quis aquisivit vi ordinationis suæ in Presbyterum, & ratione cujus potest valide consecrare, & absolvere, & hoc modo Presbyteratus non est Sacramentum, sed potius aliquid consequens ad Sacramentum Ordinis Presbyteratus jam peractum, sibique collatum. Et quod dicitur hic de Presbyteratu, idem servata proportione dicendum est de Diaconatu, Subdiaconatu, & quatuor Ordinibus minoribus.

4. Hinc si quis dicat: Presbyteratus est Sacramentum novæ Legis: atqui Petrus, ante annum ordinatus, habet Presbyteratum; ergo Petrus habet Sacramentum Ordinis, & quidem adhuc hodie, cum etiam nunc habeat Presbyteratum. Resp. distinguendo majorem: Presbyteratus est Sacramentum, sumendo Presbyteratum pro actuali ordinatione alicujus in Presbyterum, conceditur: sumendo Presbyteratum pro dignitate, seu potestate Sacerdotali, permanente, negatur major: & sic distincta minore, negatur consequentia.

5. Ratio hujus doctrinæ est: quia Ordo est Sacramentum consistens in fieri, non autem in facto esse: unde nequit consistere in ipsa dignitate, potestate, & gradu Sacerdotali, qui semper permanet; sed solum in actuali ordinatione, idest, in illa sensibili actione mox transeunte, qua præbetur Clericis dicta potestas & gradus Sacerdotalis. Unde ad hoc indicandum, & vitandam omnem ambiguitatem, atque æquivocationem, Concilium Trid. *Sess.* 23. *can.* 3. notanter sic inquit. *Si quis dixerit, Ordinem, sive sacram Ordinationem non esse vere ac proprie Sacramentum, &c. anathema sit*: per additum ly *sacram Ordinationem*, explicans, quid intelligatur per ly *Ordo*, dum dicitur esse Sacramentum novæ Legis. His prænotatis, sit

6. CONCL. I. *Sacramentum Ordinis* bene definitur, dicendo: Ordo est Sacramentum novæ Legis, quo spiritualis potestas traditur ordinato ad aliquod Ministerium circa Eucharistiam digne exhibendum. Ita in re communis; potestque hæc definitio Sacramenti Ordinis in genere, facile cuilibet Ordini in particulari applicari, definiendo eosdem per officia singulis propria.

7. Sic *Ostiariatus* est Ordo, seu Sacramentum novæ Legis quo traditur ordinato potestas aperiendi, & claudendi januas Ecclesiæ, &c. Similiter *Subdiaconatus* est Ordo, quo traditur ordinato potestas solemniter cantandi Epistolam, & portandi Calicem cum Patena ad Altare. Diaconatus est Ordo, quo datur ordinato potestas solemniter cantandi Evangelium ac proxime administrandi Sacerdoti circa confectionem Eucharistiæ. *Presbyteratus* est Ordo, seu Sacramentum novæ Legis, quo datur ordinato potestas consecrandi Corpus & Sanguinem Christi, atque Fideles confitentes a peccatis absolvendi.

8. Unde *Sacerdos* bene describi potest, quod sit vir in præeminenti gradu Ecclesiæ constitutus, habens potestatem consecrandi Corpus & Sanguinem Christi, &c. Quo modo (servata tamen proportione) etiam Diaconus, & alius in Ordinibus constitutus, apte poterit describi per officium sibi competens.

9. CONCL. II. Septem sunt Ordines in Ecclesia DEI, videlicet Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolythatus, Subdiaconatus, Diaconatus, ac Presbyteratus seu Sacerdotium. Ita Concil. Trid. *Sess.* 23. *c.* 2. asserens, *ab ipso Ecclesiæ initio dictorum Ordinum nomina, atque uniuscujusque eorum ministeria in usu fuisse.*

10. CONCL. III. Prima Tonsura non est Ordo, neque Sacramentum, sed mera dispositio ad Ordines. Ita Theologi communiter, contra plerosque Canonistas, volentes, etiam primam Tonsuram esse Ordinem proprie dictum; quorum sententiam ex professo, ac fusissime propugnat Fagnanus in *c. Cum contingat, n.* 44. *& seqq. de ætate & qualit. præficiendorum.* Ratio Conclusionis desumitur in primis ex Decreto S. Caji Papæ & Martyris, qui (ut refertur in Breviario Romano, die 22. Aprilis) *constituit, ut his Ordinum & honorum gradibus in Ecclesia ad Episcopatum ascenderetur: Ostiarii, Lectoris, Exorcistæ, Acolythi, Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri*: ergo cum inter hos ordinum gradus non connumeretur prima Tonsura, dicendum, quod ipsa non sit Ordo. Idem probatur ex cit. Concilio Trid. *Sess.* 23. *cap.* 2. ubi referens nomina Ordinum, ab ipso Ecclesiæ initio in usu existentium, pariter tacet primam Tonsuram: quinimo eam satis aperte ab Ordinibus secernit, dum ait, quod Ordines in Ecclesia *ita sint distributi, ut qui jam Clericali Tonsura insigniti sunt, per minores ad majores ascenderent.*

Unde merito inferre licet, quod prima Tonsura potius sit dispositio ad Ordines recipiendos, in quantum per eam patet ascensus ad Ordines tum minores, tum majores; simulque per ipsam quis fit Clericus, ac de Foro Ecclesiastico, & particeps Privilegiorum Clericalium: Occasione cujus

11. Quæres: Qui sunt effectus primæ Tonsuræ? Resp. Cum communi, eos esse multiplices, quos enumerat cit. Fagnanus *n.*112. In primis enim per eam Christiani a Statu Laicali transferuntur ad Clericalem, & de sorte Domini efficiuntur, *arg. can. Duo sunt*, 12. *q.* 1. & *can. Cleros*, *dist.* 21. Deinde Tonsurati acquirunt *Privilegium Fori*; hoc est, eximuntur ab omni Potestate, seu Jurisdictione sæculari, *can. Si Imperator. dist.* 96. ac proinde non possunt amplius a Judice sæculari in Judicium trahi, incarcerari, vel puniri, sed dumtaxat ab Ecclesiastico. Verumtamen novo Jure Concilii Trid. *Sess.* 23. *de Reform. c.* 6. ad hoc, ut prima Tonsura initiatus gaudeat dicto Privilegio Fori, requiritur, quod is vel *Beneficium Ecclesiasticum habeat*; *aut Clericalem habitum, & Tonsuram deferens, alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviat*; *vel in Seminario Clericorum, vel in aliqua Schola, vel Universitate, de licentia Episcopi, quasi in via ad majores Ordines suscipiendos versetur*. Ita Concilium: quod, cum sub disjunctione *aut*, *vel*, loquatur, sufficit quælibet harum trium conditio, ut is Privilegio Fori gaudeat.

12. Rursus prima Tonsura initiatus acquirit *Privilegium Canonis*, ac proinde ipsum injuriose percutiens, incidit ipso facto in excommunicationem latam, *can. Si quis suadente*, 17. *q.* 4. de qua jam superius. (a) Item talis potest obtinere beneficium Ecclesiasticum, ut innuit Concilium Trid. *cit. c.* 6. Est etiam capax omnis Jurisdictionis Ecclesiasticæ, tam ordinariæ, quam delegatæ, cujus merus Laicus est incapax: hinc initiatus prima Tonsura, est capax potestatis excommunicandi, Beneficia conferendi, Causas spirituales cognoscendi, &c. Et tandem gaudet omnibus Privilegiis Clericorum.

13. CONCL. IV. Episcopatus est quidem proprie dictus Ordo, tamen commode refertur ad Ordinem Sacerdotii: atque ideo simpliciter dicendum est, in Ecclesia DEI esse tantum septem Ordines. Ita Theologi passim, contra Canonistas quoad secundam partem. Prior pars defacto est certa, adeo ut oppositum tenere sit periculosum: Siquidem Concilium Trid. *Sess.* 23. *c.* 4. Episcopatum expresse inter Ordines connumerat, dum ait: *Docet insuper Sacrosancta Synodus, in Ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & ceterorum Ordinum &c.* Accedit ratio: quia Episcopo competit quædam specialis potestas Ordinis, in quantum Episcopo; nimirum potestas conferendi Sacramentum Confirmationis, & Ordinis; simulque consecratio Episcopi amplius tolli, aut dicta potestas valide conficiendi illa Sacramenta, ulterius auferri non potest.

14. Ultima vero pars ex eo suadetur: quia, licet Episcopatus sit Ordo a simplici Sacerdotio distinctus, ut docet Concilium Trid. *Sess.* 23. *can.* 7. tamen & ipse sub generali ratione Sacerdotii comprehenditur, sumendo nempe Sacerdotium ample pro potestate non solum consecrandi, sed etiam valide conferendi omnia alia Sacramenta, quæ requirunt Ministrum consecratum. Quo modo sumendo Sacerdotium, illud postea subdividitur in Presbyteratum, cui competit administratio Eucharistiæ, Pœnitentiæ, ac Extremæ Unctionis, & in Episcopatum, cui insuper convenit potestas conferendi jure ordinario Confirmationem, & Ordinem. Hinc S. Anacletus Papa *in Epistola* 3. *c.* 1. ait, Ordinem Sacerdotum bipartitum esse, scilicet Episcoporum & Presbyterorum.

15. CONCL. V. Omnes, & singuli prædicti Ordines, sunt verum ac proprie dictum Sacramentum. Ita communis. Et quidem, quod Sacerdotium sit Sacramentum, est de Fide. Quod autem etiam ceteri Ordines inferiores habeant veram rationem Sacramenti, colligitur ex Concilio Florentino, in Decreto Unionis, ac Tridentino *Sess.* 23. *c.* 2. & *can.* 3. ubi absolute, & absque ulla limitatione definitur, Ordinem seu sacram Ordinationem esse Sacramentum; simulque dicitur, esse septem Ordines in Ecclesia DEI. Accedit, quod omnes & singuli Ordines habeant suam determinatam materiam & formam, propriamque significationem, uti patebit ex dicendis *Quæst. seq.* Insuper singuli Ordines imprimunt specialem Characterem, ac diversum ab aliis, secundum quod diversæ sunt potestates ministrandi, ut docet D. Bonaventura 4. *dist.* 14. *part.* 2. *art.* 1. *q.* 3. cum communi, ac patet ex eo, quod omnes sint irreiterabiles: atqui Character est effectus proprius Sacramenti; ergo.

16. Ceterum his non obstantibus, omnes dicti septem Ordines constituunt in simul unum dumtaxat Sacramentum Ordinis. Idque fit tum unitate ordinationis, seu finis, in quantum omnes ordinantur ad unum Sacerdotium, ac ratione hujus recipiuntur: tum unitate generis proximi, quatenus omnes & singuli Ordines in particulari, conveniunt in ratione Sacramenti Ordinis ut sic, tamquam in genere proximo. Ac proinde merito a Concilio Trid. *loc. cit.* comprehenduntur omnes sub uno nomine Sacramenti Ordinis; prout jam superius (b) dictum fuit. Et hac eadem ratione Characteres particulares singulorum Ordinum, simul constituunt unum Characterem totalem & completum Ordinis.

QUÆSTIO II.

De Materia, Forma, & Officiis singulorum Ordinum.

SUMMARIUM.

17. *Materia, & Forma Ordinum generatim, quæ?*
(c) Videatur Tract. 14. Dist. 1. n. 18. & seq.
18. *Materia Ostiariatus, & forma, quæ?*
Officium Ostiarii, quod?
19. *Exorcistatus materia, & forma. Officium Lectoris.*
20. *Exorcistatus materia, & forma. Officium Exorcistæ.*
21. *In reliquis Ordinibus datur duplex materia, & forma partialis.*
22. *Acolythatus materia, & forma duplex, quæ?*
Officium Acolythorum.
23. *Objectio, ejusque solutio notabilis.*
24. *Subdiaconatus materia, & forma.*
25. *Subdiaconi Officium, quale?*
(d) Ut dictum Tract. 13. Dist. 3. n. 13.
26. *Subdiaconi obligationes speciales, quæ?*
(e) Tract. 6. Dist. 1. n. 12. & 13.
27. *Clerici in Sacris, quo Jure teneantur ad perpetuam continentiam?*
28. *An vi voti Sacris Ordinibus annexi?*
29. *Instantia ex Scoto refellitur.*
30. *Diaconatus materia, & forma.*
31. *Officium Diaconi, quod?*
32. *Presbyteratus materia, & forma.*
33. *Officium Sacerdotis.*
(f) Ut dictum Dist. 8. n. 7.
34. *Objectio ex Concilio Florentino; Ejusque solutio.*
35. *Quid de Libro Epistolarum respectu Subdiaconatus?*
36. *Alia notabilis objectio.*
37. *Ejusque solutio.*
(g) Tract. 14. Dist. 2. n. 20. & 21.
38. *Uniformitas in materia & forma Sacramentorum quomodo detur?*

17. ADvertendum, quod loquendo de materia, & forma Ordinum in genere, materia cujuslibet Ordinis duplex sit, remota scilicet & proxima. *Materia remota* cujuslibet Ordinis est illa res, quæ traditur ab Episcopo suscipienti aliquem Ordinem. *Materia proxima*, est ipsamet traditio illius rei. Porro forma cujuslibet Ordinis in genere, sunt verba illa, quæ in collatione singulorum Ordinum, ac sub traditione debitæ materiæ proferuntur ab Episcopo, utpote ordinario Ministro Sacramenti Ordinis.

18. Verum loquendo de singulis Ordinibus in particulari; *Materia Ostiariatus*, est traditio Clavium Ecclesiæ per manus Episcopi. *Forma*, sunt verba illa ab Episcopo sub porrectione dictarum Clavium Ecclesiæ prolata, videlicet: *Sic agite, quasi reddituri DEO rationem pro iis rebus, quæ his Clavibus recluduntur*. Porro *Officium Ostiarii* est, Templi claves custodire, ejus januam claudere, cymbalum & campanam pulsare. Ita Pontificale Romanum, & Catechismus Romanus.

19. *Lectoratus materia*, est traditio Libri Prophetiarum. *Forma* vero talis: *Accipite, & estote verbi DEI relatores; habituri, si fideliter & utiliter impleveritis officium vestrum, partem cum iis, qui verbum DEI bene ministraverunt ab initio*. Porro *Officium Lectoris* est, Lectionem Prophetiarum in Ecclesia pronuntiare, sive canendo, sive solum legendo: item Catechumenos docere Rudimenta Fidei.

20. Exor-

20. *Exorcistatus materia*, est traditio Libri Exorcismorum. *Forma* vero hæc: *Accipite, & commendate memoriæ, & habete potestatem imponendi manus super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos. Officium Exorcistæ* est, imponere manus super Energumenos (hoc est, obsessos a dæmonibus) & ad arcendos dæmones super eum invocare Nomen Domini, legereque Exorcismos Ecclesiæ, ac ipsos ita præparare, ut Sacris interesse possint.

21. Quantum ad sequentes Ordines attinet, notandum, quod in reliquis Ordinibus duplex reperiatur materia, constituens unam adæquatam, cum duplici forma sibi correspondente; & similiter unam adæquatam formam constituente: qualis in Acolythatu est traditio Cerei extincti, & Urceoli vacui: in Subdiaconatu est traditio Calicis vacui una cum Patena vacua, ac Libri Epistolarum: in Diaconatu impositio manuum Episcopi, atque traditio Libri Evangeliorum: in Presbyteratu traditio Calicis cum vino & Patenæ cum hostia superposita, ac impositio manuum Episcopi. Itaque

22. Acolythatus una materia, est traditio Candelabri una cum Cereo extincto, cum tali forma: *Accipite Candelabrum cum cereo, & sciatis vos ad accendenda Ecclesiæ Luminaria mancipatos, in Nomine Domini*. Altera partialis materia, est traditio Urceoli vacui, cum hac forma: *Accipite Urceolum ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam Sanguinis Christi, in Nomine Domini*. Porro *Officium Acolythorum* est, luminaria Ecclesiæ accendere, atque præparare ad Sacrificium: & portare Cereum accensum ad Altare, præcipue dum Evangelium sub Missa canitur; itemque ampullas vini & aquæ ad Missæ Sacrificium præparare, & ministrare.

23. Nec dicas: Possunt hujusmodi officia pleraque peragi sine dictis Ordinibus; ergo frustra ponuntur hi Ordines. Resp. Enim negando consequentiam. Tum quia per dictos Ordines constituitur quis in tali gradu Ecclesiæ, ut ejusmodi officia possit solemniter & auctoritative peragere; quod aliis non cōpetit. Tum quia etiam per quatuor Ordines minores confertur ordinatis ex opere operato gratia specialis ad ejusmodi officia dignius peragenda, ut proinde dicti ordines neutiquam sint frustranei.

24. *Subdiaconatus materia* una, est traditio Calicis vacui cum Patena vacua. *Forma* autem talis: *Videte, cujus ministerium vobis traditur; ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut DEO placere possitis*. Altera ejus materia partialis, est traditio libri Epistolarum, cum tali Verborum forma: *Accipite Librum Epistolarum, & habete potestatem legendi eas in Ecclesia Sancta DEI, tam pro vivis, quam pro defunctis, &c.* Et nota, usque ad Subdiaconatum formas positas esse in plurali, eo quod usque ad Subdiaconatum regulariter loquendo plures soleant simul ordinari, si adsint: quod si vero unus Solus ordinatur, tunc dictæ formæ proferuntur in singulari.

25. Porro *Subdiaconi officium* est, Vasa sacra, videlicet Calicē ac Patenam ad usum Sacrificii preparare, atque ad Altare deferre, & Diacono in Altaris ministerio inservire: in Missa Epistolam cum Manipulo solemniter cantare; sine Manipulo enim liceret etiam non Subdiacono cantare Epistolam (d) item Pallas Altaris, Corporalia, Calices & Patenas abluere, ipsamque ablutionis aquam in Sacrarium fundere, aliaque juxta Rubricas Missalis in Missæ Sacrificio peragere. Verum occasione horum

26. Quæres I. Quæ sint speciales obligationes Subdiaconi? Resp. Cum communi, esse sequentes. I. Subdiaconi, aliique in Ordinibus majoribus constituti, tenentur servare perpetuam Castitatem; prout liquet ex *c. Presbyteris, dist. 27. & c. A multis, de ætate & qualitat. præficiend. & c. Ut Clericorum, de vita & honest. Cleric.* ac alibi. II. Subdiaconi tenentur ad quotidianam recitationem Horarum Canonicarum, prout jam superius (e) dictum est. III. Subdiaconi, aliique in Sacris Ordinibus, tenentur deferre Habitum, & Tonsuram Clericalem *c. Si quis ex Clericis, & c. Clerici, de vita & honest. Cleric.*

27. Quæres II. Quo jure teneantur Clerici in Sacris constituti ad servandam perpetuo Continentiam? Resp. I. Initiati sacro Ordine non tenentur ad Continentiam ex Jure Divino, sed dumtaxat Ecclesiastico. Ita Scotus *4. dist. 37.* cum communi. Nullibi enim extat tale præceptum Divinū: quinimo Græci in minoribus Ordinibus contrahunt, & in superioribus utuntur Matrimonio jam contracto, neque in hoc reprehenduntur ab Ecclesia, *c. Cum olim, de Clericis conjugat.* prout fieri oporteret, si dicta obligatio descenderet ex Lege Divina.

28. Remanet proinde, quod Clerici in Sacris teneantur ad perpetuam Continentiam Jure dumtaxat Ecclesiastico, in quantum Ordinibus sacris ex generali statuto Ecclesiæ (per textus *n. 26.* citatos) annexum est Votum perpetuæ Castitatis; prout inter alios tradit Scotus *4. dist. 25. quæst. 1. §. Hic breviter*, inquiens: *Quia susceptioni Ordinis sacri annexum est votum continentiæ, ut habetur extra, c. A multis, de ætate & qualit.* Id ipsum tenet communior Doctorum, atque desumitur ex *cit. c. Cum olim, de Cleric. conjugat.* ubi Pontifex ait: *Nos attendentes, quod Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admisit*. Ex quo, Glossa ibidem, argumento a sensu contrario desumpto, infert, quod Occidentales, sive Latini Clerici, ex voto ad continentiam teneantur: eo enim ipso (inquit) quod quis promoveatur ad sacrum Ordinem, cui ex constitutione Ecclesiæ annexum est votum continentiæ, intelligitur tacite vovere Continentiam, licet nullam de hoc mentionem faciat. Et hinc *cap. un. de voto in 6.* illud appellatur *Votum, quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri Ordinis*.

29. Nec obstat Scotus *4. dist. 37. quæst. un.* ex quo loco is passim citatur in oppositum. Resp. Enim, Doctorem ibidem solum dicere, quod Ordo sacer non dirimat Matrimonium propter votum Continentiæ, sive proprie, sive ex præcepto Ecclesiæ annexum; sed ex hoc solum, quod Ecclesia talem personam faciat simpliciter illegitimam, sive inhabilem ad contrahendum: & hoc est certum, atque patet ex *cit. cap. un. de Voto in 6.* Non tamen Doctor Subtilis ibidem negat, Ordini sacro esse annexum Votum Continentiæ, imo hoc ipsum supponit, atque antea, seu *dist. 25. qu. 2.* jam citata, expresse docet.

30. *Diaconatus materia* etiam duplex est; una impositio manus dexteræ Episcopi, cum tali verborum forma: *Accipe Spiritum Sanctum ad robur, & ad resistendum diabolo & tentationibus ejus, in Nomine Domini*. Altera est traditio Libri Evangeliorum, cum hac forma: *Accipe* (aut, si plures simul ordinentur (*Accipite*) *potestatem legendi Evangelium in Ecclesia DEI, tam pro vivis, quam pro defunctis, in Nomine Domini*.

31. Porro *Officium Diaconi est*, Sacerdoti in Missæ Sacrificio immediate assistere, eique ministrare panem & vinum ad conficiendam Eucharistiam, atque Evangelium cum Stola solemniter cantare, aliaque juxta Rubricas Missalis præstare. Taceantur cetera ejus officia; qualia sunt, Sacerdote impedito Verbum DEI ex facultate Episcopi prædicare, de Parochi licentia solemniter baptizare, & hujusmodi.

32. *Presbyteratus* duplex est *materia*, scilicet traditio Calicis cum vino, & Patenæ una cum Hostia superposita, cum hac verborum forma: *accipe potestatem offerendi Sacrificium DEO, Missasque celebrandi, tam pro vivis, quam pro defunctis, in Nomine Domini*. Altera materia Presbyteratus, est impositio manuum Episcopi super caput ordinandi, cum hac verborum forma: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata, remittuntur eis, & quorum retinueris, retenta sunt*.

33. Porro *Officium Sacerdotis* præcipuum est, consecrare Corpus & Sanguinem D. N. JESU Christi: quæ potestas traditur per traditionem Calicis cum vino, & Patenæ cum Hostia superposita; idque fieri solet ante Offertorium, nempe circa finem Tractus, Sequentiæ, vel Alleluja, Evangelium præcedentis. Alterum ejus officium est, absolvere pœnitentes a peccatis, accedente tamen legitima jurisdictione: quæ potestas eidem traditur per manuum Episcopi impositionem, cum debita verborum forma; soletque fieri peracta Communione. (f) Insuper ad Officium Sacerdotis pertinet, alia Ecclesiæ Sacramenta dignis administrare, excepto Sacramento Confirmationis, ac Ordinis, quorum administratio spectat ad Episcopum, veluti ordinarium Ministrum. Item Sacerdotis est, benedicere, baptizare, ac populum DEI opere, doctrina, exemplo pascere; atque ejusdem necessitates ferventibus precibus DEO recommendare, aliaque pietatis opera impensius exercere.

34. Objicies contra hactenus dicta: In Concilio Florentino in Decreto Unionis, unica materia assignatur pro Ordine Subdiaconatus, Diaconatus, Presbyteratus; ergo male assignatur duplex materia horum Ordinum. Antecedens patet. Sic enim loquitur citat. Concilium: *Sextum Sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo; sicut*

Presbyteratus traditur per Calicis cum vino & Patenæ cum pane porrectionem. Diaconatus vero per Evangeliorum dationem, Subdiaconatus per Calicis vacui cum Patena vacua superposita traditionem. Resp. negando consequentiam: quia, ut notat Herinex *disp.20. de Sacramento Ordinis n.37.* & 46. Concilium Florentinum non intendit assignare adæquatam materiam dictorum Ordinum, sed solum tradere exempla doctrinæ generalis a se præmissæ, nempe materiam cujuslibet Ordinis esse illud, cujus traditione confertur Ordo. Unde alteram materiam, ex usu Ecclesiæ jam claram, atque perspectam, non exclusit.

35. Fatendum tamen, quod loquendo de Ordine Subdiaconatus, plerique Scholastici negent, Librum Epistolarum spectare essentialiter ad materiam hujus Ordinis; alii vero, & quidem melius, asserant, traditionem Libri Epistolarum esse partem materiæ hujus Ordinis saltem minus principalem. Gobat. *tract.8. Theolog. Experiment. num.* 49. & Herinez *loc. cit. n.* 46.

36. Objicies ulterius: Tempore Apostolorum Diaconi sunt ordinati sine traditione Libri Evangeliorum, utpote qui tunc necdum conscriptus erat; ergo traditio Libri Evangeliorum non est de essentia Sacramenti Diaconatus. Confirmatur: Defacto in tota Ecclesia Græca conferuntur Ordines absque omni instrumentorum traditione per solam manuum impositionem, cum certis verbis singulos Ordines exprimentibus ab Episcopo factam. Atqui ordinatio Græcorum est valida: quia viget non tantum apud Schismaticos Græcos (quos tamen revertentes ad Catholicam Ecclesiam, ipsa recipit in suis Ordinibus) sed etiam apud Catholicos, & illos ipsos, qui Romæ degunt, ibique more suo ordinantur consentiente Papa, ut testatur Herinex *loc.cit.num.*51. & Gobat *loc.cit.n.*95. ergo.

37. Resp. cum D. Bonaventura *dist.24.p.2.art.1.quæst.*4. Bellarmino *lib.un. de Ordine, cap.*9. Lugone *disp. 2. de Sacramentis, sect.*5. Marchantio, & aliis Theologis Christum Dominum non determinasse in particulari, seu specie infima, materiam singulorum Ordinum, sed tantum in genere, nimirum, ut conferrentur per signa sensibilia & verba, quæ sufficienter significarent collationem potestatis talium Ordinum, relinquendo interim Ecclesiæ magis specificam, ac veluti materialem instrumentorum porrigendorum, & verborum determinationem, prout jam superius (g) dictum est. Unde in forma respondendo, negatur consequentia.

38. Instabis: Ergo non est in tota Ecclesia Christi uniformitas quoad materiam, & formam Sacramenti Ordinis. Resp. distinguendo sequelam: ergo non est uniformitas, quatenus non est ubique eadem materia & forma physice, conceditur; mortaliter, & saltem in genere; negatur. Vel (ut alii loquuntur) non est ubique uniformitas materialiter loquendo, conceditur; formaliter, negatur. Quia semper & ubique juxta Christi institutionem, ac determinationem Ecclesiæ, adhibebatur, & adhibetur talis materia & forma verborum, quæ sufficienter significat collationem potestatis cujuslibet Ordinis.

QUÆSTIO III.

De Ætate, & Qualitatibus Ordinandorum.

SUMMARIUM.

39. *Ordines sacri, seu majores, qui, & cur sic dicantur?*
40. *Ordines minores, seu non sacri, qui?*
41. *Soli masculi sunt capaces Ordinis, non feminæ.*
42. *In masculis ut ordinari possint, plura requiruntur.*
43. *Sine Baptismo non recipitur Sacramentum Ordinis.*
44. *Ordo potest recipi & valide, & licite.*
45. *Infans, an possit ordinari?*
(h) Vide Tract. 14. Dist. 1. n. 19.
46. *Infans ordinatus, an teneatur servare Continentiam, vel recitare Breviarium?*
47. *Ad Ordines, an requiratur Confirmatio?*
(i) Vide Tract. 14. Dist. 48. & 49.
48. *In ordinandis requiritur debita scientia, & qualis?*
49. *Item probitas vitæ, & morum.*
50. *Ac ætas legitima, & qualis.*
51. *Quid de prima Tonsura, & Ordinibus minoribus?*
52. *Quid juris, si quis ordinetur ante legitimam ætatem?*
53. *Præsertim bona fide?*

39. Advertendum, quod ex prædictis Ordinibus alii dicantur Ordines majores, seu Sacri; alii, Ordines minores. *Ordines sacri* seu *majores* sunt tres, videlicet Subdiaconatus, Diaconatus, ac Presbyteratus: & hi quidem ex eo dicuntur *Ordines sacri*, quia habent annexum Votum perpetuæ Castitatis, nec non & obligationem recitandi Breviarium, quibus homines specialiter quasi DEO consecrantur. Dicuntur etiam *Ordines majores:* eo quod per eos ordinati ad majus officium circa Eucharistiam exercendum deputentur: Sacerdos scilicet ad consecrandum; Diaconus vero, ac Subdiaconus, ad proxime assistendum, & ministrandum solemniter Sacerdoti ad Altare. Fatendum quidem est, quod Subdiaconatus in primitiva Ecclesia non fuerit connumeratus inter Ordines Sacros, uti patet ex *c. Nullum in Episcopum, dist.*60. defacto tamen Subdiaconatum inter sacros Ordines computari, certum est, atque decisum habetur *c. A multis, De ætate & qualit. præficiend.*

40. Porro *Ordines minores* sunt alii quatuor, videlicet Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolythatus. Et dicuntur *minores*, ob minus officium, ad quod ordinantur. Dicuntur etiã quandoque *Ordines non sacri*, non quidem in eo sensu, quasi nihil sacrum sint, aut contineant (sunt enim & ipsi verum Sacramentum, juxta dicta *n.*15.) seu ad differentiam Ordinum majorum, qui per excellentiã, ob rationes jam allatas, appellantur *Sacri*, cum econtra Ordines minores nec habeant annexam obligationem recitandi Breviarium, neque Votum perpetuæ Castitatis; ut proinde hisce dumtaxat Ordinibus initiati, licite possint contrahere Matrimonium, si velint. Hoc prænotato, sit

41. CONCL. I. Soli masculi sunt capaces Sacramenti Ordinis, non feminæ. Ita Scotus 4. *dist.*25. *quæst.*2. ubi hoc refundit in Legem Divinam, atque ordinationem Christi. Idipsum patet tum ex perpetua traditione Ecclesiæ: tum ex eo, quia neque B. Virgo Maria hanc potestatem Ordinis a Christo Filio suo accepit, non obstante, quod fuerit dignior ac excellentior universis Apostolis.

42. CONCL. II. Etsi in masculis, ad hoc, ut qui valide ordinetur, post susceptum Baptismi Sacramentum aliud non requiratur præter debitam materiam & formam, ac intentionem Ministri, atque suscipientis, si is sit adultus; tamen, ut quis licite & absque ullo peccato possit ordinari, plura alia requiruntur. Ita certa, & communis.

43. Notanter tamen additur, *post susceptum Baptismum.* Nam, cum Baptismus sit janua omnium Sacramentorum novæ Legis, sine ipso Sacramentum Ordinis valide non potest recipi. Unde c.1. *de Presbytero non baptizato*, dicitur: *Si quis Presbyter ordinatus deprehenderit, se non esse baptizatum, baptizetur & iterum ordinetur.*

44. Ceterum, ut data Conclusio melius intelligatur, sciendum, quod dupliciter intelligi possit Ordines recipi, valide nimirum, ac licite. *Valide* tunc intelligitur Sacramentum Ordinis recipi (idem dicendum de aliis Sacramentis) quando ipsum ita recipitur, ut valeat, & subsistat Ordo receptus. Quod quidem fieri potest, etiamsi quis recipiat Ordinem in peccato mortali, aut per ejus receptionem actu peccet, dummodo nihil desit de essentialiter requisitis ad ipsius validitatem. *Licite* tunc intelligitur recipi Ordo, quando non solum valet Ordo receptus, sed insuper receptio ipsius sit licite, seu absque peccato: & quidem ut hoc posteriori modo recipiantur Ordines, præter sexum masculinum, ac receptionem Baptismi, plura alia requiri, patebit ex sequentibus Conclusionibus.

45. CONCL. III. Parvulis masculis ante usum rationis valide quidem, sed non licite, Sacramentum Ordinis ministratur. Ita Scotus 4. *dist.*25. *quæst.*2. estque communis Doctorum. Ratio est: quia infans similiter capax est aliorum Sacramentorum, ut Baptismi (h) & Confirmationis, quæ non requirunt in suscipiente proprium consensum, si is numquam habuit usum rationis. Quod autem talibus Sacramentum hoc licite non conferatur, patet ex eo; quia præter plura alia, quæ in parvulis non reperiuntur, requiritur legitima ætas in ordinandis, ut dicetur in progressu.

46. Ceterum hinc notandum, quod, licet Ordo sacer ante usum rationis valide cuipiam conferatur, tamen ordinatus ad servandam Continentiam, vel recitandas Horas Canonicas non astringatur, nisi post adeptos annos pubertatis ratificet; idque vel verbo, vel facto: nimirum utendo Ordine sacro. Sed semel facta scienter hujusmodi ratificatione post legitimam ætatem,

ætatem, jam non erit ipsi integrum resilire. Sanchez *lib. 7. de Matrim. disput.* 30. cum communi.

47. CONCL. IV. Ut quis licite ordinetur, imo & prima Tonsura initietur, requiritur, quod sit confirmatus. Patet ex Concilio Trid. *Seß.* 23. *c.* 4. *de Reform.* ubi dicitur: *Prima Tonsura non initietur, qui Sacramentum Confirmationis non susceperit &c.* Quod, si tamen secus fiat, valebit quidem ordinatio, sed scienter sic ordinans, imo & ordinatus peccabit. (i)

48. CONCL. V. Insuper requiritur debita scientia in ordinandis. Ita certa omnium. Requirit autem Concilium Trid. *cit. Seß.* 23. *cap.* 4. *de Reform.* ad primam Tonsuram, ut initiandus sit Fidei Rudimenta edoctus, & sciat legere & scribere. Ad quatuor Ordines minores requiritur, juxta cit. Concilium Trident. *c.* 11. ut ordinandi saltem Linguam Latinam intelligant. Ad Subdiaconatum, & Diaconatum postulat idem Concilium *cap.* 13. quod ordinandi sint instructi litteris, & iis, quæ ad Ordinem suum exercendum pertinent. Et tandem ad Sacerdotium exigi in ordinandis tantam scientiam, ut possint populum docere ea, quæ scire omnibus ad salutem necessarium est; simulque ministrare Sacramenta.

49. CONCL. VI. Insuper requiritur vitæ, & morum probitas in ordinandis. Patet hoc tum ex ipsa ratione Sacramenti, & Concilio Tridentino *cap.* 5. & alibi; tum ex illo Apostoli, 1. *Timoth.* 5. *Manus cito nemini imposueris.*

50. CONCL. VII. Requiritur ulterius in promovendis ad Sacros Ordines ætas legitima, & a Jure præscripta. Est certum. Intellige, nisi cum aliquo sit legitime dispensatum. Et si autem antiquitus minor ætas suffecerit, Jure tamen novo Concilii Trid. *Seß.* 23. *c.* 12. *de Reform.* nullus imposterum ad Subdiaconatus Ordinem licite promovetur ante vigesimum secundum, ad Diaconatum ante vigesimum tertium, & ad Presbyteratum ante vigesimum quintum ætatis suę annum. Sufficit autē annus hujusmodi saltem inchoatus, etsi tantum per medium diem aut unicam horam sit inchoatus: prout ex communi docet Herinex *disp.* 10. *de Sacramento Ordinis*, *q.* 7. *n.* 72. idque patet ex praxi Ecclesiæ, quæ sic citatum Decretum Trid. semper intellexit.

51. Dicitur, *in promovendis ad Sacros Ordines.* Siquidem ad primam Tonsurā, & quatuor Ordines minores licite suscipiendos, non requiritur determinata ætas, dummodo adsit sufficiens scientia una cum aliis requisitis: quamvis ante annum decimum quartum (saltem inceptum) tales non possint obtinere Beneficium Ecclesiasticum, prout decrevit Concilium Trid. *cit. Seß.* 23. *c.* 6. *de Reform.* & notat Barbosa *ibid. n.* 2. cum aliis.

52. CONCL. VIII. Ordinatus Ordinibus majoribus ante legitimam ætatem, valide quidem ordinatur, atque recipit Ordinis Characterem; talis tamen ipso Jure est suspensus, & si in tali suspensione ministraverit, efficitur irregularis. Ita de facto communis Doctorum, estque decisum per Bullam Pii II. quæ incipit: *Cum ex Sacrorum*, & habetur *tom.* 1. *Bullarii Romani*, *constit.* 7. *dicti Pontificis.*

53. Hoc tamen intelligendum de eo, qui scienter ante legitimam ætatem permisit se ordinari. Siquidem ordinatus bona fide, & qui post diligentem inquisitionem credidit se ætatem legitimam habere, non incurrit Suspensionem: loquitur enim Constitutio Pii II. de illis, *qui præsumunt* ante legitimam ætatem ordinari; id est, qui scienter, ac deliberate, non obstante Constitutione Canonum, id agunt. Quamdiu tamen ordinatus ad legitimā ætatem non pervenit, non est licitum eidem ministrare in suscepto Ordine, ne quidem cum licentia Episcopi, cum hic non possit dispensare super ætate contra Sacros Canones.

* Quæres: quomodo in defectu ætatis quoad annos Sacerdotii practice impetretur dispensatio?

Resp. I. Si adsit penuria Sacerdotum, in Germania, de speciali Privilegio ad præviam supplicationem ordinarie obtineri solito, possunt dispensare ipsimet Episcopi, nec est necessaria certa formula petendi, modo ceteroquin sufficienter constet de penuria Sacerdotum. Ita patet ex facultatibus ordinarie concessis Germaniæ Episcopis, quarum una sic sonat: *Dispensandi super defectu ætatis unius anni ob operariorum penuriam, ut promoveri possint ad Sacerdotium, si alias idonei fuerint.*

Resp. II. Si petatur Dispensatio in ætate tredecim Mensium, vel alias extra penuriam Sacerdotum, recurrendum erit ad Curiam Romanam, ubi non solum ob penuriam Sacerdotum, sed etiam ob solatium Parentum saltem alterutrius viventis, Item ob arctationem Beneficii actualis, aut ob Doctoratum Theologiæ, aut Philosophiæ Magisteriatum &c. dispensatur, & Taxa pecuniaria excurrit ad undecim, vel duodecim Scuta, id est in Moneta nostra ad viginti quatuor circiter florenos; Modus autem petendi esse poterit talis:

Petitur humillime Dispensatio in ætate tredecim Mensium pro N. Diœcesis N. ad effectum recipiendi S. Ordinem Presbyteratus in solatium Patris senio confecti. *

QUÆSTIO IV.
De Ministro Sacramenti Ordinis.
SUMMARIUM.

54. *Ordinarius Minister Ordinis, est Episcopus.*
55. *Potestas conferendi Ordines minores, an possit concedi simplici Sacerdoti?*
Quid de Abbatibus Infulatis.
56. *Episcopus sine Dimissoriis licite non ordinat alienum subditum.*
57. *Subditus Episcopi, quibus modis quis efficiatur?*

54. CONCL. I. Episcopus est ordinarius Minister Sacramenti Ordinis. Ita definitum est in Concilio Trid. *Seß.* 23. *can.* 7. & patet tum ex perpetua praxi, & sensu Ecclesiæ; tum ex S. Scriptura *Actorum* 6. & 2. *Timoth.* 1. & alibi, quibus in locis non nisi ab Apostolis, quibus in Ecclesia DEI succedunt Episcopi, legimus aliquos ordinatos esse.

55. Dicitur, *ordinarius Minister.* Siquidem, ut notat Ascanius Tamburinus *de Jure Abbatum*, *to.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 1. *n.* 3. potestas Ordines minores conferendi potest etiam simplici Sacerdoti a Summo Pontifice committi. Unde Abbates Presbyteri, & usum Mitræ ac Baculi habentes, possunt Ordines minores suis subditis conferre; idque ex concessione Sedis Apostolicæ; prout liquet ex *c. Quoniam videmus*, *dist.* 69. & *c. Cum contingat*, *de ætate & qualit. præfic.* Imo de speciali assensu Episcopi posse Abbates etiam Sæcularibus non sibi Subditis, ac Regularibus habentibus speciales Dimissorias suorum Superiorum, conferre primam Tonsuram, & Ordines minores, docet citatus Tamburinus, *quæst.* 7. cum pluribus aliis Doctoribus.

* Id ipsum practicari in variis Diœcesibus testatur Engel apud Franciscum Schmier *L.* 1. *Jurisprudent. tr.* 4. *ca.* 2. *sect.* 2. *§.* 3. quam sententiam sub allegatis supra conditionibus etiam ipsemet citatus Auctor defendit, quamvis non desint tenentes oppositum extra ipsos Regulares subditos, prout videri poterit apud La Croix *Lib.* 6. *part.* 2. *n.* 2190. ubi præter Concil. Trid. *Seß.* 23. *de Reform. cap.* 10. tantummodo concedens Abbatibus conferre Tonsuram, & minores Ordines Regularibus subditis, etiam in contra adducit aliquam decisionem Rotæ confirmatam a Summo Pontifice die 17. Januarii Anno 1662. *

56. CONCL. II. Episcopus alienum subditum sine Litteris Dimissoriis licite non ordinat, alioquin scienter talem ordinare præsumens, suspenditur a collatione Ordinum per annum, & sic ordinatus ab executione Ordinum susceptorum. Ita Concilium Trid. *Seß.* 23. *cap.* 8. *de Reform.* ubi ait: *Unusquisque a proprio Episcopo ordinetur, &c. Si secus fiat, ordinans a collatione Ordinum per annum, & ordinatus a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, sit suspensus.*

57. Porro quatuor modis censetur quis subditus Episcopi, quantum sufficit ad Ordines recipiendos. I. Ratione originis: unde potest quisque ordinari in loco, ubi natus est, licet postmodum alibi domicilium, aut Beneficium possederit, dummodo parentes tempore Nativitatis suæ ibidem domicilium habuerint. II. Ratione domicilii. Sic recipiuntur Ordines ab Episcopo, in cujus Diœcesi ordinandus habitationem perpetuam constituit. Dicitur notanter, *perpetuam*: nam non sufficit habitatio tantum temporalis in tali loco, v. g. Studiorum causa, aut hujusmodi. III. Ratione Beneficii. Et hinc ordinari quis potest ab Episcopo, in cujus Diœcesi Beneficium possidet, ut dicitur *c. Cum nullus*, *de temporib. ordination. in* 6. IV. Ratione triennalis familiaritatis, seu commensalitatis cum Episcopo. Proinde poterit Episcopus ordinare sibi alias non subditum, qui per triennium in ipsius familia, sive servitio, sumptibus ipsius, & ita quasi commensalis fuit, dummodo statim re ipsa Beneficium illi conferat; prout habetur in Conc. Trid. *Seß.* 23. *cap.* 9. *de Reform.*

* Hos quatuor modos, quibus aliquis respectu collationis Ordinum fit subditus Episcopi, fusius cum suis clausulis adducit Innocentius XII. in sua Constitutione: *Speculatores*

Domus Israel &c. edita 4. *Novembris*, *anno* 1694. & in suo Bullario *Ordine* 44. quam Bullam Auctor præsens P. Reiffenstuel in Jure Canonico *Lib.* 1. *Decret. tit.* 11. §. 4. magis declarat, addendo de expositis publice, quorum parentes ignorantur, eosdem posse ordinari ab Episcopo loci, in quo expositi repeririuntur; supposito, quod non constet de illa Diœcesi, in qua naturaliter nati fuere: prout facile fieri poterit in confinibus duarum ad invicem Diœcesium.

Quæres, quisnam Episcopus Clericos, qui sunt nullius Diœcesis, item Regulares debeat ordinare? Resp. I. Quoad Clericos nullius Diœcesis, si ceteroquin alio speciali extraordinario privilegio muniti non sunt, ordinatio spectat ad Episcopum, intra cujus Diœceseos fines locus ille situs est. Quodsi locus iste foret omnino extra dictos fines, ordinatio pertineret ad Episcopum illum, cujus Ecclesia Cathedralis est proximior. Ita ex Fagnano *cap. Significasti*. *Lib.* 1. *Decret. num.* 23. deducunt Felix Potestas *Tom.* 3. *Examinis*, *num.* 29. & Sabinus Bononiens. *part.* 2. *tract.* 48. *num.* 42.

Respond. II. Quoad Regulares, si Episcopus loci, ubi morantur de familia, absuerit, vel tempore præfixo ordinationes non habuerit, possunt hi ordinari a quocumque alio, dummodo in Dimissorialibus Superiores Regulares expresserint, quod in loco, in quo ordinandi alias degunt de familia, ob absentiam Episcopi, vel alia ex causa ordinationes non fiant eo tempore. Ita cum aliis Matthæucius in Officiali Curiæ Ecclesiasticæ *cap.* 35. *n.* 2. *quoad ordines*. Et adducitur desuper a P. Reiffenstuel *Lib.* 1. *Decr. tit.* 11. *n.* 133. speciale Decretum Sac. Congregationis confirmatum a Clemente VIII. *die* 15. *Mensis Martii Anno* 1596. in emergentia casus ibi videndum.

Ast ponamus, quod Episcopus loci, in quo dicti Regulares degunt familia, ipsemet habeat pro eo tempore ordinationes, poteruntne hoc non obstante præfati Regulares exempti ordinari ab alio Episcopo, v. g. ab illo, qui est vicinior alteri alicui ejusdem Ordinis Monasterio, ubi ex licentia suorum Superiorum sunt celebraturi Primitias? Ad hoc quæsitum Pater Reiffenstuel *loc. cit. num.* 136. si Regulares fuerint exempti, respondet affirmative, ac conatur ibidem id probare ex Concessione Clement. VIII. die 23. Novemb. 1596. facta Congregationi S. Joannis Evangelistæ in Portugallia, cum qua alii exempti quoad privilegia communicant. Loquendo quoad Hispaniam, quando Summus Pontifex Innocentius XIII. in sua Bulla *Apostolici Ministerii &c.* edita 13. Maji anno 1723. præcepit, ut Regulares ordinentur ab Episcopo loci, supposito, quod habeat Ordinationes, expresse quoad prædicta excipit Regulares illos, quibus per speciale privilegium a Sede Apostolica post Concilium Tridentinum fuit concessum, ut a quolibet Catholico Antistite Ordines suscipere possint: quam Bullam confirmavit Benedictus XIII. per aliam *In supremo militantis Ecclesiæ &c.* editam 23. Septembris anno 1724.

QUÆSTIO V.

Solvuntur varia Quæsita circa Sacramentum Ordinis.

SUMMARIUM.

58. *Ordines, quo tempore sint conferendi?*
59. *Præsertim Sacri?*
60. *Quid de Ordinibus minoribus?*
61. *An Ordines minores possint eodem die recipi?*
62. *Quid de majoribus?*
63. *Ordines minores, an recipi possint cum Subdiaconatu?*
64. *Sine titulo, an possit quis ordinari?*
Titulus, quid?
65. *Quid de Ordinibus minoribus?*
66. *Ejusmodi titulus, quotuplex?*
67. *An requiratur contactus physicus materiæ Ordinis?*
(k) Ut dictum Tract. 1. Dist. 3. nu. 57. & 58.
68. *Præsertim ad valorem Sacramenti Ordinis.*
69. *Declaratur hoc amplius.*

58. Quæritur I. Quo tempore sint conferendi Ordines? Resp. I. Circa hoc Concilium Trident. *loc. cit. c.* 6. sic statuit: *Ordinationes Sacrorum Ordinum statutis a Jure temporibus publice celebrentur*. Hæc ibi.

59. Resp. II. Sacri Ordines in Sabbatis quatuor Temporum, & in Sabbato præcedente Dominicam Passionis, & Sabbato Sancto conferri debent. Intellige, nisi speciatim Summus Pontifex licentiam concesserit, ut sacri Ordines quibusdam extra prædicta tempora conferri possint.

* Dixi notanter, *nisi speciatim Summus Pontifex licentiam concesserit.* Talis autem licentia recipiendi sacros Ordines etiam extra dicta tempora tam ante, quam post Concilium Trident. videtur ab aliquot Pontificibus concessa Regularibus exemptis, prout videri poterit in Jure Canonico *Lib.* 1. *Decret. tit.* 11. *n.* 43. *& seqq.* Scio equidem, quod adversæ sententiæ Patroni etiam novissime desuper litem moverint, impugnando subsistentiam hujus privilegii post Concilium Tridentinum; ast noster Joannes Preti a Cosentia Eminentissimi Cardinalis, ac Legati ex latere Ducatus Ferrariensis Piazza Theologus in sua Epistola ad illustrissimum Episcopum Comaclensem directa, & Ferrariæ 1715. impressa valorem ejusdem fuse, & Canonice probat, ac post Concilium Trident. privilegium quoddam de Ordinatione extra tempora ab Urbano VIII. anno 1621. die 30. Julii concessum nostro Procuratori Generali Ordinis adducit, quod petitum fuit non ex necessitate, sed ad majorem (ut fuerat dictum) cautelam pro suis Religiosis commorantibus in Indiis. Videatur Sabinus Bononiensis in sua Luce morali *part.* 2. *tract.* 48. *n.* 48. Accedit novissime Concilium Provinciale Romanum sub Benedicto XIII. anno 1725. celebratum, ubi *tit.* 5. *cap.* 11. leguntur sequentia formalia: *Quo vero ad Regulares, Privilegia a Summis Pontificibus habentes, sive expresse, sive per viam Communicationis concessa, sacros videlicet Ordines extra tempora suscipiendi; cum privilegia ipsa in suo robore persistant, nec iis derogatum fuisse constet, decernimus proinde, Regulares eosdem absque novo Indulto Apostolico tuto posse extra tempora ordinari.* *

60. Resp. III. Ordines minores possunt conferri non solum in supra dictis Sabbatis Ordinationum, sed etiam singulis Dominicis, Festivisque diebus. Ita habetur *c. De eo autem, de Temp. Ordinat.* ac in Pontificali Romano.

61. Quæritur II. An possint plures Ordines eodem die suscipi? Resp. I. Quamvis Concilium Trident. *loc. c. c.* 11. velit, *Ordines minores per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo expedire magis videatur, conferri debere*: consuetudine tamen in pluribus locis receptum est, ut eodem die, ac eadem Ordinatione quatuor Ordines minores simul conferantur. Nam & hoc, præsertim in Diœcesibus amplioribus, magis expedire visum est.

62. Resp. II. Duo sacri Ordines eodem die nulli sunt conferendi, ne quidem Regularibus. Ita Concilium Trid. *loc. cit. cap.* 13. Quod rursus intelligendum, nisi id fiat de speciali licentia Summi Pontificis.

63. Resp. III Stando Juri communi, non possunt quatuor Ordines minores, simul cum Subdiaconatu recipi. Patet hoc ex *c. Litteras*, & *c. Dilectus*, *de tempore. Ordinat.* juncto Concilio Trident. *Sess.* 23. *cap.* 11. *de Reform.* dicitur: *stando Juri communi*: siquidem consuetudinem illam, qua in quibusdam locis eodem die cuipiam quatuor Ordines minores una cum Subdiaconatu conferuntur, recte admittunt Navarrus *cap.* 25. *Manual. num.* 7. Engel *tit. de temp. Ordinat. n.* 19. & alii.

64. Quæritur III. An sine Titulo possit quis ordinari, & quotuplex sit Titulus? Resp. I. Per *Titulum* in proposito intelligitur Beneficium Ecclesiasticum, vel aliud medium sese honeste sustentandi. Cum enim non deceat, ut Clerici, Divinis Officiis specialiter adscripti, cum Ordinis dedecore mendicent, aut sordidum aliquem quæstum exerceant; ideo nemo ad sacros Ordines admittendus est, nisi ejusmodi Titulum, seu medium sese honeste alendi, possit ostendere: prout tum *c. Neminem*, & *c. Sanctorum*, *dist.* 70. ac alibi, tum in Concilio Trid. *Sess.* 21. *cap.* 2. *de Reform.* expresse habetur.

65. Dicitur, *ad Sacros Ordines*: nam ad Ordines minores non requiri Titulum, tenet communis Doctorum, ac praxis Ecclesiæ. Ratio est: quia Clerici in Minoribus constituti, si se Clericaliter sustentare nequeant, libere possunt nubere, aliaque negotia sæcularia exercere. Et hinc Concilium Trid. *loc. cit* notanter prohibet solum, ne quis sine Titulo *ad Sacros Ordines promoveatur*.

66. Resp. II. Cum Bonacina *disp.* 8. *de Sacram. Ordinis quæst. un. punct.* 5. *n.* 31. & aliis, ejusmodi Titulum esse triplicem. Primus, est Beneficii Ecclesiastici, dum tale quis pacifice possidet. Secundus Titulus, est Patrimonii, vel Pensionis: ut tamen ad hunc Titulum Patrimonii, vel Pensionis, quis ordi-

nari

nari possit, requiritur insuper, quod Episcopus judicet, talem pro utilitate vel commoditate Ecclesiarum suarum esse assumendum, illudque Patrimonium, vel Pensionem, & ad vitam sustentandam sufficiens esse, & vere ab ipso obtineri; ut statuit Concilium Trid. *loc.cit.* Tertius Titulus est Paupertatis, seu Professionis Religiosæ: Siquidem Religiosi Professi, utpote propter Christum omnia sua relinquentes, nihilque proprium in hoc Mundo possidentes, ordinantur ad Titulum Paupertatis, juxta Pontificale Romanum, *§. de Ordinatione Subdiaconi*. His juxta praxin, atque antiquam consuetudinem Germaniæ, & quarumdam aliarum Regionum, addi potest Titulus Mensæ. Sed de hoc, utpote consuetudine solum introducto, Jura mentionem non faciunt; fusius tamen de ipso disserit Ludov. Engel, *in Collegio Juris Canonici lib.1.tit.14.& seqq.*

67. Quæritur IV. An pro susceptione Ordinum sufficiat contactus moralis materiæ sibi per Episcopum porrectæ, dum quis v. g. solam manum Episcopi, vel alterius simul ordinati tangit, non vero ipsam materiam; vel an requiratur etiam contactus physicus, seu immediatus ipsius materiæ? Resp. I. Quantum est de necessitate præcepti, ac in praxi, diligenter curandum est, ut ipsamet materia Ordinis, v.g. Liber Evangeliorum, Calix cum Patena &c. ab ordinandis physice ac realiter attingatur. Ratio est: tum quia Rubricæ Pontificalis hoc præscribunt, quæ proinde sunt observandæ. Tum quia in Sacramentis tutior pars, quantum fieri potest, est eligenda: (k) multi autem Doctores, ut D. Thomas, Cajetanus, Paludanus, aliique plures, quos citat Layman *lib.5.tract.9.c.5. n.8.* existimant, contactum physicum ac realem materiæ requiri ad substantiam & valorem Sacramenti Ordinis.

68. Resp.II. Nihilominus probabilius est, ad valorem Sacramenti Ordinis sufficere solum contactum moralem materiæ remotæ Ordinationis. Ita Layman *l.c.*Gobat *tr.8.Theolog.Experim.n.77.*estque cõmunior Doctorum.Ratio est: quia per solum contactum moralem jam verificatur verbum illud formæ, *Accipe potestatem* &c. ab Episcopo prolatum. Deinde tam stricta necessitas contactus physici materiæ ad validitatem Ordinis, ex nulla Lege, vel claro textu constat; ergo non est asserenda.

69. Addit tamen non immerito Mastrius *disp.19.Theolog. Moral. num.26.* hoc intelligendum esse de tali contactu morali, quo quis saltem mediate tangit materiam Ordinis, tangendo v.g. manum Episcopi materiam porrigentis: nam sola ostensio, seu porrectio materiæ, absque ullo contactu physico, saltem mediato, non videtur sufficere: Unde & Clemens VIII. aliquos sic ordinatos, sub conditione reordinari præcepit, prout citatus Mastrius refert.

* Plura adhuc circa præsentem materiam possent subjungi, sed quia jam fusius fuerunt pertractata in Jure Canonico *Lib.1. Decret.tit.11.* Item *tit.14.* usque ad *tit.22.* hinc emergente particulari dubio illuc Lector remittitur. *

DISTINCTIO XIII.
De Sacramento Matrimonii.
QUÆSTIO I.
Quid, & quotuplex sit Matrimonium, & quæ Bona ipsius?
SUMMARIUM.

1. *Matrimonium dicitur* magnum Sacramentum, *cur? Unde derivetur?*
2. *Appellatur Conjugiũ, Connubium, Nuptiæ; & hæ proprie quid? ac Sponsalia de præsenti.*
3. *Hæc tria, Matrimonium, Contractus Matrimonii, & Sacramentum Matrimonii, distinguuntur.*
4. *Matrimonium, quid?*
   (a) De hoc infra Quæst. 5. per totum.
5. *Matrimonium dividitur in Legitimum,*
6. *Ratum, &*
7. *Consummatum, & quid?*
8. *Matrimonium, est Sacramentum novæ legis.*
9. *Quando id a Christo institutum sit?*
10. *Qua ratione jam antea fuerit institutum?*
11. *Olim non fuit Sacramentum, neque defacto est inter Infideles.*
12. *Bona Matrimonii, quæ?*
13. *Alia ejus bona sive effectus.*
   (b) Ut dictum Tract. 14. Dist. 2. num. 5. & seqq. ac num. 15.

1. Matrimonium, quod communiter postremo inter novæ legis Sacramenta loco tractatur, a D. Apostolo, *ad Ephes.5.Magnum Sacramentum* appellatur. Nonquidem in eo sensu, quasi sit omnibus aliis novæ Legis Sacramentis præstantius: sed dicitur *Magnum Sacramentum* ratione suæ significationis, eo quod significet conjunctionem Christi cum Ecclesia; prout idem Apostolus *loc.cit.* exponit, de Matrimonio Fidelium sic loquens: *Sacramentum hoc magnum: ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Porro *Matrimonium*, juxta nominis ethymologiam, derivatur a ly *matris*, & *munium*, id est, officium: quasi diceretur *matris munium*, eo quod matri maxime incumbat officium nutriendæ prolis, quæ est finis primarius Matrimonii.

2. Matrimonii varia sunt nomina: quandoque enim dicitur *Conjugium*, eo quod virum ac mulierem sub uno, eodemque quasi mutuo jugo ad servandam fidem, & onera matrimonii sustinenda constituat. Insuper appellatur *Connubium*, & quandoque *Nuptiæ*; eo quod antiquitus pudoris gratia se puellæ obnuberent, seu faciem velarent, dum viris dabantur; exemplo Rebeccæ, de qua idipsum legitur *Gen. 24.* & notatur *c. Nec illud 30. quæst.5.* Hodie tamen per *Nuptias* proprie intelligitur ipsamet solemnitas, seu pompa exterior, quæ in contractu matrimoniali communiter adhiberi solet. Et hinc tempore Adventus, & Quadragesimæ, prohibentur celebrari Nuptiæ, hoc est (ut loquitur Concilium Trid. *Sess.24. Can. 11. Solemnitas Nuptiarum*; quamvis quocumque tempore Matrimonium contrahatur, *c.Capellanus, de Feriis*. Tandem Matrimonium solet nonnumquam dici *Sponsalia de præsenti*? Verumtamen sub his potius intelligitur ipse contractus matrimonialis, per verba præsentis temporis initus. Quod ut melius intelligatur,

3. Advertendum cum Doctore Subtili *4.dist.26.quæst.un.§. de quinto*, tria in Matrimonio distingui debere: siquidem aliud est Matrimonium, & aliud Contractus Matrimonii, & aliud Sacramentum Matrimonii. *Matrimonium* est illa obligatio mutua, seu vinculum illud, quo conjuges inter se mutuo indissolubiliter obligati permanent: & sic sumitur communiter Matrimonium absolute prolatum. *Contractus Matrimonii* est ille mutuus actus voluntatum, signis exterioribus sufficienter declaratus, quo conjuges contrahunt Sponsalia de præsenti. Et iste contractus Matrimonii habet se in ordine ad Matrimonium priori modo sumptum, sicut causa ad effectum; siquidem vinculum Matrimonii causatur, & oritur ex contractu ipso Matrimonii. Tandem *Sacramentum Matrimonii* aliud non est, quam ipsum septimum novæ Legis Sacramentum, seu signum sensibile, ex Christi institutione in digne contrahentibus causans gratiam ex opere operato. His prænotatis, sic

4. CONCL. I. *Matrimonium* est legitima maris ac feminæ conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens. Ita communis; & habetur tum *c. Illud, §. fin. de Præsumpt.* tum *§. 1. Instit de Patria potestate*. Siquidem Matrimonium non ad tempus dumtaxat, sed quantũ est ex natura contractus, & quoad propositum seu intentionem contrahentium, debet contrahi in perpetuum, sive pro toto vitæ tempore, quidquid sit, an in certis casibus, atque auctoritate Divina, denuo possit dissolvi, nec ne. (a)

5. CONCL. II. Matrimonium recte dividitur in legitimum, ratum, & consummatum. Ita communis. *Matrimonium legitimum* dicitur illud, quod legitimo consensu inter personas habiles, seu jure non impeditas, constitutum est. Et dicitur, *legitimum*, quia juxta Leges factum est. Et tale Matrimonium datur non solum inter Fideles baptizatos, sed etiam fuit olim ante Christi adventum, daturque defacto inter Infideles, qui legitime, id est, absque ullo impedimento dirimente, Matrimonium contrahunt.

6. Matrimonium ratum in se includit legitimum, addit vero rationem Sacramenti, per quod majorem firmitatem acquirit: unde illud dicitur *Matrimonium ratum*, quod non solum legitimo modo est contractum, sed insuper est Sacramentum, nondum tamen consummatum. Et tale Matrimonium ratum datur dumtaxat inter Fideles baptizatos, non vero inter Infideles; sicut habetur *c. Quanto, de Divortiis*, ibi: *Et si Matrimonium verum inter Infideles existat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum, & ratum existit.*

7. Tan-

7. Tandem *Matrimonium consummatum* dicitur, quod accedente reali corporis usu, seu copula carnali inter conjuges est completum, & consummatum.

8. CONCL. III. Matrimonium inter Fideles baptizatos contractum, est unum ex septem novæ Legis Sacramentis, a Christo Domino institutum. Ita Fides Catholica; estque definitum non solum in Concilio Florentino, sed etiam Trid. *Sess.24. Can.1.* ibi: *Si quis dixerit, Matrimonium non esse vere & proprie unum ex septem novæ Legis Sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum; neque gratiam conferre; anathema sit.* Idem probatur ex perpetua traditione, ac sensu Ecclesiæ.

9. Quæres, quo tempore Christus instituerit hoc Sacramentum? Resp. cum Scoto *4.dist.26.§. de primo* Sanchez *lib.2. de Matrim.disp.4.n.5.* & aliis, verisimilius id contigisse tunc, quando Christus *Matth.cap.19.* approbavit contractum Matrimonii, eo modo, quo primitus a DEO institutus fuerat *Genes. cap.2.* & subjunxit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* His siquidem verbis Christus Dominus, ut Auctor Legis Evangelicæ, videtur elevasse contractum matrimonialem ad rationem Sacramenti: ita ut ly *Quod DEUS conjunxit* denotet, DEUM non præcise instituisse contractum matrimonialem, sed conjunxisse ex tunc gratiose per institutionem Sacramenti, concomitantis illum contractum matrimonialem: nam alibi planius non invenitur institutio hujus Sacramenti.

10. Dices: Matrimonium a Deo fuit institutum jam ab initio Mundi, & in statu Innocentiæ, *Gen.c.2.* ergo non primum post Adventū Christi Domini in carne passibili. Resp. distinguendo antecedens: Matrimonium fuit institutum jam ab initio Mundi, in ratione contractus indissolubilis, atque in ordine ad officium naturæ, & legitimam propagationem generis humani, conceditur: in ratione Sacramenti, hoc est signi efficacis digne recipientibus conferentis gratiam ex opere operato, negatur antecedens; & eodem modo distinguitur consequens.

11. CONCL. IV. Matrimonium in lege veteri, sicut & Matrimonium inter Infideles defacto contractum, non obstante quod sit legitimum, atque validum in ratione contractus, nihilominus non fuit, neque est Sacramentum. Ita communis. Tum quia Matrimonium est unum ex septem novæ Legis Sacramentis, a Christo Domino institutum, uti definivit Concilium Florentinum in Decreto Unionis, ac Tridentinum *Sess.7. can.1.* & *Sess.24.can.1.* Tum quia Baptismus est janua omnium Sacramentorum Legis Evangelicæ; & consequenter quotquot necdum fuerunt baptizati, existunt incapaces ipsorum.

12. Quæres, quæ sint Bona Matrimonii? Resp. breviter cum Magistro Sententiarum *4.dist.31.* & communi Theologorum. Tria principaliter sunt Bona Matrimonii, videlicet Fides, Proles, & Sacramentum. In Fide attenditur, ne post vinculum conjugale, cum alio vel alia coeatur. In Prole, ut amanter suscipiatur, & religiose educetur. In Sacramento, ut conjugium non separetur; & dimissus, vel dimissa, nec causa prolis alteri conjungatur. Concordat Concilium Florentinum *loc.cit.* ubi ait: *Tria sunt bona Matrimonii. Primum, proles suscipienda, & educanda ad Cultum DEI. Secundum fides, quam unus conjugum alteri servare debet. Tertium, indivisibilitas Matrimonii, propter hoc, quod significet indivisibilem conjunctionem Christi, & Ecclesiæ.*

13. Et hæc intelligenda sunt de tribus peculiaribus, & principalibus bonis sive effectibus Matrimonii. Tum quia illud habet alios quosdam effectus minus principales, utputa remedium vitandæ incontinentiæ post lapsum, juxta illud Apostoli 1. *Corinth.7. Melius est enim nubere, quam uri*; & hujusmodi. Tum quia Matrimonium ut Sacramentum confert gratiam ex opere operato (b); quamvis hic effectus sit communis omnium Sacramentorum, & non peculiaris soli Matrimonio.

QUÆSTIO II.

De Materia, Forma, & Ministro Sacramenti Matrimonii.

SUMMARIUM.

14. *Materia remota, & proxima Sacramenti Matrimonii.*
15. *Forma Sacramenti Matrimonii, quæ?*
16. *An id mutus, & surdus, contrahere valeat?*
17. *Nutus, & signa, cur pro forma sufficiant in hoc Sacramento, & non in aliis?*
18. *Minister ejus, sunt ipsi contrahentes.*
19. *Solvitur instantia.*
20. *An contrahentes in statu malo, committant duplex peccatum mortale?*

(c) Concordant dicta Tract. 14. Dist. 1. num.45.

21. *Parochus assistens Matrimonio, proprie non est ejus minister.*
22. *Assistit solum ut Testis auctorizabilis.*

(d) Plura de hoc infra Dist. 14. num. 134. 136. & seqq.

23. *Quomodo proferat certa verba?*
24. *Hæc non requiruntur ad valorem Sacramenti.*

(e) Ut dicetur Dist. 14. n. 137.

Parochus assistens, an possit dici Minister secundarius?

25. *An peccet mortaliter assistens in statu malo?*
26. *Matrimonium, an possit contrahi per Procuratorem?*

14. CONCL. I. *Materia remota* Sacramenti Matrimonii, sunt corpora habilia contrahentium; *Materia proxima* vero, est ipsamet legitima traditio mutua corporum in ordine ad generationem prolis. Ita Scotus *4.dist.26.* Mastrius *disp.20. Theol. Moral. num.9. & 10.* & alii passim. Ratio est: quia Christus instituens hoc Sacramentum, in nullo penitus immutavit naturam contractus matrimonialis, sed eum dumtaxat ad statum Sacramenti evexit; ergo eadem est materia hujus Sacramenti, quæ contractus: atqui materia contractus matrimonialis, sunt corpora contrahentium, generaliter enim materia cujuslibet contractus est res illa, de qua contrahitur; ergo. Ceterum, quod traditio legitima corporum sit materia proxima hujus Sacramenti, probatur a simili: sic quippe etiam in Sacramento Ordinis, traditio materiæ remotæ censetur esse materia proxima ipsius; ergo idem dicendum in proposito.

15. CONCL. II. Forma Sacramenti Matrimonii sunt ipsorum contrahentium verba, vel alia signa externa verbis æquivalentia, & mutuum consensum internum, atque traditionem illam corporum sufficienter exprimentia. Ita communis. Tum quia & in ceteris Sacramentis forma consistit in verbis. Tum quia generatim forma contractuum solent esse verba, vel alia signa verbis æquivalentia, quæ sufficienter exprimunt internum consensum contrahentium.

16. Additur, *vel alia signa verbis æquivalentia.* Quia mutus, etsi loqui non valeat, nihilominus Matrimonium contrahere potest: *Cum, quod verbis non potest, signis valeat declarare*, ut dicitur *c. Cum apud, de Sponsalibus.* Ubi Pontifex hoc ipsum admittit de muto & surdo, dummodo hic sit compos rationis, & sufficienter intelligat, quid agatur.

17. Nec obstat, quod in Baptismo, & aliis Sacramentis novę Legis, pro forma requirantur verba proprie dicta, neque sufficiant nutus, aut alia signa verbis æquivalentia. Disparitas enim est: quia Sacramentum Matrimonii est institutum a Christo per modum contractus, quinimo ipsemet legitimus contractus matrimonialis ad statum Sacramenti elevatus; ergo, cum ceteroquin ad contractum hujusmodi sufficiant signa verbis æquivalentia, non mirum, quod hæc etiam sufficiant ad Sacramentum Matrimonii. Secus fit in aliis Sacramentis, utpote quæ non fuerunt instituta a Christo per modum contractus.

18. CONCL. III. Minister Sacramenti Matrimonii, proprie sunt ipsimet contrahentes; ambo quidem adæquate, singuli autē inadæquate. Ita communis, ac præsertim Scotus *4.dist.26.§.de ministro*, ubi ait: quod ipsimet contrahentes ministrant sibi hoc Sacramentum, vel mutuo, vel uterque sibi: integrant tamen unum ministrum, sicut idem prius dixerat de forma. Ratio est: quia ille est minister hujus Sacramenti, qui est minister contractus matrimonialis, utpote quem Christus elevavit ad rationem supernaturalem Sacramenti: atqui minister illius contractus, sunt ambo contrahentes; ipsi enim per mutuum consensum faciunt contractum; ergo.

19. Dices: Laicis, ac præsertim feminis, non competit administratio Sacramentorum; ergo non videtur, quod contrahentes sint minister hujus Sacramenti. Resp. antecedens esse verum dumtaxat de illis Sacramentis, quæ requirunt ministrum consecratum, non autem de Matrimonio, utpote quod non requirit ministrum consecratum. Accedit, quod in casu necessitatis possit femina baptizare: unde patet, non omnia Sacramenta requirere Ministrum consecratum, quamvis reliqua quinque talem requirant.

20. Ur-

20. Urgebis: Si contrahentes sunt minister hujus Sacramenti, ergo ipsi, si in statu peccati mortalis contrahant, duplex committent peccatum mortale; unum quidem, quatenus indigne recipiunt hoc Sacramentum, ut omnes fatentur; & alterum, quatenus indigne ministrant sibi ipsis hoc Sacramentum: consequens videtur absurdum, & contra communem sensum hominum; ergo. Respondent non pauci, concessa sequela, ob rationes allatas, negando minorem. Sed iis non obstantibus, Sanchez *lib.2. de Matrim.disp.6.n.4.* verius esse censet, tales non committere duplex peccatum mortale, sed dumtaxat unum, in quantum videlicet hoc Sacramentum indigne suscipiunt; non autem, quatenus illud indigne ministrant: cum non sint ministri ad id munus specialiter consecrati, sed potius illud sibi invicem ministrent ex necessitate quadam, eo quod non nisi per mutuum contrahentium consensum perfici queat. (c)

21. CONCL. IV. Parochus, vel alius Sacerdos de ejusdem licentia, juxta præscriptum Concilii Trident. *Sess.24.cap. 1. de Reform. Matr.* assistens Matrimonio, illudque benedicens, proprie non est minister hujus Sacramenti, sed potius assistit ut Testis auctorizabilis. Ita Fagnanus *c.Quod nobis, num. 54. de Clandest. desponsat.* & alii. Ratio est: quia Matrimonium clandestinum, aut celebratum sine præsentia Parochi, olim erat validum, & ratum, atque defacto est tale in locis, ubi citatum Decretum Concilii Tridentini numquam fuit publicatum, aut receptum; ergo hoc ipso Parochus non est minister; nam sine ministro Sacramentum confici nequit.

22. Sequitur proinde, quod Parochus, vel alius Sacerdos de ejus licentia assistens Matrimonio, proprie non sit minister hujus Sacramenti, sed dumtaxat testis auctorizabilis illius: hoc est, talis, qui nomine, atque auctoritate Ecclesiæ assistere, & ceteroquin in contrahentes habere debet jurisdictionem specialem, vel saltem ab habente istam recepisse licentiam assistendi, ut si secus fieri contingeret, contrahentes per Concilium Trid. redditi fuerint omnino inhabiles ad sic contrahendum. (d)

23. Dices: Parochus, aut ille alius Sacerdos, juxta præscriptum Concilium Trid. *loc.cit.* dicit ad virum & mulierem, mutuo eorum consensu intellecto: *Ego vos in Matrimonium conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: vel saltem aliis utitur verbis, juxta receptum cujusque Provinciæ Ritum; ergo est minister, utpote proferens hujusmodi formam. Resp. negando consequentiam: nam verba ista non proferuntur a Sacerdote per modum formæ (hæc enim sunt verba, vel signa verbis æquivalentia ipsorum contrahentium) sed adhibentur solum per modum cujusdam precationis, ac Cæremoniæ Ecclesiasticæ, qua confirmatur, approbatur, atque in facie Ecclesiæ rata habetur illa mutua traditio, & acceptatio corporum.

24. Interim hujusmodi verba non necessario requiruntur ad valorem Sacramenti: subsisteret enim Sacramentum, licet Sacerdos assistens nullum proferret verbum, imo etiam positive contradiceret, (e) ac proinde is proprie non est Minister hujus Sacramenti: dicitur, *proprie*. Nam, si quis cum Gobat *tract.10.Theol. Exper.nu.396.* & quibusdam aliis, velit dicere, quod Sacerdos utpote ex officio assistens, atque ratificans dictum contractum matrimonialem, sit Minister accidentalis, sive secundarius hujus Sacramenti, non est de verbis litigandum, cum constet de re ipsa.

25. Infertur proinde cum Sanchez *cit. disp. 6.n.5.* & aliis, quod Sacerdos in statu peccati mortalis assistens Matrimonio, vel Nuptias benedicens, non peccet de novo mortaliter. Neque enim Sacerdos est minister conficiens hoc Sacramentum: simulque benedictio illa non est Sacramentum, sed dumtaxat quid Sacramentale.

25. Quæres: An Matrimonium possit contrahi per Procuratorem? Resp. Affirmative; adeoquidem, quod Matrimonium per Procuratorem, ad hoc speciale mandatum habentem, contractum inter fideles, habeat veram rationem Sacramenti. Ita Sanchez *lib.2. de Matrim. disp.11.* cum aliis passim. Idque patet ex *cap.ult. de Procuratoribus in 6.* ubi approbatur Matrimonium celebratum per Procuratorem, ad hoc speciale mandatum habentem (nam generale non sufficit) dummodo is antea non fuerit revocatus, ne quidem ignoranter. Cum igitur Concilium Tridentinum circa hoc nihil immutaverit: idipsum valebit etiam hoc tempore; & quidem non solum in ratione contractus, sed etiam in ratione Sacramenti, eo quod Christus contractum matrimonialem legitimum inter Fideles elevaverit ad rationem Sacramenti. Accedit praxis, ac sensus ecclesiæ, quæ defacto permittit publice celebrari Matrimonia per Procuratores, ad hoc habentes speciale mandatum, præsertim inter Magnates.

QUÆSTIO III.

An, & qualis consensus requiratur ad valorem Matrimonii?

SUMMARIUM.

27. *Ad valorem Matrimonii requiritur liber ac mutuu consensus.*
28. *Qualis simultas mutui consensus contrahentium sufficiat.*
29. *Matrimonium ex metu gravi, ac injuste incusso contractum ipso jure nullum est.*
30. *Idem dicendum de Sponsalibus.*
31. Coacta voluntas est voluntas, *quomodo intelligendum?* (f) Vide Tract. 1. Dist. 1.n. 29. & Tr. 8. Dist. 1. n. 18. & seqq.
32. *Quid de metu levi, aut juste incusso?*
33. *Metus reverentialis, an irritet Matrimonium?*
34. *Metus reverentialis, quis? Ad eum quandoque accedunt importunæ preces, minæ, aut servitia parentum.*
35. *Ratio Conclusionis.*
36. *Consensus parentum non requiritur ad valorem Matrimonii.*
37. *Decet tamen, eumdem requirere, ac obtinere; Alioquin peccatur;*
38. *Nisi justa causa excuset.*

27. CONCL. I. Ad valorem Matrimonii omnino requiritur liber ac mutuus consensus contrahentium, verbis aut aliis signis exterioribus sufficienter expressis. Ita unanimis Doctorum; atque habetur *c. Tua nos, de Sponsal.* ubi ob defectum consensus ex parte alterius, matrimonium declaratur esse nullum. Quia (inquit Pontifex) *sine consensu cetera nequeunt fœdus perficere conjugale.*

28. CONCL. II. Etsi ad validitatem Matrimonii requiratur aliqua simultas mutui consensus de præsenti ex parte contrahentium, ea tamen non necessario debet esse physica, sed sufficit moralis, qualis sufficere solet ad contractum legitimum. Ita Scotus *4. dist. 26.* Mastrius *cit. disp.20. n. 31.* & alii; atque concordant dicta superius *Dist. 1.n. 26.* & 30. Hinc quippe Matrimonium potest contrahi per Procuratorem, imo & per litteras; & consequenter non necessario requiritur simultas physica consensuum, sed sufficit moralis. Censetur autem consensus tamdiu moraliter perseverare, donec expresse, vel saltem implicite revocetur: quod tum ex intentione ac dispositione contrahentis, tum ex modo consentiendi, ac variis circumstantiis discerni debet.

29. CONCL. III. Consensus metu gravi, atque injuste incusso extortus, non sufficit ad valorem matrimonii; quinimo istud ex tali metu contractum, est ipso jure nullum tam in Foro externo, quam conscientiæ. Ita Scotus *4.dist.29.*Sanchez *lib.4. dist.13.* & communis. Idque patet ex *c.Veniens, li.2.* & *c.Cum locum, de Sponsalib.* ubi Pontifex hujus rationem reddit: quia (inquit) *locum non habet consensus, ubi metus, vel coactio intercessit*: atqui Matrimonium solo consensu contrahitur: ergo.

30. Et hoc ipsum cõmunior, & probabilior Doctorum, quos citat, & sequitur Sanchez *cit.lib.4.disp.13.* extendit ad Sponsalia de futuro ex metu injusto, & cadente in virum constantem contracta; quod nimirum & ipsa irrita sint ipso jure, sicque non inducant impedimentum Justitiæ publicæ honestatis. Tum quia *connexorum idem est judicium, arg. c. Translatio, de Constitut.* Tum quia Sponsalia metu contracta, si semel valerent, non possent amplius per sententiam Judicis ex toto, & quoad omnem suum effectum rescindi, cum semper remaneret impedimentum Justitiæ publicæ honestatis: unde cessat hic ratio, quæ militat de aliis contractibus. Accedit textus *c. Ex litteris, de Desponsat. Impuber.* ubi Sponsalia impuberum de præsenti (qualia olim habebant vim Sponsalium de futuro) censentur irrita, & nullius obligationis, eo quod fuerint contracta ex gravi metu, atque a puella invita, & minis parentum impulsa.

31. Nec obstat illud vulgatum Juris Consultorum: *Coacta voluntas est voluntas.* Resp. enim, id procedere regulariter loquendo, ac præsertim in Contractibus civilibus, ubi per rescissionem

sionem actus, sententia Judicis factam, totum damnum facile recuperabile est. Secus dicendum in Matrimonio, ac Sponsalibus, utpote, si semel valerent, perpetuo inducerent impedimentum justitiæ publicæ honestatis: item & in Professione Religiosa, ac nonnullis aliis (f) ubi ob speciales rationes requiritur omnimoda libertas, neque sufficit voluntas coacta. Idque vel Jure naturali (prout loquendo de Matrimonio, censent Doctor Subtilis 4. *dist.29.q.un.§. De secundo*, D. Thomas, D. Bonaventura pluresque alii) vel saltem Jure Ecclesiastico, prout volunt quidam alii apud Sanchez *loc.cit. disp.*14.

32. Dicitur notanter *n.*29. *consensus metu gravi*. Nam secus dicendum de metu levi: hic enim non sufficit ad invalidandum Matrimonium. Et additur *atque injuste incusso*. Si enim metus, ceteroquin gravis, juste incussus fuit, non obstat valori matrimonii: ut v.g. si Episcopus minetur Titio excommunicationem, nisi Bertham, cum qua prius habuit Sponsalia, accipiat in uxorem; aut si Judex sub justis pœnis cogat aliquem ad ducendam puellam, quam defloravit; vel si quis metu gehennæ, sive ob remorsum conscientiæ adigatur ducere quamdam in uxorem, &c. Per hujusmodi enim metum, utpote juste incussum, non invalidatur Matrimonium. Sanchez *lib.* 4. *de Matr. disp.*13. cum communi. Tandem subditur, *exortus*. Nam dicta in conclusione non solum procedunt, quando revera tempore contractus deerat consensus internus (tunc enim ob defectum interni consensus nullum foret Matrimonium) sed etiam, quando is tunc adest, verum non nisi metu gravi, atque injuste incusso exortus.

33. CONCL. IV. Etsi non pauci probabile esse existiment, metum reverentialem sufficere ad irritandum Matrimonium; nihilominus probabilius est, solam reverentiam erga Majores, sive metum reverentialem, non sufficere ad reddendum Matrimonium irritum, nisi simul accesserint sævitia, vel graves minæ parentum, aut Majorum, vel preces importunæ. Ita Sanchez *cit.lib.*4. *disp.*6. & 7. Mastrius 4. *disp.*7. *num.*123. *ac seqq.* & plures alii, quos citant.

34. Ubi notandum, quod per *Metum reverentialem* hoc loco non intelligatur metus ille, seu verecundia, quæ naturaliter inest filiis respectu parentum, atque aliorum, quibus debetur reverentia: sed in proposito ille censetur *Metus reverentialis*, quando filius animo prorsus repugnante, & quasi coactus, consentit in Matrimonium sibi a Patre oblatum, non audens præ pudore ac reverentia contradicere, timendo, ne Patrem offendat, aut alium, cui debetur reverentia. Et ad hujusmodi Metum reverentialem quandoque accedunt frequentes ac importunæ preces, vel blanditiæ parentum, ut si parentes assidue, atque importune solicitent filium de tali ineundo Matrimonio, aut ad hoc obtinendum sæpius etiam blanditias adhibeant. Quandoque vero Metui reverentiali superveniunt graves minæ, vel etiam sævitia parentum: ut dum imperio parentis, aut Superioris, junguntur verbera, vel mala tractatio, asperitas vultus, graves minæ diminuendæ v.g. hæreditatis, quas ille creditur executurus; aut quando timetur diu duratura indignatio parentis, vel alterius personæ, a qua plurimum pendet fortuna filii. His prænotatis,

35. Probatur Conclusio. Quia solus Metus reverentialis, nisi minæ, verbera, aut alia hujusmodi adjungantur, non cadit in constantem virum; ergo nec annullat contractum matrimonialem. Secus dicendum, si ad ejusmodi Metum reverentialem accedant sævitia, vel graves minæ parentum, aut Majorum: tunc enim merito censetur ejusmodi Metus esse cadens in virum constantem, eo quod ab his admodum pendeat fortuna filiorum, etiam per totum quandoque vitæ decursum. Et hoc idem dicendum de precibus importunis (per has intelligendo non quascumque preces, sed eas solum, quæ sunt instantissimæ, sæpiusque repetitæ, ac inculcatæ) si sunt conjunctæ Metui reverentiali. Siquidem ex una parte ejusmodi importunitas parentum, vel Majorum petentium, valde urget, vexat, quin & subjectos quandoque opprimit; ex altera vero parte reverentia eis petentibus debita, timorque ipsos offendendi, haud leviter instat. Ergo non immerito ambæ hujusmodi causæ simul conjunctæ, censentur efficere Metum cadentem in virum constantem: nam, *quæ non prosunt singula, multa juvant*, *arg.l.Instrumenta*, *C.de Probation.* juncta Glossa ibidem.

36. CONCL. V. Quamvis omnino decens sit, & conveniens reverentiæ parentibus debitæ, ut filii Matrimonium inituri, consensum parentum reverentialiter requirant: nihilominus ad illius valorem consensus parentum, vel Curatorum, absolute loquendo, non est necessarius. Conclusio quoad alteram partem desumitur ex S. Scriptura, *Tobiæ c.* 7. ubi Tobias junior de consilio Angeli, sine parentum scitu, & assensu, legitimum Matrimonium contraxisse legitur. Concordat textus *c. Sufficiat*, 27. *quæst.*2. ubi Glossa notat, quod in Matrimonio consensus parentum *requiritur ex honestate*, *non ex necessitate*. Idipsum novissime declaravit Concilium Trid. *Sess.* 24. *de Reform. matrim. cap.* 1. ubi *eos anathemate damnat*, *qui falso affirmant*, *Matrimonia*, *a filiis familias sine consensu parentum contracta*, *irrita esse*, & *parentes ea rata*, *vel irrita facere posse*.

37. Ceterum prior pars, videlicet, quod filii Matrimonium celebraturi, parentum, aut (iis jam defunctis) Curatorum consensum, si fieri poterit, ex decentia, reverentia, & honestate requirere, atque obtinere debeant, est certa. Nam ipsamet ratio naturalis, & regula humani convictus plane demonstrant, quod, proles inconsultis, aut rationabiliter invitis parentibus, rem adeo gravem, & unde totius vitæ institutum pendet, aggredi non debeant. Atque ideo proles sine consilio, ac consensu parentum contrahentes, nisi justa causa speciali excusentur, non carent omni culpa. Imo non pauci Doctores, quos citat, atque (loquendo de non adhibito parentum consilio) sequitur Sanchez *cit.lib.*4. *disp.*23. *n.*9. & 10. censent, id esse peccatum mortale; cum sit res gravis, & multis periculis exposita. Verum alii peccatum dumtaxat veniale in hoc agnoscunt, eo quod filius, ceteroquin ingenuus, in electione status sit sui juris: dummodo non concurrant aliæ circumstantiæ, ob quas etiam mortaliter in hoc delinqui posset, utputa si ex talibus nuptiis essent oritura jurgia, dissensiones, scandala, &c. Herinez *disp.*3. *de Matr. n.*8. citans alios.

38. Additur superius, *nisi juxta causa excusentur*. Hac enim existente nullum per hoc committeretur peccatum: utputa si parentes (idem a potiori dicendum de Curatoribus) tentarent filium molesto, vel nimis difficili matrimonio copulare; tradendo v.g. sibi feminam ægram, imprudentem, aut durioris cervicis, cum qua verisimiliter non esset pacem habiturus: aut si indiscrete vellent impedire Matrimonium plane dignum, & utile: vel negligenter, sive nimium differrent ei de convenienti matrimonio providere. Nam tunc existente tali justa causa fatentur omnes, filium non peccaturum, quamvis ineat Matrimonium, parentibus invitis: cum hi sint irrationabiliter inviti, simulque proles, ceteroquin ingenuæ, quoad electionem status existant sui juris.

* A P P E N D I X,

Continens adhuc tria quæsita circa consensum matrimonialem.

QUæres I. An censeatur consensus matrimonialis efficax, & sufficiens ad valorem ejusdem, si huic adjiciatur aliqua conditio turpis exequenda in futurum? Resp. Sub distinctione. Vel enim talis conditio turpis est contraria triplici bono substantiali Matrimonii superius *num.* 12. explicato, vel non? Si prius, talis conditio turpis adjecta invalidat ipsum contractum matrimonialem, utpote repugnans substantiæ, & fini ipsius Matrimonii. Quod si vero conditio turpis adjecta non sit contraria triplici bono ipsiusmet Matrimonii, qualis v.g. foret: *contraho tecum*, *si tamen potesta me coadjuves in furtis*, & *rapinis* &c. adhuc in favorem Matrimonii consensus efficax censetur datus quoad substantiam Matrimonii atque sufficiens ad valorem ejusdem, & addita conditio turpis habetur pro non adjecta, quatenus nempe in favorem Matrimonii specialiter præsumitur, contrahentem noluisse tali conditioni alligare ipsam substantiam sui consensus in Matrimonium, nisi expresse constet de tali alligatione. Prout id jam insinuavimus *Tract.*8. *agendo de contractibus dist.*1. *post num.*12. *Ad III.* Atque totum eruitur ex *cap. final. de conditionibus appositis* &c. ibi. *Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur: puta, alter dicat alteri: contraho tecum, si generationem prolis evites; vel donec inveniam aliam honore, & facultatibus ditiorem: aut si pro quæstu adulterandam te tradas* &c. *Matrimonialis contractus*, *quantumcumque sit favorabilis*, *caret effectu*. *Licet aliæ conditiones appositæ*, *si turpes*, *aut impossibiles fuerint*,

rint, *debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi*. Videatur fusius in Jure Canonico P. Reiffenstuel *lib. 4. tit. 6. §. 2.*

Quæres II. Quid sentiendum sit de illo consensu matrimoniali, cui adjicitur aliqua conditio honesta? Ante resolutionem bene attendendum, ne confundantur ad invicem consensus sponsalitius, & consensus matrimonialis: nam prior importat primum futuram traditionem corporalem ad invicem, hincque etiam indicatur per verba de futuro: *Contrabam tecum*; posterior vero involvit actualem traditionem coporum, sicque exprimitur per verba de præsenti: *Contrabo tecum*. Porro consensui sponsalitio adjici posse valide, ac licite conditiones honestas, patet ex communi DD. & praxi quotidiana. Quid enim frequentius auditur, quam similis formula: *Ducam te in uxorem, si Pater meus consentiet, si talem dotem afferas &c.* vel *contraham tecum, si hoc officium obtineas &c.* ubi, si verificatur conditio, consensus sponsalitius de conditionato transit in absolutum. Itaque dubium adhuc restat de consensu matrimoniali. H. N.

Resp. Consensui matrimoniali valide potest adjici aliqua conditio honesta, qua semel verificata ipsum Matrimonium censetur absolutum sine novo aliquo consensu. Ita cum Abbate, Innocentio, Ancharano, & aliis Fagnanus *in c. Super eo, de conditionibus appositis* etiam ibidem sub *n. 4.* Idem probat ex repetitis declarationibus Cardinalium per Romanos Pontifices approbatis, vi quarum habetur, quod Matrimonium per verba de præsenti sub honesta conditione de futuro coram Parocho, & testibus contractum etiam post Concilium Tridentinum valeat, nec NB. opus amplius sit, ut consensus iste, cognita adjectæ conditionis existentia, de novo coram Parocho, & testibus repetatur, supposito nimirum, quod antea iste contractus fuerit coram testibus & Parocho initus, quando illa conditio fuerat apposita. Confirmatur a pari: Consensus sponsalitius conditionatus, uti pariter juxta communem alius contractus conditionatus, existente conditione censetur absolutus sine novo aliquo addito in ratione sponsaliorum: ergo etiam consensus matrimonialis in ratione Matrimonii. Et hinc sicuti in consensu sponsalitio existente conditione annexa habetur illico absque alio superaddito jus ad contrahendum ipsummet Matrimonium, ad quod altera Compars potest obligari, ita etiam in contractu simili matrimoniali, existente conditione, habetur jus ad ipsum Matrimonium, per copulam carnalem consummandum, absque aliquo novo superaddito, sicuti ab initio fuisset ille consensus absolutus. Duo tamen in præsenti ex AA. sibi bene notent Parochi. *Primo*, ne facile tali Matrimonio, in quo consensus non ponitur absolutus, sed ipsimet consensui matrimoniali annectitur conditio, assistant, ad vitanda plura incommoda, quæ non ita facile eveniunt in sponsalibus non conditionatis. *Secundo*, ubi specialis urget ratio gravis, aut necessitas sic assistendi, ne, nisi Pars illa a prætensa sua conditione coram testibus desistat, contractum taliter Matrimonium consummare permittant, donec certo constet, conditionem esse adimpletam; alias enim contingere posset id quod refert Fagnanus in casu, ubi aliquis cum quadam contraxit Matrimonium sub conditione præsenti: *Si es legitima*, & post multiplicem copulam primum rescivit, eamdem non esse legitimam, ex quo illud Matrimonium fuit declaratum nullum, reclamante eo, qui opposuit, non fuisse verificatam conditionem sui consensus matrimonialis. Videatur circa hoc, & prius quæsitum fusius in Jure Canonico P. Reiffenstuel *lib. 4. Decr. tit. 5.*

Quæres III. Quid sentiendum in casu sequenti. Caja Nobilis consentit in Matrimonium cum Titio pariter Nobili, addita tamen tam in consensu sponsalitio, quam matrimoniali hac expressa clausula, ut Titius Cajæ ex suis redditibus singulis annis tribuat mille florenos pro recreatione, & ad suum beneplacitum, quod pactum etiam Titius inivit; quia tamen successu temporis amor deferbuit, præsertim cum nulla proles ex eo Matrimonio sit suscepta, recusat Titius stare præcedenti pacto; quare Caja exinde pertæsa prætendit declarari nullitatem Matrimonii, volens transire ad alias nuptias. Quæritur, an bene? Resp. Etsi Titius sub peccato, si aliud excusans non interveniat, teneatur continuare solutionem mille florenorum propter præcedens pactum; si tamen eamdem non præstet, exinde non sequitur, præcedens Matrimonium esse nullum. Ratio est: quia præsertim in Matrimonio tamquam causa favorabili, & ad vitandas plures inconvenientias non præsumitur, solutionem mille florenorum consensui matrimoniali fuisse annexam tamquam conditionem sine qua non, sed potius tamquam modum, sicque contractum hunc adhuc esse validum, etiam modo isto absente. Videantur dicta *tract. 8. post n. 12. Addit. II.* Et in simili La Croix *lib. 6. part. 3. n. 400.*

Nec dicas: In casu præcedentis quæsiti clausula Matrimonio adjecta: *Si es legitima*, censetur annexa per modum conditionis, sicque ea non subsistente Matrimonium declarabatur nullum: ergo etiam in hoc clausula: *ut singulis annis solvantur mille floreni*, erit adjecta tamquam conditio, qua non existente Matrimonium erit nullum. Resp. enim neg. conseq. & paritatem: etenim prima clausula continet particulam *Si*, quæ juxta dicta de contractibus a potiori indicat conditionem sine qua non, altera vero habet particulam *ut*, quæ juxta pariter ibidem dicta ordinarie non aliquam conditionem, sed potius insinuat modum, sine quo adhuc substantia contractus subsistit. Et certe, si illa Compars clausulam hanc: *ut singulis annis solvantur mille floreni*, voluisset annectere tamquam conditionem sine qua non, numquam posset per totam vitam concedere usum corporis consummando matrimonium, cum numquam esset secura, an promittens hanc solutionem subsequentibus annis sit adimpleturus, uti consideranti patebit. *

QUÆSTIO IV.
Utrum sit licita Pluralitas Uxorum?
SUMMARIUM.

39. *Unitas Matrimonii duplex. Polygamia, & Bigamia, Trigamia, &c. quid?*
40. *Polygamia, seu Pluralitas simultanea uxorum, est prohibita.*
41. *Solvitur instantia de Patriarchis veteris Testamenti.*
42. *Pluralitas successiva uxorum, est licita.*
43. *Quid de Legibus Civilibus?*
44. *Secundæ nuptiæ non ita probantur, sicut primæ.*
45. *Uxor non certificata de morte viri, nequit contrahere cum alio.*
46. *Idem dicendum de viris.*
47. *Cautela Ritualium Diœcesanorum circa hoc.*
48. *Quid, si mulier deponat, maritum se vidente obiisse?*
49. *Dubitans de morte conjugis, si contrahat, non potest petere debitum.*
50. *Cur possit reddere parti innocenti.*
51. *Quid, si postea conjux superstes redeat? Num filii legitimi?*

39. QUæstio præsens sub aliis terminis, videlicet, *de Unitate Matrimonii*, non raro proponi solet. Pro cujus resolutione sciendum, quod Unitas Matrimonii duplex considerari possit, videlicet vel respectu ejusdem temporis, vel in ordine ad diversa tempora. Priori unitati, juxta quam Matrimonium ita debet esse unum, ut non possit idem vir habere simul plures uxores, neque eadem mulier plures viros, opponitur *Polygamia*, quæ est simultanea pluralitas uxorum. Posteriori modo opponitur unitati Matrimonii *Bigamia*, *Trigamia*, *&c.* dum scilicet quis successive duas, tres, aut etiam plures accepit uxores, contrahendo secundas, tertias, aut ulteriores Nuptias.

40. CONCL. I. Polygamia, seu pluralitas simultanea uxorum, in Lege Evangelica Jure Divino est prohibita. Ita omnes Catholici, & habetur *c. Gaudemus, de Divortiis.* estque novissime definitum in Concilio Trid. *Sess. 24. can. 2.* his verbis: *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla Lege Divina esse prohibitum, anathema sit.* Idem probatur ex Sac. Scriptura, ut *Matth. 19. Marci 10. & Ephes. 4.* ubi de conjugato dicitur, atque renovatur illud præceptum *Gen. c. 2.* positum: *Adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Nam Sacer Textus ibidem non dixit: *Erunt tres, vel plures, sed duo:* nec dixit: *Adhærebit uxoribus, sed uxori;* uti notat, atque argumentatur Pontifex in *c. Gaudemus, de Divortiis.* Confirmatur Conclusio ex illis verbis Christi, *Lucæ 16. Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam a viro ducit, mœchatur.* Si ergo juxta Christi præceptum uxore dimissa duci alia de Jure non potest; ergo a fortiori, neque ipsa retenta: per quod evidenter apparet, pluralitatem simultaneam uxorum in Lege Evangelica reprobari.

41. Nec obstat, quod Abraham, Jacob, aliique sancti Patriarchæ, in veteri Testamento plures simul uxores habuisse leguntur. Resp. enim conformiter *cit. c. Gaudemus*, & communi Theologo-

logorum, illud Divina revelatione, atque dispensatione, Sanctis illis Patriarchis fuisse concessum. Et id quidem factum creditur ob paucitatem Fidelium, ut nimirum hoc modo vera Fides, & agnitio unius DEI, Cœli terræque Conditoris, quæ ob grassantem tunc undequaque idololatriam propemodum extinguebatur, saltem in posteris Abrahæ conservaretur.

42. CONCL. II. Pluralitas successiva uxorum post mortem prioris conjugis licita est inter Christianos, & valida. Patet hoc tum ex perpetuo sensu, & praxi Ecclesiæ; tum ex illo Apostoli, 1. *Corinth.* 7. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult nubat, tantum in Domino.* Et hoc non solum de secundis sed etiam de ulterioribus Nuptiis intelligendum est: unde nec Christus *Matth.* 22. damnavit mulierem, quod septem viros legitime habuisset; nec Samaritanam, quod quinque. *Joan.* 4.

43. Nec obstat, quod Legibus Civilibus secundæ Nuptiæ sint exosæ, & variis pœnis afficiantur, imo mulier nubens intra annum luctus (hoc est, infra annum a morte mariti) notetur Infamia, *lib.* 1. *&* 2. *C. de Secundis Nuptiis*, & alibi. Resp. enim, hanc pœnam Infamiæ Jure Canonico esse sublatam, *cap. penult. & ult. de Secundis Nuptiis*; eo quod mulier sic nubens concessa sibi ab Apostolo utatur potestate.

44. Verum quidem est, quod primæ Nuptiæ magis probentur, quam secundæ, *c. Nuptiarum*. 27. *q.* 1. & *c. Quomodo* 31. *q.* 1. & alibi. Unde etiam secundæ Nuptiæ inducunt Bigamiam, *c.* 1. *& seqq. de Bigamis non ordinandis*. Neque secundæ Nuptiæ benedicuntur, *c.* 1. *&* 3. *de secund. Nuptiis*, cum concordantiis: cum enim alter contrahentium saltem in primis Nuptiis fuerit benedictus, eaque benedictio semper duret, non est iteranda. Intellige, nisi consuetudine contrarium alicubi sit introductum. Navarrus *c.* 22. *Manual. n.* 83.

45. CONCL. III. Uxor non certificata de morte viri prioris, & econtra, nequit contrahere cum alio, etiamsi facta diligenti inquisitione ignoret, quid contigerit circa maritum pluribus jam annis non comparentem. Ita habetur decisum *c. In præsentia de Sponsalib.* ubi Papa consultus, quid agendum feminis adhuc viventibus, quæ viros suos causa captivitatis, vel peregrinationis absentes, ultra septennium præstolatæ sunt, nec certificari possunt de vita, vel morte ipsorum, licet super hoc inquisitionem adhibuerint diligentem; Respondet, *Quod quantocumque annorum numero ita remaneant, viventibus viris suis non possunt ad aliorum consortium canonice convolare: nec auctoritate Ecclesiæ permitti contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.*

46. Et hoc ipsum in viris observandum esse, absentibus uxoribus, declaratur *c. Dominus, de secundis Nuptiis*, ibi: *Nullus amodo ad secundas Nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit conjux ejus.* Ratio est: quia stante dubio de morte conjugis, prius Matrimonium stat in possessione. Accedunt plurima inconvenientia, quæ ex secundis Nuptiis, temere, seu non habita certa notitia de morte prioris conjugis initis, provenire solent.

47. Quinimo his de causis Ritualia Diœcesana recte alicubi monent Parochos, ne facile ad contrahendum Matrimonium admittant vagos & peregrinos, & qui incertas sedes habent, non habita prius Ordinarii licentia. Neque item eos, qui antea conjugati fuerunt, ut sunt uxores militum, & captivorum vel aliorum, præsertim peregrinantium, nisi habita certa notitia de morte prioris conjugis: aut in casu, quo non adsunt indubitata talis mortis testimonia, causa ad Ordinarium deferatur, ejusque judicium & consensus requiratur; ne alioquin ex incentivo libidinis, ac postposito DEI timore, facilius contingat, secundas Nuptias iniri non habita certa notitia de morte prioris conjugis.

48. Quæres: Quid agendum, si quædam mulier deponat, aut etiam juramento firmare velit, conjugem suum, se vidente, atque præsente, tali tempore mortuum, atque sepultum fuisse? Resp. Eam absque aliis testimoniis, vel indiciis (secus, si talia præsertim gravia concurrant) non esse audiendam; quia *nullus idoneus testis in re sua intelligitur, l. Nullus, ff. de Testibus*. Accedit, quod juramentum suppletorium probationis neque deferendum, neque admittendum sit absque semiplena probatione; & alioquin, si præstaretur, nulla ejus habenda sit ratio. Gobat *tract.* 9. *Theol. Experim. n.* 281. ubi hoc declarat casu quodam Hungarico.

49. CONCL. IV. Si quis, vel aliqua, dubitans de morte prioris conjugis absentis, contrahere præsumpserit ei, quæ sibi nupsit, debitum conjugale reddere tenetur, id tamen exigere non potest. Ita habetur expresse *cit. c. Dominus, de secundis Nuptiis*, estque communis Doctorum. Ratio est: quia, cum alter conjux supponatur bona fide contraxisse (nam, si etiam ipse scivisset incertitudinem mortis prioris conjugis neuter posset petere debitum) stante dubio non est privandus jure suo; cum sit in possessione juris conjugii, ac stante dubio melior sit conditio possidentis. Secus dicendum de eo, qui mala fide, seu dubitans de morte prioris conjugis contraxit; nam semper in possessione stat prius Matrimonium contra ipsum: unde perseverante conscientia sua dubia, & nisi hæc per acquisitam certam notitiam de morte prioris conjugis deponatur, is peccaret petendo.

50. Dices: Ergo stante tali dubio neque poterit reddere alteri petenti. Resp. negando sequelam. Etenim, si revera conjux prior mortuus fuisset, Matrimonium cum altera (servatis ceteroquin servandis) contractum, esset validum, non obstante alterius dubio: quia satis est, quod a parte rei conjux sit mortua, sicque Matrimonium contrahi possit. Proinde parti innocenti, seu quæ bona fide contraxerat, jus suum, perseverante illo dubio, negandum non est.

51. Quod, si vero ex post facto, quocumque tandem tempore, vel casu, conjux absens redierit, aut eum superstitem esse constiterit, omnino necesse est, ut, qui alterum Matrimonium contraxerat (quod non obstante bona fide, ipso jure irritum fuit) relictis adulterinis complexibus ad priorem conjugem revertatur, prout notatur *cit. c. Dominus de secund. Nupt.* cum concordantiis. Si tamen ejusmodi Matrimonium fuit contractum ex judicio & assensu Ecclesiæ, filii ex ipso nati reputantur legitimi, & admittendi ad hæreditatem, *arg. c. Prælatum. Qui filii sint legitimi.*

QUÆSTIO V.

De Indissolubilitate Matrimonii.

SUMMARIUM.

52. *Matrimonium dupliciter potest intelligi indissolubile, quo modo*
53. *Matrimonium omne est indissolubile propria contrahentium auctoritate.*
54. *Etiam loquendo de Matrimonio Infidelium.*
55. Omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur, *explicatur.*
56. *Libellus Repudii, an olim fuerit licitus Judæis?*
57. *Matrimonium Infidelium potest dissolvi altero ad fidem converso, &c.*
58. *Matrimonium ratum fidelium dissolvitur quoad vinculum per Professionem Religionis.*
59. *Non vero per Votum Castitatis, sive solemnizatum per Ordinem Sacrum, sive simplex.*
Quo jure illud privilegium competat Professioni Religiosæ?
60. *Matrimonium ratum potest etiam dissolvi dispensatione SS. Pontificis.*
61. *Probatur Conclusio.*
62. *Matrimonium consummatum fidelium, quoad vinculum est indissolubile.*
63. *Probatur ulterius.*
64. *Disparitas inter Matrimonium ratum, & consummatum.*
65. *Objectio Hæreticorum, ejusque solutio,*
(g) Ut dicetur n. 103. & seqq.

52. MAtrimonium dupliciter intelligi potest esse indissolubile, nimirum vel quoad vinculum, vel quoad thorum & cohabitationem. De indissolubilitate Matrimonii hoc posteriori modo accepta, dicetur ex professo *Quæst. VII.* per totum: de priori autem impræsentiarum agitur, investigando, an, & quomodo Matrimonium sit indissolubile quoad vinculum, adeo, ut illo semel legitime contracto, non liceat conjugibus ab eodem recedere, atque ad alias nuptias vivente adhuc priore conjuge transire. Hoc prænotato, sit

53. CONCL. I. Matrimonium omne est indissolubile ac perpetuum, adeo ut propria contrahentium auctoritate dissolvi nequeat. Ita communis, & aperte traditur a Concilio Trid. *Sess.* 24. *in principio*, ubi ait: *Matrimonii perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis Parens Divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhæ-*

adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una, Gen. 2. Idem patet ex definitione Matrimonii n.4. allata, ibi: *individuam vitæ consuetudinem continens.* Hinc *c.ult.de Conditionibus appositis, &c.* dicitur, quod conditio de dissolubilitate Matrimonii apposita, sit contra substantiam conjugii. Accedit ratio: quia hujusmodi nexum indissolubilem Matrimonii exigit bonum prolis, cujus bonæ educationi plurimum obesset incertitudo, atque separatio parentum.

54. Et hæ quidem rationes procedunt de quocumque Matrimonio, etiam Infidelium: adeo, ut ipsi quoque Infideles nequeant Matrimonium pro libitu, & propria auctoritate dissolvere: cum Lex Divina, ab origine Mundi lata, & per Protoplasten promulgata, obliget omnes.

55. Nec dicas: *Omnis res, per quascumque causas nascitur per easdem dissolvitur, c.1.de Reg. Juris*: atqui Matrimonium mutuo contrahentium consensu nascitur; ergo eodem pariter dissolvitur. Resp. enim, Regulam illam procedere potissimum de obligationibus & contractibus temporalibus, qui, cum solo mutuo consensu fiant, eodem etiam dissolvuntur: secus dicendum de spiritualibus obligationibus (sic enim obligatio, & Character Baptismi, vel Ordinis, nequit amplius mutuo consensu dissolvi) ac præsertim de Matrimonio, quod ex Divina institutione indissolubile est; cujus dissolubilitas plurimum præjudicaret bono prolis. Et hæc quidem vera sunt, loquendo de dissolutione Matrimonii propria contrahentium auctoritate facta: num autem illud, extra casum mortis alterius conjugum, in nonnullis casibus auctoritate Divina aliquando fuerit, vel sit defacto dissolubile quoad vinculum quæstio remanet.

56. CONCL. II. Olim in Lege veteri, seu Mosaica, licitum fuit Judæis Repudium uxoris; idque ob specialem dispensationem Divinam, qua DEUS per manum Moysis propter duritiam Populi Judaici, & ad evitanda uxoricidia, concessit ipsis *Deut.*24. scribere Libellum Repudii, ita ut Judæi hoc facientes non peccaverint. Ita Scotus 4. *dist.*33. *q.*3. & probabilior Doctorum, quamvis non desint oppositum tenentes. Ratio est: quia Moyses promulgavit Legem DEI; atque ideo, quos ille per Legem a se promulgatam separavit, seu separari permisit, etiam DEUS separavit, seu separari permisit. Unde juxta *cit.c.Deut.*24. licuit uxori sic dimissæ alterum maritum ducere; & consequenter per dationem Libelli Repudii, vere quoad vinculum fuisset dissolutum prius Matrimonium in Lege veteri.

57. CONCL. III. Matrimonium inter Infideles contractum defacto dissolvi potest, quoad vinculum, si unus conjugum convertatur ad veram Christi Fidem, alter vero nolit converti, neque cohabitare converso sine injuria Creatoris, hunc videlicet blasphemando, aut solicitando conversum ad Infidelitatem. Ita certa, & communis omnium Theologorum, & Canonistarum; atque habetur decisum *c. Si infideles*, & *c. Quanto, de Divortiis*. Idem deducitur ex illo 1. *Corinth.*7. *Si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi*, Unde patet, quod hæc facultas solvendi Matrimonium, Fideli ad Fidem converso concessa fuerit a Christo sua suprema auctoritate, & ab Apostolo Paulo *loc.cit.* promulgata; prout Ecclesia Catholica hactenus semper intellexit, & intelligit.

58. CONCL. IV. Matrimonium ratum Fidelium, seu Christianorum, nondum tamen consummatum, dissolvitur quoad vinculum per ingressum alterius conjugis in Religionem; ita ut conjux in sæculo relicta, emissa per consortem Professione, licite possit transire ad alias nuptias. Ita communis Doctorum Catholicorum; & habetur non solum *c.Verum, & c.Ex parte tua, de Conversion. conjugat.* sed etiam novissime definitum fuit in Concilio Trid. *Sess.*24. *can.* 6. his verbis; *Si quis dixerit, Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi; anathema sit.*

59. Secus est dicendum de Voto Castitatis solemnizato per susceptionem Ordinis Sacri, utputa Subdiaconatus, Diaconatus, &c. Quamvis enim hujusmodi Votum impediat Matrimonium contrahendum, & dirimat postea contractum, tamen non sufficit ad dissolvendum Matrimonium prius contractum, licet necdum consummatum: *Cum nec jure Divino, nec per sacros reperiatur Canones hoc statutum*; prout argumentatur atque declarat Joannes XXII. *in Extrav. Antiquæ, de Voto & Voti redempt.* Multo minus quoad vinculum dissolvitur matrimonium antea contractum, & non consummatum, per Votum simplex Castitatis, *text. clar. cit c.Ex parte tua de Conversion. conjug.* Nam dictum privilegium est speciale professioni Religiosæ, sive Jure Divino, atque ex Christi institutione eidem concessum, uti cum suis censet Doctor Subtilis 4. *dist.*31. *q.*1. ac sequitur Sanchez *lib.2. de Matrimon. disp.*19. citans plures alios: eo quod initium hujus privilegii non reperiatur in Jure Ecclesiastico, sed exte a primordiis Ecclesiæ, atque desumatur ex facto Christi, vocantis Joannem Apostolum, & Evangelistam, a nuptiis ad Apostolatum, *Joan.*1. Sive saltem Jure Ecclesiastico, licet antiquissimo, prout vult Fagnanus *c.Ex parte, n.8. de Conversf. conjug.* cum quibusdam aliis.

60. CONCL. V. Matrimonium ratum, non consummatum, extra casum Professionis Religiosæ potest etiam alia gravi, & justa de causa, dissolvi auctoritate seu dispensatione Summi Pontificis, ita ut ambo conjuges licite possint ad alia vota transire. Ita D. Antoninus, Cajetanus, Bellarminus, Boncina, Navarrus, & plurimi alii, quos citat, & sequitur Sanchez *cit. lib.* 2. *disp.*14. & Mastrius in 4. *disp. n.*198. asserens, hanc modo esse communem ac probabiliorem sententiam, magisque Pontificiæ auctoritati in re justa favorabilem.

61. Fundatur hæc Conclusio in illa generali potestate pascendi Oves, seu Fideles, a Christo Domino concessa D. Petro, ejusque legitimis Successoribus. *Jo.*21. ibi: *Pasce oves meas.* Quæ verba Christus, ad ostendendam dictæ potestatis amplitudinem, trina vice repetere voluit: sicque, quia ad hoc, ut Oves concreditæ rite pascantur multum juvat facultas dispensandi in Votis, Juramentis, Matrimonio rato, ac hujusmodi, quando ad bonum Ecclesiæ regimen expedit, merito de talis quoque potestatis concessione intelliguntur. Unde quod Summi Pontifices aliquoties dispensaverint in Matrimonio rato, & nondum consummato Fidelium, plures referunt Auctores, ac in specie id traditur de Martino V. Eugenio IV. Paulo III. Pio IV. Immo Sanchez *l.c.* addit, Gregorium XIII. una die cum undecim dispensasse: non est autē credendum, tot Pontifices in facto tam gravi, atque conscientiose errasse. Accedit, quod in dubio standum sit judicio Superiorum, ac vel maxime Summi Pontificis, cui totius Ecclesiæ regimen incumbit; cuique Spiritus sanctus specialiter assistit.

62. CONCL. IV. Matrimonium valide inter Christianos contractum, & consummatum, quoad vinculum ita est indissolubile, ut extra mortem naturalem alterius conjugum nulla de causa, nisi immediate Divina auctoritate dissolvi valeat. Ita communis Catholicorum: estque contra Hæreticos volentes, illud dissolvi posse propter supervenientem fornicationem alterius conjugum, & ob nonnullas alias causas, novissime definitum in Concilio Trid. *Sess.*24. *can.*5. ibi: *Si quis dixerit, propter hæresin, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi posse matrimonii vinculum; anathema sit.* Et *can.* 7. *Si quis dixerit, Ecclesiam errare cum docuit, & docet juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugis, matrimonii vinculum non posse dissolvi, &c. anathema sit.*

63. Idipsum constat tum ex perpetua traditione, ac sensu Ecclesiæ; tum ex illis verbis Christi, *Matth.*19. ubi revocans Libellum Repudii, & elevans Matrimonium ad rationem Sacramenti, subjunxit: *Quod DEUS conjunxit, homo non separet.* Item ex illo *Rom.*7. *Mulier vivente viro alligata est legi.* Et 1. *Cor.*7. *His, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod, si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, cum concordantiis. Quæ verba S. Mater Ecclesia de Matrimonio cōsummato inter Fideles contracto semper intellexit, ac proinde in eodem pro nullo prorsus casu dispensasse legitur.

64. Nec obstat, quod Matrimonium ratum Fidelium possit in aliquo casu dissolvi, ut dictum *n.*58. & 60. Resp. enim, disparitatem esse: quia Matrimonium ratum significat dumtaxat *Conjunctionem Christi cum anima fideli per gratiam*, sive Charitatem, quæ non est indissolubilis, imo perditur per quodcumque peccatum mortale: Matrimonium vero consummatum significat *Conjunctionem Christi cum Ecclesia per assumptam humilitatem*, quæ amplius est indissolubilis; prout notatur *c. Debitum, de Bigam. non ordin.* Accedit, quod separatio Matrimonii consummati posset redundare in injuriam prolis; atque ideo (præter immediatam potestatem Divinam) ex Christi institutione in nullo casu istud est separabile quoad vinculum, nisi per mortem naturalem alterius conjugum.

65. Objicies cum Hæreticis: Christus *Matth.* 19. dixit *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*; ergo, cum exceptio firmet regulam in oppositum, ob fornicationem ab ea factam licitum est dimittere uxorem, & aliam ducere. Resp. negando consequentiam: nam ly *nisi ob fornicationem*, refertur solum ad prius, ac denotat, ob eam esse licitam dimissionem uxoris quoad thorum & cohabitationem; (g) non autem inde sequitur, esse licitam dissolutionem Matrimonii quoad vinculum ob causam fornicationis: prout semper intellexit, docuit, & docet S. Mater Ecclesia. Alioquin certe lata porta aperiretur adulteriis, ut sic conjuges, ceteroquin male cohabitantes, possent hoc titulo separari, atque aliis pro libitu nubere.

QUÆSTIO VI.

De Cohabitatione, & onere Debiti Conjugalis.

SUMMARIUM.

66. *Obligatio Conjugum, ad quæ generatim se extendat?*
67. *Conjuges tenentur cohabitare in eadem domo, mensa, & lecto.*
68. *Maritus, an possit abesse, & quando?*
69. *Uxor, an teneatur sequi virum, mutantem domicilium?*
70. *Et vir uxorem?*
Differentia inter virum, & uxorem, quoad hoc.
71. *Actus Conjugalis ex se licitus est, & honestus,*
72. *Dummodo sit vestitus debitis circumstantiis. Propositio damnata.*
73. *I Finis actus conjugalis, est generatio prolis.*
74. *II. Satisfactio debiti conjugalis, & vitatio incontinentiæ alterius Conjugis.*
75. *III. Vitatio propriæ incontinentiæ.*
76. *Solvitur instantia contra hoc.*
77. *An liceat causa solius sanitatis?*
78. *Conjux tenetur alteri petenti reddere,*
79. *Alioquin peccat, & quomodo?*
80. *Nisi justa causa excusetur.*
81. *Variæ causæ excusantes a reddendo debito conjugali.*
82. *Decet Temporibus sacris abstinere ab actu conjugali.*
83. *An sit peccatum, tunc petere?*
Quid de redditione debiti?
84. *Mala fide contrahens matrimonium, an possit petere, vel reddere?*
85. *Quid, si dubium de valore matrimonii superveniat?*
86. *Quid, si certo sciatur invaliditas matrimonii, sed non possit probari?*
(h) Vide dicta Tract. 13. Dist. 1. n. 39. & 40.
(i) De hoc Tract. 7. Dist. 1. n. 49. & seqq.
87. *Quid, si superveniat affinitas? Aut quis contraxerit cum Voto simplici Castitatis?*
(k) Tract. 6. Dist. 3. n. 48.
88. *Conjuges, quomodo peccent indebite congrediendo?*
(l) Tract. 6. Dist. 4. n. 64.
(m) ibidem n. 74.
89. *Actus conjugalis, an liceat, si conjux est gravida?*
90. *Puerpera? Menstruata? Vel lactans?*

66. CUm Matrimonium a Deo institutum fuerit ad legitimam generis humani conservationem, ipsiusque Ecclesiæ propagationem, ac proinde finis ejus principalior sit Bonum prolis: hinc generatim ad duo sese extendit obligatio conjugum, videlicet ad mutuam cohabitationem, & redditionem debiti conjugalis. Proinde, ut intelligatur, quæ, & quanta sit ejusmodi obligatio, sit

67. CONCL. I. Tenentur conjuges simul cohabitare in eadem domo, mensa, & lecto; quæ quidem obligatio descendit tum ex Jure Divino, tum ex natura contractus conjugalis. Hinc siquidem *Gen.* 2. dicitur: *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ & erunt duo in carne una*. Idem patet ex definitione Matrimonii, ibi: *individuam vitæ consuetudinem retinens*. Proinde

68. Infertur I. Quamvis maritus ratione negotii gerendi possit modico tempore abesse, id tamen non esse licitum tempore longo: nisi accedat alia gravis, & justa causa, utputa si teneatur Principem comitari in bellum; aut si hoc necessarium sit ad gubernationem Familiæ, vel conservandas res familiares. Sanchez *lib. 9. de Matrim. disp. 4. n. 12.* ac alii. Ratio est: quia conjuges Iure Divino tenentur cohabitare; unde *c. 1. de Conjugio leprosorum*, inquit Pontifex: *Cum vir & uxor una caro sint, non debet alter sine altero esse diutius*. Verum cum hoc loco tempus absentiæ non definiatur, hinc Glossa ibidem, & Doctores censent, id arbitrio viri prudentis, pensatis absentiæ causis, ac periculo incontinentiæ, definiendum esse: alioquin post diuturnam moram Judex ab altero conjuge requisitus, vel, si notorie constet, quod vivant incontinenter, etiam ex officio, potest eos cogere ad cohabitandum, Abbas ad *cit. c. 1. de Conjugio lepros.*

69. Infertur II. Uxorem teneri ad comitandum virum, si hic aliorsum mutaverit domicilium; idque ob rationem dictam. Secus, si vir efficiatur vagabundus, & ante contractum matrimonialem non fuisset talis: tunc enim uxor ipsum hinc inde vagantem sequi non tenetur, utpote quod hoc foret gravissimum onus. Bene tamen, si vir more histrionum jam ante nuptias vagus extitisset: quia tunc ipsa censeretur approbasse mores suos, Abbas *loc. cit.* Fallit insuper allata doctrina, quando uxor absque gravi detrimento virum sequi non potest; tunc enim ipsum non tenetur sequi, *arg. c. Si quis inevitabili 34. q. 2.*

70. Infertur III. Quod, si uxor ex causa necessaria recedit a loco priori, & aliorsum transfert domicilium, etiam maritus sequi teneatur. Ita colligitur ex *cit. c. 1. de Conjuge lepros.* ac notat Glossa ibidem: quia quoad mutua obsequia conjugalia, vir & uxor pares sunt. Est tamen inter eos nonnulla differentia: nam quia vir est caput mulieris, atque ejus sit gubernare, hinc potest ad libitum eligere domicilium, teneturque uxor ipsum sequi, uxor vero, cum sit subdita marito, domicilium pro libitu mutare, vel eligere nequit; si tamen necessitate cogente id faciat; vir ob tuenda jura Matrimonii tenebitur eam sequi. Sanchez *lib. 1. disp. 41. n. 15. & 16.*

71. CONCL. II. Actus conjugalis ex se est licitus; &, si fuerit vestitus debitis circumstantiis, honestus, ac meritorius. Ita communis; idque patet ex eo; quia est medium ex natura rei ordinatum ad finem bonum, atque honestum, sive ad legitimam propagationem generis humani. Unde & DEUS Protoparentibus nostris præcepit actum conjugalem, *Genes. 2.* ibi: *Crescite, & multiplicamini*. Atqui blasphemum foret dicere, quod DEUS aliquid ex se malum præceperit. Hinc *ad Heb. cap. 3.* ait Apostolus: *Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus*.

72. Additur notanter, *vestitus debitis circumstantiis*, nimirum ut non nisi loco, tempore, modo, fineque debito eliciatur: alioquin enim culpa non vacaret. Hinc Angelus Raphael Tobiæ, *c. 6.* dixit: *Qui conjugium ita suscipiunt, ut DEUM a se, & a sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos*. Et conformiter huic effato Angelico, meritissime Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 9. Propositionem damnavit: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa, & defectu veniali*.

73. Ceterum multiplex finis esse potest, licite ac honeste exercendi actum conjugalem. I. Ob generationem prolis: nam proles suscipienda, & religiose educanda ad Cultum Divinum, est finis primarius Matrimonii.

74. II. Ob Satisfactionem debiti conjugalis, atque ad vitandam incontinentiam ex parte alterius conjugis. Siquidem uxori expresse, vel tacite petenti, tenetur vir, & econtra uxor viro, reddere debitum ex Justitia. Quando autem compartem advertit existere in periculo incontinentiæ, tum opus conjugale erit actus Charitatis, utpote elicitus ob finem salutis spiritualis Proximi. Hoc inducitur ab Apostolo, *1. Corinth. 7.* illis verbis: *Uxori vir debitum reddat, similiter autem uxor viro: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, &c.* Et infra: *Iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram*.

75. Ob vitandam incontinentiam propriam. Etsi enim non pauci Doctores velint, actum conjugalem non vacare culpa veniali, si fiat ad vitandum periculum incontinentiæ in semetipso: quia (inquiunt) hic non est proprius finis Matrimonii, sed bonum prolis; Communior tamen sententia nullam in hoc culpam agnoscit: siquidem, ut notat Doctor Subtilis *4. dist. 26. §. per hoc patet*, institutio Matrimonii non solum facta est a DEO *in officium*, hoc est, ad propagationem generis humani; sed etiam *in remedium, videlicet vitandæ incontinentiæ per lapsum*. Unde Apostolus *1. Corinth. 7.* de innuptis ait: *Quod, si non*

si non se continent, nubant: melius est enim nubere, quam uri.

76. Nec obstat ratio in oppositum. Resp. enim, quamvis bonum prolis sit finis primarius ac principalis Matrimonii; simul tamen finem ejus minus principalem esse vitationem propriæ incontinentiæ, quem proinde sufficit intendere. Alioquin certe contra communem Doctorum sequeretur, quod nec careat culpa veniali actus ille, si fiat ad vitandum in altero conjuge periculum incontinentiæ, cum & hic non sit finis primarius Matrimonii.

77. Num autem causa solius sanitatis propriæ tuendæ licite, atque sine culpa veniali, fiat actus conjugalis, variant Doctores. Et quidem multi culpam in hoc venialem agnoscunt; eo quod finis hic adversetur institutioni Matrimonii, quod ob bonum prolis, atque ad vitandam incontinentiam a Deo institutum fuit, juxta proxime dicta. Alii econtra id omni culpa vacare censent, præsertim si aliud aptum medium ad acquirendam, vel tuendam sanitatem non suppetat, prout limitat Sanchez *l. 9. disp.* 10. Nam in tali casu (inquiunt) etiam bonum prolis, saltem remote, includitur. Illud certum est, quod quamvis venialiter peccaret conjux petendo debitum causa solius sanitatis, tamen reddens nullatenus peccet.

78. CONCL. III. Tenetur conjux alteri explicite, sive implicite petenti, reddere debitum, nisi justa causa excusetur. Ita communis, & patet ex dictis, ac textibus S. Scripturæ *n.* 74. relatis.

79. Infertur proinde, quod conjux mortaliter peccet, si absolute neget debitum consorti, illud rationabiliter, serio ac sub obligatione exigenti; cum non uxor, sed vir habeat potestatem corporis ejus; & alioquin in petente facile suboriatur periculum incontinentiæ. Secus esset, si consors non serio, neque sub obligatione, sed solum ex quadam benevolentia id petat, aut si precibus recusantis facile acquiescat; dummodo in petente non subsit periculum incontinentiæ.

80. Additur tamen in Conclusione, *nisi justa causa excusetur*. Nam ejusmodi obligatio non est tam stricta & gravis, quin occurrente rationabili causa liceat solutionem vel negare, vel saltem differre; *Quoniam* (ut inquit Pontifex c. Quoniam, Ut lite non contestata) *in conjugio multi casus occurrunt, in quibus Conjuges sine culpa, sed non sine causa continere coguntur.*

81. Sic excusatur conjux I. Si non possit reddere debitum sine notabili periculo salutis corporalis: ut si conjux sit vulneratus, laboret febri hectica, aut alio morbo, adeo ut actus conjugalis vehementer credatur nociturus. Immo, si nocumentum existeret grave, illicitum foret illud reddere. II. Quando conjux peteret in amentia, ebrietate, aut alias constitutus extra usum rationis: nam non peteret actu humano & libero. III. Quando conjux immoderate, ac nimis frequenter petit: quia non videntur conjuges sese obligasse ad usum immoderatum: præsertim cum repugnet decentiæ, ipsique valetudini. IV. Cum conjux ante consummationem Matrimonii possit Religionem ingredi: non tenetur illud consummare reddendo debitum ante elapsos duos menses a contractu matrimoniali, *arg. c. Ex publico, de Conversione conjugat.* V. Si publice, seu coram aliis exigeretur. Sunt & aliæ nonnullæ causæ, de quibus fusissime Sanchez *lib. 9. de Matr. disp. 24. & seqq.* & alii.

* Inter alias causas excusantes ab obligatione reddendi debitum etiam numeratur, si pars innocens resciat, consortē commisisse adulterium, vel incestum, de quo vide fusius La Croix *Lib. 6. part. 3. n. 372. ac seqq.* Etsi enim pars innocens possit, non tamen tenetur reddere debitum, quoniam nocens deperdidit exinde jus petendi illud. Num autem etiā debitum conjugale negari queat exinde, ne apud inopes nimium multiplicentur proles, alia est difficultas, & allegatus Auctor *loc. c. n.* 392. respondet ordinarie negative; quoniam finis in ipso contractu matrimoniali imbibitus, est propagatio generis humani, in quem finem uterque conjugum videntur contrahendo Matrimonium saltem tacite consensisse, & Deus tamquam Auctor Matrimonii hasce proles haud deseret, qui etiam volucres Cœli pascit. Ex quo jam patet disparitas inter hanc necessitatem ex multiplicitate prolium evenientem, & inter alia damna prorsus extrinseca Matrimonio, sub ipso contractu matrimoniali non prævisa, ac postea evenientia, ad quæ consequenter vi contractus matrimonialis se non videntur obligasse, ut maneant his non obstantibus adstricti reddere debitum conjugale. Sotus tamen, Lopez, & Sa ponunt exceptionem illam, nimirum: *nisi incommoditas alendi proles foret valde notabilis ex una parte; ex altera vero abesset omne periculum alicujus incontinentiæ:* quod tamen meo judicio raro aberit, præsertim si ambo conjuges adhuc in eodem lecto existant, vel si unus eorum renuat consentire in pactum non petendi debitum. Pater Sporer in casu præsenti *part. 4. Theol. Sacram. c. 2. sect. 3. n.* 516. inquit, secluso mutuo inter conjuges pacto petendi debitum, negare illud ob solam paupertatem esse mortale, juxta Navar. Sylvest. & alios communiter, qui pronuntiant absolute, multiplicationem prolis non excusare a redditione debiti, quā doctrinam in praxi etiā allegatus Auctor cū Gobat semper se observasse testatur. Quodsi tamen (subjungit Sporer) res eo loco esset, ut ob prolis multiplicationem, vel parentes ipsi, vel vivis parentibus liberi in extremam inopiam (casus certe rarus inter Christianos) redigendi forent, omnino fatendum est, ac fatetur Layman *cap. 1. n.* 16. debitum juste negari posse; cum non videatur tanta inopia sub primo pacto matrimoniali comprehensa. Et quæso te Confessarie (pergit citatus P. Sporer) an peccati damnabis miseram uxorem, quæ marito omnia abligurienti, ipsa cum liberis famem, & ærumnas tolerans, ne amplius miseranda, & forsan pessime per maritum educanda proles multiplicetur, debitum negat, priusquam se emendet? Quoniam absolute non improbabilis, & bene consideratis similibus circumstantiis in praxi tuta videtur sententia opposita, quæ cum Ledesma, Sanchez, & Diana defendit, sine culpa debitum negari posse ob paupertatem, ne multiplicata prole nimia molestia, vel mendicitas sit sustinenda. Ita Sporer *loc. c.* prout nec ego talem uxorem (supposito, quod ipsamet in propria persona non patiatur periculum proximum incontinentiæ) in tantis circumstantiis auderem condemnare peccati mortalis, si marito huic luridissimo copulam denegaret, usque dum se emendet. Attendatur tamen accurate a Confessario ad omnes circumstantias, ne fiat abusus hujus doctrinæ, & prius tentetur potius, utrum nequeant conjuges inopes persuaderi, ut mutuo pacto, & consensu adinvicem a copula conjugali abstineant, ac omnia pericula proxima pollutionum amoveant. *

82. Quæres, an Tempore sacro, v.g. Diebus Solemnioribus, Festivis, aut Dominicis, item die, quo quis Sacram Synaxin sumpturus est, vel sumpsit, licitum sit exigere, vel saltem reddere debitum; Resp. I. Maxime decens est, atque a SS. Canonibus commendatum, quod conjuges ejusmodi Diebus sacris abstineant ab actu conjugali, ut sic juxta monitum Apostoli, 1. *Corin.* 7. expeditius vacent orationi; prout notatur *c. Proposuisti, dist.* 82. & *c. Sciatis* & *c. Quotiescumque, ac tribus seqq.* 33. *qu.* 4. cum concordantiis.

83. Resp. II. Utrum autem ad hoc teneantur conjuges sub peccato, saltem veniali, variant Doctores. Et quidem non pauci arbitrantur, petere debitum ejusmodi Sacris Temporibus non vacare culpa, saltē veniali; idque ob Canones proxime citatos. Verum quia isti continent dumtaxat consilium (sicut & verba Apostoli *loc. c.*) non præceptum: hinc Sanchez *loc. c. disp.* 12. cum quibusdam aliis censet, talem petitionem debiti non solum vacare culpa mortali, sed etiam veniali: Illud certum est, quod nullum sit peccatum, illis diebus petenti reddere: quinimo quocumque tandem die, quantumvis solemni, debitum exigatur, tenetur alter reddere, nisi alia justa causa excusetur.

84. CONCL. IV. Petitio, ac redditio debiti conjugalis, redditur quandoque illicita, & mortifera. Ita communis, & probatur inductione. Sic in primis, qui mala fide seu dubius de valore Matrimonii, contraxit, non potest stante illo dubio petere debitum; tenetur tamen illud reddere petenti comparti, si hæc bona fide contraxerat. Hujus ratio, & exemplum, habetur superius *n.* 49. & 50.

85. Quod, si dubium superveniat primum Matrimonio jam antehac bona fide contracto, talis non solum reddere, sed etiā petere potest, dummodo simul adhibeat debitam diligentiam acquirendi veritatem, nec tamen de invaliditate Matrimonii constet. Ratio est: quia talis existit in legitima possessione Matrimonii bona fide inchoati, sicque in jure petendi debitum; in dubio autem melior est conditio possidentis. Herinex *disp. 7. de Matr. quæst. 6. n.* 32. Pirhing *tit. de Cent. excomm. num.* 108.

solventes contraria, & alii: Et hoc ipsum a priori dicendum, si postea oriatur solummodo scrupulus, ex levi ac temeraria credulitate conceptus: nam potest is ad consilium proprii Pastoris deponi, ac debitum conjugale non solum licite reddi, sed etiam peti, *text. clar. c. Inquisitioni, de Sent. excomm.*

86. Si vero conjux pro certo cognoscat invaliditatem Matrimonii, eo quod indubitanter sciat subesse impedimentum dirimens, quamvis hoc in facie Ecclesiæ probare nequeat; non solum non potest petere, sed nec reddere debitum: non obstante, quod per sententiam judicialem Ecclesiæ (quæ de occultis non judicat) vel etiam excommunicationem ad id compellatur, aut aliunde periculum vitæ immineat. Ratio est: quia in nullo casu potest quis scienter fornicari, seu alteri carnaliter commisceri extra legitimum Matrimonium: hoc enim est intrinsece malum. Unde talis potius in foro externo debet humiliter sententiam excommunicationis sustinere, ut dicitur *cit. c. Inquisitioni, de Sent. excomm.* (h) Occisus autem ex hac causa, moreretur pro servanda virtute supernaturali Castitatis, & sic evaderet Martyr. (i)

87. Deinde, si quis durante Matrimonio contraxit affinitatem cum sua consorte, cognoscendo videlicet carnaliter ejus consanguineam, non potest petere debitum, licet reddere possit, ac teneatur: Ita habetur *c. Discretionem*, & *c. Tuæ fraternitatis*, *De eo, qui cognovit* &c. Et hoc idem dicendum de illo, qui cum Voto simplici Castitatis contraxit Matrimoniũ. An autem Confessarii Mendicantium cum talibus dispensare possint in ordine ad petendum debitum conjugale, jam alibi (k) dictum fuit.

88. Rursus certum est, conjuges peccare congrediendo sodomitice, sive extra vas naturale; quia talis congressus repugnat ordini naturæ, finique Matrimonii. Quod, si vero conjuges sine justa causa non servent modum, sive situm naturalem, absque tamen periculo effusionis seminis; committitur peccatum dumtaxat veniale; nullum, si justa causa interveniat. Quid autem sentiendum sit de eorum præpostero congressu in vase naturali (l) nec non & de tactibus impudicis inter conjuges (m) superius jam dictum est.

89. Quæres; an sit licitus actus conjugalis muliere existente prægnante, puerpera, vel lactante? Resp. I. Quando mulier est gravida, licite redditur, & petitur debitum (adeoque illicite negatur) dummodo absit periculum abortus. Ita communis: nam nullo jure hoc prohibitum legitur. Nec obstat textus *c. Non solum*, 32. *q.* 7. & *c. Si causa* & *c. Origo*, 33. *q.* 4. ubi videtur prohiberi accessus ad uxorem gravidam. Res. enim, hoc esse de consilio, non de præcepto, nisi in casu periculi abortus: unde per se id non est illicitum, quamvis per accidens quandoque non liceat, imo abstinendum sit, sive ob nimiam uxoris debilitatem, sive quia abortus timetur.

90. Res. II. Uti Matrimonio statim post partum, durante adhuc naturali purgatione mulieris, per se loquendo non est quidem peccatum mortale, ut tenent plerique Doctores: nihilominus communiter peccatum veniale deesse non solet; idque ob nimiam intemperantiam, quæ in copula ista fœditati juncta intervenire solet. Ita Herinex *loc. cit. n.* 18. hoc ipsum *nu.* 15. post Sanchez *lib.* 9. *de Matr. disp.* 21. *n.* 7. & alios, tradens de accessu viri ad menstruatam; quamvis quoad hoc ultimum D. Thomas, D. Bonaventura, & Scotus 4. *dist.* 32. *q. un.* ac nonnulli alii, videantur esse rigidioris sententiæ, atque extra periculum incontinentiæ in alterutro conjugum existens, damnare peccati gravioris accessum viri ad menstruatam. Porro non esse illicitum actum matrimonialem eo tempore, quo mulier est lactans, passim fatentur Doctores.

*Quæres II. An citra grave peccatum liceat Viduis, & Sponsis de futuro sibi cum aliqua delectatione repræsentare actum conjugalem de præterito habitum, vel de futuro habendum? Ante responsionem Nota I. ex Sporer *part.* 1. *in Decal. c.* 6. *sect.* 4. *n.* 22. Delectationem, seu complacentiam morosam circa objectum venereum, seu circa copulam esse duplicem; alia dicitur rationalis, quæ oritur in ipsa voluntate ex cogitatione intellectiva talis rei. Alia vocatur sensibilis, quæ ex imaginatione phantasiæ, objectum illud venereum sibi repræsentantis, exurgit in appetitu sensitivo concupiscibili, atque exinde derivatur in partes obscœnas per motum spirituum generationi deservientium. Ut autem totum hoc magis capiatur. Nota II. Delectationem veneream sensibilem hoc ordine contingere. *In primis* voluntas consentit, ut intellectus cogitet de illo objecto venereo, id est, de objecto ad profusionem seminis, & exinde ad generationem ex se alliciente; ubi incidentaliter adverte, quod objectum venereum dicatur propter Venerem, quæ apud Ethnicos credebatur Dea generationis. *Secundo*, postquam hoc objectum venereum e. g. copula repræsentatur ab intellectu tamquam ens delectabile voluntati, ea sibi complaceat spiritualiter, supposito, quod voluntas in hoc objectum intentionaliter præsens feratur, quatenus est sibi propositum ut delectabile, vocaturque illa complacentia rationalis. *Tertio*, species sensibiles hujus delectationis, seu objecti qua delectabilis transferuntur ad phantasiam. *Quarto*, exinde nascitur naturaliter complacentia in appetitu sensitivo, & subsequitur naturaliter delectabilis sensatio in partibus obscœnis ex commotione seminis, & spirituum genitalium, diciturque delectatio sensibilis venerea. *Quinto*, demum hanc sensibilem delectationem denuo ab intellectu voluntati propositam, eadem approbat, & acceptat, ex quo *Sexto*, sæpius, maxime si vehemens sit, aut longior, sequitur profusio seminis, extra, vel intra vas generationi deserviens. His prænotatis

Dubitatur, num Viduis de actu conjugali præterito, & Sponsis de futuro recogitando liceat deliberate delectari absque gravi peccato? Ratio dubitandi, & negativã tenendi est; quia etiã tales cogitationes, & subsequentes exinde delectationes ex se ob sympathiam ad invicem natæ sunt de præsenti excitare spiritus genitales, ac causare delectationem sensitivã, ac venereã in partibus inhonestis, sicque inchoatam aliquam seminationem, eo ferme modo, quo *tract.* 9. *dist.* 7. *post n.* 18. diximus de personis solutis; ideoque omnibus illis, quibus de præsenti illicita est seminatio in vase a natura ordinato, etiam erit illicita talis delectatio utpote inchoata copula.

Nec dicatur: Talibus Sponsis de futuro licere sibi repræsentare, ac desiderare Matrimonium; ac Viduis optare, ut Matrimonium pristinum adhuc actu perduraret, sicque eo ipso hisce etiam licere sibi repræsentare, ac desiderare actum conjugalẽ utpote effectũ Matrimonii; ergo pariter licebit de eodem actu conjugali delectari: utique enim possum licite delectari de aliqua re ut objective præsenti, cujus executionem possum licite desiderare, & optare. Nam contra in primis est, quod desiderium sit circa rem absentem, delectatio autem circa præsentẽ objective: magis autem alliciat appetitum concupiscibilem, & carnalem delectabile ut præsens amatum, quam desideratum ut absens, nisi forsan desideriũ de absenti realiter sit valde intensum, cui conjuncta sit magna voluptas, eo quod talis res sit intentionaliter, & objective præsens. Contra secundo est, quod cogitatio de Matrimonio ita alliciat ex se ad profusionem seminis, sicut cogitatio practica (& non dumtaxat speculativa) ac subsequens delectatio actus conjugalis: Matrimonium enim ex se est mutua traditio corporis per mutuum ad invicem consensum, adeoque ejus repræsentatio ex se non sic movet appetitum concupiscibilem.

Agnosco, fundamenta hæc satis solide probare, quod similibus non liceat delectari de copula quondam licite habita, vel habenda: cum tales delectationes videantur in actu exercito inchoata copula de præsenti, ubi ipsis eadẽ non licet. Nihilominus tamen Pater Sporer *par. seu tr.* 1. *in Dec. c.* 6. *sect.* 4. *n.* 41. & 42. facit distinctionem inter delectationem rationalem, & sensibilẽ venereã, quæ oritur in appetitu sensitivo, atque exinde derivatur ad partes obscœnas. Priorem delectationem admittit Sponsis, & viduis licitam, cum ex una parte ab intellectu proponatur intentionaliter copula in iis circumstantiis, in quibus est, aut fuit licita; ex altera autem non videatur adesse periculũ adeo proximum seminationis, si conatus interveniat ulteriorem delectationem cohibendi, prout fieri posse docet La Croix *lib.* 5. *n.* 97. prope finem. Et *lib.* 6. *part.* 3. *n.* 350. Alteram vero delectationem sensibilem veneream omnino prohibet, utpote ex natura sua proximius accedentem ad periculum seminationis & copulæ, quæ his non licet, sicuti actualibus conjugibus. Fateor tamen, hanc responsionem non carere sua adhuc difficultate ob sympatiam naturalem ad invicem, hinc talibus omnis cogitatio practica cum delectatione deliberate voluntaria,

taria, de actu conjugali ut objective præsente, omnino est dissuadenda, utpote valde periculosa &c. Et certe quando rem hanc intimius perpendere volumus, si id licitum existat Viduis ac Sponsis, videretur pariter licitum alicui omnino soluto sibi repræsentare, & deliberato appetitu rationali delectari de actu conjugali, quem ad invicem exercent duo conjuges, dummodo talis solutus non ipsemet desideret pro nunc exercere similem actum. Hoc tamen utique est prohibitum soluto: etsi enim actus iste conjugalis in iis circumstantiis, in quibus eumdem sibi dictus solutus proponit, sit licitus ipsis conjugibus: non tamen repræsentatio deliberata, ac practica hujus actus cum delectatione rationali erit pro nunc licita huic soluto, utpote ex se directe & immediate ordinata ad excitationem spirituum genitalium, ac seminis, sicque ad copulam, quæ pro nunc soluto non licet. *

QUÆSTIO VII.

De Divortio.

SUMMARIUM.

91. *Divortium, quid?*
92. *Divortium dupliciter.*
(n) Quæst. 5. per totum.
93. *Divortium quoad thorum, & cohabitationem, potest fieri.*
94. *Idque generatim ex sex causis.*
95. *Differentia inter adulterium, & alias causas respectu Divortii.*
96. *Divortium fit I. Mutuo consensu.*
97. *II. Ob spiritualem fornicationem alterius conjugum.*
98. *III. Ob grave periculum spirituale, sive incitationem ad peccatum.*
99. *Et varia hujus exempla.*
100. *IV. Ob sævitiam Conjugis.*
101. *V. Votum ultramarinum ad liberandam Terram Sanctam.*
102. *Quam causam alii hoc loco ponant?*
103. *VI. Fornicatio alterius Conjugis.*
104. *Per fornicationem, quid hoc loco intelligatur?*
105. *An innocens possit ab adultero Conjuge propria auctoritate se separare?*
106. *An se separans sit alteri restituenda?*
107. *Casus, in quibus non licet dimittere uxorem ratione adulterii.*
108. *I. Quando adulterium est materiale solum.*
109. *II. Si vir uxori fuit causa adulterii.*
110. *III. Si hoc ab utroque committitur.*
111. *Ampliatur istud.*
112. *IV. Quando injuria est remissa adultero.*
113. *Quomodo fiat isthæc remissio?*

91 **D***ivortium*, quantum ad propositum, est legitima separatio viri ab uxore, manente adhuc vinculo conjugali. Et dicitur, *legitima separatio*: quia sine lege, & legitima ratione fieri non potest, cum vi ipsius Matrimonii, cujus vinculum est indissolubile, teneantur conjuges ad individuam vitæ societatem mutuo retinendam. Et additur, *manente vinculo conjugali*, ad excludendam aliam Divortii acceptionem: siquidem

92. Divortium generatim accipitur dupliciter. I. Pro separatione conjugum dissoluto eorum matrimonio quoad vinculum: quo modo sæpius illud sumitur in Jure Civili, & an fieri possit, superius (n) dictum est. II. Pro separatione conjugũ quoad thorum dumtaxat, vel etiam quoad cohabitationem. Quoad thorum quidem, sive debitum conjugale, juste illud alteri conjugi denegando: quoad cohabitationem vero, quatenus remanente vinculo Matrimonii non tenentur amplius conjuges simul cohabitare in eadem mensa, thoro, & lecto. Et de hoc loquendo, sit

93. CONCL. I. Certum est, Divortium quoad thorum, & cohabitationem ex legitma causa quandoque fieri posse. Patet hoc ex perpetua praxi Ecclesiæ, fuitque novissime definitum in Concilio Trid. *Sess. 24. can. 8.* his verbis: *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas Causas separationem inter Conjuges, quoad thorum, seu quoad Cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit; anathema sit.*

94. CONCL. II. Sex generatim sunt causæ, ob quas licitum est ejusmodi Divortium inter conjuges Christianos. I. Mutuus contrahentium consensus. II. Fornicatio spiritualis, seu lapsus in hæresin, aut Gentilismum. III. Incitatio ad peccatum, seu grave periculum salutis spiritualis. IV. Sævitia conjugis, aut aliud grave periculum salutis temporalis. V. Votum ultramarinum. VI. Adulterium; sive fornicatio carnalis voluntaria, & culpabilis alterius conjugum.

95. Nec obstat, quod Christus *Matth. 19.* non nisi fornicationem, ob quam liceat dimittere uxorem, assignaverit. Resp. enim cum Engel *tit. de Divortiis, n. 10. & 11.* ac aliis, id ex eo accidere, quia propter solam fornicationem carnalem, sive adulterium, licet dimittere uxorem in perpetuum, ac etiam nolentem & invitam: aliæ vero causæ hic enumeratæ ex sua natura non sunt perpetuæ (hinc enim cessante hæresi, sævitia conjugis, aut incitatione ad peccatum, tenetur separata redire ad conjugem, estque eidem restituenda; non autem cessante adulterio) vel saltem requirunt mutuum utriusque conjugis consensum, prout fit in prima causa Divortii. Itaque

96. I. Divortium seu separatio conjugum, potest fieri mutuo consensu: ut si juxta monitum D. Apostoli *1. Chorint. 7.* ad tempus sese separent conjuges, ut *vacent orationi*, vel si uterque mutuo consensu voveat perpetuam Castitatem, aut ad Religionẽ transeat, *arg. c. Cum sis, & seqq. de Convers. Conjugat.* Idipsum mutuo consensu fieri poterit ex alia honesta causa, v.g. ne proles multiplicetur ultra suas facultates, &c. quamdiu periculum incontinentiæ alteri conjugi non imminet.

97. Divortium, seu dicta separatio fieri potest, si alter conjugum spiritualiter fornicatus fuerit; nempe si labatur in hæresin, aut in Gentilismum. Verumtamen si talis ab errore sese revocaverit, tenetur conjux in Fide stabilis ad alterum reverti, si propria auctoritate, ac sine judicio Ecclesiæ ab ipso recessit, *c. De illa c. Quando, §. fin. de Divortiis.* Quod si vero conjux judicio Ecclesiæ fuit separata, non compellitur redire, sed potest Religionem ingredi, *cit. cap. De illa, eod.* juncto *cap. ult. de Convers. Conjugat.* Si vero Religionem ingredi noluerit, etiam hæc redire compellitur, ut notat Glossa *cit. c. Quanto, Vesp. Redire cogatur.*

98. III. Divortium fit propter grave periculum salutis spiritualis, seu propter incitationem ad peccatum mortale: ut si alter conjugum provocet alterum ad gravia crimina, & admonitus non desistat a provocatione, *arg. c. Quæsivit, de Divortio.* ibi: *Verum si Conjugem suam ad infidelitatis maleficium traxerit, a viro poterit separari, ita quod ei nubere alii non licebit.* Concordat illud Salvatoris, *Matth. 5. Si dextera manus tua scandalizat te abscinde eam, & projice abs te,* &c.

99. Hinc, ut exemplificat Tannerus *tom. 4. disp. 8. q. 5. n. 84.* datur locus Divortio, si conjux inducat alterum in hæresin, apostasiam, peccatum Sodomiæ, veneficium, aut alia peccata mortalia: item si vir latro inducat uxorem, ut res furtivas, aut socios fures receptet, nec possit illa scelus detegere, &c. Quãdiu enim tale periculum durat, non tenetur conjux innocens cum altero permanere, sed potest ab ipso discedere, ut evitet tam grave periculum salutis spiritualis.

100. IV. Divortium potest fieri ob sævitiam conjugis. Et quidem si tanta sit sævitia, ut altera pars absque periculo gravis damni corporalis non possit sævienti cohabitare, poterit conjux propria auctoritate ab altero divertere. Sanchez *lib. 10. disp. 18.* Et divertens non debet alteri petenti restitui, donec conjux sæviens sufficientem securitatis cautionem præstet, prout habetur *c. litteras*, & *c. ex transmissa, de Restit. spoliat.* & *cap. 1. Ut lite non contestata.* Quamvis enim ceteroquin spoliatus ante omnia sit restituendus, fallit tamen hoc, si conjux divertens opponat, simulque incontinenti probet adeo gravem sævitiam alterius, donec sufficiens securitatis cautio sibi præstetur, *per textus citatos.*

* Porro propter modicam verberationem etiam sine justa causa factam altera Compars non illico inferre debet sævitiam Conjugis sufficientem ad separationem. Quinimo, quamvis fuerit verberatio gravis, non illico potest institui divortium, si verberatio ex insolita ira, vel perturbatione processit, nec prudens periculum inducat exercendi eamdem etiam in futurum. Videatur de hoc (uti & de aliis circa materiam matrimonialem) fusius, & exactius Reiffenstuel in *lib. 4. Decret. tit. 19. n. 37. ac seqq.*

101. V. Votum ultramarinum ad liberandam Terram Sanctam, etiam invita uxore, vir emittere, atque implere potest,

est, prout ob tantam Populi Christiani necessitatem, atque subsidium Terræ Sanctæ, decisum habetur *c. Ex multa*, §. *In tanta de voto*. Unde in præmisso casu datur Divortium ad tempus, donec scilicet vir redeat; ac proinde inter causas Divortii recte numeratur.

102. Fatendum quidem, plures Doctores aliam hoc quinto loco ponere causam Divortii, nempe vel morbum contagiosum, vel veneficium conjugis: siquidem venefici etiã conjunctissimis sæpe nocent, utpote qui dæmonis consilio pessima agunt. Verum quia hæc duo ad quartam causam, nempe *ad sævitiam Conjugis, vel aliud grave periculum salutis corporalis*, commode reducuntur; hinc melius cum Vallensi *§.2.tit.de Divortiis*, ponitur hoc quinto loco Votum ultramarinum.

103. VI. Divortium est licitum, & quidem Jure Divino, atque in perpetuum (nam priores regulariter sunt solum causæ Divortii ad tempus, nempe quamdiu dictę causę durant, ut dictum *n. 25. & seqq.*) si alter conjugum commiserit Fornicationem carnalem. Hoc quippe Christus Dominus concessit *Matt. c. 19. Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem*. Concordat *c. Significasti*, & *c. Ex litteris, de Divortiis*. Accedit illud vulgatum: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem*.

104. Porro nomine *Fornicationis* hoc loco intelligitur non solum Adulterium, sed etiam Sodomia, ipsaque Bestialitas. Secus dicendum de tactibus impudicis, voluntate fornicandi, aut peccato mollitiei: quia per hæc, licet ceteroquin gravia peccata, non perfecte & consummate læditur jus Matrimonii; cum non dividatur caro unius conjugis ab altero per concubinum in tertium. Sanchez *lib. 10. de Matr.disp. 4.* Layman, & alii.

105. Et nota, quod innocens conjux, cognita ejusmodi Fornicatione alterius, possit etiam propria auctoritate se a nocente separare quoad thorum; quoad cohabitationem vero solum post sententiam Judicis, nisi Fornicatio fuerit omnino publica, & notoria. Ratio est: quia separatio quoad cohabitationem est res publica, & quæ scandalo esse potest; ideoque nonnisi judicio Ecclesiæ fieri debet, *arg.c.Porro, de Divortiis*.

106. Additur tamen, *nisi fornicatio fuerit omnino publica*. Nam tunc non esset necesse, expectare sententiam Judicis, *arg. c.Significasti, eod.* Alioquin vero, si fornicatio, sive adulterium sit occultum, & innocens pars propria auctoritate divertat ab alio quoad cohabitationem, mox ipsa alteri petenti erit restituenda, *cit. c.Significasti. eod.& c.Ex transmissa, de Restitut. spoliat.* donec probaverit adulterium alterius conjugis.

107. Quæres, utrum dentur aliqui casus, in quibus non liceat dimittere uxorem ratione adulterii? Res. cum communi, plures dari ejusmodi casus, & sunt sequentes.

108. Primus est, quando adulterium est tantum materiale, sive sine culpa sua commissum: veluti si mulier vim passa sit, *arg. c. Ita ne*, & *c. Proposito, 32. q. 5.* Vel si quis fraudulenter sibi specie mariti aliquam cognoverit, *c.In lectum 34.q.1.&2.* Quia, ubi non est culpa, nec pœna esse debet.

109. Secundus: Si vir fuit uxori causa adulterii: veluti si eam prostituat, vel adulterium consulat aut in illud consentiat, *arg. c. Discretionem. De eo qui cognovit consanguin.* &c. ibi: *Cum vir adulterium ei non possit objicere, qui eam ad adulterandam tradidit*.

110. Tertius casus est, quando adulterium ab utroque Conjuge fuit commissum, *arg c. Significasti, de Divort.* & alibi *Cum matrimonii jus in utroque læsum consistat, & paria delicta mutua compensatione tollantur*; ut dicitur. *c. Intelleximus, de Adulteriis*.

111. Et hoc procedit, etiamsi unus conjux prius commisisset adulterium, ac proinde auctoritate Judicis lata sit sententia Divortii: nam si postmodum etiam alter fornicetur, restituitur; prout desumitur ex cit. locis, ac fusius probat Glossa *in c. ult. Vers. Fornicationi, de Adulteriis*. Idem dicendum, quamvis adulteria numero & gravitate sint imparia; ut si unus semel cum soluta, & alter decies cum ligata peccasset: adhuc enim jus Matrimonii in utroque læsum existit, & sic neuter ab altero divertere potest; cum paria delicta mutua compensatione tollantur.

112. Quartus casus est, quando injuria ab innocente jam fuit adultero remissa: tunc enim nequit amplius ab eo recedere, cum jam cesserit juri suo. Siquidem, *qui juri suo semel renuntiat, illud repetere non potest*, *c.*Quam periculosum, 7. q. 1. juncta Glossa ibidem.

113. Ceterum hujusmodi remissio dupliciter fit. I. Expresse, ut quando expressis verbis innocens condonat alteri injuriam. II. Tacite, quando nempe conjux innocens, post cognitum adulterium alterius, actum conjugalem cum eo habuit, *arg. l.Crimen.C.ad Leg.Juliam de adulteriis*, ibi: *Crimen adulterii maritum retenta in matrimonio uxore inferre non posse, nemini dubium est*. Sanchez *lib. 10. de Matrim. disp. 14. n. 6.* qui plura de his, aliisque Divortium concernentibus, toto illo Libro fusissime tractat.

DISTINCTIO XIV.

De Impedimentis Matrimonii.

QUÆSTIO I.

A quo possint statui Impedimenta Matrimonii?

SUMMARIUM.

1. *Impedimenta matrimonii alia impedientia, alia dirimentia.*
2. *Datur in Ecclesia potestas, eadem constituendi.*
3. *Cui eadem potestas competat?*
4. *An etiam Episcopis?*
5. *Princeps sæcularis, an possit statuere impedimenta dirimentia matrimonii pro subditis fidelibus?*
6. *Et cur non?*
7. *Quid respectu subditorum infidelium?*

1 Impedimenta Matrimonii generatim sunt illa, quæ obstant, seu impediunt, ne matrimonium rite celebretur. Horũ duo sunt genera, alia mere impedientia, alia dirimentia. *Impedimenta mere impedientia* dicuntur illa, quæ quidẽ matrimoniũ cum ipsis contractũ non reddunt irritũ ac nullum, prohibent tamen contrahendum. Unde stante tali impedimento matrimonium licite, & absque peccato non potest contrahi, bene tamen valide. *Impedimenta dirimentia* sunt, quæ non solum obstant, ne licite contrahatur matrimonium, sed etiam, ne valide: atque ideo matrimonium cum hujusmodi impedimento contractum, est omnino nullum, ac irritum.

2. CONCL. I. Datur in Ecclesia DEI potestas constituendi impedimenta, sive impedientia, sive etiã dirimentia matrimonii. Ita omnes Catholici; estque definitum novissime in Concilio Trid. *Sess. 24. can. 4.* ibi: *Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anathema sit*. Idem patet ex perpetua praxi, ac usu Ecclesiæ: quamvis ad hoc, ut Ecclesia statuat novum impedimentum matrimonii, requiratur gravis & justa causa, qualis jam reperitur in omnibus iis, quæ defacto sunt constituta.

3. CONCL. II. Hæc potestas statuendi impedimenta matrimonii convenit non solum legitimo Concilio Generali, quod Ecclesiam universalem in suis Capitibus congregatam repræsentat; sed etiam summo Pontifici, utpote qui est Caput visibile totius Ecclesiæ Militantis, habetque ex speciali privilegio Christi potestatem ligandi, atque solvendi super terram, *Matth. 16.*

4. CONCL. III. Episcopi non possunt defacto in suis Diœcesibus statuere impedimenta dirimentia matrimonii. Ita Sanchez *lib. 7. de Matrim. disp. 1. num. 9.* cum aliis. Patet id ex generali Ecclesiæ consuetudine, qua hæc potestas Summo Pontifici est reservata.

5. CONCL. IV. Defacto nullus Princeps sæcularis fidelis potest suis subditis fidelibus ejusmodi impedimenta matrimonii statuere. Ita certa, & communis. Ratio est: quia, quamvis id posset Princeps sæcularis facere respectu suorum subditorum, quantum est ex vi sui officii; defacto tamen hanc potestatem, utpote materiam spiritualem Sacramentorum concernentem Ecclesia & Papa sibi reservavit. Quinimo Concilium Trid. *Sess. 24. can. 12.* generaliter definivit causas matrimoniales (ad quas utique pertinent impedimenta matrimonii, eorumque constitutio) spectare ad forum Ecclesiæ, his verbis: *Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos; anathema sit*.

6. Porro hæc reservatio satis congruenter, & rationabiliter est facta per Ecclesiam, eo quod contractus matrimonialis Fidelium sit a Christo elevatus ad esse supernaturale Sacramenti;

menti; ac proinde dedeceat, ut tanti Sacramenti dispositio, ac Judicium circa illud, ad Principes sæculares pertineat. Hi siquidem non receperunt a Christo potestatem Ecclesiasticam, ac spiritualem circa Sacramenta, aliasque res Ecclesiasticas; sed solus Petrus, ejusque legitimi Successores, juxta illud *Matth.* 16. *Et tibi dabo claves regni cœlorum*. Et *Joan.* 21. *Pasce oves meas.*

7. Dicitur notanter in Conclusione, *nullus Princeps sæcularis fidelis potest suis subditis fidelibus*. Quia certum est, & communiter a Doctoribus concessum, posse de facto Principes sæculares statuere impedimenta matrimonii respectu subditorũ infidelium, v. g. Judæorum, in eorum Ditionibus commorantium. Ratio est: quia reservatio Pontificis non est respectu Infidelium, cum hi sint extra Ecclesiam; simulque respectu horum cessat ratio reservationis, cum matrimonia Infidelium non sint Sacramentum, sed legitimus dumtaxat contractus.

QUÆSTIO II.

Quæ sint Impedimenta mere Impedientia Matrimonium?

SUMMARIUM.

8. *Impedimenta mere impedientia matrimonii de Jure antiquo, quæ?*
9. *Catechismus, quid.*
Non amplius viget hoc impedimentum.
10. *Crimina, quæ olim impediebant matrimonium contrahendum?*
11. *Ea non amplius impediunt.*
Quæ impedimenta mere impedientia nunc sint in usu?
12. *I. Tempus sacratum, & quale hoc sit?*
An tunc liceat contrahere absque solemnitatibus?
(a) Dist. 13. n. 2.
13. *II. Ecclesiæ vetitum, & quod?*
14. *III. Sponsalia.*
15. *IV. Votum, & quale?*
16. *Votum solemne est impedimentum dirimens.*
17. *Contrahens cum voto simplici Castitatis, an peccet, ac petere possit debitum?*
18. *Quid, si cum ipso dispensetur?*
(b) De hoc Tract. 6. Dist. 3. n. 48.
19. *An peccet reddendo?*
20. *Præsertim prima vice?*
21. *Quid de vovente non nubere, vel SS. Ordines suscipere? Aut ingredi Religionem?*

8 IMpedimenta Matrimonii non dirimentia, sed mere impedientia, spectato Jure antiquo plura fuerunt, sequentibus versiculis communiter comprehensa:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Atque Catechismus, Crimen, sponsalia, Votum:
Impediunt fieri, permittunt juncta teneri.

9. Per *Catechismum* intelligitur cognatio quædam spiritualis imperfecta, olim ex eo orta, quod quamvis quis prolem jam antea privatim baptizatam de sacro Fonte non levarit, tamen Catechismo per quasdam interrogationes Sacerdotis baptizantis, ac responsiones Patrini fieri solito, & aliis consuetis solemnis Baptismi cæremoniis singulariter assistebat. Verum hujusmodi Impedimentum, quondam inter certas personas impediens Matrimonium contrahendum, sed non dirimens contractum (*arg. c. Contracto, de Cognat. spirit. & c. Per Catechismum, eod in 6.*) non amplius viget; sed fuit sublatum per Conc. Trid. *Sess.* 24. *c.* 2. *de Refor. matr.* ac notat Sanchez *lib. 7. de Matr. disp.* 10. *n.* 12. citans communem.

10. Ceterum per ly *Crimen*, intelliguntur varia crimina, quorum auctoribus de Jure Canonico antiquitus in pœnam commissi sceleris injunctum fuit; ut absque spe matrimonii remanerent; sicque crimina illa erant Impedimenta impedientia matrimonii. Et hæc a Glossa *c. 2. de pœnitent. & remiss.* comprehenduntur illis vulgatis versiculis:

Incestus: Raptus sponsatæ: Mors mulieris:
Susceptus propriæ prolis: Mors presbyteralis;
Vel si pœniteat solemniter: aut Monialem
Accipiat: probibent hæc conjugium sociandum.

11. Nunc tamen hæc criminum impedimenta per consuetudinem contrariam, & longævam, videntur sublata, nec amplius esse in usu: unde cum & impedimentum Catechismi ulterius non subsistat, omnia impedimenta moderno adhuc tempore impedientia Matrimonium, apte hoc unico versiculo concluduntur.

Sacratum Tempus, Vetitum, Sponsalia, Votum.

12. Primum igitur Impedimentum mere impediens Matrimonii, est *Tempus sacratum*, seu *feriatum*; quale juxta antiquos Canones longius erat, sed juxta Jus novum, & præscriptum Concilii Trid. *Sess.* 24. *c.* 10. *de Refor. Matr.* est ab Adventu usque ad diem Epiphaniæ, & a Feria quarta Cinerum usque in octavam Paschatis inclusive. Verumtamen sciendũ, hoc præcepto solum prohiberi solemnitates Nuptiarum, id est, solemnem earum Benedictionem, item & solemnem traductionem sponsæ in domum sponsi, qualis fieri solet per convivia, & alia vanæ lætitiæ signa. Porro dictarum Feriarum tempore licitum esse Matrimonium contrahere coram Parocho, ac testibus, absque prædictis solemnitatibus, superius (a) jam dictum est, & latius probat Sanchez *lib.* 7. *disp.* 7. citans alios.

13. Secundum Impedimentum Matrimonii mere impediens, est *Ecclesiæ vetitum*. Et per hoc intelligitur generalis, vel particularis prohibitio Ecclesiæ, aut Episcopi, vel Parochi Matrimonium prohibentis, facta ex justa & rationabili causa: v. g. ut non contrahatur Matrimonium ante præmissas trinas denuntiationes, vel ut certæ personæ non contrahant, donec constet, nullum inter eas intercedere impedimentum; aut si prohibetur contrahi Matrimonium tali die, ob alicujus Festi venerationem, vel hujusmodi.

14. Tertium Impedimentum mere impediens Matrimoniũ contrahendũ, sunt *Sponsalia* prius cum alia persona valide contracta. Qui enim sponsalia cum aliqua persona valide contraxit, tenetur sub mortali (nisi justa causa fuerit dissolvendi sponsalia) eamdem ducere; quamvis si aliam ducat ipsum Matrimonium sic contractum sit validum. Sed de Sponsalibus plura *Quæst. seqq.*

15. Quartum Impedimentum mere impediens, est *Votum*. Porro nomine Voti in proposito intelligitur Votum simplex Castitatis, item Votum simplex ingrediendæ Religionis, assumendi Ordinem sacrum, non ineundi conjugium, item & juramentum de his rebus factum. Ratio est: quia hujusmodi Vota simplicia, vel Juramenta sunt observanda: unde quia directe adversantur statui Matrimonii, id impediunt contrahendum; non tamen dirimunt contractum, cum hoc nullo Jure expressum reperiatur. Hinc cum tali Voto simplici valide quidem contrahitur Matrimonium, sed non licite.

16. Notanter additur, *Votum simplex*. Siquidem Votum solemne Castitatis, id est, illud, quod solemnizatur per susceptionem Ordinis sacri, aut Professionem cujuspiam Religionis ab Ecclesia approbatæ, est Impedimentum dirimens Matrimonii, ut dicetur inferius *Quæst. IV. §. VII.*

17. Quæres I. An cum Voto simplici Castitatis contrahens Matrimonium, possit petere, vel reddere debitum conjugale? Resp. I. Qui Voto simplici Castitatis perpetuæ obstrictus (idem de tali Juramento) Matrimonium contrahit, non solum peccat mortaliter contrahendo cum intentione illud consummandi, sed etiam privatus existit jure petendi debitum: adeo quidem, ut toties peccet mortaliter agendo contra suum Votum, quoties illud petit, donec cum eo legitime dispensatum fuerit. Ita Scotus 4. *dist.* 38. *§. Consimiliter*, Sanchez *lib.* 9. *disp.* 23. *n.* 5. & alii. Ratio est: quia talis agit contra Votum, tum contrahendo cum dicta intentione consummandi (secus, si antea velit ingredi Religionem) tum petendo: cum propter Votum teneatur abstinere ab omni actu venereo, neque ad petendum debitum adstringatur ullo vinculo fortiori, imo per Votum sponte renuntiaverit Juri petendi.

18. Additur vero, *donec cum eo legitime dispensatum fuerit*; sive a Summo Pontifice, vel ex ejusdem commissione a Sac. Pœnitentiaria, aut Episcopo, vel Confessario habente ad hoc specialem facultatem. (b) Nam tunc secus erit dicendum, & licite talis poterit petere debitum.

19. Resp. II. Nihilominus Voto simplici Castitatis astrictus, post contractum, simulque consummatum Matrimonium, licite potest, imo & tenetur, alteri conjugi petenti reddere debitum. Ita communis. Ratio est: quia ad hoc jam est obligatus vinculo majori: majus siquidem vinculum est obligatio

Ma-

Matrimonii, per quod fit traditio corporum, quam Voti simplicis, quod meram promissionem importat: simulque per Votum non potuit quis juri alterius præjudicare.

20. Dicitur notanter, *simulque consummatum*. Utrum enim talis peccet prima vice reddendo debitum, variant Doctores, atque melius responderetur sub distinctione. Et quidē loquendo de primo bimestri, dicendum, talem peccare reddendo pro prima vice: quia cum tunc non sit astrictus ad reddendum debitum conjugale, imo adhuc Religionem ingredi, absque urgente causa ageret contra Votum Continentiæ. Verum elapso dicto bimestri negat Sanchez *loc. c. disp.* 34. *n.* talem peccare pro prima vice reddendo: quia tunc jam urget obligatio reddendi.

21. Resp. III. Qui solummodo vovit non nubere, etsi peccarit nubendo, tamen post matrimonium contractum non prohibetur debitum petere, vel reddere: cum ad hoc non se extenderit suum Votum. Et hoc idem dicendum de Voto suscipiendi Sacros Ordines. Qui vero vovit ingredi Religionem, manet quidem obligatus usque ad consummationem matrimonii, neque potest sub mortali illud consummare, sive petendo, sive reddendo (alioquin enim faceret ibi Votum suum observatu impossibile; cujus observandi liberam antea potestatem habuerat) posita tamen semel consummatione ipsius matrimonii, licet culpabili, potest exinde & reddere, & petere debitum; donec vel conjuge moriente, vel consentiente, aut adulterante, possit Religionem libere ingredi, sicque suum Votum adimplere. Herinex *disp.* 6. *de Matrim. n.* 17. & alii.

QUÆSTIO III.

De Sponsalibus, eorumque Obligatione, & Dissolutione.

SUMMARIUM.

22. *Sponsalia, unde sic dicta?*
Sumuntur improprie, quomodo?
23. *Sponsalia quid?*
24. *Declaratur eorum definitio.*
25. *Quid de promissione matrimonii non mutua?*
26. *Quatuor conditiones Sponsaliorum. I. II. III.*
(c) Juxta dicta Tract. 8. Dist. 2. n. 13.
27. *Habens Votum simplex Castitatis, vel Sponsalia priora, an valide contrahat Sponsalia?*
28. *Quid de habente impedimentum temporale?*
29. *IV. Conditio Sponsaliorum.*
(d) Juxta dicta Tr. 8. Dist. 1. n. 6. 7. & 13.
30. *An ad valorem Sponsaliorum requiratur præsentia Parochi, & testium?*
31. *Disparitas inter matrimonium clandestinum, & sponsalia.*
32. *Sponsalia justis de causis possunt dissolvi.*
33. *I. Mutuo contrahentium consensu.*
34. *II. Per ingressum Religionis.*
35. *Et quid, si Professio non sequatur?*
36. *Per Votum simplex Castitatis, vel suscipiendi SS. Ordines, an dissolvantur sponsalia?*
(e) Dist. 13. Quæst. 5. n. 59.
37. *III. Per matrimonium cum alia?*
38. *Et quid, si tale matrimonium dissolvatur, per mortem conjugis?*
39. *Sponsalia, an dissolvantur per posteriora sponsalia?*
40. *IV. Per subsequentem alterius fornicationem.*
41. *V. Per notabilem fœditatem supervenientem.*
(f) Ut dictum Tr. 6. Dist. 2. n. 23.
42. *Generalis doctrina circa præmissa.*
43. *VI. Propter morum asperitatem, vel sævitiam.*
44. *VII. Ob paupertatem alteri supervenientem.*
45. *VIII. Ob discessum Sponsi, &c.*
46. *Aliæ causæ dissolvendi sponsalia, Remissive.*
47. *Pater, an possit impedire sponsalia filii?*
48. *Ad solvenda sponsalia an requiratur sententia Judicis?*

22 ORdiendo a nominis ethymologia, dicuntur *Sponsalia a spondendo: nam moris fuit veteribus stipulari, & spondere sibi uxores futuras: unde & Sponsi, Sponsæque appellatio nata est:* uti notatur *L.* 2. & 3. *ff. de Sponsalibus*. Porro hæc vox *Sponsalia*, nonnumquā sumitur pro Matrimonio rato nondum consummato, vel potius pro ipso contractu matrimoniali: verum hæc acceptio est dumtaxat impropria, atque ad evitandā terminorum æquivocationem addi solet ly *Sponsalia de præsenti*. Igitur proprie loquendo Sponsalia significant sponsionem, sive promissionem matrimonii de futuro ineundi: & in hoc sensu de Sponsalibus loquendo, sit

23. CONCL. I. *Sponsalia futurarum sunt nuptiarum promissio.* Ita habetur *c. Nostrates*, 30. *q.* 5. & concordat textus *L.* 1. *ff. de Sponsal.* ibi. *Sponsalia sunt mentio, & repromissio futurarum nuptiarum*. Vel clarius sic definiri poterunt: *Sponsalia* sunt futurarum nuptiarum mutua promissio, inter personas ad contrahendum habiles externis signis sufficienter expressa.

24. Dicitur, *futurarum nuptiarum*, tum ad excludenda Sponsalia de præsenti, tum ad promissiones aliarum rerum. Et additur, *mutua promissio*, &c. Nam Sponsalia sunt contractus aliquis onerosus, ultro citroque obligationem inducens; sicque requiritur mutuam hinc inde promissionem ineundi matrimonii.

25. Unde si promissio matrimonii ab una persona fieret alteri mere gratuita, & sine conditione repromissionis (ut si dives quispiam feminæ, in gravi morbo sibi fideliter servienti, pro remuneratione promittat matrimonium, & femina promissionem non respuat, sed saltem tacendo acceptet) vir taliter promittens tenebitur quidem stare promissis; tamen femina, si postea contrahere noluerit, non obligatur ipsum ducere: quia ex quo nihil repromisit, habebit quidem virum promissorem sibi obligatum, ipsa tamen non erit obligata, idque ob defectum repromissionis. Insuper hac eadem de causa talis promissio gratuita matrimonii, non habebit vim, & effectum Sponsaliorum; ac proinde nec inde nascetur Impedimentum Justitiæ publicæ honestatis. Sanchez *lib.* 1. *de Matr. disp.* 5. cum aliis.

26. CONC. II. Ad valorem Sponsaliorum plures requiruntur conditiones. I. Ut adsit vera promissio: nam ficta non sufficit, quamvis ficte promittens teneatur ad resarciendum damnum, si quod inde alteri evenerit. (c) II. Ut promissio illa sit mutua, ob dicta *n. præc.* III. Ut hæc fiat inter personas ad contrahendum habiles; hoc est, nullo perpetuo Impedimento, sive dirimente, sive solum impediente affectas: alioquin enim Sponsalia forent nulla, & irrita, nullamque inducerent obligationem. Generaliter enim promissio rei illicitæ non valet, neque obligat, etiamsi juramento firmata foret; quia juxta *Reg.* 58. *juris in* 6. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.* Sanchez *lib.* 1. *disp.* 15. cum communi.

27. Hinc Sponsalia, ab habente Votum simplex perpetuæ Castitatis facta, sunt invalida, & neque obligant ad sui observantiam, neque de facto inducunt Impedimentum Justitiæ publicæ honestatis. Similiter si quis cum una persona valide contraxit Sponsalia, & postea prioribus nondum legitime dissolutis de novo contrahat Sponsalia cum alia, hæc posteriora erunt nullius roboris, neque inde consurget Impedimentum Justitiæ publicæ honestatis.

28. Additur n. 26. *Nullo impedimento perpetuo affectas.* Nam Impedimentum dumtaxat temporale non impedit valorem Sponsaliorum. Sic enim impuberes valide possunt contrahere Sponsalia, quamvis pro ea ætate non possint contrahere matrimonium. Similiter, qui vovit Castitatem ad tempus, v. g. ad biennium, licet pro eo tempore non possit licite inire matrimonium, potest tamen contrahere Sponsalia de matrimonio post elapsum Voti tempus celebrando.

29. IV. Ad Sponsalia requiritur, ut verbis, vel aliis externis signis, mutua illa promissio sufficenter exprimatur. Hinc ad Sponsalia non sufficit promissio mere interna, & sola mente concepta; sed debet hæc verbis, vel aliis signis sensibilibus sufficienter exterius manifestari. Quia Sponsalia sunt contractus quidam inter homines initus; homines autem non possunt judicare de mere internis. (d)

30. CONCL. III. Ad valorem Sponsaliorum non est necessaria præsentia Parochi, aut testium: unde Sponsalia clandestina, seu clam contracta nemine alio præsente, de facto valida existunt. Ita communis: siquidem hujusmodi Sponsalia clandestina nulla Lege sunt annullata, vel irritata.

31. Nec dicas: Juxta Concilium Trident. *Sess.* 24. *de Reform. Matr. cap.* 1. de facto non valet Matrimonium clandestinum, id est, sine Parocho, & duobus testibus celebratum; ergo neque valent Sponsalia clandestina. Negatur enim consequen-

quentia: quia Concilium Trid. *loc. cit.* ob gravissimas causas, & ad præcavenda irremediabilia mala perpetui concubinatus, & adulterii aliquorum, qui prius clandestinè cum una & postea in facie Ecclesiæ cum altera contraxerant, irritavit quidem Matrimonium clandestinum, non vero Sponsalia clandestina; utpote de quibus neque urget allata ratio, neque ullum Concilium fecit mentionem.

* Porro sponsalia superius explicata contrahi possunt vel absolute, vel conditionate; atque hæc conditio annexa potest esse honesta, vel turpis. Item conditio turpis adjecta vel potest repugnare ipsi substantiæ Matrimonii, vel non. De omnibus istis conditionatis sponsalibus moveri possunt aliqua dubia, & quidem in primis, si conditio de futuro adjecta est honesta, qualis v. g. foret ista: *Ducam te in uxorem, si Parentes mei consenserint &c.* Equidem annectens hanc conditionem non obligatur ad contrahendum Matrimonium, nisi conditio prius fuerit verificata: interea tamen, si intra hoc tempus ante eventum conditionis etiam copula habuisset cum hac sua Sponsa, dubitari posset, an per eam non censeatur promittens saltem tacite hanc conditionem remittere, & velle absolute contrahere, ita, ut teneatur exinde instituere cum hac alias æqualis conditionis Sponsa Matrimonium, etsi consensus Parentum post habitam copulam non sequatur, sed potius contradictio? Et videtur hoc dubium decidi *cap. 5. de Conditionibus appositis &c.* ubi Summarium sic habet: *qui sub honesta conditione Sponsalia contrahit, & ante conditionis eventum desponsatam cognoscit, a conditione recedit*; præsumitur enim in Jure hanc conditionem remittere. Interea tamen recte subjungit La Croix *lib. 6. part. 3. n. 89.* quod, si habens copulā positive sibi reservasset, nolle obligari ad Matrimonium, nisi verificetur prius annexa conditio, pro foro conscientiæ non foret attendenda prior præsumptio, utpote nitens falso supposito: tenetur tamen puellæ meo judicio, si præfatæ hanc suam reservationem non indicasset ante copulam, omne damnum, si quod ex copula eveniret, resarcire, utpote cum eam induxerit, quę prudenter credere potuit per copulam recedi a conditione annexa.

Quodsi conditio Sponsalibus adjecta esset turpis, & quidem repugnans Substantiæ Matrimonii, v. g. si diceret Titius ad Bertham: *Ducā te, si tempore Matrimonii generationem prolis evites non exercendo perfectam mecum copulam &c.* Haud dubie Sponsalia forent ex utraque parte nulla, quamvis se Bertha taliter adstringeret, cum talia Sponsalia obligarent ad contrahendū, & consummandum Matrimonium graviter peccaminosum, &c.

Quando vero memorata conditio turpis non repugnat Substantiæ futuri Matrimonii, e. g. si Sempronius diceret ad Cajam: *Accipiam te in uxorem, si modo mihi usum corporis tui concedas*; in simili casu oritur difficultas, an, & quomodo talia valeant Sponsalia? & quidem eadem absolute in suo valore subsistere, & Sempronium ad Matrimonium contrahendum obligari, si Caja petat, quamvis illa ante Matrimonium usum corporis non concederet, defendit cum aliis Sanchez ex ea ratione; quia etiam in Matrimonio, juxta jam dicta talis conditio turpis, quæ non repugnat Substantiæ Matrimonii habetur, ac si numquam adjecta fuisset, adeoque (ajunt) pariter de Sponsalibus discurrendum erit. Ast Basilius Pontius, Perez, Castropalao apud Reiffenstuel *lib. 4. Decret. tit. 1. n. 58.* verosimilius judicant, talem conditionem debere attendi, ita nimirum, ut ante impletam conditionem Sponsalia non obligent, & utraque pars resilire adhuc possit; cum nemo ex pacto obligetur ad peccandum; postquam vero hæc conditio turpis ab una parte impleta est, Sponsalia valeant, & compartem ad contrahendū Matrimonium adstringant. Ratio est: quia, quod talis conditio turpis non attendatur in Matrimonio, sed potius habeatur pro non adjecta, est particularis dispositio Juris ob specialem favorem Matrimonii alias indissolubilis facta: Ceteroquin autem generaliter quoad contractus specialiter non exceptos jam dictum est in materia de contractibus, quod conditio turpis attendatur, ita quidem, ut ante ejus impletionem utrique liberum sit resilire; post impletionem vero adsit obligatio standi promissis ex parte spondentis. *

32. CONCL. IV. Sponsalia semel valide contracta justis de causis possunt denuo dissolvi; adeo, ut contrahentes possint ab ipsis resilire, & si voluerint, licite alteri nubere. Ita communis: & probatur inductione assignando precipue illas causas, ob quas possunt dissolvi Sponsalia. Et quidem

33. I. Sponsalia puberum (secus de impuberibus, ante adeptā pubertatē) possunt mutuo eorum consensu dissolvi: nam *omnis res, per quas causas nascitur, per easdem dissolvitur*, *c. 1. de Reg. Juris*, Et hoc intellige, etiamsi Sponsalia fuerint juramento firmata, *arg. c. Præterea, de Sponsal.* juncta Glossa ibidem: quia potest quilibet Juri suo, quod per Sponsalia acquisivit, cedere, illudque alteri remittere. Quod, si unus tantum a Sponsalibus resiliat, ipse quidem per hoc ab obligatione immunis non fit (nisi alter postea consentiat) nihilominus alter illico redditur immunis: quia hoc ipso, quod prior Sponsalibus renuntiet, censetur cedere juri suo.

34. II. Sponsalia dissolvuntur per ingressum Religionis: nā quia per hunc secuta Professione dissolvitur Matrimonium ratum, quanto magis Sponsalia? Et quidem per solū ingressum jam ante Professionem dirimi Sponsalia ex parte remanentis in sæculo, communiter fatentur Doctores; quia ingrediens Religionem, hoc ipso censetur renuntiasse juri sibi ex Sponsalibus acquisito; sicque alter ab eorum obligatione liber existit.

35. Utrum autem ea per solum ingressum Religionis, etiā Professione non secuta, dissolvantur ex parte utriusque, major difficultas est. Affirmant Bonacina *q. 1. de Sponsalibus, punct. 5. n. 3.* Sanchez *lib. 1. Matr. disp. 42. n. 5.* & quidam alii, dummodo quis bona fide ingressus fuerit. Oppositum tenet Engel *tit. de Sponsal.* §. 3. *n. 7.* asserens, quod ingressus Religionem, & rursum egrediens teneatur stare Sponsalibus, si remanens in in sæculo velit ultro expectare eumque recipere: quia ingrediens Religionem non potuit jus alteri quæsitum per suum factum anferre, nisi Professione secuta. Et hanc posteriorem sententiam tenent multi Doctores, eamque Sanchez *loc. cit. n. 4.* appellat probabilissimam.

36. Porro per Votum simplex Castitatis, aut Votum suscipiendi sacros Ordines post Sponsalia editum, non videtur hæc dissolvi. Tum quia privilegium dissolvendi Matrimonium ratum, & Professioni Religiosæ concessum, non extenditur ad Votum simplex Castitatis, neque ad susceptionem sacrorum Ordinum, ut dictum superius (e; imo tale Votum videtur illicite factum, cum tendat in præjudiciū tertii, seu sponsæ. Tum quia *cap 1. de Obligatis ad ratiocinia &c.* generaliter prohibetur, ne quis in præjudicium alterius ordinetur. Engel *loc. cit. n. 8.* Sanchez *disp. 46.* & probabilior aliorum, quamvis non desint oppositum tenentes.

37. III. Sponsalia omnino dirimuntur per Matrimonium subsequens, valide, quamvis illicite contractum de præsenti cum alia persona. Ita certa, & communis; atque habetur expresse *c. Si inter, de Sponsal.* Ubi hoc ipsum extenditur ad casum, quo priora Sponsalia fuerunt jurata. Ratio est: quia res uni tradita per contractum indissolubilem, non potest amplius tradi alteri, cui tantum est promissa: atqui per Matrimonium fit mutua traditio corporum, & per Sponsalia solum promissio eorum; ergo.

38. Et hoc adeo verum est, quod probabilior Doctorum asserat, talia Sponsalia, etiā dissoluto per mortem conjugis matrimonio, non amplius obligare ad sui impletionem; eo quod obligatio semel extincta, non amplius revivescat: quamvis loquendo de Sponsalibus juratis, oppositum teneant Bonacina *punct. 7. de Sponsal. n. 3.* & quidam alii. Interim certum est, quod si ob violationem Sponsalium primæ Sponsæ quidpiam mali contigerit, illud in conscientia sit resarciendum: cum damnum ejusmodi acciderit ex culpa violatoris.

39. Verum loquendo de Sponsalibus, priora Sponsalia non dirimuntur per posteriora ex parte contrahentis ea; quinimo posteriora sunt irrita, ac invalida. Nihilominus ex parte alterius possunt dissolvi Sponsalia; adeo, ut si ipse velit, possit licite alteri nubere: nam alius, qui posteriora Sponsalia contraxit, hoc ipso renuntiasse censetur prioribus.

40. IV. Sponsalia, etiam juramento firmata, dissolvuntur ex parte innocentis per sequentem alterius fornicationem: ita ut si innocens velit, sit liber a Sponsalibus. Ita habetur *c. Quemadmodum, de Jurejurando*; estque communis. Nam propter fornicationem supervenientem potest vir licite dimittere uxorem a sua cohabitatione; ergo longe magis sponsam de futuro ad cā

non

talis qualitas, defectus; seu difficultas interveniat; quoniam promissio Matrimonii, quod inducit vinculum indissolubile requirit majorem libertatem, ac intentio spondentis circa casum tam difficilem in materia, ex qua alias sequeretur vinculum indissolubile, juxta communem prudentum interpretationem (cui talis saltem tacite se voluisse conformare præsumitur) videtur sibi specialiter reservasse facultatem rescindendi, si post Sponsalia ante ipsum actuale Matrimonium interveniat quidpiam, vel innotescat, quod ipsum indissolubile Matrimonium alias redderet valde grave, & exinde communiter habetur pro causa dissolutionis.

Nec refert, quod in ordine ad ipsum contractum Matrimonialem non liceat eumdem semel absolute initum iterum rescindere ob aliquam similem difficultatem, aut qualitatem accidentalem, quamvis, si esset antea hæc prævisa, seu præscita, dictum Matrimonium non fuisset initum.

Respondetur enim, contractum Matrimonialem ipsummet semel absolute initum non taliter subjacere dissolubilitati; hincque non posse præsumi, quod propter dictas difficultates, seu qualitates contrahens absolute, sibi reservaverit facultatem rescindendi. Econtra vero contractus sponsalitius, quamvis absolute initus, adhuc est dissolubilis, & consequenter talis reservatio facultatis rescindendi utique fieri potest, atque in allegatis casibus tacite facta fuisse ex communi prudentum persuasione præsumitur. Ex quo jam patet disparitas inter contractum matrimonialem, & sponsalitium. Videantur etiam dicenda *q. seq. n. 52.*

Porro, si dubium sit, utrum aliqua mutatio existat talis, ut, si fuisset prævisa, impedivisset Sponsalia, desuper debet interrogari ille, qui intendit dissolvere Sponsalia, utrum, quando tempore contractus Sponsalitii resciviffet, eumdem instituere noluisset? Affirmanti autem, vel neganti in foro conscientiæ, maxime si addat Juramentum, credi debet, uti ex Sanchez Filliucio Layman, Gobat deducunt La Croix *loc. cit. n. 168.* & Sporer *part. 4. Theolog. Sacrament. c. 1. n. 279.* Unde si nihilominus contraxisset pro tunc, nequit amodo propterea solvere Sponsalia. Quodsi nunc existat dubius, num, si scivisset, contracturus fuisset, nec ne, Leander apud Tamburinum ait, si defectus sit gravis, præsumi, non fuisse contracturum, secus si sit levis tantum. Meo judicio optime facit talis dubitans, si candide proponendo casum desuper expectet sententiam Episcopi.

Ponamus autem, quod quantitas illa, ob quam alter ex Sponsis, si resciret, resilire posset, adhuc sit occulta, tenebiturne laborans hac qualitate eamdem Comparti manifestare, vel poteritne illam occultando, ac tacendo nihilominus Matrimonium prætendere?

Respondeo I. Ad hoc dubium, si qualitas illa fuerit occulta, nec sit periculum grave, ne evadat publica, exinde causatura graves rixas; tunc potest ea occultari, & adhuc Matrimonium prætendi, supposito, quod ipsi futuro Matrimonio dicta qualitas non afferat notabile incommodum. Ita Castropalao, Sporer, Basilius Pontius, & alii, atque tam hæc, quam aliæ materiæ de Sponsalibus fusius traduntur *in lib. 4. Decret. tit. 1. & tit. 4.* Ratio est; quia vitium mercis occultum, quod non affert notabile damnum, seu incommodum ex communi contrahentium consensu non tenetur unus contrahentium alteri manifestare, juxta materiam de contractibus: sed talis qualitas, seu defectus, quamdiu est in occulto, & ignoratur, non affert Matrimonio notabile incommodum, seu damnum, uti supponitur in casu: ergo. Sic ex praxi patet, quod, si Sponsa ante Matrimonium admittat ab alio proco occulta impudica oscula, & amplexus, aut Sponsus cum alia exerceat tactus impudicos, vel etiam post Sponsalia in occulto committat fornicationem, citra aliud damnum eveniens, nihilominus prætendat Matrimonium, quin defectum hunc manifestent. Resp. II. Si qualitas illa, seu defectus futuro Matrimonio afferret notabile incommodum, prout foret, si aliqua pars laboraret lepra, morbo gallico usque ad tempus Matrimonii non curabili; vel si Sponsa ab alio ante Matrimonium imprægnaretur, tunc tenetur laborans hac qualitate, seu defectu occulto a prætensione Matrimonii desistere, & etiam alteri persuadere, ut cedat suo juri; vel alias ipsi in secreto (qui tamen obligaretur ad strictum silentium) hunc defectum, seu qualitatem manifestare, tentando, utrum eo non obstante adhuc velit contrahere, nec ne? Ita AA. qui supra, Ratio est: quia juxta materiam de Contractibus non licet communiter loquendo occultare defectum, qui alteri contrahentium, etsi ignoranti, notabile afferret damnū, seu incommodum.

Dices: Nemo tenetur bona altioris ordinis perdere, ut exinde alteri procuret bona inferioris ordinis: sed si quis obligaretur manifestare talem defectum, seu qualitatem, deberet perdere bona altioris ordinis, ut exinde alteri procuraret bona inferioris ordinis: ergo. Min. probatur. Bonum illud, quod quis revelando suum crimen (e.g. copulæ cum alio habitæ subsecuta imprægnatione) deperderet, est ipsamet fama propria; bonum vero, quod exinde alteri procuraret, est bonum fortunæ, ut nimirum exinde alteri non adstringatur futuram prolem alere, eamque hæreditatis participem reddere: sed fama utique est superioris ordinis, ac bona fortunæ: ergo. Confirmatur: In ipso conjugio non tenetur adultera imprægnationem ab alio factam manifestare cum propria diffamatione, quamvis exinde sequatur viro damnum in bonis fortunæ, eo quod talem prolem adulterinam alat, ad hæreditatem admittat &c. ergo neque in Sponsalibus. Respond. neg. min. Ad ejus probationem neg. maj. nam *in primis* falsum est quoad primam partem, quod quis adstringatur perdere bonum famæ; etenim non obligatur determinate manifestare suum defectum, sed potest assumere alterum remedium, sponte desistendo a petitione Matrimonii sub prætextu alio. *Secundo* pariter falsum est, quod ex parte alterius præcise procuretur bonum fortunæ; cum exinde etiam evitentur graves inimicitiæ, discordiæ, ac rixæ, quæ evitatio utique concernit bonum ipsius animæ. Accedit, quod etiam manifestando defectum cum allegatis circumstantiis non adeo notabiliter deperdatur bonum famæ; quoniam in notitiam illorum occultorum defectuum alias altera Compars cum majori prostitutionis periculo deveniret post contractum ipsum Matrimonium, supposito, quod in prætensione Matrimonii adhuc persisteretur. Ex quo jam patet disparitas, & resolutio quoad Confirmationem.

Ast formemus casum sequentem: Sempronius cum Titia contraxit Sponsalia, ac cum eadem intra hoc tempus etiam frequenter exercuit copulam, qualem pariter intra idem tempus Titia concessit Cajo, ex quo ultimo etiam concepit. Imprægnatam advertens Sempronius suam Sponsam, ac credens semetipsum hujus Auctorem, urget Matrimonium brevi, & antequam uterus intumescere incipiat, contrahendum, ne alii advertant extra Matrimonium gravidam factam. Numquid in his circumstantiis poterit Titia illum incognitum a Sempronio defectum, seu qualitatem occultare, & cum Sempronio Matrimonium contrahere? Respondeo, in hoc casu efficacius urgere Argumentum superius pro parte affirmativa adductum. Etenim resilire a Matrimonio a Sempronio dictum crimen ignorante huic non concederetur: item si resiliret, cognosceretur non sine prostitutione fuisse facta gravida extra Matrimonium. Quodsi autem manifestaret crimen, se ipsam infamaret apud Sempronium, per quem etiam probabilissime a Matrimonio excluderetur cum maximo dedecore. Econtra vero si crimen abscondat, Sempronius credens, se esse Patrem futuræ prolis, neutiquam deveniret in ejusdem notitiam, uti supponitur in casu. Quare meo judicio in his extraordinariis circumstantiis, cum Titia necessario deberet determinate famam perdere, nisi delictum abscondat, poterit illud occultare, & sic cum Sempronio Matrimonium contrahere, permittendo eumdem in sua bona fide; quoniam, dum aliud medium præservandi alterum a damno inferiori non suppetit, nemo tenetur regulariter prostituere bonum famæ, ut alium conservet in bonis fortunæ, uti in superiori objectione recte adductum fuerat, & patet ex paritate quoad conjugem factam adulteram in Matrimonio: etenim utrobique, si rem intimius volumus considerare, non sit positivus influxus in damnum alterius quoad bona fortunæ, sed si per accidens quodpiam eveniret, ex gravissima causa tantum permittitur ad conservandum bonum famæ. Ceteroquin vero debebit sub gravi peccato, & onere restitutionis allegata Titia invigilare, ut, si ex præcedente imprægnatione per Cajum facta proles nasceretur, eadem non expensis Sempronii, sed Caji educaretur, & aliis liberis ex legitimo Matrimonio procreandis, vel hæredibus Mariti

riti portio hæreditatis exinde non diminueretur. Nec credo, sub his limitationibus La Croix *loc. cit. n.* 183. fore contrarium.

Quæres: An, quando aliquis defectus occultus dirimens ipsummet Matrimonium ex culpa unius sponsorum post contracta Sponsalia intervenerit, is, qui est in culpa talis impedimenti, possit exinde solvere Sponsalia, si altera Compars ad dissolutionem non consentiat, vel quidnam in tali casu sit agendum? Casus majoris claritatis gratia potest formari sequens: Sempronius in occulto contraxit Sponsalia cum Titia. Successu temporis familiarior factus ipsius Titiæ Sorori Cajæ, ab eadem præcedentium Sponsalium ignara obtinet perfectum usum corporis juncta promissione Matrimonii. Cognoscens autem postmodum, quod in his circumstantiis conformiter dicendis quæst. seq. nullam ex duabus ducere valeat ob duplex impedimentum dirimens, *Affinitatis* quidem ex parte primæ, *& publicæ honestatis* ex parte secundæ, statuit secum occulte aufugere: Quæritur, an id possit bona conscientia facere? Respond. neutiquam: tenetur enim quoad priorem, nimirum Titiam (supposito, quod ipsamet non velit sponte a futuro Matrimonio desistere) procurare suis propriis expensis dispensationem, cum sit peccaminose in causa hujus defectus futurum Titiæ Matrimonium dirimentis: interea tamen expensæ desuper ratione dispensationis impetrandæ in præsenti non erunt magnæ; quoniam eadem juxta dicenda, ob impedimentum occultum petitur solummodo in Pœnitentiaria. Quoad posteriorem vero (puta Cajam) obligatur, omnia damna, siquæ huic propterea evenerint, resarcire; quia eamdem ignaram præcedentis promissi, & exurgentis exinde impedimenti fraudulenter induxit. Insuper obligatur, prolem, si quæ exinde nascatur, alere. Videatur de hoc fusius utilissime Reiffenstuel in Jure Canonico *Lib. 4. Decret. tit. 1. §. 4. & §. 8. n. 294. ac seqq.*

QUÆSTIO IV.
De Impedimentis dirimentibus Matrimonii.
SUMMARIUM.

49. *Impedimenta dirimentia Matrimonii, quot? Et quæ?*
50. *Ætas, an ponenda pro distincto impedimento?*

49. IMpedimenta dirimentia Matrimonii antiquo jure tantum duodecim fuerunt, iis tamen per Concilium Tridentinum duo sunt adjecta, scilicet Absentia Parochi, aut duorum testium, & Raptus mulieris, nisi hæc post raptum denuo fuerit collocata in loco securo. Porro omnia hæc Impedimenta sequentibus versiculis apte comprehenduntur.

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas:
Si sis affinis, si forte coire nequibis,
Si Parochi, aut duplicis desit præsentia testis,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ:
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

50. Sunt quidem nonnulli, qui pro distincto Impedimento addunt *Ætatem* impuberum, ac proinde allegatum tertium versiculum sic legunt: *Ætas Affinis*, &c. Verum istud Impedimentum Ætatis, utpote quam malitia potest supplere, commode reducitur ad Impotentiam, de qua inferius *§. IV.* Hinc retentis prioribus versiculis, quos tum D. Thomas *part. 3. q. 50. Supplementi, art. 1.* tum Scotus 4. *dist. 42.* aliique referunt: breviter dicta Impedimenta in hac Quæstione declarantur, majoris tamen claritatis gratia de singulis speciales Paragraphos instituendo.

§. I.
De Impedimento Erroris.
SUMMARIUM.

51. *Error personæ dirimit Matrimonium.*
52. *Error fortunæ, & qualitatis, quis, & an Matrimonium dirimat?*
53. *Error conditionis, quis?*

51. ERror, quantum ad propositum, quadruplex intelligi potest; scilicet personæ, fortunæ, conditionis, aut qualitatis. *Error personæ* est, quando erratur circa personam, putando, se contrahere cum tali persona, & est alia: prout contigit Jacob Patriarchæ, cui putanti se contrahere cum Rachele, loco hujus fuit supposita Lia, soror ejus, *Genes. 29.* Et hic Error personæ, juxta omnes Doctores dirimit Matrimonium, idque non solum Jure Ecclesiastico, sed etiam Jure naturæ: quia aufert consensum ad substantiam Matrimonii requisitum, utpote cum quis velit cum tali determinata persona contrahere, & non cum alia. Unde Matrimonium Jacob cum Lia, a principio fuit nullum; quamvis postea accedente novo ipsius Jacob consensu, fuerit convalidatum. Et de hoc errore personæ loquitur præsens Impedimentum.

52. *Error fortunæ*, quando quis putatur esse dives, qui est pauper. *Error qualitatis* est, quando contingit errari circa qualitates alicujus personæ: ut dum quis putatur esse bonus, vel pulcher, qui malus est, aut deformis; vel virgo, aut hujusmodi, & non est. Et istum duplicem errorem, qualitatis scilicet, ac fortunæ (dummodo adsit absolutus consensus, neque ejusmodi qualitas deducatur in conditionem contractus; neque error ille qualitatis involvat errorem circa ipsam substantiam personæ) nullatenus dirimere Matrimonium, consentiunt Doctores. Ratio est: quia error iste non contingit circa substantiam Matrimonii, sed solum circa ejus accidentia; ac proinde est solum accidentalis. (g)

53. Tandem *Error conditionis* est, quando quis putatur esse liber, qui est servus. Et de hoc Errore agetur ex Professo in *sequenti Paragrapho.*

§. II.
De Impedimento Conditionis.
SUMMARIUM.

54. *Impedimentum conditionis, quod?*
55. *Conditio servilis dirimit Matrimonium, quando?*
56. *Et quo jure?*
57. *Matrimonium servorum inter se, an sit validum?*
58. *Quid, si liber contrahat scienter cum serva?*
59. *Aut servitus non sit proprie dicta?*
60. *Triplex genus Servorum, nimirum Mancipia, Servi adscriptitii, & Originarii.*
61. *Hi omnes prohibentur ad SS. Ordines promoveri.*

54. ETsi nomen *conditionis* satis amplum sit ad plura significanda, in proposito tamen ex communi usu loquendi denotat statum servilem, seu Servitutem proprie dictam, qualis olim plurimum fuit in usu. Unde per *Impedimentum Conditionis* intelligitur Error conditionis (de quo *n. præc.*) & tunc accidit, quando quis putatur esse liber, qui est servus proprie dictus. Et talis vulgo dicitur *Mancipium*: quale ita est Domini sui, ut illud Dominus possit ad libitum venumdare. Hoc prænotato, sit

55. CONCL. I. Conditio servilis, sive Servitus proprie dicta, est impedimentum dirimens Matrimonii, quando liber contrahit cum serva, vel libera cum servo, ignorata ejus conditione servili. Ita communis; & habetur decisum *cap. Si quis ingenuus, 29. q. 2. & c. Ad nostram, de Conjugio servorum.*

56. Existimant equidem plures Doctores, Conditionem servilem ignoratam dirimere Matrimonium inter servum & liberam Jure dumtaxat Ecclesiastico, prout tenet Sanchez *lib. 7. de Matrim. disp. 29. n. 16.* citans pro hac sententia multos Doctores. Verum sententia, asserens Conditionem servilem de Jure naturali irritare Matrimonium, satis probabilis est, aut etiam probabilior: siquidem Error conditionis evacuat consensum, prout notat Magister Sententiarum 4. *dist. 30.* atqui sine consensu Matrimonium Jure naturæ est nullum. Accedit, quod in toto Jure non reperiatur textus irritans, sed potius irritatio, seu nullitas talis Matrimonii supponatur. Insuper in Matrimonio fit permutatio corporum quoad usum Matrimonialem: atqui servus proprie dictus non habet liberum usum sui corporis, sicuti liber; ergo liber ignorans ejus servitutem non censetur consentire in ipsum, neque potestatem corporis sui velle commutare cum potestate corporis servi, utpote quam ipse non habet; prout argumentatur Doctor Subtilis 4. *Dist. 30. q. 1.*

57. CONCL. II. Nihilominus validum est Matrimonium servorum inter se, licet ineatur domino contradicente; quamvis per hoc non liberentur a consuetis servitiis domino suo præstandis. Ita habetur *c. 1. de Conjugio servorum.* Et hoc extendunt Doctores communiter ad eum casum, quo servus putans, se contrahere cum libera, contraxit cum serva: nam tunc non militat ratio *num. præc.* allata, cum quælibet pars æqualem sui ipsius potestatem transferat in aliam; neque error iste reddat conditionem contrahentis deteriorem. Et hinc SS. Canones dumtaxat loquuntur de Matrimonio liberi cum serva, vel econtra, ignorata ejus conditione servili, contracto, dum illud declarant esse invalidum.

(g) Adde dicta Tr. 8. Dist. 1. n. 14. & 15.

58. CON-

58. CONCL. III. Si liber contrahit cum serva scienter, aut econtra, validum est Matrimonium: idemque dicendum, si prius quidem ignorata ejus conditione servili contraxit, postea tamen cognita rei veritate in Matrimonium consensit, aut servam carnaliter cognovit. Ita communis; habeturque decisum *c. Proposuit, & cap. ult. de Conjug. servor.* Accedit ratio quia quilibet potest cedere juri suo.

59. CONCL. IV. Quando servitus non est vera & proprie dicta, sed adscriptitia solum, aut originaria, ejus error non dirimit Matrimonium. Ita Sanchez *cit. disp. 19. n. 9.* cum communi. Ratio est: quia hęc servitus non ita obsistit effectibus Matrimonii, sicuti prior; unde nec ejus ignorantia censetur tollere sufficientem consensum pro Matrimonio. Hinc Ecclesia numquam legitur irritasse, vel irrita declarasse Matrimonia cum talibus servis ignoranter inita.

60. Ubi notandū, quod communiter triplex assignetur genus Servorū. Primo enim aliqui sunt *Servi proprie dicti*, quia ita sunt juris domini sui, ut eos venumdare possit: & tales dicuntur *Mancipia*, de quibus loquitur præsens Impedimentum Conditionis. Secundo, alii dicuntur *Servi adscriptitii*; & sunt illi, qui glebæ, seu prædio cuipiam colendo, sunt perpetuo addicti. Tertio, alii sunt *Servi originarii*; & sunt illi, qui ex adscriptitiis nati sunt.

61. Porro, quamvis hæc utraque posterior Servitus, licet antea ignorata, non sit impedimentum dirimens Matrimonii, ut dictum: nihilominus de Jure Canonico Servi tum adscriptitii, tum originarii, prohibentur ad Sacros Ordines promoveri invitis dominis, & ante manumissionem in scriptis Episcopo exhibendam; ut habetur *cap. Generalis, & c. Admittuntur, dist. 54.*

§. III.

De Impedimento Violentiæ.

SUMMARIUM.

62. *Violentia, quid?*

(h) Dist. 13. Quæst. 3. n. 29. & seqq.

62. PEr vim, seu *Violentiam*, prout est unum ex Impedimentis dirimentibus Matrimonii, aliud non intelligitur, quam metus gravis, atque injuste incussus, inducens hominem ad contrahendum Matrimonium; quod alioquin nullo modo contraxisset nisi ad id metu illo, seu violentia, fuisset compulsus. Et Matrimonium ex tali metu gravi, atque injuste incusso, contractum, ipso jure nullum est, ac irritum; prout superius (h) jam dictum.

§. IV.

De Impedimento Impotentiæ.

SUMMARIUM.

63. *Impedimentum Impotentiæ, quod?*
64. *Dirimit Matrimonium, si est perpetua Impotentia.*
65. *Quid de temporali?*
66. *Aut si Impotentia supervenit Matrimonio jam contracto? Corollarium.*
67. *In dubio, an Impotentia censeatur id præcessisse,*
68. *Quid juris, si dubitetur, an ea sit perpetua?*
69. *Castratio est Impedimentum dirimens Matrimonii.*
70. *Non vero sola sterilitas.*
71. *Impuberes invalide contrahunt, nisi malitia suppleat ætatem.*
72. *Idque ex Jure Ecclesiastico. Corollarium.*

63. PEr *Impedimentum Impotentiæ* hoc loco intelligitur Impotentia coeundi; seu inhabilitas ad habendam perfectam copulam conjugalem. Et de tali loquendo, sit

64. CONCL. I. Impotentia, si est perpetua, cui per naturam vel artem subveniri non potest, simulque præcessit contractum matrimonialem, simpliciter impedit Matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, respectu cujuscumque est tale impedimentum. Ita communis, & habetur *c. Ex litteris, & c. Fraternitatis, de Frigidis & maleficiatis.*

65. Dicitur, *si est perpetua.* Nam temporalis v. g. propter febrim, aut aliam infirmitatem accidens, non dirimit Matrimonium. Quinimo valet Matrimonium in mortis articulo contractum cum concubina ad legitimandam prolem; prout tenet communis Doctorum, & praxis Ecclesiæ. Siquidem infirmi de se non habent impotentiam perpetuam, sed temporalem: & per accidens est, quod quandoque hic & nunc moriantur, sicque impotentia illa fiat perpetua.

66. Additur etiam, *simulque præcessit contractum matrimonialem.* Nam, si ejusmodi impotentia sive propter viri frigiditatem, sive ob maleficium, Matrimonio jam contracto primum superveniat, certum est, Matrimonium non dirimi. Infertur proinde; quod talibus, utpote veris conjugibus, liceant tactus, & oscula ad ostendendum affectum conjugalem, dummodo absit periculum pollutionis. Infertur ulterius, quod talibus etiam licitum sit, conari ad actum conjugalem, quamdiu spes probabilis superest, ipsum perficiendi intra vas naturale, licet aliquando pręter intentionem pollutio contingat. Additur notanter, *quamdiu spes probabilis superest, &c.* Nam si de consummatione ejus totaliter sit desperatum, tunc illis illicitus est accessus conjugalis. Sanchez *lib. 9. disp. 17. num. 18.* Layman *lib. 5. tract. 10. part. 4. cap. 11.* & alii.

67. Porro in dubio, an impotentia præcesserit Matrimonium, vel primum postea supervenerit, præsumendum est eam præcessisse. Abbas *c. Fraternitatis, de Frigid. & malef.* Engel *eod. num. 10.* & alii.

68. In dubio autem, num impotentia sit perpetua, vel temporalis, tunc ad experiendum conceditur conjugibus spatium trium annorum, *c. Laudabilem, eod.* Dicitur, *in dubio.* Nam, si de impotentia perpetua constet, statim separatur Matrimonium: quia dum constat de veritate, frustra adhibetur ulterior experientia. Poterunt tamen tales, si voluerint, cohabitare ut frater & soror; caste videlicet vivendo, & abstinendo ab omni commercio carnali, *arg. c. Consultationi, eod.*

* Porro tempus illud triennale, quod conjugibus in dubio, num impotentia sit perpetua, val temporalis, ad probandum conceditur, conformiter dictis in Jure Canonico *Lib. 4. Decret. tit. 15. num. 27.* non computatur a die contracti Matrimonii, sed incipit a tempore, quo prima vice attentata fuit copula; quoniā præfatum triennium conceditur ad explorandum, an impotentia sit perpetua, hæc autē exploratio non alio commodiori tempore, quam ab ipsa copulæ attentatione suum initium sumit: ergo. Quodsi hoc triennium fuerit completum, antequam actualiter adhuc ad separationem pro foro externo procedatur, pręrequiritur, ut ambo conjuges jurent, quod serio copulam intra hoc tempus tentaverint, nec tamen perficere potuerint. Item præterea ex parte cujuslibet conjugis debent septem propinqui, vel his deficientibus septem vicini bonæ famæ deponere Juramentum credulitatis, id est, debent jurare quod credant, memoratos conjuges affirmare verum. Insuper quando constat, illud Matrimonium intra tempus hoc triennale consummari non potuisse, ab eo tempore nequeunt amplius putari hi conjuges petere, vel reddere debitum. Ratio est; quia tunc censetur adesse moralis certitudo impotentiæ: adeoque male tentaretur copula. Quodsi tamen ex certis circumstantiis intra hoc tempus affulgeret aliqua nova spes perficiendi copulam, posset hæc probatio continuari etiam ultra triennium juxta Cajetanum, & Sanchez apud La Croix *Lib. 6. part. 3. num. 803.*

Ast ponamus, quod finito sine effectu copulæ triennio, & non affulgente nova spe in futurum eam perficiendi, impotentia ex parte unius conjugis fuerit decisa judicio Ecclesiæ perpetua, & consequenter impedimentum dirimens, atque exinde alteri comparti potenti data licentia transeundi ad aliud Matrimonium, quod etiam contraxit, & consummavit; ponamus, inquā, quod post hæc omnia jam facta primum deprehendatur illam impotentiam non fuisse perpetuam: puta quia pars, quæ judicabatur impotens, post separationem, & declaratam nullitatem prioris Matrimonii, aliam per copulam fornicariam imprægnavit, quidnā tunc agendum? num redeundum ad primum Matrimonium, vel poteritne altera Compars persistere in secundo? Antequam resolvam, Notandum I. Quod impotentia perpetua dicatur illa, quæ vel nequit tolli citra miraculum absolute, vel saltem non sine maleficio, seu peccato, sive non sint in gravi periculo mortis. Quodsi tolli queat citra miraculū, & absque peccato, ac mortis periculo censetur ante sublationem impotentia temporalis, quę non dirimit pręcedens Matrimoniū. Notandum II. Quod impotentia perpetua alia sit absoluta, id est, quoad quascumq; personas alterius sexus; alia respectiva, seu respectu unius tantum, vel alterius. Utraque autem evenire potest vel naturaliter, vel maleficio. *Naturaliter* ordinarie ex parte viri contingit ob nimiā frigiditatem, & ex parte feminæ ob nimiam

aptitudinem. *Ex maleficio* autem censentur evenire, quando alias nullus defectus neque ex parte mariti, neque ex parte uxoris advertitur. H. N.

Respond. I. Si separatio, & praecedentis Matrimonii nullitatis declaratio fuerit facta ex eo, quoniam a Judice credebatur impotentia absoluta, & naturalis, quae tamen postea cernitur sublata absque miraculo, peccato, vel interveniente gravi mortis periculo, debet in simili casu primum Matrimonium reintegrari, & posterius annulari. Ita desumitur ex *cap. 5. & 6. de frigidis &c.* Ratio est; quia haec Sententia Judicis nitebatur falso supposito. Resp. II. Si praecedens impotentia naturalis fuerit judicata respectiva, & exinde declaratum praecedens Matrimonium nullum, debet adhuc in ea nullitate persisti, & secundum Matrimonium, quod contraxit altera pars, permitti in suo valore; quia bene potest contingere, ut quis sit potens respectu unius, non tamen respectu alterius; prout idem evenire potest, si praecedens impotentia fuerit judicata provenire ex maleficio, & exinde adhibitis frustra intra triennium probationis variis Exorcismis declarata nullitas primi Matrimonii; potuit enim maleficium factum esse inter has duas personas, ut se non extenderit ad alias; hincque in simili casu utraque pars posset ad alias transire nuptias. Videantur dicta in Jure Canonico *Lib. 4. tit. 15. num. 56. &* *

69. CONCL. II. Castratio est Impedimentum dirimens Matrimonii: & hinc perfecte Eunuchi (hoc est, utroque testiculo carentes) non sunt habiles ad illud contrahendum. Ita communis; & patet ex Bulla Sixti V. *Cum frequenter* (& habetur *tom. 2. Bullarii Romani Constit. 59. dicti Pont.*) in qua declaratur, perfecte Eunuchos esse ad contrahendum inhabiles, eosque, qui jam contraxerunt, iterum separandos. Ratio est: quia, licet tales possint uti congressu, destituuntur tamen vero semine; ac proinde per se loquendo sunt inepti ad habendum bonum prolis, qui est finis primarius Matrimonii.

* Aliam difficultatem movet La Croix *Lib. 6. part. 3. num. 789.* de aliquo curato ab hernia per sectionem, ubi uterque testiculus equidem mansit in inguine, ast cum visceribus reconditus, & insutus; quaeritur, an talis possit verum excoquere semen, ita, ut sit capax Matrimonii? & respondit ibidē Universitas Vallesoletana cum Medicis, & Canonistis affirmative. *

70. CONCL. III. Nihilominus sola sterilitas non est impedimentum dirimens Matrimonii. Ita communis. Ratio est: Tum quia steriles possunt uti naturali copula, quae per accidens tantum inepta est ad generandum, imo quandoque praeter spem deservit ad generationem prolis: uti patet in Anna, matre Samuelis; Sancta Elisabeth, matre S. Joannis Baptistae; & pluribus aliis. Tum quia Matrimonium non solum propter bonum prolis, sed etiam in remedium concupiscentiae permissum, atque institutum est.

* Ex hoc infertur, quod validum sit Matrimonium, si mulier semen viri debite valeat recipere, quamvis illud denuo matrix rejiciat. Ratio est; quia in simili casu jam habetur perfecta copula conjugalis; quod autem matrix illud semen iterum rejiciat, signum quidem est sterilitatis; ast haec non obest valori Matrimonii. Quodsi vero femina ob nimiam latitudinem vasis muliebris ne quidem semen viri debite recipere possit, an tunc non adsit impotentia dirimens Matrimonium, aliud est dubium, ad quod La Croix *loc. cit. num. 700.* respondet. Si latitudo antecesserit, nec naturaliter citra grave mortis periculum repelli possit, & sit constans causa, cur semen viri non possit debite recipi a femina, facit non solum sterilitatem, sed impotentiam perpetuam; utpote cum nequeat exerceri perfecta copula, adeoque ab initio invalidat Matrimonium. Quodsi de aliquo horum sit dubium, debet talis mulier conformiter *cap. 5. 6. & 7. de Frigidis &c.* a peritis inspici, & examinari. Videatur desuper Paulus Zacchias *Lib. 3. Consilior. tit. 1. q. 6.* *

71. Quaeres: An impuberes (id est, masculi ante decimum quartum, & feminae ante duodecimum aetatis annum completum) valide possint contrahere Matrimonium? Resp. Negative, nisi in eis malitia suppleat aetatem; prout liquet ex *c. Puberes, & cap. ult. de Desponsat. impuber.* cum concordantiis. Ratio est: quia Ecclesia speciali jure disposuit, ut ejusmodi Matrimonia sint irrita; uti patet tum per Jura allegata, tum ex *c. Attestationi, eod.* ubi impuberes contrahentes jubentur separari, nisi malitia suppleat aetatem; id est, nisi citius sint doli capaces, simulque potentes ad actum conjugalem.

72. Dices: Impotentia temporalis non dirimit Matrimonium, ut dictū *n. 65.* atqui in impuberibus adest sola impotentia temporalis; ergo. Resp. Majorem esse veram, quantum est ex natura rei: secus accedente Jure Ecclesiastico, quo impuberes, in quibus malitia non suppleat aetatē, redduntur inhabiles ad contrahendum Matrimonium de praesenti. Nam, ut notat Sanchez *lib. 7. de Matr. disp. 104. num. 9.* Herinex *disp. 6. de Matr. num. 85.* & alii, quamvis impuberes ceteroquin doli capaces, non obstante impotentia temporali ad actum conjugalem, spectato Jure naturae, possent valide contrahere Matrimonium (prout & puberes effecti valide contrahunt, non obstante aliqua impotentia temporali, vel superveniente, vel adhuc ob complexionem tenellam durante) nihilominus impuberes Jure Ecclesiastico redduntur inhabiles ad contrahendum; nisi malitia supplente aetatem sint potentes ad actum conjugalem. Ex quo ultimo infert Fagnanus *c. De illis, num. 38. de Desponsat. impub.* quod istud impedimentum aetatis, a SS. Canonibus praefinitae, non sit absolutum, sed conditionale; nisi videlicet malitia suppleat aetatem: quamvis ante eam aetatem asserenti hanc aptitudinem, incumbat onus ipsam probandi, utpote qui praesumptionem juris contra se habet; nam Jus adepta pubertate, & non ante, praesumit homines habiles ad actum matrimonialem.

* Quaeres II. An Hermaphroditi, id est, participantes partim de sexu Masculino, partim de feminino, possint valide contrahere Matrimonium? Respond. cum communi affirmative. Ratio est; quia Hermaphroditus potest perfectam superius *num. 63.* descriptam exercere copulam. Interea tamen, ut non solum valide, sed etiam licite id faciat, debet se gerere secundum praevalentiam sexus, vel si nullus sexus praevaleret; sed uterque quasi aequalis appareret, deberet se ad unum sexum ante Matrimonium determinare, & in Matrimonio non nisi secundum sexum semel electum copula uti. Videantur dicta *Lib. 4. Decret. tit. 15. num. 22. & seqq.* *

§. V.
De Impedimento Ligaminis.
SUMMARIUM.

73. *Impedimentum Ligaminis, quid?*

73. PEr *Impedim. Ligaminis* intelligitur vinculum prioris Matrimonii, quo durante posterius est nullum, & irritum. Verum de hoc ex professo dictum superius *Distinct. praec. Quaest. 4.* per totum: ibi videatur.

§. VI.
De Impedimento Ordinis.
SUMMARIUM.

74. *Impedimentum Ordinis: quid?*
75. *Oritur ex Jure Ecclesiastico.*

74. PEr *Impedim. Ordinis* illud intelligitur, quo Clerici in Sacris Ordinibus constituti, id est, Subdiaconi, Diaconi, ac Presbyteri, fuerunt ab Ecclesia inhabiles redditi ad valide contrahendum Matrimonium: ut patet ex *c. Presbyteris, dist. 27.* cum concordantiis, estque novissime definitum in Concilio Trid. *Sess. 24. can. 9.* ibi: *Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares Castitatē solemniter professos, posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante Lege Ecclesiastica, vel voto; & anathema sit.*

75. Ex quibus verbis simul liquet, ac jam antea notavit Scotus *4. dist. 37.* istud Impedimentum Ordinis oriri ex Jure dumtaxat Ecclesiastico, quo tales ad contrahendum valide matrimonium redduntur inhabiles. Quinimo Clerici in Sacris cōstituti, si Matrimonium contrahere praesumant, praeterquam quod nulliter ac invalide contrahant, excommunicationis sententiam ipso facto incurrunt; juxta *Clem. Eos qui, de Consang. & affinit.*

§. VII.
De Impedimento Voti.
SUMMARIUM.

(i) Ut dictum Tract. 6. Dist. 3. num. 8. & 9.

76. *Votum solemne Castitatis dirimit Matrimonium, non simplex; cur?*
77. *Quid de votis simplicibus Societatis JESU?*

76. CUm Votum Castitatis aliud sit simplex, aliud solemne (i) conveniunt Doctores, solum Votum solemne Casti-

Castitatis dirimere Matrimonium, de quo proinde praesens Impedimentum intelligendum est: Votum autem simplex Castitatis non *dirimit Contractum*, sed solum *impedit contrahendum*, prout patet ex *c. un. de Voto in 6.* Rationem hujus assignat Doctor Subtilis *4. dist. 38. circa finem*; quia Ecclesia habentes Votum solemne Castitatis illegitimavit ad contrahendum Matrimonium, non autem habentes Votum dumtaxat simplex. Et hoc rationabiliter factum fuit: quia ille se posuit in potestate Ecclesiae quantum ad oppositum ejus, ad quod est contractus Matrimonii, non vero iste habens dumtaxat votum simplex Castitatis; & hinc noluit Ecclesia hunc illegitimare ad contrahendum Matrimonium, sed eum reliquit Judicio Divino.

77. Ceterum ab hac generali doctrina excipi debent Vota simplicia, in Societate JESU post absolutum biennium Novitiatus emitti solita: nam ejusmodi Votum simplex Castitatis ante legitimam e Societate dimissionem, non solum impedit Matrimonium contrahendum, sed etiam dirimit contractum; prout constat ex Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino* (& habetur *tom. 2. Bullarii Romani, Constitut. 89. dicti Pont.*) ubi § 22. omnes ad sic contrahendum inhabiles declarantur, ipsique contractus annullantur. Et merito: nam etiam tales Professi specialiter quoad hoc se posuerunt in potestate Ecclesiae.

§. VIII.

De Impedimento Disparitatis Cultus.

SUMMARIUM.

78. *Impedimentum Disparitatis Cultus, quod?*
79. *Solvitur instantia.*
80. *Alia Cultus Disparitas, quę est inter Catholicos, & Hereticos. Haec impedit Matrimonium.*
81. *Quod limitatur.*
82. *Pacta de parte liberorum in haeresi educanda, sunt impia.*
83. *Cautela circa Matrimonia Catholicorum cum Haereticis.*

78. PEr *Impedimentum Disparitatis Cultus*, seu *Disparis Cultus*, aliud non intelligitur, quam illud, quod oritur ex disparitate in Fide: qualis Disparitas in Cultu, seu Fide datur inter eas personas, quarum una est fidelis seu baptizata, altera vero infidelis & non baptizata. Et talis Cultus Disparitas est Impedimentum dirimens Matrimonii, ita ut defacto persona fidelis cum infideli valide contrahere non possit.

79. Nec obstat, quod S. Monica nupserit Patritio cuidam gentili, & S. Clotildis Clodoveo Francorum Regi adhuc gentili. Resp. enim, id tunc valide factum, eo quod vel illo tempore necdum ab Ecclesia fuerint annullata & irrita talia matrimonia, quae fuerunt contracta inter fidelem & infidelem; vel certe ob rationabilem causam tunc praedictae personae obtinuerint legitimam dispensationem. Siquidem hanc Cultus Disparitatem solo Jure Ecclesiastico irritare Matrimonium, eo quod Ecclesia illegitimaverit Fidelem respectu Infidelis, notat Scotus *4. Dist. 39. §. De secundo*, estque communis.

80. Praeter hanc Cultus Disparitatem, quę intercedit inter Fidelem ac Infidelem, datur adhuc alius Dispar Cultus, qui reperitur inter eas personas, quarum utraque est baptizata, una tamen est Catholica, altera vero haeretica, vel apostata a Fide: nam etiam tales personae habent disparem cultum, seu Fidem. Ceterum haec Fidei, seu Cultus Disparitas non *dirimit* Matrimonium, quamvis illud contrahendum *impediat*: ac proinde persona Catholica valide quidem potest contrahere Matrimonium cum hęretica, non tamen licite; cum talia Matrimonia prohibeantur *c. Cave*, & *c. Non oportet*, 28. *quaest.* 1. Sanchez *lib. 7. disp. 72.* cum communi.

81. Excipe tamen cum eodem Sanchez loca illa, in quibus Haeretici cum Catholicis permixti vivunt, ut in Germania, Gallia, Polonia: in his enim ex consuetudine recepta, & tolerata, licent conjugia personae Catholicae cum haeretica, dummodo Catholica libere, & absque subversionis periculo, permittatur in Fide permanere.

* Nec dicas, tali modo Catholicum moraliter cooperari, & influere in peccatum ipsius haeretici, quod is committit indigne administrando, & recipiendo Sacramentum Matrimonii, qualis influxus utique videtur illicitus. Respond. enim optime cum P. Pichler *Lib. 4. Decret. tit. 1. num. 130.* negando, talem Catholicum in his circumstantiis moraliter cooperari alterius peccato; quoniam facit aliquid ex se honestum ob gravem causam, quo alter abutitur, & peccat ex sua malitia: sicuti eodem modo discurritur quoad eum, qui ministrat Eucharistiam publice petenti, quem privatim scit indignum &c. Deinde materiales haeretici non semper indigne aut sacrilege saltem formaliter suscipiunt Sacramentum Matrimonii. *

82. Pacta vero, quę quandoque in talibus conjugiis ineuntur, ut quidam ex liberis nascituris Catholicę Fidei, alii vero hęresi adhęreant, sunt prorsus impia & irrita: cum pugnent contra Jus naturale, & Divinum, quo tenentur parentes prolem in vera Fide educare, eique media ad salutem consequendam necessaria subministrare.

83. Quia insuper ex matrimoniis Catholicorum cum Hęreticis communiter majora eveniunt mala, quam bona, utputa pertractio conjugis Catholicę ad hęresim, vel saltem violationem Legum Ecclesiasticarum; rixę, & dissensiones inter ipsosmet conjuges; periculum manifestum perversionis liberorum nasciturorum ac hujusmodi. Hinc pręter Ritualia Dioecesana, stricte circa hoc observanda, merito notant Doctores, Parochis esse attendendum, ut, quoad possunt, sese opponant talibus conjugiis, neque ipsis assistant nisi ineantur ex justa causa, & sine morali periculo subversionis: numquam autem iis, quorum Sponsi paciscuntur de parte liberorum educanda in hęresi, ne quoquo modo videantur consentire in pacta illicita, Jurique naturali ac Divino de legitima prolium educatione atque instructione in vera Fide, repugnantia. Gobat *tract. 9. Theolog. Experim. n. 220.* & alii.

§. IX.

De Impedimento Criminis.

SUMMARIUM.

84. *Impedimentum Criminis, quid, & unde oriatur?*
85. *Machinatio in mortem conjugis dirimit matrimonium, quando fit pari consensu.*
86. *Vel conjungitur cum adulterio.*
87. *Adulterium, in quibus casibus dirimat Matrimonium?*
88. *Quatuor conditiones, ut uxoricidium dirimat matrimonium?* 88. *I.* 89. *II.* 90. *III.* 91. *IV.*
92. *An hoc Impedimentum oriatur, si uxor occidat virum?*
93. *Quae requirantur, ut adulterium dirimat matrimonium?*

84. PEr *Impedimentum Criminis*, intelligitur Impedimentum dirimens matrimonii, quod ex aliquo gravi crimine ortum habet. Et quidem spectato Jure communi antiquo (nam Concilium Trid. *Sess. 24. de Ref. matr. cap. 6.* addidit Impedimentum ex Raptu proveniens) duplex est hujusmodi crimen, videlicet Machinatio in mortem conjugis, & Adulterium: quamvis hęc non semper dirimant matrimonium, sed in sequentibus dumtaxat casibus.

85. Itaque Machinatio in mortem conjugis tunc dirimit matrimonium, quando vel pari consensu viri & mulieris committitur uxoricidium effectu secuto; vel quando uxoricidium conjungitur cum adulterio. Ita communis. Prima pars patet ex *c. Laudabilem, de Convers. Infidel.* ubi dicitur, quod Saraceni, *qui quarumdam Christianarum viros earum infidiis, & machinationibus occiderunt*, postea conversi ad fidem non possint hasce mulieres Christianas habere in conjuges. Concordat *c. Si quis vivente*, 31. *q.* 1.

86. Altera pars habetur *c. Super hoc*, & *c. Significasti*, *De eo qui duxit in matrim.* &c. Et quidem in tali casu, quando adulterium jungitur uxoricidio, sufficit ad istud Impedimentum incurrendum, quod alterutra pars, nimirum vel adulter, vel adultera, fuerit machinata in mortem conjugis, effectu tamen secuto: sive deinde fidem dederint, quod conjuge defuncta velint invicem nubere, sive non. Patet hoc ex *cit. c. Super hoc, eod.* ibi: *Si adultera est in mortem uxoris aliquid machinata, sive fidem dederit, sive non, quod ea defuncta hanc esset ducturus, secundum Canones ab ejus consortio prohibetur: & haec prohibitio perpetuo servanda est.* Ita videlicet perpetuo, ut nedum impediat matrimonium contrahendum, sed etiam dirimat jam contractum; prout explicat Abbas idem, & sequuntur alii.

87. Quantum attinet alterum crimen, tunc adulterium impedit matrimonium contrahendum, ac dirimit contractum inter adulterum & adulteram, quando vel cum adulterio concurrit machinatio in mortem conjugis, ut proxime dictum: Vel quando una cum adulterio intervenit fidei datio mutua

de contrahendo inter se matrimonio post mortem conjugis, *arg. c. Significasti*, *eod.* juncto *c. Relatum*, 31. *q.* 1. Vel quando contractus matrimonii de facto (nam de jure non valet) cum adultera initus est vivente adhuc priore conjuge; prout liquet ex *c. Significavit, &c. Ex litterarum*, *De eo qui duxit in matrimonium &c.* Verum pro clariori dictorum intelligentia,

88. Quæritur I. Quæ conditiones requirantur ad hoc, ut crimen uxoricidii inducat dictum impedimentum? Resp. Quatuor ad hoc debere concurrere. I. Ut unus conjugum vere, physice, vel moraliter extiterit causa necis consorti illatæ. Et hinc sola ratihabitio ejus non sufficit: nam hæc non est causa occisionis, neque influit in eam, sed hanc supponit. Sanchez *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 78. *n.* 6. Herinex *disp.* 6. *n.* 73. Bonacina, & alii.

89. II. Ut vel occisioni conjugis accedat adulterium, licet non interveniat mutua cõspiratio; vel si adulterium desit, ambo, qui contrahere volunt, conspirarint in necem alterius conjugis.

90. III. Ut mors realiter sequatur, & ex vi actionis illarum: nam in materia pœnali, & odiosa, verba cum effectu accipienda sunt, *c. Hæc autem verba*, *de pœnit. dist.* 1. Unde si machinatio in mortem conjugis caruit effectu, vel mors ejusdem aliunde consequatur, v. g. ex incuria Medici, vel Chyrurgi non consurgit istud Impedimentum.

91. IV. Ut vir & femina ad finem contrahendi machinentur atque inferant mortem: etsi enim hæc conditio nullo claro textu habeatur expresse, colligitur tamen tum ex *c. Si quis vivente*, 31. *quæst.* 1. tum ex fine hujus impedimenti, quod inductum fuit, ne conjux conjugem occidere præsumat, ut soluto priori Matrimonio possit Matrimonium inire cum alia persona, quam deamat, Sanchez *cit. disp.* 88. *n.* 13. Bonacina, Herinex, Mastrius, Sannig, & alii; quamvis non desint, qui negant, hanc conditionem requiri.

92. Quæritur II. Utrum ad incurrendum hoc impedimentum requiratur, ut occisio sit uxoris; ac proinde illud non surgat, si uxor virum suum occidat ad contrahendum cum adultero? Affirmant nonnulli, eo quod *cit. c. Significasti*, *De eo, qui duxit in matrim. &c*, de solo uxoricidio, seu machinatione in mortem uxoris, fiat mentio. Dicendum tamen est cum Sanchez *lib.* 7. *disp.* 78. *num.* 8. & communi aliorum, hoc impedimentum consurgere etiam, si uxor virum occidat, *arg. c. Laudabilem, de Convers. infidel.* ubi dicitur hoc impedimentum contraxisse mulieres, quæ viros suos occiderunt. Concordat *c. Si quis vivente*, 31. *q.* 1. ibi: *Nisi forte vir, aut mulier, virum qui mortuus fuerat, occidisse notetur.* Accedit, quod de correlativis idem sit judicium; ut notat Layman *c. Translato*, *n.* 5. & *de Constitution.*

93. Quæritur III. Quæ conditiones requirantur ad hoc, ut crimen adulterii inducat impedimentum dirimens? Resp. Si adulterium contingat absque machinatione in mortem conjugis, requiri sequentia. I. Ut cum adulterio interveniat promissio de ineundo matrimonio post mortem conjugis, vel contractus ejus de præsenti: quamvis nihil referat, sive talis mutua fidei datio præcesserit adulterium, sive hoc illam antecesserit, dummodo concurrant ambo durante priori matrimonio. II. Ut promissio illa sit facta serio: ficta enim promissio non sufficit, cum revera nulla sit. III. Ut copula fuerit perfecta sive sufficiens ad generationem; nam sola pollutio, aut emissio seminis extra vas non sufficit: siquidem materia ista est pœnalis, ac proinde requirit adulterium perfectum. IV. Ut utraq; pars formale adulterium cõmiserit: unde si adultera ignorat, comparte esse matrimonio ligatam, hujusmodi impedimentum non incurritur, Sanchez *lib.* 7. *de Matr. disp.* 79. Herinex, Sannig, & alii.

* Illud adhuc in præsenti in controversiam vocari posset, an ergo ad contrahendum hoc impedimentum præter adulterium requiratur, ut promissio futuri Matrimonii cum adulterio conjuncta, ad invicem sit mutua, vel num sufficiat, ut una pars promittat, & altera præcise acceptet? Ubi quidem hic Auctor (uti patet) tenet primam sententiam, ac pro ea ipsa a Patre La Croix *Lib.* 6, *part.* 3. *n.* 626, citantur Henriquez, Bellarminus, Diana, Layman, Burghaber, & Krimer. Nihilominus contraria sententia secunda Patris Bosco, Sanchezii, Pontij &c. videtur communior, & meo judicio, si similis controversia ante Matrimonium contrahendum emergat merito tenenda in praxi, ne alias Sacramentum Matrimonii futuri exponatur gravi periculo nullitatis, cum agatur de valore actus, & præterea nec *Can. Relatum* 31. *quæst.* 1. nec *Cap. significasti, de eo, qui duxit in Matrimonium &c.* requiratur ad hoc Impedimentum, ut fidei datio sit mutua, sed sufficiat, *si alter eorum fidem dederit de Matrimonio contrahendo*. Ob quam ipsam rationem præsens auctor in Jure Canonico *Lib.* 4. *Decret. tit.* 8. *n.* 17. hanc secundam sententiam in praxi tamquã communiorem præeligit pre prima. *

§. X.

De Impedimento Cognationis, tum Carnalis, tum Spiritualis, ac Legalis.

SUMMARIUM.

94. *Cognatio carnalis, quid?*
95. *Stipes, Linea consanguinitatis, quid?*
96. *Linea recta, Descendens, & Ascendens: &*
97. *Linea transversalis seu collateralis, quæ?*
98. *Gradus Consanguinitatis, quid?*
99. *Quousque olim impediverint, & de facto impediant matrimonium?*
100. *Arbor Consanguinitatis.*
101. *Modus intelligendi Arborem Consanguinitatis.*
102. *Regulæ tres ad cognoscendam distantiam Graduum Consanguinitatis.*
103. *I. Pro Linea recta.*
104. *II. Pro Linea collaterali æquali.*
105. *III. Pro Linea collaterali inæquali.*
106. *Hæ Regulę procedunt secundum Canones; quid de jure Civili?*
107. *In primo gradu consanguinitatis Lineæ rectæ dirimitur Matrimonium Jure naturæ.*
Quid de aliis gradibus Lineæ rectæ?
108. *Quid de secundo, & ulteriori gradu Lineæ collateralis?*
109. *In primo hujus gradu dirimitur Matrimonium Jure naturæ.*
110. *Solvitur instantia de Cain.*
111. *Sarai, quomodo fuerit soror Abrahæ?*
Consanguinei quando dicuntur Fratres, & Sorores.
Fratres dicuntur quatuor modis.
112. *Cognatio Spiritualis, quæ?*
113. *Ad quas personas extendatur ex Sacramento Baptismi?*
114. *Et Confirmationis?*
115. *Cognatio Legalis, quid?*
Et inter quas personas inducat impedimentum dirimens matrimonium?

94. Cognatio Carnalis, est conjunctio personarum ex eo proveniens, quod una per carnalem propagationem descendat ab altera, vel ambæ ab eadem tertia. Et dicitur alio nomine *Consanguinitas*, quasi *sanguinis unitas*, a ly *con* & *sanguine*: eo quod ejusmodi personę descendant ab uno cõmuni sanguine.

95. Ceterum persona, a qua plures carnali propagatione descendunt, vocatur *Stipes*, Deinde *Linea Consanguinitatis*, aliud non est, quam ordo, sive collectio personarum inter se consanguinitate junctarum. Et hæc postmodum dividitur in Lineam rectam, & Lineam transversalem seu collateralem.

96. *Linea recta* consanguinitatis, est ordo personarum consanguinitate junctarum, quarum una descendit ab altera. Et hæc subdividitur in *Lineam descendentem*, quæ est a persona propagante ad propagatam, v. g. a patre ad filium, ac nepotes suos: atque in *Ascendentem*, quæ est vicissim a persona propagata ad propagantem, v. g. a filio ad patrem, a nepote ad Avum, Proavum, Abavum, Atavum, Tritavum, & sic deinceps ascendendo usque ad Adam.

97. Porro *Linea transversalis*, seu *collateralis consanguinitatis*, est ordo, seu collectio personarum sanguine junctarum, quarum una non descendit ab altera, sed ambæ ab eadem tertia: ut frater & soror ab eodem patre, duo patrueles ab eodem Avo, &c.

98. Ulterius in hisce Lineis dantur diversi Gradus consanguinitatis: ubi per *Gradum Consanguinitatis*, intelligitur determinata propinquitas personæ ad personam secundum consanguinitatem.

99. Quamvis autem olim Consanguinitas in Linea transversali usque ad septimum gradum impediverit Matrimonium contrahendum, & contractum irritaverit; ut constat ex *c. De affinitate*, & *c. nullum*, & *c. Progeniem*, 35. *quæst.* 3. cum concordantiis. Postmodum tamen hæc prohibitio modificata fuit, atq; reducta usque ad quartum Gradum consanguinita-

nitatis inclusive, uti habetur *c. Non debet, de Consanguinit. & affinit.*

100. Ut autem facilius intelligatur, inter quas personas de facto Consanguinitas impediat Matrimonium contrahendum, ac dirimat contractum, ponitur in Jure Canonico post Librum VI. Decretalium, *Arbor Consanguinitatis* in hunc modum.

Hic inseratur Arbor Consanguinitatis.

Non gignunt dextros, qui stant in parte sinistra:
Læva dat uxores, dat tibi dextra mares.

IV.
ABAVUS
ABAVIA.
4.
I.
III.
PROAVUS
PROAVIA.
3.
II.
AVUS,
AVIA.
2.
I.
I.
PATER,
MATER.
1.

[ ]

I.
FILIUS,
FILIA.
1.
I.
II.
NEPOS,
NEPTIS.
2.
I.
III.
PRONEPOS,
PRONEPTIS.
3.
I.
IV.
ABNEPOS,
ABNEPTIS.
4.

IV. Propatruus, Proamita. 5.
III. Patruus magnus. Amita magna. 4.
II. Patruus, Amita. 3.
I. Frater. 2.

IV. Horum Filius, Filia. 6.
III. Proprior Sobrinus, Proprior Sobrina. 5.
II. Hic & hæc Patruelis Amitinus, Amitina. 4.
II. Fratris Filius, Filia. 3.

IV. Eorum Nepos. Neptis. 7.
III. Horum Filius, Filia. 6.
III. Horum Filius, Filia. 5.
III. Fratris Nepos, Neptis. 4.

IV. Eorum Pronepos, Proneptis. 8.
IV. Forumdem Nepos, Neptis. 7.
IV. Eorum Nepos, Neptis. 6.
IV. Fratris. Pronepos, Proneptis. 5

IV. Proavunculus, Promatertera. 5.
III. Avunculus magnus, Matertera magna. 4.
II. Avunculus, Matertera. 3.
I. Soror. 2.

IV. Horum Filius, Filia. 6.
III. Proprior Sobrinus, Proprior Sobrina. 5.
II. Consobrinus, Consobrina. 4.
II. Sororis Filius, Filia. 3.

IV. Eorumdem Nepos, Neptis. 7
III. Horum Filius, Filia. 6.
III. Horum Filius, Filia. 5.
III. Sororis Nepos, Neptis. 4.

IV. Eorum Pronepos, Pronepcis. 8.
IV. Eorumdem Népos, Neptis. 7.
IV. Eorum Nepos Neptis. 6.
IV. Sororis Pronepos, Proneptis

HÆC EST ARBOR CONSANGUINITATIS.

101. Pro hujus Arboris intelligentia sciendum est, quod ad investigandum inter duas personas consanguinitatis gradum, semper alterutra ponatur in cellula illa vacua, quæ habetur circa medium, & postmodum investigetur altera persona, utrum ad unam ceterarum cellularum pertineat, nec ne. Siquidem persona illa, quæ ponitur in cellula vacua (quam claritatis gratia placet appellare *Petrucium*) cum omnibus illis personis, quæ cernuntur in hac Arbore, habet Impedimentum consanguinitatis de facto dirimens Matrimonium, & cum nulla alia, quæ non reperitur in hac Arbore: dummodo excipias Lineam rectam; in qua est impedimentum dirimens etiam ascendendo usque ad Adamum, ut infra *num.* 107. dicetur.

102. Ceterum ad magis cognoscendam distantiam Graduum consanguinitatis, a Glossa ad dictam Arborem consanguinitatis & Theologis communiter ponuntur tres Regulæ, quarum prima deservit pro Linea recta, reliquæ duæ pro Linea collaterali, seu transversali.

103. I. Regula pro Linea recta, Hæc est: *Ascendentium & descendentium, quot sunt personæ, de quibus quæritur, computatis intermediis una dempta, tot sunt gradus inter eos.* Si igitur vis scire, quantum distet Abavus a Petrucio, utroque computato ac intermediis, inveniuntur quinque personæ: deme unam, utpote Stipitem, & quatuor sunt gradus, qui etiam per appositum in Arbore consanguinitatis numerum indicantur. Et idem fit in aliis.

104. II. Regula pro Linea collaterali æquali, hæc est: *Collateralium, in Linea æquali, quoto gradu quis distat a communi stipite, toto gradu distant inter se*, secundum computationem Juris Canonici. Sic v.g. Petrucius & Pronepos Propatrui, cum æqualiter distent quatuor gradibus ab Abavo, qui est utriusque Stipes, etiam inter se distant quatuor gradibus; uti denotat numerus Latinus appositus a parte superiori cellulæ.

105. III. Regula pro Linea collaterali inæquali, hæc est: *Collateralium in linea inæquali, quoto gradu remotior distat a communi stipite, toto distant inter se.* Sic Petrucius, & Neptis fratris sui, distant inter se tribus gradibus: nam quamvis a Patre suo: qui est Stipes utriusque, Petrucius solum uno gradu distet, tamen Neptis fratris sui distat ab hoc Stipite tribus gradibus, adeoque inter ipsam & Petrucium erunt tres gradus consanguinitatis, secundum Canones; prout designat superior cellulæ numerus in Arbore Consanguinitatis appositus.

106. Dicitur, *secundum Canones*. Nam dictæ tres Regulæ solum valent secundum computationem Juris Canonici in ordine ad investigandum Impedimenta matrimonii: ceterum secundum Leges Civiles, quæ pro fine habent distributionem hæreditatis inter amicos defunctorum, aliter computantur Gradus consanguinitatis. Siquidem secundum Jus Civile, sive in Linea recta, sive in collaterali, quot sunt personæ, de quibus quæritur, computatis intermediis, una dempta, tot sunt gradus inter eas. Hinc inter Petrucium ac Pronepotem Propatrui sui, secundum Jus Civile, sunt octo gradus, quamvis secundum Canones sint solum quatuor, prout hanc distantiam graduum secundum computationem Juris Civilis denotat numerus inferior, in præallegata Arbore Consanguinitatis ciphris Germanicis expressus: ubi distantiam graduum consanguinitatis secundum Jus Canonicum denotat numerus superior, sive Latinus.

107. Quæres autem, quo jure gradus consanguinitatis dirimant matrimonium? Resp. I. Certum est, in primo gradu Lineæ rectę, id est, inter parentes & liberos, Jure naturę dirimi matrimonium. Hinc non solum omnes Gentes bene instructę ex naturali lumine hujusmodi nuptias detestatę sunt, sed etiam Adamus, afflatu Spiritus sancti, exclusit parentes a conjugiis liberorum, *Genes.* 2. dicens. *Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ.* Quinimo Doctor Subtilis 4. *dist.* 30. §. *De secundo*, & plurimi alii, extendunt hanc prohibitio-

tionem, ac irritationem matrimonii Jure naturæ, ad quemcumque gradum Lineæ rectæ in infinitum, adeo, ut si hodie viveret Adam, non posset cum aliqua, præter solam Hevam, matrimonium contrahere: siquidem omnes ascendentes habent rationem principii, ac genitoris respectu descendentium. Sunt quidem nonnulli contrarium tenentes, sed eorum sententia, ob brevitatem vitæ humanæ, in praxi locum habere non videtur.

108. Resp. II. Consanguinitas in secundo, tertio & ulteriori gradu Lineæ collateralis, Jure dumtaxat Ecclesiastico dirimit matrimonium. Ita certa, & communis. Hinc *c. Gaudemus de Divortiis*, decisum habetur, quod Infideles in secundo, vel ulteriori gradu conjuncti, cum constitutionibus Canonicis non arctentur, matrimonialiter copulari libere possint, neque separandi sint, si postmodum ad Fidem convertantur. Insuper Concilium Trid. *Sess. 24. cap. 5. de Reform. matr.* concedit inter magnos Principes, & ob publicam causam, in secundo consanguinitatis gradu dispensari posse: consequenter is Jure naturæ non impedit matrimonium, cum in eo Pontifex dispensare valeat.

109. Resp. III. in solo primo gradu consanguinitatis Lineæ collateralis, nempe inter fratres & sorores, est interdictum, ac irritum Jure naturæ matrimonium. Ita innuit Scotus *4. dist. 40. q. un.* dum solvit rationes oppositæ sententiæ; Sanchez *lib. 7. de Matr. disp. 52. n. 11.* & alii. Ratio est: quia inter fratres & sorores est innatus quidam pudor, ac naturalis reverentia cui valde adversatur actus conjugalis. Et hinc omnes Nationes bene instructæ, solo lumine naturali ductæ, ab hujusmodi matrimoniis abstinent, & quę talia quondã permittebant, reputabantur barbarę.

110. Nec obstat, quod Cain ab initio Mundi duxerit suã sororẽ. Resp. enim cum Doctore nostro *loc. cit.* illud fuisse necessitatis a principio Mundi; quia non erant alię feminæ, nisi sorores.

111. Quod, si urgeas: Multiplicato jam genere humano Abraham, vir sanctissimus, duxit Sarai sororem suam; prout ipsemet fatetur *Genes.* 20. de Sarai dicens: *Vere soror mea est, filia Patris mei, & non filia matris meæ.* Resp. hoc dici, quia Sarai fuerat consanguinea Abrahæ: nam, ut inquit D. Augustinus, relatus *c. Quæritur, 32. quæst.* 3. Sarai Abrahæ *soror dicitur, quia filia fratris erat*, id est, genita ex Aran fratre suo. Siquidem in S. Scriptura etiam Consanguinei dicuntur quandoque Fratres, & Sorores; juxta quod nonnulli ad Christum dixerunt, *Marci cap. 3. Ecce mater tua & fratres tui* (id est Consanguinei) *foris quærunt te.* Et Tobias junior vocat Saram conjugem, sororem suã, *Tob. cap. 8.* quæ tamen fuit solum consanguinea ipsius, ut patet *ex capite 7.* Quinimo observat D. Thomas *part. 3. quæst. 28. art. 3. ad 5.* quod in S. Scriptura dicantur Fratres quatuor modis videlicet natura, genere, cognatione & affectu.

De Cognatione Spirituali.

112. Cognatio Spiritualis, prout est impedimentum dirimens Matrimonii, est vinculum contractum ex dispensatione Sacramenti Baptismi, & Confirmationis. Et notanter tantummodo hæc duo Sacramenta exprimuntur, quia, ut dicitur *cap. Quamvis, de Cognat. spirit.* ex datione aliorum Sacramentorum prçter Baptismũ & Confirmationem, Cognatio Spiritualis nequaquam oritur, quæ Matrimoniũ impediat, aut dissolvat.

113. Licet vero olim Cognatio Spiritualis ad plures personas fuerit extensa, defacto tamen propter novã Constitutionẽ Concilii Trid. *Sess. 24. de Reform. Matr. cap. 2.* ea ex Sacramento Baptismi solum oritur inter baptizantem & baptizatum; baptizatique patrem & matrem, & rursus inter tenentem ac baptizatum, baptizatique patrem & matrem, & inter nullas alias personas. Porro Tenens alio nomine dicitur *Patrinus* vel *Matrina.*

114. Similiter ex Sacramento Confirmationis solum oritur Cognatio Spiritualis inter confirmantem & confirmatum, confirmatique patrem & matrem; ac inter tenentem & confirmatum, confirmatique patrem & matrem, & inter nullas alias personas. Ita Concilium Trid. *loc. cit.*

De Cognatione Legali.

115. Quantum attinet ad Cognationem Legalem, ea oritur inter certas personas ex adoptione alicujus in filium, vel filiam; quæ tamen defacto rarius accidit. Et quidem ex ista Cognatione Legali contrahitur Impedimentum dirimens Matrimonium inter sequentes personas. I. Inter adoptantem & adoptatum hujusque filios & filias, II. Inter adoptantem, & uxorem adoptati; & vicissim inter adoptatum, uxoremque adoptantis. III. Inter personam adoptatam ac prolem naturalem adoptantis, datur impedimentum dirimens Matrimonium, quamdiu durat adoptatio: quod si cessat adoptatio, etiam cessat impedimentum hoc inter personam adoptatam, ac prolem adoptantis. Sanchez *lib. 7. de Matr. disp. 63.* & alii; atque desumitur ex *c. Ita diligere*, 30. *quæst.* 1. cum concordantiis.

§. XI.

De Impedimento Affinitatis

SUMMARIUM.

116. *Affinitas, quid?*
Ejus olim tria fuerunt genera,
117. *Unde oriatur?*
118. *Et inter quas personas.*
119. *Corollarium notabile.*
120. *Gradus Affinitatis mensurantur juxta gradus consanguinitatis, quomodo?*
121. *Affinitas, in quoto gradu dirimat Matrimonium?*
122. *Et quo jure?*
123. *Affinitas ex copula, est vinculum naturale.*
124. *An in Linea collaterali Jure naturæ dirimat Matrimonium?*
125. *Vel saltem in Linea recta?*

116. Affinitas bene definitur a Doctore Subtili *4. dist. 41. quæst. un.* quod sit vinculum quoddam personæ ad personam, ex copula carnali cum persona alteri consanguinea contractum. Porro antiquitus tria fuerunt genera Affinitatis, de quibus fit mentio in *c. Non debet, de Consang. & affinit.* atque amplius declaratur per Glossam, quæ habetur *c. Primo gradu 35. qu. 5. in Arbore Affinitatis, §. Genus affinitatis*, ubi ait: Si is, qui est mihi conjunctus in secundo gradu consanguinitatis, cognoscit mulierem, illa est mihi conjuncta in secundo gradu affinitatis, & primo genere: Si alius eamdem cognoscit, ille (juxta jura antiqua) attinet mihi secundo genere affinitatis, & secundo gradu: Si iste aliam adhuc mulierem cognoscit, illa attinet mihi tertio genere affinitatis, & secundo gradu. Quia tamen defacto viget primum dumtaxat genus affinitatis (nam secundum, & tertium Affinitatis genus, ob magnas inde subortas difficultates, sublatum fuit in Concilio Generali, sive Lateranensi, celebrato sub Innocentio III. prout habetur *cit. cap. Non debet, de Consang. & affinit.*) hinc impræsentiarum erit de solo primo genere affinitatis.

117. Porro hoc vinculum, ac impedimentum Affinitatis, non solum consurgit ex actu matrimoniali perfecto & completo, per quem vir & femina fiunt una caro, sed etiam ex actu fornicationis perfecto; juxta illud D. Apostoli *1. Corinth. 6. nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur?* Quod, ut melius intelligatur, sit

118. CONCL. I. Affinitas oritur solum inter virum, & consanguineos mulieris a se carnaliter cognitæ, ac econtra inter hanc mulierem, & consanguineos illius viri; nulla vero oritur affinitas inter consanguineos viri, & consanguineos mulieris. Ita communis; & habetur clare *c. Quod super his, de Consang. & affinit.*

119. Unde sequitur, atque habetur *cit. c. Quod super his, eod.* Quod pater & filius ex una parte possint contrahere Matrimonium cum matre & filia ex altera parte: item possunt duo fratres contrahere cum duabus sororibus. Econtra vero vir, mortua sua conjuge, nullam potest ducere ex consanguineis suæ conjugis defunctæ intra gradus a Jure prohibitos: nã Impedimentum Affinitatis est perpetuum, nec tollitur per mortem conjugis.

120. CONCL. II. Gradus Affinitatis mensurantur juxta gradus Consanguinitatis, ita ut quoto gradu consanguinitatis est quis conjunctus personæ carnaliter cognitæ, toto gradu affinitatis is sit conjunctus alteri personæ, quæ eam cognovit, & econverso. Ita communis. Hinc Petrus fit affinis omnibus consanguineis Annæ a se carnaliter cognitæ, & quidem in eodem gradu affinitatis, in quo consanguinei Annæ sunt huic consanguinitate juncti; & econtra Anna fit affinis omnibus consanguineis Petri in eodem gradu affinitatis, in quo hi sunt Petro consanguinitate juncti. Unde facile hoc intelligi poterit ex Arbore consanguinitatis supra apposita, si ambæ personæ carnaliter cognitæ, ac proin factæ una caro, ponantur in cellula vacua, & postmodum una pars investiget consanguineos alterius partis una cum gradu Consanguinitatis, & econtra.

121 CON-

121. CONCL. III. Affinitas dirimit Matrimonium, sive oriatur ex copula licita seu conjugali, sive ex illicita seu fornicaria: cum hoc tamen discrimine, quod affinitas orta ex actu conjugali, seu licito, sit impedimentum Matrimonii usque ad quartum gradum inclusive; orta vero ex actu fornicario, seu illicito, defacto sit impedimentum dirimens Matrimonii tantum usque ad secundum gradum affinitatis inclusive. Ita communis. Et quidem prima pars habetur clarissime *c. Non debet, de Consang. & affinit.* Altera vero pars, loquens de impedimento affinitatis ex fornicatione contractę, patet ex Concilio Trid. *Sess. 24. de Reform. Matr. c. 4.* Verum occasione horum,

122. Quæres, quo jure affinitas oriatur, & dirimat Matrimonium? Ubi sciendum, quod aliud sit, quærere, an affinitas oriatur Jure naturali, sive sit vinculum naturale, & aliud an Jure naturæ dirimat Matrimonium: nam etiam consanguinitas in secundo, vel ulterioribus gradibus, consurgit Jure naturæ, nec tamen jure naturæ dirimit Matrimonium. Unde Infidelis valide contrahit Matrimonium in secundo Consanguinitatis gradu; sed si id iniret post susceptum Baptismum, invalide contraheret, non obstante, quod consanguinei jam ante conversionem ejus nati fuissent. Hoc prænotato,

123. Resp. I. Affinitas ex copula conjugali, est vinculum naturale, atque oritur ex Jure naturæ non mero Jure Ecclesiastico. Ita Sanchez *lib. 7. de. Matr. 96. num. 4.* & alii communiter. Probatur hoc ex illo Protoparentis nostri, *Genes. cap. 2. Et erunt duo in carne una.* Atque, ut infert S. Gregorius Papa, relatus *c. Fraternitatis, 35. quæst. 10. Si una caro fiunt, quomodo potest aliquis eorum propinquus pertinere uni, nisi pertineat alteri? Hoc minime posse fieri credendum est.* Accedit sensus communis, & praxis omnium Nationum; quæ ideirco ad indicandum istud naturale vinculum Affinitatis, utuntur propriis nominibus, ut *Socer, Socrus, Gener, Nurus, Vitricus, Noverca, Privignus, Privigna, &c.*

124. Resp. II. Nullus gradus Affinitatis in Linea collaterali, Jure naturæ dirimit Matrimonium; quamvis aliquam præseferat indecentiam naturalem, nisi justa causa cohonestetur. Ita desumitur ex *cap. ult. de Divortiis*, ubi ex dispensatione Ecclesię permittitur, *ut conversi ad fidem Catholicam, Matrimoniis contractis cum relictis fratrum utantur.* Accedit quod Jacob Patriarcha Sanctissimus duxerit Rachel & Liam, sorores, *Genes. 29.* Et Lex Mosaica, *Deuter. 27.* jusserit, ut frater duceret uxorem fratris sine liberis defuncti, eique suscitaret semen. Atqui hæc omnia fieri nequirent, si affinitas in primo gradu Lineæ collateralis Jure naturæ dirimeret Matrimonium: ergo non sic dirimit.

125. Resp. III. An Affinitas in Linea recta dirimat Matrimonium Jure naturæ, variant Doctores. Et quidem Sanchez *loc. cit. n. 7.* cum multis aliis, negative respondet. Verum sententia affirmativa videtur tenenda: tum quia *1. Corinth. 5.* Apostolus hoc, quod uxorem patris sui aliquis habet, appellat fornicationem, qualis nec inter Gentes auditur. Tum quia *can. Si vir, 35. q. 3.* ex S. Augustino refertur: *Si vir & uxor nonjam duo, sed una caro sunt, non aliter est nurus reputanda quam filia.* Atqui inter filiam Jure naturę irritum est Matrimonium: ergo.

§. XII.

De Impedimento Justitiæ publicæ Honestatis.

SUMMARIUM.

126. *Impedimentum Justitiæ publicæ Honestatis, quid?*
127. *Ad quot gradus olim extendebatur?*
128. *Et ad quos defacto?*
129. *Corollarium notabile.*
130. *Aliud Corollarium.*

126. PEr *Impedimentum Justitiæ publicæ Honestatis*, intelligitur Impedimentum Jure Ecclesiastico dirimens Matrimonium, ex sponsalibus proveniens. Et dicitur *publica Honestas*: quia ob naturalem quamdā honestatem id ab Ecclesia introductū fuit, eo quod per sponsalia, sive de futuro sive de præsenti (hoc est, Matrimonio rato nondum consummato) jam oriatur conjunctio animorū; ac proinde honestum sit, ut consanguineis unius sponsi interdicatur Matrimonium cū altero sponso.

127. Et quidem Jure antiquo extendebatur hoc Impedimentum ad consanguineos sponsi respectu sponsæ, & vicissim ad consanguineos sponsæ, respectu sponsi, usque ad quartum gradum, *arg. c. Sponsam, de Sponsalib.* Simulque oriebatur ex quibusvis sponsalibus puris, & certis, etiamsi fuissent invalida, dummodo non invalida ex defectu consensus, prout habetur *cap. un. de Sponsalib. in 6.*

128. Verum rigor iste Juris antiqui, ob plurimos emergentes casus, atque difficultates, novissime correctus, atque temperatus est in Concilio Trid. *Sess. 24. c. 3. de Reform. Matr.* ubi sic statuitur: *Justitiæ publicæ honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ratione valida non erunt, Sancta Synodus prorsus tollit: ubi autem valida fuerint primum gradum non excedant: quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest hujusmodi prohibitio absque dispendio observari.* Hæc Concilium.

129. Sequitur proinde, quod si Titius contrahat valide sponsalia de futuro cum Bertha, habente plures sorores, dissolutis illis sponsalibus sive mutuo consensu (nam per hunc non tollitur dictum Impedimentum, prout declaravit Sac. Congregatio Concilii, die 6. Julii, 1658. ac refert Fagnanus *c. Ad audientiam, n. 29. de Sponsalib.* quidquid olim nonnulli in contrarium docuerint) sive etiam per mortem Berthæ, non possit Titius ullam e sororibus Berthæ ducere in uxorem: quia obstat Impedimentum Justitiæ publicæ Honestatis.

130. Quod si postea Titius actu consummato carnaliter cognoscat unam e sororibus dictæ Berthæ, tunc neutram earum habere poterit in uxorem: non Bertham, ob impedimentum contractæ Affinitatis: non ejus sororem, ob impedimentum Justitiæ publicæ Honestatis. Si vero fornicatio ejusmodi accidisset ante sponsalia cum Bertha celebrata, posset Titius illam ducere, quam carnaliter cognovit: nam sponsalia cum Bertha forent de jure invalida, ob impedimentum contractæ Affinitatis; sicque, juxta novum Decretum Concilii Trid. non inducerent Impedimentum Justitiæ publicæ Honestatis.

§. XIII.

De Præsentia Parochi, ac duorum Testium.

SUMMARIUM.

131. *Ratio Ordinis.*
Matrimonium clandestinum; quod?
132. *Denunciationes trinæ Matrimonio celebrando præmittendæ.*
133. *Matrimonia clandestina olim valida, sed illicita.*
Malaque irremediabilia ex ipsis orta.
134. *Verba Concilii Tridentini, quibus annullat Matrimonia clandestina.*
Quo tempore Decretum ipsius obligare incipiat?
135. *Ecclesia quomodo potuerit irritare Matrimonium clandestinum, etiam ut Sacramentum)*
136. *Qualis Præsentia Parochi juxta Concilium Trident. requiratur ad valorem Matrimonii?*
137. *An sufficiat Præsentia Parochi vi detenti, aut inviti & contradicentis.*
138. *Requiritur præsentia proprii Parochi contrahentium.*
139. *Quid, si sponsus, & sponsa sint diversarum Parochiarum,*
140. *Quot testes requirantur, & qualis eorum præsentia?*
141. *Quales Testes sufficiant?*

131. ABsolutis illis Impedimentis, quæ vel Jure naturali, vel saltem Jure Ecclesiastico antiquo annullant Matrimonium, superest, ut explicentur duo impedimenta jure novissimo Concilii Trid. adjecto, & continentur versiculis illis *num. 49.* relatis.

Si Parochi, aut duplicis desit præsentia Testis,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ.

Porro Matrimonium illud, in quo deest præsentia Parochi, aut duorum Testium; defacto communiter appellatur *Matrimonium clandestinum*: quamvis olim etiam illud dicebatur Matrimonium clandestinum, quod fiebat non præmissis denuntiationibus; uti patet ex *c. Cum inhibitio, de clandestina Desponsat.* Ibi siquidem in Concilio Generali (scilicet Lateranensi, sub Innocentio III. celebrato) statutum fuit sub gravibus pœnis ibidem expressis, ut cum Matrimonia fuerint celebranda, ea in Ecclesiis per Presbyteros publice proponantur, sive denuncientur, competenti termino præfixo: ut infra illum, qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat; atque ipsi Presbyteri interim pariter investigent, utrum aliquod impedimentum obsistat.

132. Et hinc saluberrimo Decreto inhærens S. Concilium Trid.

Trid. *Sess.* 24. *cap.* 1. *de Reformat. Matr.* ulterius decrevit, *ut imposterum, antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus Festivis in Ecclesia inter Missarum solemnia publice denuncietur, inter quos Matrimonium sit contrahendum. Nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ Denunciationes remittantur: quod ipsius prudentiæ, & judicio Sancta Synodus relinquit.* Quinimo, ut pia Sanctæ Matris Ecclesiæ intentio, in dictis Generalibus Conciliis abunde manifestata, perfectius adimpleatur, solent Ritualia Diœcesana exigere, ut si vir & mulier, inter quos Matrimonium est celebrandum, diversæ sint Parochiæ, in utraque Parochia fiant ternæ illæ Denunciationes: adjectis insuper optimis cautelis, in praxi merito observandis, quas in proprio singularum Diœcesium Rituali videre licebit. Ceterum impræsentiarum per *Matrimonia clandestina* intelliguntur illa, in quibus deest præsentia Parochi, & duorum Testium jure novissimo Concilii Trid. ad valorem Matrimonii requisita, ut mox amplius dicetur.

133. Et quidem ejusmodi Matrimonia clandestina justissimis de causis Sancta DEI Ecclesia semper detestata fuit, atque prohibuit: nihilominus tamen eadem libero contrahentium consensu facta, ante Decretum Concilii Trid. mox allegandum, rata, & valida fuerunt. Quia vero solæ prohibitiones Matrimonii clandestini proter hominum inobedientiam jam non proderant, & gravia peccata ac mala, per auctoritatem Ecclesiæ amplius irremediabilia, ex ejusmodi Matrimoniis oriebantur, dum quidam priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta, postea cum alia palam contrahebant; sicque in statu damnationis, ac perpetuo adulterio remanserant; imo & lite desuper mota per sententiam Ecclesiæ, cui de priori Matrimonio constare non poterat, remanere compellebantur: huic malo Sancta Mater Ecclesia haud amplius efficax remedium adhibere potuit, nisi ejusmodi clandestina Matrimonia prorsus irritando, & cassando.

134. Quare Concilium Tridentinum *Sess.* 24. *c.* 1. *de Reform. Matrim.* inter alia provida sic decrevit: *Qui aliter, quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus Matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit: & hujusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit, & annullat.* Hæc Concilium, varias pœnas in transgressores statuens, & infra subjungens: *Decernit insuper, ut hujusmodi Decretum in unaquaque Parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, a die primæ publicationis, in eadem Parochia factæ, numerandos.* Occasione quorum

135. Quæritur I. Quomodo Ecclesia potuerit irritare Matrimonium contractum clandestine, hoc est, sine Parocho, & Testibus? Resp. cum Pirhing *tit. de clandestina desponsat. nu.* 4. & aliis, Ecclesiam potuisse irritare, & defacto irritasse tale Matrimonium, etiam ut Sacramentum est: non quidem per se ac directe, seu immediate ut Sacramentum; sed per accidens, ac mediate, annullando videlicet ipsum contractum Matrimonii humanum, seu civilem, unde consequenter irritum redditur ipsum Sacramentũ. Desumitur hoc ex verbis citati Concilii Trident. ibi: *Eos sancta Synodus ad sic contrahendũ omnino inhabiles reddit, & ejusmodi contractus irritos & nullos esse decernit.* Confirmatur: quia hac ratione etiam invalidum est Matrimonium inter consanguineos, vel a persona Ecclesiastica contractum, eo quod tales personæ sint inhabilitatæ ad sic contrahendũ, ipsique contractus auctoritate Ecclesiæ fuerint irritati & annullati.

136. Quæritur II. Qualis præsentia Parochi juxta Concilium Tridentinum requiratur ad valorem Matrimonii? Resp. I. Præsentia Parochi in Matrimonio necessaria, non tantum requiritur corporea, sed etiam moralis, seu habita cum intelligentia & advertentia actus. Ita Barbosa *part.* 2. *de Offic. & potest. Episc. allegat.* 32. *nu.* 78. Sanchez *lib.* 3. *de Matr. disp.* 39. *nu.* 2. & communis. Ratio est, quia non intelligens, nequit dici præsens, *ar. l. coram, ff. de verb. signif.* ibi: *Coram Titio aliquid facere jussus, non dicitur præsente eo fecisse nisi is intelligat.* Atqui Concilium Tridentinum irritavit eorum contractum matrimonialem, qui aliter quam præsente Parocho, & duobus vel tribus Testibus Matrimonium contrahere attentabunt; ergo requiritur Parochi præsentia, non tantum physica, sed & moralis, sive humana, ita ut intelligat quid agatur. Unde si Parochus esset ebrius, vel dormiens, non valeret Matrimonium coram eo celebratum: nam dicta præsentia ejus exigitur pro forma actus.

137. Resp. II. Sufficit tamen hujusmodi præsentia Parochi & Testium, quamvis vi detenti, aut dolose illuc adducti intersint, dummodo probe intelligant verba, & consensum contrahentium: quinimo etiam validum est Matrimonium coram Parocho invito, & contradicente contractum, quamvis tunc peccent contrahentes. Ita citati Doctores, & Fagnanus *in cap. Quæsitum, n.* 7. *de Pœnitent. & remiss.* qui adducit etiam Declarationem Cardinalium ita sentientium. Et merito hoc dicitur: quia Parochus assistens Matrimonio, proprie non exercet jurisdictionem, sed ut Testis auctorizabilis nudam exhibet præsentiam, quæ etiam exhibetur ab invito. Fagnanus *c. Quod. nobis, n.* 54. *de clandestin. desponsat.*

138. Quæritur III. Cujus Parochi præsentia requiratur ad validitatem Matrimonii? Resp. I. Certum est, vi Concil. Tr. ubi illud receptum est, requiri præsentiam proprii Parochi contrahentium, vel alterius Sacerdotis, de ipsius, seu Ordinarii licentia assistentis; ut patet ex verbis citati Concilii *nu.* 239. relatis.

139. Resp. II. Quando sponsus & sponsa sunt diversarum Parochiarum, sufficit assistentia alterutrius proprii illorum Parochi, vel licentia ab eo alteri Sacerdoti concessa. Ita Barbosa *loc. cit. num.* 98. cum plurimis aliis, atque decisum a Sac. Congregatione testatur Fagnanus *cit. c. Quod nobis, n.* 33. *& seqq. de Clandest. desponsat.* In praxi tamen observetur ordinatio proprii Ritualis Diœcesani.

* Resp. III. Quando Sponsus, vel Sponsa computantur inter personas vagas, sufficit ad validitatem Matrimonii præsentia Parochi loci illius, in quo contractus matrimonialis instituitur, ubicumque demum locus iste existat, & quamvis alter contrahentium alibi habeat fixum habitationis domicilium, atque exinde proprium distinctum Parochum. Ita communis, & ratio est: quia ex una parte juxta jam dicta sufficit ad valorem Matrimonii præsentia unius Parochi ex Sponsis contrahentibus; ex altera autem quoad personas vagas congruentior Parochus nequit assignari, quam loci illius in quo pro tunc, quando contractus instituitur, similis persona vaga invenitur, ubi etiam Sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extremæ Unctionis recipit, si ibidem infirmetur. Atque ita apud Reiffenstuel *Lib.* 4. *Decret. tit.* 3. *num.* 86. *& seqq.* sæpius declaravit Sac. Congregatio testibus Cardinali de Luca, & Fagnano. Solummodo hic incidentaliter adhuc notetur I. Vagum dici illum, qui nullibi tenet domicilium, vel quasi domicilium habitationis. Notetur II. Parochum similem, etsi valide, non tamen licite posse assistere Matrimonio vagorum sine licentia Ordinarii ob periculum multiplicis fraudis.

Ex hac triplici responsione resolves, cujusnam Parochi præsentia sufficiat, si Matrimonium contrahant milites. Etenim etsi, supposito, quod eorum Sponsæ habeant proprium domicilium, vel quasi domicilium, possint etiam in præsentia illius Parochi contrahere, ad id tamen non obligantur, sed vel hi milites habent præsentem Capellanum Castrensem speciali legitima facultate præditum administrandi hisce Sacramenta, vel non habent talem Capellanum præsentem? *Si prius*: ille simili Matrimonio omnino poterit assistere, supposito, quod hanc facultatem legitime valeat ostendere. *Si posterius:* Parochus loci, in quem pro tempore contractus Matrimonialis se talis miles confert, valide assistet. Ratio est: quia milites annumerantur vagis. NB. quod tamen intellige, si morantur in castris, vel transeunt ab uno loco in alium, vel existunt quidẽ in præsidiis, est sine stabilitate, & animo per magnũ, vel majorem anni partem subsistendi, sed ad nutum Ducis avocandi ad exercitum.

Econtra vero ponamus, quod milites isti, non habentes Capellanum Castrensem speciali facultate præditum, ex professo a suis præfectis mittantur ad præsidium, vel hybernandum, ut illic per notabilem anni partem, vel ultra, se se detineant, ita ut ibidem saltem quasi domicilium acquirant, in hoc casu requireretur ad valorem Matrimonii assistentia Parochi loci, in quo degunt, nec posset ex hoc loco exire ad vicinum Parochum, & ibidem contrahere Matrimonium. Ratio est; quia in eo casu jam non essent amplius vagi, sed habentes quasi domicilium; atqui habentes domicilium, vel quasi domicilium habitationis, debent contrahere coram Parocho loci illius, in

quo

quo domicilium, vel quasi domicilium fixum est: ergo. Excipe tamen, *Si Sponsa esset vaga*: nam tunc etiam in tali casu ratione Sponsæ posset miles præsidiarius valide contrahere exeundo extra locum præsidii cum sua futura Sponsa, & post aliquale tempus finito contractu iterum redeundo. Quid de liciritate statuendum foret in simili casu, colligitur ex præcedenti Additione. Videantur Reiffenstuel *loc. cit. num.* 94. *& seqq.* & Pichler *Lib.* 4. *Decret. tit* 3. *num.* 21.

Quæritur IV. An possit contingere, ut idem sit sub duobus Parochis, ita, ut coram utrolibet eorum, prout placuerit, valide Matrimonium contrahere possit? Ante Responsionem nota I. Quod sicuti respectu vagorum in ordine ad assistendum Matrimonio Parochus censeatur ille, qui est Parochus loci, in quo tales vagi hic & nunc se detinent, ita respectu aliorum debitus dicatur Parochus is, ubi hi habent domicilium, vel quasi domicilium habitationis. Nota II. Quod quis in loco aliquo censeatur figere domicilium, si habeat animum in illo loco constanter permanendi; econtra vero, si tantum ibidem statueret persistere per majorem anni partem, reputaretur in tali loco figere quasi domicilium. Nota III. ex Reiffenstuel *Lib.* 4. *Decret. tit.* 3. *n.* 60. uti ad acquirendum verum domicilium sufficit unius diei habitatio cum animo constanter ibidem permanendi, ita etiam ad acquirendum quasi domicilium sufficere unum, alterumve diem cum animo per majorem, vel saltem quasi æqualem alicujus anni partem ibidem persistendi. Nota IV. Domicilium originis, seu illius loci, quo quis natus est, non tribuere Parocho illius loci jus assistendi Matrimonio, nisi simul fuerit conjunctum domicilium, vel quasi domicilium habitationis, uti recte observant Pignatell. *Tom.* 5. *Consult.* 79. & Guttierez *Tract. de Matr. c.* 62. *n.* 29. Nota V. Domicilium originis in dubio præsumi conjunctum cum domicilio habitationis, si talis in loco originis adhuc, etsi aliquot annis absens retineat majorem partem suorum bonorum, uti advertit Koning *Lib.* 2. *Decret. tit.* 2. *n.* 13. & in simili casu adducit decisionem Rotę Pignatellus *T.* 7. *Consul.* 63. *n.* 3. Nota VI. Domicilium habitationis semel electum, non debere illico inferri, quasi iterum fuisset derelictum ex eo, quia talis aliquo tempore illic non fuerit, nisi simul aliæ circumstantiæ derelictionis intervenerint. Friderich *Tract. de foro compet. part.* 2. *cap.* 1. *per totum*. Nota VII. Liberos necdum emancipatos censeri habere domicilium habitationis ipsorum Parentum, & uxorem viduam domicilium mariti defuncti *L.* 22. *§.* 1. *ff. ad Munc.* & *L. fin. C. de Incolis*. H. N.

Respond. Potest contingere non raro casus, ut quis existat sub duobus Parochis; ita, ut quilibet eorum valide possit assistere Matrimonio. Ratio est: quia potest esse, ut talis contrahens Matrimonium habeat duplex domicilium habitationis; vel in uno loco domicilium habitationis, in altero quasi domicilium, ubi utique talis est sub utroque Parocho, & a quolibet eorum Sacramenta (si Sacramentum Ordinis excipias, de quo specialia suo loco dicta fuere) recipere valet.

Exemplificatur magis; sic e. g. studiosus in loco studii habet quasi domicilium, & ubi degit parens, sub cujus patria potestate est constitutus, verum domicilium habitationis, nec in Germania declarabitur Matrimonium invalidum, sive unus, sive alter Parochorũ astiterit. Item Nobilis Officialis potest tam in Civitate, quam in suo Castro duplex domicilium instituere. *Arg. L.* 6. *§.* 2. *ff. ad Municipalem*, puta, proponendo utrobique ęqualiter ęqualitate saltem morali (e. g. tempore hyemali in Civitate, & æstivali in Castro) permanere. Pro quo præter Glossam, & Rotam vide plures DD. apud Illustriss. L. B. D. Zeller *Tom.* 1. *Consil.* 6. *num.* 52. & apud Guttierez *Tract. de Matr. cap.* 64. Non equidem me latet, quod Antonius Chlingensperg *de Judiciis in genere c.* 2. *Assert.* 28. *n.* 8. ex Illust. D. L. B. de Schmid. afferat casum, quo Parochus domicilii cujusdam Nobilis noluit admittere, ut filia præfati Nobilis coram Parocho Hoffmarchiali, seu sui Castri Matrimonio jungatur, sed nihil obtinuit.*

140. Quæritur IV. Quot, & quales Testes, præter proprium Parochum, requirantur ad valorem Matrimonii jure novo Concilii Trid. Resp. I. Certum est, requiri saltem duos aut tres Testes, prout exprimit idem Concilium *loc. cit.* ibi: *Et duobus vel tribus testibus*. Et quidem hi Testes, simul cum Parocho debent adesse, neque sufficit successiva eorum præsentia, prout notat Barbosa *loc. cit. n.* 120. cum aliis. Debent insuper iidem esse præsentes non tantum physice, sive corpore, sed etiam moraliter, seu cum advertentia ac usu rationis, ita ut intelligant, quid agatur, prout in simili supra *num.* 136. dictum est de præsentia Parochi.

141. Resp. II. Testes, quicumque rationis compotes, quãvis impuberes, consanguinei, domestici, Religiosi, feminę, vel infames sufficiunt ad valorem Matrimonii. Ita Barbosa *loc. cit.* cum aliis. Ratio est: quia Concilium simpliciter requirit duos Testes, neque exigit in ipsis specialem aliquam qualitatem; ergo nulla alia requiritur pręter eam, quę Jure naturę est necessaria ad testificandum, nempe ut quis sit compos rationis. Accedit, quod Decretum Concilii Tridentini sit correctorium Juris communis; ergo non est extendendum, sed quantum patitur verborum proprietas, restringendum; eo præsertim, quod sit irritans Matrimonium, cujus causa est favorabilis, *cap. ult. de sentent. & re judicat.*

§. XIV.

Solvuntur varia Dubia circa præsentiam Parochi ac Testium.

SUMMARIUM.

142. QUæritur I. Quid sentiendum sit de Matrimonio contracto in loco, ubi Concilium Tridentinum in puncto Reformationis matrimonii non est receptum? Resp. I. Non tantum a duobus incolis talis loci, sed etiam, si quis e loco recepti Concilii execurrens ad locum non recepti Concilii, ibidem cotrahat cum incola illius loci non servata forma Decreti Tridentini, valide a talibus ibi contrahitur Matrimonium. Ita communis Doctorum. Ratio primæ partis habetur ex verbis Concilii Trid. *num.* 134. relatis: quibus declaravit, Decretum suum non obligare, nisi post triginta dies a publicatione ejus, facta in Parochia; & consequenter, ubi talis publicatio non est facta, valet adhuc Matrimonium clandestinum inter incolas illius loci, sicut olim valuerat. Altera pars probatur ex eo: quia contractus Matrimonialis est individuus; ergo, cum incola illius loci valide contrahat sine dictis solemnitatibus, etiam vicissim advena cum ipso ibidem contrahens valide contrahit: siquidem contractus Matrimonii non potest claudicare, sive valere ex parte unius, & non alterius.

143. Resp. II. Si etiam utraque pars, id est, tam sponsus, quam sponsa, e loco recepti Concilii emigraverint ad locum non recepti Concilii, ex causa transferendi verum domicilium, & ibidem contrahant, valebit Matrimonium sine dictis solemnitatibus. Ita rursum communis. Ratio est: quia tales hoc ipso, quod illuc veniant animo figendi verum domicilium, ibidemque perpetuo manendi, jam fiunt incolæ loci illius, ejusque legibus obstringuntur; ergo valide contrahunt juxta morem illius loci, neque amplius astringuntur legibus prioris domicilii, ubi Decretum Tridentinũ viget, cum inde recesserint.

144. Resp. III. Insuper valide contrahitur Matrimonium sine dictis solemnitatibus, si qui sese conferant ad locum non recepti Concilii animo ibidem figendi dumtaxat quasi domicilium. Ita rursum Doctores communiter. Ratio est: quia Decretum Tridentinum non obligat in Parochia, in qua non est promulgatum: atqui per solam translationem quasi domicilii efficitur quis Parochianus alicujus loci, ita ut ab Ecclesiæ illius Parocho possit recipere Sacramenta, *arg. c. Significavit, de*

Parochis, juncta Glossa *in Clem. 2. de Privilegiis*; ergo. Et sic v.g. Matrimonia Christianorum apud Turcas captivorum, vel commercii causa ibi degentium, sunt valida, quamvis contrahant non servata forma Tridentini, supposito, quod hoc ibi non fuerit promulgatum.

* Ut autem magis noscatur pro praxi in specie, ubinam fuerit Concilium Tridentinum promulgatum, vel non, volui ex variis Auctoribus, VVex, Kugler, Pichler, Neuffer, La Croix &c. apponere similia loca: sic enim promulgatum non est in Suecia, Saxonia, Prussia, Anglia, Scotia, Hibernia, Turcia, Dania, Pomerania;& in aliis Provinciis Septemtrionalibus, quę a fide Catholica defecerunt ante annum 1563. quo Concil. Trid. absolutum est, vel saltem ante annum 1564. quo confirmatum, ac promulgatum fuerat. Econtra vero ante defectionem promulgatum est in Hollandia, ac Provinciis confœderatis, similiter censetur promulgatum sufficienter in Parochiis ubi Catholici cum hęreticis permixti vivunt, & illic Catholici receperunt. Item in Hungaria, & Silesia. Quoad Poloniam, & Galliam saltem in aliquibus locis dicitur non promulgatum.

Ponamus autem tales Germanię Urbes, ubi in eadē Civitate diversę Parochię existunt, aliquę Catholicę,alię Acatholicę v. g. Ratisbonę, Augustę Vindeliciorum: censebitur ne hoc DecretumConcil. Trid. irritans Matrimonia clandestina afficere etiam Parochias Acatholicas? Respondeo, in talibus circumstantiis esse respiciendum ad tempus, quo defecerunt dictę Parochię; nam si factum esset ante illud Decretum, non obligaret id tales Acatholicos: secus, si primum postea, & facta jam memorati Decreti in simili Parochia promulgatione defecissent. Ubi, ut tacite pręveniatur alicui objectioni, notandum ex Fagnano, & Barbosa apud Reiffenstuel *Lib. 4. Decret. tit. 4. n.* 118. ad hoc, ut dictum Decretum obliget in aliqua Parochia, non æque, uti in aliis Legibus Pontificiis, sufficere, quod in Diœcesi sit promulgatum, sed requiri etiam promulgationem in illa ipsa Parochia, in qua prętenditur obligatio, ob specialē dispositionem Concilii Trid. *Sess. 24 c. 1. de Reform. Matrim.* *

145. Quæritur II. An si incolæ loci, in quo Tridentinum Concilium in puncto Reformationis Matrimonii est promulgatum, se conferant ad locum non recepti Tridentini solo animo ibidem sine Parocho & Testibus contrahendi, valide contrahant Matrimonium? Ratio dubitandi, & affirmativam tenendi, est: quia *ratione contractus sortitur quis regulariter Forum*, ut habetur *cap. ult., de Foro competent.* & consequenter valide contrahit secundum leges illius loci, v. g. Matrimonium sine Parocho & Testibus. Accedit, quod talis videatur uti jure suo: atqui *nullus videtur dolo facere, qui suo jure utitur*, l. Nullus, ff. de Reg. juris; ergo. Tandem, quamvis hujusmodi intentio mala reddat actum illicitum, non tamen statim sequitur, eum esse invalidum; nam *multa fieri prohibentur quæ si facta fuerint, obtinerent roboris firmitatem, arg. c. Ad Apostolicam, de Regularibus*. Et ob has, atque alias hujusmodi rationes, non desunt, qui absolute censent cum Sanchez *lib. 3. de Matr. disp.* 18. *num.* 29. tale Matrimonium valere. Nihilominus

146. Resp. I. Præfati incolæ, si cum fraude, ac solo animo sine Parocho & Testibus contrahendi, illuc se transferant, habitationem vero non mutent, invalide contrahunt Matrimonium. Ita a Sac. CongregationeCardinaliumConcilii Trid. Interpretum fuisse responsum, dictamque responsionem ab Urbano VIII. anno 1627. confirmatam refert Lugo *lib. 1. Responsf. Moral. Dubio* 36. Engel. *cit. de clandestin. desponsat. n.* 20. & Barbosa *cap. 21. de Offic. Parochi, num.* 93. citans alias Declarationes Sac. Congregationis, & plures Doctores. Ratio est: quia *fraus, & dolus, alicui patrocinari non debent, c. Sedes, de Rescriptis.* Deinde, cum tales non intendant alibi habitare, censentur Parochiani prioris loci, *arg. c. Is qui, de Sepult. in 6.* ubi hoc in simili casu decernitur; & consequenter tenentur observare solemnitates Concilii Tridentini, utpote in sua Parochia recepti, & quidem sub nullitate actus. Adde, quod Concilium Tridentinum tales personas *ad sic contrahendum omnino inhabiles reddat*; & consequenter quamdiu manent Parochiani prioris loci, neque mutarunt habitationem, ubicumque reperiantur, nulliter sic contrahunt: nam inhabilitatio personæ comitatur ipsam personam, sicut umbra corpus.

147. Nec urgent rationes in oppositum *num.* 145. allatæ. Nam *cap. ult. de Foro compet.* procedit *regulariter*: fallit autem inter alia, quando persona est inhabilitata ad sic contrahendum. Ad alterum respondet Barbosa ibidem, ly *Nullus videtur* indicare, quod lex illa loquatur stante dubio: quia tunc juris præsumptione nemo censetur quid in fraudem, sive dolo facere. Ad ultimum dicitur, Regulam illam non semper procedere; ac præsertim tunc non habere locum, quando aliquid est præceptum tamquam pertinens ad formam actus.

148. Resp. II. Si vero incolæ tales transferant suam habitationem, seu domicilium, eo solo animo, ut ibi absque Parocho & Testibus contrahant, valet Matrimonium sic contractum. Ita subditur in citata a Lugone Cardinalium responsione. Ratio est: quia per talem translationem habitationis, censetur quis fieri Parochianus alterius loci in ordine ad Sacramenta recipienda.

* Ast pone casum, quod quis exeat ad locum non recepti Concilii Tridentini neutiquam ex fine, ut illic occulte Matrimonium contrahere valeat, sed ex alio motivo, puta ratione mercaturæ; ubi tamen per accidens invenit occasionem occulte absque Parocho contrahendi cum alia, e. g. cum sua ancilla pariter illuc cum ipso egressa; quæritur an tale Matrimonium sit invalidum, supposito, quod non simul habeat animum transferendi in talem locum domicilium,seu quasi domicilium, sed tantummodo aliquot diebus ibidem subsistendi, ac præterea nec Compars ex contrahentibus sit vaga, aut inquilinus loci illius, in quo Concil. Trid. receptum non est? Resp. Tale Matrimonium fore validum, quamvis illicitum. Ratio fundamentalis est; quia ex una parte egressus in loco domicilii ex hoc motivo non legitur specialiter prohibitus, nec propter hoc motivum egrediens specialiter ad contrahendum alibi inhabilitatur;ex altera vero parte generaliter quis ratione contractus, in loco, quo contrahit, forum sortitur quando persona specialiter non est inhabilitata illic contrahendi. Videantur Reiffenstuel *Lib. 4. Decret. cit.3.n.* 123.& Pichler ibidem *n.*14.

149. Quæritur III. quid dicendum de Matrimoniis Hæreticorum? Resp. I. Certum est, Matrimonia Hæreticorum esse valida, si in ipsorum Parochia Concil. Trid. numquam fuit promulgatum. Ratio patet ex verbis Concilii Trid. relatis *n.* 134. utpote, quod ad obligationem & robur sui Decreti requirit publicationem in unaquaque Porochia faciendam; simulque addit, ante lapsum triginta dierum a die primę publicationis in Parochia factæ, dictum Decretum non obligare: & consequenter ibidem Jure antiquo valide contrahitur Matrimonium, etiam sine pręsentia Parochi ab incolis illius loci.

150. Infertur proinde cum Gobat *tract. 9. Thol. Experim. num.* 458. & aliis, quod valeant pleraque Matrimonia Hæreticorum, si aliud non desit, quam præsentia Parochi. Etenim in plerisque Parochiis, omni ex parte hæreticis, non fuit ulla facta publicatio illius Decreti: quia pleraque illa loca jam defecerant ab Ecclesia, & Romano Pontifice, priusquam lucem aspiceret illa Constitutio Tridentina.

151. Resp. II. Utrum in locis & Parochiis, in quibus inter Catholicos & Hæreticos, eodem Templo utentes, datur *Simultaneum* (ut vocant) estque a Catholicis promulgatum, atque receptum Decretum Concilii Trid. valide contrahant Matrimonium Hæretici coram suo Pseudo-Pastore, variant Theologi. Et quidem valere hujusmodi Matrimonia, sustinent Tannerus *tom. 4. disp.8.q. 4. n.* 122. Layman *lib. 5. tract.* 10. *part. 2. cap. 4. num.* 7. Dicastillo, & alii. Tum quia *error communis jus tribuit, arg. l. Barbarius, ff. de Offic. Prætoris*. Tum quia ad validitatem Matrimonii juxta formam Concilii Tridentini sufficit assistentia Parochi, etiam putativi. Tum tandem, quia in dicto casu videntur quoad effectum esse duæ Parochiæ, una Catholicorum sub proprio Parocho Catholico viventium: altera Hæreticorum, in qua non fuit promulgatum, neque receptum Decretum Concilii Tridentini.

Econtra sententiam negativam tenent multi alii Doctores. Siquidem certum est, Hęreticos, velint, nolint, Legibus Ecclesiasticis de jure obligari; quamvis defacto resistant. Deinde, ut taceantur aliæ rationes Sacra Congregatio Concilii, prout refert Gobat *loc. cit. n.* 464. Nuntio Apostolico in Belgio respondit, *Hæreticos quoque, ubi Decretum cap. 1. Concilii Trid. est publicatum,teneri talem formam observare, & propterea etiam ipsorum* Matri-

Matrimonia, absque forma Concilii quamvis coram Ministro hæretico, vel Magistratu loci contracta nulla atque irrita esse.

* Scio quidem, quod R. P. Pichler, qui *Lib. 4. Decret. tit. 3. num. 15.* cum Staleno *in Differtat. Theologo Politica, cap. 4. & seqq.* aliisque Germaniæ scriptoribus defendit affirmativam, nimirum talia hæreticorum Matrimonia adhuc valere, quod inquam, dictus Auctor *loc. cit. num. 17.* respondeat, Declarationem allegatam nec Belgium, quò missa est, amplius stringere ob circumstantias interea emergentes. Ego vero, cum multo plures adhuc similes Declarationes uniformes adducantur ab AA. vix credo, Romæ ita sentiri, nisi aliter informer. Profecto a pari alia Ecclesiastica impedimenta dirimentia videntur ex mente Pontificis similiter afficere hæreticos Germaniæ: ad quid enim alias Episcopi Germaniæ (juxta *dist. seq. quæst 2.*) peterent specialem facultatem a Curia Romana dispensandi in iisdem, posito, quod hæretici ad fidem convertantur, si dicta impedimenta hęreticos non afficerent? Interea illud in hac controversia magnis partium studiis pro & contra in Germania agitata indubitatum esse videtur, in his partibus similia Matrimonia saltem valere quoad certos effectus civiles ob bonum publicum, v. g. ut filii reputentur legitimi, & ut possint, sicut alii in Feudis, Fideicommissis, Majoratibus, Hæreditatibus succedere &c. Item non solum in superiori Germania, sed etiam in ditionibus Regi Hispaniarum subjectis procedere testatur Henno *Tract. de Matr. Disput. ult, q. 3. art. 8.* quod credo potissimum ab allegato Auctore intelligi de Germania inferiori pro tempore, quo is scripsit, adhuc magna ex parte Regi Hispaniarum subjecta.

152. Pro coronide hujus materiæ de præsentia Parochi, & Testium, restat notandum pro illis locis, seu Parochiis, in quibus Decretum Concilii Trid. *Sess. 24. cap. 1. de Reform. Matr.* aliquando fuit receptum, & publicatum, postea vero per potentiam Hæreticorum, aliorumve Infidelium expulsis Catholicis Sacerdotibus amplius observari non potest. Tunc enim, quando talis locus, seu Parochia Episcopo, & Parocho caret, aut saltem uterque horum, nullo constituto Vicario, ob metum Hæreticorum latet, ita ut tuto adiri non possit, si alius Parochus, vel Sacerdos in loco propinquo existat, coram isto, & testibus contrahatur Matrimonium. Quod si etiam hoc commode fieri nequeat, contrahatur coram duobus, & si fieri potest coram Notario, servatis ceteroquin de Jure servandis; sicque validum erit Matrimonium. Et ita respondisse Summum Pontificem ad relationem Sac. Congregationis Concilii, refert Fagnanus *in c. Si Clericus n. 58. de Foro compet.* & concordat Declaratio ejusdem Sac. Congregationis, *de die 19. Januarii 1605.* cujus verba allegat Diana *part. 11. tr. 6. resolut. 1.*

* Ceteroquin pro praxi, si tu Confessarie in Confessionali invenias aliquos, quorum Matrimonium deprehendis, aut ex dictis eruis ob defectum Parochi debiti esse nullum, ne miseros hosce, & coram sæculo reputatos adhuc tamquam veros conjuges, qui modo tuum in sua perturbatione implorant officium, desolatos relinquas, sed alterutrius putatitiorum conjugum debitum Parochum accedas rogando, ut tibi det facultatem nomine suo assistendi alicui certo Matrimonio nulliter celebrato; nullatenus tamen manifestando huic ipsas personas invalide ex defectu Parochi contrahentes. Quodsi Parochus hanc facultatem recuset, aut ipsi manifestare nolis, timendo, ne deveniat in notitiam personarum, scribe Episcopo, aut Vicario Generali alterutrius contrahentium, specificando casum, & motiva dandi facultatem; non autem nominando personas; ubi pro zelo suo haud dubie tibi tribuet facultatem assistendi, si expediens judicaverit. Hac igitur facultate impetrata tales in Nomine Domini in occulto de novo conjunge in præsentia duorum Testium Religiosorum, vel alias silentio deditorum, qui strictissime obligantur ad servandum Secretum. Quodsi nullitatem hujus Matrimonii haberes ex ipsa Confessione, deberes prius a Confitente petere licentiam assumendi ad ratificandum Matrimonium duos testes silentiosos, nisi ipsimet conjuges putatitii velint tales denominare: alias enim frangeres Sigillum; cum assumpti a te testes devenirent in notitiam nullitatis Matrimonii, quam nullitatem tu non aliunde nisi ex Confessione rescires.

§. XV.

De Impedimento Raptus.

SUMMARIUM.

153. *Raptus, quid?*
154. *Raptus est impedimentum dirimens matrimonii.*
155. *Et quamdiu?*
Quid, si femina rapiat virum?

153. PEr *Raptum* hoc loco intelligitur violenta puellę extractio e domo parentum, & potestate, in ordine ad matrimonium contrahendum. Dicitur, *violenta puellæ extractio*: quia ad Raptum requiritur violentia, vel physica per manuum injectionem, vel saltem moralis per minas, aut metum gravem illata: unde non sufficiunt solæ blanditiæ, vel preces, quibus puella educitur e domo paterna. Et additur, *ad matrimonium contrahendum*: quia si ob alium finem quis violenter adduceret puellam, non fieret talis Raptus, qui est impedimentum dirimens Matrimonium inter raptorem & raptam.

154. Porro Raptus sic commissus non solum tunc est impedimentum dirimens Matrimonii inter raptorem, & raptam, quando puella per vim abducta revera non consentit in Matrimonium (sic enim Jure naturę Matrimonium foret nullum, defectu consensus ad ejus valorem necessario requisiti) sed etiam tunc, quando puella postmodum quidem vere ac libere consentit, adhuc tamen manet in potestate raptoris. Ratio est: quia novissime in Concilio Trid. *Sess. 24. c. 6. de Reformat. matrim.* decretum fuit, inter raptorem & raptā, quamdiu ipsa in potestate raptoris permanserit, nullum posse consistere Matrimonium.

155. Dicitur notanter, *quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit*. Nam si post raptum commissum, puella rapta iterum separata fuerit a raptore, & in loco tuto ac libero cōstituta, ac postmodum raptorem in virum habere consenserit, posse inter eam & raptorem consistere Matrimonium, docet ibidem citatum Concilium. Insuper, si femina rapiat virum in ordine ad Matrimonium secum ineundum, non orietur inde Impedimentum dirimens Matrimonii, si postea vir consentire voluerit: quia Concilium Trid. *loc. cit.* loquitur solum de raptore & rapta; ac proinde Decretum ipsius, utpote correctorium Juris antiqui, simulque pœnale, non est extendendum ad feminam raptricem viri. Sanchez *lib. 7. disp. 13. num. 16.*

QUÆSTIO V.

De Dispensatione Impedimentorum Matrimonii.

SUMMARIUM.

156. *Dispensatio, quid?*
(a) Videatur Tract. 2. Dist. 4. n. 12. & seqq.
157. *Papa, in quibus impedimentis possit dispensare?*
158. *An Episcopus possit aliquando dispensare in impedimentis matrimonii?*
159. *Quibus stantibus conditionibus id fieri valeat?*
160. *Fundamentum dictæ assertionis.*
161. *An etiam quoad matrimonium contrahendū dicta procedant.*
162. *Quid observandum sit in procuranda dispensatione impedimentorum matrimonii?*
163. *I. Proponatur impedimentum rite in sua specie.*
164. *An exprimendum nomen ejus, pro quo petitur dispensatio?*
165. *II. Si plura concurrant impedimenta, omnia exponantur.*
166. *III. Impedimenta Cognationis, Affinitatis, &c. explicentur in proprio gradu.*
167. *IV Et unde sit contracta Affinitas, &c.*
168. *V. Quæ alia sint aperienda?*
(l) Supra n. 159. citati.
169. *Quid consilii cum iis, qui post matrimonium contractum sibi conscii sunt alicujus impedimenti?*
(m) Adde dicta, dict. 13. n. 3.
170. *Dispensatio per quem petenda?*
171. *Et a quo, & quomodo?*
172. *An obtenta dispensatione matrimonium coram Parocho & Testibus renovandum sit?*
173. *An ambo conjuges debeant scire nullitatem matrimonii, ut renovent consensum?*
174. *An aliquando sufficere possit consensus sub conditione?*

156. DIspensatio proprie dicta, est juris communis relaxatio, facta cum causæ cognitione ab habente legitimam potestatem. (k) Dicitur *ab habente legitimam potestatem*: quia

quia dispensatio est actus jurisdictionis, ad quam requiritur legitima potestas. In proposito igitur, nomine *Dispensationis*, intelligitur ablatio Impedimenti Matrimonii, seu relaxatio legis illud imponentis, facta pro certis personis & casibus in particulari: de qua loquendo, sit

157. CONCL. I. Papa nequit dispensare in impedimentis Jure naturali, ac Divino, Matrimonium dirimentibus; potest tamen dispensare in omnibus Impedimentis solo Jure Ecclesiastico illud dirimentibus. Ita omnes Doctores Catholici. Ratio primæ partis est: quia Papa non habet potestatem relaxandi Jus naturale, aut Divinum; cum inferior non possit dispensare in lege Superioris: Ratio secundæ partis est: quia, ut habetur *c. Proposuit, de Concess. Præbend.* Papa *secundum plenitudinem potestatis de jure, potest supra jus dispensare.*

158. CONCL. II. Quamvis jure ordinario non possit Episcopus dispensare in impedimentis Jure Ecclesiastico dirimentibus Matrimonium; tamen in casu magnæ necessitatis, & concurrentibus certis conditionibus, potest in ipsis etiam Episcopus pro Foro conscientiæ dispensare. Ita Sanchez, *lib. 2. de Matrimon. disp. 40. n. 3.* Fagnanus *in c. Nimis, n. 33. & seq. de filiis Presbyt.* Gobat *Tract. 9. Theolog. Experim. 2. 576.* Barbosa *de offic. & potest Episc. allegat. 35. nu. 3. & seq.* Perez *disp. 44. de Matr. sect. 6.* Engel *tit. de Matrimonio contra interdictum, &c. §. 3. num. 11.* & alii communiter.

159. Porro conditiones illæ, quæ requiruntur ad hoc, ut Episcopus secluso speciali privilegio possit dispensare, saltem pro Foro conscientiæ, in impedimentis Matrimonium dumtaxat Jure Ecclesiastico dirimentibus, & ceteroquin dispensari solitis, sunt sequentes. I. Ut impedimentum sit occultum. II. Ut Matrimonium jam sit contractum publice, sive in facie Ecclesiæ, simulque præmissis denuntiationibus. III. Ut sit contractum bona fide, id est, absque scientia impedimenti: & hoc propter Concilium Trid. *Sess. 24. de Reform. Matrim. cap. 5.* quod contrahentes scienter inter gradus prohibitos vult separari, & spe dispensationis consequendæ carere: sufficit tamen, si unus ex conjugibus in bona fide fuerit. IV. Ut subsit gravis causa dispensandi, sive urgens necessitas: utputa, quod neque conjuges separari possint absque scandalo, neque propter paupertatem, aut distantiam loci, & magnum periculum incontinentiæ, pateat recursus ad Summum Pontificem.

160. Et quidem stantibus præfatis conditionibus posse Episcopum dispensare pro Foro conscientiæ, est communis, & propemodum certa sententia. Ratio est: quia hoc videtur exigere Pastorale Officium Episcoporum, ne alioquin oves subjectæ destituantur necessariis remediis, si Episcopus in casu tantæ necessitatis, & concurrentibus dictis conditionibus, non posset eisdem opportune subvenire, & dispensare saltem pro Foro conscientiæ. Unde tum Summus Pontifex præsumitur ejusmodi potestatem Episcopis tacite concedere, idque ad evitandum manifestum periculum animarum: tum etiā hoc ipsum comprobare censetur ipsamet consuetudo, quæ est optima legum interpres: ac sufficit ad acquirendam jurisdictionem.

161. Quinimo in casu urgentissimæ necessitatis posset Episcopus, quando adessent reliquæ tres præcedentes conditiones, jure ordinario, seu citra novam specialem facultatem, ac pro solo Foro interno, dispensare, in impedimentis non solum quoad Matrimonium jam contractum, verum etiam quoad contrahendum, uti cum aliis docent Basilius Pontius *Lib. 8. de Matrim. cap. 12. n. 6.* & Palao *part. 5. tract. 28. disp. 4. punct. ult. §. 1. n. 9.* Non enim est credendum, Conditorem Canonum fuisse adeo strictum, ut urgentissimæ simili necessitati noluerit per tale medium succurrere. Sic fieri posse videtur, quando quis morti proximus ad legitimandos liberos, &c. cito deberet contrahere, & obstaret impedimentum occultum. Item, quando quis mane confitens reperitur habere occultum impedimentum, cujus manifestatio infamiam pariat, & ceteroquin jam omnia sunt parata ad nuptias, sine gravi diffamationis periculo haud differendas, &c.

162. Quæres I. Quid observandum sit in procuranda dispensatione impedimentorum Matrimonii? Resp. Petens dispensationem impedimentorum Matrimonii, ante omnia attendat, ne in sua Supplicatione exprimat falsum, aut occultet verum, quod in Jure præcipitur exprimi. Ratio est: quia alioquin dispensatio taliter obtenta, foret nulla ac subreptitia. Ne autem talis error committatur, erunt cum primis sequentia observanda.

163. I. Impedimentum, de quo petitur dispensatio, proponatur rite in sua specie, nam, si unum exprimeretur pro alio, nulla foret dispensatio, v. g. si impedimentum Affinitatis ponatur pro impedimento Consanguinitatis, aut econtra, non valebit dispensatio desuper obtenta.

164. Petatur autem ejusmodi dispensatio tacito nomine ejus, pro quo petitur, si hæc pro solo Foro conscientiæ petatur. Quod, si vero postuletur dispensatio pro Foro externo necesse erit exprimere & nomen & cognomen, & Diœcesis, imo plerumque & Parochiam, conditionemque petentium.

165. II. Si plura simul impedimenta concurrant, omnia sunt in specie exponenda: quia, si unum solum impedimentum, quamvis fortius, exponatur, vel de nullo (ut vult Sanchez *lib. 8. disp. 23. 2. 2.* citans alios) vel ad summum de solo expresso habebitur dispensatio, non de altero. Et hoc intellige, etiam si plura illa impedimenta sint ejusdem speciei; unde quando quis est affinis alteri ex duplici capite, utputa quia cognovit duas ejus consanguineas, debet utraque affinitas explicari. Sanchez *loc. cit. disp. 24. num. 5.*

166. III. Impedimenta Cognationis, Affinitatis, ac publicæ Honestatis, debent explicari in proprio gradu; id est, num petentes dispensationem sint conjuncti in primo, secundo, tertio, aut quarto gradu; item, an Conjunctio Consanguinitatis, seu Affinitatis, sit in Linea recta, vel transversali; & si in transversali, an sit in gradu æquali, vel inæquali; hæc enim omnia reddunt dispensationem magis vel minus facilem, ac pro ipsa obtinenda requiritur major vel minor causa.

167. IV. Exprimatur utrum Affinitas sit contracta ex copula conjugali, vel fornicaria: item, an publica Honestas orta fuerit ex sponsalibus de futuro, vel ex Matrimonio rato.

168. V. Si petitur dispensatio impedimenti post Matrimonium jam contractum, est addendum, ac explicandum, an Matrimonium illud fuerit scienter contractum cum impedimento dirimente, vel cum spe sic facilius impetrandæ dispensationis, aut non servatis trinis denuntiationibus, nec ne. Et hoc ratione Decreti Concilii Trid. *Sess. 24. de Reform. matr. c. 5.* (l) Insuper, si in casu urgentis necessitatis petatur dispensatio ab Ordinario loci, addendum est, atque ostendendum, hic revera adesse urgentem necessitatem, & alias conditiones superius recensitas, ut sic eidem constet, se hic & nunc dispensare posse pro Foro conscientiæ.

169. Quæres II. Quid Consilii sit cum iis, qui post Matrimonium jam publice contractum sunt sibi conscii alicujus impedimenti dirimentis? Resp. I. Si Impedimentum dispensabile est, petendam esse dispensationem vel a Papa, si ad ipsum pateat aditus; vel ab Episcopo sive Ordinario loci, si is vel ex speciali privilegio Apostolico facultatem dispensandi obtinuerit, vel saltem hanc habeat pro Foro conscientiæ in casu urgentis necessitatis, atq; periculo incontinentiæ. Interea tamen putativi conjuges, & conscii talis impedimenti, tenentur abstinere ab omni actu conjugali; utpote cum alioquin ob nullitatem Matrimonii cōmitterent grave peccatum fornicationis. (m) Proinde interim vel debent cohabitare, & vivere tamquam frater & soror in vera continentia; vel (ob periculum incontinentiæ) sub specie cujusdam peregrinationis, aut alterius negotii peragendi, ab invicem sequestrari, donec obtenta sit dispensatio.

170. Resp. II. Quando impedimentum est occultum, ac præsertim, si oriatur ex aliquo crimine petiturque dispensatio pro Foro conscientiæ, ordinarie consultum est, ut ipsemet Parochus, vel Confessarius, de licentia pœnitentis, ejusdemque expensis in mittendo nuntio faciendis, hujusmodi dispensationem procuret; tacito tamen nomine eorum, qui tali impedimento laborant, vel fingendo aliud nomen, v. g. Stichi, Berthæ, aut litterarum *A. Vir*, *B. Femina*. Sic enim non periclitabitur bona fama indigentium dispensatione.

171. Resp. III. Quando est dispensatio pro Foro conscientiæ petenda a SS. Pontifice, non est necesse litteras inscribere ipsi Summo Pontifici, sed (nisi habeatur qualificata persona intermedia, verbi gratia Procurator Generalis Ordinis, vel Agens Romæ causas sui Ordinarii, per quam melius possit

possit negotium expediri) sufficit eas dirigere ad Majorem Pœnitentiarium, in hunc modum: *Eminentissimo & Reverendissimo Domino, Domino S. R. E. Cardinali Majori Pœnitentiario. Romam*. Is enim pro sua humanitate, charitateque, libenter omnes audiet, & litteras jubebit expediri: dummodo in ipsis litteris rite apponatur locus, in quem sint remittendæ litteræ, v. g. in hæc verba: *Dignetur Eminentia Vestra rescribere mihi N. N. per Mantuam, Ratisbonam; & dehinc in Oppidum N.* Et specificetur locus ultimatus bene. Quod si vero pro Foro conscientiæ sit petenda dispensatio loci ordinarie litteræ dirigendæ sunt ad Reverendissimum Dominum Vicarium Generalem, sive Officialem, p. t. existentem, qui earumdem expeditionem postmodum jam rite ordinabit, dummodo & ipse moneatur in litteris de loco, quorsum, & ad quem responsio sit dirigenda.

Resp. IV. Quamvis Matrimonium antea ratione occulti impedimenti nulliter contractum, a conjugibus per novum mutuum consensum, post impetratam dispensationem habendum, necessario sit renovandum: tam quando illud coram Parocho, ac duobus Testibus, jam semel est initum, non obstante, quod fuerit invalidum ob occultum impedimentum, ejusmodi Matrimonium ablato postmodum impedimento per legitimam dispensationem non est iterum in facie Ecclesiæ, seu coram Parocho ac duobus Testibus, necessario celebrandum. Ita cum aliis Sanchez *lib. 2. de Matrim. disp.* 37. ubi etiam ex Navarro refert, ita declarasse B. Pium V. Et merito: nam tale Matrimonium revera non est clandestinum; hoc ipse enim, quod Parochus & testes ignorent ejusmodi impedimentum, ut pote occultum, Matrimonium illud sufficienter probatur in facie Ecclesię, quamvis postea sublato per dispensationem impedimento clam revalidetur. Sufficit proinde, quod ambo putati conjuges denuo renovent mutuo consensum suum Matrimonialem, etsi nemo alius adsit.

173. Dicitur notanter, *ambo conjuges*. Nam non sufficit consensus unius dumtaxat partis, cum Matrimonium non nisi mutuo consensu contrahatur. Hinc, si illud fuit nullum ob occultum impedimentum, ordinarie oportet conjugem impedimenti ignaram reddere certiorem de nullitate prioris Matrimonii (etsi non sit necesse, causam hujus nullitatis manifestare) ut mutuus denuo consensus præstetur. Nam alioquin conjux ignara prioris nullitatis, non censetur renovare consensum pro convalidando Matrimonio, cum errantis nullus sit consensus; & persona ignara impedimenti faciat omnia in virtute consensus, qui nullus fuit. Scotus 4. *dist, 35. quæst. un. §. Respondeo, primus consensus*, & alii.

174. Quod si hoc fieri nequeat ratione scandali, vel infamiæ, ut quia alter conjux putativus, si foret conscius nullitatis Matrimonii, non amplius esset consensurus, aut gravem suspicionem de occulto alterius crimine conciperet: tunc sufficere poterit renovare mutuum consensum sub simili forma; *Volo tecum ex nunc ita contrahere, ut si jam non esset validum inter nos Matrimonium, illud nunc intre velim*. Et altera pars respondeat: *Volo & ego similiter*. Sanchez *lib. 4. disp. 36. num. 5.*

* Alium adhuc modum in suo Jure Canonico suggerit Reiffenstuel *Lib. 5. Decret. in Appendice de Dispensat num.* 603. & ex ipso Pichler *Lib. 4. Tit. 35.* ut nimirum dictante necessitate, & circumstantiis ipsemet Confessarius subinde hoc negotium in se suscipiat, & Conjugi nullitatis ignaro exaggeret, quam necessariæ, & utiles sint gratiæ Sacramentales ad onera Matrimonii facilius sufferenda, quæ tamen non ita a Deo dantur, quando Matrimonium, uti facile contingere potest, fuisset nulliter contractum. His præmissis conjugibus forsan intra se non adeo convenientibus (nam alias non foret magnum periculum eliciendi consensum expressum, & explicitum ex parte ignorantis impedimentum) suadeat, ut inter se de novo contrahant uno e. g. dicente: *Si ex aliqua causa Matrimonium nostrum non esset validum, volo tecum ex nunc contrahere*: altero autem respondente, *volo pariter & ego tecum contrahere*: Quod si taliter faciant, Matrimonium censetur de novo contrahi, & præterea gratiæ Sacramentales conjugibus adeo salubres conferuntur. Notetur autem bene, quod altera compars ignara impedimenti debeat dicere; *volo tecum contrahere*: non autem NB. *vellem contrahere, si Matrimonium esset nullum*. Nam ly *vellem* potius indicaret consensum ponendum de futuro, quam de præsenti Matrimonio.

Ponamus autem, quod uxor quæ ante Matrimonium e. g. cum fratre sui mariti perfecta copula carnali peccavit, sicque ob impedimentum affinitatis Matrimonium contraxit nullum, ponamus (inquam) quod uxor talis habeat virum astutum, qui jam noscit, quod similes modi loquendi occulte tendere soleant ad revalidanda Matrimonia ob præcedens quodpiam latens impedimentum nulliter contracta, hincque cum alias non multum amet uxorem, ac præterea sit Zelotypus, valde grave exinde periculum immineat ingentium scandalorum, suspicionum, jurgiorum, ac etiam forsan dissensus positivi in revalidationem. Quid in his angustiis uxori, quæ Romæ super suum impedimentum occultum impetravit a Pœnitentiaria dispensationem, ulterius, ut Matrimonium revalidetur, erit agendum, præsertim si putatus maritus facta per dispensationem prioris impedimenti ablatione adhuc ante revalidationem petierit ab uxore debitum conjugale, ut pote ignarns impedimenti? Resp. ad hoc in *Theoria & Praxi Ingolstadii anno* 1710 *edita, Disp. 2. Cas. 5. n. 53.* in tantis angustiis, & difficultatibus posse tandem juxta Bonacinam, & Gobat admitti in praxi contrariam sententiam Ledesmæ, Soti, & Henriquez, ut nimirum sola pars conscia impedimenti eliciat expresse novum consensum: nam altera pars inscia impedimenti saltem adhuc juxta probabilem sententiam (quamvis quamplures DD. cum Reiffenstuel doceant contrarium) censetur in facto, & actu exercito habere sufficientem consensum ad Matrimonium; quia is petendo debitum exercet copulam affectu maritali, non autem fornicario, consequenter vult adhuc Matrimonii. Et ita in tanta necessitate hanc praxim etiam admittit noster Syrus Placentinus Pœnitentiarius Lateranensis in sua dilucidatione Romæ anno 1699. ex voluntate Summi Pontificis impressa, & per substitutum a Reverendissimo Magistro Sacri Palatii plurimum commendata, quem vide *part. 2. cap. 2. fol. apud me* 228. Similiter in tantis angustiis concedit noster Tibuttius Navar. pariter Pœnitentiarius Apostolicus in sua *Manuduct. ad praxin part. 2. cap.* 3. prope finem, quem libellum Carolus Stradiotti S. I. Pœnitentiarius Apostolicus ad S. Petrum jussu Reverendissimi Magistri Sac. Palatii deputatus Censor magnis laudibus deprædicat. Accedit novissime R. P. Pichler *Lib. 4. Decret. Tit. 17. n. 55.* ad finem.

Dices I. Juxta Innocent. XI. quando agitur de valore Sacramenti, non licet sequi opinionem probabilem relicta tutiore: atqui illa sententia, quæ docet revalidari Matrimonium etsi altera pars explicite per verba de novo non consentiat, solummodo ad summum est probabilis, & contraria tutior: ergo. Respond. Disting. maj. non licet sequi sententiam probabilem in materia Sacramentorum relicta tutiore, regulariter, conc. in casu tali extraordinario emergente gravissima necessitate, nego. Et ita sentiunt etiam post propositiones damnatas scribentes AA. Cardenas in Crisi Theolog. *Dissert. 2. cap. 8. art. 13. q. 3.* Banholzer in Ethica Christiana *art. 21. num.* 109. Illsung. *Tract. 1. Theol. pract. Distinct. 1. art. 7. §. 1. n. 77. & 78.* La Croix *Lib. 6. Theol. pract. Distinct. 1. art. 7. §. 1. n. 78. & 78.* La Croix *Lib. 6. Theolog. Moral. part. 1. n. 119.* Nec credo, sententiam Syri Placentini & Tibuttii Navar. utriusque Pœnitentiarii Apostolici a Magistro Sac. Palatii fuisse toleratam, si contineretur sub propositionibus damnatis Innocentii XI. Illud tamen ex hoc fundamento gratis admitto quod altera pars conscia impedimenti teneatur in revalidatione elicere consensum expressum; cum id facere possit faciliter, sicque debeat in hoc puncto, ubi agitur de valore Sacramenti se accommodare sententiæ tutiori, & simul probabiliori.

Dices II. Sententia, quæ tenet, ad revalidandum Matrimonium sufficere copulam affectu maritali exercitam, est tantum tenuiter probabilis: sed sententiam tantum tenuiter probabilem neque in necessitate quoad præsentem materiam sequi licet: ergo. Min. prob. quamvis enim in externa necessitate, & absente alia materia liceat quempiam conditionate baptizare in materia, quæ tantum tenuiter probabiliter est valida, id tamen non licet in casu, quo talis sententia tenuiter probabilis habet sibi annexum alium actum intrinsece malum, prout est copula carnalis, quæ non est conjugalis: etenim, si tantum est tenuiter probabile, adesse hic & nunc verum conjugium, pariter erit tantum tenuiter probabile, copu

iam exinde exercitam esse conjugalem; nam copula est talis, qualis est ipsum conjugium. Quis autem dicet, licitam esse copulam, quæ nullam gravem rationem pro se, sed tantum tenuiter probabilem habet, quod sit conjugalis; econtra gravissimas rationes contra se, quod nimirum sit fornicaria? Respond. Si major hujus Syllogismi esset vera, argumentum efficacissime urgeret, prout patet rem intimius consideranti: Ego autem ob rationes superius allegatas Nego Maj. Nam illa sententia non solum tenuiter, sed vere est probabilis, quamvis minus tuta, qualem etiam in materia Sacramentorum in extrema quasi necessitate sequi licet juxta jam dicta.

Instabis: Quando dispensatur Romæ in impedimento occulto, solet ordinarie hæc clausula addi, ut, antequam de novo Matrimonium contrahatur, pars ignara impedimenti de nullitate prioris consensus certioretur, ita tamen caute, ut latoris delictum numquam detegatur: ergo non licet praxis sententiæ proxime allegatæ, ubi pars ignara non certioratur de nullitate Matrimonii. Resp. in primis, hoc argumentum probare nimium, nempe quod neque licerent formulæ quoad revalidandum Matrimonium superius *num.* 174. & subsequenti Additione I. adauctæ; cum nec ibidem proprie pars ignara impedimenti de eodem certioretur, uti consideranti patet. Resp. II. Triburtius Navar. *Part.* 2. *cap.* 3. declarando hanc clausulam, nimirum quod ea non ponatur tamquam conditio necessaria sine qua non, sed ad meliorem instructionem Confessarii, ut nimirum ille elicere curet ex utroque conjugum consensum positivum per verba expressa, si citra gravia exinde mala subsecutura fieri possit. De quo Sanchez *Lib.* 8. *disp.* 24. *num.* 61. Sæpe enim (pergit ulterius Navar.) dispensationes suo valore frustrarentur, si esset conditio necessaria; quia sæpe contingit, non posse nullitatem detegi absque periculo detegendi delictum, maxime si impedimentum sit ex parte feminæ, ut multoties contigisse ipsa experientia demonstrat. *

DISTINCTIO XV.

Praxis obtinendi Dispensationes quoad impedimenta Matrimonii.

QUÆSTIO I.

Quomodo practice ab Episcopo possit impetrari dispensatio etiam pro foro externo?

SUMMARIUM.

1. *Quandonam dispensare queant tam pro foro interno, quam externo Episcopi.*
2. *Enumerantur Facultates dispensandi in specie.*
3. *Quid in executione dispensationis pro foro externo Episcopi observare debeant?*
4. *Formula talis Dispensationis.*

1. PRæsupponendum, quod, quando Reverendissimi Ordinarii Germaniæ ad præviam eorum supplicationem impetrant specialem facultatem dispensandi circa certa impedimenta Matrimonii, eamdem potestatem non solum pro foro interno, & cum certis conditionibus, de quibus in ultima Quæstione præcedentis Distinctionis mentio facta est, sed etiam pro externo exercere valeant, & quidem etiamsi tale impedimentum foret publicum, atque pateret ceteroquin recursus ad Summum Pontificem. Ratio est: quia hæc potestas est absolute concessa: Verba autem generalia generaliter sunt intelligenda, maxime in Beneficio supremi Principis, & in materia favorabili, qualis est facultas dispensandi concessa a Summo Pontifice Reverendissimis Ordinariis Germaniæ.

2. Sunt autem facultates, quæ Reverendissimis Ordinariis plerumq; ad Eorum Supplicationes circa præsentem materiam concedi solent, sequentes.

Primo. Potestas dispensandi in 3. & 4. gradu simplici & mixto tantum cum pauperibus in contrahendis; in contractis vero cum Hæreticis conversis etiam in 2. simplici & mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum, & in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

Secundo. Dispensandi super impedimento publicæ honestatis Justitiæ, ex Sponsalibus proveniente.

Tertio. Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante mortem, ac jus petendi debitum amissum restituendi.

Quarto. Dispensandi super impedimentis cognationis Spiritualis præter levantem & levatum.

Quinto. Hæ vero dispensationes Matrimoniales non concedantur, nisi cum clausula, *dummodo mulier non fuit rapta, &, si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat*; & in dispensationibus hujusmodi declaretur expresse, illas concedi tamquam a Sedis Apostolicæ Delegato; ad quem effectum etiam tenor hujusmodi facultatum inferatur cum expressione temporis, ad quod fuerint concessæ; alias nullæ sint.

Sexto. Conceditur potestas communicandi has facultates in toto, vel in parte, prout opus esse, secundum ejus conscientiam judicaverit, Sacerdotibus idoneis in conversione animarum laborantibus, & præsertim tempore sui obitus, ut Sede vacante sit, qui possit supplere, donec Sedes Apostolica certior facta, quod quamprimum fieri debebit, per Delegatos, aut per unum ex eis alio modo provideat.

Septimo. Utendi eisdem facultatibus in Civitate, & Diœcesi N. tantum.

Octavo. Ac prædictæ facultates gratis, & sine ulla mercede exerceantur, &c. His præsuppositis, & præscriptis, si quis simili impedimento laborare dignoscatur, & habeat gravem causam dispensandi, refugiat per se, vel per Confessarium ad suum Ordinarium tali facultate præditum, & instruat debite Supplicam conformiter dictis præcedentibus.

3. Quæres, quid in executione similis dispensationis, pro Foro etiam externo dandæ, observari debeat? Respondeo, eamdem esse dandam in Scriptis, ubi etiam inseri debent, I. Potestas delegata. II. Tenor hujus facultatis. III. Tempus, quoad usque se extendat dicta facultas: uti omnia ista requisita patent in ipsa Bulla seu Brevi concessionis, ubi ordinarie hæc reperientur inserta: qualiter adjungitur formula quædam, quomodo soleat eadem quoad Pauperes, e. g. in 3. vel 4. gradu consanguineos ab Episcopo dispensandos in scriptis dari.

4. *NN. Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Diœcesis N. Sacri R. I. Princeps* (specificentur hic Nomen & cognomen Episcopi, item ipsa Diœcesis, in qua Episcopus existit) *Universis & singulis præsentes visuris, lecturis, & audituris notum facimus, quod N. & N. Pauperes humillimi nobis supplicaverint, ut cum eis in tertio consanguinitatis gradu simplici, quo conjuncti, existunt, ob defectum dotis ipsius sponsæ, in ordine ad contrahendum Matrimonium dispensare clementissime dignaremur. Nos igitur, qui a Sanctissimo Domino Nostro Papa Clemente* XI. (si alius Pontifex concesserit, ille specificetur) *speciali facultate desuper Anno Die Mensis ad quinquennium Nobis concessa, muniti existimus, tenoris, ut sequitur:* Damus etiam licentiam dispensandi in tertio, & quarto gradu consanguinitatis simplici & mixto tantum cum Pauperibus in contrahendis, &c. *Vi delegatæ Nobis potestatis Apostolicæ allegatæ cum memoratis N. & N. utpote Pauperibus, ex causa Nobis satis cognita, & probata, in Domino dispensamus, & dispensatum declaramus, dummodo mulier non fuerit rapta, vel, si rapta fuerit, in Raptoris potestate non existat, servatis in reliquo servandis de Jure. In quorum fidem, &c. Datum, &c.*

QUÆSTIO II.

Quomodo practice circa impedimenta Martimonii possit Dispensatio obtineri a Sacra Pœnitentiaria?

SUMMARIUM.

5. *Quandonam Supplica Dispensationis ad Pœnitentiariam, & Quando ad Datariam dirigi debeat?*
6. *In quibus casibus Sacra Pœnitentiaria dispenset?*
7. *Ob quas causas dispenset?*
8. *Ponitur Casus Dispensationis.*
9. 10. *Prævia interroganda, antequam fiat Supplica.*
11. *Formula petendæ Dispensationis.*
12. *Rescriptum ad talem Formulam expeditum.*
13. *Quoad alias Formulas, vel clausulas Rescriptorum, remissive.*
14. *Explanatio Breviaturarum.*

5. SCiendum I. Quod juxta jam aliqualiter dicta duplex Tribunal Romæ erectum sit a Summo Pontifice, ad quod pro impetrandis Dispensationibus recurri potest. Primum solummodo pro Foro interno & conscientiæ, vocaturque

que *Sacra Pœnitentiaria*. Alterum pro Foro externo, & appellatur *Dataria*. Quod bene notandum Confessariis: nam, si quoad solum Forum internum pro suo pęnitente vellent petere Dispensationem, ad illud primum Tribunal Literras supplices dirigere oportet, nec debent exprimere vera nomina & cognomina dispensandorum, sed solummodo ficta, aut litteras A. B. C. vel N. &c. in quo Tribunali etiam omnia gratis expediuntur. Quod si autem ea dispensatio etiam pro Foro externo postuletur, necesse est, eamdem a Dataria expetere, ubi partim ratione taxæ, partim ratione compositionis pecuniariæ expensæ aliquæ, nonnumquam non exiguæ (præsertim, nisi Rescriptum expediatur *in forma Pauperum*) fieri debent, quæ pecunia dein ad alias Ecclesiæ Catholicæ utilitates applicatur. Nos loquemur hic de facultatibus Sacræ Pœnitentiariæ.

6. Sciendum II. Quod facultas huic sacro Tribunali concessa, possit, & soleat subinde ampliari a Summo Pontifice; vel etiam restringi. Certe aliquando, teste Cardinale de Luca in sua Relatione de Curia Romana *Discursu 12. num. 2.* Officialibus Sacræ Pœnitentiariæ valde magna fuit data potestas, ita ut non exigua pars illorum negotiorum, quæ hodie per Datariam, atque per Secretariam explicantur, tunc per hoc Tribunal fuerit expedita. In præsenti, Sacra Pœnitentiaria (quantum constat) in ordine ad dispensationes matrimoniales:

I. Quoad Matrimonia invalide jam contracta ob occultum impedimentum Consanguinitatis hoc Tribunal eadem revalidat, dummodo non agatur de gradibus primo & secundo Consanguinitatis.

II. Quoad Matrimonia primum contrahenda in nullo gradu Consanguinitatis dispensat.

III. Quoad impedimenta affinitatis pro Foro interno dispensat tam in contrahendis, quam in contractis, etiam quoad primum gradum.

IV. Pariter dispensat quoad impedimentum criminis occultum. Item quoad simile impedimentum publicæ Honestatis, ac in omnibus aliis impedimentis occultis, & jure dumtaxat Ecclesiastico dirimentibus. Ita Vincentius de Justis *lib. 1. cap. 8. num. 29.* Vide meum Jus Canonicum *lib. 4. Decret. in Appendice §. 9. n. 418.*

7. Sciendum III. Quod sine juxta causa in Supplicatione expressa Sacra Pœnitentiaria nullatenus impertiatur dispensationem. Causæ autem frequentiores, ob quas solet dispensare, sunt sequentes. I. Pręrogariva dignitatis Regiæ vel Principalis. II. Conservatio Illustrissimę eujusdam Familiæ. III. Extinctio litis vel gravis inimicitiæ. IV. Confirmatio, vel conservatio pacis. V. Evitatio scandali, vel periculi incontinentiæ, aut alterius gravis damni. VI. Angustia loci. VII. Defectus competentis dotis. VIII. Ætas mulieris vigesimum quartum annum jam excedentis, & necdum honestas, statuique competentes nuptias invenienti. IX. Copula cum consanguinea, aut alia impedimentum habente, jam nota, & propalata, v. g. ex prole jam acquisita, vel saltem ex imprægnatione. X. Infamia mulieris ex nimis familiari & suspecta Oratorum inter se conversatione orta absque copula. Et demum ultimo ipsum Matrimonium cum ignorantia impedimenti bona fide contractum, maxime si jam est consummatum & proles subsecuta, &c. Vide de his omnibus meum Jus Canonicum *lib. 4. Decret. in Appendice, §. 3.*

8. His præscitis ponamus (majoris claritatis gratia) casum, quod Sejus cum Diana in tertio simplici gradu lineæ transversalis sibi consanguinea contraxerit de præsenti Matrimonium bona fide, & in facie Ecclesiæ. Postquam autem septem annis ad invicem ut conjuges convixerunt, & liberos exinde adepti sunt, deveniunt in notitiam nullitatis Matrimonii. Et quoniam ex una parte citra scandalum, & prolium detrimentum separari nequeunt: ex altera autem in cohabitando adest ex jam expertis periculum incontinentiæ; hinc supplicant pro dispensatione ad effectum revalidandi Matrimonium; quid suadendum talibus a Confessario desuper interrogato?

9. Resp., supposito, quod bona fide (secus enim si factum fuisset, deberet in Supplica, v. g. per verba *conscius impedimenti* exprimi mala fides) contraxerint, & impedimentum adhuc sit occultum, oportet ulterius interrogare, an sint pauperes, vel non. Quod si forent tales, juxta jam dicta præcedentis Quæstionis, potest etiam Episcopus, præsertim Germaniæ, si haberet tale speciale privilegium, dispensare. Quando autem non essent pauperes,

10. II. Indagare debet, (NB. nisi ex ipsa Confessione, aut aliis circumstantiis jam appareat contrarium) an saltem prudenter judicent, se posse continere, usque dum veniat dispensatio Roma? Quod si reponant negative, vel id ipsum ex Confessione (puta, quia etiam post notitiam impedimenti ob nimium amorem intra breve tempus sæpius peccaverunt, si non copula, saltem tactibus lascivis, &c.) valde probabiliter deduci posset, ac præterea nec interim citra periculum ab invicem separari valerent, denuo pro Foro Conscientiæ ob impedimentum occultum, periculum in mora, & vi taciti consensus Papæ patet recursus ad Episcopum, de jure ordinario, supposita bona fide, prout jam dixi in superiori Quæstione.

11. Quando autem videtur, non adesse verum periculum incontinentiæ intra id tempus, vel saltem interea facile ab invicem separari possent, v. g. si una pars interim institueret peregrinationem, usque dum veniat dispensatio Roma, nec dispensandi sunt pauperes, dirigatur Supplica ad Curiam Papalem; nimirum ad Sacram Pęnitentiariam, & in ea instituenda observentur illa, quæ adduximus *Quæst. 5. num. 162. præcedentis Distinctionis*, rogando etiam pro legitimatione prolium, si aliquæ extent. Ubi eadem quoque suo modo, & cum grano salis mutatis mutandis applicari poterunt, si petatur Dispensatio ab Episcopo, &c.

SUPPLICA.

Sejus cum Diana consanguinea sua in tertio gradu simplici Linea collateralis contraxit Matrimonium, bona tamen fide, ac publice in facie Ecclesię, quod & simul consummavit. Post aliquot vero annos, educatis jam quibusdam liberis, cognoverunt inter eosdem intercedere impedimentum dirimens ratione consanguinitatis præfata. Et quoniam ex una parte sine gravi periculo magni scandali separari ab eadem domo nequeunt, ex altera vero in cohabitatione periculum imminet incontinentia; hinc pro majori Conscientia suę quiete humillime petunt dispensationem super hoc impedimento adhuc occulto, ut etiam proles tam suscepta, quam suscipienda legitimentur. Pro qua gratia, &c.

RESPONSIO.

N. N. (Hic major Pęnitentiarius ponit suum nomen) *S. R. Ecclesię Cardinalis N. N. &c. discreto viro Confessario ex approbatis ab Ordinario, sive proprio latorum Pœnitentium Parocho salutem in Domino. Ex parte viri & mulieris latorum Nobis oblata petitio continebat, quod ipsi aliàs a septennio Matrimonium inter se publice in facie Ecclesia bona fide contraxerunt, id successive consummantes; nunc vero resciverunt, se tertio Consanguinitatis gradu simplici Linea collateralis esse conjunctos; Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, dicti latores ob impedimentum ex tertio gradu hujusmodi proveniens, quod a septennio, ut præfertur, nullum remanet, in dicto Matrimonio remanere nequeant absque Sedis Apostolica dispensatione: ideo ad vitanda scandala quæ si divortium fieret inter eos, exorirentur, ac pro sua Conscientia quiete cupiunt per ipsam Sedem Apostolicam absolvi, secumque desuper dispensari. Quare supplicarunt humiliter, ut sibi super his de opportuno remedio providere dignaremur. Nos igitur, qui Pœnitentiaria D. Papa curam gerimus hujusmodi Supplicationibus inclinati, Auctoritate Apostolica specialiter Nobis concessa discretioni tua committimus: quatenus, si ita est, dictos latores audita prius eorum Sacramentali Confessione, a quibusvis sententiis, censuris, & pęnis Ecclesiasticis, quas propter præmissa quomodolibet incurrerunt, incestu & excessibus hujusmodi absolvas in Forma Ecclesia consueta, injuncta eis pro modo culpa pœnitentia salutari, & aliis injunctis de jure injungendis. Demũ, dummodo impedimentũ ex predicto tertio consanguinitatis gradu occultum huc usq; remanserit, & nunc remanet, & separatio fieri nequeat absq; scandalo aliudq; Canonicum non obstet, cum eisdem, quod prædicto impedimento non obstante Matrimonium inter se de novo secrete ad vitanda scandala contrahere, & in eo postmodum dum remanere licet valeant, misericorditer dispenses, prolem sive susceptã sive suscipiendã exinde legitime decernendo in foro Conscientia, & ipso actu Confessionis Sacramentalis tantũ, & non aliter, nec alio modo, nullis super his adhibitis testibus, seu datis litteriis, sed præsentibus statim sub pœna Excommunicationis lata sentẽtia per te laceratis. Datũ Romæ sub Sigillo Pęnitentiaria, &c.*

13. Quod, si pl ures formulas supplicandi apud S. Pœnitentiariam in distinctis materiis desideres, vel tibi quoad diversas clausulas in Responsoriis contentas, sive quoad modum exequendi causetur dubium, recurrere poteris denuo ad *IV. Decretalium in Appendice §. IX.*

14. Ceterum, quoniam Rescripta a Sacra Pœnitentiaria missa plerumque insertas continent varias Abbreviaturas, quas inexperti legere nequeunt, consultum duxi, ex nostro Tiburtio Navar Pœnitentiario Lateranensi harum aliquam Explicationem apponere.

	A.
Archiepus Lege	Archiepiscopus
Alr	Aliter.
Als	Alias.
Absoluto	Absolutio.
Aplica	Apostolica.
Appatis	Approbatis.
Autte	Auctoritate.
	C.
Cardilis	Cardinalis.
Canice	Canonice.
Ceñ	Censuris.
Circumpeonī	Circumspectioni.
Xpus	Christus.
Confeoñe	Confessione.
Confcōri	Confessori.
Coioñe	Communione.
Confciæ	Conscientiæ.
Constituonibu	Constitutionibus.
	D.
Discreoni	Discretioni.
Dispensao	Dispensatio.
Dnus	Dominus
	E.
Ecclæ	Ecclesiæ.
Effus	Effectus.
Exit	Existit.
Ecclis	Ecclesiasticis.
Epus	Episcopus.
Excoe	Excommunicatione.
	F.
Fr	Frater
Frum	Fratrum.
	G.
Gnli	Generali.
	H.
Humoi	Hujusmodi.
Humilr	Humiliter.
	I.
Infraptum	Infrascriptum.
Irregulte	Irregularitate.
Igr	Igitur.
	L.
Lia	Licentia.
Ltima	Legitima
Lræ	Litteræ.
Lite	Licite.
	M.
Mrimonium	Matrimonium.
Magro	Magistro.
Miraone	Miseratione.
Mir	Misericorditer.
	N.
Nulltus	Nullatenus.
	O.
Ordio	Ordinario.
Ordinaoni	Ordinationi.
	P.
PP.	Papa.
Pr.	Pater.
Pontus	Pontificatus.
Ptus	Præfatus, seu prædictus.
Ptur	Præfertur, seu prædicitur.
Ptium	Præsentium.
Pbyter	Presbyter.
Pbyricida	Presbytericida.
Pœnia	Pœnitentia.
Pœniaria	Pœnitentiaria.
Poe	Posse.
Pror	Procurator.
	Q.
Qtnus	Quatenus.
Qmlbt	Quomodolibet.
Qd	Quod.
	R.
Relari	Regulari.
Relione	Religione.
Romã	Romana.
	S.
Sntæ, vel Stæ	Sanctæ.
Saluri	Salutari.
Sentia	Sententia.
Spealr	Specialiter.
Supplionibus	Supplicationibus.
Spualibus	Spiritualibus.
	T.
Tn.	Tamen.
Tm	Tantum.
Thia, vel Theolia	Theologia.
Tli	Tituli.
	V.
Venebli	Venerabili.
Vræ	Vestræ.

QUÆSTIO III.

Quomodo practice Dispensatio in causis Matrimonialibus obtineri queat a Dataria tam pro foro interno, quam etiam externo?

SUMMARIUM.

15. *Quotupliciter in Dataria obtineatur Dispensatio?*
16. *Ob quas causas?*
17. *Quomodo debeat instrui Supplica?*
18. *Formula Supplicationis ob angustiam loci?*
19. *Declaratio Supplicæ.*
20. *Si duo a communi stipite inæqualiter distant, qualiter id debeat exprimi in supplica?*
21. *Formula supplicæ ob contractum jam bona fide Matrimonium, &c.*
22. *Reflexio ad II. supplicam.*
23. *Qualiter in supplica intelligatur illa Clausula:* Si Oratoribus vitæ periculum immineat.
24. *Quomodo supplica rite concepta dirigatur Romam?*
25. *Quid facere debeat ille, qui nescit supplicam concipere juxta stylum Curiæ?*
26. *Corollarium I. pro Parocho.*
27. *Corollarium II.*
28. *Quid consulendum Oratori Pauperi, qui nequit solvere taxam?*
29. *Ad quemnam recurratur pro executione Dispensationis?*
30. 31. 32. *Qualia Rescripta Dispensationum soleant expediri a Dataria ad Executorem?*
33. *Qualiter Clausulæ Rescriptorum sint intelligendæ: Remissive.*

15. Sciendum I. Quod in Dataria, seu pro foro externo, & dum Impedimentum est publicum, quoad Matrimonia proprie non dispenset Datarius, seu Pro-Datarius, sicuti in Pœnitentiaria Pœnitentiarius, sed potius ipsemet Summus Pontifex, quamvis is Datario utatur tamquam instrumento, & informante, atque per manus Officialium Datariæ dicta Dispensatio transeat. Hinc pariter ob eamdem rationem in Supplica ad dictum Tribunal directa, non scribitur, sicuti in Pœnitentiaria, *Eminentissime Domine*, sed *Beatissime Pater*, Porro hæc Dispensatio obtinetur vel *in forma ordinaria*, vel *in forma Pauperum*, quando nimirum dispensandi sunt Pauperes & miserabiles, &c.

16. Sciendum II. Quod ob illas causas, superiori Quæstione adductas, ob quas Sacra Pœnitentiaria dispensat pro solo foro

foro interno, & quando impedimentum est occultum, pariter dispensetur in Dataria pro foro externo, & dum impedimentum est publicum. Quinimo in Dataria potest subinde peti dispensatio sine allegatione in Supplica alicujus certæ & determinatæ causæ, ac cum sola hac clausula generali: *Ex certis rationabilibus causis*, in quo tamen ultimo casu Supplicantibus imponitur major compositio, seu taxa pecuniaria, quæ pecunia dein ad usus pios pro Bono communi applicatur, v.g. in Redemptionem Captivorum, in auxilium pro Missionariis Apostolicis, &c.

17. Sciendum III. Quod Supplica ad hoc Tribunal directa debeat concipi verbis propriis, usitatis, claris, ac sine ambage, superfluitate, ac quæsito ornatu. Et quidem I. in eadem exprimuntur vera nomina ac cognomina Oratorum, una cum expressione Diœcesis; quod si Oratores seu supplicantes forent ex distinctis Diœcesibus, quælibet specificetur, & si ob angustiam loci dispensatur, deberet quoque locus Oratorum denominari. II. Postea ordinarie ponitur causa motiva dispensandi. III. Ipsum impedimentum. Et IV. demum fit conclusio, in qua supplicant humiliter Oratores, ut cum ipsis in dicto impedimento dispensetur. Quod si causa motiva dispensandi foret *Copula præcedens*, aut *contractum jam Matrimonium*, ipsum impedimentum poneretur in Supplica secundo, & causa motiva tertio loco, prout in utroque casu adducitur majoris claritatis gratia Exemplum præter plures formulas circa diversa impedimenta fusius videndas in meo Jure Canonico, *lib. 4. Decret. in Append. §. VI.*

SUPPLICA I.

IN qua petitur super tertium & quartum Consanguinitatis gradum in Dataria Dispensatio, quoad Matrimonium contrahendum ob angustiam loci.

BEATISSIME PATER.

18. E*Xponitur humiliter Sanctitati Vestræ pro parte Devotorum illius Oratorum Titii N. Laici & Berthæ* N. *amborum Diœcesis N. Oppidi N.* (hic specificentur verum Nomen, Cognomen, Diœcesis, &, quia dispensatur ob angustiam Loci, etiam Oppidum Oratorum) *quod, cum illa Oratrix in dicto Loco propter illius angustiam virum non consanguineum vel affinem paris Conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat, hi duo Oratores cupiant matrimonialiter invicem copulari, sed quia tertio & quarto a communi stipite provenientibus gradibus ad invicem conjuncti sunt, desiderium suum hac in parte adimplere non possunt absque Sedis Apostolicæ dispensatione. Supplicant igitur humiliter Sanctitati Vestræ Oratores præfati, quatenus cum eisdem, quod impedimento quarti Consanguinitatis gradus hujusmodi non obstante, Matrimonium inter se publice, servata forma Concilii Tridentini contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere, & licite valeant, dispensare, distantiam vero tertii gradus non obstare, declarare, Prolemque exinde suscipiendam legitimam denuntiare clementissime dignetur. Pro qua gratia, &c.*

19. Vides, quomodo in hac Supplica I. ponatur nomen & cognomen Oratorum, &c. II. Causa motiva dispensandi, ibi: *Propter illius angustiam*. III. Ipsum Impedimentum, ibi: *sed quia tertio & quarto a communi stipite provenientibus, &c.* ac demum IV. Conclusio, in qua exponitur desiderium dispensandi sub his terminis: *Supplicant igitur*, &c.

20. Illud etiam in præsenti Supplica specialiter nota, quod, si duo Affines, vel Consanguinei inæqualiter distant a communi stipite (prout hic) debeat uterque gradus in Supplica exprimi, sub hoc modo, ut pro remotiori (puta in præsenti pro quarto) petatur dispensatio, & propinquiori (puta in præsenti pro gradu tertio) declaratio *non obstare*, uti in ipsa formula Supplicationis poteris videre circa Conclusionem ejusdem. Quando vero dispensandi æqualiter distant a communi stipite, non apponitur similis petitio declarationis *de non obstare*, sed absolute petitur Dispensatio, exprimendo in Supplica, quod æqualiter distent, uti illico Formula seu Supplica II. tibi monstrabit.

SUPPLICA II.

IN qua super secundū gradum Affinitatis petitur a Nobilibus in Dataria Dispensatio ob jam contractum bona fide Matrimonium, & periculū gravis scandali ex divortio subsecuturi.

BEATISSIME PATER.

21. E*Xponitur humiliter Sanctitati Vestræ pro parte Devotorum Oratorum N. N. Nobilium Diœcesis N. quod ipsi alias ignorantes aliquod impedimentum inter eos existere, quo minus possent invicem matrimonialiter copulari, Matrimonium inter se per verba de præsenti adhibitis omnibus solemnitatibus adhiberi solitis* (quod si aliqua Solemnitas fuisset omissa, v.g. Denuntiationes, &c. deberet addi v.g. *Omissis denuntiationibus*) *nulloque detecto, neque denuntiato impedimento contraxerunt, illudque in facie Ecclesiæ solemnizarunt, & carnali Copula consummarunt. Postmodum vero ad eorum pervenit notitiam, quod se secundo Affinitatis gradu in Linea æquali, & a communi stipite ex Copula licita proveniente, invicem attingant, & nihilominus in eadem Copula carnali perstiterunt.* (NB. si post notitiam impedimenti a copula abstinuissent, deberet apponi) *Cum autem, Sanctissime Pater, si divortium inter eos fieret, gravia exinde scandala* (quando alia esset causa motiva petendi dispensationem, illa hoc loco inferantur) *possent verosimiliter exoriri; hinc humiliter supplicant Sanctitati Vestræ præfati Oratores, quatenus eos ab Excommunicationis sententia, si quam propter præmissa quomodolibet incurrissent, incestus reatu & excessibus hujusmodi in utroque foro absolvere, ac cum eisdem Oratoribus, quod impedimento secundi gradus Affinitatis hujusmodi non obstante, in dicto Matrimonio libere ac licite remanere valeant, clementissime dispensare dignetur. Prolem susceptam, vel suscipiendam exinde legitimam declarando. Pro qua gratia, &c.*

22. In ista secunda Supplica videre potes, quod conformiter dictis *n. 17. quoad Copulam vel Matrimonium* prius adducatur impedimentum, ibi: *postmodum vero ad eorum pervenit notitiam*. Deinde ponitur primum causa dispensandi, ibi: *Si Divortium inter eos fieret, gravia scandala, &c.*

23. Id præterea observant hinc Practici Curiæ cum Vincentio de Justis *de disp. lib. 3. c. 1. n. 116.* Quod, si in hoc altero casu pro gradu nimirum secundo Affinitatis, aut Consanguinitatis peteretur dispensatio non *pro Nobilibus*, sed pro *Ignobilibus*, deberet ex stylo Curiæ in formula Supplicæ, *Oratoribus imminere periculum vitæ, si non dispensetur*. Quinimo dicta clausula poneretur in litteris dispensatoriis, seu in Rescripto Pontificis *apud Ignobiles*, etsi eadem non fuisset posita in ista Supplica. Ubi posset oriri dubium, cur præfata clausula sic ponatur, cum de facto saltem in Germania, teste Schmalzgrueber *in 4. Decret. tit. 16. num. 239.* Nec Ignobiles amplius, committentes incestum in secundo gradu, afficiuntur pœna mortis, adeoque memorata clausula videatur superflua & frustranea. Ad hoc dubium reposuit Reverendissimus Abbas Josephus Melchiori, vir styli, quem Curia Romana tenet, ex longissimo tempore peritissimus, taliter: *Esto in Germania Pœna ista a Tribunalium usu recesserit; legibus tamen sancita est, & eadem in incestuosos animadverti assolet in aliis Provinciis: ob quam Causam formulæ istius Rescripti antiquissimæ etiam mortis addiderunt periculum, non quod Pontifex semper periculum istud supponat, sed quia a conceptis ab antiquo formulis Sacra Sedes recedere non solet, nec debet; Cum enim rerum pœnarumque olim statutarum circumstantiæ mutentur identidem, nec idem omnibus Provinciis mos sit, si itidem Sacra Sedes mutaret suorum Rescriptorum formulas, quorsum tandem, & in quod Chaos deveniretur? Adde, quod etiam in Germania intercedere præsumatur periculum mortis saltem æquivalenter; cum enim honor & vita pari passu ambulent, ita contrahentes autem in secundo gradu ob suspicionem incestus se exponant periculo infamiæ, eo ipso censebuntur etiam se saltem æquivalenter exponere periculo vitæ*. Ita ille. His præscitis,

24. Quæres I. Quomodo Supplica rite concepta secure Romam dirigatur? Resp. Ex meo Jure Canonico sub iisdem formalibus; nimirum, quod securissima via sit recurrere ad Reverendissimum Ordinarium, vel ejus Vicarium Generalem, aut Consilium Ecclesiasticum, vel practicum Consiliarium, aut Secretarium ejusdem, rogando, ut Supplicationem Romam dirigere, & per Reverendissimi Ordinarii Agentem (quivis enim Episcopus Roma longe distans Agentem ibidem habere solet) Supplicationem in loco debito porrigere, atque Dispensationis litteras, earumque expeditionem urgere dignetur. Quod, si quis ob rationes sibi notas hac via incedere nolit, potest per se ipsum, vel per tertium media posita ordinaria Supplicationem rite conceptam mittere Romam ad aliquem Agentem vel Episcopi, vel Principis territorialis,

vel ad Procuratorem Generalem alicujus Ordinis per Religiosum talis Ordinis, vel ad alium notum bonum amicum ibidem existentem, rogando, ut eam in loco debito porrigere, & expeditionem urgere dignetur; addere tamen debet, quod taxam consuetam non tantum solvere, sed labores quoque solicitatoris realiter recognoscere velit. Notandum etiam hic, quod Domini Itali & Germani, nisi sufficientem de necessaria solutione habeant assecurationem, aut personam alias satis notam, cui fidere possint, non facile credant, ac propterea nec quid laboretur ibidem, nec obtineatur pro foro externo. Neque id eis vitio vertendum, ob plures fraudes ex parte Oratorum jam commissas, & facile adhuc committendas. Notandum ulterius, quod Procuratores Generales Ordinum non libenter suscipiant munus procurandi Dispensationes matrimoniales pro foro externo, nisi concernant præcipuos Benefactores Ordinis, & necessaria solutio taxæ per Cambium, & alia via certe ac secure ita ordinetur, ut semper ad manus haberi possit: idque procedit præcipue in Procuratore Generali Ordinis nostri Seraphici, utpote qui negotia Ordinem non concernentia, ubi pecunia intervenire solet, illibentissime suscipit.

25. Quæres II. Quid facere debeat Parochus v. g. vel aliquis Religiosus, qui ignorat, aut saltem sibimetipsi non fidit, talem formulam juxta præscriptum Stylum Curiæ instruere, & tamen libenter vellet, Parochianum, vel Oviculam, ne desperet, juvare? Respondeo denuo per formalia mei Juris Canonici *loc. cit.* quod talis alio doctiori viro ad hunc finem utatur, cui necessario exprimenda breviter exprimat. I. Nomen & cognomen utriusque Oratoris contrahere volentis. II. Speciem, & gradum impedimenti, addendo etiā propinquum, si in æquali gradu distant, ac copulam, si præhabita est cum, vel sine spe facilius obtinendi Dispensationem. III. Si Matrimonium jam est contractum, an bona vel mala fide, præmissis denuntiationibus, vel sine illis sub spe facilius consequendi Matrimonium, vel sine tali spe; & tandem IV. exprimat causam Dispensationis. Casum sic expressum mittat ad Reverendissimum Ordinarium, vel ad aliquem Romæ jam existentem ex dictis præcedentibus, rogando, ut ipse dispensationem juxta stylum Curiæ apud Sedem Apostolicam procurare dignetur pro Oratoribus paratis ad solvendam taxam consuetam. Habito siquidem casu rite explicato, talis Romæ existens bonus amicus, vel Agens Supplicationem juxta stylum Curiæ vel ipsemet faciet, vel per alium peritum Romæ fieri curabit, & in loco debito porriget, expeditionem urgebit, atque impetratas Dispensationis Litteras ad Oratores diriget. Sic v. g. Parochus aliquis scribendo ad suum Ordinarium, vel ejus generalem Vicarium, aliumve styli Curiæ expertum potest casum venientium ad se Parochianorum, Dispensationem super impedimento desiderantium breviter statim ita proponere:

REVERENDISSIME, &c.

P*Etrus N. Laicus, & Anna N. Diœcesis Frisingensis adhuc soluti cupiunt matrimonialiter copulari: quia vero laborant impedimento Consanguinitatis in tertio & quarto gradu, rogant humillime, & ego cum ipsis, dignetur Reverendissima Dominatio Sua, &c. pro eis Dispensationem juxta Stylum Curiæ in forma ordinaria procurare. Causa Dispensationis allegari potest copula ob impraegnatam Oratricem jam publica, quæ tamen absque spe facilius consequendæ Dispensationis fuit habita.* (Sic potest etiam alia causa adduci, si adest, v. g. pro causa dispensandi servit incompetens Dos Oratricis) *Taxam consuetam, & alias expensas cum gratiarum actione, & debita recognitione exacte solvent, &c.*

26. Notetur tamen bene a Parocho I. Ne facile ipsemet ad interim, forsan a Dispensandis requisitus, solvat taxam pecuniariam, quamvis Oratores promittant certam recompensationem hujus mutuatæ pecuniæ. Scio enim similem casum, dum aliquis ab Oratoribus ad invicem Consanguineis ita persuasus mutuos interim aliquot centenos florenos de sua pecunia loco Oratorum ad Datariam misit pro Dispensatione tamquam taxam debitam; ubi tamen postmodum Oratores, cum ante executionem litterarum Dispensationis actualem amor eorum ad invicem remisisset, ac quælibet pars ex mutuo consensu ad alias nuptias transiisset, prædicti ex eo, quod non amplius indigeant hac dispensatione persuaderi haud potuerunt, ut mutuatas Parocho restituerent pecunias, quamvis antea nescio qualem fecerint assecurationem verbalem, &c.

27. Notetur II. Valde provide agere Parochum vel alium ad quem Oratores confidentiam habent, si per Agentem Romanum, antequam ipsum Rescriptum Pontificium Romæ actu expediatur, prius copiam ejusdem procurare tentet, ut exinde videatur, num dictum Rescriptum sit conformiter Supplicæ debite instructum, sicque minus periculo sub vel obreptionis, quando postmodum Executor illud examinat, subjectum. Etenim sciendum, quod non obstante, rem totam in Supplica claris & perspicuis verbis fuisse explicatam, sæpius tamen ob molem negotiorum, &c. varii errores a Scriptoribus Curiæ Romanæ committantur, ponendo, v. g. pro gradu *Consanguinitatis* gradum *Affinitatis*, vel loco *Officialis*, e. g. *Frisingensis* denominando *Executorem Augustanum*, *&c.* Et licet non omnis error in Rescripto commissus vitiet ipsum Rescriptum, dummodo omnia bene fuerint exposita in ipsa Supplica præcedenti, attamen tale Rescriptum erroribus repletum sæpius non carebit sua difficultate apud Executorem.

28. Quæres III. Qualiter Pauper, qui nequit solvere tantam taxam pecuniariam Datariæ, possit obtinere Dispensationem etiam pro Foro externo? Respondeo, talem adhuc posse juvari, si laboretur, ut a Dataria obtineat Rescriptum Dispensationis *in forma Pauperum*; ubi tamen nota I. Quod hæc dispensatio in forma Pauperum non concedatur, nisi Oratores sint Pauperes; & simul etiam miserabiles, ita, ut tantum vivant de labore, & sua industria. Nota II. Quod illi, qui petunt dispensationem *in forma Pauperum*, debeant prius habere authenticam Attestationem quoad paupertatem ab Ordinario Domicilii habitationis. Nota III. Quod in Curia Romana hæc dispensatio *in forma Pauperum* non concedatur, nisi ob præcedentem copulam, aut suspicionem illius, &c. Unde, si adsint talia impedimenta, in quibus Nuntii Apostolici, vel Episcopi per specialia Privilegia possunt cum Pauperibus dispensare, melius est, ad ipsos recurrere, ubi tot conditiones non requiruntur, modo dispensandi sint vere Pauperes, & habeant justam causam dispensandi. Vide meum Jus Canonicum *loc. cit. §. VIII.*

29. Quæres IV. Ad quemnam Oratores, seu dispensandi, posito, quod Romæ in Dataria obtineant dispensationem, debeant recurrere pro Executione? Respondeo, ordinarie esse recurrendum ad Ordinarium unius ex Oratoribus, vel ad ejus Vicarium Generalem; cui ultimo plerumque committitur dicta Executio, & quidem cum hac inscriptione

Dilecto Filio Officiali Diœcesis N.

Ubi Nomen illius Diœcesis solet exprimi, & per Officialem intelligi Vicarius Generalis. Quod si Oratores existerent diversæ Diœcesis, ordinarie solent litteræ Dispensationis committi Ordinario, vel Vicario Generali ipsius Oratricis. Pyrrhus Corradus *de dispensat. lib. 7. c. 5.*

30. Quæres V. Qualiter sonent Rescripta Pontificia, quæ ab Oratoribus in Dataria quoad causas matrimoniales obtinentur? Respondeo, hoc quæsitum fusius resolvi *Lib. 4. Decretalium* mei Juris Canon. *in Appendice §. VIII.* Quorsum Lectorem remitto, & interea duas formulas conformes duabus Supplicis prius positis adjungo, addendo adhuc tertium Rescriptum *in forma Pauperum*, ex quibus formulæ reliquorum Rescriptorum facile intelligi queunt.

RESCRIPTUM I.

AD primam Supplicam in causa dispensandi inter Consanguineos *ob angustiam Loci.*

C*Lemens Papa XI. Servus Servorum DEI. Dilecto Filio Officiali Venerabilis Fratris Nostri Episcopi N. Salutem & Apostolicam Benedictionem. Oblata Nobis nuper pro parte dilecti Filii Titii N. Laici, & dilectæ Filiæ Berthæ N. ex Diœcesi N. Oppido N. ortorum petitio continebat, quod, cum dicta Bertha in dicto loco propter illius angustiam, virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat, cupiunt Titius & Bertha præfati invicem matrimonialiter copulari; sed quia tertio & quarto a communi stipite provenientibus, Consanguinitatis gradibus invicem sunt conjuncti, desiderium eorum hac in parte adimplere non possunt, absque Sedis Apostolicæ dispensatione. Quare iidem Titius & Bertha, asserentes se ex dicto loco ortos existere, nobis humiliter supplicari fecerunt, quatenus eis in præmissis de opportunæ dispensationis gratia providere* de be-

de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur eosdem Titium & Bertham, & eorum quemlibet a quibusvis Excommunicationis, Suspensionis, & Interdicti, aliisque Ecclesiasticis Sententiis, Censuris, & pœnis a jure, vel ab homine, quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutos fore censentes, ac certam de præmissis notitiam non habentes, hujusmodi Supplicationibus inclinati, discretioni tuæ, de qua in his specialem in Domino fiduciam habemus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus deposita per te omni spe cujuscumque muneris, aut præmii etiam sponte oblati, a quo te omnino abstinere debere monemus, te de præmissis diligenter informes, & si per informationem eamdem preces veritate niti repereris, super quo tuam Conscientiam oneramus: tunc cum eisdem Titio & Bertha (dummodo illa propter hoc rapta non fuerit) quod impedimento quarti Consanguinitatis gradus hujusmodi, ac Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis nequaquam obstantibus Matrimonium inter se publice, servata forma Concilii Tridentini contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere & licite valeant, Auctoritate nostra dispenses. Distantiam vero tertii gradus præfati eis non obstare declares. Prolem suscipiendam exinde legitimam nunciando. Volumus autem, quod si spreta monitione nostra hujusmodi aliquid muneris aut præmii occasione dictæ dispensationis exigere, aut oblatum recipere temere præsumpseris, Excommunicationis latæ sententiæ pœnam incurras. Datum Romæ, &c.

RESCRIPUM II.

31. AD II. Supplicam in causa dispensandi inter Nobiles secundo gradu ad invicem affines ob contractum jam bona fide Matrimonium, &c.

CLemens Papa XI. &c. ut supra *Olata Nobis nuper pro parte Nobilium dilecti Filii N. Diœcesis N. & dilectæ in Christo Filiæ N. Diœcesis N. Provinciæ N. petitio continebat, quod ipsi alias ignorantes aliquod impedimentum inter eos existere, quo minus possent invicem matrimonialiter copulari, matrimonium inter se per verba de præsenti, adhibitis omnibus Solemnitatibus adhiberi solitis, nulloque detecto; neque denuntiato impedimento contraxerunt, illudque in facie Ecclesiæ solemnizarunt, & carnali copula consummarunt. Postmodum autem ad eorum pervenit notitiam, quod se secundo in Linea transversali æquali Affinitatis gradu ex copula licita proveniente ad invicem attingant, & nihilominus in eadem carnali copula perstiterunt. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, in hujusmodi matrimonio sine dispensatione nostra remanere non possint, &, si divortium inter eos fieret, gravia exinde scandala possent verisimiliter exoriri. Quare iidem, qui orthodoxæ fidei Cultores vere existunt, & sub obedientia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vivunt, vivereque & mori intendunt, Nobis humiliter supplicari fecerunt, quatenus eis in præmissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur, Nos igitur eosdem, ac eorum quemlibet a quibusvis Excommunicationis, Suspensionis, & Interdicti, aliisque Ecclesiasticis Sententiis, Censuris, & pœnis, a jure, vel ab homine; quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum præsentium tantum consequendum harum serie absolventes, & absolutos fore censentes discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus deposita per te omni spe cujuscumque muneris aut præmii, etiam sponte oblati, a quo te omnino abstinere debere admonemus, de præmissis te diligenter informes, & si per eamdem informationem preces veritate niti repereris, super quo conscientiam tuam oneramus, imposita eis pro modo culpæ arbitrio tuo pœnitentia salutari, & recepto prius ab eis juramento, quod talia deinceps non committent, neque committentibus præstabunt auxilium, consilium vel favorem, ipsos ab incestus reatu & excessibus hujusmodi hac vice dumtaxat in utroque Foro Auctoritate nostra absolvas in forma Ecclesiæ consueta, & quatenus contra ipsos causa super præmissis in judicium quoquo modo deducta fuerit, pariter judicato. Demum, si tibi expediens videbitur, quod dispensatio hujusmodi sit eis concedenda, nec scandalum sit ex ea oriturum, super quo conscientiam tuam oneramus, tunc cum ipsis, dummodo orthodoxæ fidei Cultores vere existant, ac sub obedientia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vivant, vivereque & mori intendant, ac ignorantia hujusmodi probabilis fuerit, quod impedimento secundi Affinitatis gradus hujusmodi, ac Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis nequaquam obstantibus, matrimonium inter se de novo publice, servata forma Concilii Tridentini contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere, libere & licite valeant, dicta Auctoritate dispenses, declarantes prolem susceptam, si quædam sit, & suscipiendam exinde legitimam decernendo. Volumus autem, quod si spreta admonitione Nostra hujusmodi aliquid muneris, aut præmii occasione præmissorum exigere, aut oblatum recipere, temere præsumpseris, Excommunicationis latæ sententiæ pœnam incurras. Datum Romæ &c.*

RESCRIPTUM III.

32. IN simili causa, excepto, quod dispensandi in secundo Affinitatis gradu fuerint Ignobiles (atq; hinc in Rescripto etiam fit mentio de periculo vitæ conformiter jam dictis *n.* 23.) & Pauperes, atque dispensationem petierint primum ad Matrimonium contrahendum; hincque Rescriptum Pontificium in aliquibus immutatum.

CLemens PP. XI. *Dilecte Fili, salutem & Apostolicam Benedictionem. Oblata Nobis pro parte dilectorum Filiorum N. Laici, & N. Mulieris Diœcesis N. petitio continebat, quod ipsi alias scientes, se secundo in Linea æquali Affinitatis gradu invicem attinere, non quidem peccandi data opera, vel crimine admisso hac causa foret, Nos & Sedem Apostolicam ad Misericordiam & gratiam erga ipsos faciliores reddendi, insimul conversati sunt, carnali tamen copula minime subsecuta. Et nihilominus orta est gravis suspicio licet falsa, quod se carnaliter cognoverint. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, nisi matrimonium inter ipsos exponentes contraheretur, dicta Mulier N. graviter diffamata, & innupta remaneret, graviaque exinde scandala orirentur, dictisque exponentibus vitæ periculum immineret, cupiunt exponentes præfati, qui, ut ipsi asserunt, orthodoxæ Fidei Cultores vere existunt, & sub obedientia S. Romanæ Ecclesiæ vivunt, vivereque & mori intendunt, invicem matrimonialiter copulari, sed stante impedimento hujusmodi desiderium eorum hac in parte adimplere non possunt, absque Sedis Apostolicæ dispensatione. Ideo Nobis humiliter supplicari fecerunt exponentes prædicti, ut eis in præmissis de absolutionis beneficio & opportuna dispensationis gratia providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur, qui Salutem quærimus cunctorum, & scandalis quantum cum Domino possumus, libenter obviamus, ipsosque exponentes specialis gratiæ favore prosequi volentes, nec non eorum quemlibet a quibusvis Excommunicationis, Suspensionis, & Interdicti, aliisque Ecclesiasticis Sententiis, Censuris & pœnis a Jure vel ab homine quavis præterquam præmissorum occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum præsentium tantum consequendum, earum serie absolvendos & absolutos fore censentes, certam tamen de prædictis notitiam non habentes hujusmodi Supplicantibus inclinati, discretioni tuæ, de qua plenam in Domino fiduciam habemus, per præsentes committimus, & mandamus, quatenus abjecta per te omni spe cujuscumque muneris, aut præmii etiam sponte oblati, a quo te omnino abstinere debere monemus, de prædictis diligenter te informes, & si per informationem eamdem preces veritate niti repereris, super quo conscientiam tuam oneramus, exponentes præfatos, qui, ut ipsi asserunt, Pauperes, & miserabiles existunt, & ex suis labore & industria tantum vivunt, in primis ab invicem separes, deinde si veniam a te petierint humiliter, injuncta eis pro modo culpæ arbitrio tuo gravi pœnitentia salutari, & recepto prius ab eis juramento, quod sub spe facilius habendæ dispensationis hujusmodi prædicta non commiserint, & quod talia deinceps non committent, neque committendis præstabunt auxilium, consilium aut favorem, ipsos ab excessibus hujusmodi in utroque Foro, imposita etiam eis propter prædicta arbitrio tuo gravi pœnitentia salutari, Auctoritate nostra hac vice dumtaxat absolvas in forma Ecclesiæ consueta. Demum, si tibi expediens videbitur, quod dispensatio ejusmodi sit eis concedenda, neque scandalum sit ex*

ex ea orituram, super quo conscientiam tuam etiam oneramus, cum eisdem exponentibus, ut postquam in separatione prefata arbitrio tuo perseveraverint, & dummodo dicta Mulier N. propter hoc rapta non fuerit, ipsique exponentes Pauperes & miserabiles existant, & ex suis labore & industria tantum vivant, ac Orthodoxa Fidei Cultores vere existant, & sub obedientia S. Romana Ecclesia vivant, vivereque & mori intendant, impedimento secundi in Linea aquali Affinitatis gradus hujusmodi, ac Constitutionibus & Ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque non obstantibus, matrimonium inter se publice, servata forma Concilii Tridentini contrahere, illudque in facie Ecclesia solemnizare, & in eo postmodum remanere libere & licite valeant, dicta Auctoritate Nostra dispenses, prolem suscipiendam exinde legitimam nuntiantes. Volumus autem, quod si tu spreta monitione nostra hujusmodi aliquid muneris aut pramii occasione absolutionis & dispensationis pradictarum exigere, vel oblatum recipere prasumpseris, Excommunicationis sententia tamdin innodatus existas, donec a Sede Apostolica absolutionis beneficium pro Satisfactionem condignam merueris obtinere. Et nihilominus absolutio & dispensatio a te facienda perpetuo nullius sint roboris vel momenti. Datum Roma &c.

33. Ceterum, si circa intellectum clausularum, sive circa modum exequendi talia Rescripta novum aliquod apud Executorem emergat dubium, citatam Appendicem Libri 4. Decretalium §. VII. vel alios Auctores ibidem citatos, præsertim in Curia Romana practicos, uti Pyrrhum Corradum, Vincentium de Justis de Dispensationibus, Thomam de Rosa de Executoribus Litterarum Apostolicarnm, & Theodorum Ameyden de Stylo Datatiæ consulere poteris.

Nobis hæc tum de sanctissimis Legis Evangelicæ Sacramentis, tum de tota Theologia Morali dicta sufficiant, quæ sint humillime subjecta Censuræ ac Judicio Sanctæ Matris Ecclesiæ, & cedant ad perennem DEI Gloriam.

APPENDIX

Continens modum legendi, & scribendi Citationes utriusque Juris.

§. I.
DE JURE CANONICO.
SUMMARIUM.

Partes Juris Canonici sunt, Decretum Gratiani, & unde sic dictum?
Decretales Gregorii IX.
Liber Sextus Decretalium.
Clementina. Extravagantes Joannis XXII. & Extravagantes Communes.
Decretum Gratiani habet tres partes.
Prima pars, qua, & quomodo citetur?
Secunda pars, ejusque citatio.
Tractatus de Pœnitentia, & quomodo citetur?
Tertia Decreti pars, & quomodo citetur?
Quinque Libri Decretalium, & quomodo citentur?
Sextus Decretalium, & Clementina, ac quomodo dividuntur, & citentur?
Extravagantes Joannis XXII. qua, quomodo citentur?
Extravagantes Communes, earumque citatio.
Dicti modi citandi quandoque variantur.

CORpus totius Juris Canonici plures, ac universim sex continet partes. *I. Decretum Gratiani*, sic dictum, quod a Gratiano Monacho S. Felicis, Ordinis S. Benedicti (ut notatur in Monitione ad Lectorem, Decreto præfixa) ex diversis tum Summorum Pontificum, tum Sanctorum Patrum, atque Conciliorum dictis, decenti ordine in unum volumen, circa annum Domini 1151. sit compilatum.

II. *Decretales Gregorii* PP. IX. sic dictas, quia Gregorius Papa Nonus varias Constitutiones, seu Decretales Epistolas suorum Prædecessorum, per S. Raymundum de Peñafort, Ord. FF. Prædicatorum (cujus Festum nunc celebratur die 23. Ianuarii) in unum volumen colligendas curavit, quibus idem Pontifex multas Constitutiones suas, ac Decretales Epistolas adjecit. III. In Corpore Juris Canonici continetur *Liber Sextus Decretalium*, sic dictus, quod ipse auctoritate Bonifacii Papæ VIII. compilatus, aliis quinque Decretalium Gregorii Noni Libris sit annexus, ac respectu eorum Sexti Decretalium Libri locum occupet, quamvis & ipse in quinque libros sit divisus. IV. *Clementinæ* (intellige, *Constitutiones*) sic dictæ, quod a Clemente V. sint editæ. V. *Extravagantes* (intellige, *Constitutiones*) *Joannis* XXII. sic dictæ, quia *extravagantur*, seu vagantur extra sex Libros Decretalium; ob quam rationem etiam *Clementinæ* quandoque dicuntur *Extravagantes*. Additur autem, *Joannis* XXII. eo quod sint editæ a Joanne Papa XXII. simulque ad differentiam aliarum Extravagantium. Sextum, ac ultimum locum in Jure Canonico, obtinent *Extravagantes communes*: sic dictæ, quod a diversis Romanis Pontificibus post *Sextum* emanaverint. Ex his

Decretum Gratiani (quod in plerisque vetustis exemplaribus *Concordia Discordantium Canonum* inscribitur) in tres dividitur partes, quarum quælibet habet diversam rationem citandi suos textus. Prima pars continet centum & unam *Distinctiones*: & textus in hac prima Decreti parte contenti, citantur ponendo numerum Distinctionis, & initium Canonis, sive (ut alii loquuntur) Capituli, v.g. taliter: *Dist.* 16. *Placuit*. Lege: *Ut habetur Distinctione decima sexta, Canone, qui incipit, Placuit*. Vel brevius, ceteris subintellectis: *Distinctione decima sexta, Canone, Placuit*. Aut sic: *c. Indicatum, dist.* 89. Lege: *canone, Indicatum, distinctione* 89.

Altera pars *Decreti* continet triginta sex *Causas*, quarum ferme quælibet plures continet Quæstiones, & quælibet Quæstio plures Canones. Modus citandi textus, in hac secunda Decreti parte contentos, talis est, ut exprimatur numerus Causæ sine ullo addito (nonnulli Recentiores addunt ly *caus.* majoris claritatis gratia) deinde numerus Quæstionis, & tandem initium Canonis (nisi talis textus habeatur in Tractatu de Pœnitentia) taliter: 9. *q.* 3. *Conquestus est*. Lege: *Ut habetur causa nona, quæstione Tertia, Canone, qui incipit: Conquestus est*. Aut sic, & quidem melius, ac magis usitate, *c. Si homicidium*, 23. *qu.* 5. Lege: *Canone, Si homicidium. Causa vigesima tertia, Quæstione quinta*.

Additur notanter, *nisi talis textus habeatur in Tractatu de Pœnitentia*. Siquidem Causa trigesima tertia, Quæstione tertia inseritur *Tractatus de Pœnitentia*, qui continet in se septem Distinctiones, quæ postmodum dividuntur per Canones. Porro textus in hoc Tractatu de Pœnitentia contenti solent sic citari, ut omisso numero Causæ trigesimæ tertiæ, ponatur numerus Distinctionis de Pœnitentia (& nota semper addi ly *De pœnit.* ad differentiam primæ & tertiæ partis Decreti, quarum quælibet etiam constat Distinctionibus.) Deinde addatur initium Canonis, vel saltem numerus ipsius, taliter: *de Pœnit. dist.* 3. *In tantum*. Lege, *ut habetur de Pœnitentia. Distinctione tertia. Canone, qui incipit, In tantum*. Vel sic: *de pœn. dist.* 3. *can.* 33. Legge: *de pœnitentia, Distinctione tertia Canone trigesimo tertio*.

Tertia pars *Decreti* intitulatur *De Consecratione*: & dividitur in quinque *Distinctiones*, & hæ rursum in Canones. Modus citandi textus in ipsa contentos talis est, ut primo ponatur ly *de consec.* ad differentiam primæ & secundæ partis Decreti: deinde ponatur numerus Distinctionis, & tandem initium Canonis. Exemplum sit: *de cons. dist.* 1. *Nocte sancta*. Lege: *De consecratione. Distinctione prima, Canone, cujus initium est, Nocte sancta*. Vel sic: *c. Solet etiam, de cons dist.* 4. Lege: *Canone, Solet etiam, de consecratione, Distinctione quarta*. Sive enim prius ponatur initium Canonis, & postea primum numerus Distinctionis, sive econtra, nihil refert.

Decretales Gregorii Papæ Noni continent quinque Libros, qui dividuntur ulterius in Titulos, Tituli vero in Capitula.

Modus

Modus citandi textus in iis repertos talis est, ut primo ponatur initium Capituli, deinde Titulus hoc modo: *c. Damnamus. De Summa Trinit.* Lege: *cap. quod incipit: Damnamus, titulo, De Summa Trinitate.* Quandoque primo loco ponitur Titulus, & postea initium Capituli, sed est idem, v.g. *de sentent. excom. Nuper.* Lege: *Titulo, de Sententia excommunicationis, capitulo, Nuper.* Sed prior citandi modus defacto magis est usitatus. Quandoque etiam præter inscriptionem Tituli, ac initium Capituli, solet apponi ly *extra*, aut ly X. v.g. taliter: *prout habetur extra, de restitut. spoliat. Cum venissent.* Vel sic: *c. Publicato. X. de election.* Sed idem est, ac prius: nam sive apponatur ly *extra*, aut signum X. (quod interdum apponitur ad significandum, hujusmodi textus haberi *Extra*, id est, *Extra decretum Gratiani*) sive non apponatur, ac fiat citatio solius Tituli, atque initii Capituli, & nulla alia particula addatur, signum erit, textum illum haberi in quinque Libris Decretalium. Unde ex citationibus supra allegatis, prior sic erit legenda: *Prout habetur extra* (subintellige, *Extra Decretum Gratiani*) *Tit. De restitutione spoliatorum, capitulo: Cum venisset.* Altera vero sic legitur: *capit. Publicato, extra. Titulo. De electione.*

Sextus Liber Decretalium dividitur in quinque Libros partiales (ac idem dic *De Clementinis*, quæ itidem in quinque Libros dividuntur) Libri vero subdividuntur in Titulos, & Tituli in Capitula. Citantur autem tum *Textus Decretalium*, tum *Clementinæ* Constitutiones, nulla facta mentione Libri, per Titulos ac initia Capitulorum, eo modo, quo quinque Libri Decretalium: hoc solum cum discrimine, quod in citatione Sexti Decretalium addatur ly *in 6.* taliter v.g. *Cum quis, de sepult. in 6.* Vel sic: *c. Cum quidam, de except. lib. 6.* Lege sic: *cap. Cum quis, Titulo de Sepulturis, in 6.* Item: *capit. Cum quidam, Tit. de Exceptionibus, libro sexto Decretalium.* In citatione vero *Clementinarum* apponitur ly *in Clem.* vel absolute ly *Clem.* v.g. hoc modo: *c. Sicut, de Appellat. in Clem.* Lege: *cap. quod incipit: Sicut, Titulo de Appellationibus, in Clementinis.* Vel sic: *c. Plures, Clem. de jure patr.* Lege: *cap. Plures, in Clement. Tit. de Jure patronatus.* Communius vero, simulque brevius, absolute ponitur ly *Clem.* una cum initio, vel numero Capituli, & citatione Tituli: v.g. taliter: *Clem. un. de Rerum permutat.* vel *Clem. Quamvis rigor, de Appellat.* Lege: *ut habetur in Clementina unica* (sic dicitur, quia Titulus ille habet unicum Capitulum) *Titulo de Rerum permutatione.* Vel: *in Clementina, quæ incipit: Quamvis rigor, Titulo, de Appellationibus.* Interdum etiam simpliciter ponitur ly *Clem.* una cum initio Capituli, sine mentione Tituli, quod præcipue fit, quando illud Capitulum est notius: v.g. taliter: *Clem. Exivi.* Lege: *ut habetur in Clementina, quæ incipit: Exivi.* Imo cum Constitutiones Clementis V. quandoque appellentur *Extravagantes*, eo quod existant, & quasi *vagentur extra* sex Libros Decretalium, solent ipsæ nonnunquam citari ad modum aliarum Extravagantium, taliter: *Ita Clemens V. in Extravag. Exivi.* Lege: *Ita Clemens V. in Extravaganti, quæ incipit: Exivi.*

Extravagantes Joannis XXII. continent viginti Constitutiones, seu Epistolas Decretales, in quatuordecim Titulos distributas: & solet citari ponendo nomen Papæ, nempe *Joannis* XXII. ad differentiam Extravagantium Communium, & citando initium Constitutionis, una cum addito ly *Extravag.* vel *Extrav.* Taliter v.g. *ut inquit Joan. 22. Extrav. Quia quorumdam.* Lege: *Ut inquit Joannes XXII. in Extravaganti, quæ incipit: Quia quorumdam.* Vel sic: *Extravag. Execrabilis. Joan. 22.* Lege: *in Extravaganti Joannis XXII. quæ incipit: Execrabilis.*

Extravagantes Communes dividuntur in quinque Libros, Libri in Titulos, tituli in Capitula, quorum singula novam, & distinctam continent Constitutionem, vel Constitutiones, seu, Extravagantes. Textus ex hisce Extravagantibus Communibus citantur eo modo, quo textus Decretalium: videlicet faciendo citationem Tituli, & ponendo initium Capituli, seu Extravagantis, addendo tamen ly *Extravang.* vel *Extrav.* taliter: *Extravag. Unigenitus, de Pœnit. & remiss.* Lege: *In Extravaganti, quæ incipit: Unigenitus, Titulo de Pœnitentiis & remissionibus.*

Fatendum tamen, hactenus explicatos modos citandi Jus Canonicum quandoque non nihil immutari; ita tamen id accidit, ut ex dictis facile possint ejusmodi citationes intelligi.

§ II.
DE JURE CIVILI.
SUMMARIUM.

Corpus Juris Civilis, quas partes habeat?
Signa generalia citationum usitatarum.
Divisio generalis partium Juris Civilis.
Digestum, ejusque partes,
Et qua ratione citetur?
Codex, ejusque divisio, & modus citandi.
Quid de tribus postremis Libris Codicis?
Novellæ, seu Authenticæ Constitutiones, quomodo dividantur & citentur?
Quid de Libris Feudorum?
Institutiones, qua ratione citentur?

TOtum *Corpus Juris Civilis* plures in se continet partes, videlicet *Digestum* seu *Pandectas*, *Codicem*, & *Institutiones* Justiniani: quibus accesserunt *Authenticæ*, seu *Novellæ* Constitutiones, nec non & Libri Feudorum. Nam de Legibus Longobardorum, ac Imperatoriis Constitutionibus, & nonnullis aliis, quorum notitia est minus necessaria, non est opus hic aliquid dicere, cum eorum citatio vix occurrat. Circa quod

Notandum I. Quod præfatæ Juris Civilis partes propria habeant signa distinctiva, suis citationibus apponi solita. Et quidem duplex ff. (aliqui utuntur Græco π vel littera D.) significat *Digestum*, seu *Libros Pandectarum*. Deinde majuscula littera C. *Codicem*: & ly *Instit.* denotat *Institutiones*. Rursus ly *Auth.* seu *Authent.* significat *Authenticas*: & ly *Novell. Novellas* (subintellige, Constitutiones) Ac tandem ly *Feud.* Libros *Feodorum*. Porro *L.* vel *l.* significat Legem: *tit.* Titulum §. Paragraphum s. supra i. infra. Et ly *eod.* idem est ac *eodem Titulo*, hoc est, proxime citato.

Notandum II. Quod, sicut pleræque partes Juris Canonici dividuntur in Libros, Libri in Titulos, & Tituli in Capitula: ita & pleræque partes Juris Civilis dividantur in Libros, Libri in Titulos, Tituli vero non in Capitula, sed in Leges, ac postmodum nonnullæ Leges in Paragraphos. Unde in citandis textibus Juris Civilis idem ferme servatur modus citandi, qui in Decretalibus, excepto, quod loco Capituli ponatur initium Legis (addito quandoque, si Lex est longior, initio Paragraphi, aut ejusdem numero) & simul addatur proprium signum distinctivum, videlicet ly *ff.* (vel Græcum π. aut D.) ad denotandum Digestum: vel ly C. ad indicandum Codicem: aut ly *Instit.* vel *Inst.* ad insinuandas Institutiones Justiniani: sive ly *Auth. Novell. Feud.* ad ostendendum, ejusmodi textum haberi in Authenticis, seu Novellis Constitutionibus, aut Libris Feudorum.

Digestum, quod alio nomine appellatur *Pandecta* seu *Libri Pandectarum*, continet in se quinquaginta Libros, qui omnes dividi solent in Tres Tomos. Primus appellatur *Digestum vetus*, & continet priores viginti quatuor Libros. Secundus dicitur *Infortiatum*, & continet sequentes quatuordecim Libros usque ad trigesimum octavum inclusive. Tertius tandem, ac ultimus Tomus, vocatur *Digestum novum*, & continet reliquos duodecim Libros: quamvis recentiores quædam Editiones non amplius observent hanc divisionem, sed totum Digestum in unicum Tomum constringant; quod tamen nihil refert. Porro Libri isti Pandectarum ulterius dividuntur in Titulos, Tituli in Leges, & Leges nonnumquam in Paragraphos. Et textus ex iis sic citari solent, ut primo ponatur Lex (id est, initium, aut saltem numerus ipsius) deinde, si Lex forsan longior est, addatur Paragraphus, postea duplex *ff.* (vel saltem Græcum π. aut littera D.) tandem scribatur Titulus, v.g. taliter: *l. Si quis vi, §. differentia, ff. de Acquir. poss.* Lege: *ut habetur Lege, quæ incipit, Si quis vi, Paragrapho, qui incipit, Differentia, in digestis; Titulo, de Acquirenda possessione.* Solet non raro, ac præsertim a Glossa, primo loco poni ly ff. deinde subjungi Titulus, & tandem initium Legis v.g. taliter: *ff. de procurat. l. mutus*. Id est: *In Digestis*,

gestis, *Titulo*, *de Procuratoribus*, *l. Mutas*. Sed prior modus citandi desacto est usitatior.

Codex Justiniani habet Libros duodecim, qui postmodum dividuntur in Titulos, Tituli in Leges, & Leges longiores in Paragraphos. In primis novem Codicis Libris (qui simul conjungi, & compingi solent) est eadem citationum scribendarum, & legendarum ratio, quæ in Digestis, nisi quod loco duplicis *ff.* pro signo distinctivo ponitur *C.* majusculum, v.g. taliter: *l. In testamento. C. de test.* id est. *Lege, quę incipit*: *In testamento*, *in Codice*, *Titulo*, *de Testamentis*. Vel sic: *l. un §. ex hoc*, *C. de Rei uxor. act.* Id est: *Lege unica*, *Paragrapho*, *Ex hoc*, *in Codice*, *Titulo*, *De Rei uxorię actione*. Ubi ly *l. un.* ideo ponitur, quia citatus Titulus non nisi unicam Legem habet. Aliud exemplum sit hoc: *de fidejuss. C. l. fin.* Id est: *titulo*, *de Fidejussoribus*, *in Codice*, *Lege finali*. Quæ Lex ideo sic dicitur, quia est Lex finalis, sive ultima citati Tituli; siquidem ly *fin.* significat Legem, seu Capitulum ultimum, sive finale cujusdam Tituli. Multi tamen ly *fin.* applicant Paragraphis tantum, atque Capitulum, seu Legem ultimam Titulorum, denotant per ly *cap. ult.* aut *l. ult.* sed parum refert.

Porro in tribus postremis Libris Codicis, videlicet decimo, undecimo, & duodecimo, qui separatim a prioribus novem Libris collocantur, & exprimitur etiam numerus Libri v. g. *l. omnes profugi*, *C. de agricolis*, *lib.* 11. Id est. *Lege*, *Omnes profugi*, *in Codice*, *Libro undecimo*, *Titulo*, *de Agricolis*. Quod si numerus Libri non addatur, quærenda erit citatio in prioribus novem Libris Codicis.

Novellæ (subintellige, *Constitutiones*, ac alio nomine *Authenticæ* dicuntur) constant novem Authenticis Collationibus, quibus recens decima est adjecta: ex iis quælibet Collatio in plures Titulos, seu Novellas dividitur; ex Novellis vero quædam subdividuntur in plura Capitula. In earum citationibus hæc tenetur ratio, ut primo scribatur initium Capituli (si tamen aliquod habeat) deinde numerus Novellæ, tum Titulus ejus, & tandem numerus Collationis, v. g. taliter: *c. Sed tamen. Novell.* 129. *de Samar. col.* 9. Lege sic: *capite*, *quod incipit*, *Sed tamen. Novella* 129. *titulo*, *De Samaritis*, *Collatione nona*. Interdum vero Novella scribitur Authentica; & fit citatio ponendo Titulum, vel potius Rubricam ejus, & initium Paragraphi; v. g. *auct. Ut factæ novæ constit. §. Sancimus*. Lege: *In Authentica*, *cujus titulus est*, *Ut factæ novæ Constitutiones &c. Paragrapho*, *qui incipit*, *Sancimus*: & tunc in Indice Libri Authent. est quærendum ly *Ut factæ novæ Constitutiones &c.* sicque allata citatio facile invenietur; nam quando Authentica quædam citatur ex Codice, semper apponitur C. majus.

Libri Feudorum (qui alio nomine *Consuetudines Feudorum* appellantur) sunt duo partiales Libri, qui dividuntur in Titulos, & Tituli in Paragraphos. In Feudorum citationibus, ponitur primo signum proprium *Feud.* sive ly *in lib. Feud.* postea Titulus, & tandem Paragraphus, v. g *in lib. Feud. de probi. feud. alien. per Frid. §. Callidis insuper*. Lege: *in Libris Feudorum*, *Titulo*, *de prohibita Feudi alienatione per Fridericum*. *Paragrapho*, *qui incipit*, *Callidis insuper*. Interdum Paragraphus ponitur primo loco: v. g. *§. Callidis insuper. Feud. de prohib. Feud. alien. per Frid.* Lege ut supra.

Institutiones tandem (intellige, *Justiniani*) dividuntur in quatuor Libros, Libri in Titulos, & Tituli in Paragraphos; non autem in Capitula, vel Leges. Solent autem Institutiones citari nulla facta mentione libri, taliter: ut primo ponatur initium Paragraphi, in quo textus citandus reperitur, deinde addatur signum distinctivum, *Inst.* & postmodum subjungatur Titulus, in quo Paragraphus ille continetur, v. g. sic: *§. Feræ. inst. de rer. divis.* Legatur sic: *Paragrapho*, *qui incipit*, *Feræ*, *in Institutionibus*, *Titulo*, *de Rerum divisione*.

COROLLARIUM

Ad discernendas, ac reperiendas Citationes utriusque Juris,

SUMMARIUM.

Regula generalis ad discernendas Citationes Juris Civilis; Et Juris Canonici.

Modus reperiendi Citationes in Jure.

EX hactenus dictis colligitur Regula generalis, qua possint discerni citationes Juris Civilis a citationibus Textuum Juris Canonici. Siquidem in citationibus Juris Civilis semper exprimitur Volumen, seu pars illius per aliquod signum peculiare, ac distinctivum a ceteris omnibus: nimirum *Codex* per majus *C. Digestum* per duplex *ff.* vel Græcum π. aut saltem per litteram majoris D. *Novellæ*, seu *Authenticæ* Constitutiones, per ly *Novell.* vel ly *Auct.* Libri *Feudorum* per ly *Feud.* Ac tandem *Institutiones* per ly *Instit.* sive *Inst.* Unde quotiescumque unum ex supra dictis signis citationi appositum reperitur, indicium certum est, dictam citationem desumi ex Jure Civili, non autem ex Canonico; utpote cum nullum tale signum apponatur citationibus Juris Canonici: ex quanam autem parte Juris Civilis ea citatio sit desumpta, proprium cujuslibet signum demonstrabit.

Porro quomodo citationes partium Juris Canonici ab invicem sint dignoscendæ, liquet ex supradictis. Nam ubicumque apponitur ly *dist.* vel ly. *quæst.* aut *q.* signum est, eam citationem desumi ex Decreto Gratiani; utpote cum solum Decretum habeat Distinctiones, & Quæstiones, aliæ quippe partes omnes Juris Canonici habent Titulos. Ubicumque autem apponitur Titulus una cum initio, vel numero Capituli, absque alio signo addito (nisi forte addatur ly *Extra*, vel quod idem est, ly X.) tunc signum est, citationem illam fieri ex quinque Libris Decretalium. Quando vero præter Titulum, ac initium Capituli, vel hujus numerum, apponitur aliud quidpiam, utputa ly *in 6.* vel ly *Clem.* aut *extravag. Joan.* 22. vel absolute *extravag.* tunc citatio illa quærenda erit, juxta diversitatem appositi signi, vel *in Sexto Decretalium*, vel in *Clementinis*, vel in *Extravagantibus Joannis XXII.* vel in *Extravagantibus Communibus*.

Quod si igitur ex præmissis dignoscatur Pars illa Juris Canonici, aut Civilis, in qua Capitulum, seu Lex quæsita continetur, tunc ulterius ad reperiendum determinatum locum, ubi habetur, juvat quærere initium ejus in Indice Capitulorum, sive Legum, qui cuilibet Parti Juris, vel generatim omnibus (juxta diversitatem Editionum) præfigi solet: atque appositus paginæ, vel alius competens numerus, dabit locum quæsiti Capituli, sive Legis. Sic quæsiturus *c. in Lateranensi*, *de Præbend.* cum istud ex dictis intelligas reperiri in quinque Libris Decretalium, vide in Indice Capitulorum dictis quinque Libris Decretalium præfixo: & habebis annotatum numerum paginæ, in quo Capitulum illud existit. Quod si vero non habeatur appositus numerus paginæ (prout in nonnullis Editionibus contingit) illico quęre in Indice Titulorum: sicque reperies, Titulum *De Præbendis*, esse Titulum X. Libri III. Decretalium: quem per singula Capitulorum initia transcurrens, reperies, dictum *c. in Lateranensi*, esse 31. Capitulum illius Tituli: & sic loquendo de aliis, prout amplius ipsa praxis docebit.

FINIS.

INDEX

RERUM, ET VERBORUM.

Ædi-

tr. 9.

Con-

Con-

n. 25.

F

Famu-

G

H

L.

notitia

V

Vin-

Socie-